אוצר

בין אדם לחבירו

צילומי מקורות

לא תחמוד

מכון תורת האדם לאדם
צפת

בס"ד

אוסף צילומים בהלכות בין אדם לחבירו

ניתן לערוך חיפוש בתוך הקובץ CNTRL F

ניתן לפתוח חלון סימניות לראות רשימת הספרים CNTRL B

מכון תורת האדם לאדם, צפת

אה"ח 1234567

בענין לא תחמוד * *

ב"מ ה: והא קא עבר וכו'
סנהדרין כה: תנא הוסיפו וכו'
ב"ק סב. מה בין גזלן וכו'
ב"ק קיט. היכא דלא וכו'
כלה רבתי פ"ו
מכילתא שמות כ, יד
מכילתא דרשב"י שמות כ, יד
ילקוט יתרו רצט
מושב זקנים שמות כ, יד
רבינו בחיי שמות כ,יד
רמב"ן דברים ה, יז
רמב"ן דברים יג, ט (לא ועובה)
רבינו בחיי דברים ה, יח
סה"מ לרמב"ם ל"ת רסה, רסו
חינוך מצוה לח תטז
סמ"ג ל"ת קנח
סמ"ק מצוה יט
הגהות הר"ף סמ"ק יט
ספר הבתים ל"ת רסה רסו
שערי תשובה שער ג אות מג
ספר היראה לרבינו יונה
חרדים פרק כא ב"ה
יראים קטו
שו"ת הרא"ש כלל צה אות א
בשמים ראש שסב
תשב"ץ ח"ג סי' טו
שו"ת הרשב"א ח"א תל, תרפז
תוס' ב"ק ל: ד"ה וחכמים
רא"ש פ"ג ב"ק סימן ח
תוס' ב"מ עב. ד"ה שטר
תוס' ב"ב צד: ד"ה וחכמים

פמ"ג משבצות זהב סי' תרד ססק"א
שו"ע הרב סי' תמ קו"א ס"ק יא
סה"מ לרס"ג ל"ת צ
סה"מ לרס"ג ל"ת רע"א
ביאור מהר"ר איזיק שטיין סמ"ג קנח
מהרש"ל על הסמ"ג קנח
אחיעזר ח"א ס"ס כב
חת"ס יו"ד סי' ו
חלקת יואב יו"ד סי' כג ד"ה ובדרך
מקנה קו"א סי' כח סע' א ד"ה או
חת"ס ב"ב מז
ח' הרי"ם חו"מ לד אות טו
אחיעזר ח"א סי' כא אות ב
מח"א הל' גזילה סי' כו, כז
שדי חמד עיין מפתחות
העמק דבר שמות כ, יד
העמק דבר דברים ה, יח
פנים יפות עה"ת שמות כ, יד
תורה תמימה שמות כ, יד
הכתב והקבלה שמות כ, יד
משך חכמה שמות כ, יד
בית הלוי פרשת יתרו
התורה והמצוה שמות כ, יד
ה' מאיר עין מכילתא שמות כ, יד
ברכת הנצי"ב מכילתא שמות כ, יד
זית רענן ילקוט יתרו רמז רצט אות צה
רא"ם דברים ה, יח
גור אריה דברים ה, יז
כלי חמדה פ' ואתחנן
משך חכמה דברים ה, יח

סה"מ הקצר לח"ח ל"ת מ
סה"מ הקצר לח"ח ל"ת מא
פנים מאירות ח"א סי' כו
תועפות ראם יראים קטו
ווי העמודים יראים רנד
מנחת חינוך לח תטז
הגהות מ"ל מנ"ח לח
בית שמואל אה"ע כח סק"ב
בית הלוי ח"ב ג-ב
ברכת פרץ פ' יתרו
לחם משנה פ"י ממכירה ה"א
הכתב והקבלה דברים ה, יח
בן יהוידע קדושין נט. ד"ה השתא נמי
כד הקמח לרבינו בחיי ערך חמדה
רבינו יונה משלי טו, כז
אבני נזר או"ח שכה אות כ
ספר חסידים צט
ויקרא רבה פרשה כד אות ה
תנחומא קדושים אות ג
כלי יקר בראשית כד, כב
רמב"ן שמות כא, א
~~ספר השלמות למנ"ח דף סח למצוה לח~~
~~ספר השלמות למנ"ח דף קכו~~
שערים מצויינים בהלכה קש"ע סי' קפב אות ז
לבוש מרדכי ב"ק סי' לא
שדי חמד ערך תאוה
~~כלי חמדה פ' יתרו אות א' בסוף~~
~~כלי חמדה פ' יתרו אות ב~~

שם: וי״ל בדוחק וכו׳.
ק׳ ממלכים פ״ט הל׳ י דהשיעורים נתנו רק לישראל.
אבני נזר יו״ד ח״א סי׳ קס״א אות יג.

בתוס׳ חולין לג. כ׳ דאם לישראל אסור משום ח״ש לא מיקרי דלישראל שרי.
שו״מ תנייגא ח״ג סי׳ מה ד״ה והנראה.

ג) אי זהו גוזל וכו׳ ואכל פירותיה.
נקט מטלטלין ואף דגם בקרקע עובר. (גניבה פ״ז הל׳ יא.).
ספרי דבי רב ח״ב פי״ג ד״ה ברס (רמח־ב).

מ״מ: לפי דעת הרב וכו׳.
ישוב דעתו ומקורו מהסוגיא.
פי׳ הגרי״פ לרס״ג ח״ב ל״ת נ (נ־ב, ג, ד).

שם: לא נתחוור לי.
ישוב הקושיא.
דריסה סי׳ שנט אות ח; חכ״ל סי׳ כו; מעיין החכמה לב־א (דפוס לבוב מע־א אות פט); פניס מאירות ח״א סי׳ כו כז; בי״ל חו״מ סוף סוגיא דהאוכל תרומת חמץ אות יא; העמק שאלה ש׳ ד אות ט; עמק הנלי״ב ח״א עמ׳ יא, וח״ב עמ׳ רז ורמו; מנחת ברוך סי׳ כז ענף ג; ועיין רע״א.

ד) והוא תובעו.
כן משמע בכתובות פה. גבי מלוגא.
אבני נזר יו״ד ח״א סי׳ קסו אות ט.

מפני שהוא אלם.
לאו דוקא וה״ה בטענת שקר.
חוט המשולש מהגר״ח סי׳ יז ד״ה ולכאורה (מד־א).

וע״ז נאמר לא תעשוק.
קשה למה לא נילף מזה כפיה לפריעת חוב.
מנ״ח מ׳ רכח; קובץ שיעוריס כתובות אות שיב; קהלות יעקב סנהדרין ס׳ א (וע״ש ל״ל שלאותייהו בהלואות תיפוק ליה לאפרושי מלאו).

ה) ולא יפסיד הבנין וכן כל כיו״ב.
משמע דבהפסד מועט חייב לסתור ולהחזיר.
חס״ד ב״ק פ״י ד״ה הגוזל את המריש.

אבל אחר החג וכו׳ מחזיר וכו׳.
קשה מסוגית סוכה.
שפ״א סוכה ל״א ד״ה ממאי.

ולא נשתנית ולא בנאה בטיט.
דגם בנאה בטיט חשיב שינוי.
דברי מלכיאל ח״ד סי׳ קלח ד״ה והא דאיתא.

ו) אע״פ שעבר.
מוכח דגם פחות משו״פ בלאו.
מעשה רקח; ועי׳ כנה״ג סי׳ שעו; ועי׳ מש״נ לעיל ה״ב.

אינו בתורת השב גזילה.
צ״ע מסנהדרין נז—נט דהטעם משום מחילה.
מנ״ח מ׳ קל (יד־א), ורנ״ח (סח־ב); ועי׳ מחנ״א גזילה סו״ס א.

ולא כתב אינו חייב להחזיר.
הלכה למשה פ״ז הי״א; וע״ש בס׳ המפתח.

בן נח חייב להשיב כדאיתא בע״ז עב.
ערוג״ג סנהדרין נט. ד״ה והרי.

גזלה אין כאן כו׳. ובמ״מ וכ״מ.
ביאור שיטתו וישוב קו׳ הכ״מ.
ב״ח ודריסה ר״ס שם; מעשה רקח.

מצות השבת גזלה אין כאן.
הא דאינו לוקה אף שביטל מצות השבה.
אבהא״ז בהל׳ א׳ ד״ה ונראה.

במ״מ: בא לקיים מצות.
משמע דקיים השבה אך לא כתיקונה.
יש״ש ב״ק פ״ט סמ״ב.

לח״מ: למה לא הזכיר מלת אע״פ.
ישוב הקושיא.
מרכה״מ ח״ב.

ז) הרשות ביד הנגזל.
אם הוא מה״ת.
ק״ס; חזון יחזקאל ב״ק פ״י הי״ד.

אי הוי כמלוה או כפקדון שלא ניתן ליתבע בכ״מ.
גידולי תרומה ריש שער ל.

וכן בדמי הגזילה.
ביאור החידוש בזה.
חזון יחזקאל שם.

לח״מ: קשה לי וכו׳.
ישוב הקושיא.
מרכה״מ ח״ב; מעשה רקח.

ח) ומנין שלא מדעת פוטר.
ביאור כוונתו.
מעשה רקח.

ט) כל החומד וכו׳ עד שלקחו.
אי עובר בפחות מש״פ.
מנ״ח מ׳ לח (ס־ג), וע״ש (נט־ב) למה השמיט אשתו (עי׳ מקו״ל בפרטי המלות).

אע״פ שנתן לו דמים רבים, ובראב״ד.
בקושית התוס׳ ב״מ ה: ד״ה בלא.
לח״מ עדות פ״י ה״ד; נחלת דוד לתוס׳ הנ״ל.

לכן לא מהני מכירה ע״מ להחזיר כמתנה.
חלקת יואב יו״ד סי׳ כג ד״ה ובדרך.

ה״ז עובר בלא תעשה וכו׳.
צ״ע מעדות פ״י ה״ד דהחמסנין פסולים מדבריהם.
לח״מ שם; עלמות יוסף קידושין; המקנה בקו״א סי׳ כח סעיף א ד״ה או בחמס; ערוג״ג סנהדרין כ״ה ב׳ בתוד״ה מעיקרא; שדי חמד כללים ל כלל קל; ועי׳ ביאורי המהרש״ל לסמ״ג לאו קנח.

מפני שאין בו מעשה.
א״כ ילקה אלא תחמוד כשנשרפה הגזלה.
מנ״ח מ׳ רכט (נו־ג).

עד שיקח החפץ שחמד.
אי דוקא שקנאו בקנין גמור.
המקנה שם; מרכה״מ ח״ב; פי׳ הגרי״פ לרס״ג ח״ב ל״ת רעא (שלז־ד).

ראב״ד: ד״ה כל.
ביאור מחלוקת הראב״ד ורבנו.
לח״מ אישות רפ״ד ומכירה רפ״י; חת״ס ב״ב מז; שו״ת מהרש״ק ח״א דף לו; בתי כהונה הל׳ גזילה; מעשה רקח; הלכה למשה (דברי יוסף סי׳ רב); צרור החיים אישות פ״ג ה״ח; אבהא״ז.

שם ד״ה ואין: והיכן מעשה גדול מנטילת החפץ.
רבינו והראב״ד לשיטתם טומ״צ רפ״י.
יד המלך.

בביאור מחלוקתם.
מעין החכמה יב־ב אות עה (דפוס לבוב יט־ב); חידושי הרי״מ חו״מ סי׳ לד אות טו; ל״פ תרומות דף נ״ג־א; פי׳ הגרי״פ לרס״ג ל״ת רעא (שלו־ג); המאיר לארץ.

שם: מפני שהוא חייב בתשלומין.
צ״ע דאין בלאו זה גילוי קרא לכך.
שעה״מ חומ״ל פ״א ה״ג ד״ה אך (לה־ד); ועי׳ שהס וישפה; אחיעזר ח״א סי׳ כא אות ב.

רבינו מודה לטעם זה היכא דלא מכר לו, וכאן מיירי כשהועיל הקנין, ועי׳ מ״מ.
אבהא״ז.

מ״מ ד״ה כל: מפני שאם אמר רוצה אני מקחו קיים.
יישוב סתירת דברי המ״מ אישות רפ״ד, עלח״מ שם ומכירה רפ״י.
מהרש״ך ח״א עמ׳ קיב; עלמות יוסף קידושין ה ב ד״ה ובדין האיש שאנסוהו; הלכה למשה; נתיה״מ רס״י רה; ועי׳ יד המלך; חת״ס ב״ב מז; ועיין ל״פ אישות שם, ואבי עזרי כאן, ואישות רפ״ד.

שם: מקחו קיים אע״פ שעבר.
יישוב הקושיא מב״ק ס״ב א׳ דיהיב דמי חמסן קרית להו, עלח״מ מכירה רפ״י.
שעה״מ; מהרש״ך שם; הלכה למשה; ועיין מרכה״מ כאן, ומכירה רפ״י; מעין החכמה יב־ב אות עה (דפוס לבוב יט־ב); דברי שאול יוסיף דעת סי׳ שלג אות ה ד״ה והנה המל״מ; אבהא״ז.

שם: ואע״ג דאמר רבא וכו׳.
מו״מ בקושיתו ותירוצו.
חת״ס יור״ד סי׳ ו ד״ה גם וב״ב מ״ז ב׳ ד״ה ונבוא; חידושי הרי״מ סי׳ לד אות טו; שדי חמד כללים כ כלל נט ד״ה והרב אהל יעקב; קובץ שיעוריס ב״ק אות קא; אבהא״ז.

מו״מ אי הלכא כרבא בזה.
לח״מ בכורות פ״ו סה״ה; מל״מ מלוה פ״ח ה״א ד״ה מי; שושנת העמקים כלל יט; נובי״ת אבהע״ז סי׳ קכט בהגה״ה מבנו ד״ה עיין; דרו״ח רע״א מערכה יא ד״ה ולעני״ד; המאיר לארץ.

שם: כעין גוזל צמר.
קשה שאני גזילה דגלי קרא.
יד המלך; מנ״ח מ׳ לח (נט־ג); דברי שאול שם; אבהא״ז.

שם ד״ה ואין: שהאיסור אף ברצון המוכר.
צ״ע דבלא רוצה אני עדיין צריך לטעם הראב״ד.
שעה״מ חומ״ל פ״א ה״ג ד״ה אך (לה־ד); מנ״ח מ׳ לח (נט־ד, ס׳ א־ב); אחיעזר ח״א סי׳ כב אות ו; ועי׳ אבהא״ז.

י) שחשב בלבו וכו׳ לבו.
אף בלא מעשה, קושיא בזה.
סמ״ג לאוין קנח; ב״ח סי׳ שנט ס״ק ט.

עובר רק כשהשתדל בכל עוז לקנותו.
תועפות ראס סי׳ קטו אות ב.

היאך יקנה דבר זה.
בסה״מ ל״ת רסו לא כתב כ״ז.
מעשה רקח.

מ״מ: שדעת הר״א וכו׳.
יש לחלק בין לא תחמוד לכאן.
יד המלך; מעשה רקח.

יתכן שיעבור רק בא׳ מהן.
פי׳ הגרי״פ לרס״ג ח״ב ל״ת רעא (שלז־א).

אע״פ שהרבה להם בדמים.
ביאור דבריו ומקורם.
פי׳ הגרי״פ לרס״ג שם.

יב) ואם גזל עובר בשלשה.
למה לא מנה לאו דמשיג גבול הנז׳ בגנבה פ״ז הי״א.
פי׳ הגרי״פ לרס״ג ח״ב ל״ת רעא (שלו־ב).

הגמי״י אות ו: דא״כ החמיר באיסור וכו׳.
ישוב קושייתו.
ב״ח סי׳ שנט; מעשה רקח.

יג) ובא מאליו והחזיר וכו׳.
מו״מ במש״כ והחזיר.
חי׳ הרי״מ ב״ב עמ׳ ס״ג ד״ה אין (בדפוס ראשון עמ׳ כב).

שאין מקבלין ממנו.
משמע אף שאין אומנותו בכך.
חס״ד ב״מ פ״ה ה״ד ד״ה המלוה.

מ״מ: ולכוף את הגזלן בב״ד ה׳ נזקקין לו.
צ״ע דבכה״ג אפילו לקבלו מותר.
יש״ש ב״ק פ״ט ס״י.

פרק שני

א) אע״פ שנתייאשו וכו׳ חוזרת לבעליה בעצמה.
אם יאוש לחוד קונה מדרבנן.
יש״ש ב״ק פ״י סימן כז; שעה״מ לולב פ״ח ה״ט (נג־ד) ד״ה ודרך אגב.

ואם נשתנית וכו׳ קנה אותה בשינוי.
גדר קנין שינוי בגזלן.
אבן האזל נז״מ פ״ז הי״ב ד״ה והנה הרמב״ס.

לח״מ: אע״פ וכו׳ וקשה דאיהו פסק בפכ״ד מה׳ כלים.
יישוב הקושיא.
מרכה״מ ח״ב איסו״מ פ״ה ה״ז בסה״ד; שושנים לדוד כלים פכ״ו מ״ח ד״ה של; שו״מ קמא ח״א סי׳ קלז (מב־א) ד״ה להחריף; מהר״י הכהן או״ח סימן יח.

שם: וי״ל דרבינו מפרש דתנא אם נטל וכו׳.
זהו תירוץ המלחמות, יישוב בדרך אחר.
שעה״מ ה״ב וע״ש שהקשה עמ״ש הלח״מ לק׳ וי״ל דרבינו כו׳ לכך מפרש וכו׳.

שם: וא״ת איך פסק בפי״ח מהל׳ קרבנות וכו׳.
יישוב לקושיות.
כפות תמרים סוכה ל. ד״ה אמנס; יד דוד ח״ב פ״ה הל׳ ז (מב־ב).

ב) שנאמר והשיב את הגזילה אשר גזל.
למה לא הביא מ„הם ולא שינוייהם״ (ב״ק סה).
יד המלך.

פסק כרבא דאי עביד ל״מ דלאביי ל״צ קרא.
שושנת העמקים כלל י״ט (דף סא ד״ה ועתה אשיבה).

ואם נשתנית בידו משלם דמיה.
מדין תשלומין ולא קיים והשיב.
נובי״ת יור״ד סימן עז.

קנה הגזלן כל השבח שהשביחה אחר יאוש.
מו״מ בדעת הרמב״ם דאפילו השביחה מאיליה השבח לגזלן.
העמק שאלה ויקרא ש׳ עא אות ג.

מב״ק צו א׳ מוכח שגם לפני יאוש השבח לגזלן וישוב המאירי.
קובץ שיעוריס ב״ק אות קח.

ביאור סוגית ב״ק ס״ה ב׳ ויישוב פירש״י.
פנ״י ד״ה בפירש״י ד״ה נעשה שינוי.

יפרים לסברת שבטח עליו ואפי' אם נימא דכוותה משום חכ"ש ג"מ כיכי דנודעי לה יחודע כהשבון דאפי' בכי אסור משום לחם דגנבה, אבל זה נאמר כתי כחוס' לכולותו נע"כ אסור משום שבטח עליו, אבל משום גזל עכו"ם היו אסור כיון דקרא מיירי ביעמו תחת ידיו, ומצותר נמי דכר"מבם לה כתב קרא דותשב כי גזלה, ועכ"פ זה נוכל לומר דכרמב"ם לה פסק כר"י דלמד גזל עכו"ם מקרא דותשב אלא כרב כונא מקרא דואכלת בזמן שבם מסורים וע"כ דרשך קאי נמי על לה הגזול וממילא גזל ועושק חד דינא איה לכו וכפקעת כלותתו אסור וכמ"ש.

הלכה ט כל החומד עבדו או אבתו או ביתו וכליו של חבירו או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו וחכביד עליו רעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אע"פ שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בל"ת שנאמר לא תחמוד ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד כענין שנאמר לא תחמוד כסף וחב עליהם ולקחת לך, חימוד שיש בו מעשה.

השגת כרחב"ד דמים רבים כו', ה"ג ולא אמר רואב מני, ואין לוקין וכו' ה"ג לא ריחתי תימה גדול מזה וכיכן מעשה גדול מנטילה כחפץ, אבל כלי"ל מפני שכוא חייב בתשלומין כברי כוא כגזלן שחייב לכשיב את הגזלה ולפיכך אינו לוקה וגם זכו חייב לכשיב כחפץ לבעלים.

כתב כמ"מ על כשבה כת' דדעת כרמב"ם דלמ"ג דקונה עובר גלא תחמוד ילכן אפי' היכי דאמר רואב מני עובר גלא תחמוד, ולמ"ג דאמר רבא בתמורה, כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי אפשר לא נעכיי כרי כוא כמו גוזל אמר ומשמן בגד שחינו משלם אלא בשעת הגזילה וקונה כדבר בינוני אף כאן קונה בדמים, ודברי כמ"מ תמוהים דכא פריך בחס על רבא מכך דינא דכגוזל עליס ומשני שאני בחס דכתיב אשר גזל, ומ"ש אינא בחס קרא ומנ"ל ללמוד על כך דינא אלא תחמוד, אך בחמת מיקר קושייתו אינה קושיא כלל, דמכ שייך בלאו אלא תחמוד לבקנין בשלמא אי כוי כתיב בקרא לא תקנה, כוי שפיר אמרינן דחינו יכול לקנות אלא כדין בתורה ובפרט לפ"מ שמפרש בגרעק"ח דחינו מפרשים קרא דאינא אינורא וגם מניעה, אבל בכא לא כתיב אלא לא תחמוד, ואף דחינו עובר אלא עד שיקח וכמו שמפרש כרמב"ם בענין שנאמר לא תחמוד וגו' ולקחת לך מ"מ בשלוקח בעברה כוא בחמוד, דע"כ כרמב"ם עובר דעיקר כוא בחמדה בלב, דכא כתב דאין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה.

ועל כשגב כני כתב כמ"מ דכרחב"ד כולך לשיטתו דברון במוכר חינו עובר, אבל דעת כרמב"ם דכאיסור כוא אף ברון במוכר, ולכן כתב שאין בו מעשה שנטילת בחפץ ברון במוכר כוא, וכמ"מ קיל כאן דכא כרמב"ם לא כתב דוקא בשופן שאמר רואב מני, רק דאינו עובר כברחב"ד דאיירי דוקא בלא אמר רואב מני אבל ע"י מיירי בכל גווני, אלא דבחמת כרמב"ם חינו עובר כלל דלריך רואב מני במכירה דבפרק י' מכ' מכירה כלי מ' כתב מי שחנסוכו עד שמכר וכו' ממכרו ממכר וכו' שמפני חונסו גמר ומקנה ולא הזכיר רואב מני, וכבר כתב עם כלח"מ לבקשות מכ דבכונם מפורש לבדינא דדוקא בשאמר רואב מני, וכבינא דברי כב"י בטו"מ סי' רי"ז דעובר משעה בשחיקה כוי כמו רואב מני, וטעמא דכרמב"ם נראה משום דבב"ב בסוגיא דחליוה וחזין לה כוחכר שיכי לריך רואב מני ואמר דאגב חונסיה גמר ומקני, ורק דדוקא בזחין דחליוה ויכיב לה אמרינן אגב חונסיה גמר ומקני, אבל ע"י לא כוחכר בגמ' דלריך רואב מני, לכן מפרש דמכ דאמר בכונם כא דאמר רואב מני כוא לחלק מאמסן דאמסן כוא גלא רואב מני, וכייבו דאאמסן גם משעה בשחיקה ליכא, דאאמסן גוטל אאפץ וגותן משות וחכו בשאת גזל דאמר כרמב"ם אאפץ אין אדם יכול לגזול אאפץ מן אאפץ אלא אם כן עשה בו שנוי גמור כגון שבירה וכיולא בה, ואע"ג דאמר רבא בתמורה כל שאילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי אפשר לא נעכיי כרי כוא כמו גוזל ומשמן אלא כאי דכתיב אשר גזל, ומ"ש אינא בחס קרא ומנ"ל ללמוד על כך דינא אלא תחמוד, אך בחמת מיקר קושייתו אינה קושיא כלל, דמכ שייך בלאו אלא תחמוד לבקנין בשלמא אי כוי כתיב בקרא לא תקנה, כוי שפיר אמרינן דחינו יכול לקנות אלא כדין בתורה ובפרט לפ"מ שמפרש בגרעק"ח דחינו מפרשים קרא דאינא אינורא וגם מניעה, אבל בכא לא כתיב אלא לא תחמוד, ואף דחינו עובר אלא עד שיקח וכמו שמפרש כרמב"ם בענין שנאמר לא תחמוד וגו' ולקחת לך מ"מ בשלוקח בעברה כוא בחמוד, דע"כ כרמב"ם עובר דעיקר כוא בחמדה בלב, דכא כתב דאין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה.

ומצא דכרמב"ם כאן מיירי כוא בחנם אלא בשפיר וברבה רעים מד שלקח ממנו, ובכותב שבלה מכר לו, וכיון שמכר ונטל דמים כוי כמו רואב מני ולכן שפיר לא כוי גזלה וכמ"ש כמ"מ.

אך בעיקר דברי כמ"מ דכרמב"ם סובר דאף שקנה עובר אלא בחמוד ואפי' אמר רואב מני ולא רק היכי דעשה מעשה בשחיקה, נראה דכרע"ם וכיחב"ד ממולקים בפירושא דאמר רואב מני, דכרחב"ד מפרש דכשואב כוא דרואב בחמת אלא בחנם, ומאב כוא דמוכיח כגמי בקדושין דף י' דדברים שבלב אינם דברים כרחב"ד כיון דלבסוף אמרינן דרואב בחמת ח"ב יעבור אלא תחמוד דאטו בשביל שבפיר בו או אפי' חנסו פעם אחד לא יוכל אחר זמן רב לקנות ממנו בשחנבטל בכשרה וכאונס, ות"ב מב נ"מ אם עבטיו ממש מוכר לו ברצונו הטוב, לכן ודאי אינו עובר אלא בחמוד.

והרמב"ם כותב דאפי' אמר רואב מני אין בכותב שאפי' אלא בחנם כיב רואב אלא בעבטיו בשביל בחנם כוא רואב, ובייבו מצום דים לד רצון בשביל שמצוה לשמוע דברי חכמים נגי נט או דניחא ליב בכפירה גבי קרבן, וכמו שבתב בפ"ב מב' גירושין כ"ל כ' ז"ל ולמב לא בטל נט זב שברי כוא חנם אין ביד עכו"ם בין ביד ישראל שאין חומרים חנם אלא למי שנהנה ונדחק לעשות דבר שאינו מחוייב בו מן בתורה, כגון מי שבוכה עד שמכר או עד שיתן, אבל מי שתקפו יצרו כרע לבטל מצוה או לעשות עבירה וכוכה עד שעשה דבר שחייב נעשותו או עד שיתרחק מדבר בחסור לעשותו אין זב חנם ממנו אלא כוא אנס עלמו בדעתו כרשב לפיכך זב שאינו רואב ונרש מאחר שכוא לביית מישראל ורואב כוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העברות ויצרו כוא שתקפו, וכיון שבוכה עד שתשב יצרו ואמר רואב מני כבר גרש לרצונו, עכ"ל.

ודברי כרמב"ם נריכין ביאור דכיון דכתב דמי שתקפו יצרו כרע לבטל מצוה או לעשות עבירה אין זב חנם אלא למב מ"ש שיאמר רואב מני, ומ"ש דכוותו כוא דאיבעא דאין לזב דין אונס מ"מ ליכא דין רצון, ובקרא כתיב לרצונו בני קרבן וכן בני גירושין אמרו אינן שאינו מגרש אלא לרצונו דכתיב וכיב אם לא תמלא אן בעיניו כמש"ב כרמב"ם בפ' ח', וכבן נריך שיאמר רואב מני שיכיב רצון אלא דמ"ש למב לי כל מריכות כסברו, ומ"ש דכוא כמש"ב דאף שאומר רואב מני אין בכותב שכוא רואב גם אינו לא אנסוכו, אלא דכבותב שעבטיו שאנסו אותו אינו עובב בשביל אאונס לבד דכוא רואב בשביל שרואב לקיים מצוות, ורק דבנגד זב אינו רואב בשביל טעמים שים לו מבד יבדו, אבל כשאנסוכו כוא רואב דבאמת יש לו ג"כ לד רצון בזב, ואלא בסברו של כרמב"ם לא כוי מבני אאב רצון אלו כיון דמ"ש כוא אונס בפושל, אבל לפי בסברו של כרמב"ם דזב לא מיקרי אונס ממילא שפיר קרינן לרצונו כיון שיש לו לד רצון, ולפי"ז ל"ל דמב דאמר בקדושין בא בלביב לא ניחא ליב ומשני דמלוב לשמוע דברי חכמים כיינו דמשני בעל דברי חכמים דלמא בלבו לא ניחא לו כלל, ומשני דכיון דאיכא מלוב לכן ודאי איכא רצון כ"ל.

ומבואר מב שבתב כרמב"ם שאין חומרים אונס וכו' כגון מי שבוכה עד שמכר או נתן, ודברים תמוכים דאין בתב דמי שמכר חומרים אונס דבא קי"ל תליוה חבין זביניה זביניה, ולמיטת כרמב"ם גם אלא רואב מני ופשרא דבא בתב בכך גוונא דגרושין דכוא אמר אאמר רואב מני, אך כוותו כוא אמיקר גדר אונס דכיון דסובר דרואב מני לא מכני ליכיה רצון גמור גם לולא אאונס, ות"ב לגבי מכירה ליכא כך מעמא שבתב כוי בחמת אונס, ומב דמכני גבי מכירה אינו אאונס אלא כוי אונס דבא בתב כרמב"ם

בפ' ו מכ' מכירה טעמא דאמר בגמ' דלגב לוגסיה גמר ומקנה, וכיינו משום דלוגס ליכא מציאות קנינים אלא בשעת כיסוי דבשעת כיסוי הוא רוצה לבטל וחוצב לאבנים בבטול, אבל כיסוי דבשעת בקעקה גמר ומקנה בשביל טעמים שיש לו דכיון שלוקח מטות הוא גומר ומקנה, וכיינו דלף דלבתחלה ליכא רוצה אבל בדיעבד הוא מסכים וגומר ומקנה וליכא חוצב על ביטול, זה מכירי בקניניס אבל בגט ובקדין דבחיב לרבותו לה מכירי גמר ומקנה דלריך לרבות ממש, אלא דאמרינן דרבות מלד אחד נמי מכירי כיון דרוצה לקיים מצוות, וחכו שכתב כרמב"ם דגבי מכר נמי היו לחוש דבחמת לא אמרינן כלל במכר אלא היו לחוש כיון דליכא טעמא דכרמב"ם אלא דלגב לוגסיה גמר ומקנה.

ולפימש"כ מבואר ג"כ טעמו של כרמב"ם דאינו מלריך רוצה אלא מכירי רוצה אלא במכירה משום דלסיומו לא מכירי רוצה אלא במכירה כלל, ולכן משום כמו שכתבנו דבה דאמר בבכורים בה דאמר רוצה אלא כיינו לאפוקי חמסן שלקח מעלמו אלא מעשה מכירה של בעלים וכמו שכתב בב"י, ליברא דלעון בגמ' ודאי דחוק לפי זה.

ע"כ נראה דאפשר לומר בחופן אחר דבחמת בגמ' דב"ק סבר דלריך רוצה אלא ממש, אבל כרמב"ם אינו פוסק כן להלכה, דהגמ' בב"ק ע"כ סובר כרי"ף בסוגיא דקדושין וכן בסוגיא דב"ב דלא ידע מסברא דניחא ליה בכפירה ומלוה לשמוע דברי חכמים, ובסוגיא דב"ב כיו בעי למימר דיסוד דברי רב הוא דאמר תליוה וחזין זביוה הוא ממה דאמר כופין אותו עד שיאמר רוצה אלא בגט ובקדין, ולפי"ז ע"כ רב הוא נמי מיירי בדאמר רוצה אלא, אבל לפי"מ דדחה בגמ' דבחם טעמא אחריוא משום דאמר לשמוע דברי חכמים וניחא ליה בכפירה, ובמכירה לא שייך זה ומשיק דטעמא דרב הוא סברא כוח דלגב לוגסיה גמר ומקנה, ל"ל בחמת ליכא לעון כלל אלא דגמר ומקנה, ולכן פשיא דבמכירה לא שייך רוצה אלא, וקושיית הגמ' היכי קאי ליה חמסן כיון דתליוה חזין זביוה יתיב כמ"ש החמסן הוא דגם גמר ומקנה ליכא דבעלים לא מכרו כלל.

נמצא דכרמב"ם וכרא"ש מחולקים בפירושא דרוצה אלא, וכרא"ש לשיטתו שפיר סובר דאם אמר רוצה אלא לא יכיא לא תחמוד כיון שכוח לעון גמור, וכרמב"ם לשיטתו שפיר דאפי' באמר רוצה אלא אבל אלא בעיגו בה' גיטושין משום דשם כתב רק טעם וכסבר וחלק עליו כאן שנוצע לדינא.

עוד נקשה בלח"מ בפ' ו מכ' מכירה על דברי רמ"ם דאפי' שקנה סובר בלא תחמוד מקושיית הגמ' בבכורים דפריך מי יביב דמי חמסן קרית ליה וכאמר רב הוא תליוה וחזין זביוה זביוה, ולדברי כרמב"ם מאי פריך כיון דאכ"פ סובר בלא תחמוד, ולפימש"כ מכשיו כיינו לומר דאכ"ל דאסוגיא דבכורים סוי סובר דמעמא דרב הוא משום דהוי לעון גמור וממילא אינו סובר בלא תחמוד, אבל באמת ל"ל לזה דלכלכה מוכח מלעון כרמב"ם בפ' ו מכ' עדות דדוקא כיכי אלא קנה שבעלים לא עשו מעשה מכירה כלל נקרא חמסן וקרא זה גזל על דבריהם, דבפי' מכ' מכירה כתב מי שחלסורו עד שמכר אבל בכלי עדות כתב החמסנים וכם כלוקחים וכו', ומוכח דסובר דאפי' לא מכרו בעלים כלל רק נטל ונתן דמיס אלא קנה מ"מ לא סוי גזלן ולא עבר בלא תגזול אלא חמסן מיקרי, ומה שכתב דבא עבר בלא תחמוד לק"מ דבא לא תחמוד לאיסורי בלא דמי משמע לכו, ואף דבחוס' בסנהדרין דף כ"ב כתבו לפרש דכן הוא בחמת וכרמב"ם אינו סובר כן ופשיו בכ"מ פ"י מכ' עדות, וכבר תמה עליו שם בלח"מ, מ"מ כיון דלא משמע לכו ליסור לא משכל אפי' מדרבנן וכמו בכלי קבולאי שם דף כ"ג, וכן פשיטא בתוס' בכמה דוכתי דלא כמו שכתבו בסנהדרין.

ולכאורה יש לפשיל דכיון דכרמב"ם סובר דאפי' היכי אלא מכרו בבעלים כלל אינו גזלן ובודאי עבר בלא תחמוד

ול"ל בזה יקשה קושיית כרא"ד דבזה ודאי סוי נטילת בחפץ משעה ואמאי אינו לוקה, ואולי נימא דגם בזה עיקר בליסור הוא בחמוד בלב ואין בו משעה אך מלי במ"מ לא משמע כן, ול"ל דבזה פשוט כדי כרא"ד דאז סוי ללאו שניתן לחשלומין שלריך להחזיר החפץ וכרמב"ם לא נחית כלן לזה, דבא מיירי בכשליר וכרבב עליו רעיס דאז בודאי קנה ולא סוי ללאו שניתן לחשלומין לכן כתב דאינו לוקה משום דסוי ללאו שאין בו משעה, אלא דאינו עובר אלא עד שיקח מ"מ בלקיחה הוא רק גמר לחגלי בליסור, אבל עיקר בליסור הוא בחמוד שאין בו משעה וכ"ל

תמוז

פרק ב

הלכה א ב חגזלה שלא נשתנית אלא תרי היא כמו שהיתה אע"פ שנתיאשו ר"בעלים ממנה ואע"פ שמת הגזלן והרי היא ביד בניו תרי זו חוזרת לבעלית בעצמה, ואם נשתנית ביד הגזלן אע"פ שעדיין לא נתיאשו הבעלים ממנה קנאה בשינוי ומשלם דמיה כשעת חגזלה, ודין זה דין תורה הוא שנאמר והשיב את הגזלה אשר גזל מפי השמועה למדו אם היא כשגזלה משלם אותה ואם נשתנית בידו משלם דמיה, נתיאשו הבעלים ממנה ולא נשתנית ממנה הגזלן כל השבח שחשבייחה אחר יאוש ואינו משלם אלא כשעת חגזלה, ודבר זה מדבריהם מפני תקנת השבים וכשמחזיר לו חגזלה שמין לו חשבח ונוטל מן הגגזל.

השגת כראב"ד ודבר זה מדבריכם וכו' ל"ל נוטל את כשבח עלמו ודוקא ממקו ג' שמין לכם את כשבח ומשלים לחתם בדמים, אבל כיחך לא ע"ש,

במה דמחלק כרמב"ם בין שבח דקודם יאוש לשבח דאחר יאוש כבר כתבנו בב' גנבב פ"ו בלי י"ח וכבאנו שם דברי כגר"א ז"ל שכביא ראיה לזה מב"מ דף י"ד ע"ב כמוכר שדה למקרו ונמלאת שחיבה שלו לפליגי רב ושמואל אם יש להלוקח שבח מן המוכר, וכקשה רש"י דכגגזל יעלם בעד כשבח ומזה כוכיח כרמב"ם דקודם יאוש כשבח לגגזל, וכבר תמכתי שם דאיכא ראיה כוה מקרקע דאיכא גגזלת למטלטלין, וכראב"ד כתב דכרמב"ם כוכיח דינו מכח דגזל וכשבים ומכר, וכתב ע"ז בגר"א דל"ל לומר כן דכיון דכגזלן אין לו בשבח אחר זכות מכר לגוקמי, ולכן כתב דזה מיירי בשבח דממחת כולאה וגביה דביו בכלכה ד' ומה שים לדון בזה, והוסיף עוד בגר"א ז"ל וכתב וכן מה שכתבה כמ"מ מספ"ג דב"מ בשולה יד בספקון דשם ודאי אין יאוש דמפקיד אין יודע כלל ממנו ג"כ מתורץ בזה ע"ד וכוותו לכעמיד שם ג"כ בשבח דממחת כולאה, ודברי לריכים ביאור דכח בגמ' מוקים לה לפלוגתא דב"ש וב"ה בשבח ע"ג גזלה ובפלוגתא דר"מ ור"י בגוזל רחל וגזזה וילדה דר"מ סבר משלם לותה ואת ניחותיה וולדותיה, ור"י סבר גזלה מחזרת בעיניה וגזזת וולדות כוי שבחא דממילא כמו שפסק כרמב"ם לכדיע בכלכה ו',

וצ"ל דכוונת בגר"א ז"ל דלף דפלוגתא דגזזת וולדות מיירי בשבח דממילא ולאחר יאוש מ"מ פלוגתא דב"ש וב"ה דמיירי קודם יאוש מיירי בשבח דממחת כולאה, אבל זכו חיימה רבה דמנין לתלות זה בזה דכיון דלמרינן דשבח דממחת כולאה כוא לגזלן אפי' קודם יאוש ב"ה זכו סברא מלד עלמה, דכיון דשבח נעשה ב"י כולאה שלו כוי לגזלן, ומ"ש מ"ל דר"מ דמולק בשבח דממילא לאחר יאוש, יאולק גם בשבח דממחת כולאה כיון דלא דמיין דאכו אפי' קודם יאוש, וביאוד לפ"מ שנתרנו בפ"ז מכ' מ"מ וכבאתי בקילור בפ"ח מכ' גנבב דשבח דממחת כולאה דכוי דגזלן יש בחופן זה בתרבשה מקושית בגזלן ובבש"ם ובמ"ק ובבכורי, וכבל כגי מקושתם לא שייך לדין פקנה כשביס ופ"ב דכוא פיקר

ד) **אך** התירון לזה כי מצה רביעי עליו השלום שומר ברחצון מחמת יום ולכן זמן רחצון [ולרחב"ד לחמר שקיעת החמה שעבר זמן שתיה ולח נחשב עוד בין הערבים. לף שעדיין יום הוח. ועיין בשחגת חרי' דיני תפלה] על כן נחשב שלשים יום מעת לעת ולח נחשב ל"ח יום. לך קשה לפי זה למה יתחילו לדרוש בפורים יום חרבעה עשר [כמו שפירש"י רחץ השנה (דף ז'.) בדיבור המתחיל שהי' חומרים עד השוריס ובדיבור המתחיל חתי לזלזולי בחמץ] וכיון שחרבעה עשר על ניסן נחשב מפני שזמן פסח מתחיל מחצות הוה להו לחד ושלשים יום. ודי חס יתחילו לדרוש בחמשה עשר בו. ולריך לומר דכיון שחקנו חכמים לבדוק ולברך בליל חרבעה עשר הרי התחיל זמן ביטול תחילת חרבעה עשר. וחין חרבעה עשר נחשב מן המנין מדרבנן על כל פנים, ולפי זה לריך להבין בבכורות כ"ח. דמפרש פרוס הפסח ערב רחץ חידש ניסן. ושם לטיל מינה וכמה פרוס חמשה עשר יום. וכיון דיוס חרבעה עשר חינו מן המנין לח הוי רק חרבעה עשר יום:

אוצר החכמה

ה) **אך** לח קשה מידי דנהי דמתחילין לדרוש ביוס חרבעה עשר לחדר הלכות ביטול חמץ שזמנו תחילת חרבעה עשר כנ"ל. מכל מקום הלכות פסח חין מתחילין רק בחמשה עשר. דלעניין פסח חרבעה עשר מן המנין מקום שזמנו מחלות. והוה לי' פרוס ימי הדרשה של פסח עלמו דיוס חרבעה עשר מן המנין והוי חמשה עשר יום:

ו) **עוד** יש מקום עיון בגמלה כ"ט דתרומת שקלים שברחץ חודש ניסן מתחילין מרחץ חודש חדר. והח חדר הסמוך לניסן לעולם חסר. והוי כ"ט יום. וחינו דומה למצה רביעי שעומד בחרבעה עשר בניסן ומזהיר על פסח שני. דניסן לפי סדר החדשים מלח והוין שלשים יום:

ז) **נראה** דלח קשה מידי מלחר שחינו מפורש בכתוב חס הי' לו ניסן מלח לו חסר למדין ששולחין חודש קודש הי' מלח לו חסר. ועיין ש"ך יורה דעה סימן קפ"ט סק"ל בכמה מקומות שהעיקור שלשים והכוונה חודש הי' חסר לו מלח יעוין שם:

אחר כל זה רליתי בתוספות בבורות (דף כ"ז) פלפלו הרבה בזמן זה ולבסוף נדחקו בתירון ולפי עניות דעתי לפי מה שכתבתי לתי שפיר הכל:

סימן שכג.

ב"ה א' שמיני סת"ר לפ"ק.

לכבוד הרב הגאון שיחי' מקונצק. ??

א) **עך** דבר חשר הוקשה לו בחמץ שקיבל עליו חחריות דמייב לבער למה יהי' רשתי לעבור בקום ועשה על ליסור גזל עכו"ם ולף שמשלם לו מכל מקום נזלו גוף החמץ. וחין לומר כזה עשה דוחה לת תעשה. דבמקור חיים כתב דבחמץ שקיבל עליו חחריות ליכח משה דחשביתו עד כלון דבריו:

ב) **הנה** הדבר פשוט וברור דבחמץ שקיבל עליו חחריות יש בו עשה דחשביתו. שהרי בחשביתו לת כתיב לך. ומהרחוי שחפילו בכל חחריס לנמרי יפבור. רק דילפינן מלך דכתיב נבי רחי' בנזירה שוה דשחור שחור. וכיון דבקיבל עליו חחריות טובר בכל יריחה דהח בש"ס מוקי דשלך לי לחם רוחה לכל לחה רוחה של חחרים בשלח קיבל עליו חחריות. מבואר דבקיבל עליו חחריות טובר בכל יריחה. כל שכן שטובר בעשה דחשביתו. וחפילו למשמעות רמב"ם בספר המלוות דבקיבל עליו חחריות חינו טובר רק בכל ימלח. מכל מקום מה חזית דילפת משחור דכתיב נבי רחי' תילף משחור דכתיב נבי מליחה. וכל היכי דחיכח למילף לקולח ולחומרח לחומרח ילפינן:

ג) **האומנם** כי יש לומר לדעת רש"י ותוספות דכל יריחה הוי ניתק לעשה. יתשב חומרח מה שחין בו עשה דחשביתו ולח יהי' הלחו ניתק לעשה. לכל הח דטובר בעשה דחשביתו לח יתשב חומרח. דבלחו הכי ממויב לבער משום הלח תעשה. לך לח מסתבר דהח ליכח בעשה שממויב לבער בערב פסח מחלות ולמעלה. וכיון דליכח חומרח בגופי' חינו דין שניות חומרח דבגופו ומשום חומרח דחי עביד:

ד) **ועוד** דממה נפשך לדעת רש"י ותוספות הח פשט הסוגיח דבקיבל עליו חחריות טובר גם בכל יריחה. ולמשמעות רמב"ם בספר המלוות דחינו טובר בקיבל עליו חחריות רק בלח ימלח. הח לח הביח בחיבורו דכל יריחה ניתק לעשה. חדרבח כתב בפשטות דבעשה מפשה לוקה. וחחרונים הקשו עליו מסוגיח דפ' מי שהי' שממנה הוכיחו התוספות דהוי ניתק לעשה. לך לח נהגלה בימיכם פרי"ח על פסחים דמפרש סוגיח הנ"ל דכל יריחה חינו לוקה לפי שחין בו מעשה. ופשוט דרמב"ם מפרש כפי' ר"ח. ולף דכחמלו לוקה. מכל מקום הלחו בעלמו הוח העהי' וחין בו מלקות. וגם המשנה למלך כתב שדעת רמב"ם כל יריחה לח הוי ניתק לעשה כל זה ברור בעיני:

ה) **עתה** עיינתי במקור חיים. שהביח כבוד תורתו. בסימן תל"ח הביח דברי שח"ר שכתב כמו שכתבתי כיון דבגופי' לח כתב לך רק דילפינן מגזירה שוה דשחור שחור ניתק משה לקיבל עליו חחריות דטובר. והשיג עליו המקור חיים. דהח דחינו טובר בחמץ של נכרי ילפינן מקרח דבבתיכם. דבמילחח מבבתיכם יצח חמלו של נכרי שברשותו וחינו יכול לבערו. והוח הדין דילפינן מבבתיכם דכתיב גבי עשה דחשביתו:

ו) **ואני** תמה זה החכם מה סבירח ליה חס קיבל עליו לחחריות ציין הח טעמח. חס כן למה טובר בכל יריחה בקיבל עליו לחחריות. וחס קיבל עליו לחחריות חשיב יכול לבערו לף שישמרך לשלם לו. חס כן מהחי טעמח יתחייב גם בעשה דחשביתו. ושוד בר מן דין הח כתב ריטב"ח סוכה (דף י"ג.) דבגזירה שוה דנמירי ליכח לעלת בחלות סחם ולח בפרטיות וישוש. וחס כן לף חס תמלח לומר דמקרח דבבתיכם ילף. מכל מקום למה לח ילף משחור לגזירה שוה שיטובר בעשה דחשביתו. דחי חפשר לומר דשחור דכתיב גבי חשביתו לח נמירי לגזירה שוה. דהח לח נמירי חלח למלות סחם. ושוד עיקר דבריו המוזרים הרבה שהביח בשם המכילחח דיעלת זה שברשותו וחינו יכול לבערו על חמץ של נכרי קחי. וליחח דהח על חמץ שעשלה עליו

עליו מפולת קאי. אבל חמץ של עכו"ם מגזירה שוה דלך לך יליף. וכן מפורש ברמב"ן בפי' התורה. ותמהני איך העלים עיין מדברי רמב"ן במקומו. ואם כן דברי השאגת ארי' ברורים כשמש:

ז) **עוד** שם כתב לדחות ראיית השאגת ארי' דאם איתא דקיבל עליו אחריות אינו עובר בעשה דתשביתו הוה לי' לאו כולל יותר מעשה ולמה יחשב ניתק לעשה. וכתב המקור חיים דאף על גב דאינו מצות עשה דתשביתו. מכל מקום אם ביערו תיקן העשה דלא חמור מחמץ דידי'. והביא ראי' דאם כן נשים שהותירו קדשים ילקו כיון שאין מחוייבין בעשה דבאש תשרופו. ואינו שום דמיון. דהתם הנותר בעצמו יש עליו חיוב שריפה רק שהאשה אינה מצווה. מכל מקום בשריפתה נתקיים המצוה בנותר שנשרף. למה הדבר דומה לקטן שאכל קדשי קדשים דלא נתבטל העשה דואכלו אותם אשר כיפר בהם. דמכל מקום הקדשי קדשים נאכלו. והכא נמי הנותר נשרף. אבל חמץ שקיבל עליו אחריות אם תמצא לומר שאין בו חיוב השבתה לא נתקיים שום עשה, ואיך ינתק הלאו:

אוצר החכמה

אח"ח 1234567

ח) **אך** באמת ראי' זו השני' אין לה מקום לפי מה שכתבתי דרמב"ם לית לי' דבל יראה הוה ניתק לעשה. אך אין צריך בזה עוד ראי' ודברי שאגת ארי' ראשונים ברורים ופשוטים:

ט) **ואשר** כתב עוד דאפילו ישלם להנכרי מכל מקום גזל גוף החפץ. ליתא דהיכי דיהיב דמי אינו עובר בלא תגזול רק בלא תחמוד דכתיב בי' רעך לאפוקי נכרי. ולחד תי' בתוספות גם בלא תחמוד אינו עובר. והדברים עתיקין. כל זה אני כותב לפי הבנת כבוד תורתו:

י) **אך** לדעתי נראה ברור דאין איסור גזל מעכבתו מלהשביתו כמשפט. כיון שאם יחול חיוב השבתה מחמת העשה או הלא תעשה יופקע ממונו של נכרי כיון שהכל מצווין עליו לשורפו. וגרע מאנס בא כנגדו על כן חל חיוב השבתה. ונמצא כי בשעה שמבערו אינו גוזלו כלום שכבר נעשה הפקר על ידי חיוב ביעור. והיינו דחמץ מפקיע מידי שיעבוד הנכרי. ועיין ר"ן נדרים (דף מ"ז.) בענין הקדש מפקיע מידי שיעבוד מה שמחלק בין אסר על השוכר או אסר על אחר. דוקא על השוכר משום דנפקע שיעבודו על ידי הקונם. ממילא כשם שהקדש מפקיע מידי שיעבוד פירושו על ידי הקדש. כן חמץ מפקיע מידי שיעבוד על ידי איסור חמץ. ואף שאין הנכרי מוזהר על כרחך משום שישראל מחוייב לבער והכי נמי בנידון דידן וכמו שכתבתי:

יא) **ואין** להקשות אם כן שנפקע ממונו אי מיגניב או מיתביד למה יתחייב לשלם לגוי. לא קשיא דבלאו הכי אינו מדינא דרעהו כתיב אלא כעין אחריות אלים או בקנו מידו. והרי על דעת זה קנו מידו שאם יאבד בפסח ישלם. יחוג החג הקדוש בקדושה ומהרה ובשמחה ומוב לב ויגלל ממשהו חמץ: כנפשו ונפש דו"ש וש"ת הק' אברהם.

סימן שכד

ב"ה יום ה' י"ג ניסן סת"ד.

להרב הגאון הג"ל בענין הג"ל.

א) **נדון** חמץ שקיבל עליו אחריות אם מחויב בעשה דתשביתו כבר כתבתי מה שיש בו די. ואשר כתב שמהמגן אברהם משמע שאינו מחויב מדמתיר להחזיר הפקדון אף שהגוי יאכלנו. רק לר' יוסי הגלילי דמתיר בהנאה שפיר מקיים תשביתו במכירה לנכרי. מה שאין כן לדידן, איני יודע מה הוא סח. דלמה לא יקיים תשביתו בחזרה לגוי שלא חשיב הנאה לישראל. ואם כן הוא מוציאו מרשותו בלי הנאה. ומקיים תשביתו אפילו לר"ן דתשביתו שלא כדרך הנאתו. וברמב"ן מפורש דוקא באכילה אינו מקיים תשביתו שאין דבר טעון השבתה ומותר באכילה. אבל בהנאה מותר כמו תרומה טמאה:

ב) **מה** שכתב דצל"ח (דף מ"ט.) כתב דלאו דלא תשחט על חמץ אינו בחמץ שקיבל עליו אחריות. בגליון צל"ח כבר כתבתי כי שאגת ארי' חולק על זה בפשיטות וכן עיקר. עתה נתיישבתי שדברי צל"ח יש להם מקום והוא כי בירושלמי נסתפק אם כשיעור אכילתו או כשיעור ביעורו. ואם כשיעור אכילתו צריך שיהי' שלו לאכילה. אבל חמץ שקיבל עליו אחריות נהי דגלי קרא דחשיב כממונו. מכל מקום זכות אכילה אין בו. האומנם כי בגמרא דידן דיליף מלא תשחט זמן השבתה מחלות מדאסרה תורה לשחוט על חמץ מוכח דאסור אז להיות לו חמץ. משמע לכאורה דכשיעור השבתתו. דאי כשיעור אכילתו אין ראי' שמחויב בהשבתה. שהרי הקפידה תורה לשחוט על חמץ אף שאין לו שיעור שיהי' מחויב להשבית. אך לא קשה מידי דהא בגמרא קאי למיסר חמץ משש שעות ולמעלה. ולר' יהודה פשיטא דאסור בהנאה מלאו דלא תאכל עליו חמץ אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה, ואפילו לחזקי' כיון דגלי קרא באחד מהם איסור הנאה הוא הדין באינך כמו שכתבו התוספות. רק לר"ש בעי. ולדידי' יליף שפיר דאי אפשר לומר משום אכילתו. דהא לר"ש ליכא לאו באכילה. ועל כרחין מדמחויב אז בהשבתה *). ולפי זה לדידן דקיימא לן כר"י. שפיר יש לומר גם לגמרא דידן כשיעור אכילתו. ועל חמץ שקיבל עליו אחריות אינו עובר כנ"ל:

ג) **אך** מכל מקום עובר בעשה דתשביתו [דלפי שיטה זו לדידן דקיימא לן כר"י אין הראי' מלא תשחט. ולר' שמעון על כרחין כשיעור השבתתו כנ"ל]. גם בעיקר הדברים שעשיתי סמוכין לדברי הצל"ח מהירושלמי אינו מוכרח כלל. דהירושלמי לא אמר אלא שגם בשיעור אכילתו חייב אף שאינו אוכלו. וכל שכן דחייב משום שמחויב להשבית ואינו משבית חה פשוט:

ד) **אשר** כתבתי דהא דמכילתא דיצא זה שאינו יכול לבערו אנפלה מפולת קאי. אבל של נכרי

*) הנה"ה אך לרמב"ם דפסק כר"י ואף על פי כן כתב בספר המצות הלימוד מלא תשחט לדידי' צריך לומר דתלמודא דידן פליג על ירושלמי:

נכרי שלא קיבל עליו אחריות מקרא דלך נפקא. וכן כתב רמב"ן בפי' התורה. ותמה מעלתו שהרמב"ן על התורה כתב גם בנפלה מפולת בגל גדול שאבוד ממנו ומכל בני אדם ומקרא דלך. הנה אנכי לא כתבתי בשם רמב"ן רק דחמץ של גוי לא נתמעט מאינו יכול לבערו. אבל הא דנפלה מפולת נפיק מאינו יכול לבערו הם דברי רמב"ן בחי' יעוין שם. וחזר בזה ממה שכתב בפי' התורה בזה. ובאמת מוכרח לומר כן דהא במכילתא דיצא זה שאינו יכול לבערו סמוך ונראה לנפלה עליו מפולת רק הא דחמץ של גוי נסמוך על דברי רמב"ן בפי' התורה. משום דיש לומר דקאי רק אדסליק מיני' לבד והסברא מוכחת כן דלמה יקרא חמץ של גוי משום שלא קיבל עליו אחריות אינו יכול לבערו. וכבר כתבתי בגליון רמב"ן על התורה לעיין ברמב"ן בחי':

ה) **מ"ש** סניגרון לדבריו שכתב דאף ביהיב דמי הוי גזל והשבתי עליו דביהיב דמי אינו עובר רק בלא תחמוד דכתיב בי' רעך. וכתב כבוד תורתו דמדנענשו בני נח במבול על כי מלאה הארץ חמס מוכח דהוי גזל ואף ביהיב דמי. וישראל במתן תורה לא יצאו להקל. אשתמיטתי' דברי תוספות בבא קמא (דף ס"ב.) בהא דבעי הש"ס מה בין גזלן לחמסן דלא יהיב דמי כו'. וכתבו תוספות בלישנא דקרא אין חילוק ביניהם [והכא בעי מה בין גזלן דרבנן לחמסן דרבנן]. ואם כן חמס דקרא בלא יהיב דמי. ומכל מקום קרי ליה חמס דבלשון המקרא הכל אחד. וכן כתב הרא"ם בפי' התורה:

ו) **ואני** חושב בו סברא. דיש לומר בן נח מוזהר אף בדיהיב דמי. דהנה רמב"ן פרשת וישלח כתב בני נח מצווים על הדינים היינו דיני אונאה גניבה כו' ולישראל הם הרבה מצוות ולבן נח הם מצוה אחת. כן יש לומר בין יהיב דמי בין לא יהיב הכל בבני נח אזהרה אחת גזל. ולישראל נתחלק לשתים. גזל וחמדה. מכל מקום מה שסיים שגם ישראל לבני נח אסור ביהיב דמי שלא יצאו במתן תורה להקל. זה טעות שהרי אונאה בני נח מוזהרין. וישראל אינו מחזיר אונאה לבן נח. ואין זה מיעוט בקדושה שתחילה לא הי' מוזהר אלא לרעהו שגוי עם גוי הוי רעהו. ובמצרים כתיב וישאלו איש מאת רעהו. ואחר מתן תורה נאסר רעהו. ומי שאינו רעהו לא נאסר מעולם רק שמתחילה הי' בן נח רעהו. ועכשיו אינו רעהו. כן בזה שאף שמתחילה הי' נאסר אף ביהיב דמי. הרי תחילה הי' נקרא רעהו. ולרעהו גם עתה אסור וזה פשוט:

ז) **מה** שכתבתי דמשום דהכל מחוייבין לבערו פקע ממונו של גוי. ותמה מעלתו דאדרבא אם לא יהי' רשאי לא יהי' הפקר. הנה לא דיקדק בדברי להבינם. שכתבתי שאין איסור גזל עומד בפני מצוות ביעור כיון דמצוות ביעור בעצמו. ותרצה לומר שהגזל יאסור עליו הביעור. נאמר שאדרבא על ידי המצוה פקע ממונו שהכל מצווים עליו לבערו. ורמזתי לו דברי הר"ן דהקדש מפקיע מידי שיעבוד דוקא באוסר על השוכר. אבל באוסר על אחרים כיון דשיעבוד שוכר קיים משוכר מתהני. ודוקא באוסר על שוכר דנפקע שיעבודו. ותקשה למה יפקע שיעבודו. הא כל זמן שלא נפקע משל עצמו נהנה ומותר לדור ולמה יפקע שיעבודו. אך משום דגוף הבית של משכיר ויכול לאוסרו רק שיעבוד שוכר מעכב. כיון שאם יחול הקונם יפקע שיעבודו אין השיעבוד מעכב על הקיום מלחול, והכי נמי מצוות ביעור בעצם. רק שתאמר שלא יוכל לבערו משום איסור גזל. כיון שאם יחול החיוב לא יהי' איסור גזל אין איסור גזל מעכב. ובאמת נידון דידן עדיף מהא דר"ן וקל להבין:

ח) **בדין** אם מחויב לתת סך רב שלא יעבור על איסור תורה בשב ואל תעשה. הסכמת רוב אחרונים דאינו מחוייב. דחילוק הר"ן בין עשה ללא תעשה מפורש בדבריו דמצות עשה עובר בשב ואל תעשה. מכל מקום הדמיון והראי' שהביא מכלאים אינו ראי'. דכלאים רוצה בקיומו תליא. וכל שאינו מוצא פועלים לשכור בהוספה שליש לא נקרא רוצה בקיומו. ותדע דהוספה יותר משליש לפועלים אינו סך רב. מכל מקום הסכמת אחרונים דאינו מחוייב:

ט) **נדון** מה שנסתפק בחמץ שקיבל עליו אחריות. אם יעלה האחריות לסך רב. בשלמא אם החמץ שלו הא אסור בהנאה. אינו מיושב כל הצורך דהא הטעם כתב הר"ן דעניות כמיתה כמו שאמרו עשה שבתך חול. וכיון דלאחר הפסח יהי' מותר לו גם בחמצו שייך טעם זה. זולת בהי' אפשר למכור קודם הפסח דאז אסור אחר הפסח משום קנס. ואם נאמר שהאמת כן הוא יבוא מזה קולא ופירצה גדולה. ויש לי בזה עיון גדול וצריך אני להתיישב בדבריי בהחפזי כל האדם כוזב [ועיין בתשובה שאחר זו]:

י) **אשר** הוקשה לו איך אוכלין הקעפליך מחריין בשבת לפי מה שכתב המגן אברהם דאין מברכין עליו ברכת הנהנין דדמי לפלפלין ושום דאין מברכין עליהם ופטיר עליהם ביום הכיפורים דלאו אכילה הוא. ואם כן יהי' בו חיוב טוחן במה שמרסקו בשיניו עד כאן דבריו. למה לא הוקשה לו איך יוצאין ידי אכילת מרור דכיון דלאו אכילה הוא. ואם תאמר כמו שכתב רא"ש ופסקי מהרא"י להדיא דלא כתיב אכילה במרור דיאכלוהו בפסח כתיב. מכל מקום הא מברכין על אכילת מרור. וכתב רא"ש דמשום הכי צריך כזית. ועל כרחך כיון שקיבלו חכמים דחמשת מינים הללו יוצאים בהם ואחד מהם כמכא. רחמנא אחשבי' אכילה. כמו אכילת גיד הנשה ושקצים ורמשים לחיובי. כן זה למצוה. ממילא בשבת דכשאינו מתקן פטור והתיקון הוא המצוה והמצוה אינו אלא מה שהוא אכילה דאם לא כן לא הי' יוצא. נמצא שכל התיקון הוא מה שהוא אכילה. ומחמת שהוא אכילה הא אינו מלאכה. והייתי יכול לומר בפשיטות על פי דברי מרדכי פרק ג' דחולין בקשר של תפילין לשיטת ר' אלי' דצריך לקשור בכל יום. מכל מקום חשיב קשר של קיימא לענין שבת דרחמנא קריי' קשר הכא נמי רחמנא קריי' אכילה. אך לא יתכן למה דקיימא לן מרור בזמן הזה דרבנן על כן צריך לומר כמו שכתבתי:

ידידו הדו"ש וש"ת הק' אברהם.

סימן שכה.

ב"ה ג' אחרי יוד למב"י סת"ר.

עוד להרה"ג הנ"ל.

א) **בדבר** אשר נסתפק כבוד תורתו בחמץ שקיבל עליו

ולא יפטור עצמו. ומעכשיו נאסר מלפטור עצמו. וכל האיסור מחמת דעתו ורצונו ומחויב לפזר כנ"ל:

י) **בדין** גזל מגוי ויהיב דמי שכתבתי שמותר. וכבודו מביא ראיות דגוזל על מנת לשלם אסור. גם אנכי דעתי דעל מנת לשלם אחר זמן אסור דנחשב גזל. אך במשלם תיכף או מזומן בידו לתתו תיכף דכהאי גוונא חשיב הילך שבזה מיירי הש"ס בבא קמא (דף קי"ג:) בזה לא חשיב גזל:

אח"ח 1234567

יא) **ואעתיק** לו מה שכתבתי בחידושי לקידושין. בשליחות יד. אמר לעבדו ולשלוחו מנין תלמוד לומר על כל דבר פשע. קשה לי דהא שליחות יד דגלי רחמנא על כרחך היינו באופן דאינש דעלמא הי' פטור. ואם כן השליח לאו בר חיובא. ועיין בריטב"א פרק שנים אוחזין דאפילו כהן דאמר לכהן גם כן חשיב לאו בר חיובא אף דאם הי' מקדשה לעצמו הי' חייב. והכא נמי אף דאם הי' שומר הי' חייב השתא מיהא לאו בר חיובא. והניחא לשיטת הר"ן דשליחות יד דגלי רחמנא היינו דאפילו הגביה רק ליטול מקצתה ונטל מקצתה חייב בכולה. ואינש דעלמא אינו חייב אלא באותו מקצת ניחא. דלאותו מקצת הרי שליח בר חיובא. וכיון דלאותו מקצת אין המשלח חייב. כל שכן שאינו חייב בשאר. אך לשיטת הריטב"א דשליחות יד היינו שלוקח על מנת לשלם אם כן גבי שליח לאו גזילה הוא כלל ושליח לאו בר חיובא הוא כלל:

יב) **והנראה** דהנה טעמא דלוקח על מנת לשלם לאו גזילה על פי המבואר בתוספות בבא קמא (דף ק"ז:) בסוף העמוד דכשטוען טענה שחייב בדמי' ובאמת הוא ברשותו לא חשיב כפירת ממון עיין שם. והכא נמי כשרוצה לשלם דמי' לא חשיב גוזל ממון. אולם זה כשישלם תיכף. אבל בגוזל עתה לשלם לאחר זמן ודאי חשיב גזלן. דמכל מקום עכשיו גזלן הוא. וגדולה מזה הדין בשואל שלא מדעת דגזלן הוי אף שלאחר שישתמש בה דעתו להחזירה ובעיני'. אך במגביה החביות על דעת שיטול ממנו רביעית ודעתו שבעת נטילתו ישלם. בכי הא באינש דעלמא פטור. דכל עצמו לא נעשה גזלן רק משום שחושב שיטול. וכיון שחישב שבעת נטילתו ישלם לא נעשה גזלן כלל:

יג) **והנה** ידוע דכל שהוציא מרשות בעלים אף שלא הכניסה לרשותו אלא לרשות אחר נעשה גזלן. ורא"י ממתני' בבא קמא (דף ע"ט.) דנתנו לבכורות בנו או לבעל חוב דנתחייב הגנב במשיכת הכהן. וכן מדברי רש"י בבא קמא (דף ס"ה.) דאם בשעת מכירה שוה יותר מבשעת גניבה משלם יקרו כשעת מכירה דחשיב כתברא או שתיא. הרי דחייב אמכירה אף שלא הכניסה לרשותו. וכן מבואר ברמב"ם ושלחן ערוך. והטעם משום שהי' לו להשיבה. וכל שלא השיבה ומכרה חשיב כאלו הוציאה מרשות בעלים לרשות אחר וחייב:

יד) **מעתה** מיושב קו' הנ"ל דאי לאו דגלי רחמנא שליחות בשליחות יד לא הי' באפשרי לחייבו משום דשליח לאו בר חיובא וחייב המשלח. דאם יתחייב המשלח הרי נעשה המשלח גזלן ויצא מרשות בעלים תיכף בשעת הגבהת השליח. נמצא שהשליח הוציאה בהגבהתו מרשות בעלים לרשות המשלח. מעתה לא יועיל מה שחישב לשלם בעת שיטול הרביעית כיון שהוציאה מרשות בעלים עכשיו והתשלומין יהי' אחר כך. דבשלמא אם לא חידשה תורה דין שליחות יד. הי' מועיל מחשבתו לשלם בעת שיטול כיון דעכשיו אינו גזלן ובשעה שיטול ישלם. אבל לאחר שחידשה תורה דין שליחות יד שהמשלח נעשה גזלן. שוב אף השליח שהוא אינש דעלמא יתחייב. כיון שהחפץ יצאה לרשות משלח תיכף וישלם אחר כך בשעה שיטול. ושוב השליח בר חיובא ושוב יפטור המשלח. ואי אפשר לחייב המשלח. דאם יתחייב יהי' השליח בר חיובא. ואין שליח לדבר עבירה. ולפי מה שכתבתי בטלו כל קושיותיו:

טו) **אך** דעת הרב מלאדי ז"ל דאפילו ליקח על מנת לשלם מותר בגוי. ועליו יפול קושיותיו. ולא אטריח עצמי ליישב מאחר שדעתי שנעשה גזלן בזה. והנה כבודו דעתו שנעשה גזלן. ומשום דמכל מקום גוף החפץ גוזלו. ותוספות דבבא קמא שהבאתי בחי' ורשמתי גם כן בגליון. הקצות החושן סימן ע"ג כתב שיש לו פירוש בהם ולא כתב מה. ונפלאתי שלא כתב ליישב הא דבבא קמא (דף קי"ג) שהביא הרב והמקנה וגם לא כתב ליישב הא דהלכה רווחת היכי דיהיב דמי אינו אלא בלא תחמוד. אך לדידי לוקח ומשלם הוא לא תחמוד לבד ועל מנת לשלם הוי גזל אתי שפיר הכל:

טז) **מה** שכתב שהוכיח מירושלמי דחמץ של גוי שקיבל עליו אחריות מותר לאחר הפסח מוכח דנשאר של גוי. זו חטאת קולמוס באמת שלא עשתה מחשבתי והייתי סבור שכבר השבתי לו ע"ז דהטעם משום שלא יהי' קנס לישראל במה שיהי' נאסר שהרי יכול לומר לו הרי שלך לפניך. וכך הם דברי הנודע ביהודה בגזל חמץ ועבר עליו הפסח דמותר לאחר הפסח דלגזלן שעבר לא יהי' קנס והנגזל לא עבר שאינו ברשותו. ואף דבאמת לא קיימא לן כנודע ביהודה בזה. מכל מקום מבואר ברמב"ן בחי' דאין קנס זה לגזלן אלא לנגזל והוכיח דאפילו באונס קנסו. והיינו כנ"ל משום דלא יפסיד. והכי נמי בזה:

יז) **על** מה שכתבתי בחמץ שקיבל עליו אחריות אין איסור במה ששורפו דכיון שמצווין לבערו נפקע ממון הנכרי. והקשה כבודו דאם כן יקשה לשיטה מקובצת כתובות דר' מאיר סובר בפקוח נפש יעבור ואל יהרג נימא משום פקוח נפש נפקע ממונו. מלבד שבעצמו אינו דמיון כלל. אך גם אני לא אמרתי רק בגזל גוי שאין האיסור מפאת חסרון הגוי רק מפאת ישראל שלא ילמוד בגזל כמו שכתב חכם צבי. בזה אמרתי דעל ידי המצוה נפקע ממון הגוי ושוב אין ישראל גוזל. אבל בגזל ישראל זה עצמו שיופקע ממון ישראל הוא נגד רצון התורה שהתורה אמרה לא תגזול שלא יופקע ממון ישראל:

יח) **מה** שכתבתי דבמה שמחזיר לגוי מקיים תשביתו דשוב אינו גורם לממון. והשיב על זה משאגת ארי' דלאחר זמן איסורו אינו מקיים עשה דתשביתו בהוצאה מרשות. בחי' השגתי על שאגת ארי' דאם כן הא דאמרינן בפרק קמא ה'. כתיב שבעת ימים וגו' וכתיב אך ביום הראשון תשביתו ופי' התוספות דמיתורא כריך דהעשה דתשביתו מיותר. ולדברי השאגת ארי' צריך קרא שלא יועיל הוצאה מרשות לאחר זמן איסורו. אך עיקרן של דברים כדברי הרב ז"ל מלאדי דמשום הי' אינו מועיל הוצאה מרשות לאחר זמן איסורו משום דחמץ אינו ברשותו

ברשותו ועשאו כאילו ברשותו אם כן אינו פועל כלום במה שמוציאו מרשותו שגם תחילה הי' אינו ברשותו ועשאו וכו' ולא מועיל הוצאה מרשותו רק קודם שעשאו הכתוב כאילו ברשותו . ובחמץ שקיבל עליו אחריות שהי' שלו ממש משום גורם לממון אף הוצאה מרשות יועיל . וחזרה לבעלים דמשוי לי' אינו שלו גם לדעת השאגת ארי' יועיל . שהרי ביטול לאחר זמן איסורו אי לאו דאינו ברשותו הי' מועיל והי' מקיים בזה עשה דתשביתו :

אח"ח 1234567

יט) **מה** שכתב שראה בתשובתי דעכו"ם אין לו אונאה היינו שאינו עובר בלא תונו ובגמרא מצינו רק שאינו מחזיר אונאה לגוי וכן כתב הרב ז"ל מלאדי בהלכות אונאה שאסור להנאותו בין בשויי המקח כו' . הנה דבר זה פשוט דאין איסור אונאה לעכו"ם וזיל קרי בי רב הוא לא תונו איש את „עמיתו" . והרב אתי עלה מדין גניבת דעת דכשאומר לו שכך שוה והוא אינו שוה כך הרי גונב דעתו , או אפילו בסתמא במקום שאין דרך הסוחרים למכור יותר משויו . הרי הגוי סומך עליו שכך שוה . ודומה למוכר דבר שיש בו מום דחשיב גניבת דעת משום דסתמא אין בו מום . ואפשר דעל כן הגמ' אמר לענין חזרה . ומשום דלהנות לכתחילה אסור באופנים הנ"ל . אך לאו דלא תונו אף באופנים הנ"ל אינו עובר :

כ) **מה** שכתב שבמנחת חינוך מבואר דלא תחמוד ולא תתאוה נוהגין בגוי והוא ענף גזל . הנה גם אני כתבתי כן . אך זה בגוי לגוי . לא בישראל לגוי :

כא) **מה** שכתב דעל ידי חיוב השבתה נפקע ממון הגוי ניחא גם לדעת הרב דחמץ אינו ברשותו אבל לא אינו שלו דמכל מקום אין בו איסור גזל גוי דהוי כאבידת גוי דמותר . ועוד יש לומר דשאני הכא שאינו ביד גוי רק ביד ישראל שמצוה עליו לבערו על כן הוי אינו שלו :

ידידו הדו"ש וש"ת באה"ר הק' אברהם .

סימן שכו.

בדין אחריות שעוברין עלי' בבל יראה אם הוא אחריות גניבה ואבידה או אפי' אחריות פשיעה :

א) **הנה** הר"ן כתב לדעת רש"י ביחד לו בית דבסתמא מיירי . וכשיחד לו הוה כאמר הנח לפניך . ובלא יחד הוה כאומר הנח לפני והרי הנח לפני אינו אלא שומר חנם . הרי דבאחריות פשיעה גם כן חייב לבער :

ב) **ולאחר** העיון יש לדחות ראי' זו דהנה בתוס' (דף כ"ב :) בהא דמקשה הש"ס והרי אבר מן החי דרחמנא אמר לא תאכל הנפש עם הבשר . ותניא ר' נתן אומר מנין שלא יושיט אדם אבר מן החי לבן נח דכתיב לפני עור לא תתן מכשול . טעמא דכתיב לפני עור וגו' הא בהנאה שריא . כתבו התוספות אף על גב דאבר מן החי של נכרי איירי חשיב כמשתכר באיסורי הנאה . דמה שהנכרי מחזיק לו טובה חשיב כמשתכר . והא דאמר בסוף אלו מציאות גבי אם היתה בהמתו טעונה יין נסך אין זקוק לה . ואי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא אמאי אין זקוק לה . אף על גב דחשיב כמשתכר באיסורי הנאה ואסור אפי' בחנם . מכל מקום כיון דאינו מתכוין שיחזיק לו טובה ומשום צער בעלי חיים חשיב כמו לא אפשר ולא מתכוין דשרי עד כאן לשונם . ובשב שמעתתא הקשה בהא דכתבו התוספות דמה שהנכרי מחזיק לו טובה חשיב כמשתכר . מהא דאיתא סוף פרק קמא דקידושין בערלה בחוץ לארץ רבנן ספוקי מספקי להדדי . והא מה שמחזיק לו המקבל טובה חשיב כנהנה מודאי ערלה . דלדידי' הוה ודאי ערלה :

ג) **ולפי** עניות דעתי לא קשה מידי דהנה קיימא לן כר' שמעון דאפשר ולא מיכוין שרי והוא אינו מתכוין שיחזיק לו טובה . רק בנכרי אסור ליתן לו בחנם דכתיב ולא תחנם לא תתן לו מתנת חנם . והוא הדין להושיט לו ולטרות בשבילו . אלא שאם הי' מכירו מותר כמו שכתב הרא"ש פרק קמא דעבודה זרה סימן י"ט [ובירה דעה סימן קנ"א סעיף י"א] מפני שהוא כמוכרו לו שהנכרי מחזיק לו טובה . ואם כן ממה נפשך אסרו שאם אינו מתכוין שהגוי יחזיק לו טובה. רק לטובת הנכרי . אסור משום לא תחנם . ואי מתכוין שהנכרי יחזיק לו טובה הוא משתכר באיסורי הנאה. אכל בערלה בחוץ לארץ דמספק לאחר מותר כשאינו מתכוין שחבירו יחזיק לו טובה דאפשר ולא מכוין קיימא לן דשרי כר' שמעון [ואפילו לרב דסבירא לי' כר' יהודה אפשר ולא מכוין אסור . הא בערלה בחוץ לארץ קיימא לן הלכה כמאן דמיקל וקיימא לן בערלה בחוץ לארץ כר' שמעון דמיקל . מיהו בזה יש לפקפק דזה אינו רק בספק ערלה אבל לא בודאי ערלה וספק אם חשיב נהנה. אך להטור דהטעם דמקילין בערלה בחוץ לארץ משום דהוא רק הלכה למשה מסיני ולא חשיב עיקרו מן התורה דקרא בערלה בארץ ישראל איירי . ובחוץ לארץ עיקרו הלכה למשה מסיני . אם כן הוא הדין בספק אם חשיב נהנה דמותר מן התורה ודו"ק [וגבי יין נסך שפיר כתבו התוס' דמותר משום לא אפשר ולא מיכוין . דהתם אינו מתכוין לטובת הנכרי רק לסלק צער בעלי חיים . וגבי לא תחנם במתכוין לתון הנכרי תליא מילתא כמבואר ברשב"א גיטין גבי חציו עבד וחציו בן חורין יעוין שם] :

ד) **וזה** מדוקדק בלשון התוספות שכתבו דמה שהנכרי מחזיק לו טובה . החליפו לשון הגמרא בן נח בנכרי . אך הוא הדבר שדברתי . דהאיסור משום שהוא נכרי ולא גר תושב דליכא גבי' לא תחנם כדכתיב לגר אשר בשעריך תתננה. אלא משום דבן נח דברייתא לאו בגר תושב דגר תושב שמקיים שבע מצוות ואינו אוכל אבר מן החי וליכא לפני עור כמו בישראל. ודוקא יין לנזיר אסור להושיט שמא ישכח נזירותו כמו שכתבו התוספות עבודה זרה (דף ו' :) דיבור המתחיל מנין . ועל כרחך האי בן נח אינו גר תושב ואסור ליתן לו מתנת חנם ואסור ממה נפשך כנ"ל . העולה מזה שאם אדם עושה טובה עם ישראל לא חשיב נהנה כשאינו מתכוין להחזקת טובה וגבי גוי חשיב נהנה :

ה) **והנה** יש להביא ראי' לזה דגבי ישראל לא חשיב נהנה כשאינו מתכוין להחזקת טובה . דאם לא כן שומר חנם היכי משכחת לה . דהמפקיד מחזיק לו טובה וחשיב נהנה ויחשב שומר שכר . אלא משום דכשאינו מתכוין לא חשיב נהנה :

ואין

גניבה שיש בכלל אזהרה זו גניבת הממון וזולתו והקרקע וגניבת הנפשות[67] ור' סעדיה ז"ל אמר שיש בכלל התראה זו גניבת ממון העשיר[68] ויפה אמר והמעתיקים ז"ל פירשו את האזהרה בגונב נפש מישראל שהוא מן החמורות[69] ואע"פ כן אין המקרא יוצא מידי פשוטו[70]: **לא תענה** כוונת המקרא להזהיר על עדות השקר דוגמת עד זומם שנאמר בו כי יקום עד חמס באיש לענות בו סרה (וג') שקר ענה באחיו[71]: (יד) **לא תחמד**. טעם החמידה בעברית התאוה לקחת חפץ והיא קודמת לחמיסה[72] ולפעמים תפול (חמידה) על החמיסה והכוונה כאן התאוה והראיה על זה מאמרו במשנה תורה לא תתאוה[73] במקום **לא תחמד** להראות שטעם שניהם שוה והמעתיקים ז"ל חילקו בין שניהם למנותם בשני לאוין[74] ויתבאר שיטתם בזה במקומה: והבן שהאזהרה על איזה חפץ שיש ברשותו של חברו לא על מה שדומה לאותו החפץ, המשל בזה ראובן יש ברשותו בית נאה אסור על שמעון להתאוות שאותו בית גופו יהיה שלו לא (שאסור לו) להתאוות לו דוגמתו או דומה לו, וזה דק והבן אותו והוא נכון ודע אותו: **הערה** מאד יצמא[75] השכל ויבקש לדעת למה פרט (ה') יתעלה את עשרת הדברים האלה ולא שאר המצוות כשהשמיע אותם לישראל; ועל זה שתי תשובות אחת מהן כי זה מסודות החכמה [האלוהית][76] והתשובה השניה כי נראה מעשרת הדברים האלה שהם שורשי כל התורה תרי"ג מצות[77] וזה ביאורן: הדיבור הראשון **אנכי ולא יהיה ולא תשא וזכור** הם עיקרי הדת **אנכי** אמונת האדנות[78] ובכללה הזכרת יציאת מצרים[79] ומזה מסתעפות מצות קריאת שמע[80] ותפלה[81] ומזוזה[82] ותפלין[83] וציצית[84] וברכת המזון[85] והמועדים והתלוים בכל אחד מהם ובו (בדיבור **אנכי**) תלויה (מצות) האהבה[86] והיראה[87] והחסד לעניים[88] והחמלה על אלמנה ויתום[89] ומדת הרחמנות והעדר הנקימה והנטירה[90] ואהבת רעים[91] וגרים[92] ואתה יודע את לשון הכתוב בנתינת טעם הרבה פעמים על מצות אלה וכיוצא בהן במאמר **אני ה'**[93] ובשבילו ובסיבתו צוה על הקרבנות ועל הטהרות וזולתן ששייכות עמהן ודומות להן[94]; /

72 **ולא יהיה** אזהרה על השיתוף[95] ומזה מסתעפת עבודה זרה וכל חקות הגוים[96] וכיוצא בהן ששייכות עמה ומוליכות אליה; **ולא תשא** אזהרה על שבועות השקר ובכלל זה

---

67 השוה ספורנו.
68 לא ידעתי מאי קמשמע לן.
69 מכילתא וסנהדרין פ"ו ב'.
70 שבת פ"ג א' ונ"ש.
71 דברים י"ט פ"ו—י"ח; ואולי כוונת המחבר להראות "עד" במובן "עדות", והשוה ראב"ע כאן.
72 השוה מכילתא דרשב"י וב"ק פ"ב א'.
73 דברים ה' י"ח.
74 מכילתא דרשב"י הובא בסה"מ לרמב"ם מל"ת רפ"ו בשם מכילתא.
75 בכ"י: "יגלי" (אות גימ"ל מנוקדת מלמעלה ומלמטה ואות וא"ו תלויה; ואולי הכונה "יגול" שיש לישבו בדוחק).
*75 בכ"י: ".... יק".
76 ל' בכ"י (נשמט מן ".... ה" עד ".... ה"),
77 מכות כ"ג ב'.
78 סה"מ מ"ע א', והשוה גם מ"ת הל' יה"ת פ"א ה"ו.
79 כלומר "אשר הוצאתיך...".
80 דברים ו' ד; סה"מ מ"ע י'.
81 כשיטת הרמב"ם שתפלה דאורייתא, סה"מ מ"ע ה' ומ"ת ריש הל' תפלה.
82 דברים ו' ט'; סה"מ מ"ע ט"ו.

צריך לשלם מלא בגוונא דהחפץ היו שוה כלום, אבל בגוונא דאיכא שווי להחפץ, גם מה דהיו יכול למכור נמצא לממון למשלומין, לף דדבר זה מלד עלמו היו שוה למכירה, ולכן הכא דגוף הבהמה שוה למוכרו, לז גם השווי של כוונת דחיומא דנמצא בגוף החפץ לף דהיו שוה מלא לבעלים, שפיר מחויב לשלם.

אולם גם עיקר הוכחתו של הנמיוקי שמין דין משלומין, מלא לפי שווי שיכולים למכור בשוק, מהא דכתבו התו' בכתובות דף ל' ע"ב ד"ה לא לריכה, גבי זר שאכל תרומה דפטור ממשלומין משום דקלב"מ, דמירי שאחד לו מבני הבליעה, ולא מצי לאהדורי מלא ע"י הדחק, וכתבו שם בתו' דמירי דמעיקרא לא היה בו כי אם ס"פ, ועתה שנתקלקלה קלת היה ס"פ, ואפילו אם זה נהנה וזה לא חסר פטור, מ"מ כיון דשוין כל שהוא אז מחמיר בכל, וכדאמרינן בב"ק כ' ע"ב גבי שהורידתו דמשיחתא עכ"ל, והקשה ע"ז הנמיוקי, דהא מ"מ שוה הוא מלל האוכל שאינו נמצא מצלו, מלא ודאי כיון דל"י ליקח דמים לא מקרי בר דמים עיי"ש.

והדברים חיים מוכנים, דהרי הנדון הוא היכא דשוה מלל הניזק, מלא דאותו שווי ל"י למכור לאחרים אי נכה"ג מחויב לשלם לו, מכיון דהניזק מ"מ נפסד, אבל החם מלל הניזק לא שוה, מה יועיל לן מה דאלל המזיק שוה ממון, אבל מ"מ לא הפסיד להניזק, ואפילו אם הוא נהנה ס"פ, והוה שווי מלוי, הרי הוה זה נהנה וזה לא חסר, רק מטעמא שכתבו התו', ודברי הנמיוקי ל"ש.

עכ"פ נתבאר דדעת התו' בב"ק דף ע"ל, ובכתובות דף ל"ד, וכן דעת הש"ך בסי' שפ"ו דלא כהנמיוקי אפילו בדיני דגרמי, וגם כל דבריו חיים מוכנים, ובודאי נקטינן כדעת התו' דאפילו אין בו שווי למכור בשוק מ"מ צריך לשלם הפסד הניזק, היינו להשלים לו החפץ בכמה שיעלה לתקנו, או לקנות תדש כיוצא בו, מלא דיש לעיין מי איכא שני חיובי משלומין, ל) לשלם השווי של החפץ כמה זה נמכר בשוק, ובגוונא דאיכא שווי למכור בשוק, החיוב הוא להחזיר לניזק אם מה שהיה לו, או משלומין או בקניית חפץ אחר כזה, או דאין כאן רק דין משלומין אחד, והיינו להשלים להניזק מה שהוזק, וכדי להחזיר לו כמו שהיה אז איכא ג' דרכים, או ליתן מה שהוה למכור בשוק וממילא יקח לעלמו חפץ אחר, ודבר שאין לו שווי למכור בשוק מחויב להשלים כמו שהוה, להחזיר לו שיהיה לו כמו שהיה מקודם.

והנה מלינו בנזיקין שאמרו שמין ע"ג שדה אחר, ומלפינן לה מקרא דוגבר בשדה אחר, וזה קולא להמזיק, וכה"ג הרי אינו משלים להניזק מה שהיה לו מעיקרא, ונראה דזהו חיוב משלומין מדם, דמשלום כזה שמין ע"ג אחר לא משכחת לה מלא בשמין השווי ע"ג שדה אחר, והנה בחו"מ ס"ק סי' ו' כתב וז"ל בענין משלומין דשמין ע"ג שדה, יש לעיין היכי שקלקל כותל ביתו, ומי שיימינן כל הבית לא נפחת כלל כספו, היכי שיימינן, ונראה דכיון דאין בית עומד למכירה מלא לתקן בדקיה, משלם מה שחברו מפסיד בהולאות התקון, והרי כתב רמ"י בגיטין דף נ"ל דכהנים שפגלו במקדש חייבים לשלם אפילו בנדבה שאינו חיב להביא אחרים, משום שהיה רוצה להביא דורון ולא הביא, הרי מה שעשה לו לעלמו, משום שמפסידו ומזיקו וכו' עיי"ש, והנה אף שמשמר כדבריו, וכדבינרנו בדעת התו' והש"ך, שאפילו אינו שוה כלום אף שאם נמכור הבית לא יגרם לו נזק, מ"מ נודאי אינו מחויב למכור הבית לא ניתו, כיון שאינו עומד למכירה.

אולם מה שהביא מההיא דכהנים שפגלו במקדש, לאו ראיה היא כלל, דכמו שחייבו חכמים עשה המשלומין, אף להוה היזק שאינו ניכר, כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומפסיד לחברו, כמו מטמא ומדמע ומנסך, ולכן מידשו גם שם חיוב מדם של משלומין, אף שאינו מפסיד מלא לו לעלמו, מהאי טעמא גופא שלא יהא כל אחד וכו', מלא כל זה מלוי אי יליפין מקנסא, ובשו"ע סי' שפ"ה סעיף ג' פסק כהרמב"ם דגמרינן מקנסא, וכל מזיק את חברו חיב לשלם, ובש"ך שם הביא מרא האי גאון והרי"ף והרמב"ן והרמ"ה דס"ל דלא גמרינן מקנסא, ודעת הש"ך לפסוק כהרמב"ם עיי"ש.

תבנא לדינא דאלל הטעמה שאינה שוה למכור בשוק, שאידם הנמיוקי, וכודאי אין לפוטרו להקונה את המשקפיים שנשבר בפשיעה, דלכל הדיעות היה חיב בפשיעה, גם לדעת הריטב"ץ, ואלל הטעמה שאינו שוה להמוכר, הרי המוכר טען שקלא זה שוה לו, ומכיון שהפסידו מקלת מגלגלין עליו כל מה שנהנה משן חני השנה, מלא שפיר עדיין לא שילם להמוכר, היה יכול לטעון קיס לי כדעת הרמב"ם והרמ"ה, לף להיכא דאיכא שחרוריתא לחייבתא אינו משלם רק עבור השחרוריתא לחייבתא, אבל בעובדא דידן שכבר שילם, כודאי אין המוכר חיב להחזיר לו כלום וכמש"כ.

סימן קה

בענין השתלת כליה מאח לאחותו

מה שאמל מע"כ, שאחותו חולת כליות, שהכליות אינן עובדות מלתה, ומחמת סכנת הוריזים, אי מפשר לחברה לזילוניה, ואין לה מיכוח למיות בדרך הטבע, רק ע"י השתלת כליה, והרוצים שלו כבר תרמו כל אחד כליה, אך כעבור שנותה

חדשים, נדחתה הכליה של האב, ואח"כ הושתל כליה מהאם וגם זו נדחתה אחרי ששה חדשים, ועתה לוחצים עליו ההורים שיתרום כליה אחת, ושאלתו האם מחויב לעשות כן.

הנה אנן קיי"ל כבוד אב משל אב, ולא משל בן, עי' יו"ד סי' ש"מ, ובודאי מכיון דממונו אינו מחויב לכבוד אב, כש"כ מגופו, בודאי אינו מחויב, ואלא דנימא שיהיה מחויב מצד לא תעמוד על דם רעך, כיון שמצד הרפואה הכליה שלו, מתאים להשתלה לאחותו, ואף דגם בהכליות של ההורים, אמרו הרופאים דמתאימים, ואפי"ה נדחו אחר כך, וא"כ יכול להיות, שגם שלו ידחה, ואין כאן הצלה ודאית, מ"מ הרי איכא כאן הצלה של ששה חדשים.

מ"מ בודאי אינו מחויב לסכן את עצמו, כדי להציל אחרים, כמש"כ הרדב"ז בח"ג תשובה אלף נ"ב (תרכז), דכל נתוח ופציעה בגופו, הוה סכנת נפשות לתורם, כמו שהוכיח שם, מהא דכתבה תורה כויה תחת כויה, ואמרו בב"ק דאין לפרש כפשוטו, משום דאיכא סכנת נפשות, וכש"כ דמתחיכת אבר איכא סכנה יותר גדולה מכויה, ואיני רואה טעם לדין זה אלא ממידת חסידות עיי"ש.

והכי נמי איכא סכנה מעצם הנתוח, להוציא את הכליה, וכן איכא סכנה מההרדמה, וכן יש חשש מזיהומים, ובודאי אין כאן שום חיוב לתרום כליה אחת מכליותיו, לא מצד הצלת איש מישראל, ולא מצד כבוד אב ואם, אלא אם רוצה ממידת חסידות.

ומה ששאל אם מותר לרמז להורים שלו, שהם אסורים ללחוץ עליו בענין זה, והביא מש"כ החפץ חיים, בספר המצוות הקצר חלק הל"ת מצוה א', דחתן שמכביד על חותנו קודם החתונה, שיתן לו דבר פלוני ופלוני, מה שלא התנה ע"ז בשעת כתיבת התנאים, דאף שחותנו ממלא בקשתו, עובר החתן על לאו של לא תחמוד, ולמד כן החפץ חיים, ממה שכתב הרמב"ם פ"א מה' גזילה ה"ט, כל החומד עבדו או אמתו, או ביתו וכליו של חבירו, או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו, אע"פ שנתן לו דמים רבים, הרי זה עובר בל"ת, שנאמר לא תחמוד עכ"ל, וכן הוא בשו"ע חו"מ סי' שנ"ט עיי"ש, ומזה רוצה ללמוד שיהיה אסור להורים ללחוץ עליו לתרום כליה, משום דהם עוברים על לא תחמוד.

כל זה אינו נראה, דבודאי אין הלאו דלא תחמוד, אלא על דבר שרואה אותו וחומדו, אבל על דבר שאין אדם יכול לראותו, בודאי לא שייך לא תחמוד ע"ז, ועוד דבודאי לא נאמר לא תחמוד, אלא על דבר שחומדו לעצמו, אבל חומד שלאחרים יהיה, לא שייך בזה לא תחמוד. ולכן בעובדא דידן, אם האחותו החולנית היתה לוחצת אותו, לתרום לה את הכליה, היה אפשר לדון, שיהיה כאן לא תחמוד, אי לאו הטענה הראשונה, דבכה"ג שאינו רואה את החפץ, לא שייך לא תחמוד. וגם במה שכתב החפץ חיים, בחתן שלוחץ על חותנו שיוסיף לו עוד דברים, שלא התנה עליהם בשעת כתיבת התנאים, מסתבר דכונת החפץ חיים, דלוחץ על דברים הנמצאים בבית חותנו, דחומד חפץ, אבל בלוחץ על חותנו, שיתן לו עוד כסף, שיוכל לקנות עוד חפץ, לא מסתבר כלל שיעבור עי"ז על לא תחמוד, אלא דזה אינו דבר ישר.

ומה שכתב לדון, דאין כאן איסור של לא תחמוד לשיטתו, מצד דין אחר, והיינו משום דפקוח נפש דוחה כל התורה, והה"ד דדוחה לאו דלא תחמוד, זה לא פשוט כל כך, דהרי רש"י בב"ק דף ס: ס"ל דאין אדם יכול להציל עצמו בממון חברו, ואפילו לדעת התו' והרא"ש, דמפרשי דכל האיבעיא שם בגמרא הוא, אם מחויב לשלם כשהציל עצמו בממון חבירו, הרי בשו"ע חו"מ סי' שנ"ט סעיף ד', נפסק כדעת התו' והרא"ש, והרי לשון השו"ע הוא וז"ל, אפילו הוא בסכנת מות, וצריך לגזול את חבירו, כדי להציל נפשו, צריך שלא יקחנו, אלא על דעת לשלם, ומבואר דאם אינו ע"מ לשלם אסור, ואין לתמוה, הא אסור לגזול גם ע"מ לשלם, ואם זה הותר לצורך פקוח נפש, מ"ש דגזל גמור לא יותר, י"ל דכל מה דאסור לגזול ע"מ לשלם, זהו ברוצה לעשות מעשה גניבה, אלא דעושה את הגניבה, ע"מ לשלם אחר כך, אבל באינו רוצה לעשות מעשה גניבה, אין הכי נמי דאין כאן איסור של גוזל ע"מ לשלם, כמש"כ בשמ"ק שם בב"מ.

עכ"פ מבואר, דאפילו לדעת התו' והשו"ע, אין לו ליקח רק ע"מ לשלם, אבל הכא בלקיחת הכליה לא שייך כלל לשלם, שמכסף לא יהיה לו כליה אחרת, אף אם יש מחיר בשוק שאנשים מוכרים כליות, למי שצריך, אבל בריא, לא ילך לקנות כליה אחרת עבור עצמו, וכש"כ דלדעת רש"י אפילו בתשלומין, אין להציל עצמו בממון חבירו.

והנה שיטת רש"י צ"ע, מהא דהוכיח הגר"א שם בחו"מ, מהגמרא ביומא דף פג: דאמרינן רבי יהודה ור' יוסי הוו קא אזלי באורחא, אחזו בולמוס לר' יהודה, קפחיה לרועה אכלי לרפתא, ופרש"י כפאו ונטל ככרו ממנו עכ"ל, אולם באמת מצינו בתוספתא, הובא בשטמ"ק כתובות דף יט. וז"ל, אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש, אלא גילוי עריות ושפיכות דמים וע"ז, ר"מ אומר אף הגזל, ע"כ, הרי מבואר דפליגי תנאי בהא, אי איסור גזל נדחה מפני פקוח נפש. וי"ל דרש"י ס"ל, דגם סוגיות הגמרא בב"ק, וסוגית הגמרא ביומא פליגי, וסוגית הגמרא בב"ק, אזלא אליבא דר"מ, דס"ל דגזל אינו נדחה מפני פקוח נפש.

אבן בשטמ"ק בב"ק דף קיז, הביא בשם הראב"ד, שתמה אהא דאמרו בב"ק, דאסור להציל עצמו בממון חבירו, מהא דאמרינן בקדושין דף ו, התקדשי לי בככר תנהו לכלב וכו', כלב רץ אחריה מהו, מי אמרינן חייב להצילה, אלמא אדם חייב להציל בממון חבירו, ואם זה חייב להציל בממונו, מה טעם אסור לאדם להציל עצמו בממון חבירו, ואיכא למימר שמה שאדם חייב להציל חבירו בממונו, הני מילי בפניו, כדכתיב והשבותו לו אפילו אבידת גופו, ואפילו בפניו נמי, לא שיפסיד זה ממונו, אלא שישלם פסידתו וכו', ומה שאמרו לו אסור לשרוף כדי להציל, שלא בפני הבעלים היה עיי"ש.

ומבואר בדעת הראב"ד, דהיכא דבעל הממון נמצא לפנינו, וחל עליו חיוב הצלת חבירו, ממילא חייב גם להוציא עליו ממון להצלתו, וסוגית הגמרא בב"ק מיירי, בבא להציל עצמו שלא בפני בעל הממון, מאחר שלא חל חיוב על גופו לא נתחייב גם בממונו, ואסור להציל עצמו בממון חבירו אף שישלם. (אולם בשטמ"ק בב"ק דף פ"א ד"ה מפסג, הביא בשם הרמ"ה והרשב"א דחולקים על הראב"ד, בתנאים

שהתנה יהושע בן נון, וס"ל דאם משלם דמים, מדינא יכול להציל עצמו בממון חבירו עיי"ש).

ולפי"ז י"ל דרש"י נמי ס"ל כהראב"ד, לחלק בין בפניו לשלא בפניו, וממילא לא קשה כלל על רש"י, מההיא דגמ' יומא, דשקליה ר' יהודה בע"כ ככרו של רועה, דכיון שהיה בפניו, וחל על הרועה חיובא דהצלה, מדין השבת גופו, ממילא חל נמי חיובא על ממונו.

ועי' מהר"ך חיות שם בב"ק, הביא גם ירושלמי סוף פי"ד דשבת, דאמרו התם לא סוף דבר הרוג את חבירו, אלא אפילו חמוס את חבירו עיי"ש, הרי מבואר להדיא בירושלמי, כדעת רש"י, ואפשר דאזיל אליבא דר"מ.

וכן מבואר דעת המאירי, בב"ק דף פ, גבי מעשה דחסיד אחד שהיה גונח מלבו, וקשרו לו עז בכרעי המטה, ואמרו חכמים לסטים מזוין בתוך ביתו של זה, וכתב שם המאירי, מהא שמעינן דאע"פ שבמקום פקוח נפש, הותרו האיסורים להתרפא מהם, דבר שנאסר מחמת תקנה, מחשש פסידת אחרים, ראוי להחמיר בו ביותר עכ"ל, הרי מבואר, דגם דעת המאירי כרש"י.

א"כ נצטרף לדעת רש"י, גם הראב"ד וגם המאירי, דסברי דלענין גזל לא מהני פקוח נפש, ואפילו לדעת השו"ע, דס"ל כדעת התו' והרא"ש והרמ"ה והרשב"א, דמותר ליקח ממון חבירו להצלת עצמו, מ"מ הרי ס"ל דמותר רק בלוקח ע"מ לשלם, וא"כ הכא בכליה, שלא שייך תשלומין, בודאי אסור ליקח ולאלך, ליתן כליה להציל נפש מישראל, וא"כ בודאי לא שייך לדון, דלא יהיה כאן לא תחמוד מצד פקוח נפש.

אולם באמת כבר כתבתי, דלא שייך כאן איסור דלא תחמוד, דשייך רק בדבר הנראה, וכש"כ בלוחץ לאחר, דלא שייך לא תחמוד, ואין כאן איסור לאלך את האת, לתרוס כליה אחת, אבל בודאי כיון דמצד הדין הוא פטור, ואינו צריך ליכנס לספק סכנה, כדי להציל חבירו, בודאי אינו מן היושר, לאלך אותו לתרוס.

נאם ישראל יעקב פישר

סימן קו

בענין שליח שמסר בטעות במקום אחר ונגנב אם חייב לשלם

מה ששאלו במעשה ששליח למסור כסף לישיבה, נתן בטעות לישיבה אחרת ביד המנהל, והמנהל שם את הכסף בכספת של הישיבה, וכל הכספת כולה נגנבה, איך הדין אם יש מי שמחויב לשלם, כי כל המעורבים כאן המשלח והשליח והמנהל שקיבל את הכסף, כולם מאמינים שכך היה המעשה.

והנה לדעת השו"ע בסי' רצ"א סעיף כ"ו אם השומר הא' פשע, חייב לשלם, ורק אם יש עדים שנאנסה ביד השני פטור, ולדעת הש"ך שם סקמ"ו אפילו רק נשבע השני שנאנסו נמי פטור השומר הראשון, והנתיבות שם הסכים לדעת השו"ע, דדוקא ביש עדים שנאנסה אצל השני פטור, אבל באם נשבע השני, לא מהני, וחייב השומר הראשון, והכא בנדון דידן דהראשון היה שליח, הרי שליח דין ש"ח יש לו כמו שמבואר בש"ך ס"ק ט' דחייב על פשיעה, וכן מבואר בשו"ע סי' קפ"ה סעיף א' עיי"ש, ובודאי הוה פשיעה מצד השליח שלא בירר איפוא לתת את הכסף, ואף דסופו היה גניבה, מ"מ הוה תחילתו בפשיעה וסופו בגניבה דחייב, דהרי הגניבה באה מחמת הפשיעה, דאילו לא מסרו למנהל הזה, אלא למקום האמיתי לא היה נגנב, וא"כ לדעת השו"ע והנתיבות, אם אין כאן עדים שהיתה כאן גניבה, היה השליח חייב מצד פשיעה שהיה בתחילה וסופו גניבה, אולם מכיון שהם מאמינים זל"ז הוה כיש עדים שנגנבה, וממילא פטור אפילו לדעת השו"ע והנתיבות.

אכן כ"ז אם היה דינו כש"ח שפטור על הגניבה, אולם יש לדון אם יש לחייבו על הגניבה מדין היתר תשמיש שזה גופא עושהו לש"ש, והנה השליח הראשון בודאי אין לו היתר תשמיש. כמש"כ הנתיבות בסי' קפ"ג סוף אות ד', דשליח אסור להשתמש במעות שנשתלח לעשות בו שליחות או לפרוע, ולא דמי למעות פקדון עיי"ש, וממילא השליח בודאי פטור, אלא דיש לדון על המנהל שנתנם בכספת של הישיבה, דאף דנימא דהוה שמירה כיון ששם שומרים כל כספי הישיבה, כמש"כ ברמ"א בסי' רצ"א סי"ח ולא צריך להטמינם בקרקע, ואין כאן פשיעה, מ"מ יש לדון לחייבו על גניבה מטעם היתר שימוש בכספים, והוה כשולחני שהופקד אצלו מעות שאינם חתומים, דאפילו קודם שנשתמש בהם הוה שומר שכר, ויש לומר עוד, דהוה בגדר שואל דחייב אפילו באונסין לפי מה שפסק המחבר בסי' רס"ז סעיף כ"ה דהיתר שימוש מחייב אפילו באונסין, ועיי"ש בט"ז שהביא דברי הראב"ד שהובא ברא"ש שם בב"מ, לחלק בין הא דקיי"ל במעות שהפקידו אצלו דלא הוה רק ש"ש מצד היתר תשמיש, משום דשאני התם דירא להשתמש שמא יבוא המפקיד פתאום ויבקש פקדונו עיי"ש, וכן הביא הסמ"ע שם בסי' רצ"ב דברי הראב"ד עיי"ש, וא"כ בנדון דידן דנתנו לו שישאר אצלו, בודאי הוה היתר שימוש מעליא דהוה עי"ז מחויב באונסין, ואף דהרמ"א בסי' רס"ז סעיף כ"ה חולק ע"ז, וס"ל דהיתר שימוש אינו מחייב אלא כש"ש, כמו שכתב הש"ך שם בסעיף קטן י"ז, וכן כתב הגר"א שם אות ל"ז, וכן בנתיבות סקט"ו עיי"ש, מ"מ הרי כתב הש"ך שם דלענין דינא אי שומר אבידה הוה ש"ש או ש"ח הוה ספיקא דדינא, ממילא גם לענין היתר שימוש אי חייב גם באונסין או רק כש"ש, נמי הוה ספיקא דדינא, ונפק"מ דאי תפיס לא מפקינן מיניה, עיי"ש.

לא תחמוד. כתב הרמב"ם[81]: „כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו[82], והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, אע"פ שנתן לו דמים רבים, ה"ז עובר בלא תעשה, שנאמר לא תחמוד"[83]. והשיגו הראב"ד, שכל זה רק באם המוכר לא אמר רוצה אני[84]. וכוונתו, שאם כן אמר רוצה אני, מקחו קיים דלא גרע מתלוהו וזבין שהמכר קיים[85], וא"כ אינו עובר בלאו. אך דעת הרמב"ם היא שאמנם המקח קיים אך מ"מ עובר בלאו[86]. יש שכתב, שמתירין שבועתו רק במקום שיש ריצוי מצד הבעלים, שהרי הוא סבור שבאמת אבדה בהמתו, ונוח לו לכל הפחות לקבל דמים, והוא גומר ומקנה מספק שמא האמת כך היא[87], אבל כל שידוע בבירור שחטף מידו בלי ריצוי כלל, אף שזרק לו מעות, נראה בפשטות שהוא גזלן גמור וחמסן דאורייתא, ופסול מן התורה[88].

כתב רבינו יונה ב„שערי תשובה"[89]: „והחומד לקחת כל חפץ והוא איש נכבד, שאם ישאל שאלה אור פניו לא יפילון, אסור לשאול מעם רעהו מקח או מתת, בלתי אם ידע כי נתון יתן לו בנפש חפיצה, ולא ירע לבבו בתתו לו", הרי שהמפציר ליתן לו מתנה עובר בלא תחמוד[90]. והדברים לכאורה מוכרחין כן, לפי מה שפסקו[91], שאם הפציר בחבירו עד שמכר לו, עובר בלא תחמוד, אע"פ שלבסוף מכר מדעתו, מ"מ כיון שבא עקב הפצרתו עד שהוציאו מרצונו עובר בלא תחמוד, ואם במכר שנתן לו מעות כן, כל שכן במתנה שאם מפציר ליתן לו שעובר. כי אם במתנה במקרה זה אינו עובר, איך נאמר שבמכר עובר, האם משום שנתן לו מעות, גרע[92].

כתב הסמ"ג[93]: „לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, פי' רבינו משה והר' אליעזר ממיץ ואינו חשוד על לא תחמוד לפי דעתו, ואע"פ שעיקר לא תחמוד בדמים וכו'". והקשו עליו, הרי מוכח מהמכילתא[94] וכן כתבו שאר ראשונים[95] שנוהג אף בלא דמים[96]. ותירצו שאין כוונתו לומר, שבלי דמים אינו עובר על לא תחמוד, אלא שעל הלאו של לא תחמוד לחוד עובר רק אם נותן דמים, משא"כ אם לא נתן דמים, עובר גם על לא תגזול[97].

לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו. הקשו התוס' בסנהדרין[98], למה חמסנים פסולים מדרבנן, יפסלו מדאורייתא, שהרי עוברים הם על לא תחמוד. והביאו ראיה מדברי הגמ' כאן: „לא תחמוד לאינשי

81 הל' גזילה ואבידה פ"א הל"ט. 82 ראה בשו"ת ארץ צבי סי' ד' שהביא בשם האדמו"ר ר"מ מגור, שלא תחמוד הוא רק בחפץ שאינו מצוי. וע"ש. 83 וכן כתב בספר המצוות ל"ת רס"ה: „הנה יתבאר לך, כי זה הלאו מזהיר מהערים עד שניקח לעצמנו הדבר שאנו חומדים אותו ממון אחינו ואפילו לקנותו ולתת בו דמים הנה זה כולו מי שיעשהו, עובר על לא תחמוד", וראה בכס"מ פ"י מהל' עדות הל"ד שכתב בדעת הרמב"ם שהיא כדעת התוס' „שכן הוא האמת", שעובר על לא תחמוד רק אם לא נתן דמים, ותמהו עליו המהרי"ט בקדושין, לחם משנה, תומים סי' ל"ד סקי"ב, מטה שמעון סי' ל"ד, מנחת חינוך מצוה ל"ט, משכנות יעקב חו"מ סי' ט"ז ועוד, שהרי מפורש הוא ברמב"ם הנ"ל בהל' גזילה ובספר המצוות, שדעתו לא כדעת התוס' ואף אם נתן דמים עובר. וראה לח"מ פ"י מעדות הל"ד, פרי האדמה ח"ב בהל' גזילה, זכן באמתחת בנימין מס' סנהדרין מש"כ, שלא יקשה על הרמב"ם קושיית התוס' בסנהדרין (דף כה, ב ד"ה מעיקרא). ועיין לקמן, ומש"כ במעיני החכמה ונחלת דוד על הרמב"ם. 84 ראה בדברי חיים שהקשה על הראב"ד ממס' מכות ומש"כ. ועיין לח"מ פ"י מהל' מכירה הל"א. 85 ב"ב דף מח. 86 מגיד משנה שם, וע"ע במגדל עוז. וראה מה שהאריכו בדברי המגיד משנה, לח"מ פ"י ממכירה, שו"ת מהרש"ך ח"א דף לו, בתי כהונה הל' גזילה פ"א הל"ט, הלכה למשה הל' גזילה שם, צרור החיים הל' אישות פ"ג הל"ח, מעשה רוקח פ"א הל"ט מגזילה. וראה בנתיבות עולם ובצביון העמודים על הסמ"ק מצוה י"ט וכן דברי יוסף סי' ל"ב שביארו, שמחלוקת הרמב"ם והראב"ד היא, אם כבר במחשבה עובר על לא תחמוד או רק במעשה, ע"ש. וראה לקמן הע' 92, ועוד בשיטת הרמב"ם ראה בארוכה בפירוש ר"י פרלא על הרס"ג ל"ת רע"א ובספר מודעא ואונס. 87 ע"ש שהוכיח כן גם מגמ' גיטין מט, ב. 88 משכנות יעקב חו"מ סי' ט"ז. 89 שער ג' אות מ"ג, וראה בשו"ת ארץ צבי סי' ג' סק"ו, שהאדמו"ר ר"מ מגור כתב, שהיא דעת יחיד. 90 ארץ צבי שם. 91 רמב"ם פ"א הל"ט מהל' גזילה ואבידה, שו"ע סי' שנ"ט סעיף י'. 92 ארץ צבי, וע"ש. 93 לאוין קנ"ח. 94 יתרו. 95 תוס', רמב"ם, חינוך ועוד. 96 מגילת ספר על הסמ"ג. וראה מש"כ על סמ"ג זה בביאורי ר' אייזיק שטיין, מהר"ם גאלאנטי בספר קרבן חגיגה סי' מ', והחיד"א ביוסף אומץ סי' קי"א. 97 ר"י פרלא על הרס"ג ל"ת רע"א. אם לא תחמוד ולא תתאוה הן שתי מצוות, נחלקו מוני המצוות והאריכו מפרשיהם. ואם על חפצי גוי עוברים בלא תחמוד, הסתפק בפרי מגדים (במשבצות סי' תכ"ד סוף סק"א) והובא בפתחי תשובה חו"מ סי' שנ"ט סק"א, וציין לעיין במחנ"א הל' גזילה סי' ג' ותשובות יד אליהו סי' צ'. ובשו"ע הרב הל' פסח סי' ת"מ בקונט"א סקי"א כתב בפשיטות, שבגוי אין לא תחמוד. וכן כתבו החתן סופר שער המקנה אות מ"ו, ספר המקנה קונט"א סי' פ"ח סק"ב, שו"ת מחנה חיים ח"ב או"ח סי' ל"ב. וע"ע בדבר משה (למהר"ם תאומים) מהדו"ת סי' צ"ח סק"י, בפירוש באר יהודה על ספר חרדים, ובשדי חמד. וראה בשו"ת שערי דעה סי' קמ"ט שהסתפק אם המוכר עובר על לפני עור, במקרה שהקונה עובר על לא תחמוד. 98 כה, ב ד"ה מעיקרא סבור.

אוצר מפרשי התלמוד

בלא דמי משמע להו", משמע, לאינשי דוקא הוא שמשתמע כך, אבל מן התורה אף בנותן דמים עובר בלא תחמוד. וקשה, אף שהם טועים, מ"מ נעשה להם כהיתר, וטועים הם בדין, ודומה דינם לעדי רבית שאינם נפסלים, על אף שעוברים על איסור תורה[99]. ונראה לתרץ, שנעשה להם להיתר אינו כלל מוחלט, כי האם אין אנשים בעלי תורה, היודעים שהוא אסור איסור תורה, וא"כ עשית את כל העולם עמי ארצות שאינם יודעים דיני תורה, ואם הוא ספק אם ידע איסורו ומ"מ עבר, או שלא ידע ואשם, איך נוציא ממון מספק. וצ"ל, הואיל ויש לו חזקת כשרות מעמידים אותו בחזקתו שמן הסתם לא ידע, ואילו היה יודע לא היה עובר, אך כל זאת באם לא הורעה חזקתו. אמנם בחמסן שחכמים פסלוהו והוא בכ"ז עבר, הרי הורעה חזקת כשרותו, שראינו שעבר על איסור דרבנן, וא"כ חזר הדבר לשל תורה, שאולי ידע ועבר והרי הוא ספק פסול מן התורה. וקושיית התוס' היא, שעל כל פנים הוא רק ספק פסול של תורה, שלא להוציא ממון ע"פ עדותו אפי' בלא הכרזה כדין פסול תורה, וכן שאר נ"מ שיש בין פסולי תורה לרבנן, אבל במקום שנוכל לומר שאף מדרבנן כשר שמעמידין אותו בחזקת כשרות, אומרים אנו שטעה וכשר לכו"ע[100].

תוס'. **ד"ה בלא דמי משמע להו. וא"ת תיפוק ליה מלא תגזול.** וכוונתם, שאם על לא תחמוד עובר רק כשלא נתן דמים, א"כ תיפוק ליה מלא תגזול, ול"ל לא תחמוד. ויש שכתב, שכוונתם איך יכולים לטעות, והרי מי שקרא לא תחמוד קרא נמי לא תגזול, וע"כ יודה, שמדובר כשנותן דמים[101]. ומדברי התוס' משמע, שלא תחמוד הוא בלא דמים וכן הוא באמת[102], ואע"פ שהגמ' נוקטת ,לאינשי', לאו דוקא, אלא אף לפי האמת מדברת התורה בלי דמים[103]. יש שהקשה, למה תלו התוס' את קושייתם בכך, שלא תחמוד בלא דמי משמע להו, הרי אף אם עובר על לא תחמוד בנתינת דמים, יקשה למה לנו לא תגזול, הרי אף בנותן דמים עובר בלא תחמוד, ק"ו בגוזל ולא נותן דמים. ותירץ, שאם היה נאמר לא תחמוד בלבד, היינו אומרים שעבר רק אם לא נתן דמים, אבל עתה שנאמר גם לא תגזול, ע"כ שלא תחמוד נאמר, אף אם נתן דמים. אולם לדברי הגמ' עתה, שלא תחמוד עובר רק בלא נתן דמים, הקשו התוס' שנלמד זאת מלא תגזול[104].

יש שהקשה, הרי אפשר לומר שלא תחמוד עובר מיד כאשר חימדו לקחת ללא דמים, ואילו לא תגזול אינו עובר אלא בשעה שגוזלה, וא"כ אין ללמוד איסור לא תחמוד מלא תגזול[105]. ותירץ, שזו כוונת התוס' בסנהדרין[106] דכן הוא האמת שלא תחמוד בלא דמי, והיינו שעובר כשחמד לקחת ללא דמים, משא"כ לא תגזול אינו עובר רק אחר שלקח[107]. יש שהקשה, הרי עבדים וקרקעות התמעטו מגזל מכלל ופרט וכלל[108], ואיך יכולנו ללמוד איסור לא תחמוד מלא תגזול, והרי בלא תחמוד כתוב במפורש שדהו ועבדו[109]. ותירץ, שקושיית התוס' למה הוזכרו בפרשה שורו וחמורו, והרי אותם אפשר ללמוד מלא תגזול[110]. ויש שהקשה, הרי הגמ' העמידה לקמן[111] את הלאו של לא תגזול לעושק שכר שכיר, וא"כ אינו מיותר ללמוד ממנו איסור לא תחמוד. ותירץ, שסוגיית הגמ' שם היא אליבא דר"י, הסובר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. אך לדידן שלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, לא מוסב הלאו של לא תגזול לעושק שכר שכיר, וא"כ מופנה הוא, ללמוד ממנו איסור לא תחמוד[112].

תוס' בא"ד. **וי"ל לעבור עליו בשני לאוין.** ומקשים הרי שיטת התוס' היא[113], שבמקום שאין מלקות לא אומרים לעבור עליו בשנים, וכאן אינו לוקה[114], ומא'

99 תומים סי' ל"ד סקי"ב. 100 תומים שם. 101 עין יהוסף. 102 וכן היא דעת הסמ"ג לאוין קנ"ח, וכ"כ בספר הכריתות שער ג' סי' קמ"ד וז"ל: ,,מצינו לשון ,משמע להו' וכן הלכתא בב"מ דף ה' לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, וכן האמת, ומשמע להו, רוצה לומר וא"כ אין העולם טועים בזה, ואינם חשודים על ממון בכך כי יודעים שאינם פושעים", וכן כתבו להדיא התוס' בסנהדרין כה, ב ד"ה מעיקרא, ויד מלאכי בכלל שמ"ז. אכן דעת התוס' ב"ק סב, א ד"ה חמסן, אינה כן, ואף שנותן דמים עובר בלא תחמוד, אלא שלא פסלוהו, כיון דלאינשי בלא דמי משמע להו. וכן משמע מהתוס' ב"ק ל, ב ד"ה וחכמים אומרים, ובמכילתין עב, א ד"ה שטר שיש בו רבית. וכבר עמד החיד"א בספרו יוסף אומץ סי' ק"א על סתירת התוס'. ועיין בשיטת הרמב"ם לעיל. 103 מהרש"א, עין יהוסף. 104 כוס הישועות.

105 מנחת הבוקר. יראה בהע' 60, וכן בשדי חמד. 106 כה, ב ד"ה כיון דחזי. 107 מנחת הבוקר שם. 108 לקמן נו, ב. 109 ראה בספרי פרשת שופטים על הפסוק ,,לא תסיג גבול רעך" (י"ט י"ד): ,,והלא כבר נאמר לא תגזול ומאי תלמוד לומר לא תסיג, מלמד שכל העוקר תחומו של חבירו עובר בשני לאוין" וכן פסק הרמב"ם (גזילה ואבידה פ"ז הלי"א). ולמדו מספרי זה (הנצי"ב ועוד), שקרקע לא התמעטה מהלאו של לא תגזול אלא רק מהתשלומין, ואף תמהו על תוס' ב"מ סא, א שלא משמע כן. ולפי הנ"ל סרה קושיית מעיני החכמים. וראה מש"כ במנחת חינוך והמהר"ם שיק במצוה ל"ד. 110 מעיני החכמה 111 סא, א. 112 מנחת הבוקר לקמן סא, א. 113 לקמן סא, א ד"ה לעבור עליו בשני לאוין. 114 על לא תגזול כמ"ש שם התוס', ולא תחמוד עיין רמב"ם וראב"ד פ"א הל"ט מגזילה

נ״מ שיעבור בשנים[115]. יש שכתב, שתירוץ התוס׳ הוא, רק לפי מה דטעו אינשי, שלא תחמוד כשלא נתן דמים, ואזי עובר הוא בשנים. אבל לפי האמת לא תגזול עובר רק כשלא נתן דמים, ולא תחמוד בא ללמדנו שאף אם נתן דמים עובר בלא תחמוד[116]. ויש שכתב, שזה מה שכתבו התוס׳, שבמקום שאין מלקות לא אומרים לעבור עליו בשנים, הוא דוקא במקום ששני הלאוין הם על פעולה אחת, כמו בכובש שכר שכיר, שבעצם כבישת השכר הוא עובר על לא תעשוק ועל לא תגזול, ולכן אם אין בהם מלקות לא הוסיף לנו הכתוב ולא כלום. אבל במקום שהאיסורים הם על שני דברים נפרדים, אזי על אף שבנקודה מסויימת עניינם שוה, מ״מ הרי הכתוב מזהיר על שני דברים נפרדים ואומרים אנו שעובר עליו בשנים אף על פי שאין בהם מלקות. ולכן כאן שעל איסור לא תגזול עובר הוא בעצם הלקיחה, ואילו על הלאו של לא תחמוד עובר הוא בהשתדלותו להשיג את הדבר, אלא שלא נגמר האיסור אם לא תהיה לקיחה, אבל עצם הלקיחה אינה חלק מגוף איסור לא תחמוד, לכן אומרים תוס׳ במקרה זה, שיעבור עליו בשני לאוין[117]. ויש שתירץ, שיש בגזל שני לאוין, אחד על הדמים ואחד על החפץ, לא תגזול עובר על הדמים אפי׳ אם לא קנה את החפץ, ואילו לא תחמוד עובר על החפץ בשעה שעושה בה קנין, ולאינשי הוא דמשמע שלא תחמוד הוא דוקא בלא דמים, אבל האמת היא שעובר על לא תחמוד בשעת קנין אפי׳ נתן דמיה, א״כ הם שני דברים נפרדים[118]. ויש מי שתירץ, שקושיית התוס׳ אינה מגזל, אלא מעושק שכר שכיר, וכמו שמעמידה הגמ׳ לקמן[119], והיינו כשלא נתן דמים, עובר הוא בלא תעשוק הנלמד מלא תגזול. ותירצו התוס׳, שעובר עליו בשני לאוין, לא תחמוד ולא תעשוק, ועל לאו של עושק הוא אכן לוקה, וכמו שכתבו התוס׳ לקמן[120].

דף ו, א. ואלא הא דאמר רב נחמן משביעין אותו שבועת היסת, נימא מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא. רש״י. ד״ה **נימא מיגו. דמעיז פניו לכפור הכל, לאו לאישתמוטי בעי וחשיד אשבועה.** יש שהקשו הרי לעיל[1] משמע, שגם בכופר הכל אומרים משתמיט. שהרי אמרו: „תדע דאמר רב חסדא הכופר במלוה כשר לעדות״, ורב חסדא בסתם אמרו, משמע שאף בכופר הכל. וכן כתב רש״י עצמו שם[2]: „הכופר במלוה בין על כולה בין על מקצתה״[3]. יש שתירץ, שרעיל הרי מדובר, שבאו עדים והעידו בו שהוא חייב ומן הסתם ידע הלה מכך, שיש עדים ויבואו להעיד נגדו, לכן אנו אומרים, שבודאי לא היה בדעתו לכפור כיון שידע שיש עדים, וברור שכוונתו היתה להשתמט. משא״כ כאן, יש מקום לומר שדעתו וכוונתו היא אכן לכפור הכל[4].

תוס׳. ד״ה **אלא הא דאמר רב נחמן. תימה וכו׳.** וי״ל **דרב נחמן מחייב שבועת היסת, אפי׳ היכא שתבעו ואמר זה החפץ שהוא בידך, שלי הוא, דלא שייך אישתמוטי.** וקשה, שא״כ לעיל כאשר רצו להוכיח, שלא אומרים מיגו דחשוד על ממון חשוד גם על שבועה, ממה שאמר רמי בר חמא ד׳ שומרים וכו׳, ודחתה הגמ׳, שגם שם שייך אישתמוטי, והרי עדיין אפשר להוכיח שלא אומרים מיגו דחש״א, כמו שדייקו מדינו של ר״נ כאן. שהרי גם בפקדון כך הוא הדין, שאם תבעו המפקיד ואמר החפצים שבידך שלי הם, שהפקדתים אצלך, והלה אומר אחרים היו, ובאותם האחרים מודה הוא באחד, ואינו מוכן בידו לפני בי״ד לתתו לו מיד, שאינו הילך. וכופר באחד, ובאחד טוען שנאנס, ודאי שצריך הוא לישבע שבועה דאורייתא, אע״ג שאין לו טענת השתמטות[5]. ולכן נראה כמ״ש התוס׳ בתירוצם השני, דאקושיא דר׳ חייא סמיך, וטעמו של ר״ח הוא ע״כ, משום שלא אומרים מיגו דחש״א חש״א. וא״כ מסתבר, שגם טעמו של ר״נ כן הוא[6].

תוס׳ בא״ד. **א״נ אקושיא דר׳ חייא סמיך.** לכאורה תירוץ זה תמוה הוא. שהרי ר״נ אמר במפורש[7], שהטעם שכופר הכל צריך לישבע הוא, משום אישתמוטי ואינה

ואבידה. 115 יד מלאכי כלל שמ״ז, זרע ברוך, מגן גבורים, חידושי מהר״י, מקנה בקונט״א לקדושין סי׳ כ״ח, שו״ת בית יעקב סי׳ קי״ג, מנחת חינוך מצוה ל״ח, מנחת הבוקר ועוד. 116 מנחת הבוקר. 117 צביון העמודים על הסמ״ק מצוה י״ט. וראה לעיל הע׳ 60. ועיין ביד של שלמה. 118 מקנה קונט״א למס׳ קדושין סי׳ כ״ח. וע״ש מה שיישב עוד לפי יסוד זה. 119 סא, א. 120 שו״ת בית יעקב סי׳ קי״ג. והקשה עליו ביד מלאכי ובפירוש ר״י פרלא על ספר המצוות לרס״ג מצוה רס״ב, שא״כ היה להם לומר שעובר עליו בג׳ לאוין, לא תחמוד, לא תגזול, ולא תעשוק. וע״ע מה שתירצו על קושיא זו בזרע ברוך, חידושי מהר״י, מנחת חינוך ועוד. ובביאור המשך דברי התוס׳ בענין חמסן, ראה מש״כ בפרחי כהונה, תורת חיים, מהר״ם, כוס הישועות, מעיני החכמה. וראה במים חיים לבעל הפר״ח שדחה ראיית התוס׳ מפ׳ זה בורר, ובפרי האדמה פלפל בדבריו.

1 ה, ב. 2 ד, א ד״ה הכופר במלוה. 3 ראשונים בשטמ״ק, תורת חיים, מעין החכמה ועוד. 4 בית אהרן. והרמב״ן בשטמ״ק כתב על תירוץ זה: „ואין טעם זה ממש״. וע״ש. 5 תורת חיים. והוסיף, שאע״ג שטעם מודה במקצת הוא כדרבה, שאמר והאי בכוליה בעי דלודי ליה והאי דלא אודי אישתמוטי הוא וכו׳, אפ״ה נראה שנשבע שבועה דאורייתא משום שלא פלוג, שכיון שנשבע כשאינו בעין משום משתמיט, כשהוא בעין נמי נשבע וכמ״ש התוס׳ גבי שבועת היסת. 6 שם. וכמ״ש התוס׳ בשבועות מ, ב והשמיטו את התירוץ הראשון

הרב ישי גוטמאן
ניו יורק

בענין פסול עדות בלאוין שאין בהם מלקות

אין אדם נפסל לעדות בעבירת לאו אא"כ הוא לאו שיש בו מלקות (רמב"ם פ"י מעדות; טושו"ע חו"מ רס"י ל"ד), ואם עבר על ל"ת שאין בו מעשה אינו נפסל כיון שאין בו מלקות, ומ"מ אם עבר על לאו דחמס נפסל אעפ"י שאין בו מלקות דהא ניתן לתשלומין (עי' שו"ע שם ועי' להלן). וכתב הנתיבות (בסי' לד) וז"ל, ואין בכלל זה לאו הניתן לאזהרת מיתת בי"ד, דהא דאין בו מלקות הוא משום חומר איסורו, וגם אין בכלל זה לאו הניתק לעשה דהא איכא מלקות בביטלו ולא ביטלו (עי' מכות טז א), וגם אין בכלל זה עבירה שיש בה חימוד ממון שבזה נפסל אף שאין בו מלקות דפסול מטעם רשע דחמס... ושם ליכא מלקות אפילו בביטלו... וכ"כ מהרי"ק שורש קכו, וכן מוכח בסי' זה בכמה דוכתי, וכ"כ בתומים בהדיא... ואם ביטל מ"ע נ"ל מוכרח מכמה דוכתי דלא נפסל לעדות עד שיעבור בקום ועשה או שהוא פורק עול לגמרי, עכ"ל.

והנה מש"כ הנתיבות "בעבירה שיש בה חימוד ממון" ליכא מלקות אפילו בביטלו, כתבו ע"פ המבואר במכות שם דממונא משלם ולא לקי, וצ"ע בזה, שהרי לדעת הרמב"ם על עצם הלאו לא תחמוד אינו פטור משום ניתן לתשלומין אלא משום אין בו מעשה, ודלא כהראב"ד (עי' פ"א מגזילה ה"ט), ומשום שסובר הרמב"ם שעובר אפילו כשהמוכר אמר רוצה אני, ועיקר העבירה היא החימוד וההשתדלות, ולכך נחשב ללאו שאב"מ, שהשתדלות אין בו מעשה [כ"כ המגיד משנה שם].

ושם (בסי' לד) סעיף כט כותב המחבר, כל מי שנתחייב מלקות כיון שלקה בבי"ד חוזר לכשרותו, אבל פסולי עדות שנפסלים משום ממון שחמסו או שגזלו אע"פ ששילמו צריכים תשובה והרי הם פסולים עד שיוודע שחזרו מדרכם הרעה. הרמ"א מגיה ע"ז, דוקא במי שרגיל לגזול אבל מי שגזל באקראי מיד שהחזיר מה שגנב וגזל הוי תשובה ודוקא בהחזירו מעצמם אבל בהחזיר ע"י כפיית בי"ד ל"מ החזרה עד שיעשה תשובה עיי"ש, ושיטת הב"ח (וטור שם) שבגוזל רק פעם אחת אפילו החזיר ע"י כפייה חוזר מיד לכשרותו, והקצות החושן (שם ס"ק ב) הקשה עליו מתוס' בבא מציעא (ד"ה ע"ב ד"ה דחשיד) דההוא רעיא והכופר

בפקדון פסולים לעדות משום דהחזירו בע"כ ע"י עדים, ושם גזל רק פעם אחת ואפ"ה אם החזיר ע"י כפייה אינו חוזר לכשרותו עיי"ש.

והנה נראה שז"פ דאע"ג שלאו הניל"ע נחשב כלאו שי"ב מלקות ופסול מדאורייתא (כדברי הנתיבות הנ"ל) מ"מ כשקיים העשה בודאי חוזר לכשרותו ואפילו קיים העשה ע"י כפיית בי"ד, שהעשה במקום המלקות (כמש"כ רש"י מכות שם ובסוף חולין), שכמו שהמלקות הוא נלקה בכפיית בי"ד ואפ"ה חוזר לכשרותו הה"ד בקיום העשה אפי' בע"כ נתקן הלאו וכשר כמקודם העבירה, ואדרבה לכתחילה כופין אותו בי"ד בלא הניל"ע לקיים המצוה כדי לתקן הלאו אע"ג שבשאר לאוין אין כפייה.

ומה שמסיק הנתיבות דאע"פ שעובר על מ"ע אינו מיפסל, מ"מ כשהוא פוסק עול לגמרי מהמצוה נפסל, נראה שזה אפילו בפורק עול ומורד מלקיים העשה שבלאו הניל"ע כדי לתקן בזה הלאו, דאע"ג שבכ"מ כופין אותו לקיים עשה כדי לתקן הלאו, כדי להצילו מעונש ולהכשירו לעדות ולשבועה, מ"מ במורד אין אנו אחראים עוד להצילו והו"ל כמאבד עצמו לדעת שאין נזקקים לו, וכן כאן במורד מניחים אותו במרדו וישאר בפסולו, ועדיין צ"ע בזה.

ובזה יש מקום לבאר מחלוקת הב"ח והרמ"א, דב"ח ס"ל שגונב או גוזל פעם אחת לא הוי רשע דחמס רק כמו שאר עובר על לאו הניל"ע או ניל"ת, וסובר הב"ח בביאור הב' מיני פסולים ע"פ דרך זה: הפסול שפסולו מחמת חומר האיסור משום שעבר על לאו שי"ב מלקות אז מיד כשנתקן האיסור ע"י המלקות או ע"י קיום העשה או ע"י תשלומין חוזר לכשרותו, אבל בנפסל מסוג הב' שעבר עבירה דחמס, פסולו הוא מפני שמראה שאינו חושש לממון שאינו שלו, אדרבה הוא תואב להרבות ממונו בממון של אחרים, וא"כ אין להאמינו לעדות ולשבועה, שיתכן שע"י שמשלמים לו יעיד וישבע לשקר, ולכך ס"ל להב"ח דבגוזל פעם אחת לא ראינו עדיין קלות בענייני ממון של אחרים, שאולי בפעם הזאת נתגבר עליו יצרו ומ"מ אינו בגדר "רשע דחמס", והוא כמו אוכל נבילות פעם אחת, ולא נקרא רשע דחמס אלא ברגיל בכך, וה"ז איפוא כמומר על שאר עבירה שניל"ע או ניל"ת, שקיום העשה או התשלומין במקום המלקות, ואפילו אם קיימם ע"י כפייה הו"ל כנלקה ע"י כפייה שמ"מ נתקנה העבירה. והרמ"א ס"ל דאפילו בגונב או גוזל פ"א אינו בעל עבירה סתם אלא רשע דחמס וכבר אבד נאמנותו על ענייני ממון, כ"ז שלא החזיר מדעתו אלא ע"י כפייה.

ובהז יש מקום ליישב קושית הקצוה"ח מתוס' בסוגיא דההוא רעיא,

שנראה פשוט שעוברים על לאו דגזילה אפילו כשלא גזל בידים, וכמו שנראה מסוגיא ב"מ סא א, דקאמר ל"ל דכתב רחמנא לאו בגזל ולא ילפינן מרבית ואונאה ומשני לכובש שכר שכיר ולעבור עליו בב' לאוין עיי"ש, אלמא דגם הרבית דלא לקח ממנו בע"כ ובא לידו בהיתרא מ"מ אם אינו ממון שלו ומחוייב לשלם למי שכבש ממנו ממונו בכל שעה שכובש ואינו משלם הממון עובר בלא תגזול, מ"מ י"ל דעשה והשיב את הגזילה לא נאמרה עליו אלא על הגוזל ממש, שחוטף מחבירו בע"כ, דכן משמע פשטות המקרא והשיב את הגזילה "אשר גזל" (ויקרא ה כג), וכן נראה מתחילת הפרשה: נפש כי תחטא וגו' וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו (שם פסוק כא), א"כ מחשב הקרא כל מיני עושק שבא לידו בהיתר וברצון בעל הממון, וע"כ גזל דקרא מיירי שלקח בע"כ, וכן משמע מל' רש"י: "או בגזל – שגזל מידו כלום", ולכאורה מאי אשמעינן בזה ונראה שכיון למש"כ שע"ז הוא שנאמר מצות והשיב את הגזילה, ולפ"ז ברעיא וכן בכופר בפקדון שלא גזלו ע"י חטיפה רק ע"י שכבשו אצלם מה שהיה בידם ובא לידם ברשות, נהי דעוברים על ל"ת אבל מצות עשה של והשיב את הגזילה לא קיים, וא"כ לא הוי בזה לאו הניל"ע, ואין לומר דמ"מ יש עשה דוהשיב את העושק אשר עשק, כ"כ המהרש"א (ב"מ סח א' סוד"ה לעבור עליו בב' לאוין) שאין והשיב זה עשה הניתקת ללאו דלא תגזול שאין הלאו והעשה משם אחד (עיי"ש), וא"כ א"ש דהתוס' לטעמייהו בכ"ד דפטור של לאו הניתן לתשלומין הוא דוקא היכא דיש עשה והשיב, שהדבר בעין, שאז אפילו אינו בעין אכתי לא מיקרי שביטל העשה, שהתשלומין בכלל העשה (עי' תוס' מכות טז), דל"כ היכא דליכא עשה אין התשלומין תיקון הלאו כלל (עי' חיד' הפנ"י ובנו בסוגיא מכות שם), ולכך כתבו התוס' דאם השיב ע"י עדים בע"כ פסול לעדות ולשבועה, דנהי דבפעם אחת אכתי ל"ה רשע דחמס מ"מ גם ניל"ע ל"ה הכא, דבלא חטיפה רק משהה בתורת גזל אין כאן עשה לתקן הלאו, והא דחוזר לכשרותו אם החזיר מדעתו, טעמא אחרינא איכא בזה, שאפילו בעבירות שי"ב מלקות חוזר לכשרותו ע"י תשובה, והשבתו מדעת עצמו זוהי תשובתו, וכ"כ הקצוה"ח לבאר שיטת הב"ח דאפילו ע"י כפייה מהני בגזול פ"א משום דבמה שהוא מחזיר זוהי תשובתו.

מיהו יש לעיין דבגוונא דרעיא וכופר בפקדון, נהי דלדעת התוס' אין כאן פטור של ניל"ע וניל"ת, מ"מ הרי מטעם זה שאין כאן עשה דוהשיב משום דלא הוה גזילה בכוח, יהא כאן פטור מלקות משום לאו שאב"מ

ובלאו שאין בו מעשה לכו"ע מיקרי לאו שאין בו מלקות ואינו פוסל לעדות ולשבועה, וכמש"כ התומים והנתיבות (סי' לד), יתר על כן, אם אמרינן שבגוזל פ"א אין בו דין רשע דחמס א"כ אין לפוסלו אלא מדין חומר העבירה והכא הוא אב"מ והו"ל לאו שאין בו מלקות.

והנ"ל בזה שאפשר לומר שבגוזל אפילו בלי מעשה ואפילו בגוונא דלא מיפסל מדין רשע דחמס משום שעבר פעם אחת, מ"מ מיפסל משום העבירה, דהא לפ"ד התומים והנתיבות הא דעובר עבירה שאין בה מלקות לא מיפסל הוא דוקא בלאו שאין בו מעשה ומפני שהאיסור בזה קל יותר משא"כ לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד ושאר הלאוין שאין לוקין עליהם שאין בהם קולא שפיר מיפסל. ולפ"ז נראה לומר שבעצם יש לנו שני סוגים של לאו שאב"מ, לפי שיש שני טעמים בזה: א) כל העובר עבירה בלי עשייה אין האיסור חמור לענשו מלקות ומה"ט אין בו די חומר לפוסלו לעדות ולשבועה, ב) אפילו את"ל שאין הלאו קל יותר אין לוקין עליו לפי שאינו דומה ללאו דחסימה וכמ"ש במס' מכות רפ"ג דכל לאוין שלוקין עליהם צריכים להיות דומים ללאו לא תחסום שור בדישו שכתוב אצל פרשת מלקות בתורה [שו"ר בפני יהושע מכות שם שכתב ב' טעמים לפטור מלקות בעבירה שאב"מ, א) שאינו דומה ללאו דחסימה, ב) משום שנאמר לעשות אותם, ואף לדבריו י"ל דהטעם לעשות קאי רק על מצוות שעיקרם פעולת העושה ולא עצם הפעולה, עי' להלן].

והנה כל הלא תעשין שבתורה מתחלקים לשני סוגים, א) שאסרה תורה על העושה שלא יעשה דבר זה, והעיקר הקפידה התורה על האדם שלא יעבור עבירה זו, ובזה מובן שפיר שאם אין העובר עושה שום מעשה הלאו קל יותר, שהרי עיקר הקפידה על העובר והעובר אינו עושה כלום בפועל הלכך לא נאמר בזה עונש ואינו לוקה, ב) עבירות שהקפידה התורה על הנעשה, שדבר כזה או עוול שכזה לא ייעשה והוא לרוב בעבירות שב"א לחבירו, היכא שמפסיד ממון לאחרים או גורם לו צער ועלבון, בזה עיקר קפידת הכתוב היה העוול היוצא ואין בזה חילוק אם עשה העובר מעשה או לא שמ"מ יצא פועל רע מזה שאין לעשותו ואם עדיין אין לוקין ע"ז אינו אלא מפני גזיה"כ שצריכים שיהיו הלאוין שלוקין עליהם דומים ללאו דחסימה, מיהו במה שנוגע לענין פסול עדות, כל שפטורו מפסול עדות הוא מחמת קולת העבירה, זה דוקא בלאו שהפטור שבו הוא משום קלות איסורו, משא"כ בגנב וגזלן שפטור המלקות אינו משום קלות איסורו אלא מפני שאינו דומה ללאו דחסימה אבל חומר איסורו הוא אחד בזה

הרב ישראל פרידמן
ר"מ בישיבת עזרת תורה מאנשסתר

גדרי האיסור לא תחמוד

מצוה האחרונה של עשרת הדברות היא הלאו של לא תחמוד. איסור זה הוא מן החמורים ביותר וכמו שאמרו חז"ל (הובא בחרדים מצות התלוית בלב פ"א) **"יש אומרים שעל עון זה נחתם גזר דינם בבית שני"**, ורבינו בחיי בספרו כד הקמח (ערך חמדה) כתב שלכן העשרת הדברות מסיים בלא תחמוד **"מפני שהוא שקול כנגד כל הדברות שכל מי שלא נזהר מן החמדה לסוף הוא נכשל ועובר על כולם"**, וכן כתב הש"ך בספרו פועל צדק (על מנין המצות) **"נתחתמו עשרת הדברות בלאו זה שהחומד עובר בכולן"**, ויסוד דבריהם נובעים ממדרש (הובא בתורה שלימה יתרו כ,י"ג) וז"ל: **"חתם בדיבור לא תחמוד שכולם תלוים בו לרמוז כי כל המקיים מצוה זו כאילו קיים כל התורה כולה"**.

אמנם אע"פ שהלאו של לא תחמוד ידועה לכל, עכ"ז קשה מאד לעמוד על פרטיה ודקדוקיה, מאחר שכמעט ולא נזכרה דיני לאו זה כלל בגמרא, ובמקום שלאוין אחרים יש להם פרקים שלמים או לכל הפחות סוגיא שלימה, להלאו של לא תחמוד לא מצינו אלא כמה קטעים במכילתא, ובגמרא לא נמצא כי אם שורה אחת, במה שאמרו חז"ל (בב"מ ה:) **"לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו"**. גם הראשונים והאחרונים לא האריכו הרבה בפרטי הלאו ונמצא רק זעיר שם וזעיר שם. כך שכמעט לא מצינו האם יש איסורים נוספים מדרבנן של לא תחמוד או דברים שאסורים ממדת חסידות ולפנים משורת הדין.

גדרי הלאו לא תחמוד

בבית יוסף (חו"מ ס שנ"ט) מביא דברי המכילתא **"לא תחמוד יכול בדברים ת"ל** (דברים ז כה) לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך עד שיעשה מעשה." וגדר מה נקרא מעשה "מעשה" אם צריכה להיות דוקא מעשה איסור על ידי גזל או אפילו מעשה של היתר על ידי מכירה וקנין, מצינו בזה ג' שיטות בראשונים.

הקולא ביותר היא שיטת התוס' (סנהדרין כה: ד"ה מעיקרא) דמה שאמרו חז"ל לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו **"ר"ל דכן הוא נמי האמת"**. והיינו שכדי לעבור על איסור לא תחמוד צריכים לעבור על איסור גזל גם כן ובלא"ה אינו עובר.

שיטת האמצעי היא שיטת הראב"ד בהשג' (הל' גזילה פ"א הל' ט) שגם סובר שלא תחמוד הוא רק על ידי מעשה של איסור אבל לאו דוקא על ידי גזילה ממש, ואפילו אם שילם בעד החפץ אבל לקחה בע"כ בדרך חמם בלי הסכמת ורשות הבעלים שאינם רוצים למכרו גם כן עובר. לשני שיטות האלו אם נתרצה המוכר למכור את חפצו אין הקונה עובר על לא תחמוד.

השיטה ההבי חמורה היא שיטת הרמב"ם (הל' גזילה פ"א הל' ט) וכוותיה פסק השו"ע

(חו"מ ס' שנ"ט ס' י) שאפילו אם המוכר נתרצה לבסוף למכור חפצו, עכ"ז הקונה עובר וז"ל הרמב"ם **"כל החומד עבדו או אמתו או ביתו או כליו של חבירו או כל דבר שאפשר שיקנהו ממנו והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, אע"פ שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר לא תחמוד".**

ומאחר שלפי פסק הרמב"ם והשו"ע קל מאד לעבור על איסור לא תחמוד, דעוברים גם כשנתן מעות והמוכר נתרצה למכור, לכן כתב בערוך השולחן גדר **"יזהר אדם מלקנות שלא אצל חנוני אם לא כשהמוכר מבקש ממנו שיקנה".** בשבט הלוי (ח"ה קונטרס המצוות ס' יט) הוסיף שפשוט הוא שגם סוחר שדרכו למכור תמיד אלא מפני איזה סיבה אינו רוצה למכור עכשיו, אסור להפציר בו ואם הפציר בו עד שהסכים עבר על לא תחמוד. (וצ"ע למה זה פשוט כ"כ, ריי"ל שמאחר שעומד הוא למכור, ובעצם מסכים הוא למכור בנפש חפיצה, רק שעכשיו אינו ניחא ליה מאיזה טעם צררי וכגון שממהר לדרך, אפשר שיש מקום לומר בכגון דא אינו עובר?)

גדרי הפצרה

אולם גם כשקונים אצל בעל הבית שאינו חנוני עוברים רק אם מפציר בו למכור. בשיעור מה נקרא הפצרה, בשו"ת בצל החכמה (ח"ג) הוכיח שג' פעמים כבר נקראת הפצרה וכדאיתא לגבי מפייס חבירו (ס' תר"ו ס"א) שאם אינו מתפייס בג' פעמים שוב אינו זקוק לו ועוד איתא בנדרים (טז.) היו מסרבים ופרש"י מפצירין בו והיינו שסירב ג' פעמים כדאיתא שם. אולם כל זה בסתם אדם, אבל באדם נכבד וחשוב שהמוכר אינו יכול לסרב אותו, עובר אפילו אם ביקש ממנו פעם אחת וכדאיתא בשערי תשובה (שער ג' אות מג) "אם יפצר בו ברוב דברי תחנונים יבוש להשיב פניו אסור לפצר בו כי זה כמו הכרח ואונס. **והחומד לקחת כל חפץ והוא איש נכבד שאם ישאל שאלה אור פניו לא יפילון אסור לשאול מעם רעהו".** והיינו דכבר מפעם ראשון מרגיש הנתבע כאילו מפצירין בו מאחר שאינו יכול לסרב לבקשת האיש נכבד.

וכן פסק הבן איש חי בספרו רב ברכות (מער' ל אות ב): **"אדם גדול ונכבד אשר יבושו להשיבו ריקם הנה גם בלתי השתדלות ובלתי הפצרה וכבידות כי אם באמירה בעלמא כאילו עשה השתדלות והכביד עליו ברעים".** והביא ראיה לזה מדברי הגמ' כתובות (נג.) "אמר ליה רב פפא לר' יהודה בר מרימר אטו מי קאמינא לך דעול ועשייה עול ולא עשייה קאמינא, **אמר ליה מעילאי דידי היינו עשייה".**

ובספר חרדים (פ"א מל"ת התלוית בלב) כתב שגם בסתם אדם, אם מציע להנתבע סכום גדול ומופרז מאד בדי שנהתבע כבר אינו מסוגל לסרב בו ומיד יסכים למכרו, ג"כ עובר בלא תחמוד וז"ל: "וכשישתדל ליקח הקרקע או המטלטלין מחבירו שלא היה בדעתו למכרן אלא שהפציר עליו או הרבה עליו רעים **או הרבה לו דמים** עד שלקחו אז עבר על לא תחמוד" עכ"ל.

וצריך לעיין אם דברי החרדים מוסכמים לדינא דשו"ע או אם דעת יחדיאה היא ואנן לא קיי"ל הכי. והנה כשנעיין בלשון השו"ע נראה שהיא לקוח מלה במלה מדברי הרמב"ם. אמנם שינוי אחד יש בניהם, והיינו שיש כמה מילים שכתבם

הרמב"ם, והשו"ע אינו מביאם. דהיינו שהרמב"ם כתב "כל החומד עבדו וכו' והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, **אע"פ שנתן לו דמים רבים** הרי זה עובר בלא תעשה." ומילים אלו "אע"פ שנתן לו דמים רבים" אינם בשו"ע שלנו. ואפשר שסובר השו"ע שמאחר ששורש לא תחמוד היא משום ענף גזל וכמו שכתב החינוך, לכן כשנותן דמים רבים כבר אינו נכלל באיסור לא תחמוד וצ"ע.

איסורי דרבנן של לא תחמוד

והנה אע"פ שהשו"ע פסק שאין עוברים לא תחמוד אלא על ידי מעשה שקנה או לקח החפץ מחבירו, אולם (לשון הערוך השולחן) **"ממדת חסידות שלא לחמוד כלל אפילו בלב מה שיש לחבירו".** והחפץ חיים בספרו זכור למרים (פר' ט"ו) חידש עוד יותר שאסור לחמוד אפילו מה שהיה עתיד לעלות בחלקו של חבירו וז"ל: "אמרו חז"ל (קידושין נט.) עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה נקרא רשע אע"פ שלא עשה שום מעשה של עבירה, מ"מ אין זה נכון. **ובאמת הוא מרומז בקרא דכתיב לא יחמוד וגו' וכל אשר לרעך, ולא אמר של רעך. כוונתו, אף שהדבר עדיין אינו שלך ולא של חברך אלא שמיוחד מן השמים שיהיה לרעך ג"כ לא תחמוד.** כי באמת הקב"ה מזמין לכל אחד ואחד סיבותיו שיוכל להתפרנס מהן, וידוע מאמר חז"ל (יומא לח:) דאין אדם נוגע במוכן לחבירו אפילו כמלא נימא".

וכך מצינו בראשונים שמשמע להו שחוץ מהאיסור דאורייתא של לא תחמוד יש גם איסורי "דרבנן" שלא לא תחמוד. בטור (חו"מ ס' תע"א) מביא תשובת הרא"ש "שלש עבירות הן בענין גזילת קרקע הראשונה במחשבה שהתאוה ממון חבירו בלבו. **והשנית בדבור שריבר אילו היה אותו ממון של זה שלי** והשלישית זה שמוציא מחשבתו לפועל והולך וגוזל ממון חבירו".

בדרישה שם עמד על דברי הרא"ש "הלא לא תחמוד אינו עובר אלא בשעת הקנין? ונראה דמשום הכי דקדק הרא"ש וכתב שלש עבירות ולא כתב שלשה לאוין **דסבירא ליה דאף דהלאו של לא תחמוד אינו בדיבור מ"מ עבירה יש לו בדיבור יותר ממה שהיה לו בתחילה במחשבה.** ואפשר דסבירא ליה דאף בשרוצה ליקחנו בדמים אינו עובר משום לא תחמוד עד שעת לקיחה מ"מ **כשבא לגזול מעלינן דרגא חדא ומיד בדיבור אף קודם שגזלו עובר משום לאו לא תחמוד** ומ"מ לאו גמור ליתא בדבור אלא עבירה משום לאו דלא תחמוד" עכ"ל הדרישה . וכעין זה איתא גם בחזקוני פר' ואתחנן שמיר שהוציא תאותו מפיו הרי הוא עובר בלא תחמוד, וז"ל: "אם גמר בלבו על ידי תנחומים או על ידי רבוי רעים או על ידי אימתו שימכור לו חפצו מיד עובר עליו בלא תתאוה, **הוציא חמדתו מפיו עובר בלא תחמוד".**

בדומה לזה איתא בספר דרך פקודיך מהבני יששכר (מצוה לח חלק הדיבור אות ב') שחידש **שאפילו חומד שיהיה לו חפץ דוגמת חפץ של חבירו ואינו חומד ליקח החפץ שיש לחבירו מידו ג"כ עובר לא תחמוד.** וכעין זה במלבי"ם (שמות כ יג) **"בדברות האחרונות הוסיף להזהיר על התאוה שיהיה עשיר כמוהו"** ומשמע שגם בזה עובר אם רק חומד להיות כמו חבירו. אמנם בשו"ת בצל החכמה הרבה להקשות עליהם

שמסתימת כל הראשונים ושו"ע לא קיי"ל כן ועוברים רק אם חומד ליקח חפצו של חבירו ולא אם חומד להיות כמו חבירו.

ואכן בפירוש רבינו אברהם בן הרמב"ם כתב בהדיא "האזהרה היא על איזה חפץ שיש ברשותו של חבירו לא על מה שדומה לאותו חפץ, המשל בזה ראובן יש לו ברשותו בית נאה, **אסור על שמעון להתאוות שאותו בית גופו יהיה שלו, אבל לא שאסור לו להתאוות דוגמתו או דומה לו**, וזה דק והבין אותו" עכ"ל. ואפשר שדברי הבני יששכר ומלבי"ם ממדת חסידות שנו כאן.

וכן איתא בספר אורח מישרים (נדפס תרל"ח) להגר"מ טרויוש מזלצבורג (ס' י"ג אות ב) וז"ל: "מי שהוא רעב ובא לבית חבירו ומוצא שולחן ערוך במיני מאכל ומשתה, בלי ספק שיתאוה תאוה חזקה להשביע רעבונו ולהשקיט צמאונו, וכי סלקא דעתך שיעבור בזה על לאו דלא תחמוד שהרי כל אשר לרעך כתיב? אבל **נראה מפשטות הכתובים שלא אסרה תורה אלא להתאות מה שהוא לרעהו רוקא, אבל אם חושב ומתאוה מי יתן ויהיה לי כזה אינו עובר** שהרי כתיב לא תחמוד בית רעך וכו' וכל אשר לרעך **נראה בהדיא שהוזהרנו דוקא להתאות מה שהוא לרעהו אבל לא הוזהרנו שיהיו גם לנו כאלו**" עכ"ל.

(ולענין גוף שאלתו של האורח מישרים, בספר משפטי התורה (ח"א ס' פא) להגר"צ שפיץ כתב **"אסור לבקש מחבירו שיתן לו חלק ממאכל שקנה או שקיבל מקרוביו וכיו"ב אם הוא יודע שרק מחמת שלא יכול לסרב יתן לו"**. ולפי מה שהבאנו לקמן שאיסור לא תחמוד הוא דוקא כשרוצה חפץ מסויים אבל אם אינו מקפיד על חפץ מסויים ואין נ"מ לו איזה חפץ יקבל, ואינו אסור לחמוד לקנות סוס אחד מבין סוסיו, ה"ה כאן שלא יעבור לא תחמוד. דהוא רק רוצה איזה מאכל להשביע את רעבונו, ואינו מקפיד מה יתן לו חבירו, ואין נ"מ לו מאכל זה או מאכל אחרת. אמנם אם הוא חומד מאכל מסויים, וכגון שאינו רעב אבל יש לו תאוה לאכול מאכל זה בדוקא.אסור משום לא תחמוד. אולם לפי הסוברים שבמתנה אין איסור ל"ת, (וכדמבואר לקמן) ה"ה המבקש אוכל כמתנה ואין דעתו לשלם בשבילה שאינו עובר.)

ובשו"ת דברי יציב (חו"מ ס' ס"ה) כתב "כשרוצה להיות עשיר כפלוני לא הוי בכלל הלאו אפילו לפי מה שכתב הדרך פקודיך, ורק כשחלות החמדה הוא על חפצו של חבירו שרוצה כמותו ממש, שלפי דעתו ודמיונו אין יופי והפלאה כשל חבירו ורוצה ג"כ חפץ כזה ממש אז הוי בכלל האיסור". ועיי"ש שרצה לומר שזהו כוונת חז"ל (מס' כלה רבתי פ"ו) במ"ש "וכל הנותן ד' דברים על לבו הרי זה חוטא וכו' **לולי יהיב לי פלוני ממוניה בידי הא קא חמיד**" דר"ל שחושב בלבו הלואי שהיה פלוני נותן ממונו בידי, אף שאין זה בכלל הלאו אפילו הכי כיון דקא חמד פגם והרי זה חוטא. וע"ע בספר חסידים (ס' צ"ט) **"לא תחמד אשת רעך כתיב בלא וא"ו לא תחמד, אזהרה שלא ליתות עצמו כדי שישר בעיני אשת רעהו ויכניס אהבתו ויפיו בלבה"** עיי"ש.

לחמוד חפץ של גוי

במנחת חינוך (מצוה ל"ח אות ח) כתב **"ונראה פשוט דאם חמד מגוי אינו בלאו זה**

כי רעך כתיב והוא למעוטי גוי" וכן פסק בשו"ע הרב או"ח ס' ת"מ קונטרס אחרון סקי"א, ונסתפק בזה בפרי מגדים או"ח ס' תר"ד משז"ז סק"א.(ובשו"ת בית דוד ס' ל"ט מהגר"ז לייטער מביא עוד מהגר"מ תאומים בספרו דבר משה מה"ת ס' צ"ח אות י ושו"ת בית שלמה יו"ד ח"ב ס' ר"ט בהג"ה שגם הסתפקו בזה). ובהערות המו"ל במנחת חינוך ביאר ספיקת הפרמ"ג לפי דברי רבינו בחיי עה"פ לא תענה ברעך עד שוא שכתב: "לא אמר לא תענה באחיך כמשפט הכתובים לא תשיך לאחיך וכיוצא בזה כי שם היו דורשים אחיך ולא עכו"ם וכאן הזהיר אפילו על העכו"ם כי כן מצינו וישאלו איש מעת רעהו והוא נאמר על המצריים". והמנחת חינוך לשיטתו דכתב (מצוה לז אות יב) "אם מעירין שקר על הגוי אינו עובר בלאו זה (של לא תענה) דרעך כתיב וגוי לאו בכלל רעהו הוא בכל מקום בש"ס כידוע". והנה כשיטת המנחת חינוך ושו"ע הרב שאין איסור לחמוד מגוי, מדויק בדברי הרמב"ם ושו"ע שכתבו "כל החומד עבדו או אמתו או ביתו או כליו של **"חבירו"** או כל דבר שיקנהו" ומשמע שדוקא מיהודי אסור.

בדומה למחלוקת זו מצינו גם חילוקי דעות אם בני נח מצווין על לא תחמוד, החינוך (מצוה תט"ז) סובר על מצות לא תתאוה **"דכל בני העולם מחוייבין בה"** (ובמנחת חינוך מצוה ל"ח נתקשה למה לא כתב כן גם לגבי לא תחמוד ונשאר בצ"ע) אולם המלבי"ם (בפר' יתרו) כתב דבני נח אינם מחוייבים בלא תחמוד וז"ל: "וג' ראשונות, לא תרצח לא תנאף ולא תגנוב הם משבע מצוות בני נח ולכן לא אמר "רעך" **אבל לא תענה ולא תחמוד אין נוהגים בבני נח לכן אמר "רעך"** עכ"ל. (והנה כלל זה מתי אומרים ש"רעך" בא להוציא גוי צ"ע, דהלא מצינו לפעמים שגם גוי נקרא "רעך" ובדכתיב לא תתעב אדומי כי אחיך הוא, ועיין בזה בראי"ש לגבי דיני השבת אבידה (בב"מ פ"ר ב ס' י"ב).

ובספר מצות השם מהגר"י שטייף תירץ תמיהת המנחת חינוך שבאמת החינוך סובר שבני נח מצווין גם בלא תחמוד ולא כתבה שפשוט הוא מכיון שעוברין עליה במעשה והוי אבק גזילה, משא"כ לא תתאוה שהוא רק בלב ה"א שאינם מצווין קמ"ל שגם בזה מצווים הם. והביא ראיה לזה מדברי התנא דבי אליהו רבא (פרק כ"ד) דאיתא שם דשם בן נח הזהיר אומות העולם על תחמוד וז"ל התד"א "שם הגדול בן נח שנתנבא ד' מאות שנה על כל אומות העולם ולא קבלו ממנו, וכך אמר להם שם הגדול: לא תרצח, לא תנאף לא תגנוב לא תענה **ולא תחמוד**. אמרו לו כל אלו הדברים יפין הם ואפ"ה לא קבלו מלכותך עליהם".

לחמוד ללמוד איזה חכמה

בערוך השולחן כתב שלשון הרמב"ם שאסור לחמוד דוקא דבר **"שאפשר שיקנהו ממנו"** מכוון על דברי המכילתא "לא תחמוד כלל בית שדה ועובד ואמה ושור וחמור פרט וכל אשר לרעך חזר וכלל, והוי כלל ופרט וכלל **מה הפרט דבר שהוא קונה ומקנה אף הכלל דבר שהוא קונה ומקנה"**. וכתב הערוך השולחן "וביאור הדבר נראה שאם ראובן למד איזו חכמה ואיזה מלאכה ושמעון חמד בלבו חכמה זו או מלאכה זו והשתדל והרבה רעים על ראובן עד שלמדו והייתי אומר שגם זו בכללא דלא

תחמוד, לזה מיעטה התורה דוקא דבר שהוא בקנין שכשהיא אצל ראובן אינו אצל שמעון לאפוקי חכמה ומלאכה שאינם בקנינים".

ולכאורה יש להקשות על דברי ערוך השולחן מדברי הזוהר הק' המובא בכמה ספרים ויסוד דברי הזוהר מובאים ברבינו בחיי (וכן מובא בספר מאה שערים למהר"ם ריקאנטי שער ס"ח) וז"ל: **"אמנם מצינו חמדה שהיא מותרת והיא חמדת התורה והמצות** וכמו שאמרו חז"ל קנאת סופרים תרבה חכמה והחמדה והקנאה הזאת היא מותרת ויש לאדם שכר עליה." ומשמע מלשונו שדוקא חמדת התורה מותרת, ולפי הערוך השולחן אין היתר זה מיוחד דוקא לגבי לימוד התורה, הלא ה"ה ללימוד שאר חכמות שאין שום איסור וא"כ מה המעליותא של תורה הק'? ועיין בשו"ת **דברי יציב** (חו"מ ס' ס"ה) שגם כן תמה על ה"א שיש איסור לא תחמוד על לימוד התורה, הא אינה דבר הנקנית ומה שייך בה חמדה, ותמה עוד שהלא אינו רוצה לקחת בלום מחבירו אלא שחושק שגם הוא יבין וישכיל כמותו ולא נמצא בפוסקים שלא תחמוד יהא בחמדה גרידא בלי חסרון חבירו.

עוד דרשו במכילתא שם **"מה הפרט מפורש בדבר שאינו בא ברשותך אלא ברצון הבעלים אף כל דבר שא"א לבא ברשותך אלא ברצון הבעלים** יצא שאתה חומד בתו לבנך או בנו לבתך". ופירש הערוך השולחן "ביאור זה נראה דזהו ודאי כשאדם מתאוה לישא אשה פנויה בחופה וקדושין דמותר שהרי אינה אשת רעך אבל להסית אבי הבת שיקדש בתו לבנו הייתי אומר שזהו בכלל וכל אשר לרעך דהבנים והבנות הם של אביהם וגם ישנם בקנינים דהאשה היא קנין בעלה. לזה מיעטה התורה מפני שזה אין צריך דעת בעלים שהרי אם בתו תתרצה לקבל קידושין א"צ דעת אביה ואף בבתו קטנה שהיא ברשות האב מ"מ כשתתגדל אינה עוד ברשותו ואינו דומה לקרקעות ומטלטלין שלעולם הם ברשות הבעלים".

לחמוד חפץ של מצוה

בשו"ת בצל החכמה (ח"ג ס'מ"ג) כתב דאיסור לא תחמוד שייך גם בחפץ של מצוה, ודן במי שאין לו מצה שמורה לפסח והפציר בחבירו למכור לו ממצת שמורה שאפה לעצמו ומסיק שיש איסור לא תחמוד, שמהזוהר הק' שכתב דחימודא דאורייתא מותר משמע שרק תורה מותר לחמוד ולא מצות ובפרט לפי שיטת החנוך (מצוה תט"ז) שאיסור חימוד הוי ענף הגזל הרי אסור לגזול לצורך מצוה וא"כ ה"ה חימוד לצורך מצוה אסור. אמנם הוא מסיים שמאחר שכל ישראל ערבין זה לזה ואנו צריכים לדאוג שאחרים יכולים לקיים המצות ג"כ, (ויציין לשו"ת מנחת אלעזר ח"ב ל"ח מחנה חיים ס' כ"ם ומהר"ם שיק או"ח שכ"ב) א"כ האיסור חימוד נוגע דוקא באופן שאינו חייב לתת לו מצה מצד ערבות, וכגון באופן שיש להמפציר מצה כדי מצוותו ורוצה עוד. אבל אם אין לו שום מצה כדי לקיים מצות אכילת מצה, וחבירו יש לו מצה די והותר, אין איסור לבקש מחבירו מה שמגיע לו על פי דין.

ויש להעיר ע"ז מלשון רבינו בחיי הנ"ל שכתב בפירוש **"אמנם מצינו חמדה שהיא מותרת והיא חמדת התורה והמצות"**, ומלשונו נראה בעליל שההיתר שייך גם למצות

ואינו מיוחדת רק ללימוד תורה. ואכתי שייך לחלק בין מצות התלוית בחפץ כמו מצה שופר ולולב וכו' לשאר מצות כגון מצות ק"ש ושביתת שבת וכיבוד אב ואם וכו' שאינם צריכים שום חפץ וצ"ע. וע"ע בזה בשו"ת ארץ צבי (ח"א ס' ד) לענין עני שמבקש כסף לצדקה ומפציר שיתנו לו שכתב רבופין על הצדקה, ובצדקה הנותן מצווה ולא ירע לבבך בתתך לו.

ובדרך זה כתב האבני נזר (בספרו נאות נשא לפר' חיי שרה, וכן איתא בספר ליקוטי יהודה בשם האמרי אמת מגור) **לתרץ** "איך הורשה לאברהם אבינו להפציר ברעים את עפרון למכור לו מערת המכפילה, הלא זהו לאו דלא תחמוד, אולם מערת המכפילה היתה שייכת לאברהם באמת ואברהם ידע ששייכת אליו" עכ"ל עיי"ש. ואם דלא מצינו בפירוש שהפציר אברהם אבינו ברעים, אמנם, הלא לפי רבינו יונה אסור לאדם נכבד לבקש שימכרו לו איזה חפץ?. ובזה אתי שפיר מה שאמר אברהם אבינו אל בני חת "גר ותשוב אנוכי עמכם" ופירש רש"י "אם תרצו הריני גר **ואם לאו אהיה תושב ואטלנה מן הדין"** והיינו כנ"ל שמאחר שהגיע לו ע"פ דין לא היה איסור לא תחמוד. (ואין לתרץ לפי הסוברים שאין איסור ל"ת בקונה מגוי וכדמבואר לעיל, דהא במדרש אבכיר]הובא בתורה שלימה יתרו כ ו"ג[מבואר שהקפיד אברהם אבינו בלא תחמוד גם מגוי וז"ל המדרש "אף הוא קיים לא תחמוד אם מחוט ועד שרוך נעל")..

לא תחמוד במתנה

בשו"ת ארץ צבי (הנ"ל) מביא מהאדמו"ר האמרי אמת מגור שאין איסור לא תחמוד שייך במתנה, ומה דכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ח"ג ס' מג) לגבי אדם נכבד "אסור לשאול מעם רעהו מקח או **מתת** בלתי אם ידע כי נתון יתן לו בנפש חצפה" אולי דעת יחיד הוא ומדת חסידות. וע"ז טען בארץ צבי שלפי דעתו דברי רבינו יונה מוכרחים מעצמן ואפילו לא היה אומרם רבינו יונה היה ראוי לרון כן מהיקש שכליי. שאם במכר שנתן מעות הוא עובר בלת תחמוד כל שכן במתנה שמפציר בו. ואם במתנה אינו עובר בל"ת איך נאמר דבמוכר עובר ואטו משום דנתן לו מעות מגרע גרע"? ומסיים הארץ צבי שאינו יודע שום סברא וחילוק בין מכר למתנה לענין זה.

בשו"ת בצל החכמה כתב שכנראה גם החפץ חיים סובר כן שיש איסור לא תחמוד בחומד מתנה, שהרי החפץ חיים כותב בספרו ספר המצוות הקצר (ל"ת מ) שחתן שמכביד על חותנו לתת לו דבר פלוני ופלוני מה שלא התנה ע"ז בשעת התנאים, עובר החתן על לא תחמוד. אולם בספר פתחי חושן (הל' גניבה פ"א הערה כ"ט) רצה לדחות שאפשר שהמתנות שנותנים לחתן אינם בגדר מתנה אלא כעין מקח. אמנם דברי החפץ חיים עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר, דבפרק האחרונה בשמירת הלשון (ח"ב תוספת הספר פ"ד) מביא החפץ חיים עוד הפעם הלכה זו שחתן שמכביד על חותנו עובר בלא תחמוד ואח"כ הוא מוסיף בזה"ל: **"וכן כל כהאי גוונא מתנות של רשות** (לאפוקי של צדקה) **שאין בלבו של הנותן ליתן כי אם לאחר הפצרת רעים יש בזה משום לא תחמוד"**.

אמנם בשו"ת בצל החכמה כתב להחזיק סברת האמרי אמת שאין לא תחמוד

במתנה, והוכיח שמלשון כל הראשונים נראה שעובר רק באופן שקנה או שגזל החפץ ונראה שסוברים שאם הפציר לו לתת לו במתנה שאינו עובר ובסברת הדבר הסביר כדלהלן "יש מקום לומר **כיון שאינו מוכן להפריז כסף כדי להשיג החפץ ואפילו לשלם דמיו אין מציע, רק רצונו בו בדרך מתנה דוקא, זה מוכיח שאין תשוקתו לאותו חפץ גדולה כ"כ עד שתהא ראוי להקרא בכלל חומד**, וע"כ אם נאות לו חבירו לתת לו במתנה אין זה בכלל לא תחמוד". וכתב שבזה יש לימוד זכות על המקילין בדבר. (והבן איש חי בספרו רב ברכות (מער' ל אות ב) ג"כ הביא ספק זה אם יש לא תחמוד במתנה, וגם כתב שמלשון כל הפוסקים משמע שעובר רק בדרך קנין או חליפין ולא בדרך מתנה, וכתב לכאן ולכאן ולא הכריע.)

לחמוד חפץ לצורך אחרים

עוד מצינו מחלוקת אחרונים אם האיסור לא תחמוד היא דוקא כשרוצה החפץ לצורך עצמו או גם אם חומד החפץ כדי לתתו לאחרים. ובביאור הגרי"פ פרלויא לספר המצות לרס"ג (ל"ת רע"א) כתב שאינו עובר אם חומד בשביל חבירו. והבצל החכמה כתב שמפשטות לשון הפסוק משמע שמותר וכדכתיב לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת **"לך"** ומשמע שלקחת לאחרים מותר. אולם הוא מסיק שאין אנו יכולים לדרוש דרשות מעצמינו. ועוד טען לפי שיטת החינוך שלא תתאוה הוי ענף הגזל מה לי אם גוזל לעצמו או אם גוזל לאחרים. אולם בשו"ת דברי יציב (הנ"ל) כתב שברור לו כשחומד בשביל אחרים והוא רק כסרסור ואין החפץ נכנס כלל לרשותו, לא שייך כלל האיסור לא תחמוד. וכן כתב הגרי"י פישר (שו"ת אבן ישראל ח"ה ס' ק"ה) וז"ל: **"בודאי לא שייך לא תחמוד אלא על דבר שחומדו לעצמו אבל חומד שלאחרים יהיה לא שייך בזה לא תחמוד"**.

לחמוד חפץ שאינו מסויים

כתב הבן איש חי בספרו רב ברכות (מער' ל אות ב): "הנה אם ביקש מחבירו שיתן לו בגד אחד ולא ייחד בבקשתו בגד פלוני לבקש אותו דוקא, כי אם שרצה ממנו סתם שיתן לו איזה בגד או איזה חפץ ולא כיוון לבקש על חפץ פרטי לבקשו ממנו בזה לא קא מיבעיא לן דודאי אין זה נכנס בלאוין אלו, **דלאוין אלו לא נאמרו אלא במתאוה וחומד חפץ פרטי שראוהו ונכנס יפיו בלבו ורוצה אותו**".

וכן איתא בספר אמרי יעקב (ס' ז ס"ה) להגרי"מ שטרן שליט"א מבני ברק, **שלא תחמוד היינו היכא שהוא רוצה דוקא חפץ מסויים** וחומד דבר זה עצמו, אבל אם הוא רוצה לקנות איזה דבר באופן כללי שרוצה ממין דבר זה והוא נמצא אצל חבירו, בזה ליכא איסור. וכגון שרוצה לקנות לעצמו סוס לרכוב עליו או שור לחרישה, שרי לבקש ולהפציר חבירו שימכור לו סוס מסוסיו או שור משוריו שהרי אינו חומד דוקא אותו סוס או אותו שור מסויים ואינו נ"מ לו איזה סוס או שור.

ומ"מ כתב הדברי יציב שפשיטא **"דבכה"ג שחומד כל רכושו וחפציו של חבירו הוי בכלל הלאו אף שאינו דבר מסויים**, דרק בכה"ג שחומד בגד אחד יש חילוק, משא"כ בחושק כל רכושו וחפציו הכל בכלל מסויים לעניו זה וזה ברור".

דרך מקח וממכר

בספר משחת שמן (ח"א ס' ס"ב) מהגר"ח קויפמאן שליט"א כתב **"זה ברור דכל דבר שעומד למכירה לא שייך בזה לא תאוה אע"ג שלא הושוו עדיין על המחיר כי כן הוא דרך מקח וממכר"**. אבל יש לציין מה דכתב בספר משפטי התורה (הנ"ל) "מי שמפציר במוכר למכור לו במחיר מוזל ביותר, שלא כדאי לו למכור במחיר כזה, והוא מתרצה בכך רק משום שאינו יכול לסבול את ההפצרות הרבות של הקונה או שהקונה אדם נכבד ואינו יכול לסרב לו, בנידון כזה נחשב החפץ במחיר הנ"ל כמו שאינו עומד למכירה, כמו אם מפציר בו לתת לו מתנה, ושייכים לגביו לא תחמוד ולא תתאוה. (והיינו לפי הסוברים שבמתנה יש לא תחמוד).

והנה עוד יש לחקור אם יש איסור של לא תחמוד במי שחומד וקונה חפץ רק לצורך מקח וממכר, והיינו שאינו חומד החפץ לעצמו אלא שחומד לקנותו כדי שיכול להרויח כסף על ידי שמוכרו לאחרים. והנה בהשקפה ראשונה היה נראה שאסור דמה נ"מ למה הוא קונה החפץ ומה הוא מתכונן לעשות עם החפץ אחר שקנאה.

אולם חקירה זו מובנת **במה שכתב הבן איש חי** בספרו רב ברכות (הנ"ל) שהסתפק במעשה שהיה, בראובן שהיה לו קרוב שמעון בעיר אחרת ויש לזה הקרוב חצר אחת בעיר זו של ראובן, וזה ראובן הפציר מאד בקרובו לתת לו חצירו, לאו משום שחמד יופי החצר בלבו אלא כל כוונתו שיהיה לו חצר לדור בו ואם קרובו יקנה חצר אחרת הנה מה טוב ולא איכפת לו בזה. מי אמרינן כיון שזה ראובן מבקש על בית פרטי ה"ז בכלל לא תחמוד או דילמא הכא שאני דאין זה חומד הבית ההוא דוקא אלא הוא רוצה מקרובו בית אך מפני שיש לקרובו בית זה דוקא מבקש אותו ממנו וה"ה נמי אם יתן לו בית אחר לא איכפת לו עי"ש שנשאר בצ"ע.

ולכאורה אפשר לפשוט שאלה זו מדברי ביאור הגרי"פ לרס"ג (ל"ת רע"א, עמ' של"ז) שכתב דלא שייך לא תחמוד אלא אם כוונתו לגוף החפץ עצמו ולא לדמיו, והוא מובן במה שהבאנו לעיל מהבן איש חי שאין איסור אלא במתאוה וחומד חפץ פרטי שראוהו ונכנס יפיו בלבו ורוצה אותו, וז"ל הגרי"פ: "ודאי לאו דלא תחמוד ולאו דלא תגזול שתי אזהרות חלוקות לגמרי נינהו, ואפשר לזו בלא זו. **דכל היכא שאין כוונתו לגוף החפץ עצמו אלא לדמיו** דגם אם היה רואה חפץ אחר אצל חבירו ג"כ היה גוזלו, וגם הרבה אפשר לו למצוא כאלה אם היה רוצה לקנות **אלא שהוא לא בא אלא אדעתא דגזילת ממון בעלמא, בזה ודאי לא שייכא אזהרת לא תתאוה ולא אזהרת לא תחמוד**. דבכל סתם גזל שלא בא אלא על עסקי ממון בעלמא אינו בכלל אזהרת לא תחמוד אלא כשבא בשביל גוף החפץ". ומדברי הגרי"פ יוצא דמי שמתאוה לקנות איזה חפץ משום דמיו שעל ידי זה יכול למכרו לאחרים, דלא שייך לא תחמוד על זה.

אמנם מדברי שו"ת ארץ צבי (ח"א ס"ד) נראה שחולק על זה דחקר שם איך מותר לעני להפציר אחרים ליתן לו ממון לצדקה, וכתב שההיתר משום מצות צדקה, והנה לפי דברי הגרי"פ, אפילו בלא זה לא היה עובר, דהא אינו חומד השטרות כסף עצמם

מחמת יפים אלא מחמת שויים. ונראה שלפי דעתו גם החומד דבר לדמיו עובר על לא תחמוד וצ"ע לדינא.

ובאופן שקונה חפצים שסגורים באריזות גדולות בלי שיראה אותם מקודם וכדרך הסוחרים הגדולים, ומוכרם ככה לאחרים, אפשר שיש עוד סניף להקל וכדאיתא בשו"ת אבן ישראל (ח"ה ס' קה) שכתב לדון במקרה של אשה שחלה על הכליות והפצירה על אחיה לתת לה אחד מכליותיו, דאין בהפצוריה איסור לא תחמוד משום **"דודאי אין הלאו דלא תחמוד אלא על דבר שרואה אותו וחומדו אבל על דבר שאין אדם יכול לראותו בודאי לא שייך לא תחמוד על זה".**

אולם צ"ע אם יש לדמות הענינים זה לזה, דבאריזות גדולות אם כי הקונה לא ראה אותם מקודם, עכ"ז אם רוצה יכול לראותם, משא"כ בכליות שא"א לראותם. ועוד יש לדון בחידושו של הגרי"י פישר שלפי דבריו נמצא שסומא אינו יכול לעבור לא תחמוד? ונראה שחידושו בנוי על יסוד הבן איש חי (הנ"ל) "דלאוין אלו לא נאמרו אלא בחומד חפץ פרטי **שראוהו ונכנס יפיו בלבו ורוצה אותו"** עכ"ל. אולם כנראה דלא היה כוונת הבן איש חי שלא תחמוד תלוי בראיה וצריכים לראות החפץ דוקא, אלא דר"ל דתלוי בחמדתו ותשוקתו לחפץ ההיא עד שרוצה רוקא אותו חפץ.

גדרי הלאו לא תתאוה

והנה בלוחות הראשונות כתיב "לא תחמוד בית רעך", אבל בלוחות האחרונות (ואתחנן ה, יח) כתיב "לא תתאוה בית רעך" ונחלקו הראשונים אם הם איסור אחד או אם הם שני איסורים נפרדים. (ועיין דבר חדוד בזה מהגרי"מ שפירא מלובלין באמרי דעת לפר' יתרו).

הסמ"ק (ס' יט) סובר שלא תחמוד ולא תתאוה לאו אחד הם וז"ל: "אע"ג דאמרינן במכילתין יכול בדברים ת"ל ולקחת לך מה להלן מעשה אף כאן במעשה מ"מ נראה שאף בלב אסור אך אינו נגמר להתחייב עליו עד שיעשה מעשה. **ונראה דלא תחמוד ולא תתאוה הכל אחד הוא וכפל מלה הוא"** עכ"ל. וכן נקט גם הסמ"ג (ל"ת קנ"ח) והוסיף עוד שכן סובר רש"י שכתב בפר' ואתחנן שגם תאוה לשון חמדה הוא.

אולם הרמב"ם חולק על זה וסובר שהם שני איסורים נפרדים וכן נפסק בשו"ע. לא תחמוד היא רק כשמצפיר בחבירו עד שהצליח ליקח ממנו החפץ שחמד וכלשון הרמב"ם **"ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד** כענין שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך **חמוד שיש בו מעשה"**. משא"כ לא תתאוה היינו אפילו בלא מעשה **"כיון שחשב בלבו איך יקנה דבר זה ונפתה בלבו בלבד עבר בלא תעשה שנאמר לא תתאוה ואין תאוה אלא בלב בלבד"** עכ"ל. וכן הוא דעת החינוך שהם שני ענינים נפרדים.

וגם לפי שיטת הרמב"ם שלא תתאוה היא בלב, אין הכוונה שמיד שמתאוה לקנות איזה דבר מחבירו שכבר עבר ח"ו אלא כמו שביאר הערוך השולחן בדעת הרמב"ם **"אינו עובר בתאות לבו בלבד אא"כ מחשב בלבו איך להשיגה מחבירו** וכיון שגומר דבר זה בלבו עובר על לא תתאוה". וכבר קדמו בזה בספר הרדים (הובא בשדי חמד ח"ד

עמ' נג) דכל שלא גמר בלבו להשתדל לקנותו אינו עובר על לא תתאוה וכתב שלמד זה מדברי הרמב"ם בהל' גזילה. וכתב ע"ז השדי חמד "הרי מבואר דלעבור על לא תתאוה צריך שיחשוב בלבו היאך יקנה דבר זה ממנו אבל על התאוה לחוד אינו עובר". ומסיים השדי חמד **"ומוקצה מהדעת לומר דאם ראה והתאוה אפילו לא גמר בלבו להשתדל להשיגו שיהיה עובר דזה אין ביד האדם למנוע תאוה זו מלבו".** וכן איתא בספר אורח מישרים (הנ"ל) שכתב שמלשון הרמב"ם משמע "שכל עוד שאינו מהרהר ומחשב האיך יקנה החפץ ההוא אינו עובר בלא תתאוה".

והבני יששכר בספרו דרך פקודיך (מצוה ל"ח) הקיל עוד יותר וז"ל: "רבים ושלמים תמוהו ובי הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו באזהרה דלא תתאוה? ולי נראה דאין כאן קושיא, דודאי מה שנופל בלב האדם לאנסו לא יענש עליו, רק על מה שמאריך במחשבה ברצון. היינו כשנופל לו פתאום תאוה באה האזהרה להסירה ממחשבתו, **ובאם מאריך במחשבה אחר שנזכר שזה אסור הנה עבר על לא תתאוה".**

ובזכות קיום מצות לא תחמוד נזכה להבטחת חז"ל (תנא דבי אליהו רבה פרק כ"ו) **"אם קיימתם לא תחמוד בית רעך נתקיים בכם לא יחמוד איש את ארצך** (כי תשא ל"ד כ"ד). ובגמ' (פסחים ח:) איתא **"לפי שאמרה תורה לא יחמוד איש את ארצך מלמד שתהא פרתך רועה באפר ואין חיה מזיקתה, תרנגולתך מנקרת באשפה ואין חולדה מזיקתה".**

עיקר תקיעת שופר – תשובה

...ועיקר מצות תקיעות שופר הוא אם יש תשובה שע"ז משברים כל הקליפות והמקטריגים וכמ"ש האר"י ז"ל להתוודות בלחש בעת התקיעות שאז השטן מעורבב ואין התקיעה מזיק, משא"כ שופר בלא תשובה אין מועיל כלל והלואי שלא יקלקל שהוא כמזמין המלך לביתו ויוצא בעצמו לחוץ ומניח המלך לבדו הלא יכעוס המלך מדוע באתי ואין איש, בכה ע"י מצות עשה של תקיעות שופר ממשיכים להשראת שכינה ואם לבו אין שם לשים לבו לתשובה הרי הוא מניח המלך לבדו ח"ו, כי הלב הוא עיקר האדם, הלא ח"ו יאמר הקב"ה מדוע באתי אליכם ואין איש מכם פונה אלי בקירות לבו,

(ערבי נחל – לראש השנה)

מהשלומי דמיו וכ"כ לפ"ז פקע מהריות וחוב חוזרין מיני גם בשעה שמותר לחוסרו ועכשיו נידון וכל זמן שלא כתיבי ליד כלום חיוב דוכשיב לפ"ז פקע דאי לא חיימת ככי רק דניחם דע"י קניין כתיבין נתנטל חיוב דוכשיב לגמרי ש"כ ילקה על לפו דלא תגזול דאכ שניחן לעשה דכשכח כשעוט אין זה ניחם ללפו דלא תגזול משלש"ל דחיוב דוכשיב לפ פקע, ופדיון יש לעורר דשפ"ל כיון דגלי רחמנא דקנה מכחין ממילא מתקיים גוב מ"ע דוכשיב אח כגזלה דכיון דרחמנא אקניי לי לחפוש על מוכו וכוי שוכר וידו כיד כשעלים מתקיים גוב ממילא מ"ע דכשכח ולא מכעי כמכחין אח כתיבי שלש"ל לכחזיר לו אף גם כעני שלריך לכחזיר כוא מדין לנקה דכשכח כשעוט אבל כמוזק כגזילה כחזיר כמו שכוא אחח ידו כיד כשעלים וחמילא ל"ש עוד חיוב מוכחין כיון דכבר קיים כשכח כגזילה וכן בכלו פו"ר וכגד אלמנה י"ל כיון דעליו לכחזיר חיד ממילא כל זמן שלא כחזיר לח קיים מ"ע דוכשיב אבל כיכא דקוכב מכחין אח כבר ביוב וכמחרימה בלילה י"ל דקיים מ"ע דוכשיב כמו שניהו וש"ל לדנריכם דכיון דמכחין אין ידו של שומר כיד כשעלים ואין רשות כנפקד של כמפקיד דלגבי כלוב כוי אינו ברשותו וכמנותר בפסחים ד"ל כיכא דלקדים לוב וזכין לוב ס"ע לא פליגי ובפרקי"י שם לחמ"ג שכן שלו אינן ברשותו כו' וביותר כיין דחפש שלא ברשות וקובב מכחין בע"כ של כשעלים וכל כל כשכח גזילה בעי נפקיים. גזב מ"ע דוכשיב וכיון שלא נתקיים גזב מ"ע דכשכח כשעוט לפ"י שיהו כיד כשעלים וכמובב אמרי אינו בכר ביוב מ"ע אם נאבד ונפרע ביוב לא קיים כשפר כ"ע לענין גזילה י"ל לפ"י שבאמי שבאמי לפי פשב מ"ע לא קיים כפובל מ"ע דוכשיב כל זמן שלא כחזיר ליד לוב וסיוב דוכשיב מיאלי חלי וגם כל זמן שכוא בידו חיוב אחריות דוכשיב לא פקע מיני.

ה) **כל** זב כתבתי לפי"ד כמגדל עוז וכפ"ך דסייב בחוכחין אבל נאמת דעת כרב כמגיד שלין זב לא נגב ולא נזל ולא נחחייב בחוכחין זב לא מפרש מש"ס דלמ"ש דכוי גזלן כוא רק לענין פסול עדות ושבוטה וכמו שמפורש כן מדי דלמ"ד לפעמים שכחזיר בגזילה נפסל בכל כבגלוים וכמבואר בפ"ו מ' ס"ל פליג ז' עד שיעשו משובה משפ"י שכחזירו אבל לא לענין חיוב חוכחין דקיי"ל כוותי ובכל מלמה דעלו לכחזיר חיד כיון דמכני שלא יפחפחו חשוב קנין משכון וחידו כיד כשעלים וכוי כשכח אבל מש"כ בס"מ שם בחחלת כדברים דגם כרמב"ם מודה לכלפ"ד דנחחייב בחוכחין נ"ש כיון דס"ל בפי' כרמב"ם דלא כוי בגב ולא נזל ולא נחחייב משפח מעלה ורק בכחב"ד כשיג על לפו זה דלאיתי חימה גדול מזה וליכן משפח גדול מעולות אפן אבל כול"ל מפני שכוא חייב בחשלומין שכיי כוא בגזלן שחייב לכשיב אח כגזילה ולפיכך חיוו לוקה וגם זכו חייב לכשיב אח כחפץ לבעלים עכ"ל וכ"ש כחב על זה דכרמב"ם לשיטתו דלפ נאמר רוצה אני ש"כ כחב לפי שאין בו משפח שעשילחו בחפץ בלוון כמוכר ושפח אין כאן חיוב כשבח וכשבר כמלך חמה על זה דאמרי קפה דלא אמר רוצה אני ל"ש שפח כרמב"ם לפי שאין בו משפח ש"כ כא מילחיה לעשה על כרמב"ד דהוי ניחם לחשלומין וכ"ל לכרמב"ם לפרש שני כעשמים ושוב כקשה על דברי כרמב"ד משום דניחם לחשלומין דכא גלא חאמור לא גלי קפה שילחם כמו בגזילה ש"כ ניחא דמילחי לקי ואמוחה לא משלם יפוי"ם, ולפ"ש נרלה פשי כרמב"ם דלא ס"ל כעשה לפי שחייב בחשלומין משום דאמרי אמאוב לכחזיר בחפץ או דאין לבעלים מלד עשה דוכשיב אח כגזילה אין זה ניחם לחשלומין רק ללפו דגזילה אבל לא ללפו דלא חאמוד דאל זה מצוחה כנגזל כיכל דמיירי שלא נחבבר בחיוב וחפיסחו כוא מלד עביד חיוב לנפשי' וכוא רק במקום שמוחר מש"ב כיכא שנחבבר בחיוב בש"ד אין עליו רק לשלם דלא חנוח אבל גזלן לא כוי בכא חופס על מוב בבבור לדייויס וים לבפסחים לזה ממש"כ כרמב"ם בפ"ב מכלי מלוה ולוה "כלי כ' בא למדם שבמשכון אח כעני ולא בחזירו לו בזמנו עובר משום שלבה שמות לא חנוח בשב חשיב לא חשבב בו וגו' וכא לפי' כרמב"ם וכזי גזלן ממש לא קפ מנה כרמב"ם כלשו דלא חגזול ולמש"כ פ"ש דבכלי מלוה ולוה מייירי שבאמת מבורר בש"ד ואין כאן גזילה כלל.

ואם כיה בדברים כאלה מיובב כיוב קשיא כחום' בש"מ ובחחוכה בכבוח נגרף דמבל סביפ דחש"ל חניי זיל מבדר ולמאי בא ניין דשפח בשבח כשעוט ליכא בכלי מ"ו ואניי בא ס"ל דאי עביד מכני ולפ"ז פ"ש דש"מ לא ממרו בחחוכה לאניי דאי נאו קרא כ"ש אי נעי לא מבדר אאו מבורר דשפח מייירי בא בשיב חשיב אאין בזה דין גזילה ואין עליו חיוב וכשיב אבל בש"מ דמייירי דכחיוב לא נחבבר בש"ד כדקאמר לי' אא קום בזוזא עלוי ות"ש אמר לי' זיל מבדר בא גזלן כוא ואחוב לקיים מ"ע דוכשיב אח כגזילה ושניין, ולפפ"ז אפ"ל דבאבל שלא ברשות ב"ד קודם שנחבבר בחוב לא קנה משכון כלל דש"מ לא אמרה אלא שנחבבר בש"ד אאין ולנחה לו שיקנה בחבל אמרי שנחבבר בש"ד אאין כאן גזילה אבל בחבל קודם שנחבבר בש"ד בחסיוב ברשות לוליאחו אלא מוכשיב וחיוב דוכשיב בחקומה עומדת.

ובזה יש לאחן קושית כלח"מ בפ"ג מכלי מלוה ולוה ויפיין בחומים סי' נ"ז על המולקים עדכר"מ וס"ל דכלאוין דשבוע ניחן לחשלומין ק"ש מבל לחייט ולכב דאי לולקה אין אאין כחשלומין ולדבני כרמב"ם ניחא דמייירי כיכא שנחבבר ונאבד אבל בש"מ לכרחב"ד, ולפפ"ש דאבל קודם שנחבבר בחוב בש"ד דכוי גזלן ולא גלי קרא כלל שקונה במשכון ומחויב לשלם מלד מ"ע דוכשיב ולא מלד קניית במשכון וכיון דכחשלומין ממחח גזילה לא אמרינן דכלפו דלא חנוח וכן כלפו דלא יחכול ליחיום ולכב ניחן לחשלומין דאינו מלשם ממחח קניית במשכון ואינו מחקן כלפו דלא יסבול אך בש"ד חנבת לגזילה דלגזילה אי לפפ"ש לומר כן דכא אליב על כרמב"ם בפפ"ג מכלי גזילה.

ו) **ובמש"כ** בפ' כרמב"ם יש לנאר מש"כ בפ"ו מכלי גזילה ס"ב כל כחומד עבדו או ביתו וכלו על סביכו כו' כר"ז עוכר בל"ת שנאמר לא חחמוד ואין לוקין על לפו זה אפי שלין בו משפח ובש"ד כשיג על זה דאיתי חימה גדול מזה וליכן משפח גדול מעולות אפן לא ראיתי חימה גדול מזה שכוא בחשלומין שכיי כוא בגזלן שחייב לכשיב אח כגזילה ולפיכך אינו לוקה וגם זכו חייב לכשיב אח כחפץ לבעלים עכ"ל וכ"ש כחב על זה דכרמב"ם לשיטתו דלפ נאמר רוצה אני ש"כ כחב לפי שאין בו משפח שעשילחו בחפץ בלוון כמוכר ושפח אין כאן חיוב כשבח וכשבר כמלך חמה על זה דאמרי קפה דלא אמר רוצה אני ל"ש שפח כרמב"ם לפי שאין בו משפח ש"כ כא מילחיה לעשה על כרמב"ד דהוי ניחם לחשלומין וכ"ל לכרמב"ם לפרש שני כעשמים ושוב כקשה על דברי כרמב"ד משום דניחם לחשלומין דכא גלא חאמור לא גלי קרא שילחם כמו בגזילה ש"כ ניחא דמילחי לקי ואמוחה לא משלם יפוי"ם, ולפ"ש נרלה פשי כרמב"ם דלא ס"ל כעשה לפי שחייב בחשלומין משום דאמרי אמאוב לכחזיר בחפץ או דאין לבעלים מלד עשה דוכשיב אח כגזילה אין זה ניחם לחשלומין רק ללפו דגזילה אבל לא ללפו דלא חאמוד דאל זה

אחיעזר - א גרודזנסקי, חיים עוזר בן דוד שלמה עמוד מס 115(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

לא קאי כשעה וכה לפי כרמב"ם גם בחמר דוקא אלי וקוקי בהפך עובר משום לפ בחמוד ול"ש בו כשעה ל"ש כה דוכשיב לפ קאי על לחו דלפ חמוד [ושעפ"י שלריך לכחזיר בהפך ומ"מ אפשר שילקה משום לפ בחמוד דחלמוחין דנזילה חיינו דומה לחו מחר כחמורב בו] וכ"ש לפי כרמב"ם כשעה דלחו כניחן לחלמוחין ולכבי כחב לפי שאין בו משעה ול"ל בשיטה כרמב"ם ולכבי לפיזנו בלח אמר רוקה אלי חיינו לוקה כיון דעיקר כחיסור לפ בלקיחה בהפך נחזקה רק על בחמוד והכפלרה וכשחדלות חזוב לחו שאין בו משעה [ועי' בשבדרין דס"ה שאלי מנלף דיינו בלב ובפרש"י שם] ובכרמב"ד לגיטחו דלפ חחמוד כוח רק בלא אמר רוקה אלי וה"ה עלם לקיחה בהפך כוי יש בו משעה וכיון דלפי כרמב"ד בכל נזילה אלי יצחו לחו דלפ חחמוד ג"כ וזה עניו אחד וכיון דנזילה כוי לחו כניחן לחלמוחין

לכבי חיינו לוקה ג"כ משום לפ בחמוד שזהו עניו אחד.

והמנחת פיוק חמה על דברי הב"ח במניד שכחב דלכבי כוי אין בו משעה לפי שנטילת בהפך נלנון נשעה דס"ה דלפ אחר כוי אלי לוקה לפי כרמב"ם דכשעה ניחן לחלמוחין ול"ש כמ"ש בעלמו בפ' נזה וכשיב ולפי שאין בו משעה ל"ש כוי נזילה בהפך ואפי' בשעה כוי בעלמו בפקלה חחין וכבי בהפך א

דף נז עא

ביארתי: פת: עמעמו עליו כו׳ לשון האביה בסי׳ תתקבד באמצע תשובה ארוכה המתחלת אמר ר׳ יוחנן פת לא הותרה בבד מהלכות עמעום פי׳ הלכות שאינם מחוורות משום דאיכא פלוגתא בדבר והיינו כמו גחלים עוממות עכל׳:

עמוד ב

כדאית׳ בדברים שבין בני בבל כו׳ פי׳ בני בבל אומרים שמשליכים קיסם לתנור ודיו ובני ארץ ישראל אומרי׳ קיסם זה מה מעלה ומה מוריד ואנו נמשכים אחר בני בבל ותלמודם תו׳ סוף פרק אין מעמידי׳: חלוט של גוי פי׳ מתחילה חולטין אותה ברותחין ואחכ אופין עג האור׳ ואי משום ניעולי גוים דהיינו משום שנתכשל בכלים של גוי כדלקמ׳ בעג׳ גרסי׳ בפר׳ יט כו׳ לשון התו׳ כמעט בסוף פר׳ אין מעמידין אומ׳ רי דמדקאמ׳ מלוחים דמשמע שאין מלוחים אסורי׳ אכ צל דמיירי בגדולים קצת שעולים לפעמים על שולחן מלכים ואי לא תימא הכי תיקשי לן להא דאמר איכא ביגייהו דגים קטנים פי׳ דלמד נאכל כמות שהוא חי יש בו משום בישולי גוים ולמד אינו עולה דגים קטנים אין בו משום בישולי גוים והילכתא בתרוויהו לקולא׳ ואכ אמאי נקט מלוחים אפי׳ אין מלוחים נמי עכל׳: ושמואל אמר דליפתן של כלים פליטתן שפולטין ומזיעין שמנונית איסור שבלעו׳ רשי פר׳ אין מעמידין:

עמוד ג

ושנינו אותו ואת בנו נוהג בין בארץ בין בחל משום דבעי למימר בחולין ובמקודשין ואיצטריך למילף מקראי כדילפינן בגמ׳ תני נמי האי רשי ריש פ׳ אותו ואת בנו:

זה שלקח ראשון ישחוט ראשון מפרש בגמר׳ דלעניין דינא תנן שאם באו לפנינו לדין מי ישחוט ראשון אם היו שניהם צריכין לבשר משורת הדין שישחוט הראשון האיל וקנה ראשון וכן מפורש בפ׳ הזרוע כלומר ראשון: כשתייש בא על הצבייה ר׳ אליעזר פוטר מדינה אפי׳ אי חיישינן לזרע האב דהא ודאי דחיישינן לזרע האב ואכ אינה אלא מקצת שה ואפי׳ כשבא צבי על העז מם פוטר אעג דמצד האם ודאי חיישינן דשמא חיישינן גם לזרע האב ומקצת שה לא אמרינן ומם פוטר רק ממלקות אבל איסורא איכא דשמא לא חיישינן לזרע האב ושה נמור הוא ורבנן סברי כשתייש בא על הצבייה איסורא איכא דשמא חיישינן לזרע האב ואיכא מקצת שה אבל מלקות ליכא דדילמא לא חיישינן וכצבי הבא על העז אפי׳ מלקות איכא דממה נפשך מקצת שה איכא דהא לכע חיישינן לזרע האם ׳ והא דמפרש בגמ׳ פלוגתייהו ששניהם מסופקים אי חיישינן כו׳ היינו משום דאיכא כרייתות אחרו׳ שמביא שם ומוכח שם שסוברים כן אבל מהך פלוגת׳ דכוי באותו ואת בנו לבד אינו מוכח דאי סברי רבנן ור׳ אליעזר ודאי חיישינן ורבנן סברי מקצת שה הוי שפיר טפי ולא היה צריך לחלק בין איסור למלקות כמו שמחלק שם:

ואוסר לקשור בקרו׳ שתי פרדו׳ כו׳ דאי היה ודאי חייש גם לזרע האב היה מותר לקשור שתי פרדות דממה נפשך כל אחד חצי בהמה וחצי היה מאי נפקא מינא אי מצד האב אי מצד האם האיל וחיישינ׳ לתרוויהו כמו שסובר הנביא לקמן וגם מבריית׳ אחרית׳ מוכח שר׳ יהודא מסופק דמשום הא לבד אי סל ודאי אין הוששין

עמוד ד

כש דניחא טפי: יום טוב האחרון של חג רשי שהיו מרבין בשמחה מפני שרגל לעצמו הוא וחביב עליהם:

וערב יט הראשון של פסח כו׳ עד רח לשון תו׳ סוף פר׳ אותו ואת בנו והא דלא חשיב הכא ערב יט של חג ארת משום דכע טרידי בסוכה ולולב ואין להם פנאי להרבות בשחיטה כב:

ובערב יח רגילי׳ לאכול עופות ודגים׳ ואין לחק׳ הא בערב יט של פסח נמי טרידי בקרבן פסח ומצות דלא היו טורדים בה אלא בין הערבים וגם ביט יכול לאפות מה שאין כן בסוכה ולולב:

זה הכלל בכל מצות לא תעשה כו׳ עד לוקה וכן לקמן בדף קפח בעא כתו׳ בהאי לישנא ונל האי דלא קיימו לא דוק אלא רל שביטל העשה שאי איפשר לקיימו עוד דבפ׳ אילו הן הלוקי׳ פליגי.

ר׳ יוחנן וריש לקיש בלאו הניתק לעשה דרי סבר כל זמן שלא נתבטל העשה שאיפשר לקיימו עוד כמו שלא מתה האם אזי אינו לוקה ורל סבר כל זמן שאינו מקיים העשה לוקה כגון שהתרו בו עדים לקיים העשה ולא קיים לוקה ושם בברייתא בגמ׳ גרים ר׳ יוחנן בטלו ולא בטלו ורל גרים קיימו ולא קיימו ומסתמא דלכ׳ כר׳ יוחנן ותדע דהא המחבר כת׳ כאן ושחטה וכן אם מתה קודם שישלחנה לוקה היינו שבטל העשה וכן לקמ׳ בעמוד ג׳ שכת׳ וזל הגוזל או העושק כו׳ עד ואין לוקה על לאו זה שהרי הכתו׳ נותקו לעשה שחייב להחזיר כאשר ביארנו בספר מצות עשה ואפי׳ שרף את הגזילה אשר גזל אינו לוקה שהוא חייב לשלם דביה וכל לאו שניתק לתשלומין אין לוקין עליו עכל׳ והיינו כרי׳ מדכתב ואפי׳ שרף את הגזילה וכו׳ וכן לקמן בדף סב עב כת׳ לגבי השבת העבוט וזל עבר המלוה ומשכן את הלוה אינו לוקה שהרי ניתק לעשה של השבת העבוט ואם אבד המשכון לוקה האיל ואי איפשר לו לקיים העשה עכל׳ הרי שכתב בהדיא כרי׳ גם לקמן בדף פא בעד כת׳ וזל אין לוקין על לאו של לא תכלה אלא אכ אבד או נשרף כל הקציר אשר קצר שמעתה אין יכול לקיים עוד העשה שבה:

דף נח עא

וכתי׳ במשקלו׳ כו׳ עד עושה עול כלומר האיל ומצינו שכת׳ תועבה גבי משקלות מעתה כל הלשונות האילו בהם דגבי תועבה נמצאו כל אילו הלשונות רעם שחת׳ והאריך עוד וקצרתי׳ ומה שכת׳ המחבר כאן מלמד שהמודד נקרא דיין אינו צריך אלא מחמת שכתב בתר הכי וגורם חמשה דברים מטמא את הארץ וכו׳ דאותן ענייניס כתובים דווקא גבי דיינים כמו שפי׳ רשי בפרשת קדושים ולקמן מביאו בדף פה בעא אבל מחמת עם שחת אין צריך דהא תועבה כתיב במשקלות עצמן:

לעבור משעת הרתחה כלומ׳ על כרחך הפסוק בא לאסור דווקא בדב׳ יקר שהרתיחה שלו שוה פרוש דאם לא כן מאי איסורא איכא ואכ תיפוק ליה משום לאו דלא תגזול אלא אתא לאשמועינן דעובר משעת שעושה הרתיחה ואעג שעדיין לא מדד כך כפ׳ בתו׳ בכפ׳ הספינה:

עמוד ד

אינו פסול אלא מדברי סופרים ק׳ לי מה היה ק׳ לרב המחבר שמא משום הכי כשר מן התורה האיל ושוגג הוא ומבין לא תחמוד בלא דמי כמו שפירשו התו׳ בהדי׳ בפ׳ איזהו נשך בריבור המתחיל שטר שיש בו ריבית כו׳ וגם הוא עצמו כת׳ לקמ׳ בדף סו בעג כשהעבירה אינה כב ידוע וקרוב העושה להיות שוגג שצריך להזהירו ואחכ יפסול׳ ויל שדעת הרב המחבר האיל והתם תניא הוסיפו עליהם החמסנים כלומר מדבריהם דווקא משמע בכל עניין שהוא מדרבנן אפי׳ אם התרו בהם והאריך עוד:

ולפי דבריו החמיד כו׳ לפי שאסור בבית רעך אפי׳ תאוה גרידא שהיא בלב ובאשת איש כתב לא תחמוד ולא אסר אלא חימוד דהיינו דווקא שעשה מעשה:

דף נט עא

כדאמרינן בפ׳ הנשרפי׳ בגוסס בידי שמים כו׳ עד חייב כלומר שגוסס מחמת חולי׳ אבל בגוסס בידי אדם מחמת שהוכה או מאיזה סיבה שהוא פליגי התם אמוראי אם חייבים עליו מיתה מי שהרגו מר מדמה להורג את המריפה ומר מדמה לגוסס:

דף ס עא

ומזה בלבד מביא תניא כוותיה דרבא פי׳ על שתות קנה ומחזיר אונאה ולא על יתר משתות ולא על פחות משתות:

עמוד ב

ויש שפוסק כרב וכו׳ עד באיסורי כהג מביא האשירי בפ׳ שור שנגח ד׳ וזה וכתב שם מה ראו חכמי׳ ומאיזה טעם פסקו בכולי תלמודא הלכה כרב באיסורי וכשמואל בדיני שורש הטעם משום שרב היה רגיל להורות תמיד לרבים בדיני האיסור והיתר לכך היה מדקדק בהם ויורד לעומקן להורות כהלכה וכן שמואל היה רגיל להורות דינים לרבים והיה מדקדק בהם:

עמוד ג

תניא בפ׳ הזהב כו׳ עד אין לו עליו אונאה׳ רל כפי׳ התו׳ לשם וזל הנושא ונותן באמונה פרשי כו׳ עד ובדמה דנושא ונותן באמונה היינו שמאמינו בכמה קנה ונותן לו כך ויותר מעט והשתא שייך שפיר אין לו עליו אונאה עכל׳

דף סא עב

אבל אם בא בעה של יעקב כו׳ עד על שבעון׳

דברים

יש בה שני לאוין:

תיד (ל"ת רמג) **שלא לחעמיד דיין שאינו הגון ובקי בחכמת התורה ולכך נאמר לא תכירו פנים במשפט.**

כי אותם שיתמנו דיינים על הציבור צריכין להיות אנשים חכמים יודעים לדון דין אמת ואם אין בהם ידיעת התורה נמצאו מזכים את החייב ומחייבין את הזכאי לא מפני רשע אלא מחסרון ידיעה וגם לא תספיק להם הידיעה לבדה אלא צריך שיתלוה אליהם יראת ה"ת ויהיו בעלי מדות טובות כמ"ש וידועים לשבטיכם ואנשי חיל להציל עשוק מיד עושקו כי זה אי אפשר אם לא שהם תחלה יהיו גבורים על יצרם לכבוש אותו כי אז ודאי יעשה ויצליח במינוי שנתמנה בו לפי שאינו מתירא שיאמרו לו מדוע ככה עשית כי הצדיק אינו מתירא כי אם מפני האלהים ולא מאנוש ימות ומבן אדם חציר ינתן כמ"ש דהע"ה מה יעשה בשר לי:

תטו (ל"ת רמד) **שלא לירא מאיש פן יהרגהו או שירבה עליו עתק ומכה מורא זו ימנע מלחתוך הדין על אמיתותו שנאמר לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא.**

אלא הדיין יש לו לעשות את הדין כמו שנתברר לו ויהיה מה שיהיה אח"כ. כי אין מעצור להי"ת להושיע משופטי נפשו והיה ה' עם השופט כתיב:

ואתחנן

יש בה י"ב מצות שמנה עשין וארבעה לאוין:

תיו (ל"ת רמה) **שלא להתאוות שום דבר מחבירו אפי' בלב שנאמר ולא תתאוה בית רעך שדהו וגו':**

(תיד) ע"ז דף נ"ב סנהדרין דף ז'; סה"ד זהל' סנהדרין פרק ג' סה"מ ל"ת רפ"ד; סמ"ג לאוין קצ"ד; ח"מ סימן ה'.

(תטו) סנהדרין דף ו'; סה"ד ה' סנהדרין פרק כ"ב; סה"מ ל"ת רע"ו; סמ"ג לאוין ר"ז; ח"מ סימן י"ב.

(תטז) בבא מציעא דף ה'; סה"ד זהל' גזילה פ"א; סה"מ ל"ת רס"ו; סמ"ג כלל לא תחמוד ולא תתאוה בלאוין קע"ח; ח"מ סימן שנ"ט.

ולשון המכלתא כ"ה נאמר כאן לא תחמוד ונאמר להלן לא תתאוה לחייב על התאוה בפני עצמה. ועל החמוד בפ"ע. וע"ד אמרו מנין שאם התאוה שסופו לחמוד. שנא' לא תתאו' ולא תחמוד ומנין שאם חמד שסופו לאנוס ולגזול ת"ל וחמדו שדות וגזלו. ופוק חזי מעשה אחאב וגבות. הרי לך מבואר שאם ראה אדם טליתו של חבירו ונתאוה לה עבר על לא תתאוה ואם אחר שנתאוה לה השתדל שימכרנה לו או יחליפנה אפי' בדבר ששוה כפלים מאותו דבר שנתאוה לו עבר גם על לא תחמוד ואם האיש ההוא מחזיק בטליתו ואינו רוצה למוכרו ולהחליפו כמו שאומר לו החמדן ויקחהו באונס הנה הוא עובר על לא תגזול והרי לך ההפרש שיש בין לא תתאוה ללא תחמוד ושים עיניך לאזהרות אלו שבנקל האדם נכשל בהם בחושבו כי אין טעם לאיסור ותא חזי שמגיעים הדברים לבוא אל שפיכות דמים השם יצילנו:

תיז (עשה קעב) **ליחד שמו ית' באמונה שלמה שיהיה לנו שהוא פועל כל המציאות ומיבתו הראשונה וזהוא אחד אדון הכל. בלי שיתוף. ונקבל על עצמינו עול מלכות שמים באחדות גמורה. וזהו שנאמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד.**

וזהו עיקר האמונה. אחר הידיעה ראשונה שיש אלוה בעולם צריך להאמין בכל שעה ורגע שהוא ית' אחד. ואין שני לו. ומבלעדינו אין אלהים. וכל אחד מישראל חייב ליהרג. ולא לעבור על מצות היחוד. ולקיים מקרא שכתוב כי עליך הורגנו כל היום וגו'. צריך שיכוין האדם בדעתו ויגמור במחשבתו כשאומר פסוק זה שהוא מוסר עצמו למיתה על יחוד קדושת שמו ית' ואם ח"ו המצא ימצא אויב שירצה להכריח אותו להכחיש יחוד אמיתות זה שיקבל עליו כל הארבע מיתות ותולדותיהן והוא לא יכחיש אמיתות זה לא בדיבור ולא במחשבה ולא במעשה שיוכיח ההפך מזה ואזי יתרצה האיש הלזה אל אדוניו כאילו בא לידי גמר ומעשה ויהיה לפניו כקרבן אשה כי מחשבה טובה כזו שיעשנה בהסכמת הלב הוא יתברך

(תיז) ברכות י"ד ט"ז, פסחים ל"ו; סהי"ד הל' יסודי התורה פ"א; סה"מ מ"ע ב'; סמ"ג עשין ב'; אוח"ח סי' ס"א; סמ"ק סי' ב'.

מסכת בבא מציעא

אמת ליהודה

ג ע"ב **עד** המסייע פוטר משבועה, ובאופן דאין יכול לישבע ומשלם כתב הש"ך דאז אין עד המסייע פוטרו, דאז כבר נעשה חיוב ממון ואין עד המסייע פוטר רק משבועה וכאן דיש חיוב ממון אינו פוטר, ובקצות החושן חלק וס"ל דפוטר ממון, וצ"ל דפליגי בהא דמתוך שאין יכול לישבע משלם, אי הוה חיוב שבועה אכתי ונפטר ע"י ממון או דנעשה חיוב ממון, וג"מ אם אכתי יכול לגלגל שבועה, ומהא דאין מגלגלין שבועה באינו יכול לישבע ע"כ דהוי חיוב ממון, אפי' במתוך שאינו יכול לישבע דמבואר שם דאם אינו רוצה לישבע כתם ומשלם אז מגלגלין דעדיין יש חיוב שבועה, אבל אם היא בדין שאינו נשבע לא מהני גלגול וע"כ דנעשה חיוב ממון, וחכ"א הערני מדברי קצוה"ח עצמו שכתב דנ"ל דאם היה חשוד על השבועה דאז בעי לשלם וגלגול שבועה אינו גלגול אז, ואח"כ חזר לכשרותו שוב מגלגלין על העבר, [illegible] ולא [illegible] דכתב דשבועה במקום תשלומין עומדת ולכאו' מוכח כדי הזה, אך יש לדתות דכוונתו דהעד הוי רק כעין גרמא דממונא, עי"ש היטב בדבריו ועדיין צ"ע.

ד ע"ב **שעבודא** דאורייתא, בתוס' ב"ב ע"ד ע"ב מקשים למ"ד שעבודא דאורייתא א"כ האיך מודה במקצת חייב שבועה, הא נשבע על כפירת שעבוד קרקע וקיי"ל אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות, ומתרצים דמיירי בשמחל לו על השעבוד או דליכא [קרקע] עיי"ש וכ"כ בסוגיין ועוד. והנה הרמב"ם פסק דשעבודא דאורייתא וכתב מודה במקצת חייב שבועה, ולא חילק בין מחל לו או דליכא קרקע וא"כ צריך לישב קו' התוס', ונראה כך דכל שעבוד קרקעות הוא שקונה גוף הקרקע לשעבוד התוב דזולת זה לא היה נקנה השעבוד, וכמבואר זה ברש"י ב"ב ג. ותוס' בכמה דוכתי, וכל זה היכא שהשעבוד מכח שטר וכיו"ב, אבל שעבוד התורה אינו קונה גוף הקרקע לשעבוד אלא שאמרה תורה שיכול לגבות גם מקרקעות וכמ"ש בגמ' דהוא מדין ערב, אבל אין בזה קניית גוף הקרקע לשעבודו.

ומעתה הא דקיי"ל אין נשבעין על כפירת קרקעות מיירי דוקא בקניה של גוף הקרקע לשעבוד, משא"כ כאן שהוא רק נתינת רשות לגבות קרקע א"כ אין זה בכלל נשבע על כפירת קרקעות. [illegible] שלו, ולכן מקודם אין שעבוד כלל ולא הוי כנשבע על שעבוד כלל וכמובן, משא"כ בסתם שעבוד החל בשטר וכיו"ב תל משעת כתיבת השטר וכשבא לישבע על זה הוי נשבע על שעבוד קרקע.

ה ע"ב **לא** תתמוד יש להסתפק אם גם בהקדש יש אסור שלא תתמוד, כגון לקנות בית עבור הקדש או לקנות בית מהקדש וצ"ע.

ביה כ"כ כתו לדון מחרים וידון מחרים שהוא שכיח בכל
ו"ט · תלדות הא דמשום חציבותי' לא מגרע גרע ולא
ין מחרים משום דשמח לפרקים יעטרכו שיזונו ולזונל
בכבודו ומתוך כך לא יהי' רגלי למן בכל יום ובכל עת ·
דזהו רחוק מן השכל) · ולפי מ"ש נ"ל הוא התום' מדברי הרב
מעריוש מסוף דבריו מבל לא מתחילת דבריו רק מתה דמשני
דלכתי הוי פריך לי' וכו' והקושיות ופירוקים מתלך וכו'
וע"ז כתבו דלחנם דחק לדקדק כך · ועיין תהרש"ל
ותהרש"ל · וגם נפשר לומר דלסברת התום' ניחא בפשיטות
השקלית ושריא בגמ' · דמעיקרא פריך דן פשיטא דמשום
חציותיה לא מגרע גרע ומשני דנין מיעטריכא ליה דסד"א
דלא לזלזל בכבודו ותני דן מיידי ופריך לא ליתני שום דבר
ומסברת ה"ג דדן דלמטו משום חציותיה מגרע גרע ומתוך
כך דנין מותו כמי משום התקוששו · ולהיפך ליכא למימר דנין
מותו משום דלא לזלזל ומתוך כך אין רגלי לדון כמי
משום התקוששו (דזה רחוק מן השכל כמבר בתבנו) דמשום
דפעמים אחת לומן מרובה יעטרכו לדונו · ימתרו דמינו דגלי
לדון בכל יום ובכל עת · ע"כ משני הש"ס דמיעטריך מיידי
דמלך · ודו"ק :

רש"י שם ד"ה הן נכסין והוא נגלה וכו' והן נכסין
מתנוי הבני והוא נגלה וכו' עכ"ל · גרסה דגרים
במתניתין וכן בגמ' הן נכסין והוא נגלה הן נכסין
והוא נגלה :

ע"ב רש"י ד"ה משום יקרא דכה"ג דיהא בסהדותא לברי'
עכ"ל וכן פירשו התום' בד"ה והא · דבבן מלך מיירי
ולא ניהא להו לחזר בו הש"ס מתירוצא דר"ן ומיירי בכל
מדם דבפני המלך מין לזלזל לכה"ג להעיד משום דמין
סברת דבכל עת שיעטרך כה"ג להעיד לשום מדם כלזל
בכבוד מלך שיבות לב"ד ליקרת דכה"ג (ועוד דמ"ש דר"ן
דמשני בבן מלך) מע"כ קושטת הוא דמיירי בבן מלך
דבשיורמן שהבה"ג יודע עדות לבן מלך יבא העלך משום
יקרת דכה"ג · ודו"ק :

דף י"ט ע"ב גמ' בחותה שעה אחרו מלך לא דן וכו'
ע"כ · ובתום' ד"ה ינהי וכו' ל"כ יש ליזהר
כשב"ד מושיבין שני בעלי דינין אלא ישבו בשעת קבלת
העדות וכו' עכ"ל · והרמב"ם ז"ל כתב בפ' כ"ח מה"ם
ה"ה ז"ל כבר נהגו כל בתי דיני ישראל מהחר הגמרא בכל
הישיבות שמושיבין בע"ד ומושיבין העדים כדי לסלק
התלוקת שמין בנו כח להעמיד משפטי הדת על תלם
עכ"ל · והובא בטור חו"מ סי' י"ו וכתב בכ"מ דדעת
הרמב"ם ז"ל כדעת החולקים והאומרים דעדים שבשיבוד
בישיבה כשר בדיעבד דמי בדיעבד נמי פסול קשה וכי
לסלק התלוקת הכשירו עדים הפסולים מ"ו כלהחרן וכו'
עכ"ל הכ"מ · ולי קשה על דעה זהה דאם בדיעבד כשרים
עדים בישיבה מ"כ בודאי לא תמיר מזה הבע"ד שבח לב"ד
בשביל שיעמוד בשעה שיקבלו עדותן ואם העדים שלחם
בישיבה כשרים הבע"ד בודאי כשר מ"כ אין לו התירו משום
כבוד מלך · דודאי כבוד מלך גדול יותר מלסלק התלוקת
אלא ע"כ דלאף בדיעבד פסולים בישיבה ע"כ לא יכלו להחזיר
משום כבוד מלך ליבב בשעת קבלת העדות · והא דכתב
הרמב"ם ז"ל ומושיבין העדים כדי לסלק התלוקת טעמו
וניחוקו עמו שאין בנו כח להעמיד משפטי הדת על תלם
דלוקת בהורות הרחשונים שהי' התורה ברורה אלם
כשאלה והדיינין הי' בטוחים בעצמם שדנו דין לאמיתה של
תורה הי' מוכרחים לקיים מה שנאמר ועמדו שני האנשים
אשר להם הריב לפני ה' כי אלהים נגב בעדת אל · וגם
דייעים מומחים נקראים אלהים אבל עתה אחר חתימת
התלמוד שנתמעטו לבבינו · ואין בנו כח לומר יפה דנתי
יפה וכיתי אין הדייעים נקראים אלהים ולא קרינן בהו
ועמדו שני האנשים וגו' לפני ה' · ע"כ נהגו שמושיבין העדים
לפי המעיקר הדין סובר הרמב"ם ז"ל לפי שבדיעבד פסול
בישיבה מ"מ כיון דזה ברור לנו שהדייעים עצמן אינן דנים
אתם כעיקר הדין אינם מחויבים העדים לעמוד ג"כ וכן
נהגו כדי לסלק התלוקת · כן נרחה לי ודו"ק :

ד' ב"א ע"ח רש"י ד"ה עשרה וכו' בלילה · ובד"ה
תשיחה וכו' שהכנה לביהך וכו' עת"ש בב"מ
דף קכ"ו ע"ח · ודו"ק :

פרק זה בורר

ד' ב"ג ע"ח תום' ד"ה תלי וכו' כלומר לא שני בלאו
הכי וכו' עכ"ל · ונרחה לגירסת דפריך הש"ס
בחלתא שני משמע יותר כפי הקונטרס ודו"ק :

ד"ה כגון וכו' תוך לב' פרסאות עכ"ל ולף דג' פרסאות
הוי רחוק מדברי להורות בפני רבו מ"מ ל"ק הא
דקאמר ליה מי קאמרחא לך לדידי הכבע"ד הם בחלתא
בין ר"ם ור"ח דהוי פרסא ומחלה ליה ופרסא ומחלה ליה ·
וזהו מי קאמרחא לך ודו"ק :

ד' כ"ד ע"ח גמ' היתר להשתין אח הנחון וכו' ע"כ ·
מהרש"ל פי' בשבת ורש"י ז"ל לא פי' כן · ועיין
פרק בחה בוחנין וברמב"ם פ"ד מה' שבת ודו"ק :

ד' כ"ה ע"ב תום' ד"ה משקרא סבור וכו' · דכן הוא
המחת · ועוד י"ל דהכא ה"ק וכו' רוצה אני
וכו' עכ"ל · וקשה להרמב"ם ז"ל דפסק בפ"ח מה' גזילה
דלאו דלא תחמוד היכא דף אי יהיב דנוי וגם אם המוכר
נהרלה ואחר רוצה אני עכ"ו עובר בלא תחמוד · מ"כ
לדידי אין לחרץ כמו שחרלו התום' בשני התירוצים והברח
קושית התום' לדוכתי' אחתי לא פסקינהו משקרא דלף
דלאיכא משמע דלא תחמוד הוא בלא יהיב דמי ע"ת הי'
להו לפוסקן מדברנן וכמ"ש התום' לעיל בחשנה בד"ה ואלו

הן הפסולין (ועיין תוספות"ק) ועיין בלח"מ בפ"י מה' עדות ה"ד שרוצה לתרץ ואת בתה שמחלק בין מעיים הרבה לליטו מעיים הרבה וכאן שבאתם ליטו מעיים הרבה ואתר רוצה לומי מודה הרמב"ם ז"ל דליטו עובר בלא תחתוך וזהו דחוק דהרמב"ם ז"ל ליטו מחלק בכהי כלל . ומשמע דבכל ענין עובר בלא תחתוך ולי"ל דמ"ל לכ"ז דנקדק בתה דקאמר הכא הש"ם מעיקרא סבור דמי קא יהיב מקרמי בעלמא הוא לישנא דמקרמי בעלמא הוא לכאורה דברי מותר הן . דלפי פי' התוס' משום דמי קא יהיב למוד מין פוסלין מבל להרמב"ם ז"ל ניחא משום דמי יהיב למוד פסולין הן מדאורייתא דעוברין בלא תחמוד אלא משום דלא תחמוד לגופיי בלא דמי משמע להו בברין הן מדאורייתא מבל מדרבנן הוי להו למפסליהו . (ותמיהין מירי בפסולי דרבנן וכת"ם התוס' לעיל בתשנה) ע"כ הוסיף הש"ם ואתר מקרמי בעלמא היא והוה מלתא דלא שכיחי ולא גזרו בהו רבנן עד דחזו דקא תשפי וגזרו עליהם . ועיין בת"ם בפ"ת דף ס"ח ע"ת על דברי התוס' ד"ה לעבור עליו בשני לאוין וד"ק :

ד' כ"ו ע"ב גמ' מ"ר נהתם התשוד של ערוות כבר לעדות וכו' ע"כ ופירש"י דבעינן רשב דחתם . וכתב הב"י בח"מ סי' ל"ד ס"ח דמשמע מפירש"י ז"ל דאין הלכה כר"ע . דאמן קיי"ל כתבי דלא בעינן רשב דחתם מבל קשה לי דאם זהו כוונת רש"י ז"ל מאי פירש בן בדיבור שלפני זה לענין שוכלי דבר אחר דה"ל כרשב דחתם וכן פירש"י לקתי, בהגהו קבורתי בד"ה פסליהו לעדות דמשום שכר תמון עוברים על דת והוי להו רשב דחתם ואתמי הוצרך רש"י ז"ל בכולה שיהי עדי חתם דוקא הא בחתת קיי"ל כתבי דלא בעינן עדי חתם וכן תתה הב"י עלמו שם ס"ד על מה שכתב בתיפרים דיש מן הגאונים שכתבו שאם עבר עבירה של דבריהם אפילו פסול כלל כיון דלימד הימוד תמון וכו' שב"ל וכתב הב"י ז"ל ולפיכם תמוה בעיני אמאי כיון דליכא חיתוד תמון דהא דפסיקא הלכתא כתבי דאתר לא בעינן רשב דחתם עכ"ל וכן תתה שם על תשובת הרשב"א ז"ל בסוף סעיף ה' ע"ש וע"ם בחותו הסימן שהב"י ז"ל הסכים לדבר שהוא מדרבנן בעינן עדי חתם מבל זהו לא יתורץ מה שהקשיתו ברש"י ז"ל שפי' בתעשה להגהו קבורתי שעברו על יו"ט דאמן שהוא מדאורייתא דאמן בקלקלה בקביעה דירתא וכת"ם הב"י בעלמו שם ס"ה ועיין ברמב"ם בפי"ת מה' עדות ה"ד שכתב וז"ל ועוד יש שם רשעים שהם פסולים לעדות אע"פ שהם בני תשלומין ואין בני תלקות הומל ולוקחים ממון אפילו שהם בחתם פסולין שאמר לא יקום עד חתם בפיו כגון הגנבים והמחמסים אע"פ שהחזיר פסול לעדות תעת שנגב או גזל וכו' עכ"ל . ותתה שם בכ"מ וכתב וז"ל תתי הלי קרא דנקט לא יקום עד חתם בעינן אלא לתרין בתרוכה דף ע"ב גמ' דעד חתם בעינן אלא

מלינה דרבה וכו' ולית הלכתא כוותיה . וי"ל דנקט הלי קרא משום דהני בני תשלומין נינהו ואין בני תלקות וקאתר דאע"פ שהחזירו תמון הגיסור עדיין הם בפסולם על שעבר תשובה וכו' שב"ל וכתב שם הלח"מ דהחזרת מיגו מסייע ועוד הקשה הלח"מ ז"ל מאי לא הניח הרמב"ם ז"ל קרא לעיל אל תשת ידך עם רשב להיות עד חתם וכו' ע"ש . ע"כ ג"ל לומר דפלוגתת תבי ורבה אי בעינן עד חתם הוא דוקא בשב שנתחייב תלקות או מיתות ב"ד דרבה מכשיר משום דבעינן דוקא עד חתם ותבי פוסל דכיון שנתחייב תלקות או מיתה בב"ד מכ"ם דפסול לעדות ובהא מפסקא הלכתא כתבי אבל בתי שעבר עבירה שלא נתחייב עליה אפי' תלקות כגון ללא תאמרו בי' אף להעבירה היא מתייבי תלקות או מיתת ב"ד בהא תודה תבי דבעינן עד חתם דוקא . ופליגא בפשט הכתוב דאל תשת ידך עם רשב להיות עד חתם . דרבה ס"ל דמשמעות הכתוב דלא יהקבל רשב דחתום להיות עד וה"ק רשב ללאו חתם כשר הוא לעדות אף שהוא רשב שנתחייב בתיתת בית דין או תלקות אבל מקום כיון דלאו חתם הוא כשר להעיד . ותבי ס"ל דמשמעות הכתוב הוא דאל תשת ידך עם רשב היינו כת"ם הרמב"ם ז"ל סם בה"ת דאל תשת רשב עד והא דכתיב אל תשת ידך עם רשב שאב כשר מם ידע בתבירו שהוא רשב ואין הדיינים מכירים ברשבו שאסור לו להעיד עמו אף שבדבר זה יודע שאתת הוא ותע"ל אם הוא יודע בתבירו שהוא עד שקר שאסור לו להצטרף עמו שנאמר אל תשת ידך עם רשב ע"ב והא דכתיב בקרא להיות עד חתם כוונת הכתוב שמזה שיעיד עמו יבינהו שהוא יהי עד חתם בעדות זו שיוציא ממון בעדות שקר . כן ג"ל . אבל בתי שעבר על אתת מהעבירות ולא נתחייב לא מיתה ולא תלקות רק תשלומין לבד בזה כ"ע תודי דבעינן עד חתם משום דכתיב עוד קרא מהריחה לא יקום עד חתם בפיו . דבקרקע הוה כ"ע לא פליגי דכוונת הכתוב הוא לפסול עד חתם דוקא . (ובזה ניחא נמי דלא הקשו לתבי מהאי קרא דפסל והקפיד דוקא על עד חתם . משום דהאי קרא קאי על מי שעבר על אתת מהעבירות ולא נתחייב לא מיתה ולא תלקות דבהא תודה תבי דבעינן עד חתם) ולהבי דקדק הרמב"ם ז"ל והניח כאן דוקא האי קרא דלא יקום עד חתם בפיו ולא נקט הקרא דאל תשת ידך עם רשב . דאבי פליג וסבר דאין נפסלות אלא עד חתם והלכתא כוותי' . וע"כ דקדק רש"י ז"ל נתי לפרש הכא בהולכי דבר אחר ובהגהו קבורתי דאיירי בדלא אתרו בהם בדאמשמע מתה שאמרו סברי מנה קבדיה ומי לאתרו בהן . היכי הוי טעו להעיד בהתראה מודיעין להם שאסור להלל יו"ע בשביל מנה ואת"ל כיון דלא נתחייב לא נתחייב ב"ד ולא תלקות גם אבי מודי דבעינן עד חתם דוקא . ע"כ פירש"י ז"ל דמשום שכר תמון עוברים על דת והוי להו כרשב דחתם . ולפי"ז ניחא בפשטות ת"ש הגאונים

ולישב זה נראה למה שצריך לו מפני מה בדברות הרשומות לא נאמר כאן טוב ולא נאמר שמקשה מפני מה לא נאמר למען ייטב לך כלשון הכתוב. לזה נראה לפרש ידוע המחלוקת דחכמים אמרו שכל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין לו ימיו שמפרש למען ייטב לך כפשוט"ו ור' יעקב פליג וסובר למען ייטב לך ליום שכולו טוב ולעולם שכולו ארוך וסיעו לעולם הבא שעולם הבא נקרא טוב. ולזה הקשה לו שהסוברים כר"י מכל מקום בדברות הרשומות לא נאמר טוב כלומר מפני מה בדברות הרשומות קורא עולם הבא עולם טוב ובדברות הרשומות סיעו קורא בלשון טוב. וזה תמיה גדולה והשיב לו שם"י. שם נאמר טוב שם"י שם בפירוש למען ייטב לך נאמר על עולם הטוב ופשיר דהלכה כרבן דייטב לך כפשוטו ומזו לא יקשה כמו שהקשה. והלך לשיל ריב"ח וז"ל שסופן להשתכר דהכא שם נפרש כפשוטו למען ייטב בעולם הזה לא קשה דכש"ו דף ל' אמרו דברכת (דברים ה') למען ייטב להם ולבניהם אר עולם טובה הוא דהוי הא מיהא ליכא והיינו שבשכר קבלת התורה הובטח להם בעולם הזה וזה שאמר מני אמרתי שלקיש שתם מ"ע חכן כתלם תמוהין היינו שבשעת העגל פסק הטובה שהובטח להם ולפי זה בדברות הרשומות שנכתבו קודם שעשו את העגל שכבר הובטח להם טובה בשכר קבלת התורה ושם כן לתה יש להכניח טובה על מצוה פרטיות של כיבוד אב ולא קשה רק על דברות האחרונות שהרי בתורה כולה היה כתובה לפניו במרום ומפני מה כתובה בדברות האחרונות למען ייטב כיון שכך היתה כתובה לפניו במרום קודם שעשו את העגל ועל זה השיב לו מפני שסופן להשתכר כלומר שהידיעה והבחירה אמת וכיון שידוע שסופן להשתכר ותם ושלום פסקה טובה מישראל שכבר אבדו שבשעה שהובטח למען ייטב להם ולבניהם. ולכך הוצרך להכניח בדברות האחרונות טובה על מצוה פרטיות ואריכות ימים הוצרך גם כן להיות בדברות הרשומות הרי מיהא היה לפ קודם שעשו העגל. ובתירוץ זה נתיי שפיר כל השיטות והיינו בין דברות הרשומות לאחרונות שקודם שעשו את העגל בקבלת הרשומות ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן עד שאמר מי יתרתי שלקיש שתם ובטל ויצ"ר מהם וכשעשו העגל חזר זוהמתן ולפו כן השיטות שבין דברות הרשומות לדברות האחרונות ממלות שבת מתחיל השיטות דברשומות כתיב זכור וכשיות כתיב שמור ברשומות כתיב הטעם משום כי ששת ימים וכשיות כתיב הטעם כי עבד היית במצרים. ברשומות כתיב כבד את אביך ואת אמך ולא כתיב כאשר צוך וכשיות כתיב כאשר צוך ברשומות לא כתיב למען ייטב ובשיות כתיב למען ייטב ברשומות כתיב לא תענה עד שקר וכשיות כתיב עד שוא ברשומות כתיב לא תחמוד בית רעיך ואח"כ לא תחמוד אשת רעיך וכשיות כתיב קודם לא תחמוד אשת רעיך ואח"כ לא תחמוד בית ברשומות כתיב ובשדה לא תחמוד וכשיות כתיב לא תתאוה :

ולפי המזכר לעיל מתורץ ככל שברשומות נתבטל היצר הרע משע"כ בשיות אמר שעשו העגל אחר שנתנו. והוצרך להזכירם בחומים ולכך בחברותם הוצרך ליזכרם בעבדים שהיו עבדים וכשלא יזכרו את השבת יחזור ויגלם בין החומות לעבדים וגם הוצרך להזכירם במלות לא תעשה כי שמור פן ולא הוא לא תעשה מה שאין כן ברשומות שכבר ניתן להם תירות ממלכיות נפשק היצר הרע מהם ואין מהצורך ליזכם במלכיות רק להיות בחשיות ושיות כל מה שהיה אפשר להזכירם במלות עשה הזכירם במלות עשה וזהו שאמר זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו שלא תאמר מחמת השיות להכחיש הידיעה מהם ח"ו ולומר שחקודם בחשבם שיקבלו התורה ויתבטל היצר הרע הזכירם בזה הלשון וזה (שאמר) שהם ושלום אל יעלה על דעתכם כך רק בשעה שאמר זה אחר זה כי הידיעה אחת ועם כל זה נאמר בכפל בשיות כי בהזכירה ג"כ אחת מה שאין החוזן יכול לשמוע היינו אין להשיג דבר זה כלל בשכל ב"א ולכך לא כתב ברשומות כאשר צוך כי לא נצטוו רק מפני שהיה במצוין (ושיות) ובודאי לא יעשו רק מפני המצוה שהרי אין להם יצר הרע ותאוות עולם. וזה כלל גדול בשיות שם להם יצר הרע שורך להכתוב כאשר צוך שלא לחשוב בשעת עשיה בשכל קבלת תורה להבדל מו בשעבר ולזה הזהיר שלא יעשו רק בשכל כאשר צוך ד'. ברשומות כתב עד שקר הוצרך להזהיר בשפסק היצר הרע רק על שקר המועט ברשומות שהצווי לא היה רק בשכל שיהיה רק במצוה ושיות ולכך ברשומות אמר קודם לעשה שהוא רק במצוה ושיות להזהיר גם ש"ם שמקודם יבוא בית ואמר כך יעשו לעשה ולכך הזהיר מקודם שבשעת עשיית הבית יהי' במצוין בלא תחמוד בית ואמר כך בשעת לקיחת אשה הזהיר בלא תחמוד אשה. וברמב"ם כתב כי לא לא תתאוה נאמר על ממדת הלב ולא תחמוד נאמר על מי שעושה תחבולות וסיבות ליקח של חבירו ולזה ברשומות לא הוצרך להזהיר על תאוות הלבויית רק על מעשה שנעשה בפועל להיות במצוין ושיות ולא הוצרך להזהיר רק על החמדה בפועל ולכך נאמר מקודם לא תחמוד ואחר כך לא תתאוה ולזה נאמר (ירמיה לא) כי הנה ימים באים וכרתי בריתי את ישראל

בריתי אשר כרתי את אבותם ביום החזיקי בידם להוציאם מארץ מצרים אשר הפרו את בריתי ואנכי בעלתי בהם כי זאת הברית אשר אכרות את בית ישראל אחרי הימים ההם אל ד' נתתי תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה ואומר הכוונה שלא יהיה התורה מלפנים בזוכרה כדרך. שהיה בדברות האמיות רק מלד אלא ס ירצו לעשות המצות והתורה יקבלו רק לעתין שיהיה כמצוין ופושין :

פרק הכונם דף כ"ח אמי מתן דקן כופרא מאי משלם ל"ל משלם דמי כופרא והא קא משמע לן הוי תמרי שלא משלם דמי תמרי אמר להו והא למו תמרי שקיל מינייה אמרו ליה לומר לן אתה ל"ל בשמים והא תמוה ל' מאי קבעי ליה דוקא בכופרא הוא דקל הא שאלה זו היה יכול לשאול על כל החלוטת שלא גלו עדיין. ג' דל"ל משלם דמי כופרא ואקשי להו הא הוי תמרי מאי קושיא הא השומא הוא כפי מה שהוא למוכרו והקונה כופרא ואפי יודע שיגדלו עליו תמרים ומשלם לפי שויים דהא כל השומות הן כמו עכשיו דהא כשהזיק בהמות גם כן יש לומר שעתיד לגדל הרבה וחלדות. ג' כשחזר בו ואמר משלם דמי תמרי הקשה לו לפיפך הא למו תמרי שקיל מיניה מעיקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר. ד' כשאמרו לו לאמור לן מה ל"ל בשמים פרש"י דשמין בין שהיו מילוטות כמה היה שוה ואם אמר אחת כמה הן שוין ואותו הסך לפחות משלם והתשלומים מעט מחמת זה אם כן כמה תירץ הקושיא שהקשו מעיקרא הכא מעיקרא כשאמרו לו משלם דמי כופרא היינו הדקל בפני עלמו הקשה להו הא הוי תמרי דהיינו המסתכר ליה שצריך לשלם יותר ואחר כך הופחת התשלומין יותר ובזה יתורץ לו הקושיא שהקשה אחמשה. וברמה לפעני"ד דהאי דברי מלילה הן דהכא יודע שהלדיקים כמשלו לתמר כדכתיב בדיק כתמר יפרח ויודע שהלדיקים נתפסין בעון הדור ולזה שלחו לו האי מאן דקן כופרא והיינו דקל נפרה כלומר בדיק כשהוא עדיין רך בשיט בעון הדור ולזה שלחו מאי משלם דהכא ולאי כשהלדיקים נתפסין בעון הרשעים יש על הרשעים עון גם כן על מיתת הלדיקים שנתפסו בשבורם מאי משלם כלומר מיזה עושק מניע עליהם ל"ל משלם דמי כופרא כיון שעדיין לא סיגל הרבה תורה ומעשים טובים ועל זה הוקשה לו הא הוי תמרי כלומר מילו לא היה מת לפשר שהיה מסגל תורה ומעשים טובים ולכך חזר בו ואמר דמי תמרי מזר ושלח לו הא לאו תמרי שקל מיניה כלומר הא בשהיה חפשית ומי יודע מה שיהיה אחר כך ועל זה השיב לו בשמים כלומר דהכא העושק המגיע לרשעים בשביל מיתת הלדיקים מיגו בשביל שהופסד הלדיק שהיגו יכול לסגל עוד תורה ומצות חולאי לא היה מחמת זה היה משלם דמי תמרי היינו מה שהופסד להלדיק במיתתו על פי ידיעת הבורא דהידיעה הוא אמת רק שהלדיק אין לו הפסד בזה כדכתיב (קהלת) מתוקה שנת העובד אם מעט ואם הרבה ופירוש ברש"י אם רק העושק הוא לרשעים דכל שיש יותר לדיקים בעולם יותר מתרבה השרעת השכינה בישראל ומחמת מיתת הלדיקים נתמעט ומחמת זה יש עושק על הרשעים שמתמעטין השרעת השכינה בישראל. וזהו שכשיב לו בשמים דהכא בשיר השיריס בקרע מהכא מטתו שלשלמה שמים נבוריס סביב לה פרש"י היינו שמים רבוע מישראל פיון אם והיינו לפין השכינה שורה על פחות מן שמים רבוע מישראל וכודאי לרשעים פיון מן המניין כי קשר של רשעים פיון מן המניין וזהו כוונתו מה שאמר בשמים היינו מה שמיעט השרעת השכינה מחמת העולם מן שמים רבוע לדיקים ועל ידי זה נתמעט השרעה וכפי תוקף המיעוט מגיע עליהם העושק דודאי גם בפחות מן שמים רבוע גם כן יש השרעת שכינה כלשמרינן בחלות מנין שתפילו אחד שיושב ועוסק בתורה וכולי לך לכשיש שמים רבוע אז השרעת השכינה בשלימות וכפי שחמעט כפי זה גם עליהם העושק וכיון להעושק לפי שעת המיעוט שנתמעטה בשעה זו שוב לא קשה קושית הגזכר לעיל וכו"ק :

מסכת בבא מציעא

פרק השוכר את הפועלים אמר רב מה לכתיב מי כהחכם ויבן לת זאת על מה אבדה הארץ דבר זה אמרו חכמים ולא פרשוהו וכו' עד שהקש"ה פרשו שנאמר על עזבם את תורתי ואמר ר"י אמר רב על שלא ברכו בתורה תחלה ואומ תמוה למה לה פרשוהו מכתים והנביאים הם לא הרבה ירושלים עד שעברו ז' בתי דינין ע"ז וגם כי' גילוי עריות ושפיכות דמים כתיב כאן פעמים בנביאים ונגמרת מלאה מזה. לכן נראה להקושיא דעל מה אבדה הארץ היינו היפך בזו לידי עבירות גדולות עד שיתחייבו לבידת הארץ ועל זה השיב הקדוש ברוך הוא על שלא ברכו בתורה תחלה. פי' דברכו הוא מלשון חשיבות והיינו שתתחלה לא נחשב לימוד התורה ביניהם והיינו שלא בירכו בתורה כלומר שלא נתפתחו והחשיבו התורה ביניהם ומחמת זה שעזבו את תורתי היינו לימוד התורה ממילא נמו אח"כ לידי עבירות גדולות כאלה :

אמת ליעקב <על אגדות הש"ס> לוברבוים, יעקב בן יעקב משה עמוד מס 24(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

ועשה נפרעין ממנו גם על [ח]המחשבה, אבל מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ואם [ט]חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה.

ו גם לענין התשובה מחשבה טובה מועלת, שמיד שמתחרט על עונותיו ומהרהר תשיבה בלבו הרי זה 'צדיק.

חכמסקנא שם. טמימרא דרב אסי שם. ' מברייתא קדושין מ"ט ע"ב. אשכי הסעיפים האלו המה לשון ש"ע ח"מ סימן שכ"ט מהרמב"ם הלכות גזילה מהמכילתא.

יג תאוה וחימוד.

א כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חברו, וכל כיוצא בזה, כיון שחשב [א]בלבו א איך יקנה דבר זה ונפתה בלבו בדבר עבר בלא תעשה

גמור מקודשת שמא הרהר דבר ע"א בדעתו, ולא אמר שמא הרהר בחד מהכהו לאוין, על כן כראה שגם על מחשבות כהכהו דאיכהו איסורא לאוין ג"כ איכו כעכש אלא שיוצאות גם לפועל, שאז כעכש למפרע גם על המחשבה כגון שעובר על לא תשכא את אחיך בלבבך ועושה לו אח"כ רעה, או שעובר על לא תתאוה ואח"כ על לא תחמד וכה"ג; ואפשר שגם העוכשים הגדולים והכוראים שכאמרו על הטועים והתועים, המיכים והאפיקורסים בר"ה י"ז ע"א, גם כן דוקא אם יש בהם לתא דע"ז, או שמחשבתם אשר לא טובה יוצאת לפועל, או לפחות שמגלין מה שבלבם על ידי דיבור, שעי"כ מחטיאין אחרים ומחללין השם עיין סימן ל"ב ס"ק י"ח, ועל כן גם בריש חלק תכן האומר אין תחיית המתים מן התורה, דוקא האומר, אבל אם איכו אלא חושב כן אין עליו העוכש הכשכה שם. עוד י"ל דלעולם על מחשבה גרידא אע"ג דאית בה איסור לאו איכו כעכש, ומ"מ כאמרו הכהו לאוין כדי לקבל שכר על המכיעה מהם, כמו שלא היה צריך לצוות כמה מצות וכמה אזהרות על שקצים ונבלות שאין לך אדם שאיכו קץ בהם אלא כדי שיקבלו שכר על שפורשין מהם כמו שפרש"י במכות כ"ג ע"ב על מאמר דרבי חכניא בן עקשיא שם. והא דאמריכן בעירוכין ט"ז ע"א שאבכט היה מכפר על הרהור הלב, אפשר דכפרה זו הוצרכה בעבר ושכה לשיטת עולא, או בהרהור וקשוי, ובכה"ג היו צריכין לכפרה במלחמת מדין עיין שבת ס"ד ע"א ולעיל ס"ק גימ"ל וס"ק וי"ו. ועיין בראב"ע פרשת ואתחכן סוף עשרת הדברות שכתב ורבים אמרו שאין עון במחשבת הלב ואין עליהם שכר ועוכש ויש ראיות רבות להשיב עליהם וכו' ע"ש שסתר סברתם מפסוקים, ולפ"מ שהבאתי מדברי חז"ל כתבררו הדברים.

א איך יקנה. באיסור תאוה וחימוד כראין דעות שוכות וצריך להשים לב עליהן, בפרט שאיסורי לאוין המה. רש"י בפירוש התורה בפרשת ואתחכן כתב שגם תאוה לשון חמדה הוא וכסתייע מהתרגום, וכן כתב הגהת מיימוכי פ"א מהלכות גזילה ס"ק וי"ו בשם ס"ה וז"ל אלא לא תחמד ולא תתאוה הכל אחד וכן תרגם אונקלוס וכו' וכן פרש"י עכ"ל. וכשיטה זו כראה דסבר גם הרמב"ן ממה שהביא הר"ר אליה מזרחי בשמו על דבור זכור את וגו' וכן בדברות השכיות, שרבותכו הקפידו בזה ואמרו זכור ושמור בדבור אחד כאמרו ולא הקפידו בשאר הלשוכות שכתחלפו בהם וכו' והכוכה להם ז"ל וכו' ואין ראוי למשה שיחליף דברי השם ממצות עשה למצות לא תעשה עכ"ל והייכו כמו שכתב המזרחי שם בתחילת המאמר שאי אפשר שיהיו דברות האחרוכות מתחלפות מהראשוכות, [ו]יון שבאחרוכות כתיב אח"כ את הדברים האלה דבר ה' וגו' אבל בשאר החילופים אין להקפיד כיון שהטעם בשכיהם אחד הוא והעבריים ישמרו הטעמים ולא המלות עכ"ל וסברא זו האחרוכה כתבה גם הראב"ע במבא לעשרת הדברות שבפרשת יתרו ע"ש, וזה כראה כמי סברת הגהת מיימוכי הכ"ל שעל מה שכתב הרמב"ם שהקוכה דבר שהתאוה בהפצר וכו' עובר בשני לאוין עכ"ל כתב וז"ל בס"ה כתב שלא יתכן כדבריו דא"כ החמיר באיסור התאוה מאיסור החימוד אלא לא תתאוה ולא תחמוד הכל אחד וכו' עכ"ל כוכתו דא"כ היה משה מוסיף במשכה התורה איסור התאוה מה שלא כאסר בדברות הראשוכות, והייכו שבדברות האחרוכות אסר התאוה, שהיא בלב, מה שלא היה ככלל באיסור חימוד, וזה אי אפשר כהכ"ל, ואם כדברי הש"ע והרמב"ם שכתבתי בפכים היה שיכוי גדול בטעם שעובר אפילו על התאוה שהיא בלב בלבד, ולדברות הראשוכות איכו עובר אלא א"כ שעשה מעשה, שלקח החפץ, אבל אם הרמב"ן ס"ל כשיטת רש"י דתאוה וחימוד אחד הוא אתי שפיר לדידיה. גם הראב"ד כראה דאית ליה כשיטת רש"י ממה שהשיג שם וכתב הא דעובר בלא תחמוד דוקא כשלא אמר המוכר רוצה אכי

ע"ש

למה לא הביא דברי הסמ"ג עצמו

נסתר מדברי הרמבן עצמו (דברים יג ט) שהם שני לאוין וכן ממה שלא השיג על רמבם סה"מ... עכ"ס ס"ל דהם שני לאוין

ע"ש וא"כ באשת חברו שאפילו בדברות השניות כמי כתיב בה לא תחמוד, ואיסור זה באשת חברו
היינו שיגרוס שיגרשנה בעלה והוא ישאנה כמו שכתב הסמ"ע בח"מ סימן שנ"ט ס"ק י"ט, קשה
לשיטת הראב"ד ממה נפשך, אם אמר הבעל רוצה אני בגרושין, הרי אינו עובר אז על לא תחמוד
לשיטת הראב"ד, ואם אינו אומר רוצה אני פשיטא דהגט פסול, דאין הבעל מגרש בעל כרחו, ואפילו
אותן שכופין להוציא מ"מ צריך שיאמר רוצה אני, והיינו שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני כדתנן
עירוכין כ"א ע"א ועיין ב"ב מ"ח ע"א, והרמב"ם סוף פ"ב דגרושין כתב על זה סברא נכונה והבאתי
דבריו בסימן ל"ג ס"ק ל"ז. אבל אם הראב"ד סובר כשיטת רש"י דתאוה וחימוד אחד הוא אתי שפיר,
שחייב על התאוה והחימוד שבלב. ונפ"ז אפשר לומר בטעמו של הרמב"ם שסובר אפילו אמר רוצה
אני שהמקח קיים, מ"מ עובר בלא תחמוד, כיון שמכח הברייתא של המכלתא שהביא בסה"מ ל"ת רס"ה,
וזה לשונה, לא תחמוד יכול אפילו חומד בדבר תלמוד לומר לא תחמוד כסף וזהב מה להלן עד שיעשה
מעשה אף כאן עד שיעשה מעשה עכ"ל והיינו משום דכתיב אח"כ ולקחת לך, נראה דלא תחמד
הוא על קניית החפץ, א"כ על כרחך אפילו אמר המוכר רוצה אני, דאל"כ האיך שייך לא תחמוד
על אשת חברו. — הרי לפנינו שתי מערכות, על הלד האחת רש"י והגהות מיימוני בשם ס"ה
והרמב"ן והראב"ד דס"ל דתאוה וחימוד אחד הוא, ועל הלד השנייה הרמב"ם והטור והש"ע דס"ל
דחימוד הוא התאוה שיוצאת לפועל, ולסברתם קשה כקושית הרמב"ן והמזרחי איך הוסיף משה
בדברות האחרונות איסור התאוה מה שלא נאסר בראשונות, אבל נראה לתרץ ולהשוות הדעות, כי
הנה הראב"ע הביא בפרשת יתרו וכן כתב סתמא בפרשת ואתחנן שמלת חמד בלשון הקודש מתפרשת
לשני טעמים, האחד גזל ועושק וקחת של אחרים בחזקה ובאונס, וטעם השני לשון תאוה בלב ולא
תצא לפועל ע"ש, וא"כ יש לומר שגם רש"י סובר כן, ומה שכתב שגם תאוה לשון חמדה הוא היינו
שבלשון חמדה כלול גם תאוה, אבל לא איפכא, דתאוה אינו כולל כל לשון חמדה, אלא הוראה אחת
ממנו, אם כן מה דכתיב לא תתאוה הוא לפרש שעל תאוה שבלב כמי עובר, כדי שלא נטעה לומר
דלא תחמד דוקא על יציאת התאוה לפועל לחוד מזהיר, וא"כ אין דברות האחרונות מוסיפות איסור
התאוה על הראשונות, אלא מבארות מלת חמד שבראשונות שגם תאוה שבלב כלול בו, ועל כן נכתבו
בדברות האחרונות שני הלשונות חימוד ותאוה וכתיב אח"כ וכל אשר לרעך שקעי על הכל, דהוי
פרט וכלל שהכלל מוסיף על הפרט עיין כזיר ל"ד ע"ב, להורות שעל הכל חייב משום שניהם משום
תאוה ומשום חימוד, ועיין ל"מ פ"א דגזילה ס"ק זיי"ן ע"ש. גם להראב"ד אפשר לומר דס"ל כהראב"ע
ואע"ג דבאשת רעהו לא שייך לדידיה איסור חימוד ביוצא לפועל, מ"מ ס"ל כיון שגם תאוה כלול בלא
תחמד, א"כ כיון שנוכל לאוקמא איסור חימוד באשת רעהו באחד מהוראותיו, דהיינו באיסור התאוה,
שפיר כתוב עליה לא תחמד, דלא תחמד מפרשינן על כל דבר שכתוב עליו לפי עניינו ששייך גביה,
או לענין תאוה בלב באשת רעהו, או גם ביוצא לפועל בשארי חפצים. גם הרמב"ן יוכל לסבור
כהראב"ע. גם מהתרגום משמע כן, דדוקא על לא תתאוה מתרגם לא תירוג, אבל לא תחמד מתרגם
לא תחמד, אע"ג שעל נחמד למראה מתרגם דמרגג למחזי כמו שהביא רש"י, להורות דלא תחמד
דכתיב בעשרת הדברות כולל עוד דבר אחד יותר מהתאוה שהיא בלב, דהיינו יציאתה לפועל. גם
המערכה השניה הרמב"ם והטור והש"ע אפשר לומר דס"ל כשיטת הראב"ע ורש"י, ומה שכתב
הרמב"ם בהלכות גזילה דעל לאו דלא תחמד אינו עובר אלא א"כ לקח החפץ, היינו בהוראת לאו
דלא תחמד הפרטי במה שהוא מוסיף על לא תתאוה, ומה שכתב שם שהמתאוה עובר בלאו אחד,
ולדברנו עובר בלא תתאוה וגם בלא תחמד דכלול בו ג"כ איסור התאוה, לשיטתו אזיל דס"ל שאין
למנות במנין הלאוין ריבוי האזהרות שבאו על ענין אחד כמו שכתב בשורש התשיעי לסה"מ וע"ש
ברמב"ן ובמגילת אסתר, ולפ"ז לא קשה עוד קושית הגהות מיימוני בשם ס"ה שהבאתי לעיל, דגם
הרמב"ם מודה שבלאו דלא תחמד נכלל גם איסור התאוה, וא"כ אין הוספת איסור בדברות האחרונות
אלא באור הראשונות כדלעיל, רק דברי הג"מ דלעיל המה לבד נראין כמתנגדין. ולפ"ז המכלתא
דלעיל צריך לפרש, יכול אפילו חומד בדבר, כלומר שבחמדת הדבר בלב כבר הוא עובר על לא תחמד
מכל צד, ת"ל לא תחמד כסף וזהב מה להלן וכו' כלומר דלמדין מהתם דלא תחמד איכא כמי ביוצא
לפועל. ולהתוס' בסנהדרין כ"ה ע"ב יש שני שיטות, דלתירץ הראשון אינו עובר כלל בלא תחמד אלא
א"כ לוקח החפץ ואינו כותן דמיו, והיינו גזלן ולעבור עליו בשני לאוין כמו שכתבו בב"מ ה' ע"ב,
ולתירץ השני עובר אפילו כותן הדמים אם המוכר אינו אמר רוצה אני, נראה להדיא שאם המוכר
אומר רוצה אני שוב אינו עובר בלא תחמד אפילו לתירץ השני, וא"כ היינו כשיטת הראב"ד, וא"כ
יש לומר שגם לדדהו ס"ל כשיטת רש"י דלא תתאוה ג"כ לשון חימוד הוא כדלעיל לשיטת הראב"ד,
והא שכתבו בב"מ שם לעבור עליו בשני לאוין ולא תרצו דאיצריך לא תחמד לעבור על התאוה שבלב
אע"פ

ארח מישרים טריווש, מנחם בן אברהם עמוד מס 86(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

של לא ב תחאוה, ואין תאוה אלא בלב .

ב וכל החומר עבדו או אמתו או ביתו או כליו של חברו או כל דבר
שאפשר ג שיקנהו ממנו והכביד עליו רעים והפציר בו עד שלקחו ממנו

לע"פ שהיכו גוזל החפץ בפועל, די"ל דסבירא להו ג"כ כשיטת הרמב"ע דלעיל, וה"כ למה כתיב לא תחמד כלל, לכתוב רק לא תתאוה, אלא ע"כ להורות שעוד מתחייב בילית התאוה לפועל שהוא ג"כ מהוראת איסור חימוד, וכאשר מוכח גם מהלימוד של המכלתן, וה"כ תכתי לא לכתוב אלא לא תתאוה, שעל ילית התאוה לפועל בלא דמים בלתו הכי מחהר משום לא תגזול, וע"ז תרלו לעצור עליו בשכי לתוין .

ב תתאוה . הרמב"ע בפרשת יתרו כתב דנים יתחהו על זאת המלוה איך יהיה אפשר שלא יחמד דבר יפה בלבו כל מה שהוא בחמד למראה עיניו ותירן כמו שהכפרי לא יחמד לקחת בת מלך כי ידע כי זה לא יתכן בכה כל משכיל לריך שידע כי אשה יפה לו ממון לא ימלאנו אדם בעצור חכמתו ודעתו רק בחשר חלק לו האל וכו' על כן הוא ישמח בחלקו וכו' עכ"ל ע"ש . אבל אכתי קשה דמי שהוא רעב ואין לפיו לחם חברו ומולא שולחן ערוך בפיכי מאכל ומשתה בלי ספק שיתאוה תאוה חזקה להשביע רעבונו ולהשקיט למחונו, וכי סלקא דעתך שיעבור בזה על לאו דלא תתאוה, שהרי וכל אשר לרעך בתיב; אבל כראה מפשטות הכתובים שלא לאסרה תורה אלא להתאות מה שהוא לרעהו דוקא, אבל אם חושב ומתאוה מי יתן ויהיה גם לי כזה אינו עובר, שהרי כתיב לא תחמד בית רעך וגו' וכל אשר לרעך, ראיה להדיא שהזהרנו דוקא להתאות מה שהוא לרעכו, אבל לא הזהרנו להתאות שיהיו גם לנו כאלו, ושלא תהיה עיננו נראה בשל חבנו להתאות דוקא אלו החפלים שהם שלו, בודאי יכול למנוע עלמו. עוד לאפשר שהתאוה שאסרה התורה היא חזק התשוקה, על דרך שכתיב תאות עלל תמיתנו, משלי כ"ל, שהשוקה כזו מסבנת לאדם חלאים עד שהיכו מגיע למנוקדו ואפשר שימות בסבתם, על דרך שכתיב כי חולת אהבה אני, וכתיב וילר לעמנון להתחלות, שמואל ב' י"ג, ושלא לבד לאפשר זה בתאות בשים, כי אם גם בתאות חפלים אחרים כלאשבחן בחאב בשביל כרם נבות מלביש ל' כ"ל ; ואף אם נאמר שהאזהרה של לא תתאוה היא ג"כ על תשוקה שאינה חזקה כל כך, מ"מ ראיה שאינו עובר אלא ל"כ שהוא כוח לתאותו בדעתו, ואינו לוחש כגדה להסירה ועיין סימן י"ב ס"ק ג"ל, וכן ראיה מלשון הרמב"ם בספה"מ ל"ת רס"ו ו"ל ובלשון זה אשם ראה דבר יפה אלל לאחד אם גברה מחשבתו עליו והתאוה בו עבר על לא תתאוה עכ"ל משמע דדוקא אם גברה מחשבתו עליו, אבל כל זמן שהוא גובר על מחשבתו אינו עובר . וכן ראיה מדבריו מהלכות גזילה שהנחתי בפנים משמע ג"כ דוקא אם כפתה בלבו, אבל אם לא כפתה בלבו אלא לדבה הוא רולה ומשתדל להסיע התאוה מלבו אינו עובר, ויותר מזה ראיה מדבריו שהביאו אם גברה מחשבתו עליו בתאותו, כל עוד שאינו מהרהר ומחשב האיך יקנה החפץ ההוא אינו עובר אלא תתאוה, ולדעת הרמב"ד לפ"מ שהבין דבריו הרב המגיד שם הלכה יו"ד שפילו בכה"ג אינו עובר אלא תתאוה אלא ה"כ שדעתו לקנותו בדמים אלא בדלון הבעלים, וטעמו ראיה דבין אינו חילוק בין לא תתאוה לאלא תחמד אלא שזה יולא לפועל וזה אינו יולא לפועל, ה"כ אינו עובר על לא תתאוה אלא בכגון שאם יולא לפועל היה עובר על לא תחמוד וה"כ להרמב"ד שאינו עובר אלא תחמד אם הבעל אומר רולה לכי ה"ה שאינו עובר אלא תתאוה אלא ה"כ שרולה לקנותו אלא בדלון הבעלים, ולפ"ז לפשר גם לשיטת הרמב"ם אינו עובר אלא תתאוה אלא ה"כ שדעתו להכביד עליו רעים ולהפליר בו עד שיקברנו, בגוכא שאם עושה כן בפועל עובר אלא תחמד; ועוד ראיה שגם הרמב"ם מודה שאינו עובר אלא תתאוה אם דעתו לקנותו בדלון אלא ובנפש חפלה של הבעלים , כיון שלעכין לא תחמד דוקא אם מתוך הכבדה והפלר אומר רולה לכי עובר , דומיא דתלוהו וחבין ודומיא דכופין אותו עד שיאמר רולה לכי, אבל לא אם הבעלים מתרלין בדלון אלא, וה"כ ה"ה לעכין איסור תאוה שאינו עובר אם דעתו לקנותו בדלון אלא של הבעלים דוקא .

ג שיקנהו. מה שכתב הרמב"ם שאפשר שיקנהו ממנו כוכתו שאם אי אפשר שיקנהו ממנו אינו יכול לעבור אלא תחמד, בהורחתו שיולא לפועל, כיון שלפי דעתו אינו עובר על זה אלא ה"כ קוכה החפץ . אבן לעכין לא תתאוה כתב הסמ"ע בח"מ סימן שנ"ט לגרסת הטור עובר גם אי אפשר לקנותו ע"ש. ולולי דמסתפינא אמינא דט"ס הוא, כדי להשוות גרסת הטור עם גרסת הרמב"ם כפי מה שהיה לפניהו, דבן משמע לשון הטור והש"ע נמי שכתבו כיון שחשב בלבו איך יקנה דבר זה וכו' עבר אלא תעשה של לא תתאוה עכ"ל ואם אי אפשר לקנותו אין שייך שחשב לקנותו . ועיין בזוהר דחקודא דלורייתא מומר ע"ש .

. ד אלא

אע"פ [ג]שנתן לו דמים רבים, הרי זה עובר **ד** בלא תחמד.

ג התאוה [ו]מביאה לידי חמדה, והחימוד מביא לידי גזל שאם לא רצו הבעלים למכור אע"פ שהרבה להם בדמים והפציר ברעים יבא לידי גזל שנאמר וחמדו בתים וגזלו, ואם עמדו הבעלים לפניו להציל את שלהם או מנעוהו מלגזול יבא לידי שפיכת דמים צא ולמד ממעשה אחאב ונבות.

ד הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד, והקונה דבר שהתאוה בהפצר שהפציר בבעלים או בבקשה מהם עובר בשני לאוין לכך נאמר לא תחמד ולא תתאוה, ואם גזל עובר בשלשה לאוין.

ה על כן לא יתן עיניו במה שאינו שלו, וכל [ז]הנותן עיניו במה שאינו שלו מה שמבקש אין נותנין לו ומה שבידו נוטלין ממנו, אלא ירגיל עצמן בנפש [ח]שפלה, בוהירות ופרישה **ה** מן התאוה, וזו היא מדת תלמידיו של אברהם אבינו, והחיה לו מדה זו גדר לבל יבא לידי תאוה בדרך שהיא אסורה, ולא תהיה לו נפש רחבה כתלמידיו של בלעם הרשע, ויחשוב גם כן שהתאוה [ט]היא מהדברים [י] שמוציאין את האדם מן העולם, ואמרו [יא]חכמים איזהו עשיר השמח בחלקו.

ג לשון הרמב"ם פ"ו מהלכות גזילה.
ג אם וכן מעיף שלאחר זה.
ד כוונה טי"ת ע"ב בגרייתא.
ה מהלכות פ"ה מי"ט בפירוש הר"ע מברטנורא.
ו אם פ"ד מכ"ח מימרא דרבי אלעזר הקפר.
ז אם ריש פ"ק מאמר דבן זומא.

ד בלא תחמד. החמדה היא לכ"ע התאוה גרולה לפועל, לפתוח בהורלתה היתרה על הורלת התאוה, לו שכן הורלת המלה בעלמה לו למדין כן מהלימוד של המכלתא שהבאתי בס"ק ו', אבל יש בזה חילוקי דעות לפי החזקוני שבפרשת ואתחנן משמע שמיד שהוליח תאותו מפיו הרי הוא עובר בלא תחמד שאין תאוה אלא בלב דוקא, וכן משמע מתשובת הרמ"ע הביאה הטור בח"מ סימן שע"ח ע"ב, ואע"ג שגם הרמב"ם כתב שאין תאוה אלא בלב מ"מ לפי שיטתו גם אם הוליח תאותו מפיו ליכו עובר בלא תחמד עד שיעשה מעשה בקניית החפץ כגרלה מסעיף ג' שהמה דבריו, אבל עובר לפי דבריו אע"ג שכותן דמיו והבעל אומר רולה אני, ולהרמב"ן אע"פ שלוקח החפץ אם משלם דמיו ליכו עובר אלא מ"ש שאין הבעל אומר רולה אני, וכן ס"ל להתוס' בסנהדרין כ"ה ע"ב לשיטתו בתרא, ולשיטתו קשה שם ליכו עובר אלא מ"ש שאין כותן דמים והייכו גזלן, ואלא כמו שכתבנו בס"ק ס"ב ע"ש, ועיין סמ"ע ס"ק ל"ב אח"מ סימן ל"ד וכזה רולה הכ"מ לפרש דברי הרמב"ם פ"י מהלכות עדות ה"ד, אבן כבר השיגו הלח"מ שם ע"ש. אבן קושית הכ"מ שם אשר בשבילה הולרך לתרן דהחמת כן הוא שאין עובר בלא תחמד אלא בדלא יהיב דמי, כגרלה בלח"ה לתרן, דים לומר שעובר בלא תחמד אפילו דיהיב דמי, וכ"ת מ"ש לפסלו חמשכים מדאורייתא, זה ליכו שכיון שאכהו סברי דברי הרמב"ם פ"ו

דגדול יצרו של איש משל אשה.

ואשר נסתפק בערקתא דמסאני אם היינו דוקא שגזרו גם על שאר התורה, משמעות הפוסקים דאפי' לא גזרו אלא ע"ז בלבד, כיון שכוונתם להעביר על דת אמרינן: יהרג ואל יעבור.

ואשר נסתפק אם היינו דוקא עכו"ס או מלכות או דילמא אפי' ישראל רשע רוצה לאנס את ישראל, הדבר פשוט דה"ה בישראל המאנס, וכ"כ בפשיטות באבני נזר או"ח ח"ב סי' תקל"ז לענין המאשין מצות וכתב דזה דומה לערקתא דמסאני דיהרג ואל יעבור, דמה לי גזירה מעכו"ס מה לי מרשעי ישראל מרימים יד במצוות עיי"ש.

עוד כתב כת"ר וז"ל: היכא שאדם רואה שיצרו מתגבר עליו בלי טעם ושלא לשם תאוה רק לעבור על דת אז מחויב לקיים בעצמו יהרג ואל יעבור וכו' עכת"ד, לכאורה על דבר זה קשה הציור, דכיון דרוצה ליהרג כדי שלא לעבור, הנה דסוף כל סוף אינו רוצה לעבור במזיד על עבירה, א"כ ע"כ דמה שרוצה לעבור את העבירה הוא בשביל איזה סיבה להשליך רצונו ותאותו, וא"כ אינו להעביר על דת.

אך יש להסביר קצת עפימ"ש הרב ז"ל בספר התניא פרק ט' דיש ב' חללים בלב, חלל הימני מלא רוח ומושך לאלוקים ולעשות רצון קונו, וחלל השמאלי מלא דם ומושך לתאוות עוה"ז ולחיי בשרים, ולפי"ז יצוייר באדם א' ב' כוחות (ומזה נמשך הא דרשעים מלאים חרטות ב דאף דמצד חלל השמאלי מתאוה לחטוא מ"מ חלל הימני מצטער ע"ז ומתחרט), מצד חלל השמאלי מושך לעבירות ואולי אף להכעיס, ומ"מ חלל הימני שבו מתאמץ נגדו ומשתוקק לעשות רצון קונו ית' וע"כ מצטער מאד מתאוה זו של חלל השמאלי ומשתוקק בכל נפשו להמלט מזה ורוצה אפי' ליהרג כדי שלא לעבור על רצון קונו ית' ויתעלה.

ב. בשבט מוסר פרק כ"ה הביא לשון זה בשם חז"ל, (ועי' נדרים ט' ע"ב).

והנה באבן עזרא בחומש פר' יתרו (שמות כ, יד) הקשה בלאו דלא תחמוד דמה שייך לאו ע"ז כי הוא תלוי בלב והלב חומד בע"כ עיי"ש.

ונראה לענ"ד ליישב באופן הנ"ל, דמי שבכל אוות נפשו רוצה לעשות רצון קונו יתברך ושלא לחמוד, אף שבעל כרחו חומד הנה יש אצלו שני בחינות נגדיות, בחלל השמאלי שבלב חומד הנה יש אצלו שני בחינות נגדיות, בחלל השמאלי שבלב יותר שלא ישוב הדבר ההוא שמתאוה אליו ושלא יחמוד, כדי לקיים רצון השי"ת, ממילא מקיים לא תחמוד בחלל הימני שבלב שהגא עיקר האדם וצד הקדושה שבו, עי' בספר שערי הקדושה לרח"ו שער א' פרק א' דיש בכל אדם מישראל ב' נפשות, א' מצד הקדושה והב' מצד הטומאה עיי"ש, ובודאי הנפש שמצד הקדושה הוא יותר עיקר ושפיר מקיים בזה לא תחמוד כל שמשתוקק בכל אוות נפשו לקיים המצוה ושלא לחמוד, ומצטער על חמדתו.

והנה יש ב' לאוין: לא תחמוד, ולא תתאוה, וכתבו הפוסקים דלא תחמוד אינו עובר רק אם עושה תחבולות להגיע להדבר שחומד, אבל לא תתאוה עובר מיד בלב, והנה לפי"ז על לא תחמוד לק"מ קו' הראב"ע, דכל שאינו עושה שום מעשה אינו עובר, רק הקושיא היא מלא תתאוה שהוא בלב, ולענין לב שפיר י"ל כתירוץ הנ"ל דדבר המסור ללב, אזלי' עיקר בתר חלל הימני שבלב, ואם שם אינו חומד אדרבא מצטער על החמדה ויותר הי' מתרצה שלא ישיג הדבר ההוא ולא יחמוד, מקיים בזה לא תחמוד. [ואינו עובר בלא תחמוד רק כשפורק עול ומתרצה בהחמדה בלי מעצור, שזה לאות כי כבר נתקלקל גם צד הקדושה שבו וחלל השמאלי שבו נצח את חלל הימני תחתיו, וכלשון חז"ל (ב"ר לד, יא): רשעים הם ברשות לבם, היינו חלל הימני שהוא עצם האדם ברשות לבם היינו חלל השמאלי שהוא אינו עצם האדם והבן].

ועתה נבא לנדון דידן. דמי שמצטער ע"ז שיש לו תאוה לעבור על רצון קונו ית', הנה זה מורה כי חלל הימני שבו עודנו בקדושתו, אך שאינו יכול לנצח את חלל השמאלי שבו, וכה"ג לא חשיב מתכוון להעביר על דת ולא שייך יהרג ואל יעבור.

ביר"ט כלא נחשב כיון שאינה הלכה אינו תורה כלל. וע"ז אמר לו: דאלו ואלו דא"ח הן. וכיון דעל ג' דברים "העולם" עומד, ועמוד אחד הוא התורה, ובזוה"ק תרומה קס"א: קוב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא, ב"נ מסתכל באורייתא ומקיים עלמא. [עוד שם ע"א: הוי מסתכל באוריי' בכל מלה ומלה ועביד לקבלה אומנותא דעלמא], ידע נאמנה כי נצרך גם שיטה זו של מ"ד נדו"ד קריבין ביו"ט להיות א' מעמודי "העולם" כי גם שיטתו תורה. ואתה סובר להיפך, א"כ תנאי שקלית "מעלמא" שאתה נוטל ומסלק חלק א' מעמודי "העולם" אשר העולם נשען גם עליו], וכלל תושבע"פ שבגמ' הוא בכח אהפכא ואכפי' שנמצא בכלל ישראל. ומה שתלמיד ותיק עתיד לחדש בא בכח אהפכא ואתכפי' שנמצא בפרטות בת"ח זה [ומה"ט אין כותבין תורה שבע"פ על קלף כמו תורה שבכתב, משום דהאדם עצמו הוא הקלף, וע"כ דרז"ל מקרא: וזכרם לא יסוף "מזרעם", מכאן שקבעו לה חכמים מסכתא שהיא תושבע"פ, שזה בא מכח ישראל עצמם שזה "מזרעם" חלק של שורש נשמתם כנ"ל, שהם עצמם יהי' הקלף לזה כנלע"ד בזה.

ולפי האמור תירוצנו עם תי' המדר"ת הכל הולך אל מקום א', דמה שאמרו נעשה ונשמע הי' בכח חלל הימיני ובכוח התגברותו, ומה שהצריך כפיית הר הי' על חלל השמאלי לאכפי' לי' ולהפכו לטוב שזה ענין תושבע"פ, ולפי עבודתו בזה לזכך חלל השמאלי לפיהו יתחדשו פירושים חדשים בתורה דהיינו תושבע"פ. וזה שכתב המדרש תנחומא שמה שהוצרך כפיית ההר כגיגית הי' על תושבע"פ וק"ל.

ורמז לדברי המגיד ז"ל מקאזניץ עה"פ בתהלים (מ, ח) אז אמרתי הנה באתי במגלת ספר [דדרש לי' בגמ' יבמות ע"ט. לענין היתר דהע"ה לבא בקהל מכח דרש דמואבי ולא מואבית שלא נתגלה דרש זה עד ימות דוד] כתוב עלי [מרמז כנ"ל דדרש זה הי' פי' שהי' משורש נשמתו של דהע"ה, וא"כ לא נתגלה עד אז, וע"כ כתיב: כתוב עלי, כאלו דהע"ה הי' הקלף שעליו כתוב דרש הנ"ל. ודבר זה נתהוה ונתגלה לפועל בסבת] לעשות רצונך אלקי חפצתי [היינו מחמת אופן עבודתו ותשוקתו לאלקיו כדברי הגה"ק מקאזניץ ז"ל וע"ז נתגלה לפועל] תורתך שבתוך מעי, [היינו חלק תורתו שמתייחס לשורש נשמתו] ואם שגיתי יהיו דברי בטלין ומבוטלים וה' הטוב יכפר.

ובהקדם דברי התניא הנ"ל אמרתי ליישב קו' ראב"ע פ' יתרו (שמות כ, יד) על לאו דלא תחמוד ה, מה שייך לאו ע"ז כיון שהדבר תלוי בלב [ולפי ההלכה בשו"ע חו"מ סי' שנ"ט שאינו עובר בלא תחמוד רק כשמשתדל להשיג החפץ הנחמד [וסמך לזה במקרא מיכה ב': וחמדו שדות וגזלו], אבל במחשבה לבד עובר בלא תתאו', הנה קו' זו תסוב על לאו דלא תתאוה] ויש להוסיף לזה לפמ"ש בר"י מגאש שבועות כ"ה. דהרצון של האדם אינו בידו, וע"כ הנשבע שאחפוץ כך חשיב שבועת שוא א"כ איך שייך לאו דלא תתאוה.

ונלע"ד ליישב, דאדם כשר וישר שעדיין לא נתקלקל חלל הימיני שלו שבלב אף שמתעורר בו חמדה לאיזה דבר, אבל הוא רק מחלל השמאלי שבו לבד, אמנם חלל הימיני שלו מתמרמר נגדו בחמת כחו ומצטער ע"ז מחמת שהוא נגד התורה, ובחלל זה הימיני הוא חומד רק לעשות רצון קונו ית' ולא זולת. ואם יעמיק במחשבתו יראה, כי בחלל הימיני שלו חומד יותר שלא יחמוד ולא ישיג הדבר הנכסף מלחמוד ולהשיג חמדתו כדי לעשות רצון קונו ית', וחמדה הרי פי' רצון ותשוקה וזה הרי עיקר תשוקתו ורצונו שלא לחמוד ושלא להשיג.

ולהסביר יותר, עי' קדושין פ'. שהי' צועק: נורא בי עמרם, הנה דאפי' בעת שהי' יצרו תוקפו בכל עוז, מ"מ הי' לו רצון יותר שלא להשיג תאוותו. וא"כ מקיים מצות לא תחמוד בחלל הימיני שבלב שהוא עיקר נפש הישראלי [ואין עובר בלא תחמוד רק מי שכבר הפך ברוע מעשיו גם חלל הימיני שלו ואין לו רצון רק לתאוות לבד ר"ל].

ובעיקר קו' ראב"ע נלע"ד, שבמדרש קדושים (ויקרא רבה פכ"ד, ה) מבואר תי' לזה שכתב דבפ' קדושים ישנם כל עשרת הדברות וכתב שם דואהבת לרעך כמוך הוא נגד לא תחמוד ולכאו' אינו מובן. ונראה דכוונת המדרש ליישב קו' ראב"ע, ונחזי אנן, אם איש יראה אצל בנו אהובו מחמד נפשו כל חמודות התבל ואוצר כל כלי חמדה בטח לא יחמוד ולא יקנא [כאמרז"ל (סנהדרין ק"ה ע"ב): בכל אדם מתקנא וכו'], ואדרבא ישמח לבו ותגל נפשו אף גילת ורנן, כי נחשב אצלו כאלו הוא בעצמו הי' לו כל אלה, וע"כ עיקר העצה לקיים לא תחמוד הוא להשתדל בכל עוז לקנות בנפשו מצות ואהבת לרעך כמוך וכאשר יאהוב את חברו אהבת נפש ממש בטח לא יחמוד ולא יצטער, ואדרבא ישיש וישמח בראותו כ"ט אצל רעהו התביב לו הש"י יזכנו לבא לזה.

ובהאי ענינא נלע"ד לנעוץ סוף עשרת הדברות בתחלתן, בהקדם ליישב קו' ראב"ע ז"ל, דאיך שייך לא תחמוד הא מ"מ הלב חומד, ונלע"ד בהקדם מש"כ באדר"נ (פרק לז, ט) שנים אוכלין מקערה א' זה טועם לפי מעשיו וזה טועם לפי מעשיו ע"ש, והנה לפ"ז יצויר ב' אנשים שניהם יש להם אותה מדה של עשירות ממש בקנה א' וכל החפצים בשוה בעושר

ד. עי' בארץ צבי עה"ת מהגהמ"ח זצ"ל עמ"ס ר"ה מש"כ עוד בישוב קושי' זו ע"ש, וע"ש כדבריו כאן קצת ע"ש, וע"ע לעיל בחלק התשובות סימן נ"ז מש"כ ליישב קו' האב"ע כפי דבריו כאן וביאר שם יותר באריכות בטו"ד ע"ש.

ונכסים ונשים ועבדים ושפחות ושאר תענוגות בנ"א, וזה שש ושמח ועלז בלבו תכלית שמחה, וחברו להיפוך סר וזעף ועצב ואינו מוצא קורת רוח בכל אשר לו.

והנה עיקר חמדת האדם לאיזה חפץ הוא למען להשביע רצונו ולהשקיט תשוקתו, וע"כ אמרו (אבות פ"ד מ"א) איזהו עשיר השמח בחלקו. וכן אי' בקהלת (ב, כו) דמי שנרצה לאלקיו נותנין לו שיהי' לבו שמח בכל עמלו, ואם יש לו כל מעדני עולם ולא יהנה מהם כגון ברזילי הגלעדי, מה יתרון לו בכל עמלו. והחפץ הוא רק לבוש לזה. וא"כ מה שייך לחמוד

דוקא חפץ זה אשר לחברו. ממנ"פ, אם נגזר עליו להנות ולהיות לבו שמח יוכל להשיג זה גם באמצעות חפץ אחר קל ממנו הרבה, ואם לא, לא יועיל ולא יציל להוסיף לו עונג ושמחה אף משהו יותר מהנגזר עליו מן השמים, כי הגזירה אמת והחריצות שקר, כדברי אדר"נ הנ"ל: ב' אוכלין מקערה א' זה טועם לפי מעשיו וזה טועם לפי מעשיו. נמצא דלאו דלא תחמוד שהוא סוף עשרת הדברות נעוץ בתחלתה במצו' דאנכי ה' אלקיך. כי לפי מה שמאמין בהשגחה פרטית שאף מהחפץ שיש לו א"א להתענג ולהנות ממנו רק כמסת הנגזר עליו מן השמים, לפיהו יוכל להנצל מלא תחמוד.

דרוש י"א

דרשה לשבועות

בגמרא שבת (פ"ז ע"א) מבואר, דבמתן תורה הוסיף משה יום אחד מדעתו, מאי דריש, היום ומחר. מה למחר לילו עמו אף היום לילו עמו, ולילה דהאידנא נפקא ליה, ש"מ תרי יומי לבר מהאידנא. ויש לבאר שאלת הגמרא: מאי דריש, דהרי כל הבריאה חיכתה בכליון עינים למתן תורה, וכדאיתא בגמרא שם (פ"ח ע"א), עה"פ (תהלים עז, ט): ארץ יראה ושקטה, וכדרשת חז"ל (בע"ז ג' ע"א): יום השישי, מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית אם ישראל מקיימין את התורה מוטב ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו, היינו שכל הבריאה יש לה קיום רק בקבה"ת על ידי ישראל, ולכן שואלת הגמרא: מאי דריש, לדחות קבלת התורה לעוד יום, כשכל הבריאה תלויה ועומדת בקבלת התורה, ואף שהגמרא מתרצת דדריש היום ומחר היום כמחר וכו', כבר כתבו התוס' שם (בד"ה היום וכו') דאין זה דרשה גמורה, משום דאי לאו הכי אין זה מדעתו עי"ש, ואם כן שוב נשאלת השאלה, מה היתה דעתו של משה רבינו לדחות קבלת התורה לעוד יום שהוסיף מדעתו.

וי"ל דאיתא בכתבי האר"י ז"ל, שמי שעושה מצוה בזמן מקודש, המצוה מקבלת גם מקדושת הזמן, ואז יש להמצוה שתי קדושות קדושת המצוה וקדושת הזמן, וזו היתה דעתו של משה רבינו שתהי' קבלת התורה בזמן המקודש בשבת קודש, ואז תהיה קבלת התורה ברוממות הקדושה של זמן המקודש, ובגמרא שם (פ"ו ע"ב) ודכו"ע בשבת ניתנה תורה לישראל, ולכן לרבי יוסי דבחד בשבא איקבע ירחא.

היה צריך להוסיף עוד יום אחד שתהי' קבלת התורה בשבת כנ"ל. ודעתו של הקב"ה היתה לתת התורה ביום הששי שיהי' חג השבועות שיתקדש ע"י ישראל, דישראל מקדשי ליה לזמנים, ולכן הקב"ה רצה לתת התורה ביום שיתקדש על ידי קדושת ישראל, ומשה רבינו ע"ה החשיב את יום השבת שנתקדש ע"י הקב"ה דקביעא וקיימא, כמו שנאמר: ויקדש אותו וגו'.

ובזה יש לתרץ קושית המג"א (בסימן תצ"ד), היאך אנו אומרים בשבועות זמן מתן תורתינו, הלא קי"ל כר' יוסי דאמר בז' בסיון ניתנה תורה, ולפי מנהגנו שבועות בששי בסיון, עי"ש מה שתירץ המג"א.

ונראה, דהנה איתא בגמרא שם (פ"ז ע"א): אמר לך ר' יוסי יום אחד הוסיף משה מדעתו, ואיתא בגמרא שם: ומנלן שהסכום הקב"ה על ידו, דלא שריא שכינה עד צפרא דשבתא. הכוונה שהסכים הקב"ה לדרש שדרש משה מה מחר לילו עמו, והיינו שהסכים הקב"ה על תורה שבעל פה הדרש שדרש משה רבינו, וביום ששי בסיון קבלו תורה שבעל פה שנותן כח לחכמי ישראל לדרוש תורה שבעל פה, והסכים הקב"ה דלא שריא שכינה עד צפרא דשבתא. יוצא מזה שהתורה שבעל פה קבלנו ביום ששי בסיון בזמן שישראל מקדשי ליה. ותורה שבכתב קבלנו ביום שבת קודש שהיא מקדושת השי"ת בז' בסיון, ולכן נכון שביום ששי דסיון יכולים לומר זמן מתן תורתנו ומיושבת קו' המג"א הנ"ל א.

א. ד"ת זה כתב הרה"ח ר' יעקב שלמה פרדס שליט"א ממה ששמע מהגהמ"ח זצ"ל. וכתב הרה"ח הנ"ל:
ואני הבאתי ראי' לדבריו הק', דבאמת יש לשאול למה אומרים זמן מתן תורתנו, ולמה לא אומרים זמן קבלת תורתינו. וכמו משה קבל תורה מסיני וכדומה. ולפי הנ"ל מובן, דביום זה ששי בסיון הי' זמן מתן תורתנו. היינו שניתן הכח לחכמי ישראל לדרוש תורה

ע"ב דכיון דעקירה צורך הנחה חשיב כאלו הוא בעידנא, ה"נ מה שהמרור (היסורין) הוא צורך המעש"ט המרומז במצה, חשיב כאלו הוא אז בעידנא, ע"כ גם היום כורכין ואוכלין ביחד, לרמז ע"ז שהגיעו למטרה ביסורי מצתם, והביאום לידי מעש"ט, וזה הרמז שאם המרור הוא צורך המצה דהיינו שהגיע המטרה אז סגי במשהו ואין צריך יותר.

וכעי"ז איתא בשם הבעש"ט ז"ל ח על הגמ' ערכין (ט"ז ע"ב): עד היכן תכלית יסורין וכו'. דאם מגיע התכלית שיתעורר בתשובה על ידן סגי ביסורין נאים כעין הני דחשיב התם בערכין, ויש להוסיף נופך הנגה קי"ל דמרור בעי כזית (עכ"פ מדרבנן) וכורך לא צריך כזית, ולפמש"כ א"ש טובא, דהשתא דהמרור אינו מגיע לתכלית, והוא בפ"ע, צריך שיעור, אבל כשהוא ביחד עם המצה דמרומז דעקירה צורך הנחה, היינו דהמרור הוא צורך המצה והגיע למטרה, אז סגי במשהו כפי' הבעש"ט ז"ל: עד היכן תכלית היסורין וכאמור, ונכון בס"ד מאד.

שבועות

מה שאמרתי לחבר סוף עשרת הדברות שהוא לא תחמוד (שמות כ, יד) עם תחילתן, שיהיה נעוץ סופן עם תחילתן, דהנה ידוע קושית הראב"ע ז"ל על לאו דלא תחמוד, מה שייך ע"ז לאו, הלא הלב בע"כ חומד, ואיך שייך כה"ג לאו, דבשלמא שנאמר לאו, שאעפ"י שחומד לא יעשה כמאוויו על זה שייך שפיר, אבל שיהיה לאו שלא יחמוד כלל. לכאורה אין זה אפשר, זה תורף קושיתו א.

ונראה לע"ד, דהנה המצה הראשונה היא (שמות כ, ב): להאמין בהשגחה פרטית, שהשי"ת משגיח ומקציב לכל אחת מסת די פרנסתו בעושר וכבוד והנאה, וא"א לקחת לעצמו משהו כבוד או תענוג אפי' כחוט השערה, רק כפי מסת הנגזר עליו מן השמים, ולא זו לבד, אלא אפי' במה שנגזר עליו כבר, יש השגחה פרטית, כמה הנאה ומילוי רצון יהיה לו מזה, כדברי האבות דרבי נתן פרק ל"ז הלכה ט': שניים אוכלין מקערה אחת, זה טועם לפי מעשיו וכו', ולע"ד זה מה דאי' בש"ס פ"ק דברכות (ד' ע"ב): דכל האומר תהלה לדוד בכל יום, מובטח לו שהוא בן עוה"ב, משום דאית ביה פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון, ובקשה לי מאד למה לא אמר משום דאית ביה עיני כל אליך וגו' ואתה נותן להם את אכלם, שזה פסוק מקודם להנ"ל.

ונראה, דזה יותר שבח דעל הפסוק: ומשביע לכל חי רצון, פירש"י בתהלים (תהלים קמה, טז): קורת רוח, אנפרמענט בלע"ז, והיינו כנ"ל, שמלבד שמשפיע גוף המאכל, הוא משפיע גם כן במידה ובמשקל מצומצם כמה קורת רוח יהיה לו מאכילה זו, וזה שבח יותר, ע"כ נקטה הגמ' פסוק זה, פותח את ידך וגו'.

היוצא מזה, דיש בני אדם אוכלין מאכל שווה, וזה טועם ונהנה, וזה טועם ואינו נהנה, וכן בכל דברים ערבים שבעולם, יש שיש לו דירה רחבה וכלים נאים יותר **והנה** מה שתקנו בתפלה י"ח ברכות י"ל, שהוא כנגד י"ח ימים טובים דאורייתא: ז' ימי פסח וז' ימי סוכות ויום א' דשבועות ויום א' דר"ה וא' יוה"כ ס"ה י"ח ימים, משום דביו"ט כתיב (שמות כג, יז): יראה כל זכורך את פני האדון ד', וככה הוא בתפלה (ברכות כ"ח ע"ב) דאי' דצריך שיכוון את לבו כנגד בית הקדשי הקדשים, וסמך לזה, דביום השני של הימים טובים, מזכירינן תחיית המתים, דהיינו בשבת חוה"מ פסח, ויכול לחול מן יום ב' של פסח והלאה ב ולא קודם לכן, ככה בברכה שנייה של שמ"ע מזכירין תחה"מ.

גם י"ל, דסל מתחילים ג"כ ביום שני של הימים טובים, דברש"י ר"ה כ: ד"ה חצות לילה וכו' לליל פסח עד חצות נמשך אחר ער"ש, וחשיב כיום עצמו ע"י"ש, א"כ אחר חצות חשיב כיום חדש, נמצא דחשיב כאלו מתחילין טל ביום שני, ע"כ מזכירין טל בברכה שנייה של שמ"ע, ועפ"ז י"ל, דמה דכיום יש י"ט ברכות בשמ"ע עם ולמלשינים הוא משום, דלפי הנ"ל יש י"ט ימים טובים, כי יו"ט א' של פסח נחשב כשני ימים.

ח. עי' בספר „בן פורת יוסף" להגה"ק בעל ה„תולדות" דף ס"ד בשמו.

ט. העיר בזה הרב רצ"י לערער שיחי', דביום ב' של פסח לא יכול לחול שבת — דהרי לא בד"ו פסח וצ"ע.

א. ראה בארץ צבי עה"ת ע' ר' משי"כ בזה, וכדבריו כאן תי' בהקדמתו לשו"ת ארץ צבי ח"א סוף אות ו', ונעתק לארץ צבי על מועדים ע' רס"ח. (ושם כתב: במקו"א כתבתי וכו', וכוונתו לדבריו כאן). (ועי' גם לעיל בחלק הדרושים סוף דרוש י').

מחבירו, ומ"מ חבירו מתענג ונהנה יותר, ומלא ברכת ה' ושבע רצון יותר מחבירו, וזה העיקר כמובן, כי לוא יינתן לאדם כל חמדת התבל ולא יהנה מהם ולא יתענג בהם, מה בצע בזה.

והמעמיק ומתבונן בזה לא שייך אצלו לאו דלא תחמוד, כי העיקר מה שחפץ החפץ של חבירו הוא כדי שיהיה מתענג וישבע רצון ולקורת רוח, ולוא ידע כי לזה צריך גזירה מיוחדת מן השמים, הנה לא יועיל ולא יצלח להשיג מטרתו בהשגת החפץ שחומד, ואם ירצו בשמים להשביעו עונג נפשו וקורת רוח, יוכל להשיג מהחפץ שיש לו עכשיו יותר ממה שישיג מהחפץ שחומד, (אף שנדמה לו שאם אך ישיג החפץ שחומד ימצא די סיפוק וקורת רוח, הוא רק מעשה בעל דבר והסתת היצה"ר ודמיון שוא), ועי"כ כפי מה שאדם מעמיק לשאוב לתוך תוכיות ופנימיות לבו את עמקות האמונה במצוה הראשונה דעשרת הדברות שהוא אנכי ה"א, שהיא אמונת ההשגחה, לפיהו יוכל להנצל מלאו דלא תחמוד, ובזה נעוץ סוף עשרת הדברות בתחילתן ודו"ק היטב.

⁂

בכלי יקר פר' חיי שרה (בראשית כד, כב) ד"ה ויקח האיש וכו' כתב בשם פייט לשבועות, דעשרת הדברות בלא תחמוד כלולים, עי"ש, וידוע דכל תרי"ג מצוות כלולים בעשרת הדברות ב וממילא כל התרי"ג מצוות כלולים בלא תחמוד, ועי' במדרש (ויקרא רבה פרשה כד, ה) הובא ברמב"ן קדושים (ויקרא) דואהבת לרעך כמוך כנגד לא תחמוד, ובשבת ל"א ע"א דואהבת לרעך כמוך הוא כולל כל התורה, והוא מתאים עם הפייט הנ"ל, כיון שהוא נגד לא תחמוד, ולא תחמוד כולל כל התורה.

⁂

בספר לב טוב ג סעיף פ"ט כתב: הרואה חפץ יפה אצל חבירו, יזהר שלא יחמוד, שלא יעבור בלא תחמוד, וצריך להיות זהיר, ולחשוב דהיה רוצה חפץ כזה אבל לא חפץ זה עצמו עי"ש, משמע דבכהאי גוונא אין עובר בלא תחמוד, ובספר „דרך פקודיך" להגאון הקדוש בעל „בני יששכר" ד הביא מאלשיך דגם כהאי גוונא אסור.

⁂

בירושלמי גיטין (פרק ז' הלכה א') דהנותן גט לאחר ל' ונשתטה בתוך ל', ריש לקיש סבר דהוי גט, דאזיל בתר מעשה, ורבי יוחנן סבר דלא הוי גט דאזיל בתר חלות ואז הי' שוטה, ויש לפרש בזה את דברי הירושלמי (חגיגה פ"א ה"ב) גבי יום טבוח דהוי אחר עצרת. דר"י סבר דהקרבנות שייכים לכל המשמרות כמו יו"ט, ור"ל סבר דשייך למשמר השבוע, וי"ל דר"י ור"ל אולי לשיטתייהו ה, דר"י דסבר שם דל"ה גט ואזיל בתר חלות, והכא הוי תשלומין על יו"ט, א"כ החלות היו אתמול ביו"ט, ולכך ס"ל דשייך לכל המשמרות. ור"ל סבר דאזיל בתר מעשה, ומעשה ההקרבה הי' בחול, ולכך ס"ל דשייך למשמר משבוע זו ודו"ק היטב.

ראש השנה

מבואר בזוה"ק (ח"א מ"ד ע"ב) דעיקר העצה בר"ה, להתפלל בתוך כלל ישראל, וזה שכתוב (מלכים ב, ד, יג): בתוך עמי אנכי יושבת א, והביאור, כי אין שליטה לשטן רק למי שאינו בתוך הכלל, כמו ששליטת עמלק לא היתה רק על הנחשלים אחריך שהענן פולטם, ועמלק תמצית של עשו, ככה אין שליטה לס"מ שהוא שרו של עשו רק על הנחשלים אחריך, ומה"ט איתא בשם האריז"ל, לומר קודם התפילה שמקבל על עצמו מ"ע של: ואהבת לרעך כמוך, כי

ב. כמש"כ רש"י (שמות כד, יב) מרבינו סעדיה גאון. ועי' בתשו' הגאונים — שערי תשובה סי' קמ"ט ובערוך (ערך תפל) בשם רבינו חננאל ע"ש.

ג. הוא לקוטי דינים בלשון אידיש, מר' יצחק ב"ר אליקים, נדפס לראשונה בפראג ש"פ.

ד. ע"ש מצוה ל"ח חלק הדיבור אות ב' מאלשיך הק' בפי' על משלי (ו, כה) ע"ש.

ה. עי' בספר „אבן ישראל" להגרי"י פיקרסקי שליט"א ע' 38, מש"כ עוד בזה. ומש"כ לעיל בשו"ת סי' פ"ד מדברי הגהמ"ח זצ"ל המובאים בספר מחשבת הקודש ח"א סי' ב' ס"ק ל"ו עוד משיטת ר"י ור"ל בזה.

א. עי' בארץ צבי מועדים ע' קכ"ג מש"כ בביאור מכתב הרה"ק מפרשיסחא זצ"ל (שנדפס בסו"ס „קול שמחה") בזה.

סימן קנד דיני תשמיש קדושה ונרות בהכנ"ס

בתים וחצרות שמתקבצין בהם להתפלל באקראי וכו' אין בהם שום קדושה [לשון השו"ע ס"א]. ועזרות שלנו לא עדיפי מבתים וחצירות שאינן מתפללין בהם אלא כשהם נדחקים ומ"מ אפשר לומר וכו' [לשון המ"ב ס"ק ג']. נ"ב: עיין ירושלמי מגילה פ"ג ה"ג, ובגליון הש"ס שם ס"ק ב'.

[י.י.ז.].

סימן קנו סדר משא ומתן

בביאור מצוות לא תחמד ולא תתאוה
מאת הרה"ג רבי מאיר זיצמן שליט"א

מפתח

א פירוש האבן עזרא והספורנו
ב דעת הרמב"ם והשו"ע
ג שיטת הראב"ד
ד שיטת התוס' בסנהדרין כ"ה:
ה שיטת החינוך
ו הדין במחשבה או בהפצרה לבד, לרמב"ם ולחינוך
ז דעת הרמב"ם והשו"ע במצות לא תתאוה
ח דעת החינוך במצות לא תתאוה
ט סתירה ברמב"ם בין דבריו שבספר המצוות לדבריו שבמשנה תורה
י דעת היראים והסמ"ג והסמ"ק
י"א חילוק בגדר איסור לא תחמוד בין הרמב"ם לבין רבינו יונה (מהגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג שליט"א).
י"ב אופני ההשתדלות האסורים בלא תחמוד ובלא תתאוה, לרמב"ם וסייעתו
י"ג עוד בענין הנ"ל
י"ד עוד בענין הנ"ל
ט"ו איכות המחשבה האסורה משום לא תתאוה לרמב"ם וסיעתו
ט"ז לא תחמוד בצדקה
י"ז בחפץ העומד למכירה
י"ח אופנים שעובר משום גזל ולא משום לא תחמוד
י"ט הרוצה למכור חפץ ומפציר בחבירו שיקנה ממנו
כ' משתמש בקרקע חבירו בעל כרחו
כ"א מסכת כלה רבתי פרק ו'
כ"ב ציונים לדברי רבותינו ולמחברי דורנו
כ"ג דברי חיזוק והתעוררות מלוקטים מחז"ל ומרבותינו ראשונים ואחרונים
כ"ד עוד במעלת השמח בחלקו
כ"ה סיכום שיטות הראשונים בביאור מצות לא תחמד
כ"ו סיכום שיטות הראשונים בביאור מצות לא תתאוה

א.

צוונו הבורא יתברך במעמד הר סיני: לא תחמד בית רעך, לא תחמד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך. ומשמע בכמה ממפרשי התורה דהם מפרשים שנצטווינו בזה שלא לחשוק חפץ או ממון של חבירו, דהיינו שלא לחפוץ שיהיה זה החפץ שלו. והם האבן עזרא והספורנו והאברבנאל והבית הלוי על התורה, שהקשו: רבים יתמהו על זאת המצוה איך יהיה אדם שלא יחמוד דבר יפה בלבו כל מה שהוא נחמד למראה עיניו, עכ"ל האבן עזרא, ע"ש מה שתירץ (והעתקתי דבריו לקמן באות כ"ג). וכן תירצו הספורנו והאברבנאל אע"פ שלא העתיקו הקושיא. וכן הקשה הבית הלוי על התורה, ותירץ באופן אחר, ע"ש. וקושיא זו שייכת רק אם המצוה היא בלב, אבל אם המצוה היא במעשה פשיטא דלא שייכא קושיא זו. ואפי' אם נפרש שהמצוה היא בלב, מ"מ נראה דלא שייכא קושיא זו אא"כ נפרש שהמצוה היא שלא לחשוק חפץ של חבירו וכמשנ"ת, אבל אם נפרש המצוה כמו שפירש החינוך וכמשי"ת בעזהשי"ת, לא שייכא קושיא זו, ולכן החינוך גופיה לא הקשה קושיא זו בלא תחמוד אלא בלא תתאוה (במצוה תט"ז).

וכן משמע ברבינו בחיי בפרשת יתרו בביאור מצות לא תחמד וז"ל: ועיקר המצוה שיתיאש האדם מכל מה שיש לחבירו קרקע ומטלטלין, ויפנה לבו מן המחשבה הזאת שלא יחשוב בהם ולא יחמדם.

ופירוש זה הוא המורגל בפי העולם, אמנם לפי מיעוט עיוני מצאתי כן רק במפרשי התורה אבל בפוסקים לא מצאתי מי שיכתוב כן (אמנם יש ראשונים המפרשים כן בלא תתאוה וכמשי"ת בעזהשי"ת).

ויש בראשונים כמה שיטות בביאור מצוה זו, וכמשי"ת.

ב.
דעת הרמב"ם והשו"ע במצות לא תחמוד

כתב הרמב"ם בפרק א' מגזילה הל' ט' וז"ל כל החומד עבדו או ביתו וכליו של חבירו או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו, והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, אע"פ שנתן לו דמים רבים, הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר לא תחמוד. ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה. ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד, כענין שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך, חימוד שיש בו מעשה, עכ"ל. והראב"ד תמה על מש"כ הרמב"ם דהו"ל לאו שאין בו מעשה, וז"ל: אמר אברהם לא ראיתי תמה גדול מזה, והיכן מעשה גדול מנטילת החפץ וכו'. ופירש המ"מ בטעם פלוגתת הרמב"ם והראב"ד וז"ל: הלך הרב המשיג לשיטתו שכתב שאם אמר רוצה אני המוכר, שהלוקח פטור [פי' דלראב"ד איסור לא תחמוד הוא נטילת החפץ שלא כדין, ולכן כתב דמיירי דוקא כשלקח את החפץ בע"כ של המוכר דאז לקיחת החפץ היא שלא כדין, וא"כ יש בו מעשה], אבל דעת רבינו ז"ל שהאיסור אף ברצון המוכר הוא, ועל כן כתב שאין בו מעשה, לפי שנטילת החפץ ברצון המוכר הוא נעשה [וכיון שכן הנטילה בעצמה אינה איסור], אבל ההשתדלות אשר השתדל כדי לרצותו הוא האיסור ונגמר בשעת המקח, ובהשתדלות לא היה מעשה, עכ"ל. ועיין בספר ברכת פרץ בפרשת יתרו מה שכתב והרחיב בזה.

וכן דעת הרבינו יונה בשערי תשובה שער ג' סי' מ"ג. וז"ל: לא תחמד בית רעך ולא תתאוה בית רעך, הוזהרנו בזה שלא להתעולל עלילות ברשע לקחת שדה וכרם וכל אשר לרענו, גם כי נתן מכרם. והוזהרנו גם על מחשבת הדבר הרע הזה שלא נסכים במחשבתנו לעשותו, שנאמר לא תחמוד. ואם יכסוף אדם שימכור לו חבירו שדה או כרם או אחד מחפציו ולא יש את נפשו למכרו ואם יפצר בו ברוב דברי תחנונים יבוש להשיב פניו, אסור לפצור בו כי זה כמו הכרח ואונס. והחומד לקחת כל חפץ, והוא איש נכבד שאם ישאל שאלה אור פניו לא יפילון, אסור לשאול מעם רעהו מקח או מתת, בלתי אם ידע כי נתון יתן לו בנפש חפצה ולא ירע לבבו בתתו לו, עכ"ל.

וגם הטוש"ע בחו"מ סי' שנ"ט סעי' י' העתיקו דברי הרמב"ם ופסקו כדבריו. וכ"כ בספר חרדים (סמוך לתחילת מצוות לא תעשה), וכ"כ הגר"ז בחלק חו"מ הל' גזילה וגניבה סעי' ה' והערוה"ש שם סעי' ט.

וכ"כ העמק דבר בפרשת יתרו, וז"ל: לא תחמד אשת רעך וכו', שמשתדל שיגרשנה הבעל, וכיוצא בזה מיירי המקרא בכל אשר לריעו שמשתדל שימכור לו, ורק הקדים הכתוב אשת רעך ללמדנו דמיירי באופן שאינו עומד למכור כמו באשה שאין ביד הבעל למכור אותה לאחר, עכ"ל. (ופרט זה יתבאר עוד לקמן).

וכ"כ הח"ח בספר המצוות הקצר מצות לא תעשה מ', ובסוף שמירת הלשון, וז"ל שם: עוד אמרתי לעורר על דבר אחד שנכשלין בו בנ"א. הנה ידוע שעון גזל הוא בין מאחרים ובין מקרוביו, ואפי' מאביו ואמו, כדאי' בב"ק גזל משל אביו וכו'. ופשוט דהוא הדין הלאו דלא תחמוד שייך גם כן לכל. ועיין בחו"מ דהלאו דלא תחמוד אינו בחומד בלב לבד, כי אם כשמרבה עליו רעים להפצירו עד שיתן לו. וא"כ לפי זה אם נתקשר עם אחד בכתיבת התנאים להשיא לו בתו, וגמרו ביניהם הנתינות של כל אחד דקודם הגמר הרשות ביד כל אחד לבקש מה שבלבו, דבלא זה אינו רוצה להתקשר עמו. ולאחר זה הפציר במחותן שיוסיף לו עוד ועוד, לכאורה יש בזה הלאו דלא תחמוד. וכן כל כהאי גוונא נתינות של רשות [לאפוקי של צדקה] שאין בלבו של הנותן ליתן כי אם לאחר הפצרת רעים, יש בזה משום לא תחמוד, עכ"ל.

ויש להעיר דדבר זה מצוי הרבה בין חברים וקרובים וצריך להזהר בזה.

ובעצם דברי השמירת הלשון שמבואר בדבריו שהמפציר בחביוו שיתן לו ממון עובר בלא תחמוד, עיין משי"ת לקמן באות י"ח.

ג.

שיטת הראב"ד

והראב"ד בפ"א מהל' גזלה הל' ט' כתב דלא תחמוד היינו דוקא בגוונא שהמוכר לא אמר רוצה אני. ועיין מ"מ שביאר דס"ל לראב"ד דאיסור לא תחמוד הוא נטילת החפץ בעל כרחו של הבעלים, ומשו"ה כתב הראב"ד דהו"ל לאו שיש בו מעשה, ומה"ט נמי כתב דהטעם דלא לקי על לא תחמוד הוא משום דחייב להשיב את החפץ לבעליו והו"ל לאו שניתן להשבון, דכיון דהבעלים לא אמר רוצה אני לא חלה המכירה והוא עדיין של בעליו. ומשמע בראב"ד דגם הוא מודה לרמב"ם דלא תחמוד הוא אפי' אם נתן דמים, וכמשמעות הגמ' בב"מ ה:.

וכשיטת הראב"ד כתבו גם התוס' בסנהדרין כ"ה: ד"ה מעיקרא בתירוצם השני, וכן מצדד המ"מ, וכן משמע בספר יראים סי' קט"ו (במהדורה שעם פי' תועפות ראם).

ד.

שי' התוס' בסנהדרין כ"ה:

כתבו התוס' בסנהדרין כ"ה: ד"ה מעיקרא וז"ל: וי"ל דלא תחמוד משמע דלא יהיב דמי, וכי יהיב דמי ליכא לא תחמוד כלל. וא"ת והא אמרינן בפ"ק דב"מ (ה:) לא תחמוד בלא דמי משמע להו, משמע לאינשי דווקא הוא דמשתמע כך אבל הם טועים דלא תחמוד הוא אפי' בדיהיב דמי, וי"ל דמשמע להו דקאמר ר"ל דכן נמי הוא האמת, עכ"ל. וכ"כ הסמ"ג במצות ל"ת קנ"ח.

וכן כתב בספר כריתות (לר"ש מקינון) שער ג' סי' קמ"ד וז"ל: מצינו לשון "משמע להו" וכן הלכתא, כי הא דפרק קמא דבבא מציעא לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, וכן האמת. ומשמע להו ר"ל וא"כ אין העולם טועים בזה וכו'.

ובתירוצם השני כתבו התוס' דהיכא דלא אמר רוצה אני עובר בלא תחמוד אפי' אם יהיב דמי, וכשיטת הראב"ד וכנ"ל. וכן מבואר בתוס' ב"ק ס"ב. ד"ה חמסן. (ומה שכתבו שם התוס' שחמסן מדאוריתא היינו דוקא היכא דלא יהיב דמי, היינו לגבי מאי דכתיב ביה בחמסן אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס, דס"ל לתוס' דאיכא למשמע מהתם דחמסן פסול לעדות מדאוריתא. ועל זה כתבו התוס' שחמסן הוא דוקא בדלא יהיב דמי. אבל לא תחמוד איכא אפי' בדיהיב דמי, וכמש"כ התוס' שם להדיא בראש הדיבור).

וי"ע אם מש"כ התוס' בתי' הראשון דהיכא דיהיב דמי ליכא לא תחמוד כלל, מיירי בדאמר רוצה אני או אפי' בדלא אמר רוצה אני. ונראה דמיירי אפי' בדלא אמר רוצה אני, דהרי הגמ' בב"מ ה: מיירי בדלא אמר רוצה אני ואפ"ה כתבו התוס' דכן הוא האמת דאם יהיב דמי ליכא לא תחמוד.

ונראה דאע"ג דכתבו התוס' דליכא לא תחמוד, איסורא מיהא איכא (עכ"פ מדרבנן), והראיה מדפסלו רבנן חמסן לעדות (סנהדרין כ"ה:) ומדמשביעין אותו שבועה שאינה ברשותו (ב"מ ה:).

שו"ר בספר קודש ישראל (הנדפס עם ספר הליכות עולם להרב אברהם יוסף אהרמן שליט"א) סי' כ"ז, שכתב דגם תוס' מודים שאסור מדאוריתא משום גזל, דכיון דלא אמר רוצה אני והקנין לא חל ודאי יש כאן גזל, אלא דמ"מ אינו נפסל בכך לעדות כיון דעיקר הלאו דלא תגזול לאו בהכי מיירי, וע"ש שהאריך. ומסתברא כוותיה.

אמנם עיין בקוב"ש ב"ק סי' א' שלא כתב כן.

ה.

שיטת החינוך

כתב החינוך במצוה ל"ח וז"ל: שלא להעלות במחשבתנו לעשות תחבולה לקחת לנו מה שהוא לזולתנו מאחינו, שנאמר לא תחמוד בית רעך וגו'. וכבר הוכיחו ז"ל מפסוק אחר וכו' שאיסור לאו דלא תחמוד אינו נגמר עד שיעשה בו מעשה. ואפי' נתן הדמים לחבירו על החפץ עובר ג"כ על לאו דלא תחמוד, שאין לאו דלא תחמוד נתקן בנתינת הדמים כל זמן שדרך הכרח לקחו ממנו, כן הוא הפי' האמיתי לרבותינו ז"ל, עכ"ל. וכן מבואר גם בשערי תשובה (שער ג' סי' מ"ג) שבאיסור לא תחמוד הוזהרנו שלא להסכים במחשבתנו לעשות תחבולה לקחת חפץ של אחר, וכבר העתקתי דבריו לעיל.

והנה פתח החינוך באיסור מחשבה וסיים שאין האיסור נגמר עד שיעשה מעשה, ונראה בביאור דבריו שעצם איסור לא תחמוד הוא המחשבה [כי לשון חמדה נופל על חמדת הלב], אלא דילפינן מקרא דבמחשבה גרידא לא נשלם האיסור עד שיעשה מעשה.

[ודעת הרמב״ם והשו״ע דמחשבה זו אסורה מדין לא תתאוה, וכמשי״ת בס״ד].

ובמש״כ החינוך שאין לאו דלא תחמוד נתקן בנתינת הדמים כל זמן שדרך הכרח לקחו ממנו, יש להסתפק אם היינו דוקא בדלא אמר רוצה אני, וכשי׳ הראב״ד, או כהרמב״ם דס״ל דאיסור לא תחמוד הוא אפי׳ כשאמר רוצה אני, כיון שלא מכר לו מרצונו אלא מחמת האונס וההפצרות. [ועיין מנ״ח ובהערה ט׳ שבגליון ספר החינוך בהוצאת מכון ירושלים].

עוד כתב החינוך וז״ל: משרשי מצוה זו לפי שמחשבה רעה היא זו, וגורמת לאדם תקלות הרבה. שאחר שיקבע במחשבתו לקחת ממנו אותו הדבר שחמד, מתוך אותה תאוה רעה לא ישגיח בשום דבר, ואם לא ירצה חבירו למכרו יאנוס אותו ממנו, ואם יעמוד כנגדו אפשר שיהרגנו, כאשר מצינו בנבות שנהרג על כרמו שחמד ממנו אחאב. דיני המצוה איך ראוי להתרחק הרבה מן המדה הרעה הזאת מבוארים במקומות בתלמוד בפיזור ובמדרשות. ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ובנקבות. ועובר עליה וחמד אפי׳ עשה בו שום מעשה אינו חייב מלקות לפי שהוא דבר שניתן להשבון, שהרי אפי׳ אנסו ממנו להשבון ניתן, ומ״מ הרי הוא כעובר על מצות מלך יתעלה וכמה שלוחים יש למלך יתעלה ליטול נקמתו ממנו, עכ״ל.

ו.
הדין במחשבה או בהפצרה לבד, לרמב״ם ולחינוך

הנה שיטת הרמב״ם דאיסור לא תחמוד הוא ההפצרה בחבירו שיתן לו החפץ, ומ״מ כתב הרמב״ם דאינו עובר בלאו עד שיקח החפץ שחמד, ויל״ע האם ביאורו הוא דהיכא דלא לקח החפץ לא עבר כלל, או שגם בזה יש איסור אלא שלא עובר על הלאו בשלימותו עד שיקח החפץ שחמד (ואם לא לקח הו״ל כעין חצי שיעור). וגם בדעת החינוך יש להסתפק כן.

וכתב הסמ״ק במצוה י״ט וז״ל: שלא לחמוד דכתיב לא תחמד, ואע״ג דאמרינן במכילתין יכול בדברים ת״ל ולקחת לך מה להלן מעשה אף כאן מעשה, מכל מקום נראה שאף בלב אסור אך אינו נגמר להתחייב עליו עד שיעשה מעשה, עכ״ל.

וכתב בפירוש זה השער על השערי תשובה (שער ג׳ סי׳ מ״ג), דגם דעת רבינו יונה כן היא, דהרי כתב הרבינו יונה להדיא וז״ל: והוזהרנו גם על מחשבת הדבר הרע הזה שלא נסכים במחשבתנו לעשותו, שנאמר לא תחמוד, עכ״ל, ומ״מ משמע מסדר דבריו שעיקר לאו דלא תחמוד היינו שלא להשתדל לקחת ממון של אחר בתחבולות או באונס.

ז.
דעת הרמב״ם והשו״ע במצות לא תתאוה

כתב הרמב״ם בפ״א מהל׳ גזילה הל׳ י׳ וז״ל: כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו וכן כל כיוצא בהם משאר דברים שאפשר לו לקנותן ממנו, כיון שחשב בלבו האיך יקנה דבר זה ונפתה לבו בדבר, עבר בלא תעשה, שנאמר לא תתאוה, ואין תאוה אלא בלב בלבד.

והטוש״ע [בסי׳ שנ״ט סעי׳ י׳] העתיקו דבריו ופסקו כותיה.

וכ״כ הגר״ז בחו״מ הל׳ גזילה וגניבה הל׳ ה׳, והח״ח בספר המצוות הקצר מצות ל״ת מ״א, והערוה״ש בסי׳ שנ״ט סעי׳ ט׳.

וכן משמע ברמב״ן בפי׳ התורה בפרשת ראה פרק י״ג פסוק ט׳ וז״ל: ואלו הלאוין כמו לא תתאוה ולא תחמוד, שאם התאוה בלב עובר בלאו הראשון ואם הוסיף לעשות כאשר חשב עובר גם בלאו השני, עכ״ל. [אמנם בעצם איסור לא תחמוד משמע מדברי הרמב״ן בפרשת ואתחנן דלא ס״ל כרמב״ם אלא כהראב״ד או כהתוס׳ בסנהדרין, וממי״א גם בלא תתאוה עובר רק אם חשב לקחת ממנו בעל כרחו, וכמש״כ המ״מ בדעת הראב״ד].

וכבר נתבאר דדעת החינוך והרבינו יונה דכה״ג אסור משום לא תחמוד.

עוד כתב הרמב״ם שם בהל׳ י״ב וז״ל: הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד, והקונה דבר

שהתאוה בהפצר שהפציר בבעלים או בבקשה מהן עובר בשני לאוין, לכך נאמר לא תחמד ולא תתאוה. ואם גזל עובר בשלשה לאוין, עכ"ל.

ח.
דעת החינוך

כתב החינוך במצוה תט"ז וז"ל: שנמנענו לקבוע מחשבותינו להתאות מה שביד אחד מאחינו בני ישראל, לפי שקביעות המחשבה בתאוה על אותו דבר יהיה סיבה לעשות תחבולה לקחת אותו ממנו ואף על פי שאין רצונו למכרו, או על ידי מקח או על ידי חליפין או בחזקה אם לא נוכל בענין אחר, ועל זה נאמר ולא תתאוה בית רעך וגו'. ושם בסו"ד כתב החינוך וז"ל: ועובר על זה וקובע מחשבתו להתאוות מה שיש לזולתו עובר על לאו זה, ואין בו מלקות לפי שאין בו מעשה, אבל ענשו גדול מאוד לפי שהוא סיבה לכמה תקלות כמו שידוע במעשה אחאב ונבות, עכ"ל.

ויש חילוק גדול בין דעת הרמב"ם וסייעתו לדעת החינוך, דבחינוך משמע דאיסור לא תתאוה היינו שלא לקבוע מחשבתו לחשוק ולהשתוקק מה שביד חבירו, ולהרמב"ם האיסור הוא דוקא בשחשב ונפתה לבו לעשות תחבולה לקנות דבר זה מחבירו (וכמשי"ת לקמן בס"ד באות י"ב בד"ה וכיון).

וכשיטת החינוך משמע גם בתשובת הרא"ש כלל צ"ה סי' א', שכתב וז"ל: דשלש עברות הן בענין גזל, הראשונה במחשבה שמתאוה בלבו לממון חבירו, והשניה בדבור שמדבר אילו היה אותו הממון שלו, והשלישית במוציא מחשבתו ודבורו לפועל והולך וגוזל ממון חברו, וכו'. ועיין בב"ח ובדרישה בסוס"י שע"א שכתבו דמש"כ הרא"ש שיש כאן עבירה ראשונה במחשבה ושניה בדיבור, אין פירושו שיש לאו בפנ"ע על הדיבור, אלא בין במחשבה ובין בדיבור האיסור הוא משום לא תתאוה, אלא דהיכא שמדבר בפיו מגדיל האיסור טפי.

וממש"כ הרא"ש שיש עבירה במה שמדבר אילו היה אותו הממון שלו, ש"מ שיש איסור בעצם מה שמתאוה לממון חבירו ואפי' אם אינו מחשב היאך לקנות דבר זה ולא גמר בלבו לקנות הממון. אמנם עדיין יל"ע בדעת הרא"ש אם האיסור הוא משום לא תחמוד או משום לא תתאוה.

ועיין בדרישה בסוס"י שע"א שנסתפק בדעת הרא"ש, וכתב דאפשר דאין זה לאו גמור, אלא רק עבירה משום לאו דלא תחמוד (וכמש"כ הסמ"ק במצוה י"ט, והעתקתיו לעיל). [וע"ש בב"ח].

וכ"כ הפלא יועץ בערך חמדה וז"ל: ואפי' אם לא השתדל רק חשב בלבו שהיה חפץ שיבוא חפץ זו לידו הרי עבר על לאו דלא תתאוה. וצריך להתחזק ולחשוב כי הכל הבל הבלים דברים שאין בהם ממש, ולא יחמוד ולא יתאוה ולא ישאל חפץ במתנה מחבירו כי תכף עובר על לא תחמוד, ואם הנותן לא בעין יפה נותן איכא נמי סרך גזל, על כגון זה נאמר ושונא מתנות יחיה.

שוב מצאתי במס' כלה רבתי פרק ו' שמבואר שם שאסור לחשוב ממון פלוני לו יהא לי. ויתבאר לקמן באות כ"א.

עוד כתב הפלא יועץ וז"ל: ואם רוצה להתאוות, ככה יתאוה, מי יתן והיה שיזמין לי השם יתברך חפץ כזה, עכ"ל. והוסיף עוד וכתב: וגם זה הבל ורעות רוח, רק יחמוד איש להשיג חכמה ותבונה ומדות טובות וישרות ולהדמות לקדושי עליונין, כגון דא מצוה לקנאות ולחמוד ולאהבה, עכ"ל.

ט.
הערה בדעת הרמב"ם

ויש להעיר דברמב"ם בספר המצוות מל"ת רס"ה ורס"ו, משמע כדעת ספר החינוך ודלא כמש"כ בספר היד. דז"ל במצות לא תחמוד [מל"ת רס"ה]: הזהירנו מהשים מחשבתינו לעשות תחבולה כדי לקנות מה שברשות זולתנו מאחינו, והוא אמרו לא תחמוד בית רעך. ולשון מכילתא לא תחמוד יכול אפי' חומד בדיבור תלמוד לומר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך, מה להלן עד שיעשה מעשה אף כאן עד שיעשה מעשה. הנה יתבאר לך כי זה הלאו מזהיר מהערים עד שנקח לעצמנו הדבר שאנחנו חומדים אותו מממון אחינו וכו'. פתח הרמב"ם באיסור מחשבה וסיים באיסור עשיית תחבולה, ולכאו' כוונתו שעצם איסור לא תחמוד הוא המחשבה [כי לשון חמדה נופל על חמדת הלב], אלא דילפינן מקרא דאינו עובר במחשבה גרידא אלא א"כ בא

לידי מעשה, וכדמשמע בחינוך, (ועיין משי"ת בזה לקמן באות י"ד). וכן במצות לא תתאוה [מל"ת רס"ו] משמע מלשונו כדברי החינוך, וצ"ע.

וכבר עמד על זה רבינו הבן איש חי זצ"ל בספרו רב ברכות (מערכת הל' כלל ב' ד"ה גם עוד, וד"ה והנה מפשטות). ותי' בדוחק.

י.
דעת היראים והסמ"ג והסמ"ק

אבל היראים בסי' קט"ו והסמ"ג במצות ל"ת קנ"ח והסמ"ק במצוה י"ט, כתבו דלא תתאוה ולא תחמוד חדא מילתא נינהו (למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה).

יא.
הערה בגדר איסור לא תחמוד לדעת הרמב"ם ורבינו יונה

כתב הגאון הרב זלמן נחמיה גולדברג שליט"א בקובץ בית אהרן וישראל (ניסן אייר תשנ"ט), דנראה דהרמב"ם ורבינו יונה לאו בחדא שיטתא קיימי, ויש הפרש גדול ביניהם. דלרבינו יונה האיסור הוא לקיחת החפץ בעל כרחו (וה"ה ע"י ריבוי תחנונים עד שיבוש להשיב פניו, דהו"ל כמו הכרח ואונס), והו"ל כעין גזל. ואילו לרמב"ם האיסור הוא בעצם ההפצרה וההשתדלות להשיג חפץ של חבירו, [אלא שאינו עובר בלאו זה אא"כ הועילו ההפצרות וההשתדלות עד שלקח החפץ]. וכמש"כ המ"מ הנ"ל גבי מש"כ הרמב"ם שאין לוקין על לא תחמוד משום שאין בו מעשה, ופירש המ"מ וז"ל: אבל דעת רבינו ז"ל שהאיסור אף ברצון המוכר הוא, ועל כן כתב שאין בו מעשה, לפי שנטילת החפץ ברצון המוכר הוא נעשה אבל ההשתדלות אשר השתדל לרצותו הוא האיסור וכו' ובהשתדלות לא היה מעשה, עכ"ל. והיינו שאיסור לא תחמוד איננו עצם נטילת החפץ של חבירו, אלא ההפצרה והכבדת הרעים להשיג החפץ, שזהו מעשה של חמדה.

(בלשון אחר י"ל לפו"ר: דלרבינו יונה איסור לא תחמוד הוא משום דהו"ל כעין גזל, והו"ל מסוג האיסורים שבין אדם לחבירו, ואילו לרמב"ם האיסור הוא מחמת החומד בעצמו).

וכעין זה פירש בדעת הרמב"ם, רבינו הבן איש חי זצ"ל בספרו רב ברכות (במערכת הל' כלל ב' ד"ה והנה ודע כי יש). וע"ש מה שנסתפק לפ"ז.

ונפק"מ דלרבינו יונה שהאיסור הוא משום שנוטל מחבירו בעל כרחו, מסתבר שאין לחלק בין חומד חפץ מסוים לחומד ממון שאינו מסוים. משא"כ לרמב"ם שהאיסור הוא ההפצרה שהיא מעשה החמדה, אפשר שלא תחמוד היינו דוקא בחומד חפץ מסוים דזה מקרי חמדה, אבל החומד ממון סתם ומפציר בחבירו יש מקום לומר דזה לא מקרי חמדה ואינו עובר בלא תחמוד, וכמו שכתבתי לקמן בשם הגרי"פ פערלא זצ"ל.

וכן נפק"מ במש"כ הרבינו יונה הנ"ל שאיש נכבד אסור לו לשאול מעם חבירו מקח או מתת בלתי אם ידע כי נתון יתן לו בלב שלם ונפש חפצה, דלפמשנ"ת נראה שרבינו יונה לשיטתו דס"ל שהאיסור הוא מחמת האונס שהוא אונס את חבירו, אבל לדעת הרמב"ם וסייעתו דמשמע דס"ל שהאיסור מחמת ריבוי ההפצרה וההשתדלות, בכה"ג שלא הרבה להפציר לכאו' אין איסור לא תחמד.

אמנם עיין בספר רב ברכות לרבינו הבן איש חי זצ"ל (מערכת הל' כלל ב' ד"ה המורם מכל האמור) שמצדד שגם הרמב"ם מודה למש"כ רבינו יונה שבכה"ג אסור אפי' בבקשה גרידא בלא הפצרה, ולפמשנ"ת דבריו מחודשים, דהרי איהו גופיה מפרש שם בדעת הרמב"ם כעין משנ"ת וכנ"ל, ולפ"ז לכאו' בכה"ג אין איסור לא תחמד דהרי אין כאן ריבוי הפצרה. ויש לישב.

אחי"ח 1234567

עוד נפק"מ דלרבינו יונה אם לבסוף נתרצו הבעלים לתת לו ברצון גמור אין כאן לאו דלא תחמוד. ולרמב"ם עבר בלא תחמוד. ואפשר עוד דאפי' לא הכביד עליו באופן של הכבדה בעל כרחו כלל, אלא הרבה לדבר על לבו עד שנתרצה לו ברצון גמור, או הרבה לו ממון עד שנתרצה ברצון, אפשר דלרמב"ם גם בכה"ג הו"ל מעשה חמדה ואסור, וכמש"כ כמה אחרונים והעתקתי דבריהם לקמן בסמוך. עכת"ד הגאון הרב זלמן נחמיה שליט"א בתוספת ביאור והרחבה.

וכמדומני שהביאור הנ"ל בדברי רבינו יונה אינו מוכרח, דכמדומה די"ל דאע"ג דשורש האיסור הוא משום דרדא דגזל ומשום שהוא בא

ליטול ממון חבירו בעל כרחו, אעפ"כ י"ל דהאיסור דלא תחמוד לא מיירי בעצם הלקיחה אלא קאי על עשית התחבולות וההכבדה על חבירו, דעצם התחבולות וההכבדה על חבירו בעל כרחו נאסרו בלא תחמוד, וצ"ע. וגם בדעת הרמב"ם י"ל כן, שאין האיסור משום התאוה היתירה שבאה לידי מעשה, אלא האיסור הוא בהכבדה על חבירו בעל כרחו, וצ"ע.

יב.
אופני ההשתדלות האסורים בלא תחמוד ובלא תתאוה, לרמב"ם וסייעתו

כבר העתקתי לשון רבינו יונה (בשער ג' סי' מ"ג) שכתב וז"ל: לא תחמד בית רעך ולא תתאוה בית רעך, הוזהרנו בזה שלא להתעולל עלילות ברשע לקחת שדה וכרם וכל אשר לרענו, גם כי נתן מכרם, וכו' ואם יכסוף אדם שימכור לו חבירו שדה או כרם או אחד מחפציו ולא יש את נפשו למכרו ואם יפצר בו ברוב דברי תחנונים יבוש להשיב פניו, אסור לפצור בו כי זה כמו הכרח ואונס, עכ"ל. מבואר בדבריו שאיסור לא תחמוד הוא דוקא בעושה עלילות ברשע או אונס לקחת משל חבירו, וה"ה שאסור להפציר בו עד שיבוש להשיב פניו, כי גם זה כמו הכרח ואונס. אבל אם לא אנסו אלא פייסו ברצי כסף עד שמכרו לו ברצון נפשו, שרי. וכן הרמב"ם בתחילת דבריו והשו"ע ועוד פוסקים הזכירו איסור רק באופן שהוא מפציר בו ומרבה עליו רעים, ומשמע לכאו' מזה דאיסור לא תחמוד הוא דוקא בכה"ג, שהוא לוחץ על חבירו בעל כרחו דומיא דהפצר והרביית רעים, אבל אם מרבה לו ממון עד שמתרצה ומוכר לו ברצון נפשו, לכאו' שרי.

וכיון שאין בזה איסור לא תחמוד, נראה דה"ה שאין איסור לא תתאוה בכה"ג שמחשב להרבות ממון וכה"ג כדי שימכור לו חבירו ברצון נפשו. דאיסור לא תתאוה לדעה זו הוא דוקא כשחושב לעשות מעשה האסור משום לא תחמוד, וכמש"כ הרמב"ן בפרשת ראה פרק י"ג פסוק ט' וז"ל: ואלו הלאוין כמו לא תתאוה ולא תחמוד, שאם התאוה בלב עובר בלאו הראשון ואם הוסיף לעשות כאשר חשב עובר גם בלאו השני, עכ"ל. וכן מוכח גם במ"מ פרק א' מהל' גזלה הל' י', שכתב שם דלדעת הראב"ד דאיסור לא תחמוד הוא דוקא באופן שהמוכר לא אמר רוצה אני, ה"ה שאיסור לא תתאוה הוא דוקא כשמתאוה לקנות בדמים שלא ברצון הבעלים. [וכן לרבינו יונה הנ"ל איסור המחשבה (האסור לדידיה משום לא תחמוד) הוא דוקא בחושב ומסכים בלבו לעשות מעשה האסור משום לא תחמוד, כמבואר שם בדבריו, שביאר שם שאיסור לא תחמוד היינו שלא להתעולל עלילות ברשע לקחת שדה וכרם וכל אשר לרענו, ואח"כ הוסיף וכתב: והוזהרנו גם על מחשבת הדבר הרע הזה שלא נסכים במחשבתנו לעשותו, שנאמר לא תחמוד, עכ"ל].

אבל בספר חרדים (סמוך לתחילת מל"ת) כתב וז"ל: וכשישתדל ליקח הקרקע או המטלטלין מחברו שלא היה בדעתו למכרן, אלא שהפציר עליו וכו' או הרבה לו דמים עד שלקחו אז עבר על לא תחמוד, עכ"ל. ולכאו' הרבה לו דמים מיירי שנתרצה המוכר מחמת ריבוי הדמים, ואעפ"כ כתב החרדים שאסור משום לא תחמוד.

וכן בערוה"ש סי' שנ"ט סעי' י"ג כתב וז"ל: ודע דמדברי הרמב"ם שהבאנו מתבאר דעל לאו דלא תחמוד עוברים אף כשנתן מעות והמוכר נתרצה, ולכן יזהר אדם מלקנות שלא אצל חנוני אם לא כשהמוכר מבקש ממנו שיקנה, עכ"ל. ואולי למד הערוה"ש דבר זה ממש"כ הרמב"ם בהל' י"ב, דהקונה דבר שהתאוה, בבקשה שבקש מהבעלים, עובר בשני לאוין. [ומדברי הערוה"ש משמע לכאו' דאפי' אם המוכר הסכים למכור לו בשויו בלא הפצרה ובלא ריבוי דמים, נמי אסור משום לא תחמוד כיון שהחפץ לא היה עומד למכירה, ואינו מוכרח, וצ"ע]. וכן הפלא יועץ בערך חמדה כתב וז"ל: וכל המשתדל ליקח חפץ מחבירו בחינם או ברצי כסף עובר על לא תחמוד וכו', ולא ישאל חפץ במתנה מחבירו כי תכף עובר על לא תחמוד (משמע לכאו' אפי' בלא הפצרה, וצ"ע), ואם הנותן לא בעין יפה נותן איכא נמי סרך גזל [משמע מזה דברישא איירי כשהנותן נותן בעין יפה ואעפ"כ עובר בלא תחמוד], עכ"ל. וכן בברכת פרץ בפרשת יתרו בסוד"ה והנה, כתב דאם נתן לו דמים הרבה ועי"ז פעל שיתרצה עובר בלא תחמוד.

וכן משמע לכאו' מלשון הפרישה בסי' שנ"ט ס"ק י' שכתב וז"ל: שכאן איירי בדברים שקשה לאדם המוכר להיות זולתן (פי' כגון ביתו כדמשמע מדברי הפרישה בסו"ד) וא"א למכרן כי אם בקושי ומ"מ הוא אפשר לקנותן במפייס אותו ברצי כסף טובא וכו', דעובר בלא תחמוד כשקנאן וכו', מיירי באין לו בתים הרבה וכן אינך הם דברים הצריכים לו, דצריך לחשוב מחשבה איך יכול לפייסו ולקנותו בזה דוקא שייך לא תתאוה, עכ"ל. אמנם יש לדחות, די"ל דהפרישה מיירי באופן שמלבד ריבוי הממון והפיוסים הוא גם מפציר בו ומרבה עליו רעים דהיינו לא תחמוד, (אבל בזה לבד עדיין לא ימכור לו את ביתו דהא א"א לו בלא ביתו, ולכן הוצרך הפרישה לאוקמי שמלבד ההפצר והרביית רעים הוא גם מרבה לו רצי כסף ופיוסים), וכמדומה שזה קצת דוחק בלשון הפרישה, וצ"ע.

ובמה שהבאתי לעיל ראיה מדברי רבינו יונה דמוכח מדבריו דבכה"ג שרי, יש להעיר דלפי דברי הגאון הרב זלמן נחמיה גולדברג שליט"א, שכתב שיש פלוגתא בין הרמב"ם ורבינו יונה בגדר איסור לא תחמד, והבאתי דבריו לעיל, א"א להביא ראיה מדברי רבינו יונה לדעת הרמב"ם והשו"ע.

ושורש צדדי הספק בזה הוא, דיל"ע בגדר איסור לא תחמד להרמב"ם והשו"ע וסיעתם, האם שורש האיסור הוא כעין גזל, והיינו שהאיסור הוא מה שהוא בא על חבירו בעל כרחו ליטול ממונו, [ואע"פ שלבסוף נתן לו ברצונו, מ"מ בעצם מה שהוא בא עליו בעל כרחו ליטול ממונו יש דרא דממונא והו"ל כעין גזל], וא"כ הני מילי במפציר או מרבה רעים שהוא בעל כרחו, אבל אם מרצהו ברצי כסף או שמדבר על לבו עד שמתרצה ברצון גמור, שרי. או ששורש האיסור הוא גודל החמדה לממון חבירו וריבוי ההשתדלות להשיגו [שזהו מעשה של חמדה], ואם זהו גדר האיסור מסתבר שאפי' במרצהו ברצי כסף או שמרבה לדבר על לבו נמי אסור, דריבוי ההשתדלות הוא מה שאסרה תורה בלא תחמוד. (ובפלא יועץ ובערוך השלחן הנ"ל משמע לכאו' דס"ל דכל השתדלות נאסרה [בחפץ שאינו עומד למכירה] ואפי' בלא ריבוי. וצ"ע).

(ועיין מש"כ בזה בספר "לרעך כמוך" בתשובת מורנו הגר"ח קניבסקי שליט"א. ועיין גם בספר אמרי יעקב [להרה"ג ר' יעקב מאיר שטרן שליט"א על חושן משפט] סי' ז' סעיף ה' בביאורים ד"ה או בבקשה, שנסתפק איך הדין בבקשה בלא הפצרה. וע"ש מש"כ לגבי אופן שהוא פחות מבקשה). וצ"ע בכל זה.

יג.

עוד בענין הנ"ל

כתב הרבינו יונה הנ"ל, דאיש נכבד אשר אין משיבין פניו ריקם, אסור לו לשאול מעם חבירו מקח או מתנה, אפי' בלא הפצרה, אא"כ הוא יודע שהנותן נותן לו בנפש חפצה. דבאדם כזה אפי' כשהוא רק מבקש בלבד, הוא כמו הכרח ואונס, עכת"ד. ואפשר שזוהי כוונת הרמב"ם במש"כ שם (בפ"א מהל' גזלה) בהל' י"ב: והקונה דבר שהתאוה בהפצר שהפציר בבעלים "או בבקשה מהן" עובר בשני לאוין, על זה נאמר לא תחמוד ולא תתאוה, עכ"ל. ולכאו' קשה דכאן כתב הרמב"ם דבבקשה גרידא עובר על לא תחמוד ולא תתאוה, ואילו בהלכה ט' משמע דדוקא כשהרבה עליו רעים או שהפציר בו, אבל בבקשה גרידא אינו עובר. ולפי מש"כ רבינו יונה, י"ל דמש"כ הרמב"ם בהל' י"ב דבבקשה מהבעלים איכא לא תחמוד, מיירי באדם נכבד וכל כה"ג, דבכה"ג אפי' בבקשה גרידא הו"ל כהפצר. (ובסמוך יתבאר בס"ד עוד דרך לבאר דברי הרמב"ם).

ועל פי דברי רבינו יונה אלו כתב בספר משפטי התורה (להרב צבי שפיץ שליט"א) (בסי' פ"א אות ד') וז"ל: אסור לבקש מחבירו לפנימיה וכדומה, שיתן לו חלק מדברי מאכל שקנה או שקבל מקרוביו וכיו"ב, אם הוא יודע שרק מחמת שלא יכול לסרב לו הוא יתן לו את המאכל, עכ"ל, (וע"ש מש"כ אופני היתר בזה).

ונ"ל דמש"כ שם אם יודע שרק מחמת וכו', אין לשונו מדוקדק בזה, דהרי בלשון רבינו יונה מוכח, דבאופן שחבירו לא יכול לסרב לו אסור לבקש ממנו אפי' אם יתכן שהאמת היא שהוא נותן לו ברצון ובנפש חפצה ולא מחמת הבושה, ורק באופן שיודע שהוא נותן בנפש חפצה רק אז שרי.

[ועדין יל"ע איך הדין באופן שהוא מסופק על עצם הדבר האם חבירו מתביש לסרב לו, די"ל דהו"ל ספיקא דאוריתא ולחומרא, וצ"ע].

יד.

עוד בענין הנ"ל

עוד שמעתי מהרב הלל כהן שליט"א מלומדי כולל חזו"א, (ואפשר שהוספתי או שיניתי קצת מדבריו), ליישב סתירת הרמב"ם הנ"ל, דבהלכה ט' משמע דדוקא המפציר בחבירו עובר בלא תחמד אבל בבקשה גרידא בלא הפצר ובלא הכבדה אינו עובר, ואילו בהל' י"ב כתב שהקונה דבר שהתאוה וכו' או בבקשה מהן עובר בשני לאוין. די"ל דאע"ג דבבקשה גרידא ליכא שום איסור, מ"מ באופן שהבקשה היא מתוך חמדת הלב האסורה משום לא תתאוה, דהיינו שהתאוה וחשב בלבו היאך יקנה ונפתה לבו בדבר, הו"ל הבקשה גרידא מעשה חמדה ואסור משום לא תחמוד, כיון שבקשה זו נובעת מתוך חמדה האסורה. ועוד דכיון שדעתו שאם לא יתרצה בבקשה זו יוסיף להשתדל להשיג את החפץ [דהרי מיירי שנפתה לבו בדבר], נמצא שבקשה זו היא תחילת ההשתדלות המוגדרת כחמדה, וממילא גם בקשה זו שם חמדה עליה ואסורה משום לא תחמוד, עכ"ד וצ"ע.

ואולי י"ל עוד כעי"ז, דשמא י"ל דמש"כ הרמב"ם בהל' י"ב שאם קנה דבר שהתאוה בבקשה מהבעלים עובר בלא תחמוד, אין האיסור מחמת הבקשה אלא מחמת המחשבה, דלשון חמדה שייך [גם] בחמדת הלב, אלא דבמחשבה גרידא ליכא לא תחמוד משום דילפינן מקרא שאינו עובר בלא תחמוד עד שיקח החפץ שחמד, וכמש"כ הרמב"ם בהל' ט', ורק לא תתאוה איכא. אבל אם הגיעה מחשבה זו עד שלקח החפץ שהתאוה, עובר בלא תחמוד [ויש לפלפל בזה]. וממילא בענייננו שחמד בלבו (דהיינו שחשב תחבולות היאך יקנה דבר זה ונפתה לבו בדבר) וגם לקח את החפץ שחמד, עובר בלא תחמד, ואע"ג שלקחו ע"י בקשה גרידא ולא ע"י הפצרה האסורה משום לא תחמד. דהאיסור הוא חמדת הלב, אלא דיש תנאי באיסור שאינו עובר אלא א"כ לקח החפץ שחמד, והכא הרי נתקיים התנאי, וצ"ע.

וכמדומה דלפ"ז יש ליישב גם את סתירת הרמב"ם מדבריו שבהל' ט' לדבריו שבספר המצוות (ל"ת רס"ה), וצ"ע.

[ושני תירוצים אלו שייכים רק אי נימא דלאו דלא תחמוד הוא מחמת עצם חמדתו לממון חבירו, וכמשנ"ת לעיל בשם הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג שליט"א, אבל אי נימא דאיסור לא תחמוד הוא מעין גזל ומשום שהוא כופה את חבירו למכור או לתת לו, ליכא לשנויי הכי. ואפי' לפי דרך זו שהאיסור הוא משום החמדה לממון חבירו, נ"ל שתירוצים אלו דחוקים וקשים מסברא, ומ"מ כתבתים משום שהתירוץ הראשון שכתבתי לפרש דברי הרמב"ם על פי הרבינו יונה, נ"ל דוחק בלשון הרמב"ם].

טו.

איכות המחשבה האסורה משום לא תתאוה לרמב"ם וסיעתו

כתב הרמב"ן בפי' התורה בפרשת ראה פרק י"ג פסוק ט' וז"ל: שאם התאוה בלב עובר בלאו הראשון ואם הוסיף לעשות כאשר חשב עובר גם בלאו השני, עכ"ל. משמע דהחושב לקחת ממון חבירו באופן האסור משום לא תחמוד, הרי הוא עובר בלא תתאוה. [וכן מבואר ברבינו יונה ובחינוך שהעתקתי לעיל, אלא דלדידהו איסור המחשבה איננו משום לא תתאוה אלא משום לא תחמוד].

עוד כתב הרמב"ן בפרשת ואתחנן, וז"ל: והוסיף ביאור בדבור ולא תחמוד וכו' וביאר כי יכנס בכלל חמדה אפי' התאוה, כי אם יתאוה לגזול מחברו דבר מכל אשר לו ולא יוכל לעשות כן כי הוא תקיף ממנו או שיש במקומו אימת מלכות, עובר בלאו הזה, עכ"ל. ויל"ע מדוע צייר הרמב"ן דוקא בכה"ג שהוא לא יכול לגזול. ונראה לומר דס"ל לרמב"ן דבמחשבה בעלמא לגזול עדיין אינו עובר בלא תתאוה, ודוקא היכא שנפתה לבו והסכים לעשות כדבר הרע הזה, אז עובר בלא תתאוה, [וכדמשמע בלשון הרמב"ם]. וא"כ אם יכול לגזול הרי יגזול ויעבור גם בלא תחמוד, ולכן צייר הרמב"ן באופן שאיננו יכול לגזול, דבכה"ג לא שמענן מלא תחמוד אלא מלא תתאוה. ואולי י"ל דזהו גם טעמו של הטור בסי' שנ"ט שכתב בביאור לאו דלא תתאוה דקאי על

דברים שא"א לו לקנותו ממנו. ונראה שזהו ביאור מש"כ הרמב"ם "ונפתה לבו בדבר".

והנה בספר חרדים סמוך לתחילת מצוות לא תעשה, כתב וז"ל: אבל על לאו דלא תתאוה משגמר והסכים להשתדל בכל עוז לקנותו ממנו, מיד עבר, דאין תאוה אלא בלב, עכ"ל. משמע לכאורה שדעתו דבעצם מה שגמר בלבו לקנות החפץ באיסור איננו עובר בלא תתאוה, אא"כ גמר והסכים להשתדל בכל עוז לקנותו, ודלא כהראשונים הנ"ל, אמנם נראה די"ל דמש"כ החרדים "בכל עוז" אין רצונו לומר בכל עוז ממש, אלא כל שגמר בלבו להפציר ולהשתדל יותר מהמותר, היינו בכל עוז דקאמר, וצ"ע.

טז.
לא תחמוד בצדקה

כתב הח"ח בסוף ספר שמירת הלשון (הנ"ל) וז"ל: וכן כל כהאי גוונא נתינות של רשות [לאפוקי של צדקה] שאין בלבו של הנותן ליתן כי אם לאחר הפצרת רעים, יש בזה משום לא תחמוד, עכ"ל. מבואר בדבריו דהמפציר בחבירו שיתן צדקה אינו עובר משום לא תחמוד.

והני מילי כשידו משגת ליתן, אבל אם אין ידו משגת ליתן אסור, כמבואר בב"ב ח: שעל זה נאמר "ופקדתי על כל לוחציו" ואפי' על גבאי צדקה. וז"ל הרמב"ם בפ"ז מהל' מתנות עניים הל' י"א והטושו"ע ביור"ד סי' רמ"ח סעי' ז': אדם שוע שנותן צדקה יותר מהראוי לו, או שמיצר לעצמו ונותן לגבאי כדי שלא יתבייש, אסור לתובעו ולגבות ממנו צדקה, והגבאי שמכלימו ושואל ממנו עתיד הקב"ה ליפרע ממנו, עכ"ל. (וע"ש בפרישה ס"ק ז').

יז.
בחפץ העומד למכירה

כתב הנצי"ב בביאורו למכילתא [וכמו"כ בביאורו לתורה "העמק דבר", בקיצור], דבחפץ העומד למכירה שרי לשדל את המוכר למכרו לו ואין בזה לאו דלא תחמוד, והביא ראיה מגמ' ב"ב קנ"א. דאי' התם אחתיה דרב טובי בר רב מתנה כתבתינהו לנכסה לרב טובי בר רב מתנה בצפרא, לפניא אתא רב אחדבוי בר רב מתנה בכה לה וכו'. וקשה איך היה מותר לו להפציר בה שתתן לו את הנכסים, ולפי הנצי"ב מיושב שכיון שהיא לא מחזיקה את הנכסים לעצמה אלא רוצה ליתנם לרב טובי, מותר לרב אחדבוי להפציר בה שתתן לו, דומיא דחפץ העומד למכירה. וכתב שם שזהו גם הטעם במש"כ בתורה לא תחמוד אשת רעך, דבפנויה כיון שעומדת להנשא ליכא לא תחמוד. [וכן משמע במס' כלה רבתי פרק ו' דבכה"ג ליכא לא תחמוד אפי' אם אמר לה איקדשת לי ואמרה לא].

ועיין בשו"ת שבט הלוי (חלק ה' בסוף הספר בקונטרס המצוות מצוה י"ט) שכתב וז"ל: מדכתב רבינו (הרמב"ם) או כל דבר שאפשר לקנות ממנו, נראה דאפי' בסוחר שיש לו סחורה שדרכו למכור אותה, אלא שעכשיו אינו רוצה למכור משום טעם, והקונה הפציר עד שהסכים, הרי זה עובר בלא תחמוד. ופשוט הוא בעיני ולא כתבתי' אלא כנגד מי שעקש בזה, עכ"ל. ונראה דבאופן זה גם הנצי"ב מודה שעובר בלא תחמוד, והנצי"ב מיירי בגוונא שאין דעת המוכר לעכבו לעצמו אלא למכור לאחר, ובא שמעון ומפציר במוכר שלא ימכור לראובן אלא לו.

כתב הרב צבי שפיץ שליט"א בספר משפטי התורה (סי' פ"א אות ג') וז"ל: הקונה בחנות חפץ מסוים ומתמקח על מחירו אינו עובר על איסור. אולם אסור להכריח את המוכר ע"י הפצרות מרובות במיוחד, למכור לו במחיר מוזל שלא משתלם למוכר למוכרו במחיר זה, עכ"ל.

יח.
אופנים שעובר משום גזל ולא משום לא תחמוד

הקשה הגרי"פ פערלא בביאורו לספר המצוות לרס"ג ח"ב מל"ת רע"א (דף של"ו.), מ"ט כל גזלן אינו עובר גם על לא תחמוד, ומ"ט המשיג גבול עובר בא"י בב' לאוין ובחו"ל בלאו אחד (רמב"ם פ"ז מהל' גניבה הל' י"א), ולא אמרינן דעובר גם על לא תחמוד וממילא יעבור בא"י על ג' לאוין ובחו"ל על ב'.

ותי' (בדף של"ז.) וז"ל: ולכן נראה ברור דודאי לאו דלא תחמוד ולאו דלא תגזול שתי אזהרות חלוקות לגמרי נינהו, ואפשר לזו בלא זו. דכל היכא דאין כוונתו אלא לגוף החפץ עצמו ולא לדמיו, כגון שרואה אצל חבירו דבר נחמד בעיניו או שהוא צריך לחפץ זה ולכך הוא מתאוה וחומד

ליטלו לעצמו, אבל הוא רוצה לשלם דמי החפץ ככל אשר יושת עליו מהבעלים במחירו, ודאי לא שייכא בזה כלל אזהרת לא תגזול, אלא לא תחמוד בלבד, וכן שייכא בזה אזהרת לא תתאוה, אבל גזילה אין כאן. דגזילה אינה אלא כשבא להרבות הונו בממון חבירו. אבל היכא שאין כוונתו לגוף החפץ עצמו אלא לדמיו, דגם אם היה רואה חפץ אחר אצל חבירו ג"כ היה גוזלו, וגם הרבה אפשר לו למצוא כאלה אם היה רוצה לקנות, אלא שהוא לא בא אלא אדעתא דגזלת ממון בעלמא, בזה ודאי לא שייכא אזהרת לא תתאוה ולא אזהרת לא תחמוד, אלא אזהרת לא תגזול בלבד. ומיהו היכא שמתאוה וחומד גוף החפץ עצמו וגם אינו רוצה בתשלומין דמי החפץ, בודאי דבזה שייכי אזהרת לא תתאוה ולא תחמוד וגם אזהרת לא תגזול כאחת, דמשום תאוה וחימוד גוף החפץ הו"ל בכלל אזהרת לא תתאוה ואזהרת לא תחמוד ומשום דמי החפץ עובר בלאו דלא תגזול, עכ"ל.

וכעי"ז כתב רבינו הבן איש חי זצ"ל בספרו רב ברכות (מערכת הל' כלל ב' ד"ה ודע כי יש), שהחומד חפץ שאינו מסוים אינו עובר בלא תחמד.

וכמדומה דמלשון הרבינו יונה הנ"ל בשע"ת שער ג' סי' מ"ג, קצת משמע כדברי הרב ברכות והגרי"פ. דז"ל שם: לא תחמד בית רעך ולא תתאוה בית רעך, הוזהרנו בזה שלא להתעולל עלילות ברשע לקחת שדה וכרם וכל אשר לרעינו וכו', ואם יכסוף אדם שימכור לו חבירו שדה או כרם או אחד מחפציו וכו', אסור לפצור בו כי זה כמו הכרח ואונס. והחומד לקחת כל חפץ, והוא איש נכבד שאם ישאל שאלה אור פניו לא יפילון, אסור לשאול מעם רעהו מקח או מתת וכו', עכ"ל. הא קמן דצייר הרבינו יונה איסור לא תחמוד דוקא בחומד חפץ, ומשמע קצת מזה דבחומד ממון חבירו בעלמא ליכא לא תחמוד. אמנם אם נימא כמש"כ לעיל בשם הגאון הרב זלמן נחמיה גולדברג שליט"א דלדעת רבינו יונה איסור לא תחמוד הוא נטילת החפץ בעל כרחו, והאיסור הוא כעין גזל, מסתבר שאין לחלק בין חומד חפץ מסוים לחומד ממון חבירו סתם, ולפי דבריו צ"ל דלדעת רבינו יונה גם החומד ממון חבירו סתם עובר בלא תחמד [אמנם אכתי יש לדון בדעת הרמב"ם וסיעתו].

אבל בתשובת הרא"ש כלל צ"ה סי' א', משמע טובא שגם אם אינו חומד חפץ מסוים אלא חומד ממון חבירו סתם, נמי אסור. דז"ל שם: דשלש עברות הן בענין גזל, הראשונה במחשבה שמתאוה בלבו לממון חבירו, והשניה בדבור שמדבר אילו היה אותו הממון שלו, והשלישית במוציא מחשבתו ודבורו לפועל והולך וגוזל ממון חברו, וכו'. וכן בדברי הח"ח בסוף שמירת הלשון משמע להדיא דאזהרת לא תחמוד היא גם באופן שאינו חומד חפץ מסוים אלא חומד ממון חבירו, ומטעם זה כתב דהמפציר במחותן שיוסיף לו עוד ועוד עובר משום לא תחמוד, וכן כל כה"ג נתינות של רשות [לאפוקי של צדקה] שאין בלבו של הנותן ליתן כי אם לאחר הפצרת רעים, יש בזה משום לא תחמוד, עכ"ד.

ויש להעיר דהרוצה למכור חפץ ומפציר או לוחץ על חבירו שיקנה ממנו, הרי הוא חומד מעותיו של חבירו ולכאו' תלוי בנדון הנ"ל.

וראיתי בספר הר אפרים על המכילתא שהקשה על הגרי"פ מדוע לא יעבור בלא תחמוד בחומד ממון חבירו, והרי גם ממון חבירו הוא בכלל כל אשר לרעך. ונ"ל דס"ל לגרי"פ דעיקר ושורש לשון חמדה הוא על חמדת הלב, שחומד חפץ זה מפני מעלתו או יפיו וכיוצ"ב, אבל אם אינו חומד חפץ זה בדוקא אלא רוצה לגזול ממון חבירו לא נופל על זה לשון חמדה. (וגם במעות של חבירו שייך לא תחמוד אם יהיה לו איזה טעם שהוא חומד מעות אלו בדוקא).

ומטעם זה כתב הגרי"פ שם בדף של"ח סוד"ה וא"כ, וז"ל: וגם נראה דגזל ליתן לאחרים, אף שישנו בכלל אזהרת לא תגזול, מ"מ לא שייכא ביה אזהרת לא תחמוד, עכ"ל. ונראה דיל"פ דטעמו הוא דבכה"ג שאינו חומדו לעצמו כי אם לתת לאחרים ליכא חמדת הלב.

ובמכילתא משמע לכאו' דגם בחומד ליתן לאחרים יש לא תחמוד, דאי' התם: מה הפרט מפורש בדבר שאינו בא ברשותך אלא ברצון בעלים, אף אין לי אלא דבר שאי אפשר לבא ברשותך אלא ברצון בעלים, יצא שאתה חומד בתו לבנך או בנו לבתך. פי' דבנו ובתו בוגרת

יכולים לקדש ולהתקדש גם ללא דעת אביהם (מפרשים). ומבואר מזה דבלאו האי טעמא היה אסור משום לא תחמוד אע"ג שאינו חומד לעצמו אלא לבנו ולבתו. ואולי י"ל דשאני התם דשייכא חמדת הלב גם בחומד להשיא לבנו ולבתו.

[illegible] עיין שו"ת בצל החכמה ח"ג סי' מ"ה מש"כ בזה.

והערוה"ש בסי' שנ"ט תי' דלא תחמוד היינו דוקא היכא שמכביד עליו ומרבה עליו רעים, אבל אם מיד לקח בחזקה או בגנבה, אין כאן לא תחמוד אלא רק לא תגזול ולא תגנוב, ומש"כ הרמב"ם בפ"א מהל' גזלה הל' י"ב והשו"ע סי' שנ"ט סעי' י"ב, שאם גזל עובר בג' לאוין, מיירי דוקא באופן שבתחילה הכביד עליו והפציר בו ואח"כ גזל, וכדמיירי התם. וכ"כ בשו"ת מהר"ם שיק חלק א' מצוה ל"ח ס"ק ג'.

ונראה לי דכן משמע גם בדרישה בסוס"י שע"א, דכתב שם הדרישה בזה"ל: ואפשר וכו' וס"ל לרבינו דגם בלא תתאוה אינו עובר אלא היכא דבא על ידו לחימוד, דהיינו שנותן אח"כ דמים ולקחו מידו, ולא כשדעתו מתחילה ועד סוף לגוזלו דלא יבוא לידי לאו דחימוד לעולם, דהא וכו' וכשגזלו אח"כ עובר בלא תגזול ולא לאו דלא תחמוד, עכ"ל. ונראה ביאור דבריו כהערוה"ש הנ"ל דלא תחמוד היינו לרמב"ם במכביד עליו ומרבה עליו רעים, א"נ לראב"ד בנותן לו דמים, אבל היכא שגוזלו להדיא אין זה לא תחמוד אלא לא תגזול. [ומה שצייר הדרישה לא תחמוד בנותן דמים ולא תגזול באינו נותן דמים, היינו משום שכן הוא אורחא דמילתא דבחומד דברים גדולים כגון בית ושדה לא שכיח שיוכל להפציר לתת במתנה בלא דמים, ומשו"ה צייר הדרישה לא תחמוד בדמים, ובלא דמים הוא לא תגזול (וכן משמע לי מדברי הדרישה שם לעיל בסמוך ואכמ"ל). א"נ י"ל דהדרישה נקט דבריו אליבא דהראב"ד וסייעתו דס"ל דלא תחמוד היינו היכא שהחומד נתן דמים והמוכר לא אמר רוצה אני, (אמנם דוחק לומר כן דהרי הדרישה בא ליישב את הטור, והטור גופיה בסי' שנ"ט כתב כהרמב"ם דאפי' אמר רוצה אני עובר בלא תחמוד, ואולי י"ל דס"ל לדרישה דגם הרמב"ם מודה לראב"ד דאם נתן דמים אפי' לא אמר רוצה אני אינו עובר בלא תגזול אלא בלא תחמוד, וכן משמע מדקדוק לשונו בפרישה סוס"י שנ"ט, וצ"ע). ואולי י"ל דהפרישה מיירי היכא שכפהו עד שאמר רוצה אני, וממילא אם לא נתן דמים הו"ל גזל כיון דתליוה ויהיב אינה מתנה, ושמא ס"ל לפרישה בכה"ג דכיון דהוא גזל גמור אין זה לא תחמוד, אבל בנתן דמים תליוה וזבין זביניה זבינא, וממילא אין זה לא תגזול אלא לא תחמוד], וצ"ע.

יט.
הרוצה למכור חפץ ומפציר בחבירו שיקנה ממנו

ויש להעיר דהרוצה למכור חפץ ומפציר או לוחץ על חבירו שיקנה ממנו, הרי הוא חומד מעותיו של חבירו, ונתבאר לעיל דיש בזה פלוגתא וי"א דגם זה אסור משום לא תחמוד.

כ.
משתמש בקרקע חבירו בעל כרחו

ויש בנותן טעם להעתיק כאן דברי הנצי"ב בהעמק דבר בפרשת יתרו, וז"ל: "לא תחמד בית רעך", יחד הכתוב אזהרה בבית משום שהוא מחובר והיושב בביתו של חבירו שלא ברצון בעליו אינו עובר על לא תגזול, שהרי קרקע אינה נגזלת וכדאי' בסוכה ל"א., ואינו דומה למשתמש במטלטלין של חבירו דנקרא גזלן כדין שואל שלא מדעת בעלים, משא"כ במחובר, אע"ג שאם גוזלה לחלוטין הרי זה גזלן ועובר על לא תגזול כמש"כ הרמב"ם פ"ג מהל' גניבה הל' י"א והכי תניא בספרי שופטים על הפסוק לא תסיג גבול וכו', אבל אם יושב בבית חבירו שלא בתורת גזילה הרי זה עובר על לא תחמד, עכ"ל.

ועיין בדרישה בסוס"י שע"א שכתב בדעת הטור, דגם בלאו דלא תחמד אינו עובר בכה"ג, ואין כאן לאו גמור אלא רק עבירה, ומש"ה כתב הרא"ש בתשובה (שהביא הטור) שלש עבירות בגזלת קרקע, ולא כתב שלשה לאוין, (ומה שכתוב בתורה לא תחמד בית רעך וגו' מיירי בנותן דמים [והיינו כשאמר המוכר רוצה אני, דחל הקנין]), עכת"ד.

ובחידושי הגאון רבי אליעזר משה הורביץ זצ"ל במס' סוכה ל"א. (נדפסו בסוף המסכת), כתב דאפי' לדעת הסוברים דהגוזל קרקע אינו

עובר עליה בלא תגזול משום דקרקע אינה נגזלת (תוס' ב"מ ס"א. ד"ה לא לכתוב), מ"מ עובר בלא תחמד.

כא.
מסכת כלה רבתי פרק ו'

אי' במסכת כלה רבתי פרק ו' אמר רבא מדת הרחמים יש לה ארבעה דברים ואף השטן יש לו ארבעה דברים, כל הנותן על לבו ארבעה דברים הרי זה חוטא: העושר, והאשה, ויצה"ר, והריב. וכו', אבעיא להו ממון פלוני לו לי וכו'. תא שמע ושמעינהו לכולהו, לא תחמוד אפי' ממון פלוני לי. האי ממון פלוני לי גנבא ליסטים הוא. (אלמא) [אלא] ממון לי כפלוני, ודאי אסור מיבעי אנפשיה. אלא לולי יהיב לי פלוני ממוניה בידי דהא קא חמד, ע"כ.

ולפו"ר נראה לפרש דהגמ' פושטת מלא תחמד דאסור להתאוות ממון פלוני לו [יהא] לי. ואח"כ הדר ומקשי מאי קמיבעיא ליה מיקרא, והרי ממון פלוני לי גנבא ליסטים הוא, פי' ופשיטא שאסור להתפתות בלבו לגזול ממון חבירו, וא"כ קשה מאי קמבעיא ליה מיקרא. ומשני דאה"נ דבכה"ג אסור, והאיבעיא היא באופן שאינו משתוקק לממון חבירו בעצמו, אלא משתוקק שיהא לו ממון כמו שיש לפלוני, ועל זה מקשה הגמ' בלשון תימה, ודאי אסור מיבעי אנפשיה? פי' וכי אסור להתאוות שיהיה לו ממון כמו פלוני והרי פשיטא דכה"ג שרי, (הגר"ח קנייבסקי שליט"א בביאורו למס' כלה). [ונ"ל דלפי פי' זה נכון למחוק את היוד שבתיבת ודאי ולגרוס ודא, ויותר נראה לגרוס ודא מי אסור מיבעי אנפשיה].

ומסיק הגמ' שהאיבעיא היא באופן שמשתוקק שחבירו יתן לו במתנה. ופשטינן דגם זה אסור משום לא תחמוד.

ופי' תיבת לולי, לכאו' היינו כמו הלואי, א"נ כמו אילו (שמתאוה לממון חבירו וחושב אילו היה אותו הממון שלי).

והא דאי' במס' כלה דלולי יהיב לי פלוני ממוניה אסור משום דקא חמד, לכאו' היינו כרבינו יונה וסייעתו דס"ל דלאו דלא תחמוד נאמר גם במחשבה, ומשו"ה אם מתפתה בלבו להשתדל ולהרבות רעים על חבירו שיתן לו במתנה, עובר בלא תחמד. ולהרמב"ם וסייעתו דס"ל דאזהרת לא תחמוד היינו דוקא במפציר בחבירו ומרבה עליו רעים, יל"פ דכיון שאסור להפציר בחבירו שיתן לו מתנה, מדכתיב לא תחמוד, ממילא אם נותן על לבו חמדה זו ומגדיל בקרבו את היצה"ר הרי זה חוטא. ובאמת כמדומה שלשון הגמ' משמע כפי' זה, שאפי' לא הסכים בלבו להשתדל שחבירו יתן לו, אלא רק משתוקק שחבירו יתן לו, ומחשב בלבו הלואי שיתן לי פלוני את ממונו, נמי אסור. וא"כ אף לרבינו יונה וסיעתו נח טפי לפרש שאין כוונת הגמ' לאיסור לא תחמד ממש, אלא האיסור הוא משום שהוא מגדיל בקרבו את היצה"ר, וכמשנ"ת.

כב.
ציונים לדברי רבותינו ולמחברי דורנו

ברית עולם (להרחיד"א זצ"ל) על ספר חסידים סי' שט"ו.

מנ"ח מצוה ל"ח.

שו"ת מהר"מ שיק חלק א' מצוה ל"ח.

רב ברכות (לרבינו בעל הבן איש חי זצ"ל) מערכת הל' כלל ב' [וא'].

שדי חמד מערכת הל' כלל ק"ל.

בשו"ת בצל החכמה ח"ג תשו' מ"ג מ"ט האריך בכמה דינים וספקות בהל' לא תחמוד. ובספר פתחי חושן חלק גזלה ואונאה פרק א' הערה כ"ח הביא תמצית דבריו.

בקובץ "תורת האדם לאדם" חלק ג', האריך והרחיב בפרטי וגדרי לא תחמוד ולא תתאוה, הרב דוד אריאב שליט"א.

ספר "לרעך כמוך". להרב דוד אריאב שליט"א

ספר "הדברה העשירית". להגרה"ג לנטוואן שליט"א

כג.
קצת דברי חיזוק והתעוררות מלוקטים מחז"ל ומרבותינו ראשונים ואחרונים

תנו רבנן (במס' סוטה ט.) שכל הנותן עיניו במה שאינו שלו, מה שמבקש אין נותנים לו ומה שבידו נוטלין הימנו. וכן מצינו בנחש הקדמוני שנתן עיניו במה שאינו ראוי לו [פרש"י נתן עיניו בחוה ובא עליה], מה שבקש לא נתנו לו ומה שבידו נטלוהו ממנו, אמר הקב"ה אני אמרתי יהא מלך על כל בהמה וחיה ועכשיו ארור הוא מכל

הבהמה ומכל חית השדה, אני אמרתי יהלך בקומה זקופה עכשיו על גחונו ילך, אני אמרתי יהא מאכלו מאכל אדם עכשיו עפר יאכל, הוא אמר אהרוג את אדם ואשא את חוה עכשיו איבה אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה. וכן מצינו בקין וקרח ובלעם ודואג ואחיתופל וגחזי ואבשלום ואדוניהו ועוזיהו והמן, שנתנו עיניהם במה שאינו ראוי להם, מה שבקשו לא ניתן להם ומה שבידם נטלוהו מהם. ופרש"י: קין נתן עיניו בתאומה יתירה שנולדה עם הבל, ששתי תאומות נולדו עמו; קרח, על הכהונה, ונבלע; בלעם, בממונו של בלק לקלל את ישראל, ונהרג במדין שהלך ליטול שכר עשרים וארבעה אלף שנפלו מישראל בעצתו; דואג אביר הרועים וגדול שבתלמידים היה, ונתקנא בדוד שראהו נבון דבר ואיש תואר ומראה פנים בהלכה; ואחיתופל, נתן עיניו במלוכה וכו' ומה שבידו נטלו הימנו לא יחצו ימיהם; גחזי, בממונו של נעמן, ונצטרע; ואדוניה, באבישג, ונהרג; ועוזיה, בכהונה, והצרעת זרחה על מצחו (דה"ב כ"ו).

עוד אמרו חז"ל במס' סנהדרין (ק"ו.) ואת מלכי מדין הרגו וגו' את בלעם בן בעור הרגו בחרב, בלעם מאי בעי התם (פי' במדין), אמר רבי יוחנן שהלך ליטול שכר עשרים וארבעה אלף [שהפיל מישראל]. אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב, היינו דאמרי אינשי: גמלא אזלא למיבעי קרני, אודעי דהוו ליה גזיזן מיניה.

וידוע מה דאי' בחולין ז: דרבי פנחס בן יאיר לא היה נהנה משל אחרים, ופירש טעמו משום שיש רוצה ואין לו (ופרש"י יש רוצה להנות אחרים משלו ואין יכולת בידו, וממנו איני רוצה להנות שלא אכביד עליו), ויש שיש לו ואינו רוצה, וכתיב אל תלחם את לחם רע עין ואל תתאו למטעמותיו כי כמו שער בנפשו כן הוא, אכול ושתה יאמר לך ולבו בל עמך.

ובספר חסידים סימן שט"ז כתב וז"ל: יש דברים שאינן גזל והם חמורים מגזל, כגון אם בא אורח לאדם אפי' צדיק ועשיר (פי' בעה"ב) אבל הוא צר עין ובוש לגרשו מביתו, או מפרנסו ואוכל משלו, או בבית עני שאין סיפוק בידו ובוש לומר לו שאין לו, זהו גזל גמור בדיני שמים. הרי ריבית שאדם נותן מרצונו אעפ"כ אסרה תורה. וכ"ש זה. [פירש החיד"א, אם אסרה תורה ריבית אע"פ שנותן מעצמו מרצונו, כיון שמאיזה סיבה נותן נקרא קצת שלא לרצון, כ"ש זה]. וזהו שנאמר אל תלחם את לחם רע עין, ולכן נאמר ושונא מתנות יחיה. ותשובתו קשה, שאם ישלם לו בוש לקבל, עכ"ל. ובמהדורת ברלין סי' תתמ"ט נוסף בזה"ל: לכן לא רצה לקבל ר' פנחס בן יאיר, ולא ליהנות מאדם, עכ"ל.

ובסימן תתרמ"ב כתב וז"ל: אבל כל מה שאדם נהנה מן היחיד ואין חפצו ורצונו בזה, כאילו נהנה מן הגזל, עכ"ל.

וכתב על זה הרחיד"א בפירושו ברית עולם: ורבים נכשלים בזה, עכ"ל.

כתב החינוך במצוה ל"ח וז"ל: ואל תחמה לומר ואיך יהיה בידו של אדם למנוע לבבו מהתאוות אל אוצר כל כלי חמדה שיראה ברשות חבירו והוא מכולם ריק וריקם, ואיך תבוא מניעה בתורה במה שא"א לו לאדם לעמוד עליו. שזה הדבר אינו כן, ולא יאמרו אותו זולתי הטיפשים הרעים והחטאים בנפשותם, כי האמנם ביד האדם למנוע עצמו ומחשבותיו ותאוותיו מכל מה שירצה, וברשותו ודעתו להרחיק ולקרב חפצו בכל הדברים כרצונו, ולבו מסור בידו אל כל אשר יחפוץ יטנו.

וה' אשר לפניו נגלו כל תעלומות, חופש כל חדרי בטן רואה כליות ולב, אין אחת קטנה או גדולה טובה או רעה מכל מחשבות האדם נעלמת ממנו ולא נסתרת מנגד עיניו, ישיב נקם לעוברי רצונו בלבבם ונוצר חסד לאלפים לאוהביו המפנים לעבודתו מחשבותם. שאין טוב לאדם כמו המחשבה הטובה והזכה, כי היא ראשית כל המעשים וסופן, וזהו לפי הדומה ענין לב טוב ששבחו חכמים במס' אבות, עכ"ל.

וז"ל רבינו בחיי בפרשת יתרו: כי מתוך החמדה יבוא אדם לידי רציחה, שכן מצינו בעכן "ואראה בשלל אדרת שנער אחת טובה וגו' ואחמדם ואקחם" והחמדה הזאת הביאתו לידי סקילה. וכן מצינו בענין אחאב שחמד כרם נבות היזרעאלי והיא הסיבה שהביאתו לידי מיתה. ואמרו במדרש כל מי שהוא חומד מה שאינו ראוי לו, מה שחומד אין נותנים לו ומה שבידו נוטלים ממנו וכו'.

וז"ל האבן עזרא בפרשת יתרו: רבים יתמהו על זאת המצוה איך יהיה אדם שלא יחמוד דבר יפה בלבו כל מה שהוא נחמד למראה עיניו. ועתה אתן לך משל, דע כי איש כפרי שיש לו דעת נכונה והוא ראה בת מלך שהיא יפה לא יחמוד אותה בלבו וכו', כי ידע כי זה לא יתכן. ואל תחשוב זה הכפרי שהוא כאחד מן המשוגעים שיתאוה שיהיו לו כנפים לעוף השמים, ולא יתכן להיות וכו'. ככה כל משכיל צריך שידע כי אשה יפה או ממון לא ימצאנו אדם בעבור חכמתו ודעתו, רק כאשר חלק לו השם, ואמר קהלת ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו, ואמרו חכמים בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא, ובעבור זה המשכיל לא יתאוה ולא יחמוד. ואמר שידע שאשת רעהו אסרה השם לו, יותר היא נשגבה בעיניו מבת המלך בלב הכפרי, על כן הוא ישמח בחלקו ולא ישים אל לבו לחמוד ולהתאוות דבר שאינו שלו, כי ידע שהשם לא רצה לתת לו לא יוכל לקחתו בכחו ובמחשבותיו ובתחבולותיו, על כן יבטח בבוראו שיכלכלנו ויעשה הטוב בעיניו, עכ"ל.

וז"ל רבינו חיים ויטאל זצ"ל בשערי קדושה (חלק ב' שער ד'): החמדה אב הטומאה כי היא מביאה לשנאה וקנאה ומביאה לידי גזל ושבועת שקר ולידי רציחה. והיא העשירית שבעשרת הדברות שקולה ככולם וכו'. והוא כופר בהשגחה שאינו מאמין שהכל על ידי השגחת השם יתברך וכמו שאמרו זכרונם לברכה כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר הרי זה מקטני אמנה, ועליו נאמר מי בז ליום קטנות מי גרם לצדיקים שיתבזבז שלחנן לעתיד לבא, קטנות אמנה שהיתה בהן. אבל הבטחון אין מעלה כמוהו, וכמש"כ אשרי כל חוסי בו, כי מאמין שיש בעולם וה יכול ומשגיח. וכתיב ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו וכו', ועוד כי בהיותו בוטח בה' יעסוק בתורה ובמצוות בכל לבו בלי הרהור כלל, עכ"ל.

כתב באבן שלמה (פרק ג' סעי' ב') וז"ל: כל העבירות והחטאים באים מחמדה, כמו שאמרו כי לא תחמוד כולל כל הדברות וכל התורה. וההסתפקות שהוא ההיפוך הוא היסוד של כל התורה, והוא אמונה שלמה שלא לדאוג דאגת מחר, עכ"ל.

ובספר ברית עולם להרחיד"א זצ"ל על ספר חסידים סי' ס"א כתב וז"ל: ובזה שמעתי כוונת הכתוב בדברי הימים א' כ"ט, "וישמחו העם על התנדבם כי בלב שלם התנדבו לה', וגם דוד המלך שמח שמחה גדולה", דיש לדקדק מאי קאמר וגם דוד המלך וכו' הכא, דנראה דהוא נמשך מהקודם. אמנם גבאי צדקה יש להם פקפוק משום ופקדתי על כל לוחציו, דזימנין לא ידעו האמת ולפי דעתם הוא ראוי לתת, ונכנסים בסוג ופקדתי על כל לוחציו. והכא דוד המלך ע"ה היה לו קצת פקפוק שמא אחד או יותר התנדבו בעל כרחם משום כבודו ויהיה באיזה סוג לחץ, וכשראה כי היו שמחים על התנדבם, אז "וגם דוד המלך שמח שמחה גדולה" יותר מהמתנדבים, לפי שנצול מלחץ ויהיה לו אז זכות "גדול המעשה", ולכך שמח שמחה גדולה.

כד.
עוד במעלת השמח בחלקו

אי' בריש פרק ד' דאבות בן זומא אומר וכו' איזהו עשיר השמח בחלקו. ובאבות דרבי נתן פרק כ"ג איזהו עשיר שבעשירים השמח בחלקו.

וכתב בפי' המיוחס לרש"י וז"ל: השמח בחלקו, בחלק שהקב"ה מזמין לו נוטל הכל בעין יפה. נ"א שיש לו חירות נפש ולב טוב ב:וותו חלק שהקב"ה מזמין לו בין טוב בין רע בין רב בין מעט, ואינו מצטער להיות רודף ולהוט לאצור ולקנות יותר מחלקו, ואילו לא היה שמח מיגיע כפיו שהוא אוכל מאי אשרי איכא, אפי' עשיר שבעשירים ודואג ועצב בחלקו הרי הוא כעני שבעניים וכו'.

והתוי"ט שם כתב וז"ל: השמח בחלקו ולא נבהל להון, ונמצא פונה כל ימיו לעבודת שמים, והיינו נמי השכל וידוע אותי, ולפיכך נאמר אשריך בעולם הזה וטוב לך לעוה"ב, ואמרו בפ"ק דברכות גדול מי שנהנה מיגיע כפיו יותר מירא שמים וכו', וזה גם כן מזה הטעם בעצמו, שאם הוא ירא שמים ואינו מסתפק ונבהל להון, לא יהיה פנוי לעבודת השי"ת, עכ"ל.

אי' בביאור הגר"א למגילת אסתר (פרק א' פסוק ו', [והובא בספר אורות הגר"א עמ' ס"ט

אות י"ח]): היצה"ר נכנס לאדם בהדרגה, מתחלה בקטנותו מתאוה למאכל ולמשתה, ואח"כ לבגדים יקרים ומטות מוצעות, ואח"כ לכסף וזהב, ואח"כ למרגליות ואבנים טובות, ואם כל אלה בידו מתאוה שאף הרצפה תהיה מאבנים יקרים. שלעולם אין אדם מת וחצי תאותו בידו.

אמרו חז"ל בחולין צ"א. ויותר יעקב לבדו, אמר רבי אלעזר שנשתייר על פכין קטנים, מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופם, וכל כך למה לפי שאין פושטין ידיהן בגזל. ושמעתי מהגאון רבי שלום שבדרון זצ"ל, שאמר שיש להקשות וכי רק צדיקים ממונם חביב עליהן, והלא אנו רואין שרוב העולם רודפין אחר הממון והוא חביב עליהם, ותי' שמי שאינו צדיק ממון אחרים חביב עליו, אבל צדיקים ממונם חביב עליהם, ודפח"ח.

כה.
סיכום שרשי הדברים שיטות הראשונים בביאור מצות לא תחמד

א) דעת הרמב"ם והשו"ע והפוסקים האחרונים: דאיסור לא תחמד היינו שלא להכביד על חבירו בהפצר או בתחבולות, שימכור או שיתן לו חפץ השייך לו. ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד.

ב) דעת החינוך: שנצטוינו בזה שלא להעלות במחשבתנו לעשות תחבולה לקחת לנו מה שהוא לזולתנו מאחינו. ואין האיסור נגמר עד שיעשה בו מעשה.

ומ"מ כתב הסמ"ק במצוה י"ט שאף בלב אסור משום לא תחמד, אך אינו נגמר להתחייב עליו עד שיעשה מעשה. (ומסתברא דה"ה דגם לרמב"ם אם הפציר בחבירו ולבסוף לא לקח החפץ, אסור מדאוריתא אלא שאינו עובר על הלאו בשלמות אלא אם לקח החפץ).

ג) דעת הראב"ד וסייעתו: דאיסור לא תחמוד הוא נטילת החפץ בעל כרחו של הבעלים, ואפי' אם נתן דמים, ודוקא בשלא אמר רוצה אני.

ד) דעת התוס' בסנהדרין כ"ה: בתירוץ השני, וסייעתם: דאיסור לא תחמד היינו דוקא בשלא נתן דמים.

ה) ובאבן עזרא ובבית הלוי על התורה ובכמה ממפרשי התורה משמע שנצטווינו בזה שלא לחשוק חפץ של חבירו, דהיינו שלא לחפוץ שיהיה זה החפץ שלו.

כו.
שיטות הראשונים בביאור מצות לא תתאוה

א) דעת הרמב"ם והשו"ע והפוסקים האחרונים: דהמתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו וכן כל כיוצא בהם, כיון שחשב בלבו האיך יקנה דבר זה ונפתה לבו בדבר, עובר בלא תתאוה.

ב) וכיוצ"ב דעת הרמב"ן והמ"מ: דהחושב לקחת חפץ באופן האסור משום לא תחמוד, ונפתה בלבו, עובר משום לא תתאוה. [ומסתברא דגם לרמב"ם מיירי דוקא בחושב להפציר או לעשות תחבולות האסורות משום לא תחמוד].

ג) דעת החינוך: שנצטוינו בזה שלא לקבוע מחשבתו לחשוק ולהתאות מה שביד חבירו.

ד) דעת היראים והסמ"ג והסמ"ק: דלא תתאוה ולא תחמוד חדא מילתא נינהו (למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה).

סימן קנז דיני זמן קביעות סעודה

שו"ע סעיף אחד: כשיגיע שעה וכו'. עיין בבני ציון שהאריך בזה בטוטו"ד, ובין היתר מיישב דברי רש"י לתענית דף כ"ה והטור חו"מ סימן ה' והרמב"ם שם, ומביא לב"ח ודרישה וכתב מה שנראה לו בפשטות. וכתב דפירוש רבינו גרשום מאור הגולה להא דאחאב תמוה וצע"ג ליישבו.

על מש"כ המג"א דחשבינן ו' שעות משעה שקמים ממטתם וכדמשמע מהא דגבי אחאב - כתב בבני ציון וז"ל: בספר מטה יהודה פשיטא ליה דשעות ומניות הן שהתחלתן מעמוד השחר ודלא כמ"ש המ"א וכדעת המ"א משמע מהתוס' דפסחים (דק"ז) לפי שדרך מלכים לעמוד בג' שעות והיה מתנהג כת"ח לאכול בשעה ששית אחרי קומו. משמע שגם שעה ששית דת"ח הוא אחרי קומו" עכ"ל.

ועל מש"כ בשו"ע "טעם" כתב בבני ציון וז"ל: - "אמר אביי לא אמרן אלא דלא טעים מידי בצפרא וכו' ונראה לי דהיינו כדאמר אביי בסוכה

לא תמוך

בעזה"י

ספר

בית אברהם

חידושי הלכות מפז יקרות, ותשובות ברורות, כזוהר מאירות,
אשר השאיר אחריו ברכה

חד מן קדמאי הגאון המפורסם, אור ישראל וקדושו מרנא
ר' **אברהם אוללמאנן** זצללה"ה

שמר משמרת הקודש בכמה מהלות גדולות ומיכ בקיק ליכ
ועל צבאו כסופו

בית דויד

חת בסוגיות שונות מאת בנו הגדול ממלא מקומו הגאון
ר' **דוד אוללמאן** זצ"ל

העתקתיו וסדרתיו והוצאתיו לאור עולם בחמלת ד' עלי עם תוספות הערות
וחידושים זעירים, אני צעיר הצעירים

משה אהרן קרויס הכהן

תוך עמי אנכי יושב פקיק נ' סאלאָק והגליל יציו

מונקאטש,

בדפים המשובח של היה הרבנים הגאונים מויה שמואל זנוויל כהנא נ"י,
ותחנו מויה עזר הכהן פריעד נ"י.

שנת **תרס"ט** לפיק

הרוצה להשיג ס' הגוכה יסנה אלי הן תוי

M. KRAUSZ BEZIRKSRABBINER
Veszprém m. NEMES-SZALGK. (Ungarn.)

Druck von KAHN & FRIED, MUNKÁCS.

קאמר וכמו שהעיר בחו' והטעם כיון דכיון דעולה לייר לגבוה ולגבוה בדיחי בעשה כ"ד סב"י חל"ד ח"כ ק' מכ"ל דלהדיוט יוכל לחקור בעשה כ"ד. וכבר נהקשה תו' בע"ז שם הלין חמר כבר הרגשת ריש לקמעלך מיש עכין זה לזה ריש לייר להדיוט ולריך מעשה גמור ושולח לייר לגבוה וכ' תו' דכאיש דרגא הם לייכי מוכרח עכ"פ ידוחק:

אבל החמת יורה דכבר הערין כך הוא הכא מליבו בעבד שם עשאו דבר ע"ח כחקר להדיוט ומליבו ג"כ בעבד חקו' לגבוה ויש חילוק דבעבד דכחקר להדיוט הוא דוקא בחלוק לגבל מחובר ובע"ח שבעבדו מותרין. לגבל בעבד שכחקר לגבוה הוא לפי בבע"ח. וכל זה בבעבד שלו לגבל שם השתחוה ועבד שליבו שלו הלכה מרומת בישראל לייל חוקר דשל"ם ובזה ליין לחלק בין לגבוה ובין להדיוט. ואמת בדבר תלוש. כגון דבר תלוש שבשלו לע"ז חו כלים שבשחמשו לע"ז דכחקר דוקא בשלו לגבל בכלים של חביבו שהשחמש לע"ז בין לגבוה ובין להדיוט מוחר זולה בעשה זו מעשה לחו' בין לגבוה בין להדיוט ובזה נחמת ליין חילוק בין לגבוה להדיוט ולחו מעשי שחוקר לגבוה לוקר להדיוט. ושל לכיוך בין קרבים לחו' לגבוה ולהדיוט מוחר. שחם ליין העשה משום ליל לו דשל"ם רק שהם שעשה משום בע"ח דהייבו הלא בע"ח ליין כחקרין כלל להדיוט עי' בעבד כמו מחובר זולה בעשה זו מעשה לחקרים ב"כ דומה למחובר דבשפר זו בורות לחקרם ס"ם בע"ח בעשה בה מעשה לחקרים הם מבוחר בדברי רש"י ולזה לריך מעשה גמור לגבל כיוך בין קרבים לו מהני ולפי' בבעבד שלו בכיוך בין קרבים לו לחקר בהדיוט מכ"ם בשל חבירו. והטעם כיון שכל בבוני דע"ז שפיר פ"ייבו רחים דכיוך בין קרבים מהני מדעולה דעולה מעשה כ"ד קאמר וע"ז אמר כבר הרגשת ריש לשמעלך לף דריש מעשה גמור הוא מפחת דחייבו עי' מעשה בבבע"ח להדיוט חיכן כחקרין לף בשלו זולה עי' מעשה עכ"פ שפיר פ"ייבו רחים מדריש לעולה דלעכין חל"ח אר דשל"ם אין חילוק בין לגבוה ובין להדיוט:

רע"ן מ"ש רחים מכלים דאמת דחקירי לף להדיוט עי' שמום בעלמת דכיון דאין בהן חקרון דבעלי חיים ממי לף להדיוט שמום בעלמת ג"כ חוקר וכ"ז למ"ד אדם חוקר דשל"ם אבל למ"ד חל"ח אר דשל"ם קבר כלי אחז רק מדבבן כאקרו ודבבן החמירו לגבוה חם הוא קמיכת הקונ' ובדוב וכבן בעשי והכם בפי כ"ם מקיק הבים לאקור כעבד בחמובר לגבוה בבר שבעבד אבבו אקרין לאחת ולבף בקיו אחת ואם אחבן דאיכ אקר לאדיוט לפי' בחלוק לפי' לגבוה אקר לפי' בחובר ובן פסקו' לאלמא ולבאר' ק' קו' עלמא דהאי קיו אינ למיגמר ב"כ על בע"ח דבאקרו לגבוה בבעבד ואם אבבם בעבד דשקור בחלוק להדיוט דאקר' בחובר לגבוה ובן פסקו' לאלמא ולבאר' ק' קו' עלמא דהאי קיו אינ למיגמר ב"כ על בע"ח דבאקרו לגבוה בבעבד ואם אחבן דאיכ אקר לאדיוט לפי' בבר שאין בו רוח חיים לגבוה אקר לאדיוט בבר שאין בו רוח חיים מכים דאקר לגבוה בבר שים בו רוח חיים ואיכ ליל לימוד מיוחד מן הבקר להוליח אח הבעבד. וכבר הרגיש בזה תו' בחמורה ע"ש שבערו על הבים דבים דהוי עלי למיעבד חאי קיו. ודבריהם מחוהין קלת דאיכ ק' לפי שאמת ליל מן הבקר דהלח הך קיו קאי למסקבא לענין בעבד בחאר:

ודבה לכאו' קשה' זאח קס' ג"כ על לימוד דמן הבקר להוליח עריפה או לימוד דמבקה ישראל למעט מריפה ק' ג"כ ליל לימוד דמה דאקר ליפראל אקר' לגבוה הפיל אחבן בהך קיו ומה אחבן דבבי לדדיוט אקר' לגבוה מכים מריפה' דאקר' להדיוט דאקר' לגבוה אבל זה-בחמת לקיע לפי המחאר בנחות ו' דפריך ליל מן הבקר להוליח עריפה דים ליל בקיו מעמל מום ויהא

דופן דג"ב מותר להדיוט ואקיר לגבוה מכים עריפה ומכאי שאני הך דמומן ניכר דפירש"י דיהא דופן ג"כ ים לו קול עכ"פ. ובחר עם הבהו בשמת דים ליל מן כל פסולי גבים רובע ורבע וחבן ומחיר כלב וחי' דכל הבך ים להם קול (ועי' המורה דמשמע בגמ' דהוקא בעל מום שיך שבן מומן ניכר אבל לא רובע ורבע וכדומה רק המם קיל. מבע"ח אבל לעולם עריפה קיל מהבך דהבהו עכ"פ ליכא קלא) אבל קו' הכיל ק' מחוור. וכפי מבחבים חו' בחמורה מבחר דגם על בך קיו ומם אחבן מחובר בדבר שאין בו רוח חיים להדיוט אקור בבע"ח לגבוה מכ"ם בעבד: אקו' בחלוק להדיוט דאקר' בבע"ח לגבוה ג"כ "ל חו ליפבח ומה בעבד דאקר' להדיוט באין בו רוח חיים אפ"ח בבע"ח שרי לגבוה מכ"ם אחבן דבבי בבע"ח לגבוה וקרא דאחבן זובח קאי רק על מידי דאין בו רוח חיים כגון חבין למבחות וכדומה אבל זה חמוה מאוד דאלא מלימוד כל כדר מרבינן אפי' עופות מכ"ם בעלי חיים:

אבל לפעניד כי דאי הוי יליפי' מאחבן הוי אמרינן דיו לבא מן הדין להיות ככהן ובאחבן אי בהן אל אחרים או אל הקדש לא אל ועי' לעין הרמב"ם בה' אי' מבא כי בזה"ל בחל"ח או דשל"ם. מבמע דאלי' בז"ח דבר שאי"ם אבל באמת אפי' למ"ד חל"ח או דשל"ם אינו אל אחרים, דאלא הזובח לא קבבה כלל ואל"ח מקדיש דשל"ם כ"ע מודו אי"כ הוי אמרי' דיו וגם בעבד אינו אל בבל אבינו ובאמת בעבד בבל אבינו אל כרחי' בעז"ז בכיך לא בין קרבים ועי' ברמב"ם ה' עכו"ם:

ובזה מחוי קושי' תו' בחמורה כ"ח ע"ב דיה אמר. תימה לימא אחבן יוביח וכו' ע"ם אם באת לומר אחבן יוביח אי"כ כל יפחחא מאחבן קוב אמרי' דיו כמו באחבן דבבל אחרים מוחר ובקונ' דחמורה דרובע ליבף מאחבן בקיו ולא אמר דיו דיה דהמ"ל הכי רק הם"ם מדחה בלאי"ם ודוק:

(נ"ז)

בענין לאו דלא אחמוד. יש בזה ג' שימות **א'** ס"ל חוס' בפי הסוכם דף ק"ג דלא אחמוד הוא בלא דמים דוקא. ולאיכא לאו דוקא ולא אחמוד ולא חגזול אלא הוא ולעבור עליו בבבי לאוין. אבל באחבן אחבף אחבירו וכאן מעות לו עבר על בום לאו מן החורה ואחבן דפקול לעדות הוא מדרבן ולא עשה עבירה דאוריי"חא ולי קבה אחו דבר או לא אלי' בדברי ריב דאמר אלו חבין זבינ זביכי וכאלוקא דבים בין אמר רובה אכי וכן לא אמר אלא אכי. וכפי מבמעת הבים בחלו' חבין אפי' בם אחבן אין עליו וכבר לעדות אפי' אדרבה. ודוקא בלא אמר רובה אכי וחובף בעיב אז בקרא אחבן ופבאל אדרבה כיון דלא קבה אחו דבר ואבתאי בדבר בל חזקה:

וכפי מבמעת ואמם אפורם בלבון בפוקקים דאחבן עבר על גזל בל דבריב"ם כמו גזלן בגזילה חרם בוע"ם וקבן. אבמע דאחיבם לא בקרא בלל גזל וחזם באחבן דמים. ולף באחבן בלא אמר רובה אכי ולא בבה ליה בלל ואיב בים בידו דבר בל אביבו ואם לומר דעבד עבים על עבם אחו' דהבאיב אח הגזלה ואפי' בקרא עבד עבירה דאוריי"חא בל אי עבם. אבל זיל דאחבן אפי' עבם אין באן דאבבם היא והביב אח הגזלה. הם לא בקרא גזלה דבלא אבן דמים ואינ בחו' גזלה והוי בחו קרקע בלינו בגזלה ואין בחובת הבבם. כי בב"ע דאי"ם בבחות אבגל אי'. בן חוא גם באחבן אבמן דמים בל היכא דאי' בבחות אבחמם. ולי בלל ואין עקרים בו

הסנה. ודבר על חבירו עימד בדעתיה שלא נתני גזל. ולעכ"ד דאפי' בחינסין חימ חייב. דוקא בגזילה חייב בחונסין וכ"ש הטעם כמ"ש רש"י בקדושין ח' דלא גרע מעבוט. ובחמץ אין לדמות לשוחט דאין כל הנאה שלו. שלא נתן דמיו והכחנם מסחמא בדמיו ויש לדמות לביכור או לב"ח. אבל שוחט לא הוי עכ"פ. בקילור אין זו שיש דין על גזלה רק לא נקרא שלו:

ומתוך זה יפלא בעיני מה הועם שהרשיבו רחשו' וחחרי' בדסנה לך למעוטי גזילה בשוכה וגזלו. שהקשו ל"ל חיפוק משום שלקח שוכחו על חבירו ומכחח בפשעות בחמץ שלקח שוכחו על חבירו וכהן דמיו דאין כאן שיש עבירה דאורייחא כמו שהוכחני. דאל"כ לא נקרא עובר על ל"ח דרבנן אלא יהי' נקרא עובר לעשה דאורייחא. ואל"כ אזדא לי' דיקוקא דמה"ל אבל יש כאן פסיל דלכם. דשלו היינו נקרא וכי לא קנה בשיש קנין אם לא אמר המוכר רוצה אני ואינו שלו כמו גזלה אבל אין זו שיש עבירה. ובכלל שאולה לא הוי כמוהן. דהיא שאולה שלא מדעת. וגם נתן דמים ואין עליו דין שאולה. זולת יש עליו אם גזלם בלא עבירה:

אמנם ל"ל אף לפי' חוס' בחמץ נקרא גזל אל דבריהם שלא אמר רוצה אני אף בחמץ אין זו דין הסנה. רק נקרא דבר שלו חבירו עומד ברשותו ואין מחויב להשיב מדרבנן. והדבר מוכרח דאל"כ לא יועיל לפרש קי' הש"ס והא אריש חלוי חנין זביני חביני ואמוח לפי' חוס' כיון דאין כאן לי' בחמץ רק מדרבנן ואחיך אלי' זאת בקונן אף בעשה לי' דרבנן אפ"ה הוי קנין. קנין מעליא. דכמה יביעות יגעו לפרש לי' ל"ש דאורי' דקנין. הש"ס קאי מכח כ"ע דאיכ לית לי' מהני. אבל לפי' חוס' דאין כאן לאו דאורי' בדאי ל"ש לי"ע. ול"ל ע"כ מדרבנן יש כו מלוח הסנה וכן הוא מלר הסכל. כיון דהוי גזל מדבריהם לריך הסנה מדבריהם כמו גזל חמץ. ואל"כ אפיר פריך הש"ס חאחי אמריכן חלי' חנין דקנה מכח חגב חינסין גמר ומקנה. כהי דהמקנה הקנה לו לא יהי' מועיל הקנין מדרבנן כדי שיוכל לקיים מלוח הסנה מדרבנן. ועי"ז מסכי בחמר רוצה אני דאז לא נקרא אפי' גזל דרבנן. עכ"פ לפי' חוס' ל"ש. אלא פסקינן כן דחמץ פסול מדרבנן לעבודה הוא דוקא בחמץ שלא אמר רוצה אני ולועג מחחלה ועד סוף. אבל בחמר רוצה אני אפי' מדרבנן כשר. ולא ביכר זאת בש"ע סי' ל"ד:

ב' מי' הרחב"ד רפ"ח מה' גזלה. דאחמת בחמץ שלקח בחזקה ול"ל רוצה אני אז יש כאן לאו דלית ועובר על ל"ת דאורייחא. רק דוקא בחבף בע"כ בלי דעת הבעל לבסוף. אבל אם אחרה לבסוף המוכר אף דסיים ע"י כפיה כמו חלוי חנין. או שהכביד עליו דעיש לא עבר על ל"ת. ולפי' הזאת לית לי' רק דוקא שלקח שלו חבירו ולא קנה לי'. היינו דיבר הרחב"ד דהוא לאו שיש בו חשלומין ויש בכלל הסנה. כיון דעבר על ל"ת דאור' אע"כ כל רגע ורגע שעומד אחת ידי דבר שלו חבירו עליו לי' דלח"ת כמו בגזלה שיש עליו חמיד לישוב שלו לא חגזול ולכך מחוייב להשיב לא כן לפי' חוס' מדאור' אין כאן לי' ממי' מדאור' אין כאן הסנה (ואמנ"ל כי דלקי"מ על הרמב"ם. דהרמב"ם לפי' דקנה אפי' לית רוצה אני וכיון דקני' ממי' לא ס"ל דהוי לאו שכיתן לסנה דפעור מסנה כיון דקניא. ולכך כי הרמב"ם אבל לי' זה אינו מפיק סעשה משום לאו שאין בו מעשה דלקיחה לא הוי מעשה דסנה שלקח לא עבר על לא תחמוד דאל"ה כחרלה):

דבם' מניין · חכמה מפקפק ע"ז דבהרמב"ם משמע אף בלא שהרחב"ד ג"כ נגי חמס כיון שלא קנאו הכלי

בלא כחרלה ג"כ לאו"ח ואל"כ בלא כחרלה עבר עבירה ג"כ בסנאת מעשה וגם ה"ל ליתן טעם בלא כחרלה לאו שכיתן להסנה. אבל לעכ"ד אף בלא כחרלה ג"כ עיעמא דהרחב"ד והרמב"ם מפחת לא כיתן להסנה וקאי לכ"ע וכקדיש דהרמב"ם פיב מה' מלוה ולוה פסק בפשיט"ח שלקח משכון שלא בטעם הלואה שלא נרשום ג"ד עיבר על לאו דלא תחוח ואין לוקין עליו משום דכיתק לטעם דהסנה הסיבם ואם כרף המשכון בחוח לוקח והמשכון מוכה מדמי חובו ע"ש ופשיב עי"ז הרחב"ד דלאו זה כיתן לחשלומין כיון דמפקיד מן החוב ככנד המשכון הוי כמו לאו דגזל דכיתן לחשלומין וב' המגיד שם מלחח בטעמא דפי' הרמב"ם דים חילוק בין לאו דגזילה ובין לאו דלא תחוח אל ביתו דלאו דגזילה עיקר עבירה טעמא הגזילה זה שפיר כיתן לחשלומין כיון שמחזיר לו הגזלה או הדמים מוד שכיתק שלאו אבל בשלוה בטעל המשכון אין העבירה מפני שגזל מחבירו דהלא לא נכנ ולא גזל דמגיב לו דמי חובו מהבע"ח והעבירה אחרת היא שחחוי לקרוב לעבד דין לפפ"י ולאו זה לא כיתן להשלומין כי העבירה לא היה מפחת גזל. רק כיתק לבי הוי ע"ש ואל"כ בלא תחמוד ג"כ צ"ל שברח זאת דוודאי לא עשה שום גזילה דכתן דמיו רק שלקח כלי חבירו בע"כ ואל"כ מציב לו הכלי עלמו שפיר ל"ל דהוי כל"ע אם מציב לו אבל אם כשרף הכלי בוכל לנקום עליו ולא צ"ל שכיתן להשלומין דהלא מפקיד הדמים שכתן ז"ל החיך יכתן להשלומין לאו זאת דל"ת הלא עיקר עבירה שלקח כלי חבירו. וכתן מאוד:

לבך אין מפקיק טעם שב לאו שכיתן להסיבם ולריך ליתן טעם משום דהוי אין זו מעשה ואף בלא כחרלה שבר ג"כ הלא זו מעשה דעיקר הל"ת הוא השחלום והרחב"ד ג"כ לפי' קאי דשבר לאו דלא תחוח ג"כ נקרא לאו שכיתן להשלומין אף השלומין היכו מסון כנד עבירה לכך פשק ג"כ בלח"ת שכיתן להשלומי' והכא לפי המבואר בהרמב"ם בחמר וגזל עובר אלא שגזל ולא החמוד וממי' בכל גזילה יש ג"כ לח"ת ח"כ ק' אלאו דגזי' לאין לוקין מפחת שכיתן להשבון לחכמי נלקי מפחת לח"ת דאף דמקיים והשיב את הגזילה אחכמי לא חיקן בזה לאו דלח"ת. דהלא אפי' בכתן דמים אין כאן לא חגזול אין כיתן לאו דלח"ת עי' הסנה בטעות ח"כ מכ"ש בגזל ושילם הדמים יפי' עובר על לח"ת. אך ז"ש דכללא הוא בלח"ת לבד היינו עובר שלריך להוליא מכח אל פועל ולכך בחמר וגזל עובר על ל"ת כיון שלא אל שפועל וגזל לכך אם מקיים הסנה שמשלם הדמים והיינו עובר על לא תגזול כיון שסר הגזילה שוב לא עשה מידי בחמר שחמר. אבל בחמר לקחת כלי חבירו בדמים והולית אל שפועל ולקח בדמים אז העבירה מה שלקח כלי חבירו הם לא כחרלה בדמים דהלא זה עובר עבירה מעיקרא היה ממי' לא כיתן בלאו בהשלומין:

אמנם נחמת אף להרחב"ד לפי' בלאו דלא תחוח דכיתן ע"י השלומין עדיין אכי כשך אם לאו דלח"ת כיתן ע"י השלומין דבשלמת בשכתן גלי' רחמנא הסנ בהסיבם שאם מציב כיתק הלאו אבל בלא חמוד לא נאמר עשה דהסנה מש"ל כלל דיבתו בהסנה אדרבה כיון דלא קנה הכלי לפי' הרחב"ד בלא כחרלה. ואי' כמו קרקע דאיכ בגזלת ואינו בר הסנה כלל וגם כנר כ' דמלד הסכל לא קני' לי' אפי' לאוכפין דלא דמי לשוחל ובשכתן מפורש דקני' לאוכפין ומ"ל להרחב"ד דלאו דלח"ת בכלל הסנה ול"ל כמו דקיימים דאין לוקין על לאו דאוכחא לאו שכיתן להשלומין ובכלל הסנה אף דלא מכר עשה דומסיב אלא אוכחא אפי' כיון שים בידו ממון שאין בכלל הסנה כן קונר הרחב"ד ג"כ נגי חמס כיון שלא קנאו הכלי

הכלי וחיטו כלי הוי כנכלל הפתח ועדיין ל"ע:
נינקוט הדין לענין פסול עדות להרחב"ד בחמץ שלקח בזמנו ולועק מתחלה ועי"ש לז עבר על בל יראה דאורייתא דוקא דמי חמר הלם לחי אחל בדולם לחי לת"ח דאור' ודאי לין כאן. ואפשר שכשר לפי' דרבנן לא פשלי רק בחמץ שעבר עליו הפסח ולא בחמץ שלפני הפסח דגבי תוכלה שפיר הוי בל יראה דמי לוכלה שם נזילה כי עומד בחאריותו וחייב בתוכלין כיון דאין שום נזילה עליו כיון שכבר חעית עבורו ואלו בחמץ ומשכון שלא נרשות דחייב בתוכלין לריכין לימוד מכח הכתב חביבא יליף הש"ם דקני' לי' לאוכלין אבל בחמץ דאין לנו לימוד מכ"ל דחייב בתוכלין אה בחמץ דעת הרמב"ם לכך לפי' בחזיר החמץ בעין לא שייך לפוערו ממלקות אבא דמקיים הכתב דאיכו כלל בבדר הכתב כיון דלא קני' שעומד ברשות דבעזל ודמי ממש לקרקע ודו"ק:

ג' סי' הרמב"ם כפי פשטו לפי' משמע דלת"ת דאור הוא בכל גוונא אף בשהרלה לבסוף אם שפורש לפי' בשבבי עליו רעים עד שבהרלה מכ"ש בחלוי חבין דלא מהני הרלוי ועבר על לת"ת ואחור יפלא לפי' קוני' דהכותם נמי דפריך הש"ם אי יהיב דמי חמץ קני' לי' ואם תרים חלוי חבין מי עכין זה בלא כיהו דהוי זביני לפ"ם פסול עדות כשבר תמה המגיד ולת"ת ושאר מפרי: **ולענ"ד** כי פשטות דודאי חר פירסו מה בין בזלן לחמץ קאי על בדייתא דבבהדרין דקתני לעכין פסולי עדות הבזלנין והחמצנין מה חילוק יש בין בזלן לחמץ אבל בודאי בש"ם היו מפורש דדוקא קאי על הבך בדייתא רק שאל בשמעתא כל היכא דשכר בזל וחמץ מה חילוק היכא בין בזל וחמץ:

והנה יש בריי' מפי בקיבוצין י"ב וכ"ב קדשה בזל וחמץ וכבשל מקודשת ומפי הש"ם דבריי' פי' קשפרש כגון שחלף שלא ידיעו דהייבו דקדשה בזל דידה דמקודשת דודאי בזל דשחרים ח"ת אבל בזל דידה חמרי לחולי שחיל ודוקא בשדיך אבל בלא שדיך יכולה לומר אין שקלי ודידי שקלי ע"ש ולא"כ על החמץ כמי שיבבה השלוה מה בין בזל לחמץ ועי' הטיב דדוקא בשדיך מקודשת הלא אף בלא שדיך שקלי קני' לי' בקיבין בעוב והחיך תוכל לומר דידי שקלי ועי' מבבי החילוק בשם רולם שי ולא"ש ובמבם חמהו. אבל בחמץ פשיטי דברי הרי"ת מורין דלת"ת הייבו לקיחה ש"ם או מעשה דהייבו עובר על מימה דלב גרידא זולת בעי' מעשה לקיחה. אבל אם לקח ממבו אף שלקח בחזקה ולעק מחמ' ועי"ש דודאי ל"ק לי' אפ"ה עובר על לאו דלת"ת. ואף לבי' הרחשונים דלא בעי' להיות רולם אלי שוא דוקא בחמץ ג"כ קני' מכח חלוי חבין זביבו זביבו שוא דוקא בחמץ אבל בלועק מחמ' ועי"ש אין שום ה"ת דקני' אף דבלא"ה פיד מה"ת רולה לפי' דקוני' חלוקות הן ולקוני' דב"ג דחיבו מהבית הש"ם חילוקא דרולה אלי בדברי ר"ש אלוי דחלוי חבין זביבו זביבו אף בלועק מחמ' ועי"ש דאף שלועק אלוי בלבו הקנה לוחו מחמ לוכם ע"ש. אבל לפעבי"ד ז"ת מכח דאיתיבו מקודשת בזל וחמץ דמקודשת דוקא בשדיך אבל בלא שדיך חוכל לומר דידי שקלי ואי בלועק מחמ' ועי"ש קני' וחמץ מקודשת אף בלא שדיך והוא דאלי גמורה ובמי מודעה דבם דאיתי שרולה לומר אף למסקנא דיש מהני חלוי חבין אפי' בלועק מחמ' ועי"ש. אם ודאי חשוה דבפי פסק הרמב"ם קדשה בזל וחמץ דאלי אלוי אלי שלוה בשדיך אבל בלועק מחמ' ועי"ש. אבל בשאר בלועק מחמ' ועי"ש. אבל בשאר בלועק מחמ' ועי"ש. אבל בשאר

מכיס שהוא שליח רוצה לעשות לו וכרון תופס מה לישור יפי׳ זה ואין שם גזלן עליו כיון שכתן דמים שמחל לו חוזו רק כוכל לומר שם חמקן עליו לו יפי׳ שם חמקן עליו ג״כ שיהו עוזר עבירה דחו׳ ותפי׳ בגוונא זה לישור דרבן ליכא כיון שהוא רוצה לעשות לו כוונו וכיוצא כי סמיי בפ״ק דיח דהולך לפיטומו דלח״ח אין כאן לאו דחו׳:

אלא דלריך ביאור ח״כ התיך תפר רחמנא לעגמו עדותו

וכי גרע מלקח חמס מזרוע דחיכו עוסה שוס לי׳ דחו׳ והלא כאן ג״כ כיתן. ותיכ בלי גזילה״כ שוע שממילא לחריך אין לך בו חלא חיזוקו דוקא בחורם מפכון כמותן. תפל לפי׳ הרמב״ם הכיל כיתא היוצ דוקא שם לוקח בתירם מפכון שפיר עוזר ולא ע״ך לומר וכי גרע מחמכן. ז״ח הלא חמכן ג״כ עוזר על לחי״ח ולוקח מפכון עיבר על לאו דלא תעיוד ולח לחמכן בעי׳ קכן הכל קכי׳ דהלא מפכנו שלא בפניהם הלוחטו קמה ברשותו לעכין לוכסין כמבואר בפ״ק דע״ז ע״ב וכל דין גזילה עליו וכמבואר ברמב״ם פ״ב מה׳ גזילה דלוקח מפכון שלא ברשות כקרע גזלן עיש וכיון דקכי׳ ממי׳ לי הוי לוקח בחורם חמס עובר חמלם לחזיקא שפיר לפקה למפכין ג״כ עוזר. לח כן בבעל לגוביינהו דחו׳ לח קכה דמפה יוכה שבפ״ק דע״ז ע״ב ובגד עומד ומוכר. ולבד לח יוכל ליקח בחו׳ גוביינא דמעכן שם לך כדברי קלפ״ח וביון דלא קכה וכהן דמיו אין כאן לאו דלא״ח ופקיעת דאין עבירה בלוקח בחוזו ככ״ל והו״ק כי זה כהן:

ומיתה זכיכי לדין כפי׳ ס׳ המקבה דבאם לא עשה בו קכין המוציל חיכו עובר על לח״ח כגון שלח כתרלם לבקר לחבל חבל חעשי״כ יש לדבריהו דין מחודש דלפעי״ם המקבה לריך קכין המועיל לבעי״ח פיי׳ כוזו שלו. חבל לדבריהו שם קבה רק להתחייב בוכסין כמו כל גזילות ג״כ עובר על לח״ח רק בלא כתרלם ולעק מתחלה ועי״ש לי שפיר י״ל דליק תפי׳ לענין מחדיות חוכסין כמי״ש לעיל חבל היכא דקבה לחתחייב בוכסין עובר על לח״ח ודחי׳ ממפכי׳ שלא בפעם ברשותו דליק רק לענין חיוב חוכסין ושובר על לחו יקבה ככ״ל לו יפי׳ דלא חייב לו כלל שם חפקו ג״כ היכו עושה עבירה דהיכו עובר בלח״ח בלא קכין ככ״ל וע״כ כיון דחייב בוכסין שוב עובר על לח״ח:

ומעתה יובכו היוצ דברי הרמב״ם דמחייב שם חמר ובזל עובר בלח״ח ולא חבזול דלדברי המקבה קי מה לח״ח יש כאן כיון דליק ולריך לדחזוק דבאם בו חיתי וקכאו חם לא מכר ברמב״ם בוכסין וקפיר ס״ל קכין לענין לח״ח. וכיחת הכל בעה״י דוק היטב:

(נ״ח)

[**המו״ן** וס״ך יו״ד סי׳ ד׳ הביאו פי׳ הרין והרח״ם דלח״ם חמחו בהמת חנוכו לעי׳ חקוחת בחכילה דבהי דבהנחה לא חכר לחין שם חקרוצה עי׳ עלי׳ כיון דח״ע חוכר לפ״ם חמחו פקולה הוי׳ דחיכו כיבר בחמחו והוי׳ בחזקת ח״ח כמעיקרא. וכבר הקשה עליו במ״ש ח״כ החיך פריך ר״ח לר״ם עבריי״ם דשוחט חטחת בחוץ לעי׳ מכיון שבחט בם פורחת לכרי׳ גם כדידי׳ קכ״ל דעכי׳ בחט פורחת היי מעשה כנלה. וכוי דבריו לם בחמכך בעפר לא ע״ך זולת בדבר שנחכר בהנחה. לפי״ם כבר פירשו חוס׳ בפ״ק ע״ח חוס׳ ד״ה לישולי הבחה וכי׳ דעיקר הכוו׳ דחיכו דחו׳ לפחת חלי״ח. והיינו דבחמחו חוץ לריך להיות דוקא חס חלר עלמו חיכו דחו׳ חבל חס חיכו דחו׳ חלר דבר חחר חלי׳ חוכל בחמחו חוץ חפי׳ בגדיה ג״כ חלרך בחמחו חוץ דוקא בחכילה ברישא ג״כ חלרך חיכו דחו׳ לפחת חלי״ח וחא הוי׳ לזרוק

בית אברהם אולמאן, אברהם בן שלום עמוד מס 108(הודפס ע״י תכנת אוצר החכמה (0

חידושי תורה

הרב זלמן נחמיה גולדברג

בענין איסור לא תחמוד

בגליון האחרון כתב הרב מאיר זיצמן שליט"א מאמר מקיף כל השיטות בענין האיסור דלא תחמוד, רציתי לכתוב בזה בענין מה שמביא בספר ארץ צבי (להגאון הקדוש ראש ישיבת חכמי לובלין), ומה שמביא שם בשם האדמו"ר מגור זצ"ל בעל אמרי אמת, וכתבתי להצדיק את הצדיק מעיקרא האדמו"ר מגור זצ"ל.

בספר ארץ צבי סימן ג' אות ו, ז"ל ומה שכתבתי בענין לא תחמוד דדעת רבינו יונה בשערי תשובה דהמפציר ליתן לו מתנה עובר בלא תחמוד, וכ"ק [הוא האדמו"ר האמרי אמת זצ"ל] כתב אולי דעת יחיד הוא, איני כדאי לדון בדה"ק דלענ"ד הקלושה הדברים מוכרחים מעצמם ואפילו לא אמרן רבינו יונה היה ראוי לדון כן מהיקש שכלי לפי מה שפסק הרמב"ם והשו"ע סימן שנ"ט ס"י כל התומד עבדו או אמתו או כליו של חבירו או כל דבר שאפשר שיקנהו ממנו והכביד עליו רעים והפציר בו עד שלקחו ממנו הרי זה עובר בלא תחמוד, הנה אע"ג דבסוף מכר מדעתו מ"מ כיון שבא בסיבת הפצרתו עד שהוציא מרצונו עובר בלא תחמוד ואם במכר שנתן לו מעות כן כש"כ במתנה שאם מפציר בו ליתן לו מתנה עובר ואם במתנה כה"ג אינו עובר בל"ת איך נאמר דבמכר עובר ואטו משום שנותן לו מעות מגרע גרע יציבא בארעא וכו', ואשר כתב כ"ק הרמה דמצינו בכמה דוכתי בדבר שהוא דעת אחד מהפוסקים אף שאין נמצא חולק מפורש עליו אין פוסקין כן וכו' אבל במקום שלא נמצא חולק מפורש על איזה ראשון תמהני מאד אם המצא וכו' שלא נפסוק כמותו וכו', ובסימן ד' כתב וז"ל אשר חזר וכתב בק"ש שליט"א לבאר החילוק בין גזל לחימוד דחימוד רק בחפץ שאינו מצוי וכו' ומ"ש כ"ק הרמה מפסוק רבים יחלו פני נדיב ואטו רבים עבדי איסורא הלוא דברי רבינו יונה ברור מללו דרק אם לא יתן בלב שלם רק מחמת בושה אסור אבל אם יודע כי נותן יתן לו בנפש חפיצה ולא ירע לבבו בתתו לו שרי ונדיב שמו מורה עליו שיש לו רוח נדיבה וכו', גם מה שהקשה לפי דברי איך מותר לשאול על הפתחים בקידוש היום וכו' בחידושי כתבתי דאף לרבינו יונה בצדקה שרי דהרי כופין על הצדקה ובצדקה הנותן מצווה ולא ירע לבבך בתתך לו וא"כ אם הנותן ברוע לב עבירה הוא עושה על כן אנו אין חוששין לו ולקפידתו כיון דהוא שלא כדין ועד שאתה כופהו בגופו כופהו בממונו כמש"כ הרמב"ן ור"י לא דיבר אלא בעשיר דליכא מצוה כמו כ"ק שליט"א משבועות כ"ה וכו' ומ"מ להלכה כיון שכ"ק שליט"א הביע חו"ד הרמה שהוא מדת חסידות וכן כתב בשם כ"ק אביו אור ישראל וקדושו זצוקללה"ה שוב אין להסתפק בזה כלל ובודאי דבריהם הקדושים דברי אלוקים חיים וכו' עכ"ל.

והנה בענין איסור לא תחמוד מצאנו בראשונים דעות חלוקות בלאו זה אימתי עוברים עליו:

א) דעת התוס' ב"מ ה.ב. ד"ה בלא שאין עוברים לא תחמוד אלא בגוזל דבר מחבירו ועובר בלא תגזול אז עובר גם בלא תחמוד ולכן המסן שלקח חפץ מחבירו ונתן דמים לא עבר בלא תחמוד כמו שלא עבר בלא תגזול שכל שנותן דמים אינו עובר ורק עבר איסור דרבנן שפסלו לעדות חמסנים ומה שאמרו בגמ' לא תחמוד בלא דמי משמע להו וכן הוא האמת מן התורה.

ב - ג) דעת הרמב"ם ודעת הראב"ד בהשגות פ"א מגזילה ה"ט וז"ל הרמב"ם שם כל החומד עבדו או אמתו או כיתו וכליו של חבירו או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אע"פ שנתן לו דמים עובר בלא תעשה שנאמר לא תחמוד ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד כענין שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך חימוד שיש בו מעשה עכ"ל ובהשגות א"א ולא אמר רוצה אני ובמ"מ שם דעת הרב הראב"ד שאם אמר רוצה אני מקחו קים ולא גרע מתליהו וזבין דאסיקנא פרק חזקת הבתים מ"ח דזביניה זביני וכיון שכן אין בו לאו ולא כן דעת הרב הרמב"ם אלא מקחו קים אע"פ שעבר ואע"ג דעיקר רבא תמורה ג' כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני מידי והאי דלקי דעבר אהורמנא דמלכא הרי הוא כעין גוזל צמר ועשאן בגדים שאינו משלם אלא כשעת הגזילה וקנה הדבר בשינוי אף כאן קנה בדמים ועל מה שכתב הרמב"ם שאין לוקין על לאו זה דאין בו מעשה השיג הראב"ד וז"ל לא ראיתי תימה גדול מזה והיכן מעשה גדול מנטילת ממון אבל היה לו לומר מפני שהוא חייב בתשלומים שהרי הוא כגזלן שחייב להשיב ולפיכך אינו לוקה וגם זה חייב להשיב הממון לבעלים עכ"ל ובמ"מ וז"ל הלך הרב המשיג לשיטתו שכתב שאם אמר רוצה אני המוכר שהלוקח פטור אבל דעת רבינו ז"ל שהאיסור אף ברצון המוכר הוא וע"כ כתב שאין בו מעשה לפי שנטילת החפץ ברצון המוכר הוא נעשה אבל ההשתדלות אשר השתדל כדי לרצותו הוא האיסור ונגמר בשעת המקח ובהשתדלות לא היה מעשה ולכך לא נתן טעם לפי שהוא חייב להחזיר החפץ כיון שברצון המוכר נעשה

אין כאן חיוב השבה זה הנראה מדברי הרב ומ"מ שיטת הראב"ד ז"ל נכונה יותר.

ושם בהלכה י"א כתב הרמב"ם כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו וכן כל כיוצא בהן משאר דברים שאפשר לו לקנותן ממנו כיון שחשב בלבו האיך לקנות דבר זה ופתהו בלבו בדבר עבר בלא תעשה שנאמר לא תתאוה ואין תאוה אלא בלב בלבד עכ"ל ולא נתבאר בראב"ד מה דעתו בלאו דלא תתאוה ויתכן שגם להראב"ד עובר כשהוא מתאוה בלבו והחליט ליקח חפץ חבירו וליתן דמים גם בלא יתרצה אז עובר בלא תתאוה וצ"ע ובהלכה י"א התאוה מביאה לידי חימוד והחימוד לידי גזל שאם לא רצו הבעלים למכור אף שהרבה עליו בדמים והפציר ברעים וכא לידי גזל שנאמר וחמדו בתים וגזל ואם עמדו בעלים בפניו להציל ממונם או מנעוהו מלגזול יבא לידי שפיכת דמים צא ולמד ממעשה אחאב ונבות הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד והקונה דבר שהתאוה בהפצר שהפציר בבעלים או בבקשה מהן עובר בשני לאוין לכך נאמר לא תחמוד ולא תתאוה ואם גזל עבר בשלשתן עכ"ל והנה מתבאר מדברי רבינו שלא תחמוד אינו עובר אלא אם לבסוף הבעלים מכרו לו או נתנו לא אבל אם לא הועיל הפצרתו לא עבר אלא בלא תתאוה ולפי מה שהסביר המ"מ שלדעת הרמב"ם לכן אין בו בלא תחמוד מעשה שהעבירה היא על ההפצרה ולא על הלקיחה היינו שכל שלקח לבסוף איגלאי שהפצרתו היה הפצרה שהועילה וכל שלא הועיל הפצרה איגלאי למפרע שלא היתה הפצרה המועלת.

ד) דעת האבן עזרא שכל שחומד בלבו חפץ חבירו אפילו לא חשב מחשבות להשיגו עובר ◻

בלא תחמוד והסביר איך יתכן לקיים מצוה אבל לא הובא בפוסקים דעתו לשון רבינו יונה בשערי תשובה שער ג' מג: לא תחמוד בית רעך ולא תתאוה בית רעך הוזהרנו בזה לא להתעולל עלילות ברשע לקחת שדה וכרם וכל אשר לרעינו גם אם ניתן מכרם והוזהרנו על מחשבת הדבר הרע הזה שלא נסכים במחשבתינו לעשותו שנאמר לא תחמוד, ואם יכסוף אדם שימכור לו חבירו שדה או כרם או אחד מחפציו ולא יש את נפשו למכור לו ואם יפציר בו ברב תחנונים יבוש להשיב פניו אסור להפציר בו כי זה כמו הכרח ואונס והחומד לקחת כל חפץ והוא איש נכבד שאם ישאל שאלה אור פניו לא יפילון אסור לשאול מעם רעהו מתה מקח בלתי אם יודע כי נותן יתן לו בנפש חפצה ולא ירע לבבו בתתו לו עכ"ל.

ונראה שדעת רבינו יונה אינו כדעת הרמב"ם שלדעת רבינו יונה גדר ושורש האיסור הוא גדר גזל שכל שמתרצה על פי הפצרות יש בזה גדר אונס ואף שאינו אונס לבטל המקח ולהגדירו כגלזן אבל בלא תחמוד עובר הנוטל דברים שהרצון בא מכח הפצרות ואילו לדעת הרמב"ם אין האיסור אלא עצם ההפצרה ולא מה שנוטל וכמו שהסביר המ"מ שהבאנו באות ג', ולדעת רבינו יונה חוזרת קושית הראב"ד למה אינו לוקה על מה שעבר על לא תחמוד וגם קשה שנאמר אי עביד לא מהני ולומר שיש לו תקנה בהחזרת החפץ לא מסתבר שהרי כיון שאין בתורה להשיב א"כ מחנה בעלמא הוא שנותן וכמו שאמרו בגמ' ב"מ בנטל אבידה לפני יאוש על מנת לגוזלה אף שהחזירה לאחר יאוש מחנה בעלמא הוא ואיסורא דעבר עבר, ואולי נאמר שלעולם האיסור בספק שיתכן שאחר הפצרות המוכר התרצה באמת לתת החפץ ללוקח ולא רק מחמת בושה ולכן האיסור מספק ומספק אין לוקין.

ונראה שיש עוד נ"מ בין שיטת הרמב"ם לשיטת רבינו יונה במוכר שמפציר בלוקח לקנות ממנו חפץ שלדעת רבינו יונה עובר שאין סברא לחלק בין חמדת המוכר לחמדת הלוקח שהרי גדר האיסור שנותן בלי רצון רק מחמת בושה וכמו שאסור ליקח חפץ כך אסור ליטול כסף הלוקח בלי רצון ולפי הרמב"ם יתכן שלא אסרה תורה אלא לחמוד חפץ מסוים כמו אשה ובית וחפצים אחרים אבל לחמוד ממון שאינו חפץ מסוים לא אסרה תורה.

ומעתה נראה שצדקו דברי כ"ק אדמו"ר האמרי אמת שרעת רבינו יונה היא דעת יחיד שהמפציר בחבירו שיתן לו מתנה עובר בלא תחמוד ומה שכתב הארץ צבי שכך דעת הרמב"ם והשו"ע שכתבו שהמפציר בחבירו שימכור לו עובר בלא תחמוד ואם גם נתן מעות עובר בלא תחמוד כש"כ כשמפציר ליתן לו בחינם שעובר בלא תחמוד, ולפי דרכנו אינו ראיה שהמפציר בחבירו ליתן לו מתנה מדובר שאינו חומד חפץ זה אלא חומד ערך ממון ואין לו חמדה דוקא לחפץ זה ותחמדה זו לא אסרה תורה משא"כ כשמפציר בחבירו שימכור לו הרי חומד חפץ זה שהרי משלם מחירו ואין לו רווח ממון.

אכן כדי לתרץ קושית האדמו"ר מקרא דרבים יחלו פני נדיב צריך לומר כתירוצו של הגאון ארץ צבי שבנדיב לא אסר רבינו יונה שיש להניח שנותן בלב שלם אכן כל זה במחלה פני נדיב שיתן מתת אבל במחלה פני נדיב שיתן לו חפץ מסוים בזה אסור לדעת הרמב"ם שאף שהנדיב נותן בלב שלם מ"מ האיסור אינו שנוטל ממון חבירו שנותן רק מחמת הבושה אלא איסור החמדה שחומד חפץ חבירו ומה מועיל מה שנותן בלב שלם.

אכן אי קשיא הא קשיא לשיטת רבינו יונה איך מותר לרוכל לחזור על הבתים ולמכור והרי יוצא שמפציר לקנות ממנו וזה אחד מתקנת עזרא שיהיו רוכלין מחזירין בעיירות ב"ק פ"ב ודרך הרוכלים ליכנס לבתים ולהפציר לקנות וכמו שאמרו רוכל

יוצא ואיך מותר לו ומה שאמרו בגמ' מ.ב. דמי כרזנייתא שנותן דמים לחנוני למוכרה ומרציאן ומכריז עליהם בחוצות וקשה איך מותר להכריז והרי יוצא שמפציר לקנות ובזה יש לומר שאינו אסור אלא כשקונה בסוף מחמת בושה אבל להפציר ולהשפיע על הקונה שכדאי לקנות בזה אין איסור שאחר שהושפע ומדמה שכדאי לקנות קונה ברצון ולא אסור אלא בהפצרה שלא משכנע את הנותן אלא שבוש ממנו כמו שכתוב במלכים ויפצירו בו עד בוש בזה אסור וא"כ גם ההיתר לרוכלין להפציר יש ליישב שאין בושים מרוכל ולכן אם בסוף קנו ממנו אין זה מחמת בושה.

והנה מה שכתב השערי תשובה שאסור לעולל עליולות לקחת שדה וכרם וכל אשר לרעהו גם אם נתן מכרם ואסור להפציר שיסכים למכור ג"כ מהטעם שאינו מוכר בלב שלם רק מחמת הבושה ואסרה תורה לגזול גם אם משלם והנה אף שמבואר בגמ' ב"מ ובראב"ד שהבאנו שזה נאסר מלאו דלא תחמוד ונראה בגמ' שאינו עובר בלא תגזול אם משלם וגם אם לא אמר רוצה אני ולפי הש"ת צריך לומר שזה נלמד מק"ו אם מוכר מחמת בושה עובר בלא תחמוד כש"כ כשלוקח בכח ואין המוכר מתרצה כלל שעובר בלא תחמוד וזה שאינו עובר בלא תגזול כנראה שידעו כן מסברא שכיון שמשלם ואין לחבירו הפסד בערך הכסף אין משום לא תגזול ולדעת הראב"ד יש לומר שלמדו שכל שנותן דמים אינו עובר בלא תגזול מזה שכתוב לא תחמוד ובע"כ שאין לא תגזול שאם עובר בלא תגזול למה צריך לא תחמוד אבל לשי' צריך לומר שיודעים מסברא שכל שמשלם אינו עובר בלא תגזול.

עוד יש לומר שלכן אינו עובר בלא תגזול כל שמשלם שמדובר שהנגזל לקח המעות וכל שלקחן מוכרח להקנות לגזלן החפץ שגזל שאם לא יקנהו איך יקח הוא המעות ולכן אינו גזלן אבל עבר בלא תחמוד אכן סברא זו לא יתכן שא"כ יוצא שכל חמסן קונה החפץ אף אם לא אמר רוצה אני אם רק לקח בעל החפץ המעות וזה לא שמענו וכן גזלן שכפוהו ב"ד לשלם ולא יכלו להוציא ממנו גוף הגזילה ואח"כ מצאו הגזילה וכי נאמר שאין הגזילה חוזרת לכן נראה לומר שאף שהנגזל נוטל המעות מ"מ אין חייב למחול הגזילה לגזלן ומה שמותר לו ליקח המעות שכך החיוב של הגזלן שיש עליו גם מצות השבה וגם חיוב ממון אלא שאם יחזיר בסוף הגזילה חייב הנגזל להחזיר המעות שנטל.

והנה מה שכתב האמרי אמת שרבינו יונה לא אסר אלא ממדת חסידות לכאורה יש להביא ראיה לזה שאינה אלא מדת חסידות ממה שאמרו בגמ' חולין ז.ב. על רבי פינחס בן יאיר שמימיו לא בצע על פרוסה שאינו שלו ואמר לו רבי רצונך שתאכל אצלי וכו' אמר לו כמדומה אתה שמודר הנאה מישראל אני ישראל קדושים הם יש רוצה ואין לו [יכולת וממנו אינו רוצה ליהנות שלא אכביד עליו] ויש שיש יכולת בידו ואינו רוצה להנות אחרים ואע"פ שאומר בא וסעוד עמי אין לבו חפץ ואינו נהנה ממנו משום דכתיב אל תלחם לחם רע עין ואל תתאו לכל מטעמיו כי כמו שער בנפשו כן הוא אכול ושתה יאמר לך ולבו בל עמו ובתוס' שם ד"ה ויש כתבו ואפ"ה איקרי קדושים שמזמין את חבירו לאכול אצלו מפני הבושה עכ"ל.

ומפורש שכל שנתן לחבירו מפני הבושה אינו אלא מדת חסידות לא לקבל ממנו שאם היה איסור גמור למה קורא לו קדושים אדרבה מכשיל את האורח באיסור לא תחמוד אלא ע"כ שאינו אלא מדת חסידות שנהג רבי פינחס בן יאיר ודוחק לחלק בין אם מזמין חבירו לאכול מפני הבושה שאז אינו אסור אלא ממדת חסידות ואם האורח מפציר בו והוא מסכים מפני הבושה בזה עוברים בלאו דלא תחמוד שהרי לפי מה שהעלנו אין האיסור לרבינו יונה מה שמפציר אלא מה שלוקח לבסוף וא"כ אין נ"מ בין אם הבעה"ב הזמין את האורח

מעצמו מחמת בושה או האורח הפציר בבעל הבית והסכים הבעה"ב מחמת בושה.

קיימ"ל היורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות אם היא שדה העשויה ליטע נותן לו כאריס ואם אינה עשויה ליטע נותן לו היציאה ואם היציאה יתירה על השכח אינו נותן אלא השבח ויש לעיין אם לכתחילה מותר לירד לתוך שדה חבירו ולכאורה יש לומר שאסור משום לא תחמוד שלא גרע מהפציר בו למכור לו חפץ אכן לפי מה שהעלנו שאין איסור לא תחמוד אלא בחומד חפץ חבירו אבל לא בחומר תשלומים וגם לפי סברת רבינו יונה נראה שלא עבר איסור לא תחמוד שכאן אף שאינו נותן ברצון אבל מחויב הבעה"ב לשלם מן הדין ואף שרבינו יונה אוסר גם אם מפציר בו ומחמת הבושה מסכים למכור שם האיסור שהחפץ עצמו אינו רוצה ליתן והרי הוא כחמסן אבל ביורד הרי אין אפשרות אחרת וצריך לשלם וממילא אין כאן איסור.

★ ★ ★

דעדיין הטובה קיימת וזוהי כוונת הגר"א. וכן כל אינך שכתבו שיאכל ולא יברך כוונתם ג"כ שיברך אחר ט"ב ע"י שיאכל שוב מאותו פרי ולכן לא קשיא להו מהשו"ע שכתב שלא יחמין. וכ"כ באג"מ הנ"ל שהיכא שהוצרך לקנות מאשין לפרנסתו יברך שהחיינו אחר ט"ב. והיא"פ ס"ל דאף בכה"ג יש לו לברך עכשיו. וכן הכנה"ג שכתב בשם מהר"י ן' נעים שאם כבר בירך ברכת הפרי יברך שהחיינו ומירי אף שימצא אח"כ דאל"כ הרי מותר לכתחילה.

ו. ולענין יז שחל בשבת השאלה היא אם רק התענית נדחית מפני השבת אבל כבר התחילו ימי בין המצרים ולא עדיף משבת שאחריה או דילמא כיון שנדחה נדחה כל הזמן של בין המצרים ומתחיל רק ביום א, ואף שיז בתמוז גרע משאר ימים של בה"מ כמו שמביא הכותב משו"ת זכור לאברהם מ"מ הכל נדחה ליום א שאז זה כמו יז. וכוונת המ"א במש"כ ועיין ס"ד מסביר הלבושי שרד שמדמה זה לט"ב שחל בשבת ונדחה שהעיקר הוא דהשבוע שלפניו לא הוי שבוע שחל בו ט"ב והרי שלא רק התענית נדחית אלא לגמרי נחשב שט"ב זה ביום א, ואף החולקים שם זה רק לענין תספורת וכיבוס אבל לענין זה וסעודת מצוה כ"ע מודו, ע"ש. והיינו שבה"מ הם רק כא יום ולא כב ונדחים הם ומתחילים ביום א ולא בשבת וכמו שמביא מהלבוש לענין הפטורה.

ולדינא השע"ת נקט כהמ"א אך הכה"ח מסיק לאסור כהכנה"ג והחיד"א ובגדי ישע. אבל עכ"פ לענין ליל שבת לא איירי. ואף שהחיד"א בחיים שאל איירי בענין יז שחל בשבת ואח"כ בענין ליל יז ומסיק בשניהם לאיסור ומשמע דלס"ל דבצירוף שניהם בליל שבת יש להקל אבל עכ"פ לא כ"כ בפירוש. ומנין הכריע הכותב לאיסור כנגד המ"א ועוד בלילה שמביא בעצמו מעשה רב מכמה גדולים שעשו כן במסיבה. וכן בנטעי גבריאל מביא שתי הדעות וכתב שבליל ש"ק לכו"ע מותר ושכ"כ השדי חמד.

ז. והעירני חכם אחד שיש לעיין עפ"ז לגבי מנהגינו שא"א בכל מקדש משוך חסדך ליודעך א-ל קנא ונקם אלא בבה"מ. דלפי הנ"ל דבליל ש"ק מותר לכ"ע לברך שהחיינו י"ל כ"ש לענין זה שאין לאמרו. ובזה שייך גם תירוצו השני של הלבוש דג' הפטרות כנגד ג' שבועות והיינו שלא רצו לומר יותר מג' הפטרות דפורענותא וה"ה שאפל"כ לענין זה. ובאמת בעומק הדברים אפ"ל שזה שייך גם לענין שהחיינו דמדלא תקנו חז"ל הפטורה רביעית הרי שלא רצו שיהיו יותר מג' שבתות בבה"מ ולכן כשחל בשבת בע"כ שלא רק התענית נדחית אלא לגמרי מתחילים בה"מ רק ביום א, וזה המשך לתירוץ הראשון ולא שני תירוצים נפרדים. [ואולי היה מקום לומר שבט"ב שחל בשבת אין לאמרו כיון דאיקרי מועד וכמו שא"א תחנון וצו"ץ. ואפ"ה א"ל ששוב אפשר לאמרו ביז שחל בשבת כיון שלא הוי יותר מג"פ כנ"ל שכל הזמן של בה"מ נדחה ליום א,]

ח. וע"פ הנ"ל אפשר ליתן טעם לשבח מדוע בחו"ל מחברין השתא מטות ומסעי ולא חקת ובלק. ואפ"ל שזה משום שרוצים לקרוא פרשת פינחס בתוך בה"מ כמש"כ בספה"ק בית אהרן דאית ביה פרשת המועדות. וביז שנדחה לא הוי עדיין בה"מ. אלא שיש לדחות דהיכא דאפשר עדיף שגם הקריאות של שבת שלפניה במנחה ושני וחמישי של פינחס ג"כ יהיו בבה"מ.

ויה"ר שמבין המצרים ישגא אור לישרים בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

ביקרא דאורייתא
נתן פערלמאן

בירור בענין לא תחמוד והערות בהלכה למעשה

א. שיטת הרמב"ם היא שבכל איסור לא תחמוד יש גם איסור לא תתאוה. פי', דחוץ מהאיסור לא תחמוד שזה מעשה יש גם איסור לא תתאוה שזה מחשבת ותאוות לבו. וביארו המפרשים שבודאי בסתם מחשבה אינו עובר באיסור, אלא דוקא במחשבה לקנות החפץ. ויש חולקים בזה, ועי' בשדי חמד שמביא שיטות בזה ויש סוברים דרק אחרי שעשה מעשה ע"י הפצרה עבר למפרע בלאו של לא תתאוה. אבל כל היכא שלא עשה מעשה אינו עובר על לא תתאוה. וכשעשה מעשה ע"י הפצרה אפי'

שנתן דמים - עובר בלא תחמוד. ודלא כהרמב"ם שסובר שבמחשבה לבד סגי כדי לעבור על לאו דלא תתאוה.

ב. ולכאורה יש לדון בבעיה השכיחה מאד ובפרט אצל בני תורה המהדרים במצוות, וזאת כאשר אדם רואה אצל חברו לולב או אתרוג מהודר. ורוצה בלבו לקנות את הלולב או האתרוג דלכאו' עובר בלא דלא תתאוה - לפי הרמב"ם דסובר דבמחשבה סגי. והנה בשערי תשובה לרבינו יונה (שער שלישי מג) כתב דבמחשבה עובר ג"כ בלאו דלא תחמוד, ודלא כהרמב"ם דעובר רק בלא תתאוה. ולפ"ז הדבר חמור לכאו' שבעתיים דעובר גם בלא תתאוה וגם בלא תחמוד. ורציתי לדון לכף זכות באשר ישראל קדושים הם דאין איסור לא תחמוד ולא תתאוה במצוות. אך אין זה נכון, דמ"מ המצוה מתקיימת ע"י ממון חברו (דכל המצוה נעשית ע"י ממון). ואפשר אולי לחקל כדעת החולקים שסוברים שרק ע"י מעשה עובר בלאו דלא תחמוד ולא תתאוה.

ג. אמנם במקרה שאדם חשוב מפציר בחבירו למכור לו הלולב, ואדם זה מחמת אי נעימות מכר לו יש לדון האם אי נעימות חשיב הפצרה אי לאו. [ראי חשיב הפצרה לכו"ע עובר בלאו דלא תחמוד ולא תתאוה]. דלכאו' מאי שנא דהא גם הפצרה וגם אי נעימות המכר לו הוי בלב שלם. ולאחר העיון ראיתי בשערי תשובה (שם) שכתב דגרימת אי נעימות חשיב כהפצרה. ולפ"ז צריך ליזהר במה שהערנו. וכן יש להעיר בזמננו שהמוכרים שומרים ארבעת המינים מהודרים לרבנים וכיו"ב, ואיש אחר מפציר בהם (במוכרים) שיתן לו מהמהודרים לכאו' יש בזה משום לא תחמוד. ואשר ע"כ כל הירא את השם ומקפיד במצוותיו ראוי שיזהר בדברים אלו שהם חשש איסורים, ואפשר דהוי מצוה הבאה בעבירה.

ביאור קושית הגמ' בפסחים ו.

בגמ' פסחים ו. "כדתניא שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום ר' שמעון בן גמליאל אומר שתי שבתות מ"ט דת"ק שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני וכו' ור' שמעון ב"ג אמר לך שהרי משה עומד בראש החדש ומזהיר על הפסח" וכו' וכו'. והקשתה הגמ' ממאי דבריש ירחא קאי דילמא בארבעה בירחא או בחמשה בירחא קאי". וכו' ושמעתי מאבי מורי הגרי"מ שטרן שליט"א (מחבר ספרים רבים בהלכה) שאמר שקושית הגמ' שנקטה "ארבעה" או "חמשה" היא דוקא. דהנה ברי"ף מבואר שב' שבתות שאמר רשב"ג, לא הוי כמנין הימים שבשני שבתות (י"ד יום) אלא הוי שתי שבתות כפשוטו. ולפי זה אתי שפיר לשון הגמ' "ארבעה או חמשה" דהרי ידוע שר"ח ניסן ביציאת מצרים חל ביום ח' וא"כ אם משה התחיל לדרוש בעניני הפסח בכ' לחודש דהיינו יום ו' או בג' לחודש דהיינו שבת ל"ק מידי לדברי רשב"ג דמ"מ דרש ב' שבתות ולכן הקשתה הגמ' מארבעה או חמשה בחודש דאז כבר עבר שבת וא"כ קשה לרשב"ג שסובר שצריך לדרוש ב' שבתות. ודבר נפלא הוא וראוי הוא לעלות על שולחנא דצורבא מרבנן בבי מדרשיא!

יחודה ליב שטרן

בלאאמו"ר הגרי"מ שליט"א

מו"ץ בשכונת עזרת תורה ירושלים

בענין לא תחמוד ולא תשיג גבול

ראובן לקח בית אחד בשכירות מיתמי שמעון ופרע להם שכירות שני שנים וכעבור זמן שנה אחת בא לוי ואמר ליתומים הנז' שישכירו לו הבית הנז' ויתנו חזרה שכר דמי השכירות והוא יקח אותה בדמים יקרים וראובן הנז' איננו בעיר והיתומים הנז' הוציאו לאשת ראובן הנז' מן הבית בכח הזרוע והשכירו אותה ללוי.

לדידי חזי דקעבר לוי זה כמה לאוין לא תחמוד ולא תתאוה[1] עיין בהרב החינוך [ל"ח — תט"ו] וגם משום לא תשיג גבול רעך[2] עיין בהרב החינוך [תקכ"ב] וגם משום ולפני עור עיין להרב המבי"ט ז"ל ח"ג סס"י ל"א.

וכתב הרב החינוך ז"ל בפ' יתרו בלאו דלא תחמוד דלא נגמר הלאו עד שיעשה מעשה [מכילתא יתרו פ"ח] ואפי' נתן (ה)דמים לחבירו על החפץ עובר על לאו דלא תחמוד[3] שאין לאו דלא תחמוד נתקן בנתינת הדמים כל זמן שדרך הכרח לקחו ממנו, ומשורשי המצוה לפי שמחשבה רעה היא וגורמת לו לאדם חקלות רבות וכו' ולאו זה אין בו מלקות לפי [שהוא] דבר שניתן להשבון שהרי אפי' אנסו ולקחו ניתן להשבון ומ"מ הרי הוא עובר על מצות מלך וכו' יע"ש ולאו זה פסקוה הרמב"ם ז"ל [ה' גזילה פ"א ה"ט] והטור ז"ל ח"מ סי' שנ"ט באין חולק ושם [הלכה י'] פסקו דאפי' לא עשה מעשה עובר בלאו דלא תתאוה בית רעך יע"ש[5] וע"כ אסרתי

---

1. כהרמב"ם פ"א מגזילה ה"י וכ"פ בטוש"ע סי' שנ"ט, אולם הסמ"ג לאוין קנ"ח חולק ומנאם ללאו א' ע"ש.
2. בספרי פ' שופטים מבואר דלאו זה אינו עובר אלא בא"י ולא בחו"ל שנא' "בנחלתך אשר תנחל" וכ"פ הרמב"ם בפ"ז מגניבה הי"א ובטוש"ע סי' שע"ו [ולפלא על רבינו שהיה בחו"ל שמנה לאו זה, ואולי השואל היה מא"י]. ואולי לכך ציין המחבר להחנוך שכתב שנוהגת מצוה זו בכל מקום, ועיין במנחת חנוך שכתב שהוא טעות המעתיק, אך המחבר ס"ל כפשטות החנוך.
מדברי רבינו נראה שסובר דלאו זה איתא בכל גזילת קרקע אע"פ שאין לו לגזלן קרקע סמוכה לזו ואין בזה הסגת גבול ממש אלא גזילה בעלמא, אולם הגר"י פערלא בביאורו לרס"ג ל"ת רע"א כתב דכל הראשונים ז"ל לא נקטו אזהרה זו אלא במחזיר סימן חלוקת הקרקע לאחור לתוך נחלת חבירו כדי להרחיב את שלו, ועי"ש בסברתו, אולם בשטמ"ק ב"מ ס"א נראה שנסתפק בזה לומר דבכל גזילת קרקע איכא ג"כ לאו דלא תסיג.
ועוד ראוי לעיין אי משיג גבול שהוא רק בשכירות אצל רעהו אי עובר בל"ת דלא תסיג, שהרי "אשר גבלו ראשונים" האמור בקרא הוא הקנוי לו בקנין הגוף, ומדברי רבינו כאן משמע דפשיטא לי' שנוהג אף לגבי קרקע שכורה.
3. ב"מ ה' ע"ב "לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו" וס"ל דלאינשי דווקא הוא דמשתמע כך, וכ"ד הרמב"ם בפ"א מגזילה ה"ט וטוש"ע סי' שנ"ט, אולם התוס' בסנהדרין כ"ה ע"ב ד"ה מעיקרא ס"ל בחד תי' דבדיהיב דמי' אינו עובר בלא תחמוד [ועיי"ש במהרש"א ובחי' הגרעק"א] ובכ"מ פ"י מעדות ה"ד ובסמ"ע סי' ל"ד סקל"ב נראה דס"ל נמי כן, וכבר תמהו הב"ש בסי' כ"ח סק"ב והתומים סל"ד סקי"ג מהא דנפסק בסי' שנ"ט כהרמב"ם ועיי"ש בסמ"ע סקי"ד.
4. ס"ל כהראב"ד בפ"א מגזילה ה"ט, וכ"כ המשנה למלך בס' דרך מצותיך ח"ד בהגהות לספר החינוך, ועי' הערה 6.
5. מריהטות לשונו נראה שסובר שלדעת הרמב"ם והטור עובר בלאו דלא תאוה מיד כשהתאוה אף אם עדיין לא הוציא מחשבתו לפועל, אך הב"ח בסו"ס שע"א כתב בתו"ד בזה"ל: "אלא במחשבה כתיב לא תתאוה ובמעשה כתיב לא תחמוד ואמחשבה גרידא נמי אינו חייב אא"כ קנה החפץ והוציא מחשבתו לפועל התם הוא דעובר משום לא תתאוה ומשום לא תחמוד ומשום דהתאוה היא היתה גורמת שעשה מעשה", אמנם דברי הב"ח צ"ע דלפי מש"כ המ"מ בדעת הרמב"ם פ"א מגזילה ה"ט דאף באומר רוצה אני עובר בל"ת דלא תחמוד שאף שבנטילתו ליכא איסור מ"מ עצם ההשתדלות אשר השתדל כדי לרצותו היא האסורה ונגמר הלאו בשעת המקח עיי"ש, ולפי"ד הב"ח מאי נפק"מ איכא בין הלאו דלא תחמוד דצריך מעשה ללאו דלא תתאוה דל"צ מעשה הא אף בלאו דלא תחמוד

ללוי שלא יוכל לשכור בית זה וליכנס בתוכה?

אין עצם האיסור במעשה הלקיחה אלא ההשתדלות והמעשה אינו בא אלא כדי להוציא מחשבתו לפועל ורק להראב"ד דס"ל דבאומר רוצה אני אינו עובר ונמצא שהאיסור הוא במעשה הלקיחה [עם ההשתדלות] א"ש דברי הב"ח דבלאו דלא תתאוה אף דבעינן בו מעשה מ"מ אין המעשה גוף האיסור, אולם בסמ"ע סי' שנ"ט סקי"ח לכאו' מבואר דלגירסת הטור וכו' עובר בלאו זה אף שלא הוציא מחשבתו לפועל עייש"ה.

6. לכא' צ"ע אמאי לא דן רבינו לאסור על לוי לשכור בית זה מחמת הדין המבואר בשו"ע ובהג"ה [סי' שי"ב ס"א] דהמשכיר בית לזמן קצוב אין המשכיר יכול לחזור בו ולהוציאו מהבית קודם זמנו, ואף כששכרו סתם ולא קצב לו זמן אם הקדים לו השכר אין יכול להוציאו עד שיכלה זמן כל השכירות שכנגד מעותיו ונמצא שראובן ששכר מתחילה הבית זכה בו מעיקר הדין ואין שכירותו של לוי מועילה כלום.

ואין לומר דמכיון שהחזירו יתמי שמעון המשכירים לראובן את דמי השכירות לראובן אף שהי' בע"כ של ראובן מועיל מדין תליוהו וזבין דזבינ' זבינא, ולדעת הרמב"ם [פרק י' ממכירה ה"א] כל ששתק וקבל הדמים הרי כאומר רוצה אני וכמבואר בב"י [סי' ר"ה], דהא מלשון השאלה מוכח שהיתומים הוציאו את אשת ראובן מביתה בכח ומוכח שהי' הדבר שלא בפני ראובן הבע"ד כלל וא"כ אין שייך כלל לדון שיועיל כאומר רוצה אני.

ואולי סמך רבינו על דעת הש"ך [ס"ק ד'] דבדיהיב מעות השכירות בסתם לא אמרינן שהדמים ראי' ואין זוכה לגור שני שכירות שכנגד מעותיו [ועיין בנתיבות ס"ק ד' ובערך ש"י], אלא דא"כ תיקשי מאחר שלוי הוא הזוכה בשכירות המקום מדינא אמאי קעבר משום לא תחמוד, והנראה שאף לש"ך שפיר דר השוכר הראשון בבית בשעור שכנגד מעותיו כ"ז שלא הוציאו בעה"ב ממנו, וא"כ כשם שתפס המ"מ בדעת הרמב"ם שעובר בלא תחמוד אף כשאומר הלה רוצה אני ומשום שאף שהנטילה היתה בהיתר מ"מ כיון שהשתדל להשיג החפץ ולרצותו ההשתדלות היא האיסור, כמו כן בנד"ד מחמת ההשתדלות שהשתדל לוי אצל המשכירים כדי להפקיע זכותו של ראובן בבית קעבר לוי בלא תחמוד.

אכן זה אינו שהרי דבינו העתיק לשון החנוך שאינו לוקה על לאו זה משום שניתן להשבון וזהו כשיטת הראב"ד שכל שאומר רוצה אני אין עובר משום לא תחמוד ונמצא שהנטילה שלא בהסכמת הבעלים היא האסורה ולכן יהיב טעמא דאין לוקין על לאו זה משום שניתן להשבון, דהרמב"ם לשיטתו דס"ל שהלקיחה לא נאסרת אלא ההשתדלות כשלעצמה קיהיב מטעם שאין לוקין על לאו זה משום דהוי לאו שאין בו מעשה.

ולכן נראה לומר שלהכי לא אתי רבינו עלה מכח הך דינא שראובן זכה בשכירותו לכל זמן השכירות היות ומחמת דין זה הוי אמרינן דנהי דלכתחילה אין המשכיר רשאי להוציא את השוכר בתוך זמן השכירות מהבית מ"מ כל שעבר והוציאו הוי כשאר גזילת קרקע שנחלקו בה האחרונים אי קעבר עלה משום לאו דלא תגזול, דלרמב"ם [פ"ז מגניבה הי"א] עובר כלאו ולרא"ש בתשובה [המובאת בטור סי' שע"א] אינו עובר וכן היא דעת התוס' ב"מ ס"א, ובנד"ד אפשר שגם הרא"ש מודה דקעבר בלא תגזל מכיון שנשתמש בבית בלא שהעלה לו שכר ולא הוי כגוזל בית ולא נשתמש בו דאיירי הרא"ש.

ועוד יש מקום לומר שליכא הכא משום לא תגזול לפמש"כ הגר"י פערלא בבאורו לרס"ג [ל"ת רע"א] שכל מי שאינו מכוון לגוף החפץ ולא לדמיו, אף שלא קנה את גוף החפץ מ"מ מאחר שנתן דמיו שוב אינו עובר בלא תגזול, וכן יש להוכיח מהשו"ע [סי' ל"ד סי"ג] ובתומים ס"ק י"ג ובמחנ"א הלכות גזילה סי' כ"ז, ובחזו"א [חו"מ סי' י"ט ס"ק ה'] משמע דפליג אהא.

אכן זה אינו שאף אם אינו עובר בלא תגזול מ"מ קעבר באיסור וגזלן הוי וכדאיתא בטור סי' שע"ו דבגזילת קרקע מיקרי גזלן.

★ ☆ ★

ומה שהקשה בשם תכם אחד בנזיר כ"ם הא קמ"ל הלין בעזרה לשי' ירושלמי דלמ"ד לשון שבדו חכמים אינו מביא קרבן יובל היות שאבי הדייו בנזיר ע"י כיעין וי"ל הוא דס"ל לשון שבדו הכמים יע"י ת"ס נזיר ב' ע"א ד"ה נזיר ומה שתירץ רבינו יחיאל אבל י"ל אם האב יכול להדיר בני בנזיר ע"י בינוי ע' נזיר מ' הינו נזיר מן הניזונית דב"ש אומרים א"א מהיו לבטלה וזה ל"ם רק לנבי עצמו ולא אאחר ועמל"מ פ"ב דנזירות. ולאו מלתא דפשיטא הוא.

ועל שאלתו השלישית באנסה בימן המלחמה אי יש כה להתיר הקשר והביא מכמ"ק בזה יש להעיר מכתובות מ"א ע"א ולהני אנסתי לא מיבעי' קאמר לא מיבעי' אנסתי דלא קא פנים לה דמשלם בושת ופנם ע"ם עצמו וכו' וכתב בשמע"ק שם דהנאונים נימי בספרי ספרד ז"ל לא מבעי' קאמר לא מיבעי' אנסתי דלא קא פנים לה פי"ו שאינה מהולולת כל כך ואין רוב בני אדם בדלין מסנה הואיל ואנוסה היתה דאינו משלם קנס ע"ם עצמו אבל ומה הני דיוב ב"א אינם בדלין הימנה אבל למ"ש בת"ה בשם כנה"ג דיכול ליתר אני מן המיעוט גם בנ"ד ביותר לאדם השוב יש לי ראיה מכתובות נ' משום דאיכא צנועות וכ' בשמע"ק שם סיהו במנלה אמרי' באשר אבדתי אבדתי באשר אבדתי מבית אבא אבדתי ממך ושמא קאמרה הכין דמירבי לא יהפוין בה אע"נ דמדינא שריא בשוב דמ"ל פניסה בבעילת עכו"ם ע"ש הד"ק.

סימן ל"ט.

עוד שאלתו בשנים שבאו לדין לפני הב"ד והדין הי' בעסק נולה עכו"ם ונסתפק כ"ה אם החוב על הב"ד למהות בדם ולהודיע להם האיסור אשר עשו ולה על דעת ב"ה דבון דנזל עכו"ם מדרבנן הוא לכן א"צ למהות וכ"ה הביא דברי המוצל מאש סימן כ"ד אבל אינו ענין לנ"ד דשם נסתפק באיסור לכתחילה אי צריך למהות ועיין דע"ת בפתיחה להש"ו אות ל"ו

אוניברסיטת בר-אילן

אבל כת"ה כתב בפשיטות דגזל עכו"ם אינו רק מדרבנן ובאמת בר"ם פ"א בגזילה מבואר דהוי איסור תורה ממש בשו"ת ח"צ סימן כ"ו האריך בדברי הי"ש וההוק בדעת הר"ם דהני מה"ת העמ"ם מ"ש בזה ובשד"ח ער"ג, ויש לחון בזה דאף אם נאמר ההחוב למהות באשר יראה למי יעשוה העבייה ולהוכיחו אבל בנ"ד שא"א בתשובה לשי' הגב"י וישוע"י אה"ע סימן כ"ה דבעכו"ם ליכא מצות השבה א"כ י"ל דאין מהוב להודיעם אבל נראה כיון דגזל אסור משום הילול השם וכמ"ש בתפפתא ב"ק פ"י וב"ק ק"נ וב"מ פ"ז

ירושלמי ב"ק פ"ו הלכה ג' על פי שכן עכו"ם יש להן בפני עצמן

דפים בילין ד' ד' ע"ב בהאי הוכ הובין על כל ב"ד להחזיק את האדם מן הגזילה וביוצא בו ובפרט שבא הדבר לפני ב"ד עליהם מוטל לנעות הדבר ולהוביח את הכעים בחשבם דבר זה להותר ה"ז להיות שומע לשוחק כי זה כבוד כל ישראל וכל מי שאינו חם על כבוד עבמו כדי למלאות שקו בסף עתיד ליתן את הדין.

ומ"ש לענין לא התמד אי שיך בעכו"ם בפמ"נ א"ה ת"ד א"א ס"ק א' נסתפק בזה בקו"א לא"ה סי' ת"ם בקו"א סימן כ"ח ושי"ע הרב בקו"א לא"ה סי' ת"ם כתבו בפשיטות דל"ש רק בישראל ובראיית כת"ה מרשי' הולין ל"ם ד"ה ואי לא מצי דנם בנכרי שיך ל"ת בבר קדמו בטו"ת דבר משה ה"ת סימן צ"ה אות י' ושו"ת בית שלמה י"ד ח"ב סימן ר"ם בהגי"ה מבהמ"ה ובשד"ה מ"ב כלל נ"ב אות ב"ו הביא מיד יוסף ס' ק"ב נ"ב ע"ש. ומדברי ר"ש אלו העירותי כד הינא בליא למ"ש במוצל מאש סימן ל' אי שליחות מיעיל באנם אם נימא דל"ם בכל מעשה אנם וביש"י שכתב ואינו נעשה שלוהו בע"ב משמע דל"ם שליחות באנם אילם בד' ויקנין שפיר אין ראי' מבאן דל"ם דע"ב לא נסתפק המוצל מאש אלא אם מאנם המשלה את השליה ועשה שלוהותו באשר ציוהו אולם כאן אם אין הי"ראל יוהם בשביל העכו"ם ל"ע שליהותי ה"ז דומה למשלה שאנם את השליה שיקדש לו אשה הלך וקדשה לעצמו דמקדשת לשלה ואדרבה אם נאמר דהש"י ס"ל דבא נאסרה במהשבת העכו"ם אא"כ שחטה ישראל בשליהותו ובעינן תורה שלהות א"כ יש להוכיח דמהני שלחתי באנם ומסוק דברי ר"ש במ"ש אבל באינ אלמא ע"כ שחטה אף בשבילו אבן המעיין בלב ארי יראה דלא בעינן כאן תורת שלהות כלל ולשון ר"ש לאו היקא. וצ"ע להבין דברי המביק ה"ם סי' ל"ז באנם יש שלהות אפי' בעכו"ם כחצר ויראה דרק לענין להחיב את המשלח נאמר מאחר דהשליה אונס הויב משלחו בנזב"י שם דהוי בעושה בידיים ול"נ מנימא אבל לענין קיום המעשה אפשר לומר דבאונס לא מקרים מעשה השליהות במקום דבעי קיום בנן נישין וקדישין ובהמה והא דחצר שאני שאין לו רצון כלל ע"ש בנוב"י שכתב הדברים לענין לחיב המשלה ע"י שליה עכו"ם יבן הא דכתב שעה"מ סופ"ה מהלה בשם מהר"ם די בימן דאם אנם השליה ל"א אשלד"ע י"ל דכ"ע מודים דלענין קיום מעשה ל"ם ובי' להלין האריבו.

סימן מ'.

על אשר שאל כת"ה למה אין נוהרים להדר אחר מנעלים הדשים בשבת כמו בשאר בגדים שמשנים. דנ"ב ד"ז שלא יהי' מלבוש תול לשבת מקורו מירושלמי פ"ה דפאה ה"ז אר"ח צריך אדם שבי עמוסין אחד של חול ואחד של שבת ועיין רבינו בחיי פ' שופטים דשבת"י טובב של יום השבת מורה למיעום אבילה ובניעת השמיש ולבישת בגדים שהורים לכך ציוה הקב"ה לעשות בהיפך שלא יפעו אחרי הכוכבים ע"ש ועפוש"ע א"ה ס"ב וס"א סק"ד הביא בשם הכתבים אפי' הלוק ועיין אח"ז הגדול ה"ב ע"ב שבת סימן י"ה ומצינו זה רק בבגד ומלבוש סמש ביהישלמי מהא ושמח שמלותי ומבואר בפנהדרין המלביש והמנעיל הרי עדמנעלים אינם בכלל מלבוש ושו"ת שער אפרים סימן

מנעלים

נדרשת בהן וע"י הכללים והמידות מתפרשת התורה שבכתב ונתחדש בה חידושי דינים ופרטים לאין סוף, וארוכה מארץ מידה. וזהו שאמה"כ ה' יתן אומר המבשרות לצבא רב, דמאמירה אחת שבתורה שבכתב יוצא כמה דרשות וכמה פרטים ומקרא אחד יוצא לכמה טעמים וזהו המבשרות צבא רב, דמאמירה אחת שבתורה שבכתב יוצא כמה דרשות וכמה פרטים ומקרא אחד יוצא לכמה טעמים וזהו המבשרות צבא רב, והתורה ניתנה לישראל שיהיו הם דורשים אותה וכפי שהם מסכימים ע"פ הכללים כן הוא האמת וכמו שאמרו בב"מ לא בשמים היא. רק היא כמו שמסכימים ב"ד שבזה העולם, וזהו שרצו המלאכים וביקשו שיתן להם התורה ולא להאדם ויהיה האמת כמו שהם ידרשוה. וזהו שאמרו מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו, אמרו שאין האדם כדאי שתזכור אותו כלל אף כי למנותו לפקיד וממונה, תמשילהו במעשה ידך כל שתה תחת רגליו שעשית אותו גם למושל וכמו שכתבנו, ובזה יש לישב מה שהקשה המג"א היאך אומרים בשבועות זמן מתן תורתנו והרי קיי"ל דבשבעה לחודש ניתנה התורה, רק הענין דהכתוב אומר וקדשתם היום ומחר ומשה רבינו הוסיף יום אחד מדעתו דדרש היום כמחר כדאיתא במס' שבת והסכים הקב"ה על ידו דלא ירדה שכינה עד למחר. ונמצא דזאת המתנה שהתורה ניתנה לישראל וכפי שידרשו כן יהיה האמת היה בששי בסיון מה דלא ירדה עדין באותו יום השכינה וזהו שנקרא מתן תורה שניתנה להם התורה במתנה, ובשביעי היה קבלת התורה שקיבלו אותה ישראל ומתן תורה היה בששי. וזהו שאומרים מתן תורתנו ולא מתן תורה דתורתנו הפירוש שנעשית שלנו, והיא התורה שבע"פ והדרשות שנקראת על שם ישראל, וכמו דאיתא במדרש איכה בפתיחה כי מאסו את תורת ה' זה תורה שבכתב ואמרת קדוש ישראל כו' זו תורה שבע"פ. וזהו ביאור הכתוב ה' יתן אומר המבשרות צבא רב דממקרא אחד נדרש הרבה חידושים והלכות, מלכי צבאות ידודון דעל זה הענין קיטרגו המלאכים דרצו דכח החידוש על פי הדרש ינתן להם, ונות בית תחלק שלל דישראל נצחו להם וזכו הם בהתורה שבע"פ:

ועל ענין זה תיקנו חכמים שתי ברכות על התורה בעת קריאת התורה ברבים, אחת קודם שקורא בספר תורה והיא אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו, והוא על תורה שבכתב, ואחר שמסיים קריאתו בכתב תיקנו לומר אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו והיא הברכה על תורה שבע"פ שמסרה לנו שיהיה האמת בהתורה כפי אשר יאמרו החכמים, וזהו אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו כי היא לנו כנטיעה שמוספת והולכת חידושי תורה עד אין סוף וכמו שדרשו במסכת חגיגה (דף ג') על פסוק דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים שפרה ורבה יעו"ש:

לא תתמוד. הנה רבים תמהו היאך שייך אזהרה על זה ומה יעשה האדם אם הלב חומד, וכבר הסביר האבן עזרא שהכתוב מזהיר שכל כך יהיה של חבירו רחוק אצלו בלא שום אופן וס"ד עד שממילא לא יתמדנה הלב וכמו שלא יתמוד הכפרי את בת המלך דלעולם לא יתמוד הלב רק לדבר שסובר שיכול להיות במציאות אופן שישיגו. והוא הסבר יפה גם נעים. אמנם גם בלא"ה ניחא דהנה כל אדם יוכל לשער בעצמו וברור הוא דאם יתאוה האדם לאיזו דבר תאוה היותר גדולה אצלו כל אחד לפי טבעו ויהיה גם קרוב להשיג תאותו וילך אחריה ואז היצה"ר בוער בו כאש, ורק דרך הילוכו הוא על גב הנהר הקפוי מקרח ובדרך ריצתו נחלקה רגלו על הכפור ותשב

ליסול. הרי באותו רגע שנחלקה רגלו ונטה לפול הרי אז יבטל ממנו כל אותו התאוה דהפחד שנתפחד מהנפילה העביר ממנו כל רצונו דכן יסד הבורא יתברך בטבע כל הברואים דגם מעט פחד שיעלה על לב האדם מעביר ממנו כל כחות התאוה והחמדה, וא"כ אחרי שהזהירה התורה בלאו דלא תחמוד ואסרה לחמוד אם היה להאדם יראה מן האיסור אפי' יראה קטנה כיראת הנפילה גם כן שוב לא יחמוד כלל. ובזה יבואר טעות האדם מה דסובר דיש לו תירוץ על המעשים רעים שלו כי בא לו ע"י תגבורת היצה"ר, ואין זה תירוץ דבמעט יראת ה' אם היה מעלה על לבו לא היה היצר יכול לו כלל. דהיצה"ר אינו חזק כלל דבמעט יראה נתבטל כל הכח שלו ועיקר שליטתו הוא רק במה שמשכח מקודם היראה מלב האדם, וזהו שאמר הכתוב מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה כו' וללכת בדרכיו דרק אם יהיה לך יראה ממילא תקיים הכל. וזהו ביאור הכתוב ולבעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו דע"י היראה יצלל מן היצה"ר ולא יחטאו כלל:

וזהו מה שאמר הכתוב (משלי ב') בחסד ואמת יכופר עון וביראת ה' סור מרע, ואיתא במס' ברכות (דף ה') דבחסד ואמת היינו תורה וגמילות חסדים, וכוונת הפסוק דהבעל תשובה צריך לשני דברים. אחד לתקן מה שעברו עליו מן החטאים שימחול לו. שנית להיות נזהר לבל יחטא עוד להבא. וזהו שאמר בחסד ואמת יכופר עון דלתקן מה שעבר עליו מהחטאים צריך חסד ואמת דהוא תורה וגמ"ח. ולהיות בטוח שלא יחטא להבא איכא עצה וביראת ה' סור מרע שאם יהיה ירא לא יחטא, כן הוא בפירוש הגר"א על משלי שם. ולא בהאדם בלבד הטביע הבורא יתברך טבע זו רק דכל הנבראים שבעולם בראם בטבע זו אשר ביראה יתבטלו כל הכחות שלהם דהרי ידוע דכל הנמצאים בעולם השפל הם מורכבים מארבעה יסודות אש רוח מים ועפר אשר ארבעתן המה מתנגדים זה לזה בתכלית ההיפוך וכמו אש ומים וכל קיומם של הנמצאים הוא מהרכבתן והתמזגותן שלא יפרדו והרי כל אחד מתגבר על חבירו וניזון ממנו ומכלה קצת ממנו האש מהמים והמים מהאש, והיראה החופף עליהם בשרשם למעלה הוא המבטל הכחות שלהם לבל יתגבר אחד על חבירו יותר מכפי הצורך להתרכבה הנצרכה ובזה העולם מתקיים, וכן בעולמות העליונים אמר הכתוב עושה שלום במרומיו ודרשו חז"ל שהמלאכים בלולים מאש ומים ואין המים מכבין את האש, וזהו ג"כ ע"י היראה השורה עליהם. וכבר שמעתי זה כמה שנים דזהו פירוש הפסוק (איוב כ"ה) המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו דהפחד השורה שם עושה השלום ביניהם, וזהו ג"כ שיסדו מסדרי התפלה בברכות יוצר כולם גבורים וכולם עושים באימה וביראה רצון קונם, אמר דכולם גבורים ומ"מ אינו נפסד החיבור וההרכבה היוצא שאין אחד מהם מתגבר על חבירו רק כולם עושים באימה וביראה רצון קונם להיות עומדים ברום עולם והעולם על מכונו יקום:

ובזה ביארנו דברי הפסוקים (תהלים פ"ה) נשאת עון עמך כסית כל חטאתם סלה, אספת כל עברתך השיבות מחרון אפך, שובנו אלהי ישענו והפר כעסך עמנו, הלעולם תאנף בנו תמשוך אפך לדור ודור, הלא אתה תשוב תחיינו ועמך ישמחו בך, אשמעה מה ידבר האל ה' כי ידבר שלום אל עמו ואל ישובו לכסלה. אך קרוב ליראיו ישעו גו' ויש להבין המשך הפסוקים, גם עוד זאת קשה ביאור הכתובים דבתחילה אמר נשאת עון עמך כסית כל חטאתם אספת כל עברתך בלשון עבר דכבר מחל להם וכבר הסיר מעליהם העברה והכעס ושוב חוזר לבקש ואמר שובנו אלהי ישענו והפר כעסך עמנו, הלעולם תאנף בנו תמשוך אפך

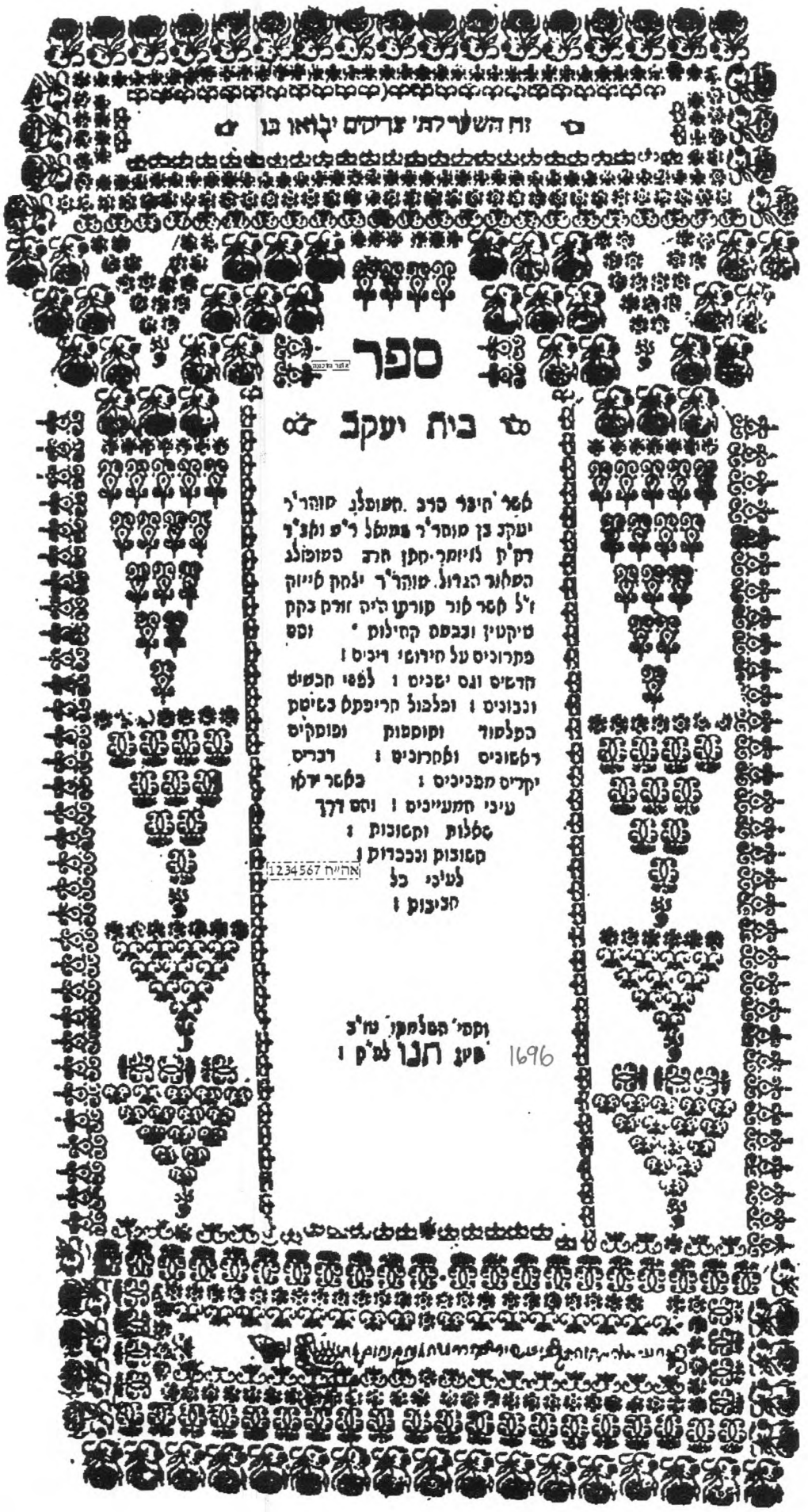
זה השער לה' צדיקים יבואו בו

ספר

בית יעקב

1696

מ"ם מו' דברי בירושלמי לתר שכתבו דשעת הערף הוא ליכל הרהור:

ובקצת מרדכי רפ"ק דיומא סיים שכתב לילך בין הנשים כשמוזר, מן המת משמע דעל הקבורה אין מכתב ובזה יש להקשות תלמודא דידן עם חזרה הנ"ל ותפס עוד לומר לכי דבלי הר הנ"ל דלעיל מכתב אלא לא מת על שהגיעו דלו מת ע"י מ"ם לכל לתבר בהרג ולא מת ע"י מ"ה שהנהרגין לוין מתי ע"י מלה כמ"ש בזוהר טעם ענלה ערופה לפיום מ"הבו' ומ"ה אין מכתב לא הי' דוד הולך בין הנשים והא דמייתי בגמ' רפ' דנשים יולפת כו' מקבורת מכתב הוא לענין דגבלי שנשים יולפ. לבני המטה כמ"ש בירושלמי הנ"ל לפל לענין מכתב לרלך לא הי"ע קריבה לו מיקה כמ"ש ועוד יש מקום לפרש ע"ד הנפת ר דשלחי דסע"ם שם' מפיטר' דנקטע ואין להקריך דברי הנעי יעקב:

שאלה עג מי שעושה תשובה על העבירות שעשה ומסיף נפשו לא מוקר לפנף עלמו שלא לשכול בשר ושלא לשתות יין בשבתות וי"ט לו שלא ליהנות משעודת ברית מילה וביולא שם:

תשובה הנה קדמים מקדוש רפ"ק דיומא שכתב על הילד שמיקה לוקו ואמר לה לשתות יין לפי' בשבתות וי"ם ושי' עולה על דעתו לשתות לה לפי' יין של קידוש והמרפי פשעה בזה שהרי' מבואר מתשובו' מהר"ם על לשה שכתבה על הילד והמיקה לוקו בשינה דמוקר לה לשכול בשר ולשתות יין בשבתות וי"ט שהרי פידר שם תשובתה להקשה שנה תמיהה ולא שכל בערב שבת ולא שבתות יין לבר שבתו' וי"ט ותשובה ופוריש כי לוקו הימי' לא שתעשה כלל רק שכל בשר ושבתות וי"ט היפך דברי הימי' של שבתות וי"ט ושבתות לוקו עד שתעשה שם"ה ימים ולא"כ שתעשה עוד שם"ב כמה פעמי' כפי כחה וביפי עיניה ויניקתה לא שתעשה כלל ושהה והירה כל ימי' שלא שכב לבשה שלא ים להסמיר עליהן שהן שבועין במוירין ולא בשבועה כו' ע"י בשבועו' מ"כ פי' ר"ן הרי בחדי' הניר מהר"ם לשכול ולשתות יין בשבתות וי"ט היפך דברי הימרה הנ"ל וכ"ם יין של קידוש דברי ומשמע דבחול משיטת ולא שבועות שבועות מבואר' שיהיו למיגדר מעין החטא שעשה במ"ם בגמ' שלימתי חורש משחק בקובי' משישברו לא משפשיהן וחזרת מלה בריעים משיחזרו חורה גמורה דפפי' לגוי לא מויפי וכן כולם בדלוקא בשבועה דף ד"ח ופירש"י דפפי' לעבוד כו' משבכה שם בריעים משיש דשו שלא שהרי לקילקולייהו' עב"ל הרי בחדי' דעיקר התשובה הוא בשתין ענין שהשא שלא יקוור לקילקולין מ"ת הרי מב לר ברוקה ושאר ספרי' דלרבע שבועו' הן שבועו' הגדר לבל שאר שבועו' ה"ב שנריך לעשות שהרי מיקנו תעבי' לב"ק לפנף עלמו כפי מה שכתבה הן העבירה וזה פשוט ויש להקריך בדיניהם כי מבואר בספרי המוסר:

אמנם לענין שם לאסור לב"ק יין של גוי בין הרשות נרלה דקלוי בשכירת הפוסקי' בפ"ג בצב' הנ"ל דחזרת מלוה בריבית הוא מנוס עשה דכתי' והרמב"ם בשב דהלוואתה בריבית הוא מנוס עשה דכתי' לנכרי תשיך ובו לב"ק ד' הגמ' הנ"ל שהיו לעבור על מ"ע כדי לעשות שבועה לגדור גדור לף לעבור של מ"ע וכ"ל שעשו שבוע שם הנ"ל דהלי עשה דשבועה היא ג"כ מנוס עשה לגיס שפי משתר מ"ע בדרך שלפרו שבועה שבועה שבועה עומדים לדיקים גמורי' לינם יכ"לי לעמוד ובילבך ה"ה נמי דלפשר דמוקר להורות לב"ק שלא ישתה יין לפי' של קידוש לע"ב שהיא מ"ע דכתי' וצור לף יום כשבת יכריחו על היין מ"ם הלי נמי מנוס הוא לעשות שבועה ש"ה מוקר להורות

שאלה ער: ראובן היה לו בלי יפה ושכחה היה ערך לשלמו הבלי והיתה הסיס כל ראובן והשליח בו לשומרו ולא היה לשפחין דשיה ובקש לו שכר לשלם לו לימין ובכניסת יתן בקשלחין נשתיקר בכלי וראובן ראובן נרלה מן השתיקר ויש"ב לו בבי השכר של שבועת שלקר שלא שבר לו בדלון הק"ב שבועה שלא השבה שם יוכל לגבות שם לא:

תשובה שלדיון תרי שם ש"ם ש"ד שם ש"ם שבוע' ול"ל כל שמחד שבועה לו לשבוע לי בשו

לשתות לפי יין של קידוש:

אבן כבר הסיגו המחרוכי' על הרמב"ם פ"ל דלהלות לעבוד בריבית לתו מ"ע היש שלא מ"ם בספרי לנכרי תשיך מ"ע כו' על ישראל תלי לומר דלנכרי תשיך הש לישראל לתו ולתו הלא מבלל עשה עשה גם הסיגו על הרמב"ם מנת' הכ"ל דתורת מלוה בריבית כו' ולפי מ"ע הוא הלוך התירו לעבור משום תשובה על מ"ע כו' ולפ"ז יין היקר לעשות תשובה שלא יהנה מיין של קידוש ולפי' לינו יין של קידוש יין לשבוע בשבתות וי"ט לזה נ"ב עונג שבת ומנוח חוק משום עונג שבת דנ"ב הוא מנות עשה ובלע"ד דמ"ט התיר מהר"ם בתשו' הנ"ל לשתות יין בשבתות וי"ט כמ"ש לעיל בשמו: והנה נב"ד לאסור ליהנות משעודת ברית מילה נרלה דיש לאסור דדוקא מנוח דקוריית' לינה נדחית משני תשובה בהיות דלוקין ריבית לבל מנוח דרבנן דרבנן וטעודת ברית מילה דרבנן הוא דלא דיש רמי בקור' דכתיב ביום הגמל הנעל עיין בתוקפות ר"ם ר"ל דמילה לינו שלא לשמכת בעלמא שהרי בקנו בשם רש"י שלא היה לוכל בשעודת ברית מילה ביום ו' כדי שיוכל לשכול בליל' טעודת שבת שלא יפרי דרבנן ותפיק דקורייתא כו' שלא דשעודת ברית מילה דרבנן הוא וזילבך דשלי ב"ת לעשות דיך מינוף שלא ליהנות משעודת ברית מילה ולין רלוה שקנו מהר"ם הנ"ל להיפך שהרי לא לאסר לה לשתות יין ולשכול בשר בשבוע ופוריש שע"ב דהוא מדרבנן דשלי הקה שלא הוטל עליו רק להקשות שם"ם ימים ותפסר לשלות ב' ימים לשרים לכל בלתו הבי ליכל לפיסור לעבור מניה דרבנן כדי לעשו' תשובה וה"ט של מהר"ם גם בשבתות וי"ט לשתות דישה שבשבתי דרשלי לעבור לפי' מנוח דקורייתא טעם דשפסר לקיים שניהם למלשות ימים לשרים: ודמיון הא מילתא למ"ם הרי"ן נם ק' דמגילה לתם דשמרינן מסכתא ומסכתא כו' שמבטלין מסכתות בהנים מעבודתן ובלין לשמוע מקרא מגילה וכו' ודוקא שם יבולים לת"כ להשלים העבודה שלא לתו הבי ודלי לין מבטלין עבודה דקורייתא משום יגילה דרבנן כו' עכ"ל ס"ב לין מבטלין מנוח כיון ש

ער: היכא דשפיר בשבירו למכור לו כלי והרבה עליו דעים ומכר לו בהקה וכן שטר שלו שבשבתות וי"ט דגם קנוסף ופו וכתייקר הכלי המקח קיים לף דעבר לף תקמור ונרלה דדמיל למקה שבשבח בלי ושמע מדמה לקנוה ויבין: ולפ"ז בשטר לינו קונה: מיהו גם בקנוה ויבין ים הילוך דקונה גם כשטר: י"ל דל"ד למקה שבשבח בלי שיור דהמקה עצמו בשבח בלי שיור מה שלין כן הכל המקח בדיבו דק שבר על לף תקיוד ודברי הרמב"ם מבוונים לדברי המרדכי שבת הבמ"ע סי' ר"ח ולף בדבת הולקי': לקיימין לו' של תנום לם לאר דוקם לכי פ' הפוכרו לינו בלף תקמור: לם הפלי וכוון לו במקבה לקיומן ל' המים שיבר ולקיומן השני פבול לעיום מדרבנן: **חבר סימן ה' י"ו**

שהשלמתי מסל הספרי

הספרים

אוצר החכמה

לו כלום של קבירו לו כל דבר שלפטר שיקנסו ממנו וכבידי
עליו רעיר והפליר בו עד שלקח ממנו ס"ג. עובר בלפ תקמוד
וכו' עכ"ל הש"ע והוא מדברי הרמב"ם פ"ט מה' גזילה וכתב
עליו הרלב"ד דלייתי שלפ לאמר רונה לני וכתב הא"מ דעתו
שלפ לאמר רונה לני מקחו קיים • ולפ נרע מקלייר ויבין
דלפקינפ פ"ק דובינר' וביבל יבין שבן לין בו לפו ולפ בן
דעת הרב ז"ל לפ מקחו קיים ולע"פ שעבר עכ"ל ולי"ב טעמו
של הרמב"ם דדמי למקח שנפשה בלימור דהמקח קיים •
כדלימק בח"מ סימן ר"ח והילכך לע"פ שעבר לפלפו לפ"ה
המקח קיים וכבר נקבלר שם דין לם הוקר לו הוזל ולע"כ
בב"ד לפי מלי דמקבינן שם דלם לפ נפייקר לין שום לחד
יבול להזור ולם נפייקר המוכר לינו יכול להזור רק הל הקם
ולפ"ו בב"ד לין רלובן יבול להזור מהמקח לפ לפלפ שלם כוזל
ככלי ושמעת הלובח רונה להזור מהמקח יכול להזור כמ"ש
לכן לדברי הרלב"ד בב"ד שניהם יבולים להזור בו מלחר
דמדמה לחלייר ויבין בו' ושם בתב ב"י לדעת הרלב"ד בפי'
הדי"ף דבעינן דוקא שנתן לו מעות לבל לם בתב לו שטר
עליו לינו לובח בו' ס"ק וב"ב בהגהות ס"ע שם ל"ב בב"ד
דכתן לו שט"ר עליו לינו קונה ויכולין שניהם לחזור מהמקח
בלם לאמר רונה לני (מיהו רמ"ל בתב שם בפי' ר"ה די"ק
על הרלב"ד) גם לפברת הרמב"ם הנ"ל י"ל דל"ל לחזור
שנעשה בלימור דהיט המקח עלמו נעשה בלימור לבל הבל
המקח בדינו רק שעבר על לפ תקמוד דלין עניינו למקח
דלין לימור לעשות מקח זה לפלפ לימור דלפ תקמוד לינו
בנוף המקח ודמיק למ"ש בתמורה דף ו' בלם נשבע שלפ
לגרש לפ לשמו ועבר וגירשה בו' דלין לימור לגרש
שבדה מלבו הלימור בו' ה"ב בענין זה לף ע"ג שלין בודה
מלבו הלימור דלפ תקמוד בקיב בתורה מ"מ לין לימור
בשקח • מיהו דעת הסמ"ע לנילך דעת המרדכי לינו בן
ע"ש שהלריך בפיתון ר"ח : ולפי מ"ש יהיו דברי הרמב"ם
מבוונים לדעת המרדכי דלפ בדעת הקולקים על המרדבי
שהביא הסמ"ע שם :

אמנם קשיא לי מה שלפ הביא שום פוסק דברי
הרלב"ד דהיכל דלמר רונה לני לינו עובר
על לפו דלפ תקמוד ונם בש"ע לפ הביא דברי הרלב"ד ונריך
טעם שהביי גם הא"מ לפ דחה דבריו רק שלין דעת הרמב"ם
כדבריו ונרלה לעב"ד שגם הנ"ל בהרלב"ד לחד קירונף
ובוונת הרלב"ד למ"ש שקח • גם על הא"מ קשה שלפ כ"ב
שדברי הרלב"ד כוונתו למ"ש תו' פ' ב"ב דף כ"ב קנפ הנסיפו
עליהן הגזלנין והחשפנין • החשפנין מעיקרפ מלי לכור
דמי קיבב לקרקי בעלמק הוא כיון דקנוי דקחטפי גזרו
בהו רבנן והקטו הנו' לשפוע מדלוריייקע דעבר שלפו שלפ
תקמוד ה"ל לפו שלפ תקמוד משמע שלפ יביב דמי וכי
יביב דמי ליכל לפו תקמוד כלל • ול"ק הא לפרינן
פ"ק דב"מ לפ תקמוד לשינסי בלפ דמי משמע לפו • משמע
דלפ"נסי הוא דמשמע כך לבל שם טועים שפ תקמוד הוי
כדיביב דמי • וי"ל דמשמע לפו הקשתר ר"ל נמי דבן הוא
הפמק ובו' • ועי"ל דה"ק דמי קיבב והיו מפייסים לישם עד
שילמר רונה לני שלינו כובר על לפ תקמוד שפ לפלינו
לומר רונה לני • וביון דחזו דשקלי בעל כרחי' ולפ הוי
ומשתק שם יקפייסו פשלינהו וכו' עכ"ל • וזהו לדעתי כוונת
הרלב"ד בס"ד שדברי הרמב"ם דעבר שלפ תקמו' לייתי שלפ
לאמר רונה לני לייתו כו' בקרקע של הקום דהיו מפייסים
לוקח כו' כ"ב דברי הרלב"ד בדעת הנו' ובנלע"ד דעת רש"י
שבבת וי"ל וכיון דהוי דקחטפי בלות' דלפי דקיבלי דמי לפו
לידי גזלנות בלות' שפיס קשה לבעלים למכור וכש"ב הוטפין
ויורקין המעות לפניהם עב"ל מבואר דס"ל לרש' בפי' השני
של הנו' ולפי' זה מבואר דשם חוטף וזורק לפ המעות בע"ב
של הבעלים ולינם לומרים רונה לני לינו עובר
לפ שם מפייס הבעלים עד שלומרים רונה לני לינו עובר
שלפ

אחייח 1234567

שלפ הלמים גזרו עליהם ופסול מדרבנן וכשורק משעות
ולין לומרים הבעלים רונה לני פסול מדלוריייקע וכבר
ביאר הא"מ דלשברת זו המקח קייס דהוי כמו שלייר ובין
זביני זביני ל"ב בב"ד לשברת הלומרים בשלייר ובניבו כעינן
דווקא שיהן מעות וכשטר לינו קונה גם בב"ד המקח בטל
ורלובן יבול לחזור משסקח בא"ם ויש בלן מקום לימק על
הסמ"ע לא"ם בפי' שב"ט פ"ט ול"ל הכופס לפ תביבו לשבור
לפ שלו ונותן לו דמיו לשבור, לבל לין לו דין גזלן לפסול
מדלוריייקע שלפ מדרבנן בא"ם עב"ל וכתב שם הסמ"ע לין
לו דין גזלן בו פירש לפ ויהוא עובר שלפו דלפ תקמוד משבר
מקום לינו נפסל לעדות ולשבועה, דלפ תקמוד לפיכך בלפ
דמי משמע להו ודלפ בע"ם שכתב ז"ל שלינו עובר שלפו
דלוריייקע ועיין לעיל פי"ל ד"ה מ"ש עוד מזה עכ"ל ודבריו
תמוהים דלפי מ"ש בשם התוספ"ת רבן הוא הפמק דלינו
עובר שלפו דלפ תקמוד יפה בין הע"ש הנזכר לעיל דכתב
שלינו עובר שלפ דלוריייק ובתנם הטיב עליו הסמ"ע ובלפמק
הדבר תמוה דדברי הסמ"ע סותרין דברי עלמו שכתב בסימן
ל"ד סי"ב וז"ל החשבנים והם הלוקחים בזרוע קרקע או
מטלטלין שלפ נרצון מבעלים שע"פ שנוקנים הדמים ובתב
שם הסמ"ע ס"ק ל"ב וז"ל שע"פ שנוקני הדמים ובל הנוקנים
הדמים לינם עוברים שלפ תקמוד דלפ תקמוד בלפ דמי
משמע ובן הוא הפמק וכ"כ תוספות . ולינם נוחלים בשם שלפ
מסקדלים מבעלים עד דיהבי להו בלפ דמים עכ"ל הרי
להדיא בתב הסמ"ע בדברי הע"ש הנ"ל דבן הוא הפמק בפי'
התוספות ול"ב דברי סותרים זה"ז ועוד דמ"ש דעבר שלפו
דלפ תקמוד שלפ שלינו נפסל לעדות ולשבועה שם בן שלי
מקשי שתוספות הנ"ל . להלן דתנן הזסיפו עליהן החשפנין
דלפסול מדלוריייקע דעבר על לפ תקמוד בן' מלי קושיית
דילמלן שפ על גב דעבר על לפ תקמוד מבל שקו' לינו נפסל
לעדות בא"ם הסמ"ע שלפ וודלי דהפ לינה : ועוד דדברי
הסמע סותרים שפ דברי הא"ש דמב"ר דלפ ס"ל בפי' הנו'
דלפ תקמוד בלפ דמי משמע ובבן הוא הפמק שהרי בתב
פימן שב"ט בפי' בל הזומר בו' והפליר בו בו"ד שלקחו ממנו
הרי זה עובר דלפ תקמוד בו' ולבון שר שלקח ממנו של כרתך
נדמי שם בן הוא שלפ בדעת הנו' דבדמי לינו עובר דילכך
לפרש דמ"ש עד שלקחו ממנו היינו לומר שכיקרנה למוברו
ודלפ דמי ס"ל דלפ בקרנה למוברו לינו עובר על לפ תקמוד
שם בן ס"ל דלפ בהרלב"ד הב"ל דלהרלב"ד דווק בלפ בקרנה
דהיינו שלפ לאמר רונה שבי לבל בקרנה לינו עובר בא"ם
לעיל בשמו ולהרמבם ניחא לישנא דבקרנה עובר ובלינו
בקרנה לינו עובר וזה לינו מן הסברא (גם הא"ם הב"ל לפ
בתב בלל דיהיה סברת הרמבם הפוכה מסברת הרלב"ד שלפ
בתב שלינו בן דעתו בב"ל דלילכך לחיתר דבוותב הרמבם עד
שלקחו ממנו לרבוקפ הוא דב"ש בשלפ שקרנה שהרי הרמבם
יליף מקרפ דבעינן דווקא שלקחו מרבקיא לפ תקמוד בשפ
והבי ולקחת לך בא"ם בשם"ע שם בן ס"ל דדווקא הוא שלפ ע"ב
דמ"ש עד שלקחו היינו דדמי דלפי בפיוק דמים היינו בקרנה
בא"ם ניחא לריך לפרש דמ"ש הרמבם עד שלקחו ממנו היינו
שלקחו לביקו בלילה דקרק הב"ל ולקחת לך וכלפ דמי לחיתר
וע"ב ל"ל בן דשל ב דברי הרמבם והס"ע שקרי לתהדי"ם
סימן שב"ט ס"ו ופשיט דעוד דלדברי הרמבם יקשה קושיית
התוספות הנ"ל דלילכך לשנוי דלפ בפי' הרלב"ן ולפ בפי'
הבני של הסו' ור"ק שלפ ע"ב בא"ם :

אמנם הבלע"ד דלין בלן פלונתפ בין הרמב"ם
והרלב"ד לעניין שיהפ המקח קייס
דגם הרלב"ד מבירי ליה דלפ שלפ לאמר רונה לני ועבר על
לפו דלפ תקמוד המקח קייס שלפ דמ"ש הרלב"ד דלפ לאמר
רונה לני דלפ לאמר רונה לני לינו עובר בא"ם בקיר שני
וכיון שפייסי לוקח בו' ה"ב בקב הרלב"ד דהפ רכב הרמבם
עובר על לפ תקמוד ליינו בשלפ לאמר רונה לני לבל לעניין

שיהפ

אוצר החכמה

שיהא המקח קיים לא אייר הראב"ד כלל ודברי המ"מ שכתב דהרמב"ם מחולק עם הראב"ד לענין שיהא המקח קיים תמוהי בעיני כי נראה פשוט כוונת הראב"ד והרמב"ם במ"ש ואפשר דהרמב"ם חולק על זה וס"ל דאף בנתרצה שא' רוצה אני אפ"ה עובר ופירש עד שלקחו ממנו היינו שאמר רוצה אני וכ"ש בשלא אמר רוצה אני וקרא דמייתי הרמב"ם לא תחמוד כסף וזהב ולקחת לך הוא להורו דאפי' אם נתרצה שאמ' רוצה אני עובר אלא תחמוד דבלא נתרצה כבר מפורש בקרא די' דברות דכתיב לא תחמוד אבל קרא דולקחת לך אייר בנתרצה וכן מפורש בדברי הרמב"ם והש"ע שכתב הכביד עליו רעים והפציר בו כו' ע"כ אייר באמר רוצה אני על ידי הכבדת רעים ומ"מ אף שנראה לפרש דברי הרמב"ם והראב"ד כמ"ש מ"מ ביון דמדמה לה המ"מ לדין תליי' וזבין נראה דבנ"ד המקח בטל ורואבן יכול לחזור מן המקח כמ"ש לעיל ובתשובת אחרת כתבתי בדין אם ראובן היה לו כלי והרבה עליו שמעון רעים והפציר בו ונתן לו במתנה ובתבתי דדין זה הוא בפלוגת דלתי' השני של הקו' הנ"ל דאם נתרצה אינו עובר אלא דלא תחמוד ה"ה במתנה נמי אינו עובר אף שהוא מתנה נראה דהוי ביהיב דמי כמ"ש בגמרא בכמה מקומות דאי לאו דהוי לי' הנאה מיני' לא הוי יהיב לי' מתנה ומתנה כמכר מ"מ לסברת הקו' בתירן השני אפי' יהיב דמי עובר אלא תחמוד אלא הכל תלוי בנתרצה והילכך אם כפה את חבירו בכמי' עד שכתן לן מתנה מחמת עובה שעשה לו עובר על לא תחמוד אבל לתירן של הקו' דלא תחמוד בלא דמי משמ' להו וכן הוא האמת א"כ כאן במתנה דהוי באו יהיבלי' דמי עובר אלא תחמוד ומ"מ גם לתירן השני של הקו' היבא דלא עבר על לא תחמוד במתנה פסול לעדות מדרבנן דברי הנעיר יעקב:

שאלה עו

הא דאמרינן קרא ולא דקדק באותיותיו יצא כמ"ש בא"ח סי' ס"ב ס"א ופיר' המפרשים דקאי אכל מה שהוכירו בסי' ס"א דהיינו שלא הדגיש הרפה והניח הנד כו' אי' גם אחסירות ויתירות דהיינו שלא דקדק בהם או יש סברא לחלק בין חסירות ויתירו' לשאר דקדוקים:

תשובה

דין זה מפורש ריש פרק היה קורא דתנן היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם ביון לבו כו' ובגמ' שמעת מינים מצות צריכות כוונה בקורא להגיה כו' ופירשו' הקוספות שאינו קורא הקיבות בהלכתן ובניקודן אלא בכתיבתה קרי כדי להבין בחסירות ויתירות כמו לטעפות ומזווות כו' עד באן לשונו וביון דקנ' אם לא ביון לבו לא יצא שמע מיני' דאפי' בדיעבד לא יצא אם אינו קורא בנקודות בהלכתן: אכן הריף והרא"ש השמיטו סוגי' זו מ"ש בגמ' ש"מ מצות כו' ובקורא להגיה וכתב רש"ל טעמ' דמילתא מסוס דפסקו בפ"ב דר"ה כמ"ד מצות צריכות כוונה ואם כן פי' המשנה כפשוטו אם ביון לבו לצאת ידי חובת קריאת שמע ויש לתמו' לפ"ז על דברי הש"ע בסי' ס"ס"ד די"א מצות צריכו' כוונה לצאת בעשיית אותה מצוה וכן הלכה כו' ואי"כ לפ"ז פי' המשנה כפשוטו אם ביון לבו לצאת אותה מצוה ואין צריך לאוקמי בקורא להגיה ואם כן למה כתב אח"ז מיד בסעיף ה' היה קורא בתורה כו' אם לא ביון לבו כו' אפילו קורא בתורה אי מגיה דמנא לן האי דינא דביון דמפרש המשנה אם ביון לבו לצאת אין פירושו דקורא להגיה ואף אם מפרש בקורא להגיה כפירש רש"י ושאר פירושים דלא בדברי הקוספו' הנ"ל מכל מקום מנא לן האי דינא של קורא להגיה כלל ביון דפי' המשנה כפשוטו והטור נשמר מזה דכתב תחילה דין דקורא להגיה ואחר כך כתב ובה"ג כתב דמצות צריכות כוונה כו' רצה לומר דבה"ג הולק ולא ס"ל הא דקור' להגיה ביון דסובר דצריך כוונה אם כן פירש המשנה אינו בקורא להגיה אלא אם ביון לבו כפשוטו דצריך כוונה ולפירש זה בקורא להגיה לא יצא דאין ראיה ממשנה הנזכר לעיל ביון דאין צריך לאוקים בקורא להגיה ונרא' ליישב דברי השלחן ערוך דביון דהמשנה כפשט' שביון לבו לצאת אפי' הכי יצא בקורא להגיה חסירות ויתירות דסבירי לי' דחסירות ויתירות הם בכלל מה שאמרו קרא ולא דקדוק באותיותיה מה שאין כן אי ס"ד דמצות אין צריכו' כוונה אתי המשנה לאשמעינן דין דקורא להגיה משו' דס"ל לחלק בין חסירות ויתירות לשאר דקדק אותיות שבק"ש ובדרך זה יש לפרש שאר פירושים שפי' רש"י לתלמידי הרר"י בפירש קורא להגיה והוא על דרך זה שאמרנו אי נמי קורא להגיה שכתב בש"ע כולל כל הפירושים גם פירש הקוספות דקורא הקרי בכתיבתן בחסירו' ויתירות ואפי' הכי יצא דלא בסברת הקוספות:

מיהו

יש לומר דחסירות ויתירות בקריאת שמע הוי כמו בקריאת הקורה שכתב בסי' קמ"ב ס"א דאם טעה אפילו בדקדק אות אחד מחזירין אותו ושם כתב רמ"א דדווקא בשינו ושמשתנ' עי"ז הענין אבל אם טעה בנגינת הטעם או בניקו' אין מחזירין אותו אבל גוערין בו כו' ואם כן הוא הדין בק"ש ושם אייר בחסירות ויתירות שהרי בית' יוסף מייתי דמיון למה שכתב בירושלמי בין וליהודיים ובין אם לואם כו' עיין שם אכן יש סברא לחלק בין קריאת שמע לקריאת הקורה כמ"ש לקמן ותחילה יש להקשות על דברי רמ"א בסימן קמ"ב שכתב לחלק בין אם הענין משתנה והוא מדברי בעל ס"ה סי' קמ"א ולעניית דעתי נראה דלסבר' בעל ס"ה אפי' בטעות שהענין משתנה נמי אין מחזירין אותו שהרי הס"ה סמיך אדברי בעל המנהיג שכתב הטור שם דאין מחזירין בטעות כמ"ש בסמוך ובעל המנהיג מביא ראיה מן המדרש שאמר שאם קרא לאחרן הרן יצא והוא שינוי הענין שהרי רמ"א לא חשיב הענין משתנה אם לא ע"י טעמי' וניקוד ובגוף האותיו' חשיב הענין משתנה וכמו שסיים רמ"א אבל אם טעה בניגון הטעם או בניקוד כו' משמ' דזולת הטעם וניקוד חשיב הענין משתנה אם כן אם קרא לאחרן הרן חשיב הענין משתנה ואפי' הכי כתב בעל המנהיג דאין מחזירין א"כ בעל ס"ה דאזיל בשיטת בעל המנהיג ס"ל דאפי' הענין משתנה אין מחזירין והאי דכתב בעל ס"ה בדקדוקי טעמי' וגם בניקו' קמן פתח כו' הוא משום דהמעשה שהי' כך הי' שראה רבותיו שאירע מעשה שטעה הש"ץ בדקדוק טעמים ובניקוד ובאמת אם היה אירע לפני רבותיו טעות בשינוי הענין כמי לא היו מחזירין אותו שלא להלבין פני הש"ץ הקורא כמ"ש הטור בשם בעל המנהיג וכ"ת א"כ למה כתב בעל ס"ה שגערו בו הלא לדברי בעל המנהיג אין להלבין פניו י"ל דאין ביוש ב"כ אם גוערין בו כמו אם מחזירין אותו דאז מלכינים פניו וטעם שהיו גוערין בו כדי שיהיה רגיל בטעם אחרת ועוד דלתירן שני שכתב ב"י בשם בן חביב נגינת טעם גרע מן טעו' ורשיב הטעמים שינוי הענין שהקשה מהא דכתב הטור בשם הרא"ש שאין יוצאין בקריאה בלתי יודע ובתב שז"ש בעל המנהיג הוא בטעות שאין בו שינו ענין ודברי הרא"ש בטעמים שהם פירש הפסוק ממש עכ"ל הרי הטעמים גרע מן טעות ואי"כ י"ל ג"כ דברי בעל ס"ה כך דמ"ה נקיט בס"ה דקדוק טעמים וניקוד וכ"ש טעות שמשתנה ע"י הענין ועוד יש להקשו' שם בש"ע סי' קמ"ב שכתב בס"ל ל' הרמב"ם קרא ושנה אפי' בדקדו' אות א' מחזירין אותו ובתב רמ"א ע"ז ודווק' בשינוי הענין כו' אבל אם טעה בנגינת הטעם בו' וקשה למה לא כתב בלש' פלוגתא שהרי מבואר בס"ה שכ"ב לסמוך על דברי המנהיג שחולק על הרמב"ם כמבואר בטור שחולקין והאיך הכניס רמ"א דברי בעל ס"ה שהוא אליבא דהמנהיג שחולק על המחבר ש"ע שהן דברי הרמב' ועו' דדברי המחבר ש"ע סותרי' ואי"ז שכתב בס"ל ל' הרמב' באם טעה מחזירין אותו ובס"ה כתב בעל ס"ה ישוב שיש שם מנין ואין מי שיודע לקרו' בתור' בהלכ' בדקד' ובטעמי' אפ"ה יקראו בתור' בברכה בהלכתם כו' והמעיין בס"ה יראה שלא כ"כ אלא אליבא דהמנהיג אבל להרמב"ם משמע דאפי' בדיעבד לא יצא ע"ש וצ"ל דשע' הדחקשאני יודע דמ"ש בס"ב ואין מי שיודע

לקרות

מעבירה, וגבי ממון אסר אפילו התאוה שבלב וכ״ש החמדה של גזילה, והראשון עיקר כן נ״ל.

שו״ת בית יעקב / מצויזמיר

שאלה עד: ראובן היה לו כלי יפה ושמעון היה צריך לאותו הכלי והרבה רעים על ראובן והפציר בו למוכרו ולא היה לשמעון דמים ונתן לו שטר לשלם לו לזמן. ובהגיע זמן התשלומין נתייקר הכלי ורוצה ראובן לחזור מן המקח ושישלם לו כפי השער של עכשיו מאחר שלא מכר לו ברצון רק ע״י שהרבה עליו רעים אם יכול לחזור בו אם לאו.

תשובה: אקדים דברי השו״ע חו״מ סי׳ שנ״ט סעיף י׳ וז״ל כל החומד... עכ״ל השו״ע, והוא מדברי הרמב״ם פ״א מהל׳ גזילה, וכתב עליו הראב״ד דאיירי שלא אמר רוצה אני, וכתב המ״מ דעתו שאם אמר רוצה אני מקחו קיים, ולא גרע מתליוה וזבין דאסיקנא פרק ח״ה דזביני׳ זבינא, כיון שכן אין בו לאו, ולא כן דעת הרב ז״ל אלא מקחו קיים ואע״פ שעבר, עכ״ל.

ולי נראה טעמו של הרמב״ם דדמי למקח שנעשה באיסור דהמקח קיים כדאיתא בחו״מ סי׳ ר״ח והלכך אע״פ שעבר אלאו אפ״ה המקח קיים, וכבר נתבאר שם דין אם הוקר או הוזל, וא״כ בנ״ד לפי מאי דמסקינן שם דאם לא נתייקר אין שום אחד יכול לחזור ואם נתייקר המוכר אינו יכול לחזור רק הלוקח, ולפי״ז בנ״ד אין ראובן יכול לחזור מהמקח אלא שאם הוזל הכלי ושמעון הלוקח רוצה לחזור מהמקח יכול לחזור כמ״ש. אבל לדברי הראב״ד בנ״ד שניהם יכולים לחזור בו מאחר דמדמה לתלוי׳ וזבין וכו׳, ושם כתב ב״י לדעת הראב״ד כפי׳ הרי״ף דבעינן דוקא שנתן לו מעות אבל אם כתב לו שטר עליו אינו קונה וכו׳ ע״ש וכ״כ בהגהות שו״ע שם, א״כ בנ״ד דנתן לו שטר חוב עליו אינו קונה ויכולין שניהם לחזור מהמקח באם אמר רוצה אני (מיהו רמ״א כתב שם בסי׳ ר״ח דיש חולקין על הראב״ד).

גם לסברת הרמב״ם הנ״ל י״ל דל״ד למקח שנעשה באיסור דהתם המקח עצמו נעשה באיסור אבל הכא המקח כדינו רק שעבר על לא תחמוד דאין עניינו למקח דאין איסור לעשות מקח זה אלא איסור דלא תחמוד אינו בגוף המקח ודמיא למ״ש בתמורה דף ו באם נשבע שלא לגרש את אשתו ועבר וגרשה וכו׳ דאין איסור לגרש אלא שבדה מלבו האיסור וכו׳, ה״נ בענין זה אף ע״ג שאין בודה מלבו האיסור, דלא תחמוד כתוב בתורה, מ״מ אין איסור במקח. מיהו לדעת הסמ״ע אליבא דעת המרדכי אינו כן ע״ש שהאריך בסימן ר״ח, ולפי מ״ש יהיו דברי הרמב״ם ??? מבו?נים לדעת המרדכי דלא כדעת החולקים על המרדכי שהביא הסמ״ע שם.

אמנם תמיה לי מה שלא הביא שום פוסק דברי הראב״ד דהיכא דאמר רוצה אני אינו עובר על לאו דלא תחמוד, וגם בשו״ע לא הביא דברי הראב״ד וצריך טעם שהרי גם המ״מ לא דחה דבריו רק שאין דעת הרמב״ם כדבריו. ונראה לענ״ד שגם התוס׳ ס״ל כהראב״ד לחד תירוצא וכוונת הראב״ד למ״ש התוס׳. גם על המ״מ קשה שלא כ״כ שדברי הראב״ד כוונתו למ״ש תוס׳ פרק זה בורר דף כה: ... והקשו התוס׳... וי״ל דלאו דלא תחמוד משמע דלא יהיב דמי וכי יהיב דמי ליכא לאו דחימוד כלל וא״ת הא אמרינן פ״ק דב״מ... וי״ל דמשמע להו דקאמר ר״ל נמי דכן הוא האמת וכו׳, ועי״ל דה״ק... עכ״ל.

וזהי לדעתי כוונת הראב״ד במ״ש אדברי הרמב״ם דעבר אלו תחמוד איירי שלא אמר רוצה אני וכו׳, היינו כתירוץ בתרא של התוס׳ דהיו מפייסים אותם וכו׳, א״כ דברי הראב״ד כדעת התוס׳ וכן נלענ״ד דעת רש״י שכתב וז״ל: וכיון דחזי דקחטפי כלומר... עכ״ל, מבואר דס״ל לרש״י כתירוץ השני של התוס׳. ולתירוץ זה מבואר דאם חוטף וזורק את המעות בע״כ של הבעלים ואינם אומרים רוצה אני הוא דעובר בלא תחמוד אבל אם מפייס הבעלים עד שאומרים רוצה אני אינו עובר אלא דחכמים גזרו עליהם ופסול מדרבנן, וכשזורק המעות ואין אומרים הבעלים רוצה אני פסול מדאורייתא, וכבר ביאר המ״מ דלסברא זו המקח קיים דהוי כמו תלוי׳ וזבין זביני׳ זביני׳, א״כ בנ״ד לסברת האומרים בתלוי׳ וזבין וכו׳

בעינן דווקא שיתן מעות ובשטר אינו קונה, גם בנ"ד המקח בטל וראובן יכול לחזור מהמקח כמ"ש.

ויש כאן מקום תימא על הסמ"ע אמ"ש בסי' שנ"ט ס"ט וז"ל: הכופה את חבירו למכור את שלו ונותן לו דמיו אסור אבל אין לו דין גזלן לפסול מדאורייתא אלא מדרבנן כמ"ש עכ"ל, וכתב שם הסמ"ע <?> אין לו דין גזלן וכו' פירוש... ודלא כע"ש... עכ"ל, ודבריו תמוהים דלפי מ"ש בשם התוס' דכן הוא האמת דאינו עובר אלאו דאירייתא ובחנם השיג עליו הסמ"ע, ובאמת תמוה דדברי הסמ"ע סותרין דברי עצמו כתב בסימן ל"ד סי"ג: וז"ל: החמסנים... <?> עכ"ל, הרי להדיא כתב הסמ"ע כדברי העיר שושן הנ"ל דכן הוא האמת כתירוץ התוס' וא"כ דבריו סותרים זה את זה, ועוד דמ"ש דעבר אלאו דלא תחמוד אלא שאינו נפסול לעדות ולשבועה אם כן מאי מקשי התס' הנ"ל אהא דתנן הוסיפו עליהן החמסנים דלפסול מדאורייתא דעבר על לא תחמוד וכו' מאי קושייתם דילמא אע"ג דעבר על לא תחמוד מ"מ אינו נפסל לעדות כמ"ש הסמ"ע, אלא ודאי דהא ליתא.

ועוד דדברי הסמ"ע סותרים את דברי השו"ע דמבואר דלא ס"ל כתירוץ התוס' דלא תחמוד בלא דמי משמע ושכן הוא האמת שהרי כתב סימן שנ"טי ס"י כל החומד וכו' והפציר בו וכו' עד שלקחו ממנו הרי זה עובר אלא תחמוד וכו', ולשון עד שלקח ממנו על כרחך בדמי, אם כן הוא דלא כדעת התוס' דבדמי אינו עובר,

דליכא לפרש דמ"ש עד שלקחו ממנו היינו לומר שנתרצה למוכרו ובלא דמי, א"כ דבלא נתרצה למוכרו אינו עובר על לא תחמוד א"כ ס"ל דלא כהראב"ד הנ"ל דלהראב"ד דווקא בלא נתרצה דהיינו שלא אמר רוצה אני אבל בנתרצה אינו עובר כמ"ש לעיל בשמו, ולהרמב"ם נימא איפכא דבנתרצה עובר ובאינו נתרצה אינו עובר וזה אינו מן הסברא. (גם המ"מ הנ"ל לא כתב כלל דיהיה סברת הרמב"ם הפוכה מסברת הראב"ד אלא כתב שאינו כן דעתו כנ"ל, דליכא למימר דכוונת הרמב"ם עד שלקחו ממנו לרבותא הוא דכ"ש כשלא נתרצה שהרי הרמב"ם יליף מקרא דבענין דוקא שלקחו מדכתיב לא תחמוד כסף וזהב ולקחת לך כמ"ש הסמ"ע, א"כ ס"ל דדוקא הוא, אלא ע"כ דמ"ש עד שלקחו היינו בדמי דאי בפיסוק דמים היינו נתרצה כמ"ש מיהו צריך לפרש דמ"ש הרמב"ם עד שלקחו ממנו היינו שלקחו לביתו כלישנא דקרא הנ"ל ולקחת לך ובלא דמי איירי וע"כ צ"ל כן דאל"כ דברי הרמב"ם והשו"ע סתרי אהדדי מ"ש סימן שנ"ט ס"ט וס"י ועוד דלדברי הרמב"ם יקשה קושיית התוספות הנ"ל דליכא לשנויה דלא כתי' הראשון ולא כתירוץ השני של התוס' ודו"ק, אלא ע"כ כמ"ש.

אמנם הנלע"ד דאין כאן פלוגתא בין הרמב"ם והראב"ד לענין שיהא המקח קיים, דגם הראב"ד סבירא ליה דאף שלא אמר רוצה אני ועבר על לאו דלא תחמוד המקח קיים, אלא דמ"ש הראב"ד דלא אמר רוצה אני דאם אמר רוצה אני אינו עובר כמ"ש תוס' בתירוץ השני והיו מפייסים אותם וכו' מ"ה כתב הראב"ד דהא דכתב הרמב"ם עובר על לא תחמוד היינו כשלא אמר רוצה אני, אבל לענין שיהא המקח קיים לא איירי הראב"ד כלל ודברי המ"מ שכתב דהרמב"ם מחולק עם הראב"ד לענין שהיא המקח קיים תמוהים בעיני, כי נראה פשוט כוונת הראב"ד והרמב"ם כמ"ש.

ואפשר דהרמב"ם חולק על זה וס"ל דאף בנתרצה שאמר רוצה אני אפ"ה עובר ופירש עד שלקחו ממנו היינו שאמר רוצה אני וכ"ש כשלא אמר רוצה אני, וקרא דמייתי הרמב"ם לא תחמוד כסף וזהב ולקחת לך הוא להורות דאפילו אם נתרצה שאמר רוצה אני עובר אלא תחמוד דבלא נתרצה כבר מפורש בקרא די' דברות דכתיב לא תחמוד, אבל קרא דולקחת לך איירי בנתרצה, וכן מפורש בדברי הרמב"ם והשו"ע שכתב הכביד עליו רעים והפציר בו וכו' ע"כ איירי באמר רוצה אני על ידי הכבדת רעים.

ומ"מ אף שנראה לפרש דברי הרמב"ם והראב"ד כמ"ש מ"מ כיון דמדמה לה המ"מ לדין תלויה וזבין נראה דבנ"ד המקח בטל וראובן יכול לחזור מן המקח כמ"ש לעיל.

לא תחמוד בנותן מתנה

ובתשובה אחרת כתבתי בדין אם ראובן היה לו כלי והרבה עליו שמעון רעים והפציר בו ונתן לו במתנה, וכתבתי דדין זה הוא בפלוגתא, דלתירוץ השני של התוס׳ הנ״ל דאם נתרצה אינו עובר אלאו דלא תחמוד ה״ה במתנה נמי אינו עובר, אף שהוא מתנה, נראה דהוי כיהיב דמי כמ״ש בגמ׳ בכמה מקומות דאי לאו דהוי ליה הנאה מיניה לא הוי יהיב ליה מתנה ומתנה כמכר, מ״מ לסברת התוס׳ בתירוץ השני אפילו יהיב דמי עובר אלא תחמוד אלא הכל תלוי בנתרצה, והלכך אם כפה את חבירו (בבמי׳ ???) עד שנתן לו מתנה מחמת טובה שעשה לו, עובר על לא תחמוד, אבל לתירוץ של תוס׳ דלא תחמוד בלא דמי משמע להו וכן הוא האמת א״כ כאן ובמתנה דהוי כאילו יהיב ליה דמי עובר אלא תחמוד, ומ״מ גם לתירוץ השני של התוס׳ היכא דלא עבר על לא תחמוד במתנה פסול לעדות מדרבנן. דברי הצעיר יעקב.

מגילת ספר

מגילת ספר: סמ״ג ל״ת קנ״ח: לא תחמוד יכול אפילו בדברים וכו׳, וכ״כ הרמב״ם ז״ל וקודם זה כתב: ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה, וכבר השיגו הראב״ד ז״ל שלא ראה דבר תימה גדול מזה והיכן מעשה גדול מנטילת החפץ ע״ש. ובקושטא שהיא תימה רבתי׳ בדעתו שאיך יסתור גם דבורו שמסיים ואומר ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד, ומ״ש הרב המגיד לפי שנטילת החפץ ברצון המוכר הוא נעשה איני מוצא בזה טוב טעם דאף אם נעשה ברצון המוכר מה בכך הרי על כרחו שלא בטובתו שהפציר בו עד בוש הוא שנתרצה והרי מאי (מאי) דאסר רחמנא אף ברצון המוכר הוא דאסר וכמ״ש בעצמו, ואדרבא כיון דלא הקפיד הכתוב אלא דוקא חימוד שיש בו מעשה בהכרח כי המעשה בעצמו הוא מכוער ורע בעיני ה׳ ולהכי אזהר ליה שלא יעשה המעשה הרע הזה, וכיון שעשאו ועבר אמימרא דרחמנא בדין שילקה עליו וזה ברור.

ואפשר דכונת ה״ה היא שהרמב״ם ז״ל סבור דעיקר זאת האזהרה היא בעבור הצער שציער לחברו שהפציר בו והכביד עליו ברעים עד שמפני הבושה הוכרח לתתו לו בעל כרחו שלא בטובתו, ולא הקפיד הכתוב לבד על נטילת החפץ שמחסרו מחבירו כיון דהא מיהא נותן לו דמים ואותה נטילה ברצון המוכר נעשה אלא לא הקפיד כי אם על מה שציערו, ואותו צער לא נתרפא למוכר במה שנותנו לו ברצון וא״כ גרמת אותו צער לחבירו אין בו מעשה ואינו מתרפא במה שמחזיר לו החפץ דהצער שנצטער כבר נצטער ואינו נתקן בחזרה, וכונת הברייתא היא עד שיעשה מעשה שיצא מחשבתו לפועל לאפוקי אם לא יצא מחשבתו לפועל אינו עובר, וזהו שהרמב״ם משנה מלשון הברייתא וכתב עד שיקח החפץ שחמד ודו״ק.

ומה שלא אמר הרמב״ם מפני שהוא חייב בתשלומין וכמ״ש הראב״ד ז״ל ה״ט, דאמרינן בריש תמורה דלא אתי חד עשה ועקר ב׳ לאוין והכא הרי יש כאן ב׳ לאוין וכמ״ש הרמב״ם לקמן וכ״כ להדיא המרדכי ס״פ הכונס דחמסן עובר בב׳ לאוין דהא ודאי לא משכחת לה אדם שחמד שום דבר מחבירו אא״כ התאוה בו מתחילה וחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ממנו, ואף שהתוס׳ כתבו במכות דף טו ובחולין דף פא ובפרק בתרא דזבחים דבעי שיהיו ב׳ הלאוין סמוכין והכא הם מרוחקין אחד בפ׳ יתרו וא׳ בואתחנן, כיון דקי״ל דדברות הראשונות ודברות האחרונות כולם בדיבור אחד נאמרו וכדאמרינן זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו נמצא דאלו ב׳ הלאוין סמוכין היו ונאמרו כאחת וכ״כ התוס׳ ס״פ הפרה דף נד: וא״כ אף אם הכתוב היה אומר בפירוש והשיב את הדבר אשר חמד היינו אומרים דלא אתי חד עשה ועקר לב׳ לאוין וא״כ לא הוי עדיף מה שהוא לאו שניתן לתשלומין ולהשבון טפי מאילו אמרו ונתקו הכתוב בפירוש ואפ״ה היינו אומרים דלא אתי חד עשה ועקר לב׳ לאוין וזה ברור,

וכ״ש לפי מה שכתבנו שהכתוב לא הקפיד על לקיחת החפץ לבד שמחסרו מחבירו לכשנאמר שהוא נתקן ומתקן בחזרתו, כי אם גם על הצער שצערו שהכביד עליו ברעים והפציר בו

ושוי כגניבה. תימה מ"ש הש"ך כיון שהאחר יודע גם זה ליט מספיק לחלק כח"ם הח"ח והמ"מ הבאתים שם דכל ט"מ למיקם דרכו להודיע לחבירו ולכך מפיק מלשון לא הנזכר בלשון רבינו. ולכ"ח והפריסה י"ל קושית המהרש"ם מיהוי שכחכמי לפיל:

סעיף ו'. **הרחיקם** משטן כו'. פי' קטה"ת בשם ריב"ם והגיה עליו. ולדעתי אין כאן הענה דהריב"ם כתב כן דוקא בלאחר הזמן וממתין רק על שימת כ"ד אבל בטעלו בהיך הזמן להחפרע מניף המשכון כשינים הזמן גם הריב"ם מודה:

סעיף י'. **כל** המוסר כו'. וכתב המ"מ דפשוט דלאו זה ליט בטט"ס. ולא דבר פשוט הוא מיי' פרמ"ג תור"ח סי' תר"ד ס"ק ח'. אבל המקנה בקו"ח סי' כ"ח כתב דלאו זה ליט ניהא בטכו"ס. יהגה הגר"ח משכיל לאיתן כתב דבשכירות ליט עובר בלאו ד"מ והוכיח כן מנדרים ל"ח בשמואל דאפי' בדלון ימשמט דליכא ליסור. ואין רחיה משם ד"ל דשמואל אפי' היו בעלים מבקשים ממנו לשטר ג"כ לא שכר דאולי ליט דלון גמור כמ"ש הרמ"א שם. ועוד דהרמב"ם כתב דוקא שהכניד עליו רעים והפליר בו אבל בסתמא מיקם בלא פיסוי ליט עובר. ומה שהק' בחומים סי' ל"ד בסמירת דברי הממ"מ מכאן לסי' פ"ד חמיבי שלא הביא דברי הב"ח בזה בסי' כ"ח ס"ק כ'. ונם מה שהק' שם בקונית החום' שהדרין כ"ה ע"ב חמוה שלא העיר כלל מש"כ המהרש"ל שם בביאור דבריהם ויל"ל בזה עיי' מ"ח ובמהר"ם שיק מליה זו:

סי' ש"ם. סעיף א'. **אבל** חקנו חכמים כו'. לק' סי' שם"ו סעי' ל' מחלקים הטום' בין בא להחזיר משלמי לבין כפוהי להחזיר וכאן שאחו משמע דבכל גוונא ליכא חקנת השבים כאן. ומש"כ בהגה דלא עבו חקנת השבים בקרקע וכתב בחבי"ם דאם נעשה שלי"מ עבו חק"ה והחלמ"ל השיג עליו מוכח בפח"ב. והגה החלמ"ל לא כתב משמו וסברתו ודליתי בם' גר למחור שכתב בשמעו דשיקר חקנת חרים שחיקנו ליטיל דמיו היא דוקא בגזלן משום חק"ה דלא יחנע מלעשות השובה אבל בטעה"כ נעלמת שלא נחשד בגזילה דלאו בחורת גזילה בא לידו לא חיקנו כזה. אבל מש"ם סוכה ל"ח בשובדא דשבחא ל"מ כן דאמ ר"ל לא יודע דשכדיו גזלי ושובדא דחבי"ם ואעפ"כ אחר אין לה אלא דמי מליס בלבד. והגה מזה י"ל דאין רחיה דיל כמ"ש החא"ח הל' גזילה סי' ז' בשם הכ"מ דכל טרח דלא יודע וסבר שהיא שלו לא חשיב גזלן משעת הגבהה כיון דחיו מכוון לקניחו שהרי סבר שהוא שלו משא"כ בהיא דלקח מן הגנב שאעפ"י שחיו יודע שם הם גזלים מ"מ הרי מכוון לקניחו ולהוליאם מרשות בעלים וכן בהיא דר"ל דמכוון לקנות בחורת מכר. אבל ל"ל רחיה ממה שהק' בחים' חולין קל"ד ע"ח דכמאי פליגי אי חיא לרי דר"ח בו' ובקושיחם מוסב נם על הא דב"ק קט"ו בפלוגחא רב ור"י דכמאי פליגי כמ"ש המחא"ח. והא ל"מ דאי מדר"ח דהוי גזלן עבו בו חקנת מרים ואי כדרב"ח נהי דלריך להחזיר אבל אין בו הקנת מרים יע"ש חק בחיו גזלן ים בו חק"ה. אבל בנוף דברי החום' י"ל דלא כהחא"ח וקושית החום' הוא רק על סוגיח דשם דל"ם חקנת מרים במחנות כהונה אבל בבב"ק י"ל בחמח ל"מ זו דמשמש גזלן יש בו חקנת מרים ואי לא היי גזלן לית בו משום הקנת מרים. והשטמ"ק חלי לה בחלוקת שבמי' רס"ד. ולכאורה היה ח"ל דבקרקע ל"ם חקנה זאת משום דאין חוזקה לקרקעות דשוה כל מס שנותנים. אבל בסיר סי' רע"ד מחולקים ג"כ בלקח סוכו חק די"ל דשיה לו הרבה. תמוס יפה העיר חיתי ז"ל בשובדא דר"ע כ"כ מ"ח דח"ל זיל להדר משמע דליהדר הקרקע מלמה ויסחור הכנין חק דכנו שלא מדעתו וכן בשובדא דר"כ שם דח"ל זיל להדר (לגירסת הרחבונים) חרתי מנו חלת. והגה הב"ח חור"ח סי' חרל"ז כתב בדמת בשל העיטור דאם חיו רוצה בכך יכול לומר ח"ח בחקנת חכמים וכן מלאתי שכתב הרשב"ח בתי' סוכה ל"ח מיבו כתב דלאחר שמחר בדין ופסקו ליתן לו דמים וקיבל עליו שוב חיו מוכר בו. ומש"כ המחבר אפי' גיל קורה וכן הוא לעין הרמב"ם. לכאורה י"ל דהא בם"ם פריך עליה פסיטא ושני דמ"ד משום דלא שכיחי והו"ל להמחבר לאחמויי זאת. וכפ"ה מסוכה כתב הרמב"ם נסרים ט"ם בלח"מ והמחבר בחי"ח סי' תרל"ו לא כתב מזה ועיי' כס"ח בסעיף ל"ט.

ומש"כ שהמוכר אבל אחר החג כו' כתב הרשב"ח בתי' סוכה סיטו אלא קיבל עליו בב"ד עד אחר החג או שרילה להמתין עד אחר החג או אלא שהכוין לגזול עד אחר החג הלח"ה לק אלא שרשו עד אחר החג כבר קנאי והמים בלבד הוא חייב ט וכדמוכח משובדא דר"נ אלא חיטו לפרוע לאלחר ואלא כפירוש רש"י. ול"י טעמו במש"כ דלא כרש"י דמרש"י אין מיכרח דחילוק פ"ו לפמש"כ המוי חור"ח שם בדעתו ולק הכ"י הכסיס ליה דנלוי דמתו נרלה דלק דחיטו מצלם יוצא בה יעיי' חירטי"ח שם רחיה מכ"ל וכוון לדברי הרשב"ח. ומדברי הרמב"ם בפי' החמנה ניתן פ"ה מרחה דל"ד מרים אלא ה"ה כל דבר ש"ש בו פעדות אית בה משום חק"ה וז"ל וע"ז הדין חמנה היקה בכל דבר נזול בטענה בו הגזלן מטנה שלא להכירו אלא בהפסד מרובה הרי היא נותן דמי זה הדבר שניל בלבד. ומש"כ המחבר ולא בנחה בטיט ונרחה מדברי טמ"מ דהיא משום חקנת השבים וכן נרחה מדברי הב"מ מוכח בנחה"נ וכ"כ מפרש"י שם ושלא בהפש"ח בסוגיין דמפרש דחיכור בטיט הוא משום טיטי ועיי' מש"כ בסעי' כ'. והגה הל"מ סי' כ"ח ס"ק נ"ג מביא רחיה מהגי קנין הגוף לבעה לעניו לחרוב מיהו דם"ם וס"מ בנו שבעה כר והמלה מצוי לה כל שבעת הימים לבנין קבע כמ"ש רש"י ומבואר דחע"נ דלא הוי קה"נ רק עד לאחר ז' ימים. ולכאורה היא חמוה דהא אם לא חבעו בחוך הוא קני לה לעולם ונותן דמים כמ"ש הרשב"ח וכוי קה"נ לשלם. וע"כ ל"ל דהרחיה היא לפירוש רש"י המובא ברשב"ח דאם לא נתן לו דמים עד אחר ז' הרחה בעיגה. וכזה י"ל במש"כ בברכי יוסף חור"ח סי' הרל"ז מקיבה בהחייב לשלם דמי מליס ועדיין לא שילם וגפלה השובה אם הגנזל יכול לחבוע העליס מלמה ח"ד כיון דכבר נחחייב בחשלומין הע"נ דהשחח נפלה אין לגנזל אלא דמיהן. דחליא בשני הפי' דלרש"י י"ל דמחויב לו המליס עלמן ולהרשב"ח אף בנפלה אין לו אלא דמים ועיי' בי"ח שכן המוכר מיבח בפח"ב חור"ח שם:

סעיף ג'. **גזל** ג' לגיזדוח כו'. בש"ם והגה חוזח גזל חמן כו'. והק' הפי' שם דילמא כהש משום דחשיב חיק בזה שלא מכרו קודם זמן חיסורו וכן הק' בחי' חכן סטחר סי' שכ"ד מדברי החום' וחולי מיה רחיה למש"כ הקליה"ח והחתי' סי' שכ"ד מדברי החום' דנזלן לאו שומר הוא ופשוט מפשימה והמייב הוי משמת נזלה:

סעיף ה'. **ביצד** הגוזל מליס ט'. וחכניס וקבלן בבנין מחלוקת רש"י ותום' עיי' קטה"ת ודעת הרמב"ם פ"ו מהלכה כרש"י. והגה החום' הקבי מהניחל ל"ו וכחב בש"מ להכן בשם הנחין דקיימח חכן בבנין חשיב טפי דבטיל לגבי חרמה יחשיב בקרקע. וחמה בנחלת דוד ממרים דהוי טיטי כחוצ לה מחוכר הוא. ולמש"כ הקליה"ח לחלק בין מרים לגזל חכניס דמרים שמו עליו ניחא. ובטיקר קושית הקליה"ח ל"ל הקנת מרים דהוי טיטי חלי י"ל דלריך החקנה לכשלקח =המרים מבנין חבירו וכגלה בחיך ביחו. ומש"כ הקליה"ח רחיה לענין גזל נסכח ופביד זוזח והדר נסכח מחום' ל"ה. ל"ל דל"ד דנסכח ומביד זוזח כחב הרשב"ח וכ"ם המור דהגזל מחזיר חח הבנין חו מבלם.ומש דלר"ן דהמבנה הוי כגזל פרה מעוברת דל"ק הוי פולד כגלה חדשם דבל גגזל הוי וכוי כגזל פרה מעוברת וילדה דכוי טיטי לבל הכח דהבנח הוי לגילן והגזילה טיתה רק נסכח ונסכח ומביד נסכח לא הוי טיטי לחתי דקיי"ל כר"ש דקקה העיבר:

סעיף ו'. **אא"כ** נשחנה שם הגזילה כו'. והק' בקליה"ח מכיחין כ"ג ע"ב המעיקרא לחם והשחח לחם ולא נשחנה שם הגזילה. לכאורה נרחה דהוי שה"ם נמור דהשחח הוי לחם של חיסור ול"ש מחלקה החיומח שכחב רש"י כיון דפסול חשיב כמי שיטי לענין קנין. ואולי י"ל דשב"ם שם מיוכר קלח פיסולו ובחמן לא מיוכר כלל ועיי' פח"ם רס"י שם"ג. והגה בנמ' פ"ש נגבה קבעה ומכרם כו' ופק' הרש"ם ח"ל דהוי טיטי ומיכן מש"י החום' דבטיון כמי טיטי השם. אבל למש"כ הקליה"ח כחן דשני בשה"ם כ"ד טכ"ם שם כמי ביכר ח שנקרחת קמושה. יגרחה לחלק דבמומת לטביחה ל"ח מקביעה טיטי דבטומת להחחלק וכוי כוחבר חלק מן הבשר ובטומת לחביחה כוי טיטי גמור דמשיקרא לחביחה ועחה לטביחה:

בית יעקב טאוושונסקי, יעקב בן שלמה עמוד מס 135(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

ושוי כגניבה. תיפוק מק"ל הש"ך כיון שהאחר יודע גם זה תיט מספיק לחלק כמ"ש הח"מ והנתיב"מ הנ"ל אם דכל ע"מ למיקט דדכו להודיע לחבירו ולכך מפיק מלשון לא תגנובו בלשון לכיס. ולהב"ח והסרישה י"ל קושית המהרמ"ב מתיוב שבחבתי לעיל:

סעיף ו'. **החיטף** משכון כו'. עיי' קלוה"ח בסס ריב"ם והביג עליו. ולדעתי אין כאן הסנה דהריב"ם כתב כן דוקא בלאחר הזמן וממתין רק על שימה כ"ד אבל בעוטלו בחיד הזמן להחפרע מניף המשכון כשיגיע הזמן גם הריב"ם מודה:

סעיף י'. **כל** התומד כו'. וכתב המ"מ דפשוט דלאו זה תיט בעט"ם. ולא דבר פשוט הוא עיי' פרמ"ג תור"ח סי' תר"ד ס"ק ו'. אבל המקנה בקו"ח סי' כ"ח כתב דלאו זה תיט ניחא בעטו"ם. יהנה הגר"ח מצדיק לאיתן כתב דבשבידות תיט עובר בלאו דל"ת והוכיח כן מגדרים ל"ח בשמואל אחפי' ברגון ימצמט דליכא חיסור. ואין ראיה מסס דיל"ל בשמואל אחפי' היו בעלים מבקשים ממנו לעטור ג"כ לא שכר דאולי תיט רגון גמור כמ"ש הרמ"א סס. ועוד דהרמב"ם כתב דוקא שהכניד עליו ראים והפליר בו אבל במהלכה תיקף בלא פיתוי תיט עובר. ומה שהק' בחיימים סי' ל"ד בסתירת דברי הסמ"ע מכאן לסי' פל"ד תמיהני שלא הביא דברי הב"ח בסי' כ"ח ס"ק כ'. וגם מה שהק' שם בקונטרס החום' שהדרין כ"ה ע"ב תמוה שלא העיר כלל מש"כ המהרש"ל שם בביאור דבריהם וי"ל כזה עיי' מ"ח ובמהר"ם שיק מליה זו: סי' ש"ם. סעיף א'. **אבל** הקנו תכמים כו'. לק' סי' עס"ו סעי' ח' מחלקים הפוס' בין כח להחזיר משלמי לבין כפוהו להחזיר וכאן סתמו משמע דבכל גונא תיכא הקנת השבים כאן. ומש"כ בהגה דלא עשו הקנת השבים בקרקע וכתב המבי"ט דסס נעשה ע"מ עשו הק"ה והמלמ"ל השיג עליו מוכח בפמ"ש. והנה המלמ"ל לא כתב משמו ומבררו ורציתי גם גר למחור שכתב בשמו דמיקל הקנת מרים שחיקנו ליטיל דמיו היא דוקא בגוזל משום הק"ה דלא יתמע מלשמית הצוה תבל בבשה"ב בשלמא שלא נחשד בגזילה דלאו בסורת גזילה בא לידו לא תיקנו כזה. תבל מש"ם סוכה ל"ח בשובדא דסבתה ל"מ כן דהה ר"ג לא יודע דשבדיו גזלי ובשובדא דמבי"ט וחשפ"ב אמר אין לה אלא דמי מרים בלבד. והנה מזה י"ל דאין ראיה דיל"ל כמ"ש המחה"י הל' גזילה סי' ז' בשם הב"מ דבל תיכא דלא ידע וסבר שהיא שלו אין תשיב גזלן משעת הגבהה כיון דאיגו מכוון לקנותו שהרי סברי שהוא שלו משא"כ בההיא דלקח מן הגנב שחשפ"י שאיגו יודע שם גזולים מ"מ הרי אתכוון לקנות בסורת מכר. תבל ל"ל דאיה ממה שהק' בסי' חולין קל"ד ע"א דבמתי פליגי אי איה לכו דר"ח כו' וקושיית מוסב גם על הא דב"ק קט"ו בפלונתא רב ור"י דבמתי פליגי כמ"ש המחה"י. והא ל"מ דאי מדר"ח דהוי גזלן עשו בו הקנת מרים ואי כדרב"ח נהי דלריך להחזיר תבל אין בו הקנת מרים יש"כ אף באיגו גזלן ים בו הק"ה. תבל בגוף דברי הסוס' י"ל דלא כהחה"י וקושית הסוס' הוא רק על סוגיא דשם דל"מ הקנת מרים במחנות כהונה תבל בבב"ק י"ל בחמת ל"מ זו דמשמע גזלן ים בו הקנת מרים ואי לא היי גזלן ליה בו משום הקנת מרים. והשמע"מ חלי לה במהלוקת שבסי' רס"ד. ולבאורה היה ה"ל דבקרקע ל"ש הקנה ואת משום דאין חומלה לקרקעות דשוה כל מס שעותים. תבל בסיר ס" רע"ד מחולקים ג"כ בלקח סוכו אף די"ל דשיה לו הרבה. אמנם יפה העיר מיתני אי"ל בשובדא דר"ע ב"כ מ"ח דאי"ל זיל לחדר מצמע דליהדר הקרקע שלמה ויסתור הבנין אף דבנו שלא מדעתו וכן בשובדא דר"ב שם דא"ל זיל לחדר (לגירסת הרחבונים) תרמי מנו תלת. והנה הב"ח תור"ם סי' תרל"ז כתב בדעת בעל העיטור דסס תיט רואה בבך יכול לומר ל"א מיהו כתב דלאחר שעמד בדין ופסקו ליתן לו דמים וקיבל עליו שוב תיט מוכר בו. ומש"כ המחבר לפי' גיל קורה וכן היא לגיר הרמב"ם. לבאורה י"ל דהא בס"ם פריך עליה פשיטא ובני דמ"ד מצוה דלא שבימי והי"ל להמחבר לשמעי' זאת. ובפ"ה מסוכה כתב הרמב"ם וסריס ט"ם בלא"ם והמחבר בחיר"ח סי' תרל"ו לא כתב מזה ועיי' בפ"ח בסוגיין ול"ע.

ומש"כ שמחבר תבל אחר התג כו' כתב הרשב"א בתי' שהוא שלא קיבל עליו בב"ד עד אחר התג או שרילה להמתין עד אחר התג או שלא מהכוין לגזול עד אחר התג הלא"ה אף שלא פרש עד אחר התג בבר קנתי ודמים בלבד הוא חייב ט וכדמוכח משובדת דר"נ שלא חייט לפרוע לאלתר ושלא בפירוש רש"י. ולי' טוענו במש"כ דלא ברש"י דמרש"י אין מיברת דחילק פ"ו לפמש"כ הצור חור"ח שם בדעתו ואף הכ"י הבכיס ליה דנלוי דמתו גרלה דאף דחיטו מצלם יוצא בה יעיי' תירש"ל שם רחיה מר"י וכוון לדברי הרשב"א. ומדברי הרמב"ם בפי' התשבה ניתין פ"ה מרחה דל"ד מרים אלא ה"פ בל דבר שים בו פשיעה איה בה מצום הק"ה וז"ל וש"ז הדין העשה היקם בבל דבר גוזל בשעשה בו הגזלן מעשה שאיה להחיזו אלא בהפסד מרובה הרי הוא נותן דמי זה הדבר בגיל בלבד. ומש"כ המחבר ולא בגלה בטיט וברחה מדברי הסמ"ע דהיא מצום הקנת הבשים וכן ברחה מדברי הב"ח מוכח בגלה"ג וכ"כ מפרש"י שם ושלא בהפש"ת בסוגיין דמפרש דחיבור בעיט הוא מצום שיטו ועיי' מש"כ בסטי' כ'. והנה הא"מ סי' כ"ח ס"ק ל"ג מביא רחיה דמהני קנין הגוף לבעה לעניין לחזיר מיהא דם"ם וס"מ בט שבעה כו' והמלה מצוי לה בל שבעת הימים לעניין קבע כמ"ש רש"י ומבואר דאע"ג דלא הוי קנ"ג רק עד לאחר ז' ימים. ולבאורה הוא תמוה דהא אם לא תבשו אחר התג קני לה לעמלי ומתן דמים כמ"ש הרשב"א ובו קנ"ג לשולם. ועש"ב ל"ל דברחיה היא לפירוש רש"י דמוכח ברשב"א דאם לא נתן ט דמים עד לאחר ז' הדרה בעיגא. ובזה י"ל במש"כ בבדבי יוסף תור"ח סי' הרל"ז מקימה בהחייב לשלם דמי מיים ועדיין לא שילם ונפלה השובה אם הגזלן יכול לחבוש העיים שלמם ח"ד כיון דבבר נתחייב בחשלומין תע"ג דהשתח נפלה אין לגזלן חלה דמיהן. דחליא בשני הפי' דלרש"י י"ל דמחייב לי המיים עלמן ולהרשב"א אף שנפלה אין לו חלה דמים ועיי' בו"ח שתן המיר מיבא בפח"ם תור"ח שם:

סעיף ג'. **גזל** ג' לגיזות כו'. בס"ם והא תוזא גזל חמן כו'. והק' הפ"י שם דילמא שהם משום דחשיב מיק בזה שלא מבדו קודם זמן חיסיבו וכן הב' בחי' לבן משאר סי' שמ"ג. ותולי מיה רחיה לחש"ך הקלוה"ח והחי' סי' שי"ד מדברי החום' דגזלן לאו שומר הוא ופשיר מפשיעה והחייב הוי חשמת גזלה:

סעיף ה'. **ביצד** הגזל מיים כו'. ובכיים וקבען בבנין מחלוקת רש"י ותום' עיי' קלוה"ח ודעת הרמב"ם פ"ו מגחלה בבש"י. והנה החום' הקבי מביאיל ל"ו וכתב בש"ם לחרן בשם הגאון דקבימת לבן בבנין חשיב טיטו עפי דבטיל תגב חרעה יחשיב בקרקע. וחמיה בגחלת דוד ממרים דהוי טיטו כחואר לף דמחובר הוא. ולמש"כ הקלוה"ח לחלק בין מרים לגזל לבאים דמרים שמו עליו ניחא. ובטיקר קושית הקלוה"ח ל"ל הקנת מרים דהוי טיטו לולי י"ל דלריך החקנה לבשלקח «המרים מבנין חבילו ובגחה בתיך ביתו. ומש"כ הקלוה"ח רחיה לעניין גזל בסכת ופביד זוזא והדר בסכת מחום' ל"ה. ל"ל דל"ד דבסכת ופביד זוזא כתב הרשב"א וכ"ם בסור דהגזל מחזיר לח בשבח לו מבלם ומש דלר"ו דבחטבחה דל"ק הוי בולך בגזילה חדשם דבל גגזל הוי והיי בגזל פרה משובחת וילדם דהוי טיטו לבל בבח והשבח הוי לגילן והגזילה טיתה רק בסכת וגסכת ופביד בסכת לח הוי טיטו למתי דקי"ל בר"ם דקנה הטיבר:

סעיף ו'. **אא"ב** בשתנה שם הגזילה כו'. והק' בקלוה"ח מניתין כ"ג ע"ם דמעיקרת לחם והשתח לחם ולח בשתנה שם הגזלה. לבאורה נרחה דהוי שה"ם גמור דהשתח הוי לחם של חיסור ול"ג מחלקה החיומת שבתב רש"י כיון דפסול תביב נמי טיטו לעניין קנין. ותולי י"ל דשב"ם שם מיבר קלת פיסולו ובמקן לח מיבר בלל ופי' פח"ם רש"י שם"ג. והנה בנמ' פ"ט נבבה קמשה ומבדם כו' ופק' בר"ם ח"ל דהוי טיטו ומירן עש"י החום' דבעיגן נמי טיטו השם. תבל למש"כ הקלוה"ח בתן דבני בשה"ם כ"ד עכ"ם שם נמי ביבר ח שנקרחה קחושה. יגלחה לחלק דבשומדת לבביחה ל"ח הקבישה טיטו דבשומדת להתחלק והוי בנחבר חלק מן הבשר ובשומדת להרישה כיי טיטו גמור דמשיקרת להרישה ועתה לעביחה:

בית יעקב טאוושונסקי, יעקב בן שלמה עמוד מס 135(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

הרב מיכאל רוזנצוייג
ראש ישיבה

בענין לא תחמד

א.

רשימת עשרת הדברות שבפרשת יתרו מסתיימת בלאו דלא תחמד (שמות כ: יד): „לא תחמד בית רעך, לא תחמד אשת רעך, ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך". מבחינה לשונית טהורה קשה להגדיר באופן מדויק המונח של „לא תחמד" כפי שהעיד האב"ע בעמדו בפני קושי זה: „ומלה חמד בלשון הקודש מתפרשת לשני טעמים. האחד גזל ועושק וקחת של אחרים בחזקה ובאונס... והטעם השני לשון תאוה בלב ולא תצא בפועל" (אב"ע, דברים ה: טז). העובדה שבכלל יש משמעות כפולה לביטוי זה כפי שמשתקפת בפסוקים אחרים אינה עשויה כמובן להפיק אור על כוונתו במסגרת זו, אלא לתרום לחיזוק וסיבוך הספק שעומד בפנינו בבירור טיבו של לאו זה.

בעיה זו מסתבכת עוד יותר בזה שבפרשת ואתחנן, ברשימה השנייה של עשרת הדברות, הביטוי „לא תחמד" נתחלף ב„לא תתאוה" לפחות בחלק מחיאור פרטי הלאו: „ולא תחמד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך שדהו ועבדו ואמתו שורו וחמורו וכל אשר לרעך" (דברים ה: יח). האם התורה התכוונה בהקבלה זו לזהות חימוד עם תאוה ולקבוע שזה ביסודו איסור מחשבה, או שמא שינוי הלשון בא להורות איסור חדש של „לא תתאוה", ודוקא הוספה זו מעידה על כך „שלא תחמד" מתייחס לאיסור מעשה.[1]

במאמר זה ננסה להתמודד בשאלה זו — להגדיר אופיו של לאו דלא תחמד, לקבוע אי ביסודו הוא איסור מעשה או מחשבה, ולבחון יחסו ללאו של גזל מחד גיסא ולהאיסור של לא תתאוה מאידך.

ב.

קודם שניגש למקורות השייכים לנושא, נצטרך להבין ביתר דיוק הגישות האפשריות בענין זה.

גם אם ננקוט בעמדה שלא תחמד מהוה איסור מחשבה, עדיין נצטרך לעמוד על אופי איסור זה. לכאורה יש להצביע על ב' גישות יסוד:

1) אפשר להציע שהירהור חימוד כשלעצמו נחשב לדבר מגונה ואסור בגלל שהוא עלול ליצור רגשי קנאה ושנאה בין אדם לחבירו, מכיון שהוא גורם להעסיק אדם בדברים פחותי ערך מבחינה דחית, ובכלל מגלה שהחומד הוא בעל השקפה רוחנית בלתי שקולה. הדגשתו והתרכזותו בדברים גשמיים לעומת התפתחותו במישור הרוחני משקפת סדר עדיפות פגום. הרמב"ן, למשל, מציע שאיסור לא תחמד מקביל לחיוב ואהבת לרעך כמוך שבפרשת קדושים (רמב"ן קדושים יט:ב). גם האב"ע קשר איסור זה עם חיוב מוסרי-דתי כללי: "שישמח בחלקו ויבטח בה'". מחבר דרשות ופירושי ר' יונה עה"ת (שם בפרשת יתרו) הרחיק לכת עוד יותר: "ונמצאת החמדה משכחת מבעלי יראת שמים וגורמת עבירות חמורות". לפי ניסוחים אלו ברור הוא שאין כל קשר מיוחד בין איסור לא תחמד ואיסור גזל. זה איסור המתייחס באופן כללי להתפתחות האדם כאיש דתי ומוסרי, ושייך לסוג הדינים שבהם טיפל הרמב"ם בהל' דיעות.[2]

גישה אחרת היא שאיסור מחשבה זה קשור לאיסור גזל ומהוה איסור מחשבת גזילה או מעין סייג דאורייתא לאיסור גזילה. ר' בחיי בפירושו לפרשת ואתחנן (ה: יז) קובע "שידוע כי החמדה תלויה בלב" ובכל זאת הוא מגדיר לאו זה כ"מכלל גזילה" וטוען אפילו שהוא מיצג את גזל בעשרת הדברות: "ולולא שהגזל בכלל חמדה ומצד החמדה היה ראוי להכתב בעשרת הדיברות בכלל הלאוין לאו של לא תגזול... ועוד כי רצה לאסור אפילו החמדה שהיא תאות הלב בכל עת ובכל שעה אע"פ שאינה באה לידי מעשה כדי שילמד אדם קו"ח לאסור הגזילה שהוא המעשה".[3]

בעל ספר החינוך (מצוה תטז) חידש שהאיסור של לא תתאוה, שלדעתו מתייחס לאיסור מחשבה, שייך גם לבני נח. לכאורה דיעה זו תמוה שהרי רק מצינו ז' מצוות שנצטוו בהם בני נח ואין זה מן המנין?

אך הוא מסביר ששיטה זו מבוססת על העיקרון שאין לא תתאוה סתם לאו כללי אלא נחשב כחלק מתחום הרחב של גזל, בהנחה נוספת שבני נח אסורים לא רק במעשה גזל לחוד אלא בכל ממדיה של האיסור.[4] אם עמדה כזו אפשרית לגבי האיסור של לא תתאוה, היא בהחלט תיתכן לגבי הבנת הלאו של לא תחמד אף אם נניח שהוא ביסודו איסור מחשבה.

כל זה נאמר לפי אותם הסבורים שלא תחמד הוה איסור מחשבה גרידא. אך אם נקבל את היסוד ההפוך — שכונתו של לאו זה הוא למעשה של איסור — יש לעורר בעיה אחרת דהיינו קביעות היחס המדויק בין לאו זה ולאו של גזל.

ג.

במבט ראשון, נראה שחקירתינו ביסוד איסור זה כבר נידון ונפסק על ידי המכילתא. וא"כ לכאורה אין עוד במה להתלבט.

איתא במכילתא (פרשת יתרו פרשה ח): „או אפילו חומד בדיבור? ת"ל לא תחמד כסף וזהב עליהם. מה להלן עד שעושה מעשה אף כאן עד שעושה מעשה". לכאורה ההו"א של המכילתא הוא שלא תחמד נחשב כאיסור מחשבה והמסקנה היא דחיית אפשרות זו וקביעות מוחלטת שלאו זה בגדר איסור מעשה דוקא. אולם אחרי העיון מתברר שאין הדבר כל כך פשוט. ראשית כל, בספרי אחד מן הראשונים מופיע פסק המתנגד לדברי המכילתא: "וה"ר יוסי ב"ש תירץ... הרי אם גמר אדם לחבירו להפציר בחבירו או ע"י תחנונים או ע"י ריבוי רעים או ע"י אימתו כדי שימכור לו חפצו שלא ברצונו. מיד עובר עליו בלא תתאוה. הוציא חמדתו בפיו עובר בלא תחמוד"[5] לפי דיעה זו יוצא ברור שבעוד שמחשבת חימוד לחוד אינה חנאי מספיק לעבור על איסור זה, גם אין צורך למעשה כמו שדורש המכילתא. נצטרך להבין משמעות מצב הביניים של "הוציא חמדתו בפיו" שקובע החיוב לפי שיטה זו.

גם אם נקבל דברי המכילתא להלכה יש לדון בפירוש הביטוי "מעשה" המופיע במכילתא. האם הכוונה היא שהוא צריך להצליח להשיג את החפץ סוף סוף או רק שישתדל כל שאפשר כדי להגשים תכניותיו. הנצי"ב, למשל, הסביר את המכילתא ככה: "והיינו שמשתדל להשיג לעצמו במקח או במתנה".[6] גם שיטה זו טעונה הסבר. אם אין לא תחמד סוג גזל — דלא בעי נטילת החפץ — אז למה דרשו דרגת „השתדלות" ולא נסתפקו במחשבה או אף בדיבור.

ונראה ששיטות הנצי"ב והר"י ב"ש מיוסדות על עיקרון משותף. לדעתם ברור שיסוד וטיב הלאו הוא איסור הרהור ומחשבה. אבל אף אם נניח שאיסור לא תחמד מהוה איסור מחשבה יש לדון בשיעור ובדרגת ההרהור העלול להיגדר כחימוד של איסור. בין אם נסביר שלא תחמד הוא איסור

כללי שגורם וגם מגלה מערכת ערכים פגומה, בין אם נסיק שהוא ענף מחשבתי של איסור גזל, מסתבר לומר שלא כל סוג הירהור נכלל באיסור זה.[7] כדי שנוכל להבחין בין הרהור עובר ובלתי רציני, ובין מחשבה ותכנית משמעותית, נצטרך איפוא לקבוע שיעור מינימלי אוביקטיבי. בפרט זה נראה שנחלקו הר"י ב"ש והנצי"ב. לפי הר"י ב"ש הגדרת הירהור רציני תלויה בהבעת מחשבותיו בפה — בזה שהוא נותן צורה אוביקטיבית למה שהוא מרגיש וחושב בלבו. לעומתו, הנצי"ב על סמך הבנתו במכילתא דורש יותר מזה. לדעתו רק השתדלות ממשית ומעשית לבצע מחשבותיו ולקיים תכניותיו מסמנת הירהור מספיק משמעותי להיגדר ולהיחשב כאיסור של לא תחמד. נכונות הגברא להתמסר עבור השגת חפץ מסויים וללחוץ על חבירו לשם כך, משקף במידה מספקת דרגת עיסוקו בחפץ אף אם אינו מצליח להשיגו בסוף.

רוב הראשונים כנראה הבינו שלפי המכילתא יש דרישה של מעשה גמור — שישיג את החפץ — בכדי לעבור על לאו זה. הרמב"ם, למשל, מצטט דברי המכילתא כדלהלן: "ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד כענין שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך חימוד שיש בו מעשה" (הל' גזילה פ"א ה"ט). אולם, לפי מה שהסברנו בדעת הנצי"ב והר"י ב"ש יש עדיין מקום לחקור גם לפי ראשונים אלו באופיו של איסור זה. מצד אחד סביר לומר שלא תחמד המותנה ותלוי בנטילת החפץ מורה על איסור מעשה וסוג גזל. אך לאור מה שהערנו ביחס לדברי הנצי"ב מוכרחים אנו להתחשב באפשרות שראשונים אלו אינם דוחים דברי הנצי"ב והר"י ב"ש באופן עקרוני, אלא במישור הכמותי בלבד. גם לדעתם אולי לא תחמד ביסודו מוגדר כאיסור מחשבה אך סבורים הם שעד שאדם מבצע מחשבותיו ומגשים תכניותיו בפועל אין הירהוריו נמדדים כהרהורי חימוד המחייבים. בעד שלפי הנצי"ב השתדלות מהוה שיעור לחימוד, לראשונים אלו בעינן רמת התמסרות והתעסקות בלתי פשרנית לעבור על איסור זה. א"כ גם אם נפסוק כהבנת הרמב"ם בדברי המכילתא הקובעת צורך להוצאת תחבולותיו של האדם לפועל, חקירתינו ביסודה נשארת כשאלה פתוחה אם כי בניסוח קצת שונה. כעת נצטרך לדון במשמעות של הדרישה למעשה באיסור זה. האם היא נובעת מזה שהמעשה עצמו הוא המחייב העיקרי של הלאו, או האם צורך למעשה מהוה רק שיעור ותנאי ברמת רציניות התמסרות והתעסקות הגברא, ומשמש רק כתנאי טכני בקיום הלאו הזה — בלי לאפיין טיבו.

על פי רקע זה, ניתן להבין שיטת הסמ"ק בפירוש המכילתא. וז"ל: "ואע"ג דאמרינן במכילתין יכול בדברים ת"ל ולקחת לך. מה להלן מעשה אף כאן מעשה. מכל מקום נראה שאף בלב אסור, אך אינו נגמר להתחייב

עליו עד שיעשה מעשה."[8] הרי לכאורה דברי הסמ"ק אינם מבוגים. אם הצורך למעשה כפי שנפסק במכילתא קובע לא תחמד כאיסור מסוג של גזל איך יעבור אדם על איסור זה במחשבה גרידא בלי להשיג את החפץ. הרי חסר עצם מעשה האיסור ולא שייך מושג כעין "חצי שיעור" בכהאי גוונא. אך, אם נפרש שאף לפי המכילתא יתכן לומר שהמחייב של איסור זה הוא דוקא כוונתו ורצונו ליטול את החפץ, ואין צורך למעשה אלא בתור שיעור לחוד וכתנאי בקיום הלאו, אז שפיר נבין שיטת הסמ"ק דבעי רמה זו רק לחיוב המלא של האיסור אך אף בפחות מזה שייך לדבר על איסור חלקי. ובאמת מדברי הסמ"ק עצמו ברור שהוא סבור שטיב הלאו הוא איסור מחשבה דהרי הוא זיהה לא תחמד עם לא תתאוה: "ונראה דלא תחמד ולא תתאוה הכל אחד הוא וכפל מלא הוא" (שם). בנוסף לכך, יש לציין שהסמ"ק הכניס מצוה זו למסגרת "יום ראשון" במבנה מנין המצות שלו שייחודה היא מצות התלויות בלב. יצא א"כ לדעתו שלמרות דברי המכילתא עדיין יש לראות באיסור לא תחמד איסור מחשבה.[9]

ד.

לאור ההסבר הפשוט במכילתא שהשגת החפץ הוא תנאי קודם לאיסור לא תחמד, יש צורך להגדיר ביתר דיוק היחס בין לאו זה ובין הלאו של גזל כדאמרנו לעיל.

גרסינן בב"מ (ה:): "אלא הא דאמר רב הונא משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו נימא מיגו דחשוד אממונא חשוד אשבועתא. התם נמי מורה ואמר דמי קא יהיבנא ליה. א"ל ר' אחא מדיפתי לרבינא והא קא עבר על לאו דלא תחמד. לא תחמד לאינשי בלא דמי משמע להו".[10]

שאלת רב אחא מדיפתי לכאורה מבוססת על שתי הנחות: 1) שגם במקרה שמשלם עבור החפץ יש לאו של לא תחמד. 2) שכל שעובר על לאו זה אינו מסוגל לישבע אף אם אין הגברא בגדר רשע ואין הוא עלול לעבור על שבועת שקר. אפשר להבין התירוץ של רבינא, א"כ, באחד משני אופנים: א) הוא דוחה ההנחה הראשונה וסבור שאיסור של לא תחמד רק שייך כשלא משלם דמים לזולת. וא"כ במקרה זה אין איסור לא תחמד כלל; ב) שמא הוא סבור שבגלל שאנשים בדרך כלל חושבים שאין איסור לא תחמד כהאי גוונא — אף שהם אינם צודקים — זה לפחות קובע שאין כאן רשעות הגברא וחשש רציני שיש לו נטיה לישבע בשקר. ממילא נרשה לו לישבע אף אם אמנם הוא עבר על לאו זה.

תוס' בב"מ (ה: ד"ה בלא דמי) נוקט עמדה ברורה בנושא זה: "וא"ת תיפוק ליה מלא תגזול. וי"ל לעבור עליו בשני לאוין. וא"ת והא כי יהיב דמי נמי חמסן הוה כדמוכח שלהי הכונס (סב.)... וי"ל דחמסן לא פסול לעדות אלא מדרבנן מדתני בפרק זה בורר הוסיפו עליהן החמסנין וכו'". שיטה זו צוטטה גם בדיעה הראשונה של תוס' בסנהדרין (כה: ד"ה מעיקרא): "וי"ל דלא תחמד משמע דלא יהיב דמי וכי יהיב דמי ליכא לאו תחמד כלל". לשיטות אלו ברור הוא שלא תחמד אינו איסור מחשבה כלל. לאו זה נאמר רק כשנוטל החפץ בלי תשלום, וזהה ממש עם איסור גזל. לא באו שניהם אלא לחדש שעובר על שני לאוין".[11]

לעומתם, תוס' בסנהדרין מצטט שיטה אחרת לפיה משתמעת שלאו זה אינו רק הכפלת איסור גזל אלא מהווה איסור בפני עצמו ומתייחס למקרה שנוטל החפץ משלם עבורו. וז"ל: "ועוי"ל דהכא נמי קאמר דמי קא יהבי והיו מפייסים אותם עד שיאמרו רוצה אני. א"כ לא עברי אלאו דלא תחמד. כיון דחזו דשקלי בעל כורחייהו ולא היו חוששין אם יתפייסו פסלינהו". שיטה דומה מופיעה גם בתוס' בב"ק (סב. ד"ה מה, וד"ה חמסן) וכן פסקו הרמב"ם והראב"ד (הל' גזילה פ"א ה"ט) שלא תחמד מתייחס למקרה של תשלום דמים. לפי ראשונים אלו קו המבחין בין גזל ולא תחמד מבחינה טכנית הוא די ברור. אך עדיין יש לעמוד על בעיתינו היסודית דהיינו אם לא תחמד גם לדעתם נחשב בטיבו כסוג גזל למרות התשלומין, או שמא קיים פער איכותי בין ב' האיסורים המעיד על מחייבים שונים. לא תחמד לפי ניסוח זה נשאר באופיו איסור מחשבה והירהור על אף הדרישה למעשה כתנאי ליצירת הלאו.

ה.

שאלה זו לכאו' תלויה במחלוקת כפולה בין הרמב"ם והראב"ד ביחס לפטור מלקות בלאו דלא תחמד. הרמב"ם כותב (הל' גזילה פ"א ה"ט): "כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו. והכביר עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אע"פ שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בל"ת שנאמר לא תחמד ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה. ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד כענין שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך. חימוד שיש בו מעשה". השיג עליו הראב"ד: "א"א לא ראיתי תימה גדול מזה. והיכן מעשה גדול מנטילת החפץ." טענת הראב"ד נגד הרמב"ם היא לכאורה חזקה וצודקת. איך יכול הרמב"ם לכתוב בשורה אחת שהשגת החפץ הוא תנאי לאיסור זה, בשורה

שלאחריה להסביר שאין לוקין עליו מכיון שלאו זה מוגדר כלאו שאין בו מעשה, ושוב להדגיש בשורה שלישית שאינו עובר בו עד שיקח החפץ. שיטתו טעונה הבהרה. אך לפי מה שהצענו לעיל, שיטת הרמב"ם מתקבלת על הדעת. שיטתו מורכבת משני יסודות. ראשית כל, הוא סבור שגדר לאו שאב"מ אינו דוקא תלוי באפשרות קיום הלאו בלי עשיית פעולה אלא קשור באופיו של הלאו הנידון — אם במהותו הוא לאו של מעשה או לא.[12] שנית, הרמב"ם כנראה מגדיר ומסווג איסור לא תחמד כאיסור מחשבה ביסודו, למרות הדרישה למעשה כדי להפעיל איסור זה. לפי הרמב"ם הצורך שתכניותיו תתגשמנה הוא רק שיעור בהתיחסותו והתמסורותו הרצינית להירהור זה המשמש כתנאי לקיום עבירה זו, אך, אין זה מטביע חותמו על עצם המחייב של האיסור, ואינו מפקיע ממנו שם לאו שאין בו מעשה. ממילא כלל זה יכול לשמש יסוד לפטור מלקות באיסור זה.

הראב"ד יכול לחלוק על הרמב"ם באחת משתי נקודות אלו. אבל מהמשך דבריו משתמע שחולק עליו בענין טיבו של לא תחמד גופא. הראב"ד דוחה דברי הרמב"ם ומגדיר לא תחמד כלאו שיש בו מעשה אבל מסכים עמו שאין לאו זה מחייב מלקות מסיבה אחרת. לדעתו ניתן להשוות איסור זה לאיסור גזל וללמוד ממנו שגם בלא תחמד יש חיוב השבת החפץ. וכל לאו שניתן לתשלומין והשבה אין לוקין עליו. וז"ל: "אבל הל"ל מפני שהוא חייב בתשלומין שהרי הוא כגזלן שחייב להשיב את הגזילה, ולפיכך אינו לוקה, וגם זהו חייב להשיב החפץ לבעלים".

חידוש זה שקיים חיוב השבה בלא תחמד אף שמשלם עבור החפץ נובע מהיסוד שלאו זה בטיבו מהוה איסור מעשה מסוג גזל. עמדה זו מאפשרת להראב"ד ללמוד חיוב השבה מתחום גזל וגם גרמה לו לדחות הגדרת הרמב"ם שלא תחמד הוה לאו שאין בו מעשה. הרמב"ם, מאידך, לכאורה היה שולל ודוחה חידוש זה שיש חיוב השבה במעשה חימוד מכיון שהוא סבור שלא יתכן להשוות איסור שביסודו הוא דין במחשבה והוה בגדר לאו שאב"מ לאיסור מעשה מובהק כמו גזל.[13] מתברר שמחלקותם הכפולה לשיטתם הוה.

ו.

הגמרא בב"ק (סב.) דנה בהגדרת דין החמסן וביחסו לגזלן מצד אחד, וללוקח מצד שני: "א"ל רב אדא בריה דרב אויא לרב אשי מה בין גזלן לחמסן. א"ל חמסן יהיב דמי, גזלן לא יהיב דמי. א"ל אי יהיב דמי חמסן

קרית ליה. והאמר רב הונא חלוה וזבין זביניה זביני. לא קשיא הא דאמר רוצה אני הא דלא אמר רוצה אני". לפי מסקנה זו אדם הלוחץ על חבירו למכור לו חפץ בלי לשכנע אותו להסכים בסוף מיקרי חמסן. האם איסור לא תחמד מוגבל לגברא חמסן או שייך גם במקרים בהם נפסוק ש"זביניה זביני"?

הראב"ד התייחס לשאלה זו באופן ישיר וברור ושלל כל אפשרות שיעבור על איסור זה כשהמוכר אומר רוצה אני (הל' גזילה פ"א ה"ט). לדעתו הפסק דין של חלוה וזבין זביניה זביני עומד בסתירה מוחלטות עם איסור של לא תחמד. הרמב"ם לא התייחס במישרין לבעיה זו, אך גם אינו מחלק בין הסכמת רוצה אני וסירוב גמור במסגרת דיונו בנושא של לא תחמד. על סמך השמטה זו, הסיק המ"מ שהרמב"ם חולק על הראב"ד בזה.[14] נראה לפרש שגם נקודת מחלוקת זו בין הרמב"ם והראב"ד נובעת ממחלוקתם הכללית בענין אופי איסור זה. לפי הראב"ד לא תחמד הוה סוג איסור גזל ואינו שייך כלל כשהסכים חבירו למכור לו. מכיון שנפסק הדין שחלוה וזבין זביניה זביני סימן הוא שאין בזה שמץ של גזילה וא"כ אין כאן איסור לא תחמד. אבל לפי הרמב"ם איסור זה אינו מדין גזל כלל ואין שום סיבה מכריעה להגביל איסור מחשבה זו למקרים של חמס דוקא.

שיטת הראב"ד מעוררת שאלה נוספת: האם חמסן מהוה מושג דאורייתא המיוסד על לא תחמד או שמא ניתן לומר שכל קשר הקיים בין שני מושגים אלו — חמסן וחימוד — הוא מקרי בלבד. ויש לשאלה זו השלכות משמעותיות. זה חשוב לדיונינו הכללי בגלל שמשמעותו של הביטוי "חמס" הוא סוג גזל מסוים. ואם זה נתחלף במונח חימוד, סימן הוא שאיסור לא תחמד הוא בעל אופי של גזל. נוסף לכך, יש לדון אם חמסן פסול לעדות מדאורייתא או לא.

מדברי הראב"ד שיש חיוב השבה בחימוד, ושלאו זה מוגבל למקרים של חמס, משתמע שחמסן הוא סוג גזלן דאורייתא העובר על לא תחמד. דיעה השניה בתוס' בסנהדרין (כה: ד"ה מעיקרא) הרחיקה לכת מדברי הראב"ד. לשיטה זו, חמסן פסול לעדות מדאורייתא בגלל שעובר על לאו זה.[15]

אך התוס' בב"ק (סב. ד"ה חמסן) מביע שיטה נוגדת: "אבל מן התורה אינו פסול אלא היכא דלא יהיב דמי אבל היכא דיהיב דמי כשר. אע"ג דלא אמר רוצה אני. **אע"פ שעובר על לאו דלא תחמד**". לפי הבנה זו, למרות העובדה שכל חמסן עובר על איסור לא תחמד דאורייתא, מושג חמסן זה — בדיהיב דמי — אינו אלא דין דרבנן, ואינו יוצר פסול עדות דאורייתא.[16]

עמדה זו לכאורה הולמת את שיטת הרמב"ם כפי שהוא מנוסח בפ"י מהל' עדות ה"ד. וז"ל: "וכן כל העובר על גזל של דבריהם הרי הוא פסול מדבריהם. כיצד החמסנים והם הלוקחים קרקע או מטלטלין שלא ברצון הבעלים אע"פ שנותנין הדמים הרי אלו פסולין מדבריהם". המ"מ כנראה התקשה בשיטה זו — אם חמסן עובר על לא תחמד למה אין כאן פסול עדות דאורייתא? הוא הסיק שלא תחמד מתייחס למקרה שלא שילם עבור החפץ. ברור הוא שפיתרון זה אינו מתקבל על הדעת שהרי הרמב"ם עצמו בהל' גזילה (א:ט) קובע בפירוש שאדם עובר על לא תחמד אף כשמשלם דמים.[17] נצטרך איפוא להבין לפי הרמב"ם ולפי התוס' בב"ק ג' דברים:

1) למה אין דין חמסן זהה עם האיסור דאורייתא של לא תחמד?

2) אף אם יחס שני הדינים הוא רק מקרי, למה אין איסור לא תחמד תמיד יוצר פסול עדות דאורייתא? 3) מה יסוד המחלוקת בין תוס' בב"ק והרמב"ם מצד אחד, והראב"ד ודיעה השנייה בתוס' סנהדרין מאידך, בנוגע לשאלות אלו?

ברור הוא שכל נקודות אלו תלויין באופיו של איסור לא תחמד כפי שהסברנו. הראב"ד ודיעה השנייה בתוס' בסנהדרין סבורים שלא תחמד הוא איסור מעשה וסוג גזילה. לדעתם אין כל סיבה שלא לזהות איסור זה עם מושג של חמסן דאורייתא שאף הוא מורה על טיפוס של גזלן. אין ספק שמבחינה זו, עבירת לא תחמד ראויה ליצור פסול עדות כמו גזל עצמו. התוס' שאנ"ץ בסנהדרין (שם כה:) למשל, דוחה לחלוטין כל אפשרות שיעבור על איסור זה ולא יפסל לשבועה כתוצאה ממנו מכיון שהוא מכנה ומתאר איסור זה "כאיסור גזל".[18]

אבל הרמב"ם ותוס' בב"ק נוקטים בשיטה שאיסור זה שונה מאיסור גזילה לא רק מבחינה טכנית — אי משלם עבור החפץ או לא — אלא גם במישור האיכותי. לדעתם, לא תחמד נשאר ביסודו איסור מחשבה וחירהור על אף הצורך להשגת החפץ. אין מושג של חמסן — עם כל המשמעות של טיפוס וסוג גזל הכרוך בו — מקביל לאיסור לא תחמד וכל שכן אינו זהה עמו. לפי הרמב"ם — אם המ"מ צודק — אולי איסור זה שייך גם במי שאינו חמסן כגון שאמר המוכר רוצה אני. ואפילו אם נדחה דברי המ"מ ניתן לומר שהקשר בין חמסן ואיסור זה הוא קשר מקרי בלבד. א"כ ניתן לחבין שאף אם עובר על לא תחמד דאורייתא אין הסטטוס של חמסן אלא דין דרבנן.

בעיה אחת נשארת. אף אם אין חמסן נחשב לדין דאורייתא הרי כל חמסן עובר על איסור דאורייתא של לא תחמד. ולמה אין זה מספיק לפסול אותו לעדות מדאורייתא? אמנם אם נדייק בדברי הרמב"ם בפ"י מהל' עדות גם זה מתבהר.

הרמב"ם קובע ש"הרשעים פסולין לעדות מן התורה שנאמר אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס. מפי השמועה למדו אל תשת רשע עד" (פ"י הל' עדות ה"א). הוא ממשיך להסביר שלענין דין זה אדם הוגדר כרשע באחד משני אופנים: 1) "איזהו רשע כל שעבר עבירה שחייבין עליה מלקות זהו רשע ופסול, שהרי התורה קראה למחויב מלקות רשע שנאמר והיה אם בן הכות הרשע" (שם, ה"ב). 2) "ועוד יש שם רשעים שהן פסולין לעדות אע"פ שהן בני תשלומין ואינן בני מלקות. הואיל ולוקחים ממון שאינו שלהם בחמס פסולין שנאמר כי יקום עד חמס באיש. כגון הגזלנים והחמסנים אע"פ שהחזיר פסול לעדות מעת שגנב או גזל" (שם ה"ד). לפי הרמב"ם איסור לא תחמד אינו מסוגל ליצור פסול עדות דאורייתא מכיון שחסר לו שני התנאים המגדירים שם רשע. אין לאו זה מחייב מלקות כדהסביר הרמב"ם בהל' גזילה מטעם לאו שאב"מ. לשיטתו, גם אין לא תחמד נחשב כלאו של חמס וגזל מכיון שהוא מהוה בטיבו איסור מחשבת חימוד בלבד. א"כ, אין פסול העדות במקרה שמשלם ממון נובע כלל מאיסור לא תחמד אלא מהדין הנפרד של חמסן דרבנן, ואין ביכלתו של איסור דרבנן לגרום וליצור יותר מפסול עדות דרבנן. נמצא דדברי הרמב"ם בהל' עדות בנוגע לחמסן אינם סותרים שיטתו בהל' גזילה בענין לא תחמד — כפי שמשתמע מדברי המגיד משנה — אלא אדרבה הם מבוססים ומיוסדים עליו.[19]

---

1) עיין למשל ברש"י (דברים ה: יח) שהעיר על דברי אונקלוס שתרגם "לא תתאוה — ולא חירוג" ככה: "לא חירוג אף הוא לשון חמדה כמו עומד למראה דמתרגמינן דמרנג למיחזי". כעין זה כתב הרמב"ן שם: "וביאור כי יכנס בכלל חמדה אפילו התאוה כי אם יתאווה לגזול מחבירו דבר מכל אשר לו ולא יוכל לעשות כן כי חבירו תקיף ממנו או שיש במקומו אימת מלכות עובר בלאו הזה". חשוב לציין שלפי ניסוח הרמב"ן בואתחנן אין המלה חימוד זהה עם התאוה, אך איסור זה מכיל גם מחשבת גזילה.

שיטת הרמב"ן בכל נושא זה היא מסובכת. בפרשת קדושים (יט:ב) הוא הציע שיש הקבלה בין הדינים שבפרשת קדושים, וחדינים המופיעים בעשרת הדברות, ושאיסור לא תחמד הוא ביסודו איסור מחשבה (ומקביל לחיוב של ואהבת לרעך כמוך). אולם בפרשת יתרו (כו:יג) הוא מזהה חימוד עם גזל: "ואח"כ הזכיר גניבת נפש, מצות שקר, וגזל".

האב"ע בפרשת יתרו ובואתחנן נוקט בעמדה ברורה שאיסור לא תחמד הוא איסור מחשבה. עיין במיוחד בדבריו לפרשת יתרו בו הוא דן בשאלה תיאולוגית ומעשית מפורסמת — איך ניתן לחייב ולדרוש מאדם שלא לחמוד דבר בלבו. לדעתו כל שאדם בא לידי הכרה שדבר הוא מן הנמנע — שהוא בלתי אפשרית, הוא לא יתשוב עליו באופן רציני. הוא ממשיך להסביר: "ככה כל משכיל צריך שידע כי אישה יפה או ממון לא ימצאנו אדם בעבור חכמתו ודעתו רק כאשר חלק לו השם... ובעבור זה המשכיל לא יתאוה ולא יחמוד". עיין גם בספר החינוך, מצוה תט"ו.

2) הרמב"ם עצמו כמובן לא התייחס לדין זה בהל' דיעות אלא בהל' גזילה, אך ניתן להסביר תופעה זו בכמה פנים. עיין הערה 19

3) השוה שיטה זו לדברי הרמב"ן שצטטתי לעיל (הערה 1). ר' בחיי מרחיק לכת משיטת הרמב"ן אף שמבסס דבריו על פירושו.

4) כן כתוב בספר החנוך, בפירוש: "גם כל בני העולם מתוייבין בה לפי שהוא ענף למצות גזל שהיא אחת מן השבע מצוות שנצטוו עליהם כל בני העולם. ואל חטעה בני בזה החשבון של שבע מצוות בני נח הידוע והמחכר בתלמוד כי באמת אותן שבע הן בעין כללות אבל יש בהן פרטים הרבה... וכמו כן נאמר אחר שהחזהרנו בענין הגזל שהחזהרו ג"כ בכל הרחקותיו".

5) מושב זקנים על התורה, שמות כ: יד. לא ברור אם הוא דוחה דברי המכילתא או אם היה לפניו נוסח אחר שאינו כגירסתינו.

6) ברכת הנצי"ב על אתר. זה הולם את שיטתו בהעמק דבר, שמות כ: יד בענין אשת איש. יוצא מדבריו שם ג"כ דשייך לא תחמד גם בקרקע אף אם קרקע אינו נגזלת.

7) יש כמובן לדון באפשרות שנחלק בין אותם הסוברים שלא תחמד הה איסור כללי ואותם הטוענים שזה שייך לתחום גזל ביחס לשאלת רמת הרציניות והההתעסקות הדרושה. גם אפשר שנחלק בין לא תתאוה ולא תחמד בענין זה. עיין גם בהערה 19.

8) סמ"ק, מצוה יט. אולי גם ר' בחיי (צוטט לעיל) נוקט בשיטה זו אלא אם נאמר שהוא דוחה את דברי המכילתא לחלוטין.

9) אם נחלוק על דברי הסמ"ק ונטען שכשחסר ביצוע תכניותיו בפועל אין אפילו איסור חלקי של לא תחמד — כפשטות דברי הרמב"ם — עדיין יש מקום לגישה זו. נניח אז שלא שייך מושג של חצי שיעור באיסור כזה מכיון שהירהור שאינו מגיע לרמה זו אינו מוגדר כלל כהירהור של חימוד — ואין חיסרון רק בשיעור החימוד לחוד. יש לציין שלפי הרמב"ם לא תתאוה נמנה כלאו נפרד מלא תחמד, והוא מתייחס דוקא לציורים כאלה.

10) אין להוכיח מהגמרא עצמה דלא תחמד שייך רק כשמצליח לקבל החפץ מיד הבעלים. ברור הוא לכו"ע שגם כהאי גונא יש איסור לא תחמד, אולם אין שום הכרח לומר שדוקא במקרה כזה הוא יעבור על הלאו.

11) עיין גם בספר מושב זקנים עה"ת (צוטט גם בהערה (5)). לשיטה שצוטטה שם, בשם ר"ת, לא תחמד הוא כפל הלאו של גזל, ולא תתאוה מתייחס למקרה שלקח החפץ בדמים.

12) הנושא של לאו שאב"מ הוא ענין מסובך ואין כאן מקום לפרט השיטות השונות. ישנם סוג איסורים שביסודם הם אינם איסורי מעשה אבל כדי לעבור עליהם יש צורך למעולה מסויימת — כמו לא תחמד לפי הרמב"ם, ויש גם לאוין בעלי אופי הפוך מזה, דהיינו שבמהותם הם לאוין שיש בהם מעשה אבל יתכן שנעבור עליהם בלי לעשות מעשה — כמו עדים זוממים לפי כמה ראשונים. (עיין בסוגיא סנהדרין סה: ובראשונים שם) יש להתחשב באפשרות שדוקא צירוף שני הגורמים — אופי האיסור וגם הגשמתו הטכנית — מגדיר לאו כאין בו מעשה, או שגורם אחד מספיק לכך. עיין למשל, ברמב"ם הל' ע"ז פ"ג ה"ט ובנושא

כלים; הלכות שכירות פי"ג ה"ב ובמ"מ; משל"מ הל' מלוה פ"ד ה"ו; ספר החינוך מצוה שמ"ה, שמ"ו. גם יש לחלק בין בין לאו שאב"מ הפוטר ממלקות, וזה שפוטר מחיוב קרבן. עיין ברמב"ן במלחמות לסנהדרין סה: [השוה גם חידושי הרמב"ן, מכות טו: ד"ה מר סבר (מש"כ בשם הירושלמי בענין שבועה שאוכל ככר זה היום וכו') ותוס' ריש פרק ג' דשבועות].

13) עיין היטב במ"מ על אתר. מדבריו משתמע שהרמב"ם יסכים לשיטת הראב"ד שיש חיוב השבה במקרה של חמסן — דהיינו כשהמוכר עומד בסירובו, ורק יחלוק עליו בנידון שסוף סוף אמר המוכר "רוצה אני".

בציור כזה — שהסכים בסוף — האיסור אינו מעשה נטילת החפץ דהלא הוא ברצון הבעלים, אלא "השתדלותו אשר השתדל כדי לרצותו הוא האיסור ונגמר בשעת המקח". מפשטות דברי הרמב"ם אפשר להציע שהוא שולל לגמרי חידוש זה שיש בלא תחמד חיוב השבה, מכיון שאין לאו זה נחשב כעין איסור גזל לדעתו אלא מהוה ביסודו איסור מחשבה. לקמן נציע בשיטת הרמב"ם דדין חמסן בכל ממדיה אינו שייך לנושא זה.

אולם יש לציין שספר החינוך (מצוה לח) כאילו מצרף שיטות הרמב"ם והראב"ד. הוא מנסח האיסור כפי שמגדירו הרמב"ם, אך משתמש בטעמו של הראב"ד — של חיוב השבה — כבסיס לפטור מלקות. הוא מונה לא תחאוה ולא תחמד כלאוין נפרדים ובכל זאת מתאר אף לא תחאוה כ"ענף של גזל" השייך גם לבני נח (מצוה שט"ז). שיטתו צ"ע.

14) המ"מ מניח שהרמב"ם חולק על דברי הראב"ד בגלל שאינו מזכיר החילוק בין הסכמת המוכר בסוף וסירוב גמור במסגרת זו.

חשוב הוא להדגיש שהרמב"ם אינו מצטט הצורך לאמירת רוצה אני לא בפ"ד הל' אישות ה"א (עיין שם בראב"ד), ולא בפ"י מהל' מכירה (עיין שם בלח"מ). הרמב"ם רק מביא הצורך לומר "רוצה אני" ביחס לגיטין (פ"ב הל' גירושין ה"כ) ובקשר לקרבנות (פי"ד הל' מעה"ק הי"ז). [בנוגע לשיטת הראב"ד יש דיון בנושאי כלים בהל' אישות פ"ד בהל' גזילה פ"א, ובלח"מ בהל' מכירה...ואכמ"ל].

ניתן להסביר שיטת הרמב"ם לאור דעתו בפ"י הל' עדות ה"ד דחמסן הוא דין דרבנן. אולי לדעתו הסוגיא בב"ק סב. אינו מגדיר מתי נאמר הפסק של זביניה וביני אלא קובעת באיזה מקרים של תלוה וחבין שייך הדין דרבנן של חמסן. ואכמ"ל. בכל אופן אף אם לחמסן דרבנן יש חיוב השבה, אין זה נוגע לענין פטור מלקות כשעובר על לא תחמד דאורייתא.

בכל אופן לפי הבנתינו בשיטת הרמב"ם שאיסור לא תחמד הוא בטיבו איסור מחשבה, סביר לומר שאין שום הכרח להגביל את האיסור למקרים של חמס.

15) עיין גם בתוס' שאנ"ץ סנהדרין כה: שיש לו ניסוח יותר חריף מהתוס' הנדפס.

לשיטה זו הסוגיא בסנהדרין כה: שקובעת חמסן כפסול עדות דרבנן מתייחסת למקרה של הסכמת רוצה אני — כשאין הלוקח חמסן ממש.

לפי תוס' ב"מ (ה: ד"ה בלא דמי) אין חמסן שנותן דמים עובר על איסור לא תחמד וממילא אין כל קשר ביניהם. לדעתו הביטוי "חמסן" שמופיע בפסוק מתיחס לגזלן — לא לחמסן כפי שהוא מוגדר בב"ק סב. השאלה מתעוררת לפי רוב הראשונים הסבורים שגם חמסן וגם ולא תחמד שייכים כשמשלם עבור החפץ.

16) עיין גם שם בד"ה מה. הוא אומר בפירוש שהחמסן שמדובר בו בגמרא הוא מושג דרבנן לחוד. בלי דברי התוס' בדיבור זה היינו יכולים להסביר את דברי תוד"ה חמסן באופן אחר, שחמסן הוה מושג דאורייתא אך מכיון שהוא משלם בעד החפץ אין חשש רציני שמא ישקר. כעין זה הבינו כמה מן הראשונים את הסוגיא בב"מ ה: ביחס לשבועה.

17) וכן ציין הלח"מ בהל' עדות פ"י ה"ד. הוא עצמו הציע שמדובר במקרה מיוחד שלא

שייך בו לא תחמד — כגון שלא הפציר עליו הרבה ולא הרבה עליו ברעים. גם זה תירוץ דחוק.

18) עיין בדבריו שם: "ועוד אי בלא אמר רוצה אני היה פסול מן התורה אע"ג דיהיב דמי. א"כ לא יתכן מה שמתרץ בשנים אחזיק מורי ואמר דמי קא יהיב... דכיון דלהוי בהכי איסור גזילת פסול דאורייתא אין סברה לחלק בכך." הוא מניח שודאי יש פסול דאורייתא לעדות ואז דן בשאלת פסול לשבועה.

עיין בתוס' ב"מ ה: (ד"ה בלא דמי) שסבור שפסול לעדות ולשבועה דין אחד הוא.

19) (1) נסינו לעקוב אחרי שיטת הרמב"ם בכמה שאלות יסוד הנוגעות ללאו זה: 1) למה הוא בגדר לאו שאב"מ; 2) אי יש חיוב השבה; 3) אי הלאו שייך כשאומר המוכר רוצה אני; 4) אי חמסן הוא דין דאורייתא; 5) אי לא תחמד קובע פסול עדות דאורייתא.

באנו לידי מסקנה שלפי הרמב"ם לא תחמד הוה איסור מחשבה. אך עדיין יש לדון בענין שהעליתי לעיל — אם זה איסור מחשבת גזילה ומעין סייג דאורייתא לגזל, או נחשב לאיסור יותר כללי הגורם ומשקף התפתחות דחית פגומה. מצד אחד, אפשר לומר שהעובדה שהרמב"ם טיפל בלאו זה ובלאו של לא תחאוה בהל' גזילה ולא בהל' דיעות מעידה על קשר מהותי לגזל. מאידך, יש לציין שהרמב"ם בסה"מ הפסיק והפריד בין הלאוין של גזל וגניבה (ל"ת רמד־רמח), ובין הלאוין של לא תחמד ולא תחאוה (ל"ת רסה־רסו). [בכלל קשה להעריך עד כמה סדרן של מצוות בסה"מ הוא בעל משמעות. מצד אחד, הרי אין הסדר תלוי על הפרשיות כמו שהוא, למשל, בספר החינוך, אך גם אין מבנה מהותית ברורה כמו שמצינו בחיבורים כמו ספר היראים, או הסמ"ק.] אפשר שהרמב"ם הכניס לאוין אלו בהל' גזילה בגלל הקשר הסיבתי שיש ביניהם לאיסור גזל — שלמעשה הם תורמים לאוירה רוחנית ומוסריה שמביאה לידי גזל כפי שהעיד הרמב"ם עצמו: "התאוה מביאה לידי חימוד, והחימוד מביא לידי גזל. שאם לא רצו הבעלים למכור אע"פ שהרבה להם בדמים והפציר ברעים יבא לידי גזל שנאמר וחמדו בתים וגזלו וכו'". (פ"א הל' גזילה ה"א) יתכן זה של סיבה ומסובב אולי מצדיק הכנסתו והכללתו של איסורים אלו למסגרת זו. [כעין זה הציע גם הרשב"ץ בדעת אבן גבירול ל"ת ר"ט].

(2) יש גם לסכם יתכן ג' הלאוין לא תגזול, לא תחמד ולא תחאוה — להדדי לפי הראשונים השונים.

אם נמנה כל אחד מהם כלאו נפרד או אפשר לחשב לא תחאוה כאיסור מחשבה מובהק, לאו דגזל כאיסור מעשה מובהק, ולא תחמד כאילו הוא עומד בין הקוטבים האלו. אז נצטרך להעריך אם הוא מוגדר כגזל מתון בגלל שמשלם דמים — וזה לכאורה שיטת הראב"ד; או אולי הוא יותר קרוב לאיסור לא תחאוה על אף הדרישה לעיסוק יותר רציני ומשמעותי — כשיטת הרמב"ם.

בהקשר זה מענין הוא לציין שהמ"מ הבין שלפי הראב"ד לא תחאוה שייך רק כשחושב לחטוף החפץ גם בלי שהזולת יסכים לבסוף ע"י אמירת רוצה אני. זאת אומרת דלאו זה הוה מעין איסור מחשבת חמס. (זה דומה מאוד לשיטת החינוך צוטט לעיל — מצוה תט"ז — שלא תחאוה שייך לבני נח ומדין מחשבת גזילה).

לפי ר"ת (צוטט במושב זקנים שמות כ:יד) לא תחמד מדובר בגזל — בדלא יהיב דמי, ולא תחתאוה מיתחס למקרה של חמסן — בדיהיב דמי.

ישנם ראשונים הסבורים שלא תחאוה ולא תחמד מהווים איסור אחד והם נמנים במנין המצוות כאחד, אבל גם הם תולקים בנקודה חשובה — באיזה מן הלאוין הוא העיקר והמגדיר את האיסור המשותף הזה. הסמ"ג (ל"ת קנח) למשל, מסיק שהאיסור של לא תחמד ולא תחאוה והה עם איסור גזל כמו שיטת התוס' בב"מ (ה' ד"ה בלא דמי). בניגוד חריף, הסמ"ק (מצוה יט) סבור שעיקר הלאו בשותפות זו הוא דוקא לא תחאוה הקובע שביסודו זה איסור

מחשבה אף שבעינן מעשה של לקיחת החפץ לעבור עליו באופן גמור ושלם. היראים (מצוה קטו) נוקט בשיטת ביניים. גם לדעתו לא תחמד ולא תתאוה נמנים כלאו אחד, אך בניגוד לדעת הסמ"ג הוא סבור שהם מתיחסים ללקיחת חפץ כשהוא משלם עבורו. בנוגע לאופי האיסור, נראה שמסכים עם דברי הסמ"ג שביסודו לאו משוחף זה הוה איסור מעשה. הוא הלא סיווגו במסגרת של "לקיחת ממון באיסור" וגם מזהה גברא זה עם חמסן — עם כל המשמעות של גזל הכרוך במונח זה.

(3) יש גם לבדוק אם שייך איסור לא תחמד בחחומים שאינם נתפסים באיסור גזל כגון קרקע, ופחות מש"פ.

בענין קרקע — עיין בדברי הנצי"ב בהעמק דבר שמות כ: יד. [כמובן חשוב הוא לדעת אם חיסרון קרקע בגזל מהוה דין עקרוני שאין חלות גזילה בקרקע, או נובע רק מחיסרון טכני שאי אפשר להפעיל מעשה גזילה בקרקעות. עיין, למשל, ברמב"ם הל' גניבה פ"ז הי"א, ובהל' גזילה פ"ט ה"א, בחוס' ב"מ סא. ד"ה אלא (ובחוס' וריטב"א סוכה ל:), בטור חו"מ שע"ו ובסמ"ע שע"ו ס"ק ב'].

בענין פחות משו"פ — עיין במנ"ח. (ענין גזל בפחות משו"פ גם מהוה נושא בפ"ע ואי אפשר לדון ביחס לא תחמד וגזל לגבי דין זה בלי לדון בסוגיות בסנהדרין נו. ונ"ט ברש"י וברמ"ה שם ובספר החינוך ומנ"ח מצוה ק"ל, ורכ"ט וכו').

❀ ❀ ❀

שאלות ותשובות

בית הלוי

סימן א

יהקור נכח דקוי"ל כוב מנוין אגל שהיטה מוממין בן ומהאי מעמא מכשירין במנח נדי שהוש בהאי סדין בננגנו נדיוו וחנאן שחוטין, וגב יבאר בבעב"ב שמעת בסמיתו בביתו שחושה בלא בשותו לי מיתרת לו לא:

במם חולין (דף י"ב) תרי שחבדו לו גדייו ותרנגוליו וסלף ומלאן שחוטין כו' ר' חניגא בשו של ר' יוסי הגלילי מחיר, וכתבו התוס' בד"ה תרי שחבדו דה"ה בגנבה דחשוד על הגניבה לינו חשוד על השחיטה, ובתוספתא קתני לה בהדיא בגנבה לו תרנגולת ומלא שחוט לבשר. וכן כתבו התוס' בחם' ב"מ (דף כ"ד) וכן כתב הרא"ש בחולין שם. והרמב"ם בפרק רביעי מה' שחיטה הלכה ח' כתב חבדו לו גדי לו תרנגול ומלאו שחוט בבית בשר, ומדבריו תרי משמע להדי' דבגנבו ס"ל דחשודים מדשמיטו לדברי התוספתא ולא כתב רבותא יותר. והכא לכאורה עפ"י הסברא החילוק ל"ע דעתו גם בלא דברי התוספתא דמחיש טעם תרי' חבורה. ודרי זהו כלל גדול בכל התורה דחשוד בג' חיסור אחד לינו חשוד על שתרי חיסורים ופשיטא דה"ה שחיטה וכמו שפסק הרמב"ם בפי"ח מה' עדות הלכה ז' וז"ל שם, עד אחד נאמן בחיסורים תע"פ שהוא פסול לשתרי עידות שתרי בשבירה שחשו שחיטתו בשבירה ואחמן לומר בהלכה שחטתי, וכ"כ בפרק רביעי מה' שחיטה הלכה ט"ו דהפסול לעדות בשבירה מן השבירות תרי זה שוחט בינו לבין עלמו, וע"כ לחתי נאסור בגנבה, ולכאורה כי ל"ל בדעתו לחלל לשיטתו לממלק בין חשוד לומר דבמומר לשתרי עבירות תל ס"ל להרמב"ם לריך בדיקת סכין מקודם כמו בטומר לאכול נבילות לחיאבון ואם לא בדקו לו סכין ס"ל דגם בדיעבד אסור ומש"ה בגנבה ס"ל לאסור דתרי אין מקום להתיר רק במקום דרוב גנבי ישראל וכודאי דמסתמא אין להו להעות בגניבה בא' שגנב בלקדאי וכודאי מסתמא גנבוה הגוגבים בקביעות וס"ל דהם בכלל מומר לאיסור גניבה ומש"ה אסורה לשיטתו (ועיי' בפי' ג' בש"ך ס"ק י"ח וכע"ז שם). אמנם תרי בתוספתא מבואר להדיא דגם בגנבו בשר וכודאי שם מדוע דאחש הרמב"ם מהלכה, ואם נאמר כמש"כ מטום דאיון הגניבה במומר לגניבה ל"ב תרי עוד מוסיף הקושי' על הרמב"ם גם על דיוו הפשי' דאיגרך במומר לא' משתרי עבירות בדיקת סכין דלפ"ז הא מוכרח מהתוספתא לחפיוו במומר לגניבה ל"ל בדיקת סכין וכע"כ ההכרח לומר בדעת הרמב"ם דלא מקרי מומר רק אם הוא פורק עול של האיסור לגמרי מעליו אבל בגנב אחש אינו בכלל מומר דל"ל בדיקת סכין. והא דלא פסק הרמב"ם בהתוספתא הגראה לומר טעם אחר בזה:

[ב] **ואשר** נראה לומר בדעתו ז"ל דה"ל לתרי עיקר הסברא דקוי"ל רוב מנוין אגל שהיטה מוממין הם וגם מחזקין ליה בבודאי בדק הסכין ושחטה בהכשר וכהלכה תרי עיקר יסודו משום חזקת כשרות דכל ישראל הם בחזקת כשרים ומש"ה בכל מעשה כיון שיודעים שאינו ישראל עשאה וכגון בעיר שרובה ישראל ים לנו לומר בבודאי נעשה בדין וכהלכה ומש"ה במלא בהמה שחוטה לאיסור דאם לא בדקו לו סיא מומחה לא תי' שוחט משום דתי' חושש לאיסור נבלה וכמו שכתבנו (בסימן) דזהו דעתו של הרמב"ם בכל כללא דרוב מנוין אגל שהיטה מוממין הם יעו"ש. וס"ל להרמב"ם דלא אמרינן כשרה זו רק היכא דנוכל לומר דזה השעשה עלמה שאנו דנין עלי' היה בכל עפ"י דין תורה בלי שום איסור, אבל היכא דאמעשה זו בל לותה השחיטה עלמה עבר עבירה ועשה שלא כדין בזה שאחש לותה שוב אין לנו הוכחה גמורה להשחיטה תי' כדין והכלכות שחיטה, והא דקוי"ל דחשוד על איסור ת' נאמן על שתרי איסורים זהו בשעשה לאחרת וכגון מי שחשוד על הגניבה ושחט בהמה של עלמו להשחיטה היא בהיתר שפיר שאינו עליו להא לא אבד חזקת כשרות דידי' לגבי איסור נבילה, אבל השוחט בהמה גנובה השעשה השחיטה היא באיסור גניבה שוב חייבין על לותה מעשה עלמה דלמא עשה הם עוד איסור אחר ושחט גם בלא ידיעת הלכות שחיטה ובלא בדיקת סכין. דהרוח שעות הגנבה להעובר עבירה בעת עשייה אאיסור לא גדלו בו חכמים לומר עד שם יבא ולא יוסיף. ודעביד הא לכיל הא. ועל לותה שעה לא שייך בו חזקת כשרות כלל. ולונמא לזה מיירו בכתובות (דף ע') להאומר פתח פתוח מלאתי נאמן לאוסרה עליו בהשת כאן בליכא רק בפק ת' אם זינתה תחתיו או קודם שנתארסה והקשו התוס' בד"ה לא בליכא דנוקי לותה על חזקת היתר לכשוא ומקודם שנתארסה נבעלה ותילו ליש להעמיד על חזקת בתולה ושכשיו נבעלה והקשה הפ"י בתי' גיטין (דף י"ו) דנוקים לותה על חזקת כשרות ולא זינתה בעודה ת"ל ותי' דכיון דבודאי זינתה ושעתה איסור לתרי גם אם היתה פנוי' לא עשתה ג"כ איסור שוב לא אלים חזקת כשרות דידה להוליא מחזקת בתולה וים לחום דלמא השתה משתארסה ונבעלה, תרי דכתב להדיא בסברתו וכמו כן גבי שחיטה כל שעשה לאיסור בשחיטה שוב לא אלים חזקת כשרות דידי' להוליא מחזקת איסור לינה זהותה שים לבשתה בחיי' ועיין עוד בבנהלרין (דף כ"ה) גבי פסולי עדות סוסיפו עליהם החמכרין והקשו התוס' לליפשלו מדחורייתא דהא עובדים של לא תחמוד תע"ג דיסיב דמי דהא אמרינן בב"מ לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו ומשמע להחמת לינו כן. וכבר נתקשו רבים על התוס' דתרי כיון דהעולם עושים ומוכרים דבדיסיב דמי ליכא לא תחמוד ממילא כשרים הם לעדות ועיי' בחו"מ סי' ל"ד שביאר כוונת התוס' בזה דתרי וודאי בלאו כ"ע עושים ולא גמירי דיעת ויש מי שיודע החמת דגם בדיסיב דמי ליכא לא תחמוד ורק דיש להכשירו משום חזקת כשרות דמסתמא לינו יולא לאיסור בזה אבל השתא דפשלוהו מדרבנן ומוכרח דזה גזרו לכל דלכ"פ ליכא לאיסורא מדרבנן בזה גם בדיסיב דמי ת"ל תרי ממילא ים לנו לפושלו מה"ת מספק ללמוד ידע שלאיסור שים בו מדחורייתא דלא שייך להעמידו על חזקת כשרות כיון דבחותו מעשה עלמו עבר בודאי לכה"פ על איסור דרבנן ממילא יש לחוש עליו ללמוד עבר בו גם על דחורייתא. ועיי' בסוף נדרים בהאי נוחף דאמר להבעל לא תיכול מנהון דטעמיהו חוויא ואמר רבא לינתא תרי אם לינתי דעביד איסורא ניחא ליה לליכול ולימות דכתיב כי נאפו ודם בידיהם ופריך פשיטא מהו דתימא איסורא עביד ואמי דאמר ליה לינתא ליה דלא לימות בעל דאמרי לינתי עלוי' מים גנובים ימתקו כו' קמ"ל. ופירשו התוס' אם דפריך פשיטא לאחם נוחף חשוד על שפיכת דמים. ולכאורה דבר זה לא שמעו מעולם שאחשוד על ניאוף יהי' חשוד על ש"ד

תמהו מין רחוי לקרות לגוי בשם חמון, כי תמהו לית חטפנו חלת חלק שחבירו פירש ממנו, לפל זה שחטף מן הגרגרן שהיו מוחל וקפיד, זה נקרא בר חמון, הוה לבדו יתיב לו השם הזה, ולית לנו, כי לנבי דידיה מין לתמהו נקרחים בשם זה:

פרק שלישי

דף נ"ט. תוכל רב גידל קבליה לרבי זירא. קשה תיך ר"נ ור"ז ורבי ילחק נפחח סרכין חלחת תשבו לרבי חבא שהיה חדם גדול, שידע דר"נ הוה מהפך בה וקשה, ועבר על ד"ז שחמרו חז"ל בו שנקרח רשע, חי שנלנו שלשון להוכיחו בדבר זה, והיה לרוגו לכך זנות דלית ידע דר"נ הוה מהפך בה מעיקרח. וע"ל בס"ד, דר"נ שהיה מבקש לקנותה לית נשחווה בערך עם המוכר, ד"מ המוכר בקש ק"ך, ור"נ לית קבל לקנות יותר ממחה, והלך לו לפי שעה, כי בדעתו לחזור ולהוסיף לו על מחה ויקנה חותה, ועיין בתור"מ בהגה ח"מ סי' רל"ז שכתב וכל זה לית מיירי חלית בשבשר פסקו הדמים שביניהם, חין ממוסרין חלית הקנין, חבל חם מחסרין ערכין הפסיקה, שהמוכר לוקה בכך, והקונה לוקה יותר בזול, מותר לחחר לקנותו עכ"ל, והכי הוה עובדח בענין זה דר"נ, ועוד היה היתר חחר ג"כ, כי המוכר ח"ל לר"ח שיקנה, וכה"ג מותר וכמ"ש רבינו מהר"ם חלשך ז"ל בתשובה סי' ס"ו, דלית חמרו חלית בח חחר ועטלה, חבל בח בעל החרמה ונתנה לחחר לית חמרו ע"ש. וח"כ לית הוה בהחי עובדח דין עני המהפך בחרמה דנקרח רשע, ורק הם קבלו על ר"ח, כיון דהוה חדם חשוב רחוי להחמיר על עלמו, מפני מרחית העין, דיש חוסבין דר"נ פסק הערך עם המוכר, ובח ר"ה מעלמו ובטלה קודם ר"ג, ומה שרחוי לחדם חשוב להחמיר על עלמו בכה"ג היינו משום דדין עני המהפך בחרמה ובח חחר ועטלה חמור מחד, דחמרו עליו דנקרח רשע, ולכן רחוי להחמיר חדם חשוב על עלמו בדבר זה משום מרחית העין, ולכך קודם שהוכיחו ר"י לר"ח על זחת, שחל ממנו עיקר הדין, ואחר שהשיב לו שנקרח רשע, חז ח"ל מר מ"ש עביד הכי, ולית החמרת על עלמך בדבר זה דחתמר עליה מלחת קשה, דחע"ג דלית עבר ח"ו על זה רחוי להחמיר, והשיב לו לית הוה ידענח דר"נ הוה מהפך בה, והשיב נחבה ניהליה משום מרחית העין, דלחו כ"ע ידעי שחתה לית היית יודע ברב גידל שהיה מהפך בה:

שם. השתח נמי ניחבה ניהליה מר, הנה בשה"ק רב ברכות דף ל"ב ע"ב חקרתי בס"ד, בלחוון דלית חתחוה ולית החמוד, דחם לוי מהחוה וחומד בית רחובן לקנותו בעבור שמעון מן ממון שמעון, חם יש בזה חשש ליסור לחוץ השם ע"ש. וגרחה מכחן רחיה גמורה דליכח ליסור לית בחמוד חלית ברוחה לעלמו, חבל חם מבקש בשביל חברו מותר לדבר על לב בעלים של הבית למכור הבית לחברו, חע"פ שחין הבעלים קיימי למכור, דהח הכח השתדל רבי יעקב לדבר עם ר"ח שיתלה למכור חותה קרקע לרב גידל, והע"פ שהיוה עומדה קרקע למכור, ולית עלה על לב ר"ח למכור הקרקע היית חשב קנחה בפי הדין, ולית עבד ליסורת ח"ו משום דין עני המהפך בחרמה, וחין לדחות קלת ולומר דהכח ר"י נתכוון להניל לת ר"ח מלוות שפתים דלית כ"ע ידעי דהוה עובדת בהיתר, דזה לימו דודחי לית היו העולם מוסרים לת ר"ח דעשה ליסור, ועיד משתמות הדברים נרחה דכיונ ר"י לעובדת רב:

שם. דחרעת קמייתח היח ולית מסמנת מלחת. נרחה ודחי לית נעלם ד"ז מן ר"י חך לית ידע דחיהו הוח חרעת קמייתח, חו חשב חין חשם בזה, כיון דהוח מוכרה

לעוכת רב גידל, שהיה מלטער עליה:

שם. לח מר נחית לה ולח מר נחית לה. קשה למה כפל תלמודה דברים חלו פעם שנית, מחחר שכבר חמר רב גידל לח נחית לה, דכתיב ושוכח מתנות יחיה, ורבי חבא לח נחית לה משום דהפיך בה רב גידל, ולמה חזר הלמודה למימר לח מר נחית לה ולח מר נחית לה. וע"ל בס"ד דבתחילה כשחמר ר"י לר"ג שיקחנה ולח קבל מטעם שוכח מתנות, וחזר וחמר לר"ח דיוכה בשלו דר"ג לח נעי ליה, והשיב לו שגם הוח לח נחית לה משום דהפיך בה רב גידל, ללו מהניח שעתח נעשית הפקר לתלמידים, חלח עוד חזר ר"י חו שחר תכמים וחמרי לרב גידל, השתח לנחות לה מר, דליכח חשם שוכח מתנות, כיון דבעל הקרקע הוח ר"ח חינו רוצה בה, ומחשבה בעינן וקן בה, וחינו רוצה ליכך לתוכה, ועכ"ז לח נחית ר"ג, וחזרו על ר"ח וחמרו לו השתח יכך לה מר, דבטל הטעם שחמרת בשביל דהפיך בה רב גידל, כיון דעתה רב גידל נחשב בעינו וקן בה, וחינו רוצה ליכך לתוכה, ועכ"ז לח נחית לה ר"ח, וחם עתה תתקבייח תרעת דרבנן, חזנו בה התלמידים חחר שחזרו ה:זמים על ר"ג ועל ר"ח עוד הפעם, והשיבו לכל חו"ח מהם שברה חדשה ברחו ליכך לה, ועכ"ז לח נחית לה מר נחית לה, חו בהחי שעתח תתקבייח תרעת דרבנן, ולית שחטפו חותה התלמידים תכף ומיד מטירוב הלחצין:

והא דקרו לה שם תרעת דרבנן, חין הכוונה על התלמידים, חלח רבנן קרו על ר"ג ור"ח, כי בעבור חסידות של עניהם דלית מר נחית לה ולית מר נחית לה, זנו בה התלמידים, והעלו לחותה קרקע שם זה, לעשות זכר טוב לחסידות של ר"ח ור"ג:

דף ס"א בשלמח לר"ת היינו דכתיב חם תציב שחת. מקשים במתניתין למחי לית הביח ר"ת פסוק זה דחם תציב, חו פסוק דחו תנקה, חו פסוק דחם בחקותי דקדמי לקרח דבני נד ובני רחובן. וע"ל בס"ד דפסוק חם תציב ופסוק חם בחקותי הם דברי הסי"ת, וחיכח למימר הכח שחני משום דחמרו בגמרח דברכות ח"ר מסמיה דר"י, כל דבור היולח מפי הקב"ה לעומה חפילו על תנחי חינו חוזר, ולכן חי לחו דכפליה היה מתקיים הדבר חפילו חם ימחנו בחקותי, וחפילו חם לית יציב, ולכך הוח יתברך חזר ואמר בפירוש הגזרה להפך, וכמ"ש פני יהושע לתרולי בעד ר"ח ב"נ ע"ב, ולכן כיון דחיכח למימר בהכי, הביח פסוק בני גד ובני רחובן בהוח בדברים שדבר מרע"ה עמהם, והח דלית הביח פסוק דחז תנקה מחלתי, משום דהוה קודם מתן תורה, וחשבר לומר בדיני בני נח כך היו נוהגים במשפטי התגלים, וחין הוכחה מזה כי עדיין לית נמסרו חוקות התגלים מסיני, ונ"ת ליה להביח פסוק החמור לחחר מתן תורה, שנמסרו חז חוקות התגלים ומשפטי התורה:

שם. בשלמח לר"ת היינו דכתיב חם בחקותי תלכו וחם בחקותי התחסו, חלח לרחב"ג למ"ל. קשה והלח כבר הקשה לו מפסוק חם תציב שחת, ותירן דהו"ח חם לית תציב לית תגרת ולית דיכח, והכח נמי יתרן הכי, וכדחמרי ליה הכי בחמת דהו"ח לית ברכה ולית קללה. וע"ל בס"ד ע"פ מ"ש הרב פני יהושע ז"ל, חע"ג דחלחה דפסיטה היח שהולך לנסול מקום דפיסי קללות טובת חין לשומען מחוך הן דברכות, חלית הגרחה דחפ"ה מקבי שפיר מהכך קללות דשייכי בהך עניינח נופח דברכות, כגון ונתתי גשמיכם בעתם דמכלל הן נשמע דחם לית יהבו בחקותי לית יהיה להם גשם, וחפ"ה הוכפל בפרשה וכה"ג טובת, וחפ"ה מצינו שפיר דבחדח מלחה נמי חיכח מידי דלחו ברכה ולחו קללה, כגון ונתתי גשמיכם בעתם, עיקר הברכה שיהיה בעתם גשמי הברכה, משא"כ חם לית יהבו בחקותי לית יהיו בעתו, חבל מ"מ לית נעלרים הגשמים לגמרי, משו"ה

בן יהוידע - ד יוסף חיים בן אליהו מבגדאד עמוד מס 105(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

ב״ה

ספר

בצל החכמה

חלק שלישי

כולל

שאלות ותשובות וברורי הלכות

הנוגעות לארבעה חלקי השלחן ערוך

מאשר חנן ה׳ את עבדו, עבד לעבדי ה׳

בצלאל שטרן

אב״ד דק״ק קהל יראים

בעיר הבירה **וינא** יצ״ו

לפנים אבד״ק הרמנשטדט, אבד״ק פאפא, אבד״ק עדת ישראל

בעיר מעלבארן יצ״ו, ר״מ דישיבת ברית אברהם שם

ונשיא התאחדות הרבנים החרדים באוסטרליא.

בלאאמו״ר הגאון המובהק מו״ר **אברהם** זצ״ל הי״ד, דיינא רבא דק״ק נייהיזל

מח״ס גפי אש, מליצי אש, שלחן אש, מסדר חילוקים ושיטות כלבו הקטן,

הדרן עלך ועוד ספרים.

עיה״ק **ירושלם** תובב״א

שנת ה׳תשל״ה

סימן נ: אם המוכר נתבקש האם שייך לומר אין...

סימן נא: תואר שיהיה לו תפקיד בעבודה

סימן נב: אין לחייב הקבלן

סימן נג: שוקל הקבלן על תואר שיעלה

סימן נד: רשאי לשנות שיעורים
כגון לתמני

סימן נה: תואר כדי לתת לאחר

סימן נו: אם נותן במתנה
ובדעת הבעלים

סימן נז: אפשר התואר לצורך מלוה
(משום דגזל החמץ חייב לתת לו...)

גופא שהוא דר בו, מ"ל ליה לה למתא מחריגא וגם לה לבית לחר בכך מתא (לות ג'). — ג) נמה בית חדש ומפשר גם בקנה בית חדש ומחו בו ג' זה לחר זה, מבואר בס"ח שלא יתעכב יותר בלוחו בית, ונראה דדוקא שמתו בתוך בדית ג' ירחליה דוקא, אבל חון לבית לו מכו"ס לה מלטרפי (לות ה—ח).

ווין מ' לס' ויקבל ה' תש"ל.

סימן מג

דין לא תחמוד בחומד בחפץ חבירו לצורך קיום מצוה — באינו מפציר בבעל חפץ למכרו לו — במפציר בו לתנו לו במתנה — כשבעל החפץ חייב ליתן לו חפץ החוא ואינו רוצה ומפציר בו.

אחדשה"ט ומה"כ בידידות כגה, כהבעתתי בגני זה לבעיב על שאלתו וכיון על בעובדה שמירע בק"ק...

שבקבלה דשם וכן בבעלי בתים ה"ו לה בכינו לעלמס קמת שמורה של פסח לצורך לפיות מלות מלוה בערב חג הפסח כפל"ע, רק לבגאב"ד של הקבלה כי קלת קמת כזה. אחר גמר לפיית כמלות נגשו מספר בע"ב לל כרב ובקשו ממנו לתת לכס מלות מלוה לצורך לילי הסדר. הגאב"ד שליט"א נתן לכס עד כמה שהי סיפק בידו ולה בשאיר לעלמו רק כדי צורכו בלמלוס. לזה כעיר מרחבי כבע"ב ת"ח מופלג וידוע, כי לסור כי לבבע"ב לבקש מלת כרב שיתן לכס מלות מלוה כנ"ל, כיון שמלות חלה לה נחפו ולה עמדו למכירה כי כרב שליט"א לצורך עלמו לפחן, מ"כ כבע"ב שבקשו ממנו לתת לכס עברו על לחו ללה תחלוה ועל לחו ללה תחמוד. ומע"כ נ"י טען נגדו, כי לה שייכי לחו ללה התחלוה וללה תחמוד רק בחומד לעלמו חפני לחריס לצורכו כפרטי צורכי חול, ולה בחתחלוה וחומד דבר לצורך קיום מלוה, ולנוסס לשמוע תו"ד כטעי, וכ' יזכיני להורות כהלכה.

ו) לפני שהחוה לפתי בעלס הטובדא דגאב"ד לחרתי לדון בדברי מע"כ נר"ו לס שייכי לחוי ללה התחלוה וללה התחמוד בחומד בחפני חברו לצורך קיום מלוה בלבד, וזה נחלק לפנ"ד לשני סוגים. בסוג הלחד, חומד בחפץ חול ללה שהוה רוצה בו לקיום מלוה בלבד כגון, שופר, לולב, מלה וכה"ג, שבעלס לפשר להשתמש בהס לצורכי חול ללה שהוה חיוו רוצה בהס רק לצורכי מלוה בלבד. בסוג השני, חומד בדברים שבקדושה שלי לפשר להשתמש בהס רק לצורכי מלוה, כגון ס"ת, תפילין, מזוזה וכה"ג. — וכאה בפוסקים כרלשונים ובפי שלי כלי הש"ע לה נמלל דבר מזה, ומחזי לחן נם ה'.

איתא בפס' ברכות (י"ח.) בשבתך בביתך פרע לעוסק במלוה ובלכתך בדרך פרע לחתן וכו' מלי מלמע מר"פ כי דרך מה דרך רשות לף כל רשות, ופריך מי לה עסקינן דקא חזיל לדבר מלוה ומפ"ה לחר רחמנא לקרי, ומשני ל"ש לכתוב רחמנא בשבת ובלכת מלי בשבתך ובלכתך בשבת דידך ובלכת דידך וכו' ע"ש. וכן כתי בעומר רלשית קלירכם לל כהכן (ויקרל כ"ג, י') ודרשינן (מנחות ע"ב.) קלירכם לחר רחמנא ולה קליר מלוה מ"ש, וכה"ג עוד. מבואר דלי לחו לכתי מיעוטל היו מחייבין עוסק במלוה בק"ש והוי פטרינן לפני קלירת העומר לפי קליר לעורך מלוה. — מעתה לענין לחו ללה התחוה וללה החמוד לכתי (שמות כ' י"ד) לה תחמוד בית רעך וגו' לחשת רעך ועבדו ולמתו ושורו וחמורו, ועוד כתי (דברים כ' י"ח) ולה התחוה בית רעך שהכו וגו' ומי לה עסקינן דחומד ומתחוה לדברים חלו לצורך מלוה, כגון ביתו לצורך ביכנ"ס וביהמד"ר וכה"ג, שורו להקריבו לקרבן וכן כולבו כה"ג, ולפי"ה לחרה תורה לה החמוד וללה התחוה, וכיון דללה כתי שהו מיעוטל לפשט חימוד לל.רך מלוה, גם לקושטל דמילתה שייכי גם בצורכי מלוה.

ג) וכן נראה להוכיח גם מירושלמי (פ"ק דברכות ה"ב) דקלמר מפני מה קורין שהי פרשיות כללו (של ק"ש) בכל יום וכו' ר' לוי לחר מפני שעשרת הדברות כלולין בהן וכו' לף החמוד בית רעך וכתבהם על מחות ביתך, ביתך וגם בית חבירך פ"ב. משמע דר"ל, דללה החמוד בית רעך לפי כדי לכתוב עליו מחכ.

ג) וכן בלעני"ד להוכיח עוד מכח דלית בתוספתל (יתרו, בפסוק לף תחמוד), לף תחמוד בית רעך כלל ועבדו ולמתו ושורו וחמורו פרט וכו' וכל לשר לרעך חר וכלל וכו' מה בפרט מפורט בדבר שהוא קומה ומקנה לף כלל מפורט בדבר שהוא קומה ומקנה וכו' ע"כ. ובפי מרכבת המשנה על המכילתה (שם ד"ה קומה ומקנה) כי לפפוקי חימוד תורה, דמה לחי בהמה לף לחם בהמה וכן מבואר בזוהר פרשת ויצא ע"ש. מבחור דדוקא לימוד התורה ממעטינן לפי שלריך ללמדה בהיסח ולחינו בקומה ומקנה, לבל ס"ת תפילין ומזוזות לף שלחינו רוצה בהס רק לצורך מלוה דומיא דלימוד התורה הרי הס בכלל לף תחמוד כל לשר לרעך, כיון שהס בקומה ומקנה שע"ל ליהנה לחברו בהנה, ומבע"כ שוכר, לולב, מלה וכה"ג שלפשר להשתמש בהס לצורכי חול דשייך בהו לף ללף תחמוד וללף תתחוה לף שהוא לינו חומד ומתחוה להס רק לצורך מלוה בלבד.

ד) גם מלד הסברת נראה לומר כן לפי המבואר בספר החינוך (מלוה תע"ז) בלשו ללף תתחוה שהוכנת בכל בני העולם לפי שהוא ענין למלות גזל שהיא לחת משבע מלות שנלטוו עליהן כל בני העולם. ועיי' במנ"ח (שם) שהס כי לין זה מבואר ברמב"ם שברת עלמו היא ודברים וכוונים הס ע"ש. ול"ב כשם שהשור לגזול כדי לקיים מלוה כך השור לחמוד כמה שהוא של חבירו כדי לקיים בו מלוה.

ה) וחפשתי בזוה"ק פרשת ויצא עליו שיין בס' מרכבת המשנה הנ"ל (לות ג') ולה מלחתי שם כמת דבר מזה. אבל לפיתי בס' דרך פקודיך (מלוה ל"ת חלק הדיבור לות ג') מביא דברי הזוה"ק על הפסוק לף תחמוד, וז"ל הזוה"ק (שם יתרו דף ל"ג:) לף תחמוד לף פסיק משמע כלל, ולי תימא לפילו חמודא דלחרייתא לסור כיון דלף פסקא, ת"ח, בכלהו עבדת תורייתא כללא ובהא עבדת פרטא בית רעך שדהו ועבדו וגו' בכל מילי דעלמא אבל תורייתא ליכי חמודא הדיר שעשועים גמיר דחיי תרכא דיומין בעלמא דין ובעלמא דלחי עכ"ל. ופ"ש בדרך פקודיך מלוה ל"ד בכגה שחתה הקו פי נחמד בכוונת הזוה"ק הנ"ל. — הנה לף נזכר בזה היתר

דחמודת דתורייתא משום שכוח בחגם ותיגו בקונה ומקנה כמש"כ במרכבת המשנה שבאתקתי (לות ד') לגלג משום שכפרעון דית, שדה, עבד וגו' המזכרים בתורה בגלגו דלגלג תחמוד מילי דעלמא ניתנו, משמ"כ לתורייתא ליכי חמודת תדיר ותיגה מילי דעלמא כעין הפרט על כן לימה בכלל המיסור.

ו) **לפי"ז** בודאי בקונה שופר, לולב, מגה וכל כה"ג שבעשם מילי דעלמא ניתנו שייך בכו לגלג דלגלג תחמוד גם כשכוח רוצה בכם לעורך מצות בלבד, שכרי כם דומיא דפרטי דכתיבי, לא תחמוד בית רעך וגו' ובורו וחמורו, וכרי מסור לחמוד בית הניכו כדי לקייס בו מצות מזוזה (עיי לות ח'). — ולקיתי בשו"ת מהגה חיים (ח"ג תתו"ח סי' ל"ג) דן בישראל שקנה תתרוג נהה ומהודר לעורך החג מעכו"ס שלף מס כיהה הקני בחופן שצייך בה ללו דלגלג תחמוד, אין כאן חיסור, דבלגלג תחמוד, וכל חשר לרעך, כתיב, ועכו"ס לא הוי רעך וממילא דישראל החומד וקונה מעכו"ס אין בו משום ללו דלגלג תחמוד ע"ש בחורך. ומבואר שאילו קנה להתרוג בהוח מישראל חברו אף שלגלג קנאו רק לעורך מצות בלבד שייך בו ללו דלגלג תחמוד וממילא גם ללו דלגלג תתאוה.

ז) **ברם** בחומד ס"ת, תפילין ומזוזות וכל כיוצא בהם דבר שבקדושה, כי נראה לפי דברי כזוה"ק כה"ל דלגלג שייך בהו ללו דלגלג החמוד, דלגלג הוי דומיא דפרטי דמילי דעלמא ניתנו משמ"כ דברים שבקדושה. ואם כי לשון כזוה"ק דקאמר, ואי תימא לפילו חמודת דתורייתא לחסור וכו' אבל חבל תורייתא ליכי חמודת תדיר וכו', משמע שאל ליחוד בהורה בלבד קאי וכדמפרש לה גם בפי מרכבת המשנה שבזכרתי (לות ח') שברי כך דרשה דמה לחי בהגם אף לחסם בהגם, לחיחוד בהורה קאי כמבואר בסמ' נדרים (ל"ז.) ולא על קיום מצות. וכן בסי' דרך פקודיך (מצוה ל"ח הלק הדיבור לות ג') מפרש לה לחיחוד בהורה ע"ש. משמע לבל שאר דברים ולפי ס"ת תפילין וכל דבר שבקדושה שייך בהו לא ההמוד, זה לחיו דהכי קאמר, דאי ללו דכתיבי פרטי כיון דלגלג פסיק עשמא כלל הוי לחיחוד דכל חיחוד שבעולם חסור ולא רק חיחוד בחפץ חול לקייס ע"י לחיו מצוה ולפי ס"ת וכל דבר שבקדושה ללא לפי תורייתא דהייגו לחיחוד בהורה כי ג"כ חסור להחמוד, לבכי כתבה הורה פרטי דמילי דעלמא ניתנו, בבל לחיחוד בהורה לא. וממילא כיון דלא נאבר רק דומיא דפרטי דבית, שדה עבד ושיגך דהוי מילי דעלמא, שמעינן דגם בהומד ס"ת וכל דבר שבקדושה דלאו מילי דעלמא לין כאן משום לא החמוד.

אמנם לין זה מוכרח ד"ל דנהי דס"ת תפילין ומזוזות לאו מילי דעלמא ניתנו לדיון ללא דברים שבקדושה, מ"מ כיון שבחומר זאת חומרת עשם בעורות שעליהם הם נכתבים מילי דעלמא ניתנו ושייך בהו ללו דלגלג תחמוד שוב גם אם כתב עליהם דברים שבקדושה לא נשתנה דינם ולא פקע ליסורא דהוי שייך בהו מקמי הכי, דאכתי בכלל מילי דעלמא הם. וע"ע בזה לדעת הזוה"ק.

אך אם כי לין הכרע בדבר מדברי הזוה"ק, ע"כ לדעת המרכבה המשנה שבזכרתי (לות ד') גם ס"ת, תפילין וכל דבר שבקדושה שייך לאו דלגלג תחמוד כמש"כ (שם). וכ"כ גם לדעת ס' דרך פקודיך שבזכרתי, עיין בדבריו. ומכש"כ שכן הוא לפי ספר החיגוך שבזכרתי (לות ג') על כן לין לזה מזה לדיגא.

ח) **אחר** החיפוש מלאתי בם' תולדות שמואל (מצוה ל"ת סי' ל' לות ו') שמביא דברי ס' דרך פקודיך הנ"ל שמפרש דברי זוה"ק לחיחוד החורה קאי ומחמה עליו ועל כן הוא מפרש דברי זוה"ק דמיירי בחי שרוצה לקייס לחיו מצוה כגון לולב, תפילין, ציצית וכדומה, והחפץ של מצוה הנ"ל לחיו מצוי רק בידי לחד שאין רצונו למוכרו לזה קאמר שמותר לחמוד ולעשות השתדלות עד שיתרצה הלה למוכרו כיון שחיגו חומד בעשם החפץ, דכוונתו רק לקייס בו מצות כבוה"ב ע"כ ע"ש. ולענ"ד חי לחפשר לומר כן, ובלולב וציצית פשיטא דשייך לא החמוד וכמו שהבחתי שם גם משו"ת מהגה חיים, ומכש"כ שכן הוא לדעת המרכבה המשנה דלדידי לפי בחפילין שייך ללו דלגלג תחמוד כיון שהוא בקונה ומקנה (עיי לות ג') וכן מוכח גם לס' החיגוך כמש"כ לעיל (לות ג'). — ובודאי כפי הנכון בדברי הזוה"ק הוא כפי הדרך פקודיך דקאי על לימוד החורה וכדבריו מפרש לה גם בפי מרכבת המשנה הנ"ל, וקושטי החולדות שמואל שהבחתי לייעב ס"ג בקונטרס בס"ד.

נמצא בחומד בגלגו מצוה, לקייס בהן מצות חכילת מצה בליל פסח עובר על ללו דלגלג החמוד לדעת מרכבת המשנה, שו"ת מהגה חיים וכדבריהם כתבתי בעגיותי לעיל (לות ה'), מסוגיות בש"ס, מכירושלמי ומספר החיגוך (עיי לות ג'—ד').

ט) **ועכ"ז** נלענ"ד בס"ד דבגד"ד מותר כי להבשכ"ג לבקש מצות מצה רבם הגאב"ד שליט"א ולא שייך בזה לאו דלגלג תחמוד מחרי וחלתא טעמי. — חדא דמבואר ברמב"ם (פ"ח מה' גזילה ה"ע) כל החומד עבדו וכו' וכבגיד עליו ברעים וכפליר בו עד שלקחו ממנו חפש"י שנתן לו דמים רבים כר"ז עובר בל"ת שלאמר לא החמוד וכו' (שם כלי י"ב) הא למדת שכמתאוה עובר בלאו אחד והקונה דבר שכתאוה בהפלר בכפליר בנעלים או בבקשה מהם עובר בשני לאווין לכך נאמר לא החמוד ולא תתאוה וכו' עכ"ל. מבואר דאעפו שאם חמד חפץ חברו וכאשר ביקש מבעל החפץ למכרו לו, חיכף בהסכים הלה לכך, אין בזה משום לא החמוד רק היכא שבעל החפץ מיאן בתחילה למוכרו לו והוא הפליר בו עד שלקחו מז עובר בלא החמוד. וכן מפורש בברך כמגיד (שם) שכ' שבקונה בדמים כל זמן שלא בדעת כמוכר למכור וזה לקחו שבפליר בו כמש"כ הרב עובר משום לא החמוד וכו' עכ"ל. הרי שדקדק לכתוב, "שבפליר בו כמש"כ הרב", משמע דהך הפליר שכ' הרב דוקא, דבלא הפליר בו לינו עובר. ויותר מזה מפורש בדבר בספר המצות להרמב"ם (ל"ת רס"ו) שכ' ואם החפסק בהסכמת הדבר הזה עד שיתחדל להגיעו מגלו וכו' הגה כבר עבר על לא החמוד ג"כ אחר שקנה הדבר שהרי לחבירו ולא כי רצונו למכרו מבל הבבירו עליו והטרים עד שלקחו ויהי שלו וכו' עכ"ל. והטור והשו"ע חו"מ (סי' שנ"ט סעי' י—י"ב) בעתיקו דברי הרמב"ם שזה ע"ש. וכ"כ להדיא בספר מרדים (פ"ח במצות ל"ת מה"ת התלויות בלב) ובסי' חלה המצות (מצוה תי"ו), וכ"כ גם בסי' תולדות שמואל (מצוה ל"ת סי' ל' לות ג') ע"ש.

מעתה בנד"ד שהבעלי בתים לא הפצירו בהרב שיתן להם ממצות מצוה שלו, כי מיד שבקשו ממנו נאות לתת להם, אין כאן משום לאו דלא תחמוד כלל. ואפי' לא נתן להם מיד עד שחזרו לבקש ממנו פעם שני' נלענ"ד שאין בו משום לא תחמוד דהמבקש שתי פעמים בודאי אינו עדיין בכלל מפציר כדמוכח ממש"כ הסמ"ע (סי' רכ"ח סק"ח) לענינו ע"ש וכ"ה גם לנד"ד.

י) **ומהאי** טעמא גופא אין כאן גם משום לאו דלא תתאוה, דז"ל הרמב"ם (פ"א מה' גזילה ה"י) כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חברו וכו' כיון שחשב בלבו „האיך יקנה" דבר זה „ונפתה בלבו" בדבר עבר בל"ת שנאמר לא תתאוה ואין תאוה אלא בלב בלבד עכ"ל. הנה לא כותב, כיון שחשב בלבו לקנות דבר זה או שיקנה דבר זה, אלא כ' „האיך יקנה" דבר זה, היינו האיך ישתדל ויפציר בו עד שיקחנו ממנו, „ונפתה בלבו" להשתדלויות ולהפצרות אלה להמשיך בהן עד שיעלה בידו לקנותם אז דוקא עובר על לא תתאוה, אבל אם רק חשב בלבו לקנותו ואם לא יתרצה בעל החפץ למכרו לו לא החליט בדעתו לעשות השתדלויות עד שיקנם, אין כאן משום לא תתאוה. ועיי' בהרב המגיד (שם) שכ' דלהרא"ב חיוב התאוה היא שיתאוה לקנות בדמים שלא ברצון הבעלים ע"כ. ויותר מזה עיי' בנמוקי הרמב"ן (דברים ה' פסוק ג') שכ', כי יכנס בכלל החמדה אפי' התאוה, כי אם יתאוה לגזול מחברו דבר מכל אשר לו „ולא יוכל לעשות כן" כי חברו תקיף ממנו וכו' עובר בלאו הזה וכו' עכ"ל. בודאי הדבר ברור דכל שלא יוכל לעשות כן אינו עובר משום לא תחמוד כמפורש במכילתא (יתרו, בפסוק לא תחמוד) דאינו עובר בלא תחמוד עד שעושה מעשה, ר"ל שהגיע החפץ החמוד לידיו וכ"פ כל הפוסקים, וכן כתב הרמב"ן בעצמו (דברים יג, ט) דרך אגב, שאם התאוה בלב עובר בלאו הראשון ואם הוסיף „לעשות" כאשר חשב עובר גם בלאו שני עכ"ל, ולכן בזה שחברו תקיף ממנו ולא הי' יכול ללקחו אינו עובר רק בלא תתאוה והדבר ברור דסבירא ליה להרמב"ן דאינו עובר על לא תחמוד רק בדלא יהיב דמי כדס"ל להתוס' סנהדרין (כ"ה ע"ב ד"ה מעיקרא) בתי' הראשון, וכן הוא גם דעת הסמ"ג (ל"ת קנ"ח) וס"ל להרמב"ן דאינו עובר רק בלוקחו דרך גזילה שלא ברצון הבעלים כדס"ל להתוס' ב"מ (ה': ד"ה בלא), ולכן גם על לא תתאוה אינו עובר רק במתאוה לגזול מחברו. ולהרא"ב דס"ל דעובר על לא תחמוד גם ביהב דמי אלא שלוקח החפץ שלא ברצון הבעלים, כ' הה"מ לדעתו כי גם על לא תתאוה עובר כאשר יתאוה לקנות בדמים שלא ברצון הבעלים. ומינה דלהרמב"ם דס"ל דעובר על לא תחמוד גם ביהב דמי וברצון הבעלים כל שלא הי' יכול לקנותו רק אחר השתדלויות והפצרות, ה"ה שעובר על לא תתאוה כשגמר בדעתו להשתדל ולהפציר בבעל החפץ עד שימכרנו לו, אבל התאוה לקנותו ולא נפתה בדעתו להשתדל ולהפציר עד שימכרנו לו אין כאן משום לא תתאוה. וכעת הנני הרואה בספר חרדים (הנ"ל) שכ', אבל על לאו דלא תתאוה משגמר והסכים בלבו להשתדל בכל עוז לקנותו ממנו מיד עבר וכו' ע"כ. ומוכח דכל שלא החליט בדעתו להשתדל לקנותו אין כאן משום לא תתאוה.

ולכן בנד"ד שבודאי לא החליטו הבעלי בתים בדעתם, שאם לא ירצה הרב ליתן להם ממצות מצוה שלו, ישתדלו בכל עוז להשיגן ממנו, וממילא דלא שייך בזה לאסור משום לאו דלא תתאוה וכמש"כ. — זה טעם הראשון להתירא.

יא) **שנית** נלענ"ד טעם להתיר אפי' בהיו משתדלין ומפצירים בהרב ליתן להם ממצות מצוה שלו, והוא עפ"י המבואר בשו"ת ארץ צבי (סי' ג' אות ו') בשם רבינו יונה ז"ל בס' שערי תשובה דהמפציר ליתן לו מתנה עובר בלא תחמוד ושהגה"ק מגור זצ"ל כ' שאולי דעת יחיד היא. ועיי' עוד שם (סי' ד' ד"ה אשר וד"ה ומ"ש) שהגה"ק מגור זצ"ל הוסיף להזק דבריו וכ' דדברי הר"י אינם רק מדת חסידות ושכן גם דעת אביו הגה"ק זצ"ל אבל מדינא לא שייך לא תחמוד במפציר ליתן לו מתנה ע"ש. א"כ בנד"ד שכפי שהבנתי מדברי מע"כ הבע"ב לא בקשו מהרב למכור להם רק לתת להם ובאמת לא מכר להם רק נתן להם במתנה א"כ ל"ש לאו דלא תחמוד, וממילא דלא שייך גם הלאו דלא תתאוה, דלא תתאוה שייך רק במקום שמתאוה לדבר בצורה שחייב עלי' משום לא תחמוד וכמש"כ לעיל (אות ו'). — אבל כבר הערותי בזה במקו"א כי מדברי הסמ"ג (לאוין קנ"ח) מוכח להדיא דגם במתנה שייך לא תחמוד וכן מוכח גם מפי' מרכבת המשנה שהעתקתי לעיל (אות ב') וצ"ע. — ועיי' לקמן (סי' מ"ד).

יב) **עוד** בה שלישי' טעם נוסף להתיר בנד"ד אפי' אם היו מפצירין בהרב לתת להם ממצות מצוה שלו, דקיי"ל ישראל ערבים זב"ז דהיינו שעל כל אחד מישראל לדאוג שחברו יוכל לקיים המצות המועלות עליו, ועיי' מג"א (סי' תרנ"ח ס"ק י"ב) שכ', אדם שיש לו אתרוג מיוחד ובעיר אחרת אין להם כלל „מוטב" שישלחנו לשם והוא יברך על של הקהל ע"כ. משמע דרק מוטב שישלחנו לשם אבל חיובא ליכא, ומוטב ג"כ ל"ה רק יען הוא צורך רבים בעיר האחרת, וכן מפורש בס' מעה משה שממנו מקור הלכה זו, שכ', וישלח להם כדי שיצאו רבים ידי חובתם עכ"ל. מ"מ נראה דרבים לאו דוקא אלא ה"ה דליחיד הדר באיזה ישוב ואין לו אתרוג ראוי' לשלוח לו והוא יברך על אחר כמבואר בשע"ת (שם ס"ק י"ב) בשם הא"ר. וכן מבואר גם במג"א (סי' תרע"א סק"א) שאם יש לו שמן בצמצום ולחברו אין כלל „מוטב" שידליק בכל לילה אחד ויתן גם לחברו דהא מדינא א"צ אלא אחד ע"כ. הרי דגם ליחיד צריך ליתן אלא שגם בכאן כ' המג"א לשון מוטב דמשמע דחיובא ליכא, ונלענ"ד דהיינו דוקא לפי שאם יתן אתרוג שלו לחברו יצטרך הוא לצאת בשל הקהל ויש בזה כמה חששות עיי' שע"ת הנ"ל, אבל יש לו שני אתרוגים בודאי חייב לתת אחד לחברו שישלם לו עבורו, וכן בנר חנוכה שכיון שאין לו שמן רק בצמצום ואם יתן לחברו יתבטל ממצות מהדרין וגם כי אין הדבר ברור דבמצוה דרבנן שייך ערבות עיי' ברכי יוסף (או"ח סי' קכ"ד אות ג') ובמקו"א הארכתי בזה מכמה מקומות, אבל ברור דלהסוברים דגם בדרבנן שייך ערבות ויש לו שמן בריוח, מחוייב ליתן לחברו שאין לו שמן כלל כדי לצאת יד"ח מצות נ"ח והלה ישלם לו עבורו. — ועיי' בשער הציון שבס' משנה ברורה (סי' תרנ"ה אות ה').

ובשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סי' ל"ח) הורה במי שיש לו שני כזיתים מצה כזית לכל לילה ולחברו אין כלום,

שיתן לחברו כזית א׳ שיוכל לקיים מצוה דאורייתא בליל ראשון, אף שע״ז יתבטל הוא בעצמו ממצות מצה בליל ב׳ שהוא מדרבנן ע״ש. ועיי׳ בס׳ דעת קדושים (הל׳ מזוזה סי׳ רצ״א סק״ב) מי שיש לו מזוזה בחדר שפטור ממזוזה והוא קבעה שם לשמירה נכון שישאילה למי שחייב במזוזה ואין לו, ואם יש לו מזוזה בחדר שהיובו במזוזה אינו אלא מספק כגון בחדר קטן וארוך (ר״ל שאין בו ד״א על ד״א באורך ורוחב) לתי׳ התוס׳ דרק בפשע חברו אין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חבירך הי׳ צד לומר דאף דקיי״ל דספק בדאורייתא מה״ת לחומרא י״ל שידחה הספק מפני הודאי כיון שלא פשע, וגם לתי׳ הב׳ שבתוס׳ דרק במצוה דרבים אומרים חטא בשביל שיזכה חבירך י״ל שמעליותא של ודאי על הספק עדיפא ממעליותא דרבים על דיחיד, אך אם אונס פטור פשיטא שאין לדחות ספק בשבילו וע״ש עוד ובהגה שם. — ברור לפי״ז שאם יש לו מזוזה אחת יתירה ולחבירו אין מזוזה לקבוע בפתח חדרו המחוייב במזוזה, שהוא מחוייב להשאילה לחברו — אם יוצאין במזוזה שאולה עיי׳ דע״ק שם — או למוכרה לו כדי שיוכל לצאת יד״ח מצות מזוזה.

ואמנם ראיתי בשו״ת מחנה חיים (ח״א סוסי׳ כ״ט) נסתפק במי שיש לו ב׳ זיתים מצה מש׳מרת אם יתן לחברו כזית א׳ והוא יצא בא׳, דחבירו שאין לו אנוס הוא ופטור וי״ל דלא שייך ערבות בכזה ע״ש בתחילת דבריו. מ״מ ביש לו כזית מצה יתר על הצריך לו גם לדידי׳ פשיטא שצריך לתת לו. ולדעת שאר אחרונים גם בזה צריך לתת כדי שיצאו שניהם יד״ח מעיקר הדין ואף שע״י כך יתבטל הוא עצמו מהידור מצוה.

יג) **ועפי״ז** נלענ״ד בס״ד דנהי דמי שמשתדל ומפציר בחבירו למכור לו חפץ שאינו עומד למכירה עובר בלאו דלא תתאוה ואם גם לקחו ממנו עובר גם בלאו דלא תחמוד, היינו דוקא כשבעל החפץ זכאי להחזיק בחפץ ההוא, אבל אם בעל החפץ מחוייב עפ״י הדין למכור או להחליף חפץ ההוא לאיש הדורשו ממנו, וכגון בהך דלעיל (אות י״ב) שלזה יש מצה שמורה יותר מכדי צורכו ולחבירו אין כלום לצאת יד״ח מצות אכילת מצה בליל פסח, לא שייך בזה לאו דלא תחמוד ומותר להשתדל עמו ולהפציר בו שיתן לו כזית מצה ההיא כיון שבלא הפצרתו הלה מחוייב ליתנה לו. וממילא דל״ש בזה גם לאו דלא תתאוה, דכל שאם עושהו אינו עובר בלא תחמוד, אין כאן גם משום לא תתאוה כמש״כ לעיל (אות ט׳). כנלענ״ד בס״ד מסברא.

יד) **יתר** על כך נלענ״ד בס״ד בזה. הנה קיי״ל דכופין על קיום מצות עשה כדדרשינן (ר״ה ו׳.) מוצא שפתיך תשמור ועשית, אזהרה לבי״ד שיעשוך. ועיי׳ כתובות (פ״ו.) אבל במצות עשה כגון שאומרין לו עשה סוכה ואינו עושה וכו׳ מכין אותו עד שתצא נפשו ע״ש. ואף דמבואר בשו״ת מהר״ם שיק (הא״ח סי׳ שכ״ב) דבמצוה שאינה מונחת אקרקפתא דגברא אלא שמצוה לסייע להבירו משום ערבות לא מצינו שכופין ע״ש, מ״מ הדבר פשוט דשייך בה עכ״פ מצות תוכחה. ועיי׳ ערכין (ט״ז:) עד היכן תוכחה רב אמר עד הכאה וכו׳ וכ״פ הרמב״ם (פ״ו מה׳ דעות ה״ז). נמצא מי שאינו עומד בחובת ערבותו המוטלת עליו חייב כל אדם מישראל להוכיחו להשתדל עמו ולהפציר בו שיקיימנה עד שיכה החוטא את המוכיח ויאמר לו איני שומע כברמב״ם שם. ועיי׳ שו״ע או״ח סי׳ תר״ח סעי׳ ב׳ בהגה ובמג״א שם. וכיון שעצם הפצרה זו מצוה היא לכל ישראל מסתבר דלא שייך לאוסרה משום לאו דלא תחמוד ודלא תתאוה, גם אם זה שמפציר בו רוצה בחפץ ההוא לצורכו לקיום מצוה.

וכעין זה עיי׳ בשו״ת ארץ צבי (סי׳ ד׳ ד״ה ומ״ש כ״ק) דגם לר׳ יונה דהמפציר ליתן מתנה איכא משום לא תחמוד, מותר לשאול על פתחי נדיבים שהרי כופין על הצדקה וכתי׳ ולא ירע לבבך בתתך לו, וא״כ אם נותן ברוע לב עבירה הוא עושה על כן אין אנו חוששין לו ולקפידתו כיון דהוא שלא כדין ועד שאתה כופהו בגופו כופהו בממונו ור״י לא מיירא אלא בעשיר דליכא מצוה ע״כ ע״ש. — ובנד״ד נהי דאין כופין על חובת ערבות כמש״כ בתשו׳ מהר״ם שיק הנ״ל, מ״מ כיון שהוא מחוייב לתת לחברו מצד מצות ערבות ואינו רוצה ליתן, הרי הוא עושה שלא כהוגן, משתדלין עמו ומפצירין בו משום מצות תוכחה. — ויש להאריך עוד בפרט זה אלא שאין עתי כעת לבאר. גם גוף דברי המהר״ם שיק צ״ע וכ׳ מזה במקו״א.

העולה להלכה: א) החומד בחפץ של חבירו שאינו עומד למכירה אפי׳ אין רצונו בכך אלא לצורך מצוה בלבד כשופר, לולב, מצה וכה״ג עובר משום לא תחמוד ומשום לא תתאוה (אות א׳—ו׳). — ב) גם בחומד לצורך מצוה בדבר שבקדושה כגון ס״ת, תפילין, מזוזה וכה״ג עובר בלא תחמוד ולא תתאוה (אות ז׳—ח׳). — ג) גם בחומד בחפץ של חברו שאינו עומד למכירה לצורכי חול, אינו עובר בלא תחמוד רק במפציר בבעל החפץ למכרו לו, אבל אם מיד כשביקש החפץ הסכים בעל החפץ לתתו לו, אינו עובר (אות ט׳). — ד) אינו עובר בלא תתאוה אלא כשגמר בדעתו להשיג החפץ ההוא באופן שאם ישיגנו כך יעבור על לא תחמוד, ולדידן היינו שהחליט בדעתו להפציר בבעל החפץ עד שיסכים למכרו לו (אות י׳). — ה) הפציר בבעל החפץ לתתו לו במתנה יל״ע אם עובר בלא תחמוד ולא תתאוה מדינא, אבל ממידת חסידות בודאי אסור (אות י״א). — ו) מסתבר שאינו עובר בלא תחמוד ולא תתאוה רק כשבעל החפץ זכאי להחזיק בחפץ ההוא, אבל כשחובה עליו למכרו לזה שמפציר בו, אין בו משום לא תחמוד ולא תתאוה, ומה גם כשבכה״ג מוטל על כל אדם מישראל להשתדל עם בעל החפץ ולהפציר בו למוסרו לזה שדורשו ממנו (אות י״ב—י״ד).

ידידושה״ט מברכו בכל מילי דמיטב.

בצלאל שטערן

סימן מד

דין לאווי דלא תחמוד ודלא תתאוה אם שייכא גם במתנה או במכר דוקא.

א) **רבינו** יונה בס׳ שערי תשובה (שער ג׳ אות מ״ג) כ׳ וז״ל, לא תחמוד בית רעך, ולא תתאוה בית רעך וכו׳ גם כי נתן מכרם וכו׳ ואם יכסוף אדם שימכור לו חבירו שדה או כרם או אחד מחפציו ולא יש את נפשו למכרו, ואם יפצר בו ברוב דברי תחנונים יבוש להשיב פניו אסור לפצור בו כי זה כמו הכרח ואונס. והחומד לקחת כל חפץ והוא איש

נכבד שאם ישאל שאלה אור פניו לא יפילון, אסור לשאול מעם רעהו מקח או מתת בלתי אם ידע כי נתון יתן לו בנפש חפיצה ולא ירע לבבו בתתו לו עכ"ל. — נראה כוונתו, דאיש המוני ובינוני אינו עובר על לא תחמוד רק כשהוא מפציר בבעל החפץ ברוב התנונים שימכרנו לו, דבזה יבוש בעל החפץ להשיב פניו וימכרנו לו כמו מתוך הכרח ואונס ואיכא משום לא תחמוד. אבל אם מיד כאשר מבקש מבעל החפץ שימכרנו לו תיכף הוא מסכים למכרו לו אין כאן משום לא תחמוד. וממילא שמותר לו לבקש מאת חבירו שימכור לו חפץ פלוני אף שאותו חפץ אינו עומד למכירה, רק כאשר יראה שבעל החפץ אינו רוצה למכרו יפסיק מלפצור בו. משא"כ איש נכבד שגם אם יבקש רק פעם אחת יבוש בעל החפץ מלהשיב פניו, אסור לו לבקש שימכור לו או שיתן לו במתנה חפץ מחפציו הפרטיים שאינו עומד למכירה, אא"כ יודע בחבירו שיתננו לו בנפש חפיצה. ואם עבר וביקש והלה נתנו או מכרו לו שלא בנפש חפיצה אפי' מכרו תיכף בלי כל הפצרה עבר על לאו דלא תחמוד.

ב) **ויש** להעיר בדברי הרי"ו אלו, דבתחילה בדברו בסתם בני אדם מזכיר האיסור רק במכירה כמש"כ, גם אם נתן מכרם וכו' ואם יכסוף אדם „שימכור" לו חבירו וכו', ושוב אח"כ באדם נכבד מזכיר לאיסור גם מתנה כמש"כ, אסור לשאול מעם רעהו מקח או „מתת". ולא מסתבר לומר כי בסתם בני אדם אין איסור גם במפציר בו לתן לו במתנה ורק באדם נכבד אסור לבקש אפי' מתנה ואפי' בלי הפצרה. ויותר נראה דמכר דנקט בתחילה בסתם בנ"א לאו דוקא אלא ה"ה למתנה שאסור במפציר בו דמאי שנא, ולא נקט איסור מתנה באדם נכבד רק לרבותא, דלא תימא דגם באדם נכבד אין איסור לבקש ממנו רק במבקש למכור לו, דבזה יש לחוש דאגב זוזי וכבודו של אדם נכבד ימכור לו גם שאין רצונו בכך והוי כמו הכרח ואונס ונמצא עובר בלא תחמוד, משא"כ במבקש מתנה גם לאדם נכבד מותר בלי הפצרה, דלא חיישינן שבשביל כבודו של אדם נכבד בלבד יתרצה תיכף ליתן מתנה, קמ"ל דבאדם נכבד אפי' מתנה אסור לבקש ואעפ"י שאינו מפציר בו כלל, דגם בזה יש לחוש כי בשביל כבודו לבד יסכים ליתן מתנה והוא כמתוך הכרח ואונס.

ג) **אמנם** ראיתי בשו"ת ארץ צבי (סי' ג' אות ו') מביא בשם רבינו יונה בס' שע"ת דהמפציר ליתן לו מתנה עובר בלא תחמוד ושכ"ק האדמו"ר זצ"ל מגור כ' שאולי דעת יחיד הוא, והמחבר שו"ת ארץ צבי הנ"ל כ' דלדעתו הדברים מוכרחים ואפי' לא אמרן ר"י הי' ראוי לדון כן שאם במכר שנתן מעות כן מכש"כ במתנה שאם מפציר ליתן לו מתנה שעובר. ושם (בסי' ד') השיב הגה"ק מגור זצ"ל דלא תחמוד שייך רק בהפץ שאינו מצוי ובזה חילק בין מכר למתנה, והדברים באו שם בקצרה ברמז ורמיזה ולא זכיתי לעמוד על כוונתו. ועיי' עוד שם (ד"ה ומ"ש כ"ק) שהגאון המחבר מאריך להצדיק דעת הרי"ו דגם במתנה והיינו מתנה לעשיר דוקא שייך ג"כ לאו דלא תחמוד אלא שבסוף דבריו כתב, ומ"מ לענין הלכה כיון שכ"ק שליט"א הביע חו"ד הרמה שהוא רק מידת חסידות וכ"כ עוד בשם כ"ק אביו אור ישראל וקדושו זצוקללה"ה שוב אין להסתפק בזה כלל יבודאי דבריהם הקדושים דברי אלקים חיים הם עכ"ל. נראה לפי"ז, כי מש"כ הרי"ו תחילה איסור לא תחמוד במכירה דוקא, דינא הוא. דאילו בהפציר בו שיתננו לו במתנה אין כאן משום לא תחמוד. ומש"כ אח"כ באיש נכבד דגם מתנה אסור, אין זה אלא ממידת חסידות, ומסתבר לפי"ז דה"ה בסתם בני אדם איכא עכ"פ משום מידת חסידות שלא להפציר בו לתת לו מתנה, כמו באיש נכבד כשאינו מפציר רק מבקש פעם אחת.

כמו כן נראה לפי"ז דמש"כ הרבי"ו באיש נכבד דאסור לשאל מעם רעהו מקח, ומשמע דר"ל אפי' באינו מפציר בו (עיי' אות א') היינו ג"כ ממידת חסידות דוקא, כי מעיקר הדין גם אדם חשוב אינו עובר אלא במפציר בחבירו שימכרנו לו כסתימת הרמב"ם והפוסקים שהזכרתי בסי' הקודם (אות ע).

ד) **ובאמת** ברוב הפוסקים לא נזכר לענין לאו דלא תחמוד רק מכר והליפין דהיינו ג"כ כמכר כדאמרינן (ב"מ י"א) דהליפין דרך מקח וממכר הוא. עיי' רמב"ם (פ"א מה' גזילה ה"ט—י"ב) כל החומד וכו' והפציר בו עד שלקחו ממנו אעפ"י „שנתן לו דמים" וכו' כל המתאוה וכו' כיון שהשב בלבו האיך „יקנה" דבר זה וכו' שאם לא רצו הבעלים „למכור" וכו' ע"כ. וברמב"ם בספר המצות (ל"ת רס"ה) הזהרנו מהשים מחשבתנו וכו' כדי „לקנות" וכו' (ושם מצוה רס"ו) „שימכרנו לו או יחליף" אותו אליו וכו' ע"כ. גם בס' החינ"ך (מצוה ל"ח) מזכיר רק מכירה ושוב (מצוה תע"ז) מכירה והליפין, בספר הירחים (סי' קט"ו [רנ"ד]) חומד נקרא שחומד דבר חברו ולוקחו בע"כ ונותן דמים וכו' אלמא חומד ולוקח בע"כ של חברו ונותן דמים נקרא חומד וכו' עכ"ל. גם בסמ"ק (מצוה י"ע) כ' שלא לחמוד וכו' ובדיהיב דמי חייב אחת ובדלא יהיב דמי חייב שתיים ע"כ ובעור ושו"ע חו"מ (סי' שנ"ע סעי' י') העתיקו דברי הרמב"ם ע"ש. וכ"כ גם בס' אלה המצות (סי' ל"ח) להגמהר"ם חגיז זצ"ל.

ומה שמתמה בשו"ת ארץ צבי הנ"ל (אות ג') שאם במכר עובר, מכש"כ במפציר ליתן לו במתנה שעובר, אפשר לומר לדעת פוסקים הנ"ל, דמלת חמדה מורה על השוקה עזה להשגת החפץ שהוא רוצה בו, עד שמחפש דרכים שונים ועושה השתדלויות שונות להשיגו, (עיי' סי' הקודם אות ע') כי זה מורה שחומד בדבר באמת. ולכן אם מפציר בחברו ליתן לו חפץ פלוני במתנה, יש מקום לומר כיון שאינו מוכן להפריז כסף כדי להשיגו ואפי' לשלם דמיו אינו מציע רק רצונו בו דרך מתנה דוקא זה מוכיח שאין השוקתו לאותו חפץ גדולה כל כך עד שתהא ראוי להקרא בכלל חומד. ועל כן אם נאות לו חבירו לתתו לו במתנה אין זה בכלל לא תחמוד.

ה) **ובהכי** מקום אתי ללמד זכות על דבר המצוי בחתנים והגה"ק בעל חפץ חיים זצ"ל בספר המצות הקצר (חלק הל"ת מצוה מ') קורא עליו תגר וז"ל שם, שלא להמוד דבר של חבירו וכו' ומצוי זה בחתן שמכביד על היתנו קודם החתונה שיתן לו דבר פלוני ופלוני מה שלא התנה ע"ז בשעת כתיבת התנאים ואעפ"י שחותנו ממלא מבוקשתו אעפ"כ עובר החתן על לאו זה דלא תחמוד עכ"ל. ולהנ"ל אף שמכביד עליו „שיתן" לו, אין כאן משום לא תחמוד דלא שייך לא תחמוד במתנה, ואין קפידה רק משום מדת חסידות לדעת רבינו יונה.

ו) **ברם** עכ״פ מבואר דעת הגאון בעל חפץ חיים כי גם במתנה שייך לאו דלא תחמוד. דגם אם נימא דמה שמכביד החתן על חותנו ליתן לו דבר פלוני ופלוני לאו בתורת מתנה אלא בתורת תוספת על הנדוניא קאמר, מ״מ בודאי שאין זה כמכר, שהקונה נותן מעות, וכאן האיש קונה את אשתו ומקבל כסף נדוניא. ובפרט תוספת על מה שהתנה דהוי רק מתנה. ועיי׳ הגה׳ שו״ע יו״ד (סי׳ קע״ו סעי׳ ו׳) ובעו״ז (סק״ע) ובאחרונים שם.

וכן נראה דעת הגאון בעל מרכבת המשנה בפירושו על המכילתא (יתרו, בפסוק לא תחמוד). דאיתא במכילתא שם, אי אתה דן אלא כעין הפרע, מה הפרע מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה אף כלל בדבר שהוא קונה ומקנה וכו׳ ע״כ. וכ׳ עלה במרכבת המשנה (שם ד״ה קונה ומקנה) לאפוקי הימוד תורה דמה אני בחינם אף אתם בחינם וכן מבואר בזוהר פרשת ויצא ע״כ. הרי דלכן אינו שייך לאו דלא תחמוד בהומד לימוד תורה שהוא בחינם, לפי שאי אפשר אלא בחינם ומוכח דשאר מילי דאפשר בקונה ומקנה אף שהוא כעת בחינם דומיא דלימוד התורה, שפיר עובר עליהם משום לא תחמוד.

ז) **ולהפוסקים** (לעיל אות ג׳) הסוברים דבמתנה לא שייך לאו דלא תחמוד נראה לפרש דהא דקאמר במכילתא מה הפרע מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה אף כלל בדבר שהוא קונה ומקנה, בא למעט דבר שאין בו ממש דאפי׳ הפציר בו למכרו לו אינו עובר בלא תחמוד כיון שאינו בקונה ומקנה כדקיי״ל בשו״ע חו״מ (סי׳ ר״ג סעי׳ א׳) וכן דבר שלא בא לעולם דג״כ אינו בקונה ומקנה (שם סי׳ ר״ע סעי׳ ד׳) וכל כה״ג. אבל בחינם דהיינו במתנה אפי׳ בדבר שהוא בקונה ומקנה אינו עובר.

ח) **ומ״מ** מפי׳ מרכבת המשנה הנ״ל (אות ו׳) ומדברי הגאון חפץ חיים (שם) מבואר דס״ל דגם במפציר בבעל החפץ לתנו לו במתנה שייך לא תחמוד, ונמצא האי דינא במחלוקת שנ״י.

ט) **לשיטת** הסוברים דגם במתנה שייך לאו דלא תחמוד יתפרשו לענ״ד לנכון דברי הסמ״ג (לאוין קנ״ה) הנראים תמוהים. כי אחר שמביא הסמ״ג שם מש״כ הרמב״ם (פ״א מה׳ גזילה ה״ט) והרא״ם (סי׳ קע״ו [רנ״ד]) דגם בנותן דמים יקרים עובר בלא תחמוד והוא ז״ל חולק עליהם וס״ל דלא תחמוד לא מיירא רק בלא דמי, שוב מעתיק שם דברי הרמב״ם (שם פ״א ה״י) וז״ל, כ׳ רבינו משה וכו׳ התאוה מביאו לידי חימוד והחימוד לידי גזל וכו׳ שאם „לא יתננו לו ברצון״ יגזלנה בחזקה וכו׳ הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד עשה מעשה כגון שהפציר ברעים ובקש „שיתננה לו ונתנה לו״ עובר בב׳ לאוין לא התאוה ולא תחמוד ואם גזל עובר בשלושה לאוין עכ״ד ולא יתכן וכו׳ אלא החמוד והתאוה הכל אחד וכו׳ עכ״ל הסמ״ג. — והנה כל רואה יתפלא בזה שהסמ״ג מעתיק דברי הרמב״ם ומכנים בהם שינויים יסודיים.

הרמב״ם כ׳, התאוה מביאו לידי חימוד והחימוד לידי גזל שאם לא רצו הבעלים „למכור״ אעפ״י שהרבה להם „בדמים״ והפציר ברעים יבא לידי גזל. והסמ״ג מעתיק בשמו, התאוה מביא לידי חימוד והחמוד לידי גזל שאם „לא יתנו״ לו ברצון וכו׳. עוד כ׳ הרמב״ם, הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד „והקונה״ דבר שהתאוה בהפצר וכו׳ עובר בשני לאוין וכו׳. והסמ״ג מעתיק בשמו, הנה למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד עשה מעשה כגון שהפציר ברעים ובקש „שיתננה לו ונתנה לו״ עובר בב׳ לאוין וכו׳ ע״כ. הרי בשני מקומות כ׳ הרמב״ם בלא תחמוד לשון מכר וקנין, והסמ״ג שינה וכ׳ בתרוייהו לשון נתינה. — ואין לומר שכך היתה גרסת הסמ״ג ברמב״ם שהרי כל הפוסקים העתיקו לשון הרמב״ם במכר וכן ציין גם הראב״ד בהשגות „דמים רבים״. ועוד דאדרבה אם כך היתה גירסת הסמ״ג ברמב״ם, א״כ מביאר ברמב״ם דגם במתנה שייך לא תחמוד, דא״כ ע״כ הך „ליתן״ דרך מתנה הוא ולא ליתן לו דרך מקח וממכר דא״כ הול״ל „למכור״ כדקאמר ברישא.

י) **והנלענ״ד** בס״ד בכוונת הסמ״ג, כי אחר שהוא מוכיח (שם), דהא דאמרו בגמ׳ (ב״מ ה׳ סוע״ב) דלא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, כך הוא האמת, הוא מוסיף לבאר, דהך בלא דמי דקאמר, אין ר״ל בלא דמי דרך גזל דוקא — דא״כ תפק״ל מלא תגזול, כקושית התוס׳ (שם ד״ה בלא) — אלא אדרבה עיקר הלאו קאי בחומד בחפץ חבירו ומפציר בו ברעים ומבקש ממנו לתנו לו בלא דמי במתנה מרצונו הטוב באופן שאין כאן גזל כלל. וזה שכ׳, שאם „לא יתננה״ לו ברצון יגזלנה בחזקה, ר״ל שהוא משתדל עמו בתחילה שיתננה לו ברצון בלא דמי, רק אם לא יתננה יבא לידי כך שיגזלנה בחזקה, שהחימוד מביא לידי גזל ואז יעבור גם על לא תחמוד וגם על לא תגזול. אבל אם יתננה לו ברצון בלא דמי כפי שהפציר בו אין כאן גזל אבל מ״מ יש כאן משום לא תחמוד. אבל מפציר בו למכור לו בדמי דס״ל להרמב״ם דאפי׳ מוכרו לבסוף מרצונו עובר בלא תחמוד עיי׳ במגיד משנה שם, בזה ס״ל להסמ״ג דאדרבה, אפי׳ בחומסו ממנו נגד רצונו כיון שנותן דמים אין כאן לא תחמוד רק פסול מדברי סופרים.

והנה התוס׳ (סנהדרין כ״ה: ד״ה מעיקרא) ס״ל ג״כ דהא דקאמר בגמ׳ (ב״מ ה׳.) לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, היינו שכן הוא האמת ע״ש בתי׳ הראשון. אלא דס״ל (ב״מ ה׳: ד״ה בלא) דבלא דמי היינו דרך גזל, דלהכי מקשו, וא״ת תיפוק לי׳ מלא תגזול ותי׳ לעבור עליו בשני לאוין ע״ש. והנה לדידהו אאפ״ל דחימוד מביאו לידי גזל, שהרי לא תחמוד גופי׳ גזל הוא. משא״כ להסמ״ג שפיר י״ל שהחימוד מביאו לידי גזל שאם לא יתננה לו ברצון יגזלנה בחזקה ועבר משום לא תחמוד ומשום גזל, משא״כ כשיתננה לו ברצון אינו עובר אלא משום לא תחמוד בלבד. ולכן אינו חולק הסמ״ג רק על מש״כ הרמב״ם שהתאוה מביאו לידי חימוד ועובר על שני לאוין, דזה לא יתכן כי התאוה והחימוד הכל אחד, אבל על מש״כ הרמב״ם שהחימוד מביאו לידי גזל ועובר על לאו נוסף על זה אינו חולק הסמ״ג כי גם לדידי׳ כן הוא. אלא שלהרמב״ם היינו בין במפציר בו למכור לו ובין במפציר בו לתנו לו במתנה, משא״כ להסמ״ג היינו דוקא במפציר בו ליתננה לו במתנה.

לכן כאשר העתיק הסמ״ג הדין המבואר ברמב״ם, שהתאוה מביאו לידי חימוד והחימוד לידי גזל, שינה מלשון מכר

וקונה שהזכיר הרמב"ם לעסון מחיצה, דס"ל לכסמ"ג דלהרמב"ם בודאי גם במפקיר דו ליתנהו לו מובר בלא החמוד, וכיון דלגבי חימוד מציעא לידי גזל כדין חמת גם לכסמ"ג ואפשר דוקא במפקיר דו ליתנהו לו במהנה וכמ"ש לחל לא במפקיר דו למכרו לו, לכן שיכה מלשון הרמב"ם ונקט לשון מהנה ודו"ק.

העולה להלכה: ו) חדם שכבד חסור לנקב מחבירו שימכור לו חפץ שלישו טומד למכירה לחפ"י שלישו מפקיר בי למוכרי לי, חם לא כשיודע בחבירו שימכרנו לו בנפש הפילה (לוח ח'). ומ"מ לפשר שחין זה בלא ממידת הסידות ולישו טובר על לא תחמוד (לוח ג'). — ז) חם שייך ללו בלא החמוד במפקיר בחבירו ליתן לו חפץ בחתנה, בחלוקת שנוי ובכ"פ בחדם שכבד חסור לפי בלישו מפקיר בכ"פ ממידת חסידות (לוח ב—י').

סימן מה

דין חומד חפץ חבירו כדי לתנו לאחר, אם עובר בלא תחמוד ולא תתאוה.

נסתפקתי בדומה הפץ שלא בלא חבירו ולוטו לקנותו כדי להנו בחתנה לאחיו, לרבו או לאחד מחוכביו, אפשר בעל כחפץ אין רוטו למכרו לו, אם טוחר לו לכפיר בו ולכרבה עליו רבים שימכרו לו, ואין זה לא מבוש לא החתוכ ולא מבוש לא תחמוד, כיון שלישו חומד הפץ כבוש בבעל עמו בלא בבעל אחרים, או דילמא לא שנא.

ח) **אמרתי** לכפיר מכא דאיתא בחכילתא (יתרו, בפסוק לא תחמוד), ומכ כפרש מפ"ש בדבר שלישו בא ברשותך בלא ברצון בעלים אף אין לי בלא דבר שאי לפשר בא ברשותך בלא ברצון בעלים יש שאסור חומד בהו לבצך לו בנו לבצך ס"כ. וכרי חומד בנו לבצו או בהו בנו לישו בלא לעורך אחרים ולא לעורך עמו ולפ"ש לא בהמשך בלא מבוש שלישו דומה לפרש, כי יכולים לבא לרבותו בלא רצון בבעלים. ומוכח, בא בפץ כפרש, שחומד הפץ חבירו שלישו יכול לבא לרבותו בלא רצון בבעלים כרי הוא בלא החמוד אף בשלישו חומדו בלא בבעל בנו או בהו. וממילא שכ"ש בלא החתוכ שהין בזה איסור (סי' מ"ג לוח י').

ואולי יש לדחות, דכיון דמצוער (קדושין כ' ב) מקרא, דחייב להביא בנו ובהו ס"ש, ל"ש בחומד בת חבירו לבנו או בנו של חבירו לבצו או בהו לעמו לקיים מצוה כמוטלה עליו וכבר ביארתי במקו"א (עיין לעיל סי' מ"ב) כי בהומד הפץ חבירו לעורך קיום מצוה מובר בלא החמוד. ולכן בחומד בת חבירו לבנו ובן חבירו לבתו, אי לאו דכי לפשר לחלו לבא לרבותו בלא רצון בחד כי מובר בלא החמוד. אבל חומד הפני חבירו לחתם לחביו או לרבו שחין כדבר הובה או מצוה עליו וכ"פ בחומדם כדי לחתם לחהר שחין בדבר מצוה כלל שחין זה בלא הומד בבעל חבירו שפיר י"ל שחין זה מבוש אחברה לא החמוד. ואף שלא למדו הובת בחד להביא בנו ובהו רק מקרא דיבמי (כ"ט) דכתי וקחו לבניכם נשים וגו' ולא כוי רק מציר מדברי הבלה. מ"מ היא מובה זאת בבעל עמו לקיים

מצות חז"ל מדברי קבלה. ועוד כרי בחכילתא סדרת בא פרשה י"ח, לפסוק, וכל בכור בניך הפדה (שמות י"ג י"ג) מבואר, מכאן לחמרו חן החובה חייב לחדם למול לה בנו וכרי ולבשיטו לחבה וכרי ע"כ. מפורש כי מצוה עליו מבי"ת לבעיל לה בנו. לחבל נראה שחין זה מב"ת ממש, ומ"מ גם לפי זה רק מדברי קבלה ל"ש כמ"ש.

ג) **אדרבה** כראיתי להביא ראי' ל"ש לאו דלא ההמוד רק בחומד לעורך עמו ולא בחומד לעורך להריס מהא דאיתא בחכילתא (הגיל) לא החמוד וכר, או לפי הומד בדיבור ה"ל, לא החמוד כבף חבב עליכם ולקחה לך מה לחלן עד שבובב מעשה חף כאן עד שבובב מעשה ס"ש. מהכא כיון שלא נאמר לאו דלא החמוד בית רשך וגר רק דומיא דקרא דלא ההמוד כבף חבב עליכם ולקחה לך, ובב כרי בהיב ולקחת "לך", דמשמע לך לעצמך ולא להריס. ומ"מ כיון שבחכילתא לא דרבו מיוי רק לענין דבניו שיעבר משעבד ולא לענין להר אין לנו לדרוש מעצמינו דרבב שלא חברב בדברי הז"ל. ועיי מזה בחורך בסי שד"א (ברך המלוכים כללי בפוסקים סי' מ"ז לוח י') מברבב מחברים.

ג) **ואולם** לפימ"ש בסי' בחיוך (מלוה המ"ז) בללו דלא ההתוב, שוכנת בכל בני כעולם לפי שהוא פנין למלות בזל שביא לחה משבש מלוה בעצמו עליכן כל בני כעולם ס"ש. ובמ"ש (שם) ר' כי סברת עצמו היא ודברים וכוונים בם ס"ש. ל"ש נראה דבשם שחסור לגזל בשביל להריס כך חסור להמוד בשביל להריס. ופדיון ל"ש למשבב.

ד) **וגלפענ"ד** כי במפרשם בניו ובותיו בכמולים על שלחנו, כל מיני פרנסב שבוא קונב עבודם כרי הוא בקונב לוהם לעצמו ושייך בבו לללו דלא החמוד — גם חם נניח דבקונב בשביל להריס ל"ש לאו דלא החמוד. ולא מצינו בגיו ובותיו בקציים בחופל עליו לפרנסם מהקרא חז"ל בחבואר בבחובות (ס"ב) ובשו"ת חב"ש (סי' ס"ש סעי' ל'), חלא גם בגיו ובותיו בגדולים שחין עליו הובב מהקרא חז"ל לפרנסם, מ"מ כיון שמצב בפועל לפרנסם נראה שבל מב שקונב עבורם כרי הוא קונב בשביל עצמו לספק נרבס. ומבכ"ש בבן הוא בקונב דבר פבור מחבהו. ולא רק דברים שבוא חייב בבס מהנאי בחובב, חלא גם בקונב עבובב הבציעין וכב"ג, דשייך בבו לאו דלא החמוד, דבל מב שקונב חשב קונב בפלב ומשהו בנופו. ול"ש לנרבו ממש קנחס, דמב לי קנב חפץ לקיבועי ביהו ומב לי קנב דבר לקיבועי חשתו, הרוייבו לנרבו הביבי ובייך בבו לאו דלא החמוד.

ה) **שוב** בהבונתי דנס בהומד בבל חפץ בל ממש ליהנו להבירו כרי הוא מובר בלא החמוד, שברי בחומד בחפץ חבירו בשביל עצמו לעורך שימוש הד פעמי ג"כ טובר בלא החמוד, משהב בל הומד בחפץ כדי ליהנו להבירו כוי חומד בו בשביל עצמו לשימוש הד פעמי, דבויינו כדי ליהנו להבירו, דמב לי חימד בחפץ חבירו כדי לגבשו או להשקשם בו פעם אחת או בחוכל הבירו לחוכלו פעם אחת, ומב לי חומד בו כדי שיהי בידו ליהנו לחבירו.

אחר זמן ראיתי בסי' מבין בחכמב בל הרי"ב מלות (דף י"ב. ד"ה זה גורלך) בשם ס' זה יחמנו לבנין לא החמוד

אמת ואף שבאחר חיטו מתחדל בשביל עצמו כי אם בשביל מביאו לו חיטו טובה רק על החיטוד בשעשה אבל חיטי טובה על לא תהתוה ובשלוח תהתוה ובשתחדל בשביל עצמו חייב גם על לא תהתוה והגלוח בעל מעין החכמה מחזיק בסברתו ומקלסה ע"ש. ברם בביאור בגרי"פ פערלא על ספר המלות לרביו סעדי' גאון ז"ל (ל"ת רפ"א ד"ה ומ"ש מלד) כתב, דבגוזל ליתן להחרים אף שיצטרך בכלל לא תגזול לא שייכא בי' אזהרת לא החמוד ע"ש. ואין עתי מסכתת לעיין בעתיקא והגלעני"ד בהבתי.

העולה להלכה: ה) חומד בחפץ חבירו כדי לתתו לאביו או לרבו אסור כבודם, ואפי' בשעשה לא החמוד (לוח ה'). — ו) אתאוה וחומד בחפץ חבירו כדי להנו לבנו או בתו הסמוכים על שולחנו ומכ"ש אם הוא כדי להנו לאשתו עובר אסור לא תתאוה ולא תחמוד (לוח ד'). — ז) אתאוה וחומד בחפץ חבירו כדי לתנו להחרים, אינו עובר אסור לא תתאוה, ואפי עובר אסור לא החמוד אחלוקת האחרונים היא ומסתבר דעובר (לוח כ').

סימן מו

דין לא תחמוד בבית, שדה או איזה חפץ של שותפים.

נסתפקתי בבית, שדה או איזה חפץ השייך לשני שותפים או יותר, אם בשני מי שהוא אחר שאינו שותף בו להשתדל ולהפציר באחד מן השותפים שימכור לו חלקו או להשתדל ולהפציר בשני השותפים שימכרו לו ביחד בית, שדה או חפץ שהם שותפים בו ולא שייך בזה הלאו דלא תחמוד ולא התאוה, דלא אסרה תורה להחמוד ולהתאוות רק בית שדה וחפץ המיוחד לאיש אחד בלבד ואין להחרים חלק בו משא"כ השייך לשותפים, או דילמא לא שנא ולא בשותפים בכלל איסור. ואם יש להלק בזה בין אם שני השותפים הם ישראלים ובין אם שותף אחד ישראל ואחד נכרי.

ה) **אשר** הביאני לידי ספק זה הוא, כי דאיתא בשמ' חולין (קל"ב—קל"ג) דדרשינן לענין הרומה דכתי דיכי אין השותפות לא בהג רחמנא הרומתיכם, אלא לע"ג דכתי שדך דיכי אין השותפות לא בהג רחמנא ובקלרכם את קציך תרלכב, וכן דרש בבקרך ובצאנך דכתיב גבי בכור, ביהך דכתיב גבי מחזה, דגך דגבי מעשר, תרלך דגבי בכורים, כשותך דגבי ציצית, גגך דגבי מעקה דיכי אין השותפ ת לא, אלא שמרשה בכולהו שותפות מקראי דכתי בהו גם לשון רבים ועוד כה"ג ע"ש היטב בסוגיא. — מעתה בלאו לא החמוד ולא התאוה דכתי לא החמוד בית רעך לא החמוד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו והמורו וכל אשר לרעך (שמות כ' י"ז) וכן כתי, לא החמוד אשת רעך ולא התאוה בית רעך שדהו ועבדו וגו' וכל אשר לרעך (דברים ה' י"ח) ולאי משמע שי רעך אין השותפות לא, וכן עבדו ואמתו שורו וחמורו ושדהו משמע ג"כ דיכי דמיוחד לו לבדו אין השותפות לא. ואלרבה נד"ד כש"כ הוא שברי כתי גם לא תחמוד אשת רעך, למיירא בודאי בשאר שמיוחדת לו לבדו דאתתא לבי תרי לא חזיא, אם כן גם אינך כולהו פרטי בייהו, עבדו, אמתו, שורו וחמורו ושדהו וכל אשר לרעך, מיירא בודאי דאשת רעך במיוחדים לו לבדו דוקא, וכיון שלא נמלא בזה מקרא לחר בלשון רבים שיהא אפשר לרבות מיני גם של שותפות ע"כ לקיטנא דמילתא לא אסרה תורה להחמוד ולהתאוות רק מה שמיוחד לרעך ולא של שותפות.

ו) **אמנם** כשעיין בסוגיא שם ירחה, דהא דקאמר שם, דגנך וכו' בבקרך ובצאנך וכו' — וכן בכולהו, — דיכך אין השותפות לא, ומשמע דבא למעט אפי' שותפות דישראל הייו דוקא לר' אלעזר ולאיבע"א דש"ל דמחד מעוטא ממעטינן אפי' שותפות דישראל כמשואר להדיא בחומ' שם (קל"ב: ד"ה אמר). אבל לרבנן דס"ל דכשאת השותפין מייבת בראשית הגז וכוותייהו קיי"ל (שו"ע יו"ד סי' של"ג סעי' י') ס"ל אין לנייבת קמא ואין לאיבע"א, דמיעוטא דדגנך, דבבקרך ובצאנך ואינך רק למעוטא שותפות דעכו"ם אתת, אבל שותפות דישראל דבר חיובא הוא לא, דכל ישראל נקראים בשאר יחיד מיי פרש"י שם (קל"ב. ד"ה למעוטא שותפות ושם עמוד ב' ד"ה ישראל) ואפי' לא מכר בשאר רבים שותפין ישראל בכלל ו"ש פשוט דאף דכתי לא החמוד בית רעך אין למעט בית של שותפין ישראלים. וכן ממה דכתי לא החמוד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך אע"ג דמשמע שורו וחמורו וגו' דבידי אין בשותפות לא, לא קאי למעט שותפות דישראל וכמש"כ.

ז) **ולא** זכיתי להבין מש"כ בעו"ת בנין זיון (סי"ח סי' ס"ב ד"ה ואם), דנראה מדבריו שבבין דכתי בממעטין מדגנך, מבבקרך ובצאנך ואינך, דיכך אין השותפות לא, כיון אפי' שותפות דישראל אם לא שבאחד הורה גם לשון רבים, הוא אלימא דהלכתא, ומהוך כך יצא לזון בדבר בחקירה אם להתיר להלות ברבית מפות שישראלים שותפין בה כיון דכתיב, את "כספך" לא תתן לו בנשך ומשמע כספך דיכך אין השותפין לא ע"ש. ובאמת זה אינו, דאלישע דרבנן דקיי"ל כותייהו אין למעט מכספך שותפות ישראל. ובאמת בעו"ת מכר"ש שיק (חיו"ד סי' קנ"ח ד"ה ולאחר) מזכיר הך דאת "כספך" לא התן לו בנשך לענין למעט שותפות של עכו"ם בלבד. ואע"ג גם בגד"ד לענין לא תחמוד אין מקום להתיר בשותפות של ישראל וכמש"כ.

ח) **גם** זולת זאת י"ל בגד"ד כי אין למעט שותפות ממלת רעך והוא עפ"י המבואר בעו"ת בבו"י (ח"מ סוסי קס"ו) דלמע"ג דכתי לא העשוק את רעך ולא הגזול, לא דרשינן רעך, דיכיך אין דרבים לא, דלמדבה ממרי המור פוסק וגזל דרבים משל יכיך ע"ש בהשינו על הבר בחר בעשק. ואע"פ כ"כ לגד"ד.

ט) **ומ"מ** מכתי אפשר לומר מדכתיב, ועבדו ואמתו ושורו וחמורו, משמע דיכי אין השותפות לא ולמעט עכ"פ שותפות דעכו"ם.

י) **ויותר** מזה יש מקום לדון להתיר שותפות עכו"ם בגד"ד, כי מבואר במ"מ (מלוה ל"ח בסופו) דישראל החומד מה של עכו"ם ודאי אינו עובר בלאו זה לא החמוד, דלא החמוד "רעך" כתי' דו' למעוטא עכו"ם ע"ש וכ"כ עוד כמה אחרונים והארכתי בזה לקמן (סי' מ"ח) ע"ש. ואע"פ שפרש"י (חולין קל"ב: סוד"ה ואיבעית) דמקרא דלמך

דכתי׳ בראשית הגז למעט לאן עכו״ם ממעטינן ממילא גם שותפות עכו״ם דכל בהמה יבהמה יש לעכו״ם חלק בה ולא קרינא בחדא מינייהו לאנך עש״ה. ועיי׳ בתוס׳ (שם ד״ה ואב״א) שחולקין על רש״י בזה, ומ״מ גם אינהו מודי דלמאן דדריש דגנך ולא דיגון עכו״ם, ע״כ קיימא הך סברא דאל״כ מנ״ל לרבנן דשותפות עכו״ם פוטר בראשית הגז ע״ש. וא״כ לפי״מ דקיי״ל (שו״ע יו״ד סי׳ של״א סעי׳ ד׳) דמרוח עכו״ם פוטר, גם לתוס׳ קיימת סברת רש״י הנ״ל.

מעתה כיון דישראל בשל עכו״ם אינו עובר בלא תחמוד, ממילא שגם במה דשייך לישראל ולעכו״ם בשותפות אינו עובר, דכיון שיש להעכו״ם חלק בו לא קרינא בי׳ בית רעך ולא עבדו ואמתו שורו וחמורו וכל כה״ג, אם לא שהוא דבר שחולקין אותו במדה דומיא דדגנך הנזכר בפרש״י הנ״ל, דאז שפיר י״ל דשייך לא תחמוד בחלקו של הישראל.

העולה להלכה: א) חומד במה ששייך לשני שותפים ישראלים, עובר משום לא תחמוד (אות ב׳). — ב) חומד במה שישראל ועכו״ם שותפים בו, אין בו משום לא תחמוד (אות ה׳ ו׳) ועי׳ בפנים. — ג) כספם של שותפים ישראלים פשוט שאסור להלוות ברבית (אות ג׳).

סימן מז

דין לא תחמוד בשני שותפים כשאחד מהם חומד בחלק חבירו.

נסתפקתי בשנים שיש להם בית או שדה או איזה שהוא חפץ בשותפות, אם מותר לאחד מהם לפלור בחבירו שימכור לו חלקו בבית בשדה או בחפץ שהוא שותף עמו בו, דלא נאמרה לאו דלא תחמוד ודלא תתאוה רק בחומד ומתאוה דבר השייך לחבירו ולו אין חלק בו אבל יש לו חלק בו כשותף לא, כי אז אין הוא חומד ומתאוה אלא את שלו שהרי בכל משהו שבאותו בית שדה או חפץ יש לו חלק וקנין ורוצה שזה יהי׳ שייך לו לבדו, או דילמא לא שנא דמכל מקום הוא חומד במה ששייך לחבירו ואסור.

א) **בהשקפה** ראשונה אמרתי, שאם בית, שדה או חפץ שישראל ועכו״ם שותפים בו, אין בו משום לא תחמוד ולא תתאוה לפי שאינו מיוחד לישראל שהוא רעך, עיי׳ לעיל (סימן הקודם), א״כ גם בזה לא שייך איסורא שהרי אינו מיוחד למי שאסור לו לחמוד ולהתאות את שלו. דמה לי אם בחליו לא שייך לא תחמוד לפי שהוא רכושו של נכרי ומה לי אם בחליו אינו שייך לא תחמוד לפי שהוא רכושו של זה שחומדו, ואינו חומד אלא בשלו. — ומ״מ אין זה מוכרח, די״ל כיון שאין לעכו״ם חלק בו שייך בו לשון „רעך" „שורו" „שדהו", אף שאין כולו של חבירו.

ב) **אחר** זמן רב מצאתי בשו״ת משפטים ישרים (ח״א סי׳ ס״ט) שנסתפק בשותף התובע דינא דגוד או אגוד אם עובר על לא תחמוד וכ׳ דנראה שאינו עובר דחז״ל לא יחזיקו ידי עוברי עבירה. ויש לחלק בין אם תובע משום נחת רוח לשפות שלום או מחמדה והרוב לי שלעולם אינו עובר.

וממילא נראה לי בקרקע של שותפים והשתדל השותף לקחת חלק השותף דאין בו לא תחמוד כלל וצל״ע כעת עכ״ל. — ובמחכ״ת כי רב הוא לענ״ד דינא דגוד או אגוד אין ענינו ללאו דלא תחמוד כלל. דלא שייך לא תחמוד רק אם כל מגמתו שביתו, שדהו או חפצו של חבירו יבא לרשותו ולשם כך הוא משתדל עם חבירו ומפציר בו שימכרנו לו, משא״כ במשתדל עם חבירו ומפציר בו שיברור באחת מן השתים דהיינו או שחבירו יקנה ממנו החפץ שבידו או שחבירו ימכור לו חפץ שברשותו דומיא דגוד או אגוד השייך בשותפים, אין בזה משום לא תחמוד. שהרי נראה בעליל שהוא אינו חומד בשל חבירו, שהרי אם חבירו יתרצה לקנות החפץ שביד המפציר אז אין הוא רוצה לקנות כלל מה שביד חבירו, וזה ברור לענ״ד.

ובכל כה״ג נלענ״ד פשוט בס״ד דגם בשני בני אדם שאינם שותפים לא שייך לאו דלא תחמוד וכגון בעובדא, בשנים שיש לכל אחד משאית להובלת חפצים ומטענים והם בעירה קטנה שאין בה די עבודה להספיק לפרנסת שניהם, מותר לאחד מהם להפציר בחבירו שימכור לו המשאית שלו והוא בעצמו יסע עם האחת וישכור לו נהג לנסוע עם השני׳ או שהלה יקנה ממנו את המשאית שלו, כי כאשר שתי המשאיות יהיו שייכות לאחד מהם יספיק זה לו לפרנסה והשני שימכור המשאית שלו יחפש לו פרנסה אחרת. דכיון שהוא אינו רוצה דוקא לקנות המשאית של חבירו, אלא או לקנות את של חבירו או למכור את שלו, אין בזה שמץ של לא תחמוד ולא תתאוה. וזה דין דגוד או אגוד שהתירו ברור.

ברם מסוף דברי המשפטים ישרים נראה דמסתבר לי׳ דגם בלי גוד או אגוד לא שייך לא תחמוד בשותף המפציר בשיתף חבירו למכור לו חלקו שיש לו בקרקע שיש להם בשותפות דבין שיתף לחבירו לא שייך לא תחמוד בנכסים המשותפים להם. — ואמנם ראיתי בשו״ת בית שלמה (חיו״ד ח״ב סוסי׳ ר״ט) שכ׳ דלא תחמוד ודאי רק לישראל נאמר ולא בשל נכרי ע״כ. וע״ש בהגה מבן המחבר שמעיר ע״ז מחולין (ל״ט:) דא״ל ר״א ברדר״א לר״א, לר״א יהיב לי׳ זוזא לעבח ישראל מאי, א״ל חזינן אי אינש אלמא הוא דלא מצי מדחי לי׳ אסור ואי לאו א״ל רישך והר. ופרש״י (ד״ה אי לא) ואע״ג דקיי״ל מעות העכו״ם קונות ויש לו חלק בו מיהו ישראל כי שחיט מסלק לי׳ לעכו״ם ואינו נעשה שלוחו דא״ל לא לעותי שתפתיך ע״כ. וקשה ממש״כ הטור חו״מ סי׳ ר״ז בשם רש״י דבמטלטלין לא מהני גילוי דעת, אלא ש״מ דשאני לגבי עכו״ם כיון דבנותן לו המעות בחזרה מותר ליקח ממנו החפץ דאין בו רק משום לא תחמוד דל״ש בנכרי עכת״ד ע״ש. ואי בחומד אחד מן השותפים בחלק חבירו לא שייך לא תחמוד, אין ראי׳ משם דל״ש לא תחמוד בשל נכרי כיון דבשותפים מיירא דאפי׳ בשל ישראל ל״ש בהו לא תחמוד, א״ו דלא עלה על דעתו כלל לפטור שותף החומד בחלק שותפו מלאו דלא תחמוד.

העולה להלכה: א) שני ישראלים שותפים ואחד מהם מפציר בחבירו שימכור לו חלקו בשותפות, ל״ע אם שייך בזה לאו דלא תחמוד (אות א׳ ב׳). — ב) מפציר בחבירו שימכור לו חפץ שבידו ואם לאו אז יקנה חבירו ממנו החפץ שברשותו, אין בזה משום לא תחמוד (אות ב׳).

סימן מח

דין לא תחמוד בישראל החומד בדבר השייך לנכרי.

א) **בשו"ע** כתב החינוך (תו"ח סי' ת"מ בקונט"א אות י"ח) כי ז"ל, דגזלת הנכרי אין בה איסור מה"ת והכוין לגזלו ממש על מנת שלא להחזיר דמי הגזילה אבל אם הוא רוצה לשלם לו דמיו אינו עובר משום לא תגזול אלא משום לא תחמוד וכו' וכיון דגבי לא החמוד כתיב רעך אין איסור בשל נכרי וכו' עכ"ל. ורלחיתי בשו"ת חבני נזר (תו"מ סי' מ"ד אות ד') שכ' דדברי כתב כם רק במעלטלין שבישראל נמי קונה אותו לעניין תוספין ושרשותי קלי, לכן נוהו לדיכה איסור קונה אותו להיות שלו לגמרי, אבל קרקע לחיכה נגזלת ולכתי ברשותי דגוי קלי אין יכול להקרקע אלא דמי הגוי וגם במעלטלין י"ש דכיון שאינו משלם המעות תיכף ודאי עובר אלא תגזול לחפי שואל אלא מדעת גזלן הוי ופ"ש משי"כ שזכ. וכ"כ עוד שם (סי' שכ"ב אות י') דגוזל מגוי ע"מ לשלם לאחר זמן אסור דאחשב גזל, אך במשלם תיכף לו מזומן בידו להתו תיכף לא חשיב גזל.

ב) **ואמנם** רלחיתי שם המקנה להגאון בעל הפלא"ה (קונט"א לסי' כ"א סעי' ו' ד"ה אם שם בהג"ה) שדעתו ממש כדעת הגאון בעל ההגיה הנ"ל שכ' שם, שגוזל מעכו"ם ודאתו ליתן דמיו אין בו לא משום לאו דלא תגזול כיון שדעתו ליתן דמיו ולא משום לא תחמוד דאלא החמוד כתוב מפורש בית רעך וכל אשר לרעך ועכו"ם ההמעט מרעך מש"ה נאורך. גם בשואל ומשיב (קמא ח"א סוסי קכ"ו) מבואר דמעכו"ם כל דיכא דמי לא שייך לא החמוד, דאלא החמוד, רעך כתיב ועכו"ם הינו בכלל ופ"ש שכ' עוה, יהוה בעל לוחה וחת"כ רלה להה מכר ומתן וכבר נתחייבו מעת שבא עלי ע"כ פ"ש. ומשמע דאתו שאם כי רוצה ליתן בשעה שבא עלי לף שלא נתן עדיין הינו חייב משום גזל. וכ"כ גם בשו"ת בית שלמה (חיו"ד ח"ב סוסי ר"ע) שכ' לאף שרלחה לגזול הפרה מהנכרי ואאלם דמים אין בזה איסורא לכ"ע כמש"כ הגמהר"ן אלא התמוד רק לישראל נאמר ולא בשל נכרי ופ"ש דמיירא שגילחה בכסף לנכרי רק לאחר זמן. ופיי קונטי קול יהודא, שנדפס סוף ספר שו"ת מהרש"ג ח"ב (סי' כ' ד"ה הרביעית) שאשאל בגוי שקנה את החמן ואלא בא מיד אחר הפסח ואישראל נרייך להחמן וכי על יסוד דברי הגאון בעל ההגיה הנ"ל, שמותר לישראל ליקח מן החמן בלי ידיעת המכו"ם כיון שדעת הישראל לשלם לנכרי מה שיקח ואין כאן משום גזל, ולא תחמוד ל"ש בנכרי פ"ש. — ופיי עוד מזה לקמן (אות ח' בי).

ג) **והנלענ"ד** בדעת גאונים אלו דס"ל, דנכי דגם שואל שלא מדעת גזלן הוא, היינו בשל ישראל אבל שואל שלא מדעת בחפלי ונכסי עכו"ם לא הוי גזלן. והוא, דמבואר במג"א (סי' תפ"ד סק"ב) כי כמהרי"ל לא כי משתמש במצוות של עכו"ם כי אם בפסח וכן מ"כ בשם מהר"ם להוי גזיבה המכו"ם דשואל שלא מדעת גזלן הוי פ"ש. והוא כדעת הגאון בחבני נזר דגם בשל עכו"ם שואל שלא מדעת גזל הוא. לאאמש בחק יעקב (שם סק"ד) חולק על המג"א ומוכיח מן הש"ס שמותר להשתמש במצוותיהם של עכו"ם ושגם המהרי"ל רק משום גזיבה דעת חושש פ"ש. וכ"כ גם בשו"ת הרב שם (סעי' ו'). ועיי' טו"ז (יו"ד סי' ק"כ סקו"ל) שכ' ג"כ להתיר ושכן רלחה בקהלות גדולות משתמשים במצוות של עכו"ם לגוי סוכה ומשחילין לותם גם לאחרים פ"ש. ואין לחוש למנהג כלום. וזה דעת הגאון בעל החניה והגאונים שהזכרתי (לות ב').

עוד נלענ"ד בישוב דעת גאונים הנ"ל שפ"מ **לחיתה** (ב"מ ס"ל :) לא תגזבו על מנת למיקט לא תגזבו פ"מ לשלם תשלומי כפל. פ"כ. ורלחיתי שם מנחה חינוך (מצוה רכ"ד אות ג') שכ' שכן נה בודאי לינו חייב בפ"מ למיקט וכו' כי התורה לא אסרה אלא אלו מדין גזל שב"ש מצוה על זה שיהיו ממון הבירו אבל פ"ז בודאי לינו מצוה ולא מיבעיא שאם גזל לעכו"ם פ"מ למיקט אלא אפי' בגזל לישראל פ"ש. — לפי"ז בודאי גם אם גזל עכו"ם אסור, מ"מ גזל פ"מ למיקט ופ"מ לשלם למיו, דמוהר לעכו"ם בשל ישראל כ"כ לישראל בשל עכו"ם. אלא מסתבר שיהא ישראל אסור בשל עכו"ם מידי לעכו"ם מוהר בשל ישראל. וכעין למבואר בשו"ת הרב שם (סי' רכ"ז סעי' כ"ו) ובטור שם שאם יהא כח עכו"ם חמור משל ישראל ופ"ש בדריסה (לות ל"ו). וכן מלינו כ"מ שישראל בשל עכו"ם פעור ועכו"ם בשל ישראל חייב ואלא מלינו בהיפך, וכחבתי מזה במקו"א ואכ"מ.

גם בלא"כ הרי גזיבת עכו"ם לינו מבואר וילפינן לה מגזל עכו"ם. וגזל עכו"ם לאסור יליף לה ר"ש (ב"ק קי"ג סופ"ק) מדכתיב, לאחרי נמכר גאולה תהיה לו, שלא ימכנו ויגלה, ור"ל דריש לה בתס (שם עמוד ב') מדכתיב ואכלת את כל העמים וגו' פ"ש. ואין ללמוד מדרשות אלה רק גזל גמור ומוהלא לכוינו גזל שלא פ"מ להחזירו ואלא פ"מ לשלם דמו, אבל גזל פ"מ למיקט ופ"מ לשלם דמו לא. וממילא דכ"כ בגיזבת עכו"ם, דמגזילת עכו"ם ילפינן לה.

גם להמבו"י (קמא חיו"ד סי' פ"ז) שחולק על כש"ך (חו"מ סי' שי"ח סק"ב) וס"ל דאוקמא בגזל עכו"ם פליגי ומשום דשלא לגזילה כתי רעך, אבל לאו דגזיבה שלא כתי בי רעך ס"ל לכו"ע מודו לגזיבת עכו"ם לאסורה מכ"ת פ"ש, מוכרח עכ"פ דגזילה אף לאסורה ג"כ אפי' פ"מ למיקט ופ"מ לשלם, מ"מ בגוזל מעכו"ם פ"מ למיקט ופ"מ לשלם אינו עובר. וגם בגזיבה בכ"ג מסתבר דאינו עובר וכמש"כ.

והמג"א בדעת המהרי"ל אפשר דס"ל דאחר דילפינן גזל עכו"ם מקרא כגזל לעיל (ד"ה גם בלא"כ) אמרי לאהדדי קרא לגזל עכו"ם לאיסורא קמא שלא תגזול וכל לאאסור בשל ישראל גלי קרא לאאסור גם בשל עכו"ם, לכן גם שואל שלא מדעת וכן פ"מ למיקט אסור בשל עכו"ם כמו בשל ישראל. וכזה כי גם בשו"ת עמודי אש (חיוכנסטיין, סי' כ"ח אות ל"ד) לעניני פ"ש. — ברם אין כן דעת הפוסקים האחרונים פיי שו"ת חת"ל (סי' כ"ו) שו"ת נוב"י (קמא, חיו"ד סי' פ"ח) ושוד לאחרונים.

ד) **מעתה** דברי הגאונים הסוברים דהגוזל מעכו"ם של דעת להת לו דמיו לאחר זמן אין בו משום לא תגזול מבואר. שהרי גוזל אפן מעכו"ם ונותן לו דמיו תיכף גם להאאני מזה לא חשיב גזל כמפורש בדבריו שהאתקאי (אות ל'), וא"כ כ"כ גוזל על מנת להת דמיו לאחר זמן, שהרי בגזל עכו"ם לזמן אין בו משום גזל.

ולא במעלטלי בלבד חלה גם במקרקעי דינא הכי. עיי' גמי (ב"ב ט"ז), דרש רבא מאי דכתי' ברכת ה' היא תעשיר וגו' מלמד שהבי' גוזל שדה מיתומים ומשביחה ומחזירה להן ע"כ. וכי מלה בפי' יד כרמה (שם לוח קל"ט), והבי מילי בחומות העולם אבל ליסראל כה"ג לאו מעליותא היא דגרסינן בפי' ליהב נפק, לת תגנוב על מנת לשלם השלומי ד' וכי' עכ"ל. כרי כי רבינו הרמ"ה כבר קדמו להמג"א בעיקר דינו שהעתקתי בשמו לעיל (לוח ג'), חלה שמדברי הרמ"ה נלמוד עוד לעכו"ם מותר גם לגזול קרקע ואפי' ליסראל בשכונתו מעיקרא להחזירה לו להה זמן. ואפש"י בקרקע היה נגזלת ואכתי נרשותי דמרע קמע קלי בקושי' בהבני נר שהזכרתי (לוח ח'), אפי"ה מותר לעכו"ם לגוזלה ולעשות בה כבשלו כל שמעיקרא דעתו להחזירה לבעליו לאחר זמן.

כן נלמד מדבריו דמעלטלין אפי' גזלם על מנת להחזיר רק דמיהם ולא את המעלטלין שגזל בעלמם ג"כ שפיר דמי, שהרי על מנת לשלם ד' וה', דהיינו עבדו ומכרו שלחינו מחזיר בגניבה בעין ואפי"ה רק ליסראל אסור אבל לעכו"ם שרי.

ומדהשוה הרמ"ה גזל לגניבה, מוכח דס"ל שגם בגזלה שייך חיסורא דעל מנת למיקם דאי לא"ה לא הוי מקשה מידי. והיא רלי' לדעת הש"ך (חו"מ סי' שנ"ט סק"ג). ובזה נודלי מוכח ליסראל בשל עכו"ם ליכא חיסורא כמש"כ לעיל (לוח ג').

כ) גלמוד מזה דלף דמבואר בשו"ע (חו"מ סי' שמ"ח סעי' ל') דאסור לגנוב אפי' דרך שחוק ואפי' ס"ת להחזיר לו כדי לשלם השלומי כפל וכו' ומבואר שם (סעי' ג') כל הגונב אפי' שוה פרוטה מובר על לאו דלא תגנובו וכו' אחד הגונב ממון יסראל או הגונב ממון של עכו"ם ש"ל, ס"כ נ"ל דהך דאסור לגנוב ממון עכו"ם לא קאי על המבואר (סעי' ל') דאפי' לגנוב ס"ת להחזיר ולשלם השלומי כפל אסור, דזה היינו אסור רק בשל יסראל.

ו) וכן כותב גם לענין גזל, דמבואר בשו"ע (חו"מ סי' שנ"ט סעי' ל') דאסור לגזול דין מיסראל ודין מעכו"ם, ומוד שם (סעי' כ') אפי' הלוקח בשלה שלא מדעת הבעלים נקרע גזלן ס"כ. על כרחך דהך דלוקח בשלה שלא מדעת הבעלים לא קאי רק על גזל יסראל. שהרי בעכו"ם אפי' מתכוון לגוזלו ולהחזירו לו לאחר זמן אין כאן מקום לא לגזול, דגם שייך בעכו"ם רק גזל מוחלט ולא גזל לזמן, מכש"כ כשמעיקרא היינו נוטלו על דעת לגוזלו רק בחורת בשלה שלחינו טובר.

ז) יתר על כך, גם מש"כ בשו"ע שם (סעי' ג'), אסור לגזול אפי' ס"ת לשלם דבר יפה ממנו ס"ם, ס"כ לא מיירי רק ביסראל, דלחינו בעכו"ם, לדעת הגחומים שהזכרתי בודלי אף שחינו מחזיר החפץ שגזל חלה חפץ אחר ואפי' חינו מחזירו רק לאחר זמן אין חיסור בדבר כמו שאין חיסור בשלם כסף דמי החפץ לאחר זמן. — וגם להגחון בשל אבני נזר ס"ק לא מלי מיירי דין זה בעכו"ם, רק בשלם דבר היפה לאחר זמן, דאילו משלם תיכף גם לדידי' לא שייך בעכו"ם גזל בזה. אבל ביסראל אפי' משלם דבר היפה ממנו תיכף ג"כ עובר.

ח) ולעצם הענין דיסראל בשל עכו"ם חינו בלא תחמוד כמבואר לעיל (לוח ה' ג') כן מלאתי מבואר גם בשו"ת (מלוה ל"ח בסופו) דרשך גם למעט עכו"ם בכל"ם בש"ס. וכ"כ עוד שם (מלוה תע"ז) לענין לא התאוה, דיסראל בהתאוה מה שביד עכו"ם חינו עובר דרשך כחיב. וכן מבואר גם בשו"ת מהנה חיים (ח"ב החו"מ סי' ל"ב) מכ"ע גופה דרשך כהיב. ועיי' עוד שם (סי' ל"ג לוח ו') מזה. וכ"כ גם בפי' הגחון מלבי"ם (שמות כ', י"ג—י"ד) דלא התחמד לחינו נוהג בל"ל דכהיב רשך ס"ם.

ט) אבל הפרמ"ג (חו"מ סי' הרי"ד מש"ז סוסק"ח) מצחיר בל"ש שיך לא התחמד בשל עכו"ם. ועיי' פ"ת (חו"מ סי' שנ"ט סק"ש) שמעתיק דבריו סתמא. וגלע"ד לתף דכתי' רשך מספק"ל להפרמ"ג דלולי לא ממעטינן מרשך רק הקדש לגבל לא עכו"ם. עיי' ב"ק (ל"ח ש"ש) למרי ממנפ"ש מי רשכו דוקא לכנעני כי נגה דיסראל נמי ליפמר ולי רשכו לאו דוקא לפי דיסראל כי נגה לכנעני נהייב, ומ"ש בשמ"ק (ד"ה מה נפשך) שמקשה והא פשיטא דרשכו דוקא מדמיעט הקדש והי', י"ל כ"מ לענין הקדש לחינו בכלל רשכו לגבל עכו"ם כיון דהדיוט הוא מקרי הוא בפיר רשכו וכ"ק מי רשכו לאו דוקא לענין עכו"ם לחיתי בכלל רשכו מכ"ל חכו ספיקו של הפרמ"ג בנד"ד. ומ"מ נודלי לא שכקינן פשיטותא דכל הנהו להרוויס מקמי ספיקא דהפרמ"ג.

י) ממש"כ (לוח ט') נלמד מכ"פ דבחומד בחפני הקדש נקדש כדים ומפליר בגזבר למוכרו לו שלא יפקע החפץ להולין ויתפס הכסף להקדש ומהלה לו בגזבר, שלין זה מצוה לא תחמוד לכו"ע. דהקדש נודלי ממעטינן מרשך גם להפרמ"ג וכמש"כ.

העולה להלכה: **ח)** יסראל בחומד כמה שצייך לעכו"ם לין בו מצוה לא תחמוד (לוח ה' כ' ח'). — **ט)** יסראל בגוזל חפני עכו"ם על דעת לשלם לו דמיו חפי' רק לאחר זמן, לין בו מצוה לישור גזל עכו"ם (לוח כ' ג' ז'). — **י)** גם יסראל בגוזל שדהו של עכו"ם על מנת להחזירו לו לאחר זמן נראה שלין בו מצוה גזל עכו"ם (לוח ה' ד'). — **יא)** לגנוב מעכו"ם דרך שחוק ועל מנת לשלם יותר, לין לישור (לוח כ').— **יב)** שומל שלא מדעת מעכו"ם, לא מצוה גזלן (לוח ו'). — **יג)** חומד בחפני הקדש בדק הבית, לין בו מצוה לא תחמוד לכו"ע (לוח י').

סימן מט

דין חומד שיהי' לו חפץ בחפצו של חברו, ומתאוה להיות עשיר כחברו, לענין לא תחמוד ולא תתאוה.

א) בס' דרך פקודיך (מליה ל"ח חלק כדיבור לוח ב') כי שלפני שם חומד שיהי' לו חפץ דוגמת חפץ של חברו ולינו חומד ליקח החפץ שיש להברו מידו טובר ג"כ בלא תחמוד ובוכיח לה מזוש"ק (פ' יתרו דף ל"ב.) דקלמר יכול לפילו תמודע דלורייתא לחבר וקלמר דלכן כתבה תורה פרטי בלא תחמוד, בית רשך שדהו וגו' שבם מילי דעלמא, אבל לורייתא לינו המודע תדיר בעשועים גנזי דחיי מרכא דיומין וכו'. וכרי המודע דלורייתא היינו שאם רואה בחבירו ביודע ליחב מסבת וחומד בידע גם הוא כמוהו, וכרי נראה הידיעה גם אבל

חברו, וא״כ כפרעי שאסרה תורה ע״כ אפי׳ כשאינו חומד חפץ חברו לקחתו ממנו רק חומד שיהי׳ לו חפץ כחפץ של חברו ג״כ עובר על לא תחמוד, וממילא מה שאמר שלמה הע״ה (משלי ו׳ כ״ה) אל תחמוד יפי׳ בלבבך, שאפי׳ לחמוד שיהי׳ לך אשה יפיפי׳ אחרת כמו אשתו של רעך אסור, אין זה איסור ניסף מדברי קבלה אלא הוא פי׳ הקרא דלא תחמוד אשת רעך ע״כ עש״ה.

ולא זכיתי להבין ד״ק דלפי פירושו חולק הזוה״ק על דרשות חז״ל המקובלית ונפסקות להלכה בספרי הפוסקים. ואם באמת חולק הזוה״ק על דרשות חז״ל במכילתא איך פוסק הוא ז״ל כזוה״ק נגד דרשת המכילתא שהעתיקוה כל הפוסקים ראשונים ואחרונים.

במכילתא (יתרו על הפסוק לא תחמוד) איתא, או אפילו חומד בדיבור ת״ל לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך, מה להלן עד שעושה מעשה אף כאן עד שעושה מעשה ע״כ. ופסקוה הרמב״ם (פ״א מה׳ גזילה ה״ט) הסמ״ג (לאוין קנ״ח) ספר הירא״ים (סי׳ קט״ו (רנ״ד)) סמ״ק (מצוה י״ט) וכ״ה בטור (חו״מ סי׳ שנ״ט) ובסמ״ע שם (סקי״ז) שאינו עובר בלאו עד שיקנה החפץ. ובכעין לימוד התורה שחומד שידע גם הוא במסכתא כמוהו א״א לצייר זה. — גם במכילתא דרשב״י (על הפסוק לא תחמוד) קתני יכול לא יאמר לואי עיני כעינו לואי שערי כשערו ת״ל שורו וחמורו עבדו ואמתו ביתו ושדהו, מה אלו מיוחדין דברים שאפשר להן לבא תחת ידיך וחבירך חסירן, אף אין לי אלא דבר שאפשר לו לבא תחת ידיך וחבירך חסירן ע״כ, הרי שצריך שע״י שיבא תחת ידיך שחברך חסירן דהיינו שיקח את שלו וכמבואר בפוסקים הנ״ל ודלא כס׳ דרך פקודיך דאף בחומד כעין של חבירו עובר.

ב) **ולולא** שאיני כדאי הי׳ נלענ״ד דהזוה״ק אינו חולק כלל על הברייתות שהזכרתי (אות א׳). והוא גם מוכרח שהרי במכילתא דר״ש בן יוחאי שהזכרתי מבואר, ת״ל שורו וחמורו וגו׳ מה אלו מיוחדין דברים שאפשר להן לבא תחת ידיך וחבירך חסירן וכו׳. עוד מבואר במכילתא דרשב״י תאוה בלב וכו׳ וחמוד במעשה וכן הוא אומר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך ע״כ ע״ש. ואי דעת הזוה״ק דאפי׳ חומד בלבד עובר נמצא דברי רשב״י סותרים אהדדי. יתר על כן הרי בזוה״ק פ׳ ואתחנן (דף רס״א ע״א) איתא א״ר יוסי וכו׳ חמידה דאי יכיל אזיל למיסב דילי׳ בגין ההיא חמידה דנקט אזיל למעבד עובדא וכו׳ עכ״ל. הרי דלא תחמוד היינו בעושה מעשה דוקא.

עוד יש לתמוה, למה לי פרעי, בית רעך שדהו ועבדו וגו׳ להתיר חמודא דאורייתא, לא לכתבי פרעי ונדע שהיא מותרת מקרא דלא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך דמיני׳ יליף במכילתא דרשב״י דהוי בעושה מעשה. גם יש לתמוה דבמכילתא דרשב״י דרש עוד, יכול לא יאמר לואי עיני כעינו לואי שערי כשערו ת״ל שורו וחמורו וגו׳ מה אלו מיוחדין דברים שאפשר להן לבא תחת ידיך וחבירך חסירן וכו׳, ע״כ. ותימה דאם מפרעי דשורו וחמורו וגו׳ נלמד דרק בחבירך חסירן דהיינו שלוקח את של חבירו שייך לא תחמוד, א״כ למ״ל לרשב״י לדרוש שם חמוד במעשה וכה״א לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך, הרי זה נלמד מפרעי דשורך וחמורך. ואם נאמר דהא דקאמר במכילתא, דברים שאפשר להן לבא תחת ידיך וחבירך חסירן, אין הכוונה שיעשה מעשה להביאן תחת ידו, אלא ר״ל, שהחימוד יהי׳ בדבר שאפשר לו לבוא תחת ידיך וחבירך חסירן ובחומד דבר כזה גם אם אין הדבר בא תחת ידו עובר. א״כ תקשה להיפך למ״ל פרעי להך דרשא תפק״ל מקרא דלא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך דבעינן מעשה שיקחם מחבירו כפי׳ הרמב״ם והפוסקים, משא״כ באומר לואי עיני כעינו שערי כשערי שאין כאן מעשה אינו עובר ופרעי למ״ל.

ג) **על** כן נראה דגם הזוה״ק בפ׳ יתרו אינו חולק על כל זה אלא, דאי לא הוי כתיבי פרעי, בית רעך, אשת רעך, עבדו ואמתו שורו וחמורו, רק הוי כתיב סתמא לא תחמוד, אז לא הי׳ אפשר לדרוש, או אפי׳ בדיבור ת״ל לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך, מה להלן עד שעושה מעשה אף כאן עד שעושה מעשה, כי אז בהכרח הוי אסור אפי׳ באינו עושה מעשה כאשר אבאר בס״ד.

דהכי איתא בזוה״ק פ׳ יתרו (דף צ״ג:) לא תרצח לא תנאף לא תגנוב, לא, פסקא טעמא בכל הני תלת — פי׳ שיש נגינה מפסקת דהיינו טפחא תחת מלת, לא, בהני שלשה כדי להפריד מלת לא, ממלת תרצח, תנאף, תגנב, להורות דפעמים תרצח דהיינו מיתת בי״ד, פעמים תנאף היינו באשתו להוליד זרע, פעמים תגנוב היינו דעת רבו בתורה ודעת רמאי כדי להוציא הדין לאורה. אבל, לא תענה ברעך עד שקר, הכא לא פסקא טעמא כלל, בגין דאסור הוא כלל וכלל. — פי׳ בלאו דלא תענה אין כאן נגינה מפסקת תחת מלת, לא, להפרידו ממלת תענה אדרבה הנגינה היא מרכא טפחא לחבר מלת, לא, אל מלת תענה, לפי שבאמת אסור לענות עד שקר לגמרי ואין לו היתר כלל. — שוב קתני, אוף הכי לא תחמוד, לא פסיק טעמא כלל, ואי תימא אפי׳ חמודא דאורייתא אסור כיון דלא פסיק טעמא. ת״ח בכלהו עבדת אורייתא כלל ובהאי עבדת פרע, בית רעך שדהו ועבדו וגו׳ בכל מילי דעלמא אבל אורייתא איהי חמודת תדיר שעשוכים גנזי דחיי ארכא דיומין בעלמא דין ובעלמא דאתי עכ״ל. — פי׳ גם בלא תחמוד אין נגינה מפסקת תחת מלת לא, ואולי תאמר בשביל כך, כי כל חמדה ואפילו חמדת התורה אסורה, להכי כתבה תורה פרעי, בית רעך שדהו ועבדו וגו׳ שהם מילי דעלמא להורות דדוקא מילי דעלמא אסור לחמוד אבל התורה אדרבה היא חמודת תדיר מותר לחומדה.

ובנדרים (ל״ז:) פליגי רב ור׳ יוחנן אי פיסוק טעמים דאורייתא אי דרבנן כדקאמר התם (ל״ז:) ולמ״ד שכר שימור מ״ט לא אמר שכר פיסוק טעמים, קסבר פיסוק טעמים דאורייתא הוא. וע״ש בר״ן (ל״ז. ד״ה ורבי יוחנן). ובשו״ת מנחת אלעזר (ח״ג סי׳ כ״ז) מוכיח באורך כי דעת הזוה״ק דפיסוק טעמים מהללמ״ס עש״ה. — מעתה לא תחמוד דלא פסיק טעמא כלל, אי לא הוי כתיבי פרעי בודאי הוי אסרינן כל מיני חימוד שבעולם ואפילו חמודא דאורייתא דלא הוי מילי דעלמא וגם אינו עושה מעשה, ולא הוי מצינן למילף מקרא דלא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך, מה להלן עד שעושה מעשה אף כאן עד שעושה מעשה, שהרי הללממ״ס גילתה ע״י נגינה המחברת מרכא טפחא דהכא כל מיני חמוד

לסורים ולפי חמודת דלוריהת שלין כלן מעשה וגם כיון מילי דשמיע.

אמנם אחר שכתבתי תורה פרעיס, ניח רפך שדהו ועבדו וגו' גילתה תורה דלא כל מיני חמדה לסורים רק דומיא דפרעי דכוי מילי דעלמא אבל חמודת דלורייהת שרי ומלוה. וכן המומר לוותי מיני כעיני שערי כשערו שהיו דומיא דפרעי שאפשר לכן לצא התת ידיך והבירך חסירן, לינו בכלל כחזרה. וכיון שכן, דלא כל מיני חמדה לסורים, שוב שפיר יליפינן מקרא דלא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך, מה להלן עד שיעשה מעשה אף כלן עד שיעשה מעשה, להורות דלפי מילי דעלמא היום דלא תחמוד עד שיעשה מעשה. וכן דרש לה בחמת רשב"י לכך דרשה במכילתא דר"ש בן יוחאי, תלוה בלב וכן הוא לומר כי תלוה נפשך ותמוד במעשה וכן הוא לומר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך ע"כ. ולכאי שפיר קאמר בזוכר פ' ותתחנן הל"ל (לוה ג') תמידה וכו' בגין דהיה תמידה דנקט לזיל למפצד טובדא, תלוה, לאו הכי דהא לפילו דלא יעקוט לוכחה למכך מהברי ע"כ, דזה מכוון ממש לדרשה רשב"י במכילתא דרשב"י שהזכרתי. כללעי"ד כפתור ופרח ליבר הדורים וכי' הגרלה עקוב למיסור שם"ה.

ד) **לפ"ז** ע"כ קרא דשלמה (משלי ו' כ"ה), אל תחמוד יפיך בלבבך וגו' שמשמעותו שלפי לחמוד שיהי לך לשם יפה יפה להרת כמו לשתו של רעך לסור, לאו פירושו של כלהוב לא תחמוד לשה רעך הוא, אלא ליסור נוסף מדברי קבלה. ודוקא בשלת רעך גם להוסיף ליסור אבל בשאר פרעי דכיינו בית רעך עבדו לשתו שורו והמורו וכל שאר מילי לינו לסור רק בחומד בשל חבירו ומפיור בו עד שילקחו ממנו וזה לשיר מכ"ת, אבל חומד שיהי לו בית יפה כשל חבירו וכל כה"ג לין זו ליסור לפי מדברי קבלה.

ראי' לדבר ממש"כ שם מגלת ספר (לחוין קנ"ח) דלחר שמניח שם גמ' דמס' גיטין (נ"ת.) מעשה בחדס לחד וכו' כ', דלחותו לית מעשה שהן טינו בחשת רבו עבר עלה משום לא תתלוה ומשום לא תחמוד יפיה בלבבך וכשהשה ועשה מעשה עבר בלא החמוד חשת רעך ע"כ. מבואר דלא תהמוד יפי בלבבך, דקאמר שלמה הרחקה נוספת מדברי קבלה היא ומיד כשהתלוה עובר ע"ז. וחילו על לא תחמוד דלורייהת הינו כובר עד שעשה מ"ש דשבד מעשה. — וזה לשון כס' דרך פקודיך כ"ל שכ' דקרא דשלמה פי' קרא דלא תחמוד הוא.

ה) **וראיתי** שם' תולדות שמואל (מלוה ל"ת סי' מ' לות ו') שמניח דברי ספר דרך פקודיך כ"ל (לות מ') ומתמה עליו שכרי להרשב"ד והסמ"ג בניון לקיחה של ליסור אלא גם להרמב"ם ושו"ע בניון ע"פ השתלות והפקרות וזה הינו שיך אלא בלוקח ממי שהינו רולה למכור, ולכן מפרש דהזוה"ק מיירי דמתלוה וחומד ללולב, תפילין, ציצית ושאר חפלים של חברו כדי לקיים בהם מלוה ממלות הבוש"ע וקאמר דמותר אפי' להשתדל ולהפליר בחבירו עד שיחרלה למכרו לו ע"ש. וכבר הוכחתי במקום אחר (עיי' סי' מ"ג) ברחיות ברורות דגם בחומד בחפץ חברו לקיים בו מלות ה' בלבד שיך לאו דלא תחמוד. גם קשיתו הינה קושי לעש"ד לחטו השתדלות והפקרה כהיבי בקרא לא תהמיד כתיב, אלא דמשמע דמי שחומד חוזר לחר לחבר ומשתדל להשיגו, ולכן משכח"ל שפיר גם בחומד שיכי לו הפץ כחפץ חברו והוא עושה השתדלויות וחוזר לחביו להשיגו דזה מורה ג"כ שהוא חומד בדבר, אבל קשה לשברת הרב דרך פקודיך מה שהקשיתי לעיל (לות מ'). ולעש"ד כפי הנכון בזוה"ק דקאי לגימוד התורה וכמש"כ בדרך פקודיך ועל דרך שכתבתי (לות ב' ג').

ו) **וכן** תמוהים לי דזה מה שהשיב לשולאו מרן הגאון מהרי"ח זלחנעפעלד זצ"ל וכיון לו נדפסה בס' שו"ת שלמת חיים (ח"ב סי' כ"ב, כ"ו, כ"ז), דהא דקאמר בגמ' (סנהדרין ע"ב.) מעשה בחדס לחד שהיו עיניו בשה טובה לחת והשלה לבו טיבת וכו' תעמוד לפניו ערומה ימות ואל העמוד לפניו ערומה, הספר עמו מלחורי הגדר ימות ואל הספר עמו מלחורי הגדר ופליגי שם לחורלאי אי לשה היום היהה או פנוי היהה ע"ש. וכ' מרן מהרי"ח זצ"ל, דפשוע דלמ"ד ל"ש היהה הוא טובר על לאו דלא תחמוד בין בהעמוד לפניו ערומה ובין בהספר עמו מלחורי הגדר ע"ש. ודבריס שלו נפלחים שהרי בין בהמד בה לקהתה ובין בהמד לרחותה ערומה או שהדבר עמו מלחורי הגדר והפליר בה עד שנשתה לו ועמדה לפניו ערומה והפרה עמו מלחורי הגדר, לם כי בודחי גדול הוא ויש זה ליסורי טובת משום לא תהורו וגו' ושוב, אבל מבוס לאו דלא תחמוד בודחי נרחה שלין כלן. שהרי הינו טובר על לא החמוד רק בשעשה מעשה שקונה בהפץ לבסוף והבירו מסירו דומיא דפרעי דכתיבי, וכמש"כ לעיל (לות מ').

ז) **בעמדי** זזה המהני גם על מש"כ בשי הגאון מלבי"ם (שמות כ' י"ג—י"ד), בדברות מחרונות הוסיף להזהיר על ההלוה שיהי עשיר כמוהו עכ"ל. וחב נגד דעת כל הפוסקים שהזכרתי (לות מ'), שהינו טובר על לא החמוד רק בחומד ומשתדל להשיג הפלי חבירו, וממילא גם לם לא ההלוה הוי ללאו בפני עלמו כשיטת הרמב"ם השוע"ה חו"מ (סי' שמ"ה סעי' י"ב) מ"מ הינו טובר אלא בשתלוה לחפני חברו וגמול בדעתו להשתדל עם הברו ולהפליר בו עד שיביא לת החפץ בכוח כלשר הארכתי שזה בשקו"ע (עיי' סי' מ"ג לות י'), אבל מחלוה שיהי עשיר ולא ע"י שיקח לת השייך לחבירו הין כלן משום לא תתלוה.

ח) **ואפשר** כי הדרך פקודיך, הגרי"ח זוננפלד וכן במלבי"ם פירשו כח דקחני במכילתא, לא תחמוד כסף וזהב וכו' אף כלן עד שיעשה מעשה, היינו מעשה השתדלות להשיג הדבר שמתלוה לו אבל ל"ל מעשה קנין וכן כח דקאמר במכילתא דרשב"י, אף הין לי אלא דבר שאפשר לו לצא תחת ידיך והבירך הסירן, ר"ל שיחמוד הפן שאפשר לו לצא תח"י והבירך הסירן, אבל בחמת ל"ל שיצא התי"י כלל כשכר לעיל (לות ב' ד"ה ואם). ולכן בחומד שיהי לו הפן דוגמת הפן של חברו ועושה השתדלות להשיג הפן כזה, וכן בחומד לרחותה ערומה לו שהספר עמו מלחורי הגדר ועושה מעשה השתדלות לכך הרי הוא טובר אלא החמוד. — וממילא כ"ש בשתלוה להיות עשיר כחבירו והושב למלא השתדלות הין להגיע לידי כך טובר על לאו דלא תתלוה גם לם לא מעשה שום מעשה להשיג הדבר.

ומ"מ מלשון הרמב"ם והשו"ע שכתבו, והפליר בו עד שילקחו ממנו הר"ז טובר אלא החמוד, וכ"כ כל הפוסקים

שהזכרתי לעיל (אות א׳) מבואר להדיא שאינו עובר בלא תחמוד רק בעשה מעשה שלקח מחבירו את החפץ שחמד בו. וממילא שה״ה שאינו עובר בלא תתאוה אלא במתאוה לחפצי חבירו וגמר בלבו להשתדל להשיג חפץ ההוא וכמש״כ (אות ז׳).

העולה להלכה: א) חומד שיהי׳ לו חפץ כחפץ של חברו, לדעת רובם המכריע של פוסקים אין בזה אפי׳ איסור דרבנן (אות א׳ ד׳ ח׳). — ב) חומד שיהי׳ לו אשה יפה כאשתו של חבירו יש בו איסור מדברי קבלה (אות ד׳). — ג) חומד באשת איש שתספר עמו מאחורי הגדר או לראותה ערומה אפי׳ עשה השתדלות, אם כי גדול עונו אין בו משום לא תחמוד לדעת רובם המכריע של הפוסקים (אות ו׳ ח׳). — ד) מתאוה להיות עשיר כחבירו, אין בו משום לא תתאוה (אות ז׳ ח׳).

סימן נ

דין לפני עור במוכר שנתרצה למכור ללוקח העובר בלא תחמוד.

אחדשה״ט וש״ת עיינתי בשאלתו, במי שמשתדל עם חברו ומפציר בו למכור לו חפץ שאינו עומד למכירה עד שנתרצה המוכר ומכרו לו, דבזה עובר הלוקח בלאו דלא תחמוד ובלאו דלא תתאוה כמבואר בשו״ע חו״מ (סי׳ שנ״ט סעי׳ י—י״ב), אם גם המוכר עובר בזה על לאו דלפני עור, וממילא דבכה״ג אסור לבעל החפץ שימכרנו למי שהפציר בו אף אם הלה יציע לו לבסוף עבור חפץ ההוא סכום כסף שהמוכר הי׳ מוכן למכרו לו בעדו בלב שמח, או דילמא לא שייך בזה לאו דלפני עור עכת״ד.

א) **כבר** נסתפק בזה בשו״ת שערי דעה (ח״א סי׳ קמ״ט) ובסוף דבריו דעתו נוטה דשייך בזה לאו דלפנ״ע אלא שמסיים שעדיין צ״ע ע״ש. אמנם מדברי המנ״ח (מצוה ל״ה ד״ה והנה לאו) נלענ״ד מוכח דס״ל שאין המוכר עובר בזה בלא כלום. שהרי כ׳ דלכן בעבר הלוקח על לא תחמוד המקח קיים ולא אמרינן כל מה דאמר רחמנא לא תעביד אי עבד לא מהני, כי רק הלוקח עבד איסורא ולא המוכר ואפשר שהמוכר נתרצה לבסוף למכור בלב שלם ואי נימא לא מהני יהי׳ קנם גם למוכר והמוכר לא עבד איסורא על כן המכירה קיימת ע״כ ע״ש. ואי נימא דבנתרצה המוכר למכור לו עבר גם הוא בלפני עור, א״כ הרי גם המוכר עבד איסורא וראוי גם הוא שנקנסנו, אלא ודאי דפשיטא לי׳ דהמוכר אינו עובר בלפנ״ע.

ב) **אבל** הדבר צריך ביאור דבאמת מדוע אין המוכר עובר בזה בלפנ״ע, והרי זה גרוע ממושיט כוס יין לנזיר ואבמה״ח לבן נח, דשם אם כי זה מושיטו לו אולי בכל זאת ימנע הנזיר משתית היין והב״נ מאכילת האבמה״ח, משא״כ בנד״ד הרי מיד כשימכור לו המוכר אותו חפץ עובר הלוקח בודאי בלאו דלא תחמוד, ובכה״ג מבואר באחרונים דגם בקאי בחד עיברא דנהרא איכא לפנ״ע דאורייתא עיי׳ שד״ח (כללים מערכת ו׳ כלל כ״ו סק״ה) מסדר חילוקים ושיעות (אות תפ״ה) וכן מצאתי בארוכה בשו״ת דברי מלכיאל (ח״א סי׳ ק״ג אות ו׳ ז׳) — והנה בשו״ת שערי דעה הנ״ל מצדד לומר דל״ש בזה לפנ״ע משום דהמוכר בלא״ה בידו למוכרו בכל עת ולכל מי שירצה ע״ש, ואינו מובן דמה בכך, מ״מ כשמוכרו לזה שהפציר בו ועובר הלוקח בלא תחמוד, הוא הכשילו והביאו לידי עון, שאילו לא הי׳ מוכרו לו לא הי׳ עובר על לא תחמוד.

ג) **ואפשר** לומר עפימש״כ אבא מארי הגאון זצוקללה״ה בספרו מסדר חילוקים ושיעות הנ״ל (אות תע״ו) משו״ת זקן אהרן (סי׳ פ״ח) דל״ש לפנ״ע רק קודם ההעא אבל בעבר כבר או עובר ועושה לא ע״כ. ובנד״ד הרי תרוייהו איתינהו שכבר עבר על לא תתאוה (כבחו״מ סי׳ שנ״ט סעי׳ י׳ י״ב) ובשעה שמפציר בו עושה ג״כ איסור כמפורש בהה״מ (פ״א מה׳ גזילה ה״ט) שכ׳ אבל ההשתדלות אשר השתדל כדי לרצותו הוא האיסור ונגמר בשעת המקח ע״ש. וגם להחולקים וס״ל דלא תתאוה ולא תחמוד חד לאו הוא ואינו עובר רק אחר שלקח החפץ, וא״כ לא עבר עדיין על לא תתאוה, מ״מ גם לדידהו פשיטא דאיכא איסורא גם לפני שהגיע החפץ לידו וכן מפורש בסמ״ק (סי׳ י״ט) שאף בלב אסור אך אינו נגמר להתחייב עד שיעשה מעשה ע״כ ע״ש. וכיון שכן ל״ש במכשיל חברו בלאו דלא תחמוד משום לפנ״ע, או משום שהמפצ״ר כבר עבר ועדיין הוא עובר ועושה, או משום שהוא עובר ועושה בלבד. ומכש״כ להמבואר במכילתא והעתיקוהו הפוסקים והשו״ע (שם סעי׳ י״א) שהחימוד מביא לידי גזל שאם לא ירצו הבעלים למכור וכו׳ יבא לידי גזל וכו׳ ע״כ. נמצא בנד״ד עבר כבר ועובר ועושה ועומד לעבור יותר אם לא ימכרנו לו. ואם כי אין הס׳ שו״ת זקן אהרן תח״י לעיין בהוכחותיו אם שייכים גם בנד״ד, כפי שכתבתי הדברים מסתברים שיש מקום בנד״ד לפוטרו מלאו דלפני עור במכש״כ.

והנני בזה ידידו מברכו בכל מילי דמיטב
ויגא יצ״ו, ל״ו למבנ״י ה׳ תש״ל

בצלאל שטרן

סימן נא

דין אם מותר לשלם רבית שנתחייב בה בערכאותיהם כדי שלא ימשכנו סחורות שבחנותו בערכאותיהם.

נשאלתי מבע״ב ירא וחרד על דבר ה׳ שנתבע למשפט בערכאותיהם ע״י יהודי פורק עול ויען הוא הנתבע איחר להופיע שם ניתן הפסק שלא בנוכחותו כי עליו לשלם כל סכום התביעה עם רבית כפי שנקצב שם, אם כי באמת אינו חייב כלום וגם בדיניהם הי׳ זוכה בדין אילו הי׳ מופיע בזמן הנקבע והי׳ ניתן לו האפשרות להגיד טענותיו. ועתה נפשו בשאלתו אם מותר לו לשלם הרבית, שאם לא ישלם הרבית גם אם ישלם את הסכום שנתחייב לשלמו בתור קרן יבואו מבית המשפט למשכן בחנותו סחורה בשויו של הרבית ואז יתפרסם זה בעתון המסחרי וזה יגרום להשמצת שמו וכתוצאה מכך להירום מסחרו כי בעלי בתי חרושת לא יתנו שוב אמון בו ולא יוכל לקבל סחורה בהקפה וגם רבים מקיניו יחדלו מלקנות ממנו מפני כך. ברם לעומת זה הוא מתירא מלהכשל ח״ו באיסור רבית, על כן שואל כהוגן איך יתנהג בזה.

לבאר דגם שבועתו מבררת, והרי השוו שבועה לעדות, וכל חילוקם מצד דמ"מ ל"ה חשוד.

ומשה"ק הקצוה"ח (צ"ב סק"א) על ר"י החסיד ממש"כ התוס' בב"ק (ק"ח ע"א ד"ה הרי) דמוכח שם דמי שנשבע לשקר לא נפסל מדאורייתא לשבועה אחרת, ע"ש בדבריו, והגרנ"ט לפי דרכו ר"ל דגם ר"י החסיד פוסל מדאורייתא רק לענין שאין מוסרין לו שבועה שיש לחוש שישבע לשקר, אבל אם נשבע, הוה שבועה, דלא בעינן שבועה המבררת, ורק מדרבנן פסול לגמרי דל"ה שבועה כלל, ולפי משנ"ת הא הוכחנו דשפיר בעינן שהשבועה תברר, וכן מוכח בבהגר"א (יו"ד קי"ט ס"ק כ"ב) דמה דחשוד אממונא חשוד אשבועה הוא דין חשד ולא רק דאין מוסרין שבועה, ע"ש, וע' רמב"ם (טוען פ"ב ה"ג) דמשמע כן.

ונראה דצ"ל לר"י החסיד דיפרש בב"ק שם על דרך הרשב"א שם דמיירי בנודע שעשה תשובה, ובכה"ג שפיר שייך ב' שבועות.

וע"ע מש"כ לעיל (ג' ע"ב ד"ה שם על).

בסה"ד דמה שהוא משלם ע"י עדים אין זה השבה מעליא דעל כרחו משלם וכו'. ובקצוה"ח (ל"ד סק"ב) הביא דברי הב"ח שחולק על הטור והרמ"א וס"ל דאם לא גזל אלא פעם אחת, סגי בכפיית ב"ד להשבה, וע"ש בקצות דמוכיח מהא דבמלקות קי"ל דכיון שלקה כשר לעדות ולשבועה דהו"ל כאחיך. ע"ש סעיף כ"ט. והקצות הוכיח מדברי התוס' נגד הב"ח. וצ"ב מה יענה על ראייתו, מ"ש ממלקות.

ובפשטות נראה, דשאני דין רשע מחמת חיוב מלקות מדין רשע דחמס, דבעבירה שיש עליה חיוב מלקות, פסולו מפני שהתורה קראו רשע, והיה אם בן הכות הרשע, וזה מצד שמעשה העבירה הזו קובעת עליו שם רשע, וכיון שנתכפר ע"י המלקות, שוב הוה כאחיך. אבל ברשע דחמס פסולו מצד החשד, כמבואר בקצוה"ח (נ"ב סק"א) וע' בקצות (מ"ו ס"ק י"ז) שמוכיח כן ממה דקי"ל שם דכל שטר שלא ראינו לפני שנעשה גזלן חייבין שזייף זמנו, ע"ש, לכן מבואר, דגם אם המעשה מתוקן ע"י החזרה, אבל החשד לא נתבטל עד שיעשה תשובה. ונראה דשוב נשאר עליו שם רשע דחמס.

אמנם אכתי יש להעיר, דהא באוכל נבלות לתאבון ג"כ נעשה רשע דחמס, ע' בסנהדרין (כ"ז ע"א) ושם רד"ה ה"ג. ובשו"ע (ל"ד סכ"ט) לא חילק בזה וכתב כל מי שנתחייב מלקות, כיון שלקה בב"ד חוזר לכשרותו אבל שאר פסולי עדות שהם פסולים משום ממון שחמסו או שגזלו אע"פ ששלמו צריכים תשובה והרי הם פסולים עד שיודע שחזרו בהם מדרכיהם הרעה. עכ"ל. ומשמע בהדיא דגם חייבי מלקות מחמת תאבון בכלל.

ואשר על כן נראה דשאני החזרת ממון מקבלת עונש, דהמחזיר הגזל, אם כי כבר אין כאן הלאו עי"ז שהחזיר, אבל אין כאן סיבה לתשובה מאחר שלא הפסיד ולא נתייסר עי"ז, ורק ביטל הגזלה, אבל מי שנלקה וסבל יסורים יש לחלות שמתחרט על מעשיו, וזה נתגלה בתורה בקרא דונקלה אחיך לעיניך, כיון שלקה נעשה כאחיך.

בענין לא תחמוד

א) ברמב"ם (גזלה פ"א ה"ט) כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, אע"פ שנתן לו דמים רבים עובר בלא תחמוד, ואין לוקין על לאו זה מפני שאי"ב מעשה ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד כענין שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך חימוד שיש בו מעשה. עכ"ל. וע"ש בראב"ד ובמ"מ.

והמ"מ כתב ואע"ג דאמר רבא כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני מידי, והאי דלקי דעבר אהורמנא דמלכא, הרי הוא כעין גזל צמר ועשה ממנו בגד שאינו משלם אלא כשעת הגזלה וקנה הדבר בשנוי כדאיתא התם, אף כאן קנה בדמים. וצ"ע, הא על שנוי איכא גזה"כ, כדאיתא בהדיא בתמורה (ו' ע"א) שאני התם דאמר קרא אשר גזל. וכבר תמה המנ"ח (ל"ח).

ב) ונראה דכונת המ"מ עפ"י המבואר ברמב"ם (שם הי"ב) הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד, והקונה דבר שהתאוה בהפצר שהפציר בבעלים או בבקשה מהן עובר בשני לאוין, לכך נאמר לא תחמוד ולא תתאוה, ואם גזל עבר בשלשה לאוין, עכ"ל. ולפ"ז נראה, דמאחר שבכל גזלה עובר גם בלא תחמד, א"כ כשם שנתגלה בקרא דכאשר גזל, דאע"פ שקנינו מחמת מעשה הקנין במעשה הגזלה, אמרינן בזה אי עביד מהני, ה"ה נתגלה בזה גופי' גם לענין החמדה דאי עביד מהני, דהא לעולם גם חמדה איכא ומ"מ קנה, ולא מסתבר לומר דמהני רק לענין זה ששנוי קונה, אלא דבגזלה לא אמרינן דלא מהני, וכיון דיש כאן גם חמדה, הרי שפיר נתגלה בזה דגם ע"ז אמרינן דלא מהני.

ג) ובמנ"ח הקשה על מש"כ הרמב"ם דאין לוקין מפני שאי"ב מעשה, וכתב המ"מ ביישוב קושיית הראב"ד דהא עובר רק בלקח ע"י מעשה כמש"כ הרמב"ם בעצמו, דאין המעשה האיסור, מאחר שבסופו מכר לו מרצונו, אלא האיסור ההפצרה וההשתדלות, והק' מנ"ח הא גם בגזלה שלא נעשה מרצונו, עבר על לא תחמוד, ובזה איכא מעשה, וגם חיוב השבה, והול"ל דלפעמים הפטור משום דניתן לתשלומין.

ונראה דלק"מ, דגם באופן שגזל ולא שילם אין האיסור דחמדה בעצם מעשה הגזלה, אלא בהחמדה, דמידת החמדה באופן שהביא לידי מעשה, בין בהפצרה למכור ובין במעשה גזלה, דרגה זו של חמדה נאסרה בלאו זה, ר"ל כל השתדלות להגיע לזה שיקח החפץ, אבל לא עצם הקנין של החפץ, לכן לעולם ליכא מעשה חמדה, וגם לא ניתן להשבון כלל, דזה שלקח אינו אלא גלוי מילתא ותנאי בחמדה שבאופן שבא לידי מעשה עובר בלאו, ודוק היטב.

ד) ומיהו לפ"ז הרי קושיית מ"מ מהא דאי עביד לא מהני בלא"ה ל"ק, גם אילו לא נתגלה בקרא דשנוי קונה, דהא אין האיסור הלקיחה אלא זה תנאי וגלוי מילתא אחמדה דהיה במדה גדושה כזו שבא לידי מעשה, ומה שייך בזה אי עביד לא מהני. וגם במנ"ח שם לעיל כ' עד"ז על קו' המ"מ, וצ"ע מה הק' א"כ על הא דגזל, ומשמע דס"ל דבאופן שהפציר, והלקיחה ברצון, כה"ג האיסור ההפצרה, אבל בלקח ולא הפציר האיסור עצם הלקיחה, דהא זהו מה שגרם שקיבל החפץ, ושוב הקשה דיש מעשה.

ולפי משנ"ת לא המעשה הגורם הוה האיסור אלא חמדת לבו באופן שהביא לידי מעשה. על מידת החמדה כזו נאמר לא תחמוד, ודוק.

ה) ודעת המ"מ נראה, דאע"פ שלקיחת החפץ אינו אלא תנאי ולא עצם האיסור, ולכן מקרי אי"ב מעשה, מ"מ כיון דבלי לקיחה אינו עובר, ובזה נשלם תנאי האיסור, ג"ז בכלל אי עביד לא מהני דרצון התורה שלא ירויח ממה דעבר על איסור תורה וכל שבא לו ע"י האיסור לא מהני. ומ"מ צ"ע מנ"ל לומר כן, הא לכאו' שפיר י"ל דרק גוף האיסור לא מהני. וצ"ע.

וחזינן בדברי המ"מ דגם באופן שעי"ז שלא מהני לא מתוקן האיסור, דגם בלי קנין עובר כשנ"ת בגזלה, מ"מ שייך לא מהני, נגד יסוד המהרי"ט ורע"א, וכבר העיר המנ"ח דלמהרי"ט יש לתרץ קו' המ"מ.

רד"ה בפקדון פסול לעדות דמאי אישתמוטי איכא, הרי לא ניתן להוצאה, ובעין הוא, ואם אבד יטעון שאבד ויפטר, עכ"ל. וצ"ע, הא אם אבד יתכן שאבד בפשיעה ואינו רוצה לישבע לשקר ומשתמט. וע' לעיל (ד' ע"א רד"ה כשר) שכתב בהדיא נגד זה, דבאבד שייך אישתמוטי, ע"ש. וצ"ע. וצ"ל דרש"י רצה ליישב ההו"א דמיירי בלי עדות, וצ"ע מה הסברה.

ובעיקר דברי הגמ' י"ל דסד"א דלא תלינן בהשתמטות אא"כ שברור לנו שיש סיבה להשתמטות כגון במלוה, אבל באופן שאין מי שאמר שאבד, לא תלינן בזה לקולא להכשירו, דאין לפנינו לידת הספק לזה.

דף ו' ע"א

ותו הא דתני ר"ח שניהם נשבעין ונוטלין מבעה"ב נימא מגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא וכו'. הנה הגרע"א (ג' ע"ב ד"ה בא"ד וכן) ר"ל דכי היכי דלא חשיד אשבועתא לא חשיד אממונא, לכן אי"צ שבועה נגד עד אחד, מאחר דכיו"ב איכא חזקה שאינו גוזל, ולכן בנסכא דר' אבא דליכא חזקה זו נגד העד, שפיר נאמן העד ובזה אמרי משאיל"מ מדאורייתא, דנהי דאיכא חזקה שאינו גוזל, הא מ"מ אין זה נגד העד וכה"ג נאמן ע"א כשנים וחייב לשלם מה שחטף. וע' בית הלוי (ל"ז אות ה' ו') לפ"ז האידנא דחשיד אממונא טפי משבועה שוב חייב מדאורייתא לשלם.

ואין להקשות דאם נימא דיש חזקה שאינו גוזל כמו שאינו נשבע לשקר, הא הך חזקה שאינו גוזל יש ג"כ על התובע, וכיון דבודאי אחד משקר, שוב כל הספק מי מהם, וכיצד נוכל להכריע הספק עי"ז דבגוונא דשייך אישתמוטי, ע"י עדיפות טענת התובע הטילה התורה דין שבועה לחזק טענת הנתבע, אבל באופן די"ל חשיד אממונא חשיד אשבועתא, ולא עדיף בשבועה, ואיכא אומדנא שהתובע לא יגזול, שוב גם טענתו חזקה, ושוב א"א להוציא ממון. אמנם בסוגיין לכאו' מוכרח נגד הגרע"א, דהא בשניהם נשבעין ונוטלין, הרי בודאי אחד מהם משקר, וכיצד י"ל דאם חשיד אממונא חשיד אשבועתא הביאור, דכי היכי דלא חשיד אשבועתא לא חשיד אממונא, הא ודאי אחד משקר וכל הנדון מי זה, ובזה יש לחייב שבועה כי היכי דלפרוש. ובע"כ דלא מהני שבועה, דהחשוד לזה חשוד לזה. והנראה מוכח מזה דבודאי מודה רע"א דהביאור בחשיד אממונא חשיד אשבועתא הוא כפשוטו, דכי היכי דחשוד לזה חשוד לזה ובמידה שחשוד הוא לא מהני שבועה, ולשון הגמ' מוכיח כן, דלא נאמר מגו דלא חשיד אשבועה לא חשיד אממונא אלא מגו דחשיד וכו', ול"ש להשביע כיון שלא יועיל. אלא דס"ל דמכח הך סברה גופה י"ל ג"כ שאין לחשוד לממון, מאחר שכל אדם התורה האמינה לו כל זמן שלא גזל או נשבע לשקר, וא"כ גם בגוונא דאיכא דררא דשבועה, הא ראוי לאוקמי' אחזקה שאינו גוזל, כשם שנאמן אם נשבע. ולולא הך חזקה הול"ל משאיל"מ, עכ"פ לפי' א' בתוס' (ה. ד"ה שכנגדו), ולחזו"א (ט' ס"ג) גם לפי' ב'. וי"ל לפ"ז דרק במקום שיש חזקה פטרינן ליה, ולא בנסכא דר' אבא ולא האידנא.

ולפ"ז מבואר דבגוונא דחנוני על פנקסו דודאי אחד משקר ול"ש הך חזקה, אבל גם ל"ש להשביע, דלא מהני מידי, שפיר הקשה הש"ס דלא נשביע ולא ישלם.

תד"ה שבועה וכו' והנה בחומש (שמות כ"ב ז') פרש"י שנשבע שלא שלח יד, ע"ש בפרשת שומר חנם, ושם (כ"ב י') בפרשת שומר שכר כתב גם שלא פשע, וצ"ע. ולעיל (ה. רד"ה צריכים) כתב שבועה שלא שלח יד, ובד"ה ד' שומרים כתב גבי שומר חנם שנגנבה הימנו, ומשמע שזה עיקר השבועה, וצ"ע.

בענין תפיסת מטלטלין בחובו

א) רד"ה אביי וכו' שמא מלוה ישנה יש לו עליו ע"ז ומכיר בו ששכחה ויכפור בו והולך ותוקף בטליתו ונשבע שיש לו בה דמי חציה, וטלית זו שלו, דהא אפילו גלימא דעל כתפיה שעביד ליה, עכ"ל. חזינן בדברי רש"י דבע"ח שתפס לגוביינא מהני תפיסה. ומש"כ מכיר בו ששכחה ויכפור, נראה דכונתו ליישב אפי' למ"ד (ב"ק כ"ז ע"ב) דלא עביד איניש דינא לנפשיה, מ"מ מודה הוא במקום פסידא. ואמנם קי"ל עביד דינא לנפשיה, וי"ל דרצה לבאר לכו"ע או דס"ל דמה דעביד איניש דינא לנפשיה אינו

מאמר

לא תחמוד

פתיחה

א) בעשרת הדברות שכלל ישראל כולו שמעו בנבואה במעמד הר סיני, ומבואר ברש"י (משפטים כ"ד י"ב) שכל שש מאות ושלש עשרה מצות בכלל עשרת הדברות, והרי הם מצות יסוריות להרבה מצוות, ובהם נאמר בפרשת יתרו (כ' י"ד) לאו דלא תחמד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמרו וכל אשר לרעך, ובפרשת ואתחנן (ה' י"ח) ולא תחמד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך שדהו ועבדו ואמתו וכל אשר לרעך. ונצטוינו בזה על חמדה ותאוה, וראוי לברר מה נאסר בזה, וכיצד נוכל להשריש בלב קיום יסוד שנגד הטבע, שהרי אמרו במשנה (מכות כ"ג ע"ב) גזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן, הפורש מהן על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות, ונגד החמדה והתאוה הזו באה התורה לאסרה ולהרחיקה מלב בני ישראל, וכל הרוצה לקיים מה שמצווה, מוטל עליו לברר הגדרים ולהשתדל להגיע לשלמות קיום מצוותיו ורצונו ית', בין בגוף הלאו ובין בכללות ענין מידת החמדה.

בירור גדר האיסור

ב) כתב הרמב"ם (הלכות גזלה פ"א ה"ט) כל החומד וכו' כל דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביד עליו ברעים, והפציר בו עד שלקחו ממנו, אע"פ שנתן לו דמים רבים, הרי זה עובר בל"ת, שנאמר לא תחמד. ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה. ואין עובר על לאו זה עד שיקח וכו', עכ"ל. והראב"ד שם הקשה הא כן יש מעשה, מה שלקחו בסוף. אבל דעת הרמב"ם מבואר במגיד משנה דסובר שהאיסור על חמדת הלב, ע"ש, והביאור דמה דבעינן שיקח ממנו היינו ששיעור החמדה כל כך שהביא לידי מעשה, אבל האיסור החמדה, ולא המעשה.

ג) ובהלכה ב', כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו וכל כיו"ב משאר דברים שאפשר לו לקנותן ממנו, כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה, ונפתה לבו בדבר, עבר בל"ת, שנאמר לא תתאוה, ואין תאוה אלא בלב בלבד.

בהלכה יא, התאוה מביאה לידי חימוד, והחימוד מביא לידי גזל וכו'. יב. הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד, והקונה דבר שהתאוה בהפצר שהפציר בבעלים, או בבקשה מהן, עובר בשני לאוין וכו', ואם גזל עובר בשלשה לאוין. עכ"ל.

המתבאר מדברי הרמב"ם, שיש לאו בעצם תאות לבו על דברים ששייכים לחבירו ומיועדים לשימושו, וכבר עבר על איסור אם נמשך אחר דברים שאינם שלו ומעלה מחשבות שרוצה לעצמו. וגם לאו דלא תחמוד נאמר על חמדת הלב, ואע"פ שאינו עובר עליו אם לא הגיע לידי מעשה, מכל מקום העבירה בזה לא המעשה, אלא שגודל החמדה נמדדת בזה, שאם הפציר בחבירו עד שימכור לו או יתן לו, בשיעור גדול של החמדה שהביאה לזה, זהו השיעור של עבירת הלאו, ולכן הוה לאו שאין בו מעשה. (ע"ש השגת הראב"ן, ואבן האזל).

המפציר בחבירו ולוחצו

ד) בשערי תשובה (ג' מ"ג) הוזהרנו בזה, שלא להתעולל עלילות ברשע לקחת שדה וכרם וכל אשר לרעינו, גם כי נתן מכרם. והוזהרנו על מחשבת הדבר הרע הזה, שלא נסכים במחשבתנו לעשות, שנאמר לא תחמיד. ואם יכסוף אדם שימכור לו חברו שדה או כרם או אחד מחפציו, ולא יש את נפשו למכור, ואם יפצור בו ברוב דברי תחנונים יבוש להשיב פניו, אסור לפצור בו, כי זה כמו הכרח ואונס.

והחומד לקחת כל חפץ והוא איש נכבד, שאם ישאל שאלה, אור פניו לא יפילון, אסור לשאול מעם רעהו ניקח או מתת בלתי אם ידע כי נתון יתן לו בנפש חפצה, ולא ירע לבבו בתתו לו. עכ"ל.

ומשמע מדברי רבנו יונה ז"ל, כי גם אם יש כפק, שניא רוצה ואולי אינו מתרצה בלב שלם, גם זה כלול, שהרי כתב בלתי אם ניודע כי נתון יתן לו בנפש חפצה, ונראה לכאורה שזה גם כולל באופן שחבירו רוצה למכור את עצם החפץ, אבל לא במחיר שהקונה רוצה, והוא לוחץ עליו באופן שמתבייש לסרב לו, שהרי במחיר הזה אינו רוצה למכור כלל, ורק מצד הלחץ מתרצה, הרי זה כלול גם כן באיסור.

כיצד נעקרת החמדה מהלב

ח) האבן עזרא (יתרו כ' י"ד) כתב, אנשים רבים יתמהו על זאת המצוה, **איך יהיה אדם שלא יחמוד דבר יפה בלבו**, כל מה שהוא נחמד למראה עיניו. ואתה אתן לך משל, דע כי **איש כפרי** שיש לו דעת נכונה, **והוא ראה בת מלך** שהיא יפה, **לא יחמוד אותה בלבו וכו' כי ידע כי זה לא יתכן.** ואל תחשוב זה הכפרי שהוא כאחד מן המשוגעים שיתאוה שיהיה לו כנפים לעוף לשמים, ולא יתכן להיות וכו', ואמרו חכמים (מו"ק כ"ח ע"א) בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא. ובעבור זה, המשכיל לא יתאוה ולא יחמוד, ואחר שידע שאשת רעהו אסרה השם לו, יותר היא נשגבה בעיניו מבת מלך בלב הכפרי, על כן הוא ישמח בחלקו, ולא ישים אל לבו לחמוד ולהתאוות דבר שאינו שלו, כי ידע שהשם לא רצה לתת לו, לא יוכל לקחתו בכחו ובמחשבתו ותחבולותיו, על כן יבטח בבוראו שיכלכלנו יעשה הטוב בעיניו. עכ"ל.

ו) ובבית הלוי עה"ת כתב שגם בלא"ה ל"ק, שגם כשאדם מתאוה לדבר שיכול להשיגה, אם בדרך הילוכו צריך לילך על נהר הקפוי מקרת, ובדרך ריצתו נחלקה רגלו על הכפור, וחשב ליפול, הרי באותו רגע שנחלקה רגלו ונטה ליפול, הרי זה יבטל ממנו כל התאוה, שהפחד מהנפילה שהיא סכנת נפשות שישבר הקרח ויטבע בנהר, העביר ממנו כל רצונו, שכן יסר הי"ת בטבע, שגם **מעט פחד מבטל כל התאוה והחמדה**, וא"כ אחרי שהתורה הזהירה בלאו דלא תחמוד, אם היה לאדם **יראה מן האיסור**, אפילו יראה קטנה כיראה מהנפילה, שוב לא יחמוד כלל.

וכתב דבזה מסולקת טענת אנשים על מעשים רעים, שהיה להם התגברות היצר חזקה שלא יוכלו לעמוד נגדו, כי אילו היה להם מעט יראת ה', והיה מעלה על לבו האיסור, הרי היצר היה מתבטל לגמרי. וזה שאמר הכתוב מה ה' שואל מעמך כי אם ליראה וגו', כי במעט יראה, לא קשה כלל לקיים הכל, כי היצר בטל ומבוטל. וזה מה שאמר הכתוב בעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו. ודוק היטב.

ובשם מרן הגרי"ז זי"ל אומרים, שאע"פ שבבית הלוי כתב תירוצו על קושיית האבן עזרא בתורת תירוץ נוסף על מה שתירץ האבן עזרא, אבל בעל פה זה היה אצלו בגדר תמיה על האבן עזרא, שהרי לק"מ, דפשוט שבשעה שיש איסור, הפחד מהאיסור מבטל כל חמדה, וזה היה אצלו בחוש כן.

הרי לפנינו דרך להתחנך נגד תאוה וחמדה לכל דבר שנאסר ונתרחק מהי"ת, בין מצד עצם האיסור, ממילא זה מחוץ לתחום של כל צד שאיפה אצל המאמין, ובין מצד יראת חטא הראויה, ושאדם צריך לקנותה ולהתרגל ולהתחזק בה, שיפחד מלעבור על ציוויו ורצונו ית', עד כדי כך שבטל ממילא כל רצון, שמא ח"ו אין הוא חי כפי רצון יוצרו.

מידת החמדה

ז) באבן שלמה (ג' ב') כל העבירות והחטאים באים מחמדה כמו שכתוב, כי לא תחמוד כולל כל הדברות וכל התורה, והסתפקות, שהוא ההיפוך, הוא יסוד של כל התורה. והוא אמונה שלמה שלא לדאוג דאגת מחר יכו'. עכ"ל.

והבנת הדברים י"ל כי השולט על תאותו וחמדתו, משתעבד ליוצרו, ואין עינו בממון חבירו כלל, ולא בגדולתו, כי אין של חבירו מוכן עבורו, וחי עם בטחון והסתפקות, ובמדות אלו גם שאר התאוות אין להם שליטה עליו, כי אינו חומד ומתאוה לכל מה שהי"ת הרחיק ממנו כדברי האבן עזרא הנ"ל באות ה', ופחד החטא מבטל כל תשוקה זרה כדברי הבית הלוי.

ח) ובספר שערי הקדושה לרבנו חיים ויטל ז"ל, תלמידו המובהק של קדש הקדשים האר"י ז"ל (חלק ב' שער ד') כתב, החמדה **אב הטומאה, כי היא מביאה** לשנאה וקנאה, ומביאה לידי גזל ושבועת שקר ולידי רציחה, והיא העשירית שבעשרת הדברות שקולה ככולן, כי עינו לא תשבע עושר וכו'. ואמרו רז"ל, התאוה מוציאה את האדם מן העולם, כי מטרידו מעסק התורה ומקיום מצותיו, והוא כופר בהשגחה, שאינו מאמין שהכל בהשגחתו ית' וכו'. אבל הבטחון אין מעלה כמותו וכמ"ש אשרי כל חוסי בו וכו'. עכ"ל.

והנראה מהדברים האלה שחוץ מעיקר האיסור שנאסר בלא תחמוד להפציר בחבירו, גם כלול בזה ציווי על עיקר המידה כולה של חמדת הממון.

ההפסד הגדול

ט) עוד מצינו באבן שלמה (ב' ו') מי שנמשך אחר התאוה מפסיד אף מדותיו הטובים שבטבע תולדתו, **והנמשך אחר החמדה. מאבד המדות הטובות**

שהרגיל עצמו בהן מנעוריו, מפני שאין לו פנאי להשגיח על עצמו מפני טרדתו, וכל שכן שלא ישבר מדותיו מחדש. עכ"ל. ומקורו בביאור הגר"א במשלי (ו' כ"ז כ"ח) שמפרש מש"כ שם אם יהלך איש על גחלים ורגליו לא תכוינה, שההולך תמיד למרחקים, ורודף תמיד בשווקים ורחובות מחמת חמדת הממון, הוא מאבד מה שהרגיל עצמו בנעוריו, שאינו בטבע ממש, ובקל יסור ממנו, והוא אינו שת לבו לזאת מחמת טרדתו.

י) ובמסילת ישרים (פי"א) כתב, הנה חמדת הממון היא האוסרת אותו במאסר העולם, ונותנת עבותות העמל והעסק על זרועותיו, כענין הכתוב, אוהב כסף לא ישבע כסף, היא המסירה אותו מן העבודה. הנה כמה תפלות נאבדות, וכמה מצות נשכחות מפני רוב העסק ויגיעת המון הסחורה, כל שכן תלמוד תורה. וכבר אמרו ז"ל לא מעבר הים היא, באותם שהולכים מעבר לים בסחורה, וכן שנינו (אבות פ"ב מ"ה) לא כל המרבה בסחורה מחכים. היא המוטרת אותו לסכנות רבות, ומתשת את כחו ברוב הראגה, אפילו אחרי השיגו הרבה, וכן שנינו (שם ז') מרבה נכסים מרבה דאגה. היא המעברת פעמים רבות על מצות התורה, ואפילו על חוקות השכל הטבעיים, עכ"ל.

הרי לפנינו דברים ברורים מבעל ההגדרות המדויקות, הרמח"ל זצ"ל, ואין הוא מגזים אלא פורס לפנינו את המצב לאמיתו של דבר. הרי ברור שמרוב חמדה טרודים לא רק בריבוי של זמן אלא הראש שקוע מאר בתשוקה אחרי כסף, וכל עניני עסקו מעסיקים את מחשבות לבו בעת התפלה, במקום להיות דבוק בהי"ת בתפלה ותחנונים. גם יש נסיונות בשמירה על זמן קריאת שמע ותפלה, וכן בערב שבת קודש להפסיק במוקדם ולהסיר מלבו טרדות העסקים ולקבל השבת ולקיימו כראוי לשבת היום לה'. ועוד הרבה נסיונות בשמירת העיניים ובייחוד וכו'.

לכן צריך שמירה יתרה, והעוקר מלבו חמדת הממון, גם בעוסק במלאכתו באמונה, ועוסק במיעוט סחורה, יוכל לעמוד בכל נסיונותיו, ולכוון לבו לשמים.

יא) עוד כתב שם במדת הנקיות, אחרי בירור ענין גזל ואונאה, כללו של דבר, כמו שחמדת הממון רבה כן מכשלותיו רבים. וכדי שיהיה האדם נקי מהם באמת, עיון גדול ודקדוק רב צריך לו. ואם נקה ממנו, ידע שהגיע כבר למדרגה

גדולה, כי רבים יתחסרו בענפים רבים מענפי החסידות, ובענין שנאת הבצע לא יכלו להגיע אל מחוז השלמות וכו' עכ"ל.

לשם שמים

יב) באבן שלמה (ב' ח') לא יאניר האדם מה שרודף אחר התאוה והחמדה הכל הוא לשם שמים, כי פלס ומאזני מישפט לה', לפלס כמיד כונתו לה' וכמה לתאותו. עכ"ל.

ושם (אות ז') לא יאמר אדם אלך מעט אחר התאוה והחמדה, ואח"כ אפרוש מהם, כי כיון שמתחיל למשוך אחריהם, נטרד והולך מן החיים הנצחיים לגמרי, כי קשה מאד לפרוש מהם, ואף מי שיש בו יראה ותורה ומצות, כשנמשך אחר התאוה יאבד הכל. עכ"ל.

והמעיין בביאור הגר"א על משלי (ב' י"ט) יראה שמפרש בענין זה הך קרא, כל באיה לא ישובון, ולא ישיגו ארחות חיים. ע"ש שהתאוה היפך התורה.

ועוד ע"ש באבן שלמה (ב' י"ג) שכתב התאוה אין ראוי לילך אחריה כלל, אבל **חמדת הפרנסה והממון אינו אסור לגמרי כמש"כ למען יברכך ה' בכל מעשה ידיך, רק שיהיה באמונה, ולא יגע בממון שאינו שלו.** עכ"ל. הרי לפנינו הדרך הישרה, בלי בהלה ורדיפת הממון, בלי לחץ ותשוקה יתרה, אלא בדרך חובת ההשתדלות להשיג פרנסתו במנוחה ובטחון בה', ותורתו קבע, ותפלתו רחמים ותהנונים בלב שלם.

זהירות

יג) עוד מאמר מאבן שלמה (ג' ג') במצודת החמדה נלכדים לפעמים גם בני תורה ויראה, מפני שבתחלה היא מראה פנים לרבריה, שהיא נצרכת ליישוב העולם, וטוב תורה עם דרך ארץ, ומשם נמשך אחר המותרות, ואומר שהכל צורך לו בכדי שיוכל ללמוד בהרווחה, ולהביא טרף לביתו, ואחר שמשיג כל זה, יאמר כי נצרך לו להניח לימי הזקנה או החולי, אבל רבות מחשבות בלב איש וכו' עכ"ל

ואחרי אזהרה זו ראוי לכל מי שנוגע לו, שלא יחליט על דעת עצמו אלא יתייעץ עם רבותיו או ידידים תלמידי חכמים, אם הגיע זמנו שכן ראוי לו, וכן אם

שיעור הזמן המוקדש לפרנסתו מוצדק לפי צרכיו, או שיהי' נתבע על ביטול תורה, ועל חמדת הממון, כי לחבירו אין יצר בזה ויוכל לראות בדרך האמת ולשקול במאזני צדק מה חובתו כלפי שמיא.

ובספר חסידים לר"י החסיד (שכ"ג) כתב, יותר טוב להתחבר עם עם הארץ שוותרן בממונו במשא ומתן מלהתחבר עם תלמיד חכם שעצרן וקפדן. עכ"ל. ורואים מזה הסכנה להדבק במדת החמדה שצריך לזה שמירה יתירה.

מוסרי הרמב"ם בזה

יד) בהלכות דעות (פ"א ה"א) פתח הרמב"ם, דעת הרבה יש לכל אחד ואחד מבני אדם וכו', ויש שהוא בעל תאוה, לא תשבע נפשו מהלך בתאוה, ויש שהוא בעל לב טהור מאר, ולא יתאוה אפילו לדברים מעטים שהגוף צריך להן, **ויש בעל נפש רחבה שלא תשבע נפשו מכל ממון העולם**, כענין שנאמר אוהב כסף לא ישבע כסף, ויש מקצר נפשו, שדיו אפילו דבר מעט שלא יספיק לו, ולא ירדוף להשיג כל צרכו. עכ"ל.

ושם (הלכה ד') הדרך ישרה היא מדה בינונית שבכל דעה ודעה מכל הדעות שיש לו לאדם וכו', לפיכך צוו חכמים הראשונים שיהא אדם שם דעותיו תמיד, ומשער ומכוין אותם בדרך האמצעית וכו', וכן לא יתאוה אלא לדברים שהגוף צריך להן, ואי אפשר להיות בזולתן, כענין שנאמר צדיק אוכל לשובע נפשו, **וכן לא יהיה עמל בעסקו אלא להשיג דבר שצריך לו לחיי שעה**, כענין שנאמר טוב מעט לצדיק וכו'.

ועע"ש (בהל' ה') ומצווין אנו ללכת בדרכים אלו הבינוניים, והם הדרכים הטובים והישרים שנאמר והלכת בדרכיו. עכ"ל.

טו) ובפרק ב' (הל"ז) וכן לא יהיה בעל נפש רחבה נבהל להון, ולא עצב ובטל ממלאכה, אלא בעל עין טובה, ממעט בעסק ועוסק בתורה, ואותו מעט שהוא חלקו, ישמח בו וכו'. עכ"ל. ובפרק ג' (הל"ב) צריך האדם שיכוון לבו וכל מעשיו כולם לידע את ה' ברוך הוא בלבד וכו' כיצד כשישא ויתן או יעשה מלאכה ליטול שכר, לא יהיה בלבו לקבוץ ממון בלבד, אלא יעשה דברים האלו כדי שימצא דברים שהגוף צריך להם מאכילה ושתיה וישיבת בית ונשיאת אשה וכו' עכ"ל.

טז) ובהנהגות תלמיד חכם כתב בפרק ה' (הל"י) ת"ח מכלכל דבריו במשפט, אוכל ושותה וזן את אנשי ביתו כפי ממונו והצלחתו, ולא יטריח על עצמו יותר מדאי וכו'. ובהלכה י"ג, משאו ומתנו של תלמיד חכם באמת ובאמונה, אומר על לאו לאו, ועל הן הן, מדקדק על עצמו בחשבון, **ונותן ומוותר לאחרים** כשיקח מהן, ולא ידקדק עליהן וכו'. ואם נתחייבו לו אחרים בדין. מאריך ומוחל להן ומלוה וחונן וכו', ולא ירד לתוך אומנות חבירו, **ולא יצר לאדם לעולם בחייו** וכו'. ואדם שעושה כל המעשים האלו וכיו"ב, עליו הכתוב אימר ויאמר לי עבדי אתה, ישראל אשר בך אתפאר. עכ"ל.

הנחמדים מזהב

יז) ובספר כד הקמח לרבנו בחיי (ערך חמדה) מסיים ענייני החמדה בזה"ל, ועל כן צריך האדם להזהר מאיסור החמדה, שלא יחמוד דבר מכל קניני העולם השפל הזה, לא אוצר נחמד ושמן, אלא תורה ומעשים טובים בלבד, שכתוב בהן הנחמדים מזהב ומפז רב, החמדה הזאת בלבד היא מותרת, וכמו שאמרו קנאת סופרים תרבה חכמה. וכן החמדה בהקב"ה, שיכסוף ויחמוד להיות מן הכת המשיגים אותו והחוקרים אחר ידיעתו. וכן שיחמוד לשבת בצלו ולהיות במחיצתו. וכן אמר שלמה ע"ה, כתפוח בעצי היער, כן דודי בין הבנים, בצלו חמדתי וישבתי, ופריו מתוק לחכי. עכ"ל.

סימן קי"ז

בביאור מחלוקת הרמב"ם והראב"ד בגדרי לאו דלא תחמוד.

א

איתא בפרשה [פר' כ' פס' י"ד] **"לא תחמוד בית רעך לא תחמוד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך".**

ואיתא במכילתא "ובדברות האחרונות נאמר [פר' ואתחנן] ולא תחמוד וגו' ולא תתאוה, לחייב על החימוד בפני עצמו ועל התאוה בפני עצמה".

עוד איתא במכילתא "לא תחמוד יכול אפילו בדבור, ת"ל [פר' עקב] לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת, מה להלן עד שעושה מעשה, אף כאן עד שעושה מעשה".

חזינן מדברי המכילתא דאיכא הכא שני איסורים נפרדים, אחד הוא על עצם התאוה בלב דע"ז הוא עובר איסור, אף דהוא לא עשה בזה שום מעשה בפועל רק היה זה בגדר של הרהור עבירה, מכל מקום אסרה התורה את התאוה לממון חבירו, כיון דירדה תורה לנפש האדם דאם לא ידע לעצור בעד עצמו סופו להיגרר לעוונות חמורים יותר, ולהכי אסרה התורה את עצם החמדה בלאו, ואין זה בגדר "הרהורי עבירה" אלא ההרהור היא העבירה בעצמותה.

והכי איתא במכילתא "ללמדך שאם התאווה סופו לחמוד, ואם חמד סופו לאנוס ולגזול, שנאמר וחמדו שדות וגזלו" הרי ד"התאוות" היא תאוה שבלב, שמביאה לתוצאה של חמדה, ו"חמדה" היא כבר עצם ההשתדלות בדבר, דעושה מעשים להשיג את הדבר, וכמו שמשמע במכילתא דאם התאוה סופו לחמוד, היינו דאם התאוה הרי כבר יעשה מעשה כדי להשיג הדבר.

והכי נראה לשון הרמב"ם [בפ"א מהלכי גזו"א הלכי ט'] "כל החומד עבדו, או אמתו, או ביתו וכליו של חבירו, או כל דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו, והכביד עליו ברעים, והפציר בו עד שלקחו ממנו, אף ע"פ שנתן לו דמים רבים, הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר לא תחמוד, ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה, ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד, כענין שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך, חימוד שיש בו מעשה".

עוד כתב הרמב"ם [בהלכ' י'] "כל המתאווה ביתו או אשתו וכליו של חבירו, וכל כיוצ"ב משאר דברים שאי אפשר לו לקנותם ממנו, כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה לבו בדבר, עבר בלא תעשה, שנאמר לא תתאוה, ואין תאוה אלא בלב בלבד".

ובהלכה י"א כתב "התאוה מביאה לידי חימוד, והחימוד לידי גזל, שאם לא רצו הבעלים למכור אע"פ שהרבה ברעים יבוא לידי גזל, שנאמר "וחמדו בתים וגזלו" ואם עמדו הבעלים בפניו להציל ממונם, או שמנעוהו מלגזול, יבוא לידי שפיכות דמים, צא ולמד ממעשה אחאב ונבות" עכ"ל.

ביאור פלוגתת הרמב"ם והראב"ד ז"ל

ב

ברם דברי הרמב"ם ז"ל צריכים עיון, וכמו שכבר השיגם הראב"ד ז"ל וז"ל "אמר אברהם, לא ראיתי דבר תימה גדול מזה, והיכן מעשה גדול מנטילת חפץ? אבל היה לו לומר מפני שהוא חייב בתשלומין, שהרי הוא כגזלן שחייב להשיב את הגזילה, ולפיכך אינו לוקה, וגם זה חייב להשיב את החפץ לבעליו" עכ"ל.

וכוונת דבריו נראה לבאר, דכיון דכל מהות החמדה היא בהשתדלות להשגת הדבר ובהשגתו, ובלא זה אינו עובר רק על "לא תתאוה" א"כ אין לך לאו עם מעשה גדול ממנו, ומאי טעמא נחשב לאו זה ללאו שאין בן מעשה? לפיכך פירש הראב"ד דהטעם דפטור משום דלאו זה ניתן לתשלומין, דומיא דגזל דאין לוקין עליו כיון דניתן לאו זה לתשלומין, ואין לוקה ומשלם.

ובביאור פלוגתת הרמב"ם והראב"ד כתב המגיד משנה ז"ל דשורש פלוגתתם הוא בביאור דברי הגמ' בב"מ [דף ה' ע"ב] בסוגיא דמיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא, דהקשו לפי"ז על שיטת רב הונא דאמר בהמפקיד [דף ל"ד ע"ב] דמשביעין שומר חנם שנגנב או אבד ממנו הפיקדון ורוצה לשלם ולא להישבע, שבועה שאינה ברשותו, דחשדינן ליה דרוצה את החפץ לעצמו ומעלימו מהבעלים, דיודע הוא שהבעלים לא ירצה למכרו לו, ולפיכך אומר הוא שנגנבה או אבדה ממנו.

והקשו בגמ' דאי חשיד אממונא חשיד נמי אשבועתא, לא נשביענו את השבועה הנ"ל כיון דהוא חשוד לעבור על לאו דלא תחמוד עבור תאוות ממון, וכמו"כ ישבע לשקר בשביל החמדה

הנ"ל, ותרצינן בגמ' דלא תחמוד בלא דמי משמע לאינשי, וכאן הרי רוצה הוא לשלם, וא"כ מורה הוא היתר לעצמו דאינו עובר על לאו דלא תחמוד, הלכך אין הוא חשוד אממונא, משמע בגמ' דמכל מקום עבר על האיסור הנ"ל, רק דסבור הוא דאינו עובר על האיסור מחמת שמשלם ע"ז, וטעם הדבר דעובר "בלא תחמוד" אף ששילם לו ממון כיון דלא רצו הבעלים למכרו לו עד שהפציר בהם והרבה עליהם רעים, וזוהי שיטת הרמב"ם ז"ל.

ברם לא כל הראשונים ז"ל מפרשים כך את שיטת הגמ', דיעוין בתוס' בסנהדרין [קף כ"ה ע"ב ד"ה ממיקף] ספסר דמי קף יסיב] דמה שאמרו משמע לאינשי הוא גם אליבא דאמת, דלא אסרה תורה איסור לא תחמוד רק אם לא נתן דמים, אבל אם נתן דמים אין את האיסור הנ"ל.

ונראה דהראב"ד ז"ל מפרש את הגמ' באופן שלישי, דמה שאמרו בגמ' לא תחמוד בלא דמי משמע לאינשי, ואין הדבר אמת, אלא אף אם שילם איכא לא תחמוד, ומכל מקום אינו נחשב "חשוד אממונא" כיון שטעה בדעת התורה דסבר דלא תחמוד הוא בלא דמי, אבל אליבא דאמת איכא איסור לא תחמוד אף אם שילם דמים, אבל כ"ז מיירי כשהבעלים נותרו בסירובם ולקחו מהם על כרחם, אבל אם נתרצו הבעלים ודאי אינו שייך לאיסור לא תחמוד.

וסברתו נראה לבאר, דע"כ לא מיירי דהבעלים הסכימו לבסוף רק שעשו זאת מחמת כורח ההפצרות של הלוקח, דאם כן, לא גרע ממאי דאמרו בב"ב [קף מ"ח ע"ב] "תליהו וזבין זביניה זביני" דמקח בעל כורחו חשיב מקח, ואי נימא דאיכא לאו ד"לא תחמוד" בגוונא דהסכימו הבעלים על כרחם, יש לתמוה היאך חל המקח, דהרי קיים לן כדעת רבא בתמורה [קף ל' ע"ב] "כל דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהניי" ולוקין על המעשה הזה אף ע"פ שלא חל, כיון שעבר אהורמנא דמלכא, ולפי זה לא היה המקח יכול לחול כלל, ואמאי אמרו בגמ' תליהו וזבין זביניה זביני?!

אלא ע"כ דליכא איסור ד"לא תחמוד" בגוונא דהמוכר הסכים, דמה לי אם היה לאונסו מחמת שהוזזים אנסוהו או מחמת סיבה אחרת, כל שלבסוף הסכים וגמר בלבו למוכרו יש כאן מעשה מכר, ובכה"ג ליכא איסור דלא תחמוד, ואיסור דלא תחמוד נאמר רק באופן שלא נתרצו הבעלים כלל, ונטל הלה את החפץ על כורחם ונתן להם ממון, דזה כעין מעשה גזילה, רק דבמעשה גזילה אינו נותן דמים כלל, וכאן הוא נותן דמים, וזהו למעשה החמסן שמוזכר בגמ' בב"ק [קף ס"ט ע"ב ויעוין שם בתוד"ה ממתן יסיב זמי].

אבל הרמב"ם ז"ל פליג עליה וס"ל דליכא נפקמ"נ לענין איסור דלא תחמוד אם הסכימו הבעלים לבסוף, דהאיסור הוא מצד עצם החמדה שחמד ממון חבירו, וזה שלבסוף הסכימו הבעלים לא מוריד את חומרת האיסור, דרצון התורה היה שרק כאשר הבעלים רוצים למכור את החפץ שלהם מצד שיש להם ענין במכירה אז יהיה מותר לקנות החפץ, ולא שהקונה יביא את המוכר למכור לו החפץ, דאם יהיה דבר זה מותר סופו שאם יעמדו הבעלים ולא ירצו למכור לו את החפץ יגזלם {וכמו שנתבאר בבבילתא שהבאנו לעיל} לפיכך אסרה התורה את הקנין הנ"ל גם אם בסוף נתרצו הבעלים בדלית ברירה.

אלא דמכל מקום קושית הראב"ד מצריכה עיון, דהרי בגמ' דב"ב [קף מ"ח ע"ב] מוכח דתליהו וזבין זביניה זביני, ואי נימא דעוברים באופן הנ"ל על לאו דלא תחמוד לא היה למקח הנ"ל לחול! ע"ז תירץ הרב המגיד ז"ל דכיון דמצינו בגזילה דחל הקנין היכא דעשה בו שינוי כמו גזל צמר ועשאו בגד דאינו צריך להחזיר את גוף הצמר כיון שקנאו בקנין שינוי [מחלוקת נב"ק רי"ף וסוגיא קף ק"ג ע"ב] אע"ג דעבר על דאיסור גזילה, ה"ה כאן חל הקנין אע"ג דעבר על איסור תורה, יעו"ש במ"מ ז"ל, ודו"ק.

סימן ק"ח

בענין כל דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני.

[חלק המסתעף מהענין הקודם]

א

לעיל הבאנו דהרב המגיד ז"ל מתרץ דעת הרמב"ם דקנין מכר חל אף שעוברים על איסור דלא תחמוד דומיא דקנין גזילה שחל אף שעוברים על איסור גזילה, ולכאורה דברי המ"מ הנ"ל תמוהים מאד, דמה ראיה הביא מדין גוזל צמר ועשאו בגדים דקונה בשינוי דה"ה כאן.

דבגמ' דתמורה [קף י' ע"ב] הקשו על רבא מגזל דרחמנא אמר לא תגזול ותנן [נ"ק קף ק"ג ע"ב] "הגוזל עצים ועשאן כלים, צמר ועשאן בגדים, משלם כשעת הגזילה" תיובתא דרבא [שאמר כל דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני והבא מהנין דמתני], ומשניתן התם,

אמר לך רבא, שאני התם דאמר קרא אשר גזל כמה שגזל, ובשיטמ"ק שם גרס כמה שגזל, ישנו כמו שגזל, יחזיר, ואם לאו לא יחזיר.

הרי דישנו לימוד מיוחד שבא לרבות שינוי בגזל דמחמת זה קונה הוא בשינוי, ולולי האי קרא באמת לא היה קונה כלל אף אם היה שם שינוי, והיה לו לשלם כדהשתא כיון דהוי כפיקדון בידיו, ואם הוקר הוקר לבעלים, וע"ז חידשה התורה דמהני מעשה הקנין, ולפיכך משלם כשעת הגזילה, ותינח גזילה דנתרבה דקונה הגזילה לשלם דמים, אבל לגבי לא תחמוד דהחפץ נמצא במצב כפי שנטלו מן הבעלים, מנלן לחדש דמהני קנין דיוכל להחזיקו בידו ולעשות בו ככל קנייני בעלות.

וביתר הרחבה נראה לבאר, דלא דמי מילתא דקנין גזילה לקנין דהכא, דהתם בגזל צמר ועשאו בגד נחדש דקונה בשינוי כיון דהוי דבר חדש שבא לעולם, ואין זה החפץ שגזל, וממילא ירד הדין של "והשיב את הגזילה" שנמצא על החפץ שמחייב את השבת החפץ לבעלים, אף שמקור הבגד הוא מהצמר שעשה מכל מקום השינוי קונה מחמת שדבר חדש בא לעולם ואין זה החפץ שקנה[214].

אבל אין זה משום שנעשה כאן מעשה מקח וממכר בין הגזלן לנגזל, דהרי אין דעת הנגזל מסכמת כלל על המעשה הנ"ל, וצועק הוא על כל זה ככרוכיא, ואפילו הכי אין הדבר מועיל לו כלל, אף שבכל מערכות הקניינים אי אפשר לקנין לחול בלי דעת הבעלים, וא"כ חידוש הוא דבזה חל הקנין, ואף אם אמרה התורה דמהני אי אפשר ללמוד ממנו למקום שצריכים לדעת קונה ומקנה, ובנידון דידן דצריך הקנין לחול על פי דרכי הקניינים, וכל שחסר בדעת מקנה וקונה אין הקנין יכול לחול, ומנלן לחדש דחל הקנין אפילו אם נעשה הוא באיסור?

כמו"כ יש לתמוה דלא קאי כל זה למסקנא ברש"י [לקמן לח: ד"ה שיטמ"ק], דהנה בגמ' התם בסוף הסוגיא [לקמן ר ע"ב], הקשו דמאחר דכל הקושיות תורצו הן אליבא דאביי והן אליבא דרבא, א"כ מה נפקמ"נ איכא בין רבא לאביי? ותירצו בגמ' דהנפקמ"נ תהיה לגבי שינוי, דלאביי דסבר מהני, שינוי קונה בגזילה, אבל לרבא דסבר לא מהני אין שינוי קונה, ורבא סבר כמ"ד דאין שינוי קונה בגזילה, יעוי"ש, וא"כ לפי"ז אין שינוי קונה כלל בגזילה, וא"כ ליכא לסבור שינוי קונה רק אליבא דמ"ד דמהני, דלא הוי להלכה.

ברם נראה דאין מינה קושיא כלל על הרב המגיד ז"ל דקאי לשיטת הרמב"ם, ולשיטת הרמב"ם ע"כ אי אפשר לפרש את הסוגיא כרש"י, דהרי שיטת הרמב"ם דשינוי קונה, וא"כ צ"ב היאך ניישב את ההלכה, דמחד גיסא אית לן כרבא דכל דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, ומאידך סבירא לן כשיטה דשינוי קונה? אלא ע"כ צ"ל דהרמב"ם יחלוק בפירוש הסוגיא על רש"י, ויפרש באופן אחר דברי הגמ', דלא פליגי בשינוי, ויעוי"ש ברש"י פירוש אחר בסוגיא, או דגירסא אחרת היתה לפניו בביאור הגמ' הנ"ל, ודו"ק היטב.

ר' אלחנן הי"ד מחדש דאליבא דהמ"ם צריכים רעת קנין בגזילה

כ

וראיתי בקוב"ש להגרא"ו זצוק"ל הי"ד [ממ"ש ס"ק לח ק"ס] שעמד כבר בקושיא הנ"ל, דיש לחלק בין קנייני גזילה דהוא קנין הנעשה ממילא ואין צריך לזה דעת קנין, לתליהו וזבין על כורחו של המוכר דיש בזה איסור דלא תחמוד דבעינן התם דרכי הקניינים, ואפשר דלא יחול הקנין, ומכח האי קושיא הוכיח הגרא"ו דדעת המ"מ דאי אפשר לקנות גזילה בשינוי בלי דעת קנין.

וראיה יש להביא מדברי התוס' בהגוזל [לקמן ל"ה ע"ב ד"ה שפטה שכל נמי גזילה] דמאי דלא קני לר' יהודה בנתן צמר לצבוע לו אדום וצבעו שחור כיון דלא נתכוין לקנות בשינוי, ואי אין שינוי צריך דעת קנין מאי טעמא אינו קונה? אלא ע"כ דאף שינוי צריך דעת קנין, הלכך צריך לכוין לקנות בשינוי והתם לא נתכוין האומן לקנות הצמר בשינוי.

ולפי"ז יצא חידוש גדול לדינא דאם תהיה הגזילה ברה"ר לא יוכל לקנותו הגזלן אע"פ שנעשה בו שינוי, כיון דצריך לדרכי הקניינים כדי לקנות בשינוי, ואין שינוי קונה ממילא, וא"כ צריך שרשותו תקנה לו בעת שנעשה השינוי.

---

[214] **אבל אם החפץ מתיין במקומו אינו קונה אף היכא דאיכא יאוש כגון דנעשה כען מציאה כמן מציאה של גזילה, דהדין ד"והשיב" מונע לקנין לחול ומה שקנה החפץ הוא רק מדין קנייני מונחים, שנעשה הגזלן על החפץ כשומר עד שיתיצבו לבעליו, אבל כשאר נעשה שינוי גמור עם יאוש נקנה לו החפץ לגמרי כיון שאין זה החפץ שנגזל ורק דיש לנגזל עליו מציאת דמים.**

אלא דבזה עדיין לא ניחא דברי הרב המגיד ז״ל, דמכל מקום לא תלוי הלאו דלא תחמוד בחלות הקנין, דהרי אף אם לא ירצו הבעלים למכור לו את החפץ יעבור על לאו דלא תחמוד, וא״כ לא שייך כלל הענין של כל דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהניי, זת״ד הגרא״ו הי״ד, וצ״ע בכוונת דבריו.

ביאור למ״ד לא מהני למה שחט בשבת אין שחיטתו נבילה.

ונראה לבאר דבריו, דהנה לכאורה יש לתמוה לרבא, אמאי שחט בשבת אין שחיטתו נבילה, וכן בשחט אותו ואת בנו תהיה שחיטתו נבילה?

ואין לומר דאה״נ, דלהדיא איתא בגמ׳ חולין [קף י״ד ע״ב] דשחיטת שבת מותרת, ובגמ׳ שם [קף קכ״ז ע״ב] הקשו דכיון דכתיב ״לא תאכל כל תועבה״ כל שתיעבתי לך, ומינה ילפינן לאסור בשר וחלב באכילה, א״כ שוחט בשבת ליתסר, דהא כל שתיעבתי לך הוא, ותירצו עלה ״כי קודש היא״ היא קודש ואין מעשיה קודש, ואקשינן, חורש בשור ובחמור, וחוסס פי פרה ודש בה ליתסרו, דהא תיעבתי לך הוא, ותרצינן, השתא ומה שבת דחמירא מעשיה מותרים, הני לא כ״ש יעו״ש, הרי דליתא בהו האי חסרון.

ואין לומר דכבר נתבאר בגמ׳ התירוץ דאיכא לימוד מיוחד דשחיטה מותרת, דמכל מקום צ״ע אמאי לא הביאו כל זה בגמ׳ בתמורה והקשו ותירצו כפי שהביאו בגמ׳ שם באורך קושיות על שתי השיטות, והקשו ותירצו שם לכל שיטה, ואלו כל הני לא הביאו בגמ׳ כלל, משמע דאין לזה כל שייכות עם הכלל הנ״ל, וצריך ביאור בענין.

הנוב״י מחדש כלל, כל מעשה דאיכא בחזרה חזי בגדר של אי עביד לא מהני, אבל מעשה שאינו בחזרה אינו בכלל הנ״ל.

ובנוב״י [מהדו״ת סימן קל״ח] ביאר בנו הגאון רבי יעקבקא לאנדא זצ״ל, גדר מתי אומרים את הכלל של ״כל דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהניי״ ומתי לא, ותורף דבריו הם, דכל היכא דהמעשה איכא בחזרה, כמו גבי אונס שגירש, דאם יתבטל הגט לא עבר על האיסור, וכן במפריש מהרע על היפה או ממין על שאינו מינו, וכן במימר וכו׳.

ברם אם כבר המעשה בלאו הכי נעשה ולא תהיה כל נפקמ״נ אם המעשה חל או לא לאפקועי מן העבירה, כה״ג מודה רבא דמהני, וכיון שכן אם שחט בשבת כבר נעשה מעשה להוציא מידי איסור אבר מן החי, ומעשה זה אי אפשר לאפקועי בשום אופן, לפיכך נחשבת השחיטה גם לענין זה שיוכלו לאכול משחיטתו, והוא הדין לענין איסור ד״אותו ואת בנו״ דאחר דחלה כבר שם שחיטה היא שחיטה ראויה לענין אותו ואת בנו, וכן הדין לענין חוסם פי פרה ודש בה כבר עבר על העבירה והיאך ניתן לבטלה.

ולפי״ז נראה לבאר כוונת דברי הגרא״ו הי״ד דכיון דלאו דלא תחמוד עוברים עם נטילת החפץ מיד פלוני, ואין כל שייכות לעבירה לענין אם זכה בה בקנין, דבין שזכה או שצריך להשיב החפץ כבר עבר על האיסור הנ״ל ולפיכך לא נאמר הכלל הנ״ל, וא״כ צע״ג לישב דברי המ״מ. [ולקמן סמ״ד מיבר מענו לח הקדמיח הנ״ל].

קושיא על הנוב״י ראי״כ למה הקשו בגמ׳ על רבא מגזילה הרי הנעשה לא ניתן להשיב.

ג

ברם באמת דברי הגאון רבי יעקבקא זצ״ל תמוהים מאד, דהרי בגמ׳ התם הקשו מקנין גזילה שקונה בשינוי ואי נימא דהיכא דהמעשה כבר עשוי ואין ניתן למונען ליכא האי כללא א״כ אין מקום להקשות משם, שהרי בין כה וכה הוא כבר עבר על האיסור הנ״ל.

והרצתי הקושיא לפני ידי״נ הגאון החוי״ב רבי ברוך מרדכי אטינגר שליט״א [בלקט יסיבת מבמח יחזקאל ובמגמ״ם מבספט המוקן] והשיב לי דכבר עמד בדברים בנתיה״מ [בסימן ל״ד סק״ט] דהעלה שם דין מחודש דכל שעשה מעשה גניבה ולאחר מיכן עשה שינוי שקונה, יש בידו מעשה גניבה חדש.

ותורף ראייתו היא גמ׳ דתמורה דהביאה ראיה נגד דברי רבא דכל דאמרה תורה לא תעביד אי עביד מהני, דאל״כ היאך קונה בשינוי, ואי נימא דאין כאן מעשה גניבה חדש, אלא דיש כאן רק מעשה קנין דמחמתו הוא קונה, א״כ מאי קושית הגמ׳?

אלא ע״כ דעצם הקנין הוא העמקת הגזילה, שהרי קודם לכן לא היה החפץ גזול לגמרי שהרי ברשותו של הנגזל נמי, דשניהם אינן יכולים להקדיש החפץ זה משום שאינו שלו וזה משום שאינו ברשותו, כמבואר בגמ׳ ב״מ [קף ו׳ ע״ב], ועתה על ידי שינוי נעשה החפץ שלו לגמרי, וממילא דנעשה כעת מעשה גזילה מחודש.

ולהכי אמרינן בגמ' בהמפקיד [ב"מ דף מ"ג ע"ב]
אמר רבה האי מאן דגזל חביתא דחמרא, מעיקרא שויא זוזא והשתא שויא ארבעה, תברא או שתיא משלם ארבעה, איתבר ממילא, משלם זוזא, מאי טעמא כיון דאי איתא הדרא למרה בעינא, ההיא שעתא דקא שתי ליה או דקא תברה לה קא גזל מיניה, הרי דבמעשה השתיה הוי מעשה גזילה מחודשת, וכיון שכן שפיר שייכא האי כללא.

אלא דכל זה אתי שפיר לשיטת הנתיה"מ אבל
בקצוה"ח [סימן ש"ל סק"ג] מחולק עליו, ותורף דבריו הוא דאין בתברא או שתיה רק דין מזיק, דאי הוי בשינוי, דין של מעשה גזילה מחודשת, היה לו לשלם על מה שנשבר מאליו, דהרי חצירו של אדם קונה לו בכל שעה ושעה, וכיון שכן כאשר החבית שוה ד' זוזי כאלו נעשה כאן מעשה גזילה מחודש, וכיון שכעת שוה החבית ד' זוזי לשלם אף על איתבר ממילא?

אלא ע"כ דכאשר נגזל החפץ כבר יצאה גזילה מרשותו של הנגזל ושוב אין לחייב על זה מדין גזילה אלא רק מדין מזיק.

וב"משובב נתיה"ו תירץ הקצוה"ח את ראית נתיה"מ מהגמ' דתמורה [דף ו' ע"ב],
דמאי דהקשו התם משינוי דלרבא לא לקני, כיון דכל דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, דלכאורה מוכרח דבשינוי גופא הוי מעשה גזילה נוספת, דאל"כ לא עבר בעצם השינוי, על רצון השו"ת דכבר בלאו הכי מה שעשה עשוי, והעבירה קיימת, אלא ע"כ דבגוף "מעשה שינוי" איכא תוספת מעשה גזילה.

ברם הקצוה"ח סובר דאדרבה ממקום שבא להוכיח יש להקשות עליו, דהרי איכא כללא דשינוי ממילא נמי קני, וכיון שכן לא שייכא כללא דכל דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני.

וראיה לדבר מדברי הפר"ח שכתב בענין ביטול
ברוב דאף דלשיטת הראב"ד איסור ביטול ברוב לכתחילה הוא דאורייתא, אפילו הכי לא שייך כלל לומר דין דכל דאמר רחמנא, דלא ליחול עליה שם ביטול, כיון דסוף סוף השתא נתבטל, וכן הדין גבי צורם אוזן בכור דשוחטין על זה, אע"ג דאמר רחמנא לא תעביד אפילו הכי מהני, כיון דלא גרע מנפל בו ממום מאליו דמהני, ולא נאמר האי כללא רק בדבר דצריכים למעשה ולא שייך שיעשה מאליו, והוא הדין והוא הטעם יש לומר בדין "שינוי" דכיון דשינוי מאליו קונה, אין את הכלל דכל דאמר רחמנא לא תעביד, וא"כ עדיין קושיא במקומה עומדת, מאי טעמא שאלה הגמ' מדין כל דאמר רחמנא לא תעביד על דינא דשינוי?

אלא ע"כ יש לומר דקושית הגמ' היא מעצם
המעשה גזילה הראשון שמחמתו שינוי קונה, דאם נימא דלא מהני המעשה עבירה לקנות א"כ לא תועיל הגזילה לתת דין לשינוי שיקנה מחמתו לגזלן את החפץ, אבל לעולם בשינוי גופא אין גזילה רק דין מזיק, ולפי"ז מיושבת הסוגיא היטב אף לשיטת הקצוה"ח, ודו"ק היטב.

סימן קי"ט

[ח"ג] ביאור פלוגתת הרמב"ם והראב"ד בלאו דלא תחמוד אי הוי לאו שיש בו מעשה

א

בהשגת הראב"ד "אמר אברהם, לא ראיתי דבר תימה גדול מזה, והיכן מעשה גדול מנטילת חפץ? אבל היה לו לומר מפני שהוא חייב בתשלומין, שהרי הוא כגזלן שחייב להשיב את הגזילה, ולפיכך אינו לוקה, וגם זה חייב להשיב את החפץ לבעליו" עכ"ל.

הרב המגיד ז"ל מבאר דהראב"ד בהשגתו הנ"ל
לשיטתו קאי, כיון שאת כל האיסור ד"לא תחמוד" עוברים רק באופן שאין הבעלים מתרצים למקח וממכר, וא"כ פשוט הוא דכאשר נוטל הלוקח את החפץ עושה הוא מעשה גמור של איסור, ואין לך מעשה גדול ממנו, הלכך אי אפשר לפרש הטעם דאין לוקין עליו דהוא לאו שאין בו מעשה.

אלא הטעם דהוא לאו דניתן לתשלומין, דכיון שלא
היתה דעת הבעלים מסכמת למעשה המקח הנ"ל מתחייב הלוקח להשיב החפץ לבעלים, ולכך אין ללקות עליו, דאין לוקה ומשלם דומיא דלאו דגזילה.

אבל הרמב"ם ז"ל דפליג על הראב"ד בזה וסבר,
דאף כאשר הבעלים מתרצים למעשה מכר עובר הלה על לאו דלא תחמוד, ובכה"ג הרי לא עשה מעשה, דהרי את גוף לקיחת החפץ עשו הבעלים עצמם, אלא דאת האיסור של לא תחמוד מכל מקום עבר הלוקח, כיון שבא החפץ אליו על ידי השתדלות אסורה, הלכך אין הלאו הנ"ל נחשב כלאו שיש בו מעשה, דעצם

ההשתדלות גופא לא חשיב מעשה (דהוא רק דיבור בפה), הלכך לא נתן הרמב"ם טעם דהוי לאו שניתן לתשלומין, דמי לא מיירי דהסכים המוכר למעשה מכירה הנ"ל, דכה"ג חל המעשה מקח ואינו מחוייב להשיב החפץ, ואפילו הכי אינו לוקה על הלאו! אלא ע"כ דהוא מטעם דלאו שאין בו מעשה, זת"ד הרב המגיד ז"ל, יעו"ש היטב.

ברם הדברים עדיין לא מבוארים כל צורכם, דכמו שאין הרמב"ם יכול לפרש דהוי לאו שניתן לתשלומין, כיון דאיכא פעמים דהחפץ קנוי לו ואינו צריך לשלם עליו, הוא הדין דאינו יכול לפרש דהוי לאו שאין בו מעשה, דמי לא מצינו פעמים רבות שאין הבעלים רוצים את המעשה מכירה כלל ונטל הלוקח החפץ בעל כרחם דכה"ג עבר על איסור דלא תחמוד בידים? וכמו כן אם הקונה שוכר או שולח אליו אנשים שיכבירו על המוכר בדיבורים או במעשים כדי שלבסוף יאולץ למכור את החפץ, וכי כל זה לא יחשב כמעשה?! וצ"ב בכוונת דבריו.

הברכת פרץ מבאר דלהרמב"ם עיקר החימוד הוא בלב ולפיכך לא הוי מעשה.

ב

וראיתי בי"ברכת פרץ" [בעמוד הקודם בסוף הקטע] לפרש שיטת הרמב"ם, דלהרמב"ם גדר הלאו של לא תחמוד שונה לחלוטין מכפי שפירשנו, דכמו שלאו דלא תתאוה הוי רק בלב, כך גם לאו דלא תחמוד הוא בלב, דכן עצם החמדה היא בלב, דאף הוא משמש לשון של תשוקה ורצון, רק דנתחדש גדר חדש בלאו דלא תחמוד, דאי אפשר לעבור על לאו דלא תחמוד בלי שהמעשה יניב תוצאות להשיג את החפץ.

דהיינו דזהו גדר ושיעור לחמדה, דרק חמדה כזו שמניבה את התוצאות הנ"ל, כזו חמדה עוברים עליה בלאו דלא תחמוד, אבל אם הדבר נשאר רק בגדר מאוויים של הלב אינו עובר רק על לאו של לא תתאוה.

נמצא לפי"ז דאין נפקמ"נ בין לאו ד"לא תחמוד" ולאו ד"לא תתאוה" מבחינת הרצון שבלב, דשניהם מסמלים את הענין של תאוה ורצון לחפץ של השני, רק החלוקה היא בגדר ובשיעור של האיסור, דלאו דלא תתאוה כל כולו הוא בלב, דעצם המחשבה לחפוץ בדבר של חבירו אסור הוא בתכלית, ובזה גופא כבר עבר על הלאו של לא תתאוה, ואלו לאו דלא תחמוד הוא כבר בשלב השני, לתרגם את המחשבה לשפת המעשה, דכל שהמעשה שלו לא הניב תוצאות לא עשה מעשה חמדה מושלם, וכיון שכן אין המעשים שנעשו לצורך השגת הענין חלק מן העבירה כלל, רק תנאי בעבירה, דבלא זה אין הוא יכול לעבור על העבירה הנ"ל.

וכעין זה איכא גבי פיגול, דעל מחשבת פיגול אין לוקין כמבואר במס' זבחים [קף כ"ט ע"ב] כיון דהוי לאו שאין בו מעשה, אע"פ דאי אפשר לחשב בקדשים רק בד' עבודות הקרבן [שחיטה קבלה הולכה וזריקה], כיון דאין העבודות הנ"ל חלק ממעשה העבירה רק תנאי במעשה עבירה, דאי אפשר לחשב מחשבת פיגול רק כאשר הוא עושה עבודה המתרת את הקרבן, אבל גוף העבירה היא עצם המחשבה, לחשוב לאכול את הקרבן חוץ לזמנו או חוץ למקומו, והוא הדין כאן, אין העבירה כאן עצם ההשתדלות להשיג את החפץ, אלא התאוה והחמדה היא העבירה, והפעולות שהוא עושה בשביל שהחפץ יהיה שלו הם התנאי שיעבור את האיסור הנ"ל, הלכך אין נחשבת העבירה הנ"ל רק בגדר לאו שאין בו מעשה.

ג

ולפי"ז יוצא דהרמב"ם והראב"ד חלוקים בגדר הלאו של "לא תחמוד" דלהרמב"ם הוי לאו זה במחשבה, והפעולות הם התנאי לעבירה. אבל הראב"ד ז"ל יסבור דגדר הלאו הן הפעולות שעושה להשיג את החפץ, דכיון דחילקה התורה את הלאו לשנים, דישנה עבירה שהיא בלב (לא תתאוה) וישנה עבירה של לא תחמוד, ע"כ דהן שתי סוגי עבירות נפרדות, והעבירה של לא תחמוד היא ההשתדלות להשיג את התאוה ולהוציאה לפועל.

הלכך אם הבעלים עדיין מתנגדים למעשה הנ"ל והוא נוטל את החפץ בע"כ, הרי מעשה זה הוא הלאו של לא תחמוד, ואסרה התורה את מי שנוטל חפצו של חבירו בע"כ כמו שאסרה התורה לגזול, רק דלאו דלא תגזול הוא ליקח חפץ בלא דמים, ולאו דלא תחמוד ליקח חפץ בדמים[215].

---

[215] וכזו מממש שמעון נגמ' בקמא [קף כ"ה ע"ב] שהוא פקול לעדות, מלמ דהמס מעולה שכל פקולו הוא רק מדרבנן, דמי המס "הוציאו עליהם מם המקנין", וכבר עמדו בזה בתוס' לעיל היה לריך שמעון להיות פקול לעדות מדאוריימא, כיון שהוא עובר על לאו דאוריימא דלמ מממוד, מלמ דכיון דלמ משמע להו למינני למיכת ליפוד דלמ מממוד בנמינם דמים, למ פקליהו, יעו"ש בתוס'.

ועתה לפי״ז דסובר הראב״ד, דהאיסור דנטילה בלי רצון הבעלים הוא הלאו דלא תחמוד, שפיר אפשר לקרותו ״לאו שניתן לתשלומין״ כיון שהוא נמצא בידו בלי רשות, וא״כ יש עליו חובת השבת החפץ כמו באיסור דגזילה.

אבל לשיטת הרמב״ם דבכל ענין עובר הלוקח על איסור ד״לא תחמוד״ כיון דהלאו הוא לחמוד ממון חבירו בלב, וכל הענין של ההשגה הוא רק תנאי בלאו, נמצא דלאו זה אינו ניתן לתשלומין, דהרי על חמדת הלב לא שייך לשלם, ואף אם לא נתרצו הבעלים ונטל הלוקח את החפץ בלי רשות אין זה שייך לעצם הלאו של לא תחמוד, דאין הרצון או אי הרצון חלק בעבירה של לא תחמוד, אלא דאם לא נתרצו הבעלים עבר הלוקח מלבד האיסור דלא תחמוד גם על איסור דלא תגזול, ומה שנתחייב בתשלומין ובהשבה אינו עבור הלאו דלא תחמוד רק עבור הלאו דלא תגזול, ולכך אינו לוקה על הלאו הזה כיון דהוא ניתן לתשלומין, אבל על לאו דלא תחמוד אי אפשר ליתן טעם זה, כיון דהעון הוא על החמדה שבלב, ודבר זה אינו ניתן לתשלומין.

נמצא דהרמב״ם והראב״ד חלוקים בתרתי:

א) בגדרי האיסור אם הוא בלב או במעשה, ב) אימתי עוברים על האיסור, דהראב״ד לשיטתו דסובר דאין העבירה עצם התאוות רק הנטילה, ממילא צריך שתהיה הנטילה שלא ברצון הבעלים דאם היה זה ברצון הבעלים חשיב זה כמכר רגיל, אבל הרמב״ם דלשיטתו אזיל דעצם התאוות ממון חבירו היא העבירה ונטילתו הוי רק תנאי במעשה ממילא דכבר אין נפקמ״נ אם נתרצו הבעלים אם לאו, ודו״ק היטב.

ולפי המהלך הנ״ל מיושבת קושית הקוב״ש על המ״מ

ד

ונראה היה בדוחק גדול ליישב קושית הקוב״ש שהבאנו לעיל על הרב המ״מ ז״ל.

(דאחרי שחמדת הממון נעשית ממילא אין מקום לקושיא מכל דאמר רחמנא לא תעביד, כיון דגם אם לא יקנה כבר העבירה עשויה, וליכא נפקמ״נ אם יקנה אם לאו).

דאם אמנם נתבאר ב״ברכת פרץ״ דאף להרמב״ם עיקר איסור חמדה הוא בלב, ורק ההשגה של החפץ היא תנאי ושיעור במעשה, וכיון שהשיג החפץ ונמצא ברשותו מה לי אם הוא קנוי לו אם לאו.

ברם נראה לענ״ד דמכל מקום עיקר כוונתו בהשגת החפץ היתה שיהיה חפץ זה קנוי לו ולא רק שיהיה בהישג ידו, והא ראיה, שהרי לא בא לגזול ממנו החפץ אלא פעל רק על ידי מעשה קנין.

ואם אמנם איתא ברמב״ם [והוא מהמכילתא] שאיסור האיווי והחמדה הוא משום שיבוא לבסוף למעשה גזילה, נמצא דהעיקר אצלו שיהיה חפץ זה ברשותו בכל מחיר, מסתברא לן דכל זה שייך רק בגוונא דלא יעלה מבוקשו לגמרי, אבל היכא דיעלה מבוקשו בדרך היתר אין הוא חפץ בשום פנים ואופן לעשות מעשה באיסור, דלא שביק איניש התירא ועביד איסורא ואצלו הדרך הראשונה היא ההתירא.

דכיון דלא תחמוד בדמי לא משמע לאינשי, כדמוכח בגמ׳ דב״מ [דף ה׳ ע״ב] חושב הוא דהמעשה שעושה עכשיו הוא בתכלית הכשרות, ואנן סהדי דרוצה הוא לעשות קנין בישרות ובכשרות, ואם היה יודע שאין חפץ זה קנוי בידו אלא הרי הוא גזול לא היה רוצה בכך.

נמצא דעדיין עיקר המטרה שלו היא בהשגת החפץ ע״י מעשה קנין, דבזה נראה לו דנעשה הדבר ביושר ולא בגזילה, וכיון שכן השגת המטרה של החמדה היא בעצם חלות המעשה קנין, רק אם הוא נוטל חפץ בכח ואינו מסתכל על דעת המקנה אם נוחה דעתו בזה, בזה הוא גילה דעתו שלא איכפת לו המעשה קנין אלא רק השגת החפץ וכה״ג הוי גדר החמדה אף בלא קנין.

אבל מי שחפץ הוא להשיג החפץ דרך מעשה הקנין אין מעשה העבירה נעשה רק כאשר הוא משיג את החפץ, וכיון שכן נגמר המעשה קנין בעבירה, ושפיר היה מקום לכלל של ״כל דאמר רחמנא לא תעביד״ וע״ז תירץ המ״מ מלאו דגזילה, אלא שעדיין הדברים דחוקים ביותר.

ה

ונראה לישב שיטת המ״מ בדרך מחודשת קצת, דסבר דרך אחרת בביאור הענין [ונראה דיש

מהלך כזה גם בתוספות ז"ל], דכוונת התורה היתה דאם נעשה מעשה על ידי עבירה לא יועיל לו מעשה זה, וכגון אם גזל צמר ועשאו בגד דקנאו בשינוי דכל חלות הקנין של שינוי הוא כתוצאה מהאיסור דהרי אם לא היה כאן מעשה גזילה לא היה הקנין יכול לחול. א"כ נימא דלא יועיל לו האיסור.

כלומר דיחשב הדבר כאלו לא גזל, והרי ודאי דאם לא נעשה מעשה גזילה אין מקום לקנות אף אם היה כאן מעשה שינוי, ונימא דלא יהני האיסור לקנין, דקנס קנסה התורה דהמעשה שעשה לא יפיק לו רווחים.

ואם כן שפיר מובנת קושית המ"מ דאמאי אמרו בגמ' דב"ב [קף מ"ח ע"ח] תליוהו וזבין זביניה זביני, דהיינו דהחפץ קנוי לו לגמרי, והרי כדי להשיג את החפץ הנ"ל היה עליו לעבור את האיסור של חמדת הממון.

שהרי רק בגלל הלחץ וההשתדלות שלו הביא הדבר שהמוכר מכר לו בע"כ את החפץ, ולולי זה לא היה מוכר לו כלל, נמצא דהרויח את המקח שיהיה שלו על ידי מעשה איסור ואם נימא הכלל של כל דאמר רחמנא לא תעביד הוא קנס שלא ירויח על ידי המעשה איסור שלו כלל, א"כ היה לנו לקונסו דלא יהיה קנוי לו החפץ כלל, וממילא דיהיה עליו חובת השבת החפץ לבעליו, ומאי טעמא אמרו בגמ' דזביני זביני? וע"ז תירץ דילפינן ליה משינוי דקונה אע"ג דאיכא התם הכלל הנ"ל ואפילו הכי אינו נקנס.

אלא דמכל מקום קשה עליו הקושיא שהבאנו לעיל, דהרי לגזילה יש לימוד מיוחד שמחמתו הוא חל גם באופן של עבירה, ומנין לנו ללמוד שיחול לאיסור דלא תחמוד? ויעוין ב"מנחת חינוך" [מצוה נח] מה שהאריך בדברי המ"מ הנ"ל, ויש עדיין מקום לאריכות דברים, וקצרתי כאן בגלל אורך היריעה.

תם ולא נשלם שבח לא-ל בורא עולם!

מילמא ק' בכורות יכי' קדוש ח"י ולא שכבר קדוש חלא ק' פדיון פ"א ע"כ ומכח לפ"ז הדבר המוה מה שיעמת מה לרבה דפ"ח שמלי דהא סמה הי' מחלה ודלי שכל יפרחל ויש לו חז' ע"ק מפלי"כ ק' בכור מחלה לידה טלר הק' עליו ואין ליפרחל יומר חז' מכהן וח"ל הרמב"ן בחמרי ק"ס"ל ק' בכור ק' גמור הוא ולא תמחזק בי' יפרחל יומר עכהן ולא כהן יומר מיפרחל אבל הסקיקום יפרחל בחמרה זהו לגמרי בגופו של פ"א ליכא דהכי ב"י דאי לא פרק למיתם אחל וכו' ומה ודלי תמחזק ביד בעלים ע"ש וכן מחזיק בחמרה זו הסיק בחגיגה ד"ח ב' לרבה ומכלחה דהי' מקה להרמב"ם מה מחריכן יהא קדם מה מיעמת הביא ר"ח ק' לחרייתא לפיעמו מומר עין הכורה ואין צריך לומר גבי ולא שכבר קדוש הוא ק' עלמה ולכן ק"ל להרמב"ם דהכא שלי כיון שהבהמה נעלון המכר ג"כ חקור רק דלא מליכו דיפרחל ליפרחל יהא מומר ולעכו"ם יהי' לחקור ולכן כיון לליפרחל לחקור מקום לה לחמור קוב ממילא לעכו"ם ג"כ לחקור מליחוד שלי מכל הנך הגך ולא חמת והוי חלכלו כמו לחקור גזל ועמ"ש החוס' שקדלין ביט ד"ה כיכא על העוברים דכותי חי"ב ויפרחל פעור ותע"ש דפעור לא שרי ומ"ה כאן אף דיפרחל לא עבר על לא תגזול כשכותן דמים רק על לא מחמוד מ"מ כיון דליפרחל לחקור קוב לעכו"ם ג"כ לחקור מעמה דלא יהי' חעור מיפרחל ועמ"ש המקבה שם ד"ה או מחמת לפרש כוונת החוס' ד"מ שכ' לעצור גבי לתון אף שכיכי לעמה ופי' הוא שלא תגזול עובר מיד ולא מחמוד עובר מה"ה בעת שעושה קנין אף שכותן דמים ע"ש ומחמת ג"כ דומה לגזל דהא אין מקבינין רק כדים דין ממון ע"י ח"מ פ"ז שכ"ה ותעפ"ב מבית שהעה לכותן כהבל אף שכותן הדמים שמל עיניו כתן גה ולכן גם גבי ג"כ ככלל זה בחיקור ודו"ק ומה שהקשה כתרי"ם על המקבה למה לי"ל רק ר"י בחולין לפרש מפוש להקוקי קדרמיך הרי יכול להחזיר לו מעות ז"ל דעמ הקי' לחפי' מלן לק"ל גזל עכו"ם חקור הוא רק מעמה חיה ערמ"י קכהדלין כ"ז ד"ה יפרחל נבכורי וסם מיירי בגזל ממם וכ"כ הרמ"ל שגה דעמ רק"י וח"כ ב"ז הקשה על רק"י מה"ת מומר ליפרחל לגזול ומלה לרבי' זה הטעם הכ"ל ח"ש כ"ן ממדרבן חקור מעמה ח"ה הולרך לטעם הכ"ל ח"כ הי' ד"ל לחמנם ולי תן דמים ב"כ יש חיה וחקור מדרבן ושפיר הולרך רק"י לטעם הכ"ל · ומ"ש בכוונת הרמב"ן והרמ"ה דעכו"ם אין לו חז' ממון היל רק היכא דחזא יפרחל אבל לא לענין שאר דוכתי לא נרחה לי כיון דיכול לטעון ק"ל דלחי מהמישוע ומלי ניכ לנין יפרחל ולומר כיון דהפ' בעלמותו גרע זה לא כ' כלל הרחיה והרמב"ן גם המעיין בחמרי הרמב"ן יראה שז"א ע"ש ותוכם כ"ל כוותכם הגם שגזל עכו"ם חקור מ"מ כשכותן להם דמי עבור החפץ לו דמים מחריס עבור הלו דלחי ליקח מהעכו"ם בלא דעמו מ"ז חבוב ממון לגבי כיון דיפרחל דלחי ליקח ממנו בלא דעמו ע"מ ליתן לו מעות מחריס וכמילקח מעמו חוב חיל ליתן לו דמים כשיגיע הזמן שיפרחל יתבע מכ"ש מלחיה כשמלה ע"מ לחקור ליפרחל ליקח מהלו ע"מ ליתן לו דמים דמעמ יפרחל הוא ועובר על לא תחמוד כ"ש המקי והדין"ק עוד כי כחריס כוונת הנ"ם שיקנין הכסוב בעכו"ם חיל להעמידו בחזי יפרחל ולכן יכול היפרחל לטעון ק"ל הא בל"ז מפקיעין מעכו"ם וטוחיס ליפרחל חפלו לי' בוחלי ליק בכפף מעמה דחמרינן לעכו"ם כך דיככס כמ"ש בניק ד' ק"ב כותי ויהודי הנלוים לרין חס יכול מחה לזכותו דדיני יפרחל זכיכו דדי תומים זכהו ותמוד לו כך דיככס ועמ"ש הרמ"ה בחקו' ק"ו כדון מה שהפ"י טוסי לי ספרי ע"י כגד הגחון מהרמ"ם וחס כחמר מכ"ע כשחפס יפרחל חחר הלח ב"כ חין ל"ש זה מיכול לטעון ק"ל ודו"ק · ומ"ש על מה שהרלתי דעת הרמב"ם שהא דחיכ כי כחי' לחין ל"ש לגבי החס עלמה הכא הבחתי בזוכתבי דברי החוס' קילוקין גבי יפרחל ש"מ על ר"י שמפרש דמיירי בחין החס לפיעמו ומ"ע כי החוס' להקיע עליו ממלן דמכסר בה מכסר בבחה ולומר דסם עכ"פ יש כ"ע לגבי החס מסח"כ ב"ל חין כחן סום כ"ע לגבי החס ול"ש בגה חז' הכא בחי"ם לי' כ"ע גבי עבדוכת כי ל"ש לומר שלא היה פפיקה הסדרה לדרבה חוקמי חזי' שלא היה מוחזקה בשבדוכת דמסתע ודלי בשחה דוכתי לעניין שלא להוליאה מחזי' הוא לפי' לומר שחזי שובר חין לה סום כ"ע מועיל כולל וחליא בחלן דמכסר בה מכסר בבחה וכחסר כחבתי ובעובר בחין דבר מוכן ביהו לביכי לריכא קלרתי דברי מחר' חוס"כ הק' יוסף לנדא :

ס"ד להמשלה ומפלב בבורה מוהי מקה כי'

אשר שחל חם מומר להכיח בכור בזגל חוך עדר של בהמות יפרחל חף שיחעברו ממכו הכח מדברי המיל פ"א דמעילה היט ח"ט דלא ליירי שם לעכין חיקור קדשים כמוכן וחולם בחולין פ"ט דפריך ומי מלים חמרת וכו' וחל"י לא כלרכה חלא לגפל שלא כחקברו חיגריו בגידין ולא פריך הא הזרע קדשים בעלם קדום ונם בהמוזה ע"ב ע"ב קחמר הש"ם מי דעולה זכר הוא ולחו בר חולידי מכ"ז מוכח דזרע של זכר ריב וריק יחשב לעכין חיקור קדשים וכמו שלעכין דיני ממוכות כשהבהמה זכר של חחוכן בה על בהמה של ממעון פשיעה דהולד של ממעון לחוד היה בכדון זה ול"ש בב"ד לדין הא דחזקתין לזרע האב ולא הא דאם בוכס ומהרחוי הי' לפלפל הרבה בזה לך מני עמוק החלוחת קלרתי דברי יהידו היק **יוסף לנדא**

ס"ה למחו הרב ההי"ב החרי"ף ובקי מו"ה **יהואל מיכל טויבש** כי' חבדיק **וואסלא**

ע"ך שחלתו זה ב' פעוות שבניהו חים מ' לחתיק מעיר קחדיעתו שמת שם והיה מלכתי מחיק מנחולי המשפחה והחתן לא הכיח לשניהו

דחסתר מ"י שמניח המ"ב ק"ל לעובר עלמו בלי מכירת פרה לשובדה מועיל כקף מפוש דק"ל דל"מ מכירת פרה לשובדה דלחו יק חמו ול"ד לדקל לפידומיו וח"כ שפיר כחבתי לחרן דעת המ"ב מחיירי שמכר לו פרה מעוברה בכקף שיקנה הפרה ושובדה וח"כ לפ"י ח"ז קנה הולד מחמת שלים גו פוש קנין דחפ"י, בהמת לעוברה ל"מ ולכן קנה להולד וממילא קנה גם הבהמה לדעתו דק"ל מתך שקנה זה קנה גם זה בק"פ ר"ג בהב"ה וכמ"ש ולין שבחו לומר דבק"פ ר"ג ומיירי שמכרים עקרייס בקנינו משח"כ בדין המ"ב עיקר קנינו הבהמה ול"ש מחוך הולד קנה הבהמה זה ח"ש כלל והבן ומ"ש כתר"י דלא החמוד ליפרחל כשמכר לחמ"ז מי' מלום ול"ד לחוכלה הכא גזל ליכ מפורש להדיח לחיקור בב"ב דף כ"ב מכל עץ הגן ולא גזל וח"כ שפיר י"ל ולא חמת היינו ביב"ב דמי שלח נבטון המכר ג"כ חקור רק דלא מלינו דיפרחל ליפרחל יהא מומר ולעכו"ם יהי' לחקור ולכן כיון לליפרחל לחקור מקום לה החמוד קוב ממילא לעכו"ם ג"כ לחקור מליחוד שלי מכל הנך הגן ולא חמת והוי חלכלו כמו לחקור גזל ועמ"ש החוס' שקדלין ביט ד"ה כיכא על העוברים דכותי חי"ב ויפרחל פעור ותע"ש דפעור לא שרי ומ"ה כאן אף דיפרחל לא עבר על לא תגזול כשכותן דמים רק על לא מחמוד מ"מ כיון דליפרחל לחקור קוב לעכו"ם ג"כ לחקור מעמה דלא יהי' חעור מיפרחל ועמ"ש המקבה שם ד"ה או מחמת לפרש כוונת החוס' ד"מ שכ' לעצור גבי לתון אף שכיכי לעמה ופי' הוא שלא תגזול עובר מיד ולא מחמוד עובר מה"ה בעת שעושה קנין אף שכותן דמים ע"ש ומחמת ג"כ דומה לגזל דהא אין מקבינין רק כדים דין ממון ע"י ח"מ פ"ז שכ"ה ותעפ"ב מבית שהעה לכותן כהבל אף שכותן הדמים שמל עיניו כתן גה ולכן גם גבי ג"כ ככלל זה בחיקור ודו"ק ומה שהקשה כתרי"ם על המקבה למה לי"ל רק"י בחולין לפרש מפוש להקוקי קדרמיך הרי יכול להחזיר לו מעות ז"ל דעמ הקי' לחפי' מלן לק"ל גזל עכו"ם חקור הוא רק מעמה חיה ערמ"י קכהדלין כ"ז ד"ה יפרחל נבכורי וסם מיירי בגזל ממם וכ"כ הרמ"ל שגה דעמ רק"י וח"כ ב"ז הקשה על רק"י מה"ת מומר ליפרחל לגזול ולמה לרבי' זה הטעם הכ"ל ח"ש כ"ן ממדרבן חקור מעמה ח"ה הולרך לטעם הכ"ל ח"כ הי' ד"ל לחמנם ולי תן דמים ב"כ יש חיה וחקור מדרבן ושפיר הולרך רק"י לטעם הכ"ל · ומ"ש בכוונת הרמב"ן והרמ"ה דעכו"ם אין לו חז' ממון היל רק היכא דחזא יפרחל ולומר שלא היה מוחזקה בשבדוכת דמסתע ודלי בשחה דוכתי לעניין שאר דוכתי לא נרחה לי כיון דיכול לטעון ק"ל דלחי מהמישוע ומלי ניכ לנין יפרחל ולומר כיון דהפ' בעלמותו גרע זה לא כ' כלל הרחיה והרמב"ן גם המעיין בחמרי הרמב"ן יראה שז"א ע"ש ותוכם כ"ל כוותכם הגם שג

טובה עמהן במה שהוא נאות לקבל מהן] והוא מתברך בלבבו לאמר הנה נפל לידו בר נש שאפשר למצוץ ממנו, וכבר הוא אצלו בהרשימה של משועבדיו.

והתוצאות מהרחמנות על שכזה המה רעות רבות. א'] שמחזקים את גאותו של זה ונפרט שיתגאה בלבו על מטיביו, ב] שהלה אינו מכיר טובה כלל וזהו מדה רעה מאד וכמשי"ת בעה"י, הג'] שבכדי להראות שהוא איננו נכנע כלל להכיר טובה, הוא אדרבא משלם רעה תחת טובה ומעמיד פנים כאילו הוא נפגע מהם, וכאילו הדריכו את מנוחתו, וכידוע ליודעים. וזהו מדה מגוולת מאד. והד'] שבהתנהגות כזו, הרי הוא מעורר קפידה גדולה אצל מטיביו, ונמצאו באים לידי שנאה תחת אהבה שהיתה ראוי' לבא ע"י מדת ההטבה. וההי'] שכפי הרגיל האדם הלזה מוסיף ודורש בתוקף שיחזרו ויתנו לו ורוצה שיתנו לו דוקא כאשר בתחילה, וכפי הרגיל גם בפעם השני מרחמים עליו קצת אבל לא כאשר בתחילה והלזה מתקצף כאילו גזלוהו כו', וסוף סוף שדורש וחחר ודורש עד שמסתלקין ממנו לגמרי יהלזה נעשה שונא גמור למטיביו, וכ"ז בא ע"י שרחמו על מי שאין בו דעה להכיר טובה, ולכן אחז"ל שאסור לרחם על כיו"ב כי תוצאותיו הם צרות רבות ורעות וכשנ"ת. ואפשר דזהו גמי מה שאמרו דיסורין באין עליו [על המרחם למי שאין בו דעה] דהייגו יסורין של שילום רעה תחת טובה, ושל קטטות ושנאה כבושה וכנ"ל. ועיין עוד חולין דף קל"ג ע"א בגליון. ומניעת הכרת הטובה הוא מדה רעה ומרה מאוד ועיקר הדרך לאהבת השי"ת ביארו החסיד בחו"ה על יסוד הכרת הטובה. והנגי מעתיק מש"כ בברייתא משנת ר"א פ"ז וז"ל אין לך קשה לפני הקב"ה יותר מכפיית טובה וכו' לא נטרד אדה"ר מג"ע אלא על כפיית הטובה כו' אף אבותינו במדבר לא כעס עליהן הקב"ה אלא על כפיית הטובה כו' ונשהיו אבותינו בארץ לא היו רוב חטאותיהן אלא כפיית טובה כו' מפני מה ענש הכתוב ביותר לכפויי הטובה מפני שהוא כעין כפירה בעיקר כו' האדם הזה הוא כופה טובתו של חברו למחר הוא כופה טובתו של קונו כו' שכפיית הטובה הוקשה לכפירה בעיקר כו', הזהרו שלא תכפו טובה שכפוי טובה אינו יכול לקבל מלכות שמים, וע"ש.

פרשת יתרו

בדברות הראשונות בפ' יתרו כתיב לא תחמוד בית רעך וכו' ובדברות האחרונות בפ' ואתחנן כתיב ולא תתאוה בית רעך כו', ודעת הרמב"ם ז"ל פ"א מה' גזלה ה"ט וה"י שהן שני לאוין מיוחדין, וז"ל שם ה"ט כל החומד עבדו או אמתו כו' והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אע"פ שנתן לו דמים רבים עובר בל"ת שנאמר לא תחמוד ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד כענין שנא' לא תחמוד כסף,

וזהב עליהם ולקחת לך חימוד שיש בו מעשה. הלכה י' כל המתאוה ביתו כו' כיון שחשב בלבו האיך יקנה דבר זה ונפתה בלבו לדבר עבר בל"ת שנאמר לא תתאוה כו' עכ"ל, והיינו דלאו דלא תתאוה עובר מיד משהסכים במחשבתו לקחת דבר זה לכשיהא לו אפשרות והלאו דלא תחמוד אינו עובר עד שיקח הדבר שחמד.

והנה במש"כ הרמב"ם ז"ל דאין לוקין על לאו דלא תחמוד לפי שאין בו מעשה השיג הראב"ד ז"ל דהיכן מעשה גדול מנטילת החפץ [דהא אינו עובר בלא תחמוד עד שיקח החפץ] אבל הו"ל למימר מפני שחייב בתשלומים שהרי הוא כגזלן שחייב להשיב את הגזילה ע"ש בהשגות, ועל השגת הראב"ד ז"ל דאין לך מעשה גדול מלקיחת החפץ כתב הרהמ"ג ז"ל דהראב"ד ז"ל לשיטתו שם בהשגה דלעיל דאינו עובר בלא תחמוד אא"כ לא אמר הלה רוצה אני ומדינא אכתי היא של חבירו וכשזה נוטל הו"ל גזלן ואזי עובר נמי בלא תחמוד, וא"כ ודאי איכא מעשה רבה דהיינו מעשה גזלה, אבל הרמב"ם ז"ל לשיטתו שפסק דאפילו אם אחר ההשתדלות אמר בעל החפץ רוצה אני עובר בבל תחמוד גמצא דעצם הקניין אין בה איסורא דהא כבר נתרצה אלא ההשתדלות שהשתדל לרצותו הוא האיסור ובהשתדלות לא הי' מעשה עי"ש במ"מ, וצריך ביאור דמי לא משכח"ל השתדלות ע"י מעשה גמורה [ולא רק פיתוי בדברים בעלמא] כגון שתליהו וזבין א"נ נתן לו דמים הרבה ועי"ז פעל שירצה וכיו"ב דאיכא מעשה בההשתדלות והיכי פסק הרמב"ם ז"ל סתמא דאינו לוקה מפני שאין בה מעשה וצ"ע בכוונת הרהמ"ג ז"ל.

ולכאורה היה נראה לומר דגם בהלאו דלא תחמוד עיקר העבירה היא החימוד שבלב כדכתיב לא תחמוד שהוא ענין תשוקה ורצון רק ששיעור החמדה שיש בו אזהרה הוא חמדה כזו שהביאה לידי תוצאת של השגת הדבר ונמצא שאין ההשתדלות עצמה מעשה של עצם האיסור אלא החמדה המשפיעה על ההשתדלות היא האיסור ומעשה ההשתדלות אינו אלא תנאי בגדר העבירה של חמדה [שאינו עובר עד שפעלה החמדה לתוצאות כנ"ל] וכל כה"ג שפיר נחשב לאו שאין בו מעשה כיון שאין מעשה בעצם האיסור אלא בהתנאי, וכה"ג מבואר בזבחים דכ"ט ע"ב דהמחשב בקדשים הוי לאו שא"ב מעשה אעפ"י דליכא ענין מחשבות בקדשים אלא בשעת עבודה כשעושה אחת מד' עבודות המתיר ונמצא שעושה אז מעשה ואעפ"כ נחשב לאו שאין בו מעשה לפי שלא המעשה הוא העבירה רק המחשבה אלא שהוא תנאי בגדר המחשבה שאינו עובר עלי' אלא בשעת ד' עבודות [וכן אינו מפגל ופוסל אלא בד' עבודות] וה"ה והוא הטעם גם בלאו דלא תחמוד לפמש"כ דהאיסור הוא החימוד שבלב אלא שהוא תנאי שאינו עובר אא"כ פעלה החמדה [וקצת יש לחלק נד"ד מהתם וקצרתי], ודעת התוס' שבועות דף ד' דהנשבע על הככר שיאכלנו ואח"כ זרקו לים הוי לאו שא"ב מעשה והיינו כיון שלא הזריקה הוא העבירה רק מה שלא אכלה ועי' מש"כ בזה בארוכה בעה"י בקה"י על שבועות סי' ג'.

הראב"ד ז"ל שכתב טעם דאין לוקין לפי שחייב בתשלומים והרמב"ם ז"ל שלא כתב טעם זה אזלי לשיטתם דלהראב"ד ז"ל שעיקר הלאו הוא נטילת ממונא של חבירו זה ודאי ניתן לתשלומין מדין והשיב את הגזלה אבל הרמב"ם ז"ל לשיטתו שהחמדה שבלב אסורה אלא שהוא תנאי דאינו חייב על החמדה אא"כ פעלה תוצאות להשגת הדבר אבל מ"מ החמדה היא העבירה והחמדה הלא לא ניתנה לתשלומין ואע"פ שאם לא נתרצה המוכר וזה שנטלה לא קנאה כלל התם מלבד שעובר בלא תחמוד חייב בתשלומים בהשבה מ"מ זהו עבור העבירה דגזלת ממון ולא עבור העבירה דחמדה שבלב ואיסור זה דחמדה שבלבו לא ניתן לתשלומים, אך להרמב"ם ז"ל לשיטתו דהחימוד שבלב הוא האיסור אינו לוקה מטעם דהוי לאו שאין בו מעשה.

פרשת משפטים

בסנהדרין דנ"ב מביא הגמרא ברייתא [השנויה] על הפסוק בפ' משפטים ואל משה אמר עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהו כמבואר במד"ר פ' אחרי מות], וכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך ונדב ואביהו מהלכין אחריהן וכל ישראל אחריהן אמר לו נדב לאבי אימתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה נגהיג את הדור אמר להם הקב"ה נראה מי קובר את מי, ופירש"י ז"ל הא דמייתי לה התם בסנהדרין האי ברייתא איידי דאיירי בבני אהרן תנא לי הכא לאשמועינן שבשביל שהיו מבקשים שררה ורבנות מתו עכ"ל, וכן הוא להדיא בתו"כ פ' שמיני דמסיני נטלו נדב ואבי [פורענותם] לפי שהלכו אחרי משה ואהרן ואמרו עוד זקנים הללו מתים ואנחנו ננהיג וכו' וצריך ביאור הלא בתורה מפורש חטאם שנתחייבו מיתה בהקריבם אש זרה אשר לא ציווה, וגם כי לא מצאנו שעבור שרוצה שררה ורבנות יתחייב מיתה בידי שמים ובפרט למד"א במד"ר שלא אמרו כן בפיהם רק בלבם הרהרו כן ע"ש.

ונראה דיל"פ ע"פ מה דאמרינן בגמרא ר"ה ד"ז על הפסוק נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו לשארית נחלתו ולא לכל נחלתו למי שמשים עצמו כשריים [היינו כדבר שאין בו שום חשיבות] ע"ש, ולפ"ז י"ל דודאי עיקר חיוב המיתה נתחייבו משום הקרבת אש זרה אשר לא ציווה אלא שכל זה היתה במדת הדין דאילו במדת הרחמים היה השי"ת מאריך אפו לתת להם אפשרות של תשובה [וגם כי אחז"ל אם ראית ת"ח שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום דודאי עשה תשובה] ואילו היו בגדר משים עצמו כשיריים הי' מתקיים בהו נושא עון ועובר על פשע שלא ליענש מיד כל אתר אבל מכיון שאמרו ימותו זקנים הללו ואנו ננהיג את הדור וביקשו שררה ורבנות ממילא לא היו בגדר לשארית נחלתו ונדונו במדת הדין החמור ונתחייבו

מלובש תמיד בארבעה בגדים אשר בגדי קודש הם, ואלה הבגדים אשר ילבש כתונת הבושה והכלימה היא שמלתו לעורו על בשרו, והוא עוטה מעיל השפלות והענוה ממעל לו, ובאבנט היראה והחרדה יחגור, ועל כלם יכסה אהבה ושמחה למכסה עתיק מלמעלה, ואלה הבגדים בגדי ישע הם ומרפא לנפש מכל תחלואיה ומצחצחת אותה כתלג חיור והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע בעבור אלה הבגדים כי נפשם בהם תתעטף תמיד וה׳ חפץ מאד באלה הבגדים ונפשו אותה לאדם המלובש בהם וירח את ריח בגדיו לריח ניחוח ויברכהו ויאמר זה הדור בלבושו ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח לפניו והוא נכנס לפני ולפנים ואין מוחה בידו ומגיע למעלה גדולה אשר לא זכו אליה כי אם הנביאים ואנשי סגולתו בעלי רוח הקודש, לכן קורא משכיל בן החכם שמור הבגדים האלה בגדי החמודות בעיני ה׳ כלם כעדי תלבש תמיד כי קציעות כל בגדותיך וריח שלמותיך כריח השדה אשר ברכו ה׳ והן כל אלה תסבב לך זה שמו לעולם וזה זכרו התמידי אשר על ראשך ממעל לו, לכן השמר לך פן תשכח את ה׳ לא תנשנו בשום רגע ולא יזח מדעתך הרעיון הקדוש הזה אשר אנכי מצוך היום לטוב לך:

פרק יד

דבר אחר ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם לכל הדברים הרעים בעיני ה׳ ע״י זכרון קדוש הזה החרושה על לבו באהבה כי אם בא יבא ליעץ לחברו רעה להתיצב על דרך לא טוב לו וייפה אותו לו בחלקת לשונו בהראות לו פנים קלקל בדרך אחד וטובה בדרך אחר בעבור איזה דבר הנוגע בכבודו ובעצמו ונהפוך הוא באמת אז ידע כי ה׳ השורה על ראשו הוא חוקר לב ובוחן כליות, ואם בא לדבר לשון הרע על חברו אפילו ברמז והוא משתעי בלשון חכמה ודרך מליצה אז יזכור כי כל לבבות דורש ה׳, ואם בא לדבר לרעהו בפה חנף אז יחשוב לו כי אל דעות ה׳ וכל מחשבות מבין, ואם בא לראות שוא ודבר ערוה ידע כי ה׳ שונא זמה, ולכן ישמור פיו ולשונו ועיניו לבלתי סור ממנו כבודו הגדול החביב עליו אשר חשקה נפשו לדבקה בו באהבה, הגם כי אלה הדברים הם אשר לא תעשינה ונדחים על ידי היראה גם כן, בכל זאת יש לפעמים עת וזמן שהאדם אינו מניחם בעבור היראה, מפני כי רבים חושבים שאין עבירה ועון אלא מה שיעשה בפועל כפיו כגזל וגנבה ונואף אשה והעושה מלאכה ביום השבת וכדומה אבל מה שבמחשבה ובדבור וראות עין כמו מה שזכרנו אף שהוא אסור לא שמה עבירה גמורה מפני שרואים שכמעט רוב העולם נכשלים בהם וכמעט נעשו להם כהיתר ואם כן חושבים שהעונש הבא על אלה הוא גם כן עונש קל ומעט לכן הם נדחים על ידי היראה לפעמים שהאדם מפקיר את עצמו לעונש קל ומקיל בהם אבל על ידי האהבה והתשוקה לדבקה בו בשמו הנכבד והנורא ימנע ויסור מרע כקטן כגדול מפני שיודע כי אין קדוש כה׳ והמלך וכסאו נקי ולא ייחד את כבודו כי אם על קדושים כנאמר הנגשים אל ה׳ יתקדשו (שמות י״ט) ותיכף ומיד כי ימצא בו ערות דבור רע או הרהור רע בכל מלאכת מחשבת ומן ה׳ יסור לבו אזי תיכף בלי ספק שיסלק מעליו שם קדשו ויסיר המלך את כסא כבודו מעליו כי סביביו נשערה מאד ובכן יסור מכל מה שנגד רצונו יתברך כקטן כגדול והוא בורח מן העבירה קלה כבחמורה:

גם אמנם חותם עשרת הדברים היא מצות לא תחמוד (שמות כ׳) אשר היא יסוד לרוב מצות לא תעשה שבתורה בפרט מה שבעשרת הדברות הכל הולך אחר החתום הזה אי אפשר לו לאדם לקיימה כי אם דוקא על ידי האהבה והשמחה לדבקה בו במורשי לבבו תמיד לא על ידי היראה, כי כבר גלוי וידוע לכל מה שכתב אבן עזרא ז״ל כשהוקשה לו איך אפשר לבא הצווי לא תחמוד והלב חומד מעצמו בטבעו נגד בחירת האדם, וזאת אשר דבר על פסוק לא תחמוד (שם) אנשים

מאמר י״ד האהבה והשמחה

רבים יתמהו על זאת המצוה איך יהיה אדם שלא יחמוד דבר יפה בלבו כל מה שהוא נחמד למראה עיניו, ועתה אתן לך משל, דע כי איש כפרי שיש לו דעת נכונה והוא רואה בת מלך שהיא יפה לא יחמוד אותה בלבו שישכב עמה כי ידע כי זה לא יתכן, ואל תחשוב זה הכפרי שהוא כאחד מן המשוגעים שיתאוה שיהיה לו כנפים לעוף השמים ולא יתכן להיות כאשר אין אדם מתאוה לשכב עם אמו אף על פי שהיא יפה כי הרגילתו מנעוריו לדעת שהיא אסורה לו, ככה כל משכיל צריך שידע כי אשה יפה או ממון לא ימצאנו אדם בעבור חכמתו ודעתו רק כאשר חלק לו ה׳ ואמר קהלת לאשר יתננה חלקו ואמרו חכמים בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא ובעבור זה המשכיל לא יתאוה ולא יחמוד, ואחר שידע שאשת רעהו אסרה ה׳ לו יותר היא נשגבה בעיניו מבת מלך בלב הכפרי ע״כ הוא ישמח בחלקו ואל ישים אל לבו לחמוד ולהתאוות דבר שאינו שלו כי ידע כשהשם לא רצה לתת לו לא יוכל לקחתה בכחו ובמחשבתו ובתחבולותיו ע״כ יבטח בבוראו שיכלכלנו ויעשה הטוב בעיניו עכ״ל:

ואני איש חלק לא נהנתי אפילו כאצבע קטנה מזה המשל כי כל זה איננו שוה ומספיק לתרץ הקושיא שהיתה, שהאדם באמת בבחירתו אינו רוצה להתאוות כלי כסף וחפץ יקר ונעים או אשה יפת תואר שהוא רואה אצל חברו בעבור שיודע שה׳ אסרה לו אך עם כל זה הלב חומד מעצמו בטבעו שלא ברצונו ונגד בחירתו השכלית ואם כן אף בשעה שיזכור האדם זה המשל הלב בטבעו לא ימנע מכל אשר יתאוה מן הדברים על כל מחמדיה ועל חמדת נשים יפות לא ישא פני כל כפרי:

שוב שנית אנכי אדרוש מעמו מי יעלה לנו במוח הכפרי לדעת מה נעשה בו אם אמת היה הדבר שאינו מתאוה ויבוקש הדבר ויאמר מצאתי כפרי בלא תאוה וילך בלא חמדה ואני אגיד לעולם שהוא חומד ויתאוה תאוה ויאמר בלבו מי יתן והיה בכחי וביכלתי לשכב אצלה להיות עמה עם היותו יודע ערכו שהוא איש כפרי קל וחומר מאיש יהודי שהנסיון יעיד שמתאוה לפעמים כלי פז ושאר כל מחמד שרואה אצל חברו עם היותו יודע שה׳ אסרה לו והוא איש יהודי מושבע ועומד מהר סיני ואם כן אפוא מה יושיענו זה המשל לא יתן לאלהים כפרי ולא יוסיף דבר בעבודתו, ונראה בעליל שהוא ז״ל בעצמו הרגיש בחולשת התירוץ ולכן האריך לדבר דברים ולהרכיב ענינים שלא כדרכו:

אמנם לדעת עבדך אני עני אחר שה׳ צוה אותנו על האהבה באמרו ואהבת את ה׳ אלהיך בכל לבבך (דברים ו׳) מה מקרא חסר אם היה כתוב ואהבת את ה׳ אלהיך בלבבך ומה ר״ל במלת בכל, אלא שהכוונה שיהיה לבך מלא באהבת ה׳ כלומר שלא יהיה בלב רק אהבת ה׳ לבד, לא שיהיה בו גם אהבת ה׳ גם אהבת חמדת העולם שאם כן אינו מלא באהבת ה׳ כי אם חציו לה׳ וחציו לכם ולא נקרא בכל לבבך, הנה כל איש המקיים זאת המצוה וכדבר האמור במאמר הזה אחר שחשקה נפשו להתענג על ה׳ השורה על ראשו וכלתה לדבקה בו באהבה רבה בכל עת לחזות בנועם ה׳ ולטעום מטעם המלך להתענג מזיו כבודו, וגם ערב רב ומתיקות נפלא ושמחה ימצא בה ועל ידי כן לבו מלא כל עת וזמן בזכרון קדוש ה׳ השורה על ראשו וחושק לדבקה בו ולבו קשורה עמו בעבותות אהבה ובזה מקיים בכל לבבך כלומר שלבו מלא על כל גדותיו באהבת ה׳ אז אי אפשר שיחמוד שום דבר מכל מחמדי עולם הזה, מפני כי מודעת זאת שהחמוד הוא בלב לא באבר אחר ואם כבר לבו מלא תמיד באהבת ה׳ איה המקום בלב אשר יתאוה ויחמוד בו דבר זולתו:

ועתה אתן לך משל, אם לפניך שני כוסות אחד מלא יין על כל גדותיו והשני יש בו יין עד חציו לא יותר ונמצא בזה שהוא מלא אין אתה יכול להוסיף עליו שום משקה אבל בזה שחציו יין אתה יכול למלא אותו ולהוסיף עליו בכל דבר שתרצה ביין או בשכר או במים וכדומה כל משקה אשר ישתה, ודעת לנבון נקל להבין הנמשל שאי אפשר לו לאדם לעבור על לא תחמוד אם לא שאינו מקיים מצות עשה של ואהבת את ה׳ אלהיך בכל לבבך אף שהוא אוהב אותו רק לא לבדו אך אוהב גם כן חמדת העולם ותענוגות בני אדם ונמצא שאינו מקיים בכל לבבך ואז הלב מעצמו מתאוה אל כל מחמדי העולם הזה אשר לנגד עיניו אף אם בבחירתו אינו רוצה לחמוד בדעתו שהיא עבירה ועון, הלב בטבעו יחמוד שלא ברצונו ונגד בחירתו מפני שאי אפשר שיתחבר בלב אהבת ה׳ עם אהבת התענוגים כשבת אחים גם יחד אבל כל אחד דוחה את האחד ויגרשהו כדבר האמור למעלה (פרק י״ב מאמר זה), אבל מי שמקיים ואהבת את ה׳ אלהיך בכל לבבך אי אפשר זה כלל אחר שלבו טרוד ומלא תמיד באהבת ה׳ בשמחה רבה, ועוד שהאיש הקשור בעבותות אהבה עם ה׳ ישחק על כל מחמדי העולם הזה הכלים ועוברים ונבזים מצד עצמן ועל חמדת נשים לא יאוה ואם חמד אלהים לשבתו עליו אוה למושב לו ואת זה לתאוה יבקש נפרד הלב בטבעו מכל תאות עולם הזה ולא יחמוד אותם ותגעל נפשו בהם אך על שדי יתענג להשתעשע ולדבקה בו יתברך באהבה ושמחה כי הנפש תתנדב בטבעה למה שהטובה עודפת ותעזוב את החסרה, נמצא אהבת ה׳ והשמחה בו הן המה מלקחיים למצות לא תחמוד ותאות צדיקים תתן מדחה לכל מחמדי העולם הזה לא משל הכפרי ועל ידם יקיים האדם כל עשרת הדברים כי כשזה נופל לא במהרה ינתק אחד מעשרת הדברות אשר על כן חתם אותם במצות לא תחמוד:

ומעתה אל תירא איש חמודות רק חזק והרגל עצמך לזכור תמיד שם ה׳ המאיר על ראשך ואפדת לו בחשב ובמדמה כי זורח הוא שם תמיד ובו תדבק באהבה ושמחה גדולה על אשר בחר בך המלך וזכה אותך לכל הכבוד הגדול הזה ואז לא תחמוד ולא תתאוה לשום דבר זולתו כלל, והיה כל מחמד עיניך רואות את מוריך בעין השכל כי כשזה קם זה נופל, עתה יקום אבי יבחן איך התחבולה הקדושה הזאת שזכרנו בזה המאמר להעיר לב בני אדם לדבקה בו במחשבה באהבה ושמחה תמיד היא מלקחיים לכל מצוה יקרה וכל מעלה נשגבה וכל מדה נכונה וכל מעגל טוב, על כן אבקשה טוב לך ואומר לך שלח ידך ואחוז בזאת וחשקת בה והחזקת בה כי עץ חיים היא למחזיקים בה:

פרק טו

ואשא עיני וארא אחד קדוש מדבר הוא החסיד בעל חובת הלבבות בפתח שער אהבת ה׳ וזה יכתוב ידו שם, מן הנמנע ממנו שתתישב אהבת ה׳ בלבנו עם התישב אהבת העולם בנו וכאשר יהיה לב המאמין ריק מאהבת העולם ופנוי מתאוותיו מצד הכרה ובינה תתישב אהבת הבורא בלבו, ותהיה תקוע בנפשו כפי הכספו לו והכרתו אותו, עד כאן לשונו:

והנה מה שאמר תחלה שאי אפשר להתישב שתי אלה יחד, זה אמת ואין בו ספק כמובא למעלה (פרק הקודם), אך מה שאמר שתחלה צריך להריק את הלב ולפנותה מאהבת העולם ובמה יעשה זאת על ידי ההכרה והבינה ואחר כך יישב אהבת הבורא בלבו, לפי עניות דעתי לא כך היא המדה, ואנכי תולעת ולא איש אומר בטח שלא ימתין האדם להחזיק באהבת ה׳ ולהשרישה בלבו עד הזמן שכבר לבו ריק ופנוי מאהבת העולם על ידי ההכרה והבינה, כי אם

לא תחמוד

ספר

שאלות ותשובות

בשמים ראש

המצוויץ

מספרם

שלש מאות תשעים ושנים

והם להראי"ש ולשאר גדולי הרשונים זכרם לברכה

אספם גדול אחד בזמן רבינו הב"י ז"ל

שמו מוהר"ר

יצחק די מולינא ז"ל

הבאתים אל הדפוס עם קצת הגהות דברים של פלפול אשר שמתי מצדם ואקראם בשם

כסא דהרסנא

אני הצעיר

שאול בן ומנו תנאן מוהר"ר צבי הירש נר"ו האב"ד דק"ק בערלין

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ד

המצוויץ

הסכמת

אדונינו מורנו ורבינו הגאון המפורסם בכבוד מוהר"ר **צבי הירש** נריו אב"ד דקק בשלין אבי הרב המחבר כסיד נריו:

הואי ספרא דשמי לקדמיתא הגקרלו בשם משנתם **בשמים ראש** והם תשובות מאורן של ישראל הרמ"ם ז"ל ותלמיד גדולי ישראל מחכמי דורו כמוהר"ר **יצחק** מ' שולינג ז"ל מצר ה' מגדולי הדור בזמן הגאונים הכ"מ והמניע ז"ל! ומן שמיא קא אתי לי לכני הגאון מו"ה **שאול** נריו דשמי הוי ספרא רצה לידי, ופשפר מוחה להעלותו על מזבח הדפוס. ואנכי עשה גם הוא מעשיהם ויקרא שמם **כמא דדרסנא** ונשמח שמלו מיק משוגע שמיכם חם שלך נוף הספר נשמים לשם. כי מי חיים יחסר לא ילכו בדבני דבוסיע הרשמדים להחשמם מריח בשמיהם ולשמות בעמא חם דבריהם. ומי שמר שמם מעשמותם ונשמע לא מי. ושמה כל עין רואה ירחם ולבנו יבין כי הוא מעשה דוקא מעולא מסור קדם ומימיו מן שמקדש יולשים מרפא לנשמ ולבוי'. מרים ויקלים ומפי' לשמי'. ושם מלך דכמות בני הגאון מריו כבר ילח לו שם בין גדולי מבני הדבר החשמי' הש"י ידיו רב לו בשלמשמם של תורה בשלמשם תמושה לשם ביל מזקה ומזוזה שמי', לא בשכה חלא למשע לחשות חושע בעא מבניי נשל עולם לבל משמשם ידיעם תוסי'. נחרני בנזכת הסורם שלא יריס חים שם יזו לשמיים כי בשמיים לשם הביל"ן כולו לו מקומו הן עם הנהות כיך שביל הן זולשם מסך חשמש שכים לשפי' משיים לשמש. והשונר על דבריו שלא לשרקי' חוש דרבון וה' לשמה ושפי', והשומע יסכון בשמ שפך וה' לבען פורי, ולה' יחללה מיכי לשות וכפני חוני'. עוד יכבי שמי וחם ושם בני חרב הביל ושם שלר בני שרבים השופלים הש"י וחשבים מן השניך וחש זרעיהו לנשם נלשים לעשות לשהו ולשלוד ולשמר שרשו לשמש בלי שם שביה. כי יבובבו שלולר משבח יהו נרבם שמים שמי עלי. ויפשר שם רשיהיו שלין, ניעושהו יסשבו ושפרשו ילשרשו נכוחה לשרי. ושם הלפוני יהשיק שעליהו וידשפו של שרן ניה. ושיהיו יהנה ניהו נרשם הריש שר השרייה שם יסשרן זמני נרק עולם רשי, ושלם נכבודו ולשם כל נשר יהדיו כי הוא סשלקים ושין אולשו משמי השמים עד שחול השמי'. כ"ש לשם לשם משלם ושעוסה שוהה של פשניה, ושהלל של פשניה, לשמר לו שהלם דומי', שיהב שם השקום שוהב שוב לשמו, דוכר שלום ושין נכוהו רשי'. השותם פה ק ק ברלין יע"ו לכתר קא לך נשמים רשם שר דשור:

לפרט: לחבוש לנשברי לב לקרא לשבוים דרור

הק' **צבי הירש**.

מכתב

הגאון המפורסם מוה' **יחזקאל הלוי** נריו מפראג לרב המחבר נריו ששאלו על דבר הסכמה:

יום ו' עמ"ן ריצ"ו פיון מקט"ו.

יהי ה' עמו ויעל על במתי ההצלחות. ישיבהו שובע שמחות. וינהלהו על מי מנוחות בבוד אהוי' שיב ידידי כו'.

מכתבו הנעים נפ לידי, ושון כי נעריה זה שלשה חדשים נהייתי ומליתי, ושתי בשכבה נחלה עד מאד, השפשם מוחה לח ה' שלר לל בוא מקוה ומקדם שלם עבדי, ושוליתי מן שחלי. שמעם עדיין רפז כחי, וידי מרשת והכשיבה קשה עלי, לכן לשניש נקולר מילין, על דבר הסכמה שלר ורם ממני לר לי שלר כי לל שיכל למלוות לשוט נזה, יען זה כשמנה שניש שלר נדולה נעדי לנשתי שת הסכמה על שום ספר, ושין שנעבר שום נזה לנשת מן הנדל, כי מעלתו שיט לריך לזה ושין נו שום תועלת. כי דברי הרמ"ם שהן עיקר הספר שיכם לריכין לשום הסכמה. ושם נשניל הנשום ופלפלו חריפתו של כנוד מעלת מ"ג מנשרן נ"ו, לדעתי שת כבד בנחו בידיעת שום הסכמה. ומפורסם שיט לריך רשי', ושכל יודעים שלא יניח מעלתו דבר שפיט מפוקן שמם יזו, לכן כשהו הוא שלא יניח שום הסכמה נדולם הספר, כי שין זה ולך מפנירים מנדולי התורה. מפולשם ידי טפף על כתפי. שדודות להפסיק מני לריך. וה' שמחיו נעטיפים ישריך:

הק' **יחזקאל הלוי לנדא.**

כשלים לשמי'. ושודי יכין לנניט ולבב כל עמו שלי לשנדו שכם שמר עלי נכוחה לרי'. ושם הלפוני יהשיק שעליהו וידשפו של שרן ניה. ושיהיט יהנה ניהו נרשם הריש שר השרייה שם יסשרן זמני נרק עולם רשי, ושלם נכבודו ולשם כל נשר יהדיו כי הוא סשלקים ושין אולשו משמי השמים עד שחול השמי'. כ"ש לשם לשם משלם ושעוסה שוהה של פשניה, ושהלל של פשניה, לשמר לו שהלם דומי', שיהב שם השקום שוהב שוב לשמו, דוכר שלום ושין נכוהו רשי'. השותם פה ק ק ברלין יע"ו לכתר קא לך נשמים רשם שר דשור:

הקדמת המחבר

ספר שאלות ותשובות

בשמים ראש

אמר המגיד יהוה די שולינג, נן כמה"ר המכס שבלם שלמה די שולינג ז"ל נהפוך חלסים נלשות על יושבי עירי, ושכנו בגידוזין, גם מותי קרא רע, הרגה עמם שמוכל לספר ולשחוני פוזקף. דודי נשמת חוזמם, דמוזם לן מן שמיא כהיום הזה. נריך לחמנא! מה הייתי נדמה נזולם, לף לני עלי יכאב כל היום חה. בלפ ס' הומר נכל מלב ויביאתי חל העיר הגזולה לאלהים ולקדמני' שבר נאלן ק"ק חלכסנדריא יכונה עליון, ושם נתאכסנתי נצית הגביר הנכבד ומכובם כה"ר יצחי' ז' נאני, ונביאו חדר מלא ספרים יקרים ונכבדים ספרו' ומסורים לפוסים וכתבי' ושכם לנבר עיכי כלך נזול כמ"ש, ונשער יקנני פי המעתיק השמועה הרמ"ם ז"ל, ונקלתי בו בהחלה הנה הוא כולו תשובותיו של הרמ"ם ז"ל הנפלים נשכנר. לף לל נשו על דלך כלל ופרט ומחשות לשבר עשם חלמוד בט ז"ל. לשמם בהביעי נחלמ"ע הספרי חלחתי חשובות לבות הנה חלא נשו שדיין נדפוס מלקחן נשו מפוסות. לל פורש מי מניהן. ומלקחן משום עלי'. דביט שבר. ים לשבר נחושתיו לשל מן הגאונים ז"ל ושמט של הרמ"ם ז"ל שו קודם לו. ושמכם גם משתן שלא מכר שם מחברם עלי'. ים להחפלק גם, שם מפי דביט שבר יליו? הן הן מחבדי' לדעתו ז"ל לשבל בם נחשובותיו שבדפוס המלא נשכם פושבות זו לזו ושף לדעיו שנפשקו. ושמנם שם כה ושם כה יוכיחו זה על זולן, שהן מעשה ידי לשן שופלא שחד מן הלחשונים שכתוב לנרכה. וכשבר החבונני עדיהם כי נהקהן הלה שבר לל הניטו לידי שותו החכם המקובל ז"ל שכבר נחפרקשו נעולם. ועני גם הם לכרך חשות ונשלחי הרשוחה מן הגביר יע"י. להעתיק שותן הטשפות שלא נשו שדוכה נדפוס ולעשותן כרך נפני עלמו ולהניחו לניח הדפוס, שם יגמור ה' נעדי, ושחרי שבר הנחקתי הולחתי נמפפר לנחם ושלו לבפוס ש"ע, ושכוכם גם השעב שבר נדולי עולם חמרם. ושעשים שבר שין להם קיום כלל כי שכח המקבן הלחשון לשמנם גם שרי הנחתי כן, וככה חעלה נחשובות מהר"ם בר נרוך ונחשובות הרשב"ם ז"ל. על כן כניתי שם העדפים על הכלוים נדפוס. **בשמים ראש**, כי נשמים עולה ש"ן. לף על זחת פקחתי עיכי, נכל חקוה שבר החשובה שככרך הזה קומרת לפחת החשובות המפפרים. חו לדבריו שנפשקין ליכתי, ושחקי שחין שחיכה לו קיוע נחקבת. כחנתי עיין כחן חו כחן, ושחנם ידעתי כי לל שלם הדבר הזה עדיין והנחדק יעלה שחכי עוד דברים, כי לל יכולתי לעבוד עליהם נפיון ולהסחכל נכל הדברי' כי הזמן חן עלי, ושם יהי' ה' שחי להניעלו לל הפוס, חשובה שלחה חרחשיתו עד קוצו לגמור חת הדבר, ולפרסם גם חשלת חקומות שבר לפיט היכלת לשיתו חמו' שם תעלה נחלדת שכלי לפרסו. וכבר החלותי לדבר נחלבת חקומות והוא נפל חגב חשפו, והכה שקדמתי הקדמה הזחת עם סיוע ידי חן השחקה, לשבר זקנתי ושנתי ולל חדע מה יולד יום, והי' שם מה' לל זכיתי להשריך לי זמן עד הגיעו לעיר ווינ"ה השהולה וכבכתי עם חבותי, והי' כל חולל הספר הזה ממלא חת דברי להרפיקו. ויעשה עמדי חסד ושחת להגיע דברי שלה פחח השער. כי נדר נדולו נדרתי, לשחר חת כל חעשי ידי שבר חכני ה' נדברי חורה. הן חשובות שהעתקתי לשוחלים. ונשחרי לשובות דבות שהרמ"ם ז"ל. והוויות דבות נחלמוד. גם פירוש על חקלת חגדות שבר כבר עלו על לבבי להרפיסו נשחת חדפוסי המדויק הזחת. וכשבר הקדים ה' לספרי הספר הזה. חשבותי חכי חת לבי שים לזה דין קדישה. וכשלום חניעתו עלי שכבתי חת חכי. לרון כנשור עלי חורת הפיר ושם לכל מכמה ולכל מלחכה ויהיתי המהולה, שבר אין ערוך אל הדפוס הנאה הנמלא נה ושה' חשלח עזר לזכות חת הרבים נספר הזה, ושחרי שבר זכה הדפס הנדול הזה להיות שחיר עיני הנולם מיום היוסו עד עתה כל חכמי הדורות שבשו חורה מספרין וילמדו חוקים ודינים שדבריו, הנה כשמעו המהנהת כשוכר הרקיע, חור נהיר נשחקים, היה שהי' לי למחסה ולכל החכמה נשרי' על לחבי מנזולי קדשו. ושעמוד לי המזוה הזחת להלילני חן השחקיני ההורי' לחזק נטוף ונפשו, ושחזה לחזות נטועם ה', כשבר לני דשמו. ועוד חזכה להוליח לאור ספר השזכרים ועוד חנור על השורה. שקוה כי יעלה חן נשיחי שחיו. גם חשובותי לל יפ"ו פני לל יכלימו שכלי ולל יעבו בי כחשו" ושלהים יעשה למען כבודו להלילי ושהיה שם יהוה יהיה יהוה מלכוחו לנלמד שניח חורת חמת שבר יעשה החדם וחי ויודיעם רזיו ושעכשה עתיק שבר כל יודעיו שחה נשזבו יכניסו וישוע ישראל ליחי עלומיו יפרח כשושנה וכלבנון יך שרשו:

מצום בעם. כן בספרי מתחל לחלקין יחבר כבואר. ואפס
לא כיון דוקי שם כתך ירושלם. שמיבשה ידיו שפשה זה.
ואין בתבשיל חם טבית שוף לחת לשותר. ולאן זה דרך מחודש.
ואול דבני דוקי כיש לבנות. ולדברי ספר בחרומה לריכין
עוד לומר דלקח שבשותן לפילו בגלילתו תוכל הוא. שקף שוף
מיפו לחמרי. לחלן בתי חפותים מפוי הוי מציקר. חלה
לבליט. ושוד מריכין לחלק דהא שחם מותר לחוך שכום
והקשרים. משום דלה מתר כיל תולין. לפי שתחבל תוך
הקשרים והכום. ואפשר מלה דתוכלי הוא. והי שנשי מי מלה
מיי. שהוא שי שליפי מלה. ולה חייבי לגוליד. ולחריפו
משום דדמי כמתן דבתי לה לעבוד. לבן לה תחוש לה!

שנו **ראובן** שמחזר עם הת שמעון. ולחתר הקיפור וקיפ
שקשות בימי טרף לו שכבי אחה קפרים.
ואחה מסופק אם עוש זה יכול כחרי ושקשם אחר קבל על מפשו!

תשובה לה מבחי לפיל כשה בחוקה ושחלחה
בשולם. מקח שעות! דמבעלין קילושי מפשה
זה. חלה לפילו לפיל יש לה כחובה. שדוכין שלחי. שלה שחייבו
לכשה. דוודאי הת לה קבל לחפשי. ולפי מוכח עך. וכל
דבר שבדעת עשה. שפי מבחן בו לחיש שלח קדשה כבר
לה פי שוש זה מבטל קידושי. לי לפשר לנו לבופו לקיים
חלחי בשידוכין ולפ דקבל לחפשי בחרם. ומכרי זה כחלחי
מפורש לבל כיולי כזה. וכיון דמדיני חיטו חייב לקיים שידוכין.
לפ בחרם לנו כלום. דבחרם על שחלחי שבות חייב לקיים
הוא. ושמילה שפשה שבחי בשבי. ולפ שלין כלן מדיש
ברוחים. כיון שיצה שקול ויש לומר יכול לומר לה בשיצה
לחחה. לשפיק עלה קול בים:

שנו **ומה** שמלה! בשה לשמרי פי זה כורך. שמו
קבורתי דקבור מיחתא בייש רחמון של עלרת.
שמיחתו רב פפא. לחר לי כי שברי כפרש עבד לן רבן.
וכחבה חיטה לי לוך משמחי לח שמוש. ושי לשם להרישם
לפ חשבו. יד שלה בקש:

תשובה! לי בשית לימי שוש כי שתי שולה זהן לשם
של שם שתרן לשחוך שיש שקול לשחם. בכל
דבר שבה לידו. וכפרש לחלן יש שיש שברחם. כלי שחלה
בכשי. ולפשם שלשה לפרש. לכיון שחלה עשו לן בפרשפיות.
ושפשי שהש לין לריכין לשחול בזה. ומשמחי לוחי. ולי לחי
ולחרי לה ידעי לשחול. ושרלי שבן לחת שחירין לוחן מכידו.
וכייטו לשייל רב פפא ושה משחחי לפו. פירוש ולה לחי ולחרי
שהחלה ופריך לשחבי שתי לכפרש לחשביך:

שם **עוך** שחלחי. כשרי לכילה שפיקומן שהוא זכר לפסה
בזמן שבית שמקדש קיים. ושרי לף לי קיים. לף
שמילי לחן ושפי יש לנו לילכול בביו בלייל. דשה לה קיים לף
כרי יהיו לחתר לם שפי עושה לחיקו. ושוד לחרת שחלחי
כיון דשעשה זכר למלה שהלכה עמו ולה זכר לפסח עלמו.
דמה שייבי לקח מלה חחת בשר. ושפי שי לנו לקחת לחי משני
שבשילין לילכול לה שבשה חייבו חכמי. שיהא זכר למלה שהלכי
עמו. וחברון לחד עושה לבלן ולבלן. לייב שמרור שבל שיקרו
לין חיובו חלה בזמן לריכת פסח. שי לעשות עם מלת לפיקומן:

והשיב לי קושי שרחשונה חיטו כלום. ולחיי יודע לשה
ניחא לך בפסח שני יותר שברי חלן בדרך רחוק
לחן ולו לה קיילל כרי יהיו. שיטו שיכול שבמלן פסח רחמן
שי סבר לשעבר בפסח שני. לבל שם יהיו בודלי. לף בשני
לה יעבר לחי שפופק שם חיטו דומה רחמן. ולו דממיל שם
מעומלה שדוחי שלי לחיב לוחי שיכיטו טומלת מת חו מחת
מעומלה שמעשי וכלשבר הוה בלחת שה שלחו שחזיקו עלמיטו
בעומלה ליב שרי כלטו עממים. ודוחה הפסח בלבור לח
בעומלה. ולם לשבך שלחו מוחזקים גם בעומלת לחרות שלין
מדחי. לה לבד שלין לחלת בן חלה דקשי עלך ניב דשיבי ניחי
לך בפסח שני גם זה חיטו דומה חלה עומלת מת. ושמנם
בלחת שלחו עושי לשבר בלחו בשמיק קיים. וכשהרטו ועשיטו
לרצל ושעיטו הפסח בהלכתו ועל דבר שמרור שלחה חכם חלי
השובה דוהלי לשבר הפסח עלמו בשבר לה רטו חכמים כדי

עמי. ולא בדבר שאין רצונו בו אלא נקבות בו. ואי יסיב לי לאחריני הרי זה כמותו אבל אין המעמדות כן. שהרי אף בגזל בכלל לא תממוד ומה לי גזלו ממון או גזלו כלי. וכל אחד לרעיך כתיב מתם. והוא כלל מוסיף על ספרנו וריבה הכל. ואפי׳ פחות משוה פרומה לדעתי בלא תממוד ליתי חטיף שלימו בלא תגזול:

שפג ומתוך דברי יתייסב לך קושייתך הנני. דלמא חלב בטעם בשר יש בו מעשה. הרי הוא כאב ואין לפיל בעלמו הכל לאו שניתן לאכילה. ואין לוקין עליו דאיסו לאיז בשיעורי דאמר בהלי עדות. שאף בלא רצון הבעלים. אין כאן גזל על תורה. שניתן לאכילה אלא אמרה התורה לרעתו אפשר אלא והשיב את הגזילה או את השומר או את הפקדון. אבל כל שאתן דמיו אין כאן מיוב על תורה בזה. אבל מה שמלינו כיון שאינו חייב אלא אם נקח ממי אין לך מעשה גדול מזה. זו ודאי קושי חזק. ובבר השיבו בזה רבינו האברהם. ואמנם אפשר הרב זיל דעתו. דכל שאבידו מקצתו והוא טותן דמים אין כאן איסור. אלא שבשבידה עשה קודם אז ואינו חייב עליו עד אחר הלקיחה. כלומר שבאבו הבעלים זיל. נבי קדם שאינו לוקח על הקדושי עד לאחר השבועה. גם מה שרצה מר לומר אלקושי הרחמנא השמלומין אין מתקני. כי אם נאו דגזילה אבל כאן אחרי נאוי. זה שי לו מקום אם שיבו באין עליו מבח ניפוק לעשה. אבל נאו שניתן לאכילה. משאו הרב זיל כניתן לעשה. יכרי שאיפשר ניתנו לאכילה. ואו דלומק שרצון הרב לאפוקי

גזל דעבר אחרוויי אחי:

שפד ומה שנתקשית בדבריו שבאב או אשאו. ואיים מלאי דבריש שאפשר לו לקנותן. אין אפשר לזה לאקנותו אשאו לא ידעי אם קני לך. שהרי אפשר לו ליתן לו משות. כדי שיגרשנה. והרב זיל רצה לאשתעי. דאין נאו דלא אחמור אשם רעך. פירושו נאות. דשפיר מלא אשלם אחרי. אלא אחמור דקרא דמשחעי בגזל:

שפה ומה שמלית על דאמר הרב זיל פיב מבני גזילה. בבר בתירו. שבגזילה שאפשיחה אחר יאוש או אחר שאשחני השבח לגזלן. מפני שקנה שניש ואם עדיין לא יצא ולא נזה. שניך לו ונוסל השבח מן הגזל ואחיב השפשה עלאי. ולקני לך דאל בסיא הוי שיטו דאל אחרי שאם אחה אשלם לו אשאו רבא אצל רחל ונזה כרי. ר׳ יהודה אומר גזילה חוזרת בשיני. ר׳ שמעון כרי. כמאי קא מיפלגי. ומוקי לה רב פפא דאיב שבח גזילה דגזלן ומקני שלא גזל פרה ושאברה וילדה רחל ונשאבי וגזה יולדה אין לו ילדה שדרה בשיני. ואמר רב פפא היב דאפילו לא ילדה ואלא דקבע יולדה כרי. אלמא דלרב פפא לא הדרה כשאר כלל. דאי שדרה הוי לי לאיתויי דקבע יולדה. דאי לא הדרה פרה ורחל נמי. וכדשמעת ליבי דאחני. משלם דמי פרה השומד בילד. אבל אי לא ילדה שדרה מיאם בשאר. וחבירו דמי שבאת הוא דיהיב לי ורציחי אחזי בשרחיבד זיל שחולק עליו בבבא דלקמן. ואף לפני יאום לו קודם שנאחני. כי שרחיבד זיל איבעי הוא זה שאין לך שיעור גדול מגידל וגזזה. ולא ידעינן נמה לא בעיבו כאן בשאר הקודם. אלא דבריך:

תשובה נפלאחי כי שירוב גדול מלאחי בדבריך שאחה שואל על הרמבים דהוי לי להבמי לאיתויי. דלבבי נקיש ילדה ולא אחדר בשאר למרם. והרב זיל סובר דבילדה נמי הדר בשאר למרם והדין שמו מבח רחייבך נופש. ואם לא ידעחי מאיזה לד יקשה בשאר מבח שיעור בילדה. אלדבי בשאר שבורה שבברה אלאו. כל שאר דלא ילדה שייך לומר שיעור אבל בילדה אדבי שבאחו בשחחלי ואחבש היינו משמי דשביעור לא אשיב שיעור. דשדר לבמות שסיב הוא. ומשולם לא אלא על דשם שרחיבד זיל לקחן דבשאר נופש יכי קאי בשיעור. ואיהו על בילדה ובגזזה קאי. והרב הרב זיל דלא יבעי בשבח מן בשאר אלא. שלאו היינו כי קושה יכי הולד ובגזזה כאלו אלי ושיבה לאחן. ואף רבני זיל שחשיבה שכי מפיש ושמי רחל כשבשה לגזה. ושמדף שאשו שכשיעו הולד ובגזזה שלו דקאי בשיעור אבל בשאר נופש שדרה והרב זיל שבר דבגזזה ושוולדו לא אחן לשאחן. ובשאר שאחן שי שפיש על בשאר. ולאחר שיעור הוא דרשלו לאשלומי אל בשאי שמן ואין לשם שיעור. שכיש בין בריאה בין

שפיפי לא יקרי בשם שיעור. אלא דבריה כיון דבעי לאלומי בשאר בגזילה. דשאי אחר לי שפיקרי נופש אחרי. ושאר נופש שריק שי הדעת נותנת דאיעו נותן לו הנוף כולו. דאי אשבח לו בשאחי. שרי הוא שלו דבל דאיך שאין נותן לו שיעור אומר לו שרי שלך לפניך:

שפו עך דבר שאשה שהלשה שביאה לשמיר ושאשה אין בשומרי ובנויש ימים אחדים. ואחיב שבא בבני ושחוודה על אחתי שרלאה לשמיר ואומרת אלא עשו שם נוי לא ידעתי לאתי ניחום לה. ושותבת אפי׳ לבהלה בשן. דדוקי בשבוי בין שרי בא לשבותה אלא לאשבח ידי אקיפה ולבן גזרו רבנן. אבל אי דמדעתי אחלא לא גזרו והאידבי כולהן שי בשבוות דמיין. ושאני אחומה בן סיבי דשבי אשפיבות דמיי. ולשמת שהדיית ודאי דלא מייתי דרשאן אומרי על סייחוד. שם לי יחוד ישראל שם לי יחוד גוי. ואפי׳ בזמן שהלמוד דשבידי אחומה · שי שלי לייחד דרשאן לשמיר. ודאי ילף לשבות שמה רש. ושלום אבר שבריי:

שפז אשר שלא שה לאחרי בשדשם שד שמת דלרבי. אמר לרי שובשי אין אמרי לך אדה מלי שבא אחרם לא בניבות אין שמי אמר לי שבשות כרי. אמר לי כל אותן דורות שאתן יעקב אביבו לשבו. שאיבי אומות בעולם לשביב לאלך שמשיח לשאיל לבות. שאשבר מלבי אדשים מאשה יבינו. יביאו אין בשיב אלא יאיב. אמר לי חיך מלא שבא אחרת. ואן שאך אלא אמר לא. ושקרי לך שלי שיבות ואם אבינה יבי לפני מלך אשיח · שיבית לו גמלים שניקות ובניהם שלשים. וכל שבאות בפרשה:

תשיבה ואשבר מלבי אדשים ואיה. בשדי שבי דורות דבולם יהי לריבן. להשיב אח כל אחתות ואשחיל אן אחתם שרחשומה. ואן לי ושלאה כל אחומות יהי לריבן להשיב אח בבל. אלא דפשה אן אשפה שרחשום שאן יעקב:

שפח ילמדנו רבינו ז שם דאמרי בפי כל בבשר. בשר ועלמות לבשרי בשר ושלמי משעיי. ולא שוד אלא שבשבו משם רבינו שמשן זיל. דאפי׳ שלמות אחיסור מצלי אחיסור. ואשברפין לבי לשבל. ואימא לי טוב שסחות יציד שלין שלם לוקה חלק בשבירי. משה שלוקה בשבר בשליבו ואם נאמר דבקילו אבשים. כיון דשלים שיעור נדול הוא. מה נשה בשבר רב של אשור ואם בשבר אלא שלמות אחיסור מרובה על בסיבי. וכי מלריפה לשלמי ים בשבירי שי מה נאמר: ואפי׳ בשהלם אן שלים אשור. שיבינו שרוצה שבשבירי שבא משם הרבה. ושלם לקה דבר מיעור ואחשב שורי ואחשב:

תשובה שלא גדולה שזל מר. ולשאי שלא נאמרו שבברי אלא בשן בשיבו בולה. אלא שבאחי שבשבירי אשבר בשבי ואשבו רבנן לשיקם אשבשי שאם בל שבר לן ולקה בל אחיסור בשוכו. אלא שבאשירו אבשים לשבר בשבי כולו. אלא דוקא שיסור שבשוכו שדיין רוכו אחיסור. וכן זית אחד של בית בשאר זיים שלם ואפלו שני זיים אחיסור. ודאי בזים של בית רובו בית. ואדאוריי מותר הוא. שלא דאבשים שוערו שי . וכלן הא אינו בית. שאם הם אלו רוזים שכולו נבלע אל חוך השבר שי שאבדל בית אלא. שלא ודאי דאין מחירי . ואם דרך מבל רובע מבם שנפל על השבר ואבדל בשבה. שיאמר שאם מותר ? וכן בזים שבר שנפל אל זית בשר וביש זיים שלים. ואין בית אחיסור ניבר שלא ודאי שלא נפל. דמאי יוחיל בשלם אל שני חזים . שאחד מהן אחיסור . אלא לא נאמר אלא בשנים . ובדאחיב ! אבל בשאינו מינו אי אינ קפילא מוחזו. אי לא אחסור .

שפט ששין בשקה ובשאה. והוא שי שלאה . ושאם אדקה זורחה להשלות שלא מעלה בעולה לשאה.

לאלומי מורי בריב ר׳ שאה. שאיבי כי אדוני אומר. שבשלא שי בספי שבור אן שלילה. שבה בריי בשבוי בשאי . יכול אף בשלי ני ובשלי ש. ושיל שבשאחשם בבריי דשי ר׳ דאבאי. ושל דאחרי ורים אחבר נשף . שיבי לומר דאפילו אים לי לריש בשלא שי אריבה. אפיק לה אחבר. ואל לומר אחין שבשה

סבת השחתת העולם. אמרו רבותינו [147] כל מקום שנאמר השחתה אינו אלא לשון ערות ועבודה זרה [147]. וידוע הוא כי הנאוף יפיל חללים רבים. ובלעדי זה מבואר מה שבו מהשחתת הגוף באמרו [148] אל תתן לנשים חליך והשחתת הנפש ג"כ לפי שהנמשך אחר תאות חמרו ימית שכלו. אמרו רבותינו [149] ולא יראה בך ערות דבר [150] מלמד שהערויות מסלקות השכינה. ואמרו [151] שאין לזאת העברה אריכות אף וזה מבואר. ובאה הקבלה האמתית [152] שלא תנאף הוא אזהרה בנאוף אשת איש, וזה מבואר לכונת עשרת הדברים שמזהיר על הדברים העקריים והיותר מצויין. וכבר כתבנו שעשרת הדברים הם שרשי כל שאר המצות, ובכלל אזהרה זו כל המצות שבאו בענין ערויות ושבאו ג"כ למעט התאוות החמריות.

דבור שמיני: לא תגנוב [153], הדברות שקדמו באו למה שצריך להנהגת האדם לגופו ולנפשו כמו שבארנו, ועתה התחיל להזהיר בענין שמירת הממון. ובאה הקבלה האמתית [154] שאזהרה זו נאמרה בגונב נפשות וזה למעלת עשרת הדברים שמזהיר בדברים היותר מצויים או היותר רעים, וידוע הוא כי הענין היותר רע בחמדת הממון הוא מי שיביאנו זה לגנוב נפש, ובכלל זה כל גנבת ממון. ואולי סמך גנבת נפשות לנאוף לפי שלפעמים תהיה גנבת הנפשות לנאוף כמו שאתה רואה תמיד באומות.

דבור תשיעי: לא תענה ברעך עד שקר [155]. אחר שהזהירם בנזקים הגדולים התלוים במעשה, הזהיר בנזקי הדבור והוא עדות שקר. ובכלל זה כל המצות שבאו בעניני האונאות, וכל הדברים הנתלים בדבור בעסק שבין אדם לחבירו, וגם אם רוב בני אדם הקלו בזה, מה שבו מן ההיזק לנפש מבואר, כי הדבור הוא החלק הנכבד אשר בו נבדל האדם משאר בעלי חיים אשר חלק ה' לו לבחון האמת מן השקר אם כן כאשר ימירהו טוב ברע חומס נפשו וירחק מדרך האמת, ובדברות שניות כתוב [156] עד שוא, ושוא הוא כולל יותר משקר ואמר' רבותינו [157] שוא ישקר בדבור אחד נאמרו.

דבור עשירי: לא תחמוד בית רעך וגו' [158] ובדברות שניות [159] לא תתאוה וגו', אחר שהזהיר מנזק הדבור הזהיר על מה שאפשר שיבא מן הנזק במחשבה, אמרו רבותינו [160] החמדה מביאה לידי גזלה, והזהיר בענינים שהאדם יותר חומדן והוא דירת חברו או אשתו, ולפעמים יביא זה אל הגזלה ולרציחה, וכבר כתבנו שכל עשרת הדברים הם בדברים יותר חמורים. ומשה רבינו כתב בדברות שניות "לא תתאוה", לפי שהחמדה תאמר על מי שחומד דבר ומשתדל בלבו בכל עניני ההשתדלות להשיגו, והתאוה תאמר על התאוה לבד בלתי השתדלות אחר, ובאר משה רבינו כי ה' הזהיר גם על התאוה. וכבר בארנו מה שיש בענין החמדה

147 סנהדרין נז א. 148 משלי לא ג. 149 ספרי במדבר פיס' רנח סוטה ג ב.
150 דברים כג טו. 151 ל"מ כעת. 152 עי' רש"י שמות שם. 153 שמות ודברים שם.
154 סנהדרין פו א וערש"י שם. 155 שמות כ יג. 156 דברים ה יז. 157 ירושלמי נדרים פ"ג ה"ב. 158 שמות שם יד. 159 דברים שם יח. 160 מכדרשב"י שמות כ טו: חמד אדם סופו לגזול שנאמר וחמדו שדות וגזלו. ועי' רבנו בחיי.

מהשחתת העולם עם מה שהיא תכונה רעה ותולי גדול בנפש, כי החמדה הוא במחשבת הלב אשר הוא כלי לענייניים השכליים, וכאשר ישים מחשבת לבו לענייניים הגשמיים כל ימיו יהיו בדאגה ושממון ונפשו לא חיה. ובכלל אזהרה זאת כל המצות שנצטוינו בהם להסיר כל תכונה רעה וחולי בנפש כגון הנקימה והנטירה וכיוצא בהם. כתב החכם א"ע [161] אנשים רבים תמהו מה זאת המצוה, איך יהיה אדם שלא יחמוד דבר יפה בלבו וכל מה שהוא נחמד למראה עיניו. ועתה אתן לך משל כי כפרי שיש לו דעת נבונה והוא רואה בת המלך שהיא יפה לא יחמדנה בלבו שישכב עמה כי ידע שזה לא יתכן, ואל תחשוב הכפרי הזה שהוא כאחד מן המשגעים שיתאוה שיהיו לו כנפים לעוף בהם בשמים, כי לא יתכן להיות, זה כאשר אין אדם מתאוה לשכב עם אמו ואעפ"י שהיא יפה, כי הרגילוהו מנעוריו לאמר שהיא אסורה לו, ככה כל משכיל ידע כי אשה יפה או ממון לא ימצאנו אדם בעבור חכמתו ודעתו רק אשר חלק לו ה', ואמר קהלת [162] יתננו חלקו, ואמרו חכמים [163] חיי בני ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא {אלא במזלא} ובעבור זה המשכיל לא יקנא ולא יחמוד, ואחר שידע שאשת רעהו אסורה לו יהיה נשגבה בעיניו מבת מלך בלב הכפרי על כן הוא שמח בחלקו ולא ישי' אל לבו לחמוד ולהתאוות דבר שאינו שלו, כי ידע מה שה' לא רצה ליתן לו, לא יוכל לקחתו בכחו ובמחשבותיו. על כן יבטח בבוראו יכלכלנו ויעשה הטוב בעיניו, ע"כ.

כאשר תתבונן בסדר עשרת הדברים תמצא שהג' דברות הראשונות באו לשלמות הנפש הקודם במעלה ואחר לשמירת הגוף ואחר לשמירת הממון. ותמצא בעניני עשרת הדברות מה שכוללים ממה שצריך אל האדם להשלימו במחשבה בדבור ובמעשה. כתב הא"ע [164] אמר אחד מחכמי הדור ידענו כי תשעה גלגלים הם כנגד תשעה מספרים שהם עקרי כל מספר, וככה אלה תשעה דברים, והנה הדבור הראשון שאיננו ממספר התשעה, שהוא כנגד ה' הנכבד המדבר, באשר הוא האחד במספר עשרה. והנה הדבור השני שהוא לא יהי' לך כנגד גלגל העליון שהוא מוליך הגלגלים ממזרח למערב בכ"ד שעות. ואמר כנגדו לא יהא לך אלקים אחרים, להודיע כי בכח ה' ירוצון הגלגלים, כי רבים חשבוהו שהוא הבורא בעבור שאינו גוף. והדבור השלישי שהוא לא תשא כנגד גלגל המזלות ששם כל [השבעה] צבא השמים חוץ מהמשרתים, ושהוא מקיף כל הגופות ובצורותיו שהם שמונה וארבעים ונראה כח השם לעין, ויש מקומות בזה הגלגל [שיש] שם כוכבים רבים, ומקימות אין שם כוכב ואין יכלת באדם לדעת זה הסוד. ורבים חסרי דעת חשבו כי לשוא נבראו אלו הצורות על זה המתכונת. והדבור הרביעי דבור השבת כנגד גלגל שבתאי, כי חכמי הנסיון אומרים כי לכל אחד מהמשרתים יש יום בשבוע ידוע שבו יראה כחו והוא בעל השעה הראשונה ביום. וכן מי שהוא בעל הראשונה בלילה, ואומר' כי שבתי ומאדים כוכבים מזיקים. ומי שיחל בו מלאכה או מתחיל ללכת בדרך בא' מהם כשהם מושלים יבא לידי נזק על כן אמרו קדמוננו [165] שנתן

161 אבע"ז בפירושו לשמות שם יד. 162 קהלת ב כא. 163 מו"ק כח א.
164 שמות שם. 165 פסחים קיב א.

כונת אזהרה זו מבוארת בעצמה לכונה שכתבנו באזהרה הקודמת, והוצרכה אזהרה זו שלא להתעמר בה ברשותו אחר שלקחה למלאות תאותו, ואלו באה אזהרה זו לכך הייתי אומר אין מן הראוי שיתעמר בה אחר שלקחה למלאות תאותו אבל יוכל למכרה, ואלו באה אזהרה שלא יוכל למכרה לאחר הייתי אומר אין מן הדין שימכרנה לאחר לשפחה אחר שמלא תאותו ממנה, אבל יוכל הוא להשתעבד בה ולהשאירה אצלו לשפחה, כי בידוע שיחמול עליה לפי שהיתה לו כאשה, לכך נאמר לא תתעמר בה.

האזהרה רס"ה לר"ם [17] הוזהרנו מלשלח מחשבותינו לקחת תחבולה ללקיחה מה שברשות זולתנו מאחינו, והוא אמרו יתעלה [18] לא תחמוד בית רעך, ולשון מכילתא [19] לא תחמוד יכול אפילו חומד בדבור ת"ל [20] לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך, מה להלן עד שעשה מעשה אף כאן נמי עד שיעשה מעשה [21]. הנה נתבאר לך שזה הלאו מזהיר מהערים עד שנביא לעצמנו הדבר שכבר ישר בעינינו [22] מממון אחינו, ואפילו בקנין ונתינת הדמים הרבים כי זה כלו העברה על לא תחמוד, ע"כ.

כונת אזהרה זו מבוארת, שזו תכונה רעה ויבא לידי חמס וגזלה, גם לידי שפיכות דמים, כמו שנראה ממעשה אחאב ונבות [23].

האזהרה רס"ו לר"ם [1] הוזהרנו מלתלות מחשבותינו בהתאוות מה שקנאו אחינו ושלא נכסוף לו, כי זה כלו יביא לקחתו לנו, וזה לשון האזהרה שבא בזה הענין אמר יתעלה [2] לא תתאוה בית רעך, ואין השני לאוין בענין אחד, אך הראשון והוא לא תחמוד מזהיר מלקנות מה שהוא ביד זולתנו, והלאו השני מזהיר אפילו מלהתאות ולחשוק בלבד, ולשון מכילתא [3] נאמר כאן לא תחמוד בית רעך ולהלן הוא אומר לא תתאוה בית רעך לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החומד בפני עצמו, ושם נאמר מניין שאם התאוה אדם סופו לחמוד וסופו לגזול ת"ל [4] [ו]חמדו שדות וגזלו, ובאור זה כי כשיראה דבר שהוא טוב בעיניו ביד אחיו אם ישלח מחשבותיו אליו ויתאוהו עבר על לא תתאוה, כי אחר שתביאהו אהבת הדבר ההוא עד שיערים לקנותו ולא יסור מחלות פניו ומהכביד עליו למכרו או להחליפו עמו במה שהוא יותר טוב ממנו ויותר רב דמים ואם (ישלם) [יש לו] זה יהיה עובר על לא תחמוד גם כן, והוא כשיקנה הדבר שהיה לחברו והוא לא היה רוצה למכרו אבל הכביד עליו הערים עד שקנאו ממנו, ויהיה עובר על שני לאוין כמו שבארנו, ואם ימנע חברו מלמכור ומלקחת החליפין והוא לרוב אהבתו לדבר ההוא יקחהו ממנו בהכרח ובהתגברות מפני שנתישבה אהבת הדבר ההוא בנפשו, ויהיה עובר על לא תגזול גם כן, ובחון זה הענין במעשה אחאב ונבות [5], הנה נתבאר ההפרש שיש בין אמרו לא תתאוה ובין אמרו לא תחמוד, ע"כ.

17 סהמ"צ שם ל"ת רסה, רמב"ם גזילה פ"א ה"ט. 18 שמות כ יד. 19 מכילתא יתרו פרשה ח.
20 דברים ז כה. 21 ע' השגות הראב"ד שם. 22 כלומר שחמדנו אותו. 23 מלכ"א
א כא רמב"ם שם הי"א.

רסו-רסז. 1 סהמ"צ לר"מ ל"ת רסו, רמב"ם גזילה פ"א ה"י. 2 דברים ה יח.
3 מכילתא יתרו פ"ח. 4 מיכה ב ב. 5 רמב"ם הי"א ועי' לעיל.

כונת אזהרה [זו] מבוארת שהוצרכה אזהרת התאוה בלב להזהר מן החמוד שמביא לידי גזל[6]. ואזהרה התאוה מי שיקבלנה לא יצטרך לאזהרת החמוד. אמנם לא רבים יתכמו שיוכלו למשול ברוחם שלא להתאוות דבר לפיכך (לא) באה אזהרה שלא יחמוד שגם אם יתאוה בלבו לא יעשה תחבולה לקנות מה שביד חברו שאינו רוצה למכרו. ובאו אזהרות אלו להשלים הנפש ויש בהם גם כן תועלת הגוף והממון, כי המתאוה והחומר יחליש כחו ונפשו על התאוה והחמדה כדי למלאות תאותו, ואם לא יוכל להשיג תאותו אולי מרוב תאותו יחלה וימות. וכן המתאוה וחומד דבר למלאות תאותו ובזבז כל ממונו כי החושק אין לו עינים, וכבר ידעת שאדוז החכמים אמר על הרשע[7] כל היום התאוה תאוה וצדיק יתן ולא יחשוך.

האזהרה רם"ז לר"ם[8] הוזהר השכיר שלא יאכל בעת עבודתו מן הדבר אשר יעבוד בו אם היה עובד במחובר לקרקע[9]. והוא אמרו יתעלה[10] וחרמש לא תניף על קמת רעך. אמר[ו][11] חרמש לרבות כל בעלי חרמש ובשעת חרמש, ר"ל בעת הקציר לא תקצור לעצמך. וכבר נודע שזה הכתוב אמנם בא בשכיר ושאמרו כי תבא רוצה בו כשבא שכיר כמו שאמר התרגום אדי תתגר. ובשביעי ממציעא אמרו[12] (אין) [אלו] אוכלין מן התורה העושה במחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה, ע"כ.

כונת אזהרה זו כדי שלא תהיה מלאכת השכיר רמיה כי אם יאכל כאשר יעשה מלאכה במחובר לקרקע יבטל ממלאכתו. וראה טוב הפלגת מבארי הקבלה, כי למה שיורה פשט הכתוב להזהיר כל אדם הבא בקמת חברו שלא יניף קמה על חרמש[13] חברו לא יצטרך שזה יהיה גזלה, ובארו שנאמר זה על השכיר שמותר לו לאכול במה שהוא עוסק בו כדי שלא יצטער, ובאה האזהרה שלא יאכל כשעושה במחובר לקרקע לכונה שכתבנו.

האזהרה רם"ח לר"ם[1] הוזהר השכיר מלקחת משל השוכר אותו יותר מכדי אכילתו. והוא אמרו[2] ואכלת ענבים כנפשך שבעך ואל כליך לא תתן. וכבר נתבארו משפטי מצוה זו בשביעי ממציעא[3] ושם נתבאר מה שיש לו לאכול ומה שאין לו לאכול, ומי הוא האוכל שיהיה עובר על ואל כליך לא תתן, ע"כ.

כבר בארנו הדברים שמותר לאכול הפועל במצות ר"ב ממצות עשה, וכונת אזהרה זו מבוארת שאם הותר לו לאכול לכונה שכתבנו במצות עשה לא הותר לו לשאת בכליו. ובארו זה הפסוק גם כן בשכיר, כי מי שאינו שכיר מי התיר לו לבא בכרם רעהו שלא מדעתו. ולמדנו גם כן דרכי המוסר מפשט הכתוב כי מי שיבא עם רעהו בכרמו ברשות, וירשהו חברו לקחת מה שירצה שיוכל לאכול מן הענבים כדי שלא יצטער, אבל לא יתן ממנו בתוך כליו.

האזהרה רם"ט לר"ם[4] הוזהרנו מלהתעלם מן האבדה אבל נקחה ונשיבה לבעלים, והוא אמרו יתעלה[5] לא תוכל להתעלם. וכבר בארנו[6] אמרם במכילתא[7]

6 מכילתא ורמב"ם שם. 7 משלי כא כו. 8 סהמ"צ ל"ת רסז, רמב"ם הל' שכירות פי"ב ה"ג.
9 ב"מ פז א. 10 דברים כג כו. 11 ספרי דברים פיס' רסז. 12 ב"מ שם.
13 צ"ל: שלא יניף חרמש על קמה.
רסח-רע. 1 סהמ"צ לר"מ ל"ת רסח, רמב"ם שכירות פי"ב ה"ב. 2 דברים כג כה.
3 פז א. 4 סהמ"צ שם ל"ת רסט, רמב"ם גזילה פי"א ה"א. 5 דברים כב ג. 6 עשה רד.

ב' א' לו שים נפן עריס, נ"ב ע' עו"ת מהר"ם בר ברוך סי' תתכ"ט מה שכתבית רלה' מכחן ולין מיכן כלל מה הולרך לרלה':

שם ב' היכא דליכא דררא דממונא, נ"ב ע' פירש"י ותוס' ויע רלה' לפי' התוס' מגמ' נדה ו' ע' כי קתני היכא דליכ לי' דררא דמומלה פ' שיש שם דבר המכיא לספק על היים מומלה ומשל"ה מצל"ע שכנדה דקודם רלה' לין שם דבר המספק מליט כלל לומר שהיא מומלה עש"ה וכזה נס כתן פ' דררא דיש בעלם דבר המחייב בספק וכפי' התוס' ושוב רליתי בחידושי הר"ן כתן הביא נמ' נדה הל"ל:

ג' א' לא מהימן לי בשבועה, נ"ב ע' עו"ת ח"ל סי' קכ"ו:

שם ב' לישתמוטי הוה דקא משתמט מינה, נ"ב כל' זה לקמן פ' ב' ט"ו ב', י"ו ע', קי"ח ע':

שם תוד"ה מה שם ילפה כ' לכל הכא עושה השובה כו', נ"ב ע' עו"ת רד"ך בית מ' חדר י' ד"ה וגרלה נמי דבשבוע' כו' ועי' עו"ת מהר"ם בר ברוך סי' תשל"ו עש"ה ושו"ת מהרי"ע ס' קכ"ג עש"ה וסי' כ"ח ס"ק ופ' ניתוקי מהרמ"מ שנסוף הספר עש"ה ס"ב ס"ב ד"ה דין שם אומר נזלתני ושוד עש"ה ס"ב ס"ב ד"ה דין רלוכן הפש בסכיטו תחלה כו' עש"ב ועי' עו"ת הרח"ש כלל י"ח שות ס' ופ"ע עש"ה עו"ת חכם לבי סי' ג' ד"ה ושוד דקא לפי דמיושו כו' דהיכא דליכא רישוחא ומביד בלא"ה ליסור אמת שו לגמרי משים עלמו רשע ס"ש ות"כ י"ל דכיון דגס בשוגג חשיב חמא כאן חדש שברי חייבתו תורה חטאת לכפרה לכן שו לגמרי משים עלמו רשע וגילמן ג"כ לומר דמיד הי' ועי' שו"ת חתם סופר חיו"ד סי' ד' ומש"ש בתוספ' השובה "חש"ג פיש לדחות קלת רלה' זו ולומר שלאי החש דאי לאו דיודע בנפשי' ומבד חב"ש לא הוי מייתי" עכ"ל ע"ש במחכת"ה דאי זו לע"ד דאוי' מעיקרא היא דאלי חזיש לומר דמעיקרא רשע הי' ונשבע לשקר במיוד ופשה נשבע לדיק ולינו רולה להביא חב"ש לומר להיפוך דמד שהה הי' לדיק ולא נשבע לשקר במיוד משולם ומה שלומר שהה שנשבע לשקר במיוד זה שקר היא והוא רשע שפה ורולה להביא חב"ש והרי כך רלוי לנו לומר יותר מכאן היא דאיתרע מפלת החזקת כשרות מבר לכל ישרלל כיון דממ"נ היא עבריין או בשבועה או בהכלת חב"ש ות"כ יותר יש לנו לומר דהוא עבריין בהבלת חב"ש דבשלת היא דאיתרע ולא יסי' נלמן לחשווי נפשי' רשע מעיקרא ו"ש וע' וזה בעו"ה עכ"י מגיעת חלה"ש סי' קכ"ט אות ה' עש"ה:

ד' א' מפקני רבנן שבועה דליתא דכותה בתורייתא, נ"ב דונמטו מגיעה כ"ג ב' משולם לא חידשו דבר בפרה פ"ש ברש"י והמולין ל"ד ע' תוד"ה שני שני למה ושם ל"ו ב' תוד"ה ר' יוסף:

ה' א' לעסריך קרא היכא דחפר בם בורות כו', נ"ב כזה לקמן ק' ב' וזה שחפר בם בורות שיחין ומערות ועי' עו"ת מבי"ע מגן"ש סי' כ"ח ומש"ה ח"ב הלי מפרת גופי' דבפק מיניהו קמפרד לי' ק"ק שברי לין בבור מתמלה מחוליתו:

שם ב' ותקנתא לפקנתא לא עבדי, נ"ב דונמטו ירושלמי פוכה פ"ב ה"ח ויש פקנא לחר הפקנה ופ"ע עו"ת מבר"ם מזיוחא סי' נ"ד ד"ה שוד עשם לחר יש לי כו' ועי' עו"ת חכם נבי סי' קפ"ו ועי' עו"ת שבשוף ס' תורת חטאת סי' ב' ד"ה וכר מן דין כו':

שם שבועה זו מקנת חכמים היא, נ"ב כהלי ליבנה לקמן נ"ח ע' ופ"נ ע' ושם פ"נ ע' תוח נ"ב פימרא דר' יוחנן כמו כאן:

שם מינו דחביד לממונא חשוב נמי לשבועה, נ"ב פ' עו"ת חייש שלא סי' ט"ד אות כ"ש לי גם בחשוד על נזל עכו"ס חשוב לשבועה וכן לי פסול לעדות ופ"ע שם ח"ב סי' ל"ח אות ה' ועי' עו"ת הרדב"ז ח"ח סי' קכ"ה דפ"ב לחמרי להישוך דמלן דחשוד לשבועה חשוב לממונא ע"ש:

שם והוה ידע, נ"ב פ' עו"ת מהר"ם לובלין סי' פ"ח:

שם בנלא דמי מסמע להו, נ"ב פ' ס' קרבן מנינה סי' מ' ומש"ה ולשב"ד לין הקושי קושי כלל דלפי דלישני כפי שעותם כו' קדמו בזה התב"ן בהקדמת הזוהר הרקיע בשיהם ל' ד"ה המין הב' עש"ה שרמז לזה בקלרה ועי' עוד עו"ת תב"ן ח"ג סי' ט"ו ופ"ש שם עוד דה"ה במקום דקיל להו לישני עדות שקר ומושים דרך לישבע לשקר הוה דחשוד יש לדון נ"ב לפי מעותם ולריך להבים הפדיש הפדים לף דמשקר בדין עדות שקר הוה להו כשבועת שקר והחשוד על עדות שקר חשוד גם על השבועה פ"ש ופ"ש דחשוד על עדות שקר חשוד על השבועה ע"ש ובזה ותב"ש:

ו' א' שבועה שלא פשבתי בה שבועה שלא שלחתי כו', נ"ב פ' עו"ת מהר"י ברונא סי' רל"ח:

שם מיתי' שמת מלוה ישינה יש לו עלין, נ"ב פ' עו"ת הרח"ש כלל פ"ד אות ח' עש"ה:

שם ב' תוד"ה קפן כ' וכרי' נמי לא סוי כו', נ"ב מוכח דברי' מב"ם אין לה ביסול ועי' עו"ת מהרי"ל סי' פ"ב פפסקתי דברי בגליון כתובות כ"ו ח' ופש פים לדקדק מקושית שוס' דכתן דס"ל דגם היתיר ביסול כמל דפשוט בחוב ס"ל כהיתיר ביסול וכמובן הכא כזה יש לדקדק בפשיטות נ"ב גם מעו"ם מהרי"ל. שם דהקשה דמיבעל פך דנמחכוחה טו':

ז' ב' דחייבי לעתי כפוטים, נ"ב לקמן כ' ח':

ח' א' בשלמת עסורם חזית לבשר, נ"ב ע' מפ"ד סי' של"ו:

שם שלילו לחמר לשלומו לא ונעבד לי ונעבד פמור, נ"ב ע' עו"ת מהר"ם לובלין סי' פ"ח:

ט' ב' והלכתא בכפותא, נ"ב כעין זה ערכין ז' ח', גליון הגרע"ח ז"ל וכזה עוד ב"ק ע"ג ח' והלכתא שהעידו בב"ח והחמו:

שם ומינו דזכי לנפשי' כו', נ"ב פ' שפק מושכל בעו"ת חייב שלא ח"ב סי' ל"ח אות ל"ב בשם המהר"ח חביבעיא ז"ל שם רלוכן סי' חייב לשמשן לוי ויהודה ושפש בן שמשון ממטו בעד חוב לוי והוליחוהו ממנו מטעם חוסם לבע"ח כו' דלא קנס ולח"ב נודע שבשבוה שחשם כבר מת לחביו שמשון במדינת הים והי' יכול לחוסמו ליפות לעלמו חלה שלא סי' יודע לי' עייך בנפ"נ מינו דלי בעי זכי לנפשי' כו' ע"ש ויש לדבר הרבה בזה ולין בגליון מספיק:

שם מד מנו לחמרי' תרי מנו לא לחמרי, נ"ב תמורה י"ח ב', תוס' ביבה ל' ב' ד"ה עד ועי' תוס' לעיל ח' ל' ד"ה ומאי מנו ועי' תוס' לקמן נ"ח ב' ד"ה פ"נ דתרי עייבי לא לחמרי ותוס'

רב (פרשת שופטים). תלת דמה שחי' שם דמ"מ ליכא טבירה דרבנן. ולריס"ג לפי' בטבירה דרבנן ליכא מוזר עיי"ש. דבריו תמוהים דהא לקרא קאי. ובדלורייתא ליכא בשבי שום טבירה כלל. מיהו לפשר לומר דכיון דקרא דחנכו דממעטינן מיני' גזלן בביה הוא דכתיב. משמע דהביה גופי' בגזלה תחי לידי'. ולא הקרקע לחוד שהבית בנוי טלי'. וע"כ לא מיתוקם קרא אלא בשהלבנים והטלים במורתן גזלם תחו לידי'. וא"כ שפיר קאמר ליתא דלא כריס"ג. דהא גזלה מטלטלין היא דקטבר בלא חגזול. ובחתם דפירש"י והרמב"ם ז"ל דמיירי בגזול בית בנוי ל"ע תלגי. דודאי כיון דקרקע היכה בגזלה וברשות בעליה קיימא. היכי תיסק אדעתין דחוזר מטורכי המלחמה משום בית של אחריס שלא בכה הוא ולית לי' שום זכות כלל בבווי'. ומיהו לפירש"י הי' לפשר לומר דהך בריחתא לחיה כמ"ד קרקע בגזלה. אלו דאין ה"ל דהו"מ למימר ולטעמיך. ולמסקנת דמוקי לה בדיהב דמי ניחא. אבל להרמב"ם לא יתכן לומר כן דהרי (בפ"ז מהלכות מלכים שם) הביא דין זה להלכה. וגם לא הביא לוקימתא דמוקמינן לה בדיהב דמי. וכתב בלח"מ שם דהיינו משום דס"ל דלא אמרינן הכי אלא אליבא דריב"ג. אבל למאי דקיי"ל כר"ע שפיר ליעטריך קרא למעוטי גזלן אפי' בלא יהיב דמי. וא"כ בדיהב דמי אית לן למימר דחוזר מטורכי המלחמה דהו"ל כלוקח עיי"ש. ואם ליתא הרי גם לר"ע ע"כ לא מיתוקמא אלא בדיהב דמי. דאל"כ פשיטא דלא עדיף מחדש אחר לגמרי ולא ליעטריך קרא לדיוק דקיי"ל אין קרקע בגזלת ואכמ"ל בזה. ועכ"פ אין מזה קושיא להסוברין דקרקעות אינן בכלל אזהרת לא תגזול. וכמו שנתבאר ובלח"מ לפי דעת הסוברין דבכל גזלת קרקעות בא"י ליכא לאו דלא תסיג גבול דשך כמשכ"ל אין כאן מקום קושיא. דהרי גם אי דלאו דלא תגזול ליכא בקרקע. מ"מ אית בה בטירה משום לאו דלא תסיג. דהא ע"כ בא"י מיירי קרא. דהא בחו"ל אפי' בזה בית ובזית כרם שלו אינו חוזר. כמבואר בירושלמי שם. וכ"כ הרמב"ם (שם הי"ו) עיי"ש. ושפיר קאמר ליתא דלא כריס"ג. ועוד יתבאר בזה לפנינו:

ואבתי יש לעיין בדברי רבינו הגאון ז"ל דגבי דלדעתו לאו דלא תגזול ליכא בקרקעות. מ"מ הא אית בהו אזהרת לא תחמוד שבוללת כל דבר. וא"כ אחר שבבר מנה לעיל (לאוין נ') לאו דלא תחמוד שוב לא הי' לו למנות לאו דלא תסיג. דהרי לכאורה בכל גזלה ליכא אלא בטירת לאו דלא תחמוד. כמתבאר מדברי הרמב"ם ז"ל (בפ"ח מהלכות גזלה הי"ב) ובסמ"ג (לאוין קנ"ח) ובחנו' הרא"ש ז"ל שהבאתי לעיל. ובטור (חו"מ סי' שנ"ט סע"ח) עיי"ש. וא"כ נם בלאו דלא תסיג ליכא אלא בקרקע דלא בתיב בה לא תחמוד. ואינו ראוי לבוא במנין למיתת רבינו הגאון ז"ל. וכזה יש להקשות גם מה שמנה רבינו הגאון ז"ל לעיל לאו דלא תגזול. והא כיון דאי אפשר לגזלה בלא טבירת לאו דלא תחמוד. א"כ ליכא בפק"מ בלאו דלא תגזול אלא כדי לטבור בשבי לאוין. וא"כ אחר שמנה לאו דלא תחמוד לא הי' לו למנות לאו דלא תגזול. ותמוה גדלה דדברי הרמב"ם וסייעתו ז"ל בזה לריכין ביאור. דלכאורה יש לחמוה טובא לדעתם. דא"כ אמאי קאני בספרי שם דעל הסגת גבול בתיב טובר בשבי לאוין וכמו"ל הינו טובר אלא בלאו אחד. ואם ליתא הרי בתרין ישראל טובר בתרבצה לאוין. דהא לדעת הרמב"ם שם וסייעתו לא תחמוד ולא תחמוה שני לאוין תלוקין הם עיי"ש. וכל החימד מתחוה תחילה. כמש"כ הרמב"ם שם. וא"כ הו"ל עם לא חגזול ולא תסיג תרבצה לאוין וכמו"ל הו"ל שלשה לאוין. והרמב"ם גופי' (סופ"ז מהלכות גניבה) כתב דבתי' טובר בשבי לאיין עיי"ש. והשתא הרי תרבצה ניהו. ונם קשה מדאמרינן (בר"פ חיזהו נשך) לא לכתוב רחמנא לאו בנזל ותיתי מרבית ותוגלה. מה לרבית שכן תדיר. תיגלה תוכית. מה לתוגלה שכן לא ידע דמחיל רבית תוכית וחוזר הדין וכו'. הלד השוה שבהן שכן גוזלו. אף אני אביא גזל. לאו בגזל למה לי וכו' עיי"ש. ולדעת הרמב"ם וסייעתו הא בלא"ה לאו דגזל לא תילטריך. דמיפיק לי' משום לאוי דלא תחמוד ולא תחמוד. ועכ"ל דלא כתיב הכי אלא לטבור עליו בתרי ואלמא לאוי. וא"כ נם משום מה הלה דרבית ותוגלה לא קשה מידי. ועוד קשה מדאמרינן (בפ"ב דמליאת כ"ו ע"ב) אמר רבא ראה שלא שנפלה נטלה לפני יהוש ע"מ לגזלה טובר בכולן משום לא תגזול ומשום השב תשיבם ומשום לא תוכל להתעלם עיי"ש. ושמא מהאי דאתיא למיניבא למתא כל הלאוין והעשין שהוא עיבר בבך. כו"ל נמי למיתשב לאוי דלא תחמוד ולא תחמוד:

ועוד יש לתמוה מדאמרינן (בפרק הרבע מיתות פ"ו ע"א) תזהרה לגונב נפש מכ"ל ריש"ל מלא הגונב וכו' בגונב נפשות הכתוב מדבר או אינו אלא בגונב ממין לא ולמד מעלם טעשה מדות שבתורה נדרשת בהן דבר אלמד מעניינו וכו' עיי"ש. והשתא אם אינה דבכל גזלה וגניבה אינה נמי תיהרה לא תחמוד ולא תחמוד. א"כ למה לו למילף מדרשה דשלם טעשה מדות. תיפוק לי' דאינה אזהרה מפורשת מקראי דלא תחמוד ולא תחמוד. דמיירי נם בנפשות. כדכתיב בי' אשת רעך לא תחמוד וחמתו וכל אשר לרעך. ובפרש לדעת הראב"ד ז"ל דקאי נ"ב בשיטת הרמב"ם בזה. וגם ס"ל דאינו טובר אלא אחמוד אלא בשלא אחמוד על אשת איש אלא בעודה אשת איש. דאילו גירשה בעלה כיון דאין האיש נוגיע אלא לרלונו אין לך רואה אני יותר מזה. וא"כ ודאי הא דכתיב לא אחמיד אשת רעך בעודה אשתה רשאי נזכיר קרא ולאוסופי אזהרה הוא דכתיב' קרא. דמלבד לאו דלא אחמוד אינו טובר אלא אחמוד. וא"כ הו"ל דיני נפשות ממש מיהו משום הא ליכא למידחי דמשהביאה לאוך ביתו קעבר בלא אחמוד אע"פ שעדיין לא עבר בלא אחמוד. ואע"נ דבמוכיחתא (מעשיות) מבואר דאינו טובר בלא אחמוד עד שעשה מעשה עיי"ש. מ"מ מה שהביאה לאוך ביתו בלבד נמי אפשר דחשיב מעשה. וכ"ש כשהביאה בפ"ב דהו"ל מעשה נמיר. אלא דעכ"פ ודאי אם אינה דבכל ענין נזלה וגניבה טובר נמי בלא אחמוד. נם גניבת נפש אי אפשר בלא עבירת לאו דלא אחמוד. וא"כ הרי יש לנו אזהרה מפורשת לגונב נפש. כיון דמבואר בהדיא בקרא דבאחמוד נפש אדם נמי מיירי. ועוד קשה מדאמרי' התם לא אחגנבו בגונב ממון מכתוב מדבר. או אינו אלא בגונב נפשות. תאמרת לא ולאחר יבי' עיי"ש. והשתא

ובשחת חיפוק לי' תוספת לעוכר ממון מקראי דלא תחתוס ולא תחמוד. וכודאי משמע דמיקר תוספת ממון היא דאתי למילף מלא תגנבו. ולא לאשמעי' לאוי בפלמת. לומר דמוכר ומי בלא תגנבו:

ועוד קשה מדתניא בספרא (קדושים) ומייתי לה בפרק הגוזל עלים (ק"ם ע"כ) וכתב כה הין לי אלא עוגב תוספת מנין ת"ל לא תכחשו עיי"ש. ותוא תוספת לכופר בפקדון אתי' בלא שבועה. כדמסקינן שם. וכן כתב הרמב"ם (בפ"ג מהלכות גזלה כי"ד) עייש. ובשחת חיפוק לי' תוספת אלא מפלוא ולא תחמוד. וכן קשה מדאמרינן (בפרק בתרא דמכות ט"ו ע"ה) תנן שם הנוטל שם של בנגים וכו' חייב ללקות ובשיב שם הגזלה וכו'. ומשכחת לה בקיימו ולא קיימו ובטלו ולא בטלו. ומשני בשם כיון דחייב בשלומין חיגו לוקה ומשלם עיי"ש. וכמוס' כתבו שם דהייגו טעמא דלא משכחת לה בגזל בעלו משום דאתי' בשקרא את בגזלה בידים אבל אתי' בשלומין. ואין זה ביטול בשעה עיי"ש. ובשחת לפי מאי דס"ד בשם דמשום טעמא דאתי' בשלומין למוד ליבא למיפטרי' ממלקות אפי' בלאו שביטלו ניתק לעשה אלא שביטל את בשעה. ות"ב ודאי דס"ד בלאו דלא ניתק לעשה בלל לוקה אפ"ם שיטנו בשלומין. ות"ב בלא תחמוד דלא ניתק לעשה בלל ולבא שוס טעמא למיפטרי' ממלקות אלא משום דאתי' בשלומין. וכמ"ב פרתב"ד ז"ל (בפ"ח מהלכות גזלה סם) ואפי' לפמ"ב הרמב"ם ז"ל סם טעמא דאיגו לוקה משום דהו"ל לאו שאין בו מעשה. ככר ביאר בה"מ ז"ל סם דהייגו דוקא בשאמר המוכר רולה אני. דגמילת החסך הוא מלון הבעלים. ואין החיסיר אלא בשתלוותו שהשתדל לרלותו. ובהשתדלות ליבא מעשה. ומיוב להחזיר החסך ליבא דבין שברצון המוכר נעשה ליבא חיוב השבה. ולפיבך לא נתן הרמב"ם בטעם משום שחייב בחזרת החסך אלא מפני מה דבשלא אמר המוכר רולה אני אפי' להרמב"ם ליבא טעמא אחריגא לפטרו ממלקות אלא משום שחייב בחזרת החסך והו"ל לאו שניתק לחשלומין. והייגו דוקא למסקנא דסוגיא דמכות סם דבל במה דאתי' בשלומין אינו לוקה אפי' בביטול השבה. אבל לס"ד דס"ל דאתי' בלאו דגזלה אפ"ם שניתק לעשה. בל שביטל את השבה אפ"ג דאבתי אי' בשלומין לוקה. ת"ב ב"ם בלאו דלא ניתק לעשה בשלומין אפ"ג דאתי' בשלומין לוקה. דנם למסקנא דמסקינן דבלאו דלא תגזל אפי' בביטול השבה אינו לוקה משום דאתי' בשלומין. מ"מ ס"ל להתי' (ר"פ תיזהו נשך ס"ה ע"ה) בד"ה לעבור עליו וכו' דלוקין על בנוס שבר שביר ורבים ותונאה. תע"ג שניתנו לחשלומין. משום דס"ל דלא ניתק לעשה. ולא דמו ללאו דלא תגזל דשיקרו הו"ל ניתק לעשה. והילבך אפ"ם שביטל השבה שוב אינו לוקה. משום דבל שאפשר בחשלומין לא מציב ביטול השבה. וכמ"ב שם הרמ"ה ז"ל ושאר אחרונים ז"ל. ואפי' לדעת החולקין בזה על התי'. הייגו דק משום דס"ל דלמאי דמסקינן דבלאו דלא תגזל אפי' ביטל השבה לא לקי משום דאתי' בשלומין. שוב בל לאו שיטנו בשלומין אפי' לא ניתק לעשה בלל אגו משלם ואינו לוקה. אבל למאי דס"ד דבגזל אפ"ג דניתק לעשה לוקה בביטול השבה. משיטת דב"ם לאו שניתן לחשלומין ולא ניתק מעולם לעשה בלל דלקי:

והשתא ת"ב אם תיתח דבבל שנין גזל מלבד תוספת לאו דלא תגזול תיא בי' אמי לאו דלא תחמוד. קשה מוכח מאי פריך והו ליבא ותתיבא גזל וכו'. ואפי' בגזל אפי' בשלא ביטל השבה. מ"מ לפי מאי דקיימינן בשתתא בס"ד דלוקין על לאו שניתן לחשלומין אם לא ניתק לעשה. ות"ב לוקין אמי על לאו דלא תחמוד בין שלא ניתק לעשה אפ"ג דאתי' בחשלומין. וממילא לוקין אמי על הגזל תיבא משום לאו דלא תחמוד. אע"ג דמשום לא תגזול אין לוקין. ות"ב שפיר קאמר ר"י אגו אין לנו בלאו הניתק לעשה שלקה בשביטל השבה ולא יצקה בשלא ביטלה. אלא ואת ומור אחרת. אבל בל שאר לאו הניתק לעשה או דלעולם אין בהן מלקות. משום דלא משכחת בהן ביטול השבה. או דלוקין עליבן אפי' בלא ביטול השבה בגזל. דביון דאתי' אפשר ללאו דגזל בלא לאו דלא תחמוד: ת"ב לעולם הוא לוקה. ואין השבה פומרתו ממלקות. משום לאו דלא תחמוד שבו. ורבי יוחנן לא נקט אלא אגב דמשכחת בהו שיפטר ממלקות בשלא ביטל השבה ושלא יצקה אלא בביטל. וכן יש להקשות בסוגיא דסוף חולין (קח"ח ע"ה) דאמרינן התם בעי רחב"מ טעמא דרבי יהודה משום דשבר לאו שניתק לעשה לוקין עליו. או דילמא בשלמא שבר לאו שניתק לעשה אין לוקין עליו ובבא היינו טעמא וכו'. ת"ם נגב וגזלן יצאו בבלל מלקות תרבעים דברי רבי יהודה. והא בבא דלאו שניתק לעשה הוא. דרחמנא אמר לא תגזול והביא את הגזלה. ש"מ טעמא דר"י דקשבר לאו שניתק לעשה לוקין עליו ע"ש. והשתא קשה מאי רתי' היא. ודילמא לעולם בלאו שניתק לעשה לא אלים רבי יהודה אדרבגן. ולב"ע אין לוקין עליו. והתם בנגב וגזלן היינו טעמא דקאמר דיצאו בבלל מלקות תרבעים. משום לאו דלא תחמוד שבבן שלא ניתק לעשה. דס"ל לר"י דבל לאו שלא ניתק לעשה אע"פ שיצאו בחשלומין לוקין עליו. וב"ש דקשה לפי דעת התוס' דס"ל דלקושטא דמילתא קיי"ל סבי דלאו שניתן לחשלומין בל שלא ניתק לעשה לוקין עליו במשב"ל. ות"ב אשבר לומר דגם דבבן מודו לו לר"י בהא. ותע"ג דמסיים בה בהך דרייתא דבבי רבי יהודה. אין הבירא ב"ב לומר דרבבן פליגי עלי' בהא. במו דאשבחן בירו"ב בפ"ק דמגילה (ז' ע"ב) ובפרק בתרא דמבות (ב"ב ע"ב) וכן נוהבאר מסוגיא דפ"ג דגיטין (ל"ח ע"ב) דמבך ליצגא אין הבירא לומר דאיבא מאן דפליג עייש. וכן פסקו בל הראשונים ז"ל בהיא דגדרים (פרק הניזר מן המבושל ל"ח ע"ב) הלבה בר"י אע"ג דקאני במתניתין דהתם דברי רבי יהודה עייש. וב"ב בלח"מ (פ"ט מהלכות גזלה ה"ג) עייש. ודברי סרדב"ז ז"ל ביקר אפשרת שם תוספות עייש. וכן דעת הב"מ והלח"מ ומל"מ (בפ"ם מהלכות ערבין ה"ו) עייש. ות"ב שפיר איבא לפרושי טעמא דר"י משום דאתי' בשלומין דלא ניתק לעשה אע"ג דאתי' בחשלומין. ונם רבבן לא פליגי עלי'. ועי' במ"ב הל"ב מבלת ספר (לאוין קי"ח) בזה. ואין דבריו נבונים ואין להאריך. ועוד יש להקשות לפ"ז מסוגיא דסוכה שם דהרי לפ"ז אפי' לדעת הסוברין דלא"ד הרקע איבה עוללת איבה בבלל תוספת לא תגזול. אבבי אבי קשה קושית הריטב"א ז"ל שהבאתי לעיל מלר עבירה לאו דלא תחמוד דאתי' גם בקרקעות אם איתא דבבל

גזלה איכא נמי עבירת לאו דלא תחמוד. ולענין לאו דלא תחמוד אין שום חילוק בין א"י לחו"ל. וכ"ש בין זמן הבית לזה"ז:

ולכן נראה ברור דודאי לאו דלא תחמוד ולאו דלא תגזול שתי אזהרות חלוקות לגמרי נינהו. ואפשר לזו בלא זו. דכל היכא דאין כוונתו אלא לגוף החפץ עצמו ולא לדמיו. כגון שרואה אצל חבירו דבר נחמד בעיניו או שהוא צריך לחפץ זה ולכך הוא מתאוה ומומד ליטלו לעצמו. אבל הוא רוצה לשלם דמי החפץ ככל אשר יושת עליו מהבעלים במחירו. ודאי לא שייכא בזה כלל אזהרת לא תגזול אלא לא תחמוד בלבד. וכן שייכא בזה אזהרת לא תתאוה אבל גזלה אין כאן. דגזלה אינה אלא כשבא להרבות הונו בממון חבירו. אבל היכא שאין כוונתו לגוף החפץ עצמו אלא לדמיו. דגם אם היה רואה חפץ אחר אצל חבירו ג"כ היה גוזלו. וגם הרבה אפשר לו למצא כאלה אם הי' רוצה לקנות. אלא שהוא לא בא אלא אדעתא דגזלת ממון בעלמא. בזה ודאי לא שייכא אזהרת לא תתאוה ולא אזהרת לא תחמוד. אלא אזהרת לא תגזול בלבד. ומיהו היכא שמתאוה ותומד גוף החפץ עצמו וגם אינו רוצה בתשלומין דמי החפץ. בודאי דבזה שייכי אזהרת לא תתאוה ולא תחמוד וגם אזהרת לא תגזול כאחת. דמשום תאוה ותימוד גוף החפץ הו"ל בכלל אזהרת לא תתאוה ואזהרת לא תחמוד. ומשום דמי החפץ עובר בלאו דלא תגזול. ומש"כ הרמב"ם ז"ל (בפ"א מהלכות גזלה הי"א) והתימוד מביא לידי גזל. שאם לא רצו הבעלים למכור אע"פ שהרבה להם דמים והפציר ברעים. יבוא לידי גזל שנאמר ותמדו בתים וגזלו וכו' עיי"ש. אין כוונתו לומר דאע"פ שנותן הדמים עובר בלא תגזול דודאי זה ליתא כדכתיבנא. אלא כוונתו לומר דלפעמים כשלא ירצו הבעלים למכור ולקבל דמי החפץ. יבוא לגזול החפץ בלא תשלומי דמים. ונמצא עובר גם בלא תגזול. וגם אפשר דס"ל להרמב"ם ז"ל דגם כשנתן דמי החפץ לבעלים בע"כ. והם לא נתרצו כלל לזכות בכסף ולקבלו. הו"ל בכלל אזהרת לא תגזול כאילו לא נתן דמים כלל. והדמים ברשות גזלן קיימי. ועי' בשו"ע (חו"מ סי' שנ"ט) עיי"ש. וכן משמע מלשון הרמב"ם שם ובסה"מ (לאוין רס"ו) עיי"ש:

והנה מקור דברי הרמב"ם אלו הוא ממה שאמרו במכילתא שם שאם תמד סופו לגזול וכו' עיי"ש. אבל דברי המכילתא אפשר לפרש כפשוטו. דעבירת לא תחמוד גוררת ג"כ עבירת לא תגזול. שהיום יעיל בע"כ של הבעלים בדמים. דליכא אלא עבירת לא תחמוד. וסופו לחטוף גם בלא דמים כלל. ויעבור גם על לא תגזול. אבל כשנתן דמים אפי' באונס ובע"כ של הבעלים. איכא למימר דאינו בכלל אזהרת לא תגזול. וע"כ אנו מוכרחין לפרש כן לדעת הראב"ד ז"ל וסייעתו דס"ל דלא עבר בלא תחמוד אלא דוקא כשלא אמר המוכר רוצה אני. אבל כל שהכריחו ואמר רוצה אני לא עבר בלא תחמוד. וא"כ ע"כ מאי דאמרו במכילתא שאם תמד סופו לגזול. דמשמע להדיא דבעבירת לאו דלא תחמוד אכתי לא עבר בלא תגזול. ע"כ דאפי' בכפייה ובע"כ של הבעלים שלא נתרצה כלל מתחילתו עד סופו. כיון דעכ"פ נתן דמים אין כאן לאו דלא תגזול. וא"כ ע"כ צריך לפרש המכילתא כדכתיבנא ומיהו גם לדעת הרמב"ם איתא לאזהרת לא תחמוד בלא אזהרת לא תגזול היכא דאמר המוכר רוצה אני. דמשום לא תחמוד איכא לדעת הרמב"ם. אבל משום לא תגזול ליכא. כיון דמ"מ נתרצה וקיי"ל תלוהו וזבין זביני' זבינא. וא"כ אין כאן גזילה. אלא דכשלא אמר רוצה אני משמע מדברי הרמב"ם דאע"פ שנתן דמים עובר נמי משום לא תגזול מעעם שביארנו. ונראה דזו היא ג"כ כוונת הסמ"ג (לאוין קנ"ח) שכתב וז"ל דעיקר לא תחמוד הוא בדמים עיי"ש. וכבר תמה עליו הר"ב מגלת ספר שם דודאי נוהג לאו דלא תחמוד גם כשלא נתן דמים. וכדמוכח מהמכילתא שם ומכל שאר ראשונים ז"ל עיי"ש שנדחק בזה הרבה. ואין דבריו נכונים כלל בכוונת הסמ"ג. אבל ע"פ מה שביארנו דבריו פשוטים. דודאי כל סתם אזהרות שבתורה אזהרות חלוקות הן ומיוחדות בפ"ע. ואין לנו לומר שלא בא הכתוב אלא כדי לעבור בשני לאוין אלא היכא דא"א לפרש בענין אחר. כדאמרינן בעלמא כל היכא דאיכא למידרש דרשינן ולא מיקמינן בלאוי יתירי. וא"כ זהו שכתב הסמ"ג דעיקר לא תחמיד אינו אלא בדמים. דבזה ליכא אלא אזהרת לא תחמוד בלבד וכמו שביארנו. משא"כ כשאינו נותן דמים אז שפיר משכחת לה גם לאו דלא תגזול עם לאו דלא תחמוד. כשתימד גוף החפץ וגם הדמים אינו משלם. וזה פשוט מאוד בכוונת הסמ"ג. ומבואר מזה דגם הסמ"ג לא ס"ל בזה כדעת הרמב"ם במאי דס"ל דאפי' בנתינת דמים כשלא אמר רוצה אני איכא עבירת לא תגזול בהדי לאו דלא תחמיד. ואע"ג דהסמ"ג גופי' הביא שם לקמן דברי הרמב"ם בזה עיי"ש. ל"ל שלא הביא דבריו אלא משום שבא לחליק עליו במש"כ דלא תתאוה היא אזהרת מיוחדת בפ"ע עיי"ש. אבל בעיקר הדבר לא ס"ל כוותי'. או שהבין גם בכוונת הרמב"ם דס"ל הכי כמשכ"ל:

ועכ"פ מהבאר דבכל סתם גזל שלא בא אלא על עסקי ממון בעלמא ליתא אלא בכלל אזהרות לא תגזול בלבד. ואינו בכלל אזהרת לא תחמוד אלא כשבא בשביל גוף החפץ עצמו. ועי' בדרישה (חו"מ סיף סי' שע"א) שאין דבריו מובנים כלל אם לא ע"פ מה שביארנו עיי"ש היטב. ועפ"ז ניחא שפיר כל מאי דאקשינן. וגם ניחא שפיר סוגיא דסוכה שם. דהתם דאין כוונתו אלא לקיים מצות סוכה שנתחי ב בה. ואין לו שום נפק"מ בסוכה זו דוקא. ואם הי' אפשר לו למצא אחרת איזו שתהיה. ג"כ הוה ניחא לי'. ובלבד שיוכל לקיים בה מצותו. והילכך לא שייכא בה אזהרת לא תחמיד אלא לא תגזול למ"ד קרקע נגזלת. ולמ"ד אין קרקע נגזלת גם לאו דלא תגזול לית בה כמו שנתבאר. וממילא ניחא נמי שפיר מה שמנה רבינו הגאון ז"ל לאו דלא תחמוד וגם לאו דלא תגזול. משום דלאוין חליקין הן בפ"ע ואפשר לזה בלא זה. וגם דבריו דהכא ניחא שפיר. משום דודאי יש מקום ללאו דלא חסיג בלא אזהרת לא תחמוד על דרך שביארנו:

ועפ"ז ניחא נמי מאי דאקשינן לעיל בסוגיא דסוטה (פרק משוח מלחמה) שם דקאמר על הא דתניא ולא חנכו למעט גזלן. לימא דלא כריה"ג דאמר ירא ורך הלבב זה המתיירא מעבירות שבידו. ואיצטריך לאיקמה כגון דעבד תשובה ויהב דמי. ותיפוק לי' דבקרקע לא שייכא עבירת לא תגזול למאי דקיי"ל אין קרקע נגזלת אבל לפי מה שביארנו כאן ניחא שפיר. דהרי בלא"ה קשה לכאורה במאי דמשני דיהב דמי. הרי אכתי אית בי' מיהת משום אזהרת לא תחמוד. דאפי' יהב דמי עובר בלא תחמוד.

כמשכ"ל

כמשכ"ל. וכהדיא תמרינן (נכו"ס כתובים) מלי ליכא בין גילן לתמן נזלן לה יכיב דמי תמן יהיב דמי ט"ס. וא"כ תיכף כו"ל מתירא משכירה שבידו. ולכאורה נראה דמזה רמי לדעת כהום' (בפרק זה בורר כ"ב ע"ב) שכתבו דהא דתמרינן (בפ"ק דמציעא) לא תחמוד לתיבי בלה דמי משמע לכו. כן היא בתוא ט"ס. וכ"כ בסמ"ג (לתוין ק"ח) ט"ס. אלא שתין כן דעת רוב הפיסקים. וגם כהום' נופייהו בשתר דוכתי לא כתבו כן. בסמ"ק הרש"ה סם ט"ס ובשתר תתרונים. ומיהו נראה דבלא"ה תפשר לומר דכתם מיירי בשנתפיים לו בגנזל לקבל הדמים ברצון נמור. דכיון דמיירי בשתשה תשובה ודאי רלה להחזיר לו שכיח לגנזל אלא שאתרלה לו מרלונו לקבל דמים. ולא מיבעיא לדעת רוב הפוסקים דכשאתר המוכר רולה תני ליכא תשום לא תחמוד. אלא אפי' לדעת הרמב"ם ז"ל דאפי' כשאתר רולה תני טובר בלא תחמוד. מ"מ הדבר ברור דהייט דוקא היכא דלא רלה בתתרון נם טכשיו להחזיר לו החפץ אבל כשהוא רולה לכשיב לו. אלא דמ"מ נתרלו לו הכטלים לקבל הדמים. ודאי לכ"ע לית בה תשום לא תחמוד. אלא דכייטו דוקא כתר דמוקי לה בדשבר תשובה ויהב דמי. אבל למאי דס"ד מסיקנא בדלא טבר תשובה ולא יהב דמי. ודאי נפי דמיירי בקרקע דתינה בכלל תוהרת לא תגזול. מ"מ כו"ל מיהת בכלל תוהרת לא תחמוד. דקרקעות נמי בכלל תוהרה הו. דודאי מיירי ברולה בניף הביח כדאשתש מפשטי' דקרא דכתיב תשר בנף בית ולא תגזו. דמיירי בשרולה לתגזו ולדור בו. תו אפי' בשרולה להשכירו לאתרים. כדאי' בירושלמי שם. וברמב"ם (בהלכות מלכים שם). אבל כשאינו רולה כלל לתגזו אלא למכרו לאתרים ולא נזלו אלא לדמים. ודאי אפי' כונה בית שלו נראה דאינו תוזר. דלא קרינן בי' ולא תגזו. שהרי אינו רולה להגזו כלל. וכ"ם נזלן ולא לריך קרא למעיטי. וכיון דנזלו על דעת ניף הבים שלמו ודאי כו"ל בכלל תוהרת לא תחמוד. ושפיר קאמר ליתא דלא כריפ"ג דאמר ירא ורך הלבב זה המתירא מטכירות שבידו. וזה שרי שבירה לא תחמוד בידו. ולוס שפיר מ"טעריך לתוקמי בדשבר תשובה ויהב דמי כמו שבארנו:

והנה ראיתי להרי"ב הפלאה בק"ח (בהלכות קידושין כי' כ"ח) שילא לדון בדבר החדש דלדעת הרמב"ם ז"ל אינו טובר בלא תחמוד אלא כשקנה תוהו בקנין נמור להיות שלו. כמבואר בטחו"מ (סי' שנ"ט) בשם הרמב"ם שאינו טובר בלא תחמוד עד שיקנה החפץ שחומד. לכה לומר שיעשה בו קנין. כגון שאתן דמים ואתר הגזל רולה אני דקי"ל תלוכו וזכין זביני וכיוא. תו אפי' לא אתר רולה אני וקנה בשינוי מעשה. ומביא שם ראי' לזה מסוגית דרפ"ק דתמורה דמקשינן לרבא דאתר כל מילתא דאתר רחמנא לא תעביד אי טבר לא מהני מדאתנן הגזל עליס ושאלן כלים וכו'. ומסקינן אתי החס שינוי קונה אילא ביניהו. ולכאורה מאי קושיא. והרי של לאו דלא תגזול כבר טבר בשעת גזלה. ואו לא טבר מידי בשעת קנין מ"ש שינוי. אלא ודאי בשעת קנין אילא לאו דלא תחמוד. ושפיר ה"ל מילתא דאתר רחמנא לא תעביד. וכן מוכח מדאמרינן (בפ"ק דמציעא) לא תחמוד לתיבי בלא דמי משמע לכו. והקשו כתום' דמיפוק לי' מלא תגזול. ואילו לטבול עליו בשני לתוין. ואוא תמוה מתש"ב החוס' (ר"פ אילהו נשך) דאף דלא מוקמינן לה תגזול בגזל נופי' ולטבור בשני לתוין. משום דלא לקי תגזל דניחא לשתה. אבל כי מוקמינן לה בשבר ש"ס לקי ט"ס. וא"כ היכי מוקי לה תחמוד תגזל ולטבור בשני לתוין. אבל לפ"ז ניחא שפיר דלא תגזול קאי אשתה גזלה אפי' אינו קונה החפץ. אבל לא תחמוד אינו טובר אלא בשתתא דקני לי'. ומשמע להו לתיבי בלא דמי. ואו שוב ליכא לאו דלא תגזול. ועוד פוכיח כן שם מדברי הרמב"ם (פ"י מהלכות עדות ס"ד) שכתב דהתחסנים פסולים מדבריהם. אע"פ שבבר מנאן שם בין פסולין דתורייתא. והייטו משום דמוסיים עלה כילד התחסנים הם הלוקחים קרקע או מטלטלים שלא בדרין הבעלים אע"פ שנוחנין דמים פסילין מדבריהם ט"ס. וכיון דקרקע אינה בגזלה ואינו קונה אותה כלל. וכן מטלטלין בשעת גזילה. משום הכי אינו פסול אלא מדבריהם שבתי"ד ט"ס. ולפי דבריו אלו כלאי"ה אתי שפיר דברי רבינו בגאון ז"ל כאן שמנה לאו דלא תסיג אע"פ שבבר מנה לאו דלא תחמוד. משום דכיון דלא תסיג אינו מזהיר אלא בקרקע. וכיון דקי"ל קרקע אינה בגזלה ולא קניא לי' כלל. א"כ אינה בכלל "זהרת לא תחמוד. וממילא ניחא נמי ג"כ מה שמנה לאו דלא תגזול וגם לאו דלא תחמוד. משום דשני טניטים אלוקין בן. דלא תגזול לא קא טבר אלא בשעת גזילה בלבד. ואזהרת לא תחמוד אינה אלא דוקא בשעת קנין. וגם אם גזל ולא שינה את הגזילה. ונתן לאתר ושבח בה שינוי. נמלא דהראשון טבר בלא תגזול ולא טבר בלא החמוד. והשני טבר בלא תחמוד ולא טבר בלא תגזול. ועפ"ז מתורלים גם כמה קושיות שהקשינו לעיל:

אבל כל דבריו לא יתכנו כלל ואין לסמ על מה שסמכו דאין שום רמז בדברי הרמב"ם ז"ל כלל דאזהרת לא תחמוד אינה אלא על הקנין. דמש"ה הטור בשם הרמב"ם דאינו טובר עד שיקנה החפץ שחומד. ע"כ אין כוונתו לקנין כמו שינוי וכיולב. שהרי בלשון הרמב"ם נופי' לא נזכר לשון זה. אלא כתב שם (בפ"ח מהלכות גזלה ה"ט) וז"ל כל החומד עבדו או תמתו או ביתו וכליו של חבירו או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכניד עליו ברטים והפליר בו עד שיקחו ממנו אע"פ שנתן לו דמים רבים הרי זה טובר בל"ת שנאמר לא תחמוד וכו'. ואינו פובר בלאו זה עד שיקח החפץ אחמד כשנין שנאמר לא תחמוד ככסף וזהב עליהם ולקחתם לך. תימוד שים בו מעשה ע"ל טייס. הרי שלא כתב אר שיקנה החפץ אחמד. אלא עד שיקח. ואין זה אלא לשון נטילה ולקיחה מחבירו אע"פ שלא עשה בו קנין כשנין שיהא קנוי לו לגמרי כגון ע"י שינוי וכ"ב. וכן מוכרח מהרחי' שהביא מקרא דלא תחמוד ככסף וגו' ולקחתם לך תימוד שים בו מעשה. והך קרא לא מיירי כלל בקנין שקונין בו. אלא בלקיחה בעלמא דהו"ל מעשה. ולאפוקי תומד בדבור בעלמא וכמבואר במכילתא דמשם מקור דברי הרמב"ם אלו טייס. ונם הטור שכתב עד שיקנה החפץ. ע"כ אין כוונתו אלא ללקיחה דהייטו שיתן משוח ויקח החפץ לרשותו אע"פ שלא עשה בו קנין ולא קנה אותו כלל. כגון שהמוכר ליות ואומר שאינו רולה למכור. אפי' הכי כיון שעשה מעשה טובר בלא תחמוד. דלא בעינן אלא מעשה. וכן מוכחר מכל דברי הרמב"ם שם וממש"כ בסמ"ם (לאוין רס"ה רס"ו טייס. ובפרט לדעת כל שאר רחשונים ז"ל דסיל דאינו טובר אלא כשלא אתר המוכר רולה אני. וא"כ

מבואר בהדיא בקרא דבלא שום קנין עובר בלא תחמוד. דהא בית כתיב בקרא דהו"ל קרקע דאינה נגזלת. ולא מהני שום קנין כלל אם לא נתרצה המוכר ואמר רוצה אני. ואפי' הכי עובר בלא תחמוד. ומה שהוכיח מסוגיא דרפ"ק דתמורה וכתב שאינו מובן דמאי קושיא. דהא השתא תו לא קעבר בלא תגזול שכבר עבר בשעת גזלה. וע"כ לא פריך אלא משום לאו דלא תחמוד. הנה מלבד דאין שום ראי' כלל משם. ואשתמיטתי' דברי הרא"ה והריטב"א בכתיבות והרש"ל ביש"ש שהבאתי לעיל. שכתבו דמלבד שעובר בלא תגזול בשעת גזלה עובר נמי בשעת שינוי. כיון שבכך הוא מוציא החפץ לגמרי מרשות בעלים וקונה את הגזלה שהיי' שלו ואין לבעלים עליו אלא דמים. אלא אדרבה איפכא מוכח מהתם דהרי בהדיא מבואר בגמרא שם דלא פריך אלא משום לאו דלא תגזול. דבהדיא קאמרינן התם והרי גזל דרחמנא אמר לא תגזול וחנן הגוזל עצים ועשאן כלים וכו' משלם כשעת הגזלה היובתא דרבא וכו' עיי"ש. הרי דרק משום לאו דלא תגזול הוא דפריך. והשתא מדפריך מלאו דלא תגזול שאינו מפורש כ"כ בקרא דגם בשעת שינוי קעבר בלאו זה. וגם הוא מאוחר בקרא ללאו דלא תחמוד. ועפי הו"ל למיפרך משום לאו דלא תחמוד דעיקר אזהרתו אינו אלא על הקנין. וגם הוא מוקדם בקרא עובא. אלא ודאי מוכרח דזה ליתא. ולאו דלא תחמוד ליכא כלל בסתם גזלה. כמו שביארנו לעיל. ולא מצי פריך אלא משום לאו דלא תגזול. וגם מה שהוכיח מסוגיא דפ"ק דמציעא מלבד דעיקר קושייתו על התוס' שם כבר תירצו האחרונים ז"ל. ועי' מש"כ בזה בחשו' בית יעקב (סי' קי"ג) ובשאר אחרונים. ולדידי בפשיטות נראה דאין כאן מקום קושיא כלל. דמה שהקשו שדבריהם סותרים למש"כ בריש פרק איזהו נשך. לדידי אדרבה התוס' שם לטעמייהו אזלי למש"כ בר"פ איזהו נשך שם דלוקין על כובש שכר שכיר וכן לאוי דרבית ואונאה. והיינו משום דס"ל דלאו שניתן לתשלומין לוקין עליו כל שלא ניתק לעשה כגזל וכמשכ"ל. וא"כ ודאי דלוקין על לא תחמוד אע"פ שישנו בחזרת החפץ. וא"כ שפיר כתבו דצריך למיכתב לא תחמוד כדי לעבור בשני לאוין. ונפק"מ למלקות. דמשום לא תגזול לא לקי דניתק לעשה. אבל משום לא תחמוד לקי. משא"כ שם בההיא דר"פ איזהו נשך דעל לא תגזול ליכא מלקות. וגם משום מה הצד דרבית ואונאה ליכא מלקות. דאין עונשין ממה הצד שפיר כתבו דלא מוקמינן לי' בגזל גופי' ונפק"מ לעבור בשני לאוין. משום דלא לקי אלאו דגזל. ולק"מ וזה פשיט. ואדרבה נראה דגם מהתם איפכא מוכח. דאל"כ מאי פריך התם והא קא עבר על לאו דלא תחמוד. והרי התם לא קנה החפץ בקנין. וגם הבעלים לא נתרצו כלל למכרי להם. דהרי משביעין אותו שאינו ברשותו. ואי הוה ידעי שישנו ברשותו היו מוציאין אותו מידו. וגם לא ידעינן כלל שעשה שינוי בגוף החפץ דנימא שעשה קנין בו והו"ל בכלל לאו דלא תחמוד. וגם הדמים שנותן אינם אלא בחזרת תשלומי היזק משום שנתחייב באחריותו ולא בחזרת לוקח בדמי המקח. וא"כ מאי פריך. אם איתא דאינו עובר על לא תחמוד אלא בשעת קנין. אלא ודאי הא ליתא. וגם מש"כ בדברי הרמב"ם הלכות עדות. אפי' לפי דבריו לא יתכן כלל. דהרי נהי דבלאו דלא תחמוד אינו עובר אלא בשעת קנין. הא מ"מ אכתי הא קא עבר בלאו דלאו תתאוה שהוא לאו מיוחד בפ"ע לדעת הרמב"ם.

ועובר עליו מיד משחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה בלבו בדבר. וכמבואר בדברי הרמב"ם (בפ"א מהלכות גזלה) שם. והוא לאו שיש בו תימוד ממון דמיפסל בו מדאירייתא אע"פ שאין בו מלקות. ואין להאריך בזה יותר:

וא"כ מצד זה לא יתיישבו דברי רבינו הגאון ז"ל. והעיקר כדכתיבנא דגזלה וחמוד שני ענינים חלוקים הם. וכל אחד שמו עליו. דיש חמדה בלא גזלה וגזלה בלא חמדה כמו שנתבאר. וגם משכחת לה עבירת לא תגזול בלא עבירת לא תחמוד בגוזל ע"מ למיקט. לפי המבואר בריטב"א (פרק איזהו נשך ס"א ע"ב) דכי היכי דגונב ע"מ למיקט הוא בכלל אזהרת לא תגנוב. הכי נמי גוזל כיו"ב הו"ל בכלל אזהרת לא תגזול עיי"ש. וכ"כ בלבוש ובב"י ובפרישה ובש"ך (חו"מ סי' שנ"ט סק"ג) דאפי' מתכוין לעובת הנגזל עובר בלא תגזול דומיא דגונב ע"מ לשלם תשלומי כופל עיי"ש היטב. ובודאי בהנך גוונא לא שייך לאו דלא תחמוד כלל. יכן נפק"מ לענין שואל שלא מדעת. לדעת הסוברין שהוא בכלל אזהרת לא תגזול כמשכ"ל. דמשום אזהרת לא תחמוד ליכא כמבואר. וגם נפק"מ לענין מזיק אם נימא שהוא בכלל אזהרת לא תגזול כמשכ"ל. דאזהרת לא תחמוד פשיטא דלא שייכא בי'. ודברי הפ"י (סו"פ הכונס) שכתב דאפי' יהיב דמי לא עדיף מחמסן עיי"ש בדבריו. תמוהים אצלי דמאי ענין מזיק לחמסן. התם שייכא אזהרת לא תחמוד. משא"כ מזיק דאין לו ענין כלל לאזהרת לא תחמוד. וגם נראה דגוזל ליתן לאחרים אף שישנו בכלל אזהרת לא תגזול. מ"מ לא שייכא בי' אזהרת לא תחמוד. וא"כ ודאי נכונים דברי רבינו הגאון ז"ל שמנה לא תגזול ולא תחמוד ולא תסיג בפ"ע גם לפי שיטתו:

ומלבד זה אפשר לומר בכוונת רבינו הגאון ז"ל ע"פ מאי דאמרינן בשבת (פרק ר"ע פ"ה ע"א) א"ר חייא ב"א אר"י מאי דכתיב לא תסיג גבול רעך וגו'. גבול שגבלו ראשונים לא תסיג. מאי גבלו ראשונים אמר רשב"ג אר"י דכתיב אלה בני שעיר החורי יושבי הארץ. אטו כ"ע יושבי רקיע נינהו. אלא שהיו בקיאין בישובה של ארץ שהיו אומרים מלא קנה זה לזית. מלא קנה זה לגפנים. מלא קנה זה לתאנים. וחירי שמריחין את הארץ וכו' עיי"ש. ופירש"י וז"ל גבול רעך ליטע סמיך למיצר להכחיש קרקעו של חבירו כשיעור אשר גבלו ראשונים. ומי הם ראשונים אמוריים וחויים שהיו בקיאים בכך. כדאשכחן בבני שעיר עכ"ל עיי"ש. ומבואר מפירש"י דס"ל דלרבי יוחנן מידרים לאו דלא תסיג לאזהרה שלא ליטע נטיעות סמוך למיצר חבירו. אלא צריך להתרחק שיעור הראוי מגבול חבירו לכל מין ומין. כדי שלא להכחיש קרקע של חבירו. וזה דלא כדעת התוס' שם (בד"ה לא תסיג וכו') דס"ל דלענין זריעת כלאים הוא דדרים לי' רבי יוחנן להך קרא. וכדי לעבור עלה בשני לאוין עיי"ש. אבל רש"י לא ס"ל הכי. וכ"כ שם הרש"א ומהרמ"ל על דברי התוס' שם עיי"ש. והשתא הרי בניטע סמוך למיצר חבירו ודאי ליכא לא משום לא תחמוד ולא משום לא תגזול. דהרי בשלו הוא ניטע ומאי דנורם כחש בקרקע של חבירו. גרמא בעלמא הוא ואין לו להמנע משום זה מליטע בתוך שדהו. והרשות ביד חבירו להפסיק היניקה בשלו במחיצה של ברזל. אבל לא הוה ידענא שום חיובא על הנוטע בשלו להתרחק משום

מלוי משפט מעייב. ולפי מה שביארנו לכאורה אין כזה מקום קיצ"ח. דהכי ליעטריך למזפיל על סומן משקלותיו במלת לפני במנין שלמטה מהכוון ואין כזה דררת נזל כלל. תדרכה להחרחק מליסור נזל הוה דמכד. תכל לק"מ דודאי כזה מלי למרוני הכי. תלת דכבר ילף לם בתוספתא שם מקרא לחריגת וכמו שנתבאר. ולכבי מוקי הך קרא דהכת למכור מלוי משפט מעייב. ומ"מ נתבאר דשפיר מנלן רבינו הגאון ז"ל כשלשה לאוין. וגם פ"פ דברי בריטב"ה ז"ל שבהאי מתייבב קלת. תכל בפיקר כרבתיבנא. ועי' מש"כ ג"כ בזה לפיל (פסין כ"כ) ותימו מספיק כ"כ. ויומר נכון מה שביארנו כאן:

ל"ת צ

לא תחמוד. תפ"ג דבדברות רחשונות כתיבי שני לאוין. לא תחמד בית רעך לא תחמד חשת רעך ועבדו וגו'. מ"מ כיון דשניהם מנין אחר ממש לא מנלן אלא תזהרה אחת. אלא לחמוד קום דבר של אחר. וכדרבו ז"ל. ובפרט דהכא בלאו אני מסייע קרא וכתב וכל אשר לרעך. ות"כ לאו אני כולל הכל. ובכל כיו"ב אין דרכו ז"ל למנות אלא בלאו הכללי בלבד. ולכבי לא מנה אלא לאו אני בלבד שכילל כל דבר. וכתב לא תחמד כתם. וכנה הבה"ג ובייעטו ז"ל וכן הרמב"ם והרמב"ן והחינוך והרשב"ץ ז"ל. ומו טוד נזה לאו דלא התלוה בחמור בדברות בניות. תכל בבר ביאר הרמב"ן ז"ל (בפרשת ואתחנן) דהתלוה בכלל בחמדה. ולא בא בכתוב אלא להוסיף הוספת ביאור בלאו דלא תחמוד שיכנס בכללו נם בהתלוה טיי"ם בדבריו. ות"כ לפי דרכו של רבינו הגאון ז"ל אין למנות אלא לאו דלא תחמיד שכולל נם בהתלוה ואזהרה התלוה תיובא אלא לאחד מפרטי לאו דלא ההמוד. ובירושים (סי' רנ"ד) ובסמ"ג (לאוין קנ"ח) ובסמ"ק (סי' י"ט) כתבו דהתלוה ואחדה לאחת הן טיי"ם בדבריהם. דמכ"ע לא מני שייהם אלא בתלוה לאחת. ובעיקר לאו זה יש לאחי תריכות דבריהם. תכל לא רציתי להאריך בזה כאן. ויחבאר לפנינו בס"ד (בלאו רע"ח) טיי"ם:

ל"ת צא

ולא תגנב. לאו דלא הגנב והוא בחמור בעשרת הדברות מוקמינן לי' במכילתא (יתרו פ"ח. ומשפטים פ"ה) והובאה ג"כ בתלמודין (פרק בתחנקין פ"ו פ"ח) ובילוקלמי (פ"ח דסנהדרין ה"נ. ובפ"ח פ"כ). בגנבת נפש. תכל לאו דלא תגנבו בחמור בפרשת קדושים מוקי לי' בתם תזהרה לגנבת ממון. וכן הוא במכילתא דרשב"י (פרשת יתרו) טיי"ם. והנה רבינו הגאון ז"ל כאן. וכן בתזהרותיו תצר ט"פ בעשרת הדברות לא מנה אלא לאו דלא הגנב בלבד. תכל לאו דלא הגנבו לא מנה. וכן הוא נם בתזהרות כריח הזקן והכי תלברגלוני והכ"ם בן נבירול ז"ל. תכל הבה"ג וכן הרמב"ם וסייעתו מנו שניהם. בתחד לתזהרת גנבת נפש. והשני להזהרת גנבת ממון. ודברי רבינו הגאון ז"ל וסייעתו ל"ש לכאורה. ומיהו נדעת כריח הזקן והכי תלברגלוני והרשב"ץ ז"ל כי' תפשר לומר דתזהרת גנבה שמנו כוונתם ללאו דלא תגנבו שבפרשת קדושים. דהו"ל תזהרה לגנבת ממון. תכל תזהרה דגנבת נפש כבר מנו במנין העושין שלפס כין חייבי מנק הגונב נפש. וכוונתם כזה ללאו דלא תגנב וכמו שביאר הרמב"ן ז"ל (בשורש תרביעה טפר) בכוונת הבה"ג שמנה מנין העושין. שתין כוונתו למנות העושין מלד טלמן. תלת כוונתו כזה למנות התזהרות שטליהן נאמרו עושין תלו טיי"ם. ות"כ ודאי יפה עשו הריח הזקן והכי ת"כ והרשב"ץ ז"ל שתחר שמנו גונב נפש במנין העושין שוב לא מנו תזהרה זו במנין הלאוין. ותדרכה מעשה זה ים להמוה טל הבה"ג. שתע"פ שכבר מנה לאו דלא תגנב במנין הלאוין חזר ומנה ג"כ גונב נפש במנין העושין ונמלא שמנה לאו אחד פעמים. תלת שים מקום לייחב דברי הבה"ג כזה כדרך שביאר הרמב"ן ז"ל כוונת הבה"ג במה שמנה לאו דלא תעשה כל מלאכה טיי"ם ותכמ"ל כזה ויתבאר במקו"א בס"ד. ומ"מ לדעת רבינו הגאון ז"ל לא יתכן דרך זה. שהרי כן דרכו ז"ל בכל חייבי העושין שמנה למנות העושין בלבד. משום המליה שטל הכ"ד. והתזהרות כולן שטליהן בתו עושין תלו מונה לוחן במנין הלאוין בלבד. משום המלוה שטל כל ישראל למניעה שלא לעשות מעשים תלו כמו שביארנו בכמה דוכתי. ויתבאר עוד כזה במקומו בס"ד. ות"כ תע"פ שמנה לקמן במנין העושין גונב נפש בין מחייבי מנק. מ"מ ע"כ לפי שיטתו לאו דלא הגנוב החמור בעשרת הדברות להזהרת גנבת נפש בא במנין הלאוין בפ"ט. ות"כ לאו זה דלא הגנוב שמנה כאן כוונתו כמשמעות לשונו ללאו זה. ות"כ הדבר ל"ט אחתי לא מנה ג"כ לאו דלא תגנבו החמור בפרשת קדושים להזהרה דגנבת ממון:

ולכאורה נראה שפמש"כ הריף ז"ל בחשובה (סימן קל"ג) והובאה בתשו' הרשב"ח (חלק שני סי' רפ"ו) דבגנבה מלבד שעובר בלאו דלא תגנבו. עובר נמי בלאו דלא הגזל. דגם גנבה הו"ל גזלה שלא מדעת. תלת דגנבה חמירא טפי מגזלה. דחיסור גנבה חיקה נמי לחפי' בשלו. כמו שחמרו (בספרית פרשת קדושים) ובתוספתא (פ"י ה"ק) לל מגנוב חת שלך מחמורי הגנב שלא הרחה גונב. טיי"ם בדבריו ז"ל. והשתח ת"כ כיון דלאו דגזלה כולל נמי ליסור גנבה. ת"כ לפי שיטת רבינו הגאון ז"ל תחר שמנה לאו דלא מגזל אין לאו דלא תגנבו בת במנין כפ"ט. ליכרח דלפי דברי הריף ז"ל שם דלאו דלא הגנבו חיתת נמי בגונב חת שלו. תכתי קשה דהו"ל לרבינו הגאון ז"ל למנות לאו דלא הגנבו השוה דנפק"מ לעניין ליסור גנבה בשלו. דלאו דלא תגזל ליכת תלת בשחינו שלו. ומשום לאו דלא תגנבו הוזהר חפי' בשלו. תלת דעיקר דברי הריף ז"ל בזה חיש מוסכמים. דבתוספתא ובספרית שם בן בג בת הוה דקתחר הכי. תכל ח"ק משמע התם דלא ס"ל הכי טיי"ם. ובהדיא תמרינן בגמרת (פרק המניח כ"ת) דבן בג בת יחידאה הוה ופליגי רבנן עלי' טיי"ם. וכנראה דס"ל להריף ז"ל דלא תמרו הני תלת תליבא דמ"ד לא עביד חיכא דיחא לנפשי'. תכל למאי דק"ל כמ"ד עביד חיכא דיחא לנפשי' ק"ל כבן בג בת ותפשר דס"ל דנם רבנן לא פליני עלי'. וכנראה זו היא ג"כ דעת הסמ"ג (לאוין קנ"ח) שתניח שם להלכה דהיא דבן בג בת טיי"ם. וכן בהנהות סמ"ק להר"פ ז"ל בשם

ספר המצות לרס"ג <ביאורי הגר"י פערלא> - ב סעדיה בן יוסף גאון עמוד מס 226(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

נתן להם אלו ארבע מצות שיהיה להם מכל מין מצוה כדי לנסות אותם שלב האדם מהרהר בהן אם יקיים אותם לפעמים מהרהר בחקים לפי שאין טעם ידוע בהם, ויאמר למה אעשה אחר שאין טעם לי בהם, ולפעמים אין מהרהר בחוקים מפני שאמר שהטעם ידוע אצל הנותן והוא מאמין, אבל מהרהר אחר המשפטים באשר נראה לו שאין כך לפי דעתו, ולפעמים אלו ב' חלקים אין מהרהר בהם החקים מפני שאין טעם שלהם ידוע והמשפטים מפני שקרובים הם לידיעת האדם, והוא מהרהר במצות המקובלות שאינם חקים לגמרי שיאמר שאין לי טעם בו, וגם אין טעם ידוע וכאשר נכתב בתורה טעם שלהם לפעמים מהרהר ולפעמים הוא מאמין בזאת המצוה ומהרהר בראשונים, ולפיכך אלו חלקים נתן להם אם ילכו בתורתו אם לאו, אבל מצות טבעיות כמו מצות כיבוד אב ואם דבר זה אין נסיון בו כלל כי מקיים אותו בטבע ולכך לעיל בפרשת בשלח דפירש על פסוק שם שם לו חוק ומשפט ושם ניסהו לא פירש רק שבת דינין ופרה אדומה אבל לא כבוד אב ואם שאין במצוה זאת נסיון והכל נכון.

אין ניאוף אלא באשת איש. פירוש זה כאן ולא בפרשת יתרו משום דהוי אמינא דלא תנאף על כרחך בשאר עריות דאי באשת איש הרי הזהיר הכתוב אפילו שלא יחמוד אותה בלב כל שכן שלא יהיה מזנה עמה, והוי אמינא דלא תחמוד הוא באשת איש ולא תנאף בשאר עריות אבל בפרשת יתרו לא הוצרך לפרש דכלל שם לא תחמוד אשת רעיך עם עבדו ואמתו ואין פירושו שם לזנות עמהם אלא שהוא חומד את שיהיו שלו לגמרי אף אשת רעהו שהוא חומד אותה שתהיה שלו אבל החמדה לזנות עמה לא נזכר ואם כן שפיר אתא לא תנאף שלא יזנה עמה אבל בדברות אלו שנה הכתוב וכתב לא תחמוד אשת רעך בדבור בפני עצמו ולא כלל אותו עם עבדו ואמתו, והוי אמינא דאזהרת לא תחמוד אשת רעך כאן רוצה לומר שלא יחמוד אותה לזנות עמה, ואם כן אין לפרש לא תנאף באשת איש רק בשאר עריות או בפנויה והזהיר החמדה לאשת איש והניאוף בשאר עריות או בפנויה מדבר הכתוב והוצרך לומר דודאי לא תנאף באשת איש ולא תחמוד היינו שלא יחמוד אותו שתהיה אשתו אף על גב דמחלק לא תחמוד מן עבדו ואמתו, מכל מקום הפירוש אחד ונראה לי כי החמדה שני דברים האחד חומד דבר מפני שהוא חסר דבר מה וחומד אותו להשלים חסרונו כמו מי שאין לו בית ואשה חומד בית קודם ואחר כך חומד אשה כי אחד שאין לו בית אשה להיכן יכנים והרי אמרינן במס' סוטה שיבנה בית ואחר כך ישא אשה וכן אמרה תורה כי תבנה בית חדש ואחר כך אמר כי יקח איש אשה חדשה, ויש מי שחומד מפני יצרו אף על גב שאינו חסר בית ואשה חומד לתוספות יצר ובודאי היצר יותר מתגבר וקודם לאשה ואחר כך לבית ולפיכך בדברות אחרונות נאמר קודם לא תחמוד אשת רעך ואחר כך לא תתאוה בית רעך ומזה הטעם נראה שלא נכתב שדהו בדברות ראשונות שאין השדה משלים חסרון האדם שאין משתמש בשדה בעצמו רק על ידי שחורש וזורע ומוציא ממנו פירות, ולא נקרא זה השלמת חסרונו כיון שאינו משלים בעצמו אבל התבואה והפירות הם משלימים לאפוקי בדברות האחרונות שמדבר מה שיצרו תאב ויצרו תאב לכל מה אשר יתאווה ולכך הוסיף שדהו וגם כתב לא תתאוה מזה הטעם שכיון שהחמדה של דברות שניות הוא בשביל יצרו בלבד אצל האשה שייך חמדה מפני שהיא אשה בעלת

חן נחמדת למראה לכך כתיב חמדה אצל האשה אבל אצל בית ושאר דבר כתיב לא תחמוד שהוא מן הנפש המתאוה ולכך גם כן חלקם ובדברות הראשונות שרצה לומר שהוא חומד מפני שרוצה להשלים עצמו מה שחסר כי בבית ובאשה שלימות האדם ובכל דבר שיש בו שלימות שייך חמדה שהאדם חומד לדברים המשלימים האדם שדרך לחמוד כל דבר שעל ידו שלימות דבר זדברים אלו דברים נכונים למי שמבין.

שקולו חזק וקיים לעולם. ואם תאמר אם פירושו שקול של הקדוש ברוך הוא שהיה בהר סיני אותו קול חזק וקיים לעולם למה צריך לקול זה ואם בא להגיד שקולו חזק כשירצה לדבר לא שייך בזה ולא יסף דמשמע אותו הקול לא יסף יש לומר דקולו של הקדוש ברוך הוא לא בא בשביל תנועת הפה דנאמר בזה שהיה באותה שעה ולא אחר כך אלא קולו של הקדוש ברוך הוא הוא השפעת התורה מאתו והוא יתברך נקרא מקור חיים המשפיע תמיד רק באותה שעה אזנים כרה לישראל כדי לקבל השפע של הדבור עד שהיו כולם במדריגות הנביאים אבל קולו של הקדוש ברוך הוא משפיע מאתו החכמה תמיד זה ולא יסף כי אצלו אין שנוי רק השנוי מצד המקבלים והוא יתברך משפיע תמיד ולפיכך קולו חזק לעולם.

דבר אחר לא יסף כי ללשון ראשון קשה למאי נפקא מיניה בזה שהוצרך לומר להם כי קולו חזק וקיים לעולם.

ר"י שהוא אלהינו וכו'. הקשה הרא"ם דאם כן עיקר קרא לא ביחוד איירי אלא שהוא מודיע לנו שיהיה לבסוף אחר ואין הענין משמע כן שהרי זהו ייחודו של הקדוש ברוך הוא ואין דבריו קשיא כלל אדרבה זהו עיקר יחודו של הקדוש ברוך הוא שבזה נראה אחדותו של הקדוש ברוך הוא שהוא עתה אחד שהרי לבסוף יהיה אחד לגמרי ומזה תראה שעתה מה שנתן כח לשרים ולמלאכים שאינם גורעים כלל מיחודו של הקדוש ברוך הוא לפי שהוא אינו רק דבר שהוא שאול להם לזמן ולא יהיה לנצח ולבסוף שישוב הכל אל אחדותו נראה שהוא אחד ברוך הוא ומיוחד בפי הכל.

עשה דבריו מאהבה אינו דומה וכו'. הקשה הרא"ם שרש"י כתב כאן עשה דבריו מאהבה וכתב אחריו ובכל נפשך אפילו נוטל את נפשך דמשמע שאם אמרו לו עבור על שום מצוה או שתהרג שחייב למסור נפשו, ואלו בפרק סורר ומורה פירש רש"י ובכל נפשך אפילו נוטל נפשך שלא תמירנו בעבודה זרה משמע דקרא לא איירי אלא בעבודה זרה דוקא ולא בשאר מצות ע"כ דברי הרא"ם, ולא הבנתי הקושיא כי רש"י ז"ל לא בא לפרש במאי הכתוב מדבר אם בעבודה זרה בלחוד או בכל מצות כרבי ישמעאל ולפיכך לא כתב מידי דמה שפירש רש"י עשה דבריו מאהבה ליכא למילף דאיירי בכל המצות מלישנא דעשה דבריו מאהבה זה אין ראיה, דאף על גב דקרא איירי דוקא בעבודה זרה מכל מקום מדכתיב ואהבת ה' אלהיך שימסור עצמו למיתה ולא יעבוד עבודה זרה משום אהבה ולא שימסור עצמו למיתה בשביל יראה שמע מיניה שעיקר המצוה בעבודת הקדוש ברוך הוא הוא האהבה ולא היראה ואם כן אנו לומדין לכל דבריו שיעשה מאהבה ולא משום יראה לפי שהמתירא מכח יראה יקשה עליו העבודה ומניח והולך, ולענין זה אין חילוק כלל בין שהכתוב איירי דווקא בעבודה זרה או איירי בכל המצות, אין קשה כלל וקאמר עשה דבריו מאהבה מפני שלא במצוה זאת דווקא קאמר קרא, אלא בכל דבריו שהאדם עושה יש לעשות מאהבה אף על גב דקרא איירי בעבודה זרה לענין זה שכתוב ובכל נפשך אפילו

סובבת על הסוגיא של סנהדרין ומדוע פסלוהו משום שחמסן יהיב דמי וע"כ משום כונתם הראשונה כנ"ל,ומשום כך מיושב היטב קושיית הגמרא מרב הונא, כיון שהמקח קיים, לא היו פוסלין רבנן משום שהיו מאיימים שאם לא ימכור להם יגזלו, כיון שסוכ"ס אמרינן שאגב אונסו גמר ומקני שהרי שיטת התוספות הוא שאם המקח קיים לא היו פוסלין רבנן אותם לא כשיטת הגר"א בדעת הרמב"ם (עיי"ש שהעיר על תוספות) ומשום זה הוצרכו לחלק בין רוצה אני לבין לא אמר רוצה אני, וא"ל שזהו שהכריחו להתוס' וכן להרא"ש לפרש שהסוגיא דב"ק מסתמך על סוגיא דסנהדרין ומסתעף מזה שאפילו אם נאמר חמסן דרבנן, ג"כ לא היו פוסלין אותו א"נ שגמר ומקני, משום שהיו ס"ל מצד הסברא שבלא אונס ל"א גמר ומקני, א"כ א"נ שחמסן דאורייתא קשה קושיית הגמ' כנ"ל, וע"כ צ"ל שחמסן דרבנן. אולם לפי דברי הגר"א שהסוגיות חלוקות וסוגיא דב"ק ס"ל שחמסן דאורייתא, צריך לומר שגם בלא אונס ג"כ גמר ומקני כשיטת הסמ"ע בדעת הרמב"ם וכפי מה שהבאנו למעלה (אות ב) בדעת הרמב"ם ששתי הסוגיות חולקין בדין זה וכנ"ל שם.

והנה ב„שיטה מקובצת" על ב"מ בשם הרא"ש כתב שלפי המסקנא של"א מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא, מצינן למימר שלא תחמוד אפילו בדמי משמע להו וכו' וחמסן דאורייתא היינו היכא דיהיב דמי ולא אמר רוצה אני והוסיפו עליהם אפילו אמר רוצה אני". לפי"ז צריך להבין דברי הגר"א הנ"ל מאין להרמב"ם שסוגיות חלוקות וסוגיא דסנהדרין לא ס"ל שחמסן דאורייתא, הרי א"ל כדברי השיטה מקובצת שיש חמסן דאורייתא ויש חמסן דרבנן וא"כ הסוגיא דב"ק מקשה על חמסן דאורייתא דפשטות הכתוב „אל תשת וכו' עד חמס" משמע שפסול מדאורייתא, וע"ז מקשה הגמ' כיון שהמקח קיים, אין סברא שיהיה פסול מדאורתא. וע"ז מתרץ הגמ' שמיירי שלא אמר רוצה אני, והסוגיא דסנהדרין מיירי אפילו אמר רוצה אני אפילו הכי פסלוהו. לפי"ז תשאר הקושיא על הרמב"ם מדוע לא הזכיר שצריך רוצה אני וצ"ע. ונראה שהרמב"ם לפי דברי הגר"א הוכיח לא כדברי ה„שיטה מקובצת" מסוגיא דסנהדרין גופא, שאמרו שם, תנא הוסיפו הגזלנין והחמסנין. ומקשה הגמ' גזלן דאורייתא, ומדלא מקשו על חמסן כך, ולתרץ כדברי ה„שיטה מקובצת", שמיירי באמר רוצה אני, שמדאורייתא אינו פסול ורבנן פסלו (ראה ב„שיטה מקובצת" שם שהטעם שפסלוהו וגם למה אמרו שמתחילה לא פסלוהו משום שיהיב דמי, הרי העיקר משום שאמר רוצה אני, ומפרש שם שהוא גזירה, משום שהיו אנשים, שהיו חוטפין בלא דמים ע"כ מעיקרא כשהיו נותנים כסף לא רצו לפסול משום דלמא לא יאמר רוצה, אבל לבסוף שהיו אנשים שלא נתנו כסף כבר פסלו אפילו אמר רוצה אני עיי"ש וראה בשיטה ב"ק שמקשה קושיא זאת ומפני זה דחה הפירוש), מוכח מזה שהסוגיא ס"ל שאין כלל חמסן, ובזה יובן היטב דברי הב"י (חו"מ ס' לד) שמביא ראיה שחמסן מדרבנן ממה שהקשו רק על גזלן שהוא דאורייתא ולא על חמסן, ולכאורה תמוה, למה לו להביא ראיה מדיוק, הרי מפורש שם, שרק מדרבנן, ולפי הנ"ל אתי שפ"ר שמשם אין ראיה, שהרי אפשר לפרש כדברי השיטה מקובצת הנ"ל, אבל מזה מוכח שאין כלל חמסן מדאורייתא.

ד) והנה הרמב"ם (פ"א מהלכות גזילה ואבידה ה"ט) כתב „כל החומד... והפציר בו עד שלקחו ממנו אעפ"י שנתן לו דמים ה"ז עובר בלא תעשה" מבואר מדבריו שעובר על „לא תחמוד" אעפ"י שאמר המוכר רוצה אני וקנה הלוקח את המקח, ראה מ"מ והשגות הראב"ד, וראה „לחם משנה" שם, שהקשה שא"נ כדעת הרמב"ם שאעפ"י שקונה המקח בכ"ז עובר על לא תחמוד, א"כ מהו קושיית הגמרא ב"ק (סב, א) אי יהיב דמי חמסן קרית ליה והא אומר ר"ה תלוהו וזבין זביניה זביניה, הרי לדעת הרמב"ם אעפ"י שקונה המקח מ"מ עובר על הלאו של „לא תחמוד" עיי"ש, והנה קושייתו לא קשה כלל, שהרי התוספות שם ד"ה חמסן, פירש שסוגיית הגמרא הולכת לפי הסוגיא בסנהדרין (כה, ב) שחמסן אינו אלא מדרבנן ומדאורייתא לא הוי חמסן, והטעם הוא משום שלא תחמוד בלא דמי משמע להו, וסוברים התוספות כיון שמצד הלאו אי אפשר לפסול רק רבנן פסלוהו, א"כ א"נ שהמקח קיים, לא היה להם לפסול, וזוהי קושיית הגמ' שם, חמסן קרית ליה, ושפיר מיושב מה שפוסק הרמב"ם שעובר על „לא תחמוד" אפילו כשהמקח קיים, וקושיית הגמרא הוא רק, כיון שמצד הלאו לא פסלינן, ורק הפסול הוא מצד מה שחצוף לחטוף. משום זה אם היינו אומרים שגמר ומקני לא היו צריכין לפסול, אפילו לפי מה שביארנו למעלה (אות ג) שהרמב"ם סובר שסוגיית הגמרא ב"מ, חולקת על מה דאמרינן שבלא אונס ג"כ גמר ומקני, מ"מ מיושב דבריו כיון שעכ"פ סוגיא זו, סוברת שאמרינן שגמר ומקני אפילו בלא אונס, ולפי"ז אם אמרינן שקונה המקח, לא היו רבנן פוסלין אותו וכנ"ל, אולם לדעת הגר"א הנ"ל שסוגיא דב"ק, סוברת שחמסן דאורייתא, א"כ מוכח מסוגיא זו שא"נ שהמקח קיים אי אפשר לקרוא לו חמסן ולפסול אותו מדאורייתא, לפי"ז מוכרח מהסוגיא שסוברת שאם המקח קיים אינו עובר על הלאו של „לא תחמוד" שאל"כ מהו קושיית הגמרא מר"ה, וקשה על הרמב"ם, אולם גם זה לא קשה, שהרי הגר"א כתב שהסוגיא דסנהדרין חולקת וסוברת שחמסן דרבנן וצריך לומר שבזה פליגי שתי הסוגיות סוגיא דב"ק סוברת כדברי השיטה מקובצת ב"מ שהבאנו למעלה, שאחרי שמסקינן חשיד אממונא לא חשיד אשבועתא, אפשר לומר שלא תחמוד אפילו בדמי משמע וא"כ א"ל שחמסן דאורייתא, ויהיה מוכח מזה שאם המקח קיים אינו עובר על לא תחמוד אולם הסוגיא דסנהדרין,

הרי ס"ל שחמסן דרבנן, ובע"כ שס"ל שלא תחמוד בלא דמי משמע להו, קיימא אפילו למסקנא של הגמרא, ולפי"ז אפשר לומר שהלאו עובר אפילו כשהמקח קיים, ובזה יש ליישב מה שהקשה המהר"ם שיף ב"מ שם על המהרש"א שם שסותר דברי עצמו שמתחילה כתב שלא תחמוד רק משמע להו, ובסוף דבריו כתב שכן האמת, ולהנ"ל לא קשה שהמהרש"א פירש א"נ חמסן דאורייתא, ובע"כ שהטעם הוא משום שעובר על הלאו, אבל א"נ שחמסן דרבנן אפשר שכן האמת עיי"ש. (ראה להלן אות ז). והנה יש להבין דברי התוספות סנהדרין (כה, ב) ד"ה מעיקרא שהקשו מדוע מעיקרא לא פסלי את החמסן מה בכך דיהיב דמי הרי לאו של לא תחמוד עובר אפילו בדמים עיי"ש שתירצו שני תירוצים. וראה מהרש"א שם שתמה על קושיית התוספות הרי בגמרא ב"מ אמרינן משום שמשמע להו בלא דמים לא חשיד אשבועתא. וא"כ אי אפשר לפסול לעדות ג"כ, וכן הדבר מבואר, שהרי דברי התוספות צריכים לפרש שאינו אלא מדרבנן כנ"ל וא"כ מיושב היטב מה שהרמב"ם סובר שחמסן פסול רק מדרבנן, ועוד אני תמה על ה"ב"י" הרי הביא בב"ה (סימן ל"ד) על מה שכתב הרמב"ם (פ"ג מהלכות גזילה הט"ז) "החוטף משכון מיד הלוה שלא ברשות ב"ד הרי זה גזלן" וכתב הב"י ומשמע לי שאינו נפסל לעדות בכך משום שלא משמע לאינשא שהרי גזלן בהכי, וכדאמרינן ב"מ שלא תחמוד בלא דמי משמע להו, הרי מפורש שסובר בדעת הרמב"ם שהיכא שלא משמע להו אינו פסול אפילו מדרבנן כנ"ל ומצאתי שהבית שמואל (אה"ע סימן כ"ח) כבר העיר זה עיי"ש.

אוצר החכמה
אוצר החכמה 1234567

ה) **ובעיקר** שיטת הרמב"ם בחמסן יש לעמוד דהנה (בפ"י מהל' עדות ה"ד) כתב "ועוד יש שם רשעים שהם פסולים לעדות וכו' הואיל ולוקחים ממון שאינו שלהם בחמס פסולין שנאמר כי יקום עד חמס באיש". וראה ב"כ"מ שם שהקשה על הרמב"ם שזהו נגד סוגיית הגמ' בסנהדרין שם שחמסן אינו אלא מדרבנן ומדבריו משמע שחמסן דאורייתא ועוד הקשה שהרמב"ם סותר את עצמו שכתב בסוף דבריו שזה רק מדרבנן עיי"ש, שכתב שהגירסא ברמב"ם הוא "גזלן" ולא חמסן, אולם קשה לפי הגירסא שלנו חמסן וצ"ע. ונראה בזה עפ"י מה שכתב הש"מ ב"מ הובא למעלה (אות ג) שאחרי שמסקינן שחשיד אממונא לא חשיד אשבועתא אפשר לומר שלא תחמוד אפילו בדמי משמע להו וחמסן דאורייתא הוא לפי"ז יש לומר לדעת הרמב"ם שעובר על לא תחמוד אעפ"י שהמקח קיים א"כ לא קשה כלל קושית הגמרא ב"ק שם מרב הונא מהא דתלוהו וזבין זביניה כיון שחמסן דאורייתא והפסול הוא משום הלאו של לא תחמוד, ומה שהקשה הלח"מ שזהו נגד סוגיית הגמרא ב"ק לא קשה כלל, אדרבה יהיה סיוע מזה, שנ"ל, שהרמב"ם סובר שהגמרא ב"ק סוברת שחמסן רק מדרבנן שמפני לא תחמוד אינו פסול מדאורייתא, משום שבלא דמי משמע להו, ובע"כ שהפסול הוא רק מדרבנן, כסוגיא דסנהדרין, וכפי פירוש התוספות שם, שסוגיא דב"ק הולכת לפי הסוגיא דסנהדרין, וכסברת התוספות. שא"נ שאגב אונסא גמר ומקני לא הוי ליה לרבנן לפסול, ומצד לא תחמוד הרי אינו פסול כמבואר בתוס' ב"ק שם שבלא דמי משמע להו, אבל א"נ שחמסן דאורייתא לא קשה כלל קושית הגמרא.

אמנם עדיין יש לעיין, הרי מדברי התוס' סנהדרין שם משמע שעכ"פ מדרבנן פסול משום לא תחמוד כמבואר למעלה (אות ג) וא"כ תשאר קושית הלח"מ על הרמב"ם, שא"נ כדבריו שעובר על לא תחמוד אף שקונה, א"כ יהיה קשה מאי מקשה הגמ' מרב הונא וראיה מזה לא כהרמב"ם (ואולי אפשר שהגמרא סוברת כתירוץ התוספות שם, שכן האמת). אולם נראה שהתוספות ב"ק חולקין על התוספות בסנהדרין שסוברת שעכ"פ מדרבנן פסול, דהנה לפי דברי התוס' ב"ק שם, שכתבו מדאורייתא כשר אפילו לא אמר רוצה אני ואפילו יהיב דמי שלא תחמוד בלא דמי משמע להו, אע"ג שעברי על לא תחמוד, מבואר מזה שלא אמרינן שכן האמת, וכן התירוץ השני של התוספות שם בסנהדרין, שהרי מוכח משם, מדוע מעיקרא לא פסלו משום שאמר רוצה אני, ואח"כ פסלו שלא היו מפייסים עד שאמרו רוצה אני, לפי"ז כל הפסול הוא משום, הלאו של לא תחמוד, לפי"ז לא היה חילוק בין זה שחצוף לחטוף, או שאינו רוצה למסור הפקדון ומשלם דמים בעד זה, והתוספות ב"ק הרי מחלקים בזה (ראה בש"מ, שמבואר ג"כ על דברי התוס' ב"ק שא"נ שחמסן דאורייתא אי אפשר לחלק) א"כ ראייה מדברי התוס' ב"ק שלא סברי שני התירוצים של התוס'. וא"כ יהיה קשה קושית התוס' בסנהדרין, ומוכח מזה שלא ס"ל סברת התוס', ואינו פסול אפילו מדרבנן מצד הלאו (ראה במשל"מ פ"ז מהלכות מלוה ה"ו) שמקשה על התוספות בסנהדרין מהתוס' ב"מ (עד, א) לגבי דין של רבית שמשמע משם שאינו פסול אפילו מדרבנן עיי"ש שנכנס בדוחק לחלק. אמנם להנ"ל מוכח מפורש בתוס' ב"ק שלא ס"ל כסברת התוס' בסנהדרין ועיי"ש במשל"מ שמביא גם תשובת הריב"ש שלא פסול אפילו מדרבנן). לפי"ז מיושב שפיר מה שהרמב"ם לא הזכיר שצירך שיאמר רוצה אני (ראה למעלה אות א), שהרמב"ם סובר שכל קושית הגמ' ב"ק שם מר"ה, הוא אם נסבור חמסן דרבנן, ובע"כ הפסול לא מצד הלאו כנ"ל אלא משום שרבנן פסלו על כונתו הראשונה כמו שכתב החידושי הר"ן בסנהדרין הובא למעלה (אות ג) ומהגמרא סנהדרין הנ"ל הרי מוכח שס"ל שחמסן דרבנן כנ"ל, ולפי"ז גם הסוגיא בב"ק ס"ל הכי כפירוש התוס', על זה מקשה שפיר מר"ה, אבל הרמב"ם סובר כפשטות הסוגיא ב"ק (קיט, א) שחמסן מדאורייתא לא כהתוס' שקרא אסמכתא בעלמא, וכפי הסוגיא ב"מ שלא

תחמוד אפילו בדמי משמע להו כפי השיטה הנ"ל, וא"כ לא קשה קושיית הגמ' מר"ה, וכל קושיית הגמרא ב"ק היא רק לפי' סוגית הגמ' בסנהדרין שחמסן רק מדרבנן אבל הרמב"ם שפוסק שחמסן דאורייתא משום כך לא הזכיר שצריך שיאמר רוצה אני כנ"ל, ומיושב לפי"ז מה שהרמב"ם סובר שחמסן דאורייתא ולא כהכ"מ שגורס גירסא אחרת.

אמנם עדין יש לתרץ, מדוע בסוף הלכה שם כתב, שחמסן דרבנן, ונלפענ"ד לומר דבר חדש, ששיטת הרמב"ם הוא שהלאו של „לא תחמוד" עובר דוקא אם המקח קיים וקנה את החפץ, אבל אם לא קנה את החפץ לא עובר על לא תחמוד, וראיה ברורה לזה מדברי ה„מגיד משנה" (פ"א מהלכות גזילה) שהקשה על הרמב"ם שסובר שעובר על לא תחמוד אעפ"י שקנה החפץ מדוע לא נאמר כל מילתא דאמרה רחמנא לא תעביד לא מהני, ולכאורה קשה קושייתו, כיון שעבירת הלאו הוא החימוד, רק שצריך שיקח את החפץ ג"כ, א"כ ל"א בזה אי עביד לא מהני, כמו שכתבו האחרונים שאם נאמר לא מהני לא יתוקן הלאו לא אמרינן אי עביד לא מהני, ומוכח מזה שעבירת הלאו הוא דוקא אם נתקיים המקח וקנה את החפץ, משום כך מקשה שפיר, שנאמר לא יהני ולא יעבור על הלאו, לפי"ז היה נ"ל לתרץ את קושית המ"מ שם, דהנה צריך להבין, מהו הסברא שהלאו לא יעבור רק אם נתקיים המקח, ונראה לי לומר, שבאמת עיקר הלאו הוא החימוד, אלא שנתנה תורה שיעור בהחימוד, שלא נקרא חימוד אלא אם החימוד בא לידי כך שאנסו אותו והוא גמר והקנה אותו אבל אם לא בא לידי כך חסר עדין בחימוד, לפי"ז לא קשה כלל קושיית ה„מ"מ" שאין לומר שמבטל הקנין מצד אי עביד לא מהני, כיון שאין הקנין בעצמו האיסור, רק שמגלה לנו שהיתה חימוד גדולה עד שהקנה אותו, ומיושב היטב קושייתו, ולא צריכין לתירוצו שכתב שילפינן זה מגזילה, ראה באחרונים שהקשו ע"ז, שנאמר שגלי קרא דוקא בגזילה, לפי"ז שפיר פסק הרמב"ם שחמסן דאורייתא, שהמדובר שם שקנה את החפץ ומשום כך פסול מדאורייתא אולם מה שכתב בסוף ההלכה שאינו אלא מדרבנן, מיירי שלא קנה את החפץ באופן שלא הקנה אותו (וכן משמע מלשונו שכתב „שלא ברצון הבעלים" ראה ב"ח שפירש ג"כ שהמדובר באופן שלא קנה) ומשו"ה מדאורייתא אינו פסול שהרי אינו עובר על לא תחמוד ובע"כ שהפסול הוא לא כסוגיית הגמרא בסנהדרין משום כונתם הראשונה כמו שכתב החידושי הר"ן הנ"ל, שהרי מסוגיא דשם מוכח שחמסן מדרבנן והרמב"ם הרי פוסק שחמסן דאורייתא כסוגיין ב"ק (קיט, א) ובע"כ שמה ששנינו בברייתא שהוסיפו עליהם החמסנים הוא רק מצד שהתמידו לעשות ככה פסלוהו כמבואר בראשונים ומיושב הכל על נכון.

ו) לפי המתבאר יש לתרץ דברי ה„כ"מ" והב"י וכן הסמ"ע הובא למעלה (אות ד) מה שהקשו התומים והלח"מ והב"ש, איך כתב הב"י וכן הסמ"ע (סימן ל"ד) שקושטא דמילתא הוא שלא תחמוד בלא דמים, הרי הרמב"ם מפורש פוסק שעובר על לא תחמוד אפילו נתן דמים, אולם להנ"ל לא קשה מידי, כיון שכל עיקר הלאו הוא החימוד אלא שנתנה תורה שיעור בחימוד, שכל שבא לידי כך שגמר ומקני הרי זה נקרא חימוד, ואם לאו לא נקרא חימוד, לפי"ז שפיר כתב הב"י והכ"מ והסמ"ע, שהרי ביארנו למעלה (אות ה) שהמדובר הוא שלא קנה את החפץ וא"כ לא עבר על הלאו אם נתן דמים, אבל אם לקח בלא דמים עובר על הלאו אפילו אם לא קנה את החפץ כמבואר ברמב"ם (פ"א מהלכות גזילה הי"ב) וכן לא קשה מה שהקשו שהסמ"ע סותר דברי עצמו (סי' שנ"ט) שכתב שאינו פסול מדאורייתא משום שלא תחמוד בלא דמי משמע להו, אבל לפי האמת עובר על הלאו, והשיג שם על ה„עיר שושן" עיי"ש, שהרי שם המדובר שקנה את החפץ כדמוכח מהלשון „הכופה את חבירו וכו' " ושפיר עבר על הלאו, ולא קשה כלל כנ"ל.

אמנם עדיין לא יתורץ בזה, מה שהקשינו למעלה שם, מה הקשה הב"י והכ"מ על הרמב"ם שלא תחמוד משמע רק להם, אבל לפי האמת אינו כן, וקשה כיון שלא משמע להו אינו פסול מדאורייתא, וכן מצאתי שהקשה זה הרש"ש, והגם שהיה א"ל שהקושיא הוא כמו שיטת התוספות בסנהדרין שעכ"פ מדרבנן צריך היה לפסול אותו וכן הבינו האחרונים, ואעפ"י שברמב"ם מבואר שפסול מדרבנן, א"ל קושית ה„כ"מ" תהא א"כ מדוע לא פסל מעיקרא מדרבנן, כקושית התוס' שם, ומלשון הרמב"ם משמע שלא מצד הלאו פסול מדרבנן, אלא מצד גזל, שהרי כתב מפורש „וכן העובר על גזל של דבריהם", משום כך הקשה, שהרי לא מצד גזל צ"ל פסול, אלא מצד הלאו, מ"מ זהו דחוק לפרש כן, שהלא גם בגמרא סנהדרין מפרשים התוס' בתירוץ השני שהפסול הוא משום הלאו, וא"כ אפשר לפרש כך גם בדברי הרמב"ם, ואם כוונת קושייתו הוא על הגמרא מדוע לא פסלו מעיקרא, היה לו לפרש זה וצ"ע.

ז) ונראה לתרץ באופן אחר, דהנה יש לעמוד על דברי התוס' ב"מ שם,שאחרי שכתב שלא תחמוד בלא דמי משמע להו, הקשו אפילו יהיב דמי, נמי נקרא חמסן ופסול לעדות, וכל הפסול לעדות פסול לשבועה, כדמוכח מפרק כל הנשבעים עיי"ש, ולכאורה קשה, כיון שאמרינן שבלא דמי משמע להו, וע"כ שאי אפשר לומר שפסול חמסן הוא מדאורייתא, שמשום מה יהיה פסול, וא"כ מה מקשים התוס' שם מסוגיא דב"ק, שמשמע שחמסן דאורייתא, הרי מוכרחים

לומר שחמסן אינו אלא מדרבנן כתירוץ התוספות שם (ודוחק לומר שבאמת היה ס"ל בקושיית התוס' שפסול מדרבנן רק שלא נחתו לחלק כתירוצם). והנראה עפ"י מה שהקשו ב"ש"מ שם על התוס' שמביאים ראיה שהפסול לעדות פסול לשבועה מההיא דפרק על הנשבעים, והקשו מדוע לא הביאו ראיה מזה גופא, שחזינן שחמסן פסול לעדות, ובע"כ שיש איסור לאו כמו בגזילה, וא"כ מהאי טעמא פסול לשבועה כמו גזילה עיי"ש שתירצו שזה ודאי פשיטא שחמסן פסול לעדות, אעפ"י שאינם עוברים על לאו, שכך גזירת הכתוב שפסול כמו קרוב, שבקל יכולים לפסול אבל לשבועה היה א"ל שכשר כיון שאינו עובר על לאו ומשו"ה הביאו התוס' ראיה כיון שפסול לעדות פסול לשבועה לפי"ז לא קשה מה שהקשינו על התוס' שם, שהרי מהסוגייא ב"ק, מוכח שחמסן פסול לעדות מדאורייתא ואעפ"י שאינם עוברים על לאו, שהרי בלא דמי משמע להו, מ"מ פסול כמו קרוב כמו שכתב הש"מ, ואעפ"י שה"ש"מ" והתוס' סוברים שלא תחמוד בלא דמי משמע, הוא גם לפי האמת (ראה מהרש"א שם שמביא ראיה לזה שאל"כ מאי מקשה התוס', תיפוק לן מלא תגזול עיי"ש) מ"מ מקשים התוספות, שהרי משמע מב"ק, שחמסן פסול מדאורייתא, מוכח מזה, שאפשר לומר שהפסול של חמסן, אינו משום שעובר על הלאו, אלא כיון שחמד ממון אחר, משום כך פסלה התורה אותו לעדות, כמו פסול קרוב, אף שאין איסור בהחמידה.

ונראה, שיש לפרש באופן אחר, שאם אינו עובר על לאו של לא תחמוד מפני שלא תחמוד הוא רק בלא דמים נמצא שזה לא נקרא חמידה אם נותן כסף, כיון שחזינן שהתורה התירה דבר זה, וא"כ לא שייך לפסול אותו, שהרי אין כאן חמידה, אבל אם אמרינן שהתורה אסרה חמידה גם בדמים, חזינן שגם בכסף נקרא חמידה, אלא שהם לא עוברים על הלאו, מפני שמשמע להו בלא דמים, לפי"ז אעפ"י שמצד עבירת הלאו אינו פסול, אבל עכ"פ אפשר לומר שהפסול הוא משום החמידה, כיון שזה נקרא חמידה א"כ הוי פסול כמו קרוב כדברי השיטה הנ"ל, לפי"ז י"ל שזוהי שיטת הב"י והכ"מ הנ"ל, וגם אפשר לומר שהוא יפרש שזהו ג"כ קושית התוס' בסנהדרין לא כמו שפירשו האחרונים שחקושיא הוא שיהיה פסול עכ"פ מדרבנן, אלא קושית התוס' הוא שיהיה פסול מדאורייתא, כיון שרק משמע להו, אבל באמת אינו כך, א"כ צריך להיות פסול מדאורייתא מצד החמידה כמו קרוב כדברי השיטה, ושפיר מקשה על הרמב"ם ומתרץ הב"י והכ"מ כדברי התוס' בסנהדרין, שכן הוא האמת, וא"כ שוב לא שייך לפסול מדאורייתא כנ"ל, ובה חולקים על הש"מ הנ"ל. (ויש לעיין אעפ"י שבדברי השיטה היה אפשר לדחוק שמה שכתב "אפילו שליכא לאו", הכונה הוא, שאינו עובר, משום שבלא דמי משמע להו, אבל בעצם איכא לאו, אבל בדברי התוס' שם אי אפשר לומר כך כמו שהביא המהרש"א ראיה ששיטתם הוא שאינו עובר כלל על הלאו ולפי"ז תשאר קושית המהר"ם שיף הובא למעלה (אות ד) שהקשה על המהרש"א שסותר דברי עצמו ואין לתרץ כמו שתירצנו שם שא"נ חמסן דאורייתא א"כ עובר על הלאו שהרי לפי ה"שיטה מקובצת" הרי אפשר לומר שאינו עובר על הלאו, ובכ"ז הוי חמסן דאורייתא וצ"ע, וי"ל שהמהרש"א לא יפרש כדברי ה"שיטה מקובצת" אלא כדברי הראשונים שהבאנו שם שכל הפסול הוא משום הלאו עיי"ש, אלא שצ"ע שא"כ תשאר קושיתנו על התוס'). גם מה שתירץ שכן האמת, ג"כ לא קשה, שהרי המדובר הוא שלא קנה החפץ וליכא לאו של לא תחמוד כנ"ל.

אמנם לפי"ז, יש להבין, מדוע הב"י בעצמו כתב על דברי הרמב"ם שם (הלכות גזילה) לענין חוטף משכון שלא ברשות בי"ד שנקרא גזלן וכתב שאינו נפסל לעדות משום שלא משמע להו, שלהוי איסור גזלן בהכי, הרי לפי הנ"ל צריך היה עכ"פ לפסול כמו בחמסן, וצריך לומר שכל חידוש של השיטה מקובצת הנ"ל הוא דוקא בחמסן, כיון שפשטות הפסוק משמע שחמסן פסול שהרי כתיב "אל תשת וכו' להיות עד חמס" וצ"ל שזהו גזיה"כ, שהפסול הוא משום חמסן, ולא משום הלאו, אבל בגזילה אין גזיה"כ בזה, אלא שעיקר הפסול הוא משום שעובר על הלאו משום שלמידין זה מרישא של הפסוק, אל תשת ידך עם רשע, וכיון שלא משמע להו הלאו, א"כ אין כאן פסול, אעפ"י שאמרינן שרשע דחמס פסול אפילו בלא מלקות, הוא משום שסמך הקרא לחמס (אלא שק"ק הראיה שמביא מלא תחמוד, הרי הוא בעצמו מפרש שלגבי לא תחמוד הפירוש הוא שכן האמת, ואין משם ראיה).

אמנם לפי הנ"ל יש להבין למה הוצרך ה"כ"מ" לגרוס גירסא אחרת ברמב"ם ולמחוק תיבת "החמסנים" כיון שגם הוא ס"ל שהלאו עובר דוקא אם קנה את החפץ, ואם לא קנה אין כאן לאו, א"כ היה לו לפרש כפי הנ"ל בדברי הרמב"ם, שחמסן דאורייתא הוא, היכא שקנה את החפץ ועבר על הלאו. וג"ל שהב"י סובר שאי אפשר לפרש בדברי הרמב"ם שמיירי שקנה את החפץ שגמר והקנה אותו, שהרי הרמב"ם כתב "ועוד יש רשעים שהם פסולים לעשות אעפ"י שהן בני תשלומים ואינן בני מלקות" וא"נ שהמדובר הוא שקנה את החפץ א"כ אינם בני תשלומין שהרי לא צריך להחזיר את החפץ כיון שקנה (ולפי מה שפירשנו דברי הרמב"ם י"ל שמה שכתב שאינם בני תשלומים אינו מוסב על חמסן אלא על גנב)

אמנם עדין יש לעיין מהו קושית הב"י על רבינו ירוחם שסובר חמסן דאורייתא, הרי א"ל שהמדובר שם, שקנה את החפץ, וא"כ עבר על לאו של לא תחמוד, ואף

שמשמע להו בלא דמי, מ"מ לגבי פסול עדות לא שייך זה כמו שכתב השיטה מקובצת הנ"ל, ועוד יש להעיר על ה"ש"מ והב"י" לפי"ז מהו קושיית הגמרא ב"ק שם, מר"ה, כיון שלהרמב"ם עובר על הלאו דוקא אם המקח קיים, ולפי דברי הב"י והש"מ אף שלא משמע להו בכ"ז פסול לעדות א"כ שפיר הוי חמסן ותשאר קושית הלח"מ על הרמב"ם, הן אמת שעל ה"ש"מ" יש לתרץ שיש לומר שלא כתבו זה אלא לפי הס"ד בתוספות אולם לפי המסקנא באמת ל"א שהוא פסול כמו קרוב, אולם דברי ה"ב"י" שסובר שאפילו לפי המסקנא אנו אומרים כן קשה כנ"ל, וי"ל בזה שלפי הס"ד בגמרא ב"מ, שחשוד אממונא חשוד אשבועתא, אין לומר שפסול חמסן, הוי כמו קרוב והוי פסול דאורייתא אף שאינו עובר על הלאו. שא"כ תשאר קושית התוספות ב"מ שם. א"כ יפסל גם לשבועה כדמוכח מפרק כל הנשבעים, שכל הפסול לעדות פסול לשבועה, וכל התירוץ של התוס' הוא שפסול חמסן מדרבנן, ע"כ מחלקין בין היכא שחצוף לחטוף ובין היכא שמעלים חמסנותו כמו שכתבו התוס' שם, אבל א"נ שהפסול הוא מדאורייתא, לא היה אפשר לחלק בזה כמבואר בהראשונים, וע"כ צ"ל שהפסול הוא מדרבנן, אבל לפי המסקנת הגמרא שחשוד אממונא לא חשוד אשבועתא יש לומר שהוא פסול משום קרוב כנ"ל.

לפי"ז יש לתרץ את דברי הרמב"ם הנ"ל (אות א) שלא הזכיר שצריך שיאמר רוצה אני, מפני שסובר שסוגיות חלוקות, שכל קושית הגמרא ב"ק שם מר"ה, הוא א"נ שחשוד אממונא חשוד אשבועתא, לפי"ז אי אפשר לומר שהפסול הוא משום קרוב, וכל הפסול הוא משום הלאו, וכיון שעל הלאו לא עבר, שהרי בלא דמי משמע להו אינו פסול מדאורייתא ובע"כ שהפסול הוא מדרבנן, כסוגיית הגמרא בסנהדרין, ומשו"ה הקשו מר"ה, שא"נ שגמר ומקני לא היה לרבנן לפסול כמו שכתבו התוס' ב"ק שם אבל לפי המסקנא בב"מ שלא חשוד אשבועתא א"כ אפשר לאמר כמו שכתב הש"מ הנ"ל, שהפסול הוי משום קרוב ולא קשה קושיית הגמרא מר"ה, וחמסן דאורייתא, דוקא אם קנה את החפץ שאז עובר על הלאו, וסוגיית הגמרא בסנהדרין הסוברת שחמסן דרבנן הוא הוא שלא קנה את החפץ ואז ליכא לאו כלל, שכן הוא האמת כמבואר בב"י, ומשום זה לא הזכיר הרמב"ם שצריך שיאמר רוצה אני.

אמנם יש להבין, מהו סברת הב"י שמתמה על רבינו ירוחם הנ"ל, וכן הא דמבואר (סי' שנ"ט) שהכופה את חברו למכור, פסול רק מדרבנן, הרי אפשר לפרש לפי דברי הב"י שהמדובר הוא שלא קנה את החפץ וא"כ ליכא הלאו של לא תחמוד, ומשו"ה פסול רק מדרבנן, וכן משמע מהב"ח שם שהמדובר היכא שלא קנה את החפץ שכתב שם שמירי שצווח אבל היכא דשתק הוה כמו אמר רוצה אני ולא פסול אפילו מדרבנן. ובזה היה ניחא מה שהסמ"ע השיג שם על ה"עיר שושן" שכתב שאינו עובר על לא תחמוד, והקשה שהרי בהלכה אחרי זה, כתב הש"ע שעובר על הלאו, ובאמת יש לתמוה עוד, הרי ה"עיר שושן" הביא הלכה זו בעצמו. אמנם להנ"ל אתי שפיר שהוא ג"כ יסבור כסברת ה"שיטה מקובצת" הנ"ל, ויפרש שהמדובר הוא שלא קנה את החפץ, וא"כ ליכא לאו, וגם יש לומר שלא יסבור כשיטת הסמ"ע שבלא אונס ג"כ אמרינן שגמר ומקנה וא"כ לא קנה הכא את החפץ, ומשו"ה פסול רק מדרבנן, אולם בסימן ל"ד שמביא דין של הרמב"ם שפסול רק מדרבנן, דייק בלשונו וכתב "שלא תחמוד בלא דמי משמע" ולא כתב "להו", ונראה שהפירוש הוא, שכן הוא האמת, ומה שמביא שם הדין של פסולי עדות מן התורה, הוא, מפני שלא משמע ליה לפרש שמירי שקנה "מפני הטעם שכתבנו לעיל, שא"כ לאו בני תשלומים נינהו.

אמנם דברי הב"י עדיין תמוהים, שאי אפשר לפרש כן בדבריו שהרי (בסימן שנ"ט) כתב על דין זה משום שבלא דמי משמע להו, וכן קשה לי על הסמ"ע ממנפ"ש אם המדובר בדין זה שלא קנה את החפץ, א"כ הוי כן האמת, כמבואר בסי' ל"ד, ואם מירי שקנה, א"כ צ"ל פסול מן התורה, וכן קשה לי על ה"באר הגולה" שבסימן (ל"ד) כתב כדברי הסמ"ע שכן הוא האמת אולם בסימן (שנ"ט) כתב משום שבלא דמי משמע להו ונראה עפ"י מה שיש להבין מחלוקת הרמב"ם והראב"ד אם יש הלאו של לא תחמוד אם קנה את המקח, ונראה שמחלקותן תלויה בזה, הרמב"ם סובר שעיקר האיסור הוא החמידה רק ששיעור הוא בחמידה מתי נקרא חמידה, כמבואר למעלה (אות ה), אולם הראב"ד סובר שאין אסור משום חמדה לבד אפילו יהיה שיעור גמורה של חמדה, אלא שצריך לעשות עוד מעשה ולקחת את החפץ, אבל בלי לקיחת החפץ אף שיש כאן חמדה גמורה אינו עובר, א"כ שפיר סובר הראב"ד שאם קנה את החפץ ליכא לאו, שמה בכך שהיתה חמדה גמורה, אבל עכ"פ אינו אסור במחשבת החמדה, רק עם לקיחת החפץ, וכיון שגמר ומקנה אותו, חסר כאן לקיחת החפץ, ומשום זה אין כאן לאו, וגם הרמב"ם מודה לזה, אלא שסובר שלא צריך לקיחת החפץ, שגם במחשבת חימוד עובר ג"כ, לפי"ז אפשר לומר שכל סברת ה"ש"מ" וכן הב"י הנ"ל, שפסול חמסן הוא לא מצד הלאו, אלא שהוי פסול כמו קרוב, הוא דוקא אם לא קנה את החפץ, נמצא שחמד ממון חבירו ולקח את החפץ, ובזה אמרינן שפיר שאף שאינו עובר על הלאו, מ"מ הוי פסול מצד עצם הדבר, אבל היכא שקנה החפץ אין זה אלא מחשבת חמוד מצד הלאו, ואי אפשר לפסול אותו רק משום הלאו, והלאו אינו עובר, שהרי בלא דמי משמע להו, לפי"ז מיושב הסמ"ע וכן הבאר הגולה, שהם יפרשו שמירי שקנה את החפץ ומה גם לשיטת הסמ"ע הסובר שגם בלא אונס ג"כ גמר ומקני, א"כ אי אפשר לפסול רק משום הלאו, והלאו הרי אינו עובר.

סימן ל"ב

בדין לא תחמוד במקח וממכר

אוצר החכמה

ורמב"ם בהלכות גזילה ואבידה פרק א' הלכה ט' כתב: כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חברו או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביר עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, אף־על־פי שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר „לא תחמוד". ואין לוקין על לאו זה, מפני שאין בו מעשה. ואינו עובר בלאו זה, עד שיקח החפץ שחמד, כענין שנאמר „לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך" — חימוד שיש בו מעשה, עכ"ל. והשיג עליו הראב"ד: א"א לא ראיתי תימה גדול מזה, והיכן מעשה גדול מנטילת החפץ? אבל הל"ל מפני שהוא חייב בתשלומין, שהרי הוא כגזלן שחייב להשיב את הגזלה ולפיכך אינו לוקה, וגם זהו חייב להשיב החפץ לבעלים, עכ"ל.

והנה המגיד משנה שם כתב, כי שיטת הראב"ד נכונה יותר בזה משיטת הרמב"ם. ולדעתי דברי הרמב"ם מאירים כספירים, כי מבואר במכילתא לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החימוד בפני עצמו, וכן פסק הרמב"ם להלן בהלכה י"ב „שהמתאוה עובר בלאו אחד והקונה דבר שהתאוה עובר בשני לאוין, לכך נאמר לא תחמוד ולא תתאוה", ועי"ש. אבל זאת ברור כי החימוד והתאוה משכנם בלב ואין זה לאו שיש בו מעשה, כי האיסור תלוי במחשבה והרהור. הן אמת שאינו עובר בלאו של חימוד עד שיקח החפץ שחמד, אבל בשעה שהוא לוקח אין הלאו על הלקיחה אלא רק על החימוד והחימוד הרי אין בו מעשה. כלומר, בשעת הלקיחה הוא עובר על הוצאת מחשבת החימוד לפועל ולא על הלקיחה עצמה, לכן שפיר כתב הרמב"ם „ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה".

ובביאור זה יהיה נכון מאד, מדוע גבי תליוהו וזבין לא אמרינן „כל מלתא דאמרה רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני", כמו שהרגיש בזה המ"מ בהלכה זו, — מפני שאיסור התורה הוא בחימוד ותאוה לחוד, ואף שעובר על לא תחמוד רק בשעת המכירה, הנה בלקיחה עצמה אין שום איסור, ולכן תליוהו וזבין זביניה זביני לשיטת הרמב"ם. אבל להראב"ד דסביר שהאיסור של „לא תחמוד" הוא על מעשה המכירה עצמה ונטילת החפץ מיד המוכר זהו האיסור, יקשה מאד, מדוע תליוהו וזבין זביניה זביני, הלא

המקח נעשה באיסור וכל דבר דאמרה רחמנא לא תעביד, אי עביד לא מהני ? —

ומה שתירץ המ"מ שם, דהרי זה כעין גוזל צמר ועשה ממנו בגד שאינו משלם אלא כשעת הגזלה וקנה הדבר בשנוי, אף כאן קנה בדמים, ועי"ש. לא זכיתי להבין, מה זה דמיון לשנוי בגזלה ? — התם גזירת הכתוב הִיא, שאם נשתנתה הגזלה ואין הדבר כעין שגזל, הרי הוא קומה הגזלה וחייב לשלם דמיה, אבל הכא הרי החפץ קיים ואיך יכול הוא לקנות החפץ בדמים ששלם, בעת שלפי דין התורה הוא מחוייב להשיב את החפץ להבעלים וכמפורש בהראב"ד. וצ"ע לשיטת הראב"ד, מדוע תליוהו וזבין זביניה זביני ?

——:::——

סימן ל"ג

בדין מכירי־כהונה וקנין בתרו"מ

ידוע שיטת רבינו ירוחם דס"ל דקנין דרבנן לא מהני לדאורייתא, והקשו עליו האחרונים מההיא עובדא דר"ג וקנים שהקנה להם המעשרות בקנין אגב אף שקנין דרבנן הוא, ולשיטת רבינו ירוחם איך יצא בקנין דרבנן ידי נתינה מן התורה?

אמרינן בגמרא כי מכירי־כהונה לא צריכי שום נתינה וקנין כדי לזכות בתרומה. והקצוה"ח בסימן רע"ח סעיף ט"ו כתב, דשיטת התוספות היא דבמכירי כהונה זוכה הכהן בלי נתינה מפני שבעה"ב אסור לחזור, ושיטת המוהרי"ל היא מפני שבעה"ב אינו יכול לחזור. וכתב שם הקצוה"ח, שאם אחד נשבע שיתן לחברו מתנה ומת, מחוייבים היורשים לתת את המתנה להמוצא מטעם שהשבועה עושה קנין, וזה דומה למכירי־כהונה, ועי"ש. ולדעתי אין שום דמיון בין מכירי כהונה ובין נשבע לתת מתנה ומת ואין ענין אחד להשני.

דלכאורה יש להבין, מדוע מכירי כהונה זוכים בתרו"מ בלי נתינת וקנין? אטו בשביל שבעה"ב נתן להם לפני זה פעמים אחדות, כבר יש להם דין חזקה על התרו"מ שלו? — סוף סוף הלא יש לו דין בעלות ע"ז ובודאי שיכול הוא לתתם בכל פעם למי שירצה. אבל לפי דעתי ההסבר הוא ככה. דהנה

לא תחמוד
(ב' סימנים)

משיצאתה מחצרו של בעלים וכו' עמדה ברשות שואל דשעביד נפשיה משתצא מרשותו וכו' עיי"ש. וע"כ כתב הדב"ח דאף שאינו יכול לאבדו רק כשתהא ברשות השואל מ"מ הוי בכלל לשמור ולא לאבד, וכמ"ש התוס' דאף אם כבר בא לידו כשאומר לו תיכף שיכול לקרוע פטור ודו"ק. ולהנ"ל מדוייקים דברי זקה"ק במ"ש חייב בהכישה במקל, ולא כהמגיהים ששמו בסוגרייס תיבות הכישה במקל. [וע"ע בנתיבות סי' ש"מ ס"ק י"ב].

ג) **ומ"ש** על מה שהקשה בדברי חיים [חי' ב"מ דף ל"ח ע"ב] מספר ב"ש. לא ידעתי היכן לחפש משום שיש הרבה ספרים שנקראים בר"ת ב"ש, וידוע שהיה לכ"ק זקה"ק אלפי ספרים ולא אוכל לידע לאיזה ספר היה כוונתו. וגם כידוע לו שאין כוחי בעוה"ר מספיק לחפש בספרים.

וכתבתי ממש רק לכבוד התורה ועוסקי' ובלי לעיין כראוי בדברי מאורן של ישראל, אך אני חושב שזה דרך נכון לפרש דב"ק, וזי"ע ועכ"י לזכות לתשובה שלימה ושלא אבוש ולא אכלם מאבוה"ק לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי אכיה"ר.

ידידו הדוש"ת בלונ"ח כה"י ומברכו בכט"ס
יקותיאל יהודה הלברשטאם

בשולי המכתב:

ומ"ש שלא מצא התוספתא המובא בספר ב"ש [שבדברי חיים הנ"ל]. הנה ידוע שכמה וכמה מהקדמונים קראו בשם תוספתא גם למדרשים שונים. ולדוגמא ראה בכלי יקר פרשת שמיני [ט' ג'] קחו שעיר עזים לחטאת וכו' ובתוספתא דרשו מה ראו ישראל להביא יותר מן אהרן וכו', ודבר זה אינו בתוספתא כי אם בספרי שם. וכמו כן י"ל בהנ"ל שנתכוין להספרי [ועיין שו"ת דב"ח ח"א אהע"ז סי' מ"ב בד"ה ואחר].

סימן סה

בגדרי איסור לא תחמוד ולגבי תורה ומצוות

ב"ה, קרית צאנז, כ"ד סיון תש"ל

מכתבך קבלתי ורבות נהניתי ממה שכתבת בטוב טעם ודעת בענין לא תחמוד, ואם כי אני טרוד ומוטרד מכל צד מ"מ התאמצתי להשיבך ליקרא דאורייתא ולעודדך שתמשיך בשקידת תוה"ק ובה יהיו כל הגיונך כל הימים.

ודרכי בס"ד לברר הדברים ביסודם. והנה במסכת כלה רבתי פ"ו בגמ', כל הנותן ד' דברים על לבו הרי זה חוטא, העושר והאשה וכו', איבעיא להו ממון פלוני לו לי, לי אשה כאשת פלוני וכו', ת"ש וכו' לא תחמוד אפילו ממון פלוני לי, האי ממון פלוני לי גנבא ליסטים הוא, אלא ממון לי כפלוני ודאי אסור מבעי אנפשיה, אלא לולי יהיב לי פלוני ממוניה בידי הא קא חמד עיי"ש. וצ"ב רב ליישב ולבאר הכוונה בשמעתתא זו שהדקדוקים רבו בה, ובפשטות אין מובן הקושיא והתירוץ לולי וכו', גם צ"ב דקדוק אומרו יהיב לי פלוני ממוניה בידי דהול"ל יהיב לי פלוני ממוניה.

א) **במכילתא** פרשת יתרו [בחדש השלישי סופ"ח] לא תחמוד בית רעך כלל ועבדו ואמתו שורו וחמורו פרט וכו' וכל אשר לרעך חזר וכלל וכו', כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה וכו'. וכתב במרכבת המשנה דבא לאפוקי חימוד תורה דמה אני בחנם וכו', ושכן מבואר בזוהר עיי"ש, והוא בזוהר פרשת יתרו דף צ"ג ע"ב. גם בזית רענן על הילקוט [יתרו רמז רצ"ט] כתב, היינו בדבר שבממון משא"כ החומד ללמוד תורתו וכן הוא בזוהר עיי"ש, ולא כתב הטעם דמה אני בחנם.

ובאמת בלשון הזוה"ק שם, לא תחמוד לא פסיק טעמא כלל, ואי תימא אפילו חמודא דאורייתא אסור כיון דלא פסקא, ת"ח בכלהו עבדת אורייתא כלל ובהאי עבדת פרט בית רעך שדהו ועבדו וגו' בכל מילי דעלמא אבל אורייתא איהי חמודת תדיר שעשועים גנזי דחיי ארכא דיומין בעלמא דין ובעלמא דאתי עיי"ש, נראה להדיא דלאו מטעם מה אני בחנם אלא משום דהיא חמדה גנוזה ולא שייך בה שום שויות דכל חפציך לא ישוו בה, וליכא בה ענין קונה ומקנה ודו"ק.

אמנם צ"ב ההו"א שיהא שייך בתורה לא תחמוד, והלא קנאת סופרים תרבה חכמה [ב"ב כ"א ע"א]. וגם דהרי אינו רוצה לקחת כלום מחבירו אלא חושק שגם הוא יבין וישכיל כמותו, ולהרמב"ם פ"א מגזילה ה"ט אינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד, ורק בלא תתאוה עבר כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה עיי"ש [בהלכה י']. ולהסמ"ג ל"ת קנ"ח החמוד והתאוה הכל אחד ובעי מעשה עיי"ש, וכן הוא גם ביראים סימן רנ"ד (קט"ו). אבל לא נמצא בפוסקים שלא תחמוד יהא בחמדה גרידא בלי חסרון חבירו.

ומצאתי במאה שערים למהר"מ ריקאנטי שער ס"ח שכתב, ואמנם מצינו חמדה שהיא מותרת והיא

חמדת התורה והמצוות, כמ"ש רז"ל קנאת סופרים תרבה חכמה, והחמדה והקנאה זאת היא מותרת ויש לו לאדם שכר עליה עיי"ש, ונראה שמיוסד על הזוה"ק. ומ"מ צ"ב סברת ההו"א לאסור עד דאצטריך למיעוט שאינה כהפרט.

ב) **ואא"ז** בדרך פקודיך מצוה ל"ח בחלק המעשה אות א' הביא דברי הרמב"ם הנ"ל. ובאות ב' כתב דחמדת תורתו של חבירו מותר, ואדרבה מצוה היא לחמוד ולהתאוות מתי יגיעו מעשי וכו' ולהשתדל ג"כ להשיג תורה ומעשים טובים כמוהו, ואמרז"ל קנאת סופרים תרבה חכמה עיי"ש. וזה כמ"ש במאה שערים הנ"ל.

ושם בחלק הדיבור הביא אא"ז ממהר"מ אלשיך במשלי בפסוק לא תחמוד יפיה בלבבך, דשלמה בא ופי' דברי תורה, ולנ[illegible]רה הכוונה שלא תחמוד אשה זו של רעך אבל לחמוד שי[illegible]ה לך כמו אשה של רעך מותר, ובא שלמה ופי' דלא תחמ[illegible] אפילו היופי של אשת רעך כגון זו, והביא מהזוה"ק, [illegible]ע"כ אם רואה שחבירו יודע איזה מסכתא וחומד שידע גם הוא כמוהו הרי נשארת הידיעה גם אצל חבירו וע"כ דהוא חומד רק דוגמת החפץ של חבירו, ורק תורה שאני ממיעוטא אבל שאר מילי כה"ג באמת אסור עיי"ש. וצ"ב כוונתו בהא דנקט מסכת זו ונקט שידע כמוהו, ולמה לא כתב סתמא דחומד שיהיה למדן כמוהו.

וגם צ"ב דהרי בעצמו הביא מהרמב"ם שלא תחמוד רק במעשה [וא"כ לא שייך בתורה וכנ"ל]. וכנראה שכאן רצה ליישב המהר"מ אלשיך, והסמיך לו מהזוה"ק שגם בכה"ג איכא לאו [ודלא כהרמב"ם]. וי"ל שזה קאי להסמ"ק מצוה י"ט דמ"מ נראה שאף בלב אסור אך אינו נגמר להתחייב עליו עד שיעשה מעשה עיי"ש, ואליבא דהסמ"ק שייך לומר שגם בכה"ג שחושב וחומד שיהיה לו כמו שיש לחבירו איכא איסור ודו"ק. ואולי מקור דברי הסמ"ק דאיסורא עכ"פ איכא הוא מהך דשלמה ודו"ק.

ג) **וברב** ברכות מערכת ל' [אות ב' דף צ"ג ע"ב בד"ה ודע] כתב, באם בקש מחבירו שיתן לו בגד א' ולא ייחד בבקשתו בגד פלוני לבקש אותו דוקא כי אם שרצה ממנו סתם שיתן לו איזה בגד או איזה חפץ ולא כיון לבקש על חפץ פרטי בהא לא קמבעיא לן דודאי אין זה נכנס בלאוין אלו וכו'. ומספקא ליה בראובן שכתב לקרובו שיש לו חצר א' ומבקש ומתחנן לו שיתן לו החצר במתנה, הגם שביקש ממנו חצר פרטי לאו משום שחמד יופי החצר ההוא בלבו אלא כל כוונתו שיהיה לו חצר לדור בו, ואם זה קרובו יקנה לו חצר אחרת הנה מה טוב ולא איכפת לו בזה. וכתב שיש לצדד לכאן ולכאן עיי"ש.

ובמנחת סולת מצוה ל"ח [אות א'] הביא מהבשמים ראש סי' שס"ב דאינו עובר בלאו דחמדה רק בחפץ מסויים, ושחזר בו אח"כ מכח שסיים הקרא וכל אשר לרעך עיי"ש. אך להנ"ל מהמכילתא הך דכל אשר לרעך אצטריך לחזר וכלל ללמד דבעי כעין הפרט, ובעי דבר מסויים כעין שורו ועבדו ודו"ק.

ומ"מ פשיטא דבכה"ג שחומד כל רכושו וחפציו של חבירו הוי בכלל הלאו אף שאינו דבר מסויים, דרק בכה"ג שחומד בגד א' יש חילוק בין מפרט הבגד פרטי או לא, משא"כ בחושק כל רכושו וחפציו הכל בכלל מסויים לענין זה, וז"ב.

ומ"מ כשרוצה להיות עשיר כפלוני לא הוי בכלל הלאו אפילו למ"ש אא"ז בדרך פקודיך, ורק כשחלות החמדה הוא על חפצו של חבירו שרוצה כמותו ממש, שלפי דעתו ודמיונו אין יופי והפלאה כשל חבירו, ורוצה ג"כ חפץ כזה ממש, אז הוי בכלל האיסור ודו"ק.

ולזה נקט אא"ז בדרך פקודיך שחבירו יודע איזה מסכתא וחומד שידע גם הוא כמוהו דייקא, שלפי דמיונו ידיעת חבירו במסכת זו היא בדרך נפלאה ומופלגת מאוד בכל עניניה, וחושק שגם לו תהיה הידיעה המיוחדת והמופלאה הזאת, בכה"ג הו"א שיהיה בכלל הלאו, ומכלל ופרט ממעט דאף זה שרי דאינו דבר הקונה ומקנה. אבל בכה"ג שחומד ומקנא לחבירו שהוא ת"ח ומופלג בתורה ומקייס מצוות ומעש"ט וחושק גם הוא להיות כן, בזה פשיטא דמצוה איכא וקנאת סופרים תרבה חכמה, וכמ"ש במאה שערים ובדרך פקודיך בחלק המעשה ודו"ק.

ד) **ועכ"פ** לגבי צדקה שהבאת משו"ת ארץ הצבי סימן ד' (שאינו תח"י לעיין בו), לא שייך כלל הלאו, דאינו חומד חפץ מסויים של חבירו. וכן להך צד של הרב ברכות שגם בדבר פרטי אם אינו חומדו מחמת יופיו וסגולתו המיוחדת אלא מחמת שרוצה חצר לדור בו ליכא לאו, כ"ש בצדקה ודו"ק.

ה) **ובזה** יש לפרש המסכת כלה הנ"ל. דמ"ש הנותן ד' דברים אל לבו הרי זה חוטא ודאי דלא מיירי בגוונא דאיכא לאו בתורה, דמאי אשמועינן בזה. ולזה איבעיא להו ממון פלוני לו לי, רצ"ל האם זה הכוונה במ"ש העושר, [שהנותן כן אל לבו הרי זה חוטא אבל איסור גמור ליכא]. וקאמר ת"ש לא תחמוד אפילו ממון פלוני לי, וא"כ [שזה בכלל איסור תורה דלא תחמוד] האי ממון פלוני לי גנבא ליסטים הוא, היינו כמ"ש הרמב"ם שם [פ"א מגזילה הי"א] שהחימוד מביא לידי גזל וכו' שנאמר וחמדו בתים וגזלו, ועיין בספר המצוות ל"ת רס"ו שהביא זאת מהמכילתא [וצויין במ"מ], וא"כ ענף דגזילה הוא וז"ש גנבא לסטים הוא, וא"כ בזה [שהוא איסור תורה] לא איירי. אלא ממון לי כפלוני היינו שחושק שיהא לו ממון כפלוני וכמוהו ממש כנ"ל, ודאי

אסור מבעי אנפשיה שאסור לו לחשוק ולחשוב בלבו שיהיה לו כמו שיש לחבירו, וגם זה בכלל הלאו הוא [וע"כ דגם בהא לא מיירי הברייתא].

ומסיק אלא לולי יהיב לי פלוני ממוניה בידי, (והוא מלשון הלואי אם, ועיין תשבי לגבי אלמלא, ובתוס' מגילה כ"א ע"א [בד"ה אלמלא] החילוק בין יו"ד לאל"ף עיי"ש, ושם נקט דהכתוב ביוד הוא כמו לולי או אלו ודו"ק), רצ"ל שחושב בלבו הלואי שהיה פלוני נותן ממונו בידי, שיהיה עכ"פ בידי ואהיה עליו כעין אפוטרופוס וכיו"ב, ואף שאין זה בכלל הלאו אפילו הכי כיון דהא קא חמד פגם הוי והרי זה חוטא. אבל שירצה ויחשק שיהיה לו כזה של חבירו הוי בכלל הלאו.

וזה שהסמיך לכאן אשה כאשת פלוני הא כבר הרהר בה, דלפמ"ש בדרך פקודיך מהאלשיך שהביא ראיה ממה שנאמר במשלי לא תחמוד יופיה בלבבך דאפילו היופי כמו של רעך אסור, ובכה"ג גם בממון בכלל הלאו ובחדא מחתא נינהו ודו"ק. וא"כ ראיה ברורה מהמס' כלה למ"ש בדרך פקודיך ולא כמ"ש במנחת סולת בזה ודו"ק.

ו) **ועכ"פ** רק בכה"ג דתורה דאיכא מיעוטא שאינה בכלל קונה ומקנה, אבל בחושק חפץ של מצוה של חבירו על זה אין לנו מיעוט, ובכלל הלאו הוא, דאין נפקותא לאיזה צורך חושק לחפץ ההוא. וה"ה דאסור אם חומד ליקח דבר זה כדי שהוא יתנו לאחר.

ושם ברב ברכות [דף צ"ב ע"ב] מסתפק בחומד בית ראובן לקנותו בעבור שמעון מממון שמעון, וכתב דיש צדדין לכאן ולכאן. ורק את"ל דגם בכה"ג אסור מסתפק אם ראה ספר אחד אצל חברו וחמד אותו לקנותו בעבור ללמוד. ואת"ל דגם זה אסור יש להסתפק אם זה מתאוה וחומד ביתו של ראובן לקנותו בעבור להקדישו לעשותו ביהכ"נ. וכתב שבנדון זה מותר, דהגע עצמך אם זה בא אצל ראובן ומדבר על לבו שיקדיש את ביתו לביהכנ"ס מה בכך הלא ברוך יהיה שמעשהו לעשות מצוה, וא"כ למה יגרע אם הוא מעשהו ומפציר בו בראובן לקנות ממנו בדמים שלו לצורך מצוה עיי"ש. והנה זה בביהכ"נ שהמצוה מוטל גם עליו, אבל במצוה שאינו מוטל עליו, או שחבירו רוצה לעשות המצוה בעצמו והוא חושק ורוצה שחבירו יתן לו כדי שהוא יעשה המצוה, לא מסתבר כלל שלא יהא בכלל האיסור, דמה נפק"מ מה תכליתו של החשק סו"ס חפץ של חבירו הוא רוצה ודו"ק.

ובחומד בשביל אחרים שאני, דלא שייך כלל האיסור כשלא יכנס כלל לרשותו והוא רק כסרסור. ואטו להרמב"ם [פ"א מגזילה ה"ט] דלא תחמוד היינו בהכביר עליו רעים האם כל הנך רעים עוברים בלאו דלא תחמוד, וז"ב.

וזה גם מ"ש במכילתא הנ"ל יצא שאתה חומד בתו לבנך או בנו לבתך, שהחיוב מוטל עליו, כמ"ש בכתובות דף נ"ב ע"ב הא נמי דאורייתא הוא דכתיב וכו' וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים עיי"ש, והוי כחושק בשבילו, ושריא רק משום מיעוטא דדומיא דהפרט, אבל בכה"ג בחפץ אסור [אף שמתכוין לקיום המצוה] ודו"ק.

ז) **אמנם** יש לדון במצוה כשאין החפץ שוה פרוטה בעצמיותו, (וידוע האריכות בזה אי המצוה עושה שויות ממון, והארכתי בזה כעת בשיעורים, ומהידוע ממהר"ם מינץ סי' קי"ג והחכם צבי סי' ק"כ, ועיין בשערי תשובה או"ח סי' תפ"ב סק"א [וסי' תרנ"ו סק"ד]), ולמה שצידד במנחת חינוך מצוה ל"ח דבפחות משוה פרוטה ליכא הלאו דלא תחמוד, ובמצוה תט"ז נטה דעובר, אבל במצוה ל"ח נראה שצידד יותר דהוי כמו גזל עיי"ש. ולהמכילתא ורמב"ם הנ"ל דכדי שלא יגזול וענף דגזל הוי, מובן שפיר דבפחות משוה פרוטה ליכא גם לא תחמוד.

ח) **ובזה** י"ל גם הקושיא שהזכרת על הריטב"א [הנדפס בחי' הרשב"א] סוכה דף ל' ע"ב [בד"ה ת"ר סוכה גזולה] בתוקף חבירו והוציאו מסוכתו, דסו"ס הוי מצוה הבאה בעבירה מכח לא תחמוד [ואף דמשום גזל ליכא מצהב"ע וכמ"ש הריטב"א שם]. אך אם הוא סייג דגזל הלא לא שייך זה בקרקע דאינה נגזלת. אך אליבא דאמת זה אינו דהא שדהו כתיב בולא תתאוה [דברים ה' י"ז], ולהנך פוסקים [הנ"ל] דחדא נינהו גם לא תחמוד איכא, וגם להרמב"ם [דתרתי נינהו] עכ"פ לא תתאוה איכא.

ובאמת שבריטב"א שהזכרת לא הקשה משום לא תחמוד אלא מכח גזל. וזה לשיטת הרמב"ם [פ"ז מגניבה הי"א], ושכן הוא בספרי [עיין מ"מ שם], דעוברים בלאו דלא תגזול בקרקע, ודלא כהתוס' ב"מ ס"א ע"א [בד"ה אלא]. וכנראה שלזה נתכוין גם בכפות תמרים [בד"ה ורבנן] במ"ש דשואל שלא מדעת גזלן הוי, ובערוך לנר תמה עליו. ולענ"ד כוונתו דכמו בשואל שלא מדעת אע"ג דלא קנאו הוי גזלן ה"נ בקרקע עכ"פ איסורא איכא.

וגוף תירוצו של הריטב"א אסברה לן אא"ז בדברי חיים על ב"מ במהדו"ב [דף ק"ה טור ב' בד"ה היוצא לנו], דאף שעובר הלאו זה רק בשעה שתוקף אבל השבה ליכא כיון דכל היכא דקיימא ברשותיה דמריה קיימא, ולא שייך דבכל רגע יעבור, ולא דמי למטלטלין דצריך להשיב וכל זמן שמשתמש ובכל רגע ורגע הוי גזל, אתד"ק עיי"ש. ולפי זה גם משום לא תחמוד ליכא [מצוה הבאה בעבירה, ומיושב קושיא הנ"ל על הריטב"א]. ומיושב גם מה שהקשה בכפות תמרים ודו"ק.

ובגוף הקושיא, למ"ש בדרישה סי' שע"א אות ט' דלא תחמוד אינו עובר אלא בשעשה הקנין ובגזילה לא עיי"ש, א"כ לא קשה כלל בכה"ג דהתוקף ודו"ק.

וגם י"ל דהתוקף הוי רק לזמן ועל מנת להחזיר, שבגניבה צריך על זה לימוד מיוחד [ב"מ ס"א ע"ב], וידוע האריכות אם הוא מן התורה או מדרבנן [עיין לחם משנה פ"א מגניבה ה"א ובמנחת חינוך ריש מצוה רכ"ד], אבל בלא תחמוד דליכא קרא, ובעל מנת למיקט לא שייך כלל, ה"נ בעל מנת להחזיר ודו"ק.

ויש לומר עוד דבגזל בכה"ג דלהחזיר העבירה היא על ההשתמשות ולא על הגוף, ובכה"ג דתוקף לזמן קיום המצוה אם הוי [ערך ההשתמשות] פחות משוה פרוטה להנ"ל להמנ"ח ליכא לא תחמוד ודו"ק, וא"כ לגבי מצוה בכה"ג שפיר י"ל דלא הוי בכלל לא תחמוד, ויש להאריך בזה טובא וקצרתי.

סימן סו

לא תחמוד כשנותן דמים

ב"ה, יוניאן סיטי, י' כסלו תשל"ח

קבלתי מכתבך ונהניתי מאוד שלומדים שם בחבורה חידושי דברי חיים על בבא מציעא מזקה"ק זי"ע ועכ"י. ושמעתי מכ"ק אאמו"ר זצוק"ל שכשהיו בצאנז חמשים רבנים ששמעו פלפול מכ"ק זקיני היה כל אחד מבין אותו כפי השגתו, וכל אחד ואחד היה אומר פלפול אחר בשם רבם.

א) **ובפתחי** הספה"ק דברי חיים ראיתי בדף ו' ע"ב שהקשה על הראב"ד פ"א מגזילה ה"ט שכתב דאין לוקין על לא תחמוד מפני שהוא חייב בתשלומין שהרי הוא כגזלן וכו' חייב להשיב החפץ לבעלים, והקשה אא"ז מגמרא מכות דף ט"ז ע"א דאמר ר' יוחנן אין לנו אלא זאת ועוד אחרת, ופריך הגמ' והרי גזל ופרש"י ז"ל דמשכחת בביטלו כגון ששרפו דליתיה דתיהדר וביטל העשה, ומתרץ דמ"מ מחוייב לשלומי מעות בעד הגזל, וא"כ לפי דברי הראב"ד ז"ל קשה הא משכחת ליה בלקח בעד דמים דעבר על לא תחמוד דניתק לעשה דצריך להחזיר גוף החפץ, ואם שרף החפץ אז ביטל העשה, דלשלם פטור דהרי כבר נתן מעות, ורק היה צריך להחזיר גוף החפץ ועתה דליתיה לגוף החפץ דתיהדר א"כ ביטל העשה, ויש ליישב, ועדיין צריך לעיין בדברי לח"מ פ"י מהל' מכירה ופ"ד הל' אישות, עכלה"ק.

ולפענ"ד בביאור כוונתו הקדושה, דיש ליישב שס"ל להראב"ד דעיקר האיסור אינה מחשבת החימוד רק מעשה הלקיחה, והא דגם כשנותן דמים עובר על לא תחמוד, (ולא כשיטת התוס' בסנהדרין דף כ"ה ע"ב בד"ה מעיקרא בתי' הראשון דרק כשאינו נותן דמים), היינו משום דהוי כאילו לא נתן כיון שהמוכר אינו רוצה בהם והוא מבקש בחזרה החפץ ורוצה להחזיר המעות. וא"כ עכשיו שנשרף החפץ המוכר כבר מרוצה בהמעות שהרי בין כך לא יהא לו החפץ, ושוב אין כאן איסור לא תחמוד כלל, ונמצא שנתקן האיסור בזה ששרפו. ובכה"ג פשוט שאין להלקות הלוקח על לאו דלא תחמוד שעבר מכבר, כיון שנתקן לגמרי כעת שהמוכר מרוצה במעות שקיבל עבור החפץ ודו"ק.

ויעויין מ"ש בהעמק שאלה על השאילתות ויקרא סי' ע"ב [אות א'], בהא דפריך הגמרא במכות ט"ז ע"א ממשכונו של גר ומת הגר ומשני התם גברא בר תשלומין הוא ושעבודא הוא דקא פקע, היינו דכיון שנתחייב ושעבודו הוא דנפקע הוי כאילו שילם באמת, וכמו שאומר הנגזל הריני כאילו התקבלתי עיי"ש. וק"ו בנ"ד שהאיסור דלא תחמוד נתקן לגמרי כיון שהמוכר מרוצה כעת מהמעות שקיבל עבור החפץ.

ב) **ועל** זה כתב זקה"ק, ועדיין צריך לעיין בלח"מ פ"י מהל' מכירה ופ"ד מהל' אישות. דבלח"מ שם [פ"י ממכירה ה"א] הקשה על המ"מ שכתב בדעת הרמב"ם דאע"פ שעבר על לא תחמוד מקחו קיים, מגמרא ב"ק דף ס"ב שמקשה וכי יהיב דמי חמסן קרית ליה והא אמר רב הונא תלויה וזבין זביניה זביני וכו', ומאי קושיא הא אע"פ שהוא חמסן ועבר על לאו דלא תחמוד מקחו קיים וכו' עיי"ש. וע"כ דס"ל בשיטת הראב"ד [בפ"א מגזילה ה"ט ובמ"מ שם] שכתב שהאיסור הוא כשלא אמר רוצה אני, דכל שמקחו קיים אינו עובר על לא תחמוד [ולכן לא הקשה עליו מהגמ' דב"ק], ומשום דאיסור לא תחמוד הוא רק בגלל שהמוכר אינו מרוצה בהמעות שקיבל ורוצה בחזרת החפץ [ולזה באמר רוצה אני ליכא איסורא], וא"כ בכה"ג ששרפו ומרוצה כבר במעות שקיבל אין כאן ל"ת כלל וכנ"ל.

אך עדיין צ"ע שהלח"מ שם כתב דחמסן היינו שצווח מתחלה ועד סוף וקבל הדמים בע"כ עכ"ל, ומשמע דכל שלא אמר רוצה אני בשעת קבלת מעות עובר על לא תחמוד ולא מהני מה שאומר אחר כך רוצה אני, ולפ"ז עדיין הקושיא במקומה עומדת. כך נ"ל בכוונת אא"ז ודו"ק.

ג) **והעיר** חתני הרה"ג מוה"ר שלמה שליט"א שכעין סברא זו איתא בתוס' ב"מ דף נ' ע"ב בד"ה ואילו יתר בתי' הריב"מ לגבי אונאה יתר משתות, דאין המאנה יכול לחזור בו מהמקח רק כשהמתאנה תובע אונאתו עיי"ש [ובב"ב פ"ד ע"א תוד"ה אי לאו וברא"ש שם סי' י"ד], ומבואר דאע"פ שביתר משתות בטל מקח מ"מ אם

אחיה 1234567

המתאנה מרוצה אח"כ מהמקח המקח קיים. וכן י"ל לענין איסור לא תחמוד שאם המוכר מרוצה אח"כ ליכא איסורא. וי"ל שתלוי בשני תירוצי התוס' שם, והם גם שני דיעות בחו"מ סי' רכ"ז ס"ד, אם המאנה יכול לחזור בו.

אמנם נראה דכאן לענין לא תחמוד אליבא דב' השיטות אינו עובר, דדמי לאחד שאינה את חבירו ביתר משתות ואח"כ נשרף החפץ שמכר לחבירו, דנראה פשוט שבכה"ג אין הוא יכול לחזור מהמקח ולומר לחבירו שהמקח בטל ושל חבירו נשרף, דרק כשמחזיר לחבירו את שלו יכול הוא לחזור מהמקח ולא בכה"ג, וכעין זה איתא בערוך השולחן סי' רל"ב סעיף ל"ה עיי"ש ודו"ק. וה"נ כשנשרף החפץ והמוכר כעת אינו רוצה להחזיר המעות בודאי דאין כאן איסור לא תחמוד כלל, דאי אפשר לו לבקש בין המעות ובין החפץ ודו"ק.

בעת האחרון גברו עלי הכאבים, השי"ת ירחם עלי בתכח"י, והי' קשה עלי לעיין במכתבו. אך מפני כבוד התורה שאברכים מעמיקים להבן ולהשכיל בדברים היוצאים מפי בוצינא דנהורא, דהאיר לדורי דורות לכל העולם כולו בקדושת תורתו ודרכי האמת לאמיתו לעבדות השי"ת בחסידות האמיתי כפי שנמסרה מקוה"ק הבעש"ט, והעיד על עצמו בתשובותיו [ח"א חו"מ סו"ס כ"ג] שהוא מוסמך איש מפי איש עד מרע"ה – פתחתי תיכף הד"ח ונפתח לפני הענין במחלוקת הרמב"ם וראב"ד בלא תחמוד, ודברים נעלמים המה, ובוודאי מכחכם הוא אשר הצצתי ועלה בידי לפי מיעוט הבנתי וקוצר שכלי לומר איזה ביאור בדבה"ק. ואקווה שכאשר תעמיקו בזה תמצאו בו נקודות טובות, וזה שכרי.

והשי"ת יעזור לכם להגות בתוה"ק כחשיכה וכאורה, להרבות אור התורה, ולמתק כל חשכת הדינים של חבלי משיח, ונזכה כלנו לאור החיים באור חדש על ציון תאיר בב"א.

יקותיאל יהודה הלברשטאם

סימן סז

בדין שותפין שגנבו ובמסייע לגנב

ב"ה, יוניאן סיטי, ערש"ק ויגש תשל"ז

בש"ם ב"מ דף ח' ע"א, שאילו אמר לשלוחו צא וגנוב לי וגנב פטור ושותפין שגנבו חייבין מ"ט לאו משום דאמרינן מיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה וכו', וברש"י ואילו שותפין שגנבו והאחד הוציאה מרשות בעלים לדעתו ולדעת חבירו אמרינן בב"ק דחייבין, ובתוס' הקשו עליו דהתם בטביחה איירי וכו' אלא שותפין שגנבו שהגביהו שניהם עיי"ש, ומבואר מדבריהם דאם אחד לבדו עשה אין לחייב את שניהם, והמפרשים האריכו למעניתם בהסבר הדברים עיי"ש"ה.

א) **ובשו"ע** חו"מ סי' שמ"ח ס"ח, ראובן תבע לשמעון שנכנס לחדרו וגנב ספריו והוציאם מרשותו והשיב שמעון אמת היה שהוצאתים אבל כך היה המעשה שבקשני קרובתי כלתך להוציאם כי לא יכלה שאתם וכו' וכיון שלא יכלה להוציאם משם אם לא סייעה הוה ליה כאילו הוציאם הוא ויגבה ראובן ממי שירצה וכו', וברמ"א וכן אם הטמין הגנב הגניבה וכו' השליח חייב לשלם מאחר שידע שהוא גניבה. ובפת"ש סק"ז הביא מתשובות חות יאיר סי' רי"ב שלמד מדין זה לנדון דידיה, שאחד עלה בסולם ונכנס דרך חלון וגנב מהבית והשני עמד ברחוב וזה זרקו לתוך חיקו וברח שזה השני עיקר הגנב ויכול הגנב להוציא כל גניבתו ממנו, ושצ"ע בסי' ת"י סעיף ל"ז דיש חולקין וס"ל דמן הדין שניס שהזיקו ואי אפשר להפרע מהאחד השני אינו משלם רק החצי, וה"ה בשניס שגנבו כששניהם עושים יחד ואין האחד עושה יותר עיי"ש.

ובשבות יעקב ח"א סי' קע"ח, בשניס שעשו גניבה ביחד וחלקו הגניבה ואחד מהם ברח אם יכול לתבוע הכל מהשני, וכתב שמלשון תשו' הרא"ש (שהביא המחבר כאן) מבואר דדוקא היכא דעשה הוא עיקר הגניבה דבלאו איהו לא היתה יכולה להוציאן אבל אם שניהם שוים אינו חייב לשלם בשביל חלק חבירו, והביא מהדין בסי' ת"י הנ"ל, ושכן מצא בתשו' חו"י, ואכן אחר העיון היטב נ"ל פשוט להיפך דיכול לגבות הכל, ויש ללמוד דין זה מהא דאיתא בחו"מ סי' ע"ז בשניס שלוו כאחד או שהפקידו כאחד או שלקחו מקח כאחד שניהם ערבים זה לזה וכו', ומדברי הרא"ש בתשובה אין סתירה כלל דהתם ששמעון לא היה רוצה לגנוב להנאת עצמו כלום רק לסייע לקרובתו וכו' לכן אי לאו מטעמא שהוא עיקר הגנב לא היה יכול להשתלם ממנו כלל, וכן בשניס שהזיקו שלא עשו משום הנאת עצמן לא היו ערבים זה לזה, אבל ודאי אלו שגנבו בשותפות בהנאת עצמן והתעסקו בשותפות לגנוב ודאי נעשו אחראין וערבאין זה לזה, כל זה נ"ל פשוט ודלא כתשו' חו"י עכ"ל עיי"ש.

ונראה בביאור מחלוקתם בהקדם מה שחקר הגר"י ראזין בגדר שותפות אם זה הרכבה של חלקים נפרדים משני בני אדם, או שע"י השתתפותם נעשה תואר חדש של שותפות והכל שייך להשותפות. ועיין בר"ן נדרים ריש פרק השותפין מה שביאר לגבי שותפין בחצר ששייך לכל אחד בשעה שמשתמש, ומשמע קצת דלא הוי חלקים נפרדים אלא כללי עיי"ש ודו"ק.

בלאו כו'. גם זה שכ' שם לסוף צורות המקלחות מים בפני ע"ז לא ישים פיו עליהן לשתות שנראה כמנשק לע"ז. ג"כ בכל מיני ע"ז מיירי, ואפילו אלה שעובדין להן בבזיון, וכמשנ"ת.

מצוה כט. שלא לישבע לשוא. המברך ברכה לבטלה עובר על לא תשא, לאו אליבא דכו"ע הוא.

מצוה מ. שלא לחמוד דבר של חבירו, ומצוי זה בחתן שמכביד על חותנו שיתן לו דבר פלוני ופלוני מה שלא התנו על זה בשעת כתיבת התנאים, ואעפ"י שחותנו ממלא מבוקשו אעפ"כ עובר החתן על לאו זה דלא תחמוד. ולענ"ד יש לדון בדין זה, חדא דהא לאו דלא תחמוד הוא בדמי ולא במתנה וכאן הלא תובע ממנו שיתן לו במתנה והוא מפני שדעת החתן היא שמה שנתן חותנו עד עכשיו עדיין לא יצא ידי חובתו, ואם הצדק אתו הרי אין זה ענין כלל ללא תחמוד, ואם אין הצדק אתו ג"כ אין זה ענין ללא תחמוד אלא ללא תגזול. ואף אם הי' באופן ששייך לא תחמוד ג"כ מסופקני כיון שהחפץ הוא גם בשביל בתו של הנותן אפשר שאין החומד עובר בזה על לא תחמוד, וצ"ע.

מצוה מא. שלא להתאוות בלב דבר של חבירו. אף כי גם החמדה היא גם בלב מ"מ יש הבדל בין התאוה להחמדה כי התאוה היא רק בלב ואינה יוצאת לפועל והחמדה כבר יש לה תוצאות בפועל, והן נבדלות גם באיסורם, כי הלאו של חמדה אינו אלא אם החמדה יצאה לפועל והיינו שהפציר והרבה רעים עד שקנה הדבר הנחמד מחבירו אבל איסור התאוה נראה שהוא אף אם לא תצא תאותו אל הפועל.

ויש לשאול כיון שבכלל החמדה גם התאוה למ"ל קרא מיוחד לאסור את התאוה ולמה לא יבוא קרא דלא תחמוד ויאסור גם את התאוה. ונראה שהתשובה היא כי גם בדברים שבלב הדברים חלוקים הם, שהרי כבר נתבאר שחלוקין הן בדינם שהתאוה אפילו בלא מעשים והחמדה היא דוקא ע"י מעשים, ובאמת חילוק דינו הוא לפי הבדל מהותן, כי התאוה היא בשלב כזה שאי אפשר שתביא לידי מעשים כי היא רק תאוה דקה מאד הצפונה רק בלב, אלא שאחרי התאוה בא שלב שני והיא החמדה, כלומר תאוה חזקה המביאה לידי מעשים, ולפיכך ניחא מה שפירשתן התורה בשני מקראות מיוחדים, כי באמת הם שני דברים מיוחדים, והם גם נפרדות לגמרי בגדר איסורן, כי איסור החמדה הוא מה שהיא גורמת מעשים לא נכונים, ואיסור התאוה הוא מה שהיא מביאה אל החמדה.

מצוה מג. שלא להכות שום אדם מישראל כו' **והמכה דרך מוסר ולימוד אינו עובר.** וראוי להוסיף ולא עוד אלא שגם מצוה הוא עושה.

מצוה מד. שלא להכות אב ואם כו' **אסור להקיז דם לאביו או לאמו, ואם**

בלאו כו׳. גם זה שכ׳ שם לסוף צורות המקלחות מים בפני ע״ז לא ישים פיו עליהן לשתות שנראה כמנשק לע״ז. ג״כ בכל מיני ע״ז מיירי, ואפילו אלה שעובדין להן בבזיון, וכמשנ״ת.

מצוה כט. שלא לישבע לשוא. המברך ברכה לבטלה עובר על לא תשא, לאו אליבא דכו״ע הוא.

מצוה מ. שלא להמוד דבר של חבירו, ומצוי זה בחתן שמכביד על חותנו שיתן לו דבר פלוני ופלוני מה שלא התנו על זה בשעת כתיבת התנאים, ואעפ״י שחותנו ממלא מבוקשו אעפ״כ עובר החתן על לאו זה דלא תחמוד. ולענ״ד יש לדון בדין זה, חדא דהא לאו דלא תחמוד הוא בדמי ולא במתנה וכאן הלא תובע ממנו שיתן לו במתנה והוא מפני שדעת החתן היא שמה שנתן חותנו עד עכשיו עדיין לא יצא ידי חובתו, ואם הצדק אתו הרי אין זה ענין כלל ללא תחמוד, ואם אין הצדק אתו ג״כ אין זה ענין ללא תחמוד אלא ללא תגזול. ואף אם הי׳ באופן ששייך לא תחמוד ג״כ מסופקני כיון שהחפץ הוא גם בשביל בתו של הנותן אפשר שאין החומד עובר בזה על לא תחמוד, וצ״ע.

מצוה מא. שלא להתאוות בלב דבר של חבירו. אף כי גם החמדה היא גם בלב מ״מ יש הבדל בין התאוה להחמדה כי התאוה היא רק בלב ואינה יוצאת לפועל והחמדה כבר יש לה תוצאות בפועל, והן נבדלות גם באיסורם, כי הלאו של חמדה אינו אלא אם החמדה יצאה לפועל והיינו שהפציר והרבה רעים עד שקנה הדבר הנחמד מחבירו אבל איסור התאוה נראה שהוא אף אם לא תצא תאותו אל הפועל.

ויש לשאול כיון שבכלל החמדה גם התאוה למ״ל קרא מיוחד לאסור את התאוה ולמה לא יבוא קרא דלא תחמוד ויאסור גם את התאוה. ונראה שהתשובה היא כי גם בדברים שבלב הדברים חלוקים הם, שהרי כבר נתבאר שחלוקין הן בדינם שהתאוה אפילו בלא מעשים והחמדה היא דוקא ע״י מעשים, ובאמת חילוק דינו הוא לפי הבדל מהותן, כי התאוה היא בשלב כזה שאי אפשר שתביא לידי מעשים כי היא רק תאוה דקה מאד הצפונה רק בלב, אלא שאחרי התאוה בא שלב שני והיא החמדה, כלומר תאוה חזקה המביאה לידי מעשים, ולפיכך ניחא מה שפירשתן התורה בשני מקראות מיוחדים, כי באמת הם שני דברים מיוחדים, והם גם נפרדות לגמרי בגדר איסורן, כי איסור החמדה הוא מה שהיא גורמת מעשים לא נכונים, ואיסור התאוה הוא מה שהיא מביאה אל החמדה.

מצוה מג. שלא להכות שום אדם מישראל כו׳ והמכה דרך מוסר ולימוד אינו עובר. וראוי להוסיף ולא עוד אלא שגם מצוה הוא עושה.

מצוה מד. שלא להכות אב ואם כו׳ אסור להכיז דם לאביו או לאמו, ואם

מל"ת שלא לחמוד דבר של חבירו • לח

חלק המעשה

(א) **מצוה** ל"ח מל"ת שלא לחמוד דבר של חבירו שנאמר לא תחמוד ויש עוד לאו אחד (יבואר במקומו במשנה תורה) והוא לא תתאוה והחילוק ביניהם הוא כך תאוה הוא כשרואה דבר של חבירו ומתאוה בלב להשיג הגם שלא השתדל עדיין להשיג עבר על לא תתאוה והחמדה היא שהשתדל להשיג הדבר ההוא ועשה פעולות עד שהשיג אעפ"י ששילם לו עבר על לא תחמוד:

(ב) **הלאוין** הללו מישך שייכי בכל דבר שרואה אצל חבירו הן אשתו הן בהמותיו וכליו וספריו ומלבושיו ובתיו ושדותיו וכרמיו ויתיו וכל מה שהפה יכול לדבר אבל חמדת תורתו של חבירו מותר ואדרבא מצוה הוא לחמוד ולהתאוות מתי יגיעו מעשי וכולי ולהשתדל להשיג ג"כ תורה ומע"ט כמותו ואמרו"ל קנאת סופרים תרבה חכמה ועיין מה שאכתוב אי"ה בחלק הדיבור:

(ג) **לדעת** הרמב"ם אין לוקין על לאו זה והרא"ד משיג:

(ד) **הלאוין** הללו נוהגים בכ"מ ובכ"ז בזו"נ:

חלק הדיבור

(א) **ודאי** צריך ללמוד משפטי המצו' ולחדש חידושי דינים והלכות ב"א כפי השגת שכלו:

(ב) **תדע** שכתב מהר"מ אלשיך בפירושו למשלי בפסוק אל תחמוד יפי' בלבבך כתב דשלמה בא ופי' דברי תורה שנאמר בתורה לא תחמוד אשת רעך והנה לכאורה יראה הכוונה שלא תחמוד אשה זו של רעך דהיינו לומר מי יתן ואשיג האשה הזו של חבירי אבל לחמוד שיהיה לך אשה יפיפיה אחרת כמו אשה של רעך מותר לך ע"כ בא שלמה ופירש אל תחמוד יפי' בלבבך אפילו היופי של אשת רעך לא תחמוד הייגו שלא תתאוה ותחמוד להשיג אשה יפיפי' כגון זו רק שמח בחלקך ובטוב תגוב והנה הדבר בספק אצלי אם כוונת שלמה לפרש כוונת התורה וא"כ תאוה וחמדה כזו הוא אסור מד"ת או אם שלמה בא להוסיף על ד"ת וא"כ לא היה תאוה וחמדה כזו רק לאו מדברי קבלה ובין כך וכך באיסור גמור הוא ולאו דוקא אשה ה"ה כל אשר לרעהו באפשר ואפשר דהא בהא תליא אם נאמר דשלמה בא ברוח קדשו לפרש דברי תורה דהפירוש לא תחמוד הוא לא תחמוד יפי' א"כ הה"ד כל אשר לרעהו ואם נאמר דשלמה בא להוסיף על ד"ת בודאי מדברי קבלה ההוספה הזאת הוא רק על אשת רעהו אבל לשאר מילי אין איסור רק החמדה להשיג דבר של רעהו אבל לחמוד להשיג כמי החפץ של רעהו אין איסור אפילו בלאו מד"ק ושבתי וראיתי שמדברי הוה"ק נראה שדברי שלמה הם פי' לדברי תורה וס"ל לוה"ק שכוונת התורה הוא ג"כ שלא לחמוד כעין החפץ של חבירו דהרי כתב הזוה"ק לא תחמוד לא פסיק טעמא דכלל כלל אסור (לא כמו אינך לא תרצח לא תנאף לא תגנב דפסיק טעמייהו להורות היתרון במקום מצוה עיין לשון הזהר שהבאתי לעיל באהרת לא תרצח) יכול אפילו חימודא דאורייתא אסור ע"כ עשתה התורה פרט להורות רק הנך דפרטה התורה אסור משא"כ חימודא דאורייתא ע"כ תוכן דברי זוה"ק והנה אם נאמר דכוונת התורה בלא תחמוד הוא רק שלא לחמוד אותו החפץ ממש של חבירו שיקחנו מיד חבירו ויהיה שלו ולא של חבירו מהו זה שאמר יכול אפילו חימודא דאורייתא הרי חימודא דאורייתא אינו באופן זה כלל דאם רואה שחבירו יודע איזה נסכתא וחומד שידע גם הוא כמוהו הרי נשארת הידיעה גם אצל חבירו והוא חומד רק דוגמת החפץ של חבירו ובאם באמת חומד שידע הוא המסכתא וחבירו ישכח מלבו זה ודאי באיסור דלמה ירצה שישכח חבירו התורה אלא ע"כ דס"ל לזוה"ק שכוונת התורה הוא כפירוש המלך החכם שהאיסור הוא אפילו אם חומד שיהיה לו חפץ דוגמת החפץ של חבירו ולא יקח אותו החפץ מיד חבירו רק שיהיה גם לו דוגמתו ובזה יונח מה שאמר יכול אפילו חימודא דאורייתא דוק ותשכח כי כנים הדברים הראיתיך בעיניך שמה לא תעבור את פי השם יתברך:

אוצר החכמה

חלק המחשבה

(א) **ודאי** צריך לכוין במניעה שמונע א"ע מלחמוד ולהתאוות מחמת גזירת היוצר *):

(ב) **הנה** אין מן הצורך להאריך אשר זאת האזהרה כלל כל התורה דהנ' הלאוין נכללו כולם בה. שלא יחמוד ויתאוה מה שאינו שלו. וכן **העשי'** כשמתרשל מלקיים מ"ע מחמת שיצטר' להוציא ממון הנה אותו הממון אינו שלו רק של רעך וריע אביך הוא היוצר כל הוא אלקינו והנה הוא מתאוה שישאר הממון לעצמו ע"כ מתרשל בקיום המצות וכן אם מתרשל מלקיים בעבור שהוא לו לטורח ולמשא הנה גם איבריו ורוח חיים אשר בקרבו אינם שלו רק של רעך וריע אביך והוא מבקש' שישארו לו לעצמו ולא יסריחם ויוציאם במצות הבורא הנה עובר על לא **תחמוד** וכו' אשר לרעך הנה מטעם זה דיבור לא תחמוד בלוח ב' נגד מצות כיבוד או"א בלוח א' להורות שנתחייב במצות כיבוד או"א על השתדלם להמציא גופך ונפשך וקנינך ומי הקדימני ואשלם כתיב א"כ אין לך דבר בעולם שלא יהיה נכלל בכלל אוהרת לא **תחמוד** וכו' אשר לריעך אידך פרושא זיל גמור:

(ג) **טעם** לעיקר המצוה לא נעלם מעין המשכיל. דהנה היוצר כל הוא אלקינו יצר את האדם בחכמה ועת לכל חפץ ואין נוגע במה שמוכן לחבירו דהנה זה כל האדם כל ימי חלדו בכל המעשים אשר הוא עושה תחת השמש הכל הוא להעלות נצוצי קדושה השייכים לשורש נשמתו ואפילו אם יהיו בכרכי הים. השי"ת ימציאם לו בכדי להעלותם למקורם ולפעמים האדם עובר בודד ויתעה מני אורח כמה פרסאות בכדי שיבוא לאיזה מקום בגזירת היוצר כל ויטעם לשם איזה מאכל ומשת' או יקנה איזה חפץ כי היודע נסתרות יודע אשר הקנין הלז שייך לשורש נשמתו ולא היה שום אדם יכול להעלות את הניצוץ הלז התקוע בחפץ הזה עד בא בעליו. והכל הוא בהשגחת הכל יכול והטוב והמטיב לכל הוא יודע את הטוב לו ולשורש נשמתו ממציאה לו על ענין הנרצה לו והטוב לו א"כ המתאוה בדבר שאינו שלו ואינו מאמין בהשגחת הבורא ית' ובידיעתו הטוב לו ע"כ מתאוה לדבר שאינו שלו כי אם הי' מאמין בזה למה יתאוה והלא תראה שלא יתאו' האדם שיהי' לו ד' רגלים כבהמה כי אין זה מגדר האדם כי מאמין האדם שהיוצר כל בחכמה בראו באופן הנאות והטוב לגדר האדם כן הוא הענין בהתאוות האדם למה שיש ביד חבירו ואינו שלו יש חסרון באמונתו בזה אינו מאמין שהבורא כל בראו בחכמה ומזמין לו הטוב הנאות לו והשאר שאינם בידו אינם טובים לו הבן הענין:

(ד) **הנה** השב אל השי"ת בהתבוננו את אשר כתבנו באות ב' הנה כשיראה א"ע מתרשל באיזה מ"ע ויש בידו איזה עבירה מלאוין ז"ו הנה לא השלים ג"כ חק האזהרה דלא **תחמוד** ואינו שלם באמונה הנה ישוב אל י"י וכו' **ויקבל** עליו וכו':

(ה) **את** הדברים האלה דיבר י"י אל כל קהלינו מתוך האש השמיענו עשרת הדברים הגם דרק ב' דברות אנכי ולא יהי' לך שמענו מפי הגבורה עכ"ז כל עשרת הדברים ה'ו במעמד הנכבד משא"כ שאר התורה תבין לפימ"ש בענפי כל המצות האלה אשר כוללים כל התורה כולה ע"כ שמענו אותם במעמד הנכבד דהנה אנכי ולא יהי' לך כבר ידוע שהם כוללים כל התורה כי כלל כל העשין הם מצות אנכי וכל אוהרת הלאוין

---

*) **הג"ה** רבים וכן שלמים תמהו וכי הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו באזהרה דלא תתאוה האיך יצוה על דבר שאינו ברשותו של אדם כי התאוה באה בלב האדם לאונסו ולי נראה דאין כאן קושיא דודאי מה שנופל בלב האדם לאונסו לא יענש עליו רק על מה שמאריך במחשבה ברצון היינו כשנופל לו פתאום תאוה באה האזהרה להסירה ממחשבתו ובאם מאריך במחשבה אחר שנזכר שזה אסור הנה עבר על לא תתאו"ה ובזה ניחא מה שנכתב לא תתאו"ה בלשון כבד ולא כתב לא תאוה בלשון קל להורות בשני תוי"ן שלא תבא מתאוה לתאוה היינו בנפול לך תאוה לא תעמיק ממחשבה למחשבה רק תיכף תסירנה ממחשבתך והוא הנכון:

הם לא יהי' לך כמש"ל וג"כ לא תשא את שם י"י וכו' הוא כלל התורה דהנה כל התנועות שאדם עושה וכל הבלין שיוצא מפיו המה החיות השם הוי' ב"ה וב"ש השופע בו. ובהשתמש בו אדם בהבל פיו ובתנועותיו לשוא ולתפל בדברי עבירות ושטותים אשר לא ליי' המה נק' ח"ו אביזרייהו דלא תשא וכו' לשוא א"כ הוא כלל התורה ושב"ת ידוע דשקול ככל התורה כולה ואין להאריך ועיין

מש"ל במצות השבת ותבין כיבוד אב ואם לפי מש"ל דקאי ג"כ אמוחי חו"ב שלו א"כ הלא הוא כלל התורה וג"כ לא תרצח לא תנאף לא תגנוב לא תענה לא תחמוד דוק בדברינו ותמצא בכל אחד שנוגע לכלל כל התורה ע"כ השמיענו יי' אלקינו את כבודו ואת גדלו בעשרת הדברים האלה ואתה תבין:

מל"ת שלא לעשות צורת אדם לט

חלק המעשה

(א) **מצוה ל"ט** מל"ת שלא לעשות צורת אדם אפילו לנוי שנאמר לא תעשון אתי וכו' האיסור הוא דוקא בצורה בולטת אבל משוקעת או בציורי סממנים אינו עובר ובצורה בולטת חייב מלקות. ודוקא בעדים והתראה כמו בכל עבירות:

(ב) **טבעת** שיש עלי' צורת אדם בולטת אסור להניחה ומותר לחתום בה צורה משוקעת מותר להניח' אבל אסור לחתו' בה מפני שבהנחת' יהי' בולט:

(ג) **עוד** נכלל באיסור לאו זה לא תעשון אתי היינו דמות שמשי המשמשין לפני במרום היינו דמות חמה ולבנה וזה אסור אפילו בצורה שאינה בולטת בציור על לוח:

(ד) **צורות** שאר בעלי חיים ואילנות ודשאים מותר אפילו בצורה בולטת:

(ה) **בכלל** זה שלא לעשות בית תבנית היכל. אכסדרה תבנית אולם חצר כתבנית העזרה שלחן כצורת שולחן שבהיכל ומנורה של מתכת משבעה קנים כצורת מנורה שבהיכל אבל פחות או יותר משבעה קנים או מנורה שאינה של מתכת אפילו משבעה קנים מותר ונוהג בכ"מ ובכ"ז בזו"נ. אבל העושה תבניות הללו דהיינו בית תבנית היכל יש להסתפק אם לוקין עליו דפשטי' דקרא לא קאי על זה:

חלק הדיבור

(א) **ודאי** צריך ללמוד משפטי המצוה ולחדש דינים והלכות הכל כפי שכלו:

(ב) **הממנה** דיין שאינו הגון בשביל כסף וזהב עובר על לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב (כי גם הדיין נק' אלקים כנודע) כן דרשו חז"ל אבל אין לוקין ע"ז דאינו פשטי' דקרא ועוד אבאר לך אי"ה בחלק המחשבה מה שנכלל בכלל הלאו הזה בדרך רמז:

(ג) **ומהר"מ** הבבלי כתב בטעמי מצות כשהאדם עומד בבהכ"נ ומחשב בכסף וזהב (וקנינים) עובר על לא תעשון אתי וכו' עיי"ש בדבריו והנה לפי"ז היא מצוה הנוהגת כמעט בכל שעה:

חלק המחשבה

(א) **ודאי** צריך לכוון במניעה שמונע א"ע מעשות להיות שהוא מוזהר מן הש"י:

(ב) **ונ"ל** דבאפשר צריך מדינא לכוין הטעם כי לא ראיתם כל תמונה ביום דבר י"י אליכם וכו' הנאמר במשנה תורה וכאן נאמר אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם (עפ"י פשוטו הכוונה הוא כך ראיתם כי דברתי עמכם אבל לא ראיתם כל תמונה) ע"כ לא תעשון אתי וכו' וא"כ לפי"ז י"ל דבאה האזהרה רק על צורת אדם להיות שנא' בתורה נעשה אדם בצלמינו וכו' לזה יוכל ח"ו ליפול ברעיון האיש שיש איזה דמיון חלילה לזה באה האזהרה דוקא על צורת אדם משא"כ בשאר צורת הבע"ח לא יהי' ספק ברעיון האיש:

(ג) **וא"כ** לפי"ז אין מן הצורך להאריך כ"כ בטעמים שהוא כדי להאמין בהעיקר שהש"י אין לו דמות הגוף ולא מקרי הגוף והוא מהי"ג עיקרי הדת:

שקוץ מואב (מ"א יא ז), ונאמר בעזרא הלא על אלה חטא שלמה מלך ישראל וגו' (נחמיה יג כו).

דבור שמיני לא תגנוב. יש גונב שחייב מיתה, וגונב איש ומכרו (שמות כא ט). ויש שמשלם כפל ויש שאינו משלם אלא מה שגנב בלבד. ודרשו לא תגנוב על מנת לשלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה. ואמרו חומר בגנב מבגזלן, שזה משלם ד' וה' וזה משלם קרן בלבד. מפני שהגנב לא השוה כבוד עבד לכבוד קונו, אבל נתירא שלא יראנו אדם ולא נתירא מהשם אשר עינו על דרכי איש וגו' (איוב לד כא). והגזלן השוה כבוד עבד לכבוד קונו[41]. וחולק עם הגנב רעתו רבה מהגנב עצמו שהרי אמ' בפרק האיש מקדש[42] לאו עכברא גנב אלא חורא גנב. והיכא דאיכא אסורא התם קנסינן. ובכלל זה גזל וחמס ואונאה ומשקלות והמדות והפקעת שערים, ולא נחתם גזר דינם של דור המבול אלא על הגזל.

דבור תשיעי לא תענה. מדבר עם עד השקר, כלומר אתה עד שקר לא תענה ברעך. ואחד המעיד בחבירו להמית או להפסיד ממונו או שמעיד להוציא עליו שם רע על חברו הוא במיתה בידי שמים, כמו שדרשו קל וחומר ומה המוציא שם רע על העצים ועל האבנים נאמר בהם וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה וגו' (במדבר יד לז) המוציא שם רע על חבירו על אחת כמה וכמה[43]. והאריכו ז"ל על לשון הרע הרבה ואמרו[44] ג' לשון הרע הורגת האומרו והמקבלו ולמי שנאמר עליו. ומצאנו בשאול המלך ונוב עיר הכהנים דכתיב בשאול כי אחזני השבץ (ש"ב א ט) ודרשו בו אחזו עון לובשי תשבץ. וגם דואג נאמר עליו אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בה' (תהלים נה כד).

דבור עשירי לא תחמוד מלשון וחמדו שדות וגזלו (מיכה ב ב). שלא יראה דבר נאה בחבירו ויחמדהו ויכביד עליו בחלוי פנים עד שיתנהו לו[45] או יחליפהו אליו ואפילו בטוב ממנו או יקנהו ביותר מכדי דמיו. והחמדה באה מאשר בעליה נמשך אחר תאות העולם וחושב שהם תכלית הצלחת האדם, וזה יהיה במשול הנפש הבהמית על השכלית, נמצאת החמדה משכחת מבעליה יראת שמים, והיא גורמת עבירות חמורות, ועניין נבות היזרעאלי מוכיח. ואפילו החמדה שלא יוציא הדבר לפועל לקחת אשר לחבירו ולא במתנה ולא במכר הוא בכלל הלאו הזה. ואין לומר אחרי שלא יעשה מעשה אנוס הוא במחשבת לבו ואיך תבא מצוה בדבר זה, שהרי בטבע לא יחמוד הכפרי את בת המלך[46] כאשר לא יעלה על לבו להיות לו כנפים שיעוף בהם כך המשכיל ישים אל לבו אשר נאסר לו הוא מן הנמנע להשיגו, והחומד שונא כל מי שרואה לו טובה וחושב כאלו אותה טובה

41 ב"ק עט ב. 42 קדושין לא ב. 43 ערכין טו. 44 במ"ר יט. 45 רמב"ם ה' גזלה פ"א. ועי' שערי תשובה ג ר. 46 א"ע.

נסתלקה ממנו על ידו, וכל ימיו מכאובים, כי אש החמדה בלבו יוקדת כל היום ועינו לא תשבע עושר.

אז"ל [47] כי ה' דברים הראשונים היו כתובים על לוח אחד משתי הלוחות והם המצות שהם לכבוד השם ית' ולחזק האמונה, ולכן כתוב בכל דבור מהם ה' אלהיך, וכל הקודם את חבירו גדול ממנו.

דבור ראשון מי שלא יאמין בו הוא כופר בעקר.

דבור שני יכול להיות שיודה באלהות השם ית' אבל יעבד ע"ז בחשבו שהיא תטיב לו, וכמו שכת' ומאז חדלנו לקטר במלאכת השמים חסרנו כל (ירמי' מד יח), שהיו משתפים עמו אחר, וכתוב את ה' היו יראים ואת אלהיהם היו עובדים (מ"ב יז לג).

דבור שלישי אע"פ שעונו גדול מאד, כי הוא מחלל את השם, ככתוב ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת וגו' הוא פחות מע"ז כי הוא מודה בשם ואינו משתף עמו אחר, ואולי עשה כן בשביל כעס או צורך אחר.

דבור רביעי מודה בשם, גם אינו מחללו, גם אינו משתף עמו אחר, מ"מ עונו גדול שאינו מאמין בחדוש העולם שהוא עקר גדול בחדוש אמנה.

דבור חמשי כבר כתוב בו ה' אלהיך מפני שהוא שותף ביצירה עמהם, ואם לא יכבדם כמי שאינו מכבד את השם, וגם הוא עקר גדול שראוי לגמול טוב לעושה הטוב. וזה אחד מן הדברים הגדולים המחייבין את האדם לעבוד את השם העושה חסד חנם בכל דור ודור.

וחמשה דברים הנוספים הם כנגד חיוב הנהגת בני אדם זה עם זה שבהם קיום העולם, ושלשה דברים אלו שהם עקרי אמונה והדברים המזיקים אותה והמקיימין הנהגת ההמון הם כלל כל המצות, ולכן אז"ל [48] כל המצות שבתורה נכללו בעשרת הדברות שהוא להם כשרשים, והראשון מן החמשה הכתובים בלוח השני הוא הקשה שבכלן שהוא המפריד הנשמה מהגוף, והשני עונם בגוף והשלישי בממון. ובכלל אלה המזיק מזיק בגופו, והרביעי מזיקו בלשונו, והאחרון חמוד בלב. נמצא דבור לא תרצח בלוח אחד כנגד דבור אנכי בלוח האחד, שהאדם נברא בצלם אלהים וההורגו כממעט הדמות. ואז"ל [49] הנשמה דומה ליצירה בחמשה דברים. ממלאה את הגוף וזנה את הגוף ורואה ואינה נראית. יושבת בחדרי חדרים וטהורה. לא תנאף בלוח שני כנגד לא יהיה לך, שנאמר האשה המנאפת תחת אישה תקח את זרים, וכתיב בתריה כן אתם בית ישראל (יחזקאל טז לב). ולכן אמרו ז"ל [50] על ג' עברות הללו יהרג ואל יעבר. לא תגנב כנגד

47 תחלת המאמר עי' שמו"ר מז. 48 ירושלמי שקלים א, ועי' תו"ש כרך טו במלואים.
49 ברכות י א. 50 סנהדרין עג.

לא תשא ככתוב ופן אורש וגנבתי ותפשתי שם אלהי (משלי ל ט). לא תענה כנגד זכור את יום השבת, שכל המחלל את השבת שקר עונה במי שאמר והיה העולם. לא תחמוד כנגד כבד, כי החומד לא יכבד הוריו לא בגופו ולא בממונו.

והנה עשרת הדברים האלה פתח בהם באנכי שהוא שרש כל המצות כאשר אמרנו, והוא תלוי בלב. וסיים בלא תחמוד שהוא תלוי גם הוא בלב והוא שרש כל המצות שבין אדם לחבירו, כי מי שלא יחמוד דבר משל חבירו יחפוץ בטובת חבירו כשל עצמו. וזהו שאז"ל [51] שלמד הלל לאותו [הגר] ששאל לו שילמדהו תורה על רגל אחת דסני לך לחברך לא תעביד, ואידך פירושא הוא זיל גמור.

הנה זכו ישראל לשמוע תוכחות חיים אלו והגיעו כלם במעמד הנכבד ההוא למעלות הנבואה בשמעם את הקול מתוך החושך וההר בוער באש עד לב השמים, חשך ענן וערפל. ואפילו בהיותם על הים השיגו במדרגת הנבואה. אז"ל [52] ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי, ולכן אמרו בשירה זה אלי ואנוהו שמהשגתם אותו דברו כמי שמראה על אחר באצבע. ואז"ל [53] כי לעתיד לבוא המשיח שיהיה במהרה בימינו, תרבה הדעת וישיגו פי שנים ממה שהשיגו בצאתם ממצרים, שהרי כאן כתיב זה פעם אחת זה אלי ואנוהו, ולעתיד לבוא כתי' פעמים, שנאמר ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו ויושענו זה ה' קוינו לו, נגילה ונשמחה בישועתו (ישעי' כה ט).

פרשת ואלה המשפטים

בארח צדקה אהלך בתוך נתיבות משפט. להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא (משלי ח כ"כא). כבר אמרנו פעמים כוונת שלמה בספר הזה והיא אשר פירש בתחלתו לדעת חכמה ומוסר, וזה לפי היות האדם אשר לא ישכיל בחכמה נחשב כבהמה, כמו שנ' ועיר פרא אדם יולד (איוב יא יב) שאינו זוכר כי אם הדברים שהם הנאת הגוף וחושב כי בזה יש לו יתרון על הבהמה בקנותו הממון ובעשית תחבולות להשיג מהן הנאותיו הגשמיות לא יותר, וכל זה מחמת היות גופו מורכב מחומר היסודות ונמצא היצר הרע נעזר בכל כחות הגוף שהם חזקים בהיותם אזרחים בעולמם, והיצר הטוב כגר בארץ נכריה [1], ולכן חבר הספר הזה להודיע מעלת החכמה ותועלתה לנפש האדם ואפילו לגופו בעולם הזה ובעולם הבא, להודיע הנזקים אשר יבאו לאדם ברודפו אחר תאות הגוף, ומיעץ את האדם

51 שבת לא. 52 מכילתא בשלח ב. 53 שמו"ר סוף כג.
1 עי' חובות הלבבות שער יחוד המעשה ה.

סימן לב.

בענין לאו דלא תתאוה

דברים (ה' י"ח): "ולא תחמוד אשת רעך, ולא תתאוה בית רעך, שדהו ועבדו ואמתו שורו וחמורו, וכל אשר לרעך". אה"ח 1234567

וזו לשון רבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה שם: "ולא תתאוה בית רעך, ובעשרת הדברות הראשונות כתיב לא תחמוד בית רעך, כלומר לא תחמוד בדמים, ולא תתאוה בלא דמים, כלומר שלא יתאוה ויחשוב זה בלבו, שהמחשבה הזו תביאנו שיקחנו בדמים ונמצא עובר על לא תחמוד".

ובספר החינוך שם (מצות תט"ז): "שלא להתאוות מה שביד אחינו בני ישראל, שנמנענו לקבוע מחשבותינו להתאוות מה שביד אחד מאחינו בני ישראל, לפי שקביעות המחשבה בתאוה על אותו דבר יהיה סיבה לעשות תחבולה לקחת אותו ממנו ואף על פי שאין רצונו למוכרו, או על ידי מקח או חליפין, או בחזקה אם לא נוכל בענין אחר, ועל זה נאמר ולא תתאוה בית רעך וגו'. אוצר החכמה

וכתב הרמב"ם ז"ל שאין שני הלאוין, שהן לא תחמוד [שמות כ' י"ד] ולא תתאוה שבסדר זה [דברים ה' י"ח] לאוין כפולין בענין אחד, אבל הם שני ענינים. שלאו דלא תחמוד ימנענו מלקחת בשום צד בין בדמים בין שלא בדמים מה שקנה זולתנו, אם איננו חפץ למכור אותו דבר, ולאו זה דלא תתאוה ימנענו אפילו התאוה בו בתוך לבנו, כי עם התאוה יבוא להתחנן לו ולהכביד עליו למוכרו או להחליפו לו בכלי אחר על כל פנים. ואף על פי שהאחד מאלו הלאוין מושך את חבירו, שנים יחשבו מכל מקום, והרי אתה רואה החילוק שביניהם.

והראיה שאלו שני הלאוין שזכרנו חלוקים בענינם ונחשבין לשנים, מה שאמרו במכילתא לא תחמוד בית רעך, ולהלן הוא אומר ולא תתאוה, לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החימוד בפני עצמו, ושם נאמר, מנין שאם נתאוה סופו לחמוד, תלמוד לומר לא תתאוה ולא תחמוד, מנין שאם חמד אדם סופו לגזול, תלמוד לומר וחמדו שדות וגזלו". והם דברי הרמב"ם ז"ל בספר המצוות ובחיבורו הגדול הלכות גזילה (פ"א ה"ט) עיין שם ובהשגות הראב"ד ז"ל ובכל נושאי כלי הרמב"ם ז"ל, ובמצויין בחיבורי מנוחת שלום ח"ט (סימן י"ט) ונתבאר במקומו בס"ד.

ועיין בדברי הרב החזקוני ז"ל דברים (שם) שכתב: "ולא תתאוה, אין תאוה אלא בלב, אם גמר בלבו על ידי תחנונים, או על ידי רבוי רעים, או על ידי אימתו, שימכור לו חפצו, מיד עובר עליו בלא תתאוה, הוציא חמדתו בפיו עובר בלא תחמוד", וצ"ע בשיטתו, ולכאורה כתב הפך שיטת הרמב"ם ודעימיה ז"ל, וגם כתב דלא תחמוד הוא בדיבור ואילו לשיטת הרמב"ם לא תחמוד במעשה הוא וצ"ע, ועיין בספר מנחת חינוך (מצוה ל"ח) ובספר ברכת פרץ (פרשת יתרו), ובספר מרפא לשון, ואכמ"ל.

וראיתי לש"ב ראש הגולה הגאון רבינו יוסף חיים זצ"ל בספרו רב ברכות (מערכת ל' אות ב' רצ"ד ע"ב רפו"ח) שכתב: "ובאמת לרמב"ם ז"ל דסבירא ליה גבי לאו דלא תתאוה דעובר גם בלתי מעשה, נמצא דדין זה כדין עבודה זרה דעובר על המחשבה גם בלתי מעשה.

ולכאורה הדבר תמוה שיהיה [לאו דלא תתאוה] שהוא דבר ממון, נחשב כאיסור עבודה זרה לענוש על מחשבת הלב, דבכל איסורי תורה אין המחשבה כלום וכאילו אינה, ואפילו על איסור עבודה זרה איצטריך תלמודא למיהב טעמא דאמר מר חמורה עבודה זרה שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה.

וכך דייקת שפיר תמצא כאן רבותא יותר, דגבי עבודה זרה לא נמצא בתורה לאו מפורש על המחשבה, וכאן איכא לאו על המחשבה" עד כאן דברי הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל.

ועם שאיני כדאי כלל וכלל, בעניותי איני מבין דברות קדשו ז"ל, שכאן חפצא דהלאו הוא התאוה ואותה אסרה תורה, דבכל איסורי תורה התורה אסרה את המעשה, כגון לאו דנבלה, דנאסר לאכול נבלה, והחושב ומתאוה לאכול נבלה, על זה אמרו שמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, אבל בלאו דלא תתאוה את המחשבה בלב [היא התאוה] אסרה התורה ומאי קא קשיא ליה.

ותו הרי הרבה כזאת מצינו כמו לא תשנא את אחיך בלבבך שהאיסור השנאה בלב, וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות דעות (פ"ו ה"ה) כל השונא אחד מישראל בלבו עובר בלא תעשה שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך, ואין לוקין על לאו זה לפי שאין בו מעשה ולא הזהירה תורה אלא על שנאה שבלב, אבל המכה את חבירו והמחרפו אף על פי שאינו רשאי אינו עובר משום לא תשנא ע"ש, וכן לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, וכן לאו דמפגל למאן דאמר פיגול במחשבה ועוד, ומאי שנא לא תתאוה שתמה על זה הגאון רבינו יוסף חיים זצ"ל.

ומה שכתב כי "לכאורה הדבר תמוה שיהיה [לאו דלא תתאוה] שהוא דבר ממון, נחשב כאיסור עבודה זרה לענוש על מחשבת הלב", וכנ"ל.

יש להעיר כי כבר נודע דרבים סוברים **דבלאוין דבממון כגזל ועושק** אכן אומרים מחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה, וכאשר כתב רב אחאי גאון ז"ל בספרו ספר השאילתות (פרשת קדושים סימן ק"ב): "מכי יהיב דעתיה למיגזל – קאים בחטא", הובא בגליוני הש"ס בבא בתרא (פ"ח ב') והוסיף: "ומוכח דגזל שונה וחמור בזה מכל העבירות שבתורה דבהו אמרינן דאין מחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה" ועוד עיין שם בזה, ועיין לגאון הנצי"ב ז"ל בהעמק שאלה (שם אות ג') ודוק.

ורבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה ויקרא (י"ט ל"ה) כתב: "ומצינו שהזכיר שלמה המע"ה על מדות רעות, וסמך והזהיר מיד על מדות עץ ואבן, הוא שאמר מי יאמר זכיתי לבי טהרתי מחטאתי, וסמך לו מיד אבן ואבן איפה ואיפה תועבת ה' גם שניהם, לבאר **כי כשם שיענש אדם על המחשבה רעה ואף על פי שלא הוציאה לפועל, כך יענש על עשית מדות השקר והעול אף על פי שלא שקל ולא הונה**, והרי הוא עובר משעת עשיה" ע"ש, וכן כתב להדיא בספר מגלה עמוקות (פרשת

נשא ד"ה ע"ד) דבעון גזל אמרינן מחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה, ומקורו בדברות חז"ל במדרש במדבר רבה (פ"ה ס"ח), והובא בספר פדה את אברהם (מערכת מ' אות י"ח) ע"ש, וכן כתב במדרש תלפיות (ענף גילוי עריות) הובא בגליוני הש"ס קידושין (מ' א') ע"ש, ועיין בזה בחיבורי שם בצלאל (סימן ל"ג) ואכמ"ל.

עוד קשה לי שהוא ז"ל הבין דמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה דהיינו "אין המחשבה כלום וכאילו אינה" כלשונו, וחמה אני על עצמי, שבודאי מחשבה רעה היא רעה ואסורה ויענש עליה, אלא שאין מצרפין אותה למעשה לענוש אותה כעושה מעשה עבירה ממש, אבל עבירה מיהא איכא, אבל לא באו לומר שאין המחשבה כלום וכאילו אינה, וזו לשון הרב המאירי ז"ל קידושין (ט"ל ב'): "לעולם יזהר אדם שלא להרהר בעבירה, שאף על פי שמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, כלומר שאין נענש בה כאילו עשה מעשה, מכל מקום נענש הוא עליה, אחר שהוא מכוין בהרהורו לכוונת עשיית עבירה, ולא נמנע מעשייתה מצד כבישת יצרו אלא שלא נזדמן לידו להוציא הרהורו לפועל", ועוד עיין לרב המאירי ז"ל בחיבור התשובה אשר לו (מאמר א' פ"ז דף קס"ח ולס"ט) עש"ה, ובבית הבחירה שלו לשבת (ס"ד א'), וליומא (כ"ט א'), ולקידושין (פ"א ב') עיין בכל דבריו היטב.

וגאון עיר התורה ג'רבה רבי זקן משה מאזוז ז"ל בספרו אלה מז"ה (ד"ג ע"ג) כתב: "הגם שמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה להיות נדון על מחשבת העבירה, הא מיהא יש בידו עון אשר חטא במה שפינה לבו לבטלה במחשבה רעה, ולא הניח נשמתו באלהות, וחלקי נשמתו הנה הנם שם וימצאנה במקום שהניח", וכתב בספר ערבי נחל (סוף פרשת ויחי): "אדם נענש על מחשבה רעה, והטעם מסתברא, כי מאחר שהשי"ת יודע מחשבות אם כן כך נחשב המחשבה לחטא כמו המעשה", [ועיין היטב שם בפרשת לך לך וצע"ק].

וכתב רבינו הגאון בעל נודע ביהודה ז"ל בספרו צל"ח ברכות (ה' ב' ד"ה מזבח): "אף על פי שאין הקב"ה מעניש על המחשבה, אף על פי כן נפרד מהדביקות ואי אפשר לו להדבק בשכינה על ידי פגם המחשבה, ובאים עליו יסורים למרק" ע"ש, ובספר אור החיים הקדוש במדבר (כ"ה ד'): "בית דין של מטה אין מענישים אלא לעושים בעדים והתראה, אבל אם ה' יעשה משפט יגוף גם עושים בלא עדים ובלא התראה, וכשיצא המשחית ישחית גם **לחושבי מחשבות רע**", והגאון רבי שאול בראך ז"ל בספרו גבעת שאול (סימן כ"ב וסימן תקע"ז) הביא דברי הגאון בעל אספקלריא המאירה (פרשת קדושים ד"ה והשתא) שכתב להדיא דבגן עדן העליון מענישים על מחשבה רעה ע"ש, ועם האמור כאן יובן היטב.

וגדולה מזו מצאתי שכתב חד מן קמאי הוא רבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה (ר"ש פרשת קדושים, בדרשה, דל"ז סע"ב): "וכבר גלה לנו שלמה המע"ה ולמד דעת את העם כי **האדם נענש על חטא המחשבה כאילו חטא בפועל**", ובפירושו לספר דברים (כ"ט י"ח) כתב: "יצר מחשבות לבו של רשע רק רע כל היום לא ימיש מעשות פרי רע ומר, ואף אם אינו מוציא מחשבתו לפועל, הנה הוא נענש על המחשבה בלב", ובחידושי כתב יד לקידושין (ט"ל ב') ביארנו דבריו ז"ל ושיטתו בענין זה ושלא יסתרו תלמוד ערוך בקידושין דשם ואכמ"ל.

וראיתי חידוש בענין זה, שהגאון מהרש"ם ז"ל בספר תכלת מרדכי על התורה נדפס עכשיו מכתב יד (פרשת אחרי ד"ה ל"ג סע"ב) כתב שבהקדמת ספר מלחמות ארי הביא משם הגאון ערבי נחל (פרשת בהר) שביום שבת קדש מחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה עש"ב.

ובספר ערבי נחל שם כעת לא מצאתי, אבל מצאתי שכעין זה כתב הגאון רבינו יהונתן אייבשיץ ז"ל בספר יערות דבש ח"ב (דרוש ג'): "תדע הא דאין הקב"ה מעניש על מחשבה, זה כל השנה, אבל ביום הכיפורים אף על המחשבה מעניש, כי יום ההוא צריך להיות תוכו כברו קדוש לה', לכך הזהרו לבל תהיה בו קנאה ושנאה וכדומה, כי היום ההוא צריכה המחשבה להיות טהורה, וזהו הנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, דייק לפני ה', הרצון על המחשבה, אשר לא נודעת בלתי לה' לבדו, וזהו שצריך להיות טהור, ואז תכופר שגיאתכם", ועיין בזה לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו תנופה חיים (פרשת אחרי אות י"א) עיין שם.

ועוד עיין בענין מחשבה רעה וכו', מה שכתבנו בס"ד בחיבורי אור משה (סימן ט"ל), ובחיבורי דרופתקי דאורייתא ח"ב (סימן ד' אות ט'), ובחיבורי טל חיים (סימן כ"ג), ובחיבורי שם בצלאל (סימן ל"ג), ובחיבורי יגדיל תורה (סימן ע"ד), ועיין שם (סימן ס"ה), והתבאר בעזר האל החונן דעת בחידושי למסכת קידושין (ט"ל ב') השי"ת יעזרני להוציא לאור בקרוב כל חידו"ת לתועלת שוחרי תורה ותושיה אכי"ר.

סימן לג.

בענין משה רבינו פרש מן האשה

דברים (ה' כ"ז): "לך אמור להם, שובו לכם לאהליכם וגו', ואתה פה עמוד עמדי".

מדרש שמות רבה (פמ"ו ס"ג): "זה אחד משלשה דברים שעשה משה רבינו מדעתו והסכימה דעתו לדעת הקב"ה, פרש מן האשה, רבי שמעון בן יוחאי אומר דרש ואמר ומה אם הר סיני שקדושתו לשעה נאמר בו אל תגשו אל אשה, אני שבכל שעה הוא מדבר עמי אינו דין שאהיה פרוש מן האשה.

רבי עקיבא אומר מפי הקב"ה נאמר לו פה אל פה אדבר בו, רבי יהודה אומר מפי הקב"ה נאמר לו אל תגשו אל אשה אף משה בכלל עמהם הרי נאסרו כולם, וכשהוא אומר שובו לכם לאהליכם הרי התירן, אמר לו משה [לקב"ה] אף אני עמהן, אמר לו לאו אלא ואתה פה עמוד עמדי".

ובספרי (פרשת בהעלותך פסקא ק"ג): "פה אל פה אדבר בו במראה ולא בחידות, אמרתי לו לפרוש מן האשה".

וראיתי לגאון רבי יצחק פאלאג'י ז"ל בספרו אבות הראש על אבות דרבי נתן ח"א (פ"ב ה"ג ד"ה אלא דצ"ד ע"ב) שהעיר וכתב: "קשה דדברי רבי שמעון בר יוחאי במדרש שמות רבה הנ"ל, פליגי על

כז - בסוגיא דלא תחמוד

הרמב"ם ז"ל בהלכות גזילה פרק א' הלכה ט' פסק דאין לא תחמוד אלא אם כן עשה מעשה, ומקורו ממכילתא פרשת יתרו. ולרמב"ם ז"ל המעשה הוא שהפצירו עד שלקחו ממנו. ונמצא דהמעשה אינו גזל אלא לקיחה בעלמא, ומ"מ למפרע עובר על החימוד. והראב"ד ז"ל שם השיג דדוקא בלא אמר רוצה אני, וש"מ דס"ל דצריך מעשה איסור, דהיינו שלקח ממנו החפץ ולא אמר רוצה אני. ואע"ג דנתן הדמים, מ"מ אין זה מכירה, דאין מכירה אלא מדעת, אלא הכריחו לתת החפץ, ולכן הו"ל מעשה איסור גזל, ויש ע"ז חיוב השבה, ועובר למפרע גם על לא תחמוד ממה שחמד החפץ. ודעת התוס' ז"ל בסנהדרין (כו:) בתירוץ אחד דלא תחמוד אינו עובר אא"כ גזל ממש, דהיינו דלקח החפץ ולא נתן דמים.

והנה יעו"ש בתוס' סנהדרין ובב"מ (ה:) דמשמע להו דזה הנקרא "חמסן", דהיינו דלוקח חפץ באונס שנותן דמים, אינו אלא גזל מדרבנן. וצ"ע טובא, האם מה"ת מותר לעשות כן, הרי אין כאן מכירה, ובודאי החמסן חייב להחזירו, שהרי החפץ אינו שלו, ומה לי שנתן דמיו, דנהי דאין עליו חוב, מ"מ זה הרצון של האדם שרוצה בחפץ ולא בדמים תמורתו, והרי זה לקחו מבעליו בחזקה, וע"ז הוא גזלן, וצריך להחזיר, וצ"ל דכונת התוס' דאין זה עיקר לאו דלא תגזול, דעיקר לא תגזול היא שלקח ממנו גוף החפץ וגם דמיו, אבל בודאי נכלל בלא תגזול אם לוקח הגוף ולא הדמים. וראיה לזה שיש ענין "לא תגזול" באופן טפל דאיתא בב"מ (קיא) דהעושק עובר ג"כ בלא תגזול, אך שאין זה עיקר לא תגזול, מ"מ כל שלוקח ממון חבירו הרי זה בכלל גזילה. וראיה ברורה לנידון דידן ממה שכתב רבינו יונה ז"ל בריש אבות והטור ז"ל בריש הלכות נזיקין דכל מזיק נכלל בלא תגזול, והרי ידוע דמזיק אסור אפילו ע"מ לשלם, והטעם שהאדם רוצה בחפץ ולא בתמורתו, ה"נ החמסן נכלל בלא תגזול. אמנם כונת התוס' דאין זה עיקר גזל מה"ת, ונפ"מ לפסול לעדות ולשבועה, דאין כאן פסול אא"כ עובר על עיקר הלאו ולא על איסור טפל שנכלל בו, וזהו שנכלל באיסור מפורש "מחמס אחיך בני יעקב", זהו רק מדרבנן, ולכן מדרבנן נפסל לעדות, ודוקא מפני שעשו דרך גזילה ממש כדאיתא שם בסנהדרין.

והנה יש לשאול האם להראב"ד ותוס' ז"ל כל שאומר לבסוף רוצה אני, האם מותר לחמוד בחפץ ולעשות באופן זה, ונראה דמה דאיתא בגמרא ב"מ (ה:) לא תחמוד לאינש בלא דמים משמע להו, וכן הוא האמת לתוס', היינו עיקר לא תחמוד, דקבעו חז"ל דאם עבר על לא תעשה הו"ל רשע ופסול לעדות. וע"ז הסתפקו בתוס' על איזה מין גזל עובר בלא תחמוד, האם צריך מעשה גזל גמור בלא דמי, או גם חטף

ונתן דמים עכ"פ איכא גזל מצד החפץ ועבר בלא תחמוד, וכשיטת הראב"ד ז"ל. אבל אם כפוהו עד שאמר רוצה אני, שאין כאן מעשה גזל נמצא דלא היה כאן חימוד שהביא לגזל, והו"ל חימוד דברים בעלמא שאין זה עבירה של לא תחמוד.

אמנם נראה מאחר דסו"ס כפה האדם, ואיתא בגמרא ב"ב (מח:) דנקרא שלא כהוגן, ולכך בקידושין הפקיעו חז"ל הקידושין, א"כ יש בזה משום לתא דגזל, דכל שאינו עושה ברצונו הפשוט שלא ע"י כפיה הו"ל מעשה איסור. וממילא גם החימוד שגרם לזה הוא בכלל לא תחמוד, דאין זה חימוד דברים בלי מעשה, אלא הו"ל מעשה קל אבק גזל, וא"כ גם החימוד הוא אבק חימוד ואסור. אלא שאין זה עיקר לא תחמוד. אבל להרמב"ם ז"ל כל שהחימוד פעל למעשה שהגיע אצלו, אסור, והרי זה עיקר לא תחמוד, וכן משמע ברבינו יונה ז"ל.

ונראה לדעת הרמב"ם ז"ל דהחמסן דפסול לעדות מדרבנן הוא האנס שכופה עד שאומר רוצה אני, שכן בהלכות מכירה פ' י' הל' ה' קורא לו "חמסן שכופה את המוכר למכור שלא ברצונו", ומדובר בהך דאמרינן בי' זביני' זביני, ובפ' י' מהל' עדות אמר על החמסנין שהם "הלוקחים" קרקע או מטלטלים שלא ברצון הבעלים, משמע שהן הן החמסנין דכופים המוכר עד שאומר רוצה אני שכל זה נחשב עדיין שלא ברצונו, והם הפסולים מדרבנן אחר שאין כאן מעשה גניבה כלל משום דעכ"פ חל דין המכירה. אלא דסוגיא דהכונס (סב.) סותר זה, ואולי הרמב"ם ז"ל למד הא דאיתא שם הא דאמר רוצה אני הא דלא אמר רוצה אני לא ברוצה אני שמכריחים אותו, אלא דכונת הגמרא דלא כל מכירה אין בו אבק גזל, אלא אם אינו רוצה אע"ג דזבינא זביני נחשב חמסן, ורק אם רוצה ממש ואין כאן הכרח כלל הו"ל מכירה גמורה שאין בה אבק גזל וצ"ע.

כח - בענין ליקח דבר מחבירו בלי ידיעתו

א. **הש"ך** ז"ל בחו"מ סימן שנ"ח ס"ק א' הביא דברי התוס' ז"ל ב"מ (כב.) דמבואר מדבריו דאסור לאדם לקחת דבר מחבירו אע"פ שיודע בבירור שחבירו מתרצה לזה, כיון דעכשיו לעת עתה אינו יודע מזה. דהלכה כאביי דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש, ולא אמרינן למפרע הוא יאוש, וה"נ אף כשידע יתרצה, מ"מ לא אמרינן דעכשיו יש ריצוי. והביא עוד חבל ראשונים ז"ל דסברי כן, והש"ך ז"ל עצמו חולק

נספח

לא תחמוד ולא תתאוה *)

שאלה:

מה בין לא תחמוד ולא תתאוה הכתוב בדברות אחרונות, ולמה בדברות הראשונות הסדר בלא תחמוד בית אשה עבד וגו' ובדברות האחרונות הסדר אשה בית שדה עבד וגו'.

תשובה:

הנה הרמב"ם בס' המצות ל"ת רס"ה ורס"ו מביא מכילתא וז"ל: "נאמר כאן לא תחמוד ולהלן הוא אומר לא תתאוה לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמוד בפני עצמו. מנין שאם התאוה שסופו לחמוד שנאמר ולא תתאוה ולא תחמוד. מנין שאם חמד שסופו לאנוס ולגזול ת"ל וחמדו שדות וגזלו". והנה זאת המכילתא אינה במכילתא שלפנינו, אמנם ראיתיה בכ"י מדרש הגדול המובא מארץ תימן ובלתי ספק היא ממכילתא דר' שמעון [בן] יוחאי המובאה כמה פעמים ברמב"ן על התורה. ובתר האי מאמר איתא עוד שם במדרש הגדול, וכדומה הוא ג"כ מכילתא דרשב"י, וז"ל: "תאוה בלב וכן הוא אומר כי תאוה נפשך וחמוד במעשה וכן הוא אומר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך. יכול לא יתאווה על בתו לטלה, ת"ל אשת רעך, מה אשת רעך שהיא אסורה לך אף כך כל דבר שאסור לך וכו'. יכול לא יאמר לאוי (סי' הלואי) עיני כעינו לאוי שערי בשערו, ת"ל שורו וחמורו עבדו ואמתו ביתו ושדהו, מה אלו מיוחדין דברים שאפשר להן לבוא תחת ידיך וחברך חסרן אף אין לי אלא דבר שאפשר לבא תחת ידיך וחברך חסרן". עכ"ל המדרש הגדול ממכילתא דר"ש בן יוחאי הצריך לענייננו. וראיתי בסמ"ג לאוין קנ"ח שכתב וז"ל: "כ' רבינו משה (הוא הרמב"ם): לא תתאוה, אין תאוה אלא בלב ומי שהתאוה בלבו עובר בלאו דלא תתאוה אע"פ שלא עשה מעשה וכו' הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד; עשה מעשה כגון שהסציר ברעים

---

*) הגהמ"ח בפרשו ענין זה בספרו הנוכחי לדברים ה, יח (לפנינו בעמוד צג) מסתמך על מה שכבר האריך בפירושו לשמות (וכמו כן הוא מוכיר את פירושו לשמות בעוד כמה מקומות). והואיל והפירוש לשמות עדיין לא נדפס מצאנו לנכון להעתיק כאן את תשובתו בנדון בהרחבה שנדפסה ב"מלמד להועיל" ח"ג סי' ק'.

ובקש שיתננה לו ונתנה לו עובר בב' לאוין לא תתאוה ולא תחמֹד ואם גזל עובר בשלשה לאוין. עד כאן דבריו (בס"א מה' גוילת). ולא יתכן לומר כן, כי כן כתוב בדברות לא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך, ולפי דבריו החמיר בבית מבאשת איש. אלא החמוד והתאוה הכל אחד וכו'. וכן פירש רבינו שלמה כי הכל אחד". עכ"ל הסמ"ג. ודברי רש"י הם בס' ואתחנן על הפסוק לא תתאוה וז"ל: "לא תרוג (זו תרגם אונקלוס) אף הוא לשון חמדה כמו נחמד למראה דמתרגמינן דמרגג למחזי". עכ"ל ועי' ב"ח ס' שנ"ט שיישב בדוחק השגת הסמ"ג על הרמב"ם. אולם לפי הנ"ל א"צ ישוב כלל, דהרי הן הן הדברים הנאמרים במכילתא דרשב"י ומשם הוציא הרמב"ם דינו, והסמ"ג לא היה לו המכילתא דרשב"י, ועל המכילתא דרשב"י לא קשה קושית הסמ"ג דהחמיר בבית יותר מבאשת איש, דהרי חזינן דהמכילתא ס"ל דגם באשת איש תאוה בלב אסור, שהרי אמר יכול לא יתאוה על בתו לטלה ת"ל אשת רעך מה אשת רעך שהיא אסורה לך וכו', אלמא דבאשת איש אפילו תאוה שהיא בלב אסור, וע"כ דסברה המכילתא ק"ו אם התאוה אסורה בבית מכש"כ באשת איש, או דדרשה לא תתאוה קאי גם אדלעיל דהיינו אשת רעך.

והנה במכילתא דילן פ' יתרו איתא: "לא תחמוד יכול אפי' חומד בדבור ת"ל לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך מה להלן עד שעושה מעשה אף כאן שעושה מעשה". ע"כ. ופשוט דהמכילתא דילן נמי סברה כמכילתא דרשב"י ולכך אמרה יכול חומד בדבור, דהו"א דתאוה היא בלב וחמוד בדבור; אבל זה אינו הו"א דחימוד הוא בלב, דא"כ היינו תאוה. והנה בש"ס לא מציני דהמתאוה בלב עובר על לא תתאוה, ורק במעשה אמרינן דעובר על לא תחמוד, כמו שאמרו בב"מ דף ה' ע"ב, ובסמ"ג שם דייק מפרק זה בורר דבדיהב דמי אינו אסור אלא מדרבנן, ועיין תוס' סנהדרין ל"ת ע"ב. ועל המכילתא קשה, הרי ודאי אף דברות אחרונות אינם יותר מעשרת, ואי לא תחמוד היינו במעשה ולא תתאוה היינו בלב הרי לא תתאוה הוא דבור בפני עצמו. ובדוחק אפשר לומר, דכמו דמנה לא תשתחוה ולא תעבדם ולא תעשה לך הכל לדבור אחד, אף שהם לאוין מיוחדים, כמו כן חני תרי לאוי דלא תחמוד ולא תתאוה הם דבור אחד. אך תרוץ זה אינו מספיק, דבשלמא לא תשתחוה ולא תעבדם ולא תעשה כולהו שייכי לדבור דעבודה זרה, אבל כאן מאיזה טעם נחשוב לא תחמוד ולא תתאוה לדבור אחד. ועוד

אחי"ת 1234567
אוצר החכמה

קשה, דאמאי בדברות הראשונות אינו אוסר תאוה בלב, ואף דאמרינן שמור וזכור בדבור אחד נאמרו, מ"מ קשה דהל"ל תחלה לא תתאוה והחמדה בכלל.

ואפשר דהסמ"ג וכן רש"י סברי דהגמ' דילן סליג על המכילתא שהביא הרמב"ם וסבירא להו דאין חילוק בין תאוה לחמדה.

והנה לפי פשוטו של מקרא אמרתי שיש הפרש בין תאוה לחמדה בזה האופן: ח מ ד היינו שחפץ בדבר או מחמת יפיו או מעלה אחרת שיש לו, ועל כן נאמר כי נחמד העץ להשכיל, ולשון חמוד שייך גם בעשירים, שחומדים דברים אעפ"י שיש להם כיוצא בהם, כמו וחמדו שדות וגזלו, כללו של דבר: מעלת הדבר הנחמד היא המעוררת את החמוד; אמנם ה ת א ו ה הוראתה היא שרוצה להנות מדבר שחסר לו, והסבה המעוררת את התאוה אינה מעלת הדבר הנתאוה, אלא חסרון של המתאוה גורם התאוה, ועל כן לא שייך לשון התאוה באדם שיש לו אותו הדבר, ואמר הכתוב שבני ישראל התאוו תאוה, כלומר שהתאוו לכמה מיני אוכלין, מפני שאמרו נפשנו יבשה אין כל. והנה סתם מי שחפץ בדבר ומבקש לקנותו הוא מפני מעלת אותו הדבר, ועל כן אמר בדברות הראשונות לא תחמוד, וזכר תחלה בית שהוא כלל וכולל מה שיש בביתו של אדם, ואח"כ מזכיר הפרטים: אשה, ועבד, וגו', אמנם בדברות האחרונות רוצה לפרש דלאו דוקא לעשיר שיש לו אותו דבר אסור לו לחמוד חפצו של חברו מחמת מעלתו, אלא אפילו העני שהוא בעירום ובחוסר כל לא יתאוה לשל חבירו. והנה לאו דלא תתאוה לפי הנ"ל לא שייך באשת חבירו, דאין אדם מתאוה לאשת חבירו מחמת שאין לו אשה, דלמה יתאוה דוקא לאשת איש, ועל כן נאמר גבי אשה לא תחמוד כמ"ש במשלי ו' ה', ואח"כ השמיענו שלא יתאוה, ואמר תחלה הכלל שהוא בית, ופרט גם שדה מפני שכבר ירשו ארץ סיחון ועוג והיו להם שדות, ואח"כ הזכיר פרטים אחרים.

הלכות גולה ואבידה

ביסו ילא קומלי ימנה מעות שבפיסו לסיכך סס לא ידע
דמים שבכיסו לא ילא וכתב הלבוש ז"ל וכן סס החוירס
לכיס שחין בו מעות לא ילא כו' וזה ודאי לא כדברי
לכיס שחין בו מעות לא ילא כו' וזה ודאי לא כדברי
לסכין ז"ל דהגס בתחילת דבריו מודה בשס גס להלחס סכיו
ז"ל כדבסיבנא מכל מקום דברי רבינו שבביח לבסוף סס
סלא כדברי לסי וחביו ז"ל דבכח כללי עס רבינו והרלף
כ"ס ועיק דבסס ז"ל כתב סס יודע מנין המעו שבכיסו
ולא ילא בסס ז"ל עד שיוע מנין המעות ולא
חמרינן מסתמא חדס עשוי לשקח בכיסו וידע כמה היס
ולא ילא בסס ז"ל כתב קודלי ימנה המעות כלו' דמסתמ'
חמרינן דודלי ימנה המעו' לכיסך סס נודע בבירוש סלא
ידע דמים שבכיסו לא ילא הלא מסתמא סגי סס לא שכח'
זה דמוכר ז"ל לעולם חמרינן דמסתמא ודאי ימנה
המעות שבכיסו כיון שחדס עשוי למקח בכיסו תמיד
כ"ס בסיחן שס"ו ומ"ס בסיחן כ"ס סס יודע מנין
המעות שבכיסו לאו לתנאי חמר כן ולא בח שלא לחכוק
בישה דבסלה ידע מנין המעות שהוא לא ילא אבל מסתמ'
חדס יודע מה שבכיסו ומסתמא חמרינן דיודע מנין
המעות שיש לו בכיסו בינו לחדס עשוי למקח תמיד כו'
ורלינן להרב בעל מרישה דכתב ז"ל להרוזה והלחס ז"ל
ס"ל דחדס מסתם בכיסו תמיד דהכי לא ימקח חלא
קונס שיתנם לתינוקו סבי והגס' דקאמר חדס מסתם כו'
בנהוג מדרך העולם נקטו אבל להרוזה והלחס דס"ל דסבי
ליה בהחזרת לכיס שיש בו מעות אבל לא ידע כמה יש
כו' שיביאו ל"ל קדוקא נקט הגס' חדס מסתם כו' ומכח
יודע כמה היה בו קודס החזרה וביתוסבו לו מעות

בכיסו אחר החזרה ודוק עכ"ל

וכתב מ"ס להרלף ורבינו ז"ל דסבי ליה בהחזרת לכיס
שיש בו מעות אבל לא ידע כמה כו' אחר המחילה
זה אינו מחוור דבהדיא משמע מדבריהס ז"ל דאס לא ידע
כמה יש בכיס לא ילא וכן יש לתמוה ע"ד בס' הגולה שס
מיבחת להסמ"ע שס בסיחן שכ"ע פ"ק ב' תמס על מרן
גס"ע כאן כן דבריהס נקט לשון הטור אבל בשאר
כדברי הלחס ובסיפא נקט לשון הריף ורבי' ז"ל בשל עיקר
קושיתו הוא באומן אחר דהוא ז"ל סובר דגס בריסק
כלישי הטור והלחס ז"ל ע"ד הרלף להלעור וחביו ז"ל
אפי' החזירו לכיסו שיש בה מעות לא נפקר עד שידע
כמה מעות היה בו כבר דגמלא כשיסתפק בה ידע שהוחזר
לו גניבה אבל להרוזה ורבינו מהני כאנתן המעות לכיסו
שיש בה מעות דמסתמא חדס יודע כמה יש לו מעות:
גמלא דהחילוק שיש ביניהס הוא דלהטור והלחס ז"ל לא
נפקר עד שידע מנין המעות ולהרוזה ורבינו ז"ל חמרינן
דמסתמא חדס יודע כמה יש לו כיון דרגיל להסתפק
תמיד אבל אין כאן נמי דאס יעיבן אלא ידע שכמה היה
לו בכיסו כ"ע מודו דלא מהני כמ"ס לעיל וע"כ זה תמה
על מרן ז"ל דנקט בריסק כדברי הטור והלחס ז"ל ובשיטת
כדברי הריף ורבינו והלריכו שיון זעם והר"ב הלבוש ז"ל
כגר' שמחר מזה ופירש דברין דמסתמא חדס עשוי למקח
זעם מעגב הגס דלעולם רגיל והלחס ז"ל יש לפרש כן כמ"ס
הרוזה ז"ל דכ"ע מברי דכיון דחדס עשוי למקח בכיסו
מסתמא ידע ומנס כמה יש לו בכיסו וילא ולכאי נקט
מרן ז"ל אס יודע מנין המעות אלא ילא ויביא נעשו מקוס
דחדס עשוי למקח בכיסו ובא לאחוקי היכא דלא ידע
אבל אין הכי נמי דמסתמא אס יודע כיון דעשוי למקח'
כלאובר וכ"מ מדברי רש"י ז"ל דכתב ולא ידע כמה בוין
דמשמע דאפי' אלא ילא היינו בחנאי אלא ידע כמה אבל
בסתמא מרינן אידע כיון דכ"ע אית לבו דאי' דחדס עשוי

למקחם כו' דאי מסתמא לא מהני על ידע כמה מעות
הוי אס הל"ל אלא ילא בל' דעוכח דהסתמא לא ידע וכ"ת

מדברי הלחס ז"ל ודוק:

והעולה מזה מדין ו' דהגוזל אח חבירו ביסוב והחוזר לו
גזילתו במדבר הרסות כיד הגוזל אס רלה נוטל
וחין לגוזל עוד חחריות עליו אבל אין רסות כיד הגוזל
לחובעה במדבר אי ליתנהו גבי כדין כקדון אבל אס
אין הגזלה בעולם או היכא דקנאה דחמיס הוא וחייב
ס"ל כהלוחס ויכול לחובעה בכל מקום שהוא ואס אמר
הגזלן שיקבלנה במדבר והוא יקבל אחריו' עד שיביאנה
ליסוב יכול לכופו לגנזל שיקבלנה אבל אס מחוירו ביסו'
אפי' אחיו או חבירו יסוב שגזלו ילא ידי חובתו וס"ה לחס
גזלו במדבר ליכול לכופו שיקבלנה במדבר אבל בלאו
הכי הרי הוא ברשות הגזלן ובאחריותו עד שיחזירנה לו

ביסוב וכן בדמי הגזילה

הגוזל אח חבירו אין לריך לילך אחריו למדי שלא כשכשב
דאו אפי למדבר לריך לילך אחריו ובשלא נשבע
אחזיר לו אפי בעיירא ס"ה הגוזל אח חבירו והכליא לו
בחשכון בחיוב אוכלסיסיה הגזל יום שאחזיר לו ילא אבל
מנס ונחן לו בידו בלוכן שלא ידע הגזל לא ילא דחיכא
לאימור דילמא הכליכן זה לחיבתו ולא מגלן אבל אס
החזיר לכיסו שיש בו מעות ילא שחדס עשוי למקח
בכיסו בכל שעה ושעה ומסתמא מנה המעות שהחזיר
לו בבלל מעותיו ומנין שלא מדעת כוונר ואס הין יודע
מנין המעות שהזל בכיס לא ילא והוא הדין אס החזיר
לכיס ריסק וחייב בחחריות הגזילה עד שיודיעו שהחזיר
לכיס פ' וזלא דבכיס ריסק נמי ילא דה"ל כחילו ידע מניך

המעות דודאי מנחס וידע מניכס

הלכה ע' כל החומד עבדו או חמתו או ביתו וכלל
שלו חבירו או כל דבר שאסבור לו שיקנהו
ממנו כו' חעב"י שיתן לו דמים רביס ס"ו עובר בל"ת כו'
בעכילחא והובא בילקוט כ' יחרו חניח ל"ת בית ריעך
כלל עבדו ושמתו שורו וחמורו פרט כלל ופרט חין בכלל
אלא מה שבפרט כשהוא לומר וכל אשר לריעך חזר ו כלל
כלל וסרט וכלל אי אתה בן אלא כעין הפרט מה שברט
מפורש דבר שהוא קונה ומקנה אף כל דבר שהוא קונה
ומקנה וכתיב נמי בדברות האחרונות שדהו לומר שפרי'
בנכסים שיש להם אחריות ומה הברט מפורש דבר שאי
אפשר לבא לרשותך שיר לרעון הבעלים כך אין לי אלא
דבר שיש לבא לרשותך שיר לרעון הבעל' יצא שאין תומד
נתן לבנך או בנו לבתך או אפי תומד בביבור ת"ל ל"ת
בכאן וזהב ולקחת לך מה להלן על שיעשה מעשה אף כאן
על שיעשה מעשה ע"כ וזה שאמר רבינו ז"ל והכניד עליו
ברעים כו' עד שלקחו פו' הן עובר בל"ת כו' ללמדנו דאפי'

בדיבור בלא מעשה אינו עובר

ומ"ש ר' ז"ל אעפ"י שנתן לו דמים רביס כו' בזה אינה
כלוגמא דרבוותא וב' דעות בדבר ומחלוקתם
תלוי בס"ס בפ"ק דמציעא בוף ד"ה בדין כופר בקדוש
דהיינו מקבישין לוחו שכופה שאינה ברשותו כיצד מיבר
דאפיל חממונא תקיל אשבופה אפי אפי' ואפ' דעי
קיבינהו ליה ובלאי ז"ל אפי לא אפיל חממונא דמורה
היתרא למימר דמי נעי למיתב מ"ל לא הא קאבר אלא
ל"ת מה לי אשודי על לא אגזול ל"ת לאיבבי בלא דמי
אמאי להו הכידוש הא מפרש ר"ז ז"ל ל"ת לאיבבי בלא דמי
אמאי להו ומ"ה אמרי' לאינו אשוי אקוס לעובר על לא
ל"ת אבל בחמת אינו כן אלא אנחן דאפי אפי' עובר
על לאו וכ"כ הלא אמרין ז"ל ובביאו בשמ"ג לאוין קנ"ס

וכ"ת

ז"ל מדברי התוס' שלפי הכונס וכפ' ז"ל דכ"ה ע"כ בד"ה
מעיקרא בתירוץ ב' ועכ"
הכי פירוש התוספות שם בפ' ז"ב דלא מתמוד
לחינכי בלא דמי מסתמא להו וכן הוא התמוה
עכ"ל ויהיב דמי ליכא למ"ל לתימוד כלל וכ"כ מדבריהם שם
צריך מליעה כמ"ש שהרב מילוקי הלכות ז"ל ועם ובדברי
שאר המפ' ז"ל וכ"כ סמ"ג שם מכח שהק' לדברי רבינו ז"ל
דהי כפירושו הא דאמרי' בפ' ז"ב דאמתן שכותן דמים הינו
כשהוא בלא מדברי סופרים כלו' דלשטתיה דעובר על לאו
דלא תחמוד הוא כשהוא מן התורה וקושית זו נמי הכרית
למרן ז"ל בכ"מ כי מה' עדות דין ד' לומר לכן הוא התמוה
כמ"ש אתו' ז"ל ועם אבל אחר התחילה הרמוייה זה ל"ת
לומר לדעת ר' כמ"ש בכאן וכוב רחימי להלח"ס
ז"ל והרב עלמות יוסף לף ג"ב שם תבקו עליו בזה ונדחק
בעיקר הקושיא הלח"ס ז"ל דלכאר דקובר ר' ז"ל בתירוץ
צתרא דתו' שם בפ' ז"ב שהוא הפירוש הב' שיש בזה
לאם מסיים לותו על שיחמין רוצה הני הינו עובר על
לאו דלא תחמוד והוא דעת הלח"ס ז"ל בהשגות ולף ע"ג
דכתב ה"ה ז"ל דלדעת ר' תעם שתמר רוצה הני עובר על
לאו דל"ת תולי לה קתמר הרב כן אלא כשהפייר הרבה
והדבה עליו דעיש תכל שם לא הדבה עליו והפייר הרבה
ואמר רוצה הני הינו עובר בתי' בתרא דתו' עכ"ל ולענ"ן
דהעיקר קושיא לישא לר' ז"ל דהוא סובר לתעם דעובר
על לאו דלא תחמוד הינו ניק' תמתן לעניין שיהיה בסוב
לעדות ולשבועה כיון שהוא עושה ואומר דל"ת לחמ' רחמנ'
אלא דמי הוא נהנה אמילו תכוד שנאמר בזה שהוא בסוב
לעדות ולשבועה ולא בא שלא ללמדנו דעובר על לאו בכוונ
וצריך כפרה דכשלמת חמתן דנועל ממנו בע"כ אף עכ"פ
אמותן דמים מה בכך כיון ש"ודע שהוא שלא מדעת בעליו
ואעפ"כ עושהו עם דיודע הוא בעלמו שהוא תמתנותה
דבע"כ שקיל מיניה והמוכר לווח מתחילה ו"ש תכל
היכא דמכיר עליו בריעיס ומכלים עד שלוקחו ממנו ום"ס
ברצונו לוקחו לאו כ"ע ידעי זה אמור כיון שלא היה
בזה ממכונת בדבר שלא הכל היה בדרך כיוס והפייר ע"י
ריעיס ורחה לנקקת נמכ"ש מהחיל דכופר בנקלון דילוע
ליה בודאי שהוא שלו וכופר בו כדי ליטלו לעלמו ועכ"ז
לאמרינן דכאר לשבועה ואינו מיקרי חמתן כיון דאורי
היתירה ואמר דמי קיימינן וכבר נתנו טעם לזה התוס'
שם דאתי לאמרו שהוסיפו עליהם החמתנים לכסוף לעד'
מדרבנן וה"ה שכסוף לשבועה הינו חמתן שחוף לחטוף
מיד ליד בידיעת הבעלים תעפ"י שכותן דמים נקרי חמתן
לכסוף לעדות ולשבועה תכל שלא חליף שלא מעליס
ממתנותו ואמר שנאבדה לו לא כמיל עכ"ל כל שכן הכא
דלא לו ע"י פיום והפייר ריעיס ואוף אוף ברצונו הוא
נותנה לו דאתי תולמא עביד כדי שיקרית חמתן ליכסל
והיינו מ"ש בשלחי הכונס מה בין גזלן לחמתן כו' חמתן
יהיב דמי כו' ופריך אי יהיב דמי חמתן קרית ליה והאמ'
רב הונא תליוה וזבין זביניה זביניה ל"ק הא דאמר רוצה
אני כו' בשופן דכשאמר רוצה הני לא מיקרי חמתן אף
על גב דלוות מתחילה להו תליוה וזבין כ"ש הכא דלא
היה בתחילה סוס תונס אלא הבריח רעיס דלא מיקרי
תונס וכבר כתב הרב"י ז"ל בח"מ רס"י ר"ה דלא בעינן
שיאמר בפירוש רוצה הני כל שמתק וקיבל דמים תומר
רוצה הני קיימן היה וביאור דבריו דחמתן היינו הלוות
מתחילה ועד סוף וקיבל הדמים בעל כרחו אבל תלוייה
בזבין היינו לבסוף שמק
וקיבל הדמים וה"ה בגמ' הא דאמר רוצה הני כמ"ש הלחם

מתנה ז"ל בפ"י מהלכות מכירה וכ"מ מדברי הרב המגיד
ז"ל שם בפ"י מהלכות מכירה דין ה' דכתב ז"ל הלוקח
בתונס נקרא חמתן כל זמן שלא נתרצה המוכר מעכ"י
שכותן דמים כדלעיל בסוף הכונס עכ"ל מכלל דאם נתרצ'
המוכר אבי ולא בעינן שיאמר רוצה הני בפי ובכל מקום
לעכ"י בן סובר רבינו דעובר על לאו דלא תחמוד לף
דמקום קיים ואמר רוצה הני דלא כהלחם ז"ל כמ"ש הרב
המגיד ז"ל בפרקין וכ"מ מדברי הרוכה ז"ל מיהן ב"ע
דכתב ז"ל ואע"ג אם כובהו שמוכר לו את שלו ומקבל דמיו
אם הוא מרלונו לחזור מכל מין לו דין גזלן ליפסל
מלחוריתא שלא מדרבנן כו' תשמע לאם הוא ברלונו ולא
בא מתחילה ע"י כפיה שלא על ידי פיוס אם מדרבנן הינו
בסוב והיינו דיבו שכתב אחר כך בשם רבינו ולא יתעתי
למה סומך להכיא הלכי ז"ל מהסיא דלא תחמו' לאינו כו'
דמהסיא דם"ס הכונס נפקא שפיר דאף דיהיב דמי הוי
חמתן כו' ולא גזלן .

ועפ"י הדברים האלה אני בעוניי לא ידעתי למה נתעלמו
כ"כ שלשת הרועים הרבניים אחר אחרין החייס
המסהלח"ס ז"ל שם בפ' ז"ב מה' ומהשמך ז"ל בח"מ סל"ה
והלב עלמות יוסף דוב שלשתם נפ"ו בפיגבון אחד
לאמוש ע"ד הרב המגיד ז"ל דאין קאמר לדעת רבינו ז"ל
דאעפ"ו מעבר על לאו דלא תחמוד מקום קיים דמ"מ מה
הק' בגמ' מי יהיב דמי חמתן קרית ליה כו' דמאי קושיא
אעפ"ו שהוא חמתן ועבר על לאו דל"ת מקום קיים ואין
כאן מקום לקושית הגמ' ולא לתירוץ יעויין שם דמי
אמר להו לדעת הב"ז דזה נקרא חמתן מקו' דעובר על לאו
דל"ת כדי שנאמר כן ללאו לם מימת לך לאף דאמר רוצה
הני ומקום קיים אוף אוף מי הוציאו מכלאו דלא תחמו'
שאמר דבר מאבירו ועשה תאבולות עד שלקחו ממנו אבל
חמתן לא הוי כיון דהוא הורה היתירא ואמר דמי קא
יהיבנא ואינו מחליף לאחוף מיד ליד מ"ש התוס' ואם
כי בהגמ' מ"ע ד"ת רבו אל בשם הרוצה שלא להיינו חמתן
ואתי דפסול מדברייהמקום מ"ם שם לאו תאהוב לחיכוי
בלא דמי מקמע להו אין זה דעת הרב המגיד ואין מהפירש
לאברין מקום מקום לע"ד כדאתיבנא ואע"ם במרדכי
מ"ב הכונס .

ומעתה מסובה אחלה עוד לשאר הקושיות שאר עמדו
בפין הרבניס הנ"ל אל תחילת הכל הקשה מהלח"ס
ז"ל שם מ"ש הרב המגיד ז"ל בשם מהלכות חיקות עמ"ם
לינו ז"ל שם החיים שאמרוהו על שקנה בע"כ הרי זה
מקודשת והניח עליו הלחכד ז"ל והוא שיאמר רוצה אני
וע"ו פתב הרב המגיד ז"ל דה"ו כמי שמוכר בתונס שהמ'
קיים כשמוכר בפ"י מהלכות מכירה וכ"ם כאן - שהוא
קושה כו' ולא רחיתי שהניחו שם הלחכד ז"ל שיאמר רוצה
הני שלא כל זמן שהוא עומד הדבר קיים הוא עכ"ל :
ומעיין בלשון הרב המגיד ז"ל הכא בפרקין ירח' בבירור
שכתב שהלא מוכר שלהיות המקח קיים לריך שיאמר
רוצה הני וגם הלמנם לדעתו שכתב שם מוכר כו' עכ"ל
מהלח"ל ז"ל וכן כתב הלח"ם לאם מקנה והלב עלמות יוסף
ז"ל שם זולת מם שהומיף מהלח"ל ז"ל שם שלדעת ה"ה גם
רבינו מודה כן דנראה לע"ד דאין הכרח בדברי הר' המגי'
ז"ל בזה כלל כשאר גם שאר הרבניס הנ' לא הזכירוהו .
ולענין מ"ש הרב המגיד בשלשת חיסות שכתב לו שכונתו
להקשות על הלחכד ז"ל שהתם בשלשת קיימין דנמיק
קולא כתב והוא שיאמר רוצה הני וחילו התם בשלשת
מכירה דשם מקור דין זה לא רחיתי שפירש הלחכד ז"ל
שיאמר רוצה הני בגמרא דקאמר דוקא בעין קיימין

הלכה למשה - ב אמארילייו, חיים משה בן שלמה עמוד מס 25(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

הלכות גזלה ואבידה

דינא הכי וה"ה בהלכות גזילה והא לימא להכל קום זמה שהקשה עוד מהרש"ך ז"ל שם בס"ק הרב המגיד ו"ל וא"ג דאמר רבא כל מידי דאמר רחמנא לא תעביד לי עדיף לא מהני והאי דלקי משום דעבר התורמנת דמלכא הרי הוא כעין גוזל כמר כו' דקנה הדבר בקיומו אף כאן קנה הדבר בדמים ואם כן למה הוצרך רבינו ז"ל לתת טעם בכ"י מהלכות מכירה למי שהקשהו שיהיה המקח קיים שמכני חובתו גמר והקנה בלתו הכי המקח קיים מקנין שקנהו בדמים עכ"ל ז"ל דבשלמא הכא שהמים הרי מחל המוכר וה"ל בדמים דלמריין קיין שקיבל הדמים הרי מחל המוכר וה"ל כאילו מכר ברצונו מתחילה וע"ם אפשר שהוא לו לבעל ה

שימרי הדת שבזמנינו, וכמש"ש בפירקין ה"ה.

פ"ט ה"י לח"מ, ואיכא לאתמוהי כו' נ"ב עי' מחנה אפרים, ובמרכה"מ הנ"ל הלכה זו, ישוב היטב ע"ז.

פ"י ה"י לח"מ, סתם הדברים כו' נ"ב עי' מרכה"מ הנ"ל שתמה בזה על דבריו.

פי"א ה"ב מ"מ, ולח"מ, נ"ב עי' מרכה"מ הנ"ל בהל' אישות פ"ד הט"ז, ישוב היטב ע"ז.

פי"ב ה"ב לח"מ, ולא ידעתי למה כו' נ"ב עי' הנ"ל הלכה זו, ישוב נכון ע"ז

הלכות גניבה.

פ"א ה"ח רמב"ם, ואפילו לאחר כו' נ"ב וכ"כ בהל' חובל ומזיק פ"ד ה"כ, ומה שקשה ע"ז מהא דאיתא ב"ק דף נ"ח, דכפייה רפרס לרב אשי כו', ופרש"י ששרף שטר של חבירו בילדותו, עי' מהר"ם פדוואה תשו' נ' ישוב ע"ז, ועי' ג"כ כתובות דף פ"ו כפייה רפרס לר"א, דפרש"י באופן אחר, וכן נראה עיקר, ולפ"ז הפי' לק"מ מהתם.

פ"ב הט"ז השגות, והלא משום גנב כו' נ"ב עי' מחנה אפרים הלכה זו, מה שתירץ ע"ז.

פ"ג ה"ח מל"מ, ולפי' כו' הוה תרתי דסתרן כו' נ"ב עי' מרכה"מ ח"ג הלכה זו, דמעיקרא לק"מ.

שם הי"ב מל"מ, ותמהני כו' נ"ב עי' מל"מ ה' עבדים פ"ג הי"ג ועי' שמן רוקח תשו' פ"ו, תירוץ נכון ע"ז.

פ"ד ה"ב השגות הראב"ד, הא מילתא כו' נ"ב עי' מ"ש המ"מ ע"ז בדוחק, אכן עי' מרכה"מ ח"ג הלכה זו, תירוץ יותר מרווח מזה.

שם ה"ה כ"מ, ותימא למה לא הזכירו כו' נ"ב עי' מרכה"מ הנ"ל הטעם משום דלא פסק כרב כמבואר בהל' טוען פ"ג הי"א, וכדאי' בגמרא שם דר"נ לא ס"ל כרב.

שם ה"ז כ"מ, אלא דאכתי קשה כו' נ"ב עי' מרכה"מ הנ"ל ישוב היטב ע"ז.

פ"ו ה"א רמב"ם, וכן אם רוב כו' נ"ב עי' מ"מ שתמה ע"ז, אכן עי' רדב"ז ח"ו תשו' רפ"ג, ביאור לדברי הרמב"ם הכא.

פ"ט הי"א השגות הראב"ד, וק"ל מעשה דאבנר כו' נ"ב אינו מובן מאי דפשיטא ליה התם דתשוב מישיעים, דילמא היו מישיעי אבנר רחוקים ממנו, ולא הי' היקף בני אדם להגילו ממנו.

הלכות גזילה ואבידה.

פ"א ה"ב רמב"ם, ואסור לגזול כל שהוא דין תורה, אפילו עכו"ם עובד עבודת כוכבים כו' נ"ב מה שתמה ע"ז הכ"מ, דהא קרא לא תעשוק את רעיך כתיב, לאפוקי עכו"ם כו' וגם מה שתמה ע"ז המהרש"ל דהתורה לישראל נתנה כו', ומסיים נ"כ הכ"מ שאין איסור זה מה"ת, עי' חכ"ל תשו' כ"ו, שתמה על דבריהם, ומסיק שם אף דאין גזל עכו"ם בל"ת דבר תורה, אכן בעשה וג"כ איסורא דבר תורה, מיהא איכא, ואי' לזה מבכורות דף י"ג הניחא למ"ד כו'.

שם לח"מ, וקשה דא"כ כו' וי"ל כו' נ"ב עי' מנחת אהרן סנהדרין דף נ"ז שהקשה ע"ז וביותר על תירוצו הכא, דאישתמיטתיה בזה דברי הרמב"ם ה' מלכים פ"ט ה"י, ומתרץ דברי הרמב"ם הכא.

שם ה"ג מ"מ, וא"כ האיך נעשית מצות חלוקות כו' נ"ב עי' חכ"ל תשו' כ"ו, ישוב היטב ע"ז.

שם ה"ו בהג"ה על הכ"מ בזה"ל, בב"י סי' ש"ס יש טעות וכתב לא איפשיטא כו' נ"ב וכן העתיק הבית יעקב תשו' נ"ג, אכן לפנינו שם בב"י, איתא נ"כ דאיפשיטא כהכא.

שם ה"ז לח"מ, קשה לי כו' נ"ב אפשר הי' לפניו הגירסא שם, אי בעינא כו' כדאיתא לפנינו, ולא כגירסת רש"י ז"ל ופירושו.

שם ה"ט רמב"ם, או דבר שאפשר כו' נ"ב ט"ס הוא, וכ"ל שאי אפשר כו'.

שם ה"ט מ"מ, ואע"ג דאמר רבא בתמורה כו' נ"ב ג"ל דף ד' ע"ב, ומה שכתב, שהוא דף ק"ד ע"ב, מאיזה תלמיד טועה הוא ולכאורה אינו מובן קושיתו, דהא דעת הרי"ף והרמב"ם דמהני, כמ"ש בהל' שבת פכ"ג הט"ו, והוא מהירושלמי תרומות שם, שהביאו נ"כ הרי"ף בינה פ"ה, וכ"כ הרמב"ם הל' מכירה פ"ל ה"ז, אכן עי' רדב"ז ח"ו תשו' ס"ח, דלא פליגי אביי ורבא, אלא במילתא דאמר רחמנא דווקא לא

המאיר לארץ סולובייצ'יק, מאיר בן בצלאל עמוד מס 47(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

לא תעביד, אבל בדברים שהן גזירות דרבנן, אי עביד מהני אף לרבא, וכ"כ הסמ"ע סי' ר"ח בשם עצמו, ולא בשם הרדב"ז, ולפ"ז שפיר כתב הרמב"ם התם גבי דרבנן, אבל הכא בדאורייתא מודה, ורק תקשה ע"ז, מהא דאמר ר"י, כתובות דף פ"א, כיון דאמרו רבנן לא ליזבין, אע"ג דזבין לא הוה זביניה זביני, וכ"כ הרמב"ם ה' אישות פכ"ב, אכן אפשר לפי לשונו הכא דהכביד עליו רעים, וג"כ בעצמו הפציר בו, וג"כ נתן לו דמים הרבה יותר מכפי שויו, ואפשר ג"כ כוונתו במש"כ עד שלקחו כו', על הרועים דלעיל קאי, ולא בעצמו, ולפ"ז יהי' מתורך ג"כ קושית הראב"ד ע"ז, דוודאי הוה לאו שאין בו מעשה כלל, ומש"ה ג"כ אין לוקין עליו, וא"כ אפשר דאינו עובר ע"ז אלא מדרבנן משום גזירה, כמ"ש גבי עדות דחמסן, בתד"ה דלא דמי כו' ב"מ דף ה' ע"ב, דאינו פסול לעדות אלא דרבנן, כיון דיהיב דמיה, ועי' ג"כ כ"מ ה' עדות פי"ד ה"ד, כדברי התוס' שם, דמשמע להו בלא דמיה, וג"כ קושטא הכי הוה, והיינו שלא כמ"ש בהגמ"י הכא, וכמ"ש ג"כ הכ"מ הלכה הנ"ל פי"ד ה"ט, גבי לאו דלפני עור, דאינו פסול מה"ת אלא בלאו שיש בו מלקות כו' ולפ"ז, אפשר דג"כ הכא לק"מ, קושית המ"מ הנ"ל וצ"ע.

פ"ב ה"ח השגות, א"א קטיר קחזינא הכא, נ"ב הוא לשון הגמרא יבמות דף ס"א, עי' מרכה"מ ח"ג הלכה זו, כוונת הרמב"ם הוא, דרק הטביחה לבד היתה אחר יאוש, אבל ההקדש הי' קודם יאוש.

שם הט"ו מ"מ, וצ"ע למה לא קנה הגזלן, נ"ב עי' מחנה אפרים הכא, טעם הגון ע"ז.

פ"ג ה"ד לח"מ, וזה דבר תימה כו' נ"ב עי' מחנה אפרים הל' זו, ישוב נכון ע"ז.

שם ה"ה מל"מ, והנראה אצלי דהרי"ף ס"ל כו' נ"ב עי' נובי"ק או"ח תשו' כ', מה שתמה ע"ז, ומתרך שם דהרי"ף לשיטתו דפוסק שם לאח"ז כר"ש, וא"כ אין שום נ"מ כלל.

שם ה"ט מ"מ, לפי שמדה זו, לא נזכרה בגמרא כלל, נ"ב אע"ג דג"כ לחיוב לא נזכרה, אכן מדלא אמר הש"ס שם ע"א הא דלא עבידי למיגר, משמע כיון דקיימא רק לאגרא חייב.

פ"ד ה"ז לח"מ, מ"מ קשה כו' נ"ב עי' שתי הלחם תשו' ב', ישוב נכון ע"ז.

פ"ה הי"א רמב"ם, ואפילו הי' הגזלן קטן כו' נ"ב אע"ג דאין אשם לכהן, אא"כ גזל ונשבע והודה, והא אין מוסרין שבועה לקטן, עי' רדב"ז ח"ו תשו' ב"א רפ"ד, ישוב בזה.

פי"א הי"ח מ"מ, אבל אמת כו' נ"ב עי' רדב"ז ח"ו שאלה רע"ז, ישוב היטב ע"ז.

פי"ג ה"ו מ"מ, פסק כרב יוסף כו' נ"ב פי' אף דרבה ור"י הלכה כרבה, אכן הכא איכא כמה הוכחות מכמה דוכתא, דהלכה כר"י, וכן בתוס' שם, גם הבה"ג, ר"ח, ורי"ף פסקי כר"י, עי' רדב"ז ח"א תשו' תקי"ט.

פט"ו הכ"א רמב"ם, ואם הי' דבר שאין בו סימן זכה בו ואינו חייב נ"ב עי' בהשגות ומ"מ, וכ"כ הסמ"ג בהל' השבת אבידה, דיהא מונח עד שיבוא אליהו עיי"ש, וכן בפרש"י ב"מ דף ל"ז, אכן הרמב"ם ז"ל תפס פשט לשון המשנה, דתנן הרי אלו שלו כו', עי' רדב"ז ח"ו שאלה ב"א רפ"ה.

פט"ז הי"א רמב"ם, לפיכך כו' נ"ב פי' כשבעל הבית מודה, עי' בית יעקב תשו' קס"ה.

פי"ז הי"ב רמב"ם, מציאת חש"ו יש בה גזל כו' נ"ב היינו בהגיע לפעוטות עי' מש"כ בפי' המשנה שם.

הלכות חובל ומזיק.

פ"ד ה"ה לח"מ, אלא שעדיין אני תמיה כו' נ"ב עי' מנחת אהרן בחי' סנהדרין דף ע"ט, ישוב היטב ע"ז.

פ"ה ה"ט לח"מ, ואע"ג כו' נ"ב עי' ג"כ שתי הלחם תשו' ע"ו, שהקשה ג"כ כן בשם עצמו, ומתרך שם ע"ז.

פ"ז ה"ז השגות, א"א לא ראיתי כו' נ"ב עי' רדב"ז ח"ו שאלה ב"א רצ"ב, ישוב ע"ז.

שם הי"ח לח"מ, וצ"ע כו' נ"ב עי' שתי הלחם תשו' ב', ישוב היטב ע"ז.

הלכות רוצח.

פ"א ה"ב מל"מ, והוא תימה כו' נ"ב עדיפא מזה הו"ל להקשות, דרש"י גופיה בפי' עה"ח

בדין דלא תחמוד

(מתוך תשובה לחכם אחד)

הרב בן ציון ראזינטאל
רב בביהכ"נ שערי תורה
שיקאגא, איל.

ראיתי להעיר בענין לא תחמוד בסי' ל"ו שכתב חותנו הג' זצ"ל על מה דאיתא בערוך השלחן חו"מ סי' שנ"ט שכתב שם, ז"ל ודע דמדברי הרמב"ם שהבאנו מתבאר דעל לאו דלא תחמוד עוברים אף כשנתן מעות והמוכר נתרצה, ולכן יזהר אדם מלקנות שלא אצל חנוני אם לא כשהמוכר מבקש ממנו שיקנה עכ"ל, והקשה חוה"ג ז"ל דלכאורה כשם שהלוקח צריך להזהר מלקנות שלא אצל חנוני, הנה כמו כן אסור להמוכר לבקש ממנו שיקנה דעובר בלא תחמוד על כספו. וכתב שם דלא שייך בכסף לא תחמוד דאין נפ"מ לו איזה כסף, דלא תחמוד שייך רק על דבר מסויים ששייך לחברו, הנה כן מצאתי בשו"ת בשמים ראש סי' שס"ב דרוצה לומר כן דלא שייך לא תחמוד רק על דבר ידוע דשייך לחברו, אבל אח"כ דחה זה, משום דוכל אשר לרעך כתיב סתם, והוא כלל מוסיף על הפרט וריבה הכל. אמנם בס' מנחת סולת על החינוך מהג' מדוקלא ז"ל ראיתי דכתב, דאינו מוכרח מכאן, די"ל דבאמת אינו עובר רק אם חומד מחבירו דבר מסוים, וכל אשר לרעך מרבה ג"כ חפצים אחרים מסוימים, אבל בממון דאין נפ"מ לו בממון זה או באחר לא עובר על לאו זה, אולם אח"כ מביא ממס' כלה רבתי פרק ו' דכתב שם דאם חומד שפלוני יתן

ע"ז הללמ"מ, ע"כ במעביר מרה"י שלו דהיינו הד"א שקונות לו בחשב ונסמך לקרא ע"י הללמ"מ וחייב כדביארנו מהראשונים, וכ"ז במעביר, אך באם יש לנו רה"י ע"י פתיו"ס מה שלא הי' במשכן רה"י כזה בוודאי מכח הללמ"מ שמעינן פתיו"ס אבל על הוצאה מרשות כזו א"א לחייב דלא נחשב לתולדה דלא הי' במשכן והללמ"מ לא אתיא למסמכי' אקרא כמו במעביר ד"א אלא דנימא פתיו"ס, אם כן מיושבים על נכון דברי הרמב"ם. וממילא בנד"ד אמרינן פתיו"ס ואתי שפיר.

לו הממון דיש גם לא תחמוד, וכן ראיתי במקומו שם.

ומה שכותב כמע"ת שם בקו' "נר למאור", דלא שייך לא תחמוד אצל מוכר חפץ אם חפץ ממנו שיקח החפץ ולקבל הכסף, משום דכשנותן לו החפץ בעד תמורת הכסף אינו עובר המוכר משום דלענין זה נחשב בעל הכסף כמו חנוני, שכל מי שיש לו כסף מוכן בכל עת לקנות איזה חפץ עם מעותיו, וכל ההשתמשויות של כסף הנן כדי לרבוש ע"י כל מה שצריך לו, ויש לו דין כקונה מחנוני עכ"ל בקצת קיצור. לפי דעתי איני רואה בזה שום טובה להמוכר דלא יעבור בלאו דלא תחמוד את כספו של לוקח, הגם שהוא נותן תמורת כסף את חפצו ללוקח, דהלא כל הלאו הוא שתומד איזה חפץ מחברו ומפציר בו למכור אותו ולקבל דמים ממנו, והכא אצל מוכר החמדה היא המעות שהמוכר מבקש ממנו שיקנה החפץ כדי שיבוא לידו ממון חבירו ונותן חליפיהן איזה חפץ, ואם נאמר דיש גם בממון לאו דלא תחמוד הרי המוכר זה יעבור על לא תחמוד, מה מועיל בזה שבעל הכסף רוצה לקנות בעד המעות איזה חפץ והמעות עומדות לזה לקנות על ידן, אבל המוכר מ"מ חומד את הממון של לוקח ורוצה למכור לו כדי שיבואו מעותיו לידו, שם אצל חנוני החשש של לא תחמוד הוא על הקונה מחנוני וע"ז נאמר דאין בזה לאו, משום דהחנוני מוכר לכל אדם וחנוני עומד לזה למכור חפציו לכל, אמנם הכא אפילו דנאמר דבעל הכסף מוכן לקנות בכל עת עם מעותיו, אבל החשש דלא תחמוד דמוכר אינו נלקח ע"ז משום דסוף סוף חומד מעותיו שלו ומבקש ממנו שיקנה.

ואבאר יותר. בלוקח מחנוני אין הלוקח עושה השתדלות ואין רואים ממנו שום תחבולות שיעשה כדי ליקח מן החנוני חפץ שהוא רוצה ליקח, וגם החנוני אינו אומר שאינו רוצה למכור החפץ ללוקח רק אדרבה חנותו פתוחה כדי למכור חפצים למי שרוצה רק לקנות, אבל באם המוכר מבקש ממנו שיקח חפץ א"כ הרי עושה השתדלות כדי שיבוא ממונו של לוקח לידו, ואם אפילו שהלוקח יש לו מעות מוכן ליקח חפצים ודינו כמו חנוני אצל המעות שלו, אבל הלו-

קח לא הי' בדעתו לקנות חפץ זה מן המוכר אותו, רק הוא משדלו בדברים ומבקש ממנו ליקח ועושה הפצרות הרבה ובקשות שונות שיקנה ממנו מפני שהוא חומד ממונו של הלוקח, וא"כ צריך להיות שיעבור בלאו דלא תחמוד, והדבר צריך עוד ביאור.

ואפשר די"ל דלא שייך לא תחמוד רק אם חמד דבר ידוע מזה האדם דוקא דיש לו החפץ, אבל אם חומד החפץ הידוע דצריך לו אבל לא דוקא מזה האדם לא שייך לא תחמוד דהכתוב אומר וכל אשר לריעך, העיקר הוא מה שיש בידו דחבירו דלא תחמוד. וא"כ אצל מוכר אינו חומד מעותיו של חבירו הקונה הזה דוקא, רק הוא חומד לממון יהי' ממי שיהי' ואינו דוקא מהאדם הזה, לא שייך לא תחמוד. ויש קצת סמך לדברי מהמשנה ב"מ ד' ס', ר"י אומר לא יחלק החנוני קליות ואגוזין לתינוקות מפני שהוא מרגילן לבוא אצלו וחכמים מתירין, והנה אם נאמר דיש גם לא תחמוד אצל מוכר דחומד ממונו של לוקח, הרי יש חשש בזה דמרגילן אצלו דחומד ממונם של התינוקות הלוקחים, אמנם יש לחלק משום דעוד אין הלוקחים לפניו ויש לעיין.

והנה חותנו הגאון ז"ל מיישב שם על אברהם אבינו דהשתדל שימכרו לו אחוזת קבר והלא עבר בלא תחמוד, משום דאברהם לא ביקש קבר ידוע ומסוים כי אם אמר סתם תנו לי אחוזת קבר עמכם ובאופן זה לא שייך לא תחמוד, וכאשר השיבו לו בני חת איש ממנו את קברו וגו' הוי עי"ז כמו חנוני שמזומן ומוכן למכור, הי' רשות ביד אברהם לבחור איזה קבר שחפץ יותר עכ"ל. לא זכיתי להבין דבריו, כי א"א בודאי הי' בדעתו מתחילה לבקש רק המערת המכפלה, וכן הי' שביקש אח"כ מבני חת להשתדל עבורו אצל עפרון רק עבור המערת המכפלה, וא"כ בודאי חמד מתחילתו את מערת המכפלה ולא קבר אחר וא"כ הוי דבר מסוים. ואפילו אם נאמר דמתחילה ביקש סתם קבר, ג"כ קשה על אח"כ מה דביקש מבני חת לבקש עבורו רק את מערת המכפלה מעפרון, דאיזה שייכות יש מה דבני חת נתנו לו רשות לקבור את מתו באיזה קבר שירצה למה דביקש אח"כ מהם להשתדל אצל עפרון שימכור לו את מערת המכפלה שהיתה שלו, כמו שכתוב ויתן לי את מערת המכפלה אשר לו אשר בקצה שדהו, והאיך הוא דומה לדין חנוני, הלא זה הוי דבר מסוים דוקא וא"כ על אח"כ יש לא תחמוד, (עיי' במפרשי התורה וכמדומה לי שהוא מהפלאה, שכתב דמשו"ה ביקש מהם שישתדלו אצל עפרון עבורו ולא ביקש בעצמו מעפרון משום דאמרינן ועשית הישר והטוב היינו דינא דבמ"צ שהשכנים של השדה יכולים לסלק את הלוקח, א"כ אף אם הי' עפרון מרוצה למכור מ"מ כיון שעפרון יושב בתוך בני חת ששדותיהם היו סמוכות לשדהו, הלא עפ"י דיני ישראל יש בידם למחות על המכירה לאברהם מצד דינא דבמ"צ לכן בחכמתו בקש מהם כי בעצמם יסייעוהו לקנות השדה, עיי"ש עוד מה דבתחילה התחכם לבקש מהם אחוזת קבר סתם), א"כ אינו דומה בכלל לדין חנוני ושייך לא תחמוד על דבר מסוים.

ואולי א"ל לפי הדרש דאמר להם אם תרצו הריני גר ואם לאו אהיה תושב ואטלנה מן הדין שא"ל הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת, י"ל דלא שייך לא תחמוד אצל א"א כיון דלפי הדין הוא דבר שהוא שלו דהארץ מוחזקת היא לו, עיי' בבא בתרא ק' ע"א ועיי' פרשת דרכים דרך הקודש דרוש ד' דהוכיח בראיות שונות דא"י מוחזקת היא בידינו משעה שנאמר לאברהם לזרעך נתתי את הארץ הזאת, וזה הי' קודם שקנה אברהם את מערת המכפלה, וא"כ עפ"י דין לא הי' צריך אפילו ליתן מעות בעדה וכ"ש דלא שייך לא תחמוד. ועוד א"ל דלא עבר א"א על לא תחמוד לפי מה שראיתי לאחד ממחברי זמנינו דמסתפק אם יש לא תחמוד במצוה, כגון אם אחד חומד חפצו של חבירו כדי לקיים מצוה בה כמו אם חומד את סוכתו או אתרוג של חבירו בכדי לקיים מצות סוכה או מצות ד' מינים אם גם בזה יש לאו דלא תחמוד, דאפשר דאינו אלא בחומד להנאת עצמו לבד, אבל לא לקיים בזה מצוה, לפ"ז אם נאמר דאין במצוה לאו דלא תחמוד, א"כ א"א רצה לקיים מצות קבורה אצל שרה ולפי דעת כמה פוסקים קבורה בקרקע היא מה"ת לא שייך לא תחמוד. ואפילו אם נאמר דאבות קודם מ"ת היו להם דין בני

בדין כתיבת שמות בגטין

הרב יצחק אהלבוים
רב דקהל אהבת אחים בטאראנטא.

תשובה זו היא ממה שהשבתי לידידי הרב הגאון המפורסם במונטריאל יצ"ו מו"ה בן ציון גאלדצווייג שליט"א.

בנוגע הגט שנכתב כיענע טייבע בהגט שסדרתי וכ"ת מביא מס' ק"נ ש"נ שצריך לכתוב חיענא בחית בתחילת השם ובאלף בסוף השם האמת אגיד שיש לי הספר הזה וראיתי שמביא השם הזה בשם שו"ת דברי נחמי' לא אדע המחבר הזה אבל לאו מר חתום עלי' הגם שכבודו במ"מ, ויכול לה־יות שהי' גדול בישראל, מ"מ כאשר סדר־תי הגט הזה חפשתי באוצר הספרים שיש לי ולא מצאתי השם הזה לא בהשו"ע הטו"ג אה"ש והדברי חיים ועה"ש וכו' ודנתי בזה שהם מן השמות (מה שהוא גם לפי האמת) שלא נמצא במקרא שמבואר דינן בפירוש בשו"ע ס' קכ"ט מביאו בספר אהלי שם כלל עשירי שכתב וז"ל בשמות וכי־נויין שהן בלשון לעז שלא נמצא במקרא צריכין לדקדק בהם ביותר לכתוב שלא תשתנה הקריאה ולא יבא ח"ו לידי שינוי השם ומבואר בשיכולין לכתוב חית או כף רפוי' כותבין כף ולא חית מפני שיש מקו־מות שקורין ח' כמו ה' ולכתחילה בעינן שיהי' הגט נקרא בראוי בכל המקומות לכן כותבין כף עיי"ש ועיין ג"כ בשדי חמד מע"ג ס' ל"ד לכן כתבנו ממש כמו שהאשה

נח אמנם לפי מה שראיתי בכלי חמדה פ' חיי שרה דהביא מהמהר"ל מפראג דענין קבורה הוא מצד השבת הגזילה לפי המדרש רבה פ' בראשית, והביא שם מהג' מסא־כאטשאוו ז"ל דב"נ נצטוו לקבור המת דוקא בקרקע מצד השבת הגזילה משום דב"נ נצטוה על הגזל והרי הוא בכלל גזל עיי"ש, וא"כ א"ל כדי שלא יעבור על אחד משבע מצות ב"נ הי' יכול לבקש מהם את מערת המכפלה לקבור את שרה, אולם יש לדחות דמשום זה הי' יכול לבקש סתם קבר ולא יעבור על לא תחמוד, אבל אם נאמר דהיו להם דין ב"נ לא הי' מצווה כלל, כ"ז כתבתי רק להעיר.

חותמת א"ע ואין זה בכלל למה שכ"ת הביא שאם חותם בטעות מחמת שהוא ע"ה אין משגיחין בחתימתן דזה דוקא בשמות שהן מבוארין במקרא ובזה השמות אין מש־גיחין אם חותם א"ע בטעות (הגם שבזה יש ג"כ הרבה חלוקים ושיטות כמו לענין פינחס שבכל התורה כתוב מלא יוד מ"מ אם הוא חותם את עצמו חסר יוד הגט כשר עיין באה"ש כלל ט' ובשדי חמד ועוד). וגם י"ל אולי בשאלה בספר דברי נחמי', שהאשה היתה חותמת בחית אבל בשמות של לעז אדרבה עלינו לכתוב כמו שהיא כותבת, עיין בג"פ ס"ק קכ"ז דכל אחד צריך לכתוב הגט כחתימתו וגם בב"ש אות פ' שכ"ת מביא כתב בסופו דלכתחילה אין משנין חתימתו. ובענין א' בסופו או ה' אין שייך כאן כי היא חותמת א"ע בעיין, עיין באה"ש שם. ועוד שאפילו בשמות של לעז אין מוסכם שצריך לכתוב א' בסופו ומכ"ש שאם כתב ה' אין לפסול הגט עיי"ש בשד"ח ס' ל"א אריכות דברים. וזה ג"כ עם השם טייבע שמבואר בפוסקים לכתוב כמו שהיא חותמת ומובא לענין טייבל עיי"ש באה"ש. לאחר שכתבתי זה הראיתי הדברים האלה לכבוד ידידי הרב הגאון הגדול המ־פורסם מו"ה אברהם אהרן פריי"ס רב ור"מ פה שליט"א, והסכים על ידי שאין שום חשש פסול בהשם והגט כשר.

מה שהעיר בענין שכתבנו דמתקרי ולא המכונה, עיין באה"ש כלל ז' ס"ק כ"ו וז"ל בכל מקום שאמרנו שיש לכתוב המכונה אם כתבו דמתקרי כשר אבל מקום שצרי־כין לכתוב דמתקרי וכתבו המכונה הגט פסול עיי"ש אבל כאן לא שייך כל זה דהא אם השם הראשון חול פשיטא שיש לכתוב דמתקרי ועיין בזה באריכת בשד"ח סי' ו' שהראה לדעת שכן כל רבנן קדישא כותבין דמתקרי במקום המכונה כי עדיף הוא.

וכעת מה שחסר האות מנין, האמת אגיד שאני נשתוממתי על זה כי הסופר שכתב הגט הוא איש נאמן, בכ"ז אנוש רגיל לט־עות אבל אם כבר נתהוה כן אין פסול עבור זה. ומה שכ"ת מביא מהרמ"א שמה שמפורש שאם חסרה תיבה מהטופס כשר, דוקא שאם אין הענין משתנה עכ"ל, לדעתי אין זו כוונת הרמ"א, דהרמ"א אין חולק

סימן א'

בבל יע"א

ב"ו טבת תרס"א

מציעא דף ל"ו שאל שתי פרות לעשות בהם פרוטה מהו מי אמרינן זיל בתר שואל ומשאיל ואיכא פרוטה או"ד זיל בתר פרות ובכל חדא וחדא ליכא פרוטה ע"ש, וקשיא לי לפשוט זה מדין שיעור חמש סלעים דפדיון בכור דאיתא בש"ע יו"ד סי' ש"ה ס"ז נתן חמש סלעים אפילו לעשרה כהנים בין בב"א בין בזא"ז בנו פדוי נמצא אע"ג דלגבי כל כהן ליכא שיעור שלם לא אזלינן בתר כהנים אלא בתר הנותן דוקא וכ"ש הכא דבין לגבי שואל בין לגבי משאיל שהם הנותן והמקבל איכא שיעור פרוטה דודאי לא אזלינן בתר פרות, וכן נמי יש להקשות כזאת בבעיא דרבא בקדושין דף ז' שתי בנותיך לשני בני בפרוטה מהו ע"ש, יג"ל בס"ד דפחות מפרוטה גרע טפי דאינו חשוב ממון בעלמא כלל וכאילו אינו ולכן בגמרא דמציעא ובגמרא דקידושין מסתפק בהיכא דהפרוטה היא חלוקה לגבי פרות ולגבי בנות לחצאין די"ל כיון דממון זה לגבי הפרית קרוי עליו שם של חצי פרוטה, דלגבי כל פרה אין אתה יכול להזכיר שם ממון דחצי פרוטה אינו ממון, לכן יש להסתפק ולומר דאין חשיבות בחלקים של חצאי הפרוטה להצטרף זע"ז דכל שהוא חצי פרוטה אין נקרא עליו שם ממון ואינו ראוי שיצטרף החצי עם החצי כדי שיקרא עליו שם ממון, ואע"ג דלגבי שואל ומשאיל אין הפרוטה הזאת חלוקה לחצאין אלא שלימה מ"מ כיון דחלוקה היא לגבי פרות כאילו היא חלוקה אצל שואל ומשאיל ג"כ, משא"כ גבי פדיון הוא נתן לכל כהן שיעור שהוא חשוב ממון בעלמא ורק לענין שיעור הפדיון אינו שיעור שלם ולהכי פשיטא לן דמצטרפין הנתינות זע"ז משום דכל נתינה חשובה היא בפ"ע דיש בה שיעור ממון חשוב בעלמא ולכן כל נתינה ראויה היא להצטרף עם שאר נתינות:

ובזה נתרצה קושיא חזקה שהקשו על מהרימ"ט ז"ל בהא דקי"ל לענין חיוב שבועה שצריך שיתבענו שתי כסף שנסתפק מהרימ"ט ז"ל אי בעינן שתהא טענת שתי כסף אצל זה השותף לבדו או"ד כיון דטענו שתי כסף לכל השותפים מתחייב שבועה ופשיטא ליה דסגי בהיכא דאיכא שתי כסף אפילו לכל השותפים כיון דלגבי נשבע איכא, והקשה הגאון מהר"י ן' דוד ז"ל מהא דקדושין דף ז' דמבעיא ליה לרבא כיון דלגבי דידהו ליכא ואיך פשיטא ליה למהרימ"ט דתסגי בדאיכא שתי כסף לגבי נתבע לחוד, והגאון חיד"א ז"ל בברכי יוסף ח"מ סי' וא"ו הביא דברי הרב הנז' ועוד הוא הוסיף להקשות ג"כ על מהרימ"ט ז"ל מגמרא דמציעא דף ל"ו הנז"ל בשאל שתי פרות לעשות בהם פרוטה דמסתפק אי אזלינן בתר פרות ובכל חדא ליכא ממונא ואיך פשיט לי' למהרימ"ט ז"ל דלא אזלינן בתר שותפים ומצטרף השיעור ע"ש, ובזה הסברה שכתבתי דאם הגידון הוא על פחות משוה פרוטה מגרע גרע משום דאינו חשוב ממון בעלמא, על כן אין קושיא למהרימ"ט ז"ל מהך דקידושין ומציעא דאיירי בהצטרפות חצאין של פרוטה דכל חלק מהם אינו חשוב ממון וכאלו אינו:

ודע כי בסה"ק רב ברכות במערכת הלמ"ד אות א' נסתפקתי בענין לאוין דלא תתאוה ולא תחמוד ובענין כובש שכר שכיר וכיוצא בזה אם האיסור שעבר עליו הוא פרוטה של שני שותפים אי אזלינן בתר דידיה ואיכא שיעורא או אזלינן בתר השותפים וליכא שיעור שלם גבי כל חד והארכתי שם בענין זה בס"ד ועתה אני אומר לפי הסברה הנז' שכתבתי כאן דחצאי הפרוטה מגרע גרעי ואין

1901

חמיקה בשותפ' בפחות מש"פ כל אחד

המאסף - ז קואינקה, בן ציון אברהם (עורך) עמוד מס 2(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

חשובים ממון שיהיו ראויים להצטרף, על כן אין ללמוד הוכחה לאות' ספיקו' ולמפשט להו מדין הפדיון שנתן לחמש כהנים הנז"ל די"ל כדכתיבנא :

והנה שם בסה"ק רב ברכות הנז' בדף פ' ע"ב בד"ה ברם וכו' הקשיתי אגמרא דכתובות דף מ"ו אמאי לא פשיט לבעיא דרבי ירמיה דבעי שניהם בפרוטה מהו מהך מתניתין דשותפים שגנבו וטבחו דחייבין דסגי בשיעור אחד לכולם אע"ג דליכא שיעור לגבי כל חד וחד, דמצינו בגמרא דשבת דף ל"ג דפשיט מינה רבינא דסגי בשיעור אחד לכולם לענין שבת ובשלמא על הגמרא דמציעא דף פ"ו בבעיית רמי בר חמא בשאל שתי פרות לעשות בהם בפרוטה אין להקשות אמאי לא פשיט לה משותפים שגנבו וטבחו די"ל האי קנסא ולא ילפינן ממונא מקנסא, אך בעיית רבי ירמיה בכתובות דף מ"ו היא ג"כ איירי בקנסא ולילף קנסא מקנסא יע"ש, והשתא לפי סברה הנז' שכתבנו בממון שהוא פחות מפרוטה מגרע גרע להכי לא יליף בכתובות דף מ"ו ובמציעא דף מ"ו מדין שותפים שגנבו וטבחו דאין בחלק כל חד גריעות זו דחצי פרוטה :

ברם הא קשיא לי מדין הפדיון הנז' על הגמרא דשבת דף ל"ג דיליף לענין איסור שבת דסגי בשיעור אחד לכולם מכמה דוכתי ומכללם יליף רבינא מהך דשותפים שגנבו וטבחו דהוא קנסא ואמאי לא יליף מדין הפדיון שנותן חמש סלעים לחמש כהנים ויוצא י"ח בשיעור אחד לכולם ונראה לתרץ בס"ד דיש לומר פדיון שאני דרחמנא קפיד על אבי הבן שיתן חמש סלעים ולא קפיד על המקבל שיקבל אחד כל החמשה סלעים אלא אפילו אם יהיו המקבלים הרבה כהנים לא אכפת כל היכא דהפודה פודה בחמש סלעים ודומה לזה דרחמנא אמר להביא י"ב בכרות לחם הפנים ושיעורן כו"כ דקפיד על הבאתם בשיעור זה ולא קפיד על הכהנים האוכלים אותם שיהיה כל אחד אוכל כזית שהוא שיעור אכילה אלא אפילו אם כל אחד הגיעו שיעור פול סגי, וכן הענין בכל המנחות והקרבות שיש בהם שיעור ידוע דהקפידה בשיעור הוא על הבאתם אע"ג דאין הכפרה נשלמת אלא על ידי אכילת כהני' כמ"ש כהני' אוכלין ובעלים מתכפרים משא"כ במעשה של איסור הקפידה היא על העושה האיסור ולהכי מספקא לן אי בעינן שיעור שלם לכל חד וחד מן העושין או"ד סגי בשיעור אחד לכולם, ושפיר פשיט רבינא לזה מהך מתניתין דשותפין, ובזה התירוץ נתרצה שפיר עוד הקושיא שהקשיתי בתחלת דברי מדין הפדיון הנז' על הגמרא דמציעא דף ל"ו בשואל שתי פרות וכו' ועל הגמרא דקידושין דף ז' גבי קדושין דבאמת ענין הפדיון שאני דרחמנא קפיד בשיעור על הנותן בלבד אבל בהנאת המקבל לא בעינן שיעור של חמש סלעים דדמי זה ללחם הפנים ומנחות ושאר הקרבות שיש בהם שיעור מצד הבאתם אבל הכהנים האוכלים אותם אפילו אם יגיע לכל חד שיעור קטן נשלמת המצוה ואין זה מעכב, והשי"ת יאיר עינינו באור תורתו אכי"ר :

כ"ר הצעיר **יוסף חיים**,
ח"ר אליהו ח"ר משה חיים יצ"ו

סימן ב'.
עניינא דיומא לחג הסוכות

א

בעזהשי"ת יום א' ער"ח תמוז התרס"א
לפ"ג פה ווארשא יע"א
הבוחר בציון ובירושלם ישפית רוב שלום
יחיים אל כבוד ידידי הרב וכו' עורך
„המאסף" בירושלם תובב"א ולכל הגליים אליו.

ע"ל מהי דסתי מיפס נבי הלוקח מ"מ כיון דסנותן לה קסס לה סוי תרומתו תרומס תגל אין נפרע דלסבי לה מסני בתרומס ניד כמן משום דאכתי קסס דסידיים לה נתקט דלה קסס תומן ז"ל דס"כ מס מסני מעיקרא טיבלא ומסחת תרומס ודוחק לומר דסיריים נמי סוי טיסו הסס מעיקרא טיבלא והסתם תולין ז"ל דסא נסעס סחפירם התרומס תכתי טגל סוי מעשר ודוחק לומר כסחפירם ח"כ מעשר תל קרילת סס תרומס למפרע תלה סעיקר סוי ע"ג דלה קסס סיריי' מהני תרומס דסא ק"ל סתורס מעלו על חניכו תרומתו תרומס • וגיילס לי לסניח רתי מהא דמקסס נקדושין קס כ"ב מברייתא דקדסס נגזל תו נחסס ולה מסני דברייתא מיירי לאחר יאוס ח"כ נפתס ואתי כר' דס"ל נגב כגזלן דר"ס דמסתמא סוי יאוס וכ"ס נרב תבי דס"ל בהנחל בלסבי יהילל לשלם סוי יאוס מסחמא ועיין מ"ב בתירוציו דעיקר הקושי' מר' יוחנן דס"ל יאוס נאוד לה קנס סרי דעוכת דחינס מקודסת ניאוס לאוד לף דסוי טיטו רשות תגלו כנ"ל ע"כ ניילס נפרע דברי הרמב"ס וס"ע כ"ס נתירוצי נדף י"ג דמ"ס הרמב"ס והב"ע שטודע שקנס תותו דבר ניאוס ולה כסב כתס ונתייאשו דנאמת לה מכני טיטו רשות גבי האוקיים כסיטת הי"ס ותו דלפי סיטת הרמב"ס לפי' ניאוס ומיטי רשות גריך לטוקח ליתן דמים ח"כ כמה מתקדש כמ"ש הב"ס ותו מקסה דלמת לה ניחת לס נחיסוריס ויבוחר לקנן ונרלה סעיקר משום דלף דק"ל יאוס לאוד לה קנס מ"מ לס יש עמו טיטו כל דסוה מסכי לגבי יאוס כדתי' נב"ק דף ס"ו נתום' ד"ס נגון שקיבלן ונסס נעיבן דוקא שנודע שקנס ניאוס לף לסתס נזילה יאוס נעליס מ"מ גריך לידע לס סי' שם עיד לאה טיטו עם יאוס דבעי' זס שקנס קונס ניאוס וסיינו שב' והוא שנודע • ונסס מתורץ מסילה מס שסקשו על הרמב"ס דגריך לתת לו דמים לפי' ניאוס ומיטי רשות כמ"ש נחידושיו ודעתה משום דבא ליד לוקח נחיסורי וכן כתב הריטב"ה נהגהות נפי' כיון דיאוס לאוד לה קנס אבל לס כגר קנס הגזלן קנין גמור דבא ליד לוקח נתחילה אפילו לאחר דמים כמו שסוכחנו סם ח"כ סכא דסיינו דמיירי דקנס אותו קנין גמור ח"ל להחזיר דמים גם מס שהקשה הלה ניחא לי' נחיסורי סיינו הלה ניחא לה שהתחיל מעשר על ידה והיינו לפי שיטתו דקנס בגיטו רשות אבל לפמ"ש דכגר קנס אותו נקנין גמור קודם שבא לידו סרי לה נא הריסורי על ידו וכן יש לפרש נשון הרמ"ס גבי וחרבי הם קידשה אחר שקנה ניאוס סיינו טעניין שקונה ניאוס כגון שבא' שיטו כל דהוא דקני' מדאורייתא לו ניאוס לאוד מדרבנן • אאר כתבתי מלתי נספר מגיני שלמה דכתב ג"כ מהמשת דברי הרמב"ס וס"ע הוא שקנס סדבר ניאוס שיטו קשה • ולפ"ז ל"ל דהא דאמר רבא נקידושין דף כ"ב ניח דהב לבא דר' שמעון סיינו לפי' לי ניאוס לאוד קנס כדמספקא לי' נב"ק דף ס"ד ע"ב לגינא דרבא לי יאוס קנס מדאורייתא וקאמר לעיל בי' חצר קידושין לפי' לי ניאוס ליאוס קנס מדאורייתא לו דרבנן כגלעו"ד נטן נדברי הרמב"ס וכן נריך לפרש מה שהביא הרא"ס כך שנדפ דרבא דף כ"ב ע"ב דעיל דהב לבא דר"ס דסתס נזילה יאוס נעליס סיינו דס' חשש מדרבנן ונהא מתורץ מה שדקדקו לעיל דלא חשש משום הא דרב תפי דגנזלן יפרע מסתם מיהא סיינו כמ"ש הב"ח דז"ל שלא מדרבנן כמ"ש לעיל וכולי סלי לא תיישינן דלפי' לאחר יאוס מיינו תלא חשש דרבנן בב"ל :

אך נחתם עיין בב"ש שהביא קושי' הב"י על הטור ח"ס סי' ל"ח ס"ב חתמן הוא נזלן דבריהם דהא הטור כ' לגבי הרמב"ס נפי' שב"ט לפי' נתן דמים והפקיר עד שתהרגם סרי שנרי על לה תחזור • ובחתת קשה כן על הרמב"ס ס"ב נפי' מס"ל עדות וכן השובר על גזל דבריהם כרי הוא פסול מדבריהם כיון החתמנים והם הלוקחין קרקע ולתם קיים לו גזל דבריהם הא שנרי על לה תחזור • ובראיה נעב"ד דס"ל להרמב"ס דאיטו שנרי על לה תחזור עד שקנה תותו קנין גמור לסוה סלטו כדתתמא מלטו כתנהני נעור ס"ב לשטו ואיטו שנרי כלתו עד שיקנה החפץ שחזר

ר"ל שיעשה בו קנין כגון שנתן דמים ואחר שנגזל רוצה אתי וק"ל תנוי' תנין צריכו זביכו לו לפי' לא אחר רוצה אתי וקנה נשיטו מעשה אבל אם לא אחר רוצה אתי ולא קנה אותו נשיטו מעשה אינו שנרי על לא תחזור עד שקנה אותו מבעליו דאיטו אלא כאחר דנר של חבירו דכל מקום שהוא נרשותא דמרי איתא אבל כשקנה אותו אתפן שנרי על לא תחזור וא"כ אתמן שלא רציטו שקנה אותו נשיטו כן נכלל גזלנין דנריהם ונסס מיושב מס שהקשה תו' נב"מ דף ס' ע"ב נגי סא דלא תחזור נלא דמי משמע דאיפוק לי' דשובר על לא תגזול וי"ל דשובר על שני לאוין ונוא תמוס דהא סקשו תום' נר"פ אימא כשך ד"ס לשבור עליו נשני לאוין דלקמי תגזל ולשבור עליו נב' לאוין וי"ל כיון דלא מלקי תגזל נפרס משום דניתוק לעשה סכא נמי ח"כ לא שייך לשבור עליו נשני לאוין ולפמ"ש ח"ס דאיכא נגזל תרי לאוין אתד על הדמים ואתד על החפץ דלא תגזל שנרי על דמי' לפי' אינו קיו' החפץ ולא תחזור שבר על החפץ נשעה שעשה נם קנין ומשמע נהו לאיכא דוקא נלא נתן דמים אבל אאמת הוא שצריך על לא תחזור נשעת קנין לפי' נתן דמים וכן משמע נריש חמורא דמקשה הב"ס על רבא דאמר כל מלתא דאמר רחמנא לא תעשיד אי עשיד לא מהני מתתני' דסנוזל עצים ועשאן כלים וכו' ואמר שם במסקנא דשיעור קונם ח"ב ולכאורה אינו מובן דמה מקשה הא שבר כבר על לאו דגזילה נשעה שגזלה ונשעה קנין לא עבר מיד ולפמ"ש ח"ס דנשעת שקנה החפץ עלמו עבר על לאו דלא תחזור וכזה יש לייישב מה שהקשה הרמב"ס שם החתמנים וכ' הב"י נפי' בין פסולי דאוריימא ב"ב סנזלנים והחתמנים וכ' הב"י נפי' ל"ד דטעות סופר הוא מ"ש והחתמנים ולפמ"ש יש לייישב דנתחילה חיירי כשהחתמן קונה אותו ועשה בו קנין וכמ"ש שם דפסול מעשה שהחתם ואף דאמר נריש ב"מ דלא תחזור בלא דמי משמע לסו ס"ל להרמב"ס דסיינו לפי שם"ד דאמיריען מגו דתדיד לממונא תדיד תשבועתא אבל לפי מה דמסיק דלא אמיריען מגו דתדיד לממונא תדיד תשבועתא וי"ל דסדר מסנרת זו וכמ"ש ב"ס שיטה מקובצת שם נב"מ נשם הריט"ב ז"ל ומ"ש נסוף דבריו דהחתן נזל דבריהם כיצד החתמנין וכו' סיינו כמו שחפיר שם כגון שגזל קרקע או חטס מטלטלין כיון דנקרקע אינו קיום אומס כלל וכן מטלטלים נשעת קטיפס מש"ס אינו פסול אלא מדבריהם וזה ממילא מסולק מסיסת הב"י על מהרי"ו שב' חתמן פסולי מדאורייתא :

שם סרי זו מקודסת וכו' כתב הב"ס לשיטת הרמב"ס והריטב"ד דס"ל אפי' כיכא דקנס ניאוס ומיטי רשות נעיני לוקח לאחזיר דמים ע"כ ל"ל דסכא מיירי נגגב אלימו מפורסם ומשום תקנת השוק ולענ"ד דז"א הלא מצינו נזה תקנת השוק ותו דסא נתקנת השוק אין נריך לשלם ללוקח אלא הדמים שנתן וכיון דאשה מתקדשת נפרוטה אין שיעור לדמי קדושין וכפ"ג ב' תו' נכתובות דף פ"ו גבי המוכר שטר חוב וחזר ומחל דנריך לשלם לה דמים מדיני דגרמי כשאקדש אשה נם"ח ואחטו ח"ל לשלם לה אלא פרוטה ולא סמכה דעתה ותו דאי ניחא משום תקנתהשוק ע"כ ל"ל דאי ל"ה לא תרגה אשה להתקדש דאכאי טעמא הוא תקנת השוק נאכר שלא יהוו הלוקח אם הוא נזל לך ז"א דכשלמא גבי מכירה ליכא בי' משום תקנת השוק אפי' קודם יאוס אבל גבי אשה אשה לא שייך תקנה זו כיון דקודם יאוס אינו מקודשת פשיטא דאינה נריכה להחזיר לו כחתן נאיזם ח"ב מה תקנה יש בו ולכאורה נראה לייישב כמ"ש הב"ב נב"מ שם דהא דכתב הרמב"ס דבגגב שאינו מפורסם ח"ל להחזיר לו הדמים לאו משום תקנת השוק אלא אפי' נאותה שעה דאי ניחא כיון דקנס נשוגג ע"ש ונלענ"ד דמוכרח כן מהא דאיתא נב"ק דף קו ו דאמרי נר יוסף כאן לפני יאוס וכאן לאחר יאוס ורב זביד אמר אפי' קנס שיטו רשות וא"כ יאוס וע"כ לשטו' דרב זביד הא דאמר רב הדין עם סרישון דסיינו הגגב אינו אלא לגבות ממנו מעות שהרי אין אתתן נידו ח"כ קשה לדעת הרמב"ס דהא הדמים יכול לוקח לפי' מלוקח וא"ל דהתם משום תקנת השוק ז"א דהא מב"ם.

נכנסים תחת ידו חלה עדיפה משני לעסוק בהגרמת חם
לחם יכול לאכול מהתחת מיירי שכבר נח ליד ישראל
ושד נרחם דמ"ם כיום"ם דמיירי בשעת מלחמה מ"מ נוסף
דמיירי בשעת מלחמה מחם דמ"ל פשיטא דהשתא נופלת שרי
מתונה מיבעי' כדאי' בסנהדרין דף ע"ד גבי רודף חלה
דשיקר הוא לחתך מלחמה שכבר כשבו דמו גופו לפרנס
לחסור לחם"ם גזילם מותר מן התורה וה"כ יפה כ' הרשב"ם
ז"ל דחק לחלי מדברי רב"י ז"ל ונרחם לעל"ד דבם מדברי
רש"י נסוכם לן לחלי דחלה נריך להבין הא דקאמר התם
דהוי יחוש דהא ק"ל דהתם גזילה בנכרי לא הוי יחוש
בעלים ולכאורה כי' נרחם לי ע"פ מ"ש התם"ע בסי' שם
והניחו לעיל בריש סי' זה דחע"ג דלחי הוי יחוש בגזלן
נכרי חבל כשמכרו לישראל כוי יחוש ע"פ ה"כ ק"ל דחשוש
כאי פירש"י שגזלו מישראל דאי גזלו מן הנכרי הא לא
מיהם משום דדיינו בניתם חלה דמסתמא גזל מישראל ודיבא
ודאי מיהם כשמכרן גזלן לישראל אך ז"ל חזית דמשמע שם
דאפי' בית הנכרי הוי יחוש ותו דאפי' כשבא ליד ישראל
הוי יחוש שלח מדעת שכרי אין הגזל יודע שמכרן לישרא
והעיקר נרחם ק"ל כיון דקסתמא משקע ביד עכו"ם מסתמא
תנשו הבעלים ולא הוו יכולים להוליח ממנו מ"מ נרחם
דנכרי דאין יחוש לקרקע ולשלם נחשבת בעלים שומדת מ"מ
לא עדיף מחבירם כיון שבעלים נחייבשו מלהוליח מיד הגזלן
לא עדיף מחבירם לפני יחוש דחע"ג דבחזקת בעלים עומדת
מ"מ כיון שהוא אבוד מבעלים ק"ל דאבירם נכרי ח"ל להחזיר
ח"כ כי גזלו מנכרי הע"ג דאין יחוש לקרקע. מ"מ כיון שאין
בעלים יכולין להוליח וחוא אבוד מבעלים לא עדיף מחבירם
נכרי משל"כ בישראל כיון דאין יחוש לקרקע הוי כמונח
אבירל לפני יחוש ושפיר חילוק' לפרש רש"י ז"ל דוק' שגזלו מישרא
ונרחם לעל"ד לישנא קושיות התוספות בב"ק שם דחמר
דב אחי לשמעים זיל חזי מי דעכו"ם חייבתי לי מי דישראל
לא חייבתי לי ושקשה תום' הא ק"ל גבונת עכו"ם אסור
ואיך שרשב"ם בתשובה ח"ל מפרשינן רבותי דשפקר הוי
דחלוי לסו לבר מפרישה וכן כתב הגמוקי יוסף ז"ל בב"ק
שם ואין לומר דחוא שפקר ממש דח"כ ישראל נמי
וגפמ"ם ח"ם לפי מאי דק"ל על המחונר לקרקע כשקרקע
ומשמחת עליון לתרעת מדלח לקטן העכו"ם וח"כ
אף דנחייבתם מכן הא ק"ל דאין יחוש לקרקע אלא
דעכו"ם הוא כאבירם כנ"ל ח"כ נכרי שרי בישראל
אסור • כנלע"ד לישב דברי הרשב"ם שכתב בשאלה דבב אסי
עיקר הא מילחא משום דק"ל אבירם עכו"ם מותרת והוא
מכוון למ"ש ויבואר שד נסמוך הרי אאין לנו מי שמחיר
גזלת עכו"ם ונרחם עוד די"ל אף דנסתמא דגמרת נפ'
המקבל חד לסחיר עשקו וחד להחיר גזול שנחקשה גזם
החום' שם מהני קרקע דמייתי נפגזל ותירצו חום' דאינטרכו
לדרשא אחריתי וחוא דאוק דאכתי קשה לחלי לא נילף
מפשטא דקרא דאחר רחמנא ליוצא ביובל משמע דקודם
ליובל אסור לגאת ממנו • ועוד לבריתם היש נרחם
דאא דקאמר שם למישרי גזילו הייט בהפקעת סלותתו
דומיא דששק דכתב בית ביעד וכן משמע מלשון הש"ם
דאחר ונריבי דאי כתב רחמנא ששק ה"א דלא אתי
ליידיה לגבל גזלו דאתי לידים ולא קאמר דקאתי לידי
ישראל בחיסורא ולפמ"ם דאיירי בהפקעת סלותתו ח"ם •
אאנם נרחם לפענ"ד דאא דאשמע מכל הפוסקים דאם
גזלת עכו"ם אוחר קונם לאחם בישראל מיד ואם גזלו
אסור הוי קונם אותו עד שיעשה בו שינוי נרחם
דאייט טעמא משום דק"ל בריש החורים כל מלחת דאמר
רחמנא לא תעניד אי עניד לא מהני ופריך אחם והרי
גזל אף"ם קונם בשינוי ומשני דאמר רחמנא כעין שגזל
יחזיר אבל קודם בן מחילת דאיו קונם נמשכה משום
דאמר רחמנא לא תעבוד וס"ם בגזל עכו"ם למ"ד דאסור
אפי' לאחני דס"ל דאמרי הרי אאים החורים בפירוש ואפיב
בגזילה שאיו קונם נמשכה וגפ"ם דלפמ"ם לעיל
בני חשם אא דכתב רחמנא הרי לאוין לא חגזול ולא
החשוד כמ"ם חשם בריש ב"מ אף ה' דלא חגזול קאי על

דאי שאול אחמך אבל אם נאחן דאמרו לא שבר על לאו
דלא חגזול ולאו דלא אחשוד קאי על גוף האבן דכל
שאחמרו וקנאם לישות שלו עובר על לאו דלא אחשוד
כמ"ם האוור נסי' שכ"ד בשם הרמב"ם ח"כ בלאו דלא
אחשוד כאיב מפורש בית דעיך וכל אאר לריעך ובגזלת
נכרי ליכא לאו דלא לאו דלא חגזול אבל לא אחשוד נמשעם
מריעך כשנותן דמיו אין בו חיסור ח"כ שפיר קשה לותו
וכמ"ש לעיל דאמר רבי"ע ז"ל ונרחם בריש חמורם בגזל דאמר רחמנא
לא תעניד חייבו לאו דלא אחשוד דלאו דגזילה בבר עבר
משעם שגזלה • ובזה חוכן מה שחירצו חום' בהגזל
דבית אבי דאמר לשאיעים דעתו היה מתחלה כן •
ובריך להבין דאפי' חילוק יש שם בין ישראל לו שאות
של עכו"ם ולפמ"ם ח"ם בגזל ישראל אף בשנותן דמיו לאסור
ליטול כלל רצוי משום לא אחשוד אבל בגזל עכו"ם בין
שנותן דמיו אין בו לאסור משום לא אחשוד דבייעך אמר
רחמנא אלא בשניל שלא יהא חילול השם בפני הנכרי
אאר נכרי מקבל דמי • ובזה מחוכן היטב ממילא דבאי
רש"י נסוכם דאחב דשתם עכו"ם גזלי מישראל אף בגזל
עכו"ם אסור מ"מ כשבעתו ליתן דמיו אין בו לאסור כשהיה
דר' אבי דאמר לשאיעי אאי אי הנכרי וכו' ופי' אאו' דהיינו
שיתן דמים ח"כ כי' אקנס נזה אף שיקנן ישראל אדעתא
שישלם דמים לגבזל דהא בל"ז לדעת הרמב"ם בישוב ושיטי
דשוא בריך ליתן דמים לגבזל וקונה גופא ושפיר קיימן לכם
נזה מתוכן מה שהקשה בספר שערי אפריים על הרמב"ם
דבגניבת טבי כ' לעבור בלאו ובגזילה משמע מדבריו דאין
בו בלאו לאסור ובריך להאזיר לנכרי ולפמ"ם י"ל דהתם
מיירי דאפי' אם רוצה ליתן דמיו בריך להשיב הגזילה עצמו
משום חילול השם ולפ"ז ח"ם מ"ש הרמ"ח דאם קידם בגזלות
ובגניבות כותי מקודשת מן התורה כיון דאין בריך להאזיר
אלא המעות ואף הגזילה שלו שפיר יכול לקדש בו אח שאשם
מן התורה ואין להקשות כשאנטרך האשם ליתן דמים נמי
שתקדש ז"ל דכבר הקשה הב"י על הרמב"ם דאפילו אחר
יחוש ושינוי רשות בריך להאזיר הדמים נאאי שתקדש ואפי'
דאין בריכה ליתן דמים מפני התקנת השוק וח"כ ה"ל
כאן ועוד י"ל דאיזוב הדמים חיינו אלא לגזלן שנתחייב הגזלן
משעת הגזילה ליתן אבל הלוקח ממנו פטור מדמיו כיון
שאוא לא גזל אך מ"ם הב"ם למ"ד גזל גוי אסור הלוקח
ממנו מותר אין בו טעם אאא כיון הגזלן לא קנה נמה קנה
הלוקח ומו דאף אם נימא דהלוקח קנה ממנו אם הגזלן
לא קנה נמה שתקדש בו אבל בפמ"ם דאין בריך ליתן אלא
דמיו ח"ם • ועוד נרחם דיש להניח דאפי' דגזילת אבירם
קונם דהא קשה על דעת הטור בח"ם סי' שם"ח דאם
גזילם ביישראל יאוב נעלים כמו שהניחנו לעיל מהא דפליגי
ר"ם ורבנן בח"כ במשכנו ולא הגזל וכניאו אתו' במרובם
דף ס"ו בר"ם משכב נאבירי ואחם ע"כ בישראל דהא נכרי
ליטו מטעת בזיבם מן התורם וכ"ל דמיירי שגנב לו גזל ישראל
מבבירי דבבירי משתמת לא מייאם אבי דמוכת דאפי' גזילת
נכרי אינו קונם ולפמ"ם לעיל דבגזל' נכרי קונם אותו ומתן
דמים משום דליה בי' לאו דלא אחשוד ח"כ אבבתי קשה אאאי
ליטו מטעאם משכנו ואפשר דהכא מיירי שאינו רוצה לקנות
אם יצטרך לאת דמיו ח"כ אינא לאו דגזילם אף בם לייאב
אך דמשכנו בע"א דאא בל"ז קשה למאי דק"ל יאוב לאוד
לא קנה נמאי פליגי ר"ם ורבנן ותו דהוה ליה
להקשות מבריישא זו על רבם דסבירא לי' ייאוב לאוד
לא קנה אלא נרחם דהתם לא מייירי בגנב ובגזלן עצמן אלא
משכן ופליגי אי הוי יאוב בעלים בית בגנב ובגזלן דהוי יאוב
ושינוי רשות ח"כ שפיר י"ל דמייירי בגנב וגזלן בבבי משכן
ליישראל דבינן דגזלן בבבי בתחת לא מייאם • אף לפמ"ם
הסמ"ע בשיטת הרמב"ם והניאנו לעיל דאף בגזלן כמשכן
ליישראל מסתמא מיאם י"ל דבעלים לא ידעו מן המבירים
והוי יאוב שלא מדעת ולא הוי יאוב וכזה מתוכן נמי מה
שהקשה על הטור מהא דאמר רבא בקידושין דף כ"ב ליה
אם להא דר"ם משמע דאפי' ביישראל לא הוי יאוב • וכבר
כתבנו לעיל בי"ל דרבא לשיטתו דס"ל יאוב שלא מדעת הוי
יאוב מוקי פלוגתא דר"ם ורבנן בגזלן ובגנב ישראל ולפמ"ם

דרשינן לה סמוכין ובתו"כ פרשת קדושים דרשינן לא תגנובו לא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו ולא תשבעו בשמי לשקר הא אם גנבת סופך לכחש סופך לשקר סופך להישבע בשמי לשקר: שנאמר הגנוב רצוח ונאוף. וסיפא דקרא והשבע לשקר ומייתי דהגונב סוף לישבע לשקר וכן מייתי ממקרא השני דחשיב אלה וכחש בהדי גנב שהגנב מכחיש ונשבע לשקר: לכך נתנו עשרת הדברות חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה. כדי ללמד שחמש אלו הם כנגד אלו והעובר באחד מחמשה דברות שעל לוח זה מעלה עליו הכתוב כאלו עובר על מה שנכתב בלוח השני כנגדו כדאמר לעיל כתיב לא יהיה לך וכנגדו כתיב לא תנאף מגיד הכתוב שכל מי שעובד ע"ז כאלו מנאף וכו' ובמכילתא דרשב"י איתא דכל עשרת הדברות כולן תפוסין זה בזה פרץ אדם באחד מהן סופו לפרוץ בכולן: עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה שנאמר וכו' ויכתבם על שני לוחות. חכמים דרשי מדכתיב ויכתבם ולא כתיב ויכתוב משמע דקאי על כל עשרת הדברות שכתבם כפולים עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה: תאומי צביה. נדרש על לוחות הברית וכתיב תאומי שהיו תאומים בכתיבה שבכל אחד היו עשרת הדברות: ואומר ידיו גלילי זהב. המשיל הלוחות לידים מה ידים שנים וכל מה שביד זה יש ביד השני כן לוחות כל מה שהיה כתוב בלוח זה היה נמי כתוב בלוח שני: רבי אומר כתוב אחד אומר לא תחמוד וכו'. בילקוט ליתא זה ונוסחא דקמן מייתי הרמב"ם בסה"מ מל"ת רס"ו בשם המכילתא וביארה הכי שאם ראה דבר יפה אצל אחד אם גברה מחשבתו עליו והתאוה בו עבר על לא תתאוה ואם התעסק באהבת הדבר ההוא עד שישתדל להגיעו אצלו ולא יסור מחלות פניו ולהכביד עליו שימכרנו לו או יחליף אותו אליו במה שהוא יותר עוב ממנו הנה כבר עבר על לא תחמוד ג"כ אחר שקנה הדבר שהיה לחברו ולא היה רצונו למכרו אבל הכביד עליו והערים עד שלקחו ויהיה שלו כבר עבר שני לאוין לא תתאוה ולא תחמוד וכו' הנה ההפרש בין לא תתאוה ולא תחמוד ע"כ: שסופו לאנוס ולגזול. פי' הרמב"ם בסה"מ ואם נמנע האיש ההוא מלמכור או להחליפו באהבתו בדבר ההוא הנה הוא יקחהו באונס

שנאמר הגנוב רצוח ונאוף (ירמיה ז). **וכתיב אלה וכחש ורצוח וגנוב ונאוף** (הושע ד). **כתיב זכור את יום השבת לקדשו וכנגדו כתיב לא תענה מגיד הכתוב שכל מי שמחלל את השבת מעיד לפני מי שאמר והיה העולם שלא ברא עולמו לששה ימים ולא נח בשביעי וכל מי שמשמר את השבת מעיד לפני מי שאמר והיה העולם שברא עולמו לששה ימים ונח בשביעי שנא' ואתם עדי נאם ה'** (ישעיה ה). **כתיב כבד את אביך ואת אמך וכנגדו כתיב לא תחמוד מגיד הכתוב שכל מי שהוא חומד סוף מוליד בן שהוא מקלל את אביו** [א] **(ואת אמו) ומכבד למי שאינו אביו לכך נתנו עשרת הדברות חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה דברי ר' חנינא בן גמליאל וחכמים אומרים עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה שנאמר את הדברים האלה דבר ה'** [ב] **ויכתבם על שני לוחות אבנים** (דברים ד). **ואומר שני שדיך כשני עפרים תאומי צביה** (שה"ש ד) **ואומר ידיו גלילי זהב ממולאים בתרשיש** (שם ד):

לא תחמוד [ולהלן הוא אומר ולא תתאוה לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמדה בפני עצמה]. רבי אומר כתוב אחד אומר לא תחמוד וכתוב אחד אומר ולא תתאוה כיצד יתקיימו שני מקראות [הללו [ג] **לומר לך שאם התאוה סופו לחמוד שנאמר ולא תתאוה ולא תחמוד (מנין שאם) חמד שסופו לאנוס ולגזול (ת"ל) וחמדו שדות וגזלו] (הרי זה אזהרה לעוקף אחר הנואף) לא תחמוד בית רעך כלל ועבדו ואמתו ושורו וחמורו פרט כלל ופרט**

אין

אמרינן בזה דאם יעבור זהו עונשו שלא יקבל שכרו ולא יותר, אלא שאם עבר עליה נענש, וה"נ יש לפרש בדברי התרגום יונתן במ"ש ליט דמזלזל איקרא דאבוי ודאמיה, דכוונתו באופן שמזלזל, ומסתבר לומר דבכה"ג מיירי כגון שצוה עליו אביו לכבדו והוא מסרב דבזה הוא עובר גם על מ"ע דמורא, לפיכך קאים בארור, אבל מי שאינו נזהר לקיים מצות כבוד ואינו מזלזל בכבודם, דאינו מבטל אלא מ"ע דכבד את אביך ואת אמך כיון דמתן שכרה כתוב בצדה י"ל דאין לו עונש אחר אלא עונשו הוא שאינו מקבל שכר ולא יותר, ולא קשה מהתם על פירש"י, אמנם מברייתא דמכילתא קשה דהכא הרי מיירי על מצות כבוד לחוד, דכתיב על זה למען יאריכון ימיך, ומבואר הכא להדיא שאם אינו מקיים מצות כבוד אב ואם הרי הוא נענש:

לא תחמוד בית רעך כלל ועבדו ואמתו ושורו וחמורו פרט. מדלא חשיב בפרט גם אשתו כדכתיב בקרא אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמורו, יראה מכאן דלאו כהדדי נינהו, דעבדו ואמתו ושורו וחמורו הם רכושו, ושפיר הוי בכללא דכל אשר לרעך, משא"כ אשה הרי אינה רכושו וממונו של הבעל, ולא תחמוד אשת רעך דכ' רחמנא הוא איסור מיוחד שאסרה תורה, ולא הוי אחי מכללא דכל אשר לרעך כיון דאינה ממונו, וה"נ ביארנו בקה"מ את דברי הזי"ר לגבי בתו דאינה בכלל דכל אשר לרעך, ולפ"ז יש לדון על דברי הלח"מ בפ"א מהלכות גזילה שהביא דעת הסמ"ג דס"ל דלא תחמוד ולא תתאוה הכל אחד הוא, והולק על הרמב"ם דסבר דלא תחמוד ולא תתאוה הם שני לאוין, וכתב הסמ"ג להוכיח מהא דמצינו כתוב בדברות אחרונות לא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך, ואם נימא כהרמב"ם אחי שהחמיר בבית יותר מבאשת איש, שבבית עובר בשני לאוין ובא"א עובר בלאו אחד ולא יתכן לומר כן, אלא בע"כ דהחימוד והתאוה הכל אחד, וכפל מלה הוא, וכ"כ הסמ"ק במצוה י"ט, וכתב הלח"מ שנראה מדברי הסמ"ג שלא היה לפניו הגירסא בספרי הרמב"ם כמו שהוא לפנינו, שהרמב"ם בפ"א מהלכות גזילה ה"י כתב להדיא כל המתאוה ביתו

או

והכרח בחוזק אהבתו בדבר ההוא בנפשו עובר על לא תגזול ע"כ כלומר דעובר גם בלאו דגזילה והכי כתב הרמב"ם להדיא בפ"א מהלכות גזילה הי"ב שעבר בשלשה לאוין: הרי זה אזהרה לעוקף אחר הנואף. הגר"א מחק המאמר מכאן וגורם ליה למעלה גבי לא תנאף שמעון בן ערפון אומר לא תנאף אזהרה לעוקף אחר המנאף והוא ע"פ הש"ס בשבועות מ"ז ע"ב והתם הגירסא לעוקב ופירש"י להרגיל לו נשים לניאוף והסמ"ג בל"ת ק"ג פירש בשם הערוך מלשון עקב שהולך על עקיביו להביא לחבירו נשים ובגמרא התם דרשינן לא תנאף לא תנאף: בית רעך כלל. כל מה שיש בביתו במשמע:

יצא

הגהות הגר"א [א] מיותר: [ב] וגו': [ג] לחייב על התאוה בפ"ע ועל החימוד בפ"ע ולומר לך כו' ואם חמד סופו לאנוס ולגזול שנאמר וחמדו כו':

אין בכלל אלא מה שבפרט כשהוא אומר וכל אשר לרעך חזר וכלל אי כלל כלל הראשון [א] (הרי אמרת (אלא חזר וכלל) כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט [אלא חזר וכלל]) אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה אף [ב] (כלל (מפורש) בדבר) שהוא קונה ומקנה. אי מה הפרט מפורש בנכסים המטלטלין שאין להם אחריות אף אין לי אלא נכסים המטלטלין שאין להם אחריות כשהוא אומר במשנה תורה שדהו [ג] מה הפרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה אף [ב] (אין לי אלא בדבר) שהוא קונה ומקנה. (אי מה) [ומה] הפרט מפורש בדבר שאינו בא ברשותך אלא ברצון בעלים אף אין לי אלא דבר שאי אפשר לבא ברשותך אלא ברצון בעלים יצא שאתה חומד בתו לבנך או בנו לבתך. או אפילו חומד בדבור ת"ל לא תחמוד כסף וזהב עליהם [ד] מה להלן עד שעושה מעשה אף כאן עד שעושה מעשה :

וכל

אי אשתו וכליו של חבירו וכו' עבר בלא תעשה שנאמר לא תתאוה ע"כ, ובעטמו של הרמב"ם דגם על אשתו עובר בלא תתאוה, כתב הלח"מ דהוי בכלל כל אשר לרעך ע"כ, אמנם מברייתא דקמן משמע דאשת רעך לא הוי בכלל כל אשר לרעך וכפמ"ש, והיינו טעמא דהסמ"ג שכתב דאם נימא דלא תחמוד ולא תתאוה הם שני לאוין, אתי שהחומד בית חבירו יהא עובר בשני לאוין והחומד אשת חבירו יהא עובר בלאו אחד, משום דאין לנו לומר דאשה הוי בכלל כל אשר לרעך, ושפיר תמה שלא יתכן לומר שהחמיר בבית יותר מבאשת איש, ולכן הוכיח מכאן דלא תחמוד ולא תתאוה הכל אחד, ואין בזה שני לאוין, וע"פ האמור דלא תחמוד אשת רעך דכתב רחמנא הוא איסור מיוחד ולאו בכלל רכושו וממונו הוא, אמינא לולא דמסתפינא לדון דהא דאיתא להלן במכילתא דאינו עובר בלאו דלא תחמוד, אלא עד שיקח החפץ שחמד בו, ודרשינן לה בגז"ש מהא דכתיב לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך, מה להלן עד שעושה מעשה אף כאן עד שעושה מעשה, שאפשר לומר דגז"ש זו לא נאמרה אלא לגבי חומד ממונו של חבירו כדכתיב בקרא לא תחמוד כסף וזהב ולקחת לך, בזה הוא דאינו עובר בל"ת דלא תחמוד אלא א"כ עשה מעשה כגון שלקח

ינא שאתה חומד בתו לבנך. פירש בזי"ר שיכול הוא לקדשה שלא ברצון אביה וא"ת הא קענה אינו יכול לקדשה שלא ברצון אביה וי"ל דעכ"פ מוכח דזה אינו בכלל לא תחמוד ע"כ כלומר דבקרא כתיב כל אשר לרעך והיינו דוקא דבר שהוא רכוש של חבירו אבל בתו אינו רכושו דאע"ג שיכול לקדשה זהו זכות מיוחדת שנתנה לו התורה אבל אין הבת ממונו של האב לגבי קידושין: אף כאן עד שעושה מעשה. עד שיקח החפץ שחמד ואז הוא נגמר הלאו דלא תחמוד וכ"כ הסמ"ק במצוה י"ט שלא לחמוד דכתיב לא תחמוד ואע"ג דאמרינן במכילתא יכול בדברים ת"ל ולקחת מה להלן מעשה אף כאן מעשה מכל מקום נראה שאף בלב אסור אך אינו נגמר להתחייב עליו עד שיעשה מעשה ע"כ והרמב"ם בסה"מ ל"ת רס"ה כתב הזהירנו מהשים מחשבתנו לעשות תחבולה כדי לקנות מה שברשות זולתינו מאחינו והוא אמרו לא תחמוד בית רעך ולשון מכילתא לא תחמוד יכול

אפילו חומד בדבור ת"ל לא תחמוד כסף וזהב ולקחת מה להלן עד שיעשה מעשה הנה יתבאר לך כי זה הלאו מזהיר מהעריס עד שנקח לעצמנו הדבר שאנחנו חומדים אותו ע"כ וממ"ש בתחילת

דבריו

החפץ שחמד בו, אבל בחומד אשתו של חבירו איכא למימר דאינו בכלל גז"ש זו, והתם אע"פ שלא עשה מעשה אלא חמד בלב הרי הוא עובר בלא תחמוד, ומוכרח הכי לפי שיעת הראב"ד בפ"א מהלכות גזילה ה"ט, דכתב שם הרמב"ם שכל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו, והכביד עליו רעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, אע"פ שנתן לו דמים רבים ה"ז עובר בל"ת שנאמר לא תחמוד, ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה וכו', והשיג עליו הראב"ד בתרתי חדא דס"ל דאינו עובר בלא תחמוד אלא א"כ נטל החפץ שלא ברצון המוכר, והיינו היכי שלא אמר רוצה אני, אבל אם אמר רוצה אני אינו עובר בלא תחמוד, ועוד השיג על הא דכתב הרמב"ם דהוי לאו שאין בו מעשה, וכתב הראב"ד על זה לא ראיתי תימה גדול מזה והיכן מעשה גדול מנטילת החפץ, וביאר הה"מ בדעת הראב"ד דהני תרי מילי חדא שיעה היא, דס"ל להראב"ד כיון דילפינן לה במכילתא דלא תחמוד הוא על ידי מעשה דוקא, א"כ העבירה היא מעשה הנטילה, והיינו דוקא היכי שנטל החפץ שלא ברצון המוכר, וכגון שלא אמר רוצה אני, אבל אם אמר רוצה אני כיון דמקחו קיים דלא גרע מתליוהו וזבין דזביניה זביני, ליכא בזה לאו דלא תחמוד, הנה מבואר שיעת הראב"ד דאין עוברין בלא תחמוד, אלא א"כ היתה שם מעשה לקיחה שלא ברצון הבעלים, משא"כ היכי שכבר אמר רוצה אני אין עוברין בלאו דלא תחמוד, וצ"ב לפ"ז הרי לא תחמוד נאמר נמי באשת חבירו דכתיב לא תחמוד אשת רעך ולדעת הרמב"ם מתבאר בפשיטות כגון שחמד אשת רעהו והשתדל שבעלה יגרשנה וגרשה בעלה ונשאה זה דעובר בלא תחמוד, וכ"כ הסמ"ע בחו"מ סי' שנ"ט סקי"ט דבכהאי גוונא הוא דעובר על לא תחמוד אשת רעך, אבל לשיעת הראב"ד קשה איך משכחת לה לא תחמוד גבי אשת חבירו והרי מאחר שגרשה הא אמר רוצה אני, דאל"כ לא הוי גיטו גט, וא"כ נמצא דלקיחת האשה אחר שגרשה בעלה הוי בהיתר גמור, ולא גרע מלקיחת חפץ בזמן שהמוכר אומר רוצה אני דבכהאי גוונא אינו עובר בלא תחמוד, אמנם עפמ"ש דשאני הוא לא תחמוד אשת רעך שאמר רחמנא, מלא תחמוד עבדו ואמתו ושורו וחמורו, דהתם הוא דבעינן מעשה, והעבירה היא מעשה הלקיחה והפקעת החפץ של חבירו, משא"כ לא תחמוד הנאמר גבי אשת חבירו התם אף בלא מעשה הוא עובר בלא תחמוד, על חמדת הלב בלבד, לק"מ על הראב"ד:

אף כאן עד שעושה מעשה. בקו המדה פירשנו שאיסור לאו דלא תחמוד אינו נגמר עד שיעשה מעשה, דהיינו שיקח החפץ שחמד בו, ובגדר מעשה דבעינן הכא נחלקו הרמב"ם והראב"ד בפ"א מהלכות גזילה ה"ט, שיעת הרמב"ם דאע"ג דבעינן הכא מעשה אין המעשה היא עיקר העבירה, אלא עיקר האיסור הוא החמדה וההשתדלות לרצותי שימכור, והלקיחה הוא רק תנאי לאיסור, שעל חמדת הלב לבד הרי הוא עובר בלאו דלא תתאוה, ואם השתדל והעריס עד שלקח הדבר עובר גם בלא תחמוד, אבל העבירה היא ההשתדלות, לפיכך הוי לא תחמוד לאו שאין בו מעשה, ולדעת הרמב"ם אף אם הלקיחה היתה ברצון הבעלים, כגון שלאחר שהפציר בו והשתדל שימכרנו אמר רוצה אני, ולקח החפץ ברצון הבעלים, עובר בלא תחמוד עבור ההשתדלות, ושיעת הראב"ד דנטילת החפץ הוא

עיקר

הגהות הגר"א [א] אמרת לא אלא אי אתה דן כו' : [ב] אף כל דבר כו' : [ג] הא אין יכול לומר בלשון אחרון אלא בלשון ראשון מה כו' : [ד] וגו' :

דבריו הזהירנו מהשים מחשבתנו וכו׳ מבואר דעיקר העבירה היא החימוד בלבד וכ״נ מסוף דבריו שכתב כי הלאו הזה מזהיר מהעריה וכו׳ והכי מוכח מדבריו בפ״א מהלכות גזילה ה״ע שכתב שאין לוקין על לאו דלא תחמוד מפני שאין בו מעשה מיהו הראב״ד השיג על הרמב״ם וסבר דלא תחמוד הוי לאו שיש בו מעשה וכתב והיכן מעשה גדול מנטילת החפץ וכ״נ משמע מלשון הירושים במלוה רנ״ד שכתב לא תחמוד בית רעך וכו׳ וחימוד נקרא שלוקח דבר בעל כרחו מחמת שחומד אותו בא עליו בעקיפין שלא כדין ונותן דמיו ע״כ ומבואר דס״ל שהעבירה היא מעשה הלקיחה:

פרשה ט וכל העם רואים את הקולות רואין הנראה ושומעין הנשמע דברי ר׳ ישמעאל. ר׳ ישמעאל ור״ע פליגי בפירושא דקרא דכתיב וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השופר ואת ההר עשן וקסבר ר׳ ישמעאל דמלת רואים חוזר על הלפידים ועל העשן שהם דברים הנראים ואת קול השופר שמעו וכ״ז מקרא קצר ור״ע סבר דמלת רואים חוזר גם על הקולות שהיו רואין אף דבר שדרכו לשמוע: ונחצב על הלוחות. שראו את הקול היותו נחצב על הלוחות: לפי כחו. בשמו״ר איתא כל אחד ואחד לפי כחו הזקנים לפי כחן הבחורים לפי כחן והקטנים כפי כחן והיונקים לפי כחן והנשים לפי כחן ואף משה לפי כחו וכו׳ בקול שהיה יכול סובלי ע״כ: להודיע שבחן. גירסת הגר״א וכל העם רואים להודיע וכו׳ פירוש דהאי רואים הוא ראיה שכלית והבנה כדמפרש שהיו שומעין את הדבור ומפרשים אותו שנאמר יסובבנהו יבוננהו ובספרי פרשת האזינו איתא הכי יבוננהו בעשרת הדברות מלמד שהיה הדבור יוצא מפי הקב״ה והיו ישראל מסתכלים בו ויודעים כמה מדרשים יש בו וכמה הלכות יש בו וכמה ק״ו יש בי וכמה גז״ש יש בו: שנאמר אתה הראת לדעת. דריש לדעת שהיה להם דעה ושכל:

שהחשיכה

פרשה ט וכל העם רואים את הקולות רואין הנראה ושומעין הנשמע דברי ר׳ ישמעאל. רבי עקיבא אומר רואין ושומעין הנראה [א] ואין דבר שלא יצא מפי הגבורה [ב] (ונחצב) על הלוחות שנאמר קול ה׳ חוצב להבות אש וכל העם רואין קולי קולות ולפידי לפידים וכמה קולות היו וכמה לפידים היו אלא שהיו משמיעים את האדם לפי כחו שנאמר קול ה׳ בכח. דבר אחר [ג] להודיע שבחן של ישראל שכשעמדו כלן לפני הר סיני לקבל את התורה היו שומעין את הדבור ומפרשים אותו שנאמר יסובבנהו יבוננהו שכיון שהיו שומעין הדבור מפרשים אותו. ר׳ אליעזר אומר להודיע שבחן של ישראל שכשעמדו כלם לפני הר סיני לקבל את התורה לא היו בהם סומין שנאמר וכל העם רואין (מגיד) [מנין] שלא היו בהם אלמים [שנאמר] ויענו כל העם יחדו. [ד] (ומלמד שלא היו בהן חרשין שנאמר כל אשר דבר ה׳ נעשה ונשמע. ומנין שלא היו בהם חגרים שנאמר ויתיצבו בתחתית ההר [ד] (ומלמד) שלא היו בהם טפשים שנאמר אתה הראת לדעת. רבי נתן אומר מנין אתה אומר שהראה המקום לאברהם אבינו גיהנם ומתן תורה וקריעת ים סוף שנאמר ויהי השמש באה ועלטה היה והנה תנור (בראשית טז) זה גיהנם שנאמר ותנור לו בירושלים. ולפיד אש זה מתן תורה שנאמר וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים. בין הגזרים האלה זה קריעת ים סוף שנאמר לגוזר ים סוף לגזרים (תהלים קלו). הראהו בית המקדש וסדר קרבנות שנאמר קחה לי עגלה משולשת וגו׳ הראהו ארבע מלכיות שהן עתידין לשעבד את בניו שנאמר ויהי השמש לבא ותרדמה נפלה על אברם והנה אימה חשכה

עיקר העבירה, ולא תחמוד הוי לאו שיש בו מעשה, והא דאין לוקין עליו הוא משום שניתן להשבון שחייב להשיב החפץ לבעלים, וכתב הה״מ דהראב״ד לשיטתו שכתב דנטילת החפץ דבעינן הכא, היינו דוקא אם נטל שלא ברצון הבעלים, אבל אם הפציר בו והשתדל עד שאמר רוצה אני אינו עובר בלא תחמוד, דכיון שאמר רוצה אני לא גרע מתליוהו וזבין דזביניה זביני, ומבואר בדברי הה״מ דמאחר שהראב״ד ס״ל דמעשה העבירה דלא תחמוד הוא נטילת החפץ של חבירו, מהאי טעמא הוא דבעינן דוקא שיקח את החפץ באיסור והיינו שיתן דמים ויקחנו שלא ברצון הבעלים, דאז הוא דהוי עצם המעשה עבירה, אמנם אם נימא שהעבירה דלא תחמוד הוא החמדה והשתדלות להשיג החפץ, אז אף אם בא החפץ לידי בהיתר כגון שאמר הבעלים בשעת מכירה רוצה אני, כיון דזה שאמר רוצה אני היה מחמת ההפצרה וההשתדלות, הרי עבר על ההשתדלות בלאו דלא תחמוד, וזהו שיעת הרמב״ם, ולמעלה ביארנו בשיעת הראב״ד לגבי לאו דלא תחמוד אשת רעך, דהתם ס״ל להראב״ד שהעבירה היא חמדת הלב בלבד, ולא בעינן גם מעשה, והא דדרשינן הכא במכילתא מגז״ש דבעינן עד שיעשה מעשה, היינו גבי ממון ורכוש של חבירו, משא״כ לגבי אשת חבירו, ועפ״ז אתי לדעת הראב״ד דגבי אשת חבירו ליכא אלא לאו אחד, ודלא כמ״ש הלח״מ לבאר בשיעת הרמב״ם דגם באשת חבירו עובר בלא תתאוה ובלא תחמוד, דאליבא דהרמב״ם משכחת לה שפיר כמ״ש שם הרמב״ם בהי״ב, שהמתאוה עובר בלאו אחד, והקונה דבר שהתאוה בהפצר שהפציר בבעלים עובר בשני לאוין בלא תחמוד ובלא תתאוה, ושפיר משכחת לה גם באשת רעהו בכהאי גוונא שאם התאוה בלב בלבד עובר בלא תתאוה, ואם השתדל והעריס על בעלה שיגרשנה ולאחר שגרשה נשאה עובר גם בלאו דלא תחמוד, משא״כ לדעת הראב״ד דלעולם בעי שיעשה מעשה של איסור כגון שיקח החפץ שלא ברצון הבעלים, ודבר זה לא משכחת לה באשת איש, דהתם הנטילה בהיתר היא ואין ערך למעשה זו, ועיקר האיסור הוא על החימוד בלב, וא״כ היינו לא תחמוד הייני לא תתאוה, ואתי דלעולם גבי חומד אשת רעהו ליכא אלא לאו אחד, ואפשר נמי לומר הכי בשיעת הסמ״ג שהביא הלח״מ שם, שהשיג על הרמב״ם דחשיב לא תתאוה ולא תחמוד לשני לאוין, וכתב הסמ״ג כי לא יתכן לומר כן, כי כתוב בדברות לא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה וכו׳, ולפי דבריו החמיר בבית יותר מבאשת איש, וכתב ע״ז הלח״מ נראה מדבריו שלא היה לו בספרי הרמב״ם ז״ל כל המתאוה ביתו ואשתו וכו׳, דא״כ היה לו להקשות דאיך עובר באשתו בלא תתאוה ע״כ, וע״פ האמור י״ל דשפיר היה לפניו הגירסא ברמב״ם אבל ס״ל כמ״ש אליבא דהראב״ד דלעולם גבי אשת חבירו ליכא אלא לאו אחד וכפמ״ש, ומהאי טעמא השיג על הרמב״ם וס״ל שלא יתכן להיות כן שיהא חמור בבית יותר מבאשת איש, לכן הוכיח מכאן דלעולם ליכא שני לאוין, אלא לא תחמוד ולא תתאוה הכל אחד:

שומע

הגהות הגר״א [א] והנשמע: [ב] שלא נחצב: [ג] וכל העם רואים: [ד] ומנין:

סימן לד

בטור (סעיף י). טבח שנמצא אחריו נבילה חרי הוא כאילו אוכל נבילות לתיאבון כו'. אין להקשו[ת] הרי אפי' אי הוי משומד להכעיס פסול הוא, [די"ל] ד[לאו דווקא נקט לתיאבון, אלא דל"ת שיהא שוגג, לזה אמר שהוא משומד לתיאבון לאפוקי שוגג, ובאמת אי הוי אפי' להכעיס הוי פסול דלא בעינן רשע דחמס, וק"ל. א"נ כמו שכתב הב"י בסמוך [1], שיש נפקות[א] לענין תשובה, דאם עשה להכעיס מיד אם עשה תשובה כשר, אבל כאן דווק[א] [עד] שיעשה [תשובה ויוציא] טריפה [מתחת ידו] בדבר חשוב; ודו"ק.

בב"י (סעיף יט). ואע"ג (דסוף) [ד]פ"ק דמציעא אמרו לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו וכו'. הכי אי' שם בתוס' פ' זה בורר [2] וז"ל [בד"ה] מעיקר[א] סבור דמי קא יהיב וא"ת ולפסול מדאוריית[א] דקא עבר אלא[ו] [דלא] תחמוד וי"ל דלא תחמוד משמע דלא יהיב דמי וכי יהיב דמי ליכא לא תחמוד כלל וא"ת והא דאמרינן [בפ"ק] דב"מ [3] לא תחמוד בלא דמי משמע להו וכו', כדאי' בב"י, וקשה [4] מאי מקשי התו[ס'] מב"מ הא אמרינן בב"מ דלהכי לא נחשד אשבוע[ה] שאינו ברשותו, מטעם [ד]לא תחמוד בלא דמי משמע להו, ואע"ג דבאמת אפי' בדמי אסר להו לא חשיד אשבוע[ה], ה"נ מאי מקשין התו[ס'] נהי דמדאוריית[א] אפי' בדמי, אפ"ה לא פסיל, וצ"ל דקושי[א] שני' בתו[ס'] ק"ל דלינקטי' בהדי' שאר פסולין דרבנן [כ]דנקיט במתניתין, ולא לנקוט לשון הוסיפו, דמקדמי דנא הי' להם (לפסלתו) [לפוסלו], וגם [מה] (שאמר) [שכתב] הטור [5] שר"י נסתפק [בערב ועדים] אי פסולין אי לאו משום דמשמע להו [6], [ג"כ] (א"כ) [קשה], נהי דמשמע להו [מ"מ] פסולי[ן] [מ]דרבנן, צ"ל דשאני הכא דאין להם הנאה כלל, אבל קשה לפי תי' [התוס'] דהתם באמת הכי משמע [7], היאך מסתפק ר"י, כדאמרינן בעלמא לא תחמוד לאנשי כו', בשלמ[א] לא תחמוד באמת הכי פירושו, אבל כאן א"א לומר, שהרי בהדי[א] קתני [8] הכל עוברי[ם] על תשימון הלוה והמלוה והערב והעדי[ם], וי"ל דהכי קאמר כדאמרינן בעלמ[א] לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, מדקאמר משמע להו, ולא קאמר לא תחמוד היינו בלא דמי, משמע דאע"ג דפירושו של לא תחמוד הוא בלא דמי, אי משמע להו אפי' בדמי היו פסולי[ן] [9], דבתר משמעות[א] שלהן אזלינן, וא"כ הי' מסופק [ר"י] דלהיפך כגון הכא שפירושו של לא תשימון אפילו על עדי[ם] ומשמע להו למלוה ולוה דווק[א], ומסתפק לי' אי משמע להו הכי או לאו, ועי"ל דמספקא לי' אפי' משמע להו, אי אזלינן בתר משמעות שלהם, דיש לחלק בין קולא שלהם או לחומרא, ר"ל התא האמת פי' לא תחמוד בלא דמי, ואזלינן בתר משמעותן, ואם משמע להו בדמי פסלינן להו, אבל כאן שפירושו באמת אפי' ערב ועדי[ם], ומשמעות שלהן דווק[א] ללוה ולמלוה ולא ערב ועדי[ם], דהיינו לקולא, ומסתפקא לי' אי אזלינן לקולא או לאו, ודו"ק.

בטור (סעיף כו). כתב הרמב"ם [10] ומפריהי יוני[ם] וכן מפרש טעמ[א] לפי שאינו [עוסק] ביש"ע גבי קובי[א] וחזקתו שהוא אוכל מן הקובי[א]שהוא אבק גזל כו'. הוצרך הרמב"ם לטעם שני ג"כ גבי קובי[א], דלתי' ראשון לא אזלא הצריכות[א] בגמר[א] [11], (כו') [דתני] (ש)תולה בדעת עצמו, ותני תולה בדעת אחרי[ם], דלא מתוקמ[א] שפיר אלא לפי טעם שהיא אסמכת[א] [12], וק"ל.

בב"י (סעיף לח) [ד"ה כתב הר"ר יקר] ונ"ל טעם ריב"א דלגבי מלוה דרך להשביע אם חייב לו ושמא חייב לו ממקום אחר ונשבע באמת כו' [13]. קשה דהא משביעין על דעת ב"ד, והיאך נשבע באמת [14],

סימן לד 1 וראה עוד לקמן בסוף הסימן בטור וב"י. 2 סנהדרין כה, ב. 3 דף ה, ב. 4 ראה מהרש"ק, ותומים ס"ק יב. 5 סעיף טז. 6 דלא תשימון עליו נשך למלוה ולוה. 7 אכן דעת התוס' ב"ק סב, א ד"ה חמסן, אינה כן, ואף שנותן דמים עובר בלא תחמוד, אלא שלא פסלוהו כיון דלאינשי בלא דמי משמע להו, וכן משמע מהתוס' ב"ק ל, ב ד"ה וחכמים ובב"מ עב, א ד"ה שטר. [כבר עמד החיד"א בספרו יוסף אומץ סי' ק"א על סתירת התוס'] וה"נ אפשר לומר דהר"י אזיל בשיטה זו וכ"פ הרמב"ם בפ"א מהל' גזילה ה"ט וכ"כ בסה"מ ל"ת רס"ה עיי"ש. 8 במתני' ב"מ עה, ב. 9 מדברי רבינו נלמוד שהמתכוין לעשות עבירה ע"י מעשה, אף שנתברר שהמעשה שעשה אינה עבירה, הואיל ולדעתו עשה עבירה פסול הוא לעדות, ויש להסמיך לזה הא דתניא בנזיר כג, א ת"ר אישה הפרה וה' יסלח לה, באשה שהפר לה בעלה והיא לא ידעה הכתוב מדבר, שהיא צריכה כפרה וסליחה, וכשהיה מגיע ר"ע אצל פסוק זה היה בוכה, ומה מי שנתכוון לעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה טעון כפרה וסליחה וכו', ע"כ. 10 פ"י מהל' סנהדרין ה"ד. 11 סנהדרין כה, א. 12 כעי"ז כתב תלמידו המהרש"ק, וראה חי' הר"ן וגליון הש"ס לרע"א סנהדרין שם. 13 ראה בשו"ת הרמ"א סי' לט וסי' מ' מה שהאריך בביאור דברי הריב"א, וראה לשון הריב"א כפי שהובא באגודה פ' זה בורר סי' י"ז, ועיין ד"מ השלם, וב"ח, וסמ"ע ס"ק סו. 14 וכ"כ המהרש"ק דטעם הב"י דחוק

ג'), כי הוא כלל לכל התורה כולה, ובזמן החורבן שהעמידו דבריהם על דין תורה חטאו בכפליים (קושיא ד'), שלא עשו הישר ולא עשו הטוב, ולכן לקו בכפליים, ונחמתן ממילא הוא בכפליים, ופשוט שמדה זו להעמיד הכל על דין תורה ולא לעשות לפנים משורת הדין נובעת משנאת חנם, והארכנו בזה במקום אחר שכל דרשות חז"ל על החורבן עולים בקנה אחד.

איברא דמש"כ החזו"א שצריך להיות ששכל בני אדם מסכים עליהם, פשוט שאין כוונתו לדעת בעלי בתים שהוא היפך דעת תורה כמש"כ הסמ"ע בחו"מ סי' ג', אלא לשכל הישר של בני אדם תורניים אף שלא הגיעו להוראה, וחכמי התורה שהגיעו להוראה עפ"י משפטי התורה שנמסרו למשה מסיני בצירוף שכל בני אדם התורניים באימוד מהו רצון השי"ת, הם הם הקובעים את הישר והטוב, וכל זה פשוט וברור וא"צ לפנים כלל.

והנה בפרשת וארא (ו'-כ"ו) כתיב "**הוא אהרן ומשה**" אשר אמר ה' להם הוציאו בנ"י מארץ מצרים, ושם בפסוק כ"ז כתיב הם המדברים אל פרעה מלך מצרים וגו' "**הוא משה ואהרן**", ופירש"י בשם המכילתא דיש מקומות שמקדים משה לאהרן, ויש מקומות שמקדים אהרן למשה, לומר לך ששקולין כאחד, וי"ל דה"ה בנד"ד, דלכן בפרשתנו כתיב ועשית הישר והטוב, ובפרשת ראה כתיב כי תעשה הטוב והישר (קושיא א'), לומר ששקולים הם, שצריכים לעשות משפטים שגם טובים בעיני שמים כפי משפטי חכמת התורה, וגם ישרים בעיני אדם ששכל בני אדם מסכים עליהם, ושניהם שקולים, דזה בלא זה לאו כלום הוא, כי עיני אדם לבד, הוא דעת בעלי בתים, שהוא היפך התורה ועיני שמים לבד, הוא דין תורה שעליה נחרב ירושלים, דצריכים לעשות לפנים משורת הדין, ולכן לפעמים הקדים הישר להטוב ופעמים הקדים הטוב להישר להורות ששקולים הם כמו שנתבאר בס"ד.

ויש לעיין עוד בהעמק הדבר בפרשת ראה שם שהק' קושייתנו, ותירץ באופן אחר וז"ל, שם כתיב הישר והטוב, משום דשם מיירי עיקרו בדברים שבין אדם לחבירו, כמשמעות ישר שכתבנו ובפתיחה לספר בראשית, ואח"כ והטוב כעיני ה' שהוא השי"ת חפץ בזה, אבל כאן דעיקרו מדבר בקדשי שמים מש"ה תחילה הטוב בעיני ה' שלא תגרמו בזה צערן של בני אדם, וזהו והישר בעיני בני אדם עכ"ל, ונראה שמדוייק בדבריו תירוץ לעוד קושיא אחת בסוגיא דידן, דאם כך הוא רצונו יתברך שנעשה לפנים משורת הדין, למה כתב שורת הדין בתורה, הו"ל לכתוב מה שלפנים משורת הדין, שהוא יהיה הדין, אלא שכן הוא חפץ ה', שנהיה ישרים בעיני הבריות, וזהו הטוב בעיני ה', והישר בעיני האדם משתנה מזמן לזמן, וא"א לכתוב כל ציור וציור כמש"כ הרמב"ן, ולכן בתורה כתוב הדין שעליה כופין בשוט ובשמתא לכו"ע, אבל חפץ ה' הוא לעשות הישר בעיני הבריות, ומי יתן שחפץ ה' תהיה לעשות הישר והטוב לפנים משורת הדין לגאלינו אפילו כשאיננו ראויים בב"א.

פרשת ואתחנן תשס"ב

(שבת נחמו)

בענין לא תחמוד ולא תתאוה

א) כתיב לא תחמוד אשת רעך, ולא תתאוה בית רעך, שדהו, ועבדו, ואמתו, שורו, וחמורו, וכל אשר לרעך, ובפרשת יתרו (כ'-י"ד) כתיב לא תחמוד בית רעך, לא תחמוד אשת רעך, ועבדו, ואמתו, ושורו, וחמורו, וכל אשר לרעך, הרי שיש שני חילוקים בין דברות הראשונות לדברות האחרונות בלאו זה, א) שבדברות הראשונות הקדים בית רעך ובאחרונות

הקדים אשת רעך, ב) בראשונות כתיב לא תחמוד בשניהם, אבל באחרונות כתיב לא תתאוה, ורש"י בפרשתנו כתב שאף לא תתאוה לשון חמדה הוא, וא"כ קשה ביותר למה שינה לשון הכתוב בשני המקומות וצ"ע.

ב) התרגום יונתן בשתי הדברות כתב דברים נפלאים בלאו זה, וז"ל, ולא יירוג חד מנכון ית ביתיה דחבריה, ולא חקליה, ולא עבדיה, ולא אמתיה, וכו', ולא כל מאן דאית לחבריה, ארום בחובי חמודיא, מלכותא מתגריא בנכסיהון דבני נשא למיסב יתהון, וגלותא אתיא על עלמא, ובפרשת יתרו הוסיף ועתירי נכסין מתמסכנין עי"ש, ותמוה למה דוקא עונשה של לא תחמוד הוא עניות וגלות וצע"ג.

ג) בעירובין דף נד. א"ר אלעזר, מאי דכתיב חרות על הלוחות, אלמלא לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל, רב אחא בר יעקב אומר אין כל אומה ולשון שולטת בהם, שנאמר חרות על הלוחות על תקרי חרות אלא חירות ע"כ, ואינו מובן למה שכחת התורה ושעבוד מלכיות תלויה בלוחות ראשונות ולוחות שניות, דמה ענין זה לזה וצ"ע.

ד) ביותר קשה מאחר דכתיב בסוף הפסוק בשני הפרשיות "וכל אשר לרעך", למה פרט הכתוב אשה, בית, שדה, עבד, אמה, שור, וחמור, הול"ל בקיצור לא תחמוד ולא תתאוה כל אשר לרעך, ואנא ידענא דכל אלו בכלל כל אשר לרעך וצע"ג.

ה) רבינו יונה בשערי תשובה שער ג' אות מ"ג כתב וז"ל, לא תחמוד ולא תתאוה, הזהרנו בזה שלא להתעולל עלילות ברשע לקחת שדה וכרם וכל אשר לרעינו, גם כי ניתן מכרם, והזהרנו על מחשבת הדבר הרע הזה שלא נסכים במחשבתנו לעשותו, ואם יכסוף אדם שימכור לו חבירו אחד מחפציו, ולא יש את נפשו למכרו, ואם יפצר בו ברוב דברי תחנונים יבוש להשיב את פניו, אסור לפצור בו, כי זה כמו הכרח ואונס, ואם החומד לקחת כל חפץ הוא איש נכבד, שאם ישאל שאלה אור פניו לא יפילון, אסור לשאול מעם רעהו מקח או "מתת" בלתי אם ידע כי נתון יתן לו בנפש חפצה ולא ירע לבבו בתתו לו עכ"ל, ולכאו' קשה דפתח במקח וממכר וסיים במתנה.

ו) ועוד דמשמע מהרמב"ם בפ"א גזילה הל"ט, שרק כשקנה החפץ עבר בלא תחמוד, דז"ל שם כל החומד עבדו או אמתו וכליו של חבירו או כל דבר שאפשר לו "שיקנהו" ממנו, והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, אע"פ שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בל"ת שנאמר לא תחמוד, ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד, כענין שנאמר לא תחמוד, כסף וזהב עליהם ולקחת לך, חימוד שיש בו מעשה עכ"ל, וצ"ע במאי קא מיפלגי הרמב"ם והרבינו יונה.

ז) בדרכינו נחקור כמה חקירות בענין לא תחמוד ולא תתאוה, האם עובר כשחומד בשביל דבר מצוה כגון לולב נאה של חבירו, האם עובר כשחומד עבור חבירו, (שרוצה לקחת מראובן כדי ליתן לשמעון), מהו השיעור של לא תתאוה, האם במחשבה לבד הלואי שהיה לי חפצו של שמעון וכו' כבר עבר, או שצריך לחשוב תחבולות האיך לקבלו, האם מותר להתפלל לה' ששמעון ימכור לו חפצו, האם מותר לשואלו אם מעוניין הוא למכור ביתו או חפציו, והאם מותר לחמוד שיהא לו בית או חפץ כמו ביתו של חבירו.

ח) הסמ"ג בהקדמתו (הו"ד בעיר דוד ובחת"ס) כתב שאותיות עשרת הדברות הם כמנין כתר, והוא תרי"ג מצות דאורייתא ושבע מצות דרבנן, ונבאר בעז"ה מה הם השבע מצות דרבנן, ונבאר עוד למה נקראים עשרת הדברות בשם זה, ולא עשרת הדברים, או עשרת המצות, או עשרת הדיבורים, וכיוצא בזה.

ונבוא אל הביאור בהקדם מעשה שבא לידי באברך אחד ירי"ש ששכר דירתו של

חבירו במשך שנה וחצי, והתחיל להתעניין לקנות דירה וחיפש דירה למכירה באותו שכונה ולא מצא, והוא נהנה מאד מדירתו השכורה מהרבה צדדים, (שכנים טובים, דירה יפה, קומה נוחה, כבר התרגל בה, וירויח שלא יצטרך לעבור דירה וכו') ושאל אם מותר לשאול בעל הדירה אם הוא רוצה למכור לו דירתו או שאסור משום לא תחמוד ולא תתאוה עכ"ד.

והנה בב"מ דף ה: בסוגיא דמשביעין שומר שאינו ברשותו, הק' הש"ס נימא מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא, ותי' דמורה ואומר דמי קא יהיבנא ליה, א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא והא קעבר על לאו דלא תחמוד, לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, ופירשו התוס' בד"ה בלא, דעל אף שהוא חמסן, מ"מ חמסן אינו אלא פסול מדרבנן, וכאן שלא חמסו בחוצפה, רק טוען שנאבדה, אינו פסול אפילו מדרבנן עיי"ש, ובסנהדרין דף כה: כתבו התוס' בד"ה מעיקרא, דחמסן לא עבר אלא תחמוד כיון דיהיב דמי, ומש"כ בב"מ "משמע להו לאינשי", כן הוא האמת, ועוד י"ל דכשמפייס את המוכר למוכרו לו עד שאומר רוצה אני אינו עובר בלא תחמוד, ולפי שני התירוצים של תוס' ליכא שום איסור בנד"ד שיבקש השוכר ממשכירו שימכור לו דירתו, ויכול אפילו להפצירו עד שיאמר רוצה אני.

אולם להלכה כל זה אינו, כי בשו"ע חו"מ סי שנ"ט סעי' י' כתב המחבר כלשון הרמב"ם הנ"ל, וז"ל, כל החומד עבדו או אמתו או ביתו או כליו של חבירו, או כל דבר שאפשר שיקנהו ממנו, והכביד עליו רעים, והפציר בו עד שלקחו ממנו, הרי זה עובר בלא תחמוד, כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו וכל כיוצא בזה, כיון שחשב בלבו איך יקנה דבר זה, ונפתה בלבו בדבר, עבר בל"ת של לא תתאוה, ואין תאוה אלא בלב בלבד, ובסעי' י"ב שם כתב וז"ל, הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד, והקונה דבר שהתאוה בהפצר שהפציר בבעלים, עובר בב' לאוין וכו', ואם גזל עובר בג' לאוין עכ"ל, ועיין בערוך השולחן שם סעי' י"ג שכתב וז"ל, ודע דמדברי הרמב"ם מתבאר דעל לאו דלא תחמוד עוברים אף כשנותן מעות, והמוכר נתרצה, **"ולכן יזהר אדם מלקנות שלא אצל חנוני אם לא כשהמוכר מבקש ממנו שיקנה"** עכ"ל, ולפי זה בפשטות בנד"ד אסור לו לשוכר להתאוות דירת המשכיר, ויש גם מקום לחוש לדברי השערי תשובה הנ"ל בקושיא ה', שמא מחמת שהוא שכר ממנו יסכים המשכיר למוכרו בעל כרחו, כי הוא חייב לו הכרת הטוב.

והרלב"ג עה"ת בפרשת יתרו כתב וז"ל, אם נתאוה בלב לבד, אע"פ שלא עשה מעשה כבר עבר בלאו, וכ"כ הפלא יועץ בערך חמדה וז"ל, כל המשתדל ליטול חפץ של חבירו חנם או ברצי כסף, עובר בלא תחמוד, ואפילו לא השתדל רק חשב בלבו שהיה חפץ שיבא חפץ זה לידו הרי עבר על לאו דלא תתאוה, ואם רוצה להתאוות, ככה יתאוה, מי יתן והיה שיזמין לי השי"ת חפץ כזה (קושיא ז'), וגם זה הבל ורעות רוח, רק יחמוד איש להשיג חכמה, ותבונה, ומדות טובות וישרות, להתדמות לקדושי עליון, וכגון דא מצוה לחמוד ולהתאוות מה שביד אחד מאחינו בני ישראל.

והוסיף החינוך וז"ל, ואל תתמה לומר ואיך יהיה בידו של אדם למנוע לבבו מהתאוות אל אוצר כל כלי חמדה שיראה ברשות חבירו, והוא מכולם ריק וריקם, ואיך תבא מניעה בתורה במה שא"א לאדם לעמוד עליו, שזה הדבר אינו כן, ולא יאמרו אותו זולתי הטפשים הרעים והחטאים בנפשותם, כי האמנם ביד האדם למנוע עצמו ומחשבותיו ותאוותיו מכל מה שירצה, וברשותו ודעתו להרחיק ולקרב חפצו בכל הדברים כרצונו, ולבו מסור בידו על כל אשר יחפרץ יטנו, וה' אשר לפניו נגלו כל תעלומות, חופש כל חדרי בטן, רואה כליות ולב אין קטנה או גדולה טובה או רעה מכל מחשבות האדם נעלמת ממנו, ולא נסתרת מנגד עיניו, ישיב נקם לעוברי רצונו בלבבם, ונוצר חסד לאלפים

לאוהביו המפנים לעבודתו מחשבתם, שאין טוב לאדם כמו המחשבה הטובה והזכה, כי היא ראשית כל המעשים וסופן, וזהו לפי הדומה ענין לב טוב ששיבחוהו חכמים במסכת אבות (פ"ב-מ"ט) עכ"ל, הרי שלא התנה החינוך תנאי בלא תתאוה שיעשה חשבונות האיך להשיג תאוותו, רק התאוה לבד אסור.

ועל אף שמהר"י אסאד בשו"ת יהודה יעלה חו"מ סי' ל"ג, (הו"ד בשד"ח ח"ד עמוד 105) כתב מדעתו שכשלא גמר בדעתו לעשות השתדלות לקחתו רק תאוה לבד רחוק מהסברא שיעבור, והביא שגם החרדים כתב דרק כשחושב להשתדל בכל עוז הוא עובר וז"ל בפרק כ"א, על לאו דלא תתאוה משגמר והסכים בלבו להשתדל בכל עוז לקנותו ממנו מיד עבר, וכן באשת איש אם נתן עיניו לא לניאוף אלא ליקח אותה לו לאשה בהיתר וכו', משגמר והסכים בלבו לעשות התועבה הזאת עבר על לא תתאוה (יש להתבונן שבאשת איש לא כתב החרדים שגומר בלבו להשתדל **"בכל עוזו"**, רק גמר בלבו לעשות התועבה וצ"ע), ויש אומרים שעל עון זה נחתם גזר דינם בבית שני עכ"ל, ונוסיף שהתועפות ראם על היראים בסימן קט"ו אות ב' הביא החרדים שרק כשהחליט בלבו להשתדל בכל עוז לקנותו הוא עובר, וכתב שכן הוא דעת הרמב"ם עיי"ש, מ"מ הרי באיסורים דאורייתא אנו דנין, ואין רמז ברמב"ם לחידוש זה, ומספק הו"ל להחמיר כפשטות הרמב"ם והחינוך והשו"ע והרלב"ג והפלא יועץ והערוך השולחן והמהר"ם חאגיז בספרו אלה המצות סי' תט"ז (הו"ד בשו"ת יהודה יעלה הנ"ל), ולא לסמוך להקל כהחרדים התועפות ראם והמהר"י אסאד, (דלא כמו שראיתי באיזה ספר חדש על לא תחמוד שכתב שדברי הערוה"ש הם חומרא יתירה, אדרבה להקל כנגדו הוא קולא יתירה כנלענ"ד, אבל שערי עצות לא נגעלו כדלהלן).

וראיתי בשו"ת בצל החכמה ח"ג שמונה תשובות (מסימן מ"ג עד סי' נ') בענין לא תחמוד, ודן שם במעשה שהיה בקהילה אחת שהיה מחסור בקמח שמורה למצות מצוה, ורק לאב"ד דשם היה קצת קמח, ואחרי האפייה בקשו ממנו כמה בעה"ב מצות לליל הסדר, והוא נתן להם, והשאיר לעצמו בצמצום, וטען ח"א שהבעלי בתים עברו אלא תחמוד ולא תתאוה, וקודם כל הוכיח הבצל החכמה שבודאי גם במצות שייך לא תחמוד, שהרי החינוך הנ"ל כתב שגם בני נח אסורים בלא תחמוד כי בכלל גזל הוא, וא"כ כשם שאסור לגזול כדי לקיים מצוה, כך אסור לחמוד כדי לקיים מצוה, ובירושלמי ברכות פ"א הל"ה אמרו מפני מה קורין קר"ש כל יום, מפני שעשרת הדברות כלולין בהם, לא תחמוד בית רעך וכתבתם על מזוזות ביתך, ביתך ולא בית חברך, משמע דלא תחמוד בית רעך אפילו כדי לכתוב עליו מזוזה, וכ"כ המרכבת המשנה על המכילתא והשו"ת מחנה חיים או"ח ח"כ סי' ל"כ דשייך לא תחמוד גם לצורך מצוה (קושיא ז') עיי"ש.

ואח"כ כתב דמ"מ לא עברו הבעלי בתים שום איסור, ראשית כל כיון שלא הפצירו בו, דמפורש בסמ"ע בחו"מ סי' רכ"ח סק"ח דרק כשמבקש ג' פעמים מקרי הפצרה, ואח"כ כתב שגם לא תתאוה לא עברו כיון שלא החליטו להשתדל בכל עוז לקבל מצות מהאב"ד, אבל כבר כתבנו שלכאו' זה אינו חלק, ויש חשש של השערי תשובה שיתבייש האב"ד לסרב, והערוה"ש כתב רק חנוני או מבקש למכור מותר לקנות ממנו, ואח"כ כתב סברא להחיר כיון שהאב"ד חייב ליתן להם מצות ליכא לא תחמוד ולא תתאוה, כי כופין על קיום המצות, אבל גם זה לענ"ד אינו ברור, די"ל דהו"ל כמו מילה בצרעת שאין לאביו למולו, או שליח ב"ד שלא יתן לאביו מלקות, ה"ה בנד"ד אפילו אם האב"ד מחוייב ליתן להם, יש לאחרים לכופו ולא בעלי הבתים העוברים בלא תתאוה.

ויוצא נפ"מ גדולה למעשה, כגון בבעל דירה בקומה עליונה שרוצה לבנות על הגג,

וצריך הסכמת שכניו כי עפ"י דין חלק מהגג שלהם, והם אינם רוצים ליתנו לו, והוא מפציר בהם, הרי זה עובר בלא תחמוד בית רעך, איברא דיש לעיין בספר הנ"ל סי' מ"ז שהסתפק אי שייך לא תחמוד בשני שותפים, דאולי לא קרינן ביה בית רעך כיון שהוא גם ביתו, מה שמותר לעניים לחזור על הפתחים בשו"ת ארץ צבי ס' ד' התיר משום דכופין על הצדקה, וזה קשה כנ"ל שאחרים יכפוהו ולא העני עצמו, ולענ"ד אה"נ אסור לעני להתאוות כספו של העשיר, ואסור להפציר ליתן, וכל כוונתו צריך להיות לזכותו במצוה, אם יתן יתן, ואם לא לא.

ובסימן מ"ה דן הבצל החכמה אי מותר לחמוד כדי ליתן לחביו, ונראה לענ"ד פשוט שאם "הוא" רוצה ליתנו לחבירו, הרי יש לו טובת הנאה, ומה איכפת לי איזה הנאה הוא רוצה להנות, ובודאי אסור, ואם ראובן רוצה ששמעון יתן ללוי, ומפצירו, מסתבר שאלאו דלא תתאוה לא עבר, שהרי אינו מתאוה לחפצי חבירו, אבל לא תחמוד י"ל דשפיר עבר, שהרי הפציר בחבירו למכור או ליתן דבר שלא רצה למכור, ובודאי יכול להגיע עי"ז לידי גזל גם כשאינו חומד לעצמו, ועיי"ש שהביא כן בשם ספר מעין החכמה על תרי"ג מצות דף יב. ד"ה זה גורלך, בשם ספר זה ינחמנו וספר זה אינו תחת ידי לעיין בו, אבל מסתבר כדבריו.

בזוה"ק פרשת יתרו דף צג. איתא יכול אפילו חמודא דאורייתא אסר, לכן כתבה התורה שדהו, עבדו, אמתו, שורו, וחמורו, (קושיא ד'), שהם מילי דעלמא, אבל אורייתא איהו חמודת תדיר, שעשועים, גנזי דחיי, ארכא דיומין, והוא מקור טהור לדברי הפלא יועץ הנ"ל, שמצוה לחמוד השגת חכמה ותבונה ומדות טובות, והביא הבצל החכמה בסי' מ"ט שבספר דרך פקודך מצוה ל"ח אות ב' הביא ראיה מהזוה"ק הזה דגם לחמוד שיהא לו בית כמו בית חבירו אסור, שהרי לחמוד ידיעת התורה כמו חבירו אין חבירו חסר כלום, ובכל זאת בעינן גילוי הקרא להתירו, אבל כל זה דלא כהרמב"ם שכתב דרק כשקונה עבר אלא תחמוד, ואולי כוונת הזוה"ק אלא תתאוה, ולפי"ז א"צ לכל פלפולו של הבצל החכמה עיי"ש.

ולפי"ז מובן ג"כ משכ השלמת חיים שהביא שם באות ו', שכתב שהא דסנהדרין דף עה. בהעלה לבו טינה שתעמוד לפניו ערומה או תדבר עמו מאחורי הגדר אם אשת איש היתה בודאי עבר אלא תחמוד, והק' עליו הלא לא קנאה, וי"ל כנ"ל שכוונתו ללא תתאוה, וכן י"ל בדברי המלבי"ם שהזכיר שם באות ז' (בשמות כ' י"ג-י"ד) שכתב שבכלל לא תתאוה הוא שאסור להתאות להיות עשיר כמוהו, וק"ל.

ועצה אחת יש לשוכר בנד"ד, שאחר ישאל למשכיר אם רצונו למכור דירתו, ואם ישיב הן, אז מותר לשוכר לבא בדברים עמו כמש"כ הערוה"ש, דהו"ל כמבקש למכור, ואם ישמע מהמשכיר שאין רצונו למכור, יתגבר על מחשבתו, ולא יתאוה בית חבירו, ויחפש דירה אחרת ומסתבר שמותר לו להתפלל לה' שאם הדירה טוב עבורו שיתן בלב המשכיר למוכרו לו, והטוב בעיניו יעשה, ובזה יוצא מכל חשש (קושיא ז') ובהפלא יועץ הנ"ל.

זכינו לדין בס"ד, שיש שני לאוין לדעת הרמב"ם והשו"ע, ולכן כתיב לא תתאוה בדברות אחרות (קושיא א'), ולדש"י צ"ל דס"ל כהיראים שכתב שפירוש אחד לאלו ב' הלאוין, ושנה הכתוב עליו לעבור עליו בשני לאוין, עכ"ל, היינו שאם היה כתוב שוב לא תחמוד לא ידעתי שהוא עובר בב' לאוין וק"ל, וי"ל עוד שדברות ראשונות נאמרו קודם חטא העגל, ואז פסקה זוהמתן כדאיתא בשבת דף קמו. וע"ז דף כב: ונפסק מהם התאוה שהיה להם בדין "כי תאוה היא לעניים" הנאמר בחטא העץ הדעת, ולא היה שייך אצלם אלא חמדה, שהיא פחותה מתאוה, וכמש"כ הגר"א שתאוה היא תאות גוף, שהגוף נהנה ממנו, כמו זנות ומאכלים, וחמדה הוא רצון

אתיה 1234567

אוצר החכמה

לדברים שמחוץ לגוף כמו ממון או כבוד, ולכן בדברות ראשונות כתיב לא תחמוד בלבד, ורק בדברות אחרונות שהיו אחר חטא העגל ואחר שחזר זוהמתן (דאיתא באוה"ח הק' בפרשת נשא (ה'-ט"ו) בד"ה ותמצא, וכ"כ הדברי יואל בפרשת תרומה דף קעו: בשם הקדושת לוי שאחר חטא העגל חזר זוהמתן) כתיב לא תתאוה.

וידועים דברי התוס' בכתובות דף קד. בד"ה לא נהניתי בשם המדרש בעוד שאדם מתפלל שיכנסו ד"ת לגופו יתפלל שלא יכנסו מעדנים, וי"ל עפ"י דרכינו דזהו כוונת ר"א בעירובין (קושיא ג'), אלמלא לא נשתברו לוחות ראשונות לא נשתכחה תורה מישראל, היינו שאלו לא עבדו את העגל, לא היה חוזר הזוהמא, ולא היה מתאוים לתאוות הגוף, היינו המעדנים (כמש"כ הגר"א הנ"ל) וממילא לא היו שוכחים את התורה, ורב אחא בר יעקב אמר שלא היו שולטים בהם שום אומה ולשון, דמדה כנגד מדה הוא, הם השליטו התאוה על עצמם, לכן אחרים שולטים בהם, וזהו ג"כ כוונת התרגום יונתן (קושיא כ'), שע"י לא תתאוה גלות בא לעולם, וכן עניות היפך התאוות וק"ל, ולכן הקדים בית רעך בלוחות ראשונות (קושיא א'), כי כשפסק זוהמתן הוא שכיח טפי, משא"כ בלוחות שניות אשת רעך שכיח טפי רח"ל.

ונחזור לדברי השערי תשובה (קושיות ה' וו'), שכתב דגם במתנה איכא לאו דלא תחמוד שיתן לו, ומהרמב"ם משמע דדוקא כשמפציר שימכור לו, והיה אפ"ל דכוונת רבינו יונה הוא באדם חשוב דוקא, וכדאיתא בקדושין דף ז. בההיא הנאה שהוא מקבל מתנה ממנה האשה מקודשת לו, ה"ה בנד"ד דהו"ל בכלל לא תחמוד ע"י מכר, ויש לחלק, ויותר מסתבר שלכו"ע עובר גם כשחומד מתנה, דכל שכן הוא, שאם מפציר אפילו בממון עובר, כל שכן בלא ממון, דלא כהאמרי אמת שכתב הארץ צבי הנ"ל הו"ד בבצל החכמה ח"ג סי' מ"ד אות ג' שאמר שהשע"ת דעת יחיד הוא בזה, וגם הפלא יועץ הנ"ל כתב הן בחנם הן ברצי כסף עיי"ש, ובאשת רעך לא שייך כלל שימכרנה לו, רק שהוא יגרשה והוא יקדשה ובכל זאת נאמר עליה תחמוד.

ונסיים בדברי החיד"א שכתב דלכן נקראים עשרת הדברות (קושיא ח') דדברות בגימטריא תרי"ג (עם הכולל), וכל תרי"ג מצות מרומזים בעשרת הדברות, וראיתי דבר נפלא שכתב החת"ס בתו"מ, שבתיבות אשר לרעך מרומזים הז' מצות דרבנן, דאשר לרעך ר"ת, א'בלות, ש'מחת חתן וכלה, ר'חיצה, (נט"י), ל'חם (פת עכו"ם), ר'שויות (עירובין), ע'מלק (המן-פורים), כ'הנים (חנוכה), ובחלק רביעאה כתב סדר אחר, א'בילות, ש'טיפה (נט"י), ר'שויות, ל'חם, ר'ביעי (צום הרביעי וכל הצומות), ע'מלק, כ'הנים, הרי הוציא שמחת חתן וכלה והכניס הצומות.

והתפארת ישראל בעוקצין פ"ג מי"ב אות צ"ד כתב בשם אביו, שהז' מצות דרבנן הם נט"י, עירובין, חנוכה, ופורים, (כהחת"ס), נרות ש"ק, הלל, וברכות הנהנין, ועפ"י דרכו של החת"ס י"ל שגם הם מרומזים באשר לרעך, א'מירת ברכות, ש'ירה (הלל), ר'חיצה (נט"י), להדליק נר של שבת, ר'שויות, ע'מלק, כ'הנים, ונזכה בקרוב שהצומות יהפכו לששון ולשמחה, ועוד ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה, בביאת גוה"צ בב"א.

פרשת עקב תש"ם

(סיום מסכת ברכות)

בענין הזכרת ברית ותורה בברהמ"ז

א) כתיב כי ה' אלקיך מביאך אל **"ארץ"** טובה, **"ארץ"** נחלי מים וגו',

סי' רנ"ב

(א) **צוה** יוסרנו וכו' והלכתא כהכמים רס"י כפ' תפס הכרי ד"ה ע"פ כהרא"ם ועיין בתוס' ריומא דף ק' כר"ה ד"ה ע"ו וכו':

(ב) **עד** הבקר וכו' ה' גו"ר כי"ר כלל ג' סי' ה' הכיא תשובת הרדב"ז שכ' דליכא כל תלין חלא כמליגו כל הלילה וחלק עליו וה' מה"כר ה"ח סי' תקכ"ו ודמה דכריו עם"כ ולא ידעו דכרי ר' המחבר שכתב כדכרי הרדב"ז ודקיימו עובר חלא מליגו כל הלילה וכן מוכח במליע' דקי' דלובה חוי כל הלילה ע"פ ועיין בספר עין זוכר מערכת ל' חות כ':

סימן רנ"ד

(א) **צוה** הקב"ה וכו' לא תתלוה שנה וכו' אכל הרמב"ם כפ"ק מה' גזלה כתב כל המתלוה וכו' כיון שחסר בלבו היזק יקנה דכר זה ופתם בלבו כדכר עובר כלא תעשה שנה'

שבאמת כ"ז בדברות ראשונות אבל ציווי דדברות האחרונות דכתב "שמור" שם ודאי הציווי על השבת עצמו שלא לעשות בו מלאכה לפיכך שם לא כתיב האי קרא דעל כן דהרי הברכה בששת ימים לצורך השביעי וכמשנ"ת, ולכן שם כתיב טעם על עשיית מלאכה בשבת עצמה "על כן ציוך ד' לעשות את יום השבת".

כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך על האדמה וגו'.

ובדברות האחרונות נא' "כבד את אביך ואת אמך כאשר ציוך ד' אלקיך למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך על האדמה וגו'". הנה הוסיף שם כאשר ציוך, והוסיף למען ייטב לך. ונראה בס"ד דכבוד אב ואם היא מצוה שיכלית והיא מצוה שאדם אוכל פירותיה בעוה"ז וביאר הרמב"ם שם בריש פאה דהטעם שאוכל פירות בעוה"ז אין זה כשכר אלא פירות של המעשה הטוב שעושה שמיטיב בעולם.

ולפי"ז א"ש היטב דכאן נאמר כבד את אביך למען יאריכון ימיך, והיינו דברכה זו נאמרה גם למי שעושה אותה בתורת מצוה שיכלית, מ"מ כיון דהוא מטיב בעולם בדין שיאריכו ימיו בעוה"ז וכמ"ש הרמב"ם [אוצרת החכמה] הנ"ל אבל אין שכרו לעוה"ב כיון שלא כיבד לשם מצוה, אך בפר' ואתחנן נא' בכבד את אביך ואת אמך "כאשר ציוך" דמכוין לשם מצוה ע"ז נאמר "למען יאריכון ימיך"- בעוה"ז, "ולמען ייטב לך"- בעולם הבא.

לא תחמוד כלל האזהרות של בין אדם לחבירו

לא תרצח לא תנאף לא תגנב לא תענה ברעך עד שקר לא תחמגד בית רעך וגו' וכל אשר לרעך.

צ"ב למה כלל הני ד' דברות מלא תרצח עד לא תענה בפס' א', ולא תחמוד בפס' נפרד.

ואמנם באמת בהני ד' דברות כלל עיקר האיסורים דבין אדם לחבירו-רציחה ואביזריה כהלבנת פנים והוראות שאינן נכונות, ניאוף אשת איש ואביזרייהו דכלל עריות, גניבת נפש וכולל כל עניני גניבה ואביזרייהו דגניבה וכמ"ש ספורנו וראב"ע [אף שעיקר קרא בגניבת נפש, וכ"ה להדיא במכילתא כאן דאף שדרשו שם דהאזהרה שבכאן לגונב נפשות ולא תגנובו לגונב ממון וכמ"ש רש"י כאן מ"מ ממשיך שם המכילתא לומר דלא תשא כנגדו לא תגנוב דכל מי שהוא גונב סופו בא לידי שבועת

שקר, הרי דבגונב ממון מיירי], עדות שקר ואביזריה כהולך רכיל ולה"ר ושקר כמ"ש בספורנו, ואמנם לא תחמוד כלל בזה איסור החמדה בפנ"ע- לפי שהוא הגורם לכלל האיסורים דבין אדם לחבירו כמ"ש רמב"ן ועל ידו באים לרציחה ניאוף וגזילה, ולכן לא תחמוד עומד בפני עצמו שהוא השמירה מהדבר הגורם לכל האיסורין הקודמים לכל הענינים שבין אדם לחבירו צא ולמד ממה שכ' הרמב"ן "ומי שלא יחמוד לא יזיק לעולם לחבירו" עכ"ל.

וכשתימצי לומר כשם ש"אנכי ד' אלקיך" הוא היסוד והשורש לכל וקבלת עול מלכות שמים לפני קיום הגזירות והשורש של הכל בכלל ושל בין אדם למקום בפרט, כך הלא תחמוד שבו מסיים הקרא הוא השורש והיסוד לכל המצוות של בין אדם לחבירו, וכדמסיים קרא "וכל אשר לרעך" כ"ז כלול בלאו זה. וראה בסמוך.

אנכי ד' ואשר לרעך– תרי ריעין דלא מתפרשין מהדדי

וכל אשר לרעך.

הנה המילים "אשר לרעך" הם סיום הדברות ופתיחת הדברות הוא אנכי ד' אלקיך, וכ"ז בא לומר לנו דהני תרי ריעין דלא מיתפרשן מהדדי בין אדם למקום ובין אדם לחבירו, וקבלת התורה של אנכי ד' ושל אשר לרעך חד הוא דהא בהא תליא דזהו הפתיחה והחתימה של י' הדברות ומי שפגום בבין אדם לחבירו הרי הוא פגום בעצם קבלת התורה ובאנכי ד' אלקיך, כי המאמין בד' בהשגחה פרטית ויודע שהכל מאתו ית"ש לא שייך אצלו חמדה וקנאה ושנאה וכש"כ גניבה רציחה וכו' משום שהקב"ה הוא הוא המשגיח גם ב"כל אשר לרעך" וגם מה שרעך עושה לך הוא מאנכי ד' אלקיך, וממילא לעולם לא יהיה לו טענות של אדם על חבירו כמו שאמר דוד "ד' אמר לו קללי" ומי שמאמין גמור באנכי ד' אלקיך מאמין שהאנכי ד' אלקיך הוא גם על אשר לרעך והדברים נוראים למתבונן.

ובזה מיושב קו' הגדולה של האבן עזרא איך אפשר לצוות על לא תחמוד ו"כי איך אפשר שלא יחמוד אדם דבר יפה בלבו כל מה שהוא נחמד לעיניו ע"ש. ולהאמור התירוץ לזה הוא אנכי ד' אלקיך כאשר יקבע האדם בלבו שהכל בהשגחה פרטית מה ששלו ומה של אשר לרעך, וזהו רצונו ית' לא יהיה שייך אצלו חמדה כלל. [ובאמת שזהו תירוצו של הראב"ע ז"ל רק בתוספת משל יעו"ש רק שהוספנו שזהו גופא שייך לאנכי ד' אלקיך וכמשנ"ת].

זרע

הוסיפו קתני, וגזרו בהו רבנן קאמר תלמודא. מיהו לזה י"ל, דה"פ דרבנן גילו הפיסול ואוקמוה אדין דאורייתא. מ"מ האמת כדרך מהרש"א שהכל יבוא על נכון.

בא"ד וי"ל דמשמע להו כו' עכ"ל. הכ"מ בפ"י מהל' עדות (ה"ד) הקשה קושיא זו של התוס' על הרמב"ם שם שכתב וז"ל: וכן העובר על גזל מדבריהם פסול מדבריהם כיצד החמסנים וכו' שלא ברצון הבעלים וכו'. ותירץ הכ"מ ז"ל, [כבר] כתבו התוס' דכן הוא האמת דהרב לחם משנה כתב עליו וז"ל ואני אומר דאי אפשר לומר שסובר רבינו כן, דבפ"א מהל' גזילה כתב, דאפי' נותן דמים עובר על לאו דלא תחמוד, וכן התירוץ בתרא שתירצו התוס' שהיו מפייסים אותו עד שיאמר רוצה אני א"א שרבינו סובר כן כו' עש"ב, לכאורה דבריו אינם מובנים, דהא לתירוץ בתרא דהתוס' ה"פ, מעיקרא מקמי דפסלינהו היינו טעמא דלא פסלי לעדות משום שהיו מפייסים אותו עד שיאמר רוצה אני א"א שרבינו סובר כן כו' עש"ב, לכאורה דבריו אינם מובנים, דהא לתירוץ בתרא דהתוס' ה"פ, מעיקרא מקמי דפסלינהו היינו טעמא דלא פסלי לעדות משום שהיו מפייסים אותם עד שיאמרו רוצה אני, א"כ לא עברי אלהו דלא תחמוד, כיון דחזו דלא היו חוששין [אם] יתפייסו פלסינהו א"כ הך חמסנין דהוסיפו, בלא אמרו רוצה אני קאי, וא"כ הדרא קושיא לדוכתא דליהוי פסול מדאורייתא דעבר אלא תחמוד, וי"ל דאין דעת הלח"מ דדעת רבינו כתירוץ בתרא דהתוס' ממש. אלא כלומר, בעין תירוץ בתרא דתוספות וה"ק, מעיקרא דמי קיהיב והיו מפייסים אותם עד שיאמרו רוצה אני ולא עבר אלא תחמוד וא"כ אינו פסול מדאורייתא אלא מדרבנן הוא דפסול. כיון דחזו דלא היו חוששין שיתפייסו פסלינהו, כלומר, גילו הדבר חכמים דפסולים מדאורייתא דעברו אלא תחמוד. ולפ"ז מ"ש רבינו בהל' גזילה פ"א [ה"ט], הוא בדלא אמר רוצה אני, והך דהל' עדות הוא בדאמר רוצה אני. ו מ"ש רבינו בהל' עדות שלא ברצון הבעלים, כלומר, מעיקרא אבל אה"נ דאח"כ נתפייסו ואמרו רוצה אני. זהו מה שנראה להליץ בעדו כביאור דבריו. האמנם הנך רואה בעיניך הדוחק שבדבריו, חדא, דפירש מ"ש בגמ' מעיקרא סבור דמי קיהיב, היינו דפסול מדרבנן, מה דלא משמע כן מריהטא דסוגיא דדומיא דמעיקרא הקודם לזה הוא הך מעיקרא נמי. ועוד, דא"כ [דפסולין מדרבנן] אמאי לא מנינהו במשנה (דפסולין דרבנן) בהדי הנך פסולין דרבנן, ועוד דוחק, דהא חמסנין דהל' עדות הוי ברצון והוא אמר שלא ברצון. סוף דבר דברי הלח"מ שגבו ממני. ואני הצעיר תירצתי על עיקר הקושיא, דס"ל לרבינו, דכיון דלא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו לא פסלי אלא מדרבנן, כעין מ"ש התוס' במשנה גבי מלוה בריבית. ואע"פ דרבינו כתב בהל' עדות [שם] דמלוה בריבית דמלוה בריבית קצוצה פסול מדאורייתא, היינו דס"ל לרבינו דבריבית לא טעו אינשי ודלא כתוס' במשנה, אמנם בלא תחמוד גמ' ערוכה היא דטעו אינשי וכך הסברא נותנת דבריבית לא טעו דסתמא כתיב את כספך לא תתן, מ"מ אמנם לשון חמידה משמע בלא דמי. ואחר מיעוט ימים שאמרתי זה הדרך זכיתי וראיתי שהגהות מיימוניות [בהל' גזילה פ"א ה"ט] כתבו כן ממש. אלא, שאח"כ הקשו לי המשכילים דלשון רבינו אינו מדקודק אף לפי'

יצחק

זה, שכתב וכל העובר על גזל מדבריהם כו' כיצד החמסנים וכו' דכיון דסוף סוף עבר אלא תחמוד אמאי הוצרכו רבנן למיגזר איסור מדבריהם ולקרותו גזלן, תיפוק ליה דאסור משום לא תחמוד. אמנם אחר העיון והשקידה הוקשה לי קושיא חזקה על ה"ה בהל' גזילה שכתב, דרבינו סובר דאפי' אמר רוצה אני עבר אלא תחמוד, וא"כ לה"ה יהיה פסול לעדות כיון דעבר [אלא תחמוד] אמנם אינו פסול אלא מדרבנן. והא סוגיא ערוכה היא בשלהי הכונס [ב"ק ס"ב ע"א] וז"ל מה בין גזלן לחמסן. גזלן, לא יהיב דמי. חמסן, יהיב דמי. ופרכינן, אי יהיב דמי חמסן קרית ליה והא אמר רב הונא תלוה וחבין זביניה זביני ותי' ל"ק הא דאמר רוצה אני הא דלא אמר רוצה אני ע"כ. והא אין מקום לא לקושית הגמ' ולא לתירוצה דהא אפילו דמקחו קיים עבר אלא תחמוד ופסול לעדות וכ"ש דקשה דמה תריץ דאמר רוצה אני סוף סוף עבר אלא תחמוד ויהיה פסול לעדות. ומיהו היה אפשר לומר, דהך סוגיא דהכונס לא קאי בפסול עדות דלעדות כולהו פסולים מדרבנן, אלא מירי התם בענין המקח אם קיים אם לא, וה"פ, אנן קיי"ל בשום דוכתא דבין גזלן בין חמסן מקחו בטל מאי בינייהו בקריאת שם זה. ומהדר ליה, גזלן, לא יהיב דמי, חמסן, יהיב דמי. ופרכינן, אי יהיב דמי מקחו קיים. ותי', דלא אמר רוצה אני, זהו מה שיש לתרץ על ה"ה. ושוב מצאתי ראיתי שהרב ל"מ בריש פ"י מהל' מכירה הניח קושיא זו בצ"ע על ה"ה. ומשנעל"ד עיקר לתרץ קושיא זו הוא דלעולם אף הרמב"ם מפרש הך סוגיא דהכונס לענין עדות כמו שהוא מוסכם מן המפרשים. אמנם נקדים לך הקדמה אחת דרבינו ס"ל דמשום לא תחמוד אינו נפסל לעדות אפי' מדרבנן, דלא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו. אמנם פסול עדות תלוי באם נחשב גזלן ומפרש הך סוגיא דהכונס כפירוש התוס' התם דמן התורה אינו נקרא גזלן אלא בדלא יהיב דמי, אמנם בהך סוגיא לא עסקינן אלא מדרבנן דמדרבנן נחשב גזלן אפי' בדיהיב דמי ולא אמר רוצה אני אבל בדיהיב דמי ואמר רוצה אני זביניה זביני ואפי' מדרבנן אינו נחשב גזלן. אבל אכתי יש להסתפק ספק א' והוא בלא אמר רוצה אני נהי דלא נקרא גזלן מדאורייתא, מ"מ זביניה לאו זביני מדאורייתא דהא טעמא דתלוה חבין זביניה זביני אמרינן בחזקת הבתים [ב"ב מ"ח ע"א] דאגב אונסיה גמר ומקני. אבל כשצוה ומגלה דעתו דלא גמר ומקנה אפי' מדאורייתא לא הוי זביני, וכדתניא התם בח"ה [שם] גבי קרבנות כופין אותו עד שיאמר רוצה אני. ואף שדחה תלמודא התם דלא ילפינן מקרבנות דדלמא שאני התם דניח"ל דתהוי כפרה, היינו לענין דילפינן מהתם דרוצה אני מהני אבל בלא רוצה אני דלא מהני שפיר מצינו למילף מקרבנות מק"ו, ומה קרבנות דניח"ל דתהוי ליה כפרה לא מהני, בעלמא לא כ"ש. ויש לדחות ק"ו זה, דמה לקרבנות דאם לא רצה הוי זבח רשעים תאמר בעלמא כמ"ש שם התוס'. סוף דבר אם מדאורייתא זביניה זביני יבוא בעצם לשון הרמב"ם שכתב בהל' עדות גזל של דבריהם, דאלו מדאורייתא מקחו קיים, ואם נאמר דאף מדאורייתא מקחו בטל, מ"ש הרמב"ם גזל מדבריהם, ר"ל דחכמים עשאו גזלן ליפסל לעדות ולא הוצרכו רבנן למיגזר איסורא דאיסורא הוי אף מדאורייתא אלא שרבנן קראו גזלן חמסן דנ"מ דפסול לעדות. והנה לכאורה יש להוכיח מלשון המגיד בפ"א מהל'

משמרות כהונה

בא"ד דודאי בדבר שהוא בידו ממש לגמרי וכו' עכ"ל. וההיא דנותן עירבון צ"ל דמקרי גזים דהא היא בידו לגמרי היא כמו שידוכין:

ע"ב גמ' והאמר רבא רועה בהמה דקה וכו' ק"ל מאי פריך נימא דההיא דאחד רועה בהמה דקה וכו' מיירי בבהמ' שלו כדאמרי' בריש מציעא דף ה' ע"ב והא דאמר דוקא בהמה דקה בא"י מיירי בבהמת אחרים דליכא למיחש למכוין לגזול אלא משום ישוב א"י ואפי' אינו מכוין לגזול והדאמר לעיל כיון דחזו דמכווני מיירי בבהמת עצמו וכ"מ בתוס' בקמא דמ"ט ע"ב דאפי' ליכא לתא דגזל אסור משום ישוב א"י דלא כה' זרע יצחק בתוס' כאן:

פירש"י בד"ה מגדלין וכו' אבל גמה לא משטמתא וכו' עכ"ל. ק"ק דבגמ' בקמא דע"ט מבואר דטעמא דגמה משום דאין יכולין לעמוד בה כמ"ש התוס':

דף כ"ו ע"א פירש"י בד"ה אגיסטון וכו' א"נ משום ארנונא שכרו וכו' עכ"ל כ' מהרש"א דהו"מ לפרושי בשדה שלו ומשום ארנונא ע"ש אלישנא דאגיסטון עיין להתוס' בפ' הניזקין דס"ב ע"א ע"ש:

ע"ב גמ' הנהו קבוראי וכו' ופסלינהו לעדות וכו' פירש"י דהיו בשכר ומשום חימוד ממון ואע"ג דקי"ל כאביי לקמן דלא בעי רשע דחמס מ"מ כאן ר"פ הוא דפסלינהו ולעיל בסמוך משמע דר"פ ס"ל כר"ן דחשוד על העריות כשר לעדות והיינו משום דבעי רשע דחמס כדפירש"י שם

שלמי תודה

פירש כטעמא דאינו עוסק וכו':

דף כ"ו ע"ב ד"ה ארבעין וכו' אע"פ שאין שם התראה וכו' משמע מדברי רש"י שמפרש דאיכא עדים שכא על הערוה אלא שאין שם התראה ולפ"ז א"ש מ"ש רש"י דה"ט דכשר משום דבעינן רשע דחמס וכן הבין הרא"ש ז"ל ברש"י יע"ש אבל התוס' לעיל הבינו דלרש"י מיירי בלא עדים והתראה אלא חשד בעלמא יע"ש ולפ"ז קשה למה הוצרך רש"י לומר דה"ט דכשר משום דבעינן רשע דחמס תפק"ל כיון דאינו אלא חשד בעלמא כשר אפי' לאביי ועיין להר"ן ולהרמ"ה ז"ל ולולי דמסתפינא אמינא דב' פירושים הם ברש"י ז"ל:

זרע

גזילה [ה"ט] שכתב וז"ל ואע"ג כו' אי עביד לא מהני כו' הרי הוא כעין גוזל צמר כו' אף כאן קנה בדמים עכ"ל. משמע דדמים יש לו כל דין שינוי וא"כ מדאורייתא מהני אפי' לא גמר ומקנה ומדרבנן הוא דעבדינן חילוק בין אמר רוצה אני ללא אמר ומש"ה הוצרך הרמב"ם ברפ"י מהל' מכירה לתת טעם לתלוהו וזבין דאגב אונסיה גמר ומקני לתת טעם לרבנן מפני מה בתלוהו מקחו קיים הרי הם אמרו בחמסן דמקחו בטל ולא מהני הדמים, אלא הטעם דראו חכמים דבתלוהו אגב אונסיה מקנה משא"כ בחמסן דלא אמר רוצה אני וכל זה מדרבנן דמדאורייתא הדמים יש להם דין שינוי כל זה נראה לכאורה. אבל מה שנראה האמת דביאור דברי המגיד הוא אף כאן קנה בדמים ומטעם דאגב אונסיה דזחי גמר ומקני ולעולם דאף מדאורייתא לא קנה. אמנם לא מטעם גזלן הוא דלא קנה, אלא משום דעבר אלאו דלא תחמוד, וכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני וא"כ כיון דלא הוי אלא מטעם זה אינו נפסל לעדות דאינשי לא תחמוד בלא דמי משמע להו ולא הוי רשע בעיניו אלא דרבנן קראו גזלן חמסן ופסלינהו לעדות. ונמצא מ"ש רבינו גזל מדבריהם היינו דקראו גזלן כדי שיפסל לעדות, דבשום דוכתא לא מצינו דרבנן גזרו אסרו, אלא מכללא דפסלוהו לעדות הוא דידעינן דגזל מדבריהם הוי. וגם יש להוכיח דבלא אמר רוצה אני מדאורייתא לא קנה מדהקשו התוס' בח"ה שם [בד"ה אלא] גבי הך דתלוהו וזבין כו' דאמאי איצטריך קרא גבי קרבן לרצונו, ת"ל דאגב אונסיה גמר. ואם איתא, אימא דאיצטריך קרא כי היכי דלא נימא אפי' לא אמר רוצה אני. ונחזור לענייננו א"כ מ"ש הרמב"ם בהל' גזילה אותו האופן דהיינו דאמר רוצה אני אינו פסול לעדות אפי' מדרבנן, ודלא כהגהות מיימוניות. ודע דיש ראיה לדעת הרמב"ם מפ"ק דמציעא [דף ה' ע"ב] דאמרי' התם דלא חשיד אשבועתא אפי' מדרבנן משום דלא תחמוד בלא דמי משמע ה"נ לענין עדות כשר אפי' מדרבנן מהך טעמא, ולדעת תוס' במשנת ז"ב דס"ל דאף דלא סברי אינשי דעבד איסורא. מ"מ כיון דסוף סוף עבדי איסורא פסול מדרבנן, אין להקשות מהך דפ"ק דב"מ דכתבינא, די"ל דשאני התם דאינו חמסן חצוף אלא מעלים חמסנותו כדכתבו שם התוס'. ואין להקשות לדעת הרמב"ם כי היכי דלאינשי לא תחמוד בלא דמי משמע להו, ה"נ חמסן בלא דמי משמע להו. די"ל דנהי דלא ידעי דנקרא בשם חמסן מ"מ פשוט וברור הוא לכו"ע דבלא רצון הבלעים איסורא קעבד, דעל דרך זה פירשתי כוונת התוס' דבב"מ דף ה' [ע"ב] בד"ה בלא דמי כו' עיין שם בחידושי במ"ש בס"ד.

דע דלהראב"ד יש לפרש דעתו דס"ל דפסולי עדות תלוי בלא תחמוד.

ומפרש הך סוגיא דהכונס דקאי אחמסן דקרא, ומדאורייתא פסול לעדות. והוסיפו וגזרו דקאמרי, ר"ל גילו רבנן הדבר ואוקמוה אדינא דאורייתא, עיין מ"ש בתוס' בס"ד. אלא שא"כ היה לו להשיגו בהל' עדות (שם) שכתב אינן פסולין אלא מדרבנן. ודוחק לומר, שסמך על מ"ש בהל' גזילה. לכך נ"ל, דאיהו נמי ס"ל דכיון דלא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו כשרין מדאורייתא. א"נ אף מדרבנן כשרין ואינו נפסל משום לא תחמוד, כיון דלאינשי בלא דמי משמע להו. אלא דרבנן עשאו גזלן ופסלוהו. וזו היא דעת ההגהות דאל"כ איך יתיישב להגהות מ"ש רבינו בהל' עדות גזל מדבריהם והא פיסולו מדרבנן הוא משום דעבר אלא תחמוד כעין מ"ש התוס' במשנה באיסור ריבית אלא ודאי כדכתיבנא וזו היא דעת הטור נמי [בחו"מ] סי' לג ובסי' שנט ע"ש.

בד"ה מגדלי איתמר פי' כו' אסור לגדל כו' דלמא אתי לרעותן כו' וא"ת

יצחק

והא מתני' היא במרובה אין כו' אבל גסה כו' וי"ל כו' עכ"ל. נראה דבמ"ש פי' כו', באו לאפוקי פירש"י דפי' הטעם שאסור הוא משום דעבידא דמשמטא ורהטא לתוך השדות. דלפירוש זה קשה דאמאי פסולים והא לא מכווני בכוונה לרעות, ולעיל משמע דאי לא הוי בכוונה כשרין דקאמר דחזו דקא מכווני גזרו בהו רבנן. ולפירש"י י"ל, דכיון דעבידא דמשמטא ורהטא הוי בכוונת מכוין, דלעיל נמי קאמר אקראי בעלמא משמע דכל שהוא אינו באקראי פסול. ולפי פירושם הוא שהקשו וא"ת והא מתני' היא כו' דאלו לפירש"י ל"ק דאלו ממתני' אינו פסול דלא עביד בכוונה ממש, קמ"ל דרבא דפסול בדקה ואגב נקט גסה. אבל לתוס' לא הו"א הכי, דממתני' אינו פסול דכיון דהטעם הוא דלמא אתי לרעותן, ולכך קשה מתני' היא. וכ"ת דאיצטריך משום גסה גם גסה שמעינן לה מדיוקא. עוי"ל דרך אחר והוא, דהאי פי' שכתבו מקושר עם וי"ל כו', דאילו לפירש"י לא שייך לומר ה"ה גסה דהא גסה לא משמטא אבל לפירושם דשייך הרעיה אלא משום דאינם יכולים לעמוד בגזירה לא גזרו רבנן שייך לתרץ מה שתירצו. הקשה מהרש"א אריאשא דמילתא דקאמר רועה בהמה דקה כו' בח"ל כשרים, ה"מ לאקשויי הא מתני' [היא] במרובה אין מגדלין בא"י הא בתו"ל מגדלין ע"כ. וי"ל, דאי מהא ה"א איידי דנקט בא"י פסולים קמסיים דבתו"ל כשרים אבל גסה קשה דלא שייך בה אגב. וכן משמע מתוס' דמרובה [ב"ק דע"ט ע"ב בד"ה אין] וזה היפך מ"ש בדרך א' וא"כ צ"ל דהקשור דפי' הוא עם וי"ל כו' כדכתיבנא בדרך ב' עיקר.

דף כ"ף ע"א תוס' בד"ה לעבר השנה כו' וא"ת האיך היו מעברין (השנה) כו' תו"ל כו' עכ"ל. אע"ג דאמרי' בסוף מסכת ברכות [דס"ג ע"א] דר"ע לא הניח כמותו בא"י לכך היה יכול לעבר, הכא הניחו רבי יוחנן גדול מהם מדקרי להו ר"ל רועי בקר. מתוס' דיבמות דף קט"ו ע"א [בד"ה אמר רבי עקיבא]

בד"ה לעקל בית הבד כו' כבר עמדו על דיבור זה מהרש"ל ומהרש"א, ומשנ"ל עיקר הוא דברי מהרש"א. ומ"ש מהרש"א דכל קצירה לעצים אינו חלק מן המופקר דאל"כ כל אחד יפסיד כרם חבירו. ליתא, אלא אפי' מכרם חבירו כל שהפקירו ולא גדרו עיין במשניות ובהרמב"ם, [אולי כונתו למתני' רפ"ד דשביעית והרמב"ם פ"א מה' שמטה הט"ז]

ע"ב תום' בד"ה הלכה כרבי יהודה דמכשיר כו' וכן הלכה כו' עכ"ל.

כאן הבן שואל מה חידשו תוס' באמרם כריה"ו דמכשיר כו' והא פשיטא הוא. ועוד דלמה לן להכרעתם כיון דאמוראי קפסקי הלכה כרבי יהודה ועוד לקרא. וי"ל, דלא נימא דרבי יהודה דקפסקו הלכתא כוותיה היינו ריה"ו משום ר"ש דלעיל. אבל זהו דוחק, דמהי תיתי לי כיון שאינו מפורש כמו במשנה. ועוד, דריה"ו משום ר"ט לא איירי בפסולי עדות אלא דאנן ילפינן מדבריו בנזיר. לכך נראה עיקר דמשום דרצו לפסוק הלכה דכשר כמ"ש וכן הלכה הזכירו מה היא ההלכה דאע"פ דלכאורה זאת ההלכה אינה עיקר כמו שאפשר, מ"מ כן הוא האמת. והוא דבפרק השואל [שבת דקמ"ט ע"ב] משמע דליכא אסמכתא בקוביא לכך כתבו כריה"ו דמכשר כו' וכן הלכה כו' ר"ל דאיכא תרי ריה"ו חדא ריה"ו משום ר"ש ואידך ריה"ו דידיה והלכה כרבי יהודה דידיה כדפסקין הכא אמנם הך דפרק שואל דשבת הוא כרבי יהודה משום ר"ט ופסקא בדוכתא עיקר. ועיין לעיל [דכ"ה ע"ב] בד"ה כל כה"ג לאו אסמכתא כו' מ"ש שם בסוף הדיבור בס"ד.

בד"ה החשוך על העריות כו' עכ"ל, עמ"ש בפ"ק דף ט' ע"ב בד"ה לרצונו וכו' בס"ד.

שלמי תודה

דף כ"ז ע"ב בתוס' ד"ה ואלו הן הקרובים וכו' דאכתי איכא שש קרובי דאתו מכללא וכו' עיין במהרש"א ז"ל שהאריך הרבה לבאר אלו ששה קרובים היתרים ופרט כל הכ"ז הקרובים הנשנים במשנתנו ועשה סימנים בא' וב' לידע מי היתרים והסימנים באו מעורבבים ולא יכלו התלמידים להבינם ונלאו בזה הרבה על כן אמרתי לעשות הציור הזה ולסדר הכ"ז קרובים וגם תורנו שהוא הכ"ח וגם התולדות היוצאות מהם שהם ואני לו והרי הם מסודרים לפניך ימין ושמאל:

[א"ה עיין בע"ב ביאור נכון בדרך קצרה בענין הקרובים מהרה"ג החו"ש והכולל מרביץ תורה בישראל הדו"מ כמה"ר רבי משה סתרוך' נר"ו חבירו הדבק מאה של טו"ר ועט"ר הרב המחבר זצוק"ל:

משמרות כהונה

דף כ"ז ע"א משום פסידא דלקוחות עיין בהר"ן בחי' שכ' דלאו דוקא מכירה אלא אפי' מתנה וקידושין מדלא קאמר א"ב כה"ג ע"ש ובדבור שאח"ז כ' להיפך ויש לישב כוונתו אבל לשונו אינו מכוון:

תוס' בד"ה רבא וכו' שתוך כ"ד הוכחשו וכו' עכ"ל ר"ל בתוך כ"ד של העדות דחזקה שהוכחשו בה וכן הוא בתוס' שם בפ' חזקת:

ע"ב מתני' וכל הראוי ליורשו כ' מהרש"ל דהר"ם מפרש דכל הראוי ליורשו הוא ממשנת רע"ק והוא נראה יותר מפירש"י ע"ש והיינו דלפירש"י דודו ובן דודו יתור נפיש הוא דבכל הראוי ליורשו סגי דגם דודו ובן דודו ראוי ליורשו הם וכ"כ התי"ט ועיין להרע"ב שכ' כדברי הרמב"ם וכפירש"י ולא ביאר בדבריו שהוא פי' אחר:

גמ' אלא לא יומתו אבות בעדות בנים וכו' ה' ראש יוסף סי' ל"ג הקשה מנ"ל לאוקומי קרא בעדות דילמא בדיינים לא ידונו אבות לבנים

צז. (מט) **אל תתייחד עם שום אשה ואפילו עם שתי נשים חוץ מאשתך ואמך ובתך.**

צח. (נ) **אל תשבח אשה ביפיה ובטוב מעשי'** (נא) **[פן] יאשרוה השומעים.**

השם אורחותיו

ביתו שהרי פלגש בגבעה הטיל עלי' בעלה אימה יתירה והפילה כמה רבבות מישראל וכל המטיל אימה יתירה בתוך ביתו סוף בא לידי ג' עבירות ע"ז וג"ע וחילול שבת וע"ש ז' א' לעולם אל יטיל כו' שהרי אדם גדול הטיל אימה יתירה בתוך ביתו והאכילוהו דבר גדול כו' ובמשנת ר"א פ"י מנין שאנו מוזהרין שלא להטיל אימה זה על זה כו' ובצואת ר"א הגדול ואל תטיל אימה יתירה בתוך ביתך כי כמה רעות גורמת האימה. (מט) אל תתייחד עם שום אשה חוץ מאשתך ואמך ובתך ואפי' עם שתי נשים (נ"א ואפי' הם בשנים והוא הוא), מבואר הכל בקדושין דף פ' ודף פ"א. (נ) אל תשבח אשה ביפי', כמ"ש (משלי ל"א) שקר החן וגו' ובסוטה מ"ז א' כמה נאה אכסניא זו כו' רשע בכך אתה מסתכל כו' ובירו' דחגיגה פ"ב ה"ב הא תרתי גבך חדא שחשדתני פי' שאני משבחה ביפי' ע"ש ובס' היראה לר"י כ' אל תשבח אשה ביופי בפני חבריך פן על ידך יחמדוה וכתיב לא תחמוד קרי בי' לא תחמיד ונ' דמקור דברי רבנו במכילתא יתרו פ"ח כתוב א' אומר לא תחמוד וכא"א לא תתאוה כיצד יתקיים ב' מקראות הללו ה"ז אזהרה לעוקב אחר המנאף וטרחו המפ' בביאורה ודברי רבנו קלורין לעינים עפ"ד הגמ' שבועות מ"ז ב' אזהרה לעוקב אחר המנאף מנין (פירש"י ממציא לו נשים לזנות) ת"ל לא תנאף לא תנאיף וה"נ דריש המכילתא קרא יתירא לא תחמוד לא תחמיד. (נא) ובטוב מעשי' יאשרוה

מקור החיים

עוברים על שכחת ד' על ל"ת דהשמר לך פן תשכח וגו' והנה נראה דרבינו הבין הכי את פרשת של בן סורר ומורה וס"ל דמה שנוגע לאזהרה נוהגת אזהרה זו בכל אדם ובכל זמן. וכן מנה הר"מ בספר המצות מכלל התרי"ג ומפורש בדבריו כן כאמור, דנוהג בכל אדם ובכל זמן.

(מט) **אל תתייחד עם שום אשה.** קידושין פ' ב' תנן לא יתייחד אדם עם שתי נשים, ודעת רבינו שם מבואר דה"ה עם יותר אסור דלא כדעת רש"י שם וכן התו' הקשו על רש"י, וכן צריכין לפרש דברי רבינו כאן לפי' שינה מלשון המשנה וכתב "אפילו" עם שתי נשים, ר"ל אפילו עם יותר אסור ושתי כמאה, ולשון הא"ח המובא בספר מרפא לנפש אפילו עם מאה נשים אסור. [ור"י בספר היראה אות רל"ו כתב כלשון רבינו, ולפ"ז אינו מוכרח דס"ל כרש"י, דלא כמו שכתבנו שם במקור היראה, והג"ה באה"ע סי' כ"ב סע' ה' מביא שיטת רש"י בשם יש מתירין]:

ויש לעיין בהא דכתב רבינו דמותר להתייחד עם בתו הרי הש"ס מסיק שם תנאי היא ורבינו ושאר פוסקים שם פסקו דמדינא מותר מיהו המחמיר תבא עליו ברכה כמו דאשכחן דכמה אמוראי החמירו על עצמן וכן הוא ברמזים שם ובטור, וא"כ מאחר דרבינו נקט נמי מילי דחסידות למה לא כתב דיש להחמיר מלהתייחד עם בתו, וכן כתב רבינו יונה בספר היראה אות רל"ד וז"ל אל תתייחד עם שום אשה, אפילו בתך או אחותך אפילו פנויה וכו' עיי"ש במקור היראה:

וי"ל דרבינו לא נקט אלא מילי דחסידות אשר כל אדם יכול להזהר אי לאו משום קושי הטבע והרגל המדות וגם כל ענייני מדות ובין אדם לחבירו הוי לדעת רבינו עיקרים ולא רק ענייני חסידות, אבל מילי דחסידות שאין ביד כל אדם להזהר אם

עיונים

צז) אל תתייחד כו' ונתך. עיי' מקוה ח ואולי כוונת רבינו, תשתדל לפרוש מהם ואתך ונתך דוקא שתיהן ניחא, ואף כי שתי נשים אסורות אסור, נגע יחד עם הלם מותר.

צח) אל תשבח כו' יאשרוה כו'. ואפי' נטוע מעשיה שאין נזה לד לפרוש, אבל צריך לחוש שלא לגרום נזה רעה להשומעים אם הם יהי' לויס הגונים, ומחילה תגרום רעה גם להשבח עצמה. ואולי יש כאן תלוי לותיות ונמקוה יאשרוה ל"ל יאשרוה. וה"פ, אלא לשבח גם זאת פנויה כדי לחשבה — ניופיה, ורק נטוע מעשיה יאשרוה השומעים, ולכן ישבחה בפניהם רק נטוע מעשיה.

ועתה נבאר בקצרה כל המאמר. שתהיו אוהבים זא"ו, שיהקיים עי"ז מאמר הכתוב ואהבת לרעך כמוך דהיינו ע"י שלילה כמאמרם ז"ל כל מה דעלך סני לחברך לא תעביד, והוסיף עוד לומר ותהיו מכבדים זא"ז, ר"ל שכל אחד מישראל יכבד את חבירו באיזה אופן שהוא, שהוא יותר חשוב ממנו, אם הוא עשיר בודאי מטיב יותר לעניים ממנו, ואם הוא עני בודאי לבו שבור יותר וכן בכל הענינים יוכל למצא מעלות הרבה מחבירו יותר ממנו, וכן העני יכבד את העשיר שיחשוב שלפיכך ברכהו ד' בעושר לפי שהוא מוצא חן בעיני ד' במעשיו ופעולותיו הטובות שעושה עם בנ"א ולפיכך ברכהו ד' בעושר. והוסיף עוד לומר ותהיו יראים זמ"ז, כי לפי הידוע שכל ישראל אהובים אצל הקב"ה וכדכתיב אהבתי אתכם אמר ד' (מלאכי א') וידוע שכל איש שהמלך אוהבו הכל יראים ממנו להקניטו מן יודע למלך וכן כתיב וקרא עליך אל ד' וגו' (דברים ט"ו). ולא ימצא בכם עבירה וגו', כונתו עבירה הוא בכלל במצות שהם בין אדם למקום וגזל בדברים שב"א לחבירו ואמר ולא ימצא דמשמע אפי' אם יבוקש עליו איזה דבר קטן מעבירות שב"א למקום או מב"א לחבירו לא ימצא אצלו. והוסיף עוד לומר ודבר מכוער, ר"ל לאו דוקא עבירה ממש או גזל ממש אלא כנון באיסור עריות אף שלא פגינו אותו בעשיית העבירה גופא אלא ראינו ממנו דבר מכוער כדאיתא ביבמות דף כ"ה ע"א עיי"ש, וזהו בדברים שב"א למקום, וכה"ג אפשר להמצא ברברים שב"א לחבירו ולמשל בעניני גזל אף שלא הי' גזל ממש אלא שהדבר היה מיוחד ומזומן לאחר ובא הוא ונטלה וכמאמר חז"ל עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה נקרא רשע *) אעפ"י שלא עשה שום מעשה של עבירה ס"ם אין זה דבר נכון.

ולפי"ז אתי שפיר דברי הנביא הגיד לך אדם מה טוב וגו' כ"א עשות משפט שכונתו שלא לגרום שום היזק הן בגופו הן בממונו או בכבודו, ואהבת חסד כונתו לא מיבעיא שלא יעשה איזה דבר שהוא נגד דעתו של חבירו אלא שצריך עוד להתחסד עמו ולדרוש שלומו וטובתו בכל העניינים. ואחר כל הדברים הנ"ל הוסיף עוד כלל על כל מעשיו ופעולותיו והוא והצנע לכת עם אלקיך, ר"ל שמכל פעולותיו הטובות לא ידע אלא הקב"ה בעצמו שלא יהי' לו תשוקה בחמדת היצר שיפורסם שמו מפעולותיו הטובות ושלא יחפוץ שיחזיקו לו טובה עבור מעשיו הטובים אלא והצנע לכת, ר"ל שלא ידע מזה רק הקב"ה, שיעשה הדברים בצינעא ושלא יכסוף שיתגלו מעשיו ברבים.

ועפ"י דברינו אלו אתי שפיר מ"ש הנביא הגיד לך אדם מה טוב בה"ת, ר"ל וכי הגיד לך אדם מעולם מהו הטוב האמיתי שד' דורש ממך כי לא נמצא בעולם איש אחד שאמר כ"כ בדיוק מה שד' דורש ממך, כי אי אפשר לו לאדם להשיג מעצמו כ"כ, אלא אפשר לו לאדם להשיג א"ע על דברים פשוטים ונסים כמו גזל ממש וכדומה עבירות הבולטות מעצמן בשם עבירה אבל להשיג בעצמו דברים דקים מאד כמו שאמרנו אוהבים ומכבדים ויראים זמ"ז, וה א"א להמצא אם לא שהקב"ה בעצמו יגלה לו מהו הטוב האמיתי וממה צריך ליזהר בתכלית הזהירות.

תניא

---

*) ובאמת הוא מרומז בקרא דכתיב לא תחמוד וגו' וכל אשר לרעך ולא אמר של רעך כוונתו אף שהדבר עדיין אינו שלך ולא של חברך אלא שמיוחד מן השמים שיהי' לרעך ג"כ לא תחמוד כי באמת הקב"ה מזמין לכאו"א פיבוחיו שיוכל להתפרנס מזה וידוע מאמר חז"ל דאין אדם נוגע בטוכן לחבירו אפי' כמלא נימא.

לעצמו מה זה גיהנם, כדי למנוע עצמו מחטא, וכך חינך את בני ביתו ביראת שמים ויראת חטא).

החושק מאד בחפץ שהובטח לו לאחר זמן, עובר בינתיים על לא תחמוד

לא תחמד (שם)

הגר"ח הביא שמספרים על א"ז בעל ההפלאה זצ"ל שראה גנב שרצה לגנוב ממנו מנורה בשבת, וא"ל שמפקירו ויכול לבוא וליקחנו אחר שבת, ותמהו השומעים למה היה צריך להפקירו, כיון שמודיע לו שנותן לו במתנה ויוכל לבוא לקחת לאחר שבת, הלא יספיק לו לגנב וימנע מחילול שבת. והסביר הגר"ח שעדיין הגנב עובר כל רגע ורגע באיסור לא תחמוד, ולכן מיהר בעל ההפלאה להפקירו מיד כדי שלא יעבור הגנב על לא תחמוד ברגע שהוא הפקר, וביקשו שיבוא לקחתו אחר השבת כשאין איסור שבת.

ונראה מזה חידוש לדינא, שאם דוחק את חבירו למכור או ליתן לו איזה חפץ במתנה והסכים להעבירו לרשותו לאחר שבועיים, בינתיים הוא עלול לעבור כל רגע באיסור לא תחמוד עד שמקבל את מבוקשו, וצ"ע.

אמונה חושית

וכל העם ראים את הקולת (כ, טו)

וברש"י: רואין את הנשמע. ופירושו שבקול שייך שמיעה ולא מתאים בזה ראייה, רק שלפעמים הדבר הוא כ"כ ברור עד שכאילו רואים אותו, והעם במתן תורה כששמעו את הקולות והברקים, נדמה להם כאילו ראו.

ואמונה כזאת נקראת "אמונה חושית", שמרגיש איך כביכול הקב"ה נמצא לפניו ממש, וממתן תורה ואילך ניתן כח זה של אמונה חושית לכל אחד ואחד מישראל, ויש הזוכים לכך רק לפעמים בשעת תפילה או בחלק מהתפילה, שחשים אז קירבה נפלאה לאלקים, וישנם צדיקים שכלתה נפשם תמיד מרוב אהבה ודביקות, ומרגישים תמיד איך האלקים כביכול לפניהם ממש, וכל אחד מישראל זוכה לכך כפי השגתו ומדריגתו.

ועמש"כ באחיעזר [ח"א ס"ו סק"ה] [עפי"ד המחנה אפרים עדות (סי' י"ג)], דהטעם שע"א אינו נאמן להעיד על אשה שזינתה להוציאה מבעלה, אי"ז משום שעדות על זנות חשיבא כדבר שבערוה, אלא משום שהוצאת אשה מתחת יד בעלה הוי כהוצאת ממון מתחת יד בעליו, ולזה אחר שכבר גירשה נאמן להעיד שזינתה לענין זה שיהא המגרש אסור להחזירה מדין איסור מחזיר סוטתו, ובקה"י יבמות [סי' ל"ג] האריך בזה.

[וע"ד הצחות יבואר בזה מה דדריש במדרש הגדול דברים (פכ"ד פ"א) וז"ל, ואיש אשר ינאף את אשת איש, לא שמענו אלא בזמן שיש שלום ביניהם כל הבא עליה יהא במיתה, אבל אם אין שלום ביניהם לא שמענו, ת"ל כי יקח איש וכו' עד שיפטרנה בגט ע"כ, משמע דגדר האיסור של ניאוף הוא מחמת לתא דחבריה, ולכן ס"ד דדווקא כשיש שלום ביניהם אסור, (ברם יש לבאר בזה עוד עפי"ד הר"מ [פ"ט מלכים ה"ח] יעוי"ש)].

בישוב תמיהת המנח"ח היאך שייך חמדה ולקיחה בקרקע

ולא תזומוד אשׁת רעך ולא תתאוה בית רעך. [פ"ה פי"ז]

בפרשת יתרו אסרה תורה לחמוד בית חבירו, כדכתיב [פ"כ פ"ג] לא תחמוד בית רעך, והנה מפורש במכילתא שם דהחומד בלבו או בדיבור אינו עובר בלאו, וז"ל שם, ת"ל [באיסוה"נ דעבודה זרה] לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך, מה להלן עד שעושה מעשה, אף כאן עד שעושה מעשה, [ואף דלאו דלא תתאוה עיקרו בלב, מ"מ בלאו דלא תחמוד אינו עובר עד שיעשה מעשה לקיחה, דומיא דלא תחמוד האמור בע"ז.

ובמנח"ח [מצוה ל"ח] הקשה, למש"כ בתוס' ב"מ סא. [ד"ה אלא] שהגוזל קרקע אינו עובר בלא תגזול, וזה לשונם שם, קרקע אינה נגזלת אינו מן המקרא, אלא משום דאי אפשר לזוזה ממקומה, אבל עבדים דניידי אע"ג דהוקשו לקרקעות יעבור בלא תגזול, עכ"ל תוס', הרי להדיא מדבריהם דבקרקע אינו עובר בלא תגזול, כיון דלא ניידי, וא"כ היאך שייך לאו דחמדה בקרקע, הרי בעי לקיחה, ובקרקע ליכא לקיחה.

והנה דעת הר"מ [פ"א גזילה הי"ב] דאף בגוונא שהסכים המוכר למכור עובר הלוקח בלאו דלא תחמוד, נמצא דבכה"ג שפיר משכח"ל לקיחה, דכל מה שאין לקיחה בקרקע הוא משום דלא ניידא וברשות בעליה קיימא, וא"כ באופן שהנזגל הסכים למכרה שפיר חלה הלקיחה, וא"כ בפשוטו ניחא קושית המנח"ח דמשכח"ל לקיחה בכה"ג, אכן הרי לדינא גם בשאינו חל המקח עובר בלא תחמוד, ובזה אכתי קשה דהא לא עשה מעשה כיון דבחזקת בעליה עומדת, ופלוגתתם תתבאר לקמן.

והנראה, דחלוקה לקיחה דגזילה מלקיחה האמורה בפרשת לא תחמוד, דבגזילה הרי שהלקיחה בעצמה היא החפצא דאיסורא, ובקרקע ליכא לקיחת גזילה, דהגזילה היא בביאת החפץ מרשות נגזל לרשות הגזלן, וקרקע ברשות בעליה עומדת, אך הלקיחה האמורה באיסור חמדה אינו בכך שהחפצא נלקח, אלא כלפי הגברא שלקח הקרקע לעצמו [כדיבואר], וכל שלקח הקרקע לשימושו חשיבא חמדה הבאה לידי לקיחה.

ומקרא מפורש הוא בתורה בפרשת חוקת [פכ"א פכ"ו], כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי הוא והוא נלחם במלך מואב הראשון ויקח את כל ארצו מידו, הרי להדיא מצינו לשון לקיחה על קרקע, אשר ע"כ דכיון שכבשו ולקחו לעצמו שפיר יש בזה לקיחה, כמבואר בגיטין לח. דעמון ומואב טיהרו בסיחון ע"י כיבוש מלחמה, ולמש"נ הרי דשייך לשון לקיחה גם בקרקע כל שמשתמש בה לצרכו, ורק לקיחת גזילה ליכא בקרקע.

ונראה להוסיף, דלאו דגזילה ליתא אלא אם חייל בהחפצא שם גזולה, אבל אם לא חייל בהחפצא שם גזולה ליכא לאו דלא תגזול, וכפי שיבואר סמך לזה, באופן דלפי"ז הרי ע"כ דלקיחה דגזילה חיילא בהחפצא לאשוויי כגזול, ולכן כל דלא נייד לא חייל בהחפצא שהוא גזול תחת ידו, משא"כ בלקיחה דחמדה אין אנו צריכין שתחול הלקיחה בהחפצא, כי אם דבעינן מעשה לקיחה בעלמא, וזה שפיר שייך גם בקרקע.

וסמך לזה, דהנה איתא בסוכה לא. דהגוזל קרקע ובנה עליה סוכה יצא יד"ח, ואין בזה משום מצוה הבאה בעבירה כיון דקרקע אינה נגזלת, וביארו בתוס' [ד"ה אבל] דהקרקע ברשות בעלים עומדת, ותמה הגרע"א בגליוה"ש שם, דהלא אף עבדים אינם נגזלים, כיון שהוקשו לקרקעות, הגם דאינם ברשות בעלים, ותירצו האחרונים דלא חשיב כמצוה הבאה בעבירה אע"כ חלו קניני גניבה, דעי"ז חייל ביה דהוא כחפצא של גזול.

בפלוגתת הראשונים בלאו דלא תחמוד א. חמדה ב. לקיחה

דהנה כתב הר"מ [פ"א גזילה ה"ט], כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו או כל דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו, והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, אע"פ שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר לא תחמוד, ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה, ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד, [כענין שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך, חימוד שיש בו מעשה], עכ"ל.

והראב"ד השיג על הר"מ שכתב דעבירת לא תחמוד הוא לאו שאין בו מעשה, [ומה"ט אינו לוקה עליו], וזה לשונו, לא ראיתי דבר תמה גדול מזה, והיכן מעשה גדול מנטילת החפץ, אבל היה לו לומר מפני שהוא חייב בתשלומין, שהרי הוא כגזלן שחייב להשיב את הגזלה, ולפיכך אינו לוקה, וגם זה חייב להשיב את החפץ לבעליו, עכ"ד, והיינו דפליג בזה על הר"מ לענין אם חשיב מעשה, ולענין אם חשיב ניתן לתשלומין.

והנה עוד נחלקו הר"מ והראב"ד באיסור לא תחמוד, דדעת הר"מ שם הי"ב דאף בגוונא שהמקח חל, כגון שאמר המוכר רוצה אני, עכ"ז עובר הלוקח בלאו דלא תחמוד, ודעת הראב"ד דדוקא אם לא אמר המוכר רוצה אני עובר הלוקח בלאו דלא תחמוד, [וכן הוא דעת התוס' בסנהדרין כה: (ד"ה מעיקרא) בתירוצם השני], אבל אם אמר המוכר רוצה אני, דהמקח חל [ב"ב מח.], אינו עובר בלאו דלא תחמוד.

ובמ"מ כתב בביאור פלוגתתם, דדעת הר"מ דיסוד האיסור הוא החימוד, והלקיחה היא שיעור בגודל החמדה שבא לידי לקיחה, ולא נשלם החפצא דהחימוד עד שיבוא לידי לקיחה, ולזה בודאי שהוא נחשב כאיסור שאין בו מעשה, ולכן דעת הר"מ, דאף אם חל המקח עובר בלאו דלא תחמוד, והוא לפי שאין הלקיחה אסורה מצד עצמה, אלא לאשווייה חימוד שיש בו לקיחה, וממילא אף לקיחת היתר מצטרפת אל החמדה.

וכן מפורש בסמ"ק [מצוה י"ט] וז"ל, כתיב לא תחמוד, ואע"ג דאמרינן במכילתין יכול בדברים ת"ל ולקחת לך, מה להלן מעשה אף כאן מעשה, מ"מ נראה שאף בלב אסור, אך אינו נגמר להתחייב עליו עד שיעשה מעשה, עכ"ל, הרי להדיא דעיקר האיסור בלב תליא, ואך דלא נשלם החפצא דחימוד עד שיקח, וא"כ שפיר כתב הר"מ דחשיב כלאו שאין בו מעשה, לפי שהחפצא דאיסורא אין בו מעשה, ויש להאריך בזה, ואכ"מ.

אמנם דעת הראב"ד דהאיסור הוא מחמת לתא דגזילה, [כמבואר במכילתא דכל החומד סופו בא לידי גזילה]. וא"כ יסוד האיסור הוא

בלקיחת חמדה, ולכן דעת הראב"ד דחשיב מעשה, ולכן דעתו גם דליכא איסור לא תחמוד אלא באופן שלא חל המקח, וזהו גם מש"כ הראב"ד דנחשב כלאו הניתן לתשלומין, דאם עיקר לאו דגזילה אין בו מלקות משום שניתן לתשלומין, א"כ ה"ה לאו דחמדה, וכ"כ באחיעזר [ח"א סי' כ"ב סק"ו].

בקושית האחרונים למה חל המקח כשעובר בלא תחמוד ולא אמרינן דכל מה דאמר רחמנא לא תעביד לא מהני

המ"מ [פ"א גזילה ה"ט] הקשה לדעת הר"מ [פ"א גזילה הי"ב] [שאם חמד חפץ של חבירו וכפאו למוכר עד שאמר רוצה אני, המקח קיים ועובר בלא תחמוד], הא בתמורה ד: אמר רבא דכל מה דאמר רחמנא לא תעביד, אי עביד לא מהני, וא"כ מה"ט נימא דלא יחול המקח, ותירץ וז"ל, הרי הוא כעין גוזל צמר ועשה ממנו בגד שאינו משלם אלא כשעת הגזילה וקנה הדבר בשינוי כדאיתא התם ו., אף כאן קנה בדמים, עכ"ל.

[ובקוב"ש ב"ב צד. (אות ק"א) השיג על המ"מ, דגזל שאני דהקנין נעשה ממילא, וא"כ אין לומר בזה דאי עביד לא מהני, אך בקנין החפץ כשעובר בלא תחמוד, דצריך דעת לקנות, נימא דלא מהני, ותירץ דדעת המ"מ דגם בשינוי צריך דעת הגזלן לקנותה ואינו קונה בע"כ, עכ"ד, ונחלקו בזה האחרונים אם קנין שינוי קונה בע"כ, דדעת הנתיה"מ (סי' שנ"א סק"א) דקונה בע"כ, (ואינו דומה ליאוש בב"ק סו:), וכן הוכיח בתרומת הכרי (סי' רס"ב) מגיטין נג:, אמנם במחנה אפרים בהגהותיו לר"מ (פ"ב גזילה ה"י) כתב דאין קונה בשינוי בע"כ, וכן כתב באור שמח שם, ויעוין בקוב"ש ב"ק אות כ"ו ובזכרון שמואל סי' נ' סק"ב בזה].

ובמנחה חינוך [מצוה ל"ח סק"ב] הביא דברי המ"מ, והשיג עליו מאד, דאף שמצינו בסוגיא שם דגזירת הכתוב דשינוי קונה אף דאמר רחמנא לא תעביד, מ"מ מה"ת ללמוד מזה גם ללאו דלא תחמוד, [וגם בעיקר דברי המ"מ דקי"ל כרבא דאי עביד לא מהני, ציין לדברי הלח"מ (פ"ו מכורות ה"א) דקי"ל כאביי, ו.ביא דברי המ"מ אלו, ועמל"מ (פ"ח מלוה ה"א) ושעה"מ (פ"ג גירושין הי"ט) ורע"א (סי' צ"ג וקכ"ט וקע"ד)], וצ"ע.

ולכאורה יש ליישב קושית המ"מ עפ"י מש"נ לעיל בדעת הר"מ, דיסוד האיסור דלא תחמוד אינו במעשה הלקיחה, אלא במעשה החמדה בלבד, והלקיחה אינה אלא השלמת החמדה שבאה לידי לקיחה, באופן דלפי"ז אין לומר אי עביד לא מהני כלפי הלקיחה עצמה, וראיתי שכן תירץ בחידושי הרי"מ [חו"מ סי' ל"ד סעיף ט"ו], ולדעת הראב"ד דס"ל דהאיסור הוא בגוף הלקיחה, הרי באמת שיטתו דאם חל המקח [שאמר רוצה אני] ליכא לאו דלא תחמוד.

ובמנחת חינוך תירץ, עפ"י מה שחידש בשו"ת מהרי"ט [ח"א סי' ס"ט], דאם לא יתוקן האיסור אם נאמר דלא מהני, אף רבא מודה דמהני, [ובזה תירץ הגרע"א, קושית האחרונים בדין השוחט בשבת, דנימא דאי עביד ל"מ], ומעתה ניחא מה דחל המקח, כיון דאם לא נימא דלא מהני לא יתוקן האיסור, שהרי אף אם גזל החפץ עובר בלא תחמוד, וכמו שהביא הר"מ שם הי"ב, וכיון דלא יתוקן האיסור כלל לכן לכו"ע אי עביד מהני.

אמנם במקנה [הלכות קידושין סי' כ"ח בקו"א] כתב, דכל איסורא דלא תחמוד ליכא אלא אם הקנין חל, והחומד ולוקח בזרוע בלא דמים אינו עובר בלאו דלא תחמוד, ולפי דבריו נמצא דאם נימא דלא יחול המקח נמצא שיתוקן האיסור, באופן דלפי דברי המקנה אין ליישב כדברי

המנח"ח, [אכן דברי המקנה מחודשים, ולדעת הראב"ד הרי הוא להיפוך, דאם חל המקח אינו עובר, ורק אם לא חל המקח עובר וכדלקמן].

עוד כתב המנח"ח ליישב, עפ"י מש"כ בשו"ת פנים מאירות [ח"א סי' ל"ד], דאף לרבא דלא מהני, היינו משום שקנסתו התורה דלא יהנו מעשיו, אבל בנשבע שלא ימכור, הרי רק המוכר עשה האיסור והלוקח לא עביד איסורא, והיאך נקנוס את הלוקח שלא תחול המכירה, ועל כן בכה"ג לא קנסה התורה ומהני מעשיו, ועפי"ז כתב במנח"ח דה"נ אין לקנוס שלא יחול המקח, הרי כבר נתרצה המוכר ורוצה שתחול המכירה.

ובחתם סופר [יו"ד סי' ו'] ביאר דברי המ"מ, דיסוד מה דאמרינן דכל היכא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד ל"מ, היינו מפני חומר הלאו שאין האדם יכול לפעול כנגדו, ומאחר שחידשה תורה דהגזלן קונה בשינוי, ע"כ נתחדש בזה דלאו דלא תגזול קיל אשר בו אי עביד מהני לקנות בשינוי מעשה אף שבכל גזילה יש גם עבירת לא תחמוד, וא"כ כ"ש כשעובר על איסור לא תחמוד שהוא קל יותר מגזילה, דאי עביד מהני, יעוי"ש, [ודבריו מחודשים קצת].

ויש להוסיף, עפי"ד המקנה [הלכות קידושין סי' כ"ח סק"ד], שכ' אהא דפריך בתמורה ו. למה הגזלן קונה בשינוי, והלא כל מה דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד ל"מ, והקשו האחרונים דהלא כבר עבר על לאו דלא תגזול, ואיזה איסור עובר בשעת השינוי דנימא דלא מהני, ותירץ המקנה דעבירת לא תחמוד ישנה רק כשקונה החפץ, וא"כ כשעושה השינוי עובר בלא תחמוד, נמצא דגלי קרא דאף דעובר בלא תחמוד מהני.

והנראה ליישב קושיית המגיד משנה [למה חל המקח], עפ"י מה שהארכתי בפרשת בהר [פכ"ה פמ"ו] בישוב קושית האחרונים בעיקר מה דחייל כל שחרור עבד, והרי אמרה תורה לעולם בהם תעבודו, והמשחרו עבדו עובר בעשה [ברכות מז: גיטין לח.], וא"כ לא יחול השחרור מדינא דכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, ויעוין בשו"ת רע"א [סי' קכ"ט] ובחידושי חתם סופר גיטין לח. ובשו"ת חתם סופר [אה"ע ח"ב סי' קנ"א ד"ה ומה] שנתחבטו בזה.

ותירצתי שם דבר חדש, דלא דנו משום כל מילתא וכו' דלא מהני, אלא במקום שעיקר חלות הוא נגד דיני התורה, כגון בתמורה דעיקר חלות זו היא חלות נגד דיני התורה, וכן במקדים תרומה לביכורים, דעיקר חלות התרומה בלא שהקדים לה הביכורים הויא חלות נגד דיני התורה, וכן גזילה דחלות קנין זה היא חלות כנגד דיני התורה, משא"כ חלות שחרור אינה נגד דיני התורה, דהרי משכח"ל שחרור בהיתר בכמה אופנים, ולכן בזה שפיר מהני לכו"ע.

הלא מעתה נראה דכוותה לענין לאו דלא תחמוד, שהרי האיסור הוא החמדה והלקיחה, אך חלות המקח חייל ככל חלות מקח האמורה בפרשת וכי תמכרו ממכר לעמיתך, וא"כ בזה לא אמרינן דלא מהני.

דבר שאין הבעלים מקפיד עליו אם יש בלקיחתו משום גזל

ולא תזמוד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך שדהו ועבדו ואמתו שורו וחמורו וכל אשר לרעך. [פ"ה פ"ז]

פלא גדול כתב בנודע ביהודה [אה"ע מהדו"ק סי' נ"ט] לענין איסור גזל, דהנה דבר שאין בעל הבית מקפיד עליו, כגון תמרה או אגוז, מותר ליטלו, כמבואר בר"מ [פ"ה אישות ה"ח] שהמקדש בדבר שאין בעה"ב מקפיד עליו הרי"ז מקודשת מספק, אכן כל זה דוקא אם אין בעל הבית מקפיד עליו לכל העולם, אך אם מקפיד עליו כלפי אחד, אסור לכולי עלמא לקחתו משום גזל, ואף שאין מקפיד עליהם שלא יקחוהו.

וזה לשונו, זאת אמינא בטח, שעכ"פ לא אמר הרמב"ם. אלא בדבר שאינו מקפיד בעה"ב

נגד שום אדם בעולם, אבל אם מקפיד עליו נגד שום אדם כמו שונאו או כיוצא, אין שום אדם יכול לזכות בו שלא בפניו, דזו ודאי סברא ברורה, דלא עדיף סתמא דאינו מקפיד מדבר שהפקירו בפירוש, דאם לא הפקירו לכל אדם אינו הפקר כלל, ואין שום אדם יכול לזכות בו, ויש בו משום גזל לכל אדם ואינו הפקר כלל.

ומקור דבריו מהא דב"מ ל:, דר' ישמעאל בר"י פגע באדם אחד שהיה טוען משאוי של עצים, ואמר אותו אדם לריבר"י שישאנו עבורו, נתן לו ריבר"י שוויים של העצים והפקירם, חזר אותו האיש וזכה בהם ואמר לריבר"י לישאנו עבורו, שוב נתן לו שוויים והפקירם, וכשעמד אותו האיש לזכות בהם א"ל שלא הפקירו עבורו, ופריך דהלא הפקר לעניים אינו הפקר, ומשני דבאמת הפקירו לכל, ורק אמר לו שאינו מפקירו לכל.

וע"ז הוא שכתב בנו"ב וז"ל, והרי כל עצמו של הפקר שהפקיר ר"י, היה כדי שלא יוכשלו בגזל כמבואר בתו' שם [ד"ה אפקרה], הרי מוכח שאם הפקיר לכל העולם חוץ מאדם אחד מסוים, שוב יש בו משום גזל לכל העולם, ושום אדם אינו יכול לזכות בו, ואם זה הוא בהפקר ממש, ק"ו דבר שאינו מפקירו בפירוש אלא שהדבר הוא מעצמו שאינו מקפיד עליו, שאם מקפיד עליו נגד שום אדם פרטי שוב הוי גזל לכל אדם.

ותמהו האחרונים טובא על דברי הנו"ב, דאין לדבריו מובן, דהפקר שאני, דעיקרו חלות דין קנין [או הפלאה], וא"כ אין במעשה ההפקר שום הכרח שנותן רשות להשתמש בחפציו, ואם לא חל ההפקר ממילא אף נתינת רשות ליכא, וגם אם ההפקר לא חל הרי אפשר שחזר בו מן ההפקר, אך אם בעה"ב אינו מעכב ממאן דהו מלהשתמש בחפציו, אף שהוא ליחיד, למה יהא בזה משום גזל, ומעשה דריבר"י שאני דהתם מיירי שהפקירו, ובחלות הפקר הוא שאמרו דהפקר לאחד אינו הפקר.

ונדולה מזו מבואר בתורא"ש קידושין סט., דאם הנגנב נתן רשות לגנב לגנוב ממנו מותר לו לגנוב ממנו, ועכ"ז הוא חייב בתשלומי גניבה כי לא פטרו מן הממון, ואם אין לו ונמכר בגניבתו, [ובפרשת משפטים (פכ"ב פ"ב) הארכתי להוכיח מדברי התורא"ש, דדין מכירת הגנב לפרעון הגניבה, אין זה קנס ועונש, דהלא אף במקום דשרי לגנוב הרי הוא נמכר בגניבתו], הא מיהא מפורש דאף שיש בזה חפצא של גזילה מ"מ שרי הואיל והוא נותן לו רשות.

ובאבני מילואים [סי' כ"ח סקמ"ט] השיג וז"ל, לבבי לא כן ידמה, והוא דדבר שאינו מקפיד עליו, לאו מתורת הפקר אתינן עלה, דהפקר ליתא בחזרה, כמש"כ הר"מ [פ"ב נדרים הי"ד] דאסור לחזור מהפקר, ואי נימא דבר שאינו מקפיד הוי הפקר א"כ יצטרך לחזור ולזכות בו, וזה דבר זר, לכך נראה, דדבר שאינו מקפיד, מתורת מתנה הוא, דאינו מקפיד וחונן ונותן דבר מועט למי שיטול שלא מדעתו, ומתנה לא בעינן לכל אדם.

אכן מעתה באמת צ"ע על עיקר סוגיא דב"מ שם, למה הוצרך ריבר"י להפקירו, עד שהוצרך להפקירו לכל העולם, והוצרך להתעסק עם אותו האיש ולומר שאינו מפקירו עבורו, ולמה לא אמר שהוא נותן רשות לכל העולם כולו ליקח חוץ מלאותו האיש, דבכה"ג מותר לכל אחד לקחתו כיון שאינו מקפיד עליו, ומאידך לאותו האיש יהא אסור לקחתו, כיון שלא בא ריבר"י אלא להציל את אלו שיקחוהו מעוון גזל, וצע"ג.

ובאמרי משה [סי' ל"ז סקט"ז בגה"ה] כתב ליישב, דודאי מאחר שהבעלים אינו מקפיד אין בו משום גזל, אכן במשפטי הממון לא זכה הלה במה שבידו עד שיקנה לו או שיפקירנו, וא"כ יכול לצאת מכך כמה תקלות, שזה שקנה יהא סבור שהוא שלו בקנין גמור, ואם יבוא אחר ויחטוף מיד זה החוטף ויקדש אשה יאמרו שאינה מקודשת, ובאמת שהיא מקודשת כיון שלא זכה הזוכה הראשון.

[ובע"ז מד. נחלקו אם מותר לשחוק ע"ז, דדעת חכמים דאסור דמרבה הוא את הזבל לשדות ונהנה הימנה, ואמר ר' יוסי והלא חזקיה כיתת את נחש הנחושת, והשיבו לו חכמים, שהנחש היה משל משה, ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו (ולא נעשה ע"ז), ובעונג יו"ט (סי' פ"ב) כ' דכיון דבני משה לא היו צריכין את הנחש, הפקירוהו, ובפרשת חוקת הארכתי לדון דאף אם לא הפקירוהו מ"מ לא איכפת להו שיזכו בו אחרים, והוא תלוי בהנ"ל].

ובאבני מילואים שם כתב ליתן טעם מה שלא אמר ריבר"י שהוא נותן בתורת מתנה לכל מי שירצה, דבכך לא הציל מעבירה אלא מי שלקחו לעצמו, אך אם יזיקנו אחר יעבור משום איסור מזיק, ולכן הפקירו, ובאמרי בינה נדרים [סי' כ"כ] תמה על זה מאד. ובעונג יו"ט [סי' קי"א] דחק ליישב, דהנה ריבר"י לא קנה את העצים מיד אותו האיש אלא בקנין כסף, וכיון שחכמים ביטלו קנין כסף הרי שבעיקרו הוא שייך לבעל העצים, ושוב יש לחוש שיכשלו בו, ועדין צ"ע.

ישוב נפלא בדין החומד בית ונמצא שהוא של הפקר

אשר נראה ליישב יישוב נפלא, דהנה הגוזל חפץ של חבירו ונמצא שהוא דבר הפקר אין כאן עבירה כלל, שהרי כלפי שמיא גליא שאין כאן גזילה, ואף כפרה אין צריך, ואף שאמרו בנזיר כג. דהמתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה צריך סליחה, הנה זהו דוקא בעבירה שבין אדם למקום, דעצם מחשבתו ומעשיו הויין פשע ומרד, אך בבין אדם לחבירו ליכא הך מילתא, והארכתי להביא בזה מדברי האחרונים בפרשת ויחי [פ"נ פ"כ].

אשר לפי"ז נראה, דהא מיהא כל שהוא באמת של חבירו, אלא שחבירו אינו מקפיד עליו, בזה נראה פשוט שאף דאם ידע שחבירו אינו מקפיד ודאי שאין בו משום לא תחמוד, אבל אם לא ידע שחבירו אינו מקפיד עובר עליו, שהרי כל שהוא של חבירו קרינן ביה מקרא זה לא תחמוד בית רעך ולא תתאוה בית רעך, וא"כ יש כאן איסור גמור ועובר בלאו דלא תתאוה, ואם חמדו ולקחו לעצמו עובר משום לא תחמוד.

אבן נראה דכ"ז נכון כלפי איסור לא תגזול, אך כלפי איסור לא תחמוד יש בזה עבירה גמורה, כי כל שלא ידע שהוא של הפקר הרי יש כאן חמדה אסורה, [דעיקר האיסור תלוי בלב בחמדת רכוש חברו], וא"כ כל שהוא סבור שהוא של חבירו שפיר יש כאן משום לאו דחמדה, אמנם מאידך נראה לדון דמאחר שהתורה אמרה לא תחמוד בית רעך, וכן כאן כתוב לא תתאוה בית רעך, א"כ כל החפצא דאיסורא הוא רק בשל חבירו.

הלא מעתה מיושבת היטב קושית האחרונים למה הוצרך ר' ישמעאל להפקירו, ולמה לא היה יכול להניחו ברה"ר בלא הקפדה, והיינו דבכה"ג עדיין הוא שלו, [יעוין בעונג יו"ט שם שדן באלו קנינים קנה רבי ישמעאל את העצים], וכדי שלא יכשלו בו אחרים בלאו דלא תחמוד היה צריך להפקירו, דבכה"ג שוב אין שייך כאן החפצא דאיסורא כלל, וזהו דפריך הש"ס דהפקר לעניים אינו הפקר, ומסיק דבאמת הפקירו לכל. והדברים נפלאים.

היאך משכח"ל חמדת ולקיחת אשת רעהו

ולא תזמוד אשת רעך. [פ"ה פי"ז]

בחידושי הגאון רבי יהושע ליב דיסקין על התורה הקשה בביאור פשוטו של מקרא, היאך משכח"ל שעובר בלאו דלא תחמוד אשת רעך, הלא עיקר הלאו ליתא אלא אם חומד ליקח מחבירו, אך אם הפציר בחבירו להפקיר את חפצו וחזר הוא וזכה בו, בודאי דאין כאן משום לא תחמוד, וא"כ הרי כל חמדת אשה לא משכח"ל אלא בכה"ג שמפציר בחבירו שיגרשנה והוא יקח אותה, ובכה"ג אין שום מקום לאסור החמדה.

והנה בשו"ת חתם סופר [אה"ע ח"א סי' ק"ט ד"ה ובר] כתב דהמקדש אשה בעל כרחה אף שאמרה האשה רוצה אני [ב"ב מח:] עובר המקדש בלא תחמוד, [ובמגילת אסתר דנתי במעשה שהיה אחר פילגש בגבעה שהתירו חכמים לקדש נשים בע"כ], ולדבריו ניחא דמשכח"ל בכה"ג, שהרי בעצם הקידושין יש בזה לקיחת גופה ממנה, אך פשוטו של מקרא הרי מיירי בחומד אשת חבירו, ובזה צ"ע היכן יש בזה לקיחה מחבירו אחר שכבר גירשה, וצ"ע.

וכתב ליישב, דמשכח"ל במקדש את האשה בעודה אשת איש שיחולו קידושיה לאחר שתתגרש, ואח"כ שידל את בעלה לגרשה, דבכה"ג באה האשה מיד מרשות הבעל אל רשות החומד, [אכן למה דקי"ל דאין אדם קונה דבר שלא בא לעולם אין זה מכוון אליבא דהלכתא], עוד כתב דמשכח"ל דקידש הראשון מכאן ולאחר ל', ובא השני וקידשה מעתה, שהיא מקודשת לשני [גיטין ס.], ובכה"ג הרי הוא לוקח האשה מיד חבירו.

וכפי הנראה, דמה שהניח הגאון רבי יהושע ליב בפשיטות דליכא איסור לא תחמוד במי שהפציר בחבירו שיפקיר חפצו והפקירו וזכה זה החומד, אין זה משום דגוף קנינו לא בא מחמת הקנאתו של חבירו, אלא משום דכל שהיה הפסק בין רשותו של זה לרשותו של זה אין זו נחשבת לקיחה, ואשר זהו שתירץ דמשכח"ל הלאו דלא תחמוד באופן דאין שום הפסק בין רשותו של המגרש לרשותו של החומד.

ולעיל הארכתי בפלוגתת הר"מ והראב"ד בלאו דלא תחמוד, דדעת הר"מ דהחמדה היא האיסור, ואילו הלקיחה אינה אלא שיעור בגודל החמדה, שהיא חמדה הבאה לידי לקיחה, אכן דעת הראב"ד שהאיסור הוא בלקיחה מתוך חמדה, ונפ"מ באם נתרצה המוכר למכור הקרקע, דהר"מ אזיל-בזה לטעמיה שם שכתב דאף אם אמר רוצה אני עובר בלא תחמוד, אכן הראב"ד לטעמיה דאינו עובר בלא תחמוד.

ומעתה לדעת הראב"ד י"ל דצריך שתהא לקיחת האשה מרשות הבעל לרשותו, אך לדעת הר"מ דעיקר האיסור הוא החמדה, א"כ מה לי שלא לקחה ממש מרשות הבעל, הרי מ"מ באה חמדה זו לידי לקיחה לבסוף.

ובפנים יפות בפרשת יתרו צידד להוכיח כשיטת הר"מ [דהאיסור הוא בהחמדה] ממה דכתיב לא תחמוד אשת רעך, דהנה אם נפרש דמיירי קרא בבא על אשת איש, יקשה דכבר הזהירה תורה על מעשה זה דכתיב לא תנאף, וע"כ דמיירי במשדל את חבירו לגרש את אשתו ואח"כ קידשה הוא, והרי בכה"ג אין כאן לקיחת גזילה, ועכ"ז עובר בלא תחמוד, וא"כ ה"נ נימא בלאו דחמדת בית רעך דמיירי בקנין המועיל, יעוי"ש.

ובמנח"ח [מצוה ל"ח סק"ז] כתב דלדברי הר"מ מיירי בהפציר בחבירו לגרש את אשתו, אך לדעת הראב"ד באמת לא משכח"ל אלא בגוונא שבא על אשת איש, וחייב משום לא תחמוד מלבד לאו דעריות, יעוי"ש.

עונת המעשרות, דכונתו דאם הגיעו פירות האילן לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט של שמינית, אעפ"י שנגמרו ונאספו אח"כ בסוף שנה שמינית, הרי הן כפירות שביעית. והמפרשים הביאו ראיה להשל"ה מתורת כהנים פרשת בהר אות ט' שנת שבתון יהיה לארץ, כיון שיצאה שביעית אעפ"י שפירותיו שמיטה, מותר אתה לעשות מלאכה בגופו של אילן, אבל פירותיו אסורין עד ט"ו בשבט ע"ש. ולדברי הרב הנז' הלא יהיה הבדל בפירות אלו משעת חנטתן עד הבאת שליש עד ט"ו בשבט, דעד סוף השביעית יהיו אסורין גם בעודן מחוברין מפני שמתקדשין בקדושת הארץ, אבל בצאת שנת השביעית שפקע קדושת הארץ, גם קדושתן פקעה, כמ"ש הרב הנז', דעד הבאת שליש קדושתן תלויה בקדושת הארץ, ואם הביאו שליש בי"ד שבט, חל עליהן קדושת שביעית עוד פעם. האם בזה לא שייך להקשות קושית הירושלמי הנז', ומצינו דבר בתחלה אין קדושת שביעית חלה עליו, ובסוף קדושת שביעית חלה עליו.

בעצם סברת הרב הנז' דהיאך אפשר לומר דבירקות בעודן מחוברין לקרקע אין להם שום קדושה, וחייל עליהן קדושת שביעית כי אם לאחר לקיטתן מהקרקע, בשעה שהם כבר תלושין. הנה לפי"מ שכתבו התוס' בר"ה (יג, ב) ד"ה אחר, דגמר פרי אין זה אחר לקיטה, דנגמר לפני ר"ה ונלקט אחר ר"ה, וכל ירק נמי הולכין בו אחר גמר פרי, אלא דנקיט בכל דוכתי בתר לקיטה, משום דלקיטה תיכף לגמר פרי וכו', דהעיקר בכולן גם בירק גמר פרי ע"ש. וכן כתבו שם (יד, ב) ד"ה ולשביעית. וכן בסוכה (לט, ב) ד"ה ולשביעית וכו', דמאי דאמרינן בכל מקום בירק אזלינן בתר לקיטה היינו גמר פרי. וכן כתב גם הר"ש כמו התוס', ולשיטות אלו, הרי שפיר אפשר לומר דבירק קודם שנגמר פריין לא מתקדשים כלל בקדושת שביעית, ואחרי שנגמר פריין ועדיין מחוברין הן, חל עליהם קדושת שביעית, המסתעפת רק משביתת הארץ.

לשיטת הרב הנז' שליט"א דבירקות גם בעודן מחוברין חל עליהן קדושת שביעית, ונפקעת מהן ביציאתן משביעית לשמינית, נסתפקתי אם עפ"י הדין מותר להשהותם לכתחלה משביעית לשמינית, הא לשיטת הרמב"ן יש מצות עשה באכילת פירות שביעית, ואם במשך שנת השביעית כיון שחל עליהן קדושת שביעית, הרי מחויב באכילתן באותה השנה בקדושתן, ואם משהן לכתחלה עד לשמינית, הרי נפקעת אז קדושת שביעית מהן, ונמצא דביטל מצות עשה דולאכלה. ונראה דבמשהה פירות שביעית תלושין עד לאחר זמן הביעור, אפשר דלא חשיב מבטל מצות אכילתן, להשיטות דלאחר זמן הביעור אסורין באכילה ובהנאה, משום דאכתי מתחייב במצוה אחרת דביעור, אבל בנ"ד אם משהן עד לאחר השביעית הרי בשמינית אין עליו שום מצוה אחרת, ונמצא דביטל מצות אכילתן.

סימן נז

באות ד' הבאתי שיטת המהרי"ט דמותר להשכיר שדה בשביעית לעכו"ם. כתב אלי הרב ר' ניסן טעלושקין שליט"א דהלא קי"ל בסתמא דגמרא בע"ז (טו, ב) דחייב אדם על שביתת שדהו בשביעית, משום שנאמר ושבתה הארץ. ואפשר המהרי"ט קאי במכר לעכו"ם או שהיתה שדה של עכו"ם מתחילה עכ"ל. והנה קושיא זו נמצאת כבר בשמן המור ביור"ד סי' ד', ובנחפה בכסף ביור"ד, והמנחת חינוך במצוה שכ"ט שכתב, דלכאורה דברי המהרי"ט הם נגד הגמרא המפורשת הנז'. ועיין במעדני ארץ בסימן י"ג, שהרחיב הדיבור בזה, וביאר את המהרי"ט הנז'.

עוד כתב אלי הרב הנז' שבכדי לחזק דברי בנוגע להסברא אם בשביעית ישנה קדושה מיוחדת על הקרקע עצמה, הייתי צריך להביא מה שכתב המנחת חינוך מצוה פ"ד דמפליג בין הב"י להמהרי"ט, אם שביעית הוי אקרקפתא דגברא, או אפקעתא דמלכא. ולענ"ד דרק לענין הפקר פירות שביעית פליגי אם הבעלים מחויבין להפקירן, ולשיטת הב"י כל זמן שלא הפקירום לא הוו הפקר, אבל לענין עבודה ומלאכה בשדה בשביעית, לכ"ע לא תלוי כלל ברצון הבעלים. לבד זאת הנה המבי"ט בעצמו דס"ל דהפקר בשביעית הוא אפקעתא דמלכא, ובכל זאת ס"ל דמותר להשכיר שדה לעכו"ם בשביעית אעפ"י שיודע שהעכו"ם יעבד בה בשביעית. ועיין במנחת חנוך מצוה קי"ב.

סימן סא

א.

באות ד' חקרתי בחומד ממון לחבירו כדי לעשות בה מצוה, אם עובר על זה בלא תחמוד, כתב אלי הרב ר' בנציון ראזענטאהל שליט"א, דאין רואה בזה שום ספק דבודאי יעבור, וגם יהיה בזה מצוה הבאה בעבירה. עיין בספר החינוך מצוה תט"ז, דלאו דלא תחמוד הוא ענף מן לאו דלא תגזול, וכמו אם גזל חפץ כדי לעשות מצוה בזה, בודאי דאינו יוצא ועובר על לא תגזול וגם הוא מצהב"ע. כמו כן הוא אצל לאו דלא תחמוד עכ"ל. ולענ"ד דהא סוכה גזולה היא פסולה

מה"ת, משום דכתיב לך, ואם גזל עצים וסיכך בהם מה"ת פסול, אך לאחר תקנת מריש לא הוי גזולה, דאין לו אלא דמי עצים, אבל מה"ת היא פסולה. ובאחרונים האריכו בזה היאך ע"י תקנות חז"ל נעשה שלו לצאת ידי חובתו מה"ת. ועיין בשעה"מ בהלכות לולב, מה שכתב על דברי הטור סימן תרל"ז, דאם אינו רוצה ליתן לו דמי עצים אינו יוצא ידי חובתו, ועיין ב"י הטעם. וכתב הוא דאף למ"ד דקנין דרבנן אינו נעשה קנין דאורייתא, מ"מ אם נתרצה למכור בודאי יוצא דהוי דידיה, ולכן כיון דתקנו דגותן לו דמי עצים, והנגזל ע"כ צריך ליקח מחמת תקנת חז"ל, ולא גרע מתלהו וזבין, מכ"ש דהוא אנוס מתקנת חז"ל, בודאי הוי זביניה זביגא, וא"כ הו"ל מכירה גמורה ע"ש. ולפימ"ש במנחת חינוך מצוה ל"ח, דדעת הרמב"ם והחינוך דאם הפציר ולקח החפץ עובר בלא תחמוד, ואין חילוק בין אם המוכר אמר רוצה אני, או לא אמר רוצה אני ע"ש, א"כ מדוע יוצא בסוכה מפני תקנת מירש, נהי נמי דאין כאן סוכה גזולה, אבל אכתי הרי הוי מצהב"ע מטעם דעבר על זה באיסור דאורייתא דלא תחמוד, דהא גם בגזל מלבד איסור גזל, יש איסור דלא תחמוד.

בכלל נראה לי לפימ"ש המנחת חינוך שם במצוה ל"ח, ובמצוה תט"ז, דלא תחמוד אין זה לאו של ממון. ובפרט לפימ"ש החינוך במצוה תט"ו, דלאו דלא תחמוד ולאו דלא תתאוה הם שני ענינים, דלא תחמוד ימנענו מלקחת בשום צד בין בדמים בין שלא בדמים מה שקנו זולתנו, אם אינו חפץ למכור אותו דבר. ולאו זה דלא תתאוה, ימנענו אפילו מהתאוות בו בתוך לבנו וכו' ע"ש. דאין כאן דין מצוה הבאה בעבירה, מפני שאין העבירה מסייעת להמצוה, וביחוד בלאו דלא תתאוה, דהוי לאו שאין בו מעשה, ועובר עליו תכף כשמתאוה בלבו, אף בטרם שלקח את החפץ, ונמצא דבשעת לקיחת החפץ אין כאן סיוע מהעבירה למצוה, דבכה"ג לא חשיב לה מצהב"ע.

ב.

כעין ראיה שבחומד ממון חבירו לעשות בו מצוה לא עובר בלא תחמוד, לכאורה יש להביא מהא דאמרינן בזבחים (נג, ב), רצועה היתה יוצאה מחלקו של יהודה ונכנסה בחלקו של בנימין, והיה בנימין הצדיק מצטער עליה בכל יום לנוטלה, שנאמר חופף עליו כל היום, לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזכן להקב"ה שנאמר, ובין כתפיו שכן ע"ש. והיאך התאוה בנימין לזה, הא קעבר בלאו דלא תתאוה, ומסתבר דגם במתאוה של רבים עובר בלאו זה. ואפשר דמשו"ה הגמרא קאמר פעמיים "בנימין הצדיק", ולא קאמר גבי יהודה הצדיק, להשמיענו בזה, כיון דבנימין ודאי היה צדיק, ואם היה אסור להתאוות הלא של אחרים, לא היה מתאוה, ובודאי לשם מצוה מותר, והקב"ה הלא הסכים על זה, כדכתיב ובין כתפיו שכן.

מספרים על הצדיק מקאצק זיע"א שרצה מאד להשיג זוג תפילין שכתב הסופר המפורסם ר' משה פשעווארסקער ז"ל שהניח אחריו רק שלשה זוגי תפילין, האלמנה בקשה הון רב בעד כל זוג. הרבי הנו' מסר כל אשר לו לשליח בעד התפילין. כאשר השליח חזר עם התפילין וכלאחר יד ספר להרבי שמפני אלו התפילין עבר על לאו דלא תחמוד, ולא יכל להתאפק ולבשם מבלי רשות הרבי. — תפילין כאלו שגרמו שאתה תכשל ע"י באיסור דלא תחמוד, או באיסור שאילה שלא ברשות — אמר הרבי, אינן בשבילי, קחם בשבילך. משמע מסיפור זה, שיש איסור דלא תחמוד גם בחימוד ממון של חברו, כדי לקיים בו מצוה.

במה שכתב בחינוך הנו' גבי לאו דלא תתאוה דכל בני עולם מצויים על הלאו דהוא ענף מגזל ע"ש. יש להעיר הא בתורה כתיב בלא תחמוד ובלא תתאוה, ביתו ושדהו, וגם על קרקעות עוברים בלאוים אלו, ובתוס' בב"מ (סא, א) ד"ה אלא מבואר מדבריהם שאין איסור דלא תגזול בקרקעות, וא"כ היאך אפשר לומר דלאוים אלו הם ענפים מגזל דלא שייך בקרקע, ואולי ס"ל כשיטת הרמב"ם פ"ז גניבה הי"א, דגם בגזל או גנב קרקע עוברים בלאו דגזל או דגניבה ע"ש, רק שאינן בכלל החשיב. ועיין במנחת חינוך מצוה ל"ח באריכות.

סימן סב

א.

באות א' כתבתי להוכיח מדברי ע"ז (סב, א) ד"ה לקוט, שמחלקים בין אם המגביה קנה את הפירות, לבין אם לא קנאם, ויוצא אפוא שאפשר לסחור בפירות שביעית, כשיכוין שלא לקנות, ויבקש רק שכר טרחתו בעבור הליקוט ע"ש. כתב אלי הגאון ר' איסר יהודה אונטערמאן שליט"א, לענ"ד נראה שאין כונת התוס', אלא לומר כי באופן הנזכר שם, שציוה לאחד ללקוט פירות שביעית, ועשה זה עפ"י ציוויו, אנו אומרין שאם לא קנה הפירות הריהו רק פועל ומשלמים לו בעד הלקיטה, שהרי נתחייב לו, אולם אם אחד לוקט פירות בלי צווי מאחר, אפילו כיון שלא לזכות, לא מהני ואסור לקבל ממנו, כי אין כל חיוב לשלם בעד עבודתו שעשה בעצמו, וזוהי סחורה ממש, ולא רק מיחזי כסחורה. וזה מסתבר מאד עכ"ל. ולענ"ד המעיין שם בדברינו יראה מה שכתבנו דאם

פסול לעדות מן התורה דהא עבר אדאורייתא כו' ותירצו שם דמ"מ כיון דאין בו מלקות לא נפסל מדאורייתא כמ"ש הרמב"ם ז"ל ה' עדות ע"ש. וא"כ גם בריבית דרבנן שעובר המלוה בלא תסור מדאורייתא ממילא עובר גם הלוה בלפני עור מדאורייתא וממילא עכ"פ פסול מדרבנן אף דאין בו מלקות כנ"ל וכמ"ש הכ"מ גבי טבח דאינו נפסל מדאורייתא משום לפני עור משום דאין בו מלקות ופסול מדרבנן ע"ש:

עוד יש לעיין במה שפסקו דהערב והעדים אינם נפסלין גם בריבית דאורייתא משום דלא משמע לאינשי לא תשימון רק אמלוה ולא עדים וערב ע"ש. וקשה דמ"מ היכא שלא הי' מלוה בלא עדים שכ' תוס' פ' א"נ שעוברים בלפני עור כו' וא"כ נהי דמשמע להו האיסור רק אמלוה מ"מ לענין האיסור דלפני עור שפיר ידעו כיון שידעו שהמלוה עובר ממילא עוברים הם בלפני עור מדאורייתא ונפסלים ג"כ מטעם הנ"ל:

ובזה י"ל לדעת הני' דבפסולי דרבנן בעינן חימוד ממון וממילא כיון דגוף האיסור לא משמע להו רק שנפסלו משום לפני עור ובזה אין פיסולם רק מדרבנן דלית בי' מלקות וממילא כשורים לגמרי שאין אצל עדים וערב חימוד ממון כנ"ל. ולהפוסקים דלא בעינן חימוד י"ל באמת דנפסלים היכא שלא הי' מלוה בלא הם כנ"ל רק על הלוה קשה כנ"ל דאצלו שפיר יש חימוד ממון ונפסל כנ"ל עכ"פ מדרבנן:

ואפשר לומר כיון דגם בריבית דאורייתא כ' תוס' שם דאינו פסול רק מדרבנן משום דלא משמע לי' איסור כלל כיון שלוקח מדעתו רק אעפ"כ יפסלוהו חכמים כיון שעושה איסור וגם בריבית דרבנן פסלוהו כיון שעושה גוף האיסור אבל בלוה שאינו רק לפני עור וכיון דלא משמע לי' איסור גם על המלוה ולא ידע שמכשילו ג"כ שוב לא פסלוהו כלל כיון שאינו עושה גוף האיסור כנ"ל. והוא דחוק דאין לנו רא' על זה רק מהא דר' עיליש ומזה אינו מוכח דין הנ"ל דלא נפסל בשביל לפני עור כנ"ל:

או י"ל למאי שהביא הרא"ש ריש פ' א"ג הדעות אי נתן לו במתנה גמורה שלא בתורת ריבית אם עובר כו' והכריע דעובר בריבית דאורייתא ע"ש. וכ' הפ' דבאבק ריבית אם נתן לו במתנה שלא בתורת ריבית אינו עובר ע"ש. וא"כ כיון שיכול ליתן לו במתנה א"כ אף שנותן לו בתורת ריבית שוב על זה ליכא חימוד ממון כיון שהי' יכול ליתן לו ג"כ ושלא לעבור דבאבק ריבית אינו עובר רק כשלקחן ושוב אינו פסול כלל כיון שאינו רק דרבנן ובעינן חימוד ממון כנ"ל. ומהרש"ל כתב דגבי לוה ליכא חימוד ממון והדבר תימה דהא רבא אמר לוה בריבית פסול לעדות והא רבא סבר דבעינן רשע דחמס וע"כ דגם בלוה איכא חימוד בשביל שצריך למעות עושה איסור וכמ"ש כל הם:

סעיף י"ג **העובר** על גזל של דבריהם פסול מדבריהם כיצד (כגון שגזל מציאת חשו"ק או) החמסנים והם הלוקחים קרקע או מטלטלין שלא ברצון הבעלים אע"פ שנותנים הדמים וכן הרועים א' רועי בהמה דקה וא' רועי בהמה גסה של עצמם הרי הם פסולים שחזקתם פושטים ידיהם בגזל ומניחים בהמתם לרעות בשדות ופרדסים של אחרים:

(טו) **העובר** כו' או החמסנים. וכ' הסמ"ע וכל הנותנים דמים אין עוברים בלאו דלא תחמוד בלא דמי משמע וכן האמת ואינם גוזלים בכח אלא משתדלים מהבעלים עד דיהבי לי' ע"ש. ולקמן ה' גוילה כ' בעצמו דעובר אע"ג שנותן דמים רק משום דטועים אינם נפסלין רק מדרבנן ע"ש (סי' שנ"ט):

והנה הרמב"ם ז"ל פ"א מה' גוילה כ' כל החומד עבדו כו' והפציר בו עד שלקחו ממנו אע"פ שנתנו לו דמים רבים ה"ז עובר בל"ת שנאמר לא תחמוד ואין לוקין כו' לפי שאין בו מעשה ואין עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שהמד שנאמר לא תחמוד כו' ולקחת כו'. ובפ"י מה' עדות כ' העובר על גזל של דבריהם כו' וכגון החמסנים הלוקחים כו' פסול מדבריהם כו' וכ' הכ"מ ג"כ הטעם כמ"ש תוס' דלא חחמוד בלא דמי וכן הוא האמת ע"ש. ותמוה דהא הרמב"ם ז"ל כ' להדיא דעובר מדאורי' בלא תחמוד אף שנותן הדמים ע"ש. וגם דברי הרמב"ם ז"ל תמוהים נהי דמפרש הש"ס כשאר פוסקים דלא תחמוד לאינשי משמע בלא דמי היינו שטועים וסוברים שאין איסור ולכך פסולין רק מדבריהם כנ"ל. אבל מ"מ למה כתב העוברים על גזל של דבריהם הא באמת הוא איסור דאורי' רק שטועים כנ"ל. ונראה לישב דהא כיון דהרמב"ם כ' דאין עובר עד שיקחנו דכתיב ולקחת כו'. א"כ לכאורה י"ל לחיפך דאין עובר רק כשנתרצה שכופהו עד שאמר רוצה אני דאז המקח קיים וממילא הוי לקיחה ועובר משא"כ כשלא אמר רוצה אני דאינו קנין כלל כנ"ל. ובפרט למ"ש הלח"מ ה' תמורה דהרמב"ם פוסק כאביי דאי עביד מהני ואי לא מהני לא לקי ע"ש. א"כ כאן אי לא אמר רוצה אני כיון דלא מהני כלל המקח ממילא לא הוי לקיחה ואינו עובר כנ"ל. אך זה טעות דהרמב"ם ז"ל כ' להדיא אח"כ ואם גזלו עובר בג' לאוין וחייבו גם בלא תחמוד ע"ש. ומבואר דגם בלא אמר רוצה אני

עובר. והטעם הוא דמ"מ מיקרי לקיחה אף שאינו קונה אותו קנין גמור מ"מ הא לקחו בתורת גזילה וגזילה היא ג"כ קנין להתחייב באונסין כדאמר בכל דוכתי מדאגבי' קני' וכה"ג ועכ"פ מיקרי לקיחה. אבל מ"מ זה נראה פשוט היכא שחמד חפץ של חבירו ואחר כך לקחו שלא ע"מ לגזלו כלל ודאי דאינו עובר כלל דזה לא מיקרי לקיחה כלל דלא נקאו לשום דבר כנ"ל. והנה הש"ך ז"ל לקמן ס' שמ"ח והנ"י כתבו דבגזלן לא איתרבי שוגג כמזיד והיכא שה' שוגג לא יתחייב כלל באונסין ואינו גזלן כלל ע"ש. וא"כ נראה גם כאן היכא שחמד חפץ ואחר כך טעה וסבר שהוא שלו ולקחו אינו עובר כלל ולא הוי אפי' שוגג דזה לא מיקרי לקיחה וכמו אלו לא לקחו כנ"ל. וא"כ כיון דאמרינן בש"ס בכמה דוכתי דהיכא שלא ידע שיש איסור בדבר אמרינן איסורא לא ניחא לי' דליקני. וא"כ הכא כיון דאמרינן עכ"פ לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע וא"כ שוב נראה דלא עשה איסור כלל מדאורייתא דכיון שסבר שאין איסור בדבר ואמרינן איסורא לא ניחא לי' דליקני ואלו ידע שיש איסור לא הי' לוקחו והוי כהגביהו שלא ע"מ לגוזלו כיון דלא הוי שוגג כמזיד בגזלן ושוב לא הוי לקיחה וממילא אינו עובר כלל מדאורי' כמו בלא לקחו וגם שוגג לא הוי. ולכך אמר שפיר בש"ס כיון דלא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו וכיון שטועים ממילא כן האמת שלא עבר כלל כנ"ל ורק מדרבנן פסול אבל בידע שהוא איסור ואעפ"כ כפה אותו למכור שפיר עובר מדאורייתא ולכך כ' הרמב"ם ז"ל שפיר ה' גזילה דעובר מדאורי' בלא תחמוד כנ"ל. ובה' עדות דאיירי בסתם כ' שפיר עוברים מדבריהם כיון דאמרינן דלאינשי משמע בלא דמי שוב אינו עובר רק על גזל של דבריהם כנ"ל. וכ' הכ"מ ג"כ שפיר שכ' וכן הוא האמת ואפשר לדחות דמ"מ מיקרי לקיחה גם אי אינו קונה אותו:

ובמש"כ אפשר ליישב קושית הלח"מ פ"י מה' מכירה על הה"מ אמאי דפריך בש"ס פ' הכונס דאמר מאי בין גזלן לחמסן כו' חמסן קרית לי' והא תליתו וזבין זבינ' זבינא ומשני הא דאמר רוצה אני הא דלא אמר רוצה אני. והקשה להה"מ מאי פריך מתליתו וזבין דלמא אף דהמקח קיים ע"מ עובר אלא תחמוד והוי חמסן ופסול לעדות ע"מ זבינ' זבינא ע"ש. עוד הקשו למאי דמשני הא דאמר רוצה כו' מאי פריך בפ' חזקת (דמ"ח) מהא דלקח מסיקריקון למה לא משני דאיירי בלא אמר רוצה אני ע"ש. ולמ"ש ז"ל דקושיית הש"ס הי' כיון דאמר מה בין גזלן לחמסן כו' והיינו דחמסן אינו פסול מדאוריי' משום לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו ופריך שפיר והא תליתו כו' המקח קיים וא"כ אי נימא כנ"ל יהי' המקח בטל דהא היכא שטועה אמרינן איסורא לא ניחא לי' דליקני וא"כ כיון דמשמע לאינשי דאינו עובר וא"כ כיון שבאמת עובר אף דיהיב דמי אמרינן איסורא כו' ואלו ידע שיש איסור לא הי' קונה כנ"ל ויהי' המקח בטל כנ"ל ועכ"ל מדהמקח קיים מוכח דאינו עובר כלל כנ"ל ומשני הא דאמר כו' דיש שפירשו גם בדעת הרמב"ם דהיכא דאמר רוצה אני בפירוש אינו עובר בלא תחמוד והא דכ' שלקחו בהפצר היינו כשלא אמר בפירוש רוצה רק בסתם ע"ש. ומשני שפיר הא דזבינ' זבינ' היינו בדאמר רוצה כו' דלא שייך איסורא לא ניחא כו' דאין כאן איסור כלל רק בלא אמר רוצה כו' אף דבסתם אמרינן ג"כ שנחרצה מ"מ כיון שעובר והוי חמסן שוב אמרינן איסורא לא ניחא לי' דליקני ולא הוי זבינא כנ"ל כיון שהוא בטעות דמשמע לאינשי שאינו עובר כנ"ל. ומיושב שפיר דפריך מלקח מסיקריקון דהא התם לא שייך איסורא לא ניחא לי' כו' וממילא גם בלא אמר רוצה אני קונה כנ"ל. ומיושב גם הרמב"ם ושאר פוסקים שם שפסקו דגם בלא אמר רוצה אני קונה ותמהו מש"ס דפ' הכונס כו'. ולמ"ש א"ש דלענין גוף הקנין פסקו שפיר דקונה גם בסתם דאמרינן שמקנה והיינו היכא דידע שיש איסור ואעפ"כ קנאו כנ"ל:

או אפשר דעכשיו שכבר תקנו הכמים דהוי גזל מדבריהם אף דיהיב דמי וכמ"ש הרמב"ם ז"ל וזה שפיר ידוע לעולם דלכך פסלוהו חכמי כדין עובר על איסור דרבנן וכמבואר ברמב"ם ז"ל רק איסור לא החמוד לא משמע לאינשי כו'. א"כ עכשיו שיודע עכ"פ שיש איסור דרבנן ואעפ"כ קנאו שוב לא שייך איסורא לא ניחא לי' דליקני דהא ידע שיש איסור כנ"ל ושוב קונה מדאורי' לא בלא אמר רוצה אני דבין איסור דרבנן לדאורי' לא אמרינן איסורא לא ניחא כו' כיון שב"כ ובין כך יש איסור רק שחמור כנ"ל ולא שייך הנ"ל ופסקו שפיר דקונה אף בלא אמר רוצה אני אבל בש"ס אמר מדינא בלא התקנה משני שפיר הא דאמר רוצה אני כו' כנ"ל:

עוד ז"ל קושיית לח"מ הנ"ל דהנה הה"מ ריש ח' גזילה הקשה להרמב"ם ז"ל דגם באומר רוצה אני עובר אלא תחמוד כנ"ל א"כ למה מועיל המקח הא קי"ל כרבא דכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני ותירץ דכמו בשינוי דאמר בש"ס דקונה גם לרבא משום דכתיב אשר גזל כו' כמו כן גם כאן

קנאו בדמים שנתן כו' ע"ש. ובאמת תירוצו אינו מובן כלל דגבי שינוי אמר שפיר דהא גלי קרא דאף שעשה ואיסור מהני וכמו בתמורה ואף דיש לאוקמי בשינוי דממילא מ"מ שוב לא גרע משינוי דממיל' וכמ"ש תוס' ריש חמורה דלא שייך אי עביד לא מהני גבי דבר שמועיל גם ממילא ע"ש. אבל כאן אף שאמרה התורה דקונים בדמים היינו היכא דליכא איסור משא"כ כאן שייך שפיר לא מהני כנ"ל דלטעם הנ"ל לא יהי' שייך בשום מקום אי עביד כו'. וצ"ל עיקר התירוץ דהכא לא שייך אי עביד כו' דבאמת בגוף הקנין שנתרצה ליכא איסור כלל כיון שאמר רוצה אני רק במה שאנסו מקודם הוא האיסור רק שהתורה לא אסרה אלא בתנאי שיהי' לקיחה אח"כ אבל האיסור הוא האונס ולא הקנין ולכך לא שייך על הקנין לא מהני כיון שהקנין הוא היתר כנ"ל. וא"כ ממילא פריך הש"ס שפיר לס"ד דגם בלא אמר רוצה אני קונה פריך יהיב דמי קרית לי' חמסן וא"כ למה זבינא זבינא הא בלא אמר רוצה הקנין הוא ג"כ באיסור ושייך אי עביד לא מהני כנ"ל. ומשני הא דאמר רוצה אני ואין איסור בקנין ושפיר אף שעובר מ"מ לא שייך אי עביד לא מהני כנ"ל ולכך פסק שפיר דגם ברוצה אני עובר רק דמ"מ המקח קיים כנ"ל:

עוד י"ל דיש לישב בפשיטות קושיית הה"מ הנ"ל למ"ש מהרי"ט דלכך גבי שוחט בשבת שחיטתו כשרה ולא אמר אי עביד לא מהני כנ"ל משום דלא שייך לא מהני רק היכא דאם נאמר שאינו מועיל יתוקן האיסור וכמו בתמורה שאמרה תורה לא ימיר וא"כ אם לא מהני התמור' נתקיים מאמר התורה שלא ימיר משא"כ בשומתם בשבת דאף אי לא מהני מ"מ האיסור נטילת נשמה שעבר עבר ולכך מהני ע"ש. וא"כ הכא כיון שכ' הרמב"ם ז"ל דגם בגזלו אח"כ עובר ג"כ בלא תחמוד ואף שאינו קונה כלל. וא"כ ממילא שפיר בתלי' וזבין ואמר רוצה אני לא שייך כלל אי עביד לא מהני ויתבטל המקח דמאי בכך שיתבטל הא גם אי נתבטל ולא מהני מ"מ נעשה האיסור דלא תחמוד ולא יתוקן כנ"ל דגם אם אינו קונה עובר ולכך שפיר מהני והמקח קיים כנ"ל. ויש ליישב ממילא קושית לח"מ הנ"ל דלס"ד דהתם הוי קשיא לי' דאמר יהיב דמי הוי חמסן וקאי שפיר אקרא דעובר בלא תחמוד הוי קשה לי' מנ"ל דלמא באמת לא קאי רק בלא דמי וכמ"ש תוס' באמת ולכך הוי ס"ד כמ"ש לעיל דאדרבה כיון דכ' ולקחת כו' אינו עובר בלא תחמוד רק היכא שקונה אותו ובאמת רוצה אני דבעינן דוקא לקיחה של קנין אבל בלא דמי כיון שאינו קונה לא שייך לא תחמוד ודוקא כשקונה ולכך קאי דוקא איהיב דמי כנ"ל. אך לכאורה לפ"ז קשה שפיר קושית הת"ס הנ"ל דא"כ לא יקנה ממעם אי עביד לא מהני. ושוב לא שייך תירוץ הנ"ל דהא עכשיו לס"ד דדוקא כשקונה עובר א"כ אי נימא דלא מהני שפיר יתוקן האיסור דכיון שאינו קונה אינו עובר כנ"ל וא"כ שייך לא מהני לבטל הקנין וא"כ שוב למה עובר כלל הא אינו קונה כנ"ל. אך ז"א דמ"מ עובר כיון דבלא האיסור הי' קונה רק מחמת האיסור אינו קונה וא"כ שפיר עבר אמימרא דרחמנא וכמו לרבא בכל דוכתי דאף דבלא מהני לקי משום דעבר אמימרא דרחמנא וכנ"ל. וא"כ על זה פריך שפיר והא קי"ל תליוה וזבין הוי זבינא וא"כ למה יועיל הא בטל שפיר מטעם אי עביד לא מהני דשפיר יתוקן האיסור כנ"ל כיון שאינו עובר רק היכא דקונה. ומשני הא דאמר רוצה אני והא דלא אמר רוצה ומ"מ עובר בלא תחמוד אף שאינו קונה דלא בעינן לקיחה של קנין כלל וכנ"ל. וא"כ שוב י"ל שפיר דגם באמר רוצה אני עובר בלא תחמוד ומ"מ שוב לא קשה למה זבינ' זבינ' דעכשיו כיון דעובר אף בלא רוצה אני ולא בעינן קנין ממילא ברוצה לא שייך עביד לא מהני דהא לא יתוקן האיסור כלל כנ"ל ושפיר אף שעובר מ"מ המקח קיים כנ"ל:

והנה בתומים כ' דלכך נקט גזל של דבריהם משום דאף דעבר אלא תחמוד מ"מ מדאורייתא אינו צריך להחזיר דלא קאי עליו והשיב כו' ורק מדרבנן הוי גזל וצריך להחזיר אף שקנאו ע"ש. ולענ"ד ז"א דממ"נ היכא שנתרצה ומכרו ברצון שאמר רוצה אני ודאי אינו צריך להחזיר אף מדרבנן ואיסורא דעבד עבד דהא קי"ל תליוה וזבין זבינ' זבינא ולא אישתמיט בשום דוכתא שיהי' צריך להחזיר מדרבנן וכן בש"ע וכל הפוס' דהמקח קיים לגמרי. ואם כוונתו היכא שלא אמר רוצה אני או להרמב"ם כשמחה בפירוש אז גראה דודאי צריך להחזיר מדאורייתא דכיון שלא נתרצה ולא קנה כלל החפץ דאי אפשר לקנות בע"כ א"כ אף דלא קאי עליו עשה דהחשיב לתקן הלאו כנ"ל מ"מ כיון שלא קנאו למה לא יתחייב להחזיר דבר שהוא של המוכר ואינו שלו:

ולרב אשר דסובר סנהדרין ע"ב גבי בא במחתרת בדמים קניתו והיינו דסבר דגזלן קונה קנין גמור בכל דוכתי רק שיש עליו תיוב השבת מחמת עשה דהחשיב ולכך נפטר ע"ש. וי"ל גם כאן כיון דליכא עשה דהחשיב שוב קנאו במה שגזלו אבל לזידן

דדחה לבא ולא הוא כי אוקמי' ברשותי' לענין אונסין דלא גרע משואל אבל לא קנאו כלל ע"ש. א"כ ודאי פשוט דמחוייב להחזיר החפץ מדאורייתא כיון שלא קנאו כלל והוא של חברו:

אך זה אפשר לומר דעשה דוהשיב אינו מתקן הלאו דלא תחמוד ואף שמחזיר מ"מ איסורא דעביד עביד דלא קאי רק אלאו דגזל דהא היכא דאמר רוצה אני ודאי אינו מתקן במה שמחזיר לו אח"כ דהא אינו צריך להחזיר שקנאו ואעפ"כ עובר אלא תחמוד וממילא גם כשלא אמר רוצה אני שעובר גם בלא תחמוד מ"מ נהי דמחויב להשיב מטעם גזל מ"מ אינו מתקן רק לאו דגזל ולא לאו דחימוד כנ"ל. אך לכאורה הי' קשה דא"כ בלא אמר רוצה אני יתחייב מלקות לטעם הרמב"ם דאינו לוקה אלא תחמוד משום שאין בו מעשה והייגו משום דקאי אם אומר רוצה אני דאין האיסור בהלקיחה עצמה אבל כשלא אמר רוצה אני שפיר יש בו מעשה כמ"ש הראב"ד וא"כ למה לא ילקה וע"כ הטעם משום דכשלא אמר רוצה שייך שוב טעם הראב"ד דהוי ניתן לתשלומין דדוקא באמר רוצה תוצרך לטעם דאין בו מעשה דאז לא ניתן לתשלומין משא"כ בלא רוצה כו'. אך באמת הא דניתן לתשלומין ואף דקי"ל בכל דוכתי היכא דאיכא מלקות לקי ולא משלם מ"מ בגזל הא ניתק לעשה דוהשיב וניתן לתשלומין כנ"ל. אבל בלאו דלא תחמוד דאינו מתקן ולא ניתק לעשה א"כ ממילא בלא רוצה יתחייב מלקות ובאמת לא ישלם כמו בכל דוכתי ובפרט לבעה"מ דגם לרבא דדחה הא דרב בבא במחתרת דלא קנה גוף החפץ היינו רק מדרבנן אבל מדאורייתא פטור גם מגוף החפץ היכא דאיכא מיתה או מלקות ע"ש. וממילא גם כאן יתחייב מלקות משום לא תחמוד ובאמת יפטר מתשלומין כיון דלא מתקן לאוי בכך. אך לא קשה דכיון דבגזל איכא לא תחמוד ג"כ א"כ ממי' כשאמרה תורה והשיב כו' קאי העשה גם אלאו דלא תחמוד כיון דכתיב והשיב את הגזילה וחייבה אותו התורה בתשבה אף דאיכא לא תחמוד כנ"ל וממילא אינו לוקה כנ"ל. ואין לקשות הא לא אתי חד עשה ומנתק תרי לאוי וכיון דאיכא לא תחמוד ג"כ ילקה ז"א דבלי"ז איכא גם לאו דעושק בגזל וצ"ל כמ"ש תוס' חולין פ"א דהיכא דאתי לתיקון הלאו שפיר מנתק גם ב' לאוין ע"ש:

ולכאורה קשה עוד למ"ש הרמב"ם בתמורה דלכך לוקה ולא הוי ניתק לעשה דוהי' תורה ותמורתו כו' משום דהלאו כולל יותר מהעשה דבצבור ושותפין איכא הלאו וליכא העשה דאין תמורתו תמורה ע"ש (ריש פ"א) וא"כ גם כאן נהי דבאמת עשה דוהשיב קאי ג"כ אלא תחמוד היכא דלא אמר רוצה מ"מ הוי הוי לא תחמוד ניתק לעשה הא כולל יותר מהעשה דהלאו הוא גם כשאומר רוצה אני ואז ליכא העשה דאינו חייב להחזיר והעשה היא רק בלא רוצה וכיון דכולל יותר ממילא לא הוי ניתק וילקה משום לא תחמוד כנ"ל. אך ז"א דדוקא בניתק לעשה לחד שייך סברא הנ"ל כיון דכולל יותר לא הוי ניתק אבל כאן כיון דעכ"פ חייב' אותו התורה בתשלומין בלא רוצה וממיל' כיון שמשלם אינו לוקה ואיך אפשר לחייבו מלקות משום שכולל יותר הא אף על פי כן אמרה הורה שישלם אף שכולל יותר וחזינן דלא לקי כנ"ל. או יש לחלק כסברת התוס' היכא דהעשה מתקן הלאו. עוד י"ל דדוקא היכא שכולל הלאו יותר ויתחייב אז מלקות בצבור ושותפין דליכא העשה שוב חייב מלקות גם היכא דאיכא העשה משא"כ הכא לא שייך לומר כיון שחייב מלקות באמר רוצה אני ליכא עשה דוהשיב ז"א דבאמר רוצה אני ליכא מלקות דהוי לאו שאין בו מעשה כמ"ש הרמב"ם ז"ל. אך ז"א דגם שם בתמורה אמר בש"ס דלכך לא הוי לאו שאין בו מעשה משום דבדבורי' עביד מעשה שנעשה קודם ע"ש. וא"כ בצבור ושותפין שאין תמורתן תמורה שוב אין לוקין משום דהוי לאו שאין בו מעשה ואעפ"כ כ' הרמב"ם דכולל יותר הלאו דשייך בצבור כו' ואף שלא ילקה כנ"ל. ויש לדחות. ובאמת בל"ז נראה דלהרמב"ם ז"ל גם בגזל שלא אמר רוצה אני מ"מ הלאו דחימוד שיש בו הוי לאו שאין בו מעשה ואף שיש בו מעשה שגוזל אותו מ"מ על המעשה אינו עובר רק בלא תגזול ומה שעובר אלא תחמוד אינו על המעשה רק על מה שחמד אותו ונגמר בשעת הלקיחה וכמו באמר רוצה אני להרמב"ם ז"ל וממילא לא שייך כל הנ"ל דגם בלא רוצה הוי אין בו מעשה דאל"ה הי' קשה ג"כ לתפ' דבלאו שאין בו מעשה היכא דמשכחת הלאו ע"י מעשה שוב לוקין אף כשאין בו מעשה ואם כן כאן יתחייב מלקות גם באמר רוצה אני דאף שאין בו מעשה מ"מ הא משכחת ע"י מעשה כשלא אמר רוצה אני וע"כ דגם בלא רוצה אין מעשה בעבירת לא תחמוד. וי"ל בל"ז דאף דמשכחת ע"י מעשה מ"מ היינו בכל דוכתי דמשכחת ע"י מעשה וילקה כשיש בו מעשה וממילא לוקה גם כשאין בו מעשה. אבל כאן לא שייך הנ"ל משום דמשכחת שילקה כשיש בו מעשה בלא אמר רוצה אני. דז"א

דבלא רוצה אינו לוקח אף שיש בו מעשה משום דניתן לתשלומין דמחויב להתחזר וכמ"ש הראב"ד ז"ל. וגם א"ל דכמו בעדים זוממין. דאמרינן דמיקרי יש בו מעשה משום דבדבורי איתעביד מעשה וכן בחמסה והנהיגה בקול ובהמורה וכה"ג. וגם הכא ע"י החימוד לקחו ויהי' נקרא ג"כ יש בו מעשה. אך ז"א דהתם ע"י הדיבור ודאי מעשה המעשה דבעדים זוממין ע"י עדותם ודאי יחייבו על ידם וכן בחמסה כו' משא"כ הכא דבשביל שחמדו אינו מוכרח שימכרנו לו ויתרצה רק שממילא נתרצה והוי שפיר אין בו מעשה ולא שייך ע"י דבורי כו'. וש נ"מ דלהרמב"ם ז"ל גם באמר רוצה אני פסול לעדות כשהמציר בו כנ"ל דעבר אלא תחמוד ולהראב"ד ושאר פ' דוקא בע"כ פסול מדרבנן ביהיב דמי אבל באמר רוצה אני לא מיפסל כלל אפילו מדרבנן דלא עבר כנ"ל:

סעיף ט"ז מפריחי יונים בישוב פסולין מפני שחזקתם שגוזלין יונים של אחרים וכן סוחרי שביעית כו' וכן משתק בקוביא והוא שלא תהי' לו אומנות אלא הוא הואיל ואינו עוסק בישובו של עולם הרי זה בחזקת שאוכל מן הקוביא שהוא אבק גזל:

(ט) **וכן** משחק בקוביא כו'. והן דברי הרמב"ם ז"ל. והוא תמוה כיון שכ' הטעם משום גזל ע"כ סובר כרמב"ח משום דהוי אסמכתא כו' וא"כ למה כתב הטעם הואיל ואין עוסקין כו' דזה הוא לר' ששת ע"ש (פ' ז'ב). וגם למה כ' והוא שלא תהי' לו אומנות כו' הא בש"ס אמר להדיא דלמ"ד משום גזל אף אי גמיר אומנתא אחריתי פסול. וגם הרמב"ם ה' גזילה פ"ו כ' להדיא דהוי גזל כנ"ל: וי"ל דהא לכאורה קשה נהי דלרב"ח הוי אסמכתא ולא קניא מ"מ הא קי"ל גבי אסמכתא ובמוכר פירות דקל כר' דאי שמיט ואכיל לא מפקינן מיניי ואף דהמכירה לא היתה מועלת. כמבואר פ' א"נ וכ"ם הרמב"ם וש"ע (סי' ר"ז ור"ט). וליש פ' מועיל התפיסה מדינא אף שמוחה ולשאר פ' דוקא כשהגיחו ליקח ושתק ומטעם מחילה אבל אין שום חיוב עליו לשלם. וא"כ גבי משחק בקוביא שלוקח מדעתו א"כ נהי דהוי אסמכתא מאי בכך מ"מ הא שמיט ואכל ובפרט שנותן מדעתו כמבואר ברמב"ם ה' גזילה. ולמה הוי גזלן הא כיון שהתקנה מי שירויח יקח ואף דלא ה' מועיל משום אסמכתא מ"מ כשנותן לו אח"כ מועיל כנ"ל. וצ"ל כמו דמחלק בש"ס פ' א"נ ד"ל גם כאן דהוי מחילה בטעות דלא הוי מחילה דנותן לו משום שסובר שהתנאי ה' מועיל ומחויב ליתן לו מן הדין ואילו ידע שאינו חייב לא ה' נותן. אך תוס' פ' א"נ שם כתבו דדוקא התם גבי אבק ריבית שיש איסור אז מחילה בטעות לא הוי מחילה משא"כ היכא דליכא איסור הוי מחילה ע"ש. וא"כ דוקא התם דאיכא איסור בל"ז משום אבק ריבית ואמרינן אלו ידע לא ה' נותן משום איסור אבל כאן שאין כאן איסור רק משום גזל והיינו משום אסמכתא כנ"ל וא"כ אי נימא דמחילה בטעות הוי מחילה אין כאן איסור כלל ושוב הוי מחילה דהא אלו ידע ה' נותן דאז ליכא איסור כלל ושפיר הוי מחילה ובנ"ל. ולכך יש לומר דפליג ר"ש ארב"ח ולא פסול משום אסמכתא כנ"ל. ולכך אמר ר' ששת כטעם הואיל ואין עוסקין בישובו של עולם והיינו דאסרו חכמים שיהי' לו אומנות זה משום דאינו עוסק כנ"ל. ואף בלא איסור גזל אסרוהו חכמים כנ"ל. ואעפ"כ משום טעם זה לחוד לא הי' פסול שאינו רק איסור לכתחילה רק דכיון שיש איסור א"כ ממילא שוב איסור מטעם גזל דהוי אסמכתא ומחילה בטעות שוב לא הוי מחילה כיון דיש איסור בל"ז דאף אי הוי מחילה יש איסור ושפיר הוי כמו אבק ריבית דהתם. ואף דיש לחלק דהתם הנתינה הוא האיסור משא"כ הכא רק השחוק אסור ולא הנתינה ולא שייך אלו ידע כו'. דז"א דגם כאן האיסור שלא יאכל מן הקוביא כדי שיעסוק בישובו כו' ואסור ג"כ הלקיחה. וממילא הוי כהתם דגם באבק ריבית אין האיסור על הלוה הנותן רק על המלוה כמבואר בנ"י ובש"ע י"ד ע"ש כנ"ל. ולכך שפיר אמר ר"ש הואיל ואין עסוקין לכך אסרוהו חכמים וממילא שוב פסול מטעם גזל דלא שייך שמיט ואכיל דהוי בטעות כנ"ל כיון שיש איסור ואמר שפיר דאיכא ביניהו דאית לי' אומנות אחריתי דליכא איסור כנ"ל ולא הוי גזל ג"כ ממילא דהוי מחילה כנ"ל. ולכך כ' הרמב"ם וש"ע שפיר ב' הטעמים דהואיל ואין עוסקין כו' ואוכל מן הקוביא לכך הוי גזל ופסול כנ"ל ולכך בעי שלא תהא לו אומנות אלא הוא כנ"ל וא"ש:

ומיושב ג"כ דאמר סוף פ"ק דר"ה אמשחק בקוביא זאת אומרת גזלן דדבריהם כו' ע"ש. והא באמת למאי דקי"ל כר"ש אינו פסול מטעם גזל ולמה קרי לי' גזלן דדבריהם כו' ולמ"ש מיושב דכיון דאסור מטעם אין עוסקין שוב הוי גזלן מטעם אסמכתא כנ"ל. ובזה י"ל גם דבפי תוס' סנהדרין שכ' דלכך גם לרב"ח-אינו פסול רק מדרבנן משום דלא משמע לאינשי איסורא ע"ש ולכאורה מנ"ל אטו נימא בכל דוכתי שאין יודעין כו'. ולמ"ש י"ל דהא

דבריו מוכרחים, ואין צורך למצוא טעם להתיר, כיון שחז"ל לא אסרו שום רפואה, ולא חילקו בין היה אפשר לעשות קודם המועד או שאפשר לחכות עד אחר המועד, ובין א"א לחכות, הרי ממילא מותר ואין לנו לחדש איסורים חדשים מסברא דילן, ואולי יש להסביר הטעם שבאמת לא גזרו הרפואה לכוון מלאכתו למועד כי בזמנם היה זה מילתא דלא שכיחא שיהיה אפשרות לכוון עניני רפואה כמובן, ובמילתא דל"ש לא גזרו רבנן, ואף אם לפי התפתחות חכמת הרפואה בזמנינו שכיח זה מ"מ מאחר שחז"ל לא גזרו שוב אין זה נאסר לנו כמבואר בב"י (או"ח סי' י"ג מובא במג"א סק"ז) ע"כ בצירוף שיש בזה משום ביטול ת"ת לתשב"ר בודאי יש להקל.

בענין לאו דלא תחמוד

בספר שו"ת ארץ צבי (סי' ג' אות ו') כ' וז"ל: ומה שכתבתי דדעת רבינו יונה ז"ל בספר שערי תשובה (שער שלישי אות מ"ג) דהמפציר ליתן לו מתנה עובר בלא תחמוד וכ"ק (האדמו"ר רא"מ מגור) שליט"א כ' אולי דעת יחיד הוא. אינני כדאי לדון בדה"ק דלענ"ד הדברים מוכרחים מעצמן ואפי' לא אמרן ר"י היה ראוי לדון כן מהיקש שכלי לפי פסק הרמב"ם והשו"ע (סי' שנ"ט ס"י) כל החומד עבדו או אמתו או כליו ש"ח או כ"ד שאפשר שיקנהו ממנו והכביד עליו רעים והפציר בו עד שלקחו ממנו הר"ז עובר בלא תחמוד, הנה דאע"ג דבסוף מכר מדעתו מ"מ כיון שבא בסיבת הפצרתו עד שהוציאו מרצונו עובר בלא תחמוד ואם במכר שנתן לו מעות כן, כש"כ במתנה שאם מפציר ליתן לו במתנה עובר, ואם במתנה כה"ג אינו עובר בל"ת איך נאמר דבמכר עובר, ואטו משום דנתן לו מעות מגרע גרע יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא, ובעניי איני יודע שום סברא וחילוק בין מכר למתנה לענין זה עכ"ל, ועי"ש עוד (בסי' ד') שסיים מ"מ להלכה כיון שכ"ק שליט"א הביע חוו"ד הרמה שהוא רק מדת חסידות וכ"כ עוד בשם אביו (השפת אמת) אור ישראל וקדושו זצוקל"ה שוב אין להסתפק כלל ובודאי דבריהם הקדושים דברי אלקים חיים הם עכ"ל, עיי"ש היטב.

והנראה ליישב השגתו דלעאורה יפה הקשה דקו"ח הוא ממכר, אבל יש מקום בראש לחלק ולומר דודאי אם מפציר בחבירו שימכרו לו ולבסוף חבירו נתנו לו במתנה בזה ודאי שאינו ניצול מלאו דל"ת כקושית האר"צ דאטו משום שנותן מעות מגרע גרע, אבל אם מפציר בו מתחילה ליתן לו במתנה בזה יתכן שאין לאו דל"ת, והיסוד לחלק בזה הוא ע"פ סברת הר"ת בתוס' (קידושין דף נ"ט. ד"ה עני המהפך בחררה) וז"ל: ואומר ר"ת דאיסור דמהפך דנקט הכא לא שייך אלא דוקא כשרוצה העני להרויח בשכירות או כשרוצה לקנות דבר אחד וחבירו מקדיס וקונה וכו' ומש"ה קאמר דנקרא רשע כי למה מחזר על זאת שטרח בה חבירו ילך וישתכר במקום אחר אבל אם היתה החררה הפקר ליכא איסור שאם לא זכה בזאת לא ימצא אחרת עכ"ל,

וכ"פ בשו"ע (חו"מ סי' רל"ז ס"א) המחבר והרמ"א עי"ש. וכמו כן י"ל לענין ל"ת דאם יש לו מעות ורוצה לקנות אז אמרה תורה שלא יחמוד דוקא חפץ חבירו שאינו עומד למכירה, כיון שבעבור מעות יכול לקנות דומה לזה העומד למכירה, אבל אם אין לו מעות והוא מבקש מתנה בזה ל"ש לומר זכה ממקו"א ולמה אתה מפציר בזה, כיון דלאו כל אחד רוצה ליתן מתנה כמובן, ובזה א"ש הא דהביא שם ראיה דאין במתנה ל"ת מקרא דרבים יחלו פני נדיב, וכי רבים עוברים בל"ת עי"ש. דבאמת מאחר שלא רבים הנדיבים הנותנים מתנות, ע"כ המבקשים מהם א"ע בל"ת כנ"ל.

ואם כנים הדברים שיסוד זה אמת, יש להוסיף שבדבר שא"א להשיגו בשום מקום במעות אין חמור כ"כ לענין חמדה, כי התורה לא באה בטרוני' על הבריות, ואם הדבר הזה א"א להשיג ולקנות במעות אין עולה כ"כ בחומד אותו כנ"ל, אז נוכל לישב קושית הסמ"ג (ל"ת קנ"ח) על הרמב"ם וז"ל: כתב רבינו משה לא תתאוה אין תאוה אלא בלב ומשעה שהתאוה בלבו עובר בלאו דלא תתאוה אע"פ שלא עשה מעשה התאוה מביאו לידי חימוד וכו', ולא יתכן לומר כן כי כתוב בדברות לא תחמוד אשת רעיך ולא תתאוה בית רעיך, ולפי דבריו החמיר בבית מבאשת איש, אלא החמוד והתאוה הכל אחד וכו' עי"ש. והנה באמת ברמב"ם שלפנינו (פ"א מהל' גזלה ואבדה ה"י) מפורש שבאשת חבירו יש לאו דלא תתאוה ג"כ עי"ש, וכבר העיר ע"ז במנ"ח (מצוה ל"ח) שכפי הנראה היה לפני הסמ"ג גירסא אחרת ברמב"ם, עכ"פ לפי גירסת הסמ"ג יהיה קשה איך יהיה קל התאוה בא"א מבבית רעהו. אבל לפי מש"כ א"ש דכל דבר בעולם יתכן למצוא שני דוגמתו וע"ז יש תביעה למה לך להתאוות למאי שביד חבירך קנה לך דוגמתו העומד למכירה כנ"ל, אבל באשה כמובן שא"א לומר כך וכמו שאמרו (תנחומא פרשת פנחס אות י') כשם שאין פרצופיהן שוין זה לזה כן אין דעתם שוין זה לזה. וכל איש ואשה הוא בריאה מיוחדת שאין דוגמתו בעולם, ועי' בספר קהלת יעקב (כתובות סי' מא) שכתב לענין חשש אונאה בשידוכין דברים דומים לזו הסברא וז"ל: ולא חשיב מקח טעות וכנ"ל, וטעמא נראה דגבי לוקח חפץ אין הלוקח רוצה דוקא חפץ זה או חתיכה זו, שהרי לא איכפת לי' באחרת כיוצא בה, ומשו"ה כשאית בי' צד ריעותא ודאי מחשבא אצלו מום במקח, דלמה לו דבר זה, והרי באותם דמים יכול לקנות אחרת כיוצ"ב בלא מום, אבל גבי שידוכין וכו' לא יסכימו להנשא לאדם סתם אלא למי שבוחרין בהם ומוצא חן בעיניהם, ומשו"ה כל ריעתא שיש בהם לא חשיב מום לבטל הקידושין וכו' עי"ש. וא"כ י"ל בדעת הרמב"ם לפי גירסת הסמ"ג דמאחר שבאשה ל"ש לומר לך ולקח אחרת כמותה כי אין מושג כזה באישיות, ע"כ לא החמירה תורה ולא באה בטרוני' על הבריות לאסור גם התאוה בלב, ורק לעשות מעשה ולהשתדל ליקח אשת חבירו זה אסרה בל"ת דלא תחמוד כי אדם אחראי על מעשיו יותר לא לעשות עול, אבל על התאוה שהיא בלב לא אסרה תורה כנ"ל. (כמובן שאין המדובר כאן מענין תאוה שהיא אסור מלא תתורו אחרי, וגו' אלא מרצון לישא אותה).

ויש להוסיף בזה עוד דהסמ"ג שהקשה זאת על הרמב"ם ולא עלה על דעתו לחלק כמו שכתבנו דאה"נ באשת חבירו קיל יותר כנ"ל, לטעמי' אזיל דהנה ברמב"ם

(שס) הגדיר את הלאו דל"ת בזה"ל, כל החומד עבדו או אמתו וכו' והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אע"פ שנתן לו דמים הרבה עובר בל"ת וכו' וכן לקמן (הי"ב) הא למדת שהתאוה עובר בלאו אחד והקונה דבר שהתאוה בהפצר וכו' עובר בשני לאוין לכך נאמר לא תחמוד ולא תתאוה עי"ש. ואלו הסמ"ג בהעתיקו לשונו של הרמב"ס שינה את לשונו, ויתכן שהיה לו גם בזה גירסא אחרת ברמב"ס, וז"ל בשם הרמב"ס: הנה למדת שהתאוה עובר בלאו אחד, עשה מעשה כגון שהפציר ברעים ובקש שיתננה לו ונתנה לו עובר בב' לאוין. הרי לך ששינה מלשון לקיחה ללשון מתנה, היוצא מזה שלדעת הסמ"ג גם בהפציר בו שיתן במתנה יש לאו דל"ת כדעת הרבינו יונה הנ"ל, ולית ליה האי סברא דלא אמרה תורה החמדה בדבר שא"א לקנותו בדמים כנ"ל, וא"כ לשיטתו שפיר מקשה על הרמב"ס יתכן שבמתנה אין לאו דלא תחמוד, וא"כ באשת חבירו יתכן שאין לאו דלא תתאוה כנ"ל דהא בהא תליא, והבן.

אוצר החכמה
אחיה 1234567

בענין אם יש לפנ"ע על המוכר לאחר שהפציר בו הלוקח

ע"ד השאלה שאחד שחמד חפץ חבירו והפציר בו ואח"כ נתרצה למכרו אי רשאי, דהלא הוא מכשיל חבירו בלאו דלא תחמוד דאם לא ימכרנו לו אז לא יעבור רק על לאו א' של לא תתאוה, ואם ימכרנו לו יעבור גם בלא תחמוד כמבואר ברמב"ס (פ"א מהל' גזלה ואבדה הי"ב).

תשובה, כבר העיר בזה בשו"ת שערי דעה (ח"א סי' קמ"ט) ולא זכיתי להבין תחילת דבריו שמצדד וז"ל: או אפשר שזה האיסור אינו שייך כלל אלא על הקונה שהרבה בהשתדלות אבל המוכר כיון שבלא"ה בידו למוכרה בלא עת ולכל מי שירצה ליכא גבי' דררא דאיסורא כלל עכ"ל. ואינו מובן דמאי סברא היא זו שבידו למוכרה בכל עת ולכל מי שירצה וכי מפני כך יהיה רשאי להכשיל את המפציר שהוא בלוקחו עובר בלאו דאורייתא. עי"ש שבסוף מסיק שמסתבר יותר שבאמת אין רשאי למוכרו להמפציר, אבל מסיים דעדיין צ"ע אצלו.

והנראה לענ"ד דאין כאן לפנ"ע כלל, דהנה הרמב"ס כתב (שס ה"ט) וז"ל: ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד כענין שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך חימוד שיש בו מעשה עכ"ל. ולכאורה דברי הרמב"ס מרפסין איגרא שמתחיל שאינו לוקה משום דהוה לאו שאין בו מעשה ומסיים שאינו עובר על הלאו אלא אם יש בו מעשה. והראב"ד השיג עליו וז"ל: א"א לא ראיתי תימה גדול מזה והיכן מעשה גדול מנטילת החפץ וכו' עי"ש. וכתב ע"ז הה"מ וז"ל: הלך הרב המשיג לשיטתו שכתב שאם אמר המוכר רוצה אני הלוקח פטור, אבל דעת רבינו ז"ל שהאיסור אף ברצון המוכר הוא וע"כ כתב שאין בו מעשה לפי שנטילת החפץ ברצון המוכר הוא נעשה אבל ההשתדלות אשר השתדל כדי לרצותו הוא האיסור ונגמר בשעת המקח ובהשתדלות לא היה מעשה ולכך לא נתן

טעם לפי שהוא חייב להחזיר המפץ שכיון שברצון המוכר נעשה אין כאן חיוב השבה עכ"ל. ולכאורה אין דברים מוכנים כלל דמה נכך שדעת רבינו שלף ברצון המוכר הוה המיסור הלא סוף סוף הנטילה הוא המיסור וממילא יש בו מעשה. ורציתי במנחת חינוך (מצוה ל"ח) שכתב וז"ל וע"ש כיון להטעם שכתב הר"מ הוא לדוקא נאמר רוצה אני, ע"כ האיך מפקיע לו טעם זה, כיון דהר"מ מודה דאף בלא אמר רוצה אני דאין המקח קיים, ואפילו בגוזל את חבירו כ' הר"מ לעובר בג' לאוין דהיינו לא תחמוד ג"כ, וע"ז ליכא מאן דפליג, דגם בלא דמי עובר בלא תחמוד, ע"כ בגוזל יש בו מעשה, ואמאי אין לוקין בגוזל על הלאו דלא תחמוד או בלא אמר רוצה אני וכו' עי"ש שהאריך בקושיא זו ולא מצא תירוץ.

אמנם לענ"ד האמת יורה דרכו דכונת הה"מ לפרש דעת הרמב"ם בדרך הוכחה דמדחזינן דאפילו באומר רוצה אני שאז על עצם מעשה המכירה אין מיסור עכ"ז עובר על ל"ת, מזה רואים שעצם ההשתלות זהו העבירה ולא הנטילה, והנטילה ל"ה אלא בגדר שיעור להעבירה של ההשתלות היינו שהמשתלם ומפיץ בחבירו עד שיעור זה שמכרו לו אז עובר על ל"ת, אבל עצם העבירה ל"ה הלקיחה אלא ההשתלות כנ"ל, וזש"כ שההשתלות אצר השתלם כדי לרצותו הוא המיסור ונגמר בשעת המקח, היינו שהמיסור הוא רק מעשה ההשתלות והמקח זה רק כמו סימן שנגמר שיעור מעשה העבירה בההשתלות עד המקח, וזהו כונת הרמב"ם שכ' דאין לוקין להוה לאו אאין בו מעשה, מע"ג שהמיסור הוא מימוד שים בו מעשה, דהכונה שהלאו היא בכל פעם ההשתלות וההפלר שזה אין מעשה רק השיעור הוה עד שיגוע לידי מעשה לקיחה, וזה מימוד שים בו מעשה שבא לידי מעשה של לקיחה כנ"ל, ואף בגוזלו מ"מ הלאו דלא תחמוד עבר בלא מעשה, כי זה בכל פעם נגדר במעשה של השתלות, כפשטות משמעות מימוד שהוא בלב בלי מעשה, והמעשה אין שהוא מעשה היתר שנתרצה אין שהוא מעשה מיסור של גזל, כל זה לא משנה את הלאו של ל"ת זה נשאר בכל פעם לאו אאין בו מעשה, ופלא על המנ"ח שלא ירד לזה.

ולפי"ז המפציר בחבירו למכור לו מיזה מפץ כיון שהפציר בו והשתדל עמו עד שנתרצה למוכרו כבר עבר על הלאו דל"ת, אפילו אם למעשה מתבטל המקח מחמת מיזה סיבה חיצונית, מ"מ מאחר ששיעור ההשתלות כבר נגמרה כבר עבר, וביטול המקח למעשה לא מציל אותו מן העבירה, ממילא אין שום לפנ"ע אם ימכור לו כיון שהעבירה כבר נגמרה בההשתלות שוב ביטול או קיום המכירה לא מעלה ולא מוריד כנ"ל.

תחל"ז) דסוף שיבוא לגזול לישראל ואין זה עבירה שבין אדם לחבירו.

(או"ח סימן כז)

בהפקיד אצלו העכו"ם ואין רוצה להחזירו אי שרי

ע"כ נראה דהנה התומים (סי' עב סעיף מא) חידש, דבעכו"ם שהפקיד אצל ישראל שיך ג"כ הפקעת הלואה כיון דבהיתרא אתי לרשות ישראל, ומיקרי רק עושק דכתיב בי' רעך למעוטי עכו"ם וע"ש בנתיבות. ובאמת כן הוא בט"ז (יו"ד סי' קכ סקי"א) ועי' חלקת מחוקק (סי' כח סקכ"א). אבל הרבה חולקים.

וגם בפשיטות הדבר תמוה, כיון דפקדון כל היכא דאיתי' הוא ברשות בעליו. א"כ הוי גזל גמור ועי' רמב"ם (פ"ד מהל' גניבה ה"י) ובכ"מ שם ועי' שלטי גיבורים (פ' המפקיד) בשומר שגנב מרשותו והחזירו אי לא כליא שמירתו הוי כגנב לדעת והחזיר לדעת בעלים דהשומר במקום בעלים קאי ואם כן למה לא יהיה גזילה גמורה.

(או"ח סימן טו)

גזלן

על מנת לשלם

אי עובר על לא תגזול, או לא תחמוד

כן ראיתי בהרב מלאדי (ריש הל' גזילה) ובמקנה (ריש סי' כח), דאם גזל על מנת לשלם אינו עובר בלא תגזול רק בלא תחמוד, וישראל לגבי ב"נ אינו מצווה על זה, דגבי לא תחמוד רעך כתיב.

אמנם לענ"ד זה תמוה מאוד, דהרי ב"נ מצווין על חמס כדכתיב "כי מלאה הארץ חמס" וחמס היינו דיהיב דמי כמבואר בש"ס סוף הכונס (סב ע"א) ונהי דכתבו בתוס' שם ד"ה מה בין דחמסן דקרא מיירי בלא יהיב דמי, אבל דבריהם תמוהין, דהרי בירושלמי (פ"ד דב"מ ה"ב) ובמדרש (ריש פר' נח) מבואר, דחמס דקרא לא מיירי בגזילה רק בפחות משוה פרוטה והש"ס דילן (ב"ק קיט ע"א) סובר דמיירי בע"מ לשלם, הרי דאפי' בע"מ לשלם דינו כגזלן לכל דבריו.

ועוד א"כ ישראל שנטל חפץ מעכו"ם ע"מ לשלם, יהי' החפץ נקנה להישראל, דהא לא קיי"ל כדעת היראים דגזל עכו"ם לא מיקרי לכם כמבואר ברמ"א חו"מ (סי' רפג סעיף א) וגם יהי' ישראל עובר בבל יראה על פקדונו של עכו"ם אפי' בלא קיבל עליו אחריות כיון דבידו לזכות בו.

ולכאורה מוכח כן גם מש"ס כתובות (דף ל ע"ב) בזר שאכל תרומה ממה דלא מוקי לה הש"ס דמיירי בגזל ע"מ לשלם ובאין כאחת מאחר דלא נעשה גזלן מקודם, וכן מוכח ממה שהקשו בתוס' פסחים (דף כט ע"א) ד"ה בדין, דאיך משכחת שיאכל חמץ של עכו"ם והחמץ לא יהי' באחריותו מקודם והא שפיר משכחת לה בכגון שנטל ע"מ לשלם, וא"כ מוכח לכאורה דגם בע"מ לשלם נעשה גזלן.

אך באמת אין מכל הלין ראי' כלל, דודאי היכא שמשתמש בהחפץ לכו"ע נעשה גזלן אע"פ שמשתמש ע"מ לשלם כמבואר

להדי' בב"ק (דף צז ע"א) בתוקף ספינתו של חבירו אדעתא דאגרא והספינה לא קנויה לאגרא אינו מחוייב לשלם רק פחתה, מטעם דגזלן אינו משלם שכר תשמיש, הרי דשוכר שלא מדעת הוי גזלן אליבא דכו"ע, והיינו כיון שמשתמש בו התשמיש עושהו לגזלן אע"ג שמשתמש ע"מ לשלם.

אמנם העיקר לענ"ד דהוי גזלן אפי' היכא שלא השתמש בו, וראי' לזה מהא דקידושין בסו"פ האומר (סט ע"א) דא"ל ר' שמלאי לאושפזיכניה זיל גנוב ואיזדבן בעבד עברי, והרי אכתי איך הי' מותר לישא שפחה כנענית אחרי שיודע בנפשו שגנב ע"מ לשלם דהיינו שימכרוהו הב"ד בגניבתו וישלמו להגנב, ואין לומר כיון דמ"מ ימכרו אותו כדין, כיון דאין הב"ד יודעין את מחשבתו מש"ה מכירתו מכירה ושפיר מותר לו לישא שפחה כנענית, דזה אינו, דא"כ למה לא הי' לו לר' שמלאי ליתן עצה שיגנוב ויעבור איסור גניבה [וכמו שבאמת הקשו כן ברש"י ותוס' שם] והלא שפיר איכא עצה בלתי איסור גניבה כגון שיודה בפני ב"ד שגנב, וליכא למימר בזה אין אדם משים עצמו רשע, דהא נאמן לגבי הממון והב"ד ימכרוהו כדין, אע"כ דכל שהאמת הוא שלא גנב לא מיקרי המכירה כדין.

(קבא דקשייתא נא)

אי חייב באונסין

וכדי לבאר ביתר ביאור אמרתי להאריך קצת בזה, דהנה מצינו עוד מחלוקת בכעין זה בגוזל על מנת לשלם אם יש עליו תורת גזלן לענין אונסין, דהשטמ"ק ב"מ (דמ"א ע"א) סובר דלא הוי גזלן ורק בשומר גלי רחמנא דחייב בשליחות יד, והריטב"א ז"ל בחי' שם סובר דגם באינש דעלמא שמי' גזלן עיי"ש בד"ה כגון שנטלה ע"מ לגוזלה, ועי' קצוה"ח (רסי' שמח), ופלוגתתם תלי' ג"כ בדין הנ"ל אם יש על זה תורת ממון, דהא קרא דסוף ויקרא והשיב את הגזילה אכפירת ממון הוא דכתיב כמו שבועת הקפדון כמש"כ הנוב"י (חיו"ד סי' פא) לגבי גזל עכו"ם ע"ש.

ועי' בב"ק (דף קה ע"ב) דיש מחלוקת בהגירסא שם, דגירסת הרמב"ם ז"ל (פ"ח מהלכות שבועות הלכה י) הוא דאמר לי' שקול תורך בזוזי וזיל אבל ברוצה ליתן דמים עבור החפץ הרי זה כפירת ממון.

וא"כ שוב קשה איך א"ל ר' שמלאי לאושפזיכניה (בקדושין סט ע"א) זיל גנוב, והלא כיון שיודע בעצמו שאינו גנב להתחייב בכפל כיון שנטל ע"מ לשלם כנ"ל, וא"כ הוא יודע בעצמו שאין מכירת הב"ד מכירה, ואיך יהי' מותר לישא שפחה, וע"כ מוכח מכאן דגוזל ע"מ לשלם חייב באונסין וגונב ע"מ לשלם חייב כפל, וא"כ מוכח להדי' דאם מכחישין א"ע בין החפץ להדמים חשיב כפירת ממון.

(קבא דקשיתא נא)

גזלן

בגוזל מן הגזלן אי חייב באונסין באופן שלא הגדיל הגזילה יותר

קשה לי על הנתיבות והקצוה"ח (סי' לד) בגוזל מן הגזלן, דסובר הקצוה"ח

שיעסוק לה ממקום אחר ואין לראובן להצטער על כך שאם היה נגזר מן השמים היה מתרצה ומן השמים שמו בלבו שאינו חפץ בה:

תתתתרפה. **רב** אחד היה נושה למות והיה תלמידו יושב לפניו והיה התלמיד מדבר עם אשת הרב ראה הרב אמר לתלמיד וכי לא הייתה יכול להמתין עד שימות והיה חושדו. ולקח התלמיד אשה אחרת בעוד רבו חי והלך אצל רבו ואמר רבי ברכני כי ארסתי אשה פלונית ולבך אירסה בעוד רבו חי להוציא מלבו של רבו שהיה סבור שלכך דיבר עמה כדי לקרב דעתה אליו ולרמז לה שלאחר מות רבו יקחנה שצריך אדם להזהר מאד שלא יחשדהו [דף קע"ב] החולה אע"פ שלאחר מות החולה ידע שלא נתכוון לרעה צריך להזהר כי החולים בשמתים מתוך צער שעשו להם אף במותו יבקש נקמה כמו (ד"ה ב כד כב) וכמותו אמרה ירא ה' וידרוש וכתיב (בראשית מב לח) והורדתם את שיבתי בינון שאולה ויענשו:

תתתתרפו. (א) **מעשה** באדם אחד שנתן עיניו באשת רבו ושולייא דנגרי הוו וכו' עד שאמ' לו עשה עמי ועשה עמו והיו שניהם אוכלין ושותין והוא עומד עליהם ומשקה והיו דמעות נופלות לתוך כוסיהן ועל אותו מעשה נתחתם גזר דין וכו' ולמה האיש אחד יחטא ועל כל העדה יקצוף לפי שעבר על (שמות כ יז) לא תחמוד ולא היה לציבור להניח לקחת אשה בזה העניין שהשוה את רבו לו ואילו היה יודע שכך היה לא היה נותן נט והיו צריכין לחקור קודם לכך העון על כולם:

תתתתרפז. **איש** שמגרש אשתו שלא כדין שלא פשעה לא יחתום שום אדם נכבד עליו ולא יהיה עד וכל שכן שליח אבל אם הוא במקום רחוק והוא יודע שלא ישוב מצוה עושה שמביא גט ואם היא זונה ואין קרוביה מניחין לתת לה גט מפי הבושת מצוה לעסוק שיגרש:

תתתתרפח. **ראובן** ביקש לשמעון אם תדע בחור טוב שאשיא בתי לו תעסוק ואני אתן לבחור כך וכך והלך שמעון ודיבר לבן לוי אמר לו אם תחפוץ בת ראובן ליקה הוא יתן לך כך וכך אמר לו בן לוי אינני רוצה ליקה אלא אם כן יתנו לי כך וכך עד זמן פלוני ואם לא יתן לי שאתה תהיה לי חייב לתת כך וכך ונתרצה לו שמעון לתת הלך שמעון ואמר לראובן אמר לו ראובן לא אשלם בעבורך אמרת לתת יותר ממה שאמרתי לך ואין לי כל כך כמו שנדרת לו ולמה נדרת לו לא אשלם אמר שמעון אני לא עשיתי אלא בעבור בתך ולמה יש להפסיד ונעשה שהפסיד ראובן כפי מה שאמר לא אשלם וגם שמעון הפסיד שלא היה לו לידור לבן לוי כך וכך יתן ראובן לך במהרה כל הכסף וראובן לא היה לו בתוך זמן המועט כל כך הרבה וראובן הפסיד כי לטובתו נתכוון שמעון יש דברים שבדיני אדם אינו חייב ובדיני שמים חייב כי ראובן כפוי טובה משמעון היה שאמר שמעון בלבו פן יקח אחרת:

תתתתרפט. ב) **אחד** המתין לחמיו עד שעשה סעודת הנישואין ולא רצה ליכנס לחופה עד שיתן לו מה שנדר לו אמרו לו היה לך קורם להזהירו אמר הוא עשיר ודברתי לו ולא הועיל לכן לא יקדש אדם אשה עד שינתן הממון ביד נאמן ולא יאחרו הנישואין (א) ואם עני הוא (שמות כב כד) לא תהיה לו כנושה:

ב) מקו"צ.

תתתתרפו. (ג) גיטין נ"ח א'.
תתתתרפט. (ד) יעוין אבן העזר סי' ב' ס"א וסי' נ"ב ס"א.

שהשתא דלא יכלי למיכל לאו סכינהו לעשות דאין נוקין דלף דמלאו כלל יחכר פ"א שם אין נוקין עליו משעת חכר :

עוד יש לפעמים שהבעל נותן לאשתו סחורות דלף לע"ד לחקור מדברי פ"א מוכיח דאפי' דאמר קיימ"ל כל מה דאיכא לים למלא"ם לית מילתא מוכיח לחזיר להגוי מכח חלא"ם ובקונטרס דמוכרים שם עקמינן על רבה מהך דחבוזל עלים דמיחי קוכא ומתני פ"ק דלף חמר גזל ומי רמי דפ"י שם בקוף הקונטרס שם כתין שגזל יחזיר ומי בחלא"ם פ"ה מנזילם הקשה לחתי חלוה וזבין הוי זביני זביכה כיון דכיון דמוכר בעל לא חזמוד מעלי"ע ומו דפ"ז כמו שגזל למר ועשה עבד שליחו עשה כשעה שנזילה וקשה הדבר בפיהו לף כאן קשה נדעים פ"ה חיים מיוד פ"י ו' שכי בכוונתו דבנזילה ליכא תרוייהו גזל ולא יחמוד ובני קרא דשוא קל דפיהו קיים גו דאכני מעשיו מכיים סיכא דליכא רק חיסור למר דאסני מעשיו ובמחכים פרשים דמקשים שחור לשמעים שכוונם שהם בדברי פ"ה ולמחכ"ם בכוונתו כיון שפשוטי בילתא נבי גזל דבפיהו קיים ולף שעבר על שלאו פ"ע כיון שפי' פפיהו נשמע שם הנעלים שהמפן כדאי' בפרקים פ"ב דמליעא קיים לי"ב פ"ב נבי חלם וזבין כיון דנעלים לגב חוכמא לד' נמר ומקשה לי"ב כשמע כה שנעלים שהמפן לף שמוש עבר על שלאו פ"ע הא שם הנעלים כשמע שם הנעלים שהמפן . עוד י"ל בכוונתו שפרי נבי פיהו שעלם כשעה שנזילה ולי כיעא דשכח לה חמוד חעלי"ע לי"ב פ"ו לו לשלם כשעה שפיהו פפרי נשעה שגזל ל"ק לף לי שנם דמים שכח הליקוד דלא החפוד ולא קשה רק כשעה שפיהו ול"ב לה שמוד ל"ת חעלי"ע לכן כשעלם כשעה שנזילה לה עבר רק על לה שמוד ושכני פ"י הפיהו לקשה למפרע משעה שנזילה שחז לה עבר על לה שמוד . עכ"פ זכיב לבין דשכח דאין כאן פיהו ולכן נעלים אין לו שום בילוי דיכוא לי עביד שפרי לי"ב בבי גזל גו כיעא דשוא לשחזיר שכח חעלי"ע ולף דכיוא דלי"ב שוא בשעה דוחשב סיהו דאין עכין פוחו עד שעלם כשעה שגל יורדין לנכסיו שכח שהוא של שגר לי"ב לף כ' שרשי"ת בשחכ"ם דאיהו שוא לשבוד רק שפרי קיימ שעם ו וביל לשנגזל רק עשה לחוד שוחבד חו שוחכלה וכי"ב דשגזל גו היו בכלל לא שגזל רק עשה לחוד שוחבד חו שוחכלה וכי"ב דשם הרשב"ן בקונטי דחווכרי שכחב חלי"ע דכי"ב דגזל בי לים בו שפוח שפי"ב ושעם בשפי"ם פי"ח מנזילם דשל ר"ם ס"ל בזל בזל גו לשקר שפי"ם בחוח פי"ם ערך שפי"ב דס"ל דבבי עשה ל"ת דשוי שפי"ב . וגם י"ס" מוכרח עזה דסיכא דשבר רק על עשה חעלי"ע חבל בקונטי דשפוחם לה עשה שפי"ב דס"ל דבבי עשה ל"ת דשוי שפי"ב . ולה חוכל לשבין שרחי"ם שפיבי מהרחי"ם דשרחי"ם שם פי"י שפיבן חיוב שחפקיד דים שסיו רוצים לפעור לחם שחפקיד שהביאוך ודשם שרחי"ם לחי"ב דשפקר קבל עליו חחריות פי"ם עיקר שפעום בל שחפקיד דלה יכול לשפעל שפכם שפעום שפי"ם קבלם חחריות שר כשלו וחם לה לשדשי שרבי שרחי"ם דשרחי"ם לה קשבר רק דשוי בל שחפקיד דשיקר שפעום בל שחפקיד חבל גם בשל שכפקר יחשב לשלח דס"ל גרלכי"ד שפרי שכפקר שקבל עליו חחריות על חעלו בל עכי"ם חיב בביעור לף דשיקר שפעום בל שחפקיד פ"כ דלבני שחפקיד חבבין כשלו עשום דשיקר שפעום שלו ולבני שכפקר חבבין כשלו ע"י קבלם חחריות לכן סיכא דשחפקיד ושכפקר בכיפם שרחי"ם שחפקיד חיב בביעור עשום שחשיקר שוא שלו ופ"פ כשלם שפי שכפקר עכי"ם שכפקר עובר לף שחשיקר שוא בל שחפקיד וחי"כ בכידון דשל"ל עדיין לה ידעבו לך לשחוב שפכם לם בחר שלוקח שחשיקר שלו לי בחר שפוכר שקבל עליו חחריות ושם של"ל ר"ל דגם בכאן שפניחין על מי ששיקר שפעום שלו כשו לשכין שפקיד ושפקר לף לשכפקר חייב בחחריות פ"ע שחפקיד חייב בביעור פ"כ שפניחין על מי ששיקר שפעום שלו פ"ע לין לפי שפס דודאי לשכין לימר שיך ליפר כיון די"ל לשחיוב על שחפקר עשום שחשיקר שוא שלו לכן שוכל שוכל בל שחפקיד יחבר כיון שחשיקר שלו וגם כפי שכרחי' שדברי שרחי"ם ליף לם שפעם שכפקר שחשיל בימו לשחירם שעולו דשחפקיד בימו דשחפקיד קיכא בי' דשיכו דשעים חייב שחפקיד יחבל עשום דשוכח בבימו וכי"ז לף שיך לשכין שפעום דשל"ל דים שפק שם כלך בחר ששיקר חו בחר קבלם

דשפסקין. שכבבו שפך ליישר בר חמו וגם שם יעבה לפי' נשלמו צזה . ון לשם ליי"ל דזה כוונם רפי' בבי שפק לשניים שפי" שחבר דלף שעלו שלים דשם שעלו שלים כשפק שעילה שוכר עליו וכשחייב בשפיכם ושיך בבי' שבו דיכי לשפני' ושי"כ בחשם שקשו על רפי' שם שפך עובדה ליישר בר חמו חבל שפרם שקלסים בזה שיכם מובכם דשרוע כיעא לכיון דשוא שחחייב בזה שחריכן שבו דיכי לשפני' ושפנרש מובכחת חיפכא דשחריכן דלף זכי לחברי בכדי גפם שוא שלא יחמייב דלף שיך שבו רק סיכא דזובם לשפני' בחשם חבל לף שיכא דשין לו שום רק חיוב. וגם יש לשיין שיך שכי שפיכם שפוכר לשחמייב כיון דשחפק לף כשפק על שגזל רק חפר שפיכם שפוכר דשו שיך לוכר בי' שבו ובשפעם שחחלת שפפיכה שדיין לף כי' על שגזל וחי"כ כיעא כיון דלף הוי על שגזל שפפיכה ליכם מועלם ושפוכר שפי"ד ושזכב כיעא דשפוכר חייב וחשריכן שבו כיעא ליכבה דשפיכם פפוכים וכב"ע דחשריכן שבו דיכי לשפני' ליכא שלכשי' הוי זכה לשלוי לם לף פי' שכי שוכיל לחברי וחי"כ כיון דפי"כ זכה לשפני' זכה כמי לחברי שפשי"כ בכאן דשזב שלו חביים שכיבו שלים זה בזה חי"כ שרוע כלך יוחב לחר חיוב שפוכר שן זכי"ם שבנב ושעים בשום כי שך קי :

בעין גורם לממון

(ל) **בת'** לי"ל קי"ל בשגזל שני שקנם שחביבו שחכי לשעשידה לשעיבו על שחריום שפוכר וכפי שוק שלך שוכב שפיר פעור שעכם לכן שוכן שפוכר שפוח שעור עשוכם וצבל שפכם שוכן שכיון שפשעון קנם שפפוכם סוי על שפעון וחי"ב בשפלוגי שפכם ושקק שחי"ב בשכם ושביא רש"י עשה דשפרינן בפ"ם פקפים דיו לשיכא דשפרי שכיעא לשי"ד דבר שבוכם לשעון לשו כשעון דשי שיכו דש לשלך לף יעלה שבל לשי"ד דבר שבלבי"ד לף יעלה לי"ב לישלוך קרי"ף שחי"ב וכי לישא סדר בשיבי לשו שרשוש"י קלי קשי"ב דפי לשפי' לשי"ד דבלבי"ד לישו שלה שיכא בשיכו שבן שבל שיכא דשיכו שכ"ם שחי"ב וחדר בשיבי לף סוי כשלו שי"ם קבלם שחריום רק שחעון. שפוכ לף יעלה שוד שביא רשי' שפיש שרשי"ם דשפשי"ם פי"ק שפפקיד שעלו שלי"ב שפשפקד קבל שחריום עליו שכי"ע שיקר שעעון של שבעלים שוח וכיון שפשפקיל שפפקר ביעו לשפעידם שעוכו ביעו שפפקיד קריכא בי' שרי שבוחר שלא שלוי שיבי שקבלם שחריום . ולא חוכל לשבין שרשי' שעביא שרשי"ם דשרשי"ם שם שיבי שעכין חיוב שפוכר שלא דשיקר שעעון של שפפקיד לחבל גם לשל שכפקר יחבב לשלך דשיל גרלכי"ד שפרי שכפקר שקבל עליו שחריום על חעלו של עכי"ם חייב בביעור לף דשיקר שפעום של שפפקיד פי"כ דלבני שפפקיד שבבין כשלו עשום דשיקר שפעום שלו ולבני שכפקר שבבין כשלו ע"י קבלם שחריום לכן סיכא דשפפקיד ושכפקר שכיפם שרשי"ם שפפקיד חייב בביעור עשום שחשיקר שוא שלו ופ"פ כשלם שפי שכפקר עכי"ם שכפקר עובר לף שחשיקר שוא בל שחפקיד וחי"כ בכידון דשל"ל עדיין לה ידעבו לך לשחוב שפכם לם בחר שלוקח שחשיקר שלו לי בחר שפוכר שקבל עליו חחריום ושם של"ל ר"ל דגם בכאן שפניחין על מי ששיקר שפעום שלו כשו לשכין שפקיד ושפקר לף לשכפקר חייב בחחריום פ"ע שחפקיד חייב בביעור פ"כ שפניחין על מי ששיקר שפעום שלו פ"ע לין לפי שפס דודאי לשכין לימר שיך ליפר כיון די"ל לשחיוב על שחפקר עשום שחשיקר שוא שלו לכן שוכל שוכל בל שחפקיד יחבר כיון שחשיקר שלו וגם כפי שכרחי' שדברי שרחי"ם ליף לם שפעם שכפקר שחשיל בימו לשחירם שעולו דשחפקיד בימו דשחפקיד קיכא בי' דשיכו דשעים חייב שחפקיד יחבל עשום דשוכח בבימו וכי"ז לף שיך לשכין שפעום דשל"ל דים שפק שם כלך בחר ששיקר חו בחר קבלם

שחריום

מדת חסידות שנו כאן, א"כ מדקאמר רב משלם, הרי משמע דלא משום לצאת ידי שמים הוא דקאמר, רק מן הדין ודוחק.

וע"ש בתוספות מב"ק ז' א'[9].

ובספרתינו יש ליישב קושית הקצה"ח שם, לרשב"ל דחייבי מלקות שוגגים פטורים איך משכ"ל הא דאמרו חכמים בב"ק ל' ב' דשטר שיש בו ריבית גובה את הקרן, והרי הלוה עבר על לאו ד"לא תשימון" ו"לא תשיך" ואיך חייב לשלם.

מצוה לח
שלא לחמוד

"לֹא תחמוד אשת רעך"[1] וכו' וכו'. נראה פשוט לדעתי שגם המפציר לחברו שיתן לו מעות במתנה, ג"כ עובר בלאו הזה. דמאי נפקא מינה אם שוה פרוטה או פרוטה עצמה, וכי כסף עצמו גרע משוה כסף. ונהפוך הוא שבכל התורה צריך ריבוי, שוה כסף ככסף, ואיך נאמר שבלאו הזה דווקא, שוה כסף ולא כסף. ובודאי נכלל מעות ג"כ בכלל "כל אשר לרעך"[2] שבתורה.

ומזה תוכחה מגולה לענינים רבים שהממונים מן הקהל דורשים יותר מהמגיע להם, ורוצים ליטול ככל אוות נפשם, והרי הם עוברים בלאו ד"לא תחמוד". וכן עני שאינו צריך לבריות, ומאנה אותם.

ויעויין שבת נ"ו א' מה שדרשו שם על קרא ד"ויטו (בני שמואל) אחרי הבצע"[2א], שהרבו שכר לחזניהם ולסופריהם.

ובכתובות ק"ה א' לא רצו, מוסיפין להם. פרכינן, לא רצו, אטו ברשיעי עסקינן. פרש"י[3] שנוטלים שכר לדון יותר מכדי חייהן. הרי להדיא דהגמרא קרי להו רשיעי. והיינו טעמא, שכיון שאין צריך לכדי חייהם, א"כ בהמותר שרוצים, עוברים משום "לא תחמוד". והכי נמי משום "לא תתאוה"[4], שהוא בלב.

ומזה שמעינן מינה. א) שגם בתאות וחימוד ממון, עוברים בלאוין אלו.

ב) שגם בשל ציבור ולא בשל יחיד לבד, הוא שעוברים על הלאוים אלו. ו"רעך", י"ל למעוטי עובד עבודת גילולים, כבכמה מקומות, אבל גם רבים הם בכלל "רעך". ואם נאמר גם בלאו ד"לא תחמוד" שהוא כמו בגניבה וגזילה, שגם חצי שיעור בהם אסור. א"כ אסור לבקש מחברו שום דבר. והרי מעשים בכל יום תמיד, ורבות פעמים שמבקשים אחד מחברו כפיס עץ של גפרית, או מעט אבק הטאבאק, וכ"ש מעלה עשן הטאבאק שיש בו באמת שוה פרוטה, ואיך מותר משום לאוי ד"לא תחמוד" ו"לא תתאוה".

ואולי בדבר שאין מקפידין עליו אין בזה הני לאוי, ואף למי שהוא עצור בממונו, אולי בטלה דעתו אצל כל אדם. ועיין פסחים ו' ב' סופי ענבים וכו'.

הנה "לא תחמוד" הוא דווקא בדמי, יעויין בדברי התוספות ב"מ ה' ב'[5] ובפוסקים. ולכאורה ה"נ דיליף סתום מן המפורש, שבפרשת עקב[6] כתיב "לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך פן תורש", והנה כתוב שם "ולקחת לך", א"כ ה"נ דווקא בלקיחה הוא שעוברים בהלאו הזה, ולא בלא דמי.

ואולי לא ילפינן זה מזה, ואין דנין ממונא מאיסורא.

ויש לפרש בזה מה שאמרו[7] "לא תחמוד", לאינשי בלא דמי משמע. שבא לשלול דדווקא הלאו ד"לא תחמוד" שהוא משום דררא דממונא, הוא דבלא דמי משמע, אבל ה"לא תחמוד" של איסור

9 ד"ה ישלם. שכתבו שכוונת רבא בגמרא בחולין היא שכשנאמר ישלם פירושו שמשלם מצד הדין ולא ממידת חסידות.

לח 1 שמות כ, יד. 2 שם. 2א שמואל א ח, ח. 3 ד"ה ברשיעי. 4 דברים ה, כא. 5 ד"ה בלא. ועי' חו"מ צב, ד. 6 דברים ז, כה. 7 ב"מ ה, ב.

ציפויי עבודה זרה, אה"נ דדווקא בדמי משמע, וא"ש קושית המפרשים.

שוב מצאתי במכילתא דורש בפסוק הזה[8] יכול החומד בדברים עובר, תלמוד לומר "ולא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך" מה להלן עד שעושה מעשה, אף כאן. הרי מפורש באמת דין התורה אינו עובר בלא דמי מהך ילפותא, ואינו גזרה שווה כלל, רק גילוי מילתא משם. ונסתרו דברינו בכוונת "לאינשי" דנקט הגמרא, דהא המכילתא משווה להם אהדדי.

קושית המנחת חינוך[9] אם גם בפחות משוה פרוטה, א"כ לא פריך מידי[10], מי איכא מידי דלישראל שרי. י"ל דנפ"מ בישראל בכותי, דודאי כותי בכותי אסור, וישראל בו מותר וא"כ א"ש.

קושיתו, דתיפוק ליה דלא שייך מלקות על לא תתאוה, י"ל דנפקא מינה להלקותו, אחר שכבר עשה מעשה.

נראה לכאורה דבפחות משוה פרוטה אין עוברים בהלאו הזה, מדכתיב "ולקחת"[11], י"ל דמינכר לקיחתה, ובפחות משוה פרוטה לא הוי לקיחה.

ואפשר דבציפוי ונויים שהם כלים, אף פחות משוה פרוטה אסור. וכספיקת הרשב"א[12] לענין קדושין, מהך דיצאו כלים למה שהן.

נסתפקתי מתי נאסרו הנויין והציפויין, אם דינם כמשמשי עבודה זרה שאינם נאסרים עד שייעבדו, או דינם כעבודה זרה עצמה דנאסרת מיד בשל עובדי עבודת גילולים. ועיין בעבודה זרה נ"א ב' שר"ע ור' ישמעאל נחלקו באיסור עבודה זרה. דר"ע ס"ל עבודה זרה שלא נעבדה אסורה מיד, ושל ישראל עד שתיעבד, ור' ישמעאל ס"ל להיפוך. והנה ר"ע יליף דעבודה זרה של נכרי דאסור מיד, מדכתיב "פסילי אלהיהם תשרפון באש". ולר' ישמעאל, מבעי ליה לכדרב יוסף שפוסל אלוהו. ולר' עקיבא, נפקא ליה מדשמואל דאמר רומיא דקראי, כתוב "לא תחמוד כסף וזהב עליהם", וכתוב "ולקחת לך", הא כיצד, פסלו לאלוה, "לא תחמוד" פסלו מאלוה, "ולקחת לך". וא"כ ס"ל לר"ע דהך קרא בשל נכרי מיירי, וא"כ רישא מיירי בנאסר מיד, וה"נ בנויין וציפויין.

יש להסתפק אם מועיל ביטול לנויין וציפויין. ונראה דלדרשא דשמואל בעבודה זרה נ"ב א' דדרש מקרא דעובד עבודת גילולים פוסל אלוהו מדכתיב "לא תחמוד", וכתיב "ולקחת לך" הא כיצד פסלו לאלוה, "לא תחמוד" פסלו מאלוה "ולקחת לך", א"כ משמע להדיא דמהניא ביטול, דהא הך קרא בנויין וציפויין מיירי.

אולם לדרשא דרב יוסף דיליף מדכתיב "פסילי אלהיהם תשרפון באש", י"ל דלא נלמד רק לעבודה זרה עצמה ולא לנויין וציפויין. אלא דזה אינו, דודאי לא חמירי ממשמשין, דמהני להו ביטול כשביטל את העבודה זרה, וגם להם לבדם מהני ביטול. ואולי דשאני אותם שהם מחוברים להעבודה זרה עצמה, י"ל דכל שלא ביטל העבודה זרה לא נתבטלו הן. ואפשר דלא חמירי מפחסה בפניה דנתבטלה העבודה זרה[13]. וא"כ נהי דכשלקח הנויין והציפויין מהעבודה זרה, בזה לא נתבטלה העבודה זרה, (וכ"ש כשלקח הישראל). אבל מ"מ איסור עצמן ודאי יש מקום להסתפק ולומר שבטל איסורם, דאינם שייכים עוד להעבודה זרה מעתה.

דרש שמואל בעבודה זרה נ"ב א', פסלו לאלוה, "לא תחמוד". פסלו מאלוה, "ולקחת לך". נראה לכאורה לפי הדרש שדרשו בכה"ג בקרא ד"והתעלמת" פעמים שאתה מתעלם, כבבא מציעא ל' א', וה"נ דרשו לענין פריקה וטעינה במכילתא פרשת משפטים[14], דכתיב שמה "וחדלת", פעמים שאתה חודל. א"כ ה"נ י"ל פעמים שאתה לוקח.

8 סוף פרשה ח. 9 מצוה לח אות ה. 10 בסנהדרין נט, א. וז"ל המנ"ח: ועי"ש נ"ט ע"א, דאמרינן שם מי איכא מידי לישראל שרי ולבני נח אסור, ופריך והרי פחות משוה פרוטה, ומתרץ התם משום דלאו בני מחילה נינהו, ועי"ש ברש"י שפחות משוה פרוטה אינו נקרא גזל וכו' שמוחלין וכו', א"כ מבואר דאינו עובר בלאו בפחות משוה פרוטה, דאי לאו הכי, לא הוה פריך מי איכא מידי, דבאמת לישראל אסור משום לאו זה דלא תחמוד, וכל היכא דלישראל אסור אפילו מטעם אחר, לא שייך מי איכא מידי, כמבואר בחולין ק"ב ע"א גבי אבר מן החי של טמאה. 11 דברים ז, כה. ועי' מנ"ח מצוה לח אות ה. 12 קידושין יא, א. 13 ע"ז נג, א. 14 פרשה כ.

אמר ר"ה תלוה וזבין זביני' זבינא ברמב"ם ספ"ק דגזילה כל החומד עבדו וכו' והכביד עלי' ברעים והפליר בו וכו' וכ' ה"ה דקנה מידו דהוה דתלוה באונס והסמ"ע רסי' ר"ה כ' דלרשב"ם לא קנה אלא באונס גמור ועיי' מ"ש רשב"ם לקמן מ"ט ע"ב ד"ה תימא נחת רוח וכו' ולכאורה נ"ע הא בגט וקרבן דקתני כופין כי ס"ד דאי אחר שסירב חזר ונתרצה ע"י כפיית דברי' לא מהני אלא דוקא ע"י הכאה ויסורי' נהי דקיי"ל כופין אפי' בשוטי' דבדברי' לא יוסר עבד היינו אי צריכא לכך. אבל אי סגי בדברי' פשיטא דמהני ולהנ"ל קשה הא לרשב"ם לא גמר ומקנה אלא ע"י אונס ויסורי'. וי"ל דגט למסקנא נימא שאינו גט דמצוה לשמוע דברי חכמים אבל אונסי דזבינא דגמר ומקנה הוא דוקא ע"י הכאה ויסורי' והא דפריך מגט מעושה ע"י עכומ"ז אדר"ה התם חובטין אותו קתני ובחביטה ויסורי' ה"ל למימר גמר ומקנה אפי' ע"י עכומ"ז. אבל כופין דמתני' דסגי אפי' בדברי' היינו משום מצוה לשמוע דברי חכמים ובזה מיושב ק' הרשב"א בקידושין מ"ח דאדברי' שבלב מיירי וכן בגיטי נשי' כופין אותו ומשני מצוה לשמוע דברי חכמי' והק' רשב"א הא בשמעתין מוכח דבגט אפי' ע"י עכומ"ז אי לאו דרב משרשיא הוי אמרי' אגב אונסי' גמר ומקנה א"כ אמאי לא משני התם האמת אגב אונסי' גמר ומקני'. ולהנ"ל ניחא דמתני' דכופי' אפי' בדברי' סגי והאי ע"כ משום מצוה לשמוע דברי חכמים:

מיהו י"ל נהי לדינא בכפיו' דברי' לא הוי דבר מגולה כמו אונסי' דיסורי' דשמעתין מ"מ בהיפוך נמי לא הוי דבר מגולה דלא גמר ומקנה כמו אונס יסורי' לרב ביבי אלא הוי דברי' שבלב ולמסקנא דלא הוי דברי' אזלינן בתר פי' וקנה גם בהא:

אמנם נ"ל דיש להוכיח בהיפוך כה"ה דע"י הפצרת וכדומה גמר ומקנה דמדמייתי ש"ס בקידושין הנ"ל ברייתא דתני כפיי' בגיטי נשי' ושחרורי עבדי' ולא מייתי משנתינו ספ"ג דעירוכי' דלא מתני בי' שחרורי עבדי' אע"כ מגיטי נשי' לק"מ אפי' כופין בדברי' מ"מ אגב אונסי' גמר ומקנה אך משחרורי עבדי' פריך דס"ל דהוי תלוה ויהיב דלא מרויח מידי אפי' מזונות דעבדא דנהוס כרסי' לא שווי' וכו'. אבל בגיטי נשי' הוי ס"ל דריוח שאר כסות ועונה הוי כזבין וק' התוס' יבואר לקמן אי"ה. משו"ה פריך משחרורי עבדי' ומשני מצוה לשמוע ד"ח דכופין רבו ועושה אותו בן חורין. ומוכח כרמב"ם. ולפ"ז מוכח דשט"ח על דמי' לא מיקרי זבין וכסמ"ע סי' ר"ה סק"ה דלא כהש"ך שם דהרי העבד כותב שטר על חצי דמי'. ודוחק לחלק בין שט"ח דעבד לשט"ח דאונס:

וקצת הי' נראה להכריע לפמ"ש הרז"ה לעיל בסוגי' דפרדיסא ע"ש. וי"ל אי איכא אונס גמור סגי בקצת זוזי אפי' אינו דמי שווי' דאגב אונס דהוי בעינא כמו שוה הקרקע ומרויח גם זוזי גמר ומקנה אך בהפצרת והרבות רעים וכדומה בעי' עכ"פ שקיבל מעות בשווי' הקרקע ואגב הפצרה גמר ומקנה ובהא מיירי רמב"ם ספ"ק מגזילה הנ"ל ע"ש בפנים. ויבואר להלן אי"ה:

וכתב רשב"ם דמיירי באומר רוצה אני והוא מוכרח להס"ד כל דמזבין אינש וכו' והתם ודאי רוצה אני הוא משו"ה הוכרח רשב"ם לפרש דאמר רוצה אני. אמנם פשוט דלאו באמירה תלי' מילתא אלא שיאמר חזק וקני וכדומה כמבואר בעירוכי' ס"פ האומר משקלי עלי. דאר"ש התם האי מאן דמסר מודעא אגיטא וכו' ופריך פשיטא פירוש דהרי מודעא אגיטא גילוי מילתא בעלמא הוא כדלעיל מ' ע"ב א"כ פשיטא ומשני לא צריכא דעשי' וארצי סד"א ביטול מודעא קמ"ל וג"ל דנקיט עשי' וארצי דהוי סד"א כמ"ש רמב"ם ספ"ב מגירושי' אבל מי שתקפו יצרו וכו' וכיון שהוכה עד שתשש יצרו וכו' ע"ש והוי סד"א נהי המגרש סתם ומסר מודעא מהני לי'. אבל זה דעשי' בדין וחייב מה"ת לגרש רק יצרו אונסי' א"כ גם מסירת המודעא הי' מאונס היצה"ר וכיון דתשש יצרו וארצי בטיל מודעא ממילא קמ"ל. וטעמי' נ"ל דחיישי' דילמא לא אלימא אונס ההכאות להתיש אונס יצרו והא דנתרצה משום שסמך עצמו על המודעא שמסר ולעולם עדיין לא תשש כח יצרו משו"ה צריך לבטל מודעא בפירוש. וקאמר מנ"ל לרב ששת הא וקאמר מדתנן עד שיאמר רוצה אני ולא עד שיתן ש"מ עד דמבטל למודעא. מבואר מזה דפשיטא להש"ס דלא בעי רוצה אני לעיקר הדין אלא כיון שאמר תן גט לאשתי כבר רצה אלא משום דמשנתינו בכפיית ב"ד מיירי ונהי באומרו כתבו ותני הגט כשר מ"מ הב"ד לא יי"ח כפיית עד שיבטל כל המודעות דמאי אהני להו כפייתם דדלמא כבר מסר מודעא ע"כ מצווה על הב"ד שיכפוהו לבעל הקרבן או לבעל הגט שיאמר ביטול מודעא המרומז ברוצה אני:

ורמב"ם ספ"ב מגירושי' הנ"ל דקדק מתק לשונו דנקיט ד' דיני' עשוי' בב"ד של ישראל כדין ושם כ' עד שיאמר רוצה אני שאין הב"ד יי"ח כפיי' עד שכופוהו לומר רוצה אני משום ביטול מודעא. ובשני דיני האמצעי' היינו שלא כדין דישראל וכדין דעכומ"ז דפסיל ולא בטל דמה"ת כשר לרמב"ם כאשר אבאר אי"ה באותן הבבות לא כ' ר"א רק ואם העכומ"ז אנסוהו עד שכ' וכו' ועוד כ' וטעו ב"ד של ישראל או שהי' הדיוטות ואנסוהו עד שגירש וכו' ולא הזכיר רוצה דמה"ת כשר בלא זה ולא כתבו בתחלה אלא להזהיר הב"ד על ככה ובדין הרביעי בעכומ"ז שכ"ד כ' לרבותא אפי' אמר רוצה אני הגט בטל מה"ת:

ובפ"ו מגירושי' הל' כ' כ' א"כ מה תקנת דבר זה וכו' ובפ"י מהל' מכירה לא כ' תקנה כי למה יזכיר תקנה לאנס ורשע אבל הכא מבקש תקנה לב"ד המעשי' כדין מה תקנתם והעלה שיאמרו לו העדי' אמור בפנינו שכל הדברי' שאמרת שגורמי' לשיתקיימו שיבטל הגט הרי הן בטלי' והוא אמר הן ע"ש. וג"ל שיצא לו להרמב"ם כן מלישנא דמתני' דקתני עד שיאמר רוצה אני ולא תנן עד שיבטל מודעא אע"כ שעדיין לא יצא ב"ד יי"ח כפיי' אולי מסר מודעא גם על הביטול ואין לדבר סוף אלא שהב"ד יאמרו ביטול דרך כלל על כל דבר הגורם והוא יענה הן או רוצה אני כמו שאמרתם והואיל והם אמרו ביטול כולל והוא נתלה ע"ד ב"ד ואומר הן או ר"א מה שאתם רוצים סגי בהכי:

ואמנם דעת הרשב"א דלא סגי בהכי עד שיפסל כל מי שיעיד עלי' שמסר מודעא ואע"ג דלענין איסור אינו מועיל מ"מ כל שאומר הכי אנן סהדי שביטל ובלב שלם ומייתי ראי' על זה. והר"ן פ' השולח קדם מתני' דשינה שמו ושמה מייתי ושקלי' וטרי' בי' ומ"מ אינו חולק עלי'. אמנם בתלוה וזבין הק' עליה דמה מועיל שהרי ימסור מודעא גט על פיסול העדי' ולכאורה נ"ל דעכ"פ מי יבוא להעיד שוב על מודעא שמסר על פיסול העדי' דהרי שהודה בהודאת בע"ד לפנינו שכל העדי' פסולים עלי' א"כ שוב מי שירצה להעיד שזה מסר מודעא על הפיסול הוי כבא להעיד על עצמו שהוא כשר ואין אדם נאמן להעיד על עצמו ואך לענין איסור בגט נהי שאין אנו מקבלי' העדו' מ"מ הרי אמת הוא שכבר מסר מודעא על הפיסול משו"ה הוצריך רשב"א לומר דמ"מ כיון שפסל העדי' ואין הב"ד עתידין לקבל אותם אף הוא לא ימסור מודעא לקלקל האשה ומייתי מכל זמן שלא אעבור נגד פניך כמ"ש הר"ן. אבל בממון כיון שאין אנו מקבלי' העדי' שאינם נאמנים להעיד על עצמם שוב ה"ל הודאת בע"ד דמהני בממון ולק"מ ק' הר"ן. וג"ל דהכי קשיא לי' לר"ן תינח אי מסר מודעא בע"פ אין אנו מקבלי' העדי' להכשיר עצמם אחר שפסלם בפנינו אך אם מסר מודעא בשטר מודעא דהוי כמו שכבר נחקרה עדותן בב"ד מקודם שנפסלו בפנינו ושם וכו' שמסר מודעא על הפיסול הזה ויפה השיב הר"ן. אך כל זה בתלוה וזבין דכ' תוס' לעיל מ' ריש ע"א דמן הדין אין לו דין שטר אלא רבנן תקנוהו כדי להציל האנס מיד אונסו. אך בגט המעושה כדין בודאי לא תיקנו רבנן שיהי' כתיבת מסירת המודעא כדין שטר וכמו שנחקרה עדותן ואפי' אם נחוש לשיטת ר"ת דעדות בכ' מהני היינו כמו עדי' בע"פ אבל לא כשטר שיהי' כמו שכבר נחקרה עדותן קודם הפיסול ולק"מ ק' הר"ן רק בתו"ז ולא בגט וק"ל:

נחזור לענינו דעכ"פ מבואר בעירוכי' דאמירת רוצה לא מעלה ולא מוריד רק שיצוה כתבו ותנו והנה בב"ק ס"ב ע"א שקיל וטרי מה בין גזלן לחמסן פי' בפ' זה בורר דהוסיפו על פסולי עדות דרבנן גזלן דרבנן דגזל מחשו"ק וחמסן דרבנן ומפ' הכא דחמסן דיהיב דמי ופריך אי יהיב דמי חמסן קרי' לי' הא הוי זביני' זבינא פי' אע"ג דעכ"פ עבר על לאו דלא תחמוד כמ"ש רמב"ם ספ"א מגזילה מ"מ לא מיפסול אלא אלאו דלקי ארבעי'

לרבני בכתפי או אלמו דחמם דהייגו שים בכיסו ממון שחיגו שלו ואיגו מחזיקו מחמת תפובה והכא כיון דזביגי' זביגא והממון שבידו שלו הוא ואיגו בהשבה ועל לאו דלא תחמוד לא לקי ח"כ חיגיגו חמסן דמיפסל ומסיק הא דאמר רוצה אגי הא דלא אמר ר"ח פי' כשחופשו וזוכה לו הדמים והולך לו וזה איגו אומר רוצה זה חייב להחזיר החפץ שלקח ואיגו מחזיקו שפיר נקיט חמסן מ"מ מדאו' לא מיפסל לעדות משום דלא תחמוד לחיגבי בלא דמי משמע להו ומדרבגן מיפסל. אבל כשכופהו עד דאמר רוצה אגי חשפ"י שבכפי' ואוגס אמר רוצה אגי מ"מ הוי זביגי' זביגא דאגס גמר ומקגה ואע"ג דג"מ עשר על לאו דל"ת כיון דלחיגבי בלא דמי משמע להו וגם חיגיגו לאו דלוקי' עלי' וחמס ליכא שהרי קגה החפץ לא פסלוהו רבגן. והגה רוצה אגי דס"ס חשגירת לשון מאגי' דשיבוכי' נקיט אבל באמת לא בעי' שיאמר זה הלשון רוצה אגי אלא שיהא לו החפץ ויפשר מילתא אגב אורחי' קמ"ל דאי אח"כ מתברר בעדי' שמכר מודעה ובשעת כפי' לא ביטול מודעה הויגו שלא אמר רוצה אגי כדלעיל שאז לריך להחזיר החפץ ואס לא מחזירו אשפ"י שבשעת אוגס לא נפסל שהרי לא ידע זה מוסר מודעה מ"מ מכחן ואילך מיפסל. אבל לעולם אך רוצה אגי הוא לאו דוקא אלא שיהא בידו החפץ להלוקח החגם וכ"כ הרב"י סי' ר"ה:

ונבוא לבאר דברי ה"ה שפ"ת מגזילה דלרמב"ם ז"ל אין קגה אי עבר על לא תחמוד הא כל מה דאמר רחמגא לא תעביד אי עביד לא אגי. וז"ל דאמרי' שם בתוספה דשיגוי קוגה בגזילה גזרת הכתוב הוא וס"ל לרמב"ם לאו דוקא שיגוי אלא גזירת הכתוב דכל קגיגי גזילה קוגה אע"ג דעבר אחימרא דרחמגא והי' קשה לרמב"ם כיון דליתא בהשבה דהרי קגה ח"כ ה"ל לנקוט אלאו דלא תחמוד ומיפסל מדיגא בואמר רוצה אגי טפי מלא אמר דהאי ליתא בהשבה ואדבעי' בכתפי' אע"כ הוכיח רמב"ם דהוי לאו שאין בו מעשה דהחמדה הי' בלב והלקיחה אח"כ הוא בדיגון הגוזל אע"ג דהדיגון הי' ע"י חמדתו וכפייתו מ"מ לאו החמדה הי' בלב והגחיגה הי' בדיגון וה"ל לאו שאין בו מעשה ואין לוקין אלו שיטת רמב"ם:

אמנם הראב"ד ס"ל עד כאן לא גילה רחמגא אלא שיטו קוגה בגזילה לא גילה רחמגא לא העביד אבל שאחרי קיימים כ' תוס' בתמורה לא פליג אדבי אלא בשובר במזיד הא דאגי הלא אבל בשוגג לא אגי והכא לאיבעי בלא דמי משמע להו והוי כשוגג ולא אגי ואין קגה והוי זביגי' זביגא וע"כ דוקא בלא אמר רוצה אגי דלא קגה ואיתי' בהשבה לא לקי משום דאיגו לשבון לשבון אבל באומר רוצה אגי לא עבר כלל אלאו דלא תחמוד וכ"ל דס"ל להראב"ד דרוצה אגי דס"ס דב"ק דוקא הוא דבל"ז שאיגו לו החפץ מידו ממש וזה הרשון הי' ע"י כפי' ועודגו עומד בלא תחמוד ולא קגה משום דעבר אמימרא דרחמגא. עוד מוסיף ואומר היבות אלו רוצה אגי והוא מילתא יתירתא אחר שכבר פסק החיסור וקגה עי"ז גמלא כשאיגו אומר רוצה אגי אע"פ שגיחגו בידו ובקרקע וגע דכופה בדין ולכא חיסור גמר ומקגה בהאי מ"מ בזביגי' אע"ג דאיגו גמר ומקגה מחמת אוגס מ"מ לא קגה מדעבר אמימרא דרחמגא עד שיוסיף ויאמר רוצה אגי. ולקמן דמיון לזה בס"ע ח"ע סי' כ"ח סעי' ב' דמחלק בין אמרה הן ובין לא אמרה הן. ע"ש:

וברפ"ד מחיסות כ' רמב"ם אין מחקדשה אלא לרוצה וכשמ"ג מייתי לי' מקרא והלכה והיתה פי' דמשיקרא כתי' ושלחה מביתו בעל כרחה הוא משלחה. ויליפה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר משמע מרלוגה בהליכה דעתה ורלוגה וכן פירש"י ביבמו' י"ט ע"ב ד"ה קידושי' דעלמא וכו' ע"ש ואמגם בקידושין מ"ד ע"א ד"ה קידושי' דמדעתה דדעת מקגה בעי ע"ל ונתעורר בסתירה זו הגאוני"ב ז"ל בגליון ס"ם ולק"מ דביבמות לא הו"מ לפרש משום דדעת מקגה בעי. דמחוהו טעם יהי' מאמר ביבמה בע"כ דהיא אינה מקגה דאשה הקגו לו מן השמי'. משו"ה פירש"י כיון דלשון הקרא דכתי' גבי קידושי' מורה כן ח"כ מסתמא תיקגו מאמר דומיא דקידושי' דקרא. ח"כ בשם' קידושי' מ"ד הכ"ל לא הוי מני מיירי מקרא דהא השם הי' מרלוגה והיא הולכת ומתקדשת על דעת עלמה אלא שהיא בדלון אבי' וזה אינו מבואר בקרא והלכה והיתה ע"כ פירש"י זיל בתר טעמא דקרא דוהלכה והיתה ביהי' בדלון האשה המקגה עלמה. והכא האב הוא המקגה בלי דעתו זה גראה לי ברור בעזה"י:

ידי' איך ביהי' אין שום סברא לומר בדעת רש"י ושמ"ג דקרא והלכה והיתה אלא לאחרי לן דאפי' קבלה בידה ע"י כפי' אינה מתקדשת אלא עדיף הך קרא מקרא דלעיל דאגב חוגסי' גמרה ומקגה גפשה והיינו דלון וכיון בע"י כפי' פשוט ידה וקבלה הייגו דלון ומתקדשת לכאורה מה"ת:

ולבוא אל כוונת הרמב"ם והראב"ד עיי' בשמ"ג והג"ה מיימוני' שם. וז"ל הרמב"ם והראב"ד תרווי' מפרשי הא דאמימר תלוה וקדים קאי בין אחים בין אחשה ועל זה אמר מר בר רב אבי באשה ודאי אינה. וי"ל מאי לשון באשה הל"ל שאם אינה מקודשת אע"כ דאמימר מיירי מתרווי' מכפי' האשה להתקדש ומכפי' האיש לקדש ובתרווי' אמר מקודשת ואפי' מר בר רב אבי למימר באשה ודאי אינה מקודשת נהי באיש מקודשת באשה ודאי אינה מקודשת ואמר בודאי האי ליבעי נמי מיותר אע"כ ה"ק פשיטא למ"ד כל מה דאמר רחמגא ל"ת לא מהגי והכא הכפי' להתקדש אמר רחמגא ל"ת דבכלל לא תחמוד בית רעיך ועבדו ואמתו וגו' והכא לא הוי לאו בגזל דגלי רחמגא דמהגי ת"כ מן התורה לא מהגי אלא לפי' למ"ד מהגי והכא הוי מזיד ולא שייך בעגין בלא דמי משמע להו. מ"מ מדרבגן לא מהגי דאפקיגיהו רבגן לקדושי' מגי'. גמלא למאי דקי"ל כל מה דאמר רחמגא ל"ת אי עביד לא מהגי אלא באשה מדאוריי' אינה מקודשת וכן משמע מלשון רמב"ם דאינה מקודשת מדיגא ולא מפקושי קידושי' דרבגן. ובס' עלי אחריס משמע דס"ל דלמ"ע קרא להכי אמר והלכה והיתה דאינה מקודשת וליתא וכ"ל:

וכל זה באשה אבל באיש ס"ל לרמב"ם אלא שייך לא תעביד דהרי ליהו דעביד וקידם לא עבר אמימרא דרחמגא שהרי אשתו ומאחר דמחמת אוגס גמר וקידם והרי היא מרלוגה אקדשה לא שייך לא מהגי וכיון דאפקעו קידושי' ממי לא שייך בגברא משעת שכ' ה"ה ע"כ מקודשת באיש. ואמגם הראב"ד כראה דס"ל דגע בכי האי גוגא שייך אי עביד לא מהגי וא"כ לטעמי' הגיג דלריך שיאמר רוצה אגי אוסף על מה שאמר הרי את מקודשת לי ויהיב לה פרוטה מ"מ כיון שע"י כפי' אלא כדין הי' לי עביד לא מהגי. ולריך למעבד מילתא יתירתא ולמימר רוצה אגי וכמ"ש לעיל בדעת הראב"ד בהל' גזילה ומיושב ק' ה"ה אהראב"ד למאי לריך שיאמר רוצה אגי ולהנ"ל ח"ש:

ומיושב גמי הא דהשיג הראב"ד כן פעמיים בהל' גזילה ואישות ולא בהל' מכירה משום דה"ת בגזילה גזירת הכתוב הוא דאי עביד מהגי והכרמב"ם. ובאישות ה"ת כיון דהוא מוכרח לקדש לא שייך אי עביד לא מהגי כיון דהוא עביד מאי דא"ר ל"ת קמ"ל ראב"ד בתרווי' לריך רוצה אגי והבל מכירה לא לריך לגלוי דעתי' וסמוך עלמו אהנ"ל:

ומריש ה"ת לייש"ב שיטת ר"י שבתוס' דבגט הוי זבין משום ריוח שאר כסות ועונה והק' תוס' ח"כ בעכו"ם שלא כדין לאחי לא גמור ומגרש ולכאורה י"ל בעיטוי שכ"ד עבר אמימרא דרחמגא ואי עביד לא מהגי. אלא לכאורה הא ליתי' ממ"פ לרמב"ם הא בכה"ג דהוא לא עביד שלא כדין לא אמרי' לא מהגי. ולראב"ד הא ס"ל דע"י רוצה אגי מהגי ובגט מיירי דאמר רוצה אגי אפ"ה אם עכו"ם מוכבין לא מהגי אח"כ תוסי' ומ"מ נ"ל עשה מה שיסראל א"ל. וא"כ לא מיהרלה ק' תוס'. ומ"מ נ"ל ע"כ לא קאמר ראב"ד אלא אם אמר רוצה אלא בלא כפי' נוסף על מה שכופוהו ליתן אבל אם נס על אמירה רוצה אגי כופין א"כ נס א"ר ל"ת ולא מהגי:

והנה סוף סי' ר"ה פסק בשם הטיטור דהלוה וקגה לא הוי קנין וה"ה כ' רפ"ד דאישות וכ"כ רשב"א בחי' קידושי' דהוה ק"ו מה מכר מהגי מכ"ם קנין וכך הדעת נותן לכאורה דהרי מקנין לקגן הוחיל ודעת אחרת מקגה ואין הקגן יכול להקנות לאחריני אשפ"י שדעת אחרת קוגה לא מהגי וא"כ הכא שדעת אחרת מקגה בתוגם דאגס מהגי וכ"ל להטיטור דס"ל כדעת בדלון והקוגה הוא בתוגם כ"ם דמהגי וכ"ל להטיטור דס"ל כדעת

• חידושי חתם סופר - נזיקין סופר, משה בן שמואל עמוד מס 91(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

מ"ו סבדלו מלבם כמו מיקוד קדוש ע"כ מחי עלם מעטם לסר מסמסק לבעלו סיכוח סכיהב עפ"י עלמם מכלן ולסבע עכ"פ ועל פי סכם למסבע מ"כ קיל טפי כעין למעו בפ"פ מסכי מיב הוחיל ומי בעי מיחסל עלם מחי עפם למלוכע ומפי עפם ולים לכזיב וס"כ קיל ול"ל לחוק, לפ כ"ל קולפ זו ביחיד ד"מ מסכמת בכסבע עדיב לחין לו סחכם ע"כ כי מסמ"י יפ"י כן מ"מ סוס בדם מלבו וסכמ"ם ל"יכי בלבוד לבדם מלבם מלים טפי ע"כ מחי' עלם מעטם לסמסר לבעל ובליבוד מפ"י ע"ז המקום ועל דעת מסכל יש לסס סחכם כב"ל ביחוד סדבים למעמחן ומסחימם

על הגלון סב"ל מלפ מעפיק בדבי מסב"ע:

ונחזי מכן מפי דקמן ומעבוד מכמחם לפ ומחכים בעזס"ו לבכר מלבם לפ"ם ג' זו על בוכים ומעחסה. מכם דין זס מסגסם מדבי קוף פ' ג' דסבוחות מסר ז"ל פסק כ"י בר מרן מי מכסבע מו מקר מכם מלפ יחן דבר מו לפ יעכור ולפ יעמול חובו מו מקר דבים ועבר סבוחם ומכר מו כחן חין בעפעיו כלום כדלמר בכחוחות כיון דלמר דבכן לפ ליזבן מי זבן לפ סוס זביב זביבה ומסחמת חין למיכם דלבכן גדולם מסבוחם ומ"כ חין בעפעיו כלום דע"י עלמו מיבר כמו חכוחו בכלר ובפ' קמ"ל דחמוחם מחר מבי כל מלחת דלי"ב לפ חעביד מי עביד מסבי ובבע דמר ל"ע וסחס מ"יחי פרכת טוחע חין לחבי דין לבבע ומסבי כולסו

וע"ע סלכה כבבע לגבי מבי בר מיבי"ל קנ"ס עכ"ל:

הנה כל כוחו יביבו כי בלחסים דבביו לפ מעטם פלוגחת מבי ובבע

מחי עלם מלפ מעטם דבבי בב יוסף כחוחם פ"פ ע"ב כיון דמר דבבן לפ ליזבן וגם לפ ס"ל לפרס דבבי בב יוסף ופלוגחת מבי עליו סחס בפלוגחת כל דל"ד לים דחמוחם ומלפ דמסבר קבוב לומלי דלבבן מסבי ס"ס בעיל דמין לך זו מלפ מיחוסו בחיקוד לפוי"ם סחמוחים ומלפ דלבבן דקיל. לך חסס טעמל כיון סחוח ביבי מחוחות ודבים סבין פלם לפביבו כיון דמר דבבן לפ ליזבן דפסקיבו כפו בל זס מבכביו ל"ל דמקובי ע"י הקבחם מכ"ם בעי"י כלבו ופבחמם של עלמו לפמקובי של מבביי ע"י הקבחם מכ"ם בעי"י כלבו ופבחמם של עלמו ומלפ דלבבן כפו מפלו וכלפו בפקיב לבעין זס בחין לו כם למכור ולים ומלמוך. זפו כוחב סמלכבי בלחסים דבביו וכן סבין מב"ע סי' בלי"ם [אוצר החכמה]

בפ"י ע"ם בחלים בפקב:

מתוך סדבים למלפו בלקו דבבי סגלון מכל"י סוכויך ז"ל בחפר כב"י קמל קוף ק"י ע"ו דבדבבן לפ חמר"י מי עביד לפ מבבי ולכחב סבין עליו סכב"י סס בפ"י ע"ז:

אך קוף דבבי מעלבבי מחי עלם עוד מעטם לפי עביד לפ מבבי ובלפי סבבוכים פ' מבילין סלבך סס לפקפוח בעם קופי' יב"ם ויפס חילפו קמ"ע ומ"ך קי"ם כ"ם לחלק בין מכך סכעפם בחיקוד בחין בעלמוחם ס"כיבם מפמ"כ בבעבע דבבע עפי יב"ם לך ע"ם ס"ך דמפלוחות י"ם בלפ"ם לק"מ לפסס מי לפ מבבי סוס בזל בידו לפ עיין בחידוקי בבב"ל לפ"ם בבם סס פ' סבומל לסוס מחבם בידו ולפ בזל יב"ם מ"מ מילקו בכ"ל מלפ מפקפו על מעלבבי מעטם לחל דפבוחם בבדם מלבו מב"ל לפ מבבי וכמ"ם סוס' לעיל ומעטם לחין לך בו מלפ מילוחו ולקלים בדם מלבו ובמפ"ם דבביו ליכם וסיקב כמ"ם פסטעם

לחין לך בו מלפ מילוחו ומ"כ דבבי מעלבבי בזס ל"ע:

אבל מ"ע טעם קמל קיים ובבי מב"ל בזול מחפוכים ולפ דבבי קמ"ע ומ"ך וקיום דבבי מעלבבי מעטם דפפקיב כוחו ובבע"ל ביו"ד ק' כ"ל לפיים לדבבי מעלבבי לב בילם דעחו מלפ בחכר חבל לפ בעבין חבר לפבעוחם בבדם מלבו חלין בו חבום לפ מבבי. ובזס בקל ל"ם בב בחיכם כמ"ם לפפק ב"י ק' כ"ל לבבבע מלפ למכור מקחו בעל ובמ"ם ק' כ"ם פפק מקחו קיים לבלחוכם יש לעיין על בבבם מעלבבי בב"ל מס עבין מבוחם עלמו לחקבח מב"ל מלפ למכור מס מפפקיבו ובילם לפפקיב ובפ"ב ב"ל בפ"ם ב"י ק' כ"ל לבבבע מלפ למכור מקחו בעל ובמ"ם ב"ם בבבם מלפ ב"ם בבבם מלפ ב"ם בבבם מלפ

דקיכוי כשום לכיך לסמזיך מעוסיו כי ב"ח דכן עבוסלך בפ' מכוסם ובפ' ס"ח כ"ם סבוהל ומלכיכל ד"ם זלח מוסכם וכוי כי עליו לפנב סיפסו כמ' כך דכמסלף לו בין סיכוי מעפם לעבוסלך בפ' מכוסם לכיך לסמזיך סלמ"ר ובין סיכוי כשום ולכס"ל כוונם סב"ם כיון דפיכוי כשום קוסם ומסכי סייכו מינגלי קבל בפיכוי מעפם ומ"ם דיו בפיכוי מעפם לעסכי לענין נוף סבזילם מבל למיס לכיך לסמזיך וס"ם סיכוי כשום לל עליך מ"כ' ללל מסכי פלנל לסמזיך בגוף מקסו וסלמיס לכיך לסמזיך ומפם ילי"ף ס"ם ק"ו פס נזילם לסיכל מכוו"י מיעוד ובזילם פקיל כמפכל לפסכי מעפיו כ"ם מועד וקוכם לליכל פלנל לל המעוד מכ"ם למכי מעפיו וסוס פפוס ולל מלכיכין לעיי"ל פילל בקוסף למפוסל בדבריס פפוסיס ובזפ יפעבנ יילידי פכ"ע על כוד פלוס כפפלו ומפן ס"ל דס"ס:

תשובה ז

יכתב ו"פפס לפלנפ למ"ים טוגים ומכוכים ס"ם חלמידי סבנ סוסיק פפכון פפוסלב כמ"ים וולפ כ"י פצ"ל דק"ק לוגפס:

הגיעני כעיפוסיו פפלפ פכס פלי הפוגפ פוסת פ"ץ ופוסנו פוופס לפפל נפ לפפקים כפפס לפפוכל בלפן בפולי פכופל וכוב פעפיס בפפ"כ פקלוס' פפפלפ פפכיס כי פפנו פכופפיס פפל לו פפולפס לפו פלפ בלפ פפי בלפ"ס פפי ופפי פפ"ס כוב פפוגפ' פפ"ל פפיכס פלוסס פפ"ל ופפ"ס כוב פפוגפ' פ"ץ פיכס ופ"ס פפקיכ בלוסס פפס סייכו בפוגפ' פ"ל פפ"ל

(ט) (י) ט **ואפילו אם כופהו שמוכר לו שלו ומקבל דמיו אם הוא שלא מרצונו אסור.** נפרק הכונס (סג.) ונפרק הגוזל נמרא (קיט.): **ומ"ש אבל אין לו דין גזלן ליפסל מדאורייתא.** הכי משמע בריש מציעא (ה:) לחלק דקאמר לא תחמוד למיגי בלא מ משמע להו: **ומה שאמר שהוא נפסל מדרבנן.** נפרק זה טורל (סנהדרין כה:) הוסיפו עליהם הממנים:

י—יב כתב הרמב"ם כל החומד עבדו או ביתו של חבירו וכו' הרי זה עובר בלא תחמוד וכו' עד סוף הפימן. הכל נפ"מ מהלכות גזלה (ה"ט-יג). וכתב הרב המגיד כל החומד וכו' זה מבואר בהלכות (פ' יתרו פרשה ם ד"ה לא תחמוד) ומהריטן נפרק קמא דמציעא (סה) מורי ומהר דמי יהיבנא והא קעבר בלא תחמוד וכתב עליו הר"ם ולא נאמר רוצה אני לעשות שהרי מפני שהוא מהר רוצה אני מקחו קיים ולא גרע מהגיזה וחין להחיקנא בפרק חזקת הבתים (ב"ב מח:) דזכיני זכיני וכיון שכן אין ט לאו ולא כן דעת הרב ז"ל שלא מקחו קיים ולפ על פי שעבר. וכתב עוד כל החחמוה וכו' מבואר בהלכות (דרשב"א פ' יתרו עמ' 153) למיגי על החחוה בפני עלמה ועל החימוד בפני עלמו ונראה לי שדעת הר"ם שחיוב החחוה זו היא שיחחוה לקטן בדמים שלא נרצון הבעלים. וכתב עוד החחוה מביאה לידי חימוד וכו' שם בהלכות עכ"ל. עיין בהשוחת הרמ"ך שכתב לדינו בהיתן הע"ח (פ"ט) (א):

(ט) **ואפילו אם כופהו וכו' אם הוא שלא מרצונו אסור.** פירוש לחמר בפירוש שמוכר מ] שלא מרצונו שלא מחמת חושם שלא בחשק וקיבל דמים רואה אני שמא] כלומר ליש היתן ר"ה (ס"ח) ע"ש: **כתב הרמב"ם כל החומד וכו'.** בהלכות (פ"ט) (א):

(ט) ט **ואפילו אם כופהו שמוכר לו שלו ומקבל דמיו אם הוא שלא מרצונו אסור אבל אין לו דין גזלן ליפסל מדאורייתא אלא מדרבנן** מג] **י כתב הרמב"ם ז"ל כל החומד עבדו או ביתו** מז] **של חבירו או כל דבר שאפשר שיקחנו** מח] **ממנו** מט] **והרבה עליו רעים והפציר בו עד שלקחו** נ] **הרי זה עובר בלא תחמוד** נא] **ואינו עובר בלאו עד שיקנה החפץ שחומד:** (י) **כל המתאוה ביתו או אשתו או כליו או שדהו** נג] **של חבירו וכיוצא בהם משאר דברים**

פרישה

(ט) **אבל אין לו דין גזלן כו'.** הכי משמע בריש מציעא כי לא מחמת למיגי בלא מ משמע להו ועיין לעיל סימן ל"ד (ס"ט) מ"ש שם. והרמב"ם שכתב לאחו גזל כו' קלי מהגזל הנכתב בפרשת שם גזלות אי נמי מפרש ליה דלא מגזל הכתוב במורה אף שמיה ליה לגופא וקלי מהכירות מכל מקום אין המקרא יוצא מידי פשוטו וקלי מגזל דעלמא מב] ומשום הכי כתב הרמב"ם לאחו שלא בדעת הבעלים כגון שהיה אנוס ולא היה יכול לעכב ולא לצעוק ולא לקרות לאחרים שיבואו לעזרתו ולא לחפוש אחר הגנב ולא לרדוף אחריו ולא לעשות שום דבר מכל אלו הדברים שהיה יכול לעשות ולא עשה אלא הניח לו לילך לדרכו ולא חשש לרדוף אחריו ולא לחפוש

שם (ג) א(א) **מצות עשה על הגזלן להשיב הגזילה דכתיב** (ויקרא ה כג) **והשיב את הגזילה.** פשוט הוא: השבה. מכי מסמע נפרק הגחל עמים (קה.) גבי הא דגזל שלש מגודות שוות שלש פרוטות וכו' דמסתמן ומף על גב דמיכף לפרוטי דלעתין להוליכו מחריו למדי קאמר וכדמסמע מפירוש רש"י ב) סוכר רביו דלעתין מזרה בעלמא מיפרשא

ב **ומ"ש במה דברים אמורים שהיא שוה פרוטה אבל פחות משוה פרוטה אינו בתורת** שאי אפשר נד] **לו לקנותו ממנו כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה** סא] **עובר בלא תתאוה** סב] **שאין** סג] **תאוה אלא בלב בלבד:** יא **התאוה מביאה לידי חימוד והחימוד מביא לידי גזל שאם לא ירצה הבעל למוכרו לו בדמים** סד] **יבא לידי גזל והגזל מביא לידי שפיכות דמים כי כשהבעל ירצה להציל ממונו מן הגזלן יבא לידי שפיכות דמים צא ולמד ממעשה דאחאב ונבות** סד*]: יב **הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד והקונה דבר שמתאוה בו בהפצר שמפציר הבעלים או בבקשה מהם** סה] **עובר בשני לאוין לכך נאמר לא תחמוד ולא תתאוה ואם גזל עובר בשלשה לאוין** סו]:

סימן שם

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] פחות משוה פרוטה אימתי הוא בתורת השבה: [ב] גזל קורה ובנאה בבירה או עשה ממנה סוכה לחג: [ג] נשתנית הגזילה אף על פי שלא נתיאשו הבעלים אין צריך להחזיר אלא דמיה כמו שהיתה שוה בשעת הגזילה והוא שלא יהא שינוי א] לברייתו: [ד] אי זהו שינוי האוסר לברייתו ואי זהו שינוי שאינו חוזר:

(ג) א(א) מצות עשה על הגזלן להשיב הגזילה דכתיב והשיב את הגזילה: ב במה דברים אמורים שהיא שוה

פרישה

כר'. כמיימוי כתב גם כזה מפשר לקטנה [*וכן נראה להם פיש וכליש דבריש שמיפשר לקטנה הן (כמ"ש בשמה לשטונה)] ולפי לומה טעמא ל"ל דגם כשמתו שייך לומר מפשר לקטנה כגון שיתן לה גט ויקחנה הוא מדע שהרי מתורה כמיב לא ממתו מתם רעיך. והרמב"ם כתב כאן דמיתוד הוא דוקא כדבר שקונה נה] ולפי גירסת ספרי רביו ל"ל נו] דרשתא קאמר נז] דמילו הן בפופן שלי מפשר לקטנה כגון שיתן לו מעות כל כך או מתם מפשר המעות מפילו הכי נח] עובר בשל מתאוה ומה שמיכה רביו הגירסת [מי] נט] מפשר מפוש דהיה קשה לו דלי גרסיכן "שמפשר" לקטנה אם כן למה הריך הרמב"ם לכתוב בשם שהם היה ליה לכוללו במדם בשם וק"ל. גם י"ל שלפי הגירסת כוונה שתם לשמיהן שכאן מיירי בדבריש שקשה לאדם המוכר להיות זוללן ומי מפשר למוכרן כי אם בקוטי ומכל מקום הוא מפשר לקטנה בממיים מומו בריאי כלף טוסף שהרי מקיק וכתב דעובר בלא בממוד כשקנאן וגירסת [מי] מפשר לקטנה גם כן להלי נמכוון דלף על פי שקשה לקטנה מכל מקום הוא מפשר ומם אי מפשר לגמרי לא היה גם לידי לא מתאוה דלא היה מקאוה דבר שלי מפשר לשם שהם דבריש שקנאן מיירי שכקל יכול לקטנה מיד ממנו וגם כן לא שייך כזה לא מתאוה מכאי מעמא שלא לשו לא ממתו ולף דבריש נקט גם כן היא י"ל דמיירי במוכר שיש לו בהיס הרשה ומפשר לקטנה ממנו בקטנה שכל מפיפה מיירי בהן לו בהיס הרשה וכן אין הס דבריס הגירסן לו לדריך לפשוט מפשה אין יכול לפייסו ולקטנה כזה דוקא שייך לא מתאוה ס] וק"ל: **עובר בלא תתאוה שאין כר'. כ"ל וכן הוא ברמב"ם וכשלמן ערוך: ואם גזל כר'.** פירוש שלקח ממנו בחוק ולא שילם לו כעדו מן עובר על שלקח לאוין ועיין לקמן סוף סימן שע"ש מ"ש הרש"ש בענין מיתת וגזילת קרקע:

שם (ג) **במה דברים אמורים שהיא שוה פרוטה כר'.** כן מוכח ממשנה וגמרא פרק הגחל קמח דף ק"ג ודף ק"ה ע"ש:

הגהות והערות

נד] **הכי** איתא בדפוס ואדי אל תגארה ובטור הנדפס עם ב"י דפו"ר, וכן בנדפס. ובדפוס פייבי די שאקו וכן בספרי הרמב"ם שלפנינו דברים "שאפשר" לו כר'. ועיין פרישה וב"ח: נה] **לפ"ר** היינו כדברי המקנה (ראה הגהות והערות אות מח) דעד שיעשה מעשה דקאמר ר"ל קנין גמור ולא קיחה בעלמא, והב"ח נקט להיפוך, ועי"ש. וע"ע דרישה לקמן סימן שעא ס"ט והגהות והערות שם אות כח: נו] **תיבות** אלו "דגם אשתו כר' ספרי רבינו צ"ל" נוספו ע"פ כת"י ב. וככת"י א דפו"ר ונדפס ליתא (ובכת"י ג איתא, עם שנויים קלים): נז] **בכת"י** ג דרבותא קאמר "יהכי קאמר כל המתאוה אפילו ביתו או כליו של חבירו כשהם דומים לאשה" שאי אפשר כר': נח] **בכת"י** ג אפילו הכי "כשקונה אותם עבר על תרתי לאוין על" לא תתאוה "ולא תחמוד" ומה ששינה כר': נט] **כ"ה** בדפו"ר ונדפס. ובכת"י תיבת "[אין]" ליתא, והנ"מ שלנוסח כת"י בעל הפרישה מתרץ רק בתורת אפשר, משא"כ לנוסח דפו"ר שמתרץ באופן החלטי: ס] **לפ"ר** ר"ל דבתאוה בעינן שיחשוב בלבו היאך יקנה דבר זה, ובכאן מעולם לא יבא לידי זה, דכיון דבקל יכול לקנות א"צ מחשבה ותכנון איך יקנהו. ולכאורה הניחא לצד שבהגהות והערות אות סא דהמחשבה על גוף הקנין היא היא גוף האיסור, דלאידך צד שם שעצם התאוה האיסור "וכיון שחשב בלבו כר" השיעור, לכאורה דשפיר שייך לא תתאוה אף בדבר שבקל יכול לקנותו, כל שהתאוה תאוה גמורה. וזהו מ"ש שם דמדברי הפרישה כאן ראיה להבנת שו"ת בצל החכמה בתיבות "ונפתה בלבו בדבר", דלאידך פירושא שם דרמב"ם ורבינו פליגי בצדדים האלו, שפיר היה אפשר לומר דשתי הגירסאות שבכאן פליגי אהדדי, והם לשיטותיהם שם, דלרבינו דוקא ב"אי אפשר" הוא דעובר על לא תתאוה (וכפי שהסבירו הפרישה), ולרמב"ם אפילו ב"אפשר": סא] **לפנינו** ברמב"ם יקנה דבר זה "ונפתה בלבו בדבר" עבר כר', (ובמרדכי השלם סימן סו מעתיק לשון הרמב"ם ונפתה "לבו בדברים"). ועיין שו"ת בצל החכמה ח"ג סימן מג ס"ק י ד"ונפתה בלבו" היינו להשתדלויות ולהפצרות אלה כר', ולדבריו מובן מדוע השמיט רבינו פרט זה, דאינו אלא לתוספת הסבר. ואלמלא מ"ש י"ל דכוונה אחרת להרמב"ם, דמגדיר בכך מהות התאוה דאסורה תורה, ורבינו השמיטו אף הוא בכוונה תחלה, לחלוק על הגדרתו זו. דחמדה אליבא דרמב"ם היא ההשתדלות אשר השתדל כדי לרצותו (עי"ש מגיד משנה ה"ט), ותאוה י"ל שהיא תאותו לעצם החפץ "וכיון שחשב בלבו כר" השיעור, שדוקא בהתאוה כל כך הוא דעבר, או אפשר שגם בתאוה עצמית האיסור מחשבתו בלבו היאך יקנה דבר זה, והחילוק שבין תאוה לחמדה, שתאוה המחשבה עצמה, וחמדה ההשתדלות שהשתדל. וי"ל דרמב"ם כצ"א, והיינו דהוסיף "ונפתה בלבו בדבר", ר"דבר" דקאמר ר"ל גוף החפץ שמתאוה לו תאוה גמורה, וקמ"ל בזה דהיא היא גוף האיסור, "וכיון שחשב בלבו כר" שיעור בעלמא. אבל רבינו כצ"ב, דתאותו המופשטת לאו כלום, אלא עצמיות האיסור המחשבה בלבו היאך יקנה דבר זה, לכך השמיט תיבות "ונפתה בלבו בדבר", המורות על היות עצם התאוה האיסור, וכנ"ל. מיהו נוסח המרדכי ברמב"ם "בדברים" מורה לכאורה כהבנת שו"ת בצל החכמה, וע"ע פרישה והגהות והערות אות ס שמשם יוצא לכאורה שגם אליבא דרמב"ם האיסור בתאוה מחשבתו בלבו היאך יקנה דבר זה, ואם כן צ"ל כוונת מ"ש "ונפתה כר" כמ"ש בשו"ת בצל החכמה הנ"ל, וצ"ע: סב] **במור** הנדפס עם ב"י דפו"ר ובדפוס פייבי די שאקו בלא "תחמוד". ועיין פרישה, ואפשר דמזה הוא דבא לאפוקי: סג] **לפנינו** ברמב"ם "ואין": סד] **בדפוס** ואדי אל תגארה למכור "אף על פי שמרבה" בדמים. ולפנינו ברמב"ם למכור "אף על פי שהרבה להם" בדמים "והפציר ברעים", וכן בס"ט עד שלקחו "ממנו אף על פי שנתן לו דמים רבים" הרי זה כר': סד*] **ראה** מלכים א פכ"א: סה] **נראה** דדוקא בכהאי גוונא דהתאוה תחלה תאוה גמורה וגמר בלבו להפציר בו כר' עד שיקנהו, אז הוא דעבר אף דלמעשה נאות לו המוכר בבקשה בעלמא. אבל אם דעתו מתחלה לבקש ותו לא מסתברא דאין בזה איסור (ועיין שו"ת בצל החכמה ח"ג סימן מג ס"ק ט). ויל"ע בנאות לו המוכר בבקשה בעלמא, ומשום דדעתו למכור בלאו הכי, מי נימא כיון דסוף סוף התאוה הקונה וגם קנה, הרי עבירה שלימה בידו, או אפשר דכל כי האי לא עדיף מחשב לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, וצ"ע: סו] **מה** דנקט הרמב"ם דאפילו בדלא קנה דעובר על לא תגזול דעובר גם על לא תחמוד, לפ"ר מבואר הכי בגיטין מט ע"ב אמר רבי שמעון מפני מה אמרו הניזקין שמין להם בעידית מפני הגזלנים ומפני החמסנין כר', וברש"י שם גזלן לא יהיב דמי חמסן יהיב דמי, ומשמעותו דאיכא חמסן דיש לו חיוב תשלומין דבר תורה, והיינו בדלא קנה, דבקנה פטור מתשלומין, עיין מגיד משנה ה"ט ד"ה ואין לוקין, וצ"ע. ובעיקר דברי הרמב"ם בזה, עיין ביאור הגר"ם לסה"מ לרס"ג ז"ל ל"ת רעא (שלו ע"א-שלז ע"ג) ומהר"ם שיק על תרי"ג מצוות מצוה לח אות ג:

שם א] **צ"ל** שינוי "החוזר" לברייתו: ב] **לפ"ר** הכוונה לד"ה חייב להחזיר לו,

(מ) וכתב אדוני אבי ז"ל בתשובה על ראובן שתבע לשמעון גזלת כרמי ואכלת הפירות ימים רבים וכו'. נכלל ל"ה סימן מ' ומימן כ' יג): ומ"ש ישלם לו ענבים של אותם השנים כפי שישבע שמעון ששוו וכו'. ממהני על זה דכיון שים עדים שגזל שמעון כרם זה הוה ליה מסוד על המטעה והיכך מצמיעין מומו (א): ומ"ש והפסד קרקע לא ישלם וכו'. טעמו מפני שלא הפסיד הכרם כלום מעמו נפסד וכבר נתבאר (פ"ג) דכהמי גוונא מומר לו הרי שלך לפניך:

(מ) וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובה על ראובן שתבע לשמעון גזלת כרמי ואכלת את הפירות ימים רבים ועוד הפסדת עיקר הכרם שלא עבדתו כראוי ושמעון כופר הכל. אם אין לראובן עדים ישבע לו שמעון ויפטר. ואם יש לו עדים ישלם לו ענבים של אותן השנים כפי שישבע שמעון ששוו בשעת הבציר. והפסד קרקע לא ישלם דקרקע אינה נגזלת ואומרים לו הרי שלך לפניך: (ע) עוד לשון אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובה שלש עבירות הן בענין גזלת קרקע וכו'. נכלל המכר ים לממוה למה כתב בענין גזלת קרקע דנגזלת מטלטלין נמי משכחת להמי מלתא יט). ועיין במרדכי סוף פרק הכונס (פי' סו): גוי שמכר שדה משכחל ופדמה ישכחל מחר עיין במוספות (מ. ד"ה ל"ג) ומרדכי דברי מהרמ"ם שכתב מי נמי מלגא ידע שמעון וכו':

(מ) וכתב אדוני אבי הרא"ש בתשובה וכו'. כתב כ"י ממהני על זה דכיון שים עדים שגזל שמעון כרם זה הוה ליה מסוד על המטעה והיכך מצמיעין מומו ומפסד דמיירי דעשה מסוכה מי נמי מלגא ידע שמעון שהיה של גזל להיה קטר שהוא שלו ולכן לא נפסל משטעה עכ"ל ור"ל דומיא דעובדא דמרי בר מיקר דלמא ליה מחא למלוק מכלים כדלימא בפרק המפקיד וכדכתב הריב"ם בסימן מקט"ו על סם הרמב"ן ומימו כ"י בסימן שע"ה (מסו' ס). ולי נראה דשמעון טען כרם זה של מטמי היה ולשון הפיא עדים דשל מטמי היה ומם כן גזלה מכל הפירות לא נפסל שמעון כיון דטעה ומצא דשל מטמי היה ומפסד דמירון זה הוי כלל

(ע) (י) עוד לשון אדוני אבי הרא"ש בתשובה וכו'. כלל ל"ה סימן מ':

דרכי משה

(א) ואפשר דמיירי שעשה תשובה או בדלא ידע שמעון שהיה של גזל והיה סבור שהוא שלו ולכן לא היה נפסל משבועה [א] ועיין לעיל סימן רל"ח (דמה"א ס"ג) מדין הגוזל קרקע ומכרה והלוקח נתנה לאחר:

פרישה

בו ואכל כו'. שם במשובה והוא מענה פרק המיקח ופרק קמא דמציעא: (מ) וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובה כו'. נכלל ל"ה סימן מ': ושמעון כופר הכל כו' עד ישבע שמעון כו'. עיין לימה: ששה בשעת בצירה. היינו טעמא משום דכל הגזלנין מצלמין כשעת הגזלה ומם עשה מן הענבים יין קנמם כמיתו וכמ"ש בסימן רע"ם ס"ו בשכור ופשוט פ"ם וסימן שנ"ד (פ"ם-ג): והפסד קרקע לא ישלם. טעמו מפני שלא הפסיד הכרם כלום מעמו נפסד וכבר נתבאר לכהמי גוונא מומר לו הרי שלך לפניך. ל"ל: (ע) עוד לשון אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובה כו'. שם בין כ' יח*): שלש עבירות הן בענין גזלת קרקע. שם במשובה לא כתב "קרקע" אלא ממ"ם שם לפני זה דיש שמיטו עגל נרין לשלם שמיטת הים מסיק וכתב ז"ל ומעתה מצאר דין גזל קרקע כי כן הוא הממם שלא עבירות הן בענין גזל. הרלשובה בממשכה שממשכה שלא

דרישה

שעא ' (מ) ושמעון כופר הכל כו' עד כפי שישבע שמעון ששוה בשעת הבציר כו'. ז"ל ב"י תמהני על זה כיון שיש עדות שגזל שמעון כרם זה הוה ליה חשוד על השבועה והאיך משביעין אותו עכ"ל. ובדרכי משה כתוב דאפשר דמיירי דעשה תשובה. [*אבל דוחק] יד) דלא נזכר שום רמז לזה. ונ"ל ליישב דהמעשה כך היה דהנתבע השיב לו אמת שאכלתי ממנה פירות אבל דידי אכלתי כי לקחתי ממך השדה ושטר היה בידי ואבדתיו ולא היו לי עדי חזקה שלש שנים. גם התובע לא היה טוען עליו שאכלו שלש שנים כי אם שתי שנים וכ"כ בהדיא שם בתשובה ע"י"ש וכבר נתבאר לעיל בסימן (קמ"ו) [קמ"ה] (ס"ה) דאם אין לו עדים אלא על שתי שנים אזי צריך הנתבע להחזיר הקרקע וגם לשלם הפירות שאכל מאחר שידוע שהקרקע היה שלו עומדת בחזקתו עד שיש לזה עדי חזקה או שטר שקנהו ממנו אבל אין נקרא עבור זה גזלן שהרי אין העדים מעידים על הגזילה אלא שראה טו) אותו אוכל משדה זו הפירות טז) ואם אין עדים שראו אותו אוכל נתבאר שם יז) סימן (קמ"ו) [קמ"ה] דהיה פטור מלשלם דהפה שאסר ואומר שאכלן הוא הפה שהתיר ואמר בהיתר אכלתם ע"י"ש. ואף שמסיק שם (סי"א) רבינו בשם הרמב"ם (הל' טוען ונטען פט"ז ה"ז) שכל כהאי גוונא שצריך להחזיר הפירות ואין בית דין יכולין לשער כמה אכל בפירות יח) השדה והאילן שאינן ידועין הואיל ואין כאן טענת ודאי משלם מה שמרדה ומחרימין על מי שאכל יותר ולא ישלם עכ"ל. ולא כתב שצריך שבועה ובתשובה זו פסק הרא"ש דישבע שמעון כמה היו שוויו וישלם. ז"ל דהמעשה כך היה שראובן היה טוען ברי לי שאכל יותר ממה שהרדה שאכל ואז ודאי חייב לישבע על טענת ודאי של התובע. ואף שכתב בתשובה ששמעון כופר הכל. אינו ז"ל שכופר שלא אכל ממנו דאז ודאי היה מוחזק כפרן ופסול לשבועה אלא ז"ל כפר לו שלא הרדה לו בשום דבר שיתחייב לו עליו לא באכילת פירות ולא בהפסד קרקע. תדע דאם לא כן אלא תאמר שכופר הכל ז"ל שלא אכל כלל איך סיים וכתב ואם יש לו עדים כו' ישישבע כמה היו שוויו בשעת הבציר. הא בכפירתו הוא אמר לא היו דברים מעולם וממילא אינו יודע כמה היו שוויו בשעת הבציר ואי משום שעדים מעידים שראו אותו בוצר לא הוה ליה להרא"ש לסתום אלא לפרש ודו"ק: (ע) שלש עבירות הן בענין גזילת קרקע. ז"ל ב"י יש לתמוה למה כתב בענין גזילת קרקע דבגזילת מטלטלים נמי משכחת לה להני חלתא ע"ל וכבר כתבתי בפרישה בישובו כ] בסימן שנ"ט (ס"ט-י) דלא תחמוד אינו עובר אלא בשעשה הקנין והוא ממכילתא כמ"ש שם ואז אף אם רוצה ליתן דמים בעדו

הגהות דרישה ופרישה

שעא [א] עיין דרישה מ"ש ביישוב [ה]קושיא בענין אחר:

הגהות והערות

יג) לפנינו הכל בסימן א: יד) עיפ כת"י ג. ובכת"י ב דעשה תשובה "דכיון" דלא נזכר כו': טו) צ"ל אלא "שראו": טז) י"ל מדוע לא נעשה חשוד מכח זה גופא, דומיא דנכנס לבית חבירו שלא בפניו דתל כלים וטען שלי הם דמצדד הדרכי משה לעיל סימן שסד אות א דהוה חשוד (וכ"נ בפרישה לעיל סימן צ ס"ב ד"ה ודוקא). ואפשר דדוקא בירור דחזקה כל מה שתחת ידו שלו הוא מהניא לאשוויי חשוד, ולא חזקת מרא קמא. א"נ, היינו טעם דנעשה חשוד דכיון דאיכא עדים דחטף מרשות הבעלים ודרך גזילה בא לידו חזקה דגזול הוא בידו (והוא ענין אחר מלבד דין מוחזקות, ראה אור שמח הלכות מלוה ולוה פ"ב ה"ו ד"ה ופוק והגהות והערות לעיל סימן שסד אות ז), והני מילי מטלטלין, אבל היורד לשדה חבירו ואכל פירות נהי דמוציאין מידו משום חזקה דמרא קמא, מכל מקום אין זה דרך גזילה דאמרינן ביה חזקה דגזול הוא בידו, ועיין נתיבות המשפט סימן קלו ס"ק א דחילק ע"ד זה ביישוב קושיא אחרת, וצ"ע: יז) נראה כוונתו דהכי מוכח מדצייר שם (ס"ו) דין אכל שלש שנים אפילו בליכא עדים, ודין אכל שני שנים צייר רק בשני עדים או עד אחד, ש"מ דבליכא עדים פטור: יח) נדצ"ל "כפירות": יח*) לפנינו בסימן א: יט) נ"ל ובנוסח דפוס ויניציא כתוב שלש עבירות הן בענין גזל ומלת קרקע שישנה בדפוס האחר הוא טעות, מהר"א הלוי ז"ל. אמר המאסף לפי מה שהבין רבינו המחבר ז"ל דשלש עבירות אלו הם בגזלת קרקע אדרבה טפי שייך בגזלת מטלטלין מגזלת קרקע, דמטלטלין כיון דמביאן ברשותו נגמר הגזל מה שאין כן בקרקע עד שישתמש בו. ולכן הפיקר כמ"ש מהר"א הלוי ז"ל דבתשובת הרא"ש ז"ל אין כאן מלת קרקע וגם בדברי רבינו בעל הטורים ז"ל צריך למחקו. ואף על פי שהרא"ש ז"ל כתב ותמה אבאר דין גזל קרקע ועלה קאמר שלש עבירות הן בענין גזל אין בכך כלום דכונת הרא"ש ז"ל לבאר דין גזלת קרקע והוא מ"ש לבסוף ד[ב]קרקע לא שייך גזל דקרקע אינה נגזלת (כנה"ג הגב"י אות ו). ועיין פרישה ודרישה: כ) נדצ"ל בישובו. "אך דאחריתי קשיא לי, הא מבואר" בסימן שנ"ט כו' (והשוה דברי הדרישה כאן למ"ש

(סי' ס) פרק הכונס: [א] **ראובן** גזל שדה משמעון ומכרה ללוי הלך לוי ונתנה ליהודה גם שמעון ומכרה מיהודה יהודה לא מחל גבי לוי דהיינו מתנה לוי מחל גבי לחוקו דהיינו מכירה ירושלמי (נימוקי פ"ה ס"ג) כתמיהו בסימן רל"ח (פ"ה ממו' ג) ועיי"ש כא]: **כתוב** בתשובות הגר"מ ז"ל (סה פ"ד) משמר מכירו בדבר מועט ונתנה לו משלם מה שמכרו בלבד אבל לא כל מה שנתנה כגון שדה שיש לו בית כמו מרגה והקומרים נוטים שם אחד לקמורתם ונותנים לו דבר מועט משכירות ובא אחר ונתנה שם בזין ומין אחר יכול בעל המרגה משגת לפרוע לו מיד מין מומריס יתן לו מה שהיו נותנים הקומרים שכן משרו אבל לא כל מה שנתנה כב] [ושמין] כג] כמה יתן אחד אחר מרגה בזמן לבעה עליה בפ"ב דבבא קמא (בא. עכ"ל: **ובחוק** ו' (קנ פ"ד) כתב משיג גבול ונתנה הכותל בשל חבירו והכניס מהקרקע בתוך שלו [ובתה] כד] על לומו כותל בניים

ומה שכתב אבל מקרקעי נתמעטה מדין גזל. כלומר לרבנן דדרשי כלל ופרט לימעוט קרקע כמו שנזכרו: **ומ"ש או בית** וכו' **גרמא בניזקין הוא.** עיין לעיל בסימן שמ"ג ס"ו לה]. **והא דכתב**

הראשונה במחשבה שחמד (ס"א **שהתאוה**) ל] **ממון חבירו בלבו. והשנית בדבור שדבר אלו היה אותו ממון של זה שלי** לא]. **והשלישית זה שמוציא מחשבתו** לב] **לפועל והולך וגוזל ממון חבירו:** (י) **ומטלטלין משטלטלין מרשות הבעלים ומביאן לרשותו נגמר הגזל אבל מקרקעי נתמעטה מדין גזל. לפיכך אם גזל שדה ולא חרשה ולא זרעה או בית ולא נשתמש בו אין כאן לא תגזול דברשות בעלים**

גדולים מיב לפמור הכל שלא עשו מקנת השמים בקרקע וכן כתבו הגמוסים בתשובה כה] עכ"ל כו]:

פרישה

לממון מבירו כו' ומשמע מלשונו למכל גזל קטי וכדמשמע בטטלטלין וקרקע גם מדבקו בלשונו לשון ממון גם כן. מלא משום דהרמ"ם ורבינו מיירי בקרקע משום הכי נקט רבינו בלשונו קרקע. ומפשר לרבותא כ"כ דאפילו קרקע דמיה גזולא אפילו הכי עובר בשלשה איסורין ועיין דרישה: **הראשונה במחשבה שחמד.** לפו דוקא קאמר אלא ר"ל שנתאוה וכמ"ש רבינו לעיל סימן שמ"ט (פ"ט-י) דתאוה שייך בתשמיש ומתדה בשעה שקנאו ובתשובה כתוב בהדיא שתאוה וכמ"ש לשונה בתמוך (ד"ה שלא): **והשנית בדבור.** עיין דרישה: (י) **ומ"ש (אבל) [לפיכך] אם גזל שדה ולא חרשה ולא זרעה.** לכאורה נראה דאפילו חרשה וזרעה וכל שלא אכל פירותיה שם קרקע עליה ואינה נגזלת. ואף שתאמר כשזרעה ותשה הכסיס ט הקרקע ובשנטל ממנה פירותיה הרי גזל בתם קרקע של חבירו ניזו לג] מכל מקום בחרישה לחוד על כל פנים לא עשה כלום וחזו שמיים רבינו ובתב אבל אם אכל פירות השדה עובר משום לא תגזול דמשמע דוקא על אכילת פירות קרקע עובר בלא תגזול ולא בחרישתו הקרקע (ומ"ש הרמ"ם לא חרשה ולא זרעה הוה ליה למימר לד] לא חרשה וחרשה) ואף דשם בתשובת הרמ"ם כלל ל"ה פוף דין ו' לא בתב אם הלי אבל אם אכל פירות כו' רבינו התמיקו ובתבו בשמו שהם דבתב הרמ"ם אם לפני זה בתובה תשובה מ"ם ור"ן ועיין מ"ש עוד מזה בסימן שע"ו (פ"ה):

דרישה

עובר בלא תחמוד וכשלקחו בלא דמים עובר משום לא תגזול והרא"ש ורבינו כתבו כל שלשתן לענין גזל כשלא ביקש ליתן דמים מתחלה ועד סוף ונראה דמשום הכי דקדק הרא"ש ובתב שלש עבירות ולא בתב שלשה לאוין דסבירא ליה דאף דהלאו דלא תחמוד אינו בדבור מכל מקום עבירה יש לו בדבור יותר ממה שהיה לו תחלה במחשבה. ואפשר דסבירא ליה דאף בשרוצה כז] ליקחנו בדמים אינו עובר משום לא תחמוד עד שעת לקיחה מכל מקום כשבא לגזול מעלינן דרגא חדא ומיד בדבור אף קודם שגזלו עובר משום לא תחמוד ומכל מקום לאו גמור ליתא בדבור אלא עבירה משום לאו דלא תחמוד וכן כשעשה מעשה לגזול קרקע אף דקרקע אינה נגזלת ולא עבר הלאו דלא (תחמוד) [תגזול] כח] מכל מקום עבירה בידו, ואפשר דמהאי טעמא דקדק רבינו וכתב בגזילת קרקע כדי ליישב לשון "עבירה" דכתב הרא"ש דמשמע עבירה ולא לאו והיינו דוקא בקרקע. וסבירא ליה לרבינו דגם בלא תתאוה אינו עובר אלא היכא דבא על ידה לידי חימוד דהיינו שנותן אח"כ דמים ולקחו מידו ולא כשדעתו מתחלה ועד סוף לגזלו דלא יבא לידי לאו דחימוד לעולם דהא בדבור אינו עובר הלאו וכמ"ש וכשגזלו אח"כ עובר בלא תגזול ולא לאו דלא תחמוד וכמ"ש. והשתא אתי שפיר דרבינו כתב בשם הרמב"ם לעיל בסימן שנ"ט דאפילו בקרקע דביתו ושדהו עובר בלא תתאוה ולא תחמוד משום דמיירי שם ברוצה ליתן דמים ודו"ק. ומה שמסיק וכתב שם ואם גזל עובר בשלשה לאוין קאי נמי אפילו אגזילת קרקע דאחר שגזלה לאכול ממנה פירות עובר בלא תגזול כדמסיק הרא"ש ורבינו כאן בתשובה כט] ודו"ק:

הגהות והערות

בכת"י ג). וכוונתו להעיר בתרתי דשם נקט דלא תחמוד עובר רק בבא לידי מעשה, ובין בגזל בין בקנה, וכאן נקט דבדבור עובר בלא תחמוד, ונקט גם בלשונו "שלש עבירות הן בענין גזילת קרקע כו'" דמשמע דיש איזה ענין מיוחד בלא תחמוד דגזילה: כא] **הובא** גם ברמ"א לעיל סימן רמא סי"ב, ועיי"ש שצר משפט ס"ק ד: כב] **וכ"כ** הרב הנמוק"י פרק השואל הביאו רבינו המחבר ז"ל בסימן שעה ס"ז (כגה"ג הגב"י אות ח): כג] **תיבת** "ושמין" נוסף בדפוסים מאוחרים, ובדפוסים קדמונים וכן ברבינו ירוחם ליתא: כד] **תיבת** "ובנה" נוסף בדפוסים מאוחרים וכ"ה ברבינו ירוחם לפנינו, ובדפוסים קדמונים ליתא: כה] **ראה** תשובת רבינו גרשום מ"ה, נדפס בש. ה. ה. כרך ב עמ' 55-56: כו] **הובא** גם בדרכי משה לעיל סימן שסו אות א, ועיין שם הגהות והערות אות ג,ד: כז] **נדצי"ל** דאף "דבשורצה". (והתיבות שבהמשך "עד שעת לקיחה כו' משום לא תחמוד" ומכל מקום כו' נוספו ע"פ כת"י, ובדפו"ר ונדפס ליתא): כח] **כ"ה** בדפו"ר ונדפס, והיינו דנוסח המקורי היתה דלא "תחמוד" (וכ"ה בכת"י ב, וע"ע כת"י ג), והוקשה להם מדוע לא יעבור אלא תחמוד בעת גזילת הקרקע, דנהי דלא מהני ללא תגזול וקניני גזילה, עכ"פ מעשה הא איכא. ולמ"ש הגהות והערות לעיל סימן שנט אות נה שדברי הפרישה מדוייקים כדעת המקנה דבעינן קנין גמור ולא לקיחה בעלמא, אפשר דיש לקיים נוסח הכת"י, כשנימא דהוא הדין בלא תחמוד דגזילה דבעינן גזילה דמעיל ללאו גמור ולקניני גזילה ולא לעבירה ומעשה תפיסה בעלמא, וע"ע המשך דברי הדרישה והגהות והערות אות כט: כט] **לכאורה** קשה דהיינו לעבירה ולא ללאו גמור, כמ"ש ברישׁ דבריו, ושם הרי כתב דעובר בשלשה לאוין. ונראה כוונתו על פי הצולה ממ"ש בפרישה ס"י (עיי"ש הגהות והערות אות לג), דבמה דברים אמורים דקרקע אינה נגזלת, בלקיחה בעלמא, ובזה הוא דקאמרו הרא"ש ורבינו דמכל מקום איכא איסור בעלמא דגזילה (וכן דחימוד, ראה הגהות והערות לעיל אות כח), אבל באכל פירותיה שפיר נגזלת, ואיכא לאו גמור דלא תגזול, וממילא דהוא הדין דלא תחמוד, והיינו הא דלעיל סוף סימן שנט. (ומ"ש הדרישה "דאחר שגזלה לאכול ממנו פירות עובר בלא תגזול", לכאורה דהיינו ע"ד מ"ש הגהות והערות לעיל סימן שנט אות לז דבבטול על מנת להשתמש סגי, ולפי זה צ"ל דהא דליכא לאו גמור רק איסורא בעלמא היינו בגול סתם ולאו דוקא על מנת לאכול פירותיה, ודו"ק): ל] **בדפוסי** פיבי די שאקו וואדי אל חגארה וטור הנדפס עם ב"י דפו"ר האי "ס"א שהתאוה" ליתא, (ובדפוס ואדי אל חגארה במחשבה "שמחשב בלבו" על ממון חבירו). ובטור הנדפס עם ב"ח דפו"ר ועם פרישה ודרישה דפו"ר הנוסח כבפנים, וכן בדפוסים המאוחרים ונדפס, ועיין פרישה ודרישה: לא] **עיין** לעיל סימן שנט ס"ט על שם הרמב"ם "והרבה עליו רעים והפציר כו' הרי זה עובר בלא תחמוד", ולכאורה דהוא ענין אחר ממה שמפרש כאן על שם הרא"ש, ואפשר דכיון דאיירינן כאן לעבירה בעלמא ולא ללאו גמור (כמ"ש בדרישה), כל שדבר אלו היה כו' כבר עבר, אף דלא הרבה עליו רעים והפציר בו, וע"ע: לב] **בדפוס** ואדי אל חגארה מחשבתו "ודבורו", וכן בראש"ש לפנינו: לג] **אפשר** דהכי קאמר, ואם כן מיד בשעת זריעתו אדעתא ליטול הפירות לעצמו נעשה גולן על כחש הקרקע, מכל מקום הני מילי בזריעה, אבל בחרישה כו'. ולפי זה חזינן דהפרישה הבין הכוונה כאן דבזה שמכחיש הקרקע (או עכ"פ אוכל פירותיה) נעשה גולן אגוף הקרקע, ולא דיינינן זה כגזילת מטלטלין בעלמא (דהרי הכחש כשלעצמו ליתא ביה משום גזילה לכאורה). וכן הוא באמת ריהטא דלשון רבינו דבמטלטלין "משטלטלין כו' ומביאן לרשותו נגמר הגזל", דמשמע הא במקרקעי אינו כן, ורק לאחר זמן בעת אכילת פירותיה (או כחש זריעה) הוא דנגמרה גזילתה. וכן לעיל סימן שנט ס"ח "ואיזהו גזל כו' או נכנס לתוך שדהו ואוכל פירותיו" מדוייק כג"ל לכאורה, וע"ע דרישה ס"ט והגהות והערות אות כט, וע"ע הגדרה בכל זה: לד] **בבתי** ב הוה ליה "כאמר": לה] **עיין** ב"ח לקמן סימן שפג ס"ו: **יראה** כוותתו למ"ש שם רבינו בעל הטורים ז"ל בשם הרמ"ה ז"ל דאפילו לא היה דרכו כיון שעומד להשכיר וגזלו ממנו חייב

שעב (ס) **א-ב כשבא הנגזל ליפרע** מהגזלן מה שהפסיד לו בקרקע או הפירות שאכל אינו גובה אלא מבני חרי וכו' על גובה הנגזל ממה שמכר. מפורש בסוגיא בפרק קמא דמציעא (יד:-טו.):

(ב) **ג גזל והשביחה והנגזל בא לטורפה** שמין לו השבח וידו על התחתונה וכו'. כן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ט' מהלכות גזילה (ה"ה) וכתב הרב המגיד זה מוכרח בפרק קמא מכמה הסוגיא ופשוט הוא:

שעג (ס) **א מכר הגזלן את הקרקע ולא ידע הלוקח שהיא גזולה והשביחה כשבא הנגזל לטורפה** טורף אותה מיד הלוקח כמו שהיא עם שבחה ואינו נותן לו כלום בין השביחה הוא בהוצאתו בין בשבחא דמטילא והוא חוזר על הגזלן ליטול דמיו הקרן והשבח. נריך לומר שמ"ש בין בשמיטה הוא שהוציאו בין בשמתא דממילא לא קמי מלא להא דקאמר טורף אותה עמד בדין על שניהם אפילו עמד על אחד מהן אינו מועיל לו לשני להיותו טורף ממשעבדי א: ב וכן נמי ב אם גזלוה מהגזלן מחמתו שחייב להעמיד לו שדהו אם עמד בדין ואחר כך מכר גובה הנגזל ממה שמכר: (ב) ג גזל והשביחה והנגזל בא לטורפה שמין לו השבח וידו על התחתונה. אם השבח יותר מההוצאה אינו נוטל מהנגזל אלא ההוצאה. ואם ההוצאה יתרה על השבח אין לו אלא הוצאה כשיעור שבח:

הן עומדין. אף על פי שמנעו הבעלים מהשתמש בהן גרמא בניזקין הוא ואינו חייב לשלם. אבל אם אכל פירות השדה עובר משום לא תגזול וכן אם נשתמש בביתו ולא העלה שכר לבעליו עובר משום לא תגזול:

סימן שעב

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] כשבא הנגזל ליפרע מהגזלן אימתי אינו גובה אלא מבני חרי ואימתי גובה ממשעבדי: [ב] גזל שדה והשביחה והנגזל בא לטרפה כיצד שמין לו את השבח:

(ס) א כשבא הנגזל ליפרע מן הגזלן מה שהפסיד לו בקרקע או הפירות שאכל אינו גובה אלא מבני חרי דהוה ליה כמלוה על פה. במה דברים אמורים בשלא עמד בדין אבל אם עמד בדין ונתחייב לו לשלם ההפסד והפירות ואחר כך מכר גובה מנכסים משועבדים. אבל אם לא

רבינו לעיל סימן שנ"ט (ס"ו) דעובר כשמי לאחין בנה ממכור ולא ממכרה ולא קאמר שחייב משום דעובר דלקח על גב דעברה מיכח נמי כדעובר מכל מקום לאו לא משכחת כדעובר אלא כשמשכנה כשיב לא ממכרה ומעשה כשיב לא ממכור ומשכנה גרידא נמי אינו חייב אלא אם כן קנה המפץ והוליא משכנתו לפועל המס הוא דעובר משום לא ממכרה ומשום לא ממכור משום דהמכרה היא היתה גורמת שעשה מעשה וק"ל לז:

שעב (ס) **כשבא הנגזל** וכו'. פירוש שהפסידה הגזלן כידיס שחפר בה טרוח שימין ומערות וכו' כדלעיל סימן שע"ח סעיף ג' דאלו הפקד הכא מאליו פטור: **ומ"ש** דהוה ליה כמלוה על פה וכו'. והיינו טעמא לפי שאין לו קול כמה הפסיד אבל עמד בדין מעשה בית דין יש לו קול ובכן מיב לשלם:

שעג (ס) **מכר הגזלן** וכו' **ואינו נותן לו כלום** וכו'. הא דכתב דאינו נותן לו כלום היינו לפי שההוצאה שנותן לו אין זה נחינה לו שהרי גם הנגזל היה נריך להוליא הוצאה זו אם לא היה גוזלה הגזלן מידו ויכין דאין לו לנוקפ בשבח כלום ואפילו היה השבח יותר על ההוצאה הרבה אם כן אינו נותן לו כלום קריכן היה: **ואיבא** לתמוה דהיך זה אתיה בפרק קמא דמציעא פלוגתא דרב ושמואל ואסיקנא

ולא העלה שכר לבעליו. פירוש אפילו הוא גברא אלא עביד למיגר ועיין לעיל סימן שמ"ג (ס"ו) לז:

שעב (ס) **כשבא הנגזל ליפרע** מן הגזלן כו'. כן משמר בסוגיא דפרק קמא דמציעא דף י"ד וט"ו ע"ש: **דהוה ליה כמלוה על פה.** פירוש אף על פי שהיא מלוה הכתובה בתורה מכל מקום אינו טורף מלקוחות אף שקנו מאחר הגזלה דלית להו קלא אלא אם כשר עמד בדין מעשה בית דין יש לו קול וכמ"ש סימן ע"ט (סט"ו) ע"ש: **ואחר כך מכר** כו'. פירוש קרקעות אלו: **אם גזלוהו** מהגזלן מחמתו. פירוש ממולו לאפוקי אם היתה מכת מדינה והוא הדין שאפילו אלא להעמיד לו שדהו וכמ"ש לעיל סימן שע"ח (ס"ה): **(ס) גזל והשביח**

כו'. כ"כ הרמב"ם פ"ט מהלכות גזלה: **אינו נוטל מהנגזל אלא הוצאה.** ואין לו שום שכח דלוקח גבי מטלטלין דמדאוריימא גזלן קנה בשינוי אלא מדין תיקון חקנו לבעל דיקנה הגזלן מיהא השבח אפילו בשינוי דהדר מפני מקנח השבח וכמ"ש לעיל בים סימן שמ"ג (ס"ו) אבל גבי קרקע דאינה נגזלת לא עביד מקנחא עכ"ל הרמ"ם והביאו ב"י בסימן שאחר זה (ס"ו):

שעג (ס) **מכר הגזלן** כו' **עד ואם ידע הלוקח שהיא גזולה** כו'. מקור דיניס הללו המה מפלוגתא דרב ושמואל בפרק קמא דמציעא דף י"ד ע"ב ומסקנא שם סוף דף ט"ו ע"ש ופליגי הפוסקים בפירוש הגמרא ועיין בשערי שם (דף ק"ל ע"ב) (סי' נה) שהביא לשון הרי"ף והסוכפות והעתי הרמ"ה שבמתוך כתב הרמ"ם שם (בב"ג) (שם) בשם הרח"ם:

הגהות והערות

ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב דפטור ע"כ. וכתב שם הב"ח דגם הרב הנמוקי יוסף בפרק כיצד והרמב"ם ז"ל בפ"ב דחובל והמס"ג בעשין ע סביראי להו דמי שגזל חצר שעומד להשכיר אף על פי שלא דר חייב לשלם דלא חשבינן ליה גרמא בנזקין [אלא] דינא (דגרמא) [דגרמי] הוא. אבל לא ידעתי למה כיון הב"ח דאם כיון לומר שרבינו בעל הטורים ז"ל סתם כדברי הרא"ש ז"ל עדיין יש מקום ערעור למה בסימן שס"ג כתב מחלוקת וכאן סתם כהרא"ש ז"ל, ואולי כיון לומר דמ"ש כאן רבינו בעל הטורים ז"ל או בית ולא נשתמש בו מיירי בדלא קיימא לאגרא דבזה הכל מודים דאם לא חסרו אינו חייב לשלם ובפלוגתא לא קא מיירי (כנה"ג הגה"ט אות ד): לז] **עיין** הגהות והערות לעיל סימן

שנט אות מר: לז] **נראה** דהכי קאמר, והרא"ש כאן אזיל לשיטתו שם דמחייב בזה חסר זה לא נהנה, ואין הכי נמי דלר"י הפוטר שם הוא הדין דפטור כאן, וצ"ע:

שעב א] **עיין** הלכה למשה פ"ט ה"ה: ב] **י"ש** מאי קא משמע לן בזה, דלכאורה הוא כל שכן מהפסיד לו בקרקע ועמד בדין דגובה ממשועבדים. (ובאמת ברמב"ם פ"ט ה"ד-ה שממנו מקור הדברים לא נזכר בבא זו דגזלוה מהגזלן, ועיין שם הלכה למשה דהיינו טעמא, דהרמב"ם לא הוצרך להזכירו דמן האמור למעלה יובן הדין בפשוט.) ואפשר כמ"ש לעיל סימן שעא הגהות והערות אות ט ע"ש הרשב"א ותוספות הרי"ד דגזלוה מהגזלן מחמתו חייבו משום קנס, וס"ד אמינא דלא קנסו לגבות מלקוחות, קא משמע לן דרבינו דלא:

לא תחמוד

א. בשו"ע [א] כתב, כל החומד עבדו או אמתו או ביתו או כליו של חבירו או כל דבר שאפשר שיקנהו ממנו והכביד עליו רעים (א) והפציר בו עד שלקחו ממנו הרי זה עובר בלא תחמוד. כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו וכל כיוצא בזה כיון שחשב בלבו איך יקנה דבר זה ונפתה בלבו בדבר עבר בלא תעשה של לא תתאוה ואין תאוה אלא בלב בלבד:

חוט שני

תשובה: בדרך כלל, אף אם אין צורך בכסף הנותר בחודש זה, הרי זה משמש לילדים לחודשים הבאים, שהרי אין כל החודשים שווים בהוצאות הילדים, אך אם באמת נשאר כספים שודאי אין צורך לילדים בזה, אסור לאשה להשתמש בהם לצורכה, דאין זה שלה, והיא צריכה להחזיר לאביהם, אמנם בדרך כלל יש צורך בכספים אלו וכנ"ל. ויש לדון בזה כפי ראות עיני הדיינים, וכל ענין לגופו.

בענין לאו דלא תחמוד

(א) **והפציר בו.** ומקור הדברים הוא מדברי הרמב"ם בהלכות גזילה [ב]. ומבואר שיש כאן ב' לאוין נפרדים, דלאו דלא תתאוה עובר מיד כשחשב ומתכנן בדעתו לקנות את הדבר שחומד במקום שחבירו אינו רוצה למוכרו, ולאו דלא תחמוד עובר כשמפציר ומפעיל לחץ על חבירו שימכור לו.

ואעפ"י שעל לאו דלא תתאוה עובר במחשבה לבד. מ"מ על לאו דלא תחמוד אינו עובר אא"כ קנהו מחבירו וכמ"ש בשו"ע שהפציר בו עד שלקחו ממנו הרי זה עובר על לא תחמוד אבל כל זמן שלא קנהו מחבירו אינו עובר על לאו דלא תחמוד אלא על לאו דלא תתאוה.

עוד כתב בשו"ע שם [ג], התאוה מביא לידי חימוד והחימוד מביא לידי גזל שאם לא רצו הבעלים למכור אעפ"י שהרבה להם בדמים והפציר ברעים יבא לידי גזל שנא' וחמדו בתים וגזלו וכו'. הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד והקונה דבר שהתאוה בהפצר שהפציר בבעלים עובר בב' לאוין.

ומבואר דיסוד איסור דלא תתאוה ולא תחמוד הוא משום שמביא לידי גזל, ולכן נראה דרק במקום שיש בו איסור גזל איכא נמי לאיסור דלאו תתאוה ולאיסור לא תחמוד, אבל במקום דאין בו משום גזל ליכא נמי משום לאו דלא תתאוה ומשום לא תחמוד, וכדלקמן, וע"ע בהלכה י"ג.

עוד ענינים:

א. חפץ שעומד למכירה ובאו ב' קונים ראובן ושמעון, ואין המוכר רוצה למוכרו לראובן אלא לשמעון, מותר לראובן להפציר ולהרבות רעים על המוכר שימכרנו לו, ומה"ט שנתבאר דיסוד איסור לא תחמוד הוא משום גזל, ובמקום דלא שייך איסור גזל לא שייך איסור לא תחמוד.

ומהאי טעמא בלוקח יחידי אין איסור לפני עור על המוכר שמכשיל את הלוקח בלא תחמוד אם ימכור לו מחמת הפצרתו, אלא אם באמת ימכור לו מחמת הפצרתו, אבל

שער הציון

[א] סי' שנ"ט סעיף י': [ב] פרק א' הל' ט' וי': [ג] סעיף י"א, י"ב:

אם יחליט עתה המוכר שבחמת רוצה למכור לו גם שלח מחמת הפגרתו, מע"ג שהגורם למכירה היה הפגרת הקונה מ"מ אין זה ליקור לח מחמוד, וכ"ל דיקוד ליקור לח מחמוד הוא שלח יבוא לידי גזל ובמקום שאין ליקור גזל ליכא ליקור לח מחמוד.

ב. ודע דמלוי ליקור דלח מחמוד בבנין מגורים משותף שאחד מהדיירים רוצה לבנות מרפסת וכדו' ומפגיר בשכניס עד שהקכימו לו לבנות, הרי זה עובר על לאו דלח מחמוד. ומע"ג שהמפגיר הבונה ג"כ שותף הוא בנכס מ"מ עובר בזה שהפגיר ולקח לעצמו חלק מהשותפות. אבל מותר להסגיר לשכניס את המועלת הגדולה שיש לו בשטח ובבנייתו אם אינו מפגיר בהם, ועל דרך שהיה רוצה שיעשו לו.

וכן מותר להניע לשכן שכוס כסף או שאר הטבות, מפני שזה עסק, שהשכן יסקול אם משתלם לו לעשות עיסקא זו.

ודע דכל זה הוא דוקא בשפגיר בו בזה שלוקח את שלו, כגון שהשכן טוען שע"י בנייתו הרי הוא משכר לו אור לויל וכדו', אבל להפגיר בשותף לחלוק, אין זה לח מחמוד, דהרי לח לוקח הימנו כלום אלא רק מולקים בנכס המשותף, והכא נמי בכה"ג בשוסיף בנייה.

ובגוונא שמניעת השכן אין בו אלא משום מדת סדום שעל פי דין מחוייב לוותר לאבירו, מותר להפגיר בו כדי שיקיים את המוטל עליו, אבל כשאין השכן מחוייב לוותר, מע"ג שהוא הגון שיוותר בגלל המועלת הגדולה שיש לאבירו לעותת מניעת רוות המועט שלו, מ"מ אסור להפגיר בו משום ליקור לח מחמוד.

ג. וכמו כן כשרוצים לעשות מעלית בבנין משותף, מותר להסגיר לשכן שאינו רוצה להשתתף, את המועלת שיש בשעלית וכדו', אבל אסור להפגיר בו דהא אינו רוצה לשלם על זה וגם זה בכלל לח תחמוד, שחומד את כספו של אבירו, ומע"ג שלבסוף כשיהא מעלית גם אבירו יהנה וישתמש בו, מ"מ כיון שמפגיר בו בשביל שרוצה את כספו ולא רק מחמת המועלת שיהא לאבירו, הרי"ז אסור.

ד. אמנם אם מפגיר באבירו אך ורק למועלת אבירו, ולא מחמת שחומד בחפציו אין זה ליקור לח תחמוד, ומה"ט אין ליקור להפגיר באבירו שיקנה ממנו מקרר שיהיה לו לצורך בניו ובני ביתו וכדו' כיון שכל כוונתו רק למועלת אבירו ואין זה חומד כלל.

ומהי"ט מותר לקבלן פועלים להפגיר באבירו שיקח פועל פלוני מחמת שעבודתו מעולה יותר. ומע"ג שלוקח יותר בסף, מ"מ כיון שכל כוונתו בחמת רק למועלת אבירו ולא מחמת שחומד בממון של אבירו.

ולהזמינו לדין תורה על מנת לדון האם צריך לוותר ולחת רשות לבנות, אם עושה כן רק ע"מ לברר את הדין מותר, אבל אם ההזמנה לדין תורה היא כדי להפעיל לחץ על אבירו הרי זה כמפגיר בו שאסור משום לח תחמוד. ואם המבקש הוא אדם חשוב עובר על לח תחמוד וכמ"ש בשערי תשובה לרבינו יונה [ד] והחומד לקחת כל חפץ והוא אינו נכבד שאם ישאל שאלה אור פניו לא יפילון לאור לשאול מעם רעהו מקח או מתת בלבי אם יידע כי נתון יתן לו בנפש חפצה ולא ירע לבבו בתתו לו.

ה. נראה דגם בשכירות אינה בללו דלח מחמוד אם הוא חומד ומפגיר באבירו שיפגיר לו חפץ או דירה.

ו. ובמפגיר בשוכר דירה שיצא מהדירה כדי שיוכל לשוכרו, ועדיין לא נגמר הזמן

שער הציון

[ד] שער ג' אות מ"ג:

שמכרו הרמשון, ג"כ עובר המפגיר בלא תחמוד שחומד את החלק שיש לשוכר בבית.

ז. חנות שעושה מבלעים כדי שיבואו לקנות אצלה, אפשר דאין בזה משום לאו דלא תחמוד משום שהוא רק בלורה מסתרית. ואע"ג שמוכר מחמת שרואה בממון של חבירו, מ"מ כיון שדרך המסחר הוא למכור דברים שחנשים נזרכים להם, על כן כוונת המוכר למועלת הקונים. אבל אסור למוכר לשכנע את הקונים לקנות דבר שיודע שאין הקונים נזרכים לו, משום איסור לא תחמוד בממונם, ולמעשה צ"ע.

ח. להפגיר במוכר שרואה למכור חפץ, אלא שרואה למוכרו לאחר, י"ל דמותר, דמצד האחר אין לא תחמוד כיון שעדיין אינו שלו, והמוכר בלא"ה רואה למכור, וכמו שהוכיח הנצי"ב מהא דתמ' ב"ב [ה] שכתבה אחותו של ר' האמורחים את נכסיה לאחיה, ובא אחיה השני ואמר שיאמרו שהוא אינו ת"ח וכתבה לו, חזינן דכה"ג מותר. אמנם בחופן של סופר סת"ם שיש לו תור שהזמינו אצלו, ואם יתן לו עכשיו יצטרך לחפש אחר למי שהגיע תורו, אפשר דזה הוה כמו שרואה לעצמו כיון שיש לו התחייבות לשני.

ט. ולענין אתרוג שהרבה פעמים מפגירין במוכר שיתן לו יותר יפה, והמוכר סומר אתרוג זה למצוה משוב שרואה להתכבד בו, יש מקום לנדד להמיר דזה הוי כמעשה הנ"ל. ומה שמספרין שהפגירו באחד ליתן אתרוגו לגר"א תמורת שכר מצוה של הגר"א, ממעשיות אלו אי אפשר לידע כלום.

י. אמנם לא נתבאר אם יש לאו דלא תחמוד בחומד ממון חבירו, דבפסוק מבואר רק אפגיש, שדהו, שורו, חמורו, וכל אפגיו דבזה שייך חמדה, אבל כספו של פלוני הרי אין לו ענין לוקח בכספו דכל כסף שוה, ומינן שאף זה נכלל בלאו, וכן בלשון הרמב"ם הנ"ל מבואר דדוקא בחפגיש מסויימים שייך לא תחמוד.

יא. מי שכתב לחבירו תפילין, ונמלך שאינו רוצה שיהיה האחריות עליו ורוצה להוציא את זה מחבירו, י"ע אם יש בזה משום לא תחמוד, די"ל אע"פ שאינו רוצה בעצם החפץ אלא מחמת סיבה הנ"ל, כיון שע"פ דין הוא זכה בזה, ולכן כל סיבה להוציא ממנו אפשר דהוי בכלל לא תחמוד. או די"ל דהרי המקנא בחפצי חבירו ומחבדם, אין בזה משום לא תחמוד, ובנידון זה הרי אין לו שום ענין להחזיק בתפילין.

יב. עני המבקש צדקה אין בזה משום לא תחמוד. לא מבעיא בחופן שכופין על הצדקה. אך אף בלא זה כיון שכך הסדר שצריך לפרנסו, אין בבקשתו משום תפגי חבירו.

יג. לאו דלא תחמוד, נראה שענייני הוא נטילת חפצי חבירו ואף שנוטל תמורת מעות, וכן משמע מדברי המוס' [ו] שהקשו לא תחמוד ות"ת תיפוק ליה מלא תגזול וי"ל לעבור עליו בשני לאוין, עכ"ל. ומשמע דבחמת עניינו גזל.

ועל כן אם המוכר מוחל ומתרצה ליתן אין בזה משום לא תחמוד, אלא דאיכא משום לא תתאוה על עצם מה שמתאוה ליקח, ועל זה כבר עבר החומד, ועל כן אין טענה שע"י שמסכים ליתן לו יעבור משום לפני עור אלא"ב יאמר לו מיני רוצה אף עכשיו ליתן לך, אך אין לי כח להפגרומיך ועל כן קח ולך, בזה יעבור הקונה על לא תחמוד, והמוכר על לפני עור.

יד. לוקח המפגיר להוריד מהמחיר, לכאורה אין בו משום לא תחמוד, דהרי המוכר

שער הציון

[ה] הנ"מ ע"ח: [ו] ב"מ ה' ע"ב, ד"ה בלא דמי:

הזיק בערב שבת ובחנוכה

א. בשו"ע [א] **כתב, היה אחד רץ ואחד מהלך והוזק המהלך ברץ חייב מפני שרץ** (א) **שלא ברשות, בד"א בחול אבל בערב שבת בין השמשות פטור מפני שרץ ברשות.**

וברמ"א כתב דדוקא בסתם דתלינן דרץ לצורך שבת, אבל אם ידוע דאינו רץ אלא לשאר חפציו ולא שייכי ביה צורך שבת חייב כמו בחול (ר"ן פרק המניח):

מצר שהחזיקו בו רבים

א. בשו"ע [ב] **כתב, מי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו, נטלה ונתן להם מן הצד, מה שנתן נתן וזכו בו, וזה שנטל לא זכה בו:**

חוט שני

מעונין למכור החפץ ולהחזיק מעותיו, ולפי"ז אין בזה לא תחמוד.

טו. פרשיות שיש עליהם איזה פקפוק כל דהוא, לילך לסופר ולומר לו בדרך עקיפה כדי שלא יהא לו נוח לסרב, ויוזיל מחירם, כגון לומר שלכאורה למומחה כמוהו לא היה מתאים כזה דבר, והוא מסתמא דבר מקרי וכיוצ"ב, מותר, דמותר לנהל "פוליטיקה", ומשום לא תחמוד נמי ליכא כה"ג בנידון דידן.

טז. לשאול לחבירו אם רוצה למכור לו חפץ פלוני [אף שאין עומד למוכרו] אין בזה משום לא תחמוד, אלא דלפעמים שייך שבקשתו מעמידה את חברו במצב שקשה לסרב, ואז איכא משום לא תחמוד.

בענין רץ בערב שבת

(א) **שלא ברשות.** ובגמ' ג"כ איתא שהזמן שפטור הוא בערב שבת בין השמשות, ובשו"ת חוות יאיר הו"ד בפ"ת סק"ד כתב דהוא משום דבהיל טובא שהרי הוא ספק לילה וכו'.

ובפשטות היה נראה דאינו פטור אלא סמוך לכניסת השבת שכולם כבר ממהרים מחמת כניסת השבת ובזמנינו הוא מאחרי הצפצוף הראשון וכן בכל מקום ומקום אע"ג שהקדימו את הצפצוף, דזיל בתר טעמא שכבר מאז כולם ממהרים יותר.

אמנם בהגהות אשרי הביא פירש"י וכ"ה ברא"ש שרץ ברשות למהר לטרוח ולהכין לכבוד שבת, וכתב ע"ז דמתוך כך יש ללמוד דלאו דוקא בין השמשות אלא משעה שמתחילין לתקן צרכי שבת לאפות ולבשל ולצלות הרי הוא ברשות דהיינו מחצי היום ולמעלה שמתחיל היום להעריב, עכ"ל. [ומתוך דבריו נלמד מהא דפטור בהזיק מחצי היום, דמאז יש כבר להכין צרכי שבת].

נראה דהנוהג בחוסר זהירות במכונית אפילו נסע במהירות המותרת והזיק אינו פטור, ואע"ג שלא אסרו מלנסוע במכונית משום דדשו ביה רבים ושומר פתאים ד', מ"מ אין לפוטרו אם הזיק בנסיעתו, דלא פטרו אלא אם כן אי אפשר ליזהר, ולכן קבעו בזה גבולות, אבל באופן שלא נזהר, על אופנים

שער הציון

[א] סי' שע"ח סעיף ח': [ב] סי' שע"ז סעיף א':

מלוקם ומפל פ"כ יכולם לקבל המלוכה ועכ"ז עכם מלוכה ומפ"ה מפמפם פעור דהמפחיל מפמ דלה ה"ל להפחילם למלוכה כל פפ"ו יודע פחיכל לקבל לוחה מלוכה וכיון דפוס לה פם מי יחים על"ם ולפ"ב לפ"י פפפמ הפיחל ג"ך פפמ לוחה מלוכה הגם פהים לו לחוס דפמפ לה פ"פם יכולם לקבל לוחה פעור פהני נדון הכה ז"ל פ"ם פהפיחל לף פוס לפם פהפיוחם פ"חם כנדם וס"ל להיות מפר פ"פים פלה פמפמ פפוס חולה לוחה תקופה ג"כ נפמן כדי פלה חפול מפמה כנדם לפ"ם כיון פהפחיל לה פזפיכו פל"ך ומפחיפם על פני חפיל פ"מל כדוגו מכיון מוסכים הלוי ז"ל נפ"ם ולפי האמור פ"ל לפאר דכיוגו כלפל נפכ"ם כיון פפכיוגו לה פ"ם יודע הפוחל פהקום פ"ם פמין כ"פ לך דק פהפחיל פ"ם יודע דכר זה וגודלי דכ"ם דפפוחל פעור. ל"כ כ"פ נג"ך פפדכר יקוע כי חין ג"ם פחין פחולים מלוי"ם גם והע"ל פוגגים נגפ"ם לנקט מ"ף לנפפס ופ"ם פפולים פפ"כי פפכל פוכ"פ ומוכ"ם. וזכך פוס פפפולוס נוחכים פ"כי פפכל גגינם וכיולה כדי פ"נפו פפכנדים לאכל וילכדו נפולדים ופפעון פפלם על הקפה לעוד עכנדים ל"כ פו"ל לפפחיל לפוס פפ"ם פפוחל יכ"פכה נפקוס פנולה וס"ל להזפ"ל לפוחל פ"פפנו מן החפולים וכל פלה הזפ"ו פוה פפ"ם גם וכ"כ נפדי"ם הני פפ"ם פס כדי לחנץ לדעת הרפנ"ן ז"ל פהוה עובדה דפפ"ל פוהנ"ם לפדכר קפה לפי פפ"ם זה פפו"פ ל"כ נני פפחיל כפנ ח"ל וי"ל לתי"צי ני"ם לפפחיל למי"פם פולי יפלפון פס פכ"כי ני"נה ופ"פפנ ד"פנו עני ויקפלוחו לו פס פוה נעפנן ל"כ לפי"פם דפפ"ל לחנ ל"כ"ל פכ"כי פוה"פ ופ"ל פלה פ"ו פ"פ"

עליו מצין הסגא הלחמ"ד זיל על פרישת זיל בפשיטות ומכ"ש ומכיון חזותם נמחי דברי זיל סוטעכי מלקוטע ממבפתי לחמתים מה שפיר לם כי שכיל לפי סקשיטת המחבר נחמרם על תוחו דנך יהיה סיפה וכו' דקשיטת ממחבר [שם לימה ואם לימרו דשקילי מיני עיבר זה ס"ו מת"ש על הלכ יעוד דזה לח הסתיעו סיס מי מממפנים וגם נמשל שמחבר לפי הכא ב"ע לעיל ניסל עליו כי מתיסים מלל לחם הטעם היל דמה שהוא נחיל למלחם לחם מחתים בלבו מיכ גם הכפרי יחתים לנפ מלך הגם שלם יהנן לקמחם זחת שכם לחם הכפרי לל יחתים לנפ מלך ס"ו מכוס לל יהנן נעוכס לקמחם כי נפ מלך סיפ וכן סנן לל יחתים לחתו מלה ס' סיכ מבן ביבי סיפפרי לקנוחו ובלי סוס מיקור בילמי לחים רוחם ומחתים. לכן כיל להוצ זיל לל נפ לומר לחם לחם חפצ רחם והחתים חותם בלבו חפ"י לל נחר בלבו לעשות עליכ"ק ולהשתיל בכל עוז ולבכוס שיגחשכם בעלמ כדי לקחם חותם לחתם שלם חתום לבו לבד שעיבר חלחו לחל החתים דזה הוי מון מחשבע ולן ניל החחם למכוע חתום זו מלבו.

סי' לד

הבירו המחתיות בין בחיבי. מילי מילי קחתי שלם דבבי.
חפצ לל נפו לפתים פ"ילי דזוחבי.

א מפ"ם מבן זיל בפ"ח סי' ס' סיו הקונע לח שמע ולל כיון לבו בפסוק פ' לל ילל י"ח והפילל לח ס לל כיון לבו בפסוק פ' ומזה שכיון לבו בפסוק פ' לל ילל דכבישבי כפיל ס"ק דבבי מבן זיל לכיון לכתב בהמ"י לחם לל כיון לבי בפסוק פ' לל ילל י"ח לפם מז לומר והוא שכיון לבו בפסוק פ'. ומו קיל בפ"ם דבפילל חבי לל כיון לבו ילל והעצם היל מקום דק"ם דבבן מ"ן מפסוי לבבון כפ"ם בכיע יבקי מ"ן בבי מבילה כתב היס כותבם לוחפם וכו' לס כיון לבו לללת י"ח ילל לומר לבילו מלים דבבן בע"י כיכ והין נפפיל מחתיו. ומ"פ לחיין דפיכי ההס דהוו דבבי קבלה דכדבכי מוחם דמו. [חיים ד"ם ס"ע פל כם הקידעין היס זו ע"י פניס ס"י מבי"ע. מקבלי קדם בחיוי להבמע"ם דע"ג ע"ג ופס מיין כחיוון היה נכיו ועי להבי בכבי"י זיל בפ"י מבח

יד אליהו

שאלה לט

לעיל תמוך

ומאי דפליג אתחתם:

עוד בשלמא קוסי כגון בשם גדול אחב"ש בשב"ש ד"י סי' קי"ג בפב"ח שע"ז פ"ם שהעתיק דב"ש ופוסקים להבזון והוק:

אבל לא אמרינן עבר בשעת הגזילה ונתן בשעת מכר לא הוי גזל ומשעת הגזילה קיים שהרי משעת גזילה נתחייב בדמים ואפילו אם נתייקר הרבה ואפילו אם נתייאש הנגזל דכיון שחזר ולקחו חייב לשלם לו דמי הגזילה בשעת הגזיל

הלכה ט כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביר עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אף על פי שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר [שמות כ, יד] לא תחמוד ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה.

הנה הרא"ש פרק הכונס [הלכה יב] כתב אמימרא דגמרא שם (ב"ק דף ס' ע"ב) דגדישין דישראל הוי ופלישתים טמונים בהו ומבעיא לי' מהו למקלייא. וכתב שם וז"ל ויראה דמיירי דעדיין לא היו העדשים מזומנים, אלא רצו ליקח גדישים דשעורים של ישראל ולכשיזדמן להם גדישים של עדשים דפלשתים יחזירו להם, אבל אם היו גדישים דעדשים מזומנים להם, אפילו אם אין בעלי גדישי שעורים לפנינו מותר לזכות להם גדישים של עדשים ע"י אחר וליקח גדישים של שעורים, דזכות הוא לו דעדשים עדיפין טפי משעורים, וכן משמע לישנא דקרא [יחזקאל לג, טו] חבול ישיב רשע גזלה ישלם. דמשלם אחר שגזלו כבר, עכ"ל הרא"ש ז"ל.

אמנם מעולם לא ראיתי פליאה גדולה כזו דחלילה לנו לומר דמותר לקחת חפץ חבירו ולזכות לו שלא מדעתו חפץ טוב מזה, הלא כל האדם רוצה בקב שלו, ואפשר חביב על בעה"ב החפץ שלקח ממנו שלא מדעתו הרבה יותר מן אותו חפץ הטוב שהחזיר לו, וכל חמסן יהיב דמי ובכל זאת איסור גמור מדאורייתא הוא. ואין לומר דכל חמסן ואיסור לאו דלא תחמוד אינו רק בדברים שאינם עומדים למכור וכמו עבדו ואמתו שדהו ביתו וכליו, אבל דבר העומד למכור כמו סחורה וגדישי תבואה אם שילם הדמים אף שלקחו שלא מדעת בעליו אינו נעשה חמסן ואינו עובר בזה על לאו דלא תחמוד, דחילוק זה לא מצינו מוזכר בשום מקום, ובפירוש כתב רבינו כאן אחר שפרט עבדו ואמתו ביתו וכליו חזר דרך כלל או כל דבר שאפשר שיקנהו ממנו, הרי לך בפירוש דגם סחורה הוא בכלל איסור לאו זה.

גם הא דכתב הרא"ש דכיון דעדשים שוין טפי משעורים הרי הוא זכות לבעל השעורים וזכין לאדם שלא בפניו, לא ידעתי מה זכי' הוא זה, והלא גם לענין הזכיה עצמה אשר רוצה לזכות בעל עדשים שלא בפניו של בעל השעורים מאן שם לי' לבעל השעורים כמה גדישו של שעורים שוים בעיניו, ודלמא לדידי' שוים השעורים טפי מעדשים ואין לו שום זכיה בזה כלל, ואף דלכל העולם העדשים שוים טפי משעורים דלמא בעל השעורים צריך רק לשעורים ולא לעדשים. וכן כתב רבינו כאן בפירוש דאעפ"י שנתן לו דמים הרבה ה"ז עובר בלאו דלא תחמוד. ואין לך זכי' גדולה מזו באם נותן לו מעות בעין הרבה יותר מכדי שוי', ובכל זאת אין זה פועל להציל את הלוקחו בעבירת לאו דלא תחמוד, ומשום דכל אדם שליט בשלו לשומו בדמים כאשר יחפוץ ובלעדו לא ירים איש ידו לקחתו שלא מדעתו אף אם ירבה עבורו מתן דמים הון רב. ובפירוש אמרו במתניתין פרק הגוזל (ב"ק דף קי"ד ע"א) אבל לא יקוץ את סוכו על מנת ליתן את הדמים. הרי לך דאף בכדי להציל נחיל דבורים שלו לא הותר לו לשלוח יד בשל חבירו, ואף דנתינת הדמים המה בעין תחת ידו לתתם לו תיכף בשעת הקצינה דהא לא חילקו בכך בכל זאת אינו רשאי, ואין לך נגד הרא"ש ראי' גדולה מזו, ודברי הרא"ש צריכין עיון גדול.

וצריכין אנו לדחוק בדברי הרא"ש להקל מעליו משא התמי' העצומה, דכוונתו הוא דאם מחזיר מחיר הגזלה בעת שבא הגזלה לידו לא הוי גזלן ואין בכלל קרא דחבול ישיב רשע גזלה ישלם, דכיון דמשלם טרם שגזל לא מקרי גזלה, אבל מ"מ גם הרא"ש סובר דחמסן מיהו הוי בכל ענין. אמנם לשון מותר לזכות להם גדישים של עדשים אינו סובל כלל כוונה זו.

* * *

שם בהלכה זו. עיין במה שכתב הרב המגיד להסביר דעת רבינו דלאו דלא תחמוד הוי לאו שאין בו מעשה, לפי שגוף נטילת החפץ ברצון המוכר הוא נעשה, רק ההשתדלות אשר השתדל כדי לרצותו הוא עיקר האיסור, אלא דלא נגמר רק בשעת המקח, ובהשתדלות לא הי' בו מעשה ע"כ. הנה דברי הרב המגיד נראין נכונים בזה, דדבר זה ברור דבין לדעת רבינו ובין לדעת הראב"ד לא הונח עצם הלאו דלא תחמוד רק על החמדה ופעולת ההפצר, אבל לקיחת החפץ בעצמה אם הוא מדעת המוכר לא יצויר בה שום לאו, דאיך תהי' אזהרת התורה על לקיחת חפץ מחבירו שהוא מדעת הנותן, ואנו לא מצינו אזהרה כזו רק בריבית דמתנה הוא והתורה אסרתה, אבל כל שאר דברים הנעשים מדעת בעליהם לא מצינו בהם שום מקום איסור, ואם לקיחת החפץ הוא שלא מדעת המוכר אזי חמסן הוא ועובר על לאו גמור דלא תגזול.

אלא ודאי דשורש ועיקר הלאו דלא תחמוד לא הונח רק על החמדה ופעולת ההפצר, אלא דעבירת הלאו לא יצא מכח אל הפועל רק בלקיחת החפץ. ולכן רבינו וגם הראב"ד דעת כל אחד נכון דעתו לפי שיטתו, דרבינו תפס בזה דעתו דפסק בפ"א מהלכות חגיגה הלכה א' דאינו

לוקה על לאו דלא יראו פני ריקם ומשום דאין בו מעשה, ואף דאם לא הלך להראות לא הי׳ עובר כלל על לאו זה, בכל זאת אין מצרפין מעשה ההליכה לעבירת הלאו להיות לאו שיש בו מעשה. גם בפ״ה מהלכות מלכים הלכה ח׳ פוסק רבינו ג״כ בהלך למצרים ונשתקע לדור שם דעובר בג׳ לאוין ואינו לוקה, משום שההליכה בלי השיקוע אין בה איסור ובשיקוע שנשתקע שם אח״כ אין בו מעשה. ואף דאי לאו ההליכה לא הי׳ בא לידי איסור השיקוע, בכל זאת אין מצרפין מעשה ההליכה להשיקוע להיות מיחשב לאו שיש בו מעשה, וכמו כן הכא כיון דבמעשה של לקיחת החפץ אין בה איסור, אף דעל ידי זה נגמר האיסור של ההשתדלות, בכל זאת אין אנו מצרפין מעשה הלקיחה לאיסור לאו של ההשתדלות להיות לאו שיש בו מעשה, והלכך שפיר אין לוקין על לאו זה אף שעשה מעשה ולקחו לבסוף, ועיין מה שכתבתי מזה שם במקומו בהלכות מלכים פרק ה׳ הלכה ח׳.

אמנם גם הראב״ד דחולק על רבינו כאן וסובר דנטילת החפץ הוי מעשה לענין עבירת הלאו דלא תחמוד, גם הוא תפס שיטתו בזה, דפרק עשירי מהלכות טומאת צרעת הלכה א׳ פסק רבינו דהמגלח את הנתק לוקה דכתיב [ויקרא יג, לג] ואת הנתק לא יגלח, ואינו לוקה עד שיגלח כל הנתק בתער. והשיג עליו הראב״ד וז״ל א״א טעה בזה דבגילוח של גוף הנגע כתיב והתגלח, ודרשו משינוי לשון דוהתגלח דגילוח הנגע הוא בכל דבר, וע״ז נאמר ואת הנתק לא יגלח. הרי גם בלאו דגילוח הנתק ג״כ איסורו בכל דבר דהא אגילוח הנגע דכתיב ברישא דקרא קאי. ועוד שהוא כתולש סימני טומאה שאין הפשיון ניכר בו ע״כ.

והנה ההשגה השני׳ שכתב הראב״ד ללקות אגילוח הנתק שלא בתער מחמת תולש סימני טומאה הוא אף אם נאמר בגוף איסור הגילוח כדעת רבינו דאין לאו גילוח הנתק רק בתער, וע״ז השיג הראב״ד בהשגה השני׳ דאף אם נאמר דעל גוף גילוח הנתק אינו חייב רק בתער, בכל זאת הלאו של תלישת סימני טומאה הבא ע״י גילוח הנתק עכ״פ הוא בודאי בגילוח בכל דבר כמו בגילוח בשל תער. ולפ״ז לדעת עצמו של הראב״ד דגם על גוף הלאו של גילוח הנתק עובר בגילוח בכל דבר הרי לוקה על כל גילוח נתק שתים, אחת משום הלאו דגילוח הנתק ואחת משום תולש סימני טומאה, ורבינו דסתם וכתב דעל גילוח הנתק בתער הרי הוא לוקה משום לאו דואת הנתק לא יגלח, ולא הזכיר כלל בזה מן לאו דתולש סימני טומאה, הרי לך בפירוש דלדעת רבינו אף בגילוח הנתק בתער אינו לוקה אלא אחת משום גילוח הנתק לבד אבל לא משום תולש סימני טומאה.

וצריכין אנו לומר דמסתבר לי׳ לרבינו דחיוב מלקות של תולש סימני טומאה אינו רק בתולש העור של הפשיון עצמו, או בתולש השיער לבן או מחית הבשר אשר פרח בנגע, דבכל אלה הלאו הוא במעשה של התלישה עצמה, ושפיר לוקה דזה הוי עבירת לאו שיש בו מעשה, משא״כ בגילוח שיער הנתק, ואף אם גילחם בתער דעובר במעשה גילוח זה על הלאו דגילוח הנתק, בכל זאת כיון דאין השערות אלה עצמם סימני טומאה, ואין במעשה תגלחתם עבירת הלאו עצמו של תלישת סימני טומאה, אף דעל ידי כך ימנע מאתנו הכרת הפשיון ונגרם בזה תלישת סימני טומאה של הפשיון, בכל זאת כיון דבתלישת סימני הפשיון ע״י מניעת ההכרה אין בו מעשה, ואף דתלישת סימן טומאה זה נגרם ע״י מעשה הגילוח של שיער הנתק, וגילוח זה עצמו הוי מעשה לענין עבירת הלאו דגילוח הנתק, בכל זאת לא חשיב מעשה לענין תלישת סימן טומאה דפשיון. ומשום דסביר׳ לי׳ לרבינו דכוונת התורה בזה דאין לוקין רק על לאו שיש בו מעשה היינו שהמעשה יהי׳ בגוף עבירת הלאו זה שלוקין עליו, ובגרם תלישת סימן הפשיון על ידי תלישת שיער הנתק אין במעשה עצמה של הגילוח עבירת הלאו של תלישת סימני טומאה, דהשערות אלה עצמם אינם סימן טומאה רק דע״י תגלחתם נגרם תלישת סימן הפשיון ואין זה לאו שיש בו מעשה.

ולדעתו זה פסק בראית פנים ריקם בעזרה, ובירידת מצרים ובהיותו שם החליט בדעתו להשתקע שם, וכמו כן בקנה חפץ בהפצר מחבירו, דבכל אלה אף שיש בהם מעשה בכל זאת כיון דאין המעשה בעצם עבירת הלאו רק דע״י המעשה נגרם עבירת הלאו אינו לוקה. והראב״ד דסובר דלא מיבעיא בגילח שיער הנתק בתער דודאי לוקה שתים אחת משום גילוח הנתק ואחת משום תולש סימני טומאה דפשיון, אלא אף אם גילחם בדבר אחר שלא בתער, וגם אם נאמר דעל לאו של גילוח הנתק אינו חייב רק בתער, וא״כ אין בעצם גילוח זה שלא בתער שום עבירת לאו מצד עצמו, בכל זאת כיון דע״י מעשה של תגלחת שערות אלה נגרם תלישת סימן הפשיון הרי המעשה של התגלחת חשיב מעשה גם לענין עבירת הלאו דתלישת סימן הפשיון. הרי לנו דלדעת הראב״ד אין קפידא בלאו שיש בו מעשה שיהי׳ המעשה דוקא בגוף עבירת הלאו, רק כל עבירת לאו אשר בא ע״י מעשה חשיב לאו שיש בו מעשה. ועפ״י זה השיג גם כאן בלקיחת

חפץ בהפצר דלוקין על לאו דלא תחמוד, ואף דהנטילה הי׳ מדעת בעלים ואין בעצם הנטילה עבירת הלאו, בכל זאת כיון דע״י הנטילה בא עבירת הלאו דלא תחמוד חשיב הנטילה מעשה להיות לוקין עליו. אבל קשה על הראב״ד דלפ״ז הי׳ להשיב על דברי רבינו גם בראית פנים ריקם בעזרה ובירידת מצרים דכתב רבינו בהם דאין לוקין עליהם ולדעת הראב״ד גם בשתי אלה לוקין, ולמה שתק שם מלהשיג על פסקי רבינו מאומה.

* * *

נסתפקתי בעבירת לאו דלא תחמוד אם הפציר והכביד רעים על חבירו על חפץ פרטי שאין בו שוה פרוטה ולקחו ממנו אם עובר בזה על לאו דלא תחמוד או לא. והנה לפי מה שהכרעתי לעיל בסמוך הלכה ו׳ לבאר הדבר היטב דעיקר הלאו דלא תגזול הונח גם על פחות משוה פרוטה, וכמו כן כתב רבינו שם בהדיא דהגוזל את חבירו פחות משוה פרוטה אעפ״י שעבר אינו בתורת השבה. הרי לך בפירוש דבשעת הגזילה עובר גם על פחות משוה פרוטה, רק כיון דבלאו דלא תגזול היתה מטרת כוונת התורה על עצם הגזלה, למען לא ישלחו בעולתה ידיהם ליקח חפצי אחרים בחזקה שלא מדעת בעליו לרשותו, ואם לקחם מחויב להשיב לרשותם, ולכן בפחות משוה פרוטה דאמדוהו חכמים דסתמא מחל אזי הוי כאילו השיב הגזלה וממילא הותקן בו לאו דגזלה. משא״כ בלאו דלא תחמוד דהיתה מטרת כוונת התורה על ההפצר והכבדת הרעים ונתינת עינו הרעה בשל אחרים, ובעצם איסורים האלה בודאי אין חילוק בין פחות מפרוטה ובין פרוטה, דהא גם בלאו דגזל עצמו עובר בשעת הגזלה גם על פחות מפרוטה, ובפירוש אמרו בגמר׳ בפרק ד׳ מיתות (סנהדרין דף נ״ו ע״א) על גזל פחות מפרוטה דצערא בשעתיה מי לית לי׳. הרי לך בפירוש דרוצה אדם בקב שלו ואף אם הוא פחות מפרוטה, וכיון דתחילת עבירת הלאו דלא תחמוד עבר על פחות מפרוטה כמו על פרוטה מה מהני המחילה דמחל לו אח״כ על פחות מפרוטה הלא איסור׳ דכבר עבר עבר, ובודאי לא עדיף המחילה שמחל לו המוכר אח״כ יותר מרצונו ודעתו הגמורה שנתרצה המוכר מרצון גמור בשעת המקח, ולא זכר ולא פקד הלוקח אז בשעת המקח עם המוכר מהכבדת הרעים שהכביד הלוקח עליו מאומה, ובכל זאת כיון שהתחלתו הי׳ ע״י הפצר והכבדת רעים שוב אינו מועיל שום רצון ודעת המוכר כלל, וכיון שרצון גמור של המוכר אשר נתרצה בשעת המקח לא מהני ומשום דתחלתו היה ע״י הפצר והכבדת רעים (לא מהני), ואיך יהי׳ מהני המחילה שמחל לו אח״כ. וגדולה מזו אף בהשבה גמורה שהשיב לו אח״כ כשלקחו לרשותו הדבר ברור דלא מיתקן בזה עבירת הלאו דלא תחמוד, דלאו זה לא הונח עיקרו על המעשה רק על הדיעה והמחשבה אשר תצא מכח אל הפועל ע״י מעשה, ומעוות זה לא יוכל להתקן כלל בהשבה, וכמו שאכריע עוד לקמן בענין זה, וכיון דאין הלאו זה מתוקן בהשבה אזי ממילא אין חילוק בין פרוטה לפחות מפרוטה ועל הלאו דלא תחמוד עובר בכל ענין.

אחר זה ראיתי ונתתי אל לבי דמבלעדי כל זה הלא מתכונת הלאו דלא תחמוד מצד עצמו הוא מוכרע דאין בו חילוק בין פרוטה לבין פחות משוה פרוטה, דכיון דאנן קיימינן דאף בנתן דמים ואפילו נתן כפלים מדמי שוי׳ החפץ כל שהיה ענין הלקיחה ע״י הפצר והכבדת רעים עובר בלאו דלא תחמוד, וכיון דנתינת הדמים בכסף מלא לא מהני להפקיע הלאו דלא תחמוד מה לי אם החפץ הוא שוה פרוטה או לא, הלא כל החילוק שבין פרוטה לפחות מפרוטה הוא רק בערך הממון, אבל בעבירת לאו זה אין בו שום לתא בדבר הנוגע לממון, דהא הממון החזיר לו עוד יותר מכדי שויו, וכל ענין הלאו הוא בחמדת החפץ כמות שהיא, ומה לי אם הוא שוה פרוטה או פחות מפרוטה. ובפרט דאנו רואים דבלאוין אלה דלא תחמוד ולא תתאוה כלולים יחד ענינים אשר אין בהם מקום לחלק בהן בין פרוטה לפחות מפרוטה, ובפירוש אמרה תורה [שמות כ, יד] בסיום אזהרות האלה וכל אשר לרעך, ואין ספק דגם דבר שאין בו שוה פרוטה דעכ״פ כל אשר לרעהו קרינן בי׳.

ועפ״י הסברת דברים האלה לא די כי מסולק מעל רבינו תלונות ההשגה שהרבה להשיב עליו הראב״ד ז״ל על אשר כתב דאינו לוקה על לאו זה משום שאין בו מעשה, וכמו שביארתי שם במקומו דדברי רבינו נכונים לדעתו דסבירא לי׳ דמעשה דנטילת חפץ לא חשיב מעשה לענין מלקות דלא תחמוד. אלא אף דיש תמיהה רבתי על הראב״ד שכתב הטעם דאין לוקין על לאו דלא תחמוד משום שחייב בתשלומין. ופשטות דבריו אלה מורים כוונתו דעל לאו הניתן לתשלומין אין לוקין עליו, ואיך עלה במחשבה הזכה של הראב״ד דחיוב התשלומין פוטרים ממלקות, הלא גוף התשלומין אינם פוטרים אותו מעבירת הלאו, ואיך יהיה חיוב התשלומין עצום כחו מהתשלומין עצמן, ואנו רואין דגוף עבירת הלאו הונח לכתחילה אף אם נותן כסף מלא דמי שווי החפץ, ושוב אין עוד כאן שום לתא דתשלומין, ובכל זאת עובר על הלאו דגזרת

המורה כך הוא, ולאו זה לאו מחמוד דומה בתכונתו כמו שאר מזהרת לאוין של כל האיסורים כולם [כגון] דאכילת חלב ודם וחמץ וכדומה דלוקין על מעשה אכילתן, וכמו כן אם היה מעשה בלאו דלא תחמוד הי' לוקין עליו ולא היה לחיוב המשלומין שום ענין עם חיוב המלקות של הלאו.

ואף אם נאמר דכוונת הרמב"ד הוא על חזרת גוף החפץ ממנתק הלאו לפטרו ממלקות, ובחמת סיוס דבריו מורים בדעתו כוונה זו, דכתב שהרי הוא כגזלן שחייב להשיב את הגזלה ולפיכך אינו לוקה וגם זה חייב להשיב החפץ לבעלים ע"כ. אמנם גם זה תמוה, דלפ אם נאמר דסברת הי' להרמב"ד דהיכי דלא אמר המוכר רוצה אני והלוקח עובר על לאו דלא תחמוד גם המכירה בטלה וצריך להחזיר החפץ, בכל זאת אין כח בחזרה זו לנתק הלאו ולפוטרו ממלקות, ואין זה דומה להשבה דגזלה, דבגזלה ההשבה הוא בכח העשה דחייבה תורה לתקן הלאו בכך ולהשיבו, ולפ לאביי דס"ל [תמורה ד, ב] דכל מלתא דאמר רחמנא לא תעשיד אי עביד מהני, בכל זאת בגזלה לא מהני ומחויב להשיב מגד חק התורה דוהשיב, והשבה זו אשר הוא לתקן הלאו כל זמן שלא ביטל להתיקון למ"ד [מכות טו, ב] ביטלו ולא ביטלו מנותק הלאו בכך לפוטרו מחיוב מלקות שבו.

(ובחידושי על מס' תמורה כתבתי וביארתי מה שים לתמוה בסוגיא שם [תמורה ו, ח], דפריך הגמרא לרבא לאי עביד לא מהני והרי גזל דאמר רחמנא לא תגזול ותנן [ב"ק נג, ב] הגוזל עצים ועשאן כלים אינו חייב להחזירו, ומשני הגמרא [שאני התם] דכתיב [ויקרא ה, כג] אשר גזל אם כעין שגזל יחזיר ואם לאו לא יחזיר. ומאי פריך הגמרא לרבא, הא כל כמה דלא ידע המקשן עדיין מדרשה זו דאשר גזל קשה קושיא זו גם לאביי, דהא בגזל אין שום חילוק כלל בין רבא לאביי, ולפ לאביי לא מהני ומחוייב להחזיר הגזלה, דמקרא מלא דיבר הכתוב [שם] והשיב את הגזלה, ובין לרבא ובין לאביי קשה קושית הגמרא זו דלמה בגזל עצים ועשאן כלים לא יחזיר, ואמאי מהני השינוי והא כתיב והשיב, אלא על כרחך דים חיזה לימוד על זה דשינוי יהיה פוטר מחזרה, ולימוד הזה יהיה מה שיהיה כאשר פוטר מחזרה לאביי מכח עשה דוהשיב כמו כן פוטר לימוד זה מחזרה גם לרבא מכח הסברא דאי עביד לא מהני).

אמנם כל זה לא שייך רק בהשבה דגזלה, דעשה דההשבה הוא מכח הלאו דלא תגזול, משא"כ בלאו דלא תחמוד, דלפ אם המכירה בטלה ומחזיר החפץ לבעליו מ"מ אין השבה זו מנד לתא דגזלה, דגוף הבאת החפץ מדעתו ורצונו של המוכר בא ליד הלוקח, רק דלרבא דאמר דכל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, וכאן אמר רחמנא דלא יחמוד בשל חבירו להכניד עליו לקחתו מידו, והוא עבר לקחת חפץ מיד חבירו, על כן לא אהני מעשיו והוי כאלו לא לקחו, וממילא קאי לחזרה כמו כל חפצי חבירו אשר באו לרשותו של חדש שלא בדרך גזלה כלל, אבל אין לחזרה זו כח השבה לתקן ולנתק את הלאו ולפטרו מהמלקות של הלאו אשר נתחייב בלקיחתו.

* * *

אחר אשר כתבתי דברים האלה ראיתי בספרים זו עצמה שהספרמי מחולקים המה הרמב"ד ורבינו, וגם בזה תפס רבינו והרמב"ד בהשגתו שהשיג עליו כל אחד שיטתו ודעתו. דבהלכות מלוה ולוה פרק שלישי הלכה ד' פסק רבינו בלאו דלא תגזול אל נימו לעבוט עבוטו דאם עבר הבע"ח ונכנס לבית הלוה ומשכנו או שחטף המשכון מידו בזרוע אינו לוקה שהרי ניתק לעשה שנאמר [שמות כב, כה] השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש. ואם לא קיים עשה שבה כגון שאבד המשכון או נשרף לוקה ומחשב דמי המשכון ותובע השאר בדין. והשיג הרמב"ד על מה שכתב רבינו דאינו לוקה משום דהוי ניתק לעשה וזה לשונו, ז"ל שגגם הוא זה לאו מפני שנתחייב בחריותו. וכתב אם ה"ה דגם דעת רבינו שחייב בחריותו וכמו שכתב דמחשב דמי המשכון לבעליו, רק דהרמב"ד מדמה לאו זה ללאו דלא תגזול דכתיב בי' והשיב את הגזלה אשר גזל, ואפילו אין הגזלה בעין כיון שהוא נתחייב בחומשיה ה"ז לאו שניתק למשלומי ממון ואין לוקין עליו, ולפ זה שבא אל בית בעל חובו למשכנו כיון שהוא חייב בחשלומיו אם נתנם המשכון פטור הוא מן המלקות. ודעת רבינו הוא שאין זה דומה לגזלה, ואין זה לאו שניתק למשלומין, שהרי לא אסרה תורה להעבטת עבוט מחמת הפקעת ממון מבירו שהרי בחובו הוא נוטלו ואין זה לא גנב ולא גזלן, אלא גזרת הכתוב היתה שלא יעשה כל אדם דין לעצמו, ואין זה לאו הניתן למשלומין שהרי הלוה והמלוה אין מחלוקתן עכשיו בממון, אבל הוא לאו הניתק לעשה ולכן אם לא קיים העשה שבו לוקה ע"כ.

והנה לאו דלא תחמוד דמיא ממש בתכונתו ללאו דלא תגזול אל נימו לעבוט עבוטו, דגם בלאו דלא תחמוד אין האזהרה מחמת הפקעת ממון, ולדעת הרמב"ד דמדמה לאו דהעבטת עבוט ללאו דגזל, וגם העבטת עבוט אף אם נשרף ואין בידו לקיים עשה דהשב תשיב אינו לוקה, ומשום דהוי לאו הניתק למשלומין, ולא

מסתבר לי׳ לחלק בין העבטת עבוט ללאו דגזל דהוא מחמת הפקעת ממון, לכן גם בלא תחמוד נתן הראב״ד הטעם דאינו לוקה משום דניתן לתשלומין. אבל רבינו דסובר בלאו דהעבטת עבוט דאם נשרף המשכון הרי הוא לוקה, ולא חשיב ללאו זה לאו הניתן לתשלומין ומשום דאין האזהרה בהפקעת ממון, לכן גם הלאו דלא תחמוד לא חשיב רבינו ללאו הניתן לתשלומין, דגם הלאו דלא תחמוד אינו מחמת הפקעת ממון, ולכן כתב רבינו הטעם בלאו דלא תחמוד דאינו לוקה משום דהוי לאו שאין בו מעשה.

ואולם בכל זאת דעת הראב״ד נשאר תמוה בכל אופן, דאף לשיטתו ולדעתו בהעבטת עבוט דהוי לאו הניתן לתשלומין, היינו משום דהתם אף דאין אזהרת הלאו מחמת הפקעת ממון, בכל זאת כיון דגם כשהמשכון הוא בעין אין עליו חיוב ההשבה מצד עצמו, ואף לרבא דסבר בכל מקום דאי עביד לא מהני מודה בהעבטת עבוט דגלי רחמנא בפירוש קרא דאינו חייב להחזיר, וכדמסיק הגמרא בסוגיא רפ״ק דתמורה [ו, א], וכל חיוב השבה דמחויב להחזיר כסות יום ביום וכסות לילה בלילה הוא רק מכח עשה דהשב תשיב, ולכן גם אם נשרף המשכון אזי מלבד חיוב התשלומין אשר על המלוה מצד עצמו לשלם היתרון העולה דמי שיוי המשכון יותר מדמי חובו, מוטל עליו עוד חיוב נוסף מצד עשה דהשבה דמחויב עכ״פ להחזירו בזמנו, והשבה זו שפיר מנתק הלאו, ואף אם נשרף ואין בידו לקיים העשה בהשבה בעינא מחויב לשלם ולהחזיר להלוה דמי׳ עכ״פ. וכיון דיש לתשלומי המעות חיוב נצמח מצד העשה דהשבה בעינא, והעשה דהשבה בעינא בא לתקן הלאו דלא ללקות עליו, לכן גם התשלומין הבאים מכח העשה פוטרים ג״כ ממלקות. אבל בלאו דלא תחמוד דאף כשהחפץ בעין לא נזכר בו שום השבה בתורה, ואף אם נאמר דעבירת הלאו מבטל המכירה ומחויב להחזיר החפץ, אזי אותו החזרה הוא רק מכח אי עביד לא מהני, ולאביי דסובר דמהני הרי באמת אינו צריך להחזיר לו. וכיון דגם כשהחפץ בעין אין שום חיוב השבה מצד איזה אזהרה פרטית אשר עליו מן התורה אין בהשבה זו כח לנתק הלאו, ומכ״ש דאין לתשלומין אשר נצמח מההשבה בעינא כח לפטור את הלאו ממלקות, ומבלעדי כל אלה אין בידינו לומר כלל טעם של פטור מלקות בלאו דלא תחמוד משום דניתן להשבון, דהלא בלאו זה כלולים יחד שדה ואשה, ובאשה לא שייך גזלה והשבה כלל, וגם קרקע אינה נגזלת [ב״ק קיז, ב] וכל היכא דאיתא ברשותא דבעלים הוא,

ודעת הראב״ד צ״ע.

* * *

שוב ראיתי דעפ״י דעת וסברא זו של רבינו ניחא פסקו של רבינו בפרק י״ג מהלכות שמטה ויובל הלכה י׳ שפסק בבן לוי שנטל חלק בביזת ארץ ישראל דהרי הוא לוקה על לאו דבארצם לא תנחל וחלק לא יהיה לך בתוכם [במדבר יח, כ]. והרא״ה בספר החינוך סימן תק״ה הביאו המ״ל שם חולק על רבינו וסובר דאינו לוקה על לאו זה ומשום שניתן להישבון. ואולם לדעת רבינו וסברתו שהסברתי כאן ניחא גם שם, דכמו דאין השבת החפץ מתקן הלאו דלא תחמוד, ומשום דאף דהלאו זה הוא בדבר שבממון בכל זאת עיקרו ושרשו אין בו שום לתא דממון כלל, דהא אף אם גוף החפץ ניקח מדעת בעליו, וגם אף אם נתן כפלייס מדמי שויו עובר על לאו זה, על כן אין הלקיחה רק פעולה לעבירת הלאו, אבל עצם הלאו מונח בהחמדה וההפצר, ועיקרו של לאו זה הוי כמו לאו דשבועת שוא דאין בידו לתקן בהשבה דמה שעשה עשה. וכמו כן התם בלאו של וחלק לא יהיה לך בתוכם, דאף דלאו זה נוגע לדבר שבממון, בכל זאת אין עיקרו של הלאו בהממון, דהא אף אם התרצו והסכימו כל ישראל ליתן להם חלק בביזה אין הדבר בידם, אם לא שנטלו כל אחד מישראל חלק דרשות להם אז ליתן אח״כ חלקם במתנה לבן לוי, אבל להתרצות לתת להם חלק בביזה אין רצונם והסכמתם של כל ישראל בזה מאומה, דהתורה הקפידה שלא יטלו הלוים חלק בהביזה ואין ביד כל ישראל כולם יחד להסכים בדבר אשר הוא נגד חק התורה, וממילא אם עברו ולקחו חלק בביזה עברו תיכף על גזרת התורה, ואף אם השיבו אח״כ אין הלאו מתוקן בזה והלאו שעברו בהלקיחה כבר עברו. וכל ענין השבה אשר מצינו דמתוקן בו עבירת הלקיחה הוא רק היכי דאיסור הלקיחה תלוי בדעת הבעלים אשר לוקח הדבר מהם שלא מדעתם, דבזה אמרינן דכיון דבהשבה נתרצה דעת בעלים בכך הרי הוא ממילא כאלו לא לקחו מעולם. משא״כ כשעבירת הלקיחה אינו תלוי בדעת בעלים, רק שעבר במעשה הלקיחה על דעת קונו, מה מהני ההשבה אשר השיב לבעלים ונתרצה בזה דעת הבעלים, הלא לא היתה העבירה בהעברת דעת בעלים, רק בהעברת דעת קונו שעבר במעשה הלקיחה, והעברה על דעת קונו שעבר במעשה הלקיחה כבר עבר, ואין עבירה זו מתוקן בהשבה כלל, וכמו דאין עבירת שבועת שוא מתוקן בהשבת הממון אשר נשבע עליו לשקר.

הן אמת כי רבינו סיים שם בדין זה דבן לוי שנטל חלק בביזה לוקה, ואם נטל נחלה בארץ מעבירים אותה הימנו. ופשטות דברים אלה מורים דרבינו מחלק בין לקח מן ביזת הארץ מטלטלין ובין לקח קרקע, ובלקח מטלטלין

אינו צריך להחזיר כלל ולוקה, ובלקח קרקע דמעבירים אותה ממנו אינו לוקה. ולפ"ז בלא"ה אין מקום לקושית הס' החינוך כלל, דיש בידינו לומר דטעמו של רבינו הוא דבביזת מטלטלין לוקה משום דאינו ניתן להישבון כלל, ובביזת קרקע דניתן להישבון באמת אינו לוקה. אמנם א"א לומר כן בכוונת רבינו, דעל כרחך ס"ל לרבינו דבין בביזת קרקע ובין בביזת מטלטלין אין ההשבה פוטרתו מחיוב מלקות שנתחייב על הלאו דלקיחה, והא דבקרקע מעבירים אותה ממנו ואינו לוקה אין ההעברה והפטור מלקות משום חיוב השבה, רק משום דבלקיחת חלק בביזת קרקע הוי כאלו לא לקח כלל, וכמו דקרקע אינה נגזלת [ב"ק קיז, ב] כמו כן אין קרקע ניקחת בשום צד לרשות אחד שלא כדין.

ובאמת יש בכתובים אצלי דבגזלת קרקע אף מבלעדי מה שניתק הלאו דלא תגזול ע"י העשה דוהשיב את הגזילה לא הי' לוקין עלי', משום דקרקע אינה נגזלת והוי כאלו לא גזלה כלל ועל מה יהי' לוקין, וכמו כן בכל לקיחת קרקע לרשותו שלא כדין הוי כאלו לא לקחה כלל, אבל בביזת מטלטלין דהלקיחה לרשותו מהני עכ"פ כמו גזלת מטלטלין לרשותו הלכך נתחייב מלקות בלקיחתו ואין ההשבה פוטרתו מחיוב מלקות, ומשום דאין להשבה שום ענין ללאו דלקיחה כלל וכמו שביארתי. דאלת"ה ואם נאמר דהטעם דבנטל חלק בביזת קרקע מעבירים אותה ממנו ופטור ממלקות משום חיוב השבה הוא א"כ בביזת מטלטלין נמי יחזיר הביזה ולא ילקה, דלענין חיוב השבה מה לי ביזת קרקע או מטלטלין, דבשניהם כיון דהלקיחה היה שלא כדין וכל לקיחת ממון שלא כדין הוי כמו גזל והלוי חייב להחזיר כל מה שלקח ויחולק בין כלל ישראל.

ואין לחלק ולומר דלקיחה זו אינו דומה לגזל, ומשום דבגזל יש לו תובעים, אבל בלוי שעבר ולקח מביזת הארץ, דבשעה שלקח הלוי החלק שלא כדין לא הי' להביזה עדיין רשות בעלים, ואחר שלקח הלוי לרשותו אף שהלקיחה הי' שלא כדין מ"מ לא נאמר בי' השבה, ומהיכן יהי' חל על הלוי חיוב החזרה. דזה אינו, דהא אנן קיי"ל כרבא [תמורה ד, ב] דכל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, ואין לך שום ענין אשר שייך בו כללא דרבא זו יותר מענין זה. אלא ודאי דבאמת גם בביזת מטלטלין חייב להחזיר, ומכח כללא דרבא דכל מלתא כו', רק דאין חזרה זו פוטרתו ממלקות וכפוס כללא דרבא דלא מהני, והאי דלקי משום דעבר על מימרא דרחמנא. והא דלא לקי בקרקע, משום דהחזרה בקרקע אינו משום כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד, דחזרה זו ודאי לא היה פוטרתו ממלקות, רק דבנטל חלק בקרקע גם מבלעדי כללא דכל מלתא אין בלקיחתו ממש, דלא יצויר כלל בקרקע לקיחה שלא כדין וכמו שביארתי והוי כאלו לא לקחו, ולכן כתב רבינו דמעבירים אותה ממנו ולא כתב דחייב להשיבו, משום דבדבר שלא לקח לא שייך בו לשון השבה, וכיון דבקרקע הוי כלא לקחו כלל הרי ממילא לא שייך בו חיוב מלקות כלל.

ודע דדבר זה הוא תמוה מאוד בעיני דברפ"ק דתמורה [ו, א] טרח הגמרא כל כך למצוא מקום דאיכא בינייהו בין אביי לרבא בפלוגתא זו דכל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי מהני או לא מהני, ולמה לא הביא הגמרא דאיכא בינייהו דין זה דבן לוי שעבר ולקח חלק בביזת מטלטלין, דחיוב השבה לא נאמר בהו בתורה וגם אין לה בעלים אשר נאמר עליו שיהיה לו דין גזלן, ובכל זאת לרבא דאי עביד לא מהני גם כאן לא מהני לקיחתו, וממילא יחולק בין כלל ישראל כאילו לא לקחו הבן לוי עדיין, ולאביי דמהני גם כאן מהני לקיחתו ויוחלט החלק שלקח ביד הלוי. ותמי' זו אלימתא הוא מאוד ונצבת כמו נד על סוגיא דתמורה שהבאתי, דבדבר זה לא מצינו שום לימוד בתורה לשום צד לא שיהיה מהני או שלא יהיה מהני, ותליא רק בסברת פלוגתתם של אביי ורבא, ואין לנו איכא ביניהו בין אביי לרבא גדולה ויתירה מזו, וצריך עיון.

שם באותה הלכה הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר [שמות כ, יד] לא תחמוד.

וכתב הראב"ד ע"ז וז"ל א"א ולא אמר רוצה אני ע"כ. וה"ה כתב על דברי הראב"ד אלה וז"ל, דעת הראב"ד ז"ל הוא דאם אמר רוצה אני מקחו קייס, דלא גרע המכירה דע"י ההפצר דברים מתלוהו וזבין דזביני' זבינא, וכדאית' בפרק י' מהלכות מכירה [הלכה א], וכיון שכן אין בו לאו. ולא כן דעת הרב ז"ל אלא מקחו קייס אעפ"י שעבר. ואע"ג דאמר רבא בתמורה [ד, ב] כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, והאי דלקי על דעבר אמימרא דרחמנא, הרי הוא כעין גזל צמר ועשה ממנה בגדים שאינו משלם רק כשעת הגזילה, וקנה הדבר בשינוי כדאית' התם [תמורה ו, א], אף כאן קנה בדמים, עכ"ד דברי הרב המגיד.

ונוראות נפלאתי על כל דבריו אלה של ה"ה ז"ל, דאיך עלה בדעתו דדעת רבינו הוא דאף באמר רוצה אני עובר בלאו דלא תחמוד ומקחו קייס אעפ"י שעבר, והלא גמרא ערוכה הוא בפרק הכונס (ב"ק דף ס"ב ע"א) דאמר ליה ר' אדא ברי' דר' אויא לר' אשי מה בין

גזלן לחמסן, אמר לי׳ חמסן יהיב דמי גזלן לא יהיב דמי. אמר לי׳ אי יהיב דמי חמסן קרית לי׳, והא אמר ר׳ הונא תלוהו וזבין זביניה זבינא, לא קשיא הא דאמר רוצה אני הא דלא אמר רוצה אני. הרי לך בפירוש דשתי אלה אגודים יחד, ואף אם יהיב דמי בכל זאת אם הוא חמסן ועבר על לאו דלא תחמוד אין זביני׳ זבינא, ומדזביני׳ זבינא על כרחך דבדיהיב דמי אינו קרוי חמסן, וממילא אינו עובר על הלאו דלא תחמוד כלל, וע״ז השיב לו ר׳ אשי דהא דתלוהו וזבין הוי זבינא מיירי באמר רוצה אני, וברוצה אני אינו עובר על לאו דלא תחמוד.

וביותר תמוה והפלא דאיך נעלם ממאור עינו של הרב המגיד כל סוגיות הגמר׳ זו דפרק הכונס, דבסוגיא זו שקיל וטרי אמוראי בענין זה עצמו אשר עלה במחשבה לפני ה״ה לחלק בין דעת רבינו לדעת הראב״ד. גם מה שכתב ה״ה לדעת רבינו דמש״ה אין המכירה בטלה מחמת עבירת הלאו, ומכח כללא דרבא דכל מלתא כו׳, משום דהוי כמו גזל צמר ועשאן בגדים דקנה ואינו משלם רק דמיהם כשעת הגזילה. הנה דברים האלה המה תמוהים ומוקשים מאוד, דהלא מן קנין שינוי זה עצמו פריך הגמר׳ רפ״ק דתמורה [שם] לרבא דאמר דכל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני ואמאי מהני השינוי לקנות, ומשני [שאני התם] דכתיב [ויקרא ה, כג] אשר גזל אם כעין שגזל יחזיר ואם לאו לא יחזיר. הרי לנו בהדיא דעל קנין שינוי יש לנו לימוד פרטי בקרא דגלי רחמנא שיהי׳ קנין זה מהני, ומה ענין לימוד זה דאשר גזל כעין שגזל הבא על קנין שינוי אצל קנין מכירת אונס והפצר, ודברי הרב המגיד אלה המה תמוהים ומופלאים מכל צד.

גם יש לחקור לדעת ה״ה שהבין בדעת רבינו דאף דבאמר רוצה אני עובר על לאו דלא תחמוד, בכל זאת אין עבירת הלאו מבטל קנין המכר, איך הוי הדין בלא אמר רוצה אני אם המכירה קיימת או לא, דאם אין עצם עבירת הלאו מבטל הקנין למה יבוטל הקנין באם אמר רוצה אני, ואיזה חילוק יש לענין קיום הקנין בין אמר רוצה אני או לא, והרי בסוגיא דפרק הכונס שהבאתי [סב, א] מוכח דבלא אמר רוצה אני בטלה המכירה, דהגמר׳ מוקי הא דתלוהו וזבין דזביני׳ זבינא באמר רוצה אני, והא דקרי לי׳ חמסן מיירי בלא אמר רוצה אני. הרי לנו דבלא אמר רוצה אני לא הוי זבינא כלל. הן אמת כי תהלוכות דין זה בכל מקום שהוא בסתמא נאמר דתלוהו וזבין זביני׳ זבינא, וזה מורה דדעת רבינו הוא דבכל ענין הוי זבינא בין אם אמר רוצה אני ובין לא אמר. גם אנו רואין דהכא בעבירת הלאו דלא תחמוד הי׳ הראב״ד נזהר לכתוב ולפרש להורות לנו דעתו דזה הוא דוקא היכי דלא אמר רוצה אני, ולמה השמיט הראב״ד מלפרש לנו דעתו זאת גם בפרק עשירי [בהלכה א] גבי עצם הדין של קיום המכירה במכירת אונס דהוא דוקא כשיאמר רוצה אני. וכל זה מורה לנו דלענין קיום המכר גם הראב״ד סובר דאין חילוק בין אמר רוצה אני או לא דהמכירה בכל ענין קיימת, ואף דלא אמר רוצה אני ועבר על לאו דלא תחמוד אין עבירת הלאו מבטל המכירה, ודלא כדעת הרב המגיד שהבין בדעת הראב״ד.

איברא דאם נאמר בדעת רבינו והראב״ד דמשום כך השמיטו שם בדין קיום מכירת אונס אמירת רוצה אני משום דדעתם הוא דהמכירה קיימת אף בלא אמירת רוצה אני, א״כ יהי׳ הא גופא קשה דהלא כל כחו וחילו של דין זה דבמכירת אונס קיימת המכירה הוא רק מכח סברא דכל דמזבין אי לאו דאנסי׳ זוזי לא הי׳ מזבין אלא אגב אונסא גמר ומקנה, וממילא אין בו אלא כעין דבר הלמד ממנו, וכמו דבכל מכירה מחמת אונס דוחק מעות הרי אומר המוכר עכ״פ בשעת המכר דהוא מרוצה במכירה, וא״כ ממילא גם בכל שאר אונס הסברא הוא דבעינן ג״כ שיאמר המוכר עכ״פ דהוא מרוצה במכירה דהרי לא עדיף ממקום דאתי מיני׳. גם פשטות הסוגיא דפרק הכונס מורה ג״כ דבתלוהו וזבין והמוכר לא אמר רוצה אני גוף המכירה בטלה וכמו שביארתי למעלה.

אמנם הנראה לדעתי לבאר כל זה, דודאי מצד הסברא אם תלוהו וזבין לא הי׳ מצד עצמו זבינא אזי בודאי בזה שנוגע לקיום הקנין בין אדם לחבירו גם אמירת רוצה אני לא הי׳ מהני, דמה מהני מוצא שפתיו בדבר זה אם לבו בל עמו ואין פיו ולבו שוין, והלא אנן קיי״ל [חו״מ רז, ד בהגה״ה] דבדבר שבממון היכי דאיכ׳ אומדנא דמוכח אף דברים שבלב הוי דברים, ובתלוהו וזבין אין לך אומדנא דמוכח גדולה מזו דיש בלבו כך דמפני אונס הוא מוכר. ואולם תוכן הענין הוא לדעתי דבאמת לא מצינו קפידא בתורה על שום קנין שיהי׳ בו רצון המוכר דוקא, ואדרבה דמצינו [שבועות כו, א] דהוצרך רחמנא קרא [ויקרא ה, ד] דהאדם בשבועה פרט לאנוס, אבל אי לאו קרא ה״א דגם בשבועה לא בעינן רצון, ובכל אופן ככל היוצא מפיו יעשה ולא איכפת לן אם הוא אנוס. וכל הריעותא והגירעון אשר מצינו באונס דמגרע ומרע כח הקנין אין גירעון זה מצד מניעת רצון המקנה, רק מצד מניעת דעת המקנה, דדעה ורצון שני עניינים שונים הם, דאם המקנה הוא אנוס אזי אין בקנין זה דעת עצמו של המקנה, וכיון דמחוסר דעתו בקנין הוי דינו של המקנה בקנין זה כמו דין קנין של חרש

שוטה וקטן דאין קונים כלום ומשום דלאו בני דיעה נינהו. ואי לאו דר' הונא ה"א דכמו דבכל קנין אונס כיון דמחוסר רצון המקנה כמו כן מחוסר גם דעת המקנה ותלוהו וזבין לא הוי זביני' זבינא.

ולפיכך הסביר לנו ר' הונא להוכיח דהדעה והרצון שני עניינים נפרדים המה, ויכול להיות קנין שיהיו מחוסר בו רצון של המקנה ובכל זאת יהי' בו דעת המקנה, דהרי כל דמזבין לא הוי רצונו של המוכר במכירה, ובודאי נפשו עליו תכאב אם הוא מוכר ביתו או שדהו מחמת דחקו והוא מוכרח לצאת ממנו ואיש אחר יקחנו, ואי לאו דאנסי' זוזי לא הי' מוכר. אלא על כרחך דאמרינן דבכדי לסלק אונס המעות מעל עצמו גמר בדעתו להקנות, וכיון דיש כאן דעת מקנה לא איכפת לן מה דאין רצונו בכך, דאין אנו צריכין בקנין רק דעתו אבל לא רצונו, ה"נ אמרינן כן בכל אונס דתלוהו וזבין וכדומה דבכדי להסיר מעליו מכאוב היסורים האלה גמר בדעתו להקנות, וממילא אף דידעינן בבירור דהוא אנוס ביסורים ואין רצונו בגמר קני' זו, בכל זאת כיון דגמר בדעתו להקנות הרי יש כאן דעת מקנה ואין אנו צריכין לרצונו כלל.

וכיון דביארתי דבכל קנין שבין אדם לחבירו אין אנו צריכין רצון המקנה רק דעת מקנה לבד, אזי ממילא אין לענין קיום הקנין שום נ"מ בין אם אמר רוצה אני או לא, ולכן לא הוזכר כלל בדין של עצם קיום מכירת אונס מכל ענין אמירת רוצה אני לא בראב"ד ולא בדברי רבינו. והנה כל זה הוא לענין קיום הקנין, דבאם היו צריכין בו לרצון המוכר גם אמירת רוצה אני שהיה אומר המוכר בהכרח עפ"י אונס לא היה מועיל בו, ומשום דאמירת דברים בלי כוונת הלב אינו מיקרי רצונו במה שנוגע בין אדם לחבירו. רק דלענין קיום הקנין אין אנו צריכין רצון רק דיעה וכמו שביארתי, וממילא אין לענין קיום הקנין שום מקום תועלת לאמירת רוצה אני בשום צד, או דאמירתו זו אינו מועיל אם היינו צריכין לה, או דאין אנו צריכין לה כלל. משא"כ לענין עבירת לאו דלא תחמוד, הגם דתכונת לאו זה הוא ענין הנוגע בין אדם לחבירו, בכל זאת כיון דעיקרו וכל שורש פעולתו הוא בין אדם למקום [חסר כאן בכת"י].

אמנם לענין עבירת לאו דלא תחמוד דעצם הלאו אף דתכונת ענינו הוא בין אדם לחבירו בכל זאת עיקרו הוא בין אדם למקום, דהא אפילו יהיב דמי וחבירו נתנו לו מדעתו ואין הדבר נוגע לחבירו עוד בכל זאת אם הנתינה הי' ע"י הפצר שהכביד עליו ריעים הרי זה עובר עליו, ומשום דהתורה אסרה להפצר זה. ולענין עבירת הלאו שבין אדם למקום שפיר מסתבר לי' להראב"ד דמהני אמירת רוצה אני. ואף דיש אומדנא דמוכח דאינו כך בלבו, מ"מ לא מצינו שיהי' מהני אומדנא דמוכח בעניני לאוין שבין אדם למקום, ואנו אין לנו רק דדברים שבלב אינם דברים. ואף בפיגול דיש לנו רבוים בתורה על המחשבה בכל זאת החליטו התוס' בסוף פרק המפקיד (ב"מ דף מ"ג ע"ב) ד"ה החושב דמחשבה דגבי פיגול היינו דיבור ולא מחשבה שבלב. וכן הוא בהדיא בספרי פרשת שופטים פיסקא קמ"ז וז"ל ומנין לקדשים ששחטן חוץ לזמנם וחוץ למקומם שהוא עובר בלא תעשה ת"ל [דברים יז, א] לא תזבח לה' א' כל דבר רע כל דבר שתלוי בדיבור. (ומהתימא על התוס' דבקשו להוכיח ממקומות שונות דמחשבת פיגול היינו דיבור ולא הביאו הספרי זה דמבואר כן בפירוש), ובפרט היכי דהדיבור הי' בפירוש היפוך מחשבתו ואמר בפה מלא דעובד עבודתו לאוכליו ולזמנו בודאי אין שום ספק כלל דאין במחשבתו שחישב שלא לאוכליו וחוץ לזמנו כלום דלא אתי מחשבה ומבטל דיבור. וכמו כן הכא ס"ל להראב"ד דכי אמר בפה מלא רוצה אני הרי אמירה זו מוציאו מידי עבירת הלאו דלא תחמוד, ואף דיש אומדנא דמוכח דאינו כן בלבו לא איכפת לן אומדנא זו לענין עבירת הלאו מאומה דהא אמר בפירוש בפה מלא דרוצה בכך.

ולדעתי הדבר ברור דגם רבינו סובר בזה כדעת הראב"ד דבאמר הלוקח רוצה אני מסולק מעל המוכר עבירת הלאו דלא תחמוד. דמלבד דהוא כן מצד הסברא וכמו שביארתי, גם מבלעדי זאת לא יהי' רבינו נגד מסקנת גמרא ערוכה דסוף פרק הכונס [ב"ק סב, א], דמסיק הגמר' בהדיא על מלתא דר' הונא בתלוהו וזבין דמיירי באמר רוצה אני ואז לא הוי חמסן, ומשום דאמירת רוצה אני של הלוקח מסלק מעל המוכר לאו דלא תחמוד. והרואה בלשון הראב"ד יראה דלא כתב דבריו דרך השגה, רק דגם הוא הבין כמו כן גם בדעת רבינו, רק דרבינו סתם דבריו והראב"ד פרושי קא מפרש. ולפ"ז אין באמת שום מחלוקת בדין זה בין רבינו ובין הראב"ד, דלענין עבירת הלאו שניהם סוברים דתלוי רק באמירת רוצה אני, ובגוף המכר דעת שניהם שוה דאין לקיום גוף המכר שום ענין כלל עם אמירת רוצה אני, וגוף הקנין בכל אופן קיים בין אם אמר רוצה אני או לא, דלא גרע מתלוהו וזבין, ובתלוהו וזבין הדבר מוחלט ומוסכם בדעת כולם דהמכירה קיימת בלי שום רמז וזכר של אמירת רוצה אני וכמו שביארתי.

* * *

ועתה נבא לבאר ענין הסוגיא לסוף פרק הכונס שהבאתי דהיי פשוט לר' אלא למיפרך וכי יהיב דמי חמסן קרית ליי והא אמר ר' הונא תלוהו וזבין הוי זבינא. הרי לנו בפירוש דאפי אלה מגודים ונמודים יחד, לאם עובר על לאו דלא תחמוד והוא חמסן מגרע עבירת הלאו גם כח הקנין לגבל יהי' המכירה קיימת, ובפרט לפי מסקנת הגמר' דהא דקרי ליי חמסן מיירי בלא אמר רוצה אני, ומימרא דר' הונא מיירי באמר רוצה אני, הרי לך בהדיא דכל אלאת דר' הונא דאלוהו וזבין הוי זבינא הוא רק באמר רוצה אני, אבל בלא אמר רוצה אני הוי חמסן ולא הוי זבינא. ובאמת לפי פשטות המסקנ' דסוגי' זו הוא תמוה מאוד, דאיך נאמט דבר זה מכל הפוסקים כאשר הביאו דינא דר' הונא לפסק הלכה דכל מכירה באונס בלי מסירת מודעא הוי מכירה, דלא הזכיר שום אחד שום רמז דבר מהנאי זה של אמירת רוצה אני. ומלבד כל זה תמוה ענין זה גם מנד עצמו, דכיון דעכ"פ בלא אמירת רוצה אני של המוכר בודאי עובר עכ"פ הלוקח במה שאנסו למכרו על לאו דלא תחמוד, ואנן קיי"ל כרבא [במורא ד, ג] דכל אלאת דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, ואמאי יהיה המקח קייס בלא אמירת רוצה אני, וכמו שהרגיש בזה גם הרב המגיד, ומירוצו של ה"ה דהוי כמו שיעור דקנה בגזל הוא תמוה והפלא ממש בלי פירוש וכוונה וכמ"ש למעלה.

ואמנם הנראה לי בזה דהן אמת דכוונת ר' אלא בקושיתו שהקשה לר' אשי מהא דר' הונא הי' עפ"י כללא דרבא דכל אלאת דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, ואם עובר על לאו דלא תחמוד אין הוי זבינא, ואולם קושיא זו דר' אלא אין לה מקום רק לפום הה"מ שלו דלא ידע עדיין מהא דאמר רוצה אני ואמירת רוצה אני מסלק מעליו עבירת הלאו, ועלה על דעת ר' אלא דלעת ר' אשי הוא דהוי חמסן בכל תופן בין אם אמר רוצה אני ובין לא אמר. ולפום ה"מ זו מונא עבירת הלאו דלא תחמוד בגוף עשית האיסור, דהיינו במה שאנסו למכור או שהפציר והכביד עליו ריעים כל כך עד שמכר לו, ובאופן עבירת איסור כזה שפיר שייך כללא דרבא דכל אלאת דר' הונא, דכיון דרחמנ' אסרתה לעשי' זו אזי בטל כאה ואף אם עשאה אינה מועלת, והרי היא לענין התועלת אשר יצא ממנה כאילו לא עשאה לעשי' זו כלל.

אבל שהבאתי לחידש לו לר' אשי דבאמר המוכר רוצה אני אין הלוקח עובר כלל על לאו דלא תחמוד, הרי ממילא אין לעבירת זה של הלאו דלא תחמוד שום מקום כלל לכללא דרבא דכל אלאת, דכלל זה לא שייך רק היכי דתכונת הלאו של העשיה הוא באופן שאין מקום לעשי' זו להמלט בה מעבירת הלאו, וכאו בחבלת רחיס ורכב ובגד אלמנה וכדומה המובא בסוגיא דרפ"ק דתמורה [ו, ח], דבכל אלה אם הי' הלוה מרוצה ואתן להמלוה עבטות אלה מדעתו אין זה מקום לומר דרצון הלוה פוטרת את המלוה מהלאו, רק דהיכי דמשכנו מרצונו של הלוה הרי זה ענין אחר, ואין ענינו נוגע כלל לענין הלאוין האלה של העבטת עבוט וחבלת בגד אלמנה, דאם הלוה בעצמו רוצה להבטיח את המלוה על חובו בבטחונות אלה מי יאמר בידו אלא רשות ביד כל אדם לעשות בשלו כל מה שירצה, והלכך כל תכונת ענינים של האזהרות אלה הוא רק בעשה המלוה העבטות אלה בכח ורצון עצמו, וכשעשה זאת מרצון עצמו אין בידו בשום תופן לסלק מעל עצמו עבירת הלאו. משא"כ בלאו דלא תחמוד דעיקרו הוא על המפעלות זרות, להכריח או להשתדל מחבירו מכירת חפציו, רק אם פעל ועשה כ"כ עד שאמר מבירו רוצה אני אף דגם אמירה זו היה בכח ההשתדלות וההכרח ההוא אשר הכריחו תותו בו לגוף המכירה, בכל זאת מסלקת האמירה זאת מעליו הלאו דלא תחמוד.

ולפיכך השתא אחר שחידש לו ר' אשי לר' אלא לחמירת רוצה אני אף דגם אמירת רוצה אני, וכמו שהרגיש ע"י כפיה והפצר מסלקת מעליו הלאו, הרי לפום זה שוב אין בידינו לומר על קנין המכירה זו כללא דרבא דכל אלאת דאמר רחמנא לא תעביד, דהרי גוף המכירה אף אם היתה באונס ההפצר היתה יכולה להמלט מאזהרת הלאו, דאם היה הלוקח כופהו או הי' מפציר בו כל כך עד שהי' המוכר אומר רוצה אני לא הי' בעצם המכירה עבירת הלאו כלל, ולכן כל עיקר לעבר על אימרת דרחמנא הוא ע"י מניעת אמירת רוצה אני של המוכר, ובכגון זה לא שייך הכלל דכל אלאת דאמר רחמנא לא תעביד, ומשום דגוף העשיה היתה יכולה להעשות בלי עבירת הלאו, וכיון דלא שייך בעבירת לאו זה כלל אל דכל אלאת הרי ממילא אף בלא אמר רוצה אני ועבר על לאו דלא תחמוד אין עבירת הלאו מבטל קנין המכר, והילכך לפי המסקנא שחידש ר' אשי לר' אלא קיימת המכירה בכל תופן בין אם אמר רוצה אני ובין לא אמר וכמו שבארתי.

הלכה י כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו וכן כל כיוצא בהן משאר דברים שאפשר לו לקנותן ממנו כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה בלבו בדבר עבר בלא תעשה שנאמר [דברים ה, יח] לא תתאוה ואין התאוה אלא בלב בלבד.

וכתב הרב המגיד [שם] וזה לשונו מבואר במכילתא לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החימוד בפני עצמו.

ונראה לי שדעת הראב"ד ז"ל דאזהרת התאוה זו הוא שיתאוה לקנות בדמים שלא ברצון הבעלים, ע"כ דברי ה"ה. ואין דבריו מוכרחין, דאף דדעת הראב"ד בלאו דלא תחמוד הוא דאינו עובר רק בלקחו ולא אמרו הבעלים רוצה אני, אבל אם הפציר בו כל כך עד שבאמת אמרו הבעלים רוצה אני אינו עובר. הנה החילוק הזה לא שייך רק בלאו דלא תחמוד, דלאו זה אינו עד שלקחו באמת, וכיון דלקחו בהפצר כל כך עד שבאמת אמרו הבעלים רוצה אני הרי שפיר יש סברא בזה דאמירת רוצה אני שאמר המוכר בשעת הלקיחה מבטל האונס שהיה מחמת ההפצר של הלוקח, וממילא אין כאן לאו דלא תחמוד. משא"כ בלאו דלא תתאוה דהלאו הזה הוא על המחשבה, דאם חישב בלבו להפציר בחבירו שימכור לו איזה דבר הרי הוא עובר על המחשבה, ואף אם באמת לא הפציר בו ולא קנה מאתו כלום עבר על לאו זה בראשית מחשבתו, ומה לי אם חישב להפציר בחבירו כל כך למכור לו באמירת רוצה אני, הלא עכ"פ לא קנה כלל, וממילא לא אמר המוכר רוצה אני. וכיון דעכ"פ באמת לא נתבטל מחשבת ההפצר ע"י הדיבור ממש של אמירת רוצה אני מה מהני מחשבתו דחישב לכופו בהפצר לאמירת רוצה אני, הלא גם מחשבת ההפצר גופא הוא נכלל בלאו דלא תתאוה, ואיך יעלה על הדעת דמחשבה כזו אשר יש במחשבה עצמה איסור יהיה מתוקן על ידה איסור אחר.

אמנם זאת יכול להיות לדעת הראב"ד דאף דעל הלאו דלא תתאוה עובר תיכף בתחילת מחשבתו, מ"מ אם הוציא מחשבתו זאת מכח אל הפועל, והפציר בו עד שלקחו ואמר המוכר רוצה אני, דבאמירה זו ממש נתבטל גם ההפצר זה שעלה במחשבתו לפניו בראשית הענין, ואמירת רוצה אני מסלק ממנו שני הלאוין הלאו דלא תחמוד וגם הלאו דלא תתאוה. אבל אין זה ברור, דגם בזה יש צד לומר כיון דאיסור זה דלא תתאוה עובר במחשבה לבד, ואין לו ענין כלל עם גוף הלקיחה, הסברא נותנת דאף הדיבור ממש של אמירת רוצה אני אשר נתרצה בשעת הלקיחה אינו מועיל להפקיע האיסור דלא תתאוה, ומשום דאזהרה זו אינה רק על המחשבה ולא על המכירה, ואיסור המחשבה דכבר עבר עבר. אך דבר זה עכ"פ ברור דאם לא קנה לבסוף כלל, וממילא לא אמר המוכר רוצה אני, אף דהוא חישב להפציר גם על אמירת רוצה אני, גם לדעת הראב"ד הרי הוא עובר במחשבה זו על לאו דלא תתאוה וכמו שביארתי, רק דעל לאו זה דלא תתאוה אינו לוקה, ומשום דבענין זה גם לדעת הראב"ד הוי לאו שאין בו מעשה, דהרי לא נעשה הלקיחה לבסוף.

פרק שני

הלכה ב ודין זה דין תורה הוא שנאמר [ויקרא ה, כג] והשיב את הגזלה אשר גזל ע"כ.

ואף דבפרק מרובה [סה, ב] נפקא להו לב"ה דשינוי קונה ממיעוטא דהם ולא שינויהם, בכל זאת ניחא ליה לרבינו להביא לימוד זה דאשר גזל, משום דבפרק קמא דתמורה [ו, א] הביא הש"ס לימוד זה אף אליבא דרבא דסובר דבכל מקום אי עבר אמימרא דרחמנא לא מהני דמ"מ שינוי בגזל קונה ומשום דגלי קרא אשר גזל דיהיה דוקא כעין שגזל. וראיתי להתוס' בפרק מרובה (ב"ק דף ס"ה ע"ב) ד"ה הן שהתעוררו בזה דלמה לי תרי קראי, והוכרחו לחלק בין שינוי החוזר לאינו חוזר. ולפמ"ש לא קשה כלל, דקרא דאשר גזל בלא"ה איצטריך דלא נימא דאי עביד לא מהני, ולאביי דסובר בכל מקום דאי עביד מהני [תמורה ד, ב] הרי מפיק ליה לקרא דאשר גזל דעל גזלו מוסיף חומש ואינו מוסיף חומש על גזלת אביו, וכמסקנת הגמרא שם בפרק מרובה (ב"ק דף ס"ז ע"א) בלישנא בתרא אליבא דר' חסדא.

וניחא בזה מה שהקשו התוס' שם בפרק מרובה [סה, ב ד"ה הן] לר"ח ולר"י דסוברים דשינוי אינו קונה, ודרשי ליה להאי קרא דאשר גזל מ"מ, וכי יפלגו אבית הלל. ולפמ"ש ניחא, דודאי בגוף כח הקנין של השינוי לא פליגי כלל, ואף ר' יוחנן ור' חסדא סוברים דיש כח לשינוי לקנות בו, וכב"ה בשינוי דאתנן, ומכח דרשא דהם ולא שינויהם, ובאתנן דאין עבירה רק בביאה אבל לא בנתינת האתנן, ולא שייך ביה מלתא דרבא, גם ר' יוחנן ורב חסדא סוברים דשינוי קונה. רק דבגזלה כיון דלא סבירא להו לר"י ור"ח דרשא דאשר גזל כעין שגזל, הרי הוי ממילא כאלו לא היה כאן שינוי כלל, ומכח כללא דרבא דאי עביד לא מהני, וכיון דלא מהני ממילא אין כאן שינוי לקנות בו, הלכך שפיר סבירא להו דשינוי אינו קונה.

ובדרך הזה ארווח לן קושית התוס' בפרק הגוזל קמא (ב"ק דף צ"ד ע"ב) ד"ה ותנן, שהקשו שם אהא דפריך בגמר' שם לר"י דסובר גזילה הנשתנית חוזרת בעינא מהא דלא הספיק ליתנו לו עד שצבעו, ולמה לא פריך הגמר' ממתניתין [ב"ק צו, ב] דבהמה ועבדים דהזקינו דמשלם כשעת הגזלה, ובפירוש שנינו במשנתינו דגזל מטבע ונסדק דמשלם כשעת הגזלה, ודחקו בתירוצם. ולפמ"ש ניחא, דממתניתין אין שום קושיא כלל, משום דכל הני דיני דמתניתין כולם מיירי בשינוי הבא מאליו, וכיון דלפי מה שביארתי דבגוף כח קנין השינוי לא פליגי כלל,

איסורי ממון שאדם לוקח מחברו או מעכב במקום שחייבתו תורה ליתן ויש בו (א) הראשון חייבי לאוין כ"ו (ב), לא תחמוד, לא ימשול למוכרה, שאר כסות ועונה, לא תתן כספך ואכלך, לא תבלה, ולא תלקט, לא תלקט פרט, לא תעולל, עומר לא תקח, לא הננובו, לא תעשוק, לא תגזול, לא תלין שכירות, לא תונה, שוחד לא תקח, לא תסיג גבול, שבויה לא תמכור, אל כלייך לא תהן, לא תעבוט בביתו, בעבוטו לא תשכב, שכיר לא תעשוק, לא תבא עליו השמש, אלמנה לא תחבול, רחיים לא תעבוט, זיתך לא תפאר, לא תשלחנו ריקם.

סימן קטו [רנד]

אוצר החכמה

לא תחמוד. כתב הב"ה בדברות הראשונות והאחרונות לא תחמוד בית רעך וגו' ולא תחמוד כל אשר לרעך, הומד נקרא שחומד דבר הברו ולוקחו בעל כרחו ונותן דמים או בעקיפין בא עליו שלא כדין, אבל הומד בהחשבה בלא מעשה אינו עובר בלא תחמוד, דתניא בתכילתא, יכול אפילו החומד בדברים ת"ל לא תחמוד כסף וזהב (אשר) עליהם ולקחת לך, מה להלן עד שעושה מעשה אף כאן עד שעושה מעשה והיינו חמסן דאמרינן בב"ק [ס"ב ע"ב] חמסן יהיב דמי שאונס חבירו ונותן לו דמים על הפץ ועל אונס כזה מקשינן בב"ק (א) פ"א [ס' ב'] הא קא עבר בלא תחמוד ומתרץ לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע ליה (ב) ואינו כי אם בדמים אלמא הומד ולוקח בעל כרחו של חברו ונותן דמים נקרא חומד, ועליו נאמר לא תחמוד וכתיב לא תתאוה פי' אחד לאלו ב' לאוין ושנה הכתוב עליו לעבור עליו בב' לאוין:

תועפות ראם

(א) גו ב' ויין וי"ו הרחמן כנ"ל. (ב) כ"ו, וסימניהון כ"ם דנסימן קכ"ה נגלגים ב' לאוין. ס'. לא תעשוק את רעך. ב'. לא תגזול. וגסוף סימן קכ"ד כתב החכם יעקב ז"ל כ"ב הכ"י חסר לאו דלא תעשוק עכ"ל ולכאורה נראה שאין כאן חסרון כ"ת נראים פי' קכ"ה ג"ע לא העשוק ולא תגזול ותו ל"מ ודעת רבינו הרח"ם כנה"ג שכתב בסימן המצות סי' ק"ח לא תעשוק אצל הסמ"ג לאוין קג"ו קג"ז כתב לנרצה לומר בב"מ קי"ח זהו עשק זהו גזל להכי לפקים רחמנא בתרי ליתני לעבור עליו בשני לאוין לפי ענין זה לאו אחד הוא עי"ש ועיין להלן סי' קל"ד ומש"ם להלן עם המעתיק ועיין הע"ם שאילתא קי"ז חות ח' מש"כ שם בדעת הנה"ג לולם נספר לנר מצוה במל"ת להרמב"ם רמ"ו כ' להסיג עליו לנאמת הנה"ג חסיב לשני לא תעשוק הכתוב נפ' קדושים וכפ' תוא נאמי מל"ת בסימן המצות עי"ש:

(א) בב"מ כנ"ל. (ב) ולהו פי' ואינו כ"א כו' כ"ה בנדפס וכאן הסר היטב "פירוש" וכוונת רבינו לאינשי לוקח הוא דמשמע כך מבל הם טועים דלא התמוד הוי אפי' בדיהיב דמי ועיין בסנהדרין כ"ה ב' תוד"ה מעיקרא ועי"ע כו' וזהו לעת הירחים וכ"כ הרמב"ם בספ"מ ל"ת רס"ה כי זה הלאו מזהיר כו' ואפי' לקנותו ולתת לו דמים כו' תלת בתה שהרמב"ם שם ל"ת רס"ו כ' לאו תתאוה מזהיר אפילו להתאוות בלבנו לבד זה רבינו לא ס"ל כן שמבואר כאן וכתיב לא תתאוה פי' אחד לאו ב' לאוין ושנה הכתוב עליו כו' וכ"כ הסמ"ג לאוין קכ"ח התמוד והתאוה הכל אחד וכ"פ תוקלום לא תרוג וכן נתמד למרתה מתרגמינן דמרנג למיחזי וכ"פ רבינו שלמה נפי' חומם פ' ותתחנן כי הכל אחד עכ"ל והרמב"ן נפי' החומם פ' ותתחנן כ' ובזהר כי יכנס בכלל תמלה אפי' התאוה כי אם יתאוה לגזול מחבירו דבר ברור אסור לא תשר לו ולא יוכל לעשות כן כי חבירו תקיף ממנו או שים במקומו לימת מלטת עובר בלאו הזה עכ"ל ורתה שדעתו כדעת הרמב"ם ם הרמב"ם פ"ת מהל' גזילה דין י' כיון שחשב בלבו שיקנה ד"ז וגפתה בלבו בדבר שבר בלא תעשה שנאמר לא תתאוה ואין תתאוה אלא בלב אבל עכ"ע ור"ל משמר והסכים בלבו להשתדל בכל טוז לקנותו ממנו מיד עבר וכן בחמת מים וכמ"ש הם תרדים פ"ת במל"ת התנויות בלב אבל אם לא הסכים בלבו להשתדל בכל טוז לקנותו ממנו אלא שהתאוה בלבו בלבד לקיין חבירו אף להרמב"ם אינו עובר בלאו ומלשון התיוך מ' הט"ז אין נראה כן לפי דעת הרמב"ם ודו"ק ונפשטי תשובה לרבינו יונה שבר הנ' אות מ"ג כ' וכוהרבו על מחבצת הדבר הרע הזה אלא נסכים במחבצתינו לעבותו שאסור לא תחמוד עכ"ל והכא לפי דעת הרמב"ם הול"ל שאסור לא תתאוה ואם אין דבריו כהרמב"ם אין כאן לאו כלל כ"א בשלוקה ואולי כוונתו כלשון הרמב"ן הנ"ל כי יכנס בכלל חמדה אפי' התאוה כו' אבל מה נעשה למ"ם במכילתא יכול אפי' החומד בדבריו כו', ורלתי בם' מועה"ח בלאו דלא תחמוד שבפ' יתרו שכ' שם בדעת הסמ"ג שחולק על הרמב"ם במ"ם דלא תחמוד קאי בעיקר הסמ"ג כתי הרחמן שבתום שהדרין הנ"ל דמשמע לפו דקאמר ר"ל נמי דכן הוא שאמת דבך פעותת מיסך שייבא בפירוש פעותת שחולק הסמ"ג על הרמב"ם וס"ל דלא תחמוד ולא תתאוה בכל אחד עי"ש ובמחב"ת לא הבין כוונת הסמ"ג הוא אבל שמם"ב הסמ"ג לא תחמוד ולא התאוה פי' אחד דר"ל דלא תחמוד היינו לא התאוה שעובר על התימוד אפי' אינו מסיג מבוקשו שכן הרב המאיר כתב שם להדיא דב"ט דעת הסמ"ג ובאמת אינו כן וכוונת הסמ"ג הוא דגם לא תתאוה פי' כמו לא תחמוד שאינו אלא בהסיג מבוקשו וכמבואר בסמ"ג ריש סי' קי"ח וז"ל כתוב בי' סדברות לא תחמוד וכתוב שם עוד לא תתאוה וכתב אחד ותניא במכילתא לא התמוד יכול אפילו בדבריס ת"ל לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך עד שיעשה מעשה עכ"ל וכן יתבארו דברי הירחים שב' פי' אחד לאו ב' הלאוין ובאמת אין תלוי כלל ב' הפי' של התום' דסנהדרין במחלוקת הרמב"ם והסמ"ג בלאו דלא התאוה ורבינו הרח"ם יוכיח ממפרש בפי' הב' שבתום' שם ודלא כהסמ"ג ובלאו דלא תתאוה ס"ל כמ"ש הסמ"ג דלא כהרמב"ם, ולא ידעתי למה לא זכר הסמ"ג דעת הרח"ם בלא התאוה דלא כהרמב"ם, והמרדכי ס"פ הכותם כ' שם בשבני הירחים עי"ש בתי' מבתי שם, ורלתי בשו"ת פ"מ ח"א סי' כ"ו

משיב על מאזן התכמה

סימן קטז [רפה]

לא ימשול למכרה . צוה הב"ה בפ' ואלה המשפטים (ואם) [אשר] לא יעדה והפרה לעם נכרי לא ימשול למכרה בבגדו בה.פי' המקרא ואם לא יעדה הקונה אותה לא ימשול עוד (א) למוכרה בבגדו בה ואם ימכרנה אינה מכורה ועובר. בפי' „בבגדו בה" נחלקו בה רבותינו בקדושין פ"א [י"מ כ'] דתניא בבגדו כיון שפירש טליתו [עליה] שוב אינו רשאי זה למוכרה דברי ר"א ר' עקיבא אומר בבגדו בה כיון שבגד — פי' שמכרה — שוב אינו רשאי למוכרה. ר' שמעון אית ליה תרוייהו לישנא בין שבגד בה בין שפירש טליתו עליה שוב אינו רשאי למוכרה . מפרש (ב) התם באם יש אם למקרא ויש אם למסרת פליגי . וראינו גירסות התלמוד ושיטת התנאים הלוקות בדין יש אם למקרא ולמסרת , יש מקומות שדורש מקרא ומסרת דברי הכל כמו שכתב עבד וקרינן עובד [כ"מ ל' מ'] כתיב יתן וקרינן יותן [כ"ב כ'] הא כיצד עובד דומיא דעבר (ג) לא תחונם לא תתנם לא תחינם [ע"ז כ' מ'] , ר' עקיבא בסנהדרין פ"א [ד' מ'] בבכורות פ' כל פסולי המוקדשים [נ"ד מ'] סבר יש אם למקרא ובפסחים פרק כל שעה [נ"ו מ'] יש אם למקרא ולמסרת גבי לחם עני ועוני . ר' שמעון בקדושין פ"א [י"ה כ'] דריש מקרא ומסרת גבי בבגדו בה בסנהדרין פ"א [ד' מ'] גבי בסבת בסבת בסוכות דריש יש אם למקרא . והא לא קשיא שיש לומר במקום שאין מכחישין מקרא ומסרת זה (ד) כמו בבגדו בה שיכול לדרש שניהן דורש שניהן ובמקום שאין יכול לדרש שניהן שמכחישין זה את זה דורש יש אם למקרא . ויש מקומות שדורשין אם למסרת לדברי הכל, כמו בע"ז פ"א [מ' מ'] דאמרינן מקרן כתיב (ה) ולא מקשינן הניחא למ"ד יש אם למסרת שפיר אלא וכו' . אוצר החכמה

ועוד יש לתמוה במקום שנשתנה מקרא ממסורת, למאן דאמר יש אם למקרא שינוי מסורת למה . ולמ"ד יש אם למסרת שינוי מקרא למה . למה לא נקרא כדינו אחרי שלא ניתן לדרוש כלום בשינוי . ולפי סברתי שאפרש , נתרצו כל הקושיות חלוקת התנאים וחלוקת התלמוד . נ"ל שכל החולקים במקרא למסורת בדייקנות לשון הקדש חולקין , ואפרש אחד מהן והמותר ממנו ילמדו : בסבת בסכת בסוכות, רבנן סברי יש אם למסורת סוברין הדייקות דין הברת או (ו) להיות בו מה שחסר ויו"ד לדרש . וא"ת אחרי שעקרו בחסרון וי"ו אינו חוששים למקרא לדורשו כלום למה לא יקרא ע"ד האמת בסבת למה יקרא לשון רבים, אומרים לך אין לך קריאת לשון רבים שיבוש דאסוכות דעלמא כמה שנים קאי ולא אחדא סוכה ולהשבון דפנות . ור' שמעון סבר יש אם למקרא שאין דרך המקרא לכתוב לשון רבים משום סכות דעלמא , הלכך לדרשה אתא להשבון דפנות קרינא בלשון רבים . וא"ת למה לא נכתב כוי"ו על דרך אחי"ת 1234567

תועפות ראם

כ"ו מהי' שם קטיית התום' דכ"מ ס' כ' ד"ה נגע . וא"ת ת"ע מלא תגזול וז"ל המתרץ לא תחמוד על קרקע לית קחי נגעו דגזל דקרקע אינה נגזלת ותמיהני עלי' למקרא מלא הוא לא תחמוד וגו ובזמן המזרו וכל אחר לרעך וא"כ קטיית התום' נמק"ע למ"ע לא תחמוד לשורו וחמורו ת"ע מלא תגזול ול"ע לית' כדהתם דבי ר' ישמעאל שמה ג' ב' . ובסמ"ק סי' י"ם כ' ומצ"ע דחמרינן נמכילתא יכול בדברים ת"ע ולקחת לך כו' מכ"מ נראה שלקח בגד אסור לך אינו נגמר להחזיב עליו עד שיעשה מעשה טל"ע :

(א) עוד למוכרה , בגדפס טוד הגה למוכרה וכן מוכרת לבני הגלי דכרייתא שמחלקו בפי' בגבדו בה בכ' רבינו מח"ז טלשו דרשי על מכירת הגב וזב"ב רבינו בסמוך בגשון הנרייתא כיון שפירש עליה טוב אינו רשאי זה למוכרה ולפנינו בגמ' תיבת זה ליתא וכן בגדפס ליתא ובאמת ני הכת"י נכונה דפי' עליהו חוזר על הגדון ואינו רשאי קאי על הגב ומב"ה דייק וכתב אינו רשאי זה דהוא הגב למוכרה ולפי מה שחסר כאן בהכת"י תיבת „הגב" י"ל דדעת רבינו כהרמב"ם פ"ל מהל' ערכים ה"י שפי' לא ימכול למוכרה גם אחדון עיי"ש בלח"מ וז"ם לא ימכול ציד וכ"ל לא די שלא יעדה לא ימכול עוד למוכרה וגם משה"ת מאריך בדברי הרמב"ם וז"ל בסמ"ג לאוין קע"ם ולר"ת הפירוש שאין האדון יכול למוכרה לאחר וגם הגב אינו יכול למוכרה לשפחות אחר חיטות כדמסקינן התם עכ"ל ודע דמם"כ הסמ"ג שם דברי רגב"י הוא תמוה דמניאר בנכורות ל"ד מ' דר"ת סתמת נרסינן דמקשה שם דר"ת אחד"ת ולכן נראה דע"ם בסמ"ג בן יעקב ור"ת בן הורקנום הוא וני הסמ"ג והירחים כני היטיבה שכ' ר"ת בניתו התום' בקדושין שם ובנכורות ל"ד מ' ד"ה ורמיגהו וכ"כ בפ' היכר לר"ת פי' כ"ו ומפעם דר"ע קודם ר' אליעזר לא תמכתן בשום מקום וכתב בבבכורות פ"ה מ"ב מאחר ר"ח לר"ע אע"ג דתיבו רבינו מבוא דר"ע דברינו קרובין יותר לדברי ת"ק לאומרה אגל חוגן הדעת אגל ר"ת מרחיק שונא בהודאה כ"כ בפסניות התחדים בתום' אגבי שם בשם ס"ג ועיין להלן פי' רפ"ע ומש"ם . (ב) מבאן עם"ם חסר בגדפס ועיי"ם שכ' ויש מקשים כו' ולא נתני עתה לזה ונראה שהוא מדברי המעתר ר"ב כמתגל על אלא הפיזק גם זה . (ג) כי יותן דומיא דכי יתן כל"ע ועיין זבחים מ' מ' תום' שד"ה ל"ע אלא לר"ם מב"ב ט"ם ר"ת ובקונטרס די הציב בסנהדרין לימוד ז' הניח בל"ע דברי ר"ת דמ"ם מירחה ירחה דהציב לה בסנהדרין ד"ד ג' מקרא ומסירת ועיין זו"ת ח"ם יו"ד סי' רל"ה . (ד) זה את זה כמו כו' כל"ע . (ה) בגימוקי הרר"י בנרך בשם"ח שנת כ"ח ב' בהג זה הוקשו שם ניתא ים שם במסורת אגל שם ים שם למקרא היתה לו ב' קרנות עיי"ם ולעת הירחים חיטו כן . (ו) אות להיות

ותירץ בטוב טעם דהנה ידוע שיש ב' מיני תשובה א' מאהבה שמעולה היא שזדונות נעשים לו כזכיות כאן מיראה שזדונות נעשו לו כשגגות, ואי' בספר א' יש עוד תשובה ג' שהעון נמחק והוי כקטן שנולד והיא זו שמתחלה מעורר עצמו מחמת יראה כשלומד ספרי יריאים ובסוף כשעושה התשובה עושה מאהבה, והנה יש לדקדק בהני ב' פסוקים כתוב א' אומר שהקב"ה מתוכח עמנו שובה אלי ואשובה אליכם, וישראל אומרים השיבנו כו' וצריך להבין כוונתו של הקב"ה אם רוצה לנצח אותנו אדרבא כי הקב"ה כ"י [כביכול] יש לו נחת כשנוצח כדאי' ושמח ואמר נצחוני בני, וע"כ צ"ל הואיל ואב רחמן כוונתו לטובת בני ישראל לכן אמר לנו שובה תחלה כי כשהקב"ה ישיבנו וקראם בנו ח"ו הנני מעמיד עליכם מלך כהמן כו' נמצא ויהיה התשובה מיראה ואז יהיו כשגגות ואז ב"ש ברחמיו ובחסדיו רצה בנו שיהיה מאהבה ויהיו כזכיות כו' לכן אנחנו אומרים השיבנו תחלה היינו התשובה שלישית שההתחלה יהיה מיראה ואח"כ ונשובה היינו הסוף יהיה מאהבה ויהיה התועלת שתחדש ימינו כקדם היינו שנהי' כקדם כקטן שנולד כדלעיל וק"ל.

עוד שמעתי ממנו על הא דאי' סנהדרין ו' ע"ב וב"ק צ"ד ע"א ר"א אומר הרי שגזל סאה של חטים וטחנה ואפה והפריש ממנה חלה כיצד מברך אין זה מברך אלא מנאץ וע"ז נמר ובוצע ברך כו' [ובוצע לשון גזילה כו' עש"ב] ודקדק לענין מאי הביא אין זה כו', ותירץ ע"פ הא דאי' ברכות ל"ה ע"ב כל הנהנה בלא ברכה כאילו גוזל להקב"ה וכו' עיין לעיל כ"ה ע"א, לפ"ז הוי ניאוץ גדול שהלא מפני מה אינו רצה לאכול בלא ברכה טעמו שלא יהא גוזל הקב"ה א"כ האיך גזל כו' והוי בברכתו מנאץ כדכתיב ובוצע וק"ל.

שמעתי בעת שקבלתי פני הרב החסיד בי"ט חג השבועות תקנ"א שהוא שמע מב"א המגיד דק"ק הורודני התרי"ג מצוות מה... ואמר החסיד חי' יחי' הנה המפרשים פירשו על חמדה ותאוה שתאוה היא תאות הגוף וחמדה היא חמדת ממון, ולי נראה איפכא דהנה התורה שינה בעשרת הדברות פ' ואתחנן כתיב בזה"ל ולא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך שדהו ועבדו ואמתו שורו וחמורו כו' הנה חלקה התורה לשון חמדה באשת זהו חמדת הגוף ולשון תאוה בממון כו' .... וודאי אינו צריך ראיה והסכמה שגם אני השפל למדתי כן בשינוי הלשון רק בעת אמירתו הי' קשה לי לפירושו ולפי' המפרשים הלא בעשרת הדברות הראשונים פ' יתרו כתבה לשון חמדה בשניהם ע"ש והכי כתיב לא תחמוד בית רעך לא תחמוד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמורו ועוד קשה לי לפירושו למה חלק הכתוב כאן בפ' לא תחמוד בשלמא התם חלק בין חמדה לתאוה וצ"ע. ובאמת יראתי לפתוח את פי נגד גדלותו ועוד שהיו שם חכמים רבים וכולם שתקו רק א' הקשה לו הא כתיב כי תאוה לאכול בשר והשיב באחד מהם כתב כן משא"כ בשנים חלקה להראות החילוק בין חמדה לתאוה, אבל דקדוקי הנ"ל במקומו עומד.

אח"ז מצאתי מה שאהבה נפשי פי' אמתי לענין מאי חלק הכתוב חמדה ותאוה ... בסה"ק שחיבר א"א הגאון זצלה"ה כ' ע"ב שחושב לשני לאוין מהרמב"ם ובתרי"ג מצוות שחיבר איש האלקי בעל ש"ך ע"ש שחישב ג"כ לב' לאוין ופי' ע"פ לא תתאוה אפי'

אוצר החכמה

בלב דפח"ח. וצ"ע עוד ברבינו מ"א הקדוש וע"כ חמדה היינו שחומד להגיע חמדתו לביתו ואפי' בדמי כמו שדרשו חז"ל.

עוד שמעתי על ששאל אחיו הרב המגיד ר' אברהם חי' יחי' מהו אם למסורת והשיב מהו שכתב בזוה"ק תא חזי ובתלמוד איתא תא שמע, ג' בנין אב והם שווים ולא רצה לפרש דבריו. אח"ז שמעתי בשמו שת"ח קאי על תשב"כ ות"ש קאי על תורה שבע"פ, אבל בנין אב ויש אם למסורת ג"כ הפי' כן אבל צריך להבין ליישב עם ת"ח.

שמעתי מגיסי שאמר בשם החסיד חי' יחי' שייך לתפלה. ברכות פ"ה והובא במעמדות יום חמישי ת"ר מעשה בחסיד א' שהי' מתפלל בדרך ובא הגמון א' ונתן לו שלו' כו' עש"ב, ודקדק בתשובתו מה שהשיב לו ואם היית מחזיר לו שלום כו' זהו מיותר. ותירץ כי עדיין לא מתורץ אם הי' הרגו ח"ו את החסיד היה מתחייב בנפשו, ולכן הוכרח להשיב לו ואם כו' ..... נמצא ק"ו של בן ק"ו שהייתי חייב מיתה לשמים לכן לא השבתי לך שלו' והייתי סבור וקיים אף אם הרגת אותי משאתחייב מיתה לשמים ח"ו וק"ל אף שהוא רק פשט גמרא לפי גדלותו אעפ"כ יפה כיון.

עוד שמעתי מגיסי פשט גמר' מדילי' אי' בברכות פ"א לא כמדת הקב"ה מדת ב"ו מדת ב"ו כשאדם מוכר חפץ לחברו מוכר עצב והלוקח שמח והקב"ה אינו כן שנתן לנו התורה ומשבחה שנא' כי לקח טוב נתתי לכם כו', ודקדק מה הראי' ממתנה למכירה כי הנותן בעין יפה הוא נותן (אף שפלוגתא היא כו'), ותירץ כי פוק חזי מה עמא דבר מי שיש לו כלי נאה ויקר אינו נותן לשום אדם מחמת חשיבתו וחביבות כ"א ח"ו בא עני וצריך ללחם אז הוא מוכר ואעפ"כ הוא עצב, משא"כ כי הקב"ה נתן לנו התורה שהיתה חמודה וגנוזה לו ולא זו אף ששמח כפירש"י הנ"ל וק"ל.

שמעתי בשם החסיד חי' יחי' אי' בירושלמי שנים חייבין על שבירת עצם ואין ב' חייבין על הוצאת חוץ. מי ראי' אמתי מתשב"כ עיין פ' בא כתיב קרא לא תוציא מן הבית כו' לשון יחיד, ועצם לא תשברו בו לשון רבים וק"ל.

מהרב המגיד דק"ק דובנא

ריש פ' אמור קדושים יהיו כו' כי את אשי ה' לחם אלהיהם כו'. פסוק שאח"ז וקדשתו כי את לחם אלקיך הוא מקריב. ודקדק עצום הוא שינוי לשון בראשון אמר ב' דברים ובשני אמר אחד. ותו מהו תיבת להם אינו מובן ומצא במפרשים ג"כ שמפרשים הלשון, ותירץ מקודם על ענין האמור בפ' קרח אחר שנטלו המחתות כו' ונתקיים מה שאמר משה והי' האיש אשר יבחר בו כו' ע"ש כל הענין, אח"ז צוה הקב"ה קח מאתם מטה מטה כו' והי' האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח כו' ודקדק א' לענין מאי הוצרך עוד לסימן זה, ועוד אמאי לא עשה הקב"ה נס אחר הלא הוא מושל בכל, רק הקב"ה ברחמיו רצה שלא יהרהרו אחריו.

ואמר משל נאה ע"ז משל למלך ב"ו שהי' איש א' חשוב בעיניו ואהב אותו מאוד וצוה להקהל ליתן לו כל שבוע ב' אדומים, וענו ואומרו אדונינו וכי הדין הוא כך אם

ישראל והשיב לו כי איפשר לו זה ואמר לו כי הוא כבה אורו של עולם לפיכך יעסוק באורו של עולם והלך והשתדל בבנין בית המקדש שכן מצינו שבית המקדש נקרא אורו של עולם שנאמר (ישעיה ס, ג') והלכו גוים לאורך ומלכים לנוגה זרחך :

חמדה (משלי יב, יא) עובד אדמתו ישבע לחם ומרדף ריקים חסר לב. חמד רשע מצוד רעים ושרש צדיקים יתן. יזהיר שלמה בכאן על החמדה כי היא מדה נטועה בלב מצד התאוה ויצר הרע וידוע כי החטא הקדמוני מתוך החמדה היה שנאמר (בראשית ג, ו') ונחמד העץ להשכיל, ולכך יאמר עובד אדמתו ישבע לחם מי שמשתדל ושורה שיתפרנס מיגיע כפיו הוא שבע מכל טוב אבל המרדף רקים והוא היושב ובטל ומתחבר אל אנשים רקים שחם בטלים ממלאכה לא די שהוא חסר לחם כי גם חסר לב הוא וכבר אמרו (כתובות נט, ב') הבטלה מביאה לידי שעמום כי הבטלה ההיא תביאנו לחמוד ממון הרשעים ולכך סמך לו מיד חמד רשע מצוד רעים וכיון שחמד קראו רשע כי אסור לחמוד ממון חבירו המותר אף כי ממון הרשע שקנאו בגזל וחמס וסופו שיאבד ויכלה כרגע בבא עליו מקרה מעט וצרה קלה כענין שכתוב (תהלים לד, כב) תמותת רשע רעה. אבל הצדיק הוא נותן שרש בכל עת ועת והוא מתקיים לעולם לא יפחד למקרים ולא יאבד ויכלה אפילו בצרות רבות (משלי כד, טז) כי שבע יפול צדיק וקם והנה הוא כשרש האילן הנטוע במקום נחלי מים שאפילו באין כל רוחות שבעולם אין מזיזין אותו משם וכענין שכתוב (תהלים א, ג') והיה כעץ שתול על פלגי מים וגו' לא כן הרשעים. ומה שאמר יתן היה לו לומר יתנו אבל הוא כדרך (משלי כח, א') וצדיקים ככפיר יבטח. וכן (בראשית מט, כב) בנות צעדה עלי שור. בא וראה כמה גדול איסור החמדה שהרי מתוך החמדה יבא אדם לידי גזל הוא שכתוב (מיכה ב, ב') וחמדו שדות וגזלו ומתוך החמד' לקח גחזי נער אלישע בצרעת כשחמד ממונו של נעמן שהרי כשבא נעמן והביא מנחה לאלישע אמר לו (מלכים ב, ה, טו) הנה נא ידעתי כי אין אלהים בכל הארץ כי אם בישראל ועתה קח נא ברכה מאת עבדך ויאמר אלישע חי ה' אשר עמדתי לפניו אם אקח ויפצר בו לקחת וימאן. מה עשה גחזי שהיה צר עין וחומד ממון רדף אחרי נעמן ואמר לו אדני שלחני אליך שתשלח ככר כסף ושתי חליפות בגדים לב' אנשים שבאו אליו מהר אפרים ויאמר לו הואל וקח ככרים ויואל ויקח כלומר א) השבע וקח וישבע ויקח מה לקח צרעת נעמן שדבקה בו ולזרעו עד עולם. וכן אמר לו אלישע לגחזי (שם) וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך עד עולם וכן היה לו דכתיב (שם ז, ג) וארבעה אנשים היו מצורעים פתח השער ב) מי היו זה גחזי ושלשת בניו מתוך החמדה יבא אדם ג) לידי רציחה שכן מצינו בעכן שנדון בשני דינין שנסקל ונשרף והוא שכתוב (יהושע ז, כה) וירגמו אותו כל ישראל אבן וישרפו אותם באש ויסקלו אותם באבנים נסקל על חלול שבת כי בשבת גנב ונשרף על שמעל ד) כך דרשו רבותינו ז"ל בתנחומא בסדר אלה מסעי. ומכאן שהחרם אש שורפת וכל המועל בו יתחייב בשריפה ומי הביאו לכל זה החמדה שחמד הגנבה ההיא כענין שכתוב (שם, כא) וארא

צפחת השמן

סדר אמור פ' ולקחתם לכם ובשם הגי' וכן כאן בכ"י ששאל לשמעון בן שטח נראה שנשתרבב הטעות ממעשה דינאי המלך בקדושין ס"ו א' :

א) כ"ה בסנהדרין ק"ז ב' ופי' השבע שאלישע לוך לקחת מידי וכן בנשא רבה פ' ז' אמר גחזי רדף אחריו ונשבע לו לשקר כו' וכן במדרש שמואל סוף פ' ט"ז וכן איתא בהגיא במדרש עשרת הדברות וכן פי' רש"י במלכים שם: ב) כן הוא בסנהדרין שם: ג) פי' שיגרוס לרליחת עלמו: ד) כבר הביא רבינו ד"ז למעלה אות גזל סמם ע"ש

וארא נשלל אדרת שנער אחת טובה ולשון זהב אחד ואחמדם ואקחם, וכן מצינו בענין אחאב שחמד כרם נבות היזרעאלי ואמר לו אליהו כדבר השם (מלכים ג' כא, יט) כה אמר י' הרצחת וגם ירשת במקום אשר לקקו הכלבים את דם נבות ילקקו הכלבים את דמך גם אתה, אבל הועילה לו הכנעתו כמו שכתיב בסמוך (שם) הראית כי נכנע אחאב מפני, ואיזבל שעשתה כל הענין על ידי שני אנשים בני בליעל לקקו הכלבים את דמה בחלק נבות היזרעאל. ה) ואמרו במדרש כל מי שתומד מה שאינו ראוי לו אין נותנין לו ומה שבידו נוטלין ממנו מצינו בנחש הקדמוני נתן עינו בחוה וחמדה ולא היתה ראויה לו מה שבקש לא ניתן לו ומה שבידו נטלו ממנו שהרי נתקלל על זה (בראשית ג, יד) על גחונך תלך.

העוברנו באיסור החמדה בעשרת הדברות בריבוי לא תחמוד ומה שלא הזכיר שם לאו של לא תגזול בכלל הלאוין לפי שהגזל בכללו והנה למדנו קל וחומר אם החמדה שהיא חלויה בלב אשר הכתוב אין צריך ליזהר הגזל שיש בו מעשה וידוע כי מתוך החמדה יבא אדם לבנוד במצות שאם הוא חומר מבין אחיים כל שכן שיחמוד ממין עצמו ותהיה עינו צרה לתת ממנו צדקה ושאר חיובי המצות הנמשכות אחר הממון והן מתנות עניים לקט שכחה ופאה או הפרשת מעשר וכיוצא בהן ולכך קבעה תורה לא תחמוד ו) בדבור י' כדי להזהיר את האדם על (המעשה)[המעשר] שלא יחמוד ממונו ויפרישנו כראוי יכן ככל שאר חיובי המתנות שקבעה לו תורה בהם מצוה. ועוד אישכח לומר כי לכוונה אחרת קבעתו תורה עשירי כלומר אחרון מפני שהוא שקול כנגד כל דברות שבל מי שלא נזהר מן החמדה לסוף הוא נכשל ועובר על כולם שמתוך החמדה יבא לידי נגבה הרי הוא עובר על לא תגנוב וכשיתבעוהו לדין יכפור וישבע לשקר הרי שעובר על לא תשא ולפעמים שיגנוב בשבת הרי שהוא עובר על זכור ואם הוא מתירא שמא יהרגוהו על הגנבה ילך וישתמד הרי שעבר על לא יהיה לך. וכן ז) דרשו ז"ל מעשה באדם אחד שחמד בלבו אשת איש שהלך בעלה למדינת הים והיא לא היתה רוצה בו מה עשה חסר את ביתה בליל שבת הרי שעבר על זכור. בא ושכב עמה עבר על לא תנאף. עמד והרגה עבר על לא תרצח. לקח כל נכסיה עבר על לא תגנוב. תבעוהו לדין ונשבע עבר על לא תשא. היה מתירא שמא יהרגוהו הלך ונשתחוה ועבר על לא יהיה לך. הרי שחמדת אשת איש סביאתו לעבור על הדברות כלן. ושעם לא תחמוד והיא מצוה במחשבת הלב שאינה בידי האדם ח) פירש החכם רבי אברהם אבן עזרא שיתיאש ממנה כשם שהכפרי מתיאש מקחת בת המלך לאשה שאם לא כן

צפחת השמן

טיים וכן להלן בפוף פסוקים : ה) כיה בב"ר פ' כ' ותיתם גם בפיים פוסק ע' ב' : ו) נרמז על המעשרות שהם לחד מיוד. והנהתי תבת "המעשר" במקום "המעשה" שברור ומוכיח כן מתוך דברי הספר, וכן כתוב לגבון בפירושו פרשת יתרו ומהתימה שהשמיטם כאן בכל הדפוסים : ז) לח מלאתי במדרשים בעניי, ורשיתי בספר מורחות לדיקים שער הקנאה שחוסב כל עשרת הדברות שעבר מה שנשמע כאן, וז"ל בדלוג, גנם לח החמה עבר על לח תחמוד ותחי"כ כשהתחיל לגזול הממון לעקה החמה ועמד עליה והרגה הרי עבר על לח תרלח וכשגזל וגנב מה שחמד עבר על לח תגזול ולח תגנוב ולח תחמוד עמדו מביו ומתו והוכיחוהו עמד עליהם והכה הרי עבר על כבד לח לביך ותחי"כ הוכח לפני כ"ל והעיד הוח שם חברו בליעל שחלו החפלים משכון חלנו וכו' עבר על לח תענה לסוף נגלה רעתו וממחת הכוסה יגל לתרבות רעה וכפר בחלהים חייה הרי עבר על חנכי וכו' לסוף היה לחוק בע"ח והשתחוה ועבד לה הרי עבר על לח יהי' לך וכו' ולח תשתחוה להם וגו' וכל זה גרם לו החמדה ממלח שהחומד קרוב לעבור על כל התורה כולה ע"כ. ויתכן שממנו הוח מקור דברי רביבו כאן כי כפי שהשמעתי היה מחברו קדמון מחוד עד שגם הרמב"ם ז"ל רחהו. ורחה גם מה שהערותי להלן חוח שבועה : ח) פ' יתרו והביחו רביבו גם להלן חוח שבועה הב' : וכ"כ

איך תעניש התורה על מחשבת הלב בראותו אותה פתאום וחומדה. ועוד יתכן לומר כי לכונה אחרת קבעתו תורה אחרון כדי להקיש אחרון לראשון שניהם מצות תלויות במחשבת הלב זו מצות עשה וזו מצות לא תעשה והיא אחרונה כדי ללמד דעת את העם כי מי שהוא מקיים לא תחמוד הנה הוא מקיים מצות אנכי ואם עובר ותומד הרי הוא מבטל אנכי כי כיון שהוא חומד נראה שאין במחשבתו נמור במי שאמר אנכי שאם כן לא היה חומד כלל. וזהו לפי דעתי ענין הכתוב שאמר (משלי טו, כז) שונא מתנות יחיה כי בידוע שהאוהב מתנות לא הכיאו לזה אלא החמדה הנטועה [בלבו] אבל מי ששונא אותם בודאי עקר מלבו מדת החמדה ולכך אמר יחיה כלומר מבלעדיהם יבטיחנו הכתוב שיחיה מבלתי המתנות כי לא בא לידי מדה זו לשנוא המתנות ושלא לבמוח בהם אלא מתוך שבומח בהקדוש ב"ה על כן אמר יחיה כי הקדוש ב"ה יספיק לו מרפו ומזונו ולא יצטרך למתנות. ומפני שכח המלאכה גדול ומביא את האדם שלא לחמור לכך הזכיר שלמה בכאן עובר אדמתו ישבע לחם להזהיר אדם שישחדל במלאכה שמחוכה יהיה שבע ולא יצטרך למתנות בני אדם ולא יחרושש. ובזה הזהיר עוד (שם כ, יג) אל תאהב שינה פן תורש פקח עיניך שבע לחם, דבר ידוע כי אין צריך פקיחת עין לשבוע לחם ומה יאמר פקח עיניך שבע לחם אבל ביאור הכתוב כן אתה שבע לחם פקח עיניך אל תאהב שינה פן תורש וזה ודאי צריך פקיחת עין שידע להעמיד מזונו בידו שלא יחרוששו. ובמדרש [משלי י] עובד אדמתו ישבע לחם אם ייגע אדם בתורה ישבע לחם שנאמר (שם ט, ה') לכו לחמו בלחמי. ומדרש רקים חסר לב שנאמר (שם ג, לד) אם ללצים הוא יליץ, ענין המדרש הזה כי קרא התורה לחם לפי שהיא מזון הנפש כשם שהלחם הוא מזון הגוף. וכנה היגיעה בתורה בשם עבדה על שם כי [כמו שעבודת] האדמה [צריכה] יגיעה רבה שמכנה חיות הגוף כן התורה צריכה יגיעה ומכנה חיות הנפש והודיענו בזה שאם יגע אדם בתורה כיגיעת האדם באדמה אין פסק שישבע מלחמה וכמו שאמר (מגילה ו, ב') יגעתי ומצאתי האמן אבל מדרש ריקים שאינו יגע בתורה אלא שיושב ובטל כאחד מהם בודאי יהיה חסר לב כיון שלא יגע בתורה ויבא לעשות כמעשיהם הרעים ולחמוד ולגזול ולהתלוצץ כמותם והוא שאמר אם ללצים הוא יליץ ולפיכך פתך לו חמד רשע מצוד רעים כלומר שמתוך בטולו ושהוא נמשך אחר הרקים יביאנו לאיסור החמדה שהוא שרש החטאים כלן ועל כן אמר [שלמה] עובד אדמתו ישבע לחם כי מכה שיגע בתורה וישבע ממנה ואז יפרוש מן החמדה ויסתפק בדבר הכינוני ולא יחמוד ליתרונות הממון ודי שיהיה לו לחם לאכול ובגד ללבוש שיעבור זמנו בכבוד ולא בבזוי בהיתר ולא באיסור. ט) ואמרו בירושלמי בברכות כל ימיו של אותו צדיק יעקב אביהם לא היה מצטער אלא על פניתי וחיצון שנאמר ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש ע"כ. ועל כן צריך אדם להזהר מאיסור החמדה שלא יחמוד דבר מכל קניני העולם השפל הזה לא אוצר נחמד ושטן אלא תורה ומעשים טובים בלבד שכתוב בהן (תהלים יט, יא) הנחמדים מזהב ומפז רב התחדה הזאת בלבד היא מותרת י) וכמו שאמרו (ב"ב כב, ב') קנאת סופרים תרבה חכמה. וכן החמדה בהקדוש ב"ה שיכסוף ויחמוד להיות מן הכת המשיגים אותו והחקרים אחר ידיעתו וכן שיחמוד לשבת בצלו ולהיות במחיצתו וכן אמר שלמה ע"ה (שיר השירים ב, ג) כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים בצלו חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחכי:

צפחת השמן

ט) גם כאן המגיה סוף ה' זבח מגיה זה בשם ירוש' ברכות פרק לפנינו לא נמצא שם ותפשתי במק"ם בירושלמי ולא רמיתיו, ממש מדבר הפיוטן ניזוקר ב' דר"ה המריבם שנימי וחילון נרמה שמקורו הוא כאן זה מדרש והמפרש שם כתב שהוא מפסיקתא ומכאן לא ידעתי מקומו: י) וכ"כ רבינו בפירושו פ' יתרו והוסיף עוד בכלל המדה המזהרת מי שחומד את חברו לבנו דרך משפלין ע"ש:

נרמה

כלל : מ אם יש גרושות בלשון הקדוש כנון דלמ אמר לי או שמורו העדים פסולים אפי' לעיולי הרשב"ם תלמ לכן העזר סימן כ' :

מא שטה כ"ע וכועל ארוסתו כרמה דמדרבנן מיפסיל וכו' ככתב בעזרו אמר המפקף רציכו המחבר ז"ל כתבו בלשון כרמה אבל בהגה"ם כ' מלמתי כת' המרדכי בפ' זה כורר דבועל ארוסתו בפסל מדרבנן ע"כ וירמה שהכין שמה שכת' המרדכי וכועל ארוסתו בלמ כתובה וכועלי פדות לו בכריות וכן פסקו הגלוסים פסולי דרבנן כשי הכרזה שהכוכה למרדכי ז"ל שאלו הם פסולי דרבנן וכעו הכרזה ולמ דק דמה שאמר המרדכי פסולי דרבנן בעו הכרזה עכין בפני עצמו ואינו מזוכר עם מה שלמעלה ותמה על עצמך היאך אפשר שיהא מזוכר עם מה שלמעלה דלפי"ז אף כועלי כדות פיסולייהו מדרבנן וזו לא אמרה אדם מעולם רכיון דעבר על עכיר'שכתובה ומייב עליה כרת ודלפי דפסולייהו מדאורייתא אלא ודלפי הדברים מוכרחים דמ"מ פסולי דרבנן בעו הכרזה עכין בפני עצמו הוא ואינו מזוכר עם מה שלמעלה :

ומרהוציא רציכו המחבר ז"ל מן הכלל כועל ארוסתו כרמ' דפסיטת ליה דכועלי נכריות פיסולייהו דאורייתא בכועלי כדות וכן כת' הממ"ע וכ"כ מהר הובלו דבריו בתשובות הרש"ם ז"ל חלק ס"ה סי' י"ח דהכועל'ארמית פסו' מדאורייתא לכל הרש"ם ז"ל כמי' י"ט כת' דפסולי מדרבנן וכר'דאתמיטתי ליה ז"ל ור"ם המרדכי ור' המחבר ז"ל ומ"ם מהרש"ם ז"ל דכיון דאין בה חיו' מלקו' מן התורה אין פסולו מן התורה כמו שכת'הרמב"ם ז"ל כפ"י מהל' עדות כ"ל שאינה טענה דכיון דהוא מחויי' מיתה שהרי קנסים פוגעים בו והטעם זה יהרג ואל יעבור כמ"ש ס"ת בשם הרמב"ן ז"ל הכיאו רציכו בי' בעור ס"ה סי' ע"ו אין נזרק שיהיה מחויי' מלקות אלא כתב הרמב"ם ז"ל שאריך שיהיה בו חיו' מלקות מן התורה אלא שיהיה אפשר שיהיה בעבירה שאין בה מיתה ולא כרת אלא לאו גרידתא אבל בעבירה שיש בה חיוב מיתה אפי' אינו חייב מלקות מן התורה לעדות מדאורייתא :

איברא אלפי זה נכדון הרב ז"ל אין כאן פיסול מן התורה דלמ היה כפרסים אלא כעבד ואין קנסין פוגעין בו אלמ נכא עליה לעיכי עשרה מישראל כפרסים וכמעשה שהיה כדאיתא כפ"ב דע"ז אמרה רבי המרדכי כפי רבי רבי' המחבר שעליו מוכיחין דאפי' אינו פרסכיל אבו' מדאוריית' ולכן צריך לומר דס"ל ז"ל דכיון דכועל ארמית דרך בזיוה לוקה מן התורה משום לא תתחתן לדעת הרמב"ם ז"ל אע"פ שכבר עליה דרך זכות ליכא מלקות מן התורה אלא מדרבנן עבירה שיש בה חיוב מלקות מן התורה מיקרי ופסו' עליה לעדות מדאורייתא אי כמי עריות שאני שהרי מציכו להרש"ם ז"ל והכמשכים לדעתו דהחשוד על העריות אע"פ שאינו חייב מלקות מן התורה אלא מדברי קבלה משום לא טוכה השמועה פסו' לעדות אבל אין לעיולי בין לפפוקי לפי גירסת הרש"ם ז"ל וכ"ש הכועל ארמית ולפי זה נכרון הרב ז"ל הדין עם החכם המורה הרמצון דפסו' מן התורה אלא הוא :

מב שטה מ'וכל וכייב עמו ודלמ מכל כו' כ"כ כשאין כפתיחת הפתח הזה היזק רפ'דמי כשים היזק רפ' הרשב"ם ז"ל מכת הפורעי' כר"ת דלמ מהני רפ'ה שמכל ופי כמי מיירי בהיזק רפ' לפשר שכת'כן מפני ברעתו ז"ל דלמשם'לם פתח לם מלמו לבו לעשו'משם'שכגד תכמי ישרא' : מג שטה מ"ה לכל דעת הרמב"ם ז"ל כרפה שאינו שמו שאבד רציכו כו' כ"כ ועיין כתוכו למורי הרב ז"ל חלק ס"ה סי' מ"ב : מד שטה כ"כ וכבייח וכבייט וכבייכ שמופל וכמשפט דרק מ"כ סי' כ' : מה שטה כ"ג ומיהו לפשר כו' כ"כ ולזה הסכימו הממ"ע והב"ח וכתב הב"ח דדוקא בפעם אחת אבל בשני פעמים אפי' בשוטו לאחר פסול : מו שטה כ"ד אלא בשונג וכו' כ"כ אבל כת' דאם אמר שונג הייתי אינו טענה דל"ל פושע הוא דרק הכית : מז שטה ע"כ ולא אפי' החולק עמו כו' כ"כ כתב הרמב"ם ז"ל כפי"ב מה' גזילה והזיקו מיד הלוה אבל נראות כ"ד ה"ז גזלן מע"פ שהוא סיי לו ומ"ל אם נכנס כתוך בית חבירו שהוא גזלן ע"כ ומשמע לי שאינו כפסל לעדות בכך משום דלמ אמר לא לפיכך דהוי גזלן בהני וכדאמרי' כרים מניעש לם תאמוד בלמ דמי לפיכך משמע כדק הכית : מח דק ל"ג ע"ש שטה ט"ו ומיהי' מאכה פרק כ"ג מהלכות מלוה כו' כ"כ ובהריב"ם ז"ל סי' שפ"כ ועיין בממ"ע ובכני שמוא : מט מי שאכר עדים שיעידו לו אקר לפיכך כפסלים עד שיעידו הרמב"ם ז"ל כתשובה סי' תפ"ו הביאה הממ"ע : נ שטה כ"ה אבל כ"ל דאפי' החזיר גרגוטו קאמר כו' כ"כ ולכן פתח בספרו הקצר אע"פ שהחזירו וכו' שהכוכה אע"פ שהחזירו מעצמו וכ"כ הרב בעל הממפה והממ"ע אבל מורי הרב ז"ל כתבו חלק ס"מ סי' כ' הפסיק להרבי ר' בעל הטורים ז"ל שם לם מי שמומיתו לפיכור שים לחוש שיחזור לקלקולו גם הב"ח כתב כדברי רציכו בעל הטורים ז"ל ודוקא כמי שהחזיק לגנב ולגזלן אבל מי שלא גנב או גזל אלא פעם א' אפי' החזיר בכפיה כ"ד כשר לעדו' ולכשנשא וכן

נא שטה כ' ולפי' לדעת רציכו המחבר ז"ל זהו דוקא בגזלן כעדי' אבל כמוד' מעצמו שגזל כשהחזיר את הגזילה כשר לעדות מורי הרב ז"ל כתבו חלק ס"מ סי' כ' :

נב שטה כ' ולפי' לדעת רציכו המחבר ז"ל זהו דוקא בפותו ממון אבל כשהחזיר ממון אחר מעצמו פשיטא דמתכשר משאת כיומן סי' כ"ג :

נג שטה כ' ואפי' אומר אוה לשון המשכה כו' כ"כ גם הר"ם הלוי ז"ל חלק י"ד סי' י"ד כתב דרכי המחבר ז"ל מוקף עמו ותמה על ההגהו' כפ"י מה שכתבו דעדים הוו פסולים לדעת הרמב"ם ז"ל ובהגה"ם כ' מלמתי כרמה דיין מדברי הרמב"ם דרייה מעשה אחר דלע"פ שהם עוכרים על לאו דלמ תשימון עליו כשך אבל מקום כיון דלמיכבי לם משמע להו אלא כמלוה ולוה לם מעידים וברכתבו התו' וכרשבכין דהשתו קכורתי דכיון דעשו לם פסולי ועיין כספר בכי שמוא :

נד שטה ס' ואלוה ברכית דרבנן פסול אבל לם ליה כו' כ"כ וכן הסכים הרדב"ז ח"ם סי' קכ"ו ועיין כספר המפה נה שטה מ"כ ומכלל דברין למדכו שדעתו דשרש ועדים כיון דלמ כהנו כלו' לם מפקלי כו' כ"כ וכן הסכים הרדב"ז ז"ל ח"ם סי' קכ"ו וכ יכ כספר מורה כרק כשם הרש"ף ז"ל אפי' כשוה לדעת הכ' שרש ועדים שכתי מיפקלי מדרב"ן דומיא דלוה וכן תמצא בהדיא כפ' לויזה כשך על הפיס דשטר שים כו עדים דעדים פסולים ועוד אי אומר דשכתי דברין אם כרמה דם"ל דפסולי מדאורייתא ואם כן אפשר לומר דשכתי הפיס דלוה אית ליה פסידא משא"כ בעדים ועיין כספר בכי שמוא :

נו ע"כ שטה י"ח וכתבו' מהרי"ל ז"ל מצאתי כו' כ"כ סי' ל"ו : נז שטה כ"ה וכעובד' דשכתו קכורתי כו' כ"כ וכ"ל אפי' לדידן אלא נתפשט המנהג הזה לם כפסל משום דשטר מלוה קא עבידנא בדק הכית וכן מוכח מתבו' הגלוסים ז"ל סי' שמ"ו : נח שטה ס"ל והריב"ם ז"ל כתב כתבו' סימן תי"ג כו' כ"כ עיין במ"ש בסימן זה אות כ"ט בהגהת כ"י וכמ"ש לפכיכו אות כ' :

נט שטה מ"ו כתבו כתו' וי"ל דמשמע להו דקאמר ר"ל כמי שכן הוא הפתח כו' כ"כ אמר המפקף ושוב תירגו תירוץ אחר וז"ל ושוב י"ל דהכא ה"ק דמי קא יהכי ואיו מפייסים אותם עד שיאמרו רוצה אכי לם עברי אלא תזמוד כיון דשוו דשקלי בע"כ ולא היו מוכנים אם יתפייסו אפשר דכיכו ע"כ ולכאורה נראה דלאך תירוצא אמאן אפי' כדיהיב דמי פסו' מדאורייתא ומיקרא לא היו פוסלים אותם אפי כשהיו מוכרים שהיו מפייסים לבעלים כיון דשוו דשקלי בע"כ שכתב כמיירים כ"כ מ"ד דאמאן פסו' מדאורייתא ולפשר שוה יהיה דעת החכמים ומיהו גזל גמור לא הוי למיפסליכו מדאורייתא משום דלא משמע להו לפיכבי פיסור כולי האי כיון דיהיב דמי ע"כ ודבריו אלה לפשר לפרסם כתרי אפי לפשר לפרסם דאפי'הכי לא פסו' אלא מדרבנן משום דלא משמע להו לפיכבי פיסור וכן הוא הפתח וכמו שכתבו התוספות ולפשר לפרסם דע"ג דלא תזמוד אפי' כדיהיב דמי הוא כיון דלא משמע להו לפיכבי לא פסילי דומיא דהכי קכורתי דכיון דשני לא פסילי ודומיא דשרש ועדי' כהלוות רבית וכדכתבו התוס' ומיהו לשון הגמרא ויייק כדברי הכ' דקא אמרינן כיון דחזו דקא חטפי גזרו כהו רבכן דמשמע דמדרבכן פסלום אבל כמו שכתבתי בכוכה דשוכה דמדאורייתא אפי' כדיהיב דמי פסילי לא הוה להו למימר גזרו כהו רבכן :

ויראה שוטת היא כוכת התוספות שהקשה ר' המחבר ז"ל ליש מי שכתב כשם ר' ירוחם ז"ל דמכשיו דהוסיפו עליהם משמ' דפיסולייהו הוי מדרבנן והוי יודע דכ"מ לעכין דיכ לם כאמר כתירו' ס' אל תוס' דכן הוא הפתח אלא כדלא תחמוו דלא יהיב דמי הוא לם כאמר דלפיכבי משמ' להו אבל אין כן הפתח דשם כאמר כתירון ס' אל תוס' דכן הוא הפתח דאיכו שמו' אלא כדלא יהי' דמי לא משכח' להו מיכוות דאורייתא אבל שם כאמר דמדאוריית' לשור אפי' כדיהיב דמי אלא משום דלא משמע להו לפיכבי פסילי אם התרו בו דע שהפיסול הוא אפי' כדיהיב דמי פסול מדאורייתא ולפשר שיהיה זה דעת הרמב"ם ז"ל דמעיקרא מכח חמסן ככלל פסול דאורייתא ולכאוך כת' שהוא פסו' מדכריהם עד שהוכרך רציכו המחבר ז"ל לידקק כדבריו דכקט ליבעל דקרא או שהוכשפע משוכת ולפי מה שכתבתי אפשר לומר דמעיקרא קאמר דפסו' מדאורייתא כדהתרו כפירוש שעובר על לאו דלא תחמוד אפי' כדיהיב דמי ולכאוך כתב שהוא פסו' מדרבכן כדלא אתרו כיה כפירוש והוא טועה בכך עם שלדעתי אין צורך לא לזה ולא לזה דהרמב"ם ז"ל לא עדיף ותכי תמצים עם נכנים אלא לומר דיש ראשים שהם פסולים לעדות אף על פי שהם בני תשלומין ואיכם בכי מלקות והם פסולים הפי כדיהיב והפי כדיהיב הנכנ פסו' מדאורייתא והחמסן מדרבכן כמ"ש אחר כך ולזה דקדק הרמב"ם ז"ל כדבריו וכת'הוא ולוקחי' ממון שאינו אלא'כחמסן פסולים ולא כת' פסולים מן התורה משום דבני למימר החכן וחמכן אינו פסול אלא מדרבכן ולכן כת' פהילי'כפתח הפי כדיהיב והפי כדיהיב נזלן פסול

וכן

מלאוריית"א חמסן מדרכנן וכמצא להודיע שער זומם שהוזם בפני' כתב בפתחים בפני' מן התורה ועיין בספר בכי שמואל וכתוב בספר מורה הכריעותי דכריו אפ לא ים ט"ת :

וכתוב בשלטי הגבורים פרק זה בורר כמלבי ג' מיני חמסן חמסן דרכנן דשקיל ומטיף בזרוע ויכי' דמי אין במעשיו כלום ופכי' לערות ולשבושה וחמסן דרכנן דשקיל כע"כ של מוכר ויהיב דמי אפ לא שקי' ומטיף בזרוע אין במעשיו כלום אבל איכו פסו' לערות ולשבושה וחמסן דיהיב דמי ופוסה המוכר עד שיאמר רוצה אני איכו בפני' כלל ומה שעשה עשוי ועיין בסמ"ע : ס שטה כ"ו שנכנס לו גזל כו' כ"ב ומ"ם כגון גוזלי מציעות חב"ו בפרק הנזקין נדק הבית אמר המפקף בפרק הניזקין לא קאמר אא מציעה חם"ו ים בהם גזל אפי דרבי אלום אבל אייהו פסולי לערות מהאם ליכא למשמע מידי אבל בפ' זה כורר אמרו של הא דתניא הוסיפו עליהם הגזלנים והחמסנים גזלן דאורייתא הוא ותירצו לא בראבה אא למציעת חם"ו מעיקרא אבור חם"ו לא שכיח אי כמי אפי דרבי אלום בשלמא כיון דחזו פוף פוף ממון הוא דקא אקלי אפליהו רבנן ואומר אני שבאפר נדק הבית לרבינו המאכר ז"ל היה כתו' בפרק הנזכר והבונה בפרק זה כורר הפ' והסופרים טעו ומחבו אר"ל בפרק הנזקין בר"ת וכתבו בם' הנזקין ועיין בבמ"ע :

סא ע"ב שטה ג' אבל הרי"ף ז"ל גורס ודבר אלא בגמרא מלאכתו וכו' כ"כ אמר המפקף לא קאמר ומדברי הכי"ף נראה שהיה גורס בדברי הרי"ף ז"ל כגירסתינו : **סב** שטה ד' וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפי' מה"ע כו' כ"כ אמר המפקף לא רציתי להרמב"ם ז"ל בפ' הנזכר חולק בין מרים שים לו חלק בגוף הפירות למרים שאין לו חלק בגוף הפירות כמו שחלקו רש"י והרא"ם ורבי' בעל הטורים ז"ל וברמה שמוכרת לחלק כך מהסיק דמיתא בגמרא מיבריה דרב זביד כו' וכדכתבו הרי"ף והרא"ם ז"ל ובפסק כ"מ כתב דבי' המאכר ז"ל על דברי הרמב"ם ז"ל דתוקע למרים שים לו חלק בגוף הפירות אבל אם אין לו חלק בגוף הפירות אפו' בכל אתו והכי מסתבא בגמרא ע"כ דשתו ז"ל לומר דאע"פ אלא בתפרס בן בדברי הרמב"ם ז"ל אמתו כפירושו דהכי מסתבא בגמרא ולע"ד אין הדבר מתייאב שדרך הרמב"ם להכיא כל המילוקים שבאמרו בגמרא בפשט הלכה ועוד אם הרמב"ם ז"ל היה כותב למרים שים לו חלק בגוף הפירות וכו' הייכו לומרים דמבלל הן אתה שומע אלא אבל הוא ז"ל כתב בפתם למרים שלקח מבעל הבית וכו' ומשמע אפי' אין לו חלק בגוף הפירות :

ולכן נראה לי שהרמב"ם ז"ל מפרש בהיפך דאיתמר בגמרא מיבריה דרב זביד אאא אפי' רב' והמפרשים ז"ל שפס ז"ל מפרשים דמיבריה אין למרים דמרים יש לו חלק בגוף הפירות ומיבריה אין לו חלק בגוף הפירות ולכן פסליה רב זביד אבל הרמב"ם ז"ל לא כתב דעתו בפירוש הוא משום דכי היכי דבגמרא מחרינן ה"מ בשריפת ובדבר מועט ובדבר שנאמר מלאכתו לפי גרמתו או דבר שלא בגמרא מלאכתו לפי גירסתו הכי נמי הל"ל ה"מ בשריפת אבל בשרים שים לו חלק בפירות אבל בשרים אין לו חלק בפירות לא כי הא דמיבריה דרב זביד וכו' ואפי' נימא דבמה שאמר הגמ' ה"מ בשריפת כו' בכלל חילוק זה ה"ל למימר כי הא דמיבריה דרב זביד כו' ולכך מפר' הוא ז"ל דאין חילו' בין יש לו חלק בגוף הפירות לאין לו חלק בגוף הפירות ואפלו נוטל אי הוי בדבר מועט ובדבר שבגמרא מלאכתו או לא בגמרא מלאכתו לפי חילוק הגירסאות לא פסיל הא לאו הכי אפי' ומיבריה דרב זביד דאפליה הייכו טעמא משום דנכנס דבר הרבה או דבר שבגמרא מלאכתו או לא בגמרא מלאכתו לפי הגרסאות מיבריה דאמרו מיבריה דרב זביד משמע דיש חילוק בין מיכר למרים ומה גם דלכתחלה אמר ה"מ בשריפת ופו' ואולי הרמב"ם ז"ל לא היה גורס מיבריה דרב זביד אלא מריפיה דרב זביד והיה גורס וה"מ בשריפת ובדבר מועט וכו' ועיין בכ"מ : **סג** שטה מ"כ ומשמ"כ דנראי הייכו נוהה אחת המלך כו' כ"כ והסמ"ע מיאו מפרש כן :

סד שטה ס"ם והרמב"ם ז"ל בפי"ה מהל' עדות ופו' כ"כ הפירוד דליפה פ"י לישראל נראה דמנדלי בסמה דקה בארץ ישראל נמי בשרים בדק הבית בפ' זה וכ"כ בספרו הקצר בפי' ת"ט וכן בת' בני שמואל אמר המפקף מה שהביא רבינו המאכר ז"ל למה שהשמיטוהו הרי"ף והרא"ם ז"ל ורבינו בעל הטורים נראה שאין זה מתייאב לרבינו בע' הטורים ז"ל שהביא דין זה בפי' ת"ט וחילק בין פי' לפ"ל וראה דפ"ל לרבינו המאכר ז"ל דמ"ם דרבינו בע' הטורים ז"ל וכראה דפשם לא גורסין בתר בני בבל דטעמא דאמרו בבבל לפי שהיו שם רוב ארות לישראל וביון דהשתא ליתא להאי טעמא שהרי ע"כ שהכובשה לו ז"ל דבינן דהשתא ליתא להאי טעמא שהרי אפי' בפי' ומין זה מוכרח דכלאי י"ם שאמרו דבבל מכהני דילן כתר בני בבל גורסין ולדידן נמי אסור כת' דבינן דהשתא ליתא להאי טעמא שהרי לדידן דגורסין כתר בני בבל אבל אסי' דבפי' אפי' עכשיו נמי אסור :

תרע דהכי הוא שפס כותת רבינו בע' הטורים ז"ל לומר דהשתא אפי'

כנסת הגדולה - חו"מ מהדורא קמא בנבנישתי, חיים בן ישראל עמוד מס 89(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

משום גזל שרי ומיהו העולם נהגו לחוש משום
ה"ה שחיקת החגורים חשורה משום משהק בקוניח שנטי
הגבורים נסוף עירובין נסח ריח"ז וגם כזה לח רחיתי
מוקים ולוני ריח"ז נסעמיה חזיל משחוק החישקלקי חסו'
ה"ה שחיקת החגורים חכל לדידן דשחוק החישקלקי מותר
ה"ה שחיקת חגורים ולפי מ"ש למעלה דלח חסר ריחון חלח
כמעות חכל לח נחנס חין מהב העולם דלח כתי"ח ז ו
סמה י"ח וכן כל כיוכיח כזה וכו"ב נהקדש ונדקה לח נזרו
נזל מדבריהם הרד נז ז"ל ח"ג סי' קי"ח ז ע"ב סמה ח
זה"ח הריח"ם ז"ל פוסק שחינו פסול וכו"ב ומשמה נגרר
חחר דעת חכיו הריח"ם ז"ל וכן סחס נסי' ל"ד וקלת תימה
דנחורת חיים סי' סב"ב כתב ונחול חיסור משום קוניח
משמע חלא חית ליה חומנות חחרת גם על הסמ"ג נכחוין
רי"ף יש נחשוה שסס כתב לגיכח משום גזל משחק נקוניח
לח"כ חין לו חומנות חחרת ונעמין ס"ה וע"ב נרהה דס"ל
דחפי"ם לו חומנות חחרת יש זו משום גזל וכגר נרגש נע
שנמי הנבורים נפרק שוהל ופרק זה בורר מזה והיינו ד
דכשחעות מוכחים על הדף חין כו משום גזל ונשחקים
כחמנה יש כו משום גזל וכתב שם דנדרך זה יש גם כן לגיבב
דברי הרמ"כ ז"ל ך שנה ד' והמוטל ממנו הרי זה גזלן
גמור וכו"ב דוקח כשהוא נכך חבל חין חומנותו נכך
חין יוכחין נדיינין משחת בניתן סי' כ"ז ט רחונן
שהזי' בריונדח ולחר כלות זמנו שנטיח השד שיתן לו הריב'
ובוי לחד הנר לרחונן והיה מעלה הריונדח נדמים עד
שחמר רחונן נשר שחינו רוצה חותה וסיקחנה הבוי הנזכר
וכרחות הבוי כי הריונדח נשחר עליו חוב כו והתנפל לפני
רחונן בכח ויתחנן לו שיחזיק הריונדח לנדו ורנה ליתן ל
לרחונן חמשים גרו"כ כדי שיוכיחנו מהריונדח ורחונן היה
מתעצם כמו שנה לנקח"כ כדי שיתן לו הבוי יותר ממה שנתן
לו וכח שחמעון וקנה מהבוי חלקו מהריונדח והפסידו החחמי'
ברו"ח חייב שחמעון להחזיר הריונדח לרחונן ולנגנם מה שהפסיד
מחמת נניחתן סי' כ"ז י שנה ז"ופני השמים פירות של
שכחה וכו"ב עיין במהר"ם מטרחיני ז"ל ח"ב סי' מ"ח כתבת
דבריו לענין חות כ' יא שנה י"ח וחזה לו קטן נחתב
וכו"ב עיין נספר משפטי שמואל סי' ע"ח

ב"י ובן ס"א

א דף שנ"ח ע"ב שנה כ"ח וכבר כתבתי לייחב דעת
הרמנם ז"ל בניחוריו לספר שופטים וכו"ב עיין במ"ש נטו
זה סי' כ"ד נהב"י חות ס"ה וס"ו

שור סי שע"א ובוד סעי'

א דף שנ"ח ע"ב שנה כ"ב חפל קרקע חינה נגזלת וכו'
כ"ב עיין נתשובותי חנק ס"ח סי' קע"ג ולכן חינה נקניית
בשינוי במ"פרק הגוזל עניים מהר י פהר"ג בוכחו דבריו
נהר"ך ח"ב סי' ס"ח ונהר"הדב ז"ל סי' קכ"ז וביחוש כיון
דחיכח כלונחח דרכוותח העמד קרקע נחזקת מריה קמח
ה"ח"ד ז"ל סי' קכ"ז ב שנה כ ב חפי' נחייחשו וכו'
כ"ב נוסנה מיד הלוקח כיון שהיתה מכורה לבעלין נין שהית'
משעבדת חלנו מהמת חוב כין שהיתה ממושכנ"ח לנו הר"מ
מהרחבי ז"ל ח"ב סי' כ"ב ג שנה ל"ה גזלה מהגזלן ולו
שנטנה המנך וכו"ב עיין בחשובות הריח"ם ז"ל כלל ם סי' ז'
וההריף ז"ל פרק שני בייני בזירות בני פלונתח וחכן ונכי
כהנים בדולים בתימרח דחיין לך נתפס על חביבו וכו' ו
וכח שוגות הרמ"כח ז"ל ח"ב סי' רמ"ז ורמ"ט ד דף
שנ"ב ע"ח שנה י"ח חו נית ולח נפתמם בו וכו' ברמח נגזקי

הוח וכו"ב עיין למעל' נסי' שס"ג ס"ו ב"ח וירחה שכומו
למ"ם שם רבינו נעל הטורים ז"ל נשם הרמ"ה ז"ל דחכיבו
לח היה דרכו כיון שעומד להשביר ובזלו ממנו חייב וה"ח
הרח"ם ז"ל כתב דפעמ ע"ב וכתב שם הב"ח לגם הרב הנמק
נפ"ק כיצד והרמ"בם ז"ל ב נפ"ב דתובל והסמ"ג נעשין ע"
ס"ל דמי שבזל הכר שעומד להשביר חשפ"י שלח דר חייב
לשלם דלח חשבינן ליה גרמח בנזקין דיכח לגרמח הוח חבל
לח ידעינן למה כיון הב"ח דשם כיון לומר שרבינו נעל
הטורי"ז"ל סתם כדנרי הרח"ם ז"ל ערוין ים מקום שרעור
למה נסי' שס"ג כתב מחלוקת וכלן סתם כהרח"ם זל וחולי
כיון לומר דמ"ם כלן רבינו נעל הטורים ז"ל חו נית ולח
נחתם בו מיירי נדלח קיומח לחיברית דנזה הכל מודים
דחם לח חסרו חינו חייב לשלם ונפלוגתח לח קח מיירי
ועיין עוד נב"ח

ב"י ובוט סעי'

א דף שנ"ח ע"ד שנה ח"וכן כתב הרמ"בם ז"ל נפרק ח'
דגזילה וכו"ב עיין בהשכוחה ח"ח סי"ם ז ופסמ"ג נעשין
ע"ב ורם"י ותחום ז"ל נפרק נוגע בדז ד"ה וקרקע חינ'
נגזלת והב"ח שם חכל התום והריח"ם ז"ל פרק מזקה שכתי'
גבי מכר לן שדה כתבו דקרקע ניקנית ניחוש ושינוי רשו'
ונעניין הנכה רבינו המחבר ז"ל נספר הקנר ונע"ם פסקו
דקרקע חינה נגזלת חלבי ניחוש ושנוי רשו' וכן פסקו ב"מ
נסי"ב ס"י והרש"ם ז"ל חלק ח"מ סי' רע"ה והריח"ב ז"ל
נסי' קכ"ז חלח שהריח"ב ז"ל פסק כן משום דכיון דמלוגת'
דרבותח הוח העמד קרקע נחזקת מריה קמח כ"מ נהגה
כשור חות ח' ולכאורה נרחה שרבינו נעל הטורים ז"ל סות'
חת עלמו מכאן זה נסי' רכ"ו ומלחתי להר"שדם ז"ל נשי' המ
חילק בין גזלן גוי לגזלן ישרחל דבגזלן ישרחל קרקע חינה
נגזלת ובגזלן גוי ניחוש ושינוי רשות קני וחיפשר שלזה כיון
הרב התפה ז"ל בהגהתו שכתב ועיין נסי' רנ"ו שם נקחה
מגוי גזלן מקי דינו הגל מהר"ך נח"ב סי"כ' חינו מחלק
נכך והניח דנרי רבינו נעל הטורים ז"ל נע"ש ב שם
ט וכתב ה"ה ז"ל כרבנן להגוזל עליה וכו' כ"ב ט ם הוח
ונריך נומר כרבנן דפרק הגוזל מתרח ב"ח נסי' זה ונשיתן
כ"ו סי' ס' נ שם כ ותייב להעמיד בית וכו"ב מכלן
עד ס"ו הוח מיותר ך דף שנ"ב ע"ח שנה ח'תמה ני
על זה וכו"ב עיין מ"ש ב"ח נשם מהר"ם חיבלחס ה
שנה ז"ים נתשובה נמה כתב נשנין גזילת קרקע דנגזלת
מטטלין ב"כ משכחת לה נהני תלתח וכו"ב ונטוסח דפוס
ויניציה כתוב ג'ענירות הן נשנין בזל ומלת קרקע כיצב'
נדפוס החחר היח טעות מהר"ח הלוי ז"ל חמר שמלטף נפי
מה שהשין רבינו המחבר ז"ל דב' ענירות הלו הם נגזילת
קרקע חלרבר טפי שייך נגזילה מטטלין מגזילת קרקע
דמטטלין כיון דחכיחן כרשותו נגמר הגזל משא"כ נקרקע
עד שיחתם נו ולכן כשיקי במ"ם מהר"ח הלוי ז"ל דנהשו
הריח"ם ז"ל חין כלן מונת קרקע וגב נדנרי רבינו נעל
הטורים ז"ל לריך למותקו ולפ"פי שהריח"ם ז"ל כתב ועתה
חנחר דין בזל קרקע ועלה קחמר ג' ענירות הן כשנין
בזל חין נכך כלום דכונת הרב"ם ז"ל לנחר דין בזילת קר'
והוח מ"ם ונכוף דקרקע לח שייך בזל דקרקע חינה נגזל'

ך שנה י"ב עיין נתוס ומרדכי פרק הכונס וכו"ב נ"ב שם
כתב נרחה לר"י דנדרך הישרחל לתת לזה כל מה שנתן לגוי
שם יראה שיחזיר לו מידי דהוי לדרועה שהקנים במקנות
ומיהו לותו ישרחל שקנחה חינו יכול לומר זכיתי בה וחתה
נתייחסת נפי שהגוי חנס חו שלקחו בניווי המלך כגון י
יחודים שגורחים ודימת המלכותח דינח וזה חינו ניחוש חין

כנסת הגדולה - חו"מ מהדורא בתרא ב בנבנישתי, חיים בן ישראל עמוד מס 327(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

גמ' בן עזאי מאי קאמר כל הנותן ארבעה דברים על לבו שוב אינו חוטא אמר רבא מדת הרחמים יש לה ארבעה דברים ואף השטן ארבעה דברים כל הנותן ארבעה דברים על לבו הרי זה חוטא. העושר והאשה ויצר הרע והריב. וצריכא אי אשמעינן. אשה הוה אמינא דילמא אסור אשת איש אי נמי נדה אי נמי עובדת כוכבים. אמר יצר הרע דמשמע איסורי. ואי אשמעי' יצה"ר הוה אמינא דלאו אינתתיה. אבל היכא דאית ליה אשה אימא לא קמ"ל דאפילו אית ליה אשה אסור דילמא מקרי ליה איסורא. ואי אשמעי' יצר הרע ה"מ בדגופא אבל בממונא לא אמר נמי עושר. ואי אשמעי' עושר דממונא [אבל] דלישנא לא צריכא. איבעיא להו ממון פלוני לו לי. לי אשה כאשת פלוני. אשתו במטה נדה ישן עמה או לא. איניש דלא מיתכשר לינצויי מאי ת"ש ושמעינהו לכלהו (שמות כ) לא תחמוד אפילו ממון פלוני לי. האי ממון פלוני לי גנבא ליסטים הוא (אלמא) [אלא] ממון לי כפלוני ודאי אסור מבעי

ביאור

ואימום שנקרעו ונראה חלל שלהן דמודו רבנן דמקבלי טומאה דהאיכא בית קבול ופליגי לענין טבילה שחכ"א מה שבתוכו חוצץ ור"א אומר אינו חוצץ דכולו חד כלי הוא ובשעת פטירתו היו רוצין לידע אם חזר בו ושאלוהו מה אתה אומר באותן שני המחלוקות אמר להם: **הזהרו בהם.** שמקבלים טומאה ואם נקרעו הטבילו אותו כמות שהן דמה שבתוכו אינו חוצץ והן הלכות קבועות שנאמרו לו למשה בסיני, ואפשר דמפני שאמר להן שהן הלכות קבועות שמחו בהם יותר מבחיין, א"נ משום שנתרחקו ממנו בחייו מפני הנדוי כדאיתא ס"פ הזהב באורך ומפני שחזרו ללמור הימנו סמוך למיתתו אמרו שמחנו בהם יותר מבחייו:

גמ'. **אמר רבא מדת הרחמים יש לה ארבעה דברים.** היינו אלו ד' דברים שמנה בן עזאי שעי"ז שוב אינו חוטא וכנגד זה אף השטן יש לו ד' דברים שעי"ז בא האדם לחטא וכדמסיים: **דילמא איסור א"א.** נותן עיניו באשת איש הוא דאמר דסוף בא לידי חטא: **אמר יצה"ר.** משמע בכל גווני דמגרי יצה"ר בנפשי' ואפי' בפנוי' נמי: **ואי אשמעינן יצה"ר.** ולא אשמעינן אשה דהשתא שמעי' כבר אפי' פנוי' וכ"ש א"א: **דלא אינתתי'.** במהרהר באשה אחרת שאינה אשתו אבל יש לו אשה שרי להרהר באשתו קמ"ל דאפי' באשתו לא יהרהר יותר מדאי שמא יבוא לידי איסור: **ואי אשמעי' יצה"ר.** ולא אשמעינן עושר: **ה"מ דבגופא.** בחטא שבגוף: **אמר נמי עושר.** דע"י עושר אם נותן אל לבו את הממון סופו לבוא לידי איסור גזל וכדומה: **אבל דלישנא לא.** חטא שבדבור כגון מחלוקת ולה"ר קמ"ל הריב:

איבעיא להו. ד' איבעיות איבעי להו ושייכי להני ד' דברים שיש לו לשטן: **ממון פלוני לו לי.** אומר ולואי ויהא ממונו של פלוני לי: **לי אשה כאשת פלוני.** ולואי ותהי לי אשה כאשת פלוני: **אשתו במטה נדה.** והוא בבגדו והיא בבגדה מיבעי ליה דאל"ה פשיטא דאסור דקעבר משום לא תקרב: **אינש דלא מתכשר לינצויי מאי.** מהו להחזיק במחלוקת באדם רשע: **ת"ש ושמעינהו לכולהו.** בא לפשוט לך כולהו בעיין: **לא תחמוד.** הא לא תחמוד כתיבא בקרא ומפרשינן אפי' ממון פלוני לי קעבר בלא תחמוד והיכי דמי: **האי ממון פלוני לי גנבא ליסטים הוא.** אם באומר ליקח ממון פלוני לעצמו האי גנב הוא או ליסטים הוא ולאו בלא תחמוד קעבר אלא בלא תגזול: **אלא ממון לי כפלוני.**

אנפשיה אלא לולי יהיב לי פלוני ממוניה בידי דהא קא חמד. אשה כאשת פלוני הא כבר הרהר בה. אבל בת פלוני ודאי מותר פשיטא לא צריכא דאי אמר איקדשת ואמרה (לה) [לא] אתתיה נדה לא תקרב נמי דמצי מיכל בהדה מותר. כל הקרב אל אשתו והיא ישנה כאילו קרב אל ספינה העומדת ליטרף בים כתיב הכא (מקרב) [תקרב] וכתיב התם (יונה א) ויקרב אליו רב החובל ואיכא דאמרי חייב חטאת דכתיב (יחזקאל יח) החטאת איכא דאמרי כאילו קרב את העגל. איניש דלא מיתכשר דכתיב (נחמיה יג) ואריב עמם ואקללם: תנן התם כל המסתכל בארבעה דברים ראוי לו שלא בא לעולם מה למעלה מה למטה מה לפנים מה לאחור. משלו להי"ד. ולא על הבריות בלבד אמרו אלא

ביאור

ואלא באומר ולואי ויהא גם לי ממון כפלוני העשיר: **ודאי אסור מיבעי אנפשיה.** בתמי' זה מי אסור לבקש לנפשו: **אלא לולי יהיב** וכו'. אלא באומר ולואי ויבוא ממונו של פלוני לידי וזה קעבר בלא תחמוד דהא קא חמד והא פשיטא דממון פלוני לי אסור: **אשה כאשת פלוני הא כבר הרהר בה.** אף דכה"ג בממון שרי כדאמרינן באשה אסור דהא בין כך כבר הרהר באשת פלוני: **אבל בת פלוני ודאי מותר.** באומר ולואי ותהי' בת פלוני לי ודאי מותר דכיון שהיא פנוי' ומהרהר בה כדי לשאתה לאשה פשיטא שרי: **ומקשי פשיטא.** והא כה"ג פשיטא דשרי ומאי איצטריך לאשמועינן: **דאי אמר איקדשת ואמרה לא.** שאמר לה תתקדשי לי ואמרה לא וקמ"ל דאפ"ה שרי שמא תתרצה לו: **אתתי' נדה.** ואשתו נדה דמיבעיא לך אי מותר לישן עמה פשיטנא לך דזו נמי בלא תקרב פי' זה נמי אסור כדי שלא יבוא לידי קירוב וקעבר בלא תקרב: **דמצי מיכל בהדה מותר.** דכל דשרי למיכל עמה בשולחן אחד הוא דשרי נמי לישן עמה ואשתו נדה כי היכי דאסור לאכול עמה כדתנן לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה אע"ג דליכא קירוב בשר שמא יבוא לידי איסור ה"נ לישן עמה אסור: **כל הקרב אל אשתו והיא ישינה.** איסור ישינה נתבאר לעיל פ"א שהוא מדרבנן ואין ללמוד בו גז"ש מתקרב ושמא כיון שהוא ביאת זנות מדרבנן יליף לה ממקרב דכתיב בסוף פרשת עריות ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם, ובכת"י הגי' כל הקרב אל אשתו נדה פי' ואפי' לא בא עליה ואפי' בבגדו ושמא לגירסתנו נמי יש לפ' שקרב אל אשתו ישינה וכשהניחה בחזקת טומאה דמבואר נדה י"ב שלעולם היא אסורה עליו עד שתאמר טהורה אני: **כתיב הכא תקרב.** ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה (ויקרא יח): **וכתיב התם.** ביונה: **ואיכא דאמרי חייב חטאת.** שקולה עבירה זו כעבירה שחייב עלי' חטאת: **דכתיב החטאת.** ביחזקאל י"ח וכתיב התם הנפש החוטאת היא תמות והחוטאת חסר וי"ו כתיב וקרי בהו החטאת וסמיך לי' ואל אשה נדה לא יקרב: **כאילו קרב את העגל.** דכתיב בי' (שמות ל"ב) ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ותיבת קרב למד לגז"ש: **אינש דלא מתכשר.** דבעית מהו לאינצויי בי' פשיטנא לך מקרא דנחמי' דכתיב: **ואריב עמם ואקללם.** שעשה נחמי' ריב עם האנשים שלקחו נשים נכריות כמבואר שם בכתובים: **מה למעלה.** מן השמים ומה למטה מן הארץ שלא יחקור במופלא ממנו: **מה לפנים.** קודם שנברא העולם ומה לאחור מה שיהי' לאחר כך, ואיידי דמיירי רבא בד' דברים דמדת הרחמים חשטן נקט נמי זה המאמר: **משלו להי"ד.** היא פיסקא מברייתא וכמו דהוה כתיב וכו' דבברייתא מסיים כך זה אדם כו' הוא

רבי אליעזר בן יעקב אומר אנוש רמה בחייו, אלו כנים, ובן אדם תולעה, במותו.

בן עזאי מאי קאמר, כל הנותן ארבעה דברים על לבו שוב אינו חוטא. אמר רבא מדת הרחמים יש לה ארבעה דברים, ואף השטן ארבעה דברים, כל הנותן ארבעה דברים על לבו חרי זה חוטא, העושר, והאשה, ויצר הרע, והריב. וצריכא, אי אשמעינן אשה, הוה אמינא דילמא אסור אשת איש, אי נמי נדה, אי נמי גויה; ואי אשמעינן יצר הרע, הוה אמינא דלאו אינתתיה, אבל היכא דאית ליה אשה אימא לא, קא משמע לן דאפילו אית ליה אשה אסור, דילמא מקרי ליה איסורא; ואי אשמעינן יצר הרע, הני מילי בדגופא, אבל בממונא לא, אמר נמי עושר; ואי אשמעינן עושר, דממונא, דלישנא לא, צריכא.

איבעיא להו, ממון פלוני לי; לי אשה כאשת פלוני; אשתו במטה נדה, ישן עמה או לא; איניש דלא מיתכשר, לינצויי מאי,

11. בטותו] ב. [ר' שמעון בן אלעזר אומר נאה אדם זה ומשובח אלא שמוציא בעיני דבר שאין העין יכולה לראות משלו משל לה"ד למלך בשר ודם שבנה פלטריא גדולה ונאה ומשובחת והיה נהר בורסקי עובר בתוכה כל העובר ושב אומר כמה נאה פלטיא זו חוץ מנהר של בורסקי שהוא עובר בתוכה כך זה אדם שהוא דומה מה נזמו שהוא מוציא ממעיו דבר מנונה שאין העין יכולה לראות הוא כיתנאה לפני המקום בשעת מיתתו של ר' אליעזר נכנסו תלמידיו וישבו לפניו ואמרו לו רבינו למדנו הלכה אמר להם מה אלמדכם צאו והזהרו איש בכבוד חברו ובשעה שאתם מתפללים היו יודעים לפני מי אתם עומדים שבשביל דבר זה תכנסו לחיי העולם הבא א"ר אלעזר בן עזריה המשח דברים למדנו ר' אליעזר בשעת מיתתו ושמחנו בהם יותר ממה שלמדנו בחייו ואלו הם הכרור והאמום והקמיע ותפלה וכסת ענולה הזהרו בהם והטביולו כמותן שהן הלכות קבועות שנאמרו לו למשה בסיני סליק פרקא].

17. נויה] ב. [אמר יצר הרע דמשמ' איסורי].

22. טמון פלוני] ב. [לו].

---

18. אמר רבא מרת וכו'. ראה מבוא לכלה רבתי, שם, לסימן א'.

תא שמע, ושמעינהו לכולהו, לא תחמוד, אפילו ממון פלוני לי, האי ממון פלוני לי, גנבא ליסטים הוא, אלא ממון לי כפלוני, ודאי אסור, מבעי אנפשיה, אלא לולי יהיב לי פלוני ממוניה בידי, דהא קא חמד; אשה כאשת פלוני, הא כבר הרהר בה, אבל בת פלוני, ודאי מותר, פשיטא, לא צריכה, דאי אמר איקדשת, ואמרה לא; אתתיה נדה לא תקרב, נמי דמנה מיכל בהדה מותר, כל הקרב אל אשתו נדה, כאלו קרב אל הספינה העומדת ליטרף בים, כתיב הכא לא תקרב, וכתיב התם ויקרב אליו רב החובל, ואיכא דאמרי כאלו קרב לעגל, דכתיב ויהי

25. אלא] ב. אלמא.
29. לא] ב. לה. נדה] ב. והיא ישנה.
30. הספינה] ב. ספינה.
31. לא תקרב] ב. נקרב.
32. החובל] ב. [ואיכא דאמרי חייב חטאת דכתי' החטאת]. ואיכא] ב. איכא. לעגל] ב. את העגל.
32—33. דכתיב . . . העגל] ב. ל'.

---

24. לא תחמוד וכו'. השוה מכילתא דר"ש, יתרו כ', צר 112, הוצ' האפשטאן: פסיקתא זוטרתא, ואתחנן, פ"ח עמוד ב', ויניציאה ש"ו.
לא תחמוד. שמות כ' י"ז; דברים ה' י"ח.
29. אתתיה נדה וכו'. השוה שבת י"ג א'; אבות דר"נ, נו"א, ריש פ"כ, צר ד' ב' — ה' א'; נו"כ, ריש פ"נ; מדרש במדבר רבה, פ"י, סימן ח', דפוס ווילנא; ומדרש תנחומא, מצורע, סימן ה', ווארשא תרל"ט.
דמנה. כלומר, של חלק הסעודה.
30—33. כל הקרב . . . העגל. הנהתי לפי כת"י אחר, ילקוט על התורה (ראה מבוא לכלה רבתי, פ"ח, סימן כ"ג). והשוה ירושלמי הוריות, פ"ב, ס"ו עמוד ד', דפוס קראטאשין; וסדר אליהו רבה, פט"ו, צר 76, הוצ' מא"ש.
31. לא תקרב. ויקרא י"ח י"ט.
ויקרב וגו'. יונה א' ו'.
32. ויהי וגו'. שמות ל"ב י"ט.

מסכתות כלה היגר, מיכאל עמוד מס 294(הדפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

עכ"ת לימת כשל"ל כי תמי ד' ונו' אם שבתותי תשמרו ונו' כנגד זה הנמכר לעכו"ם בכסיב מלמד שלא יתמר הואיל ורבי מונד פ"ז אף אני לעבוד פ"ז הואיל ורבי מנלה ערוות אף אני אע"פ הואיל ורבי מחלל שבת אף אני תחלל שבתות ת"ל לכם לתלוים את שבתותי תשמרו ונו' מכ"ל המו"כ , והנה בפשטות הד' ת"ל ניחור דמסכ"ת יבמות דומס לרבו ופור דנס רבו אסור בע"ז וג"ע ומוד דלמה שבת ס"ד ואי דלימו מרימו בקרא הנס ג"ע תימי רמז בקר' ובכל מקום נקט הכך תלת בהדי הדדי ע"ז ג"ע שפ"ד לכן נרחה ניחור הדברים דקמ"ל דלא ניתי לעבד הנמכר לעכו"ם יש לו הנכרי בו קט"ע וה"ה כרבו למען דל"ה לגמרי בכלל נכרי שיהי' מלוה על קידוש הנס ולכן בחונם יהי' מותר ס"ז ס"ע כמו רבו לכן לא נקט שפכ"ד זוס נס ב"ג מוזהר גס בחונם משום דמסבר' דמה תזית ורק ס"ז וג"ע ס"ל כיון דנמכר לנכרי נפקע ממנו קדושת ישראל כיון דקנוי לנכרי ומעמס זה ס"ל דגס בקדשת שבת לחנו כיון דיש עליו תדון נכרי ליתו בנדר כן ישראל הגמור שיהי' מוזהר על הסבת וגדולה אזו בזוס"ק פ' בסר דע"ע הנמכר לישראל ג"כ פורק ממנו עול מלכות שמים ומס למנס כי הנ' יעב"ן ז"ל בס' מעפחת ספרים תמה עליו ועי' בבן יוחאי כל מה שטרח למנס ולתן בו כדי שביעה למנס אני הרחיתי לדעת בירושלמי פ"ק דקדושין סוף ה"ב דאיתא שם בזוס"ל על שלוח התלמידים את רבינו מה ראוי להיות נרלע בחונן יותר מכל תברין אחר להס חונן שמעה בסר סיני לא יהי' לכס תלטים אחרים ע"ש ופרקה מצלי' עול מלכות שמים וקיבלה עלי' עול בו"ד עכ"ל אימת כשל"ל כי תמי ד' ונו' אם שבתותי תשמרו ונו' כנגד זה הנמכר לעכו"ם בכסיב מלמד שלא יתמר הואיל ורבי מונד פ"ז אף אני לעבוד פ"ז הואיל ורבי מנלה ערוות אף אני אע"פ הואיל ורבי מחלל שבת אף אני תחלל שבתות ת"ל לכם לתלוים את שבתותי תשמרו ונו' מכ"ל המו"כ , והנה בפשטות הד' ת"ל ניחור דמסכ"ת יבמות דומס לרבו ופור דנס רבו אסור בע"ז וג"ע ומוד דלמה שבת ס"ד ואי דלימו מרימו בקרא הנס ג"ע תימי רמז בקר' ובכל מקום נקט הכך תלת בהדי הדדי ע"ז ג"ע שפ"ד לכן נרחה ניחור הדברים דקמ"ל דלא ניתי לעבד הנמכר לעכו"ם יש לו הנכרי בו קט"ע וה"ה כרבו למען דל"ה לגמרי בכלל נכרי שיהי' מלוה על קידוש הנס ולכן בחונם יהי' מותר ס"ז ס"ע כמו רבו לכן לא נקט שפכ"ד זוס נס ב"ג מוזהר גס בחונם משום דמסבר' דמה תזית ורק ס"ז וג"ע ס"ל כיון דנמכר לנכרי נפקע ממנו קדושת ישראל כיון דקנוי לנכרי ומעמס זה ס"ל דגס בקדשת שבת לחנו כיון דיש עליו תדון נכרי ליתו בנדר כן ישראל הגמור שיהי' מוזהר על הסבת וגדולה אזו בזוס"ק פ' בסר דע"ע הנמכר לישראל ג"כ פורק ממנו עול מלכות שמים ומס למנס כי הנ' יעב"ן ז"ל בס' מעפחת ספרים תמה עליו ועי' בבן יוחאי כל מה שטרח למנס ולתן בו כדי שביעה למנס אני הרחיתי לדעת בירושלמי פ"ק דקדושין סוף ה"ב דאיתא שם בזוס"ל על שלוח התלמידים את רבינו מה ראוי להיות נרלע בחונן יותר מכל תברין אחר להס חונן שמעה בסר סיני לא יהי' לכס תלטים אחרים ע"ש ופרקה מצלי' עול מלכות שמים וקיבלה עלי' עול בו"ד

עכ"ל מבואר כך' הזוה"ק ות"כ מכ"ש בנמכר לנכרי הוי"ת דתינו צייך לקדושת שבת לכן נלי' קרא דתינו כן ובנמכר לנכרי ה"ה לגמרי בקדושת ישראל לענין כל דבר דנכרי ת"ק לומו קט"נ וי"ב למ"ד בפירש המו"כ ובחמת בענין חילל שבת אי' מקום לומר דרך פלפול מעמס אחר שפמ"ש המרי"ק דכל היכא שעשה מדין הכרח שמכריחו לעשות הוי משחלל"נ ת"כ לכאו' בעבדו של ישראל אם מלוה לומו ניטראל לחלל שבת מותר העבד לחלל שבת מה"ת דהוי משחלל"נ אך ז"ל דת"ל דהעבד מותר לעשות המלאכה מעצם דהוי משחלל"נ כרי תין עבירת תלל העבד ותמריכין יש שלית והוי התדון מחלל ות"כ לאסור לו לעשות המלאכה בשביל שהתדון לא מחלל את השבת לדעת הפוסקים דנס בשבת צייך שליחות ומעמה ז"ד בנמכר לישראל תבל בנמכר לנכרי דת"ק לנכרי ומלבד זה כרי הנכרי תינו מוסר על מילל שבת ת"כ צ"ב י"ל דתין כתן עבירה בעושה מלאכה בשביל רבו דהוי משחלל"נ לחנם סתם תו"כ ר"י דס"ל משחלל"נ חייב ושפיר הוי מלאכה דתורייתת חב קמ"ל קרא דאם שבתותי תשמרו :

לא תחמוד ת"כ לא תחתוס בית רעיך ונו'כבר עמדו בזה המפרשים על סדרנו שים בין הדברות הרחשונות לדברות התחרונות בענין זה שבפ' יתרו נאמר בית סרוש ותת"כ תשה וכתן כתוב תשה מקודש ותת"כ בית ושיד דאמתי בכל הדברים סופיך כתן לאו על המחשבה ובת"כ נשתר הלאו דלא תממוד ועי' בכלי יקר פ' יתרו שכתב בזה טפי' דרכו דבדברות הרחשונות נאמר לכל אחנם דברות התחרונות נאמרו רק ליטראל ודבריו ניסודו הדברים נכונים המה אך שכ' טפי"ז דלכן בדברות הרחשונות ל"כ שלא תחתוס משום שנבי"כ לא

לאו וס לפוסיר לאוסו על מחשבה קשה
מאר לתרבה הא ב"נ נעשה נס על
מחשבה ועי"ש דמוכח על מחשבה ג"כ
נס מ"ם דלא תחמוד בתי"ר ע"ש פרשו רק
במשמל שיגרשה בעלה דאלי"כ תיכף
לא תנשף ובכה"נ תיכו ממור מלא
תחמוה לעני"ד ל"ע טוכח ובפשיטת
גרשה דלאו דלא תחמוד ת"ר הייכו
כמו לא תחמוד בכל דבר שפרשו
לדעת רש"י והוס' נוזל ממש ולעבור
עליו בשני לאוין כן פירש ל"ת הייכו
שלוקח ממנו את שאתו בחזקה ואי
משום דכלא"ה תיכף לא תחמוד לא
תדע הא י"ל דלעני"ג דהוא תיכו בושל
תומה מ"מ בזה שנוזל שאת מביכו
טובר בלא תחמוד וכמו נזלן דמייב על
הסולאה מרשות הגנזל כן מייבה תורה
על המולח שאתו של מביכו מרשותו
לעני"ג שלא בא שלי' וכמו בעבדו ואמתו
דמייבה רחמנא בלא תחמוד ה"ה
בשאתו וז"פ לעני"ד ע"כ ד' הגתון ז"ל
ל"ע ומה שלפ"ד שפי"ד הגתון ז"ל
דבדברות הרשתוטת ת' לכל בתי השולם
ודברות התמרוות ליטרתל לבד ולכן
מדוקדק היטב שיטוי המקרתות ונתמר
לרכתו' יפלת בתמת דלמה לריך קרת
בפרט על ת"ר כיון דכתיב בתורה
תשר לריעך והכל בכלל ומה שגרתה
בזה כיון דפסק הרמב"ם ז"ל דבב"י
לעני"ג דבטילה בעל יש לסס מ"מ
יכולה להפרד ממנה בדיבר בעלמת
שאם תיכה רולה להיות שאתו נפקעת
התיתות ות"ב הוא קיל מכל הקניטים
שיש לאדם בחפיליו שת"א להס להפרד
ממנו שלא מרלונו לכן הו"א דאיכו
בגדר . כל הקניטים שיש לו ולכן לריך
לפרטו ת"ר ולכן כ' בית קודש לת"ר
כיון דבית הוא ממובר לקרקע ות"ב
ויש לו בו קנין יותר מלים מכל
הקניטים המטלטלין לכן כתוב בית
בריטה ותת"ר נקטה התורה לרבותת
גרים, ת"ר דהוא הקנין הנרוע מכל
המטלטלין שיש לו ותעפ"ב הוא בגדר
ל"ת ומדוקדק היטב לשון המקר' דבדברות
הרתשונות לך ז"ד בדברות הרתשונית
שנתמר לכל בתי העולם משת"כ
בדברות התחרונות שנתמרו רק ליטרתל
לכתו' לריך מובן למה פרט התורה
ת"ר הת ביטרתל קנין שיש לאדם
בשאתו תלים מכל הקניטים שלריך
שיהי' לו בה קנין מלים לממיות
ות"ב ברור הדבר דהוי בכלל כל
תשר לריעך לכן גרתה כיון דליטרתל
נתמדש מלות קדושין דפ"י קדושין
גרידת ה"ה שאתו ושלת נימת דעניו
קדושין הוא רק כהקדש שנאמרו לכ"ע
תכל מ"מ תיכו בגדר שלו לחלוטין
וכמו שעלה בתמת על דעת הנתין
מוכר"י מניו ז"ל בהלק"ט דבקדושי
שאם מהמה שתלם כ"ז שלת נכנסה
לחופה לכן קמ"ל המוס"ק ז"ת דכל
דקידש לה ס"ה שאם מביכו ואין מילק
כלל בין תרוסה לנשואה לעניו זה
וגם בתרוסה הוא הקנין היותר חלים
שיש ליטרתל בנכסיו שבכל הקניטים
יכול להפקיטם משת"כ שאתו ת"ל
להפקיע מרשותו חלת ע"י גם הו
מותתו וגם מפני שמלבד הקנין נוסף
בו עוין קדושה שהוא כהקדש לכן
כתבה בתורה לא תחמוד ת"ר בריש'
וע"ז יפתתו לנו שערי תורה ומה
שלא נתמר לא תתתוה בת"ר ונקדים
ל"ת למה לא נתמר בדברות הרתשונות
לא תתתוה ומ"ש הכלי יקר ל"ע
כנ"ל :

אמנם לעני"ד גרתה שפי' דרכו רק
לסיפיך ממש ממ"ם הוא ז"ל
רק תדרבה כיון דבדברות הרתשונות
נתמרו לכל בתי עולם ובב"י מיזהר
על מחשבת ליסור ג"כ ת"ב תף
שנתמרו בלשון לא תחמוד ממילא גם
המחשבה תסורה דב"י מוזהר על
מחשבת ליסור ג"כ וממילא יתעיון
ליטרתל ג"כ מוזהרים על המחשבה כיון
דבדיבור

כלי חמדה - דברים פלוצקי, מאיר דן רפאל בן חיים יצחק עמוד מס 60(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

דבדיבור אחד נאמרו לכלל ונראה פשוט דכולם
שוין באיסור וכיון שכן אף שנאמר רק
בלשון לא תחמוד ממילא ידעינן דגם
מחשבה איסור משא"כ דבדברות אחרונות
..אמרו רק לישראל וסד"א דכיון דישראל
אינו מוזהרין על מחשבת איסור ה"ה
דעל מחשבת אילו אינו מוזהרין לכן שני
רחמנא בלשון לא תתאוה להורות
דכל ענינים אלו שהי' מוזהרין עליהם
בעודם ב"נ ואז הי' מוזהרין על
מחשבת האיסור ג"כ ה"ה דנכללי היום
במחשבת האיסור לכן נאמר לא תתאוה באמת
כולל הכל גם א"ר דהיינו בעילת בעל
דהוי בכלל אשר לריעך וממילא א"ש
דלא נאמר באשר ריעך לא תתאוה כיון
שביארנו דע"כ אזהרה המיוחדת של ל"ת
א"ר קאי רק על נעה"מ שנתחדשה
לישראל ולא הי' מוזהרין עליה קודם
מ"ת א"כ באמת אינו באיסור רק
במעשה ולא במחשבה כמו כל מצות
ישראל שאינו מוזהרין אלא במעשה
וא"ש הכל בס"ד [ומה שהקשה עוד
הכלי יקר דאיך אפשר לומר דליכא
איסור במחשבה הא הרהורי עבירה ק'
מעבירה תמהני זה הוא במחשבת נואף
אמנם הלאו דלא תחמוד האמור
בא"ר הוא ענין גזל ובזה שפיר י"ל
דנהי דבא"א המחשבה לגזול א"ח ג"כ
אסורה אבל בנעה"מ ליכא איסור
וז"ב ונכון בס"ד :]

ועפי"ז י"ל מה שיש לדקדק בשמירת
שבת לענין שביתת בהמתו
בדברות הראשונות לא נאמר וכל בהמתך
רק ובהמתך אמנם בדברות אחרונות
נאמר וכל בהמתך וצ"ב הרי כל אתו
נרבות ומה הריבו בזה שלא הי' צריך
בדברות ראשונות ולהנ"ל י"ל עפ"י
דמבואר בחולין דע"ד ע"ב למעוטי
רובע וחורש בו עי"ש ברש"י ותוס' ובפירוש
ר"ג מאוה"ג ז"ל שנדמ"ח בס"ם ד'
ווילנא דבן פקועה הוא שחיטה לכל
ענינים א"כ י"ל דע"כ אתי לרבות בן
פקוע אך הדברות הראשונות שנאמרו
לכל באי העולם שבנחירה סגי להו
וגם ישראל במדבר היו דינם כן לא
הי' צריך לרבות ב"פ כיון דלא הי' אז
כלל ב"פ וה"ה ככל הבהמות משא"כ
בדברות אחרונות שנאמרו רק לישראל
ובמשנה תורה נצטווי על השחיטה ושפיר
צריך וכל לרבות ב"פ אע"ג דדינו כשחיט
מוזהרין על שביתתו :

ד) ו' י' **ובתים** מלאים כל טוב וגו'
ואכלת ושבעת. וכתב
הרמב"ן ז"ל בזה"ל ועי"ד רבותינו ירמוז
עוד כי הטוב ההוא אשר ימצא בבתים
המלאים מותר להם אפי' הי' שם דברים
הנאסרים בתורה כגון כותלי דחזירי
או כרמים נטועים כלאים או ערלה וכו'
והשלוט אותם בכל הנמצא בארץ במותר
ובאסור והנה הותרו להם כל האסורין
זולתי איסור ע"ז כמו שיבאר עוד ולא
תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך וגו'
ולכך ידכיר כאן בפרשה שאחרי כן
מזבחותם תתוצין לאבד ע"ז ומשמשי'
ושאר כל הנמצא בארץ מותר, והנה
ההיתר הזה עד שאכלו שלל אויביהם
וי"א בשבע שכבשו וכו' בגמ' פרק
ראשון במס' חולין והרב כתב בה' מלכים
חלוצי צבא כשיכנסו בגבול הגויים ושבו
בהם מותר לאכול נבילות וטריפות ובשר
חזיר וכיוצ"ב אם רעב ולא מצא מה
לאכול אלא מאכלים האילו האסורים
וכן שותה יי"נ ומפי השמועה למדו ובתים
מלאים כל טוב ערפו חזרים וכיו"ב ואין
זה נכון שלא בשביל פק"נ או רעבין
בלבד הותר בשעת מלחמה אלא לאחר
שכבשו הערים הגדולות והטובות הותר
להם שלל אויביהם ולא בכל חלוצי צבא
אלא בארץ אשר נשבע לאבותינו לתת
לנו כמו שמפורש בענין, וכן יי"נ
שהזכיר אינו אמת שבכל אסורי ע"ז
הוא עצמה ומשמשי' ותקרובות שלה הכול
אסור מיד שנאמר שקץ תשקצנו
ותעב

כלי חמדה - דברים פלוצקי, מאיר דן רפאל בן חיים יצחק עמוד מס 61(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

בכל הצדדים אליבא דרבנן אלא אם יש שינוי או אין שינוי והקדמונים לא פירשוה כרב אשי משום דסבירא להו דפשיטא דאין שינוי:

קלט ריש פרק השוחט (דף כ"ז) דבעי לאוכוחי שחיטה מן הצואר וקאמר ותנא מייתי לה מהבא בלומר מה שהאמורא מוכיח ממקום אחד התנא מוכיח ממקום אחר, וצריך לומר שהאמורא לא שמיע ליה הברייתא:

קמ פעמים מקשה מהנא שאומר שני דברים מתהפכים ומתרץ הא דידיה הא דרביה, פרק התערובות (דף ע"ט) מאן שמעת ליה דאית ליה דואין רבי יהודה וקתני דפני ליה ברובא וכו', ומשני הא דידיה הא דרביה, וכן בכמה דוכתין:

קמא מצינו בכמה דוכתין רב תנא הוא ופליג, רבי יוחנן תנא ופליג, וכל שכן ר' חייא שהיה רבו, ומצינו רבי חייא הנא ופליג מהא דב"מ (דף ס') מתניתין קא רמית עליה דר' חייא ר"ח הנא הוא ופליג, ופשיטא שאינם תנאים שהרי לא הווכרו לא במשנה ולא בברייתא, אלא רוצה לומר שהם חשובים כמו תנאים ויכולים לחלוק על משנה ובריייתא, וזה התירוץ אינו מתרץ כי אם על ידי הדחק, בריש בבא מציעא (דף ס') דקאמר רבי חייא מנה לי בידך והעדים מעידים שיש לו חמשים זוז דמקשה לו מכה מתניתין ולא מתרץ דר' חייא הנא ופליג, וכן על מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים והילך עד לבסוף שאינו יכול לנטות ימין ושמאל, ואע"פ שרב תנא הוא ופליג וכן רבי יוחנן הני מילי לדידן אנן מחשיבין אותם להתנאים לחלוק על משנה או על ברייתא, אבל רב לא חשיב לרבי יוחנן תנא וכן לר' יוחנן לא חשיב רב תנא, כדמשמע פ"ק דכתובות (דף מ') א"ר נחמן אמר רב ברכת חתנים בעשרה ותתנים מן המנין וכו' מיתיבי מברכין ברכת חתנים כו' עד מתניתין קא רמית עליה דרב רב תנא הוא ופליג ואח"כ א"ר יצחק א"ר יוחנן חתנים מן המנין ואין אבלים מן המנין, ומקשה מהך ברייתא לר' יוחנן ולא קאמר ר' יוחנן כרב סבירא ליה משום דלא חשיב ר' יוחנן רב לתנא:

קמב מצינו תנא דפריך לבר פלונהיה והוא ידע דיכול לשנויי שינויא חדא ואפילו הכי פריך ליה לדעת אם יאמר לו טעם אחר, כי הא דבפרק שור שנגח ד' וה' (דף מ"כ) גבי הא דתנו רבנן ובעל השור נקי ר' עקיבא אומר נקי מדמי עבד ופריך ולימא ר"ע לנפשיה והלא עצמו אינו משתלם אלא בגופו וכו' עד שקדם ושחטו אי הכי רבי אליעזר נמי שקדם ושחטו איהו סבר אי איכא מעמא אחרינא נימא לי, אע"פ שוה לא נשאר לפי המסקנא מכל מקום אי לאו דהוי דרך התנא בך לא הוה מסיק ארעתיה למימר הכי, וכי דחי האי תירוצא אחרינא ממעמא אחרינא דחי:

קמג פעמים מקשה אמורא לחבירו מכח משנה או ברייתא וגם לדידיה קשה אותה משנה או ברייתא ומצי למיפרך ולימעמיך ולא פריך ליה, וזה תמצא הרבה בהלמוד עד כי חדל לספור כי אין מספר:

קמד מצינו לשון משמע להו וכן הילכתא, כי הא דפרק קמא דבבא מציעא (דף כ') לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו זכן האמת, ומשמע להו ר"ל וא"כ אין העולם מועים בזה ואינם חשודים על ממונא בכך כי יודעים הם שאינם פושעים:

קמה מצינו בתלמוד שמביא ראיה מדברי אמורא בתרא על אמורא קמא, פרק השואל (דף ג"ע) א"ר יוחנן הדר ביה מההיא גבי נטל אבן או קורה של הקדש דקאמר יתיב רבי אבא קמיה דרבי יוחנן ויתיב וקאמר משמיה דשמואל הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר א"ל רבי יוחנן הדר ביה שמואל מההיא ומקשה וממאי דמההיא הדר ביה דילמא מהא הדר ביה עד דדרבא דאמר הקדש שלא מדעת כהדיוט מדעת דמי ואמר רבא הני שקולאי וכו':

קמו מצינו בתלמוד אי איתא והכי הילכתא, פרק המדיר (דף ע') אי איתא לדרב הונא דאמר יכולה אשה שתאמר איני ניזונית ואיני עושה, והכי הילכתא דאמר פרק שני

ומה טעם אמרו בעכו"ם פסול כדי שלא תהא כל אחת ואחת הולכת ותולה עצמה ביד עכו"ם ומפקעת עצמה מיד בעלה דהאי סוגיא סבר כרב משרשיא. א"כ איך יחלק בין שלא כדין דעכו"ם לשלא כדין דישראל. וגם בשלא כדין דישראל דמשמע מסוגיא דגיטין דמה"ת בעל הגט. ורק מדרבנן פוסל משום דמיחלף בשלא כדין לא מצינו פלוגתא. ועיין שם בתוס' בב"ב דמקשו איך מביא הא דרב משרשיא הא אמרינן דרב משרשיא בדותא היא:

(י) **ונראה** לי ליישב לפי דברינו. דהנה לכאורה קשה בסוגיא דגיטין אי נימא דסוגיא דגיטין סבר דבגט בעינן דוקא רצון כמו שמוכיח בערכין מדקתני כופין אותו עד שיאמר רוצה אני. אלא דמשום הכי הוי גיטא דאגב אונסא ומצוה לשמוע דברי חכמים גמר בדעתו ונתרצה. א"כ איך אמר דשלא כדין דישראל לא הוי גיטא נהי דהוי באמת שלא כדין כיון דהב"ד טעו וסברי דכדין הוא מנין ידע הוא שאינו כדין. וא"כ היכא שהוא לא הי' יותר גדול מהב"ד הי' להיות הדין. דכשר מן התורה שהרי אגב אונסי' ומה שהוא סבר שכן הדין שמצוה לשמוע דברי חכמים גמר ומגרש. ואיך אמר נהוי שלא כדין דישראל הא חילוק גדול יש דבישראל סבר דהדין כן ובעכו"ם לא הי' לו לחשוב שהדין כן אחרי שמעצמם אנסוהו עכצ"ל דהאי סוגיא סבר דאף בגט לא בעינן כלל רצון. ואעפי"כ ס"ל להאי סוגיא דהיכא דעשה ע"י כפי' לא הוי מגרש כיון שלא עשה הדבר מעצמו דאימתי נקרא מגרש כשעושה הדבר מעצמו. דע"ז כתב קרא דאם לא תמצא חן היינו דגירושין הוי דוקא כשעושה מעצמו לא מה שעושה ע"י כפי'. אלא היכא דמן הדין מחויב לגרש בזה לא ממעט קרא דבעינן דוקא שיגרש מעצמו דכיון דמחויב הוא לציית דין ויש כח ביד ב"ד ע"פ דין התורה לכופו לגרש הוי כמגרש מעצמו דב"ד כופין אותו שיגרש מעצמו. ומשו"ה פריך ממ"נ אי עכו"ם בני עשוי נינהו. היינו היכא שמן הדין מחויב לעשות יש כח גם ביד עכו"ם לכופו לעשות הדבר. א"כ איתכשורי נמי ליתכשר ואי נאו בני עשוי נינהו. א"כ איפסולי נמי לא לפסול. (דהאי סוגיא פליג אסוגיא דחזקת הבתים בתרתי חדא דבגט לא בעינן רצון. וגם בזה שע"י כפי' לא יבא רצון. רק שס"ל דהיכא דמן הדין יוכלו ב"ד לכופו בכה"ג הוי גט אף שעשה ע"י כפי' מקרי עשה מעצמו). וע"ז משני רב משרשיא דבר תורה בעכו"ם נמי כשר. וא"כ ע"כ היינו טעמא דעכו"ם נמי בני עשוי נינהו ויש כח בידם לכוף לקיים כדין. וע"ז קאמר הא דרב משרשיא בדותא היא דבודאי עכו"ם אינם יכולים לכוף שאף בהדיוטות אמרו הטעם משום דשליחותייהו קא עבדינן ועכו"ם לא שייך לומר שליחותי' קא עבדי ומביא ראי' דאם נימא דעכו"ם יכולים לכוף. א"כ שלא כדין שלהם הוא כשלא כדין דישראל. שהרי היכא דמן הדין לא הי' יכולים לכוף גם בישראל מה"ת לא הוי גט. להאי סוגיא דע"י כפי' היכא דשלא כדין אין מועיל דבעינן רק שיגרש מעצמו. וע"כ דשלא כדין גזרו אטו כדין. א"כ גם בעכו"ם נגזור שלא כדין אטו כדין. אבל בחזקת הבתים דס"ל דבעינן רצון. ורק דס"ל דע"י כפי' ומצוה לשמוע דברי חכמים גמר ונתרצה. א"כ מביא שפיר הא דרב משרשיא. דלפי"ז הא דרב משרשיא לאו בדותא היא. שהרי אף אם עכו"ם כפוהו עכ"פ הי' אונס. ומצוה לגרש יש כאן משום הדין. א"כ אגב האונס של העכו"ם ומצוה לשמוע דברי חז"ל גמר ומגרש. וא"כ דרב משרשיא לאו בדותא היא דבודאי אף בעכו"ם גמר ומגרש היכא שיש מצוה בגירושין שלו. ומשו"ה לא קשיא משלא כדין דנהי שב"ד טעו בדין. אבל עליו הי' מצוה לשמוע דברי ב"ד בשעת מעשה א"כ כיון דלפי דעתו הי' עליו מצוה לשמוע דברי ב"ד ואגב אונסי' גמר ומגרש. אבל שלא כדין דעכו"ם אין כאן לא מצוה לשמוע דברי חז"ל. שהרי שלא כדין הוא. ומצוה לשמוע דברי עכו"ם בודאי אין כאן. וא"כ הוי תליוהו ויהיב דביהיב לא אמרנן אגב אונסי' גמר ונתרצה שרק בזבין אמרינן אגב אונסי' גמר ומקנה. אבל לא ביהיב:

(יא) **היוצא** מדברינו דהרמב"ם ס"ל תליוהו וזבין זביני' זביני. היינו משום דמכירה בע"כ הויא מכירה. אבל לא משום שנתרצה. ולהראב"ד תליוהו וזבין וקבל דמים אגב זוזי נתרצה. ולפי"ז אזלי לטעמייהו שם בהלכות גזילה. דכתב הרמב"ם דאין לוקין על לאו זה היינו על לאו דלא תחמוד מפני שאין בו מעשה. וכתב הראב"ד להשיג דהרי מעשה גדול יש נטילת החפץ. אלא הטעם משום דניתן לתשלומין שהרי הוא כגזלן שחייב להשיב הגזילה. אכן לדברינו הדברים מבוארים. דהנה להרמב"ם אם נימא דלאו דלא תחמוד הוא לקנות חפץ שלא מדעתו כיון דלהרמב"ם שלא מדעתו קונה דלא בעינן רצון. א"כ לא ניתן לתשלומין שהרי כשקנה אין מחויב להשיב נמצא אם הי' לאו דלא תחמוד לקנות חפץ שלא מרצון המוכר הי' לוקין על לאו דלא תחמוד. שהרי אי אפשר להחזיר משו"ה קאמר הרמב"ם דלאו דלא תחמוד הוא על הרצון לקנות חפץ של חבירו. אלא דאינו עובר כל זמן שלא בא לידי מעשה. אבל אם הועיל מחשבתו עבר על לאו דלא תחמוד על הרצון. והרצון הוא לאו שאין בו מעשה. אבל הראב"ד לטעמי' דס"ל גם במכירה בעינן רצון. אלא דאגב זוזי נתרצה נמצא כשקנה בע"כ של המוכר כ"ז שלא נתן הכסף לא קנה עדיין. נמצא כשקנה עבר על לאו דלא תחמוד אבל עדיין ישנו בתשלומין. שהרי לא קנה כל זמן שלא נתן הדמים ומחויב להשיב. ואח"כ כשנתן הדמים הרי להראב"ד נתרצה. וכיון שנתרצה הרי בגזלן גופי' מועיל מחילה. ולפי"ז מיושב נמי מחלוקת הרמב"ם והראב"ד גבי זה שכתב הרמב"ם כל החומד עבדו או אמתו כו' והפציר בו עד שלקחו ממנו אע"פ שנתן לו דמים רבים עובר בל"ת והשיג הראב"ד הא דוקא היכא דלא אמר רוצה אני. והנה הרמב"ם לטעמי' דאין האיסור על נטילת החפץ שלא מרצונו. אלא האיסור על רצונו שחמד דבר של פלוני נמצא מה יועיל שאמר אח"כ כשהפציר בו רוצה אני עכ"פ הוא חמד עוד טרם שאמר זה רוצה אני ומחשבתו הועיל שבא לידי מעשה היינו שע"י הפצרתו נתרצה. עבר על לאו דלא תחמוד. דהרי להרמב"ם

יש חמסן שחוטל החפץ (הסחורה) ואח"כ נותן דמים
ע"ז כתב לבוש מרדכי דהוי גזלן דאורייתא כי גוזל
ע"מ לשלם אסור מן התורה ומיב נפסל לעבות מה"ת

חמסן שבשיג הסכמת בעל החפץ (או בדמי או רוצה אני באומים?) לפני שנוטלו
אינו פסול מן התורה ורק מדרבנן (כמ"ש בסנהדרין כי לפעמים חטפי וכו')

לבוש מרדכי (וכן בשיעורי הג"ש רוזובסקי) טוען דהרמב"ם סובר דעל
עבירת לאו בלא תחמוד אינו נפסל לעבות מה"ת. ו) הוי לאוי שאין בו מעשה
ב) אינו איסור חומס, דעובר גם אם הבעלים מסכימים בהסכם גמור, ולפי
המ"מ (היבחיים) אינו עובר אלא משום ההשתבלות השכנוע למכור...

להרמב"ם האיסור החימוד וכבר עבר על לאו דלא תחמוד קודם שאמר רוצה אני. אכן הראב"ד לטעמי' דאיסור לאו דלא תחמוד הוא מה שנוטל חפץ של פלוני לקנותו שלא מרצון המוכר. וס"ל דכ"ז שלא נתרצה לא קנה. והא דאמרינן דכ"ז שלא קיבל זוזי לא נתרצה עדיין. היינו דוקא אם לא אמר רוצה אני. אבל אם אמר רוצה אני. אף קודם שקיבל הכסף כיון שנתרצה המוכר בכסף ואמר רוצה אני נתרצה. וא"כ לא עבר בכה"ג על לאו דלא תחמוד. דלהראב"ד הוא נטילת החפץ שלא מרצונו של המוכר והכא הרי נטל מרצון המוכר שכבר אמר רוצה אני. משו"ה השיג הראב"ד דדוקא דלא אמר רוצה אני אז עבר על לאו דלא תחמוד:

(יב) **והנה** הב"י בחו"מ (סימן ל"ד) על הא דאמרינן חמסן אין פסול לעדות אלא מדרבנן. הקשה הא אמרינן לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע. להו משמע דלאינשי משמע אבל האמת אינו כן דאף בדמים עבר על לא תחמוד ותירץ דהתוס' כתבו. די"ל דמשמע להו היינו דכן הוא האמת דלא תחמוד הוא בלא דמי. אך לדברי הרמב"ם אי אפשר לתרץ כן. שהרי הוא כתב בפירוש שאף אם נתן ממון רב עבר על לא תחמוד. ואעפ"כ כתב דחמסן פסול מדרבנן. והבית שמואל באה"ע הקשה על קושית הב"י דמאי קשיא ליה להב"י מדאמרינן לאינשי משמע להו בלא דמי אבל קושטא דמילתא אף בדמים עבר על לא תחמוד. א"כ הי' להיות חמסן פסול מדאורייתא. דהא עכ"פ לאינשי משמע בלא דמים ואינו פסול. שהרי הוא עבר העבירה בשוגג. אכן באמת לא על הב"י תסוב תלונת הבית שמואל אלא על התוס' דהרי התוס' בסנהדרין (דף כ"ה) הקשו קושיא זו של הב"י. ועכ"ל דלאו תירוץ הוא מה דמשמע לאינשי משום זה נאמר דחמסנין פסולין רק מדרבנן דאטו כל חמסנין לא ידעי דינא נהי דבב"מ לגבי חשוד אממונא חשוד אשבועתא דשבועה באה לברר אמרינן שפיר דישבע כיון שיכול להיות שסבר דלא תחמוד הוא בלא דמי. אבל לעדות איך נימא שכשר מה"ת דילמא ידע. ועוד אם לא ידע כלל אף מדרבנן אמאי פסול. ומדפסול מדרבנן ע"כ דיודע שיש איסור וא"כ אם מה"ת עובר יפסול מן התורה. אף דגבי שבועה אמרינן דישבע דשבועה באה לברר. ועוד הא בסנהדרין יהיב טעמא מעיקרא סבור דמי קא יהיב אקראי בעלמא הוא כיון דחזו דקא חטפי גזרו בי' רבנן. ואם נימא דבאמת מן התורה פסול שעבר על לאו דלא תחמוד נימא שפסלוהו רבנן משום שמא ידע ע"כ דכיון דפסלו רבנן אמרינן דיודע שיש איסור ואעפ"כ אמרינן דאינו פסול אלא מדרבנן ושפיר הקשו התוס' והב"י דיפסול מדאורייתא כיון דקושטא דמילתא דעבר על לא תחמוד אף אם יהיב דמי. ובאמת ברמב"ם (בפ"י מהלכות עדות) יש סתירה דבאלו דפסולין מדרבנן מנה הרמב"ם החמסנין הרי דחמסן פסול מדרבנן וכשמנה הרמב"ם פסולי דאורייתא מנה ג"כ הגנבים והחמסנין. אכן לפי מה שביארנו למעלה מיושב בע"ה הכל. דיש שני מיני חמסנין. יש חמסן שפסול מדרבנן ויש שפסול מדאורייתא. דהנה אם חמד דבר של פלוני וכפהו או הפציר בו עד שמכרו ולקח ממנו הדמים. נמצא דהחפץ קנה רק שעבר על לאו דלא תחמוד היינו מה שחמד בלבו זהו האיסור. א"כ החימוד איננו לאו דחמס. ואין נפסל לעדות אלא לאו שיש בו מלקות או לאו דחמס. ומהו לאו דחמס היינו שגוזל חפץ. ונותן הדמים. דביארנו לעיל דכיון דהוחזק בגזלן מקודם על הדבר. לא מקרי מה שנוטל הדמים שמוכר רק שמקבל תשלומין. אבל מה שאינו לאו דחמס אין נפסל עד שיהא לאו שיש בו מעשה שלוקין. נמצא הלאו דלא תחמוד דהאיסור הוא רצונו לא מקריא לאו דחמס. וגם אין לוקין עליו משום דלאו שאין בו מעשה הוא. ומשו"ה אין נפסל בלאו דלא תחמוד מה"ת רק מדרבנן. ומיושב קושית התוס' והב"י אליבא דהרמב"ם. ויש עוד חמסן דהוא פסול מדאורייתא היינו היכא דלא כפה את המוכר למכור רק נטל החפץ ונתן הדמים. דנמצא בשעה שנטל החפץ גזל החפץ שלא קנאו. רק ששילם בעדו דמים. אבל כיון שהמוכר לא מכרו. הרי גזל החפץ. אלא גזל הוא שגוזל ע"מ שלא לשלם. וחמסן הוא שגוזל ע"מ לשלם דבהדיא אמרינן אע"פ שחבול ישיב רשע גזילה משלם. דאע"פ שגזילה משלם רשע הוא. הרי דאף אם גזל ע"מ לשלם הוא גזלן ורשע מקרי. ופסול מן התורה. וזהו דקאמר בסנהדרין חמסנים מעיקרא סברי דמי קא יהיבא אקראי בעלמא הוא כיון דחזו דקא חטפי פסלינהו רבנן. פירוש מעיקרא לא פסלו רבנן חמסנין. כיון דדמי קא יהבי והמוכר מוכר להם אף שעברו על לא תחמוד. הא לאו שאין בו מעשה הוא. וגם לאו לאו דחמס הוא. כיון דחזו דקא חטפי פירוש. וא"כ עובר על לא תגזול. שהם אינם כופים המוכר למכור. אלא חוטפים דבכה"ג לא קנו. וכיון שחמסנין באין לפסול דאורייתא. משו"ה פסלו כל החמסנין. וזהו שהרמב"ם מנה חמסן בפסול דרבנן. דמיירי הרמב"ם היכי שכופין המוכר למכור ע"י כפי' או הפצרה דפסולים מדרבנן משום שהרבה מהם באים לידי פסול דאורייתא פסלינהו רבנן ובאלו דפסולים דאורייתא מנה הגנבים והחמסנים. היינו שחוטף אע"פ שכונתו לשלם פסול מדאורייתא דאע"פ שחבול ישיב רשע גזילה משלם. אע"פ שגזילה משלם רשע הוא:

(יג) **והנה** התוס' פירשו על הא דאמרינן בגמ' מה בין גזלן לחמסן פירשו התוס' ז"ל בלישנא דקרא אין חילוק ביניהם והכא קבעי מה בין גזלן דרבנן לחמסן דרבנן. וכן להלן גבי חמסן יהיב דמי פירשו בתוס' ז"ל וכשלא אמר רוצה אני כדמפרש אבל מן התורה אינו פסול אלא היכא דלא יהיב דמי אבל היכא דיהיב דמי כשר אע"ג דלא אמר רוצה אני אע"פ שעובר על לאו דלא תחמוד הא אמרינן בפרק שנים אוחזין לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו. וההיא דסוף מכילתין דמייתי מחמס בני יהודה דאפילו היכא דיהיב דמי הוה כאילו נוטל נשמתו לא דרשה גמורה. אלא אסמכתא בעלמא דחמסן דקרא היינו גזלן דלא יהיב דמי. והנה להרמב"ם הא עבר בלא תחמוד אף היכא דיהיב דמי

דמי. אכן באמת דברי התוס׳ תמוהים. דאיך נימא דכאן קא בעי מאי בין גזלן דרבנן לחמסן דרבנן. א״כ כי משני חמסן יהיב דמי מאי פריך אי יהיב דמי חמסן קרית ליה והאמר רב הונא תליוהו וזבין זביני׳ זביני. אטו משום דאמר רב הונא זביני׳ זביני לא הוי חמסן דרבנן. אטו ס״ל לרב הונא דמותר לכוף לפלוני עד שיאמר רוצה אני וימכור לו דבר שלו בודאי דזה איסור לכו״ע אף שבדיעבד הוי זביני׳ זביני. וא״כ כיון שאסור לו לעשות זה משו״ה הוי חמסן דרבנן. ועוד קשה איך נימא שמה״ת מותר לגזול ע״מ לשלם. הא אמרינן חבול ישיב רשע אעפ״י שגזילה משלם רשע הוא ובודאי דזה דוחק לומר שהוא אסמכתא בעלמא. שהרי השיבו זאת לדוד שאסור לו ליטול גדישין דשעורים ע״מ לשלם גדישין דעדשים. אכן לפי מה שביארנו לשיטת הרמב״ם יתיישב בפשטות דבודאי קא מיבעי ליה מה בין גזלן דאורייתא לחמסן ומשני לי׳ דגזלן דאורייתא הוא שנוטל בלא דמים. אבל חמסן הוא בנוטל ונותן ופריך והאמר רב הונא תלוהו וזבין זביני׳ זביני. וכיון דזביני׳ זביני הרי לאו חמסן דאורייתא הוא. רק שעבר על לא תחמוד. ומשום זה לא הוי חמסן. ומשני הא דאמר רב הונא תלוהו וזבין אין הכי נמי דמיירי אף בגווני דמיירי בחמסן היינו דמהו חמסן לא שכופהו למכור. דבכה״ג בודאי דקנה. ולא מקריא חמסן. ומהו חמסן דאורייתא ביארנו דהיינו שחטפי. ופירשנו דהיינו שנוטלים מעצמם ומשלמים הממון לבעלים. וא״כ הרי בשעה שחמס לא קנה שהרי לא מכר. אעפ״כ יש גווני דזביני׳ זביני. היינו באמר רוצה אני. דרוצה אני שאמר קודם שנטל אף אם הכריחו לזה זה מקרי מכירה. אבל היכא דלא אמר רוצה אני. והחמסן נטל מעצמו בכה״ג לא מקרי מכירה והויא חמסן. ולפי״ז לא קשה מה שהרמב״ם בהלכות מכירה לא הזכיר דבעינן רוצה אני. דהתם כתב הרמב״ם הלשון כפוהו למכור ומכר לו. באיזה אופן שמכר לו. אם מסר לו מעצמו בתורת מכירה. או כתב לו שטר. או אמר לו רוצה אני שתקח דזהו ג״כ הויא מכר. ולא הוצרך הרמב״ם להזכיר אמר רוצה אני. דכללא כייל אם מכר לו. באיזה אופן שמכר. והיכא דלא מכר היינו היכא דחטף ואח״כ שילם הרי כתב הרמב״ם רבותא יותר דאם הוחזק בגזלנות. אף אם מכר לא קנה. ובהלכות גזילה גבי לאו דלא תחמוד לא הזכיר חילוקים בין רוצה ללא רוצה כיון דס״ל דהחיוב על החימוד. א״כ אף שאח״כ אמר רוצה אני ונתרצה זהו האיסור שחמד ובא לידי מעשה שמכר לו:

(יד) **ולפי״ז** מיושב ג״כ הקושיא שהקשו הפוסקים איך כתב הרמ״א להלכה דברי העיטור דאמר דאנסוהו למכור הוי זביני. אבל לא אנסוהו לקנות. דהא מדברי הרמב״ם והראב״ד גבי האיש שאנסוהו לקדש משמע דשניהם מודים דאנסוהו לקנות מהני. אכן לפי הנ״ל ניחא דהנה הקושיא שהקשו על הרמב״ם מהאי סוגיא דאוקים הא דאמר רב הונא תלוהו וזבין הוי זביני. הוא באמר רוצה אני. גם על הראב״ד קשה בהלכות מכירה לא מצינו שהזכיר דבעינן רוצה אני. ועכצ״ל לדידי׳ דהוא ס״ל הא דתלוהו וזבין הוו זביני. היינו דוקא כשקיבל הכסף. אבל קודם שקיבל הכסף לא קנה עדיין כמפורש ברמ״א שם בשם ב״י בשם הראב״ד. והראב״ד ג״כ מפרש דהכא מיירי בחמסן שנוטל קודם שנתן הכסף רק שלוקח החפץ ונותן אח״כ הכסף. וא״כ בשעה שלוקח החפץ לא קנה עדיין. והוי כגזלן כדכתב הראב״ד (בפ״א מהלכות גזילה) שהבאנו. משו״ה אמר דבכה״ג אם נטל החפץ קודם שנתן הדמים. אם אמר רוצה אני קודם שנטל החפץ לא נעשה חמסן שהרי בשעה שלקח כבר נתרצה. אבל אם לא אמר רוצה אני. ונטל נעשה חמסן. והנה טעם העיטור דס״ל אנסוהו לקנות לא מהני בפשוט דאין הטעם דמחלק בין מכר לקנין. שהרי הב״י הביא דטעם העיטור כדאמרינן מודה שמואל היכא דיהיב זוזי. ולכאורה אין הבנה לדברים אלו. מאי ראי׳ מהא דאמרינן מודה שמואל היכא דיהיב זוזי. דאנסוהו לקנות לא קנה. אלא פשוט דכונת העיטור כיון דאמרינן מודה שמואל היכא דיהיב זוזי. פירוש א״כ במכר לא קנה בזה שנתחייב לו דמים דמשום זה לא נתרצה. א״כ אמרינן דרק משום זוזי נתרצה. דכן זוזי. אז נתרצה. א״כ אמרינן דרק משום זוזי נתרצה. דכן טבע האדם להתרצות בשביל זוזי. א״כ היינו דוקא באנסוהו למכור וקיבל זוזי. אבל אנסוהו לקנות. הרי אין כאן זוזי שיתרצה דאדרבה הוא יתחייב ליתן זוזי. א״כ דברי העיטור הם פשוטים כדעת הראב״ד. א״כ היינו דוקא היכא דלא אמר רוצה אני. אבל אם אמר רוצה אני. הרי מועיל אף קודם קבלת הזוזי. כדמוכח מהא סוגיא דאמר הא דאמר רוצה אני. וכדביארנו דמיירי להראב״ד שנטל החפץ קודם קבלת הכסף. א״כ גם בקדושין הובאה דעה זו. היינו דעת הראב״ד שאמר דבעינן דוקא רוצה אני. שהוא ג״כ דעת העיטור דאנסוהו לקנות אין מועיל. והיינו היכא דלא אמר רוצה אני. ואף שבחו״מ בסימן א׳ הביא ב׳ דעות של הראב״ד והרי״ף סתים אח״כ כדעת העיטור. שדעתו נוטה לדעת העיטור. אבל בקדושין משום חומרא דא״א לא הגיה כלום.

אחרי שהובאו ב׳ הדעות:

סימן לב

סוגיא דיאוש קונה או אינו קונה. ויבאר סוגיא דעורות של גנב. ומשכבו ולא הגזול. ויבאר דיאוש קונה לכו״ע דהוי מטעם הפקר. ורק שיש דין השבה למאן דס״ל אינו קונה. ויבאר טעמא דמחתרת דמחויב להשיב. ובשיבר פטור. ויבאר טעמא וסוגיא דרשות יורש לאו כרשות לוקח:

(דף ס״ו) **אמר** רבה שיניי קונה כתיבה ותנינא כו׳ יאוש אמרי רבנן דנקני מיהו לא ידעינן אי דאורייתא אי דרבנן וכו׳ ורב יוסף אמר יאוש אינו קונה אפילו

קיק מ' ומקגר סם סג"כ סבין בן בדעת סספיג בסמיסה לס' בכוסו ועי' ב"ם חלק ח"ם סי' קיב עפי' סס דכני סספיג בסחיסה חכל"ח דסקסק ברכות ל"ח בסיב ולח יבך מקים וכחב דבריסס תמוהים מד' סס"ע סי' תרפ"ח ועיע בעטו"ד מסדיק סי' קעי"ח ג"כ הסכיס לנכך והלח כחי"ח כלל ס' ובני"ח סס ועי' בח' הסיב מקה סי' י"ל וכסקר נגזי יוסף בספיג בפיב חלק ד' קיק מ"ג ביחור דברי הספיג ועיש קיק מ"ח וכחב הספיג סומר מפחיסה לס' ברכות למ"ש בכללים בד"ה כחזור ועי' פרי ברכות פ"ג ד' כ' שכחב לק לפעת הסלחמות הוצח בדחיס סס פיג כל הברכות הוי דרבן וח"ל לחומק מודה לביכח לימורת סס יחמר כיון שרולה להסתלק מן הקפק וחמכס דבריו ברסקין לינרי ולעיע מכ"ע סלבות ברכות פרק י"ח הלכה ע"ז בד"ה וכן בזסל כל דבר שיסתפק לך סס סעון ברכה סס לחו עוסק חותה בלח ברכה כי"כ סרחי"ם בפרק מי שחתו מסס הסחלחות ועיעש דמסתבר סיח דסור קפק עובר על ל"ת הכי

מפורש בלח כדעת הפרטי:

(אות טוב) מדין שלוח מכוח ע' סנהדרין מהרי"ל סיוח מצוה ד"ז כשחל מדוע לין מברכין על ע"ע דדיק ומלוה מכוח ולין לומר כ"ע הרמב"ם נבי לקה דעסיה לין מברכין דשמח לח ירלה לקבל דשלוח מכוח יכח לפילו לח רלה לקבל ומדוע לין מברכין ולעכ"ד בשביעות יש לומר דלימו דומה לעשר מלוח כיון דעיקר השלוח נעשית רק עי' לחר כיון דכחיב ומשלוח מכוח דשלוחו ביח כמותו מלינו ולימבה לח וכמ"ש בח' בכין ליון מיק ס"ק מ"ל בשביעי בעלמו המכוח יש לומר ללת יכח ועי' בדברי חכמים להגחון שליח ס"ו מ"ז ולח כשם תפרי בי"ל ומשים בד"ה שם לעריכין לוקה נבי כיבוד שבת מלה בו יותר מבשלוחו דשמחי בגליון שם בזסי"ל עי' מקכה שקלים פ"ב הק ז' משום שביעות תקנה פ"ם בפי' קרבן העלה כיח מביח ס"ב"ח ומלחתי בחפרי מהרי"ו מיכן ס' ב' מביח חגחים פרק ג"ם כל עלה מלה בו יותר מבשלוחו ועי' בקפר ח"ם זה לח כביר שבעיו ס' חלליה מביח מח' מר' ולהלות תקל בזה מדוע לין מברכין וכחב יען לים לרעהו ודוקח לבנות יודע לם רעהו לפיכך לח נחקן ברכה פ"ז ע"ש שכחב פרמי שוכח לח קיים השלוה ולעכ"ד כ"ש וגם בעיקר

ד' כלחן לי דברי רו"ח בסד"ק סי' חרלי"ם:

(אות כ') משם סהי"ר ורו"ח משם לעיין ב"ש יו"ד ולח נחלע כחתו ומולי כחכרין למ"ש הביח שמוכל בסי' קכ"ב סי"ב ל"ה בחפי' בחקד"ח ס' מעיר ומכ"ש בשלח מקידום ועי' משם בבהכ"י חרי"ם סי' ל"ד ובח' כחב קובע יו"ד סי' פ"ו ובחבי בל לוחי חרי"ם סי' ד' ועי' ת' הרחי"ם סי' ל' לום ולו מביח לסלכה דברי חדוקי הרמב"ן כחובות:

(אות צ') משם סמ"ח לחכי בחלוקי על יו"ד סי' קי"ג סי"ג ב"ה בפחבי חשה סחוק חוק"י ובח' סמיר הכיל מקשה לדברי הע"ז לין לים שחי כתים ובקפר חקר הלכה לום ס' חעיר בעין שלים בעיב דבעל סגנו דברי כהוב בהדי"ה שם לח חמלה מן ושלחה מביחו שום מוכה על עניו ניכומין ועי' חיב סי' ע"ג מקשה מבביח דרבן דשחוכה חמלה דוקה בדי ולח עוף [ונחמה לי סביכותי קו זשה להכי שמים בפי' קיע כחב מביח לחכו חיל כגום ללח חקוב סיחר מפורש חיב בשר עוף כמי ומכח בזכוכוי שבחיתי בחיה קפר מדברי חוכנחרין דיבר משה] ועי' במכחת מיכוך בקומן שמכחה מלה רפ"ז מביח סחיבה להע"ז מעלה זבחים

ד' ליב עיש לעכין קמיכה לפס מלוכע ועי' בחיכוי חחלירי מביכה לך ר' ע"ב מחרן עמ"ש ומזוע לו כלחל' למילה לו תדחה שבת מבזילה שמל יעבור לח החימה כמו דבזזו בשופר ותיכוך בן שמוכה יעיש בכפות סוף ולפ"ז"ל לומר מ' מפה ל"ע וכחב מ"ב מילה להדי"ח פורסים התור' לכחי"ב ויום השמיני ימול ולו מחמילו חזי"ל בקולה שכחוב בפדי"ה ועי' קרח למ"ן חלק יו"ד סי' י"ל וסי' כ"ב בביחור היפב קבחה בעז"ז בקפ בפורים בחר היעב בחוכה להסיר לין כח ביד חי"ל לחקוד עי"ש ולפ"ז י"ם לחרן כל הקר מעל הע"ז וע"י כ"ש זבחים ד' ל"ב ע"ח קמיכה לפס מלוכע נמריכן מפקיפה ולימ

מפורש בחוכה:

(אות כמ"ו) ע"ע ביומ"ד סי"ל סי' כ"ז קעיף ח"י בפפק דכוסק להפפות כיל יום וממכ"ם לין לנבב מומלות:

(אות ע"ע) רפמ"י בחילוקי על יו"ד סי' קמ"ו קפח הלכה למעה סי' כ"ע ומפכ"ח הפיל מדברי הע"ז סי' ולו דמוחב בדיעבד ועיע בחי"ח ס' בעי"י מחרים בכלל ג' דין ג' ובק בחלכם לל זכר לדברי הברכ"י בסי' קמ"ז שכחב דהחם סריב סוכם על הקנם ולכן לכחחלה לל יקפוק ובדיעבד שרי לבל הכל הריב סוכם על המוכל ולכן לפי"ז דיעבד לפוך:

(קפ"ב) לל חחמור לס סיך בעכרים עיע בפפר המקנה בקוי"ע סי' כ"ח ובפרים בים שלמה יו"ד ח"ב סי' ר"ע ובהגה מפסי"ח ובחפו' מחכם מ"ם ח"ב לי"ח סי' ל"ב ובפו' דבר משה מפ"ח סי' ל"ח לוח יו"ד סכ"ח ד"ז בלי"ע והביל ד' הגמרל חולין ד' ל"ע ע"ב בפוסו י"ב ל' זהל לעבח יפרחל ולי חזיכן לי לי"ב מלמע וכו' ריפך והר ופיקפ"י סם לעי"ב דקי"ל מעות עכו"ם קוכות מיסו יפרחל כי שמוע מקלן לי' לעכרים ולימו בעשה שלוחו לחיל לל לעוחי שוחפחיך וכו' ולם כימל בעכרים לל ס"ל לל מחמוד כדעת המקנם מדוע פיקפ"י מלי חיל לל לעוחי חרי בלל"ם לחי"ב למעות קוכות יכול להחיר לו מעות בע"כ דגם זה בעכרים לחוור עי"ש וכ"כ בהגסוח ב"ם הכ"ל לל"י ז':

(קפ"ה) בפוסו משם הקר מהרי"ם מרי"ב לימו חמי"ם דלל מהני מקל"ת כבר עמדו עליו בספר לחמי ספר בהגסוחיו על יו"ד סי' תקי"ב עכרים סמ"ב בלי"ם למכור בירים וביעיעין כחב משם מהני דבשי"ם לי"ם חשם הכוב דלל מהני מקום ד"ל"ם לכן מהני עדות עכרים מקל"ם מפ"ב כבי"ד סם דלל מהני עדות עכ"ם מקום ד"כ ולל משם דמי"ם לכן לל מהני עדות עכ"ם מקל"ם ובח' יהודי עי"ד החכמי זה ול"ב מקומו עכ"ם לין לזה ידבדי הסב"ד דלל מהני מקל"ם לך בכ"ד שמל מקדם לסרועה עכום במקל"ם לימת כולל ולח"ב שמל להמדון הכוחב בפנקס הוי ב' עכרים מקל"ם י"ב לסמוך על הסור דבר מלימו סי' כ"ם. ורק רלוי בדברים קי"ב כ"ע הכ"ם ד"ז בלי"ע דלמו כ"ע מודים דסוי מדברן ולכבי בחילוקי הבחי גדולי חסכונים בחסו' בהכה דלה דלין קפק ומשם ליקור תורם וכ"כ בפילום בכלי"ם סי' כ"ם בד"ם חו ליכל עשות להסיר ולי"ב דלמה לוי למ"ב מ"ב כיון בדיעבד כמ"ש לל עביד ליקור דלי חפי' חקל"ד [ובלב חרי' חולין דף ב' בחוק' ד"ם חבל יולל כחב משם ים קסיכה להע"ז בסי' ל"ל דף בדיעבד מוחב לפ"ם לכם חלה בזרין שמל יסכח ועי' בחי"ע סי' ב"ב ס"ק ב' ומחר מבשו המחיבין ל"ש שמל יסכח ועי' בחי"ע סי' רפ"ו סוסי"ק ס' יוחב חילום דחפי' ליכל חד מ"ל לה קל ולין הלכה כמותו לפ"ם ל"ב שמל יסכח ועי"ן בפפר מכחם סחים יו"ד סי' ס"ו מם סמסי"ב בד' הלב"ם ובמחכ"ם כעלם ממנו כמעם חד דברי סכח"ד] ול"ב

לבושי מכלול היבנר, יחיאל מיכל בן ישראל משה עמוד מס 47(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

ובשו"ת "אבני נזר" (חיור"ד סימן שכ"ז) דן בדבר תינוק שנולד, ולא מצאו בו שום מחלה ומלוהו, ולמחרת בערב נתקף (בהתכווצויות) בקרעמפען ר"ל ומת כעבור כמה שעות. גם בנו השני נחלה בדליקת ריאות ביום השלישי למילתו, ומת ביומו, ועתה נולד לו בן שלישי, ומסופקים אם לדונו כ"מתו אחיו מחמת מילה", או לא. והשיב: כיון שיש אומדנא שחולי הראשון לא גרם שני, ואם כן כשיאמרו רופאים שצער מילה לא גרם לחלאים הנ"ל פשוט שמחויבים למולו.

גם ב"אשכול" הלכות מילה כתב שם בשם הראב"ד וז"ל: ואם מתו ב' בנים, ואנו רואים שמתו הראשונים בגלל שלא נבלע בהם הדם, אין כאן חזקה, דחזינן טעמא דמתו, עכ"ל. הרי לפנינו שאם רואים את סיבת מיתת הבנים הראשונים ולא נראה שסיבה זו תחזור על עצמה פעם נוספת שוב אין חזקה, ואפשר למול את הבן השלישי, ולכן גם בענינינו כך, אם ידועים הסיבות למה נדחו ג' הכליות הראשונות ולא נראה שסיבות אלו יחזרו על עצמם פעם נוספת, סברא היא שלא ניחוש שבהשתלה הבאה שוב הכליה תדחה, מה שאין כן אם הכליה נדחתה בפעמים הקודמות מסיבה אחת, או בגלל שמחלה תקפה אותה, או בגלל נוגדנים בגוף, יש לפנינו "חזקה" שגם בהשתלה הרביעית יהיה כך. ונחלקו הדעות אם בשלש פעמים הוי "חזקה" או בפעמיים, ולכן במתו ב' אחיו מחמת מילה שוב לא מלים את הבן השלישי.

וכעין זה כתב ב"פתחי תשובה" (אבהע"ז ט' ב') שאם אשה נשאת לשלשה בני אדם ומתו כל אחד מסיבה אחרת, אין לה דין קטלנית (כלומר אשה ששלשה בעליה נפטרו, יש לחשוש שמא מעינה גרם למות - הבעלים, ומחלה סמויה ממיתה אותם, ואין לשאת אותה שוב לאשה) ומותר להנשא לבעל רביעי. וכך בענייננו אם ידועים ג' הסיבות למה נדחו התרומות הקודמות יש מקום לתרום כליה רביעית ואשרי חלקו של התורם.

ומעתה נבא לדון בשאלה ב', האם מותר לפי דין תורה להפעיל לחץ על אח או אחות שיתרמו אבר למען הצלת אחיהם.

הנה נאמר בתורה (שמות כ' י"ד) "לא תחמוד בית רעך וכל אשר לרעך". וכתב הרמב"ם (הלכות גזלה ואבדה פ"א ה"ט) כל החומד עבדו או אמתו, או ביתו וכליו של חבירו או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו, והכביד עליו ברעים, והפציר בו עד שלקחו ממנו, אף על פי שנתן לו דמים רבים, הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר לא תחמוד. וכך נפסק בשו"ע חו"מ שנ"ט. ולאור דברים אלה כתב "החפץ-חיים" (בספר המצוות הקצר חלק הל"ת מצוה מ') "חתן שמכביד על חותנו קודם החתונה, שיתן לו דבר פלוני ופלוני, מה שלא התנה על זה בשעת כתיבת התנאים, אעפ"י שחותנו ממלא מבוקשו, אעפי"כ עובר החתן על לאו זה של לא תחמוד. ואם כן

יש לעיין בענייננו, אם מותר להורים להפעיל לחץ על בתם, הפטורה מן הדין לתרום כליה, שבכל זאת תתרום לאחותה.

ונראה דיתכן שמותר לעשות זאת, על סמך דברי רבנו יונה שער שלישי מ"ג שכתב: "לא תחמוד בית רעך" הזהרנו בזה, שלא להתעולל עלילות ברשע, לקחת שדה וכרם וכל אשר לרענו. והזהרנו על מחשבת הדבר הרע הזה, שלא נסכים במחשבתנו לעשותו, שנאמר: "לא תחמוד" ואם יכסוף אדם שימכור לו חברו שדה או כרם, או אחד מחפציו, ולא יש את נפשו למכרו, ואם יפצר בו ברוב תחנונים יבוש להשיב פניו, אסור להפציר בו. כי זה כמו הכרח ואונס. והחומד לקחת כל חפץ, והוא איש נכבד שאם ישאל שאלה, אור פניו לא יפילון, אסור לשאול מעם רעהו מקח או מתת. בלתי אם ידע, כי נתון יתן לו בנפש חפצה, ולא ירע לבבו בתתו לו, עכ"ל.

מהדברים נראה, שהחמדה שעליה מדברת התורה, היא רשעות ומדות רעות, וכמו שכתב החינוך מצוה ל"ח שלא לחמוד. "שאחר שיקבע במחשבתו לקחת ממנו אותו הדבר שחמד, מתוך אותה תאוה רעה, לא ישגיח בשום דבר. כאשר מצינו בנבות היזרעאלי (מלכים א' כ"א) שנהרג על כרמו שחמד ממנו אחאב. וראוי להתרחק הרבה מן המדה הרעה הזאת" לפי זה נראה שמאחר וישנה חסידות בתרומת כליה להצלת חברו, אין בזה מדה רעה כי אם חסידות ורצון הבורא. ויעוין בשו"ת "ארץ צבי" ס"ד דגם לשיטת רבינו יונה שהמפציר ליתן מתנה יש בזה משום "לא תחמוד", מותר לשאול על פתחי נדיבים - ולבקשם שיתנו לו צדקה - שהרי כופין על הצדקה. ועל כן לא חוששים לו, ולקפידתו, כיון שהוא עושה שלא כדין, עכ"ד. וכך כתב ה"חפץ-חיים" בסוף ספר "שמירת הלשון" דלא תחמוד נאמר במתנות של רשות, לאפוקי של צדקה. ואם כן גם כשדנים על "מדת חסידות" כך הוא.

שאלה:

אחד הדיירים שחפץ לבנות תוספת לדירתו ולשם כך מבקש הוא משכניו להתיר לו לבנות על החצר המשותפת לכולם, ואחד מהשכנים מתנגד לזה בלבו פנימה, מטעמים איסטטים, אך מכיון שלא רוצה להכנס עמו לריב, הסכים להתיר לו לבנות תמורת תשלום קטן שנתן במשותף לכל השכנים. האם אין בזה חשש של איסור לא תחמוד? שהרי נאמר ברמב"ם הלכות גזילה פרק א' הלכה ט', ...והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, אעפ"י שנתן לו דמים רבים, הרי זה עובר בלאו, עכ"ל.

תשובה:

בספר "בצל החכמה" מסתפק אם המפציר בשותפו עד שמכר לו חלקו עובר בלא תחמוד יעו"ש. ולכן יתכן שאין בזה איסור.

עוד נראה שאם יבא המתנגד לפני

בית דין יורו לו שיסיר התנגדותו לבניה כי לשכן החפץ לבנות, הבניה נחוצה מאד כדי שיהיה לו מקום להשכיב את בני ביתו שאין להם מקום. ואילו למתנגד אין זה מפסיד דבר כי אם איבוד נוי, ולכן אם בית הדין יחליט שמהיושר לוותר לשכן שיוכל לבנות, אין בזה איסור של לא תחמוד, כי כל אדם מישראל חפץ בליבו פנימה לקיים דבר תורה.

ויתכן - שיש "לא תחמוד" כשלוחץ על בעל חנות שימכור לו חפץ בזול, וההוא לא יכול לעמוד בפני הפצרותיו, ולפעמים נכנס קצין משטרה ומבקש לקנות במחיר נמוך, והמוכר לא רוצה לעמוד ולסרב לו. גם בזה יש חשש של איסור לא תחמוד.

ולכן מותר להפעיל לחץ על אדם שיסכים לתרום אבר. מה שאין כן בהשתלה רביעית דיתכן דאין בזה משום מדת חסידות, כיון שהכליה תתבזבז לבטלה וללא תועלת, והדכאון והצער של התורם הוא רב, באופן כזה נראה דאסור להפעיל לחץ, כיון שאין בזה אפילו מדת חסידות. ולכן יש בזה חשש של לא תחמוד.

אך עדיין יש מקום לומר שגם איסור לא תחמוד נדחה מפני פקוח נפש. ואעפ"י שהאחות בעלת הכליות הבריאות אינה מחויבת לתרום, ואולי אפילו חסידות אין בזה, מכל מקום לחולה עצמה הותרו כל האיסורים, מאחר ויש עדיין סכויים שהכליה תציל אותה, ומותר לה או לאמה לעבור על איסור לא תחמוד, כדי לנסות להצילה. אלא שיש מקום לומר לאחות הבריאה, מה שתנזקי עקב תרומתך נפצה אותך בבואך להנשא (ברכוש ודירה) ואם בזה תתרצה בלב שלם, ינצלו ההורים מלעבור על לא תחמוד, וזוהי הדרך המובחרת שאין בה איסור.

והנה אירע מעשה בקהלה שלא היה להם קמח שמורה לצורך אפיית מצות מצוה, בערב פסח. ורק לרב הקהלה היה קצת קמח למצות מצוה. לאחר גמר האפיה נגשו מספר אנשים ובקשוהו שיתן להם מצות מצוה. הרב נתן להם, אך חכם אחד העיר להם שאסור לבקש זאת מהרב, משום שהוא אפה אותם לצרכי משפחתו, ולא למכירה, אם כן המבקשים עברו על איסור תורה של "לא תחמוד". השיב אחד כנגדו ואמר, דלא תחמוד לא נאמר על צרכי מצוה. וכתב על כך "בצל החכמה" ח"ג סימן מ"ג, דגם בצרכי מצוה יש לא תחמוד. ובכל זאת יפה עשה הגאון הרב שחילק להם מצות ולא הכשילם ב"לא תחמוד" מכמה טעמים. ואחד מהם דמבואר ברמב"ם (גזילה פ"א ה"ט) כל החומד עבדו של חבירו והכביד עליו ברעים, והפציר בו עד שלקחו ממנו, אעפ"י שנתן לו דמים רבים, הרי זה עובר בלא תעשה, מבואר בדעתו שרק אם סירב בתחילה למכרו והחומד הפציר בו עד שלקחו, רק אז עובר על "לא תחמוד". אבל אם חמד חפץ של חברו וכאשר ביקש ממנו שימכרנו לו, תיכף הסכים לו, אין בזה משום "לא תחמוד". יעו"ש.

לאור דבריו גם בעניננו, אם יבקשו ההורים מהבת שתתרום, והיא תסכים מיד ולא תתנגד, אין בזה לא משום "לא תחמוד", כיון שלא הפצירו עליה רעים כי אם בקשו ממנה, פעם או פעמיים, אבל לא ג' פעמים, יעו"ש. והדברים מחודשים כי יתכן מאד שהבת לא רוצה, אך לא מסוגלת לסרב גם בפעם הראשונה.

עדיין לבי נוקפני בזה, דאפילו אם נניח בשיטת "בצל החכמה" שאם לא מפציר לא עובר על לא תחמוד, עדיין צ"ע מדברי רבינו יונה שער ג' סעיף ס' שכתב: "ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך" (ויקרא כ"ה מ"ו) לא ישתעבד אדם בחבריו, ואם אימתו עליהם, או שהם בושים להחל דברו, לא יצוה אותם לעשות קטנה או גדולה אלא לרצונם ותועלתם ואפילו להחם צפחת מים או לצאת בשליחותו אל רחוב העיר לקנות עד ככר לחם, אבל אדם שאינו נוהג כשורה מותר לצוותו לכל אשר יחפוץ עכ"ל הרי מבואר כאן שאדם המבקש מחברו לעשות לו קטנה או גדולה שלא לרצונו ושלא לתועלתו, ויודע שחברו ישמע לו, עובר המבקש על איסור תורה. ואם כן גם בעניננו כך, אין לבקש מהבת שתתרום כליה בפעם הרביעית אם הוא שלא ברצונה ושלא לתועלתה, וגם לא חייבת לעשותו מבחינת מדת חסידות*).

שאלה: עד כה סיכמנו שאם החולה דחתה את כליותיה ג' פעמים מסיבה אחת, הרי היא מוחזקת, שאין לה סכוי קטן שהכליה הרביעית תקלט, ויתכן שאפילו מדת חסידות אין כאן, לתרום שוב. מהי ההלכה אם האחות בכל זאת רוצה לתרום, האם יש לרופא רשות לנתח אותה?

*)דוגמאות של לא תרדה בו בפרך ולא תחמוד. בקריינא דאגרתא ח"ב רס"ה מובא מכתבו של הקהלות יעקב: ימים אחדים טרם שבא הצעה מצויינת כזאת מהדר"ג שליט"א (להדפיס על חשבונו ספר קהלות יעקב) התקשרתי עם מדפיס מפה. (ורצה לבטל את ההתקשרות ולחסוך ממון רב) והיה חשש על פי דין, דהא כשחברו ממלא רצונו רק מפני שקשה עליו להעיז, אית ביה משום לא תרדה בו בפרך. ומשום לא תחמוד והכא נמי המדפיס שלי אילו היה מסכים (לבטל את ההתקשרות) היתה זאת רק מפני שקשה לו להתנגד. חשבתי לפייסו עד שיסכים מרצונו אלא שלא ידעתי עדיין כיצד, עכ"ל. מבואר בדבריו שאם מפייסים היטב את הנותן עד שמסכים מרצונו שוב אין בזה משום לא תחמוד ומשום לא תרדה בו בפרך.

הגאון ר' נסים קרליץ שליט"א דרש באחד הפעמים בשבת הגדול, בעל הדורש מאשתו שתנקה לקראת הפסח נקוי כזה שמן הדין פטורים מלעשותו, והאשה לא יכולה לסרב בגלל כבודו, יש בזה משום לא תרדה בו בפרך. כמו כן אדם הבונה בלי רשיון ואח"כ מקבל צו הריסה מבית המשפט, ופונה לעזרת עסקני ציבור שישתדלו עבורו יש בו חשש של לא תרדה בו בפרך. (אולי משום שלעסקנים לא תמיד קל ונעים אך לא תמיד מסוגלים לסרב).

ויאמר לחייב ויכניסו הקטנים רביעיתם מפני הגדול לכל הניתן ממונו לה חצם הלתוב לכך ולפי מחחילין מן הגדול ומ"מ לפי גדולי ממונו לם הגדול מוחל על כבודו שיחחילו מן הקטן הרמב"ן נירו עכ"ל •

לאוין ריד רף ס"ו ע"א (כנון הנגעים והחסנים לף

על פי שהחזיר ה"ן פסול לעדות מעת שגזל לו שנגב) וכ"כ הרמב"ם פ"י ודקדק הכ"מ דמשמע מדברי רבי דחסון מדאוריי' פסול ולף על פי שריי' כחב שיש מי שסובר כן דבר חמוה הוא ובהדיח לחרי כפר"ה נורר דמדרבנן הוא דפסיל לו ולכן כ"ל דחסנים הכחוב בספרי רבינו ט"ס הוא וכ"ל גוללים במקום חסנים ולפי ה"ל דחסנים דקאמר הכא רבי ליטכח דקרח נקט והדנון לו גוללים חדע דקח חני סיפח מעת שנגב לו גזל ואם ליח דדוקח נקט לו חסם מ"ל ועוד דלקמן נסמוך כחב דחסנים פסולים מדבריהם ע"פ ובוודאי שכל"ל בדברי הסמ"ג ובפרט לפי מה ש"ל לאוין קנ"ח ח"ק טוכח דהרמב"ם כחב נפר"י פסולי עדות שהם פסולין משום ממון שחסמו לו שגזלו לעפ"י שנלמו מריבים חשובה ואפי הן פסולים עד שיורע שחזרו בהן מדרבן הרע וכ"כ הסמ"ג ע"ב הרי דלף שכחבו לו שגזלו כחבו מי שחסמו ואם כדברי מרן היינו חסמן גמור ולכן כ"ל דלעניים חסמן נמי פסול מן החורה וכמו שמפר מודעת דאז המכר בטל וכמ"ש הרמב"ם בהלכו מכירה ואיך שנחבחר שמפר מודעת וקח חבע לחמץ ממנו נמנע למפרע שהחמץ היה שרוי לחנו בגזלנות והרי הוא נפסל למפרע ולף דהמוכר חמר רוצה לומי הרי הוא ניכר שהוא מחמת המוקח והוק לענין גט נתן טעם הרמב"ם בה"ג שהוא חוקם לח עצמו כדעתו הרעה וירצו חוקמו וכן מי שהגביג שנוגב בסחר ואינו נודע לבעלי בוחוקה שעה ואחר שעברו כמה ימים נחברר בב"ד שזה גנב הרי הוא נפסל למפרע מעת שגנב ולזה כ"ל שהמורך הרמב"ם ז"ל לומר מעת שחחם כ"ל לו שגנב דלכחורה נרחית שעת יחר להם ולפי פשיטת ככל הפסולין בעבירה דמעת שעשו העבירה נפסלין חלה בודחי דהם לח חלח לפמועינן דחל"ג דבשעה שהעיד לה נודע חסכנותו דלף ענודע שלקח בחוקם מ"מ לה נחברר שמפר מודע ושלה גמר והקנה ואחברה מלן דחזר סבר דלגב חוקמו גמר ומקני ודלמח שכן היה ומה נם שם לחר רוצה הני ות"כ חותו עדות שהעיד זה יבר ואכחן ולהבא שנחברר שמפר מודעת ושלה גמר והקנה יפסל וכן בגנב אלין הבעלים יודעין בו דמשני זה חיכף מ"ל דשחם נעיבה יחום בעלים ונפרט שכן פסק הרמב"ם פ"כ"ר הל' כלים ת"כ הוא חותו עדות שהעיד בבר יבר ומכלן ולהבא שנחבחר שלה כחייתה ותבעו בב"ד יפסל וכמ"ש רבא וחביי בעל זוחם קמ"ל דמעת שחחם חו שגנב נפסל דלמפרע הוא נפסל והוי דייקיהו כמו"ש שכחב בסמוך לזה וכן עד זוחם כו' לומר דשלשחם סוין כרוכים לפסוקי גזלן דלה שייך כיה לומר למפרע דהא הבעלים יודעים בו שגזל ומיד קח חנעי ליה בב"ד ולף חי לה חנעי ליה הרי ים כמה בני חרם שגזל בפניהם ויודעים בו ולפשר דאפי' זה הניח הרמב"ם זה פסוק הכחוב בעד זוחם דמלבר מה שהקשה הר"ב כ"מ והר"ב לח"מ עוד זחח ק"ם שהרי אין זה הכחוב מדבר בחסנן ממש כ"ל נעד זוחם ות"כ בהכרח דחחם שמר הכחוב לנו היינו כפשוטו שהוא חחם ממש דת"כ לוך נעשה זוחם הוא לה וה פסול לעדות ולה היו מוניחי ממון על פיו לה עדות של חסנות קאמר דהיינו לומר דע"י עדות זה היו נוחלים וזוכים ממון מזה הנזכר אלן כונת הרמב"ם זל דבה להסמיך דין החסנן והנגב על זה הכ"לומ' שיהיה דינם כמו הנזר זוחם דלמפרע הוא נפסל ומפני זה הוא שהוציאו הכחוב לעד זוחם בלשון עד חחם ולה לחזר בפי' עד שקר לשחוענין מדין פסיחם זוק דלמפרע נפסלים והח דחמרי בז"ב ופסקו הרמב"ם זל דלקמן דחסנים פסולים מדבריהם היינו דוקח היכ"ל שנחברר בב"ד שלה מפר מודעת וגמר והקנה דחז לה משפל

מדאוריי' כיון שנחברו ורבנן נזרו בהו ופסלינהו כרי שלה ירגילו עלמם בכך ויבואו ליקר בלה רמים ואפי' בדרך מחנה דאז פסול מד"ח שעובר בלאו דלה חחמוד דהה קי"ל חלוהו ויהיב לין מחנהו מחנה וגזרו רבנן בזיונך ה הלוקחים נרמים ולה נחרנו הנעלים וכנון שמפר מודעת דאז המקח בטל וקנבר בל"ח הוו פסולים מד"ח שלה לה נזרו רבנן כ"ח דוקח נעבור לוחס שלוקחי' בלה רמים וכמ"ש בלאוין קל"ח נם ד"לה דכל זה היינו לרעת הרמב"ם לחנס הסמ"ג כחב שם דהלוקחי' נרמים לעפ"י שלה נחרנו הנעלים לינים עוברים בל"ח והם כפרים לעדות מד"ח ולם כן בהכרח זה שכחב כלן לקמן דהחסנים פסולין מדבריהם היינו פשוטו כמשמעו שלוקחים שלה נרנון הבעלים שלינם מחרנים כלל ומ"ש נמי משום ממון שחסמו כו' ל"ל נרוחק דנקטים משום פסולה דרבנן דלינת בסנ והיותר נכון כפשוטו וכנון שחסמו ליקח נדרך מחנה וכפיה וכהדיח דקי"ל חלוהו ויהיב לין מהנתו מחנה ובוודאי פשיטא דעובר בל"ח דהה לה יהיב רמי ולה רמי לגזלן שחוטף בחזקה ולינו לוקחה נדרך מחנה פיחנה לו הבעלים ולפ"ז החסנים שכחב בכלן שהם פסולים דאוריי' לייני נמי בכה"ג שחסמים ולוגסים ליקח בדרך מחנה וה"ל לחנה מרן ז"ל לף מ"מ מעת שגנב לוחחם גם מה שהניח זה הפ' כי יקוס עד חמס ובו' לה מנלחי לו יסובו"ל דלחשנת ליענה דרבי ז"ל נקט ולה חס ל לדקדק ודע דהרמב"ם בסמ"ג שלו מנות ל"ח רפ"ו כחב הזהיר הדיין שלה לקבל עדות בעל בעניה ומעשות דבר עלפי עדותו והוח חומרו לל חשת ירך עם רשע ובח הפי' לל חשת חמס עד להוניח החסנים והגוללים שהם פסולי' לעדות שנחמר כי יקוס עד חמס בלים וכ"כ בספ' החינוך בפר' משפטים ובחבחר מכלן שרעת הרמב"ם דהחסנים ממש הם פסולים מדאוריי'ח ולמדנו מדבריהם ז"ל שהפ' דכי יקוס עד חמס בלים נילה וחיזק דפירוש הפ' הוא לל חשת חמס עד ומפני זה הוא שהביא בספר היר זה הפ' דכי יקוס ובו' ודוק •

ע"ב (אבל החשוד על הדבר אינו נחמן על שלו) וכ"כ הרמב"ם פי"ח ה' עדות וכ"כ בפי"ב ה' מעשר ובפ"ח ה' שמיטה וכ"כ מורי' ז"ל בעטין קמ"ח דף ר"ה ע"ר ולפ"ז נחבחר דמ"ם בעטין רי"ח דף רכ"ר ובפ בחרח ריומח פוסק כרשב"ג ולח היינו דוקח לענין נכור וכרעת הרחב"ד כמ"ש לקמן נס"ר חלה ה"ה לגחר חיסורי וכמו שניחר בשני מקומות הללו ומסיים רבי הרמב"ם כיצד נחמן עם הארץ לומר פירות פלוני מחוקנין הם ונחמן הניחנר למכור בשר בכור לומר בשר זה שמוכר פלוני חולין הוא וכן כל כיוצא בזה משחר החיסורים לפי שחיית החיסורים על הרשעים ואין חיית הממון עליהם ע"כ • והנה מבואר מדבריו הלו דדוקח לענין עדות ממון הוא שאין הרשעי נחמנין להעיד לפי שאין חיית הממון עליהם להעיד ולהוניא ממון מחברו אלא כדין לכל לענין ערות של חיסור הרי הם נחמנין לפי שחיית החיסורים על הרשעים ולא חשיבי להעיד עדות שקר על דבר של חיס"ד שהוא מוחר ולפ"ז יש להבין למ"ש רבינו הרמב"ם פי"ב הלכות נירושין דין י"ז וכן הפסול בעבירה מן התורה הם נח להעיד בחשה אחת בעלה אינו נחמן ואמרי לח חמרינן התם שחיית חיסור החמת חיים על הרשע ואם לח היה יורע בודחי אחת בעלה לח היה מעיד ואמרי אינו נחמן ואין לומר שים לו הנחה מעדות זה שיכול ליחנה שהרי להדיח כחב רבי הרמב"ם בפ"י הל' נז' וכן העד ח' שהעיד לחשה אחת בעלה ה"ז לח יחנה ואף שכחב שם רבי הרמב"ם וכולן הם עברו ונטלו אין מוניחין מידם הח מיהח להחחילה אינו יכול ליטח אחת ומהנם להרמב"ם שכחב שסח"ה ז"ל שאחמיר בדין העד רחם כנם מוניח והדיב"ם בפי' אמ"ח כחב נם הרמב"ם הסכים בהסו לרעת הרמב"ם שהם נאחת לח חנח ע"א ועיין במהרח"ם והיה נ"ל לערות חנה שהני דאחזוק דאיסור ובחזקת איסור ח"ל קיימת ולקו' רבי דהחשוד נאמן להעיד הלח על פי ע"אחת ע"ש ולפי"ז אינו חשוד שלה הרמב"ם לן להם הקנס או לח ובכה"ג הוא שכחב הרמב"ם

מגילת ספר [על סמג]

לא תחמוד

לאוין קנח

מחיל ליה לא קיים מצות השבה כל ואף אם יאמר הנגזל חריני כאלו התקבלתי לא קיים הגזלן מצות השבה עד שישיב הגזלה בדוקא כמות שהיא בעינה ביד הנגזל ואח"כ אם ירצה הנגזל יתנה לו במתנה אך כשאינה בעולם דמעתה דמים בעלמ הוא דחייב לו אה"נ דניתן למחילה ולא לקי אכן לפי דרכו של הרמב"ם דאף שאין הגזלה בעין אמר הכתוב והשיב בדוקא וניתק הלאו לעשה דתשלומין ניחא דשפיר חשיב ליה ניתק לעשה אף שאין הגזלה קיימת ושפיר לקי לר"י כיון דס"ל דלאו הניתק לעשה לוקין ודוק.

וכן נראה שהוא דעת התוס' שכתבו במכות ד"ה כל ל"ת שקדמו עשה לוקין עליו תימא דהא לאו של גזל שקדמו עשה דוהשיב ואפ"ה אין לוקין עליו. וק"מה נרגשו מלאו דגזלה שניתן לתשלומין אכן אם הם ז"ל סוברים כמ"ש הרמב"ם דהא דניתן לתשלומין חשיב ניתק לעשה דתשלומין דבריהם נכונים ונכוחים למבין ודוק. וכ"כ להדיא בפר' אלו נערות דף ל"ב ע"ב ד"ה שלא כו' וכן מוכח נמי ממ"ש בפ' אותו ואת בנו דף פ"א ע"א ד"ה הנח כו'.

לאוין קנ"ח

(לא תחמוד יכול אפילו בדברים וכו') וכ"כ הרמב"ם ז"ל וקודם זה כתב ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה וכבר השיגו הראב"ד ז"ל שלא ראה תימה גדול מזה והיכן מעשה גדול מנטילת החפץ ע"ש: ובקושטא שהיא תימה רבתי בדעות שאיך יסתור גם דבורו שמסיים ואו' ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד ומ"ש ה"ה לפי שנטיל החפץ ברצון המוכר הוא נעשה איני מוצא בזה טוב טעם דאף אם נעשה ברצון המוכר מה בכך הרי על כרחו שלא בטובתו שהפציר בו עד בוש הוא שנתרצה והרי מאי מאי דאסר רחמנא אף ברצון המוכר הוא דאסר וכמ"ש בעצמו ואדרבה כיון דלא הקפיד הכתוב אלא דוקא חימוד שיש בו מעשה בהכרח כי המעשה בעצמו הוא מכוער ורע בעיני ה' ולהכי אזהר ליה שלא יעשה המעשה הרע הזה וכיון שעשאו ועבר אמימרא דרחמנא בדין שילקה עליו וזה ברור. ואפשר דכונת ה"ה היא שהרמב"ם ז"ל סבור דעיקר זאת האזהרה היא בעבור הנער שנער לחברו שהפציר בו והכביד עליו ברעים עד שמפני הבושה הוכרח לתתו לו בע"כ שלא בטובתו ולא הקפיד הכתוב לבד על נטילת החפץ שמחברו מחברו כיון דהא מיהא נתן לו דמים ואותה נטילה ברצון המוכר נעשה שלא לא הקפיד כי אם על מה שנערו ואותו נער לא נתרפא למוכר במה שנותנו לו ברצון וא"כ גרמת אותו נער לחברו אין בו מעשה ואינו מ מתרפא במה שמחזיר לו החפץ דהנער שנטער כבר נטער ואינו נתקן בחזרה וכונת הבריתא היא עד שיעשה מעשה שיצא מחשבתו לפועל לאפוקי אם לא יצא מחשבתו לפועל אינו עובר וזהו שהרמב"ם שנה מלשון הברית ופתב עד שיקח החפץ שחמד ודוק: ומה שלא אמר הרמב"ם מפני שהוא חייב בתשלומין וכמ"ש הר"א ז"ל ה"ט דאמרינן בריש תמורה דלא אתי חד עשה ועקר ב' לאוין והכא הרי יש כאן ב' לאוין וכמ"ש הרמב"ם לקמן וכ"כ להדיא המרדכי ס"פ הכונס דחמסן עובר בב' לאוין דהא ודאי לא משכחת לה אדם שחמד שום דבר מחברו אא"כ התאוה בו מתחלה וחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ממנו ואף שהתוס' כתבו במכות דף ט"ו וכתולין דף פ"א ובפרק בתרא דזבחי דבעי שיהיו ב' הלאוין סמוכין והכא הם מרוחקין אח' בפ' יתרו ואחת בואחבנן כיון דקי"ל דדברות הראשונות ודברות האחרונות כולם בדבור א' נאמרו וכדאמ' זכור ושמור בדבור אחד נאמרו נמצא דאלו ב' הלאוין סמוכין היו ונאמרו כאחד וכ"כ התו' ס"פ הפרה דף נ"ד ע"ב וא"כ אף אם הכתוב היה אומר בפירוש והשיב את הדבר אשר חמד היינו אומרים דלא אתי חד עשה ועקר לב' לאוין וא"כ לא הוי עדיף מה שהוא לאו שניתן לתשלומין ולהשבון עפי מאלו אמרו ונתקו הכתוב בפי' ואפ"ה היינו אומרים דלא אתי חד עשה ועקר לב' לאוין וזה ברור וב"ש לפי מה שכתבנו שהכתוב לא הקפיד על נקיחת החפץ לבד שמחסרו מחבירו לכשנאמר שהוא נתקן ומתקן בחזרתו כי אם גם על הנער ש שנערו שהכביד עליו ברעים והפציר בו עד שמפני הבוש הוכרח לתתו לו בע"כ שלא בטובתו וכיון שכן זה הנער לא ניתן לתשלו' ולהשבון ואינו נתקן בחזרת הכלי ולכן לא מצא הרמב"ם מקום פטור מן המלקות כי אם לומר שהוא לאו שאין בו מעש' דהיינו על מה שגרם לנערו דאותה גרמא אין בה מעשה: וכן מוכח מדברי ספר החינוך בפרשת יתרו סי' ל"ח שלא לעלות במחשבתנו תחבולה לקחת לנו מה שהוא לזולתינו מאחינו שנא' ולא תחמוד וגו' וכבר הוכיחו ז"ל מפ' אחר דכתיב לא תחמוד וגו' ולקחת לך שאיסור לאו דלא תחמוד אינו נגמר עד שיעשה בו מעש' ואפי' נתן הדמים לחברו על החפץ עובר ג"כ על לאו דלא תחמוד שאין לאו דלא תחמוד נתקן בנתינת הדמים כל זמן שדרך הכרח לקחו ממנו כן הוא הפי' האמיתי לרז"ל כו' ועובר עליו וחמד ואפילו עשה בו שום מעשה אינו חייב מלקות לפי שהוא דבר שניתן להשבון שהרי אפילו אנסו ממנו להשבון ניתן ע"ש ועיין מ"ש בפרשת ואתחנן בלאו דלא תתאוה שאין בו מעשה וע"ש. הרי שכתב שאין לאו דלא תחמוד נתקן בנתינת הדמים כ"ז שדרך הכרח לקחו ממנו דהיינו שציערו והכריחו בכבדות והפצרת הרעים אותו נער אין לו תיקון ולא ניתן להשבון. א"ק טובא שהרי הוא מסיים ואומר שאינו חייב מלקות לפי שהוא דבר שניתן להשבון וכמ"ש הראב"ד ולכן צ"ל שגם הוא סובר כטעמו של הר"א ז"ל ולא בא אלא לתת טעם למה אם נתן הדמי' שעובר בל"ת לז"א לפי שלא נתקן בנתינת הדמים כו' וכיון שכן סובר הרמב"ם דמה"ט נמי לא נתקן נמי בהשבת החפץ וכדפי' וכעין זה כתבו התוס' באז"ן גבי לאו דלא תשימון: ולפי זה שכתבנו שטעם הרמב"ם ז"ל הוא שהכתוב הקפיד גם על הנער שציערו לחברו אפשר לומר דרמב"ם ז"ל איירי בדלא אמר רוצה אני והראב"ד ז"ל ביאר כונת הרמב"ם דכיון שלא אמר רוצה אני מורה שמנטער הרבה בנטילת החפץ אמנם פשט הסתמיות מוכח טפי דאיירי אפילו באומר רוצה אני ואם הרמב"ם פוסק כרבא דאמר כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני אף ה"נ לא הועילו מעשיו וצריך להחזיר החפץ אך קשה טובא דברפ"י הלכות מכירה כתב הרמב"ם דקנה ואע"פ שלא אמר רוצה אני שהרי סתם ולא ביאר ועוד דבס"פ הכונס אמרו מה בין גזלן לחמסן גזלן לא יהיב דמי חמסן יהיב דמי ופריך אי יהיב דמי חמסן קרית ליה והאר"ה תלוה וזבין זביניה זבין ומשני הא דאמר רוצה אני הא דלא אמר רוצה אני הרי להדיא דבאומרו רוצה אני לא מיקרי חמסן ואינו חייב להחזיר החפץ ונראה לע"ד דאף באומרו רוצה אני משכחת לה דמיקרי חמסן וצריך להחזיר החפץ וכגון דמסר מודעא דמחמת אונס הוא שמכר ונתרצה דהא ודאי הא דדיינינן ועבדינן עובדא במוסר מודעא דלא קנה וחייב להחזיר היינו נמי משום דהכתוב הזהיר לא תחמוד שלא יקח שום דבר מחבירו בע"כ אבל אם הכתוב לא היה מקפיד ומזהיר בלקיח החפץ באונס אז אה"נ אפי' במוסר מודעא לא הינו מחייבים להחזיר כיון שנתן לו דמיו אך מפני שהכתוב הקפיד והזהיר שלא יקח חפץ מחברו שלא ברצונו שלא גמר להקנותו לכן אנו דנין במוסר מודע' שגלה דעתו שלא גמר להקנותו מרצונו שחייב להחזיר וא"כ מי שלקח חפץ מחבירו באונס אפילו שאמר רוצה אני אם המוכר הביא עדים שמסר מודעא בפניה' שלא גמר להקנותו הרי אותו האיש פסול לעדות שעבר על ל"ת ואפילו שיחזיר החפץ כדינו (וכ"כ הרמב"ם בה' עדות) אינו כשר לעדות עד שיעשה תשובה שלימה על מאי דעבר אמימרא דרחמנא אבל אה"נ דכל עוד שלא הביא המוכ' עדים שמסר מודעא לפניהם על הסתם אין לנו לפוסלו כיון דאמר רוצה אני חזקה שגמר להקנותו ברצונו ולא עבר בל"ת ולכן הרמב"ם לא ביאר דאיירי בשלא אמר רוצה אני דהרי מ משכחת לה אף באומר רוצה אני שעובר בל"ת וכגון דמסר מוד' ולא ביאר דאיירי אף באומר רוצה אני דהא ודאי אם לא מסר מודעא

מ"ע לין זה עובר בל"ת דהא גמר והקנה לו החצן מרצונו
ואפילו שלא יאמר רוצה אני וסתם ומסתמך על מ"ש בה מכירה דכל
היכא שהדין נותן שהוא קונה אינו עובר בל"ת בהכרת דלא"כ
לין מעבדיו מועילים ואם הדין נותן שלא קנה ה"ז עובר בל"ת
בודאי והרי הוא פסול לעדות כנ"ל • ועל פי זה הבא נבין
לבי אור כונת הסוגיא כמה פיס לדקדק דמאי הוי דפריך לי
יהיב דמי חמסן קרית ליה והא"ר תלוה וזבין זביניה זבין
דלה"נ דזביניה זבין ואפ"ה שפיר קרי ליה חמסן כמלא פוס
דעבר אדאורייתא שאמר ל"ת תרע לך שהרי הרמב"ם בהלכות
מכירה כתב בד"ה בחנם שהרי הוא חמסן מפני שכופה את
המוכר למכור שלא ברצונו דמשמע דלא"ג דממכרו ממכר וכמו
שכתב שם ברפ"ח הפרק הפ"ה מתקרי חמסן ולכן נ"ל דה"פ לי
דיהיב דמי חמסן קרית ליה ואיינו דעבר בלא"ת והא"ר
דזביניה זבין ואם מיחה דעבר בל"ת אמאי הוי מכר והא כל
מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אין מעבדיו מועילים ומשני
הא דאמר רוצה אני הא דלא אמר רוצה אני פי' כלומר הא שנתרצה
במכר מרצונו העוב ואע"פי שמחלתו בחוזק הא שלא נתרצה
במכר ופירוש זה מתחלה קיימתיו מסברתי ושוב למדתיו מדברי
ה"ה ז"ל שכתב בהלכו מכירה וז"ל בד"ה בחנם כו' הלוקח בחוזק
נקרא חמסן כל זמן שלא נתרצה המוכר אע"פי שנותן דמים
כדאיתא סוף הכותב ע"ש הנך רואה בלשונו שכתב שלא נתרצה
ולא כתב שלא אמר רוצה אני כמ"ש בגמ' ללמדנו דמ"ש בגמ' הא
דלא אמר רוצה אני פכותב היא לומר שלא נתרצה המוכר וכן
מוכח גם מדברי רש"י פ"ק דקדושין דף י"ג וה"ב דמשכחת לה
שיקרא חמסן אפילו אומר בשעת המכר רוצה אני וכגון שאמר
מודעינן ולפ"ז בשאומר הגמ' הא דאמר רוצה אני הכונה היא
בשנתרצה המוכר להקנותו ומשכחת לה שלא יקרא חמסן אפילו
שלא אמר בשעת המכר רוצה אני וכגון שהודיע בב"ד או שיש
עדים שנתייאש ומחל לו שנתרצה להקנותו ולא אמר
מודעינן ומעיקרא הוה ס"ד דאפילו יהיב דמי ונתרצה המוכר
מגב זוזי להקנותו לו דאפ"ה מתקרי חמסן כיון דהא מיהא כשעת
גתינה עד שנתרצה למכור ולא היתה תחלת המכר ברצון הרי זה
עובר בל"ת ולכן הקשה לו שפיר והא"ר תלוה וזבין זביניה זבין
דמגב זוזי גמר ומקני ואם אית דאפ"ה עובר בל"ת אמאי זביניה
זבין והא כל מלתא דאמר רחמנ' לא תעביד אי עביד לא מהני
ומשני ליה שפיר כשאמרתי דאפילו יהיב דמי מתקרי חמסן
היינו דוקא כשלא נתרצה המוכר וכגון שאמר מודעינן דאל אם
נתרצה במכר שנתברר מפיו שלא מכר מודעינן דאז זביניה זבין
דמגב זוזי גמר ומקני אם אית דאפ"ה עובר בל"ת ולא מתקרי
חמסן מדאורייתא והא דלא קאמר הכי הנמרא הא שלא נתרצה
והא שנתרצה מגב אורחיה רגא להשמיענו דכל שלא אמר המוכר
בשעת המכר רוצה אני חוקק דבודאי שלא נתרצה למכור והרי
הלוקח נפסל לעדות מאותה שעה עד שיתברר שנתרצה ממכר
ולא מכר מודעינן וכל שאמר רוצה אני חזקה דבודאי נתרצה
וגמר והקנה אעדות עד שיתברר שלא נתרצה במכר שאמר
מודעינן וקא תנא מיניה החצן הרמב"ם היא בד"ה דבעי
מודעינן כאלם שהרי הוא חמסן שאין בידו אם רופי אלא זולת
מפני שכופה את המוכר למכור שלא ברצונו אבל הא מיהא הא
קא יהיב ווזי וכיון מ"ל דמגב זוזי גמר ומקנה ולהכי בעי'
שימכור מודעינן שלא גמר והקנה אבל בגזלן דלא יהיב דמי
שגזל את השדה בחזקה בלא דמים אפילו אפ"כ לקח נזוזי לא
בעינן שימכור מודעינן כיון דמתחלה בלא דעתו בלא אם קנין
בלל ועיקר ואפשר שזוהי ג"כ כונת הר"ח ז"ל במ"ש שלא אמר
ר"ח דהיינו לומר שלא נתרצה במכר ומשכחת לה אף בשאמר
בשעת המכר ר"ח וכגון שמודעינן דאז המכר בטל אם הוא
דעובר בל"ת ואינו בתשלומין ואינו להיב וכמ"ש לקמן אבל אם
נתרצה במכר כגון שנתברר שלא מכר מודעינן דאז המכר קיים
דמגב זוזי גמר ומקנה ואפי' שלא אמר בשעת המכר רוצה
אני שהרי הא מכירה לא הצריך שיאמר ר"ח מדלא הציג על

הרמב"ם שם בזה וכן העיד עליו ה"ה בפ"ד הכ' לישות לז אינו
עובר בל"ת כיון דהמוכר מיהת מגב מוכח וזוזי כבר גמר
והקנה לו וכוכותו להשיג על הרמב"ם דפסק סתמיות לשונו משמע
דאפי' שנתרצה והמכר קיים אפ"ה עובר בל"ת וכמו שהכין גם
ה"ה ז"ל אין לומת בי דברי ה"ה סתרן להדדי למ"ש בה מכירה
כי חמסן לקרא כ"ז שלא נתרצה המוכר דמורה דאם נתרצה
המוכר לא מיקרי חמסן ובודאי דאינו עובר בל"ת ואלו כאן
גמר לומר לדעת הרמב"ם דאפי' נתרצה המוכר והמכר קיים
אפ"ה עובר בל"ת ובודאי דמקרי חמסן • ואף שנאמר דמ"ש
התם בה"מ היינו לפי מה שהסכים כאן לנסוף לומר דשיעת
הר"ח ז"ל היא נכונה אלמי ק"טובא אין לנו נזכר מ היא סו
דם הכונם וכן תמה עליו הר"ב לח"מ בה"מכירה והניחו בצ"ע •
ולכאורה הנ"ל אים ללמוד מתוך דברי ה"ה דבב' המקומות שהוא
מחלק בין חמדן לחמסן דחמסן לא מיקרי אלא בנתם שמגזים
את חבירו אם לא ימכרנו לו שיעשה עמו רעה וזוק גמור בגופו
או בממונו ויש לנאל ידו לעשות עמו רע ותגון ההוא דתלויה
מחזיר רב הונא דבכה"ג דאיכא ג"כ חומשא דח"ל דאגב חומש
מרגא להזיקו כדי להניל את נפשו גמר והקנה מלב ומנפש ו
וכההיא דאמ' בהנזקין גבי סקריקון יע"ש הוא שאמרו בהכונם

ליתיר לו בחמסן דלוריית דשקיל וחטיף בזרוע דלף על גב
דיהיב דמי אין במעשיו כלום לו בחמסן דרבנן דלף שקיל וחטיף
בזרוע אלא בע"כ דמוכר ולף על גב דיהיב דמי אין במעשיו
כלום והריעב"ח ז"ל סס כתב בשם הרמב"ן ז"ל דחמסן לאו
דוקא דחמסן יהיב דמי והחמסנין והגזלנין דאמרי דמשלמין
כשיירית דוקא בגוזלין שרות ומזיקין לותם אבל סס גזלו פירות
לו העירות שאכלו מן הסדות דבר ברור הוא דלא הוי בכלל מזיק
אלא כמלוה בעלמא ואינם משתלמין מן העיירית ע"כ ולא
סבירתי אחלי כתב הרמב"ן ול דחמסן ל"י דלף דיהיב דמי הרי
מכותר בגמ' דאם לא אמר רוצה אני הוי גזל וידו מן התורה ואם
כחייקר החפץ בנתים ברשותיה דבעל החפץ מחייקר ואם נאבד
החפץ מוציאין דמי היוקר מיד החמסן וכ"ד יורדין לנכסיו אם
אין לו מעות ואם כן נימא דהכריחיה לחירי בכה"ג דלא אמרו
הבעלים רוצה אני דומיא דגזלנים דפטיעה דהנגזל עומד ונותן
ומדחני ב"ד יורדין לנכסיו בהכרח דחירי בחמסן של תורה דאם
גזל בידו מן התורה דאי הוי בחמסן דרבנן נמצא הגזל בידו הוא
מדרבנן ואי"כ איך ב"ד יורדין לנכסיו והרי להדיא אמרינן ב
בהדיוט דברדבנן לא נחתי לנכסיה דקי"ל כת"ק דר' וכמ"ש
התוספות וכ"כ הרמב"ם פ"ו דכל מי שיש בידו גזל של דבריהם
אין ב"ד יורדין לנכסיו ומשום ומפני מ"ש לעיל לף חת"ל דהברית
לחירי בכל גוונא לף דיהיב דמי ואפי' דאמר רוצה אני משכחת
לה דהוי גזל של תורה וכגון שהוציאו הבעלים שטר מודעה
דבכה"ג לא קנה והוי גזל מן התורה ואם מפרש הרי ב"ד יורדין
לנכסיו.

שם (ר"פ ז משמע מעפ"י שנתן לו דמים יקרים ה"ז עובר
בלא תחמוד) כן נראה להדיא מדברי הרמב"ם זל פ"ה
וכמ"ש ה"ה ז"ל שם - אף קשה עובדא דבפ"י ה' ערות כתב הרמב"ם
וכן כל העובר על גזל של דבריהם הרי הוא פסול מדבריהם כיצד
החמסנים והם הלוקחין קרקע או מטלטלים שלא ברצון הבעלים
אפי' שנתנו הדמים הרי אלו פסולים מדברי סופרים ואיתותר מתניתין
מ"ש הר"ב כ"מ שם תלוי הוסיפו עליהם הגזלנים והחמס ומקשה
בגזלן דלוריית הוא ומוקי לה בגזלן דרבנן ומדפרכי אלא בגזלן
ולא בחמסן משמע דמדרבנן הוא דפסילי ואע"ג דבפ"ק דב"מ
אמרי' לף תחמוד לחכמי דמי משמע להו דמשמע לחכמי
הוא ומשמע לכל קטנטן לף הוי לכר לחכמי התום' ד"ל דה"פ
דמשמע להו וקטנטן הכי הוי נמי ע"פ ואיך כתב כן ולא
להדיא מורה מדברי הרמב"ם פ"ו ה"ג דקטנטן לף הוי הכי אלא
אע"פ שנתן לו דמים יקרים עובר בלאו ועיין בחדושי מהריט"ו
לקדושין ובכה"ג פי' ל"ד ובהגה"ט ל"ו אות ח' ותלוי דברי מרן
היה לפשר דברי הרמב"ם דמאי דפסילי מדבריהם היינו
משום דלאיכא בלף דמים משמע להו וכן דייקתי בהגה"מ מיימוני
שכתב על דברי הרמב"ם ז"ל כאן בה"ג וז"ל וכן פי' רי"ס וחייבו
חכמן ואע"ג דלף פסלי ליה לעדות אלא מדרבנן כדאמי' בפ' זה
בורר היינו טעמא אאין סבור לעבור בלאו דלא תחמוד אלא
בלף דמים כדאמ' פ"ק דב"מ לף לא תחמוד לאיכא בלף דמי משמ'
להו מי' בלף דמי משמע אבל לפי האמת כל"ל לף תחמוד
בדמים ס"ה ע"כ וגם מהר"ם שטיין על מה שהקשה מורי' ז"ל
לפי הרמב"ם שהרי פ' ז' לומר דחמסן שנותן דמים אינו פסול
אלא מד"ס כתב כ"ל מה שיש ק"ל לרב המחבר שמא מה"ה כשר מן
התורה הואיל והוגל הוא ומבן לף תחמוד בלף דמי כמ"ש התום'
בהדיא בפר' חיזהו נשך בר"ה שטר שיש בו רבית וגם הוא עצמו
כתב לקמן דף פ"ו ע"ב בשהעביר לינה כ"כ ירוע וקרוב העושה
להיות שוגג שריך להזהירו ואח"כ יפסול וי"ל שרעת הר' המחבר
הואיל והתם תניא הוסיפו עליהן החמסנין כלו' מדבריהם דוקא
משמע בכל ענין שהוא מדרבנן אפי' אם התרו בהם ע"ג וא"כ
לף אנו נאמר לרעת הרמב"ם דאע"ג שנותן דמים עובר בלא
תחמוד אלא דיש לחלק בין גזל שהוא מן התורה דלאיכא בלא דמי משמע להו
בלא פסיל אלא מד"ם • וכמדומה שכ"כ מהריט"ו לחנם לקמן

לתכתי שאין נראה כן מדברי הרמב"ם • ורחיתי להוכ"ם עלמות
יוסף פ"ק דקדושין דף י"ב ע"ג שרצה לחלק לרעת הרמב"ם כין
אמר רוצה אני ללא אמר רוצה אני דהיכא דאמר רוצה אני הוי
חמסן דרבנן והיכא דלא אמר רוצה אני הוי חמסן דאוריית
דעובר על לאו דלא תחמוד וסוגיית דהכותם בחמסן דאוריית
קאמר וה"ק הא דקאמר רוצה אני לא קיימן סס חמסן פירות
דאוריית אבל היכא דלא אמר רוצה אני קיימן ליה סס חמסן
זה נראה מוכרח לתרץ לרעת הרמב"ם כדי שלא יסתור דבריו
למ"ש בה' גזילה ע"ש ואין זה מוכרח שמדברי הרמב"ם זל נשמ"ב
שלו משמע שלף סס הבעלים מתרצים בכך אח"כ אף"ה עובר
בלאו דלא תחמוד שכ"כ בלאוין רמ"ו וז"ל ובאור זה אם אמר לו
דבר יפה אבל אחר אם גברה מחשבתו עליו והתאוה בו עבר על
לא תתאוה ואם תתפשק להבות הדבר ההוא עד שיתרצל ל
להגיעו אצלו ולא יסור מחשבו פניו ולהכניד עליו שיכרנו לו או
יחליף אותו אליו בשה שהוא יותר טוב ממנו הנה כבר עבר על
לא תחמוד ג"כ אחר שקנה הדבר שהיה לאחרו ולא היה רצונו
למוכרו אבל הכניד עליו ואערים עד שלקחו ויהיה אלו כבר
עבר ב' לאוין לא תתאוה ולא תחמוד ואם נמנע היום ההוא
מלמוכרו או להחליפו בהשבתו בדבר ההוא הנה הוא יקחנו
בחנם והכרח בחווק להשבתו בדבר ההוא כנפשו עובר על לא
תגזול הנה ההפרש בין לא תתאוה ולא תחמוד עכ"ל ומדקאמ'
ולא היה רצונו למוכרו לשון עבר ולא אמר ואין רצונו למוכרו
לשון הווה משמע דמעיקרא הוא דלא היה רצונו אבל עכשו עשה
בחופן שכתרצה ככך ופיוסו דקא מפייס אבל הכניד עליו ו
והערים עד שלקחו וכל העושה ערמה הוא בחופן עד שמתרצה
ח"ם ויהיה אלו ואם אינו אומר רוצה אני אלא כשהוא דכ"ע הרי הוא
חייב להשיב ולא הוי אלו וכן מוכח מפי מ"ש אחחלה ולא יסגר
מחלת פניו וכל המחלה פני לרם על דבר מה היינו שיתרצה
על שאלתו ובקשתו ולא בכח שלא מרצונו • ולכן לע"ד היותר
נכון כמ"ש ה"ה ז"ל שרעת הרמב"ם זל דאפי' אמר רוצה אני עובר
בלאו דלא תחמוד וז"ש הרמב"ם זל לקמן ואין לוקין עליו מפני
שאין בו מעשה דאם איתא דחירי בלא אמר רוצה אני תיפוק
לי מטעם שחייב להחזיר וכמו שהשיב עליו הרמב"ד זל אם לא
נודעי בהכרח ג"ל כמ"ש ה"ה וייב דברי הרמב"ם ע"פ דרך זו
וא"כ נודעי שרעת הרמב"ן בלפר הוא שאינו עובר בלאו אף"כ
לא אמר רוצה אני ולא כן דעת הרמב"ם ומ"ש ה"ה דעת הר"ן
מפני שאם אמר רוצה אני מקחו קיים ולא גרע מתלוהו וזכין
דאסיקנא ס' חזקת דזביניה זביני וכדאמי' פ"י הלכות מכירה לאו
למי דהתם בפי' אמי שיאמר רוצה אני אלא לף ה"ק והרי התם בע"ב
דלא אמר רוצה אני מקחו קיים וא"כ כאן שאמר רוצה אני אין
זה גרוע מהתם לכאורה אלא יהיה מקחו קיים וכוון ה"ה ז"ל
שעובר הרמב"ד דכל היכא שעובר בלאו אין מקחו קיים ולכך
נתקשה לו בהרמב"ם שכתב דעובר בלאו ומשך מזה דאין מקחו
קיים דלא משכחת לה אלא בשלא אמר רוצה אני דאז אין המקח
קיים ועובר בלאו מפני שאם אמר רוצה אני מקחו קיים וכ"ם זה
מתלוהו וזכין דאע"ג דלא אמר רוצה אני מקחו קיים וכ"ם זה
שאמר רוצה אני וא"כ ממך מזה בהכרח דאינו עובר בלאו ובה"ג
ולא כן דעת הרמב"ם זל אלא לף כשיאמר רוצה אני עובר בלאו
ואע"ה מקחו קיים אע"פ שעובר בלאו זהו פשט כוונת ה"ה ז"ל
ואע"ג שכתב ה"ה בפ"ד הל' מיסות שרעת הרמב"ם והר"ן לגבי
תלוהו וזכין לף אם לא אמר רוצה אני מקחו קיים והכא חזינן
גבי חומד דדוקא אם אמר רוצה אני מקחו קיים ואם לא אמר
אין מקחו קיים התם שאני דהיכא לוגם במור ואמרי' דאגב
לוגמיה גמר ומקני כמבואר בפ' חזקת ובפי' רשב"ם וכמ"ש ג"כ
הרמב"ם פ"י ה"י שמפני לוגמו גמור ומקני וכ"כ כל הפוסקים וה"ט
דכל אחר לאיש יחן בעד נפשו משא"כ היכא דליכא לוגם כלל
דכנדות הרעים והספנים כו אין זה לוגם : ועיין בהריב"ש
סי' ס"ע ובמוהרש"ך סי' ח' והביאו מוהרח"ש בקו' מודעת •

מגלת ספר קאזיס, בנימין בן דוד עמוד מס 174(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

שם (ומעתה אעיקר לא אחמוד בדמים) • אין הלשון מדוקדק דמ"מ דלכתחלה אפי' לאחרי דעיקר הלואו לא חלה חלה רוקא היכא דיהיב דמי אבל אי לא יהיב דמי אינו עובר בלאו זה חלה בלאו דלא תחמוד והא ודאי ליתא חדא דאין הדעת סובלו ועוד להדיא כתב הרמב"ם לקמן דאם גזלו עובר בג' לאוין גם בם' החינוך פרש"י כתב דקרא לאיירי בין בדמים בין בלא דמים אלא כונתו היה דה"ל דקרא לאיירי גם בלא דמים אלא שעיקר לא תחמוד בדמים דבזה הוה לאחר לחמוד בדמים לא בלא דמים שהוא עון גדול ואין אדם נענש אלו במהרה אם לא שלא יתננו לו בדמים גחלו ממנו וכמ"ש הרמב"ם וחויל ורוק • גם החום' בפ' חז"ן דף ע"ב כתבו בד"ה שטר כו' ל' לפי' כרבית דאורית"ם להכשיר דשמא לא תצטרכו לאיצטי בלא דמי משמע להו ולא בעדים ולכך כשרים כדאמרי' נמי לא תחמוד לאיצטי בלא דמי משמע להו ע"כ כנראה להדיא דס"ל דלפי החום' אף בדמי מיירי וכ"כ בפ' המניח דף ל' והרי"ף גם הביאו דהיכא מהנחונים ז"ל שלא מנו לעדים ועיין בפסולי עדות ואף על פי שעוברין בלא תצטרכו והיינו סייעתא לזה התי' ע"ש • וכ"כ ה"ה ז"ל ע"ד המלוה והביאו הרכ"מ פ' הלכו עדות וכ"כ להדיא החום' פ' הכונס ד"ה חמשן יהיב דמי וכשלא אמר רוצה אני כדמשמע אבל מן התורה אינו פסול אלא היכא דלא יהיב דמי אבל היכא דיהיב דמי כשר אע"ג דלא אמר רוצה אני אע"פ שעובר על לאו דלא תחמוד הא לאמרי' בב' לאוין לא תחמוד לאיצטי בלא דמי משמע להו •

שם (וקי"ל זה שהרי בפ' ג"כ) • לכאורה מוכח שבין דעת הרמב"ם דלפי' אמר רוצה אני עובר בל"ת וכמ"ש ה"ה ז"ל ולכן הקשה עליו מהיכא דז"כ דאם הוא מכין כמ"ש הרא"ד דאינו עובר אלא רוקא בשלא אמר רוצה אני אין כאן קושיא די"ל דהיכא שיירי דאמר רוצה אני אלא שאינו מחוור בעיני אלא דהכי הי' ל' לומ' דחמשן שנותן דמים ומתרצינן המוכר אינו פסול אלא מד"ס ועוד אי מכח הני קושיא נייר מהאי פי' מי הכריחו לפרש בלא דמי משמע להו וכך הוא התי' שאין זה משמעות הלשון אלא היה לו לפרש דרוקא בשלא אמר רוצה אני הוא דעובר בל"ת אבל באומר רוצה אני אינו עובר בל"ת והוי כשר מ"ת ורבנן הוא דפסלוהו והכא דאפי' אם נאמר דכונת הרמב"ם היא בשלא אמר רוצה אני וכמ"ש הר"ח ה"ה דקשה עליו דבפרק זה כורי דאמר דחמשן שנותן דמים אפי' שלא אמר רוצה אני אינו פסול אלא מד"ס והיינו ממ"ש הר"ח ה"ה דקשה אם יהיב דמי קא יהיב לקרקעי בעלמא כו' דמוכח דכיון שנותן דמים אין לנו לפוסלם ואפי' שלא אמר רוצה אני דש"כ העיקר חסר מן הס' לי שיירי באומר רוצה אני הכי הי' לומר מעיקרא סבור הא קאמר רוצה אני אלא ודאי פשטיה מוכח דאפי' בשלא אמר ר"ל לא מיפסל מדאורייתא ודוק • והקשה מהר"ר חייזק שטיין ז"ל מה היה קורב המחבר שמא מ"ה כשר מן התורה הואיל ושונב הוא ומבין לא תחמוד בלא דמי כמ"ש התום' בפ' חז"ן כו' ע"ש • ואני תמה כי זה לא ניתן ליאמר לדעת הרמב"ם חדא מנד לשונו שכתב בפ"י הלכו עדות העובר על גזל של דבריהם ה"ה פסול מדבריהם כיצד החמשנים כו' ואם איתא דפסולו אינו אלא מפני שהוא שונב ומבין ל"ת בלא דמי אבל החמת הוא דאפי' בדמים הזהיר הכתוב ל"ת היכי קרי ליה גזל מדבריהם והרי גזל במור מן התורה הוא ומוציאין אותו מדיינים ועוד מנד לשון הם' דקאמר מעיקר סבור דמי קיהיב אקרקעי בעלמא כו' והיינו דהנמ' בא לאקן הא דאתי הוסיפו והיינו דמעיקרא לא רצו לפוסלן ולמונתן בשאר הפסולין מד"ם ולבסוף נאנו וגמרו ופסלינהו והוסיפו לותם נאמי אינך הפסולין מד"ם והרגיש הם' מעיקרא מאי סבור דלא פסלינהו ולבסוף מאי סבור דפסלינהו ומשני מעיקרא סבור דמי קיהיב אקרקעי בעלמא כו' ואם איתא דהחמת הוא אפי' בדמים הזהיר ל"ת אלא שהם טוענים שמניעים ל"ת בלא דמי מ"ל מעיקרא נמי היה להם להנדיכם איזהירוס דקא עברי בל"ת ולמיפלגינהו אלא בודאי פשטיה מוכח דמעיקרא דקיהיב דמי לא היה שם שום חיסור כלל ועיקר ואולי אפי' אזהו ג"כ כונת תי' של מהרש"ם וקיצר בדבר ודוק •

שם (ויש לפרש בלא דמי משמע להו וכך הוא החמת) • וכ"כ התום' בפ' זה בורר ד"ה מעיקרא סבור דמי קיהיב ות"ת ולפסול מדאורייתא דקאמר אלא דלא תחמוד וי"ל דלא תחמוד משמע דלא יהיב דמי וכי יהיב דמי ליכא לאו דחמוד כלל ות"ת הא מ"נ לא תחמוד בלא דמי משמע להו דמשמע לאיצטי רוקא הוא דמשתמע כך אבל הם עושי' דלא תחמוד הוי אפי' בדיהיב דמי וי"ל דמשמע להו דקאמר ר"ל נמי דבן הוא החמת ע"ש • ואיכא למידק מאחי לא תאמרו דלעולם דלא תחמוד אף בדמי מיירי ובמו שהעלו בדעתם זל מעיקר וכדמוכ' פשט הזית ד"ת והא דלא מיפסלי מדאורייתא היינו משום שהם טועים ומשתמע להו דקרא מיירי רוקא בלא דמי ובכה"ג לא מדאורייתא וכמו שכן כתבו ו"ל בפ' המניח וס"פ הכונס ופר' חז"ן ז"ל דלא ניחא להו בהאי פי' דליתנא דהך סוגיא לא סגיא בהכי דא"כ היכי קאמר מעיקרא סבור דמי קיהיב אקרקעי בעלמא הוא דמה בכך כיון דעברי אלאו דלאוריית' דל"ת היה להם לפוסלם מדרבנן מיהא לפי טעותם שלא ודאי דפשט סוגיא מוכח דכיון דיהיב דמי לא עברי בלאו ואפי שלא היו רגילים בכך כי אקרקעי בעלמא לא פסלינהו רבנן מעיקרא שהיה ע"י פיוס וחלות פני המוכר והמצר בועד בזה וזה לא יהמיד דהא שם לא היה מעה לחן המוכר לפיוסו וחלות רעיון לא היו חוטפין מידו וא"כ אין בכך כלום כיון דחזו דקחטפי גזרו בהו רבנן אף בחותם שלא היו חוטפין כי אם ע"י פיוס וחלות ופסלינהו לכלהו ודוק • וכן יש להוכיח ממ"ש בפ"מ ד"ה בלא דמי משמע להו ות"ת ל' מלא תבזוג וי"ל לעבור עליו בב' לאוין ות"ת והא כי יהיב דמי אמי חמשן הוי כדמוכח בהכונס כו' ואם איתא דס"ל דקרא לאיירי אף בדמים ולא מיפסלי מדאורייתא לפי שהם טועים נראתם מה ק"ל מהיכא דס' הכונס אף ד"ה החמת הוא אף כי יהיב דמי הוי חשמן ואפ"ה לא מיפסלי מדאורייתא לעדות ולשבו לפי שהם טוענים וטועים דקרא לא משמע להו אלא בלא דמי ומה להם להביא סוגיא מרחוק והרי לשון הס' הפתוח לפנהם נכון כפיהם דקאמר לאיצטי משמע להו דמוכח לאיצטי דוקא הוא דמשתמע להו כך אבל הם טועים שאין החמת וכמ"ש בפ"ב וג' מקומות לחריס הנ"ל אלא בודאי שהם תפסו במופלם דכונת הגמר היא דר"ל דכן הוא החמת דלא משתנר להו דשם החמת הוא דקרא לאיירי אף בדמי לא מיפסלי מדאורייתא בשביל מה שהם טועים בדעתם העבור דבודאי כמה פעמים דרשי רבנן בפרקא כפני קהל ועדה להוציא מלבם טעותם דהחמת הוא דקרא לאיירי אף בדמי וכמו שדרשו כמה מקראי קדש שאין הבנתם כמו שמבינים הע"ה ולכן מתקשו ספיר מהכונס דמוכח דחמשן הוי אף דיהיב דמי וא"כ הרי הוא פסול מד"ת לעדות ולשבועה כו' ומה שתי' דחמשן לא פסיל לעדות אלא מדרבנן מדתני בפ' זה כורי כו' אין כותבין ז"ל דמדאורייתא לא פסילי לפי שהם טועים ורבנן הוא דפסלינהו דא"כ מי הבריחם לפיים ולומר וחמשן דקרא דלא יהיב דמי ושלהי הגוזל דמייתי קרא דחמשן בכ"י לפילו אי יהיב דמי אמכתא בעלמא היא וכו' דאף אם נאמר דחמשן דקרא לפי' יהיב דמי וההוא קרא דרשה במורה וחלוטה היא אם"ה לא פסילי מדאורייתא לפי שהם טועים בדעתם דחמשן דקרא לאיירי דוקא בלא דמי ואינם יודעים ההיא סוגיא דהגוזל • אלא כותבין ז"ל שהם נקוטייתם הביאו דחמשן דשקיל ועירי בהכונס היינו בחמשן דקרא ולכך נתקשו מינה ותי' דחמשן לא פסיל אלא מדרבנן דמדאורייתא אין שם חיסור כדבר דלא קעברי בלאו דחמשן דקרא דעובר בלאו היינו דוקא דלא יהיב דמי וחמשן דשקיל ועירי בהכונס היינו בחמשן דרבנן וקאי עלה דחניא בפ' ז' וכ"כ שם בהכונס והיא דהגוזל מסמכתא בעלמא היא ובזה ניחא דמה שהקשו מעיקרא ת"ל מל"ת ותי' לעבור בב' לאוין לאו היינו למען דעת כל ע"ה העושים בדעתם הטעם כי שם לדידן תמי החמת שיורעים כי כן הוא החמת ת"ל מל"ת ותי' וכנון •

מגלת ספר קאזיס, בנימין בן דוד עמוד מס 175(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

והיה לענין מה שהקשו הת"ל מלה חנוכל נראה לע"ד לומר דלה
תחמוד לעצמיך לפי שזה מעייסו ומחלה פניו ומעניד בו מיחננו
לו כמתנה גמורה משו"כ לאו דלה חנוכל שהוא כמו וינוכל את
החניית מיד המצרי שחטפו מידו ולקחו בחזקה ואין כוונתו מיחננו
לו במתנה ועד בשחק נאמן שכוב ליחיי גם לפעיסת זקנים כתוב
על דברי התום' ז"ל ו"ל דתרי גווני גזלן חד כמו וינזול דור את
החניית דנוטל בחזקה וחד דמשחדל עם בעליו עד שנותנו לו
ודכוותה תרי גווני חמסן חד שחטף לקחת מיד הבעלים וכותן
דמים לפעמים שלא יאמר רוצה לני וחד שמשחדל עם חבריו עד
שיאמר רוצה לני וזהו החמסן שהוסיפו עליהם ותמסן דהכא
להה דמי ולא כן פי' התום' מ"ה נר"ו ע"ש • עוד הוכח שם כתב
סרמ"ם למאי דמסקי' דלא אמרי' מינו דחציר לממו כו' מצינו
למימר דלא חחמוד לניכסי אפי' בדמי משמע להו לפסול מ
מדאורייתא ותע"ב דחציר לעבור על לאו דלא חחמוד לא חציר
לפסבופתא ותמסן דאורייתא היינו היכא דיהיב דמי ולא אמר
רוצה לני והוסיפו עליהן לשילו לאמר רוצה לני והא דאמ' בו"ב
מעיקרא סבור דמי יהיב ה"מ מעיקרא סבור לף על גב דלא לא
יהבי דמי לא מכני ליה כפיה דחלוהו ויהיב לין מחנתו מתנה
מ"מ כיון דדמי קא יהבי ליה וזה לומר כנ"ל רוצה לני לף
דכשיבואו לחמ"כן דחלויה וזכין זכיניה זכין ומיהו ק"ל לין לו
דבלאו רוצה לני הוי פסול דאורייתא וזה שהוסיפו חז"ל לין לו
עובה יותר ממנו מלא שאומר רוצה לני דחרוויהו דמי קא יהיבי
מ"ל לא היה לו לגמ' למאר מעיקרא סבור דמי קיבלי ולכך כשר
כיון דהסוף דפסול מדאורייתא יהיב דמי מלא הול"ל מעיקרא
סבור לא אמר רוצה לני וכ"ל דל"ק שלא היו פוסלין מדרבנן
כיכא דאמר רוצה לני אלא משום דלפעמים נאים לגזול בלא
דמי אבל משום דלמא יקח ממנו ולא יכופנו לומר רוצה לני כיון
דמ"מ יהיב דמי בשביל זה לא היו פוסלין לותו כשאומר רוצה
לני הוצרך לומר מעיקרא סבור דמי קא יהבי ע"כ • ולפ"ז
מ"ש שם בגמ' כיון דחזו דקא חטפי גזרו בהו רבנן היינו כפשוטו
שהיו חוטפין ולוקחין בלא דמים גזרו בהו רבנן גם על הלוקחין
בדמים לפיכך שמפיים ין לת הבעלים לומר רוצה לני זה ל"ל
סוהו ג"כ רש"י הרמב"ם שכתב פ"י ה"ע החמסנים וסם הלוקחים
קרקע או מטלטלין שלא ברצון הבעלים לפע"י שנותנין הדמים
הרי אלו פסולין מדבריהם דהיינו לומר לפע"י שנותנין הדמים
דיול כההיא דתליה וזכין זכיניה וכמ"ש פ"י הל' מכירה
דהמכר קיים ואינו עובר בלאו אפ"ה פסלינהו רבנן וגזרו בהם
כדי שלא ירגילו עצמם בכך ויבאו ליקח בלא דמים ואז היית
פסולייהו מדאורייתא ואמו הני גזרו בהיגך כנ"ל נכון • אבל
התום' כתבו שם וצ"ל דהכא ה"ק דמי קא יהבי והיו מעייסים
אותם עד שיאמרו רוצה לני ה"כ לא עברי אלאו דל"ת כיון דחזו
דשקלי בע"כ ולא היו חוטפין שם יתעייסו פסלינהו ע"ם כלומר
פסלינהו לכולהו אף לאותם שהיו מעייסי' לבעלים שאמרו רוצה
אמו חהו ג"כ כוונת רש"י ע"ש ובאמת דחציתת הרמ"ם ז"ל היא
נכונה דהעיקר חסר מן הספר :

שם (ולפי דבריו החמיר בניח מבאשת אים) ופיר"מ"ה
חייזק ז"ל לפי שאסור בניח דעך לפי' תלוה גרידא
שהיה בלב ובאשת אים כתב לא תחמוד ולא אסר אלא חמוד
דהיינו רוקא שיעשה מעשה יע"ש • והרב בעלאמ"ח כתב כל
המתלוה כו' אע"ג דבאשתו לא כתיב לאו דלא תתלוה אלא לא
תחמוד כו' הא כתיב וכל אשר לרעך והכל בכלל ובפ"ה כתב ולא
יתכן כו' גראה מדבריו דלא היה לו גם רבי"ל כ"ל המתלוה
ניתו ואשתו כו' דא"כ היה לו להקשות דאיך עובר באשתו בלא
תתלוה אבל לני תרתי הכל לרעתו דסוי בכלל כל אשר לרעך
ע"ם ממנם אין זה מספיק ומכריח להרמב"ם ז"ל לעשות מצות
חלוקות מאחר דבדברות רשאונות כתב וכל אשר לרעך ואפי' הכי
הוצרך הכתוב לפרט באשתו ולא כלל כל אשר לרעך
וכמו שמצינו בשאר מצות חלוקות אלא כי כן מנא מבואר
לן מדעתו ובברתו שאלו מצות חלוקות אלא כי כן מנא מבואר

לאוין קס (ודרשו רבותינו ע"פ הקבל' זו מיתת סייף)
וכ"כ הרמב"ם רפ"ק ה' רוצח והכי אי בהדיא
גפ"ד מיתות דף כ"ב ע"ב רוצח מל' שהוא בסייף דתניא נקוט
ינקם נקימה זו תיני יודע מה היא כשהוא אומר חרב נוקמת
נקם ברית הוי אומר נקימה זו סייף כו' אשכחן דקטיל עבדת בסייף
בר חורין בחנק כו' ואע"ג דאין עונשין מן הדין שאני הכא דגלוי מלתא בעלמא
סיא דהא עונש כתוב בקרא אלא דלא ידעינן בהיזו מיתה
דייקינן

לא תחמוד
חמסנים

חידושים על הרי"ף והר"ן

ובין כך ובין כך דבריו אינם מחוורין, שהרי ביאר הרב המגיד משנה שעשיית המעשה חשיב טפי מאמירה, דכי תליוה וזבין היינו שילך מעצמו ויכתוב בערכאין, וכן תליוה וקדיש תולין אותו עד שילך ויקדש במזמוטי חתן וכלה, וכי היכי דבתליוה וזבין אמרינן אגב זוזי גמר ומקנה מאחר שכבר עשה המעשה גמר להקנות לקבל מעות, כך בקדושין אגב אונסיה גמר ומקדש שהרי הוא לוקח אשה לשמשו וכל אימת דבעי מצי מגרשה, וכמ"ש רשב"ם דאיכא תרתי יסורין ומעות ה"נ יסורין ואשה, ולא אתא רשב"ם אלא לאפוקי תליוה ויהיב דאיכא יסורין בלא שום הנאה. וכשכתב הרמב"ם ז"ל אין האשה מתקדשת אלא לרצונה במקדשת עצמה, מיירי שפושטת ידה ליטול כסף קידושין אלא שהוא מתוך האונס, דומיא דהאיש שאנסוהו עד שקדש דהיינו עד שיעשה מעצמו מעשה קידושין, [illegible]ו בצוותה מיירי לא הו"ל למיתני בדידה אלא הו"ל לכתוב אין האיש מקדש את האשה בע"כ כלישנא דגמ', ובעושה מעשה עדיף מכופין אותה עד שתאמר רוצה אני, וה"נ איכא תרתי יסורין ובעל דאמרו אינשי דשומשמנא גברא וכו' [כתובות עה, א]. וההיא דס"פ הכונס דאמר הא דאמר רוצה אני דחמסן דחומס וחוטף ויהיב דמי קמיה ההוא דמתעכב עד דאמר רוצה אני קנה ולא מקרי חמסן, אינו מחוייב להחזיר שאע"פ שלא עשה מעשה הא אמר רוצה אני בע"כ, אבל החוטף והולך לו זה הנקרא חמסן דלא קנה כלל.

וא"ת והא תנן בערכין [כא, א] וכן אתה אומר בגיטי נשים כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, והלא אין לך מעשה גדול כנתינתו לידיה, ולמה צריך שיאמר בפיו רוצה אני. וי"ל דבשעת נתינה לא מהני ליה מעשה דנתינה כיון שנכתב בפיסול כבר, להכי נקט כי האי לישנא דמשמע רוצה אני שיכתבוהו לשמה.

וראיתי להרמב"ם בפ"י מהל' עדות [ה"ד] שמנה הפסולים מדבריהם כיצד החמסנין שהם הלוקחים קרקע או מטלטלין שלא ברצון הבעלים אע"פ שנותנין את הדמים הרי אלו פסולים מדבריהם, וכתב הרב בעל כסף משנה אע"ג דאמרינן בפ"ק דמציעא [ה, ב] לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, דמשמע דלאינשי משמע אבל קושטא דמילתא לאו הכי הוא, כבר כתבו התוס' [שם ד"ה בלא דמי] דקושטא נמי הני הוי ע"כ. ודבריו תמוהים שהרי בפירוש כתב הרמב"ם ז"ל (ע"א) [בפ"א] מהל' גזלה [ה"ט] אפילו הכביד עליו ריעים והפציר בו עד שלקחו ממנו עובר בלא תחמוד, כל שכן תליוה עד דאמר רוצה אני וכ"ש בלא אמר רוצה אני דמשום דשקיל דמי לא (עבר) [נפטר מלעבור] בלא תחמוד, שע"ז הם דברי התוס' שם. ובדברי הרמב"ם ז"ל בהל' עדות לא ידעתי מאי קשיתיה, דודאי לא תחמוד דקרא אע"ג דיהיב דמי הוא, ורואי היה שיהיו פסולים מה"ת דקעבר אלאו דלא תחמוד, אלא ששוגגים וטועים הם בדבר זה דלא משמע להו דבדמים מקרי חמסן, כפשטא דמילתא דפ"ק דמציעא דאמר לא תחמוד לאנשי וכו' והם טועים, והכי אמרינן (בפ"ב דבינה) [בפרק זה בורר] [סנהדרין כו, ב] גבי הנהו קבוראי דקברו ביו"ט דלא פסולי דסברו מצוה קעבדו, ואילו היו מזידים פסולים מן התורה ולא פסלינן להו אלא מדרבנן, ומ"ש התוספות שם בפרק זה בורר [שם כה, ב ד"ה מעיקרא] בלישנא קמא הוקשה להם על מ"ש בגמ' מעיקרא סבור דמי יהבי ולא פסלוס כיון דחזו דקחטפי[ז]... .

[כתב הרמב"ם בפ"א מאישות ה"ד קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה וכו' וזו היא הנקראת קדשה, משנתנה תורה נאסרה הקדשה וכו' לפיכך כל הבועל אשה לשם זנות וכו']. שלא[ח] תאמר אין מצוה זו אלא כשאר מצות, שאם לא עשאה כשבא לישא חסר מצוה, ואם בא על הפנויה באקראי שרי שלא הטיל המצוה אלא על הנושא, לכך פי' מאחר שהיא קדושה שבאה להם במתן תורה כל ביאה שלא לשום אישות הרי היא זנות ובאיסור עשה, ותלה הדבר במתן תורה ואמר שקודם מתן תורה אדם פוגע את אשה בשוק, ולכן כתב בתחלה אם נתרצו להנשא זה לזה מכניסה לתוך ביתו לשם אשה ובועלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה, שאל"כ אינם אלא זנות בעלמא וכל אותם הבעילות בעילת זנות הם ואיסורו כאיסור עשה, כי היכי דאזהר רחמנא על השחיטה במצות עשה דכתיב [דברים יב, כא] וזבחת שמי שירצה לאכול בשר לא יאכל אא"כ שחט, ואמרינן בגמ'[ט] דקעבר נמי משום עשה כשאינה זבוחה, ה"נ פנויה באיסור עשה באינה לקוחה, ומתוך חומר שהחמיר עליהם בתחילה שאין נישואין בלא קדושין תחלה, הקל עליהם בסוף, שאם מצא אדם אשה בשוק והכניסה לתוך ביתו לשם אשה אע"פ שעמד עמה כמה ימים לא נקנית לו, אע"פ שודאי נהג בה מנהג אישות אינה אשתו והבא עליה פטור, אע"פ שהאשה נקנית בביאה והן הן עדי ביאה כל שלא פירש בפני עדים שהיה מקדשה בביאה אפקרה רחמנא לבעילתו ושויה בעילת זנות, כדאמרינן בעלמא [ב"ב מח, ב] תינח דקדיש בכספא קדיש בביאה מאי איכא למימר שויוה רבנן לבעילתו בעילת זנות אע"פ

ז. במהדורות הקודמות נתחברו כאן קטע זה עם שלאחריו, ונראה שיש כאן חסרון וחבל על דאבדין, ובמהדורה זו הפרדנו בין הדבקים.
ח. ראה הערה הקודמת, והבאנו בסוגריים בתחלת קטע זה לשון הרמב"ם עליו מוסב.
ט. ל"מ כז מפורש בגמ' אבל כ"כ התוס' חולין לז, א ד"ה השתא.

ועיין בתרגום אונקלוס לא תימי וכו' למגנא, ואח"כ כתב לשיקרא, והוא תמוה, ופירש כך שלא תרגיל עצמך לישבע על חנם אפי' על אמת, שאם לא תהי' זהיר בזה תבוא לישבע על שקר ג"כ, וזה לא ינקה ה'.

עוד פי' ומתחילה נסביר הגמרא (שבועות ל"ט) כשאמר הקב"ה לא תשא נזדעזע כל העולם כולו כו' עיי"ש, והסבר נ"ל עפ"י פשוט, הוא כך דהנה אמרו במס' אבות על שלשה דברים העולם קיים, על האמת וכו', א"כ קיומו של העולם היא האמת, ואם אדם אומר בב"ד דבר, וכיצד נוכל לידע בבירור שהוא אמת, אמרה תורה שישבע, ובזה אנו יודעים שהוא בוודאי אמת, ומפני מה מעמידים על השבועה, היינו מפני חומר השבועה שבוודאי לא ישבע על שקר, וא"כ אם הוא ח"ו ישבע על שקר ויאמינו לו, א"כ אין לנו עוד במה לקיים העולם, ולברר הדברים שבין אדם לחבירו, וזהו פי' של הגמ' נזדעזע העולם, היינו שלא יהי' לה במה להתקיים ח"ו, וזהו פי' הכתוב לא תשא כו' לשוא למה, כי אם הוא ישבע מעמידים על זה השבועה ומאמינים לו, וא"ת למה מעמידים על זה אמר הכתוב, כי ידוע לכל, כי לא ינקה ה' וכו', היינו חומר השבועה, ע"כ מאמינים אותו בשבועה, ואם הוא ישבע לשקר ח"ו, יבטל קיום העולם, ע"כ לא ינקה ה' ועונשו גדול ח"ו ודו"ק.

ולא תחמוד אשת רעך, ולא תתאוה בית רעך וכו'. ועיין בספר המצוות להרמב"ם ז"ל, במנין המצות מצוה רס"ח, ומצוה רס"ו כתב, וז"ל הזהירנו מהשים מחשבתנו לחמוד מה שיש לאחינו ולהתאוות בו שזה יהי' מבוא לעשות תחבולה לקנותו וכו', ואין שני לאוין אלו בענין אחד, אבל הלאו הראשון והוא לא תחמוד מזהיר לקנות מה שיש לזולתנו ולאו שני מזהיר אפי' להתאוות בלבנו לבד, ולשון מכילתא נאמר כאן לא תחמוד, ולהלן הוא אומר ולא תתאווה, לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמוד בפני עצמו, ושם אמרו מנין שאם התאוה שסופו לחמוד וכו' יעו"ש באריכות לשון הרמב"ם זצ"ל עיי"ש.

והנה יש להקשות, דבשלמא גבי בית ושדה שייך איסור לא תחמוד, דהיינו שעושה תחבולות ומסית חבירו למכור לו הבית והשדה, והוא קונה אותן ובא לרשותו, ובזה עבר על לא תחמוד, אבל גבי אשה האיך שייך זה, דהא מתחילה כשמסיתו לגרש אותה, הא עדיין לא באה לרשותו, ואם אחד יסית לחבירו להפקיר איזה דבר, הכי בזה ג"כ יעבור על לא תחמוד, אתמהה! ואי דאח"כ הוא מקדשה ונושא אותה, הא נושא אותה בהיתר, דהא היא מותרת לכל ואיך יש במציאות בזה הלאו דלא תחמוד לפי' הרמב"ם ז"ל ותי' רבינו ז"ל לפי מאי דאיתא בגמרא (קידושין ס"ג) האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר, לאחר שתתגיירי וכו' ר' מאיר אומר מקודשת עיי"ש היטב היינו משום דס"ל אדם מקנה דשלב"ל, וא"כ יש מציאות להנ"ל, כגון שקידש אשה ואמר לה הרי את מקודשת לי לאחר שתתגרשי, ואח"כ

כשעשה תחבולות ומסית את בעלה לגרשה, בזה תומ"י כשמתגרשת היא נעשית אשתו, ובזה עובר על לא תחמוד, עוד פ' דיוכל להיות המציאות אליבא דכו"ע והוא לפי מה דאיתא (בקידושין נ"ט ע"ב) אמר אביי ולטעמי' דרב, בא אחד ואמר לה הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר שלושים יום, ובא אחר ואמר לה הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר כ' יום וכו' עולא אמר רבי יוחנן אפי' מאה תופסין בה יעו"ש בגמ', וא"כ לפי"ז יש להשני ג"כ קידושין בה, ובפרט להמקדש הראשון, ואם השני מסיתו לגרשה נכנסה תיכף כולה לרשותו תיכף כשמוציאה מרשות הראשון ובזה עבר על לא תחמוד, דהא אם לא קידשה היתה נשארת בזכות הראשון, ודפיח"ח.

ואהבת את ה' אל' בכל לבבך ובכל נפשך וכו'. ועיין ברש"י אפי' הוא נוטל את נפשך עכ"ל, והוא מהגמ' (ברכות) בענין המחלוקת אם למסור נפשו על כל המצוות שרי, (ועיין במשנה למלך, בהרמב"ם הל' יסודי התורה פ"ה ה"ד ד"ה כל מי, שהוא מחלוקת בין הרמב"ם ז"ל דס"ל דאסור להחמיר על עצמו. ודעת התוס' במס' ע"ז דף כ"ז דרשאי להחמיר על עצמו עיי"ש היטב). לכאורה כיון דעל כ"פ רשות הוא בכדי להנצל מעבירה, (ר"ל לדעת הסוברים דרשאי להחמיר) זיל לאידך גיסא, להנצל מעבירה דלפני עור, דעכו"ם מצווה על שפיכות דמים (ר"ל דיש סברא שלא יניח עצמו ליהרג, דאם העכו"ם יהרגהו הלא העכו"ם יעבור על עבירה דשפיכות דמים שהוא מהז' מצוות שבני נח מוזהרין עליה, וא"כ הישראל עובר בזה על לפני עור לא תתן מכשול) ולפ"ז גם מחנניה מישאל ועזריה, (רוצה לומר מה שהם החמירו על עצמן שמסרו עצמן לתוך כבשן האש ולא השתחוו לצלם אף שלא הי' כו"ם ממש כמבואר במס' ע"ז י"ג בתוס' ד"ה שלא, ובכתובות ל"ג ד"ה אילמלי, וא"כ לכאורה מזה ראי' דרשאי להחמיר על עצמו) אין ראי'ה, דמלכא לאו אורח ארעא למיקטל ר"ל בידיו ממש, ונמסרו לקוסטינר כדמפרשי קראי, ולא חד מהם קעבר אשפיכות דמים, (ר"ל לא המלך, ולא השליח), דמלכא אין שליח לדבר עבירה ואין שליחות לעכו"ם, וקוסטינר הא קיי"ל דאינו מצווה על קידוש השם (ר"ל דב"נ אין מצווה על קידוש השם כמבואר בסנהדרין) ואשר ימרה פי מלך ימות, (ר"ל דאם הקוסטינר לא ישמע לדברי המלך הלא יהרגו אותו, וכיון דאין מצוה על קיה"ש א"כ מחויב לשמוע דברי המלך ואין לו עבירה כלל, וא"כ לא שייך בזה הלאו דלפני עור, משא"כ באדם פרטי שהורג בידיו ממש, בוודאי הגוי עובר על לאו דשפיכות דמים, ושייך גבי הישראל הלאו דלפני עור, וא"כ מאי אלימא דהאי לאו מהאי לאו, וא"כ אין לו להחמיר על עצמו).

ויש לעיין, אם גם על מצוה דרבנן יכול למסור נפשו, (ר"ל לדעת הסוברים דרשאי להחמיר ע"ע) דאולי לא העמידו דבריהם, ולא גרע מכבוד הבריות, (ר"ל דאיתא בברכות דגודל כבוד הבריות שדוחה ל"ת של דבריהם, וא"כ הכא שלא יהרג אין לך כבוד הבריות גדול מזה, וא"כ בוודאי שהוא דוחה מצוה דרבנן) העתק

הוה קל ממנו הכל מכין אחד כמו שכתבתי בשם הרי"ף דכפין ומכל מכילות כך כפין ותפסיד שקר מ"כ הכל מכין אחד ומפיר כ' הגמ"י בחיבו של ממם מותר להפיד בחיפורין דהייבו בקל מכל כרשם דחמם חיבו נאמן בקל כיון דהכל מכין אחד וס"ל נ"כ כיון דהקילו חכמי' ואמרו לחתם דייקא ומבסבא ומנד זה בעלמו מיכ"ל דהקילו נם בחיבו מטוד וכוס מ"ם מני מ"ם הקהלת יעקב בחע"ז סי' י"ז דלדעת הגמק"י הכל רשם דלחו דחמם מותר להפיד שמת כעלה והייבו דחפי' ניחום דלמת קיל לי' עדות להפיד שמת כעלה יותר מהכילת נכילות דאומר וקל כזה תלוי' כדעות בני אדם נ"כ כמ"ש הש"ך בכ"ל כפי' קי"ם ות"כ מי הכריע לכם חם זה אומר לכם או זה מ"מ כיון דאיכם מפיגין אחד מאחן אחד אחן אחד מכל כרשם דחמם דהכל מפיגין אחד כהריב"ף מ"כ יש לחיש דילמא קיל לי' חיפור זה להפיד שמת כעלה וחיבו אחן אחד ות"ם דהריו . חלה שחני חמה לין סחם הדברי' הם חם הוה רשם לחיבחן אחרי' שם כשהדרין דהוי כרשם דחמם ות"כ נשל הדין בבירה ומי יודע מסחמת חם הוה עובר לחיבחן חו שחיבו מוסם כשבירה ול"ע כדבריו . ושפי"ז הי' חפשר לומר דנם הרמב"ם והש"ם כחב"ז סי' י"ז שפי' ג' דחמחו שסולו עדות דאוריי' לין נאמנים הוה מעשם זה דמשמו דשמת הוה עובה לחיבחן וכוי כחחם ויש להביח רחי' להמק"י מלשון הגמרא כר"ה כ"ב ע"ח דאמר נזלן דדבריהם כשר לעדות חשה ודייק רש"י הא נזלן דאורייתא חסור לעדות חשה וכיון דאיבו חילוק בין רשם לנזלן ואיכך כמ"ש כשם המפרים הנ"ל מטעם דשחר שסולי דאורייתא נאחן וכן יש לדייק מהא דאמרי' בקידושין ס"ו מהא דאמר חביי הי מסיחן לך דלאו נזלן הוא וקשה הא חביי דלא בעי רשם דחמם ות"כ למה לא אמר דלאו רשם הוא אלא מטעם דשחר רשם הוי כמ"ש החוס' בכריחות י"ב ע"ב דבאחן כמו בחשה ע"י"ם ותבי' הי ניחח דהרמב"ם וס"ם פליגי על הגמ"י אמרחי אחי' בשבועות כ"ו שם חיכ"ל דהרמב"ם לשחמי' דכ' בפ"ו מה' יסוה"ח דין ז' דבח בהחמיבה החורה מדים הוא מסום חזקה ולכחורה קשה ע"ו דבממון לא חזלי' בחר רוב כ"ם בחר חזקה ול"ל כמ"ש הש"ם פ"ד דמזקה דלא חיחרע כלל מדיף מרובה ות"כ ממילא ברשם חפי' לדבר אחר מ"מ חיחרע חזקחו ולא פדיף מרוב ולכך לא בחמיבה החורה מדים דבפיס משום חשם דמזקינן דחייבי' למיפוחא דדווקא בדיני חיסור חזלי' בחר רוב אחרי' דבשיד לדבר אחד לא חשיד לדבר אחר משא"כ לענין עדות ממון או בפשות דנ"כ כ' הש"ם והבאתי לעיל בשם שמעי' דאין בולכין אחר הרוב בשלא אחחזק אפיקרא ולפי"ז לענין עדות שחת בשלא ידעינ"ל שוף יבמות דף קכ"ב דבאיש שחלים לחשוד חסור להשיאה משום דלא חזלי' בחר רוב ולכך הש"ד הבא בקו' בפקו לאין להאמין בפסולי עדות דאורייתא, חיבו היינו לדבר הקל ממנו ואייבי' בעדות בשם דילמא זה קיל לי' כדלעיל חיבו נראה אם בשבע שבאחת חומר דהשחת אמירה ואיבו חשוד לאמור אי"כ דמועיל דדווקא בחשוד לנאמנו דבר קיי"ל בפ' ב' ובפ' קי"ם בי"ד דאיבו נאחן בשבועה כל' ולדינא ל"ם, והנ"מ לפי"ז דנם להרמב"ם והפ"ם אי"כ דבוי רק משם לכחחלה מדרבנן אבל בדיעבד הוי כאיש שחלים

ולא חלה:

ז) **והנה** כאחי שפסל בעד אליבו נ"כ סלונחא מרן הגאון בעל חש"ם זצ"ל כאו"ח סי' פ' כי דאפי' אם הוא רשם כ"ן שאין כאן כ' עדים שבאמרו אליו בב"ד אליבו אפיל כאן אחד אלא אפי' נוחן לאיש שאין כאן אלא עד אחד אפי' נוחן לאיש שאין כאן אלא עד אחד אפי' נוחן לאיש שאין כאן אלא עד אחד

מצוה לח

לית אלא למחוד. דבר של מברו שנאמר לא חמחוד וים בזה נ' לישות **דעת בשמ"נ**, דאם נחן מעות ליח ני' משום לא

קיטינהו לי' ופ"ז קאמר לי הא גם כאחר מעירות מצינו שיש מכירות למוכרים כיתרת ומותרים אפילו במילול שכת סוכרים שלקן זה מילול ואינם נפטרים מס"ת עד שיפרו ככם ויזכירם כדקי"ל כאו"ס סימן ל"ד סעי' כ"ד וס"ב גם נכי מומס ויכיב דמי כוודתי שם מזכירו ומלמדו שזה חיסור דאורייתא הוא שפעל מס"ת אפי' ליכיב דמי אלא דזה דוחקא שם לא אמר רוצה אני לכל שם בהמת אמר רוצה אני אפי' דמוכר לכרמב"ם על לאו דלא תחמוד הא כתב כרמב"ם נפ"ח מגזילה דכוי לאו שאין בו מעשה וקי"ל כלאו שאין בו מעשה ואין עוקין עלי' אינו שעול לעדות מס"ת כדאי' בס"מ ס"י ל"ד ול"ב ח"ם ומיושב קו' כתוס' דכא דאמרי' בשאלדין דמעכים אינם שעולין אלא מדרבנן כיינו כדיכבו דמי ואמר רוצה אני אי אפי' אלא אמר רוצה אני כיון דמוכי בתירא וכבר דמי יכיכנא נ"ב אינו שעול אלא מדרבנן אבל קרא דפר ממם כיינו כיודע לו שבתורה בו וכוויעו שבוכר על לאו דלא תגזול אז שעול מס"ת ואינו ממקן דקרא אפי' כיכיב דמי אלא שהוא יודע שהוא חיסור לא תגזול ול"ב ליכ"ל בב"ק דף ס"ב דמריך בין גזלן לממקן קאי על הקרא דשעול מס"ת ואינו דמריך לפי שקי"ד דאפי' בלא אמר רוצה אני אפי"ם פ"י זוז אמר ומקני ולדעת הרמב"ם רוצה אני לאחן שאם אפי"ם אגב זוז אמר ומקני ופריך שפיר ל"ב אאתי שעול מס"ת פ"ו מעני הא דאמר רוצה אני ולדעת הרמב"ם רוצה אני לאו דוחקא אלא שמוכח מתוך מעשיו שאחן לו בדעת לא קאי מס"ת ואינו בלאו דעד שאם לשאלו מס"ת אפי' דשבר על לא תחמוד אלא שאם רוצה אני לא שעול מס"ם אם מזכירין לאחו שהוא חיסור דאורייתא ככ"ל. ויש להכיר פוד יוחר שפי' דכרי הרמב"ם פ"ו פ"ב ה"ם כל המוכין וכו' דהוכיח שם ואפי' לא אמר ומקני כיון דנקט אוד קני ומדאי הש"ם אלא אי רצי' אלא מאחו דאמרי' אגב אורחי אוד אמר ומקני פ"י"ם ול"ב גם הכא בשאמתין ל"ל אפי' שאבר לאמרי ממכן כדבר שקוטה שם"י הדין שוב אינו אחם כידו וכו' שקי"ד דעממא דר"ה כדקי"ד דש"ם בב"ב אפי' אינו נומר ומקני קני וכיינו דשריך מר"ה כיון דנקט דמי לעולם קני לא שייך לקרוא לאחו ממכן ונם נזירה אחו לא יכיב דמי זה הוא אין אחר זה נגזל וזה ממכן פ"ו שאני הא דאמר רוצה אני אלא שאם אפי"ם בב"ב דאם לא נמר ומקני כאחת לא קני אלא לאומדן דשאני כיון דאחן לו ממכן נמר ומקני ול"ב שפיר יש לנזור אחו לא נמר ומקני דשפיר שמכחת לה ג"ב ממכן דאורייתא כדלפיל ולכך שעול אפי' כאמר רוצה אני אלא אי אי משעה שפעל נזילה ונם משעה דשכר אל לא תחמוד אפ"נ דאחן לאו שאין בו משעה שפעל מדרבנן וכמין דפ' הזה מלחתי

כש"ם כ"ם דף ס' ס"ב ומיושב קו' הל"ם בכ"ל :

ג) **עד** כלאו הזה לכ"ם אין לוקין להרמב"ם לשיטתי' דס"ל דכל פיקר באיסור הוא אם כח לידו לקיימה אפילו לקיימה בביהב ושכ"ח פיקר באיסור הוא החמדה וזה אין בו משעה אפי' לכך כ' הרמב"ם דאף לאאו שאין בו משעה אפי' אם לקח באיסור בנזילה אא"כ אין באיסור לא החמוד כתגדל עי"ז ומשאר פדיין לאאו שאא"כ ומה שלקח בזרוע הוא איסור בש"ם מלאו דלא תגזול וזה הלאו עובר אין אם בשליר מפיקרא או אם לא בשליר ולקח בזרוע מיד בזרוע אלא שאם בשליר בו מלבד הלאו דלא תגזול עבר נם בלאו דלא תחמוד ואם לא בשליר ולקח בזרוע הוא עובר רק בלאו דלא תגזול ואינו שבאמת חיוב לא כ"ב ונראה מדבריו אפי' אם לקח בזרוע עובר בלאו דלא תחמוד וזה לא כמשמעות דברי הרמב"ם במין המוח וכיב המקח אבל בהרא"ד ובהמ"צ דלדידהו הוא איסור לא החמוד דווקא אם לוקח באיסור דהיינו כיב חזקה וא"כ בלקיחה באיסור גמר בלאו דלא תחמוד וש"ל דאאו שיש בו משעה וה דאינו לוקה הוא משום דאין להשבון כללי"ל נכון ול"ק מה שבקשה כאאת חיוך :

ד) **ומה** שפלפל והאריך כאן באאת חיוך בדין קרקע אי מוכר כלאו הגזל ונם בדברי תוספ' פי' ל"ז לאפ"ד דנם אוס, בב"מ ר"ם פיהו כאך שבאחו שבקרקע ליה כי משום לא הגזל בכירה להו למיכה ומשעה הוא מוכר בלא הגזל אלא כיון שד"ה בקרקע אינה נגזלת ופדיין הוא ברשותו בכל עניים ויכול להקנות אל ידה אגב קרקע ונם אם יכול להוליאו בדיינים קודם שהוליאו יכול להקדישו ולמכרו מ"ב לא נזלו לנמרי מיד בשעלים לא אמי לינזל אח אאית וגו' והוי רק כעין ח"ם נזילה והוא רק כגזל קצין פירות של בשעלים דעדיין אינם בשולם ואשבר שלא יכא לשולם ולכך לא משעה להו לאוקמי לאו דלא תגזול בקרקע אפ"נ דשאניין לי' כגזל וכ"ל. וכיינו למ"ד אין אדם מקנה דשלכ"ל ודשלכ"ל כאלו אינו אצל אחם שפרי הוא ר"ם וחאום, ר"ם נפרה שאחשאתה קו מ"ב ד"ה ר"ם כ' אח"י דשוכר ר"ם אדם אקנה דשלכ"ל ולכך הוי כגזל קצין פירות מיד ולכך ס"ל לספרי דקאי נם על קרקע כן נלמ"ד לייב קו' שמל"ם פ"ד ממלוה ולוה. וחם כוונת האום, שכ"מ קו פ"ח פ"ח ד"ה שלא לאו דגזל וכו' לאיכ"ל

מצוה לח

לית ליה הוא לית לכיע • לרמבים היא מצוה ליה •
ולדרמבין היא מצוה ליה • לרמבים לית כיה •
לרמבין היא לית כיב

דהא לית שלא לעשות שרת אדם אפי' נטי וכן שאר שרות שמשמשים במקום כגון ל' פיים בהדי הדדי ושלחים ושרפים וכרובים ואופנים ושאם וירח וכל אלה מצוה. ואפה בשאת פ"ו קף מ"ג ילף שלאו הזה קף שלא לעשות שבנים ביכל אף שבשדרה שבנית אולם ואמרה הא שאפה קיים וכיוצא אלא ביה שמקדש שם ככלל לא אמרו אלא בשאר שרות אבל בשרת עבודה זו שהוא לעשות דומיא דבנית שמקדש וכליו משום לאו דלא תעשון אפי' אם אי אפשר לבנות אלא בחול וכיוצא בזה שהוא שב

דקמ"ל דכ"ש יכתבון ר"ל תפילו כך דנכתבים בס"ח ה"ל הצדיק' תפ"ה ציה"כ ימחון גמל דין ממש בכל דבריו התלויים בציתעה והל"מ נפ"ג מה' תשובה דין ה' שנד מה מועיל ביקול מדיעות כיון דהיכ נקבל כל העולם ביולו ותי' דכפ"מ אם תחיכ בכאל העולם ביטול בשמה המדינה על דיעה נפ"ג וזה ים ליכא הלמון בשמעה עשרה בזכרונות עשים ושמר ועל המדיעות בו ישמר ולא נקע כתיבה ותתימה משום למכתי תלוי ועיימלת על משפע כל העולם ויש לפרש כמי עפ"י ס"ת לדעות דבלבוד לפיולו לשמר גמ"ד להייכו מתימה לשיכים בס"ה קף ר"ת דבז"ל לביבור מחבעל ולכך מקרי קף לשיכה וכלשמיכין בדעות סכיל למקרי קף לשוס ולכך לשיכה מקרי ו"ש וס' יתן העוב מכתי ידידו סלו"ש :

סק' משם שיק מבעתחוב :

תשובה ש"א

ג"ה יום עש"ק פ' עקב תכ"א לפ"ק פה מכתן וויסק יע"ש :

החיים והשלום וכל עוב לתלמידי התורני המופלג בתורה ויראה כש"ת מוה"ר יעקב יוסף נ"י ממשפחת מוכיני בקיק מיגעו יע"ש :

מכתבך קבלתי ומה שהשלחתי בדברי בשר יהיים שעל שילחה לות מי על הקבל דשכשה עקב ומלחם חת עללה לבשכח ועכשכם כ"ת מקשו עוד וכי הפ' יהיים ז"ל פ' קושיות עוקף מיסב בלבבו קבל ניולו ומשעת שמחשב עוכר בלא תקשו וכחשב שהדברים חיכם מוכרים וע"כ סיס שם ע"ם וגם כל מוכי המלות לא מבו לזו זה עכ"ל בקבלה ולפע"ד הדבר פשוט עפ"י מה שמבו מכ"ל הרשוכי עביכה קשים מעביכה והרמ"ם בהלכות תשובה פי' כי דעל מעשה העביכה יכול לשוב בקל חבל על הרהורי עביכה קשה להפיד מפני שהרגיל עלמו בו ואין לו מעלור ע"ש ולדעתי זה כיוכ הקבל לדעת הפ' יהיים להשמר ממחשבות רעות שלא לא יהי' יכול לשוב בתשובה שלימה לא יסף כשמר ממחשבות רעות כי אלו המחשבות הם מקשים עבשו כמבואר בפ' תשע שמיר הש"ת על בביו ואחס עם קשה עוקף וממילא ע"י שבקבע בלבו המחשבות הרעות לא יתכבה הקושיות עוקף ויחקשה לבו לשוב בתשובה שלימה כו' :

וזה פירש הקבל לדעת הפ' יהיים ומלחם לת עללה לבשכח לחוש המחשבות הרעות והזהר שמחשוב לבו של חדם יחתוך ויכרוש המחשבות הרעות שבלב מחשוב ומלחם הוא לשון חיתוך וכוונת הפ"י שהשת"ם עלוה לושבי שלם יעלה על לב חדם תחוב זש שהוא נגד לשן הרוטל שהיכף ומיד שהבוע לחשו המחשבה בלבו יקבר החדם לחתוך לחתה מלבו וכעין שמשפרשים בילמו הל"ת של תחחוב לשלם כעך עבדו לחתו וחשו וכל חשר לבעך דהייכו שלא יקבע המחשבה ליעול לת הדברים הרע עיין בדבריהם כאן מהיר הכתוב כאן ומלוה לושבו שכל המחשבות הזרות יעול החדם ויחתוך דשם לא יעשה כן יהי' קשה לו החטוחש יותר ויותר ולפ"ז שלי לפיים ועכשיו לא תקשו עוד סוא לבחיבת עשו דעול הוא לשון יותר ויותר דהייכו שם לא תחשבו מיד המחשבות זרות ע"י יתקשה עבשיכם מלשוב ויתקשה עוד יותר ויותר ומ"ש זה ללשון לא תחחוב שכיל דבחשת עיקר שלשו הוא בעביכי סערוות ושבזל שבשבו של חדם מוחלטן ועי"ז יחשר שלית לא תחחוב לשל בכן מהיר ומוסיף שגם בשאר המחשבות הרעות על לב החדם שלריך החדם לחתוך לותם ולהחמיקם ולא לתת לשם מקום לקיותם כשחרים בלבו וגם זה בכלל הלית של לא תחחוב ולין זה ל"ת בפני עלמו :

וראי לזה לשם כיוצא דבר שכתוב להזהיר ולחת לא תעשה על כל המחשבות זרות ורעות שיש ל"ת שלשו לא תחחוב לשם וכי דהייכו דברים של עכיות ובזל שבשבו של חדם מיוחדים שלא ורחי זה ניכו לשו בפ"ע וגם מציכו דשבשו בכ"ע לחת הוא מעשה על כמו שבחשו לת בשבו לת העשל לבשבו וכדומה ולכך ש"מ מה שלא מבו מוכי המלוות זה ל"ת בפ"ע כן נרחה לפי ענ"ד פשוט וכוון דברי רבי סדוקם שלומו ומבכרו בשבכה המשולשת :

סק' משם שיק מבעתחוב :

תשובה ש"ב

בשמ"ת יום ו' עש"ק תלי"ת לפ"ק פה מכתן וויסק יע"ש :

החיים והשלום וכל עוב לתלמידי שבבי שטפלג בתורה כש"ת מוה' לבשכם יהושיע פרייכל נ"י יוסף בשבת מהכשוכי בקיק מיגעו יע"ש :

אמרינן דגבי דידהו לא כתיב מיעוטא דהיינו תמן גבי קרא דאיש איש דכתיב בפרשת אמור כיון דאי כתב בחד קרא דהיינו בפרשת ויקרא מאדם כי יקריב קרבן הוה משמע ממיעוטא דמ"ס דאתי למעוטי בין מישראל בין מאומות העולם דאף על גב דרבינהו קרא דאיש איש היינו דוקא לומר שיהיו כישראל וכי היכי דמישראל מצדיקי דוקא מקבלינן הכי נמי מאומות העולם דהכי משמע ממיעוטא דמהאדם כיון דלא כתב המ"ס גבי כם דאז הוי משמע דמאי דמפלגינן מצדיקי לרשיעי היינו דוקא גבי ישראל אבל באומות העולם לא שנא מצדיקי ולא שנא מרשיעי מקבלינן.

עוד הקשית לשאול ושבחך החכם הנז' על זה וזה לשונך כי נראה לפוס ריהטא מדברי התוספות שמקשים ואם תאמר למקשה מדברי המתרץ ואני תמיה מאד איך עלה בדעתך להקשות קושיא זאת כיון שכבודך בעצמו אומר שאינה קושיא וודאי דאין ראוי להעלותה על לב דכונת התוספות הוא להקשות לדברי המקשה דודאי לא ידע דרשא דאיש איש דאי ידע דרשא דאיש איש ליכא לאקשויי מה שהקשה א"כ מהיכא תיתי דמקבלין מן הגויים ואצטריך קרא למעוטינהו דהא אי לא הוה קרא דאיש איש הוה אמינא דאין מקבלין קרבן מן הגויים ותרצו מה שתרצו וקל להבין.

ועתה אמרתי לכתוב לך קושיא חזקה שיש עוד בזה הדבור שלא הרגשת בה והיא דמה הקשו התוספות דא"כ לשתוק מיניה ומהיכא תיתי דמקבלין ואתמהא טובא דבמה שכתבו התוספות בסמוך וז"ל ואם תאמר ומיד בן נכר למה לי ותרצו מה שתרצו איכא למימר דנהי דזה המקשה לא ידע דרשא דאיש איש מכל מקום קשיא ליה דנימא דמכם אתי לאפוקי דלא נימא דקרא דומיד בן נכר אתי למימר הא תמימים תקריבו ולהכי איצטריך קרא דמכם למעוטי דאין מקבלין והשתא קרא דומיד בן נכר לא דייקינן מיניה הא תמימים תקריבו אלא איצטריך לבעלי מומין לעבור עליהם בלא תעשה ועשה כמו שתרצו התוספות וזאת הקושיא היא גדולה וחזקה וצריך לעמוד עליה וכעת צל"ע.

נאם הצעיר **שלמה הכהן**.

•

כתב הרמב"ם ריש פרק ד' מהלכת אישות אין האשה מתקדשת אלא לרצונה והמקדש אשה בעל כרחה אינה מקודשת אבל האיש שאנסוהו עד שקידש בע"כ מקודשת והגיה עליו הראב"ד ז"ל והוא שיאמר רוצה אני וכתב הרב המגיד ואני אומר שהרי זה כמי שמכר באונס שהמכר קיים וכו' עד ולא ראיתי שהצריך שם הראב"ד שיאמר רוצה אני אלא כל זמן שהוא עושה הדבר קים הוא.

וקשיא לי טובא על דברי הרב המגיד ממה שכתב הוא ז"ל בפרק א' מהלכות גזילה ואבידה על מה שכתב הרמב"ם כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חברו וכו' עד אעפ"י שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בלא תעשה. וכתב שם הראב"ד והוא שלא אמר רוצה אני וכתב עליו ה"ה וז"ל דעת הרב ז"ל מפני שאם אמר רוצה אני מקחו קיים דלא גרע מתלוהו וזבין דאסיקנא דזביניה זביני וכיון שכן אין בו לאו ואין כן דעת הרב ז"ל וכו' המעיין בלשונו שם יראה בבירור שכתב שהראב"ד סובר שלהיות המקח קיים צריך שיאמר רוצה אני וגם הרמב"ם ז"ל לדעתו שכתב שם סובר כן וא"כ יש לדקדק במה שכתב בהלכות אישות במי שאנסוהו למכור דלא בעינן שיאמר רוצה אני להיות המקח קיים בין להרמב"ם בין להראב"ד.

ועוד יש לדקדק במה שכתב שם בהלכות גזילה ואין כן דעת הרב אלא מקחו קיים אעפ"י שעבר וכו'. כי הנה יקשה עליו מהא דאמרינן בפרק הכונס מה בין גזלן לחמסן אמר ליה חמסן יהיב דמי וכו' אמר ליה אי יהיב דמי חמסן קרי ליה והא אמר רב הונא תלוה וזבין זביניה זביני ומשני לא קשיא הא דאמר רוצה אני הא דלא אמר רוצה אני ולדבריו שכתב שאפילו שיאמר רוצה אני והמקח קיים עובר בלא תחמוד והוי חמסן א"כ מאי פריך

מהכיח דרב הונא דאמר זביניה זביני כי לעולם זביניה זביני ואפילו הכי הוי חמסן ועוד מלי כשני הא דאמר רוכב אני דמשמע דאם אמר רוכב אני לא הוי חמסן דדוקא בלא אמר רוכב אני הכי הוי חמסן הכא לדבריו אפילו אמר רוכב אני הוי חמסן.

ועוד יש להקשות עליו כמה שכתב ותע"ג דאמר רבא כל מידי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני והאי דלקי משום דעבר אהורמנא דמלכא הרי הוא כעין גוזל ומר שחינו משלם כשעת הגזילה וקנה הדבר כשינוי אף כאן קנה הדבר בדמים וא"כ מה הולרך הרמב"ם ז"ל בפרק י מהלכות מכירה לחת טעם למי שחפסוהו שיהיה המקח קיים שמפני חומסו גמר והקנה בלתו הכי הוי המקח קיים ואפילו שלא גמר והקנה כיון שקנהו בדמים דהוי כמו שגוזל את חבירו וקנה בשינוי.

עוד יש לדקדק כמה שכתב בפרק י מהלכות מכירה על מה שכתב הרמב"ם ז"ל כמה דברים תמוהים בחום שכרי הוא חמסן וכו' ז"ל אם הלוקח בחום נקרא חמסן כל זמן שלא נתרלה המוכר אף על פי שנתן דמים משמע דאם נתרלה לא הוי חמסן וממה שכתב בהלכות גזילה ירחה שאף על פי שנתרלה נקרא חמסן כל אלו התמיהות והקושיות כן עלומות וחזקות ולריך יגוע ועיון נמרץ לתרלם.

ועודם כל אלו הקושיות לעני גם אם לא הית כותב הרב המגיד מה שכתב בהלכות גזלה תכתי יש להקשות עליו כמה שכתב בהלכות חיות כמי שחפסוהו למכור דלא כעין שיאמר רוכב אני להיות מקחו קיים דהא מבואר בפרק הכותם דחייתינן לעיל משמע דכעין שיאמר רוכב אני ואם לאו לא הוי זביניה זביני וכבר היה לפשר לחרן קושיא זו בחד מני דרכים או שנאמר דמלי דמשני הא דאמר רוכב אני היינו משום דקאמר הא דלא אמר רוכב אני היינו משום דכיון שחבא מחמת טענת חוטרת לידה שאינה נאמנת אלא בשבועה ולא מהני טענה בטוענת שחין לבעלה גבורת חנשים דמשמע גבי טוענת שחינו יולא כחן שייך לומר דבעית שחבא מחמת טענת חוטרת לידה כיון שבעלה מזקק עמה ובועלה רק שכוח חשמיש שחינו רב הונא חלוהו וזבין זביניה זביני כוותת התלמוד להקשות דרב הונא לא קאמר אלא זביניה זביני ואלו חמסן לא קאמר ומשני הא דאמר רוכב אני הוו זביניה זביני ולא הוי חמסן הא דלא אמר רוכב אני דחק על גב דהוו זביניה זביני הוי חמסן או לפשר לחרן דמאי דקאמר רוכב אני היינו שלא מסר מודעת הא דלא אמר רוכב אני היינו דמסר מודעת והיכא דמסר מודעת הוי כאילו לא אמר רוכב אני. אחר שעיינתי אלו בגי תירולים הוגד לי שבחירון הרחשון כתב אותו הרב הגדול

מוהרר"י קאלו זלה"ה בעור ח"מ.

עוד יש לדקדק על דברי הרב המגיד שלשה לדמות דין מי שקידש אשה בעל כרחו להיות דמכר בחוגם דחפילו לפי דבריו אלא כעין שיאמר רוכב אני אבתי ירחה דאם מסר מודעת על הקידושין אלא הוו קידושין מידי דהוי לממוכר בחוגם ואף על גב דבקדש אשה הוא קונה כמו שכתב הוא ז"ל עם כל זה ירחה שתחלת הדין ושרשו ממוכר בחוגם ירחה אלא עדיף מיניה וכי היכי דבמוכר בחוגם אם מסר מודעת מכרו בעל כרחו אי כיכא דקדש על כרחו אם מסר מודעת קדושיו בטלים והיה לו לבאר.

*

כתב הרמ"ם ז"ל בתשובה כלל נ"ב שאלה ג' וז"ל ושאלת על אשה ששולחת גט ובתובה מבעלה יען כי אין לו גבורת אנשים והאיש כופר ואומר כי היא מעכבת אחרי שהיה באה מחמת טענה דבעית חוטרת לידה ומרע לקבורה ליח דין אלא מהימנת משום טענת דמשנה אחרונה והאריך בתשובה זאת והנה ליכא לאתמוכי טובא בזאת התשובה אלא יש לתמוה במה שאמר דאחר שהיה באה מחמת טענת בעית חוטרת לידה וכי דאיכא נאמנת דמה שייך באה מחמת טענה בטוענת שאין לבעלה גבורת אנשים דמשמע גבי טוענת שאינו יולא כאן שייך לומר דבעית שבאת מחמת טענת חוטרת לידה כיון שבעלה

בחבר מאסף כל דיני המודעא והאונס

אמר הכותב יען ראיתי כי דיני המודעה והאונס כוללים נושאים מקולפין והם במכר ופשרה ומתנה ומחילה וניוסה וחליצה ורבו ענפיהם וסעיפיהם המסתבכים מהם פרטיהם ודקדוקיהם והפיסקי המסוכים ומחרונים המריבו למעניתם לכן ראיתי להקל קצת על המעיין לחבר קונטרים קצר מחב' ומרוכז כללו' בכורות פוסקי קמאי וכתרתי וליסמ ונתתי קצת עליהם ולסוף כעולה מ־בריה לעיון דיוק והכל לפי הסגנת ידי הקצרה וכפי חולשת עיוני ולפי שראיתי עיקרן של דברים הללו בדברי רבי הגדול הסור מ"מ בס"ד לה וכרבני המאור הגדול מאיר ומגיה עיני הגולה הרב"ז לכן ראיתי לסמוך קונטריפי זה על דברי הסור זל בס"ד הנז וממה בעוזר החמיתי הכורת זת חפש עזר ומעד להדריכני בדרך הטובה והישרה מכלי כעית וסניתת כאשר חמר המעורר הדרכני בחמתך ולמדני כי אתה אלהי יעצי וזה יהלי בעזרת ה' חולי:

לשון הסור מי שמכרו למכור ומכר וקבל דמים הז מכר כו'עד סוף הס':

הבאור מי שמכרו למכור ומכר וקבל דמים הז מכר וכו'דין זה מימרת דרב הונא בפ'חזקת הבתים דגרס' התם אלו הונא תלוהו וזכין לביה זכיני כו ומסקי כגא כוותיה וכמו שהכיאה כאריך לפון הנא הרבי זל וכתב עוד זל ומשמע כהכיאם בסוף דכי אמרי תלוהו וזכין זכיני לביה זכיני דיוק כשאמר רונה מני כו'הת אם לא אמר רונה מני מע"ג דיהיב דמי וכיני לאו זכיני ואפשר דלאו דוקא שיאמר כפי רונה מני אלא כל כשהוא וקבל דמים אומר רונה מני כיה מכ"ל דיוה דמ"מ מכשו לפון לשכם כפ' חזקת משמע שצריך שיאמר כפי רונה מני שכתב על הלוה דמסקינן התם והלכת'כאולהו הוו זכיני זכיני כו'וכאן שיאמר רונה מני ע"כ משמע דאחת לאומעי דבעי שיאמר כפי רונה מני דוחק לומר ויתפס לפון הנמ'ולא אחת אלא לאפוקי היכא שיאמר כפי ואחר מיני רונה דכל כי הת ס"ל לפרוש כדרכו וכן נ"כ כהגהות מיימון כתוב בשם התוס' דכאן שאמר רונה מני: ואיבא למידק דאחלי כגא על ההיא יימרת דר' הונא מותיב בב האכורת לקח מביקריקון וחזר ולקח מכ"ה מקחן בטל כו'ואחי קום ג תיאמא להתם לקח כעתם ולא יאמר

כפי רונה מני והך דלי הונא כשאמר כפי רונה מני כדאמרן ואיכרת דלקח יש לדחו'דכאלו הכי מכני כפיר מודה שקונאל היכא דיהיב זוזי כו': **אמנם** קשה דבריך כתר הכי ילרב ביכי דמקיים כך מעשה קרקע מן לו מעות יש לו מ"ל ומאכי רב כיכי מיאמרת הוא ומיאמרת לרב הונא לא ס"ל ואחי דוחקים למוקמי דרב ביכי פליג עליה דרב הונא מיאמת דרב כיכי כשנקח כשת'רב הונא כשאמר כפי רונה מני ויש נומר דעיון דרב ביכי עליה דר' חיים דרב כאמן התום דאמרי התם אלו כאמן מ"ל הונא כולן שהביאו דמיה כו"ל נזלן שהביא דמיה מן דמיתו דמיה ואין מעמירין סרה בידו ורב כאמן כשם דר הונא אחי כשאמר רונה מני מיירי דהא מיבעיא מיבם הונא תבא התעות כפניהו וכמו שכתבו התום דאתא לאזמיעי דאחי הביא דמיה שהוסה תחלה שקבל ד'זוזים מן לא תו דמיה דאי לאחי כאחרי ליה כו' וביון שכן מני שאמר רונה מני מן מעמידין שדה בידו ורב ביכי עלה דהביא זתיה ומקיים כה קרקע מן לו מעות ש לו אבל ד'זוזים שנתן ג כ רב ביכי לא מיירי בהונא דרב כאמן דרב כאמן כשם דר הונא מיירי בהוסה ורב ביכי מיירי בחנק וכדכתבי התום מ"ת מן זה אין הביאת כ"כ ר"ת פירש מילתיה בהדא ואמר כ"ל שאמרו עדים כפניהו אינה כו'אבל אם אית אמירי דוקא בדלא אמר כפי רונה מני ה"ל לפרושי ביון דרב כאמן כשם הונא מיירי אפי' אמר רונה מני:

אמנם יש לשאול להמ"ל דפריך עלה דהיינו דאמר רב כאמן אלו הונא נזלן שהביא דמיה מן דמיתו אלא ודאי קא ל תיובתא לקח מסיקריקון כו' ומאי קושיא אימא דא מהתם הא דוקא לקח כשתם ורב כאמן אתא לאשמועי אפי' הביא דמיה שאמר רונה מני ה"ל לאם אימא דעיקר רכותיה כדאמ' רונה מני ה"ל לפרושי **אמנם** ראיתי לה"ה ס"ל אמ אסית על דבריו הלאמכם שכתב וזל מין האמור מתקדות מלא לרונה כו'אבל האים שאכסוהו עד אקים כע"כ הז מקודה'וכתב ה"ה וכה"ג ת"מ והוא שיאמר רונה מני ע"כ ואני תומה שהרי זה כמי שאבר כאחים שאבר קים כאכות'פ' מה'מכור'וכ"ש כאן שהוא קונה שאעצ שהוא כאים שקנינו קנין ולא ראיתי שהאמין שם הראבר זל שיאמר רונה מני אלא כל זמן שהוא עושה המלאכה עד כאן לשון ה"ה ומשמע כהדיא שהבריו דכתלוהו וזכין לא כעי שיאמר רונה מני ודקדק מני שהרי אכרים שו אומרין למה שכתב כפ"ח מה'גזלן דכתב הלאמכם זל וזל כל האומר עכדו או אמתו וכליו של אחרו או כל דבר שאפשר לו שיקנוהו מאנו והכביד עליו כרעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אעפ"י שאתן לו דמים רבים הז שובר כלא מעשה שאם לא תאמר ואין לנקין על לאו זה אפני שאין בו מעשה ואינו עובר כלאו זה עד שיקח החפץ שיאמר בו'וכתב ה"ה וזל וכתב עליו הראבד זל ולא יאמר רונה מני דעת הרב זל שבכל שאם יאמר רונה מני מקחו קים ולא נדע מתלוהו וזכין ולם קאם פ' חזקת הבתים דזכיניה זכיני והדתיתא פי' מה'מכירה ובין

מחבי לפו ולא כקדמת הרב ז"ל שלא מקחו קיים כו' ומרכתב
מעכי פתח תאר רונה מני מקחו קיים ונח נרע מתנוהו
וזכין כו' מעמע כהדיא דאין תנוהו וזכין כו' הייט דוקא
כשאתר רונה מני ומעמע דאף להאומ"ם מודה בזה תנא
פסוכר דהע"ג דהמקח קיים עוכר על לא תחמוד וכזה
פולן פ"ה הראנ"ך ז"ל ופיכרה להכאורה יש לרחות ולומר
דלהרמכם אין הדין כן דאפ"ה כתב ה"ה ולא כן דעת
קרב ז"ל תנח שקחו קיים אעפ"י שעבר פירותיו דלמאכר ז"ל
פסיכר דהא בהא תלי אפ"ה המקח קיים אינו עוכר ואפ"ה
עוכר אין המקח קיים להכי מוקי להיא דתנוהו וזכין.
ואביתיה וכיכי דאתר רונה מני והא דעובר אלא תחמוד
דוקא אתר רונה מני אכל להאומ"ם נאו הא בהא תלי
דאעפ"י שהמקח קיים עוכר ומ"ש ככל נוונא כין כאומר
רונה מני כין כשאתר רונה מני המקח קיים ועוכר
אבל ם יל"ד דהא ליתא מדכתב כאחר הכי נפיך ואין
לוקין על לאו זה הב כו"מכר ז"ל לא ראיתי
ככר תימא נדול מזה והיכן מעשה נדול מנטול' חפץ מכל
ספיה ס"ל שמכי מחייב כתכלומין וכו' הלך הרב המגיד
למיטתו שכתב שאם אתר רונה מני המוכ' שהלוקח פטור
מכל דעת הכי ז"ל שהחיוב אף כרצון הוא ולכן לא כתן
טעם שהוא חייב להחזיר החפץ שכתן שברצון המוכר
נעשה אין כאן חיוב הסכה כו"ל ואי אמי שיקרקן כלשונו
שה יל"ד שכוכר אף להאומ"ם בעל רונה מני נבי תלוהו
וזכין שהרי כתב הלך הר המגיד לפיטתו שכת"כ אם אתר
רונה מני כו' מכל דעת הכי ז"ל שהחיוב אף כרצון מוכר
פירוש שהחיוב אף כשאתר רונה הני ועל זה כתב ולכן
לא אתן טעם למה הוא חייב להחזיר החפץ שכיון
שברצון המוכר נעשה אין כאן חיוב הסכה כו' משמע
פשיט דברצון המוכר נעשה דהייט דאתר רונה מני
בעי דברים ולהכי אין כאן חיוב הסכה הא לא אתר
רונה מני יש חיוב הסכה ואין המקח קיים הרי משמע
דאין להאומ"ם בין להי אפכ נבי סנוהו וזכין דוכיכים
מכיכי בעי שיאתר רונה מני ומ"ש פוחר לאה שכתב
בע"ד שהיטות בין להאומ"ם בין להאומ"ם ואחר העיון
ראיתי להרב שהאיר שלאה הכהן נלו כאל"ם שפסקו
שהקשה ואת הקושיא עכשה וכעת ב"ע.

עוד הפליג הרב הנ"ל להקשות על דכר ה"ה שה' נזלה
והכה הקושיא הראשונה שהקשה עליו מהא דאתרי
כפ' הכותם מה בין נזלן לחמרן ת"ל חמרן יהיב דמי
כו"ל מי יהיב דמי חמרן קרית ליה והא אתר רב
הונא תנוהו וזכין וכיכיה זכיכי ומשני ל"ק הא דאתר
רונה מני הא דלא אתר רונה מני ולדבריו שכתב דאתר
שיאתר רונה מני והמקח קיים עוכר כלא תחמוד והני
חמרן מ"ש מתי פרין שהחיוב דרב הונא דאתר וכיכיה
וכיכי כי לעולם וכיכיה וכיכי ואפ"ה הני חמרן ועוד
אתי אפכי הא דאתר רונה מני דמשמע דאם אתר רונה
מני לא הוי חמרן דהא לדבריו אפי' אתר רונה מני הני
חמרן ועוד הקשה עליו כמה שכתב ואע"ג דאתר רב
כל מידי דאתי לאתוכי לא תעביד מי עכיד לא מהני והאי
דלקי משום דעבר אחורא אחורא דאלכה קדי הוא כעין נזל
נאמר שאינו משלם כשעת הנזלה וקשה הכיכ פשיט
כאן קשה הרבר כדאים ומ"ש מה הוכרך להאומ"ם לכתב
שאינכירה לאת טעם נמי שאגזהו שיהיה המקח קיים
פאכיכי אינכם נאמר והקשה כאלו אכי הני המקח קי
ואפ"ה שלא נאמר והקשה כיון שקשהו כדאים היה כ
פנזול את חברו וקשה כשנוי . ועוד דקדק כש
שכתב ה"ה פי' מה שאינכירה על מה שכת
להאומ"ם ז"ל כ"א כרבה שהרי הוא חמרן וכו' ז"ל שה
הלוקח כאומם נקרא החמרן כל זמן פלא נתרצה המוכר
אעפ"י שנתן דמים משמע דאם נתרצה לא הוי חמרן
ואמה שכתב כה"נ זלה יל"ד שאעפ"י שנתרצה נקרא חמרן
כל אלו התמיהות הקשות והזקות ונראין יפות ועיין
נמרן לתרנם עכ"ל לאחי נאכיי יל"ד דשפיר אפשר לתרנם
והכה לקושית האי"ם לרחות ולומר דהאומ"ם לא כתב כזה
הענין דנקרא חמרן דהכי דעכר אלא דוא תחמוד אבל
מ"מ חמרן מיהא לא הוי לפוטלן לעדות לחמרן לא הוי
אלא מי שחוטף מיד ליד כזרוע והכא הוא דאתא כנש
דדוקא כדלא אתר רונה מני אבל הכא דאתר שלא רצה
עד שמביאים אותו ליתן לא הוי חמרן אבל מ"מ עכר
אלאו דלא תחמוד ואעפ"י אתר רונה מני ואע"ג דנהנתה
כתוב כשם ריאב דחמרן ג"כ הוי אינא לאיתר דה"ט
תולק ומוכר דהכי דעכר אלא תחמוד אבל חמרן לא הוי
ואל תתמה כדעין זה כאנו התום כפ"ק דאעיפא אלא
דההוא דאתר' אלא הא דאתר רב אוכא אשביעין אותו
שאינו כרשותו נימא מנו דאפיד אמאונא כו' עד אלא
דאתר' והא קא עכר שאו דלא תחמוד לא תחמוד לאוכשי
אלא דמי משמע נהו יכתבו התום כסוף הדכור ואע"ג
דאוסיפו עליהם האאסנים לשמור לעולם כו' היינו חמרן
אהכיף ליאוף מיד ליד כידועה בעלים אבל הכא לא
אכיף שלא מעלים האאנותו כו וכן כתוב בהגהו אתרכי
ע"ש הרי דאאאחנ"ע דעכר שלא תחמוד לא הוי חמרן
ולקושיא הכ' ירחה ודאי דאין כוונת ה"ה לומר
דדמים יש לו כל דין שינוי אלא שכוונה
לומר דכי היכי דנזלה הכתיב לא תגזול ואפ"ה אי
עביד כה שינוי קנאה משעה דכתיב והשיב את הנזלה
אתר נזל דוקא כשהיא כמו שנזלה ה"ל אע"ג דכתיב לא
תחמוד מ"מ אי יהיב דמי קנאי משעה דאתנ' אוכמא
ווזוי נאר והקנה דמי לא נאר והקנה פשיטא דלא יועילו
דמים דמשעה זה הוא דאתרי דאי אתר מורעא לא קנה
אף כקבל דמים משום דגלי דעתיה דלא נאר והקנה :
ולקושיא האחרת ג"כ הוא מתורצת מאליה כמה
שכתבנו דאע"ג דכתב דאעפ"י דאתר רונה
מני עכר אלא תחמוד מ"מ חמרן לא הוי אלא כחוטף
כזרוע וכלא אתר רונה מני ותו דכר אין דין לרחות
דאם שכתב ה"ה כה אכיאת הקושיא חמרן כל זמן שלא
נתרצה אין הכוונה דלא אתר רונה מני אלא אעפ"י אתר
רונה מני מ"מ כשאתת החוכם אתר כן
אאמנם מאי דקשיא לי טובא הוא כדכרי האאנפ
נופיה כאאנ"כ שם כה' אכירה כר"ת כאאנפ
אאדרי הוא חמרן כו' אבל אאנזל כו' אין האאכר צריך

תורת חיים - ב שבתי, חיים בן שבתי עמוד מס 9(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

למכור מודעת כו' משמע דכתמכן צריך למכור מודעת
ואי לא מכר מודעת זביניה זביני ומקשה מהיכא דסוף
הכופב מקבלנו לעיל דפרק לא יחיב דמי חמכן קרי ליה
והא מיהר רב הונא תלוהו וזכין זכיניה זביני לא קשיא
הא דאמר רונא תני הא דלא מקיל כן משמע דכתמכן
לאו זביניה זביני והתימה הגדול מה"ם פסקה על דברי
הלמכס מלן ולל הקשה כאוכם נקרא חמכן כו כדאיתא
סוף הכופב ע"ב והכא הביא מהיכ"ת הכופב ולא הביא כי

מפס מתיכה לדברי הלמכס

ואיברא דהרב מה"ל פלמה הכהן נר במקום הכל
כתב לייפב לפון ר"ה מחיפות פכתבנו לעיל
עם כך פמעתה דהיק הכופב ובתב נ' פרופיס כההיא
דאמרי לא קשיא הא דאמר רונא תני כו' ולפי הב פירוש
שפס יש תירוץ לקושיתינו ממנס הס דחוקים כיותר
מס מנר העניו הס מנד הלפון וכמו פירוש המעיין
וכעת כל"ע וכעיקר הדין מי כעי פימר רונא תני חני
בעניי מפסק ומנמנס למיכרת דהרב מלפפי בכב"ק הביא
הניחא פונים לפוף הכופב דמוקמי הניחא דרב הונא
הוקא כדאמר רונא תני וכן כתב רבי ירוחם נמפרים
נתיב נא' חל"ד מכל הלמכס והטור ז"ל הביא סדין
לפתס ומדברי ה"ה מין הבית פקרי מנינו פתיכה
כדברין והעולה מזה פכתבנו דלדרך ופפכס ולהלמכד
והבהות מימוניות ולבי יראים צריך פימר רונא תני
וכן רמיתי בעיטור מכל הלמכס והטור הניחא הדין
פתס וה"ה כס גזלה ירמה מלבריו פפוכר דפף לחלמכס
צריך פימר רונא תני וכה' חיפות כתב להפך:

אלא פהלי יונה חילק דבקרקעי כו' כתב הרב
ז"ל וז"ל ומזמתי פכתב כעל נמקי יוכף בפ' הנ
וכתב הריפב"ה דכיון דכתר העתיה דמוכר מוכי ליכא
לדמויי לנפרי לפפה ולומר דכי היכי דפפה מהקדפת
בפרוטה ה"ה פס קבל פרוטה מכדה זו דליהוי מכירה
ופתמי הפה דהרי נתן לה כל דמיה דכל פפה מתקדפת
בפרוטה דכל הבא מי מיכא לימר דפכוס פרוטה
פאותיין לו מתרנה על קרקפ של מבה וכל פדעת הרמכר
נוטה לזה כו"ע **היד** נר לכאורה דפף הריטבפ
והלן ז"ל מוכח **לפברת** הר' יונה פכתב
הטור ז"ל דנהי דפפ מכר פדה בפרוטה מין פברה לומר
דליהוי מוכירה דאמרי' דעתיה דפפוס פרוטה דנוחיפ
לו מיפו מתרנה על קרקע של מבה מכל פס נותנים לו
פיעור הראוי להתרנות בעבי פהוא פחות פשוויו
והוא יותר מכדי פוכה וזביני דמין פוכה לקרקעות וכן בפטלטלין כל פהוא פחות מכדי פוכה
אבנם דמיתי להרב מהרי"ק לב ז"ל בחי"מ דף קכ"ט
עמוד ד' פפכיח לפון הלן ז"ל בפודעין כפ'
חזקת בפס הרב בלוי ז"ל ומתוך דברי הלן ז"ל פס נר
פפוב דכל פהוא פחות פשוויו בכל נוונא מין מכירתו
כלום פכתב על פהיא דאמרי' כפ' חזקת דהא חפה כפדק
ור' דפיא ומר מפיה דאמרי' תלוה וקדם קדושין קדושין וז"ל
ע"ת והכא מאי זכויה מיכפ כו' וי"ל דכפף קדושין
פיינו זכויה דקבלה היא כפף קדושין ונפרה ומקניה

כו' והכיפו מכאן דהא דאמרי' כתלוהו וזכין זכיניה
זכיני מצ"ב דלא יהיב ליה כל הדפים שלא פחות פשוויו
דהא אזה מתקדפת בפרוטה כו' ועוד דפיה דפרק
דרב כהני פ' מרת היא ופימית לה ס"ל ואם תימא מאי
קושיא ליפה דרב כיבי כפלא נתן כל דמי פיוויו הקרקע
כו' וכעיני רבי לא נרפו הדברים האלו כו' ואין דפיה
פפחי דלא פקרן בדרב כיבי כפלא יהיב דמי כל פיוויו
אפס דרב כיבי פילתא פזיקתא קתני תנות יש לו
קרקע אין לו אם פוכה המנות ואבי בפיוויו הקרקע
כו' ועוד המיר יעב נר מתיר דבריו פבתב
והכיפו מכאן דהא דאמרי' דתלוהו וזכין
זכיניה זכיני מצ"ב דלא יהיב ליה כל הדפים אלא פחות
פשוויו כו' משמע דלדידיה צריך ליתן לו כל הדפים
ואם נתן לו פחות פשוויו לא הויא מכ"ה וכן כל נ"כ
פסוף דבריו פבתב וז"ל וכן דאיתי אי פהבית אי
דדוקא פכל הדפי פשוה הקרקע הויא זכיניה זכיני פהא
דנט המעושה כו' פכל זה כל דבפחי פשוויו בכל נוונא
לא הויא זכיניה וכן כל פתקדבדי לבפס והעתיק לשונ
הרבי ז"ל על ההיא דאמרי' אלא הב הונא פפברא קאתר
וז"ל אלא רב הונא פפברא דיריה קאתר דאתיך יפורין
נאיר בנכו ופקבי הוחיל ואיכא תרתי יפורין ואתן פעית
דלא פפסיד פידי ע"כ פשמע פשוס דלא פפסיד פידי
הר פפסיד פידי אפי הוא פחות פשתות אין פכירתך
כלום והכי פקתבר הא הוא דאמרי' דוקא כשהוא שיעור
שאין דפוי להתרנות אין פכירת פכירה אבל כשעוש
הרפוי להתרנות פכירתו פכורה ח"כ אי אפשר לברר
ונראפס עד היכן פגיע שיעור הרפוי להתרנות כאופן
דנפינהו נפרין דאיכא פלוגתא דרכוותיה כהא דלהלן
וונה ולפי פ פהבית הרן ז"ל בחדושיו בקרקעית בכל
נוונא כיון שנתן לו דפים זביניה זכיני דאין פוכה
לקרקעות וכפטלטלין ג"כ זביניה זכיני כל שהוא פחות
פאיכא בכל אם יש בכפ כדי פוכה אין פכירתו פכירה
ואע"ג דאפשר פעקדפת בפרוטה לפי שאין דין פוכה
בקדושי אפשר דאפשר פתקדם בפרוס' והוי כפו קרקעות
ול"ל בפטלטלין כל שיש בו כדי פוכה לא הויא זביניה
ולדעת ר"פ הנזכר ז"ל בפרקין הנו הביא תב כת
הלם ח בפתחל לאוכן בעל לאה וקלוכי לאה
היו בהסבפה שיגרש לאוכן אפתי כקנה אלף דינרין כו'
והכיאה תשובה זו הרב הנזכר כי ז"ל בטור אה סי קל"ד
וכל פתוך ח תס תשובה דס"ל להלכה ז"ל דפגרש
בחוכם וקבל עוזי פע"ג דנפוכם בכתיבת הנט דאפרי' אנב
עוזי נפר ואפיל אוכוסיה כי היכי דאפרי' תלוהו וזכין
זביניה וביני וכתב עליו הרב פהרי"כל וז"ל ונכאורה נל
דלא דפיהי דנט להיות דזכויה פשוס דבהאי דוכוניה
בפך והפיוני הוא ידוע וכיון שנתן לו האנב הקר
והפיוני פאני דנפר ואפיל אוכוסיה אבל נפט קאן ליתא
לן דאפי כתיקבא דדיבי אפיל אוכוסיה וכדי לברר דין
זה רציתי להעתיק את פבתב הרן ז"ל נח רופו בפרק

תורת חיים - ב שבתי, חיים בן שבתי עמוד מס 10(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

ספר

מודעא ואונס

קונטרס מודעא ואונס שחיבר הרב הגאון אמיתי המפורסם בכל תפוצות ישראל מוהרי"ר **חיים שבתי** זי"ל עם תוספות ביאור מהגאון המפורסם נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת מוהרי"ר **ירמי'** וצ"ל אבי"ד ור"מ בק"ק מאטערסדארף, ובק"ק סנטוב והגליל יצ"ו, ונקרא בשם **מודעא רבא** גם חידושי בנו הרב הגאון נ"י ע"ה פ"ה מוהרי"ר **יואב** וצ"ל אבי"ד ור"מ דק"ק צעהלים ואגפי.

ונגלה אליו **קונטרס שלש שימות** סלסולים על שלש סוגיות הש"ס אשרוהנן ר' אותי **מרדכי הכהן מרעלער** המכינה **ראזען**.

פאדגורזע אצל קראקא

בדפוס המשובה של ר' שאול חנינו' דיימשער נ"י

שנת **תרנ"ח** לפ"ק.

MODUE W'ONES

Verlag von Marcus Treller Krakau, Wawrzyńcagasse Nr. 16.

Druck v. S. L. Deutscher Podgórze. 1898.

הסכמות

הסכמת כבוד הרב הגאון האדיר המפורסם בכל קצוי ארץ בחיבוריו היקרים נ"י עה"י סה"ח עפרת תפארת ישראל
רשכב"ה כקש"ת מוה"ר **יצחק שמעלקיש** נ"י אבד"ק לבוב והגליל מחס בית יצחק.

בעזהי"

הנה יד כותבת אלי מלת כבוד ידידי הרב הה"ג החריף ובקי מו"ה מרדכי הכהן שרעללער המכונה ראזען נ"י מעיר קראקא כי בדעתו להוציא שנית לאור את הספר היקר מודעא ואונס להגאון מוהרח"ש זצללה"ה ועליו הוגים את ובנו שרלו את החידוש הגאוגים המפורסמים מ' ירמי' ז"ל מבד"ק מאטערסדארף בספר מודעא רבא ובני הגאון מו"ה יואב ז"ל בספר מודעא זוטא ובסופו גלוה קונטרס ג' שיטות על שלשה סוגיות הש"ס אשר הגן ד' את הרב הה"ג המ"ל להעלות בביאור דברי רז"ל בשלשה הסיעות המלה. ויבקש ממני לזכות לו בהסכמתי על הדפסת הספר הזה. והנה ספר מודעא וזוטא וגם דברי הגאונים מבארנו מ"ל להסכמה אחרי אשר שמיה דמרייהו התוס עלייהו ומחבריהם היו אוכיס נדולים מרזי הלבנון מדיקי התורה ושמש יצא להתלה בקרב הארץ ולא בחתי בזה אך להגיד לאדם יסרו הוא הרב הה"ג המו"ל נ"י כי ידעתיו זה שנים בביאים לעורכת מרבנן מובהק דפקיע בחיה ודמי' לפרלוזא דהותי קלא דנציע וסליק לעילא ותירתו לומתו קב ונקי משנתו וגם ההידושים אשר העלה בשבלו הבציר הגם עוניש ויסריש בהריפות ובקיאות וימלאו בתו עשם לשנח הוגי תורה ושומרי תומ' כי בביר מלמה ידו בפלפולים נעימים ויסרים למולאי דעה ולכן מצוה נדולה ורבת השרך להחזיק בידי ת"ח נדול הרב הה"ג הנ"ל ולקנות ממנו הספר הנחמד הזה בכסף מלא למען ירחה ברכה בשמלו ובחרית ישראל לא יעשו עולה ולא ידפיסו הספר מודעא ואונס עם ביאורי הגאונים הנ"ל עד עבור עשרה בנים מיום לאתי מביהד"פ וד' יביש קרן התה"ק וקרן לומדיה ומלחה החרן דעה את ד' בחיים ליש מבבים.

לבוב יום ה' ויחי תרנ"ח לפרט

יצחק שמעלקיש המצד"ק הנ"ל והגליל.

מכתב עוז מכבוד ידידי הרב הגאון החריף ובקי המפורסם שלשלת היוחסין מוכתר בנימוסין כש"ת מו"ה
מאיר הכהן רפאפורט נ"י ראב"ד דפה"ק קראקא יע"א.

ב"ה

ה"ה ידידי הרב הנדול החריף ובקי מוע"ה המפורסם מו"ה מרדכי הכהן שרעללער נ"י מפ"ק הלחה לפני אשר הגיעה ואשר הגיע על מזבח הלפוס ספר מודעא ואונס להגאון מוהרח"ש ז"ל עם שני הביאורים מודעא רבא ומודעא זוטא להגאונים מדיקי התורה מו"ה ירמי' ז"ל ובנו הגאון מו"ה יואב ז"ל פורשי כנפים בפלפולים עלומים על כלפר המחברת בגוים אשר מחברו מודע לשם ולתפארת בין כל חכמי התורה ונבי הרה"נ מו"ה מרדכי הכהן נ"י והוסיף מדיליר קונטרס שלש שיטות בפלפולים עלומים יקרים ונחמדים כיד ד' המובה עליו. לבי לאוהבי התורה להיות בתומכי נפ יקרה הרה"נ מו"ה מרדכי נ"י לקוח מלחו את המחברת היקרה ויביאו ברכה לתוך ביתם ועוד ימלאו לתוסי' כפלים בהחזיק בעץ החיים להיות מתמכי דאורייתא להחזיק יד ת"ח מובהק אשר תורתו אומנתו וך ויאר משנתו זכות המחברים הנאונים הנ"ל וזכות מלות החזקת ת"ח יגן על המסייעים והתומכים כלפריס עפות כעטירת המדבר לכבוד עמלי התורה ומהב להרמת קרנם בכבוד כו"ח

סה קראקא י"ב שבת תרנ"ח

מאיר כ"ץ רפאפורט מלפכים מצד"ק ליקמוות יע"א

שוה ייתר מדידיה ואימר נמי מאוסה היא בעיניו ואפי' בעד תרקבי דדינרי לא מחיל אונסי' (כמ"ש הרח"
ה' בשם הריב"ש) ומידי ספיקא לא נפקא אם גומר בלבו לכן צ"ל ר"א. ובפ"א מגזילה אף דמיירי במכירה
מצריך שיאמר ר"א י"ל כמ"ש כבוד אאמ"ו נ"י באות י"ב בדעת הראב"ד דבאונס קטן אין גומ"ק כ'
באונס גדול הילכך בשלמא בפ"י ממכירה דמיירי בתלוה וזבין וכי"ב אונס גדול יש חזקה דגומ"ק כדי
מאונס גדול לכן אצ"ל ר"א אבל בפ"א מגזילה דמיירי בהרבה עליו ריעים ואי בעי מעיז ולא ניצל ע"י
מאונס גדול מידי ספיקא לא נפקא אם גומ"ק לכן צ"ל ר"א. ובחלינה דלא מצריך לומר ר"א י"ל דסוב
איכא חזקה דגמר בלבו דלא הוי אלא כמו מניעת טובה. כמ"ש הרח"ש כעין זה באות כ"ט בסופו. ועמ'
אה"ח 1234567 על הראב"ד באות ב' ג':

ומעתה איפשט ספיקתו של כבוד אאמ"ו הגאון נ"י באות ו'. בהא דאמרינן אגב אונסא גומ"ק אם אנ
בכך ולא מהימן אפי' במגו או חזקה בעלמא הוא וכשיש לו מגו נאמן לומר דלא גמר והקנה.
ודאי להרשב"ם אפי' חזקה בעלמא ליכא דלא הוי זבינא אלא משום שאומר בפיו ר"א לא משגחינן בדבריו
וא"כ לא מהני מגו דלו יהי' כדבריו שלא גמר בלבו מ"מ דבריס שבלב לאו דבריס כמ"ש תוס' ר"פ
אבל להפוסקים דאצ"ל ר"א נראה דמהני מגו דמה"ת לן להמציא פלוגתא רחוקה כולי האי בין הרשב"ם
דאלו להרשב"ם אפי' חזקה בעלמא ליכא אלא הוי ספק שקול איך נאמר לש"פ דהוי אפי' אנן סהדי
לומר לש"פ דהוי חזקה בעלמא ונאמן במגו להחזיק בחמ"ק. וא"כ אם לא אמר ר"א המכר בטל לכ"ע לה
המכר בטל משום דלא אמר ר"א ולש"פ משום דנאמן במגו. אבל אם אמר ר"א המכר קיים לכ"ע
שבלב לאו דבריס ועמ"ש באות ל' בדעת העיטור בשם רה"ג ועמ"ש בזה באות ו':

ולכאורה לפי הנ"ל יצא דין חדש דאפי' לפי המבואר באות ה' דעת הריב"ש במגרש ע"י אונס אפ
לי מעות לגרש לא הוי גט דמאן לימא לן דמחיל אונסי' אפי' בתרקבא דדינרי היינו דמידי
לא נפקא ומיקמינן אותה בחזקת א"א. אבל מ"מ אם אמר ר"א הוי גיטא מעלי' דדבריס שבלב לאו מילת

שוב ראיתי בש"ג בשם ריא"ז פ' המגרש שכ' סברתי הנ"ל דכשאומר ר"א הו"ל דבריס שבלב אלא
כ' בעשיהו שלב"ד לגרש אפי' נתנו לו מעות ואמר נמי ר"א לא הוי גט וצ"ע ועמ"ש על הש"
באות כ"ג לענין מומר שאנסוהו לגרש ועי' מהרי"ק שורש ס"ג הובא בב"י אה"ע סי' קל"ד:

הגמיי' אוצר החכמה רפ"י ממכירה כ' בשם תוס' דצ"ל ר"א וכן יש להוכיח מתוס' ב"ב דמ"ח א' ד"ה אלא שהק
קרא בקרבן ומאי קושי' הא איצטרך למכתב לרצונו להורות דצ"ל ר"א ואי הוי כ' לרצונו לחוד
דאין כופין אותו כלל כמ"ש תוס' בר"ה ד"ו א' וכן תירץ באמת בת"ח קושי' התוס' א"ו התוס' ס"ל כפשטו
ס"פ הכונס דבמכר צ"ל ר"א וס"ל לתוס' דהיינו מסברא חיצונה דמקרבן ליכא למילף דממונא מאסורא לו
כמ"ש באות ג' והיינו נמי טעמא דהפוסקים דבמכר אצ"ל ר"א דע"כ ס"ל דמקרבן ליכא למילף. ושפיר מקש
ל"ל קרא בקרבן וכ"מ קצת בתוס' סנהדרין דף כ"ה ב' ד"ה מעיקרא דבמכר צ"ל ר"א:

מודעא זוטא — מהרח"ש — מודעא רבא

ב **ויש** להבין מ"ט דהראב"ד דצריך להחזיר החפץ
כשלא אמר ר"א ולכאורה י"ל דהיינו כרבא
דכל מידי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני
כמ"ש כבוד אאמ"ו הגאון
נ"י לדחות הראי' שכ' המ"מ
מגזילה יה"ג עבר על לת"ח
משא"כ כשאמר ר"א לא עבר
על לת"ח כמ"ש יש"ש ס"פ הכונס לחלק לענין פסול
לעדות כן יחלק הראב"ד לענין אם עבר כלל דכשהלוקח
מדקדק שלא לקנות עד שיחרצה מוכר אין עובר בלת"ח

ב **לפי** הבנת המ"מ פ"ד מאישות דהרמב"ם
תלוהו וזבין ז"ז אפי' לא אמר ר"א. כ
המ"מ פ"א מגזילה הא בלא אמר ר"א הוי חמ
מידי דאמר רחמנ
תעביד אי עביד לו
(בשלמא אי אמר ר
דמ"מ עבר על לת'
אי עביד לא מהני כיון דליכא לאו על גוף הק
על ההשתדלות כמ"ש המ"מ) ומה שתירץ המ'
דמהני שנוי בגזילה אף דאסור לגזול ולשנות ה'

ב **הרמב"ם** פ"א מגזילה כ' כל החוטד כו' ואע"פ
שנתן דמים ה"ז בלא תחמוד ואין לוקין
על

מודעא ואונס שבתי, חיים בן שבתי עמוד מס 7(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

ן דמיס. יש להשיב כדאיתא בתמורה ד"ד ש"ה דאמר
א והשיב את הגזילה אשר גזל כעין שגזל והוי גזירת
תוב משא"כ הכא מנ"ל הא וי"ל כמ"ש המל"מ פ"ה
ולוה דין א' בשם מהר"ש יפה דהרמב"ם ע"כ פסק
ביי בתמורה דאי עביד
ני מדפסק הרמב"ם גט
כתב בשבת כשר לגרש
. וכ"כ לח"מ פ"ו מבכורות
ח'. וכן ר"ה י"ל דפסק
פיי לכן סובר תלוה וזבין
. ורבא דסובר נמי ז"ז
ל דלרבא היינו דוקא אם
מר ר"א דהא רבא סובר
עביד לא מהני ואפשר
מר דלדידן מוכח דא"ל
מר ר"א ולרבא שפיר י"ל
"ל ר"א. דהנה תוס' ב"ב
מ"ח א' ד"ה אלא מקשי'
"ת כיון דמסברא ידעינן
גב אונסי' גומ"ק מאי
לטרך גבי קרבן קרא
ופין אותו וכ' הלח"מ פ"ד
אישו' דמזה הוכיח הרמב"ם
זבינא אל"ל רוצה אני וגבי
רבן אשמעינן קרא דצריך
מר ר"א דאל"כ הוי זבח
שעים תועבה וזה היינו
ידן דלעולם תלוה וזבין
ו אבל רבא דמחלק בין
ה זו לשדה סתם בל"ה
ק ק' התוס' דשפיר אלטרך
רא בקרבן דהא קרא משתעי בין בנדר בין בנדבה
דר הוא דאומר הרי עלי א"כ הכפי' היא בסתם שיביא
רבן והוי כשדה סתם אבל בנדבה שהוא הרי זה א"כ
פין אותו שיביא קרבן זה ובכה"ג לרבא במכר לא
וי זבינא קמ"ל קרא דבקרבן כה"ג מהני דניחא לי'
כפרה ולעולם לרבא בעינן ר"א דאז לא הוי חמסן
כדאיתא בס"פ הכונס:

דע דהא דאמרן בשם מהר"ש יפה דדעת הרמב"ם
דהלכה כאביי. אף דבכ"מ הלכה כרבא הכא יש
פסוק כאביי מטעמא דקאמר תלמודא בתמורה ד"ו ב'
מאי קמפלגי אביי ורבא בשינוי קונה וכיון דאנן קיי"ל
ינוי קונה ממילא נשמע דהילכתא כאביי (וכ"כ בשו"ת
נחלה

וכ"מ בתוספות סנהדרין דף כ"ה ב' ד"ה מעיקרא
דכשאמר ר"א אין עובר אבל בלא ר"א כיון דעבר על
לת"ח המכר בטל לרבא דאי עביד ל"מ אך אפשר
דלאביי נמי דהמכר קיים מ"מ צריך להחזיר החפץ כדי
לתקן הלאי וכ"מ כדלקמן
ורמב"ם דסיבר דא"ל להחזיר
החפץ י"ל דהיינו לשיטתי
דסובר דהיי לאו שאב"מ
ולא אשכחן שיהי' צריך לתקן
הלאו אלא כשיש בו מלקות
ובתיקן הלאי נפטר ממלקות
אבל לשיטת הראב"ד דהו
לאו שיש בו מעשה י"ל דצרין
להחזיר החפץ כדי לפטו
ממלקות והא דרבא מודי
בשדה סתם דהוי זבינא ול
אמרינן אי עביד לא מה
י"ל כמ"ש כביד אאמ"ו הגא
נ"י דלרב' היינו דוקא בדאמ
רוצה אני דאז לא עבר ע
לת"ח. אי כמ"ש המ'
דבכה"ג לכ"ע מהני כ
בשטי בגזילה אלא דהמ'
סובר כיון דמהני אין צר
להחזיר החפץ ואין מוכ
להראב"ד דהוי לאו שיש
מעשה י"ל אף דמהני מ'
צריך להחזיר החפץ כ
לפטור מעונש מלקות יר
לא קאמר אלא דהמכר
אבל מענין חזרת החפץ

על לאו זה מפני שאין בו מעשה. ע"ז משיג הראב"ד
ב' השגות: א' ז"ל ולא אמר רוצה אני. ב' ז"ל הא
הוי מעשה מה שלקח הכלי. אבל הילי"ל מפני שחייב
להחזיר החפץ. ומפ' המ"מ דהראב"ד סובר דהא בהא
תלי' אם קנה החפץ אינו עובר בלא תחמוד. א"כ
ממ"נ אם אמר ר"א הרי קנה החפץ וליכא לא תחמוד
ואי לא אמר ר"א הרי לא קנה החפץ והוי לאו שיש
בו מעשה והולי"ל שצריך להחזיר החפץ שלא קנה
ומשום הכי אין לוקה. אבל הרמב"ם ס"ל אעפ"י שקנה
החפץ אם אמר ר"א מ"מ עבר. על לא תחמוד מפני
השתדלותו לקנות א"כ לא עבר על לקיחת החפץ
והוי לאו שאין בו מעשה דלא עבר רק על ההשתדלו'
ולא מצי למימר המעם מפני שצריך להחזיר החפץ
דבאמת אין צריך להחזיר: והקשה הרש"ך ח"א על
הרמב"ם מש"ס דס"פ הכונס מאי פריך התם אהא
דקאמר חמסן פסול לעדות הא אר"ה תלוה וזבין זביני'
זבינא. הא להרמב"ם אף דהוי זבינא מ"מ עבר על לת"ח
לפי הבנת המ"מ ומאי משני הא דאמר רוצה אני הא
להרמב"ם מכל מקום עבר על לת"ח ויש לומר דיש
חילוק דלאו דלת"ח הוא על ההשתדלות. וזה שייך
אפילו באמר ר"א וקנה. אבל חמסן לא הוי רק זה
שחוטף בזרוע וזה תלי' באמירת ר"א: (וזה דלא כהגמיי'
בשם ריב"ם שכ' דחמסן ולא תחמוד חדא הוא) וכן מתוס'
בבא מציעא דף ה' ב' ד"ה בלא דמי משמע כהרמב"ם
דחמסן ולת"ח תרי מילי נינהו:

מיירי וכ"מ דאם המכר חל אין יורדין לנכסיו ואם ק
בו אשה או מכר או נתן הכל שריר וקיים רק כי
אותו בשוטים שיתקן הלאו בחזרת החפץ והי' ניחא
לפ"ז למה כאן מצריך הראב"ד שיאמר ר"א ובפ"י ממכי
אין מזכיר הראב"ד ר"א וכתבתי בזה באות א' ו
הנ"ל ניחא בפשיטות דכאן נמי לא קאמר לי' הרא
אלא לענין מלקות שכתב הרמב"ם דאין ליקה מ
דהוי לאו שאב"מ ע"ז כתב הראב"ד דהיי לאו שיש
מעשה ואפ"ה לא לקי מפני שצריך להחזיר החפץ מ
גופא כדי לנתוקי ללאו. משא"כ בפ"י ממכירה דלא מ
אלא לענין קיום המק' אל"ל רוצה אני וכ"מ כנ"ל
כ"מ כשהלוקח עצמו לא אנסוהו בכלום אלא אח
אנסוהו

ן דמיס. יש להשיב כדאיתא בתמורה ד"ד ש"ה דאמר
א והשיב את הגזילה אשר גזל כעין שגזל והוי גזירת
תוב משא"כ הכא מנ"ל הא וי"ל כמ"ש המל"מ פ"ה
ולוה דין א' בשם מהר"ש יפה דהרמב"ם ע"כ פסק
ביי בתמורה דאי עביד
ני מדפסק הרמב"ם גט
כתב בשבת כשר לגרש
. וכ"כ לח"מ פ"ו מבכורות
ח'. וכן ר"ה י"ל דפסק
פיי לכן סובר תלוה וזבין
. ורבא דסובר נמי ז"ז
ל דלרבא היינו דוקא אם
ר ר"א דהא רבא סובר
עביד לא מהני ואפשר
מר דלדידן מוכח דא"נ
מר ר"א ולרבא שפיר י"ל
"ל ר"א. דהנה תוס' ב"ב
מ"ח א' ד"ה אלא מקשי'
"ת כיון דמסברא ידעינן
גב אונסי' גומ"ק מאי
לטרך גבי קרבן קרא
ופין אותו וכ' הלח"מ פ"ד
אישו' דמזה הוכיח הרמב"ם
זבינא אנ"ל רוצה אני וגבי
בן אשמעינן קרא דצריך
מר ר"א דאל"כ הוי זבח
שעים תועבה וזה היינו
ידן דלעולם תלוה וזבין
ו אבל רבא דמחלק בין
ה זו לשדה סתם בל"ה
ק ק' התוס' דשפיר אלטרך
רא בקרבן דהא קרא משתעי בין בנדר בין בנדבה
דר הוא דאומר הרי עלי א"כ הכפי' היא בסתם שיביא
רבן והוי כשדה סתם אבל בנדבה שהוא הרי זה א"כ
פין אותו שיביא קרבן זה ובכה"ג לרבא במכר לא
יי זבינא קמ"ל קרא דבקרבן כה"ג מהני דניחא לי'
כפרה ולעולם לרבא בעינן ר"א דאז לא הוי חמסן
כדאיתא בס"פ הכונס:

דע דהא דאמרן בשם מהר"ש יפה דדעת הרמב"ם
דהלכה כאביי. אף דבכ"מ הלכה כרבא הכא יש
פסוק כאביי מטעמא דקאמר תלמודא בתמורה ד"ו ב'
מאי קמפלגי אביי ורבא בשינוי קונה וכיון דאנן קיי"ל
ינוי קונה ממילא נשמע דהילכתא כאביי (וכ"כ בשו"ת
נחלה

וכ"מ בתוספות סנהדרין דף כ"ה ב' ד"ה מעיקרא
דכשאמר ר"א אין עובר אבל בלא ר"א כיון דעבר על
לת"ח המכר בטל לרבא דאי עביד ל"מ אך אפשר
דלאביי נמי דהמכר קיים מ"מ צריך להחזיר החפץ כדי
לתקן הלאי וכ"מ כדלקמן
ורמב"ם דסיבר דא"נ להחזיר
החפץ י"ל דהיינו לשיטתי
דסובר דהיי לאו שאב"מ
ולא אשכחן שיהי' צריך לתקן
הלאו אלא כשיש בו מלקות
ובתיקן הלאי נפטר ממלקות
אבל לשיטת הראב"ד דהו
לאו שיש בו מעשה י"ל דצרין
להחזיר החפץ כדי לפטו
ממלקות והא דרבא מודי
בשדה סתם דהוי זבינא ול
אמרינן אי עביד לא מה
י"ל כמ"ש כביד אאמ"ו הגא
נ"י דלרב' היינו דוקא בדאמ
רוצה אני דאז לא עבר ע
לת"ח. אי כמ"ש המ'
דבכה"ג לכ"ע מהני כ
בשטי בגזילה אלא דהמ'
סובר כיון דמהני אין צר
להחזיר החפץ ואין מוכ
להראב"ד דהוי לאו שיש
מעשה י"ל אף דמהני מ'
צריך להחזיר החפץ כ
לפטור מעונש מלקות יר
לא קאמר אלא דהמכר
אבל מענין חזרת החפץ

על לאו זה מפני שאין בו מעשה. ע"ז משיג הראב"ד
ב' השגות: א' ז"ל ולא אמר רוצה אני. ב' ז"ל הא
הוי מעשה מה שלקח הכלי. אבל הילי"ל מפני שחייב
להחזיר החפץ. ומפ' המ"מ דהראב"ד סובר דהא בהא
תלי' אם קנה החפץ אינו עובר בלא תחמוד. א"כ
ממ"נ אם אמר ר"א הרי קנה החפץ וליכא לא תחמוד
ואי לא אמר ר"א הרי לא קנה החפץ והוי לאו שיש
בו מעשה והול"ל שצריך להחזיר החפץ שלא קנה
ומשום הכי אין לוקה. אבל הרמב"ם ס"ל אעפ"י שקנה
החפץ אם אמר ר"א מ"מ עבר. על לא תחמוד מפני
השתדלותו לקנות א"כ לא עבר על לקיחת החפץ
והוי לאו שאין בו מעשה דלא עבר רק על ההשתדלו'
ולא מצי למימר המעם מפני שצריך להחזיר החפץ
דבאמת אין צריך להחזיר: והקשה הרש"ך ח"א על
הרמב"ם מש"ס דס"פ הכונס מאי פריך התם אהא
דקאמר חמסן פסול לעדות הא אר"ה תלוה וזבין זביני'
זבינא. הא להרמב"ם אף דהוי זבינא מ"מ עבר על לת"ח
לפי הבנת המ"מ ומאי משני הא דאמר רוצה אני הא
להרמב"ם מכל מקום עבר על לת"ח ויש לומר דיש
חילוק דלאו דלת"ח הוא על ההשתדלות. וזה שייך
אפילו באמר ר"א וקנה. אבל חמסן לא הוי רק זה
שחוטף בזרוע וזה תלי' באמירת ר"א: (וזה דלא כהגמיי'
בשם ריב"ם שכ' דחמסן ולא תחמוד חדא הוא) וכן מתוס'
בבא מציעא דף ה' ב' ד"ה בלא דמי משמע כהרמב"ם
דחמסן ולת"ח תרי מילי נינהו:

מיירי וכ"מ דאם המכר חל אין יורדין לנכסיו ואם ק
בו אשה או מכר או נתן הכל שריר וקיים רק כי
אותו בשוטים שיתקן הלאו בחזרת החפץ והי' ניחא
לפ"ז למה כאן מצריך הראב"ד שיאמר ר"א ובפ"י ממכי
אין מזכיר הראב"ד ר"א וכתבתי בזה באות א' ו
הנ"ל ניחא בפשיטות דכאן נמי לא קאמר לי' הרא
אלא לענין מלקות שכתב הרמב"ם דאין ליקה מ
דהוי לאו שאב"מ ע"ז כתב הראב"ד דהיי לאו שיש
מעשה ואפ"ה לא לקי מפני שצריך להחזיר החפץ מ
גופא כדי לנתוקי ללאו. משא"כ בפ"י ממכירה דלא מ
אלא לענין קיום המק' אנ"ל רוצה אני וכ"מ כנ"ל
נ"מ כשהלוקח עצמו לא אנסוהו בכלום אלא אח
אנסוהו

אנסוהו באופן דהלוקח לא עבר על לת"ח או כהאי
דלקח מסיקריקין וחזר ולקח מבעה"ב שכתבתי באות א'
דהליקח לא אנסיהו כלל רק אמר לי' מכור לי קרקע
זו שקנית מהסיקריקין והמוכר מעצמו ירא לנפשו
מהסיקריקין בכה"ג נראה דלא עבר על לת"ח או בלוקח
נכרי או קטן דלית בהו לאו א"צ להחזיר החפץ וסוגי'
דס"פ הכונס נמי לא מצריך לומר ר"א משום קיום
המקח אלא משום תיקון הלאו והשתא לפ"ז חזרת החפץ
תלוי' בהלאו אם איתא ללאו איתא לחזרת החפץ ואי
לא לא. אבל המ"מ שכ' וז"ל דעת הרב ז"ל מפני שאמר
ר"א מקחו קיים כו' וכיון שכן אין בו לאו עכ"ל מבואר
שהבין דעת הראב"ד להיפך דהלאו תלוי' בחזרת החפץ
וכ"מ בהרח"ש ולדידהו ניחא בפשיטות הא דסובר רבא
בשדה סתם דהוי זבינא דל"ל אי עביד ל"מ דכיון דהוי
זבינא לא עבר כלל אלא דלכאורה אין דבריהם מוכרחים
די"ל כמ"ש ובלא הלאו לא הי' צריך להחזיר החפץ דהרי
הוא גומ"ק ואפ"ה קרי לי' הראב"ד לאו שיש בו מעשה
כיון דאם לא לקח החפץ אין עובר בלת"ח על ההשתדלות
לחוד כמ"ש הרמב"ם שם הילכך כיון דלא סגי לעבור
בלאו עד שיקח החפץ קרי לי' הראב"ד לאו שיש בו
מעשה דהיינו לקיחת החפץ:

אבל אחר העיון נראה דברי המ"מ מוכרחי' מהא
דפריך הש"ס על רבא בתמורה ד"ו א' מהא
דתנן גזל עצים ועשאן כלים משלם כשעת הגזילה ומשני
ש"ה דגלי קרא אשר גזל כעין שגזל ופריך לאביי אשר
גזל ל"ל ע"ש וקשה דליפרך מעיקרא על רבא נמי מגופא
דקרא ל"ל דכ' רחמנא והשיב את הגזילה הא אי עביד
ל"מ א"ו אף דהוי ידעינן דצריך להחזיר הגזילה משום
דאי עביד ל"מ אכתי הי' לוקה אי לאו דהכתוב חייבו
בחזרה וכן מוכח התם ד"ה א' דפריך לרבא מאונס
שגירש ע"ש ולא פריך בדרך כלל מכל לאו הנתק לעשה
דלילקי לרבא דאמר אף דלא מהני לקי משום דעבר
אמימרא דרחמנא א"ו היכי שצריך לקיים העשה כפשוטא
לא לקי גם לרבא אף דעבר אמימרא דרחמנא דע"י
קיום העשה הוי כאלו נעקר הלאו ולא קשי' לי' אלא
מאונס שגירש למאי דלא ידע הא דמשני דכתיב כל
ימיו דבעמוד והחזר קאי והי' סבור הא דמחזיר הוא
משום דאי עביד ל"מ ושפיר מקשי דלילקי. ע"ש בתוס'
ד"ה מיתיבי א"כ הראב"ד שכ' דאין לוקה משום שצריך
להחזיר החפץ ע"כ מה שצריך להחזיר החפץ אין הטעם
משום דאי עביד ל"מ וכן א"ל דגם לאביי צריך להחזיר
החפץ כדי לתקן הלאו דלא אשכחן תיקן לאו ע"י קיום
העשה אלא כשהוא צריך בל"ה לקיים העשה אז גם
הלאי

נחלה ליהושע סי' י"א) וכ"כ הגאון המנוח מו"ה
זלה"ה שהי' אב"ד בק"ק אה"ו הביאו שארי הגאון
יחזקאל הלוי לנדא בספרו נב"י חלק אה"ע שאלה
ולכאורה עלה במחשבה לפ' פי' אחר בגמרא.
התוס' ב"ק דס"ה ב' ד"ה הן ולא שינוייהן, מקשי
דבסמוך נפקא לי' לרבה דשנוי קונה מקרא אח
מאשר גזל כעין שגזל יחזור. ותירצו דלקמן מיירי
החוזר לברייתו ואימת מוכח דשנוי החוזר קונה. אי א
דאי עביד מהני דק' קושי' התוס' ל"ל קרא דאשר
וצ"ל דאתי להורות דשנוי החוזר קונה אבל לרבא
עביד לא מהני לא מוכח מקרא דהן ולא שינוייהן
קונה דשאני גבי אתנן דהא דידי' הוא וניתן אפי' ל
בב"ד ורשאי לשנות שפיר מהני שנוי אבל בגזילה
דלא מהני שינוי כדמקשי תלמודא בתמורה משום ד
לשנות מש"ה בעי קרא כמו שתירץ הגמרא בת
דלרבא גזירת הכתוב הוא ולעולם שינוי החוזר אין
וא"ל ל"ל הן ולא שינויהן ת"ל מקרא דאשר גזל
או דשאני גבוה דמאים לא מהני שינוי או דאיצטרי
ולא ולדותיהן דתרתי שמעת מיני'. לפ"ז יש לומר
הש"ס במאי קמפלגי ששינוי קונה. רצה לומר שינוי
דלרבא אין קונה ולאביי מוכח מייתורא דאשר גזל ד
החוזר נמי קונה. ויש לפסוק כרבא דנקטינן בכל
כוותי' כיון דאתי מילתא דרבא שפיר אליבא דהיל
דקיי"ל דשנוי החוזר אין קונה. אך ז"א דבפירוש
אביי דשנוי החוזר אין קונה כדאיתא בר"פ הגוזל
שאין חוזר אלא ע"י מלאכה מרובה כגון צמר טווי
בגדים ואפ"ה ס"ל לאביי דלא קנה מדאורייתא
מפ' הרמב"ם כרש"י אי שינוי קונה כלל. ואין לה
אי שינוי החוזר אין קונה לאביי ל"ל קרא דאשר
די"ל כמ"ש הפני יהושע בתוס' הנ"ל די"ל דאף די
דבשנוי נעשה גוף אחר מ"מ לא נשמע דגזלן קונה
דעת הנגזל ע"ש:

והנה גיסי תלמידי הרבני החריף מו"ה וואלף נ"י ה
על הלח"מ ומל"מ הנ"ל איך אפשר דהרב
פסק כאביי הא הרמב"ם פ' כ"ג מאישות פסק כר'
בכתובות דף פ"א ב'. השתא דאמרי רבנן דיבב
ימכור נכסי בעלה המשועבד לכתובה אי זבין לא
זבינא וכתב סמ"ע סי' ר"ח דטעמא דר' יוסף היא
דכל מידי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא
ואפי' באיסורא דרבנן הרי דפסק הרמב"ם כרבא וא
לי' אנא דפי' הסמ"ע אין מוכרח רק לפרש"י גיטין
י"ז ב' דאיתא התם א"ל אביי לרב יוסף ג' גיטין פ
ואם ניסת הולד כשר מה הועילו בתקנתן אהני
הנשא

תנשא לכתחילה ופרש"י אי בעי לכתוב גט בלא זמן
לא כתבו סופר ולא חתמי סהדי. והטור בסי' קכ"ז
כתב ז"ל אבל כיון שתיקנו לכתוב זמן אם תאמר כן
צריכה להביא ראיה שנתגרשה מקודם ר"ל כיון דתיקנו
דלא תינשא בלא זמן ניכר הערמה ע"ש בט"ז ולפרש"י
קשה על ר' יוסף למה אין המכר קיים דל"ל דא"כ מה
הועילו בתקנתן שתיקנו דלא ימכור. דהא י"ל כמו שתירץ
רב יוסף בעצמו דאהני דלכתחילה לא ימכור וימנעו
סופר ועדים מלכתוב ולחתום. וצ"ל דטעמא דרב יוסף
כמ"ש הסמ"ע משום דאי עביד לא מהני. אבל לפי' הטור
י"ל לעולם דרב יוסף סובר כאביי דאי עביד מהני ומ"מ
לא הוי זבינא דאל"כ מה הועילו חכמים בתקנתן דבהא
לא שייך התירץ דאהני דלכתחילה לא ימכור. דז"א דהיינו
דוקא התם יהי' ניכר ערמותה ונימא לה אייתי ראיה
שנתגרשה קודם שזינתה כמ"ש הטור וזה לא שייך הכא
אם כן י"ל דהרמב"ם מפרש כהטור דלא כפירש רש"י
יכן העליתי בחידושי לגיטין שם דהרמב"ם מפרש כהטור
ומיושב הרמב"ם בס"ד:

לפי

הלאו מחוקן ע"י קיום העשה משא"כ הכא אי אמרת
דהמקח קיים וא"צ לקיים עשה להחזיר החפץ אפי'
כשהוא מחזירו אין כאן תיקון לאו ואפשר א"צ כלל לתקן
הלאו ע"י חזרת החפץ כיון דלא אשכחן דחייבו רחמנא
בכך ולהבנת המ"מ והרח"ש מ"ש הראב"ד דצריך להחזיר
החפץ ע"כ הטעם הוא משום דלא גומ"ק. ועמ"ש כבוד
אאמ"ו הגאון נ"י באות י"ב בדעת הראב"ד דבאונס קט
אין גומ"ק כולי האי כמו באונס גדול אבל להאומרים
דאדרבה באונס קטן גומ"ק טפי מבאונס גדול יש
לומר דבכה"ג שהרבה עליו ריעים לא חשיב אונס
לבטל מכירה אלא הוי בכלל אונסא דנפשי' דלא הו
מצי כייף נפשי' להעיז נגד ריעים אהובים ואין מכ
מתבטל אלא באונס' דאחרינא כדאיתא בש"ס ופוסקי
דאפי' אם מס"מ אם לא הי' אלא אונסא דנפש
והמכר קיים:

ואחרי שנתבארו דברי הראב"ד אבאר דעת הרמב"
בס"ד. הנה המ"מ והרח"ש ר"ל דהרמב"
סובר דא"צ להחזיר החפץ דלא כהראב"ד ולכאורה אין ז
מוכרח די"ל לעולם דהרמב"ם סובר נמי כהראב"ד דצרי
להחזיר החפץ אלא דהייט משום דהרמב"ם סובר כרב' אי עביד לא מהני ומ"ש כבוד אאמ"ו הגאון נ"י בש
מהר"ש יפה להוכיח דהרמב"ם סובר כאביי דאי עביד מהני מדמכשיר הגט שכתבו בשבת יש לדחות לפי דעי
הט"ז בחו"מ סי' ר"ח ע"ש. עוד יש לדחות ראי' זו לפ"ד התוס' בתמורה דף ה' א' ד"ה מיתבי דאיתקש גירוש
למיתה ע"ש. תדע דהא איתא בגיטין דף כ' ב' דלרבא נמי אם כתב גט על אסורי הנאה דכשר אף דקעב
אסורא עיין ח"ש וב"ש ר"ס קכ"ד וע"ש בתוס' ד"ה בכתובת קעקע דמבואר מדבריהם דגם לרבא אפי' אם ה
איסור דאורייתא בכתובת קעקע הי' הגט כשר ע"ש אלא דצ"ע על תוס' תמורה הנ"ל שכתב דאיתקש גירוש
למיתה מאי מקשי' תוס' שם דף ו' א' ד"ה והשתא מנשבע שלא לגרש. זקצת ראי' יש לדחות ראיות מהר"ש יפ
והא דמהדר הש"ס בתמורה לאשכוחי נ"מ בין אביי ורבא ולא קאמר נ"מ זו בכותב גט בשבת וא"ל אם הרמב"
סובר כרבא וצריך להחזיר החפץ אמאי לא כתב נמי הטעם דלא לקי משום דצריך להחזיר החפץ די"ל כמש
אם מה שצריך להחזיר החפץ הוא רק משום דאי עביד לא מהני לקי שפיר מש"ה הוצרך הרמב"ם לומר הטע
משום דהוי לאו שאין בו מעשה דאף אם צריך להחזיר החפץ מ"מ כיון דברצונו מכר עיקר הלאו תלוי' בהשתדלו
מ"ש המ"מ. ועוד אפשר דלטעם הראב"ד דמשום שצריך להחזיר החפץ לא לקי משכחת מ"מ מלקות בין למ
קיימו ולא קיימו בין למ"ד בטלו ולא בטלו משא"כ לטעם הרמב"ם דהוי לאו שאין בו מעשה לעולם לא לקי ע
"מ פרק ט"ז מסנהדרין דין ד' ולח"מ פי"ח דין ב' וב"י אה"ע סי' קע"ז מ"ש בדעת רמב"ם היכי דביטל להעש
ם יש נ"מ לשיטת הרמב"ם דלא נפסל לעדות אלא בלאו שיש בו מלקות ולשיטתו כתבו המחברים דלא נפס
לאו שאין בו מעשה. אבל בלאו הניתק לעשה נפסל כמ"ש התומים בר"ס ל"ד וכתב הטעם דשאני לאו שאב"
מאי דלא לקי הוא משום קלות הלאו ואף דלדברי התומים יש להסתפק בחד לאו דאית בי' תרתי שאב"מ וג
יתק לעשה אם נפסל מכל מקום בל"ה דברי התומי' אין מוכרחים בזה כמ"ש התומים להקשות ע"ז מדברי ב
ה"ע סי' מ"ב שכתב דבהתראת ספק לא נפסל ומ"ש התומים דש"ה דלעולם לא משכחת בי' מלקות כתב התומי
עצמו שהוא דחוק לפי חלוקו הנ"ל אלא נ' הטעם דלרמב"ם דלא נפסל אא"כ מיקרי רשע לכן מצריך לאו ש
ו מלקות דאז מיקרי רשע דכתיב והי' אם בן הכות רשע ואפ"ה כתב הרמב"ם פ"ב מטוען דין י' שהפסולי
חייבי מלקות אע"פ שלקו עודנה בפסולם עד שיעשו תשובה הרי אף דשוב אין על אדם זה חיוב מלקות מ"
ענין שיפסל אין חלוי בחיוב האדם אלא בעצם הלאו אם יש בו מלקות להכי שפיר בלאו הניתק לעשה נפס
אף דאדם זה השתא אין חייב מלקות מ"מ בעצם הלאו יש בו מלקות בין למ"ד קיימו ולא קיימו ובין למ'
בטלו

מודעא זוטא ב

טלו ולא בטלו משא"כ בהתראת ספק בעצם הלאו ליכא מלקות. לא קרינן בי' והי' אם בן הכות רשע לא נפסל:
אך ז"א דהא הרמב"ם פסק תלוה וזבין ז"ז ולא אמרינן אי עביד ל"מ ורבא נמי אף דסובר אי עביד ל"מ אפ"ה
סיבר בשדה סתם ז"ז דל"ל טעם בשדה סתם משום דלא הוברר הלאו על איזה שדה דז"א דהא בדאורייתא
ין ברירה יאזלינן לחומרא ועוד בארצי זוזי אי היכי דהו"מ לאשתמוטי דסובר נמי רבא דזביני' זבינא מאי איכא
מימר ובידאי דדיחק גדול לומר ולהעמיד דברי הרמב"ם או דברי רבא רק בהנך גווני שכתבתי דלא עבר בלת"ח:

ומנם נראה דלפמ"ש הרח"ש בדעת הרמב"ם דלת"ח וחמסן תרי מילי נינהו וחמסן חמיר טפי דחוטף בזרוע
היא הטתנת דחמסן לא עבר כלל על לת"ח דאין מזהירין מה"ד וראי' לזה מהרמב"ם שמונה והולך
זה אזהרות יש באיסור א' אפי' היכי דלא לקי כמבואר בר"פ י"א משכירות ולמה אין מזכיר לאו דלת"ח לא
ר"פ א' מגניבה ולא בר"פ א' מגזילה א"ו משום דחמיר טפי אין מזהירין מה"ד ולא כתב הרמב"ם לאו דלת"ח
א בהרבה עליי ריעים ולא בחמסן שחוטף בזרוע א"כ לכאורה א"ש הא דתלוה וזבין ז"ז ולא אמרינן אי עביד
: מהני משום דלא עבר כלל בלת"ח ואף דמ"מ קעבד אסורא דאורייתא כמבואר במכות דף י"ז ב' דילפינן
אורא מה"ד מ"מ כבר הוכיח הפני יהושע בסוף גיטין דאפי' באיסור המפורש בתורה אם לא נכתב בלשון לאו
דה רבא דאי עביד מהני וכן יש להוכיח לשיטת הראב"ד דסובר דמדאורייתא אסור לבטל איסור ומ"מ מהני
לרבא אם ביטול האיסור אבל כשעבר בלת"ח י"ל גם דעת הרמב"ם דצריך להחזיר החפץ משום דאי עביד
מ דלא כהבנת המ"מ והרח"ש. והראב"ד שכתב דאין עובר בלת"ח כשאמר ר"א נראה דיצא לו כן מסוגי' דס"פ
ונם ל"ל דסיבר דלת"ח וחמסן חדא מילתא היא אלא דגוף הסברא של הפני יהושע הנ"ל ל"ע דבתמורה ד"ה א' מהא
ריך מתירם מן הרעה על היפה ועל שאינו מינו ע"ש דמוכח להדיא דלא כהפ"י ואם כן נסתר כוונה הנ"ל
בדעת הרמב"ם:

ונה הרח"ש שכתב בדעת הרמב"ם דלת"ח וחמסן תרי מילי נינהו כ"כ לתרץ אליבא דהרמב"ם סוגי' דס"פ
הכונם וא"ל ניהו דהעובר בלת"ח אינו חמסן מ"מ החמסן עובר נמי בלת"ח וא"כ עדיין קשה מסוגי'
ל די"ל כמש"ל דחמסן אינו עובר בלת"ח. או י"ל כדאיתא בב"מ דף ה' ב' דלת"ח לאינשי בלא דמי משמע
עי"ל דהרמב"ם אזיל לשיטתו הנ"ל דלא נפסל בלאו שאב"מ אלא דיש לעיין ל"ל להש"ס ב"מ לומר דלת"ח
נשי בלא דמי משמע להו שוב ראיתי בתומים סי' ל"ד סק"ג שהקשה זה ואפשר לחלק בין פסול שבועה לפסול
ית דלפסול לשבועה מסברא ידעינן מגו דחשיד לעבור על איסור תורה חשיד נמי לשבע לשקר אבל לפסול
ית מגזירת הכתוב לא מיפסל עד שיהי' נקרא רשע דהיינו לאו שיש בו מלקות דכתיב והי' אם בן הכות רשע
ל עי"ל דהרמב"ם סובר כרמ"א בסי' ל"ד דאפי' בלאו שאין בו מלקות מיפסל מיהת מדרבנן לעדות וסוגי' דס"פ
נם י"ל דאקרא קאי דכתיב עד חמס וכ"כ ב"י בחו"מ סי' ל"ד דנראה דעת הרמב"ם כהרמ"א הנ"ל אך לכאורה
ה על הב"י דהא מבואר בכ"מ פ"י מעדות דין ד' דלהרמב"ם חמסן דקרא היינו גנב או גזלן וא"כ ע"כ הש"ס
פ הכונם אברייתא קאי דתנן בפרק זה בורר הוסיפו עליהם החמסנים דמיפסלי מדרבנן ונשמע ממילא מסוגי'
פ הכונם דבאמר ר"א אפי' מדרבנן לא מיפסל אף דעבד איסור דאורייתא מ"מ כיון שאין בו מלקות לא
סל אפי' מדרבנן וי"ל דבאמר ר"א לא משמע לאינשי אסורא בהכי כמו בלת"ח כיון דקפיד לוקח שלא ליקח
שיאמר מוכר רוצה אני אך בל"ה תירץ התומים שם נכון הוא דברשע דחמס לא בעינן מלקות והביא ראי'
הרי"ק ובל"ה הדעת מכרעת כן דהא לא אשכחן דפליג אביי על רבא במאי דסובר רבא דרשע דחמס פסול
בהדי' כתיב עד חמס ורק רבא פליג על אביי במאי דלא מצריך אביי עד חמס דוקא וכן ל"ל להפוסקים
יא התומים בר"ם ל"ד דבלאו הניתק לעשה לא מיפסל וע"כ מאי דגנב או גזלן פסול הוא משום דשאני עד
ם וחמס דקרא היינו גנב או גזלן ומדרבנן גם חמסן מדרבנן נפסל והיינו היכי שצריך להחזיר החפץ שאין
לו כהאי דב"מ ד"ה בשומר שטען טענת גנב ומשלם דכיון דצריך לישבע שא"ב מכלל דאין החפץ קנוי לו
מיפסל מדרבנן כיון שמחזיק בחפץ של חבירו שמחויב להחזירו או אפי' המוכר גומ"ק וא"ל הלוקח להחזיר
פץ מ"מ כיון שלקח באונס ורק אגב אונסין גומ"ק הוי חמסן דרבנן ופסול מדרבנן מה שאין כן כשקנה החפץ
ון הבעלים אף דעבר על לת"ח לא הוי חמסן אפי' מדרבנן ושומר שטען טענת גנב ומשלם אף דלא קנה
פץ ומדאורייתא נמי עבר בלת"ח מ"מ לא נפסל אפי' מדרבנן משום דלת"ח לאינשי בלא דמי משמע להו מאחר
שלא חטף בזרוע אלא מעלים חמסנותו לא משמע לאינשי אסורא בהכי וע"ש בתוס' ד"ה בלא דמי:

וכ ז

וכ"ן להרח"ש לגיסא דהרמב"ם דלח"מ וחמסן תרי מילי נינהו ועדיין לין מיושב סוגי' דס"פ הכונס לגיסא במאי דסובר הרמב"ם דעבר על לח"ח לפי' לאמר ר"ח לאבל לין מיושב הסוגי' במאי דסובר הרמב"ם פ"ו מעדיות משמע דלפי' לא לאמר ר"ח ודברי ים"ם בפסק הסוגי' דחוקים ופ"ק לי דמסתימת לשון הרמב"ם פ"ו מעדיות משמע דלפי' לאמר ר"ח נפסל מדרבנן ולפי' לא לאמר ר"ח לא נפסל מדאורייתא לכן נראה דהרמב"ם סיבר דהיא פלוגתא דאמוראי אם ל"ל ר"ח כמ"ש בחות ח'. והשתא ח"ש בין אם לח"ח וחמסן תרי מילי נינהו בין אם אי"ה מילתא היא מדאורייתא דמ"מ מדרבנן איכא ביניהו דלא מבעי' בהרבה עלין ליעיש דהוי תרתי לטיבותא שהחפץ קטי' לו וגם לא חסף בזרוע לפי' מדרבנן לא נפסל ולפי' סומר שטען נגד שלין החפץ קטי' לי מ"מ כיון דלא חלוף לחטוף בזרוע אלא מעלים חמסנותו לא משמע לאיכא לאוקי בהכי וחמסן דמיפסל מדרבנן היא לפי' היכי שהחפץ קטי' לו אלא כיון שחלוף לחטוף בזרוע דלא כהסוגי' דס"פ הכונס דמבואר שם דאם לאמר ר"ח כיון שהחפץ קטי' לו לא מיפסל לפי' ונדרבנן וילא לו להרמב"ם לאפוקי סוגי' זו לבר מהילכתא מהא דתנן בבריית פרק זה בורר הכ"ל הוסיפו עליהם החמסנים דלפי הסוגיא הכ"ל ע"כ הבריית מתוקמת בדלא לאמר ר"ח דלא קנה החפץ ח"כ הרמב"ם דפסק כמ"ד חלוה וזכין ז"ז לפי' לא לאמר ר"ח דלא כהסוגי' דס"פ הכונס. ממילא נשמע מבריית לפי' היכי דקנה החפץ נמי נפסל מדרבנן דלא כסוגי' הכ"ל ות"ל דלמא בריית מיירי בשם מ דלא קנה החפץ דז"ח כדמוכח בסוגי' דס"פ הכונס דע"כ לין לחלק בכך והכי נמי מסתברא דלין לפסול הלוקח בשביל שהמוכר מס"מ מלאר דבשעה שקנה הלוקח לא ידע שהמוכר מס"מ. ובזה מיושב נמי קושי' לח מ דפ ד מלישית והרח"ש דף ב' ע"ח על הרמב"ם פ"י ממכירה דין ה' שכ' דבחמסן לריך מס"מ והוא עד סיני' דס"פ הכונס ויותר מחמיהן על המ"מ שכתב דסוגי' הכ"ל הוי סיועתא להרמב"ם והקשו כן לפי הנוסח דלא מיקרי חמסן כשהחפץ קטי' לו ובאמת זה נגד משמעות לשון הרמב"ם פ"י מעדות דמשמע מסתימות לשוני דלא מיירי כלל בס"מ ות"כ החפץ קטי' לו ואפ"ה קרי לי' חמסן שיופסל מדרבנן. והיינו דלא כסוגי' דס"פ הכונס דאם החפץ קטי' לו לא הוי חמסן והיינו כמ"ש דהרמב"ם הוכיח דאין הלכה כסוגי' זו. והמ"מ אין מביא ראי' מסוגי' זו אלא להא מילתא דאפי' נותן דמים מיקרי חמסן לאפוקי חמסן דקרא הוא רק נגד לו גזלן כמ"ש הכ"מ פ"י מעדות דאיכא דהרמב"ם ועולה יפה שיטת הרמב"ם עם"ד:

מודעא רבא — מהרח"ש — מודעא זומא

ג **לפי** הבנת המ"מ רפ"ד מאישות דדעת הרמב"ם דהוי זכיכת אפי' לא לאמר ר"ח קשה מסוגי' דהכונס וזה ים לייעב לפי מ"ש הים"ם שם סי' ל"ו דקושי' הגמרא קאי הכי אי יהיב דמי חמסן קנית לי' והא ח"כ הוכת חלוה וזכין ז"ז משמע דנ"כ לא מיפסל (דאל"כ הו"ל לפרושי דמיהת הוי חמסן). ומשני הא דאמר ר"ח כלומר כיון דמדקדק אלא לקנות אפילו בדמים עד שיתרלה לא הוי פסול אבל היכי דאנסוהו ולא כפוהו שיאמר ר"ח הוי חמסן ופסול אבל זכיכת לעולם הוי זכיכת אפי' לא אמר ר"ח ואף דהוי חמסן י"ל כמ"ש בחות ב' די"ל דהרמב"ם פסק כאביי דאי עביד מהני וכן ר"ה לו כאיכן המ"מ שהבאתי שם ובזה מתורץ קושי' לח"מ שפ"ב מגירושין דבעא וקרבן מלריך הרמב"ם שיאמר ר"ח ובמכר לא

ג **הרש"ך** הקשה דברי המ"מ אהדדי דבריש פ"ד מאישות כתב בדעת הרטב"ם דהוי זכיכא אפי' לא אמר ר"א ומדברי המ"מ פ"א מגזילה דין ט' משמע שהבין כוונת הרטב"ם כהרשב"ם באות א' דלא הוי זכיכא אא"כ אמר ר"א וצ"ע:

ג **דמ"מ** הקשה על הראב"ד למה במכר לין מלרין לומר ר"ח ובקדושין מלריך לומר ר"ח ובאמת יעוב לזה בחות ח' עי"ל דהראב"ד הוי קסבר לי' קיבי' התיס ב"ב דמ"ח ח' ד"ה אלא ל"ל קרא בקרבן לכן היכי דבמכר לין ל"ל ר"ח ואפשר קרא בקרבן ל"ל ר"ח ולפיכך לפיכך מכר מקרבן דממיל לא יפיכן מאסירה כמ"ש בחות ח' אבל נסיין וקדוש דמיהי דאסירה היא יפי' מקרבן דל"ל ר"ח ובמכר נמי דאל"ל ר"ח י"ל דהיינו דק לעניין שהמכר קיים אב מ"מ אסורה קעביד אי לא אמר ר"ח יעמ"ש בזה בבו אאמ"ו הגאון נ"י) אך בזה לא הונח למה לא מלרי הראב"ד ר"ח בחליצה עי"ל דהראב"ד סובר דרק בקדוש ל"ל ר"ח מדרבנן משום דהוי קסבי לי' ליבמה דם" ב"ב דמ"ח ב' דקאמר בחאה ולאי לא הוי קידוש

מודעא ואונס שבתי, חיים בן שבתי עמוד מס 12(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

מועדא ואונס

מועד קטן א

דכתיב ויש עוד לנו דלום ראשון ויש עוד לנו דלום מגדים תמוך

לגן סוגר הלום חבון ז"ו. ורבא למובר נמי ז"ו ל"ל לגבינת סיינו דוקא מם שמר ר"מ לסת כבא סוכר מי עביד לא מסמ'. ומפקר נומר דלילין מוכח דל"ל לומר ר"מ ולרבא סשיר י"ל דל"ל כ"ש. לסנס חום' כ"ב לף מ"ח מ' ל"ש מלא. מקשי' ופ"ת כיון למשברת ולעינן לחגב מונסי' גומ"ק מתי מילטיך נבי קרבן קרא לסוטין מנחו' וכ' סלק"מ פ"ל מלינן דמוס סוכית סרמב"ם לכוכינת תל"ל רוצה מני וגבי קרבן מממשינן קרא לגריך לומר ר"ש דמל"כ סוי עבם ולקטים תועבה. וגם סיזנו ליליין לטועם חנוס וזבין ז"ו מלא ברבא למחלק בין סלס ז' לשלס שחוס בל"ש ל"ק ק' סלוסף דשפיר מילטרך קרא מקופין. ובלא קרא מסתמי בין בגרך בין בנדבם וגלא סוא לחומר לסרי מני פ"ב סכפי' סוא בסחם סיבית קרבן וסוי לשאר שחם אבל בנדבם שסות שרי זס פ"ב כופין מותו סיבית קרבן זס וכשי"ג לרבא במכר לא סוי נבילה קמ"ל קרא לבקבדן כש"ג מסני דניקא לי' בבהמה. ולשולם נרבא בעיון ד"ח למ לא סוי חמסן כלסי"ת בסמ"ס סכוסם:

וְדִיעָ. לסא לסמין בסם מסמ"ס ופס לדעת סרמב"ם לסלבם כאבוי. לף לבב"ח בלבם כרבא סכא יש לפסוק כסבני מסעמת דקאמר בחמולא בתמורה דיש ל' במלי קאמלני אבוי וכבא בעיטי קוסם וכיון למען קי"ל שאיו קוסם ממינא נשמע לסשלכחא כאבוי (וכ"ב בסו"ת ונחלם ליהושע פי' ב"ח) וכ"ש כגון בממת מו' ונחק זלס"ם עסי' אב"ל בק"ק אב"ד נסביבו שאלי סגלון מו' יחזקאל הלוי לנדת בשערו נב"י חלק אס"ע שלנס ע"ו. ולכאורה עלם במחשבם לפ' פי' אחר בגמרא לסנס סחום' כ"ק דם"ס ב' ל"ס סן ולא שיוויסן מקשי חימא דבבאך נקחא לי' לרבה דשמו קוסם מקרא אחריתא מאסר גול כעין שגזל יחזור. ותיבעי לקמן מייתי בשמו סחוזר לבריותו. ותימה מוכח דשמו סחוזר קוסם. אי תמרת לאי עביד מסני לק' קוסי' סחום' ל"ל קרא לאסר גזל ול"ל לאחי לסורות דשמו סחו' קוסם אבל לרבא לאי עביד לא מסני לא מוכח מקרא שבן ולא שיוויסן דשמו קוסם דשלמי בבי אחמן לסא ליזיל סוא ושחן אחי לסאי נב"ל

לאחן סשלו אלא כשום בו מלקות וכשיקן שלא נשאר מלקות אבל לשאר סרמב"ל לשבי לאו שום בו מעשה וי"ל לאביך לסחזיר סשלן. ואס לבבא מולס בשלם אחם לשני וביבא ולא אמרינן שו עביד לא מסני וי"ל כמ"ש כבול אלמ"ו סגאן ז"ו לבבי סיינו לוקא בדאמר כולא אחי. לאו לא עבר על לא"ח. אלו כמ"ש סמ"ס לבשש"ב לב"ע מסני כאו בשוי בגזל אלא בסמ"ס שובב כיון דאסתי אין לאבך לסחזיר סחפן ואין מוכבם לשבוא"ד לשני נאו שים בו מעשה וי"ל אף לאכם מ"מ לריך לסחזיר סחפן בלו לשאר תשוש מלוס ורבא לא קאמר אלא לשאר לסאכר בא אבל מעבין אחרת סאפן לא מיירי. ול"ע לאם שאכר בא אין יורדין לנבסיו ואס קדם בו אחם אי מכר אא נתן אבל עביד וקיים רק כופין אותו בשוטים שיחזיר בלאו בחורם סאפן. ואי אחא אמי לא"י למס כאן מלריך סרמב"ל שאמר ר"ג וכפ"י ממבירה אין מוכיר סרמב"ל ר"ג. ואסבחי בפ' בחות מ' ולפי סב"ל ניחא בפשיטות דבאן אמי לא קאמר לי' סרמב"ל אלא לשנין מלקות שבאב שרמב"ם לאון לאקב אחום לאו שאב"מ ע"ז כאב סרמב"ל לסוי לאו שים בו מעשה ואפ"ס לא לקי מאי אלריך לסחויר סחפן אס"ם מפא כדי למאוקי לאאו אאל"ג בפ"י ממבירה אלא מיירי אלא לשנין קיום שאר אאל"ג פ' בחום אחי. וי"מ בב"ל אף ר"מ בפאלוקת אלאו לשנין אחנסו בבלום אלא אחרים אנסוהו בשוק לסאוקת אלא עבר על לא"ח. או בשאי לאקח אסיקריקון ואוב ואקח מנעה"ב שבאבחי בחות מ' לסאוקת לא אנסוהו בלל בך אמר לי' אבור לי קרקע זו שקנית אסיקריקון ואשוב לאאו עבר על לא"ח או בלוקח נבדי לו קטן לליח בסא לאאו ב"ל לסחזיר סחפן. ואפשי דס"ל בבוחם אמי לא אלריך לומר ר"ח אשום קיום שאקח אלא אשום תיקון שלאו יו ואשקע לפ"ז אחרת שאפן אלוי בבלאו אס אית לאאו לחיחא לחזרת סחפן ואי לא לא. אבל אמ"ח שב' ו"כ לשאת סרב ז"ל אפשי שאמר ר"ג אקחו קיים בי וכיון שך אין בו לאו עב"ל. אבאחל שאפין לעם סרמב"ל לפיום לסלאו

בית

קנה ומשום הכי אין לוקין: אבל דרמב"ם ס"ל אפ"ו שקנה החפץ אם אמר ר"א מ"מ עבר על לת"ח מפני השתדלותו לקנות א"ב לא עבר על לקיחת החפץ והוי לאו שאין בו מעשה דלא עבר רק על ההשתדלות ולא מצי למימר הטעם מפני שצריך להחזיר החפץ דבאמת אין צריך להחזיר: והקשה הרש"ך ח"א על הרמב"ם מש"ס דס"פ הכותם מאי נפריך התם אהא דקאמר חמסן פסול לעדות הא אר"ה חלות וזבין זבינו זבינא: ודא להרמב"ם אף דהוי זבוא מ"מ עבר על לת"ח לפי הבנת הכ"מ ומאי משני הא דאמר דוקא אגי דא להרמב"ם מבל מקום עבר על לת"ח: ושש לומר דיש חילוק: דלאו דלת"ח דוקא: על ההשתדלות: וזה שפך אפילו באמר ר"א וקבה: אבל חמסן לא הוי רק זה שחוטף בזרוע וזה חלי' באסורית ר"א: (וזס צלת כסנמי' בשם הי"ב שכ' לחמסן ולא חמעגל קלת טות) וכן מתוס' בבא מציעא דף ה' כ' ד"ה בלא דמי משמע בהרמב"ם דחמסן ולת"ח תרי מילי נינהו:

הרש"ך

מועא זוטא ב

לשמעו ממני בחזרת הפתן וכ"מ בסרק"ס. ולילסן
ניקח בפשיטות שם לסובר רבא בשלש פחות לסוי וביעא
ע"ל מי מציל ל"מ לכיון לסוי וביעא לא מבר כלל. מלא
לכאורה אין לבריסס מוכרחים דו"ל כמ"ש. וכלא
שלמו לא מי' נריך לפחוך הפתן לסרי מא גומ"ק.
ומש"ס קרי ני סרמב"ל לאו מים בו משום דסיינו
לקיחת הפתן:

אבל אחר שעיון נרשם לבני סמ"ם מוכרחי משם
לפריך סש"ס על רבא בחמרס ל"ו מי משם
לחמן חל עליהם ושמחן כלים משלם בשעת שגוזלם ומשני
ש"ס לגלי קרא אחר גזל בשון שגזל ופריך לאחני אחר
גזל ל"ל ש"ס. ומשם לליפרך מעיקרא על רבא נמי
מחשת לקרא ל"ל לכ' רחמנא ושפיר אח שגוזלם שת מי
מציל ל"מ מ"ו אף לבוי ידעיט לנריך לפחוך שגוזלה
משום למי מציל ל"ש אחני מי' לוקש לאו למו לסכחוב
חייב בחזרס. וכן מוכח בחש ל"ש אף לפריך לרבא
מחוש שגירש ש"ס ולא פריך בדרך כלל מכל למו סיחק
לשפש לילקי לרבא לחמר אף ללא משני לקי משום
לשבר ממימרא דרחמנא. מ"ו היכי נלריך לקיים שפשם
כשוכחא לא לקי גם לרבא אף לשבר ממימרא דרחמנא
דש"י קיים השפש סוי כחלן נשקר שלמו ולמקשי לי
שלא מחוש שגירש למאי ללא ידע ש"ש למשני לכחיב
כל ימין דבשמוע ופחוך קאי וכי שבור שת לפחוך סוא
משום למי מציל ל"מ ושפיר מקשי לטלקי. ש"ש בחוש
ל"ש מיחיבי. מ"כ סרמב"ל שכ' לפין לוקש משום שלריך
לכחוב הפתן ש"כ שם שלריך לפחוב הפתן אין השפש
משום למי מציל ל"מ וכן מ"ל לגש לאחני לריך לפחוב
הפתן כלי לחתן שלא לשא שחכחן חיקן לאו ש"י קיים
שפשם שלא כשוחו לריך בל"ש לקיים השפש אן גם שלאו
מחוקן ש"י קיים השפש משפ"כ שכא אי לאמרת לפמוקן
קיים ומ"ל נקיים עשה לפחוב הפתן. אפי' כשוחו
מחוילו אין כאן חיקון לאו ומפשר מ"ל כלל לחקן שלמן
ש"י חזרת הפתן כיון שלא שכחן לחייבו רחמנא בכך.
ולפשנח שמ"ם ושרח"ם מ"ש סרחב"ל לריך לפחוב
הפתן ש"כ השפש שוא משום שלא גומ"ק. ושמ"ם כבול
שמ"ן הנחן נ"י בחוח י"כ בדעת סרחב"ל דבחוש קטן
אין גומ"ק כולי שאי כאן בחוש גדול. אבל לפחומרים
שלרבש בחוש קטן גימ"ק טפי מבחוש גדול יש לומר
דבכ"ם שסרבש מליו ריעים לא חפיב לחוש לבשל מבירם
שלא שי בבל חוכחא חפשי שלא שי מלי כייל נפשי
לפשיו נוב ריעים חפיבים ואין מכר מחבשל שלא בחוש
שחחריעא כשלוחא בש"ש ושופקים שאי שם מש"ש שלא שי לוקש שחש שאי ניכר
שרחמנא

מועא רבא ב

בב"י ושפשי לפשוח שפיר מסני שמי שחל בגוזלם שת לבא
מסני שימי כשחקני חלמולא בחמורס מפוש לשמר
לפשוח מש"ס בעי קרא כמו שחירן סגמרא בחמורס
שלרבא בחירא שכחוב סוא ולשולם שיכוי שחוור אין קונס.
וש"ל ל"ל טן ולא שיוושן ח"ל מקרא לשמר גזל לי"ל
אן לשחני גבוס לשחיש לא מסני שיוני אן לשילטריך טן
ולא ולאושיסן לשרחי שמעת מינה. לפ"ו יש לומר לש"ס
סש"ס בשאי קשפלגי שביוני קונס, רלשלומר שיוני שחוור
שלרבא אין קונס ולשבי מוכח מייחורא לשמר גזל לשימי
שחוור נמי קונס: ויש לפשוק כרבא לשקשיון בכל מקום
כוחני כיון לשחי מילחא לרבא שפיר שליבא לסילכחא
דקיי"ל לשמי שחוור אין קונס. שך ו"ש לבשיטום שמי
שבי לשמי שחוור אין קונס כרבשיחא בר"פ סגוזל ושפי'
שאין חוור שלא ע"י שלחכם מרובש כגון למר מוי ועשה
בגדים ושפ"ש ש"ל לשבי לא קנס משחוייבת שפ"ש
שפ' סרמב"ש כרש"י שי שיוני קונס כלל. ושין לפקשות
שי שימי שחוור אין קונס לשבי ל"ל קרא לשמר גזל
לי"ל כש"ש ספני יושע בחוש' סא"ל לי"ל לשם לילפינן
לבשוני נשבש גוף שחר מ"מ לא נשמע לגזלן קונס בלא
לשת שמגל ע"ש:

ושנה גיסי חלמידי סרבני שחריף חוש' ושלף נ"י
בקשש על סלח"מ ושל"מ סא"ל שיך לשפשי
דסרמב"ש פשק כשבי שא סרמב"ש פ' ד"ב. שלישות פשק
כר' יוסף נשחוות לף פ"א ב'. סשחא לשחרי רבק
ליבש לא יחכור וכשבי בשלש כשעשבד לבחוכש שי ושין
לא שוי שיוני וכחב שש"ע שי ר"ח לטשמע לר' יוסף
שוא משום לכל מילי לשמר רחמנא לא חשביל שי מציל
לא מסני ושפי' בחיסורא דרבנן. שרי לפשק סרמב"ש
כרבא ושמינא לי שלא לשי' שסש"ע אין מוכיח רק
לפרש"י ניטין לף י"ז ב'. לשיחא בחש א"ל שבי נרב
יוסף נ' ניטין פשולין ושש ניסת סולל כשר שם כשילו
בחקנתן לשבי לא חנשא לכחחילה. ופרש"י שי בשי
לכחוב גט בלא זמן לא בחבו סופר ולא חחמי סבלי.
וסמור בשי שב"א בחב ז"ל לבל כיון שחיקנו לכחוב זמן
שם חשמר כן לריכים לסביש רשי' שמחגרשם מקולש.
ר"ל כיון לחיקנו לא חינשא בלא זמן ניכר שעריכם ע"ש
בש"ן. ולפרש"י קשש על"ר יוסף למה אין סמכר
קיים לל"ל לא"כ שם שוטיפו בחקנתן שחיקנו לא יכוב
לסא י"ל כמו שחירן ר' יוסף בשלמו לשבי לכחחילה
לא יכור ויכנטו סנשי ושלים מלכחוב ולחחוש. ול"ל
לטעמא לרב יוסף כש"ש שמש"ע משום שי מציל לא
משני. אבל לפי סטור י"ל לעולם לרב יוסף שסובר
כשבי שי מציל משני ומ"מ לא שוי וביעא לשל"כ שם
הגעילו חכמים בחקנתן דבשש לא שיך שחיקנו לשבי
בב"י ושפשי לפשוח שפיר מסני שמי שחל בגוזלם שת לבא
מסני שימי כשחקני חלמולא בחמורס מפוש לשמר
לפשוח מש"ס בעי קרא כמו שחירן סגמרא בחמורס
שלרבא בחירא שכחוב סוא ולשולם שיכוי שחוור אין קונס.
וש"ל ל"ל טן ולא שיוושן ח"ל מקרא לשמר גזל לי"ל
אן לשחני גבוס לשחיש לא מסני שיוני אן לשילטריך טן
ולא ולאושיסן לשרחי שמעת מינה. לפ"ו יש לומר לש"ס
סש"ס בשאי קשפלגי שביוני קונס, רלשלומר שיוני שחוור
שלרבא אין קונס ולשבי מוכח מייחורא לשמר גזל לשימי
שחוור נמי קונס: ויש לפשוק כרבא לשקשיון בכל מקום
כוחני כיון לשחי מילחא לרבא שפיר שליבא לסילכחא
דקיי"ל לשמי שחוור אין קונס לשבי ל"ל קרא לשמר גזל
לי"ל כש"ש ספני יושע בחוש' סא"ל לי"ל לשם לילפינן
לבשוני נשבש גוף שחר מ"מ לא נשמע לגזלן קונס בלא
לשת שמגל ע"ש:

ושנה גיסי חלמידי סרבני שחריף חוש' ושלף נ"י
בקשש על סלח"מ ושל"מ סא"ל שיך לשפשי
דסרמב"ש פשק כשבי שא סרמב"ש פ' ד"ב. שלישות פשק
כר' יוסף נשחוות לף פ"א ב'. סשחא לשחרי רבק
ליבש לא יחכור וכשבי בשלש כשעשבד לבחוכש שי ושין
לא שוי שיוני וכחב שש"ע שי ר"ח לטשמע לר' יוסף
שוא משום לכל מילי לשמר רחמנא לא חשביל שי מציל
לא מסני ושפי' בחיסורא דרבנן. שרי לפשק סרמב"ש
כרבא ושמינא לי שלא לשי' שסש"ע אין מוכיח רק
לפרש"י ניטין לף י"ז ב'. לשיחא בחש א"ל שבי נרב
יוסף נ' ניטין פשולין ושש ניסת סולל כשר שם כשילו
בחקנתן לשבי לא חנשא לכחחילה. ופרש"י שי בשי
לכחוב גט בלא זמן לא בחבו סופר ולא חחמי סבלי.
וסמור בשי שב"א בחב ז"ל לבל כיון שחיקנו לכחוב זמן
שם חשמר כן לריכים לסביש רשי' שמחגרשם מקולש.
ר"ל כיון לחיקנו לא חינשא בלא זמן ניכר שעריכם ע"ש
בש"ן. ולפרש"י קשש על"ר יוסף למה אין סמכר
קיים לל"ל לא"כ שם שוטיפו בחקנתן שחיקנו לא יכוב
לסא י"ל כמו שחירן ר' יוסף בשלמו לשבי לכחחילה
לא יכור ויכנטו סנשי ושלים מלכחוב ולחחוש. ול"ל
לטעמא לרב יוסף כש"ש שמש"ע משום שי מציל לא
משני. אבל לפי סטור י"ל לעולם לרב יוסף שסובר
כשבי שי מציל משני ומ"מ לא שוי וביעא לשל"כ שם
הגעילו חכמים בחקנתן דבשש לא שיך שחיקנו לשבי

ערמומי אימא לי מיתי רפי שחוגרים קולס שאינם כמ"ש סטור חס לא שיך בכא. מה כן י"ל דסרמב"ס מפרש כסטור לגמ' כפירש רש"י. וכן סעליתי בקלושי לג יעין שם דסרמב"ס מפרש כסטור ומיושב סרמב"ס בס"ד:

ואחרי שנתבארו לבני סרמב"ל שבאר לשון סרמב"ס בס"ד. שם שמ"מ וכרת"ם ר"ל דסרמב"ס סובר דמ"ל לסחויר סחפן לגמ' בסרמב"ס. ולכאורה אין זה מוכרח די"ל לעולם דסרמב"ס סובר כמי כסרמב"ל דלריך לסחויר סחפן לגמ' לסיינו משום דסרמב"ס סובר כרב' אי מביא לא מסכי ומ"ס כבול מחמ"ו בגמ' דבם מסר"ם יפס לסוכיח דסרמב"ס סובר כאביי דאי מביא מסכי מסמכסיר סגט שכחבו בשבח יש לדחות לפי דעת בסע"ו בחו"מ סי' ר"ח ע"ש. עוד יש לדחות דאי' ול לפ"ל סחם' בתמורת דף ס' ג' ד"ס מיתיבי דתיתקע גירושין למיתיב ע"ש. חדע דסא תיתא בגיטין דף כ' ב' דלרבא כמי שם כתב גט על חסורי סאלם דכשר אף דקשבר חסורת עיין ח"מ וב"ש ר"ם קכ"ד. וע"ש בחוס' ד"ה בכתובת קשקע. דמבואר מדבריהם דגם לרבא חפי' אם אי אישור לחורייתא בכתובת קשקע אי' בגט כשר ע"ש אלא דל"ע על חוס' תמורת כל"ל שכתב דתיתקע גירושין למיתיב מאי מקשי' חוס' שם דף ו' ג' ד"ס ושפחת מגבעת שלא בגרש. ואלא דאי' אם לדחות דאיתות דמכר"ם יפס מסת דמסדר שם"ס בתמורת לחשבותי נ"מ בין מביא ודבא ולא קאמר נ"מ זו בכותב גט בשבת. ול"ל אם סרמב"ס שכר כדבא ולריך לסחויר סחפן אמאי לא כתב נמי שטעם שלא לגרש משום לריך לסחויר סחפן. לי"ל כמש"ל דאם מס לריך לסחויר סחפן אוא רק משום דאי מביא לא מסכי לקי שפיר מש"ס סולרך סרמב"ס לומר שטעם משום דסוי לאו שאין בו מעשה. דאף אם לריך לסחויר סחפן מ"מ כיון דברלוטו מכר עיקר שלאו תלוי' בשטחלות כמ"ש סמ"מ. ועוד אפשר דלטעם סרמב"ל דמשום שלריך לסחויר סחפן לא לקי משום שאחת מ"מ מלקות בין למ"ל קיימו ולא קיימו בין למ"ל בטלו ולא בטלו מפני שטעם סרמב"ם דסאי לאו שאין בו מעשה לעולם לא לקי. עיין כ"מ פרק ט"ו מהלכות יין ד' ולח"מ פי"ח יין ג'. וכ"ז אם ס"ע סי' קמ"ו מ"ם בדעת רמב"ם סיכי לביטל לטעמיה. גם יש נ"מ לטיטת סרמב"ם דלא נפסל לעולם אלא בלאו אים בו מלקות ולטיטתו כתבו סמחבריס דלא נפסל בלאו שאין בו מעשה אבל בלאו שיתק לעשה נפסל כמ"ש סחומי' בר"פ ל"ל וכאב טעם דשמי לאו שאב"מ דמי' לא לקי סוא משום קלות סלאו. ואף לדברי סחומי' יש לסשתקק בזה לאו דאיתי בי' תרתי שאב"מ וגם ניתק לעשה אם נפסל. אבל מקום בל"ס דברי סחומי' אין מוכרחים דזה כמ"ש סחומי' להקשות ע"ו מדברי ב"י אם"ע סי' מ"ב שכתב דבסחרחת ספק לא נפסל ומ"ש סחומי' דם"ס לעולם לא מעכחת בי' מלקות כאב סחומים בעלמו שבות לחוק לפי תלוקו דל"ל מלא ב' טעמים לברמב"ם דלא נפסל אא"כ מיקרי רשע לכן מלריך לאו שיש בו מלקות דלאו מקרי רשע לכאיב וכו' אם כן במת רשע ואפ"ם כתב סרמב"ם פ"ב מטומאת בין י' דספסוליס מחיבי מלקות אע"פ שלקו שולנים בפסולם על פיעטו חשוכס. סרי לף לסוב מין על אחם זה חיוב מלקות מ"מ לעניו פיפסל אין חלוי בחיוב סאלם אלא בעלם כלאו אם יש בו מלקות נהכי ס פיר בלאו כניתק לעשה נפסל לף לאחם זה שאחת אין חייב מלקות מ"מ בעלם שלאו יש בו מלקות בין למ"ל קיימו ולא קיימו ובין למ"ל בטלו ולא בטלו. אאע"כ בסתרחת ספק בעלם שלאו ליכא מלקות לא קרינן בי' וסי' אם בן סמת רשע לא נפסל:

אף ז"א לסא סרמב"ם פסק חלוס ובדין ז"ו ולא אמרינן אי מביא ל"מ ורבא נמי אף לסובר אי מביא ליכא לף"ם סובר בשאם אחם ז"ו. ול"ל טעם בשאם אחם מקום אלא מוכרח שלאו מוכרח על פיזה שאם. וז"א דסא בלאוריותא אין בריתם ואולינן לחומרא ואול בתרגי זוא אז היכי לסא"מ לאחמוטי לסובר נמי רבא לובינו וביבא אאי אילא למימי. ובודאי דדוחק גדול לומר ולטעמיך לברי סרמב"ם אז לברי רבא רק בסאב"ם שכחבתי לגמ' מבר בלא"ח:

אמנם נראם לפמ"ם סרמ"ם בדעת סרמב"ם לא"ח וחמסן חרי מילי ניתנו וחמסן חמיר טפי לחוטף מרעו סיא סוטפת לחמסן לא מבר כלל על לא"ח לאין מזיקין מס"ל ורבי' לוס מרמב"ם שמוטב וכולך כמם מוסרות יש בחיסור אי' אפי' סיכי לגמ' לקי כמבואר בר"פ י"א מזכירות ולמה אין מוכיר לאו לא"ח לא דרפ"ו אי' מגניבת ולא בר"פ אי' מגולם. ת"ו משום לחמיר טפי אין מזיקין מס"ל ולא כתב סרמב"ם לאו לגמ"ח אלא בסרבם עליו ריעים ולא בחמסן שחוטף בזרוע ת"כ לכאורה ס"ס סא לחלוס ובדין ז"ו ולא אמרינן אי מביא לא מסכי משום לגמ' מבר כלל בלא"ח. ואף למ"מ קשבר אסורת לאוריותא כאבואר בחכות דף י"ו ב' דלפיכן אסורת מס"ל. ת"מ כבר סביא ספפי יסוסע בשום גיטין לאפי' בחיסור סמפורש בחורס אם לא נכתב בלשון לאו מודם רבא אאי מביא מסכי. ובן יש לסוכיח לגיטת סרמב"ל דסובר דמלאורייתא אסור לבטל חיסור ומ"מ מסכי גם לרבא אם ביטל שליסור'. אבל כשאבר בלא"ח י"ל גם לשם סרמב"ם לאביך לסחזיר סחפן משום אאי מביא ל"מ.

מועד זוטא ב

לגי כסבעת סמ"ג ושיירי"ם • ורשב"ל מכתב דמין עובר פלח"ח כמאמר ר"ח • גרישם ליכא לן כן מסוגי' דס"פ
מקנם ל"ל לכובר דלמ"ם וחמסן חדא מילתא היא • אלא לגוף הסברא של סעני והוסע בב"ל ג"ע דבחמורים ד"ם
אף עסק דפרין מיחרטן סרשם על סיפם ושל שלישו מימן • ע"ם דמוכח גהדי' לגלי כסע"י • ואם כן נמתר כוכם
סל"ל בדעת סרמב"ם :

נתנה סרח"ם שמכר כדעת סרמב"ם לגלח"ח וחמסן חרי מילי ניכסו : כ"ל לחתן תליכא לסרמב"ם סוגי'
דס"ם סכוכם • ול"ל ניסו לסעובר בגלח"ח פיכו חמסן מ"מ סחמסן עובר נמי בגלח"ח ול"כ ע"יין קשם
מסוגי' סל"ל • וי"ל כמ"ל לחמסן חיכו עובר בגלח"ח • אע"ג כלקיחת בב"מ לף ס' ב' לגלח"ח בלקיחת בגלח דמי
מכמע לכו • מי"ל דסרמב"ם מוכל לסיבחו סל"ל לגלח נפסל בגלח שלב"מ • אלא קיש לעיין ל"ל לפס"ם ב"מ לומר
לגלח"ח לקיכפי בגלח דמי מכמע לכו • שוב ראיתי בתומים סבי' ל"ל סק"ג שהקשם זם • ועפשר לחלק כין פסול שבוכם
לפסול עלוח לפסול לגבוכם מסברא ילעיכן מגו לחקול לעבוד על מיסור חורים חפיל נמי ליסבע לשקר • אבל
לפסול לע"ז חפיל מגזירה שכחוב לה מיפסל על פיסי נקרת רשע לסיכיכו לאו בים בו מלקות לסחיב ואי' אם בן שכות רשע
כ"ל • מי"ל דסרמב"ם סובר כרמ"ם בסי' ל' דאפי' בגלאו שאין בו מלקות מיפסל מדרבנן לעלות • וסוגי'
דס"ם שמכם י"ל דלקרת לקחי לכחיב על חמם • וכ"כ ב"י בחו"מ סי' ל"ל דנרשם ידעת סרמב"ם כסרמ"ם סל"ל •
אך לכאורה קשם על ב"י דהא מבואר בכ"מ פ"י מעדות דין ל' דלסרמב"ם חמסן לקרת סיכו גנב או גזלן ואם כן
ע"כ שם"ם לס"ם שכוכם מבריתא לחפי' לחתן בפרק זה בורר סוסיפו שליהם שחמסנים דמיפסלו מדרבנן • ומשמע
ממילא מסוגי' דס"ם שכוכם דבאמר ר"ח לחפי' מדרבנן לא מיפסל אף לגבוד לישור לחורייתא מ"מ סין שלין בו
מלקות לא מיפסל לחפי' מדרבנן • וי"ל דבאמר ר"ח לא משמע לישי שפורת בסכי גמו בלח"ח • ביון דקשה
לוקח אלא ליקח עד שיאמר מוכר רוצה לחני • אך בלי"ם פירש סחומים שם נכון הוא שברצה שחמם אלא בעין
מלקות וסכיכ רבי ממכרי"ק • ובלי"ם סלעת מברייתא כן לסה לא שבחן לפליג לקמי על רבא בחפי דשמואי דבא
דרשם לחמם פסול ושם בסלי כחיב עד חמם ורק רבא פליג על חביו בחפי לגבי חפיי עד שתם לוקח • וכן
ב"ל לפרוסקם שביבית סחומי' בר"ם ל"ל דבלשו היינו לעשר לא מיפסל • ועי"ב מלי לגבי גזלן פסול אלא משום
לשלמי עד תשם • וחמם לקרת שיינו גנב או גזלן ומדרבנן גם חמסן מדרבנן נפסל • וסיינו סיכי שאריך לסחזיר
בחפץ שלין קנוי לו לכן מיפסל מדרבנן כיון שמחזיק בחפץ של חבירו וגומ"ק סוי חמסן לרבנן ופסול מדרבנן • מס שלין כן
בשקיט שחפץ בדעון שבעליס אף לעבוד על לח"ח לא סוי חמסן לחפי' מדרבנן • ושומר שמעו טעמת גנב ומשלם לף
דלא קנס שחפץ ומלקורייתא נמי מבר גלח"ח מ"מ לא נפסל לחפי' מדרבנן • משום לגלח"ח לגיכפי גלא דמי משמע
לכו מאחר שלא חשב גזירת חלא מעליס חמסנותו לא משמע לגיכפי מסורת בשמי ועי"ש בחושי' ד"ס בלא דמי :

וביו לסראש תליכא לסרמב"ם לגלח"ח וחמסן חרי מילי ניכסו • ועליון שין מיושב סוגי' לסי"ם סכוכם חלא
במאי לבובר שרמב"ם לעבד על לח"ח לחפי' חמר ר"ח • אבל שין מיושב סוגי' במאי למובר שרמב"ם
חלוש וחכין ו"ו חפי' לא חמר ר"ח • וחכרי יש"ם בפסבו סוגי' לחוקים • וע"ק לי דמסמיעתא למן שרמב"ם פ"י
מעלות מסמע לחפי' חמר ר"ח נפסל מדרבנן וחפי' לא חמר ר"ח לא נפסל מלחורייתא • אלא מיהא לסרמב"ם
בובר לסוה עלוחא לחמורייתא אם ל"ל ר"ח כא"ם בלחוח לי' • ושמחה מ"ש בין לגלח"ח וחמסן חרי מילי ניכסו בין
אם חדא מילתא היא מלחורייתא דמ"מ מדרבנן מיכא ביושבן דלגלח מבעי' בסרבה עליו ביישים ליהני ברבי לטיבוסא
שחפץ קנוי' לו וגם לא חקף בזרוע חפי' מדרבנן לא נפסל וחפי' אמר שטען טעמת גנב שלין חפץ קנוי' לו מ"מ
כיון דלא חניף לחקוף בזרוע חלא מעליס חמסנותו לא משמע לגיכפי מסורת בשמי • וחמסן למיפסל מדרבנן משם
חפי' ניכי שחפץ קנוי' לו וגם לא חקף בזרוע שחקוף לחקוף בזרוע • אלא כסוגי' דס"ם סכוכם למובר שם לשם אמר ר"ח
כין שחפץ קנוי' לו לא מיפסל לחפי' מדרבנן • וילא לן לסרמב"ם לחפוקי סוגי' זו לבר מסילבחא • מסל לחנן
בבריית פרק זה בורר של"ל סוסיפו עליהם שחמסנים • לחפי סוגיות שכ"ל ע"ב סבריית מחיקמי בלגלח אמר ר"ח
לגלח קנה שחפץ • ול"ב סרמב"ם לפסק כמ"ד חלוש חכין ז"ן חפי' לא אמר ר"ח לגלח כסבגי' לס"ם סכוכם •
ממילא נשמע מבריית לחפי' ניכי לקים שחפץ ומי נפסל מדרבנן לגלח כסוגי' הל"ל • ול"ל לילמא בריית מיירי
שמם"מ לגלח קנה שחפץ • ז"ל כלמוכח בסוגי' לס"ם סכוכם לע"כ שין לחלק בכך • וכי ומי מסבריית לחין לפסול
סלוקח בשביל שמאכיל שמם"מ מלחר לבשמם שקנה סלוחח לא ילע שמוכר מס"מ • וכוס מייסב ומי קום" לח"מ
לר"י מלקות וסרמ"ם ניקח כי ע"ל על סרמב"ם פ"י מלכיות דין ס' שפי' שבחמסן לריך שמ"מ • ושוב נרא סוגי'
לס"ם

דס"ל כחכמים • ויותר מחמיהין על סמ"מ שכתב דסגוי',סכ"ל הוי פיוסחא לסרמב"ס • ומקשו כן לפי שכנחם דלא מיקרי חמסן כשהחפץ קטוי' לו • ובלחם זה נגד משמעות לסון סרמב"ס פ"י מעשות למשמע מסחימת לשונו דלא מיירי כלל בחס"מ ות"כ סחפץ קטוי' לו ואפ"ס קרי לי' חמסן שיפסל מדרבנן • והיינו דלא כסגוי' דס"ל סכוונם לחם סחפץ קטוי' לו לא הוי חמסן והיינו כמ"ש לסרמב"ס סוכיח לחין הלכה כסגוי' ז • ומ"מ חין מניח רבי' מסגוי' ז דלא להח מילחא דאפי' נוחן דמים מיקרי חמסן לאפוקי חמסן דקרית בוע דגב חו גזלן כמ"ל דחס סכ"מ פ"י מעשות מניעת לסרמב"ס • ושולם יפס עיטת סרמב"ס נס"ל :

מועא רבא מהרח"ש מועא זוטא

ג לפי סגנת סמ"מ רפ"ד מהיכות דלעת סרמב"ס לסוי ואינה אפי' לא אמר ר"ת קחס מסגוי' דסכוונם וזס יש לייחב לפי מ"ש סיח"ס חס סי' ל"ו דקחס' סגמרת קחי סכי אי יחיב למי חמסן קרית לי' וחס ר"ת סוחת חלוס וזכין ז"ו • משמע דג"כ לא מיפסל (דחל"כ סו"ל לאפוקי דמיסות סוי חמסן) • ומשני סת לחמר ר"ת כלומר כיון דמדקדק שלא לקחת חפילו בדמים עד שיתרלס לא סוי חס ל חכל סיכי דחכחסו וחלא כעוסו שיאמר ר"ת סוי חמסן ופסול חכל זכינת לעולם סוי זכינת אפי' לא אמר ר"ת • וחס לסוי חמסן י"ל כמ"ש בחות ד' לי"ל לסרמב"ס פסק כמכיי דאפי' סביל מסכי וכן ר"ס מו כחיזן סמ"מ פסכחתי שם • וכזס מחורץ קושי' לח"מ סס"כ מגירושין דבגט וקרבן מלריך סרמב"ס שיאמר ר"ת וכמכר לא מלריך ר"ת לי"ל כיון דבמכר נמי בלא חמירת ר"ת חס לסוי זכינת מ"מ חסורת קעביד אפי' לא אמר ר"ת ועמ"ש כזס כבוד חחמ"ו סגחונ"י) חך כזס לא סוחת למס למאלריך סרמב"ס ר"ת בחלילס • עי"ל לסרחב"ש סובר דרק בקדושין ל"ל ר"ת מדרבנחמסוס לסוי קפי' לי' ליכחת דס"ס ב"ב למ"ח ב' דקחמר בחמס ואפי' לא סוי קידושין לחיבת בחמס סוס שפת יתר • מ"ש כסרמב"ס דבא לחפוקי חיס שחכסוהו סוי קדושין מטעמת שכחב סרמב"ס כיון שיכול לגרשם בעל כרחם • וסוי קפי' לסרחב"ש בשלמת בחמס סגחנסם לסחקדש ל"ל כל סמקדש חלעתת לרבנן מקדש כיון לחיבין שמוסס שלא כהוגן ואפי' לחלעתת לנפשי קעביד ולא קידש חלעתת לרבנן כמ"ש חוס' שם ד"ה חיכח • חבל בחיס שחכסוהו לקדש חיכח דמספיק טעמו של סרמב"ס לא קנסינן לס לספקיע הקדושין כיון דכבעל מפי למעבד חקנתת לנפשי' חין חמו חחריחין לי' לעקר דבר חורה ומסחבר נמי דאין כח בית חז"ל לעקר דבר חורה בכפ"ג • חבל מ"מ ניחת כל סמקדש חלעתת לרבנן מקדש וסיכת דאפקינהו רבנן לקדושין מיני' משום דחיכו מפח לא קידש רק חלעתת לרבנן מדחורייתת' חין כחן קדושין כל עיקר כמ"ש חוס' שם • ומעם סרמב"ס חין מספיק

ג דרשי"ך הקשה דברי דמ"מ אהדדי דבריש פ"ד מאישות כתב בדעת הרמב"ם דהוה זביגא • אפי' לא אמר ר"א ומדברי המ"מ פ"אין מגזילה דין ט' משמע שהבין מוגת הרמב"ם בהרשב"ם באות א' דלא הוי זביגא אא"כ אמר ר"א וצ"ע :

ד בתלמודא

ג חמ"מ הקשה על סרמב"ד למה כתב חין מלריך לומר ר"ת • ובקדושין מלריך לומר ר"ת וכתבתי ישוב לזה בחות לי • עי"ל לסרחב"ש סוי קפי' לי' קפי' סחוס' ב"ב למ"ח ת' ד"ה חלא ל"ל קרא בקרבן • לכן סוכית דבמכר חיכל"ל ר"ת ולעולם קרא בקרבן לל"ל ר"ת ולא יליפינן מכר מקרבן לממוכת לא יליפינן מאסורת כמ"ש בחות ת' • חבל גיטין וקדושין לחילי לחסורת סוא יליפינן מקרבן לל"ל ר"ת (ובמכר נמי לעל"ל ר"ת י"ל לסיימו רק למעיניחסמכר קיים חבל מ"מ חסורת קעביד אפי' לא אמר ר"ת ועמ"ש כזה כבוד חחמ"ו סגחונ"י) חך כזס לא סוחת למס לחאלריך סרמב"ס ר"ת בחלילס • עי"ל לסרחב"ש סובר דרק בקדושין ל"ל ר"ת מדרבנחמסוס לסוי קפי' לי' ליכחת דס"ס ב"ב למ"ח ב' דקחמר בחמס ואפי' לא סוי קידושין לחיבת בחמס סוס שפת יתר • מ"ש כסרמב"ס דבא לחפוקי חיס שחכסוהו סוי קדושין מטעמת שכחב סרמב"ס כיון שיכול לגרשם בעל כרחם • וסוי קפי' לסרחב"ש בשלמת בחמס סגחנסם לסחקדש ל"ל כל סמקדש חלעתת לרבנן מקדש כיון לחיבין שמוסס שלא כהוגן ואפי' לחלעתת לנפשי קעביד ולא קידש חלעתת לרבנן כמ"ש חוס' שם ד"ה חיכח • חבל בחיס שחכסוהו לקדש חיכח דמספיק טעמו של סרמב"ס לא קנסינן לס לספקיע הקדושין כיון דכבעל מפי למעבד חקנתת לנפשי' חין חמו חחריחין לי' לעקר דבר חורה ומסחבר נמי דאין כח בית חז"ל לעקר דבר חורה בכפ"ג • חבל מ"מ ניחת כל סמקדש חלעתת לרבנן מקדש וסיכת דאפקינהו רבנן לקדושין מיני' משום דחיכו מפח לא קידש רק חלעתת לרבנן מדחורייתת' חין כחן קדושין כל עיקר כמ"ש חוס' שם • ומעם סרמב"ס חין מספיק

בערכין דף ל' דילפי' מכסף מקנתו תפילו אם נחמת שוה כפלים לכל אדם ת"ל כסף מקנתו ומכ"ש דלא צריך קרא למעט אלא יוכל לומר לדידי שוה כפלים:

אהובי נחמי נ"י לדעתי הינו כן בערכין חקרו אם בשעה שקנה חותו לא היי שוה אלא ככסף מקנתו והשדיה כעבד תמ"כ אלא כגוי שאם מחיים וחותו השדה לא זכה גו כגוי דלא קונה כגוף של עבד עברי אלא למשכה ידיו עיין ב"מ שם ותמ"כ העבד עברי זכה כעלמו בשדהו ורמזה התורה הגם שהשדיה אחר המכירה ושוה כפלים ויבקש כגוי כפי השווי של עכשיו של שניס כעתידים וגלתה התורה צריך להחזיר לו רק מה שהיי שוה לז בשעה שקנה חותו ומה שהשדיה זכה בעלמו ועיין שם ברמ"י שפי' בהדי שהשדיה תמ"כ אלא כגוי תדונו יעו"ש אבל אם יאמר תדוניו זכיתי גו שאם היי כפי תרומת מידותיו כי ברכה גו אלי אכפול אשלם כפלים על העבר כי מודה שהיי מיד שוה יותר וגם חוסיף עליו על שניס כבתים ושם כבל זאת תבקשו לגאול חותו תשלמו לי כשווי קמ"ל שלא יוכל לכפול ולהוסיף לכתיב ותשב שם קוניהו שלא יוכל לומר שוה לי כעבד אלף ככף בעבור מעלותיו רק מחשב עם קוניהו כפי אשר נתן בעדו וזה יכול יגלוס ודוק אבל אם היי העבד עברי שוה מאה זהובים ומכר עלמו בזול לנכרי בעד שמונים ושאר זהובים ת"ל קנה הנכרי משאר ידיו בחלו נתן לו מאה זהובים ואם יגאל יותן לו כחשבון הזה דאל"כ הוה בכלל אוצר החכמה יכול ימשכנו ויגלה לעבד עברי גופו קנוי לו למעשה ידיו עיין בב"ק שם בש"ם אבל אם השדיה תמ"כ או אם יאמר לדידי היי שוה תחילה יותר מכדי מקנתו ס"ז אמרה התורה ותשב עם קוניהו ועי' קדושין ורמב"ם פ"ח מ' כ' עבדים הל' ע' ודוק:

(ה) ואגב גררא רליתי פלא במכתבך לפי דברי נחידות סי' שמ"ח תפילו אם גזל גוי אסור מכל מקום אין ישראל מחויב בהשבה רק שיוכל הגוי ליקח מעלמו ואם הניח בידי ישראל לא הוה אלו יפו"ש ת"ל למה לי מלקין על לאו דגניבה הא הלאו שוה ואשה היינו שוה בכל ויעיין ברמב"ם פ"ג מל' מלוה ולוה והארכת בזה אחוי נ"י בהחידות חידש הגזל גוי אסור גלמד רק מן פסוק ותשב עם קוניהו או מפסוק ואכלת את כל העמים ושם לא נזכר השבה ת"ל ניהו דגזל גוי אסור אבל לא נאמר בו לאו ת"ל גם הלאו הינו כולל רק ישראל ודי בזה לא אחלק בחריכות דאין כאן מלד חומר הלאו רק מפני קלות הגוף אשר נגנב ממנו ולא צריך למעוטי לו השבה אבל בודאי השבה מהני ודל"ב:

(ו) ועל מה שהדשתי לליכא בגוי אימור לא תחמוד ויוכל ישראל ליקח חפלו וליתן לו דמיו על השולחן דאל אימור לא תחמוד כתיב כל אשר לרעך וגוי לא נקרא רעך ותת תבלין הדעת למה יהי' מותר דהגמי בבכורות דף י"ג חקר דלמא נכרי כלל וכלל לא ומשני השתא גופא קני ממונו לא כ"ש היינו שגוי קונה עבד עברי ואמרי ואינה כמו שלא קנה בו רק בשווי היינו ממון משאר ידיו וגם יוכל לגלות וליתן לו ממונו כ"ש בכל קנינו של נכרי יוכל לסלקו מן החפץ וליתן לו בשווי עכ"ד דפח"ח כי' לי לפלפל מסוגי דגמי ותי שם אבל אני אחפץ לעורר על דבר חדש מה נעשה אם הנכרי עשה כלי מן חץ בעלי יפר אשר הוא חיקן וחידש בכלי ת"ל יש לו חפץ בלי קנין או מה נעשה מה שקונה בביזוי מלחמה או מה שקונה מן הכפקר או מה שירש מאבותיו או מה שגמל וארש והוליך פרי לחמה ולפי דברי מרן החת"ם ז"ל שפי' בדברי רש"י שגמי חקר שלא יקנה עד שיכנוס דווקא כמבואר בתשובותיו ס"ש רק בלא"כ הדבר נכון הלא לאיעני לא תחמוד בלי דמי משמע רק ביאורך החדש בהשדיה אם בעבד עברי שקנה בכסף מקנתו אפילו אם נחמת שוה כפלים לכל אדם ת"ל כסף מקנתו ומכ"ש דלא צריך קרא למעט אלא יוכל לומר לדידי שוה כפלים:

אהובי נחמי נ"י לדעתי הינו כן בערכין חקרו אם בשעה שקנה חותו לא היי שוה אלא ככסף מקנתו והשדיה כעבד תמ"כ אלא כגוי שאם מחיים וחותו השדה לא זכה גו כגוי דלא קונה כגוף של עבד עברי אלא למשכה ידיו עיין ב"מ שם ותמ"כ העבד עברי זכה כעלמו בשדהו ורמזה התורה הגם שהשדיה אחר המכירה ושוה כפלים ויבקש כגוי כפי השווי של עכשיו של שניס כעתידים וגלתה התורה צריך להחזיר לו רק מה שהיי שוה לז בשעה שקנה חותו ומה שהשדיה זכה בעלמו ועיין שם ברמ"י שפי' בהדי שהשדיה תמ"כ אלא כגוי תדונו יעו"ש אבל אם יאמר תדוניו זכיתי גו שאם היי כפי תרומת מידותיו כי ברכה גו אלי אכפול אשלם כפלים על העבר כי מודה שהיי מיד שוה יותר וגם חוסיף עליו על שניס כבתים ושם כבל זאת תבקשו לגאול חותו תשלמו לי כשווי קמ"ל שלא יוכל לכפול ולהוסיף לכתיב ותשב שם קוניהו שלא יוכל לומר שוה לי כעבד אלף ככף בעבור מעלותיו רק מחשב עם קוניהו כפי אשר נתן בעדו וזה יכול יגלוס ודוק אבל אם היי העבד עברי שוה מאה זהובים ומכר עלמו בזול לנכרי בעד שמונים ושאר זהובים ת"ל קנה הנכרי משאר ידיו כחלו נתן לו מאה זהובים ואם יגאל יותן לו כחשבון הזה דאל"כ הוה בכלל אוצר החכמה יכול ימשכנו ויגלה לעבד עברי גופו קנוי לו למעשה ידיו עיין בב"ק שם בש"ם אבל אם השדיה תמ"כ או אם יאמר לדידי היי שוה תחילה יותר מכדי מקנתו ס"ז אמרה התורה ותשב עם קוניהו ועי' קדושין ורמב"ם פ"ח מ' כ' עבדים הל' ע' ודוק:

(ה) ואגב גררא רליתי פלא במכתבך לפי דברי נחידות סי' שמ"ח תפילו אם גזל גוי אסור מכל מקום אין ישראל מחויב בהשבה רק שיוכל הגוי ליקח מעלמו ואם הניח בידי ישראל לא הוה אלו יפו"ש ת"ל למה לי מלקין על לאו דגניבה הא הלאו שוה ואשה היינו שוה בכל ויעיין ברמב"ם פ"ג מל' מלוה ולוה והארכת בזה אחוי נ"י בהחידות חידש הגזל גוי אסור גלמד רק מן פסוק ותשב עם קוניהו או מפסוק ואכלת את כל העמים ושם לא נזכר השבה ת"ל ניהו דגזל גוי אסור אבל לא נאמר בו לאו ת"ל גם הלאו הינו כולל רק ישראל ודי בזה לא אחלק בחריכות דאין כאן מלד חומר הלאו רק מפני קלות הגוף אשר נגנב ממנו ולא צריך למעוטי לו השבה אבל בודאי השבה מהני ודל"ב:

(ו) ועל מה שהדשתי לליכא בגוי אימור לא תחמוד ויוכל ישראל ליקח חפלו וליתן לו דמיו על השולחן דאל אימור לא תחמוד כתיב כל אשר לרעך וגוי לא נקרא רעך ותת תבלין הדעת למה יהי' מותר דהגמי בבכורות דף י"ג חקר דלמא נכרי כלל וכלל לא ומשני השתא גופא קני ממונו לא כ"ש היינו שגוי קונה עבד עברי ואמרי ואינה כמו שלא קנה בו רק בשווי היינו ממון משאר ידיו וגם יוכל לגלות וליתן לו ממונו כ"ש בכל קנינו של נכרי יוכל לסלקו מן החפץ וליתן לו בשווי עכ"ד דפח"ח כי' לי לפלפל מסוגי דגמי ותי שם אבל אני אחפץ לעורר על דבר חדש מה נעשה אם הנכרי עשה כלי מן חץ בעלי יפר אשר הוא חיקן וחידש בכלי ת"ל יש לו חפץ בלי קנין או מה נעשה מה שקונה בביזוי מלחמה או מה שקונה מן הכפקר או מה שירש מאבותיו או מה שגמל וארש והוליך פרי לחמה ולפי דברי מרן החת"ם ז"ל שפי' בדברי רש"י שגמי חקר שלא יקנה עד שיכנוס דווקא כמבואר בתשובותיו ס"ש רק בלא"כ הדבר נכון הלא לאיעני לא תחמוד בלי דמי משמע רק בישראל חידש הקב"ה לא תחמוד אפי' בדמים וכגוי כיוצא בהחורה על שכל מנושי אם נותן דמים ליכא לא תחמוד ודוק:

(ז) ומה שפרשתי דברי מ"ל בעניו מולק"י שסובר ג"כ דליכא לא תחמוד רק אם הגוף קנוי להבירו והשדה אבל דמ"ל לא כתב אם רק דלא מלא שנקרא השם אבל למולם עובר על לא תחמוד וכ"מ לעניו פסול עדות כמבואר בב"מ פ"ד מהל' ריבית הל' ו' בוודאי כוונת דלא תחמוד לא משמע לחיגשא מהיסורא ס"כ לא פסול מעדות אבל אי גם השם נקרא אז פסול מחמת הלאו דכא בחמת דלא בעיון השם דחמם ואי' לי לפלפל אם מרפיסם אם השם אשר הוא מכח עני המכפך בחרכה אם הלאו של לא תחמוד בכל זאת ייסר כחך ות"כ השיס עיני עליו לטובה כי חינו נוגע כל כך בידון תשובותי אם המל"מ מודה:

(ח) עוד השגת עלי דבחמת חיכא בגוי לא תחמוד ושאני בעבד עברי שבקב"ה הקפיד שלא יוכל לקנות בעבד עברי רק אם יחפץ לגאת וליתן לו ממונו יגא וממילא לא קנה הגוי חותו יותר ולא שייך בו לא תחמוד אבל בדבר שקנה לגמיחות בדשות אדון בארץ מי שלקח חפלו שובר על לא תחמוד ומה דילפי' מאם גזל גוי אסור כיינו בק"ו מה בחם שהשה הגוי שלא כדין שקנה עברי שהפקיע ממנות הקפיד הקב"ה ולוה וחשב עם קוניהו מכ"ש בשאר מקומות אסור לגזול מגוי אבל לעולם חיכא לא תחמוד עכ"ד:

אחי מהוגי נ"י לדעתי תיבת יגאלנה משמע שגוי קנה חותו ובקרוב יגאל חותו ויעשה פדיון שבגוי קנה חותו גופו לשיעבד ולמעשה ידיו עד היובל רק שנעשה גאולה ואם ישראל עשה שלא כדין שמכר עלמו לגוי אבל לא מלחו שעושה גוי עבירה במה שקנה חותו ומפקיעו ממנות בכי יש לגוי עבירות לפני עור אם מכשיל לישראל במנות אשר לא נאמרו לבני נח די אם עושה עבירות במה שמכשיל בשבע מנוות שלו אבל לא מנות שמנוה בו ישראל וקנה חותו כדין וברשות רק בחורה לאמה שהב"ד יחשבו עמו ויתנו לו דמיו וכולך לחדש אם השדיה חת"כ לא יותן לו יותר כנלע"ד:

(ט) ורליתי במכתבך מקירה נאה בגם דגזל גוי מותר אבל הגוי הבוא מותר לחפוס בחזרה ולא עובר על גזל שיהי' חייב מיתה שאזהרתו הוא מיתתו דשלו חפס וזה הוא כוונת ספר ירחים בגם דגזל גוי מותר לא מקרי לכם דהא הגוי יוכל לחפוס בחזרה ולכם לא הוה רק שכל מי שיקח חותו יהי' גנב או גזלן וכאן חותו גוי יוכל לחפוס ולא הוה גנב וגזלן עליו ועל כן צריך קרא שאם הזיק בהמת ישראל לבהמת גוי פטור דלו יהי' שגזל גוי מיתר ומכ"ש שלא ישלם לו ישראל בהיזק (קושי' זו רליתי בתוס' ולא ידעתי מקומו) לך נ"מ שפטור שאם יחפוס הגוי כדי נזקו יהי' מחויב מיתה עכ"ד אחי הגר"י גוף כפי על ספר ירחים וכון בעיני אבל פשיטא דאם חפס משל ישראל בעבור נזקו חייב מיתה דהגם שיוכל לחבוע בדין חשלומי נזקו אבל הוה גזלן וגנב על חפץ ישראל שלקח בעד נזקו כי חוב נזק הוא אם יחויב הב"ד ומי' דבר נפלא בקלו"ח סי' ח וק"ל:

(י) ולוחות אשר הבדלת אם מהני אמי שקידש אשה בהשענת שעור רק פרוטה בעבור במלוה אשר חקרתי והבדלת שאם היא לריכה למלוה וביאה נותנת פרוטה בעד השענת ת"כ היא מתקדשת בהאי הנאת פרוטה כמו בחדש חשוב בקידושין דף ז' אבל אם היא חיובה לריכה למלוה ת"כ חיובה נותנת פרוטה בעדה ואיכה דומה לאדם חשוב דהיכה היא נותנת פרוטה בהאי הנאה רק לאחריות הוה שוה פרוטה למלוה אם שייך חקירה כנ"ל וכניס דבריך כיון שהיא היכה

ולענ"ד לפי מה שראיתי בחידושי הגרי"ז עה"ת דהריגה דכתב אצל משה רבינו שהרג את המצרי ע"י שם נחשב למיתה בידי שמים עיי"ש, א"כ אין הוא חייב משום רציחה.

שם

דע דאיתא בכסף משנה דההורג בן נח חייב מיתה בידי שמים.
וכתב המנ"ח דבן נח שהרג צריך ג"כ לשלם דמי הנהרג ליורשיו.

כ' י"ג לא תגנב.

ופרש"י, בגונב נפשות הכתוב מדבר וכו' (מסנהדרין פ"ו) וצריך ביאור למה התורה קוראת לגונב נפשות בלשון גניבה ולא גזילה, הרי גנב הוא הלוקח ממון מהבעלים בחשאי כשאינם רואים אבל כאן כשלוקח האדם ע"כ הוא יודע מזה והיה צריך לקראו גזלן?

והנה בב"ק נז. נחלקו אביי ורב יוסף אם לסטים מזויין גזלן הוא או גנב ור' יוסף סובר "כיון דמיטמר מאינשי גנב הוא" וכן פסק הרמב"ם בפ"א דגניבה ה"ג עיי"ש וכתב שם הלחם משנה כיון שגנב והוא לוקח בחשאי נקרא גנב אע"פ שבידו ליקח בחזקה כיון שהוא לוקח בהחבא ומיטמר מאינשי,בתר הפעולה שהוא עושה אזלינן ונקרא גנב אע"פ שהבעלים ראו שגנב". ולכן גם בגונב נפש יש לפרש שמכיון שהוא לוקח בהחבא אע"פ שהנגנב יודע מזה הוא נקרא גנב.

אמנם התינח לר' יוסף שסובר שלסטים מזויין גנב הוא אבל לאביי קשה? ועוד צריך ביאור אף לשיטת ר' יוסף לפי מה שמובא בקובץ שיעורים בב"ק ריש פ' מרובה דגניבה וגזילה לא ילפינן מהדדי עיי"ש א"כ אם אחד יבוא בפרהסיא כמו גזלן ויגזול נפש וכי נאמר שפטור הוא כי בתורה כתוב לשון גניבה בגונב נפש?

כ' י"ד לא תחמד בית רעך לא תחמד אשת רעך וגו'.

ובפרשת ואתחנן ה' י"ח הקדיש אשתו לביתו דכתיב ולא תחמד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך.

עיין הגהות יעב"ץ שבת קיח: על הגמ' אמר רבי יוסי מימי לא קריתי לאשתי אשתי ולשורי שורי אלא לאשתי ביתי ולשורי שדי (אשתי ביתי, שהיא עיקר של בית, רש"י) דכתב שם היעב"ץ וז"ל: יש לו רמז מבואר בתורה כי בדברות

ראשונות הקדים בית לאשה ובאחרונות הקדים האשה לומר לך ששוות הן כדאמרינן בעלמא גבי משה ואהרן שפעם מקדים זה ופעם זה ללמדך ששקולים הם. ע"כ.

שם

ראיתי לציין כאן דברים נפלאים שכתב עבד המלך פ' שמות ד' י"ד, וז"ל: וכשרואה לחבירו שיש לו דירה נאה או ספרים טובים וכיוצא בזה והוא מתאוה לזה הרי עובר על לא תתאוה ואם עושה חס ושלום איזה פעולות שפלוני יתן לו זאת או שימכור לו הרי עובר גם על לא תחמוד ואם אינו מתאוה לשל חבירו רק כיון שראה לחבירו שיש לו דירה נאה וכיוצא בזה הוא מתקנא בו ורוצה שגם לו יהי' דירה נאה אבל אינו רוצה ומתאוה את של חבירו ולא חפץ בשום אופן שפלוני יתן לו או ימכור לו, הרי אינו עובר על לא תתאוה ולא תחמוד אבל עובר על איסור קנאה שהרי אסור לקנא לשום אדם בשום דבר אבל צריך שיהי' שמח בטובת חבירו ומהרוחתו וכשרואה שחבירו שיש לו דירה טובה ישמח בזה על שפלוני זכה לזה ויתן שבח והודאה להשי"ת על זה ואם הוא רואה שגם הוא צריך לדירה טובה מפני שיהי' לו מזה תועלת והרוחה בעבודת השי"ת יתפלל על זה שיזכהו הקב"ה בדירה כפי מה שצריך אבל לא מצד קנאת איש מרעהו והבן זה מאוד.

וכן כשרואה לחבירו שברכו השי"ת בבנים טובים ישמח בזה מאד על שפלוני זכה לגדל בנים עבדי השי"ת ויתן שבח והודאה להשי"ת על זה ויתפלל שיוסיפו לו עוד טובה וברכה, וגם יתפלל על עצמו אל השי"ת שיתן לו בנים הגונים אבל יזהר מאד שלא ירע לבבו ולא יהי' לו קנאה והתלוננות על מה ולמה לפלוני יש הרבה בנים ולו אין ילדים ומזה תקיש לכל דבר איך להתנהג להנצל מתאוה וחמדה וקנאה ובזה תהי' תמיד שש ושמח בעבודת השית ופניך יאירו מרוב שמחה ורחב לבבך מרוב עונג וחדוה, עכ"ל.

ודע עוד שכתב בחינוך מצוה תט"ז דכל בני העולם מצווים על זה גם בני נח שהוא ענין למצות גזל, ועיין עוד מנ"ח ל"ת דחוקר אם עובר עליו בפמש"פ.

כ' ט"ו וכל העם ראים את הקולת וכו'.

ופרש"י, מלמד שלא הי' בהם אחד סומא ומנין שלא הי' בהם אלם ת"ל ויענו כל העם וכו' עיי"ש.

ומשמע פשוט דגם מהערב רב נתרפאו כולם, וכמו שראיתי ד"עם" הכוונה גם על הערב רב.

הלכות מקוואות

פרק א ז כעל מקוה ידו וכו' כתב מהר"ן בעניין נט י לא פסק רבי' להקל משום דדרך דחיה קאמר לה ועוד דהוה ליה
סעיף קטן בדרבנן ולקולא ועל"ד כ"ל תו לומר דלא מוקמינן בדרבנן אחזקת איסור ודוק כל"ל :

חלק רביעי הלכות נזקי ממון

פרק ד ו מוסר בהמתו לחרש שוטה וקטן לפי שהיה שור קטור כתב ה"ם ופירוש רבינו שור קטור וכיון שכך הוא
ליה תמילתו בפשיטה וקשה להה דעיקר הקושיא מחתת הכפישה וכדלקמן בפרק י"ב בה"ד ה"ה התליע וכו' :

פרק עשירי א שור שהמית וכו' דקדק הרב ז"ל לכתוב שהמית
למעוטי עשאו טרפה דעוקצר בין מכיתר ובין
מקום ועל"ג דפרק השולח קף מג ע"ב ואמרי רש"י דקטן
דלא כתיב ביה מיתה דלא כניחה מיחייב בעשאו טרפה ליתן דרבה לף כתיב ביה מיתה דלא כניחה מיחייב כופר ועלועם דלגידיה כופר וקטן שור הן ותדע
חני לקטשוי בכח כי הם כבופר ועלועם דלגידיה כופר וקטן שור הן ותדע
דהא ליתן בנכח קתח קף מג ע"ב דלגיה קטן אלא כי בפקל השור ובפ'
קתי דסהדיהן ליתן ושור הנפקל כ"ג דומיא דמיתת בעלים ויהיה שור
הנפקל תקוף אלא בשור שנגח עבד ושפחה ומיהו יליפינן הכי היכי דנעלים הם
עשו ט"פה לן מיקטלי הו"הדין לשור שנגח עבד ושפחה טרפה דלא מקטיל
וכדקי"ל נגי שור טרפה דלעיתיה פרק הנפקרין וכיון שהיו נפקל אין כאן
קנס ודוק הטיב :

פרק יא א וכופר הנעדים וכו' ולי נעד טרפה ליה היה קנס
דנברא קטן"ל הוי וכדלעיתיה בפרק השולח קף מג ע"ב
וע"ש ואם שכתב אין שיהיה שור אלא אלא אין שהיו דיבר לאו דוקא
דיבר והוא הדין למוכל ומוכח שהיו שהיו כלום כלמוכח להדיי'
בגיטין פרק השולח קף מג ע"ב ולתחיינן כמי שנפרץ הלו בעדות קף מ' עבד
כדי שלשים עבד מוכח שהיו שלשים וזה ברור : יב שור הנפקל וכו'
ה"ה עבד שיוצא ליהרג ובאלו עדים ווממין שוכח לעצמו ודכי ליתיה
בירושלמי סוף פרק חלק :

פרק יד א לחיובו היה הבור חלק גזות וכו' פי' שחלק שטח הבור
ליכא תנאה וכדפי' רש"י בפ"ק לעולם ליכא
עומק בבור כדיניה וזה פשוט : ה התלעת וכו' עיין מה שכתב ה"ם
דחלקו המפרשים וכו' ועיין במ"מ פ"ג מהלכות שכירות :

הלכות גניבה

פרק א א או הנושך חמון כותי וכו' לומר דנושך חמון כותי
ליכא משום דחזקה דחזקיה לא נאו לגלות תנשוך להה
בשים מפיק לה מקרקי לחבירו ועיין בכ"מ היה הלכות גזילה יעויין שם :
פרק ז ס ואין חייב בגלוי זה וכו' לא נקי תלוי זה משום דכיון
להיסבון ועוד דהוי לאו שבכללות תוספות פרק ר"ע דף
פה ובסוף פרק חותו ואת כמו :

הלכות גזילה

פרק א כ אפילו לגוזלו כתב מהר"ן לכתוב הכי לומר שאין
יע"ש : כן עובר בלא תעשה שיעקור הרמ"ב כל ו"ל ולא לחל
רוצה לחי ולעת התוספת בפרק זה בורר דף כ"ב ע"ב בהרמ"ב בד יע"ש :
פרק ב א אע"פי שכתייאשו הבעלים מהכם וכו' עד דבדיעבד פסק
בהלכות כליים פרק כ"ד דיאוש כדי קני אף על גב
דליכא שנוי השם ובהלכות מיאוש מזנח פסק כר' יהודה וקשה מאחר
שפסק בהלכות גניבה דיאוש כדי לא קני ואי רש"י ז"ל דבדיעבד פסק
כר' יהודה משום דהלכתא כוותיה דלעיל דפסק דבדיעבד אזלינן בתר
דרבים ואפילו הכי קשה מהלכות אע"ה דלעיתיה דלעיל דפסק דבדיעבד
אזלינן בתר דרבים ודוק ועוד קשה מהלכות מכירה דפסק כר' יהודה
ואפילו הכי פסק דבדיעבד אזלינן בתר דרבים ודוק ועוד קשה מהלכות
מלוה ולוה דפסק כר' יהודה דלעיל דבדיעבד אזלינן בתר דרבים ודוק
ועוד קשה מהלכות מכירה דפסק כר' יהודה דלעיל דבדיעבד אזלינן בתר
דרבים ודוק ועוד קשה מהלכות מלוה ולוה דפסק כר' יהודה דלעיל
דבדיעבד אזלינן בתר דרבים ודוק ועוד קשה מהלכות מכירה דפסק כר'
**יהודה דלעיל

פ"י דל"ם ומקרש, לכל הם הוזמו לפני כ"ד שהיכ מומחים פשיטא שהן הכ"ד סמוכים שיעמדו תח"כ יוכלו לחייב לותם מלקות לו ממון מכאשר זמם כיון שלא הוזמו בפניהם, ואולי גם הנתון הכ"ל מודה בזה, רק כוונתו דהם לעידו בזה"ז בפני כ"ד שהיכ מומחים, כשיעמדו תח"כ כ"ד סמוכים ויזמו לותם בפני הסמוכים על מה שהעידו לפני הכ"ד שהיכ סמוכים יהיו חייבים מלקות וגם מכאשר זמם. לכל גם זה ל"מ לפטו"ד, דכיון דהעידו שלא בפני סמוכים נהי דשליחותייהו מבדינן מ"מ לענין זה לא מבדינן שליחותייהו, דהם יהיו ניזומים תח"כ בכ"ד סמוכין יהיו לוקים ומשלמים כאשר זמם, כיון דכאשר זמם מיהם הוא אין לך בו אלא מידומו. עויי לאחוז"ל מלוה מקכ"ד, מסופק להכ"מ שפוסק בד"מ ח"ל סמוכין מפ"מ, הם העידו שלא בפני סמוכים והוזמו בפני סמוכים הם חייבים מכאשר זמם פ"ם, משמע דלמ"ד הלכה כרבה דמפיש בעיון סמוכים בד"מ, ורק דרבון לומרו דבני בני שלא תגעול דלת, וכן בשאר דבריס, בזה"ז דשליחותייהו מבדינן, הם הוזמו תח"כ בכ"ד של סמוכין אין משלמים, דבעיק דהגמ"ד יסי' בכ"ד המועיל מה"מ מכ"ם, דלא כמ"ם בנתון בתמ"ם, ונ"מ:

מצוה ל"ח

שהזהירנו הקב"ה שלא להשים מחשבתינו לעשות תחבולה לקנות מה שברשות זולתינו שנאמר לא תחמוד (שמות כ', י"ג):

הר"ם כתב בס"ח מה' גזילה ה"ט, כל המומד מבדו כו' על חבירו כו' והפליר בו מר שלקחו ממנו תח"ם שנתן לו דמים רבים ה"ז עובר בל"ת שנאמר לא תחמוד ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה ואין עובר בלאו זה מר שיקח החפץ שחמד כמין שנאמר לא תחמוד כסף וזהב וגו' חימוד שים בו מעשה, והרחי"ד כתב לא תחמוד ח"ת ולא תמר רועה תני, ועל מה שכתב הר"ם שאין לוקין משום שאין בו מעשה, כתב הרחי"ד ח"ת לא ליתי תימה גדול מזה ומיכן מעשה גדול מנעילת החפץ לכל הו"ל מפני שהוא חייב בהשלומין כו'. ורבינו הליעזר ממיץ, כתב בס' היראים סי' רי"ד, לוה הקב"ה כו' ולא תחמוד כו' וחימוד נקרא שלוקח דבר בשל כרמו מחבת שחומד חומו בא עליו בפיקפין שלא כדין ומומן דמיו לבל חומד במחשבה בלא מעשה לא נקרא חימוד, וגרסה שרשבו בהרחי"ד, דח"ת רק בלוקחו ממנו וגומן דמיו שלא כדין, דהיינו שחיבו חומר רועה תני, לבל בחומר רועה תני חיבו חובר:

ובמעייה"ת כתב, דגס הרמב"ם חודה דבחמר רועה תני חיבו חובר, ומ"ש הרחי"ד ולא תמר רועה תני, בח לחוק המילוק שכתב הרמב"ם בין לא תחמוד ללא תחתוה דלא תחתוה היבו בלב ולא תחמוד היבו בחשבה מעשה .ולקח תח של חבירו כרמי, והרחי"ד חודה לו בזה, ולייבב קושית הסמ"ג דאיך יתכן שחסי' ח"ת דלא כתב בה רק לאו דחימוד קילא מקנייתא דכתיב בהו גס לא תחתוה, ו"ז מתרץ דלאו דחימוד חיבו חלא בחומר רועה תני, ומזה מוכח דלא תחמוד דכתב רחמנא בחשב לא תחתוה הוא שהרי על החימוד ח"ת חלא כשהגיע מבוקשו, ואי"ב ממ"ש חס לא בתרלה הבעל לנרשה והוא כופהו הרי היא בכלל ח"ת דגם מעשה שלא כדין פסול, ואם דבר על לבו עד שנחרלה ליתח ללאו דחימוד, חע"כ דלא תחמוד דחשב לא תחתוה שעובר על החתוה תפילו לא הגיע מבוקשו ואי"ל לבחוב לא תחתוה דחמילא ידעינן לה, ועי"ש שכתב לפרש לשון הרמב"ם, לבל לפטו"ד נרחה, דחמרינן בהניזקין (דכ"ח ע"ח), ח"ר יהודה חמר רב מאי דכתיב ועשקו גבר ובימו וחים ונחלתו, מעשה בחדם חמר שנתן עיניו בחשב רבו ושוליח דנגרי הוה פ"ח הולך ללוות ח"ל שגר לחשתך חלילי ולחוכה שיגר לחשתו חלילו שהה עמה ג' ימים קדם ובח חלילו חמר לחשתי שהיגרתי לך היכן היח ח"ל לחי פטרתני לחלחר ושמעתי שהחיזוקות נחעללו בה בדרך ח"ל בח חשתה ח"ל לחי חלוך ומן לה בחובתה עמד זה וגרשה מרוכה ח"ל חלא כך הוח ונשחה כיון שהניע זמנו ולא ני לו לפורעו ח"ל בח ועשה עמי בחובך כו' ע"ב, ואי"כ משכחת לה כך דלא תחמוד בחשב חים, כגון שני יהידו דמהימן לי' כבי חרי ונתן עיניו בחשתו ואמר לו לחשך זיבחה, דהדין נקידושין (דס"ו ע"ל) ובלהב"ם סי' קמ"ו וסי' קע"ת, דאי מהימן לי' כבי חרי חייב להוליחה וגרשה, ועמד זה ונשחה, דזה עבר בלא תחמוד ממש, דהא חמר לותה ושעיג מבוקשו, ומכי דבשלה גרשה בדלומו, מ"מ כיון דהוא הניעה לותו, לפילו להחומרים דבחומר רועה תני חיבו חובר בכ"ת, מ"מ כאן בפיטפ דמוכר נהי דרלה מ"מ כי בחשתו. ולפי מ"ש המפורשים, דהרמב"ם ס"ל בלא תחתוה קאי גס על חשת לית, פשיטא דלחרם זה שהים רשות חשה, דעבר על לא תחתוה חשה שחמדה בלבו, ולאחר שבחשה לח בשלה וגרשה ולקחה הוא, עבר גס בלא תחמוד:

ב) **והנה** לפי המבואר דנזלן נמי עבר בלא תחמוד לכו"ע, ס"ס הכא על חשת לית מלכך דמוכר על לא תכחף ולא חשת שמיכך וגו', ס"ס דמוכר בלא תחמוד, ומ"מ פשיטא דלא שהרה בו משום לא תחמוד לבר, לינו חייב מיתה, דלאו זה לאו דוקא בכא עלי', דה"ה לא ממר חשת רעהו ועשה שטולה כדי שיגרשנה בשלה ויעת לותה, הוא נמי מוכר בלאו זה, כמלח דאין זה לאו על מיקר טריות ח"ל, לבל זה פשוט דלא בא על חשת חבירו, מלבד דמוכר על לא תנלח ועל חשת שמיכך, עוכר ג"כ בלאו זה, ואי"כ משכחת פחרת, לפי המבואר ברמב"ם פי"ב מפי שחיטה, ובפ"ז מה' סנהדרין ה"ם, שבר שבירה שים בה מלקות ומיתה ב"ד כת' כגון שחמת תור"ב לע"ז חם החרו בו לחלקות בלבד סוקלין לותו ואינו לוקה כו' ואם החרו בו לחלקות בלבד לוקה, ועיין בלח"מ מ"ש לייחב, מדוע פסק הרמב"ם, בחייבי מיתות שונגין ומלקות חייב, וחייבי מיתה שונגין וממון פטור מלשלם, כיון דגמ' חולין מייתי על פלינת' דר"י ור"ל בזה, ותזהו לטעתייהו בחייבי מיתות שונגין ד"ל:

ובימי חורפי, לחרתי בטעם הרמב"ם, שמחלק בין חייבי מיתות שונגין וממון לחייבי מיתות ומלקות, ע"פ הגמ' מכות (די"ג ע"ח) דחניא ר' חייבי כריתות ור' חייבי מ"ד יהיו בכלל מלקות לרבנים דברי ר"ש דעק"ל כו' חייבי מיתות כ"ד לינו בכלל מלקות לרבנים כו' דע"ק מ"ם כדי דבעתו מסוס דבעה לחת לחמה חחייבו ולי לחמה מחייבו מסוס שחי דבעיות ור"ש ס"ם מיתה וממון לו מלקות וממון לבל מיתה ומלקות מיתה

מנחה חדשה - א פופרש, יוסף בן יעקב עמוד מס 263(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

מריכתא היא כו' רבא אמר אתרו כי' לקטלא כו"ע לי"פ דאין לוקה ומה כי"פ דאתרו כי' למלקות ריי"פ סבר לאו שניתן לאזהרת מכ"ד לוקין עליו ורע"ק סבר לאו שניתן לאזהרת מכ"ד אין לוקין עליו, חזינן דרבא דאמר בכתובות (דל"ה ע"ח) ומי ליכא למ"ד מייבי מיתות שונגין חייבין כו', מפרש כאן דרי"פ ורע"ק שניהם ס"ל דמייבי מיתות שונגין חייבין במלקות, ורק הא דפטור הכא לרע"ק משום דאיו לאו שניתן לאזהרת מכ"ד, אבל בכה"ג כגון שעשה לו"כ לע"ז והתרו בו רק משום לועזו ול"ב לכו"ע חייב מלקות, ועיין בירושלמי מגלה פ"א ס"ו, ול"ל אפילו כר' יוחנן לריכה לי' תמן לשני דברים הכא לר"ח, ועי"ש במרחי"ם, לכך פסק הרמב"ם כהכא, דמייבי מיתות שונגין פטורים מהשלומין וחייבין במלקות:

עוד תמהני, דהרמב"ם סוגיא זה, מהא דתמרין בסנהדרין (דס"ג ע"ב), על הא דתניא לעניו להלילה בנפשו תפ"ל אלו חייבי כריתות ורמינהו ואלו נערות שיש להן קנס הבא על אח"א, פרש"י כלומר אפילו בא על אחותו כו' ואי ניתן להלילה בנפשו תמהי מהשלם הרי מיתה והשלומין יש כאן ואע"ג דלא לקטיל פטור מהשלומין כדקיימ"ל בכל חייבי מיתות ד"ד שונגין דנפקי לן מדתניא דבי חזקי' מה מכה בהמה לא מלקה בין שוגג למזיד תף מכה אדם לא מחלוק בין כו', תמרוה רבנן קמי דר"ח מהשתא המרתה דפגמה ליפטר לה מקטלא תמונה לה מהשלם עד גמר ביאה כניחה לי"ד המרתה זו נשיקה הלא לי"ד המרתה זו הכנ"ע מ"ל הלא תמר רב מסדא כגון שבא עליה הלא כדרכה כו' רבא תמר בחניתהו הלא יהרגנה ור' היא ר"פ תמר בחפושה ד"ה תני תמר ביכול להלילו בא' מאיברין כו', ונקשה תמהי הקשו מהלו נערות שיש להם קנס כו', והלא הקשו מהשתא זה הלו הן הלוקין שבא על אחותו דאותו חייב מלקות כיון שניתן להלילו בנפשו, וגם כל התורתים שהרלו מהשתא דהלו נערות תמהי ליהשתמיט לשום ר' מכם לפרש גם המשנה דהלו הן הלוקין הבא על אחותו בתופנים הלו, ומכ"ש תהי דקתמר כניחת המרתה זו נשיקה הול"ל דאפילו למ"ד כן מדיין קשה ממשנה דהיך חייב מלקות דמלקות דתחייב בשעת המרתה, וע"כ דכל הלו דתורתים ס"ל דגבי דמייבי מיתות שונגים פטורים מהשלומין לר"י, במלקות חייבים דממלקות לא חזר בו ר' יוחנן, לכך לא בי' ק"ל רק ממשנה דהלו נערות, ולכך פסק הרמב"ם במלקות כר"י, ומחזר לעניניו, דלפי מה דפסקינן דחייבי מיתות שונגים חייבים במלקות, השתחתא פתרת, דמי שבא על השת חיים יהי' חייב מלקות, כגון שלא התרו בו משום לא תגלח לו ולא השת עמיך וגו', רק בלא התמוד, דחייב מלקות, דלאו זה לא קום ניתן לאזהרת מכ"ד, ולוקין עליו:

ועפ"ז יש לפרש מה דקשה לי זה כביר, בש"ם דיומת (דפ"ו ע"ב) משל דמשה ודוד למ"ד לשמי נשים שלקו בל"ד אחת קלקלה ואחת הכלה פני שניהם, ופרש"י אחת קלקלה זונתה והתרו בה למלקות ע"פ דבא מיתה ל"ד היא בזונתה ומה ענין מלקות לה, ורלוני במהרש"א כתב על פרש"י הנ"ל, וז"ל ר"ל שלא התרו בה על הזנות רק על הלאו דהיינו למלקות דאם התרו בה למיתה לא היתה לוקה אלא מיתה וק"ל טכ"ל, דל"ב אתמן לברייתי' זו רק כר"ש דאמר לאו שניתן לאזהרת מיתה ל"ד לוקין עליו, וזה פשוט, דאחילת ברייתי' זו מייבי בה רע"ק, ול"ב דוחק לומר דסיפא דברייתי' אתמן דלא כרע"ק, גם בפי' יהו"ב, כתב על פרש"י, כ"ל שמלקות שלה מדאוריית' שעברה על לאו דזנות אבל מי שאכלה פגי שניתן אין לאו דאוריית', ומלקות דאוריית' אלא מכות מרדות כו'

ע"ב, וגם דבריו תמוהים, בתחי דפשיטא לי', דים לאו בזנות אי"ת, דבמיתה קאי, ואם כוונתו, דכיון דלא התרו בה רק משום מלקות לוקה, ואתמן רק למ"ד לאו שניתן לאזהרת מכ"ד לוקין עליו, הו"ל לפרש ולא לסתום. ומלתחי בפ' יד מלאכי, בללי הפיין תות תקי"ד התריך, וב"ה שכוונתי לדבריו, וע"ש שכתב לפרש המום יוה"כ, דמייבי בזנות דליכא בי' מיתה רק לאו לחודי', ולפי האמור יש לפרש, דקלקלה היינו לאחם לים שזיפה, ורק התרו בה משום לא תחמוד, ולא התרו בה משום לא תגלח לו ולא לאחם עמיך, ולוקה משום לא תחמוד, וע"ש פרש"י והמהרש"א:

ועפ"ז יש לפרש הש"ם סנהדרין (דע"ח ע"ח), ר' אחי אמר כגון דאתרו בי' מלקות ולא אתרו בי' קטלא וקמיפלגי בפלוגתא דריש"ם ורבנן דתנן מכות בשלשה מקום ריש"ם אומרו בעשרים ושלשה, וע"ש בפרש"י ומום' שלפי"ז ר"ת ומכמים בחשבה ס"ל לאו שניתן לאזהרת מב"ד לוקין עליו, ולפי האמור י"ל דמייבי בהתרו בה משום לא תחמוד, ולא התרו בה משום לא תגלח ולא תגלח עמיך וגו', דלוקה משום לא תחמוד וקמיפלגי הם שני בני אדם או בעינן כ"ג. ואחז"ל במלוס קפ"ת, כתב ג"כ לפרש גמ' זו, ע"פ דברי הרי"ת, דבקריבה לע"ע לוקה, וא"כ מי שבא ביאה שחייב מב"ד ולא התרו בו משום ליסור מיתה רק משום לאו דקריבה לוקה ע"ש. מיהת לדבריו ל"ק מדוע לא פרשו רש"י ומום' כן, די"ל דרש"י ומום' מולקים על הרמב"ם, וס"ל כהרמב"ן דבקריבה לע"ע ליכא לאו, אבל בלאו דלא תחמוד המפורש, ודאי קשה מדוע לא מפרשי דברי ר' אחי כמ"ש דזה יומר מולוות מלפרש דר"ת ורבנן דשמעת דמתניתין יסברו דלאו שניתן לאזהרת מב"ד לוקין עליו, דלא כשמעת דמתניתין פ"ג דמכות. גם קשה לי, אחי לא חשיב הרמב"ם בפ' סנהדרין, גם לאו דלא תחמוד בין הלוקין, והייט בבא על אשת חבירו ולא התרו בה למיפס רק למלקות:

לבך נלפשו"ך לומר, דהנה הרמב"ם נתן טעם דאין לוקין על לא תחמוד מפני שאין בו מעשה, והקשה הרחש"ך תדע דהליכא בו מעשה, והכי דאמרי לא קאמר המעשה מפני שניתן להשלומין. ונראה, דהר"ת ס"ל דאע"ג דליכא בו מעשה מ"מ מקרי אין בו מעשה לפטורי ממלקות, והייט דכיון דהסורה כתבה תורה לאו על המחשבה, לא תחמוד, נהי דמשכחת בה מעשה, ובלא מעשה לית מיה, כדאמרינן בשלהת לו לפילו חומד בדבור ס"ל לא תחמוד ככף והכ עליהם ולקחת לך מה להלן עד שיעשה מעשה אף כאן עד שיעשה מעשה, מ"מ מדוע כתבה תוס"ק לאו זה רק בהחשבה לבד, כיון דבעינן מעשה, דכשלומא לאו דלא החמוד כסף והכ וגו' ולקחת לך, הרי שבפירוש לסרה הסוס"ק המעשה שלא ליקח בכסף וזהב, והא דכתבה לא תחמוד ג"כ מפני שלולא החמדה לא בי' בא לידי לקיחה, ואפשר שבשלקח עובר למפרע גם משעת החימוד, אבל בבא לחסרה הסורה רק החמדה לבד וזה ס"ל דילפינן מבשם, והעיקר היא המעשה, ובלא מעשה מעשה לית עובר, וא"כ אתחי לא כתבה תורה בפירוש גם המעשה, ולומר דכיון דילפינן מלא תחמוד דנבי מ"ז והשם כתיב לקיחה, וע"פ הנ"ש אמרינן כאלו כתיבא ג"כ ולקחת בכח, דנראה דג"ש זו לא נתקבלה מסיני, והך דמכילתא היא לסתכתא בעלמא, רק דקבלו חז"ל דלא תחמוד ל"ת רק בעשה מעשה, דאל"כ יוקשה כמה דמבואר דבפשוט מש"ם לית עובר בלאו דלא תחמוד, כמ"ש אחז"ל ברחיות ברורות מגמ' סנהדרין (דל"ז ודל"ח), דאל"כ הי' חייב בגוזל פחות משים מעות לא תחמוד, ובל"ת לא תחמוד כסף וזהב וגו'

מנחה חדשה - א פופרש, יוסף בן יעקב עמוד מס 264(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

זנו ולקחת נראה דלוקה לפילו בפחות מש"פ. וכן נראה מלשון הרמב"ם פ"ז מהי' עכו"ם ה"ב, דכתב סתם וכל הנהנה כהי' מכל אלו לוקה, משמע לפילו בכ"ש, וכ"כ בחינוך במצוה תנ"ה, ועובר ע"ז ונהנה בלפיון ולפילו בכ"ש חייב מלקות, וכן מבואר מהא דלא חשיב בש"מ (דל"ה ע"ח) בחשבה, אחש פרוטות הן לנהנה מע"ז לו מלפוי ע"ז בפרוטה, ע"כ דבכ"ש חייב, וכן משמע מחום' מכות (דכ"ב ע"ח), בד"ה אלא הכא כו', וכן משמע בחום' ע"ז (די"ט ע"ב), בד"ה מכות כו', וא"כ אס"ד דג"ש מעלית הוא, כיון דהי לאו ג"ש ה"א דבדבור בעלמא יהי' עובר, ואהי ג"ש לומר דבעינן מעשה, נימא אין ג"ש למלה, וכשם דהתם בלקחת כ"ש שני, ה"ה הכא, וע"כ ל"ל דג"ש זו לא נתקבלה מסיני, והמכילתא הוא רק לחסחת בעלמא, דחז"ל קבלו דלא תחמוד הינו עובר בדבור בעלמא. ואפשר כמ"ש הרמב"ם, דכיון דלא תתאוה היינו בלב, ע"כ לא תחזור במעשה, וא"כ אהני לא כתבה תוה"ק בפירוש שלא תעשה מעשה, וי"ל דמש"ה ס"ל להרמב"ם, דלכתי כתבה תוה"ק ללאו זה בלאין לא תחמוד לחוד, הני דבעינן מעשה, לומר דלאו זה אין לוקה עליו, והא דכתב הרמב"ם ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה, אין הכוונה מפני שאין בה מעשי, רק הכוונה דליכא בלאו זה בחורה לשון מעשה, דהחורה כתבה חומו רק בלשון מחשבה, אע"פ שלא עשה מעשה לומר שאין לוקין עליו כלאו שאין בו מעשה. ובזה יהיישב נמי, מדוע ל"ק הרמב"ם מעשה דאין לוקין משום שניתן להשלומין, דלריך ליתן טעם זה, דנ"מ דעל לא תחמוד דתשם אים נמי ליכא מלקות, ונ"מ בלא התרו בו משום לא תגלוף רק בלא תחמוד, מ"מ פטור ממלקות, דכיון דכתבה תורה לאו זה בלשון מחשבה מאיינן דאין לוקין עליו, אבל אי הוה אמר אאין לוקין משום דניתן להשלומין, ה"א דבלא"ת כה"ג לוקה. ועפ"ז י"ל, דרב"י והתוס', דמפרשים דברי ר' אמי, דר"מ וחכמים יכברו לאו שניתן להזהרם מב"ד לוקין, וזה דוחק גדול לפרש המשנה שלא כהילכתא, ולא מפרשים דר"מ במלקות דלא תחמוד כמ"ש, ע"כ דס"ל כהרמב"ם, דבלאו דלא תחמוד ליכא מלקות כלל. וזה נסתר לכאורה מס"ל בפרש"י יומא (דפ"ו). שו"ר לתוז"ל, העיר קלת למיון שיהי' לוקה בא"ת, כשהתרו בו משום לא תחמוד לבד, גם העיר דבעבדים וקרקעות יהי' לוקה משום לא תחמוד, ע"ש פלפול עלים, ולפמ"ש בפירוש דברי הר"מ ז"ל, ל"ש הכל, עוד ראיתי, שהעיר בא"ח בלא"ת, דלהרא"ד דכרוזה אני א"ש ובלא רוצה אין הנם נם, והיינו כמ"ש בשם מעייה"ת, ובעזהי"ת כתבתי בחופן שכנם נם, ואפ"ה שייך לא תחמוד כגון בשטעה תומו:

והנה הרמב"ם כתב בפי' מס' עדות, בשובר על גזל של דבריהם בגון החמשנים כו', וכתב שכ"מ דלא תחמוד בלא דמי משמע וכן החמת, ותמה הגאון חוית בסי' ל"ד ס"ג, דהרמב"ם כתב בפ"ק מה' גזילה לפילו המרבה רעים של חבירו למכור לו שלו בדמים עובר על לאו דל"ת, וכתב הגאון ז"ל, והא דקתי הר"מ בלשונו גזל מדבריהם, הוא כי מהתורה הינו בגדר חיסור גזל עד שילמרך להשיב כדכתיב והשיב את הגזילה, רק חוץ לאו מיוחד בפ"ע שעובר עליו, אבל אם קנה הכלי אין מחוייב להחזיר ולא נתקו התורה להשבון, וה"ז כמו שאר לאוין, אבל חכמים עשוהו מדבריהם בגזל, וא"כ כופין אותו להחזיר הכלי שמחר כדין גזלן, וכל תורת דין גזילה עליו, ולכך הוחיל וחכמים קבעוהו שיהי' בכלל גזילה פסלו להעובר ואומר כדין גזלן, לף דכלי דמי משמע לאו בלאו דל"ת וא"ש גזל מדבריהם ולק"מ, מכ"ל, ולפענ"ד יש לחמוה, דל"ב דמדאוריים' הינו מחוייב להשיב,

ולא ניתן להשלומין, ל"ב מדאוריים' שיהיב דמי בר מלקות הוא, וא"ב הרי פסול מה"ת לעדות דעבר עבירה שיש בה מלקות, וכחמת נראה דגם לאחר שחכמים עשלוהו מדבריהם כגזלן וחחייב להחזיר, מ"מ וכי הי' כח בית חכמים להפקיע המלקות שחייב מה"ת, ורק לאו שניתן להשלומין מה"ת הוא דפטור ממלקות, אבל מכ"ל דניתן להשלומין מדרבנן מפקיע המלקות, ואולי כיון דמלקות והשלומין כאחד מ"ת לדון, לכך הפקיעו חכמים המלקות וחייבוהו להחזיר, אבל מ"מ המ"ה, דכיון דמדאוריים' חייב מלקות ועובר עבירה שחייב מלקות פסול מה"ת, ואמאי קאמר הר"מ דאינו פסול רק מדבריהם. ועוד דאין סברא כלל, דכיון דחכמים מחייבים ממון פטרו ממלקות, וכי גם בלאו שניתן להשלומין מה"ת, ל"ל לומר דע"י התשלומין פטור ממלקות, דחרבה ניחא מלקות פוטר מהשלומין, רק הטעם דלא"ע ולא מסכחת לה בפלו, עיין בחום' מכות (דט"ז ע"ח), בד"ה החם כחם כו', וא"כ בלאו דמחוייב מלקות מה"ת לא הי' יכולת בית חכמים לחייב בהשלומין ולפטור ממלקות, וש"פ דבריהן, דכוונת הרמב"ם דהוה לאו שאין בו מעשה, משום דלאו זה נאמר בלשון לא תחמוד, שאין בו מעשה, יחייבנו היכא דברי הר"מ, דחסון פסול מדבריהם, ע"פ דברי הגאון חו"ת, דגם מה"ת הינו בר מלקות, נהי דעשה מעשה, כיון דכתבו תורה בלשון שאין בו מעשה, ועפ"ז יחייב מדוע לא קאמר הרמב"ם הטעם דניתן להשלומין, דל"ב ביהיב דמי כיון דמה"ת הינו חוזר ל"ח דמה"ת לוקה, לכך קאמר טעמא דאין בו מעשה ואין לוקה לפילו ביהיב דמי:

ג) **נסתפקתי** בהפליר בחבירו מר שינרש חשמו ונרשה ברשותו, להרמב"ם דמ"מ קאי בלא תחמוד וכן לפמ"ש בהשגה לת מבירו שא"ל חשתך זיחתה ונירשה מרלונו דעובר על לא תחמוד, למחי עבר על לאו זה, אם נימא דמיד שנגשה עבר על לאו זה, כיון דאסרה על בעלה שלא יוכל להחזירה, הרי הכלים האיסור, או דילמא דכ"ז שלא בא עלי' מדיין לא עשה האיסור מכלס לעבור בלא תחמוד, ונ"מ אם נשאה ואח"כ שב בחשובה, אם מותר לקיימה אלא, אם נימא דבשאה כבר עבדי' לאיסורא, וכיון דא"א לו להקן ולהחזירה לבעלה דאסור להחזיר גרושתו משניחת שוב מותרת לו, אבל אם נימא דכ"ז שלא בא עלי' לא עבדי' לאיסור מכלס, ממילא אסור לו לבוא עלי' ולריך לגרשה. אבל היכא דנשאה ובא עלי', ואח"כ מחרט ורולה לשוב על איסור זה, הי' נראה לכאורה, דמותר לקיימה וא"ל לגרשה, כיון דאיסורא דעביד עביד וא"א לו להקן. אבל ראיתי לאחז"ל כחב, והנה לדעת סרי"מ נם הפליר בחבירו ונירשה וכורחי הי' ע"י שאמר המגרש רולה אני ולקחה א"כ מועיל על הלאו, אך ל"ש בטעם של הר"מ דאמרי"מ דאין לך מעשה גדול מזה דאפשר דיש על כל ביאה וביאה כו' ע"ש, מבואר דפשיטא לי' לאחז"ל, דאסור לו לדור עמה, ובכל ביאה וביאה עושה איסור ועובר על כל אחת מהן, ולפענ"ד חמוה, דא"כ אאמי אמרינן בפ' כסס. דבעינן ונטמאה לי' לבעל וא"י לבועל, וא"י לא הוה אמינא ונטמאה בפ' א"א דאינה אסורה רק לבעל, ותיפוק לי' דאסורה עליו משום לא תחמוד, דפשיטא דבא על אחת אחרת בחיסור עובר בלא תחמוד, וא"כ אם נימא דמי שהפליר בחבירו עד שגירש את אשתו ונשאה לו שהעשה את חבירו עד שגירש את אשתו ונשאה אסור לו לקיימה משום לא תחמוד, מכ"ש בבא על אחת אחרת ואסרה על בעלה דאסור ליחא אומה משום לא תחמוד, וא"כ ל"ל קרא ונטמאה לי' נראה לומר דלא תחמוד לא קאי רק כ"ז שמוכל להיות אחת אחרת אסור לו להוליאה ולאסרה עליו

מנחה חדשה - א פופרש, יוסף בן יעקב עמוד מס 265(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

עליו, לכל כשכבר בא עליו בחיסור ואסרה על כעלה שוב ליכא עליו לאו דלא תחמוד, לכך לי לאו ועטמה ס"א דכיון דחיסורא דעביד עביד וכבר אסרה על כעלה שוב ליכא לאו לא תחמוד ומותרת לו, לכך חילטריך קרא ועטמה לומר כשם שחסורה לבעל כך אסורה לבועל, ואיצטריך רק בבא על עסק מביאו עד שגירש אם חזרו ונשאה הוא, כיון שחיסור דלא תחמוד עביד, ואפילו אם יגרשנה הוא לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה, שפיר י"ל דמותר להשהותה, ורק בגחזרת מיד לאחר שגשאה ותוזר בהשיבה, אם מוהר לקיימה, יש להסתפק כנ"ל. מיהו אם אחי ואם חיי, לאחר נותם לדברי אחוי"ל, אחר דבריו לגולים, ונ"מ:

ד) **כתבו** התוס' בכתובות (דכ"ה ע"ב), בד"ה מעיקרא כו', ותי"ט וליפסול מדאורייתא דקא עבר אלאו דלא תחמוד וי"ל דלא תחמוד משמע דלא יסיב דמי כו', ותי"ט והא דאמרינן בפ"ק דב"מ דלא תחמוד בלא דמי משמע להו ומשמע לאיכא דוקא הוא דמשמע כך כו' וי"ל דמשמע להו דקאמר ר"ל נמי דכן הוא בהמת כו', ופ"ם בהכרם"ה שכתב, אלא התוס' בפ' המניח ובפ"ק"ש לא כתבו כן, ויש לפי תירוצם בחרא שכתבו הכא לקושטם מכ"ל, ובב"מ (ד"ה ע"ב), בד"ה בלא דמי, כתבו לתירוץ רשתון בכתובות, וכן כתב בסמ"ג מל"ת קנ"ח, והסמ"ק סל"ד ס"ק ל"ב. ולפענ"ד קשה לשיטה זו, מהא דאמרינן בב"מ (דס"ו ע"ב), אמר רבא למה לי דכתב רחמנא לאו בריבית לאו בנגל ואיתי בחוקה כו' אלא לא לכתוב רחמנא לאו בנגל ואיתי מהיכך כו' אלא דכתב רחמנא לאו בריבית וחוקה ודאי משמע דאי לאו דכתב רחמנא לאו בריבית וחוקה ודאי הי ניחא דאיצטריך לאו בנגל, ורק כיון דכתיב לאו בריבית וחוקה ואיכא למילף גזל כמה בלר פריך לאו בנגל ל"ל, דאפילו לא הי כתיב לאו בריבית וחוקה נמי לא הי ל"ל לאו בנגל דהא כתיב לא תחמוד, וכן ב"ב שם לא תגזוז דכ"ר ל"ל לכדמניא לא תגזוז ע"מ למיקם לא תגזוז ע"מ לשלם תשלומי כפל, ומשמע דעל כרחיך לעיל קאי דלא תגזוז ל"ל דאיכא למילף לאו בנגיבה מריבית וחוקה וכן פרש"י, דבלא ריבית וחוקה נמי קשה למה לן לאוי בנגל ונגיבה הא כבר כתיב לא תחמוד, דאע"ג דברמב"ם ושו"ע לא מזכר רק דבנגל עובר בלא תחמוד, מ"מ פשיטא דגם גנב עובר בלא תחמוד, דהא חומד הוא אחר שהיו שלו. ובמדרש הגעלם פרשה נח מ"ש דאיכא לא תגזוז ע"מ למיקם לא תגזוז ע"מ לשלם כפל מ"מ קרא יתירא הוא דכתיב לא תגזול, ומדפרש הוצ"ל מ"מ דכתיב לא תחמוד דמיירי גם בגנב, בשלמא לתירוץ הכי שכתוס', וכן דעת הרמב"ם, דכיון דמי כמי עובר בכל תחמוד ניחא, דמי לאו בריבית וחוקה שפיר הוה אמינא דאריבי לאוי בנגל ונגיבה דאי לא"ת ס"ל דאין עובר בלא תחמוד רק בדלא יסיב דמי אבל כיסיב דמי נכי דאגם אותו למכור אין עובר, ואפי לא תגזול ולא תגזוב ומגלה אקרא לא תחמוד דמיירי אפילו כיסיב דמי, דליכא למימר דקרא דלא תחמוד מיירי ג"כ כיסיב דמי ולעבור עלי' בב' לאוין, דכבר כתבו התוס' שם בד"ה לעבור דמשום דלא לקי אלאו דגזל לא שייך לומר לעבור עליו בב' לאוין, וע"כ דקרא לא תחמוד לאוסיף בא דעובר אפילו כיסיב דמי, לכך לא פריך רק לפי מה דגלמד במה הלך מריבית וחוקה, וא"כ גזל ונגיבה שפיר ידעינן במה הלך, וגם לאו דלא תחמוד אי רק בלא יסיב דמי הכי גלמד במה הלך מריבית וחוקה, וע"כ דלא תחמוד בא להוסיף אפילו כיסיב דמי, מש"כ לשיטה זו דבחמת אין עובר בלא תחמוד רק בלא יסיב דמי, א"כ קשה מדוע לא פריך בגמ' אלאו דגזל ואלאו דלא תחמוד מנינהו לאו יתיר הוא, ותי"ט דלא תחמוד אתי לאפוקי מדאורייתא דלא יסיב דמי, אבל מדרבנן יסיב דמי, ומיפוק לי' מריבית וחוקה. מיהו קושיא זו יש לייסב, דהתוס' ב"מ שם בד"ה אלא דגזל למה לי לכותב שכר שכיר, כתבו ותי"ט ולוקמי בגזל גופי' ובגזל עבדים דלא אתי מריבית וחוקה דאין חוקה לעבדים כדקאמר לעיל דהא קרקע אינה בגלא אינו מן המקרא אלא מסוס דתי"ט לזוז ממקומה אבל עבדי דניידי תע"ב דסוקמו לקרקעות יעבור בלא תגזול ע"כ, הרי דהתוס' לשיטתייהו, דבכתים וקרוע ועבדים ליכא לאו דלא תגזול, ותי"ט אילטריך לא תחמוד למיתי בית ושדה ועבדו ושמתו, ואכי דכתיב כמי ושורו וחמורו כיון דאילטריך למכתב לא תחמוד לעניין בית ושדה ועבדו ושמתו, אבל שור וחמור לא קרא גם שורו וחמורו וכל אשר לרעך, דכיון דלא כתיב בדידהו לאו מיותר ל"ק מדוע כתבם קרא, דע"כ לא כתבו התוס' דמשום דלא לקי אלאו דגזל לא תמרינן לעבור עליו בשנים, היינו היכא דכל הלאו הוא מיותר, אבל הכא דהלאו אילטריך למכתב בלא"ה, כתבם תוס"ק שורו וחמורו וכל אשר לרעך לעבור עליו בשנים. וכזה יש לייסב, מה שכתבו התוס' ב"מ (ד"ה ע"ב), בד"ה בלא דמי כו', ותי"ט מיפוק לי' מלא תגזול וי"ל לעבור עליו בשני לאוין, והקשה הגאון יד מלאכי ס"י שמ"ז, דסותרים דבריהם בח"ב, דמבואר דבלאו דגזל כיון דלא לקי לא תמרינן לעבור עליו בשנים דבחמת מה שהקשו התוס' ותי"ט מיפוק לי' מלא תגזול, אין כוונתם דלא תחמוד למה לי, דהא התוס' ס"ל דבקרקעות ועבדים ליכא לאו דלא תגזול, וא"כ אילטריך לא תחמוד משום כיון שהוא עבדו ושמתו וע"כ התוס' הקשו דלא לכתוב שורו וחמורו וכל אשר לרעך כדי לעבור עליו בשנים, אפילו במקום דליכא מלקות, אבל בח"ב הקשה כל הלאוין למה לי, ליכא למילוקי לעבור עליו בשנים כיון דלא לקי, אבל קושי' הרמב"ם ודאי קשה, ונ"מ:

ודברי התוס' דהקשו ותי"ט, ולא תרצו כלל, אפשר לומר לפמ"ד טעמא, דכתבו בח"ת, משום דיש לייסב קושי' זו, והוא דלא צריך לתוקמי דלא תגזול קאי על עבדים, דעדיין ס"ל קרא יתירא, דמיפוק לי' מלא תחמוד, דליכא למימר דתוקמי לא תחמוד דגבי עבד רק בלא יסיב דמי, דהא כתיב בקרא אחד לא תחמוד וגו' ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך, ומקשינן עבדו ואמתו לשורו וחמורו וכל אשר לרעך, מה הני כיסיב דמי, דאי בדלא יסיב דמי מיפוק לי' מריבית וחוקה, ס"ד דכעבדו ואמתו גם כיסיב דמי עובר בלא תחמוד, וממילא גם בגזל עבדים יהוש מקרא דלא תחמוד,

דלא

מנחה חדשה - א פופרש, יוסף בן יעקב עמוד מס 266(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

דלמא תחמוד מיירי כגון דיסיב דמי כגון דלמא יסיב דמי, ותי"ל לא תגזול לעבדיו, ותי"ל:

ה) **נסתפקתי**, בסוסק לא מכירו, אם עובר ג"כ בלא תחמוד, דכיון דכתיב לא תחמוד, נהי דילפינן דכתיב מעשה מלא תחמוד ולקחת, מ"מ אפשר דכתיב דמתחילה יחמוד ואח"כ יקח החפץ, וכיון דגזל וכדומה דחמד אל מכירו ואח"כ גזלו, אבל בבלוה מכירו או שהקיל חברו אלו ואז לא ני' בדעתו לעשות חומו, ורק אח"כ כשחבעו לו רצה להחזיר, אלא דמתחלה בא לידו, ואח"כ חמד חומו, אפשר דא"ע על לא תחמוד, או דילמא לי"ת, ונ"ע:

ו) **כתב** אחזו"ל, ונ"פ דאם חמד אחל העכו"ם אינו עובר בלאו זה כי רצך כתיב והוא למעוטי עכו"ם בכ"מ בש"ס ס"ב, ואף גזל גמור יבואר היטב לקמן דיש שיטות אם ישראל מוזהר על של עכו"ם, ועל לאו זה ודאי אינו מוזהר דכתיב לרעך וי"ש, עכ"ל. ומה דפשיטא לי' לאחזו"ל, מספקא לי' להגאון הפרמ"ג, או"ח בס"ז סי' תר"ד, שכתב ומיין בפ' גזילה דגזל עכו"ם מ"ע מעשה ואכלה כוי ותימוד עכו"ם ממכן יסיב דמי, נ"ע בעכו"ם, עכ"ל. ובאמת דכי אליבא דבה פ"ו מגיה, ואמר לי רבי מעשה שמכרתי לעכו"ם ומדמתי לו בביה אחל כוי מסרתי לו ג' סלין כוי ולאח"כ נטלתי המעות ולקחתי בהן כד לי' של שמן והנחתי לותו במקום שמכרתי הממרים לעכו"ם נקרע הכד ונשפך השמן והלך לו לחברתי לו בני כתיב לא תעשק אח רעך ולא תגזול וגו' רעך הרי הוא כאחיך ואחיך הרי הוא כרעך הא למדת שגזל עכו"ם אסור כי גזל הוא ואמ"ל גזל של אח כו' ש"ם, הרי דמגת דב"ח מפרש, דרעך גם עכו"ם בכלל ולידי' ודאי מוכרים של של עכו"ם בלא החמוד. מיהא לכאורה, ר' הוגע דאמר בב"ק (דקי"ג ש"ב), מנין לגזל עכו"ם שהוא אסור שנאמר ואכלת את כל העמים וגו' בזמן שהם מסורים בידך ולא בזמן שאינן מסורים בידך, חולק על המדב"ח, דלהמדב"ח עכו"ם הוא בכלל רעך, ואמ"ש לן למוד מואכלת. אמנם י"ל, דמדב"ח ס"ל ג"כ דילפינן מואכלת, רק דהך ואכלת מגלה דרעך דכתיב גבי גזילה היינו עכו"ם, דיש לדקדק מה דקאמרינן שם, גזל עכו"ם אסור לבידתי מוסרת גזילו אסור דא"כ הוגע כוי שנאמר ואכלת לבידתי מוסרת דא"כ אמאי כל נוריא אמר רב מנין לבידת העכו"ם שהיא מוסרת שנאמר לכל לבידת אחיך לאחיך אתה מחזיר ואי אתה מחזיר לעכו"ם, וי"ל דמתחילה אמר גזילו אסור, דא"כ הוגע מנין לגזל עכו"ם שהוא אסור, משמע דאי לאו ואכלת כי' פשיטא דגזל עכו"ם מותר, ואי"כ מאי קאמר תו לבידתו מוסרת כוי דמהכי מיהי ס"ל דלבידתו אסורה אל דילפינן ללמוד מלבידת אחיך, וגראה דודאי אי לאו ואכלת ס"ל דרעך בא למעט עכו"ם דעכו"ם לא מקרי רעך וילפינן מואכלת דגזל עכו"ם אסור, ומ"ש דגם עכו"ם מקרי רעך, וכיון דילפינן מואכלת דגזל עכו"ם אסור, אי"ש ס"ל דגם אבידה בכלל האיסור, לכך אילטריך להכיח מדכתיב אחיך, ותס"ד דעכו"ם בכלל לכתוב אבידת רעך, ואי הוה כתיב כך ודאי ס"ל דעכו"ם בכלל דואכלת ילפינן דרעך גם עכו"ם בכלל, ומדכתיב אחיך ולא רעך מ"ש למעט אבידת עכו"ם, ואי"ש שפיר י"ל דגם ש"ם דיהן ס"ל כתדב"ח דרעך גם עכו"ם בכלל, וה נלמד מואכלת. ועפ"ז י"ל, מה דאמרינן בב"מ (דכ"ש ע"ח), אי"ר חיננא בר' חירי מאי דכתיב ולא תוכו לים את עמיתו עם שאחך בתורה ובמלוה אל תוציהו, ולכאורה ל"ש דאמאי אילטריך לדרוש עם שאחך בתורה ובמלוה, וכי אי הוה כתיב רעך לא הוה מפקינן עכו"ם ועמיתך הרי הוא כלשון כתוב רעך דעמית ורע אד הוא, ולפי האמור ניחא, דר"ח ס"ל ג"כ דגזל העכו"ם אסור והיינו דואכלת מגלה דגם היכא דכתיב רעך עכו"ם בכלל כתדב"ח, ולכך דרים מלת כתיב רעך רק עמיתך לומר עם שאחך בתורה ובמלות ולאפוקי עכו"ם, ולאו הוא כתיב רעך גם עכו"ם הוי בכלל. מיהו להגמוקי יוסף, מוכח ברמ"ח ר"ם לכ"ת, בסם י"ח, דר"ח נא למעט ישראל שהיו ירא ד', בלא"ה ניחא. נחזור למעינינו, דהא דכתב אחזו"ל, דבש"ם ממעט מרעך עכו"ם, היינו רק למ"ד גזל עכו"ם אסור, כמבואר בב"מ (דקי"ח ע"ב), אבל למ"ד גזל עכו"ם אסור, שפיר י"ל דעכו"ם הוא בכלל רעך כתדב"ח, ואסור ג"כ לחמוד של עכו"ם:

ובב"ק (דקי"ג ע"ב), ר' אחי הוה קאזיל בשורחא חזא שיבשא דנופקא בפרדיסא ואלי בה קיפופי דמינבי ס"ל לשמעי זיל חזי אי דכותי ניכנו אייתי אי דישראל ניכנו לא אייתי לי שמע ההוא כותי דהוה יתיב בפרדיסא ס"ל דכותי הרי ס"ל כותי שקיל דמי ישראל לא שקיל דמי, ועי"ש בתוס' דר"ה הכי קאמינן כו', גראה לר"י שכן הי' דעתו מתחילה כמו שכשיב לנכרי כו' ס"ם. ולכאורה גראה דקאמר לו דישראל לא ילפה ליקח מעות רק ילפה ליתן לו במתנה ומתנה לא נפיי דשונא מתנות יחיי, אבל עכו"ם ודאי יקח מעות דלא יהן לו מתנות, אבל עדיין קשה דילמא גם בעכו"ם לא ילפה למכור בלב שלם, ולכאורה ראי מכאן דבעכו"ם מותר ביסיב דמי ויוכל ליתן לו בש"ך המעות, ואפשר דזה הלשון ס"ל לעכו"ם כדי שיהיו העכו"ם דישראל לא יקחו דמי רק יהן לו במתנה אבל עכו"ם יקבל המעות ברצון, אבל כוונתו כי' דישראל ירא שמא לא ילפה למכור לו אבל בעכו"ם אם לא ילפה למכור לו יתן לו הדמים בש"ך, ויהי ראי לשיטת אחזו"ל דבעכו"ם ויסיב דמי ליכא לאיסור לא מחמוד לכו"ע, ונ"ע:

מצוה ל"ט

שהזהירנו הקב"ה שלא לעשות צורת אדם משום דבר אפילו לנוי שנאמר לא תעשון אתי (שמות כ', כ"):

תניא במכילתא יתרו פרשה יו"ד בריימתא ח', לא תעשון אתי וגו' ר' ישמעאל אומר דמות שמשי המשמשים. לפני במרום לא דמות מלאכים ולא דמות חופנים ולא דמות כרובים, רבי נתן אומר לא תעשון אתי אלא תאמר עושה אני כמין דמות ותשתמוה לו ת"ל לא תעשון לכם ואמרתם מאד, וסילקוס גרס. ת"ל לא תעשון אתי לא תעשון לותי, ר"ש אומר אינו כשאומה בזה עליהם היו מכבדים את אלהיהם שנאמר על כן וגו' וכשהפורעניות בזה עליהם היו מקללים כו', מבואר דשלש מחלוקת בדבר, ר' ישמעאל מפרש לא תעשון אתי כדמות שאתי והיינו לנוי, ור' נתן מפרש לאסור לעשות צורת אדם לעבדו

מנחה חדשה - א פופרש, יוסף בן יעקב עמוד מס 267(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

סימן ט

שו"ת בענין לא תחמוד

ולא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך שדהו ועבדו ואמתו שורו וחמורו וכל אשר לרעך (ה' י"ח).

א

כבוד ידי"נ אהובי ת"ח ומזכה רבים רב שלום עד בלי ירח.

יקרת אגרתו קבלתי ונהנתי מאוד מדבריו היקרים, הנני במענה קצר.

כבודו העיר על מה שכתב בספר פתחי חושן הלכות גניבה פרק א' הערה כ"ו בשם ספר אחד דהמוכר לחבירו וכופהו לקנות עובר בלא תחמוד, ומתוך כך כתב הגר"י בלוי שליט"א דמחברי ספרים השולחים את ספריהם בדואר לאנשים, ואלה משלמים תמורת הספר מתוך בושה ואי נעימות, צריכים לחשוש לאיסור לא תחמוד.

ותמה מע"כ הלא אין כאן חמדה לחפץ של חבירו ואיזה לא תחמוד יש כאן, וכתב ליישב לפי"ד הגאון מסטייפלא זצ"ל בברכת פרץ שכתב לבאר מחלוקת הרמב"ם והראב"ד בפ"א מגזילה הלכה ט' דלדעת הרמב"ם אינו לוקה על לאו זה דהוי לאו שאין בו מעשה ותמה עליו הראב"ד דהלא עצם הקנין הוי מעשה גמור, ועוד השיג הראב"ד על הרמב"ם שסתם מלהשמיענו דאם המוכר אמר רוצה אני אין הלוקח עובר בלאו, וכתב הגאון הנ"ל דנחלקו במהות הלאו דלא תחמוד דלדעת הרמב"ם יסודו בעצם החימוד ולכן הוי לשבא"מ, ומשו"כ עובר אף אם אמר המוכר רוצה אני, דמה בכך שהוא רוצה הלא הלוקח עובר על חמדת לבבו, אבל לדעת הראב"ד כל האיסור הוי בעצם הקנין והמקח שאין בו גמירות דעת מצד המוכר והוי לתא דגזילה, ומשו"כ מהני רוצה אני דבכך גמר בדעתו להקנות ושוב אין בו איסור, ולשיטתו הלך דהוי לשיב"מ. וכתב כבודו דלשיטת הראב"ד יש מקום לדברי הפתחי חושן לפי ביאור הברכ"פ, דיש כאן שמץ גזילה כיון שאינו קונה בלב שלם.

אמנם לענ"ד אין דרך זו מתיישבת על הלב, דבאמת פשוט דלכו"ע יסוד האיסור בחמדת הלב הוא, דלא תחמוד כתיב, אלא שנחלקו בכך דלדעת הרמב"ם מהות האיסור בעצם החמדה אלא דאינו עובר אא"כ קנה משום דאין עבירה במחשבת הלב גרידא כיון שאין בו דבר מוחלט והתורה לא אסרה את מחשבת הלב שאין אדם ניצול ממנו בכל יום עד שתוחלט חמדה זו ותגיע לידי מעשה והחלטת ענינו. אבל אין הקנין אלא מעין תנאי ולא מעשה עבירה הוא ומשו"כ הוי לשבא"מ, ולדעת הראב"ד עצם החטא הוא קנין מתוך חמדה דהיינו הכופה חבירו למכור מתוך חמדה ותאוה, ואין עצם החטא במחשבת החמדה בלבד אלא בכפיית האדם למכור מתוך חמדת הלב (אבל לא משום לתא דגזילה היא), ולכן חידש הראב"ד דאם חבירו אמר רוצה אני גילה דעתו שאין מכירתו מתוך כפייה אלא משום רצונו הוא ואין בו איסור אך לפי מה שנתבאר בשיטת הרמב"ם אין נפ"מ במה שהמוכר רוצה אכן למכור דמ"מ עובר הלוקח משום שהוציא חמדתו מן הכח אל הפועל, ודו"ק בדקות הענין, ומובן אפוא דלדעת הראב"ד הוי לשיב"מ (ועיין באבן האזל שם שפירש שנחלקו הרמב"ם והראב"ד בענין "רוצה אני" אם יש ביטוי לרצון אמיתי או שמא אף רצון זה כפוי הוא, ולענ"ד נראה יותר כמו שכתבתי, ודו"ק בזה).

ולפי"ז נראה דאין כלל מקום לדברי הפת"ח לא לרמב"ם ולא לראב"ד, דמ"מ לא חמד **דבר מסויים** משל חבירו, וכך נלענ"ד.

ובמש"כ בענין הא דריב"ל בירושלמי פ"ג מתרומות שאמר לו אליהו לאו משנת חסידים הוא, כמדומני שהחזון איש כתב בזה דברים שהם קילורין לעינים בליקוטי חשן משפט סימן כ"ה לסנהדרין שכתב דהיה לו להתפלל שהקב"ה לא יעמידנו בנסיון כזה והקב"ה בודאי היה מקבל תפלתו "משום שאין הקב"ה מזמין לחסידיו נסיון כזה". ונראה להוסיף בזה לפי המבואר במכות י"א ע"א דארי אכלו לאחד תוך ג' פרסאות דריב"ל ואליהו לא אשתעי בהדי' ג' ימים משום שהיה לו להתפלל שלא יוזק אדם בסביבתו, וק"ו בני"ד הי"ל להתפלל שלא יקופח חייו של זה על ידו, ואפשר שיסוד הדבר מה שמצינו בכתובות ע"ז ע"ב דלא משני ר' יהושע ב"ל בדיבורו ולפיכך הקב"ה קיבל רצונו עי"ש, ומשו"כ היתה בודאי תפלתו מתקבלת אם היה מתפלל שהקב"ה ימלטנו מנסיון נורא שכזה, ודו"ק כי קצרתי.

האוהבו ומוקירו מאוד מאוד
אשר ויים

שם הטוב נכון עשו לעשות לו כאשר חשב לעשות לחבירו ויש בו מלקות כמו כן ושם בסנהדרין נ"ב מתבאר:

לח. שלא להעלות נ"ב כמחשבתנו תחבולה לקרות לנו מה שוצא לוולתינו מאחינו (א) שנאמר **לא תחמוד** בית

מנחת סולת

כאן מוכרחין לפסוק דרומה מקרי רבא דחמם מדלחמרינן כאן ביכומות דפסול לעדות לחבה ולדבריו בפסדרין רבא דחיט על חמם כשר ופ"כ דכוי רבא דחמם לחמנם י"ל דכוכר עם כמו שכתב כאן בחיבולו דרומה דמקרי רבא בקרא שהני אך זה דוחק כיון דסיקר טעמו דבחיט על חמם חפ"ג דרומה רבא מ"מ לא חצוד לשקר ח"כ לדבריו כאן דהוה לה מקרי רבא דחמם למם יפסל ופ"כ דמקרי רבא דחמם ופ"כ דבריו תמוהין ולפ"כ:

שוב מלאחי בקלח"ם סימן מ"ו ס"ק י"ז שכתיב דברי הגמרי סל"ל דבחיט על חמם לה חצוד לשקר ע"ש והמיכות שם חמם עליו דכל רבא חצוד לשקר ופ"כ קי"ל כיו"ד דחיטו נאמן לאסור רק להמיר נאמן מצוס דאין חדס חוטח ולה לו ולעדות אחה גם הגמרי חודס דחיטו נאמן מצוס דמיטו נמן בה ע"ש, ובמה קושייתו חיט כלל דשפיר י"ל דרבא חיטו חצוד לשקר ואח דלאיסיר חיטו נאמן הוה מצוס דאסי מד כשר חיטו צריך להאמיטו רק בנאמן עליו חו חאסור לו ופ"ז שפיר פוסק הש"ך דאם היה רבא מסחמא חיטו מאמיטו פ"כ מוחר לאכול אבל בכה"ג שאאמן מדאר שפיר י"ל דגם רבא לה חצוד לשקר ונאמן ח"ש, ואפה לסברת האמיכות דבמרות אחה פסול מכח דשמא מיטו נמן בה צוב כ"ל דהגמרי סובר דגם רבא דחמם לה חצוד לשקר ומ"ש אם דרבא נאמן טון בחיסורין ואפילו על חמם כשר וסיבר דלאכיי הי מצוס נ"ש בין על חמם בין חיטו על חמם לכן בחיסורין דלה לריכין עדות כשר גם רבא דחמם רק לרבח דפוסל רק בעל חמם סובר דעל חמם חצוד לשקר ואנן לה קיי"ל כמותו בזה ומרוייטו כשרים בחיסורים ועיין בטורי אבן בר"ח (כ"ב) שמוכח ממט נ"כ שלאכיי ל"ה מטעם שחצוד לשקר רק מטעם נז"ה ע"ש (ומה שחמה שם על רש"י שכתב מטעם דחצוד לשקר לדאמי לה קאה דרש"י סובר כמ"ש החיס' בכ"מ (דע"כ ס"ל) דבדרבק לכ"ש בעיבן רבא דחמם ומוכח בגמ"ח סימן ל"ד ס"ג ושוב כיון דכמשנה מביאר שם גם בפסולי דרבק דבאו בעיב על חמם לכן כחב רש"י מכח דחצוד לשקר) ולפ"כ דברי הגמרי בסנהדרין נכיעים ומחורן קו המ"ח על הרמב"ם בבע"ש מכשיר חפי' נזון דאר דלמה בעדות אחה חיטו כן ולפ"ז טעמו דרק בחשה חייסינן שמא מיטו נמן בה ולה שמה, ועיין בפסל חילת להביעים בסופו מה שכחבתי בפי' ד' של הגמרי בחופן אחר, (אחנם בלא"ה ע"ש בפ"ח בר"ה שם ד"ה חשה שכחב מעלמו סברח להכשיל בע"ש אפילו נזון דאר ומינה שם שהרמב"ם סובר כן ע"ש היטב) עיין במרחה הפנים בירושלמי סוטה פ"ט ה"ו היטב:

ולפ"ז מה שהוליחו אחה אחרונים מהגמרי לחלק בין רבא דחמם לו לח חיטו ומלחתי בחשובב נחיבות שהשיג על הפחיבות ועיין לדברי הגמרי ביבמות הכ"ל וברנים נחיבו הסברות שכחבתי וכבר נחברר בדבריו היטב, ודע שלפמ"ש הטוב"ק הכ"ל בחשובתו בחשה מיושבה ל"ש יקרה מקשה טוב בחשה מיושבה שפסל לעדות חשה ולה נזכר זה בשום מקום ויל"ע בזה:

ודבה מ"ש האכ"ח דאם כאחר דשר זומם לה קאה דחמם למה יפסל כיון דאין כאן מלקות לה קאה דשיין בפאחי חשובה בחו"מ סי' ל"ד ס"ק י"ח לענין חובל מ"ם בשם הכ"י והיה כאן שיך כן, ומ"ש המ"ח בשם החום' שפאשקו בחיט רבא דחמם לי מהני מה שחאם מקודם מכח דלה פסיל רק מנדה כ"ק הקלה"ח בסי' מ"ו וכ"ל, ומ"ש המ"ח דאם היה קודם נמי אין לה נפסל ע"ש לה זכר פהיב"ק בסי' כ"ו כחב בשעיות להישיך, ומ"ש המ"ח בחאה שלאחר מת וכ' בשם אחרו שמט היה דאינם נאמנים יותר ממנם כיון דאין מכחישים גוף העדות לדמאי פסברא להיפוך דלה גרע מהכחשה ואולינן בחר רוב דיעות ומה שמוסיף המ"ח בשרי בן גרושה דהוומו קודם נמ"ד אי לוקין ע"ש עיין בחומים בסי' ל"ח שהרגיש בשרי בן גרושה איך מהכחת מלקות אי קודם נמ"ד אין בהם טוען ואי אח"כ הוי כאחר טעם ע"ש מוכח שסובר בשעיות דקודם נמ"ד פסורין, ומ"ש המ"ח בב"ב חם החמו חם נעעשין עין בחור החיים פ' ויעב בקרא ושחה לכו ונהרגהו שמוכח ממנו שסובר שים בהו הזמה:

ומה שפשיט המ"ח בספק על מכמי בריסק מסובח בס"ד סי' ל"ח לענין הכחשה עד בנגד עד חם מלטרפין למדות אחת מהגמרי בב"ב מ"ח ע"ש לדמאי הינו דאי דבאיתו דבר שהכחיבו עלמם בודאי פשיט שלא יוכלו להעטרף כיון דאחד מכחיש חבירו ועיין בחיבות שם שהסביר הסברא דיל דמלטרפים מכח דיל דאומר בדדמי שוב בחומו דבר חם תרלה לומר דאומר בדדמי שוב ל"ש מדוחם כלל אחנם לדעתי עיקר הספק הוי מכח דברי בירושים מנוס רמ"ג דע"ח לה עובר בלה מעשה לכן שפיר י"ל דמלטרפי יחד דיש עתה לה חעשה לכן לה חעידי לשקר דמקודם לה עוברי על לה חעשה ומעתה י"ל דבכה"ג דמקודם אמר בעד אחד אנס חבירו יודע שהאמת כדבריו ואם סי' לומר כמותו סי' מדיש שוב לפי דבריו עובר חבירו על לה חעשה ולה נאמנים יותר ובזה נדחה הוכחת הש"ך מהכ"ן לענין נירושין וכן נדחה הוכחת החומים מפרי קדשים דשם בל אחד לומר אנס חבירו רלה ושוב לדבריו עובר בב' על לה חעשה דאם סי' לומר כדבריו סי' מדיש על קדש"ח לכן לה מלטרפו משח"כ בבה"ג דמכחישים עלמם דלה סי' ביחד שפיר י"ל דמלטרפים ובכן, ודע דלפמ"ש בשער משפט לחו"מ סי' כ"ט דבב' בתי מדיש המכחישין זה לת זה מחר ומניד ע"ש שוב יש לחזק דברי הגרע"ח סימן קפ"ו שמדיש שמכחישים אחריש לה עוברי בלה חעשה ע"ש ולפ"ז בגטן כדבריו דמוכח בירושים דאיכא דאחר ומניד לה עוברי בלה חעשה ועיין בשער משפט סי' ל"ד ס"ק ו' שהוכיח מכ"י דשדיש שאחרין ומניד נפסלו לעדות ועיין בהלכות קטנות ח"ח סי' מ"ד שכשאל בזה אי חייבים מלקות ע"ש והאריכתי בשק"ח בזה ועיין ברמב"ם פ"ח מה' עדות ס"ח שכחב שמש"ה נאמן רבא על חיסורים לפי שאימת חיסורים עליהם וכפי הגרלה דאתי לאשמעינן אפי' רבא דחמם נאמן דלה חצוד על זה וכנ"ל:

מצוה לח, לא תחמוד.

(א) **ראיתי** בחכן עורך פ' יהרו פרשה כ' קרח ה' שכרינים שם על פיטו שיש בין דברות הרחשונה לאחרונות דבראשונה כחיב עבדו ואמתו קודם שורו וחמורו ובעשיות שורו וחמורו קודם וכר ע"ש ופלח דגם בעשיות כחיב עבד ואמה קודם שורו וחמורו ועיין ברמב"ן בקרח דלה חחמוד שהניח דבריו שיש שפיו לעיין בית ואחה וכן הטור על החורה חזכיר זה אחל בזה לה הביאו ולעיין טעמו בבית ואחה ושדה עיין בשורה (מ"ד ע"ח) וברמב"ם פ"ה מהל' דיעות סי"ח ובשו"ת מהרי"ל אחלוק חח"ת סימן ע"ז מ"ש בזה:

ודבה רלימי בכלי יקר כאן בקרח וכור ועד שכחב שראשונה נאמר גם לנכרים לכן לה נקיט אחום כי אנכרים לה יוכלו לקיים זה כי הם ברשות לבם ע"ש ולה זכר דברי אחיטך לקמן מלוה חע"ז שכחב שגם נכרים מצווין על לאו אחום

ביח רעך ונר. וכבר הוכיחו ז"ל מפסוק אחר דכתיב לא תחמוד ונר ולקחת לך שאיסור לאו דלא תחמוד אינו נגמר עד שיעשה בו מעשה. ואפילו נתן הדמים לחבירו על החפץ עובר ב"ב על לאו דלא תחמוד

מנחת סולת שאין

דמחוס כי סוף סוף מגזל מ"ש, ומ"ש עוד שמש"ס לא מבואר מילתעמים מדהו דקרקע לית בה גזלה לכן לא מייב בו משום ממזם מ"ש לית מכין דבקרקע מבואר בית דהוי ב"ב בקרקע ומ"מ מכר נבי ממזם ולרעת המג"א סי' מרלי"ז ס"ק ז' ניחח לחנם לרעת הש"ך בחו"מ סי' ב"ב ס"ק ח' קשה לחנם קושיה זו קשה גם על המילתח כאן שחמר לח מחמוד בית רעך כלל עבדו וחמתו ורכב כל אשר לרעך חוא וכלל מה שמרט מפורש דבר שהוח קונה ומקנה לח כל דבר שהוח קונה ומקנה לי מה הפרט מפורט מטלטלין לח כל מטלטלין כשהוח חומר בחשש תורה שדהו וכו' מ"ש וח"כ גם ע"ז קשה להש"ך דהח בית הוי בקרקע ועיין בזית רעק שכתב ע"ז שבית הוי בחלוש זמה יפנה הש"ך ס"ז וע"ב ב"ל דבית רעך הכוונה כל חצר בבית רעך ורלי' דהח מיבבו לכלל וחש"ד דהכוונה בית הוי ממש פרט כמו עבד וע"ב שמפרש בית היינו כל סדבריס חצר בבחיו דהיינו כל מטלטלין יכן מוכרח לפמ"ש בבבל המוריס ס' וחחתן דמש"ה היינ"ב שם שדה משום דהיו ממופים לחרן ישרחל דיהי' להם שדות וח"ב כחן קחי על מדבר דלח סי' להם ב"ב בחים רק סוכות וח"ב ע"ב מוכרחין לפרש בית היינו כל חצר בבית דסחם בית לח הוי בחלוש לסוכה כמ"ש בישקב ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות וחפי' חש חדחוק לפרש בית היינו הסוכות מ"מ זה הוי בחלוש כיון דהי' רק לשמה ודמחו לחלקם מיין בחים' מירוכין (ל"ח ע"ב) ד"ה ונחן לחנם כיה י"ל ממה דחמריק נפירוכין (ל"ה ע"ב) דהוי בקנטא כיון דע"ם ר' סי' ע"ם וח"מ, והכח ממכילתח מוכח דגם בשדה מוכר על חמדה דחל"ב הוי מינו לפרש כחן דרק כמטלטלין מיכר על חמדה ובבניות דכחיב שדהו קחי על חחוה שזה מוכר גם בקרקע ופ"ב דמוכר דילפינן חמדש מחחוה שגם בחמדה מוכר בשדה וצלח כדבריו לחנם י"ל דבחמת מורש המכילתח דכחן לעניו חמדה דרשינן פפרט למעט קרקע רק שפש לעניו חחוה שפש ב"ב כחיב כלל ופרט ושפ ליכח למעט קרקע דכחיב שדהו לכן דריש שם לעניו קונה ומקנה וסיפיה כמו שפירש הל"ל שממעט שיוכל להתחוות ללמוד תורתו כמ"ש בזוהר ע"ם וחה שייך לעניו חחוה חבל לעניו חמדש דכוון בלוקח הדבר לעלמו זה ב"ם בתורה ופ"ב דכחן כוון לעניו מטלטלין ושפ כוון למעט תורה לחנם לפמ"ש הש"ך בתו"מ סי' רל"ה ס"ק ל"ה שמוחר לנגוד ד"ת ולהמיקן ע"ם ח"ב שייך בתורה נ"ב חמדש ח"ב י"ל דקחי גם על קרח דכחן, והכח בב"ק (ס"ב ע"ח) לחמר חמסן דיסיב דמי ופריך חי יסיב דמי ממסן קרי ליי' דהלחמ ר"ם חלויה חכין זביניס זביני ע"ם ולפ"ד הכלי יקר דבקרקע לח מבור על חמדש מפ פריך הח י"ל דמ"ילי ר"ה בקרקע דלח מבור על חמדש לכן הוי החקה קיים וכחן מיירי בחמלטלין לכן מוכר נפ ביסיב דמי ומפ דגם בקרקע יש לחו דחחוה מ"מ לחו זה שייך להחקה שזה הוי בלחו מכח בלב ומיקר קושים הש"ם מח מכח לחו דחמדש דמיבר נמח בלקיחה ומשמה חי נפסיס ד"ם מיוסף ביה בין קרקע למטלטלין מחי פריך הש"ם, ולחרן זה גרים דמח בהמב"ם פ"ו מפ' גזילה ה"ט דגם בחמר בחמור רוצה חני מוכר על לחו דחמדש ולדבריו גם בקרקע מיבר ביה דחמ"ג דחיפס נגזלה מ"מ בזה מבני בחיבים ובקניה לו שוב בודחי מוכר ומיין בספר בחוות מל"ח רס"ו שהביח לבין בחילתח ס"ל ואמנו מדוח וגזלו ס"ם פרי שמוכר גם בשדות שייך לחי זה רק לרחב"ד שבשיג שם ומוכר דבחומר רוצה חני לח מוכר שפיר י"ל שבבב"ג דחיפס נגולח לח מוכר כלל ובספרח הכלי יקר שם בקרקע ח"כ שפיר פריך הש"ם דחי בחקה קיים גם בקרקע נקנית ומוכר ותדרבח יפי' בזה נכון מס ד"ל ס"ם מה פריך

הש"ם ודאי יפוש סברח בחפרי"ם דבבפ"ג דלח שמיל לי חמריכן חשל"מ לח חמריכ כן ח"כ מה פריך הש"ם לעם יפי' בחקה קיים הח לח טפיל כלל גם לי נלחמי ל"ם יפבור על לחו דחמדש ופ"כ בספרח שכ"י דלי לימה בקרים

לח מוכר על כלחו לכן פריך שפיר ח"ם:

ודגה רלימי בפיים מחיכות ח"ח סי' כ"ו פחפרן קר' בחום' בב"מ (ה' ע"ב) ל"ל לח מחמוד מ"ל דיש לח חגזול ופ"ו כחב דבפיק לקרקע דליכח לח חגזול ולימה לח מחמוד פ"ם ולרעתי ז"ל דלכ"י גם לח מחמוד ליכח בקרקע ולפי' חש לח נלמר כן מ"מ פרי בקרקע זה מבואר כל מפלטלין רק בחכילתח יליף שגם בקרקע מוכר מוש שכחוב בחחיים שדהו וכל"ל ול"ב לימ נלמר דכל כלחו קחי רק ע"ו שלח מבואר בקרח ולחפ פרט הקרח כל מפלטלין ומה גם שיין בחפ"ל פ"ד מ"ב מלוש ס"ח שהביח בריימח דגם בקרקע יש לח חגזול רק בחום' בב"מ (ס"ח ע"ח) פוכרי שגם כלחו ליכח כיון דלי לחפבר לזחה ממקומו ושיב ברור שגם לחו דחמדש ליכח בקרקע דלח חפבר ליקח למלמו בדלי לח מוכר לך ושוב בקרקע דלח חפבר ליקח למלמו בדלי לח מוכר לח ומדיין יל"ם בזה:

ודגה גם נלמר בפ"מ בל"ל דלחו זה דחמדה מוכר לב"ם בקרקע מחוקן קו' בחפ"ל שמה מל בחום' שפוכרי שבקרקע לח מיבר מל גזילה דהח בספרי מבואר דשוכר ופ"ד י"ל דבספרי כוון מכח לחו דלח מחמוד וקורבו גזל כיון דלרעת בחום' בב"מ פ' סוי ל' זה רק בלח נקיט דמי שוב הוי ממפ גזל ותדרבח יפ שוד רלי' מבריימח זי לבחום' דליכח בקרקע לח מגזל מדלחמר שם בספרי דבמפיג גזבל יפ ב' לחוין דיפ לחו דחמדה ולחו דגזלה ולחו דספבת גזבל ופ"ב דלחו דגזלה ליכח רק לחו דחמדה וקורבו גזל וכל"ל חמבס יפ לדחיה די"ל דמפ"ה לח משיב לחו דחמדה דכיון דמפיג גזבל ע"מ למיקח דליכח לחו דחמדה חבל לחו דגזילה שוכר מיין בחו"מ סי' ש"ם ס"ב וכשלמות פ' נה וכשלילה שלוש בשם המרוך ומיין במיבורי קב זכב (קה י"ו ע"ב) לכן מביב רק ב' לחוין ולח לחו דחמדה ויפ בברח דגזילה שוכר נפ בכפ"ג דלל"ב מה פופיל כפ"מ בחרוש כל"ל חבמי מקשה לסיפיך למ"ל לח חגזול מ"ל שבבל גזל יפ לחו דלח מחמוד כמ"ם כרמב"ם כתן ס"ב ולמה לריך רבח בב"ם ס"ח לשקשות למ"ל לחו דגזל מ"ל מרבים ותוספה ולח פריך בפשיות ח"ל מלח מחמוד ופ"ב דבפיבן לפ"מ למיקח דליכח חמדה חך לפ"ז מקשה מה פריך שם ס"ל מריבית ותוספה בח ע"מ למיקח ליכח ליקח משם וכמו כלח חנטבו מוקי שם לחם ותולי ל"ל כיון דכבר מוכח מנביב דחסור ע"מ למיקח ה"ם בגזלה נדע כן חמבס מב"ם לפרש כמר' חמוה דחמר ליקח מריבית ותוספה דפ"ב כיון שלח ע"מ למיקח ות"ב יומר כול"ל מכח לחו דחמדה ול"ל דהש"ם ידע דבגזל יש מבבר לחי דחמדה ולח חגזול בפיבן לב' לחוין רק דפריך שגם של לחו בסוסף לח בפיבן שבבר יוסף מלחו דריבית ותוספה, וזה מחירן קושים חחום' שם בב"מ ולוקמי בגזל נוסף ולפבור בב' לחיין ולפ"ו יש בלח"ה ב' לחיין לח חמחוד ולח חגזל ולבהמב"ם ב' לחו דחחיה לבן מיקי יותר לישנם שבר שביר ולפבור מלין בב' לחיין דבו ליכח לח חיחוד ולח חחחיה ושין בדש"י פפחים (ס"ו ע"ח) ד"ה ונחקו דלח מיקחין לפשה כיון דבבר יש פשה חחיבין?

ע"ם וה"ה כחן י"ל בן:

ודגה לפי מה שיידד נפשחים רחב פיפן שפ"ב דלח שיבר בלחו דחמדה רק בחפן מפוים פרוש בחפן לח

שאין לו אלא דלא תחמוד נתקן בנתינת הדמים כל זמן שדרך החברה לקדש כמנו כן הוא הפי' ואמיתי לרויל משרשי מצות וז לפי שמחשבת רעת הוא וז ונורמת לו לאדם תקלות הרבה שאחר שיקבע במחשבתו

אוצר החכמה 1234567 אתי"ת

מגדת סולת

לקחת

שכך ונפי פחר תמ"כ מכח שפיים הקיל וכל תפר לרעך פ"ע לפמי לינו מוכרח ד"ל דכון ג"כ הפלים לחרים מפוימים תכל כממון תאר תין נפ"מ לו כממון זס לו כתחר לת טובר פל לתו זס רק פל גזל שוב שפיר י"ל דכפינן לת מגזל לזס ומפרק כזס קופים פתוס' כב"מ (ס"ת) נוקמי בגזל מבריס ולפ"ז י"ל דזס כוי דבר מפוים ושובר בלת"ם מקום לת פחמוד תמס תולי ד"ל פנס כדבר מפוים תס תין כוונתו לזס רק לפוים כיון דתין תומד זס דוקת ג"כ לינו שובר ולפ"ז יש ליתן פעם פליט לוקס פל לתו זס תפר' פרמב"ס בפ"ת מפ' גזילה נפן טעם דתב"ת ורתב"ד בסיג פ"ז בפעם פ"ע לפמ"ם י"ל בפפיוסת דלת נודע מפכתו תס כוונתו לתפן תו לפוי' לכן לינו לוקס תמנס ז"ת כיון דפמה סוברים דנס בפשלם פבור כתפן טובר בלת פחמוד ובכב"ג נרתה לכל פקיבר פפרתו לתפן לכן מוכרתים לפעם תחר וכבן תמנס בפפכה כלם דכתי פרק פפי מוכה פנס בפתון פבור

פפום לתו זס פ"ם היפב:

והגה לפפיבריס דבקרקע לת טובר פל לתו דגזילה יל"ט

פה יפט לקרת ותפדו פדום וגזלו דפוכה דקייך גזילה בפדום ותולי י"ל דלפמ"ם בכפתים רתם פימן פפ"ת דתמ"ג דתין בקרקע לתו וכן בפבדים מ"מ תס תכל תו נפפתם פהם הוי גזילה וכן פכותר בפור ת"מ פי' פפ"ת בדכרי הרת"ם והוב י"ל דנס בקרת כוון כן ותולי נס בספרי פהוכת בפפ"ל פ"ת פס' פלוס פפובר פפור בלת פחמוד ת"ל פלת פגזול כוון בפוכל פפיבום לת טובר:

והגה נזיק רפק כתן בקפה למ"ל לת פחמוד ת"ל פלת פתחוס דתמ"י בלב תפור ותירך בלת פובר בלת פתחוס רק בדבר פקפה פקפה למכירו למוכרו כנון דתין ל תלת כיפ תחד תו פובר תכל כיפ ל' כפיפ וקל ל למטר תחד מפה לת פובר מקום לתו דתחוס רק מקום לתו לתפדה כמה פלקיחה והויא כן מדברי הפור בפי' פפ"ת וכן כתב בפריפה תוס ירד שמה תמנס לדמתי לי תפפר לומר כן בלי פמד מהכמי הפלמוד ולקיימיה כויב י"ל דבחמה פיקר קרת דלת פחמוד בת לפבור עור בלתו וים תו כי לתוין וכלפון הרמב"ם פ"ת פס' גזילה ט"ב ובספ"ם מ"ת רפ"ו דפוסיק ליה כ' לתוין ודבר תימה לדתמי בב"מ לפ"מ פי' פפ"ת פחידם פכמת מהכנה לת פובר רק בקפה בחפץ וטולית מהפכמו לפומל תו פובר מקום לת פחמוד ומקום לת תחוס ס"ם וזס פוהר דברי הרמב"ם ובספרו בספהי"ם הל' דפיקף פובר מקום לת תחוס פ"ם תמנס כ"ל מלפון הרמב"ם דלת תחוס לת כוין כמהכנה לבד רק תס מהכנ תחכולות ופטום תך לפקום פיקחה תבירו תו פובר תכל תס תחוס פחמת ולת תוקם פ

לקדש מעמו אותו הדבר שחמד, מתוך אותה תאוה רעה לא ישנית בשום דבר ואם לא ירצה תבידו למוכרו יאנס אותו מעמו, ואם יעמוד כנגדו אפשר שהרגנו כאשר מצינו בנבות שנהרג על כרמו שחמד מעמו

מגדת סולת

דמי ממעון קרים ני' ופתמר ר"ס מלוי' וזכין זכויה זכוי' ומעמי הא דתמר רונס תני הא דלא תמר רונס תני הרי מכותר דכתומר רונס תני ל"ס ממעון והמעמיס כתן מירן שעיקר קשיה הש"ס כיון שאפשר לעדות לא הוי לתו"ל לומר שמעמי המקח ופ"ז מעמי דכתומר רונס תני לא נפשל כיון דלתיכפי לא מעמע מיסור בכפ"ג לכן מכאי המקח פ"ס ולפ"ד בפ"ת שיונע סרין דמוכר על לא תחמוד תני' בתומר רונס תני נפשל לעדות ול"ת המקח בתונס ולא מציגו זה בשום מקום ומיין בשעפ"מ פ"ת מה' גזילה מס שהירן ולפמ"ש סנחיבות סי' ל"ד ס"ק ס' דבשת בשעי טוכר מחדש על לא תגזול גדתם דכריו ומיין בשו"ת מהרי"ח הלוי ח"ב סי' ס"ט ולדעתי י"ל דמיין כתרדכי בב"ק שמם שכתב דהיכו נקרא ממעון חלא סלוקח בפ"כ על מכירו וכו' ובתירוצי תכאי שם תוס כ' כתב דלפ"ג דלא תממוד טוכר תמיד לבל ממעון לא נקרא בכפ"ג פ"ם וגרסה בשעם דמעון נקרא בכפ"ג דרובן עליו מיוב החזרם כמו בגזל לכן פריך בש"ם דהא זכויים זכיי ולא צריך להחזיר ולמה נקרא ממעון ומצי דברולם תני דמקמו מקח לא נקרא ממעון לבל מ"ח לא תחמוד טוכר ומיין בתומים סי' ל"ד ס"ק י"ג שכתב שמדתר ל"ל להחזיר רק מדרבנן שנתנו עליו שם גזלן ופשלוהו לעדות וכפי הגרלתה שכוונתו ג"כ מכח שנתנו עליו שם ממעון לכן רובן עליו מיוב החזרה ו"ם לתנס מרתכ"ד כתן פ"ת מה' גזילה ה"ם מוכח להיפוך דמדתוי"תע רובן עליו מיוב החזרם היון שכתב שמצ"ם תין לוקין כיון דמיוב להחזיר ומיין בפ"ת שכתב שלברמב"ם דכוכר גם בתומר רונס תני יש בלתו ניכח למימר הא מעם כיון דל"ל להחזיר מצעם מבל בלא תומר רונס תני מתיב להחזיר מדתו' ופי"ו תין לוקה בזה רק הרמב"ם סוכרת למעמו בתימר רונס תני כמו שפשביר שם"ת שם דבכפ"ג הוי לבתב"ת ות"כ מוכרת דלא בתומים רק צריך להחזיר מדתו' תמנס בבצמים דתם סימן שפ"ג כתב בתמם דמצ"ם לא כתב הרמב"ם מעם סניתן לתשלומין מפני שסוכר דלא צריך להחזיר בזה והוא כתומים תמנס דבריו ל"ם בזה שכתב שם דמצ"ם מיבו הרמב"ם לתכ"ם כיון שחבירו מקבו ופוא נותן דמים רק שעיקר התיסור כיון דסכניד על חבירו מקודם לכן הוי תכ"ם ומילת בכפ"ג דתין חבירו מקבו שכוסבו בפ"כ ולוקח ממנו המץ ילקה ושם הוי יב"ם ות"כ תיך סתים רבינו דתין לוקה ובפ' סהדדין פ"ם לא תוצבו כין הלוקין, תמנס המציין בדברי הבציר סימן שם"כ ירתה שממלק שבכפ"ג שכוסבו לחבירו בפ"כ צריך מן התורם להחזיר ובכה"ג שלא לקח ממנו בפ"כ רק שבכניד על מד שנתן לו בתמץ ניד תמיג דלא תמר רונס תני פ"ם ושוב בפירוש מהתורם ל"ל להחזיר דהוי רונס תני פ"ם ושוב לא קשה קושיתי דבכפ"ג הוי ניתן לתשלומין ובתופן ה' הוי תכ"ם תמנס מהתורם מצעם דתמיד ל"ל להחזיר מדתו' ת"כ יקשה למה לא ילקה ול"ל שכוסר כמ"ש שמפ"ח ברבינו סוכר כחיוך דסיכת דתפשר לעשות בלא מעשה גם בשעה מעשה סעור. ופ"ה כתן כיון דכתומר רונס תני הוי תכ"ם שוב גם ניב"ם שעור תמנס בחיוך בשלמו כתב כתן כיון שיונע לתשלומין הרי דגם הוא סוכר דכתן ל"ת בשעה דשכתת בלא יעשה מעשה כיון דכתב הרכר שחכירו לא רונה מוכרח לעשות מעשה ל"ת הוי שעה דתפשר בלא מעשה מיין בשפ"ח פ"ת מה' ממן הלכה ג' ופ"ב דלא כתומים ומוקיל עליו מפוסה (מ"ג ע"ב) דסריך על זה שרגיל שרע לגזלן ת"ל דירת מבכירות שבידו ומחרן וכו' ולפ"ד נוכל לומר דמילי שכפרו לתכור לו ול"ל לפסוק מדתו' ועל הפיסוק שעכר שעה תשובה ול"ם רשע ונפרע לדעת התום' בפסחדרין (כ"ה) גם לא תמעון קרים ני' ופתמר ר"ס מלוי' וזכין זכויה זכוי' ומעמי הא דתמר רונס תני הא דלא תמר רונס תני הרי מכותר דכתומר רונס תני ל"ס ממעון והמעמיס כתן מירן שעיקר קשיה הש"ס כיון שאפשר לעדות לא הוי לתו"ל לומר שמעמי המקח ופ"ז מעמי דכתומר רונס תני לא נפשל כיון דלתיכפי לא מעמע מיסור בכפ"ג לכן מכאי המקח פ"ס ולפ"ד בפ"ת שיונע סרין דמוכר על לא תחמוד תני' בתומר רונס תני נפשל לעדות ול"ת המקח בתונס ולא מציגו זה בשום מקום ומיין בשעפ"מ פ"ת מה' גזילה מס שהירן ולפמ"ש סנחיבות סי' ל"ד ס"ק ס' דבשת בשעי טוכר מחדש על לא תגזול גדתם דכריו ומיין בשו"ת מהרי"ח הלוי ח"ב סי' ס"ט ולדעתי י"ל דמיין כתרדכי בב"ק שמם שכתב דהיכו נקרא ממעון חלא סלוקח בפ"כ על מכירו וכו' ובתירוצי תכאי שם תוס כ' כתב דלפ"ג דלא תממוד טוכר תמיד לבל ממעון לא נקרא בכפ"ג פ"ם וגרסה בשעם דמעון נקרא בכפ"ג דרובן עליו מיוב החזרם כמו בגזל לכן פריך בש"ם דהא זכויים זכיי ולא צריך להחזיר ולמה נקרא ממעון ומצי דברולם תני דמקמו מקח לא נקרא ממעון לבל מ"ח לא תחמוד טוכר ומיין בתומים סי' ל"ד ס"ק י"ג שכתב שמדתר ל"ל להחזיר רק מדרבנן שנתנו עליו שם גזלן ופשלוהו לעדות וכפי הגרלתה שכוונתו ג"כ מכח שנתנו עליו שם ממעון לכן רובן עליו מיוב החזרה ו"ם לתנס מרתכ"ד כתן פ"ת מה' גזילה ה"ם מוכח להיפוך דמדתוי"תע רובן עליו מיוב החזרם היון שכתב שמצ"ם תין לוקין כיון דמיוב להחזיר ומיין בתומ' שכתב שלברמב"ם דכוכר גם בתומר רונס תני הא בלתו ניכח למימר הא מעם כיון דל"ל להחזיר מדתו' ופי"ו תין לוקה בזה רק הרמב"ם סוכרת למעמו בתימר רונה תני כמו שפשביר שם"ת שם דבכפ"ג הוי לבתב"ת ות"כ מוכרת דלא בתומים רק צריך להחזיר מדתו' ומיין בתומ' שכתב שלברמב"ם דכוכר גם בתומר רונס תני הא בלתו ניכח למימר הא מעם כיון דל"ל להחזיר מדתו' ופי"ו תין לוקה בזה רק הרמב"ם סוכרת למעמו בתימר רונס תני כמו שפשביר שם"ת שם דבכפ"ג הוי לבתב"ת ות"כ מוכרת דלא בתומים רק צריך להחזיר מדתו' ומיין בתומ' שכתב שלברמב"ם דכוכר גם בתומר רונס תני הא בלתו ניכח למימר הא מעם כיון דל"ל להחזיר מדתו' ופי"ו תין לוקה בזה רק הרמב"ם סוכרת למעמו בתימר רונס תני כמו שפשביר שם"ת שם דבכפ"ג הוי לבתב"ת ות"כ מוכרת דלא בתומים רק צריך להחזיר

מצוה אחת: דיני המצוה איך ראוי להתרחק הרבה מן הסרה הרעה הזאת מבוארים בסקומות בגמ' בפיזור ובמרכשות, (ח"ח סוף סימן שנ"ט): ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות והעובר על"ת וחמר

מנחת סולת

דאפ"ה כן שוב יוכל לומר שמימך שלמו מ"ז לכן לא נפטל וז"ש:

ובעיכך קמייתו של סכ"י כגיל לא תרע פא המוס' נסנהדרין כ"ס הקשו ממ"ש כסכ"י ומרלו כפירושו ס"ב ומהמרש"ל שם כרגים שליסס כקושים כס"ב ותירץ דסוותס לפס לא ניקשו כמשנה כיון דיש כוס ליסור דלור וגס נסני דמשנה יש מס לומר משמע לניכקי ליסורי ותי"ב י"ל דגס הכ"י כיון כן ולא קלי על המור רק על לשון סוסיפו עליהן, וכוס נרלה לפרש גס קושית סכ"ל על תירוץ כס"י דהא תכן לא קי"ל כן דעיין נפניס מחילוס ח"ח פי' כ"ו דכתב דדכר זס לי לא תחמוד הוי כרמי פלוי ממלוקס תכני ורכיה נסנהדרין (כ"ז ע"ח) דכרשב כתיב לא תחמד וגו' עד תמם דלרכה מקרי תמם כלא רמי ולתכי לפני כדמי טיבר ומקרי תמם לכן סוכר כנל סניכות פשיל ליה י"ל דכמשנה דלא תציב החמסנים סוכר כר' יוסי דסוכר שם כרכיה ולריני לא סוכר כלא מחמוד רק כלא רמי הכל תכן קי"ל כר"מ ותכני לכן גס כרמי טיבר וזה כוותס סכ"י דהמשנה סוכר דרק כלא רמי משמע והכן, תמנס יליף כזה דהא שם כרכ"ז ממיכן הלכה כר"מ משום דסמ"מ כוותיה ומשמע לסיד דמשנה ז"ו לפי כר' יוסי ליה מניט סח"מ כר"י וככל זה יש לקיים תירוץ זה דיוק דהמשנה לפי ניה כר"מ והא דלא תציב החמסנים והגולנים והכוותים י"ל תני ושייר ושומר שרוצ מעלמיט שפשולין והכרייתה דנקיט כוותיפו משמע דל"ש כללל במשנה סוכר כר' יוסי דרק כלא רמי סוכר לכן כוולטו להוסיף וכן לעניין הגולנים דמפרשו בגמר' כמליתא חסו"ק לפי כר' יוסי כניעין (ס"ת) דיוליה נדייניס לכן קורטו גזל ממנס ניף דכרי הפמיית לא ל"ל דמסכרת גס שם נפרש כרמי מ"מ מקרי רשע דמשם כיון דהחורש לפרה אי ולפי' לזה מדהקשו כחוס' על מה שפני ככרייתה הוסיפו עליהם כחמכנים ופא סוכר על לא תחמוד ופס"ד דוה ל"ש רשע דמשם פא קי"ל דשם שיט של חמס ליה רשע על שיעכור על לאו שיש כו מלקות וכזה יון כי סיוב מלקות כל"ל נשם הרמנים ורלב"ד פ"כ סוב לא נפטל לפרוש ומה הקשו כחוס' ופ"כ דוה כוי רשע דחמס, הן חמת שפפמ"ש כחב שם דפל לא תחמוד לוקין ממנס לא זכר דכרי הרמב"ס וכל כקלחונים דלין לוקין ועוד רלוי ממה דפריך בב"מ פ' וח"ל דעכר על לא תחמוד ופס"ד דל"ה רשע דחמס לא נפטל מש"ה כיון דלין לוקין ופ"כ דהוי רשע דחמס ממנס זה יש לרמות דכוותס הש"ס דעכיס מדרכנן נפטל פיין נמ"ל פ"ד פני מלוה היו שכתב שכיאו שלין כי מלקות פשול מדרכנן תפי' נלא הכרזה ש"ס לכן מצי דמשמע כלא דמי ושוב כלא הכרזה לא פשול לפרוש וה"ה לשטשה והכן:

ודגדה כחוס' בניעין שם הקשו דס"ל תנזול וכתב כמהרש"ל שם שסיכרי שכן הוא כחמת וכן סוכר כפשיט שם ממנס לרמני לי לפשר ולומר כן דהא (כדע"כ) כחור"ה שער מוכח שסיכרי שלין כחמת כן וכן כתב כתהרש"ל כשהדרין (כ"ה ע"כ) ת"כ הרי יהוש דכנמרי חמת טכל להקשות מחוס' על חוס' ליה לך נוכל לומר דכלן סוכרי ליסוך ומ"ב נרלה כחוס' כוונו כלן רק לאנשים שמוסיף כן דלך יוכלו לפטור כן דלמ"ל כלאו ת"ל מלה תנזול וכן נרלה שפירש מהרי"ט שם שכתב על מ"ש החוס' שא כי יסיב רמי נפי ממון הוא שהכוונה למה שפלה רחמנא מנסן שא יסיב רמי ושוכר דלא מיצה ליסור ס"ש ממנס ליני מכין לנריו שא שפיר י"ל לפחורה שפלה לכל ליש שיוצא שיש ליסור וכפי נרלה שמה שכריח המהרש"ל שכוונתס מקוים שכן הוא שחמת ממנס לרמני י"ל כחופן ממר לנלקורים לפיד דשם שפוס' כן שוב יוכל לומר שמימך שלמו מ"ז לכן לא נפטל וז"ש:

ובעיכך קמייתו של סכ"י כגיל לא תרע פא המוס' נסנהדרין כ"ס הקשו ממ"ש כסכ"י ומרלו כפירושו ס"ב ומהמרש"ל שם כרגים שליסס כקושים כס"ב ותירץ דסוותס לפס לא ניקשו כמשנה כיון דיש כוס ליסור דלור וגס נסני דמשנה יש מס לומר משמע לניכקי ליסורי ותי"ב י"ל דגס הכ"י כיון כן ולא קלי על המור רק על לשון סוסיפו עליהן, וכוס נרלה לפרש גס קושית סכ"ל על תירוץ כס"י דהא תכן לא קי"ל כן דעיין נפניס מחילוס ח"ח פי' כ"ו דכתב דדכר זס לי לא תחמוד הוי כרמי פלוי ממלוקס תכני ורכיה נסנהדרין (כ"ז ע"ח) דכרשב כתיב לא תחמד וגו' עד תמם דלרכה מקרי תמם כלא רמי ולתכי לפני כדמי טיבר ומקרי תמם לכן סוכר כנל סניכות פשיל ליה י"ל דכמשנה דלא תציב החמסנים סוכר כר' יוסי דסוכר שם כרכיה ולריני לא סוכר כלא מחמוד רק כלא רמי משמע ס"ב דל

וחמר ואפילו עשה בו שום מעשה (ב) אינו חייב מלקות לפי שדיבר רבר שניתן להישבון (ג"א להחשבון) שדרי אפילו

מנחת סולת

לסוגיא דב"ק ס"ב דמוכח להיפוך מלה על דעתי' נומר דסה הגמר' שם הניח מקודם דכרי רב חסי ושיין בתוס' שבועות (י"ו ע"ח) דכאנו דכפיים ר"ח חזיל למ"ד לשחיים לוקין מלו ומסחמת סובר כן ושוב נדחיי לוקין מל לח תחמוד להרמב"ם דנהן טעם דחין לוקין מטעם דחב"ח וכבר יהוע פיטות דרק כללו שלוקין חמריגן חטל"מ לכן סריך נימח חטל"מ כיון דים מלקות ומחלק כין חמר רוצה חני חכל לגיגא דחכ"ח ולין לוקין שוב י"ל דנס כחומר רוצה חני יש כללו ומ"מ מכני ויש, ושוי"ל דהמקנן כי' סיבר דנס כללו חמר רוצה חני המקח קיים ופ"כ הי' סובר דהטעם כיון שנוהן דמים מחויב מכירו להסכים למוכרו מכח ולהכח לרשך כמיך לכן סריך למס הוי חמסן כיון דחבירו מוכרח להסכים עיז לכן מחרץ דחינו כן דלח הוי המקח קיים רק כחומר רוצה חני חבל כחינו מסכים לי"ם המקח קיים לכן שפיר י"ל דנס כחומר רוצה חני סובר על לח תחמוד והח דמסיים הח דלח חמר רוצה חני חין סכוונה דרק חז סובר רק שכיון דכלח חמר רוצה חני לח הי המקח קיים ועיין בשירוכין סיף דף

אחיות לשלמה 12434

ד' שמלינו נ"כ לשון כזה לפירש"י וכבן:

ורגה לחינהי במקנה להלכות קידושין בסי' כ"ח ד"ס חי נחמס שכתב להרמב"ם טיקר חיסור דחמדה הוי רק כחומר רוצה חני כיון שקונה חיתו לו בשח משיניו והוכיח זה ממה שפריך בחמורה למה שיניו קונה נימח חטל"מ וחיינו משום דחו סובר על לח תחמוד ע"ם שכתב שבעת שקונה נפשל מדחו' ולפ"ז י"ל עוד חירוץ על הקושיח מכ"ק להרמב"ם דעיין בחומ' שם בניף דסח דשלל מה כין גילן לחמסן קחי על הבריחח דהוסיפו עליהן ע"ם ומשמה י"ל דקיטים הש"ם הוי כיון דחניגים זניגי שיב הוי מדחו' ולמה נקיט סוסיפו עליהן וכו' וקורהו ממסן הח טיבר מדחו' ומשני כחומר רוצה חני הוי דחו' כיון שקונה חיתו ובלח חמר רוצה חני הוי רק מורכן והכן, ורחיתי בדרישה סי' שמ"ח סיק ס' שכתב ני"כ והיסיף יותר שנם לח מתחיה לח סיבר רק נגהן לחיב דמים ע"ם חמנם לדעתי זיח דמלשון הרמב"ם ס"ח מה' גזילה ומוכח נמיר סי' שכ"ט מוכח שבכל גזל סיבר על הני לגוון חמ"ג דחינו קיבה וכן רחינו שסיבר בקרקע מלח מהני שיגוי רק כחיבר רוצה חני ונחינח דמים וח"כ לח שובר כגזל ופ"כ דז"ל, וכבה המקנה שם מירן לרעתו קיטית חתוס' לח"ל לח מחמוד חי הוי כלח דמי ח"ל מלח מגיזול דלח מחמוד סיבר כמח דשיניו שקונה ע"ם וחמחה י"ל דכבר נבחתי בשם הסמ"ח דלרבח דכמי נשב דחמס כיון לח מחמוד כלח דמי וכנ"ל שוב י"ל דלסיטתיה הוי לחי זה בשח הקנין דחל"פ ח"ל מלח חנזול וחי"ב י"ל דמש"ה סריך כשיש בחמורים נימח חטל"מ כיון דחוי"ל לרבח לכן לסיטתיה סיקר הלאו דחמדה הוי כשח הקנין חבל נדינה דקיי"ל כחבי דשובר חפו' נדמים שוב י"ל דלח כלח זמן קנין שובר וזה שיגוי קונה וקיי"ל כרבח ולפ"ז י"ל דלדיון לח מיקה בשח שיגוי שום חיסור לכן לח חמרינן חי חטל"מ וז"ס, ימה שהרגישו המפורשים על הרמב"ם שמוכח ממנו שסובר שנם בלח חיומר רוצה חני מהני המקח ופל בכ"ק מוכח להיפוך לדעתי י"ל דמודה הרמב"ם דמדינא בשיגוי שיחבר ר"ה חני רק מכח דלח חחמוד לחיגוי בלח דמי משמע לכן חמרינן דמסחמח הש"ם חיגוי קונה ולח חמרינן חטל"מ חין שיך זלין לדעתי י"ל דהמ"מ סיבר כדעת המקנה דסיקר לחיסור כשח חיגוי הוי לחו דחמדה ורחינו דרחמנח נילהה על לחו זה שמהני ומה שהרגיש המ"מ על הרמב"ם נימח בלח חומר רוצה חני כלומר רוצה כיון דלחו כולי יחבר משום דלחו סיבר חני' כלומר רוצה חני ונפי' דשם חין לוקה משום דחב"מ מ"מ מקרי כולל יומר ע"כ

(ב) **ראיתי** כמים יפות כחן שכתב שבלשון חיש ע"כ לח עובר בללו זה רק כשיש פעילה שנעלה

יגרשה והוח יקחנה וע"כ מיירי כחומר רוצה חני וכן נבית דכוי קרקע ול"מ קנין רק נכה"ג וכתב דלחב"ד מודה נסני מחצי' חמר רוצה חני סובר הללו לכן נסני לוקין כיון דלח ניחן להשבון וכן לרמב"ם ליקה נהני ס"ם ולדעתי כ"ז חינו דלחינו דהרמב"ם נה' סהדרין לח חוסב חני כין הלוקין ס"מ דחין ליקין וכן דוחק לומר לרחב"ד להפסיק הקרח דכנים וחשה מייירי חפ' כחומר רוצה חני וכבילהו לח סובר רק כללו חומר רוצה חני יש"כ כ"ל דלח כדבריו דלח מבעיח בבית שפיר מבכחת שחימד ולח שובה קנין לדשמ כרחב"ד לח נמי קנין ומ"ם טעיר נפ' ס"ע דחינו סובר פר שיקנה החפן כוומני שיקנה לבימו כמ"ם הרמב"ם חכל קנין לח נפי ובפרט לפמ"ם לעיל דבית הכיניה כל מה שבנית וכ"ל חלח חפי' בחשה כבר הכחיי לעיל בשם סב"ח נס ס"ע דבחב דמיירי בחיסיר יפ"מ לב' לחיין ובפרט חס נחמר לדוקין נפ"מ לחלקות ומיהדן קו' החוס' בסהדרין (ד' ע"ח) ד"ה דחמרו דלפ"ז יש מלקית מבים לחי זה שבודחי נס היח מנוזה ע"ז הללו כחי כל לחיין בבחורה ופיין בפמ"ח כחן שבחב שבחשה כיין חמדה לחיהיה לכן לח נקיט הרמב"ם כללו זה חשחי ע"ם היטב, ימ"ם המע"ח כחן דסמ"נ סיבר דחמדה הוי כלח דמי וקשה לו ח"ל מלח מנחל ופ"כ סובר דחמדה ומחוה הוי חד לחו חפי' כחין מציג מניקבו ע"ם חיה חמוה דהח בפירוש חמרינן בחכילחת דחמדה הוי רק בחציג מניקבו דילף מילקחת לך יש"כ דסמ"נ סובר דנס חחוה הוי רק בחציג מניקבו וכן דעת סידחים בחטה רב"ד ולפ"כ נדמה לבריו והכ"מ נסי' שכ"ט בביח נ"כ בשם הסמ"נ ס"ם, וכני הרב הה"נ הר' יוסף משה בליט"ח דסה בלח"ם היבחת הפנים יפית דחשכחת בחצב שעיבה פשוה שיברע בשלה שיבת חשמי כעובדת דחירי ולח מיבח דסובר נס נחומר רוצה חני חמנם לפמ"ם לעיל בשם החכילחת דבמין קונה ומקנה וכבה"נ לח מקרי מקנה כיין דלחב המיחה בית כרשות עלמה ולח נקניח חליו לכן מוכרחין לומר כשפניח דבחצב כיין בלב וזה נכון מה שבדברות הבחשובות לח כחיב לח החחיה כיין דכלל חצה ביחד עם כולם וכיון דבחצב סובר נ"כ בלב שיב נס בחני עובר רק בשניות דבחיב חצה כפ"ע לכן מוכרח לומר בחני בחחוה וכבן. וכבה בבשמים רחב סיטן שם"ב כחב דחחמדה עיבר חפי' בפחות מפ"פ ס"ם ולפ"ז מחירן מס שלח כחב הרמבים שמפ"ה חן ליקין מפיש דניחן לחשלומין דנפ"מ בשמפ"פ דלח ניחן לחשלומין לכן מיבחו לומר מעשה שחב"מ ומחירן קו' החוס' כל"ל מ"ל מלח מצוול דנעפ"מ לפמ"פ חמנם לפ"ז ול"ע לית פשיש בחילין (קמ"ח) דר"י סובר לחו שלי"ע לוקין מדחתר נגב וגזלן לוקין הח י"ל דר"י לשיטתיה דסובר לשחב"מ ליקין ולוקה מפיש לח מחמוד דמיירי פמפ"ם לכן לוקין לדיוק' דחו ל"ה נלי"ע ופ"כ דחמדה הוי רק בפרוטה לחנם חם נחמר דמובר רק בחפן מפוים י"ל דנס של פמפ"ם סובר מיין שבועות (מ' ע"כ)

ויל"ע בזה:

ודגה המ"ח כחב כחן דלרמב"ן דסיבר דחבינן חזהרות בפ"ם מ"ם במ"ע מידה בחו דלחינו בביחה מבשחרית ופרבית כ"ח ע"ב וחיה דבח רחינו בק"ם מיבר מבשחרית ופרבית כ"ח בפ"ע מיין פר"ד בדרך מיניחיך חיה, ומ"ם המ"ח של מ"ם פמ"ם דחב"ה לח לחמרינן חטל"מ כיון דניעלמה רחמנח נגזל דשיגוי קונה ולח לחמרינן חטל"מ חין שיך זלין לדעתי י"ל דהמ"מ סיבר כדעת המקנה דסיקר לחיסור כפח שיגוי הוי לחו דחמדה ורחינו דרחמנח נילהה על לחו זה שמהני ומה שהרגיש המ"מ על הרמב"ם נימח בלח חומר רוצה חני ילקה כיון דלחו כולי יחבר משום דלחו סיבר חפי' כחומר רוצה חני ונפי' דשם חין לוקה משום דחב"מ מ"מ מקרי כולל יומר ע"כ

אפילו אנשי ממנו להישבון ניתן, ומכל מקום הרי הוא כעובר על מצות המלך יתברך וכמה שלוחים יש למלך יתברך לישול נקמתו ממנו:

מנחת סולת שלא

פ"ם וכחמה פיין בריתם יוסף בחולין כ' בתוד"ה ושופע שכתב דבכה"ג לא מקרי כולל יותר פ"ם לחמש יש להקשות על זה שפשיט בחולין שם מרבי דמחייב מכות בנוגע ונחל דשוכר לשלי"ם לוקין הא לרבי לוקין על לשחב"ח ושוב ר"ל דלוקין משום חמוש דכוי כולל יותר מפשה לחמש ככר כתבו התוספות לרבי כל לאו כולל יותר מפשה דשוכר סומא פטור מפשה ובלאוין מיבין לכן לי חייב כאן מכות מכח כולל יתייב ככל לאו שלי"ם, ומה שהרגיש הסמ"ם למה לא נקיט הרמב"ם פשה דאין לוקין מכח דניתן להשלומין כדי שיופיל גם בלא תאמר רוצה לחי ניחא ומה גם נראה דהרמב"ם סובר דפשה לחב"ח מפקיע לכל דפיקר ממדה הוי בלב רק פילפיל מנו"ם דלא נגמר בלאו עד שיקחנו ומ"ם פיקר מפחיל מפה שגמר בלבו לכן מקרי לשחב"ח וכן ניחר בכשיר פיתן שפ"ג וז"ם:

ומה שהרגיש הסמ"ם ככל גזל יקשה מכח דכוי כולל יותר מפשה בקרקעות פיין בראשית דרבנן בסמרכה תוא לי פי' יג ובספרא דאחרעא שם שהרגיש בחוזשה כן לחמש להתומים שכניתו כמ"ש כאן שנמשפה לחמרין כיון שניתק למקלתו ניתק לכולו מסורן גם קושיתו בחוזשה, וכגם בראשית דרבנן כסמרכה ל' פי' רמ"ז פין לדברי פתום' שנדמי לה שובר בלאו וכמב שכוה ניתן דברי הרמב"ם ל"ם כתום' רק דאפי' נדמי שובר וגם לית טוכל לומר כן דרבינו כוון בלאו דמי ל"ב לפה נקיט חמסן הא ככר כתב נזלים ופ"ב דבריו פינם, ומה שכניתו הסמ"ח כשם כפי' בס"ם דרמב"ם לא כתב בגזל משם שלי"ם רק משני שניתן להשלומין מ"ם ליבו כן דכפ"ת מה' גזילה כתב כמשם שלי"ם ופיין בסמרת חכמים (ליח פ"ב) שכתב שאם בגזילה בעין הוי מכח שלי"ם ופיין בקו"ם תוא יותר פי' קל"נ ובלימודי ד' לימוד פ"ם, ומה שמשם בפניית על התומים דלית טוכל לומר דכיון שניתק למקלתו ניתק לכולו הא הרמב"ם פ"ג מה' חלוה כתב בנשרף המשכון תייב ומבני כיון דלא קיים המשה ומב"ם בפשיר דאין בו משה כלל לית טוכל לומר דהוי ניתק פ"ם לדמתי יש לתלק דכששיר נבי דאיט מלוה על המשה פ"ם כיון

לט. שלא לעשות צורת אדם משום דכר (א) הן ממתבות הן מעץ או מאבן ומזיללם ואפי' לטי שנאמר לא תעשון אתי' ודרשו ז"ל לא תעשון אותי כלומר לא תעשון דמיון אותה צורה דהיינו טף אדם שכתבתי עליה בתורתי נעשה אדם בצלמנו והבוונה בכתוב מצד השכל שנתן בו ומה שאמר בצלמנו על

מנחת סולת

חלק

נמת סקנון דת"כ לתם תקנו כמרים הגול בניתין (ע"ה) עלה ילמרך להחזירו ומה ע"ז שוכר על לתו דחמדם ומיין כסוכה (ל"ה) ממטחר פנס כחלמיד חכם הוי כן וחה כוולתי קשם שט"ו יגרמו מיכוכר על לתו דחמדה ול"ל להסקר ב"ד כסקר והסקיטו כתו על כפל המרים ולה טוכר מ"ו כיון דל"ם יוחר על לעך ותם נחמר דמכח קנין דרכן לה מכני לדתר בלה"ם ניחה דמדתו' תין טו קנין וליכה מ"ו לתו דחמדם לחנם ז"ל דכרי יולה מ"ו כסוכה ג"ם עמוטיל וע"ם כסוכה כתוס' (כדף ל' ע"כ) ד"ה שטי ובהגהות מהרל"ח מה שכתב וכבר מבוחר זה כמקום חיים סימן תמ"ח וכביה לחרים לחו"ם סי' מ' דמהו דהא הב"ם חזיל לר"ח דסיבר כוכה שהולם שפסול ע"ג וכחמת יל"ע הא ב"ג סוכבי שם בניתין דממויב להחזיר כמרים ור"ח הוא מהלמידי ב"ג ובחום' ניטה (ל"ד ע"כ) בביחו ירושלמי דפריך מב"ג על ר"ח וה"כ תיך לחריך כתן שנם לר"ח יולה כיון דל"ם תקנה זו ותולי סבוונה חם נסבור כר"ח נהה ולה נהה ומה נם מיין בניטה (דף ד' ע"ח) נפירש"י ד"ה טיח ותתה שכתב דר"ח סובר דלה בב"ג שמה ובבן:

וי"ע נרשם דהו מן סחולידין חם טוברין בו בלה תחמור כיון דכתיב בו רשף ורהם ולעטין ממוטם לה טובר כיון שחומר לחבדם מיין בחם לחו"ם סי' קל"ד לחנם לעטין חשתו בוחתי טובר דהה בניחוף ג"כ כתיב רשפו ומ"מ חייב בה"ח דיהו דרק ממוטם כחיבה רחמנה ולה לחשתו ומיין במרחה כחים בירושלמי סהדרין (פ"ב ה"ג) ד"ה רש נדם ח"ם, ומיין בטו"ח חיו"ד סי' ע"ו ובדברי בנו שכתב שלברמב"ם משכחת מלקות בגזל ובדברי ל"ע דבפ' סאדרין לה חשכנו בין הלוקין ופ"ם בשו"ת ניבת ליון סי' ק' וגם בדבריו יל"ע ולה ליין כלל לזה שחבואר בחולין קמ"ח דגריבה הוי גל"ע ולה כדבריו ויל"ע בזה:

מצוה לט. שלא לעשות צורת אדם.

(א) **בע"ז** (מ"ג ע"ח) דורש קרא זה לה חשתון חתי לחסור בים חביה כדחתם שחשתים כחשתים לפני לחסור בים חביה סיכל וגם שחר דבריס שבסיכל וסרמב"ם לה חוטבו מחת לתו זה רק חחת יריחת מקדש וסמ"ח כתב כתן דלמסקנת הב"ם ל"ם חחת לתו זה וכ"ק בבניו שלחה שם בסאדרין ע"ם וע"ש בביח חפריס חתו"ח סי' יו"ד שכתב ממש כמ"ח רק שכתב שלברמב"ם הוי רק מדרבנן, וקנה מ"ש הב"ח שם דרך בביח שני חסור לממ"ם הפני יהושע נר"ם דקרח זה קחי חסיכל ותולם מכח דבכתי"ק על מנה מכוון כנגד נשמ"ק על מטלה וח"כ חשבר ברתו בלחתו פשם דמות סיכל ותולם במזבר סעליון לכן לחר חחי כמזבר שלי וע"כ גם שחם מאחרי בכמ"ק לחסור כיון שבכתי"ק על מטלה שומד לכן לה נחסר רק בכ"ם דמסחתת כן סות בכמ"ק על מטלה ע"ם ולדחמי יל"ע כזה דטיין בש"ך ביו"ד סי' קמ"ח ס"ק כ' שכתב דלחנ"ג שמחה חין שור במרכבה חנ"ם לחסור לעשות ד' פרלופים ושור ביניהם שני, נשמה שלחר שחקרת ע"ם ושוב ס"ם כלן שייך כן ביחי לחסור ממה חבניח המכון שני, נשמה שלחר החקרת שחסור, ומה שנ"ל ביטוב דמת סרמב"ם שלה חבניח חחת לתו זה בלחיסור וגם לה הניח לחסור ד"ם ימיין בכ"מ ס"ג מס' ס"ו בסופו בשם רמ"ך שברגיש כזה ס"ם ד"ל דסרמב"ם סובר כיון שנשחמה חבניח בכתי"ק חנ"כ מ"ג דכזה לחני ס"ו לחריס לחסור חרחר לקייתן כיון דלמסמיס מניד מסחתת כדרך חשחיש לחסרס חירס וכן דמת סרחב"ח ס"ם ותולי כל סטוסקים מודים כזה דמני שמחב שם

מנחת סולת - א זמאן, דוד טבל צבי בן אליקים גצל עמוד מס 309(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

חתי לידו לא תהנו מעמיו ומסתמא כיחא דנשלמא בגזל מצוי מחבירו שפיר למריה דלא תהנו מעמיו לקנות המצוי מ"כ ביחוס כיון דבתיקורא לחתי לידו מצדיכין כחילו המצוי עדיין מוכח בכתוס הנעלים וכיון למוכח בכתוס הנעלים אין היחוס מועיל כלום כוי"ש רמב"ן סס לגבי בקלא שכפלה ונפ"מ לחלק וכמלה ע"מ לגזלה כתי דבתיקורא לחתי לידו להה כיון לנהלו ולא להנו מעמיו מכ"מ דל מעמיו מהכח ובוחין מנו כחילו לגי הגבים החצן ועדיין מוכח בחקום שכפלה ולכתי מועיל היחוס כדין כל לחבידה סיולא ונעלים ע"י יחוס חה בחור ולחתם בכוכח דבינו הרמב"ן ז"ל. ומסתמא פפיר ים לומר דס"ל ולח"כ יחוס לא קנה כיון דכגלו ע"מ לגזלו ולא להסיבו לנעלים הרחסוכים בתיקורא בח לידו ובוחין מנו חם מעמיו כחילו לי"כ וכחילו החצן מוכח עדיין ב"ד הגזלן הרחסון ובסחסבן ב"ד הרחסון הה אין יחוס מועיל להה אין גזילה נקנית ביחוס ל"כ גם עתה שהסבן ב"ד הכי חסבינן לי' כחילו מוכח ב"ד הרחסון לכיון דגם הכי בתיקורא לחתי לידו לא להנו מעמיו ול"ם. והנה להסברת הרחסוכה דס"ר ולח"כ יחוס מועיל היינו ולחי לף בילע הכי שהוח גזול ב"ד הרחסון כדמוכח לקמן ס"י סס"ע בעי' ג' ובס"ך ס"י סכ"ו ס"ק ז' ודברי כה"מ כאן מכחב להיפוך תמוה"ם, מיהו סס הכי נעלו מהרחסון ע"מ להחזירו לבעליו בזה נלחה לכ"ע אין היחוס קלל"כ מועיל להה בעשה קומר עליו וילו כיד הנעלים ואו ל"ש יחוס וכמ"ש רמב"ן בחלמות הובא בקלה"מ וכס"מ ס"י רכ"ע ועמ"ם סס ועדיין לע"ק בדברי רמב"ן ג"מ שכחב דבנעלה קודם יחוס ע"מ לגזלה פעמ לף להכניב הדמים והה גם לרבה לקומר יחוס קבה לף בתיקורא לחתי לידו לפ"ם לכיך להחזיר הדמים כמבואר בריש"י ב"ק ס"ו ומדברי קלס"ם קו"ם שכ"מ בללה לעשה הדבר מקום לכחחייב דמים ומעמ גזילה יעו"ם ל"כ בנעל מבידה לפי יחוס ע"מ לגזלה עכ"פ דמים יחחייב וחפסר דעמ רמב"ן להה דחייב דמים גם לבבה מדין גוסס הוא להה בסיבמו כמייחס ל"כ גכס לחבד ממנו וחייב לשלם לו וכעין זה כחב כה"מ סי' שמ"ח ס"ק ג' ול"כ בחבידם כיון לגם חס הוא לף בללה היו הנעלים מחייחסין מכח החבידה ל"כ הוא חין הגוכס להיחוס ופעור לגמרי ודו"ק:

סי' שנ"ה סעי' א' מיד כשהחזירם ע' בניתו"י פ' הגחל בחכת בשם רח"ם ורמב"ן דחס יחדו הנעלים מקום להחבן ונכנו שלא מדעת ולח"כ החזירו למקי"ם לרשות הנעלים לכ"ע בעיכ דעת כיון דלא החזירו למקומו הרחסון יעו"ם. ועי' בש"ע בשם רשב"ם לבל מדברי רמב"ן בחלמות קוף ב"ק בללה כמשפק בד"ז ז"ל לפילו כשמ"ל לגבב מרשות הנעלים לעי"פ שימדו לה הנעלים מקום כגון עלה מן הערד והחזירו לבית פעור ושם ס"ע מפני שלינו יכול גמור ורשות נעלים לחת היא לבל נעה"ד שפפיק בידי שהוא ברור ופעור לנית פעור ושם ס"ע מפני שלינו יכול גמור ורשות נעלים לחת היא לבל נעה"ד שפפיק בידי שהוא ברור ופעור לנית פעור ושם ס"ע

סי' שנ"ט סעי' א' ולח הוא דבר לליכה ממן מנחת דוקק טלים בל מלוה שכי ולא חבן בל רשות:

סי' שנ"ה סעי' א' מיד כשהחזירם ע' בניתו"י פ' הגחל בחכת בשם רח"ם ורמב"ן דחס יחדו הנעלים מקום להחבן ונכנו שלא מדעת ולח"כ החזירו למקי"ם לרשות הנעלים לכ"ע בעיכ דעת כיון דלא החזירו למקומו הרחסון יעו"ם. ועי' בש"ע בשם רשב"ם לבל מדברי רמב"ן בחלמות קוף ב"ק בללה כמשפק בד"ז ז"ל לפילו כשמ"ל לגבב מרשות הנעלים לעי"פ שימדו לה הנעלים מקום לכחחייב דמים ומעמ גזילה יעו"ם ל"כ בנעל מבידה לפי יחוס ע"מ לגזלה עכ"פ דמים יחחייב וחפסר דעמ רמב"ן להה דחייב דמים גם לבבה מדין גוסס הוא להה בסיבמו כמייחס ל"כ גכס לחבד ממנו וחייב לשלם לו וכעין זה כחב כה"מ סי' שמ"ח ס"ק ג' ול"כ בחבידם כיון לגם חס הוא לף בללה היו הנעלים מחייחסין מכח החבידה ל"כ הוא חין הגוכס להיחוס ופעור לגמרי ודו"ק:

סי' שנ"ה סעי' ב' ויש מי שחומר עי' ס"ך ס"ק ג' שכחב והב"ח מיבן בדוחק. ועי"ש בב"ח שחיבן דדוקא בגביבה לחור מקום שלא יכיל עלמו בזה משל"כ בגזילה להיל מיבי לפרסביעל ולא שכיחא וכללה לחי לזה מב"ב ע"ז בחיוב שגזל שדה מיחוביס להשביחה והל לגוכב ע"מ לשלם כפל לחור כדלעיל ס' שמ"ח ולהב"ח כיחא דגזל שלי ולהשך ל"ל דשם שלי דבקרקע לין למוס שלא יהיו לו לשלם דהל היל בעין וגם יש לומר דבקרקע ליכל לאו דלא מגזול מה"ת כשמ"ע לקמן ס' שע"ו ע"ב לא לחור חכמים בגזול ע"מ להשביח ומש"ב שם כחבתי עוד בזה וחכמ"ל:

המחחוה היינו דבר שלין לתן מביבו למכור לחבו מפן כ"כ בחיבוך מ"ע הנ"ז וכן לא בחמוד בבה"ב מיירי שלין בדעת מביבו למוכרו. ולהרחב"ד לין לאו דלא בחמוד רק בקבה בעיב ול"ל הנעלים רוצים לבו וכן לא בחחוה היינו בחחוה לקנות שלא ברלון הנעלים וגוף סדין דכאן שהיל ומרמב"ם דלא בחחוה היל בלב הסמ"ג חולק ע"ז דגם לא בחחוה היל כללו דלא בחמוד ולינו עובר רק כשעשה מעשה ועי' בזוה"ק ולחתבן דף רס"ח ד' בלחוינהו מבוחר כדברי הרמב"ם וס"ע:

סי' שי"ם סעי' א' ותובעה בחוך החג מפפיע להלי הכל בחביעה לחם הבעה בחוך ימי הסג חו גם לחחר החג ל"ל לסבינ לו רק דמים וכעין זה כחב ריטב"ל סוכה ל"ח ומיוסד בזה חמיהה קלה"ם פ' כ"ם ס"ק כ"ב בסברו חב"ע להה להמיבן בסוכה סס לבל גזל עלים וסיבך בהן [לבדרי הכל לין לו בלא דמי עלים בלבד ויולא בסוכה זו לף לר"ל דבעי לכם והה כיון לבחר מבעה הדרה בעיכה ל"כ לין לו קבן הגוף בסוכה ולא מיקרי לכם ולהכ"ל ביחה דמייבי בחבעו קודם החג לו בהחלה החג וזה גם לחחר החג לין לו רק דמים והרי מפיר קבן הגוף: **סעי' ו'** בגזל למר ולבעו פ' בקמ"ע דהייבו לבע מלינו יכול להעבידו ובגמ' סס מבואר דהייבו קלה לילן לחי לפסק להעבידו ול"ל חע"ג דבמכוות מ"ב לינה מ"מ גוזה ומסכלתה והרי ל"י בב"ל מי יום ושם קלה לילן היל לילכך חזוסה ומקו"ה לה מיקרי מלוי החוסה חבל לינו עובר כמ"ש רס"י סס דע"ז בחקלקל החוסה חבל לינו עובר לגמרי ועי' חוס' זבחים ל"ח ד"ה הל למעיל לינו יכול לכבסו ע"י לסון דלבעה כמי מעבר וכפלינהי לכיון דקלה לילן לינו עובר ע"י לסון מכ"ם לבעה לחכלה להה חזבחה לחכלה היל מהודק ביותר כדמוכח בחכות ועוד דל"כ היה לפסר לבבר סס לינו קלה לילן כבעבור ע"י לסון ובגמ' מוכח דלית דליקה מחכיתי בין חכלה לקלה לילן דק הלי למכוות הכ"ל ועי"ע: **שם** בהג"ה ח"ב כשחכה סס הגזלס ע' בשם"ע סס דה"ד בלה לבבדי למלבה דלה היה חזי מעיקרא לבבל בחבדי לבבר דלא היה מזי מעיקרא כי לף בלי עיכוי הסס כמו עלים ושיפן לבבים ופיחחן יעו"ש ובפ"ך

לא תמוך

ספר

מנחת שמואל

כולל חידושים וביאורים הערות והארות על המנחת חינוך

ממני
שמואל אליעזר בלא"א ר' צבי נ"י
רולניק

פעיה"ק ירושלים תובב"א
שנת ובו **תנשא** מלכותך

בכלי חמדה, וכן מכתבי הגר"ח בהא דאיצטרך רבוי בהורג את הקטן חייב פשיטא דאל"כ הו"ל עדות שאאי"ל דאינן בזוממי שהק' מגמ' סנהד' בהכוהו עשרה בנ"א בעשר מלקות דבב"א ס"ל לת"ק דריב"ב דפטורין משום דכולה נפש במשמעות דא"כ איך מחייבין עדים זוממין מיתה בהעידו שח"מ הא כל או"א הרג חצי נפש ע"ש. וע"ל.

וכעת נולד לי ביאור חדש לת' קו' זו עפ"י היריאים הנ"ל שהדגיש דכל חיוב ע"ז הוא בזה עונש על שעבר איסור של ל"ת סקילה שריפה הרג וחנק מלקות וממון, ולפ"ז שפיר שייך חיוב ח"מ על כל עד ועד בזה שעברו על ל"ת דאינן עונשין במה שרצו להרוג אותו דא"כ הרג רק חצי נפש ואילו הרגו נפש בשותפות ל"ה חיוב השתא שרצו להרגו בשותפות יש חיוב אתמהה וע"כ משום שעבר חיוב של ל"ת אז עונשין מפורש בתורה וניחא הנ"ל בס"ד.

ובד"א חקרתי בהא דלרבנן דריב"י פטרינן הרוצחין שהרגו בשותפות דבעי' כולה נפש אי רצ"ל כמו דדרשי' כעלמא מכל מצות ה' בשגגה וברש"י בא"ד בעשותה יחיד העושה חייב שנים שעשו פטורין וה"נ אמרי' כמו דבחיוב קרבן אמרי' שנים שעשוה ה"נ שנים שרצחו פטורין או"ד שאני הכי דאינו משום החשבון של שנים שעשו פטורין אלא העיקר בזה הוא משום דנחסר בכולה נפש אצל ההרוג ולו יצויר שאפילו א' שהרג מקצת הנפש דג"כ היה פטור כיון דנחסר בכולה נפש וצ"ע כעת.

מצוה ל"ח
שלא לחמוד

בקרא דכתיב לא לחמוד בית רעך לא תחמוד אשת רעך וגו' ובמכילתא לא תחמוד ובברית האחרונות נאמר ולא תתאוה וגו' — עוד במכילתא לא תחמוד יכול אפי' בדבור ת"ל לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת מה להלן עד שעושה מעשה אף כאן עד שעושה מעשה, מבואר דאסור חמדה רק כשעושה מעשה, וכן לשון הרמב"ם ספ"א דגזלה ואבדה שכ' דאין לוקין על לאו זה מפני שא"ב מעשה, וא"ע בל"ז עד שיקח החפץ שחמד כענין שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך חימוד שי"ב מעשה, לכאורה צ"ע סתירה מיני' ובי' דבתחלת דבריו כתב דאין לוקין משום דהו"ל לאו שאב"מ ואח"כ כתב דא"ע בלאו זה עד שיקח החפץ החמוד וכו' משמע דבעי עכ"פ חימוד שי"ב מעשה, ויעוין להלן.

ד' הרמב"ם דבאמר רוצה אני מקחו קיים אע"ג שעבר בלא תחמוד, והק' המ"מ מרבא פ"ק דתמורה כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני מידי, והאי דלקי דעבר אהורמנא דמלכא, ות' הרי הוא כעין גזל שאינו משלם אלא כשעת הגזלה והנה הדבר בשינוי כדאיתא התם אף כאן קנה בדמים, וכבר הק' עליו המנח"ח בתמיה רבתא דשם גזירת הכתוב דדריש אשר גזל כעין שגזל אבל כאן מנלן ולבסוף כ' המנח"ח ת' אחר עפ"י המהרש"א דאם לא יתוקן האיסור אם נאמר ל"מ אף רבא מודה דמהני וד"ז מפורסם בכא"ד.

ונראה להסביר כוונת ה"ה דהנה בגמ' תמורה דף ו' מקשינן לרבא והרי גזל דרחמנא אמר לא תגזול ותנן הגוזל עצים ועשאן כלים צמר ועשאן בגדים משלם כשעת הגזילה תיובתא דרבא א"ל רבא שאני התם דאמר קרא אשר גזל כמה שגזל, ובתוס' משלמין כשעת הגזילה דשינוי קנה אלמא מהני ותיובתא דרבא, וכן ברש"י כשעת הגזילה צמר בעלמא אבל הכלים והבגדים הנה בשינוי בעלמא מהני עכ"ל, ומכ"ז משמע דת' הגמ' שאני התם דא"ק אשר גזל כמה שגזל דקאי אדין שינוי קנה.

ונ' ביאור הענין דל"ד דהויא מגזה"כ בעלמא דשינוי קנה רק הביאור הוא דכיון דהיה שינוי א"כ תו ל"ל לומר כל מילתא דא"ר ל"ת כו' שהרי הוא שחוט לפניך ויש שינוי ומה שייך לומר לא מהני הרי אתעביד מלאכה מבנייהו, ונ' דזהו כוונת ה"ה כעין שגזל צמר ועשה ממנו בגד שאינו משלם אלא כשעת הגזלה והוה הדבר בשינוי אף כאן קנה בדמים רצ"ל הרי אתעביד מלאכה בין המוכר והלוקח ברצונם ובטוב לבם ומה שייך לומר כל מילתא דא"ר כו' ודו"ק.

מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד קושיא חמורא שהק' לעיל ע"ד הרמב"ם דשיטתו הוא דמה שהפציר

בו עד שלקחו ממנו אעפ"י שנתן לו דמים רבים ה"ז עובר בל"ת היינו דא"ז מעשה מה שאמר המוכר רוצה אני ונתקיים המקח בניהם, וצ"ע דמדוע א"ז נחשב כמעשה כמו בשבועה שלא אלך למקום פלוני והלך או שבועה שלא אוכל ואכל דה"ז לוקה ואפשר דשאני חמדה דעיקר חמדה כמו תאוה שהוא בלב ודבר שהוא בלב א"ש מלקות ועמשכ"ל, אך לפ"ז צ"ב דלמה יש איסור ל"ת בגזל ממש וכדאיתא בהדיא ברמב"ם בהל' גזילה אך אפשר דדוקא גזל הבאה ע"י חמדה וזה מה שחקרנו לעיל ועיין.

דק' המנח"ח בצ"ע עהרמב"ם, בקיצור דכיון דהרמב"ם מודה דאף בלא אמר רוצה אני דאין המקח קיים ואפי' בגזל גמור וכמבואר בתו"ד וליכא מאן דפלג דעובר בל"ת ואין בה מלקות משום דניתן להשבון א"כ היה צריך הרמב"ם ליכתוב שני הטעמים מפני שא"ב מעשה וגם ניתן להשבון דזה מספיק על שני חלקי הלאו הן במקום שהמכר קיים או אפי' אין המכר קיים בגזל עכת"ד. ונשאר בצ"ע.

ולדעתי העניה לא הבנתי חומר הקושיא מתרי טעמים, א' דא"ז קושיא עהר"מ במה שלא הביא ב' טעמים שאין לוקין ב' דהרי יש בו יותר חידוש במה שהביא שיטתו דאפי' באומר רוצה אני יש איסור חמדה (דאילו הא דאין לוקין על לאו שניתן להשבון א"ז כ"כ חידוש) .

משה"ק המנח"ח במה דל"ש מלקות בלאו דל"ת משום דניתן להשבון ע"י עבירת הגזילה וכיון דבגזילה עובר בלא תחמוד ג"כ וכתיב בי' עשה א"כ שני הלאוין נתקו והרי קיימ"ל דאין עשה מנתק תרי לאוין כמבואר בתמורה דף ד' ע"ב ורמב"ם פ"א דתמורה ונשאר בצ"ע. ונ' לת' ד"ז דהא דילפי' מתמורה דאין עשה מנתק ב' לאוין עי' גמ' ריש תמורה וכן בל' הרמב"ם ריש תמורה וז"ל בא"ד ולמה לוקין על התמורה והרי לאו שבה ניתק לעשה שנא' ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קדש מפני שיש בה עשה ושני לאוין כו' לכאו' הביאור דאין עשה מנתק ב' לאוין הוא מפני חומר הלאוין דכיון דהוי תרי לאוין א"כ איך יכול עשה א' לנתק ב' לאוין ולפ"ז בלאו דתמורה דכתיב לא יחליפנו ולא ימיר אותו הנה כוונת התורה שלא לעשות דבר זה להחליף ולהמיר בב' ציווין וא"כ איך יכול העשה לנתק חומר הלאוין וא"כ בלאו דלא תגזול דכתיב והשיב את הגזילה אשר גזל הנה לא כתיב ב' ציווין שלא לגזול רק דע"י גזל הוא ממילא עובר איסור אחר של חמדה דבל' גזל לא משכח"ל איסור חמדה והו"ל רק היכי תמצא באיסור חמדה כשיטת הראב"ד וא"כ שפיר ל"ש לומר דמפני חומר איסור גזל או חומר איסור חמדה דל"ש לנתק הלאוין בעשה א' דהרי המ"ע של ההשבה ל"ש לחומר איסור גזל אי לחומר איסור חמדה בפ"ע רק דממילא מנתק הלאו של גזל וגם הלאו של חמדה וזה נלפענ"ד מסברא לת' קו' המנח"ח.

עוה"ק המנח"ח לד' הרמב"ם בפ"א מתמורה דכל היכא דהלאו כולל יותר מעשה אין העשה מנתק הלאו אפי' במקום דמקיים העשה כגון בתמורה דהלאו הוא ג"כ על השותפים והעשה אינו גבי שותפים דשותפים אינם עושים תמורה ע"כ אפי' במקום דהעשה נתקיים לוקין על הלאו ע"ש, ולפ"ז בלא אמר רוצה אני או בגזל נהי דהוי ניתק לעשה כי חייב בתשלומין מ"מ האיך ניתק הא הלאו דלא תחמוד כולל אף באומר רוצה אני דאז ל"ה עשה א"כ הלאו כולל יותר.

לכאורה יש ליישב ד"ז ע"ד הנ"ל דשאני לאו דתמורה דכולל הצבור והשותפין דמעיקר הדין אעפ"י שמוזהרו שלא ימירו אין עושין תמורה ממיעוט דקרא (ועי' בגמ' ובכס"מ ריש הל' תמורה בזה) דרק היחיד עושה תמורה ולא השותפין משא"כ בלא תחמוד הלאו הוא שלא לחמוד הנה שיטת הרמב"ם הוא דעיקר בזה הוא מה שהפציר בזה א"כ לא עביד מעשה כגון שאומר המוכר רוצה אני או שלא אמר רוצה אני והיה מעשה גזילה דמ"מ עיקר בזה הוא מה שהפציר בו ממילא הרי ל"ש השבה בשלמא בגזילה דמעשה שהיה כך היה דע"י עבירת הגזילה נתהוה איסור דלא תחמוד אמרי' מגו דשייך השבת הגזלה דג"כ מפקיע איסור לא תחמוד אבל באופן דל"ש גזלה איך שייך השבה וכיון דל"ש השבה מוכח מזה דלא מצינו חלישות כח בהלאו באיזה צד שהיא דלהוי חלישות בעיקר הלאו של לא תחמוד היפך בלאו דלא יחליפנו ולא ימיר דהתורה הפקיע עי"ז שמנתק הלאו דלא יחליפנו ולא ימיר עי"ז דל"ש בצבור והשותפין.

ולפ"ז גם מיושב קו' המל"מ הובא גם במנח"ח בזש"כ הרמב"ם פ"ג ה"ד דהל' מלוה לוה דהנכנס לבית הלוה למשכנו אינו לוקה דהוי לאו הניתק לעשה, ובמל"מ הק' הא הלאו כולל יותר דהלאו הוא גם בעשיר והעשה רק בעני א"כ בעני ילקה לד' הרמב"ם וכאן מבואר בדבריו דאף בעשיר אין לוקין

אף דהעשה אינו מקיים היפך מדבריו בתמורה ועש"ה במנח"ח במה שת' ולבסוף דחה דברי התומים ביישוב קו' זו.

ולהנ"ל צ"ל דשאני במה דהלאו כולל בעשיר והעשה הוא בעני וי"ל דהא דאין העשה בעשיר משום דלא שייך העשה כלל בעשיר דהעשיר מופקע מהעשה דהרי לא צריך להמשכון בלילה ושפיר י"ל מהא דאין העשה דוהיה הוא ותמורתו יהיה קודש שייך אצל צבור דהתם הרי באמת יכול להיות שייך התפסה בתמורה כמו ביחיד ורק דהתורה מיעטה צבור והיחיד ומשמע דיש מיעוט וחלישות בהעשה ומש"ה שפיר אמרי' דאף אצל היחיד אין כח העשה לנתק הלאו שהוא כולל יותר מהעשה ודו"ק.

שיטת התומים שת' שהעשה שמקיים בידים אלים טפי דאפי' תרי לאוין יכול לנתק ודוקא בתמורה כיון דהעשה מתקיים מאליו אז סברת הר"ם דאם הלאו כולל יותר לוקין אף בהצד דניתק אבל בהשבת העבוט דהעשה במעשה אלים דאין לוקין על הלאו אפי' בגדר דלא ניתק ע"ש, לכאורה ד' התומים צ"ב דמאי שנא אם העשה נתקיים מאליו ומאי שנא בידים.

משה"ק המנח"ח דלמה ל"כ הרמב"ם גם כאן הטעם דניתן להשבון ויספיק אפילו ברוצה אני דלא נתן להשבון ול"כ הטעם דאינו מספיק לכל וטעם הראב"ד מספיק בכ"ע ונשאר בצ"ע. הנה לעיל הבאתי קו' המנח"ח שהק' מדוע ל"כ הרמב"ם ב' טעמים ונשאר בצ"ע. ידתבנו דיש חידוש דאפי' באומר רוצה אני דעיקר חיוב חמדה הוא בלב אפי' בלא מעשה.

ונ' דשפיר ישונה לאו דכולל גם עשיר והעשה דוקא בעני ואף דכתבנו לעיל דיש חילוק בין השבת העבוט לבין לאו דתמורה דאצל העשיר ל"ש בכלל הענין של השבה וכמו"כ בענין איסור לאו דחמדה דמעיקרא ל"ש השבה אלא ההשתדלות אשר השתדל כדי לרצותו הוא האיסור ונגמר בשעת המקח ובהשתדלות ל"ש מעשה וכמש"כ ה"ה שם ומה דשייך איסור חמדה בגזל אם הגזל עיקר רק ההשתדלות אשר השתדל כו' אך דאם בא ע"י גזל אז שייך השבה אבל במקום דל"ה גזל ל"ש השבה כל עיקר וכמו דל"ש השבת העבוט אצל עשיר וכיון שכן תו ל"ש לאקשוי דחלק העשה שייך להתקנה אצל גזל כמו דל"ש התקנה חלק העשה להתקנה אצל עני דא"ז גזל לעיקר לאו דל"ת כיון דעיקר הוא אשר השתדל כו' הוא בלב ומיושב קו' המנח"ח.

קונטרס אלה חמדה לבי

ויש לעי' באופן שהפציר בו והיה שייך מעשה בזה ע"י שהפצירו אף לשיטת הרמב"ם שכל עיקר הלאו הוא שהפצירו אף שלקח ממנו ממונו זה ל"מ מעשה דכן הסביר הכס"מ בשיטת הרמב"ם דמש"ה השיג עליו הראב"ד וצווח ככרוכיא דאין מעשה גדול מזה דמשמע דמיירי הרמב"ם באופן שלא עשה בו מעשה ויש לעי' מהו באופן שבאמת עשה בו מעשה ע"י חמדתו הרי בפשטות יתכן דיצויר דשייך מעשה ולכאורה זהו כוונת החינוך במש"כ שאיסור לאו דלא תחמוד אינו נגרר עד שיעשה בו מעשה ואפי' נתן הדמים לחבירו על החפץ כו' ובאמת צ"ב כוונתו במש"כ לאו בל"ת אינו נגמר עד שיעשה בו מעשה והרי אח"כ כ' ואפי' נתן הדמים כו' משמע דעד שנתן הדמים שייך מעשה באיסור של לא תחמוד (וזה כמו שהערנו לעיל בלשון הרמב"ם דג"כ משמע דשייך מעשה פעמים).

וכן בזש"כ החינוך אח"כ ונוהגת בכ"מ בכ"ז בזו"נ ועובר עליה וחמד ואפי' עשה בו שום מעשה א"ח מלקות לפי שהוא דבר שניתן להשבון, שהרי אפילו אנס ממנו להשבון ניתן כו' וצ"ב שהרי יש כפל לשון בזה ומשמע מתחילה מיירי כשלא אנסו ממנו אלא עשה מעשה דמ"מ א"ח מלקות.

עוד יש לדייק בשיטת הרמב"ם שהסביר הכס"מ בספ"א דהל' גזלה ואבדה שאם אמר רוצה אני מקחו קיים ולפ"ז תלינהו וזבין דזביניה זביני וכיון שכן אין בו לאו כו' ובסוף הסביר הכס"מ בדעת הרמב"ם שהאיסור אף ברצון המוכר הוא וע"כ כ' שא"ב מעשה לפי שנטילת החפץ ברצון המוכר הוא נעשה אבל ההשתדלות אשר השתדל כדי לרצותו הוא האיסור ונגמר בשבת במקח ובהשתדלות ל"ה מעשה כו', ויש לעי' מדוע אין נטילת החפץ אף ברצון המוכר

נחשב כמעשה שהרי עכ״פ היה נתינה ולקיחה ומקח וממכר בניהם הרי אין מעשה גדול מזה, ומה גרם כ״ז ההשתדלות של לא תחמוד.

ונראה דרך פלפול דלולא ד׳ המ״מ הייתי אומר דזהו טענת הראב״ד דיתכן לומר דד׳ הראב״ד הוא בעצמו שיטת הרמב״ם ג״כ בזה ורק הוא מוסיף עליו היינו דגם שיטת הרמב״ם הוא דאפילו כשהפצירו בו עד שלקחו וזבין ממנו ולקחו ממנו בדמים רבים דג״כ יש איסור לא תחמוד ורק חולק על הרמב״ם באם כה״ג מקרי לאו שיב״מ או לא שיטת הרמב״ם דא״ז לאו שיש בו מעשה כיון דמדעתו נתנו לו אבל שיטת הראב״ד הוא דהיכן מצינו מעשה גדול מנטילת החפץ וא״כ הו״ל למימר מפני שהוא חייב בתשלומין שהוא כגזלן שחייב להשיב את הגזילה כו׳ היינו כיון דבא ע״י גזלה אבל יש לעיין מגמ׳ אם שייך גזלן אם תלינהו וזבין ומשמע מהמגיד משנה דאם אמר רוצה אני מקחו קיים ול״ג מתלינהו וזבין דזביני׳ זביני. ואפשר דאף דקיימ״ל דזביני׳ זביני׳ מ״מ אם משיב לו מתקן הלאו כיון דשיטת הרמב״ם הוא דלא תחמוד הו״ל לאו שאב״מ בזה שהיה מקח וממכר בניהם, אך לכאו׳ יתלה אם יש חיוב גזל בזה, אך משמע מפרק י׳ דהל׳ סוכה דא״ז מקרי גזל אף דעובר על לא תחמוד וצ״ע.

נשמע מן הדין דשיטת הראב״ד הוא וכמו שמדויק מדבריו שכ׳ שהרי גזלן שחייב להשיב הגזלה ולפיכך אינו לוקה (וגם זהו חיובו להשיב את החפץ לבעלים לכאורה דבריו מוכרחים) דשיטתו כמש״כ המ״מ דלפיכך חייב להשיב הגזלה מפני דלא ס״ל כהרמב״ם אלא שלא אמר רוצה אני והו״ל כגזילה ולפיכך הו״ל לאו שיב״מ וזהו ביאור הראב״ד.

ובזה רציתי לומר ד״ח מדוע ל״ש מלקות בזה שההשתדלות לא היה מעשה כו׳ מפני דעיקר החמדה הוא באמת דבר המסור ללב וכמו הנך מצות דכתיב ביה ויראת מאלקיך אני ה׳ עי׳ בפרש״י ויקרא י״ט פסוק י״ד ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלקיך אני ה׳ וברש״י לפי שהדבר הזה אינו מסור לבריות לידע אם דעתו של זה לטובה או לרעה ויכול להשתמט ולומר לטבה נתכונתי לפיכך נאמר ויראת מאלקיך היודע מחשבות וכן כל דבר המסור ללבו של אדם העושהו ואין שאר הבריות מכירות בו נאמר בו ויראת מאלקיך ע״כ, ועי׳ בחינוך סמ׳ רל״ב במצוה שלא להכשל וכן בסו״ד כ׳ החינוך דאין לוקין עליו לפי שא״ב מעשה ולכאו׳ זה דומה ממש לאיסור לא תחמוד ונימא דאף דיבא לידי מעשה עי״ז שחבירו נכשול מ״מ ל״ש מלקות דאין העצה הרעה מעשה וכמו״כ באיסור חמדה דהוי בלב.

ועיין בהגהות החינוך שם שכ׳ דהחינוך לשיטתו דס״ל במצוה שמ״ה דהיכא דמשכחת לעבור על הלאו בלי מעשה שוב אין לוקין על לאו זה אפי׳ כשעבר במעשה ע״כ, ולפ״ז ה״ה בלאו בלי מעשה אין לוקין משום דשייך לעבור בלי מעשה וזה תימה על הרמב״ם הנ״ל דכ׳ הטעם משום דא״ב מעשה וכן לד׳ הראב״ד דס״ל משום דשייך השבה ומשמע דבלא״ה יש מלקות אך צ״ל דתרוייהו חולקין על שיטת החינוך בזה וכבר דנו המפרשים בזה ואכמ״ל, ועי׳ במנח״ח שם.

ויש לעי׳ לפי״ד הרמב״ם הנ״ל דא״ע בלאו הזה עד שיקח החפץ שחמד כו׳ דהנה בספר שער בת רבים פ׳ וישלח הביא ד׳ הבית הלוי במאמר לא תחמוד דהק׳ הראב״ע דאיך שייך אזהרה ע״ז ומה יעשה האדם אם הלב חומד מעצמו דבר יפה בטבעו שלא ברצונו ואין ביכולתו לקיימו, ות׳ ראב״ע דהכתוב מזהיר דכל כך יהיה דבר של חבירו רחוק אצלו עד שממילא לא יחמדנה הלב וכמו שלא יחמוד הכפרי את בת המלך לשכבעמהלאשרירודעכיאיזבאפשרבשוםאופן שיגיעאליה, ועי׳ בה״ל ח״ב מאמר פי״ד שהק׳ ע״ד.

וכן יעוין בקובץ מאמרים להגרא״ו זצ״ל במה שהק׳ במ״ע דואהבת את ה׳ אלהיך בכל לבבך וגו׳ דאיך שייך אזהרת מ״ע במי שא״י והדברים עתיקין ואכמ״ל, והרי לד׳ הרמב״ם פה צ״ע שהרי ל״ש לא תחמוד אלא באופן שנכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו כו׳ וכן אין לוקין ע״ז מפני שא״ב מעשה כו׳ מבואר דלאו דלא תחמוד ל״ש בלב רק במקצת מעשה שהכביד עליו ברעים והפציר כו׳ בשלמא בלאו דלא תתאוה שפיר שייך להקשות שהרי הרמב״ם בהלכה יוד כ׳ כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו וכן כל כיוצ״ב משאר דברים שאפשר לו לקנותן ממנו כיון שחשב בלבו האיך יקנה ד״ז ונפתה בלבו בדבר עבר לא תעשה שנא׳ לא תתאוה ואין תאוה אלא בלב בלבד עכ״ל, הרי מבואר דאיסור תאוה שייך בלב ושפיר הק׳ ראב״ע אבל בלא תחמוד קשה כנ״ל, ואפשר דס״ל דאיסור של ל״ת ג״כ שייך בלב וצ״ע כעת.

(ועיין בת״ת שרצה לחדש דגם במוכר עובר בלא תחמוד וצ״ע מסתימת הש״ס והפסוק ל״ת בית ריעך גו׳ דבלוקח קא מזהירה רחמנא).

עוד ק״ק בסוגיא זו דהנה במנח״ח כ׳ להסביר ד׳ הראב״ד דדוקא בלא אמר רוצה אני ואין המקח קיים אז עובר בלאו אבל אם אמר רוצה אני ע״ז סובר רב הונא דזביני׳ זבינא ואינו חמסן וא״ע בלאו לכאו׳ כיון דמכילתא אתיא לא תחמוד יכול אפי׳ בדבור ת״ל לא תחמוד עד שעושה מעשה אף כאן שעושה מעשה ע״כ, משמע דעכ״פ אף שהמקח קיים דעובר בל״ת ועיקר הביאור דמקחו קיים הוא בדיהיב דמי וצ״ע על הראב״ד אך דיסבור הראב״ד אהא דבעי שיעשה מעשה היינו איסור גזל ועיקר הכוונה הוא דמלבד איסור גזל יש איסור חמדה אבל הרמב״ם יסבור דבעי מעשה כל דהוא של מקח וממכר כדי שתהא בפרשת מעשה וכדכתיב ולקחת לך אמנם א״ז מעשה של כהת״כ שהעבריין יעשה מעשה איסור דהמעשה של מקח וממכר א״ז מעשה איסור של מצד הלוקח כיון דהיה בדעת המוכר אבל איסור גזל כפשטות יש מעשה איסור של גזילה וע״ז אין מלקות מפני דיש מצות השבה.

ויש להסביר ד״ז דל״ש מעשה כל דהו כדי שיהא לאו שיב״מ וכמו משא ומתן בלוקח ומוכר שהרי בפשטות יש להקשות קושיא טובה דהרי קיימ״ל כל לאו שיב״מ לוקין עליו וכמו הך דמס׳ מכות דף ך׳ א׳ המקיף וא׳ הניקף במשמע וקשי׳ דהוי לאו שאב״מ ות׳ במסייע ולכולי עלמא, קחזינן דמעשה כל דהו נחשב כלאו שיב״מ ומ״ש בני״ד באיסור חמדה דאפי׳ במעשה כל דהו כמשא ומתן א״ז קרוי מעשה, ועי׳ בלח״מ בעשיית צלמים דנחשב כלאו שיב״מ וכבר הארכנו בזה במצות הנ״ל.

אבן בני״ד דאפי׳ מעשה כל דהו קעבר באיסור של לא תחמוד א״כ לא שבקית חיי לכל בריה שהרי שא״ל אדם שנזהר מאיסור חמדה בכ״י וכמו שהק׳ הראב״ע לעיל דאיך שייך איסור חמדה התלוי בלב כל אדם וע״ל, וצ״ל דהכונה הוא להק׳ כנ״ל דאיך שייך אזהרה ללאו דל״ת דהוי דבר התלוי בלב ומה שת׳ הראב״ע דהכתוב מזהיר דיהיה דבר של חבירו רחוק אצלו עד שממילא לא יחמדה הלב כו׳ והקושיא הוא עצום לד׳ הרמב״ם דמבואר דל״ש איסור ל״ת רק כשיש בו מעשה.

וכבר ראיתי פ״א בכתבי הרמב״ם שכ׳ בד׳ הראב״ע שצריך להזהר מאד מאד בדבריו כי על כל טפה וטפה מדבריו צריך לישב ז׳ נקיים ולפ״ז מה נענה אבתרה דהראב״ע וע״כ צ״ל דכונת הראב״ע הוא דכל כך יהי׳ דבר של חבירו רחוק אצלו שממילא לא יחמדה הלב כו׳ היינו דאם יחמדה הלב רצ״ל שיבא לידי חמדה על מעשה של לקיחה ואין כונת הראב״ע דבא לידי חמדה על כונה בעצמותה כי אז אין זה איסור חמדה ול״ש אזהרה ע״ז כי לא שבקת חי לכל בריה ולפ״ז צ״ל דאזהרת התורה דלא תחמוד הוא מדרגה היותר גדולה מחמדת הלב וזה במעשה כל דהו של לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת היינו קצת מעשה ול״ד בהרהור לחוד אלא דבעי הרהור של ממשות במעשה ולפ״ז לק״מ מכהת״כ דמקרי לאו שיב״מ במעשה כל דהו כמו במסייע דהתם עיקר העבירה איננו בלבו רק המקיף וא׳ הניקף במשמע ומעשה של ניקף הוי מעשה ע״י סיוע אבל תלינהו וזבין א״ז מעשה איסור דהא קיימ״ל תלוי׳ וזבין זביני׳ זבינא ולכן א״ז מעשה איסור עד שעשה מעשה האסור לו כמו גזל וזה ביאור ש׳ הראשונים בס״ד.

הא דהקשינו דלהוי מקח וממכר אף בדעת המוכר נחשב כמו שיב״מ וי״ל דהנה לעיל במצוה י״א בלאו דחמץ דכ׳ הרמב״ם דאינו לוקה אא״כ קנה חמץ בפסח וחקר המנח״ח אם היה המעשה בהיתר אם מקרי לאו שאב״מ א״ל, וכן אם בתחלה היה עובר באיסור לאו ואח״כ עשה מעשה וכד״מ דקבל עליו אחריות ע״י מעשה אם לקה כה״ג כיון דבלא״ה היה עובר בלאו עש״ה, וע״ע במנח״ח במצוה ת״ק שחקר בענין אם שב לא״מ בהתיר ונשתקע שם אם בתחלת כניסתו מקרי מעשה המתיחס להלאו, וכ״כ בכא״ד חקירת הראגצובי בענין איסור מחיקת השם שהיה על חספא בעובדא דמס׳ מכות דף י״א ובכא״ד דכיון דבא ע״י מעשה כתיבה א״כ אף שמוחקו ע״י גרמא מ״מ ל״ש גרמא שרי כיון דבא ע״י מעשה, וכן הרבה דוגמאות לזה דבא ע״י מעשה בתחלתו ומשמע דעכ״פ בעי מעשה המתייחס לעבירה ולפ״ז שפיר א״ז מחשב כלאו שיב״מ במה שיש מקח וממכר ביניהם דא״ז מתייחס לעיקר העבירה של חמדה.

ובד״א אולי סמוכין לסברת הרוגצובי הוא מד׳ הריטב״א בשלהי מס׳ מכות דף כ״א בהא דאם אמרו אל תלבש אל תלבש דחייב אכל או״א ומפרש הריטב״א דכיון דבא ע״י מעשה שפיר מקרי לאו שיב״מ ולוקה הנה רואין אנו שיש סברא דאם בא התחלה ע״י מעשה אף שאין מעשה בלבישת הכלאים חשוב הוא כמעשה וה״ה לגרמא ע״י מעשה ואף שבאחרונים יש שאלה אם כוונת הריטב״א הוא אם משום דבא בתחלה ע״י מעשה או״ד דהעיקר בזה משום דבמה שיכול לפשוט חשוב מעשה מ״מ, ואכמ״ל.

וב' דרכים בזה א' כמו שהזכרנו לעיל דכיון דעיקר החמדה הוא בלב א"כ בעי מעשה המתייחס לעבירת החמדה והא ליכא. ב' דאין לקיחת הדבר מתייחס לעבירת החמדה בפרט משא"כ כשגזל ממנו החפץ דאז כל גזל יש בה חמדה, אך כעת נסתפקתי אם אפי' ע"י גזל אם לוקה דאפשר דגם בגזל א"ש מלקות על לא תחמוד דאצטרך דכל ל"ת ל"ש מעשה אפי' בגזל וראיה לזה דהא לא כ' הרמב"ם שיש מלקות באופן דגזל היינו שהיה מעשה רק כתב דא"ע בלאו זה אא"כ היה לוקח החפץ כעת שנא' לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך חימוד שיש במעשה ואינו מבואר אם נחשב חימוד למעשה רק דהלאו של חימוד צריך להיות מעשה.

עו"כ לפ"ז ספק אם היה שייך גזל בלי חמדה ועיקר כונת הרמב"ם דע"י חמדה באה לידי גזל הוא בסתם אבל באופן דבא לידו בהיתר ואח"כ גזלו אפשר דל"ש חמדה וצ"ע כעת.

קושתינו הנ"ל מדוע ל"ש לאו שי"ב מעשה באיסור לאו דחמדה עי"ז שהכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו בדמים רבים וכו' והנה לעיל במצוה הקודמת הבאתי קו' הגרי"ז שהק' עהר"מ שכ' (בפ"א ה"ג מהל' חמו"מ) דאינו לוקה משום בל יראה וב"י אא"כ קנה חמץ בפסח או חימצו כדי שיעשה בו מעשה אבל אם היה לו חמץ מקודם אעפ"י שעבר אינו לוקה מפני שלא עשה בו מעשה והק' הגרי"ז דהנה כ' הרמב"ם בהל' גניבה (פ"ג ה"ג) לענין לאו שלא יהיה לך בביתך אבן ואבן כל מי שמשהה בביתו מדה חסרה עובר בל"ת ואין לוקין עליו שהרי א"ב מעשה וצ"ע דל"ל חילוק הרמב"ם דאם קנה מדה חסרה דלוקה משום שעשה בה מעשה ומ"ש מחמץ דפסח (וכבר הק' כן במנח"ח) וכ' הגרי"ז דשאני חמץ בפסח דיסוד האיסור הוא משום עצם השלו וקנינו בהחפץ ולפ"ז הרי בעצם הקני' עושה מעשה איסור המתייחס אל הלאו מכיון שעשה מעשה שהחמץ יהיה שלו משא"כ במדות ובמשקלות הנה עצם האיסור דהוא השהייה של כלים אצלו ונמצא הקנייה א"ז מעשה בהלאו דלא יהיה לך בכיסך גו' דרק השהייה אצלו מתייחס אל הלאו ואין בידי מעשה הקנייה לאשוי ללאו שי"ב מעשה עכת"ד. ולפ"ז באיסור שלא לחמוד עיקר האיסור של חמדה כמו דל"ש קנינים באיסור שלא יהיה בכיסך אבן ואבן תלוי במעשה ודו"ק ותשכח אם דמיין אהדדי.

ובד"א יש ליישב קו' אחריתי לפי"ד הגרי"ז הנ"ל דכבר הק' במפרשים בפסקי הרמב"ם ר' הל' חגיגה דאם נכנס לעזרה ברגל בלי קרבן חגיגה דאינו לוקה דהו"ל לשאב"מ דהלאו הוא הראית פנים ריקם בעזרה ובזה אין מעשה, וכבר הק' עליו מהא דריש הל' חו"מ הנ"ל דאם אפה אי קנה חמץ בפסח דלוקה דחשוב לשיב"מ כיון דבא ע"י מעשה, ולכאורה לפי"ד הגרי"ז לק"מ כמו שחלק בין לאו דלא יהיה בכיסך וגו' דלית בי' מלקות דה"נ בחיוב מלקות לביאת ריקם בעזרה דג"כ ל"ש מלקות אפי' ע"י מעשה משום דאין עצם ביאתו ריקם להעזרה גורם מלקות רק משום דבא בידים ריקניות וביאה בידים ריקנות א"ז בתורת המעשה כמו קניית חמץ בפסח דהווית החמץ בפסח בא ע"י מעשה אבל אין הביאת לעזרה ריקם גורם שום מעשה כמו שהשוה אצלו אבן חסרה ל"ש במעשה וכן כמו איסור החמדה אצלו אפשר דאין תלוי במעשה רק דעכ"פ בעינן מעשה הוכחה שיתגלה חמדתו לאיסור דעכ"פ בעי חמדה חימוד שיש בו מעשה אך אין מעשה זה בתורת מעשה החיובי דכהת"כ וכמבואר לעיל.

מה שהק' המנח"ח דמדוע ל"כ הרמב"ם חידוש כמו שהשיג הראב"ד דאף בדלא יהיב דמי דאינו לוקה משום ל"ת משום דלא יוכל לחזור החפץ א' דיש לספק בזה וכאשר יבואר במ"א ועוד דיש בזה חידוש דאף במקום שהפציר בו ולקח מדעתו דג"כ שייך איסור לא תחמוד.

סברת התומים כיון שהלאו ניתק בקום ועשה אצל העני וא"צ מלקות וא"כ נתק לגמרי ואין לאו זה מלקות, ויש לחקור בסברה זו אי משום דניתק בעני א"כ מוכח דהלאו קליש ממילא אף אצל העשיר דל"ש ניתק ג"כ אינו לוקה או"ד דהנה הגרי"ע כ' דהסברא דכל לאו הניתק לעשה אינו לוקה עליו משום דל"ה דומיא ללאוי דחסימה משא"כ הניתק לעשה דבא ע"י מעשה הלאו חיוב מצוה כגון נותר לשרפו וגזל להשיב וע"כ מפאת זה לא דומה לחסימה עי' בהגרי"ע בצ"ל כלל ז' , ולפ"ז יש נפק"מ בקו' המנח"ח מהא דאם נאבד או נשרף המשכון חייב מלקות והמנח"ח כ' כיון דלא קיים העשה מוכח דצריך לקיים העשה בפועל ולפי האמור י"ל דסברת התומים הוא דהא דלא ניתק לעשה אינו לוקה משום חלישות הלאו כיון דיכול לנתקה בפועל אצל עשיר א"כ אינו לוקה משום דמוכח הוא דהלאו קליש ממילא אם נשרף או נאבד ל"ש במציאות שיכול לקיים העשה בשום מציאות שבעולם וזה ביאור הרמב"ם לפי סברת התומים אך המנח"ח ס"ל כהגרי"ע דה"ט דלאו דנתק לעשה א"ל משום

דאין דומה ללאו דחסימה וכנ"ל וא"כ הא דאינו לוקה בעני משום דהך לאו דלא תבא אל ביתו אינו דומה ללאו דחסימה אפי' אצל עני אינו דומה ללאו וא"כ שפיר הק' המנח"ח מהא דאם נשרף ונאבד דלוקה והרי אינו דומה ללאו דחסימה.

המנח"ח חידש דאיכא פלוגתא בין הרמב"ם והתוס' אם יש איסור גזל בקרקע דשיטת הרמב"ם דיש איסור גזל בקרקע ושיטת התוס' בב"מ דל"ש איסור גזל בקרקע, ולהר"מ דיש איסור גזל ל"ש השבה אמנם מש"כ דלד' הרמב"ם דשייך איסור גזל מ"מ ל"ש עשה דוהשיב הגזילה צ"ב דלמה ל"א כמו דשייך גזל בקרקע כגון שהבליע התחום בתוך של חבירו דכמו"כ שייך השבה כמו זה.

חקרתי בהא דבגזל א"ב אפי' מלקות אי משום דכתיב והשיב את הגזילה א"כ מחמת מ"ע זו של השבה ל"ש מלקות או"ד משום דע"י השבה יש בה מצוה של תשלומין וכמרומז בגמ' שלהי בב"ק דדרשי' כעין שגזל דהיינו תשלומי ממון נמצא דמחמת ממון שיש בהעשה ניתן לתשלומין,

אמנם זה חידוש דהרי בכהת"כ א"ע השבת כסף כ"א ע"י מ"ע המנתק הלאו אך צ"ל כיון דהמצוה תלוי בכסף י"ל דעיקר תקנון הלאו הוא הכסף, ועי' רש"י סנהדרין נ"ז דא"ע בלא תגזול רק אם חייב בהשבה ואולי יש נפק"מ לש' הרמב"ם דיש איסור גזל בקרקע.

והנה מש"כ המנח"ח דעובר בלאו דל"ת על גזל קרקעות אף דל"ש לא תגזול בקרקע מ"מ בקרא כתיב בית ריעך ולכאורה מוכח מזה דאף בלא תגזול יש איסור לא תחמוד וכמש"כ הרמב"ם בהל' ט' דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו כו' שהפצרה אשר הפציר בו כו' הוא העיקר וע"ז ת' במנח"ח דחייב מלקות בלאו זה ואין ניתק להשבה כו' ויש לעי' למה לית בהו בהשבה נהי דמדין השבה של ניתק לעשה ל"ש דלא כתיב והשיב כו' כמו גזילה דהיינו עשה אבל הלא יכול הוא להשיב הממון לבעלים אם המוכר רוצה כיון דעסקי' שתלויה וזבין מינ' דזביני' זבינא דאם מיירי באופן שאין המוכר רוצה להחזיר א"כ איך שייך לא תחמוד אם לא אמרי' שחזר בו המוכר מהמצב הקודם שבתחילה ל"ה רוצה והיה עובר הלוקח בלא תחמוד ואח"כ חזר בו הלוקח והפציר בהמוכר שיחזור מהמכר וזה דוחק גדול אך מבואר היטב דל"ש השבה מהשגת הראב"ד בנו"כ שפרשו דמש"ה השיג הראב"ד דאין לך השבה גדולה מזו דלהראב"ד דעיקר הוא דלא אמר רוצה אני משמע דבאומר רוצה אני ל"ש השבה וכבר ירדנו לד"ז לעיל.

וגם משה"ק בצ"ע דכיון דבקרא כתיב לא תחמוד בית רעך וכיון דנפקמ"ל מלא תחמוד כדכתיב ולקחת לך כסף וגו' דצריך שיקח כסף ומ"מ הלאו שייך בבית כו' ולשיטת התוס' איך שייך לקיחת קרקע בלא כסף לא ידענא מה קא קשיא לי' דהרי הרמב"ם הסביר ד"ז דא"ח עד שיקח החפץ שחמד וכוונת הרמב"ם הוא אפי' באומר רוצה אני אף דעסקי' במטלטלין מ"מ בהסכמת המוכר מ"ל מטלטלין מ"ל קרקע וא"כ מוכח מכ"ז דעיקר החמדה הוא ההפצרה שהפציר וכו' ומה הק' המנח"ח.

ברצוני לומר ד"ח בלאו דלא תגזול בקרקע וזהו עפ"י הסברת המהר"מ שיק בנוגע להתוס' בב"מ רפ' איזהו נשך שכ' דבקרקע לית בי' משום לא תגזול וכ' המהר"ם שיק ז"ל דמדינא ובודאי לפי מעשיו הוא עובר בל"ת אלא כיון שמד"ת קרקע אינה נגזלת ועדיין הוא ברשותו בכל הענינים ויכול להקנות ע"י אגב קרקע וגם יכול להוציאה בדיינים וגם יכול הוא להקדישו ולמכרו א"כ לא גזלו לגמרי מיד הבעלים ולא דמי לויגזול החנית וגו' והו"ל כעין ח"ש גזילה והוא רק כגוזל קנין פירות של הבעלים דעדיין אינם בעולם כו' ולכן ל"מ להו לאוקמי לאו דל"ת בקרקע אע"ג דחשבי' לי כגזל ע"כ והנה מבואר בפשטות דיש קנין איסור גזל בקרקע אלא דכוונת התורה הוא דעצם קרקע ל"ש לגזול וכסברת הנ"ל דהבעלים יכולין להקדישו ולמכרו אמנם מי שלקח הקרקע בודאי היה עובר בלא תגזול במה שהפסידו הבעלים מיני' וכמו"כ בבית אם גזל ממנו אע"ג דמדין א"י לגזול ביתו דקרקע א"נ מ"מ הרי גזלו ממנו הבית והגזלן משתמש בה וזהו גזילה ולפ"ז שפיר יצויר דעובר בלא תחמוד דל"ג מאם אמר המוכר רוצה אני ולפ"ז מסתברא לומר דאפשר דשייך השבה, ולפ"ז יש לי ספק לדינא אם חייב מלקות בשל לא תחמוד אפי' בגזל קרקע אף שהמנח"ח כ' לד"פ דלוקה משום ל"ת ול"ש השבה, מסתפקנא כנ"ל.

אם שייך לא תחמוד אפי' בפחות מש"פ עש"ה שרצלה"ר מהא דאפי' בנתן דמים ומ"מ עובר ל"ת ויש לדחות בראיה זו דפחות מש"פ עדיף מאם נתן דמים והפציר בו דמדעתיה קיהיב לי' וכסברת הש"ס דתלינהו וזבין זבינא זביני ועי' בגמ' בב"ב מ"ח

ע"ב בסברת רש"י שם. עוד דפחות מש"פ ל"ש לדין ממון לגמרי ולכן ל"ש לא תחמוד.

מש"כ רש"י בסנהד' נ"ז ע"ב דהתורה כתבה לא תגזול והשיב וגו' דא"ע על הלאו רק אם חיב בהשבה ע"ש, ויש לעי' בזה דהרי כיון דקא מחיל לי' אף דא"י לקיים השבה מ"מ מה שייך לאו דגזל, ותו במה בעי הקישא דל"ש בהשבה, ואפשר דאי לאו דהקישא הו"א דאע"ג דפחות מש"פ מחול מ"מ שייך לאו דגזילה קמש"ל כיון דל"ש השבה ל"ש גזילה כל עיקר, אך לפ"ז קשה על הרמב"ם בריש הל' גזילה ואבידה שכ' דאסור לגזול כל שהוא דין תורה כו' משמע דאפילו פחות מש"פ אם לא נאמר דכוונת הרמב"ם הוא מדין ח"ש וכבר ירדו לזה במפרשים וצ"ע כעת. ואולי החידוש הוא שיכול למחול על פחות מש"פ, אך נסתפקתי בכא"ד דאם עומד וצווח שאינו מחול על פחות מש"פ אם אמרינן דבטלה דעתו אצל כ"א או"ד דיכול לעכב המחילה ולפ"ז קמש"ל דמ"מ אינו שייך השבה בפחות מש"פ וא"ע בל"ז ועיין.

עוי"ל בקו' המנח"ח מהא דמבואר דפחות מש"פ ל"ש איסור גזילה (וה"ר מגמ' סנהד' שם) וכמו"כ ל"ש איסור חמדה, והק דמ"ש דאם נתרצה המוכר דמ"מ עובר איסור חמדה והא דל"ג מפחות מש"פ דהוא מטעם מחילה כמבואר בלשון הגמ' דמש"ה ל"ש איסור בגזל ואיסור חמדה, וי"ל עפמש"כ לבאר בג' אופנים בהא דאין לקיחת הכסף מהמוכר נחשב ללאו שיב"מ א) דאין המקח וממכר שבניהם מתיחסים לעיקר איסור של חמדה דעיקר חמדה הוא בלב וא"כ בעי מעשה המתחייב לעבירת החמדה והא ליכא, וה"נ אין פחות מש"פ מתחייב לעבירת החמדה ב) הא דכתב הרמב"ם דבעי לקיחה והוא מהספרא דכתיב ולא תחמוד עליהם כסף וזהב ולקחת לך וגו' דאע"ג שיש מעשה ממשות מבניהם יש גילוי דעת שהחמדה בא לידי מעשה וא"כ פחות מש"פ אין ראיה שהחמדה שלו בא לידי מעשה, ג) הא דאמרי' דאם הפציר בו שלקחו ממנו אעפ"י שנתן לו דמים רבים דה"ז עובר בל"ת כו' א"ז מטעם מחילה אלא דכך הוא דרך של משא ומתן דב' הצדדין בהמקח משא"כ בפחות מש"פ דא"ז ממון עיקר הוא מדין מחילה ובכגון דא שפיר ל"ש איסור לאו של חמדה וזנל"פ בישוב ק' זו.

ולפ"ז מה שרצלה"ר מריבית דמתנה גמורה הוא והתורה אסרה מגזה"כ אע"ג דמוחל דנימא דפחות מש"פ ג"כ עובר בריבית דל"ש הטעם דמחילה ונ' דל"ד פחות מש"פ לדין ריבית מתרי טעמי הנ"ל א) דיכול להיות שבפחות מש"פ מחול אבל יותר מש"פ אע"ג דל"ש מחילה מ"מ התורה אסרה דזה דרך איסור ריבית אע"ג דמחל וכמש"כ בתוס' בהך דמסית בסנהד' כ"ט דהק' התוס' דכל מסית יטעון דברי הרב דה"ת מי שומעין ויפטור כו' ות' דהמסית נהרג דנצטוה שלא יסית וא"ד לנחש שלא נצטוה ע"ז וא"כ ה"נ יבטל כל דין ריבית או הכל ימחלו מחמת דוחקו ובע"כ ל"ש מחילה בריבית דזה אסרה התורה אך בפמש"פ שייך מחילה.

עוי"ל דלקיחת הריבית בכל לוה אין דין זה נוגע בדין מחילה דזה נוגע בדין משא ומתן של כל לוה אך פחות מש"פ לאו כלום הוא ושייך מחילה.

מש"כ המנח"ח דפחות מש"פ לא נקראת ממון דכ"ה הללמ"ס צע"ג שהרי בגמ' סנהד' מבואר התם משום דלאו בני כיבוש נינהו ע"ש ברש"י שם.

ועוה"ק והרי פחות מש"פ התם משום דלאו בני מחילה נינהו, וברש"י דאף ישראל נצטוה על הגזל אלא שפחות מש"פ אינו נחשב גזל בעיניהן שעוברין על מדתן שרחמנין הן ומוחלין על דבר קל אבל ב"נ אכזרים הם עכ"ל, הרי מבואר דפחות מש"פ אינו ממון משום דמוחלין ואילו לד' המנח"ח הרי הללמ"ס דפחות מש"פ אינו ממון וזה דוקא לישראל דהו"ל הלממ"ס ולא לבנ"נ וצ"ע.

באשת חבירו דעובר בל"ת כ' המנח"ח דא"ב מעשה ע"י שאמר המגרש רוצה אני ולקחה, וכ' סברא דא"ל מעשה גדול מזה, ב) דחייב על כל ביאה וביאה ג) אף לד' הראב"ד שם דבכה"ג שגרשה מרצונו א"ע על ל"ת צ"ל שלקחה באיסור א"א ד) לפי"ד ל"ש ניתן להשבון בין להראב"ד בין להרמב"ם פירוש לדבריו דרק העשה שבו חשוב ניתן להשבון ולא סתם מה שחזר בו מעצמו וחזרה לבעלה הראשון דעיקר ניתק הוא במ"ע דכתיב בתורה הוא המנתק הלאו.

לכאורה הרמב"ם כ' בפשיטות דאין לוקין על לאו זה מפני דא"ב מעשה ומשמע דקאי אפי' באשת חבירו ומ"מ כ' דאף על ל"ז ומשמע דל"ש מלקות בכלל, ואף דלשיטת הרמב"ם דהלאו הוא על ההשתדלות כו' דל"ש מעשה בהשתדלות מדוע ל"א דאפי' כשיש בו מעשה כגון שאנס א"א דג"כ חייב על ל"ת משום ההשתדלות ואין מעשה שלו מעלה ומוריד למאומה.

וכ"ז משנלענ"ד לספק בד' במנח"ח בנקודה זו באחרונה והשתא נחזור להתחלת דבריו בחידוש הא'

במש"כ דא"ב מעשה ע"י שאמר המגרש רוצה אני ולקחה דא"ל מעשה גדול מזה, ויש לעי' בד"ז דמ"ש כשהפציר בו עד שלקחו בדמים רבים דא"ז נחשב כמעשה ומעשה כשהפציר בבעל עד שגירש את אשתו ולקחה דהוי מעשה גדול — ומספקנא דאפי' אי הוי מעשה מ"מ אפשר דאין מעשה מתייחס לעיקר לאו של חמדה וכבר ירדנו לד"ז לעיל.

ועי' בס' תוספת ברכה להג' בעל הת"ת פרשת יתרו שכ' דבר נאה ומתקבל וז"ל ויש להוסיף רמז כאן כי על המלים לא תחמוד (בסמיכות לשם אשת רעהו) בא הטעם (הנגון) גרשיים מלשון גירושין לרמז שלא לחמוד גם אחר גירושיה וכבר כ' הרא"ש בפירושו למס' נדרים (ל"ז) כי ע"י הטעם מתגלה לפעמים פשט המקרא.

מש"כ המנח"ח דחייב על כל ביאה וביאה צ"ע דמי שלא חמד בית חבירו וגזלו ממנו וגר בה הרבה שנים לפ"ד יהא עובר על כל פעם שדר בתוכה משום לאו דלא תחמוד וא"ז סברא.

מש"כ לד' הראב"ד אם לקחה באיסור א"א עבר על ל"ת א"כ לד' אינו ניתן להשבון כו' א"כ אמאי לא משכח"ל מלקות בלאו זה, והוסף המנח"ח לומר ואיני מוצא דרך דיהא עובר על אשת רעהו ולא יהיה בו מלקות, והנה ידוע דאיסור זנות בבעלה הוא מטעם גזל וכיסוד המהרי"ק ומעלה מעל באשה נמצא דגם מצד הבועל הוא גזל ול"ד מצד האשה א"כ משכח"ל דנאנסה, היינו דהיה איסור גזל מצד בועלה ולא מצד האשה וא"כ הו"ל כגזל במעשה וא"כ שפיר שייך השבת הגזל לבעלה וא"כ שפיר ל"ש מלקות, ולפ"ז מיושב הצ"ע של המנח"ח דמשכח"ל דהאי לקחה באיסור א"א ולא התרו בו משום א"א רק משום לא תחמוד וחייב מלקות וי"ל כנ"ל כיון דצריך להשיבה לבעלה תו הו"ל כמו ניתק להשבה ול"ש מלקות.

הק' המנח"ח לפמש"כ החינוך לקמן דגבי לאו דלא תתאוה דכל באי עולם מצווין על הלאו דהוא נסתעף מגזל וצ"ת דאיך שייך לאו דלא תתאוה לדין גזל.

ומשה"ק המנח"ח בצ"ע עהמ"ח דהמתין עד לקמן ולא כתב דכל באי עולם מצווים על זה אפשר ליישב דשם היה חידוש טפי דאפי' על התאוה שהוא על הלב ממש חיב ב"נ מכ"ש על לא תחמוד, ושם באמת הזכיר דגם ב"נ מצווה על החמדה.

מש"כ דב"נ אם מצוה על לאו זה אפי' בב"נ כמותו צ"ע שהרי כתב לא תחמוד בית רעך אבל מהיכ"ת דגם ב"נ מצווה על לאו זה אם לא נאמר דהוא משום גזל, ומלשון הרמב"ם בספ"א דהל' גזילה באמת משמע כן דכ' בהל' י"א התאוה מביאה לידי חימוד והחימוד מביאה לידי גזל וכ' ובהל' י"ב הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד והקונה דבר שמתאוה בהפצר כו' עובר בשני לאוין כו' ואם גזל עבר בשלשה לאוין ע"כ ומשמע דיש שייכות זל"ז.

מצוה ל"ט

שלא לעשות צורות אפילו לנוי

כתב במנח"ח שאם שני בנ"א גמרו הצורה אפי' אם יכול כל אחד לעשותה דבשבת פטור הכי חייב דכתיב לא תעשון בלשון רבים והו"ל כמו לא תקריבו דשניהם במשמע כיון דהוא בלשון רבים ע"כ, לכאו' יעוין בב' לשונות במכות דף ד' ע"ב במש"כ רש"י דניקף לוקה אע"ג דהו"ל לאו שא"ב מעשה דמקיף הוא דקא עבר אלאו דלא תקיפו דשמעינן לקרא הכי לא תקיפו לא תניחו להקיף דמניח להקיף כמקיף ע"כ, לפ"ז במסייע אצל שבת אינו לוקה אך שיש גלוי קרא דלוקה ממה דכתיב לא תקיפו וה"נ אצל הא דכתיב לא תעשון הו"ל כמו לא תקיפו דמסייע חייב אבל אם כל א' וא' יכול לעשותה דבשבת אכתי לא שמעינן, וללשון ב' שברש"י שכ' מדאפקי' בלשון דכתיב לא תקיפו משמע דאתרי קא מזהר רחמנא ניקף ומקיף א"כ המסייע לעשות פסול ג"כ מחייב, אבל זה יכול וז"י דבשבת פטור מקרא דועשותה א"כ אכתי לא שמעינן דמפטור גם פה רק אצל הוצאות הפסח דהוצאות כתיב בי' כשבת בגמ' דאז שייך לומר דכל דיני הוצאה של שבת שייך אצל הוצאות חתיכה מהחבורה מחייב אצל קרבן פסח כגון דבעי עקירה והנחה וכיוצ"ב ושפיר חוקר

מורה, נמצא שניהם הם רוצחים נוראים, על הראשון נקוד בפתח לשון פותח שהיה לו לסתום ולא להורות והיינו פותח והורה, ועל השני נקוד בקמץ והיינו שסותם ואינו מורה.

כח) החסיד יחי' אמר — המפרשים פירשו על חמדה ותאוה, שתאוה היא תאות הגוף וחמדה היא חמדת ממון, ולי נראה איפכא, דהנה התורה שינה בעשרת הדברות כתיב בזה הלשון ולא תחמוד אשת רעך, ולא תתאוה בית רעך שדהו ועבדו ואמתו שורו וחמורו וכו' הנה חלקה התורה לשון חמדה באשה, ולשון תאוה בממון.

כט) שמעתי בשם החסיד שהגר למעלה מן הישראל, כי זה ידוע שישראל למעלה מן המלאך, כי המלאך לא ניתן רשות לומר השם רק אחר ג' תיבות והם קדוש קדוש קדוש ה' צבאות, וישראל אומרים ב' תיבות שמע ישראל ה', והגר אומר אחר תיבה אחת כמ"ש ר"פ יתרו ויאמר יתרו ברוך ה'.

ל) עוד שמעתי מהנ"ל (החסיד) על המאמר בברכות (ח.) מי שיש לו בית הכנסת בעיר ואינו נכנס שם נקרא שכן רע; פירוש כי יש ייחוד ב' דברים — כשמתפלל בבית הכנסת או בית המדרש הרמז „מטה" (ונ"ל ראייה לזה עיין פירוש רש"י בשיר השירים על פסוק הנה מטתו שלשלמה) ועוד שלחן כסא ומנורה רומז לתפילין ק"ש ותפלה, וזה ר"ת של משכן, אבל כשאינו הולך לבית הכנסת חסר אחד זהו מטה ונשאר שכן.

לא) שמעתי מהחסיד דאף שיש איזה מכוון כגון בקידוש כידוע,

הערות ומ"מ

דאז האצבעות שוין, וכאלו כל הצדקות ועניים שוין, רק תבחור ותברר הצדקה הכי גדולה ונחוצה.

כח) דבריו צ"ב שהלוא בדברות הראשונות כתיב לא תחמוד בית רעך ולא תחמוד אשת רעך, הרי שייך לשון חמדה באשה ובכל דבר, ואולי לא תחמוד היינו כשהוא מחזיק בפעולות שמפציר בו עד שיסכים, וזה גם באשת חבירו מסבב עד שבעלה יגרש אותה ויקחנה, אבל לא תתאוה בלב לבד, ורחוק לחשוב באשת חבירו שרוצה שתהא שלו ומצוי יותר בממון חבירו, ולכן בלא תתאוה לא נקט אשת חבירו שדהו עבדו ואמתו ושורו וד"ז צ"ב.

כט) דברי רבינו זצ"ל ברורים שהגר ניתן לו נשמה קדושה והוא במעלה עליונה ויכול להתקרב לה' יותר מישראל.

ל) עיין עוד בביאור הגר"א לשיר השירים שמרמז בפסוקים שם ש„מטה" רומז למקום השראת השכינה כמו בית הכנסת או בית המדרש.

לא) הדבר מבואר בפוסקים שבהוספה לא מגרע המכוון, ולכן בקידוש אומר „כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים" ואינו חושש שמוסיף על שם ע"ב.

אביך ויגדך[13]. ובזה יש להאמין שהרב בכל מקום שהוא דר מכבד מקומו ואינה תולה בקהלה ישינה כמו שחושבים מקצת אנשים, ולזה כשהרב מזמין אחד נגד בעל דינו בשביל תביעת ממון ובתוך הזמן הולך הרב למקום אחר חייב זה ללכת אחר הרב במקום שהוא שם, ואם אינו עושה מנדין אותו אעפ״י שהזמנתו נכתבה במקום עמידת הרב בעת כתיבת הזמנה עיין מס׳ ר״ה[14] פ׳ י״ט, ועל זה נאמר[15] אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו, וראייה שבניין בה״מ אינו דוחה שבת[16] והקרבן דוחה שבת, היינו שאין המקום עיקר אלא המעשה שנעשה בו, וע״ז נאמר[17] הני טפשאי דקיימי קמא ס״ת ולא קיימי קמא גברא רבא, כי אין הכתיבה עיקר אלא הלימוד.

לא תחמד בית רעך וכו׳ (כ, יד)

לא תחמד בית רעך כלל, עבדו ואמתו כו׳ פרט, וכל אשר לרעך חזר וכלל, כלל פרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט [מה הפרט] מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה אף כל דבר שהוא קונה ומקנה, אי מה הפרט מפורש בדבר שאי אפשר לבוא לרשותך אלא לרצון בעלים, אף כל דבר שאי אפשר שיבוא לרשותך אלא לרצון בעלים, יכול שאתה חומד בנו לבתך או איפכא יכול אפילו חומד בריבית, ת״ל לא תחמוד כסף וזהב ולקחת לך[1], מה להלן עד שיעשה אף כל כו׳ עכ״ל מכילתא[2]. והעתקתי שנלמוד ממנו שיצאנו מתוך עונש במחשבה או בדיבור כי לולי זה אין לך אחד ממאה שיפטור מעונש זה, וכן מביא בסמ״ג[3] והמיימוני[4] החמיר בזה ורז״ל אינם מסכימים עמו.

חסלת יתרו, ית׳ שמו וזכרו, וית׳ לעד ולנצח

פרשת ואלה משפטים

כי תקנה עבד עברי (כא, ב)

יש ליתן על לב שבכאן מדבר בנוכח, ושאר מקראות מדברים בלשון נסתר כמו[1] וכי ימכור איש את בתו, כי יכרה איש בור[2], וכי ינצו אנשים[3], כי יתן איש אל רעהו[4]. ונ״ל שהקב״ה מדקדק לדבר בלשון נוכח בדברים שאין פורענות לאדם כגון כי תקנה, אבל כל פורענות מדבר בנסתר, כי ברית כרותה לשפתים[5] ועל כן ילמוד אדם שלא להזכיר לחבירו שום פורענות בנוכח אפילו על תנאי, וילפינן ממה שנאמר[6] כמעט כסדום היינו, וסמיך ליה[7] שמעו דבר ה׳ קציני סדום וכו׳ מכאן שברית כרותה לשפתים.

13 דברים לב, ז. 14 לא, ב. 15 אבות ד, כ. 16 יבמות ו, א. 17 מכות כב, ב.

1 להלן דברים ז, כה. 2 מסכתא דבחודש פרשה ח בשינוי לשון. 3 מל״ח סימן קנח. 4 גזילה ואבידה פ״א ה״ט.

והאלקים אנה לידו (כא, יג)

פירש״י הקב״ה מזמנו לפונדק אחד זה עולה בסולם וזה נופל ו
לפ״ד רש״י לא דק שאם עולה בסולם ונפל אינו גולה דוקא דרך ירידה
הוא גולה ולא כשהוא נופל דרך עלייה[8] ועיין במיימוני[9] ולמדנו ממקו
עליו וכו׳.

לחפשי ישלחנו תחת עינו וכו׳ (כא, כו)

אף כי הוא עבדו וקנוי לו מדין שמים מ״מ מאחר שנעשה לו יסורי
יצא לחירות, וע״ז אמר המשורר[11] ע״ה אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ו
דורש בגמרא[12] הכי תלמדנו שהרי עבד יוצא לחירות בשן ועין, וכ״ש נ
על כל גופו שיצא לחירות על כל עוונותיו. ואני מוסיף קצת ביאור ל
בתלמוד[13] שמקשי׳ קראי אהדדי, כתיב[14] כי לי בני ישראל עבדים, ובמק
בנים אתם לה׳ אלקיכם, או בני בכורי ישראל.[16] בשעה שעושין רצונו ש
בנים, ובשעה שאין עושין רצונו של מקום נקראין עבדים, א״כ משמ
גורמים לנו שקוראין אותנו שם עבדות, ומאז היסורין גורמין לנו הח
יתכפרו וחוזרים אנחנו להיות בני אל חי, ע״כ ישמח האדם כשיסורין
הש״י ולא כשיגרום הוא לעצמו בקלקול מעשיו הרעים [כגון אם יכה
וכיוצא באילו ויתפשהו המושל אם יצטרך לברוח ולהיות גולה לא יי
אולת אדם תסלף דרכו[18]. וראה מה שאמרו רז״ל שהמיתה מכפרת ברוב
הגדולים שבכל היסורים ובלי ספק המיתה עם הוידוי והתשובה, ושתהא
בשמחה שהיא מכפרת על כל עונותיו ולא לאותם שאין חרצובות למותנ
אמרו[20] כל מי שיש לו אשה רעה אינו רואה פני גיהנם, כי בכל עת ובכ
יסורין, שמן הדין הוא מק״ו מיום המיתה, שהרי המקרא מעיד[21] מר ממו
קשה לאדם מאילו נסקל או נשרף או נהרג, שהרי אמרו[22] ט׳ דברים קשה
ואשה רעה היא קשה מכולם. וזה הם: אבן ברזל אש מים ענן רוח גוף מי
ומטעם שמחתי בחלקי וכבר הגעתי לתכלית זה ממה שמצאתי בתלמ
נמצאים להם נשים רעות ולא גירשום וסבלו מהם ופשיטא לי מטעם זה
שיצילום מדין של גיהנם, אכן בתנאי שלא רעות בנפשות להתנהג בפריצו
דבר איסור כי זה הזהירתו התורה במגרש את אשתו[23] ומצא בה ערות דבר
חבירו שימות שנאמר[24] או כי ימות האיש האחרון, אמנם יש נשים יראו

8 משנה מכות ז, ב. 9 פ״ר מהל׳ רוצח הי״ב. 10 במדבר לה, כג. 11
12 ברכות ה, א. 13 ב״ב י, א. 14 ויקרא כה, נה. 15 דברים יד, א

ז׳ הגוזל את חבירו בישוב והחזיר לו גזלתו במדבר (ז) חרשות ביד הנגזל אם רצה נוטל ואם לאו אומר לו איני נוטל אלא בישוב שמא תאנס ממני כאן והרי היא ברשות הגזלן ובאחריותו עד שיחזירנה לו בישוב וכן בדמי הגזלה.

ח׳ הגוזל את חבירו והבליע לו בחשבון יצא, ואם החזיר לכיסו שיש בו מעות יצא שאדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה והרי מנה המעות שהחזיר לו בכלל מעותיו (ח) ומנין שלא מדעת פוטר, ואם החזיר לכיס שאין בו כלום לא יצא וחייב באחריות הגזלה עד שיודיעו שהחזיר לכיס פלוני.

ט׳ כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו (ט) אף על פי שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר

מעשה רקח

והחזיר בתוך פשיעה שלא ידע ידי הפצה וחייב להחזיר גם השניה מכל שכן השלם ופקח וכמו שכתבו התוספות שם. י]

(ז) **הקשה** הרב להם משנה ז״ל, למה השמיט רבינו כאן והבלבות שלוה ופקדון והבלבות מלוה, מה שהזכרנו במשנה על מנת לגלות במדבר יחזיר לו במדבר, ופירשו בגמרא דלמ״ד על גב דמ״ל כאי פקדון גבך לגלות למדבר ופיקנא וכו׳, ע״כ. ומדפיסא הוי ליה להקשות דגם הרי״ף והרמ״ם השמיטוה, אך כתמה נראה כמו שכתב הרב בעל המאור, דהרי״ף היה גורס והלוה ליה מיהלוה במדבר מקבלינא ליה מנך ע״כ. וכיון שכן הדבר פשוט דכל תנאי שבממון תנאו קיים, וכן נראה להרב בית מדש סוף סי׳ רל״ג ומעין זה תרין גם כן הרב בית יוסף שם ופשוט. יא]

(ח) **בבבא** קמא דף קי״ח [ע״ב], ומיבעית ליעמא כה והכא דמי ורמתי בכיסיה, כה לחית ליה זוזי מחריני בכיסיה, ולא ידע כמה וכו׳, ואין להקשות שלעיל מיניה פירש״י מדם עצוי למשמש בכיסו וזה מיד מני מחריני ומלא יותר מדמי במקח וכביר שכחזיר לו גזלתו ע״כ, ליש לומר להכא מוכרת לפרש כן דלא ידע כמה מעות היו בכיס, דאי ידע היינו אית ליה זוזי מחריני היינו אית ליה, דבכרכרת ירגים, ולזה נתכוון רבינו שכתב ומנין שלא מדעת פוטר כלומר שלא היה יודע מנין המעות שהיה לו מחזירה. יב]

(ט) **הראב״ד** ז״ל השיג על דברי רבינו, להיינו דווקא בתוך מומר רואה אני; וביאר כוונתו הרב המגיד זלה״ה דלא אמר רואה אני מקום קיים ולא גרע מחליוהו וחזין, וכיון שכן אין זו לאו, ורבינו סבירא ליה, דמקום קיים אע״פ שעבר, ואע״ג דאמר רבא כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני וכו׳, הרי הוא כעין גוזל אמר ועבר ממנו דגד שהיו משלם אלא כשעת הגזילה, וקנה הדבר בשיעי, אף כאן קנה בדמים ע״פ, כמה דיויות בשחפפו בשעת זה ורוצן בשיעורו בע״פ. ולעני״ד מקום יש בדבר לחקן ולהסביר דבריו, כי לא נתכוון אלא להלין בעד רבינו, ומחילה מקדים הסוגיות והוא אמר עליהן כדי שיבואר בעין היטיב, בפרק קמא דתמורה דף ד׳ ע״ב, אהא דפליגו אביי ורבא בכל מלתא דאמר רחמנא אי עביד מהני או לא מהני, פריך מכמה מקומות ומתרץ אמר כדאית ליה ואמר כדאית ליה, ופריך תו, והרי גזל דרחמנא אמר לא תגזול ותנן הגוזל עכו״ם ועשאן כלים, אמר ועשאן בגדים משלם כשעת הגזילה, תיובתא דרבא, אמר לך רבא שאני הכא דאמר קרא אשר גזל כמה שגזל ע״כ, ומכך סוגיא הקשה מהרי״ו כהן ז״ל בספר בתי כהונה, דהכא משמע דקנאו בשיעור, וכיון שכן הכא בגדון ה״ה לליכא שיעור אלא דמים הוא שנתן וקצבר אלאו אע״ג דנתן דמים הוי ליה אי עביד לא מהני ואין מקום קיים ע״כ, עוד נקדים הכיא לחזקת הבתים בפ״ק דמ״ז [ע״ב], אמר רב הונא תליוה וחזין זביניה זביני, ומסיק סברת הונא אגב חורפיה גמר ומקנה, ופירש רש״י זלה״ה יג] הונחל ואיכא תרתי יסורין ומתן

י] עי״ש בר״ה אמר רבא. וע״ע בלחם משנה להלי זו.

יא] עי׳ שם גם בדרישה, ועי׳ עוד בב״ח חו״מ סי׳ ע״ד ובבדק הבית בב״י שם, ועי׳ גם במ״מ סי״ג מלוה ולוה הלי ח׳ מה שהביא בשם הרמב״ן ורצה לומר כן לדעת רבינו הרמב״ם, והלחם משנה לא ראה לפי שעה את המ״מ, ודו״ק.

יב] עי׳ במעשה רקח לעיל הלי גניבה ס״ד הלי י׳. יג] צ״ל רשב״ם.

בלא תעשה שנאמר לא תחמוד, ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה, ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד, כענין שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך חימוד שיש בו מעשה.

מעשה רקח

מעות ע״כ, והמתנאר מזה מכך סוגיית דלין חילוק בין חמר רוצה אני למכור, דהכא הכי עדיפא דלגבי חוטפים וכו׳, לכן בנבעא קמא דף ס״ב [ע״ש], אמר ליה רב חדא בריה דרב חויא לרב חצי מה בין גזלן לחמסן, ל״ש חמסן יכיל דמי, גזלן לא יכיל דמי, ל״ש אי יכיל דמי חמסן קריא ליה, והאמר רב הונא תליה וחזין זכיוה זכיני, לא קשיא הא דאמר רוצה הא דלא אמר רוצה אני ע״כ, הכי מוכרח מהאי סוגיא דהכיא דתליוה וחזין היא דווקא בחומר רוצה אני, ומהאי דפליגא אהכיא דחזקת הבתים בחומר רוצה אני דווקא היא, דגם הכיא דחזקת הבתים בחומר רוצה אני דווקא היא, ומש״כ אהאי לן סברא דלגבי חוטפים וכו׳, וז היא דעת הרמב״ד והלקמן בע״כ, [ור] שאמר דלפ תירוצא לפ קאי אלא [ע]חמסן דלכאי שהוקשה לו אי יכיל דמי חמסן קריא ליה וכו׳, ותרין לו דלין הכי נמי דלפ דיכיל דמי מקרי חמסן, מפני שלא אמר רוצה אני, דאי אמר רוצה אני הו לא מקרי חמסן לענין לאו, ממלא דבהכיא דתליוה וחזין לפי האמת אין חילוק בין אמר רוצה אני אלא אמר, וז היא דעת רבינו אלפ״כ דלקמן בע״כ, והשתא הרב המגיד מפרש דלדעת רבינו דהכיא דשינוי קונה ליינו ע״י נתינת הדמים, דאז בהאמת קנה בגזילה לגמרי, וה הוא מה שסיים אלפ כאן קנה בדמים, כלומר כי ההם ממש, אי נמי יש לומר כפשוטו דכי היכי דשינוי קונה, אלפ נתינת הדמים לסבר וקיבל קונה ג״כ, וכל זה נראה מוכרח שהרי הרב המגיד ז״ל סיים, דלהיתא כתם דליינו היא גופא מוכרח שהכין כן בדעת רבינו, וכיון שאין דבר מנגדינו אלא פשטן של דברים, הינו אלא אם רבינו מפרש כן, והתרון קושית מהרי״ו הכהן ז״ל. גם מה שהקשה הרב לחם משנה ז״ל בפרק י דמכירה, אהא דכתב הרב המגיד ז״ל בדעת רבינו, דלמ״ש שאבר הלוה אלא דהחמוד המקח קיים למ״ש, מה הקשו בגמרא מי יכיל דמי חמסן קריא ליה, והא אמר רב הונא, ומאי קושית הא למ״ש שהוא חמסן ושבר עליו לאו אלא דהחמוד מקחו קיים וכו׳ ע״כ, והניחו בצ״ע. וכן הקשה הרב מהרש״ך ז״ל מ״ש דף ל״ו, ואחר המחילה הרחוים אין כל המיכה ואין קושיא, דאף דבעבד קמא דף ס״ב כתבתי דאין חילוק בין חמר רוצה אני אלא אמר, דהכא הני מעמא דלגבי חוטפים וכו׳, לכן בנבעא קמא דף ס״ב [ע״ש], אמר ליה רב חדא בריה דרב חויא לרב חצי מה בין גזלן לחמסן, ל״ש חמסן יכיל דמי, גזלן לא יכיל דמי, ל״ש אי יכיל דמי חמסן קריא ליה, והאמר רב הונא תליה וחזין זכיוה זכיני, לא קשיא הא דאמר רוצה הא דלא אמר רוצה אני ע״כ, הכי מוכרח מהאי סוגיא דהכיא דתליוה וחזין היא דווקא בחומר רוצה אני, ומאי קושית הא למ״ש שהוא חמסן ושבר עליו לאו אלא דהחמוד מקחו קיים וכו׳, וז היא דעת הרמב״ד והלקמן בע״כ, [ור] שאמר דלפ תירוצא לפ קאי אלא [ע]חמסן דלכאי שהוקשה לו אי יכיל דמי חמסן קריא ליה וכו׳, ותרין לו דלין הכי נמי דלפ דיכיל דמי מקרי חמסן, מפני שלא אמר רוצה אני, דאי אמר רוצה אני הו לא מקרי חמסן לענין לאו, ממלא דבהכיא דתליוה וחזין לפי האמת אין חילוק בין אמר רוצה אני אלא אמר, וז היא דעת רבינו אלפ״כ דלקמן בע״כ, והשתא הרב המגיד מפרש דלדעת רבינו דהכיא דשינוי קונה ליינו ע״י נתינת הדמים, דאז בהאמת קנה בגזילה לגמרי, וה הוא מה שסיים אלפ כאן קנה בדמים, כלומר כי ההם ממש, אי נמי יש לומר כפשוטו דכי היכי דשינוי קונה, אלפ נתינת הדמים לסבר וקיבל קונה ג״כ, וכל זה נראה מוכרח שהרי הרב המגיד ז״ל סיים, דלהיתא כתם דליינו היא גופא מוכרח שהכין כן בדעת רבינו, וכיון שאין דבר מנגדינו אלא פשטן של דברים, הינו אלא אם רבינו מפרש כן, והתרון קושית מהרי״ו הכהן ז״ל. גם מה שהקשה הרב לחם משנה ז״ל בפרק י דמכירה, אהא דכתב הרב המגיד ז״ל בדעת רבינו, דלמ״ש שאבר הלוה אלא דהחמוד המקח קיים למ״ש, מה הקשו בגמרא מי יכיל דמי חמסן קריא ליה, והא אמר רב הונא, ומאי קושית הא למ״ש שהוא חמסן ושבר עליו לאו אלא דהחמוד מקחו קיים וכו׳ ע״כ, והניחו בצ״ע. וכן הקשה הרב מהרש״ך ז״ל מ״ש דף ל״ו, ואחר המחילה הרחוים אין כל המיכה ואין קושיא, דאף דבעבד קמא דף ס״ב כתבתי דאין חילוק בין חמר רוצה אני אלא אמר, דהכא הני מעמא דלגבי חוטפים וכו׳, לכן בנבעא קמא דף ס״ב [ע״ש], אמר ליה רב חדא בריה דרב חויא לרב חצי מה בין גזלן לחמסן, ל״ש חמסן יכיל דמי, גזלן לא יכיל דמי, ל״ש אי יכיל דמי חמסן קריא ליה, והאמר רב הונא תליה וחזין זכיוה זכיני, לא קשיא הא דאמר רוצה הא דלא אמר רוצה אני ע״כ, הכי מוכרח מהאי סוגיא דהכיא דתליוה וחזין היא דווקא בחומר רוצה אני

י׳ כל המתאוה (י) ביתו או אשתו וכליו של חבירו וכן כל כיוצא בהן משאר דברים שאפשר לו לקנותן ממנו, (יא) כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה בלבו בדבר עבר בלא תעשה שנאמר לא תתאוה ואין תאוה אלא בלב בלבד.

י״א התאוה מביאה לידי חימוד (יב) והחימוד מביא לידי גזל, שאם לא רצו הבעלים למכור אע״פ שהרבה להם בדמים והפציר ברעים יבא לידי גזל שנאמר וחמדו בתים וגזלו, ואם עמדו הבעלים בפניו להציל ממונם או מנעוהו מלגזול יבא לידי שפיכות דמים, צא ולמד ממעשה אחאב ונבות.

מעשה רקח

כל דלא אמר רוקא מני, ומפרש הדברים כפשטן דקאי גם לתלויה וצין, ס״ל מוכרח דגם בהלכות מכירה סגירה ליכ ככי, אלא ומה שלא כתוג אם מוכרח לסמך על מה שכתוג כאן, ובהלכות גיטות, ובמכ״ם הסוגיות כאמור לעיל, וכיון שכן מאי כהי דקאמר הרב המגיד ז״ל דלא מצינו בהלכות מכירה שכתוג הרמב״ד ז״ל, הלא אם-ניחא ממנו ליה להרמב״ד דהרייתא דרוקא מני כלל, עוד הקשה ז״ל הכס״ך להרב המגיד ז״ל, מהכיא לחמסן דלעיל שהיא קושיא הרב לחם משנה ז״ל, וכבר כתבנו שאין כאן קושיא כלל, עוד הקשה ז״ל, דמ״ש דברי הרב המגיד ז״ל דלף כאן קאי להנר דמים, משתה מה הועיל הרמב״ם פרק י׳ מהלכות מכירה לחת טעם למי שמסופקו שהיה במקח קיים שמפני מגמו גמר ומקנה, גלמו ככי כוי במקח קיים ומפיקו שלא גמר והקנה כיון שהקנו דמים, דכוי כמו שנחל חת מבירו וקנה בשימוי ס״כ, וגם מה אין כאן קושיא, חדא, דרשיטו ליישב דגמרא נקט, ושוב דעד כאן לא כתב הרב המגיד ז״ל דקניה דמים מהני אלא לגבי לוקח דהייטו החמן דגזירת הכתוב היא לזיקוי, משא״כ המוכר דלף שמקבל דמים אינם אלא גמר ומקנה, ולכך בשיטן ע״י החוטם, עוד הקשה ז״ל דמה שכתב פרק י׳ מהלכות מכירה שמ״ש להרמב״ם ז״ל, דמה דבריס אמוריס בחוטם שכרי הוא חמסן וכו׳, זה לשוטו אם, הלוקח בחוטם נקרא חמסן כל זמן שלא נתרלה המוכר לחפ״ם שיתן דמים, משמע דאם נתרלה לו הוי חמסן, ואמה שכתב בהלכות מיטות ירחה שחפ״ם שמתרלה נקרא חמסן ס״כ, זה גרם להרב ז״ל, מפני שנמשך אחר קושיטו להשוות להמן חמסן לחמסן, וכבר כוכחנו בחמיחות דלא רקי זה כרקי זה, דלף חמסן כוא חמסן ג״כ, מכל מקום ליטו מוכרח שבחמסן יהיה חמסן כמשמעו בדברי רבינו כאן, דליטו מוכרח לומר דלא כמו שכתב הרב המגיד ז״ל, דמ״ש דברי הרב המגיד ז״ל דלף כאן קאי להנר דמים, משתה מה הועיל הרמב״ם פרק י׳ מהלכות מכירה לחת טעם למי שמסופקו שהיה במקח קיים ומפיקו שלא גמר ומקנה, גלמו ככי כוי במקח קיים ומפיקו שלא גמר והקנה כיון שהקנו דמים, דכוי כמו שנחל חת מבירו וקנה בשימוי ס״כ, וגם מה אין כאן קושיא, חדא, דרשיטו ליישב דגמרא נקט, ושוב דעד כאן לא כתב הרב המגיד ז״ל דקניה דמים מהני אלא לגבי לוקח דהייטו החמן דגזירת הכתוב היא לזיקוי, משא״כ המוכר דלף שמקבל דמים אינם אלא גמר ומקנה, ולכך בשיטן ע״י החוטם, עוד הקשה ז״ל דמה שכתב פרק י׳ מהלכות מכירה שמ״ש להרמב״ם ז״ל, דמה דבריס אמוריס בחוטם שכרי הוא חמסן וכו׳, זה לשוטו אם, הלוקח בחוטם נקרא חמסן כל זמן שלא נתרלה המוכר לחפ״ם שיתן דמים, משמע דאם נתרלה לו הוי חמסן, ואמה שכתב בהלכות מיטות ירחה שחפ״ם שמתרלה נקרא חמסן ס״כ, זה גרם להרב ז״ל, מפני שנמשך אחר קושיטו להשוות חמדן לחמסן, וכבר כוכחנו בחמיחות דלא רקי זה כרקי זה, דלף חמסן כוא חמסן ג״כ, מכל מקום ליטו מוכרח שבחמד

פרק שני

א' הגזלה שלא נשתנית אלא הרי היא כמו שהיתה (א) אע"פ שנתייאשו הבעלים ממנה ואע"פ שמת הגזלן והרי היא ביד בניו הרי זו חוזרת לבעליה בעצמה, ואם נשתנית ביד הגזלן אע"פ שעדיין לא נתייאשו הבעלים ממנה קנאה בשינוי ומשלם דמיה כשעת הגזלה.

ב' ודין זה דין תורה הוא שנאמר והשיב את הגזלה אשר גזל, מפי השמועה למדו אם היא כשגזלה משלם אותה ואם נשתנית בידו משלם דמיה, נתייאשו הבעלים ממנה ולא נשתנית קנה הגזלן כל השבח שהשביחה אחר יאוש ואינו משלם אלא כשעת הגזלה (ב) ודבר זה מדבריהם מפני תקנת השבים, וכשמחזיר לו הגזלה שמין לו השבח ונוטל מן הנגזל.

ג' מכרה הגזלן או נתנה במתנה אע"פ שלא נשתנית הגזלה אינה חוזרת בעצמה מיד הלוקח הואיל ונתייאשו הבעלים (ג) בין לפני מכירה ונתינה בין לאחר מכירה ונתינה קנאה הלוקח ביאוש ושינוי רשות.

ד' הגוזל והשביח ומכר או הוריש לפני יאוש (ד) מה שהשביח הוריש ומה שהשביח מכר וקנה לוקח או יורש את השבח ונוטל דמי השבח מן הנגזל ומחזיר לו הגזלה וחוזר הנגזל ונוטל

מעשה רקח

ולפי דבריו החמיר בבית מאשת איש וכו' ע"כ, ולדעת רבינו יש לומר דלא כלל אשת רעהו בלא תחמוד מפני שביאר שהחימוד הוא ע"י לקיחה בדמים, ואין שייך באשה דרך מקח וממכר, אף שהדין אמת בכל דבר ולכך כללו בלא תתאוה, דהא קמסיים קרא וכל אשר לרעך. טז]

פרק שני

(א) **מבואר** הדבר דרבינו פוסק דיאוש לחודיה לא קני, וכן מתבאר לקמיה ולעיל בפרק א' דהלכות גניבה, אמנם בכמה מקומות נראה שפוסק בהיפך וכבר נתעורר בזה רש"ל ז"ל בשיעתו לבבא קמא, א] גם הרב לחם משנה ז"ל האריך ונראה שלא ראהו, ועיין להרב פרי חדש שהחזיק במעוז דבר רש"ל, וכבר כתבתי הנלע"ד במקום אחר.

(ב) **בספר** ידי אליהו ז"ל דקדק, אמאי אצטריכו לתקנה זו שהרי כבר תקנו לחוזר בתשובה שלא יקבלו ממנו עיקר הגזילה וכ"ש השבח ע"ש שהאריך בדקדוק זה, ולענ"ד דשניהם אצטריכו, דאי מהתקנה הראשונה שלא היתה הגזילה קיימת, כמו שכתב רבינו בס"פ דלעיל לא היה ילפינן במכל שכן לשבח גזילה כשהגיזלה קיימת, דהייתי אומר דכיון דבגזילה קיימת אין כאן תקנה, גם בשבח שלה אין כאן תקנה ומשלם כל השבח, לכך הוכרח לתקן דגם במחזיר גוף הגזילה מכל מקום השבח שהשביחה אינו מחזיר אלא קנאה לעצמו.

(ג) **בהגהות** הרמ"ע מפאנו כ"כ, וראיתי שכתב וצ"ע פרק א' דהלכות גניבה הלכה י"ו ע"כ, נראה דכוונתו ממה שכתב רבינו שם גנב ומכר לפני יאוש אע"פ שלא קנה לוקח וכו', ומשמע דאף אם נתייאשו אחר שמכר לא מהני ולא קנה לוקח, וכאן כתב רבינו בין לפני מכירה בין לאחר מכירה, שאם יתיך המעבע וכו' ב] לפי טעם זה לאו דוקא בעשאו מעבע דהוא הדין בעשאו כלי, דהרי שאם יכול להתיכו ויחזור כבתחילה, וכן דעת הרשב"א ז"ל, אך התוספות סבירא להו דקנה, ועיין להסמ"ע חו"מ סי' שנ"ג ג] (מכירה), דמשמע להדיא דיאוש מהני אף לאחר מכירה, ונראה היפך ממה שכתבתי, אך הרואה ירא הדדרכו של רבינו לקצר באיזה מקומות היכא שגילה דעתו במקום אחר ואין להקשות מכח דיוק.

(ד) **עיין** מה שכתב הרב כסף משנה על דברי הטור ז"ל, דרבינו הולך לשיעתו שאינו מחשב לידה

טז] כדעת הסמ"ג כתבו גם היראים סי' רנ"ד, ובסמ"ק סי' י"ט, וע"ע ברמב"ן פרשת ואתחנן, שכתב דהכתוב בא רק להוסיף תוספת ביאור ללאו דלא תחמוד שיכנס בכללו גם התאוה עיי"ש, אף שדעתו ג"כ כהרמב"ם למנות בזה שני לאוין, ויש לומר כן גם לדעת הרמב"ם ודו"ק. א] ע"י סי' כ"ז. ב] עיי' לקמן הל' י"ב. ג] עיי"ש בס"ק ז'.

הוה נריך למה לגלח כמ"ש הרמב"ם דכיון שכלאמב"ד לפי' לם עבר על הלאו בלחוץ דלית בי' מב"ד כמי לין לוקין עליו וכמ"ש לעיל בלאו דשבת ורליתי להזכיר פה עוד דבר תמוה מה שמלתי בסדר תפלת המועדי' כמנהג קהלות ספרדים נברך קטן הבדפם בשבת ת"ק וכמלח שם פיוט לשבועות המתחיל למען יום זה על סדר עשרת הדברי' וכשמע שם לאו דלא תגנוב וכפי הכריתה רמיות שם נעל המקבר נרלוי חרחות ולין לתלות החכרון בהסדפים והוא דבר תמוה. [67]ולין מידי מליל תרגומו לית מידי משזיב. [68](לשון המקרא לזיב י"ח) עורף נכסו בלפו הלמעך מרן תשזב.

[69]**חיים** ומות וכו', לשון המקרא (משלי י"ח). [70](שם כ"ה). [71](שם כ"ה). [72]ק מלימי' על העדים ולומרים להן סהדי זקרי לאתגרייהו זילי. [73](ליכה ג'). [74](משלי שם) חכו לאו דלא תענה נרעך עד זקר ובדברות לחרוטות כתמר עד שוא ובניהם כימכי' לגלאו לחד דלגבי עדות שוא ושקר לחד הן היכה בשטועה חלוקי הן בעבייכם ולמדין זה מזה לענין דיכם (שבועו' כ"ח) ויש מלקות בלאו זה בעדים שהעידו על לחד שחייב מלקות והרוצח לו בלחד מהרגע דברי' שנזברו בפ"ק דמכות דל"ש נהו דין הזמה ולוקי' עליהן כמ"ש הרמב"ם בפ"כ מה"ע ותע"ג דלאו דלא תענה ניתן להחברת מיתת נ"ד שהוא גם לחברה לעדי' שהחמו בנפש וגם הוא לאו שאין בו מעשה מ"מ לוקי' עליו דכתיב והבדיקו וכו' וכי משום שהבדיקו והי' לם בן הכות הרשע לגלח דקלי נעדי' שהרשיעו לת הבדיק ולתו עדי' לחקיכי והבדיקו לת הבדיק דמעיקרל ושויכהו להכי הצעים והייט ע"י הזמה שהלמין הכתוב להחמרוכי' כנד הרלשוכי' והי' לם בן הכות וכו' חלמת שחייבו הכתוב מלקות נפיהם.

ובשורש החמישי לי"ד השרשי' שהקדי' הרמב"ם ז"ל למכין המלות על מ"ש שם שחין רלוי למלות טעם המלוה למלוה בפ"ע כמו שלל תחלל לת בתך להזנותה ולל תזנה פלרן וכהנה רבות שמנה לותם נה"ג למלות בפ"ע הביל הרמב"ן ז"ל מקרא דכתיב בפסיק ובכל העם יעמדו וירלו ולל יוסיפו לעשות כדבר הרע הזה רלוי ג"כ שיהי' טעם לעוכ הגדול בעשה בו ומליכו שדלשוהו בהבהדי' דף ס"ג מלחברה למסית ושם הרמב"ם עלמו מקב לאו זה במנין הלאוין ובפ' מרגנית' שבין שחייב הרב הגאון מוה' ליב זיטל זל"ל על השרשים הכ"ל מייעב ומביל רלוי' דע"כ בל להם בקבלה מפי מרע"ה דולל יוסיפו לעשות שבמסית לתת לללו מהל דלמרי' בפכות ודבקן הלי ולל תעבה מלי דרשי בי' לחברה לעדי' זוממי' וכ"מ ס"ל דולל יוסיפו לחברה לע"ז והברה מישמע וירלו ודבקן למרי ולל יוסיפו להברה חלמל דדבקן לל נדשי הברה מישמע וירלו והבהדי' שם למרי לל ישמע על פיך לחברה למסית ומדין ופרק מבית נהדי' כתיב בי' וכל ישרחל ישמעו וירלו חלל לחברה למדין שלל ישמע על פיך וחלמלי לל מתרן דדבקן לל נפקא להו הברה מישמע וירלו ולילמדיך לל יוסיפו להברה שהרי מסית כמי לריך הברה וה"ל כיון דגלי רחמכת בע"ז ישמעו וירלו בהברה חלל יוסיפו תו ל"ל במסית דלפיכך ישמעו וירלו מהדדי חלבתי תיקשי דחדדבה הו"ל לחוקמי לל יוסיפו דמיוה לגילוי מילת' דהברה ולל יוסיפו דע"ז לחברה כיון דלל יוסיפו דמסית מוקדם להך דע"ז ס"ו דבפירוש מקובל הי' להם כן עב"ל ולפע"ד לין זה כדלקי לדקות דברי הרמב"ן דלשולה י"ל דגמירי מהדדי להברה מקרל דישמעו וירלו וה"ל לכתוב ולל יוסיפו חלל בחד מיכייהו חך לי לחמרי' ולל יוסיפו דע"ז להברה ומסית ילפי' מיבי' בישמעו וירלו לוקמי ולל יוסיפו דמסית לחברה ולל ישמע על פיך לחברה למדין כדהמרי' בסהבדי' לבל לי מוקמי' ולל יוסיפו דמסית להברה וע"ז גמרי' מיבי' בישמעו וירלו ולל יוסיפו לעשות דע"ז לחברה מייתר לי' לחו דלל תעבה ול"ל כר"מ דלוקה שמוכים וכל היכל דיליף למדבר דדבי' ולל מוקמינן בלאוי יתירי בריתרי' בפסחי דף כ"ד.

[75]**זה גורלך** וכו', לשון המקרא (ירמי' י"ג). [76]זהו לאו דלא תחמוד ובמל"מ' רס"ה הביל הרמב"ם לשון המכילת' יכול לפי' חומד בדבר ת"ל לא תחמוד כסף וחבב ולקחת מה להלן עד שיעשה מעשה לף כלן עד שיעשה מעשה ולל תתאוה שבדברות החמרוטת מכה הרמב"ם לאלו בפ"ע ולכי כתבתיו להלן בסדר ולתתכן שכן הלאו הריחון הוא לחברה לקבות של זולתיהו ע"י חימוד ולאו הבי הכי מהכיר על התאוה בלב בלי מעשה והסמ"ג בל"ת קכ"ח כתב עליו שלל יתכן לומר כן כי כן כתב בדברות לחרוטות לל תחמוד לשת רעך ולל תתאוה בית רעך וכו' ולפי דבריו החמיר בבית מבשת לים שלל החימוד והתאוה הכל לחד עב"ל ולל יקשה הסמ"ג לשון המכילת' שבתב הרמב"ם בסוף רס"ו כלמר כלן לל תחמוד ולכמר להלן לל תתאוה לחייב על התאוה בפ"ע ועל החימוד בפ"ע מיהו בסכילת' שבידיט לית' לגירסל זו ולייבב ק' הסמ"ק על הרמב"ם כ"ל רמ"ה כלמר בדברות הרלשוטות בית רעך בללו מיוחד ושדת רעך עם עבדו ולמתו בללו לחד ובדברות לחרוטות לשת רעך בללו מיוחד דלל תחמוד ובית רעך עם עבדו ובכמתו בללו לחד דלל תתאוה דלהכי כלל בדברות דילשוט לשת רעך עם עבדו ובהמה שכשם שכל לאו שבר בלא דלל תתאוה ה"ב בחשבו ובכסף זה יכחמטו דיליתי דבר כתה ומתקבל לייבב לשון המכילת' רבי לומר כתוב ל' לומר לל תחמוד וכתוב ל' לומר לל תתאוה כיבר יתקיימו ב' המקדילות הללו ה"ז לחברה לשוקב לחר הנוקף ודבר זה לין לו שחר ובילור שם נשם הגחון דקבי' לי' לרבי ק' הסמ"ג שהחמיר בבית וקביבים שעובר על התאוה יותר מבל"ת שלייט עובר כ"ל על החימוד שהוא ע"י מעשה והייטו שישתדל בחבירו שיגרשבה וישלבה הוא וע"ז מתרן דלל תחמוד קלי על השוקב לחר הנוקף והייטו שחין משתדל בשביל עלמו כ"ל בשביל חבירו ולח לייט שובר רק על החימוד שהוא ע"י מעשה והייטו שישתדל בחבירו שיגרשבה וישלבה הוא וע"ז מתרן דלל תחמוד קלי על השוקב לחר הנוקף והייטו שחין משתדל בשביל עלמו כ"ל בשביל חבירו ולח לייט שובר רק על החימוד במעשה לבל בשביל עלמו מייבב לף על התאוה כמו בבית וקביבים עב"ל ודפל"ם כיתיל טפי דמהיקשה דלשה לקביבים בדברות הרלשוטות ילפיבן שבאהוי לעלמו שובר גם על התאוה ולל תחמוד דדברות לחרוטות קלי לשוקב דהייבב בשביל חבירו שלייט שובר על התאוה כ"ל על החימוד ומיובב בזה מה שיש לדקדק ג"כ על הרמב"ם שבמו שמבה לאוי דחימוד ותאוה לבבים הי' לו למבות חימוד דלשה ודבית לבבים שהרי הן חלוקי' בלאוין בין ברלשוטות ובין בחרוטות ולפי הכ"ל כיתיל דלית"ת דדברות לחרוטות קלי לשוקב ולמעטי מלאו דתאוה ולישוב דשוקב כבר מטותר בלאו דלל תכוף כדחמרי' בשבועות דף מ"ז שמעון ב"ע מזהרה לשוקב לחר הנוקף דכתיב לח תבוף לח תבוף ובוין דלמ"ח לח תתן למען ילישוב לין לו למבות למלה בפ"ע ומה שחלק ברלשוטות בית בפ"ע כ"ל רחתי לחורויי דקייב על החימוד בפ"ע ועל התאוה בפ"ע כדרם דמכילת' הכ"ל לגירסת הרמב"ם דחל"ה ס"ת חימוד ותאוה הכל לחד לף שבתבה בין רלשוטות לחרוטות כמו שוא ושקר שהן ג"כ לחד לבבל בוין שחולק לאו לבית בפ"ע ובולל לשת רעך עם יתר הקביבים לילקוקי להדדי לעבי' התיזה ידעי' דתיזה וחימוד שבי עבייבי' הן ומ"ה לין למבות רק לאו דתיזה ולאו דחימוד ולל הדבדי' הבתיזי' והבחמדי' שהן שחי' נדלייב' לף שחלוקי' בלאוין וכמו שבתבתי בשלו דב"י וב"י שמבה הרמב"ם לבבים לבל לל בחשוב ולחמין לף שחלוקי' בלאוין.

ובהלכות גזילה פ"ה מהלבה ט' עד י"ג פירש הרמב"ם לאוין דלת"ת ולת"ת כמ"ש נספ"מ ועי"ז שבתב ס"ו שובר בלל יתחמד כיתב הרמב"ד דולל תחמד חלבי

נפסלו מפריחי יונים מפני שהן כגולנים בהציבם ארא שהוא שבאשא [לצוד] יונים של בנ״א אחרים, והכא תרגימו תיקדמה יונך ליון שאומרים אם יונך תקדום אתן לך כך ואם יוני תקדום תתן לי כך, ולמ״ד תיקדמה יונך ליון מ״ט לא אמר ארא, אמר לך ארא מפני דרכי שלום בעלמא ולאו גזל הוא, ולמ״ד ארא מ״ט לא אמר תיקדמה יונך ליון, אמר לך כי האומרין אם תקדום ואם לא תקדום היינו משחק בקוביא, ומי שפירש מפריח יונים משום תיקדמה יונך ליון שנוטל זה מזה בלא משפט שלא גמר זה להקנותו אמר לך אחר שמנה משחק בקוביא הוצרך למנות מפריח יונים אע״פ שהוא דומה לו, כי המשחק בקוביא תולה בדעת עצמו והמפריח יונים תולה בדעת יונו וצריך לזו ולזו, ופיגמן הוא שובך מיוחד ועומד כי דתנן התם [עירובין פ״ה מ״א] בית נכנס פיגם נכנס ופיגם יוצא [לפנינו שם פגום], ושור הבר כמשמעו השור שבמדבר השוכן עם החיות, דמקשינן ולמ״ד מפריחי יונים אלו שמעמידין ארא שהוא שבאשא הלא שנו ולא יונים בלבד אמרו אלא בהמה חיה ועוף, ואמרנו בשלמא למ״ד תיקדמה יונך ליון יש לומר כן בבהמה חיה ועוף, אלא למ״ד ארא בהמה בת האכי היא, ופרקנו, אין משכחת לה בשור הבר וכמ״ד שור הבר מין בהמה, כי מעמד שור מאלו השוורים שבאשא כדי שישכן עמו שור הבר של חברו ויצודנו ע״כ בתשונ״ג, וע׳ ערוך ערך ארא ובס׳ אחיקר החכם (ירושלם תרצ״ח) ע׳ פ״ה הע׳ יא ארא דצפרא ומש״כ הגרז״ו בוסקוביץ בשושן עדות למס׳ עדיות פ״ב מ״ז.

טז. **רש״י ד״ה מפני דרכי שלום כו׳ ולא גזל גמור דלא זכה בהן בעל השובך.** בסה״ק הצ״ע מב״מ ק״ב ס שסיימו דאחרי שקיים בעל השובך מצות שלוח הקן קונה לו חצירו ומפריחי יונים הרי מביאין גם משובכין שכבר קיימו הבעלים שליח הקן וזכה לו חצירו והוי גזל גמור, וי״ל כיון דעכ״פ הוי רק ספק, אינו חשוד להעיד שקר ע׳ ב״מ ו׳ ע״א, וגם מן הדין אינו מחויב להחזיר בספיקא דהממע״ה רק משום דרכי שלום.

יז. **וצריכא דאי תנא תולה בדעת עצמו כו׳.** בחדר״ן הך סוגיא אזלא אליבא דרמי בר חמא דאמר משום אסמכתא, ושקשה דהא קיי״ל כר״ש משום דקאי לע׳ כריב״ל שהלכה כמותו בכ״מ שאימתי לפרש ובמה לחלוק, ואיכא למימר דמשו״ה אזלא הך סוגיא כרמי בר חמא משום דמ״ד אי תקדימה יונך ליון ודאי קאי כרמי ב״ח דאי ס״ל כרב ששת משום דאין עסוקין בישובו של עולם היינו משחק בקוביא ותרתי למה לי (ולמה הפסיק ביניהם בהמלוה בריבית), הלכך ודאי רב ששת כרב חמא בר אושעיה דאמר ארא, ומ״ד אי תקדימה יונך ליון היינו כרמי ב״ח ומשו״ה עבדינן האי אצרכתא אליביה — ובס׳ מקור מים חיים מהגרי״מ פדווא (סדילקוב תקצ״ו) ח״ב ס׳ ע״א דיני אסמכתא אות ט״ו הקשה די״ל הצריכותא להיפוך דמ״ד מפני שאין עסוקים בישובו של עולם מפרש הך אימתי לפרש כדאיתא בגמרא, ואי תני תולה בדעת עצמו הייתי אומר דשם לא הוי אסמכתא אבל תולה בדעת יונו הוי אסמכתא משום דבנדוקשה תליא מילתא ולכן אף אם יש לו אומנות אחרת פסול משום דהוי גזל, ואי תני תולה בדעת יונו הייתי אומר דשם לא הוי אסמכתא אבל תולה בדעת עצמו משום דביזו ולכן אף אם יש אומנות אחרת פסול משום דהוי אסמכתא כצריכותא של הגמ׳ רק להיפוך, ולפ״ז לא הוציל הר״ן בתירוצו דאכתי יעשה הצריכותא להיפוך כו׳, וע׳ בגהש״ס מהגרע״א הכא ובס׳ חוות קשה מש״כ בזה.

כ״ה ע״ב

א. **מיתיבי המשחק בקוביא, אלו הן המשחקין בפיספסים ולא בפיספסים בלבד אמרו אלא אפי׳ קלריס אגוזים כו׳.** ע׳ עירובין ק״ד א נשים המשחקות באגוזים כו׳, וראה כלים ר״פ כ״ג הכדור והאמוס וכו׳ ובתוי״ט שם. ועוד שם ר״פ כ״ח שלש על שלש שנתנה בכדור כו׳, ובקהלת רבה פי״ב דברי חכמים כדרבונות כדור של בנות, מה ליד ומה מתכדר מיד ליד ואינה נופלת לארץ כו׳, ובאיכה רבתי פ״ב פס׳ בלע ה׳ ולמה חרב אר״ה משום שהיו משחקין בכדור בשבת [וע׳ מג״א או״ח סי׳ ש״ח ס״ק ע״ג וראה במטה משה סי׳ תע״ז דהיינו בזמן בית המדרש שע״ז בטלין מן התורה וכ״כ התוס׳ בפ״ק דביצה כו׳ עי״ש], וע׳ בקידושין כ״א ב א״ל רב נחמן לרב ענן כי הויתי בי מר שמואל באסקונדרי אטללותו [לא דקדקתם בשמועות אלא שחקתם איסקונדרי] וראה נדרים כ״ה א. וע׳ כתובות ס״א ב דמיטללא בגוריית קרסנייתא ונדרשיד וברש״י שם השחוק שקורין אישקקר״ש, וראה או״ח סי׳ של״ח בהגה ומותר לשחוק בעצמות שקורין טשירי״ך כו׳ ובמג״א שם סק״ח בעצמות באסקקי׳ ונהגו לעשות האיסקקי׳ של כסף כו׳ ור״א ששון ס״ל כיון שאין תועלת בידיעת חכמת האיסקקי׳ אסור כו׳, וע׳ טו״ז יו״ד סי׳ נ״ה סק״א הך ארכובא שדן עליה הרא״ש היא העצם הקטן שמשחקין בו התינוקות שקורין טשירי״ך, וכ״ה בתשובות הרא״ש כו׳, ועוד שם באו״ח סי׳ של״ז בהגה השוחק בתם וחסר ובמג״א סק״ט גראַד או אומגראַד בל״א, ושם סי׳ של״ט סע׳ ג לשחק בזוג כו׳, ובס״ס תמ״ז סע׳ י״ב יש נמנעים לשחוק על השלחן עם קלפים הנקראים קרטין בפסח דחוששין שמא יפול ממנץ נוקשה שבהם לתוך המאכל, **ועיין** בערוך ע׳ אסטריה (בערוך השלם ח״א ע׳ קס״ו), אצטגנין (**שם ע׳** רנ״ב), בקיון (ח״ב ע׳ קנ״ט), טאטרון (ח״ד ע׳ א), לולין (ח״ה ע׳ כז), מקיון (שם ע׳ רכה), קנג (ח״ז ע׳ קלב), קרקס (שם ע׳ רסו) ועוד ואכמ״ל.

ב. **דאפי׳ בחינם לא עבדו.** בחדר״ן דלכאורה משמע האי לישנא כרמי ב״ח דאלו לר״ש שאינו עוסק בישובו של עולם מה לי בחינם מה לי בשכר, ואי אפשר דבריית׳ אתיא אליבא דלאו הלכתא. לפיכך נראה דאפי׳ לדרב ששת אתיא שאחר שהוא עושה בחינם אי אפשר שלא יהא לו אומנות אלא היא.

ג. **משיקרעו את שטריהן.** ביד רמה דלא מבעיא אי שקלי ריביתא דמחייבי לאהדורי אלא אפי׳ אית להו שטרי דכתיב בהו ריבית וצריכי שהוויינהו למגבא ממנייהו דלא תחזי כמלוה **על פה** אסור להו לשהוויינהו אלא שחויבי למיקרעינהו מיד והדר **תבעי** ליה ללוה בלא שטרא.

ד. **אפילו לנכרי לא מוזפי.** באה״י דלכאורה משמע כדעת הראב״ד ברפ״ה מהל׳ מלוה ולוה דריבית נכרי רשות דאלו לרמב״ם דהוי מצוה מדוע יבטל מצוה בשביל חזרתו, אמנם גם להרמב״ם רק בכדי חיותו עיין שם ה״ב ולכן כדי לתקן מעשיו אפי׳ אין לו כדי חיותו לא יוזיף.

ה. **ולא יונים בלבד אמרו אלא אפילו בהמה חיה ועוף.** בסה״ק הצ״ע ללישנא דארא מאי רבותא דבהמה וחיה אדרבא שם הוי גזל גמור דדוקא ביונים לא הוי רק מפני דרכי שלום דכל זמן שלא קיים שילוח הקן לא קני חצירו ע׳ ב״מ ק״ב א, אבל בבהמה וחיה הלוקח הכיברון הוי גזל גמור שהכיברון קונה לבעלים, וי״ל דבשובך כשקיים שילוח קנה השובך אפי׳ אם אינו כחצר המשתמרת כמו שהיה עומד בצד שדהו, אבל בביכירין כשהבהמות שם מסתמא לא יודעים הבעלים מהם דאלו ידעו היו מושכים אותן הביתה א״כ הוי חצר שאינו משתמר, לכן אמרו לא יונים בלבד דהו״ל ספק גזל אלא אפי׳ בהמה וחיה דאיכא למימר שלא קנה כלל ורק מפני דרכי שלום ג״כ פסול.

ו. **משישברו את פגמיהן כו׳.** ע׳ ס׳ ההשלמה לרבינו משולם מבדריש בסוגיין פס׳ ד ובתורת ההשלמה שם אות ט, **ובאור זרוע** הכא אות ל—לא.

ז. **כנסתי מאתים זוז בפירות שביעית והרי הן במתנה לעניים.** בישיטה שבס״ס חמו״ח כ׳ פלוגתא היא במס׳ שביעית דאיכא למ״ד אוכלים עניים אחר הביעור ולא עשירים ולהכי נקט הכא עניים נכדו של הרב שמשון ז״ל (יתכן שלכן נקטו מאתים זוז דבפחות מהכי אם אין לו הון יותר הוא עצמו הוי עני שמותר לו ליקח מן הצדקה), וביד רמה כ׳ הא דלא קתני בכולהו חזרת ממון אלא בשביעית משום דלא צריך. דפשיטא לן בכל מידי דאית ביה ריח גזל וכיוצא בו אין תשובתו תלויה אלא בחזרת ממון וכי איצטריך לאשמעינן גבי שביעית דאע״ג דהפקירא היא ולית ביה גזל בעי חזרת

ממון והאי דבעי למתבינהו לענניים משום דעיקר שביעית לעניים הוא דכתיב ואכלו אביוני עמך. ועיקר ביעור היכא דלא מספקי בעלים למיכליה להוא לעניים הוא. והכא לאחר זמן הביעור מיירי, א״נ קודם הביעור דאע״ג דהיה יכל למיכלינהו בקדושת שביעית לא הויא חזרה גמורה עד שיוציא הממון מתחת ידו ויתננו לעניים, וע׳ צפנת פענח לרמב״ם הל׳ מתנות עניים פ״ט הי״ג דלא הוי כממון שאין לו תובעים כיון דבאמת פירות שביעית לכמה שיטות הם שייכים לעניים כו׳ עיי״ש.

ח. **אי תקרמיה יונך ליון היינו דמשכחת לה בהמה.** ביד רמה: שמלמדה לרוץ כשתשמע קולו כגון הפרשים שמריצים את סוסיהם ומתנין ביניהן שהקודם לחבירו יטול הימנו כך וכך אלא כו׳, ומפרקינן אין משכחת לה בשור הבר דומה לחיה ודרך חיות המצויות במדבר להלך כאחד ונמשכות זו אחר זו ופעמים שאדם מגדל שור הבר בתוך ביתו ומרגילו לילך ולחזור לבית והוא מטעה את החיות לבוא אחריו ופעמים שאחרות שיש להן בעלים נמשכות אחריו והו״ל גזל.

ט. **תוד״ה א״נ מפני דרכי שלום תימא למ״ד מפריחי יונים כו׳.** במאירי (ע׳ צה) כ׳ שמא היינו מחלקים ביניהם מצד שבמציאת החרש אין דרכי שלום מצד הנגזל אלא מצד קרוביו ולא היה לנו לדקדק בה, וע׳ טו״ז חו״מ סי׳ ל״ד סע׳ ט.

י. **תוד״ה מעיקרא כו׳ וא״ת וליפסול מדאורייתא כו׳.** ע׳ תומים סי׳ ל״ד סק״ו ושם ס״ק יב ומש״כ בשו״ת יהודה יעלה מהגר״י אסאד ח״ב סי׳ קפ״ה.

יא. **שם בתום׳ לא תחמוד בלא דמי משמע להו כו׳.** ע׳ בהגמ״י הל׳ גזילה פ״א ה״ט, כס״מ הל׳ עדות פ״י ה״ד ובחדושי מהרי״ט לקדושין ובס׳ נר תמיד לכריתות ד׳ ע״ב (בדה״ס ר׳ ע״ג), וע׳ תועפות ראם לס׳ יראים עמוד ד סי׳ קט״ו ובגמ׳ ב״ק ס״ב סע״א ובהגהותי שם, ויעויין בזהר ואתחנן רס״א א המידה חד דרגא תאוה דרגא אחרא כו׳. ויעוין במכילתא יתרו פס׳ לא תחמוד, אם התאוה סופו לחמוד כו׳, וע׳ במגילת ספר שעל הסמ״ג לאוין קנ״ח (פ״ג ע״א) ושם לאוין רי״ד (קי״א ע״ג), מנחת חינוך מצוה ל״ח אות א ד״ה והנה לא זה כו׳ ובשדי חמד כללים מערכת למ״ד כלל ק״ל.

יב. **אי נימא מפני דרכי שלום בעלמא כו׳.** ע׳ צפנת פענח לרמב״ם הל׳ תרומות פ״ב (מ״א ע״א).

יג. **והאמר רבא רועה בהמה דקה בא״י פסולין כו׳.** ע׳ ירושלמי ב״ק פ״ז ה״ז מגדלין במדבריות שבא״י כו׳ א״ר בא כגון מהיר שהיא ט״ז מיל על ט״ז מיל כו׳, וכ״ה בירו׳ פסחים פ״ד ה״ג, וכן הכוונה בקה״ר פ״א פס׳ ונתתי את לבי לדרוש שאמרו שבט ראובן וגד שהרחיקו עצמן מן הגזל לפיכך נתן להם הקב״ה נחלתם במקום שאין בו גזל וכו׳, וכן ממהיר ט״ז מיל על ט״ז מיל [ועמש״כ המח״כ והיד״מ שם], דעד ט״ז מיל שלטא עינא דרועה [ע׳ בכורות נ״ד ב] ולא יבערו בשדה אחר.

יד. **אמר רבא רועה שאמרו כו׳.** במאירי (ע׳ צה) התבאר בראשון של ב״מ (ה׳ ע״ב) דוקא ברועה בהמות שלו אבל רועה בהמות של אחרים סתמו כשר, שאל״כ האיך אנו מוסרין בהמות לרועה והרי יש כאן נתינת מכשול, אלא תוקה אין אדם חושש ולא לו, וע׳ תוס׳ ב״ק ע״ט ב ד״ה אין מגדלין, ויעוין ברשב״ם ב״ב קכ״ח א ד״ה נאמנים עלי שלשה רועי בקר כו׳ רועי צאן לא נקט משום דרשעים נינהו דסתם רועי בהמה דקה גזלנים נינהו כו׳.

טו. **כי הוה חזי רבנן א״ל לך עמי בא בחדרך.** בפתח עינים מביא מב״מ ל״ג רע״ב הגד לעמי פשעם אלו תלמידי חכמים, וע׳ מכילתא יתרו י״ח כ״ה ואומר וילך וישב את העם ואין עם אלא ת״ח שנאמר (איוב י״ב) כי אתם עם ועמך תמות חכמה, וע׳ ילקוט שופטים רמז ל״ח, והמליץ בלה״ק ישעי׳ כ״ז שהיה שגור בפיהם, כמו שמצינו שנקט רב דימי האלהים עיני ראו ולא זר (שבת קמ״ה א) שזהו מלה״ק איוב י״ט וכאלו הרבה.

טז. **וכי הוה חזי אינשא דמתא אמר כו׳ והאידנא נכים אבא לפום ברא וברא לפום אבא.** ר״ל לרבנן אמר שיחביאו את עצמם דרבנן לא בעי לשלומי אכרגא ב״ב ח׳ ע״א, אולם לשאר העם לא אמר שיחביאו עצמם כיון דמדינא דמלכותא היא צריכים הם לשלם ע׳ נדרים כ״ח א, אלא לפי שהרשות היה גובה מהבן אם לא מצאו את האב או גבו מהאב אם לא מצאו את הבן, הנה אם יתחבאו הת״ח יצטרכו קרוביהם לשלם והוה אותם על כך שידעו כי נכיס אבא לפום ברא וברא לפום אבא לכן יהיו זהירים, וראה מש״כ ב״עוללות״ אות י״ח.

כ״ו ע״א

א. **בתחילה היו אומרים אוספי שביעית כשרים כו׳.** ביד רמה: אע״פ שהיו מרבין לאסוף יתר מכדי הצריך להן לאכילה ופעמים שהיו מוכרין את המותר אפי׳ הכי כיון דבשעת אסיפה לא הות מוכחא מילתא דלשם סחורה קא אספי דהא פשיטא לן דמצי למכלינהו קודם זמן הביעור מסתמא לא גזרו בהו רבנן עד שיתברר שהן סוחרין, ומתניתין לא בסוחרים ממש קא מיירי אלא באוספין על מנת לאכול ומוכרין, ובתחילה היו קורין אותם אוספי שביעית וכשרים היו ומשרבו ממציאי מעות לעניים כדי שיביאו וימכרו להם באותן מעות חזרו לקרות את העניים האוספים סוחרי שביעית לפי שהיו מלקטים מתחילה לשם מכירה ופסלום, ובסה״ק כ׳ מעיקרא עבדי כר׳ ינאי (בע״ז ס״ב ב) דזיפי פרי שביעית מעניים ופרעו להו פירות בשמינית שזהו יאות עבדין אבל בתר הכי היו נותנים בעדו מעות בעין וזהו סחורה ואסור, וע׳ שיירי קרבן לירושלמי הכא ד״ה איזהו תגר שביעית.

ב. **תוד״ה משרבו האנפין כו׳ וחכי איתמר בירושלמי משום חיי נפש.** בס׳ פני מבין העיר האי לישנא לא ראיתי בירושלמי ואדרבא בירו׳ דמכילתין ובפ״ד דשביעית כו׳ וא״כ נמצא להיפוך ממ״ש התוס׳ כו׳ וע״כ דכוונת התוס׳ היא גופא מ״ש בירושלמי דמ״ש פ״ג ששואל המלך מס ואיכא פקיז ונמצא דאיכא הריגת נפש והנאת עצמו ומשו״ה שרי כר׳, וע׳ בצפנת פענח לרמב״ם הל׳ שבת פ״ב הכ״ג שהביא מר״ן פ״ג דשבת (ווילנא י״ט סע״ב) דגבי נזק דרבים הוי כל נזק כמו סכנה [וזהו יסוד חשוב בהלכות מדינה], וע׳ שו״ת בן פורת מהגר״י ענגל ח״ב סי׳ יו״ד ובשו״ת מנחם משיב ח״א סי׳ ל״ג הגהה ג מתוס׳ ב״ב צ״ב ד ד״ה קובוסטוס כיון דהשקלים היו כנגד ישראל קורא אותו כאלו גונב נפשות.

ג. **פוקו וזרעו בשביעית משום ארנונא.** בחדר״ן פירוש שהאונס לא היה להעביר אלא להנאת עצמן שלא יפסידו הארנוניות וכל להנאת עצמן יעבור ואל יהרג ואע״פ שהוא בפרהסיא וכדאיתא לק׳ פ׳ בן סורר והכי איתא בהדיא בירושלמי שביעית פ״ד אלו החורשין בשביעית למה אין אומרים שיהרג ואל יעבור כדין בפרהסיא מפני שאין עושין אלא למיגב ארנוניות.

ד. **רש״י ד״ה פוקו זרעו בשביעית כו׳ שביעית בזח״ז דרבנן דכטלה קדושת הארץ.** ע׳ שביעית פ״ד מ״ד, רמב״ם הל׳ שמיטה פ״י ה״ט וע׳ בכס״מ שם פ״ד הכ״ה והכ״ט, תוס׳ קדושין ל״ח ב ד״ה השמטת כספים, יבמות פ״א ב ד״ה מאי, תשב״ץ ח״ג סי׳ קצ״ט—ר, וע׳ תוס׳ ב״מ ע׳ ע״ב ד״ה תשיך, טו״ז או״ח סימן תקנ״א סק״א, עירובין מ״ז א ובע״ז י״ג דמותר לעבור על איסור דרבנן בכדי להציל ממונו, ומדהכריז פוקו וזרעו ולא אמר להם שיעשו המלאכות בשביעית ע״י נכרי משמע דאין הבדל ע״י מי נעשה כיון שהציווי על הקרקע ושבתה הארץ, ויעוין בס׳ חמדת ישראל מצוה רכ—רכא ואכמ״ל.

ה. **ר״ח בר זרנוקא ור״ש בן יהוצדק כו׳.** בתשובות הגאונים (זכל״ר) סי׳ ש״ס: ושאלתם מעשה דרחב״ז ור״ש בן יהוצדק כו׳ פי׳ הדבר שהיתה שנה שביעית מצא אדם שהוא נר את שדהו וחורש אותה אמר להן ריש לקיש כהן וחריש, מפני שהכהנים חשודין על השביעית כאשר מפורש בשמועה, לומר אל תחרישי ממנו, אמרו לו אם נבוא לנזוף בו יכול לומר אגוסטאין אני בתוכה, ופירושו אנגריא ובלשון ישמעאלי סכרה שהוציאו לו דרכי זכות כו׳ וע׳

לא קיים מ״ע דהשבה דפחות מש״פ לא חשיב השבון). ושפיר השמיט רבנו לשון אע״פ, שאין זה עיקר התירוץ, אלא עיקר התירוץ תיבת מצות השבון ר״ל מ״ע דהשבה, וזה מבואר בדברי רבנו דנפטר מלאו דגזל ולא קיים מצות עשה דהשבה. וכה״ג בפ״ח מה׳ נזירות ה״ז לא כ״ר לשון אע״פ אלא ביאר דלא קיים מ״ע דגילוח, ועיין בלשון התו׳ ד״ה מצות השבה, ותראה שזהו ג״כ כוונתם בלי ספק, ועמ״ש פ״ח מה׳ נזירות ה״ז.

ז. הגוזל את חבירו בישוב והחזיר לו גזלתו במדבר הרשות ביד הנגזל אם רצה נוטל ואם לאו אומר לו איני נוטל אלא בישוב שמא תאנס ממני כאן והרי היא ברשות הגזלן ובאחריותו עד שיחזירנה לו בישוב וכן בדמי הגזלה.

[ב] הגוזל את חברו ביישוב. הלח״מ תמה למה השמיט רבנו סיפא דמתני׳ ב״ק דף קיח ע״מ לצאת במדבר יחזיר לו במדבר. ואני אומר דרבנו היה לו גי׳ הש״ס שלפנינו אי בעינא כו׳, ודלא כגרש״י ופירושו. וז״ל רבנו בפ׳ המשנה [שם פ״י מ״ו] תקנה זו לבעל הממון, לפיכך אם אמר תן לי מה שאצלך בכאן במדבר יש לו לפורעו ממנו ע״כ. ועיין לשון רבנו פ״ז מה׳ שאלה הי״א אבדה ופקדון כו׳. ובפי״ג מה׳ מלוה ה״ח כתב המלוה ניתנה ליתבע כו׳, וכתב המ״מ הלוהו במדבר ה״ז מחזיר לו במדבר. וכן מוכרח לשון רבנו שכתב כדרך שנתתי לך ביישוב ע״כ. ולפ״ז מפרש רבנו דהמקשה פשיטא קס״ד דה״ק ע״מ שאשלם לך במדבר, לזה תירץ לא צריכה שהמפקיד אמר יהא זה פקדון בידך, מפני שאנכי הולך למדבר. והשיב הנפקד גם אני בדעתי לילך למדבר ואני מקבלו ע״מ שאם ארצה להחזירו במדבר תקבלהו, בע״כ דהגי׳ אי בעינא (דלא כגי׳ רש״י אי בעית דהוקשה לרש״י דאי באמר אי בעינא הא נמי פשיטא, ורבנו מפרש) דדיוקא קמ״ל מתני׳ דדוקא ע״מ לצאת במדבר שפירש הנפקד ע״מ שאחזירהו במדבר, משא״כ בלא פירש כן אע״ג שהשיב הנפקד אנא נמי למדבר בעינא למיפק, כיון שקבל הפקדון ביישוב בלי תנאי, אין יכול להחזיר לו בע״כ במדבר. וזה מובן מלשון כדרך שהפקדתי אצלך ביישוב וכדרך שנתתי לך ביישוב שהזכיר רבנו בה׳ שאלה וה׳ מלוה. וכ״ש הכא בגזל דלא שייך הך סיפא, וכיון דסתם רבנו כדרך שנתתי והפקדתי ביישוב ממילא משתמע אע״ג שאמר הלוה והנפקד אנא למדבר בעינא למיזל מדלא חילק, וזה פשוט.

ט. כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביר עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אף על פי שנתן לו *דמים רבים הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר לא תחמוד, *ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה.

השגת הראב״ד: דמים רבים כו׳ לא תחמוד. א״א ולא אמר רוצה אני.

השגת הראב״ד: ואין לוקין וכו׳. א״א לא ראיתי דבר תמה גדול מזה והיכן מעשה גדול מנטילת החפץ אבל היה לו לומר מפני שהוא חייב בתשלומין שהרי הוא כגזלן שחייב להשיב את הגזלה ולפיכך אינו לוקה וגם זהו חייב להשיב את החפץ לבעלים. עכ״ל.

[ב] כל החומד כו׳. ובהשגות א״א ולא אמר רוצה אני. ועמ״מ. ודבריו תמוהין דעיקר השגת הראב״ד מסוגיא דב״ק דף סב וכמ״ש הלח״מ פ״י מה׳ מכירה ה״א, ועלח״מ פ״ד מה׳ אישות ה״א באריכות. ועמ״ש אני פ״י מה׳ מכירה ה״א ופ״ב מה׳ גירושין ה״כ.
והנכון ביישוב הסוגיא דפ׳ הכונס דאיירי אפי׳ מסר מודעא, דאז בעינן שיאמר רוצה אני לבטל המודעא, וכל שלא בטל המודעא (דלא אמר רוצה אני) הוי חמסן ולא קנה, אבל אם לא מסר מודעא מעולם לא מקרי חמסן אע״ג שאנסו ועביד איסורא במה שאנסו, מ״מ לא נטל ממון חברו בחמס, דאגב אונסא גמר ומקנה. גם י״ל דוקא תלוהו וזבין הוא דאמרינן דמחמת אונסא גמר ומקנה ואינו חמסן כשלא מסר מודעא, משא״כ בנדון דידן שהפציר בו ולא יכול להעיז עד שמכר לו, לא אמרינן דגמר ומקנה, כיון שאין כאן אונס גמור, אלא שאינו יכול להעיז לבו בל עמו וחשיב חמסן אע״ג שלא מסר מודעא, וכדמות סברא זו כת׳ הלח״מ פ״ד מה׳ אישות ה״א. ועיין בית יעקב שאלה עה ולא הרגיש במ״ש. ובבתי כהונה בית ועד האריך בזה, ובדברי המ״מ מתוך סוגיא דתמורה דאי עביד מהני ולרבא לא מהני ע״ש, ועמ״ש פ״ג מה׳ מלוה ה״א. ובחלק שו״ת [לב שלמה] שאלה ב׳ כתבתי ביישוב השגת הראב״ד הראשונה, דעם היות דבעינן חימוד המביא לידי מעשה, מ״מ עיקר הלאו הוא ההפצרה דה״ל לאו שאין בו מעשה כמ״ש המ״מ. אך דיש לפקפק דכיון שסיים רבנו שאינו עובר בלאו זה עד שיקנה החפץ, אפשר עיקר הלאו נגמר בשעת משיכת המקח דאיכא מעשה. אלא דלפמ״ש שם שאלה ב כיון דמכירה נעשית בשנים, ולא מהני מעשה הלוקח אלא רצון המוכר ואין זה חוטא וזה מתחייב דאין שליח לדבר עברה, מש״ה חשיב לאו שאין בו מעשה, ומיושב השגת הראב״ד. ואע״ג דאין המוכר חוטא ולא מקרי זה חוטא וזה מתחייב, מ״מ חשיב המוכר בר חיוב במה שמכשיל הלוקח בלא תחמוד, דאלו אין משפט חטא כלל למוכר ודאי אפי׳ לא עשה הלוקח מעשה כלל שיזכה לו המוכר ע״י אחר, כיון שעשה כן בשליחות הלוקח וברצונו, ה״ל כאלו עשה הלוקח מעשה, ודוקא כשהמוכר בר חיוב הוא דאין שליח לדבר עבירה והוי לאו שאין לו מעשה.
ולענין השגה הב׳, יפה השיב המ״מ דלדרך רבנו דאמר רוצה אני המקח קיים.

פרק שני

א. הגזלה שלא נשתנית אלא הרי היא כמו שהיתה אע״פ שנתייאשו הבעלים ממנה ואע״פ שמת הגזלן והרי היא ביד בניו הרי זו חוזרת לבעליה בעצמה.

מכ״פ אם לא חזר הוי כהוי גיטו גט מצעת נתינה דהא אין גט לא׳ מיהא וא״כ מסתמא כ״ב בתנאה כל שלא חזר ומת נקנית למפרע מצעת נתינה דאל״כ היכי מדמי גט למתנה כה בגט ע״כ מצעת נתינה הוא דאין גט לאחר מיתה. ואפילו תבוי ורבא דפליגי התם על רב הונא ואל ס״ל הכי היינו משום גזירה שמא יאמרו ים גט לאחר מיתה וכדאי׳ שם בסוגי׳ ואפקעינהו רבנן לקידושין מינה. אבל מדאורייתא מודה דהוי גט ויכול לחזור בו וכמו בתנאה ואין להקשות על ד׳ התוס׳ אלו מסוגי׳ דפ׳ יש נוחלין ד׳ קל״ז נכסי לך ואחריך לפלוני דא׳ רשב״ג שאם מכר רשאין אין לשני אלא מה שנייר לשאין. ואי׳ שם ומודה רבי שמעון בן גמליאל שאם נתנו בתחלת שכיב מרע לא עשה כלום מ״ט מתנת ס״מ לא קנתה אלא לאחר מיתה וכבר קדמו לאחריך ובכין מסקנא דסוגי׳ שם ומ׳ דלא קני כלל רק לאחר מיתה. דיש לתרץ כיון שעכ״פ יש לו זכו לחזור בו מתחלתו עד לאחר מיתה כרי לא יהא מרשותו לגמרי ולגידה גבי וזוכה בו לאחריך מכחו ומבטל מתנתו שאין בידו לתת שתגמר מתנתו לאחר מותו שאז הוא ברשות לאחריך וכל ימי חייו עדיין לא גמרה לגמרי שבידו לחזור. אבל ס״מ שמת וזכסי ברשות יתמי קיימי כרי נגמרת מתנתו למפרע כדברי התוס׳ דכבי מוכח סוגי׳ דפ״ק דגיטין דאפילו מת במקבל בחיי נותן זוכה בו ומוכיח לבניו וכן מסוגי׳ דרב הונא דא׳ גיטו במתנתו מוכח כן וכמש״ל. וא״כ לפ״ז ודאי ג״כ דכעיקר כדי כרי״ף ז״ל וכל הגדולים שבבירו דבריו ז״ל דאפילו במתנת ס״מ כלוקח בעלה כ״ז נרשה לבע״ד ברור ונכון מאד להלכה ודוק בכ״ז כיעב:

מפני החמסנין כדי שלא ירשה לחבירו שדה נהה ויאמר מקפח ואלונו כדי שלאגבה בחובי. כרי דאח״כ ברצונו מגבה ו שאין ו מעות לשלם וגמר ומקני רק כיון שתחלת כלוחה כיתה בערמה נק׳ חמסן וזה לא מפסיל מדאורי׳ לפי שכעולם סבורין דלא׳ בלא דמי ואינן יודעים שיש בזה חיסור כיון שאח״כ מתרלה לקבל דמים ואגב זוזי גמר ומקני רק אח״כ פסלינהו דמזו לחשפי כרי כדפירש״י. וכן ברפ״ק דב״מ גבי מצניעין שאינו ברשותו דהוא מתרלה לקבל הדמים כיון שזה לומר שאפשר שאחשבה ממנו עוד ו שיקבל דמים עכ״פ ומספיקא גמר ומקני דשמא כחמת כן. אבל כל שידוע בבירור שחטף מידו בלי ריעוי כלל אף שזרק ו מעות כ׳ ברור מדי רש״י ורמב״ם ומכילתא שהוא גזלן גמור וחמסן דאי׳ ופסול מכ״ת בלא כברה ועפ״ג על העוש״ע סי׳ ל״ד שסחמו וכ׳ שהוא מדבריהם. ובזיותר ל״ש על הכ״מ בפירושו לד׳ הרמב״ם כלי עדות שרלוו להממים שהרמב״ם סובר כד׳ התוס׳ לכן הוא החמת דלא תחמוד הוא בגלל דמי וחמסן הינו פסול רק מדבריהם. אבל לפי המבואר בס׳ המלות שהבאתי לעיל ודאי אין דעת הרמב״ם ז״ל כן והא דכ׳ בה׳ עדות העובר על גזל של דבריהם פסול מדבריהם כר כגון החמסנים כר׳ כ׳ ברור דכוונתו היכי דא׳ רוצה אני והרמב״ם. וכן מ מדי הרמב״ם בה׳ גזילה ובמניד מצוה ובהגה״מ שם ודו״ק:

ולכאורה גם בדין שאם רוצה שפסול לעדות שהחליטו בפוסקים לפסוק כמ״ד דבעי הברחה וא״כ דס״ל לבן מ״ד דהיינו פסול רק מדרבנן וא״כ בפ״ק דב״מ בסוגי׳ דהוה רשיה דמק׳ וא״ל דהוי רוצה ואל׳ רב יהודה שאם רוצה פסול ק׳ מוצה מאי מק׳ כל שאם לא הברחו עליו וא״כ לדבריהם ז״ל לא מפסיל אלאי מפני היותו רוצה. ועוד ק׳ יותר הא דא׳ שם הא דידי הא דעלמא דאל״כ אין חיותא לרשיה היכי מסרינן הא כי ולפני עור כו׳ ומדמק׳ הכי א״כ ס״ל לגמ׳ דחשבינן לי׳ לודאי גזלן ואי אשמא דרבנן בעלמא היא לא שייך לפני עור כמבואר בשמ׳ פ״ז פ״ק דעל ס׳ לפני עור לא חיישינן דמה״ע תלינן בכל מידי דאיכא למאלי פויי״ם ל״ו דחשבינן לרוצה להשוד ודאי וא״כ מי לכאורה דפסול מדאורי׳ ולא בבי הברחה. ובפוסקים כ׳ בטעם משום דהוי פלוגתא דרב אחא ורבינא וקיי״ל כלישנא בתר׳ במיקל. אבל ל״ש מסוגי׳ זו. ואפשר שיש לחלק בין עדות לשבועה דלעניו פסול עדות יש בו משום תיקון לעולם כל שלא בהברחו עליו אבל לעניו שבועה כל דידעינן בי שהוא חשוד לא משבעינן לי׳ ומפקינן לשכנגדו ופי״ל דלפום מאי דס״ד דאפי׳ רוצה דאחרים הוא פסול מ״כ הוה ס״ל דודאי כן חשודין למשום חשש בעלמא לא הוי פסלינן לי׳ בשל אחרים כי לאו דידעינן שודאי חשודין אבל למאי דמפלגינן דבשל אחרים כשרין ולא פסלינן רק בדידי שפיר י״ל דלא מיפסל רק מדרבנן ומשום חשש דחימוד ממון. ודוק. שוב מלאתי בחידושי כרי״ן סהדרין כ׳ בשם י״ח להלק בין עדות לשבועה לבשבועה לא בעי הברחה אף בפסולי דרבנן והוא כמ״ש. ות״ל שכותבי לפתחו:

יז) **שאלה** בדין פסול לעדות משום משחק בקוביא אם הוא משום צד גזל דרבנן או משום שאינו עוסק ביישוב עולם לחוד:

תשובה הנה מי שמחני ואלו הן הפסולין כרי במשחק בקוביא שמא מי כל כה״ג לאו מסמכתא הלא לפי שאין עסוקין ביישובו של עולם ופליגי שם אי פליג ר״י עלי דת״ק אי לא ולקמן פסיק ר״ח הלי כר״י דאימתי בזמן שאין לו חומנות כרי ומי לכאורה דר״ת ס״ל דפליגי עלי דאל״כ ק׳ ל״ל למימר הלכה וכדמק׳ בכל דוכתא הלכה מכלל דפליגי. וי״ל דלמסקנא דמייתי שם בריייתא דא׳ בהדיא בין שיש לו חומנות כרי מוקמינן לת״ק דמתני׳ כבריייתא ופליגי דר״י ואף דקי״ל אימתי לפרש היכי דמוכח שאני ומי לכאורה דלאו מסמכתא היא כלל לר״י ונרא שאת לפי ת״ק ופיקר פסולא משום שאינו ביישוב העולם כלל ואף שאינו שכה מזה הממון כלל כגון שיש לו ממון רב מאבותיו לפ״כ פסול. אבל אין כן ד׳ הרמב״ם ז״ל שכי בהדי הטעם שנזקק שהוא שיזק ממון כגזל כזה וס״ל דאיכא אבל גזל הוא אף לר״ש ולר״י ולפי״ז אם יודע שאינו מכה

תתתתפא. מעשה באיש אחד שהיה בידו ממון של צדקה חרבה [א] ואמרו במסכת שקלים (א) אין מרויחין וכו' והביא האיש הצדקה עמו והפסידה ונאבדה והיה פשיעה שלו ולא שאל מזקני העיר ואחר שנים באותן דרכים הלכו מזרעו ונכשלו ונחרגו ומתו.

תתתפב. כתיב (משלי כז ב) יהללך זר ולא פיך נכרי ולא שפתיך יבקש אדם רחמים שלא יביאנו הקב"ה לידי נסיון אחד היה עשיר וראה אחד עשיר שנתן ממונו ביד בני אדם טובים להרויח לחצי ריוח ונעשו עניים ונעשה ששלחו באותו ממון לצורכם עד שירויחו וישלמו ואמר אותו שהממון שלו לאותו עשיר ראה מה עשו לי אותם טובים אמר העשיר לעולם לא הייתי עושה כהם אמר לו החכם אל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו קל לך להלל את עצמך, לא היה זמן מרובה עד שהעשיר עשה יותר ברע מהם אמר החכם על כיוצא בזה הקב"ה מנסה לך שלא ישבח אדם את עצמו ויבקש שלא ינסה אותו הקב"ה (א) וכתיב (שם ו ל) לא יבוזו לגנב כי יגנוב [א] למלא נפשו כי ירעב וכתיב (שם ל ח) ראש ועשר אל תתן לי וגו'.

משנת אברהם

לו תובעין, הכא נמי צדקה הוי ממון שאין לו תובעין. ושם בחולין אמרינן ממתני' דבעל הבית שהי' עובר ממקום למקום וצריך ליטל לקט שכחה ופאה ומעשר עני, נוטל, — וחכמים אומרים דאינו מחזיר משום דעני הי' באותה שעה, ואפילו הי' עשיר משלם רק ממדת חסידות אבל לא מדינא, משום דלא גרע ממזיק. ועי' בב"ק קי"ז: ההוא גברא דהוה מפקיד גבי' ארנקא דפודיון שבויים סליקי גנבי' עילוי' שקלה יהבה ניהלייהו, אתא לקמי' דרבא פטרי', א"ל אביי והא מציל עצמו בממון חבירו הוא, א"ל אין לך פדיון שבויים גדולה מזה, ובתוס' שם אף ע"ג דמשמע דהוי אמיד, מדלא מפליג כדמפליג לעיל, מ"מ הואיל ולא הי' לו באותו שעה מה ליתן להם חשוב פדיון שבויים, ע"ש. ולפי זה הא דאמר בב"ק דפטור מלשלם היינו מצד הדין אבל ממידת חסידות חייב לשלם כדמסיק שם בחולין ק"ל. — וא"כ הכא נמי בשעה שבא לפני החכם לשאול אם מותר לו ליהנות מממון של צדקה אשר בידו, הי' עני, למה לא יהי' מותר לו לקחת מאותו ממון, והלא פרנסת עצמו קודמת לכל אדם. ודוחק לומר דקנסא קנסי' אותו חכם כדי שלא יהי' כל אדם מחזיק ומעכב ממון של צדקה וחושש שמא יעני, והוא משום מגדור מילתא בעלמא ולא מצד הדין. אולם נראה דמקור לדברי רבינו הוא מהא דחולין הנ"ל, אלא דסובר דאפילו למ"ד דהטעם דהמזיק מתנות כהונה דפטור הוא משום דהוי לי' ממון שאין לו תובעין, הלא כתבו, התוס' שם ד"ה. ואיבעית אימא, דלפי הטעם הזה, פטור רק בדיני אדם אבל חייב בדיני שמים, לכן גם כאן זה שעיכב כסף הצדקה וגרם הפסד לעניים, חייב בדיני שמים ואם ההלכה כמ"ד דהטעם משום דכתיב זה יהי' משפט הכהנים, פטור דוקא כשאינו בעין, והכא הכסף עדיין הי' בעין. וראה מה שפלפלתי בדברי הש"ס חולין הנ"ל, בח"ב, דף ל"ה. ע"ש.

סימן תתתתפ"א

אין עושין משא ומתן בממון של צדקה.

[א] ואמרו במסכת וכו. כלומר, אין משתכרין לעשות מסחר ומשא ומתן בממון של צדקה, דילמא מתרמי להו עניא וליכא למיתבא לי', — והרמב"ם השמיטו אע"ג דהלכה כרע"ק מחבירו. — ואין זה ענין כלל להשאלה אם מותר להלוות ממון צדקה בריבית, כמו שכתב בממ"ק, וראה בח"ב, דף קכ"ז דשם הארכתי בענין רבית לצורך מצוה. ע"ש.

סימן תתתתפ"ב

הגונב למלא את נפשו, והגונב בשביל פקוח נפש.

[א] למלא נפשו וכו'. ראה בממ"ק בשם העיקרים שלפי האמת הגונב למלא נפשו דין גנב לו. ומצד הסברא אי אפשר להקציב בזה את הדין, דמי שהוא רעב מאד ויוכל לבא ע"י כך לפקוח נפש, בודאי שאין לו דין גנב, ואפילו למ"ד דאסור להציל את עצמו בממון של חבירו לא אמר דהעובר על זה מקרי גנב וישלם כפל. וראה מה שכתבתי באריכות בח"א דף פ'. בדבר פקוח נפש ואיסור גזל.

אולם דברי העיקרים יש להם מקום לפי דברי המכילתא משפטים על הכתוב אם המצא תמצא בידו: אבל המתגנב מאחר חבירו והלך ושנה דברי תורה אע"פ שהוא נקרא גנב הרי זה זוכה לעצמו ועליו הוא אומר לא יבוזו לגנב וגו', לבסוף נמצא מתמנה על הצבור וישלם שבעתים, שנאמר ואת כל הון ביתו יתן, ואין שבעתים אלא דברי תורה, שנאמר אמרות ה' אמרות טהורות מזקק שבעתים. ע"ש. הרי דרבותינו הסיבו את המקרא מפשטו, כלומר, דגם הגונב למלא נפשו גנב הוא, אלא הכוונה על המתגנב לשמוע דברי תורה, ומתישב המקרא המסיים ישלם שבעתים, דלעולם אין הגנב משלם פי שבעה. ואין מכאן פירכא להסוברים דגם גזל וגניבה הותרה בשביל פק"נ, דאין המקרא הזה דלא יבוזו מיירי בשיש פק"נ. דאז פק"נ מתיר לכל עבירות שבתורה חוץ מן ג' החמורות.

הגונב למלאות רבעונו אין בו משום לא תחמוד.

ומסופקני, אפילו לאלו השיטות דאסור להציל עצמו בממון של חבירו ויש בזה איסור דלא תגנוב ולא תגזול, אם עובר ג"כ על לא תחמד ולא תתאוה, כי ענין החימוד והגזל שהם קשורים זה בזה הוא כפי אשר ביאר הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' גזילה שהתאוה מביאה לידי חימוד והחימוד מביא לידי גזילה — שנאמר וחמדו בתים וגזלו, אבל הגונב או הגוזל מחמת רעב ללחם, ורק כדי להשקיט את רעבונו, אין הגניבה או הגזילה תולדת החימוד, אלא תולדת הרעב, והוא דבר טבעי שאי אפשר לו לאדם להתגבר על רעבונו החזק אם לא שימות. וביותר הדבר מפורש ברמב"ם בספר המצות ל"ת רס"ו. שכתב: ובאור זה שאם ראה דבר יפה אצל אחד, אם גברה מחשבתו עליו והתאוה בו עבר על לא תתאוה, משמע דלא תתאוה הוא דוקא כשהיא פועל יוצא ממחשבתו, כלומר, אלמלי הי' משים מחשבתו בדבר הגון, לא היתה מחשבה זה עולה על לבו, או אלמלי הי' חושב גודל ערכה של העבירה להתאוות לחפץ לא לו, לא היתה התאוה גוברת עליו, אבל ברעב חזק, שאין בכחו של אדם לבטלו אפשר דאין זה נכלל בכלל חמדה ותאוה. כמובן שאין המדובר ממי שהוא סתם רעב, דהרי יש אפשרות לאדם להתענות יום או אפילו ימים, אלא המכוון על מי שלא אכל כלום כמה ימים, וכחותיו הולכים ומתמעטים באופן שהדבר נוגע לפק"נ, בכגון זה אפשר דאפילו אלו הסוברים דאסור להציל עצמו בממון חבירו אם נותן דמים בעל כרחו של בעל החפץ, אפשר דאין כאן שום איסור.

ההמון שהרי אנו רואים אותם מסכימים בכמה דברים בחלוף האמת וזה שהרי ההמון לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב משלי ו' ל' וזהו מוסכם אצלם ובלתי מגונה ואינו כן לפי האמת, אבל אם נמצא ישלם שבעתים כו'.

תתתתפא. (א) פ"ד ה"ג ובכתובות ק"ו ב': אין משתכרין בשל הקדש ולא בשל עניים, אבל כתב מוהרש"ל סי' רכ"ב שמותר להלוות מעות צדקה ברבית.

תתתתפב. (א) כתוב בעקרים מאמר ג' פכ"ג: אין ראוי להמשך אחרי הסכמת

מד. ועל הירהור אשה בעת שבא להרהר על אשה בתפילה ינעוץ גודלי אצבעות רגליו לארץ ויתלה גופו עליהם ואל יסמיך ידו לכותל וזה הדבר יבטל ממנו כל מיני (דף טז) הרהורים רעים של חימוד או שאר הירהורים ואם יושב ואינו יכול לעמוד מפני בני אדם ינעוץ אגודליו בחוזק בארץ: ועל יצר שלישי אהבת לבו אוהב אשה ביותר ואינו חושש באשה אחרת ולא באהבת בנים ובנות בעבור אהבת האשה זאת תקנתו לצאת ממדינה ההיא ואם עבירה באה לידו יתפלל עליה בכל לבו שהרי על ייסורין חיי שעה יבכה לבו על ייסורין שאין סוף להן ואין הקר כל שכן שיתפלל מאוד עליהם ואם עמד בדבר אל יחזיק טובה לעצמו לומר כמה אני צדיק שעמדתי בדבר זה אלא יברך להקב"ה שלא חטא שבידו הלבבות שנא' (משלי כא א) פלגי מים לב מלך ביד ה' על כל אשר יחפץ יטנו ונא' (בראשית כ ו) ואחשך גם אנכי אותך מחטוא לי:

מה. שלשה מיני יצר הרע הם, השנים בין בזקן בין בבחור, אילו הן, האדם מתאוה לראות ואף אם יחפוץ לעצם עיניו לראות לא יוכל ויראה בעל כרחו והשני לב אדם בוער כתנור אחריה ולא יכול להסיחנה מדעתו, אילו נוהגין בין בזקן בין בבחור, והשלישי נוהג רק בבחור שמתאוה שתתקשה אמתו, מנין לנו שכך הוא שכן מצינו בניאוף ג' תנורים ויצר הרע דומה לאש שנא' (הושע ז ו) כל הלילה ישן אפיהם בקר הוא בער כאש להבה ג' תנורים שנא' (שם שם ד) כולם מנאפים כמו תנור, (שם שם ו) כי קרבו כתנור לבם ונא' (שם שם ז) כולם יחמו כתנור: שי"ן היא עיקר תורת האש, שי"ן בגימטריא יצ"ר, שין ישלה ג' פיצולין וג' פעמים מונה אש בפסוק (שיר ח ו) רשפיה רשפי אש שלהבת יה:

מו. יצר הרע דומה לחיכוך, אם יחכך בשרו יעלה גיפו שחין ואם יעצור ויסבול לא יעלה: שני בני אדם היו, אחד היה מתקשט עצמו כדי שיראוהו נשים כי היה מהרהר אחריהן, ואחד אינו מתקשט ואינו מהרהר, ובא עבירה לשניהם ועשו או לא עשו איזה מהן עדיף הוי אומר זה שמתקשט מתועב הרי דוד במעשה בת שבע היתה אשת איש והרג בעלה (א) ולא רצו למנותו עם ג' מלאכים שאין להם חלק לעולם הבא (כי דוד) בא לפי תומו (ב) כשטבלה בת שבע, אבל שלמה היה יצרו מלמד להתאוות שהיו לו אלף נשים:

מז. לא (שמות כו יז) תחמד כתיב בלא וי"ו, לא (א) תחמד אשת ריעך שתתיפה את פניך כדי שתחמוד אותך (ב) לא תהא חמד לאשת רעך, [א] לא תגרום שחבירך יחמוד אשת ריעך לא תשבח אשה יפה שמא יגרור אחריה ולא תהנה מזיו אשה יפה בין פנויה בין אשת איש ותהנה מזיו שכינה ודע מי שהוא יפה תואר ויפה מראה ובא לידו עבירה ואינו חוטא יותר זכותו ממי שאין לו יופי שאינו מקובל לנשים, וגדול זכות עני המחזיר מעשיר המחזיר אבידה וקשה לעשיר שאינו מחזיר מעני שאינו מחזיר וגדול המציל שונאו מאוהבו והמצער רבים בדבר מועט והמצער יחיד בצער גדול, והמצטער צער גדול להציל יחיד וצער קטן להציל רבים או בממון מועט מזכה רבים והמזכה היחיד בממון הרבה על זה נחלקו אבל קבלנו הכל לפי הטורח והצער השכר ולפי המחשבה הטובה, חשב לזכות את הרבים ולא יוכל שאין נשמעין לי כאילו זיכה אותן:

מח. מעשה בחסיד אחד שלא היה שוכב על מיטתו כל לילות שאשתו נידה אלא יושב או מוטה וישן כי אמר אם אשכב על מיטתי בהנאה נמצאתי ישן הרבה ועוד שמא אבוא לידי קרי אלא אישן בלא כר ובעינוי שלא אראה קרי והיה עומד בלילה ועוסק בתורה:

משנת אברהם

סימן מ"ז

יהרג ואל יעבור בלתא דע"ז וג"ע ושפ"ד.

[א] לא תגרום ע' בשבועות מ"ז. אזהרה לעוקב אחר הנואף מנין, ת"ל לא תנאף, לא תנאף, פירוש רש"י נעשה לי אפוטרופוס להרגיל לו נשים לניאוף, והיינו כמו שדרש רבינו תנאף מבנין הפעיל, והא דלא דרשו גם שם לא תנאף בנין נפעל, מפני שזה שייך רק בלא תחמוד, שהאיש עושה עבירה הגם שאינו חומד אלא שעושה פעולה שהאשה תהי' חומדתו, אבל גבי ניאוף אם יעשה כך הלא גם האיש והאשה מנאפים ומש, ופשוט.

והנה במכילתא איתא: לא תחמוד, רבי אומר כתוב אחד אומר לא תחמוד, וכתוב אחד אומר לא תתאוה, כיצד יתקיימו שני מקראות הללו, הרי זה אזהרה לעוקב אחר הנואף, ע"ש וכבר דברו בזה כל מפרשי המכילתא שסוף המאמר הרי זה אזהרה לעוקב אחר הנואף אין לו מובן דהא קימינן בלא תחמוד ולא בלא תנאף, והרבה מפרשים מנסחים נוסחא אחרת בהמכילתא כדי ליישב את המאמר, ולפי דברי רבינו הנ"ל אפשר לקיים הגירסא אשר לפנינו, דהנה ידוע דברי הרמב"ם ז"ל בספר המצות, דלא תתאוה פירוש על התשוקה אשר בלב איש לפעול על הבירו שיתן לו או שימכור לו דבר מה, ולא תחמוד הוא בגמירת המעשה. והנה בדברות האחרונות כתיב: ולא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך וכ"ו, נמצאת אומר, דחמור בית רעך מאשת רעך, דגבי בית אסרה תורה אפילו בלי גמירת המעשה אלא התאוה והחשק בלב אדם נאסר, וגבי אשת רעך כתיב רק לא תחמוד, היינו גמירת מעשה, וזה דבר שאי אפשר, דמסתבר דחמור אשת רעך מבית רעך, - - ע' בסמ"ג לאיון קנ"ח שהקשה קושיא זו על הרמב"ם — ולכל הפחות הם שייים, וגם מה שייך לומר גבי אשת רעך שאינו חייב אלא על גמירת המעשה א"כ, הרי חייב משום לא תנאף, על זה מפרשת המכילתא כיצד יתקיימו שני מקראות הללו, אלא, לא תתאוה מתיחס גם לאשת רעך — ולא תחמוד דכתיב היינו איסור להחמיד את אחרים באשת חבירו, כשם שיש אזהרה לעוקב אחר הנואף, ודרשינן לא תנאף בהפעיל כך דרשינן לא תחמיד בהפעיל. כדברי רבינו הנ"ל. וממכילתא הנ"ל מקור לדברי רבינו.

אולם אזהרות הללו של לא תחמיד ולא תנאף, צריך ביאור למה הן באית, הא כבר נאמר ולפני עור לא תתן מכשול, ואין לומר דאתי בכדי לאפושי לאוי הא אין לוקין עליהן, והיכי דאין לוקין לא אמרינן דאתי קרא לעבור עליו בשני לאוין כדאיתא בתוס' במ"צ. גבי לאו בגזל לאו בריבית למה לי. ובע"כ צריך לומר דאזהרות אלו באית להזהיר אפילו היכי דלא קאי בתרי עברי דנהרי אלא לעצמו יוכל הנואף לעשות עבירה דאז אין כאן משום לפ"ע, לכל זאת אתי קרא לאסור להמציא לו את האיסור משום לא תנאף, וכן בחומד בע"כ צריכים אנו לומר דבא הכתיב לאסור להחמיד הגם שזה האיש חומד בעצמו בלתי השתדליתו של זה המחמיד.

והנה זה ברור דאם נאמר דכל הנהו דרשות של אל תקרי היא דאורייתא -- ובזה יש פלוגתת הפוסקים ע' בהרא"ם בא, ושמרתם את המצות, וע' בהרדב"ז, בתשובות החדשות ס' תקכ"ט, דמוכיח מדברי התוס' ביומא ל"ג משום רב האי גאון דאם פגע בתפילין של ראש יעבור על המצוה ויניח של יד, ואי אמרת דהאי דרשה דאין מעבירין על המצות משום אל תקרי את המצות אלא את המצות הוי דאורייתא, איך מותר לו לעביר, אלא ע"כ דאינו

מו. (א) צ"ל כמו שרצו למנות את שלמה הנהדרין ה"ר ב'. (ב) שמואל ב' י"א ד'.
מז. (א) צ"ל לא תחמד בבניי נפעל. (ב) צ"ל לא תחמיד בהוסר בבניי הפעול.

יצא בזה עד שתבעו לתת דמיה. דברמב"ם מבואר דתבעו בתוך החג, עי' היטב בדבריו.

ונראה דשיטת הרמב"ם היא, דלא רק כשבא הנגזל לתובעה, הוא דנותן לה רק דמיה, אלא תקנת חכמים היא שאין לבעל העצים אלא דמי עצים בלבד, ולכן אם גזל עצים ועשה מהן סוכה יצא, ולכן בהלכות סוכה לא הזכיר כלל מתביעת הנגזל, דענין התביעה, לא שייכא להלכות סוכה. דבכל ענין יצא, אבל כאן בהלכות גזילה, כתב הדין דשייך לדיני ממונות, והוא דאם בא בעל הקורה לתובעה בזמן החג והיינו בזמן שצריך לקורה בשביל הסוכה, אינו נותן לנגזל אלא דמיה. אבל אם גזל נסרים ובא בעל הקורה לתובעה לאחר החג, מחזיר את הקורה עצמה, הואיל ולא נשתנית ולא בנאה בטיט.

והנה בסוכה לא,א, אמרינן: אמר רבינא האי כשורא דמטללתא דגזולה, עבדי ליה רבנן תקנתא משום תקנת מריש, פשיטא מאי שנא מעצים [דאמרן לעיל גזל עצים וסיכך בהן אין לו אלא דמים, רש"י] מהו דתימא עצים שכיחי, אבל האי לא שכיחא אימא לא, ופירש"י: עצים שכיחי לקנות בדמים שיתן לו זה, הלכך משום תקנת השבים, לא אטרחוהו לגוזל, דהא נגזל מצי מיטרח ומזבן.

והנה חידוש זה דכשורא דמטללתא, הרי"ף והרא"ש לא הביאוהו. וכבר העיר ע"ז בערוך-לנר בסוכה שם. אבל הרמב"ם הביאה בפ"ה מסוכה הכ"ה שכתב: ואם גזל עצים ועשה מהן סוכה יצא, שתקנת חכמים הא שאין לבעל העצים אלא דמי עצים בלבד, ואפילו גזל נסרים והניחן ולא חברן ולא שנה בהן כלום יצא, וכתב המ"מ שם: שמש"כ ואפי' גזל נסרים, זהו הדין דכשורא דמטללתא. ועי' לח"מ, וכן הביאה כאן שכתב: אפי' גזל קורה ועשאה בסוכת החג ובא בעל הקורה לתובעה בתוך החג נותן לו את דמיה.

ופלא שבעין-משפט ציין על דין זה דכשורא דמטללתא, לרמב"ם פ"א מגזלה ה"ה, ולא ציין להרמב"ם שבפ"ה מסוכה הכ"ח, וצ"ע.

והנה בטור הביא ד"ז דסיכך בסוכה, גם באורח-חיים סי' תרל"ז, שכתב: גזל עצים וסיכך בהם אין לו עליו אלא דמי עצים, אפילו לא שינה בהן שום דבר, ויוצא בה בדיעבד. ובחו"מ סי' ש"ס כתב: גזל קורה ועשה הימנה סוכה לחג, ובא בעל הקורה ותבעו, נותן לבעל הקורה דמיה, [ולא הזכיר בדבריו המלים: תבעו בתוך החג, רק אח"ז כתב: לא תבעו עד אחר החג צריך להחזיר לו הקורה בעצמה וכו'.] ואילו בשלחן-ערוך שינה הלשון, דבאורח-חיים סי' תרל"ז סעיף ג' כתב: ואם גזל עצים ועשה מהן סוכה, אע"פ שלא חיברן, ולא הזכיר במפורש: סיכך בהן, אמנם המ"ב בבה"ל שם כתב: ועשה מהם סוכה אע"פ שלא חיברן, ר"ל שסיכך אותה בהעצים ולא חיבר העצים להבנין כלל והו"א דלא שייך בזה תקנת השבים כלל, [ולא הזכיר מהא דלא שכיחי, האמור בגמרא שם.] אבל בשלחן-ערוך עצמו לא הזכיר כלל: סיכוך, ובחו"מ סי' ש"ס סעיף א' כתב: אפי' גזל קורה ועשאה בסוכת החג, גם שם לא כתב במפורש שסיכך בה.

ויתכן שזה משום דבהלכות סוכה סי' תרכ"ט סעיף י"ח כתב: שנהגו שלא לסכך בנסרים כלל, יעו"ש, אשר ע"כ לא רצה להזכיר במפורש שסיכך בכשורא דמטללתא, דהיינו: נסרים, ועדין צ"ע.

פ"א ה"ט: כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו וכו' ה"ז עובר בלא תעשה שנאמר [שמות כ-יז] לא תחמוד.

ועי' בראב"ד שכתב: א"א: ולא אמר רוצה אני.

וראה במ"מ שכתב: דעת הראב"ד שאם אומר רוצה אני מקחו קיים, ולא גרע מתליוה וזבין דאסיקנא בב"ב דף מח,ב, דזבינא זביני, וכדאיתא בפ"י ממכירה ה"א, וכיון שכן אין בו לאו, ולא כן דעת הרמב"ם, אלא מקחו קיים, אע"פ שעבר וכו'.

ועי' בלח"מ בפ"י ממכירה ה"א שכתב: ובאמת שהוא תמוה שא"כ מה הקשו בגמ' ב"ק סב,א, מה בין גזלן לחמסן חמסן יהיב דמי גזלן לא יהיב דמי, א"ל אי יהיב דמי חמסן קרית ליה והאמר ר"ה תלוה וזבין זביניה זביני וכו'. דמאי קושיא, הא אע"פ שהוא חמסן ועבר על לאו דלא תחמוד מקחו קיים כמו שהוא לפי האמת לדעת הרמב"ם, ואין כאן מקום לקושית הגמרא ולא לתירוצה, ודבר מתמיה הוא זה. וצ"ע.

ולא זכיתי להבין תמיהת הלח"מ, דאף דהמ"מ כתב דלהרמב"ם אף דעובר על לאו דלא תחמוד, מ"מ המקח קיים, א"ש קושית הגמרא בב"ק: אי יהיב דמי חמסן קרית ליה והא תלוה וזבין זביניה זביני, דהקושיא היא איך אתה קורא אותו חמסן, כיון דזביניה זביני. דאף שעובר על לאו דלא תחמוד. מ"מ אין שמו חמסן, כיון דזביניה זביני. הרי לא חמס ממנו, ואף דעובר על לאו דלא תחמוד, אין כאן מעשה חמס, והדברים פשוטין. ודברי הלח"מ תמוהין, וצ"ע.

ב. וראה בלח"מ בפ"י מעדות ה"ד שכתב: דבפ"א מגזילה כתב הרמב"ם דאפילו כשאמר רוצה אני עובר על לאו דלא תחמוד, ואולי י"ל דלא כתב שם כן אלא כשהפציר הרבה, והרבה עליו רעים, אבל אם לא הרבה עליו רעים והפציר הרבה, ואמר רוצה אני, אינו עובר, עכ"ד.

והנה ראה להלן בהי"ב שכתב: הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד, והקונה דבר שהתאוה בהפצר שהפציר בבעלים או בבקשה מהן עובר בשני לאוין, לכך נאמר לא תחמוד ולא תתאוה. הנה הרמב"ם כתב כאן: דבר שהתאוה בהפצר שהפציר בבעלים, או בבקשה מהן, הרי כתב גם הפציר בבעלים, וגם בבקשה מהן, וגם בזה וגם בזה יש לאו, וזה לא כמש"כ הלח"מ דרק בהפציר הרבה, יש לאו.

והנה ראה בשלחן-ערוך חו"מ סי' שנ"ט סעיף י"ב דאין שם המלים: או בבקשה, יעו"ש. ולפ"ז אמנם מדובר כאן רק בהפציר, ולאור זה, יתכן לומר כהלח"מ הנז'.

אך פלא, איך בעל השו"ע שינה לשון הרמב"ם. וגם לשון הטור בסי' שנ"ט שכתבו: וגם בבקשה מהן, ופלא שלא העירו מזה. וצע"ג.

פ"א ה"ט ה"י: כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו או דבר שאפשר לו שיקנה ממנו והכביד

עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אע"פ שנתן לו דמים רבים ה"ז עובר בלא תעשה שנאמר [שמות כ-יז] לא תחמוד. כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו, וכן כל כיוצא בהן משאר דברים שאפשר לו לקנותן ממנו, כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה, ונפתה בלבו בדבר, עבר בלא תעשה שנאמר [דברים ה-יח] לא תתאוה, ואין תאוה אלא בלב בלבד.

ומבואר בדבריו, דס"ל דלאו דלא תחמוד, ולאו דלא תתאוה, הם בשני עניינים חלוקים לגמרי, דלא תחמוד הוא כשחומד דבר של חבירו ומכביד עליו ברעים ומפציר בו עד שלוקחו ממנו, ולאו דלא תתאוה [האמור בדברות האחרונות, בנוסף ללא תחמוד] הוא כשמתאוה בלבו לדבר של חבירו היאך יקנה זה, אע"פ שלא קנה, עובר על לא תתאוה.

וקשה דא"כ בלוחות האחרונות שנאמר בהם בפרשת ואתחנן [דברים ה'] גם: לא תחמוד, וגם: לא תתאוה, יש בהם אחד עשר דברים, [בנוסף לתשע הקודמות], מאחר דלא תחמוד ולא תתאוה, הם שני דברים מיוחדים. ותימה היאך נאמר בתורה בשמות לד-א, פרשת כי-תשא, ויאמר ה' אל משה פסל לך שני לחות אבנים כראשונים וכתבתי על הלחות את הדברים אשר היו על הלחות הראשונים אשר שברת וגו', ושם להלן [לד-כח] נאמר: ויכתוב על הלחות את דברי הברית עשרת הדברים. וכן בספר דברים [י-ד] נאמר: ויכתוב על הלחות כמכתב הראשון את עשרת הדברים וכו'. הלא לשיטת הרמב"ם בלחות האחרונות נאמרו אחד עשר דברים וכנז'.

וראה בסמ"ג מצוה קנ"ח מה שמקשה על דברי הרמב"ם שלפנינו.[ראה מש"כ בזה להלן.] ומסיק: אלא החמוד והתאוה הכל אחד, וכן פירשו אונקלוס: לא תרוג, וכן ונחמד למראה [בראשית ב-ט] מתרגמינן דמרגנא למיחזי, וכן פירש רבינו שלמה כי הכל אחד.

הנה מבואר שיטתו דלא תחמוד ולא תתאוה הכל אחד הוא.

אולם מה שמביא ממה שתרגם אונקלוס וכנז', ג"ב, דהאונקלוס תרגם על האמור: ולא תחמוד-ולא תחמיד, ועל האמור ולא תתאוה-פירש ולא תירוג. הרי גם האונקלוס תרגם לא תחמוד ולא תתאוה, בשני פירושים מיוחדים, וכאמור. וג"ע.

והנה בהג"מ כאן באות ו' הביא דברי הסמ"ג הנז', ואחר דבריו כתב: וכן רא"ם [ירא"ם סי' קטו] [וזה ברמב"ם פרנקל]

והנה האמור בירא"ם הוא: ולוקח בעל כרחו של חבירו ונותן דמים נקרא חומד. ועליו נאמר לא תחמוד וכתיב לא תתאוה פי' אחד לאלו ב' לאוין, ושנה הכתוב עליו לעבור בב' לאוין. הנה הירא"ם, לא הביא מהתרגום כלל, אלא כתב מעצמו כן. ובדפוסים הישנים, אין המלים: "וכן ירא"ם".

ג. ראה במנ"ח מצוה ל"ח שכתב דלכך לא הזכיר הרמב"ם "אשת רעך" בה"ט לגבי לאו דלא תחמוד, אף דבתורה כתוב מפורש: אשת רעך, בלאו דלא תחמוד, דמאחר דכתיב בקרא להדיא לא הוצרך למנות, ורק לגבי הלאו דלא תתאוה, דלא כתוב במפורש בתורה אשת רעך, הוצרך לכתבו, ולכן כתב זה בה"י לגבי לאו דלא תתאוה, ולא בה"ט לגבי הלאו דלא תחמוד.

והדבר פלא, דלמה שינה לשון הכתוב לגבי לאו דלא תחמוד, משום דזהו כתוב מפורש בתורה, אדרבה היה לו להביא, כלשון הכתוב, ולא לשנות, וג"ע.

פ"א הי"ב: הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד, והקונה דבר שהתאוה וכו', עובר בשני לאוין, לכך נאמר לא תחמוד ולא תתאוה, ואם גזל עבר בשלשה לאוין.

לכאורה כונתו דסתם גזלן עובר בג' לאוין, אבל לא מסתבר כן, אלא נראה דמש"כ ואם גזל עבר בג' לאוין הינו אחר שחמד והתאוה, ובא לידי גזילה, אז עובר בג' לאוין.

ומצאתי בערוך-השלחן בסי' שנ"ט סעיף י"ב שכתב כן: ואם גזל או גנב אחר ההשתדלות עובר בג' לאוין, הרי כתב: אחר ההשתדלות, וראה שכתב אח"ז בסוגרים מרובעות [ובזה י"ל קושית תוס' ב"מ סא,א, ד"ה לעבור ודוק] ולא זכיתי להבין כוונת דבריו, יעו"ש.

וראה בפירוש הגריפ"פ זצ"ל על ספר המצות לרס"ג ל"ת בע"א שהאריך מאד בענין זה דסתם גזילה אם עובר בג' לאוין, וסובר דאינו עובר. ויעו"ש שגם במסיג גבול רעהו, אף דמעונין בשטח זה, אינו עובר בלא תחמוד ובלא תתאוה, דהרי הרמב"ם בפ"ז מגניבה הי"א כתב: המסיג גבול רעהו והכניס מתחום חבירו בתוך תחומו וכו' אם בחזקה עשה ה"ז גזלן, ואם הסיג בסתר ה"ז גנב, ואם בארץ ישראל הסיג הגבול ה"ז עובר בשני לאוין בלאו דגניבה או בלאו גזילה ובלאו לא תסיג, ואין חייב בלאו זה אלא בא"י, הרי דלא הזכיר כלל בזה מהלאו דלא תחמוד ומלאו דלא תתאוה, ע"ש.

ועי' בספרנו לעיל בפ"ז מגניבה הי"א שהבאנו קושית הגרא"מ הורביץ בסוגית הגמרא בסוכה לא,א, יעו"ש. ולפי האמור כאן לא בכל גזילה יש הלאו דלא תחמוד, ואין קושיתו קושיא כלל.

ב. בערוך השלחן הנז' כתב: ואם גזל או גנב אחר ההשתדלות עובר בג' לאוין. ומבואר בדבריו דגם בגנב יש הג' לאוין. ולא מצאתי עוד מי שיאמר כן במפורש, דהא יתכן לומר דכיון שכתב הרמב"ם בהי"א: התאוה מביאה לידי חימוד, והחימוד מביא לידי גזל שנאמר וחמדו בתים וגזלו, ואם עמדו הבעלים בפניו להציל ממונם, או מנעוהו ליגזול, יבא לידי שפיכת דמים, הרי דהרמב"ם מזכיר רק גזילה, ולא גניבה, ואולי על הגנבה לא שייך כ"כ ענין זה. אבל בערוך-השלחן הזכיר גם גנב. וג"ע.

ג. בהמשך הדברים כתב המ"מ: ואע"ג דאמר רבא בתמורה ג,ב, כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עביד לא מהני וכו'.

ראה בלח"מ בפ"ו ה"ד מבכורות ה"ה שחולק על המ"מ, ונוטה לומר דדעת הרמב"ם לפסוק כאביי דאי עביד מהני. יעו"ש.

וראה בספרנו שם מש"כ בנידון. וע"ש מה שציינו היכן יש בספרנו בענין זה דאי עביד מהני או לא מהני, יעו"ש.

מחלקין אם יקרע שומר חנם או שומר שכר ולדידי
סדכר פשוט דפטור כגפקד וכמפקיד חייב לפלס לו חובו
עכ"פ (ח"מ סימן לקמן סי' רי"ג):

סט נתפקחי בחובצ דיעל דגוד לו לגוד אם
עובר על לא תחמוד וכ' דלימו
עובר דחכמים לא יחזיקו ידי עוברי עבירה. ויש לחלק
בין אם חובצ מצוה נחת רוח לעפות שלוש או מחמדה
וקרוב לי שלעולם לימו עובר. ואמילה נראה לי בקרקע
של חוחפין ובשחדל בשותף לקחת חלק שלו דלין בו לא
תחמוד כלל. ולע"ע בעם:

ע אחד טען על פנים שנגבו ממונו וחלקו ואם
מעידים זה על זה שלא נגבו מחומת שכל
אחד מעיד שלא זאת ידו מיד חבירו ע"ל דלחמנין שכל
אחד לימו נוגע בעדות חבירו ול"ע בעם: עיין בחשו'
שסביאו בשם ארחות יושר שכשם ערבים ל"ו וכחבו שבחומת
ירחים חולק עכ"ד ובכה"ג כחב שכשם ערבים: (ח"מ
סי' ל"ו ס"ה וסמ"ע שם. יעקב):

עא ראובן חולית שטר על ג' ט"ק ולי מכח סביח
עדים שרחובן פרע לו כך וכ"כ שדינו
לומר לו הלו חייב היית לך לא פרעת אם כל שכשר
לימרע לו לא: תיקו. (ח"מ סי' ס' ס"ה ס"ג):

עב מעשה בחד שמכר שחורש לחבירו ס"ת שיפרענו
לזמן פ' ואם לא יפרע שכחכר בטל
ובקרוב הזמן הולא שחורש הסיח ושלוקח לימו רולא
לפרוע כדי שחחבטל המכירה ושמוכר לומר כריני כחלו
שחקבלתי לו כריני מוחל לך שחגלי מכו שדין:

תשובה נראה דמכני ועי' בשו"ת סי' ל"ח סל"ח
חגלי שכוח לבוחו יכול לבטל ול"ע עליין
מ"ם ממכר חמן להבירו וח"ל מעכשיו אם לא לפרעך
שכניע בזמן וכחמן נקנה לו למפרע וכ"ל חמלו של
עכו"ם:

עג מנהג רע ראיתי שנחפשט בלא טעם ראובן רולא
ליקח מעות יחומים ואין לו קרקע בא
שמעון ונוטל קיון וממשכן שקרקע שלו ונוח יסיח
שוכר ונוחן שכירות ל"ל דר"ק סוי דסו"ל מעות של
שמעון ומלוה לוחס לראובן שלוחה בעלמא ומה שפו'
ראובן שכירות קרקע של שמעון ושמעון לוכל פירות
קרקעו ומילה שראובן פוטר שמעון משכירות בעד
מעותיו שקבל ממנו שלוחה בעלמא ובעיני סדבר פשוט
דר"ק סוי ואין לורך לראיה ט"ז ועיין רים סי' קמ"ח
קסי"ט רים סי' ק"ט:

עד מעשה שלקח אחד חזקה בית אחד ובוב בא
שנוי בעל שקרקע ואיקון חיקונים בבית
ומ"י זה שבניחה שחזקה ובא בע"ח לעורפה ופשקחי
שיפלס כל שבעה שו"ל שבא שחמילה בעלו בו חלנות
וכארעא דמסקא שירעון עים בע"ך סי' קט"ו ושטרעון
חתי מעלמא וים שדן שאין לבע"ח שבעה ובולו לנוקה
ואין נראה כלל כן ומ"ש בשמ"ע שטעם שבעה דחתי ממילה
מפוש דחיל חלו שיחה ביד שמוכר שיפ בא ואחא
לקחה שטעוד ונ"ד כן פוא ג"כ ודוק:

עה מעשה שכנוי מוכר כנוף ליטרחל ואיקון ישרחל
חיזה חיקונים שכרחיים ותובצ מבעל
שחזקה חלקו שפקנו שכדין עמו ויאן בעל שחזקה שחפילו
כגוי פיה חובצ אם לא שפוצה בשחיקתו ויש לא יגזלנו
וכך לומר כרב שמציר זלע"ם:

עו פ"א שחרתי לא' ראיה מבית שחפורין בעומר
לשחפחר דקיו פוא מחוסיף שחפור בנילות
מדברי חורם למ"ל ולכ"ע מדרבן עכ"פ לחפור ועכ"ז
שחירו קיו בזה שאינו אלא מנהג בעלמא נקנה מקומות

כמ"ם בבי"ו ועם פיום דטעמת דידהו לימו פום עכ"ז קיו
פום. וקי"ל:

עז מי שבא ממקום שיגא שבא ושחבפ מוגאי שבא
ובא למקום שמדיין פום יום. שזה לפשר
לביום לפי שחוכנים ל"ע שם מחויב לשמור שבא מן
שחורם ואם יאמר נם בזה מי שדעתו למזור. גם יש
לשחפקן בא' שאלך לדור בקלוי שטולם שאומרים שים
מקום שלילו גדול שפא חדשים וכן יומו ל"ע כילד
יעשה שם ישמור שפא חדשים ביום שבא:

עח תמיד שוקשה לי בחבשיל שנחבשל קודש פשת
בכלי חמן חמחי לא יסיח מוחר לאכלו
בפשח דסו"ל נותן טעם בנותן טעם דסיחרא. ועיין סי'
תמ"ז סעיף ס' בבי"ש. ועבשיו בלמדי מסבת חולין ראיתי
שודאי מבדין לשור דסא דדנים שעלו בקערש מוחר
לאכלם בכותח סוא דאמרינן דטעם שני דסיחר לא יצא
בג' ולכן לפ דדנים פיא בסו טעם בשר. דסא מעשה
שרוכש סיא קדרש שבשל בא בשר לא יבשל בא חלב
ופא בשל בנותן טעם. מ"מ סדנים לא יצאו טעם בכותח
ומי לאודים קלי ומי לאודים קלי ועיקר סיאור
סוא שיסערב טעם הבשר בכותח. סא לאו מכי לעפ"י
שאסרו חכמים לאכול חלב עם בשר ביחד לא אסרו
אלא בשני דברים שאם נתבשלו יחד יבא לידי איסור
דאורייתא של ידי ערובה. ול"ל בחבשיל שנחבשל קודש
פשח שים בו טעם כי לשור לאכלו בפשח דסא טעם
שבי ים בו ממש ואין מכי שמי אם לוחו חבשיל לא
שים בו חמן אלא שקיבל טעם חמן ובשלוסו עם
חבשיל מצה שרי לוחו חבשיל בפשח שמשל בשלו פולין
בקדרת חמן קודש פשח ולקחו מפולין וערבו לוחן עם
חבשיל מצה טוב שפולין ושחבשיל מוחר דשפולין עצמם
ים בהם טעם חמן אלא שאין נוחנין טעם. ולזה כחב
בהגיה דשומן משוכך בכלי חמן לשור מדינו. ואין להקשות
גם בשלר ליסורין נאמר כן. ויש לומר דאין מכי שמי
דמלאוריימא ולמי אין לחלק אלא שמדרבנן שחמירו ולא
שחמירו אלא במלחת שניא לשור:

עט משכנתא דסורת שנפלה ני"ל דהספסד על הלוה
וחייב לפרוע לו מעותיו כמובלה
ולקח בהם קרקע וסוא לוכל פירות כאבר היתה בחלה.
ורלית לזה מדברי הריטב"א בתמ' מציעא דע"ט וע"ם בכחב
כן לסדיא מן הגמרא ודברי הרמבין ז"ל שהביא מרין ריש
סי' קע"ב דמ"ל דסורת לחריות נפילה על המלוה נראה
לי דלאו הלכתא ניהו ונראה גם שהכמת הש"ע כן
היא דבסי' ק"ז בהלוות לפוחיקי כחב משכונה אם
משכנה לו שחם דינה כלפוחיקי שחם וי' מלחר שלא
שחיר בע"ד אלא משכונה דסורת ממילא משכונה בחי"מ
חיירי גם כן במשכונה דסורת. כי רחוק סוא מאד שיכחוב
כן לסברת שלא הזכירה בש"ע שלו כמו שכחבו לחרוצים
דלא יעשה כן. ואלו הביא לוחה שברת והזכירה מיהת
ים לומוח כן משי"ב השחא. ומזה נדחה מה שחומרים
כיון שלוה נהנה מפירותיה ה"ל כלפוחיקי מפורש
ומלבד זה אין לדברים אלו שורש דחיוו מחה אלא על
ספירות משש"ב אם נפלה חייב להעמיד לו לחרת. ואין
לורך לומוח זה כי סוא דחוי מעלמו. גם הרמב"ן לא
הביא שום ראיה אלא בדרך שיחה בעלמא משיחת חלמידי
חכמים ליתן ספרם מאיזה טעם נחיר משכונה דסורת
יותר מניכיחא. גם מדברי הרב המגיד שגם טעם לחר
כיון שאין ביד המלוה וכו' נראה לי דלא שני' כדברי
הרמב"ן גם מרי"ן ז"ל לא הטחיק אלא טעם המגיד ולא
טעם הרמב"ן כנראה דלים הלכתא הכי אלא דש"ם
דהכייתא לדסורת לענין זה דכולהו לחריות נפילה על
הלוה

בבלי
המאור הגדול, מנהאסא / ברוקלין תרנ"א 1891

סימן פא

איסור חמדת ממון

שאלה

אדם הרואה חפץ מסויים אצל חבירו, ומעוניין לקנות אותו ממנו במחיר מלא, האם הוא יעבור על הלאוים: "לא תתאוה" ו"לא תחמוד" אם יבקש מחבירו למכור לו את החפץ?

תשובה

א. אדם הרואה כלי נאה, אתרוג, לולב או דירה נאה של חבירו וכדומה, ויודע שהם אינם עומדים למכירה, וחושב בדעתו כיצד יקנה את החפץ הזה מידי חבירו - עובר בלאו של "לא תתאוה", אפילו אם דעתו לשלם לחבירו מחיר מלא עבור החפץ, ואפילו אם לא קנה לבסוף את החפץ הנ"ל.

ונראה, שאם המתאוה מסתפק האם חבירו יתרצה למכור לו את החפץ הנ"ל תמורת תשלום - מותר למתאוה לשאול זאת את חבירו, והוא רשאי מלכתחילה לקנות ממנו את החפץ אם חבירו יסכים מיד למכור לו אותו.

אולם אם חבירו יסרב למכור לו בטענה שהחפץ הנ"ל לא עומד למכירה - אסור למתאוה להמשיך להפציר ולשכנע אותו עד שיאות לבסוף למכור לו.[1]

מקורות

1. מבואר ברמב"ם (פ"א מהל' גזילה הל' ט-יב) שכל אדם המתאוה לכלי מסויים השייך לחבירו וכן המתאוה לביתו או לאשתו של חבירו וחושב בדעתו איך יוכל לקנות זאת ממנו ואפילו בדרכי יושר וברצון הבעלים, אולם המתאוה יודע בודאות שאין החפץ עומד למכירה, או שחושב איך יוכל לשכנע את הבעל לגרש את אשתו והוא יקחנה אח"כ לעצמו - עובר המתאוה בלאו דאורייתא של "לא תתאוה" כמו שנאמר בספר דברים (ה, יח).

ב. אם המתאוה קנה את החפץ (שלא עמד למכירה) מיד חבירו, אם חבירו הסכים מיד למכור לו את החפץ - אינו עובר בלאו של "לא תחמוד", אולם אם רק לאחר הפצרות רבות הסכים חבירו למכור לו - עובר המתאוה גם בלאו של "לא תחמוד".[2]

ג. הקונה בחנות חפץ מסויים ומתמקח עם המוכר על מחירו - איננו עובר על איסור.[3] אולם אסור להכריח את המוכר ע"י הפצרות מרובות במיוחד, למכור לו במחיר מוזל שלא משתלם למוכר למוכרו במחיר זה.

ד. אסור לאדם מכובד, שיודע שאנשים נמנעים מחמת כבודו לסרב לבקשתו, לבקש מאדם למכור או לתת לו במתנה חפץ פרטי השייך לאותו אדם. כמו כן, אסור לבקש מחבירו לפנימיה וכדומה, שיתן לו חלק מדברי מאכל שקנה או שקיבל מקרוביו וכיו"ב, אם הוא יודע שרק מחמת שלא יכול לסרב לו - הוא יתן לו את המאכל. אולם אם יש ביניהם הסכם

מקורות

---

2. אם קנה לבסוף את החפץ הנ"ל מחבירו לאחר שהפציר בו רבות, אז אע"פ ששילם לו כסף מלא תמורתו, עובר הקונה מחמת עצם החמדה וההפצרה גם בלאו של "לא תחמוד" שנאמר בעשרת הדיברות. אמנם לדעת הראב"ד [בהשגות בהלכה ט] האיסורים הנ"ל שייכים רק אם חשב בדעתו לקחת את החפץ הנ"ל בעל כורחם של הבעלים, או שלקח אותם אח"כ בעל כורחם, ואפילו אם שילם להם כסף מלא תמורתם. אבל אם חשב רק כיצד לשכנע את הבעלים למכור לו את החפץ הנ"ל, או אם לאחר שהפציר בבעלים הם אמרו שמוכנים למכור לו - לא עובר החומד על האיסורים שצויינו לעיל, וע"ש גם בהגהות מיימוניות (ס"ק ו) ובמנחת חינוך (מצוה לח ס"ק ב).

והנה השו"ע בחו"מ (סי' שנט סעיפים י-יב) נקט את דברי הרמב"ם להלכה והסכים עמו שם הרמ"א לדינא. לפיכך, מאחר שהרמב"ם, רבינו יונה, החינוך (מצוה תטז), השו"ע, הרמ"א והסמ"ע הסכימו לדעה אחת - א"כ ודאי שצריך להחמיר כדבריהם, ועכ"פ מדין ספיקא דאורייתא לחומרא.

3. מבואר בראשונים שהאיסור של לא תתאוה הינו רק אם אדם מתאוה לחפץ של פלוני וחושב איך לקנות אותו ממנו, משא"כ אם חושב לקנות מחמת תאותו חפץ מסויים שנמצא בחנות ועומד למכירה - לכו"ע אין איסור בכך, גם אם מפציר במוכר למכור לו יותר בזול, כדרך כל משא ומתן.

או שכך מקובל אצלם, שכל אחד מחלק עם חבריו את המאכל שקיבל, הדבר מותר.[4]

מקורות

4. והנה הוסיף בשערי תשובה (בשער שלישי אות מג) אליבא דשיטת הרמב"ם, שהוא הדין אם החומד הינו אדם נכבד שאם יבקש שימכרו לו או יתנו לו חפץ מסויים במתנה לא יוכלו בעלי החפץ לסרב לו - אסור לו לבקש זאת מהם, אא"כ הוא בטוח שהנותן נותן או מוכר לו בנפש חפצה ומתוך שמחת הלב וע"ש.

כמו כן, צריך להמנע מלהפציר במוכר למכור לו במחיר מוזל ביותר, שלא כדאי למוכר למכור במחיר זה, והוא מתרצה לכך רק משום שאינו יכול לסבול את ההפצרות הרבות של הקונה או שהקונה הוא אדם נכבד ואינו יכול לסרב לו, כי בנידון כזה שמפצירים למכור במחיר כה זול, נחשב החפץ במחיר הנ"ל - שלא עומד למכירה, כמו אם מפציר בו לתת לו אותו במתנה, ושייכים לגביו האיסורים לא תחמוד ולא תתאוה.

סימן ל"א

א כתובות ב בתולה נישאת ליום הרביעי וכו' ומדקתני נישאת דזה הלשון מורה על מדעתה מבואר דגם בנישואין בעינן דעתה דוקא וכן דייקו התוס' בד"ה נישאת, ולא אמרינן כיון דלאחר קדושין הוא לא בעינן דעתה לענין נישואין כיון דכבר נתקדשה לו מדעתה, והכא משמיע לנו התנא דגם בנישואין בעינן דעתה, והנה איתא דבקדושין דבע"כ אף כשנתרצית לבסוף כגון שאמרה רוצה אני אמנם כיון שהיתה ע"י כפייה אפקעינהו רבנן לקדושין מיני' כמבואר ב"ב מ"ח ע"ב דאיתא שם דקי"ל תלוהו וזבין זבני' זבינא ומבואר ב"ק ס"ב דכל עיקרא דהאי דינא דר"ה זהו דוקא בשאמר רוצה אני, ומסיים הש"ס שם ב"ב דבקדושין אפילו בזה לא הוי קדושין מטעם דעשה שלא כהוגן אפקעינהו רבנן לקדושין מיני', וכן מבואר להלכה בשו"ע סי' מ"ב בביאור הגר"א ז"ל. — ולפי"ז יש לעיין בנישואין באופן זה שאנסה לנישואין ולבסוף אמרה רוצה אני אם בזה גם כן אפקעינהו רבנן מטעם שעשה שלא כהוגן, וצ"ע. —

ב יש לעיין אם יש איסור לא תחמוד בקדושין, או בנישואין, דהנה מבואר דפליגי הרמב"ם והראב"ד בפר"א מגזילה ואבדה בל"ת דהרמב"ם סובר דאף בשקנה הדבר אמנם מפני שבתחילה היתה בכפייה לא מהני לתקן הלאו אף בשאמר רוצה אני, והראב"ד סבר דל"ת דלא תחמוד זהו בשלא אמר רוצה אני. ולפי"ז יש לעיין בשקידש אשה בע"כ ואמרה רוצה אני דהוי קדושין מדאורייתא אם עובר בלא תחמוד ולהראב"ד יש להסתפק גם לדידן דהקדושין בטילין ומ"מ עבר בלא תחמוד, וכדומה יש לענין נישואין ומקום הספק בזה מטעם דקניני אשה אינו דומה לשארי הפיצים שקונה עצם הדבר קנין הגוף, משא"כ קנין אשה משום דעצם הגוף אינו קנוי לבעל ולא מידי שקיל מינה, ורק זכותים יש לו בה, וכמו"ש הרשב"א בחידושיו לקדושין בהא דהמקדש בהנאת מלוה דהרוחת הזמן דלא הוי רבית מטעם זה דאין גופה קנוי לו. ולפי"ז אפשר דליתא בזה איסור לא תחמוד, — אמנם מסתברא דזה נכלל בזה שאסרה תורה לא תחמוד אשת רעך, דלשיטת הרמב"ם ע"כ הפירוש בזה שאסור לו להשתדל שיגרשנה בעלה והוא ישאנה, וא"כ מבואר דיש בזה איסור הל"ת דלא תחמוד, אמנם מסתבר דעל לאחר נישואין ליכא איסור לא תחמוד כיון דכבר משועבדת היא.

ג והנה בקדושין כשאנסוהו לקדש פליגי בזה הראשונים דלדעת הרמב"ם הוי קדושין דבזה אוקמוה אדינה, ובעל העיטור סבר דלא הוי קדושין, מטעם דאנסוהו לקנות לא מהני. והנה יש לעיין בהא דאנסוהו לקדש מדוע מהני הא מבואר בש"ס דדוקא בהא דתליוהו וזבין מהני הא מבואר בש"ס דדוקא בהא דתליוהו וזבין מהני מטעם אונס דזוזי היינו שמקבל זוזי, וזה שייך גם בקדושי אשה מטעם שמקבלת קדושיה, ואפילו בקדושי שטר, אמנם בזה עצמה דתיפוק ליה שמה דאישות גם זה נחשב לכסף וכמו שכתב השיט"מ שם ב"ב, אבל באנסוה לקדש מדוע הוי קדושין הא אינו מקבל מאומה. ואפשר שזהו סברת הבה"ע דאנסוהו לקנות לא מהני.. ואין לומר דהתם איכא הנאה אגב שמקבל החפץ, דזה ליתא דע"כ דוקא בהנאה דקבלת זוזי אמרו חכמים כן ולא בהנאת קבלת —חפץ משום דהנאת הקבלה דזוזי זהו החפץ הטוב שבעולם כמבואר בתוס' ב"ב צ"ב בתוס' שהובא שם דברי הר"ת, וביותר דע"כ בקדושי אשה שאינו מקבל עצם הגוף רק זכותים ובאונס כיון שיתחייב גם כן בחיובי דאישות מסתבר שאין כאן הוכחה דלרצון כמו הא דתלויה וזבין, — ואפשר דסבר הרמב"ם דדוקא בתלוה וזבין דאיכא על הקונה איסור לא לא תחמוד, בזה אמרינן דלא מהני רצון המוכר עד שיקבל גם מעות, דבלא זה אמרינן דחסר עדיין ניחותא מפני שזהו גם דעת התורה דהרי איכא בזה לא תחמוד גם כן, משא"כ בלקנות דאין כאן איסור לא תחמוד, בזה סגי גם בניחותא דרוצה אני גרידא. — אמנם באנסוהו לקדש ל"ת על האשה שהרי מקבלת שמה דאישות, והוא אינו מקבל כלום, ואפשר דסבר הרמב"ם דלא שייך לא תחמוד. אלא על העושה הקנין ולא על הנקנה, — והחולקים סברי דגם על הנקנה איכא לא תחמוד, ולהכי לא מהני בקדושין, ולפי"ז אפשר ליישב הא דאונס שותה בעציצו שכופין אותו לכנוס, וקשה לשיטת בעה"ע היאך מהני אונס לקנות, וכבר עמד בזה באב"ס סי' מ"ב, וע"כ דשאני התם כיון שמחויב בזה מן התורה ;

ד שם, או שפירסה נדה וכו', וקשה הא חזיא לנישואין דהיינו חופה, והר"ן כתב דיש ילפי מזה דחופה היינו יחוד וכפירסה נדה טרם בעל פעם אחת אסור ביחוד, וא"כ לא חזיא לנישואין, ונראה כפשוטו דכיון דתקנת חכמים שתהי' ביאה ראשונה בכדי שיתברר בטענת בתולים, וכשפירסה נדה א"כ אין הנישואין האלה תברר על טענת בתולים להכי אין כאן חיוב נישואין.

ה הר"ן הביא שיטת הראשונים שסברי דחופה לאו היינו יחוד מהא דאיתא לקמן י"ב אלמנה מן הנישואין אין לה אלא מנה דאע"י שעדים מעידין עליה שלא נסתרה וכו' אלמא דחופה לאו היינו יחוד, — ונראה דהתם ע"כ יש לפרש דכל זה דהעדים שאמרו לא נסתרה אין להחזיקה לבתולה בשביל זה מטעם דהכניסה לשם נישואין תעיד בההיפך שהיתה סתירה וגם ביאה. וממילא ספיקא הוי ולענין ממונא מוקמינן אחזקה. אבל הכניסה לשם נישואין תעיד שהי' גם חופה דהיינו יחוד, ומטעם זה מספיקא מחזקינן לה לבעולה ולנשואה גם כן. — ו שם ג' נהגו לגמרי נעקרי, ופירש"י ויתקנו ימים אחרים, נראה כוונת רש"י בזה משום דבשעת הגזירה אפילו לשנוי' ערקתא דמסאנא יהרג ואל יעבור וכבר כתב בזה הגהת אשרי דלא שייך הכא ערקתא דמסאנא, מטעם דהרי כיון שיעקרוהו בי"ד א"כ ממילא ליכא איסור יע"ש, וזה תמוה דלפי"ז בכל מקום יש לומר כן דבי"ד יבטלו מקודם המנהג ומצאתי בפנ"י עמד בזה, אבל נראה בזה בכוונתו דהכא שאני דע"כ אין כאן כלל שום דין דהנישואין תהי' ביום ד', דהיינו שלא בעינן יום ד' בעצמותו, אלא העיקר שיום ד' הוי סיבה לקביעות נישואין בו מפני שהוא יום שקודם קביעות בי"ד, ולפי"ז אם נתקן שבי"ד יקבעו יום אחר לישיבתם וממילא אם אחר יהי' מסוגל לקביעת נישואין, ואין בזה כלל הענין דלבטל המנהג — ואפשר שזהו גם כן כוונת רש"י.

ז תוס' ד"ה ולידרש להו דאונס שרי וא"ת וכו' ותירץ ר"ת וכו' ביאור כוונתם דביאת נכרי אין זה בכלל עריות, והא דאשה נהרגת בביאת בהמה, אבל אין זה בכלל עריות רק מגזירת הכתוב, ואין בזה דינא דיהרג ואל יעבור, — וכתבו ומתוך כך התיר ר"ת לבת ישראל שהמירה וכו' לקיימה לאותו עכו"ם כשנתגייר וכו', — ויש לעיין מדוע אינו מתיר ר"ת מטעם גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, וא"כ אין זה עכו"ם עצמו הבא עליה, וע"כ צריך לומר דעיקר הסברא בגר שנתגייר וכו' ההוא שלא מצינו לדונו בדיני ישראל על מעשיו הראשונים מטעם דאין עליו דיני ישראל וחיובים מטעם זה דהשתנות גופו, אבל אין זה השתנות עצמי אלא השתנות זכיותיו, דהיינו השתנות איכותי ולא השתנות גשמי, נמצא בעצם המעשה אנו דנין שהוא עצמו עשה, רק שאין ביד בי"ד לחייבו בזה, אבל כל זה הוא במה שנוגע לעצמו, אמנם הכא בזה שנוגע להאשה הנטמאת ע"כ היא עצמה אותה האשה נטמאת לאותו האיש בעצמו והיא אסורה לו. —

ח ועיקר דברי ר"ת תמוה הרבה כאשר תמהו בתוס' דממנפ"ש אם ביאת נכרי אינה אוסרת מטעם דכביאת בהמה חשיבה מדוע נאסרת אשה לבעלה על ידי נכרי, — ולדעתנו נראה כך דסברת ר"ת דרק זרעי' דנכרי אפקרי' רחמנא, אבל לא עצם הביאה והרי זה כביאת שחוק, דלענין לאסור אשה לבעלה נאסרת גם על ידי ביאת שחוק כמבואר סוטה כ"ו ע"ב,

ועל כן הוקשה למדרש: מהיכן בא? שהרי זו היתה מידתו תמיד ואין שייך בזה לשון ביאה, שהרי בזה היה עוסק תמיד. ותירץ ר' לוי: מקבורתו של תרח בא, וזה היה כיבוד אב, ואין זה חסד רק מידת הדין, וכמו שהאריך המהר"ל[56], עיין בדבריו. ור' יוסי אמר: מהר המוריה בא, כי כל נסיון העקידה היה שהיה היפך מידתו של אברהם, להתאכזר על יצחק, [[57] ואל תאמר שלא היתה זאת אכזריות על יצחק, שזכות היא לו בדבר שיהיה עולה לה', שהרי אמרו במדרש[58] שהיו דמעות נושרות מעיניו של אברהם מחמת רחמנות אבא ולבו שמח לעשות רצון קונו, והטעם[58*], כי יצחק לא היה מצוה שימסור עצמו, רק שעשה רצונו של אברהם מחמת כיבוד אב, כמבואר בזוהר[59]] ועסק בדבר שהוא היפך מידתו [[57] על כן נאמר בו[60]: עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה[61]], ועל כן כשחזר למידתו לגמול חסד נאמר: ויבא. וגם דעת המדרש לפרש: ויבא — מתעורר אל הענין, כדברי הרמב"ן. ודו"ק. (כתי"ג)

ה

במדרש[62] שכל מי שהוא מברר מקחו של צדיק כאילו מקיים עשרת הדברות.

הנה מבואר במדרש[63], כי לא תחמוד הוא הדיבור האחרון מהדברות, כי החומד סופו לעבור על כל הדברות והוא שקול ככולם. ממוצא הדבר נשמע כי המקיימו[63*] כאילו מקיים כולם. והנה יש בכאן קושיא, איך הורשה אברהם להרבות רעים על עפרון ולבקש ממנו, הלוא זה הוא לאו דלא תחמוד, כמו שכתב הרמב"ם[64] דמי שהרבה על אחד רעים למכור דבר שלא היה בדעתו למוכרו זה חימוד ואסור. אולם מערת המכפלה היתה שייכת לאברהם באמת, וכמו שכתב בזוהר[65] דעפרון לא ידע כלל מה בתוכה, דלית מלה אתגלייא אלא למאריה, ואברהם ידע זאת ששייכת אליו ועל כן עשה כמה פעולות לקיים ענין לא תחמוד[66], דהכוונה שיעמוד כל אחד בגבול שלו, ולא יכנס למה שאין שייך אליו, והיינו דאמרינן[67]: כל התורה מפני דרכי שלום, ועל כן במקח זה של אברהם קיים כל עשרת הדברות, מאחר שהדיבור לא תחמוד שקול כנגד כולם. (כתי"ג)

56. תפא"י פמ"א. 57. המאמר המוסגר כך הוא בכת"י. 58. ב"ר פנ"ו, י"א.
58*. מפרש הטעם, למה היתה אכזריות ולא זכות, כי לא היה מצווה וכו', ואברהם ידע זאת.
59. ח"א, ק"ג, א. ועיין תנדב"א רבא פכ"ו. ועיין לעיל, וירא מאמר י"ב, ובשמ"ש בא קס"א, בשם אביו זצ"ל. 60. בראשית כ"ב, י"ב. 61. היפך מידתו, שהיא חסד — אהבה, אברהם אוהבי (ישעיה מ"א, ח').
62. ב"ר פנ"ח, י"ב. 63. פסיקתא דר"כ פכ"א, י"ו; וכן במדרש הגדול (יתרו), העובר על לא תחמוד עובר על עשרת הדברות. ועיין זוהר (ח"ג, ע"ח, ב) זוהר חדש (תרומה, נ"ה, ב): ומהאי אתי בר נש למעבר על כולי אמירן. השווה מהר"ל (גבורות ה' פס"ו): עשרת הדברות בסופם לא תחמוד, שהחטא של תאוה התחלת כל החטאים, והפייט יסד: אלה המצות בלא תחמוד כלולים, לומר לך שכל המצות הם נכללים בלא תחמוד, שאם עובר חטא לא תחמוד הוא בא לכל החטאים. ע"כ. 63*. בתורה שלימה (יתרו) מביא בשם בית המדרש ח"ו, בשם מדרש מלך המשיח: וחתם בדבור לא תחמד, שכולם תלויים בו, לרמז כי כל המקיים מצוה זו כאילו קיים כל התורה כולה. 64. פ"א מהל' גזילה ואבידה הל"ט. 65. ח"א, קכ"ו, ב. 66. פי' למצות כוונת מצוה זו. ועיין תנדב"א רבא פכ"ו: לא תחמוד קיים אברהם אביגו וכו' אם מחוט וכו'. 67. גיטין נ"ט, ב. פי' שכל אחד ימצא בגבולו ובגדרו. ועיין זוהר ח"א, ס"ו ב: ומה אתן לו שלום, לאתחברא כל חד בדוכתיה.

נדייכו דייכי דודאי דאין כח ביד ב"ד להחזיק ביד הגוי קניתו לעולם אלא תחזור למוכר אחר מיתת הגוי דמת כחס יפה להחכות הפך התקנה. וחזי הוית בהיומי בחזמיר יע"ח שער היולא מחחת יד גוי אחד שקנה חזקת חליטו ע"ישראל המחזיק אחר בקנו מחת הקופר אופן נאות להיות המוכר החליטי אחר לא תחזור אליו אחר מיתת הגוי והוא כתוב מרב קפרת דוקנאה רב טוב חזרין ביד העובדים כמהר"מ קריספין ז"ל בעל ס' מיס קדושים. וזה נוקמו לפניכו עדיס וכו' בחה אחה פ' ובעלה פ' והודו וכו' אין לקחו אך מה מהגוי פ' בכולחת אן ואחר חוב גמור ומלוה זקופה וכתחייבו אחה ובעלה הכ' לגדל פרע הסך הכ' להחוגר הכ' וב"ח כאחר הסיג יד"ם לפרוע. והיה לבאר שבמבוי פ' בחלר פ' יש להם חזקה יהועה והודו אחה ובעלה הכ' אין מכבו אח כל כח וחכות החזקה הכ' להחוגר הכ' בעל המעות בעד החוב הכ' וכתחייבו אחה ובעלה הכ' אלא יהיה להם ולב"כ סוס כח לחבוע חזקה משום שוכר כל ימי היותה ממוכנת ביד הגוי הכ' וגם כתחייבו אחה ובעלה הכ' אלא למכור חזקת החלר לאחרים וקילקו יד"ם ויד ב"כ וכו' וכאחר יקיימו מלות פרישה החוב הכ' להגוי הכ' ולב"כ תחזור החזקה להם וכתרלה הגוי בעל המעות הכ' שאפילו אם לא תהיה סוה החזקה הכ' למחלה לסלים ולרביע מהחוב הכ' אלא יחבב מאחם לפילו פ"ק וכתחייבו האחה ובעלה הכ' בבכל עת וזמן אחר ילאה הגוי להחפרע אך החוב הכ' דאחבע מאחם למכור החזקה הכ' לאחרים מחוייבים אם לכחוב ולאחוס בשער מכירת החזקה הכ' לבם ישראל הקונה אחר יבחר הגוי זו בפרק בלי ליחור ועכוב כלל והכל בלאחריות וכו' ע"כ תורף השער והכאחי המלאה הלזו דבכה"ג דאין בחן מכר לף שיעות הגוי זכות החזקה אהיה לזרעו והמחקחי נוסח השער הזה לעת הלורך:

סימן ד

שאלה גוי שהי"ל ערחף והבכירו לגוי אחר לזמן שבה אחה ואח"ל המבכיר למוכר שאם בחוך זמנו יגמור למכור בחירותיו שבחוכו וירלה להבכירו לאחר ע"ם זמנו שלא יבכירוהו כ"א לרחוקן אחוכו ואחר עבור ד' חדשים שבחרוקן פרוחדור הערחף הכ' ולא היה לריך לו כ"א מה שלפנים אמר הגוי להמקור שלו להבכיר הפרחדור הכ' וליוה לו קילך בחחילה לשל רחוקן ואם ירלה הוא למוכרו יחכנה לו ואם לא ירלה רחוקן שיבכרנו למעון והלך ובא שלל המוחר הכ' ואח"ל שרחוקן לא רלה ונחנו למעון ואחר יעיס שהלך ובא לעיר הגוי המבכיר רחמן הלך רחוקן ומחרעם עמו על המוכר גוי שליוהו שלא יבכרנו כ"א לב' והלך והבכירו למעון והלך חלנו קונל ומחרעם שעבר על ליוני והביא לו שבן עשה ושלא המקור ולא רלה רחוקן לקחה או וכיחם רחוקן שלא דיבר עמו המקור וקרחו למקור ומפחד המוחר שכחים חת רחוקן שכבר שלל לו ולא רלה קו"ח עם שרלה הגוי המבי להוליח לס' וליחנו לרחוקן לא רלה רחוקן בבך שלא שבכרו לסוף זמן שבירות הגוי דהייכו לאחה שביה. ובשקיבל הזמן הלך שמעו' חלל הגוי בעל המרחף לבוכרו מאחו לאחה שביה והביא לו הגוי כבר שברתי כל המרחפאית ואחון לר' ובבא זוכך לא מן המקום אז הלך שמעו' חלל מוה"ר כר"ו והולך עדים על שבירות המרחף ובאה בחוכו ומשה שער הקה כמנהג ומוב הזמינו לרחוקן לדין דעבר על לא תחמוד לשוח מקום שהוא לבכור

שם ורחוקן הניח להקרקור שבחחילה היה השבירות לו והעיד כן הקרקור בב"ד שבן היה ליווי גוי השוכר אלא שהוא לא עלמו לרחוקן ואע"ג שלא רלה ושלל מאחו הרב בר"ו שאם היה שולל לר' והיה רולה בו היה מבכירו לם' והביא לא היה מבכירו לבוש חדש בעולם כי בן היה בחבאי בינו ובין בעל המרחף ושוב חמרו שאיני שלל הקרקור אמר קדבי הגוי שעל רחוקן היה לאחר שהשבירו לם' ושיו מרבנים על רחוקן על שלקח המרחף הם' מם' וככתם בחוכו. העלה יהודה הנזכר הדין עם מי ויבא שבמ"ח:

תשובה הבה מה שעינן בשער שעבר ק' על לא תחמוד לעב"ד כרלה דאין בשבירות חיסור דלא החמוד דלא אסר רחמנא אלא בשוכר ובקרא לכחיב בית רעך ועבדו ושדהו ושאוכו שחומר ומפליג בו לקנותו וכן פסק הרמב"ם ז"ל וסעור ח"מ סי' שכ"ט כל החומד עבדו או בימו של חבירו והרבה עליו רעים והפליג בו עד שלקחו הרי זה עובר בלא תחמוד ואינו עובר בלאו עד שיקנה החפץ שחמוד ומשעה שהחחיל בלאו החיך יקנהו עובר בלא חפחוה וגם בלא תחמוד כשקונהו וכחב שם הטור דאינו גזלן ליפסל מדחוריחא מ"ש בפ"ק דמציעא לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע לפו ועיי' שם בסוף' ובדב"ה דקבהדרין שכחבו וכן הוא בהמת וכ"כ דעת הסמ"ג וסמ"ק הרב שכה"ג בח"מ סי' ל"ד כשלא דאפי' בחחדת הקניה אינה מהן דשכר דאינו עובר שם יהיב דמיה ולהרא"ש שם חשר רולה שכי אינו עובר ולא משחמיע שום פוקק לומר דגם בחומד בית השכורה לשבירו עובר בלאו וה"ט דלא אסר הכחוב כל כמ"ש דעועיא דאסר אלא שבשת כיון דשייך. בה שבירות אלא קניה והוא עילחא בעשעת כיון דשבירות דיכו הוא לבא בחליפות דלשבה או לחדשים יבקר זה יולא הם שכנס מלבד דלא שייך חמדה דאכר דקיימא לאגרת הוא ובידו לקחחו שבבירות כשיולא הרחמן. דכן דרך השבירות דסיומא בבית או בחנות בשבירות בשכוכר אחרת היינו שבירנו שאביר מניחו רחשוה והשביר לאחר או שהניחה כאלא דכך היא דרכה של שבירות וכן מעשים בכל יום ומעולם לא שמעט מי שפרכה זו בלבד כשהין המשביר רולה לשלל לשוכר ובא אחר ומוחף על השבירות כדי שיוליחני והולך השוכר ולועק בב"ד היו מכריזים רבי הדור בק"ק להזהיר שלא להוחף על שבירות שבחים וחנויות כדי שיוליחו הגוי לשוכר ומעולם לא שמעט ולא רחינו להבנים לשום חדש לשל ביחו או חנות שחבירו דר בה כי אם לאו אלא החמוד גמור דקניה דבלא דמיה משמע להו ומשו"ה קיל חיסורו והוי מדבריהם כ"ש בשבירות דאפילו חיסור דבריהם ליכא. אלא שביבה זאת עמדו ושלמו הגאונים השבשות החזקות בשבירות בתי הגויס כשוכר בשוכר בשבו' הרב גו"ר וע"ם דאי הוי אסיר ליעול בית שבחיבו דר בה למאי הולרכו שלות החזקות וכן שבאחר שחשבע"ן בח"ב סי' ס"ל על השבשה שהשבימו שלום יהודי לא יוחף לשבירות בית ואשות דפסק דאם לא שבוף על השבירות יכול להוליאו והייבו משום דהשבימו שלא יוחף ואפ"ה אם לא הוחף ליבא שום חיסור יע"ש נדו"ק:

ואם כאמר דאם פלוני אחיסור לא תחמוד משום דהוי שבירות אבאי לא אפרק אחיסור עהמ"ב דפסק הטור בח"מ סי' רל"ג משם ר"ת דאם רלה לשבור קרקע חב מעלעלין ובא אחר וקדמו נקרע רשע ואם כבר זכה בהשלון ובא אחר ונעלו הוי גזל וכמ"ש מהר"י אחדבי בסי' ש"ן והרשד"ם בח"מ רכ"ט ועיי' למוהרי הגאון מבן אחת ז"ל בחק"ל ח"מ ח"ל סי' ק"ג דהבריח דרשע מקרי אפי' בדבר שביקה לזמן אבל אין מוליחים מידו וכן השבים שם בסי' ק"ח בבא ליקח אחר שבשלם זמנו של רחשון דקרא רשע וע"ש בסי' ק"ד ק"ה על דברי הרב ב"ר ז"ל בביון לקנו חב"ב דסוי הב' רשע ועיי' להשמ"ע ומבן החבי"ב ז"ל דלריך להכריח בב"ב שעשה רשע וה"ה לב"ד.

הא כמי ליכא למיקם כלל נכ"ר דמלבד דמצוחר נשמלה דעיקר שכירותו של שמעון במרתף הם' היה בפרוזדור לבד ותוכיות המרתף הסחיר הגוי לעלמו ולחונן מה שסכר עמה הוא מרתף ושפרהדור והרי הוי שכר כל קרקעותיו דק"ל נמ"מ סי' קע"ה דמוכר כל קדומיו לין גו דיכא דבר מלרא ועיי' למורי הגאון מ"ח ז"ל סם נסי' קכ"ח לי נעי' כל קדומיו לו מרי מיכייהו קני וכל חכם לב ניכיו יחזו דכ"ר מדף מצ' קדות וכמו שכן רלינו להרב פ"מ ז"ל נח"ג סי' ס"ג שכתב דכיון דפי לקח כל הבית כולו ושמעון לינו היכא חלה לשלוחם ס"כ הו"ל כהיכא דמוכר כל קדומיו דלית ביה דינא דבר מלרא וה"ה הבא מכח התקנה שלא יהיה גדול כחו מכח המלרן יע"ש וה"ה נמי לכ"ד לענין עהע"ג. וכמו שכן רלינו לרבני קוסטא ז"ל הובאו דבריהם בחק"ל ח"מ ס"ק דקל"ז ע"ג שהביאו רלינו מדברי הרב פ"מ שלו נדין כני המ"ב דנלקח ב' קדות ליכא דינא דעהע"ג ולף שרבני ליימיכי ז"ל חלקו עליהם כבר חזרו והסכימו נדבריהם הרלשונים וגם מורי הגאון מהר ז"ל הכריס נדעת רבני קוסטא דבכה"ג ליתא נדין המ"ב והביא רלינו מדברי הרדב"ז ה"ח ס"ק קכ"ע שכתב דלפילו רולה הרלשון לטעון שינו הכל ביחד אין כאן מכיס עהמ"ב שהרי שמעון אינו מפסיד אלא בדיס שדה נס נבד ואין המנהג להלוק הכירות כלל יע"ש וכן הכריס מ"מ הרב ב"כ ז"ל ס"ד הרב זכור לחברהם ושדב אהבל ילחק סי' ק"י וה"ה נכ"ד כיון שרלונו נא לטכור שמרלף כולו מנית ומחון וס' לא היפך כ"ה נפרוזדור לף אס יללה עתה לטכור הכל ביחד אין כאן עהע"ג כיון שלא היה דר בנית דפרוזדור ואין המנהג לחלוק הכירות אע"ג דאוקן דבב"ד חילק הכירות והסכיר לס' בחילק הפרוזדור הא לאו מילתא דהא לא מיקרי חילוק הכירות מאחר דלא הסכיר פניעות המרתף לאחר אלא הסחירו לעלמו שהיה לריך לו אבל כשבא להסכיר אין המנהג לחלוק להסכיר החלי לאחד והחלי לאחר והוא פשוט דמעשה הרלשון אין רלוי דגם נחזון הרדב"ז לפי הוא עובדא דשמעון היה דר בנית לנד והיינו דלי שהשליר הסחר לעלמו ולפ"ה כחב דאין המנהג לחלוק הכירות. ולף דמורי הגאון מ"ח ז"ל שם שלריך להביא רלוות לכ"ד למיחם עשוס שהע"ג העיין בדבריו שם יראה דאוחס החילוקים שאילק בב"ד לא שייכי בב"ד ובעין פ"ד ליכא עהע"ג:

עוד זאת למיכא ולא מקחפיכא דמי שילא לומר דכעין לקדושים אלא נאחר שהע"ג הוי מולית לעז על הרלשונים ע"ז דמעשים בכל יום בשכירות הבתים שרובם בכולם הם מבניות זה נכנס חה יולא ועל הדוד מה שמקלק הגוי לכוכר שלא הבית היינו ע"י פיתוי שרשל אחר ולפילו לדעת ר"ת שפסק העור שמו דגם בשכירות ליתא לדין שהע"ג היינו לשמו דהשוא בשכירות למכר ולא להפקר ומליעת דהוא בכיח שהי למיגר אבל בשמיטו זה דלא שכיחי בתים ומנויות למיגר אין קפק דהוי כהפקר ומליעת דלף המועלה אחר המפך ליכא משום שהע"ג הה היה להם להרבנים הקודמים שלא להרבר ולעכב על גוי שבא ליקח בית אחביהו דר בו כיון דהוי כהפקר שלינם מלויס בתים לשכור וכל הזרל לקדוש ולזכות מוחר כמ"ש החום' והרמ"ם נרפ"ב דקידושי' ולף אס הדבר קפק הרי מליכו למור"ם והרמ"ך ז"ל סק"ב יהרב כנה"ג בהגב"י חום ג' שכחבו דאס הדבר קשה הוא נזול שחיכו מוליא לקטחו במקום אחר היא שהי נמחלוקת אי ליכא שהע"ג והא נמי דכותא אי הוי דבר שחיכו מוליא במקום אחר ממוחו ובמעשיו ובמקומו והוכיח לנו מרן החביב אס דכיון דליכא פלוגחא אוקי גברא אחזקתיה יע"ש וכ"ש אי פושן שהשוכר לא רלה ליחנו לרשמון או מעשה אחרת אפס היה כדבריו חיכו נקדא דשם דרשון אפילו אס השוכר כופר ואין לריך אפילו שבועה וכמ"ש הכנה"ג אס אוח ד'

הא דעיקר שכירותו של שמעון במרתף הם' היה בפרוזדור לבד ותוכיות המרתף הסחיר הגוי לעלמו ולחונן מה שסכר עמה הוא מרתף ושפרהדור והרי הוי שכר כל קרקעותיו דק"ל נמ"מ סי' קע"ה דמוכר כל קדומיו לין גו דיכא דבר מלרא ועיי' למורי הגאון מ"ח ז"ל סם נסי' קכ"ח לי נעי' כל קדומיו לו מרי מיכייהו קני וכל חכם לב ניכיו יחזו דכ"ר מדף מצ' קדות וכמו שכן רלינו להרב פ"מ ז"ל נח"ג סי' ס"ג שכחב דכיון דפי לקח כל הבית כולו ושמעון לינו היכא חלה לשלוחם ס"כ הו"ל כהיכא דמוכר כל קדומיו דלית ביה דינא דבר מלרא וה"ה הבא מכח התקנה שלא יהיה גדול כחו מכח המלרן יע"ש וה"ה נמי לכ"ד לענין עהע"ג. וכמו שכן רלינו לרבני קוסטא ז"ל הובאו דבריהם בחק"ל ח"מ ס"ק דקל"ז ע"ג שהביאו רלינו מדברי הרב פ"מ שלו נדין המ"ב והביא רלינו מדברי הרדב"ז ה"ח ס"ק קכ"ע שכתב דלפילו רולה הרלשון לטעון שינו הכל ביחד אין כאן עהע"ג שהרי שמעון לינו מפסיד אלא בדיס שדה נס נבד ואין המנהג לחלוק הכירות אע"ג דאוקן דבב"ד חילק הכירות והסכיר לס' בחילק הפרוזדור הא לאו מילתא דהא לא מיקרי חילוק הכירות מאחר דלא הסכיר פניעות המרתף לאחר אלא הסחירו לעלמו שהיה לריך לו אבל כשבא להסכיר אין המנהג לחלוק להסכיר החלי לאחד והחלי לאחר והוא פשוט דמעשה הרלשון אין רלוי דגם נחזון הרדב"ז לפי הוא עובדא דשמעון היה דר בנית לנד והיינו דלי שהשליר הסחר לעלמו ולפ"ה כחב דאין המנהג לחלוק הכירות. ולף דמורי הגאון מ"ח ז"ל שם שלריך להביא רלוות לכ"ד למיחם עשוס שהע"ג העיין בדבריו שם יראה דאוחס החילוקים שאילק בב"ד לא שייכי בב"ד ובעין פ"ד ליכא עהע"ג:

עוד זאת למיכא ולא מקחפיכא דמי שילא לומר דכעין לקדושים אלא נאחר שהע"ג הוי מולית לעז על הרלשונים ע"ז דמעשים בכל יום בשכירות הבתים שרובם בכולם הם מבניות זה נכנס חה יולא ועל הדוד מה שמקלק הגוי לכוכר שלא הבית היינו ע"י פיתוי שרשל אחר ולפילו לדעת ר"ת שפסק העור שמו דגם בשכירות ליתא לדין שהע"ג היינו לשמו דהשוא בשכירות למכר ולא להפקר ומליעת דהוא בכיח שהי למיגר אבל בשמיטו זה דלא שכיחי בתים ומנויות למיגר אין קפק דהוי כהפקר ומליעת דלף המועלה אחר המפך ליכא משום שהע"ג הה היה להם להרבנים הקודמים שלא להרבר ולעכב על גוי שבא ליקח בית אחביהו דר בו כיון דהוי כהפקר שלינם מלויס בתים לשכור וכל הזרל לקדוש ולזכות מוחר כמ"ש החום' והרמ"ם נרפ"ב דקידושי' ולף אס הדבר קפק הרי מליכו למור"ם והרמ"ך ז"ל סק"ב יהרב כנה"ג בהגב"י חום ג' שכחבו דאס הדבר קשה הוא נזול שחיכו מוליא לקטחו במקום אחר היא שהי נמחלוקת אי ליכא שהע"ג והא נמי דכותא אי הוי דבר שחיכו מוליא במקום אחר ממוחו ובמעשיו ובמקומו והוכיח לנו מרן החביב אס דכיון דליכא פלוגחא אוקי גברא אחזקתיה יע"ש וכ"ש אי פושן שהשוכר לא רלה ליחנו לרשמון או מעשה אחרת אפס היה כדבריו חיכו נקדא דשם דרשון אפילו אס השוכר כופר ואין לריך אפילו שבועה וכמ"ש הכנה"ג אס אוח ד'

ועוד ראיה ממה שרשמתי לעיל מוחי דחזינן לגאוני בחרלי שכשמדו ותקנו התקנות החזקות שכל חוקף כמוחו נספר גו"ר ח"מ כלל ו' סעיפיה ועפיה וסס' עבודת משה התקנות עשיטו דאחר דלא היה בית הדינים לעכב מלר הדין להבא ליכנס בתים שהיה דר שרשל אחר שכח ב"ד יפס התקנות מתקנה מהשה דיזכה הדר בתים הגוי"ג חדשים. חזקה לשלא יוכל אוס שרשל אחר להוליאו ונחנו כח מספיק לבעל החזקה כדין קרקע להתקיעו כבעל הבית ובכן לא יוכל אוס יהודי לשכור ביתו אבל כל עוד שאינו מחזיק הדר בחוך הבית מוחר גמור ליכנס לשם והוא פשוט דאין לכר כ"ש התקנות החזקות ושו לא מידי:

ואי אחיכן עליה דהאי שיכר שני מעשה חרס רעמ"ס ז"ל שהביא מור"ס שח"ע סי' רל"ז דאין לשמיר בית שישרף דר בחוכה כ"ש אחר שכח מילוחו הנה מלבד דשאר הגה יו"ד שסי' שכ"ד שהובאו כל הטעי רעמ"ס לא הזכיר אלו חרס כ"ש חקנה ולו יהי דהיה אחרס כבר כחב רש"ל. ז"ל שחשו סי' ל"ו דחקנה זאת לא נחפשטה בשקומותיהו וכ"ש בעירבו דאין לנו אלא חקנת החזקות דוקא ושו לא:

עוד זאת הדבר סוכרע מלד עלמו דאין לה מקום למול בעירבו דשם עיקר החקנה שהניחה רקניה אחר שישרף שחוכה

ונב"ד הרי בא טעון דאפילו בחחלה כשהשכירו לשם שחכיח עם הקוחר אם אינו רולה בו רשאין אף אם לא היה מוצא נדוס ע"ז כבר כחבחי דהוא כאחר כאחן כ"ש דב"ד דהעיר הקרקוע כן והרי אין לך אלא רלה ליחנה לרשמין גדול מאה ונלא"ה ג"אילחא דאיכא ראיכוח דאדם נאחן על עלמו יוחר מק' עדים כמ"ש הרמ"ם נחשו'. ואף למ"ש הרב כנה"ג והשמ"ע בשי' בש"ו דבעינן דהבעל לא רלה ליחנה לרשמין ונחנה לו בלי חביעחו הרי שמע בידים דעלי עניין דנחנה לו בלאחי בשמעו ונאחן כרשמין כיון דאין למיימו שבועה ומוצא מעם כעיקר להרבנים שקדמונו דלא הוו מבניחי בשכירות בחים וחנויות אלא זה ולא היו נזקקים לכך כיון דעדיפא אין להוליא מיד הבעי דלא חביב דהפך בה הרשמין דלמנה שניה לא היפך ולקרוחו רשע לינו בא מידם דעלי פעיר כשהיה בעילא כל דהו וקי"ל דהוא נאחן היו מניחים חוחו ביו לבין קונו אס שמא להוליאו שלא כדת והרבה רשיות יש מדברי הפוסקים לזה דעעוטם לא רלינו לבוא פוקא דחשש להא בעינן שכירות פוק חזי להרב כנה"ג ז"ל שם ח"מ ק"מ וח"ב סי' כ"ב דלא חשש להא כלל גם הרב חהל ילחק נסי' פ"ד כשאל בישראל המשכיר ביחו שכוחה לרשמון לננה לשמעון שכחב דהרשמון קודם שלינו יכול להשכיר בחוך זמן השכירות יע"ש ולא חחי עלה ומעשה עהמ"ע ועש שהרב קלי לעניין להוליא מידו דהא ליחא בשפסק בחרבה מ"מ לא פרכם כלל מלר זה ודוק:

ואף שרחיחי למהרש"ך בח"ב סי' קמ"ט דמי שנקנה קרקע בשקום שישראל מחזיק בו שכחב דלף אס לפי ההשכמה החדשה הוחר מ"מ עבר על לא חחמוד ורשע מיקרי דהוי עהע"ג וכו' הרי מדברי הרב ז"ל שחים זו שמעחו הפך מאי דפשיט לן דלילא חיכוך דלא חחמוד ולילוך דעהע"ג כבר הרב משנה למעלך בפ"ח מה' גזילה כחב ע"ד וים לפקפק בהודחם זו דהיכן מלינו שלא יוכל ליקח בית שישראל דר בם ע"כ הרי דלפילו בשוכר ומחזיק חוה חלי מהטעוים שבחבנו. וכן רלינו למורי הרב ז"ל בם פני מבין לדב"ה דשכחדי' שהלין בעד שהרש"ך דלא כחב כן כ"א משום שהוא בעל החזקה דהוא כקרקע וכיון שפיר עהמ"ע ולא משום שכירות לבד יע"ש הרי דמורי הרב ז"ל קפקים וחני דלין בשכירות הכי חרי לילוי וכיון שהלוקה ר"ח עם הרש"ך נקנה קרקע שהגוי ונחן המעות ולא כחב שער ובא לחר והחזיק דלהרש"ך לינו נקרא רשע פשקו הטור בסי' קל"ד ועיי' למהרשד"ם סי' רכ"ה ומהריע"ן ח"ח סי' ל"ה ומהרד"ך דיח ל"ח:

ועוד ראיה ממה שרשמתי לעיל מוחי דחזינן לגאוני בחרלי שכשמדו ותקנו התקנות החזקות שכל חוקף כמוחו נספר גו"ר ח"מ כלל ו' סעיפיה ועפיה וסס' עבודת משה התקנות עשיטו דאחר דלא היה בית הדינים לעכב מלר הדין להבא ליכנס בתים שהיה דר שרשל אחר שכח ב"ד יפס התקנות מתקנה מהשה דיזכה הדר בתים הגוי"ג חדשים. חזקה לשלא יוכל אוס שרשל אחר להוליאו ונחנו כח מספיק לבעל החזקה כדין קרקע להתקיעו כבעל הבית ובכן לא יוכל אוס יהודי לשכור ביתו אבל כל עוד שאינו מחזיק הדר בחוך הבית מוחר גמור ליכנס לשם והוא פשוט דאין לכר כ"ש התקנות החזקות ושו לא מידי:

ואי אחיכן עליה דהאי שיכר שני מעשה חרס רעמ"ס ז"ל שהביא מור"ס שח"ע סי' רל"ז דאין לשמיר בית שישרף דר בחוכה כ"ש אחר שכח מילוחו הנה מלבד דשאר הגה יו"ד שסי' שכ"ד שהובאו כל הטעי רעמ"ס לא הזכיר אלו חרס כ"ש חקנה ולו יהי דהיה אחרס כבר כחב רש"ל. ז"ל שחשו סי' ל"ו דחקנה זאת לא נחפשטה בשקומותיהו וכ"ש בעירבו דאין לנו אלא חקנת החזקות דוקא ושו לא:

עוד זאת הדבר סוכרע מלד עלמו דאין לה מקום למול בעירבו דשם עיקר החקנה שהניחה רקניה אחר שישרף שחוכה

שאלה: חומד ומתאוה בחפץ חבירו לא לצורך עצמו רק כדי לקיים בו איזו מצוה, אם שייכי בי' לאווי דלא תחמוד ודלא תתאוה.

תשובה: גם בחומד בחפץ חבירו לצורך מצוה בלבד, כשופר לולב מצה ואפי' ס"ת תפילין ומזוזה שאינן ראוים רק למצוה, עובר על לא תחמוד ולא תתאוה. אמנם אם בעל החפץ חייב לתת חפץ ההוא לחבירו לקיים בו מצוה, נראה דלא שייכי בי' לאוי הנ"ל. גם בחומד בחפץ חבירו לצורך עצמו אינו עובר רק בחפץ שאינו עומד למכירה והוא מפציר בחבירו למוכרו לו. אינו עובר בלא תתאוה רק בגומר בדעתו לפצור בחבירו ולא להרפות ממנו עד שימכרנו לו. (שם סי' מ"ג. מקורות: ברכות י"א. מנחות ע"ב. ירושלמי פ"ק דברכות ה"ה. מכילתא יתרו בפסוק לא תחמוד. פי' מרכבת המשנה שם. חינוך מצוה תט"ז. דרך פקודיך מצוה ל"ח. שו"ת מחנה חיים ח"ב חאו"ח סי' ל"ב. ס' תולדות שמואל מצוה ל"ח סי' א' אות ו'. רמב"ם פ"א מה' גזילה ה"ט. טור ושו"ע חו"מ סי' שנ"ט סעי' י'—י"ב. סמ"ע סי' רכ"ח סק"ח. מג"א סי' תרנ"ח סקי"ב וסי' תרע"א סק"א. שו"ת מנחת אלעזר ח"ב סי' ל"ח. דעת קדושים הל' מזוזה סי' רצ"א סק"ב. שו"ת מחנה חיים ח"א סוס"י כ"ט. ר"ה ו'. ערכין ט"ז:. רמב"ם פ"ו מה' דעות ה"ז).

שאלה: מפציר בחבירו ליתן לו דבר משלו במתנה, אם עובר בזה משום לא תחמוד ולא תתאוה.

תשובה: אדם נכבד לא יבקש מחבירו ליתן לו מתנה עכ"פ ממידת חסידות ובמפציר בחבירו ליתן לו במחלוקת שנוי' אם עובר משום לא תחמוד אפי' באינו נכבד. (שם סי' מ"ג אות י"א י"ד וסי' מ"ד. מקורות: שו"ת ארץ צבי סי' ג' אות ו' וסי' ד'. שערי תשובה לרבינו יונה שער ג' אות מ"ג. רמב"ם פ"א מה' גזילה ה"ט—י"ב. ספר המצות ל"ת רס"ה רס"ו. ספר המצות הקצר למרן החפץ חיים חלק הל"ת מצוה מ'. מרכבת המשנה על המכילתא, יתרו, בפסוק לא תחמוד. סמ"ג לאוין קנ"ח. ב"מ ה':. סנהדרין כ"ה: תוס' ד"ה מעיקרא).

שאלה: איש ירא וחרד נתבע למשפט בערכאותיהם ע"י יהודי פורק עול וניתן הפסק שלא בנוכחותו כי עליו לשלם כל סכום התביעה עם רבית כפי שנקצב שם, אם מותר לשלם הרבית, שאם לא ישלם יבואו מבית המשפט למשכן בחנותו וזה יתפרסם בעתון ויגרום להשמצת שמו וכתוצאה מכך להירוס מסחרו.

תשובה: מותר לו לשלם הקרן עם הרבית. (שם סי' נ"א. מקורות: פסחים כ':. מתני' פ"ח דתרומות מ"י י"א. רמב"ם פי"ב מה' תרומות הל' ד' ה'. קרית ספר שם. ב"ק קט"ו:. רמ"א יו"ד סי' ק"ס סעי' ט"ז. שם סעי' ה' ובדרכ"ת שם סקכ"ז).

משום צד, לפי שבשלשה דרכים אלו יחמסו בני אדם זה את זה, פרטן הכתוב כולן והזהיר בכל אחד בפני עצמו וכו׳, והוא לאו הניתק לעשה, כלומר שישיב החמס אשר בכפיו וירצה את חבירו על שהקניטו והכעיסו, וכבר הודיעונו זכרונם לברכה (ברכות לב.) שגדול כח בעלי תשובה וכו״. הרי שלתיקון החטא בעי גם שירצה את חבירו על שהקניטו וכו׳.

ובזה מבואר החילוק בין גזלן לחמסן, שבודאי גם כשרוצה לשלם אסור, אלא שהלאו דלא תגזול הוא רק כשאינו נותן תמורה, אבל איסור לחודיה איכא גם כשנותן תמורה.

והנה המקנה (בקונטרס אחרון אהע״ז סי׳ כח ד״ה או בחמס), הביא את קושיית הב״י על הטור סי׳ לח שכתב דחמסן הוא גזלן מדבריהם, מהא דהטור סי׳ שנט הביא את לשון הרמב״ם בהל׳ גזילה (פ״א ה״ט) שאפילו נתן דמים והפציר עד שמתרצה הרי עובר על לא תחמוד. וכתב המקנה, שכמו כן קשה על הרמב״ם עצמו, שכתב בהל׳ עדות (פ״י ה״ד) ׳וכן כל העובר על גזל של דבריהם הרי הוא פסול מדבריהם, כיצד החמסנים והם הלוקחים קרקע או מטלטלין שלא ברצון הבעלים אע״פ שנותנין הדמים הרי אלו פסולין מדבריהם׳. וקשה למה קרא לו גזל דבריהם, הא עובר על לא תחמוד.

ותירץ המקנה, דס״ל להרמב״ם דאינו עובר על לא תחמוד עד שקנה אותו קנין גמור להיות שלו, כדמשמע מלשונו וכמו שהביא הטור משמו שאינו עובר בלאו עד שיקנה החפץ שחומד, ר״ל שיעשה בו קנין כגון שנתן דמים ואמר הנגזל רוצה אני, וקי״ל תליוהו וזבין זביניה זביני, או אפילו לא אמר רוצה אני וקנה בשינוי מעשה, אבל אם לא אמר רוצה אני ולא קנה אותו בשינוי מעשה אינו עובר על לא תחמוד וכו׳, ואם כן חמסן שלא ראינו שקנה אותו בשינוי הוא בכלל הגזלנין מדבריהם. וכ׳ שם דלפ״ז צ״ל דאיכא בגזל תרי לאוין, אחד על הדמים ואחד על החפץ, דלא תגזול עובר על דמים אפילו אינו קונה החפץ, ולא תחמוד עובר על החפץ בשעה שעושה בו קנין, ומשמע להו לאינשי דוקא בלא דמים אבל האמת הוא שעבר על לא תחמוד בשעת קנין אפילו נתן דמים. וכתב שמה שכתב הרמב״ם בסוף דבריו דחמס הוא גזל דבריהם, היינו באופנים שפירש שם, כגון שגזל קרקע או חטף מטלטלין, כיון דבקרקע אינו קונה אותה כלל וכן מטלטלים בשעת חטיפה אינו קנין, מש״ה אינו פסול אלא מדבריהם, ע״ש.

איסור לא תחמוד

טו. שיטת הרמב״ם ש׳לא תחמוד׳ ו׳לא תתאוה׳ הם שני לאוין

הרמב״ם בספר המצוות (ל״ת רסו) כתב: ׳שהזהירנו מהשים מחשבתנו לחמוד מה שיש לאחינו ולהתאוות בו שזה יהיה מביא לעשות תחבולה לקנותו. וזהו לשון האזהרה שבאה בזה הענין, אמרו ולא תתאוה בית רעך (דברים ה יח). ואין השני לאוין אלו בענין אחד, אבל הלאו הראשון והוא לא תחמוד מזהיר שלא לקנות מה שיש לזולתנו, והלאו השני מזהיר אפילו להתאוות בלבנו לבד. ולשון מכילתא (מכילתא דרשב״י שמות כ יד) לא תחמוד בית רעך, ולהלן הוא אומר ולא תתאוה בית רעך, לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החימוד בפני עצמו. ושם אמרו

מנין שאם התאוה שסופו לחמוד שנאמר ולא תתאוה ולא תחמוד, מנין שאם חמד סופו לגזול, תלמוד לומר וחמדו שדות וגזלו. וביאור זה, שאם ראה דבר יפה אצל אחיו, אם גברה מחשבתו עליו והתאוה בו עבר על אמרו יתברך לא תתאוה, ואם תתחזק בו אהבת הדבר ההוא עד שישתדל להגיעו אצלו ולא יסור מחלות פניו ולהכביד עליו שימכרנו לו או יחליף אותו אליו במה שהוא יותר טוב ממנו ויותר שוה, ואם הגיע אל בקשתו הנה כבר עבר על לא תחמוד גם כן אחר שקנה הדבר שהיה לחבירו ולא היה רצונו למכרו אבל הכביד עליו והערים עד שלקחו ויהיה שלו כבר עבר על שני לאוין כמו שביארנו. ואם נמנע האיש ההוא מלמכור אותו או להחליפו לאהבתו בדבר ההוא, הנה הוא יקחהו באונס והכרח לחוזק אהבת הדבר ההוא בנפשו ויהיה אז כבר עבר על לא תגזל גם כן. והבן זה הענין בסיפור אחאב ונבות. הנה התבאר לך ההפרש בין אמרו לא תתאוה ובין אמרו לא תחמוד'.

ובהלכות גזילה ואבידה (פ"א ה"ט-יב) כתב הרמב"ם: 'כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו או כל דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, אף על פי שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר לא תחמד וכו', ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד כענין שנא' לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך חימוד שיש בו מעשה. כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו וכל כיוצא בהן משאר דברים שאפשר לו לקנותן ממנו כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה לבו בדבר עבר בלא תעשה שנא' לא תתאוה ואין תאוה אלא בלב בלבד, התאוה מביאה לידי חימוד והחימוד מביא לידי גזל שאם לא רצו הבעלים למכור אע"פ שהרבה להם בדמים והפציר ברעים יבא לידי גזל שנא' וחמדו בתים וגזלו, ואם עמדו הבעלים בפניו להציל ממונם או מנעוהו לגזול יבא לידי שפיכות דמים וכו', הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד והקונה דבר שהתאוה בהפצר שהפציר בבעלים או בבקשה מהן עובר בשני לאוין לכך נאמר לא תחמוד ולא תתאוה ואם גזל עבר בשלשה לאוין'.

והרב המגיד (גזילה שם ה"י) כתב, שלדעת הראב"ד (שם ה"ט, הובא לקמן) דהא דעובר ב'לא תחמוד' אינו אלא כשלא אמר רוצה אני, איסור 'לא תתאוה' הוא שיתאוה לקנות בדמים שלא ברצון הבעלים.

ובשו"ת הרא"ש (כלל לה סי' א) כתב: 'ועתה אבאר דין גזל קרקע. כך הוא האמת, דשלש עבירות הן בענין גזל, הראשונה במחשבה, שמתאוה בלבו לממון חבירו, והשניה בדיבור, שמדבר, אילו היה אותו הממון שלו, והשלישית במוציא מחשבתו ודבורו לפעל והולך וגוזל ממון חבירו.

ובסמ"ג (במצות ל"ת קנח) כתב על דברי הרמב"ם 'ולא יתכן לומר כן, כי כן כתוב בדברות לא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך, ולפי דבריו החמיר בבית מבאשת איש, אלא החימוד והתאוה הכל אחד וכן פירשו אונקלוס לא תרוג, וכן ונחמד למראה מתרגמינן דמרגג למיחזי, וכן פירש רבינו שלמה כי הכל אחד'.

טז. אם עובר ב'לא תחמוד' כאשר נותן דמים

בגמ' סנהדרין (כה:) 'תנא הוסיפו עליהן הגזלנין והחמסנין וכו', החמסנין מעיקרא סבור דמי קא יהיב אקראי בעלמא הוא, כיון דחזו דקא חטפי גזרו בהו רבנן'. **ובתוספות** (ד"ה מעיקרא) 'ואם תאמר וליפסול מדאורייתא דקא עבר אלאו דלא תחמוד, ויש לומר דלא תחמוד משמע דלא יהיב דמי, וכי יהיב דמי ליכא לאו דחימוד כלל. ואם תאמר והא אמרינן בפ"ק דבבא מציעא (ה:) לא תחמוד בלא דמי משמע להו, משמע לאינשי דוקא הוא דמשתמע כך, אבל הם טועים, דלא תחמוד הוה אפילו בדיהיב דמי. ויש לומר דמשמע להו דקאמר, ר"ל נמי דכן הוא האמת. ועוד י"ל דהכא הכי קאמר, דמי קא יהבי והיו מפייסים אותם עד שיאמרו רוצה אני, אם כן לא עברי אלאו דלא תחמוד'.

מבואר שנחלקו שני תירוצי התוספות. שלתירוץ הראשון דוקא בדלא יהיב דמי עובר ב'לא תחמוד'. אולם לתירוץ שני של התוספות גם בדיהיב דמי עובר, אלא שאם אמר 'רוצה אני' אינו עובר.

והנה התוספות בב"ק (סב. ד"ה חמסן) כתבו: 'וכשלא אמר רוצה אני כדמפרש. אבל מן התורה אינו פסול אלא היכא דלא יהיב דמי, אבל היכא דיהיב דמי כשר אע"ג דלא אמר רוצה אני, ואע"פ שעובר על לאו דלא תחמוד, הא אמרינן בפרק שנים אוחזין (כ"מ ה:) לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו. וההיא דסוף מכילתין (כ"ק קיט.) דמייתי מחמס בני יהודה דאפילו היכא דיהיב דמי הוה כאלו נוטל נשמתו, לאו דרשה גמורה היא אלא אסמכתא בעלמא, דחמסן דקרא היינו גזלן דלא יהיב דמי'.

אם טעו אינשי ועברי על לאו אינם נפסלים מחמת כך לעדות

ובדרוש וחידוש רבי עקיבא איגר (סנהדרין כה: תוד"ה מעיקרא) כתב, שמדברי התוספות בב"ק מבואר דלא תחמוד היינו אף בדמים, וחולקים על תירוץ ב' בסנהדרין, שהרי בב"ק כתבו להדיא דבאמר 'רוצה אני' אף מדרבנן כשר, והחמסנים דקתני בברייתא היינו בלא דמי.

וכתב, שהתוספות בב"ק לא חשו לקושייתם בסנהדרין, מפני שביארו הגמ' בסנהדרין ד'מעיקרא סבור דמי קא יהיב', היינו דכשר, מחמת דלא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו. והיינו, כי אף שלפי האמת גם בדיהיב דמי עובר, מ"מ לא נפסלו לעדות, משום שלאינשי משמע דבלא דמי בלבד אסור.

וכה"ג כתבו התוספות בפרק המניח (ב"ק ל: ד"ה ותכמיס תומכיס) **והרא"ש** (ב"ק פ"ג סי' ח) ד'לא תשימון' לאינשי במלוה ולוה משמע, ולהכי לא מפסלי הערב והעדים של שטר שיש בו רבית. חזינן להדיא דאף שבאמת עוברים העדים מדאורייתא על לאו דלא תשימון, כדתנן 'אלו עוברים בלא תעשה המלוה והלוה והערב והעדים', מ"מ כיון דלא משמע לאינשי שיהא בזה איסור דאורייתא, לכך לא מפסלו מדאורייתא.

וביותר, שהתוספות שם בעצמם הביאו ראיה לתירוצם, מהך דלא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, הרי להדיא דהתוספות עצמם מפרשי דבאמת בלא דמי עובר מדאורייתא בלא תחמוד. ורק כיון דלאינשי לא משמע להו לא מפסלי בהכי.

וכ"כ בהגהות מיימוניות (פ"א מגזילה ואבידה ה"ט), וז"ל: 'והיינו חמסן, ואע"ג דלא פסלינן ליה לעדות אלא מדרבנן כדאיתא פרק זה בורר, היינו טעמא שאין סבור לעבור בלאו דלא תחמוד אלא בלא דמים, כדאמרינן פ"ק דב"מ לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, פירוש, להו בלא דמי משמע, אבל לפי האמת לא תחמוד בדמים'.

גם בשו"ת מהרי"ל (סי' לז, וראה גם בחדשות סי' קמה וסי' רא) כתב 'וכן עדי ריבית מכשרינן מטעם דלא תשימון לאינשי במלוה ולוה משמע להו, וכן לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, אלמא דהיכא דמצי למידן להו שלא כיוונו להרשיע והיה בעיניהם היתר, לא פסלינן להו, וכן מסיק הרא"ש (סנהדרין פ"ג סי' ז, ב"ק פ"ג סי' ח)'.

אם להרמב"ם 'לא תחמוד' הוא דוקא בלא דמים, או שכך משמע לאינשי

וכן יש להוכיח בשיטת הרמב"ם. שבהלכות גזלה (פ"א ה"ט) כתב שעובר ב'לא תחמוד' גם בדיהיב דמי, והקשה בערוך לנר (סנהדרין כה:) הלא הרמב"ם עצמו כתב בהלכות עדות (פ"י ה"ד) דחמסן דיהיב דמי לא הוי אלא מדרבנן, ומשמע שאינו עובר ב'לא תחמוד'. ולהנ"ל מבואר לנכון, דאף שעובר מן התורה, מ"מ כיון דלאינשי בלא דמי משמע, אינו נפסל מן התורה, דהיכא דמצי למידן להו שלא כיוונו להרשיע והיה בעיניהם היתר, לא פסלינן להו.

אך צ"ע ממה שכתב הכסף משנה (פ"י מעדות ה"ד) וז"ל: 'תנא הוסיפו עליהם הגזלנים והחמסנין, ומקשה גזלן דאורייתא הוא, ומוקי לה בגזלן דרבנן. ומדפרכינן הכי בגזלן ולא בחמסן, משמע דמדרבנן הוא דפסילי. ואע"ג דבפ"ק דמציעא (ה:) אמרינן לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, דמשמע דלאינשי משמע אבל קושטא לא הוי, כבר כתבו התוספות די"ל דהכי פירושו דמשמע להו וקושטא הכי הוי נמי'. ומשמע שבאמת 'לא תחמוד' הוי דוקא כשאינו נותן דמים.

והכסף משנה לשיטתו בב"י (חו"מ סי' לד) שהקשה למה חמסן אינו פסול מן התורה, והרי איתא בש"ס לא תחמוד משמע לאינשי בלא דמי, ומדקאמר 'משמע' מדוייק שהאמת אינו כן, ותירץ כתוספות בסנהדרין 'דמשמע להו דקאמר ר"ל נמי דכן הוא האמת'.

והבית שמואל הקשה על הב"י: 'איני יודע מה קשה ליה, דהא עכ"פ משמע לאינשי בלא דמי ואינו פסול, וכן ס"ל להרמב"ם דכתב דעובר על לא תחמוד וס"ל חמסן מדרבנן פסול, וע"כ היינו טעמא, דהוא סבר לא תחמוד בלא דמי משמע, וכן משמע בתשובת ריב"ש (סי' קיא) והביא הבית יוסף שם'. וא"כ הב"י שהקשה, על כרחך שאינו מסכים עם דין זה שאם משמע לאינשי שאינו עובר לא מיפסל, ולכן הוכרח [בכסף משנה] לפרש שהרמב"ם ס"ל כתירוצא קמא של התוספות בסנהדרין, שבאמת לא תחמוד בלא דמי דייקא.

אולם בלחם משנה שם (פ"י מעדות ה"ד) כתב על דברי הכסף משנה 'ואני אומר דאי אפשר לומר שסובר רבינו כן, דבפרק ראשון מהלכות גזלה כתב דאפילו נותן דמים עובר על לאו דלא תחמוד, וכן התירוץ בתרא שתירצו התוספות דהיו מפייסים אותו עד שיאמר רוצה אני, אי אפשר גם כן שרבינו סובר כן, דשם כתב הרב המגיד בדברי רבינו דאפילו שיאמר רוצה אני עובר על

לאו דלא תחמוד. ואולי יש לתרץ דלא כתב שם הרב כן אלא כשהפציר הרבה והרבה עליו רעים, אבל אם לא הרבה עליו רעים והפציר הרבה ואמר רוצה אני, אינו עובר, וסובר רבינו כתירוץ בתרא דתוספות׳.

ולכאורה היה אפשר ליישב את קושיית הלחם משנה בפשטות כדברי הראשונים הנ״ל, דכל דטעי ביה אינשי לא נפסל לעדות מן התורה, ועל דרך שכתבו בלאו ד׳לא תשימון׳ דלאינשי במלוה ולוה משמע, ולהכי לא מפסלי בהכי, אף שבאמת עברו העדים מדאורייתא על לאו דלא תשימון, אפ״ה כיון דלא משמע לאינשי שיהא בזה איסור דאורייתא, לא מפסלו מדאורייתא. דכל היכא דמצי למידן להו שלא כיוונו להרשיע והיה בעיניהם היתר, לא פסלינן להו.

אם לא ידעו שיש שום איסור במעשה אינם נפסלים כלל

ונראה בדעת הכסף משנה והלחם משנה, שחילקו בין ׳לא תחמוד׳ ל׳לא תשימון עליו נשך׳. וזהו על דרך שכתב במשנה למלך (פ״ל ממלוה ולוה ה״ו) בשיטת התוספות לחלק בין ריבית דלא משמע ליה איסורא כיון דמדעתיה יהיב, לבין לא תחמוד, דשאני היכא שהם יודעים שיש איסור באותו מעשה, כגון חמדה, אלא שהם מחלקים מדעתם דהיינו דוקא בדלא יהיב דמי, אז הוא דפסילי מיהא מדרבנן, אבל היכא שהם טועים דמעולם לא נאסר להם איסור זה, אז אפילו מדרבנן כשרים, דומיא דעדי רבית. וכתב שכעין חילוק זה חילק מהר״ש הלוי, הובאו דבריו בתשובת בעל פני משה (ח״ב סי׳ כח), וסיים ׳וההיא דהמלוה ברבית נמי יודע הוא שהרבית אסור אלא שטועה דהוי דוקא על כרחך אבל מדעתיה לא, ומש״ה פסול מדרבנן דומיא דחמידה, וכו׳, דאי לא תימא הכי א״כ העובר על אחד מהחוקים לא יפסל משום דלא משמע ליה איסור׳.

ולפ״ז י״ל שכעין זה הוא גם דעת הכסף משנה, אלא שהוא סובר שאם מצד הדין לא תחמוד גם בדיהיב דמי אלא שאינשי טעי, מאחר והם יודעים שיש איסור באותו מעשה אלא שהם מחלקים מדעתם דהיינו דוקא בדלא יהיב דמי, בזה מן הדין לפוסלם גם מן התורה, משא״כ בלא תשימון עליו נשך, שהם טועים שמעולם לא נאסר להם איסור זה, בזה גם הכסף משנה יודה שכשרים כמבואר.

והנה בשו״ת פנים מאירות (ח״ג סי׳ טו) כתב ׳תמיה לי טובא, דפסק המחבר בשו״ע (חו״מ סי׳ לד סעי׳ י) דמלוה בריבית קצוצה פסול מדאורייתא, וקשיא לי הא אמרינן בסוף פרק ארבעה ראשי שנים הם, דחשיב שם אלו הפסולין המשחק בקוביא ומלוה בריבית, ופירש רש״י מלוה בריבית לאו גזלן דאורייתא למיפסליה משום אל תשת עד חמס, דהא מנפשיה יהיב ליה. והתוספות כתבו דאפילו בריבית קצוצה נמי לא משמע לאינשי איסורא כשנותן לו מדעתו, וא״כ היה להם להזכיר חילוק זה. וביותר תמיה לי על הב״י דהסכים דהערב והעדים כשרים מטעם ד׳לא תשימון עליו נשך׳ משמע להו לאינשי במלוה ולא בעדים וערב, וכן כתבו הש״ך והסמ״ע (סי״ק נב), ולפי דברי התוספות כיון דמלוה בריבית נמי לא משמע ליה לאינשי לאיסור, יש להכשיר גם מלוה בריבית, ועכ״פ גבי ערב ועדים היה להם לפסול מדרבנן, ומסתימת הפוסקים משמע דאף מדרבנן העדים כשרים׳.

ולכאורה לפי החילוק הנזכר של המשנה למלך לא קשיא מידי, מפני שבזה גופא טעו אינשי, שהם יודעים שיש איסור רבית, רק הם טועים וחושבים שכשנותן לו מדעתו אין איסור, והרי זה דומה ללא תחמוד כמו שכתב שם במשנה למלך, ומן הדין לפוסלם.

ונראה כמו שכתב בספר זרע יצחק (בסנהדרין כה:) על דברי הרמב"ם בהלכות עדות דמלוה בריבית קצוצה פסול מדאורייתא, וכתב שדעת הרמב"ם דבריבית לא טעו אינשי, שלא כדברי התוספות במשנה. אמנם בלא תחמוד גמרא ערוכה היא דטעו אינשי, וכך הסברא נותנת דבריבית לא טעו דסתמא כתיב את כספך לא תתן, מכל מקום, אמנם לשון חמדה משמע בלא דמי, ע"ש.

[וראה מה שנשא ונתן בזה בבבא מציעא (ה:)].

והנה הסמ"ג (ל"ת קנח) הקשה על דברי הרמב"ם (פ"א מגזילה ה"ט) ורבי אליעזר ממיץ (ירא"ם הסלם סי' קטו) שאף על פי שנתן לו דמים רבים עובר ב'לא תחמוד', 'שהרי בפרק זה בורר (סנהדרין כה:) אומר דחמסן שנותן דמים אינו פסול אלא מדברי סופרים', ומחמת קושיא זו כתב שיש לפרש 'בלא דמי משמע להו' שכך הוא האמת. וכן כתב הסמ"ע גבי חמסן, דלא תחמוד בלא דמי משמע, וכתבו התוספות שכן האמת[6].

---

6. ובשו"ת יוסף אומץ (סי' קא) כתב: 'ראיתי להרב הגדול מהר"ם גאלנטי ז"ל (בספר קרבן חגיגה סי' מ) שהביא דברי הסמ"ג (לאוין קנח) על מה שאמרו בגמרא 'לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו', דמשמע דהאמת אינו כן דאפילו עם דמים עובר בלא תחמוד, ובפרק זה בורר אמרו דחמסן דיהיב דמי אינו פסול אלא מדברי סופרים. ויש לפרש בלא דמי משמע להו וכן הוא האמת, עד כאן לשון הסמ"ג. וכתב עליו הרב הנזכר וז"ל: ולעניות דעתי אין הקושיא קושיא כלל, דלפי דלאינשי כפי טעותם אינם עוברים בלאו דלא תחמוד, להכי אינם פסולים מן התורה, כההיא דאמר בהנהו קבוראי שקברו את המת ביום טוב (סנהדרין כו:), שלא ראו לנדותם, דמשמע להם דמצוה קעבדי ואינו במרד, והיינו הא דהכא, דלפי דלאינשי לא משמע להו דעברי אלאו דלא תחמוד, כי להו משמע בלא דמי, להכי מן התורה כשרים וכו'. הגם שהתוספות פירשו כסמ"ג לתירוצא קמא, עם כל זה האמת אתנו'.

ואח"כ כתב: 'ויש להעיר על הרב ז"ל, דבביאורי מהר"ר אייזק שטיין הנדפסים אצל הסמ"ג כתב תירוצו, והקשה על הסמ"ג מאי קשיא ליה, שמא משום הכי כשר מן התורה הואיל ושוגג הוא ומבין 'לא תחמוד' בלא דמי, כמו שפירשו התוספות בהדיא פרק איזהו נשך (ב"מ עב. ד"ה שטר) וגם הוא עצמו לקמן, כשהעבירה אינה כל כך ידועה וקרוב העושה להיות שוגג שצריך להזהירו ואח"כ יפסל. וי"ל שדעת הרב המחבר הואיל והתם תניא הוסיפו עליהם החמסנים וכו', משמע בכל ענין שהוא מדרבנן, אפילו אם התרו בהם, עכ"ל. עיניך תחזינה מישרים דכתב תירוץ הרב המג"ן בדרך קושיא על הסמ"ג דמאי מקשה, ופריק לה דהסמ"ג לא ישר בעיניו תירוץ זה. והרב המג"ן היה לו להקשות מדברי הסמ"ג שהקשה מהר"ר אייזק. וגם נעלם מהרב ז"ל שכך כתבו התוספות במציעא דף עב שרמז דבריהם מהר"ר אייזק כמו שנאמר'.

וראה בנחלת דוד (ב"מ ה:) שכתב על דברי התוספות שם 'דעת התוספות דלא תחמוד גם לפי האמת הוא בלא דמי, כמו שכתבו המפרשים. והוכיחו כן התוספות מסוגיא דפרק זה בורר (סנהדרין כה:), עיי"ש בתוספות ד"ה מעיקרא שהקשו וא"ת לפסול מדאורייתא משום דקא עבר אלאו דלא תחמוד, וע"ז תירצו ב' תירוצים, האחד דלא תחמוד לאינשי כו' וכן הוא האמת, וזהו שיטת התוספות דשמעתין. ועוד תירצו לחלק בין אם מפייסים אותם עד

יז. הגדרת הלאוין דלא תגזול ולא תחמוד

בגמ' ב"מ (ה:) איתא 'אלא הא דאמר רב הונא משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו, נימא מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא, התם נמי מורה ואמר דמי קא יהבנא ליה. אמר

שיאמרו רוצה אני דאז לא עברי מדאורייתא, ובין אם לוקחים שלא ברצונם כלל דאז עברי מדאורייתא אף דיהבי דמי.

והנה הרמב"ם (פ"א מגזילה ה"ט) כתב להדיא דלא כהתוספות, דאף דיהבי דמי ומפייסים אותם עד שיאמרו רוצה אני, אפילו הכי קא עברי על לא תחמוד מדאורייתא. ולכאורה תקשה ליה קושיית התוספות, כיון דלא סבר כהנך ב' התירוצים שכתבו התוספות.

אך באמת עיקר קושיית התוספות דשם תמוה מאוד, דמאי קא קשיא להו דלפסול מדאורייתא, דהא כיון דאמרינן דלאינשי משמע דלאו דלא תחמוד הוא בלא דמי, אף שלפי האמת הוא עובר אפילו אי יהיב דמי, מ"מ כיון דלאינשי משמע בלא דמי והם סבורים שאינם עוברים בלאו לכך לא מפסלי לעדות מדאורייתא. וכה"ג כתבו התוספות (ב"ק ל: ד"ה וחכמים אומרים) והרא"ש (סי' ח) בפרק המניח דלא תשימון לאינשי במלוה ולוה משמע ולהכי לא מפסלי בהכי, הרי חזינן להדיא דאף דבאמת עברי העדים מדאורייתא על לאו דלא תשימון, כדתנן אלו עוברים בלא תעשה המלוה והלוה והערב והעדים, אפילו הכי כיון דלא משמע לאינשי שיהא בזה איסור דאורייתא, לכך לא מפסלו מדאורייתא.

וביותר תימה, שהתוספות עצמם בפרק המניח הביאו ראיה לתירוצם מהך דלא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, הרי להדיא דהתוספות עצמם מפרשי דבאמת הוא עובר מדאורייתא בלא תחמוד, רק כיון דלאינשי לא משמע להו לא מפסלי בהכי. ובמהרש"א בסנהדרין כתב דהתוספות דפרק המניח אזדא לפי תירוץ השני, ולא דק, דבאמת ע"כ התוספות דפרק המניח לא סברי כשום אחד מהתירוצים שכתבו התוספות דמסכת סנהדרין, דאם לא כן לא הוי מייתי ראיה כלל מהא דלא תחמוד, וזה פשוט ומבואר.

ובמהרש"א שם בסנהדרין הרגיש קצת בזה דקושיית התוספות אינה קושיא, ולכך רצה להסב כוונת התוספות בקושייתם לומר דהכי קא קשיא להו, דנהי דלא מפסלו מדאורייתא, מ"מ כיון דעבר על לא תעשה מדאורייתא, אם כן עכ"פ היה להם לחכמים לפוסלו כמו כל הנך דתני במתניתין דהוי נמי בכהאי גוונא, עיי"ש. ובאמת רחוק לפרש כן כוונת התוספות.

אך אם נאמר כדבריו דכן הוא כוונת התוספות, עם כל זה אני אומר דאין זה קושיא כלל. חדא, דאין לדמות גזירות חכמים זה לזה כדאמרינן בכמה דוכתי. ועוד, הא הגמרא עצמה מפרשת שם הטעם דלהכי לא גזרו מעיקרא בהן משום דהוי סברי דהוא אקראי בעלמא, ורצונה לומר דהוי כמילתא דלא שכיחא ולכך לא חששו רבנן לגזור עלייהו שיהיו פסולין. ועוד, דהא חזינן לפי האמת גבי עידי ריבית דלא גזרו בהו רבנן כלל, וכמו שכתבו התוספות בפ' המניח והרא"ש שם, וכן פסק להלכה בשו"ע, ועיין ש"ך (חו"מ סי' נב, ויו"ד סי' קסא), וא"כ גם זה אינו קושיא כלל.

לכך צדקו דברי הרמב"ם דפסק דלא כהנך ב' תירוצים של התוספות וכו', וכן פסק בשו"ע (חו"מ סי' נט) כהרמב"ם. והא דכתב הרמב"ם (פ"י מעדות ה"ד) והובאו דבריו בשו"ע (סי' לד סעיף יג) וז"ל: 'אבל העובר על גזל של דבריהם כגון החמסנים הם פסולים מדבריהם', לאו למימרא דאינו בלאו, רק כוונתו שהוא גזל מדבריהם, ור"ל דמדאורייתא נהי דעובר בלאו, מ"מ אינו מחויב להחזיר הגזילה דחליהו וזבין זביניה זבינא, ומדרבנן עשאוהו כגזל שיהיה חייב להשיב לבעליו, ולכך קרי ליה הרמב"ם גזל מדבריהם, כן כתב בתומים ונכון הוא. ודברי הכסף משנה הם תמוהים, גם דברי הסמ"ע בסי' לד (ס"ק לב) ובסי' שנט (ס"ק יד) סתרי אהדדי'.

ליה רב אחא מדיפתי לרבינא והא קא עבר על לאו דלא תחמוד, לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו. ובתוספות (סס ד"ה כלא) 'וא"ת תיפוק ליה מלא תגזול, וי"ל לעבור עליו בשני לאוין וכו'.

שיטת התוס' דבלאו הניתק לעשה ליכא נפק"מ לשני לאוין

והקשה בערוך לנר (סנהדרין כה:) לפי מש"כ התוספות בריש פרק איזהו נשך (ב"מ סא. ד"ה לעכו"ם) דלכך מוקמינן לאו דלא תגזול באם אינו ענין אעושק שכר שכיר לעבור עליו בב' לאוין, ולא מוקמינן על לא תגזול גופא, משום דעל לא תגזול אין לוקין, דניתק לעשה. פי' שאם ניתק לעשה, ליכא נפק"מ אם איכא ב' לאוין, והיאך כתבו כאן לעבור עליו בב' לאוין. ותירץ ע"פ הר"מ הלוי שהובא בריטב"א (מכות יז.) שפירש דהא דאין לוקין אגזילה, היינו משום שצריך לְשַׁלֵּם, וא"כ גם משום לא תחמוד אין לוקין מהאי טעמא, וא"כ קושית התוספות במקומה עומדת. וי"ל דר"מ סובר כתירוץ השני של התוספות בסנהדרין, דלפי זה לא צריך כלל להך תירוצא דלעבור עליו בב' לאוין, וזהו שיטת הראב"ד (פ"ח מגזילה ה"ב) דכתב דאין לוקין אלא תחמוד כיון דמשלם ממון, ומ"מ לא קשיא לדידיה לאו דלא תחמוד למה לי, די"ל דאתיא לאומר לא רוצה, כמ"ש הראב"ד גופא שם. אכן לשיטת הרמב"ם שם דלא תחמוד שייך גם בדיהיב דמי ובאמר רוצה אני, קושיית התוספות בכאן במקומה עומדת, דלא שייכי בו תירוצי התוספות כמובן.

ובשו"ת פנים מאירות (ח"ג סי' כו) כתב 'וגם ראיתי מה שכתבו התוספות ריש בבא מציעא (ה: ד"ה כלא), וא"ת תיפוק ליה מלא תגזול, וי"ל לעבור עליו בשני לאוין, ורבים נתקשו בזה, דהא כתבו התוספות ריש איזהו נשך דלא מוקמינן בלאו יתירה אגזל משום דלא לקי וכו', נראה דאין כאן קושיא, דהתם מקשו התוספות דמוקמינן אכובש שכר שכיר, משום דבענינא דשכיר כתיב ע"ז, ומקשו התוספות דטפי הוי ליה לאוקמיה אגזל גופיה, ותירצו דיותר מסתבר לאוקמיה אכובש שכר שכיר, דנכתב באותו ענין, משנוקמיה אגזל, כיון דלא לקי, אבל באמת אי לא היה שכר שכיר בזה הענין, יותר מסתברא לאוקמי בגזל בלאו יתירה אף דאין לוקין, משנוקמיה על לאו אחר דלא נכתב בהאי ענינא כלל. ולפי זה ניחא בלא תחמוד דמיותר לגמרי, ויותר מסתברא לאוקמיה על לא תחמוד גופיה שעובר בשני לאוין, משנוקמיה על לאו דלא כתיב בהאי ענינא'.

ועוד כתב בפנים מאירות 'דאף דגזל ניתק לעשה, אבל לא תחמוד לא ניתק, דאף שמחזיר הגזל, מ"מ עובר על לא תחמוד, דההחומר מביא לידי גזל. ואמרתי דבר זה אתי כתנאי, דפליגי אביי ורבא בסנהדרין אי בעינן רשע דחמס. דאביי סבר מומר להכעיס פסול, דלא בעינן רשע דחמס, ורבא מכשיר, דרשע דחמס בעינן. ונראה דפליגי בזה, אי לא תחמוד בלא דמי משמע. דאם האמת כן הוא, א"כ חמסן דיהיב דמי אינו פסול מן התורה, וחמסן דקרא היינו גזלן שנוטל בלא דמים, כמו שכתבו התוספות, א"כ קרא דעד חמס מיירי בלא דמי, וא"כ דוקא היכא דנחשד על דמים הוא דפסול, אבל אם אינו נחשד על דמים, כשר להעיד. אבל אביי סבר כהתירוץ השני של תוספות, דלא תחמוד לפי האמת אף בדמי אסור, וא"כ חמסן, אף דיהיב דמי פסול מן התורה, א"כ עד חמס, אף שאינו חשוד על ממון, פסול, ולכך לא בעינן רשע דחמס, ר"ל שנחשד

על דמי, ומשומד להכעיס פסול', עכ"ל. וע"ש מה שהביא מתשובת בית יעקב (סי' קיג) שפילפל ג"כ בסוגיא זו.

אפשר לדרוש לאו יתירא משום שגזל וחימוד הם שני לאוין נפרדים

ועוד נראה לתרץ, דהא דכתבו התוספות בפרק איזהו נשך (כ"מ סח. ד"ה לעכו"ם) שאם אין לוקין לא מוקמינן בלאו יתירה, אין זה אלא בענין דמשתעי שם דגזל ילפינן מרבית ואונאה, דהתם מכיון שלא מתחדש בתוספת הלאו מידי, אין לאוקמי לאו דלא תגזול ללאוי יתירה, שהרי גם מצד הילפותא, הלאו הוא על מה שרוצה להרבות לעצמו ולחסר לחבירו, וגם מצד לא תגזול כן הוא, ומאחר ולא לקי, אין מקום לדרוש בלאו יתירה, משא"כ בלא תחמוד.

ובביאור הדברים נראה דבתוספות (כ"מ סח. ד"ה לעכו"ם) הקשו על הא דאמרו בגמ' לעבור עליו בשני לאוין, ולוקמיה בגזל גופיה ולעבור עליו בשני לאוין, ותירצו משום דלא לקי אלאו דגזל משום דניתק לעשה, אבל כי מוקמינן אכובש שכר שכיר באם אין ענין, לקי שפיר. והקשה במהרש"א דהא עושק נמי לאו הניתק לעשה הוא, דכתיב והשיב את הגזילה או את העושק, ועי"ש מה שתירץ.

והנה איתא בגמ' ב"מ (קיא.) רבא אמר זה הוא עושק זה הוא גזל, ולמה חלקן הכתוב, לעבור עליו בשני לאוין. וכתבו התוספות (סס ד"ה למה חלקן) 'לאו משום דכתיב גזל ועשק ששינה בלשון דייק, אלא משום דכתיב תרי לאוין. ותימה, בשלמא הכא חילקן כדי לעבור עליו בשני לאוין, אבל גבי אשם גזילות, למה נכתבו שניהם או בגזל או עשק'.

וכתב בשו"ת פנים מאירות (ח"ג סי' טו) שתחילת דבריהם יש לפרש כפשוטם, דלא ניחא להו לפרש דדייק רבא מדשינה בלשון, דהא כתבו התוספות ריש איזהו נשך (סז: ד"ה למה חלקם) וא"ת למה שינה בלשון וכו', וי"ל כיון שהוצרך שני לאוין, אורחא דקרא לכתוב לשון משונה שהוא נאה יותר, עכ"ל. א"כ אזלו לשיטתם דלא דייק רבא מדשינה בלשון, משום דאורחא דקרא לכתוב בלשון משונה, אלא ע"כ מדכתיב תרי לאוין, וזה פשוט וברור וכו'.

והנה על הא דהקשו התוספות (סס) בהא דמסיק בגמ' דנשך ומרבית לעבור עליו בב' לאוין, למה שינה הכתוב בלשון לכתוב 'כספך לא תתן לו בנשך, ובמרבית לא תתן אכלך', הביא בשו"ת אבני נזר (יו"ד סי' קמה אות כ) בשם המהר"ל בגור אריה, דהתורה כתבה טעם האיסור, דמשום שממון הלוה מתחסר וממון המלוה מתרבה, עיי"ש. ומן הנראה דזהו הביאור בלעבור בב' לאוין, שהוא עובר במעשהו על ב' הענינים, דהיינו לאו מיוחד על ריבוי ממונו ולאו מיוחד על מה שמחסר ממון חבירו.

ונראה שלפי שיטתו, גם בדלא לקי שייך לאוקים בשני לאוין, כיון ששני הלאוין הם על ב' ענינים נפרדים שמזדמנים בפונדק אחד. ולפי זה אתי שפיר שגם בעושק וגזל אפשר לאוקים בב' לאוין, דהתם נמי איכא ב' ענינים, ענין הגזל שמחסר לחברו, וענין העושק שמעכב את אשר מגיע לחברו, דכל שמעכב ואינו משלם עובר בלאו דלא תעשוק. ולפי זה לא היה קשה קושית התוספות גבי אשם גזילות למה נכתבו שניהם. ודבאבז עזרא פי' בקרא דלא תעשוק ולא

תגזול, דכוליה קרא בגזל, אלא דעושק הוא בסתר וגזל הוא בגלוי, וא"כ יש בו ב' הענינים), אך מאחר והתוספות הקדימו שאין משמעות בשינוי הלשון, וכמ"ש בפנים מאירות הנ"ל דאזלי לשיטתם בר"פ איזהו נשך דאורחא דקרא לכתוב לשון משונה שהוא נאה יותר, וא"כ לעבור עליו בב' לאוין אינו אלא משום דכתיב תרי לאוין, הלכך הקשו מאשם גזילות.

ואכן לפי שיטה זו הדרא קושיית המהרש"א בדברי התוספות (כ"מ סח. ד"ה לעכו"ם), דהא עושק נמי לאו הניתק לעשה, דכתיב והשיב את הגזילה או את העושק. ואין לומר דאוקים לעבור בב' לאוין כי הם ב' ענינים כנ"ל, שהרי לתוספות אין משמעות בשינוי הלשון, ועל כרחך לתרץ שם כתי' המהרש"א שם, או כמו שתירצו שאר המפרשים ואכ"מ. אך לענייננו גבי לא תחמוד, לפי שיטה זו לכאורה לא שייך שיעבור בב' לאוין.

אולם לפי המהר"ל שמכח שינוי הלשון ברבית עובר על ב' לאוין, שהם ב' ענינים על הריבוי ועל החסר, א"כ גם בעושק וגזל י"ל שהם ב' ענינים. וה"ה בלא תחמוד ולא תגזול, אף דלא תחמוד בלא דמי, מ"מ יסוד האיסור הוא החימוד, ויסוד איסור גזל הוא מה שמחסר לחבירו, א"כ שייך לומר שיעבור על ב' לאוין, והיינו שעובר על זה שחומד ועל זה שמחסר.

ובטעם שאינו לוקה על לא תחמוד, כתב הרמב"ם דמשום שהוא לאו שאין בו מעשה, והראב"ד כתב שהוא לאו הניתן לתשלומין. ומן הנראה שלדעת התוספות דלא תחמוד הוא רק בדלא יהיב דמי ליתא לב' הטעמים. דטעם הרמב"ם אינו אלא לשיטתו שעובר אף בדיהיב דמי, ועל כרחך שהאיסור אינו הלקיחה אלא החימוד שאין בו מעשה, אבל לתוספות שאינו עובר אלא בדלא יהיב דמי, לדידיה פשיטא שהלקיחה היא האיסור, והלקיחה יש בה מעשה. וכן טעם הראב"ד לא שייך לשיטת התוספות, שהרי גם לראב"ד אם תהיה מציאות של גזילה בלי חימוד (כגון הגוזל על מנת לשלם וכיו"ב) בודאי שלא יעבור על לא תחמוד. ועל כרחך שהגוזל בחימוד אית ליה ב' לאוין, האחד על החימוד והשני על הגזל, וה'והשיב את הגזילה' יכול לתקן הנטילה, שהוא הגזל, אך במה שעבר על החימוד לית ליה תקנתא, דעל זה אינו בתשלומין.

יח. מחלוקת הרמב"ם והראב"ד בגדר איסור לא תחמוד

הרמב"ם (פ"ח מגזילה ה"ט) כתב 'כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו או כל דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אף על פי שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר לא תחמד. ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה. ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד, כענין שנאמר לא תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת לך, חימוד שיש בו מעשה".

והשיג עליו הראב"ד ז"ל בתרתי, חדא דהא דעובר אינו אלא כשלא אמר רוצה אני, ועוד שהטעם דאין לוקין אינו משום שאין בו מעשה, דהיכן מעשה גדול מנטילת החפץ, אלא מפני שהוא לאו הניתן לתשלומין, שהרי הוא כגזלן שאינו לוקה משום שהוא חייב להשיב את הגזלה, וכמו כן החומד אינו לוקה משום שחייב להשיב את החפץ לבעליו.

ולכאורה בטעם שאין לוקין, נחלקו הרמב"ם והראב"ד בתרתי. חדא, דלהרמב"ם נחשב ללאו שאין בו מעשה ולראב"ד נחשב ללאו שיש בו מעשה. ועוד, שלראב"ד נחשב ללאו הניתן לתשלומין, ולרמב"ם לא נחשב ללאו הניתן לתשלומין. ונראה לבאר בסייעתא דשמיא דהא בהא תליא, ותליא גם בפלוגתא הראשונה שביניהם, שלרמב"ם עובר גם כשלבסוף נתרצה המוכר ואמר רוצה אני, ולפי הראב"ד אינו עובר אלא כשלא אמר רוצה אני.

דיסוד המחלוקת בין הרמב"ם והראב"ד אם עובר גם כשלבסוף נתרצה המוכר ואמר רוצה אני, דלפי הרמב"ם עיקר האיסור הוא בחימוד, אלא שהתנאי הוא עד שיקח החפץ. והוא כעין מה שכתב הסמ"ק (מצוה יט) 'שלא לחמוד, דכתיב לא תחמוד, ואף על גב דאמרינן במכילתין יכול בדברים תלמוד לומר ולקחת לך, מה להלן מעשה אף כאן מעשה, מכל מקום נראה שאף בלב אסור, אך אינו נגמר להתחייב עליו עד שיעשה מעשה, ובדיהיב דמי חייב אחת, ובדלא יהיב דמי חייב שתים, ונראה דלא תחמוד ולא תתאוה הכל אחד הוא וכפל מלה הוא'. ואפשר להוסיף בהגדרת הלאו, דכאשר החימוד גדול כ"כ עד שהגיע ללקיחת החפץ, אזי עובר על החימוד.

ולכן, לשיטת הרמב"ם שעיקר האיסור הוא בחימוד, אין נפ"מ בין אם בסוף אומר רוצה אני או לא. ומשום הכי החימוד אין בו מעשה, ולכן אינו לוקה.

אבל הראב"ד ס"ל דעיקר האיסור הוא הלקיחה, והחימוד הוא התנאי לאיסור, ולכן ליתא ללאו אלא כשלא אמר רוצה אני דאז חל חלות האיסור על הלקיחה. ומה"ט נחשב כלאו שיש בו מעשה.

ונראה דמיניה וביה בין נבין הטעם שהרמב"ם ס"ל שאינו לאו הניתן לתשלומין, כי מה שייך תשלומין על החימוד. אבל לראב"ד שהאיסור הוא הלקיחה, אתי שפיר שניתן לתשלומין, שיחזיר מה שלקח.

ויש להוסיף, שלפי הראב"ד הא דלא מועיל זה ששילם דמיו, הוא כי גם כשאין בו גזילת שיווי החפץ, מ"מ גוף החפץ שנטל הוא האיסור, כדברי המקנה (בקונטרס מחכון מהע"ז סי' כח ד"ה לו כתמס), דהא דכתב רחמנא תרי לאוין לא תגזול ולא תחמוד, דלא תגזול קאי על דמי שיווי החפץ, אבל אם נותן דמיו לא עבר על לאו דלא תגזול, ולאו דלא תחמוד קאי על גוף החפץ דכל שחמדו וקנאו להיות שלו עובר על לאו דלא תחמוד.

אבל הרמב"ם ס"ל דהא דלא מועיל זה ששילם לו דמיו, הוא לפי שעיקר האיסור הוא בחימוד. והוא ע"ד שכתב ביד המלך (גזילה פס) 'לענין עבירת לאו דלא תחמוד, דעצם הלאו אף דתכונת ענינו הוא בין אדם לחבירו, בכל זאת עיקרו הוא בין אדם למקום, דהא אפילו יהיב דמי וחבירו נתנו לו מדעתו ואין הדבר נוגע לחבירו עוד, בכל זאת אם הנתינה היתה ע"י הפצר שהכביד עליו ריעים הרי זה עובר עליו, ומשום דהתורה אסרה להפצר זה'. [אולם שם ביד המלך רצה לחדש שגם הראב"ד ס"ל דעיקרו של לא תחמוד הוא בין אדם למקום כנ"ל, אלא דס"ל שעל זה מועיל זה שאומר רוצה אני, וצ"ע בסברתו].

וכעי"ז כתב המגיד משנה, על מה שכתב הרמב"ם ואין לוקין על לאו זה שאין בו מעשה, 'כתב הר"א ז"ל א"א לא ראיתי דבר תימה גדול מזה וכו'. הלך הרב המשיג לשיטתו שכתב שאם אמר רוצה אני המוכר שהלוקח פטור, אבל דעת רבינו ז"ל שהאיסור אף ברצון המוכר הוא, וע"כ כתב שאין בו מעשה לפי שנטילת החפץ ברצון המוכר הוא נעשה, אבל ההשתדלות אשר השתדל כדי לרצותו הוא האיסור, ונגמר בשעת המקח, ובהשתדלות לא היה מעשה, ולכך לא נתן טעם לפי שהוא חייב להחזיר החפץ, שכיון שברצון המוכר נעשה אין כאן חיוב השבה'.

(ורלה מנחת חינוך מצוה לח).

[והנה היסוד שהחימוד הוא שורש האיסור, מבואר בראשונים ובמפרשי התורה. האבן עזרא (שמות כ יג) כתב 'אנשים רבים יתמהו על זאת המצוה, איך יהיה אדם שלא יחמוד דבר יפה בלבו כל מה שהוא נחמד למראה עיניו, אלא שכמו שלא יתאוה שיהיו לו כנפים לעוף השמים, וכל כיו"ב, ככה כל משכיל צריך שידע כי ממון לא ימצאנו אדם בעבור חכמתו ודעתו, רק כאשר חלק לו השם, ואמר קהלת ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו, ואמרו חכמים בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא, ובעבור זה המשכיל לא יתאוה ולא יחמוד, וידע שממון רעהו שהשי"ת אסרה לו היא נשגבה בעיניו מבת מלך בלב הכפרי, על כן הוא ישמח בחלקו ולא ישים אל לבו לחמוד ולהתאוות דבר שאינו שלו, כי ידע שהשם לא רצה לתת לו לא יוכל לקחתו בכחו ובמחשבותיו ובתחבולותיו על כן יבטח בבוראו שיכלכלנו ויעשה הטוב בעיניו. ורבינו בחיי (שמות שם) כתב 'כי החמדה תלויה בלב, ועיקר המצוה שיתייאש האדם מכל מה שיש לחברו קרקע ומטלטלין ויפנה לבו מן המחשבה הזאת שלא יחשוב בהם ולא יחמדם'.

ואפשר שזו גם שיטת הרמב"ם שכתב (פ"ח מגזילה ה"י–יב) 'כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו וכל כיוצא בהן משאר דברים שאפשר לו לקנותן ממנו, כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה לבו בדבר עבר בלא תעשה, שנאמר לא תתאוה ואין תאוה אלא בלב בלבד, התאוה מביאה לידי חימוד והחימוד מביא לידי גזל, שאם לא רצו הבעלים למכור אע"פ שהרבה להם בדמים והפציר ברעים יבא לידי גזל שנ' וחמדו בתים וגזלו וכו', הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד, והקונה דבר שהתאוה בהפצר שהפציר בבעלים או בבקשה מהן עובר בשני לאוין לכך נאמר לא תחמד ולא תתאוה, ואם גזל עבר בשלשה לאוין'].

ברעת הרמב"ם שחימוד הוא לאו שאין בו מעשה

היוצא מהנ"ל, שלרמב"ם אף שהתנאי בלא תחמוד הוא שיעשה מעשה לקיחה, מ"מ כיון דעיקר האיסור הוא החימוד שאין בו מעשה הרי הוא כלאו שאין בו מעשה. אך יש להעיר בזה, דבמשנה למלך (פ"ג מבילת מקדש כה) כתב 'ודע שמה שכתבנו דאפילו לרב אשי לא חשיב שהייה כמעשה אלא כשתחילת המעשה היה באיסור, כגון לבישת כלאים או מי שנכנס למקדש וטימא עצמו בשוגג, שהרי תחילת האיסור היה ע"י מעשה של איסור וכו', ועד כאן לא אמרינן דכל שתחלת הפעולה היתה ע"י מעשה דאף דלבסוף ליכא מעשה דחשיב כמעשה היינו כשהתחלת הפעולה היתה באיסור אבל כשהיתה בהיתר אינה מצטרפת עם סופה להחשיבה כמעשה. כך היה נראה לי מסברא, אך אחרי העיון נראה דהא ליתא וכו', אשר על כן נראה דאליבא דתוספות כל שתחלת הדבר היה ע"י מעשה אף שהיה בהיתר חשיב כמעשה אם נעשה איסור אח"כ בלתי מעשה, ומש"ה נזיר שנכנס לבית הקברות בשידה תיבה ומגדל ובא חבירו ופרע מעליו המעזיבה לוקה על השהייה אע"פ שאין מעשה בשהייה לפי שתחילת ביאתו לבית הקברות ע"י מעשה

היתה ואף שהיתה בהיתר, ודברי התוס' שכתבנו הכי דייקי שכתבו דלאו שיש בו מעשה הוא במה שאינו יוצא משם כשנודר, ודאי שאין כוונתם דס"ל דעקימת שפתיו שנודר בנזיר חשיב מעשה, דהא קי"ל דעקימת שפתים לא חשיב מעשה, ועוד דאי טעמא דתוס' הוא משום עקימת שפתים הכי הוה להו למימר דלאו שיש בו מעשה הוא במה שנודר בנזיר בבית הקברות, אלא ודאי דמה שנודר בנזיר לא חשיב מעשה ולא חייבוהו מלקות אלא משום דאינו יוצא משם ואע"ג דאינו עושה מעשה במה שאינו יוצא כיון שהביאה היתה על ידי מעשה אף מה שאינו יוצא חשיב כמעשה'.

ובמעשה חושב (בקצה"מ פ"ח מחו"מ ה"ג לות קלו) מוכיח מרש"י חולין (פג. ד"ה שמין כו מעקה), ומרש"י שבועות (ג:), שאף אם המעשה היה בהיתר, מצטרף לאיסור דשב ואל תעשה, ומקרי לאו שיש בו מעשה. והקשה מרש"י סנהדרין (סה. ד"ה ר"ל לחמר), עי"ש. ולפ"ז מיושבין דברי רש"י, כי הביאה לבית הקברות נחשבת למעשה, ואף שביאתו בהיתר, מצטרפת האי מעשה לשהייתו בבית הקברות, כשנדר בנזרו. [וראה שו"ת דבר משה להגאון מהר"ם תאומים סי' סז].

ומעתה לפ"ז בלאו דלא תחמוד, לכאורה מן הדין שיחשב כלאו שיש מעשה בק"ו, כי מה בהנ"ל נחשב ליש בו מעשה שהמעשה מצטרף גם כשהמעשה הוא בהיתר, ק"ו בלא תחמוד שמעשה הלקיחה הוא תנאי בגוף האיסור, אף שעיקר האיסור הוא החימוד מ"מ מצטרף מעשה הלקיחה כנ"ל.

וי"ל שהרמב"ם אזיל לשיטתו שכתב (כפ"ח מהגזילה ח) 'ומי שבא לעזרה ביום ראשון ולא הביא עולה, לא דיו שלא עשה מצות עשה אלא עובר על לא תעשה שנאמר לא יראו פני ריקם, ואינו לוקה על לאו זה שהרי לא עשה מעשה'. משמע קצת דאם המעשה היה בהיתר, הוה לאו שאב"מ. אך אי משום הא לא איריא, כי אפשר שדוקא בלאו דלא יראה וכו', שיסוד האיסור הוא זה שהוא ריקם, אלא שאין האיסור של ריקם אלא בתנאי של יראה, כי היראה הוא האמצעי והתנאי לאיסור של ריקם, והרי זה שהוא ריקם אין בו מעשה וגם אין בו תחילת מעשה, לכן אין לוקין. משא"כ בנזיר בבית הקברות, שהאיסור הוא עצם השהייה בבית הקברות, ושהייה זו בביה"ק תחילתה בביאה שהיא במעשה, בזה מודה דלוקין.

אך יש להוכיח מהרמב"ם (פ"ה ממלכים ה"ח) שכתב 'ומותר לחזור לארץ מצרים לסחורה ולפרקמטיא וכו' ואינו אסור אלא להשתקע שם, ואין לוקין על לאו זה שבעת הכניסה מותר הוא, ואם יחשב לישב ולהשתקע שם אין בו מעשה'. הרי שמעשה ההיתר אינו מצטרף לשהיית האיסור להקרא מעשה, וכן מוכיח במעשה חושב (קסס). וראה מנחת חינוך (מצוה יח לות ה) בשם משנת חכמים, שהביא את שתי הראיות.

שו"ר ביד המלך (פ"ח מגזילה ה"ט) שכתב 'עיין במה שכתב הרב המגיד להסביר דעת רבינו דלאו דלא תחמוד הוי לאו שאין בו מעשה, לפי שגוף נטילת החפץ ברצון המוכר הוא נעשה, רק ההשתדלות אשר השתדל כדי לרצותו הוא עיקר האיסור, אלא דלא נגמר רק בשעת המקח, ובהשתדלות לא היה בו מעשה, ע"כ. הנה דברי הרב המגיד נראין נכונים בזה, דדבר זה ברור דבין לדעת רבינו ובין לדעת הראב"ד לא הונח עצם הלאו דלא תחמוד רק על החמדה ופעולת

ההפצר, אבל לקיחת החפץ בעצמה אם הוא מדעת המוכר לא יצויר בה שום לאו, דאיך תהיה אזהרת התורה על לקיחת חפץ מחבירו שהוא מדעת הנותן, ואנו לא מצינו אזהרה כזו רק בריבית דמתנה הוא והתורה אסרתה, אבל כל שאר דברים הנעשים מדעת בעליהם לא מצינו בהם שום מקום איסור, ואם לקיחת החפץ הוא שלא מדעת המוכר אזי חמסן הוא ועובר על לאו גמור דלא תגזול. אלא ודאי דשורש ועיקר הלאו דלא תחמוד לא הונח רק על החמדה ופעולת ההפצר, אלא דעבירת הלאו לא יצא מכח אל הפועל רק בלקיחת החפץ, ולכן רבינו וגם הראב"ד דעת כל אחד נכון דעתו לפי שיטתו, דרבינו תפס בזה דעתו דפסק בפ"א מהלכות חגיגה (הלכה ח) דאינו לוקה על לאו דלא יראו פני ריקם ומשום דאין בו מעשה, ואף דאם לא הלך להראות לא הי' עובר כלל על לאו זה, בכל זאת אין מצרפין מעשה ההליכה לעבירת הלאו להיות לאו שיש בו מעשה. גם בפ"ה מהלכות מלכים (הלכה ח) פוסק רבינו ג"כ בהלך למצרים ונשתקע לדור שם דעובר בג' לאוין ואינו לוקה, משום שההליכה בלי השיקוע אין בה איסור ובשיקוע שנשתקע שם אח"כ אין בו מעשה. ואף דאי לאו ההליכה לא היה בא לידי איסור השיקוע, בכל זאת אין מצרפין מעשה ההליכה להשיקוע להיות מיחשב לאו שיש בו מעשה, וכמו כן הכא כיון דבמעשה של לקיחת החפץ אין בה איסור, אף דעל ידי זה נגמר האיסור של ההשתדלות, בכל זאת אין אנו מצרפין מעשה הלקיחה לאיסור לאו של ההשתדלות להיות לאו שיש בו מעשה, והלכך שפיר אין לוקין על לאו זה אף שעשה מעשה ולקחו לבסוף וכו', אמנם גם הראב"ד דחולק על רבינו כאן וסובר דנטילת החפץ הוי מעשה לענין עבירת הלאו דלא תחמוד, גם הוא תפס שיטתו בזה וכו'".

והנה במעשה חושב (קס) מוכיח מהא דכתב הרמב"ם שאינו לוקה משום ב"י וב"י על חמץ שהיה לו בערב פסח כיון דשהייתו הוה לאו שאין בו מעשה, ודוקא בקנה בפסח או חימצו בידים בפסח לוקה, הרי שבקנה או חימצו בידים מערב פסח, אף ששהייתו בפסח באיסור באה ע"י מעשה חימוץ של ערב פסח, אינו מצטרף מעשה ההיתר לאיסור השהייה. ובשער המלך עצמו שם הוכיח מהרמב"ם (פ"ג ממלוה ה"ל) ומדברי הרב המגיד (קס), שאף אם תחלתו בא במעשה, כיון שהמעשה היה בהיתר והאיסור הוא בשוא"ת, מקרי לאו שאין בו מעשה, עי"ש.

אולם מהרדב"ז (ספ"ו ממזירות ה"ט) משמע שאם תחלתו בא במעשה, גם כשהמעשה היה בהיתר והאיסור הוא בשוא"ת נחשב ללאו שיש בו מעשה. שכתב שם הרמב"ם בנכנס בשידה ובא חבירו ופרע עליו את המעזיבה ונטמא, אע"פ ששהה שם אינו לוקה, אבל מכין אותו מכות מרדות, וכתב הראב"ד ז"ל על בבא זו אין דרך הסוגיא כך וכו' עכ"ל, וכתב הרדב"ז 'ואני תמיה על השגה זו, שהרי הבעיא של רבא כבר פסקה רבינו בפרקין דלעיל שאם פרע עליו את המעזיבה מדעתו לוקה שתים אחת משום לא יטמא ואחת משום לא יבא, ושניהם באים עליו כאחת, ואם פרע עליו את המעזיבה שלא מדעתו או שהיה שוגג אם התרו בו ושהה כדי שיעור השתחויה לוקה, ואם לאו פטור, אבל הכא איירי רבינו כגון שפרע עליו את המעזיבה שלא מדעתו דאינו לוקה לא על לא יטמא ולא על לא יבא, ולא התרו בו ואמרו לו אל תשתה [תשהה] שאם התרו בו ושהה פשיטא שהוא לוקה, הילכך מלקות ליכא וכו' כיון שלא התרו בו, ועלו דברי רבינו כהוגן'. הרי שדעת הרדב"ז בשיטת הרמב"ם, שאף שבשהייה אין מעשה, מ"מ כיון שאיכא מעשה הכניסה, אף שהמעשה היה בהיתר, נחשב ללאו שיש בו מעשה, ולכן רק משום שלא

התרו בו אינו לוקה. וכ״כ מוהר״י בי רב בדעת הרמב״ם, שאם תחלתו ע״י מעשה, אף שהיה בהיתר, מ״מ מצטרף ומקרי לאו שיש בו מעשה. [וראה שאגת אריה סי׳ לב, ובחדשות סי׳ יב].

בדעת הראב״ד שחיימוד הוא לאו הניתן להשלומין

והנה ביד המלך הקשה על שיטת הראב״ד דאין לוקין על לאו דלא תחמוד משום שחייב בתשלומין. וז״ל: ׳איך עלה במחשבה הזכה של הראב״ד דחיוב התשלומין פוטרים ממלקות, הלא גוף התשלומין אינם פוטרים אותו מעבירת הלאו, ואיך יהיה חיוב התשלומין עצום כחו מהתשלומין עצמן, ואנו רואין דגוף עבירת הלאו הונח לכתחילה אף אם נותן כסף מלא דמי שווי החפץ, ושוב אין עוד כאן שום לתא דתשלומין, ובכל זאת עובר על הלאו דגזרת התורה כך הוא, ולאו זה דלא תחמוד דומה בתכונתו כמו שאר אזהרת לאווין של כל האיסורים כולם, כגון דאכילת חלב ודם וחמץ וכדומה דלוקין על מעשה אכילתן, וכמו כן אם היה מעשה בלאו דלא תחמוד היו לוקין עליו ולא היה לחיוב התשלומין שום ענין עם חיוב המלקות של הלאו, ואף אם נאמר דכוונת הראב״ד הוא על חזרת גוף החפץ דמנתק הלאו לפטרו ממלקות, ובאמת סיום דבריו מורים בדעתו כוונה זו, דכתב שהרי הוא כגזלן שחייב להשיב את הגזלה ולפיכך אינו לוקה וגם זה חייב להשיב החפץ לבעלים, ע״כ. אמנם גם זה תמוה, דאף אם נאמר דסבירא ליה להראב״ד דהיכי דלא אמר המוכר רוצה אני והלוקח עובר על לאו דלא תחמוד גם המכירה בטלה וצריך להחזיר החפץ, בכל זאת אין כח בחזרה זו לנתק הלאו ולפוטרו ממלקות, ואין זה דומה להשבה דגזלה, דבגזלה ההשבה הוא בכח העשה דחייבה אותו תורה לתקן הלאו בכך ולהשיבו, ואף לאביי דס״ל דכל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני, בכל זאת בגזלה לא מהני ומחויב להשיב מצד חק התורה דוהשיב, והשבה זו אשר הוא לתקן הלאו כל זמן שלא ביטל להתיקון למ״ד (מכות יט:) ביטלו ולא ביטלו מנותק הלאו בכך לפוטרו מחיוב מלקות שבו וכו׳. אמנם כל זה לא שייך רק בהשבה דגזלה, דעשה דההשבה הוא מכח הלאו דלא תגזול, משא״כ בלאו דלא תחמוד, דאף אם המכירה בטלה ומחזיר החפץ לבעליו מ״מ אין השבה זו מצד לתא דגזלה, דגוף הבאת החפץ מדעתו ורצונו של המוכר בא ליד הלוקח, רק דלרבא דאמר דכל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, וכאן אמר רחמנא דלא יחמוד בשל חבירו להכביד עליו לקחתו מידו, והוא עבר לקחת חפץ מיד חבירו, על כן לא אהני מעשיו והוי כאלו לא לקחו, וממילא קאי לחזרה כמו כל חפצי חבירו אשר באו לרשותו של אדם שלא בדרך גזלה כלל, אבל אין לחזרה זו כח השבה לתקן ולנתק את הלאו ולפטרו מהמלקות של הלאו אשר נתחייב בלקיחתו׳.

הנה מה שכתב יד המלך ׳דכוונת הראב״ד הוא על חזרת גוף החפץ דמנתק הלאו לפטרו ממלקות, ובאמת סיום דבריו מורים בדעתו כוונה זו, דכתב שהרי הוא כגזלן שחייב להשיב את הגזלה ולפיכך אינו לוקה וגם זה חייב להשיב החפץ לבעלים ע״כ׳, י״ל דהביאור הוא לפי מה שכתב המקנה (סוכה לעיל), דלא תגזול קאי על דמי שיווי החפץ, אבל אם נותן דמיו לא עבר על לאו דלא תגזול, ולאו דלא תחמוד קאי על גוף החפץ דכל שחמדו וקנאו להיות שלו עובר על לאו דלא תחמוד.

ומה שכתב יד המלך 'דאף אם נאמר דסבירא ליה להראב"ד דהיכי דלא אמר המוכר רוצה אני והלוקח עובר על לאו דלא תחמוד גם המכירה בטלה וצריך להחזיר החפץ, בכל זאת אין כח בחזרה זו לנתק הלאו ולפוטרו ממלקות, ואין זה דומה להשבה דגזלה, דבגזלה ההשבה הוא בכח העשה דחייבה אותו תורה לתקן הלאו בכך ולהשיבו', לענ"ד אינו מובן, שהרי הראב"ד לא כתב שאינו לוקה משום שהוא ניתק לעשה, אלא משום שניתן לתשלומין, והרי גם בגזילה כתב הרמב"ם (פ"ח מגזילה ה"ח) שאין לוקין על לאו דלא תגזול 'שהרי הכתוב נתקו לעשה שאם גזל חייב להחזיר שנאמר והשיב את הגזילה אשר גזל, זו מ"ע, ואפילו שרף הגזילה אינו לוקה שהרי הוא חייב לשלם דמיה וכל לאו שניתן לתשלומין אין לוקין עליו'. ובגניבה כתב הרמב"ם (פ"ח מגניבה ה"ח) 'כל הגונב ממון משו"פ ולמעלה עובר על ל"ת שנאמר לא תגנוב, ואין לוקין על לאו זה שהרי ניתן לתשלומין שהגנב חייבתו התורה לשלם'.

ובשו"ת חות יאיר (סי' קנג) הביא את דברי הרמב"ם בהל' סנהדרין (פי"ח ה"ב) שכתב כללות לאוין שאין בהם מלקות, וזכר שם לאו הניתק לעשה כגון לא תקח אם על בנים ופאה ולא זכר גזל, רק גבי מ"ש שם מקמי הכי כל לאו שניתן לתשלומין כגון לא תגזול לא תגנוב. ואח"כ הביא מהרמב"ם דבהל' גזילה כתב דאינו לוקה משום דניתק לעשה, אבל בהל' גניבה כתב דאינו לוקה משום שניתן לתשלומין. וביאר בדעת הרמב"ם, שגבי גניבה דלא מצינו בפירוש בתורה מצות השבתו, לא מקרי לאו הניתק לעשה, עי"ש. וכעי"ז כתב בשו"ת שואל ומשיב במהדו"ק ח"ב (סי' קכו).

ובאחיעזר (ח"ג סכ"ע סי' כח) כתב דאף דהתשלומין לא כתוב בגדר עשה, יש לו דין ניתק לעשה, דכל מה שהלאו הוא משום הפסד ממון חבירו ומשלם ההפסד הרי התשלומין תקון הלאו בפועל, דע"י התשלומין יתוקן העון אשר חטא וכמו דלאו הניתק לעשה אין לוקין עליו, ה"נ לאו הניתן לתשלומין אין לוקין עליו.

אולם האחיעזר (שם סי' כב) הביא מש"כ הרמב"ם שאין לוקין על לאו דלא תחמוד מפני שאין בו מעשה, והראב"ד השיג על זה, והביא את קושיית שער המלך על דברי הראב"ד דהא בלא תחמוד לא גלי קרא שישלם כמו בגזילה, א"כ נימא דמילקי לקי וממונא לא משלם, וכתב באחיעזר 'ולמש"כ נראה בשיטת הרמב"ם דלא ס"ל הטעם לפי שחייב בתשלומין, משום דמאי דמחויב להחזיר החפץ או דמיו לבעלים מצד עשה דוהשיב את הגזילה, אין זה ניתן לתשלומין רק ללאו דגזילה, אבל לא ללאו דלא תחמוד, דעל זה לא קאי העשה, והא לשיטת הרמב"ם גם באמר רוצה אני וקנה החפץ עובר משום לא תחמוד ולא שייך בו השבה, א"כ הא דוהשיב לא קאי על לאו דלא תחמוד [ואעפ"י שצריך להחזיר החפץ ומ"מ אפשר שילקה משום לא תחמוד דתשלומין דגזילה אינו דוחה לאו אחר המעורב בו], ולא שייך לשיטת הרמב"ם הטעם דלאו הניתן לתשלומין, ולהכי כתב לפי שאין בו מעשה. והראב"ד לשיטתו דלא תחמוד הוא רק בלא אמר רוצה אני, וא"כ עצם לקיחת החפץ הוי יש בו מעשה, וכיון דלשיטת הראב"ד בכל גזילה ישנו לאו דלא תחמוד ג"כ וזה ענין אחד וכיון דגזילה הוי לאו הניתן לתשלומין להכי אינו לוקה ג"כ משום לא תחמוד שזהו ענין אחד'.

ומה שכתב יד המלך 'אמנם כל זה לא שייך רק בהשבה דגזילה, דעשה דההשבה הוא מכח הלאו דלא תגזול, משא"כ בלאו דלא תחמוד, דאף אם המכירה בטלה ומחזיר החפץ לבעליו מ"מ אין השבה זו מצד לתא דגזילה, דגוף הבאת החפץ מדעתו ורצונו של המוכר בא ליד הלוקח, רק דלרבא דאמר דכל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, וכאן אמר רחמנא דלא יחמוד בשל חבירו להכביד עליו לקחתו מידו, והוא עבר לקחת חפץ מיד חבירו, על כן לא אהני מעשיו והוי כאלו לא לקחו, וממילא קאי לחזרה כמו כל חפצי חבירו אשר באו לרשותו של אדם שלא בדרך גזילה כלל, אבל אין לחזרה זו כח השבה לתקן ולנתק את הלאו ולפטרו מהמלקות של הלאו אשר נתחייב בלקיחתו', כבר כתבנו שגם אם נכון הדבר כפירושו ואין כאן ענין לאו הניתק לעשה, מ"מ לאו הניתן לתשלומין בודאי דהוה, וזהו כוונת הרמב"ם.

[וביד המלך שם כתב (בסוגרייס) 'ובחידושי על מס' תמורה כתבתי וביארתי מה שיש לתמוה בסוגיא שם (תמורה ו.) דפריך הגמרא לרבא דאי עביד לא מהני והרי גזל דאמר רחמנא לא תגזול ותנן (ב"ק לג:) הגוזל עצים ועשאן כלים אינו חייב להחזירו, ומשני הגמרא [שאני התם] דכתיב אשר גזל אם כעין שגזל יחזיר ואם לאו לא יחזיר. ומאי פריך הגמרא לרבא, הא כל כמה דלא ידע המקשן עדיין מדרשה זו דאשר גזל קשה קושיא זו גם לאביי, דהא בגזל אין שום חילוק כלל בין רבא לאביי, ואף לאביי לא מהני ומחוייב להחזיר הגזילה, דמקרא מלא דיבר הכתוב [שם] והשיב את הגזלה, ובין לרבא ובין לאביי קשה קושיית הגמרא זו דלמה בגזל עצים ועשאן כלים לא יחזיר, ואמאי מהני השינוי והא כתיב והשיב, אלא על כרחך דיש איזה לימוד על זה דשינוי יהיה פוטר אותו מחזרה, ולימוד הזה יהיה מה שיהיה כאשר פוטר מחזרה לאביי מכח עשה דוהשיב כמו כן פוטר לימוד זה מחזרה גם לרבא מכח הסברא דאי עביד לא מהני'.

ותמיהני עליו, הרי בגמ' ב"ק (סה:) ילפינן מדרשא דב"ה דהן ולא שינוייהם, דשינוי מעשה קונה. וכתבו בתוס' שמהן ולא שינוייהם שמעינן שכשנשתנה נעשה כדבר אחר והחפץ שגזל איננו. ומצד הלימוד הזה ביאר החי' הרי"ם דזה שמיפטר בהשבה כשנשתנה לא בעי קרא דאשר גזל, כי בחיוב השבה כתיב והשיב את הגזילה, ואחר שנשתנה אינו הגזילה, אך עדיין לא שמענו קנין שיהיה שלו, ועל כך דרשינן מיתורא דאשר גזל. ולפ"ז יוצא חידוש דין, כמ"ש בחי' הגר"ח הלוי (פ"א מגזילה הט"ו) שגם בשינוי כעין בהמה והזקינה מיפטר מחיוב השבה ולכן אינו יכול לומר הרי שלך לפניך, אף שהגזלן לא קנאו להיות שלו עי"ש, והוא להיפך מסברת היד המלך שחידש שגם אחרי שקנה בשינוי יש לו מצוה של והשיב, וצ"ע].

יט. אי אמרינן עביד לא מהני בלאו דלא תחמוד

הרמב"ם בהלכות גזילה (פ"א ה"ט) כתב: 'כל החומד עבדו וכו', אעפ"י שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר לא תחמוד'. וכתב המגיד משנה, שאע"פ שעבר על 'לא תחמוד' מ"מ מקחו קיים, 'ואע"ג דאמר רבא בתמורה (ג:) כל מילי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, הרי הוא כעין גוזל צמר ועשה ממנו בגד, שאינו משלם אלא כשעת הגזילה וקנה הדבר בשינוי כדאיתא התם, ואף כאן קנה בדמים'.

קושיות האחרונים על דברי המגיד משנה

והקשו המפרשים בבתי כהונה (חלק ביתו ועד סי' ח), וביד המלך (פ"א מגזילה ה"ט), והגאון הגרי"ש נטנזאהן בספר דברי שאול יוסף דעת (סי' שלג) על תירוץ הרב המגיד דלא דמי דין 'לא תחמוד'

לדין 'לא תגזול', וכמ"ש במנחת חינוך (מצוה לח) דב'לא תגזול' גזירת הכתוב היא, דדרשינן 'אשר גזל' דרק אם הגזילה עודנה כעין שגזל יחזיר, אבל כאן מנא לן.

גם בחידושי הרי"ם (תו"מ סי' לד ס"ק טו ד"ה עוד י"ל) הקשה על דברי הרב המגיד שחירוצו אינו מובן כלל, דגבי שינוי גלי קרא דאף שעשה האיסור מהני, ואף אם נוקים דקרא ד'אשר גזל' איירי בשינוי דממילא דקנה משום דלא עבר בו איסור, מ"מ נשמע מיניה שגם כשעביד האיסור בידים קנה, וכמ"ש התוספות בריש תמורה (ד: ד"ה רבא אמר) גבי צורם אוזן בכור, שהרי גם אם נאמר דלא מהני מעשיו, מ"מ לא גרע מאילו נעשה מאליו, אבל כאן אף שאמרה התורה דקנין דמים מהני לקנין, היינו רק היכא דליכא איסור, משא"כ כשעובר איסור שייך שפיר לא מהני וכו'.

והנה בקובץ שיעורים (כ"ק אות קמ) הקשה עוד על מה שמדמה הרב המגיד לאו ד'לא תחמוד' ללאו דגזל, דלא דמי, דרק בשינוי מעשה שהקנין נעשה ממילא לא שייך לומר דלא מהני, שהרי סוף סוף נשתנה, משא"כ בתליוהו וזבין שצריך לקנין דעת קונה ומקנה, אפשר דלא מהני.

גילוי רחמנא בקרא ד'אשר גזל' דכל שאינו כאשר גזל קנה

ולכאורה תמוה למה הקשה הקובץ שיעורים על הרב המגיד, הרי קושיא זו קשה נמי על הש"ס דפריך ארבא דס"ל דכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, והקשתה הגמ' (תמורה ו:) 'והרי גזל דרחמנא אמר לא תגזול, ותנן הגוזל עצים ועשאן כלים, צמר ועשאן בגדים משלם כשעת הגזילה', ומאי פירכא היא, הרי שינוי מעשה קונה גם בנשתנה מאליו [וראה קצוה"ח סי' לד ס"ק ג וסי' שנד ס"ק ה, ונתיבות סי' שסא ס"ק א], וא"כ לא שייך לומר אי עביד לא מהני, וכמ"ש התוספות בתמורה (ד: ד"ה רבא אמר) בצורם אוזן בכור דאע"ג דלא מהני, מ"מ לא גרע מנפל בו מום מאליו, ולא אמרו אי עביד לא מהני אלא היכא דע"י עשייתו נעשה מה דאמר רחמנא לא תעביד, א"כ הכי נמי בשינוי שאינו חוזר לברייתו כיון דגם שינוי ממילא קונה, לכן גם אם אי עביד לא מהני לא גרע מנעשה מאליו ולכך קנה [וראה במשובב נתיבות סי' לד ס"ק ה].

וצריך לומר שהקובץ שיעורים לא הקשה על הגמ', משום דיש לומר דזה עצמו הוא גילוי רחמנא בקרא ד'אשר גזל' דכל שאינו כאשר גזל קנה, בין אם נעשה בידים ובין אם נעשה מאליו, ולכך לא שייך ביה אי עביד לא מהני. אבל הרב המגיד, שרצה ללמוד מהגילוי בשינוי מעשה שגם קנין דמים מהני, קשה דלא דמי דבגזילה גם שינוי דממילא קני, וכנ"ל, והן הן דברי החידושי הרי"ם הנ"ל.

[והנה בקובץ שיעורים תירץ, שדעת הרב המגיד שגם בשינוי צריך דעת גזלן לקנותה ואינו קונה בעל כרחו, וכיון דצריך דעת לקנין שייך לומר לא מהני, ושפיר דמי ללאו ד'לא תחמוד'.

ויש לסתור דבריו דהרמב"ם (פ"כ מגזילה הט"ו) כתב 'גזל כלי ושברו אין שמין לו הפחת אלא משלם דמיו והכלי השבור של גזלן', והקשה הרב המגיד, למה לא קני בשינוי מעשה, ותירץ האור שמח, ששיטת הרמב"ם שאם אינו רוצה לקנותו אינו קונה, והביא כן בשם המחנה אפרים, יע"ש.

וא"כ הרב המגיד שהקשה ולא ניחא ליה בתירוץ האור שמח, מוכח דס"ל שגם באינו רוצה לקנותו קני, וכדברי הנתיבות (סי' קסח ס"ק ח) שכתב ששינוי מעשה קונה אפילו באינו רוצה לקנות, וכמו כן מוכח גם דס"ל ששינוי

מעשה ממילא קנה, כי הב״ח (סי׳ קנג) תירץ שהרמב״ם מיירי שנשבר מאליו וס״ל דשינוי מעשה קונה בידים ולא בנשתנה מאליו, וא״כ הרב המגיד דלא ניחא ליה בתירוץ הב״ח, מוכח דס״ל שגם שינוי מאליו קני, וא״כ הדרא קושיא לדוכתא מה ראיה משינוי מעשה דקני גם בלא דעת הגזלן וגם כשנעשה מאליו, משא״כ בקנין דמים ד׳לא תחמוד׳].

אם אמר המוכר רוצה אני לא עובר הקונה בלאו ד׳לא תחמוד׳

והנה החידושי הרי״ם אחר שהקשה על תירוץ הרב המגיד כתב, דעיקר התירוץ הוא דהכא לא שייך אי עביד לא מהני, דבגוף הקנין שנתרצה ליכא איסור כלל כיון שאמר רוצה אני, רק במה שאנסו מקודם, אלא שהתורה לא אסרה האונס שמקודם בלי שיהיה לקיחה אח״כ, אבל האיסור הוא האונס ולא הקנין, ולכך לא שייך על הקנין לא מהני, כיון שהקנין הוא היתר כנ״ל.

ולפום ריהטא אינו מובן אם החידושי הרי״ם בא לתרץ מעצמו את קושיית הרב המגיד, או שכוונתו להעמיס את הדברים בדברי הרב המגיד, ואם כוונתו להעמיסו בדברי הרב המגיד אינו מובן מה הביא הרב המגיד, ומה היה צריך להביא מדין שינוי מעשה דקני, מה הקשר מהתם לחילוקו דהכא.

ומן הנראה דאכן הדברים מתפרשים בדברי הרב המגיד, דהשער המלך (פ״ח מגזילה ה״ט) פירש דברי הרב המגיד, דכי היכי דגבי גזל אהני קנין שינוי אע״ג דעבר על לאו ד׳לא תגזול׳, הכי נמי בלאו ד׳לא תחמוד׳ אהני לן קנין דמים וכו׳, ומ״מ לגבי הא מילתא ילפינן מגזל דכל שיש קנין אהני אע״ג דעבר אמימרא דרחמנא. וכתב שדברי הרב המגיד אינו אלא באומר רוצה אני, דבשעת גמר הקנין אינו עובר בלאו, כי נטילת החפץ ברצון המוכר נעשתה, ורק ההשתדלות שמקודם הוא האיסור, דבזה שפיר ילפינן משינוי מעשה, שגם שם בשעת קנין השינוי אינו עובר, כי על לא תגזול עבר מעיקרא, אבל אם לא אמר רוצה אני שבשעת גמר הקנין עובר על ׳לא תחמוד׳, אי אפשר למילף מגזל, דשאני גזל שבשעת גמר הקנין אינו עובר על הלאו, ובזה גלי קרא דהלאו דמעיקרא אינו מבטל הקנין דעכשיו, אבל ב׳לא תחמוד׳ שבשעת קנין עובר לית לן בה. ומעתה לפי זה גם בדברי החידושי הרי״ם אפשר לפרש כן.

[והנה דברי השער המלך בפלוגתא תליא, שהקצוה״ח (סי׳ לד ס״ק ג) כתב שבשעת שינוי מעשה אינו עובר בלא תגזול, ופירש במשובב נתיבות (קס ס״ק ה) שקושיית הגמ׳ (תמורה ו:) והרי גזל דרחמנא אמר לא תגזול וכו׳, היינו כי כל הקנין של שינוי מעשה הוא מכח מעשה הגזילה דמעיקרא שקנה להתחייב באונסין, ומכח זה כאשר נשתנה אח״כ ממילא קני, וזהו מאחר ובשעת הקנין להתחייב באונסין עבר על ׳לא תגזול׳ היה לן לומר דלא מהני להיות לו מזה קנין כאשר ישתנה, לכן גלי קרא דמהני. אך הנתיבות (סי׳ לד ס״ק ה) חולק וסובר דעל כרחך בשעת שינוי עובר לא תגזול, דאל״כ לא היה שייך לומר בזה אי עביד לא מהני, ולא היה פריך מזה בגמ׳ על רבא, יעו״ש. והחידושי הרי״ם בפרק מרובה הרבה לישא וליתן בשתי השיטות. ומדברי שער המלך מוכח דלא כהנתיבות, וגם לא כהקצוה״ח, ויש בזה אריכות דברים אלא שאכ״מ. והבז].

עיקר כוונת התורה היה רק שלא יחמוד מעיקרא ובזה עובר אף בנתרצה המוכר

ובחידושי הרי"ם תירץ את קושיית הרב המגיד בדרך נוספת, והוא עפ"י מה שכתב בשו"ת מהרי"ט (ח"ב סי' סט) דלכך השוחט בשבת שחיטתו כשירה ולא אמרינן דאי עביד לא מהני, משום דלא שייך לא מהני רק היכא דאם נאמר לא מהני יתוקן האיסור, וכמו בתמורה דאם לא מהני התמורה נתקיים מאמר התורה שלא ימיר, משא"כ שוחט בשבת דאף אם אי עביד לא מהני מ"מ איסור נטילת נשמה שעבר עבר, לכך מהני. דכמו כן כאן, שהרי הרמב"ם כתב דגם בגזלו אח"כ עובר בלא תחמוד אף שאינו קונה כלל, א"כ ממילא בתליוהו וזבין ואמר רוצה אני, לא שייך כלל אי עביד לא מהני שיתבטל המקח, דמאי בכך שיתבטל, הא גם אם יתבטל המקח, מ"מ האיסור דלא תחמוד נעשה, ובמה שנאמר לא מהני לא יתוקן האיסור כלל, לכן שפיר מהני והמקח קיים, ע"ש שתירץ בזה גם את קושיית הלחם משנה.

וכן כתב בספר דברי שאול יוסף דעת (סי' קלג) שלפי המהרי"ט הנ"ל, הוא הדין ב'לא תחמוד', דעיקר כוונת התורה היה רק שלא יחמוד, אף שבאמת נתרצה בפירוש למוכרו, לכן לא שייך לומר כל מילי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, דאף אם לא מהני מ"מ עבר על לא תחמוד וכו', וגם הוא תירץ בזה את קושיית הלחם משנה.

גם במנחת חינוך (מצוה לו אות כ) תירץ קושיית הרב המגיד עפ"י המהרי"ט הנ"ל, דכאן אף אם נימא לא מהני ואין הקנין כלום, מ"מ עבר בלא תחמוד לכו"ע, ואף להרמב"ם (פ"ח מגזילה הי"ב) שכתב דבגזל נמי עובר ב'לא תחמוד', א"כ לא יתוקן כלל האיסור, ואדרבה יתוסף איסור גזל, א"כ לכו"ע מהני, וגם הוא פלפל בזה לתרץ את קושיית הלחם משנה.

שקו"ט בשמעתתא דפרק הכונס בביאור הפ"ד והמסקנה

ונראה שהמהלך הזה מוכרח ומבואר מיניה וביה בשיטת הרב המגיד. דבנתיבות המשפט (סי' כה ס"ק ח) הביא את קושיית המהרח"ש, דמאי מקשה בש"ס אי דיהיב דמי חמסן קרית ליה הא תלוהו וזבין וכו', דילמא אף דזביניה זבינא מ"מ עובר. ותירץ, 'דהוכחתו הוא דודאי לא עבר, דאי עבר ממילא זביניה לאו זבינא, דהא אמר רבא בתמורה דף ד' דכל מידי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני. והא דהרמב"ם דפסק דעובר אע"ג דמכירתו מכירה, הוא מטעם שכתב הרב המגיד, דבשעת מכירה כבר נתרצה שאמר רוצה אני, והעבירה הוא החימוד הקודם, אבל בשעת מכירה שוב ליכא עבירה כלל כשאמר רוצה אני, משא"כ בס"ד דהש"ס דסבר דתלוהו וזבין זביניה זבינא אפילו לא אמר רוצה אני, הוכיח שפיר דליכא שום עבירה ביהיב דמי, דאי לא תימא הכי, אי עביד לא מהני'.

וביד המלך (פ"ח מהגלות גזלה ואבדה ה"ט) כתב כעי"ז בדרכו שלו, 'דהן אמת דכוונת ר' אדא בקושיתו שהקשה לר' אשי מהא דר' הונא הי' עפ"י כללא דרבא דכל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, ואם עובר על לאו דלא תחמוד איך הוי זבינא, ואולם קושיא זו דר' אדא אין לה מקום רק לפום ההו"א שלו דלא ידע עדיין מהא דאמר רוצה אני ואמירת רוצה אני מסלק מעליו עבירת הלאו, ועלה על דעת ר' אדא דדעת ר' אשי הוא דהוי חמסן בכל אופן בין אם אמר רוצה אני ובין לא אמר, ולפום הו"א זו מונח עבירת הלאו דלא תחמוד בגוף עשית

האיסור, דהיינו במה שאנסו למכור או שהפציר והכביד עליו ריעים כל כך עד שמכר לו, ובאופן עבירת איסור כזה שפיר שייך כללא דרבא דכל מלתא כו׳, דכיון דרחמנא אסרתה לעשיה זו אזי בטל כחה ואף אם עשאה אינה מועלת, והרי היא לענין התועלת אשר יצא ממנה כאילו לא עשאה לעשיה זו כלל. אבל השתא דחידש לו ר׳ אשי דבאמר המוכר רוצה אני אין הלוקח עובר כלל על לאו דלא תחמוד, הרי ממילא אין לעבירה זו של הלאו דלא תחמוד שום מקום כלל לכללא דרבא דכל מילתא, דכלל זה לא שייך רק היכי דתכונת הלאו של העשיה הוא באופן שאין מקום בעשיה זו להמלט בה מעבירת הלאו וכו׳, משא״כ בלאו דלא תחמוד דעיקרו הוא על התפעלות זרות, להכריח או להשתדל מחבירו מכירת חפציו, רק אם פעל ועשה כ״כ עד שאמר חבירו רוצה אני אף דגם אמירה זו היה בכח ההשתדלות וההכרח ההוא אשר הכריחו אותו בו לגוף המכירה, בכל זאת מסלקת האמירה זאת מעליו הלאו דלא תחמוד.

ולפיכך השתא אחר שחידש לו ר׳ אשי לר׳ אדא דאמירת רוצה אני אף דגם האמירה היתה ע״י כפיה והפצר מסלקת מעליו הלאו, הרי לפום זה שוב אין בידינו לומר על קנין המכירה זו כללא דרבא דכל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד, דהרי גוף המכירה אף אם היתה באונס ההפצר היתה יכולה להמלט מאזהרת הלאו, דאם היה הלוקח כופהו או היה מפציר בו כל כך עד שהיה המוכר אומר רוצה אני לא היה בעצם המכירה עבירת הלאו כלל, ולכן כל עיקר דעבר על מימרא דרחמנא הוא ע״י מניעת אמירת רוצה אני של המוכר, ובכגון זה לא שייך הכלל דכל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד, ומשום דגוף העשיה היתה יכולה להעשות בלי עבירת הלאו, וכיון דלא שייך בעבירת לאו זה כלל זה דכל מלתא הרי ממילא אף בלא אמר רוצה אני ועבר על לאו דלא תחמוד אין עבירת הלאו מבטל קנין המכר, והילכך לפי המסקנא שחידש ר׳ אשי לר׳ אדא קיימת המכירה בכל אופן בין אם אמר רוצה אני ובין לא אמר וכמו שביארתי׳. [וראה גם מה שכתב בזה במנחת חינוך שם, עי״ש היטב].

והנה ראה ראיתי בקובץ שיעורים (ב״ק אות קא) שהקשה מזה על הרב המגיד, למה הקשה מהלאו ד׳לא תחמוד׳ הרי הלאו דלא תחמוד אינו תלוי בחלות הקנין, דאפי׳ לא אמר רוצה אני דלא קנה, מ״מ איכא לאו דלא תחמוד, וא״כ לא שייך לומר בכהאי גוונא לא מהני, ע״ש.

וראה זה פלא, כי בב׳ התמיהות על הרב המגיד, שתמהו המפרשים גם על הקושיא, דאפשר לתרצו כהמהרי״ט, וגם על תירוצו שאינו מובן הדמיון לשינוי מעשה, מצינו שיטה המפרשת דברי הרב המגיד באופן שקושיא האחת מתרצת את חברתה, דהשדי חמד (בכללים מערכת כף כלל נט) הביא שבספר אהל יעקב כתב שמדברי הרב המגיד מוכח דלא ס״ל כהמהרי״ט, כי לפי המהרי״ט לא קשה קושיית הרב המגיד ב׳לא תחמוד׳ דנימא אי עביד לא מהני, כי הכא לא יתוקן האיסור במה שיתבטל המקח, דאיסורא דחימוד דעבד עבר משעת לקיחה ולא מיתקן האיסור בחזרה, וכתב השדי חמד, שבאמרות טהורות (חלק אהע״ז סי׳ מג דף נו עמוד ג בד״ה עוד הקשה) כתב שדעת הרב המגיד כדעת המהרי״ט, וזה עצמו הפירוש בתירוצו של הרב המגיד, שבשינוי מעשה הטעם הוא דאי עביד מהני, כי כבר עשה הגזילה ובזה דלא מהני לא יתוקן, וזה עצמו הטעם בחימוד, יעו״ש. הרי לנו שיטה המפרשת בדברי הרב המגיד שב׳ הקושיות מיישבות זו את זו, והוא כעין המהלך שביאר השער המלך בפירוש דברי הרב המגיד שהזכרנו לעיל.

[ולפי דברי האמרות טהורות על כרחך שהרב המגיד לא ס"ל כהנתיבות (בסי' לד) שבשינוי מעשה הוה גזילה חדשה, ועל כך פריך בגמ' דנימא דלא מהני, דלפי הנתיבות פשיטא דאם נימא דלא מהני יתוקן האיסור של הגזילה החדשה. וצריך לומר דס"ל כהקצוה"ח (שם) שבשינוי מעשה אין זה גזילה חדשה. ובמשובב נתיבות (שם) ביאר קושיית הגמ', שקנין שינוי מעשה הרי הוא מכח קנין הגזלן דקני בגזילה להתחייב באונסין, א"כ פריך בגמ' דנימא לא מהני על הגזילה הראשונה, ע"ש.

ולפ"ז אפשר שלזה גילה הכתוב שגם אם לא יהני לקנין שינוי דאחר כך, מ"מ הרי לאו ד'לא תגזול' יעבור ולא יתוקן, לכן ממילא מהני כדברי המהרי"ט הנ"ל. אך צ"ע מלשון הגמ' בב"ק (סח.) שנשתרש בחטא, ששנה בחטא, דא"כ אם לא יהני הרי תוקן לפחות שלא יהיה נשתרש בחטא, ולא יהיה שנה בחטא].

אי עביד לא מהני בלאו ד'לא יחשב' ובלאו ד'לא תחמוד'

ובעיקר קושיית הרב המגיד נראה שאפשר ליישב, בהקדמת קושיא אחריתא שראיתי בנתיבות הקודש להרב מחארקוב (רפ"ק דזבחים) ששאל את הגרי"ז מבריסק, גבי כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרין, הרי עובר ב'לא יחשב', כמ"ש ברש"י זבחים (ב: ד"ה ונדבה מי) דאסור לחשב בקדשים, א"כ נימא דאי עביד לא מהני, ויפסל אף בדיעבד. והשיב לו הגאון מבריסק דלא שייך אי עביד לא מהני, משום דכל היכא שחושב שלא לשמה אין זה חסרון בעיקר פעולת השחיטה, אלא שהוא איסור גברא במה שעובר במחשבתו, אבל בעצם השחיטה אינו נוגע כלל, ולא שייך אי עביד לא מהני אלא במקום שעצם המעשה הוא האיסור.

ובזה פירש הגאון מחארקוב את קושיית הגמ' (זבחים ד:) 'מאי שנא שינוי בעלים דלא הוי פסולו בגופו, מחשבה בעלמא, שינוי קודש נמי מחשבה בעלמא הוא', והיינו דשלא לשמה אין זה חסרון בעצם הפעולה, אלא שהוא פסול במחשבתו ואין זה פסול בחפצא, ואיסור צדדי הוא מה שעירב מחשבתו הרעה בתוך פעולת הקרבן יעו"ש.

ומן הנראה דסברא זו נכונה רק אם נפרש ד'לא יחשב' הוא דין צדדי שעל הגברא, שהתורה אסרה עליו בשחיטה והקרבה לחשוב מחשבה שלא לשמה, אבל אם נפרש שהוא דין בשחיטה, דהיינו שציווי התורה הוא שלא ישחט במחשבה שלא לשמה, א"כ לכאורה י"ל אי עביד לא מהני, אך לשון הכתוב מעיד שאינו דין בשחיטה כי 'לא יחשב' כתיב, ולא מיבעיא לדעת הפוסקים שכתבו דאיירי בכהן שחשב שלא לשמו, כיון שהפסול הוא ע"י מחשבה בעלמא אפי' היזק שאינו ניכר לא הוי, כיון דלא עביד שום מעשה בידים, לדידם בודאי שאין זה דין בגוף השחיטה, ואפי' לפוסקים שמ"מ נחשב להיזק שאינו ניכר, גם לדידם הוא דין במחשבה (רלה בכמב"ן ב"ב בדינא דגרמי), אלא אפי' לדעת רש"י בב"ק (ה. ד"ה מפגל), לפי מה שפירש בפני יהושע (שם) דהיזק הניכר הוא, כיון דגוף השחיטה מעשה בידים הוא, וכיון ששחטו שלא כהוגן הוי ליה כאילו קטליה בידים וכו' ע"ש, גם לדידיה י"ל שדוקא לענין נזקין נחשב למעשה בידים, כי אין החיוב על המחשבה, שבמחשבה בעלמא לא היה מעלה ולא מוריד, אם לא שמחשב על העבודה שעושה, וא"כ החיוב הוא על זה שבמצב שהיה במחשבה כזו לא היה לו לשוחטו, לכן נחשב למזיק בידים, אלא שכל זה לענין נזקין, אבל איסור הלאו ד'לא יחשב' אף שהוא בחלות שחיטת הקרבן, מ"מ אין חלות השחיטה איסורו אלא מחשבתו הפסולה, לכן לא שייך לומר על חלות מעשה השחיטה אי עביד לא מהני.

האיסור ב'לא תחמוד' הוא כמה שחמד מקודם לקנין ולא בקנין עצמו

ומן הנראה דכמו כן הוא בלאו ד'לא תחמוד', שאין האיסור במעשה הקנין שהמוכר מקנה לו, אלא בזה שהוא חמד בלבו, וכדברי המפרשים הנ"ל שגם אם לא יקנה יעבור על 'לא תחמוד' כמ"ש הרמב"ם (פ"ו מגזילה הי"ב) שגם הגוזלו עובר בלא תחמוד, א"כ כמו בשוחט שלא לשמה שאין זה חסרון בעיקר פעולת השחיטה, אלא איסור צדדי הוא מה שעירב מחשבתו הרעה בתוך פעולת הקרבן, ואין האיסור אלא בגברא מה שעובר במחשבתו ולא פסול בחפצא, שבעצם השחיטה אינו נוגע כלל, כמו כן אין מחשבתו החומדת פסול לקיום עצם הקנין דמים, ולא שייך אי עביד לא מהני אלא במקום שעצם המעשה הוא האיסור.

ולכאורה הוא מילתא דתמיהא על קושיית הרב המגיד, דלא קשה מידי הרי החימוד אינו חלק ממעשה הקנין, כי מעשה הקנין כשלעצמו הרי אינו עבירה, אלא בזה שהוא בא ע"י עבירת חימוד, ומה הדמיון לכל הני דאמרינן בהו אי עביד לא מהני, שבהם עצם חלות המעשה הוא העבירה, משא"כ כאן שמעשה הקנין אינו העבירה אלא שהקונה בשעת מעשה הקנין עושה עבירה המוטלת עליו והוא החימוד.

ונראה לבאר בדעת הרב המגיד עפ"י מה שכתבו המהרי"ט בקידושין והגר"י ענגיל בציונים לתורה (כלל לט), שבכל מעשה קנין אין המעשה בעצם הקנין, אלא הגמירות דעת והרצון לקנין הוא הקנין, אלא שמעשה הקנין הוא הגילוי לגמירת דעתו ורצונו, שהתורה ירדה לסוף דעתו של אדם שאם בדבר זה הוא יעשה כך ובדבר זה כך, שבזה הוא מגלה את דעתו האמיתית לקנין. וא"כ י"ל שזה החומד עיקר קנינו הוא החימוד, דמעשה הקנין שעושה לקנות הוא הגילוי דעת על גמירת דעתו ורצונו, והרי גמירת דעתו ורצונו היה בחימוד, א"כ החימוד והמעשה הם תרי רעין דלא מתפרשין.

מחלוקת הפוסקים בדעת אחרת מקנה אותו מי עושה את הקנין המוכר או הקונה

אולם הדבר הזה תלוי במחלוקת הפוסקים בדעת אחרת מקנה אותו, אם המקנה עושה את עיקר הקנין, וכל דיני הקנינים בו תליא, וכן לענין איסור קנין בשבת ויו"ט, דאיהו דעבר אמימרא דרחמנא, או שהקונה עושה את עיקר הקנין, דכל הנ"ל נכון לשיטה זו שעיקר הקנין עושה הקונה, ולגבי הקונה הרי מעשה הקנין הוא הגילוי לגמירת דעתו ורצונו, וגמירת דעתו ורצונו היה בחימוד, אבל לשיטה הסוברת שעיקר הקנין עושה המקנה, א"כ אין שום שייכות ממעשה הקנין שעושה המקנה לאיסור החימוד שעובר הקונה, ולא שייך לומר בזה דאי עביד לא מהני.

אך אם אתינא להכא, בלא"ה קושיית הרב המגיד מתורצת, כמ"ש במפרשים עפ"י דברי הפנים מאירות (סי' לד) שכתב דפלוגתא דאביי ורבא בתמורה (ג:) דוקא במה שהוא עושה לעצמו ואין לאחרים חלק בו בזה אמרינן אי עביד לא מהני, אבל במקח שנעשה באיסור באופן שהמוכר עושה איסור ולא הלוקח, או הלוקח ולא המוכר פשיטא דמהני, דמה שהוא גומר ע"י אחרים ולדידיה איכא איסורא ולאחריני ליכא איסורא מעשיו קיימים, ע"ש. דכמו כן כאן ב'לא תחמוד' שהוא גומר ע"י אחרים, אף שלדידיה איכא איסורא אבל למוכר ליכא איסורא, מעשיו קיימים.

וראה במנחת חינוך (מצוה לח אות כ) שתירץ קושיית הרב המגיד, וכתב 'דאף אם נאמר כרבא והרמב"ם פוסק כוותיה, מ"מ לפי דברי המהרי"ט (שו"ת מ"ח סי' סט) דאם לא יתוקן האיסור אם נאמר לא מהני אף רבא מודה דמהני וכו', א"כ כאן אף אם נאמר לא מהני ואין הקנין כלום, מ"מ עבר ב'לא תחמוד' לכולי עלמא, ואף להרמב"ם (פ"ח מגזילה הי"ב) דבגזל ג"כ עובר בלא תחמוד, א"כ לא יתוקן כלל האיסור ואדרבה יתוסף איסור לא תגזול, א"כ לכולי עלמא מהני, על כן שפיר פוסק הרמב"ם דהמקח קיים אע"פ שעבר על הלאו. ועיין בשער המלך (פ"ג מגירושין הי"ט) מה שפלפל בזה'. ועיין שם מה שתירץ עוד על קושיית הרב המגיד.

ביאור החתם סופר בדברי המגיד משנה

ובשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' ו) כתב בביאור דברי המגיד משנה וז"ל: 'דהא דגזר רחמנא בהני דאי עביד מהני, היינו שהקיל הקב"ה באיסור ועבירה זו דאי עבר אמימרא דרחמנא מ"מ יועילו מעשיו, ומש"ה קונה שינוי רשות אע"ג דעבר ומכר שאינו שלו מ"מ מהני, היינו מדגלי רחמנא דשינוי מעשה קונה בגזילה ש"מ קילא להם הך לאו דגזילה ואי עבר עליו מהני מעשיו, מה לי מעשה דשינוי מעשה או מעשה דשינוי רשות, לאו בעיקר הקנין תליא מילתא אלא בחומר האיסור, ומדחזינן דהקיל רחמנא באיסור גזל א"כ מה לי שינוי מעשה או שינוי רשות וכו', ועתה יליף הה"מ ק"ו אם גזילה דאיכא תרווייהו חימוד וגזילה הקיל רחמנא דאהני מעשיו, כ"ש חומד וקונה דליכא אלא לא תחמוד מכ"ש דמהני מעשיו'.

עוד כתב בחתם סופר (בבא בתרא מז:) 'ונבוא לבאר דברי ה"ה ספ"א מגזילה, דלרמב"ם צ"ל איך קנה אי עבר על לא תחמוד הא כל מה דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, וצ"ל דאמרינן שם בתמורה דשינוי קונה בגזילה גזרת הכתוב הוא, וס"ל לרמב"ם לאו דוקא שינוי אלא גזירת הכתוב דכל קניני גזילה קונה אע"ג דעבר אמימרא דרחמנא, והיה קשה לרמב"ם, כיון דליתא בהשבה דהרי קנה, א"כ ה"ל ללקות אלאו דלא תחמוד, ומיפסל מדינא באומר רוצה אני טפי מלא אמר, דהאי ליתא בהשבה וארבעים בכתפיה, אע"כ הוכיח הרמב"ם דהוי לאו שאין בו מעשה, דהחמדה היה בלב והלקיחה אח"כ הוא ברצון הנותן, אע"ג דהרצון היה ע"י חמדתו וכפייתו, מ"מ אותו החמדה היה בלב והנתינה היה ברצון, וה"ל לאו שאין בו מעשה ואין לוקין, זהו שיטת רמב"ם. אמנם הראב"ד ס"ל, עד כאן לא גילה רחמנא אלא שינוי קונה אע"ג דאמר רחמנא לא תעביד, אבל שארי קנינים בגזילה לא גילה רחמנא. והשתא אפילו לאביי דס"ל מהני, הלא כתבו תוס' בתמורה לא פליג אביי אלא בעובר במזיד הא דמהני אבל בשוגג לא מהני, והכא לאינשי בלא דמי משמע להו והוי כשוגג ולא מהני, ואיך קנה והוי זביניה זבינא, וע"כ דוקא בלא אמר רוצה אני דלא קנה, ואיתיה בהשבה, לא לקי משום דניתן להשבון, אבל באומר רוצה אני לא עבר כלל אלאו דלא תחמוד'.

הנה חידש לן החתם סופר, שהרמב"ם והראב"ד חלוקין הם, אם אחרי שגילה הכתוב בשינוי מעשה דקנה, שמעינן גם בקנין דמים וכו', ולכאורה טעמא בעי מהו יסוד במחלוקת.

ונראה דלכאורה סברת החתם סופר צריך ביאור, דמה ענין קנין דמים לקנין שינוי מעשה, דבשינוי מעשה גלי קרא דמהני, ומנין לן גם על קנין דמים. ולא מיבעיא לשיטת הנתיבות

(סי' לז ס"ק ס) דהא דפריך בתמורה (ו.) והרי שינוי מעשה דרחמנא אמרה לא תגזול ותנן וכו', הכוונה על לא תגזול שעובר בשעת השינוי, דלדידיה בודאי שקנין שינוי מעשה אינו ענין לקנין דמים, אלא אפי' לקצוה"ח (שם ס"ק ג, וכמשנ"ב נתיבות שם) שפירש דכוונת הגמ' להקשות מצד הלא תגזול שבשעת הגזילה, דס"ל שמעשה הקנין של הגזלן בשעת הגזילה שמחייבו באונסין הוא חלות הקנין שקונה בשינוי מעשה דאח"כ, דלכאורה היה אפ"ל דדמי לקנין דמים בלא תחמוד, אך גם זה אינו, דלא גלי קרא אלא בקנין שיועיל כשישתנה ויעשה כדבר אחר, אבל בקנין דמים דבעי בעצם הקנין הזה לקנות מאן יימר.

ומן הנראה לבאר, בהקדם החקירה והספק ביסוד דברי רבא דאמר כל מה דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, אם הוא דין בחלות הדברים, כמו חלות מצוה, הקדש, קנין, גיטין וקדושין, ושחיטה, וכל כיו"ב, שחלות כל הדברים האלו אינם נפעלים בכח עצמיות המעשה גרידא, אלא מכח התורה שנתנה לו הכח שבמעשה זו שעושה יחול חלות הדבר הזה, ועל כך הסברא נותנת שהתורה לא נתנה לו הכח להחל חלות הדבר רק כאשר הוא עושהו בהיתר, ולא כאשר הוא עושהו באיסור. או דאי עביד לא מהני אינו הוראה בחלות הקנין שלא יחול כי אם בהתירא כנ"ל, רק הוא הגדרה במשמעות הלאו, שכל מה דאמר רחמנא לא תעביד, אינו בא לאיסור בלבד, אלא גם לשלול ממנו יכולת העשיה.

[ויש לפרש שהטעם דאי עביד לא מהני הוא כדי להצילו מן העבירה, כמו שהביא בשדי חמד (מערכת כ"ף כלל סט), וזהו יסוד דברי המהרי"ט (סי' סט) שכתב שאם גם בדלא מהני לא יתוקן העבירה אזי גם לרבא מהני, והיינו כי כל הדין דלא מהני הוא רק כדי להצילו מן העבירה, ואם גם בלא מהני לא ינצל, אמרינן דמהני. עוד י"ל דאי עביד לא מהני הוא מטעם קנס, כמו שהביא בשדי חמד (שם). ומאידך יש לפרש שאין זה ענין של קנס וגם לא כדי להצילו מהעבירה, אלא שכך הוא פירוש המקרא, שלא תעשה הכוונה גם לאסור העשיה וגם לשלול ממנו כח העשיה, כי במה שאמרה תורה לא תעשה דבר זה הרי הוא כאילו אמרה שלא יהיה קיום לדבר הזה, שהתורה סילקה כחו ורשותו מעשות הדבר הזה. ורמז לדבר, דכתיב במתן תורה והגבלת את העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר וגו' לא תגע בו יד וגו', ואח"כ הזהירו שוב רד העד בעם פן יהרסו וגו', ומשה רבינו השיב להקב"ה, לא יוכל העם לעלות אל הר סיני כי אתה העדתה בנו וגו', ועמדו בחז"ל ובראשונים בפירוש הכתוב, ולהנ"ל אפשר שכוונת משה היתה לומר, שמאחר והעדתה בנו וכו' לכן לא יוכל, כי אזהרת הכתוב אינו לאזהרה בעלמא אלא שלילת היכולת כנ"ל. וראיתי בשד"ח שם בשם החתן סופר ששקו"ט בסברא כעין זה, וכתב שלפ"ז יש לחלק בין לא תעשה ששייך לפרש שלא יהיה קיום לדבר הזה, למצות עשה, והוא כשיטת הפני יהושע בגיטין שבעשה גם רבא מודה דמהני, עי"ש.

ובחדושי הגרי"ז בתמורה ג"כ הסתפק אם הלא מהני הוא דין חדש הנאמר בכל הלאוין שלא מהני המעשה, או דמימרא דרבא הוא פשט בהמקראות דהיכא דכתיב לא תעביד היינו שלא מהני המעשה, ולא משום האיסור הוא אלא דזהו ביאור בהמקרא. וכתב שמכל הסוגיא מוכח דלא מהני הוא פשט בהמקראות, אבל מקושיית התוס' מצורם אוזן בבכור ליתסר, משמע שהוא דין חדש דלא מהני, שהרי שם ההיתר לא שייך למעשה האיסור, ואין שייך דלא תעביד שמעשה האיסור יובן שלא תהני ולא יהיה בו ההיתר, אם לא דנימא דהוה דין חדש בלאוין שלא מהני, ושייך זה גם על היתר צדדי יעו"ש. ואם אכן אין זה פירוש המקראות אלא דין חדש בכל הלאוין, צ"ל שטעמא דדינא הוא או כדי להצילו מעבירה או מטעם קנס כנ"ל].

ונראה דפליגי בזה רבוואתא, דבשו"ת רעק"א קמא (סי' קכט) כתב 'אילו הייתי כדאי להרים ראש נגד רבותינו הקדושים הראשונים, הייתי אומר דאי עביד לא מהני שייך רק היכא דהלאו על ענין פרטי, כמו הני דריש תמורה הלאו דלא יחליפנו ולא תפדה דמפרשינן לקרא דלא יהא כח להחליף ולפדות וחילופו ופדויו כלא היה, משא"כ במקום שנאמר דרך כללי, כמו לא תעשה כל מלאכה דא"א לפרש שלא יהא לו כח לעשות מלאכה, דודאי אם יבנה בית או יטע כרם יהיה בנוי ונטוע, וא"כ פירושו דאינו רשאי לעשות, מש"ה כל שישנו בכלל זה הלאו ל"ש ביה אעל"מ, וניחא בפשוטו מתני' דהשוחט בשבת וכו' וירא לי ראיה מגט שכתבו על איסורי הנאה וכו' וכן בשוחט מסוכנת בסכין של ע"ז וכו' וא"כ ה"ה בנד"ד דאיסור בל יחל פירושו רק אי אתה רשאי ליחל ולא שאין לו כח וכו'. ובתנינא (סי' קמח) חזר שוב על החידוש הזה, ותירץ בזה על הקושיא שהקשו על הרמב"ם (פ"ח מתמץ ומע"ה ה"ג) שכתב הקונה חמץ בפסח לוקה, דנימא אי עביד לא מהני, ולהנ"ל מיושב, דאי אפשר לפרש בל יראה שהתורה נטלה הכח שא"א להיות לו חמץ ברשותו, דהא בחמצו לעיסתו יש לו חמץ ברשותו ועובר, לכן לא שייך בזה אי עביד לא מהני.

ובמנחת חינוך (מצוה קפח) חידש מעצמו כדברי הרעק"א, ומסיים שם 'וזה ברור בסברא, וממילא מיושבים כל הקושיות הנ"ל [כוונתו לקושיית תוס' מנשבע שלא לגרש, וקושיית השלטי גבורים מעקרע לי תאנה, וקושיית מהרי"ט משוחט בשבת, וקושיית האחרונים מכתב גט על איסורי הנאה, וקושיית השער המלך ממקח הנקנה באיסור ריבית], וכן שאר קושיות שהקשו הראשונים והאחרונים, נקוט האי כללא בידך ויהיה למישור לפניך, ומקום הניחו לי בעזהי"ת'. [והוא פלא שכתב שם חידושו כמעט בלשונו של הרעק"א, ולא הזכיר שקדם לו הרעק"א בזה, וצ"ע].

אך הרעק"א עצמו הביא בשם הטורי אבן (ר"ה כח. ד"ה קלמיס) שכתב סברא הפוכה מסברתו, שכתב שאפילו לאביי דס"ל בתמורה כל מילי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני, היינו דוקא היכא דרחמנא אסריה בפירוש, כמו לא יחליפנו דעכ"פ מיד שהמיר עבר אמימרא דרחמנא [שאין האיסור בא ע"י המצוה ואין תלויין זה בזה דאפילו תימא דלא מהני אפ"ה איסורא דעביד עביד וכו', דהא בהדיא אזהיר עליה קרא], מש"ה ס"ל לאביי התם שמהני, אבל בתוקע בשופר של עולה ושלמים, דלא אזהיר רחמנא להדיא שלא לתקוע בהן, אלא דאזהיר שלא להנות מן ההקדש, אלא דממילא האיסור בקיום המצוה תליא, והשתא אי אמרת דלא יהני אין כאן איסור כלל, אא"כ תאמר שיצא יש כאן איסור וכו', בזה כו"ע מודו דלא מהני, ואין יוצא ידי חובתו, עכ"ד. וכתב הרעק"א, שמדברי תוס' בע"ז (סב. ד"ה כלמיקן) משמע כטורי אבן. אך מקושיית תוס' בתמורה (ו.) מנשבע שלא לגרש משמע לא כטורי אבן, ולא כשיטתו של הרעק"א, יעו"ש.

אולם מהנודע ביהודה וסייעתו חזינן דהפירוש דאי עביד לא מהני אינו דין הנובע מכח הלאו, אלא שאי עביד לא מהני הוא דין בחלות הדברים, שחלות כל הדברים אינם נפעלים בכח עצמיות המעשה גרידא, אלא מכח התורה שנתנה לו הכח שבמעשה זו שעושה יחול חלות הדבר הזה, ועל כך הסברא נותנת שהתורה לא נתנה לו הכח להחל חלות הדבר רק כאשר הוא עושהו בהיתר, ולא כאשר הוא עושהו באיסור.

דבנוב"י (הגיגת מו"ח סי' קלו, ווי"ל סי' ט) הביא בשם בנו ר"ש, שפירש הטעם שהשוחט בשבת שחיטתו כשרה, וכן גבי שחיטת קדשים בחוץ וחולין בפנים, ולא אמרינן אי עביד לא מהני, דהתוס' בתמורה (ד:) הקשו לרבא למה השוחט פסח על החמץ שחיטתו כשרה הרי עבר על לא תשחט על חמץ דם זבחי, ותירצו שבירושלמי איכא קרא להכשיר, א"כ י"ל דגלי לן קרא בזה שבשחיטה שנעשה באיסור גם לרבא אמרינן אי עביד מהני, וממילא כן הוא גם בשחיטת קדשים בחוץ וחולין בפנים, דכולן נכללין בשחיטת איסור, דגלי לן קרא בשוחט פסח על חמץ דמהני.

ובדרך זה פירש ר"ש (הגיגת מהנ"י סי' קכט) בשיטת המרדכי שהנשבע שלא לגרש אשתו ועבר וגירשה שמגורשת, וכן הנשבע שלא לקדש אשה פלונית ועבר וקידשה דמקודשת, כי במעשה דאשכחן דרחמנא אמר דמהני, אזי מהני בכל אופן, ולכן בקידושין דגלי רחמנא בכהן גדול שקידש אלמנה, דמועיל אפי' עביד נגד מה דאזהר רחמנא, א"כ ה"ה בכל אזהרות דאזהר רחמנא אין מבטלין הקידושין, וה"ה בגירושין מאחר דגלי רחמנא באונס שגירש דמהני, א"כ בכל ענין דאזהר רחמנא בגירושין אי עביד מהני, יעו"ש.

וכדברין מפורש באור חדש בקידושין (נו:) במשנה המקדש בערלה וכו', שכתב דאפשר לומר דגבי קידושין מודה רבא דאי עביד מהני, שהרי אותבינן שם בתמורה (ה:) מאלמנה לכה"ג ומשני דאמר קרא לא יחלל וכו', א"כ י"ל כיון דגלי קרא בחייבי לאוין אע"ג דעבר אמימרא דרחמנא מהני הקידושין, ה"ה אי עבר על איסורי הנאה דקילי מחייבי לאוין לשיטת הרמב"ם (פ"ח ממלכים הל"ז) שבכל איסורי הנאה אין לוקין, פשיטא דאי עביד מהני. והביא ראיה מתוס' שהקשו מנשבע שלא לגרש וכו', ולמה לא נקטי בקידושין במי שנשבע שלא לקדש אשה פלונית ועבר וקידשה, אע"כ דלענין קידושין כיון דגלי קרא בחייבי לאוין דאי עביד מהני אמרינן הכי בכל מילי דקידושין, ומש"ה הקשו התוס' מגירושין. אך הקשה דא"כ נימא כן גם בגירושין, שהרי איתקש ויצאה והיתה וכו', ומה הקשו בתוס' מהנשבע שלא לגרש, יעו"ש.

והנה אם נפרש דאי עביד לא מהני כרעק"א, שהלאו אינו רק לאיסור בעלמא אלא גם לשלילת הכח, א"כ אע"פ שהתורה גילתה בלאו דלא תשחט על חמץ וכו' שאינו שולל את כח עשיה, מ"מ הלאוין של שחיטה בשבת והלאוין של שחיטת קדשים בחוץ וחולין בפנים אפשר שהם אכן שוללים את כח עשיה. וכן בקידושין, גם אם גלי קרא דלא יחלל אינו שולל מעשה הקידושין של אלמנה לכה"ג, מ"מ קרא דלא יחל דברו שבשבועה, או הלאו האוסר בהנאה, אפשר שהם אכן שוללים מעשה הקידושין, כי כלפיהם אין גילוי קרא. ועל כרחך שהנוב"י והאור חדש הבינו דהא דלא מהני הוא שהתורה לא נתנה כח החלות של הדברים אלא בהיתר, ולכן במקום שמצינו גילוי בתורה על חלות מעשה מסויים שחל באיזה איסור, מן הדין שחלות המעשה הזה יחול בכל איסור שהוא, שהרי רחמנא גלי שחלות הדבר הזה ניתן גם כשהוא נעשה באיסור.

ומאידך, לפי הרעק"א וסייעתו, גם אם יש גילוי על חלות דבר מסוים שחל באיסור מסויים, לא נלמד מזה על חלות הדבר כשנוגע לאיסור אחר, דלרעק"א היסוד של אי עביד לא מהני הוא במשמעות הלאו שבא לשלול את כח עשיה. אך לפ"ז יתחדש לן חידוש אחר,

שאם גלי קרא על הלאו הזה שאינו שולל כח עשיה מסויימת, יש לנו לחדש שכל חלות דבר יחול במקום הלאו הזה, כי על הלאו הזה גלי קרא שאינה באה לשלול כח עשיה.

ומעתה בין נבין שזהו הפירוש בדברי המגיד משנה, על פי ביאורו של החתם סופר בשו"ת הנ"ל, דמבואר ומפורש בחתם סופר בשיטת הרב המגיד שכל לאו דגלי ביה קרא שהוא אינו שולל קנין מסויים, אמרינן ביה אי עביד מהני לכל הקנינים, שלאו בעיקר הקנין תליא מילתא אלא בחומר האיסור, ומדחזינן דהקיל רחמנא באיסור זה, א"כ מה לי קנין זה או קנין אחר. והיינו דהחתם סופר מפרש בשיטת הרמב"ם כדברי הרעק"א, דאי עביד לא מהני היינו שכוונת התורה בלאוין אינו לאיסור בעלמא אלא גם לשלילת כח העשיה, ולכן כאשר יש גילוי על לאו מסויים שבא לאיסור בלבד ולא בא לשלילת כח העשיה, שוב אמרינן שבכל חלות קנין חל, כביאור החתם סופר בשי' הרמב"ם.

אבל הראב"ד ס"ל כשיטת הנוב"י והאור חדש הנ"ל, שהם חידשו שבמקום דגלי רחמנא על חלות דבר מסויים דמהני באיסור, חלות הדבר הזה מהני בכל האיסורים, כי בחלות הדבר תליא מילתא ולא במהות האיסור. ולפי דבריהם, אם יהיה קנין אחר או חלות דבר אחר בהדי לאו זה, בהם ישאר הכלל דלא מהני. וא"כ י"ל דלכן ס"ל לראב"ד שגילוי הכתוב בשינוי מעשה אינו אלא שחלות הקנין של שינוי מעשה חל גם באיסור, אבל בקנין דמים לא מצינו שום גילוי, לכן הדרינן לכללא דאי עביד לא מהני, דו"ק ועיין כי נכון הוא בעזה"י.

מצוה רמא. שהזהיר שלא למכור אמה עברי' לגוללתיו, והתבאר משמעי מצות זו בפ"א מקדושין, (מפכתים. סל' מכות פ"ג):
מצוה רמב. שהזהיר מענות אמה העברי' כשלוקנה אותה אם נשאה, ויצת לומר שנחסר מטנה מזונה כסותה ועונתה על דרך העיניי והתכאבה, והוא אמרו שארה כסותה ועונתה לא יגרע, וזאת האזהרה תכלול כל מי שישא בת ישראל שלא יענה אותה בדבר מאלו הדברים על צד ההכאבה והצער, והוא אמרו באמת העברי' שהזהיר שלא למנוע ממנה שארת כסותה ועונתה כמשפט הבינת יעשה לה, הנה הודיענו כי משפט הבנות הוא שלא ימנע מהם שאר כסות ועונה, ואמרו במכלתא וכי מה למדני בטשפט הבנות מעתה, אלא הרי זה בא ללמד ונמצא למד, ושם אמרו שארה אלו מזונית כסותה כמשמעה ועונתה דרך ארץ, (מפכתים. סל' משנת פ"ד):
מצוה רמג. שהזהירנו שלא למכור אשת יפת תואר אחר שבא עלי' פעם אחת בבית אחר לקיחת העיד ואם מצרה לוקה כמו שהתבאר במקומו, והוא אמרו והי' אם לא חפצתה בה וגו', ומכור לא תמברנה בכסף, (כי תצא. כל' מלכים פ"מ):
מצוה רמד. ההזהיר מהתעסר באשת יפת תואר אחר שבא עלי', רוצה לומר שלא יעבידה ויניחה אצלו בשאר השפחות המשמשות בעבד, והוא אמרו לא תתעסר בה תחת אשר עניתה, ולשון ספרי לא תהעסר לא תשחטש, חנה ההבאר לך שאלו שני לאוין יהיהו משני ענינים חלוקים, וזה שהוא מזהיר מלמכרה לגוללתו ומהשאידה ניכ אצלו על דרך העבדית, אבל יעשה ככו שציוה יתעלה ושלחתה לנפשה, וכן באו (מקדושין לף ל"ט) בגינב נפש באמרו והתעסר בו ומכרו, יאמרו משיבניסהו ברשיהו וישחטש בו, והתבאר דיני אשת יפת תואר בראשין מקדושין, (מנחת. שם):
מצוה רמה. הזהירנו מהשים בחשבוננו לעשות תחבולה כדי לקנות מה שברשות וולתנו מאחיו, והוא אמרו לא תחמוד בית רעך, ולשון מכילתא לא תחמוד יכול אפי' חמור בדבור ת"ל לא תחמיד כסף וזהב מה להלן עד שיעשה מעשה

נר מצוה

אף

מצוה רמא. מצוה רמג. עיי' לקמן כל"ח. רס"ג:

ולכאורה קשה למה במכירת אמה העבדי נעשל כל"ת רס"ח לא כתב לבינו שאם מכרה לוקה ומ"ב יפ"ח. אבל בשום לב הוא עפ"י מה שנדקדק בדברי הר"ם בפ"ד מעבדים הל' ז"ל יתר על תומן הדרכים שקונה אמה בפ"ע אין התדון יכול למוכרה למה העבדי' ולא ליהנה להיש למר כו' ואם מכר לו נהן לו עשה בלום שנאמר לעם נכרי לא ימשול למכרה בבגדו בה מכ"ל. והנה לעיל בפ"ע ז' הוכחנו מזה שרשעו לפסוק כרבה דתי. מביד ל"מ עיי"ש. למשל, בעת הדבנה בו. ותדבכה מזה מוכח להלתורה להיפך דמשמעות לשון משמע. דהא דאם מכר לו נתן לו עשה בלום הוא רק ממיעוט הכתוב לעם נכרי לא ימשול למכרה והיינו שתין לו שום שייבות וממשלה בזה. עלי' ולא מחמת תעל"ם. דלעיל לא הוי להביא קרבה כל"ל על לחשיב דבריו שתין יכול למכור למה העבדי' משום שנאמר לא ימשל למכרה לכל בהא דאם מכר לו נתן לו עשה בלום זה מחילת ידעינן מעשה תעל"ם והכא בפ"י ממלכים הל' ז"ל ונומשלה בכתובה וקדושין אם לא חפץ בה משלחה לנפשה ואם מכרה עובר בל"ם שנאמר ומכר לא ממכרנה בכסף ואם מכרה אינה מכורה ומחזיר הדמים עכ"ל. הנה מכאן מוכח להדיא שפוסק כרבה דתעל"ם דהלא בהא בפיים ואם מכרה אינה מכורה זה לא ידעינן מקרא דמכר לא ממכרנה ובכללה שהוא מעשה תעל"ם וא"כ בלאחת מתרי דכרי הר"ם לחדדי מדוע בלאחת העבדי' בהא דאם מכר לא עשה ולא בלום הוא מכתוב ול"ל להקרא תפ"ל שהוא מעשה תעל"ם:

אבל ישוב הדברים כ"ל עפ"י מה שבתבתי לעיל במ"ע ז' בשם השעה"מ פ"ג מגירושין דדעת הר"ם הא דאמר רבא אם לא תהני מעשיו בכ"ז מיב מעשה שעבר לחמיכת דרחמנא הוא רק אם לא בתב לנו התורה שאסור לעשות כן הי יהני מעשיו כמו בחושם שגירש הי לא בתב רחמנא גא יוכל לשלחה פ"ת דמהני כמו כל גירושין. וא"ב השתא דאסר רחמנא לשלחה מיב מעשה דעבר לחמיכת דרחמנא אף שלא יהני מעשיו. אבל היכא אף דלא נלי לן התורה שאסור לעשות כן בכ"ז לא הי מהני מעשיו. ואם כן אף השתא דכתבה התורה לאסור בכ"ז הינו חיב מעשה דלא תהני מעשיו עיי"ש שהרכבנו בזה לבאר בזה חיזק מקומות בדברי הר"ם. וא"ב ל"ש דאמר העבדי' דאף הי לא בתבה התורה שאסור למוכרה בכ"ז מכר הכסרת פ"ת שלא יכול למוכרה דאיך פ"ת שהאדון יהי רשאי למוכרה לאחר דהא השתא הינו שלו ורק שכורה לו ואף פ"ת דע"ע נופי קנוי' לאדון והנו כמכר בכ"ז מהאי הדבריס לבבר פשוט דהינו יכול לעשרה. וא"ב הינו עניין לשלוחא דאחי ורבא לעניין תעל"ם דהא מכר הכסרת ידעינן שלא יהני מעשיו. וא"ב ממילא ליכא מלקות כיון דלא אהני מעשיו. משא"כ בפ"ת דאי לאו קרא מכר הכסרת פ"ת שמוכר לו למוכרה דהא היא שכורה מלמכה והיא קנוי' לו. קיין שולם כשעתה כעניית דהא עוד לא גיירה. ולא לקחה לאשה. וא"כ כל עלמיות האיסור מכירה הוא לה מקרא ומכר לא תמברנו. וא"כ שייך. שפיר לפלוגתא דאחי ורבא דאעל"ם. וע"כ. מסיים הר"ם שפיר ואם מכרה הינה מכורה לא מלר המכרה כ"ת מנר תעל"ם והוא פוסק כרבה ומשו"ה לחב כתן. שלוקה משם כי לא אהני מעשיו. משא"כ בהכירה אמה עבדי' שתין שייך לפלוגתא דאעל"ם באמת הינה לוקה אף לרבה דלא אהני מעשיו וכדברי השע"מ:

אלא שלכתורה קשה לפמ"ש הר"ם שם בהל' עבדים הל' כ"ל וז"ל וכן ע"ע לא יכול למוכרו לאחר וירחה לי שלא הולרך הכתוב לאסור דבר זה באמה אלא מפני שים ל ליעדה לבנו לכך נאמר לעם נכרי לא ימשל למכרה ע"כ. ופי' שם הכס"מ לפי שמלינו שנאמנה לו התורה רשות ליעדה לבנו סר"ל כיון שיכול ליעדה כמו כן יכול למוכרה לאחר עיי"ש וכן מפרש המרכ"ל. בניחותו להסמ"ג כמו שיכול ליעדה כמו כן יכול למוכרה לאחר עיי"ש הרי מוכן דמלד הסכרת ה"ת שיכול למוכרה ל"כ דמי ממש לפלוגתא דאעל"ם. אבל בהא זה לא ניתן להאמר דא"ת דדעת הר"ם דמלד הסכרת יכול למוכרה הואיל ויכול ליעדה. יקשה מכ"ל שהוא לאו שאסור למוכרה דלמא הוא רק שלילה. והינו כיון שהתורה לוחה ליעדה ה"ת כמו שמחויב ליעדה לו מו לבנו כן מחויב למכרה לאחר שיהי בה יעוד לכך כתבה התורה שא"ל למוכרה כמו כל מעשי שלילה אחר עלמו מספר בשרש ח'. ת"ו דזה ידעינן מהשרת שתינו יכול למכרה אף בלאחי הכתוב. וא"כ בהכרת הלי לא ימשל למכרה הוא לאו ולא "שלילה לשלילה ל"ל קרא. רק כונת הר"ם להעתיס למה כתבה התורה זה הלאו בלמה ולא כתבה בעבד מעשיו הר"ם הואיל והתורה לוחה בלמה ליעדה לכך כתבה התורה זה הלאו רק בלמה ולא בעבד. אבל בלמה אף מלד הסכרת ידעינן דאין יכול למוכרה לאחרים ובהכרח דאחי לאו הן בעבד הן בלמה:

מצוה רסד. מצוה רסה. עיימ"ם בשרש הכ':

ז"ל רבינו בהכותו הגדול פ"ת מנגיפה כל החומד עבדו ביתו כו' או כליו של חברו כו' והכניד עליו ברעים והפליר בו עד שלקחו ממנו הע"פ שנתן לו דמיס רבים הר"ז עובר בל"ם שנאמר לא תחמוד ולא"ת ע"ז אתה לאו. שאל"ת עכ"ל והשיג ע"ז הרשב"ד שמי הכתוב לי דבעי דוקא שלא תמר רוצה אני. כי על מ"ש שאל"ת משום לאו שאל"ת. תמה ע"ז הלא לקיחת החצר אין לך מעשה גדול מזה שלא מעשיה. הינו לוקה משום שניתן להשלומין זהו דבדי הכתבות. והנה מה דמשמע להרשב"ד שדעת הר"ם שאל"ת רוצה אני בבר"ז עובר על לאו דלא תחמוד הוא כדור וכן משמע ליעבת הר"ם, והכניד עליו ברעים והפליר בו' ומשמע דבאולי ע"י הפלרת רעים אמר רוצה אני דאם. לא בן בא להזהיר הפלרת רעים הוי"ל לומר בקילור כל החומד כו' שר שלקחו ממנו ע"י הפלרת רעים אמנם לו ממון כו' ת"ו דדעת הר"ם אף ע"י הפלרת רעים אינו

נר מצוה ואלק, מנחם יוסף בן עזריאל הכהן עמוד מס 369(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

אף כאן ער שיעשה מעשה. הגה יתבאר לך כי זה הלאו מהיר מהערים עד שנקח לעצמינו הרבר שאנחנו ומטרים אותו ממנו ואפי' לקנותו ולתת בו דמים, הגה זה כלו מי שעשהו שכר על לא תחמיד. (ויראת יהוי. כלי נחלה פ"ג):

מצוה רמז, הזהירנו מהשים מחשבתנו לחמוד מה שיש לאחינו ולהתאוות בו שזה יהי' סבוא לעשות תחבילה לקנותי, וזהו לשון מוהיר לקנות מה שיש לויולתינו. ולא שני מוהיר אפי' להתאות בלבנו לבר, ולשון טבילתא נאבר כאן לא החמיד יהלכן איסר ולא תתאוה לחייב על התאוה בפני עצמה ועל ותחמיד בפני עצמו. ושם אמרו מניין שאם התאוה שבטי פחמיד שנאבר ילא תתאוה ולא תחמיד, מנין שאם חבר שטטו לאנוס ולגזול ת"ל וחמרו שרית וגוי, ובאור זה שאם ראה דבר יפה אצל אדר אם נברה מחשבתו עליו והתאוה בו עבר על לא תתאוה, ואם התעסק באהבת הרבר ההוא עד שישתדל להגיע אצלי ילא יסור מהלות פניו ולהכניר עליו שימברנו לו או יחליף אותו אליו בסה שהוא יותר שוב מטנו חנה כבר עבר על לא תחמיד ג"כ אחר שקנה הרבר שהי' לחברו ולא הי' רצונו למטרו אבל הכביד עליו והערים ער שלקחו ויהי' שלי כבר עבר בני לאין לא תתאוה ולא תחמיד, ואם נמנע האיש ההוא מלמטר לו או להחליפי באהבתי בדבר ההוא, הגה היא יקדרי באנם והברת בתוק אהבתו בדבר ההוא בנפשו עובר על לא תגזל, הגה זה ההפרש בין לא התאוה ולא תחמיד. (ספתפן. סם):

מצות רמז, הזהר השכיר מאכול בשעת עבודתו מן הדבר שעבוד בו כשיעבוד במחבר לקרקע יהוא אפרי יהדמים לא תניף על קמת רעך, אמרו ותרמש לרבות כל בעלי חרמש וכשעת חרמש כליכר בשעת הקציר לא הקציר

נר מצוה

לעצמך

רוצה הני בכ"ז עובר על לא תחמוד, והמ"מ שם כ' וז"ל כרלב"ר ולא תחמד רוצה הני דעת הרב שהם תחמד הני מקמו קיים מ"ע דלא גרע מחלוי' וזכין דלסקיטא בכ"ב דזכיה זביו וכיון שכן הין בו לאו. ולא כן דעת הרב ז"ל דלא מקמו קיים מ"ע דלא תחמוד ותע"ג דלא בתחמוד לעלמא הני הוא כעין גונל לחר ומשם מצינו בגד שהיו משלם דלא על הגולם וקנה הרבר בהיוי כדלמתא בהם לף כהן קנה בדמים עשל המ"מ. ולא וכיתי להבין הברים שקדושים דהא בתחמוד שם פריך בגמ' לרבא מגזל ומשני דהשם בחיב קרא בהדי שקנה בהיוי. ות"ב מאי טעין גזל לחר תחמוד דלסרה תורם לף ביתן דמים ל"ב לחתי מסני ועיין בלח"מ פ"י ממכירה מה שהקשה על המ"מ טיי"ם. לבל לדעתי נרחם לקו' המ"מ מהא דלעלמ'. ומה דהשגה שני' שהשיג הרלב"ד הלא לקיחת המפץ הוא משפה הלא הטעם שהוא ביתן לחשלומין. ובדלחים השקפה לניתי לומר דהר"מ לשיטתי' לח הזכיר הטעם שהוא ביתן לחשלומין הוא עפ"י שיטתו בהל' סוטן דכתבנו בלים לפי' פ"ח ומבואר בחדושי ג"כ מהיב בשבועה ועיין בחו"מ סי' פ"ח ומבואר בחדושי הרשב"א בשבועות דלכל מילי נקרלים בליט ממון לף שהיב שוב פרוטה נבי קדושי לשה ג"כ ועי"ש בקלוח"ם דגם בגזל הדין כן ועיין. נמיבות שם. ות"ב בלאו דלא תחמוד קלי על החפץ של חבדו. ות"ב לשיטת הר"מ לף שהיב שוב פרוטה בכ"ז עובר על לאו דלא תחמוד בכ"ז לענין השבה לא שקרי ממון ות"ב ל"ש לומר שהלאו הוא ביתן לחשלומין. לבל ז"ל כיון דהלאו עובר לף בפחות משוים ממילא מקיים לוה גם החשלומין ועי"ש בשרש הבי. לבל בלאת כמ"ש הר"מ כיון שדעת הר"מ לפי' הם לחר רוצה הני עובר ג"כ על לאו דלא תחמוד ת"ב מבואר דלאו זה אין האיסור משום ממון של חבדו אלא כל עלמיות האיסור מה שהחמדל והרבה לעיס להפלידו שיבבור לו והחשמדלות והפלרות הכ"ל בלא בזה בלא מעשה. הן אמנם דעל החשמדלות לחוד עד שלקח בחפץ עוד לא עבר על בלאו דלא תחמוד בכ"ז עיקר בלאו הוא החבוטות ולף פ"י הלקיחה יוגמר אז בלאו דהחבוטות והחשמדלות אבל עדיין הלקיחה מצד עלמה ליבא לאיסור בלל ומשו"ה קרי הר"מ בלאו שחב"מ. ודמי לדעתי בלאו דלא יראה פני ריקם שבתב הר"מ ג"כ הטעם שחב"מ שהוא בלאו שחב"מ הם כי הלקיחה היא מעשה בכ"ז הלקיחה-ליבא לאיסור ורק עלמיות האיסור הוא מה שיהי' בעזרה ריקם ל"ב לא מקרי מעשה הם כי הבי' בעזרה בלמי לעשר בלא הלקיחה בכ"ז לא מקרי מעשה ס"ב בבא הם כי החבוטות והחשמדלות לחוד מר שלקח עוד לא עבר על בלאו דלא תחמוד בכ"ז לא מקרי הלקיחה מעשה מעוט דעלמיות הלקיחה הי בהיתר כיון שחמר רוצה הני ורק פ"י הלקיחה יוצא לו לפועל בלאו דלא תחמוד היינו החשמדלות והחבטולות. ות"ב ל"ם קוה לעל"מ לף שיחזור חב"ב בכ"ז בלאו בבר עבר ע"י החבוטות והחשמדלות ות"ב אין ענין להא דלעל"מ. וכן מבואר לדעתי בלשון הר"מ בפ"י מעדות דהיכא דחמר רוצה הני לו בלקיחה הוא בהיתר גמור שבתב שם ז"ל בהלי"ד וכן כל העובר

על גזל של דבריהם פסיל מדבריהם כגון החבבים וסם שליקחים קרקע לו. מטלטלין בלא בדלון בבעלים הפ"ם שנותנין הדמים בדי לבי פטולין מדבריהם ט"ב ומשמע דוקא שנותלין בלא בדלון בבעלים לבל שם חמרו רוצה הני משמע דלף גזלן מודבבן לינה:

והנה לפמ"ש בחומר רוצה הני לו בלקיחה בעלמה מומר [לבד הלאו דלא תחמוד גרס לו בלקיחה שיעבור בהחבוטות והשמדלות שלי וזה בבר עבר ולי"ם להחזיר החפץ] יתייבב לנו מה שהתה בלח"מ בפי' ממכירה בהא שפוסק הר"מ חלוי' וזכין זביה זביי ומשמע בבל נוונו ובלא שלחי הבונם ל"ב ר"ח לר"ת מה בין נזלן לחמסן חמסן יהיב דמי' נזלן לא יהיב דמי' ופריך לי יהיב דמי' חמסן קניא לי' ובלר"ם חלוי' וזכין זביי' וביי' הא דחמר רוצה הני הא בלא חמר רוצה הני פיי"ם ל"ב מוכח דחלוי' וזכין זביי' זביי דוקא בחמר רוצה הני פיי"ם ולפמ"ש ניכל לומר דבוחת הגמ' הוא בהא דחמר חמסן יהיב דמי' ובב"ז מקרי חמסן והייבו חמסן דרבנן בח"ם הר"מ בפ"י מעדות. וע"ב פריך בין דלף לי יהיב דמי' מקרי ג"ב חמסן והלר"ם חלוי' וזכין זביי' זביי ול"ב דנקרא חמסן ל"ב הלא קיי"ל דחטלי"מ ולף בחיסור דרבנן ג"ב חמרי זה בבלל בח"ם בח"ע ז'. ופ"ז משני הא דחמר רוצה הני בא דלא חמר רוצה הני עפ"י מ"ם לעיל בח"ע ז' לייבב הבו' מהא דהשוחט בשבת שחיטתו בשרה לרבא דחטלי"מ וכתבנו שם שדעת הב"ד בין דטלמות הפטולה יובל היות לף בחיתר בגון שלפה עד מו"ם ויבחוש משו"ה מבי לף שטשה בחיסור עי"ש שהתרבנו בזה דגם דעת הר"מ הוא בן. ל"ב ה"ב הבא בין דלם חמר רוצה הני לו מקרי חמסן לף מוהרבן. ל"ב בחלוי' וזכין לף בלא חמר רוצה הני בב"ז מבירתי מבירה מטשם שיבול להיות בהיתר ע"י שיחמר רוצה הני ע"ב מהני הבני לעולם ול"ם בזה חטלי"מ ות"ם הא בלא הבית הר"מ בהא דחלוי' וזכין דיבא שיחמר רוצה הני לף שלא בלא חמר רוצה הני ג"ב זביי זביי וכ"ל:

מצוה רמז. שהזהיר ט'. וב"ב בתבוחו הגדול פי"ח מהבירות בלי"ב דהמבטל מלוכתו ולבל עובר בלי"ת והרמת לא תניף על קמה רעך. והקשה בלח"מ שם הלא בגמ' ב"מ (דף פ"ח) יליף דפועל ליבל מבל דבר המזיבר מדבתיב והרמת לרבות בל בעלי חרמש ופריך בגמ' והא מבעי' בשעת חרמש תבול בו' הבוח מלל בלוך נפקא תיבה דבר חרמש לאו בר חרמש מ"ל ל"ב קמה לרבות בל בעלי קמה והא אמרת קמה דמחויב בתלה ס"ה מקמי' דאתי' מחרמש לרבות בל בעלי חרמש הבתה דאיתרבי מחרמש בל בעלי חרמש אתי קמה לרבות בל בעלי קמה ע"י"ם בגמ' ות"ב בין דלא ידעינן דפועל תובל בל בעלי קמה ע"י"ם בגמ' ות"ב בין קרקי מחרמש וקמה ות"ב לפי מבל דבר מחובר רק מבני תרי קרקי מחרמש ות"ב לפי שיטת הר"מ שחיפס דבתה בספרי דחרמש אתי שלא יהבל בעת הקליר מבל להר"מ לרבות בל דבר מחובר תימא דוקא קמה דמחויב בתלה. וכן הקשה גם להבני הרמבן שחפרש שאי בריחת דספרי בל"ל דקאי על דבר שלא בגמר מלאבתו בגון עדוך וקשקוש שחסור לפועל לאבול יקשה ג"ב בל"ל:

ולייבב

נר מצוה סימן יא לאוין שאין בהן מלקות

צא שלא להחמיד : צב שלא להתאוות

הני ג' תרי גיארק

דגרי נ' תרי נזיר ס"ת רבינו נפ"מ נ' מ' נזילה וכן המצות סי' רס"ה רס"ו סמ"ג לאוין קכ"ה תכילת ספר סם חינוך סי' ל"ת תכ"ד וכרבים שנחומם סי' ל"ח תע"ו סמ"ג סי' י"ט זה"ה סי' י"ג פ' שניל תכלת סי' י"ג בתר' סי' סכ"ח ס"ג ע"ח סי' ס"ג ס"ע יהי"ם יהי"ם סי' רכ"ב ואם לך לומר רבינו כל התורה שבידו תיתא תורה כיון ובליו על תכי"ו סי' ר"ל כיוצ"ב נהנה מכל דבר שתצטער שיקבלו ממנו ותכניע עליו נרעים והצניע נו על שלקחו ממנו תעצי' שנתן לו ר"מ רבינו הרי זה בידי נל"ת זצה לא תחמוד ואין לוקין על לאו זה תעצי' ס"ק נב מ נפש ואינו שוב נלאו זה עד שיקח החצר שחמד כשיגיע שנת ל"ת החמוד כבף ומכר עליהם ולקחת לך חימור סיס נו תעשה כל המחלוקת ניתו לו הנפש ובליו על חנינו וכן כל כיוצ"ב נהן תעשה הרבי' שתם לקנותן ממנו כיון שחנב נלבו הילך יקנה רבר זה ונפתה נלבו נדבר עבר נל"ת שנת' לא תתחמה ואין לוקין עליו מכיון שחנב נלבו הילך מניח לבי נזל שתם לא רבו הנעלים לומר כו' יבא לירי נזל כו' הא למדת שהמתחמה עובר נלאו אחד וה"ק רבר שהתחמה נהפלר שהעצי' נעשני שוער נל"ת ואסנזל שבר נפ' לאוין עכ"ל ונהנל הסמ"ג נסי' הכ"ל כתב על רברי רבינו ול"ת יתכן לומר כן כי כתו נדבריו לא תחמוד לשת רעיך ול"ת ניתן רעיך אלפי רבריו החמיר ניתו שנשתה ניתו הלא החימוד והתחמה הכל א' וכן פרש"י ולא תחתוה כתרגומו ולא ניתתה לף הוא לשון התחמה כמו נתתך למרחה התרגמינן דמרגג למחוי ע"כ וכ"כ הסמ"ג נסי' הכ"ל לא תחמוד ולא התחוה הכל א' וכפל יבלה קרא ע"כ לניאור רברי הסמ"ג הללו עיין נל"מ ז"ל סם נסוף דין ז' ותניל"ת סבר לאוין הכ"ל וע"ע נם' הלכה למסג ח"ג ר"ן סע"ג ה"ה נא מ"ם רבינו כל החימוד עברו כו' עד כתי זה עבר נל"ת הא לא תחמוד כו' לאו הבא מכלל עשה הוא הלכך אחומר עברו כו' ובכתב ס"ה הכל אחומר כו' זה מבואר ומתרגין נפ"ק דמציעא סוף דף ה' (גבי סוגיין דחציר תמונת אלא הם דהמר רב הונא גבי מסוכתא ובא מתמיה תלמודא אלא הם דהמר רב הונא גבי שומר חנם שנשבע שבענהו הו נאבדה שבריך ליבבע אלא פשיט ולא בלח נו יד ושילם ולא רבא ליבבע מ"ר הונא מבניהין מותו שכאשה שאינה נרשותו דחייסינן שמא עיניו נתן בו ניתנו מנו דחציר אמתונה חציר אסנושת'ומצי הימ) נמי מור' היתירא ואמר רמי בר יחיבן ובריך והא קא עבר על לאוין דלא החמוד ונימא מינו דחציר אלא רמי אסנושתא ומצי לא החמוד למיבי נלא רמי אשכחיה לא ע"כ אלמא מע"ב דיבור רמי עבר נלאו דלא החמוד . וכתב עליו הרמב"ד ונלא אמר רובה אני ס"כ

והנה דעת הרמב"ן סם אמר רובה אני מקחו קיים דלא גרע מהא דאמרינן נפרק הוקת הנחים סמ"ו תליוה וזבין דזבינו זבינו דמגב מוכסא ומקני ופניתו רבינו נרפ"י מה' מכירה וכיון סכן אין נו לאו דלא החמוד ולא כן דעת הרמב"ם אלא מקחו קיים ומע"ם שעבר ומע"ג אמר רבא נחמור בר"ד כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני מידי ואפי' לקני מכוס ועבר אמימר דרחמנא . הכא סאני דאפי' כסין נוזל למר וכסה מתנו נגד סאינו מכלס אלא נשעת הנזילה וקנה הרב נסיעתו כדאיתא התם אף נמן קנה נדמים עכ"ל וכתב הסמ"ג סם נשעת רבינו . והמנהם הרב פר"ח נמ"ח דלא סע"ג כהב דדעת אחום, נמ' זה נוהר ר"ה פ"ב כהרמב"ן בכתבו סם נר"ם מעיקרא בכור נחמסן דאי קא יהיב כו' . ול"ת ולי"ל מדאוריי' דקא עבר כל לאו דלא החמוד ול"ל דלא החמוד מכמע דלא יהיב דאי וכי יהיב דאי ליבא לאו דחמוד כלל ודא דאמרינן פ"ק דמציעא לא החמוד אלא דאי מכמע להו לניבי כו' ומכמע דלא החמוד הוי אפי' נדיבת דאי ס"ל דמכמע להו דקאמר ר"ל נמי הכי הוא דאמר . ועי"ל דהכא ס"ק דאי קא יהיב והיו מציירים אחם עד שיאמרו רובה אני מ"כ לא עברי אלא דלא החמוד כו' ע"כ (והנה לתירוצא קמא הכל לאכא דיהיב דאי מע"ב אלא אחר רובה אני ליבו כיוצא בתירוצא בהרה אף דיהיב דאי אם לא אמר רובה אני עובר ואם אחר רובה אני אינו עובר

הרמב"ן רחו נרבי

(ג' תרי גיארק)

צא שלא להחמיד : צב שלא להתאוות

הני ג' תרי גיארק

דגרי נ' תרי נזיר ס"ת רבינו נפ"מ נ' מ' נזילה וכן המצות סי' רס"ה רס"ו סמ"ג לאוין קכ"ה תכילת ספר סם חינוך סי' ל"ת תכ"ד וכרבים שנחומם סי' ל"ח תע"ו סמ"ג סי' י"ט זה"ה סי' י"ג פ' שניל תכלת סי' י"ג בתר' סי' סכ"ח ס"ג ע"ח סי' ס"ג ס"ע יהי"ם יהי"ם סי' רכ"ב ואם לך לומר רבינו כל התורה שבידו תיתא תורה כיון ובליו על תכי"ו סי' ר"ל כיוצ"ב נהנה מכל דבר שתצטער שיקבלו ממנו ותכניע עליו נרעים והצניע נו על שלקחו ממנו תעצי' שנתן לו ר"מ רבינו הרי זה בידי נל"ת זצה לא תחמוד ואין לוקין על לאו זה תעצי' ס"ק נב מ נפש ואינו שוב נלאו זה עד שיקח החצר שחמד כשיגיע שנת ל"ת החמוד כבף ומכר עליהם ולקחת לך חימור סיס נו תעשה כל המחלוקת ניתו לו הנפש ובליו על חנינו וכן כל כיוצ"ב נהן תעשה הרבי' שתם לקנותן ממנו כיון שחנב נלבו הילך יקנה רבר זה ונפתה נלבו נדבר עבר נל"ת שנת' לא תתחמה ואין לוקין עליו מכיון שחנב נלבו הילך מניח לבי נזל שתם לא רבו הנעלים לומר כו' יבא לירי נזל כו' הא למדת שהמתחמה עובר נלאו אחד וה"ק רבר שהתחמה נהפלר שהעצי' נעשני שוער נל"ת ואסנזל שבר נפ' לאוין עכ"ל ונהנל הסמ"ג נסי' הכ"ל כתב על רברי רבינו ול"ת יתכן לומר כן כי כתו נדבריו לא תחמוד לשת רעיך ול"ת ניתן רעיך אלפי רבריו החמיר ניתו שנשתה ניתו הלא החימוד והתחמה הכל א' וכן פרש"י ולא תחתוה כתרגומו ולא ניתתה לף הוא לשון התחמה כמו נתתך למרחה התרגמינן דמרגג למחוי ע"כ וכ"כ הסמ"ג נסי' הכ"ל לא תחמוד ולא התחוה הכל א' וכפל יבלה קרא ע"כ לניאור רברי הסמ"ג הללו עיין נל"מ ז"ל סם נסוף דין ז' ותניל"ת סבר לאוין הכ"ל וע"ע נם' הלכה למסג ח"ג ר"ן סע"ג ה"ה נא מ"ם רבינו כל החימוד עברו כו' עד כתי זה עבר נל"ת הא לא תחמוד כו' לאו הבא מכלל עשה הוא הלכך אחומר עברו כו' ובכתב ס"ה הכל אחומר כו' זה מבואר ומתרגין נפ"ק דמציעא סוף דף ה' (גבי סוגיין דחציר תמונת אלא הם דהמר רב הונא גבי שומר חנם שנשבע שבענהו הו נאבדה שבריך ליבבע אלא פשיט ולא בלח נו יד ושילם ולא רבא ליבבע מ"ר הונא מבניהין מותו שכאשה שאינה נרשותו דחייסינן שמא עיניו נתן בו ניתנו מנו דחציר אמתונה חציר אסנושת'ומצי הימ) נמי מור' היתירא ואמר רמי בר יחיבן ובריך והא קא עבר על לאוין דלא החמוד ונימא מינו דחציר אלא רמי אסנושתא ומצי לא החמוד למיבי נלא רמי אשכחיה לא ע"כ אלמא מע"ב דיבור רמי עבר נלאו דלא החמוד . וכתב עליו הרמב"ד ונלא אמר רובה אני ס"כ

דעת הרמב"ן סם אמר רובה אני מקחו קיים דלא גרע מהא דאמרינן נפרק הוקת הנחים סמ"ו תליוה וזבין דזבינו זבינו דמגב מוכסא ומקני ופניתו רבינו נרפ"י מה' מכירה וכיון סכן אין נו לאו דלא החמוד ולא כן דעת הרמב"ם אלא מקחו קיים ומע"ם שעבר ומע"ג אמר רבא נחמור בר"ד כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני מידי ואפי' לקני מכוס ועבר אמימר דרחמנא . הכא סאני דאפי' כסין נוזל למר וכסה מתנו נגד סאינו מכלס אלא נשעת הנזילה וקנה הרב נסיעתו כדאיתא התם אף נמן קנה נדמים עכ"ל וכתב הסמ"ג סם נשעת רבינו . והמנהם הרב פר"ח נמ"ח דלא סע"ג כהב דדעת אחום, נמ' זה נוהר ר"ה פ"ב כהרמב"ן בכתבו סם נר"ם מעיקרא בכור נחמסן דאי קא יהיב כו' . ול"ת ולי"ל מדאוריי' דקא עבר כל לאו דלא החמוד ול"ל דלא החמוד מכמע דלא יהיב דאי וכי יהיב דאי ליבא לאו דחמוד כלל ודא דאמרינן פ"ק דמציעא לא החמוד אלא דאי מכמע להו לניבי כו' ומכמע דלא החמוד הוי אפי' נדיבת דאי ס"ל דמכמע להו דקאמר ר"ל נמי הכי הוא דאמר . ועי"ל דהכא ס"ק דאי קא יהיב והיו מציירים אחם עד שיאמרו רובה אני מ"כ לא עברי אלא דלא החמוד כו' ע"כ (והנה לתירוצא קמא הכל לאכא דיהיב דאי מע"ב אלא אחר רובה אני ליבו כיוצא בתירוצא בהרה אף דיהיב דאי אם לא אמר רובה אני עובר ואם אחר רובה אני אינו עובר ואם אח

עשה עשה וכפ"ה מה' ערכין ה"ן שכחה ולמ"ד מצה מכלל עשה כעשה
וי"ק כעשה מקו' דתיכו עשה גמו' כמ"ש תג"ה הכ"ל ס"ע · ולפ"ז מתי
פריך הגמ' מי מהני ה"מ בעשה"ת זה נ"ב למ"ד מצה מכלל לאוין ולמ"ד
דכתיב כהדי' נ"ב מיקלוקין דהוי לאו שבכללות ותוס' כ' בפרק ז' זהו
כללן דס"ב היכא דאיכן לוקין לא מהני לעבור בשני לאוין · ותמיה
ס"ע נחידושי נ"ב"מ כתב יעקב סי' קי"ג וז"ל נב"ת ד"ה מהני לאו
דגזל ל"ל לכותב שכר שכיר כותב שבר שכיר בהדיא
כתיב לעבור נב' לאוין והקש' תוס' לוקמי' בגזל גופא ולעבור נב'
לאווין משום דלא לקי על לאו הגזל דהוא ניתק לעשה מבל כי מוקמי'
לכותב ס"ע אם אינו עניו לקי שפי' וקשיא דכרי תוס' מהרי מ"ב פ"ק
דב"מ ד"ה ע"ב לא תחמוד למיכתי דלא דמי משמע ופ"ה תיפוק ליה
מלא תגזול וי"ל לעבור בשני לאוין והוא סותר מ"ש בשמס דלא
תוקמי' בגזל לעבור בשני לאווין משום דניתק לעשה ועור דתוס'
כתבו דלא תחמוד בלא דמי משמע אף לפי מחתי וכ"כ הסמ"ע בסי'
ל"ד סי"ק ל"ב פ"כ לפי מחתי לוקי לא הגזל בשני לאוין אף שהוא
ניתק לעשה הן מחתי שתוס' כתבו בשבועות דכ"ה שני תירוצים זה
ולתירוץ השני לא מהני' דכן הוא מחתי מיהו הב"י וסמ"ע לא כתבו
רק תי' ל' של תוס' והארכתי בתשובה מחרת אב"ל ס"ק לא מסתבר כיון
לתשובתו סי' ע"ה בדברי הסמ"ע שמרין שהרי לפי"ז ס"ק ל"ב
דאינו נספלים תי"ת העוברים על לאו דלא תחמוד בלא דמי משמע
וכן הוא מחתי וכמי' שכ"מ ס"ק י"ב כה' שע"ג דעובר על לא תחמוד
מדאורייתא מ"מ לא נפסל לעדות כו' וכ"כ בס"ע שם סי' שכ"ט ס"ו
כל החומד כו' והפליג בזו עד שלקחו ממנו הרי זה עובר על לאו
דלא תחמוד ולשיעבד שלקח ממנו משמע בדמיסליכא לפרש עד שלקח
היינו לאחר שנחלה למוכרו בלא דיעים כו' ע"ש עכ"ל ועלה ממנו
בהרחב"ש ס"ח שם גוילה כתב בהדי' על שלקחו ומ"ש שכתן לו
דיעים ה"ז עובר על לא תחמוד ולפ"ז מה שחק' בסמ"ע שם סי'
ס"ק י"ד דלא כש"ם שכתב דדמיים ליכו עובר על לאו דאורייתא לא
תחמוד די"ל דע"ש ס"ל כהך תי' תוס' בסנהדרין דכן הוא מחתי
דליכו עובר על לאו לא תחמוד כמ"ש בסמ"ע שם סי' ל"ד בלא לפמ"ש
בפסוקא סי' קי"ג הנ"ל שפיר הש"ג בסמ"ע דמחתי דלא כש"ם דקשה
קושי' תוס' דכ"מ ול"ל כתירולם וקשה הם כשני לאווין לא מהני'
היכא דלא נקי בע"כ ל"ל לא תחמוד למיכתי בלא דמי משמע דהם
שתיכ כך ומחתי ליכו כן ועל טעות לא חלי להקשות דהם טועים
סברי דקלי מגזל ולעבור בשני לאווין ומפילו היכא דליכו לוקין
ומחתי ליכו כן דלא מהריכן לעבור נב' לאווין היכא דליכו לוקין
ולא תחמוד מפילו בדמיים משמע ועובר של"ת מדאורייתא ולפי
ע"ש דמחתי הוא כן דלא תחמוד בלא דמי משמע קשה קושי' תוס'
דב"ת הנ"ל תיפוק לי' משום לא תגזול · וכן נס' ז"ב קל' נב"מ ד"ה
תחום ד"ה לא תחמוד כו' על תי' התוס' הם לא מהני' לעבור בשני
לאווין היכא דליכו לוקין ומתרץ דכאן לקי שפיר דהי' בתמורה דהין
עשה עוקר ב' לאווין בשלמ"לקחן בגזל מיכ' לאו ג' מ"קין ולימזהירין
מ"ה ולאו השני בלא מגזל הוי כיתי' לעש"מ שכ' לאווילקי מפורשין
הין עשה מתתק שני לאווילקי חדא כו' ע"ש ויש לדקדק על הם דתוקי
כאן שם דס"ל לאו בלא מגזל גבי כותב ס"ס וכ' מהרש"א דכותב
ס"ס כמי שיתק לעשה תי' בשו"ת ס"ח סי' פ"ב כי מוקמינן
בכותב ס"ס ולעבור נב' לאווין הרי שכיהמצדי מלקות כיון דכתיבי
בהדי' ומ"ש דה"ל לאווין שיתק לעשה כיון בלא מחי חד עשה ועקר
ב' שלווין לוקה על לאו השני אף לפ"ז לפמ"ש לן בפ' לוקה נב'
לאווין לקיות על ל' מהן מבל ל"ש על גזל גופה לא לקי כלל דחד עשה
עקר לאו אחר דהין לריך לסקור בלא לאו אחד דאילו ללאו דמחי
כתה הלך בלא"ה לא לקי עלי' עכ"ל ולפי זה ל"ש דהחתם כן לא
תחמוד בלא דמי משמע וכיון דקלי לא תגזול על גזל גופה ולהכי לן
לעבור נב' לאווין היינו לא תגזול בלא תחמוד ללקות על ל' מהן כתו
על כותב ס"ס דהכי דלוקה רק אחת ומוטב לוקמי' על גזל גופה
ככה"ג לעכין דלוקה רק אחת ומחמי מוקי על כותב ס"ס בשלמ"ל לפי
החתם לא תחמוד דמי משמע אין ליכף מפורש רק לאו אחד
לא תגזול בפ"ב מוקי על כותב ס"ס ובלא"ה ל"ל דשפיה זה הכך
מיכתי דהם אין, בחולין דף ק"ל טעמא דסבר דלוקין על לאו
שבגזל דלוקין על לאו הכל"ע אחר ר' זירא דהתלמים טעו בגירסתן
בלא דאיכו לוקין ע"ש ס"ב לכ"ם הך מיכתי דטעו בלא דמי משמע
דגם על לאו הכל"ע לוקין וקלי לא תגזול מגזל גופה ולוקה על שני
לאווילא תחמוד ולא תגזול כיון דעל לאו הכל"ע לוקין מבל לפי
החתם דאין לוקין על לאו הכל"ע אף דעשה ס' אין עוקר ב' לאווין
רק לאו אחד ומוקי לכותב ס"ס לקות ס' מבל"ס ס"ל דהחתם כן
בלא דמי והחתם דאין לוקין על לאו הכל"ע קשה כנ"ל ומה שתירץ
עוד בשו"ת ס"ח סי' פ"ב על קושי' מהרש"ם דכותב ס"ס אפי דמי ניתיק
למשה פ"ם שכ' תוס' בחולין דס"ם דאין עשה עוקר ב' לאווין דווקא
בשהן מאוכין ב' לאווין לא אמי חד עשה ועוקר לאו אחד מש"ה בשאיכו
מאוכים חד עשה עקר לשניהם הילכך כי מוקמי' לאו דגזל מכותב
ס"ס הוי' לאווין מאוכין מבל מי מוקמי' לאו לא תגזול לגזל גופא
ומע"ג לאו השני לאו אחד מיכתו לוקה על חד מיכתו כו"ע ס"ס שמרין ונם פ"ם
שעה ועקר לשניהם ואיכו לוקה על חד מיכתו כו"ע ס"ס שמרין ונם פ"ם

עשה עשה וכפ"ה מה' ערכין ה"ן שכחה ולמ"ד מצה מכלל עשה כעשה
וי"ק כעשה מקו' דתיכו עשה גמו' כמ"ש תג"ה הכ"ל ס"ע · ולפ"ז מתי
פריך הגמ' מי מהני ה"מ בעשה"ת זה נ"ב למ"ד מצה מכלל לאוין
דכתיב כהדי' נ"ב מיקלוקין דהוי לאו שבכללות ותוס' כ' בפרק ז' זהו
כללן דס"ב היכא דאיכן לוקין לא מהני לעבור בשני לאווין · ותמיה
ס"ע נחידושי נ"ב"מ כתב יעקב סי' קי"ג וז"ל נב"ת ד"ה מהני לאו
דגזל ל"ל לכותב שכר שכיר כותב שבר שכיר בהדיא
כתיב לעבור נב' לאווין והקש' תוס' לוקמי' בגזל גופא ולעבור נב'
לאווין משום דלא לקי על לאו הגזל דהוא ניתק לעשה מבל כי מוקמי'
לכותב ס"ס אם אינו עניו לקי שפי' וקשיא דכרי תוס' מהרי מ"ב פ"ק
דב"מ ד"ה ע"ב לא תחמוד למיכתי דלא דמי משמע ופ"ה תיפוק ליה
מלא תגזול וי"ל לעבור בשני לאווין והוא סותר מ"ש בשמס דלא
תוקמי' בגזל לעבור בשני לאווין משום דניתק לעשה ועור דתוס'
כתבו דלא תחמוד בלא דמי משמע אף לפי מחתי וכ"כ הסמ"ע בסי'
ל"ד סי"ק ל"ב פ"כ לפי מחתי לוקי לא הגזל בשני לאוין ולהכי לא מהני'
דכן הוא מחתי מיהו הב"י וסמ"ע לא כתבו רק תי' ל' של תוס' והארכתי בתשובה
מחרת אב"ל ס"ק לא מסתבר כיון לתשובתו סי' ע"ה בדברי הסמ"ע שמרין
דאינו נספלים תי"ת העוברים על לאו דלא תחמוד בלא דמי משמע
וכן הוא מחתי וכמי' שכ"מ ס"ק י"ב כה' שע"ג דעובר על לא תחמוד
מדאורייתא מ"מ לא נפסל לעדות כו' וכ"כ בס"ע שם סי' שכ"ט ס"ו
כל החומד כו' והפליג בזו עד שלקחו ממנו הרי זה עובר על לאו
דלא תחמוד ולשיעבד שלקח ממנו משמע בדמיסליכא לפרש עד שלקח
היינו לאחר שנחלה למוכרו בלא דיעים כו' ע"ש עכ"ל ועלה ממנו
בהרחב"ש ס"ח שם גוילה כתב בהדי' על שלקחו ומ"ש שכתן לו
דיעים ה"ז עובר על לא תחמוד ולפ"ז מה שחק' בסמ"ע שם סי'
ס"ק י"ד דלא כש"ם שכתב דדמיים ליכו עובר על לאו דאורייתא לא
תחמוד די"ל דע"ש ס"ל כהך תי' תוס' בסנהדרין דכן הוא מחתי
דליכו עובר על לאו לא תחמוד כמ"ש בסמ"ע שם סי' ל"ד בלא לפמ"ש
בפסוקא סי' קי"ג הנ"ל שפיר הש"ג בסמ"ע דמחתי דלא כש"ם דקשה
קושי' תוס' דכ"מ ול"ל כתירולם וקשה הם כשני לאווין לא מהני'
היכא דלא נקי בע"כ ל"ל לא תחמוד למיכתי בלא דמי משמע דהם
שתיכ כך ומחתי ליכו כן ועל טעות לא חלי להקשות דהם טועים
סברי דקלי מגזל ולעבור בשני לאווין ומפילו היכא דליכו לוקין
ומחתי ליכו כן דלא מהריכן לעבור נב' לאווין היכא דליכו לוקין
ולא תחמוד מפילו בדמיים משמע ועובר של"ת מדאורייתא ולפי
ע"ש דמחתי הוא כן דלא תחמוד בלא דמי משמע קשה קושי'
דב"ת הנ"ל תיפוק לי' משום לא תגזול · וכן נס' ז"ב קל' נב"מ ד"ה
תחום ד"ה לא תחמוד כו' על תי' התוס' הם לא מהני' לעבור בשני
לאווין היכא דליכו לוקין ומתרץ דכאן לקי שפיר דהי' בתמורה דהין
עשה עוקר ב' לאווין בשלמ"לקחן בגזל מיכ' לאו ג' מ"קין ולימזהירין
מ"ה ולאו השני בלא מגזל הוי כיתי' לעש"מ שכ' לאווילקי מפורשין
הין עשה מתתק שני לאווילקי חדא כו' ע"ש ויש לדקדק על הם דתוקי
כאן שם דס"ל לאו בלא מגזל גבי כותב ס"ס וכ' מהרש"א דכותב
ס"ס כמי שיתק לעשה תי' בשו"ת ס"ח סי' פ"ב כי מוקמינן
בכותב ס"ס ולעבור נב' לאווין הרי שכיהמצדי מלקות כיון דכתיבי
בהדי' ומ"ש דה"ל לאווין שיתק לעשה כיון בלא מחי חד עשה ועקר
ב' שלווין לוקה על לאו השני אף לפ"ז לפמ"ש לן בפ' לוקה נב'
לאווין לקיות על ל' מהן מבל ל"ש על גזל גופה לא לקי כלל דחד עשה
עקר לאו אחר דהין לריך לסקור בלא לאו אחד דאילו ללאו דמחי
כתה הלך בלא"ה לא לקי עלי' עכ"ל ולפי זה ל"ש דהחתם כן לא
תחמוד בלא דמי משמע וכיון דקלי לא תגזול על גזל גופה ולהכי לן
לעבור נב' לאווין היינו לא תגזול בלא תחמוד ללקות על ל' מהן כתו
על כותב ס"ס דהכי דלוקה רק אחת ומוטב לוקמי' על גזל גופה
ככה"ג לעכין דלוקה רק אחת ומחמי מוקי על כותב ס"ס בשלמ"ל לפי
החתם לא תחמוד דמי משמע אין ליכף מפורש רק לאו אחד
לא תגזול בפ"ב מוקי על כותב ס"ס ובלא"ה ל"ל דשפיה זה הכך
מיכתי דהם אין, בחולין דף ק"ל טעמא דסבר דלוקין על לאו
שבגזל דלוקין על לאו הכל"ע אחר ר' זירא דהתלמים טעו בגירסתן
בלא דאיכו לוקין ע"ש ס"ב לכ"ם הך מיכתי דטעו בלא דמי משמע
דגם על לאו הכל"ע לוקין וקלי לא תגזול מגזל גופה ולוקה על שני
לאווילא תחמוד ולא תגזול כיון דעל לאו הכל"ע לוקין מבל לפי
החתם דאין לוקין על לאו הכל"ע אף דעשה ס' אין עוקר ב' לאווין
רק לאו אחד ומוקי לכותב ס"ס לקות ס' מבל"ס ס"ל דהחתם כן
בלא דמי והחתם דאין לוקין על לאו הכל"ע קשה כנ"ל ומה שתירץ
עוד בשו"ת ס"ח סי' פ"ב על קושי' מהרש"ם דכותב ס"ס אפי דמי ניתיק
למשה פ"ם שכ' תוס' בחולין דס"ם דאין עשה עוקר ב' לאווין דווקא
בשהן מאוכין ב' לאווין לא אמי חד עשה ועוקר לאו אחד מש"ה בשאיכו
מאוכים חד עשה עקר לשניהם הילכך כי מוקמי' לאו דגזל מכותב
ס"ס הוי' לאווין מאוכין מבל מי מוקמי' לאו לא תגזול לגזל גופא
ומע"ג לאו השני לאו אחד מיכתו לוקה על חד מיכתו כו"ע ס"ס שמרין ונם פ"ם
שעה ועקר לשניהם ואיכו לוקה על חד מיכתו כו"ע ס"ס שמרין ונם פ"ם

בחזקת כן ומשיכנגד ... והמ"מ כלין בעד הרמב"ם והבה רבינו סם ע"ד שמצאם ... ומזה כח בעמות נשוא ומלקחיבנת :

קנין קנין לא תעשוק את רעך ולא תגזול מדבר על גזל שלוקח ממון חבירו בחוקו מן שנמל כלים מידו או שתקנה בעבדיו ובהמתו ונשתמש בהם או שירד לתוך שדהו ואכל פירותיו ועושק זה שבא ממון חבירו לידו ברצון הבעלי' ובין שהגביו בכח נמצן אצלו ולא החזירו והוא חייב להחזיר ואפי' שדף מה אשר גזל ואז חייב לשלם דמי :

וז"ל סמ"ג כל הגוזל חבירו ע"ד עובר בל"ת שנאמר לא תגזול ומין לוקין עליו ע"ז זה שכרי הכתוב נקט לעשה שהוא הלאו חייב להחזיר הגזילה שנאמר והשיב את הגזילה אשר גזל ואז מ"ע שנאמר ומפיו למד לוקה שכרי הוא חייב לשלם דמי וכל זמן שהגזילה בידו עליו לעשות מצות השבה שכרי הוא חייב להחזיר הגזילה לבעליה ואפי' נתייאשו הבעלים ממנה ואפי' מת הבעלים ואין לו יורשים ואפי' נתייאש הוא עצמו ממנה עד שיחזיר לו הגזילה עצמה ואם נתייאש הבעלים ממנה ונתנה לו במתנה או שמכרה לו אינו חייב להחזיר לו כלום ואם נתייאשו

תחוה בלבו אינו עובר ותרווייהו לריכי זה לענין אזהרה וזה לענין
מלקות וזה מבוא' בדברי הרמב"ם דאלת"ה אלת זה שקשה שדברי
הרמב"ם סותרים זה את זה אף תקשי עוד שהפסיק הענין במ"ש
ואין לוקין דה"ל לכתוב זה אחר מ"ש ואינו עובר בלאו זה עד
שיקח וכו' וזהו דעת הרמב"ם והלך רבינו בשיטתו שפי' לא תחמוד
וכו' לקחת לך כלומר כענין לא תחמוד כסף וזהב וע"ז לוקין ולא
תחמוד שנא' בדברות אחרונות אזהרה לתחוה שבלב ומ"מ הוא
אזהרה א' אך שיש חילוק לענין מלקות וכדכתיבנא ואי"ת הא אף
בנטילת חפץ לא לקי משום שהוא חייב להשיב החפץ לבעלי' כמ"ש
הרמב"ל י"ל להרמב"ם סובר דגזל שאני דפטור משום דניתק
לעשה אבל לא תחמוד לא ניתק לעשה אע"ג דחייב להשיב החפץ
לבעלים מ"מ איסורא דעביד עביד ומה מהני דמחזיר החפץ
ואפשר דס"ל להרמב"ם דאינו חייב להחזיר החפץ דה"ז מכר לו
לרלונו אע"ג דע"י הפצרה מכר מ"מ מהני לפי מ"ש בח"מ סימן
ר"ח דמקח שנעשה באיסור המקח קיים וע"ש בסמ"ע ובט"ז
ובש"ך ובזה נראה שהרמב"ם סובר דאע"ג דנעשה באיסור המקח
קיים והרמב"ל סיבר דאין במעשיו כלום ובמנין המצות כתב
הרמב"ם רס"ו בלא להתאוות שנא' לא תחמוד בית רעך משום
שזהו עיקר האזהרה ושורשו אע"ג שבתיבורו כתב התאוה מביא
לידי חימוד והחימוד מביא לידי גזל וכו' הא למדת שהתאוה
עובר בלאו א' והקונה דבר שהתאווה בהפצר שהפציר בבעלים
או בבקשה מהם עובר בב' לאוין לבך נאמר לא תחמוד ולא
תחמוד וכו' אין כוונתו שהם לאוין חלוקין דז"א דאם כן הם י"א
דברות ועשרת דברים נאמרו בסיני ולא י"א אלא הכוונה שעובר
בב' לאוין והם לאו אחד במנין המצות וגם כוונת רבינו עד"ז
שהחיל כתוב בעשרת הדברים וכו' כלומ' דלפ"ז דעשרת דברים
הם ולא יותר ע"כ לא תחמוד ולא תחמוד הם א' במנין ובמכילתא
גרסינן לא תחמוד בית רעך ולהלן אומר לא תחמוד לחייב על
התאוה בפ"ע ועל החימוד בפ"ע ע"כ לריכין אנו ג"כ לפרש עד"ז
ואפשר שבדיבור א' נאמרו כמו זכור ושמור ואפשר עוד לפי מה
שפירשי' לא תחמוד לא תירוג אף הוא לשון חמדה כמו נחמד
למראה דמתרגמינן דמרגנו למחזי עכ"ל דק"ל והלא בדברות
הראשונות נאמר לא תחמוד לכן פי' שפירושו לא תירוג דזה
פירושו של לא תחמוד ולפי זה י"ל דאפילו להרמב"ם שהם שני
ענייניים משום דאל"כ למה לא נאמר בדברות הראשונות לא
תחמוד למנוע אפילו התאוה שבלב הלכך ע"כ לחייב על התאוה
בפ"ע ועל החימוד בפ"ע ומ"מ ביון דלא תחמוד כולל ג"כ לאו
דלא תחמוד ועל התאוה אין לוקין משום שאין בו מעשה גם על
החימוד בנטילת חפץ אין לוקין דהוה כמו לאו שבכללות ולא
תחמוד הוא פי' דלא תחמוד ואין בשני מצות אמנם הש"ך
במנין המצות שלו מנאם בשני מצות ודע עוד דהתוס' במס'
ב"מ דף ה' כתבו דלא תחמוד בלא דמי משמע וקושטא הכי הוה
אבל בהגמיי' בשם ס"ה כתב דלפי סאמת לא תחמוד בדמים וכן
נראה דעת הרמב"ם שכתב אע"פ שנתן לו דמים רבים וכו' ודעת
הרמב"ל שאם אמר רוצה אני אינו עובר על לא תחמוד דוקא
בשלא אמר רוצה אני עובר על לא תחמוד אע"ג דיהיב דמי דלא
הוה גזלן עובר אלא תחמוד אבל אם אמר רוצה אני אינו עובר
ונראה דעתו דוקא באומר רוצה אני אבל אם נתנו סתם אחר
הפצרה ונתינת טעם עובר ולריך טעם לזה :

קנט אם תראה אבדת אחיך אשר תאבד ומצאת לא תוכל
להתעלם שנאמר והשיב את האבדה אשר מצא וכל דיני
אבדה יתבארו בס"ע .

וז"ל הרמב"ם הרואה אבדת ישראל ונתעלם ממנו והניחה
עובר בל"ת שנא' לא תראה את שור אחיך והתעלמת
מהם ובטל מ"ע ואם השיבה קיים מ"ע לקח את האבדה ולא
השיבה בטל מ"ע ועבר על שני לאוין על לא תוכל להתעלם ועל
לא תגזול אפילו הם בעל אבדה רשע ואוכל נבלה לתיאבון והיוצא
בו וכו' אבל אוכל נבלה להכעיס הרי הוא אפיקורס וכו' אסור

להחזיר להם אבדה והמחזירה ה"ז עובר עברה מפני שהוא
מחזיק יד רשעי עולם ואם החזירה לקדש את השם כדי שיפארו
את ישראל וידעו שהם בעלי אמונה ה"ז משובח ובמקום שיש חילול
השם אבדתו אסורה וחייב להחזירה ובכ"מ מכניסין כליהם מפני
הגנבים ככלי ישראל מפני דרכי שלום עכ"ל בח"מ סי' רס"ל
בהג"ה ובעל היין חייב לשפוך יינו כדי להציל דבש חבירו וכו'
ונראה דהא דס"ג שטף נהר חמורו וחמור חבירו אינו חייב
להניח חמורו כדי להציל חמור חבירו אליבא דכ"ע אפילו אם
הבעלים אומרים לו לשלם לו דשאני התם דיש לו לחשוש שמא
יעלה חמור חבירו מאליו ואין לו אלא שכירתן ואפילו אם הבעלים
אומרים לשלם כמ"ש הרב בהג"ה שם ומצ' מפסיד חמורו דאפשר
אם היה משחיל בהצלתו הי' מצילו לפ"ז לפ"ד הסמ"ע ומהרש"ל
שהביאו הש"ך אף דעלה מאליו לריך לשלם לו אה"נ דאם הבעלים
אומרים לשלם לו חייב להניח שלו ולהציל של חבירו לדעת הרא"ש
והטור ואפשר לחלק דשאני התם דאין הצלת חמור
חבירו ברור דאפשר ד"ר להציל ולא יציל ולא יעול אלא שברו
מסא"ב כאן דהצלתו ברור לפ"ז לדעת הע"ש הביאו הסמ"ע
סק"יא דכל תנאי שבממון קיים אה"נ דאם הבעלים אומרים
לשלם לו חייב להציל של חבירו ולהניח שלו ואפשר עדיין
לבע"ד לחלוק דשאני התם דאין פסידא דחמור חבירו ברור
דאפשר שיעלה מאליו מסא"ב כאן דאיכא פסידא לחבירו הניכר
מיד ועוד נראה לחלק דשאני הכא דאי לא נחייבי' לשפוך
יינו מיד כדי להציל דבש חבירו ודאי דלא יעשה זה מעצמו כיון
דאין מחויב בדבר והדבש יהי' הפקר ויציל לעצמו מסא"ב לעיל
יעשה מעצמו בלא חיוב ואע"ג דיש שאינו עושה מעצמו מ"מ לא
חייבוהו חכמים ודע עוד הא דכאן הוה הפקר ולעיל לא
הוה הפקר מדכתיב ואם אין הבעלים שם אע"פ שלא התנה
כהתנה דמי ואי היה הפקר הציל לעצמו כמו כאן והלכך לא כתב
כאן דין זה דאם אין הבעלים שם יש לחלק משום דבדבש אין
הבעלים יכולים להציל כלל כיון דנשפך הדבש או ומדק הכל כ"כ
שהיה הדבש נשפך מסא"ב בחמור כיון דהבעלים יכולים להציל
ע"י השתדלות לא הוה הפקר ולפ"ז יש מקום עיון בסמ"ע לעיל סי'
רנ"ט ס"ק י"ט ד"ה אבל אם הוא דבר שאינו יכול להציל מיד וכו'
ע"ש בש"ע שם סי' רס"ב בסמ"ע סק"ט כיון שבאה לידו
קודם יאוש והוא שקראו חז"ל יאוש שלא מדעת דלא הוה יאוש
ור"ל אף אם הי' יודע מנפילתו הוה מייאש ממנו מיד וכו' כוונתו
דל"ת דממילא הוא מיואש מעיקרא אליבא דרבא דס"ל הכי וכ"מ
מלשון רש"י בב"מ דף כ"ב ע"א ד"ה לא הוה ידע וכו' ולענין יאוש
כמי כיון דלכי ידע מייאש מעיקרא כמי הוה ייאוש ע"כ ור"ל
דהוה מיואש ממילא וכ"מ מהגמרא רבא אמר הוה יאוש
דלכי ידע דנפל מיניה מייאש אמר סימנא לית לי בגמי' מהשתא
הוא דמייאש ע"כ וע"כ השתא לא ידע עדיין וכ"ל דממילא הוא
מיואש ואפשר דמלת דמייאש כלומר מיואש וקצת ראיה לזה
דמלת מייאש ראשונה בשני יודין ושניה בחד יוד ונארכתי בזה
דלפ"ז דברי החוס' שם דף כ"א ע"ב ד"ה דלכי נפל מיני' לא
מייאש וכו' מגומגמים קצת והם שלא לצורך :

קס לא תרצח ועובש כתוב בפרשת אלה מסעם כל מבוז נפש
לפי עד ם ירצח הרוצח ואם רצח הרוצח בזדון בפנו עדים
מיתתו בסייף ואפילו רוצח גוסס ומעמץ עיניו עם יציאת נפש ה"ז
שופך דמים כי אומר בסס' סנהדרין שלכך נברא אדם יחידי שכל
המאבד נפש אחד בישראל באילו איבד עולם מלא וכל המקיים
נפש א' מישראל באלו קיים עולם מלא והרוחף אחד חבירו להורגו
או בא לגזול ממונו בבלי זיינו רשאי הנרדף להורגו שנא' אם
במחתרת ימצא הגנב והכה ומת אין לו דמים ואם ביזר לך הדבר
שיש לו שלום עמך אל תהרגהו כגון אב הבא במחתרת על בנו
אינו גוזרו :

וז"ל הרמב"ם כל הורג נפש אדם מישראל עובר בל"ת שנאמר
לא תרצח ואם רצח בזדון וכו' דסייף שנא' נקם ינקם מפ
השמועם

רנב. ו) כל פלילה מד הנקר כו. רוב הרמזנים מולקים פ"ו, והרמב"ן והמיוחד פ' פנחס פ"ל שגם בתחלת פלילה עובר, וכן יש לגורסי לכתוב מרפ"י בכתובים ד"ל ד"ס ופורס ויקברו לת המת מיד, ומשמע דס"ל שגם בתחלת פלילה עובר לה"ס למה דייק לכתוב ויקברו מיד. וכן בכון פרימב"ל בדעם רש"י כמ"ש בשמ"ק בכתובים שם, ומיין מתוכוי לכתובים שם דמיפי ליה אלא והוכחתי להיפך דרפ"י סובר כהרמב"ן המובא בפ"ח יו"ד סי' שנ"ו דמד הנקר ליט עובר מ"ע, ופלל שלא הזכירו הפוסקים דמה רגנו שכתב להדיא דמד הנקר ליט עובר, מיהו מרהיט שכתב דרגנו דילפי' דלא מלין כוי מד הנקר מקרא דלא ילין חלב אני דמפורש כו מד הנקר, מוכח דרק בל"ת דלא מלין ליט עובר כ"ל מד הנקר ומשום דשם ליכא כוי מד הנקר, אבל לכאי במ"ע דהנקר הקבירה ביום בהוא ודאי דעובר לפי' כתחלת פלילה וכפשוטו במכילתא שם וכ"כ הרפ"ם בפסוקין דמ"ו פ"ב:

רנד. ו) ונותן דמיו. והגה בכ"ק דס"ל פריך בפ"ם לי יביב דמי ממון קרים לי' והתי"ם פלוגתו וזכין זכיני' זכיני לת קטין לת דאמר רוגה אני לת לת דאמר רוגה אני, בני להדיא דאיט עובר בלא תמוד כפיביב דמי אלא בפלא אמר רוגה אני דוקא, ותי"כ למה סמיס רבנו ולא הזכיר ממלי זה, וכן הקשו על הרמב"ם פ"ו מהלי גזילה שכתב שפט דעובר בל"ת אלא תמוד ולא קאמר דאיט בלא אמר רוגה אני, ובמ"ם שם כתב דהרמב"ם סובר דאפ"נ שמקח קייס אפ"ה עובר על בלאו ס"ת, אבל לפ"ז תמוה גם קושיא בפ"ם וגם במיוחן שכ"ק דמלי פריך מדל"ה דאמר זכיני' זכיני וכי מה הוא מין זה לזה לת שפיר י"ל דאפ"נ דלמין מכירה הוא מכירה קיימא מ"מ בלאו עובר

הגחל ויאמרו אלא תהא ענייתן ואמירתן בנחל ונכפר להם רוח הקדש מבשרתן אימתי שיעשו כן ונכפר להם הדם:

רנ. עגלה ערופה אסורה בהנאה דתנן בפ' האיש מקדש המקדש בעגלה ערופה אינה מקודשת ואמר בגמ' מנ"ל אמרי דבי ר' יצאי כפרה כתיב בה כקדשים דכתיב ונכפר להם הדם:

רנא. צוה יוצרנו שלא לעבוד בגופה של קרקע במקום שנשרפה העגלה המובאה על חלל הנמצא דכתיב בפ' שופטים והורידו את העגלה אל נחל איתן אשר לא יעבד בו ולא יזרע פי' אשר צריתי שלא לעבוד ושלא לזרוע והכי תניא בפ' בתרא דסוטה מקומה אסור לעבוד ולזרוע ומותר לסרוק שם פשתן ולנקר בה אבנים דתניא בגמ' לא יזרע דאין לי אלא זריעה שאר עבודות מנין ת"ל לא יעבוד בו מ"מ א"כ מה ת"ל לא יזרע לומר לך מה זריעה מיוחדת שהיא בגופה של קרקע ובספרי תניא לא יזרע זריעה בכלל היתה ולמה יצאת להקיש אליה מה זריעה מיוחדת שהיא עבודת קרקע אף כל עבודת קרקע יצאו ניקר אבנים וסריקי פשתן שאינו עבודת קרקע:

רנב. צוה יוצרנו שמגדף ועובד ע"ז שנסקלו ונתלו שלא תלין נבלתם על העץ דכתיב בפ' תצא כי יהי' באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על העץ לא תלין נבלתו על העץ וגו' ותנן בפ' נגמר הדין הנסקלין נתלין דברי ר"א וחכ"א אינו נתלה אלא מגדף ועו"ז ובגמ' מפרש טעמא דתניא והומת ותלית יכול שכל המומתין ניתלין ת"ל כי קללת אלהים תלוי מה מקלל זה בסקילה אף כל בסקילה דברי ר"א וחכ"א מה מקלל זה שכפר בעיקר אף כל שכפר בעיקר והלכה כחכמים ותניא ר"א אומר אחד האיש ואחד האשה נתלין וחכ"א האיש נתלה ואין האשה נתלית ושמא מפרש בגמ' ותנן כיצד תולין משקעין קורה באילן והעץ יוצא ומקיף שתי ידיו זעג"ז ותולה אותו ומתירין אותו מיד ואם לאו עובר בל"ת שנא' לא תלין נבלתו על העץ כי וגו' והלכה זו אינה אלא ו) כל הלילה עד הבקר דילפי' מדכתיב לא ילין חלב חגי עד בקר וילפי' סתום מן המפורש:

רנג. הזהיר הכתוב בעשה"ד לא תגנב ותניא בפ' הנחנקין לא תגנב בגונב נפשות או אינו אלא בגונב ממון אמרת צא ולמד מ"ג מדות שהתורה נדרשת בהן דבר למד מעניינו במה הכתוב מדבר בנפשות ואזהרת הכתוב במכירה כתיב בפ' בהר לא ימכרו ממכרת עבד וענש בפ' תצא כי ימצא איש גונב נפש מאחיו מבני' ואינו חייב עד שיכניסו לרשותו וישתמש בו שנא' והתעמר בו ומכרו ואמרי' בגמ' ות"ק לא בעי עימור ואמרי' עימור בפחות משו"פ איכא בינייהו וקי"ל כרבנן תנן הגונב את בנו ריב"ב מחייב וחכמים פוטרים גונב חציד עבד וחב"ח ר"י מחייב וחכמים פוטרין ובתרוייהו קי"ל כרבנן ומנ"ל דבחנק דאמרי' בפ' ד' מיתות כל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק ופי' ר' הטעם נאמרה מיתה בי"ד ש"ש ונא' מיתה בידי אדם מה מיתה בי"ד ש"ש אין בה רושם אף מיתה בידי אדם אין בה רושם:

רנד—קמו. צוה הקב"ה בעשה"ד לא תחמוד בית רעך ולא תחמד אשת רעך וחימוד נקרא שלוקח דבר בע"כ מחמת שחומד אתו בא עליו בעקיפין שלא כדין ו) ונותן דמיו אבל

תומד

שוכר כמו שכן מחמת לסרמב"ם, וגם מ"ש הש"ם דתומר רוצה לי וכ"כ ר"ש דמכירה קיימת וכ"כ"נ לה מיקרי ממסן, ול"ל לך שפק סרמב"ם דסוס ממסן ומכירה קיימת מ"מ שוכר, וכבר סרפים פ"ז בלח"מ פ"י מסלי מכירה, ונ"ל לי"ב דהכא סמ"מ שקפה סיקר שוכר סרמב"ם דלמ"נ דשוכר לפ"ה מכירתו קיימת וסל קי"ל כרבה דכ"מ דתמר דממון לה שפיר לי מכיר לה מכי ומי' דמי לגזל למר ומשלן בגדים שלמ"נ דשפה ליסור לפ"ה לם שפה סימי לח"כ קנסו בסימי, ס"נ כיון דמן דמים קנסו בסימי פ"ם, וסרי לדבריו דדוקה בסיפת דמים סוף דקני דמיפת בדמים דהכא סוי כמו סמימי גזילה לכל בלה מיפת דמים ליט קוסה לפי לפסד בכ"נ שמלד דיני הקנייה סי' לפסד לקנין להמקיים לפ"ה ליט קוסה מלד שפשה בליסור, ולפ"ז ל"ש דכשמ"ק כ"כ דמ"ם הקפה דמלי מריך הכם הם"ם על רב הונא דסוכר פליסו וזכין זכיני זכיני מדפניף יקריב לחו ומגימי כים ולמח הכם שלי כיון דיכב מעום ולימא לומפת ואז גמר ומקני משל"כ הכא דליכא נפיפת דמים ומשום לוסם למוד לה לחמרי דגמר ומקני, ומ"ל דכ"ד סי' סוכר ל"ם לחגב לוסם למוד בלה נפיפת מעום גמר ומקני וכוכ"ד לפליסו ויכיכ, ולנכסף הוא דקלמר דכדיבה זוז לוקה קלמר ר"ה דזכיני זכיני מ"ם, וכשפת ניחא הכל דנכ"ק מריך מדר"ה דלמר זכיני זכיני סייט מוסיף דהכא דלפי' בלה נפיפת דמים כמי זכיני זכיני, ולפי נימא דמחסן הוא דמיקרי בכ"נ שליט טפל בגזילה ול"ל כיכי ס"ד הכא דסוכר ר"ה דסוף זכיני זכיני לפי בלה נפיפת דמים, והא כיון דשוכר בלה מחמוד לי מבית לה מכי, ובכא לה מיך סי' הם"ם כיון דמיכי בלה נפיפת מעום. ופ"ז מי' דכלמר רוצה לני מיכי דוקא ר"ה, וכיון שלמר רוצה לני לה הוה מחסן ומוכרת הוא לסכול לם הדוחק דלמירתו רוצה לני מלילו גם מן הליסור, לכן מילוק זה ליט רק להכ"ד שבכ"נ דר"ה מיכי בלה נפיפת מעום לבל לפוסף מה דמסקי' הכא דר"ה מיכי דוקא בנפיפת מעום. לה קשה מרב הונא דכיון דכהדי לוסמא ליכא גמר נפיפת דמים פשיפא דקני דמי לעיני דגזילה וכסברת הם"ם, ול"ל לליבא דמסקנא ל"ל כלל לפילוק דלומר רוצה לני ושפיר יפשיטו הדברים כפשטן דלעניו מכירה קני נמי לפי' בדלא לומר רוצה לני דלגב לוסמא וזוזי

חומד במחשבה בלא מעשה לא נקרא חימוד ותניא במכלתין יכול החומד בדברים עובר ת"ל לא תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת לך מה להלן עד שעושה מעשה אף כאן עד שעושה מעשה והיינו חמסן חמסן ויהיב דמי ועל אונס כזה מקשי' בב"מ פ"ק והא קעבר בלא תחמד ומתרץ לא תחמד לאינשי בלא דמי משמע להו פ' ג) ואינו כ"א בדמים אלמא חומד לוקה בע"כ של חבירו ג) לא תתאוה

שנה הכתוב לעבור בב' לאוין:

רבה, צוה הקב"ה במ' קדושים לא תגנבו ותניא בת"כ לא תגנבו מת"ל מכלל שנא' בגניבה שנים ישלם למדנו עונש אזהרה מנין ת"ל לא תגנבו ח) ע"מ למיקט לא תגנבו ע"מ לשלם תשלומי כפל ותשלומי דו"ה רשב"ג אומר לא תגנב את שלך שמא תראה כגנב אלא שבור שיניז ואמור לו שלי אני נוטל ותנן בפ' נחנקין בסנהדרין לא תגנבו בגונב ממון הכתוב מדבר אתה אומר בגונב ממון או אינו אלא בגונב נפשות אמרת צא ולמד מ"ג מדות שהתורה נדרשת בהן במה הכתוב מדבר בממון אף כאן בממון. נ"ל פי' לממון למעט נפשות אבל גונב דעת הבריות במידי דממון הוי כגונב ממון ועובר על לא תגנבו כדתני' בתוספתא דב"מ ומייתי בפ' גיד הנשה ג' גנבין הן הראש שבכולן גונב דעת הבריות והמרבה בתקרובות ויודע בו שאינו מקבל מסרב בו לאכל ויודע בו שאינו אוכל. ואינו לומר שאיסור דעת במידי דממון ורבנן הוא שהרי מצינו שנענש אבשלום עליו דתנן בסוטה פ"ק ולפי שגנב ג' גנבות לב אביו ולב ב"ד ולב כל ישראל נתקעו בו ג' שבטים שנא' ויקח ג' שבטים בכסף ויתקעם בלב אבשלום ואע"פ שאינו ממרש במקרא נ"ל בפי' בתקרובת ובמידי דממון גנב ומנ"ל דגונב דעת הבריות נקרא גנב דכתיב ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל וכתיב ויגנב את לבבי. חמור גונב דעת הבריות מגונב ממון ונפשות שגונב ממון ונפשות הותרו לבני כותים. נפשות דכתיב וגונב נפש מאחיו מבני למעוטי כותים שאינו חייב ממון דכתיב ראה ויתר גוים התיר ממונן כו' כדאיתא בפ' שור שנגח את

נלבנו לחוד לבל לה בחלים בדמים לחתוי בחחכולה מד סיקוה ממנו גם לרמב"ם היו מוכר:

רבה, ח) **לא** חגנב ע"מ למיקט. רלימי מקשים דגונב ע"מ למיקט יקקה פ"ז בלחו ולפ"ל דבגניבה ממש סטור ממלקות, היינו משום דיכין להשלומין לבל בגונב ע"מ למיקט לה שיך ליכין להשלומין דהא כתורה לה חסרה מחמת חסרון ממון מבירו דהא הוא היינו רולה בממון חבירו דבדמלו לפ"ל ולפ"ל חסכה הורה ל"ל לה קוי ליכין להשלומין ול"ל. למה לה יקקה ב"ז. ולחמנ מלן דמחיב בבי לה פיין בממ"ק בב"מ דס"ל שכחב דהיכי דגונבו ע"מ למיקט ודשמו להשיבו

נמיר ומקנה. ולבנין ליסור דלה מחמוד לה מהני גם חם לחר רוצה לני דמה מועיל חם ילחר רוצה לני להעילו מליסור זה, דה סוף סוף בהשתלולם ומחבולה שפל של המוכר שיחרלה לו, ורק לס"ד דב"ב היינו מוכרחים לרחוק בחילוק זה דבלחר רוצה לני ניזול גם מן הליסור לפ"ב שלין מסחבר מעמו לבל לבסוף לה בולרך לזה, ול"ב שפקי הרמב"ם דלעניו מכירה לה מילק לומר סדוקה בלחור רוצה לני וכבענת הרלב"ד דלמסקנא דר"ה מיירי דוקה בנפיפת דמים לפי' בלה זה נמי קני ולכן דייק הרמב"ם שם מי שלפסוהו מד שמכר ולקח דמי המקה וכיון שלקה גם דמי המקה מסוי"ה לה כמי רוצה לני ולעניו ליסורה דלה חמחוד שמים נמי דחפי' בלחר רוצה לני נמי מיכר, דלמסקנא ודלי דבבי קי"ל דמכיר מיפי לחלק בחילוק דמוק ולומר שבלומר רוצה לני ניזול מן הליסור שלין סכרה כזה וכמו שהקשו מפרש הרמב"ם ולם כי בב"ם מליט חילוק זה סייט רק לס"ד סייט מוכרחים לסבול דוחק זה לבל למסקנא ל"ל לזה והדברים מבוארים מלוד ובמקם סשיג עליו הרלב"ד ומהקשו מהפרשים בזה ומיושב כל סמון הקושיות שהקשו עליו:

ג) **פי'** ולינו כ"ת בדומים.

שכוונה ללימני הוא דמשמע בלה דמי לבל מומים סם דבלחת הוא בדמים:

ג) **לא** מהלוה שנה שכתוב לעבור בב' לאוין.

משמע דלה מהלוה ולה לחמוד כוונה לחת לחלו ב' לאוין שלינו מוכר מליסם מד שיעשה משנה, ללה שנה לעבור בב' לאוין, ובחדם כתב כן לפרש. וזה דלה כרמב"ם בסב"ת ל"ת ס"ו שבתב דלה מהלוה בח להזהיר לחפי' להמחוות בלבבו לבד, פי' משנמר בדשנו להשמדל בכל פוז לקנות ממנו סבר, ופשוט שלם רק מהלוה

מפורשין בספר מצות עשה (עג):

עי׳ חו״מ שנט סעי׳ א, שמח סעי׳ ב.

קנח כתוב בעשרת הדברות לא תחמוד וכתוב שם (דברים ה, יח) עוד לא תתאוה והכל אחד, ותניא במכילתיה (שמות כ, יד) לא תחמוד יכול אפילו בדברים תלמוד לומר (דברים ז, כה) לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך עד שיעשה מעשה. ובפרק קמא דב״מ (ה, ב ורש״י) גרסינן דאמר רב הונא שומר שאמר הריני משלם ואיני נשבע משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו ומקשה [התלמוד] היאך ישבע והלא חשוד הוא לעבור על לא תחמוד ומתרץ לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, פירש רבינו משה (גזילה פ״א הל׳ ט) והרב אליעזר ממיץ (יראים סי׳ קטו ובתעפ״ד) /ואינו/ [דאינו] חשוד על לא תחמוד לפי דעתו /ו/אף על פי שעיקר לא תחמוד בדמים, לפירוש זה /משמע/ אף על פי שנתן לו דמים יקרים הרי זה עובר בלא תחמוד, וקשה לפירוש זה שהרי בפרק זה בורר (סנהדרין כה, ב) אומר דחמסן שנותן דמים אינו פסול אלא מדברי סופרים, ויש לפרש בלא דמי משמע להו וכך הוא אמת (שם תד״ה מעיקרא):

עי׳ גזילה פ״א הל׳ ט, הגמ״י אות ה, עדות פ״י הל׳ ד וכס״מ ולח״מ, חו״מ שנט סעי׳ ט, צב סעי׳ ד בהג״ה, לד סעי׳ יג וסמ״ע ס״ק לב.

כתב רבינו משה (ע״פ הל׳ י״ב ע״ש) לא תתאוה אין תאוה [בכל מקום] אלא בלב, ומשעה שהתאוה בלבו עובר בלאו דלא תתאוה אף על פי שלא עשה מעשה, התאוה מביאו לידי חימוד והחימוד לידי גזל כמו שנאמר וחמדו בתים וגזלו שאם לא יתננה[1] לו ברצון יגזלנה בחזקה, וגזל מביא לידי שפיכות דמים כמו שמצינו במעשה אחאב ונבות, הנה למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד, עשה מעשה כגון שהפציר ברעים ובקש[ו] שיתננה[2] לו ונתנה לו עובר בשני לאוין לא תתאוה ולא תחמוד, ואם גזל עובר בשלשה לאוין עד כאן דבריו, ולא יתכן לומר כן כי כן כתוב בדברות (ואתחנן) לא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך ולפי דבריו החמיר בבית מבאשת איש[3], אלא החימוד והתאוה הכל [לאו] אחד וכן פירש/ו/ אונקלוס, לא תרוג /וכן/ (בראשית ב, ט) ונחמד למראה מתרגמינן דמרגג למחזי וכן פירש רבינו שלמה (ואתחנן) כי הכל אחד:

עי׳ הגמ״י גזילה פ״א אות ו, יראים סי׳ קטו, חו״מ שנט סעי׳ י״ב.

קנט כתוב בפרשת תצא (דברים כב, ג) כן תעשה לכל אבידת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאת[ה][א] לא תוכל להתעלם, וכתיב (שם פסוק א) לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים והתעלמת מהם, והרי

ל״ת קנט

א. כ״ה לשון התורה.

ל״ת קנח

1. לשון הרמב״ם, שאם לא רצו הבעלים למכור אע״פ שהרבה להם בדמים יבא לידי גזל, וכ״כ בסמוך עי׳ הערה 2, ולכא׳ הביאור בשינוי הלשון בין רבינו והרמב״ם שהרמב״ם כ״כ ע״פ דעתו הנ״ל בדברי רבינו שעובר בלא תחמוד אף בנותן דמים, ולכן כתב שעובר בלא תתאוה בחשב בלבו לקנותו, אמנם לפ״ד רבינו הנ״ל שבנותן דמים אינו עובר בלא תחמוד, אף לעניין לא תתאוה אינו עובר לדעת הרמב״ם הנדון כאן אלא בהתאוה שיתננה לו, וכתב רבינו בשם הרמב״ם דעתו בלאו דלא תתאוה ע״פ שיטת רבינו הנ״ל אף שהרמב״ם חולק בזה. (ומשמע מכ״ז שדעת הרמב״ם שלא תתאוה עובר בהתאוה בלבו דבר שאם יעשנו יעבור בלא תחמוד ועי׳ טור וב״ח סוף סי׳ שנט וסמ״ע ס״ק יח, ובפירוש הרמב״ן בפרשת ואתחנן מבואר שאף בהתאוה לגזול עובר ואפילו בדבר שיודע שאינו יכול לבוא לידי כך ע״ש ובתעפ״ר סי׳ קטו ס״ק ב.)

2. גם כאן לשון הרמב״ם, והקונה דבר שהתאוה בהפצר וכו׳ עי׳ הערה קודמת.

3. ברמב״ם שם מבואר שאף בא״א עובר בלא תתאוה ולפ״ז קושית רבינו מלשון התורה שלא פירשה איסור בא״א, ועי׳ בפירוש הרמב״ן בפרשת ואתחנן ובב״ח סוף סי׳ שנט.

מ"מ כיון דפסול מגד עלמו. כדפרש"י דחזידי למיסקל לגרת ולסהידו סיקרת. לזה פסליהו רבנן. ומחמסנין מעיקרת הוו סבור דמפייסי והו"ל מילתת דל"ס לת גזרו בי' רבנן. כיון דחזו דמוטפיס. וממילת סכית הוה בכל יום ליזו חפן סייטב בעיניו יחטיפו מיד הבעלים ויסלס בעדו. וזה לימו פסול מגד עלמו. גס בתר הכי דליתו חסוד לגזול להרוויח. דהרי מסלס רק לימו רוצה לטרוח לבקש בהיתר ע"י מו"מ וזה גס עתה לימו פסול מל"ם רק מסוס גזרה לתטו גזלן גמור לזה גזרו ביה רבנן. ולת תמר פסליהו רבנן. והדר תמר רואים דג"כ ליז כוונתם רק להליל תת ממוגס שלת ילטרכו לקנות מרעה להבהמות והולכים לרעות בשדות תחרים. ותותם לימס פסולים גס עתה מל"ם רק מכח גזירה דרבנן ומעיקרת הוו סבור שלימס מכוונים ולת גזרו בהם רבנן. ולבסוף כי תז' דמכווני וסדו גזרו בי' רבנן. ולת תמר פסליהו רבנן. דמל"ם לימס תסודים להעיד בסקר בעבור סכירות רק מכח גזרה. ובמוכסין דחזו דסקלי יתירה והייטו להרוויח ממון לכיסס. זה הוה פסליהו רבנן דחסודים להעיד בסקר מחמת תימוד ממון. גס מדלורייתת הו"ל להיות פסולים. דהו"ל גזלנים גמורים. והתום' נתעוררו בזה ומתרלים תבל ברועים הוה ניחת להו כל"ל וו"ב בס"ד:

בתום' ד"ה ת"כ תימה למ"ד מפריחי יונים תרת ת"כ מעיקרת נמי פסולים מפני דרכי שלום. עכ"ל. וקשה לי לפמ"ם לעיל דמפריחי יונים הוה ג"כ ספק גזל גמור. דתימר קיימו הבעלים מלות שלום הקן. ת"כ י"ל דמעיקרת הוה פסלי במפריחי יונים מפני דרכי שלום משום דהוה ג"כ גזל גמור מס' תבל מילתת חס"ו דליתו רק מפני דרכי שלום. לת הוו פסלי מעיקרת. תך לפי מה שפרשתי דהכרייתת דתני ולת יונים בלבד תלת לפילו בהמה ותיה וזה לין בו שום ספק גזל גמור רק מפני ד"ם ת"ם קושיתם וד"ק:

בד"ה מעיקרת וא"ת הת לתמרינן בפ"ק דב"מ לת תחמוד בלת דמי משמע להו. ומשמע לתיפוקי הוא דווקת דמשמע כך תבל הס טועים כו'. התימה מפורסמת. מי דוחק הכת לפרש דבחמת לת תחמוד הייטו בלת דמי דהרי י"ל דבחמת עוברים בלת תחמוד. רק משום דסוברים דתיטס עוברים ע"כ תיטס פסולים מד"ת והמרם"ת ז"ל נתעורר בזה. ומתרך דכוונתם להקשות למה בתחילה לת גזרו עליהם דומי' דמלוה ברבית דלת משמע להו ג"כ תיסור ותפ"ה גזרו בהם. ומ"ם תמסנין דהוסיפו תת"כ ותירולו דחוק מד' טעמים. ת' דהרי מתחילים להקשות. ולפסול מדלורייי משמע דקושיתם למה מדלורייתת תיטס פסולים. ועוד דבתי מלוה ברבית דעתי דטועים ת"ע וסוברים דליתו רשע דחמס. דמדעתיה יהיב ליה מ"מ יודעים ע"פ דהוא עבירה דלורייתת דזיל קרי ביה רב הוא תל תקח מתתו כשך כו' לזתת גזרו בהם רבנן תף לרבית דבעי רשע דחמס. ולתביי בחמת מייתי מתניתין בתבך רבית כדפרשתי לעיל. תבל לת תחמוד לפי טעותם דהייטו בלת דמי תיטס סוברים שטועים שום עבירה. ולכך לת גזרו בהם מתחילתו. ויש לומר דדוקת בב"מ גבי שבועה שתיטו ברשותו. דלת חזיטן לותו טובר בלת תחמוד רק דחשדיטן ליה שמת עיטיו נתן בה. וקשיית לך מיטו דחשיד תממונת תשיד לתשבועתת. ע"ז מתרן. דלת תשדיטן לי' דיודע מזה דבדמי ג"כ טובר בלת תחמוד. ולפ"ה נותן עיטיו בה דלת מחזקיטן ליטבי ברשיטי. רק תיסיטן שמת הוא מלותן התטים הסוברים. דלת תחמוד הייטו בלת דמי לתב"ג דפשיטת דלתו כ"ע טועים בזה. מ"מ כ"כ דלת רתיטו לותו חומס לתריטן ממג"פ תס יודע דטובר בלת תחמוד בוודתי לת הוה שקל לותו. ותס תשדיטן לי' דשקל הייטו משתמת הוא מלותן הסוברים. דתיטו טובר בלת תחמוד. תבל הכת דחזיטן דחומס. תימר יודע דטובר ולפ"ה טועה ופסול והתיך מפקיטן ממון מס' ע"י עדותו. ת"ו דבלומת תיטו טובר כשטתן דמיס ושפיר קשיית לי':

בגמרא תמר ר' יהודה סתם רועה פסול. סתם נגתי כשר. פרש"י עד דמשמיטן בי' דשקל יתירתת עכ"ל. וקשה לי לפ"ז מתי קתמר לעיל הוסיפו עליהם הגבתים מעיקרת סבור מתי דקין להו שקלי. כיון דקת תזו דקת שקלי יתירה פסליהו. והרי גס עתה סוברים כן דלת שקלי רק מתי דקין להו דהרי תיטס פוסלים תלת בדידטין דקת שקלי יתירה. וזה גס בתחילה תס הוה רואים דהוה שקיל יותר הוה פסליטן לי' והרי משמע דבחותו עטין דהוה מכשירין מעיקרת פסליטן עתה. וגרתה לי דהכי פי' דמעיקרת לקת תס היו רואים דשקל יתירה לת היו מחזיקין לותו. דסגבתות גרס לזה דעשה גזלן. תלת גברת הוא דהוה בר הכי. ולקת תס היה עוסק בעיטים תחרים ג"כ היה גוזל וממילת חזרתו לימו תלת כמו חזרת כל הגזלטין דימחור לבידה בדבר תסוב וכשות בידו להיות גבתי מכתן ותילך בתר החזרה והוזר לכשרותו כמו כל הגזלטין. דתתר חזרתן לין לריכין לסלק מהמו"מ שעשקו עד הגה. תבל לבסוף חזי'. דדרך הגבתים להיות שוקל יותר. והגבתות גורס לזה. ותפילו לותן שתין בטיבטן להיות גזלטים. מ"מ הגבתות והמוכס מרגילו להגזלנות. ת"ג דכל זמן דלת שמטיטן דשקלי יתירה. מחזקין לותו בחזקת כשרות. מ"מ כשטודע לן שעטל יותר. תלטן דהגבתות גרס לזה ותין חזרתו מועיל עד שיסלק ת"ע מהגבתות כמ"ש התום' בד"ה סתם גבתי בסופו:

ועי"ל דרש"י מדייק בליעזר עד דמשמיטן בי' דשקל יתירה. ולת פי' עד שיתברר דשקיל יתירה. משמע דמשום קול בעלמת פסליטן לי' והייטו התילוק דמעיקרת דלת היו הגבתים בחזקת שטוללים יותר לת הוו פסליטן מחמת הקול עד שיתברר בעדים. ועתה דהגבתים תסודים בזה שני בקול בעלמת לפוסלו:

דף כו ע"א **בגמרא** משברו ממליתי מעות לעניים ותזלי עניים ותספו להו ומייתי תזרו לומר תחד זה ותחד זה פסולים. ולריך ביתור דממג"פ מעיקרת מה הוה עבדי. תם היו תוספים ותוכלים

אמרו במכילתא וכי מה למדנו [1]משפט הבנות מצתה הרי זה בא ללמד ונמצא למד ושם אמרו שארה אלו מזונותיה כסותה כמשמעו עונתה *זו דרך ארץ.

מצוה רסג שהזהירנו שלא למכור אשת יפת תואר אחר שבא עליה [2]הפעם ההיא שבא עליה בעת לקיחת העיר' כמו שהתבאר במקומו והוא אמרו [3]והיה אם לא חפצתה בה ושלחתה לנפשה ומכר לא תמכרנה בכסף.

מצוה רסד שהזהירנו מהתעמר באשת יפת תואר *גם כן* אחר שבא עליה רצוני [4]*באמרי מהתעמר* שלא יעבידה ויניחה אצלו כשאר [5]השפחות המשמשות כעבד והוא אמרו [6]לא תתעמר בה תחת אשר עניתה ולשון ספרי לא תתעמר בה לא תשתמש בה הנה התבאר לך שאלו שני לאוין יזהירו משני ענינים חלוקים וזה שהוא מזהיר מלמכרה לזולתו ומהשאירה גם כן אצלו על דרך העבדות [7]אבל כמו שצוה ית' ושלחתה לנפשה וכן בארו באמרו בגוזב נפש [8]והתעמר בו ומכרו אמרו[9] משיכניסהו ברשותו וישתמש בו והתבארו משפטי אשת יפת תואר בראשון מקדושין.

מצוה רסה שהזהירנו מהשים מחשבתנו לעשות תחבולה כדי לקנות מה שיש לזולתנו מאחינו וזה הוא אמרו [10]לא תחמד בית רעך ולשון מכילתא לא תחמד [11]יכול אפילו חומד בדבור תלמוד לומר לא תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת לך מה להלן עד שיעשה מעשה אף כאן *נמי עד שיעשה מעשה הנה התבאר לך כי זה הלאו מזהיר מהערים עד שנקח לעצמנו הדבר [12]שהיינו חומדים אותו מממון אחינו ואפילו לקנותו ולתת בו דמים *רבים הנה זה כלו [13]מי שיעשהו עובר על לא תחמוד.

מצוה רסו שהזהירנו מהשים מחשבתנו לחמוד מה שיש לאחינו ולהתאוות בו שזה יהיה [14]מביא לעשות תחבולה לקנותו וזהו לשון האזהרה *שבאה בזה הענין אמרו [15]ולא תתאוה בית רעך ואין השני לאוין אלו בענין *אחד אבל הלאו הראשון והוא לא תחמד מזהיר *שלא לקנות מה שיש לזולתנו והלאו השני מזהיר אפילו להתאוות[17] בלבנו לבד ולשון [18]מכילתא לא תחמד בית רעך ולהלן הוא אומר ולא תתאוה בית רעך לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמוד בפני עצמו ושם אמרו מנין שאם [19]התאוה שסופו לחמוד שנאמר ולא תתאוה ולא תחמד מנין שאם חמד סופו[20] לגזול תלמוד לומר [21]וחמדו שדות וגזלו ובאור זה שאם ראה דבר יפה אצל אחיו אם גברה מחשבתו עליו והתאוה בו עבר על *אמרו ית' לא תתאוה ואם [22]תתחזק בו אהבת הדבר ההוא עד שישתדל להגיעו אצלו ולא יסור מחלות פניו ולהכביד עליו שימכרנו לו או יחליף אותו אליו במה שהוא יותר טוב ממנו [23]*ויותר שוה ואם הגיע אל בקשתו* הנה כבר עבר על לא תחמד גם כן אחר שקנה הדבר שהיה לחבירו ולא היה רצונו למכרו אבל הכביד עליו והערים עד

---

1. כ"ה בע' וא"א ובמכילתא דרשב"י, ובד"ר במשפט, ובמכילתא דר"י על משפט, ומלת מעתה לי' במכילתא ואיתא בילקוט. 2. בד"ר אחר שבא עליה פעם א' בבית אחר לקיחת. 3. בד"ר ובא"א כ"י מינכן כתוב כאן ואם מכרה לוקה, וזה שהביא להמל"מ בפ"ו מה' בכורות ה"ד שהגית בצ"ע הא דכתב הרמב"ם שם דהמוכר מעשר בהמה לא עשה ולא כלום ולפיכך אינו לוקה כמוכר חרמי כהנים שלא קנה לוקה וכמוכר יפת תאר כו' וכבר כתבתי זה בפתח דבר עמ' י"ז, ובא"א כ"י לונדון לי' ואם מכרה לוקה. ובמל"מ הניח עוד שם בצ"ע מ"ש שם הרמב"ם דמוכר חרמי כהנים אינו לוקה והא תלמוד ערוך הוא בזבחים ד' ט' ולמילקא עליה בלא ימכר ובלא יגאל וכן העיר זה המעה"ח בפ' בחוקותי, וכן ראיתי בס' נפש חיה (בענין לאו שאבמ"ע סי' ה') שהגאון המחבר וחותנו הגאון ר"י מקוסנא פלפלו הרבה בקו' זו מדנפשייהו, ואולם האריכות בזה למותר דהאמת תורה דוכה שהרמב"ם הי' לו הגי' בש"ס שם למיקם עליה בלא ימכר ובלא יגאל כמ"ש בשיטה מקובצת הנדפס בגליון בדפוס וילנא וכ"ה בדקדוקי סופרים מש"ס כ"י ומיושבת בזה גם מה שהניחו התוס' שם בתימה ע"ש. 4. דברים כ"א, י"ד. 5. גם בא"א לי'. 6. בא"א כשאר הפילגשים המשועבדות ובע' כסאיר אלגוארי אלמסתנזמאת. 7. שם. 8. בא"א אך יעשה כמו שצוה. 9. שם כ"ד, ז'. 10. בספרי.

11. שמית כ', י"ו. 12. כ"ה במכילתא, ובא"ת כ"ל ובע' הנ' ובא"א או אפילו חומד (במדרש תנאים ובכה"כ ע' חמוד) בדבר (בע' הנ' בדבור) וע' נוסחאות בזה ביראים סי' קס"ו (רנ"ד) ובסמ"ג ל"ת קנ"ח. 13. בד"ר שאנחנו חומדים אותו ממון. 14. בע' וא"א לי' מי שיעשהו. 15. בד"ר מבוא. 16. דברים ה', י"ח. 17. בא"א ואפי' מלהתאוות ולחשוק בלבד וכמו"כ בע', ובא"ת כ"ל להתאוה בו בתוך לבנו בלבד וכמו"כ בחינוך מהתאוה בו בתוך לבנו. 18. דרשב"י וע"ש בהערות. 19. כ"ה בכ"י אחד מע' הנ', ובכמה כ"י ערביים ובשני כ"י מהע' הנ' ובא"א מנין שאם התאוה אדם סופו לחמוד וסופו לגזול ת"ל וחמדו כו' וכ"ה בזהר"ק ל"ת סי' י"א, וע' הל' בחינוך שם ובמג"ע רמ"א דגזילה (ע"ל בפתח דבר אות ד') וע' מכילתא דר"י ומכילתא דרשב"י. 20. בד"ר לאנוס ולגזול. 21. מיכה ב', ב'. 22. כ"ה בע' ובד"ר תתעסק אהבת הדבר. 23. בא"א ויותר רב דמים ואם יש לו זה וכ"ה בע' ואכתר תמן פאן תם לה דלך.

שלקחו ויהיה[1] כבר עבר על שני לאוין [2]*כמו שביארנו* ואם נמנע [3]האיש ההוא מלמכור אותו או להחליפו לאהבתו בדבר ההוא הנה הוא יקחהו באונס והכרח [4]לחזק אהבת הדבר ההוא בנפשו ויהיה או כבר עבר על לא תגזל *גם כן [5]והבן זה הענין בספור אחאב ונבות* הנה *התבאר לך* ההפרש בין *אמרו לא תאוה ובין *אמרו לא תחמד.

מצוה רסז שהזהיר השכיר [6]מאכול בשעת עבודתו מן הדבר שיעבוד בו כשיעבוד במחובר לקרקע והוא אמרו [7]וחרמש לא תניף על קמת רעך אמרו וחרמש לרבות כל בעלי הרמש ובשעת חרמש כלומר בעת הקציר לא תקצור לעצמך וכבר נודע כי זה הכתוב בא בשכיר ושאמרו כי תבא ירצה בו כשנכנסת שכיר כמו שאמר התרגום ארי תתגר [8]ובשביעי במציעא' אמרו אלו אוכלין מן התורה העושה במחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה ושם התבארו משפטי מצוה זו.

מצוה רסח שהזהיר השכיר [9]שלא לקחת מן האוכל שיעבוד בו יותר מאכילתו והוא אמרו [10]ואכלת ענבים כנפשך שבעך ואל כליך לא תתן וכבר התבארו משפטי מצוה זו בשביעי ממציעא ושם התבאר מה מותר לו לאכול ומה שאין לו רשות שיאכל ואם יאכלנו יהיה עובר על *אמרו ואל כליך לא תתן.

מצוה רסט שהזהירנו מהתעלם מן האבדה אבל נקחה ונחזירה לבעליה והוא אמרו [11]לא תוכל להתעלם וכבר בארנו אמרם במכילתא בענין האבדה נמצינו למדין שהוא עובר על עשה ועל לא תעשה ולשון הגמרא[12] השבת אבדה עשה ולא תעשה הוא ובמשנה תורה כפל האזהרה בזה הענין ובא בו לאו *נפרד והוא אמרו [13]לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים והתעלמת מהם ובספרי לא תראה מצות לא תעשה ולהלן הוא אומר [14]כי תפגע וגו' השב תשיבנו לו מצות עשה וכבר התבארו משפטי מצוה זו בשני ממציעא.

מצוה רע שהזהירנו מהניח הנבוך במשאו [15]ולחזק בדרך אבל נעזור אותו ונפרוק ממנו עד [16]שיתוקן לשאת אותו ונגביה עמו משאו אם על גבו או על בהמתו כמו שהתבאר [17]במשפטי מצוה זו והוא אמרו [18]וחדלת מעזב לו עזב תעזב עמו ולשון מכילתא וחדלת מעזב לו עזוב תעזב עמו נמצינו למדין שהוא עובר על עשה ועל לא תעשה וכבר בא גם כן לאו נפרד בזה הענין [19]והוא אמרו במשנה תורה לא תראה את חמור אחיך [20]או שורו נופלים בדרך והתעלמת מהם הקם תקים עמו [21]שנאך מצות עשה וכבר התבארו משפטי מצוה זו בשני ממציעא.

---

1. בד"ר ויהיה שלו כבר. 2. כ"ה בא"א, ובע' הנ' ועוד כ"י ע' שבארו. 3. בע' הנ' לי' האיש ההוא ובא"א חבירו, ובכ"י ע' דלך. 4. בד"ר בחזק אהבתו בדבר ההוא בנפשו עובר, ובא"א מפני שהתישבה אהבת הדבר ההוא בנפשו ויהיה עובר. 5. בא"א ובחתן זה הענין במעשה ועי' בס"א מגזילה הי"א צא ולמד ממעשה אחאב ונבות. 6. בד"ר מעבוד. 7. דברים כ"ג, כ"ו. 8. בד"ר וכן במציעא. 9. ד' ס"ז. 10. בחיגוך סי' תקע"ז מלקחת ממה שיעבוד בו יותר על אכילתו, ובא"א מלקחת משל השוכר אותו יותר מכדי אכילתו ובע' מן מאל אלדי יסתכדמה זאיד עלי אכלה. 11. דברים כ"ג, כ"ה. 12. דברים כ"ב, ג'. 13. ע' ב"מ ד' ל"ב, וברש"י שם אבדה עשה ול"ת היא, וברי"ף בענין מצא שק או קופה כו' והא השבת אבדה גמי עשה ול"ת, ובע' וא"א וא"ת כי"ל השב אבדה וכן לעיל מ"ע ר"ד בא"א וא"ת כי"ל השב אבדה עשה הוא. 14. שם כ"ב, א'. 15. שמות כ"ג, ד', ובנ' השב תשיבם. 16. כ"ה בע', ובנ' לחזק רובץ, ובא"א מלעזוב הרובץ במשאו בדרך. 17. בד"ר שיתקן לשאת אותו ולהגביהו ומגביה עמו, ובא"א ונפרוק מעליו עד שיתקן משאו ונסעון עמו או על גבו, בע' אלי אל ינצלח חמלה ונרפע מעה חמלה, ובחיגוך סי' תקי"ו אבל נעזרהו ונקים עמו בהמתו ונעמד שם עד שיתקן משאו או על גבו. 18. כ"ה בכ"י ערבים, ובע' הנ' וא"א שנתבאר בזאת המצוה, ובד"ר שהתבאר במשנה תורה. 19. שמות כ"ג, ה'. 20. בד"ר בזה הענין באמרו לא תראה, והנה נ"ל מאחר דלא מצינו לאו נפרד גבי פריקה וטעינה רק זה בלבד, ואע"ג דבמכילתא בס' משפטים מרמז בתיבת וחדלת ג"כ מל"ת, מכ"מ הואיל ולא מיקרי ל"ת גמורה בכהאי לישנא כנודע, לכן ס"ל להרמב"ם אע"ג דפריקה וטעינה ב' מ"ע הן כמ"ש לעיל במ"ע, מכ"מ אין למנות האזהרות שבהן כ"א מל"ת אחת, מאחר דלא מצינו לאו מפורש בתורתינו ולכן כלל הרמב"ם בלשונו כאן אזהרת שתיהן במל"ת זו, אך לכאורי קשה למה כתבה התורה הלאו מפורש דלא תראה גבי טעינה דקיי"ל שהיא בשכר כרבנן דסליגי על ר"ש בב"מ (דף ל"ב) ולפ"ז לפעמים אינו עובר על אזהרה כשתהי' בחנם הו"ל למכתב הלאו מפורש דלא תראה גבי פריקה שהיא בחנם וחייב בה בכל אופן ויתכן דגם בטעינה חייב ע"פ כשרואה שצריך לכך אלא דיוכל להוציא ממנו בדיינים שכרו אח"כ אם לא ירצה לשלם לו משא"כ פריקה דא"צ לשלם כלום אבל אינו נפטר מטעינה בטענה לומר לו שאינו מסייע לו לטעון עד שישלם לו שכרו בתחילה או שיבטיחו לשלם ע"פ, ולכן הוצרך לאשמעינן הלאו דלא תראה כו' בטעינה דוקא שאינו נפטר בטענה הנ"ל מטעינה אך הוא מוזהר בלא תראה כו' אלא שיוכל להוציא אח"כ שכרו בדיינים. 21. כ"ה בע' הנ' ובא"א, ובד"ר ובא"ת כי"ל ובכ"י ערבים חמור שונאך ואין פסוק כזה במשנה תורה (בד"ר חסר במשנה תורה), ועי' בספרי עם מ"ע שנמצא באיזה כ"י בספרי נוסחא מוטעת זו. 22. בנ' ובע' ובא"א אחיך וס"ם הוא, ובד"ר כתוב כי תראה זו מ"ע וכ"ה בכמה כ"י ע'.

ואין לאחת עדיפות על חברתה כגון ששניהן נאמנות מן התורה, או שניהן אינן נאמנות אלא מדרבנן משום נעילת דלת או משום עיגונא אקילו בה רבנן, אז הוי דינא דתרי ותרי דהוי ספק כיון דשתי הכתות שקולין אבל היכא שכת אחת נאמנת מן התורה כשאר עדים, וכת השניה עיקר נאמנותה אינה אלא מדרבנן משום נעילת דלת וכהאי גוונא אז הכת השניה כמאן דליתנייהו, והראשונה נאמנים לגמרי. וא"כ יקשה הרי אנן קיי"ל דבדיני ממונות א"צ דרישה וחקירה, כדי שלא תנעל דלת בפני לוין, כמבואר ביבמות קכ"ב ובכמה דוכתי, ורק היכא דהוי דין מרומה כדאיתא בסנהדרין פרק אחד דיני ממונות, שיש עדים אחרים שמכחישין אותן, כמבואר בבית שמואל סימן מ"ב עיי"ש, אם כן נחזי אנן, הכת הראשונה שבאה לפני בית דין להעיד על מנה או מאתיים הרי קבלו הבית דין עדותן בלי דרישה וחקירה דהא דיני ממונות א"צ דרישה וחקירה, אמנם כשבאה כת השניה לבית דין בזה בודאי דבעי דרישה וחקירה, כיון דהם מוכחשין ועומדין מכת הראשונה והוי דין מרומה, וממילא דקבלו הב"ד עדותן בדרישה וחקירה, ונמצא דכת הראשונה נתקבלה בלא דרישה וחקירה, ואינה נאמנת אלא מדרבנן משום נעילת דלת, וכת השניה נתקבלה בדרישה וחקירה ונאמנין מן התורה, כשאר עדים כשרים, וממילא לפי סברת ההפלאה כת הראשונה אינה נאמנת כלל, וכת השניה נאמנת לגמרי, ואמאי סבירא להו לב"ה דאינם נאמנין רק על מנה, והיא הערה מושכלת[2].

ובישוב זה צריך לומר דבכל כי האי גוונא היו בית דין מקבלים עדות כת הראשונה עוד הפעם בדרישה וחקירה, כדי שלא תהא לאחת עדיפות על חברתה, וע"כ שפיר הוי תרי ותרי, והארכתי בזה לברר דלא שייך בזה לומר עביד אינש לאחזוקי דיבורא, עיין לעיל סימן הקודם. ומעתה מיושב לנכון שיטת הרב סגן הכהנים, דשפיר הקשו התוס' דנימא נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה, דכיון דכת אחת משקרת בודאי ונפסלה ממילא גם השניה פסולה משום דנצטרפו יחד בהגדה. ואף דלשיטת סגן הכהנים לא נפסלה כת המשקרים רק אחר הגדתן, ואם כן לא נצטרפו הכשרים עם פסולים בשעת הגדה, דהפסולים לא היה פסולים כלל בעת הגדה כקושית מהרי"ט, זה אינו דהא אם עדי הכת שבאו בראשונה הם המשקרים הרי הם היו צריכין להעיד מחדש, ואם כן כבר נפסלו משעת הגדה הראשונה, ועכשיו כבר הם פסולים ועומדים ושפיר הוי נמצא אחד מהן קרוב או פסול. ואף דאין זה ודאי דעדי כת הראשונה הם המשקרים, דדילמא הכת הב' היא המשקרת והם לא נצרכו לחזור ולהעיד, כיון דהיה דרישה וחקירה מיד בפעם הראשון, ואם כן ממילא לא נפסלו הכשרים, משום שבשעת הגדת המשקרים אכתי כשרים הי' כשיטת הסגן, מכל מקום מספק אי אפשר להוציא ממון, ושפיר הקשו התוס' דנימא נמצא אחת מהן קרוב או פסול, ודברי הסגן נכונים.

ועל זה תירצו התוס', דמירי דאתי למחזי, ואין הפירוש דשתי הכתות אתי למחזי כהבנת השער המשפט רק דהכת הראשונה אתי למחזי, וא"כ ממה נפשך עדותן קיימת דאם הראשונה היא המשקרת והיו פסולים בהגדת השניה, מכל מקום אין עדות כת השניה מתבטל על ידם כיון דהם למחזי אתי, וכת השניה לאסהודי, ואם כת השניה היא המשקרת גם כן לא נתבטל עדות הראשונה דהא כת שניה אינה מעידה רק פעם אחת, ולא הוי פסולים בשעת הגדה כלל כשיטת הסגן, וממילא אינה פוסלת האחרים, ושפיר אמרינן דעדותן קיימת ולק"מ על הש"ך וד"ק כי נכון הוא על דרך הפלפול.

והנני דושת"ה באה"ר.

סימן כ

כבוד אמו"ר עמ"ר הרב הגאון (שליט"א) וצ"ל

גיה"ק השגתי.

ועל דבר המשפט שבין ה"ר טובי' גוטמאן ושכנגדו הר"ז,

בענין חזקת שכירות בתים, שה"ר טובי' היה לו בשכירות בית־מלון־אורחים מנכרי אחד, ששכרו מאדון העיר ועתה נמכר הבית לאדון אחר, והלך הר"ז ושכרו מאדון השני, ותובע הר' טובי' את השוכר, שהשיג גבולו,

2. אפשר לומר דאעפ"י שנתקבלה העדות בלי דרישה וחקירה, אין גריעותא בנאמנותן מה"ת, דגוף המעשה שמעידין עליו, סומכין עליהן מה"ת, אעפ"י שלא נחקרה עדותן כפי שתקנו חכמים שאין צורך בדו"ח בדיני ממונות. וכן מבואר בשו"ת חמדת שלמה אה"ע סימן נ"ב, שכתב וז"ל, דודאי לפי דין תורה דאין מקבלין עדות בלי דו"ח, צריך דו"ח כדי לעמוד על עיקר אמיתת הדבר, וכל זמן שלא נחקרה עדותן, יכולים לומר מבודים היינו וכו', אבל עכשיו דתיקנו חכמים לקבל העדות בלי דו"ח ולסמוך על דבריהם, נראה פשוט, אם העידו שקר עברו על לא תענה ונפסלו לעדות, ע"כ י"ל דהוי עכשיו עדות דאירייתא, ושוב אין יכולים להיות חוזרים ומגידים.

וכן מבואר גם בספר יד דוד פ"ד מהל' אישות אות קמ"ד: ולי נראה לומר דבר חדש, דהרמב"ם במנין המצוות מ"ע קע"ט מנה מצוה מיוחדת שמחויב הבי"ד לחקור ולדרוש את העדים, א"כ מוכח דאין זה מגדר העדות שלא יהיו העדים נאמנים בלא דו"ח, רק היא חובת בי"ד, ואם הבי"ד עברו על המצוה ולא דרשו העדים ופסקו הדין ע"י אמירתם, אף שחסרו המצוה, דינם דין, והעדות היא מדאורייתא עכ"ד.

שהי' מוחזק זה עשר שנים לשכור בית זה עכ"ל, ופקדת עלי לעיין בזה.

הנה בדין חזקת שכירות בתים, מבואר ברמ"א סימן רל"ז סעיף א', שהוא חרם דרבינו גרשום, שלא להשיג גבול בשכירות בתים מן העכו"ם. אמנם הדברי חיים ח"ב חו"מ סימן מ"ד הביא דברי מהרש"ל בתשובה סימן ל"ו דלא קיבלו במדינתינו את החרם דרבינו גרשום, וגם הרמ"א לא החליט הדבר, וכן כתב שם בתשובה סימן מ"ה, והוכיח בראיות דבמדינתינו לא קבלו עליהם את החרם דרבינו גרשום בענין שכירות בתים.

והנה מה שכתב דהרמ"א לא החליט הדבר, היינו משום שכתב ויש אומרים ומשמע דלא ברירא ליה. אך באמת כבר עמד בזה החת"ס חו"מ סימן ק"ד הובא בפתחי תשובה ס"ק ד' והעלה דהא דכתב הרמ"א בלשון יש מי שאומר קאי על מה שהוסיף הרמ"א שם, והוא הדין במקום שנהגו לשכור הלואה מן העכו"ם, שמקור דין זה הוא מהר"מ פדואה, על זה כתב יש מי שאומר, אבל חרם דרבינו גרשום לענין שכירות בתים פשיטא לי' דגם במדינתינו קבלו החרם, ועיין בד"ח שם סימן מ"ב שכתב, דמדברי הרמ"א משמע דגם במדינתינו קבלו החרם דרבינו גרשום עי"ש, שכפי הנראה הד"ח בעצמו לא ברירא ליה אי קבלו חרם דרבינו גרשום במדינתינו, וסותר עצמו מתשובה אחת לשניה.

ולדעתי יש לעורר בזה מטעמא אחרינא, דהרי הנה"מ בסימן רל"ז הנ"ל הקשה, למה לי כלל התקנה והחרם דרבינו גרשום שלא להסיג גבול בשכירות בתים, הרי מדינא אסור להשני לשכור הבית, דהראשון הוא בר מצרא כמבואר בט"ז סימן קע"ה סעיף נ"ט, ובשכירות אף בעכו"ם שייך דינא דבר מצרא דלא שייך אריא אברחי' וכר', ולמה לי התקנה כלל, ותירץ שם הנה"מ, לפי מה שכתב הב"י בסימן קע"ה, דאם כלה השכירות, והשוכר לא שכר עוד הבית אז מדינא מותר לשני להוסיף דמים ולשכרו, כיון דכבר כלה זמנו, ולא שכרו מחדש, ועל כן התצרך רבינו גרשום להחרים דאף בכהאי גוונא אסור עיי"ש. ואם כן ממילא לדידן, אין נפקא מינה כל כך אם קבלו החרם, דעל פי רובא דרובא, המסיג גבול, שוכרו עוד טרם שכלה שכירות הראשון, ובזה בלאו הכי מדינא יכול לסלקו אף אי ליכא חרם דרבינו גרשום, ולדינא בלאו הכי כתב הדברי חיים שם, דעל כל פנים ממנהגא הוא שלא להסיג גבול בשכירות בתים ומוציאין מיד המסיג גבול עיי"ש.

ואך מה שיש לספק בנידון דידן, כיון דהבית נמכר לאדון אחר, אולי לא שייך כלל החרם דרבינו גרשום, כיון דנתחלפו הבעלים. והנה הדברי גאונים כלל כ"ו סימן ו' הביא תשובות הרשד"ם חו"מ סימן רכ"ח, שכתב בפירוש דגם בנתחלפו הבעלים, שהבית נמכר לאחר מכל מקום החזקה במקומה עומדת, ושכ"כ הר"ש הלוי והמהרי"ט בתשובה, והאריך בזה, ולבסוף הביא דברי השו"מ ח"א סימן ל"ג, שכתב בשם הרדב"ז ח"ג סימן תק"ל, דכל שנסתלק האדון הראשון פסקה החזקה, ואין הרדב"ז לפני לעיין בו.

ולכאורה עלה על דעתי, דהרדב"ז אזיל בזה לשיטתו, דהנה גוף הדין דנתחלפו הבעלים החזקה במקומה עומדת צ"ע רב, דאף דגימא דהישראל השוכר יש לו חזקה בגוף הבית או הקרקע ועל כן לא איכפת לנו אם נתחלפו הבעלים או לא, כיון דגוף הבית לא נשתנה ובמקומו עומד, מכל מקום הרי כל התקנה והחרם דרבינו גרשום, לא היה רק לענין שכירות, אבל הבא לקנות בית מעכו"ם שישראל דר בו בשכירות בזה לא היה התקנה כמבואר בתשובות מהריב"ל ח"ב סימן פ"ט הובא בד"ג הנ"ל, ואם כן העכו"ם שקנה הבית בהיתר קנהו, ואף אי היה ישראל בא לפנינו לשאול אי מותר לו לקנותו היינו מורין לו שמותר לו לקנות, ולהוציא הישראל הדר שם מחזקתו, ואם כן מה פשע הישראל השני ששכר מאתו הרי בהיתר שכרו, ואמאי אמרינן דבנתחלפו הבעלים החזקה במקומה עומדת. ועל כרחך צ"ל דמאן דסבירא ליה דבנתחלפו הבעלים לא נפסקה החזקה, סבירא ליה באמת דהתקנה והחרם היה גם שלא לקנות מעכו"ם בית שישראל דר בו, כמו שהוא באמת דעת המבי"ט והרש"ך הובא שם, דהתקנה היתה שלא לקנות גם כן, ואם כן הרדב"ז דפסק בתשובה אלף קנ"ט, דהתקנה לא היתה רק על שכירות, לא על קנין, על כן לשיטתו שפיר כתב, דבנתחלפו הבעלים, ונסתלק האדון הראשון אבדה החזקה.

אך באמת אין לבנות על זה יסוד להלכה, דהרי הרשד"ם שממנו מקור הדין דבנתחלפו הבעלים לא פסקה החזקה, איהו ס"ל דהתקנה לא היתה על קניה רק על שכירות כמבואר שם בתשובה, ואמאי סבירא ליה דלא פסקה החזקה כשנמכר הבית הרי בהיתר קנה העכו"ם ואם כן ליכא חזקה, ומוכח דלא תליא בהא כלל אי התקנה היתה על קנין או לא, ואף אי קנה בהיתר מכל מקום לא אבדה החזקה.

והטעם לזה יש לומר, לפי מה שכתב השו"מ בתשובה הנ"ל, להסביר סברת הרשד"ם, דלהכי לא נפסקה

החזקה אף שנתחלפו הבעלים, משום דכיון דאין בכח הבעלים הראשונים לדחות הישראל מחזקתו ע"כ גם הבעלים השניים אינם יכולין לדחותו, משום דמה מכר ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו, וכיון דהוא אין לו הזכות לדחותו, גם השני אין לו הזכות עיי"ש, ולכן אף שבהיתר קנה השני הבית, מכל מקום החזקה במקומה עומדת וז"ב.

ולדינא בנידון דידן, לפי המבואר בד"ג שם דדבר זה אי בנתחלפו הבעלים לא נפסקה החזקה היא ספיקא דדינא, וממילא דספק חרם להחמיר. אולם בדין זה יש אריכות בדברי הפוסקים, ושיטת הגוב"י דספק חרם לקולא, דהוא רק מדברי קבלה, ועיין בד"ח בתשובות הנ"ל, ובפרט אי נאמר כהרש"ל דבמדינותינו לא קבלו החרם דרבינו גרשום ורק ממנהגא אם כן בספק ודאי דהוי לקולא לנתבע.

אולם מה שיש להעיר בזה לפי מה שכתב הרש"ך סימן קמ"ט, דאם מדחה הישראל מחזקתו ומוציאו מביתו עבר על לאו דלא תחמוד. ולכאורה צריך להבין לפי זה, למה הוצרך רבינו גרשום לחרם, הרי איכא איסור תורה דלא תחמוד, אך באמת לא קשה מידי דלא תחמוד שייך רק בחומד דבר שהוא של אחרים, ואם כן הכא קודם החזקה, הרי אין להשוכר שום קנין בהבית שנאמר עליו שהוא שייך לו, ואחר החומדו עובר בלא תחמוד, ורק על ידי התקנה והחרם יש לו החזקה וחזקה זו הוי כקרקע כמו שכ' המהרי"ט ז"ל בתשובה, וע"כ כשמוציאו מן הבית עבר על לא תחמוד, דהרי הוא חומד דבר השייך לחבירו, היינו החזקה שהוא כקרקע, ושפיר הוצרך רבינו גרשום לתקן, דבלא התקנה ליכא דררא דלא תחמוד, אמנם אחרי החזקה, שוב הוי איסור תורה, וממילא בספק אמרינן ספיקא דאורייתא לחומרא.

ובזה היה מקום לישב קושית הנתיבות הנ"ל למה לרגמ"ה לתקנה וחרם, הרי בלאו הכי אסור מדינא לשכור הבית משום דינא דבר מצרא, ולהנ"ל הדבר נכון, דהרי מבואר בסי' קע"ה סמ"ה דבספק אזלינן לקולא לקונה, ולא לבן המיצר, ואם כן בלי תקנת ר"ג היה הדין בספק דאזלינן לקולא, אבל על ידי תקנת רבינו גרשום דיש חזקה בהבית או הקרקע ממילא דהוי איסור תורה מלאו דלא תחמוד וספיקא דאורייתא לחומרא.

ועל דרך הפלפול יש לומר דבר נחמד בישוב קושית הנתיבות הנ"ל דהנה כבר הבאתי לעיל דברי השו"מ, בטעמא דגם בנתחלפו הבעלים החזקה במקומה עומדת, דהוא משום דכיון דהאדון הראשון אין בכחו לדחות הישראל מחזקתו, גם השני שקנה ממנו אינו יכול לדחותו דמה מכר ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו, וכיון דהוא אין לו זכות לסלקו גם השני אין לו הזכות. ולכאורה יש להעיר על זה מדברי התוס' ב"מ ל"ה לענין שומא הדר, דאם הבע"ח מכר ללוקח לא אמרינן שומא הדר, והקשו התוס' הרי מה מכר ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו, וכיון דהראשון הי' מחויב להחזיר גם השני מחויב להחזיר, ותירצו דכיון דגם הראשון לא היה מחויב להחזיר מדינא רק משום ועשית הישר והטוב כמבואר בש"ס ע"כ לא שייך לומר מה מכר עייש"ה בדבריהם.

ואם כן לכאורה גם הכא לא שייך לומר מה מכר דהרי גם הראשון היה יכול לדחותו ולסלקו מדינא, ורק משום החזקה והחרם דר"ג, אם כן ממילא בשני, יש לנו לומר דמותר לדחותו כסברת התוס' גבי שומא דלא שייך מה מכר. אך באמת זה אינו כיון דהחזקה הוא מטעם תקנה, הוי חיוב מדינא, ולא דמי לשומא, דהתם אינו רק משום ועשית הישר והטוב וז"פ בסברא, ולכך גם בנתחלפו הבעלים לא פסקה החזקה, דהראשון אינו יכול לסלקו מדינא, ואם סלקו מחויב להחזירו, וממילא גם השני מחויב להחזירו.

וכל זה ניחא אי חיוב החזרה הוא משום התקנה, דהוא חיוב מדינא שייך לומר מה מכר ראשון לשני וכו', אבל אי לא יהיה שום תקנה לזה, ורק דמחויב להחזירו משום דינא דבר מצרא, הרי דינא דבר מצרא ג"כ אינו אלא משום ועשית הישר והטוב, ואם כן הוי דומיא דשומא ממש, ואם כן לא שייך לומר מה מכר ראשון לשני, דהרי גם הראשון אינו מחויב להחזירו מדינא רק משום עשיית ישר וטוב כסברת התוס', ונמצא דבנתחלפו הבעלים נפסקה החזקה, ושפיר הוצרך רבינו גרשום לתקן, כדי שגם בנתחלפו הבעלים אל תאבד החזקה, ויהיה אסור להשיג גבולו, ומיושב קושית הנתיבות בטוב טעם. ודו"ק. ולפי זה יהיה ראיה לשיטת המהרשד"ם ודעימיה, דגם בנמכר הבית לא אבד החזקה, כיון דכל עיקר תקנת ר"ג לא היתה רק לענין נתחלפו, דבלא נתחלפו הבעלים, בלאו הכי איכא איסור מדינא דבר מצרא.

והנה ראיתי בד"ק, שכתבת לדון בזה, דכיון דמדינא דמלכותא כשקונה הבית נפקע השכירות, אם כן הוי כאלו כלתה השכירות, וממילא דפקעה החזקה, ורמזת לדברי הרדב"ז ח"ד סימן ל"ג, ולדברי השו"מ מהד"ק סימן ל"ג.

הנה עיינתי בתשובות שו"מ, ושם השאלה בישראל ששכר השמרים מנכרי אחד שהיה לו בריאהויז בשכירות מאדון הכפר, וכשכלתה שכירות הנכרי, הלך ישראל אחר

פרשת חיי שרה

ביאור הטעם שלא עבר אאע"ה על לא תחמוד בקניית שדה עפרון

וידבר אתם לאמר אם יש את נפשכם לקבר את מתי מלפני שמעוני ופגעו לי בעפרון בן צחר וגו' (כ"ג ח').

יש לעיין מדוע לא עבר אברהם על איסור דלא תחמוד במה שביקש מבני חת להפציר בעפרון למכור לו את מערת המכפלה, דהא כתב הרמב"ם (הל' גזלה ואבדה פ"א ה"ט): כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו או כל דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, אע"פ שנתן לו דמים רבים, הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר (שמות כ' ט"ז) לא תחמוד. עכ"לא. ויתירה מזו, הרי אברהם הנפש החוטאת היא תמות (ראה ירושלמי מכות פ"ב ה"ו, ילקו"ש יחזקאל רמז שנ"ח), משום דגם הם מקיימים רצון השי"ת בלא טעם ושכל. (ראה ספר כתר תורה להג"ר יצחק יהודה זצ"ל מ"מ דק"ק וילקאמיר, שער ב' אות ז'). ובזה יל"פ מדרש פליאה המובא בבני יששכר מאמרי חודש תשרי (מאמר ב' אות כ"ז, כשם ספר כסא דוד להחיד"א): בשעה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו אמר רבש"ע תן לבני עשרת ימי תשובה. [ועי"ע בעה"ט (כ"ב ד') שבזכות העקידה זכו ישראל לתשובה].

א. וכבר עמד בזה החתם סופר (ד"ה ופגעו לי). עי"ש. שו"ר בספר אשל אברהם (אסופת חידושים עה"ת מזקני הגאון הגדול בדורו מו"ה אברהם ברודא זצ"ל, ת"א תש"ס) בפרשתנו שכתב: והנה הקשו המפרשים היאך הרבה אברהם להפציר בעפרון שימכור לו את מערת המכפלה, והא עבר אלאו דלא תחמוד. עכ"ל.

ונראה דלדעת התוס' בסנהדרין (כ"ה: ד"ה מעיקרא, בתי' הראשון) דכי יהיב דמי ליכא לאו דחימוד לק"מ. אבל ברמב"ם מפורש "אע"פ שנתן לו דמים רבים", וכן דעת רוב הראשונים.

והנה לפמש"כ המהר"ל בגור אריה פר' ויגש (מ"ו י') דהאבות קיימו רק מצוות עשה אך מצוות לא תעשה שעתידה תורה לאסור לא קיימו, לכאורה לא קשה. אך באמת מבואר בספר החינוך (מצוה תט"ז) שגם בני נח מצווים על איסור לא תחמוד ולא תתאוה "לפי שהיא ענף למצות גזל שהיא אחת מן השבע מצוות שנצטוו עליהם כל בני העולם". וא"כ בלא"ה היה מחוייב בלא תחמוד. [ועי"ע רשב"ם (כ"ו ה') דמצוות השכליות כגון גזל ועריות

היה איש נכבד שאי אפשר היה להשיבו ריקם, וכמ"ש (פס' ו') "נשיא אלהים אתה בתוכנו וגו' איש ממנו את קברו לא יכלה ממך", וכתב רבנו יונה בשערי תשובה (שער ג' אות מ"ג): והחומד לקחת כל חפץ והוא איש נכבד שאם ישאל שאלה אור פניו לא יפילון, אסור לשאול מעם רעהו מקח או מתת בלתי אם ידע כי נתון יתן לו בנפש חפצה ולא ירע לבבו בתתו לו. עכ"ל. ומבואר בדבריו דאיש נכבד אף אם אינו מפציר במוכר אלא ששואלו על המקח, עובר בלא תחמוד, אא"כ יודע בו שיתננו לו בנפש חפיצה[ב].

וי"ל עפמש"כ רש"י עה"פ גר ותושב אנכי עמכם (פסוק ד'): ומ"א אם תרצו הריני גר ואם לאו אהיה תושב ואטלנה מן הדין שא"ל הקב"ה לזרעך אתן את הארץ הזאת. ע"כ[ג]. ומבואר בזה דמדינא היה השדה של אברהם, אלא שמ"מ נהג במידת חסדו וקנאו בכסף מלא, שלא יהיה נראה כגוזלו[ד]. ואם כן לא היה שייך בזה כלל איסור דלא תחמוד. וכ"כ בליקוטי יהודה כאן בשם בעל האמרי אמת מגור זצ"ל.

עוד כתב שם דהוי כעין חמדה דאורייתא דשרי. וציין שם לזוה"ק (ח"ב צ"ג:). וז"ל הזוה"ק: לא תחמד לא פסיק טעמא כלל, ואי תימא אפילו חמודא דאורייתא אסיר כיון דלא פסקא, תא חזי, בכלהו עבדת אורייתא כלל ובהאי עבדת פרט, בית רעך שדהו וחימוד ודינין, כולם היו נוהגין קודם מתן תורה]. שוב עיינתי בדברי המהר"ל שם וראיתי שכתב דאף ששאר האבות לא היו מקיימים מצוות לא תעשה מ"מ אברהם שאליו ראויה כל התורה כולה היה מקיים מצות עשה ומצות לא תעשה. וכ"כ בס' תפארת ישראל פרק כ'.

ב. ואין לומר שאעא"ה ידע שעפרון יתן לו בנפש חפיצה, דהא מבואר ברמב"ן ובספורנו שאברהם הוצרך לבקש מאנשי העיר שיפגעו בעבורו כי לא היה נאות לעפרון למכור נחלת אבותיו.

ג. וראה מש"כ החזקוני בביאור דבריו: פירש"י ואם לאו אטלנה מן הדין. וא"ת הרי בפרשת לך לך גבי והכנעני והפרזי אז יושב בארץ פירש"י עדיין לא היה לאברהם חלק בארץ. שעדיין לא היה לאברהם זרע וכתיב לזרעך אתן את הארץ הזאת, אבל עכשיו בפרשת חיי נולד יצחק והיה לו חלק בארץ. ע"כ. וכ"כ הרא"ם. ועי' פרשת דרכים דרוש ט'. והחתם סופר בתו"מ פר' לך (ד"ה אחרי הפרד) כתב דבמלחמת אברהם נגד המלכים "כשרדף אברהם אחריהם וכבשום הרי קנה כל ארץ ישראל". ועי"ש שכתב דהיינו דאמר אברהם לבני חת גר ותושב אנכי עמכם, דפירש"י שאם לא תתנו לי אקח בדין.

ד. ואפשר שבזה יבואר לשון המדרש (ב"ר נ"ח ח') שכל מי שמברר מקחו של צדיק וכו', הנאמר גבי בני חת, כי הם רק בררו את מקחו שכבר היה שלו. ועי' תוספות השלם עה"פ (כ"ג כ') ויקם השדה וגו' (אות ד'), שכל מי שמברר מקחו של צדיק ומזמן לו חלקו וכו'.

ועבדו וגו', בכל מילי דעלמא, אבל אורייתא איהי חמודה תדיר, שעשועים, גנזי דחיי ארכא דיומין בעלמא דין ובעלמא דאתי. ע"כ. ונראה שהבין בכוונת הזוה"ק דכל חפצא של מצוה מותר לחמוד.

אך ראה בשו"ת דברי יציב (חו"מ סי' ס"ה) שכתב: ועכ"פ רק בכה"ג דתורה דאיכא מיעוטא וכו', אבל בחושק חפץ של מצוה של חבירו, על זה אין לנו מיעוט ובכלל הלאו הוא, דאין נפקותא לאיזה צורך חושק לחפץ ההוא. עכ"ל. גם בשו"ת בצל החכמה (ח"ג סי' מ"ג) האריך להוכיח דאיסור לא תחמוד נאמר גם בחפצי מצוה. אך עי"ש שהביא מספר תולדות שמואל (מצוה ל"ח) דמפרש דהזוה"ק מיירי במי שרוצה לקיים איזו מצוה כגון לולב תפילין ציצית וכדו' והחפץ של מצוה אינו מצוי רק ביד אחד שאין רצונו למוכרו, לזה קאמר שמותר לחמוד ולעשות השתדלות עד שיתרצה הלה למוכרו כיון שאינו חומד בעצם החפץ, דכוונתו רק לקיים בו מצות השי"ת. ע"כ. ולפ"ז מיושב מדוע לא עבר אעע"ה בלא תחמוד, וכמ"ש האמרי אמת. אך עי"ש בשו"ת בצל החכמה שדחה דבריו.

ובאופן אחר יש ליישב מה שלא עבר אעע"ה בלא תחמוד, על פי המבואר במנחת חינוך (מצוה ל"ח אות ח') שישראל החומד חפץ של עכו"ם אינו עובר בלא תחמוד. וז"ל: ונראה פשוט דאם חמד מגוי אינו עובר בלאו הזה, כי רעך כתיב והוא למעוטי גוי בכמה מקומות בש"ס, הכא נמי. עכ"לי. ולפ"ז לא קשה מידי.

ה. ובשו"ת דברי יציב שם הביא מספר רב ברכות (דף צ"ב) שמסתפק אם ראה ספר אחד אצל חברו וחמד אותו לקנותו בעבור ללמוד, אם עובר בזה אלא תחמוד. ואת"ל דאסור מסתפק אם מתאוה וחומד ביתו של ראובן לקנותו בעבור להקדישו לעשותו ביהכ"נ, וכתב שבנידון זה מותר. ועי"ש בדברי יציב מש"כ על דבריו.

ו. ובשו"ת בצל החכמה (ח"ג סי' מ"ח) הביא כן בשם הרבה פוסקים. אך הביא דהפמ"ג (או"ח סי' תר"ד מש"ז סק"א) משאיר בצ"ע אם שייך לא תחמוד בשל עכו"ם. וביאר "דאף דכתיב רעך מספק"ל להפמ"ג דאולי לא ממעטינן מרעך רק הקדש אבל לא עכו"ם". ויצויין למש"כ רבנו בחיי בפר' יתרו עה"פ (שמות כ' י"ג) לא תענה ברעך עד שקר, "לא אמר באחיך כמשפט הכתובים לא תשיך לאחיך, לכל אבדת אחיך וכיו"ב, כי שם אנו דורשים אחיך ולא עכו"ם וכאן הזהיר אפילו על העכו"ם". ומבואר בדבריו דרעך לא ממעט עכו"ם. [אך להעיר דלכאורה יש לזה סתירה מדבריו בפר' בא עה"פ (שמות י"א ב') וישאלו איש מאת רעהו. עי"ש].

ז. וכך השיב לי הגר"ח קניבסקי שליט"א על השאלה מדוע לא עבר אעע"ה על לא תחמוד: לא תחמוד בית רעך כתיב, ולא גוי. עכ"ל.

ואולי י"ל עוד עפמש"כ בשו"ת ארץ צבי (סי' ג' אות ו') בשם בעל האמרי אמת מגור זצ"ל דבמתנה ליכא לא תחמוד, ורבנו יונה שכתב דיש לא תחמוד במתנה הוא דעת יחיד. ובסי' ד' מובא שכך סבר גם בעל השפת אמת זצ"ל. ואף שהקשה על זה טובא, סיים דלענין הלכה אין להסתפק בזה כלל ובוודאי דבריהם הקדושים דברי אלקים חיים. והנה האוה"ח (פס' ט') דייק דאברהם אמר "ויתן לי", לשון מתנה. עי"ש. ובתוספות השלם כתב: ויתן לי, ויתננה לי, שיחשוב אותה במתנה [אף] אם בכסף מלא אקחנה ממנו, ועל כן לא הזכיר לשון קניה. ע"כ. וכעי"ז כתב הרמב"ן. ולפמשנ"ת יתכן שלכך דקדק אברהם ואמר לשון של מתנה, דבזה ליכא לא תחמוד. ויל"ע בזה.

❖ ❖ ❖

בכל - שעשה ישמעאל תשובה

ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל. ויאמר אברהם אל עבדו וגו' (כ"ד א' ב').

איתא במדרש (ב"ר נ"ט ז'): בכל - שעשה ישמעאל תשובה בחייו. וכן אמרו בבבא בתרא (ט"ז:): מאי בכל וכו' ד"א שעשה ישמעאל תשובה בימיו. והקשה בספר יעלת חן בפרשתנו (אות י"א): ויש לדקדק מה ענין זה שעשה ישמעאל תשובה לכאן שרוצה להשיא את יצחק. ע"כ.

ויתכן לומר בזה בהקדם מה שכתבו המפרשים בביאור מה שאמרו במדרש שם: בכל - רב יודן אמר שנתן לו נקבה. וכ"ה בב"ב שם: מאי בכל וכו' ר' יהודה אומר

והנה תי' זה אתי שפיר דוקא אם היה לאברהם דין ישראל, דאל"ה הא ב"נ בב"נ עובר בלא תחמוד, כמובא לעיל מדברי החינוך. אך נראה דיש לתרץ בד"ז גם אם נימא שהיה לו דין ב"נ. דהנה בשו"ת בצל החכמה (ח"ג סי' מ"ו) דן אם הכתוב לרעך ממעט של שותפים, וכתב (אות ב') עפ"ד רש"י בחולין (קל"ה. ד"ה למעוטי ושם ע"ב ד"ה ישראל) דאינו ממעט שותפות דישראל, דכל ישראל נקראים בלשון יחיד, אבל שותפות דעכו"ם אכן ממעט. ועי"ע שם אות ה'. והנה במושב זקנים ריש הפרשה, ובתוס' השלם (כ"ג כ', אות ה') איתא דהשדה היה שייך למלכות, שכל שמלך עליהם היה שולט בו ואוכלו, לכן הוצרך לקנות מכל בני חת וברשותם. ונראה לפ"ז דהיה לשדה דין שותפות, ובעכו"ם ליכא לא תחמוד בשל שותפים. וכן יש לתרץ לפי הצד בפמ"ג הנ"ל דישראל בשל עכו"ם עובר בלא תחמוד.

מורה הוריעת דבור כ״כ וכיון שכן אימא דהיא בופה קא משמע לן תנא דנשבע בלשון זה ומכיון שנשבע בלשון זה תו ליכא למיחש למרע לדבוריה דכיון דלשון זה יובן בו אין לי בה פחות מחציה אלא כולה סגי בהכי בשלמא לפי שיטת הגמרא בהכרח צריכים אנו לומר דמתני׳ לאו כפשטה היא ואין זה הלשון שאמרה המשנה הוא נוסח השבועה שא״כ אין כאן שבועה כלל דאימא על דלית ליה משתבע ולפיכך לא כתב הרמב״ם ז״ל אלא לשון המשנה שכל אחד ישבע שאין לו בה פחות מחציה · משום דלענין חששת על דלית ליה משתבע ליכא למיחש דהא משביעין אותו על דעת ב״ד · ולענין חששת מרע לדיבוריה לית לן בה כיון דקאמר שאין לי בה פחות מחציה ולא קאמר שחציה שלי :

אח״ת 1234567

שם דאלת״ה האי דאמר רחמנא מודה מקצת הטענה ישבע וכו׳ ע״כ שלש שבועות לבד הן מן התורה והם מודה מקצת · ועד אחד מעידו · ושומרים · וסימנם שמ״ע ישראל · שומרים · מודה · עד · והכא פריך מן מודה מקצת · ודחי עלה אישתמוטי משתמיט ומייתי עלה תדע דהכופר במלוה כשר לעדו׳ · וממילא אין הוכחה מן שבועה דעד א׳ דהתם נמי שייך אישתמוטי מההיא דהכופר במלוה · ואין הוכחה נמי משבועת שומרים דשמא פשע ולית ליה השתא זוזי לפרוע וכמ״ש רש״י ד״ה חשיד נמי וכו׳ דבשלמא אשבועת שומרין וכו׳ איכא למימר וכו׳ שמא פשע וכו׳ עיין עליו · ועיין ש״ע ח״מ סי׳ פז׳ סז׳ וס״ח ג׳ מיני שבועות חייבים מן התורה מודה מקצת ועד א׳ מכחישו ושומרים כל שבועה חוץ מאלו הג׳ הם מד״ם וכו׳ ע״ש :

שם אי הכי הכופר בפקדון אמאי פסול לעדות ע״כ פי׳ אא״ב לדידי דאמרי׳ לא אמרי׳ מגו וכו׳ והיינו טעמא דרמי בר חמא ניחא דבפקדון פסול לעדות שהרי חשוד הוא ולפי׳ לעדות פסול משום דהוי רשע השתא מיהא כל זמן שלא הודה עם היות שכשיבא לידי שבועה יודה אלא לדידך דאמרת מגו וטעמא דרמי בר חמא משום דאממונא נמי לא חשיד א״כ אמאי פסול לעדות בפקדון הא לא חשיד ולאו רשע הוא :

שם והא קא עבר על לאו דלא תחמוד · לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו ע״כ · משמע דמן התורה אף הנותן דמים עובר בלא תחמוד · וכ״כ הרמב״ם ז״ל פ״א מה׳ גזילה הלכה ט׳ כל החומד עבדו וכו׳ והכביד עליו רעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אע״פ שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר וכו׳ ע״כ · והביא שם ה״ה ראיה מגמרא דהכא דפריך והא קא עבר על לאו דלא תחמוד · והטור ח״מ סימן שנ״ט העתיק דברי הרמב״ם אלו · ובש״ע סי׳ הנז׳ פסק דברי הרמב״ם הנז׳ ב

וקשה דבסנהדרין פ׳ זה בורר דף כ״ה ע״ב אמרינן תנא הוסיפו עליהם הגזלנין והחמסנין לפוסלן לעדות מדרבנן ופסקה הרמב״ם פי׳ מה׳ עדות הלכה ד׳ ועוד יש שם רשעים וכו׳ וכן כל העוב׳ על גזל של דבריה׳ הרי הוא פסול מדבריה׳ כיצד החמסנים והם הלוקחים קרקע או מטלטלין שלא ברצון הבעלים אע״פ שנותנים הדמים הרי אלו פסולין מדבריהם וכו׳ ע״כ וכ״כ הטור ח״מ סימן ל״ד סי״ט ושם בש״ע סי״ג · ולמה לא יהיו פסולים מן התורה שהרי עוברים בלאו דלא תחמוד · והתו׳ שם בסנהדרין דף כ״ה ע״ב ד״ה מעיקרא הקשו זה שם בגמ׳ ותירצו דלא תחמוד בלא דמי משמע וההיא דמציעא אמת הוא וה״ק דלא תחמוד ידעי אינשי משמעותיה ובלא דמי משמע להו · גם הכ״מ שם בפ׳ עשירי מה׳ עדות הקשה זה בדברי הרמב״ם שם ותירץ כמ״ש התו׳ דלא תחמוד היינו בלא דמי · וכ״כ בבי׳ ח״מ סימן ל״ד סי״ט · ותימה על הרב ז״ל בכ״מ היאך יתרץ כן לדע׳ הרמב״ם והרי הרמב״ם ז״ל ביאר בפירוש בה׳ גזילה בלשון שהזכרתי למעלה דלא תחמוד היינו אע״פ שנתן לו דמים רבים · ובס׳ לחם משנה שם בה׳ עדות העיר על הכ״מ בזה · והוא ז״ל רצה לתרץ על הרמב״ם דלא פסלם אלא מדרבנן כעין תירוץ שני של התו׳ שם בסנהדרין דף כ״ה ע״ב ד״ה מעיקרא שהוא בדעת הראב״ד ז״ל פ״ב מה׳ גזילה דלא עבר אלא תחמוד אלא היכא דלא אמר רוצה אני אבל כל היכא דאמר רוצה אני אפי׳ הרבה עליו רעים או עשה לו אופן אחר עד שנתרצה ואמר רוצה אני לא עבר וסמכו בזה על סוגיא דקמא פ׳ הכונס דף ס״ב ע״ש · והרמב״ם ז״ל אעפ״י שסובר דבדאמר רוצה אני נמי עובר כמבואר בדבריו בה׳ גזילה שכתב והרבה עליו רעים והפציר בו ומפורש בדברי הרב המגיד שם דלהרמב״ם רוצה אני עובר · מ״מ הני מילי בשהכביד עליו ברעים והפציר בו הרבה אבל כל שפייסו וביישו ונתרצה לו אינו עובר וכשר לעדות מן התורה אלו דבריו ז״ל · ולדידיה בריתא דסנהדרין דהחמסנים באומר רוצה אני מיירי שלא כדברי התוס׳ שם בתירוץ ב׳ דמוקמי לה בדלא אמר רוצה אני ולכאורה לדבריה׳ פסול מן התורה ופריך הגזלני׳ וה״ה החמסנים וע״ש במהרש״א ז״ל · וגם זה קשה דא״כ למה כתב הרמב״ם סתם החמסנים והם הלוקחים שלא ברצון הבעלים והיה צריך לפרש בשלא הרבו עליו רעים שאם עושים כן פסולים מן התורה ובלא הכרזת ב״ד · ואדרבא ממ״ש שלא ברצון הבעלים מוכיח שעסוק במי שסרב הרבה ולא רצה והכבידו עליו רעים · ועוד ק׳ מההיא דקמא דף ס״ב דקאמר דלא מיקרי המסן אלא דלא אמר רוצה אני ופירשו התוס׳ דאבריתא דחמסנים קאי ועכ״פ כך משמע מהתם דלא מיקרי המסן אי אמר רוצה אני · והסמ״ע בסי׳ שנ״ט תירץ דלעולם עובר

אוצר החכמה

עדות ביהוסף - א אבן סאמון, יוסף חיים עמוד מס 38(הודפס ע״י תכנת אוצר החכמה (0

עובר כלה תחמוד אבל לענין פסול עדות לא מיפסיל משום דטועה בדין ואומר מותר הוא ואינו מתכוין לעבור דלא תחמוד לגבי כלה דמי משמע להו וכל כיוצא בזה אינו נפסל על ידיהן לעדות כמבואר בדברי הרמב"ם פ"ב מה' עדות הובא בש"ע ח"מ סי' ל"ד סכ"ד. ודלא כתוס' שם בסנהדרין דף כ"ה ע"ב ד"ה מעיקרא והכ"מ בה' עדות פי' וכבי' סי' ל"ד סט"ו שסוברים דכל היכא שעובר מן התורה נפסל לעדות מן התורה אע"פ שאומר מותר ולפיכך הקשו דהא קעבר לפי האמת מן התורה ואי משמע להו כלה דמי אחי הוי. ועל הכ"מ יש לתמוה כאן שהרי הרמב"ם בפ"ב מאיסורי ביאה העבירה בזדון ואין יפסל אבל בטועה כדין אינו נפסל והטור בח"מ סימן ל"ד סל"ה הביאו והוא ז"ל בפסקו שם בש"ע סכ"ד. מיהו שתוס' לפסר שסוברים שאע"פ שטועה כדין בפסול דלעניין עדות כל שעובר על לאו של תורה פסול הוא ואעפ"י שטועה כדין ולא הושוו דיני עדות ושבועה לגזר זה של טעות. ומ"ש התוס' קמא דף ס"ב ד"ה חמסן לאפוקי שעובר בלא תחמוד וכו' ע"כ היינו דס"ד לומר דעובר אבל אחר תירוץ דבא' כלה דמי משמע סוברים התוס' שם ג"כ דכן הוא אמת ומשום הכי קשיא להו התם מהיות דמחמס בני יהודה. ונם כוח שתירץ הש"ע עדיין במקום שהרי לפי דבריו לא תחמוד פוסלת לעדות אלא שזה היינו נפסל מאחר שטועה כך וסובר שהיכו עובר עליה. וא"כ הוא הדבר שהרמב"ם לא דבר דלא תחמוד היינו חפילו כדמים פסול מן התורה היינו יודע היו לבו סומך על זה וסובר דמן התורה היינו אלא בלא דמים וכן כ"ל בסוגיא דהכא דמציעא דמתרץ כלה דמי משמע להו לענין דלא אחרי' מנו דאשיר אלא תחמוד תשיר אשבועתא ולא מצלינן בתקני' ובבא' נם כדברי הפוסקים כיון יודע ללא יודע. ועוד דאם איתא דיש לחלק תימה אחלי. זה ישבע וזה ישבע. ולודעיניה בבית דין דלא תחמוד היינו כדמי. וממילא פורש והיינו לוקה ומודה לחבירו שהרי היינו חשוד לעבור על לאו דלא תחמוד דאם היה חשוד על כך לא היינו משביעין אותו דאשור דשבועה ב"כ אלא ודאי אפילו יודיעוהו ב"ד לא יסמוך על דבריהם ולא יהום להם דלא תחמוד בלא דמי משמע ליה. ועם שתירצו דהרמב"ם בפי' מה' עדות מיירי בשאינו חומד הקרקע או המטלטלין דזה ודאי פסול מן התורה שהרי עובר בלא תחמוד וכמ"ש בכ"מ מה' גזילה. אלא שלוקחים על מנת למכור הטובר בעלמא להקהות שיניו ולהוציא תותו הקרקע או בחפץ מידו בע"כ שלא כרצונו דזה לא עבר על לא תחמוד ואין זה אלא כגזל ופסול מדבריהם. וכזה ל"ש דברי הש"ע סימן שכ"ו ס"ט שכתב שהכופה את חבירו למכור את שלו וכותן לו דמיו אסור אבל אין לו דין גזל ליפסל מדאורייתא כמו שכתי'

ע"כ. ממשע דאיסורא הוא דאיכא אבל לאו ליכא ואח"כ בסי' כתב כל החומד עבדו וכו' עד שיקנהו וכו' עד שלקחו וכו' הרי זה עובר בלא תחמוד ע"כ. אלמא דלא תחמוד הייט כדמי וגלאו ליכא אלא ודאי היינו דמ"ט דהכופה לא מיירי באומר אלא בכופה לגערו והוא הוא דפסול מדרבנן והיינו החמסנים שהזכיר בש"ע סימן ל"ד סי"ב ועליהם רמז כאן ואמר כמו שנת' לכל החומד וקונה אין זה בכלל החמסנים שנתבאר דינם בסימן ל"ד אלא כיון שעובר בלא תחמוד פסול מן התורה. וא"ש לפי זה מ"ש הטור בסי' ל"ד סי"ט וכבון החמסנים שגוזלים מכל מכרים אלא בהנהו וכותן לו הדמי' וכו' ע"כ. ממ"ש שגוזלי יורה שבתוקף עליו וכוטל ממנו לגערו מיירי דאלו באומר ומפייסו למכור לו וקונה ממנו פסול מן התורה לפי דברי הרמב"ם בה' עדות שהעתיק הטור בסימן שם"ט דלא תחמוד דמי משמע. מיהו משכח לה שתוקף עליו וכוטל ממנו עד חמדה שנתעצם בלב הלוקח כאותו חפץ ושפיר מצי למי' לשון שגוזלי חפי' באומר. ולפי זה כי אמרינן בסנהדרין דף כ"ה ע"ב לאכרותא דהוסיפו עליהם החמסנים מעיקרא סבור דמי קא יהיב לקרקעי בעלמא הוא כיון דאזו דאחפי נזרו בהו רבנן. אלו למימרא דמעיקרא הוו שקלי כרגון והיו כשרים לעדות וכפי' שכי שבתוס' שם ד"ה מעיקרא. דלאדרבה הכוטל כרגון על ידי חימוד פסול מן התורה אלא מעיקרא נמי באחפי מיירי והאי דקאמר דאזו פירוש שרצו והכינו חכמים כדבר שהחמסנים הללו אחפי וזורקים מעות בפניהם של בעלים והו"ל כעין גזל פסליכו ודכוותה אמר התם נכי גזלנין דמציאת חש"ו כיון דאזו דסוף סוף ממונא הוא דשקלי בפליכו רבנן. ולא נתחדש דבר במעשה הגזלנים והחמסנים שברם לחכמים לפוסלן אלא שדעת חכמים הוא שנתחדש שהביאו במעשיה' ואמרו יש במעשה זה כדי לפוסלן. ועוד יש לישב לפי' כ' של התוס' והיינו דמעיקרא היו נוטלין בחומר רונה אבי אבל מ"מ לא היתה כוונת הלוקח משום חמדה אלא להתעולל על המוכר לשומטו מתחת ידו על ידי פיוס וכיוס ובמקח המוכר מנטער במכירת החפץ אבל היכא דגבלים לדבר דמשום חמדה לוקח הוה פשוט לן דפסול ומן התורה. ותירוצו אלו ד' הנו' של הכ"מ ושל לחם משנה ושל הסמ"ע ושל וש שתירצו הגלבים בשיטה לחת דלא תחמוד יש בה כדי לפסול עדות:

אבל לענ"ד לא קשיא מידי לדעת הרמב"ם ז"ל שהרי כיאר שם בפ' עשירי מה' עדות שאין בפסול לעדות מן התורה אלא הרשעים שעברו עבירה שחייבים עליה מלקות אז רשע דחמס דהייט הגנבי' והגזלנים כמ"ש שם הלכה ו' והלכה כ' והלכה ד'. ולאו דלא תחמוד אין בו מלקות כמ"ש בהלכות גזילה

גזילה פ"ח הלכה ט' ואין לזקין על נאו וכו' ·
גם חימוד ממון אין כו ואין כאן לא גזל ולא נגיפה
אלא חימוד החפץ כעלמא שחומד אשה או עבד או
שדה או כלי מכל לענין ממון הוא נותן כו שיוויין או
אתר משיוויין וכמ"ש שם הרמב"ם פ"ח מה' גזילה
מפ"ש שכתן לו דמים רבים הרי זה עובר ובפ' זה
בורר רף כ"ו ע"א אמרי' משומד לוכל נבילו' לתיאבון
דברי הכל פסול ופירש"י הנ' משומד וכו' דכיון דמשו'
ממון קא עביד דהא שביחא טפי בזול מדהיתרא וכו'
ע"כ · אלמא חומד דבר ליהנות בו לא מיקרי חימוד
ממון אלא מ"ש הוא בא לו בחנם שים כאן
ויסור ממון כאמנע מכל בקונסו בשיוויין לא מיקרי
חימוד ממון מע"ב דמשום חמדה קנאו שאם הוא חשוב
לחמוד חפצי' ליכו חשוב לחמוד ממון דאדרבה זה בז
לממון הוא וקונה חפצים בשיוויים או יותר משיוויים
לעשות רצונו · והכא בסוגיין נמי אמריכן מורם ואמר
דמי קא יהיבנא ופירש"י ז"ל התם לא חשיד לממונא
דמורי היתרא למימר דמי כעינא למיתב ע"כ · הרי
מפורש דבקונה חפץ כדמים אין בו ענין ממון · והתי
דפריך בגמ' והא קא עבר על לא תחמוד לאו משום
חימוד ממון פריך אלא דחשוד לעבור על לאו של
תורה מידי דהוה אלמא דנבלה או שבטנו וכיונא
ופריך כיון דחשוד לעבור על לאו חשוד על השבועה
וכמ"ש רש"י ד"ה הא קא עבר וכו' מה לי חשוד על לא
תחמוד מה לי חשוד על לא תגזול וכו' ע"כ · פי'
דמחי קולמיה דהתי לאו מהתי לאו מ"מ הרי עובר על
לאו של תורה ואע"ג דלא תחמוד אין כה ענין ממון
כלאו דלא תגזול וכין החומד וכוטל ברצון הבעלים
על ידי פיוס וכין החומד וכוטל שלא ברצונם אע"פ
שאם זה בכלל לא תחמוד דהא סוגיין דהכא דשניס
מוחזין דרב הונא בשאם ולא רצה לישבע שלא ברצון
הבעלים רוצה ליטול ומסקר עליהם ואומר שבנבב או
נאבד ומשלם החפץ ואפ"ה קא פריך והא עבר על
לאו דלא תחמוד · אלמא דמ"ש הרמב"ם בפ"ח מה'
גזילה הלכה ט' והפגיר בו עד שלקחו לאו למימרא
דאם נטל שלא ברצונו חייב בכלל לא תחמוד אלא
לאפוקי מס' הראב"ד ז"ל כתב כן לומר לך דאפי'
ברצון הוא בכלל לא תחמוד וכן מוכח ממ"ש הרב
המגיד שם ד"ה כל החומד וכו' אלא דעת רבינו ז"ל
שהיסור חל ברצון המוכר הוא וכו' ע"כ · מלשון חל
משמע שבין ברצון וכין שלא ברצון עובר · ואע"פ
שבינים עוברים חינם פסולים לעדות מן התורה
אלין כאן לא רשע דמלקות ולא רשע דחמס · מיהו
בנוטל שלא ברצון בעלים שלא נתפייסו פסול מדרבנן
דהו"ל רשע דחמס דמדרבנן חשוב גזל וכמו שמפורש
בסוגיית דסנהדרין דף כ"ה ע"ב עלה דבריית
דהוסיפו עליהם החמסנים שאמרו כיון דחזו דקא
חטפי אלמא משום דחטפי פסלינהו · ובכבא קמא פ'
הכונס דף ס"ב מה בין חמסן לגזלן ת"ל חמסן יחזיר
דמי גזלן לא יחזיר דמי ת"ל אי יחזיר דמי חמסן קרית
ליה וכו' לא קשיא הא דאמר רונא אלא וכתבו התוס'
שם ד"ה מה בין גזלן דאכרייתא דסנהדרין דתני
לענין פסול עדות הוסיפו עליהם חגזלנים והחמסנים
איבעית ליה אלי ניהו חמסן ואלי ניהו גזלן דאלו
חמסן דקרא הייבו גזלן עצמו ות"ל חמסן יחזיר דמי
ופריך אי יחזיר דמי · חמסן קריית ליה כלומר היאך
קורהו חמסן שהוא ענין גזלנות לפוסלו לעדות · ·
ואמאר רב הונא תלוה וזכין זכיתם וכיני וזאם אינה
דאית בים לתת דגזילה מדרבנן היאך קיימו חכמים
המכר ואמרו וכיניה וכיני · ותירץ אלי החמסנים
דקאמר כרבא אמר רונא אלי אכל כאומר רונא אלי
אע"פ שהלוקח עובר על לא תחמוד לא מיקרי חמסן
דממון ליפסל לעדות · וזהו מ"ש רבינו בה' עדות פ"
הלכה ד' החמסנים נהם הלוקחים וכו' שלא ברצון
הבעלים וכו' ע"כ כלומר שעומד ונווח מתחלה ועד
סוף ולא נתפיים באומר רונא אלי ולא בקבלת מעות
כשתיקה דאלי הוה חד מיניהו לא פסיל אלא' מדרבנן
וכדמוכח מסתיית דסנהדרין דקא חטפי ומסתיית דקאמ'
דלא אמר רונא אלי ושלא כדברי הלחם משנה שפירש
דמיירי מרב באומר רונא אלי עד פיום מועט ולדידים
האי שלא ברצון הבעלי' דהרמב"ם היינו שבלבם אינו
ברצון אע"פ שבפיהם אומרים רונא אלי · שהרי היית
דסנהד' ודבבא קמא עומדי' נגדו. והטור ח"מ סי' ל"ד
סי"ט כתב ב"כ החמסני' והם חגזלני' משל חברים שלא
ברצונו ונותן הדמים וכו' ע"כ · מפורש מלשון חגזלני'
שכתב כמ"ש דבדלא אמר רונא אלי אין קיבל מעות
בשתיקה הוראת ריבוי מיירי דאלי הוה אלא מיניהו
כשר הוא אפי' מדבריהם ואע"פ שיהיה בחמצע לאו
דלא תחמוד פיון שאין כאן לתת דממון וגזל ליכו ענין
לפיסול עדות · ות"ת היכא דלא אמר רונא אלי למה
לא יפסל מן התורה שהרי לכאורה יש בו מלקות לדעת
הרמב"ם שלא פטר הרמב"ם החומר ממלקות אלא
מפני שאין בו מעשה כמ"ש בה' גזילה פ"ח הלכה ט'
והקשה הראב"ד דאין לך מעשה גדול מבטילת החפץ
ולהרמב"ם ליכו עובר עד שיטול כמ"ש שם הלכה ט'
ויתרץ ה"ה שם דלהרמב"ם דלא תחמוד היכו כאומר
רונא אלי ל"ב בבטילת החפץ אין כאן לאו שלא בחמדי
שחמד והבטילות שהשתדל עמו עד שבטלו נטלו ממנו · משמע שאם תקף עליו ונטלו כדלא
אמר רונא אלי דלוקה להרמב"ם שהרי יש בו מעשה
ול"ל דלעולם להרמב"ם אין בו מלקות כלל כין באומו
רונא אלי וכין דלא אמר וכוונת ה"ה שם לומו
דלהרמב"ם דס"ל דאף באומר רונא אלי עובר לא סג
ליה בטעמא דהראב"ד דכיתן להשכון משום דלא סג
הך טעמא אלא כדלא אמר רונא אלי והרמב"ם סובו
דאפי' אומר רונא אלי עבד ולפיכך הוצרך הרמב"ם

לומר

עדות מסבת מציעא פרק א׳ ביהוסף

לומר טעם שני מצורף לראשון משום האומר רוצה אני
וכדלא אמר רוצה משום דניתן להשבון לא הוצרך
הרמב״ם לפרשו דפשוט הוא דהיינו טעמיה · ומ״מ
לא מיקרי רשע דחמס שהרי אין כאן ביניהם ממון אלא
גוף החפץ הגע עצמך אם סלוקח השליך החפץ לים
או שרפו ואיבדו מן העולם אין כאן חובה של תשלומין
על הלוקח למוכר שאין חייב לו אלא מעות וכבר נתנם
לו כשלקחו ממנו והו״ל כשאר מזיק ממון הבירו
דעלמא וא״כ חובה זו שיש על החומד להחזיר גוף
החפץ אין בה לתא דרשע דחמס מן התורה אלא תקנת
עבירה כעין לאו שניתק לעשה לא תקח האם שלח
תשלח וכיוצא בהם · ומ״מ היכא דלא אמר רוצה אני
ואבד החפץ מן העולם וכ״ש אם אבדו הלוקח בידים
לכאורה נראה שלוקח דהא דקי״ל לאו שניתן לתשלומין
אין לוקין עליו וכתבו הרמב״ם בה׳ סנהדרין פי״ח
הלכה ב׳ היינו גניבה וגזילה שאין חובתה אלא ממון
ולפי׳ אע״פ שאבד החפץ מן העולם אין שם מלקות
שהרי עדיין יכול לתקן הלאו בתשלומי מעות ובדבר
ששוה כסף כמבואר בהם׳ מכות פ׳ הלוקין דף י״ו התם
כיון דחייב בתשלומין אין לוקה וכו׳ ושם בתוס׳ ד״ה
התם איתא וכו׳ · אבל בלאו דלא תחמוד כיון שאין
בה ממון שהרי בדמים לקח הימנו וחובתה היינו
להחזיר גוף החפץ א״כ אם שרף החפץ ואיבדו בידים
לוקה שהרי אין בידו לתקן הלאו וה״ה אם נאבד
החפץ או מת העבד והשור דלוקה אע״ג דממילא הוא
וכדברי הרמב״ם בפי״ג מה׳ שחיטה גבי שילוח הקן
שפסק הרב שם כמ״ד קיימו ולא קיימו · ולפיכך לענין
עדות יהיה פסול מן התורה מדין רשע דמלקות ·
ומ״ש הרמב״ם בפ׳ עשירי מה׳ עדות הלכה ד׳
דחמסנים דשלא ברצון הבעלים פסולים מדבריהם
שכתבתי דמיירי דלא אמר רוצה אני אלא דצווח מתחלה
ועד סוף היינו בשעדיין החפץ בידו באופן שיכול
לקיים בו מצות השבה אבל אם אין בידו להשיב הו״ל
לא קיימו ופסול מן התורה דמחוייב מלקות הוא שהרי
אין לו תקנה בתשלומי מעות שכבר נתן לו דמיו ואינו
חייב לו אלא להחזיר לו גוף החפץ והמוכר יחזיר לו
דמים שקבל ממנו והרי אין בידו להחזיר:

שם רש״י ד״ה דידיה

וכו׳ דבשביל הנאתו רועה
אותן בשדות אחרים וכו׳ בשביל הנאת אחרים אינו
חוטא להרעות עד שיגיע למרעה המופקר לכל עכ״ל
דבריו קשים דכיון דבין בהמות של אחרים בין בהמו׳
שלו הוא טורח לבקש להם מרעה א״כ מה הנאה יש לו
שרועים בהמותיו בשדות אחרי׳ ואינם רועים במרעה
הפקר · והלא אדרבא הוא טורח יותר בשביל בהמות
של אחרים ללכת אנה ואנה בשדה לבקש להם מרעה
הפקר · ומה הנאה יש לו בבהמותיו כשרועים בשדות
אחרים יותר מבשרועים במרעה המופקר לכל

דמשמע מל׳ רש״י דכתב דבשביל הנאתו וכו׳ שר״ל
שבהמותיו מתפטמין ושמנין על ידי כך שמרעה
אותם בשדות אחרים יותר טוב מאלו הם רועים
במרעה המופקר ופטום בהמותיו הוא דקרי ליה רש״י
הנאתו · לא הצלת עצמו מן הטורח של בקשת המרעה
המופקר שצריך הוא לכתת את רגליו בשדה אנה ואנה
וללכת מהר לגבעה עם הבהמות לבקש אכלם מרעה
מופקר · דלענין זה כך יש לו הנאה להרעות בהמות
בני העיר בשדות אחרים כמו שיש לו הנאה כשמרעה
בהמותיו בשדות של אחרי׳ דכל הנאה שלו היא שמציל
עצמו מן טורח ההליכה והבקשה · בין בבהמות של
אחרי׳ בין בבהמותיו ומה הנאה יש לו בזה בבהמותיו
יותר מבהמות של אחרים · והרי אפי׳ בבהמות של
אחרים יש לו הנאת הצלת טרחו ועמלו כמו שיש לו
בבהמותיו · ואין לומר שבבהמו׳ של אחרים אינו טורח
כל עיקר להרבות ההליכה בשדה וביערים לבקש
להם מרעה שהרי כתב רש״י דבשביל הנאת אחרים
אינו חוטא להרעות עד שיגיע למרעה המופקר לכל
עכ״ל · משמע שהוא מהלך בשדה לבקש להם מרעה
המופקר ואע״פ שהם של אחרים הוא טורח בזה
בשבילם וכך הוא ודאי שהרי מוטל עליו לבקש להם
מרעה והוא נוטל על זה שכירותו מבעלי הבהמות
כמ״ש רש״י אבל רועה בהמות בני העיר בשכר וכו׳
עכ״ל · וי״ל שמרעה של שדות של אחרים מיירי שהוא
מרעה של שחת של תבואה ומסתמא הוא טוב יותר
ומועיל לבהמות יותר טוב ממרעה של הפקר שאינו
טוב כ״כ שאינו אלא עשבים העולים בשדות וביערים
מאיליהם וזו היא הנאתו שכתב רש״י דבשביל הנאתו
רועה בהמותיו בשדות של אחרים · ועי״ל דמיירי
כשמרעה ההפקר ומרעה שדות של אחרי׳ שוים דהיינו
המרעה העולה מאליו בשדות של אחרים כשאינ׳ זרועי׳
ועולים בהם עשבים או קוצים וברקנים כדרך שעולים
מאיליהם ביערים ובשדות ואפ״ה יש הפרש בין מזומן
לשאינו מזומן · שכשרועים הבהמות מיד בצאתם
השדה ודאי יותר טוב הוא להם משהם נשארים בלא
מרעה ג׳ שעות או ד׳ שעות עד שימצאו מרעה
המופקר · ועל בהמותיו הוא חס להאכילם מיד ואם
אינו מיד בצאתו השדה מרעה הפקר הוא מרעה אותם
בשדות של אחרים ואינו מענה אותם להמתין עד
שימצא מרעה של הפקר אבל בשביל הנאת אחרים
אינו חוטא להרעות בהמותיהם בשדה של אחרי׳ והוא
מניח אותם בתענית עד שמגיע למרעה המופקר ·
ועי״ל דה״ק רש״י דבשביל הנאתו בבהמותיו רועה
אותם בשדות של אחרים ביום שאינו מוצא כלל בשדה
מרעה המופקר. אבל בשביל הנאת אחרים אינו חוטא
להרעות ומניח בהמותיהם בלא מרעה כלל שהרי
אע״פ שמוטל עליו להוליכם בשדה לרעו׳ ולבקש להם
מקום מרעה שיהיו רועים בו מ״מ אינו מוטל עליו
ליתן

רבי יוסף רוזין
בעל "צפנת פענח"
[תרי"ח - תרצ"ז]

בענין לאו דלא יוכל לשלחה במוש"ר ובאנוסה ובענין לא תחמוד ולא תתאוה*

[בצ"פ בקונטרס השלמה לחלק רביעי, דף ד' טור ג'] כתב וז"ל: "... וכן יהא נ"מ באנוסה אם אחר שאנסה לקח אחותה, א"כ גרם שא"א ליקחה, אם לוקה, ובזה י"ל הנ"מ בלשון הפסוק, דגבי אנוסה כתי' "לשלחה", וגבי מוצש"ר כתיב "שלחה", דגבי אנוסה ר"ל שלא יעשה שום פעולה שיגרום שלא יוכל לקחתה, דהיינו כה"ג שיקח אחותה, וזה אין בידינו לתקן הלאו, כמ"ש התוס' יבמות דף ט"ז ע"א, ראין בידינו להמיתה, ובמוצש"ר אין שייך זה", עכ"ד.

והגרש"י זוין כתב לו להעיר, דבתורה איפכא כתיב, דבפרשת מוצש"ר בדברים כב, יט כתיב לא יוכל "לשלחה", ובפסוק כט דמיירי באנוסה, כתיב לא יוכל "שלחה", וע"ז באה תשובת רבינו.].

יום ב' י"ז אייר תרפ"ה דווינסק.
להרב החו"ב מפלפל ומקשה, [ברכות דף נ' ע"א] כמוהר"ר שלמה יוסף (נ"י) [זצ"ל] רב בנוויזיבק.

מכתבו קבלתי כעת, והנה בוודאי כן כתוב בתה"ק כמ"ש הרב ר' ראובן שי' אבל זה לא הוי השגה, רק אני כתבתי דלכך שינתה התורה הקדושה בלשון משום דנ"מ לדין וכדומה, וראה בדברי רבינו הרמב"ם ז"ל בהלכות גזילה פ"א ה"ט וה"י, בלשונו הטהור, דגבי לא תחמוד לא

*מכתריך. נמסר ע"י הרב אמרים גרינבאום-מבתן תורה שלמה ונעדך ע"י הרב חיים זומב.

1. "... בין שאמר ברכו בין שאמר נברך אין תופסיו אותו על כך, ודנקדנין תופסין אותו על כך",וברש"י דוקנין.
2. הל' ט':כל החומר עברו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו, או כל דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, אע"פ שנתן לו דמים רבים, הרי זה עובר בלא תעשה שנא' לא תחמוד וכו'. הל' י':כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו, וכל כיוצ"ב משאר דברים שאפשר לו לקנותן ממנו, כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה,ונפתה לבו בדבר, עבר בל"ת, שנ' לא תתאוה ואין תאוה אלא בלב בלבד. וא"ת, ראה נמנין המצות שבתחילת ספר יד החזקה, ל"ת רס"ה,שכתב שם שלא לחמוד "אשת איש" שנאמר לא תחמוד אשת רעך ובל"ת רס"ו שלא להתאוות שנאמר לא תתאוה "בית רעך", וכסהמ"צ ל"ת רס"ה,שהזהירנו מהשים מחשבתנו לעשות תחבולה כדי לקנות מה שיש לזולתינו מאחינו, הה הוא אומרו לא "תחמוד בית רעך" וכו' ובל"ת רס"ו כ' שהזהירנו מהשים מחשבתנו לחמוד מה שיש לאחינו ולהתאוות בו שזה יהיה מביא לעשות תחבולה לקנותו וכו',אמרו ולא תתאוה בית רעך וכו', אבל הלאו הראשון והוא לא תחמוד מזהיר שלא לקנות מה שיש לזולתנו והלאו השני מזהיר אפילו להתאוות בלבנו בלבד וכו', וע' ב"ח סי' שנ"ט ודו"פ שם וסמ"ע שנ"ט ס"ק י"ט, ומנ"ח ל"ת ל"ח [ע"מ ג"ט ב'] מש"כ בזה, אמאי השמיט ל"ת אשתו.]

נקט אשתו, וגבי לא תתאוה נקט אשתו, משום הגדר דלא תחמוד זה רק שהדבר חשוב למי שהוא שלו, שיהיה מקנה לו שיהיה הדבר שלו, וזה רק בעבדו וחפציו, משא"כ באשתו דשייך רק שמגרשה, אבל שתהיה שלו א"א [אי אפשר], רק שתתרצה לקבל קידושין[3], ואף שלא כן הוא בתורה[4], (עי' בגיטין דף פ"ד ע"א איך שייך קנין א"א)[5], ומאד הארכתי דמשכחת לה שיהיה בחד דבר מפקיע מן הבעל ותהא שלו[6], כגון גבי אמה עבריה בקידושין דף י"ט ע"ב[7], שיחק בארון וכו', ואז המקדש עובר בלא תחמוד דמ"מ ע"י נתבטל זכותו של הארון, ואכמ"ל. עכ"פ א"א לנו בלשון שגיאה וה' יתברך יכפר לנו.

אך עיקר הגדר של שם[8], יש בו אריכות, די"ל דרק האיסור אם כבר קידשה[9] אז עובר, אבל אם לא קידשה ב"ד כופין, אבל לא מצינו בזה הך לאו[10], אך מלשון הירושלמי כתובות פ"ג ריש הל"ו[11] נפטרו כולם מל"ת מוכח דגם בזה יש ל"ת, ומאד הארכתי בשיטת התוס' מכות דף ט"ז ע"ב[12].

ידידו יוסף ראזין רב בפה הנ"ל.

3. כלומר דבשאר דברים יש לא תחמוד בהם, משום דשייך שבעל דחפץ יקנה לו את החפץ, משא"כ באשת איש, לא שייך שהבעל יקנה לו אותה, אלא רק שיגרשנה, ואח"כ תלוי ברצונה להתקדש לו.

4. דהרי כתיב, שמות כ,יז לא תחמוד אשת רעך. יראה הערה 2.

5. לכא' כונתו לדברי הגמ' שם, ת"ד הרי זה גיטך ע"מ שתנשאי לפלוני, הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תצא, מאי קאמר וכו', אלא אמר ר"נ ה"ק הרי זו לא תנשא לו שמא יאמרו נשיהן נותנין במתנה [וברש"י ואין לך לעז גדול מזה] ואם נשאת לו לא תצא, דמשום גזירה לא מפקינן וכו', והיינו דמשכח"ל באשת איש לא תחמוד כשהבעל מגרשה ע"מ שתנשא לאותו פלוני, [ושמא ט"ס בציון וצ"ל פ"ג,א והכונה לדברי הגמ' שם נענה ר"י הגלילי ואמר, היכן מצינו אסור לזה ומותר לזה, האסור אסור לכל והמותר מותר לכל וכו', והרי עריות,[וברש"י בתו ואחותו], באישות קאמרינן, [וברש"י נאסרה ע"י קידושין], הרי אשת איש, [וברש"י מותרת לבעלה ואסורה לכל אדם], היינו פירכא. ובשו"ת צ"פ [וארשא־ירושלים] סי' י"ח כ"... כי באמת הארכתי מה דמבואר בגיטין ד' פ"ג, ובתו"כ פ' ויקרא,דגם א"א לבעלה הוי גדר א"א, רק דהותר וכו'", ובמכתבי תורה ת"ש קפ"ב [82]"... משום דכ"כ בזה דגם קידושי עצמו היכי דהוה רק גדר אישות לא קנין גם לגבי עצמו הוי א"א, וכמבואר בגיטין דפ"ג, ובת"כ פ' ויקרא, דא"א הותרה, ולעיל שם בתש' צ"ה, [וצ"פ ויקרא עמ' כ"א, ובהערות וביאורים בסופו עמ' ע"ד].

6. כלומר משכח"ל לא תחמוד גם באשת איש, בכה"ג שעושה פעולה דתפקיעה מן הבעל ונעשית שלו.

7. תניא אידך המוכר את בתו והלך וקידשה לאחר שיחק בארון ומקודשת לשני דברי ר"י ברבי יהודה.

8. מוציא שם רע.

9. אחר, לאחר שגירשה המוצש"ר, אז עובר בלאו דלא יוכל לשלחה.

10. דלא יוכל לשלחה, ורק עובר על עשה.

11. ובפנויה באו עליה עשרה שלא כדרכה ואחד כדרכה כולם בקנס, [דעדיין בתולה היא, וקסבר שלא כדרכה חייב נמי בקנס־פני משה] וכו', בירדה לה אחת מהן, [להינשא לו] נפטרו כולן מלא תעשה,[ובפנ"מ נפטרו כולן מל"ת דלא יוכל שלחה, וקמ"ל שכל זמן שלא בירדה כולן בל"ת הן, כל מי שימאן לישאנה כשתרצה, ובקרבן הערה מלא תעשה ל"ג, א"נ ה"ג מעשה וה"פ פטורים מעשה דלו תהיה לאשה].

12. נראה דצ"ל ט"ו ע"א, תוד"ה כל ימיו, ועי' צ"פ הל' נערה בתולה פ"א הל"ז, ובקונטרס השלמה לחלק רביעי, דף ל"ג טור ב' ד"ה עכ"פ.

וכמה מהעונשים הגדולים מצד יגונו על יצרגל מ"ו בעבדם על ליית זה, ומה שכתב בסמ"ג הזה וז"ל על ט"י במקום גדוה כדי שיעלם הקלם ל"ל הקלף עט"י שהמדה שממנה מריק גדוה מהכלי גופה רצ' בזה מעלה קלף (טויס בל"ם) ובזה מתעלם הכלי ממהרה. וכל שמשהף בזימו וכו' כל"ל:

קנג (דברים י"ט) **לא תסיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים. אסור לעקור תחום של חבירו בארץ ישראל החוזר סימן חלוקת הקרקע לאחור להוך שדה חברו למען ירחיב את שלו:**

לא תסיג גבול וכו' והמחזיר סי' חלוקת הקרקע וכו' עד למען ירחיב את שלו עובר בב' לאוין כל"ל, וכ"ה בסמ"ג ובר"ת פ"ז מהל' גניבה דהייגו לא תגנובו או לא תגזול (ועיין בממוד מהו גניבה ומהו גזילה) ולאו דלא תסיג גבול, ובמ"ל מ"ע בלאו דהשגת גבול רק עובר בלאו דגניבה או הגזילה, ולא נתבאר עם לוקין על לאו זה, לולם בהל' סנהדרין פי"ט לא נמנה הלאו בתוך הדברים שלוקיס, וגם בספר החינוך כתב שחייבו לוקה מפני שהוא לאו שניתן למשלומין, ומני תמה דעם גזל בהשגת גבול גם עם יחזיר הקיתן על מקומו הראוי הרי לא הסיג זה מכיקו כלום ואין הדיין המכסול שהיה עד הנה, והוא כנגד הכא בממתת וכטל כלים דמחייב להדוריכהו כמבואר בסנהדרין דף ע"ג, ול"ל דאין למייבו מית'ומתון כיון דמ"מ מכיקו וכמ"ש רש"י סס,ולי מפר בור במקום שגזל מחזירו ניחא דאז לריך לעלם דמי הקרקע, אבל בהניח הקרקע כמות שהיא מעולם למה לא ילקה, ואפילו בלאו דגזל ילקה בגזל קרקע כיון דוהסיג את הגזילה לא קאי על הקרקע כמבואר ב"ק דף קי"ז קוף ע"ב וע"ש ברש"י ולט"ג:

קנד (שמות כ) **כתוב בעשרת הדברים לא תגנוב. ומדבר הכתוב בגונב נפשות. ויש לדעת כי גונב נפש אין חייב מיתת חנק עד שיגנוב את ישראל:**

כתוב בי' הדברים, עיין בסמ"ג בהלאוך ותמלא כמה דיליס בזה:

קנה לא תגנובו. פה-מדבר הכתוב בממון אשר לוקח ממון חבירו בסתר בלא ידיעת הבעלים. אבל אם לקח בגלוי ובחוזק יד ובפרהסיא אין זה גנב אלא גזלן וליסטים:

לא פה מדבר וכו' עד מלא גזלן, ולקטיס מזויין ה"ז גזלן לעולם כל"ל וכ"ה בסמ"ג בהלאוך, וכ"מ בין גנב לגזלן לעניין כפל ותשלומי ד' וה', דהם בגנב ולא בגזלן:

קנו קנז (ויקרא י"ט) **לא תעשוק את רעך ולא תגזול. מדבר על גוזל שלוקח ממון חבירו בחזקה כגון שנטל כלים מידו או שתקף בעבדיו ובהמתו ונשתמש בהן או שירד לתוך שדהו ואכל פירותיו. ועושק זה שבא ממון חבירו לידו ברצון הבעלים וכיון שתבעו כבש הממון אצלו ולא החזירו. והוא חייב להחזיר ואפילו שרף מה אשר גזל ואז חייב לשלם דמיה:**

לא מעשוק ול"ת וכו' עיין בסמ"ג בהלאוך דכתב דבקיהס הס הלאווין דזהו עושק וזהו גזל כמבואר בש"ס, ולדעתי מודה הס"ס דעושק הוא דבר ומין אחר מגזל, ועל הדרך שכתב הר"ת מגל קוסי הס"ס דלמה לי להסמיענו בזה ב' מיני גזילון יניד לכו אחת וילמד הבקי ממכו, וז"פ:

קנח (שמות כ) **כתוב בעשרת הדברים לא תחמוד. ר-ל לא תחמוד כסף וזהב לקחת לך. כתב רבינו משה לא תתאוה אין תאוה אלא בלב ומשעת שהתאוה בלבו עובר אף על פי שלא עשה מעשה כי התאוה מביאו לידי גזל וגזל מביא לידי שפיכות דמים כמו שמצינו במעשה אחאב ונבות:**

כתוב בי' הדברים וכו' עד כי התאוה מביאו לידי חימוד והחימוד לידי גזל וכו' כל"ל וכ"ה בסמ"ג בהלאוך בשם הרמב"ם ז"ל וכ"כ במגדול הגדול פרק ו' והל' מהל' גזילה וז"ל כל המתאוה ניתו לו מהתו וכליו של חביבו וכן כיולא בהם מהאי הדברים שאיפשר לו לקיומן ממכו, כיון שמשב בלבו היאך יקנה דבר זה, ונפתה בלבו בדבר עבר בל"ת שבאמר לא תחמוד, ואין תאוה אלא בלב בלבד ע"כ, ובהל"ט כתב בי"ח הל כל החומד עבדו או חמתו או ניתו וכליו של חביבו, או כל דבר שאיפשר לו שיקנהו ממכו, והכניד עליו בדעים, והפליב בו עד שילקחו ממכו, בעפ"י שבתן לו דמים רבים הרי זה עובר בל"ת שבאמר לא תחמוד, ואין לוקין בלאו זה מפני שאין בו מעשה, ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד, כעניו שבאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך וכו' עכ"ל, ועיין בהרמב"ד שם שהביא עליו בזה שהי יש מעשה כיון שבטל החפץ, אלא שאין לוקין מפני שמייב להחזיר, ולדבריו אכתי בהאי דבר הכא, או בטל הדבר מגר שמא ואין לו יורשי, דאי איפשר בחזר ילקה, אבל ה"ה כתב דהרמב"ד ס"ל כל שאחרו הבעלים הרחטונים אחר ההפלגה דולים אנו, ליכא מאום לא תחמוד, וגם לא תחמוד אינו רק בהתאוה לקנות בדמים אלא בדלון הבעלים, ובזה יש מעשה שלוקח הדבר ממנו אלא בדלונו, אבל לדעת הר"ת אפילו בתדלו הבעלים אחר ההסתדלות שהמקח קייס, מכ"מ עובר על ההפלגה וריבוי דבריס אל המוכר עד שבתרלה, וכיון שכן הוא שפיר לזו שאין זו מעשה, שאם שהכניד בדברי פתוי כדי שימלא זה תאותו ואחדתו הוא העון עצ"ה, ואם שהקשה בסמ"ג בהלאוך דלדעת הר"ת אחמיה התורה בבית יותר מבאיש שבבית כתבה לא תתאוה ובאשה לא תחמוד, לפע"ד לק"מ דהני התורה קיימה בקרא דלא תתאוה החמוד בשאבה תורה (דברים ה' פ' ח"י) וכל אחר לרעך, מ"כ כללה כל מה שהוא לרעו וגם האשה בכלל, ומה שהתחיל וכ' לא תחמוד באשה מפני שהעון הזה הוא הגדול מכל אחר יזכיר אח"כ שיפליב בו לגרש את אשתו ויקחנה הוא לו, וקשה הדבר מאד בעיני הבעל לפרוש מאשתו אחר אהב, מכאחר יפלב בו למכור לו ו' מכלים,או מפלים וקרקעות, והרהו' באשה הוא עון גדול ומביא לעונות רבים, ולכן פעם בה, וכן בפ' יתרו פעם בה מיד לאחי ביתו, ואח"כ הזכיר אחר הדברים, וכאן שהוקיף שדה אחרת והקדימה לבהמה,ואחר שכתב מה שבאחר בבר בעשרת הדברות הראשונות שהממדה לקוחה בהם, הוסיף בחשבה תורה שבה בחר משה רבינו את התורה, לבאר שגם התורה בלא הקורה וכמ"ש הרמב"ן בפירושו לעשרת הדברות האמרוות, ועיין בהרמב"ע ודו"ק:

קנט **אם תראה אבירת אחיך אשר תאבד ומצאת לא תוכל להתעלם שנאמר** (ויקרא כ') **והשיב את האבדה אשר מצא. ובל דיני אבדה יתבארו בספר מצות עשה:**

אם

והנלע"ד בזה בדעת הרמב"ם, עפי"מ שכתב מרן בחזו"א (אה"ע סי' נ"ו) דענין ע"מ שלא תשמיטני בשביעית דתנאו קיים הוא משום דהשמטת החוב בשביעית הוא זכות הלוה, דתורה נתנה לו זכות שחובו ישמט בשביעית, והלכך כל שהוא מוותר על זכותו זו, תו אין השביעית משמטת והחוב קיים, כיון דבידו של האדם לוותר על זכויותיו. זהו תמצית דברי מרן בחזו"א שם, ואף כי העירו כבר דבלשון הרמב"ם בעצמו בהלכות שמיטה ויובל נראים הדברים דחוקים במקצת, מ"מ הדברים בעצמם נראים מוכרחים, ואפשר להעמיסם גם בלשון הרמב"ם.

ונראה דכאן הוא מקום החילוק וההבדל שבין שביעית לאונאה, דנראה דכל דבריו של מרן חזו"א שייך למימרינהו רק גבי שביעית, דבהלואה דאיכא בה מלוה ולוה שייך שפיר למימר דפרשת השמטה דחידשה תורה הוא מגדרי זכויות הלוה, דסברא הוא דתורה חסה על הלוה ונתנה לו זכות שחובותיו יושמטו, והלכך במוותר על זכותו זו זכותו פוקעת וחובו אינו נשמט, ואין זה בגדר מתנה על מה שכתוב בתורה, דהרי כל דין התורה הוא רק להעניק זכות השמטה ללוה, ובידו לוותר על זכות מוענקת זו, וכנ"ל, משא"כ באונאה אי אתה יכול לומר דהוא זה דין זכות של צד זה או השני במקח זה, דהרי דין זה של אונאה חל גם על הלוקח וגם על המוכר, ודוחק גדול הוא לומר דהתורה נתנה והעניקה שני זכויות בדיני מקח, כלומר לתרווייהו למוכר וגם ללוקח, עד שתאמר דשניהם יכולים גם לוותר על זכויותיהם, ובוודאי דהסברא הפשוטה היא יותר לומר דדין אונאה שבמקח אינה מגדרי זכויות של פלוני או אלמוני שני הצדדים שבמקח, ועדיפא יותר למימר דדין אונאה הוא דין בהמקח גופא, כלומר דהתורה הטילה תנאי ודין בהלכות מו"מ דכל שיש כאן אונאה יתירה משתות המקח מתבטל וכו' וכו', והוא זה דין דחל בהמקח גופא, ומשו"כ שפיר פסק הרמב"ם דכל האומר על מנת שאין לך עלי אונאה יש לו עליו אונאה, דכיון דהדין אונאה חל בהמקח גופא, שפיר הו"ל בגדר מתנה על מה שכתוב בתורה ותנאו בטל, כן נלע"ד בביאור דעת הרמב"ם ז"ל בזה.

והא דבגמ' מכות (ג' ע"ב) מדמי להו אהדדי לדיני שביעית ואונאה, יעו"ש, עכצ"ל דהוא זה רק אליבא דשמואל, היינו דשמואל דמחלקינן אליביה גבי אונאה בין על מנת שאין לך עלי אונאה ובין על מנת שאין בו אונאה, ה"נ דמחלקינן אליביה בשביעית בין על מנת שלא תשמיטני בשביעית ובין על מנת שלא תשמיטני שביעית, אבל רב הרי חזינן דלא נחלק מעולם על שמואל בדיני על מנת שלא תשמיטני בשביעית, ורק באונאה הוא דנחלק עליו, ושפיר איכא למימר בדעתו דאיהו ס"ל לחלק כנ"ל, דרק גבי שביעית אינו נחשב זה כמתנה על מה שכתוב בתורה כיון דהוי זכות הלוה, משא"כ באונאה תמיד הוי זה בגדר מתנה ע"מ שכתוב בתורה, והלכך שפיר פסק דיש בו אונאה, ודו"ק היטב בסברא זו כי מחודשת היא.

סימן צ"א

בענינא דלא תחמוד

הרמב"ם בפ"א מהל' גזילה ואבידה (ט' י' י"א י"ב) כתב וז"ל: כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אף על פי שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר לא תחמוד. ובהשגות הראב"ד: א"א ולא אמר רוצה אני, עכ"ל הראב"ד. ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה, ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד כענין שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך, חימוד שיש בו מעשה. ובהשגות הראב"ד: ואין לוקין א"א לא ראיתי תימה גדול מזה והיכן מעשה גדול מנטילת החפץ אבל הל"ל מפני שהוא חייב בתשלומין שהרי הוא כגזלן שחייב להשיב את הגזילה ולפיכך אינו לוקה וגם זהו חייב להשיב החפץ לבעלים, עכ"ל הראב"ד. כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו וכן כל כיו"ב משאר דברים שאפשר לו לקנותן ממנו, כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה בלבו בדבר עבר בלא תעשה שנאמר לא תתאוה ואין תאוה אלא בלב בלבד. התאוה

מציאה לידי חימוד והחימוד מביא לידי גזל שפיר לא רצו הבעלים למכור אע"פ שהרבה להם בדמים והפליר ברעיס יבא לידי גזל שנאמר וחמדו בתים וגזלו, ואם עמדו הבעלים בפניו להגיל ממונו או מעשהו מלגזול יבא לידי שפיכות דמים לא ולמד ממעשה מחשב ונבות, הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד והקונה דבר שהתאוה בהפלר שהפליר בבעלים או בקשה מהן עובר בשני לאוין לכך נאמר לא תחמוד ולא תתאוה, ואם גזל עובר בשלושה לאוין, עכ"ל הרמב"ם.

הנה מזינן דמלקינהו הרמב"ם לשני לאוין, לאו דלא תחמוד, ונדר לאו זה הוא רק בשלקחו אח"ז, וכדכתב הרמב"ם "ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ", ולפיהו הרמב"ם מקרא דלא תחמוד כפף והכא עליהם ולקחת לך חימוד שים בו מעשה, ולאו דלא תתאוה, וגדרו הוא לף בשלא עשה מעשה, וכלשון הרמב"ם "כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה בלבו בדבר עבר בלא תעשה", וליף ליה הרמב"ם לדבר זה מקרא דלא תתאוה, וכלשון הרמב"ם "ואין תאוה אלא בלב בלבד".

והנה כבר כתבו המפרשים דזה שלא רצה הרמב"ם לפרש כדברי הראב"ד ז"ל דאין לוקין עליו משום דהוי לאו הניתן לתשלומין, דאזיל בזה הרמב"ם לטעמיה, וכיון דאיהו ס"ל דלף בחמר רוצה אני עובר בלאו דלא תחמוד, ס"כ אי אפשר לומר דהוי לא תחמוד לאו הניתן לתשלומין, דהרי בחמר רוצה אני אין כאן דין השבה ותשלומין, ואשר ע"כ פירש הרמב"ם דאין לוקין משום דהוי לאו שאין בו מעשה, והא דהשיג עליו הראב"ד דהרי אין לך מעשה גדול מנטילת חפץ, ז"ל ע"כ דס"ל להרמב"ם דעצם הלאו הוא החימוד, ורק תגאי הוא דבעי שיהיה עם חס"כ לקיחת חפץ, וכיון דעצם הלאו הוא החימוד דאין בו מעשה, משו"ה מיקרי לאו שאב"מ, ודו"ק.

אבן דא צריך להבין מדוע גבי לאו דלא תחמוד לא הזכיר הרמב"ם אלא חמתו או ביתו וכליו וכו', ולא הזכיר עשתו של חבירו, ורק בלאו דלא תחמוד הזכיר נמי עשתו, ול"ע מאי שנא דא מדלא, הרי גם בדברות דפרשת יתרו דשם נזכר הלשון "לא תחמוד", גם שם נזכר עשת רעך, ות"כ מדוע השמיט הרמב"ם גבי לאו דלא תחמוד עשת חבירו, ול"ע בזה.

והנראה בזה ברור בס"ד, דטעמו של הרמב"ם בזה הוא דשניא בזה עשת חבירו משאר חפציו של חבירו ביסוד ענינן, דהנה הרמב"ם הרי הניח ליסוד מוסד בדבריו, דדינא הוא בלאו דלא תחמוד דאינו עובר בו רק בלקח החפץ שחמד, כי היכי דליהוי חימוד שים בו מעשה, כלשון הרמב"ם, והנה נראה ברור דענין זה דלקיחת החפץ שחמד לא שייכא רק בחפצים הניתנים למכירה וקנין, ואז הוא דשייך למימר דלקח החפץ מחבירו, וכדרך שכתב הרמב"ם שהכניד עליו ברעיס והפליר בו עד שלקחו ממנו, ואז הוא דשייך למימר דים כאן חימוד שים בו מעשה, דהרי הוא לקח וקנה את החפץ מחבירו, ובזה הוא דכתב הרמב"ם דעבר בלאו דלא תחמוד, כיון שים כאן לקיחה מחבירו דייקא.

משא"כ בעשת חבירו, הרי לא שייך כלל שיקח את עשת חבירו מחבירו, דהרי על כרחך צריכה היא שתתגרש מחבירו, ורק לאחרי שנתגרשה צריכה היא להתקדש לו, ובזה צריך הוא להסכמתה ורצונה, ובלא"ה לא הוי קידושין כלל, ונמצא דכל הלקיחה שהוא לוקח חושה לא הוי אלא מרצונה ובהסכמתה שלה, ואין כאן שייכות כלל למעשה הלקיחה לבעלה הראשון, שכבר נתגרשה הימנו. ונראה ברור ומוכרח, דמטעם זה לא הזכיר הרמב"ם עשת חבירו גבי לאו דלא תחמוד, כיון דכללא הוא גבי לאו דלא תחמוד דצריך שיהא בו מעשה דלקיחה מחבירו דשלו חמד, והרי בעשתו לא שייך זה כלל, וכמ"ש בדברינו היטב, וזה טעמו של הרמב"ם דלא הזכיר עשת חבירו גבי לאו דלא תחמוד, ורק גבי לא תתאוה הזכיר גם עשת חבירו, כיון דבהך לא בעינן מעשה לקיחה, וכלשונו דאין תאוה אלא בלב בלבד, והדברים נראים נכונים ומתיתיים עם"ד.

ובמנ"ח מצוה ל"ח כתב וז"ל ולשון הר"מ שם ה"ט כל המחמד עבדו וכו' ולא כתב עשת חבירו אבל בחמת בולמי עשת חבירו גם כן כי מבואר בפי' בכתוב, חמ"ו בה"י כתב כל המתאוה ביתו או עשתו וכו' כתב כן לרבותא אע"ג דבלאו דלא תתאוה אינו נזכר ג"כ מ"מ עובר, עכתו"ד, ועיי"ש מש"כ. ולמש"כ זה אינו, אלא דבלאו דלא תחמוד דאינו כי אם בשים בו מעשה לקיחה, ל"ש כלל לעבור עליו גבי עשת חבירו, ודו"ק היטב כי ז"ב עם"ד.

והנה להלן כתב המנ"ח בחו"ד וז"ל והנה גם בעשת חבירו שייך הלאו כמבואר בתורה, והנה לדעת הר"מ גם אם הפליר בחבירו וגירשה ובולמי היה על ידי שחמר המגרש רוצה אני ולקחה ג"כ עובר על הלאו אך ל"ש הטעם של הר"מ דאב"מ דאין לך מעשה גדול

מזה דאפשר חייב על כל ביאה וביאה וכו', עיין שם מה שהאריך בזה, ונטה לומר דבכה"ג מיקרי יש בו מעשה, ותמה מדוע באמת לא ילקה ע"ז, עיי"ש. הנה כתב כ"ז לפי שיטתו דס"ל דגם בכה"ג דחומד אשת חבירו מיקרי מעשה לקיחה, אכן למש"כ אין מקום כלל לדברים אלה, כיון דביארנו דקידושי האשה בתר גירושיה מבעלה לא מיקרי כלל לקיחה, ולא הוי כלל עי"ז חימוד שיש בו לקיחה, וממילא לא מיחייב ע"ז, וק"ל.

אכן גם מה שכתב המנ"ח לדון דליחייב על כל ביאה וביאה, וכתב זה לפי שיטתו דמיחייב אלקיחה דלאחר הגירושין, נראה דגם זה אינו, דנראה פשוט דגם בחומד חפץ חבירו אינו חייב על כל השתמשות והשתמשות בפ"ע, ורק אמעשה החימוד הראשון הוא דמיחייב בשיש בו אח"כ מעשה לקיחה, וכן משמע פשטות הלשון ברמב"ם, ולא מצינו מעולם דיתחייב על כל השתמשות והשתמשות בנפרד, וה"נ דכוותה גבי חומד אשת חבירו נראה דאין מקום כלל לומר דיתחייב על כל ביאה וביאה, דמאי שנא זה משימוש בחפץ שלקח מחבירו, וע"כ דאינו מתחייב על כל ביאה וביאה בפ"ע, ורק אמעשה החימוד הוא דמתחייב בשלקחו אח"כ מחבירו, וכיון דנתבאר דבחומד אשת חבירו ל"ש כלל לקיחה אחר גירושין, משו"ה הוא דלא הביא הרמב"ם כלל גבי לאו דלא תחמוד גוונא דחומד אשת חבירו, וככל הנתבאר לעיל.

והנה ראיתי לאיזה מהאחרונים שדנו אי בפנויה שייך לאו דלא תחמוד, וודאי הדברים נראים רחוקים מאד, דהרי בקרא להדיא כתיב "לא תחמוד אשת רעך", ואיך ניקום ונימר דגם בפנויה חייב נגד הכתוב דרק באשת חבירו חייב. אכן נראה דגם מדברי הרמב"ם האלה כפי שנתבאר בדברינו הוכחה דאין מקום כלל לומר כן, דהרי אם נאמר דגם בפנויה שייך לאו דלא תחמוד, שפיר היה יכול הרמב"ם להביא גוונא דלא תחמוד גם באשת חבירו, והיינו דבתר הגירושין הכביד עליה והפציר בה והכביד עליה רעים שתסכים להתקדש עד שנתרצתה, והוי זה ממש כגוונא דחומד חפץ אחר של חבירו, אלא ודאי דהרמב"ם ס"ל בפשטות דבפנויה ליכא כלל מקום ללאו דלא תחמוד, ומשו"ה הוא דלא הזכיר כלל גוונא זו, והדברים ברורים ופשוטים.

ובטעם דל"ש בפנויה כלל לאו דלא תחמוד אכמ"ל בזה, ובסימן ס"ג נתבאר, יעו"ש.

* * *

לשיטת הרמב"ם דלאו דלא תחמוד עובר אף בתאות הלב גרידא, ואף בלא לקחו לחפץ זה בדמים מיד הבעלים, מקום יש להסתפק בחפץ שחשב עליו שהוא הפקר והתאוה לו, ואח"כ נתברר לו דיש לו בעלים, אי בכה"ג נחשב שעבר על לאו דלא תתאוה בשוגג או לאו.

ולכאורה הדעת נוטה דבכה"ג לא עבר כלל על לאו זה, דעיקר גדר הלאו הוא הרגשת הלב המתאוה לחפץ השייך לבעלות זולתו, אבל כל שחשב שהפקר הוא החפץ, הלא לא היתה לו כלל הרגשה זו דהוא חומד את רכוש זולתו, דהא לא ידע זה כלל, וא"כ מקום יש לומר דכל כי האי גוונא לא עבר כלל על הלאו, דבאופן זה לא הוי זה כלל צורת האיסור, דו"ק והבן היטב סברא זו, ומ"מ עדיין צ"ע בזה.

סימן צ"ב

בגדרי מצות "מכשפה לא תחיה"

שמות כ"ב י"ז: "מכשפה לא תחיה". פשטיה דקרא משמע דאין הלאו הזה דלא תחיה בגדר עונש על מעשה החטא של הכישוף, אלא ביסודו הוא בגדר מצות ביעור הרע של המכשפות מן הארץ, רצוני לומר, דאין זה רק ככל עונשין שבתורה הבאין על מעשה העבירה כשלעצמה, אלא בעיקר הכוונה היא לבער מן הארץ את כל אלה אשר חל עליהם שם מכשף, והשם מכשף הנופל עליהם על ידי מעשה הכישוף שעשו הוא הגורם שיחול עליהם הלאו דלא תחיה, ודו"ק בזה היטב.

ואח"כ אמה של המשרתת התקוטטה עם בעה"ב, וזה טוען שהבגדים שעשה שלו הם. והרב פסק, שבנד"ד כו"ע מודים, שיש חילוק בין אם המשרת מקבל שכר שירותו במעות, משא"כ זו המשרתת ששירתה אותם בשירות הראוי, מסתמא היה על דעת שיעשה לה הבגדים האלו על דעת גמ"ח עבור השירות ההוא, ולא תולים שהשירות היה בעבור המזונות, כיון שכל המשרתים הנוטלים שכרם לשבוע, אוכלים על חשבון בעה"ב, ואע"ג הכא ודאי לשם מתנה הוא, והיא זכתה בהם. עכ"ד. יע"ש.

וזאת תורת העול'ה: **א.** פועל היוצא בתוך זמנו, וכן פועל שאינו מושכר לזמן מוגבל, כשיוצא עליו להחזיר את הבגדים לבעה"ב. **ב.** פועל שנשכר לזמן שאינו מוגבל, ובעה"ב הוציאו בעל כורחו. וכן בשכיר לזמן קבוע, שהוציאו בעה"ב בעל כורחו, בין בזמנו ובין שלא בזמנו. וכן אם יצא מעצמו בזמנו, הדבר תלוי במחלוקת, שי"א שהוא נוטל את הבגדים, וי"א שאינו נוטלם. על כן המוחזק יכול לטעון קי"ל. **ג.** גם כשהוא מוחזק בבגדים, וטוען טענת קי"ל לתפוס בהם, כל זה דוקא בבגדים שאינם בגדי עבודה המיוחדים לעובדי המלון או החנות, אבל בגדי עבודה המיוחדים לעובדי המלון או החנות, ובפרט כשמודפס עליהם שם החנות או המלון, אין יכול ליטלם לעצמו. וכן מנהג המדינה. **ד.** נתן לו בעה"ב שאר מתנות, שאינם כבגדים מכובדים שמכבדים את העסק, וה"ה ביגוד שאין הפועל חייב להיראות בהם בשעת העבודה, הרי זה זכה בהם, אף אם התקוטט עם בעה"ב, ופיטרו. **ה.** בכל מקום שהתנה, הכל לפי תנאו.

סימן כ

לכבוד ידי"ן מה"ר **גבריאל כפיף** נר"ו יאיר וזרח, יציץ ציץ ופרח, ברוב שלום עד בלי ירח. כיר"א.

אודות מה ששאלני, על דבר אשה אחת גבירה אשר שואלת מאת אשתו דבר יום ביומו, למכור לה המעיל שהיא עוטה, כי הוא יפה מראה, והאשה ההיא מתאוית למעיל הזה וכי תאוה הוא לעיניה, ולא תעזוב נפשה לשאו'ל אותו ממנה דבר יום ביומו למוכרו לה. ועתה נפשו בשאלתו אם יכול למוכרו לה, או שיש לחוש לאיסור: "לפני עור לא תתן מכשול"?

באיסור חמדה, והמסתעף

תשובה: תחילה וראש יש לבאר מה שהרבה אנשים ובתוכם שומרי תורה ומצוות לא רואים אותו לעוון, והוא איסור החמדה, שאמר השי"ת (שמות כ, יג): "לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ, לֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ". ולקרב את האיסור אל השכל, הנה כתב רבי אברהם אבן עזרא שם (הפירוש הארוך), וז"ל: אנשים רבים יתמהו על זאת המצוה, אין יהיה אדם שלא יחמוד דבר יפה בלבו כל מה שהוא נחמד למראה עיניו. ועתה אתן לך משל. דע, כי איש כפרי שיש לו דעת נכונה, והוא ראה בת מלך שהיא יפה, לא יחמוד אותה בלבו שישכוב עמה, כי ידע כי זה לא יתכן. ואל תחשוב זה הכפרי שהוא כאחד מן המשוגעים, שיתאוה שיהיה לו כנפים לעוף השמים, ולא יתכן להיות, כאשר אין אדם מתאוה לשכב עם אמו, אעפ"י שהיא יפה, כי הרגילוהו מנעוריו לדעת שהיא אסורה לו. ככה כל משכיל צריך שידע, כי אשה יפה או ממון לא ימצאנו אדם בעבור חכמתו ודעתו, רק כאשר חלק לו ה'. ואמר קהלת (ב, כא): "וּלְאָדָם שֶׁלֹּא עָמַל בּוֹ יִתְּנֶנּוּ חֶלְקוֹ". ואמרו חכמים (מו"ק כח.), בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא, אלא במזלא. ובעבור זה המשכיל לא יתאוה ולא יחמוד. ואחר שידע שאשת רעהו אסרה השם לו, יותר היא נשגבה בעיניו מבת מלך בלב הכפרי, על כן הוא ישמח בחלקו ואל ישים אל לבו לחמוד ולהתאוות דבר שאינו שלו, כי ידע שהשם לא רצה לתת לו, לא יוכל לקחתו

בכחו ובמחשבותיו ותחבלותיו, ע"כ יבטח בבוראו שיכלכלנו ויעשה הטוב בעיניו. עכ"ל.

ובדברות שניות נאמר (דברים ה, יז): "וְלֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ, וְלֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ שָׂדֵהוּ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ שׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ", וגם שם ביאר הראב"ע בזה"ל: תחת "לא תחמוד" (שמות כ, יג) אמר: "לא תתאוה". **ורבים אמרו, כי אין עון במחשבת בלב, ואין עליהם שכר ועונש.** ויש ראיות רבות להשיב עליהן ולא אאריך, רק אראה להם: (משלי ו, יח): "לֵב חֹרֵשׁ מַחְשָׁבוֹת אָוֶן", "הֱטִיבוֹתְ כִּי הָיָה עִם לְבָבֶךָ", (דהי"ב ו, ח), "וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם" (תהילים קכה, ד). ומשה אמר בסוף (דברים ל, יד): "בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ". ועיקר כל המצות ליישר בלב, ורובם זכר. והמזיד והשוגג יוכיחום. עכ"ל. ע"ש.

לא תחמד ולא תתאוה, אם הם ב' איסורים

ובספר החינוך (מצוה תטז, ד"ה שנמנענו לקבוע), כתב וז"ל: וכתב הרמב"ם ז"ל (בספר המצוות), שאין שני הלאוין, שהן "לא תחמוד" שבסדר וישמע יתרו (שמות כ, יד), "ולא תתאוה" שבסדר זה, לאוין כפולין בענין אחד, אבל הם שני ענינים. שלאו דלא תחמוד ימנענו מלקחת בשום צד בין בדמים בין שלא בדמים מה שקנה זולתנו, אם איננו חפץ למכור אותו דבר, ולאו זה דלא תתאוה ימנענו אפילו התאוה בו בתוך לבנו, **כי עם התאוה יבוא להתחנן לו ולהכביד עליו למוכרו או להחליפו לו בכלי אחר על כל פנים.** ואף על פי שהאחד מאלו הלאוין מושך את חברו, שנים יחשבו מכל מקום, והרי אתה רואה החילוק שביניהם. עכ"ל. ע"ש. אמנם אין כן דעת הסמ"ג (לאוין קנח) שאומר שהחמוד והתאוה אסור אחד הוא. וכן כתב רש"י בחומש (פ' ואתחנן). ע"ש.

איסור חמדה במטלטלין

ואיסור חמדה הוא לאו דוקא על שדה ואשה, אלא אפילו על מטלטלין, וכמ"ש רבינו הרמב"ן (דברים ה, יז), וז"ל: והוסיף ביאור בדבור "לא תחמוד", שהקדים האשה, בעבור כי יצר לב האדם רע מנעוריו באשה יותר מן הכל. וביאר כי יכנס בכלל חמדה אפילו התאוה, כי אם יתאוה לגזול מחברו דבר מכל אשר לו, ולא יוכל לעשות כן כי חברו תקיף ממנו, או שיש במקומו אימת מלכות, עובר בלאו הזה. והוסיף בכאן "שדהו", לדרוש מה שאמרו במכילתא (יתרו פרשה ח): אי מה הפרט מפורש בנכסים המטלטלים שאין להן אחריות, אף אין לי אלא נכסים המטלטלים שאין להן אחריות, וכשהוא אומר במשנה תורה: "שדהו", על כרחך מה הפרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה, אף כל דבר שהוא קונה ומקנה. עכ"ל. וא"כ גם חמדת מעיל שחומדת אותה האשה שתמכור לה אשתו את המעיל, גם הוא בכלל חמדה וגם הוא אסור מן התורה.

החמדה – היא אם כל חטאת

ולפלא בעיני על אנשים חרדים שחומדים מעיל, ובלא שום בושה דורשים וחוזרים ודורשים שימכרו להם את המעיל, ואינם שמים על ליבם על איסור "לא תחמוד" שהוא לאו מפורש מעשרת הדברות, ואין זה אלא אשה שפלה ודעתה מעוות, ואם תמשיך במנהג הרע הזה, סוף דבר שתחמוד גם אנשים אחרים ותלך אחרי מאהביה, כי הרמב"ן כתב, שבכלל החמדה היא התאוה, וסוף דבר תחריב ביתה בשביל גודל חמדתה, וכמ"ש במכילתא דרבי ישמעאל (מסכתא דבחדש, יתרו, פרשה ח, ד"ה כיצד נתנו): כתיב: "כבד את אביך ואת אמך", וכנגדו כתיב: "לא תחמוד", מגיד הכתוב, **שכל מי שהוא חומד, סוף מוליד בן שהוא מקלל את אביו ואת אמו ומכבד למי שאינו אביו.** ע"כ. וביאורו הוא כמ"ש במדרש תנחומא (פרשת נשא סימן ד): שהנואף עם הסוטה מתעברת ממנו, ואומרת לבעלה: "ממך אני מעוברת", והעובר גדול, ומכבד לפני בעלה, סבור שהוא אביו ואינו אביו, ועובר בשוק ומבזה את הנואף, שסבור שאינו אביו. "לא תרצח" – הנואף נכנס

על מנת שאם נתפס או יהרוג או יהרג. "לא תנאף" – וודאי שהוא נואף. "לא תגנוב" – שהוא גונב מקור חבירו, וכן הוא אומר (משלי ט, יז): "מַיִם גְּנוּבִים יְמֻתָּקוּ". "לא תענה ברעך" – שמעידה עדות שקר לבעלה ואומרת: "ממך אני מעוברת". "לא תחמוד בית רעך ולא תחמוד אשת רעך" – שכל מי שחומד אשת חבירו ונואף עמה, חומד כל אשר לחבירו, כיצד? כשהוא נואף עמה והולך לו, והיא יולדת ממנו, סבור בעלה שהוא ממנו בא, כשבא להיפטר מן העולם, סבור שאותו הבן שלו, וכותב לו דייתיקי מכל נכסיו, ומורישו כָּל מה שיש לו, ואינו יודע שאינו בנו, נמצא שהנואף חומד כל מה שיש לו לחבירו וכו'. "זכור את יום השבת" כיצד עובר עליו? פעמים כהן שיש לו אשה כהנת, ישראל נואף בא עליה, והיא יולדת ממנו, סבורים בו שהוא בנו של כהן, ועומד החינוק ומשמש בבית המקדש, ועורך עצים ומעלה בשבת, ונמצא מחלל השבת, הרי עשרת דברות שהסוטה עוברת עם הנואף. וכן איתא בבמדבר רבה (פרשה ט סימן יב). ועי' בספרי זוטא (פיסקא טו ד"ה והיה): להגיד לך כמה אזהרות הנואף עובר משום ארבעה עשר לאוין, משום, "ואהבת", "לא תשא", "ולא תחמוד", "לא תתאוה", "לא תגנוב", "לא תגזול", "לא תקום", "ולא תטור", "לא תזרע כרמך כלאים", "לא תחרוש", "לא תחסום", "לא תתורו", "לא תקרב", "לא תגלה", "לא תנאף". ע"ש.

חמדה המביאה למעשה, אם עובר בב' לאוין ודע שאם החמדה היא רק בלב, נמצא שעוברת אותה אשה על איסור "לא תחמוד", אבל אם גם הביאה את החמדה לכלל מעשה, ואת אשר חמדה קיבלה כפי החמדה שביקשה, גם הגיעה לעוד איסור שהוא "לא תתאוה", וכמ"ש הרמב"ן (דברים יג, ט), וז"ל: שאם התאוה בלב עובר בלאו הראשון, ואם הוסיף לעשות כאשר חשב עובר גם בלאו השני. עכ"ל. ע"ש.

ולכן אם ימכור לה את המעיל כאשר בקשה, הנה הוא גורם לה לעבור על איסור: "לפני עור לא תתן מכשול", שהרי בעצם מה שהיא קונה ממנו את המעיל, מיד היא עוברת בלאו "לא תתאוה", ואם לא ימכור לה את המעיל לא תעבור אלא בלאו "לא תחמוד" בלבד.

החומד שיהיה לו כמו שיש לפלוני, אם עובר והנה יש לחקור במי שהוא חומד שיהיה לו מעיל כמו שיש לפלוני, אבל אינו חומד את המעיל שיש לפלוני עצמו, אם יש בזה איסור חמדה, שאפשר שהאיסור של חמדה הוא אפילו בדבר שיש להשיגו אצל אחרים, כדי שלא ירגיל את עצמו שכל מה שליבו חפץ בו ילך ויקחנו, שאם לבסוף יהיה דבר שהוא חפץ בו ולא ימצא להשיג לו כמותו, יאנוס את בעליו למוכרו לו, או שיחמוד אשת חבירו, וזו אי אפשר להשיגה בעודה תחת ידו, או יפתה אותה לדבר עבירה וישיג את רצונו, או שיעשה מריבה בין איש לאשתו עד שיגרשנה והוא ישאנה, ולכן אסרה התורה את איסור החמדה לעולם, אפילו בדבר שהוא יכול להשיגו ממקום אחר, ואין החומד דורש את החפץ שבידי חבירו, אלא רוצה שכמותו. או דילמא איסור החמדה הוא דוקא לחמוד מה שנאמר בכתוב מפורש (דברים ה, יז): "וְלֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ, וְלֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ שָׂדֵהוּ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ שׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ", ומשמע שדוקא כשהם ביד רעין, ולחמוד רק את הדבר עצמו שהוא נמצא בידי חבירו, שחומד עבדו זה ואמתו זו, ושדהו זה, וביתו הזה, ואשתו הזו בדוקא, שכנגד זה דברה תורה לאסור את החמדה, אבל אם הוא חומד דבר שכזה שכמו שיש לרעהו יהיה לו, אבל אינו רוצה את הדבר עצמו שיש לרעהו, לא עובר באיסור חמדה.

ואמרתי לפשוט ספק זה מהא דאיתא במסכת כלה רבתי (פרק ו הלכה א): בן עזאי, מאי קאמר? כל הנותן ארבעה דברים על לבו שוב אינו חוטא. אמר רבא: מדת הרחמים יש לה ארבעה דברים.

ואף השטן ארבעה דברים, כל הנותן ארבעה דברים על לבו הרי זה חוטא, העושר, והאשה, ויצר הרע, והריב. וצריכא, אי אשמעינן אשה, הוה אמינא דילמא אסור אשת איש, אי נמי נדה, אי נמי גויה; ואי אשמעינן יצר הרע, הוה אמינא דלאו אינתתיה, אבל היכא דאית ליה אשה אימא לא, קא משמע לן דאפילו אית ליה אשה אסור, דילמא מקרי ליה איסורא; ואי אשמעינן יצר הרע, הני מילי בדגופא, אבל בממונא לא, אמר נמי עושר; ואי אשמעינן עושר, דממונא, דלישנא לא, צריכא. איבעיא להו, ממון פלוני לי (האומר ממון פלוני ודאי היה לי); לי אשה כאשת פלוני (כלומר, הלואי היתה אשת פלוני אשתי); אשתו במטה נדה, ישן עמה או לא (כלומר, אם מותר לישן עם אשתו נדה הוא בבגדו והיא בבגדה); איניש דלא מיתכשר, לינצויי מאי (כלומר, אם מותר לעשות ריב עם אדם שאינו כשר על רשעתו)? תא שמע, ושמעינהו לכולהו, לא תחמוד, אפילו ממון פלוני לי. ופריך, האי ממון פלוני לי, גנבא ליסטים הוא (שאם אומר אשיג ממון פלוני לי, גזלן ממש הוא, ואמאי אמר שאינו עובר אלא בלא תחמוד)? אלא ממון לי כפלוני (שאומר הלואי יהיה לי סך ממון כפלוני), ודאי אסור, מבעי אנפשיה (וכי יש איסור להתפלל הלואי יהיה לי סך ממון כפלוני)? אלא לולי יהיב לי פלוני ממוניה בידי, דהא קא חמד (דהיינו שאומר, הלואי שיתן לי פלוני את ממונו, ועובר בזה בלא תחמוד); אשה כאשת פלוני, הא כבר הרהר בה (שגם זה הוא באיסור לא תחמוד, ונפשטא בעיין שאסור לומר: "הלואי היתה אשת פלוני אשתי", דהא מהרהר בה), אבל בת פלוני, ודאי מותר (לומר הלואי תהיה בת פלוני לי לאשה), ופריך, פשיטא! ומשני, לא צריכה, דאי אמר איקדשת, ואמרה לא (שאפילו אם אמר לבתולה: "התקדשי לי", והיא ממאנת, אפ"ה מותר להשתדל ולהרבות שדכנים שתרצה להנשא לו). ע"כ, וכביאור מה"ר חיים מנדל שורלין ז"ל בפירוש לחם שערים (פרק ו, דף כ ע"א). ע"ש.

ומבואר מכאן שאין איסור - אלא לחמוד את מה שביד פלוני שיהיה שלו, אם אם חומד שיהיה לו כמו שיש ביד פלוני, אין עובר באיסור "לא תחמוד", ואף שיש במשמע שהוא מרגיל את עצמו לחמוד כל דבר, ואם מחר לא ימצא מה שהוא חומדו יכול להגיע לחטוף את של חבירו, עכ"ז אין כאן איסור. וא"כ אף כאן אם היא מבקשת ממנו לקנות לה בחו"ל מעיל כזה, אין בו משום איסור של "לא תחמוד", כי אין איסור החמדה אלא כשהוא רוצה את מה שיש ביד פלוני עצמו, משא"כ כשהוא רוצה שיהיה בידו כמו שיש לפלוני אין בו איסור.

החומד בת פלוני להשיאה לבנו

וכן מבואר במכילתא דרבי ישמעאל (מסכתא דבחדש, יתרו, פרשה ח, ד"ה לא תחמוד): "לא תחמוד", רבי אומר: כתוב אחד אומר: "לא תחמוד", וכתוב אחד אומר: "לא תתאוה", כיצד יתקיימו שני מקראות הללו? הרי זה אזהרה לעוקף אחר הנואף. - לא תחמוד בית רעך, כלל, ועבדו ואמתו ושורו וחמורו, פרט; כלל ופרט, אין בכלל אלא מה שבפרט; וכשהוא אומר וכל אשר לרעך, חזר וכלל, אי כלל ככלל הראשון הרי אמרת לאו; אלא חזר וכלל, כלל ופרט וכלל - אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה, אף כלל בדבר שהוא קונה ומקנה; אי מה הפרט מפורש בנכסים המטלטלין שאין להם אחריות, אף אין לי אלא נכסים המטלטלין שאין להם אחריות, וכשהוא אומר במשנה תורה: "שדהו", על כרחך מה הפרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה, אף אין לי אלא בדבר שהוא קונה ומקנה; אי מה הפרט מפורש בדבר שאינו בא ברשותך אלא ברצון בעלים, אף אין לי אלא דבר שאי אפשר לבא ברשותך אלא ברצון בעלים, יצא, שאתה חומד בתו לבנך או בנו לבתך; או אפילו חומד בדיבור, ת"ל (דברים ז, כה): "לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך", מה להלן עד שעושה מעשה, אף

כאן עד שעושה מעשה. ע"כ. וביאר בשו"ת דברי יציב (חחו"מ סימן סה, ד"ה וזה גם), דמ"ש במכילתא: יצא שאתה חומד בתו לבנך או בנו לבתך, הוא משום - שהחיוב מוטל עליו, כמ"ש בכתובות (נב:): הא נמי דאורייתא הוא, דכתיב וכו', "וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים" ע"ש, והוי כחושק בשבילו, ושריא רק משום מיעוטא דדומיא דהפרט, אבל בכה"ג בחפץ אסור. ע"ש. נמצא שיכול לחמוד לישא בתו, ואין בזה משום "לא תחמוד", וכן ראיתי להדיא במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי (פרק כ פסוק יד): יכול לא יתאוה על בתו ליטלה? ת"ל: "אשת רעך" - מה אשת רעך שהיא אסורה לך, אף כל דבר שאסור לך. עכ"ל. ע"ש. והיינו דוקא שהוא מבורר שיש עליו בעלות של רעיך, אבל אם אינו של רעיך, אין בו איסור של "לא תחמוד".

איסור לא תחמד – כשמשלם דמים

ועתה הבוא נבוא לעיקר דינא, אם יש איסור לא תחמוד כאשר משלם דמים בעד החפץ או לאו, דהנה במסכת בבא מציעא (ה:), אמרו: כי אמרינן הכופר בפקדון פסול לעדות - כגון דאתו סהדי ואסהידו ביה דההיא שעתא איתיה לפקדון בביתיה והוה ידע. אי נמי: דהוה נקיט ליה בידיה. אלא הא דאמר רב הונא לקמן גבי שילם ולא רצה לישבע, שאם בא לשלם - משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו, חיישינן שמא עיניו נתן בה, נימא: מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא! ומשני, התם - לא חשיד אממונא, דמורי היתירא למימר: דמי בעינא למיתב ליה. אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא: והא קא עבר על לאו ד"לא תחמד", ומה לי חשוד על לא תחמוד, מה לי חשוד על לא תגזול, נימא: מיגו דחשיד עליה, חשיד אשבועתא! ומשני, "לא תחמד" לאינשי בלא דמי משמע להו. ע"כ. ומשמע שלאינשי כך משמע שאיסור לא תחמוד הוא דוקא כאשר אין משלם דמים, אבל אם משלם הדמים אין איסור לא תחמוד. ואנשים טועים הן, ומ"מ לא נחשב חשוד על ממון, לפי שאינו חושב שהוא חומד, אף שבאמת הוא חומד. וכן נראה מדברי רבינו הרמב"ן בחידושיו עמ"ס בבא מציעא (ו. ד"ה והוי), וז"ל: והוי יודע דמאי דאמר אביי חיישינן שמא ספק מלוה ישנה יש לו עליו, לא שיהא רשות ביד אדם לתקוף בטליתו של חברו משום מלוה שיש לו עליו ולישבע שלי היא, אלא אביי סמיך אמאי דאמרן מורי ואמר: דמי קא יהיבנא, ולא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, ומאן דעביד הכי לא חשיד אממונא ואשבועתא, אבל ודאי אין אדם רשאי לעשות כן, ואין זה צריך ליכתב. עכ"ל. והיינו שאע"פ שאין נפסל לעדות בכך, מ"מ עובר באיסור "לא תחמוד". וכ"כ הרמב"ן שנית עמ"ס בבא מציעא (עב. ד"ה שטר), שכל דבר שלא משמע להו לאינשי שנפסלין בכך, אין נפסלין, ואמר כן על העדים במלוה ברבית שאף העדים היו צריכין ליפסל בכך, אלא שאין העדים נפסלים בכך משום ד"לא תשימון עליו נשך" לאינשי במלוה משמע להו ולא בעדים, כמו "לא תחמוד" דמשמע להו לאינשי בלא דמי. ע"ש. ומבואר שהשוה שני איסורי דאורייתא זה לזה. אלא שאין נפסל בכך לעדות. וכ"כ בחידושי הריטב"א עמ"ס ראש השנה (כב. ד"ה המשחק), גבי המשחק בקוביא, וכתב שהוא פסול לעדות מדרבנן, ולמאן דפסיל ליה בסנהדרין (כד:) מדין אסמכתא, אע"ג דאסמכתא דלא קניא גזילה דאורייתא הוא, מיהו כיון דלא משמע להו לאינשי דהאי ליהוי גזל לא מיפסיל מדאוריתא, וכדאמר בעלמא (ב"מ ה:): לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו. ע"ש. וכ"כ שנית עמ"ס בבא מציעא (ה: ד"ה אלא), וז"ל: ואי משום לאו ד"לא תחמוד", אף בזה אינו סבור שהוא עובר, דלא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, ולא פסלינן גברא אלא במילתא דידיע לאינשי דעבד איסורא. ע"ש. והניף ידו שלישית (ב"מ לד: ד"ה א"ר הונא), ועל ארבעה עמ"ס בבא בתרא (צד: ד"ה ת"ש שטר). וכן נראה מדברי בעל אור זרוע (ח"ג פסקי בבא קמא סימן תיג)

שכתב: "לא תחמוד" לאינשי בלא דמי משמע להו, אלמא היכא דיהיב דמי משמע להו לאינשי דלא עברי אלא תגזול ולא אלא תחמוד. ע"ש. וכ"כ רבינו אהרן מלוניל ז"ל בספר אורחות חיים (דין החומד, אות א), וז"ל: אסור לחמוד שום דבר שנאמר: "לא תחמוד", ואע"ג דאמרינן במכילתא: יכול בדברים? ת"ל: "ולקחת לך", מה להלן מעשה אף כאן מעשה, [מכל מקום נראה שאף בלב אסור, אך אינו נגמר להתחייב עליו עד שיעשה מעשה], ובדיהיב דמי חייב [אחת ובדלא יהיב דמי חייב] שתים, דלא תחמוד ולא תתאוה הכל אחד. עכ"ל. יע"ש. וכ"כ רבי יצחק מקורבייל ז"ל מבעלי התוספות בספר מצוות קטן (מצוה יט), שאף בלב אסור, אך אינו נגמר להתחייב עליו עד שיעשה מעשה, ובדיהיב דמי חייב אחת, ובדלא יהיב דמי חייב שתים. וכ"כ בהגהות רבינו פרץ לסמ"ק שם (מצוה יט אות ב) בשם רבינו יונה ז"ל, שאפילו ביהיב דמי קעבר משום לא תחמוד. וכ"כ הר"א ממיץ ז"ל בספר יראים (סימן קטן). וכ"כ בהגהות מיימוניות (גזלה פרק א הלכה ט), שאף שלא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, מ"מ לפי האמת לא תחמוד הוא אפילו בנותן דמים. וכ"כ בתשובות מיימוניות לספר שופטים (סימן יד), שאפילו בנותן דמים עובר בלא תחמוד. וכ"כ במגדל עוז (גזלה פרק א, ד"ה ואני אומר), דאע"ג דיהיב דמי עבר בלאו דלא תחמוד, ושכן נראה מלשון הרמב"ם. וכ"כ רבי אשתורי הפרחי ז"ל בספר כפתור ופרח (פרק יב, הפסולים לדון או להעיד), וכתב עוד, שמ"מ ודאי דפסולים מדרבנן. וכ"כ בפשיטות בשו"ת מהרש"ך (ח"ב סי' קעט), שהדין נותן שקונה המולק"י להוציא את היהודי המחזיק מחזקתו נקרא רשע דהא אפילו המהפך אחרי החררה לקנותה אע"ג דאכתי לא מטא לידיה ולא קנאה ובא אחר ונטלה נקרא רשע, כ"ש בקונה מולק"י מהבית שישראל חבירו מחזיק בה ומטא לידיה וזכה בה כמה ימים דודאי נקרא רשע ועובר על לאו דלא תחמוד בית רעך, אף אם יפרע לו דמי שויין חזקתו כו'. יע"ש. וכ"כ הרב משנה למלך (גזלה פרק א הלכה ט), אלא שכתב שיש לפקפק בהוראה זו שנקרא רשע, כי לא מצינו שיקרא רשע במי ששכר בית ובא אחר ולקחה. יע"ש. ועי' להלן מש"כ בשם הרב נדיב לב. ודוק.

אמנם בסנהדרין (כה:): תנא: הוסיפו עליהן הגזלנין והחמסנין. - גזלן דאורייתא הוא! - לא נצרכא אלא למציאת חרש שוטה וקטן. מעיקרא סבור: מציאת חרש שוטה וקטן לא שכיחא, אי נמי - מפני דרכי שלום בעלמא. כיון דחזו דסוף סוף ממונא הוא דקא שקלי - פסלינהו רבנן. החמסנין, מעיקרא סבור: דמי קא יהיב, אקראי בעלמא הוא. כיון דחזו דקא חטפי - גזרו בהו רבנן. וכתבו בתוספות (ד"ה מעיקרא): וא"ת וליפסול מדאורייתא דקא עבר אלאו דלא תחמוד? וי"ל דלא תחמוד משמע דלא יהיב דמי, וכי יהיב דמי ליכא לאו דחמוד כלל. וא"ת והא אמרינן בפ"ק דבבא מציעא (ה:) לא תחמוד בלא דמי משמע להו, משמע לאינשי דווקא הוא דמשתמע כך, אבל הם טועים דלא תחמוד הוו אפי' בדיהיב דמי? וי"ל דמשמע להו דקאמר, ר"ל נמי דכן הוא האמת. ועי"ל דהכא הכי קאמר דמי קא יהבי והיו מפייסים אותם עד שיאמרו: "רוצה אני", אם כן לא עברי אלאו ד"לא תחמוד", כיון דחזו דשקלי בעל כרחייהו ולא היו חוששין אם יתפייסו פסלינהו. ע"כ. ומבואר לתירוץ קמא בתוספות שכן הוא האמת דלא תחמוד הוא דווקא בלא נותן דמים. וכן דעת רבינו שמשון מקינון ז"ל בספר הכריתות (שער ג סימן קמד) שכתב וז"ל: מצינו לשון משמע להו וכן הילכתא בב"מ (ה): לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, וכן האמת, ומשמע להו, ר"ל וא"כ אין העולם טועים בזה ואינם חשודים על ממון בכך, כי יודעים שאינם פושעים. עכ"ל. וכ"כ הרב מגילת ספר (חלק הלאוין סימן קנח, דף פג ע"א). בדעת הסמ"ג. וכ"כ הרב יד מלאכי (כלל שמז.

ד"ה אמנם) בפשיטות, שכן הוא האמת דלא תחמוד אינו אלא בדלא יהיב דמי, ושכן דעת מרן ז"ל. יע"ש. וגם מהר"ר יצחק אבואלעפייא ז"ל ראב"ד דמשק בשו"ת פני יצחק (חלק ה, בהשמטות דף פק"ד אות לו), כתב, שהחמסנים לא נפסלים אלא רק מדרבנן, כיון שנותנים דמים ולא עוברים על לא תחמוד אלא מדרבנן, וכאשר העלה מרן בשו"ע (חו"מ סימן לד ס"ב), ושכ"כ הרב באר היטב (סימן שנט אות ו), דמש"כ מרן שעובר על לא תחמוד, היינו מדרבנן, ובהכי ניחא מה שהקשה התומים על הסמ"ע והכ"מ. וכן דעת הרב מטה שמעון (סימן לד הגב"י אות ל) בדעת מרן ז"ל. עכ"ד. יע"ש.

כשאיסור לא תחמד גם כשמשלם – אינו ידוע, אם נפסלים לעדות

ועי' למהר"ם גאלנטי ז"ל בספר קרבן חגיגה (סימן מ), שהביא דברי הסמ"ג (לאוין קנח), עמ"ש בגמרא לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, דמשמע דהאמת אינו כן דאפילו עם דמים עובר בלא תחמוד, ובפרק זה בורר אמרו דחמסן דיהיב דמי אינו פסול אלא מדברי סופרים. ויש לפרש בלא דמי משמע להו וכן הוא האמת. עכ"ל סמ"ג. וכ' עליו הרב קרבן חגיגה, וז"ל: ולע"ד אין הקושיא קושיא כלל, דלפי דלאינשי כפי טעותם אינם עוברים בלאו דלא תחמוד - להכי אינם פסולים מן התורה, כההיא דאמר בסנהדרין (כו:) בהנהו קבוראי שקברו את המת בי"ט שלא ראו לנדותם, דמשמע להם דמצוה קעבדי ואינו במרד, והיינו הא דהכא, דלפי דלאינשי לא משמע להו דעברי אלאו דלא תחמוד כי להו משמע בלא דמי, להכי מן התורה כשרים וכו', הגם שהתוס' פירשו כסמ"ג לתירוצא קמא, עכ"ז האמת איתנו וכו' עכ"ל. וכ"כ מרן החיד"א ז"ל בשו"ת יוסף אומץ (סימן קא אות ב), אלא שהעיר על דברי הרב המג"ן ז"ל, דנעלם מעיניו דבהנהו קבוראי שמתינהו, אך להכשירם לעדות רב פפא פסילנהו ורב הונא בריה דרב יהושע אכשירנהו, ושניהם מודו דשמתינהו, והוי הפך דברי הרב המג"ן. יע"ש.

ובן ראיתי להרב משנה למלך (מלוה פרק ד הלכה ו), שאף הוא היה מתכוין כן דאכתי החמדן דיהיב דמי פסול מדרבנן, שכתב אודות מש"כ בתוספות בבא קמא (ל: ד"ה וחכמים), גבי שטר שיש בו ריבית שלדעת חכמים גובה את הקרן, והקשה ר"י למה השטר כשר כיון שהעדים עוברים על (שמות כב, כד): "לֹא תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ", וא"כ בשטר זה עוברים בלא תעשה והם פסולים. ותירצו, דלא תשימון עליו נשך לאינשי במלוה ולוה וערב משמע להו, ולהכי לא מפסלי בהכי, וכדאמרינן בב"מ (ה:): לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו. ע"כ. ומבואר מהתוספות שעדי ריבית כשרים משום דלא תשימון לאינשי במלוה משמע להו ולא בעדים, וכן הוא לענין החמרה. והקשה המש"ל מתוספות סנהדרין (כה: ד"ה מעיקרא), שכתבו דלא תחמוד משמע דלא יהיב דמי, וכי יהיב דמי ליכא לאו דחמוד כלל, וחזרו והקשו מהא דאמרינן לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, ומשמע לאינשי דוקא הוא דמשתמע כך, אבל הם טועים דלא תחמוד הוי אפילו בדיהיב דמי. ע"כ, משמע דכוונתם הוא דאע"פ שטועים היה ראוי לפסול אותם מדרבנן, דומה למ"ש התוס' עלה דמתני' דואלו הם הפסולים דמלוה ברבית קצוצה אינו פסול לעדות אלא מדרבנן, משום דלא משמע ליה איסורא כיון דמדעתיה יהיב משמע מדבריהם, דלא מהני ה"ט דטועים אלא שלא לפסול אותם מה"ת אבל מדרבנן מיהא פסולים, ואילו הכא הכשירו העדים משום דטועים הם אפילו מדרבנן. ותירץ המש"ל לחלק, דשאני היכא שהם יודעים שיש איסור באותו מעשה כגון חמידה - אלא שהם מחלקים מדעתם דהיינו דוקא בדלא יהיב דמי, אז הוא דפסילי מיהא מדרבנן. אבל היכא שהם טועים דמעולם לא נאסר להם איסור זה, אז אפילו מדרבנן כשרים דומיא דעדי רבית. וכתב שכעין חילוק זה חילק מהר"ש הלוי ז"ל הובאו דבריו בתשובת בעל

פני משה (ח"ב סימן כח), וההיא דהמלוה ברבית נמי יודה הוא שהרבית אסור אלא שטועה דהוי דוקא ע"כ אבל מדעתיה לא, ומש"ה פסול מדרבנן דומיא דחמידה. עכ"ד. יע"ש.

החמסן, אם נפסל לעדות משום לא תחמד

ונראה מדברי מרן בבית יוסף (חו"מ סימן לד, ד"ה העובר), שגם הוא ס"ל כהתוספות, שכתב שהחמסן נפסל רק מדרבנן, ואע"ג דבב"מ (ה:) אמרינן "לא תחמוד" לאינשי בלא דמי משמע להו, דמשמע דלאינשי משמע אבל קושטא לאו הכי הוי, כבר כתבו התוספות (סנהדרין כה: ד"ה מעיקרא), די"ל דמשמע להו דקאמר ר"ל נמי דכן הוא האמת. עכ"ד. ע"ש. וכ"כ שנית בכסף משנה (עדות פרק י הלכה ד), שהאמת כמו שמשמע להו לאינשי. יע"ש. ומשמע דס"ל כהתוספות. וכדברי עצמו כן העלה בשולחן ערוך (חו"מ סימן לד סעיף יג), וז"ל: העובר על גזל של דבריהם, פסול מדבריהם. כיצד, החמסנים, והם הלוקחים קרקע או מטלטלים שלא ברצון הבעלים, אע"פ שנותנים הדמים. עכ"ל.

וכתב הסמ"ע, שמה שאין נפסלין מן התורה משום לאו דלא תחמוד, משום דלא תחמוד היינו בלא דמים, וכמ"ש התוספות. וכבר תמה עליו מהר"ר יונתן אייבשיץ ז"ל בתומים (אות יג), שדבריו הם היפך מש"כ מרן עצמו בשו"ע (חו"מ, סימן נט"ש סעיף י), וז"ל: כל החומד עבדו או אמתו או ביתו או כליו של חבירו או כל דבר שאיפשר שיקנהו ממנו, והכביד עליו רעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, הרי זה עובר ב"לא תחמוד". כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו וכל כיוצא בזה, כיון שחשב בלבו איך יקנה דבר זה ונפתה בלבו בדבר, עבר בלא תעשה של: "לא תתאוה", ואין תאוה אלא בלב בלבד. עכ"ל. וע"כ מסיק בתומים שדברי הסמ"ע בהלכות עדות (סימן לד) בצ"ע. וגם על מרן בכסף משנה (עדות פרק י) שכתב כן לדעת הרמב"ם. יש לתמוה שהרי דעת הרמב"ם מפורשת שאין ס"ל הכי בהלכות גזילה (פרק א הלכה ט), וז"ל: כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו או כל דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו, והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, אף על פי שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר (שמות כ, טז): "לא תחמד", ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה, ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד, כענין שנאמר (דברים ז, כה): "לא תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת לך" - חימוד שיש בו מעשה. ובהשגת הראב"ד: כל החומד עבדו או אמתו וכו', אע"פ שנתן לו דמים יקרים. אמר אברהם: ולא אמר רוצה אני. עכ"ל. ומבואר דאפילו המרבה עליו רעים למכור לו בדמים עובר בלא תחמוד. והניח בצ"ע. יע"ש. ובהשגתו על הסמ"ע כבר קדמו בבית שמואל (אהע"ז, סימן כא אות ב), שדחה דברי הסמ"ע הנ"ל ע"פ מש"כ מרן בהלכות גזילה (סימן נט"ש). וכן הקשה בספר מנחת חינוך (פרשת יתרו, מצוה לח, ד"ה והנה לאו הזה) על מרן הכסף משנה. ועי' למור"ם ז"ל בספר המפה (חו"מ סימן צב סעיף ד) שכתב: התובע לחבירו מלוה שהלוהו וכפר, אף על פי שמביא עדים להכחישו, אינו חשוד, כל זמן שלא נשבע. אבל הכופר בפקדון, הוי חשוד אף על פי שלא נשבע, והוא שיש עדים שראוהו בידו בשעה שכפר. וכתב: ומיהו אם רוצה לשלם הפקדון, אף על גב דעובר על לא תחמוד, אינו נפסל. יע"ש. דנראה מדבריו דס"ל שעובר מן התורה. ועי'.

דעת הרמב"ם, בחמדה, כשמשלם על החפץ

וגם מהרי"ט בחידושיו לקידושין על הרי"ף (פ"א ד"ה וראיתי להרמב"ם) כתב, שדברי הכסף משנה תמוהים, ולא ידע מאי קא קשיא ליה בדברי הרמב"ם שבהלכות עדות, דהא ודאי מדאורייתא גם ביהיב דמי עובר בלאו, אלא שאינם פסולים לעדות מן התורה, מפני שהם שוגגים או מוטעים, שסוברים בטעות

- דלא נאמר הלאו דלא תחמוד אלא בדלא יהיב דמי. אבל אין האמת כן, וכפי אשר הער העיד בְּנוּ בספר החינוך (מצוה לח, ד"ה שלא להעלות), וז"ל: ואפילו נתן הדמים לחבירו על החפץ, עובר גם כן על לאו ד"לא תחמוד", שאין לאו ד"לא תחמוד" נתקן בנתינת הדמים, כל זמן שדרך הכרח לקחו ממנו, כן הוא הפירוש האמיתי לרבותינו ז"ל. עכ"ל. וכן כתב הרמב"ם שנית בספר המצוות (מצות לא תעשה, סימן רסה), וז"ל: שהזהירנו מהשים מחשבתנו לעשות תחבולה כדי לקנות מה שיש לזולתנו מאחינו, וזה הוא אמרו: "לא תחמוד בית רעך" וכו', כי זה הלאו יזהיר מהערים עד שנקח לעצמנו הדבר שהיינו חומדים אותו מממון אחינו - ואפילו לקנותו ולתת בו דמים רבים, הנה זה כלו מי שיעשהו עובר על "לא תחמוד". עכ"ל. וכ"כ בספר יראים (סימן קטו), וז"ל: חומד - נקרא שחומד דבר חברו ולוקחו בעל כרחו ונותן דמים, או בעקיפין בא עליו שלא כדין. עכ"ל. וכ"כ שנית (מצוה תטז, ד"ה שנמנענו לקבוע). ועי' בשו"ת הרמ"ז (סימן לז, ד"ה וגדולה מזו). ע"ש.

גם הרב מטה שמעון (סימן לד הגב"י אות ל), תמה על מרן בב"י ובכס"מ במה שמייחס להרמב"ם והטור דסברי דבאמת אינו עובר בלא תחמוד בדיהיב דמי, דזה לא יתכן וכו', אלא דעתם הוא דעובר גם בדיהיב דמי רק שאינו פסול מן התורה משום שהוא שוגג וסובר דאינו אלא בדלא יהיב דמי. ומצא שכבר קדמוהו בקושיא זו הרבנים לחם משנה (עדות פ"י ה"ד), ותפארת שמואל ומגילת ספר (לאוין קנח), והרב המג"ן ז"ל בקרבן חגיגה (סימן מ), והעלו בדעת הרמב"ם והטור, דמאי דפסולים מדרבנן הוא משום דטעו וכו', יע"ש שייחס לזה גם דעת הרב הלבוש עיר שושן (סימן נט"ש סעיף ט) שכתב שאינו עובר על לאו זה מדאורייתא אלא מדרבנן. יע"ש.

הא למדת דרבים וגם שלמים נקטי דעובר בלא תחמוד אף בדיהיב דמי. אלא שהראש"ל מלך בירושלם ח"ד בדרא ז"ל בספר נדיב לב (חלק ב חחו"מ סימן כ, ד"ה תשובה), שאחר שכתב שהתוספות ס"ל שכן הוא האמת, שאם נותן דמים אינו עובר בלא תחמוד, ושכן נראה דעת הרב נימוק"י, וכמ"ש הרב כנה"ג (חחו"מ סימן לד), וסיים לנידונו, וז"ל: **ומעולם לא שמענו ולא ראינו להעניש לשום אדם אם לקח בית או חנות שחבירו דר בה**, כי אם אמרו בלא תחמוד גמור דקנין דבלא דמי משמע להו, ומשום הכי קיל איסורו והוי מדבריהם, כ"ש בשכירות דאף איסור דדיבריהם ליכא. עכ"ל. ועי' בשדי חמד (חלק ד כללים מערכת ל כלל קל, ד"ה הא למדת, דף נא ע"ד), שתמה עליו איך נעלם ממנו דמסקנת רבנן קדישי שאף ביהיב דמי איכא איסורא דאורייתא, ולא אמרו הרמב"ם והטור שהוא מדבריהם אלא על הפיסול לעדות שזה אינו אלא מדבריהם משום דטעו וסברו דלא תחמוד בלא דמי הוא, אבל לקושטא איסורא דאורייתא איכא דלאו דלא תחמוד הוא גפ ביהיב דמי. וע"ש מה שתירץ לדחוק בדבריו. יע"ש. וגם מהר"י נבארו ז"ל בספר פני מבין (דף פח ע"ד, ד"ה בא"ד) כתב, שאף שמרן ז"ל כתב בדברי הרמב"ם דס"ל דלא תחמוד בלא דמי משמע להו לאינשי וכן האמת, מ"מ כבר נצבו כמו נד ראשונים ואחרונים על דבריו שנראה שנעלמו ממנו דברי הרמב"ם בהלכות גזילה דמשמע ממנו להדיא דאפילו בדיהיב דמי עובר בלא תחמוד. יע"ש.

חילוק בדעת מרן ז"ל, בין מה שעובר באיסור חמדה, לבין פיסולו לעדות

אתאן לדינא, דהנה מדברי מרן בב"י (חו"מ סימן לד) נראה דס"ל כדעת התוספות, שאם נותן דמים על מה שחומד, אינו פסול לעדות אלא רק מדרבנן, ונראה מדבריו דס"ל שאינו עובר על איסור לא תחמוד מן התורה בכה"ג. אלא שמרן גופיה בהלכות גזילה (סימן שנט סי"ב) כתב בזה"ל: **הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד, והקנתה דבר שהתאוה בהפצרה**

שהפציר בבעלים עובר בשני לאוין, לכך נאמר: לא תחמוד (שמות כ, יד), ולא תתאוה (דברים ה, יח). ואם גזל, עובר בשלשה לאוין. עכ״ל. ומבואר שאף שמרן כתב בב״י שהוא מדרבנן, היינו לענין ליפסל לעדות, אבל לענין איסור לאו חמדה ס״ל כהרמב״ם, שהמתאוה כבר עובר בלאו אחד דלא תתאוה, והקונה דבר שהתאוה עובר בב׳ לאוין לא תתאוה ולא תחמוד, וא״כ עובר דקאמר היינו לאוין מן התורה.

ובא מרן ז״ל לאפוקי מדעת הסמ״ג (לאוין קנח), דאיכא פלוגתא בין הרמב״ם להסמ״ג, דלדעת הרמב״ם ז״ל, אינו עובר בלאו דלא תחמוד – כי אם עד שיעשה מעשה, אבל לאו דלא תתאוה, עובר אפילו במתאוה בלב לחוד בלא מעשה. אבל הסמ״ג ז״ל ס״ל שגם במתאוה אינו עובר כי אם עד שיעשה מעשה. והטור ומרן ז״ל פסקו כהרמב״ם בזה. וכ״כ בספר החינוך (סדר ואתחנן, מצוה תטז). וא״כ נמצא מבואר שלדעת מרן עובר בלאו דאורייתא אם קנה החמדה שחמד, ואין לנו אלא מה שכתב בשו״ע, שבכל מקום שכתב מרן ז״ל סברא בבית יוסף ושוב בשו״ע פסק בהיפך, אזלינן בתר שו״ע, וכמ״ש מרן החיד״א ז״ל בשיורי ברכה (אורח חיים סימן סא ס״ק), וז״ל: ואולי כי אתא לחבר השלחן ערוך סבר דדחיקא טובא לפרש בירושלמי דקרי כולה פרשה בר מפסוקא קמא, וכמו שכתב הרב יפה מראה, ומש״ה סתם להיתרא. ע״כ. יע״ש. וכ״כ שנית בברכי יוסף (או״ח סימן רח אות ו). וכ״כ בשו״ת חיים שאל (חלק ב סימן יג). וכ״כ בשו״ת יוסף אומץ (סימן מא). וכ״כ בשו״ת שבות יעקב (חלק ג סימן לד), בענינא דעסיק ביה, דמרן בכותבו הש״ע העמיק וחזר בו ממ״ש בבית יוסף. יע״ש. וכ״כ מה״ר צדקה חוצין ז״ל אב״ד בגדאד בשו״ת צדקה ומשפט (חאו״ח סימן ד), שמרן כמה פעמים שחזר בו ממ״כ בב״י, כשבא לסדר השו״ע. וכ״כ מהר״ר אליהו ישראל ז״ל ראב״ד אלכסנריה במצרים בשו״ת עוגת אליהו (סימן ג). וכ״כ מהר״ר אברהם ענתבי ז״ל ראב״ד אר״ץ זבת חל״ב בשו״ת מר ואהלות (חיו״ד סימן ו). וכ״כ מהר״ר חיים מרדכי לבטון ז״ל אב״ד אר״ץ טוב בשו״ת נוכח השולחן (חחו״מ סימן לב). וכ״כ מהר״ש אבן דנאן ז״ל אב״ד פאס במרוקו בשו״ת אשר לשלמה (סימן יג). וכ״כ רבי ישועה עובדיה ז״ל אב״ד צפרו במרוקו בשו״ת ישמ״ח לבב (חאהע״ז סימן כה). וכ״כ מהר״ר כלפון משה הכהן ז״ל אב״ד אי ג׳רבה בשו״ת שואל ונשאל (חלק ב חיו״ד סימן קכג), שמרן חזר בו מהרבה הלכות כשכתב השו״ע. וראה עוד לו בשו״ת שואל ונשאל (שם, חחו״מ סימן ד), שאין ראיה מהשמטה בשו״ע שחזר בו, אא״כ כתב להדיא בהיפך מהב״י, שכן דרכו לקצר בש״ע ולסמוך על ספרו האורוך. וכמ״ש הרב יד מלאכי ז״ל (כללי מרן אות ד). וכ״כ הרב ישיב משה ז״ל (ח״א סימן רכה). יע״ש.

בר מן דין יש לנו להוסיף בזה גם על מה שכתב בבית יוסף, שאילו היה מרן רואה כי התוספות יחידים הן בשמועתן, דאין איסור חמדה אם משלם הדמים, וגם הם לא אמרו סברא זו אלא לחד תירוצא, והיה רואה שדעת רוב ככל הראשונים בהיפך, והם: הרמב״ן בחידושי ב״מ (עב. ד״ה שטר), והריטב״א בחידושי ראש השנה (כב. ד״ה המשחק), והר״א מלוניל ז״ל בספר אורחות חיים (דין החומד, אות א), והסמ״ק (מצוה יט), ורבינו פרץ שם בשמו ובשם רבינו יונה ז״ל, והר״א ממיץ ז״ל בספר יראים (סימן קטו), והגהות מיימוניות (גזלה פרק א הלכה ט), ובתשובות מיימוניות לספר שופטים (סימן יד), והמגדל עוז (גזלה פרק א, ד״ה ואני אומר), והרב כפתור ופרח (פרק יב, הפסולים לדון או להעיד), ועוד שכולם אזלי בחד קינא בהיפך מדעת התוספות, מסתמא הוה הדר ביה, ולא היה כותב כן בבית יוסף. ולכן דבר ברור הוא אצלי שמרן אחר כותבו את ספרו הבית יוסף נתגלה אצלו דעת רוב הראשונים, ועל כן העלה כדעתם על שולחנו הטהור וגילה דעתו

הרחבה בשו"ע שהוא איסור מן התורה, אשר מכל זה אין לנו ספק בדבר כי דעת מרן ז"ל שיש איסור חמדה גם אם משלם הדמים.

המוכר לחמדן, אם עובר משום: "לפני עור" ומעתה זו האשה המפצרת לקנות את המעיל שלובשת חברתה, בודאי שעברה באיסור דלא תתאוה לדעת הרמב"ם ומרן ז"ל ורוב הראשונים, חוץ מהסמ"ג דפליג וס"ל שאם תקנה המעיל תעבור באיסור דלא תתאוה. אלא שלענין למכור לה את המעיל, לדעת הרמב"ם ומרן ז"ל יש עוד איסור של לא תחמוד, וא"כ אם האשה המתבקשת תמכור לה את המעיל, הרי היא עוברת באיסור מן התורה, והוא (ויקרא יט, יד): "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל", וכבר נודע מה שכתב הרמב"ם בפירוש המשניות למסכת שביעית (פרק ה משנה ו), וז"ל: אמר הכתוב: "ולפני עור לא תתן מכשול", ר"ל **מי שסגרה עיניו התאוה ויצר הרע, אל תעזור אותו להוסיף בעורונו ותוסיף להרחיקו מן הישר**, ומפני זה אסור לעזור עוברי עבירה ולא יתקנו להם כלים, אבל ראוי לקלקל להם. עכ"ל. וכתב עוד במסכת תרומות (פרק ו משנה ג): העיקר אצלינו אין שליח לדבר עבירה, והעושה עבירה בעצמו מלקין אותו, **והמתעה אותו או מכשילו או מצוה עליו או המסייעו לדבר עבירה בשום פנים ממיני הסיוע ואפי' בדבורו הקל, הוא נענש מהשם יתברך כפי שעושה באותו הסיוע או ההכנה**, אבל אינו חייב משום מלקות מן הנזכרים בתורה, אבל הוא עובר על הכתוב שאמר: "ולפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט), אם היה הוא סיבה לעבור העבירה, או עובר על הכתוב שאמר (שמות כג, א): "אַל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע", אם סייעו לאותו עובר. עכ"ל. יע"ש. ועמש"כ בעניי בארוכה בזה בתשובת עמודי משפט (חלק א, תאהע"ז סימן ו, דף פד ע"א) וכן הוא בענין זה, אם האשה תמכור לה דבר אשר היא מתאוה אליו וחומדתו, הרי היא מכשילתה בב' לאויז דלא תתאוה ולא תחמוד, והמוכרת עוברת משום: "לפני עור לא תתן מכשל".

אם יש איסור: "לפני עור" באיסור דרבנן אלא שיש לדון לסברת התוספות דס"ל שאינו עובר בלא תחמוד מן התורה אם משלם הדמים, אם יש איסור לפני עור בזה, דהנה דבר זה במחלוקת הוא תלוי, אי אמרינן לפני עור באיסורין דרבנן או לאו, דהגאון יד מלאכי (אות שסד), כתב בשם הרדב"ז ז"ל, דלא אמרינן כן אלא רק באיסורי תורה ולא באיסורין דרבנן. ואילו מדברי הרב טל אורות (דף יד ע"א), מוכח דלא אמר הרדב"ז ז"ל דבריו אלא היכא דהיה מלוה בלא"ה לאחר, וכסברת הרב פני משה שהביא המש"ל (פ"ב ממלוה). וכתב הרב פי שנים (דף פ ע"ב), שגם הרדב"ז מודה דבאיסורין דרבנן נמי איכא לפני עור, ולא קאמר אלא דלא זהירי ביה שאר אינשי זולת רב עיליש דגברא רבה הוא. וכ' שאמנם גם מדברי הרשב"א בתשובה (ואני מצאתי בהיפך בח"א [סימן תתקלח]. וכ"כ הרדב"ז [ח"ה סימן אלף תקעט] יע"ש), מוכח, שגם בדרבנן איכא איסור לפני עור. וכן פשיטא להו להרלנ"ח בתשובה (סימן לח, ד"ה אמנם), וכן דעת מהרש"ל הביאו הש"ך (חיו"ד סימן ה"ן אות יא). ועמש"כ בארוכה בזה מהר"ח חזקיהו מדיני ז"ל ראב"ד עה"ק חברון ת"ו בספרו שדי חמד (חלק ט) בשו"ת דברי חכמים (סימן לו, דף קעא ע"א). יע"ש. וא"כ הכא נמי לסברת התוספות שעובר בלא תחמוד רק מדרבנן, יש להסתפק בזה. אמנם כפי הנראה שדעת רוב הפוסקים לאסור גם בזה מן התורה משום לפני עור, ודאי שגם בנד"ד יש לאסור.

החומד לקחת ברצון הבעלים, אם עובר איסור

פש גבן עוד לדון אם עובר בלאו דחמדה דוקא שחומד לקחתו דוקא שלא ברצון הבעלים, אבל אם חומדו לקחתו ברצון הבעלים אינו עובר. או דילמא

שעובר בלאו דחמדה אפילו שחומד לקנותו ברצון הבעלים. דהנה כתב הרב המגיד ז"ל, שלדעת הראב"ד ז"ל שחיוב תאוה זו היא שיתאוה לקנות בדמים **שלא ברצון הבעלים**. והביא דבריו מרן בב"י (סימן נט"ש). וכתב הרי"ח ז"ל מבבל בספר רב ברכות (מערכת ל אות ב, דף צד ע"ב), שלפי"ז אם האדם יתאוה לקנות בדמים ברצון הבעלים, ליכא בזה איסורא. ולפי סברא זו ארווח לן טובא כי בנקל אפשר לאדם לשמור עצמו בזה לבלתי יתאוה בלבו לקנות בדמים שלא ברצון הבעלים, אבל אם צריך לשמור את עצמו לבלתי יתאוה בליבו לקנות חפץ או בית של חבירו ברצון הבעלים, הנה בזה צריך מלחמה גדולה נגד היצה"ר לשמור מחשבת ליבו לזה, ומי יאמר זיכיתי לבבי. אלא שמדברי הרב המגיד שאמר דבריו אליבא דהראב"ד ז"ל, נראה שהרמב"ם חולק בזה וס"ל שאפילו שחושב לקנותו ברצון הבעלים, עובר בלאו זה. וכתב, שא"כ נניח שיש מחלוקת בזה, יש לעשות בזה ס"ס, והוא, ספק אם הלכה כהרמב"ם ז"ל דבתאות הלב בלתי מעשה ג"כ חייב, ספק אם הלכה כהסמ"ג שגם בזה בעינן מעשה. ואת"ל שהלכה כהרמב"ם ז"ל, דילמא ההלכה כמ"ש הרב המגיד לדעת הראב"ד ז"ל שחיוב התאוה הוא שיתאוה לקנותו שלא ברצון הבעלים, וס"ס זה הוא מתהפך, גם ליכא בזה ס"ס להחמיר. יע"ש.

לצרף לספק ספיקא דעת פוסק יחיד

ושוב דחה הרי"ח הטוב ז"ל, שאין זה חשיב ס"ס, כיון שהסמ"ג ז"ל הוא יחיד בסברתו, ולא מצא לו חבר בסברא זו, וכל גדולי המורים כתבו כהרמב"ם, וכתב הראש"ל אור הי"ח ז"ל בשו"ת חקרי לב (חלק א מיו"ד סימן קכו) שהנה הרב משאת משה (חיו"ד סימן ו, דף מא ע"ב) כתב שהמיעוט נגד הרוב ג"כ חשיב ספיקא, ואפילו סברת יחיד. ותמה עליו הרב הי"ח ז"ל, שאין לעשות ספק ספיקא בדעת יחיד. וכ"כ מרן החבי"ב ז"ל בשו"ת בעי חיי (סימן קז, דף סג), שביחיד לגבי רבים, לא עבדינן ספק בסברתו להתיר או לאסור. וסו"ד העלה הרי"ח ז"ל שם, שהרמב"ם לא חולק על הראב"ד בענין זה, ולא אוסר אלא דרך תאוה לחשוב בליבו ההשתדלות ואופני ההפצרה שיעשה לרצות את חבירו, שבזה עובר משום לא תתאוה. עכ"ד. יע"ש.

אמנם נעלם מעיניו לפי שעה, שגם רש"י בפירושו לתורה (סדר ואתחנן) ס"ל כדעת הסמ"ג ז"ל, וא"כ אינו יחיד בדבר זה, ואפשר לעשות ס"ס. אמנם אין בזה נפק"מ לנ"ד שאיכא הפצרה מרובה, שודאי שעוברת בלא תאוה, וס"ס זה לא מצילה מאיסור תאוה.

וזאת תורת העול"ה, שאין למכור לאותה אשה את המעיל שהיא חפצה בו, כדי שלא להכשיל אותה באיסור תורה של: "לא תחמוד", ואם מכרה לה את המעיל שחושקת בו, הרי היא עוברת באיסור: "לפני עור לא תתן מכשל".

סימן א"ך

ב"ה, ירושלם, כ"ג מנחם אב תשס"ד לפ"ק.

שאלה: מטפל בחולה סיעודי, שגר עמו בבית, ומזונותיו על בעה"ב, וחלה המטפל, וצריך לתרופות ולמזונות מיוחדים, האם בעה"ב חייב ליתן לו תרופות ומזונות מיוחדים, או שיתן לו מזונות רגילים בלבד?

רפואה, מתי דינה כמזונות

תשובה: במסכת כתובות (נב:): לקתה - חייב לרפאותה. תנו רבנן: אלמנה ניזונת מנכסי יתומין, וצריכה רפואה - הרי היא כמזונות: רבן שמעון

דלא תימא מדאמר דהלכה כחנניה דחוששין לורע האב א"כ בנו דכתיב בקרא אין פירושן מי שבנו כרוך אחריו אלא נימא בנו ולא בתו קאמר מ"ה קאמר דאף לחנניא בנו לאו דווקא בנו קאמר ושור או שה ותורא או שיתא פי' בלשון נקיבה. אבל מודה שאף באם ובן אסור לא תקשו פשיטא דלאו דווקא על האם חייב דהא לא כתיב אותה ואת בנה כ"ל דשמא בא ללמוד אף בנה ואותה במשמע בארבע' פרקים בשנה המוכר כו' ואלו הן י"ט האחרון של חג והא דלא חשיב ערב יום טוב הראשון של חג דכ"ע טרידי בסוכה ולולב ואין להם פנאי להרבות בשחיטה וערב י"כ לא חשיב דאין אוכלין אלא בשר עוף ודגים וכה"ג מצאתי בתשב"ץ שאין ראוי לאכול בסעודה המפסקת אלא עופות ודגים דבר המתעכל מהר להיות כמלאכי השרת נקיים ודוק. ה"ג היום הולך אחר הלילה. פירש דל"ת הואיל ולעניין קדשים הלילה הולך אחר היום דכתיב ביום קרבנו יאכל ולא יניח ממנו עד בקר ואותו ואת בנו כתיב גבי קדשים קמל"ן:

קנ **צפור** טהורה הרובצת על האפרוחים כו' ואם קיימו הרי זה פטור ואם לא כו' פירוש כגון שנטלו בעניין שאי אפשר לקיימן כגון ששחטה כמו שפסק רבי יוחנן והא שכתב כאן קיימו ולא קיימו לדברי ר"ל לאו דווקא קאמר דהא לקמן גבי השבת העבוט כתב ואם אבד המשכון לקה אלמא דפסק כר"י והי"ג תפס לעיל שחטה לקה וק"ל:

סדר לאוין של נזיקין

קנא **לא תעשה עול.**

קנב **לא** יהיה בכיסך כו' א"כ למה נאמר במשפט במדה פירוש לעיל מיניה נאמר לא תעשה עול במשפט לחוד ואח"כ חזר וכתב לא תעשה עול במשפט במדה ל"ל לחזור ולכתוב במשפט אצל במדה וק"ל. חרם תועבה וכו' פירוש בפרשת כי תצא כתיב בני תועבת ה' וגו' אחר המשקלות דהיינו כשמשהה בביתו איפה גדולה כו' או אבן גדולה כו' ולשם לא הזכר המודד או השוקל ובפ' קדושים אחר לא תעשו אבן וגו'. לא נכתב שם תועבה לכן ילפינן מהא דאפקי' בלשון דין שהמודד בקרא דיין. אבל במשקולות דלא אפקיה בלשון דין ילפינן מתועבה דכולן גבי שקץ וחרם ושנוי כו' מצינו שקרא תועבה גביה א"כ תועבת דהכא הוה כאלו כתב שקץ ושנוי וחרם גביה ודוק: כי בכל אלו כו' הייבו גבי עול וגבי משוקץ כו' בכולהו נכתב לשון של תועבה שלא יטמין משקלותיו במלח ק"ו שלא יעשה מעשה שהיה לו משקל שלם ופחתו וק"ל. קל וחומר ברתיחת כלי גדול פי' דלא תימא מאחר שיש בו ממון ונתן לחשבון (להשבון ג"ל) הוא גרע וק"ל. אלא משלם לו כו' ואין לוקין כו' ג"ל דווקא שקיבל זה לוקח מידו אבל היכא דלא קבלו ממנו וחוזר בו או שלא נותן לו דמיו שלקח המודד משעת רתיחי המדידה ודוק. שמכחשת פי' ששניהם דומין קצת להדדי ומכחישין זו את זו. בני אדם ברובע פי' אבל לא בשליש מ"ה שרי רביעית סאה וקב. סאה ותרקב פירש תרי וקב. דהיינו ג' קבין וסאה או ששה קבין. אחד מחמשה ברובע פי' שבלוג שהלוג הוא רובע הקב והלוג הוא ו' ביצים. ה"ג והיו במקדש מימות משה רבינו ואחר משה גמי כהנים זריזים הם מפני חילול השם לקמן הביאו בהפוך הדף בע"ב וגם בע"א כתב שגגיבתו אסורה וגם כתב שאסור לרמות גוים במקח. וכן לגנוב דעתם וגם לקמן שאסור להטעותם משום חילול השם וגם כתב שגניבת גוים אסור מפני חילול השם (אמר המעתיק הא דלא קא חשיב לתרי לאוין הא דלא יהי' בכיסך אבן וגו' ולא יהי' בביתך) איפת ואיפה וגו' דהא אכל אחד לוקה בפני עצמו כשחזור בו ולא נתן לו דמיו כמו שכתב הרב לעיל והיה לו לחשוב אותה לתרי לאוין כמו עמוני ומואבי. ויותר ראוים למנות' בב' מעמוני ומואבי דהת' בלאו אחד נכללו ובפסוק אחד מה שאין כן-כאן י"ל משום דהכא חד טעמא איתי להו דלא הקפידה תורה אלא אשארי' ישראל לא יעשו עולה שלא ירמו זה את זה בעסקיה' במקח וממכר והוי כאלו כתבה התורה לא תרמו זה את זה והא ראייה דבהר הכי כללם בפסקו אחד אבן שלימה כו' ואיפה שלימה והיה לך גם כללם בחד טעמא למען יאריכון ימיך וגו'. מה שא"כ גבי עמוני ומואבי דבמואב איכא ב' טעמי' לרעה על דבר אשר לא קדמו ואש' שכר וגו' ועוד יש טעמים אחרין ואין להאריך.

קנג **כתוב** בפ' שופטים אל תסיג וכו' ואין עובר על לאו זה דלא תשיג גבול כו' לעניין משא ומתן ולקפח מחייתן הוא בכלל ארור משיג גבול רעהו אע"פ שלאו בקרקע הוא מ"מ על הכל קאי דומי' דאמ' שוכב עם חותנתו דלא אירי דומיא הלאו כמו שפי' לעיל וכן במק"ח שהוא בכלל ארור.

קנד **כתוב** בעשרת הדברות לא תגנוב כו'. מ"מ אם אינו עניין לאפוקי אם לא היה מדבר בנפשות לא היה ראוי לומר בעשרת הדברות דלא אתי לגופיה אלא אם אינו עניין ודו"ק. מלמד תינוקות כו' וק"ו רב שגנב א' מתלמידיו יותר מצוי אצלו וגם קרוי בנו.

קנה **בפרשת** קדושים כתוב לא תגנובו כו'. לא תגנובו ע"מ למיקט דאי בגונב ממש לילף מאונאה וריבית כו' *. גמ' ותניא בתוספתא דבב"ק אבל בתוספתא שלנו ראיתי וכתוב ז' גנבים הם וחשיב הנך ועוד ד' אחרים הראשון שבכולם גונב דעת הבריות ומרבה לו בתקרובת זהו השני ומסרב בי לאכול כו' זהו הג' כך אמר מורי שראה בתו':

קנו קנז **כתוב** בפ' קדושים לא תעשוק את רעך וכו' שלא ברצון הבעלים גרסינן ואסור לגזול כל שהו.

קנח **כתוב** בעשר' הדברות לא תחמוד וכתיב שם עוד לא תתאוה כו' אינו פסול אלא מדברי סופרים פי' דהכי מקשה מאחר דמדאורייתא עובר בלא תחמוד אפי' בדמי איך מצינו שחמסן פסול מדרבנן אם ידע דאיסורא דקרא מיירי אפי' בדמי א"כ פסול מדאורייתא ואי לא ידע אלא סבר בלא דמי משמע א"כ שוגג הוא ושייך ביה שפסול מדרבנן כמו כל הפסולים השנויים שם במשנה כמו שפירשו התו' א"כ למה קתני התם הוסיפו עליהם החמסני ובימי המשנה לא נאסרו רק סברי רבנן מאח' דיהיב דמי אינו פסול ס"ס לא גרע מאיד' השנוים במשנה דפסולין אע"פ דשוגגין לכן מסיק הספר דלא תחמוד בלא דמי משמ' ורבנן הוסיפו ותקנו אפי' בדמי ודו"ק ** ואל תשגיח בדברי מהרא"ש וכן הוא

---

* אמר המעתיק ואין להקשות דילמא לעולם בגונב ממש וכי תימא ל"ל לילף מאונאה כו' יש להשיב דאין עונשין מן הדין. ולהכי איצטריך. די"ל דה"מ דאין עונשין מן הדין ואין מזהירין מן הדין לעניין נפשות אבל ממונא מזהירין ועונשין שהלא בתלמוד מצינו כמה ק"ו גבי שן ורגל למילף חדא מחברתא ואם יקשה השואל ממה שאמרו בירושלמי. כי ופתח וכי יכרה אם על הפתיחה חייב על הכרייה לא כל שכן מכאן שאין עונשין מן הדין ימצא תשובתו בספר כריתות שחבר שמשון מקינון ז"ל בבתי מדות בית א סי' יז:

** אמר המעתיק לא רבים יחכמו באשר תמוה בעיניהם שאמר הרב אסור לגזול כל שהו ולא אמר אסור לחטוף כי גזל לא יאמר על כל שהוא שהרי אמרו חז"ל במסכת בבא מציעה חמש פרוטות הן וקא חשיב פרוטה חדא הגזל. וטעות הוא בידם כי בודאי אפילו מחות מש"ם

זאמת. וע"ל דהכא הכי קאמר דמי קא יהבי והא פייסין אותו עד שיאמר רוצה אני. א"כ לא עברו על לאו דלא תחמוד ביון דחזו דשקלי בעל כרחייהו ולא היו חוששין אם מפייסו גסלינן עכ"ל תו' א"כ ע"כ הרמב"ם סבר כתירוץ השני פי' אונקלוס כו' פירש אל תתאוה ומה שלא ת"א נמי לא תחמוד לא תרוג ג"ל דששיטא ליה שחימוד הוא ל' ריגוג בל' ארמי והא דמהרגמינן אנתמד למראה מרגג קמ"ל שעץ הדעת שאכל ממנו אדם הראשון אתרוג היה שהוא חנמד ודר"ק.

קנט **כתוב** בפ' תצא כן תעשה לכל אבדת אחיך כו'.

קס **לא** תרצח צוה הקב"ה בדברות ראשונות ואחרונות כו' ואם רצה הרוצח בזדון כו' ס"א כתב משה כל ההורג נפש מישראל עובר בלא תעשה שב' לא תרצח מפי השמוע' למדנו שהוא מיתת סייף בין ההורג חבירו בסייף בין ששורף אותו באש מימתין אותו בסייף ומצוה ביד גואל הדם להמיתו שב' גואל הדם ימית הרוצח וכל הראוי לירושה הוא גואל הדם שלא רצה גואל הדם או שלא יוכל להמיתו או שאין לו גואל הדם ב"ד ממיתין אותו בסייף אף שהרג את בנו אם היה להרג בן הרי זה הורג אביו זקינו מפני שהוא גואל הדם ואם אין לו בן אין אחד (נ"ל אח) מאביו עושה לו גואל הדם להמית את אביו אלא ב"ד ממיתין אותו אחד הזכר ואחד הנקיבה בגואל הדם. ע"כ פנים בס"א זו מיתת סייף כו' פי' דלא תימא כאשר עשה כן יעשה לו ומה שילפינן רוצח בסייף זהו סתם רוצח שממיתין בסייף. (נ"ל פי' לאפוקי עדי' זוממין) אם זרחת השמש עליו דמים לו כלו' דם יש לו וזהו הנפש וא"כ ההורגו הוא הורג נפש כך משמע לשון המחבר. וכן פי' רש"י בחומש.

קסא **מוזהרין** ב"ד שלא ליקח כופר כו'.

קסב **הזהירה** תורה שלא ליקח כופר להציל מגלות הרוצח כו'.

קסג **רוצח** שהרג בזדון כו' שעברו ועשו שאין ממיתי' אותו כו' פי' דלא תימא דלא בעי סנהדרין אלא במילתא דצריך עיון ודינא וכדי למצוא לו זכות דכתיב ושפטו העדה והצילו העדה. אבל מי שהרג להדיא בזדון והתראה ואין לו שום טענה לפטור לא בעי ב"ד קמ"ל ודוק. ואעפ"כ חייבין ב"ד להכותו (להסותו) כו' פי' בשנים מהן וק"ל. והוא שהרג בפני ב"ד כו' שהם נעשים עדים ודייני כדאי' במכות. מכאן שאומדין מקום המכה וכח ההכאה כו' פי' מאחר דחזינן דבעי אומדנא למוכה ולמכה דהייגו אבן ומקום. ה"ה נמי דבעי אומדנא לכח המכה והמוכה וק"ל. בשלשה ענייני ממון מדבר כו'. כל זאת בתו' ה"ז האחרון כו' פי' אפילו אין בו כדי להמית אלא אם זרקהו תשעה אבנים. חייב האחרון וק"ל בבדיקות ולא הוכחשו בחקירות כו' בדיקות פי' בגדים לבנים או שחורים ההי"ג חקירות באיזה יום ובאיזה שעה כו'. ודיני בדיקה וחקירה לקמן לפני אלהי הרוחות נקט אלהי הרוחות שב' ותצא הרוח.

קסד **הזהירה** תורה שלא לחוס על הרודף כו' ולא תחוס עיניך לרבנן כו' רוב עניין זה כפול לקמן. ה"ג

נקרא. גזל כי גזל הוא ליה חסיפה ואין מעצור להיקרא חסיפה כן רב או מעט כל שהוא ומה שאמרו הגזל הוא ש"ס היינו לענין שאוליכנו אחריו למרי. אבל איסורא קא עביד אפילו פחות משוה פרוטה ועיין ברכות פרי נח. חמס ש"ס גזל פחות משוה היה חד מוציא קופתו כו'. ואם תישיב שאת מדע שכלך להשכיל בין תבין משם למה כתב רש"י לא נתחתם (וצ"ל נחתם — המ"ל) גזר דינם אלא על הגזל ובפסוק בתיב חמס.

גם בזה יש עשה ולא תעשה שלא לחוס מלגבות את הקנס. קסה **הזהירה** התורה בפ' קדושים לא תעמוד על דם ריעך יש כאן שני לאוין בדבר זה כו' פי' לאו דלא תחוס ולא תעמוד. אמנם כו' כלומר שניתן להציל בנפשו לא ילפינן מלא תעמוד אלא מדהוקש כו' ומלא תחוס לא יליף דמוקי לה בממון כדלעיל. מדהוקש רוצח לנערה המאורסה כו'. והרי בא ללמד ונמצא למד וק"ל. חוץ מן הבהמה פי' הרודף אחריה לרבעה. (עיקרי הדת גרסינן).

קסו **הזהירה** התורה שלא לעבוד ושלא לזרוע בגופו של קרקע במקום שנתערפה שם העגלה.

קסז **לא** תשים דמים בביתך לא לעניין מעקה בלבד דבר הכתוב כו'.

קסח **כתוב** בפרשת קדושים ולפני עור לא תתן מכשול. ושנינו עוד בתוספתא דמסכת כלאים כו' לא מצאתי זה אלא במסכת ע"ז בפרק בתרי ובפסחים פרק כל שעה. שאסור להושיט דבר איסור למשומדים כו'. מכאן שלא למכור טריפות למשומדים וק"ל.

קסט **כתוב** בפרשה תצא לא תראה חמור אחיך או שורו כו'.

הלכות אונאות

קע **וכי** תמכרו ממכר כו'. ותניא בתורת כהנים באונאה ממון כו' פי' דל"ת שאסור להונות אותו בדברים מחמת המקח איך שקנה אותו ביוקר או להונות המוכר שמכר בזול שוה שש בחמש ונתאנה המוכר פירש והוא שתות מקח או שוה שש בשבע פירוש ונתאנה הלוקח בשתות מקח הרי זה אונאה. ורשכ"י פירוש קשרי משי בל"א קנויפפ"א. אי לאו דאוניתו כו'. כך לשון הגמרא אמר רב חסדא מכר לו שוה חמש בשש והוקרו ועמדו על שמונה אז נתאנה לוקח לוקח יכול לחזור בו ולא מוכר משום דא"ל אי לאו דאוניתן לא הוי מצית הדרא בך השתא דאוניתן מצית הדדית ביך. פי' רש"י בתמיה בשביל שאינתני וייפו חכמים את כחי לחזור בי אם ארצה ונתנו ידי על העליונה תחזיר בך גם אתה כשהוקרו לבסוף ותהי ידך גם על העליונה אם כן מצינו חוטא נשכר. וכן סובר רב חסדא בפרק הספינה מי שהוטל עליו פ' האונאה ומזה מלבד מביא תניא כוותיה כו'. כך לשון הגמרא תניא כוותיה דרב אונאה פחות משתות נקנה מקח יותר על שתות ביטול מקח שתות קנה ומחזיר אונאה דברי רבי נתן רבי יהודא הנשיא אומר יד מוכר על העליונה כו'. וזה וזה בכדי שיראה לתגר ולקרובו ע"כ הברייתא. קנה בעל כרחו בשתות לרבא פי' רבא בודאי סבר דרבי נתן בע"כ קאמר. ובהא פליגי רבי יהודה ורבי נתן אבל לא תימא דרבי נתן נמי רצה קאמר וביותר על שתות פליגי דהא רבא מוקי מתניתין דקא סבר רצה כרבי יהודא הנשיא ולא כרבי נתן משום דמתניתין קתני רצה ורבי נתן לא קתני רצה והיינו דרב גופיה מודה דרבי נתן פליגא עליה וסמך על המשנה דקסבר רצה ואינו מביא ראייה מפלוגתא דתנאי אלא מגוף הברייתא דקתני בכדי שיראה כו'. כל מה שפירש הוא להדיא בתוספות. ומהרא"ש לא הבין הפשט. דלא קאי אמתניתין כו'. דברייתא בפני עצמה היא שיקרי' בעיניו אין לו עליו אונאה פירוש רבי יהודא דווקא בשתות טו"ר. מכור לי אל בסלע כו' פירוש אפילו ביותר על שתות שאמר אין לך עלי אונאה כו' דהוה כאלו אמר שימחול לו אבל כשאמר ע"מ שאין בו אונאה הרי מתנה על מה שכתוב בתורה וק"ל: רב נחמן דבתראה הוא פירוש נגד ר' יוחנן אלפס אמנם גרסינן בירושלמי

מבוא

"רחמנא ליבא בעי"

א

כתב הרמב"ם ז"ל בפרק א' מהלכות גזילה הלכה ט', וז"ל "כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו, או דבר שאפשר שיקנהו ממנו, והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, אע"פ שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר לא תחמוד, ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה, ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד כענין שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך חימוד שיש בו מעשה", עכ"ל. ובהשגות הראב"ד ז"ל כתב עליו, וז"ל "ואין לוקין, וכו', לא ראיתי תימה גדולה מזה, והיכן מעשה גדול מנטילת חפץ, אבל הל"ל מפני שהוא חייב בתשלומין שהרי הוא כגזלן שחייב להשיב את הגזילה ולפיכך אינו לוקה, וגם זהו חייב להשיב החפץ בעלים", עכ"ל[1].

וכבר ביארו המפרשים ז"ל שהרמב"ם והראב"ד ז"ל חולקים בהגדרת יסוד איסורא דלא תחמוד, דלדעת הראב"ד ז"ל הוה מגדרי איסור גזל ומחסר ממון חבירו שלא מדעתו, ולכן כתב בתחילת ההלכה שאינו עובר בלא תחמוד אלא היכא שלא אמר המוכר רוצה אני, ולכן גם פי' שהוה לאו שיש בו מעשה, וגם פי' שלא תחמוד הוה לאו הניתן לתשלומין, משא"כ לדעת הרמב"ם ז"ל עצם האיסור הוה החמדה בלב והמחשבה לעשות תחבולה כדי לקנות מה שברשות זולתו מאחינו, וכלשון הרמב"ם בספר המצוות, ואף דגם לדידיה אינו עובר בלא מעשה, (כמו שפסק ברמב"ם ז"ל להדיא, וכמש"כ במכילתא דרשב"י), הרי אין זה אלא תנאי במחשבה, שרק במחשבה שמביאה לידי מעשה עובר עליה, [ולכן דקדק הרמב"ם ז"ל בלשונו וכתב שאינו עובר בלאו זה "עד שיקח החפץ", ולא כתב שאינו עובר אלא במעשה לקיחת החפץ, וכמו שדקדק כבר בלשון זה בספר מגילת ספר על הסמ"ג לא תעשה סי' קנ"ח, ע"ש], ולכן סבירא ליה שגם באמר רוצה אני עובר בלא תעשה דלא תחמוד, וכמש"כ במ"מ שם, וגם סבירא ליה דהוה לאו שאין בו מעשה מדעצם האיסור היא המחשבה בלב, [וע' קובץ הערות סימן ס"ט ס"ק ט"ז, ואכמ"ל], וגם לא סבירא ליה דהוה לאו הניתן לתשלומין, מדאין האיסור מיוסדת על חסרון ממון חבירו, ופשוט.

ויעויין עוד ברמב"ם שם בהלכה יו"ד שכתב, וז"ל "כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו, וכן כל כיוצא בהן משאר דברים שאפשר לו לקנותן ממנו, כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה בלבו בדבר עבר בלא תעשה שנאמר לא תתאוה, ואין תאוה אלא בלב בלבד, [ושם בהלכה י"א] התאוה מביאה לידי חימוד, וחימוד מביא לידי גזל, שאם לא רצו הבעלים למכור אע"פ שהרבה להן בדמים והפציר ברעים יבא לידי גזל שנאמר, וחמדו בתים וגזלו", וכו', עכ"ל.

ולכאורה, מצאנו מדרשים חלוקים בזה גופא, דיעויין במדרש רבה ריש קדושים פרשה כ"ד אות ה' דאיתא שם, "תני רבי חייא פרשה זו נאמרה בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלויין בה, ר' לוי אמר מפני שעשרת הדברות כלולין בתוכה, אנכי ה' אלוקיך, וכתוב הכא אני ה' אלקיכם, לא יהיה לך, וכתוב הכא ואלהי מסכה לא תעשו לכם, לא תשא, וכתוב הכא ולא תשבעו בשמי, זכור את יום השבת, וכתוב הכא את שבתותי תשמורו, כבד את אביך ואת אמך, וכתוב הכא איש אמו ואביו תיראו, לא תרצח, וכתוב הכא לא תעמוד על דם רעך, לא תנאף, וכתוב הכא מות יומת הנואף והנואפת, לא תגנוב, וכתוב הכא לא תגנובו, לא תענה, וכתוב הכא לא תלך רכיל, לא תחמוד, וכתוב הכא ואהבת לרעך כמוך", ע"כ. ואילו במדרש תנחומא [שם] כתב באופן אחר, דהכי איתא שם "בדברות כתיב לא לחמוד וכאן לא תעשוק את רעך ולא תגזול", ע"כ, ומבואר דלדעת המדרש רבה יסוד איסורא דלא תחמוד הוא במחשבת הלב ובחוסר ההרגשה של "ואהבת לרעך כמוך", וכשטת הרמב"ם ז"ל, ואילו לדעת המדרש תנחומא הוה איסורא דלא תחמוד מלתא דל"ת דלא תגזול ולא תעשוק, וכשטת הראב"ד ז"ל.

ויעויין באבן עזרא לדברים ה'-ט"ו שכתב, וז"ל "ורבים אמרו כי אין עון במחשבת הלב, ואין עליהם שכר ועונש", [נ.ב. ודעתם שלא תחמוד הוה איסור רק בבא לידי מעשה וכביאורו של הראב"ד ז"ל דהאיסור הוה הלקיחה ולא המחשבה, ובתאות הלב אין איסור], "ויש ראיות רבות להשיב עליהן, ולא אאריך, רק אראה להם, לב חורש מחשבות און משלי ו' י"ח, הטיבות כי היה עם לבבך דה"ב ו' ח', ולישרים בלבותם תהילים קכ"ה ב', ומשה אמר בסוף, בפיך ובלבבך לעשותו דברים ל' י"ד, ועיקר כל המצוות ליישר הלב, ורובם זכר, והמזיד והשוגג יוכיחו", עכ"ל.

והנה גם בדיני גניבה עצמה מצאנו עונש על המחשבה, והוא מה דאיתא בשמואל ב', פרק י"ב בדברי נתן הנביא עם דוד המלך, כאשר בא נתן הנביא להוכיחו על מעשה בת

---

1. עיין מש"כ בעזה"י לקמן קונטרס בדיני גניבה וגזילה פרק ו', (ושם בפרק ב' בשם הפנ"י) ויתיישבו קושיות המנחת חנוך מצוה ל"ח בזה, שהקשה שיש כמה אופנים שאיו עליו חובת השבה. ע"ש היטב.

שבע, ואמר לו, "שני אנשים היו בעיר אחת, אחד עשיר ואחד רש, לעשיר היה צאן ובקר הרבה מאד, ולרש אין כל כי אם כבשה אחת קטנה אשר קנה, ויחיה ותגדל עמו ועם בניו יחדו, מפתו תאכל ומכסו תשתה ובחיקו תשכב ותהי לו כבת, ויבא הלך לאיש העשיר ויחמל לקחת מצאנו ומבקרו לעשות לארח הבא לו, ויקח את כבשת האיש הרש ויעשה לאיש הבא אליו, ויחר אף דוד באיש מאד ויאמר אל נתן חי ה' כי בן מות האיש העושה זאת, ואת הכבשה ישלם ארבעתים עקב אשר עשה את הדבר הזה ועל אשר לא חמל", ע"כ, והנה מה שדן את האיש לשלם ארבעתים הוא כדין תורה בפרשת משפטים, "כי יגנוב איש שור ושה, וגו', וארבע צאן תחת השה", אבל חיוב מיתה על גניבה לא מצאנו כזאת בתורה, ובדקדוק לשון המקרא מבואר שקבע עונשו לא רק על הגניבה אלא "על אשר לא חמל", וע"ז לא מצאנו עונש כלל בתורה.

אולם כבר ביאר אאמו"ר זצ"ל בספרו מאורי שערים שער התורה חלק ב' ע"פ דברי הרמב"ם ז"ל פ"ג מהלכות מלכים הלכה יו"ד שפסק שאף שאין לדיין לשפוט דיני נפשות שלא בראיה ברורה, אפ"ה יש למלך רשות להרגו, והיינו דאיתא במדרש שמות רבה משפטים "אלה המשפטים אשר תשים לפניהם, זה שאמר הכתוב משפטיך למלך תן, שהמשפטים אשר תשים לפניהם, אינם משפטיך משפטי הקב"ה, דמשפטי ה', היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם, מתחשב עם מצבו של האדם ונסיונותיו רצונותיו ומחשבותיו, אבל האדם אשר יראה לעינים אין למסור לו הכרעה בדיני נפשות לפי שקול דעתו, ומשפטי התורה שנמסרו להדיינים הם עונשים שמגיע להפושע בכל אופן, וחובת כפל ודו"ה מתחייב גם גנב שהוא עני מדוכא אשר גנב אפילו מעשיר גדול, ורק כדי להחיות נפשו, ורק למלך היושב על כסא ה', שבמיוחד נתנה לו הסייעתא דשמיא של "לב מלכים ושרים ביד ה'", לו יש רשות לפסוק ע"פ שקול הדעת. ודוד המלך פסק על הגנב העשיר שגנב משכנו העני הכבשה אחת שהיתה לו שמגיע לו העונש שאת הכבשה ישלם ארבעתים על אשר עשה את הדבר הזה, כפי משפטי התורה, ועל אשר לא חמל מגיע לו עונשו ע"פ דין משפטי המלך עד כדי שיהיה נדון לבן מות, וכן הוא באמת משפטו של הקב"ה, דז"ל הרבנו יונה בשערי תשובה שער שלישי אות ק"ז "המדרגה השישית מיתה בידי שמים, וכו', והגוזל את העני, שנאמר משלי כ"ב אל תגזל דל כי דל הוא, וגו', כי ה' יריב ריבם וקבע את קבעיהם נפש", [וע' בזה בגמ' ב"ק דף קי"ט ע"א, וע"ע שם ברבינו יונה שער שלישי אות כ"ד. וע' בספר לבית יעקב חלק א' דרוש ט"ו, שכתב ג"כ ע"ד זה, ע"ש][2].

ב

ויעויין עוד באבן עזרא לשמות כ' י"ד שכתב, וז"ל "אנשים רבים יתמהו על זאת המצוה, איך יהיה אדם שלא יחמוד דבר יפה בלבו, כל מה שהוא נחמד למראה עיניו, ועתה אתן לך משל, דע כי איש כפרי שיש לו דעת נכונה, והוא ראה בת מלך שהיא יפה, לא יחמוד אותה בלבו שישכוב עמה, כי ידע כי זה לא יתכן, וכו', ככה כל משכיל צריך שידע, כי אשה יפה או ממון לא ימצאנו אדם בעבור חכמתו ודעתו, רק כאשר חלק לו ה', וכו', ובעבור זה המשכיל לא יתאוה ולא יחמוד, ואחד שידע שאשת חבירו אסרה השם לו, יותר היא נשגבה בעיניו מבת מלך בלב כפרי, על כן הוא ישמח בחלקו ולא ישים אל לבו לחמוד ולהתאוות דבר שאינו שלו, כי ידע שהשם לא רצה לתת לו, לא יוכל לקחתו בכחו ובמחשבותיו ותחבולותיו, ע"כ יבטח בבוראו שיכלכלנו ויעשה הטוב בעיניו", עכ"ל. הנה שם שורש איסור דלא תחמוד ביסוד האמונה בה' שיכלכלנו לפי טובו ולפי המגיע לו, ושאחרי שאסרה לו התורה להשתדל להטות לב בעל הבית למוכרו, והוא איסורא דלא תחמוד, כבר גם לא ירצה בזה, והוא איסורא דלא תתאוה, ודו"ק. אולם לפי המדרש רבה ריש פ' קדושים דקאמר דואהבת לרעך כמוך הוה כנגד לא תחמוד, מתבאר טעם אחר ביכלתו להסיר מחשבת חמדה מלבו, והוא בהשרשה בלבו רגשי אהבה לחבירו, ושירצה טובתו כמו שירצה טובת עצמו, ודו"ק.

וראיתי בזה פירוש נפלא בדברי הכתב והקבלה, שכתב בשמות כ' י"ד, וז"ל "רבים יתמהו על זאת המצוה, איך יהיה אדם שלא יחמוד דבר יפה בלבו, כל מה שהוא נחמד למראה עיניו, והוא חומד מעצמו בטבעו נגד בחירת האדם, וע' בראב"ע משל הכפרי, ויראה כמו שכתב בעל הברית, אחר אשר ה' צוה אותנו על האהבה באמרו, ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך, וכו', שהכוונה שיהיה לבבך מלא באהבת ה', כלומר שלא יהיה בלב רק אהבת ה' לבד, לא שיהיה בו גם אהבת ה' גם חמדת עולם, שאם כן אינו מלא באהבת ה', כי

---

2. וראיתי בספר עקידת יצחק שער ס"ז, עמוד ק"י ע"ב, ד"ה והנה שכתב בא"ד, וז"ל "וכן פטרה התורה האדון המכה את העבד ומת, שנאמר שמות כ"א "אם יום או יומים יעמוד לא יקם כי כספו הוא", ואף כי מת תחת ידו אינו מומת עליו, רק הוא נשפט על אכזריותו ושלוח כעסו, וע"ד שאמרו שבת קה: "השובר כליו בכעס יהא בנדוי", וכמ"ש ש"ב י"ב "חי ה' כי בן מות העושה זאת, וגו', ועל אשר לא חמל", כמו שנתבאר שם", וכו', עכ"ל, והוא כמש"נ. [וע"ע בדברי העקידה בשער מ"ו עמוד קכ"ד ע"א ושם עמוד קכ"ו ע"א מש"כ בזה]. אולם, מה שנקט בעל העקדה שהאדון המכה עבדו ומת תחת ידו אין מתתו מטעם עבירת לא תרצח, לכ' מדברי הרמב"ם ז"ל פ"ב מהלכות רוצח הלכה י"א והלכה י"ב, לא משמע כן, וכשטת הרמב"ם לכ' מתבאר מדברי הגמרא בסנהדרין דף נ"ב ע"ב, ע"ש, דמפורש שם דקרא דנאמר בהכה עבדו ומת תחת ידו "נקום ינקם" מדין לא תרצח הוא דהוה, ע"ש, וכן הוא ברמב"ם שם בהלכות רוצח פרק א' הלכה א'. ע"ש.

אם חציו לה' וחציו לכם, ולא נקרא בכל לבבך, הנה כל איש המקיים זאת המצוה, ואחרי שחשקה נפשו להתענג על ה', וכלתה לדבקה בו באהבה רבה בכל עת לחזות בנועם ה' ולטעום מטעם המלך, להתענג מזיו כבודו, וגם ערב רב ומתיקות נפלא ושמחה ימצא בה, על ידי כן לבו מלא בכל עת וזמן בזכרו קודש ה' וחושק לדבקה בו, ולבו קשורה בו בעבותות אהבה, ובזה מקיים בכל לבבך, כלומר שלבו מלא על כל גדותיו באהבת ה', אז אי אפשר שיחמוד דבר מכל מחמדי עולם הזה, וכו', ואשר כבר לבו מלא תמיד באהבת ה' איה המקום בלב אשר יתאוה ויחמוד בו דבר זולתו, ככוס אשר הוא מלא על כל גדותיו שאין יכולים להוסיף מאומה, וכו', עכ"ל.

ונראה להבין על דרך זה מה שנאמר בקהלת ה'-ט' "אהב כסף לא ישבע כסף", והביא רש"י ז"ל שם מחז"ל "אוהב תורה לא ישבע תורה", [וע' בלב אליהו הקדמה לספר שמות], והיינו שבמדה זו של "אהב תורה לא ישבע תורה" בכחו של אדם ללחום נגד המדה של "אוהב כסף לא ישבע כסף", ויעויין ברמב"ם ז"ל בסוף הלכות איסורי ביאה שכתב וז"ל "אמרו חכמים גזל ועריות נפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן, וכו', גדולה מכל זאת אמרו יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחכמה, שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה, ובחכמה הוא אומר אילת אהבים ויעלת חן דדיה ירווך בכל עת ובאהבתה תשגה תמיד". (וע' היטב באבות דר' נתן ריש פרק עשרים).

ג

והנה שמעתי מאאמו"ר הגה"צ זצ"ל, שבעת שלמד לפני מרן הגרי"ז זצ"ל, סיפר לו מרן זצ"ל אודות עובדא מגאון צדיק מפורסם, שכשראה מרחוק שיהודי אחד נכנס לביתו כדי לגזול ממנו אחד מחפציו, קרא הגאון לעומתו, "הפקר, הפקר", וביאר מרן זצ"ל בטעמו, במה שאמר "הפקר" ולא אמר "נתונה לך במתנה", שע"י נתינה במתנה היה מצילו מעבירת גזילה, אבל לא מעבירת לא תחמוד, אבל ע"י אמירת הפקר הצילו גם מעבירת לא תחמוד, ע"כ שמעתי, ונראה בטעמו שכן בהא דבעינן לענין ל"ת דלא תחמוד חמדה הבאה לידי מעשה, פירש הרמב"ם ז"ל דבעינן "עד שלקחו ממנו", וכאן ע"י הפקר אין כאן לקיחה ממנו, שבזמן שבא החפץ אל החומד כבר אין זה "ממנו", ודו"ק.

ונראה להעיר עפ"ז בדברי המעין החכמה שכתב וז"ל "ולולי דבריו [של המגיד משנה שלדעת הרמב"ם ז"ל גם באמר המוכר רוצה אני עדיין יש בזה ל"ת דלא תחמוד אף שקנה החומד], היה נראה בעיני לומר שאין כאן מחלוקת, דגם להרמב"ם ס"ל דכשאומר רוצה אני אינו עובר, וכו', ומ"ש הראב"ד ולא אמר רוצה אני, בא לחזק החילוק שכתב הרמב"ם שם בין לא תחמוד ללא תתאוה, והראב"ד נראה שהודה לו בה מדלא השיגו, וליישב קושית הסמ"ג, ל"ת קנ"ח, [וע' לחם משנה שהביא דבריו], דאין יתכן שתהיה אשת איש, דלא כתוב בה רק לאו דחימוד, קילא מקניינים דכתוב בהן גם לא תתאוה, וע"ז מתרץ דלאו דחימוד אינו אלא כשלא אמר רוצה אני, ומזה מוכח דלא תחמוד דכתב רחמנא באשה לא תתאוה הוא, [נ.ב. וכ"כ האבן עזרא בשמות (כ', א) בפי' הארוך, ע"ש, וכן בפרשת ואתחנן, וכמו שהבאנו לשונו לקמן, אולם שם הביא ראי' אחרת, והיא מדאמרה תורה לשנא דלא תחמוד פעמים, הן על בית רעך והן על אשת רעך, ואם תרווייהו בגדר אחד איירי הוה לה לקרא לכוללן יחד], שהרי על החימוד אינו חייב אלא כשהשיג מבוקשו, וא"כ ממ"נ אם לא נתרצה הבעל לגרשה, והוא כופהו, הרי היא בכלל אשת איש, דגט מעושה שלא כדין פסול, ואם דיבר על לבו עד שנתרצה [לתת לה גט], ליתא ללאו דחימוד, אע"כ דלא תחמוד דאשה לא תתאוה, שעובר על התאוה אע"פ שלא השיג מבוקשו, וא"צ לכתוב [באשה] לא תתאוה דממילא ידעינן לה, ומתורץ קושית הסמ"ג".

"ומדוקדק זה מאד בלשון הרמב"ם, שכן בהלכה ט', בלאו דלא תחמוד, כתב כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו, וכו', או כל דבר שאפשר שיקנהו ממנו, וכו', ובהלכה יו"ד כתב כל המתאוה ביתו או אשתו, וכו', כיון שחשב בלבו אין יקנה דבר זה ונפתה בלבו, וכו', דקדק וכתב בלאו דלא תחמוד כ"ד שאפשר שיקנה ממנו, ולמועטי אשתו שאין חבירו יכול להקנות לו, היינו כמ"ש דלא תחמוד דאשה לא תתאוה הוא, ולא תחמוד אינו אלא במשיג חמדתו, וזה אי אפשר באשה אם לא שתתרצה בעלה לגרשה, ואז אינו עובר על לאו דחימוד, ואלו לדעת ה"ה דלהרמב"ם עובר על לאו דלא תחמוד אפילו באמר רוצה אני, א"כ גם באשה שייך כן, שהרבה רעים על חבירו עד שנתרצה לגרשה, ולאיזה צורך כתב הלכה ט' דדוקא שאפשר שיקנה ממנו", עכ"ל.

והנה מלבד שדבריו הם נגד המ"מ ז"ל וכמש"כ בעצמו, הרי עיקר יסודו שלא תחמוד אינו עובר אלא כשהשיג מבוקשו, [ולכן ל"ש באשה, דאם אמר רוצה אני אין כאן איסור, ובלא אמר רוצה אני לא השיג מבוקשו], לכ' קשה, דא"כ גם בממון נימא כן, דממ"נ, אם אמר רוצה אני אין כאן איסור, ובלא אמר רוצה אני לא השיג מבוקשו, והרי הוא בכלל גזל, אולם יעויין בספר המקנה, [הביאו הגרי"פ פרלא זצ"ל, בביאורו להסה"מ לרס"ג ל"ת רע"א], בקונטרס אחרון להלכות קידושין סי' כ"ח, שנקט דאה"נ דבממון אינו עובר בלא תחמוד אלא בהשיג מבוקשו, והיינו כגון שקנה אותה אח"כ ע"י שנוי מעשה, אולם התניח לשטת ההמקנה שגם באומר רוצה אני יש ל"ת דלא תחמוד וכשטת המ"מ, דלא

תקשה עליו מהא שפסק הרמב"ם ז"ל שגם בקרקע יש ל"ת דלא תחמוד, דמשכחת לה באמר המוכר רוצה אני, אבל לדעת המעין החכמה הרי בקרקע לא שייך שהשיג מבוקשו, דממ"נ אם אמר המוכר רוצה אני אין כאן לא תחמוד, ובלא אמר רוצה אני לא השיג מבוקשו, דאין קרקע נגזלת.

אולם לפמש"נ לעיל י"ל דבשלמא בלא תתאוה דגדרה הוא כמש"כ הרמב"ם ז"ל בזה "שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה", הרי גם באשה יש לומר כן, שיש לו לקנות אותה ע"י גירושי בעלה, אבל בלא תחמוד דאינו עובר אלא כשעשה מעשה שיש בה "לקיחה ממנו" של הבעלים, ובממון ע"י הפקר לא יעבור, וכמש"נ לעיל, ה"ה באשה ל"ש לעבור, דע"י גירושין הוה כמו קונה ע"י הפקר, ואף דלא בעינן שאהני מעשיו והשיג מבוקשו, אפ"ה אין לומר דיש לא תחמוד רק בלא אמר רוצה אני, דזה כבר נאסר מטעם לא תנאף, ובממון "עיקר לא תחמוד בדמים" כמש"כ הסמ"ג בל"ת קנ"ח, והיינו דדבר זה לא נאסר ע"י גזל, שאף שגם בלא נתן דמים עובר בלא תחמוד, היינו רק מדהוצרכה תורה לאסור החמדה באופן שאין בזה גזל, והיינו בדמים ובאמר רוצה אני, כבר אסרה בכל אופן, אבל באשת איש, מדלא שייך ע"י דמים שיעבור, אין בה ל"ת דלא תחמוד, ודו"ק.

והנה לפי דברי המעין החכמה לשטת הרמב"ם ז"ל, בקראי דשמות יש תרי לאוין, ל"ת דלא תחמוד הבא לידי מעשה, וכולל כל ממון, ולא תתאוה בלב, שקאי בין על אשה ובין על ממון[3], אולם לפי זה מתבאר שבדברות דפרשת ואתחנן פי' התורה להדיא דיש לא תתאוה גם בבית, ובדברות הראשונות היא כלולה בלשנא ד"וכל אשר לרעך", ויש איסור חמדה הבאה לידי מעשה גם בשארי ממונות לבד מבית, וכמש"כ בעזה"י לקמן, שסיום הקרא ד"ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך" קאי גם על לא תחמוד הראשון בקרא, ודו"ק.

ויעויין במנחת חינוך מצוה ל"ח שכתב להקשות, וז"ל "ולכאורה צריך ביאור, כיון דכאן כתוב גבי בית לאו מיוחד לא תחמוד בית [רעך], וכו', ולאו מיוחד באשת חבירו ומטלטלין, וגם בסוף הלאו השני כלל כל הדברים, ומ"מ אינו מסתפק הכתוב באזהרה הכוללת, וכתב שני לאוין כאן, אמאי אין מונין כאן מוני המצוות לשני לאוין, לאו דחימוד בית, ולאו דחימוד אישה ומטלטלין", וכו', עכ"ל. והנה לפמש"נ לשטת הי"מ באבן עזרא [בשמות (כ', א')], דלא תחמוד השני בשמות פי' לא תתאוה, לק"מ, דהרי באמת מנינן חרי לאוין, לאו דחימוד ולאו דלא תתאוה, ודו"ק.

ויעויין עוד שם במנחת חינוך מצוה ל"ח שדן לומר דאין לא תחמוד אלא בשוה פרוטה ככל שערי ממון, ולכ' קשה דאם שייך לא תחמוד גם באשת חבירו, ולא תליא בדין ממון, לכ' י"ל דשייך גם על פחות משו"פ, אולם אם נאמר דבאשת חבירו אין לא תעשה דלא תחמוד, א"ש, אולם עדיין י"ל לפ"ז דלא תתאוה איתא גם בפחות משו"פ. אולם כבר העירו המפרשים מלשונו של הרמב"ם ז"ל במנין המצוות בראשית ספר היד, שכתב שם, "רס"ה שלא תחמוד אשת איש שנאמר לא תחמוד אשת רעך, רס"ו שלא להתאות שנאמר לא ללאוה בית רעך", ולכ' מפורש ששייך איסורא דלא תחמוד באשת חבירו, אולם הרי בלא"ה נראה שהרמב"ם שם אזיל בשטה אחרת, שבאמת כתב תרי לאווין חדא לאשת חבירו, וחדא לממון חבירו, ולא חילק בין חמדה לתאוה, וצ"ע.

---

3. והנה מה שמבואר בספר מעין החכמה שלדעת הרמב"ם ז"ל קרא דלא תחמוד בית רעך שמות כ' הוה פי' בחמדה המביאה לידי מעשה, וקרא דלא תחמוד אשת רעך הוה פי' תאות הלב לבד, כ"כ האבן עזרא בפי' לשמות בפי' הארוך שלו שם (שמות כ' א'), וז"ל, "אחרים אמרו כי לא תחמוד בית רעך דבור תשיעי, והדבור עשירי לא תחמוד אשת רעך, ובראייתם, כי השם אמר פעמיים לא תחמוד, כי החמוד הוא על שני דברים, האחד יוצא למעשה כמו גזל, וכמוהו שלא יחמוד איש את ארצך שמות ל"ד, כ"ב, שאם זה חמוד בלב הוה ארץ ישראל רעה, [נ.ב. בספורנו כאן לא כן כתב, ע"ש], ולא תחמוד השני הוא בלב, על כן הוצרך משה לפרש [בספר דברים] לא תתאוה, גם זה דברי הבל, כי מה טעם יזכור הגזל עם הבית לבדו, והנה לא הזכיר האחרים עמו", [נ.ב. באבן עזרא לדברים (ה' ט"ז) יישב שטה זו חדא "ויהיה בית רעך ואשת רעך נדבקים זה עם זה", (פי' דלא תחמוד בית רעך ולא תחמוד אשת רעך הויין שתי הדברות, ומש"כ אח"כ "ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך", קאי על שניהם), "או בית רעך כלל", (וכולל כל מה שקנוי לו, ע"ש היטב), וכו'], עכ"ל, ע"ש.

עלמא לא הוו קדושין עכ"ל. מדבריו ז"ל למדנו דהלכה כרב אשי דקדושיו לא הוו קידושין ולא כאמימר.

ויש לדקדק בדבריו ז"ל כיון דפסק הלכתא כרב אשי מאי הא דהוקשה לא משמעתין דהכא, דהא שפיר מתוקמא אליבא דרב אשי דהלכתא כוותיה. וא"ת דהוקשה לו ז"ל דלאמימר תקשי מתניתין דקתני האשה נקנית ולא האיש קונה, הא שפיר מתוקמא לדעת אמימר בלישנא קמא דתנא האשה נקנית משום סיפא וכדאיתא בשמעתין.

ונראה דהוקשה לו ז"ל דמכל מקום לישנא דנקנית משמעותו הוא דוקא מדעתה ולא בעל כרחה, והך סברא דאי בעית אימא נראה שהוא סברא אלימתא והקשה כן לדעת אמימר. ותירץ ז"ל דאמר לך אמימר דהיינו דווקא היכא דלא אמרה אין, אבל אי אמרה אין, אין לך ריצוי גדול מזה, והוא בכלל נקנית דמתניתין דהוי מדעתה *.

ולמדנו מדבריו ז"ל דרב אשי דפליג עליה וסבירא ליה דקדושיו לא הוו קדושין, היינו אפילו אמרה רוצה אני, ומסקנא דשמעתא הכי אזלא כרב אשי.

והרמב"ם ז"ל בפרק ד' מהלכות אישות [ה"א] כתב ז"ל אין האשה מתקדשת אלא לרצונה והמקדש אשה בעל כרחה אינה מקודשת אבל האיש שאנסוהו עד שקידש בעל כרחו הרי זו מקודשת עכ"ל. והנה בדין האיש שאנסוהו השיגו הראב"ד ז"ל והוא שיאמר רוצה אני. וכבר תירץ הרב המגיד ז"ל ע"ש. אבל בדין האשה שכתב שאינה מקודשת לא כתב ז"ל אף על פי שאמרה רוצה אני. ומן הראוי היה שהרמב"ם ז"ל ישמיענו חידוש זה ולא יתכן בו שום יישוב עם דברי הרב המגיד ז"ל. מכל מקום מתוך דברי הרשב"ם ז"ל למדנו דכל הסוגיא דפרק חזקת הבתים איירי כשאמרה רוצה אני ועלה קאמר רב אשי דאין חוששין לקדושיו, והכי קי"ל.

ובדין האיש שאנסוה, נפל הספק בפוסקים ז"ל, שלדעת הרמב"ם היא מקודשת גמורה, ואפילו לא אמר רוצה אני, ולדעת הראב"ד צריך שיאמר רוצה אני, ולדעת ה' בעל העיטור אינה מקודשת כלל, לפי שדעתו ז"ל דהא דאמרינן דתלויה וזבין דזביני זבין היינו דוקא למוכר דקביל זוזי. אבל אי תליוהו לקנות לא הוי מקחו מקח. ומכאן למד דתליוהו לאיש לקדש לא הוו קדושיו קדושין כ"כ באות מ"ס מודעא.

ולכאורה נראה שכן הוא דעת הרשב"ם שכתב בפרק חזקת הבתים [שם ד"ה אלא] על מאי דמסיק דר"ה מסברא אמר תליוהו וזבין וכו' משום דאיכא תרתי יסורין ומעות וכו', משמע הא לאו הכי לא הוי זביני זביני. והרב המגיד ז"ל הליך בעד הרמב"ם וכתב ואני אומר שהרי זה כמי שמכר באונס שהמכר קיים כמבואר בפ"י מהלכות מכירה, וכ"ש כאן שהוא קונה שאע"פ שהוא באונס שקניינו קנין, ולא ראיתי שהוצרך שם הר"א ז"ל שיאמר רוצה אני אלא כל זמן שהוא עושה הדבר קיים עכ"ל. הנה כתב ז"ל בהדיא דבמכירה לא בעינן רוצה אני, ואע"ג דאסיקנא בסוף פרק הכונס [סב, א] גבי הא דבעי מה בין גזלן לחמסן חמסן יהיב דמי וכו', ופריך אי דיהיב דמי חמסן קרית ליה והאמר רב הונא תלויה וזבין וכו', ומשני הא דאמר רוצה אני הא דלא אמר רוצה אני, לאו למימרא דאי לא אמר רוצה אני דאינה מכירה, אלא הכונה היא דאי אמר רוצה אני לא קרינן ליה שם חמסן. אבל אי לא אמר רוצה אני קרינן ליה חמסן, ולכך הרמב"ם ז"ל בענין מכירה סתם ולא כתב והוא שאמר רוצה אני, בעבור שבענין המכירה אין לחלק בין אמר ללא אמר, וכן יורה לשונו באמצע הפרק [פ"י ממכירה ה"ה] שכתב במה דברים אמורים באנס שהרי הוא חמסן וכו' כנראה דעד השתא בחמסן איירי ואפ"ה זביני זביני, ואין לחלק בענין מכירה בין אמר רוצה אני ללא אמר, ולא דמי לקרבן דבעינן רוצה אני וכדאיתא בחזקת הבתים, דענין קרבן שאני שלא יהא נראה כזבח רשעים, וכמה שכתבו התוס' שם [ד"ה אלא] או אפשר דהתם מייתורא דקרא אמרינן מדכתיב לרצונו וכו' וכן בענין גט כדי שיהא כשר לכתחלה בעינן רוצה אני, אבל במכירה אין לחלק כלל, זה נראה נכון מעצמו.

ותמהתי ממ"ש ה"ה בפ"א מה' גזילה [ה"ט] על דברי הרמב"ם שכתב כל החומד

* עיין אדני כסף.

עבדו וכו' אף על פי שנתן דמים הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר לא תחמוד וכו'. וכתב עליו הראב"ד ולא אמר רוצה אני. וכתב עליו ה"ה דעת הרב ז"ל מפני שאם אמר רוצה אני מקחו קיים ולא גרע מתליוהו וזבין, כנראה דסבירא ליה ז"ל דלדעת הר"א ז"ל היכא דלא אמר רוצה אני אין המקח קיים ומשום הכי עובר בלא תחמוד. ולדעת הרמב"ם אפילו אמר רוצה אני. ובאמת אין סתירה בדבריו ז"ל גדולה מזו, וכבר הייתי אפשר לדחוק בדבריו בכונה אחרת אלא שלשונו דחוק מאד, וכונת הרמב"ם ז"ל והר"א ז"ל לע"ד כונה אחרת היא ממה שהבין בו ה"ה, וזה שהרמב"ם ז"ל כתב בפ"י מה' עדות [ה"ד] ז"ל וכן כל העובר על גזל של דבריהם הרי הוא פסול מדבריהם כיצד החמסנים והם הלוקחים קרקע או מטלטלים שלא ברצון הבעלים אע"פ שנותנים הדמים הרי אלו פסולים מדבריהם עכ"ל. טעם הרמב"ם פירש ה' בעל כסף משנה וז"ל ואע"ג דבפ"ק דבבא מציעא [ה, ב] אמרינן לא תחמוד לאנשי בלא דמים משמע להו דמשמע דלאינשי משמע אבל קושטא לא הוי, כבר כתבו התוס' די"ל דה"פ דמשמע להו וקושטא נמי הכי הוי, כנראה דסבירא ליה ז"ל דחמסן דקרא דעובר על לא תחמוד היינו היכא דלא יהיב דמי בדוקא. וקשה שהרי הרמב"ם בהלכות גזילה כתב דאע"פ שנתן דמים עובר על לאו דלא תחמוד, ולדברי הרמב"ם ז"ל ג"כ תקשי כיון דאפילו שנתן דמים עובר בלא תחמוד, חמסן דרבנן לדעתו היכי הוי.

ונראה דצריך לחלק לדעתו ז"ל בין אמר רוצה אני ללא אמר, דהיכא דאמר רוצה אני הוי חמסן דרבנן, והיכא דלא אמר רוצה אני הוי חמסן דאורייתא דעובר על לאו דלא תחמוד, וסוגיא דהכונס בחמסן דאורייתא קאמר, וה"ק הא דקאמר רוצה אני לא קרינן שם חמסן פירוש דאורייתא, אבל היכא דלא אמר רוצה אני קרינן ליה שם חמסן. זה נראה מוכרח לתרץ לדעת הרמב"ם כדי שלא יסתור דבריו למ"ש בהלכות עדות. ולפ"ז מ"ש בפ"י מהלכות מכירה במה דברים אמורים באנס שהוא חמסן הוא כולל בין חמסן דאורייתא בין דרבנן דבכלהו הוי המקח קיים משום דאגב זוזי גמר ומקנה, ולא דמי למאי דאמרינן כל מילי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, דהכא שאני שגמר והקנהו ועבר על לאו משום החמדה דמעיקרא ופסול לעדות מדאורייתא ולעולם המקח קיים, והשתא מ"ש הר"א ז"ל בהלכות גזילה והוא שלא אמר רוצה אני, הם פירוש לדברי הרמב"ם או השגה למה לא ביאר דבריו כיון שהם מוכרחות לפירוש דבריו, אבל בענין מכר לעולם המכר קיים עכ"פ *.

ולענין הלכה בשמעתין באיש שאנסוהו לקדש אפילו שאמר רוצה אני נראה דהוי ספק מקודשת לצאת מכל המחלוקת. ותמהתי איך הרב מוהרי"ק זלה"ה בטור חושן משפט סימן ר"ה העתיק דברי העיטור בדרך סתם במ"ש דתליוהו לקנות לא אמרינן דגמר וקני, כיון דתלוי בזה פלוגתא דאשלי רברבי בענין קדושין כדפרישית. והטור ז"ל כתב בשם הרי"ף דאינן קדושין. ולא ראיתי דבר מבואר בדברי הרי"ף ז"ל, לבד זה ראיתי שהביא בפרק חזקת הבתים פלוגתא דאמימר ורב אשי ופסק כרב אשי, ואם איתא דהוה מחלק בין תליוה לאשה לתליוהו לאיש וכדברי הרמב"ם היה לו לפרש. ובעל ספר המצות [סמ"ג עשין מ"ח] כפי הנראה מדבריו מפרש מחלוקת אמימר ורב אשי בתליוהו לאיש שיקדשנה, ולפ"ז צריך לפרש דמ"ש הוא עשה שלא כהוגן היינו האיש המכה אותו שיקדשנה, ולכך הפקיעו רבנן קדושיו כדי שלא יבא לפועל כונת המכים אותו שיקדשנה **.

ובמקדשה בעל כרחה סתמא דתלמודא דהכא נראה שאינה מקודשת, אבל בעל הלכות ורב אחא משבחא לא פסקו הלכה כמאן אי כאמימר אי כרב אשי וכמו שכתבתי בשם בעל העיטור, ונראה דמספקא להו, ואע"ג דרב אשי הוא בתרא, כיון דקאמר תלמודא דהא אשה כשדה זו דמיא ואמר אמימר וכו', כנראה דלוקח בדבר פשוט דהויא מקודשת. ונראה לע"ד שלא להקל בדבר זה אם לא יסכימו חכמי הדור להקל, עם שיש מקום לומר דלכך לא פסקו משום דעל הסתם הלכה כרב אשי שהוא בתרא ***.

תוספות קשו קראי וכו'. מה שכתבו התוס'

* עיין נתיבות המשפט סי' ר"ה ס"ק א', שו"ת חתם סופר יו"ד סי' ו', מרכבת המשנה הל' גזילה פ"א ה"ט והל' מכירה פ"י ה"א.
** עיין המקנה ד"ה בגמרא ואב"א אי תנא קונה. *** עיין קדושת יום טוב להרי"ט אלגזי סימן ט'.

נפשו דרשאי לעשות כן מפני פקוח נפש מ"מ צריך שלא יקחנו אלא ע"מ לשלם אבל כשנוטל ע"מ שלא לשלם הרי הוא גזלן דאסור להציל עצמו בממון חבירו אף במקום סכנה אם אין דעתו לשלם :

ד אסור לעשות הערמה בגזילה כגון שהולך אצל חנוני ואומר שרצונו לקנות פירות ומועם מעט מהם ועושה עצמו כאלו אינו משתוה עמו במקח ואח"כ הולך גם אצל השני והשלישי ועושה כן ה"ז גזלן לבד בדבר אחד שהתירו חז"ל מפני הסכנה שאם הקיז דם ורפואתו לשתות יין ואין ידו משגת ליקח ומתבייש לבקש חנם יטול מטבע לא טובה וילך אצל מוכר יין ויטעום מעט ואח"כ ילך אצל השני והשלישי ועוד והם לא יתרצו למכור לו בעד מטבע זו ובין כך ישתה רביעית יין [סנה קכמ"ו] :

ה החוטף משכון מיד חבירו שחייב לו מעות כיון שעשה שלא ברשות ב"ד ה"ז גזלן אף שהוא חייב לו ואצ"ל אם נכנס לבית הלוה ומשכנו כמ"ש בסי' צ' וכל גזלן נפסל לעדות ולשבועה כמ"ש בסי' ל"ד לבד מהממשכן שלא ברשות ב"ד משום דלא משמע לאינשי איסורא בזה וגם זהו רק בחוטף בשוק מיד הלוה אבל אם נכנס לביתו למשכנו נפסל דמקרא מפורש הוא לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו ומסתבא כל ע"ה יודע מזה האיסור אמנם אם ידוע שהמלוה אינו יודע איסור זה לא נפסל [בד"ה וס"ך וח"ם מס ססקסס עליו] :

ו כתיב לא תעשוק ולא תגזול איזהו עושק ואיזהו גזילה גזילה הוא שלוקח ממון האדם או חפציו מידו או מרשותו בחזקה כגון שחטף מידו או נכנס לרשות חבירו שלא ברצון הבעלים ונוטל משם כסף או שוה כסף או שתקף בעבדו של חבירו או בבהמתו ועשה בהם מלאכה או נשתמש בהם או שירד לתוך שדה חבירו ואכל הפירות או נטלן וכל כיוצא בזה כשנוטל לכתחלה באלמות זהו גזלן :

ז ואיזהו עושק זה שבא ממון חבירו לתוך ידו ברצון הבעלים וכיון שתבעו להחזיר לו ממונו כבש בידו ולא החזירה כגון שהיה לו ביד חבירו הלואה או שכירות ותובעו ויש לו ואינו יכול להוציא ממנו מפני שהוא אלם וקשה ואמרו חז"ל דעושק שכר שכיר עובר גם בלאו דלא תגזול [ב"מ ס.י.] ועמ"ש בסי' של"ט :

ח כתיב לא תחמוד ולא תתאוה ואין הכוונה על תאות הלב בלבד בלא מעשה וילפינן מדכתיב בפ' עקב לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך דאיסורא דלא תחמוד הוא דוקא כשיעשה מעשה [מכילתא] ואע"פ שממדת חסידות שלא לחמוד כלל אפילו בלב מה שיש לחבירו מ"מ בלאו דלא תחמוד אינו עובר רק בעושה מעשה ולאו דלא תתאוה אע"ג דתאוה היא בלב מ"מ אינו עובר בתאות לבו בלבד אא"כ מחשב בלבו איך להשיגה מחבירו וכיון שגומר דבר זה בלבו עובר על לא תתאוה וראיה דתאוה אינה בלב בלבד שהרי במתאוננים כשהתאוו בשר קראם התורה העם המתאוים והם הרי השתדלו להמציא תאותם וכן הוא הלאו דלא תתאוה :

ט וז"ל הרמב"ם בפ"א מגזילה כל החומד עבדו או אמתו או ביתו או כליו של חבירו או כל דבר שאפשר שיקנהו ממנו והכביד עליו רעים והפציר בו עד שלקחו ממנו ה"ז עובר בלא תחמוד וכל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו וכל כיוצא בזה כיון שחשב בלבו איך יקנה דבר זה ונפתה בלבו בדבר עבר בל"ת של לא תתאוה ואין תאוה אלא בלב בלבד עכ"ל וכ"כ הטור והש"ע :

י וזה שכתב כל דבר שאפשר שיקנהו ממנו נ"ל שכוון למה שדרשו במכילתא לא תחמוד כלל בית שדה ועבד ואמה ושור וחמור פרט וכל אשר לרעך חזר וכלל והוי כלל ופרט וכלל מה הפרט דבר שהוא קונה ומקנה אף הכלל דבר שהוא קונה ומקנה עכ"ל וביאור הדבר נראה שאם ראובן למד איזה חכמה ואיזה מלאכה ושמעון חמד בלבו חכמה זו או מלאכה זו והשתדל והרבה רעים על ראובן עד שלמדו והייתי אומר שגם זה הוא בכללא דלא תחמוד לזה מיעטה התורה דוקא דבר שהוא בקנין שכשהיא אצל ראובן איננו אצל שמעון לאפוקי חכמה ומלאכה אינם בקנינים [עסמ"ע סקי"ה וגם בעול סגירסא כן] :

יא עוד דרשו במכילתא שם מה הפרט מפורש בדבר שאינו בא ברשותך אלא ברצון הבעלים אף כל דבר שא"א לבא ברשותך אלא ברצון הבעלים יצא שאתה חומד בתו לבנך או בנו לבתך [כל"ל] וביאור זה נראה דזהו ודאי כשארם מתאוה לישא אשה פנויה בחופה וקדושין דמותר שהרי אינה אשת רעך אבל להסית אבי הבת שיקדש בתו לבנו או להסיתו שיצוה את בנו לקדש את בתו הייתי אומר שזהו בכלל וכל אשר לרעך דהבנים והבנות הם של אביהם וגם ישנן בקנינים דחאשה היא קנין בעלה לזה מיעטה התורה מפני שזה א"צ דעת בעלים שהרי אם בנו יהיה רצונו לקדשה ברצונה א"צ דעת האב וכן אם בתו תתרצה לקבל קדושין א"צ דעת אביה ואף בבתו קטנה שהיא ברשות האב מ"מ כשתתגדל אינה עוד ברשותו ואינו דומה לקרקעות ומטלטלין שלעולם הם ברשות הבעלים [ע' ערכין כלו] :

יב התאוה מביא לידי חימוד והחימוד מביא לידי גזל שאם לא רצו הבעלים למכור אע"פ שהרבה להם בדמים והפציר ברעים יבא לידי גזל שנאמר וחמדו שדות וגזלו [מיכה ב] ואם עמדו הבעלים בפניו להציל ממונם או מנעוהו מלגזול יבא לידי שפיכות דמים צא ולמד ממעשה אחאב ונבות הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד והקונה ע"פ הפצר שהפציר בבעלים עובר בשני לאוין לכך נאמר לא תחמוד ולא תתאוה ואם גזל

אי

או גנב אחר ההשתדלות עובר בב' לאוין [וכ"ם י"ל פוסים פוסי' ב"מ סמ' ד"ס לעצור וכוק] :

יג בלאו דלא תחמוד אינו פטול לעדות ולשבועה דלא התחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו כם"ש בס' ל"ח ודע דמדברי הרמב"ם שהבאנו מתבאר דעל לאו דלא תחמוד עוברים אף כשנתן מעות והמוכר נתרצה ולכן יזהר אדם מלקנות שלא אצל חנוני אם לא כשהמוכר מבקש ממנו שיקנה [עפוס' סנסדרין כה: ד"ס מיקרא] :

יד כיון שנתבאר ענין הלאו דלא תחמוד ממילא מובן דכ"ש הכופה את חבירו למכור את שלו ונותן לו דמיו הוי איסור דאורייתא וזהו חמס ום"ם לפטול לעדות ולשבועה אין לו דין גזלן ליפסל מדאורייתא אלא מדרבנן כם"ש שם ועל לאו דלא תחמוד אינו נפסל אפילו מדרבנן · משעם שנתבאר [וע"ם בסנסדרין] :

סימן שם [מצות השבת הגזילה ואם אין בה ש"פ ובשנשתנית הגזילה ובו י' סעיפים] :

א כל הגוזל חייב להחזיר הגזילה עצמה שנאמר והשיב את הגזילה אשר גזל ואם רצונו לשלם הדמים אינו יוצא ידי השבה כשהגזילה היא ת"י אם הגנזב אינו מתרצה בכך ואם הגנזל מתרצה יצא וס"ם עובר בלא תחמוד אא"כ הגנזל מוחל לו לגמרי דאז א"צ השבה כלל ודע דלא מצינו בפוסקים חילוק במצות השבה בין ישראל לכותי להפוסקים דס"ל דגזל כותי הוא מן התורה ודע דיש מרבותינו דס"ל דעובר כוכבים שגזל ליכא ביה השבה [ס"י עיכונין סכ] והטעם דמצות השבה כתיב בויקרא בנשבע לשקר והורה שחייב בקרן וחומש ואשם והבותי אינו מקריב אלא עולה כם"ש הרמב"ם בפ"ג ממעשה הקרבנות אבל ברמב"ם ובטור וש"ע לא מצאנו דבר זה וכן דעת רבותינו בעלי התוס' [פס וכיבוי"ם עת: ד"ס כן] וזה שאמרו חז"ל בבן נח דלא ניתן להשבון זהו כשגזל מפחות משפ"ם וכן עיקר לדינא כיוכוב הפוסקים סוברין כן :

ב כשנאבדה הגזילה משלם דמיה וכן אם נשהגית קונה גוף הגזילה בשינוי ומשלם הדמים כמו שהיתה שוה בשעת הגזילה כם"ש בס' שנ"ג ואין חילוק בזה בין שהורה מפי עצמו ובין שבאו עדים שגזל ואע"ג דהא דשינוי קונה ילפינן מאשר גזל ומקרא זה נאמר בהודאה מפי עצמו מ"ם לענין שינוי אין סברא לחלק ועוד דהא גם לענין כפל ור' וה' מהני שינוי כם"ש שם וזה אינו אלא בעדים [סנ"ל] :

ג מדין הורה אפילו גזל קורה ובנאה בבירה נהולה הואיל שלא נשתנית בעצמה צריך להרוס כל הבנין ולהשיב הקורה לבעליה אבל חכמים הקנו מפני תקנת השבים שיהיה נותן דמיה ולא להפסיד בניני דזה נהנה וזה לא חסר ואפילו גזל קורה ועשאה בסוכה שהיא דירת עראי ובא בעל הקורה לתבעה בתוך החג נותן לו דמיה דכל ימי החג הוי כדירת קבע אבל אם הבעה אחר החג כיון שלא נשתנית ולא בנאה בטיט ואין לו הפסד אם יסתור הבנין מחזיר הקורה עצמה ועפ"ש בס' שם" :

ד בגזילת קרקע לא עשו תקנת השבים שאם גזל קרקע ובנה עליה בנינים גדולים צריך לסתור הכל ולהשיב הקרקע להבעלים והטעם יש מי שאומר דכיון דקרקע אינה נגזלת דקיימת לעולם ומצוים בעלי זרוע ליפול וסוף סוף יושב הקרקע לבעליו לא עשו תקנה בזה [ס"ז] דעיקר התקנה הוא מפני תקנת השבים שאם נצוה אותו לסתור בירתו ולהשיב הקורה לא יעשה כן ותרקב הקורה ובקרקע לא שייך זה העמידו ארץ תורה והגולן היה לו לירע ואת ולא היה לו לבנות על קרקע גזולה [סמ"ע] ועוד דעיקר תקנת השבים הוא שלא יעלים הגזילה ובקרקע א"א להעלים [לבוש] וי"א דאם בשנגה גזל אחר קצת קרקע משל חבירו שהשיג גבולו בלא כוונה ובנה עליה בנין הנותן דמיו מפני תקנת השבים [מב"ם] ונראה דה"ה אם הגזלן מכר הקרקע והלוקח לא ידע שהיא גזולה ובנה עליה בנין דמחזיר דמים כיון שלא ידע שגזולה היא [ומ"ם בסמ"ע סקי"ו לא ס"ל לקמוסו סה"ד וכ"ל לבעסו ועי' בב"ק כ"ח· מבני לחסדיא מיפיה] :

ה הגוזל פחות משפ"ם אע"פ שעבר עבירה מ"ם אינה בתורת השבה דלאו ממון הוא וישראל מוחל ע"ז ומ"ם אם גזל שוה פרוטה והוזקה צריך להשיב אותה או דמיה ולא עוד אלא אפילו גזל ג' אנורות ירק ששוות ג' פרוטות והוזלו שאינן שוות אלא שתי פרוטות והחזיר לו שהים חייב להחזיר השלישית הואיל ובתחלתה היתה ש"פ והטעם כיון דכל הגולנים משלמים כשעת הגזילה ובשעת הגזילה היתה ש"פ צריך לקיים מצית השבה ולכן אפילו כשקיים מצות השבה בשתים חייב לקיים גם בהפרוטה השלישית של שעת הגזילה וכ"ש אם גזל שתי אנודות ששוות פרוטה והחזיר אחת אע"פ שגזילה אין כאן שהרי לא נשתייר בידו ש"פ משעת הגזילה מ"ם גם מצות השבה אין כאן שהרי לא קיים והשיב את הגזילה כיון שלא החזיר ש"פ ואע"ג דלא מעכבא מצות השבה כשאין כאן גזילה מ"ם לא קיים מ"ע דהשיב את הגזילה שהיה בידו לקיים [עוס' ב"ק קכי] ולא דמי לפחות משפ"ם שגזל דלא חיילא עליה מצות השבה כלל משא"כ בזה חיילא עליה מצות השבה ולא קיימה ולכן י"א דבאמת סכין

דף כה: בגמרא פתם רועה פסול. אף דכבר שמעינן כן מהא דחילק רבא בין מגדל דקה לגסה דאי דוקא בדידעינן שרועה בהמות בשדות אחרות מה לי דקה ומה לי גסה מ"מ אשמעינן רב יהודה שפיר דהוא היה תלמיד רב ושמואל וא"כ היה קודם רבא וארבא ודאי לא קשה מה אתי לאשמעינן כיון דכבר אמר ר' יהודה דהא הוא לא להכי נחית רק דזה משתמע ממילא מדבריו:

בתום' ד"ה מעיקרא סבר. דכן הוא האמת. בב"מ שם הקשו על זה והא איכא לאו דלא תגזול ותירצו לעבור עליו בשני לאוין. אכן לכאורה קשה לפי מש"כ בריש פרק איזהו נשך דלכך מוקמינן לאו דלא תגזול באם אינו ענין אעושק שכר שכיר לעבור עליו בב' לאוין ולא אלא תגזול גופא משום דאלא תגזול אין לוקין דניתק לעשה. פי' וליכא נפ"מ בב' לאוין ואיך כתבו כאן לעבור עליו בב' לאוין וי"ל דדוקא לענין לא תגזול כתבו שפיר דליכא לאוקמא לענין לאו יתירה דאין לוקין עליו אבל אלא תחמוד שפיר לוקין ושפיר הוי נפ"מ בהאי לאו דלא תחמוד דלא תחמוד ודאי דלא מנותק בוהשיב את הגזילה וגם אי מנותק בו הא אין עשה מנתק ב' לאוין ונשאר הלאו האחד כדאמרינן בתמורה (ד.) ועיין ברמב"ם ריש הל' תמורה. אכן לכאורה קשה דאכתי אין לוקין אלא תחמוד כדאמרינן במכות (טז.) דאין לוקין אגזילה כיון דגברא בר תשלומין הוא אין לוקין ומשלמין ובשלמא לפי פי' התוס' שם (ד"ה התם) דפרשו דלענין בטלו קאי אתי שפיר דזה לא שייך רק לענין גזילה אבל אלא תחמוד דלא מנותק לוקין שפיר. אכן לפי פי' הר"מ הלוי שהביא ריטב"א שם שפי' דאין לוקין אגזילה כיון שצריך לשלם א"כ גם משום לא תחמוד אין לוקין מה"ט. וא"כ אף שי"ל שהתוס' לשיטתם כתבו שפיר לעבור עליו בב' לאוין מ"מ לשיטת ר"מ הלוי קושית התוס' במקומה עומדת. וי"ל דר"מ סובר כתירוץ השני של התוס' דכאן דלפ"ז לא צריך כלל להך תירוצא דלעבור עליו בב' לאוין וזהו שיטת הראב"ד בפ"א מהל' גזילה ע"ש דכתב דאין לוקין אלא תחמוד כיון דמשלם ממון ומ"מ ל"ק לדידיה לאו דלא תחמוד ל"ל די"ל דאתי לאומר לא רוצה כמ"ש הראב"ד גופא שם. אכן לשיטת הרמב"ם שם דלא תחמוד שייך גם בדיהיב דמי ובאמר רוצה אני קושית התוס' בכאן במקומה עומדת דלא שייכי בו תירוצי התוס' כמובן. ועוד קשה דבב"ק (סב.) אמרינן בפי' דחמסן לא מקרי אלא בלא אמר רוצה אני ובאומר אפילו חמסן לא הוי דמוכח בפי' כשיטת הראב"ד ועוד קשה דהרמב"ם (פ"י מהל' עדות ה"ד) כתב דחמסן דיהיב דמי:לא הוי אלא מדרבנן וא"כ סתר דברי עצמו דכתב בהל' גזילה דעבר ע"ז משום לא תחמוד וצ"ע:

בד"ה מגדלי אתמר. אבל גסה מגדלין. ע' במהרש"א דליקשי מבחוץ לארץ כשרים וזה אפילו בתירוץ התוס' לא מתורץ. ונלענ"ד דודאי זהו סדר התנא או בעל המאמר לומר דבר והפוכו ולכן כמו דתני במתניתן דב"ק אין מגדלין בא"י אבל מגדלין בסוריא ולא מקשינן דהאי אבל בסוריא מיותר דמדיוקא דרישא שמעינן דסדר התנא הוא כך לומר גם דנשמע מדיוקא דרישא כמו כן תני גם רבא בחוץ לארץ כשרים. אבל אהא דרועי בהמה גסה מקשו התוס' שפיר כמו דלא תני ליה במתניתן שם כיון דכבר תני הפוך דרישא בהא דאבל מגדלין בסוריא כמו כן גם רבא לא הוי ליה למיתני כיון דאין חדוש בדבר ומשום הפוך דרישא כבר תני בחוץ לארץ כשרין:

דף כו. בגמרא דתנן סאה תרומה. נראה דגרסינן דתניא כי אין זה משנה בשום מקום:

בגמרא נחשדו כהנים לשביעית. הא דעובר על עשה דלאכלה ולא להפסד כדאמרינן ספ"א דבכורות מקמי האי עשה גופא דשמא יעבור הכהן עלי' וכי ספק זה מוציא מידי ודאי צ"ל דעשה דולא להפסד לא שייך רק אם מפסיד אותן בידים ולא בשמניחו לירקב וליפסד:

בגמרא ואי קרו לכו רועי צאן. פי' דרועי צאן גרע טפי מרועי בקר דברועי בקר יכול לתרץ דבריו דמגדלי בקר קאמר כמו דגם רבא לעיל קרי למגדלי בקר רועי בקר ובמגדלי בקר אין שמץ פסול דהא כשרים הם לעדות כמימרא דרבא דלעיל דרועי בהמה גסה כשרים אלא אפילו קרו לכו רועי צאן דממנ"פ איכא שמץ פסול דגם מגדלי בהמה דקה פסולים וכ"ש רועים ג"כ לא ידעתי מה אמינא ליה:

בתום' ד"ה משרבו האנסין. וי"ל דמיירי בשביעית בזמן הזה. הראב"ד פ"א מהל' שמיטה (הי"א) כתב דמיירי במקומות דלא אסור רק מדרבנן ובזה ג"כ מתורץ קושית התוס' אכן דעת הרמב"ם שם נראה דסובר כתירוץ השני של התוס' דכאן ובזה מיושב השגת הראב"ד שם ולכן פירש ארנונא על חילות המלך שבזה שייך סכנת נפשות כי יהרגוהו אם לא יתן להם די חקם אבל במס

מצות יחוד השי״ת הוא אהבה ויראה, ועיקר השלימות להיות אהבת ה׳ ויראתו כלולים בדחילו ורחימא וברחימא ודחילו זב״ז והיא ירושה לנו מאבותינו אברהם בחינת אהבה, יצחק פחד, ויעקב איש תם, והוא מה שאנו אומרים בכל יום מה יפה ירושתנו בטרם קריאת ק״ש, וכן בברכת אהבה רבה בעבור אבותינו שבטחו בך וכו׳, והוא מ״ש הכתוב [תהילים ב, יא] וגילו ברעדה שהוא יחוד האהבה ויראה, והוא תיקון הטוב שבעץ הדעת יחוד חסד וגבורות. אמנם לעומת זה ח״ו מצד הרע יש ג״כ בחינות אלו, כי הרציחה מצד הגבורה, והניאוף מצד אהבת אשה זרה, והתיקון הוא בהפרדתה, קאמר [שם צב, י] כי הנה אויבך ה׳ וגו׳ יאבדו יתפרדו כל פועלי און, והוא בחינת דור הפלגה אשר הפיצם ה׳, והוא משאחז״ל [סנהדרין עב.] פיזור לרשעים טוב לעולם. והנה בעת קבלת התורה אז, היה בישראל בחינת השלימות והדביקות באהבה ויראה, קאמר [דברים ה, כו] מי יתן והיה לבבם זה ליראה וגו׳, ואז היה פירוד במדת הרע, אבל בחטא שחטאו ישראל כתיב [לקמן לב, ו] ויקומו לצחק ואמרו חז״ל [רש״י תשא לב, ו] שהוא בחינת ג״ע וש״ד שנדבקו זב״ז, וזה שאמר משה [שם] חטא העם הזה חטאה גדולה וגו׳, ואף ששבו בתשובה, ומרע״ה תיקן להפרידם כדכתיב [שם כ] ויטחן עד אשר דק ויזר וגו׳ מ״מ לא נתקן לגמרי, כדכתיב [שם לד] ביום פקדי ופקדתי וגו׳ ואחז״ל [סנהדרין קב.] אין לך פקידה ופקידה שאין בו מעון העגל עד ביאת משיחנו, והוא מה שנאמר בתורה [דברים ח, ח] בדרך אחד יצאו אליך ובשבעה דרכים ינוסו, כי יתפרדו ויאבדו:

וכבר כתבנו כי לא תרצח הוא בחינת הגבורה שבמדת הרע, והניאוף הוא מדת החסד שבמדת הרע, ולא תגנוב שאחז״ל [מכילתא יתרו כ, יג] שהוא אזהרת גונב נפש ומכרו, הוא בחינת הכלולים משניהם בשביל אהבת ממון, וכן להעיד עדות שקר בשכר כענין שאמר הכתוב [דברים כז, כה] ארור לוקח שוחד להכות נפש דם נקי, וכן בלאו לא תחמוד שהוא בחינת הקינאה איש מרעהו והחמדה והתאוה מביא לידי שפיכות דמים, כמו שכתב הרמב״ם מהלכות גזילה פ״א [ה״א], והביא ראיה ממעשה דאחאב ונבות, א״כ בדיברות הראשונות שהיה קודם החטא והיו בחינת הרעות נפרדות, אמר בלא וי״ו, משא״כ לאחר החטא מחמת חיבורים מדת הרעות נכתבו בוי״ו, וצריך אזהרה יתירה להתרחק מהם, והשי״ת יצילנו מידם ויזכינו לעבוד אותו בדחילא ורחימא וברחימא דחילא, ויש להבין בזה מה שכתוב [תהילים סז, ח] שויתי ה׳ לנגדי תמיד, ואיתא בש״ע [או״ח סי׳ צ״ז ס״ב] צריך להשתחות בשמאלו שהוא ימינו של הקב״ה, והוא ענין מה שאמר הכתוב [דברים ה, ד] פנים בפנים דיבר ה׳ עמכם, וידוע ימין הוא אהבה והחסד, שמאל הוא בחינת הגבורה והיראה [הקדמת תיקוני הזהר, יז] , הרי שהיראה שהיא בחינת שמאל כלול בימין שהוא שפע החסד מאת השי״ת, והימין שהוא בחינת אהבה כלול בגבורה, וזה דכתיב [שם סז, ח] כי מימיני בל אמוט שהיראה כלולה באהבה:

לא תחמוד בית רעיך וגו׳ לא תחמוד אשת ריעך וגו׳ ובלוחות אחרונות כתיב לא תחמוד אשת ריעך ולא תתאוה. והנה דעת הרמב״ם פ״א מהל׳ גזילה [ה״י], דלא תתאוה הוא אזהרה להתחלת התאוה במה שיש לרעהו, ולא תחמוד הוא שישתדל בתאותו והרבה עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו. והטור הביאו בח״מ סי׳ שנ״ט, וסיים ואינו עובר עד שיקנו. וכבר ביארנו שיטתו בחידושי אה״ע ריש סי׳ כ״ח שהוא נלמד מלשון המכילתא, מה פרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה, משמע שאין חיוב אלא כשעושה בו קנין. והנה הראב״ד כתב עליו ולא אמר רוצה אני, וכתב עליו הה״מ דאין זה דעת הרמב״ם שאפילו אמר רוצה אני אף דקי״ל [ב״ב מז:] תלויה וזבין זבינא זבינא, אפ״ה עובר על לא תחמוד. ולכאורא מוכח דברי הרמב״ם, דהא כתיב לא תחמוד אשת רעיך, ואין הכוונה שיעשה מעשה כשהיא תחת בעלה, דכבר הזהיר ע״ז לא תנאף ולא שייך בו קונה ומקנה. ונראה דמהאי טעמא לא כתיב בדברות האחרונות באזהרת לא תתאוה אשת רעיך מפני שלא דיברה התורה בזה הרהור התאוה שהוא אסור מצד הערוה באיסור א״א, והא דכתיב לא תחמוד אשת רעיך, היינו שלא ישתדל להכריח בעלה שיגרש אותה ויקח אותה, וכיון דלא הוי גירושין אלא מרצונו, הרי דאף בזה עובר על לא תחמוד. וכן נראה דבבית רעיך שהוא קרקע דאינו נקנה בשום קנין אפילו ביאוש ושינוי מעשה אלא ברצון המוכר דאז קונה אותה בכסף וחזקה א״כ לא שייך בו לא תחמוד, דהיינו שיקנה אותה, אלא בהשתדלות רצון המוכר:

ונראה דזהו דאיתא במכילתא מה פרט מפורש בדבר שאין בא ברשותך אלא ברצון בעלים וכו׳, דענינו שכללה התורה בזה באשה או בית חבירו שהוא דבר שאין ברשותו אלא ברצון הבעלים, וכתיב נמי עבדו ואמתו שורו וחמורו וגו׳, שהם באים ברשותו אפילו בלא רצון הבעלים, ע״י שיעשה בהם שינוי מעשה או יאוש או שינוי רשות. ואפשר דהראב״ד מודה דבאשה או בית כיון דלא שייך בהן קנין אלא ברצון הבעלים חייבה התורה בזה אפילו ברצון הבעלים. ובזה היה נראה ליתן טעם שנתנה התורה בלאו בפני עצמו לא תחמוד בית רעיך, וכן לא תחמוד אשת רעיך, אף דכתב הרמב״ם [ה׳ גזילה פ״א, ה״ט] דאין לוקין על לאו זה, מ״מ לפי מ״ש הראב״ד שם הטעם משום דניתן להישבון א״כ לא מיבעי באשת רעהו דאסורה לחזור לו משניסת, אלא אפילו בית רעהו כיון שקנה אותה ברצון הבעלים לא שייך גביה השבה כמ״ש ה״מ שם, אבל לדעת הרמב״ם שכתב שהוא לאו אין בו מעשה, ע״כ צ״ל דל״מ כשעשה מעשה וכפה אותו עד שאמר רוצה אני דמדאורייתא מהני בזה אפילו בגירושין כדאיתא בב״ב דף מ״ח ע״ש:

וכל העם רואים את הקולות וירא העם וינועו וגו׳, יש לפרש לפי מה דאיתא בש״ע א״ח סי׳ צ״ח [ס״א], וכך היו עושים חסידים ואנשי מעשה שהיו מתבודדים ומכוונים בתפילתם עד שהיו מגיעים להפשטות הגשמיות ולהתגברות כח השכלי, עד שהיו מגיעים קרוב לנבואה וכו׳. כבר פרשנו בזה מ״ש בסוף פ״ק דאבות [מ״ז] כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה וכו׳ וכל המרבה דברים וכו׳. ענינו, כי הדיבור היוצא מן הגוף בלי מחשבה א״א שיעלה לשמים כמ״ש שהע״ה [קהלת ה, א] כי האלהים בשמים ואתה על הארץ, ע״כ יהיו דבריך מעטים. כי המחשבה שהוא בנשמה שהיא חלק אלהי ממעל היא מעלה את הדיבור והיינו שהדיבור בא מכח המחשבה, וכל מה שתתגבר המחשבה, להתפשט כח הגוף שהוא הגשמי, יותר יעלה למעלה. וזה שאמר משרע״ה [דברים ג, כג] ואתחנן אל ה׳ בעת ההיא לאמר, כי התחינה שהיא במחשבה היא מושכת את האמירה, וכל מה שהגוף מתגבר הוא מכביד על עליות

לפיך ניאור מפי כי כל העושה מלאכה וכו' (יתרו כ, י"ד). וכתב רבינו הפנים יפות ובעומות מחרומות כתיב לו תחמוד מעת רעך ולפ תחמוד בית רעך. וכאן דעת הרמב"ם כפי גזילה (פ"ל) דלפ תחמוד היא מאהבה להחמלת התחמד כמה שיש לרעהו ולפ תחמוד הוא שישתדל בתחמדו ובכבוד עליו בדעים והפליר בו עד שלקחו ממנו. וכעור כביאו בחו"מ (סימן שנ"ו) וסיים וחיזו שוכר עד שיקנו. ובאן הרמב"ד כתב עליו ולפ ימר רואה מפי וכתב עליו הב"י דלפין זה דעת הרמב"ם שפסיקו ימר רואה מפי לפ דקיימ"ל תלוכו וחבין זציני זציני בפסיקו הרמב"ם דהפ כתיב ולפ תחמוד ולכאורה מוכח כדבריו מהרי"ט על קיצושן (דף ל"ב).

לא תחמוד בית רעך לפ תחמוד מעת רעך וכו' (יתרו כ, י"ד). וכתב רבינו הפנים יפות ובעומות מחרומות כתיב לו תחמוד מעת רעך ולפ תחמוד בית רעך. וכאן דעת הרמב"ם כפי גזילה (פ"ל) דלפ תחמוד היא מאהבה להחמלת התחמד כמה שיש לרעהו ולפ תחמוד הוא שישתדל בתחמדו ובכבוד עליו בדעים והפליר בו עד שלקחו ממנו. וכעור כביאו בחו"מ (סימן שנ"ו) וסיים וחיזו שוכר עד שיקנו. ובאן הרמב"ד כתב עליו ולפ ימר רואה מפי וכתב עליו הב"י דלפין זה דעת הרמב"ם שפסיקו ימר רואה מפי לפ דקיימ"ל תלוכו וחבין זציני זציני בפסיקו הרמב"ם דהפ כתיב ולפ תחמוד ולכאורה מוכח כדבריו מהרי"ט על קיצושן (דף ל"ב).

ומחורן ג"כ מה דפתח בתחלתו דכיתו שנים, ומסיים כי כל האשה בלשון יחיד ודו"ק ודבריס של עשס כס שכ"ל. ובאמת שכתבתי לעיל בחיכה למיפרך ככי ואיכא למיפרך ככי כל חדא וחדא תיקו בזוכתיה עיין זבחים (דף י"ז) גבי חוגן למיחל עבודה, ובחומ' סס ובפ"ת ובגבורת ארי יומא ד"ת, ועיין בחידושי מהרי"ט על קידושין (דף ל"ב).

ובפרט בשנים שנתחלקו בראשונה מחלוקת לכאורה מעלת אחד לגמרי, וקאמר בקושיות התוספות לגיטין מעלת אחד אמר רחמנא ולא שני מעלות אמר ר' יוחנן ואמאי לא קאמר ר' יוחנן שני מעלות אמר רחמנא ולא אחד, ולפי מה שכתבתי לישב קושית התוספות ניחא, ועיין בחידושי מהרי"ט על קידושין (דף ל"ב).

ומש"כ בשנחת סלת דמ"ש בטור (סימן שנ"ו) לחיו עובר עד שיקנה בחפץ כוחו שיקנו לגיתו לפל קנין לפ בעי, עיין בממ"ע (ס"ק י"ז) דלמדו זה מדכתיב לפ תחמוד כסף וזהב עליהס ולקחת לך, ועיין בזיוור בגר"א ובחס בזולפי מיוחי שכסף וזהב יכול יכנה לכס מדין כסוס מלחמה. ובעבודה זרה (דף י"ג) פירש שמואל דמי כתיב לפ תחמוד כסף וזהב עליהס וכתיב ולקחת לך כה כיון פסלו לפלה לפ תחמוד פסלו מלה ולקחת לך, ופירש"י כלי קלמר פסלו לפלה שיפה לעבודה זרה לפ תחמוד פסלו מלה שבעלו מלפון פסולה ולקחת לך לפסולי לריעך דקרא הרי גופי משמע ודרשינן ליה לעיסור וכיתר דקרא ע"ל. ורבותה מזה דלריך שיקנה חת החפץ שבוח חומד ודלפ בהמחת סלת.

ג) **אבל** קשה לי דהמכילתא שמביא הרמב"ם והסמ"ע בסי"ק י"ז ובזיוור הגר"א לפ

תחמוד יכול לפילו חומד בדבור, ת"ל לא תחמוד כסף וזהב מה להלן עד שיעשה מעשה אף כאן עד שיעשה מעשה עיי"ש, וכעור למד מזה עד שיקנה בחפץ שחומד. ולפי דרשתו של שמואל ולא תחמוד מיירי בלא ניעלו דבר אסור לקחתו, משא"כ ולקחת מיירי כשכבר ניעלו ונעשה כיתר מז ולקחת לך אבל לא תחמוד מצד לן שהיו חייב עד שיעשה מעשה כאי ולקחת לך גמור אחר שהתבטלה בע"ז ועע"ב.

ועוד קשה לי על מה שכתב רבינו בסמוך שלו בקונטרס אחרון בע"ע (סימן כ"ח ס"ק) ד"ה קידשה בגזל ובחמס לכתבה רחמנא שני לאוין לא תגזול ולא תחמוד כמ"ש בתוספות ב"מ (דף ד') דלא תגזול חייב על דמי בחפץ אבל בגופן דמיו לא עבר על לא תגזל ולאו דלא תחמוד קאי על גוף בחפץ כל שחמדו וקנו לגיות שלו עובר על לאו דלמע תחמוד כמו שכתב בטור (סימן שכ"ט) בשם כרמב"ם שם כן בלאו דלא תחמוד דכתיב מפורש בית רעך וכל אשר לרעך נתמעט עכו"ס מלא תחמוד וכשמתן לו דמיו אין זו מיסור כלל עיי"ש, ולפי"ד רבינו שם אין מבין מ"ש בטור בשמחבר כ"ל (סימן שכ"ט) שלוו עובר בלא תחמוד עד שיקנה בחפץ, ובשב כרמב"ם בספר המלות ומשבץ גם בסמ"ע למדו זה מלאו דלא תחמוד בסף וזהב עליכם ולקחת לך עד שיעשה מעשה, ומה לאיכ מסר כח בחם בשל עכו"ס שפיר י"ל לאיהו עובר כד שיעשה מעשה, משא"כ בישראל עובר אפילו בלא לקח בחפץ בדשותו.

ואף לכאי לא תחמוד בסף וזהב אין בהיסור משום שבישראל חומד דבר שאיהו שלו דאב לא שייך בעכו"ס ובפרט בחם דמיירי בכבוש מלחמה ועיקר בהיסור הוא משא יחמוד ליפוי עבודה זרה כי תועבה היא, אבל כיון דבעיון למילף מבחן נעשין לא תחמוד בגמרא בשבועות דאיהו עובר עד שיקנה בחפץ לדשותו זה קשה דמ"ל לאיהו מעכו"ס ליתרבה. ובענמת תוך (מלוה ל"א ומלוה תע"ז) פשיטא ליה דבחומד מה שביד עכו"ס אינו עובר בלא תחמוד אבל בפרמ"ג סו"ח (סימן תר"ד סק"ל) נסתפק בדבר. ובמב"ם כלי גזילה ואבידה (פ"ה כ"ב) כתב לחסור לעשות את העכו"ס, וכתב בכסף משנה לתמוה על שלא הזכיר שם דין חומד, ועיין בקובץ שיעורים ח"ב (סימן ל"ג, ל"ג) דבשל נכרי אינו עובר בלא תחמוד ולא ראה שרבינו קדמו.

ג) **ובפרשת** עקב (ז' כ"ב) בפסוק לא תחמוד כסף וזהב עליכם וכו' כתב רבינו בפניס יפות דבשעה שחמד אחם כבר עבר על לא תחמוד כשמחז"ל גבי לא תחמוד בית רעך דבשעת חמדה עובר עליו וכיון דעבירה גוררת עבירה הזהיר בכתוב שלא תחמוד שאם תחמוד עבירה זו תגרום שתעבור על ולקחת לך, וחמ"ל תגרום שתוקק בו ותביא תועבה לך ביתך וכו' עיי"ש, וכאן תמיהני דכאן כרמב"ם וכעור וכמחבר (סימן שכ"ט) כתבו מקרא דולקחת לך חימוד עיש בו מעשה וכאיך כתב רבינו שבשעת חימוד עובר עליו ועע"ב. ובשו"ת מחכה חיים ח"ב (סימן ל"ג, ל"ג) דבשל נכרי אינו עובר בלא תחמוד ולא ראה שרבינו קדמו.

משפטים

שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם (משפטים כ"א, ב'). וכתב רבינו בפניס יפות וחל"ק לקמן גבי יוצא בשן ועין כתיב לחפשי יצאתו תחת שינו ולא כתיב חנם ולכאי תגאי בגיטין (דף מ"ג) דיוצא בשן ועין לריך גט שחרור ול' דלכאי כתיב הכא חנם דמ"ב דמ"ע גופו קנוי כלאיתא בקידושין (דף ע"ז) יוצא בשם ול"ל גט שחרור וכן ול"ל לר' אליעזר דס"ל בקידושין (דף י"ח) כי גניבתו אלף ושוה חמש מאות אינו נמכר כתבנו בחילוקינו שם דהיינו שלריך למחול לו מוהר בחוב שבעה יותר על דמי ממכרו או שיאמר לרידי שוה לי אלף, והיינו דכתיב יוצא לחפשי חנם שפטור מעשים יתר על בחוב דחפשר גם לחכמים דפליגי על ר' אליעזר אחי קרא לעשמעין לאינו חוזר וגמכר בשביל יתר כגניבה כלאיתא שם דאינו חוזר וגמכר עכ"ל בפניס יפות. ועיין בקידושין שם דאמר רבי

דף ו' ע"א ד"ה מכין בר רבא מצוי שכפרן מלידו בעבד מרחמנא בד' ופריך ע"ם מלידו בעבד דלמד פתחא סוף מרחמנא כמי כיתא פיתחא הוא ה' רב סומא בני דני"י כגון שכפרן בקרן זוית דפתחא בקרן זוית לא עבדי ליכבי ורב סומא למר לחד זם ולחד זם בד' ופריך לר' מכין בר רבא מכסיא מצוי מקום דע"כ בעבד מיירי ולחד רב תורתו כמפורש בגמ' פרילם מצוי מלדו בד' ומשכי ר' מכן בר רבא שאני התם דקא נקעי בה רבים ופריך מכלל דרב סומא שבר לעיני בלא נקעי בה רבים ע"ם מדרב אמי ורבי אלי פרילם דלמרין לעיל התם ים שם פם ד' מהיר פרילם עד שבר שלמה פרילם מצוי מלידו בעבד ומשכי התם היכא גדודי שכא דליכא ביזדודי ע"כ שקוצי וכתב הרמ"ם דליכא פלוגתא בין רבנות' הילכתא כמאן דאמר הכי"ק סבירא דבני רב אמי ורב אלי דבני ר' מכין בר רבא דבני רב חונא דפליגי בשלמים דרב אמי ורב אלי אבל דקי"ל דפרלם מצוי בעבד לפיכך כי ליכא גידודי וכיון דבעבד קופיים הוא בעבדין לקיולי ופילם מצוי ביי"ד כל היכא דלא נקעי בה רבי' עכ"ל הרמ"ם ידעינן הטוב שהם בחי"ם פ' שם"ם כדעת הרי"ף שהביא הרמ"ם וכתב הב"י ומ"ם יש להשיב שהתם וכתב שהם כפרן בדלתו פרלם בד' ולא מילה בד' מילה בין הם כפרן בקרן זוית ועוד יש לחלות למעמע דע"כ ל"ל דכפרן בדלתו אלא בקרן זוית בחלתו היכא דעבד כמתו וכתו שכתבו שם התוס' דלא"כ פליגת מדרב יהודה דאמר מצוי שהוא רחב ע"ו מרחיק שתי חומות ועוסק פם ג' חומות יהא שור פרלם שתי חומות ויש בו ד' ולפילו לא"ד מלדו בד' מודה דבדלתו לית בד' אלא ע"כ הוא בקרן זוית ומחמר שרבינו כתב דהיכא דליכא בעבד קונסות אלו ח"ל ול"ל להרן כיון דמשקיון דבקעי בה רבים הלית מילתא ל"כ בדלתו שהוא בקרן זוית בחלתו אלא בקרן זוית דשא בקעי בה רבים הייבו שהיא במקום בקי ואלא במקום בקי אלא במקום שהוא שוב מעיף לו מיקרי לא בקעי בה רבים וזה פשוט דבדלתו שהוא שוב לפתח לית שם מקיש מעוקף דודאי לית אדם עושה פתח במקום שלייבו בקי ע"כ הוי כמלידו דבקעי בה רבים ואקור ונפלאתי על הגאון שכיל דלפ"ד דמשמעת בדלתו לית שם מקום מעוקף והוי כבקעי בה רבים ל"כ מילי פרק הפ"ם מ"ם מלידו בעבד דלמרין פתחא הוא ומדלתו כמי שיש פתחא הוא ומלי קושיא דהא ע"כ בעבד בלידו ע"כ במקום דלא בקעי בה רבים אבל במקום דבקעי בה רבים הוא בד' ול"כ לית ענין לכפרן בדלתו דהתם מקשינן בקעי בה רבים ופילו בד' אלא ע"כ פשיטא ליה כי היכי לע"ד דמלדו בד' היכא דליכא בידודי כמו דמשמע מפשיטות לישנא דהכי"ו ופ"כ לריכין אבי לומר דבדלתו לית הפילה ממעטת להחיקון מקום דלא בקעי פתחא רבה ועייל בפתחא זועא ל"כ ה"כ אף במקום דבני' בוקעים שהו למקום שלין רבים בוקעים מקום דלא בקעי פיתחא רבה ועייל בפיתחא זועא בפיתחא זועא ולעולם לית רבים בוקעים בהאי פיתחא זועא וכן משמע מדברי ההוס' ד"ה אחד זה ואחד זה בד' פי' שם כפרן בקרן זוית אבל שם כפרן מדלתו בלא קרן זוית לא הוי בד' דלא פליגי מדרב יהודה דאמר לקמן מצוי שהוא רחב ט"ו אמה מרחיק ג' חומות ועוסק פם ג' חומות ומלידו דהוי בד' מקום למעט בהילוכו אבל כשכפרלה בדלתו היכי ממעט דלא בקעי פיתחא רבה ועייל בפיתחא זועא כשהו מזה אף רב הונא דמחמיר בלידו בד' היכא דליכא בידודי מקום דלא בקיע פיתחא רבה כו' ס"ם לרב אשי בר רבא דאים כי מלדו בד' היכא דבקעי בה רבים אבל מדלתו לפילו בקעי בה רבים ומקשינן בקעי בה רבים כיון דבדלתו הוא ע"ם אלא כמו שלין בוקעין בו רבי' מקום דלא בקיע פיתחא רבה וכו' ול"ב לין בוקעין בו רבי' מיקרי זה הוא קושית המקשה ע"ם בלידו בעבד היכא דלא בקעי בה רבי' בדלתו כמי שהוא פיתחא הוא דמחמר לא בקעי בה רבים ומקשינן בקעי בה רבים כיון דבדלתו הוא ע"ם אלא כמו שלין בוקעין בו רבים מקום דלא בקיע פיתחא רבה ועייל בפיתחא זועא ומשני כמי בעבד דבפרן בקרן זוית דפתחא בקרן זוית לא עבדי ליכבי ורב אשי בר רבא דאים כי מלדו בד' פחות מכלום בקרי' בקעי בו ויבעלו החיקון אחרי שהוא בקרן זוית ולא חבי כפתח ושיעין קרני' בקעי בו ויבעלו החיקון בקרן זוית ממעט בהילוכו כדאמרין לף " ע"ב ס"ל אם עביד בקרן זוית ממעט בהילוכו והיעין דקשיא דבפתח רבה ועייל בזועא הוי כרבים בקעי' בו ולכך פוסל בד' אבל אם כפרן מדלתו לין רבי' בוקעין בו בכל מקום דלא קשיא כו' ל"ב לימו פוסל בד' אלא בעבד והרמ"ם והכי"ו דכהבו בס"ג חילוקו דרבים בוקעין בו לימו אלא בכפרן מלידו אבל בדלתו לין רבים בוקעין בו לימו אלא בעבד דוקא ולא בכפרן ומ"ש הרמ"ם בפרק ב' מהלכות גזילה ואבידה הלכה ט"ו ומ"ש בפרק ד' מהלכות נזקי ממון הוא הדין לשאר בהמה וחיה ועוף ומ"ש בפרק ה' מהלכות נזקי ממון הוא הדין לכלים שבידו ומ"ש בפרק ו' מהלכות נזקי ממון הוא הדין לאדם שהזיק בידו ומ"ש בפרק ז' מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשינה ומ"ש בפרק ח' מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ומ"ש בפרק ט' מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק י"א מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק י"ב מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק י"ג מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק י"ד מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ט"ו מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק י"ז מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק י"ח מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק י"ט מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק כ' מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק כ"א מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק כ"ב מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק כ"ג מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק כ"ד מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק כ"ה מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק כ"ו מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק כ"ז מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק כ"ח מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק כ"ט מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ל' מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ל"א מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ל"ב מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ל"ג מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ל"ד מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ל"ה מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ל"ו מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ל"ז מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ל"ח מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ל"ט מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק מ' מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק מ"א מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק מ"ב מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק מ"ג מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק מ"ד מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק מ"ה מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק מ"ו מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק מ"ז מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק מ"ח מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק מ"ט מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק נ' מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק נ"א מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק נ"ב מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק נ"ג מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק נ"ד מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק נ"ה מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק נ"ו מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק נ"ז מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק נ"ח מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק נ"ט מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ס' מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ס"א מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ס"ב מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ס"ג מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ס"ד מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ס"ה מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ס"ו מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ס"ז מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ס"ח מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ס"ט מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ע' מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ע"א מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ע"ב מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ע"ג מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ע"ד מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ע"ה מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ע"ו מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ע"ז מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ע"ח מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ע"ט מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק פ' מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק פ"א מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק פ"ב מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק פ"ג מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק פ"ד מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק פ"ה מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק פ"ו מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק פ"ז מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק פ"ח מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק פ"ט מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק צ' מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק צ"א מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק צ"ב מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק צ"ג מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק צ"ד מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק צ"ה מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק צ"ו מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק צ"ז מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק צ"ח מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק צ"ט מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק' מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"א מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"ב מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"ג מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"ד מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"ה מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"ו מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"ז מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"ח מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"ט מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קי' מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קי"א מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קי"ב מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קי"ג מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קי"ד מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קט"ו מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קט"ז מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קי"ח מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קי"ט מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"כ מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"כא מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"כב מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"כג מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"כד מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"כה מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"כו מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"כז מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"כח מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"כט מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"ל מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"לא מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"לב מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"לג מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"לד מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"לה מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"לו מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"לז מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"לח מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"לט מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"מ מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"מא מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"מב מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"מג מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"מד מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"מה מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"מו מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"מז מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"מח מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ק"מט מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קנ' מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קנ"א מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קנ"ב מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קנ"ג מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קנ"ד מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קנ"ה מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קנ"ו מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קנ"ז מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קנ"ח מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קנ"ט מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קס' מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קס"א מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קס"ב מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קס"ג מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קס"ד מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קס"ה מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קס"ו מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קס"ז מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קס"ח מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קס"ט מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קע' מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קע"א מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קע"ב מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קע"ג מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קע"ד מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קע"ה מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קע"ו מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קע"ז מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קע"ח מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קע"ט מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קפ' מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קפ"א מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קפ"ב מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קפ"ג מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קפ"ד מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קפ"ה מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קפ"ו מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קפ"ז מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קפ"ח מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קפ"ט מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קצ' מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קצ"א מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קצ"ב מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קצ"ג מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קצ"ד מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קצ"ה מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קצ"ו מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קצ"ז מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קצ"ח מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק קצ"ט מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר' מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"א מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"ב מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"ג מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"ד מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"ה מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"ו מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"ז מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"ח מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"ט מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"י מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"יא מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"יב מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"יג מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"יד מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"טו מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"טז מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"יח מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"יט מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"כ מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"כא מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"כב מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"כג מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"כד מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"כה מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"כו מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"כז מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"כח מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"כט מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"ל מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"לא מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש בפרק ר"לב מהלכות נזקי ממון הוא הדין לבהמה שהזיקה בשן ורגל ברשות הניזק ומ"ש ב

בקדושים דכתיב לה תעמוק והכה' דיה לעבור עליו בכל לאוין ופ"ת ולוקמי בגזל גופיה ולעבור עליו בכל לאוין וי"ל משוכ דלא לקי חלוה דגזל משום דכתיב לעשה חבל כי מוקמינן לכוונא בכר בכיר נפש אין ענין לקי אפיר ומקשה מ"ו הגהות מהרש"ל הא מוכח נמי לאו הכיתק לעשה דכתיב והשיב את הגזילה אי קדושים דגרס ולוקמי גרידא ומוכלה ואכי רלישי גירסא בילקוט פ' קדושים דגרס ולוקמי בגזל גופיה דמייירי בי קרא מסכוקמי בכר בכיר בעניבא ובכחורה כ"ל ל"ב קושיה מהרש"ל דלא דמי כלל לגזל דהא כל תהרות הכלוניס בכוונם בכר בכיר דאמרינן בעובר בהמה לאוין מייירי לף במשלם אח"כ משלם כיון שעבר על ציווי הוה בכרו וא"כ לף משלם אין זה מיקוי[1] על לאו ולא דמי לגזל שמהקן הלאו ודאי להא בהגיה הב"י בשם"ג פ"י פ"ם משם תלמידי רשב"ה נדין הטוען למצירו מנא לן דיצים יש לי בידך ואלה תועד לה הר"ם וכתב נרגיה ליכא למימר משום כפק מלוה אים לו עליו הלוהו נרגיה דריצים לה לפבר בהזה דלא מהקן לאויה בהכי ה"ל לה הקן לאוי בהכי דעיקר הלאו אלא ציוה לו בזמן וכן מלאתי כיולא בזה בחוס' דכתובות דף ל"ג ע"ב ד"ה אלא הכא דלא העמה ולא דמי אם כיון שכבתו לחוקים זה מזה לא הוי לאו הכיתק לעשה בלאו דבזילה דמשלם כי' ניתק לעשה בפ"ק דמכות ובשלום הקן תלינ דעשה דבזילה לא כתיב אלא בלאו דלא הלוו דהכא ודאי ע"כ הוא ניתק לעשה בעוקר הבזילה מהתם ידו אבל קרא דושפיכה לו כאשר זמם היינו עוקר הלאו דלא העמה הילכך לא משכינן ליה ניתק לעשה כיון בלא נכתב אחריו קמוך לו עכ"ל ת"ב בעושק נמי הכי כיון בראוק" זה מזה לא הוי ניתק לעשה ולא דמי לגזל דגזל שמהקן הלאו בעוקר הבזילה מאחה ידו אבל בבי ניתק כיון שלא שילם לו בזמנו כבר עבר וכיון דראוק" זה מזה לא מהיב ניתק לעשה דבשלמא אכ היו קרובים זה לזה הוי ניתק לעשה לף שאיני מהקן הלאו כמו בבי לא תותירו ממנו עד בוקר דאי לאו דקאכא לעשה לא מהיב ניתק לעשה אלא הוי לאו הבא מכאב לא ניתק לעשה ולא עבר עליו בעושק אלא משום דכאכא לאו ניתק לעשה לף שאיני מהקן הלאו כמו בבי לא תותירו ממנו עד בוקר דאי לאו דקאכא לעשה לא מהיב ניתק לעשה

אפשר לגזול כסין ורגזל לח סחיט נשום לד חגל נחמת לח כתחור כי
עכין זס לפי פשט שסגי" שסרי כתוב לח מליכו כי חס פקוק חחד חלח
חגזל ותוקמיכטו נפ" חיט חיך כשך נכוסגם ס"ם דגזל נמור מניכיל דריכים
ותוכחם חתי ח"כ חיך למשות חלוס חלוקות ול"ע עכ"ל ולפי טם שפרשתי
שסגיל נחיט נשך חין כחן קושיל דנחמת רבח שבר דשטח כתי סייכו
גזל ולח ככתב חלח למבר בגזל שכי לחוין חלח דקטיל ליט הכח לחו
יחידל בגזל למט כי ומוקי ר' נחט חין עכין לכוגם ס"ם וי"ל דמוקי
לקרל דלח חטטוק דקחי חל כניטם שכר שכיר ולחו דגזל בעקוטו עומד
ות"ל שפיר מחלק לשכי לחוין ומוי גזל דומיל דויגזל חח סחכים ומוטק
שם כניטם שכר שכיר שבל כידו בהיתר נחט חין עכין ומיכים כלמוד
בכל מקום שבל כידו בהיתר כגון פקדון חו הלוחה והוח כוגטו ות"ל דמוקי
ליט לים הל דמוכר נשכר שכיר לחו דלח חגזל . וקלם רחיט לדברי
דבמכין חלוס עשם קשטיב שמיב חדם לסמזיר חגזילה לעשם ולח חטיב
כמי מוטק חלח דהשם מוטק חוא גזל ולח כחבי' דחמכת חלח לכחוקי לשכי
חרי לחוין כדכחיבינא לעיל ולכך לח חוי חלח עשם חחת . ובעמ"ג רחיתי
שעשה גזל ומוטק לשכי לח חעשה וכתב בגזל ומוטק כמ"ש סרמב"ם ומטיים
חטיב שפשוטו כך הול מ"ש חתר רבח בפ' חמקבל זהו מוטק זהו גזל
ולשכי חפקי' דחמכת בחרי ליכי לטבור חלוי בשכי לחוין לפי ענין זס
לחו חתד סוח ובמכה החתיו הל דגרסינן בפ' חלק ל' רבח כל המחזיק
בשחלוקה מוכר בלמא לח יכי' כקרא וכעדחו מכ"ל ולפי שם שכחבתי לח
קשיל כלל חלח להבח דקבר שמוטק הוא גזל מ"ש קשיל למה לי למכתב
לחו יחידל בגזל כמו בריבים ומוקי ר' נחט חין ענין לכוגם שכר שכיר
וחרי לחוין ב

גמור לפילו ג"ד סלמטה מכין לוכחו עד שחלה כפקו ופי' מסרס"ל נחי"ל דסבי יוכח בפי סכוכם דדין שמים ממיר בפי מדיכי חדם דכתם דבריס מסיב שם דמייב בדיכי שמים ופעור מדיכי חדם ולפ"ז ממור דין שמים בני יעקב ל"ב מלי פריך סש"ס ביומל מסוגם מכפרם על עסה ועל לה העשה הסמת על לה תעשה מכפרם לעשה מצני' ומלי קולים הם עשה ממורה בדיכי חדם שמכין לוכחו עד שחלה כפקו וקי"ו שחמור יוחר מדין שמים ולי לפסוק לממור עשה מלה חעשה ורש"י בכחזוחם דף פ"ו ע"ב פי' מכין לוכחו עד שחלה כפקו קודם שעבר על העשה ום נידו לקיים ולפ"ז י"ל לחחר שעבר על העשה לין מעכיבין לוכחו בב"ד של מעה כלל וגם דין שמים כמי קיל לחחר שעבר על העשה יוחר משעובר על לה תעשה ולפ"ז י"ל דלם על עסה גמור שחל חם עכשיו ולין רלוים מב"ד של מעה דמכין לוכחו עד שחלה כפקו דסש מייבי קודם שעבר על העשה כדי לקיים לחל לחחר שעבר על העשה לין ב"ד מעכיבין לוכחו ושחל לחל לוכחכח חם עכשיו על העשה לין ב"ד מעכיבין לוכחו בעודן ריפחח עכשיו : דרב קטינה שכבר ביעל מלוה ליליס והביא לו בעידן ריפחח עכשיו :

וראיתי בסחובחם בים יעקב סי' קי"ג דף פ"ב שפילפל ג"כ בקוביות זו וחגב עיון רלוי' מה שחמה על שרש"ם שחביח בעור י"ד ס' קפ"ח ח"ל והרש"ם כחב דלפילו פחות משוה פרוטה לסור מן שחורה חבל לין מוליחין לוחו בדייני' עד שיהי' בו פ"פ עכ"ל וקשה לי מהא דחמרינן גפ' ח"כ מ' רבח למה לי דכחב רחמנח לחו בריות לחו בגזל לחו בגזלה ולריכה דלי כחב רחמנח לחו בגזל משום דבע"כ כי ע"פ ולדברי הרמ"ם קשה דה"ל למימר דלי משמעינן גזל ח"ל דוקח שוה פרוטה דלם לינו שוה פרוטה לינו גזל מ"ם כחב רחמנח לחו בריות ומלחתי לחייב לפילו פחות משוה פרוטה עכ"ל הרב המגיד ובכנס לפרושי ולדעתי לין כחן קושיה כלל דלם גזל לסור מן החורה לפילו פחות משוה פרוטה חלח שלם כיון לחטוא ולין מוליחין בדייניס כמו גבי רבים ומלחתי בהדי' כדבדי בדברי הב"ח סי' ש"מ וח"ל לסור לנטוב לפי' כל שחוה לכי מסמע שפ' ד' מיחום דף ע"ז דקחמר רב פפא לח כלרכה חלח לפחות משוה פרוטה דגבי סיבחלל לסור דחע"ב דיסרחל מחיל לי' בחר סכי מ"מ לעבוד בשבילה לית לי' הילכך גזל הוא ופירש"י דיסרחל בישרחל לסור דכחיב לח חגזול והש"ב חם הגזילה חעידי דהשבון קבי גזל ולידך לח ומו מוריין הסם לחם דקחמר ליכח מידעם דליסרחל שבי ולגבי לסור וכבי פחות משוה פרוטה ומשבי חסם משום דלמו בב מחילה ניכהו ופי' רש"י שלם בישרחל בלסוות על הגזל חלח דפחות משוה פרוטה ליכו נחשב גזל בעיניהם שעובדים על מדחם ברחמנים סש ומוחלים על דבר קל לחבל ב"ב חבוזים הש עכ"ל חלמא דלסור דין חורה לגזול ולבנוח לפילו כל שהיא וכן פסק הרמב"ם פ"ה מה' גניבה ושש"ב לחוין סי' ש"ם עכ"ל הב"ח הבי להד"י דלם גבחל פחות משוה פרוטה לסור מן שחורה כמו בריבים :

וגם לשם ליישב דברי החוס' דכחבו לחו דלם חחמור בלח דמי משמע להו וחי"ת מיפוק לי' מלח חגזול וי"ל לעבור עליו בשבי לחוין זהוח קושי מ"ש משמע דלח מוקמינן בגזל לעבור בשבי לחוין משום דבימת בעשה וכחב ויש ליישב דבריהם כיון דלח חגזול לפי המסקנ' בגמ' קמי לכוחם בשבת ש"ם ח"כ מ"ש שמוס' בדף ה' וחי"ת מיפוק לי' מלח חגזול כמי כוחמם בשבת ש"ם וי"ל דלח חחמור בלח דמי הוח בכלל כיוצא ש"ם יחילה לעבור עליו בשבי לחוין משום דחי קחי לחכוחם ש"ם לקי חשבי לחוין ע"כ ולח זכיתי לחבין דבריהם בלח החמיד שחוה בלח דמי לח לקיון עשה ומשה כחבה לעבור בשבי לחוין הלח לח מוקמינן בשבי לחוין כיון דחין לוקי עלי' וחין לומר שכוונתו שמוקמינן חפי' לחו לחכוחם ש"ם זה פשיטח לי חפסר לומר שפרי בפ' המקבל קחמר חמשה ממשה לחוין ולח חביא חפי' לכוחם בלח חחמור, ובר מכל דין לי חפסר לומר דקושית החוס' חיפוק לי' מלח חגזול ל"ל כבישה ש"ם דחח גזל ממש לי חפסר ללמוד מכוחם ש"ם דחח חש"ם בפ' המקבל עשה לריכוחה דליכח למילף מהדדי וכן מוכח מקוביות זו בפי' חיזהו כסך דקחמר למה לי לחו בגזל חיפוק לי' מריבית וחוכחה ולח קחמר דריבף מכוחם ש"ם חלח ע"כ דליכח למילף מהדדי כדקחמר החם הש"ם משום דמרח חבל הכח לח מרח ע"י פי' רש"י שם וגם מה שרלה להביא על מהרש"ל מחום' דחולין ח"ל ולפ"ד מהרש"ל קשה למה כחבו החוס' דליכח חד עשה הח ליכח חרי עשה חדש דוחבינ חם מגזילה ושח עשוק חפר עשק חלח שרבר גדול לעשוק לחו עשה דהייבו גזל חלח דקרא כחיב כפל לכון ומעשה הכפל הוא תריסת החוס' בפ' המקבל ע"ב ולח ירד לעומק סעניין דשפ לפי דבריו דליכח חרי עשה דחרבי' דשם עושק לחו גזל לח מליבו בגזל חלח עשה חחת חבל חי עושק הייבו גזל הוי בגזל שכי עשה דומי' דויסלמו מן הסחכה ומחוך שחכחה חסלמוס דהוי חרי עשה על עניין חחר כמו שכחבו החוס' בזבחים דף ק"י ודבריו מגומגמים מחוד ומהלחי דבריס חלו לפכי מחוחבי חגחון מוחכ"ל חירס ל"ל מלמטרדם ושלרך בחשובחו וכבר כדשקם חשובחו בשפלו קו"ח וגם חגחון משפוכקם מוס' חנרחם ר"ח גרולח שלרך והעחיק בדבריס חלו :סכנרחם לפע"ד כחבחי :

דברי פם קדשו למר שגיעיכי ביום שממח מוכח וכחמלח ביחי לירח וכסיו' שמכוכי בחיקוח רפרוכי בחיקח ס חפיחי זהב שמכביח שחמדם גנוזה חללי ולילה כיום יחיר לי להסחעצ בדבריו ומה חחור חניצים ועניצים עלי דברי פם קדשו וצ"ל לסביב מפני הכבוד לחצין שכחב מר שדברי מהרש"ל חמוהים בעיכיו ומציח לחי' שכבר עלינו שכי לחוץ מפורצין בנוים לח חחשוב בה וגם לטעמיה דמהרש"ל שקבי לנפשי' הח ליחו נופי' ש"ל דהכך דרכות דוחכלם חח כל העמים דרכיהם גמורות כיכה וכו' לפי עכיות דעתי לין כחן קושיה דבודחי מורה מהרש"ל שים מלום שכלטוחיו על הנוים וזה הוח מגזילת הכסוב וכן וחכלם כל העמים שני מגזילת הכסוב לעבור בעשה בגזל נוי וחמיחם מהרש"ל על סרמב"ם שכחב שעובר בלחו קיעבם שרחל בעובם לחו בשביל נוי שה לח עליכו בשום כי חחורם בכללה ובפרטים ליסרחל לחמרה ולח לנויים שיכבשו

יסרחל עליהם בשום חם לח היכח דבלי קלח בשרחל :

גם מה שכחב מר ז"ל ולפ"ד בזל נוי מוחר למי הוי מיוחמח כי' יחי כשבחב מהרש"ל דעיך למה לי הח מוילח ידעיכן עכ"ל ולפי ביד לין כחן לפילו ריח קושיה דהח כחבו החוס' בפ' הגחל דף קי"ד ע"ב ד"ה שלח יעשכו דלכסי חכחי דקשרי בזל נוי מוחר מוקמי להחי קלח לדרשה מחריחח מ"ב חילטוך דעיך שלח כימח שים מכ"פ חיקר בשה בזגל נוי מקרח דוחכלם חו מקרח דוחכלם וקש"ל שחוח היחר נשוי וכן מלחחי שחילפו החוס' חירוץ זה ריס חיזהו כסך ד"ה לעבור עליו בשבי לחוין ושקשו חיכי ס"ד לחקור בזל נוי הח בזל ביסרחל בופי' לח ידעיכן חלח מריצים וחוכלח וריצים וחוכלח שרי שבוי ומילפו דה"ח לחקור בזל נוי מקרח דוחכלם עכ"ל ל"ב למהרש"ל כמי שין כחן קושיה חח פשוט ובבור :

ומה שלשם מר ליישב חעיכח הרב המגיד על הרמב"ם וכחב מר עכ"ל בדוק שדעת הרמב"ם שפשוטו של מקרח שוח לכנוס בזל החוכח בחזקה שן לחת שכך עלמה בחסכמה לפפי לחל מחוד חוכך חכי בדבר זה דלם דכיחת החילם בזל קובל פי' זה מ"מ לעכין חכין חלוים חי חפסר לחקוב בזה לומר דחמרי דלבופי' לח חילטרך דכלחד מליצים וחוכחה ומוקמינן לחחי קלח לכביחם ש"ם ושין יחכח זה בחכין שלחוין חח עיקר חעיכח הרב המגיד והקש"ע חכח בזל ושוסק לבני לחוין דבחב ממש כלשון הרמב"ם ומפיים לע"פ שפשוטו של מקרח כך הוא מ"מ מ' דבר בפ' המקבל זהו עוסק זהו בזל כו' לפי עכין זה לשו לחד הוא ומשכח חבחרי הם בדקין בפרק חלק מ' דבר כל המחזיק בממלוקח עובר בלשו דלם יהי' כקרח ועדחו עכ"ל ובודחי לח כעלם מעיכי הקש"ע דשין מקרח יולח מידי פשוטו חלח ודחי כיון דלדבח בזל ועוסק חדש מילחח חיח ובזל ילפיכן מריצים וחוכחה וכיון דמקר לגמרי ולי חפסר לשכות בזל בללו בפני עלמו בשין בלחוין דמשכי לחוין ריצים וחוכחה בלבד ידעיכן לישוב בזל ומה שמציח מר לפי' דבבח בופי' ק"ל בפ' כילד מ"ח דשין מקרח יולח מידי פשוטו לם ידעחי למה כשבח ושכחו מה דמצני' להש"ם בפ' לשין דיבמות דף י"ח ע"ב דמצני' לן הסס לליבח דבכן חע"ב דחמרי דבכן עוסקח בשוח לכחיב חוח בשיב חין מקרח יולח מידי פשוטו חו דילפי כיון דעקר עקר ליכח לחמרי חליבח דבכן לח חיבני לך כיון דעקר עקר כו' הבי לף לשין מקרח יולח מידי פשוטו מוסכם מכל בני מילי סיכח שכובל פי' הפשוט ולף שמקרח חחד יולח לכמה בעשים וכפשים יפיכן בלא מ"מ גם הפשוט הוח לחמ לבל סיכח שליבו קובל פי' הסכח לליבחה קשה מ"ב מודים כיון דעקר עקר ועד כשן לח מבני לי' סכח לליבחה קשה חליבח דבבן חלח ד"ל דקובל פי' הפשוט עומחה בחחזיר בריסחו כחו לרי בן קיבר לפי החמה ולליכח לחחרי פשוט הוח כיון דלא חשחברח לבבה למקרי עומחה לכעוי בלוסה כיון דבעלחה היחר הוח כדכחבי חפים, ד"ה לרבות קושט ח"ב פשוט לחו כיון דליחשקר ליהשקר ולף סיכח דילפיכן בב"ם ח"ב חע"ב דבבל החורה כולם חין מקרח יולח מידי פשיטי הכח חחי ב"ם חפיקחה לבחרי מפשיטה דקיוס על בם חחיו בחחלה ללח לבם הבח ולף דבם קובל פי' הפשוט לקרות כו בבם חחיו חפים חפיקחי' ב"ם לבחרי ק"ו היכח דחי חפסר כוחר כפי' הפשוט דבבל בבר בללח מריצים וחוכחה ומוקמינן בחם חין חכין לכוחם ש"ם חפיקחי' לבחרי ולח יעלח על דעח לחכוב זה לחלוח לח חבחם בפני בללח ש"ם חלח בחחלה בחחלה ומחוך שחכחה חסלמוס דהוי חרי עשה על עניין חחר כמו שכחבו החוס' בזבחים דף ק"י ודבריו מגומגמים מחוד ומהלחי דבריס חלו לפכי מחוחבי חגחון מוחכ"ל חירס ל"ל מלמטרדם ושלרך בחשובחו וכבר כדשקם חשובחו בשפלו קו"ח וגם חגחון משפוכקם מוס' חנרחם ר"ח גרולח שלרך והעחיק בדבריס חלו :סכנרחם לפע"ד כחבחי :

וזה לח חסר הסבחי למחוחבי חגחון מהור"ר לבי כרי"ו.

וכ"כ), מרן נקבה לי (נחקתי כ"ו ד'), וכיבפי' (נ' י"ב), וקהלה (ז' כ"ח), והטעם דלריך עדות כרור ואין לסמוך על נפיס שמכפן נופה לרמיונות, וגם אין לסמוך על עדות מי שהיגו מימר כרשות עלמו, וכללו כי' הסקפה על נפיס כעל מין חלש, תכות פ"כ מ"ו, קידושין מ"ה, סנהדי ק'. ב"ב מ"ז. ב"מ כ"ט. ועי' כזה בס' הזכרון להריב"ן מטורנטה כי"ו לר ר"ת. — ובהלי עדות כתבתי קונטרס גדול וקלת נדפס בפרדי"ם בסופו:

יד) **לא** תחמוד, וגפ' ואתחנן לא תתאוה, והר"מ ואיכוך מוניס לב' מל"ת, חימוד הוא שהפליר בו ולקח ממנו, ותאוה הוא בלב מיכף שחשב עובר, ע' במלוה ל"ת ותע"ו, ובסמ"ג לאוין קכ"ת, ועמ"ל (י"ע ו'), ובכ"ק ס"כ. מה בין גזלן לחמסן מסמן יהיב דמי, ופריך והא תלוה וזבין זבוני זבוני, ומשני דוקא בחומר רועה לגי, ובב"מ ד': ל"ת להיבפי בלא דמי משמע להו, והקי לוסי מ"ל מלא הגזול ותי לעבור בב' לאוין, ועשה"ת ח"ת כ"ו, ובסנהד' כ"ה: בחר"ה מפיקרא כי דכן החמת דהיבי דמי ליכא לאו, ובב"מ פ"י ה"ד מעדות ר"ל בדברי ר"מ כן, ובחמת דעת הר"ם מפורש דלפי' היבי דמי עובר בלאו, רק דהיבו פסול לעדות חלת מדרבנן כי לא משמע להיבפי, ועחו"מ סי' ל"ד ס"ג, חומים סקי"ג, וב"ח לחו"מ כ"ת סקי"ב מפלפל בזה, ובבהגיה תו"מ, ובר"ח מערי' ל' כלל ק"ל. ופ"ע בשו"ת שערי דעה ח"ת קמ"ע בלא חתמוד לי המוכר מוזכר מעות לפ"ע דמכשיל הקונה בלאו דל"ת, או רק על פלוקת, לבל המוכר דבידו למכור לכל מי שירלה ליכא גרדא דלפורדא ופיים בל"ע:

ובר"ם פ"ת ה"ב מנזילה המתאוה פוכר בלאו ה', והקונה לא"כ דבר זה שהפליר בו עד שקנה עובר בשני, ואם גזל עובר בני, לאוין, וכ"כ בתו"ם סל"ע סי"ב, והר"ם הק' בחלוה וזבין למה מהני הא כ"מ דל"ל ל"ת לעל"מ, ותי' כמו שקנה הגזלה בשינוי ובמל"ת מ' ל"ת הק' דשם גזה"כ לשבר גזל אם כעין שגזל יחזר בתמורת ס': לבל שכח מל"ל, ולהמהרי"ם פירוש ותו"ד סי' ל' ח"ם דלהן לא מתוקן הלישור מפני, ובפמ"ת סי' ל"ד כ' דלף דל"ם דוקא אם פחשש תלוי בא' קנסף פתורה שלא יהנו מעשיו, לבל בנשבע שלא למכור דרק המוכר פשם לישור ובליך נקנים ללוקת, ומי לעיל (י"ע י"ח) ופ"ע הלוקת עביד לישור והעוכר בהלכה, ל"ב שפיר שפשם מהרלם כלב שלם ויהי' קנים למוכר ואוע לא עביד לישור מהני, ובמיוק כ' דגם ב"ע מלוין על לא תחמוד דהוא פלף מנזל, ויפרחל מב"ע ח"ע בל"ת כי רפך כ' וממעטין בכל פקום מרפך פכו"ם ופקדש כ"ב במל"ת מ' הע"ז, ואי על פתות משו"ם פוכר פ"ע מזה, ובחב"ג לוי"ח שבח"ל לוי"ח שבל"ב כ' דבי"ג פוחבר לף בישיב דמי, ובפרד"י ועלת (ל"ד י"ד) הבחתי בזה מדשום, ופ' בנין דוד לישב בדף מ':

ובבנסת ישרחל לבות פ"ו מ"ם תרי"ן קסמח בו' הבית שבק' פגר"י פיק ושל בבלק (ב"ב י"ח), לם יתן לי בלק מלא ביתו בסף וזהב בו' פרש"י מבלן שביני רחבה בו', והלין לחר בישק בזה שלשון ל"ת נותן לו בל בסף וזהב שבעולם בו' דלישה למעני שהי' נפשו רחבה, וי"ל פ"ם שא"ם בלן, לבאו' לין יתבן לישוי לא תחמוד לחבר עולם. בלב לדם בחו רצע, וב' דחשק ישוייר רק על דבר לחבר לישו בחבלים הרישוק ולא יפשוק לים בפרי בבת במלך, בן לוחם פורה שחשלו יפי' ברישוק שלא יצוייר פשישק בלל פ"ם, ול"ם דבלעם לחבר מלא ביתו לישו מהשמע וסייך פליה חשק, לבל בי"ק לחבר בל בסף וזהב שבעולם הוא מהשמע ולא יצוייר חשק מוכח דרק דרך הפלנה לחבר, ופ' פ"ע רלם ברי"ת שלול. ובפרד"י ועלת רמ"ז:

ובשו"ת מים חיים בקו' לולרות חיים רלישי, דלפי' בב"ק ל"ח: נחמתא דבבל גידופא דלחבר מה לפבר למיפבד בה לפבר למיפבד עבד, וב"פ ביו"ד שצ"ו ס"ב ופע"ז, ובלעם דלחבר לא לוכל לעבור משמע דלם כי' יכול לעבור פי' פוכר ובוי גידוף בב"ל, ופפיר בשמע דחמדת ממון בברם שלבו, לבל בי"ק לא לחבר לא לוכל רק לין לבי דר בו', וברלה דלף לם הי' יכולים ליתן לו ל"ב רובם פ"ב, וח"ם בס"ח (י"ג ח') בלים שלקים שלחבר לם תתן לי חבי ביהך לא לבוה בו' בי בן לוה חובי בדבר ה', שלא לחבר חבי ביהך מחמת חלוה לממון בי לא לחבר לא לוכלי רק לא לבוה:

ובב' חוספות ברכה שב לחסבר די"ת בי ולי- דשם הניע לו הלים חלף חלפים דינרים, והביב לו גם בל בוי שבעולם לא חלך ופביב לו מעין הלשחי, לבל בללשם, בלך לא הניע לו בלל ממון רק בביד בבד לבבדך, ופי' לו להביב מעין דבריו ומדהפם לשון בספים בלמד שחומד ממון פי', וב"ב בחקור בריך ח"ב פי"ד דהקס"ד, ופ"ע בסו"ם שפרי דעה ח"ת קמ"ע בלאו ל"ת:

טס) **לרעך**, בחו"מ לח"ם פביע דחופיות שב ו' דבבות בעין בח"ר, חרי"ג וו' דבבן פ"ם בשם בקדמם סמ"ג, ורמז בחיבה הש"ר לרשיך ל' חבילות, ע' שמחה חתן ובלה בו' יפי משמח שהי' הקטות ח"ר, ר' רחילה זה בע"י, ל' לחם שפות פת גוי וממו בבלל בשולי בסו"ם, ר' רשויות זה פרובי חבדות ושיחופי מבוחות, פ' שפלך זה מקרח פגילה שקלי שב פחייב שפלך ושפן, כ' כשנוס גם

והמסיג גבול רעהו, שהכניס תחומו בשל חבירו, אפילו מלא אצבע, ה״ז בכלל גניבה וגזילה, ובא״י עובר גם משום לא תסיג גבול רעך (כה).

יא. הכופה את חבירו למכור לו את שלו ונותן לו דמיו (כו), ה״ז חמס ואסור, אבל אין לו דין גזלן (כז), ומ״מ עובר משום לא תחמוד, אף אם אינו כופהו אלא משדלו ומפציר בו עד שימכור

תגזול בקרקע, נראה שאפילו ע״ד לשלם שכר אסור, כמו שנתבאר פרק ז בשוכר שלא מדעת, שנחלקו הפוסקים בזה. ומהך דגוזל סוכת חבירו משמע דאע״ג דלענין שבועה נחלקו הפוסקים בסימן צה בתלוש ולבסוף חבירו אם חשוב כקרקע או לא, לענין גזל הוי כקרקע, וכמ״ש הפוסקים שם דכל המחובר לקרקע כקרקע דמי, ועי׳ מג״א סימן תרלז סק״ז והבאתי דבריו בפרק ו סעיף כא. (כה) שו״ע שם, אבל בחו״ל אינו עובר משום לא תסיג. וכתב במנ״ח מצוה תקכב שכל מקום שיש בו קדושת א״י עוברים בלאו זה. ומצדד לומר שאפילו בפחות מש״פ עובר, וכתב בחנוך שם שאינו לוקה על לא תסיג משום שניתן להשבון. ועי׳ שו״ע סימן קמב סעיף ו באם השיג גבול חבירו בטעות, וזה ידע מכך, אם אמרינן שמחל לו. והגרי״פ בביאורו לסה״מ לרס״ג ל״ת רעא מצדד לומר שהגוזל קרקע מבלי להעביר הגבול, אינו עובר בלא תשיג, והביא שם עוד מדברי רש״י בשבת דף פה דמשמע מדבריו שהנוטע סמוך לשדה חברו עובר משום לא תסיג, והקשה מכמה מקומות דמוכח שאם מרחיק כשיעור שקבעו חז״ל מותר אף לכתחלה לנטוע, והעלה דתליא בפלוגתא שהביאו התוס׳ בפ׳ לא יחפור (דף כו ע״ב) בהא דאילן הסמוך למיצר שאין מביאין ממנו ביכורים. שלר״ח איסור גזל הוא, ולרש״י משום דלאו מארצך הוא, ומדברי רוב הראשונים בסוגיא שם משמע שאין הלכה כעולא דאמר שיש בזה איסור גזל יניקה. ועי׳ אבן האזל פ״ה מה׳ נזקי ממון ה״ג שדן באריכות בדין גזל יניקה מקרקע חבירו. ואם משלם מה שנהנה, עי׳ פרק ח הערה ו. ועי׳ להלן סעיף כב, עוד כתב שם הגרי״פ בשם מגלת ספר שאינו עובר משום לא תגזול בקרקע אלא כשנהנה באכילת הפירות, ומשום לא תסיג עובר מיד.

(כו) ראיתי מי שכתב שה״ה הכופה את חבירו לקנות ממנו, יש בזה משום איסור חמס, ונראין דבריו, ויש להזהר בזה, שלפעמים מביאים את האדם במצב שאינו יכול לסרב, ולכאורה גם זה מעין כפיה, ומצוי הדבר אצל מחברים השולחים ספר ע״י הדואר (וגם מטריחים לפעמים את המקבל לילך לבית הדואר לקבל את הספר), ומפני סיבות שונות אינו יכול לסרב, ועכ״פ רצוי לכתוב שאין התשלום חובה (וגם זה לפעמים גורם אי נעימות. שאינו רוצה לקבלו בחנם), ואף אם ירצה להחזיר גורם לו טירחה בהחזרתו, ועדיין צ״ע. והמקבל ספר או חוברת ע״י הדואר ואינו מעונין בו. לכתחלה לא יוציאנו ויוחזר לשולח, ואם לא ידע והוציאו, נראה שאם השולח מבקש בפירוש תמורה ואין בדעתו לשלם, מסתבר שאסור להשתמש בו, ומ״מ אינו חייב לטרוח ולהחזירו, ואף לא לטרוח ולהודיעו, אלא ירשום על הספר שאינו שלו (ומ״מ נראה שאם עבר זמן רב ולא ביקש השולח פעם נוספת, מסתמא מחל לו ומותר להשתמש בו), אבל אם אינו מבקש תמורה, אע״פ שכתוב המחיר (וכן בירחונים וקונטרסים שונים) נראה שמותר להשתמש בהם, שמסתמא ע״ד ספק נשלח ואף אם לא ישלם ישאר אצלו במתנה, ועי׳ בשו״ת יגדיל תורה (לאדמו״ר מליובאוויטש שליט״א) סימן רלד ובספר הזהרו בממון חבריכם מ״ש בענין זה. ובשו״ת מהרש״ם ח״ב סימן רי נשאל (מהגאון האדר״ת) בדבר שואלים שמצרפים בול עבור תשובה, אם עי״ז מתחייב להשיב, באופן שבלא״ה לא היה משיב מטעמים שונים, והשיב שע״פ דין אינו חייב להשיב, ואף לא להחזיר את הבול, שבלא״ה ילך הבול לאיבוד, והוה זה נהנה וזל״ח (והביא בשם הגרש״ק שעשה לפנים משורה״ד, ולא פירש מה עשה, ואולי השתדל להשיב, וגם המהרש״ם כתב שעשה כן כמה פעמים), והסכים לעצת האדר״ת שירשום אצלו שקיבל מפלוני בולים וכשיזדמן יחזיר לו, ובזה יוצא ידי חובתו, עיי״ש. (כז) שו״ע סימן שנט סעיף ט, והוא נקרא חמסן וכמו שאמרו בגמרא חמסן יהיב דמי, ומ״מ הסכמת הפוסקים שעובר משום לא תחמוד, עי׳ סמ״ע ס״ק יד ובסימן לד ס״ק לב. ובבית שמואל אהע״ז סימן כח סק״ב, ועי׳ להלן, ובקובץ שיעורים פ׳ הכונס מחלק שאם

לו החפץ (כח), ואפילו במחשבה בלבד, שחושב איך יקנה חפץ שביד חבירו עובר משום לא

נתן דמים ואח"כ לקח החפץ אינו עובר בלא תגזול, אבל אם לקח קודם החפץ עובר, עיי"ש, ועי' להלן מדברי המחנ"א. **ובשו"ע** כאן סתם וכתב הכופה את חבירו, ובסימן לד סעיף יג כתב החמסנים והם הלוקחים קרקע או מטלטלין שלא מרצון הבעלים. ובגמרא (ב"ק דף סב ע"א) מקשה אי דיהיב דמי חמסן קרית ליה והא אמר רב הונא תלויה וזבין זכיני זבינא, לא קשיא הא דאמר רוצה אני הא דלא אמר רוצה אני, ומשמע דכל שהמקח קיים מדין תלויה וזבין, אין בו איסור חמס, וכיון דקיי"ל בסימן רה סעיף א דתלויה וזבין המקח קיים, ע"כ צריך לומר דהכא איירי באופן שאין המקח קיים, וכן משמע בגמרא (ב"ק דף סז ע"א ודף קיד ע"א) בהא דהגנב והאנס שהקרישו. ופירש"י אנס היינו דיהיב דמי (ובש"מ בשם הרא"ש כתב דחמס לאו דוקא נקט משום דחלויה וזבין זביניה זבינא, אבל מדברי הפוסקים לא משמע כן) ומשמע שאין החפץ שלו. וכן בקידושין (דף נב ע"א) קידשה בגזל ובחמס וכו', ומשמע שמדינא אין החפץ שלו (עי' גה"מ בסימן רה סק"א שדן בדברי הב"י במ"ש דלא בעינן דוקא שיאמר רוצה אני, והאריך שם לחלק בין אונסו באונס גוף או ממון עד שימכור לו, לבין תפס החפץ בעל כרחו ונתן לו דמיו, ועי' במקנה בקו"א להלכות קידושין סימן כח ד"ה או בחמס), ולענ"ד צ"ע דמ"מ אם המקח קיים הרי אין איסור חמס, ואם אין המקח קיים נמצא זה מחזיק רכושו של חבירו שלא ברשות, ולמה אינו עובר בלא תגזול, ואע"פ שנתן דמים, כיון שאין כאן קנין, אין זה גורע מאיסור גזילה של מחזיק ברכוש חבירו, ולא עדיף מגוזל ע"ד לשלם, ועוד יש לעיין, במ"ש הפוסקים שמ"מ עובר בלא תחמוד, והרי כתב הרמב"ם וכן בשו"ע שאינו עובר בלא תחמוד עד שיקנה החפץ, וכיון שאין כאן קנין אינו עובר בלא תחמוד. ולולי דברי הפוסקים היה נראה דאיסור חמס קיים גם כשהמקח קיים, ומה דמשמע בגמרא דאי יהיב דמי והמקח קיים לא שייך לקרותו חמסן, היינו לאחר שכבר נקנה המקח, אבל בשעת מעשה עושה איסור חמס, ואה"נ באופן שאין המקח קיים הוא בכלל גזילה, וגם עובר משום לא תחמוד כמו בגזילה, אע"פ שאין החפץ נקנה לו, ולא אמרו שצריך קנין ממש, אלא מעשה המוציא החפץ מרשות בעלים, ועדיין לא מצאתי בדברי האחרונים דבר זה, ובהפלא"ה משמע שצריך קנין גמור, וצ"ע.

במחנ"א ה' גזילה סימן כו כתב שאם אנסו שימכור לו וקיבל המעות בשתיקה, מקחו קיים אע"פ שלא אמר בפירוש רוצה אני, וא"צ שיאמר רוצה אני אלא כשלא עשה המוכר שום מעשה, אבל כשעשה מעשה, כגון שמסר לו המקח, או שקיבל המעות קודם שימשוך אינו נקרא חמס, אלא שעבר על לא תחמוד, ומ"ש השו"ע שנקרא גזלן מדרבנן איירי שקיבל הדמים בכפיה, ועיי"ש בסימן כז שכתב שאע"פ שכל שלא אמר רוצה אני אין מקחו מקח, מ"מ אין מוציאין מידו בדיינים, דומיא דגזל מדרבנן, וכל שאינו יוצא בדיינים מתייאש ושוב יש כאן יאוש וש"ר, ולכן בכל גזל דרבנן אם קידש בהם אשה מקודשת, ועי' דברי חיים דיני מכירה סימן כד. **ובדיני** אבידה סימן א הביא הדברי חיים תמיהת השעה"מ פ"א מה' חמץ במ"ש הראב"ד פ"א מה' גזילה שאינו לוקה על לא תחמוד משום שהוא חייב בתשלומין, שהוא כגזלן שחייב להשיב את הגזילה, דהא לא גלי לן קרא תשלומין בלא תחמוד, ואפשר דלקי ולא משלם, ותירץ הד"ח שאין כונת הראב"ד משום שניתן לתשלומין, שהרי עיקר הלאו הוא בענין החזרת החפץ, שהרי דמי החפץ כבר שילם, וא"כ ילקה וגם יחזיר החפץ, וע"כ צ"ל דכיון שלא אמר רוצה אני הוא כגזלן ולא נקנה לו החפץ כלל, ודינו כגזלן ממש והמעות שנתן הם פקדון או הלואה, ונמצא שבהחזרת החפץ מתקן הלאו דלא תחמוד דומיא דהשבת גזילה, עיי"ש. ועי' מחנ"א סימן כז, ובתהלה לדוד כתב דחיוב השבה בלא תחמוד תליא בפלוגתא דהרמב"ם והראב"ד, והתומים סימן לד ס"ק יג כתב שחמס ניתן לתשלומין כדין גזילה, אע"פ שאינו עובר בלא תגזול דאורייתא. עיי"ש. ועי' שו"ת אחיעזר ח"א סוף סימן כב ובאבן האזל פ"א מה' גזילה.

(כח) שו"ע סימן שנט סעיף י, ופשוט שגם בקרקע עובר בלא תחמוד, כמ"ש בפסוק בהדיא ביתו שורו

וגו', ומלשון הרמב"ם והשו"ע משמע שאינו עובר אלא כשעושה מעשה, ובמקנה בקו"א לסימן כח דייק שאינו עובר אלא כשקנאו בקנין גמור (עי' משפט שלום ריש סימן רה שדן בזה מדין אי עביד מהני), ועי' הערה דלעיל. ועי' שד"ח כללים מערכת הל' כלל קל שהאריך בכמה פרטים בדין לא תחמוד. **בערוה"ש** מדייק במ"ש הרמב"ם והשו"ע שעובר בלא תחמוד בכל דבר שאפשר שיקנהו ממנו, שבא לומר שאינו עובר אלא בדבר ששייך ביה קנין, אבל באומנות או חכמה שמפציר בו שילמדהו אינו בלא תחמוד, עי"ש. ועי' בסמ"ע שיש גורסין דבר שאי אפשר לקנותו. וכתב בשד"ח הנ"ל בשם המנ"ח מצוה לח שבפחות מש"פ אינו עובר, ובמצוה רכד מצדד המנ"ח לומר שעובר בפחות מש"פ. **ונראה** פשוט שבדבר העומד למכירה לא שייך לא תחמוד ולא תתאוה, וכ"כ במנח"פ בשם החנוך, ואפשר שאפילו אינו בטוח שעומד למכירה מותר לשאלו אם רוצה למכרו, ואפילו בלא תתאוה אינו עובר, שלא אסרה תורה אלא כגון אלו המנויים בפסוק שאינם עומדים למכירה, ובשו"ת שבט הלוי ח"ה קונטרס המצוות סימן יט כתב שאפילו סוחר שדרכו למכור, אלא מפני סיבה אינו רוצה עתה למכור, וזה הפציר בו עד שמכר לו עובר, עי"ש. ובשו"ת בצל החכמה מוכיח שכשמבקש ב' פעמים אינו בכלל מפציר.

ראיתי בשו"ת בצל החכמה ח"ג כמה סימנים שדן בכמה צדדים בדין לא תחמוד, ואביא תמצית דבריו. **בסימן** מג שם דן במי שביקש מחבירו שימכור לו מהמצות שמורה שאפה לעצמו, אם חיוב לצורך קיום מצוה יש בו איסור, והביא מדברי המכילתא פ' יתרו מה הפרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה וכו', ופירש במרכבת המשנה שם לאפוקי חימוד תורה (עי' לעיל מדברי הערוה"ש), וציין לדברי הזוהר בהא דפסיק טעמא בלא תחמוד משום חימודא דאורייתא, ומשמע דוקא בלימוד התורה שהוא בחנם מותר, אבל בשאר דברי מצוה יש איסור חימוד, והביא מדברי החנוך מצוה תטז דמשמע שאיסור חימוד נוהג בבני נח מפני שהוא כעין גזל, ולפי"ז כיון שאסור לגזול לצורך מצוה, ה"ה שאסור לחמוד, ובשם שו"ת מחנה חיים ח"ב או"ח סימן לב כתב שבקונה אתרוג מעכו"ם לא שייך לא תחמוד, ומשמע שמישראל אסור (ומסתפק המחבר בדבר שבקדושה עצמה, כגון סת"ם אם הוא בכלל האיסור עפ"י דברי הזוה"ק), ומביא גם בשם ספר תולדות שמואל שמפרש דברי הזוהר שבחפץ מצוה לא שייך איסור חימוד, אבל המחבר דחה דבריו. ומ"מ בנ"ד כתב שאין איסור חימוד אלא במפציר הרבה, אבל כשהמוכר מתרצה מיד לא, וגם איסור לא תתאוה אינו עובר באופן זה, והוכיח כן מכמה מקומות. **עוד** מביא שם מדברי רבינו יונה בשערי תשובה שגם המפציר בחבירו לתת לו מתנה עובר בלא תחמוד, ומוכיח גם מדברי הסמ"ג (לאוין קנח) שסובר כן. ובפלא יועץ הוסיף שאם נותן לו משם כיסופא יש בזה גם סרך גזל. **עוד** מצדד שם להתיר בנדון דידיה שאפשר שעפ"י דין מי שיש לו מצה שמורה ולחבירו אין, שחייב לתת לו כדי שיוכל לקיים מצוה דאורייתא (והביא מדברי שו"ת מנחת אלעזר ח"ב סימן לח, דעת קדושים הלכות מזוזה סימן רצא סק"ב, שו"ת מחנה חיים סימן כט, שו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן שכב, שדנו באיזה אופן חייב לתת משלו לחבירו לקיים מצוה, ועי' פרק ו הערה טז), ובכה"ג שחבירו חייב מן הדין, אין איסור לא תחמוד. **ובסימן** מד שם דן באריכות בדין לא תחמוד במתנה (עי' לעיל), ומביא דברי רבינו יונה ביתר אריכות, ומשמע מדבריו שאדם נכבד שלא יוכל לדחות בקשתו. אפילו שלא בהפצר עובר (ובשל"ה פ' ואתחנן משמע שגם בחליפין עובר בלא תחמוד). **עוד** מביא מדברי הח"ח בספר המצוות הקצר (ל"ת מ) שכתב, ומצוי בחתן שמכביד על חותנו קודם החתונה שיתן לו דבר פלוני ופלוני מה שלא התנה ע"ז בשעת התנאים, אע"פ שחותנו ממלא מבוקשו, עובר החתן על לאו דלא תחמוד, ע"כ. והמחבר מצדד לומר שלדעת הפוסקים שבמתנה אין איסור חימוד, יש מקום ללמוד זכות על זה (לענ"ד אפשר שזה אינו בגדר מתנה אלא כעין מקח, ועוד נראה שכשדוחק את חבירו לתת לו מתנה, אפשר שיש בו מעין חמס, וכ"ש כשאין ביכולת המחותן או ההורים ליתן, עי' לעיל הערה א). **בסימן** מה שם דן בחומר חפץ שביד חבירו שלא לצורך עצמו, אלא ליתנו לאביו או רבו או אוהבו, ומצדד לומר שעובר בלא תחמוד, ובפרט לסברת החנוך שהוא לתא דגזל, אמנם בשם הגרי"פ בביאורו לסה"מ לרס"ג ל"ת רעא כתב שאינו עובר בשביל חבירו (לענ"ד אינו דומה, שהמחבר דן כשחומד חפץ כדי ליתנו לחבירו, ובזה מסתבר שעובר דמאי נ"מ לאיזו מטרה חומד, שהרי גם במתנה

תאוה(כט), הרי שהמתאוה עובר בלאו אחד, והקונה דבר שהתאוה בהפצר שהפציר בבעלים עובר בשני לאוין, ואם גזלו עובר בג' לאוין(ל).

יב. גם ספק גזל אסור(לא), ומ"מ מצינו בספק ממון שמותר להחזיק בו(לב), ויש מתירים

לחבירו נהנה, ואילו הגרי"פ שם כתב שהמשתדל שימכור לחבירו אין בו משום חימוד, ובזה נראין דבריו), וכתב שהחומד חפץ עבור בני ביתו הסמוכים על שלחנו, ה"ז כחומד לעצמו. עוד כתב שאיסור חימוד אינו דוקא במכירה, דה"ה בשאלה ושכירות עובר. ועי' שד"ח כללים מערכת הל' כלל קל דנראה דלא פסיקא ליה. בסימן מו העלה שגם בחפץ של שותפות עובר, אמנם בשותפות ישראל ועכו"ם, כיון שבשל עכו"ם אין איסור חימוד, דכתיב רעך, אפשר שגם בשותפות עכו"ם אינו עובר גם על חלק הישראל. ובסימן מז דן בשותף משל חבירו אם עובר, ונשאר בצ"ע. אמנם בדין גוד או אגוד, כתב בשם שו"ת משפטים ישרים ח"א סימן סט שאינו עובר, ומסתפק שם בכה"ג כשאינם שותפים, אלא שרוצה שחבירו ימכור לו שלו, או שהוא יקנה של חבירו. והוא לתועלת שניהם (ולפימ"ש לעיל בשם השל"ה שגם בחליפין עובר, צ"ע). מה שדן בסימן מח בדין לא תחמוד בשל עכו"ם. עי' לעיל הערה ג מדברי האחרונים. ובסימן מט מביא דברי הדרך פיקודיך מצוה לת חלק הדיבור שאפילו אינו חומד ליקח משל חבירו, אלא חומד שיהיה לו חפץ כזה שביד חבירו. עובר משום לא תחמוד, והוכיח כן מדברי הזוה"ק בהא דלא תחמוד דהתיר חימודא דאורייתא, אע"פ שאינו מחסר משל חבירו, וגם מדברי המלבי"ם משמע שאפילו חומד להיות עשיר כחבירו עובר. ונדחק בדבריהם, שמדברי הרמב"ם והשו"ע משמע שאינו עובר עד שיעשה מעשה קנין, ומצדד לומר בדעתם, דכל מעשה השתדלות מיקרי מעשה לענין זה. בסימן נ דן אם המוכר עובר בלפני עור כשמוכר לו החפץ שחמד, ומביא בשם שו"ת שערי דיעה ח"א סימן קמט שדעתו נוטה שעובר, ונשאר בצ"ע, ומדברי המנ"ח מצוה לח משמע שרק הלוקח עובר, שמיישב בזה למה לא נימא בזה כל מילתא דעביד רחמנא וכו', ומשמע שגם משום לפני עור אינו עובר, ועי"ש שנדחק ליישב דבריו, ועי' פרק י הערה א שאפשר שאף כשמתכוין למחול לו. עובר משום לפני עור, עי"ש. (כט) שו"ע שם, ובסעיף יא העתיק לשון הרמב"ם שכתב, התאוה מביאה לידי חימוד והחימוד מביא לידי גזל, שאם לא רצו הבעלים למכור לו וכו' יבא לידי גזל, ואם עמדו הבעלים לפניו להציל ממונם, או מנעוהו מלגזול, יבא לידי שפיכות דמים, צא ולמד ממעשה אחאב ונבות, ע"כ. ומדברי הרמב"ם והשו"ע משמע שבלא תאוה עובר אף כשלא עשה מעשה קנין, ובמנח"פ הביא בשם הסמ"ג שחולק וסובר שגם בלא תאוה אינו עובר רק כשעשה מעשה, וכתב שמדברי הזוה"ק פ' ואתחנן משמע כדעת הרמב"ם והשו"ע, ועי' שד"ח כללים מערכת הל', ועי' עוד בשל"ה חלק תורה שבכתב פ' ואתחנן מ"ש בענין זה. (ל) שו"ע שם, והגרי"פ בביאורו לסה"מ לרס"ג ל"ת רעא כתב דמה שמוכח מדברי הרמב"ם שבכל גזילה עובר משום לא תחמוד, לכאורה מכמה מקומות לא מוכח כן, ומסיק בשיטת שאר פוסקים לחלק. שאם כוונתו לגוף החפץ ולא לדמיו, אין כאן אלא לא תחמוד ואם כוונתו רק לדמי החפץ, אין כאן אלא לא תגזול (צ"ע אמאי לא שייך לא תחמוד בדמים, והרי כל אשר לרעך כתיב), ואם חומד החפץ וגם אינו רוצה לשלם דמיו, ודאי שעובר בשניהם, ומצדד לומר שגם דעת הרמב"ם כן, וכתב עוד שאם נתן הדמים בע"כ של בעלים, והבעלים לא רצה לזכות בהם, עובר גם משום לא תגזול, עי"ש, וכשו"ע הרכ ה' גזילה סעיף ה השמיט הסיפא שאם גזל עובר בג' לאוין, וצ"ע.

(לא) שו"ת מהרש"ם ח"א סימן קנא. כדאיתא בב"ק (דף צט) מנעך מספק גזל, ומדייק כן גם מדברי הרמ"א בסימן שנח סעיף יב בשם המ"מ (דמשמע דדוקא בשנוי החזר מותר בספק גניבה), ומ"ש התומים דספק גזל מותר (עי' להלן) היינו באתי לידיה בהיתרא, משא"כ לעשות מעשה, חייב לפרוש מכל ספק, וע"ז נאמר ויראת מאלקיך, וכ"כ בח"ב סימן רכד אות יא (וכתב שם דאף שאין מוציאין ממון

אפילו לתפוס מיד חבירו דבר שיש לו עליו ספק תביעה (לג).

יג. ממון חבירו שנתערב בשלו אינו בטל ברוב, וי"א שמ"מ זכה בגוף הדבר ואינו חייב אלא דמיו (לד).

אפילו בס"ס נראה ברור דעכ"פ לציו"ש חייב), והיינו כשיש ספק אם בא לידו בהיתרא, ועי' להלן בדין ממון שיש לו עליו ספק תביעה, ושאני התם שיש ספק שמא הוא שלו, והמהרש"ם איירי כשודאי אינו שלו, וצ"ע. ובכסף הקדשים סימן שנט כתב שספק גזל מותר מן התורה ורק מדרבנן אסור, ואפשר שגם הכסף הקדשים איירי כשבא לידו בהיתר, ועי' להלן. **(לב)** כמו שאמרו חז"ל המוציא מחבירו עליו הראיה (עי' שו"ת חק"ל חו"מ ח"א סימן קמ שרץ אם עכו"ם יש לו דין מוחזק בספק ממון), ועי' בדיני הלואה פרק ב סעיף ל ובהערות שם בדין חיוב לציו"ש בספק ממון, ועי' טבעה"ח סימן רצ, ובד"ג כלל ט הביא כמה פרטים בדין א"י אם נתחייבתי או א"י אם פרעתיך. בכנה"ג סוף סימן כה כתב בשם הר"י בסאן שהקשה אמאי אמרינן ספק ממון לקולא, והרי גזל אסור מן התורה ויש להחמיר גם בספק גזל, וחירץ דכיון שגם אצל השני הוא ספק גזל אין מוציאין מידו, והתומים בקיצור תקפו כהן סעיף כג כתב שלא אסרה תורה אלא גזל ודאי ולא ספק גזל כשהוא בידו, עיי"ש, ובשו"ת שבו"י ח"א סימן נא כתב עוד לתרץ דשאני איסור גזל שישנו בחזרה, משא"כ שאר איסורים, ועוד דגבי ממון אינו עושה האיסור רק בשב ואל תעשה, משא"כ לעשות מעשה. ובשו"ת הרי"מ או"ח סימן ה כתב לתרץ שלכן מותר להחזיק בספק ממון משום שאינו צריך להפסיד ספק ממון שלו מכח ספק ממון של חבירו, וכיון שאינו תופס לשם גזל אלא עד שיתברר של מי הוא. אין כאן אפילו ספק גזל, ולסברת השבו"י והרי"מ יש להסתפק אם מותר לכתחלה לתפוס, ועי' שו"ת שו"מ מהדו"ק ח"ג סימן כא בדין ספק בהשגת גבול, והבאתי דבריו בפרק ט הערה ב. **(לג)** הש"ך בתקפו כהן סימן קח הביא בשם הישו"ש בפ' כיצד הרגל סימן ה שאינו מועיל תפיסה אלא בגוף הדבר שיש בו הספק, אבל כשתפס בדבר אחר ה"ז גזלן, והש"ך שם האריך לחלוק וטובר שבספיקא דדינא או בספק בשטר וכיוצא בזה שאינו עומד להתברר אפילו בב"ד, ה"ז כבמקום פסידא דעביד דינא לנפשיה, ומותר אפילו לכתחלה לתפוס, ועי' לעיל. והאחרונים האריכו בדיני תפיסה וכן בדין טענת קים לי, ובעיקר בכנה"ג סימן כה ובתקפו כהן והחיבורים שנתחברו על דיני תפיסה וגם במקומות מפורזים ואין כאן מקום להאריך. והאחרונים האריכו גם בדיני תפיסה כשיש חיוב לציו"ש וכן במקום שהוא פטור מדין קם ליה בדרבה מיניה, וכן תפיסה בקנס בזמה"ז. וכן בגרמא וגרמי, וקצת מדבריהם יובאו בע"ה במקומם.

(לד) עי' נה"מ סימן רכט סק"א שהאריך בזה וכן נראה מסקנתו להלכה, שמה שאמרו ממון אינו בטל אינו אלא לענין בעלות הממון, אבל הבעלות שבגוף החפץ בטל, ולדבריו ממון הפקר שנתערב בשלו, אף במקום שאינו זוכה מדין זכיה מהפקר, מ"מ זכה בגוף החפץ מדין ביטול, וכיון שהוא הפקר ואין לו בעלים זכה גם בבעלות הממון, עיי"ש היטב, ועי' בטבעה"ח מ"ש בביאור דבריו. ובמנחת פתים סימן קכח כתב שגם הפנ"י סובר כהנה"מ, וכתב שחייב ליתן לו דמים אף אם נאמר דממונא בטל, משום דזה נהנה וזה חסר, והמנח"פ דחה דבריו עפ"י דברי הש"ך בסימן שצא סק"ב שכל שממונו נהנה בלא מעשה אינו חייב עבור הנאתו (עי' פרק ח מדברי האחרונים), וע"כ העלה שלמסקנא דממון אינו בטל יש לו חלק בגוף התערובת ולא סגי בדמים. אלא שהוקשה לו מדברי רש"י בבכורות דף כב בדין סאה תרומה שנפלה במאה חולין דסגי בנתינת דמים, וכן משמע בתוס' שם, וכיון דממון אינו בטל הרי יש לשבט חלק בגוף התערובת. ותירץ דממון שאין לו תובעים שפיר בטל ברוב. אבל דמים חייב ליתן מן התורה מדין משתרשי, כמו באנס המלך גרנו. ועי' פרק ח הערה ו. וביו"ד סימן קס כתב המנח"פ בשם הגר"ב פרנקל בספר עטרת חכמים בפ' לולב הגזול עפ"י דברי התוס' במעילה דף כא דאיסורא שבממון בטל ברוב (עי' מנ"ח מצוה יא בדין תערובת חמץ בשל אחרים), ה"נ לאו דלא תגזול בטל גבי ממון

יט א) **שלא לחמוד דכתיב** (שמות כ) **לא תחמוד. ואף על גב דאמרינן במכילתין** ב) **יכול בדברים תלמוד לומר** (דברים ז) (א) **ולקחת לך מה להלן מעשה אף כאן מעשה** ב) **מכל מקום נראה שאף בלב אסור אך** ג) **אינו נגמר להתחייב עליו עד שיעשה מעשה.**

ובדיהיב

ציונים א) רמב"ם הל' גזלה ואבדה פ"ו סה"מ ל"ת רס"ה סמ"ג לאוין קכ"ד: ב) פ' יתרו פרשה ח':

הגהות חדשות

(א) **ולקחת לך.** נכי לפוי ע"ז דעובר אם לקח דוקא:

צביון העמודים

דאין לוקין ע"ז מכוח דכוי לאו שאין בו מעשה, עיי"ש. אבל הסמ"ג ורבינו ז"ל דמפרשי דהאזהרה בזה היא שלא לעשות מצוה כדי לאפוקי אם יקבל עצמו עליו. בה, מ"מ לא מיקרי מקיים מצוה וכמש"כ. ולפ"ז יש לומר דזה שפיר מקרי לאו שיש בו מעשה ולוקין עליו. ובזה מתבאר מאי דדייק מהרי"ו מקרעמעניץ ז"ל בביאורו לסמ"ג מלשון הסמ"ג לאוין כ', דהסמ"ג ס"ל דלוקין על לאו זה דלא תגסו, עיי"ש. והיינו ע"כ מכוח דכוי לאו שיש בו מעשה. ועי' בדיוק דחיי שם, שהביא דרבינו ז"ל כתב דאין לוקין על לאו זה דכוי לאו שאין בו מעשה, עיי"ש. ולפנינו ליתא בדברי רבינו ז"ל. ולפמ"ש הרי מדבריהם למאי דרבינו ז"ל ס"ל בפירושא דאזהרה זו, כוי לאו שיש בו מעשה ולוקין עליו. ולאולי י"ל דלפ דלא מיקרי עובר מצוה, כיון דאין דעתו לגמ בכדי לברר אם יקבל עליו, מ"מ מעשה עבירה ג"כ לא כוי, שברי אין חיסור בעשיית דבר זה, ואדרבה גם מצוה יש בזה, הלא פעולת הדבר מתוך מחשבה של כוונת נסיון כ' הוא דגמסר. ומש"כ שפיר מקרי לאו שאין בו מעשה ואין לוקין ע"ז. ומש"כ תשיב לה רבינו ז"ל כאן בין במצות התלויות בלב, שבאיסור הוא עשיית מצוה מתוך מחשבת חיסור. ומ"מ לפ שייך למצות אהבת כ', לקיים מצות מתוך אהבתו ית', כיון דאי לאו בכדי לברר הדבר לפ היה עושה דבר זה, וכמש"כ.

ועדיין ל"ע בזה:

והנה בדיוק דחיי שם בקשה לדעת הסמ"ג ורבינו ז"ל, מכח דבסיפיה דכך קרא כתיב כאשר נסיתם במסה, וכ"ל דאיסורא דלא תגסו הוא כמו בנסיון במסה, ופי' רש"י ז"ל דר"ל מקום שנקרא מסה, שאמרו שם היש כ' בקרבנו אם אין, והיינו אם נגזרת משה רבינו להוציא את ישראל ממצרים היא מפי הקב"ה או מפי עצמו עשה כן, וע"ז קאי באזהרה דלא תגסו, והיינו כהרמב"ם ז"ל, ע"כ ועיי"ש מה שתירץ בזה. וגרסה דיל דהסמ"ג ורבינו ז"ל מפרשי לקרא דכאשר נסיתם במסה כתרגום יונתן בן עוזיאל, שכתב וז"ל, עמי בני כוו זכירין דלא תגסון ית כ' מלקבון כיכמת דנסיתון בעשרתי נסיונין, עכ"ל עיי"ש. והיינו, דקאי אכל עשרה הנסיונות שניסו בני' במדבר את כ'. וזה קאי כלפי הקב"ה שאסור לנסותו בשום נסיון, וגם נסיון בקיום המצות מכלל זה, ולא קאי כלפי הנביא. ואף דגם נסיון זה של מקום הנקרא מסה שאמרו שם היש כ' בקרבנו נכלל בעשר הנסיונות, מ"מ עיקרן היו כלפי הקב"ה. וזהו שהזהירנו עליו בכך קרא דלא תגסו. ושוב י"ל דהסמ"ג ורבינו ז"ל מפרשי לקרא דהאזהרה בזה נסיתם במסה, כמו שמפרש רבינו בחיי ז"ל, דס"ל ג"כ דהאזהרת קרא דלא תגסו אתי לגמיון בקיום המצות. וכתב וז"ל, ואמר כאשר נסיתם במסה, כי כן נסותו ישראל בדפידים בצקצת המים ואמרו היש כ' בקרבנו אם אין, וכתיב על ריב בני ישראל ועל נסותם את כ', הנסיון היה שאם יתן להם מים יגלו אחריו ואם לא יתן לא יגלו אחריו כו', והנה זו היתה עבודה מסופקת אין בו שלמות כלל ולכך אסר הכתוב בכאן הנסיון כו', עכ"ל עיי"ש:

א) שלא לחמוד. ענין החמדה מהו לבעלת רבינו ז"ל וגם בעלתו לענין מיון המצות, יתבאר בס"ד בהמשך הדברים על סדר דבריו ז"ל בסימן זה:

ב) מ"מ נראה שאף בלב אסור. מדמפרש ומזיל אבל לאו נגמר להתחייב עליו עד שיעשה מעשה, ור"ל דעיקר היסוד הוא ההתאוות להשיג הדבר, ש"מ מה שכתב כאן שאף בלב אסור, ע"כ דר"ל שאסור מדין מצי שיעור, דהתחלטה בלב הוי חלק מפעולת ההשתאוות. וכרמב"ם ז"ל ס"ל דיש זאת אני לאוין נפרדים, הלא על ההתלטה בלב מקרא דלא תתאוה ל"ת רס"ו, והלא על ההשתאוות להשיג הדבר מקרא דלא תחמוד ל"ת רס"ה, עיי"ש. אבל רבינו ז"ל כרי כתב בסמוך וז"ל, וגרסה דלא תחמוד ולא תתאוה הכל אחד הוא וכפל מלה הוא, עכ"ל. וע"כ דתרוייהו ההתאוות קאי, וכדמייתי מדרשת המכילתא יכול בדברים ת"ל ולקחת לך מה להלן מעשה אף כאן מעשה, וכיינו ההשתאוות. וא"כ מה שכתב שאף בלב אסור, ע"כ דמדין מצי שיעור אתי עלה. וכה דהוקרך להשמיענו זה, י"ל משום דכוי"ע דכיון דהאיסור הוא ההשתאוות, ת"כ התלטת הלב לא שייך כלל להאיסור, וכשאר התלטה לעשות עבירה, דלא שייך שיהיה לזה דין מצי שיעור מגוף העבירה. ולזה משמיענו דלענין לאו דלא תחמוד אינו כן, הלא גם בלב אסור משום ליתא דהך איסורא, דהתלטת הלב הוי חלק מגוף העבירה. וממילא ים לזה דין מצי שיעור. ועשמ דמילתא י"ל, דדייק לה ממאי דנקט לה קרא לכך איסורא בלשון תאוה וחמדה, לומר דלפ דדרשינן גז"ש דכיינו במעשה, מ"מ התחלת האיסור הוא מן הלב, שבהתלטת הלב לעשות כן כבר עבר על חלק מן האיסור הזה:

ג) אינו נגמר להתחייב. מלשון זה משמע דרבינו ז"ל ס"ל דיש מלקות אלאו זה דלא תחמוד. דאל"ה

צביון העמודים

היה צריך לדייק ולכתוב אינו נגמר איסורו כו'. ומדכתב אינו נגמר להתחייב, משמע דס"ל דיש בלאו זה גמר גם לענין חיוב עונש מלקות. ולא כן דעת שאר הראשונים ז"ל, וכמו שיתבאר בס"ד, ומתוך כך יתבאר גם דעת רבינו ז"ל. ונקדים דעת הרמב"ם ז"ל, דבהל' גזלה פ"א ה"ט כתב וז"ל, ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה, עכ"ל. וכתב הראב"ד ז"ל בהשגות וז"ל, א"א לא ראיתי תימה גדול מזה, והיכן מעשה גדול מנטילת החפץ, אבל הול"ל מפני שהוא חייב בתשלומין, שהרי הוא כגזלן שחייב להשיב את הגזלה, ולפיכך אינו לוקה, וגם זה חייב להשיב החפץ לבעלים, עכ"ל. וכתב המ"מ וז"ל, הלך הרב המשיג לשיטתו שכתב שאם אמר רוצה אני המוכר שהלוקח פטור, אבל דעת רבינו [הרמב"ם] ז"ל שהאיסור אף ברצון המוכר הוא, וע"כ כתב שאין בו מעשה, אלא שנטילת החפץ ברצון המוכר הוא נעשה, אבל ההשתדלות אשר השתדל כדי לרצותו הוא האיסור ונגמר בשעת המקח, ובהשתדלות לא היה מעשה, ולכך לא נתן טעם לפי שהוא חייב להחזיר החפץ, שכיון שברצון המוכר נעשה אין כאן חיוב השבה, עכ"ל עיי"ש. ותפסו האחרונים ז"ל, דהמ"מ מפרש דהרמב"ם ז"ל יהיב טעמא להיכא דאמר המוכר רוצה אני דאז לא ניתן להשבון, ובזה איכא טעמא לפטור מן המלקות, משום דהוי לאו שאין בו מעשה, דהא הלקיחה הוי ברצון הבעלים. ומתוך כך הקשה במנ"ח מצוה ל"ח, דכיון דהטעם שכתב הרמב"ם ז"ל הוא דוקא באומר רוצה אני, א"כ איך מספיק לו טעם זה, כיון דהרמב"ם ז"ל מודה דאף בלא אמר רוצה אני דאין המקח קיים ג"כ עובר ע"ז, ואפי' בגוזל את חבירו כתב שם בהי"ב דעובר בג' לאוין דהיינו בלאו דלא תחמוד ג"כ, וע"ז ליכא מאן דפליג דגם בלא דמי עובר בל"ת, א"כ בגוזל יש בו מעשה, ואמאי אין לוקה על הלאו דלא תחמוד בגוזל או בלא אמר רוצה אני, וע"כ צ"ל דבכה"ג דלא קנה החפץ אין לוקין משום דניתן להשבון, והיה צריך הרמב"ם ז"ל לכתוב שני הטעמים, מפני שאין בו מעשה ומשום דניתן להשבון, דזה מספיק על שני חלקי הלאוין, עכ"ד עיי"ש שהאריך בזה. וכן הקשה הגר"י פרלא ז"ל ל"ת רע"א עיי"ש:

והנראה בס"ד, דבאמת להרמב"ם ז"ל מספיק טעמא דלאו שאין בו מעשה לפוטרו ממלקות לשני חלקי הלאו, ולזה נתכוין גם המ"מ וכמו שיתבאר בס"ד. דבאמת אפי' כשלא אמר רוצה אני, ג"כ הרי אין האיסור עצם הלקיחה, אלא האיסור הוא רק ההשתדלות להשיג את הדבר. והא דאי' במכילתא דבעינן מעשה הלקיחה, אין זה אלא לפרש שיעור מדת ההשתדלות, שהוא גובל עם המעשה, ור"ל השתדלות כזו שבאה לאחריה המעשה. ואם השתדל בדבר הרבה ולא הועיל לו ולא השיג את הדבר, לא עבר על כל שיעור העבירה, והוי כחצי שיעור, וכמו שנתבאר באות הקודם, עיי"ש. אבל עצם מעשה הלקיחה לא הוי מכלל הלאו דלא תחמוד, אלא תלוי בהסכמת הבעלים, שאם אינו מתרצה לבסוף הוי גזל, ואם מתרצה הוי מכירה. ומש"ה לא הוי לאו זה ניתן להשבון, דזה שייך רק על מעשה הלקיחה, להחזיר מה שלקח, ועצם הלקיחה הא לא הוי בכלל הלאו דלא תחמוד וכמש"נ. ובזה מתבארין דברי המ"מ שם בטעמא דהרמב"ם ז"ל שכתב שאין בו מעשה, וכתב המ"מ משום דהאיסור אף ברצון המוכר הוא, ומש"ה אין בו מעשה לפי שנטילת החפץ ברצון המוכר הוא נעשה, אבל ההשתדלות אשר השתדל כדי לרצותו הוא האיסור ונגמר בשעת המקח, ובהשתדלות לא היה מעשה, עכ"ד. ור"ל דמתוך כך נוכל ללמוד דאף היכא דלא אמר רוצה אני ג"כ ליכא שיעור אחר להעבירה, שאין הלקיחה מכלל העבירה, אלא רק ההשתדלות להשגת הדבר, ואין מעשה הלקיחה מצטרף עם האיסור, לשויה לאו שיש בו מעשה. ולכך לא נתן הרמב"ם ז"ל טעם שהוא חייב להחזיר החפץ, דהיכא דאמר רוצה אני אין כאן חיוב השבה, והיכא דלא אמר רוצה אני הרי ג"כ אין ההשבה על עבירת הלאו דלא תחמוד, אלא על הלאו דלא תגזול, ולא הוי לאו דלא תחמוד ניתן להשבון:

והנה במנ"ח שם הקשה עוד ע"פ ההנחה הנ"ל, שכתב דלדעת הרמב"ם ז"ל בגזל ויש בו מעשה ע"כ צ"ל דהא דלא לקי משום דניתן להשבון, ובגזל עיקר הטעם הוא משום דניתק לעשה דוהשיב את הגזלה, ועפ"ז האריך בקושיא, עיי"ש. אבל לפמ"ש לק"מ, אחרי דהרמב"ם ז"ל לא צריך כלל לטעמא דניתן להשבון, וגם לא שייך לדידיה טעם זה, דהלקיחה שהוזכרה במכילתא שם היא רק לפרש שיעור האיסור דלא תחמוד, ולא מעצם גוף האיסור, והוי האיסור לאו שאין בו מעשה. וממילא גם לא הוי לאו שניתן להשבון, דמה שהוא מגוף האיסור לא שייך בו להחזיר. וגם לאו הניתק לעשה לא הוי מהך טעמא גופא, דהעשה אינה אלא על עצם הלקיחה, להשיב את הגזלה, וזה לא הוי בכלל אזהרת לא תחמוד, וכמש"נ:

ובדעת הראב"ד ז"ל צ"ל, דס"ל בכוונת המכילתא כפשוטו, דגם מעשה הלקיחה הוי חלק מאיסור לא תחמוד, דר"ל דלקיחה מתוך חמדה אסרה תורה. ובזה נחלק מלאו דלא תגזול, שבא לאסור לקיחה אפי' בלי חמדה. וזהו שכתב דהלאו דלא תחמוד הוא דוקא היכא דלא אמר רוצה אני, דאי אמר רוצה אני א"א לחייב על הלקיחה. ומש"ה שפיר כתב דהוי לאו שיש בו מעשה, דהיינו הלקיחה. ומ"מ אינו לוקה מטעמא אחרינא, דהוי לאו שניתן להשבון, דמה שלקח באיסור נצטוה להשיב:

והנראה להוכיח דגם התוס' ס"ל כדעת הרמב"ם ז"ל, וכמו שיתבאר בס"ד. דהנה התוס' בב"מ דף ה' ע"ב כתבו, וז"ל בד"ה בלא דמי משמע להו, וא"ת תיפוק ליה מלא תגזול, וי"ל לעבור עליו בשני לאוין, עכ"ל עיי"ש. וקשה לי, דלהלן שם דף ס"א ע"א אי', אלא

צביון העמודים

אלא לאו בגזל למה לי, ומשני לכובש שכר שכיר, ופריך כובש שכר שכיר בהדיא כתיב ביה לא תעשוק שכיר עני ואביון, ומשני לעבור עליו בשני לאוין, ע"כ. וכתבו התוס' וז"ל בד"ה לעבור עליו בשני לאוין, וא"ת ולוקמיה בגזל גופיה ולעבור עליו בשני לאוין, וי"ל משום דלא לקי אלאו דגזל משום דניתק לעשה, אבל כי מוקמינן אכובש שכר שכיר באם אינו ענין לקי שפיר, עכ"ל עיי"ש. ומבואר דהתוס' ס"ל דלא שייך לומר לעבור עליו בשני לאוין אלא דוקא היכא דאיכא מלקות ע"ז, דאז יש נפ"מ בריבוי הלאוין לענין דלילקי שנים, אבל היכא דאין לוקין הרי ליכא נפ"מ בריבוי הלאוין. ועי' בחי' מהרש"א ומהר"ם ז"ל שם. וא"כ מאי מתרצי התוס' בדף ה' שם אהא דהקשו תיפוק ליה מלא תגזול, ומתרצי לעבור עליו בשני לאוין, הא אלאו דלא תגזול ליכא מלקות. ואי הלאו דלא תחמוד הוי בדלא יהיב דמי, א"כ גם לאו זה הוי לאו הניתן להשבון ואין לוקין עליו, וכמש"כ הראב"ד ז"ל. ואין לומר דהתוס' מפרשי בלא דמי משמע להו והאמת אינו כן, ובדיהיב דמי נמי איכא לאו דלא תחמוד, ואינו ניתן להשבון ולוקין ע"ז, וא"כ יש נפ"מ לדינא בהוספת הלאו דלא תחמוד לענין מלקות. זה אינו, דא"כ מה הוצרכו התוס' לתרץ לעבור עליו בשני לאוין, הו"ל לתרץ בפשיטות דלאו דלא תחמוד אינטריך בדיהיב דמי דאז ליכא לאו דלא תגזול. ובאמת מתוך זה גופא הוכיח בחי' מהרש"א ז"ל, דצ"ל דהתוס' מפרשי הך דבלא דמי משמע להו דגם כך הוא האמת, אבל בדיהיב דמי ליכא לאו דלא תחמוד, עיי"ש, וע"ע בחי' מהר"ם שיף ז"ל. ובדלא יהיב דמי הא ניתן לאו דלא תחמוד להשבון, כמו לאו דלא תגזול, ואתרווייהו אין לוקין. וא"כ הדרא קושיא, הא ליכא נפ"מ בריבוי הלאוין כיון דאין לוקין עליהם, ומאי מתרצי התוס' לעבור עליו בשני לאוין:

והנראה בס"ד, דהא דכתבו התוס' בדף ס"א שם, דלא אמרינן לעבור עליו בשני לאוין אלא היכא דאית בהו מלקות, דזה דוקא היכא דשני הלאוין קיימי אפעולה אחת, כגון הכובש שכר שכיר, דעצם מה שמעכב את השכר הוי עבירה דלא תעשוק ועבירה דלא תגזול. ומש"ה כל דליכא מלקות לא הוסיף לנו הכתוב מידי. אבל היכא דחפצא דהאיסורים הם על שני דברים וכל חדא לחודא קאי, תו אף דהם נפגשים יחד, מ"מ הרי הכתוב מזהיר על שני דברים נפרדים, ורק דקרינן לזה לעבור עליו בשני לאוין, משום דע"כ הם נפגשים יחד. ובזה פשוט דלא חיישינן במה דאין בהם מלקות. וה"נ הרי לאו דלא תגזול קאי על עצם מעשה הלקיחה, אבל לאו דלא תחמוד קאי על ההשתדלות להשיג הדבר, אלא דלא נגמר האיסור כשלא יהיה לקיחה, אבל עצם הלקיחה אינו חלק מגוף האיסור, אלא שהאיסור גובל עם הלקיחה. וכמו שנתבאר בס"ד בדעת הרמב"ם ז"ל:

ולדעת הראב"ד ז"ל, דגם עצם הלקיחה הוי חלק מגוף איסור לא תחמוד, י"ל בתירוץ קושית התוס' מלאו דלא תגזול, דאע"ג דגם עצם הלקיחה הוי מכלל האיסור, מ"מ שני עניינים נפרדים הם. דלא תחמוד קאי על לקיחה מתוך חמדה, וההשתדלות הוי חלק מגוף האיסור. ולא תגזול אתי לאסור לקיחה אף שלא מתוך חמדה, וכמש"נ בס"ד. וכעין זה כתב בשמ"ק לב"מ על קושית התוס' בזה"ל, ויש לתרץ דתרי גווני גזלן, חד כמו ויגזול דוד את החנית דנועל בחזקה, וחד דמשתדל עם בעליו עד שנותנו לו כו', עכ"ל עיי"ש:

ועכ"פ יוצא לנו מזה, דבין אם נפרש דהאיסור הוא רק ההשתדלות והלקיחה היא רק לשיעור האיסור, ובין אם נפרש דהאיסור הוא הלקיחה מתוך השתדלות, אין לוקין על לאו זה, דלפירוש הראשון הוי לאו שאין בו מעשה, ולפירוש השני הוי לאו שניתן להשבון וכמש"נ. וא"כ קשה לדעת רבינו ז"ל, שדייקנו מלשונו דס"ל דאיכא מלקות אלאו זה דלא תחמוד, דממנ"פ איך לוקין ע"ז:

והנראה, די"ל דרבינו ז"ל ס"ל בחדא כהרמב"ם ז"ל, דאפי' באומר רוצה אני ג"כ עבר אלאו זה, דהאיסור הוא רק ההשתדלות, וממילא לא הוי ניתן להשבון, וכמש"נ. ומ"מ ס"ל דהוי לאו שיש בו מעשה מטעמא אחרינא, משום דס"ל דאיכא הכא הגדר דבדיבורו קעביד מעשה, שהשתדלותו והפצרותיו פועלות להשיג את הדבר. וכדאי' בתמורה דף ג' ע"ב, כל ל"ת שבתורה עשה בו מעשה לוקה לא עשה בו מעשה פטור, חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חבירו בשם, אע"פ שלא עשה מעשה חייב, א"ל ר' יוחנן לתנא לא תיתני מימר דבדיבורא קעביד מעשה, ע"כ עיי"ש. ואף דחלות הקדושה על התמורה אינה באה מכח האדם הממיר אלא מדין התורה הוא, וכמו שיתבאר בס"ד בהמשך הדברים, מ"מ כיון דמוזהר על דיבור זה, וגם גורם שהתורה תתן קדושה על התמורה, הוי כאילו איהו קעביד המעשה, דהא בהכרח הוא שתחול הקדושה לאחר דיבורו. ומש"ה יש לזה דין לאו שיש בו מעשה ולוקה. וה"נ אף דעצם מעשה הלקיחה לא הוי מכלל האיסור, וכמש"נ בס"ד, מ"מ כיון דדיבורו דהיינו השתדלויותיו והפצרותיו פועלות לו שישיג את הדבר, הוי כאילו עביד מעשה בעצם האיסור, ולוקה. והיכא דלא אמר רוצה אני ועבר ג"כ על לאו זה, והתם ניתן להשבון, מ"מ גם בכה"ג איכא מלקות, כיון דס"ל דהאיסור אינו הלקיחה מתוך השתדלות, אלא עצם ההשתדלות הוא האיסור, והלקיחה היא רק לשיעור האיסור במדת ההשתדלות ואינה מגוף האיסור. וא"כ מאי דניתן להשבון, אינו משום לאו דלא תחמוד אלא משום לאו דלא תגזול, ומש"ה שפיר לוקה על לאו דלא תחמוד, וכמש"נ בס"ד לדעת הרמב"ם ז"ל, דלהכי הוצרך לטעם דאינו לוקה משום דאין בו מעשה. ורבינו ז"ל ס"ל דהוי לאו שיש בו מעשה ולוקה וכמש"נ:

אך לפ"ז הדרא קושיא על הרמב"ם ז"ל, שכתב דאין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה, ואמאי לא נימא דלוקה משום דבדיבורו קעביד מעשה. והנראה בס"ד

עמודי גולה (סמ"ק)

צביון העמודים

בס"ד, דהרמב"ם ז"ל ס"ל דיש נפ"מ איך הוי חלות המעשה הבא מהדיבור, וכדיתבאר. דהנה בהלי' תמורה פ"א ה"א כתב וז"ל, מפי השמועה למדו, דאף דליכא מעשה בתמורה מ"מ לוקה, עכ"ל. ותמה בכ"מ, דהא אמרי' בגמ' דאמר ר"י לתנא לא תתני ממיר דבדיבורו עביד מעשה, וא"כ איך כתב הרמב"ם ז"ל דלאו שאין בו מעשה הוא, ולא חש לדר"י, ונשאר בתימה, עיי"ש. ובמ"מ פי"ג מהלי' שכירות ה"ב ג"כ נדחק בזה, עיי"ש. ועי' בלח"מ שם. וצ"ל דהרמב"ם ז"ל ס"ל דסתמא דגמ' לית להו הא דר"י, אלא כל דליכא מעשה ממש בעצם העבירה לא לקי. ומש"ה בממיר דלקי, ע"כ דחידוש הוא. אך קשה, מהא דבהלי' איסורי המזבח פ"א ה"ב כתב וז"ל, וכל המקדיש בהמה שיש בה מום לגבי המזבח עובר בל"ת ולוקה על הקדשו כו', אפי' הקדישו לדמי [ולנוס' הכ"מ לדמי נסכים] לוקה שבזיון קדשים הוא, עכ"ל עיי"ש. וכתב בס' החינוך מצוה רפ"ה וז"ל, ומן הנראה שלא יהיה בזה מלקות לפי שאין בו מעשה, אבל ראיתי הרמב"ם ז"ל כתב שהמקדיש בע"מ לוקה, ואולי יעשה כמימר שיש בו מלקות ואע"פ שאין בו מעשה שזה וזה הקדש הוא כו', עכ"ל עיי"ש. וצריך ביאור, דאי אמקדיש בע"מ למזבח קאי, דבכה"ג לא חל ההקדש כדאי' בתמורה דף ע"ז ע"ב, עיי"ש, א"כ איזה דמיון הוא לממיר, דהתם בממיר הא איכא סברא דבדיבורו קעביד מעשה, כיון דאיכא דינא דוהיה הוא ותמורתו יהיה קדש. ואף דהרמב"ם ז"ל לית ליה הך סברא וכמו שכתבנו, מ"מ שמא הא דהיתה ההלכה דהממיר לוקה הוא משום סברא זו, דההלכה היא דאף דבכל מקום במאי דבדיבורו קעביד מעשה לא מקרי לאו שיש בו מעשה, מ"מ בתמורה מהני סברא זו, ולוקה. אבל במקדיש בע"מ דליכא סברא זו, דהא לא חל ההקדש, פשוט דלאו שאין בו מעשה הוא, ואיך לוקה ע"ז. וגם מאי כתב שזה וזה הקדש הוא, הרי הא דלוקה בממיר הוא מפני ההלכה, א"כ איך נוכל לדמות לזה עוד דבר לומר דלוקה עליו, אחרי דההלכה לא היתה ע"ז. ואי נימא דהחינוך קאי אמקדיש בע"מ לדמים, דבכה"ג חל ההקדש, כמבואר פע"ו מהלי' מעשה הקרבנות ה"ה, עיי"ש. וא"כ שפיר איכא בזה הגדר דבדיבורו קעביד מעשה כמו בתמורה. אך לפ"ז קשה, דהרי הרמב"ם ז"ל לית ליה הך סברא דבדיבורו קעביד מעשה וכמו שכתבנו. וגם עדיין קשה, דהרי הא דלוקה בתמורה הוא מפני ההלכה, ואם כן איך אפשר לדמות לזה עוד דבר שלא נתפרשה בו ההלכה. וצ"ע דעת החינוך בזה:

והנראה לי בס"ד בדעת הרמב"ם ז"ל, דבאמת אית ליה סברא זו דבדיבורו קעביד מעשה, אלא דזה דוקא היכא דהדבור פועל בעצם חלות המעשה, אשר בזה יתבאר ההבדל בין מקדיש בע"מ ובין תמורה. דהנה במקדיש בע"מ, הרי בתחלה נתנה התורה להאדם כח להקדיש מכל אשר לו, ואח"כ אמרה תורה שלא להקדיש בע"מ. וא"כ הרי הא דחלה ההקדשה כשעבר והקדיש, אין בזה חידוש, דהא גם מבלעדי האיסור היתה חלה ההקדשה, וא"כ חלות הקדושה הוי ע"י האדם, שבדבורו חלה הקדושה על הבהמה והוי שפיר לאו שיש בו מעשה. אבל גבי תמורה אינו כן, דהא בתחלה כתבה התורה לא ימיר אותו, וא"כ לא נתנה התורה כח לאדם להקדיש דבר ע"י תמורה, ואח"כ כתיב ואם המר ימיר אותו והיה הוא ותמורתו יהיה קדש. וא"כ הא דחלה קדושה על בהמה השניה, חידוש הוא, ואין הקדושה באה ע"י האדם אחרי דלא נתנה לו התורה כח זה, אלא דהתורה היא דהטילה קדושה על התמורה. וא"כ אין הדבור עושה את חלות הקדושה, אלא שע"י דבורו באה המעשה. ובזה ס"ל להרמב"ם ז"ל דהוי לאו שאין בו מעשה, אחרי דלא הדבור האסור הוא העושה את המעשה אלא שע"י דבורו באה המעשה. אלא דמ"מ לוקה משום גזה"כ בהני תלת, נשבע ומימר ומקלל, דלוקה אף שאין בהם מעשה:

ובזה יתבאר מש"כ הרמב"ם ז"ל בהלי' תמורה שם וז"ל, ואחד מן השותפים שהמיר או מי שהמיר בקרבן מקרבנות הצבור, הואיל ויש לו בהן שותפות הר"ז לוקה ואין התמורה קודש, עכ"ל עיי"ש. וצ"ב הא כיון דלא חלה התמורה הרי לא קעביד מעשה, וגם בדיבורו לא קעביד כלום, א"כ אמאי לקי. וכבר עמדו ע"ז המפרשים ז"ל. אבל לפמ"ש מיושב שפיר, כיון דהא דלוקה בתמורה אינו משום דבדבורו קעביד מעשה, אלא רק משום גזה"כ, א"כ תו לא חיישינן אם הקדושה על התמורה חלה או לא. ועוד הארכתי בזה במק"א ואכ"מ:

ולפ"ז נראה, דכל היכא דהדבר תלוי בדעת אחרים, לא שייך לומר גביה בדבורו קעביד מעשה. וה"נ הרי אם בעל החפץ לא היה חש להשתדלויותיו של החומד, ולא היה מוציא את החפץ מתחת ידו, הרי לא היה בזה מעשה. וא"כ לא דבורו עושה המעשה, אלא רק ע"י דבורו בזה שבעל החפץ נכנע לדבורו באה עי"ז המעשה. והיכא דלקח החומד בע"כ של הבעלים ובלי הסכמתו כלל, דמלבד הלאו דלא תגזול עבר גם על לא תחמוד וכמש"כ הרמב"ם ז"ל שם, ג"כ י"ל סברא זו, דאילו היה הבעלים מחזיק החפץ באופן שהלה לא יוכל להוציאו מידו, לא היה פועל זה החומד כלום בהשתדלויותיו, ושפיר מקרי תלוי בדעת אחרים דלא הוי בגדר בדיבורו קעביד מעשה אלא בגדר על ידי דבורו קעביד מעשה. ובכל כה"ג ס"ל להרמב"ם ז"ל דהוי לאו שאין בו מעשה ואינו לוקה:

ורבינו ז"ל דנתבאר דס"ל דאיכא מלקות אלאו דלא תחמוד, אינו מחלק בין בדיבורו קעביד מעשה ובין ע"י דבורו קעביד מעשה, וכל שמעשה מיהא באה ע"י דבורו מקרי לאו שיש בו מעשה. וכדר' יוחנן דמחייב מלקות אתמורה מהך טעמא דבדבורו קעביד מעשה, אע"ג שאין הדבור עושה חלות הקדושה, אלא שע"י דבורו באה חלות הקדושה. וה"נ בלאו דלא תחמוד כן הוא, כיון דע"י דבורו מיהא באה המעשה של השגת הדבר, וכמש"ל בס"ד:

ובדיהיב

א] ד) ובדיהיב דמי חייב אחת ובדלא יהיב דמי ה) חייב שתים. ונראה דלא תחמוד ולא תתאוה ו) הכל אחד הוא

ציונים א] ב"מ דף ה' ב' מכילתא פ' יתרו פרשה ח':

צביון העמודים

ד) ובדיהיב דמי חייב אחת. משום לא תחמוד. וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל פ"א מהלי גזלה ה"ט, דאזהרה זו הוי אפי' בדיהיב דמי, עיי"ש. ולא כן דעת הסמ"ג לאוין קנ"ח, שכתב וז"ל, וקשה לפירוש זה שהרי בפ' זה בורר (סנהדרין דף כ"ה ע"ב) אומר, דחמסן שנותן דמי אינו פסול אלא מדברי סופרים, ויש לפרש בלא דמי משמע להו וכך הוא האמת, עכ"ל עיי"ש. ור"ל דביהיב דמי לא עבר כלל. ועי' בפי' מהרש"ל ז"ל לסמ"ג שם. והתוס' הביאו לשתי השיטות, עי' ב"ק דף ס"ב ע"א ד"ה חמסן, וב"מ דף ה' ע"ב ד"ה בלא, וסנהדרין דף כ"ה ע"ב ד"ה מעיקרא. וג"ל בדעת רבינו וסיעתו ז"ל, דהך פסולא תליא בדעת האדם, וכל דלפי דעתו לא עבר אינו פסול מה"ת. משום דכל כה"ג הוי כשוגג ולא מיקרי רשע, דאי הוה משמע ליה דאפי' בדמי איכא איסורא לא הוה עביד. ועי' ב"ש אהע"ז סי' כ"ח ס"ק ב':

ה) חייב שתים. משום לא תחמוד ומשום לא תגזול. והנה מלשון חייב משמע דאיכא גם מלקות ע"ז. דאי לאו הכי הו"ל למנקט עבר על שתים. וכן לעיל בדיהיב דמי דנקט חייב אחת, ולא נקט עבר אאחת, מוכח דר"ל דמלקות נמי איכא בזה. ועי' מש"כ לעיל אות ג'. ואיכא למידק, דהא אלאו דלא תגזול ליכא מלקות, דהא הוי לאו שניתן להשבון. ואולי י"ל בדוחק, דנקט לשון חייב משום לאו דלא תחמוד, ולאו דוקא שני חיובי מלקות, דאינו לוקה אלא אחת, ואיסורים הוא דאיתנהו שתים. ורק דרצה להשמיענו חומר עבירה דלא תחמוד שיש ע"ז גם מלקות, מש"ה נקט לשון חיוב, וכולל גם גזילה ביחד, להודיענו שיש בזה שתי עבירות. אבל מלקות אה"נ דליכא אלא חדא:

ו) הכל אחד הוא וכפל מלה הוא. בפשוטו משמע דר"ל דהוראת לשון תאוה הוא עצמו הוראת לשון חמדה, וכאילו בשניהם כתיב לא תתאוה או בשניהם לא תחמוד. וכן פי' רש"י ז"ל עה"ת בזה"ל, ולא תתאוה לא תירוג, אף הוא לשון חמדה כמו נחמד למראה דמתרגמינן דמרגג למחזי, עכ"ל עיי"ש. ואיכא למידק, דבמכילתא פ' יתרו אי' שאם התאוה סופו לחמוד, עיי"ש. ומבואר דתרי מילי נינהו. ומזה באמת יליף הרמב"ם ז"ל בסה"מ ל"ת רס"ו למיחשבינהו בתרי במנינא, עיי"ש. וכזה יש להעיר על הסמ"ג לאוין קנ"ח, שהביא לדברי הרמב"ם ז"ל והשיג עליו ומסיק בזה"ל, אלא החמוד והתאוה הכל אחד, עכ"ל, והביא להתרגום ופי' רש"י ז"ל עה"ת הנ"ל. וקשה דהא במכילתא מתבאר דתרי מילי נינהו. אך י"ל כמש"כ הרמב"ן ז"ל עה"ת פ' ואתחנן בזה"ל, וביאר כי יכנס בכלל חמדה אפי' התאוה, כי אם יתאוה לגזול מחבירו דבר מכל אשר לו ולא יוכל לעשות כן כי חבירו תקיף ממנו או שיש במקומו אימת מלכות עובר בלאו הזה, עכ"ל עיי"ש. ומבואר דמפרש לתרווייהו לאזהרה אחת, ורק דשני הכתובים משלימין ענין המצוה. ואמנם בסה"מ לא ס"ל הכי, מדלא השיג על הרמב"ם ז"ל שחשיב להו בתרי במנינא, וע"כ דהסכים לו בזה. וכפי הנראה דחזר בו בחדא מינייהו, ועכ"פ בפירושו עה"ת ס"ל דחדא הוי במנינא, דאף דתרי מילי נינהו, אבל לענין מנינא אמרינן דשני הפסוקים משלימין ענין האזהרה. והוי כמו לאו דלא ילבש שעטנז וקרא דשעטנז לא יעלה עליך, דפסוק השני משלים ענין האזהרה דהעלאה בכלל לבישה. ועי' מש"כ בס"ד להלן סי' ל"ב. וה"נ אתי קרא דלא תתאוה לפרש דגם זה בכלל האזהרה דלא תחמוד. וזהו דמפרש במכילתא דהתאוה מביאה לחמדה, משום דבמציאות תרי מילי נינהו. ורק לענין האזהרה חדא הוי. ואולי לזה נתכוין הסמ"ג שם דהחמוד והתאוה הכל אחד, היינו לענין מנין האזהרות, דשניהם משלימים ענין האזהרה. אבל מ"מ במציאות תרי מילי נינהו. ובזה מדויק דהסמ"ג עצמו הביא ללשון המכילתא התאוה מביאו לידי חימוד, בתוך לשון הרמב"ם ז"ל, אשר מזה דייק דתרי במנינא הוו. והסמ"ג השיג עליו וס"ל דחדא הוי, ולא חש לתרץ ללשון המכילתא הנ"ל. וכבר עמד ע"ז בס' מעין החכמה, ועיי"ש מש"כ בזה. אבל לפמ"ש י"ל דאין כאן סתירה, דהמכילתא קאי לענין המציאות, והסמ"ג מפרש ענין האזהרה. אולם בדברי רבינו ז"ל אין זה מספיק, דמפרש דכפל מלה הוא, והוי כשאר שמות הנרדפים, וכאילו בתרווייהו כתיב לא תחמוד או בתרווייהו כתיב לא תתאוה, ואין שום חילוק ביניהם. וא"כ קשה מהמכילתא דקאמר דהתאוה מביאו לידי חימוד:

והנראה בס"ד, דרבינו ז"ל ס"ל דלית הלכתא כהך דרשה דמכילתא דמפרש דתרי מילי נינהו, משום דמסוגית הגמ' משמע דחדא מילתא היא, וכדיתבאר. דהנה בב"מ דף ה' ע"ב פריך, אלא הא דאמר רב הונא משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו, נימא מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא. ופירש"י ז"ל וז"ל, לקמן בהמפקיד גבי שילם ולא רצה לישבע אמר ר"ה אם בא לשלם משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו, חיישינן שמא עיניו נתן בה, עכ"ל. ומשני התם נמי מורה ואמר דמי קא יהבנא ליה. ופירש"י ז"ל וז"ל, התם לא חשיד אממונא דמורי התירא למימר דמי בעינא למיתב, עכ"ל. ופריך א"ל ר"א מדפתי לרבינא, והא קא עבר על לאו דלא תחמוד. ופירש"י ז"ל וז"ל, מה לי חשוד על לא תחמוד מה לי חשוד על לא תגזול, נימא מיגו דחשיד עליה חשיד אשבועתא, עכ"ל. ומשני לא תחמוד לאינשי

הוא וכפל מלה הוא [א]. ואמרו חכמים א] כל הנותן עיניו ז) במה שאינו שלו גם את שלו מוציאין מידו. וכן

הגהות הר"ף

[א] ח) מפי רבי' יונה ב] נאמר לא תחמוד ונאמר לא תתאוה ט) להזהיר שלא לקחת שדה וכרם אף כי יתן מכרם

ציונים א] סוטה דף ט' א' בראשית רבה פר' כ': **ב]** שערי תשובה שער ג' אות מ"ג:

צביון העמודים

לאינשי בלא דמי משמע להו, ע"כ עיי"ש. וקשה לי לשיטת הרמב"ם ז"ל דאיכא תרי לאוי, חדא לא תתאוה על החלטת הלב להיות רוצה להשיג הדבר, וחדא לא תחמוד על ההשתדלות להשיג הדבר. א"כ אחרי דמשני בגמ' לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, אכתי ליקשי הא קא עבר על לאו דלא תתאוה, דכיון דחשדינן ליה שלקח דבר שאינו שלו, הרי ע"כ דעבר תחלה על לאו דלא תתאוה. ואף דהוי לאו שבלב גרידא, מ"מ הרי ל"ת מן התורה היא, ולא דמיא לשאר לאוין שבלב, כיון דמ"מ הרי אח"כ מתגלה לכל שעבר ע"ז, דהלוקח ממון חבירו באיזה אופן שהוא, ע"כ דעבר תחלה על לא תתאוה. ואם כוונת הגמ' במאי דמשני בלא דמי משמע להו, דזה מהני גם לענין הלאו דלא תתאוה, דכל שבדעתו לשלם לא עבר גם על לא תתאוה, לא משמע הכי, דכל כה"ג הו"ל לפרש כן להדיא, אחרי דאיכא למטעי בזה ולמימר דקאי רק לענין הלאו דלא תחמוד, אחרי דתרי מילי נינהו, ושייך ללא תחמוד יותר מללא תתאוה:

וצ"ל דהרמב"ם ז"ל ס"ל, דקושית הגמ' באמת לא שייך ללאו דלא תתאוה, משום דלאו זה לא מיקרי לאו דממונא, והרי אמרינן רק מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא, ולא מיגו דחשיד אשאר עבירות חשיד אשבועתא. ורק לאו דלא תחמוד מיקרי עבירה דממון, שהוא ההשתדלות להשיג את הממון, וגובל עם מעשה לקיחת הממון. אבל הלאו דלא תתאוה הרי תלוי בלב גרידא, והוי כשאר עבירות, ולא מקרי חשיד אממונא. וזהו לדעת הרמב"ם ז"ל. אבל רבינו ז"ל י"ל דס"ל דאם באמת לא תחמוד ולא תתאוה תרי מילי נינהו, והתאוה מביאה לידי חמדה, תו גם לא תתאוה מקרי לאו דממון. ומדלא פריך בגמ' מלאו זה דלא תתאוה, ע"כ דאה"נ דלאו תרי מילי הוו, אלא התאוה היא החמדה והחמדה היא התאוה וכפל מלה היא כשאר שמות הנרדפים. והלאו עיקרו קאי על ההשתדלות, ורק דהמחשבה ג"כ אסורה מכח דין חצי שיעור, וכמש"נ בס"ד לעיל אות ב' עיי"ש. ומ"מ לא מקרי עי"ז חשיד אממונא, דכל דלא עבר על כל האיסור בשלמות, לא מקרי עדיין חשיד אממונא:

אך עדיין קשה לי מצד אחר, לדעת הרמב"ם ז"ל דס"ל דתרי מילי נינהו. דהרי בגמ' שם קאי לענין כופר בפקדון, והתם אדרבה הרי רק לא תתאוה שייך, דהיינו ההחלטה בלב להיות רוצה לקחת את שאינו שלו, ואח"כ שוב לא שייך שום השתדלות, אלא רק מה שאינו מחזיר, ומעשה העכבה של הפקדון היינו גזל. וכיון דאין כאן לאו דלא תחמוד, א"כ מאי פריך בגמ' והא קעבר על לאו דלא תחמוד דלא שייכא גביה, והו"ל למנקט והא קעבר על לאו דלא תתאוה. וצ"ל לדעת הרמב"ם ז"ל, דאה"נ דהכוונה היא ללאו זה דלא תתאוה, ולאו דוקא נקט לא תחמוד. וכיון דבכל דוכתא שייכי הני תרתי גבי הדדי נקט חדא מינייהו. וכשמתרץ לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, ס"ל דאף דהלא תתאוה קאי על הלב, מ"מ כיון דמחשבת הלב היא על דבר הנוגע לחפצא של חבירו, וכל שכולל במחשבתו גם שישלם לחבירו דמי שויו של החפץ ליכא גם לאו דלא תתאוה. ותירוץ זה קאי ביחוד לענין הלא תתאוה. ורבינו ז"ל ס"ל דליכא למימר הכי, אלא אם באמת תרי לאוי נינהו, לא תתאוה לחוד ולא תחמוד לחוד, לא הוי ליה בגמ' למנקט מידי דלא שייכא. וכיון דנקיט לא תחמוד, דייקינן מזה דבאמת לא הוו תרי מילי, אלא התאוה היא חמדה וחמדה היא תאוה, וכפל מלה הוא. והכוונה, דבר המביא לידי לקיחת ממון חבירו. והיכא דשייך השתדלות הוי גמר העבירה דלא תחמוד בההשתדלות. והיכא דלא שייך השתדלות הוי גמר העבירה דלא תחמוד בהחלטת הלב. ומש"כ רבינו ז"ל ע"פ המכילתא דאינו נגמר להתחייב עד שיעשה מעשה, היינו דהעבירה גובלת עם המעשה, והוי בכל דוכתא כפי מה דשייך ביה, וכמש"נ. ופריך בגמ' והא קעבר על לאו דלא תחמוד במה שמחליט בלבו לעכב את הפקדון. ומשני לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, וכל שבהחלטתו לעכב דעתו לשלם, סבר דלא עבר על הלאו:

ז) **במה שאינו שלו.** בדפוס קוש' הנוס' במה שאינו ראוי לו. ובגמ' הוא כדלפנינו. ובסמוך, גם את שלו מוציאין מידו, בגמ' הנוס' ומה שבידו נוטלין הימנו. וכן להלן, שנתנו עיניהם במה שאינו שלהם, ובדפוס קוש' במה שאינו ראוי להם, וכן הוא בגמ':

ח) **בהגהת הר"ף: מפי רבינו יונה.** כן כתב בשערי תשובה ש"ג אות מ"ג בשינוייס קלים, עיי"ש. ויתבאר בסמוך בס"ד:

ט) **שם: להזהיר שלא לקחת.** מלשון זה משמע דס"ל כדעת הראב"ד ז"ל שהבאנו לעיל אות ג', דס"ל דעצם הלקיחה הוי ג"כ מכלל האיסור. ולא כדעת הרמב"ם ז"ל דס"ל דהאיסור הוא רק ההשתדלות להשיג הדבר. ולפ"ז צ"ב מאי דהביא הר"י ז"ל בשע"ת שם לאזהרה

וכן מצינו בנחש הקדמוני י) שהיה סבור להיות מלך על כל החיות והבהמות ועכשיו (בראשית ג) ארור מכל הבהמה היה סבור ללכת בקומה זקופה ועכשיו (שם) על גחונך תלך היה סבור לאכול מעדנים כאדם ועכשיו (שם) ועפר תאכל כל ימי חייך היה סבור להרוג אדם וליקח חוה אשתו ועכשיו

הגהות הר"ף

מכרם יא) ולהזהיר שלא להסכים במחשבה לעשות כן. יב) ואם יכסוף אדם שימכור לו חבירו שום דבר ולא יש את נפשו למוכרו ואם יפציר בו ברוב תחנונים יבוש להשיב פניו אסור להפציר בו כי זה כמו הכרח ואונס. ואם החומד הוא אדם נכבד שאם ישאל שאלה אור פניו לא יפילו אסור לשאול מקח או מתת אם לא ידע כי יתן בנפש חפצה:

צביון העמודים

לאזהרה זו בין המצות התלויות בלב. ואף דהזכיר כאן גם אזהרה על המחשבה, אבל כיון דיש כאן גם אזהרה על המעשה, הו"ל להביא לזה בין התלויות במעשה שהן חמורות יותר, וכדמפרש בשע"ת שם בכל שער השלישי במדרגות חומר האיסורים. אמנם בשע"ת שם הנוס' בדברי הר"י ז"ל בזה"ל, הוזהרנו בזה שלא להתעולל עלילות ברשע לקחת כו', עכ"ל. ולפי לשון זה יש לפרש דבאמת ס"ל כדעת הרמב"ם ז"ל, דלא קאי על הלקיחה עצמה אלא על ההשתדלות, וזהו להתעולל עלילות אשר יביאו לידי כך לקחת כו'. ולפ"ז מתיישב מאי דהביא לזה בין המצות התלויות בלב. דהרי הלא תתאוה קאי על הלב, וכדמפרש והוזהרנו על מחשבת הדבר כו'. והלא תחמוד ג"כ לא קאי על עצם מעשה הלקיחה, ולא מיקרי לאו שיש בו מעשה. מש"ה הביא לזה בין התלויות בלב כמו הלא תתאוה:

י) שהיה סבור להיות מלך. כן היא הגי' באבות דר"נ פ"א, מה חשב נחש כו' באותה שעה, אלך ואהרוג את אדם ואשא את אשתו ואהיה מלך על כל העולם כולו ואלך בקומה זקופה ואוכל כל מעדני עולם, א"ל הקב"ה אתה אמרת כו', ע"כ עיי"ש. ולפ"ז פירושא דקומה זקופה, אינו על מבנה הגוף, דהא לא שייך לומר שהוא היה סבור לילך כך אחרי שהוא נברא כך. אלא הכוונה על הילוך דרך גיאות, כמו בברכות דף מ"ג ע"ב המהלך בקומה זקופה כו', ע"כ עיי"ש. אבל בגמ' בסוטה הנוס' באופן אחר, אמר הקב"ה אני אמרתי יהא מלך על כל בהמה וחיה כו' אני אמרתי יהלך בקומה זקופה כו' אני אמרתי יהא מאכלו מאכל אדם כו' הוא אמר אהרוג את אדם כו', ע"כ עיי"ש. וכעין זה בתוספתא סוטה פ"ד ומד"ר בראשית פ"כ, עיי"ש. ולפ"ז לא לפרושי במה שנתן הנחש עיניו, אלא מה שגם שלו ניטל ממנו, שהקב"ה בראו ערום מכל בכדי שיהיה ראוי ומוכשר להיות מלך, וגם בראו במבנה הגוף באופן שיהיה הילוכו בקומה זקופה [ונקרא שלו מפני שכבר נברא כך], וזה ניטל ממנו. וכן פירש"י ז"ל וז"ל בד"ה נטלו הימנו, קומה זקופה, עכ"ל עיי"ש. אבל מה שנתן עיניו במה שאינו שלו, היינו מה שנתן עיניו בחוה, וכפירש"י ז"ל שם. ועי' בח"א מהרש"א ז"ל שם:

יא) בהגהת הר"ף: ולהזהיר שלא להסכים במחשבה לעשות כן. בשע"ת שם מסיים שנאמר לא תחמוד. וכן הוא כאן בדפוס קוש' ובכת"י. והנה מלשון ולהזהיר כו', משמע דס"ל דשתי אזהרות נפרדות הן, א' שלא לקחת או שלא להשתדל, עי' לעיל באות ט'. ב' שלא להסכים בלב לעשות כן. וכדעת הרמב"ם ז"ל שהבאנו לעיל אות ג' דקרא דלא תתאוה אתי לאזהרה מיוחדת על ההסכמה בלב. ודלא כדעת הסמ"ג ורבינו ז"ל שכתבו דהכל אחד הוא. ולפ"ז אינו מדויק הנוס' דמסיים שנאמר לא תחמוד אהך דשלא להסכים במחשבה לעשות כן, והרי אהסכמה בלב קאי קרא דלא תתאוה ולא קרא דלא תחמוד, והו"ל לסיים שנאמר לא תתאוה. ועוד צ"ב, דגם אילו הוי כתב הכי שנאמר לא תתאוה יתור לשון הוא, דאחרי שהזכיר תחלה לקראי דלא תחמוד ולא תתאוה ומפרש הוזהרנו בזה כו', משום מאי הוצרך לחזור להביא שנית לאותו פסוק, ואין דרכו כן בשאר האזהרות, עיי"ש. ומתוך כך י"ל דבאמת הנוס' שבהגהת הר"ף ז"ל לפנינו כאן בדברי הר"י ז"ל היא הנכונה, דליתא הוספה זו דשנאמר לא תחמוד. ועוד נראה, די"ל דבאמת בעיקר הדבר ס"ל להר"י ז"ל כדעת הסמ"ג ורבינו ז"ל, דהני תרי קראי דלא תחמוד ולא תתאוה חדא הוי, וזהו שלאחר שהביא לאיסור ההשתדלות והחלטת הלב לעשות כן, מסיים שנאמר לא תחמוד, ור"ל דשניהם אזהרה אחת הוי מקרא דלא תחמוד, וקרא דלא תתאוה לא אתי אלא להשלים ענין האזהרה, לומר דגם מחשבת הלב הוי בכלל האיסור. ומש"כ תחלה והוזהרנו על מחשבת הדבר כו', אין הכוונה לאזהרה מיוחדת, אלא כמש"כ רבינו ז"ל בתחלת דבריו דמ"מ גם בלב אסור, ונתבאר בס"ד לעיל אות ב', דהוא משום דין חצי שיעור. וילפינן ממאי דקרא נקט לאזהרה זו בלשון דמשמע בפשוטו על הלב. אבל מ"מ עיקר האזהרה היא על ההשתדלות מקרא דלא תחמוד. וחשיב לה בין התלויות בלב, מפני שאיסור זה מתחיל מן הלב, דמשעה שמחליט לעשות כן מתחיל גוף האיסור:

יב) שם: ואם יכסוף כו'. ר"ל דבתחלה קאמר להזהיר שלא לקחת כו', והיינו שלא להשתדל להשיג הדבר, וכמש"ג בס"ד באות ט', עיי"ש. ונקט לשון לקיחה, משום דגמר הלאו הוי עם הלקיחה, אבל עצם הלקיחה לא הוי מגוף האיסור, וכמש"ג בס"ד באות ג', עיי"ש. ולוקח החומד את הדבר מהבעלים אפי' לא אמר

ועכשיו (שם) ואיבה אשית. יג) וכן בקין וקרח ובלעם ודואג האדומי ואחיתופל ואבשלום וגחזי ואדוניה

צביון העמודים

אמר הבעלים רוצה אני. וכדעת הראב"ד ז"ל הובא לעיל שם. וזהו לשון שלא לקחת כו', ור"ל באופן שאינו חושש לרצון הבעלים כלל, אפי' אם נותן דמים. ואח"כ הוסיף דלא נימא דהאיסור הוא דוקא באופן זה, אבל אם הבעלים אמר רוצה אני ליכא איסורא, לכן הוסיף ואם יכסוף שימכור לו ואינו רוצה, ורק ע"י הפצרותיו יתרצה הבעלים, ג"כ אסור לעשות כן, משום שבכ"ז לא מתוך לב שלם נתרצה לכך. ואח"כ הוסיף עוד, דאפי' זה באופן שלא יצערך להפציר בו, מפני שמתוך חשיבותו יסכים הלה לכך, ג"כ אסור מהך טעמא שאינו נותן מרצונו הטוב, והוי בעצם הבקשה איסורא דהשתדלות להשיג הדבר, שנאסר מהך קרא דלא תחמוד:

יג) וכן בקין וקרח כו'. כל הני נזכרו בגמ' בסוטה דף ט' ע"ב שנתנו עיניהם במה שאינו ראוי להם, מה שביקשו לא ניתן להם ומה שבידם נטלוהו מהם. ופירש"י ז"ל וז"ל, קין נתן עיניו בתאומה יתירה שנולדה עם הבל ששתי תאומות נולדו עמו, והיינו דכתיב את אחיו את הבל שני אתים שני ריבויים, עכ"ל עיי"ש. וגם התוס' בסנהדרין דף ל"ח ע"ב ד"ה וירדו, פירשו לסוגית הגמ' דהתם ע"פ הך דרשה דעם הבל נולדו שתי תאומות, עיי"ש. והעיר בח"א מהרש"א ז"ל בסוטה ובסנהדרין שם, דאמנם כן היא הדרשה במד"ר בראשית פכ"ב עיי"ש, אבל תלמודין לא ס"ל הכי, דביבמות דף ס"ב ע"א אי', תניא ר' נתן אומר ב"ש אומרים שני זכרים ושתי נקבות כו' אמר ר"ה מ"ט כו' דכתיב ותוסף ללדת את אחיו את הבל הבל ואחותו קין ואחותו כו', ע"כ עיי"ש, נראה דעם הבל לא נולדה אלא תאומה אחת, עכ"ד עיי"ש. וע"ע בח"א מהרש"א ז"ל גם ביבמות שם. והיה נראה לכאורה דזהו באמת כוונת המאירי ז"ל לסוטה, שכתב לפרש בזה"ל, קין בתאומה שנולדה עם הבל לפי הדרש, עכ"ל עיי"ש. ולא הזכיר תאומה שניה, ואיכא לפרושי דכוונתו ע"פ הא דאי' בפרקי דר"א פכ"א, ולא עוד אלא שהיתה אשתו תאומתו יפה בנשים אמר אני אהרוג את הבל אחי ואקח את אשתו שנא' כו', ע"כ עיי"ש. וזה מתבאר גם ע"פ הגמ' ביבמות שם, דבאמת גם עם הבל נולדה רק תאומה אחת, וקנאתו של קין היתה לזו האחת. אולם בין לפי פירש"י ז"ל ובין לפי פי' המאירי ז"ל אינו מובן לי, דא"כ מאי קאמר מה שבידם נטלוהו מהם, דלפי משמעות הסוגיא בסוטה שם מוכח דזה לעומת זה הוא, דלפי סוג הדבר שרצה את שאינו שלו ניטל ממנו משלו דבר הדומה לזה, וכדיתבאר בסמוך. ובפשוטו הרי ע"כ תאומתו של קין עצמו לא ניטלה ממנו כדמוכחי קראי, שהרי העמיד תולדות. ועי' בח"א מהרש"א ז"ל שפירש לענין מילתא אחריתא, ע"פ המדרש שקין והבל חלקו ביניהם העולם, קין נטל קרקעות והבל נטל מטלטלין, עיי"ש, וקין ביקש מה שאין ראוי לו דהיינו מטלטלין, גם מה שבידו נטלו ממנו כדכתיב ארור אתה מן האדמה, עכ"ד עיי"ש. וכעין זה כתב במנחת ביכורים לתוספתא, עיי"ש. ולפ"ז שפיר הוי זה לעומת זה, שניטל ממנו מה שראוי לו כעין דבר שרצה ממה שאין ראוי לו. אבל לפי פי' רש"י והמאירי ז"ל קשה:

ולכן נראה, דבאמת רש"י ז"ל הוכיח מגוף סוגיא דסוטה, דע"כ פליג אהא דיבמות, והתם רק לר' נתן אליבא דב"ש קאמר ר"ה הבל ואחותו קין ואחותו. אבל סוגית הגמ' דסוטה ס"ל כהמד"ר דשתי תאומות היו עם הבל. שהרי קאמר בגמ' שם מה שביקשו לא ניתן להם, ור"ל דתאומתו של הבל אפי' לאחר שהרג את הבל לא נישאה לקין. ומה שבידם נטלוהו מהם היינו דזו התאומה שנולדה עם קין עצמו ג"כ ניטלה ממנו. ומסתמא ע"כ יש איזה דרשה ע"ז, ועכ"פ הרי כך מבואר בגמ'. וא"כ קשה מהיכן העמיד קין תולדות. וע"כ צ"ל דעם הבל היתה תאומה שניה, ולזו לא נתן קין עיניו, ורק דכיון דהשתים האחרות ניטלו ממנו, היה מוכרח לישא את הראשונה של הבל, וממילא הרי מבואר דעם הבל נולדו שתים. וזהו דדייק רש"י ז"ל וכתב בזה"ל, קין נתן עיניו בתאומה יתירה שנולדה עם הבל כו', עכ"ל, ור"ל שהיה דעתו מקודם רק על זו היתירה. ולפ"ז נראה די"ל דגם כוונת המאירי ז"ל שהבאנו לעיל כך הוא, שכתב בזה"ל, קין בתאומה שנולדה עם הבל לפי הדרש, עכ"ל. דמש"כ בתאומה יש לפרש בתאומה המסוימת והיא השניה. ולפי הדרש אינו הדרש ביבמות שם, אלא לפי הדרש במד"ר שם, דמוכח גם בסוגית הגמ' בסוטה שם הכי, וכמש"נ. ולפ"ז תו ליכא קושיא על התוס' בסנהדרין שם, שהקשה מהרש"א ז"ל וכמו שהבאנו לעיל, דלפמ"ש הרי גם בתלמודין בסוטה שם מוכח כהמד"ר וכמש"נ:

וקרח, פירש"י ז"ל על הכהונה ונבלע, והמאירי ז"ל פי' בנשיאות. ולשני הפירושים מה שנבלע שהיא מיתה דרך בזיון, הוי היפך הכבוד שרצה לנחול ע"י הכהונה או הנשיאות. וזהו שגם מה שראוי לו ניטל ממנו, דלא רק שלא נחל כבוד אלא גם נחל בזיון. ובלעם, פירש"י ז"ל וז"ל בממונו של בלק לקלל את ישראל, ונהרג במדין שהלך ליטול שכר כ"ד אלף שנפלו מישראל בעצתו, עכ"ל. וכוונתו, שרצה בלעם את שאינו שלו ע"י הקללה, ונקרא שאינו שלו מפני שלא היו ישראל ראוים לכך. וגם שלו ניטל ממנו, שגם שכרו עבור עצתו לא קיבל, שנהרג בעת שרצה לקבל ממון זה. ומדויק לשון רש"י ז"ל ונהרג במדין שהלך ליטול כו', ולכאורה מאי נפ"מ היכן נהרג, אלא דזה גופא רצה לאשמעינן שלא קיבל הממון מפני שנהרג בעת שהלך לקבלו. ודואג, פי' רש"י ז"ל וז"ל, ונתקנא בדוד שראהו נבון דבר ואיש תואר

ואדוניה ועוזיה והמן שנתנו עיניהם יד) **במה שאינו שלהם ולא מבעיא שמה שבקשו לא נתנו להם אלא אף מה שבידם נטלו מהם. וכן הסוטה** ט) **היא עמדה על פתח ביתה** טו) **ליראות לו לפיכך כהן מעמידה בשער ניקנור ומראה קלונה לכל. היא פרסה סודרים נאים על ראשה לפיכך כהן נוטל כיפה** טז) [פי' צעיף] **מעל ראשה ומניחה תחת כפות רגליה. היא קשטה לו פניה לפיכך פניה מוריקות. היא כחלה לו עיניה לפיכך עיניה בולטות. היא קלעה לפניו שערה לפיכך כהן מתיר שערה. היא הראתה לו אצבעותיה** יז) [פירוש רמזה לו] **לפיכך צפרניה נושרות. היא חגרה בצלצול** יח) [פרש"י בינדי"ל] **לפיכך כהן מביא חבל המצרי וקושרו למעלה מדדיה. היא פשטה לו**

ציונים ט) סוטה דף ח' ג':

צביון העמודים

תומר ומרמה פנים בהלכה כדכתיב הנה רחיתי בן ליפי בית הלחמי וגו', ואמר בחגדה דחלק דכל הפסוק הזה דומג תמרו בלשה"ק, ט"ש. וזהו לפרש מה שהלה את שמיעו שלו, שהלה שכל המעלות המלה יהיו בו ולא בדוד. ולפ' פי' רש"י ז"ל מה שניטל ממנו משלו. ואולי סמך על מה שפי' בסמוך גבי אחיתופל, שכתב וז"ל, נתן עיניו במלוכה כדאמר בחלק כו', ומה שבידו נטלו כימנו לפ יחלו ימיכם, ט"ש. וגם על דומג אמרו בחלק דף ק"ו ט"ב כך קרא דלפ יחלו ימיכם. ועיין הדבר, שמיכם רלו חיים של גדולה שאינה רלויה להם, זה בחכמתו של דוד וזה במלוכה, וניטל מהם גם חיים פשוטים שהיה רלוי להם. וגחזי, פי' רש"י ז"ל בממונו של נעמן ונלטרע, ט"ש. ואיכא למידק, דהא בערכין דף ט"ז ט"ש מפרש דגחזי נלטרע משום שבועת שקר, ט"ש. ול"ל דהא להא גרמה, דחמדת הממון גרם לו לישבע שבועת שקר. ואלישע, פי' המאירי ז"ל במלכות. ורש"י ז"ל לפ פירש, ולפ נחבר לי למה, ואי משום דמפורש להדיא בקרא, הא גם הך דגחזי מפורש בקרא. ועש"פ ענין הדבר הוא דהלה חיים של גדולה במלכות, וניטל ממנו גם חיים פשוטים כשנלרג. ואלדויה, פי' רש"י ז"ל באבימלך ונהרג. ולפ פירש במלכות, אולי מפני שלפי דעתו נחמת היה רלוי למלוכה, שהוא גדול בחיים מהלה שנשארו בחיים. ואולי גם מה שפי' באבימלך, ג"כ הכוונה במלכות, דלאחר שכבר הגיעה המלוכה לשלמה רלה על ידי שישחוה לאסד המלוכה מליו, כמש"כ המפרשים ז"ל במלכים ח' ד' גבי קרחי דאבימלך ואדוניה, ט"ש. ולפ"ז ענין שרלה שחין שלו ולף שלו ניטל ממנו, היינו כמו גבי אלישע, שרלה חיים של גדולה וניטל ממנו גם חיים פשוטים. ועוזיהו, פי' רש"י ז"ל בכוונה והצרעת זרחה על מלחו (דה"ב כו), ע"ש. והכוונה, דביקש גדולת כהונה שחין רלוי לו, וניטל ממנו לפ רק גדולה, לפ גם חיים של כבוד רגילים, לפ גם נחנזה. והמן, פשוט הוא. ולפ נחבר לי טעמא דלפ חשיב גם את שבע בן בכרי, שגם הוא נתן עיניו במלוכה, ומהרג, כדאיתי בסנהדרין דף ק"ח ע"ב ט"ש, ול"ט:

והנה לפנינו כאן אי ואלישע וגחזי, ופשוט דזכו לפי זמנם, דאלישע קדם לגחזי. אך לפ"ז היה לריך להקדים גם את אלויהו שג"כ קדם לגחזי. ובדפוס קוש' הנוש' להיפך גחזי ואלישע, וכן הוא הנכון, וכדאיתי הנוש' בגמ' ובמד"ר שם. וכבר תמה בחי' הרש"ם ז"ל מהא דהקדים את גחזי שהיה מאוחר בזמן לאלישע ואלויהו. וע"ש ל"ל כמש"כ בהגהות רד"ל ז"ל לסוטה, דנקט ד' הדיוטות דתנן בסנהדרין דף ל' ט"ח דאין לכס חלק לעוה"ב, בלשה דוחג ואחיתופל וגחזי בהדדי, ואינך נקט כסדרן, ט"ש. ט"ד ט"ש:

יד) במה שאינו שלהם. עי' מה שכתבנו לעיל אות י"ח בנוש' זו:

טו) ליראות לו. בחי' המאירי ז"ל לסוטה במקום ליראות לו כתב לרחותו. ול"ש דל"ש חטאה היה בעוונים, ומאי שייך ט"ז עונש דלהרחות קלונה. אבל הנוש' ליראות לו פשוט דרלתה להרחותו כבודה והכהן מראה קלונה. וכ"ש בגמ' ליראות לו וכעין זה בתד"ל טוי"ש. ואולי ט"ס הוא כך לרחותו:

טז) פי' צעיף. לפנינו זה בתוקף, ובדפוס קרי' זה בלוונים, ובכת"י ליתא ובדפוס קוש' זה בדברי רבינו ז"ל, ובתוקף לעיף שם לניף. ורש"י והמאירי ז"ל פי' ג"כ כיפה דהיינו לעיף:

יז) פירוש רמזה לו. לפנינו זה בתוקף, ובכת"י ובדפוס קוש' ליתא, ובדפוס קרי' זה בלוונים. ועיקר דבר זה פירשו כן רש"י והמאירי ז"ל. ובאמת היה לאפשר לפרש עוד בתופן אחר, דלא לעניין רמיזה קאמר, אלא לעניין כחל שעל העפרנים, כמו בעוונים ופנים שהזכיר לפני זה. וכמש"כ הרמב"ן ז"ל בפי' עה"ת פי' תלא עש"פ ועשתה את עפרניה (דברים כא) וז"ל, כי מנהג הנשים לגדל חותם ולנשעם בתוך הפוך ולנשעותם, עכ"ל טוי"ש. וזה מתאחר מחי' העפרניה נושרות, משום דעיקר הענירה היא בזה. אך מחי' הרש"י ז"ל לא הלה לפרש כן, וי"ל דהוא לפי מחי' הגרים בגמ' הרחתה לו באלישעותיה, וכ"כ במד"ר פ' נשא. ואי קאי אכחל ומשום קישוט, הו"ל למנקט רק אלישעותיה בלי אות ד' בתחלה כמו עיניה פניה. ולפ"ז רבינו ז"ל הגרים כאן אלישעותיה, וי"ל דבאמת מפרש כמש"כ לעיל בכחל קאמר. אולם בחי' המאירי ז"ל גרים את אלישעה, דמתפרש בגירסת רבינו ז"ל, ובכ"ז לא נעה מפי' רש"י ז"ל דהכוונה לרמוז לו. ואולי תרוויהו כלול בזה, לרמז זה שרמזה לו היה בדבר שיש בו כחל:

יח) פרש"י בינדי"ל. עי' מש"כ בחות הקודש, וגם זה כן. ולא נודע לי למה רק בזה פירש דהכי

לו את הירך לפיכך יריכה נופלת. היא קבלתו על בטנה לפיכך בטנה צבה. היא יט) האכילתו מעדני מלך לפיכך קרבנה מאכל בהמה כ) [פירוש שעורים]. היא השקתו יין משובח כא) בכלים נאים לפיכך כהן משקה אותה מים המאררים במקדה של חרס כב) [פי' פחות שבכלי חרש]. היא עשתה מעשיה בסתר והקב"ה יושב סתר כג) משים בה פנים [פנאי לפרוע ממנה] ומגלה מעשיה בגלוי. א] ואם נקתה הבושת יהיה לה כד) לכפרה ולזכות גדול. דכתיב (במדבר ה) ונקתה ונזרעה זרע. ולפיכך נחתמו עשרת הדברות בלא תחמוד לומר לך שהחומד עובר בכולן. וגם אוי לו לחומד שכל ימיו מכאובים ולא ישמח. והשמח בחלקו כה) שמח הוא לעולם. גם משלו חכמים לעורב שאמר אגנוב מכל עוף נוצה אחת ואתנאה לסוף הכירו בו העופות נטלו כל אחד נוצה שלו ונשאר מכוער ביותר. גם משלו כי החומד והקנאי פגע בהם כו) מלך אחד ואמר אחד מכם ישאל דבר ממני וינתן לו ולחבירו כפלים הקנאי לא רצה לשאול תחלה שהיה מתקנא אם יותן לחבירו כפלים והחומד היה מתאוה לכפלים דחק החומד את הקנאי לשאול תחלה שאל שינקרו לו עין אחד וחבירו ינקרו לו שנים. גם משלו כי העולם הזה דומה לפרדס נאה ראהו כלב שמן נתאוה לאכול מטובו ולא היה יכול ליכנס בו כי לא היה רק חור אחד קטן התענה ג' ימים כדי שיוכל ליכנס בחור נכנס ואכל והתענג מן הפירות שבפרדס שמע שבעל הפרדס יבוא לפרדסו בקירוב זמן אמר הכלב אצא פן יבא בעל הפרדס ויהרגני התענה ג' ימים כדי שיוכל לצאת אחרי שיצא ונסתכל בפרדס ואמר כמה נאים פירותיך אכן כמו שנכנסין כך יוצאין ערום נכנסתי וערום אשוב. גם אמרו כשתבא לתמצית העולם תמצא א אויב לבוש כסות אוהב [ב]. גם המשילו הנהנים בו לכלב המגרס עצם ודם יוצא מחניכיו וסבור שמן העצם הדם יוצא ומוצצו. ואשרי הקץ בו כי הוא כחלום יעוף:

שלא

הגהות הר"ף

[ב] אויב החימוד פי' ששונא החימוד לובש כסות אוהב פי' אוהב החמוד דכתיב (איוב כז) יכין כז) רשע וילבש צדיק:

ציונים א] ברכות דף ל"א ב' סוטה דף כ"ו א':

ביאורים מכת"י

א אויב לבוש כסות אוהב. פי' אותו אויב הגוזל לאחר ישוב אל לבו ויחזור גזילה ולובש כסות אוהב פי' שחוזר בתשובה ויהיה נקרא אוהב, כך שמעתי. ולי נר' כך הפי' כשתבא לתמצית העולם פי' שחשב בכל מאורעות שבעולם הזה כדפיר' לעי' תמצא מי שאויב העולם הזה פי' ששונאו ואינו חפץ בו לובש כסות אוהב פי' הנאהב כי ישמור עצמו מגזל לענג עצמו בעולם הזה למען כי שונא אותו ומאס בו כי הכל הבל, ולא יחשב כ"א להביא נפשו לעולם הבא עכ"ל. וי"מ אויב החומד פי' ששונא החמוד לובש

צביון העמודים

דהכי פי' רש"י ז"ל, והלא גם שאר המוקפין בסי' זה פירש רש"י ז"ל הכי. והמאירי ז"ל לא פי' לגלגול כלל:

יט) האכילתו מעדני מלך. בגמ' ובמד"ר אי' מעדני עולם, והמאירי ז"ל כתב רק מעדנים.

ובגמ' בדף ט"ו ע"ב אי' דרבן גמליאל פליג על דרשה זו, א"ל התינח עשירה עניה מאי איכא למימר, אלא כשם שמעשיה מעשה בהמה כך קרבנה מאכל בהמה, ע"כ עיי"ש. וכ"ב טעמא דרבינו והמאירי ז"ל שלא חששו לזה והביאו הדרשה ממה שהאכילתו מעדנים. וגם על ר"ג גופא קשה, מה שלא הקשה כן גם אדרשה דבסמוך מיין משובח, דליקשי תינח עשירה עניה מאי איכא למימר:

כ) פירוש שעורים. עי' מש"כ לעיל אות י"ז, וגם זה כן:

כא) בכלים נאים. בדפוס קוש' הנוס' בכלים משובחים, וכן הביא המאירי ז"ל בכוסות משובחים, והוא כבגמ' ומד"ר. ועי' מש"כ באות י"ט:

כב) פי' פחות שבכלי חרש. עי' מש"כ לעיל אות י"ז ואות כ', וגם זה כן:

כג) משים בה פנים ומגלה מעשיה בגלוי. בגמ' שתי דרשות הן, ורבינו ז"ל הביא שתיהן, דליכא נפ"מ לדינא. והמאירי ז"ל הביא רק השניה היא עשתה בסתר והקב"ה מפרסמה. והנה בפירושא דמשים בה פנים, אי' לפנינו במוקף פנאי לפרוע ממנה, ועי' מש"כ לעיל אות י"ז, וגם זה כן דבכת"י ודפוס קוש' ליתא ובדפוס קרי' זה בציונים. ועיקר הדבר פי' רש"י ז"ל הכי. ובח"א מהרש"א ז"ל פי' באופן אחר, עיי"ש. ולפירושו הוי כמו לפי הדרשה השניה לפרסום הדבר:

כד) לכפרה ולזכות גדול. בדפוס קוש' הנוס' לזכות ולכפרה:

כה) שמח הוא לעולם. בדפוס קוש' הנוס' ישמח לעולם. ובדפוס קרי' הנוס' שמח לעולם הבא. ועי' אבות פ"ג משנה א' איזהו עשיר השמח בחלקו כו' אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב, ובפירש"י ז"ל שם:

כו) מלך. בכת"י ודפוס קוש' וקרי' הנוס' מלאך:

כז) בהגהת הר"ף: רשע. עי' פסחים דף מ"ט ע"א וב"ה דף קי"ט ע"א וב"מ דף ס"א ע"ב, ובח"א מהרש"א ז"ל בב"ק שם:

שלא

מאמר האור שבע

ולא תכרוך אין לפון כיחוף אלא בקיל כלכת' מורי
פנחון מסר"ם יפה ז"ל אע"ג סנס פירשו כבר
בדברות פרישטוכות חזר ופירשו כאן שביח מפני הסכח מוכח
מפני דכת"ה מדבר שכתוב בלעיל ברישטוכות לא כוכיח רש"י
מסדבר כת"ה אלא מבניין אב של לפון סם אלא ובאוסף
דמיירי בת"ה אלא אינה למפרך דשמע לפון כיחוף הוא סם
בולל של זכות וכולל אין פבוים בין אמת אים לכך אמר
ומפרשו אין למחוק פירושו מלמעלה דבאין קשה לו סו"ס
לפה כאב כאן בדברות אלו ולא תכרוך דוי"ל סש"ב בדברות
פרישטוכות מפוח אלא ו"ו ומתרגם ואומר שבח לפורות לנו
בכאן שהין כיחוף אלא בקיל ת"ל דבעיטוף סו"ל מפטע
מפוח דומיא דלא תרכח מם לא תכחם מדבר במיתת ב"ד אלא
לא תכרוך מדבר במיתת ב"ד והוא כיחוף של ת"ח ועל זה
פאמר למעלה שפי' לא תקבוב בגובא כפשוט שכתוב מדבר כו'
מפוח בדבר שלמד מעבייהו כו' דלא תרכח ולא תכרוך פשוט
לו סם שמדברים בפיתת ב"ד ובלא תכרוך הין פמשיחות כל
כך אלא מפני דכתי' בניו וס"ם דמאר סוו"ן דלא תנבוב ולא
תעכם מורין בן אלא שהין שבריך לפרש כיון שאחר פירושו
במעלה מעמד שבאמרות שהיה כדרשת כאן ומוח ליתור נאור
עכ"ל אלא שם' מפרשי' ברבו בעכיו חת"ו ל"ל רש"י ז"ל לחין לפוך
כיחוף אלא בקיל פי' יש כאן ולא בפ"יתרו מפוש דס"ל אלא
תכרוך ע"כ בפאר עריות דהיי בקיל פרי' פרישיר בכתוב אפי'
אלא יעמוד אותם בלב כ"ם אלא יהיה מזכם ש"מע וס"ל דלא
תחמוד היה בקיל ולא תכרוך בפאר עריות אלא בפ"יתרו לא
סוכרך לפרש דכלל סם לא תחמוד אמת רעך עם עבדו ואמתו
וחין פירושו שלא לזכוב עמהם אלא מפוח חומד לאדם אחרים
אלו לגמרי אלא אמת רעהו מפוח חומד לאדם אחרים אלו
אלא בחמודם לזכות עמם לא מוכר ול"ל שפיר אתי לא
תכרוך אלא יזכה עמה אלא בדברות אלו מיהא בכתוב וכתב
לא תחמוד אמת רעך בדבור בפני עצמו ולא כלל אותם עם
עבדו ואמתו ס"ל דאשכרת לא תחמוד אמת פיעך כאן ר"ל אלא
יחמוד אותם לזכות עמה ול"ל אין לפרש לא תכרוך בקיל
בפאר עריות אלו בפבוים ופיסיר בחמדם בקיל אלא תכרוך
בפאר עריות אלו בפבוים סוכרך לומר דוקיא לא תכרוך בקיל
ולא תחמוד כיצד יחמוד אותו אתים אלא אמר תעמוד
דחלקיבהו בכתוב מעבדו ואמתו מ"מ הפי' אחד וכוראה כי
בחמדם ג' דברים בחמד חומד דבר מפני בחמר עמהו
דבר וחומד אותו לתלוות בחברתו בפי שיין לו בית ואפס
וחומד אותם ופי שיין לו בית ואפס חומד בית קודם ואח"כ
חומד אפס כי אחר שיין לו בית לפכין יכנס אפס
וכדאמריכן בהושב יבנם בית ואח"כ יפע אפס וכן בתורס
תאמרים כי תבנה בית חדש ואח"כ אמר כי יקח איש אפס
חדפס ופי שחומד מפני שיבדו מתנגר עליו ל"ע שיבנו
אחר בית ואפס חומד לתוספת תאוה וכוראי היבר מתנגר
וקודם לתלות אפס ואח"כ לבית לפיכך בדברות שתאוכות
נאמר לא תחמוד אמת רעך ואח"כ לא תתאוה בית רעך
ומפה בתרה אלא בכתב שדבו בדברות רישטוכות שיין
אפדם מפלים מברון בחדם שיין אפתפם בפדם עבמו רק
ע"י תריפה וחריעה וכטיעה ולא בקרי זה בשלמת מברוכו
ביון שיבו מפלים בעבמו רק אתבוחה ובפירות אפלימים
אלא בדברו'שאחרוכו'שאדברו'פה היכרו תיבה וכרות תיבה
אם אין'יתלו'לכך והוכיח שדבו וגם בתב לא תתלו'עה בטעם
שכיון שבחמדם מדברות שכיות אוח בשכיל יבנו מלבד באפס
שייך בה לפון חמדם מפני שיש באפס נעלת הן וכחמדם
לתרים לכך כתי' בה לפון חמדם אלא גבי בית ואחר דברים
בתיב לא תתאוה אסוח פון בכפם אתאוה ולכך ג' חלקם

ובדברות פרישטוכות אל"ל אסוח חומד פפני אסוח רוכם
לפפלים עבמו אם שחפר וכלל דבר אימלים עבמו אייך אחדש
שבחדם חומד לדברים אפפלימי' לותו כ"ש חכם גדול בדוריכן
אלא בכל דאמרי' לוע"ז פרש"י ג"כ ככה בב... גרו לאם חזר ופי'
אם יגתר אאחר בדברו' אלא ל"ל דוקא אתם מיירי בלא
כפי אנרת אחכם אב"ל וק"ל ז

רש"י אלא אוח לפון חמד' כמו כחמד למרחם כו' לאחוקי
מאמר"ם אבחב אכל אחד לאו בפני עבמו אוח
בי ב'עניניכים אם ו"ל כל אחומד עבדו או לחמתו או ביתו
או בלון אלא בדבר שאפשר שיקבלו אמכו וכבניך
עליו רעיה ואפציר בו עד שלקחו אמכו אדי זה עובר בלא
תחמוד כל אפתלוה ניתו או לחמתו וכלון אל אבירו וכל כיוצא
בזה כיון שחמד בלבו ליך יקבם דבר זה ונפתם בלבד אתלך
עבר בלא תעשה אל לא תתאוה ואין תלו"ש בלבבלבד אתלך
מביאם לידי חטוד ואחמוד מביא לידי גזל אתם לא רבו
אבעלים למכור אע"פ שברבם אם בדמים ואפציר ברעים
וכן לידי גזל אב' ואחמדו בתים וגזלו ואם עמדו הבעלים לפניו
לאכיל אמוכם או מבעוסו מלגזול יבא לידי אפיכת דמים כם
ולמד מאעשה אחלוב וכנות הא למדם אאתתלוה עובר בלאו
אחד וקבוצה דבר אאתתלוה נאפצר אפצר בב בעלים עובר
בב' לאוין לכך כתיב לא תחמוד ולא תתאוה ואם גזל עבר
בג' לאוין עכ"ל וכל אפוסקים פביאו דבריו לפסק אלכם זולת
אסמ"ג אפיק עליו וכת"ו ל"ל ולא יתכן לומר כן כי כ"ש דברו'
לא תחמוד אמת רעך ולא תתאוה בית רעך ולפי דבריו
אאחמיר יותר בבית מבבאת חיים אלא אחמוד ואתאוה אכל
אחד וכן פירשו אובקלום לאתרות וכן ובאו למרי'מתרגמינן
דמרגג למחזי וכן פרש"י כי אכל אחד ע"כ"ם ולפי דבריו
אאחמיר כן ביותר דבריו לפי שאומר בבית רעך אפי' תתאוה
גרידא אפילו בלבו ובא"א כת"ל לא תחמוד ולא אמר אלא חחמוד
דפיינו דוקא אעשה מעשה ו"ק"ל מונח על דבריו הדא אמרה
סרמב"ם לא מפי עבמו אמר בן אלא מפי אאכילתה לפיכך
על אתתלוה בפני עבמו ועל אחמוד בפני עבמו כם"ם כפגיד
אעשה אם ובבר באיר סרמב"ן ז"ל דיבין אלו בם"ם בפנות כ"ם
ורם"ח ובכיל הפריית אאכילתה על זה ע"ם וכ"כ בבפר
אחיכוך וז"ל בפכילתה לא החמוד בית רעך ולבלן כוה
אומר לא תתאוה להיות על אתתלוה בפני עבמו ועל אחמוד
בפני עבמו וכו' ול"ל הין פגתו על סרמב"ם כי אם על
בפכילתה ופי' אתל"ל אלא פיי בתוב זה בפכילתה אלפיכך
כיאמר לא בעשה גם בפכילתה אלפני אחתי קשה ליך לא
בפגיד אעשה על ם"ם סרמב"ם כל כי"תלוה בית או אעשה
כו' אלא ע"כ סרמב"ם ז"ל סבר כיון דכתיב גבי אתתלוה אלכך
כתב לרעך בכלל בכלל לפי' אעשה וע"ל דם"ם לא תחמוד
גבי גזל ולא אתתלוה גבי עבון בכל לרבותא כי בגזל
אמר לפי' בעשה וכ"ם סרמב"ם אלא עשי בפדיה
ארבל"ל גבי אעשה בפבוים קשים מעבירה וגבי
עבון אמר לפי' אתתלוה אבלב וכ"ם חעדם על גזילה
ואפילו עיקר כן כ"ל:

רש"י ואתם לפה כאות כי אאכילכו אתם אגדולה
בזולת אם יוספים אלכחכו לעשות את קול יי
אלדיכו עוד ואתכו וגו' עם יפה ועם כעים ס"ם בזה
ברב אגדול ר"מ אלמעכומי וז"ל אעתני אומרים למי
סי' כי רב ז"ל עסיו ישראל אומרים למר"עם כי מאחר
שבעיגו בהייעם עם עסיו מקוים לעשות אחר עמות ול"ל
מעתם

מסכת בבא קמא

הכונס

א) דף ס"ב. חמסן דיהיב דמי ולא אמר רוצה אני. וזה פסול מדרבנן, דאינו עובר בלא תגזול וגם בלא תחמוד אינו עובר ביהיב דמי ללשון אחד בתוס' (פ"ק דב"מ) ואף דהחפץ לא נקנה לו, ולכאורה גם הדמים לא נקנו לבעל ההפץ ומ"מ שרי מדאורייתא, והוא חידוש גדול, אמנם דוקא אם כבר נתן הדמים ואח"כ לקח את החפץ, אבל אם תחלה לקח את ההפץ אף שלקחו ע"מ לשלם אסור מדאורייתא, דלא תגנוב ע"מ לשלם כפל, והנה באופן זה שנותן דמים מקודם מצינו גזילה מותרת, ולכאורה אפשר לישב בזה קושית תוס' ל"ל קרא לפסול סוכה גזולה ת"ל משום מהב"ע ובאופן זה הרי אין כאן עבירה, אבל י"ל דבכה"ג לא מיקרי גזולה אף שלא נעשית שלו, דמה"ת לא נקרא גזל אלא בלא יהיב דמי, ונראה דבכה"ג אין לו קניני גזילה כגון לקנותה בשינוי דלא מיקרי גזל כלל, אבל ביאוש נראה דקונה אפילו למ"ד אינו קונה משום דבאיסורא אתא לידיה אבל הכא אתא לידי בהיתירא, ואף דאין לו קניני גזילה, אבל קנין ע"י יאוש אינו מדיני גזילה אלא מדיני אבדה, ואם ישתמש בה נראה דחייב לשלם כמו בגוזל קרקע ונשתמש בה למ"ד קרקע אינה נגזלת וה"ג אין בה דיני גזילה, אבל באתרוג דבעינן לכם אינו יוצא דלא עדיף משאול, וכן אם יקדש בו את האשה אינה מקודשת דאין לו כח להקנות לה, כמו במקדש בחלקו דאינה מקודשת דהוי ממון גבוה ואינו יכול להקנות.

מרובה

ב) ע"ב. יצאו קרקעות וכו'. מהכא ילפינן דאין גניבה בקרקע, ולקמן קי"ז יליף מקרא אחרינא בגזילה ור"א פליג לענין גזילה, והכא בגניבה לא מצינו פלוגתא, ומבואר מזה דגניבה וגזילה לא ילפינן מהדדי, וכן הוא בתוס' לעיל י"א מירושלמי גבי אין שמין, דאיצטריכו תרי קראי לגניבה וגזילה, ולפי"ז בהא דנתמעט גונב אחר הגנב, מקרא דוגונב מבית האיש, אפילו אי נימא דהמיעוט הוא גם לענין קרן ולא לכפל גרידא, מ"מ אין זה אלא בגניבה דכתיב קרא, ולא בגזילה דליכא קרא, וזה דלא כמ"ש בקצה"ח סי' ל"ד ללמוד גזילה מגניבה, אבל קשה דא"כ בהא דילפינן מקרא דאשר גזל דשינוי קונה בגזילה, אכתי מנ"ל דקונה בגניבה, ולפי מ"ש בתוס' דשינוי שאינו חוזר, ילפינן מקרא דהן ולא שינוייהן דכתיב גבי אתנן ניחא, אבל אכתי תיקשי בשינוי החוזר מנ"ל דקונה בגניבה, דזה נלמד מקרא דאשר גזל דכתיב בגזילה, מיהו בר"פ הגוזל עצים מבואר, דהא דאין שמין לגנב הוא רק אי שינוי קונה, וכיון דבירושלמי יליף מקרא הא דאין שמין ממילא נלמד דשינוי קונה בגנב, עוד אפשר לומר, דכמו דאפשר ללמוד הא דשינוי קונה מאתנן, והיינו דחזינן באתנן דע"י שינוי פנים חדשות באו לכאן, ומסברא ידעינן דבכה"ג נפקע חיוב השבה, וא"כ ה"ה דאפשר ללמוד גזילה מגניבה, או איפכא אף דלכל מילי לא ילפינן להו מהדדי, מ"מ לענין שינוי אינו אלא גילוי מילתא דנעשה פנים חדשות.

ג) תוד"ה יצאו קרקעות וכו' להיכא דנשבע ע"י גילגול וכו'. והנה בהא דנתמעטו קרקעות משבועה, לאו דוקא משבועה גרידא אלא מכל דיני שומרין דפטור גם מתשלומין כמבואר שם במשנה דשומר שכר אינו משלם, ואף דהא דממעטינן בש"ח משבועה, אין הפטור מדיני שומרין, אלא דאין נשבעין על הקרקעות בכל דוכתי, כמו בשבועת עד אחד ומודה במקצת, וא"כ מנ"ל דקרקע נתמעט מדין שמירה, וצ"ל דזה נלמד מקרא דכתיב גבי שומר שכר דפטור מתשלומין וה"ה לכל השומרין, כמ"ש תוס' בשבועות מ"ב ונראה דגם דין שליחות יד האמור בשומרין, אינו נוהג בקרקעות אילו משכחת ליה, אפילו למ"ד דקרקע נגזלת, כיון דאין דין שמירה בקרקעות, וא"כ גם דין טוען

תשא, ולרבא ניחא דסבר שינוי קונה, אבל לאביי דשינוי אינו קונה איך תחול ההפרשה, וצ"ל דמיירי לאחר יאוש, והוי שינוי השם דמעיקרא טיבלא והשתא תרומה, לעיל ס"ו.

ק) מצות פאה להפריש מן הקמה, לא הפריש מן הקמה יפריש מן העומרים. ובתוס' הביאו מפ"ק דתמורה דפריך מזה לאביי, דאי עביד מהני אמאי צריך להפריש מן העומרים ומשני משום דכתיב תעזוב יתירא, אבל אי לאו קרא הו"א דפטור, כיון דעבר בלאו דלא תכלה וצריך ביאור, מה טעם יש בזה לפטור ממצות נתינה מפני שעבר בלאו, וכעין זה הקשה בקצה"ח בהא דקאמר בגמ' דלאביי לא איצטריך קרא דשינוי קונה, דהא מנה תיתי דשינוי הוי קנין וכן קשה בהא דס"ל לרבא הכא, דלא מהני לענין קצירה, דבשלמא לענין קידושין או גירושין ותרומה והקדש, שייך לומר שלא יהולו הקידושין וכו' משום דלא מהני, אבל איך שייך לומר בקצירה דלא מהני, והקצירה א"א לבטלה מהמציאות, וכן בגזל דלרבא לא מהני והיינו שלא יועיל קנין הגזילה, ג"כ קשה, דהקנין שנעשה ע"י הגזילה חל מאליו וא"צ לכוונת הגזלן לקנות קניני הגזילה, ובכה"ג לא שייך לומר לא מהני במידי דאתי ממילא, ונראה מוכח מזה דאביי ורבא בתרתי פליגי: א) היכא דמצד עצמו מהני מ"מ כיון דעבר אמימרא דרחמנא, ס"ל לרבא דזה גורם דלא מהני, ואביי פליג בזה ב) היכא דמצד עצמו ראוי לומר דלא מהני, אבל כיון דאמר רחמנא לא תעביד, ס"ל לאביי דמזה מוכח דמהני דאי לא מהני לא עביד מידי, ואמאי עובר בלאו דלא תכלה והוא משום גזל עניים, ע"כ מוכח דע"י הקצירה גרם הפסד לעניים, והיינו דנפקעה מצות תעזובו דאי נימא שלא נתחדש שום דין ע"י הקצירה אמאי עובר בלאו, כיון דהקצירה לא מעלה ולא מורידה לענין חיובו, הכי ס"ל לאביי, ורבא ס"ל דמזה אין ראיה, דאפילו היכא דלא מהני מידי, מ"מ עבר אמימרא דרחמנא, וכן היא מחלוקתם בגזל, דס"ל לאביי כיון דעובר בלא תגזול ע"כ מוכח דהגזל הועיל לקנות את החפץ, דאי לאו הכי לא עביד מידי, דהא במזיק נכסי חבירו לא עבר בלאו דלא תגזול, ובאמת היה ראוי להוכיח מזה, דהגזלן קנה לאלתר את הגזילה אלא דא"א לומר כן, דהא כתיב והשיב כמ"ש שם בשיטה, אבל עכ"פ מוכח דנעשה איזה קנין ע"י הגזילה, והיינו היכא שנשתנה דתו ליכא מצות השבה מסברא, ומשו"ה עובר בלא תגזול, אבל היכא דלא נעשה שום קנין ע"י הגזילה ליכא לאו דגזל, ולפי"ז בקרקע דאינה נגזלת, ליכא לאו דגזל לדעת אביי כיון דלא מהני, ואף דבספרי גבי לא תסיג גבול מפורש דגם בקרקע עובר בלא תגזול, אפשר דאביי מוקי הך ברייתא כמ"ד קרקע נגזלת, וכבר נחלקו הראשונים בזה, אלא דקשה מגניבת נפש דלא אהני ומ"מ עובר בלאו, ותיקשי לאביי וכמו שהקשה ר"י לר"א לעיל ס"ח גניבה בנפש תוכיח, ובגמ' לא משני מידי לקושיא זאת, וכ"ז לאביי אבל רבא ס"ל דאפילו היכא דלא מהני, מ"מ עבר אמימרא דרחמנא, ואין להוכיח מעבירת הלאו שהועילה הגזילה לקנותה בשינוי, ולפי"ז הא דאמר רבא בגזילה דלא מהני, אין הכונה דמשו"ה לא מהני משום דעבר אמימרא דרחמנא, דזה אינו שייך כלל בגזילה דהקנין נעשה ממילא, ואין צריך דעת הגזלן לקנותה בשינוי, ובכה"ג לא שייך לומר לא מהני, אלא דכונת רבא לדחות ראיתו של אביי, דאפילו נימא דלא מהני מ"מ עבר אמימרא דרחמנא וא"כ איכא לאו דגזל גם בקרקע.

קא) ובמ"מ ריש הל' גזילה הקשה, בתליהו וזבין אמאי קני הא עובר בלא תחמוד ונימא דלא מהני, ותירץ דילפינן מגזל דמהני אף דעבר בלאו, ולפי הנ"ל אין ראיה מגזל, דהתם ליון דהקנין נעשה ממילא לא שייך לומר לא מהני, משא"כ בתליהו וזבין דצריך דעת לקנות אפשר דלא מהני, מיהו י"ל בדעת המ"מ דס"ל דגם בשינוי צריך דעת גזלן לקנותה ואינו קונה בע"כ, כדמשמע לכאורה מלשון תוס' גבי לצבוע אדום וצבעו שחור, דטעמא דר"י דאינו קונה בשינוי מפני שאינו מתכוין לקנותה, ואי נימא דצריך דעת לקנין שינוי שפיר שייך לומר לא מהני, [וצ"ע היכא דהגזילה קיימא ברה"ר בשעה שנשתנית, אם הגזלן קונה אותה כיון דצריך דעתו ואינו קנין דממילא] מיהו עיקר קושיה ה"ה צ"ע, דהא הלאו דלא תחמוד אינו

תלוי בחלות הקנין, דאפילו לא אמר רוצה אני דלא קנה מ"מ איכא לאו דלא תחמוד וא"כ לא שייך לומר בכה"ג לומר לא מהני.

קב) רש"י ד"ה מירחו וכו' שעשאן בגורן הוקבעו. והנה הא דעשאן בגורן הוקבעו, מפורש בסוטה מ"ג דאינו אלא מדרבנן, והא דלא מהני הפקר לאחרי שכבר נתחייב הוא מדאורייתא, ושמא י"ל לפי מה שצידד הר"ש ספ"ק דפאה, דבמירחו קודם ראית פני הבית ואח"כ הפקירו חייב מדרבנן, ומפרש רש"י דהכא מיירי קודם ראית פני הבית, וע"כ כתב דהוא מטעמא דעשאן גורן ואף דבסוטה פירש"י דהעני עשאן גורן, והכא מפרש דקאי על בעה"ב, אפשר דס"ל לרש"י דתרוייהו איתנהו בכלל עשאן גורן.

קג) תוד"ה מירחו וכו' היה הכל שלו. ומוכח מדבריהם דליכא ממון עניים קודם הפרשה, ובפ"ח דפאה מבואר, דמשניכרו העוללות אין יכול להקדישן, דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, ואפשר לומר דשאני עוללות שהן כמופרשין כיון שניכרין שהן עוללות, והנה משמע מלשון תוס' דע"י הפרשה נעשה הפאה ממון עניים, ולעיל ס"ו גבי ראשית הגז כ' דלא שייכא ביה הפרשה, והטעם נראה משום דאין בהן קדושה כמו בתרומה, ולכאורה הטעם הזה שייך גם בפאה דאין בה קדושה ולא שייכא ביה הפרשה, והא דפאה מיפטרא ממעשר היינו לאחר שזכו בה העניים, אבל מלשונם משמע דנעשית ממון עניים בהפרשה ועיין בתוס' רע"א פ"ד דפאה אות נ"ב.

קד) ע"ב. איקרי כאן עושה מעשה עמך. הנה הכא איירי בגזלן שרוב עסקו בכך, כמ"ש בתוס' וע"כ לא הוי עושה מעשה עמך, אבל אילו גזל פעם אחד באקראי י"ל דמיקרי עושה מעשה עמך, אבל מהא דפריך ביבמות כ"ב גבי ממזר דחייב בקללת אביו, והא אינו עושה מעשה עמך, ומאי רומיא הא אפשר דלא בא על הערוה רק פעם אחד באקראי, ומוכח דגם בכה"ג מיקרי אינו עושה מעשה עמך, והטעם כיון דבידו לחזור בתשובה ואינו חוזר תו לא הוי אקראי, וכן כתב בספר יראים במצות הלואת אביון סי' קנ"ו, והביא ראיה מהא דונקלה אחיך, כיון שנקלה הוא כאחיך, אבל קודם שנקלה אינו כאחיך, אף שלא עבר אלא פעם אחד, וזה דלא כמ"ש בש"ך יו"ד ריש סי' רנ"א, ולפי"ז הא דמותר לשנאתו כשראה בו דבר ערוה — פסחים קי"ג — הטעם משום דיצא מכלל עמיתך ואחיך, אבל בתוס' שם כתבו, דאינו מותר לשנאתו רק בשביל העבירה שעשה, ואם יהיה לו עליו שנאה אחרת עובר בלא תשנא, ומוכח דהוא בכלל אחיך, אלא דגם באחיך לא אסרה תורה לשנאתו בשביל דבר ערוה, ובס' חפץ חיים כלל ד' סעיף ד' הקשה מדברי ר"י בשע"ח דאסור להכלימו, ומ"ש דמותר לשנאתו, וכתב לחלק דלהרע לו בידים חמיר יותר, משנאה שבלב, ואינו נראה לחלק בזה דאי נימא דמותר לשנאתו מפני שיצא מכלל אחיך, ה"ה דאינו בכלל עמיתך עם שאתך בתורה ומצות, ולדעת ספר יראים באמת מותר גם להכלימו, אלא דדעת ר"י כמ"ש בתוס' הנ"ל, דגם לענין שנאה הוא בכלל אחיך, אלא שלא אסרה תורה רק שנאת חנם, היינו שלא בשביל דבר ערוה.

קה) ובלאו דלא יוסיף כתב בספר יראים דעבריין לעבירה אחת מותר להכותו, דקיי"ל כמ"ד, סנהדרין פ"ה, מקשינן הכאה לקללה, ומבואר שם בדבריו דכיון דליכא איסורא להכותו ה"ה דאינו חייב לשלם אם חבל בו, והקשה מהא דתנן אדם באדם משלם במותר נזק שלם, ואמאי שני חייב לשלם הא הראשון רשע הוא שעבר בלאו דלא יוסיף, ותירץ דמיירי שחבל בשוגג שלא נעשה ראשון רשע, אלא דצ"ע דכיון דיצא מכלל עמיתך, א"כ אפילו למ"ד דלא מקשינן הכאה לקללה, ג"כ לא יתחייב בחובל, דגבי תשלומי חבלה כתיב ואיש כי יתן מום בעמיתו, ומ"ש מאונאת דברים דמותר להונותו משום דאינו בכלל עמיתך כמ"ש ביראים שם, והוא לכו"ע ואינו תלוי בהא דמקשינן הכאה לקללה.

קו) מ"ש ביראים דבאינו עושה מעשה עמך, כיון דמותר לחבול בו ליכא גם חיוב תשלומין, ומבואר דס"ל דחיוב תשלומין תלוי באיסור החבלה, ולפי"ז נראה דה"ה בנזקי ממון, אם מותר להזיק ליכא חיוב תשלומין, דמ"ל חבל בגופו מ"ל חבל בממונו, ואין להקשות דא"כ

קושיות והערות בענינים שונים

הרב ברוך חיים הלוי דינר
כולל הרבנים סונדרלנד, גייטסהעד

תמיהת האבן עזרא בלאו דלא תחמוד

כתב האבן עזרא על מצות לא תחמוד (שמות כ' י"ד) אנשים רבים יתמהו על זאת המצוה, איך יהי' אדם שלא יחמוד דבר יפה בלבו כל מה שהוא נחמד למראה עיניו, עכ"ל. וע"ש מה שתירץ.

והנה במהות מצוה זו יש כמה שיטות בראשונים. שיטת הרמב"ם והחינוך ידועה שיש חילוק בין לא תחמוד ולא תתאוה, דאינו עובר על לא תחמוד עד שיקח החפץ שחמד, אבל הלאו דלא תתאוה עובר במחשבת התאוה בלבו. אולם הרבה ראשונים חולקים על זה, ובראשם הסמ"ג (שכ' מצוה קנ"ח) דלא יתכן לומר כן, כי כן כתוב בדברות [אחרונות] לא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך, ולפי דבריו החמיר בבית מבאשת איש, אלא החימוד והתאוה הכל אחד, עכ"ל. וכ"כ בס' יראים (סי' קט"ו) ז"ל נאמר לא תחמוד וכתיב לא תתאוה, פי' אחד לאלו ב' לאוין, ושנה הכתוב עליו לעבור עליו בב' לאוין עכ"ל. וכן איתא גם בשערי תשובה לרבינו יונה וברמב"ן עה"ת כמו שנעתיק לשונם להלן.

אולם גם בין הראשונים האלו יש מחלוקת איך עוברים על לאו זה. דעת הסמ"ג שאינו עובר עד שיעשה מעשה, וכ"כ היראים ז"ל דחומד נקרא שחומד דבר חבירו **ולוקחו** וכו', אבל החומד במחשבה בלא מעשה אינו עובר בלא תחמוד. אבל מהאבן עזרא מוכח דחולק וסובר שבמחשבה בלב בלבד עובר על לא תחמוד, כיון שהביא התמיהה על לא תחמוד שבדברות הראשונות, ולא המתין עד דברות האחרונות שכתוב בהן לא תתאוה. וזוהי גם דעת רבינו יונה בשערי תשובה (שער ג' סי' מ"ג) וז"ל הוזהרנו בזה שלא להתעולל עלילות ברשע לקחת שדה וכרם וכל אשר לריעינו כו', והוזהרנו על מחשבת הדבר הרע הזה שלא נסכים במחשבתנו לעשותו שנא' לא תחמוד עכ"ל. ויש לדייק בדבריו שלא במחשבה לבד עובר אא"כ יש עמה הסכמה במחשבה לעשותו. וכן היא דעת הרמב"ן עה"פ לא תחמוד (בפ' ואתחנן) ז"ל וביאר כי יכנס בכלל חמדה אפילו התאוה, כי אם יתאוה לגזול מחבירו דבר מכל אשר לו, ולא יוכל לעשות כן כי חבירו תקיף ממנו או שיש במקומו אימת מלכות, עובר בלאו הזה עכ"ל, והיינו שהסכים בלבו לעשותו רק שהמצב עיכבו. ובפי' תועפות ראם על היראים הנ"ל מדייק כן מהרמב"ם (פ"א מהל' גזילה ה"י) ז"ל כל המתאוה וכו' כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה לבו בדבר, עבר

בל"ת שנא' לא תתאוה, ואין תאוה אלא בלב בלבד עכ"ל, דממ"ש ונפתה לבו בדבר משמע דצריך הסכמה כדי לעבור בלאו. ויש עוד שיטה בראשונים דמחמיר טפי דגם בלא הסכמה בלב עובר בלאו, והיא שיטת החינוך (מצוה תט"ז) ז"ל וכ' הרמב"ם [בסה"מ מצוה רס"ו] כו' ולאו זה דלא תתאוה ימנענו אפילו התאוה בו בתוך לבנו.

ואחר שביררנו כל השיטות נמצא שלרוב הראשונים אין מקום לתמיהת אנשים הרבים שהביא האבן עזרא, דלשיטת הסמ"ג והיראים שאינו עובר אלא ע"י מעשה, פשוט דלא קשה מידי, וגם לשיטת רבינו יונה והרמב"ן שעובר בהסכמה בלב לקחתו לא קשה, דלא אסרה התורה התאוה אלא ההסכמה ואיסור זה אפשר לכל אדם לקיים. ורק לשיטת החינוך שעובר אפילו בהתאוה בו בתוך לבנו, יש מקום להתמיהה.

אולם החינוך עצמו הביא תמיהה זו ויישבה, וז"ל ואל תתמה לומר ואיך יהיה בידו של אדם למנוע לבבו מהתאוות אל אוצר כל כלי חמדה שיראה ברשות חבירו והוא מכולם ריק וריקם, ואיך תבא מניעה בתורה במה שא"א לו לאדם לעמוד עליו, שזה הדבר אינו כן, ולא יאמרו אותו זולתי הטפשים הרעים והחטאים בנפשותם, כי האמנם ביד האדם למנוע עצמו ומחשבותיו ותאוותיו מכל מה שירצה, וברשותו ודעתו להרחיק ולקרב חפצו בכל הדברים כרצונו, ולבו מסור בידו, על כל אשר יחפוץ יטנו, עכ"ל. ולכאורה תירוצו צ"ב שהק' איך יהיה בידו ותירץ כי האמנם בידו הוא. ונראה כוונתו לפי מה שהגדיר הוא הלאו דלא תתאוה שאין זה התאוה הראשונה המתעוררת בלבו, אלא כשקובע מחשבתו בה, אשר בזה מחזק התאוה בלבו, וז"ל שנמנענו **לקבוע מחשבותינו** להתאוות מה שביד אחד מאחינו בני ישראל, לפי **שקביעות המחשבה** בתאוה על אותו דבר יהי' סיבה לעשות תחבולה לקחת אותו ממנו וכו', ועובר על זה **וקובע מחשבתו** להתאוות במה שיש לזולתו עובר על לאו זה, עכ"ל. ובזה שפיר מיישב התמיהה דאף אם אין ביד האדם למנוע לבבו מהתאוות מה שיראה, אמנם בידו הוא שלא לקבוע מחשבתו בה.

ולפ"ז נמצא שלכל ההגדרות בלאוין דלא תחמוד ולא תתאוה הנמצאות בראשונים, אין מקום לתמיהת האנשים רבים וגדלה התמיהה על האבן עזרא שהביאה. וצ"ל שהאבן עזרא יש לו שיטה יחידה בלאו זה, והוא שאפילו התאוה הראשונה שמתעוררת בלבו ג"כ נאסרה בלאו זה. ורק לפי זה שפיר יש לתמוה איך יהיה אדם שלא יחמוד. ותירוצו שם מיישב גם את זה, וכן תירוצו של הבית הלוי שם מיישב זה, שיתכן לאדם להזהר שגם התאוה הראשונה לא תכנס בלבו, עיי"ש.

❖ ❖ ❖

עומד בגורן ורוצה לפדות מעשר שני שלו בלא חומש, וכתבו שם התוס' «כמו שקנה רב מרי מרבא ע"י הודאתו של איסר, אעפ"י שהיינו יודעין שלא היה של רב מרי».

זה הוא בעצם הגדר של: הודאת בע"ד כמאה עדים, וכן נפסקה ההלכה בחו"מ (סימן עט ברמ"א): «ונאמן על עצמו יותר ממאה עדים», ובחו"מ (סימן קיג ס"ב): «הודאת בע"ד כמאה עדים לחובתו», והיא מדין «או־דיתא» כמו אצל רב מרי, כן כתב הקצוה"ח (סימן מ"א) וביתר אריכות בקצוה"ח (סימן קצד־ג) בדין מכירת חמץ וכן נראה דעת הנ־תיה"מ (סימן ס', סקי"ז). לפי תשו' מהר"י בן לב, הודאת בע"ד היא מדין התחייבות ונתינת מתנה, עיין קצוה"ח (סימן לד־ד), לדעת הקצוה"ח שם, היא מדין: גזירת הכתוב וכמ"ש רש"י בקידושין (סח ב): «הודאת בע"ד כמאה עדים, דכתיב: «אשר יאמר כי הוא זה», הרי שסמך על מקצת הודאתו, וכבר קדמו להקצוה"ח בתשו' תשב"ץ, (ח"א סימן עו), ולדעת הרשב"א בתשו' (ח"ג סימן סז) הודעת בע"ד היא מתורת נאמנות בהוכחה, או מדין «מיגו», דאם רוצה יכול לתת מעותיו במתנה כן כתבו הקצוה"ח והתשב"ץ הנ"ל.

זהו היסוד של דיני ממונות, אדם יכול להתחייב אף שאינו חייב, לתת ממונו ולמחול וכד'.

הרב אברהם לידר
ירושלים

מי שכופה לאשה שתתקדש לו אם עובר על לא תחמוד.

בתשובת חתם סופר אבהע"ז ח"א סי' ק"ט כתוב בזה"ל: «והנה הרי קמן מי שחלה ותבין הוי זביני' זבינא, ולא הפקירו ממון האנס, ואם כן מה לי תלוהו וזבין או תלוהו וקדיש; מ"ש דלזה הפקירו ממונו ולזה לא הפקירו ושניהם עברו על לא תחמוד כמש"כ הרמב"ם פ"א מה' גזילה הלכה ט' ויוד', עכ"ד החת"ס זצ"ל, שקוטבם סובב על הגמ' ב"ב מ"ח דב־תלוה ונתקדשה אפקינהו רבנן לקדושין מיני' ע"י הספר ב"ד שהפקירו ממונו של המקדש ואילו בתלוהו וזבין לא הפקירו ב"ד ממון של הלוקח.

והנה ברמב"ם שם איירי בחומד אשת חבירו דעובר אבל מדברי הח"ס נראה חידוש דגם באשה פנוי' יש הלאו דלא תחמוד אם אנס אותה להתקדש, ודבר זה צריך תלמוד לפענ"ד דהרי בפסוק נאמר רק אשת ומנא לן לרבות פנוי'? וראי' לדבר דאין פנויה בכלל הלאו דהא כתב הרמב"ם שם: «כל החומד עבדו או אמתו או ביתו... והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אעפ"י שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר: «לא תחמוד», והרי לדברי החת"ס יצא שיהא אסור ל«הרבות ברעים» ולהפציר באשה שתת־קדש לו כמו שאוסר הרמב"ם כה"ג במכירה, וזה מבואר הביטול ומעשים בכל יום נגד זה והכתוב «וכל אשר לרעך» כולל רק דברים שחוץ לגופו, ואטו אונס ומפתה עובר ב«לא תחמוד' והרי בכתובות מ"א האומר פתיתי בתו של פלוני משלם בושת ופגם עפ"י עצמו ויקשה להראב"ד שסובר דבאשה שחודית ששמשתו נדה שאינה מפסדת כתובה בהו־דאתה משום דאין אדם משים עצמו רשע, וה"נ הכא שם עצמו רשע שעבר ב«לא תחמוד'

ומוכח דליכא ,לא תחמוד' בכה"ג. וראי' זו בעצמה קשה על המנ"ח מצוה ל"ה דיש במאנס אשה פנוי' משום גזל ולכן בן נח שאנס פנוי' חייב מיתה משום גזל ונסתייע מהרמב"ם פ"ט מה' מלכים דבעלי שכם גת־

חייבו הריגה מפני ששכם גזל והם ראו וידעו ולא דנוהו והרי בגמ' כתובות שם אמר דדין המשנה הוא גם באומר אנסתי והרי שם עצמו רשע שעבר א,לא תגזול', וצ"ע.

א ש י ש ו " ת *)

— חדושים בש"ס — ישוב לקושיא שהשאירוה התוס' בתמיהה —

זבחים ק"ו ע"א וע"ב וק"ז ע"א: (מתני') : ,השוחט והמעלה בחוץ חייב על השחיטה וחייב על ההעלאה. רבי יוסי הגלילי אומר : שחט בפנים והעלה בחוץ [חייב] ; שחט בחוץ והעלה בחוץ פטור שלא העלה אלא דבר פסול. אמרו לו : אף השוחט בפנים והעלה בחוץ פסלי'.

(גמ') : ,בשלמא העלאה כתיב עונש וכתיב אזהרה... אלא שחיטה בשלמא עונש דכתיב : „ואל פתח אהל מועד לא הביאו", אלא אזהרה מנלן ? אלא כדרב יוחנן דאמר : אתיא הבאה־הבאה מה להלן לא ענש אלא א"כ הזהיר אף כאן... רבא אמר : כדרב יונה דאמר רב יונה : אתיא שם־שם מה להלן... אשכחן מוקטרי פנים שהעלן בחוץ, מוקטרי חוץ שהעלן בחוץ מנין ? אמר רב כהנא : אמר קרא : „ואליהם תאמר"... אלא כדתנא דבי רבי ישמעאל : „ואליהם תאמר" — לערב פרשיות' [,ויו מו־ סיף על ענין ראשון ומערב הפרשיות לומר שאף שחוטי חוץ שהעלן בחוץ חייב. פרש"י]. ,רב יוחנן אמר : אתיא הבאה־הבאה מה להלן מוקטרי חוץ אף כאן מוקטרי חוץ. מתקיף לה רב ביבי [,בר אביי'. גי' שטמ"ק], הא דתנן : „שלשים ושש כריתות בתורה" —

תלתין ושב הוין דאיכא המעלה והמעלה ? קשיא'.

ובתוס' שם (ק"ז ע"א) ד"ה דאיכא : ,דאי־ כא המעלה והמעלה קשיא. קשה' [גי' השט־ מ"ק : ,תימה']. מהא דלא משני ההיא דכריתות כרבי יוסי הגלילי דפטר מוקטרי חוץ ? ע"ל.

והנה אנן לא קיימא לן להלכה כרבי יוסי הגלילי כ"א כת"ק דנקטא מתני' בתר הכי בלשון רבים (,אמרו לו'), וכן פסקה הרמב"ם בפי"ח ממעשה הקרבנות הלכה ה' : ,השוחט קדשים והעלם בחוץ חייב שתים, אחת על השחיטה ואחת על העליה'. בכ"ז הרואה יראה דהתוס' דמקשו שפיר מקשו, וליכא לדחויי בה דמשום הכי לא משני הא דכריתות בדרבי יוסי הגלילי, משום דלא ניחא לאוקמי להההוא סתמא דלא כהילכתא, ולא היא דאדרבה מכחה של אתקפתא זו עצמה דרב ביבי בר אביי ממתני' דכריתות דלית לה פרוקא אלא בהכי אף אנן גימא דהיא הנותנת דבזה סתמה מתני' דכריתות כוותי' דרבי יוסי הגלילי, ואה"נ דהלכתא כוותיה לגבי ת"ק — ואע"ג דהדרו עליה דת"ק בלשון רבים — הרי כלל גדול בידינו : הלכה כסתם משנה [1]).

*) מספרי בכ"י.

1) הרמב"ם פ"א מהל' שגגות הלכה ב' : ,וכל עברה שחייבין על זדונה כרת חייבין על שגגתה חטאת חוץ משלש עברות : מגדף ומבטל מילה, וקרבן פסח. הפסח והמילה מפני שהן מצוות עשה... והמגדף מפני שאין בו מעשה'. ובלחם משנה מקשה ע"ז וז"ל: ,בריש כריתות תניא מגדף מביא קרבן דמגדף דכתיב

מפורשי טעמי המצות בטעם מה שקרוב פסול לעדות גם לחובה דכיון שמעיד לחובת קרובו ע"כ הוא שונאו והטבע ששנאת קרובים גדולה משנאת רחוקים זל"ז ואף דקיי"ל שונא כשר לעדות מ"מ שונא גדול כזה לכ"ע פסול עכ"ד, וזה כמו שיעת הרש"ל אולם לא מצאתי מי ממפורשי טעמי המצות שיאמר כן ובחינוך מ' תקפ"ט כ' הטעם שלא ירגילו להעיד גם לזכות ובמנ"ח שם תמה ע"ז דלמה כ' בכלל טעם ע"ז כיון דבגמ' איתא שעדות קרובים הוא מטעם גזיה"כ, ע"ש. — גם ק"ל בסברת הרש"ל למה חילק רק בשונא מסתמא גם באוהב שייך לחלק בין סתם אוהב לאוהב גמור ועפת"ש רסי' ל"ג מהרדב"ז ח"א סימן צ"ו דפוסל משרתי הבית להעיד להבע"ב, וע' באוה"ח הק' פ' שלח דמה שלא הכחישו ד' העשרה בד' השנים אפשר שדנו ביהושע שהוא פסול לעדות במה שנוגע למשה כי הי' משרתו מבחיריו, וע"ע בד' הרש"ל לענין שונא גמור בשו"ת בי"ל יו"ד ח"א סי' כ"ט ול'.

סימן ט'.

ולא תחמוד אשת רעך ולא תת אוה בית רעך שדהו ועבדו ואמתו שורו וחמורו וכל אשר לרעך.

א) **ברמב"ם** פ"א מה' גזילה ה"י כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו וכן כל כיו"ב כו' כיון שחשב בלבו האיך יקנה ד"ז ונפתה בלבו בדבר עבר בלא תעשה שנא' לא תתאוה ואין תאוה אלא בלב בלבד וכ' הלח"מ אע"ג דבאשתו לא כתיב לאו דלא תתאוה אלא לא תחמוד כו' הא כתיב וכל אשר לרעך והכל בכלל, ובס"ה כ' ילא יתכן לומר כן כי כחוב בדברות לא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה וכו' ולפ"ד החמיר בבית יותר מבאשת איש, נראה מדבריו שלא הי' לו בספרי רבינו ז"ל כל המתאוה ביתו ואשתו וכו' דא"כ הי"ל להקשות דהאיך עובר באשתו בלא תתאוה אבל אני תירצתי הכל לדעתו דהוי בכלל כל אשר לרעך עכ"ל.

והענין באמת פלא גדול דלדעת הסמ"ג למה באמת החמירה תורה ביתר הדברים יותר מבא"א החמורה ואפי' להנחת הלח"מ דא"א הוי בכלל כל אשר לרעך ג"כ יוקשה למה א"א החמורה הוא רק בכללא יבית שדה וכו' הם בפרטיות.

ב) **וליישב** את כ"ז אולי י"ל דבה"ט כ' הרמב"ם כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו כו' והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אעפ"י שנתן לו דמים רבים הר"ז עובר בלא תעשה שנא' לא תחמוד ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד כענין שנא' לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך חימוד שי"ב מעשה והראב"ד השיג ע"ז א"א לא ראיתי תימ' גדול מזה והיכן מעשה גדול מנטילת החפץ אבל הול"ל מפני שחייב בתשלומין כגזלן כו' עכ"ד, ובפשטות הענין הנה הרמב"ם חולק עם

הרמב"ד בהרחי וס"ל להרמב"ם דהלאו דלא תחמוד עיקרו הוא בהמידה בלב אשר בחמת זה ענין הלאו דלא תתאוה ותלוק ממנו בזה דלא תתאוה הוא בשלא בא לידי מעשה על לקיחה רק בפחה בלבו בחיך יקנה דבר זה, ואם בא לידי לקיחה ב"ז עובר למפרע משעה שחמד והתאווה על לא תחמוד, ועל לא תתאוה הרי כבר עבר מאז בהתאוה וכמו שביאר בס' י"ב דהחומד ולקח שובר בשני לתורין, והיוצא מזה דהלאו דלא תחמוד עיקרו הוא בלב והלקיחה שהיא במעשה היא בהנאי של הלאו ואם יעויר בהיזכו תופן שלקח בחפץ של חבירו בע"כ מבלי שחמדו מקודם ב"ז לא עבר על לא תחמוד.

(וכתבתי אם יעויר, דלע"ד קשה הלעיר בזה דאין שיעור להלאו דלא תחמוד ואפי' חטף פתאום חפץ של חבירו הרי כרגע עבר גם בלאו דלא תחמוד, ע"ד דאיתא בש"ס חולין ל"ז ע"ב דלא משכח"ל גזילה דלא בחיה מכח מסוכנת ואפי' שעשה גיסטרא מי שפשר דל"ה מסוכנת פורתא מקמי לאיפסק לרובע, וה"ה הכא דלא שפשר מבלי שחמדו מקודם כרגע ע"פ. ובמהר"ם שיק מ' ל"ח אות ג' ואם לא הפליר ותקף בזרוע הוא עובר רק בלאו דלא תגזול ותימה שבמ"ת לא כ"כ ונראה מדבריו דאפי' אם תקף בזרוע עובר בלא תחמוד וזה דלא כמשמעות ד' הרמב"ם כו' עכ"ל ולע"ד זה דבר שלא שייך למעשה דברגע שחטף עבר גם בלא תחמוד), ומלא שהלאו דלא תחמוד עיקרו הוא בהמידה בלב וזה ודאי דבר שאין בו מעשה, וממילא לפי"ז לא שייך עוד בשגת הרמב"ד דכול"ל שחייב בחשלומין כגזלן להרמב"ם ז"ל דכל בהמידה בלב זה דבר שלא יתוקן כמה שיעשיב בחפץ לבעליו דבהנאי כבר נתקיים ועבר הלאו והבחזקה מחקן רק כלאו דגזילה שנא' בתורה יהשיב את הגזילה, וע' מה במג"א ובמר"ח מל"ח.

ג) **ובזה** יש ליישב קו' כ"כ בתוי' וצ"ע דכוי זביני' זביעא בה כ"מ דל"ד לא תעניד לשל"מ כיון דלמעת הרמב"ם לפי' בלא חמר רואה אני זביני' זביעא ובע"פ עבר על לא תחמוד עכ"ד, יהיה היו מה דיש לישב עפ"י סברת המהרי"ט ביזוע דכל היכא דלא מתקן בהיסור ל"ה לשל"מ ומש"ה השיחה בעצמה וביה"כ שחיעתו כשרה דאמה שחשמר לא מהני לה יתוקן בהיסוד דנעילת עמה שעבר עכ"פ, וה"ה כאן לא יתוקן בהיסור דלא תחמוד שהוא בלב ומחקייס בהנאי שלקח בחזקה בכפוי' עד שיאמר רואה אני ואם יחזיר בחפץ זה מעשה חדש שלא גזלתה בתורה בשבון רק בגזילה, וע"ע בזה בחי' הרי"ם לחו"מ סי' ל"ד סעי' י"ג, רק יותר מזה, דלא שייך כאן לומר לא מהני על היסור דלא תחמיד דאין מה שבוטל בחפץ בע"כ ומשלם בחשות בהיסור דלא תחמוד דאמר רחמנא לא תעניד זאו רק בהנאי, ועל כלא תעניד שהיא הלא תחמוד דל"ד לא שייך בכלל לומר לא מהני ובבן ביוצ.

ד) **והנה** בזה שכ' הרמב"ם דאיתו עובר בלא תחמוד עד שלקחו ממני בתוקף יש לעיין דל"ה הא בנית ושהה לא שייך לקיחה ובמה מחקייס בהנאי דהיסור לא תחמוד, וע"ל דכל דבר דרך לקיחתו בחפץ דרך לקיחה ממש ליהו ובנית ושהה שלוקחו לרשותו ע"י שטר וככל הקנינים דבית ושהה בענין סקריקון בגמ' ניטין דל"ב ע"ב, למש בלא תחמוד דחשת חבירו יש לע"ע, ולע"ד דזה נכוך דכלאו לא תחמוד חשת רשך אין

כלוום על ענין בזיון ותלוי במשגל שבדבר דע"ז כבר נתמר כללו דלא תחזרו לחרי לנבכם וגו' רק בכלום על מי שמומד לבזיון לי לפי' קנין כסף בפשת מביאו לכיונו שחביבו יגרשנה וכולי יקדשנה ויקנה לותה ג"כ שובר מס שטר אלת ע"י פיתויים והפלרות על מביאו עד שיגרשנה כמו בחפץ, וע' במכר"ס סיק שדמתו לחפי' מס לא יבא עלי' לשולם וכולי וכן מלד ומסולק זאה קו' במעוי"מ ומ"ח דתיפק"ל שעובר עלי' בכל עת על חיסיר ח"ל, ע"ב, ובכ"ז לע"ע דחיו דומה לחפץ דבשעת מביאו לפי' מס מפניר על מביאו שיגרשנה אלתי חיו בשעה שהקדשה אלא לשעה שחחלה בו דחין בשעה שהקדשה אלא לשעה: וח"כ כמה יתקיים בהנחי דלא תחמוד מצ: רשך שגם זאה בהנחי בלקיחה בע"כ, ומס שגם עלי' מפניר בע"כ שהקדש לו ח"כ חיסיר מחחיל בה ומה לזה מס בחיסור דשעת רשך, ומכ"ז יש לדייק דשומה הוא כללו לא תחמוד חשת רשך מן לא תחמוד קניניס לחריס דזה ח"ל ומ"ח שיצא לידי לקיחה: רק לפי' חמר שעת מביאו לקחתה ולא בא לידי לקיחה ג"כ עבר כללו ולפי"ז נחמת שחין כחן יותר מכללו דלא תחחוה וע"כ ח"ש מה דכחורה כשמיעה בללו דלא תחחיה, חשת רשך, כיון דכיונו כן, וזה מובן מה שגם הרמב"ם בשמיע בלא תחחוה תיבת חשתו לגבי לסי"כ ג"כ מכלי עשמך, ומפחת כי שייך גם זה כפלרה ובע"כ ע"כ בללתה בחורה

נגדר לא תחמוד.

ה) ויש לחקור כחיך הוא נחס כופה בפיתויים והבחלויות על מביאו שימכור עלמו לעבד לו מסחמת שגם זה שייך ל"ת דלא תחמוד דמה לי כופהו על חפץ חי כופהו על גופו, ולפי"ז כ"ב חס כופה פנוי שחתרלה להתקדש לו לחמת כי זה חינו טובר כלום על ענין בזיון ותלוי במשגל שבדבר דע"ז כבר נתמר כללו דלא תחזרו לחרי לנבכם וגו' רק בכלום על מי שמומד לבזיון לי לפי' קנין כסף בפשת מביאו לכיונו שחביבו יגרשנה וכולי יקדשנה ויקנה לותה ג"כ שובר מס שטר אלת ע"י פיתויים והפלרות על מביאו עד שיגרשנה כמו בחפץ, וע' במכר"ס סיק שדמתו לחפי' מס לא יבא עלי' לשולם וכולי וכן מלד ומסולק זאה קו' במעוי"מ ומ"ח דתיפק"ל שעובר עלי' בכל עת על חיסיר ח"ל, ע"ב, ובכ"ז לע"ע דחיו דומה לחפץ דבשעת מביאו לפי' מס מפניר על מביאו שיגרשנה אלתי חיו בשעה שהקדשה אלא לשעה שחחלה בו דחין בשעה שהקדשה אלא לשעה: וח"כ כמה יתקיים בהנחי דלא תחמוד חשת: רשך שגם זאה בהנחי בלקיחה בע"כ, ומס שגם עלי' מפניר בע"כ שהקדש לו ח"כ חיסיר מחחיל בה ומה לזה מס בחיסור דשעת רשך, ומכ"ז יש לדייק דשומה הוא כללו לא תחמוד חשת רשך מן לא תחמוד קניניס לחריס דזה ח"ל ומ"ח שיצא לידי לקיחה: רק חפי' חמר שעת מביאו לקחתה ולא בא לידי לקיחה ג"כ עבר כללו ולפי"ז נחמת שחין כחן יותר מכללו דלא תחחוה וע"כ ח"ש מה דכחורה כשמיעה בללו דלא תחחיה, חשת רשך, כיון דכיונו כן, וזה מובן מה שגם הרמב"ם בשמיע בלא תחחוה תיבת חשתו לגבי לסי"כ ג"כ מכלי עשמך, ומפחת כי שייך גם זה כפלרה ובע"כ ע"כ בללתה בחורה

נגדר לא תחמוד.

ובזה יש להסביר ד' הגמ' ב"ב דמ"ח ע"ב רב חשי חמר בחשה שלא כהוגן לפיכך עשו עמו שלא כהוגן ואפקטינהו רבנן לקידושין מיני' וזה קלי שהכריח חשה להתקדש שלו ולכחורה יהיו מוצן למה נמכר מוכה לחם הכריחו למכור כוי זביני' זביעא הא גם זה עשה שלא כהוגן וכמו שבחמת כ"ב סברת לחימר חם, ולדרכה י"ל דיותר מגוכה חם נהנה מחפץ שבא לידו בחלמות ממה שקוכה חת בחשה בקידושין דחלמות כמבואר בעין זה בחוס' ע"ז ו"ל ע"ב נבעל לחם מכר עלוב חסור להנות מן כדמים ומס קידש חשה כדמיהן מקודשת מטעם שאין בחשה דומה כ"ב לחליפי כדמים. — ולכ"ל מ"ש דסברת ר"ח בשלמת מכח טעבירה דלא תחמוד נששה משעה שחמד דבריו של מביאו לקוחת בע"כ ושעת הלקיחה בע"כ זהו רק גמר טעבירה וכנחה ול"ש לקוחתו זאה ולומר מי ע"מ כמשל"ל דאין עשיית הביסור בעיקרו בשעת הקנין בע"כ, משע"כ בחשה אין מקודש שום

לאסור וכל העבירה נעשית רק בשעה שמכריחה להתרגות כמנהג בעלון הרשב"ם גבי שפחה ל"ה קידושין דעשה שלא כהוגן שהכריח, ומוסר לה הקידושין ע"כ שפיר קנסי חז"ל לשעת העבירה ומתרו דלא מהני מעשיו.

ואגב מבאר עוד דבר פשוט, דכל עניין הלאו הוא רק אם מתאוה ומומד למפץ מביאו ליעלו ממנו ולהשתייכו אליו, אבל אם רואה חפץ אינו מביאו ועי"ז מתאוה שיהי' לו ג"כ חפץ כזה אין זה ענין ללאו הזה זה שייך להסוג של קנאה ותאוה סתם כיון שאיני רואה להחסיר את חבירו דבר, זה אפשר ללמוד עוד מהמכילתא דרשב"י הנ"ל וז"ל יכול לא יאמר ללוי (פי' הלואני) עיני כעיני ללוי שערי כשערו ת"ל שורו וחמורו וגו' מה להלן מיומדין דבריס שאפשר להן לבא תחת ידיך ומביאין הסרן אף אין לי אלא דבר שאפשר לבא תחת ידיך ומביאין הסרן ע"כ.

סימן י.

וקשרתם לאות על ידיך והיו לטטפת בין עיניך.

ג) **במס'** עירובין דל"ה ע"ח המונח תפילין מכניסין זוג זוג רבן גמליאל אומר שיש שיהא יכנס' לחמיגין דבשבת זמן תפילין קמיפלגי דת"ק סבר שבת זמן תפילין ור"ג סבר שבת ללאו זמן תפילין ופירש"י ת"ק סבר שבת זמן תפילין ומשום הלכה לא מצרי רי' טפי מן המלוה דלאו תכשיט הוא וכ"ש הוא כיון דזמן תפילין הוי ואיכא בל תוסיף אחי איסור ני"ת ומצוי עלי' כמצוי, ר"ג סבר שבת ללאו זמן תפילין וכ"ע דצרי רי' רבנן להלכה משום דתכשיט הוא הלכך כל כמה דהוי תכשיט צרי ומשום בל תוסיף ליכא בכל דהין כמן מלות תפילין כלל אלא בשהי מלבוש דעלמא.

והקשה החוי"ע על הרמב"ם דפסק בפי"ע מה' שבת כת"ק דמכניסן זוג זוג ופ"כ ס"ל דשבת ז"ת ובמשנה ג' דפ"ג דברכו' וכן בפ"ד דה' תפילין פסק דשבת ללאו זמן תפילין וממלאו דשחי בהלכות סתרן מהדדי וע"ש וכן בקצה בטו"ז לו"ח סי' ל"ד וכ"ז קצה גם על השו"ע, ובאה במג"א סי' ל"ע סקל"ד כתב לפ"ד המהרש"ל דלל"ו שבחב דלפילו למ"ד שבת לז"ת אסור לגבוה ייתר מזוג אחד ללא צרי לי' לגבוה יותר ממלבישי במול וכ"כ הר"ר יהונתן בעירובין שם וכק' ע"ז בתשו' ח"כ הא דתיקימנא בגמ' דפליגי ת"ק ור"ג דת"ק סבר שבת ז"ת ור"ג סבר לז"ת הוא הטעם ת"ק ס"ל לז"ת ופ"ב דיקא זיג אחד בשבת בתהרש"ל ורביני יהונתן.

ד) **ראולי** י"ל בד"ז, דבאה דעת רבינו אליהו בתוס' עירובין דל"ז ע"ח ד"ה אבל לעיל להחיר בכל יום קצר של תפילין ולחזור ולקצרו בשבת שמיחן, יכר"ת בקצה עליו מבא בק' אבל אחרי דמדשה אסור משום קשיהה ולרבינו אליהו הא לא הוי קצר של קיימא, וכ"ה בתוס' מולין ד"ט ע"א, ובישועות

קנין תורה בשמעתתא - ה (דברים) הורוויץ, אברהם דוד עמוד מס 80(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

למיתם הלא כתבו ב"ד שמחה מחריגה על שבלמו ב"ד לבעל חוב שיפרע ומתוך תשובתו יתבאר הדבר ונוב לבלוה לחלתר מרם ילח קול התבדא .

אשר בן הרב ר' יחיאל ז"ל :

ו ששאלת על לחובן שנכנסו בני העיר לביתו ובלנו כל הממלא בביתו ובכלל הכלל היו פקדונות שכל אחדים ושל כי סי' לחובן קרוב למלכות בתירלו בני העיר ומתפצר לחובן ושובע חלקו מן הממון שקבל ממנו עד שיסיים לו ממון לפרוע לבל בנדון זה פקדון הוא והכופר בפקדון פסול לעדות היכך הוחזק כפרן ומיגו יכול ליפטר ואייב לבלם מחחים זהובים (*נרחה דל"ל דחייב לבלם אחר שיבבע זה שבעדו דהכי חמיינן להדיא בפ"ק דב"מ בשובדא דהסוא רבי' ע"ם וב"ל בעור ח"מ סי' ע"ם ע"ם) חצ"ע דפריך בגמרא (שם ס:) בפקדון אחתי פסול לעדות לימת לימחמיני קל משחמיע עד דאחיעא ואחבחא ליה . ומהני כגון דאחו סהדי ואהסידו דהסיא בעחא דבפיים הוא לחיים לפקדון בביחיים הכא לא צייך למימר עד דאחיעא דהכא לאו ממש פקדון הוי אפץ מבורר אלא מעות לו הוא בסף הוא בלם בידו להבניחם לאבריהם וכן עשה לבך חייב לבלם :

כלל תשעים וחמשה

יני גזילת קרקע ודין לוקח מסיקריקון :

א שאלה לחובן חבע משמעון גזלת כרמי ואכלה פירותיו שחי שנים ושוה שהספדת עיקר הכרם כמה שלא עבדהו כראוי ושמעון כופר הכל אם אין לחובן עדים שבבע שמעון ויפער ואם יש לו עדים שלם לו הטעבים על שחי שנים כפי מה שיבבע שמעון שבוו בשעת הבניע הכניע והספד הקרקע לא יבלם דקרקע חיבם בגזלה ואומר לו הרי שלך לפניך :

יקבל החכם את חבובתו מה שבחבת דהגוזל שדה ואכלה פירותיו מבלם אלא דכל פירות שאכל אם והבאת לחיים מסחוקק ספיחתו של חברו (ב"ק ק"ו .) דסיכא דיבד לה אדעתא דגזלנותא דאינו נותן לאל פחחם דכל הגזלנין מבלמין בשעת הגזלה אין הגדון דומה לחיים דודאי מבלמין בסן גזלנין ושבה בהן שיעו קנאם והבאת הוא שלו כגון (שם נג :) גזל עיים ושעתן כלים למר ושעתו בגדים חיעו מבלם אלא בשעת הגזלה וכן פרה ואחעברה אלו וילדה רחל ושעשה אלו וגזזה אבל קרקע שאינה בגזל ואחיד סיא עומד בחזקת שבעלים ובדאותם דאם שעשה אמר לוחר לו סרי שלך לפניך וכן שבדים והזקיו מבלם בשעת הגזלה דבדאות בעלים בשעה וכי סיכי לשעונת הגזלן מוקמינן לסו בבאות שבעלים סבי נמי לחובתא . והפירות שגדלו על הקרקע של שבעלים אם והגזלן נכנס לתוך רשות שבעלים וגזל פירותיהם וחייב לשלם לסם וכן חייב ליתן לבעלים שכר שבדים והיאך לדבר מסהוא דפרק הגוזל קמא (נו .) ושבר רב עבדא במקרקעי דמי [*ושא לחר רב דיחלל בר רב קטינא לחר רב סחוקי עבדו של חביהו ושבה בו מלאכה פעור ולי לחידת עבדא בחקרקעי דמי] לחחי פעור פירוש כיון דמקרקעי דמי ולינו עגול בראות שבעלים הוא עומד ולחחי פעור מלשלם שכר פעולת העבד לבל לי בחטלטלין דמי ניחא ליה שהוא פעור ומבני לא לריכא דעבד ביה שלא בשעת מלאכה כי הא דהדר בחלר חברו שלא מדעתו אין צריך להעלות לו שכר ומוקמינן לה בפרק שני דב"ק (כח .) בחלר שלא קיימה לחגרת ובבחה שלא עביד למיגר דהוה זה לינו שלך לפניך סילכך אם אינו אסר או לא קיימה לחגרת ועביד למיגר דהוה ליה זה נשמה וזה אינו אסר . לבל לי קיימה לחגרת בין בבחה העביד למיגר ובין לא עביד למיגר מעלה לו שכר . ובעבד נמי בשעה שאין שבעלים עושין בו מלאכה פעור דסיינו בבית שלא קיימה למיגר לבל בשעה שבשעלים עושין בו מלאכה חייב ליחן לו שכר פעולתו וכן בשדה נמי חייב ליחן לו כמו יורד לשדה חברו שלא ברשות דשמין לו וידו על החחחוה :

ועתה חאחר דין גזל קרקע לך הוא לחחת דשלם שבחה בן בעין גזל שמדבר חלו סיה חוחו ממון שלו והבליבית במולית מחשבתו ודבורו לפעל וסולך וגוזל ממון חברו מטלטלין משמולין ומולין מרחות שבעלים ומביחן להחזותו אי נמחר בגזל ומקרקעי לא שייך כי נחמעטו מכלל ופרט גבי חשם גזלות . ומשם למדו חכמים שחם שעשה נהר או גזל עבדים והזקיו חומר לו הרי שלך לפניך סילכך אם גזל שדה ולא חרשה ולא זרעה או גזל בית ולא נשחמש בו אין בחן בל חגזל כי ברשות בעלים בעלים הם עומדים חעשי׳ שמעש חת שבעלים מלבחתם בקרקע שלהן גרמת בניזקין הוא ואינו חייב לשלם לבעלים כלום [*אבל אם שלך הגזלן הפירות של שדה עובר משום בל חגזל כי ברשות שבעלים גדל ואם כן נשחמש בבית ולא העלה שבר לבעלים ועובר] משום בל חגזל . ועתה נסחלבו בל קושיותיך ושלום .

אשר בן ס"ר יחיאל ז"ל :

ב עוד ילמדני שמה שפסק רבינו גרשום על כותי שאם שחגם כיצד יבעל ולקחו יבעל ממנו שבעל שבים יהן לנוקה מה שהשאיר פרוש לי מה לוקה לומר מה שהשאיר אם לפי שומא שבעל השחי לומר כפי הוצאתו לחולינו מיד כחותי ואם שהוצאה היתה יתרה על דמי שהקח כגון שהיה הכותי חולבו ומוזל גבינה אם צריך ליתן כפי מה שהיה צריך להוציא

וסומזקן כפרן לחותו ממון (*כחב שקחתי בחי"מ סי' ע"ה ויש לחמוה שמה חיבו ש"ם חותם עדים הא מני למימר שלא להשביע חת עלמי סודיתי ולפבר דחשובת הרמ"ם בחבושו וסוסם מיירי) סילכך מבלם מחחים זהובים לחברהם והא דקחמר רבי חייא יבבע על הבחר ולא חמרינן כיון שהוחזק כפרן ישלם הסיא דרבי חייא חייבי במלוה סילכך לא הוחזק כפרן לחמרינן שהופר במלוה כבר לעדות דמלוה להוצאה ניחנה ואחכוין לישמע ממנו עד שיהיה לו ממון לפרוע לבל בנדון זה פקדון הוא והכופר בפקדון פסול לעדות סילכך הוחזק כפרן ומיגו יכול ליפבע ואייב לבלם מחחים זהובים (*נרחה דל"ל דחייב לבלם אחר שיבבע זה שבעדו דהכי חמיינן להדיא בפ"ק דב"מ בשובדא דהסוא רבי' ע"ם וב"ל בעור ח"מ סי' ע"ה ע"ם) חצ"ע דפריך בגמרא (שם ס:) בפקדון אחתי פסול לעדות לימת לימחמיני קל משחמיע עד דאחיעא ואחבחא ליה . ומהני כגון דאחו סהדי ואהסידו דהסיא בעחא דבפיים הוא לחיים לפקדון בביחיים הכא לא צייך למימר עד דאחיעא דהכא לאו ממש פקדון הוי אפץ מבורר אלא מעות לו הוא בסף הוא בלם בידו להבניחם לאבריהם וכן עשה לבך חייב לבלם :

כלל תשעים וחמשה

יני גזילת קרקע ודין לוקח מסיקריקון :

א שאלה לחובן חבע משמעון גזלת כרמי ואכלה פירותיו שחי שנים ושוה שהספדת עיקר הכרם כמה שלא עבדהו כראוי ושמעון כופר הכל אם אין לחובן עדים שבבע שמעון ויפער ואם יש לו עדים שלם לו הטעבים על שחי שנים כפי מה שיבבע שמעון שבוו בשעת הבניע הכניע והספד הקרקע לא יבלם דקרקע חיבם בגזלה ואומר לו הרי שלך לפניך :

יקבל החכם את חבובתו מה שבחבת דהגוזל שדה ואכלה פירותיו מבלם אלא דכל פירות שאכל אם והבאת לחיים מסחוקק ספיחתו של חברו (ב"ק ק"ו .) דסיכא דיבד לה אדעתא דגזלנותא דאינו נותן לאל פחחם דכל הגזלנין מבלמין בשעת הגזלה אין הגדון דומה לחיים דודאי מבלמין בסן גזלנין ושבה בהן שיעו קנאם והבאת הוא שלו כגון (שם נג :) גזל עיים ושעתן כלים למר ושעתו בגדים חיעו מבלם אלא בשעת הגזלה וכן פרה ואחעברה אלו וילדה רחל ושעשה אלו וגזזה אבל קרקע שאינה בגזל ואחיד סיא עומד בחזקת שבעלים ובדאותם דאם שעשה אמר לוחר לו סרי שלך לפניך וכן שבדים והזקיו מבלם בשעת הגזלה בדבדאות בעלים בשעה וכי סיכי לשעונת הגזלן מוקמינן לסו בבאות שבעלים סבי נמי לחובתא . והפירות שגדלו על הקרקע של שבעלים אם והגזלן נכנס לתוך רשות שבעלים וגזל פירותיהם וחייב לשלם לסם וכן חייב ליתן לבעלים שכר שבדים והיאך לדבר מסהוא דפרק הגוזל קמא (נו .) ושבר רב עבדא במקרקעי דמי [*ושא לחר רב דיחלל בר רב קטינא לחר רב סחוקי עבדו של חביהו ושבה בו מלאכה פעור ולי לחידת עבדא בחקרקעי דמי] לחחי פעור פירוש כיון דמקרקעי דמי ולינו עגול בראות שבעלים הוא עומד ולחחי פעור מלשלם שכר פעולת העבד לבל לי בחטלטלין דמי ניחא ליה שהוא פעור ומבני לא לריכא דעבד ביה שלא בשעת מלאכה כי הא דהדר בחלר חברו שלא מדעתו אין צריך להעלות לו שכר ומוקמינן לה בפרק שני דב"ק (כח .) בחלר שלא קיימה לחגרת ובבחה שלא עביד למיגר דהוה זה לינו שלך לפניך סילכך אם אינו אסר או לא קיימה לחגרת ועביד למיגר דהוה ליה זה נשמה וזה אינו אסר . לבל לי קיימה לחגרת בין בבחה העביד למיגר ובין לא עביד למיגר מעלה לו שכר . ובעבד נמי בשעה שאין שבעלים עושין בו מלאכה פעור דסיינו בבית שלא קיימה למיגר לבל בשעה שבשעלים עושין בו מלאכה חייב ליחן לו שכר פעולתו וכן בשדה נמי חייב ליחן לו כמו יורד לשדה חברו שלא ברשות דשמין לו וידו על החחחוה :

ועתה חאחר דין גזל קרקע לך הוא לחחת דשלם שבחה בן בעין גזל שמדבר חלו סיה חוחו ממון שלו והבליבית במולית מחשבתו ודבורו לפעל וסולך וגוזל ממון חברו מטלטלין משמולין ומולין מרחות שבעלים ומביחן להחזותו אי נמחר בגזל ומקרקעי לא שייך כי נחמעטו מכלל ופרט גבי חשם גזלות . ומשם למדו חכמים שחם שעשה נהר או גזל עבדים והזקיו חומר לו הרי שלך לפניך סילכך אם גזל שדה ולא חרשה ולא זרעה או גזל בית ולא נשחמש בו אין בחן בל חגזל כי ברשות בעלים בעלים הם עומדים חעשי׳ שמעש חת שבעלים מלבחתם בקרקע שלהן גרמת בניזקין הוא ואינו חייב לשלם לבעלים כלום [*אבל אם שלך הגזלן הפירות של שדה עובר משום בל חגזל כי ברשות שבעלים גדל ואם כן נשחמש בבית ולא העלה שבר לבעלים ועובר] משום בל חגזל . ועתה נסחלבו בל קושיותיך ושלום .

אשר בן ס"ר יחיאל ז"ל :

ב עוד ילמדני שמה שפסק רבינו גרשום על כותי שאם שחגם כיצד יבעל ולקחו יבעל ממנו שבעל שבים יהן לנוקה מה שהשאיר פרוש לי מה לוקה לומר מה שהשאיר אם לפי שומא שבעל השחי לומר כפי הוצאתו לחולינו מיד כחותי ואם שהוצאה היתה יתרה על דמי שהקח כגון שהיה הכותי חולבו ומוזל גבינה אם צריך ליתן כפי מה שהיה צריך להוציא

בס"ד

ספר

רב ברכות

חידושים ומחקרים ואסיפת דינים
בענינים עמוקים שבש"ס ובפוסקים.
אשר חיבר מרנא ורבנא הגאון הגדול רשכבה"ג
מרן ר' **יוסף חיים** זלה"ה

נערך ונסדר מחדש בהגהה מדוקדקת ותוספות רבות,
עם הערות הגר"א מני זלה"ה בקונטרס
"ברכות בחשבון"
ותשובות המחבר זלה"ה

וגם נוסף אליו קונטרס
ברכות חיים
הכולל כל חליפת המכתבים ומשא ומתן בין מרן המחבר זלה"ה
לגאון רבנו חיים פלאג'י זלה"ה בענין קבלת דברי מרן בתשובות

ועל כולם נלווה קונטרס הערות
ברכות יעטה
הכולל מראה מקומות, חידושים ופלפולא דאורייתא בדברי הגאון המחבר זלה"ה
ע"י אברכי הכולל **"חזון למועד"** בר"ג ומנאי הצעיר **שמואל יאיר** יצ"ו

הכין לדפוס וערך

להוצאת כתבי יד של חו"ר בבל
בשנת "גם **ברכות** ו"**יעטה**" לפ"ק
היא שנת התשנ"ז

איסורא דאית ביה ממונא, וגם אין האיסור בא מחמת הממון, דעל זה אפשר לייש כתירוץ הרב "נחפה בכסף" ז"ל שהביאו הרב "ברכי יוסף" ז"ל מה שתירץ סוגייא זו אליבא דמהרימ"ט ז"ל, וכאשר זכרנו לעיל בסייעתא דשמייא, והשי"ת ברחמיו יאיר עינינו בתורתו[32] אכי"ר.

ב. לא תתאוה ולא תחמוד

הנה ידוע שיש בזה פלוגתא דהרמב"ס ז"ל והסמ"ג ז"ל, דלדעת הרמב"ס ז"ל (פ"א מגזילה ה"ט) בלאו דלא תחמוד אינו עובר כי אם עד שיעשה מעשה, אבל לאו דלא

ברכות יעטה

32. עיין לרבנו ברב פעלים (חיו"ד ח"א סימן ח') שהאריך בגדר שותפים האם חשיב ממון דחד או דתרי, ושם הביא דברי הרב מזל שעה למהרש"ך בהלכות זכיה ומתנה (דף נ"ז) שנסתפק בשני שותפים שגנבו פרוטה מאדם אחד אי חייבים, והביא המהרש"ך, למהרי"ט והברכ"י ובסוף הביא ירושלמי בפ"ג דסוטה על הדין דנמכר בגנבתו שנמכר ואינו חוזר ונמכר, ובגנב שני בנ"א, נמכר וחזר ונמכר, ומספק"ל לירושלמי מה הדין בשותפים האם חשיבי כתרי ונמכר וחוזר ונמכר או לאו, ולא איפשיט, ושוב הביא המהרש"ך ראיה מהרמב"ם דשותפים שקנו בהמות בשותפות חייבים במעשר א"כ משמע דחשיב כממון דחד, עיי"ש. ועיין בספר פנים במשפט חחו"מ (סימן ו) שהאריך בבאור דברי המהרש"ך במזל שעה ובבאור הירושלמי עיי"ש באורך.

ושם נסתפק רבנו בספקו של הפ"ת ביו"ד (סימן ל"א) בעניין שני שותפים לגבי הפסד מרובה האם חשיב הפסד מרובה, שמותר או שנדון על כל אחד בפני עצמו ולא חשיב הפסד מרובה והאריך לדחות דברי השד"ח עיי"ש באורך ושם הוסיף רבנו וז"ל "והנה אנא עבדא נ"ל בס"ד, להוכיח בכל מידי דממון השותפים שהוא מעורב יחד, לא פלגינן ליה לחלקים כפי הבעלים שלו, אלא חושבין כולו חלק אחד. ודנין בו כמשפט חלק אחד שלם. ואמינא לה, ממ"ש בגמרא דמציעא (דף ל"ד ע"ב), בהא דתנן שאל מחבירו בהמה או כלים ונגנבו. ותבעו חבירו ושילם, ולא רצה לישבע, ואח"כ נמצא הגנב, זוכה השואל בכפל, אבל אם נשבע ולא רצה לשלם, המשאיל זוכה בכפל. ובעי בגמרא, אם זה השואל שילם מתחלה חצי הקרן בלבד, וחצי השני לא רצה לשלם, אם זכה בחצי הכפל כנגד מה ששילם, או"ד כיון דלא שילם הכל אינו זוכה בכפל אפילו כנגד מה ששילם. ואת"ל לא קני כיון דלא שילם אלא חצי הקרן, אם שאל שתי פרות ושילם אחת מהן דוקא, מאי אמרינן כיון דפרה שלימה שילם קנה, או"ד כיון דתרווייהו חד פקדון הוו והוא לא שילם את שניהם, לא קני ליה כפילא כלל. ואת"ל גם בזה לא קנה השואל את הכפל, אם שאל משני השותפין ושילם לאחד מהן דוקא, מאי, ופירש רש"י ששלם לאחד מהן חלקו, שהוא חצי הדמים, מהו לקנות חלקו המגיעו מן הכפל. ואת"ל גם בזה לא קנה הכפל, אם שני שותפין שאלו ביחד פרה מאחד, ושילם אחד חלקו המוטל עליו כולו, אם זוכה בכפל כנגד חלקו, או"ד כיון דשותפו לא שילם עדיין לא קנה זה את הכפל. ואסיק בתיקו, ע"ש. ומזה יש ללמוד בעלמא, כל ממון של שותפים יש לו דין חלק אחד. כאלו הוא של אדם אחד, דאי אמרת דפלגינן לממון ההוא כפי הבעלים, שרואין אותו כאלו הוא חלוק ועומד חלקים כמספר הבעלים, א"כ מאי קמבעיא ליה בשואל פרה משני שותפין ושילם החצי לאחד מהן בלבד, דמאחר דרואין הממון חלוק ועומד, א"כ פשיטא שזכה בכפל שהוא כנגד הקרן ששילם לבעליו, כיון דזה לקח כל מה שיש לו מן הקרן, ואע"פ שהיה בתחלה חלקו מעורב ומשותף עם חברו, מה בכך, והא אמרת כאלו הוא חלוק עומד בפ"ע, ואין לו הצטרפות עם חלק חבירו, אלא ודאי בעלמא כל ממון של שותפים כשדנין עליו אנחנו רואין אותו הכל חלק אחד, כאלו כל הממון הוא של אדם אחד, ואחר ששאל על המשלם החצי וצידד אח"כ בדרך את"ל, להיות פשיטא לן דאם שילם החצי לבד לא קנה הכפל שכנגדו, אפילו בשתי פרות דחלוקין בגופן ושילם אחת מהן, אז אח"ז שאל כגוונא זו בשאל משני שותפין ושילם לאחד מהן, די"ל אע"ג דבעלמא פשיטא לן ממון השותפים חשיב חלק אחד, זה אינו אלא בעודו מעורב יחד, אך כאן דהוא שילם לשותף, נמצא נחלק הממון שנפרד זה מחלק חבירו בפועל שלקח חלקו בידים, וא"כ לא נשאר שום הצטרפות לחלק זה עם חלק האחר, וראוי שיזכה זה בכפל כנגד חלק השותף דפליג ליה, או"ד כיון דמעיקרא כשנגנבה פרה זו היתה משותפת, דנחשבת כולה חלק אחד, לכך אע"ג דאח"כ נחלקו ונפרדו חלקיה, שלקח זה חלקו בידים, לא זכה זה בחצי הכפל, דדנין פרה זו כפי מה שהיתה קודם שנגנבה, שהיתה כולה חלק אחד, ונמצא שילם חצי הקרן דפשיטא לן דלא קנה בכפל כלום. ואח"ז חידש בעיא אחר, דאת"ל בכה"ג דנין על התחלת הפרה שהיתה חלק אחד, ונמצא זה שילם רק החצי ולא קנה הכפל, הנה אם היו שנים שותפין, ושאלו פרה אחת מאדם אחד, והשותף האחד שילם החצי המוטל עליו, ורק נשאר חלק המוטל על חבירו, מהו, מי אמרינן כיון דזה שילם כל מה שמוטל עליו זכה בכפל, או"ד כיון דעדיין לא נפטר לגמרי דהו משתעבד נמי בשביל חלק שותפו לא זכה בכפל. נמצינו למידין לפ"ז מוכרח לומר, דפשיטא ליה לתלמודא, דבעלמא כל ממון של שותפין דנין אותו לחלק אחד, דאל"כ מאי קמבעיא ליה בחלוקה זו, היכא דשאל פרה אחת משני שותפין, וכאשר דקדקנו.

ודע דאפילו אם לא תפרש טעמי הבעיות ההם כאשר בארתי בס"ד. הנה ג"כ יוצא לנו הוכחה מן הגמרא דמציעא הנ"ז, דממון השותפים חשיב חלק אחד, לדעת כמה גדולים דס"ל כל דרך את"ל דנקיט תלמודא אפשטותא היא, וא"כ כיון דהכא בעי כששאל מן השותפין ושילם לאחד מהם, והדר בעי שותפין ששאלו ושילם אחד מהן, והדר בעי שאל מן האשה ושילם לבעלה, נמצא פשיטא ליה דשאל מן השותפין וכו', ובשותפין ששאלו וכו', דלא קנה הכפל, דחשבינן לכוליה ממונא חד היא. ולפ"ז נפשטו הני ספיקות של דין הפ"מ הנז' לפרוטת השותפין שנסתפק הברכ"י, דבכל הני נמי דנין את הממון דשותפין חלק אחד, ולא פלגינן ליה לפי הבעלים", ע"כ לשון רבנו שם.

ועיין עוד בספר שארית חיים הובא בדרכי תשובה (סימן קס"א סק"ג) שנסתפק לדעת תוס' שאין ריבית בפחות משווה פרוטה האם בשותפים חשיב פרוטה או לא, ועיין עוד בכרם שלמה להגר"ש מאזוז הלכות ריבית (סימן קס"א) ודו"ק.

תתאוה אפילו במתאוה בלב לחוד בלא מעשה נמי עובר בלאו. אך הרב הסמ"ג ז"ל (בלאוין קנ"ח) ס"ל דגם במתאוה אינו עובר כי אם עד שיעשה מעשה, ועיין ב"ח ז"ל (סי' שנ"ט) ע"ש. ורבינו הטור ז"ל ומרן ז"ל פסקו כהרמב"ם ז"ל, וכ"כ ספר החנוך ז"ל בפר' ואתחנן (מצוה תט"ז) ע"ש. וכתב עוד שם בספר החינוך וז"ל, ואל תתמה לומר, ואיך יהיה בידו של אדם למנוע מתאות אוצר כל כלי חמדה שיראה ברשות חבירו והוא ריק וריקן, ואיך תביא התורה מניעה במה שאי אפשר לו לאדם לעבור עליו, שזה הדבר אינו כן ולא יאמרו אותו רק הטפשים הרעים והחטאים בנפשותם, כי האמנם ביד האדם למנוע עצמו ומחשבותיו ותאוותיו מכל מה שירצה, וברשותו להרחיק ולקרב חפצו בכל הדברים כרצונו, ולבו מסור בידו אל כל אשר יחפוץ יטנו.

והנה בגמ' דקידושין (דף מ' ע"א) איתא, מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה שנאמר "און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה'" ואלא מה אני מקיים "הנני מביא אל העם הזה רעה פרי מחשבותם", מחשבה שעושה פרי הקב"ה מצרפה למעשה מחשבה שאין בה פרי אין הקב"ה מצרפה למעשה, ואלא הא דכתיב "למען תפוש את ישראל בלבם", אר"א ב"י ההוא בע"ז כתיב וכו', עולא אמר כדרב הונא, דאר"ה כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו וכו', ופירש"י מחשבה שעושה פירות שקיים מחשבתו ועשה, מצרפה למעשה ונפרעים ממנו אף על המחשבה, עולא אמר הא דכתיב "פרי מחשבותם" בעובר ושונה כתיב, כי הדר מהרהר לעשות מצטרפת למעשה ואפילו לא עבד לה וכו' ע"ש.

והנה אין להקשות על הרמב"ם ז"ל[1] אמאי לא אוקים בש"ס לקרא ד"פרי מחשבותם" דאיירי בעון דלא תתאוה דאסור גם מחשבת הלב גרידא בלתי מעשה, דזה אינו דהש"ס רוצה לאוקים הפסוק בכל מצוות התורה, דהכי משמע פשטיה דקרא דכתיב "כי דברי לא הקשיבו ותורתי וימאסו בה", דמשמע על כל מצוות התורה קאמר ולא על לאו דלא תתאוה לבדו ולהכי נמי לא אוקים הפסוק במחשבת ע"ז, ואע"ג דידע דמחשבת ע"ז גרידא מצטרפה למעשה, דכתיב "למען תפוש את ישראל בלבם", אלא דרוצים לאוקים קרא בכל מצוות התורה כפי פשוטו, ולאוקימתא דידהו אתי שפיר

ומיהו באמת, לסברת הרמב"ם ז"ל דס"ל גבי מתאוה דעובר גם בלתי מעשה, נמצא דדין זה כדין ע"ז דעובר על המחשבה גם בלתי מעשה. ולכאורה הדבר תמוה שיהיה נחשב זה שהוא דבר ממון כאיסור ע"ז לענוש על מחשבת הלב, דבכל איסורי תורה אין המחשבה כלום וכאלו אינה, ואפי' על ע"ז איצטריך הש"ס למיהב טעמא והוא דאמר מר חמורה ע"ז שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה. וכד דייקת שפיר תמצא כאן רבותא יותר, דגבי ע"ז לא נמצא בתורה לאו מפורש על המחשבה, וכאן איכא לאו על המחשבה[2] ודוק.

ברכות יעטה

לא תתאוה

1. לא ידעתי מאי קשיא לרבנו שהרי ודאי שישנם איסורים שאסורים במחשבה ודוגמא לדבר עיין בסמ"ק (מצווה י"ח) שכתב שבמחשבת גאווה עובר הלאו דאורייתא וכן דעת הסמ"ג (לאווין ס"ד) ועיין כלבו) סימן קל"ז) ועיין במגדול עוז (בפ"ב מדעות ה"ב) דס"ל בדעת הרמב"ם דהוי לאו דאורייתא. וכן בעניין לאו דהרהור עבירה דא"ר דלא יהרהר ביום ויבוא לידי טומאה בלילה, דעת תוס' דאסור מהתורה, וכמ"ש התוס' (ע"ז דף כ' ע"ב) וכן הסתכלות בעריות לדעת הרמב"ם (בפ"ד מתשובה ה"ד) הוי דאורייתא ובספר המצוות (לאוין מ"ז). וכן לאו דלא תשנא את אחיך בלבבך עיין בסה"מ (לאוין ש"ב) ובהלכות דעות (פ"ז), דהוי איסור דאוריתא אלא ודאי דישנם שני סוגי מחשבה יש מחשבה, שהיא גופה עבירה וודאי שאסורה מהתורה, ויש סוג שני של מחשבה והיינו שחושב לעשות עבירה ומחשבה כזו לא נאסרה אלא בע"ז בלבד, ועל זה נאמר מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה והן אמת שראיתי לרב ווי עמודים בביאור ליראים (סימן רנ"ד) שהביא בשם הרב קרבן חגיגה (סימן מ') שכתב שלא עובר על לא תתאוה אלא כשבה לידי מעשה דלא מצאנו דנענשים על המחשבה עיי"ש ולכאורה לפי המבואר שמצאנו בהרבה לאוין שנענש על המחשבה ולא דמי למחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה דשם מיירי כשמחשב איך לעשות עבירה במעשה אבל ודאי דיש גם אסורים שאסורים במחשבה, ומכאן תשובה גם למה שראיתי להרב מגדול עוז הנ"ל שכתב שהרמב"ם לא מנה לאו דגאווה מפני שאין דרכו למנות אלא לאו של מעשה ולפי המבואר מצאנו בכמה מקומות דאפיל ולאו שאין בו מעשה מנהו הרמב"ם וכמו שראינו פה בעניין לא תתאוה שלדעת הרמב"ם אסור במחשבה וראיתי לגר"י סופר בספרו דרופתקי דאורייתא (ח"ב סימן א' אות ג') שכבר תפס על המגדול עוז מדברי הרמב"ם הנ"ל וצ"ע.

2. עיין רמב"ם (פ"א מהלכות גזילה הי"א) שכתב התאווה מביאה לידי חמדה והחמדה מביאה לידי גזל שאם לא רצו הבעלים למכור אע"פ שהרבה להם בדמים והפציר רעים יבוא לידי גזל, שנאמר וחמדו בתים וגזלו, ואם עמדו הבעלים בפניו להציל ממונם או מנעוהו מלגזול יבוא לידי שפיכות דמים, צא ולמד מאחאב ונבות ועיין בפלא יועץ (ערך חמדה) שכתב שלאו זה חמור מכל עשרת הדברות שע"י לאו זה אפשר לעבור בכל עשרת הדברות עיי"ש וא"כ לא יפלא לומר שלאו זה חמור גם לעניין זה שיעבור במחשבה שהרי היא מביאת ולידי מעשה ודו"ק.

איך שיהיה הנה בלאו דלא תתאוה איכא פלוגתא בין הפוסקים ז"ל, דלדעת הרמב"ם ז"ל וכל גדולי הפוס' דעמיה, סברי מרנן אע"ג דלא עביד מעשה איכא איסור לאו הנז', ולדעת הסמ"ג ז"ל גם בלא תתאוה ליכא איסורא דלאו כי אם היכא דעביד מעשה אח"כ וכאמור. וראיתי להרב המגיד ז"ל שכתב, שדעת הר"א ז"ל שחיוב תאוה זו היא שיתאוה לקנות בדמים שלא ברצון הבעלים ע"ש, והביא דבריו ז"ל ב"בית יוסף"(סי' שנ"ט) ע"ש, ולפ"ז אם האדם יתאוה לקנות בדמים ברצון הבעלים ליכא בזה איסורא, ולפי סברא זו הנז' ארווח לן טובא, כי בנקל אפשר לאדם לשמור עצמו בזה לבלתי יתאוה בלבו לקנות בדמים שלא ברצון הבעלים, אבל אם צריך לשמור עצמו לבלתי יתאוה בלבו לקנות חפץ או בית של חבירו ברצון הבעלים, הנה בזה צריך מלחמה גדולה כנגד היצה"ר לשמור מחשבת לבו בזה, ומי יאמר זכיתי לבבי בזה. ומיהו באמת הנה בכל דבר ודבר מדברי האל יתברך ודברי סופרים אשר צריכים אנחנו לשמור, אין לנו לסמוך ולהשען כי אם על אבינו שבשמים המצילנו מיצה"ר ועוזר אותנו על דבר כבוד שמו, וכמ"ש רז"ל (קידושין ל:) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ואלמלא הקב"ה עוזרו לא יכול לו, שנאמר "צופה וכו' ה' לא יעזבנו בידו" וכו', הוא יתברך ברחמיו ישים בלבינו אהבתו ויראתו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם, ויכונן לבינו לעבודתו ויראתו תמיד, וכמ"ש דוד הע"ה "לב טהור ברא לי אלוהים ורוח נכון חדש בקרבי", אכי"ר.

דף צא.

והנה מדברי הרב המגיד ז"ל, שכתב וז"ל: וג"ל שדעת הר"א ז"ל שחיוב התאוה זו היא שיתאוה לקנות בדמים שלא ברצון הבעלים, ע"כ. הנה נראה מדבריו אלו דהרמב"ם ז"ל לא ס"ל הכי, דהא יחס סברא זו להראב"ד ז"ל דוקא, כי [גם] נראה מדבריו דהוא ז"ל ס"ל כהראב"ד, כי כתב בסוף דיבור הקודם וז"ל, ומ"מ שיטת הר"א ז"ל נכונה יותר ע"ש.[3]

והנה דע, דאם נניח במונח שיש פלוגתא בזה, הנה לכאורה הכא אפשר לעשות ס"ס בזה, והוא ספק אם הלכה כהרמב"ם ז"ל דבתאוות הלב בלתי מעשה נמי חייב, ספק אם הלכה כסמ"ג ז"ל דגם בזה בעינן נמי מעשה. ואת"ל הלכה כהרמב"ם ז"ל, דילמא הלכה כמ"ש הרב המגיד ז"ל לדעת הר"א ז"ל שחיוב התאוה הוא שיתאוה לקנות שלא ברצון הבעלים, וס"ס זה הוא מתהפך, גם ליכא בזה ס"ס להחמיר. אך באמת נראה דאין זה חשיב ס"ס, יען כי לכאורה דהסמ"ג ז"ל יחיד הוא בסברתו[4], כי לא מצאתי עדיין לו חבר בסברה זו, וכל גדולי הפוסקים

ברכות יעטה

3. וכן הביא רבנו בבא"ח פרשת כי תבוא (סעיף י"ז) דלרמב"ם עובר אפילו ברצון בעלים ולראב"ד אינו עובר רק אם התאווה לקחת שלא ברצון בעלים, ועיין בביאור הגר"י פרלא על הרס"ג (מצווה רע"א) שכתב שדעת רוב רבותינו האחרונים כשיטת הראב"ד וכן נראה מלשון הרמב"ן (פרשת ואתחנן) שכתב וז"ל "כי אם יתאווה לגזול מחברו דבר מכל אשר לו ולא יוכל לעשות כן כי חברו תקיף ממנו או שיש במקומו אימת המלכות עובר בלאו זה. עיי"ש. נראה מדבריו דדווקא כשמתאוה לקחתו בלא רצון בעלים, ועיין לפר"ח בהגהות מים חיים לרמב"ם שם שכתב שדעת תוס' כראב"ד וכן נראה מפרוש האבן עזרא שם שדווקא כשמתאוה לגזול עיי"ש.

4. רבנו תפס דסברת הסמ"ג דעת יחידאה הוא ואין לצרפו לס"ס ואנכי הרואה דדעת הסמ"ג לאו דעת יחידאה הוא ועיין לר"א ממיץ ביראים (מצווה קט"ו) שכתב וז"ל "ועליו נאמר לא תחמוד וכתיב לא תתאוה פרוש אחד לאלו ב' הלאוין, ושנה הכתוב עליו לעבור על בשני לאוין" עכ"ל. הרי דגם היראים סבר כסברת הסמ"ג וכן דעת הר"י מקורביל בסמ"ק (סימן י"ט) ועיין לגר"י פרלא בביאורו על הרס"ג (ל"ת רע"א) שהוכיח שגם רבי סעדיה גאון ס"ל כדעת הסמ"ג והיראים, דשני הלאוין אחד הן ושנה עליו הכתוב לעבור בשני לאוין, ושם כתב שגם הרמב"ן שכתב בפרשת ואתחנן "כי יכנס בכללה חמדה תאווה ס"ל דלאו אחד הוא. ע"ש וראיתי שבדעת הרמב"ן לאו מילתא דפשיטא היא דבביאור תועפות רא"ם (קט"ו אות ב') על היראים שם תפס שדעת הרמב"ן כדעת הרמב"ם ונראה שדיוק דבריו מדברי הרמב"ן שכתב שלא יוכל להשיגו בהיות חברו תקיף ממנו או מאימת המלכות, ומזה נראה שאפילו בלא מעשה שהרי לא יוכל להשיגו, אלא על המחשבה לבד עובר. וזה כשיטת הרמב"ם. ועיין בביאור המהרש"ל על הסמ"ג מה שכתב בשיטת הרמב"ן, וברמ"א בתשובה (סימן י"ד) ובביאור צביון עמודים על הסמ"ק (סימן י"ט). והסמ"ג שם הוכיח גם מפרוש רש"י שכתב שתאווה וחמוד הכוונה לדבר אחד וכן הוכיח מהתרגום דס"ל דהכל אחד. וא"כ מוכח דדעת הסמ"ג לאו סברת יחידאה אלא כמה ראשונים סברי כוותיה, והן אמת שבמכילתא דרשב"י (פ"כ פסוק י"ד) מבואר להדיא כדברי הרמב"ם שכתב שם וז"ל "נאמר כאן לא תחמוד ולהלן הוא אומר לא תתאווה, לחייב על החמדה בפני עצמה ועל התאווה בפני עצמה. מניין התאווה אדם סופו לחמוד שנאמר לא תתאוה ולא תחמודמניין חמד אדם סופו לגזול שנאמר חמדו שדות וגזלו, תאוה בלב וכן הוא אומר כי תאווה נפשך, וחמוד במעשה וכן הוא אומר לא תחמודכסף וזהב עליהם ולקחת לך" הרי מבואר דהמכילתא דרשב"י סברה כהרמב"ם דהתאוה בלב והחמדה במעשה וכן מבואר גם במדרש הגדול דברים (ה' י"ח) ושם במדרש תנאים וז"ל "ולא תחמוד אשת רעך, או אפילו חימוד בדיבור. ת"ל לא תחמוד כסף וזהב ולקחת לך. מה להלן עד שעושה מעשה אף כאן נמי עד שעושה מעשה ומניין שהוא מוזהר על תאווה שהוא בלב ת"ל לא תתאווה בית רעך לחייבעל התאוה בפני עצמה ועל החמוד בפני עצמו נמצאת אומר שהן שני לאוין". וזה ממש כדברי הרמב"ם. ומצאתי בס"ד בשו"ת מלמד להועיל (ח"ג חחו"מ סימן ק') שהביא מחלוקת הרמב"ם והסמ"ג וכתב שראה כ"י של המכילתא הבא מארץ תימן ונראה שהוא מכילתא דרשב"י ושם מבואר להדיא כדברי הרמב"ם עיי"ש וכדעת הרמב"ם מבואר בחרדים (ל"ת

ז"ל פסקו להדיא כהרמב"ם ז"ל וכאמור. ועיין להרב "חקרי לב" ז"ל (ביורה דעה ח"א סי' קכ"ו) מה שהביא לדברי הרב "משאת משה" ז"ל (חי"ד סי' ואו' דף מ"א ע"ב) שכתב המיעוט נגד הרוב חשיב ספק ספיקא ואפילו סברת יחיד, ותמה עליו הרב "חקרי לב" ז"ל שם באורך כיד ה' הטובה עליו ע"ש. ועיין עוד ב"חקרי לב" מ"ב (מהדורה בתרא חלק יורה דעה דף כ"ח) מ"ש הרב מר בריה דרבינא נר"ו, דביחיד לגבי רבים אין לעשות מזה ספק,וכתב שם אפי' לכי מודינא דמיעוט נגד רוב חשיב ספק וכדעת הרוקח והאגור והסמ"ע, היינו דווקא במיעוט וכו' אבל בהיות החולק אחד וכנגדו נצבו כמו נד רבים ונכבדים, מאין ולאין להיות אותו יחיד מכונה בשם מיעוט דלאו מיעוט קרינן ליה אלא בתואר יחיד עם רבים וכו', ושוב הביא שם דברי הרבך' "בעי חיי" ז"ל (סי' ק"ו דף ס"ג) שכתב כן בפירוש, דביחיד ממש לגבי רבים לא עבדינן ספק בסברתו להתיר או לאסור וכו'[5] ע"ש.

ואמנם כל זה שכתבנו בס"ד הוא לפי מה שנראה לכאורה מדברי הרב המגיד ז"ל אשר יחס סברא זו לדעת הראב"ד ז"ל דווקא, אבל האמת אחר העיון נראה כי הגם דהרמב"ם ז"ל והראב"ד ז"ל לא פליגי כאשר אנחנו מביניס עתה בהשקפה הראשונה, והוא כי אחרי העיון רואה אנכי בס"ד, דיכולים אנחנו לומר שגם הרמב"ם ז"ל מודה שאם זה ראה חפץ אצל חבירו אשר אין בדעתו למכרו, אך הוא מתאוה בלבו שזה בעל החפץ יהיה לו רצון מעצמו למכור זה החפץ, ואז אחר שיהיה לו רצון למכרו אנכי אקנה אותו ממנו, אין בכך כלום ואין איסור, כי אם היכא דהוא מתאוה החפץ וחושב בלבו לעשות אופנים והמצאות איך יוכל לרצות את חבירו ולקנות ממנו החפץ, והנה התאוה היא כמו ענין החמדה באין הפרש, אלא שהתאוה היא בלב והחמדה הוא בפועל, וגם בלא תחמוד האיסור ההשתדלות וההפצרה שעושה כדי לרצות את חבירו. ודכוותא גבי לאו דלא תתאוה שיחשוב בלבו ההשתדלות ואופני ההפצרה שיעשה לרצות את חבירו, ועיין להרב המגיד ז"ל בעצמו שכתב בדעת הרמב"ם ז"ל וז"ל אבל דהשתדלות אשר השתדל כדי לרצותו הוא האיסור ונגמר בשעת המקח ובהשתדלות לא היה מעשה וכו' ע"ש הרי כל האיסור דלא תחמוד הוא ההשתדלות וההפצרות שעושה כדי לרצותו וכן המה מדוקדקים דברי הרמב"ם ז"ל בהלכה ט' בדין דלא תחמוד שכתב והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו ע"ש. וכן תמצא דבריו ז"ל מדוקדקים בהלכה יו"ד בדין לאו דלא תתאוה, שכתב "כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה בלבו בדבר" וכו'. וקשה הו"ל להרמב"ם ז"ל לכתוב כך, כיון שחשב בלבו לקנות דבר זה עבר בלא תעשה, ולמה כ' היאך יקנה דבר זה, הרי מוכח מדבריו אלו דכוונתו לומר דהאיסור הוא במה שהוא חושב לקנות ע"י הכבדה והפצרות, ועל זה אמר כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה, ר"ל שחושב בלבו לעשות אופנים שיוכל לרצותו בהם למכור לו, וכהאי גוונא הוא דאסור, אבל אם הוא ראה חפץ אצל חבירו שאין כוונתו למכור וחשב בלבו שאם זה האדם יהיה לו רצון מעצמו למכור זה החפץ, אזי אחר כך אנכי אקנה אותו ממנו, לית לן בה, מאחר דאינו חושב בלבו לעשות השתדלות ואופן להפציר בחבירו כדי לרצותו, אלא מתאוה שיהיה זה חבירו מרוצה מעצמו, ואחר שיהיה לו רצון מעצמו למכור כשאר מוכרים דעלמא אזי אנכי אקנה ממנו כמי שלוקח חפץ העומד להמכר מרצון בעליו ובזה כ"ע מודים דשרי, אך מחלוקת הרמב"ם ז"ל והראב"ד ז"ל הוא בזה, שאם הוא בקש מחבירו למכור לו חפץ א' שאינו עומד למכירה, וחבירו לא רצה למכור לו, וזה השתדל והכביד עליו בריעים והפציר בו עד מאד עד שנתרצה למכור ומכר לו. הנה להרמב"ם ז"ל, אע"ג דסוף

ברכות יעטה

התלוי בלב) שביאר דלא תחמוד במעשה ולא תתאוה במחשבה, וכן נראה מדברי רבנו בחיי שם, וכן מבואר ברבנו יונה הובא בהגהות הר"ף על הסמ"ק שם שכתב וז"ל. "לזהיר שלא לקחת שדה וכרם אף כי יתן מכרם ולהזהיר שלא להסכים במחשבה לעשות כן" ועיין בבאור תורה שלמה לגר"מ כשר שכתב שגם את דברי התרגום אפשר ליישב אליבא דהרמב"ם שאין כוונת התרגום למילה "נחמד העץ למאכל", אלא "לתאווה הוא לעניים", עיי"ש ועיין עוד בביאור שיטות הראשונים בביאור תועפות רא"ם על היראים (סימן קט"ו אות ב') ולגר"י טייב בספרו ווי עמודים על היראים (מצווה רנ"ד) שהביא בשם הרב קרבן חגיגה דסבר כסמ"ג עיי"ש ובביאור הגר"י פרלא על הרס"ג (ל"ת רע"א) ועיין בשד"ח (מערכת הל' אות ק"ל) ולקמן (הערה 9) בדעת הב"ח וא"כ ודאי שאפשר לצרף את סברת הסמ"ק לס"ם דלאו סברת יחידאה הוא.

5. וכן נראה דעת רוב ככל רבותינו האחרונים דסברת יחידאה אין לצרפה לס"ם ועיין מעיל שמואל (סימן י"א) ומכתם לדוד פארדו (סימן מ"ח) ושער אשר (חאו"ח סימן י') ואע"פ שמצאנו למהר"י מולכו בספרו אהל יוסף (סימן ל') שאפילו סברה דחויא ויחידאה נגד רבים יש לצרפה לס"ם. וקבעה בכללי הס"ם בספרו שולחן גבוה (חיו"ד סימן ק"י) ועיין שמן המשחה (סימן ס"ב) וכן ס"ל לבנו החק"ל בספרו נדיב לב (ח"ב חו"מ סימן ס"ג) שאפילו סברת יחיד יש לצרפה לס"ם. מ"מ כל רבותינו האחרונים דחו דבריהם והפליאו פליאה על בנו של החק"ל שנעלם ממנו תשובת אביו בחק"ל ביו"ד (ח"א סימן קכ"ו) ובמהדורא בתרא (חיו"ד סימן כ"ח). ועיין באורך בשד"ח (מערכת הס' אות י"ח) שהאריך לתמוה על דבריו ואסף איש טהור שם דברי האחרונים שכתבו שאין לצרף לס"ם וציין לפתה"ד (סימן ק"ח אות ט') ועוד אחרונים ועיין לו עוד במכתב לחזקיהו בחלק התשובות (דף מ"ו) עיי"ש.

כל סוף מכר ברצון, שאמר רוצה אני, ולא לקחו בחזקת היד, ג"כ עבר על לאו דלא תחמוד מפני ההשתדלות שעשה מקודם לרצותו, וכמ"ש הרב המגיד ז"ל כן להדיא, אבל להראב"ד ז"ל, מאחר שסוף כל סוף נתרצה ואמר רוצה אני, אע"ג דהיה זה ע"י השתדלות והפצרות שעשה והכביד עליו אין כאן איסור לאו, וליכא איסורא כי אם היכא שגם לבסוף לא אמר רוצה אלא מכר בעל כרחו, וכן ה"ה והוא הענין בלאו דלא תתאוה כי הכל אחד אלא שזה בפועל וזה במחשבה הלב, דלהרמב"ם ז"ל כל שחושב בלבו לעשות השתדלות והפצרות כדי לרצות את חבירו למכור לו החפץ, הגם שהוא חושב שלא יקח החפץ מחבירו כי אם ברצון ג"כ אסור, מאחר שהוא חושב לעשות אופנים איך יכריח את חבירו להיות לו רצון במכר, ולהראב"ד ז"ל אינו עובר כי אם היכא שיחשוב בלבו שהוא רוצה ליקח החפץ בעל כרחו של חבירו בלתי רצון כלל, אבל אם חושב ליקח אותו ברצונו, אבל שחושב לעשות אופנים איך יפתה את חבירו ויפציר בו למכור באופן שיאמר רוצה אני, אינו עובר על לאו דלא תתאוה, וזו היא כוונת הרב המגיד ז"ל שכתב[6], נ"ל שדעת הר"א ז"ל שחיוב התאוה לקנות בדמים שלא ברצון הבעלים ע"ש, ולא חש הרב המגיד ז"ל לפרש ולבאר דבריו יותר מזה, כי דבריו מפורשים ומבוארים הם כאשר כתבנו, ואין צורך לברר דבריו עוד, יען כי הוא קאי על דברי הרמב"ם ז"ל, והרמב"ם ז"ל איירי בכגון שחושב לעשות אופנים והמצאות שיוכל לרצות בהם את חבירו למכור, וכאשר דקדקנו מדברי הרמב"ם ז"ל מתחילה ועד סוף, וכאשר הרב המגיד ז"ל בעצמו כתב כן בדיבור הקודם על לאו דלא תחמוד, שעיקר האיסור הוא ההשתדלות אשר השתדל לרצותו, וכן הוא בלאו דלא תתאוה כי אין הפרש בין זה לזה כי אם רק שזה בפועל וזה במחשבה, כן נ"ל ברור בס"ד.

המורם מכל האמור, דגם להרמב"ם ז"ל עיקר האיסור הוא ההשתדלות אשר השתדל להפציר בו ולהכביד עליו בריעים כדי שיתרצה, והשתא אפשר לנו לומר בס"ד, דאם הוא אדם גדול ומכובד מאוד בעיני הבריות אשר יבושו להשיבו ריקם, הנה גם בלתי השתדלות ובלתי הפצרה וכבידות כי אם באמירה בעלמא שיבוא לבית חבירו ויבקש למכור לו החפץ, הרי זה כאלו עשה השתדלות והכביד עליו בריעים, יען כי זה לרוב גדלו וחשיבותו, מה שצריך לאחרים להשתדל ולהפציר מאד הנה הוא יספיק לו ביאתו לבית חבירו ועקימת שפתיו אשר מבקש בפיו לקנות החפץ. ויש לי ללמוד סברא זו מהא דאיתא בכתובות (דף נ"ג ע"א) דא"ל ר"פ ליהודה בר מרימר אטו מי קאמינא לך דעול ועשייה עול ולא עשייה קאמינא, א"ל מעילאי דידי היינו עשייה ע"ש, ולכן נ"ל לעשות סברא כיוצא בזה בנ"ד שיש הפרש בזה בין אדם גדול לאדם פשוט והכל לפי מה שהוא.[7]

ברכות יעטה

6. וכן פסק רבנו בספרו בן איש חי (ש"א כי תבוא סי"ז) וז"ל שם "כל החומד ביתו של חבירו או כליו שאין בדעתו למכרם והפציר עליו רעים עד שמכרם לו הרי זה עובר בלא תחמוד ואינו עבור בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד ומשעה שנפתה בלבו וחשב איך יקנה החפץ עובר בלאו דלא תתאווה, כי אין תאוה אלא בלב, מיהו אם רק נתאוה בלבו שאמר הלאוי ויתרצה זה למוכרו ואקנה ממנו אינו עובר בלאו זה. אבל אם חשב בלבו לעשות המצאות של השתדלות והפצרות ה"ז עובר משעה שחשב אופי ההשתדלות וההפצרות וכל זה לרמב"ם אבל לראב"ד גם בכה"ג אינו עובר אא"כ חשב ליקח החפץ בע"כ של הבעלים אבל אם חושב איהך לרצות הבעלים אינו עובר בלאו וקיימא לן כרמב"ם. ועיין בספה"ק "רב ברכות" במערכת הל' שכתבתי בלאוין אלו ועוד כתבתי בספה"ק מקבציאל" עכ"ל רבנו שם. וחבל על דאבדין ולא משתכחין.

וכן נראה כמסקנת רבנו דעת רבותינו האחרונים ועיין לרב ערך השולחן חו"מ (סימן שנ"ט סעיף ח') ובספרו ווי עמודים על היראים (סימן רנ"ד) שהדגיש שדווקא בעושה השתדלות וכן ביאר במעשה רוקח על הרמב"ם שם שדווקא בעושה תחבולות והשתדלות איך להשיג החפץ ועיין תועפות ראם על היראים (קט"ו אות ב') ועיין לשד"ח (מערכת ל' אות ק"ל) שהביא בשם הרב יהודה יעלה (לרב גדול מסאלוניקי) חחו"מ (סימן ל"ג) שנסתפק ברואה כלי יקר לחברו והתאוה תאוה בלבו שהוא רוצה הכלי הזה אך לא גמרא בלבו לעשות השתדלות לקחתו רק התאווה בלבו וציין למוהר"א פאפו (בערך חמדה) שהבין שגם בכה"ג עובר בלאו דלא תתאוה וכן הבין המהר"מ חגיז בספרו ואלה המצוות) סימן תט"ז) ובסוף הביא שמהחרדים מצוות התלויות בלב (דף ל' ע"ב) מבואר שדווקא בחושב לעשות השתדלות וכן מבואר בלשון הרמב"ם וציין עוד לרב מקדש מלך והדרת מלך (פרשת ואתחנן) והביא עוד שכן מבואר בזוהר וסיים וזה מוקצה מן הדעת לאמר דאם ראה והתאוה אפילו לא גמר בליבו להשתדל להשיגו שיהיה עובר דזה אין ביד האדם למנוע תאוה זו מלבו עיי"ש ושם בשד"ח ציין עוד לרב נחלת בנימין (מצווה ל"ח) וחיים ושלום (ח"א סימן י"ב) ולרב פני מבין (ח"א דף פ"ט) ונר מצווה (סימן י"א אות צ"א צ"ב) עיי"ש. הרי מבואר ממש כדברי רבנו.

7. בשערי תשובה לרבנו יונה (שער ג' אות מ"ג) כתב וז"ל "ואם יכסוף אדם שימכור לו חברו שם דבר ולא יש את נפשו למוכרו ואם יפצר בו ברוב תחנונים ויבוש להשיב פניו ריקם אסור להפציר בו וזה כמו הכרח ואונס ואם החומד הוא אדם מכבד אשר אור פניו לא יפילו אפילו לשאול מקח או מתת אסור אם לא שיודע כי בנפש חפצה יתן", עכ"ל. והביא גם הר"פ בהגהותיו לסמ"ק (סימן י"ט) וכתב בערוך השולחן (סימן שנ"ט ס"ח) שלכן יזהר אדם שלא יקח אלא אצל חנווני עיי"ש וזכה רבנו לכוון מסברתו לסברת רבנו יונה.

ודע דלכאורה יש לחקור בס"ד בהנך לאוין דלא תתאוה ולא תחמוד, דאם הוא מתאוה וחומד בית ראובן לקנותו בעבור שמעון מממון שמעון, אי איכא בזה איסור לאוין הנז', ועיין בשולחן ערוך (יורה דעה סי' ק"ס) באומר לחבירו הילך זוז והלוה עשרה דינרין לפלוני דמותר ע"ש. והנה בנידון דידן יש צדדין לכאן ולכאן, ואת"ל דגם בחומד ומתאוה בעבור חבירו נמי אסור, הנה יש להסתפק אם זה ראה ספר אחד אצל חבירו, והתאוה וחמד אותו לקנותו בעבור ללמוד אי אית בזה איסור לאוין הנז'[8], ואת"ל דגם זה אסור משום דאע"פ שהתאוה וחמד אותו בעבור ללמוד בו עכ"פ הוא בכלל ממון שלו ויוכל למכרו, ולכן אין לחלק בזה לשאר חפצים, הנה אכתי יש להסתפק אם זה מתאוה וחומד ביתו של ראובן לקנותו בעבור להקדישו לעשותו בית הכנסת, אי איכא בזה איסור לאוין הנז' או לאו.

והנה לכאורה נראה בנידון זה דמותר, דהגע עצמך, אם זה בא אצל ראובן ומדבר על לבו שיקדיש את ביתו לבית הכנסת, מה בכך, הלא ברוך יהיה שמעשהו לעשות מצוה וגדול שכרו דגדול המעשה וכו' (בב ט.) וא"כ למה יגרע אם הוא מעשיהו ומפציר בו בראובן לקנות ממנו בדמים שלו לצורך מצוה, ועל כן לכאורה נראה בס"ד דהסברא נותנת כל שהוא מתאוה וחומד בית או חפץ של חבירו לקנותו מממונו לצורך ההקדש ומצוה, ואינו רוצה אותו לצרכו כלל, הרי זה מותר בלתי שום פקפוק כן נ"ל בס"ד, ואם יעזור ה' עוד נדבר בזה והשי"ת ברחמיו יאיר עינינו בתורתו אכי"ר.

והנה אחרי כותבי בס"ד, ראיתי להרב "בית חדש" ז"ל (בסוף סימן שע"א) שכ' וז"ל, והא דכתב רבינו ז"ל לעיל (בסי' שנ"ט) דעובר בשני לאוין בלא תחמוד ולא תתאוה, ולא קאמר שחייב משום דבור, נראה דאע"ג דעבירה איכא נמי בדיבור, מ"מ לאו לא אשכחן בדיבור, אלא במחשבה כתיב לא תתאוה ובמעשה כתיב לא תחמוד, ואמחשבה גרידא נמי אינו חייב אלא א"כ קנה החפץ והוציא מחשבתו לפועל התם הוא דעובר משום לא תתאוה ומשום לא תחמוד, משום דהתאוה היא היתה גורמת שעשה מעשה עכ"ל ז"ל ע"ש. הרי מצינו חבר לסברת הסמ"ג ז"ל ואין יחיד הוא בדבר, ועיין להרב "הלכה למשה" ז"ל (בפ"א מה' גזילה)[9] ע"ש.

גם עוד למודעי אני צריך, כי עוד אחרי כותבי ראה ראיתי בס"ד להרמב"ם ז"ל בספר המצות שלו, שכתב (בלאוין רס"ו) וז"ל, וביאור זה שאם ראה דבר יפה אצל אחד אם גברה מחשבתו עליו והתאוה בו עבר על לא תתאוה, ואם התעסק באהבת הדבר ההוא עד שישתדל להגיעו אצלו, ולא יסור מחלות פניו ולהכביד עליו שימכרנו לו או יחליף אותו אליו במה שהוא יותר טוב ממנו, הנה כבר עבר על לא תחמוד ג"כ אחר שקנה הדבר שהיה לחבירו ולא היה רצונו למכרו, אבל הכביד עליו והעריס עד שלקחו ויהיה שלו, כבר עבר ב' לאוין, לא תתאוה ולא תחמוד, ואם נמנע האיש ההוא מלמכרו או להחליפו באהבתו בדבר ההוא, הנה הוא יקחהו באונס והכריח בחוזק אהבתו בדבר ההוא כנפשו, עובר על לא תגזול וכו', עכ"ל ע"ש.

ברכות יעטה

8. רבנו כאן מיספקא ליה, אבל בספרו בא"ח פרשת (כי תבוא סי"ח) כתב וז"ל "וכן אפילו התאווה וחמד ספר אחד מספרי הקודש נמי אסור עיין בספה"ק "רב ברכות" ועוד כתבתי בזה בספה"ק" מקבציאל". עכ"ל רבנו שם.

ולעניין ספקו השני של רבינו בחומד לצורך חבירו מצאנו לרבינו בספרו בין יהוידע בסוגיא דקידושין (דף נ"ט) בסוגיא דעני המהפך בחררה דרבי אבא קנה קרקע דהיפך בה חבירו ושם בגמרא א"ל ר"י השתא נמי ניתבא ליה מר, וכתב ע"ז רבינו וז"ל:.

הנה בספה"ק רב ברכות (דף צ"ב ע"ב) חקרתי בס"ד, בלאווין דלא תתאוה ולא תחמוד דאם לוי מתאוה וחומד בית ראובן לקנותו בעבור שמעון מן ממון שמעון אם יש בזה חשש איסור לאוין ההם ע"ש. ונראה מכאן ראיה גמורה דליכא איסור לא תחמוד אלא ברוצה לעצמו, אבל אם מבקש בשביל חבירו מותר לדבר על לב הבעלים של הבית למכור הבית לחבירו, אע"פ שאין הבעלים קיימי למכור, דהא הכא השתדל רבי יצחק לדבר אם רבי אבא שיתרצה למכור אותה קרקע לרב גידל, ואע"פ שאינה עומדת אותה קרקע למכור ולא עלה על לב רבי אבא למכור הקרקע ההיא אשר קנאה לפי הדין, ולא עבד איסורא ח"ו משום דין עני המהפך בחררה, ואין לדחות קצת ולומר דהכא נתכוון ר"י להציל את ר"א מלזות שפתים דלאו כו"ע ידעי דהוא עובדא בהיתר, דזה אינו, דודאי לא היו העולם חושדים את ר"א דעשה באיסור, ועוד מסתמות הדברים נראה דכוונת ר"י לטובת רב גידל. עכ"ל רבינו שם.

ובמנ"ח (מצווה תט"ז) נסתפק באתרוג של מצווה שחמדו האם חשיב מצווה הבאה בעבירה ומשמע דפשיטא דיש בו לא תחמוד ועיין לקמן (הערה 11) וא"כ ה"ה כאן וצ"ע.

9. עיין לעיל (הערה 4) שבארנו שגם בלא דעת הב"ח לא הוי סברת בסמ"ג דעת יחידאה והרב הלכה למשה שציין רבנו תמה על הב"ח שאיך כתב הסמ"ג שהוא דעת יחידאה, ונגד כל הפוסקים, וכן תמה עליו בפני מבין פרק זה בורר (דף כ"ה ע"ב) וציין לרב הלכה למשה ולרב יוסף לקח (פרשת ואתחנן) אבל לאור המבואר לעיל דהכי ס"ל ליראים ולסמ"ק ולרס"ג, א"כ אין קושיה על הב"ח, וקדמני השד"ח (במערכת הל' אות ק"ל) שגם כתב ליישב קושיית ההלכה למשה והפני מבין שדעת הסמ"ג לאו יחידאה, אלא הכי ס"ל לרא"מ ולהנ"ל הכי ס"ל גם לסמ"ק והרס"ג, ומה שתמה עוד שם בשד"ח על הפני מבין שאין קושיה על הב"ח שהב"ח לא ס"ל כסמ"ג אלא בה ליישב קושיתו על הרמב"ם אשתמטי דברי הב"ח שהביא רבנו בסימן (רע"א) דמבואר דהב"ח ס"ל כסמ"ג עיי"ש וצ"ע.

והנה מפשטות דברי הרמב"ם ז"ל נלמד גרעה, דגם לגו דלא תתאוה אין צריך שיתאוה לקנות ע"י השתדלות, אלא כל שהתאוה בלבו החפץ ההוא, אף שהתאוה שיהיה רצון לבעלים למכרו מאליהם אלמי שהוא יבקש מהם וידבר להם כלום, אפ"ה עובר על לאו דלא תתאוה, וזה הפך ממ"ש בס"ד לעיל. אבל בחמת גרעה שאין כאן הכרח לזה ושפיר יכולים לומנו לפרש דברי הרמב"ם ז"ל הנ"ל דחפץ לשון קנייה, וגם כן כוונתו שיתאוה בו לקחת לותו ע"י השתדלות שישתדל לבקש מן הבעלים למכרו לו, אבל אם הוא מתאוה שיהיה רצון לבעלים למכרו מאליהם בלחי שום דיבור ובקשה מאתו, ומעולם לא חשב שילך הוא ויבקש מהם כלל, אין כאן לאו דלא תתאוה כלל, ינן כי מפשטות ודקדוק דברי הרמב"ם ז"ל נמפר היד בהלכות גזילה הנ"ל מוכח להדיא כדבריגו בס"ד, שכתב "וחשב בלבו לקנות דבר זה", והרי דבר זה מורה בהחלט כדבריגו בס"ד,[10] ועוד כי דבריגו אלה בס"ד הם מוכרחים מדברי הרב המגיד ז"ל שכתב לדעת הר"ח ז"ל "מיוד התאוה זו היא שיתאוה לקנות בדמים אלא ברצון הבעלים", ומינן לו להרב המגיד ז"ל לומר דבר זה בדעת הר"ח ז"ל, ולילמא שאני טובא בין לא תתאוה לאלא תחמוד, ודבר זה לא נזכר בדברי הרחב"ד ז"ל כי אם גבי לא תחמוד, אלא ודאי דאבר הרב המגיד ז"ל בפשיטות דאין לנו לחלק בין לא תתאוה לאלא תחמוד בשום מילוקי דיעים כלל, כי אם הפרש הוא זה שזה בהחשבה וזה בפועל, והתופן החמור אלא תחמוד הוא התופן החמור אלא תתאוה בהחשבה הלב, ולהכי כתב שלדעת הר"ח ז"ל וכו' ע"ש. ות"כ השתא לחתית להכי גם אגן ניחא הכי לדעת הרמב"ם ז"ל והא דלא חש הרב המגיד ז"ל לבאר דבר זה כי אם לדעת הר"ח ז"ל ולא חש לבאר נמי דעת הרמב"ם ז"ל בזה, הייגו כי הרמב"ם ז"ל לעמו מבוארת בדבריו להדיא, שכתב "וחשב בלבו אחיך יקנה ממך זה", וכאשר הוכחנו בס"ד, כי דבריס אלו הם מבוארים ומפורשים כאשר כתבנו, ולא אינטריך הרב המגיד ז"ל להשמיענו דבר זה כי אם לדעת הר"ח ז"ל לאשר לא דיבר כלום בדין התאוה, ודו"ק.

ודע, כי יש לכאורה להסתפק, דאם רואה חפץ אצל חבירו והתאוה לו לקחת אותו ממנו בחורת מתנה, ואח"כ השתדל ובקש ממנו החפץ ההוא בחתנה, והרבה עליו ריעים עד שלקחו ממנו בחתנה אי אינה זה בתאוה ולא תחמוד, או"ד לאוין אלו לא נאמרו כי אם בחתאוה ואומד לקנות החפץ ההוא אלו להחליפו בחפץ אחוא ג"כ דרך קנייה, אבן הפס הרמב"ם ז"ל בלשונו הטהור וכן תפסו כל הפוסקים ז"ל. והנה אם בקש מחבירו שיתן לו בגד פ' ולא ימד בבקשתו בגד פלוני לבקש אותו דווקא, כ"א שרצה ממנו אחס שיתן לו אזה בגד או אזה חפץ ולא כיון לבקש על חפץ פרטי לבקשו ממנו, בהא [לא] "קמבעיא לן, דודאי אין זה נכנס בלאוין אלו, דלאוין אלו לא נאמרו אלא בחתאוה ואומד חפץ פרטי שרואה ונכנס יופיו בלבו ורוצה אותו, ועל זה האופן דווקא בחנו לבית הספק. והנה אח"ל דאם התאוה ואחד חפץ פרטי לקחת אותו בחתנה דג"כ עובר בזה על לאוין הנ' דאחי שגע מהתאוה ואומד לקנות, ואה שזכרו הרמב"ם ז"ל ושאר פוסקים לשון קנייה, לרבותא הוא, דאפי' אם זה רוצה בדמים אפ"ה עובר וכ"ש אם רוצה בחנם אלא דאים דעובר, וגם אכן נראה מספר החינוך ז"ל (בפרשת ואתחנן) שכתב וז"ל שאלו אלא תחמוד ימנענו מלקחת בשום אד בין בדמים בין אלא בדמים וכו' ע"ש. וכן נראה מח"ש עוד בפרשת יתרו וז"ל, שאין לאו אלא תחמוד נתקן בנחיצת הדמים כל זמן שדרך הכרח לקחו ממנו וכו', ע"ש[11]. אך הנה אחמי עדין יש להסתפק במעשה שהיה, בראובן שיש

ברכות יעקה

10. עיין לעיל (הערה 6) ובאחרונים שחובאה שם שגם כתבו דמפשטות דברי הרמב"ם בספר המצוות נראה דלא ס"ל דבעינן שיחשב מחשבות איך להשיג החפץ אלא סגי בזה שחמד את החפץ בלבו וכן הבין הפלא יועץ ומחר"ם חגיז ושם כתבו האחרונים ליישב דגם הרמב"ם בספה"מ ס"ל דבעינן שיחשב איך להשיג החפץ וכמ"ש רבנו ליישב עיי"ש.

11. וכן פסק רבנו בבא"ח כי תבוא (סעיף י"ח) וז"ל "אפילו התאווה שיקח חפץ זה במתנה אסור" וכן נראה מלשון רבנו יונה המובא לעיל (הערה 7) שכתב אסור לשאול מקח או מתת" משמע שגם מתנה אסור.

ואני אם שאינו כדאי והריני דן לפני רבנו כתלמיד הדן לפני רבו בקרקע נלע"ד דלדינא לא נאסר שהרי יש לנו ס"ם שמא הלכה כראב"ד דס"ל שלא נאסר אלא בלוקח בע"כ של חברו וסברת הראב"ד לאו סברה יחידאה היא אלא רוב הראשונים סברי הכי

לו קרוב שמעון בעיר אחרת, ויש לזה הקרוב חצר א' בעיר זו של ראובן, וזה ראובן כתב לקרובו הנז' כמה מכתבים בתחינה ובקשה שיתן לו החצר שלו במתנה, והרבה עליו ריעים שחילה פני אנשי עיר קרובו לדבר עם קרובו ולרצותו לדבר הזה, והנה זה ראובן הגם שביקש ממנו חצר פרטי הנז', לאו משום שחמד יופי החצר ההוא בלבו, אלא הוא כל כוונתו שיהיה לו חצר לדור בו, ואם זה קרובו יקנה לו חצר אחרת הנה מה טוב ולא איכפת לו בזה, והשתא נמצא כי יש בנידון זה צדדין לכאן ולכאן, והוא, מי אמרינן כיון שזה ראובן מבקש על בית פרטי, שאומר תן לי בית זה שלך במתנה ה"ז בכלל לא תחמוד בית ריעך, או"ד הכא שאני דאין זה חומד הבית ההוא דווקא אלא הוא רוצה מקרובו בית, אך מפני שיש לקרובו בית זה דווקא מבקש אותו ממנו, ואה"נ אם זה קרובו ישיב לו לא אתן לך בית זה כי אם אקנה לך בית אחר לא איכפת לו ולא היה מבקש ממנו על זה דווקא, ומה שהוא שואל בפיו בית זה ולא שאל מקרובו סתם שיתן לו בית לדור בו, היינו שידע כי ודאי קרובו לא יוציא ממון מכיסו לקנות בית בשבילו, אלא מאחר שכבר יש לו בית מעיקרא והוא אינו דר בו יש לו תקוה שיתרצה לתתו לו במתנה מחמת קורבה והפצרת האהובים שיבקשו ממנו על זאת, כן נראה לצדד לכאן ולכאן[12] והשי"ת יאיר עינינו בתורתו לברר האמת לאמתו לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא תורה לשמה אכי"ר.

ג. לפני עיור לא תתן מכשול.

הנה ישראל מומר שהוא רופא, הא ודאי אם ילך אצלו חולה שאין בו סכנה ביום שבת קודש עובר על לפני עיור לא תתן מכשול, שזה הרופא הוא כותב בשבת הסמנים שצריך ליתן לזה החולה, כמנהג כל הרופאים שכותבים הסמנים ומשקלם בפיתקא, ורוב הפוסקים ס"ל דכתב שלהם ג"כ אסור מן התורה וכמ"ש לקמן בס"ד[1] אך הנה לכאורה היה נראה לומר דבזה ליכא איסור לאו דלפני עיור, והראיה לדבר מדברי הריטב"א ז"ל בחידושיו למציעא (דף כ"ב ע"א) שכתב וז"ל: ואע"ג דהיכא דאית ליה בהמות מדידיה דבלאו דידן מצי עביד איסורא, לית ביה משום לפני וכו'. כמ"ש פ"ק דע"ז, מ"מ אין לנו לגרום איסורא דמסייע ידי עוברי עבירה איכא וכו' ע"ש. וכן כתב בחידושיו לע"ז וז"ל[2] ה"מ לענין לפני וכו' דכל היכא דתבעי לה סתמא דומייא דנזיר ואבר מן החי שאנו חוששין לתקלה כל היכא דמצי עביד איסור שלא על ידינו ליתא משום לפני, ואף שאפשר שהוא מרבה באיסור על ידינו לא חיישינן, אבל מ"מ אי תבע ליה בפירוש לאיסורא נהי דמשום לפני ליכא אכתי איסורא במילתא איכא משום מסייע ידי עוברי עבירה, כל שאנו גורמין לו לעשות איסור ולהרבות באיסור וכו' ע"ש. והשתא גם הכא נמי איכא למימר, דאם זה החולה שאין בו סכנה בא לבית הרופא ורואה שזה הרופא הוא כותב פיתקאות בעבור אחרים,

ברכות יעטה

12. עיין במכילתא דרשב"י הנ"ל (הערה 11) שנראה שגם בכה"ג אסור שהרי בעיני כעינו לא חפץ דווקא את עינו של חברו אלא דבר הדומה ואפ"ה אם היה דבר שיכל להיות תחת ידו היה אסור וא"כ גם בנדו"ד וצ"ע.

לפני עוור

1. עיין לרבנו לקמן שבת א' שהאריך בזה דלרוב הפוסקים גם כתב שלהם אסור מהתורה.

2. וכן מבואר בעוד ראשונים עיין בתוס' שבת (דף ד' ע"א) שהקשו וא"ת והא קעבר הלפני עוור לא תתן מכשול, ואפילו מיירי שהיה יכול ליטלו אפילו לא היה בידו דלא עבר משום לפ"ע כדמוקי לה בע"ז דקאי בתרי עברי דנהרא, מ"מ איסור דרבנן מיהא איכא שחייב להפרישו מאסור, עכת"ד. וכן מבואר ברא"ש ובר"נ שם, ועיין בתשב"ץ ח"ג (סימן קל"ג) ולעומת זה יש מרבותינו הראשונים דסברי דאפילו איסור דרבנן נמי ליכא ועיין ברמב"ן הובא בר"נ (סוף פ"ק דע"ז) ובסמ"ג (לאוין קס"ח) ורבנו ירוחם (נתיב י"ד חלק ז') והרדב"ז (ח"ג סימן תקל"ה) ועיין באורך בערך השולחן טייב יו"ד (סימן קנ"א סק"ה) וגם בדברי תוס' נראה שסותרים עצמם עיין בתוס' ע"ז (דף ו' ע"א) שנראה מדבריהם שמותר להושיט איסור לישראל מומר בדלא קאי בתרי עברי דנהרא. ועיין ברא"ש ובמרדכי ובאור זרוע שם. ומכח סתירת דברי התוס' והרא"ש הוכיח הש"ך (בסימן קנ"א) שבישראל רגיל אפילו בדלא קאי בתרי עברי דנהרא אסור מדרבנן אבל בישראל מומר בדקאי בתרי עברי דנהרא אפילו איסור דרבנן אין ועיין ברמ"א (סימן קנ"א ס"א) וז"ל "י"א הא דאסור למכור להם דברים השייכים לעו"כ היינו דוקא אם אין להם אחרים כיו"ב או שלא יוכלו לקנות במקום אחר אבל אם יכולים לקנות במקום אחר מותר למכור להם כל דבר (מרדכי פ"ק דע"ז) ויש מחמירים (ר"נ שם ותוס' והרא"ש פ"ק דשבת) ועיין לרב טל אורות (דט"ו רע"א) ובאורך ביבי"א ח"ב חאו"ח (סימן ט"ו) שהאריך הרחיב בזה האם יש אסור דרבנן ועין לו עוד ביחוו"ד (ח"ג סימן ס"ז) ושד"ח (מערכת ו' כלל כ"ו) וע"ע לרבינו ברב פעלים ח"א חאו"ח (סימן י"ח דף י"ג ע"א) ואכמ"ל.

לא תעשה כל מלאכה ורוצלמי פ' הזורק חפץ שמניעו הזורק מר"ס לר"ת ורס"י
משמע פעור (ור' דמחייב חוקמי ברס"י מקומה). דקי"ל
בחכמים קלועה לאו כמי שהוחם דמי ואין כאן עושה מלאכה
כ"ת מחילי' נעשית אבל זרק נע לקמה מר"ס לר"ס דרך רס"י
אלה אף שאין מקורה הרי זו מנורסת דכחיב בירה דסיון
הסוחה ובקלע תיר השוחה ס"ז מנורסת ' בפ' כל כתבי
דק"ך לא תעשה פח נייס מלאכה מוחר כנון ליחן כלי מים
מפני כדליקה ומשמע בפ"ג דנרס מחיקת שם מוחר ע' פ'
אחם אגל לא תעשן כן לס' חלקידוס' נשח חגל ומחם ' וכ"כ
בכ"מ פ"ו מהל' יסודי התורה בהליית ' בפ' במה מדומנין
דף מ"ע הרי ל"ע מלאכות שמניעו שלהי פ' כלל ג-ול כ נד
מלאכה מלאכתו שכחוב בחורה ופי' רש"י שכן כי המקרח
זה לא הפשה כל מלאכה כת"ין כל חיבות מלאכה שכחוביס
בהורה ופ' חיל"ן ובחידושי רשב"ח בדקדוק היוסף מחיבת
מלאכה יכולה בפשטן ' וביחרו החים' דסל דיאמר ר"פ סזורק
דמשכן נחיבון נ"ב אמת מה שב מלאכית לך המיון מסכת
למדנו (ור' נפקא לי' מדכחיב ר"פ ויקהל אלה הדבריס ע"ס)
ודקחיבון ממשכן מבוחר ר"פ חרומה :

בנך ובתך פ' הש"י ממילחא ובפ' ירחמי פי' קל"ח
סופיף פל דברי רש"י ומוקי לה בפ' חרש
דף קי"ד בפוסף פ"ד לחניו ופי' רש"י שהחינוק נופף בחניו
ורוחם שנוח לו בכך וחניו פומד לו פליו כוי כחלו מלוחה
לפעמים (ופ' מה שלמדנו מזה ר"פ משפעים חגל לית יפרה) ואם
כוח קטן כל כך שחינו פופף פ"ך חניו חין מוזהר פליו ואין
לריכין כ"ך לפסריטו (פ' שרשים חלו פ' שמיני פ"ב לח חחלוטס
כי שקץ פס ור"פ חמור ואחרת ופ' ר"פ מי עשחיך טיניח ע"ג
נהמס ולח ע"ג קטן סיינו מעמיד שחין זה פ"ר חניו חלח חניו
פלמו פוסף בידים פ' חיים :

ועבדך נחידושי רשב"ח פ' מפנין ענד פרל פסוע דחלו
מל ועכל הייב בכל מלוות שחשמה חינכת נפס
ופ' רמב"ס פ"ד מהל' שבת ומ"מ פס ג' מיני עבד פ"פיני לף
משמע כרשב"ח ע"ס ופ"ו פ' משפעים חגל ויוסף בן למחך ופגר
ונכרי שחינו פבדו שניהו פ' כל כהנייך דף ק"ח נכרי שבח לכבות
אין חומרים לו כבה ואל תבעה שחין שביחתו עליו ופ' פ'
בח לית ישמה :

ובהמתך ר"פ מי שהחזין דרים לחם ובהמתך שמעיפה
פושים מלחכה חחת וחייבו מחמר חחר בהמתו
בעשוחה משלו ופ' פ' משפעים חגל למען יגוח וכ' רמב"ס פ'
ד' מהל' שבת דמוי לאו סבא מכלל פשה ורמב"ן בשו"ת ר"ד
למיון כמלוח כיב שהוח כמלחכת בנך ובחך שמוזהר פליו
בלאו ופ' במ"מ והיו לוקה בפעשה חחרים (ופ' כה"נ בח"כ
פ' לו כחובפ פס חגל וסיפס החוכלת) ולית בין פשה ללאו
יריע בכמה דוכחי בדבריהו ' כיב הר"ן דלפון הנמרח סמחמר
בהמתו לאו דווקא דס"ס בהמת חחרים פכ"ד ' ונרחה
דלפון הנמרח דכחיב בהמתך ללמדך דאם יש לנכרי שותפות
בה חינו כלום זה דהכרי לא יניח לפנות ודינס מפורש בח"ח
פי' רמ"ו בעשוס שכר שבת חמור (ופ' פ' כרחפות חגל ויכרך
חח יוסף פסניפי) ומחמר ניע"ב טעות חי כוי דחוריחת
מדקרי לס מלחכה פ' רים שלי ע"ב ' במס' פ"ו דף ע"ו דחמור

לא תעשה כל מלאכה ורוצלמי פ'הזורק חפץ שמניעו הזורק מר"ס לר"ת ורס"י
משמע פעור (ור' דמחייב חוקמי ברס"י מקומה). דקי"ל
בחכמים קלועה לאו כמי שהוחם דמי ואין כאן עושה מלאכה
כ"ת מחילי' נעשית אבל זרק נע לקמה מר"ס לר"ס דרך רס"י
אלה אף שאין מקורה הרי זו מנורסת דכחיב בירה דסיון
הסוחה ובקלע תיר השוחה ס"ז מנורסת ' בפ' כל כתבי
דק"ך לא תעשה פח נייס מלאכה מוחר כנון ליחן כלי מים
מפני כדליקה ומשמע בפ"ג דנרס מחיקת שם מוחר ע' פ'
אחם אגל לא תעשן כן לס' חלקידוס' נשח חגל ומחם ' וכ"כ
בכ"מ פ"ו מהל' יסודי התורה בהליית ' בפ' במה מדומנין
דף מ"ע הרי ל"ע מלאכות שמניעו שלהי פ' כלל ג-ול כ נד
מלאכה מלאכתו שכחוב בחורה ופי' רש"י שכן כי המקרח
זה לא הפשה כל מלאכה כת"ין כל חיבות מלאכה שכחוביס
בהורה ופ' חיל"ן ובחידושי רשב"ח בדקדוק היוסף מחיבת
מלאכה יכולה בפשטן ' וביחרו החים' דסל דיאמר ר"פ סזורק
דמשכן נחיבון נ"ב אמת מה שב מלאכית לך המיון מסכת
למדנו (ור' נפקא לי' מדכחיב ר"פ ויקהל אלה הדבריס ע"ס)
ודקחיבון ממשכן מבוחר ר"פ חרומה :

בנך ובתך פ' הש"י ממילחא ובפ' ירחמי פי' קל"ח
סופיף פל דברי רש"י ומוקי לה בפ' חרש
דף קי"ד בפוסף פ"ד לחניו ופי' רש"י שהחינוק נופף בחניו
ורוחם שנוח לו בכך וחניו פומד לו פליו כוי כחלו מלוחה
לפעמים (ופ' מה שלמדנו מזה ר"פ משפעים חגל לית יפרה) ואם
כוח קטן כל כך שחינו פופף פ"ך חניו חין מוזהר פליו ואין
לריכין כ"ך לפסריטו (פ' שרשים חלו פ' שמיני פ"ב לח חחלוטס
כי שקץ פס ור"פ חמור ואחרת ופ' ר"פ מי עשחיך טיניח ע"ג
נהמס ולח ע"ג קטן סיינו מעמיד שחין זה פ"ר חניו חלח חניו
פלמו פוסף בידים פ' חיים :

ועבדך נחידושי רשב"ח פ' מפנין ענד פרל פסוע דחלו
מל ועכל הייב בכל מלוות שחשמה חינכת נפס
ופ' רמב"ס פ"ד מהל' שבת ומ"מ פס ג' מיני עבד פ"פיני לף
משמע כרשב"ח ע"ס ופ"ו פ' משפעים חגל ויוסף בן למחך ופגר
ונכרי שחינו פבדו שניהו פ' כל כהנייך דף ק"ח נכרי שבח לכבות
אין חומרים לו כבה ואל תבעה שחין שביחתו עליו ופ' פ'
בח לית ישמה :

ובהמתך ר"פ מי שהחזין דרים לחם ובהמתך שמעיפה
פושים מלחכה חחת וחייבו מחמר חחר בהמתו
בעשוחה משלו ופ' פ' משפעים חגל למען יגוח וכ' רמב"ס פ'
ד' מהל' שבת דמוי לאו סבא מכלל פשה ורמב"ן בשו"ת ר"ד
למיון כמלוח כיב שהוח כמלחכת בנך ובחך שמוזהר פליו
בלאו ופ' במ"מ והיו לוקה בפעשה חחרים (ופ' כה"נ בח"כ
פ' לו כחובפ פס חגל וסיפס החוכלת) ולית בין פשה ללאו
יריע בכמה דוכחי בדבריהו ' כיב הר"ן דלפון הנמרח סמחמר
בהמתו לאו דווקא דס"ס בהמת חחרים פכ"ד ' ונרחה
דלפון הנמרח דכחיב בהמתך ללמדך דאם יש לנכרי שותפות
בה חינו כלום זה דהכרי לא יניח לפנות ודינס מפורש בח"ח
פי' רמ"ו בעשוס שכר שבת חמור (ופ' פ' כרחפות חגל ויכרך
חח יוסף פסניפי) ומחמר ניע"ב טעות חי כוי דחוריחת
מדקרי לס מלחכה פ' רים שלי ע"ב ' במס' פ"ו דף ע"ו דחמור

לא תחמוד במכילחח ורמב"ס ריש פל' גזילה ומ"ם
פי' טל"ע פעשה לחר חמד ובפמ"ק פי' ע"ב
דחיפורח חיבח-בלב ופ' בינחוקי יוסף פ' זה בורר דף ל"ב ב'
שיעות בהח דיחמר ריש מס' מניעח דף ה' לח תחמוד לחיכני
בלח דמי חפעמ פס עופים הס חו החמת סיוח כן ומכל מקום
ליח ל"ח לרינח דחף דעופים הס ל"ל לפחפלס לפדחת דעופים
הס כמו שקובעי המת ניע"ב רחבון בח"מ פי' ל"ב ומס"ע
כ' סמ"ג לחוין קל"ח דמבפיין חגח פיניו ינן בו הח חמפן הוח
יש לומר פעופס כו' :

רביד הזהב טריוויש, דוב בר בן יהודה ליב עמוד מס 56(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

אוצר החכמה

ביה דעקי כ' מלא ויש בה' נזילה בקונה בה שיש לו מקזיק עובר על לא תחמוד בית רעך כ"כ כרש"ך ואיסו מקפק עלה ובנה"ג ריש סי' ק"ל כ' תיפכח ופ' ריב"ל פי' מ"ג וח"ב סי' פ' אחי עלה תכת לאו דלא תסיג נבול רעך ומחוך דנרים דנמנהג ותיקון תמדיש הלית שכל המחוור בעיני מס שכתב בס' תוע המצוה ח"ג לר' אברהם אבן עתמה (במנורה לרשב"ץ סי' כ"ד) ה' קנה ספרים מזוללים חש"ג דאין צריך להחזיר ככתיב פ' תקח והוא נלקס במלך מולב וגו' מ"ח השללים אינם יודעים ענין ספרים ולא מכר כ"ח כלייר בעלמא ולא זכה מקונם ביוקרן טוריים ומייקי רחי' מהקונה בית מכרי שיש לו מחזיק דלא כי' להכריח"ם הן נזות. וח"כ הקונה ממנו הרי הוא כמותו ולא יותר הרי כ' דהח פשיעא לי' פר שלמד ממנו דין הספרים ודברים מתקבלין על הלב וכן עמ"ש בפר':

לא תעשון אתי במע' ר"ס דף ר"ד דיש' המשתעין שבתיכל כו' ואית דרשי המשת זין שבמרוס חמה ולבנה כו' ואתי דרש מחוי שבמדור עליון ד'פיוס להדדי וכ' חזר"ם סי' קצ"ו דאי - אחד מכם כ"ל אתי לפני אדם ופ' לעיל אגל כל תמונה (ואין לחזור כ"ה גוף שלם מע"נ לאוין ד"ב וי"ד סי' קמ"ח) ורבינו סי' ק"ד לופר ה' מ"ד פיוס ואסר אתי' שהפמידו לתעלה מהרון הקידש ופ' רימ"ע ח"ב סי' ל"ס משמע אלא אסר כ"ש נורת אדם שעושין בתנורת הבית ובהכ"נ ע"ש:

כי תרכב בתכילתא וכ"ם בת"כ פ' קדושים אינו נדין שיניף המקוה על המהרין וכ' הרוקח סי' של"ב דמה"ע יש לכנות האכין בשעת בהמ"ז שמשולתן כמוצת נדליקת שלהי מס' תענית (ופ' לעיל אגל לאכל לחם לפני החלקים ופ' ויקרא לוכל תקריב מלח) וכ' כ"י ורמ"י-בח"ח סי' ק"פ דכשבת אין נריך לכנות האכין דאין בין בהמ"ק לשאר שבת כדלכיב פ' קדושים את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו ואני-תמה דה"כ בפעודת הלילה נ"כ אין נריך לכנות דאין בין בהמ"ק בלילה כשפורש פ' ידיעות העומלה דף ע"ו ונפקא שם מקרא דבי' בהעלותך ובניוס הקיס את המשכן גם פרוקא שבתב הדין לא כתב שום חילוק נראה לי:

פרשת משפטים

ואלה מיתשמים שבר **תשים** וגו' פ"ק דמנחדין דף ל' לחר' תלמדם מיבעי לי' אלא אלו בלי' הדיוטים מקל לרדות בו כו' ונראה דחשיס משמע לי' הכי כדלכיב פ' שופעים שום תשים פליך מלך שחשפ חימתו עליך וביאורו שיהנהגו ברחמים בעיטוי ובקי' ופ' חידושי היע"ב קידושין דף ל"ם כ' אור זרוע הביאו המורים דמאחר דניעני כיום מעטין (ע' פ' ויקרא יקריב אותו) כדאמר בניעין דף פ"ח ב"מ שהם נ"ם בכלל משתעים דמיטין ח"ב כתו' דמשמע ביום כרכיב פ' תלת והיה ביום שחילו פ"ב ניעני כשיס ליתאנו בלילה ושמו שלא בדברי המום מהדרין דף מ"ד שכתבו בפשיעות דוחין גע בלילה גם הקדקו עליו ד"ב ליבני שלמה שהם ב"ד לשדר גע ופוד שברי מבעל פלתו כותב ונותן יע' רד"ק סי' פ"ד והמרדכי כתב דגע שהניח שליח דבעי למיתי בפ"ב ובפ"ג ואין מקיימין שערות בלילה יתבנו הברי תי' תרקיוס שערות מדרבנן (ע' פ' שופעי"ם פ' ני עדים)

אל תרלת עו' **המוזה"ע** פ' ופתחון אל תשחת ניחך מס שבלמוד תוח דין ממודם:

ועבדו לעולם פ"ק דקידושין דף י"ו ולא לבני (שמאל בנפני כתיב פ' בפר ומפנחלפס.

רביד הזהב טריוויש, דוב בר בן יהודה ליב עמוד מס 57(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

הארץ או שאינו יורה כחץ והוא אומר לא כי אלא ראוי אני והיא מוציאה עלי לעז. ושאלתם על מי להביא ראיה ואם יתחייב להוציאה בנט אם תגבה כתובה ממנה וההוספות לחוד שכתב לה והבית שנתן לה לבד או לא:

תשובה כך ראינו שהדין זה ששאלתם עליו משנה שלימה היא דתנן בראשונה היו אומרים שלש נשים יוצאות ונוטלות כתובה האומרת פטאה אני לך והאומרת השמים ביני לבינך והאומרת נטולה אני מן היהודים חזרו לומר שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה אלא האומרת פטאה זאני לך תביא ראיה לדבריה השמים ביני לבינך יעשו דרך בקשה. נטולה אני מן היהודים יפר את חלקו והוא משמשתו ופי' השמים ביני לבינך גלוי וידוע לפני יושב השמים שאינך ראוי לבא ולשמש עמי כדרך כל הארץ או שאינך יורה כחץ ואין עוד זולתו להוכיח בין שנינו למשנה ראשונה היא נאמנת ויוצא ויהן כתובה למשנה אתרונה אינה נאמנת שלא תהא עיניה נותנת באחר ומקלקלת על בעלה לכופו וליהן נט וכתובה אלא יעשו דרך בקשה כלומר מבקשים מן האשה בדברי בקשה ופיוסים שלא תוציא לעז על בעלה ושתגלגל עמו עד עשר שנים משעת נשואיה ולא תוליד אם שטעה מוטב ואם לאו עושים פשרה ביניהם ומבקשים מן הבעל ליתן נט ומן האשה למחול כתובתה או מקצתה כפי מה שיוכלו אם נתרצו שניהם בכך מוטב ואם לאו מגלגלים את הדבר ומחמצים את הדין ימים רבים עד שיעשו פשרה ביניהם. ואין דנים אותה כדין מורדת וגם אין כופים את הבעל ליתן נט וכתובה כמשנה ראשונה אלא מאריכים הדבר עד שיעשו פשרה ביניהם דקי"ל כמשנה אתרונה בין כך ובין כך אם נהרצה האשה לצאת בלא כתובה ובלא תוספת ובלא מהנה כופים הבעל ליתן נט לאחר י"ב חדש לא הא קלה זו ממורדת וכך הדין:

סימן רנה

שאלה ראובן קדש את דינה אשה אלמנה וידבר שמעון עם אביה להיות לו לאשה ויטב הדבר בעיני אביה וכבר היתה מקודשת לראובן ויהי כשמוע ראובן כי כבר דבר שמעון באשה ויחר לו עד מות ויאמר לשמעון בפני עדים ובפני אנשים ממשפחותם ידוע תדע כי דינה היא מקודשת לי ועתה ירא את השם ואל תדבר בה עוד כי לא יעשה כן בישראל לדבר באשה ארוסה כדי להסיר אותה מתחת ארוסה לישא אותה. ויאמר אליו שמעון אתה עשית שלא כהגון שקדשת אותה והיית יודע כי משודכת היתה לי ויאמר אליו לרצונה קדשתי אותה ובת דעת היא איננה קטנה ולא נערה שתאמר פתיתי אותה ויאמר אליו לא אסנע מנשוא אותה ויריבון שניהם בחוקה ותלעו עליהם המדינה וילך שמעון וידבר עם אביה על עסקי בתו ויתיעצו יחדיו לעשות את ראובן לגרש את דינה ולקחתה אותה שמעון לאשה ויצוה אבי הנערה על ראובן לכתוב גט לבתו וימאן ויתחזק עליו וירא מפניו כי האיש נכבד ואיש זרוע ויכתוב גט לאשתו כאשר צוה עליו היש מן הדין שישא שמעון את האשה הזאת ובעבור תתה לו צוה על ראובן לגרש אותה ולהוציא אותה מתחתיו היש לנו לומר ומה החכם שאסר את האשה בגדר על בעלה לא ישאנה מפני שחושדים אותו שמא עיניו נתן בה זו שנתגרשה בשבילו כדי לישא אותה נגד כל ישראל ונגד השמש אחרי כמה מריבות וכמה אוהרות לא כ"ש שלא ישאנה. ואם יש מן הדין שלא ישאנה וכגם אותה היש מן הדין להוציאה מתחת ידו דאמרינן כיון דמעמא דאין מוציאים אותה מן החכם שאסר אותה בגדר על בעלה הוא דברננה לא מפקי' זה שלא היה מעשה ברננה בלבד אלא בעדים ובהתראה ובפרהסיא יש מן הדין להוציא או לאו יורנו רבינו היאך הדין ושלום אדונינו ושלום תורתו יגדל כחשק הדורש משמו הטורה אל פיו ואל משמעתו

שלמה בר' אברהם ריי"ת:

תשובה התבוננתי בדבר השאלה הזאת והנה דבריה סותרים זה את זה תחילת דברי השאלה מוכחת כי קודם שידוכי שמעון שרבר עם אביה לתתה לו לאשה כבר היתה מקודשת לראובן וסופה מוכיח כי כשקדש ראובן את האשה כבר היתה מקודשת לשמעון שמתוך המענה שענה שמעון את ראובן על תוכחתו לאמר אתה עשית שלא כהגון שקדשת אותה והיית יודע שהיתה משודכת לי וגם ראובן לא כחש בו לומר לא כי אלא אני קדשתיה החלה קודם שידוכך אלא הוצרך לבא לו בטענה אחרת לאמר לרצונה קדשתיה ובת דעת היא אינה לא קטנה ולא נערה שהאמר פתיתי אותה נמצאו שניהם סותרים לפי דברי הוכחותם הכתובות בשאלה הזאת כי כשקדש ראובן את האשה כבר היתה משודכת לשמעון קודם לכן ונמצאו דברי השאלה סותרים זה את זה מחוה האמת בעין השכל

יחזה והנני משיב השובה אני עליה על אשכלות ענינה ועליה לכבוד השי"ת ולכבוד בעליה בעזרת המאיר לארץ ולדרים עליה ובתחילה אני צריך לדבר על ענין האונס הנראה מתוך דברי השאלה שאירע בגט שצוה אבי הנערה על ראובן לכתוב גט לבתו ויפאן ויתחזק עליו וירא מלפניו כי האיש נכבד ואיש זרוע ויכתוב גט לבתי כאשר צוה עליו :

ובך ראינו שאם נתברר בעדים שרינה זו היתה מקודשת לראובן קדושי' גמורים ואם נתברר בעדים שראובן אנוס היה בגירושיה בין אונס גוף בין אונס ממון ולא גירש אלא מחמת האונס שאנסוהו או מחמת שהפחידו לאנסו מי שהיתה יכולת בידו לאנסו אם לא ינרשנה הרי הגט גט פסול ופוסל מן הכהונה דהוה ליה גט המעושה בישראל שלא כדין דקיי"ל דפסול ופוסל ולא על שמעון בלבד היא אסורה אלא לכל אדם כאשת איש חוץ מראובן ארוסה אם אינו כהן וא"ל נתברר בעדים שהיתה מקודשת לראובן קידושין גמורים או שנתברר בעדים שהיתה מקודשת לראובן אלא שלא נתברר בעדים שהיה אנוס בגירושיה והוא דבר להרע לו וגם ראובן לא מסר מודעא על גיטו הרי הגט כשר ומגורשת גרושים גמורים אלא שיש לחלק בדבר לגבי שמעון שאם יש עדים שנתקדשה לראובן ויש עדים שלאחר שידע שמעון בקידושיה ידיעה שהיתה מחייבתו לפרוש ממנה הלך ודבר בה עם אביהם ושרכה לו או לעשות לראובן לגרשה הרי זה עבר על לא תחמוד אשת רעך שהרי היה יודע בה שהיא מקודשת ונתכוון להוציאה כדי שישאנה ואיזו הוא שמחייבתו לפרוש ממנה בגון שהעידו לו עדים שנתקדשה בפניהם ושנצא שמה בעיר שהיא מקודשת בקול שהוחזק בב"ד באחת מן הדרכים המפורסמים בסוף ניסין שהקול מוחזק בהן שכיון שהוחזקה מקודשת בקול שהיה מחייבו לפרוש ממנה ולא פי' והרי מצאו דבר על בוריו שמקודשת היתה ונמצא שנתכוון להוציא אשה מאורסה וכן עשה ולפיכך דין הוא לאוסרה עליו קל וחומר ומה חכם שאסר את האשה בגדר על בעלה שאע"פ שלא נתברר שנתכוון להורות בה שלא כדין להוציאה כדי שישאנה לפי שהוכיח סופו על החילתו כ"ש זה שאם יש עדים בדברים הללו שכתבנו למעלה הרי נתבאר מתחלתו שנתכוון להוציאה מבעלה כדי שישאנה לפיכך אם עבר וכנס יוציא ובהאי דעבר וכנס לא דמי לחכם שאסר אשה לבעלה בנדר ולמביא גט דהתם חשדא בעלמא הוא וברננה לא מפקי אבל הבא הא איכא עדים דלהכי איכוון הא לא דמיא אלא לזר שקדש יבטה הזוקוקה לכהן שנאסרה לשניהם דכיון שהיה יודע שהיתה זקוקה ליבום וקדשה נאסרה עליו אע"פ שאין ליבם תקנה להתירה לי בגירושי המקדש שהרי כהן אסור בגרושה והרי היבם חייב לחלוץ לה נאסרה גם על המקדש וחייב להוציא בגט שלא יהא חומא נשכר כדאיתא פרק האשה רבה אבל אם אין עדים מעידים שהיתה מקודשת לראובן א"צ לומר היכא שלא יצא עליה קול מוחזק שהיה מחייבו לפרוש ממנה שלא נאסרה על שמעון כלל שהרי לא גרם זה להוציא אשה מהתת בעלה אלא לבטל מעליה דבת שוא שהוציא עליה ראובן או זולתו אלא אפילו יצא עליה קול בעיר שהיא מקודשת לראובן בקול מוחזק שהיה מחייבו מן הדין לפרוש הימנה ולא פירש אלא דבר עם אביה לשדכה לו ולגרשה כיון שלא נתברר בעדים שהיא מקודשת לראובן מה שעשה עשוי ומותרת לשמעון לכתחלה אע"פ שנהכוין להוציא אשה מאורטה כיון שלא נתברר בעדים שהיא מקודשת נמצא שלא נתברר שעשה האיסור הזה שנהכוון לעשותו שאע"פ שהוחזקה בקידושין ע"י קול שהיה אוסרה לכל אדם אין בקול כח לאוסרה אלא קודם גירושיה וחומר הוא שהחמירו בה מספק אבל לגזור בה גזרה שגזרו בנסען ובחכם ובעד לא שלא גזרו אלא באיסור שהוחזק עיקר האיסור חזקה נמורה דומיא דאיסור שפחה ונכריה ואשת איש שהוחזק אסורן מתחילה הזקה ודאית שאע"פ שהדבר שנחשד עליו העד והחכם שנתכוון מתחילה להוציאה שלא כדין כדי שישאנה מספק הוא נחשד עליו כיון שבא לכונסה הוכיח סופו על התלתו ותחלתו על סופו שהדבר שנחשד עליו אמת היה וכן אתה אומר בנסען לגבי חשדא דשייך ביה ולפיכך חוששים להם הואיל והוחזק מתחילה עיקר האיסור חזקה ודאית אבל כאן לא הוחזקה אשה זו כאשת איש חזקה ודאית לפיכך אע"פ שהוא רוצה לכנוס והוכיח סופו על תחלתו שמתחלתו לא נהכוון אלא לבונסה אין בזו ראיה שהיתה מקודשת לראובן ונמצא שלא נתברר שהוציא אשה מתחת בעלה לפיכך אין לאוסרה עליו בכך. תדע דבהדיא נרסי' בסוף נימין שלחו ליה מבי רב לשמואל יצא עליה קול ובא אחר וקדשה קידושין מעלי' מהו שלח להו הצא והעמידו דבר על בוריו מאי היא דאי מינליא מילתא דקידושי קמא קידושי נינהו לא צריכה גט משני לא מצאו דבר על בוריו מהו אמר רב הונא מגרש ראשון ונושא שני אבל מגרש

שני ונושא ראשון לא מאי טעמא אתו למימר מחויר גרושתו מן האירוסין ומדמצריכים לה גירושים מן הא' ש"מ בקול שהוחזק בב"ד עסקי' דצריכא גיטא מיניה ואע"פ שעבר השני וקדשה שלא כדין קודם שיתן לה הראשון נט לא אמרי' לה אשני אלא כייפי' ליה לראשון לגרשה ונסיב לה שני ואלו גזרו גזרה זו על ספק קידושין בקול שהוחזק בב"ד היה בדין לחייב את שניהם ליתן גט ולאסרה על שניהם על הראשון שלא יאמרו מחויר גרושתו מן האירוסין ועל השנו מפני שנתכוין להוציא אשה מהתת בעלה אלא ודאי מדלא אמרי' לה אשני ש"מ דלא גזרו גזרה זו אלא בדבר שהוחזק בב"ד הואיל ולא מצאו דבר על בוריו בעדי קידושין גמורים לא נאסרה עליו לאחר גירושיה וכן אם לא נתברר בעדים שדבר בה שמעון לשדכה לו או להוציאה מראובן לאחר שידע שמעון בקידושיה ידיעה שהיתה מחייבתו לפרוש הימנה שאע"פ שהוברר הדבר לבסוף בעדים שהיתה מקודשת מתחילה לראובן אין לאוסרה על שמעון בכך ולא דמי להתכם שאסר ולא למביא גט דהתם הרי הוחזקה מתחילה באשת איש גם לעד גם לחכם שהיו יודעים שהיא אשת איש אבל אשה זו כשדבר בה שמעון לשדכה או להוציאה מראובן עדיין לא הוחזק איסורא אצלו ולא היה חייב לפרוש ממנה כדתניא יצא עליה קול שהיא ארוסה אין חוששים לה וכראסר עולא יצא שמה בעיר מקודשת אין חוששים לה לא שישמעו קול הברה אלא וכו' וכראסר רב אשי כל קלא דלא איתחזק בבית דינא לא חיישינן לה וכיון שלא הוחזקה זו בקידושין ע"י קול מוחזק כזה ולא חייב אדם לפרוש ממנה בכך משום אשת איש כלל ונמצא שלא עשה שמעון דבר זה דבר שראוי לאוסרה עליו בעבורו שהרי כשדבר בה בדין דבר בה וכי היה לו להגבא שהיתה מקודשת וא"ת מפני התראת ראובן שהתרה בו אין דברי ראובן מעלים בכך ולא מורידים ולא היה שמעון חייב להאמין לדבריו כדי לפרוש ממנה שהדברים מוכחים שלא נתכוון אלא להנאת עצמו כדי שיפרוש שמעון הימנה ויעמוד ראובן וישאנה והא דמיא להיא דתניא גוי מוכר פירות בשוק ואמר פירות הללו של ערלה הם של נסך רבעי הם וכו' לא אמר כלום שלא נתכוון אלא להשביח מקחו ותנן נמי האומר לאשה קדש־יך והיא אומרת לא קדשתני הוא אסור בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו ואוקימנא כגון דאמר לה קדשתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים ואפ"ה הוי קרוביו מותרים בח מיד ואין אומרים נחוש לדברי האיש ימתינו עד שישלח לאותם פלוני ופלוני ונשאל את פיהם אלא לאו ש"מ דדברי האומר קדשתי את פלונית לא מיגלים ולא מוריזים לאוסרה על שום אדם ובכ זמן שלא באו עדי קידושין ולא עדי קול שהוחזק בב"ד אין אדם חייב לפרוש ממנה מהמת איסור אשת איש כלל וא"כ מה עשה שמעון זה שדבר בה והוא לא ידע שהיתה מקודשת כדי שנעמוד ונאסרה עליו ולא דמי לנשאת על פי שנים עדים שהעידו שמת בעלה ואח"כ בא בעלה דקי"ל הצא מזה ומזה ולא אמרינן מאי הוה ליה למעבד חדא דהתם האי איהתא עד השתא בחזקת אשת איש היא ולא הוה ספיקא בעיקר איסורא והני סהדי הוא דאסהידו בה לאפוקא מחזקת איסורה לחזקת היתר ואמטול הכי איבעי לה לאמתוני ולאוקמי נפשה בחזקתה קמייתא עד דמתברר פתנמא שפיר ומדלא המתינה ואתא בעלה ואישתקור איכא למיחש דילמא איהי אנרתינהו אבל הכא האי איתתא עד השתא בחזקת פנויה הואי ומסתמא לא הוה לי' לשמעון למיחש לה לאפוקה מחזקת פנויה ולאחזוקה באשת איש בלא סהדי ובלא קלא דאיהחזק ועוד דהתם נבי נשאת ואח"כ בא בעלה כיון דס"ם איתעביר איסורא בשוגג שהרי נטמאת ס"ם קנסוה רבנן אבל הכא לא איתעביר איסורא לא בשוגג ולא במזיד דהא ליכא למיחש לידי איסור לא החמור אשת רעך וכל היכא דלא ידע בה דמקודשת היא ליכא חימוד אשת איש דלא תחמוד בכונת הלב הכתוב מדבר שאין החימוד אלא בלב וכל היכא דלא ידע בה דאשת איש אישתכח דלא איכוון לחימוד אשת איש ולא קרינא ביה לא תחמוד כלל ואמאי נקנסיה כללו של דבר לא מצינו שאסורה על המוציאה מבעלה אלא בזמן שהוברר איסור שבא בעדות ברורה או בחזקה גמורה ונתברר שהמוציאה יודע בה ידיעה שהיה חייב לפרוש ממנה שאע"פ שלא נתברר שנתכוון להוציאה כדי שישאנה כיון שהוא בא לכנוס הוכיח סופו על תחלתו אבל בזמן שלא נתברר איסורה בעדות ברורה ולא בחזקה גמורה או שהוברר איסורה אלא שלא נודע למוציאה ידיעה שמחייבתו לפרוש ממנה עד שדבר בה להוציאה ומשנודע לו לא דבר בה להוציאה ולא לשדכה לו אין לאוסרה עליו בכך שאפי' כשתמצי לומר שהוכיח סופו על תחלתו לומר שמהתחלה לא הוציא אלא כדי שישאנה אין לאוסרה עליו בכך שאפי' אם הוציאה ע"מ לכונסה הדין היה עמו בכך שהרי עדיין לא היה נודע לו איסורא ידיעה שמחייבתו לפרוש ממנה ולפיכך מותרת לו לאחר גירושיה הואיל ונתגרשה גירושין גמורים :

הנה כהבתי לך שלשים כמו עצות חכמים ודעת קדושים להודיעך קשט אכרי אמת כי תשיב אליהם רוחך להשיב אחרים אמת לשולחיך ועל כל אשר שאלת למצוא מענה השיבותו לך מגיד משנה ישמע חכם ויוסף לקח ונבון התחבולות יקנה והשם העושה שלום במרומיו ישלח מלאכך שלומו להרים מכשול מדרך עמו ויסיר את לב האבן מבשרינו ויפתח חרצובות רשע מעל צוארינו וידריכנו בדרך יראתו התהורה ויורנו בדרך התיבה והישרה ושלום רב לאהבי תורתו ואיביה יכה בשבט עברתו ואוהביו כצאת השמש בגבורתו ולך אדירי יקרי ישה כנהר שלום מאל עולם כחפץ תהלתך וכחפץ סכיר מעלתך ומוקיר שאלתך כאיר הלוי בר מידרום הלוי ז"ל:

סימן רנו

ושאלת לאה היתה לה בת בוגרת ובא יוסף ותבעה לאמה להנשא לו ועשו ביניהם שדוכים על תנאי זה שאם יביא יוסף זה מאתים זהובים משלו ליד לאה לזמן קצוב שתנשא לו בתה ואם לאו לא תנשא לו בתוך הזמן הביא יוסף זה הסבלונות ליד לאה ויצא עליה קול בעיר שנתארסה ליוסף זה ולא היה ביניהם קידושין אחרים והגיע הזמן ולא הביא יוסף הסטון שהתנה עם לאה ומעתה ילמדנו רבינו אם היא מותרת לינשא לכל אדם ואפי' לאחיו של יוסף זה אם לאו ושלום אדונינו ומעלת כבודו ויקר הפארת גדולתו יפרה וישגה לעד:

תשובה כך ראינו שאלו נתכרר שלא היו שם קידושין אלא שידוכים וסבלונות בלבד כמו שכתבתם לא היה בדבר ספק אלא היתה מותרת לכל אדם ואפי' לאחיו של יוסף זה אלא כיון שאי אפשר לידע בבירור שלא היו שם קידושין צריכים אתם לחקור על הקול שיצאו על הסבלונות ששלח וכיצד חוקרים על הקול רואים אם יצא עליה שם שדוכים או שם קידושין שאם לא יצא עליה שם קידושין אלא שם שדוכים בלבד אין כאן בית מיחוש מחמת הקול הזה וא"צ לחקור עוד אחר הקול לפי שאינה נאסרת מחמת שדוכים בלא קדושין ואם יצא עליה שם קידושין צריך לחקור אחר הקול שיצא היאך יצא אם יצא עליה שם קידושין על תנאי או שם קידושין סתם בלא תנאי שאם יצא עליה מתחלה שם קדושין על תנאי מאחר שלא נתקיים התנאי שהרי לא הביא מאתים זהובים שהתנה עם אמה לזמן הקצוב שהתנה והרי בטל הקול וזו היא ששנינו יצא שמה בעיר מקודשת הרי זו מקודשת מנורשה הרי זו מנורשת ובלבד שלא יהא שום אמתלא ואיזו היא אמתלא גירש איש פלוני את אשתו על תנאי ולא עשה התנאי ורק לה קדושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה זו היא אמתלא הא למדה שאין חוששים לקלא אלא בזמן שאין עמו אמתלא אבל יש עמו אמתלא והוא לשון דבר שמסופק ואינו ברור כגון שיצא קול שנתקדשה על תנאי שהרי הקדושין הלוים לפי שאין יודע אם יתקיים התנאי אם לאו הרי האשה נאמנת לומר שלם נתקיים התנאי דהוה ליה תרי ספיקי דאורייתא ספק היה הקול אטת שנתקדשה על תנאי ספק נתקיים התנאי ספק לא נתקיים התנאי ובמלו הקדושין ותרי ספקא דאורייתא לקולא ואמרי' נמי ההיא דנפיק עלה קלא דאיקדשא לבר בי רב אייתי רב חמא לאביה א"ל אימא לי נופא דעובדא היכי הוה א"ל על תנאי קדיש אדעתא דלא אויל לבי חוזאי ואול וא"ל כיון דבעידנא דהוה קלא לא הוה אמתלא לאו כל כמינך דסחוקת אמתלא הא למדת שאלו הוחזקה אמתלא ע"ת מתחלה כשיצא הקול היה האב נאמן לומר שלא נתקיים התנאי ואם יצא עליה שם קידושין סתם בלא תנאי צריך לחקור אחר הקול הזה אם כאו ב' עדים כשרים שמעידין בב"ד על הקול הזה שיצא בעיר חוקרים על עיקרו ואם לאו אין לו צריך לחקור על עיקרו והרי היא מותרת לכל אדם ואפי' לאחיו של יוסף זה דאמר רב אשי כל קלא דלא אתחזק בב"ד לאו קלא הוא וכיצד חוקרים על עיקרו שואלים את העדים שהעידו על הקול שיצא מהיכן שמעו אם אמרו מפלוני שמענו או מפי נשים שמענו חוזרים אחר אותם שהעידו העדים ששמעו מפיהם ושואלים אותם גם הם מהיכן שמעו או מהיכן ידעו וכן בודקים והולכים עד תחלת הקול ממי נשמע עד שמניעין לעיקר הדבר אם הגיעה החקירה לשני עדים כשרים שיעידו בב"ד על דבר ברור שראו קדושין גמורים או אפי' על תנאי הרי זו מקודשת ואסורה לכל אדם אלא לארוסה ואינה נאמנת לא היא ולא אמה לומר שלא נתקיים התנאי אלא בראיה ברורה ואם הגיעה החקירה אפי' לנשים או לעד אחד שיעידו בב"ד ששמעו מפלוני ומפלוני שנתקדשה בפניהם קדושין גמורים בלא שום אמתלא ובלא שום תנאי ואין אותם פו"פ מציינין במקום שנוכל לשאול את פיהם או שהגיע החקירה לשני עדים שיעידו בב"ד שראו שטהה קידושין שנהגו כה כמנהג אותה העיר בשטחה הקידושין ובני אדם נכנסים ויוצאים בבית השטחה ונשים

אמר [404] **רבי נחמיה לא חזרת דברים בלבד אלא חזרת ממון. פירש** [405]**, רבי נחמיה דוקא** [406] **פליג ארבנן** [407] **בענין חזרת ממון דשביעית בלבד, דרבנן סברי דכיון דלא גזל ממון מבעלים אף על גב דנהנה מקדושת שביעית אינו חייב להחזיר הממון ההוא, ורבי נחמיה סבר דאפילו בכהאי גוונא חייב להחזיר*** [407]**, אבל בשארא שבא לידו ממון אסור מיד חבירו, פשיטא דאפילו רבנן מודו דחייב להחזיר הממון, כגון מלוי ברבית, ומשחקי בקוביא למאן דאית ליה** [408] **דבקוביא איכא אסמכתא, וכי תימא אם כן כיון דרבנן בעו חזרת מעות, כל שכן דבעינן קריעת שטרות, יש לומר, דרבותא אשמעינן, דאף על גב שלא קבל עדיין שום רבית אלא שנכתב בשטר, בעינן שיקרעו השטרות כולן ולא יגבו לא את הקרן ולא את הרבית** [409]**.**

כיון דחזו רבנן [410] **דקא חטפי ושקלי בעל כרחייהו** [411] **גזרו בהו רבנן. ואם תאמר ואי חטפי בעל כרחייהו ולא יהבי דמי, אין זה חמסן אלא גזלן** [412]**, יש לומר, שמתחילה היו נוטלין על דעת שלא יתנו דמים, ואחר כך הם נותנין דמים, והם נפסלים על כוונתם הראשונה, אי נמי** [413] **שמפני שיש בהם שאין נותנין דמים, גזרו על כלן אף באותם שהם חוטפים ונותנין דמים, מאחר שעל כרחן הם נותנים, ועיקר הפירש** [414]**, שהחמסנין עצמן דהוו יהבי דמי שהיו כשרין מתחלה, חזרו עכשיו ופסלו אותן, ויגיד עליו ריעו הגזלנין, שהיו נוטלין מציאת חרש** [415] **דלית בהו אלא מפני דרכי שלום, והיו מכשירין** [416] **אותן מתחילה, כיון דחזו דסוף סוף דַּממונא** [417] **שקלי פסלינהו, הרי שפסלו הגזלנין עצמן שהיו כשרים מתחילה, הכי נמי פסלו החמסנין שהיו כשרים מתחילה, מפני שהיו מתמידים לחמוס בני אדם** [418]**, ואם תאמר כיון דחמסנין אינן פסולין אלא מדבריהם, היכי אמרינן בפרק קמא דבבא מציעא** [419] **גבי משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו, נימא מגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתה** [420]**, והלא אחר שהוא משלם כמה שהיה שוה הפקדון, אלא שאנו חוששין**

רבינו דלא יגבו את הקרן ע"י שטר וממשעבדי, אבל בע"פ יגבה את הקרן ומבני חורין דהא רבנן סברי דשטר שכתוב בו רבית גובה את הקרן, וכמוש"כ הרא"ש בפסקיו סי' י' ובתוספותיו ד"ה מאימתי והרמ"ה בד"ה מיתיבי, (ועיי' בתוס' ב"ק ל ב ד"ה וחכמים, בב"מ עב א ד"ה שטר ובב"ב צד ב ד"ה וחכמים אי לרבנן גבי אף ממשעבדי בריבית דאורייתא עיי"ש היטב). 410 לפנינו ליתא כאן תיבת: "רבנן" ורבינו כתב גם כאן וגם בסוף: "רבנן". 411 לפנינו ליתא: "בעל כרחייהו", ויתכן דלגירסת רבינו הכוונה דמתחילה היו מפייסים אותם עד שיאמרו רוצה אני, ולבסוף שקלי בעל כרחייהו ולא היו חוששין שיתפייסו, אבל דמים היו נותנים אף בסוף, אולם לגירסא דילן דליתא תיבות: "בעל כרחייהו" יתכן דבתחילה גם לא היו חוששין אלא לתת דמים ולבסוף חטפי ושקלי בלי לתת דמים, ראה בתוד"ה מעיקרא בב' התירוצים, אמנם הא רבינו גרס "בעל כרחייהו" ומ"מ הקשה דיפסלו מטעם גולן דהא לא יהבי דמי, וגם רבינו לא תירץ לבסוף אלא משום דהיו מתמידים לחמוס, וראה הע' הסמוכה בשם רש"י. 412 ראה ברש"י ד"ה כיון דאפי' דמי קא יהבי אתי לידי גזלנות שהיה קשה להם לבעלים למכור ובעל כרחן חוטפין וזורקין המעות לפניהם, וראה הע' הקודמת. 413 וכ"כ בתוס' הרא"ש ובפירוש רבינו יהודה אלמדארי (סה"ג ח"ב) עמ' קצט, עיי"ש. 414 הפירוש, ועיי' בתוס' הרא"ש דאין לפרש כן משום דלא קאמר סוף סוף כמו לגבי גזלנין, אולם רבינו כתב דהוי משום יגיד עליו רעו, ועיי' שטמ"ק ב"ק סב א בשם תוס' שאנץ דיש ספרים דגרסי גם הכא סוף סוף ופי' לפי"ז כפי' רבינו, עיי"ש. 415 לפנינו גם שוטה וקטן. 416 צ"ל: "מכשיריך". 417 צ"ל: "ממונא". 418 ראה לעיל הע' 411 ו־412, ועיי' גם ליקוטי תוס' שאנץ (סה"ג ח"ו) עמ' עט. 419 ה ב. 420 צ"ל: "אשבועתא". *420 הביא זה רבינו להלן

שמא עיניו נתן בה, אין לנו לפסול אותו משבועה בלא הכרזה, איכא למימר, שלא הצריכו הכרזה אלא לפסלו לעדות, אבל לשבועה חשוד הוא בלא הכרזה [420]*, שלענין חשד, משעת העבירה יש לנו לחשדו, אבל לענין פסול עדות הואיל ומן הדין אינו פסול אין לנו לפסלו עד שיכריזו עליו שהוא פסול, אי נמי יש לומר, שזה שהוא לוקח כלי מחבירו בדרך מקח וממכר ונותן לו הדמים, אף על פי שהמוכר אנוס בדבר, זהו פסול דדבריהם, משום דלא משמע להו לאינשי דליעביד אסורא, אבל זה שמשביעין אותו שבועה שאינה ברשותו שחושדין אותו שהוא גנבה, הוה סבירא ליה שיהא פסול מן התורה, שאינו מורה היתר כל כך כמו זה שהוא נוטלה בדרך מקח וממכר, ומהדרינן התם, דאפילו בהאי גוונא נמי מורה היתירא, דלא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו [421].

[כו א]

פוקו וזרעו בשביעתא משום ארנונא. פירש [405], שהאונס לא היה להעביר, אלא להנאת עצמן שלא יפסידו הארנוניות, וכל להנאת עצמן יעבור ואל יהרג ואף על פי שהוא בפרהסיא וכדאיתא לקמן פרק בן סורר [422], והכי איתא בהדיא בירושלמי במסכת שביעית פרק ד' [423], לאלו החורשין [424] בשביעית למה אין אומרים שיהרג ואל יעבור כדין בפרהסיא, מפני שאינן עושין אלא למיגבי ארנוניות, ע"כ [425].

[כו ב]

אמר רבי אבהו [426] הלכה כרבי יהודה. הילכך נקטינן דפסול משחק בקוביא ומפריחי יונים מפני שאין עוסקין בישובו של עולם, ולא משו' אסמכת', הילכך בשום צחוק אין בו משום גזל, ואפילו גזלן דדבריהם לא הוי, וכן פסקו בתוספות ז"ל [427] והרבה מן המפרשים ז"ל [428], ולפי מה שכתבנו במשנתינו [429], דאפילו לרבי שמעון [430] דאמר דמשחק בקוביא הוא מפני שאינו עוסק בישובו של עולם, אפילו הכי איכא במשחק בקוביא אסורא דרבנן משום גזל דדבריהם, וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל [431],

כו א ד"ה והלכתא. ועיי' רבינו יהודה אלמדארי סה"ג ח"ב עמ' קצט ובהע' 98. ובליקוטי תוס' שאנץ סה"ג ח"ו עמ' עט הע' 113 ועמ' פ הע' 131. 421 עיי' בתוס' כאן ד"ה מעיקרא, בב"ק שם ד"ה חמסן ובב"מ שם ד"ה בלא ובתוס' הרא"ש כאן. 422 עד ב. 423 ה"ב (י ע"א) וכן איתא בירושלמי שם פ"ז ה"א (יט ע"ב), וראה להלן הע' 425. 424 לפנינו כאן איתא דשרי אף זריעה, ועיי' רידב"ז על הירושלמי שם ויפה עינים כאן. 425 לשון זו אינה בירושלמי שם, ועיי' גם בירושלמי בפירקין ה"ה (טו ע"א) דאיתא הכי, ומדלא הביא רבינו כאן ולהלן עד א ד"ה אבל מהירושלמי במכילתין משמע כהפנ"מ בירושלמי שביעית פ"ד שם דהעיקר הוא בשביעית שם, ועיי' תוס' הרי"ד שם. ולדברי רבינו משמע דשביעית בזה"ז דאורייתא (ועיי' בחידושי הר"ן גיטין לו א ד"ה בשתי, וראה לעיל פ"ק הע' 1045 אי רבינו הוא הר"ן) וראה גם בתוד"ה משרבו ובתוס' הרא"ש ד"ה פוקו בפי' הב' דכתבו כרבינו, אולם בפי' הא' שם כתבו דאיירי בשביעית בזה"ז דרבנן וכ"כ רש"י בד"ה פוקו והרמ"ה, ועיי' רמב"ם פ"א מהל' שמיטה הי"א ובראב"ד שם ומש"כ הכ"מ והרדב"ז שם והערוך לנר כאן. 426 לפנינו: "[א"ר אלעזר]". 427 ראה בתוד"ה הלכה, וכ"כ בתוס' לעיל כה א סוד"ה כל ובשבת קמט ב ד"ה מאי. 428 עיי' מרדכי סי' תרצ בשם ר"י מקינון, יד רמ"ה ותוס' הרא"ש, ועי"ע רמב"ם פ"י מהל' עדות ה"ד ובכ"מ רדב"ז והגמ"י שם (ראה לעיל הע' 298). 429 לעיל כד ב ד"ה מתניתין אלו. 430 ראה לעיל הע' 305. 431 ראה לעיל הע' 296 בגוף דברי רבינו. 432 שבת

אוצר החכמה

וכתב בספר משא מלך בחלק חמישי משפט א' וז"ל, וכן השיב הרשב"א ז"ל בכיוצא בזה, שנשאל על קהל שרצו לעשות תקנה וחק שכל הדרים בעיר יפרעו מס בעיר מכל נכסים שיש להם בין בעיר בין בשאר מקומות, והיו עושים זה כדי לחייב יחיד שהיה דר ביניהם שהיו לו נכסים מחוץ לעיר, והשיב הוא ז"ל, וז"ל הבא מתוך תשובתו, והטענה שאמרת שיש לקהל לעשות דינים וחקים בדבר זה, נ"ל שאין זה אלא גזל ואין יכולין להתנות על הגזלות, דאין כח ביד הצבור לכוף יחידים אלא למגדר מלתא למאן, או במידי דשייכי לתקנת העיר והקהל למאן, אבל על הגזלה ליכא מאן דחתים עלה, דשארית ישראל לא יעשו עולה, ע"כ.

אה"ח 1234567

הא קמן דאין כח לרבים נגד היחיד אליבא דכ"ע כי אם במגדר מלתא ובמידי דשייכי לתקנת העיר והקהל ולא במידי דגזלנות חלילה וחס. וא"כ ליכא מאן דפליג בנ"ד דחייבים מעלת ממוני ביהכ"נ הנ"ל להחזיר הבית על מכונו הראשון לכל הוצאותיהם, לקול האות הראשון שיתבעום האחים הנ"ל, הואיל ועשו עמהם שלא כדין תורתנו הקדושה. כש"כ וק"ו דכל קהל וקהל הוי כעיר בפני עצמו, וכדכתב מהרד"ך בבית י"ב והר"ש דמדינא ביו"ד סי' קי"ז. ולכן אין שום קהל יכול לכוף קהל חבירו וזה ברור.

ואם יאמרו מעלת הממונים הנ"ל דלאו בכח גזלנות קא אתו, אלא רוצים לשלם כל מה שהם לוקחים משלהם, דלא מחזקינן אינשי רשיעי כש"כ קהל עדת ישראל דכלם קדושים, ועתה הנם מוכנים לפרוע הכל ע"י אנשים בקיאים בשומא. כל זה איננו שוה להם כל עוד שהאחים הנ"ל אינם מתרצים ומתפייסים בזה, דגזלנותא הוי אפילו ע"מ לשלם. דהכי איתא בפרק איזהו נשך (סא.ב) לא תגנוב, אפילו ע"מ לשלם. וילפי להו מדכתיב (יחזקאל לג.טו) חבול ישיב רשע גזלה ישלם, אע"ג דגזילה ישלם רשע מקרי. וכדאיתא בפרק הכונס (ס.ב) דדוד המלך מבעיא להו לסנהדרין, מהו ליטול גדישים שעורים דישראל ליתן לפני בהמתו ע"מ לשלם גדישים שעורים דפלשתים, שלחו ליה חבול ישיב רשע וגו'.

וגדולה מזו כתב הרמב"ם פ"א מהלכות גזילה ואבדה (ה"ט). כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו או כל דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, ואעפ"י שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר (שמות כ.יד) לא תחמוד וגו', ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה, ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד שנאמר (דברים ז.כה) לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך, חימוד שיש בו מעשה, עכ"ל. והשיג עליו הראב"ד ז"ל וז"ל, לא

(התשובה כאן היא של הר"ר יחיאל פנצי מפירינצא ולא

ראיתי תימא גדול מזה והיכן מעשה גדול מנטילת החפץ, אבל הוה ליה למימר מפני שהוא חייב בתשלומין, שהרי הוא כגזלן שחייב להשיב את הגזלה ולפיכך אינו לוקה, וגם זהו חייב להשיב החפץ לבעלים, ע"כ.

נמצא שלשיטת הראב"ד עובר בלא תחמוד כשלא נתרצה המוכר, ואין לוקין עליו משום דהוי לאו הניתן לתשלומין, ואם נתרצה פטור הלוקח, ולשיטת הרמב"ם אף כשנתרצה המוכר עובר בלא תחמוד בהשתדלות הלוקח כדי לרצותו, ובהשתדלות הריצוי ליכא מעשה וכמ"ש הרב המגיד שם.

ולפי זה בנ"ד נמצינו למדין דלדברי הכל קא עברי מעלת הממונים בלאו דלא תחמוד הואיל ולא נתרצו האחים הנ"ל, וחייבים להחזיר הכל לבעלים וכדכתיבנא. ולא עוד אלא שעברו בשלשה לאוין, כדכתב הטור בחו"מ סימן שנ"ט וז"ל, הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד. והקונה דבר שמתאוה בו בהפצר שמפציר בבעלים או בבקשה מהם עובר בשני לאוין, לכך נאמר לא תחמוד ולא תתאוה. ואם גזל עובר בשלשה לאוין, עכ"ל. ובסימן שע"א כתב בשם הרא"ש בתשובה (כלל צא ס"א) וז"ל, שלשה עבירות הן בענין גזלת קרקע. הראשונה במחשבה שחמד ממון חבירו בלבו. והשניה בדיבור שדיבר אילו היה אותו ממון של זה שלו. והשלישית זה שמוציא מחשבתו לפועל והולך וגוזל ממון חבירו. מטלטלין משנוטלן מרשות הבעלים ומביאן לרשותו אז נגמר הגזל, אבל מקרקעי נתמעטה מדין גזל, לפיכך אם גזל שדה ולא חרשה ולא זרעה או בית ולא נשתמש בו, אין כאן לא תגזול, דברשות בעלים הן עומדים וכו' אבל אם אכל פירות השדה עובר משום לא תגזול, וכן אם נשתמש בביתו ולא העלה שכר לבעליו עובר משום לא תגזול, עכ"ל.

ואם יאמרו מעלת הממונים הנ"ל דיפה כח הקדש מכח הדיוט והלכך יוכלו לכוף לאחים הנ"ל לדבר מצוה כזו לרומם את בית אלהינו, אין זו מן השם לבנות בית ה' בלא צדק ועליותיו בלא משפט דאין עבירה מצוה. והכי תני בירושלמי דחלה (פ"א ה"ה), תני מצה גזולה אסור לברך עליה. א"ר הושעיא על שם (תהלים י,ג) ובוצע ברך ניאץ ה'. א"ר יונה הדא דתימא בתחלה אבל בסוף לא דמים הוא חייב לו. ר' יונה אמר אין עבירה מצוה, ר' יוסי אומר אין מצוה עבירה. א"ר הילא אלה המצות, אם עשיתן כמצותן הן מצות ואם לאו אין מצות, ע"כ. וכתב מהר"י קארו בטא"ח סי' קצ"ו וז"ל, ומשמע דלרבי יוסי ורבי אילא בסוף נמי אינו מברך על מצה גזולה. ואין לדחות ולומר דאדרבא משם ראיה דטעמא דמצת מצוה היא הא לאו

הרמ"ז

אוצר החכמה

זב הוא שוב, מ"מ הועיל עדותו קצת לחייבו גלחה ליום שמיני ושפיר עבה גבו שוב ונקי, ונכי דהרמב"ן נקט בשמו ליתן ובמהגה קי"ל שם דאין משום מחוסרי למחר, מ"מ הא במהגה מועטת היכא, ועוד דר"ל ליתן במכירה ולפ"ז דברי הרמב"ן תליא דר"י דוקא בזב בחמת יומו דלכו דדברי הרמב"ן כפשטן דס"ל דאסור לטעות שקר לף שם יודע דלא מהני עדותו ולף שם יודע דכוי רק כמכחש יכרי מפורש לחמרו בב"מ ס"ש ע"ב לא תגנוב על מת למיקט לא תגנוב ע"מ לשלם לף שאין כוונתו לגנוב כלל וכייני שלא ירגיל עלמו בדבר זה כמש"כ רמב"ם פ"ל מגניבה ה"ב ושוב ושקר כיו"ב וכ"ש הוא דהכא ברחקתו בתורה בחיב מדבר שקר תרחק פיון שבועות ל"ל וכתובות י"ז ע"ש וד"ק.

ב

בזכרים אבל לא בנקבות, ובמקום דנשים כשרות ונסתפק במ"ח אם שייך בכה"ג לא תעבה ומדמה לה למש"כ המל"מ לקמן פ' ויקרא לענין שבועות העדות דלא נוהג בנשים לף במקום דכשרות דוכות עד כחיב דהייני מי שיש עליו תורת עד במק"א לאפוקי אשה וע"ש, ועיין כה"ג בתוס' רעק"א במניות ריש פ' שבועות העדות, ונילה בבא דיון חולי ין לדמות דשאני התם דוכות עד כחיב דמשתמש לכדיה דזה תגלי שיכיה עד לאפוקי אשה דאין עלה שם עד, משמ"כ הכא דלא תעבה עד שקר כחיב דהייני פשטי דקרא עדות שקר וקאי על האמירה ומכ"ל לאדם דרשה מלבינו וי"ש.

סימן יט

מצוה ל"ח לא תחמד

א

רמב"ם פ"ל מגזילה ה"ט כל החומד עבדי הי אומרו או ביתו וכלוי שב חבירו הי כ"ד שאפשר שיקנהו ממנו וכקניד עליו ברשים וכו' אטפ"י שנתן דמים כ"ז עיבר בלא תחמד ע"כ, מדכ' רבינו הו כ"ד שאפשר לקנות ממנו גראה דלאפוקי בסוחר שים לו סחורה שדרכי למכור תוכה בלא שבשביו הינו רוצה למכור משום טעם והקונה הפליר עד שבסכים כ"ז עיבר בלא תחמד ופשוט היא בעיני ולא כתבתי אלא כנגד מי שעקם זאב.

ב

והנה הרמב"ם שייר כאן אשה חבירו אטפ"י שכהיב בית לא תחמד תרי זימני, ומש"כ המ"ח דשייר משום דמפורש בהדיא בקרא מסופקני אם ילא המ"ח זאב דאשה של הרמב"ם להטתיק כל הדברים המפורשים בתורה כידוע מכל ספרי היד ולמה שייר כאן, ונא עוד אלא שנקטן בהלכה י' אלא לאו דלא אתאוה כי כל המתאוה בידו או אשתו כי אשתו אטע"ג דאלא לא אתאוה אשתו לא כתיב, ומש"כ הב"ח בחו"מ סי' ש"ע עדיין לא יספיק מדוע לא העתיק הרמב"ם לאו מפורש דלא תחמד אשת חבירו, והדבר תמוה כ"כ עד שלכאורה יראה דס"ל דלא תחמד שאלא אבה חבירו מפרשין כפשוטו על תאיה מחשבת הלב דוקא דכתם לא שייך כ"כ דהפליר עליו עד שגרשה או נקחה גד לאוה דבכה"ג בלאו הכי היכא זאב בהחרון יוסר אשת חים או חבירי דאשת חים, ות"ת גם בהאות הלב היכא בלא"ה חיסור לא תחורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם וחיסור הרהור דכוה מכ"ת נק"ת דכתם כיינו הרהור של תאות זנות משא"כ לא תחמוד שכוה חומד אשת חבירו כמה שכיה קניה של חבירו, ולפ"ז היכא בשאר קניים לא תחמוד במעשה ולא החמוד בחשבה, ובאשת חבירו רק בחשבה יכיינו דהשיג הסמ"ג לחווין קי"ג לרמב"ם חמור קנין מאשת חבירו, יזה כפי הלשם משנה, ושוב כתיר כי לת עיני ירהיתי בס' מגילת ספר על הסמ"ג לאו הכ"ל הביא בשם ס' משמרת המצות כפריסתי ברמב"ם וסמ"ג ושוב ז"ל חלק עליו ותכתי מידי דוחקא בשטו של הרמב"ם לא ילחנו.

עיין לריכות בשלוה זו בס' מגילת ספר בשמ"ח ומכר"ם שיין ז"ל ע"ש הקלרתי.

סימן כ

מצוה מ' שלא לבנות מזבח גזית

א

שלא נבנה מזבח מלבנים שנגע בהב ברזל וכו'.

ברמב"ן בשמוקי הושם מוכח דס"ל דברזל דוקא ולא שאר מיני מתכת, ועיין בפי' הרא"ש פ"ב דמדות מ"ד, כי דמופרין בכלי עץ דוקא, משמע קלת הא כל מיני מתכות לסורים, וכן משמעות הסוס' סוכה מ"ט ב"א ושיד מקומיה שהקשו היך משכחת לה לבנים בלי פגימה ושמצא כיון דברזל חוסר בגיעה ונדחקו הרבה יהשתא לא משכחת לה בשאר מיני מתכות, וכן דעת רבינו בחיי ברמב"ן דשאר מיני מתכת גראה דחזקינן בתר רוב היתר.

ב

ודע דזה פשוט דדוקא לבני מזבח נפסלו בנגיעת ברזל אבל מחמת שאר שבידיהו בשיד כמבואר פ"ג דמדות אם נגע בשיד למזבח היינו נפסל ומוכח כן מלשון המשנה לא היו סדין לותן בכפים של ברזל שמא יגע ויפסל, ומשמע דרק מכח גזירה לסור ושאתה תפ"ל דהא מחליק בו אה בשיד עי' המזבח ת"י דחליצת השיד מהני בזה, שו"ר כן בחי' מהירי במדות שכ' שמא יגע הברזל בלבני מזבח ולא יהא השיד חוצן בפני כל הכלי (ר"ל יהי בו מקום שעדיין לא עלה בו).

ג

בתוס' סוכה מ"ט ע"א נתקשו למיך בנו מזבח מלבנים שלמות כיון דאסור להניף עליהם ברזל לפיו מבמון, וכ' נשו"ד והיינו יכולים לחלק בין קודש שהוקדשו לבנים למזבח דעודן חולין לאחר שהוקדשו אבל ל"ל וכו' יע"ש,

מותה בידו להיות בצוותה דחברי' דידך להכנס בבי מדרשא למיתבא אולפנא לפי השגתו, וא"כ הוא תמיהני מדוע נקיטת בדעתך למנוע ממנו תורת ה' שנתנה במקום הפקר שנ' ממדבר מתנה, ונאמר הוי כל צמא לכו למים, ואיתא ביומא פ' בא לו א"ר יוחנן שלשה זירין הן של מזבח של שולחן של ארון וכו' של ארון הוא עדיין מונח כל הרוצה ליקח יבא ויקח וכו'. ואיתא בפרק חלק אמר רב יהודה אמר שמואל כל המונע הלכה מפי תלמיד כאילו גזל ממנו נחלת אבותיו שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה ירושה היא לנו. ואיתא שם אמר רב חמא בר ביזנא אמר רב שמעון חסידא כל המונע הלכה מפי תלמיד אפי' עוברי' במעי אמן מקללין אותו שנאמר מונע בר יקבוהו לאום. ואי' בסוף סוטה שני ת"ח הדריס בעיר אחת ואין נוחין זה עם זה בהלכה אחד מת ואחד גולה רחמנא ליצלן.

גדול מזה איתא במסכת מכות תלמיד שגלה מגלין רבו עמו שנאמר וחי אחיך עמך עביד ליה דתיהוי ליה חיותא מכ"ש כשהוא עמו בעיר שאין למנוע ממנו תורתו. ואיתא בפ"ק דע"ז אפי' כהן יכול לטמא את עצמו לילך לח"ל ולבית הפרס לת"ת כו' ורבי יוסי אומר אף בזמן שמוצא ללמוד וא"ר יוסף מעשה ביוסף הכהן שהלך אחר רבו לצידן אמר רבי יצחק הלכה כרבי יוסי. ותניא ר' עקיבא אומר מניין שחייב אדם לשנות לתלמיד עד שילמדנו שנאמר ולמדתם את בני ישראל וכו' ומניין שחייב להראות לו פנים שנאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. וכל המלמד חבירו, תורתו משתמרת בידו שנאמר ערוכה בכל ושמורה ודרשינן מי שהוא מעריך תורתו לכל משתמרת ובידו ואינו משכחתו. וע"י כן אשריו וטוב לו לעה"ב דאמרינן אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. ואמר רב ששת כל המלמד לאדם תורה בעה"ז זוכה ומלמדו לעה"ב שנאמר על מי מנוחות ינהלני, ואיתא בפרק הפועלים א"ר יהודה אמר רב כל המלמד בן חבירו תורה זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנאמר כה אמר ה' אם תשוב ואשיבך לפני תעמוד.

ושמא תאמר יש לך עליו תביעת ממון ודעתך למשפט בזה, גם זה אינו מן המדה שנאמר לא יחבול רחיים ורכב כי נפש הוא חובל והאי כי נפש הוא חובל דרשו רבותינו המחקר דהוא נפש השכלי כלומר אם תחבול כלים דעושה בהן אוכל נפש אז לא יכול להמציא לו מחייתו וע"כ בטל מד"ת כי אם אין קמח אין תורה וע"ז נאמר כי נפש הוא חובל כלומר אתה מבטלו מת"ת ותגזול ממנו נשמתו דנקרא נפש השכלי אם כן מכל שכן דאסור למשכנו בתורת ה' עצמו ולמחות בידו מלילך לבית מדרשא לכן אהובי כלך מדרך זו כי בודאי לא יוכשר הדבר לרבותינו וכוונתי על השלם והאמת כ"נ שארך משה טרוד משה לוי מינץ.

העתקתי התשובה כלשונו ורואין מזה חומר הדבר דאין לבטל ללמד תורה לאחרים מחמת תביעות ממון שיש לו עליו וכדאי שיהא רגיל הך תשובה בפי המלמדים וה' לא ימנע הטוב למרבינו תורה.

סימן שע"ט

א) בענין הלאו דלאו תחמוד דבר פשוט דאסור רק אם מפציר חבירו שימכור לו חפצו, אבל אם רואה חפץ אצל חבירו ורוצה לקנות בחנות חפץ כזה אין איסור דלא תחמוד [עי' רמב"ם הל' גזילה פ"א ה"ט דמשמע כן].

ברם ראיתי בס' דרך פקודך בלאו דלא תחמוד שמסתפק בזה אם גם בכה"ג איכא לאו דלא תחמוד והביא ראי' מהזוה"ק דאיכא לאו גם בכה"ג דהרי אי' בזוה"ק דבתורה הותר הלאו דלא תחמוד ומותר לחמוד תורה מה שחבירו יודע, אע"ג דע"י שלומד התורה מחבירו לא נחסר לחבירו מהתורה א"כ משמע דאף בכה"ג איכא לא תחמוד ע"כ עיי"ש. והוא חומרא גדולה, ומי יכול לומר זכיתי לבבי מזה.

ונראה לענ"ד דאין ראי' כ"כ מהזוה"ק דהתם בתורה אע"ג דלא נחסר לחבירו מהתורה מ"מ הוא חומד התורה שיש לחבירו וחבירו נותן לו מה שחמד אלא דמ"מ נשאר החפץ גם לחבירו אבל היכא דאין חומד חפצו של חבירו ממש, אלא חומד חפץ כמו שיש לחבירו י"ל דליכא לאו דלא תחמוד, ודו"ק.

ועוד שמעתי ממופלג א' דיש לחלק דרק אם אינו צריך החפץ שרואה בחבירו אלא משום דחבירו יש לו הך חפץ הוא רוצה ג"כ חפץ כזה אז איכא לאו דלא תחמוד דהרי רוצה החפץ רק משום דיש לו לחבירו חפץ זה, אבל אם צריך החפץ ורק שלא ידע עד עכשיו דיש חפץ כזה ועכשיו נתוודע לו דיש חפץ כזה כשראהו אצל חבירו, אז

ליכא לכ"ע לאו דלא תממוד, אבל בד"ת מותר לממוד אפילו אינו רוצה לידע הד"ת אלא מצוס לחבירו יודע הוא ג"כ מומד לידע וזו"ק היטב.

ב) ראיתי בסו"ת מרן נר"ו שדן אי שייך לא תממוד שמומד שחבירו יתן לו חפלו במתנה. כרס מלתי בס' ערני משובה לר"י בשער ג' ס"ק מ"ג וז"ל והמומד לקחת כל חפץ והוא אים נכנד שאס ישאל שאלה חור פניו לא יפילון לחור לשאול מעס רעהו מקח או מתת אלתי אס ידע כי נתון יתן לו בנפש חפלה ולא ידע לבבו במתנו לו עכ"ל הרי מדבקנו מקח או מתת ז"מ דגס במתנה אינה לא תממוד.

ג) נסתפקתי אי שייך לא תממוד במפקיר חבירו שישמיל לו חפץ פלוני. ונראה דלא שייך דעי' בשד"ח (ח"ד נ"ב ע"ל) שהביא דאפילו דאפקירה בחיים לא שייך לא תממוד אלא נקוטה בית דומיא דאמת רעים עי"ש, ואי"כ כ"ש דבשאלה ליכא לא תממוד כיון דאין בהמפץ קנין הגוף.

סימן ש"פ

שאלה: אם באיזן של ערלה ג"כ איכא לאו דלא תשחית את עצה.

תשובה: א) בס' תורת האהל הביא בשם הגאון מהרי"ל דיסקין ז"ל דס"ל דעץ של ערלה לא הוי בכלל עץ מאכל ומותר לכורתו [ועיין מה שכ' ע"ז בהר צבי חו"מ ס"ב בהל' סוכה], אבל נראה לי דודאי לא לנורך כלל אסור לכורתו דהרי יש מחלוקת גדולה בהפוסקים אי אינה כל מצחית בשאר דברים חוץ מאילן העושה פירות, ואפילו הני דסברי דליכא כל מצחית מה"ת אבל איסור דרבנן ודאי יש עי' בתריומות גדול בשד"ח [ח"א בפי' קי"ג] וא"כ אפילו אילן שרק אינה מצוס כל מצחית וכן אי' בס' קהלות יעקב בחום' דרבנן [חות ל' אי' קמז]. וא"כ הך אילן של ערלה דרך הפירות והטפל להפירות אסור אבל העץ מותר בהנאה וא"כ לא גרע מאילן שרק לאסור לכורתו שלא לנורך ה"ב האילן של ערלה אבל ע"י נרמב"ס [בפ"ו מהל' מלכים ה"ט] שכ' כל אילן שרק מותר לקוץ חומו ואפילו אינו לריך לו ע"כ. וצ"ב הא הרמב"ס כ' שם [בהל' י'] דגס שאר דברים אסור להשחית ויש מחלוקת בדעת הרמב"ס אי כוונתו לאסור מה"ת או דהוי מדרבנן עי' בתריומות בשד"ח [ח"ל בלף רי"ז ע"ב], אבל עכ"פ מדרבנן וודאי אסור וא"כ אאפי מותר לקוץ אילן שרק אינה מצוס, עכ"פ מדרבנן יהא אסור, וצ"ל דס"ל להרמב"ס דאילן שרק כמה שכורתו אינו מצחיתו דמה לי אס הוא מחוסר או נקנץ ודו"ק.

ולפי"ז לדעת המהרי"ל דיסקין דס"ל דאילן שרק מותר לקוץ אפילו שלא לנורך ג"כ ה"ה אילן של ערלה [ועי' בפסקי המוס' פ"ה דפסחים דלף אילן שרק הקוצו אינו רואה קימן נרכה].

ב) ונראה לף להרמב"ס דס"ל דמותר לקוץ אילן שרק שלא לנורך. אבל הני אילנות שרק שעושין פירות שלא לאיום דאסור לקוץ [עי' מ"א שאלה ב' שכ"כ] שלא ע"כ הרמב"ס אילי בהני אילני שרק שאין עושין פירות בכלל [ועי' בס' תרבנגאל עה"ת שכ' דכל אילן שרק עושה פירות ע"כ. ובזה תרלתי בריש בחוקתי דכ' ועץ השדה יתן פריו וכ' רש"י דקאי על אילני שרק וע"ב דהול"ל פרי ומה פריו. אבל להנ"ל דכל אילן שרק מוציא פירות שלא שאינו רואי לאכילה ניחא הלשון פריון דהפרי שאין רואי לאכילה עכשיו כשנלבו במחקתי יהי' רואים לאכילה].

אבל י"ל דאילן ערלה אינו דומה לאילן שרק דאילן שרק אין נ"מ אס הוא מחוסר או מלוס, אבל באילן של ערלה ודאי אס ישאר מחוסר לאחר גמר שנות הערלה יהי' הפירות מותרים ועל ידי שקוצו מצחית הפירות שיגדלו אח"כ.

ג) ועוד נראה דבאו"ל תמיר טפי אילן של ערלה שלא לקנות להנה דעת הלנ"מ מובא בתנ"א [מ' רמ"ו ס"ק י"ל] דבאו"ל אינו אסור השומר לפרי כגון הקליפות והגרעינים דבש"י נתרנה שומר אחת הטפל אבל באו"ל לאסור ערלה מהלנ"מ לא אסר אלא הפרי אבל לא השומר. [אבל יש הרבה פוסקים שחולקין ע"ז עי' מה שהאריך בכרס ניון על הל' ערלה בפרק [ט"ו ה"ג] ועי"ש בגידולי ניון]. והנה לדעת הלנ"מ דבאו"ל אסור שומר על הפרי של אילן ערלה, ג"כ ודאי אינא בל מצחית שהרי מפסיד השומר לפרי דודאי הוי אוכל להפ מנרכין עליו.

ועוד נראה דבאילן של ערלה נלף לא מבעיא באו"ל לאסור לקוצו להפ התמרות וקפריסין מותרין עי' יור"ד רל"ד ס"ג מע"ג דהוי פרי להפ מנרכין עליו עי' חו"מ [סי' ר"ב ס"ו], ואפילו בא"י לאסור גם התמרות והקפריסין כמו שפסק המחבר ביור"ד [סי' רל"ד ס"ג]

ובשדי חמד (חלק ד דף לה כלל ל) הביא דברי הרשב"א בתשובותיו דסבירא ליה דלא תחנם לגבי מתנת חנם הוא רק באלו שעובדים עבודה זרה, וכן איתא במאירי בעבודה זרה [כ, א].

ב) ולגבי הלאו דלא תתן להם חניה בקרקע, אם גם על זה ס"ל להני ראשונים דשייך רק באלו שעובדים עבודה זרה, לא מצאתי. אבל עיין בדרכי תשובה (יור"ד סימן קנא, סעיף ח) שהביא מספר מזבח אדמה טעם דראינו כמה גדולי ישראל שמכרו בארץ ישראל חצרות לעכו"ם עיין שם, והשיב דכל האיסור הוא רק בגוי שעובד עבודה זרה, מה שאין כן הישמעאלים, וסיים דעל כל פנים הוי ספיקא דדינא ואינם תחת ידי לעיין בו, ועיין שם שציין לשו"ת קול אריה (יור"ד סימן נט) דגם כן כתב דאין בידינו לדחות מנהגי ארץ ישראל ותורה הוי, והנח להם לישראל, [ויתכן דמשום הכי נהגו להקל כי לא היה אז ידי ישראל תקיפה אלא להיפוך והיה חשש סכנה בדבר, אי נמי דאם לא היה מוכרין לגוים גם הם לא היה מוכרין לישראל ולא יהא דירות לקנות משום הכי הקלו דמותר למכור כדי שיהא אפשרות גם כן לקנות מהם].

ג) ועיין בכסף משנה (הלכות כלאים פרק א, הלכה ג) דבאה"ד כתב דמותר למכור קרקע בארץ ישראל לגוי ועיין בהר צבי (זרעים ב סימן כו) שתמה דהא אסור למכור לעכו"ם קרקע בארץ ישראל, ועיין שם שנדחק דמוכר רק הזרעים ולא הקרקע, אך אם נאמר כהפוסקים הנ"ל דאסור רק לאלו העובדים עבודה זרה לא קשה דיש לאוקמי דאיירי הכסף משנה למכור לאלו גוים שאינם עובדי עבודה זרה, אי נמי יש לאוקמי דהכסף משנה איירי בגר תושב דלהם מותר למכור כמו שכתב הבית יוסף (חו"מ סימן רמט).

וכיון דיש מחלוקת אי הלאו נוהג גם כן בגוים שאינם עובדי עבודה זרה על כל פנים יש להקל למכור להעולים מרוסיא שיש ספק אם הם יהודים, אם אינו יכול לברר דבר זה, ובתנאי שיסכים עמי מגדולי הוראה שליט"א.

סימן תסה

בענין אי שייך לאו ד'לא תחמוד' בחפץ של עכו"ם, עיין במנחת חינוך (מצוה לח ס"ק ח) דאינו עובר בלאו כי 'ריעך' כתוב, ואף אם גזל אסור לכמה שיטות, אבל 'לא תחמוד' ודאי ליכא, ועיין בשו"ע הרב (או"ח סימן תם בקונטרס אחרון ס"ק יא).

ועיין בפרי מגדים (או"ח סימן תרד במשבצות זהב ס"ק א) שנסתפק בזה.

ולכאורה יש להביא ראיה מריש פרשת חיי שרה, דלא שייך לאו דלא תחמוד בחפץ של עכו"ם, דאברהם אבינו ע"ה אמר לבני חת ופגעו לי בעפרון בן צוחר שימכרנו את מערת המכפלה, ואף על גב דאברהם אבינו ע"ה קיים כל התורה ואיך חמד, דאפילו בנתן דמיו ונתרצה המוכר איכא 'לא תחמוד' עיין במנחת חינוך (שם ס"ק ד), ועל כרחך דבגוי ליכא לא תחמוד.

אבל שמעתי מהרב הגאון ר' שלמה פולק שליט"א רב דבית חלקיה דאמר דאפשר לדחות, דרש"י כתב במה דאמר אברהם אבינו ע"ה 'גר ותושב' אם לא תרצו אקחנו מכם מן הדין, דכבר הבטיחו הקב"ה, והגם דרש"י הביא לעיל בפרשת לך 'והכנעני אז בארץ' דעדיין לא הוי שייך לאברהם אבינו ע"ה, אבל כתבו המפרשים דעכשיו אחר הנסיונות שייך לו הארץ, ורק רצה אברהם אבינו ע"ה ליתן לו כסף עבור המערה, וכיון דהוי שלו ליכא לא תחמוד.

ועוד נראה דיש לדחות דהרי רק פעם אחד ביקש אברהם מבני חת שיתנו לו את מערת המכפלה [כדכתיב בפסוק ט, פרק כג], ואם מבקשים רק פעם אחד לא שייך הלאו דלא תחמוד. ועוד נראה דהרי הוא עצמו לא ביקש כלל מעפרון שימכור לו את מערת המכפלה, אלא ביקש לבני חת שיפגעו בעפרון שימכור לו את שדהו ואת מערת המכפלה אשר בו, נמצא דהיה הלאו דלא תחמוד על ידי שליח וקיימא לן דאין שליח לדבר עבירה, ואפילו אי איכא שליח לדבר עבירה, אבל קיימא לן דאין שליחות לעכו"ם והכא הרי היו השלוחים עכו"ם ולא היה כאן כלל חשש לא תחמוד ודו"ק. [ולפי

זה ניחא מה שהקשו המפרשים למה היה צריך לומר לבני חת שיפגעו בעפרון בן צוחר שימכור לו את מערת המכפלה היה יכול ללכת בעצמו לעפרון ולפי הנ"ל ניחא]. [מבני החו"ב כמר ישראל נ"ו].

סימן תסו

שאלה: אם אפשר לעשות סיום מסכת בשבת או ביו"ט, כלומר אי הוי בכלל אין מערבין שמחה בשמחה.

תשובה: ונראה דלא מבעיא בשבת דמותר דבשבת דאין חיוב שמחה רק עונג, ואפילו אם שייך שמחה היינו שמחת הנפש ולא שמחת הגוף כמו שכתבו האחרונים אם כן אין חשש לעשות סיום, (עי' בשדה חמד ח"א דף קכז).

ואפילו ביום טוב גם כן מותר עי' באו"ח (סימן תרסט ברמ"א) דעושין סעודת משתה בשמחת תורה לגמרה של תורה.

ואין לומר דשמחת תורה הוי יום טוב בשביל שגומרין התורה אם כן אין כאן שתי שמחות אלא שמחה אחת, זה אינו דהא היו"ט של שמחת תורה לא הוי בשביל שגומרין התורה דהא במערבא לא היה גומרין התורה כל שנה אלא פעם בשלש שנים אם כן היו"ט של שמחת תורה לא הוי משום שגומרים התורה אלמא דאין חשש משום דאין מערבין שמחה בשמחה.

והטעם נראה על פי מה דהביאו הפוסקים דבשמחת מצוה לא שייך הא דאין מערבין וכו', עי' בחיד"א על תהלים ביוסף תהלות (פרק כב ופרק סח) ועי' בשד"ח (ח"א דף קכז) ועי' בעיני שמואל על אגדת הש"ס מועד קטן [ח ע"ב].

ואם כן יש לומר דבסיום מסכת השמחה הוא המצוה שגמר המסכתא משום הכי אף על גב דעושה סעודה בשביל זה, מכל מקום עיקר השמחה לא הוי משום הנאת הגוף, מה שאין כן בשמחת נשואין דאף על גב דהוי שמחת מצוה, מכל מקום הוי גם כן שמחת הגוף, משום הכי אין איסור לשמחו בסעודת סיום ביום טוב.

סימן תסז

נשאלתי: אם גוי מבקש מיהודי שרוצה לקנות ממנו מזוזה כדי לקבוע בפתחו שיהא לו לשמירה אי רשאי ליתן לו.

תשובה: א) עי' ברמ"א יור"ד (סימן רצא ס"ב) בשם המהרי"ל עכו"ס שבקש שיתנו לו מזוזה ורוצה לקבעה בפתחו אסור ליתנה לו, וכתב הרמ"א במקום דאיכא למיחש משום איבה ושירע משום זה לישראל שרי, [ולימן מזוזה למי שהוא ספק ישראל ומתנכר בהיותו בין הגויס עי' בספר רוח חיים להגרח"פ יור"ד (סימן רצא ס"ק ג) דנשאר בספיקו עיי"ש].

ב) הנה יש פוסקים דסבירי להו דיש עצה ליתן להגוי מזוזה פסולה או מזוזה שנכתב שלא לשמה, [עי' ביד שאול על יור"ד שם, ועי' בהעמק שאלה פרשת עקב פיסקא קמה אות יט ובשדה חמד בקונטרס דברי חכמים (סי' קלה) באריכות].

אבל יש שמפקפקים על זה דאפילו אין לו קדושת מזוזה מכל מקום יש לה קדושת פסוקים ופרשה שבחומש, [עי' בשד"ח שם, ומה שכתב שם הגאון רבי שלמה הכהן מוילנא].

ג) ברם על זה יש עצה דיכתבו במזוזה רק דברים שאין להם קדושה ולא פסוקים.

אכן כתבו הפוסקים דאי אפשר לעשות כן דהוי גניבת דעת הגוי, דקיימא לן ביור"ד (סימן קיז) ובחו"מ (סימן רכח ס"ו) דאסור למכור לגוי בשר נבילה בתורת שחיטה דגונב דעתו, הכא נמי גונב דעתו, עיי"ש בשד"ח ועי' בשו"ת אגרות משה יור"ד (סימן קפד).

ד) ואפשר לומר דאיתא בתשובת מהרי"ל החדשות (סימן קכג) דיאמרו להגוי דהמזוזה שומר רק לישראל ששומרים תורה ומצוות ולא לגוי דאינו שומר תורה ומצוות כמו תבלין לשבת דלא מהני למאן דלא מנטר לשבת עי' שבת [דף קיט] עיי"ש, ומשמע דסבירא ליה דלא קאמר המהרי"ל רק לדחות לעכו"ס אלא דסבירא

יט רמב"ם פ"י מהל' גניבה ה"ח מרדכי כב רמב"ם פ"א מה' גזילה ואבידה ה"ט ממכילתא

גזילה ממש ולא עוד אלא אפי' קנה חפץ מנכרי יט אסור להטעותו בחשבון בנתינת מעות בעד החפץ כמו שנא' וחשב עם קונהו שהרי אין הנכרי מקנה לו החפץ אלא בעד סכום הדמים שפסק לו והמטעהו בחשבון המעות ה"ז כגונב החפץ ולא כמפקיע חובו לד) ואפי' גניבת דעת שאין בה חסרון מעות אסורה במו"מ כמ"ש לה) בה' אונאה טו ומכל מקום אם הנכרי לו) טעה מעצמו מותר אם לא יהיה חילול השם בדבר מפני שלא יוודע לו ונכון שיאמר לו הישראל ראה שעל חשבונך אני סומך ואם משכן נכרי חפץ לישראל (ו) לז) יש מתירים לח) להשתמש בו אע"פ שבישראל כיוצא בזה הרי זה גזלן (מפני ששולח יד בפקדון בנכרי אין בו משום שליחות יד שנאמר אם לא שלח ידו במלאכת רעהו רעהו ולא של נכרי כי שליחות יד אינה גזילה לגמרי אלא שמשתמש בפקדון לצורך עצמו ומה שיתקלקל בתשמישו דעתו לשלם לו ולא אסרה תורה בנכרי אלא לגזול ממנו לגמרי שלא על דעת לשלם):

ה כב כל החומד ביתו או כליו [ט] של חבירו או כל דבר לט) שאפשר שיקחם ממנו רק *מ) שאין

קונטרס אחרון

(ו) ט"ז ש"ך יו"ד סי' ק"כ (עיין פסחים דף ל"א דישראל מנכרי לא קני משכון וברשותי' דהנכרי קאי ודמי לע"ע או למו"מ ואין היתר כשמקלקל המשכון אלא ע"ד לנכות מחובו כי לגזול ע"מ לשלם לא אסור אלא בישראל כדאיתא

אמרי יעקב

זה דוקא היכא שהוא כופר ומפקיע לגמרי את הפקדון, אבל להשתמש עם פקדון או משכון של נכרי שלא בידיעתו זה קיל, וכמש"כ הרב בעצמו דיש מתירים זה, ועיין מש"כ ע"ז לקמן ד"ה יש מתירים: לד) **ואפילו גניבת דעת שאין בה חסרון מעות.** כגון למכור לו בשר נבילה בחזקת שחוטה, כדלעיל סי' ב' סעי' י"א ע"ש: לה) **בהלכות אונאה.** עיין לעיל סי' ב' סעי' י"א, י"ב: לו) **טעה מעצמו מותר.** י"א (לח) דאם הנכרי מקיים ז' מצוות בני נח טעותו אסור, והנה מה שסתם כאן הרב דדוקא אם הנכרי טעה מעצמו מותר, אבל אסור להטעותו, זה כתב לשיטתו לעיל סי' ב' סעיף י"א, אבל י"א דשרי אף להטעותו, (עיין לעיל סי' ב' ס"ק מ"ד באמ"י, ובביאורים סי' י"ב סעי' כ"ח ד"ה אע"פ): לז) **יש מתירים להשתמש בו.** ובמג"א סי' תע"ב ס"ק ב' ס"ל דאפילו במשכון עכו"ם אין להשתמש רק היכא שאין העכו"ם מקפיד ע"ז, אבל בחק יעקב שם השיג עליו, ופסק דבעכו"ם ליכא איסור השתמשות כלל במשכונו, וכמש"כ כאן הרב דיש מתירים, ושם בהל' פסח סתם הרב כדעתו להתיר ע"ש בסעי' י', ומש"כ (לט) באו"ח סי' ת"מ קונ"א ס"ק י"א: לח) **להשתמש בו.** לעיל ס"ק ל"ג ד"ה הוא בעין, נתבאר דיש מתירים אפילו להפקיעו לגמרי, ואין להקשות דמאי שנא מגניבת דעת של עכו"ם דאסור, ואפילו למכור לו בשר נבילה בחזקת שחוטה אסור, וכן לגנוב דעתו בדברים של שפת חלקות, או במעשה שמראה לו שעושה בשבילו ואינו עושה, דאסור כדלעיל סי' ב' סעי' י"ב, י"ל דשאני התם דמוציא דבר שקר מפיו כדי להטעותו ולקבל ממנו טובת הנאה, וזה כמו גניבה מכיסו, ולכן אסור אף בנכרי, משא"כ בהך דהכא אין בזה איסור כיון שהחפץ הוא כבר תחת ידו של הישראל בהיתר, שמסר לו הנכרי בשביל הלואתו (ט"ז יו"ד סי' ק"כ ס"ק י"א): ה לט) **שאפשר שיקחם.** דאם (מ) אי אפשר בכלל לקחתם, לא היה בא לידי לא תתאוה, דלא היה מתאוה לדבר שאי אפשר לבוא לידו: מ) **שאין בדעתו**

ביאורים

* **שאין בדעתו למכרם.** ראיתי בס' פתחי חושן הל' גניבה פ"א ס"ק כ"ו, שכתב שהכופה את חבירו לקנות ממנו יש בזה איסור חמס, ויש להזהר בזה שלפעמים מביאים את האדם במצב שאינו יכול לסרב, ולכאורה גם זה מעין כפיה ומצוי הדבר אצל מחברים השולחים ספר ע"י הדואר, ומפני סיבות שונות אינו יכול לסרב וכו' עכ"ל. הנה מה דפשיטא ליה דאיכא בזה איסור חמור של חמס, לענ"ד לא נהירא כ"כ ויש לפקפק בזה, משום דמשמעות הפוסקים הוא דהיכא דבסוף מסכים למכור, אף שהדבר בא ע"י כפיה לית ביה איסור חמס, וא"כ ה"ה להפך דאם מסכים לבסוף לקנות ליכא בזה איסור חמס, וראיה לדברינו דהרי איתא בב"ק ס"ב ע"א מה בין גזלן לחמסן, א"ל חמסן יהיב דמי גזלן לא יהיב דמי, א"ל אי יהיב דמי חמסן קרית ליה, והאמר רב הונא תלוה וזבין זביניה זביני, לא קשיא הא דאמר רוצה אני, הא דלא אמר רוצה אני ע"כ, ומבואר מדברי הגמרא דאי יהיב דמי ואמר רוצה אני, אף שזה בא ע"י כפיה שתלוהו, מ"מ אין זה מקרי חמסן, וכ"כ שם התוס', ד"ה חמסן ע"ש. גם הלח"מ פ"י מהל' מכירה הל' א' כתב וז"ל, דחמסן היינו דצווח מתחלה ועד סוף וקבל הדמים בעל כרחו, אבל תלייה וזבין דזביניה זביני, היינו דלבסוף שתק וקבל הדמים וכו' ע"ש, וכן יש להוכיח מדברי התוס' בסנהדרין דף כ"ה ע"ב ד"ה מעיקרא, דאיתא שם בסוגיא דהחמסנין מעיקרא סבור דמי קא יהיב אקראי בעלמא הוא, כיון דחזו דקא חטפי, גזרו בהו רבנן, וכתבו ע"ז התוס' שם וז"ל, דהכא הכי קאמר דמי קא יהבי והיו מפייסים אותם עד שיאמרו רוצה אני, אם כן לא עברו אלאו דלא תחמוד, כיון דחזו דשקלי בעל כרחייהו ולא היו חוששין אם יתפייסו פסלינהו עכ"ל, הרי מבואר מדבריהם דמה דפסלו חז"ל חמסן היינו דוקא

שער הציון

(לח) כנה"ג סי' שמ"ח ס"ק ה' בשם ספר חסידים. (לט) ועיין בשו"ת אבנ"ז או"ח סי' מ"ד אות ד' מה שהשיג על הרב. (מ) פרישה שנ"ט ס"ק י', אולם אם במציאות כן מתאוה, אף שאין בידו לקנותן, כגון שאין לו מעות או שאר סיבות כתב שם ברישא דעובר ע"ש.

ליקוטים

להוציא ממון שלהם כדקיי"ל דכיבוד אב הוא משל אב: ה [ט] של חבירו. דוקא ישראל אבל [יד] בשל נכרי אין איסור דכתיב רעך, איסור לא תחמוד הוא גם אם הוא חומד לצורך מצוה כגון ס"ת, תפילין, מזוזה וכה"ג, (עיין שו"ת בצל החכמה ח"ג מסי' מ"ג עד

מקורות

[יד] כ"כ הרב בקונ"א או"ח סי' ת"מ ס"ק י"א, ס' המקנה על קידושין קונט"א סי' פ"ח ס"ק ב', מנ"ח מצוה ל"ח ס"ק ח'.

בדעתו למכרם והוא הרבה עליו רעים או שהפציר בו בעצמו עד שמכרם לו ה"ז *עובר בלא תחמוד ואינו עובר בלאו זה מא) עד שיקח החפץ שחמד כמ"ש לא תַחְמוֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלָקַחְתָּ לָךְ (דברים

קונטרס אחרון

בב"ק קי"ג ע"ב בעובדא דרב אשי ע"ש בתוס' ורא"ש ומאי דקאמר ישראל כו' כיתש כן להנכרי ועובדא דרבינא א"א לתרוצי כלל אלא בהכי שהניח להנכרי דקיס הרבה כנגד העבים בענין שיצא ידי חובת תשלומין אבל העבים ניחא טפי לרבינא ודו"ק):

ביאורים

היכא שאינו מפייס את הבעלים, אלא לוקחים בעל כרחך, ולכן אף שיהבי דמי מ"מ חמסן מקרי, משא"כ היכא שהוא מפייסו הגם שזה בא ע"י כפיה, מ"מ לא הוי חמסן, וכ"כ השלטי גבורים שם דמאן דיהיב דמי וכופה המוכר עד שיאמר רוצה אני אינו נפסל כלל ע"ש, וכל מה שדנו הפוסקים בגדרו של חמסן, היינו היכא שהמוכר לא אמר בהדיא שהוא רוצה, דעיין במחנה אפרים הל' גזילה סי' כ"ו שדן היכא שאנס את חבירו כדי שימכור לו חפץ ידוע, ונתן לו דמים וקבלם המוכר בשתיקה, ומסיק שם דאין זה חמסן, ומש"כ הטור סי' שנ"ט דאם כופהו למכור את שלו ומקבל דמים אם הוא שלא מרצונו אסור, דזה מיירי בשקיבל את הדמים על ידי כפיה, אבל אם קיבלם בשתיקה אף שלא אמר בפירוש רוצה אני אין זה חמסן ע"ש, וכן ע"ע בנתיבות סי' ר"ה ס"ק א' מש"כ בזה ע"ש. ולפ"ז נראה לכאורה דכמו במכירה קיי"ל דתלוהו וזבין זביניה זביני אף שזה נעשה ע"י כפיה ואונס, ה"ה בקניה הוא כן, ואין זה נחשב לחמסן, ואין להקשות מהא דכתב הרמ"א סוסי' ר"ה דכל זה מיירי באנסוהו למכור, דאמרינן אגב אונסיה גמר ומקני, אבל אנסוהו לקנות אינו קנין עכ"ל, הרי חזינן דיש חילוק בין מכירה לקנין, אבל נראה דלק"מ, חדא דהסכמת הפוסקים הוא דאין חילוק בין מכר לקנין, וכמש"כ החלק"מ והבית שמואל באהע"ז ריש סי' מ"ב, והשיגו שם על הרמ"א, וכ"כ הגר"א על דברי הרמ"א וז"ל, ועיין מש"כ באהע"ז ריש סימן מ"ב, דכל הפוסקים חולקים עליו עכ"ל, הרי דהסכמת הפוסקים דאין חילוק בין מכר לקנין, ועוד נלענ"ד דאף לשיטת הרמ"א דס"ל דאנסוהו לקנות אינו קנין, היינו דוקא היכא שהוא אונס ממש, אבל היכא שהמוכר משדל את הקונה בדברים בלבד, או עושה שאר פעולות עד שהקונה מסכים לקנות, במקרה זה אף שהוא קונה רק מחמת אי נעימות או כבוד המוכר וכדומה, מ"מ פשוט דאין זה בגדר אונס, ולכו"ע הוה המכר מכר, ואין כאן שום איסור חמסנות. אולם עדיין יש לברר, אם אין כאן איסור לא תחמוד, וכמו לגבי קנין כתב הרמב"ם פ"א מהל' גזילה ופסקו השו"ע סי' שנ"ט סעי' ט', דאם הכביד עליו רעים והפציר בו עד שלקחו ממנו הרי זה עובר בלא תחמוד ע"כ, הרי מבואר דס"ל דאף שהמוכר מסכים לבסוף למכור והמכר קיים ואינו בגדר חמסן, מ"מ יש בו איסור תורה של לא תחמוד, וא"כ לפ"ז אולי נאמר דה"ה להפך לגבי מכר, דאם המוכר מפציר בו לקנות יש בו איסור לא תחמוד שהוא חומד ממון חבירו, אבל נראה לענ"ד דבמכירה אין בו לא תחמוד, אף שהוא מפציר ומשדל את הקונה, ויש לחלק בין מכירה לקנין, דאל"כ אלא נאמר ששוין הם, א"כ נצטרך לומר דגם להציע לחבירו סחורה ולבקשו שיקנה ממנו יהיה אסור, גם אם לא ישדלהו ויפצירהו, שהרי כתב הרמב"ם שם פ"א מהל' גזילה הל' י"ב, דהקונה דבר שהתאוה מחבירו "ע"י בקשה" ממנו, עובר בשני לאוין, על לא תחמוד ולא תתאוה וכדהעתיק הרב כאן את דבריו, וא"כ לפ"ז היעלה על הדעת דגם במכירה הדין כן, דאם בקש מחבירו שיקנה ממנו איזה חפץ או סחורה, האם הוא עובר על לא תחמוד, הרי ודאי דלית בזה שום סרך איסור, (אך עיין מש"כ לקמן ד"ה או בבקשה ולפ"ז יש לדחות קצת), וטעם החילוק נראה דלא אסרה תורה חימוד אלא בדבר מיוחד שהוא חומד כליו או ביתו של חבירו, אבל לא כשהוא חומד דבר כללי, וכמש"כ בביאורים לקמן סוד"ה עובר בלא תחמוד וע"ש מש"כ בשם שו"ת ארץ צבי, ואפילו אם לא נסמוך ע"ז מ"מ כאן בנדון דידן יש עוד סברא וטעם להתיר משום דזה הוי דוק מו"מ ומסחר, ולא אסרה התורה לסוחר לשדל את הקונה כדי שיוכל להרויח ודו"ק. והנה למסקנת הדבר אף שנתבאר דהמשתדל ומפציר בחבירו שיקנה איזה דבר אינו נכלל בגדר חמסן, וכן אין כאן איסור חימוד, אולם זה אמור לענין עיקר הדין דאינו בגדר חמסן אפילו מדרבנן, אבל מאידך גיסא ודאי דאין זה ממדת חסידות לגרום לרעהו לקנות דבר שאינו ברצונו, וכל קנינו הוא יך מחמת אי נעימות ולא מנפש חפיצה, על כן למעשה ודאי דראוי להמנע מזה:

אמרי יעקב

למכרם וכו' שהפציר. דוקא באופן זה שהפציר או הרבה עליו רעים אסור, דכיון שאין רצון חבירו למכרו, והוא מפציר בו (מא) אז הוא עובר, ועיין לקמן ד"ה בבקשה, אך זה אמור באיש המוני או בינוני, אבל באיש נכבד חמור טפי דגם אם אינו מפציר בו יש בו לפעמים משום לא תחמוד, דעיין ברבינו יונה (שער ג' אות מ"ג) דאחר שהביא איסור לא תחמוד כשהוא מפציר בחברו, כתב אח"כ דאם הוא איש נכבד שאם ישאל שאלה אור פניו לא יפילון, אסור לשאול מעם רעהו מקח או מתת, בלתי אם ידע כי נתון יתן לו בנפש חפצה, ולא ירע לבבו בתתו לו עכ"ל: **מא) עד שיקח החפץ שחמד.** אבל אם חומד כליו וחפציו של חבירו, שרוצה שיהיה לו ג"כ אותם הדברים כמו לחבירו, (מב) אין בזה איסור, ומותר לו לקנותם לעצמו מהשוק, דהאיסור של לא תחמוד הוא דוקא באופן זה שכתב הרב, דהיינו שהוא חומד כליו של חבירו ומפציר בו שימכור לו, עוד נלענ"ד דדוקא בחומד חפץ מסוים שמוצא חן בעיניו ורוצה דוקא אותו חפץ, אבל אם רוצה לקנות איזה חפץ באופן כללי, מותר לבקש זאת מחבירו אף אם עושה זה

* **עובר בלא תחמוד.** בשו"ע סי' שנ"ט סעי' ט' כתב המחבר, דהכופה את חבירו למכור את שלו ונותן לו דמיו אסור, אבל אין לו דין גזלן ליפסל מדאורייתא אלא מדרבנן, כמו שנתבאר עכ"ל, וכתב שם הסמ"ע ס"ק י"ד, דאף דהוא עובר בלאו דלא תחמוד וכמש"כ השו"ע בסעיף י', מ"מ אינו נפסל לעדות ולשבועה, דלא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, ודלא כעיר שושן שכתב שאינו עובר על לאו דאורייתא עכ"ל, וראיתי בבאה"ט שם ס"ק ו' שהשיג על הסמ"ע וכתב דדבריו תמוהים, כי דברי העיר שושן נכונים דאינו עובר על לא תחמוד אלא מדרבנן, שהרי זה מקרי חמסן, ומה שאיתא בשו"ע בסעיף שאחר זה דעובר על לאו דלא תחמוד פי' מדרבנן ודו"ק עכ"ל, אבל לענ"ד תמיהתו תמוה, דהרי מקור דברי השו"ע בסעי' י' נלקחו מדברי הרמב"ם כמש"כ שם הב"י, וברמב"ם איתא מפורש דהוא עובר מדאורייתא על לא תחמוד, דז"ל הרמב"ם פ"א מהל' גזלה הל' ט', כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו, או כל דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו, והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, אפילו שנתן לו דמים רבים, הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר לא תחמוד ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה, וע"ש בראב"ד

שער הציון

(מא) מנחת פתים סי' שנ"ט סעי' י'. (מב) עיין שו"ת בצל החכמה ח"ג סי' מ"ט.

ז', כ"ה) ומשעה שנפתה בלבו מב) וחשב האיך יקנה חפץ זה מג) **עבר בלא תתאוה כי אין תאוה אלא בלב בלבד והתאוה מביא לידי חימוד והחימוד מביא לידי גזל והגזל מביא לידי ש"ד הא למדת שהמתאוה לשל חבירו עובר בלאו אחד** מד) **והקונה דבר שהתאוה בהפצר שהפציר בו *או** מה) **בבקשה ממנו בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים ה"ז עובר בשני לאוין לכך נאמר לא תחמוד ולא תתאוה:**

אמרי יעקב

ע"י בקשה והפצרה, ועיין ביאורים סוד"ה עובר: מב) **וחשב האיך יקנה חפץ זה עובר וכו'**. ר"ל משגמר והסכים בלבו להשתדל בכחו לקנותו ממנו: מג) **עבר בלא תתאוה**. וחמור (מג) לא תתאוה מלא תחמוד, דלא תחמוד גלי לן קרא דאינו עובר עד שיקח החפץ שחמד, משא"כ לא תתאוה עובר אף אם לא עשה מעשה, וי"א דגם לא תתאוה דינו כלא תחמוד, ואינו עובר רק כשעשה מעשה, ושנה עליו הכתוב לעבור בב' לאוין, ובשו"ע סי' שנ"ט סעי' י' פסק כדעה ראשונה: מד) **והקונה דבר וכו'**. הנה בדבר זה איכא פלוגתא בין הראשונים, (מד) די"א דהא דאיתא בב"מ ה' ע"ב לא תחמוד בלא דמי משמע להו, הכונה היא דכן הוא האמת, ולפ"ז שרי להפציר ולפייס את הבעלים שימכור לו את ביתו או כליו, ואם אומר רוצה אני ליכא שוב לא תחמוד, וכ"כ התוס' סנהדרין כ"ה ע"ב, אבל דעת הרמב"ם פ"א מהל' גזילה דאפילו אם אומר רוצה אני, הואיל שבא לידו ע"י הפצרה ובקשה יש בו לאו דלא תחמוד, וכ"פ בשו"ע סי' שנ"ט סעי' י' וכמש"כ כאן הרב, (מה) ומ"מ אין לו דין גזלן לפסול מדאורייתא לעדות ולשבועה, דלא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע: מה) **בבקשה ממנו**. נראה דדוקא ע"י בקשה אסור, אבל רשאי לשאלו אם

ביאורים

שהשיג על טעם זה שאין בו מעשה ע"ש, הרי הדבר מבואר ומפורש ברמב"ם שעובר מן התורה, ומקור דבריו הם מהמכילתא כמש"כ שם המ"מ, וכ"כ בספר המצות מצוה רס"ה, וז"ל הזהירנו מהשים מחשבתנו לעשות תחבולה כדי לקנות מה שברשות זולתנו מאחינו, והוא אמרו לא תחמוד בית רעך, ולשון מכילתא לא תחמוד יכול אפילו חומד בדיבור, תלמוד לומר לא תחמוד כסף וזהב, מה להלן עד שיעשה מעשה, אף כאן עד שיעשה מעשה, הנה יתבאר לך כי זה הלאו מזהיר מהערים, עד שנקח לעצמנו הדבר שאנחנו חומדים אותו ממון אחינו, ואפילו לקנותו ולתת בו דמים, הנה זו כולו מי שיעשהו עובר על לא תחמוד עכ"ל. וע"ע בגר"א שם בשו"ע סעי' י', עכ"פ הדבר פשוט שדברי הסמ"ע שכתב שעוברים מדאורייתא נכונים וליתא לתמיהת הבאה"ט. אולם עדיין דברי הסמ"ע צ"ע לענ"ד, דהוא סותר עצמו ממש"כ בסי' ל"ד, דאיתא התם בשו"ע סעי' י"ג דהחמסנים והם הלוקחים קרקע או מטלטלים שלא ברצון הבעלים, אע"פ שנותנים הדמים הרי פסולים לעדות, וכתב ע"ז הסמ"ע בס"ק ל"ב ד"ה שלא ברצון הבעלים, וז"ל אע"פ שנותנים הדמים, פי' וכל הנותנים דמים אינם עוברים בלאו דלא תחמוד, כי לא תחמוד בלא דמי משמע, וכן האמת כן כתבו התוס', ואינם גוזלים בכח אלא משתדלים מהבעלים עד דיהבי להו בלא דמים עכ"ל, הנה מה שכתב לבאר כן דברי השו"ע ודאי ליתא, דהרי נתבאר לעיל דדעת השו"ע בסי' שנ"ט סעי' ט' דגם כשנותן לו דמים יש בו לאו דלא תחמוד מן התורה, וכמש"כ הסמ"ע עצמו שם ס"ק י"ד ודבריו צע"ג, ומה שהביא שם הסמ"ע דכ"כ התוס' וכו', אף שנכון דכן הוא דעת התוספות כדלקמן, אבל הרי דעת השו"ע הוא כדעת הרמב"ם וסייעתו, והם ס"ל דאפילו אם נותן דמים ונתרצה המוכר יש בו לא תחמוד וכדנתבאר לעיל, שו"ר שהתומים כבר השיג עליו שם כנ"ל. ודע עוד דשיטת התוס' בסנהדרין כ"ה ע"ב ד"ה מעיקרא, דהא דאיתא בב"מ דף ה' ע"ב דלא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, דהכונה היא דכן הוא האמת, עכ"פ היכא דמפייסים את הבעלים, ואם הם אומרים רוצה אני לא עוברים על לא תחמוד, ושיטה זו לאו יחידאה היא, אלא גם הראב"ד פ"א הל' ט' מהל' גזילה ס"ל כן, וע"ש במ"מ דשיטת הראב"ד נכונה יותר ע"ש, וכן היא דעת הסמ"ג ל"ת קנ"ח, אולם למעשה אין לנו אלא פסקו של השו"ע שפסק לדינא כדעת הרמב"ם. אמנם היה נלענ"ד לומר דאיסור לא תחמוד היינו דוקא היכא שהוא מתאוה וחומד חפץ מסוים, דמוצא חן בעיניו וחומד אותו ורוצה דוקא אותו דבר עצמו, אבל אם הוא חפץ לקנות איזה דבר באופן כללי, והוא נמצא אצל חבירו ואינו חומד דוקא דבר ההוא, אלא רוצה לקנות באופן כללי מין דבר זה, בזה ליכא איסור, וכגון אם רוצה לקנות לעצמו סוס לרכוב עליו, שרי לבקש ולהפציר בחבירו שימכור לו סוס מסוסיו או שור משוריו, שהרי בזה אינו חומד דוקא אותו סוס או שור, רק רוצה לקנות לעצמו סתם סוס לצורך רכיבה או שור לחרישה, ואינו חומד דוקא שור או סוס מסוים, לפיכך בענין זה ליכא לא תחמוד, ואף דכתיב וכל אשר לרעך, מ"מ הכונה היא להוסיף על הפרטים שנפרטו לעיל, אבל מ"מ גם וכל אשר לרעך הוא דוקא באופן זה שכתבנו ואף שלא מצאתי דבר זה מפורש בפוסקים מ"מ אפשר דבצירוף שיטת הראב"ד והתוס' והסמ"ג דלעיל דס"ל דאם המוכר מוכר מרצונו ליכא לא תחמוד, אפשר דיש לסמוך ע"ז, וכעי"ז ראיתי בשו"ת ארץ צבי סי' ד' שהביא בשם בעל אמרי אמת זצ"ל, והסכים עמו דאיסור חימוד הוא רק בחפץ שאינו מצוי ע"ש:

* **או בבקשה ממנו**. נלענ"ד דדוקא ע"י בקשה אסור, אבל רשאי לשאול אותו אם הוא מוכן למכור כליו או ביתו, דאף שהם דברים שאינם ידועים לו שהם עומדים להמכר, מ"מ לפעמים בדעת הבעלים למכרם אם יהיה לו קונה, ולכן י"ל דמה שכתב הרמב"ם פ"א מהל' גזילה הל' י"ב, והעתיקו כאן הרב "או בבקשה" הכונה היא ע"י בקשה דוקא, והחידוש הוא שא"צ דוקא להפציר ממש, אלא ה"ה ע"י בקשה יש בו לא תחמוד, אבל בפחות מבקשה דהיינו בשאלה בלבד ליכא שום איסור, ולא זו בלבד אלא דלולי דמסתפינא היה אפשר לומר דגם ע"י בקשה אין לאסור אלא היכא שהוא ע"י ריבוי בקשה או בקשה שהיא כהפצרה כדלקמן, דהנה הרמב"ם (פ"א מהל' גזלה הל' ט') כתב "והכביד עליו ברעים" "והפציר בו" ושם בהלכה י"א "והפציר ברעים" ובהל' י"ב "בהפצר שהפציר בבעלים", ובספר המצות (מצוה רס"ה) "לעשות תחבולה" כדי לקנות וכו', מזהיר "מהערים" עד שנקח וכו', ושם במצוה רס"ו מחלות פניו "ולהכביד עליו" וכו', "הכביד עליו והערים", מכל לשונות הנ"ל משמע דהאיסור הוא דוקא הכבדה הפצרה והערמה, ולשון הפצרה ודאי יותר הוא מבקשה וכדמצינו נמי (בראשית ל"ג י"א) דכתיב קח נא את ברכתי וכו' ויפצר בו ויקח, דמשמע שהבקשה לא פעלה שיקח רק אחר ההפצרה, וראה לשון הרב סי' ב' סעי' י"ד ודו"ק, ועל כן יש לפרש דמה שכתב הרמב"ם בהל' י"ב או "בבקשה" כונתו ע"י ריבוי בקשה או סוג בקשה שהיא כהפצרה (ועיין כתובות דף נ"ג ע"א אמר ליה מעלאי דידי היינו עשייה ע"ש) אבל ע"י סתם בקשה אפשר דשרי. אך למעשה צע"ג אם יש לסמוך ע"ז דהנה הרמב"ם

שער הציון

(מג) עיין ב"מ סי' שנ"ט דכ"ה שיטת הרמב"ם, ובמנחת פתים כתב דבזה"ק פ' ומתנן מבואר נמי כהרמב"ם ולא כסמ"ג דס"ל דגם לפ מתמיה מינו עובר רק ע"י מעשה. (מד) כ"ה דעת הסמ"ג ל"ת קנ"ח, וע"ע דעת הרמב"ד פ"ח מהל' גזילה הל' ט', דמין לאו דלא תחמוד רק בקנה בע"כ ולפ מתמי הבעלים רוצים מנו, וע"ש במ"מ ובמועפות למס סי' קט"ו. (מה) סמ"ע סי' שנ"ט ס"ק י"ד, בית שמואל סי' כ"ח ס"ק כ'.

כג ב"ק ס"ו ע"א ס"ז ע"א

ו מו) מ"ע מז) על הגוזל *[י] להחזיר הגזלה עצמה אם היא בעינה ולא נשתנית שנאמר והשיב את הגזלה אשר גזל וה"ה לגנב ואינו יוצא י"ח בנתינת דמים כג [יא] מח) ואפי' אם כבר [יב] נתייאשו הבעלים אבל אם אבדה [יג] או שנשתנית מט) שינוי שאינו חוזר לברייתו נ) יוצא

ביאורים

וכן הטור סי' שנ"ט עשו שתי בבות בדין דלא תחמוד, דברישא כתבו כל החומד עבדו או ביתו של חבירו, או כל דבר שאפשר שיקחנו ממנו והרבה עליו רעים והפציר בו עד שלקחו, ה"ז עובר בלא תחמוד, ובסיפא כתבו בבא נוספת, כל המתאוה ביתו או אשתו וכו'. ובפרישה שם ס"ק י' כתב וז"ל, דברישא נקט ג"כ ביתו, י"ל דמיירי במוכר שיש לו בתים הרבה, ואפשר לקנות ממנו בקלות, אבל בסיפא מיירי באין לו בתים הרבה, וכן אינך הם דברים הצריכים לו וכו' ע"ש, ומשמע לכאורה דאף שא"צ לבקש ממנו אלא יוכל לקנות בקלות נמי איכא לא תחמוד דלא כדברינו הנ"ל, אבל המעיין יראה דלק"מ, וכונת הפרישה הוא דבהשוואה לגבי סיפא שמיירי שיש לו בית אחד, או לגבי אשתו שהוא ודאי דבר קשה מאד להשיג מחבירו, וע"ז כתב דברישא מיירי שיש לו כמה בתים וקל לקנות, ור"ל שא"צ כ"כ הרבה תחבולות, משא"כ בסיפא מיירי שקשה להשיג אבל ודאי שגם ברישא מיירי דצריך לכה"פ בקשה והשתדלות, ועכצ"ל כן שהרי גם שם ברישא כתב הרמב"ם והטור "והרבה עליו רעים והפציר בו" עד שלקחו עכ"ל, הרי מבואר דאף ברישא שהוא קל לקחתו, מ"מ צריך לזה הפצרה ודו"ק:

* **להחזיר הגזלה.** כתב הרמ"א סי' שע"ה סעי' ז', ראובן שהיה לו בית רעוע, ויצא מן העיר ובא שמעון ודר בו, והוציא הוצאות להציל הבית מן הנפילה וסיידו וכיירו, כל מה שהיה לצורך שלא יפול צריך ראובן להחזיר לשמעון, אבל א"צ ליתן לו מה שסיידו וכיירו, כי יוכל לומר איני צריך לזה עכ"ל, ולכאורה יש להקשות דמאי שנא זה מדין הש"ס ב"מ ק"א דהיורד לתוך שדה חבירו ונפסק שם בשו"ע סעי' א', דאפילו בשדה

אמרי יעקב

הוא מוכן למכרו, גם אם זה חפץ מחפצי ביתו שאינם עומדים למכירה, (דאם בדברים העומדים למכירה, או אפילו ספק שעומדים למכירה, פשוט שמותר, וע"ע מה שכתבנו בביאורים): ו מו) **מצות עשה.** ולכן אין לוקין על לאו דגזילה, (מו) שהרי הכתוב נתקו לעשה שאם גזל חייב להחזיר, שנאמר והשיב את הגזלה אשר גזל, ואם מקיים את העשה יעקור את הלאו, ולא (מז) יעבור למפרע: מז) **על הגוזל.** ואם מת והוריש הגזילה לבניו (מח) הוי כאלו אביהם קיים, שאם הגזלה בעין ולא נשתנית הרי צריכים להחזירה אפילו נתיאשו הבעלים: מח) **ואפילו אם כבר נתייאשו הבעלים.** לפי שביאוש לבד אין הגזלה יוצאה מרשות בעליה להיות נקנית להגזלן שיהא ברשותו, ורק אם נמכר אחר היאוש לאחר, או ניתן לו במתנה, אז הוא נקנה ביאוש ושינוי רשות, כדלקמן סעי' י"א ע"ש, ואם יש עם היאוש שינוי השם, אפילו אם זה חוזר לברייתו (מט) י"א שקונה וא"צ להחזיר אלא דמיה: מט) **שינוי שאינו חוזר לברייתו.** כגון אם (נ) גזל עצים ושיפן וקצצן, או חקק בהם או עשה כלים, או גזל צמר (נא) וצבעו, או עשאו לבדים, או אבנים וסתתן או מעות והתיכן, כל אלו הוי שינוי שאינו חוזר לברייתן, שאם יעשה מעות אחרות פנים חדשות הן, וכן כל כיוצא בהן, ואין נקרא שינוי אא"כ נשתנה שם הגזילה מכח השינוי (רמ"א סי' ש"ס סעי' ו'), ולכן אם גזל קורות גדולות ועשאן קטנות לא קנה, (נב) ורק אם קצצן ללוחות שנשתנה שמם, (נג) אבל הגוזל עצים וחיברם במסמרים ועשה מהם תיבה, אף שנשתנה שמם מעצים לתיבה, אין זה שינוי, שהרי אפשר לפורקן וחוזרים להיות קרשים כמו שהיו, וכן כל כיוצא בזה, וע"ע בשו"ע סי' ש"ס עוד כמה פרטים ודוגמאות: נ) **יוצא ידי חובתו בנתינת דמיה.** דבר זה ילפינן מדכתיב והשיב את הגזלה "אשר גזל", (נד) דדוקא אם הגזלה היא כאשר גזלה, אז צריך להחזירה בעינה, אבל אם נשתנית שינוי שאינו חוזר לכמו שהיתה, כבר קנאה הגנב בשינוי ואין עליו אלא חוב דמי שויה כמו שהיתה בשעת הגזילה, (נה) ואפילו אם לא נתייאשו

שער הציון

(מו) רמב"ס ריש פ"א דהל' גזלה. (מז) ועיין מנ"א מצוה ק"ל ס"ק ו', וע' אמ"י סי' י"ב ס"ק כ"ח. (מח) שו"ע סי' שס"א סעי' ז'. (מט) שו"ע סי' שנ"ג סעי' ב', וע"ש ברעק"א שהביא דבעל המאור והרמב"ן חולקים ע"ז ע"ש. (נ) שו"ע סי' ש"ס סעי' ו'. (נא) ודוקא בצבע שאינו יכול להעבירו (ש"ך). (נב) שו"ע סי' ש"ס סעי' ט'. (נג) שו"ע סי' ש"ס סעי' ה'. (נד) סמ"ע ש"ס ס"ק ב'. (נה) עיין סי' ש"ס סעי' ה'.

ליקוטים

סי' נ' הרבה פרטים בענין לא תחמוד): ו [י] **להחזיר הגזלה.** גם בגזל עכו"ם [טו] חייב בהשבה עכ"פ מדרבנן. ואם גזל קורה ובנאה בבנין הואיל ולא נשתנית, [טז] מדין תורה צריך להרוס כל הבנין להחזיר הקורה לבעלים, אבל חכמים תקנו מפני תקנת השבים שיהיה נותן את דמיה ולא יצטרך להרוס הבנין, ואם גזל קורה ועשה מזה סוכה ובא בעל הקורה ותובעה בתוך החג, נותן לו את דמיה, אף דהסוכה הוא בנין ארעי, מ"מ המצוה קובעה כל ז' ימי החג לעשותה כבנין קבוע, אבל אחר החג הואיל ולא נשתנה ולא בנאה בטיט צריך להחזיר את הקורה עצמה. ואם גזל קרקע ובנה עליה בנינים, אפילו הם גדולים צריך לסתור הכל ולהשיב הקרקע לבעלים, דלא עשו תקנת השבים בקרקע, [יז] ואם לא נעשה הדבר מדעתו רק הבנאים גזלו ובנו על חלק מקרקע ששייך לחבירו, נחלקו הפוסקים אי עשו בזה תקנת השבים: [יא] **ואפילו אם כבר נתיאשו הבעלים.** ומ"מ אם נשבח הגזלה ביד הגזלן קנה אותו, [יח] וכשמחזיר לו הגזלה שמין לו השבח ונוטל מן הנגזל, [יט] ונחלקו הפוסקים אם דין זה אמור דוקא אחר יאוש או אפילו קודם יאוש: [יב] **נתייאשו הבעלים.** אין נקרא שינוי רשות (ראה אמ"י ד"ה ואפילו) [כ] אלא במוכר או נותן, אבל אם מת והורישוהו לבניו לא, דרשות יורש לאו כרשות לוקח דמי, דברא כרעה דאבוה הוא: [יג] **או שנשתנית.** גזל לולב ושיפהו [כא] כשר, דקנייה

מקורות

[טו] רמב"ס פ"א הל' ב' מגזילה, שו"ת נוב"י קמא יו"ד סי' פ"א ושם נסתפק בדעת הרמב"ס אם החיוב להחזיר הוא מן התורה או רק מדרבנן, ועיין שו"ת בית אפרים או"ח סי' ל"ז וביד אפרים או"ח סי' תקפ"ו, ובשו"ת בית שלמה חו"מ סי' קכ"ג סוד"ה וכל. וראה שו"ת חות יאיר סי' ע"ט ושם דן לגבי גר שגנב בגויותו אם חייב במצות השבה ע"ש מש"כ, וע"ע נתיבות סי' שמ"ח, וסי' קל"ד, שו"מ מהד"ת סי' קכ"ח, קל"ב, שו"ת חת"ס או"ח סי' ס"ב, לבושי מרדכי חו"מ ח"ד סי' י"ד, מהר"ש ענגיל ח"ז סי' א'. [טז] שו"ע סי' ש"ס סעיף א', רמ"א שם. [יז] ע"ש בפ"ת פלוגתת המבי"ט והמל"מ ועיד. [יח] שו"ע סי' שס"ב סעי' א'. [יט] ע"ש בש"ך ס"ק ג'. [כ] שו"ע סי' שנ"ג סעי' ד'. [כא] או"ח סי' תרמ"ט סעי' א' ובמ"ב שם.

לא תחמוד

תלא וכו' עי"ש מוכח דלויתן דג טהור הוא דאם הוא דג טמא מאי קשיא ליה על השחיטה דבהמות טפי מגוף אכילת הלויתן דאם אכילת דבר טמא הותרה לעתיד לא נפלאת היא שתהיה הנחירה ניתרת אלא ודאי דלויתן טהור הוא ומשום הכי לא קשיא ליה אלא משחיטה דבהמות שוב נדפס חלק ד' מהפסגה וראיתי מה שהאריך בזה הגאבד"ק האריש יל"ו בלד 50 עי"ש דברים נחמדים:

כלל קל) לא תחמוד דאמרינן בש"ס דבלא דמי משמע לאינשי אם הוא כן באמת עיין להגאון מנחת חינוך בפרשת יתרו מצוה ל"ח (בד"ה והנה לאו הזה) שהביא דברי התוספות בסנהדרין ד' כ"ה ד"ה מעיקרא שכתבו לתירוץ ראשון שכן הוא האמת ושמרן כסף משנה בפרק יו"ד מהלכות עדות כתב כן לדעת הרמב"ם וכתב על דבריו ובאמת דעת הרמב"ם מפורשת דאף בדיהיב דמי עובר רק שאינו נפסל לעדות אלא מדרבנן משום דלא משמע לאינשי איסורא בדיהיב דמי עכ"ל וכדבריו כתב מרן מוהרימ"ט בחידושיו לקידושין על הרי"ף ות"ק בפרק קמא (בד"ה וראיתי להרמב"ם) שדברי מרן כסף משנה תמוהים וכו' ולא ידע מאי קא קשיא ליה בדברי הרמב"ם שבהלכות עדות (שמפני זה הוצרך לומר כן בדעתו) דהא ודאי מדאורייתא גם ביהיב דמי עובר בלאו אלא שאינם פסולים לעדות מן התורה מפני שהם שוגגים או מוטעים דלא נאמר הלאו דלא תחמוד אלא בדלא יהיב דמי וכו' וכן העיד רבינו החינוך שם במצוה ל"ח בדעת הרמב"ם שכתב וז"ל שלא להכלות במחשבתינו לעשות תחבולה לקחת לנו מה שהוא לזולתינו מאחינו שנאמר לא תחמוד בית רעך וכו' ואפילו נתן דמים לחברו על החפץ עובר על לאו דלא תחמוד שאין לאו זה נתקן בנתינת הדמים כל זמן שדרך הכרח לקחו ממנו כן הוא הפירוש אמיתי לרבינו ז"ל עכ"ל ומשמע שכונתו היא על הרמב"ם אלמא סבירא ליה בדעת הרמב"ם דאף בדיהיב דמי איתיה ללאו זה וכדכתב הרב מהרימ"ט לדעתו ודברי הרמב"ם בספר המצות לא תעשה רס"ה מכוונים לדברי החינוך וז"ל הזהירנו מהשים מחשבתנו לעשות תחבולה כדי לקנות מה שברשות זולתנו מאחינו והוא אומרו לא תחמוד בית רעך ולשון מכילתא לא תחמוד יכול אפילו חומד בדבור תלמוד לומר לא תחמוד כסף וזהב מה להלן עד שיעשה מעשה אף כאן עד שיעשה מעשה הנה יתבאר לך כי זה הלאו הזהיר מהערים עד שנקח לעצמנו הדבר שאנחנו חומדים אותו ממון אחינו ואפילו לקנותו ולתת בו דמים הנה מי שיעשהו עובר על לא תחמוד עכ"ל ומבואר בדבריו שאף בנותן דמים עובר על הלאו ואינו סובר כתירוץ הראשון שבתוספות הנ"ל:

ובחשן משפט סי' ל"ד סעיף י"ג שכתב מרן בכלל הפסולים לעדות מדבריהם את החמסנים שהם הלוקחים קרקע או מטלטלין שלא ברצון הבעלים אף שנותנים הדמים וכו' כתב שם הרב הסמ"ע שמה שאינם פסולים מן התורה הוא משום דלא תחמוד היינו בלא דמי כמו שכתבו התוספות שכן הוא האמת ותמה עליו הגאון בתומים ס"ק י"ג שדבריו הם היפך דברי השלחן ערוך לקמן סי' טש"ן סעיף יו"ד והיפך דברי עצמו שם בס"ק י"ד ומסיק דברי הסמ"ע שבסי' ל"ד בצריך עיון וגם על מרן כסף משנה הנ"ל תמה שהרי בדברי הרמב"ם בראשון מהלכות גזלה מבואר דאפילו המרבה רעים על חברו למכור לו בדמים עובר בלא תחמוד ומסיק בצריך עיון ובהשגתו על הסמ"ע כבר קדמו הרב בית שמואל באבן העזר סי' כ"א ס"ק ב כמו שכתב (הרב פתחי תשובה שם) שדחה דברי הסמ"ע בסי' ל"ד על פי דברי הש"ע בסי' שנ"ט ושקיל וטרי שם על דברי מרן הבית יוסף חשן משפט סי' ל"ד והביא שגם הטור בסי' שנ"ט הביא דברי הרמב"ם דהלכות גזילה דעובר על לא תחמוד אף כשנותן דמים ומה שאין פסולו אלא מדרבנן היא משום שהוא טועה דלא תחמוד אינו אלא בלא דמים אבל אין האמת כן אלא גם בלא דמים עובר על לא תחמוד ובסתירת דברי הסמ"ע מסימן ל"ד לסי' שנ"ט ס"ק י"ד ציין הרב חשק שלמה בסי' ל"ד אות ל"א שעמד בזה הרב בית יעקב בסי' ע"ד:

גם הרב מטה שמעון בסי' ל"ד הגהת בית יוסף אות ל' תמה על מרן בבית יוסף סי' ל"ד סעיף י"ח (ד"ה העובר על גזל של דבריהם) ובכסף משנה הלכות עדות הנ"ל במה שמייחס להרמב"ם והטור דסברי דבאמת אינו עובר בלא תחמוד בדיהיב דמי דזה לא יתכן וכו' אלא דעתם היא דעובר גם בדיהיב דמי רק שאינו פסול מן התורה משום שהוא שוגג וסובר דאינו אלא בדלא יהיב דמי ומצא שכבר קדמוהו בקושיא זו הרבנים לחם משנה בסוף פרק עשירי מהלכות עדות ותפארת שמואל ומגילת ספר לאוין קנ"ח וקרבן חגיגה בד' מ' ואסיקו בטעם הרמב"ם והטור דמאי דפסולים מדרבנן הוא משום דטעו וכו' עי"ש שייחס לזה דעת הרב הלבוש בסי' שנ"ט סעיף ט' שכתב שאינו עובר על לאו זה דאורייתא אלא מדרבנן וכו' (ולדעתי הקצרה דחוק מאד פירושו בדברי הרב הלבוש כמו שיראה הרואה) וכנראה מכולם נעלמו דברי הרב מהרימ"ט שהבאתי למעלה גם לא ראו בסמ"ג לאוין קנ"ח שהביא מה שאמרו בפרק קמא דמציעא ד' ה' לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו וכתב שפירשו רבינו משה ורבינו אליעזר ממיץ דאינו חשוד על לא תחמוד לפי דעתו ואף על פי שעיקר לא תחמוד בדמים וסיים הסמ"ג על זה וז"ל לפירוש זה משמע אף על פי שנתן לו דמים יקרים הרי זה עובר בלא תחמוד עכ"ל וזה לשון הרא"ם בספר הירא"ים בעמוד הדינים סי' נד"ר צוה הקדוש ברוך הוא לא תחמוד וכו' וחימוד נקרא שלוקח דבר בעל כרחו מחמת שחמד אותו בא עליו בעקיפין שלא כדין ונותן דמיו אבל חומד במחשבה בלא מעשה לא נקרא חימוד וכו' ועל אונס כזה אמרינן בפרק קמא דמציעא לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו פירוש ואינו כי אם דמים אלמא חומד לוקח בעל כרחו של חברו עכ"ל וראיתי להרב באר היטב בסי' שנ"ט סק"ו שכתב על דברי הסמ"ע שם שדבריו תמוהים דודאי אינו עובר בדיהיב דמי אלא מדרבנן דהרי זה חמסן ועיין לעיל סי' ל"ד סעיף יו"ד וכו' עי"ש ובמחילת כבוד תורתו דברי עצמו תמוהים דודאי משמעות דברי מרן בסעיף יו"ד (הרי זה עובר בלא תחמוד) הוא שעובר מן התורה ואף שנמצא בכמה מקומות לשון עובר בלאו דהיינו מדרבנן לא שבכל מקום הוא כן ובענין זה דמשמע ליה להסמ"ע דברים כפשטן דעובר בלא תחמוד מדאורייתא איך יתכן לומר שדברי תמוהים וכו' ומה שציין לסי' ל"ד היינו ששם כתב מרן דחמסן פסול לעדות מדרבנן וכבר פירשו שהפיסול בלבד הוא מדרבנן משום דטועה וכו' אבל עובר הוא בלאו בלא תחמוד מן התורה (ועיין לקמן בד"ה אחר זמן):

הא למדת דשלמים וכן רבים נקטי דעובר בלא תחמוד אף בדיהיב דמי ואין לתמוה על הגאון מנחת חינוך שלא הזכיר מדברי הגאונים מוהרימ"ט ותומים הנז"ל שכבר כתב שאין להאריך בזה שכבר האריכו הפוסקים אמנם תמיה לי על הגאון מוהרד"ח בספר נדיב לב ח"ב בח"מ סי' כ' (בד"ה תשובה) שאחר שכתב שהתוספות בפרק קמא דבבא מציעא ובסנהדרין דף כ"ה כתבו שכן הוא האמת ושכן נראה דעת הנמוקי יוסף כמו שכתב הרב כנסת הגדולה בח"מ סי' ל"ד סיים לנדונו וז"ל ומעולם לא שמענו ולא ראינו להעניש לשום אדם אם לקח בית או חנות שחברו דר בה כי אם אמרו בלא תחמוד גמור דקנין דבלא דמי משמע להו ומשום הכי קיל איסורו והוי מדבריהם כל שכן בשכירות דאף איסור דדבריהם ליכא עכ"ל דמי פומא דמר דנקיט הכי לדינא דלא תחמוד כי יהיב דמי ליכא איסורא אלא מדרבנן אף דבתחילת התשובה כשהביא מה שכתבו התוספות שכן הוא האמת ושכתב הרב כנסת הגדולה שכן נראה דעת הנימוק"י סיים ואמר נמצא דאפילו בחמדת הקניה איכא מאן דסבר דאינו עובר אי יהיב דמי וכו' דמשמע מזה דאיכא מאן דסבר הוא דאמר ולא שהדין כן וגם בתחילת התשובה כתב דלא אסר רחמנא אלא במכר וכו' שחומד ומפציר בו לקנותו וכו' דמתבאר דבדיהיב דמי סבירא ליה דאיכא לאו דלא תחמוד מכל מקום ממה שכתב אחר כך ומעולם לא שמענו וכו' הוכיח סופו דנקיט הכי שאם לא כן אזדא ליה הקל וחומר ללמוד דבשכירות אף איסורא דרבנן ליכא ומה טעם קאמר על מה שלא העניש מעולם על זה הרי אם הדין הוא דבקנין גמור איכא איסורא דאורייתא איכא למימר דבשכירות נחתינן דרגא ואיכא מיהא איסורא דרבנן אלא ודאי מוכח שאף שכתב בתחילה בלשון איכא מאן דסבר וכו' לאו למימרא דלא קיימא לן הכי והוכיח

והוסיף סופו על תחילתו דנקיט נמי הכי וחס כחמת לכך נתכוון בדבריו שלנו מלבד מה שקשה דבריו מריעים לסיפא עוד יותר יש לחמוה על דבריו שלנו לית נחול שכמותו נעלם ממנו כל החמור למעלה דמסקנא רבנן קדישי הנ"ל היא דאף ביהיב דמי ליכא לאוסרה דלורייתא ולא לחמרו הרמב"ם והטור שהוא מדבריהם שלא על פיסול לעדות אוה היו שלא מדבריהם משום דשעו וסברי דלא תחמוד כלא דמי הוא לגבי לקושטא ליסורא דלורייתא ליכא דלהו דלא תחמוד נם בדיהיב דמי הוא ולריך לדחוק בכוונתו דמסברא מאן דאמר דביהיב דמי ליכא שלא ליסורא דרבנן דמשמע דזה דוקא בלוקח אפשר לנמרי לגבי לכל בשבירות ליכא אף ליסורא דרבנן שמעינן לרבוותא דפליגי על זה סברת וסברי דבדיהיב דמי נמי ליכא ליסורא דלורייתא דמדהו מיהא דבשבירות ליכא ליסורא כלל הא בהא תליא ולעולם שדעתו היא דנקטינן כהלומדים למימר דהא בהא תליא דביהיב דמי ליכא ליסורא דלורייתא:

ומה שכתב בשם הרב כנסת הגדולה שנראה שכן דעת הגמק"י שכתמת הוא כן דלא תחמוד הוא כלא דמי לפי הנראה כוונתו לדבריו שכ"ד בהגהת בית יוסף לוא ט"ן ומעיין שם ילחה שלא המליט לומר שכן נראה דעת רבינו הגמק"י והוא שכח שהשמטת שכתבו דכלא דמי משמע להו וכן החמת כתבו עוד תירון שני ולפי לוחו החירון משמע דלפילו בדיהיב דמי פסול מדלורייתא ועל זה כתב מהרי הרב הגמק"י נראה דאף לחירון זה חמסן פסול מדרבנן וכתב בטעם הדבר ומיהו נזל גמור לא הוי למיפסליהו מדלורייתא משום דלא משמע להו לחיכי חיסור כולי האי כיון דיהיב דמי ע"ל ודבריו הלה לאחר לפרשם בתרי לגבי לאחר לפרשם דלפילו הכי לא פסילי אלא מדרבנן משום דלא משמע להו לחיכי חיסור וכן הוא החמת וכמו שכתבו השמטת ולאחר לפרשם דאף דלא תחמוד לפילו בדיהיב דמי הוא כיון דלא משמע להו לחיכי לא פסילי דומיא דהנהו קבורלי דכיון דעשו לא פסילי ולחיכא לאשון הנמרא דייק כדברי הגמק"י דלמרינן כיון דמזו דקא מטפי נזלו בהו רבנן דמשמע דמדרבנן פסלוה דאי כמו שכתבתי בכוונה לאשונה דמדלורייתא אף בדיהיב דמי פסילי לא הוה ליה לפ"ם למימר נזלו בהו רבנן ע"ד הכנסת הנדולה הרי שכתב שדברי הגמק"י אפשר לפרשם בתרי אנפי ואדא מנייהו הוא דלא תחמוד ליכא אף בדיהיב דמי ומוכן דמה שכתב לשון הנמרא דייק וכו' לחיקרא קאי על מה שכתב דלחירון שני של השוספות משמע דפסולים מן התורה וכו' אבל בדברי הרב הגמק"י שכוכר שפסולים מדרבנן אין לנו הכרע אם הוא משום דכוכר דאין לאו דלא תחמוד כדרב דימי או משום דשעו וסברי שכי לא פסילי אלא מדרבנן ואחרי שבדברי הרב הגמק"י אין לנו הכרח לומר שכוכר שכן הוא החמת ושיטת הרוחות דהרמב"ם ורבינו הטור לדעת רבנן קדישי הנ"ל והרב המיוק לדעת הרמב"ם (ומבואר כן בדבריו שבספר המלות לא מעשה רב"ה כמו שכתבתי למעלה) והרב שמ"ג לדעת ר"מ והרא"ם ורבותינו השוספות לאידך שטיא סברי דליכא לא תחמוד נם בדיהיב דמי וכן מתבארת דעתם בסתם בפרק חזהו נשך דף ע"ב סוף ד"ה אטר וכן משמע מדבריהם בפרק הכותב דף ס"ב ד"ה חמסן מיסתברא ודאי למימר דנם הרב הגמק"י סבירלי ליה כהי ורק שהפיסול לעדות הוא מדרבנן משום כיון דשעו וכו' ומבואר מדברי הרב כנסת הגדולה שם (דאף בדיהיב דמי ליכא לאו דלא תחמוד) כמה שיכאב דברי הרמב"ם דמה שנראה מדבריו דחמסן פסול מן התורה סיינו דלחברו ביה משיקרא שעובר על לאו דלא תחמוד אף בדיהיב דמי ולבסוף כתב דפסול מדרבנן בדלא אחרו ביה בפירוש והוא מושה בכך וכו' עיין שם הרי דנקיט בדעת הרמב"ם דליכא לאו דלא תחמוד נם בדיהיב דמי ונראה לי הדא שאם הרב כנסת הגדולה היה זוכר בו בפרק דברי הרמב"ם והטור שכתבו ש"ך הנ"ל וכן דברי הרחשונים שכתבתי למעלה דמבואר בדבריהם דסברי דאף בדיהיב דמי ליכא לאו דלא תחמוד היה מחליט לפרש כן נם בדברי רבינו הנמוקי יוסף וכן מה שכתב הרב נדיב לב שנראה שדעת הגמק"י כמו שכתבו בהוספות שכן הוא החמת אינו נכון לדעתי הקלרים במחילת כבוד נאונו והנה אחת שמזמן לידי ספר נחלת בנימין ורליתי להרב במלוה ל"ח דף כ"ו ע"ח שכתב דלא תחמוד כלא דמי משמע וכן הוא החמת כמו שכתבו הפוסקים אך לין נראה לעניות דעתי כן:

אמנם היה לו להרב נדיב לב להניח חבר לסברת התוספות שכן הוא החמת אח הרב הסמ"ג בלאוין סי' קכ"ח שכתב על הפירוש שהביא בשם רבינו משה והרא"ם כתו"ל (בד"ה נם הרב) וקשה לפירוש זה שהרי בפרק זה בורר דף כ"ה אומר דחמסן שנתן דמים אינו פסול אלא מדברי סופרים ויש לפרש בלא דמי משמע להו וכן החמת ע"ל הרי דנקיט שכן החמת דלא תחמוד הוא כלא דמי נם לרבינו שמשון בספר הכריתות שער נ סי' קמ"ד כתב כן ות"ל מליטו לשון משמע להו וכן הלכתא בבבא מליעא דף ס' לא תחמוד לחיכי כלא דמי משמע להו וכן החמת ומשמע להו רולה לומר וחס כן אין העולם עושים כזה ואינם חשודים על ממון בכך כי יודעים שאינם פושעים ע"ל והרב מגילת ספר בחלק לאון סי' קנ"ח בדף פ"ג ע"ח וע"ב כתב להכריח כסברת הסמ"ג והביא מה שכתב הרב מוהר"ם אייזנשטיין בשוית דברי הרמב"ם וכתב על דבריו שלא יתכן לפרש בדברי הרמב"ם שסובר דלפילו בדמים הזהיר הכתוב לא תחמוד ע"ש דב"ק והרב יד מלאכי בכלל שמ"ז (בד"ה לחמס) נקיט בפשיטות שכן הוא החמת דלא תחמוד לית כלא כדלא יהיב דמי כמו שכתבו התוספות בפרק זה בורר וכו' והכריחות (הנ"ל) וכן וכסף משנה בשגיאי מהלכות שדות וביח יוסף סי' ל"ד סי"ב וסמ"ע שם ס"ק ל"ב ע"ל ומידוע הוא לסובר בקיאותו שלא זכר מכל חשר דברו רבני החרוצים שהבאתי למעלה שעל כן פנים היו פשוט לומר שכן הוא החמת ומכל מקום הרי הפסק כן בפשיטות:

והרב פני מבין בדף פ"ח ע"ד (בד"ה בא"ד) על מה שכתב התוספות דסכהדרין דף כ"ה ד"ה מעיקרא דמשמע להו וכן החמת הביא מה שכתב הגאון מהרש"ל דהתוספות בפרי המניח דף ל' ע"ב ד"ה וחכמים חולרים וכחיזהו נשך דף ע"ו ד"ה שער שיש בו לא כתבו כן אלא כתבו כחירון בחרת דהכו וכתב על זה וכן משמע מדברי התוספות דשילהי הכותב ועי להרב הלכה למשה בח"ב בד"ה וכן פסקו כל הפוסקים ולא תחמוד גם בדמים ליהיה לאבל מדברי התוספות בפרק קמו דמניעה דף ה' ע"ב נראה דסברי שכן הוא החמת וכן כת בחידושי הלכות שם אבל לא ראיתי לשום אחד מהפוסקים דסבר הכי אף דמרן כסף משנה בשגיאי מהלכות שדות כתב כן בדעו הרמב"ם כבר נלבו כמו נד ראשונים ואחרונים על דבריו שנראלו שנשלמו ממנו דברי הרמב"ם בראשון מהלכות נזלה ועל הסמ"ו בסי' ל"ד שכתב כן כבר תמהו עליו האחרונים ע"ל הנה מ שכתב שכן פסקו כל הפוסקים כולהו רוב ככל הפוסקים ולא כ ממש דהא ליכא סמ"ע וספר הכריתות דנקטי הכי בחמת וג בדברי הרב הגמוק"י לדד הרב כנסת הגדולה דנקיט הכי כי שכתבתי דבריו למעלה (בד"ה ומה שכתב) וגם הוא עלמו לקמי דף פ"ע ע"ח הביא דברי הרב כנסת הגדולה הנ"ל כיעויין ש אלא ודאי כולהו דרוב הפוסקים קאמר דנקטי דאף בדיהיב דמי ליכא לא תחמוד ועיין עוד לקמן (בד"ה ומידע) והנאתן פרי מגדי במשבלות סי' תר"ד סוף סק"ח נסתפק אם דין חימוד חמסן בדיהיב דמי חיחיה במלרי והביא בלריך עיון ומקום הספק הוא ממעטין מלרי מדכתיב רשך מוכח דסבירלי ליה דבדיהיב דמי נ נאמר הלאו דלא תחמוד דאין לומר דמספקא ליה אם אסו מדרבנן כמו שכתבו בחומש דיהיב דמי בישראל דמהיכא תי למימר הכי אי פשיטא לן דדשך ממעט מלרי מן התורה מ מקום להסתפק כן מדרבנן דבשלמא בישראל דמן התורה אסו בית בדלא יהיב דמי ליכא למימר דרבנן לחמור בדיהיב דמי נ ואי פשיטא לן דדשך ליהו ממעט מלרי הא ודאי כל דתקון רב כעין דאוריימא תקון ולא ודאי עיקר ספקו הוא בזה אי רב דביהיב בקרא ממעט מלרי או לא ומדנקט ליהר ספקו בחימו

שדי חמד - ב מדיני, חיים חזקיהו בן רפאל אשר אליהו עמוד מס 253(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

דיהיב דמי שמעינן דפשיטא ליה דקרא דלא תחמוד בדיהיב דמי מיירי הן אמת שיש לעמוד על דבריו אם נאמר שפשקו הוא אם רשך ממעט מלרי שהרי בחלק אשל אברהם סי' קכ"ו (ד"ה נסתפקתי) נראה דנקיט דרשך ממעט מלרי והביא כן בשם הרא"ם בפרשת שמות (כ"ח כ') ונסתפק בעבד כיוצא שם ואם ירצה ה' יתבאר לקמן במערכת הרי"ם בס"ד:

ומציאתי להגאון חתן סופר בשער המקנה דף ל"ב ע"ג אות מ"ו שהביא שפשקו של הפרי מגדים וכתב על דבריו ולפי המבואר בס"ם דחמסן דיהיב דמי לאסור משום לא תחמוד ובלא תחמוד כתיב רשך משמע דאינו עובר בשל נכרי וכן ראיתי בהמקנה בקונטרס אחרון סי' ס"ח סק"ב שהעלה דלא תחמוד ליכא בנכרי עכ"ל מהכאר שהבין בדברי הפרי מגדים דספקו הוא בדאורייתא (ועיין בשרי חמד ח"ח מערכת הגימ"ל כלל ל"ו ס"ק ז"ך בשם או"ח סי' ת"מ בקונטרס אחרון ס"ק י"ח כתב דהגוזל את חברו אם רוצה לעשות תשובה אינו יכול להחזיר לו משום בשל נכרו כיון דלא תגזול אלא משום לא תחמוד כדאמרינן בפרק קמא דמציעא דף ה' סוף ע"ב וכיון דגבי לא תחמוד כתיב רשך אין לאסור בשל נכרי עכ"ל והרי הוא כמבואר דנקיט דבשרשל דהיכא דמיו אין בו משום לא תגזול דכשהוחן בשל נכרו כיון דלא תגזול אלא משום לא תחמוד כדאמרינן דמיס ליכא עובר בלא מצי מדמי ליה לאסור ואי לא תאמר ליה ריבך והר ופירש רש"י דמלי תאמר ליה לא לעוותי שותפיך והרי בלאו הכי אף על גב דמשום קוטנת מכל מקום יכול להחזיר לו משום בשל כרחו כיון דלא תגזול אלא משום לא תחמוד בנכרי ובשל כרחו לאסור שוב מצאתי בספר המקנה בקונטרס אחרון להלכות קידושין סי' כ"ח שגם הוא כתב כן דליתיה לאו דלא תחמוד בנכרי ואגלי לרי"ך עיון מגמרת הכ"ל עכ"ל ולפי דרכנו למדנו דפשיטא ליה בישראל דהיכא דלאו דלא תחמוד יהיב דמי:

ובשו"ת מחנה חיים ח"ב בחלק ח"ח סי' ל"ב (בד"ה אך כל זה) כתב הגאון מסברת דנפשיה דכיון דכתיב רשך אין עכו"ם בכלל כדממעטינן עכו"ם מכי יתן חיק אל רעהו שוב כתב דמוכח כן מלשון הרב החיטך בפרשת יתרו סי' ל"ח ומלשון הרמב"ם בספר המלות לא תעשה לם"ח שדקדקו לכתוב שהאיסור אלא לעשות מחבולות כדי לקנות מה שבשות וזולתינו מחתינו וכו' ומלרי לאו לחינו הוא ואחר שגמא ונתן לנדוט כתב (בד"ה היולא) דלאו דלא תחמוד לא נאמר רק בין ישראל לישראל וכו' אבל בדור דחין ישראל עובר בבן גת על לא תחמוד עכ"ל:

ודרדש הגאון נדיב לב שם דחין בשבירות איסור לא תחמוד דלא אסר רחמנא אלא במכר וכדכתיב בית רשך עבדו שורו וחמורו שחומד ומפליר בו לקנותו וכן פסק הרמב"ם והטור בסי' שמ"ב וכו' וכו' ולא משמעים שום פוסק לומר שגם בבית השכורה איכא לא תחמוד והטעם הוא משום דלא אסר הכתוב אלא דומיא דאסה דלא שייך בה שבירות אלא קנין והוא מילתא בטעמא כיון דשבירות דרכו לבא בחליפות דלשנה לו לחדשים יבקר זה יוצא וזה נכנס וכו' אלו תורף דב"ק ודפשם שתה תרס"ח בעיקו"י יכוללים תוב"ב שפר תשובות הרשב"ם חלק שני (קובץ קטן) שם הגאות ידידי הרב הגדול מהר"ר מרדכי לוריא י"ו ולחיתי בד' מ"ד (בד"ה והנה) שהביא תורף דברי הרב נדיב לב בחידוש זה (והעתיק בשמו שכן הוא דעת הנמוק"י אחת אחר בדברי הרב כתוב שכן נראה דעת הנמוק"י והוא אלא בדקדוק במחכתה"ר) וכתב על זה ז"ל ומבואר להדיא מלשון הרמב"ם לא שבירה ליה כפירוש התוספות שכן הוא החמת ואחרי המחילה רבה נראה דעלם ממנו דברי מרן כסף משנה בשעירי מהלכות עדות שדעת הרמב"ם כדעת התוספות ואינהא דהרב מוהרי"ם בחידושיו על הרי"ף בקידושין תמה על הכסף משנה מכל מקום היה לו להביא דבריהם ותולם כעת שאנו רואים בדעת מרן דגם הרמב"ם סובר בהתוספות דגם בחמדת קנין הוא עובר כי יהיב דמי ממילא נתברר לן דאין איסור לא תחמוד בשבירות וכנ"ל עכ"ל והנה המעיין בכל הכתוב למיים בכלל זה מרים ועד כמן לבבו יבין וישכיל מה שים להשיר בדברי הרב י"ו ואין להאריך ועיין למרן המשנה למלך ברחשון מהלכות גזלה דין ט' שהביא מה שכתב הגאון מוהרם"ך דקושה מולקי מהביח שישראל מברו מחזיק בה ומעת לידיה וחכה בה כמה ימים דוחלי נקרא רשע ועובר על לא תחמוד בית רשך אף אם יפרע לו דמי שיוי מזקתו וכתב על דבריו וים לפקפק בהוראה זו כי לא מלינו שנקרא רשע מי שעבר בית ובא אחר ולקחה עכ"ל וכתב הגאון מחנה חיים בח"ב ח"ח סי' ל"ב (בד"ה ומלאתי) שדעת המשנה למלך סיח דאיט עובר בלא תחמוד סלוקא מה שעבר מבירו דלא על לאו דאורייתא סיטו דכיון דיהיב דמי ליכא לאו וזה אין יתכן לומר דסבירא ליה להלכות הכי מאחר דאחר שמוך לספיף זה כתב דעובר אלאו דלא תחמוד אלא ודאי דמה שכתב בספיף הקודם שאינו עובר אלאו דאורייתא כוונתו לומר שאין עליו איסור עבירת על לאו דאורייתא אלא רבנן הוא דפשיטא ודו"ק עכ"ל והמעיין יבחר:

ועל מה שהבאתי למעלה (בד"ה ומלאתי) בשם הגאון מוהרם"ז בשלחן ערוך שלו דאין לא תחמוד גבי נכרי וכו' ראיתי עתה בספר דבר משה להגאון מוהר"ם תלומים בתניינא סי' ל"ח אות י"ד שכתב על דבריו מילתא דפשיטא ליה מבעיא ליה להרב פרי מגדים בסי' תר"ד שכתב למאן דאמר גזל נכרי מן התורה חימוד נכרי ממסן יהיב דמי לריך עיון בנכרי ולפוס ריעטא הדבר מוכח מדאמרינן במולין ד' ע"ל בההוא דיהיב זוז למיטא ישראל מזיק לי לינים מלמא הוא דלא מלי מדמי ליה לאסור ואי לא לאמר ליה ריעך והר ופירש רש"י דמלי לאמר ליה לא לעוותי שותפיך והרי בלאו הכי אף על גב דמשום קוטנת מכל מקום יכול להחזיר לו משום בשל כרחו כיון דלא תגזול אלא משום לא תחמוד בנכרי ובשל כרחו לאסור שוב מצאתי בספר המקנה בקונטרס אחרון להלכות קידושין סי' כ"ח שגם הוא כתב כן דליתיה לאו דלא תחמוד בנכרי ואגלי לרי"ך עיון מגמרת הכ"ל עכ"ל ולפי דרכנו למדנו דפשיטא ליה בישראל דהיכא דלאו דלא תחמוד יהיב דמי:

ובשו"ת מחנה חיים ח"ב בחלק ח"ח סי' ל"ב (בד"ה אך כל זה) כתב הגאון מסברת דנפשיה דכיון דכתיב רשך אין עכו"ם בכלל כדממעטינן עכו"ם מכי יתן חיק אל רעהו שוב כתב דמוכח כן מלשון הרב החיטך בפרשת יתרו סי' ל"ח ומלשון הרמב"ם בספר המלות לא תעשה לם"ח שדקדקו לכתוב שהאיסור אלא לעשות מחבולות כדי לקנות מה שבשות וזולתינו מחתינו וכו' ומלרי לאו לחינו הוא ואחר שגמא ונתן לנדוט כתב (בד"ה היולא) דלאו דלא תחמוד לא נאמר רק בין ישראל לישראל וכו' אבל בדור דחין ישראל עובר בבן גת על לא תחמוד עכ"ל:

ודרדש הגאון נדיב לב שם דחין בשבירות איסור לא תחמוד דלא אסר רחמנא אלא במכר וכדכתיב בית רשך עבדו שורו וחמורו שחומד ומפליר בו לקנותו וכן פסק הרמב"ם והטור בסי' שמ"ב וכו' וכו' ולא משמעים שום פוסק לומר שגם בבית השכורה איכא לא תחמוד והטעם הוא משום דלא אסר הכתוב אלא דומיא דאסה דלא שייך בה שבירות אלא קנין והוא מילתא בטעמא כיון דשבירות דרכו לבא בחליפות דלשנה לו לחדשים יבקר זה יוצא וזה נכנס וכו' אלו תורף דב"ק ודפשם שתה תרס"ח בעיקו"י יכוללים תוב"ב שפר תשובות הרשב"ם חלק שני (קובץ קטן) שם הגאות ידידי הרב הגדול מהר"ר מרדכי לוריא י"ו ולחיתי בד' מ"ד (בד"ה והנה) שהביא תורף דברי הרב נדיב לב בחידוש זה (והעתיק בשמו שכן הוא דעת הנמוק"י אחת אחר בדברי הרב כתוב שכן נראה דעת הנמוק"י והוא אלא בדקדוק במחכתה"ר) וכתב על זה ז"ל ומבואר להדיא מלשון הרמב"ם לא שבירה ליה כפירוש התוספות שכן הוא החמת ואחרי המחילה רבה נראה דעלם ממנו דברי מרן כסף משנה בשעירי מהלכות עדות שדעת הרמב"ם כדעת התוספות ואינהא דהרב מוהרי"ם בחידושיו על הרי"ף בקידושין תמה על הכסף משנה מכל מקום היה לו להביא דבריהם ותולם כעת שאנו רואים בדעת מרן דגם הרמב"ם סובר בהתוספות דגם בחמדת קנין הוא עובר כי יהיב דמי ממילא נתברר לן דאין איסור לא תחמוד בשבירות וכנ"ל עכ"ל והנה המעיין בכל הכתוב למיים בכלל זה מרים ועד כמן לבבו יבין וישכיל מה שים להשיר בדברי הרב י"ו ואין להאריך ועיין למרן המשנה למלך ברחשון מהלכות גזלה דין ט' שהביא מה שכתב הגאון מוהרם"ך דקושה מולקי מהביח שישראל מברו מחזיק בה ומעת לידיה וחכה בה כמה ימים דוחלי נקרא רשע ועובר על לא תחמוד בית רשך אף אם יפרע לו דמי שיוי מזקתו וכתב על דבריו וים לפקפק בהוראה זו כי לא מלינו שנקרא רשע מי שעבר בית ובא אחר ולקחה עכ"ל וכתב הגאון מחנה חיים בח"ב ח"ח סי' ל"ב (בד"ה ומלאתי) שדעת המשנה למלך סיח דאיט עובר בלא תחמוד סלוקא מה שעבר מבירו דלא

- שדי חמד - ב מדיני, חיים חזקיהו בן רפאל אשר אליהו עמוד מס 254(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

תחמוד בקנין הגוף הוא ולפי זה הדבר שנוי במחלוקת בין הרבנים מוהרש"ך ומשנה למלך אם בדבר שאינו קנין הגוף איכא לא תחמוד או לא אמנם שם בסי' ל"ג הביא מה שהשיב הגאון אחיו על דבריו שבסי' ל"ב ובאות ז' כתב בשמו דהמשנה למלך לא כתב רק שלא נמצא שנקרא רשע אבל לעולם עובר אלא תחמוד ונפקא מינה לענין פיסול לעדות כמבואר במשנה למלך פרק ד' מהלכות רבית הלכה ו' וכתב לו על זה בודאי כונת דלא תחמוד לא משמע לאינשי מאיסורא אם כן לא פסול לעדות אבל אי גם רשע מיקרי אז פסול מחמת הלאו דהא באמת דלא בעינן רשע דחמס והיה לי לפלפל אי מצרפינן שם רשע אשר הוא מכח עני המהפך בחרדה אם (עם) הלאו דלא תחמוד בכל זאת ישר כחך ואיה"ש אשים עיני עליו לטובה כי אינו נוגע כל כך לנדונינו אם המשנה למלך מודה עכ"ל כנראה שנוטה דעתו לדעת המשיב שגם בשכירות יש לא תחמוד ולאו דוקא בדבר שיש קנין הגוף:

עתה אשוב לתורתו של הגאון מנחת חינוך הנז"ל בתחילת כלל זה שהאריך שם בחקירות נפלאות בלאו זה כדרכו בקדש וכתב (בד"ה לכאורה) דאינו עובר בלאו דלא תחמיד אם חומד דבר שאינו שוה פרוטה והכריח כן אלא שחקר דטעמא בעי אמאי אינו עובר בלאו זה בפחות משוה פרוטה הלא מאי דאמרינן בעלמא דפחות מפרוטה לאו ממון הוא היינו משום מחילה ואילו בלאו זה לא מהני מחילה לפי מה שסובר הרמב"ם דאף אם נתרצה בסוף עובר על הלאו וצריך לומר שהוא בכלל שיעורין הלכה למשה מסיני שאצל דיני ממון יהיו בפרוטה ופחות מזה לא הוי ממון חדע דהא רבית היא מתנה גמורה והתורה אסרתו מגזרת הכתוב אף על גב דמוחל ואם כן נימא דבפחות מפרוטה נמי עובר משום דלא מהני מחילה ביה ובאמת כתבו הפוסקים דרבית פחות מפרוטה אינו עובר אלא על כרחין דכן הוא הלכה למשה מסיני אם כן גם כאן אינו עובר בלאו בפחות מפרוטה מגזרת הכתוב אבל אסור הוא מן התורה משום חצי שיעור כמו בגזל דאסור בכל שהו אלו תורף דב"ק וכן כתב בספר רב ברכות לידידי הגאבד"ק בבל יצ"ז בדף ע"ח דפשוט שאם חמד דבר שאינו שוה פרוטה אינו עובר בלאו זה אלא שאסור משום חצי שיעור וחקר שם חקירת חכם באם חמד דבר שיש בו שוה פרוטה אבל הוא בשותפות משני בני אדם אם עובר בלאו או לא מי אזלינן בתר דידיה או בתר הבעלים והאריך לפלפל בזה בחריפות ובקיאות כדרכו בקדש לך נא ראה:

ובלאו דלא תתאוה הביא הגאון מנחת חינוך בפרשת יתרו ריש מצוה ל"ח שהרמב"ם מחלק בין חימוד לתאוה דבחימוד אינו עובר אלא אם כן עשה מעשה ובתאוה עובר תכף כשחשב בלבו והביא מה שהקשה עליו הסמ"ג דאם כן יהיה בית ושאר דברים חמור מאשת רעהו דבה לא כתיב אלא לא תחמוד ובשאר דברים כתוב לא תתאוה והוא האריך ליישב דברי הרמב"ם וכתב שלפני הסמ"ג לא היה כתוב כמו שכתוב בספרים שלפנינו שגם על אשת חברו עובר בלא תתאוה והנה בסמ"ג אחר שדחה דברי הרמב"ם סיים אלא החימוד והתאוה הכל אחד עכ"ל וכן שם בתחילת הסימן כתוב בעשרת הדברות לא תחמוד וכתיב לא תתאוה והכל אחד והביא מה שאמרו במכילתא לא תחמוד יכול בדברים תלמוד לומר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך עד שיעשה מעשה ולפי זה צריך לומר לדעתו דאינו עובר בתאוה אלא כשיעשה מעשה עובר למפרע דאם לא עשה מעשה רק התאוה בלבו אינו עובר דהא בחימוד ילפינן מולקחת לך דבעינן מעשה ומר הוא דאמר דחימוד ותאוה הכל אחד ורבינו אליעזר ממיץ בספר הירא'ים בעמוד הדינים סימן נד"ר כתב כשיטת הסמ"ג צוה לא תחמוד בית רעך לא תחמוד אשת רעך וחימוד נקרא שלוקח דבר בעל כרחו וכו' ונותן דמיו אבל חומד במחשבה בלא מעשה לא נקרא חומד ותניא במכילתא וכו' (כמו שהביא סמ"ג) וסיים לא תתאוה שנה הכתוב לעבור בשני לאוין עכ"ל והגאון ווי העמודים (פירוש על ספר הירא'ים) שם הביא מה שכתב הרמב"ם בפרק א' מהלכות גזלה דבלא תתאוה כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה עובר בלא בלא מעשה והביא שהרב קרבן חגיגה בסי' מ' כתב דלא עבר בלא תתאוה אלא כשחמד ובא לידי מעשה ולקחה עובר למפרע על התאוה דלא מצינו דנענשין על המחשבה ודחה דבריו שהרי כתב הרמב"ם בדין י"ב שהמתאוה עובר בלאו אחד ואם קנה דבר שהתאוה עובר בשני לאוין הרי דאם לא קנה עובר בלאו אחד מיהא והוכיח כן גם מדברי הרב החינוך בסי' תכ"ד וסיים אבל הסמ"ק בסי' י"ט סבירא ליה כרבינו דלא תחמוד ולא תתאוה הכל אחד מיהו כתב ומכל מקום נראה שאף בלב אסור אך אינו נגמר להתחייב עליו עד שיעשה מעשה וכנראה לא היה בידו ספר הסמ"ג לכן לא הזכיר דבריו נמצינו למדין דהסמ"ג והרא"ם סברי דתאוה וחימוד אחת הן וכן כתב הסמ"ק ולדידהו אינו עובר בלא תתאוה אלא אם עושה מעשה שלא כדעת הרמב"ם דבלא תתאוה עובר גם במחשבה בלבד:

וראיתי להרב פני מבין בסוגיא דפרק זה בורר ד' כ"ה ע"ב (בדפי הספר ד' פ"ט ע"ב) שכתב והא דלא תחמוד אינו עובר אלא דעביד מעשה אבל לא תתאוה משעה שמתאוה כבר עבר על לאו דלא תתאוה כן פשוט בכל ספרי הפוסקים אבל הבית חדש בסוף סי' שנ"ט כתב דלא תתאוה גם כן ליתיה אלא אם קנה הדבר אשר נתאוה אבל אם לא קנאו לא עבר על שום דבר והוא פלא דהדבר פשוט בכל הפוסקים דלעבור על לא תתאוה משעת תאוה עבר עליו וראיתי להרב הלכה למשה שקדמני בזה ועיין להרב יוסף לקח בפרשת ואתחנן מה שכתב בזה ועיין בספר הירא'ים סי' רנ"ד עכ"ל וספרי הלכה למשה ויוסף לקח אין אצלי ואני הדל הפלאה זו איני יודע מה היא שהמעיין בדברי הרב בית חדש יראה דלאו סברא דנפשיה קאמר דבלא תתאוה לא עבר עד דעביד מעשה אלא בשם הסמ"ג בלאוין קנ"ח אחרה למילתיה ועם שבסמ"ג לא כתב מפורש דאינו עובר בלא תתאוה אם לא עשה מעשה מכל מקום כיון שכתב דחמדה ותאוה הכל אחד והביא מהמכילתא דבלא תחמוד אינו עובר עד דעביד מעשה אם כן מוכח והרי הוא כמבואר דסבירא ליה דאינו עובר בלא תתאוה עד דעביד מעשה והרב בית חדש לא בא אלא ליישב דברי הרמב"ם מקושית הסמ"ג (דאם כן יהיה חמור ביתו מאשת רעהו וכו') כיעויין שם ואין מקום לתמיהתו עליו במחילת כבוד תורתו הרמה וממילא מובן דמה שכתב דפשוט בכל הפוסקים דעל לא תתאוה עובר במחשבה בלבד אינו פשוט בכל הפוסקים:

ובספר יהודה יעלה (לרב גדול משאלוניקי) ראיתי בחלק חשן משפט סי' ל"ג שחקר ברואה בחברו כלי יקר והתאוה תאוה בלבו שהיה רוצה הכלי הזה אך לא גמר בלבו לעשות השתדלות לקחתו רק תאוה לבד אי עבר אלאו דלא תתאוה ובתשובתו כתב דלכאורה מלשון הרמב"ם בספר המצות לאוין רס"ו ומדברי הרב החינוך בסדר ואתחנן מצוה תט"ז ומלשון הרלב"ג נראה דגם בכי האי גוונא עובר אלאו דלא תתאוה וכן הבין הרב החסיד מוהר"א פאפו בספר פלא יועץ במערכת החי"ת אות חמדה וכן כתב הרב מהר"ם חאגי"ז בספר אלה המצות סי' תט"ז אך הוא כתב שדבר זה רחוק מן הסברא שיעבור על התאוה לבד אף אם לא יגמור בדעתו להשתדל להשיגו דזה לא יתכן וכתב דמפורש בספר החרדים במצות התלויות בלב דף ל' ע"ב דכל שלא גמר בלבו להשתדל לקנותו אינו עובר על לא תתאוה וכתב שלמד זה מדברי הרמב"ם בראשון מהלכות גזילה דין יו"ד וכו' (הביא לשון הרמב"ם ומה שכתב הרב המגיד וסיים) הרי מבואר דלעבור על לא תתאוה צריך שיחשוב בלבו היאך יקנה דבר זה ממנו אבל על התאוה לחוד אינו עובר וכלשון הרמב"ם כתבו הטור ומרן בסימן שנ"ט וכן כתב הרב מקדש מלך והדרת מלך בסדר ואתחנן חמידא דאי יכול וכו' לא תחמוד היינו וכו' לא תתאוה היינו שגמר בדעתו להרבות עליו רעים עובר בלא תתאוה וזהו כונת הזהר בכאן עכ"ל ועיין נחלת בנימין מצוה ל"ח מה שצדד בזה ופני מבין ח"א ד' פ"ט ע"ב חיים ושלום ח"א סי' י"ב ד' כ"ט ע"ב וח"ב סי' פ"ז דף דק"ל ע"א נר מצוה סי' י"א אות צ"א וצ"ב ושוב כתב ליישב מה שהיה נראה לכאורה מלשון הרמב"ם והחינוך בהיפך כנז"ל וסיים דמוקצה מהדעת לומר דאם ראה והתאוה אפילו לא גמר בלבו להשתדל להשיגו שיהיה עובר דזה אין ביד האדם למנוע תאוה זו מלבו אלו תורף דב"ק:

לא

א

בלאו דלא תחמוד

הנה הרמב"ם (פ"א מהל' גזלה ה"ט) כתב וז"ל, כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו או כל דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, אף על פי שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר לא תחמד, ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה, ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד, כענין שנאמר לא תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת לך חימוד שיש בו מעשה, עכ"ל. העולה לדעת הרמב"ם דאין לוקין על לאו דלא תחמוד משום דהוי לאו שאין בו מעשה. ולפי"ז לכאורה יתיישבו היטב דברי הרמב"ם שכתב דהחמסנין פסולין מדבריהם אע"פ דקעברי אלא תחמוד ממה שהקשה בכס"מ אמאי פסולין רק מדבריהם הא קעברי אלאו דלא תחמוד מדאורייתא, דהנה כתב הרמב"ם (פ"י מהל' עדות ה"ב) וז"ל, אי זהו רשע, כל שעבר עבירה שחייבין עליה מלקות זהו רשע ופסול, שהרי התורה קראה למחוייב מלקות רשע שנאמר והיה אם בן הכות הרשע, עכ"ל. וכיון דאין לוקין אלאו דלא תחמוד שפיר ס"ל להרמב"ם דחמסן לא נפסל מצד דקעבר אלא תחמוד, ורק משום גזירה דהוסיפו עליהן החמסנין נפסל מדבריהם.

אמנם בזה לא סגי ליישב הקושיא, דהנה ברשע דחמס לא בעינן שיהא מחויב מלקות, וכמו שכתב הרמב"ם שם (ה"ד) וז"ל, ועוד יש שם רשעים שהן פסולין לעדות אע"פ שהן בני תשלומין ואינן בני מלקות, הואיל ולוקחים ממון שאינו שלהם בחמס פסולין שנאמר כי יקום עד חמס באיש כגון הגנבים והחמסנים, עכ"ל. ואע"פ דהכס"מ שם (וכן בב"י חו"מ סימן ל"ד ס"ק י"ג ד"ה העובר) תיקן הגירסא ומחק "החמסנין" דלא להוי סתירה מיניה וביה וליישב מסוגיין דהוסיפו עליהן החמסנין, עכ"פ מבואר דכל עבירה שיש בה חימוד ממון וחשיב רשע דחמס נפסל לעדות אפילו בלא חיוב מלקות, וה"ה י"ל גבי העובר בלא תחמוד דהוי רשע דחמס, ויש לפוסלו אע"פ דלא הוי מלקות.

וליישב דעת הרמב"ם נקדים ביאור במה שנחלקו הרמב"ם והראב"ד בטעם דאין לוקין על לאו דלא תחמוד. דהנה מבואר דעת הרמב"ם דהוי משום לאו שאין בו מעשה, אמנם הראב"ד השיג עליו שם וז"ל, א"א לא ראיתי דבר תמה גדול מזה, והיכן מעשה גדול מנטילת החפץ, אבל היה לו לומר מפני שהוא חייב בתשלומין, שהרי הוא כגזלן שחייב להשיב את הגזלה ולפיכך אינו לוקה, וגם זה חייב להשיב את החפץ לבעליו, עכ"ל. ובמגיד משנה שם כתב לבאר מחלוקתן וז"ל, כתב הר"א ז"ל א"א לא ראיתי דבר תימה גדול מזה וכו', הלך הרב המשיג לשיטתו שכתב שאם אמר רוצה אני המוכר שהלוקח פטור, אבל דעת רבינו ז"ל שהאיסור אף ברצון המוכר הוא, וע"כ כתב שאין בו מעשה, לפי שנטילת החפץ ברצון המוכר הוא נעשה אבל ההשתדלות אשר השתדל כדי לרצותו הוא האיסור ונגמר בשעת המקח, ובהשתדלות לא היה מעשה, ולכך לא נתן טעם לפי שהוא חייב להחזיר החפץ שכיון שברצון המוכר נעשה אין כאן חיוב השבה, עכ"ל. וכוונתו דנחלקו הרמב"ם והראב"ד בעיקר איסורא דלא תחמוד, אי אזיל על נטילת החפץ או על ההשתדלות וההפצרה למוכרו, דהראב"ד ס"ל דיסוד האיסור הוא הנטילה וא"כ הוי לאו שיש בו מעשה, אלא דחשיב כגזילה וניתן לתשלומין ולהכי אין לוקין. אבל הרמב"ם ס"ל דההשתדלות וההפצרה הוי האיסור, ובזה ליכא מעשה ושפיר הוי לאו שאין בו מעשה, אבל אין כאן דין תשלומין בנתרצה המוכר, ואם לא נתרצה הוו המעשה והתשלומין מדין גזילה ולא מדין לא תחמוד.

ונראה לומר יותר בדעת הרמב"ם, דס"ל דעיקר איסור לא תחמוד הוי החימוד בלב, דאע"פ שכתב הרמב"ם "ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד", מ"מ כשלוקח החפץ החימוד הוא העבירה, ואין זה תנאי בהחימוד שיהא עושה מעשה, אלא זהו גדר ושיעור בהאיסור, דרק חימוד בדרגא זו שמביאו ליקח החפץ מחבירו זהו חימוד האסור, והוי שיעור באיכות החימוד ולא חלק ממעשה העבירה. וזה גופא מאי דדרשינן במכילתא (פרשת בחדש פרשה ח') יכול אפילו חומד בדבור ת"ל לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך, מה להלן עד שעושה מעשה אף כאן עד שעושה מעשה, ע"כ. והיינו דפשיטא דהחימוד עצמו הוא

האסור, ורק אין אנו יודעין שיעורו, וזהו דילפינן שיהא עושה מעשה ולא סגי בשיעור דדיבור, אבל לעולם האיסור הוא בלב.

ומה שכתב הרמב"ם כאן (הי"ב) וז"ל, הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד והקונה דבר שהתאוה בהפצר שהפציר בבעלים או בבקשה מהן עובר בשני לאוין לכך נאמר לא תחמד ולא תתאוה, ע"כ. אין כוונתו דתאוה היא בלב וחימוד הוא במעשה, דודאי תרוויהו הוו בלב ועניגם אחד, וכמו שהקשה בסמ"ג (ל"ת קנ"ח) וז"ל, ולא יתכן לומר כן וכו' דלא תתאוה ולא תחמוד הכל אחד, וכן תרגם אונקלוס לא תתאוה לא תירוג, כמו נחמד למראה דמתרגמינן דמרגג למיחזי, וכן פירש רבינו שלמה כי הכל אחד, עכ"ל. אלא דס"ל להרמב"ם דאף דעניגם אחד ותרוויהו הוו תאות חימוד בלב, מ"מ כדי לעבור בלאו דלא תחמוד נתחדש שיעור באיכות החימוד שיביא לידי מעשה, משא"כ גבי לאו דלא תתאוה לא נתחדש בו שיעור וממילא כל תאוה אסורה.

וזה מדוקדק בדברי הרמב"ם בסה"מ (ל"ת רס"ה) שכתב גבי לא תחמוד וז"ל, שהזהירנו מהשים מחשבתנו לעשות תחבולה כדי לקנות מה שיש לזולתנו מאחינו, וזה הוא אמרו לא תחמד בית רעך, ולשון מכילתא לא תחמד יכול אפילו חומד בדבור וכו', ע"כ. מבואר דיסוד האיסור הוא במחשבה בלב שחומדו עד שמחשב תחבולות להשיג חפצו, ואיכא בזה שיעור שיבא לידי מעשה. ויותר מדוקדק ממש"כ גבי ל"ת דלא תתאוה (ל"ת רס"ו) וז"ל, שהזהירנו מהשים מחשבתנו לחמוד מה שיש לאחינו ולהתאוות בו, שזה יהיה מבוא לעשות תחבולה לקנותו וכו', ואין שני לאוין אלו בענין אחד אבל הלאו הראשון והוא לא תחמד מזהיר שלא לקנות מה שיש לזולתנו והלאו השני מזהיר אפילו להתאוות בלבנו לבד, ולשון מכילתא לא תחמד בית רעך ולהלן הוא אומר ולא תתאוה בית רעך, לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמוד בפני עצמו, ושם אמרו מנין שאם התאוה שסופו לחמוד שנאמר ולא תתאוה ולא תחמד וכו', וביאור זה שאם ראה דבר יפה אצל אחיו אם גברה מחשבתו עליו והתאוה בו עבר על אמרו יתברך לא תתאוה, ואם תתחזק בו אהבת הדבר ההוא עד שישתדל להגיעו אצלו ולא יסור מחלות פניו ולהכביד עליו שימכרנו לו או יחליף אותו אליו במה שהוא יותר טוב ממנו ויותר שוה ואם הגיע אל בקשתו הנה כבר עבר על לא תחמד וכו', הנה התבאר לך ההפרש בין אמרו לא תתאוה ובין אמרו לא תחמד, עכ"ל. הרי שפירש הרמב"ם דיסוד איסור לא תחמוד הוא ש"תתחזק בו אהבת הדבר ההוא עד שישתדל להגיעו אצלו ולא יסור מחלות פניו", והיינו דהוי דרגא יותר באיכות החימוד, וזהו החילוק בין לא תתאוה ללא תחמוד, וזהו פירוש המכילתא שהתאוה מביאה לידי חימוד, שההתאוות בלב גורמת שיתחזק הדבר בלבו עד שישתדל להשיגו, וזהו שאמרו שם "לא תחמד בית רעך ולהלן הוא אומר ולא תתאוה בית רעך, לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמוד בפני עצמו", אע"פ דאמרו שם דבעינן חימוד דמעשה, וא"כ תרי ענינים נינהו ומאי קושיא. אלא ודאי דתרוויהו שווין דאיסורן בלב, וא"כ כל שחומד הרי תאוה בכלל, וע"ז מיישב דאתי לחייב על תחילת התאוה לחודא ועל התחזקות התאוה לחודא.

ושוב ראיתי שכתב אאזמו"ר באבן האזל (הל' גזילה שם ד"ה כתב, הל' אישות פ"ד ה"א ד"ה והנה עוד) עיקר האי סברא בדעת הרמב"ם דעיקר החימוד הוא בלב, עיי"ש. ויישב בזה מה שהקשה במ"מ אמאי מהני הקנין במקום שנתרצה הבעלים הא קעבר בלא תחמוד, וכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני. ולהנ"ל מיושב היטב, דהרי לא יועיל כלל ביטול המקח שלא לעבור העבירה, כיון דקעבר בלב וכבר הגיע לדרגת חימוד דמעשה, ומה שיחזיר לא יפקיע החימוד למפרע. (ועיין במנ"ח סימן ל"ח אות א').

ובזה נראה ליישב קושיית המנ"ח (מצוה ל"ח אות ב') מפני מה אין לוקין על חימוד דאשת חבירו היכא דהפציר בחבירו לגרשה ועמד ונשאה, דבין לדעת הרמב"ם יש ללקות דאית ביה מעשה, ובין לדעת הראב"ד יש ללקות דלא ניתן להשבון. ולדברינו יתיישב עכ"פ לדעת הרמב"ם, דעיקר האיסור בזה הוא בלב, ולא שייך ביה מעשה, ומה דעביד מעשה אינו חלק ממעשה עבירה, רק מורה על דרגא יותר בחימוד הלב. וכן מש"כ במנ"ח (מצוה רכ"ט אות ז' - ח') גבי עבדים ושטרות וקרקעות ואפילו מטלטלין שגזלן ונשרפו דלוקין על לא תחמוד, כיון דעבר במעשה ולא ניתן להשבון,

וכבר תמה במנ"ח עצמו שם וז"ל, ולא ראיתי להמפרשים שיתעוררו על זה, וגם הר"מ פי"ח מסנהדרין לא מנה כלל לאו זה בכלל הלוקין, עכ"ל. וגם זה לא משמע מדברי הרמב"ם שכתב בסתמא דאין לוקין. ולהנ"ל שפיר אין לוקין דלעולם חשיב שאין בו מעשה, כיון דקעבר במחשבת הלב. [אמנם מלבד זה לא יצדקו דברי המנ"ח שם גבי עבדים ושטרות וקרקעות לפי מש"כ אאמו"ר זצ"ל (עיין שו"ת ח"א סימן כ"א אות ב') דאע"פ דאינו מחויב בוהשיב מ"מ חשיב ניתק לעשה, והובאו דבריו לקמן (אות ה' ד"ה ומעתה) עיי"ש, דלפי"ז שוב אין לוקין בנשרפו כמו היכא שהן בעין. אולם משאר מטלטלין שנשרפו עדיין יקשה, וצ"ל כנ"ל].

ומעתה י"ל, דלהכי ס"ל להרמב"ם דהחמסנין אינם פסולין אלא מדבריהם, דאף שעבר על לא תחמוד לא הוי רשע דחמס, דהרמב"ם אזיל לשיטתו דעיקר האיסור הוא בלב, וא"כ אין זה איסור שבין אדם לחבירו אלא בין אדם למקום, דאע"פ שבעינן נטילה מחבירו מ"מ אין זה מהות האיסור אלא הוי רק שיעור באיכות החימוד כמתבאר, ומחשבת הלב הויא איסורא כלפי שמיא גרידא. ולהכי אינו נפסל כשעובר על לא תחמוד, דהא הוי לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו, וכל שאין לוקה לא נפסל בשאר עבירות שאינם עבירה דחמס, ושפיר ס"ל להרמב"ם דחמסן אינו נפסל מצד איסור לא תחמוד.

ולפי"ז צריך לפרש מאי דאמרינן בסוגיין, החמסנין מעיקרא סבור דמי קא יהיב אקראי בעלמא הוא, כיון דחזו דקא חטפי גזרו בהו רבנן, ע"כ. היינו דמעיקרא לא פסלו חמסן משום דלא קעבר בלא תגזול אלא אלאו דלא תחמוד גרידא, וכגון שקנה בהפצרה וכדו' שמהניא המכירה, ולהכי אין לפוסלו כמתבאר. אבל לאחר דחזו דקחטפי ועוברין בלא תגזול ובזה הרי נפסלין מדאורייתא מדין רשע דחמס, גזרו גם על החמסן שחומד בלב לחודא וקונה בהפצרה ואינו גוזל.

[**אמנם** זה דחוק קצת, דא"כ צריך לומר דמש"כ הרמב"ם דהחמסנין נפסלין מדבריהם איירי רק בכה"ג שמהניא המכירה ועובר בלא תחמוד גרידא, אך מדסתם לשונו וכתב "כיצד החמסנים והם הלוקחים קרקע או מטלטלין שלא ברצון הבעלים אע"פ שנותנין הדמים הרי אלו פסולין מדבריהם", משמע דאיירי אף בכה"ג דלא מהניא המכירה, ובזה הרי קעברי גם אלאו דלא תגזול וצריך לפוסלן מדאורייתא. ובאמת דכן פירש אאזמו"ר באבן האזל (פ"א מהל' גזילה ה"ט) דחמסן איירי אף בכה"ג שלא מהניא המכירה. אכן נראה דבלא זה נמי צריך לדחוק בדברי הרמב"ם, דלכאורה מה שהחמסן נותן הדמים לא עדיף מגזלן ששילם דג"כ פסול כמבואר ברמב"ם (בהל' עדות) שם (ה"ד), ורק אם לא עבר בלאו דגזילה יש טעם לחלק בינייהו, וא"כ צ"ל דאיירי הרמב"ם רק בכה"ג דחיילא המכירה. אמנם זו אינה ראיה כ"כ, דיש מקום חילוק בין גזלן ששילם דמעיקרא לאו אדעתיה דתשלומין גזל, לחמסן דמעיקרא אדעתיה דתשלומין גזל ואפשר דאינו רשע דחמס, ויש לעמוד בזה ואין כאן המקום להאריך].

ובאמת יש לברר עיקר הענין שכתבנו דכיון דלא תחמוד הוי בלב חשיב עבירה שבין אדם למקום ואינו רשע דחמס, דהא סו"ס החימוד ג"כ הוי חיסרון כלפי אדם, וביותר דהטעם שנתייחד רשע דחמס היינו שיש בו חימוד ממון והוא משום הסברא דמדעשה עבירה בשביל ממון חיישינן דיעיד שקר בשביל ממון, כמו שפירש"י (כז, א ד"ה ומלוי ריבית), והובא טעם זה בסמ"ע (סימן ל"ד סק"ה), וכן הוא בהדיא בקצוה"ח (סימן מ"ו ס"ק י"ז וסימן נ"ב ס"ק א') וז"ל, דע דיש חילוק בין רשע דחמס ובין רשע דאינו דחמס, והוא דרשע דאינו דחמס צריך להיות דוקא מחייבי מלקות לדעת הרמב"ם ורשע דחמס אפילו אין בו מלקות פסול משום דחשיד למשקר בשביל הנאת ממון, ע"כ. העולה דעיקר פסולא דרשע דחמס הוא משום דחזינן דחמידת ממון מעבירתו על דברי תורה, וא"כ ה"ה בלא תחמוד אע"פ דהוי בלב, ולא בעינן כלל עבירה שבין אדם לחבירו, רק שיש בה חימוד ממון, וא"כ אדרבה לא תחמוד עדיף טפי למיחשב לאו דחמס, ואין כאן גריעותא כלל מאי דעובר במחשבה, דכיון שחימוד הממון מעבירו על ד"ת יעיד שקר ג"כ. ואכן עיין בנודע ביהודה (מהדו"ק אבה"ע סימן נ"ז) שנקט דפסול חמס גם הוא מגזיה"כ ואינו מצד חשוד, ונכלל בדין רשע דחייבי מלקות. ולפי דבריו שפיר יש ליישב כנ"ל, אמנם עכ"פ יקשה לפי דעת רוב המפרשים דפליגי.

ו. האומנם דיש לתמוה טובא על דברי הריא"ז, מהא דקיי"ל דגזלן דאורייתא פסול לעדות אשה, ולפ"ד הריא"ז דגזלן דאורייתא אינו פסול לעדות קדושין אלא מדרבנן הרי ה"ה לעדות אשה כשר מה"ת, וא"כ גם מדרבנן יוכשר, דהא גזלן דדבריהם כשר לעדות אשה, וה"נ כל הפסול מדבריהם אף מחמת עברה דאורייתא כשר לעדות אשה כדאיתא באהע"ז סי"ז, והיכי פסלינן לגזלן. וכבר תמה בזה ב"זכר יצחק" סי"ט. ומכש"כ דקשה לפי"מ שביארנו בדעת הריא"ז דפסולו מד"ס הוא מדינא דעבר עברה שא"ב מלקות דפסול מדבריהם, ובזה הא לכאורה פשוט דכשר לעדות אשה וצ"ע.

ואולי י"ל בזה, דהנה באמת הא דאיצטריך קרא למיפסל רשע דחמס לעדות ולא פסלינן ליה מסברא משום דיש בו חשש משקר, י"ל הטעם בזה משום דאין בנו כח לבטל עדות מחמת חשדא בעלמא ומוכרחין אנו לקבל עדותו כ"ז דליכא קרא לפוסלו, ואע"ג דגבי נוגע מצאנו שאין מקבלין עדותו משום חשש משקר ול"צ קרא, מ"מ הכא אינו כן, דאינו חשוד גמור דנפסלי' מסברא לעדות — מרשימות, אמנם כ"ז הוא כשנאמן בתורת עדות, אבל גבי עדות אשה, אף דהאמינו חכמים לכל הפסולין אי"ז מתורת עדות אלא מדין נאמנות בעלמא, וכמש"כ בחי' רח"ה, וא"כ בזה י"ל דכל דאית ביה חשש משקר שוב אינו נאמן מסברא ול"צ קרא להכי. ומעתה י"ל דלענין זה סגי אף בחשדא דמקילתא לחמירתא, דנהי דאי"ז חשד גמור לפסול לעדות מ"מ לבטל כח נאמנותו סגי בהכי, דחשד קלוש מיהא איכא ושוב אי"ז נאמנות ברורה.

והשתא א"ש מאי דגזלן דאורייתא פסול לעדות אשה אע"ג דהוי מקילתא לחמירתא וכל עיקר פסולו אינו אלא מדרבנן, דמ"מ מתורת עדות הרי מיפסל מיהת מדרבנן, ואי משום דהכשירו כל הפסולין דרבנן לעדות אשה, זהו מדין נאמנות בעלמא, ולענין זה סגי בחשדא דמקילתא לחמירתא לבטל כח נאמנותו והרי נחשד על הגזל. ול"ד לגזלן דרבנן כגון מפריחי יונים ומשחקי בקוביא דכשרים לעדות אשה, דהתם כל עיקר חשדייהו אינו אלא חשד דרבנן, משא"כ הכא דנחשד על גזל גמור שפיר מהניא הך חשדא לבטל נאמנותו אף מקילתא לחמירתא ודו"ק, ואכתי צ"ע.

ב

ז. ברמב"ם פ"י מעדות ה"ד וז"ל, וכן כל העובר על גזל של דבריהם הרי הוא פסול מדבריהם, כיצד החמסנים והם הלוקחים קרקע או מטלטלין שלא ברצון הבעלים אע"פ שנותנין הדמים הרי אלו פסולין מדבריהם עכ"ל, ובכס"מ שם הראה מקורו ממכילתין (כה:) דמשמע דחמסן אינו פסול אלא מדרבנן עיי"ש, וכתב עו"ש וז"ל, ואע"ג דבפ"ק דמציעא (ה:) אמרינן לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, דמשמע דלאינשי משמע אבל קושטא לא הוי .וא"כ ליפסלו מדאורייתא מדעברי אלא תחמוד,, כבר כתבו התוס' (סנהדרין כה:) די"ל דה"פ דמשמע להו וקושטא הכי הוי נמי, עכ"ל הכס"מ.

וכבר תמהו עליו האחרונים דמעיקרא מאי קא קשיא ליה כלל, הא אף אי נימא דלאו קושטא הכי מ"מ לא מיפסל מה"ת מאחר דסו"ס לא משמע לאינשי איסורא בהכי, ובדברי התוס' שם שהקשו קושיא זו, כבר ביאר המהרש"א דאין כוונתם להקשות אגוף הדין אמאי חמסן כשר לעדות, מדאורייתא, דהא כיון דמ"מ לא משמע להו לאינשי אלא בלא דמי ממילא אינן פסולים לעדות וכמבואר בב"מ שם (ה:) דמה"ט חמסן כשר לשבועה, דלא חשיב חשיד אממונא, אלא דכוונת התוס' לאקשויי אברייתא דקתני "הוסיפו" עליהן החמסנין, ומפרשי' בגמ' דמעיקרא סברו דמי קיהיב ולהכי לא פסלינהו רבנן בהדי אינך דמתני' (כד:) דהמשחק בקוביא וכו', וע"ז הקשו התוס' דכיון דמ"מ עברו אאיסור תורה הו"ל לרבנן למיפסלינהו מעיקרא אע"ג דאינן סבורין לעשות איסור, וכמו משחק בקוביא וכיו"ב דג"כ אינן סבורין לעשות איסור כדפירשו התוס' שם (כד:) ואפ"ה פסלינהו רבנן ומ"ש חמסן דלא פסלו, וע"ז תי' דהכא לא קעבר אדאורייתא ומשום דכן הוא האמת דהיכא דקיהיב דמי לא עבר אלא תחמוד. וכ"ז הוא בביאור הברייתא אבל להלכתא לא שייך כ"ז, דאפילו אי איכא לאו דלא תחמוד אף היכא דיהיב דמי, מ"מ כיון דלא משמע להו לאינשי הכי לא מיפסלי לעדות מה"ת, וא"כ מה לו להכס"מ להביא הך קושיא ופירוקה בדברי הרמב"ם. .ויעויין בתומים סל"ד סקי"ג שעמד בזה ועיי"ש,.

ז. עוד יש להעיר לפימש"כ הקצוה"ח בכוונת הנמוק"י דרשע שאינו של חמס כשר בעדות אשה, .ודלא כהבנת המנ"ח מל"ז סק"ד שפי' לדברי הנמוק"י אשאר איסורים וכדלעיל — לפי"ז תקשי בכל גזלן אמאי מיפסל לעדות אשה, והא מבואר מדברי הריא"ז דגזלן לגבי דשב"ע חשיב מקילתא לחמירתא ולא חשיד עלה ול"ש לפוסלו אלא מטעם רשע סתם, והרי לשיטת הנמוק"י לא פסלינן לעדות אשה אלא רשע דחמס ומשום חשש משקר, וצ"ע — כ"נ להשלים החסר, מרשימות רבינו.

ובפשוטו היה אפשר לומר בזה עפי"ד הר"י מיגאש, בב"מ (ו.) גבי הא דקאמר אביי התם דה"ט דחשיד אממונא לא חשיד אשבועתא משום דאמרינן שמא ספק מלוה ישנה יש לו עליו, והק' בתוס' ובראשונים שם דא"כ בכל גזלן וכופר בפקדון נימא הכי דשמא ספק מלוה ישנה יש לו עליו, ואמאי מיפסל לעדות, ויעו"ש מה שתי', אך הר"י מיגאש (בשטמ"ק שם) תי' וז"ל, עיקר מה שנאמר דילמא ספק מלוה ישנה יש לו עליו הוא לענין שלא נחשוד אותו שהוא נשבע לשקר, אמנם לענין הכשרות והפסלות אפי' שנתברר שמלוה ישנה יש לו עליו בהיותו כופר בפקדון הוא פסול לעדות, לפי שאין לו לקחת אותו בחובו וכו' ואם לקחו בחובו מבלתי שיתרצו בעליו בזה אכתי גזלן הוא ופסול לעדות, הלא תראה מי שאנס את חברו שימכור לו נכסיו גזלן הוא וכו', אך לא יתפשט זה הגזלנות עד שיגיע לגדר שנאמר שמי שמורה בו היתר ג"כ יורה היתר לישבע לשקר ויהי' חשוד על השבועה, לפי שלא יהי' חשוד על השבועה אלא מי שהוא חשוד ליקח ממון חברו אבל מי שאינו לוקח אותו אלא לסיבה אינו חשוד על השבועה, הנך רואה אמרם ומשביעין אותו שבועה שאינה ברשותו ואמאי לימא מיגו דחשיד וכו' ופרקינן התם מורי ואמר דמי קיהיבנא וכו' ואינו חשוד בזה על השבועה להיותו מורי אנפשיה ואמר דמי קיהיבנא, ומי שלוקח הפקדון בחובו הוא כנותן בו דמים ואין ביניהם הפרש, עכ"ל. ומבואר בדבריו דהא דאמרינן לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו אי"ז בגדר שוגג ואומר מותר שסבור בעצמו באמת דמותר ליקח, דא"כ היה כשר נמי לעדות, אלא דהוא רק בגדר הוראת היתר וקולא בעלמא שמקיל לעצמו לעשות כן ולהכי לא חשיד אשבועתא משו"ז, אבל מ"מ חשיב מזיד ורשע הוא ומיפסיל לעדות. ונראה פשוט דאין כוונת הר"י מיגאש דשבועה חמיר מעדות ולהכי לא חשיד אשבועת שקר אבל אעדות שקר חשיד, אלא דכוונתו היא דודאי מסברא מצד חשש משקר היה ראוי לומר דכשר אף לעדות כמו דלא חשיד אשבועתא, דרק ליקח החפץ הוא דאית לי' הוראת היתר אבל לא יעיד שקר בב"ד, אלא דמיפסיל לעדות משום דרשע הוא ורשע פסול לעדות, מקרא דאל תשת רשע עד, אבל לענין שבועה ליכא פסול רשע רק משום חשדא ומסברא, וא"כ הכא דליכא חשדא שפיר כשר לשבועה. .וכן ביאר בשיעורי הגרנ"ט ב"מ בדברי הר"י מיגאש אלו וע"ע להלן ענף ג'.,

ולפ"ז י"ל כן גם בדעת הכס"מ דאיהו מפרש לקושית תוס' במכילתין כפשועה ודלא כמהרש"א הנ"ל, אלא דאעיקרא דדינא ק"ל דאמאי חמסן לא מיפסיל לעדות מה"ת והא קעבר אלאו דלא תחמוד, דאע"ג דבלא דמי משמע להו לאינשי, אכתי חשיב מזיד ורשע הוא, ורשע פסול לעדות אף דאינו חשוד למשקר, וע"ז תי' דהאמת הוא כן דהיכא דיהיב דמי לא עבר אאיסור לא תחמוד ולהכי לאו רשע הוא וכשר לעדות. כן נראה ברור בביאור דברי הכס"מ. .ואע"ג דמדברי התוס' בשאר דוכתי נראה דלא אזלי בשיעה זו, מ"מ בדברי התוס' דידן נקע הכס"מ הכי. או דמעצמו הוקשה לו כן ורק התירוץ הביא בשם התוס',.

ח. אולם יל"ע בזה, דמדברי המחבר בש"ע חזינן דלא ס"ל כהר"י מיגאש, דהנה נחלקו הראשונים לענין שבועה דלהבא אם עי"ז נעשה חשוד אשבועתא או לא, כגון נשבע שלא אוכל ואכל אח"כ, דשיעת הרמב"ם (פ"ב מעוען ה"ב) והתוס' (שבועות מו:) דאף בזה נעשה חשיד אשבועתא, דאף דלא יצתה שבועה לשקר מפיו מ"מ קעבר אאיסור שבועה ונעשה חשוד על השבועה, אולם רש"י (שבועות מו:) והרמב"ן והרשב"א (הובאו במ"מ שם) ס"ל דכה"ג לא חשיד אשבועתא כיון דלא יצתה שבועה לשקר מפיו, ואע"ג דמ"מ קעבר אאיסור שבועה אח"כ כשאכל מ"מ לא חמיר להו לאינשי כ"כ איסור הבא ע"י עצמו. וכתב הריב"ש (סי' רסו) דע"כ לא פליגי אלא לענין שבועה, דאע"פ שעבר ועשה מה שנשבע עליו אינו חשוד לישבע בשקר לשעבר ולהוציא מפיו שבועה לשקר בשעת שבועתו, אבל מ"מ לעדות שהוא בלא שבועה נראה שפסול, שהרי עבר על ד"ת ואמרי' בפז"ב עני מרי ארבעין בכתפי' וכשר בתמיהה, ע"כ. ונראה בפשוטו דאין כוונת הריב"ש משום דשבועה חמיר להו לאינשי טפי מעדות, אלא דכוונתו כהר"י מיגאש הנ"ל, דלענין שבועה ליכא פסול רשע הפוסלו לשבועה רק דין "חשוד", דמי שחשוד להשבע לשקר הריהו פסול לשבועה, ולהכי כה"ג דלא יצתה שבועה לשקר מפיו דלא חשוד להשבע לשקר שפיר משביעין אותו, אבל לענין עדות דאיכא פסול רשע, כל היכא דעבר אלאו הרי הוא נעשה רשע, ורשע פסול לעדות מקרא דאל תשת רשע עד[ח].

אך בש"ע (סל"ד ס"ה) הביא פלוגתא הנ"ל אף לענין עדות, וס"ל דמאן דמכשיר לשבועתא מכשיר אף

ח. מיהו מהמשך דברי הריב"ש ל"מ כן, דכתב שם עוד וז"ל, ואפי' העיד עדותו בשבועה פסול, שכל שאין העד נאמן מצד עדותו לבד גם בשבועה אינו נאמן דהא נפק"ל מתורת עד, וכמש"כ המפרשים ז"ל בפ' הא"מ בשמעתא דשליח נעשה עד עכ"ל. והשתא אי נימא דהוא פסול מגזיה"כ א"כ פשיטא דאפי' מעיד בשבועה אינו נאמן דהא מ"מ עד פסול הוא, ולא צריך כלל להא דכתבו המפרשים בפ' האיש מקדש (מג:), דהתם בתר דנשבע הרי תו אינו נוגע ועד כשר הוא, ולהכי צריך לחדש דעד הצריך שבועה אינו עד, אבל הכא דהוי עד פסול מגזה"כ דרשע פסול מה"ת והתורה פסלה נאמנותו, א"כ פשיטא דאפי' נשבע דתו אינו חשוד לשקר בשבועה מ"מ התורה פסלה נאמנות עדות שלו והוי עד פסול. ומזה משמע לכאורה דבאמת פסול רשע לעדות הוא גדר חשוד, ולהכי הוא דכל שנשבע דתו לא חשיד לשקר בעדותו בשבועה ממילא הוי עד

לענין עדות, .וכ"ה בתשו' הרשב"א ח"א סי' תתקס"ד ובמאירי סנהדרין — מרשימות,, ומוכח דס"ל דגדר פסול רשע לעדות נמי אינו פסול מגזיה"כ בעלמא אלא זהו גדר "פסול משקר", דחשבתו התורה כחשוד ונתנה עליו פסול נאמנות לעדות וכשנ"ת לעיל בענף א' בארוכה בדעת רוב הפוסקים. ולהכי נקע המחבר דלהראשונים דס"ל דאינו נעשה חשוד לשבועה משום דמורה היתר לעצמו דלא חמיר לי' איסור הבא ע"י עצמו, ה"ה דאינו נעשה חשוד לעדות, וכעין סברת יצרו תוקפו בעריות דמכשיר לעדות, וכשנ"ת לעיל סק"ג בדעת הרי"ף ובהע"ט. ומוכח מזה דלא ס"ל להמחבר כהר"י מיגאש דכל שהוא רשע ה"ז פסול לעדות אף דליכא חשש משקר מסברא, דא"כ לכ"ע צריך ליפסל לעדות וכמש"כ הריב"ש.

וזהו דלא כמשכ"ל בביאור דבריו בכס"מ, וצ"ע בזה.

ותו ק"ל בדברי הכס"מ דקושיתו מעיקרא ליתא לדעת הרמב"ם, לפי"מ שיתבאר עוד בסימן דלקמיה דהרמב"ם ס"ל דהיכא דעבר אלאו שאי"ב מלקות בעינן חמס ממש שגחל ונוטל ממון שאינו שלו, אבל מה דעביד מחמת חימוד ממון בעלמא בעברה שבין אדם למקום לא מיפסיל לעדות משו"ז, ולא תחמוד הרי הוי לאו שאי"ב מלקות, כמבואר ברמב"ם פ"א מגזילה ה"ט, וגם מבואר ברמב"ם שם דאף אם הרבה עליו רעים עד שהסכים מרצונו למכור לו החפץ נמי עבר אלאו דלא תחמוד, ונמצא לפ"ז דלאו דלא תחמוד אינו רשע דחמס ממש, דהרי אינו לוקח וחומס ממון שאינו שלו, רק לאו בעלמא הוא שאסרה תורה לחמוד ממון אחרים והחימוד הוא האיסור, וכמו שביאר הה"מ שם בדעת הרמב"ם דלהכי חשיב לאו שאב"מ, דאין האיסור בלקיחת הממון אלא בעצם החימוד עיי"ש, אלא דהוי עבירה מחמת חימוד ממון, אבל כיון דהוי לאו שאי"ב מלקות לא מהני זה לפוסלו וכנ"ל, וא"כ אפילו אי עבר באמת אלאו דלא תחמוד ואפילו אי ס"ל כר"י מיגאש דחשיב מזיד מ"מ לא מיפסיל לעדות[ט].

ג

ט. והנה לפי"מ דביארנו בשיעת הר"י מיגאש דגזלן פסול בכל גווני מקרא דאל תשת רשע עד ואף דמסברא אינו חשוד לשקר, צ"ב לכאורה ההיא דב"ב (קנט.) דמחלקינן להדיא בין קרוב לגזלן, גבי חתם על השטר עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו דאפשר לקיים השתא את השטר, ולא חיישינן דחתם השתא אזמן דמעיקרא משום דבקרוב ליכא חשש משקר רק גזירת מלך הוא, משא"כ בגזלן אי חתם על השטר ואח"כ נעשה גזלן אין מועיל קיום להשטר אא"כ ראו העדים את החתימה קודם שנעשה גזלן, דאל"כ חיישינן דילמא חתם השתא אזמן דמעיקרא, ומשום דגזלן חשיד לשקר, והשתא לדברינו מ"ש גזלן מקרוב והרי בגזלן נמי ליכא חשש משקר מסברא רק פסול בעלמא מגזה"כ וא"כ לכאורה קרוב וגזלן שוין. והיה אפ"ל עפי"ד הנמוק"י. והרי"ו דתרי דיני פסול רשע איכא, חדא פסול רשע מגזיה"כ כקרוב וכיו"ב, ועוד פסול. משקר ברשע דחמס, וכבר נתבאר בסוף ענף א' די"ל לשיעתם דברשע דחמס גופיה איתנייהו להני תרי גידרי, דמלבד מה דהוא חשוד לשקר עוד הוא נקרא רשע אע"פ שא"ב מלקות, דבחמס מצינו שקראתו התורה רשע. ולפי"ז שפיר כתב הר"י מיגאש דגזלן מיפסל בכל גווני מדינא דרשע, ואילו הסוגיא דב"ב איירי מצד הפסול משקר שבגזלן. אך לפי"ז נמצא דהסוגיא דב"ב לא אתיא אליבא דאביי דחייש' שמא מלוה ישנה יש לו עליו, דלדידיה הא ביאר הר"י מיגאש דלא מיפסל גזלן לעדות אלא משום פסול רשע וכנ"ל, וצ"ע.

וי"ל בפשיעות, דאף דגזלן פסול משום שם "רשע" ומקרא דאל תשת רשע עד, מ"מ אי"ז גזה"כ בעלמא דפסול לעדות כמו קרוב, רק דהתורה שללה הימנו הנאמנות, דחדית רחמנא דרשע לית לי' נאמנות עדות בדבריו כלל, משא"כ בקרוב אי"ז שלילת הנאמנות, רק גזה"כ בעלמא דפסול הוא לעדות, ואין לו כח עדות שיוכלו לקבל עדותו ולפסוק על פיו, דלא יומתו אבות על בנים, אבל לא פסלה התורה נאמנותו, ומש"ה בקרוב לא חייש' שמא זייף והקדים הזמן, אבל בגזלן חיישינן שפיר דילמא זייף וכתב הזמן דמעיקרא, דהשתא דחדית רחמנא דרשע אינו נאמן בעדותו וחשיד למשקר, שפיר חיישינן דילמא זייף וכתב הזמן דמעיקרא[י]. ויעוין עוד בזה בסימן דלקמיה ענף ב'.

כשר, ולהכי מסתייע הריב"ש ממש"כ המפרשים דעד הצריך שבועה אי"ז עדות. ולפי"ז הי' צ"ל דכוונת הריב"ש לחלק דלשבועה אינו חשוד אבל לעדות הוי חשוד. ומ"מ אי"ז מוכרח וי"ל בכוונת הריב"ש כמש"כ בדעת הר"י מיגאש. — מרשימות רבינו.

ט. וביותר קשה, דאפי' אי ס"ל להכס"מ דכיון דעביד משום חימוד ממון שפיר מיפסל, מ"מ בזה הא ודאי כל עיקר פסולו הוא משום דחשיד, דכפין ואכיל כפין ושקיל ד' זוזי ומסהיד שיקרא, וא"כ מאחר דלאינשי בלא דמי משמע להו שוב לא חשיד ודו"ק. — מרשימות רבינו.

י. ומה"ט נמי אין דברי הר"י מיגאש והריב"ש סותרים למש"נ בענף א' בשיטת רוב הפוסקים דפסול רשע הוא משום משקר, דמ"מ אי"ז חשש משקר מסברא אלא "פסול משקר" הוא מקרא דאל תשת רשע עד, ולהכי ס"ל להר"י מיגאש דאף במקום שיש לתלות במורה היתר מ"מ מיפסלא נאמנותו דהרי סו"ס רשע הוא, .אכן מדברי הרי"ף ובעהע"ט דמכשרי משום סברת יצרו תקפו, משמע כסברת החולקים על הר"י מיגאש והריב"ש,.

לו הדמים וקיבל, [ומשו"ה לא הוי גזלן דהו"ל כמחילה], ורק דהמכירה הוי בע"כ ע"י חטיפה, אבל עכ"פ הוי זה מכירה ככל מכירה.

ורק אח"כ כשהתחילו להיות מתמידים בזה, ואפשר דלא ישלמו נמי, לכן פסלוהו.

אי איכא לא תחמוד בלא אמר רוצה אני

קי) **תוד"ה** מעיקרא סבור דמי קיהיב, וא"ת וליפסול מדאורייתא, דקא עבר אלאו דלא תחמוד, וי"ל דלא תחמוד משמע דלא יהיב דמי, וכי יהיב דמי ליכא לא תחמוד כלל.

ושוב הקשו מהא דאיתא בב"מ (דף ה:) דלא תחמוד בלא דמי "משמע להו", דמשמע דהאמת דאף ביהיב דמי איכא לא תחמוד.

ותירצו דמשמע להו דקאמר, רצה לומר נמי דכן הוא האמת.

ואח"כ תירצו עוד, דהא דקאמר הכא דמעיקרא דמי קיהיבי, היינו שהיו ג"כ מפייסים אותם עד שיאמרו רוצה אני, ולכן לא עברו ג"כ על לאו דלא תחמוד וכו'.

מבואר בדבריהם דרק בתירוץ השני כתבו דמיירי שאמרו רוצה אני, אבל אם לא אמר רוצה אני, עובר אפי' בדיהיב דמי.

אך לתירוץ ראשון שכתבו דביהיב דמי ליכא לא תחמוד, מיירי אפי' כשלא אמר רוצה אני, ואפ"ה כיון דיהבי דמי, ליכא לא תחמוד, ולא לאו דלא תגזול.

וכן משמע נמי מההיא דב"מ (ה:) גבי שומר שנשבע שאינה ברשותו, דקאמר דליכא לא תחמוד משום דיהיב דמי, דהא התם נמי לא אמר רוצה אני.

ודהא מיירי שהוא טוען שנאבד, ורוצה לשלם דמים ולא לישבע שבועה דאורייתא, ואפ"ה משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו, דחשדינן ביה שמא עיניו נתן בה, אבל אינו חשוד לעבור על לא תחמוד עי"ז, כיון דיהיב דמים).

ומוכח דאף בלא רוצה אני ליכא לא תחמוד.

בגמר ומקנה אי איכא לא תחמוד

קיג) **והנה** לפי מה שכתבו רש"י והרמ"ה (הובא לעיל ס"ק ק"ד) דמעיקרא לא היה איסור, כיון דאגב אונסא וזוזי גמר ומקני, צ"ע דא"כ מה הקשו התוס' כלל דעובר על לא תחמוד, דהא הוי בהיתר גמור, כיון דאגב אונסא וזוזי גמר ומקנה.

ואי נימא דבקושיתם סברי דאף בזה עובר על לא תחמוד, [כיון דעכ"פ מחמת חימוד אנסו למכור לו, ורק בחירוצם סברי דאינו עובר כיון דגמר ומקנין].

א"כ מה תירצו דלא תחמוד בלא דמי משמע להו, הו"ל לתרץ דלא תחמוד הוי רק כשאינו מתרצה, דהא זהו עיקר התירוץ דאפי' ביהיב דמי אם אינו מתרצה איכא לא תחמוד, ורק משום דמתרצה ליכא לא תחמוד.

ואכן בתירוץ השני כתבו התוס', דתלוי אם מפייסים אותו עד שאומר רוצה אני, או לא.

והיינו כמ"ש, דאינו תלוי באמת אי יהיב דמי, אלא אם מתרצה, או לא.

אך אכתי צ"ע, מ"ט לא כתבו כן מיד בתירוץ הראשון, [וע"כ דבתירוץ א' סברי דאף בלא רוצה אני ליכא לא תחמוד, כיון דגמר ומקנה, וא"כ מה הקשו כלל].

וא"ה, ואפשר דהתוס' לא סברי כהרמ"ה דחמסן הוי כתליוהו וזבין, אלא כשיטת הר"ן דבחמסן איכא רק זוזי בלא אונסא, ולכן הקשו דעובר על לא תחמוד, וע"ז תירצו דכיון דעכ"פ יהיב דמי ליכא לא תחמוד. וע"ע לקמן].

ועוד צ"ע בלשון התוס' (בתירוץ הב') שכתבו שהיו מפייסים אותם עד שיאמרו רוצה אני, דלכן ליכא לא תחמוד.

דמשמע דדוקא במפייסו שיאמר רוצה אני, ליכא לא תחמוד, אבל בלא (מפייסו שיאמר) רוצה אני איכא לא תחמוד.

ולכאורה מה תלוי זה אם אומר בפירוש רוצה אני, דהא עכ"פ אגב אונסא וזוזי גמר ומקנה, דמשו"ה תליוהו וזבין הוי זביניה זביני ואף בלא אמר רוצה אני, כיון

דעכ"פ מתרצה וגמר ומקני, ואמאי כתבו דדוקא במפייסו שיאמר רוצה אני.

מחלוקת הרמב"ם והראב"ד אי איכא לא תחמוד באמר רוצה אני

קיג) **ונראה** בזה דהנה כתב הרמב"ם (פ"א מהל' גזילה ה"ט) כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו, או כל דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו, והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, אע"פ שנתן לו דמים רבים, הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר לא תחמוד. **והראב"ד בהשגות**, כתב, א"א, והוא שלא אמר רוצה אני, ע"כ. **והיינו** דנחלקו הרמב"ם והראב"ד, דלהרמב"ם עובר בלא תחמוד אף הנותן דמים, ואומר רוצה אני, ולהראב"ד כשאומר רוצה אני ליכא לא תחמוד.

בטעמא דאין לוקין על לא תחמוד

קיד) **עוד** כתב שם הרמב"ם, ואין לוקין על לאו זה, מפני שאין בו מעשה, ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד, כענין שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך, חימוד שיש בו מעשה עכ"ל. **והראב"ד** בהשגות, כתב, א"א, לא ראיתי דבר תמה גדול מזה, והיכן מעשה גדול מנטילת החפץ, אבל היה לו לומר מפני שהוא חייב בתשלומין, שהרי הוא כגזלן שחייב להשיב את הגזילה, ולפיכך אינו לוקה, וגם זה חייב להשיב את החפץ לבעליו, ע"כ. **והמ"מ** כתב, דהראב"ד בהשגה זו, אזיל לשיטתו בהשגתו הראשונה הנ"ל, דמירי דוקא שלא אמר רוצה אני, ולכן השיג דיש בו מעשה בנטילת החפץ. **אבל** הרמב"ם דסובר דהאיסור הוא אף ברצון המוכר, ע"כ דהאיסור הוא על ההשתדלות שהשתדל כדי לרצותו, ונגמר בשעת המקח. **ודאף** דבעינן שיקנה ממנו החפץ, ומבלי זה אינו עובר, אפ"ה הלאו הוי על החימוד [וההשתדלות], ולא על הלקיחה, ורק דעל איזה חימוד הוא עובר, רק על חימוד כזה שלקח ממנו החפץ לבסוף]. **ולכן** שפיר כתב דהוי לאו שאין בו מעשה, כיון שהרי בהשתדלות [ובחמדה] ליכא מעשה. **וכן** משו"ה לא כתב הרמב"ם כטעם הראב"ד דאינו לוקה משום שחייב בתשלומין, דחייב להחזיר החפץ, דהא לדעת הרמב"ם כיון דברצון המוכר נעשה, אין כאן חיוב השבה, ע"ש. **וצ"ב** בסוף דבריו, [שכתב בדעת הרמב"ם דכיון דברצון המוכר נעשה, אין כאן חיוב השבה]. **דהא** הרמב"ם לא כתב דמירי "דוקא" בשאמר רוצה אני, אלא "דגם" באמר רוצה אני, אבל עכ"פ מירי גם בלא אמר רוצה אני, וא"כ בכה"ג הא חייב להחזיר. **ובאבן־האזל** שם ביאר, דהרמב"ם סובר, דהא דתליהו וזכין, זכיניה זביני, היינו אף בלא אמר רוצה אני, כיון דעכ"פ אגב אונסא וזחי גמר ומקני. **וא"כ** אף דהרמב"ם מירי גם בלא אמר רוצה אני, מ"מ זה ודאי דמירי רק באופן שהמכירה קיימת, דהא לא מירי שנטל באונס, אלא בהפציר והרבה רעים עד שלקח ממנו, ולכן לא הוי גזילה ואינו חייב להחזיר].

אי באומר רוצה אני, רוצה באמת אף בלא האונס, או רק בשביל האונס

קטו) **ובעצם** ביאור מחלוקת הרמב"ם והראב"ד, אי עובר בלא תחמוד אף באופן שאמר רוצה אני, וקנה, ביאר שם באבן האזל דפליגי בפירושא דאמר רוצה אני.

דהראב"ד מפרש דהכונה הוא דרוצה באמת בלא האונס, ולכן סובר דאינו עובר בלא תחמוד, כיון דעכשיו מוכר לו ברצון גמור.

ודאמו מי שהפציר מחבירו למכור לו, פעם אחד, לא יוכל יותר לקנות ממנו חפץ זה ממנו לאחר זמן, כשנתבטל ההפצרה, וה"נ כיון דאמרינן דלבסוף רוצה באמת למכור, אינו עובר כלא תחמוד].

אבל הרמב"ם סובר דאף באומר רוצה אני, אין הביאור דשוב רוצה גם בלא האונס, ורק דעכשיו בשביל האונס רוצה הוא, ומשו"ה סובר דבתליוהו וזבין זביניה זביני, לא בעינן דוקא שיאמר רוצה אני, כיון דרוצה אני אינו מוסיף כלום אלא וק מה דגמר ומקנה.

ומשו"ה סובר שפיר הרמב"ם דעובר בלא תחמוד אפי' באמר רוצה אני, כיון דאין זה רצון גמור אף בלא האונס, ורק דאגב אונסא וזוזי גמר ומקני, וא"כ איכא בזה לא תחמוד.

ולפי"ז מדוייק היטב לשון התוס' בתירוצם השני, שכתבו, דדוקא במפייסו שיאמר רוצה אני, ליכא לא תחמוד, אבל בלא אמר רוצה אני, אף דאגב אונסא וזוזי גמר ומקני, איכא לא תחמוד.

והיינו דבתירוץ זה סברי כהראב"ד דליכא לא תחמוד באמר רוצה אני, ונתבאר דזהו משום דרוצה באמת אף בלא האונס, אבל אם רק גמר ומקני מחמת האונס, אך לא אמר רוצה אני, איכא לא תחמוד.

דעת התוס' [בתירוץ א'] דביהיב דמי אפי' לא אמר רוצה אני ליכא לא תחמוד

קיז) **אלא** דאכתי צ"ב בדעת התוס' בתירוצם הראשון, שכתבו דביהיב דמי אף בלא אמר רוצה אני, ליכא לא תחמוד, והיינו דסגי במה דמתרצה וגמר ומקנה לחוד, וא"כ **מה הקשו** כלל.

ואי דבקושייתם סברי דלא סגי בגמר ומקנה, א"כ הרי עיקר תירוצם הוא דסגי במתרצה, ועובר דוקא כשאינו מתרצה, ומ"ט כתבו רק דעובר בלא יהיב דמין.

ואפשר דהתוס' בקושייתם ובתירוצם הראשון הוי שיטה שלישית, דביהיב דמי דהוי תליוהו "וזבין" דאגב אונסא וזוזי גמר ומקני, ליכא לא תחמוד אפי' לא אמר רוצה אני, ורק בלא יהיב דמי דהוי תליוהו "ויהיב", בזה איכא לא תחמוד, ולכן בקושיתם דס"ד דמיירי בלא יהיב דמי, הקשו דהא איכא לא תחמוד, ותירצו דמיירי ביהיב דמי.

ועכ"פ נמצא ג' שיטות בזה, שיטת הרמב"ם דאף באמר רוצה אני איכא לא תחמוד, ודעת הראב"ד דרק בלא אמר רוצה אני, אבל באמר רוצה אני ליכא לא תחמוד.

ושיטת התוס' בתירוץ א', דביהיב דמי אפי' לא אמר רוצה אני ליכא לא תחמוד.

אי בעי הכרזה גם לאותו עדות שנפסל בשבילו

קכ) **גמ'** כיון דחזו דקא חטפי גזרו בהו רבנן.

והקשה הר"ן, דכיון דחמסנין פסולין רק מדרבנן, א"כ הרי אינן פסולין בלא הכרזה, כדאיתא להלן (דף כו:).

וא"כ מאי פריך בב"מ (דף ה:) גבי שומר דשילם ולא רצה לישבע, דמשביעין אותו שבועה שאינה ברשותו, דנימא מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא.

והלא אחר שהוא משלם כמה שהיה שוה הפקדון, אלא שאנו חוששין שמא עיניו נתן בה, אין לנו לפסול אותו משבועה בלא הכרזה.

וא"ת, והיינו דהר"ן בקושייתו (ובתירוצו הא') סבר, דהא דפריך הגמ' דיפסל משום דחשוד אממונא, הכוונה משום דהוי חמסן, דפסול מדרבנן (ע"ש בתירוצו הב'), ולכן הקשה דהא בעי הכרזה].

ואכן לעיל (דף כה. ס"ק פ"ו) הבאנו דהנימו"י שם כתב דאף דבפסולי עדות דרבנן בעי הכרזה, מ"מ לאותו עדות שנפסל

בשבילו, פסול אף בלא הכרזה, וא"כ לפי"ז א"ש דפסול אף בלא הכרזה.

ואמנם כבר כתב התומים (הובא לעיל שם ס"ק פ"ח) דנחלקו בזה התוס' והרשב"א בב"מ (דף ה:), דהתוס' שם הקשו [אהא דמשני שם דאינו חשוד אממונא משום דמורה ואמר דמי קא יהבנא ליה, והקשו] דהא אכתי מדרבנן הוסיפו לפסול אף חמסנין, ואין נשבע שבועה דאינה ברשותו.

ותירצו דהיינו דוקא חמסן שחציף לחטוף מיד ליד בידיעת הבעלים, אבל הכא לא חציף אלא מעלים חמסנותו ואמר שנאבדה לו, לא פסול, ע"כ.

אך הרשב"א תירץ דאף דהוסיפו עליהם חמסנין מ"מ הא בעי הכרזה, וכיון דהתם ליכא הכרזה ממילא אינו פסול.

והוכיח התומים מהא דהתוס' לא תירצו כן, דמוכח דסברי כהנימו"י דלאותו עדות שנפסל בו לא בעי הכרזה.

רק ליפסל לעדות בעי הכרזה, ולא לשבועה

קכב) **והר"ן** תירץ וז"ל איכא למימר שלא הצריכו הכרזה אלא לפוסלו לעדות, אבל לשבועה, חשוד הוא בלא הכרזה, שלענין חשד משעת העבירה יש לנו לחושדו, אבל לענין פסול עדות, הואיל ומן הדין אינו פסול, אין לנו לפוסלו עד שיכריזו עליו שהוא פסול, ע"כ.

ולכאורה סברת הדבר הוא דלענין עדות בעינן פסול, וכל זמן דאינו פסול, הרי הוא כשר, משא"כ לענין שבועה אינו ענין לדין פסול, ורק דהוי דין דאין משביעין אותו.

והגרב"ד זצ"ל הקשה, [א"ה, צ"ת אם הקשה כן אהכא, או רק על הרמ"א בסמוך (כדלקמן ס"ק קכ"ה), וממילא ה"ה דקשה הכא, (כדלקמן ס"ק קכ"ו)], דהא ברשע דחמס דפסול לעדות, אף דיש עליו גם פסול רשע, אבל עכ"פ חשוד לשקר ודאי דהוי.

וא"כ מה תירץ הר"ן דלענין עדות אין לנו לפוסלו עד שיכריזו עליו, נהי דפסול רשע עדיין אין עליו, מ"מ אכתי מחמת דחשוד לשקר לא יהא עד, וכמו דאין משביעין אותו מחמת דחשוד לשקר, כן לא יהא עד.

מ"ש בפק מתי נעשה רשע, ממקוה, ומשוחט ששכח הל' שחיטה

קכג) **ועצם** דבר זה, כתב הרמ"א (סי' ל"ד סעי' כ"ג) וז"ל, אפי' פסול מה"ת אין לפוסלו אלא בודאי אבל לא מספק, כגון שהעיד בב"ד ואח"כ באו עדים עליו שעבר עבירה שנפסל בה מה"ת, אבל אין יודעין אם עבר קודם שהעיד או אח"כ, מוקמינן גברא אחזקתו וכל מה שהעיד כשר עד דידעינן שעבר קודם לכן, (ריב"ש) ע"כ.

ובקצוה"ח (שם סק"ה) ובש"ש (ש"ג פ"ד) הקשה, איך מוקמינן ליה אחזקה, מ"ש ממקוה שנמדד ונמצא חסר, דכל הטהרות שנעשו על גביו טמאות, משום דאיכא תרתי לריעותא, העמד טמא על חזקתו, והרי חסר לפניך.

וא"כ ה"ה הכא הא איכא תרתי לריעותא, דהעמד ממון על חזקתו והרי הרשיע לפניך, ואיך מוקמינן ליה אחזקה.

וכן הביא מדברי הט"ז (יו"ד סימן א' סק"ו) שהאריך גבי שוחט שבדקוהו ונמצא ששכח הל' שחיטה, חיישינן על שחיטותיו למפרע שהם פסולין משום דאיכא תרתי לריעותא, חזקת איסור של הבהמה, וחסר לפניך.

וא"כ כ"ש הכא דאיכא חזקת ממון דעדיף טפי מכל החזקות, ודאי אית לן לומר דמשום תרתי לריעותא לא מוקמינן ליה אחזקת כשרות.

וכתב דלכאורה היה מקום להקשות נמי על הא דקי"ל דאם נעשה מומר, אין פוסלין שחיטותיו ועדויותיו שלמפרע, אלא רק מכאן ולהבא, ומ"ט לא פסלינן מחמת תרתי לריעותא.

אבן כתב דהתם ניחא, כיון שלא ראינו שום עבירה ממנו רק השתא בשעה שהמיר, ומהיכי תיתי נאמר מדהשתא עבר, אתמול נמי עבר.

שמחת ישראל

לא תחמוד

דבק הרבי בונים מפרשיסחא ז"ל

הוא ממש השמחה במעונו ופטרו לשלום ע"כ וכו' ופ"א בליל ר"ה אכל הרבי מלובלין ז"ל גרייפליך. ושאל לתלמידיו שיכוונו הטעם למה אוכל זה. והגיד אדמו"ר ז"ל הרבי ממתיק דיני קשיא. אמר הרבי יפה כוון:

סח) **עו"ש** פ"א שמעתי ממנו שאמר שצריך להאדם שיהי' לו רבי בזה העולם וגם צריך שיהיה לו רבי מעולם העליון ג"כ ומתוך אותן הדברים הבנתי בשעת מעשה שהוא המהר"ל מפראג ז"ל. כי השיח באותה שעה ממנו איך שהיה על קברו בפראג אז. ואמר שלמד איזה מאמר בספרי המהר"ל קודם התפלה והיה תפלתו ערוכה בכל על כפיו ע"כ. ומובן שזה שאמר על כפיו כמ"ש (איכה ג') נשא לבבינו אל כפים, ואחז"ל אין תפלתו ש"א נשמעת אלא אם משים נפשו בכפו, גם אמר על המבחר הפנינים שהוא עשה אותו בגלגול הראשון:

סט) **עו"ש** (דף נ"ח ע"ב). פ"א הייתי עמו בעיר גאווערצאוו. והיה לו אכסניא אצל א' מבע"ב העיר, וכאשר לבש טו"ת לא רמז שילכו מאתו כדרכו. והיה יושב ובאו לפניו שני אנשים ופתח פיו הק' וז"ל, יש חסידים שלפעמים אינם יכולים להתפלל. והולכים למקום אחר אבל אין זה הדרך כי המקום יתבע אותם מדוע לא רציתם לומר עלי דברים של קדושה, ואם אתה מרגיש דבר מה הנה אין לך עדים ע"ז. ואדרבה תתקן אותי עכדה"ק. ורמז לילך ממנו והתפלל. ואח"כ שבא לביתו סיפר הדברים שלא היה יכול להתפלל עד שרצה לילך משם מחמת טעם הכמוס, ולא היה יכול לילך מחמת זו הטענה ועזר לו השי"ת שהתפלל בטוב כדרכו והמבין יבין, וא' שאל תתמה האיך דומם יכול לדבר אבנים של יעאע"ה (חולין דצ"א:) יוכיחו. ועתה ראו והתבוננו אפס קצת מדריגתו מאוד נעלה:

ע) **עו"ש** פ"א הייתי עמו בעיר טארטשין והעמידו להכין לו אכסניא יפה עד מאוד בבית חומה. וכשבא לשם וישב על הספסל בפרוזדור עד שיפרקו החפצים מן העגלה ואני עמדתי אצלו והוא נשען על מקלו ואמר לי בחשאי שאלך עמו מהאכסניא זו ותיכף עמד לילך. והיה רעש גדול וצוה לברור לו אכסניא ולא הי' יכולים למצוא רק אצל השוחט בחדר קצר ונמוך מאוד, והיה זה בקיץ והאויר היה חם מאוד והיה סובל צער מאד. ואחר שבא לביתו סיפר הדברים כדי להוציא מלבם שהיו סבורים שראה שם מה שראה ולכך הלך מהאכסניא ואמר שלכך הלך משם כדי שלא לעבור על לאו דלא תחמוד כו' שזהו עיקר הלאו כי אטו בשופטני עסקינן לחמוד בית רעהו, אך לענין אכסניא טובה זה מצוי מאוד שאינו אלא לשעה, ומזה צריך אזהרה יתירה ובפרט שהבין שהבעה"ב לא נתרצה רק מחמת הפצרת החסידים. ע"כ ברחתי משם וראה צדקתו ויראתו אף בדברים פשוטים:

עא) **עו"ש** (דק"ה ע"ב). פ"א נסע מדאנציג לביתו דרך עיר שעפס, ושם היה מופלג א' ושמו ר' זלמן חסיד והי' עני מאוד ויהי כאשר בא לאכסניא שלח אחרי הר' זלמן וא' לו שיעשה סעודה עבורו כדרך החסידים. ונתן לו מלא חפניו מעות כסף בלי מנין. ותיכף הלך הר"ז לביתו עם המעות. ולקח דגים ועופות וכל הצריך בריוח ונשאר לו עוד מעות. וכאשר הלך ר"ז הנ"ל משם ציוה על המשרת של הבעה"ב לקרוא לו סוחר של פעלצין וקנה מאתו פיטער ולאפין היטעל גם קנה לו מנעלים ובתי רגלים גם קנה לו חתיכה של

חסידות הוא על האיש שמרגיל עצמו לזלזל בגזל. והנה מהטעם המבואר בב"י והוא מהירושלמי לא משמע כן דהרי להדיא אמרו שאם כל אדם עושה כן כלה החבילה ומשמע דמשום קפידת בעלים נגעו בה, ולא אמרו דיבואו להרגל גזל.

ועיין רשב"א ב"ק ק"ה ע"א ד"ה אע"פ דדין זה דוקא כשהוא פחות מש"פ דכיון דממונא ליכא ורק צערא איכא כדאיתא בסנהדרין נ"ז ע"א אבל ליטול קיסם דליכא דקפיד כולי האי שרי דליכא צערא. ומיהו ממידת חסידות אסור כדאיתא בירושלמי שאלו היה עושה כן נמצאת החבילה כולה כלה וכן הגדר נהרס. ומבואר דעיקר החסידות היא לא לצער בדבר שאין קפידא כל כך, ולעולם על אף הקפידא לא נחשב לגזל משום דממונא ליכא, דהקפידא איננה משום חשיבות הממון רק שאם עושה כן היה גדר נהרס וכו', ובאיכא קפידא אז אפילו פחות מש"פ אסור משום צערא, ובמה שאינו מקפיד כולי האי שרי מדינא וממידת חסידות אסור. ואם ליכא אפילו מעט קפידא גם ממידת חסידות שרי. ומדברי הרשב"א אלו למדנו שאם יש שו"פ אין להתיר על סמך שאינו מקפיד.

אבן צל"ע לדעת הפוסקים דחצי שיעור אסור מהתורה עיין מ"מ ריש הלכות גזילה א"כ אין זהו משום צערא בלחוד וא"כ מה יש לחלק בין שוו"פ לפחות משוו"פ אי ידעינן דאינו מקפיד. ואולי כיון דבפחות משוו"פ מחלי אינשי אחר הגזילה, אז יש לומר אם סתמא דמלתא לא קפדי כמו קיסם לחצון בו שיניו חלוק הוא מיותר משוו"פ.

סעיף ב', אסור לגזול אפילו על מנת לשלם דבר יפה ממנו, ויש מי שאומר דהיינו אם אין התשלומין בעין שאם הם בעין כיון שהם יפים מן הדבר שלוקח זכות הוא להם ויזכה אותה לבעליהם על ידי אחר.

ב"ק ס' ע"ב ורבנן ואי תימא רבה בר מרי אמרו גדישים דשעורים דישראל הוו וגדישים דעדשים דפלשתים וקא מבעיא להו מהו ליטול גדישים של שעורים דישראל ליתן לפני בהמתו על מנת לשלם גדישין של עדשים דפלשתים, ושלחו ליה חבול ישיב רשע גזילה ישלם אע"פ שגזילה ישלם רשע הוא.

ולכאורה צל"ע למה הביאו קרא דיחזקאל דחבול ישיב ולא קרא דלא תגנובו דדרשינן ב"מ ס"א ע"ב דעובר אף אם גונב ע"מ לשלם. ועוד דאפילו אם לוקח ע"מ להחזיר גוף החפץ שלא מזיקו כלל אלא שואל שלא מדעת אסור. ואין לחלק בין גניבה לגזילה בזה שהרי המקור לדברי הטור שאסור לגזול אפילו ע"מ לשלם כתב הב"י דזהו מסוגיא דב"מ שם, וכ"ה בשאילתות בפרשת נח שאלתא ד' דתרוויהו שוים בזה. ואין לחלק דשאני אם משלם לאחר זמן דע"ז קאי קרא דלא תגנובו, וקרא דחבול מיירי במשלם מיד שהרי כתב הרא"ש שאם משלם מיד ליכא איסורא דחבול כלל ושרי. ואפשר דמאחר שכתב הרא"ש דבמידי דזכות מותר לגזול ולזכות ע"י אחר, וכתב הטור דדוקא בדבר העומד להמכר דאז ודאי זכות הוא בשאר חפציו הוי איסור גמור, א"כ אפשר דלולי קרא דחבול הו"א דאם משלם מיד בדבר שאינו עומד למכירה ליכא איסורא קמ"ל דיש איסור בדבר. ולפי"ז יש לחקור אם דין זה דילפינן מיחזקאל הוא איסור נפרד מדברי קבלה, או"ד זהו רק גילוי על קרא דלא תגנובו דגם זה בכלל לא תגנובו. וכ"מ לכל דיני גניבה והשבה אם צריך שוב להחזיר וליטול את שלו.

והנה בסוגיא ב"ב ט"ז ע"א אמרינן דאיוב היה גוזל שדה מיתומים ומשביחה ומחזירה להן ומשמע דמידה טובה היא וצ"ע, ועיין יד רמה שם שכתב דרבא לטעמיה דס"ל איוב מאוה"ע היה והם אינם מוזהרים על זה אבל ישראל כה"ג אסור. ולכאורה משמע דאין זה איסור גזל דעלמא דלכך שייך לומר דב"נ אינו מוזהר שהרי מצוויס הם על הגזל וע"מ להחזיר ה"ה בכלל גזל. ואין לומר דגזל דאיוב חשיב כמו כפל דהרי היה גוזל קרקעות והקרקע ברשות היתומים קיימת והשבח נמצא מיד ולא דמי לכפל שהוא לאחר זמן. ראיתי במהרי"ט ח"ב חו"מ ס' צ' בתוך דבריו דפשיטא ליה דבסוגיא דגדישין ועדשים עובר על לא תגנובו אף שדעתו לשלם כל זמן שלא שלם אבל אחר ששילם מרצונו הוי תשובה מעלייתא, ולפי"ז לכאורה גם תיקן מעשה הרשע. [ע"ע במה שכתבנו שערי דעת דמאי פ"ג מ"ה].

סעיפים ט' י' י"א י"ב

בירורי הלכות בענייני לא תחמוד ולא תתאוה, וחקירות בעניינים הנוגעים למעשה בהלכות אלו.

א. נחלקו הר"מ והראב"ד בפ"א גו"א ה"ט בדין המלקות בלאו דלא תחמוד. דעת הר"מ שאין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה, והראב"ד השיגו לא ראיתי דבר תימה יותר מזה והיכן מעשה גדול מנטילת החפץ אבל היה לו לומר מפני שהוא חייב בתשלומין שהרי הוא כגזלן שחייב להשיב את הגזילה, ולפיכך אינו לוקה וגם זה חייב להשיב את החפץ

לבעליו. ובדעת הר"מ נראה שאף שמדין החמדה בעינן שיקנה את המקח מ"מ זהו רק תנאי לחיסור חמדה ושם החיסור הוא כמה שחמד ומתחמן לקנותו עד כדי שקונהו אבל אין הקנין עצם החיסור, ולכך אין דין השבה על החפץ וממילא אין תיקון בהשבתו על החיסור שחמד והתחמן לקנותו. וזהו פירושא דקרא שהביא הר"מ לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך, חימוד שים בו מעשה, דעיקר שם החיסור הוא בחמדה והלקיחה הוא תנאי להוכיח דרגת השתדלותו. ולדעת הרשב"ד עיקר החיסור הוא מה שלקח מתוך חמדה ושם החיסור הוא בלקיחה. ונראה דלדעת הר"מ אם קנה ואח"כ נתבטל המקח מטעם אחר עבר על לאו זה, דהמקח הוא רק היכי תימצי לחמדה.

ב. **נראה** דמה שכתב הר"מ והכביד עליו בריעים והפליר בו, עניינו הוא שהסכמת המוכר באה על כרחו. ולפי"ז אדם גדול בתורה וכבד בעיני הקהל די לו בבקשה כדי שיחשב בעל כרחו של מוכר, ולא בעינן דוקא הכביד רעים.

ג. יש לדון במי שרואה פועל אצל חבירו או חברותא שלומד עימו וחומד אותו לעצמו לעשות טלדקי להביאו אליו אם יש בזה לאו דלא תחמוד, דאפשר דאין כאן בעלות שאינם שייכים למאן דהו ואין בזה לא תחמוד. ואח"כ ראיתי שכשד"ח מערכת לי' כלל ק"ל הביא בזה פלוגתא באחרונים.

ד. **המחזר** אחר קנית בית ועובר מבית לבית לשאול אם ברצונם למכור אם יש בזה איסור דלא תתאוה. נראה דגדר לא תחמוד הוא שהשתדלותו לקנות באה ממה שחמד בית חבירו זה בדוקא, אבל מתייחדת החמדה לבית המסויים, אבל אם מחזר אחר בית אחר שיהיה ואינו חומד דוקא בית זה ליכא איסורא, דמגמתו אינה בית של חבירו, רק מחזר לקנות לעצמו בית. אבל מי שרואה אצל חבירו מאכל ומתאוה לו ומחשב בליבו החיך יקנה דבר זה ומתפתה בליבו עבר בלא תתאוה, ואם משתדל לקנותו ומפליר בו ולבסוף קנאו עובר גם בלא תחמוד דהרי התאוה לדבר מסויים זה, ומחמת רחותו את המוכל התאוה לקנותו.

ה. **חפץ** שעומד למכירה בסך מסויים והלוקח רוצה לפחות ממחירו והמוכר אינו מתרצה כלל למכור במחיר הפחות, נחשב אותו החפץ עומד למכירה בסך כזה, ואם הרבה עליו רעים והפליר בו למכרו לו בפחות עבר על לאו דלא תחמוד, דמאחר שהוחלט אצל המוכר שלא למכור בפחות והקונה מפליר ברעים למכור לו חשיב כמי שאין החפץ עומד למכירה בכה"ג ועובר בלאו זה. עיין בזה שו"ת שבט הלוי ח"ה קונטרס מצוות סי' י"ט.

ו. **לא** תחמוד קאי גם במתנה ולא רק במקח, כך מבואר בשערי תשובה לרבינו יונה שער ג' אות מ"ג, וכ"מ בסמ"ג לאוין קנ"ח. ומהטעם המבואר בר"מ ושו"ע שהחמדה מביאה לידי גזל גם משמע כן. ולכאורה ה"ה בלאו דלא תתאוה, דהנאמר בזה נאמר בזה ולכך הביאו הר"מ והשו"ע התאוה מביאה לידי חימוד והחימוד מביא לידי גזל.

ז. **האומר** גוד לו חיגוד [כ"ב י"ג ע"ח] אין בזה איסור דלא תחמוד משום שנותן לשני הפסדות לקנות, אמנם יש לדון אם מרבה עליו רעים ומפליר שימכור חלקו אם עבר בלא תחמוד משום דסו"ס כוונתו להפרד ואינו רוצה לאבד חלקו, ולא משום חמדת ממונו של שותפו, וצ"ע.

ח. **אין** דין לא תחמוד בממון של גוי משום שאינו בכלל רעך כך כתב המקנה ה"ע הלכות קידושין סי' כ"ח, וכמ"ש מלוה ל"ח, וגם לא תתאוה אינו עובר בגוי. ובפמ"ג אורח"ח תר"ד הניח ד"ז בצ"ע, ועי' פ"ת חו"מ סי' שנ"ט ס"ק ח'. ולכאורה הרי מבואר בזה דהלא תחמוד ולא תתאוה תלוי בבעלות על החפץ ולא נקבע בעצם החמדה והתאוה לחפץ, מדמחלקינן בבעלות בין גוי וישראל אי"כ לכאורה בדבר שלא שייך בו בעלות כלל כגון בפועל לכאורה דמי למי שאינו בכלל רעיך ואינו עובר בלאוין אלו, וצ"ע.

סימן ש"ם

סעיף א', כל הגוזל חייב להחזיר הגזילה עצמה שנאמר והשיב את הגזילה אשר גזל ואם אבדה או נשתנית משלם דמיה וכו'.

בדין נתייקר החפץ ואח"כ שינהו אם משלם כשעת הגזילה או כשעת השיבוי.

כתב הרא"ש פרק הגוזל סי' ג' דאם השבח החפץ אחר הגזילה קודם השיבוי אינו משלם רק מה שהיה שוה בשעת גזילה והשבח הוא של הגזלן, וכגזל פרה מעוברת ואח"כ ילדה דהוי שיבוי גמור וקונה גוף הפרה אינו משלם כי אם מה שהיתה שוה הפרה בשעת הגזילה וכל השבח עד השיבוי הוא של גזלן. ולא דמי לתבערה או שהיה המשלם כדהשתא, דהתם אבדה מן העולם

חושדין שמא גוזל עכשיו א"כ לא חוששים שבאותו זמן יגזול וגם ישבע לשקר לכן אומרים שמסתמא יפרוש משא"כ גזלן ודאי כבר הורגל בעבירה א"כ חיישינן שמא ישבע ולא יפרוש.

ועיין בקצוה"ח (סי' צ"ב סק"א) שהקשה בהא דכתבו התוס' בב"ק (דף קח.) גבי תרי כפילי בחד גברא כגון שטען טענת גנב ונשבע ובאו עדים וחזר וטען טענת גנב ונשבע ובאו עדים, דאין לפוטרו מחמת שנעשה פסול בשבועה שניה משעה שנמצא שקרן בראשונה משום דחשוד על השבועה פסול רק מדרבנן וכיון דמדאורייתא שבועתו שבועה מחייב כפל, ע"כ התוס'. מקשה הקצוה"ח דהא בסוגיין מבואר דחשא"ש כ"ש דחשא"ש ותירץ דחשוד על השבועה משביעין אותו משום דשמא עשה תשובה ודווקא גבי עדות הוא דחדית רחמנא אל תשת רשע עד אלא מכי אתברר שעשה תשובה אבל לשבועה לא כתיב ורשע נמי משביעין אותו דאפשר דעשה תשובה, עיי"ש.

וצ"ב האם בעדות איכא גזיה"כ דרשע פסול ולא אמרינן דעשה תשובה הא זה שלא אמרינן דעשה תשובה הוא דין בכל התורה דמעמידין אותו על חזקתו וא"כ גם בשבועה הוא בחזקת חשוד ושבועת חשוד אינה שבועה, ואם כוונתו לומר דדוקא בעדות שחל עליו חלות פסול של רשע שייך להעמידו על חזקתו דהוא רשע אבל פסוד חשוד בשבועה דאינו חלות פסול אלא דאי אפשר להשביעו בזה אמרינן דאין ראיה מרגע אחת לשניה ושפיר אפשר להשביעו, אלא דצ"ע דהא גם בדין חשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו אף דאינו פסול הגוף מ"מ לא מועיל עדותו עד שיתברר דעשה תשובה ושוב אינו חשוד, אך אולי י"ל דמאחר דשבועת חשוד שפיר הוי שבועה אלא דאין מוסרין לו שבועה לזה שפיר י"ל דאם יש צד ומקום לומר דעשה תשובה שפיר משביעין אותו, וצ"ע.

צא) **בגמ'**, אלא הא דתני רמב"ח ד' שומרין וכו', צ"ב דהנה לעיל (אות עג) הבאנו קושיית הראשונים דל"ל כלל דין שבועת השומרים תיפוק ליה משום גלגול שבועה ותירץ הראב"ד דנפק"מ להיכא דמחל לו פרה של כפירה דאינו מתחייב ע"י גלגול, א"כ מה מקשה הגמ' דחשא"מ חשא"ש מנין דנשבעין על הכפירה, וצ"ע.

בגדר לאו דלא תחמוד

צב) **בגמ'**, לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, ובתוס' וא"ת ות"ל משום לא תגזול וי"ל לעבור עליו בשני לאוין, עיין מהרש"א שכתב דשיטת

התוס' הוא דכן הוא האמת דלא תחמוד הוא דווקא בלא דמי, וצ"ב בלשון הגמ' לא תחמוד "לאינשי" בלא דמי משמע להדן הא כן הוא האמת, ויש לבאר דגזלן אחי"ת 1234567 חשוד לא בגלל שעשה מעשה גזילה בפועל אלא כיון שכוונתו לגזול חשוד על השבועה, ולפי"ז אפילו אם עפ"י דין הגזילה שייכת לו הוי חשוד כיון שתלוי בדעת בני אדם והם חושבים זאת לגזילה וה"ה אחר הסכמה באיסור לא תחמוד לכך כתבה הגמ' לא תחמוד לאינשי אף דכן הוא האמת כיון שתלוי בדעת בני אדם, אלא דצ"ב דא"כ היו צריכים לפרש קודם דכן הוא האמת ואח"כ להקשות (כמוש"כ בסנהדרין) דהא הגמ' מיירי לגבי דעת בני אדם ותוס' מיירי לדינא, משמע לכאורה דלא כהמהרש"א דתוס' סברי דגם בדמי הוי לא תחמוד ודלא כהתוס' בסנהדרין דסברי דדווקא בלא דמי הוי לא תחמוד.

צג) **בגמ'** ותוס' שם, יש לחקור בדין לא תחמוד האם האיסור הוא לחמוד חפץ של פלוני ולגזול אותו כמו איסור גזילה או דהוי איסור חמדה עד כדי גזילה ואף דלא עשה מעשה גזילה כמו לא תחמוד אשת רעך שהאיסור הוא לא המעשה גזילה.

והנה היכא דנתן דמים בע"כ של הנגזל כתב המהרש"א בסנהדרין (דף כה:) דתלוי לפי ב' התירוצים בתוס' (שם ד"ה מעיקרא) אי איכא איסור לא תחמוד או לא דלפי תי' א' ליכא איסור לא תחמוד ולפי תי' ב' איכא איסור לא תחמוד והביאור בתי' א' הוא כמו שביארנו דאיסור לא תחמוד הוא חמדה בלא נתינת דמים כמו גזילה לכך כשנותן דמים מפקיע הלא תחמוד כיון דאין בזה שיעור חמדה לעבוד בלא תחמוד.

והנה ברמב"ם (פ"א מהל' גזילה ואבידה ה"ט) כתב וז"ל, כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אע"פ שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר לא תחמוד ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד כענין שנאמר לא תחמוד כסף וזהב ולקחת לך חימוד שיש בו מעשה, עכ"ל. ובראב"ד השיג ע"ז וז"ל, לא ראיתי תימה גדול מזה והיכן מעשה גדול מנטילת החפץ וכו', עכ"ל. ועוד כתב הראב"ד שם דדווקא דלא אמר רוצה אני עובר בלא תחמוד, עיי"ש. ובפשטות נראה דנחלקו הרמב"ם והראב"ד בב' הביאורים הנ"ל בדין לא תחמוד דהרמב"ם ס"ל דאיסור לא תחמוד הוא החמדה שבלב אלא דאיכא תנאי בשיעור החמדה שבלב שיגרום למעשה ולכך סובר דהוי לאו שאין בו מעשה וסובר ג"כ דאף באמר רוצה אני דאין הקיחה מעשה עבירה מ"מ עובר בלא תחמוד משא"כ הראב"ד ס"ל דאיסור לא תחמוד הוא לקיחה ע"י חמדה כמו איסור גזילה ולכך סובר דאין לך מעשה גדול מזה והוי לאו שאין בו מעשה וסבר ג"כ

דאם אמר רוצה אני אינו עובר בלא תחמוד כיון שבכה"ג אין הקיחה מעשה עבירה והאיסור לא תחמוד הוא המעשה קיחה.

ובמנחת חינוך (מצוה ל"ח ד"ה לכאורה) כתב דלדעת הרמב"ם דאף בגמר המקח רוצה המוכר מ"מ עובר בלאו זה א"כ אפשר לומר דגם בפחות משו"פ עובר בלאו זה [ואולי מוכרח כן דהרי בנתן דמים איכא חמדה רק על הבעין דהוא פחות משו"פ, ויל"ע], ולפי"ז בגוזל פחות משו"פ יהיו לוקין על לאו זה דלא ניתק לעשה וגם לא ניתן לתשלומין, ומקשה מהא דאמרינן בסנהדרין מי היכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור והרי פחות משו"פ וכו' א"כ מבואר דאין עוברים בלאו בפחות משו"פ, עיי"ש. ומש"כ לדעת הראב"ד דבפחות משו"פ אין איסור לא תחמוד ומבואר עפ"י הנ"ל כיון דאיסור לא תחמוד הוא קיחת ממון ע"י חמדה ופחות משו"פ אינה קיחת ממון.

אמנם באמת נראה דהראב"ד ג"כ סובר דהאיסור הוא איסור חמדה אלא דסובר דבעינן לקיחת חמדה היינו דהעבירה הוא קיחת חפץ של אחר מחמת חמדה אבל אין האיסור איסור ממון דהיינו הפסד ממון של אחר כמו איסור גזילה דהא גם באשת חבירו יש איסור לא תחמוד אף דאינו שייך כלל לממון, ומש"כ דהוי לאו שניתן לתשלומין אף דאין האיסור איסור גזילה מ"מ שייך לקראו לאו הניתן לתשלומין [וכמש"כ בחינוך לגבי לאו דשוחד ואכ"מ] ולכך סובר הראב"ד דבאמר רוצה אני הרי אין הקיחה קיחת חמדה לא שייך בו הלאו דלא תחמוד, ולפי"ד מש"כ המנחת חינוך דדוקא לשיטת הרמב"ם עובר בלא תחמוד גם בפחות משו"פ יש לומר דגם להראב"ד עובר בפחות משו"פ דגם לפי שיטתו אין האיסור איסור קיחת ממון אלא איסור קיחה ע"י חמדה וכמו באשה ממילא לא בעי שיעור פרוטה דגם פחות משו"פ הוי חפצא אלא דאינו מחייב ממון (כמוש"כ בחידושי מרן הגרי"ז הלוי), ועל עיקר קושייתו בפשטות י"ל דלאו בכל גזל איכא איסור לא תחמוד אלא דוקא בגוזל דבר מסוים שחמד בו ושפיר יש לומר דבגוזל ע"מ לאבד אף דעובר בלא תגזול מ"מ לא שייך בו איסור לא תחמוד ושפיר מקשה הגמ' מי איכא מידי דלישראל שרי פחות משו"פ בגוזל בלא חמדה ולעכו"ם אסור.

והנה איסור לא תחמוד הוא גם בקרקעות וכמוש"כ במנחת חינוך שם בד"ה והנה אחר ההתבוננות מהא דמפורש בקרא בית רעך ועבדו ואמתו ולהדיעות דלא תתאוה ולא תחמוד חדא היא הא כתיב שדהו, עיי"ש. והנה כתבו התוס' לקמן (דף סא.) דהא דקרקע אינה נגזלת אינו מפסוק אלא מסברה ומ"מ לא תחמוד איכא רואים דלא תחמוד לא בעי מעשה גזילה אלא מעשה חימוד.

ובדעת התוס' בסנהדרין נראה דס"ל כהראב"ד בחדא ופליג עליה בחדא שסברי שהאיסור הוא לקיחת חמדה ומוסיפים על שיטת הראב"ד דגם כשאינו אומר רוצה אני מאחר דנותן דמים אין זה לקיחת חמדה, עיין במגיד משנה שם שהקשה בדעת הרמב"ם דס"ל דהאיסור לא תחמוד הוא שיקח את החפץ שחמד והא כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, ויש ליישב עפימש"כ הרעק"א דהדין אי עביד לא מהני הוא דווקא היכא דמתקן הלאו משא"כ הכא לא מתקן הלאו דהא עבר על לא תחמוד ולמעשה החפץ נמצא אצלו ע"י חמדה, אמנם לפי"מ שביארנו דדעת הרמב"ם הוא דאיסור לא תחמוד הוא החמדה שבלב שיגרום למעשה ולכך בעינן שיקח את החפץ שחמד א"כ לפי"ד ל"ק קושיית המ"מ דלא שייך כלל לומר הכא אי עביד לא מהני.

צג) **בא"ד**, וא"ת והא כי יהיב דמי נמי חמסן הוה וכו' וי"ל דחמסן לא פסול לעדות אלא מדרבנן וכו' וחמסן דקרא דלא יהיב דמי וכו' ואע"ג דהוסיפו עליהן החמסנין וכו' היינו חמסן שחצוף וכו', ע"כ. ובתוס' בב"ק (דף סב. ד"ה חמסן) ביארו יותר דקושייתם הוא דמ"מ אמאי משביעין אותו בשילם ולא רצה לישבע הא מדרבנן הוא חמסן ומיגו דחשא"מ מדרבנן חשא"ש, עיי"ש. ועיין בתוס' הרא"ש כאן שביאר ג"כ הכי קושיית התוס', מבואר דשיטתם דמיגו דחשא"מ מדרבנן אינו נשבע ועיין לעיל (אות פט) שביארנו דלפי ביאור הרעק"א דחשא"מ חשא"ש היינו דהכפירה גופא הוי כנשבע משום חומר איסור לא תגזול לא שייך כלל לומר דמדרבנן חשא"מ חשא"ש דהא בעינן בירור מדאורייתא, א"כ ה"ה הכא לפי סברת הרעק"א עדיין צריך לישבע וכמוש"כ דהשבועה תהא בירור דאורייתא.

דף ו ע"א

צד) **בגמ'**, אלא הא דאמר רב נחמן משביעין אותו שבועת היסת וכו', ובתוס' כתבו וי"ל כיון דבשאינו בעין משתמיט אף כשהוא בעין לא פלוג רבנן, עכ"ל. ונראה להוכיח ממש"כ התוס' דאין המחייב של השבועה הראיה של אין אדם תובע אלא א"כ יש בו אלא התקנה הוא דתביעה מחייבת והטעם של אין אדם תובע הוא רק טעם לתקנה ולכך שייך לומר בזה לא פלוג דאי נימא דהמחייב הוא הראיה מה שייך לומר בזה לא פלוג רבנן הא בכה"ג אין הראיה של אין אדם תובע אא"כ יש בו, וכ"ה שיטת הרא"ש בב"ב (דף לא:) גבי רבא בר שרשום דמשביעין אותו היסת ע"י טענינן אף דהתם אין החזקה דאין אדם

בעלים שהוא שמחוייב בלילים ואין יולאין בו בשבת משברת הרמב"ם לילים בשבת אין הטעם משום עול"ה רק משום דהמלוה מחשבת להו לגוי וא"כ אין חילוק בין ספק לודאי יעו"ש בפרמ"ג (או"ח סי' י"ג ס"ק ב') שמניח בקושיא מדוע בעלים שחייבים לילים מדרבנן יולאים בשבת ומדוע בחלוי משום דהוי ספק דאורייתא וממילא נ"כ ודאי דרבנן ואעפ"כ אין יולאין וההערה הזאת עוד יותר עלומה דאף אם יעלה בידינו לחלק בין ספק דאורייתא לודאי דאורייתא עכ"פ מקשה מדוע יולאין בודאי דרבנן וחילוקו של הפרמ"ג כאן (בא"ח ס"ק י"ח) דספק משום לא הוי ספק גמור אינו מובן דעכ"פ מחויב מדרבנן ולא גרע מכל דרבנן.

ובכמדי הלכה זאת חלקתי אז בין ספק שאין מנרכים עליו לודאי דרבנן במנרכים ועי' מג"א כאן שפוסק כן שאין מנרכים על ספק משום והב"ח בסי' י"ג מקשה בשמת דמדוע יולאין בלילים דרבנן ומחרץ משום דברכינן עליהו ת"כ רק בברכה תליא מלתא, ועוד יש לחלק דסברת הרמב"ם היא דדרך מלבוש של ד' כנפות הוא בלילים ומש"ה הוי כמו לחרית כמו"ש הד"מ בפירוש מכיון שפשוט לכל כל החנשים דד' כנפות ג' מזה וב' מזה מחוייבים בלילים מש"ה הלילים המה דרך המלבוש ודרך בעולם ויולאים בו בשבת משא"כ חליו משום הינו יודע ובטלה דעת המוחלו נגד דעת כל אדם וזה כונת הרמב"ם בעליית מלוילת "בהלכתו" יולאין בשבת ובכן ותבמ"ל.

יעקב אבינדור אבדק"ק דראהאביטש.

סימן ה

ח) ק"ל בלאוין דלא תחמוד ולא תתאוה בחשת רעך מ"ל דעבר על הלאו דלא תחמוד לחבי לבבכם ולחבי עיניכם דזה זנות ולא"ל דילקי שניים דהא על שניים הינו לוקה מטעם דאין בהם מעשה כמבואר ברמב"ם ותינוך וגם הרמב"ם (בפ"ח הי"ב מהל' גזלה) מבא כמה לאוין עובר והי' לו לחשיב נ"כ לאו זה ודוחק לומר דבפ"מ בשחוף דהינו מתקשה לדידן דק"ל כרבא דביאתו הינו ביאה ובקטנה פחותה בג' דמתקשה בכסף ובשטר (ע' פני' בקו"א לקידושין) לל"ם בהו לחבי עיניכם זה זנות דהבי כיון דפרטה התירה לחת חבירך הכונה בחימוד בעיני ליתות ובשחוף ובקטנה פחותה מבא ג' ל"ם זה (ומלחתי בזה בכלי יקר בפרשת יתרו דהעיר בענין הרהורי עבירה קשין מעבירה ובכלי חמדה ולתחנן במחב"ם דחלו נקט לחמת דים מחשבת גזל בחימוד חשת חבירו לבל בעת ים נ"כ חימוד ותאוה ניתוק).

ומזה רליתי לומר דהלאוין הללו לחו דוקא בחומד לעלמו חלא חפילו בחומד חשת חבירו חו שדהו ושיכו לבנו שהוא עוד מחת רשותם נ"כ זה דין ורחי' ממכילתא (פ' יתרו) כיון דממעט בתו לבבך ובנו לבתך הינו טובר מטעם דחינו חלוי ברלונו ובגדולה חירי (ע"ם בזי"ב בילקוט) משמע דבקטנה שהיא ברשות חביה לבנו טובר ת"כ הב"ד חשת חבירך לבנו טובר ובזה ל"ם כרהור זנות דחינו חומדה לעלמו.

ובאון "שערי תורה" (עורך ר' ישראל שיסר בהשאון ילחין הבהן סיגעטוין)

שנת יק תוברת א' וואראשין תשרי-כסלו ה' תרפ"ד

ובזה מיושב קו הראב"ד על הרמב"ם (בפ"א ה"ט מהל' גזלה) דהקשה על רבינו שכתב דאינו לוקה על לאו דל"ת מטעם דלי' בי' מעשה דהרי נוטל החפץ שחומד ואין לך מעשה גדולה מזו ע"ש ולפ"ז ניחא דהיכא דחומד וכופה חברו שימכור שורו לבנו מדין הא לך מנה ותהי שורך קנוי לבני דקינה ובכה"ג ליכא מעשה דהרי הנוטל הוא הבן לא החומד וכ"כ הה"מ דהיכי דאפשר לעבור בלי מעשה גם היכי דאיכא מעשה אינו לוקה ויש להאריך בזה אך אבקש מחכמי השערי תורה לעיין בזה כי אני רוצה לשמוע חו"ד רבותינו בענין חידוש הדין הזה דיש לאו דל"ת אף בגווני דאינו חומד לעצמו אלא עבור בנו כי מדברי המכילתא מוכח כן.

ב) ובאמת דברי המכילתא הנ"ל לא זכיתי להבין אם כי בבתו לבנך הי' הא"מ אף כעת הוא גדולה מ"מ הי' בזמן מן הזמנים ברשותו אבל בבנו לבתך כיצד יש הא"מ לחייבו הרי אין בידי האב לקדש עבור בנו אולי זה היא לדעת הר"י ברזילי הידועים וצ"ע.

ג) לא ידעתי למה הקפידה התורה אשר לא תגלה ערותך במזבח הרי הי' מעלות בין אולם למזבח והרי המזבח ג"כ לא הי' עלי' רק קדושת בה"ב כמבואר בכתובות (ק"ו:) ובריש כלים מבואר דבין האולם למזבח מקודש יותר מעזרת כהנים מקום העזרה ולהרמב"ם הנהו מעלות דאורייתא וצ"ע.

יצחק יהודה טראנק אבד"ק קוטנא.

סימן ו

עירובין (ל"א.) בתוס' (ד"ה כאן) פ"ה ערובי תחומין אקנויי שביתה הוא וקטן לא אלים למיקני וקשה וכו' ועוד לפירושו משמע דאי הוה אלים למיקני הוה מהימני ליה והוה עירוב וא"כ היכי פריך בסמוך ודילמא לא ממטי ליה ודילמא לא שקיל מיני' דכיון דמהימני ליה ממטי ליה ואי לא שקלו מיניה יחזור עכ"ל, ולכאורה קשה הא כל ענין חזקה דשליח עושה שליחותו הוא משום דאמרינן שמסתמא אם איש הבטיח לעשות דבר פלוני בודאי יעשיה, ונוכל לסמוך עליו בזה, שבודאי עשה כמו שהבטיח, ואם היה דבר שמעכבו ולא יכול לעשות, היה חוזר אצל המשלחו להודיע לו שלא עשה כדי שלא לסמוך עליו, וא"כ קודם שתירץ בגמרא – דאמר ר"י חזקה שליח עושה שליחותו – הוה אמינא שגם בעירובי תחומין לא אמרינן חזקה שליח עושה שליחותו, וא"כ איך מקשו בתוס' – שכיון שמהימני ליה אם לא שקיל מיניה יחזור, – הלא זאת הוא באמת עצם החזקה ששליח עושה שליחותו ועד השתא לא ידענו עוד מחזקה זו, עד שתירץ בגמרא על זה שחזקה שליח עושה שליחותו. ולכאורה הוא תמוה גדולה.

ונלפע"ד לתרץ, דהנה כלל גדול כללו האחרונים, דכל הפלוגתא של חזקה שע"ש הוא רק היכא שלא ראינו עוד אם התחיל לעשות אך אם אנו רואים שכבר התחיל השליח לעשות שליחותו, אז כ"ע מודים שסמכינן עליו (אפילו בדאורייתא) שבודאי גמר לעשות כמו שהתחיל.

כתבתי בזה בשע"ת חלק ח' סוס"י כ"ב יעו"ש, ואני אומר גם עתה בקולר מלין, כי הגאון ז"ל הקשה לרבי יוסי ברבי יהודה דס"ל חבר א"ל התראה א"כ עכ"פ יהרגו הזוממין כשהרגו בידיהם כדין התורה יד העדים תהיה בו, זלר"י בן בתירה בסנהדרין ע"ת, אפי' שניהם הרגוהו יתחייב השני זלרבנן באם נהרג ביד הראשון לבדו ע' סנהדרין מ"ה, שהאחד מתחיל ואם לא מת בידו גומר השני, וא"כ לא יתכנו התירוצים שנאמרו מפני שלא התרו בהם דע"ז אצה"ת, וגם לא התירוץ דשנים שהרגוהו פטורין, אבל התירוץ הנכון והאמת כמ"ש בשע"ת שם דהרגו אין נהרגין מפום שאין להם כפרה במיתה, וכמ"ש הסמ"ג הובא במהרש"א ז"ל סנהדרין ס"ד גבי טתן כל זרעו למולך, יעו"ש, ואין להקשות הרי עכ"פ גם רוצח נפש נהרג ויש לו כפרה דז"א וכמש"ש, דרוצח שרצח כי יחס לבבו בשעת כעסו וגם לא עשה עין של מעלה כאלו אינה רואה ח"ו, ולא כאלו הזוממין שהעידו בב"ד בישוב הדעת ובהלנת דין וגם להיות כצדיקים בעיני הבריות ולא כרוצחים אלא כמעידים והורגים בדין וכמו שהחמירה תורה בגנב יותר מבגזלן, וכמש"ש, ותו לא מידי, וא"צ לפלפולים.

ד) שם קושיא בשם בעל בר"א ז"ל דליתסר לכהנים ריאה ובמ"ע כלב"ג הואיל דלאו בשחיטה תליא לדידהו, הנה גם דמשמיה דגברא רבא איתמר, וידעתי דרב גובריה דהגאון בר"א ז"ל, ולא הנעתי לקרסוליו, מ"מ אמינא דבמחכ"ת קושיא של כלום הוא, דלב"ג לא ניתנה כלל מצות שחיטה, ושפיר לאו בשחיטה תליא מילתא לדידהו רק במיתת הבהמה, ולכן בשחיטה נעשו הבמ"ע כאמה"ת, אבל לכהנים כהי דאישתרי מליקה בעוף, אבל הרי בבהמה עכ"פ גם שחיטה אשכחן בהדיא דאשתרי להו לחיים וקיבה, והקיבה מבמ"ע היא וש"מ דגם בשחיטה תליא מילתא ורק דגם נבילה סד"א דאשתרי, ולא אאמין שיצאה הקושיא מפי גאון כמוהו.

ה) שם (בסי' ו') בנה עלי ויקף, ואין בכל דבריו ממש כמו שיראה המעיין בעין יפה, ובפרט בהא דכתב דשנים שעשאוה היינו השואל והנשאל, דהבא לשאול מהכהן אין עושה כלום.

ו) שם (בסי' ז') מתחזק להתיר הדלקת העלעקטרי ביו"ט, ואני איני מסכים ואם באמת עמא דבר להיתר אין הקולר תלוי בצוארי כי אני מן האוסרים.

הק' שלום יוסף הלוי חופ"ק לאקאטש.

סימן ג

א) בשע"ת (שנה ט"ו חוב' א' סי' ב') רצה כ"ת לתרץ קושיתי בשע"ת (חי"ד חוב' א' סי' ה') למה לא חשיב הרמב"ם (בפ"א הי"ב מהל' גזילה) הללו דלא תתורו אחרי לבבכם, מטעם דלאו תתורו ישנו אפי' בדברים שא"א להשיגם משא"כ בלאו דלא תחמוד דכתב הרמב"ם דרק בגווני דאפשר להשיגם ע"ש.

אבל במח"כ לא ידעתי מה פעל בזה הרי סוכ"ס ישנו בכלל מאתים מנה ואם חמד לאשת חברו שאפשר לו להשיגה למה לא יעבור על ג' לאווין וכמו דהרמב"ם ז"ל חשב דגזל דבר התומד עובר בג' לאווין, אף דאפשר לו לעבור על

"שערי תורה"
שנה טו חוברת ג' – ווארשא סיון ה' תרפה"

ל"ח ולא יעבור על לא תגזל מכש"כ דהי' לו לחשוב דגזל אשת חברו עובר על ג' לאווין דבכ"מ דיש לא תחמוד איכא נמי לאו דלא תחורו.

ב) ומש"כ דלאו שאין בו מעשה פירושו שלא נעשה בזה שום מעשה אבל היכא דהבן נוטל ע"י השתדלות אביו שהדבר שהי' שייך לחבירו נלקח לרשות בנו א"כ מה לי אם החומד נוטל או בנו נוטל ועכ"פ לא גרע מהא דתמורה (נ:) דבדיבורו עשה מעשה ע"ש.

לדעתי ז"א דהתם נעשה שינוי בחפץ מחול קודש ושינוי שם כשינוי מעשה דמי, אבל שינוי רשיות ל"ה שינוי מעשה וש"ר בגזלה בלי יאוש ל"מ מידי משא"כ שינוי מעשה ובכלל א"א לחשוב מעשה דחבירו דאל"כ למה כתב הרמב"ם בהל' ק"פ דהמאכיל לנכרי מק"פ אינו לוקה וכתב הכ"מ מטעם דאב"מ הרי מכוחו אוכל ופשוט.

יצחק יהודה טרונק החופ"ק קוטנא.

סימן ד

א) בשע"ת (שנה ט"ו חוברת א' סימן ב') כתב הרב לתרץ את מה שהקשיתי בשע"ת (חי"ד חוב' א' סי' ה') על דברי התוס' עירובין ל"א ד"ה כאן. שמקשו על רש"י דכיון שמהימן ליה ממטי ליה, ואי לא שקיל מיניה יחזור הלא זאת הוא באמת עצם החזקה של שליח עושה שליחותו, והרי עד השתא עדיין לא ידענו מחזקה זו, עד שתירץ בגמרא על זה דחזקה שליח עושה שליחותו, ועי"ז כתב הרב לפרש דכונת התוס' להקשות כך, דכיון דמסקינן דחזקה שליח עושה שליחותו, א"כ שוב לא צריכין לומר דמיירי בעומד ורואהו, דהא די בזה לבד דחזקה שליח עושה שליחותו ואמנם באמת לא הועיל הרב כלום, כי הרי ק' התוס' הוא גם על, ודילמא לא שקיל מיניה, דאי לא שקיל מיניה יחזור וזהו באמת תירץ הגמרא דחזקה שליח עושה שליחותו, ולפרש שכל ק' התוס' מוסבת רק על ודילמא לא ממטי ליה, אין לשון התוס' סובלת פ' דחוק כזה, וכל עין רואה תעיד כי ק' התוס' קאי על שניהם, על, ודילמא לא ממטי ליה, ודילמא לא שקיל מיניה, ומשניהם הוא מקשי על פרש"י.

ואמנם אם נקשה בעצמנו על רש"י כמו שרצה הרב לפרש בק' התוס', ולומר דכיון שסוף סוף חזקה שליח עושה שליחותו, א"כ למה לא תירץ בגמרא חיכף על הק', ודילמא לא ממטי ליה, דחזקה שליח עושה שליחותו? זהו לא קשה כלל כי כן דרך הגמרא לתרץ באופן ודאי וברור, ולכן תירץ שכאן מיירי בעומד ורואהו שהוא תירץ היותר מספיק ויותר ודאי וברור, כי חזקה שע"ש הוא רק מטעם רוב, וטוב לנו להעמיד את המשנה באופן שברור לו שקיים שליחותו ולכן הרי זה עירוב!

ומה שכתב הרב שם דכונת והלך לתרוס, שנזכר בדברי הרמב"ם והטור, קאי על בעה"ב, ולא על השליח, טעות הוא בידו, כי למה הלך הבעה"ב לתרוס הרי כבר שלח שליח לתרוס בשבילו? וע"כ שכיונו בזה שכתבו, והלך לתרוס, שהשליח הלך לתרוס, היינו שהלך לאותה דרך שמוליך למקום הכרי, וכן הבין הב"י בדברי הרמב"ם והטור, ולכן כתב (ביו"ד ה' תרומות ס' של"א ס' ל"ד) בזה הלשון, האומר

ועם דברי הגמיכות יתיישב בטוב טעם מה שהקשה הסמ"ע סימן שכח על הרמ"ה נהי דגזרת המלך הוה מכת מדינה עכ"פ לא הוי ליפות כמו כל המלמד תדרכם מ"מ ממעטת הסכירות כמבואר בסמנה דק"ה הכ"ל וכאן הוה להפך שמרכה את הסכירות וכן הקשה מ"ש מספינה ויין זה לשוקים ממין בחזקתו ותמהני ס"ל כאן שיתן לו שכרו מצלם ע"י"ר וניחא מאד דכאן שאני לפי שעדיין עוסק במלאכת הסמירה.

ולפ"ז מיבן פיטב מה שכתב הרמ"פ בגזרת היי"ם שלכתחלה יפסיד ו להשוכר לאחר כו אבל לא לעשות בחנות ולגבות לו מסכירות והד"מ (וכן הרמ"ה) פשיט עליו ממרדכי הכ"ל שאי יפסיד לו לבעה"ב לאחור כו וקשה בצלמא אבל בחנות שייך אזדה נאם בעל החנות אינו רוצה לגרוע מהסכירות לפי החשבון משא"כ מלמד שאין כאן לא גרעון מלאכה ולא גרעון כסף לפי החשבון שהרי אינו לומד כלל ואי"כ לימ לאתא לו בגררה כמו אתם ומכ"ל להוכיח מכאן דלא כרמ"פ אלו שעדיין פיטר את תלמידיו ואי"כ שפיר דומה לחנות ויפה הוכיח הרמ"ה מכאן דלא כרמ"פ ראינו לפרש שהפשר ליישב כל הקושיות שהקשו על הרמ"ה והגהיכות ומש"כ התוס' מדלא נחלק בפירוש על הרמ"פ יפשר להיות שס"ל כוותיה בתחכת"ה תדרבה מכל הלין נלע"ד שיפשר להחזיר העטרה ליושנה ולפסוק הלכה כהרמ"ה (ע' פת"ש) והבן.

כ) בשעית (חי"ד חיב' ו סימן ה) הקשה כ"מ ל"ל לה תחמוד חשת רעך מיפוק מדכתיב לה תחמוד אשת רעיכם וקבלו רז"ל זו זונה וכבר טרחו רבנים עליו"ל כשעיה ליישב קיצתו ולמנ"ד לקים שהרי לפי הרמב"ם אינו עובר בלה תחמוד אלא כשעשה מעשה כמבואר בהלכות מרכתיב לה תחמוד ולקחת וכן מבואר ברמב"ם שלא תחמוד היינו שעשה השתדלות עד שהתרצה חברו למכור לו ומ"מ עובר על לימ ונפי' שנחלקו עליו בזה עכ"פ לכו"ע מיירי שמכר לו חת מה שחמד בלבו ולפ"ז ניחא שלא תחמוד חשת רעך מיירי ג"כ שעשה השתדלות עד שחברו גרם לחשתו ואח"כ לקח לותה בהתר ומ"מ עובר בלימ אבל לא בלא תחמוד דקאי על זונה ר"ל ומסתבר לומר שגם המילקים של הרמב"ם בשתי דברים מ"מ כאן מכח קושיתו דמר מודים להרמב"ם שאף אם גרשה בבעל בדעתו עובר בלימ.

ובאותו הסימן הקשה כ"מ על לא תעלה במעלות על מזבחי והוא משום בזיון המזבח ואי"כ קשה למאי לא נאסר ג"כ לעלות במעלות מעזרה לחולם מקיו שהרי בין חולם ולמזבח מקודם יותר והגראה החחד שהמדרגות לא היו בין החולם ולמזבח אלא בשלמי העזרה מכוון כנגד המזבח אי"כ לימ קיו בפ' ליכא הוי לומר. שמדרגית אלו שבכן עולות לבין החולם תהיינה שוות בקדושתן אל כנגד המזבח שהרי קיי"ל בזבחים פ"ו שכשם שהמזבח מקדש כך הכבש מקדש ולפרש"י זבחים (דכ"ו) אם ניתן הדם על הכבש כשר בדיעבד אי"כ לימ להשוותו להמדרגות והנ' ע' מלימ פ"ו מנה"מ שלהרמב"ם ל"ב אמה של המשך המזבח המזבח הוא בכלל ממזבח ולפנים ונפי דלהרמב"ן היינו כן אבל להרמב"ן כל המעלות של מקומות המקדש

מאיר שלמה אריכאון (וואַרשלן)

שלא קבל לשון הרע, וכמו שאמר התרגום: לא תקבל שמע דשקר.

מג „לא תחמוד בית רעך" (שמות כ, יד), „ולא תתאוה בית רעך" (דברים ה, יח). הוזהרנו בזה שלא להתעולל עלילות ברשע לקחת שדה וכרם וכל אשר לרעינו, גם כי נתן מכרם. והוזהרנו על מחשבת הדבר הרע הזה שלא נסכים במחשבתנו לעשותו, שנאמר „לא תחמוד". ואם יכסוף אדם שימכור לו חבירו שדה או כרם או אחד מחפציו ולא יש את נפשו למכרו, ואם יפצר בו ברוב דברי תחנונים

זה השער

להר"ר דאסור אפילו על אמת. אבל רבינו כתב באות קפ"ט דהאוהרה הזאת על מקבל להר"ל שיחשוב דמה שסיפר הוא שוא ושקר].

מג. הוזהרנו בזה שלא להתעולל עלילות וכו' — כלומר בדיבור או במחשבה לבד אינו עובר על לא תחמוד, ומקור הדברים הוא במכילתא יתרו: „או אפילו חומד בדיבור ת"ל לא תחמוד כסף וזהב עליהם מה להלן עד שעושה מעשה אף כאן עד שעושה מעשה". ומדברי רבינו משמע דההשתדלות לקנות הוי מעשה אפילו לא קנה, ולא נראה כן דעת הרמב"ם בפ"א מה' גזילה ובסה"מ ל"ת רס"ו. גם כי ותן מכרם — כתבו התו' בסנהדרין כ"ה ב' ד"ה מעיקרא, דבנותן כסף אינו עובר על לא תחמוד, וכ"ה מסקנת הסמ"ג, אבל דעת הרמב"ם [ונפסק הכי בטוש"ע] כדעת רבינו. והוזהרנו על מחשבת וכו' — אע"פ דאינו עובר אלא בעביד מעשה מ"מ עיקר הלאו על ההסכמה לעשותו, וזה כדעת הרמב"ם שם. אבל מהראב"ד בהשגות מוכח דס"ל דעיקר העבירה הוא מעשה הנטילה, ולא המחשבה, דלפי' חולק על הרמב"ם דס"ל דהוי לאו שאין בו מעשה. וז"ל הסמ"ק במצוה י"ט: „ואע"ג דאמרינן במכילתא וכו' מ"מ נראה שאף בלב אסור אך אינו נגמר להתחייב עליו עד שיעשה מעשה", וזה כשיטת רבינו והרמב"ם. שנאמר לא תחמוד — מדברי רבינו נראה דס"ל כדעת הסמ"ג ל"ת קנ"ח, דאין כאן ב' לאוין אלא לא תחמוד ולא תתאוה הכל אחד הוא, ומשיג על הרמב"ם דסובר דהם ב' לאוין, דהמתאוה עובר בלא תתאוה עשה מעשה עובר גם בלא תחמוד [וכן דעת הרמב"ן בדברים י"ג ח']. תה דכתב רבינו עובר בלא תחמוד לא

יביש להשיב פניו אסור לפצור בו, כי זה כמו הכרה ואונס. והחומד לקחת כל חפץ וחוא איש נכבד, שאם ישאל שאלה, אין פניו לא יפילון, אסור לשאול מעם רעהו מקח או מתת, בלתי אם ידע כי נתון יתן לו בנפש חפצה, ולא ירע לבבו בתתו לו.

מן האזהרות התלויות בלשון.

מו „כי ה׳ אלהיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת אויביך לפניך והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר״ (דברים כג, טו). אמרו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות כה, ב), כי בכלל האזהרה הזאת, כי בהגותנו בתורת השם יתברך ובדברנו בתפלה לפניו, יהיה מחננו קדוש ולא יראה בנו ערות דבר. לכן נצטוינו בזה להזכיר שם שמים בקדושה, ולעסוק בדברי תורה ותפלה בקדושה, ושלא להזכיר שם

זה השער

בא לאפוקי לא תתאוה אלא נקט לא תחמוד, דנזכר זאת בגמרא בכמה מקומות. ודעת הסמ״ג שם דבחומד אשה אינו עובר בלא תתאוה. אבל הטוש״ע חו״מ סימן שנ״ט פוסק כהרמב״ם. דגם בחומד אשה וחושב היאך להשיגה עובר בלא תתאוה.

מז. כי בהגותנו וכו׳ — המלה „יהגה״ משמש גמי לפעמים לשון דיבור כדכתיב „ולשוני תהגה״ (תהלים לה), דאי אפשר לפרש לשון „מחשבה״ שהרי רבינו מפרש עכשיו הדין ד״לא יראה בך ערות דבר״. והרחור כנגד ערוה מוחר, כדאמרינן בשבת ק״נ א׳. [ורבינו לישנא דקרא נקט. וקצת ראי׳ להנשמת אדם המובא בבה״ל סימן מ״ז לענין ברכת התורה]. ועוד י״ל דהא מדכתב רבינו „יהיה מחננו קדוש ולא יראה בך ערות דבר״ הרי דמקודם מדבר משני הדינים, ומשום „יהיה מחננו קדוש״ כתב „בהגותנו״ דפירושו גמי לשון מחשבה. כי בכלל האזהרה הזאת — דעיקר האזהרה נאמר לדור המדבר. לכן נצטוינו בזה להזכיר וכו׳ — איני יודע מה רבינו מוסיף בזה, ועוד מה פירושו מה שכתב „להזכיר שם שמים בקדושה״ אם הכוונה שיהא המקום נקי, הרי כתב זאת מפורש אחר כך „וכן הוזהרנו שיהיה המקום

ספר

ליקוטי
שפת אמת

חדושים על מסכתות
מכות, קדושין, נזיר סוטה,
שו"ע יו"ד, סוגיות, שו"ת וברורי הלכה

מאת

כבוד קדושת אדוננו מורנו ורבנו קדוש ישראל ותפארתו
רשכבה"ג מרן רבי **יהודה ארי' ליב** זצוקללה"ה **מגור**

בני ברק – תשמ"ז

אוצר החכמה

©

כל הזכויות שמורות

דוד אברהם מנדלבום
רחוב עמוס 4
בני ברק

אברהם מרדכי אלתר
רחוב יהודה הלוי 14
בני ברק

נודה את ה' מאוד בפינו, ובתוך רבים נחללו, על אשר זכינו בזכות זו, להוציא לאור ספר קדוש זה שלפנינו. וזה בעקבות הסייעתא דשמי' הגדולה, בגילוי וזיהוי קונטרס כתב יד קודש מרן בעל השפת אמת זצוק"ל, ובו חידושים על מסכת מכות.

ידוע הדבר, כי מרן זצ"ל כתב חדו"ת בכתי"ק על כל הש"ס וד' חלקי השו"ע ועוד, כמו שכותבים בניו וחתניו זצ"ל בהקדמתם לסה"ק שפת אמת על התורה ולסדר קדשים(*). לדאבוננו הרב, לא הספיקו להדפיס אלא את החדושים עמ"ס ברכות, וסדרי מועד וקדשים. עד שפרצה השואה הנוראה, בה אבדו גם כתבי הקודש, אבידה קשה היא לעולם התורה כולו המתבסם מספרים אלו, וחבל על דאבדין. אולי יעזור השי"ת ועוד נזכה לראותם.

שמחה גדולה היא איפה שנמצא קונטרס בכתי"ק מרן זצ"ל, הקונטרס הגיע בשעתו לידי הרה"ח המפו' צמ"ס ר' יוחנן רובינשטיין ז"ל מחיפה. ומסיבות שונות לא זוהה כל השנים, ובסייעתא דשמי' מיוחדת התגלה וזוהה ע"י, וכנזכר בהסכמת מו"ה הגרפ"מ אלטר שליט"א.

הננו להודות בזה לבנו הרה"ח ר' ארי' נ"י שמסר לנו את הקונטרס על מנת להדפיסו, זכות מרן זצוק"ל תעמוד לו ולכל משפחתו.

כמו כל חדושי מרן זצוק"ל, גם קונטרס זה כתוב בקיצור, וכמו שהעיד הגה"ק בעל הנפש חיה זצ"ל בספרו (נפש חיה אבהע"ז ר"ס ל"ח) במכתבו למרן זצוק"ל: "וסקר הכל בסקירה אחת, ואנחנו בעניותינו, מוכרחים להאריך וכו'," וכן מובא בהקדמת הספר

(*) נזכיר למזכרת הידוע לנו בענין זה, במכתבי תורה לכ"ק אדמו"ר האמרי אמת זצוק"ל בנד"מ סי' ל"ב מביא מחי' השפ"א לאו"ח, ובסי' י"ד שם מביא מחי' השפ"א לחו"מ, לחדושיו לאבהע"ז מציין השפ"א עצמו (כמו בחי' לר"ה כ"ח ע"א ועוד), וחידושיו ליו"ד נדפסו כנראה תחת שם החדושי הרי"ם (עי' בהקדמת שערי יצחק עמ"ס נדרים ח"ב), בספר תפארת מנחם על קדושין (דף כ"ב בספר טור ב') מביא מחי' השפ"א לגיטין, ובספרנו הבאנו מספר תורה מציון שהעתיק מכתי"ק השפ"א ליבמות, בהקדמת מו"ה הגרפ"מ אלטר שליט"א לספרנו ולספר מאור יעקב (שהו"ל מזקינו הגה"ק רבי יעקב מאיר בידרמן זצ"ל) מביא, שזקינו זצ"ל עסק בשנת ת"ש בעריכת כתבי השפ"א עמ"ס יבמות וכתובות. בספר "חדושי רבי נחמיה" להגה"ק רבי נחמי' אלטר זצ"ל שזכינו לפרסם מכתי"ק, מובאים קטעים שהעתיק הגה"ק ר"נ זצ"ל מכתי"ק אביו מרן השפ"א זצוק"ל. ושמענו מהרה"ח ר' חנוך מנלה שיחי' לאוי"ט מב"ב. שהחזיק בידו כרך כת"י העתק חדושי השפ"א זצוק"ל על הרמב"ם שנשלח מבנדין לגור אל כ"ק מרן אדמו"ר בעל האמרי אמת זצוק"ל

פרדס שאול, שאמר מרן זצוק"ל להגאון רבי שאול משה זילברמן מוויערשוב זצ"ל: "שרייבט מען בקיצור, איך שרייב אויך בקיצור..."

העתקנו את כל הכתי"ק בדייקנות, והדפסנו אותו כמו שהוא בדיוק, מראי מקומות הנחוצים הדפסנו בפנים בסוגריים עגולות, הערות נחוצות ומראי מקומות נוספים, הצגנו בגליון הספר.

הוספנו עוד עשרות קטעים מחדושי מרן זצוק"ל המודפסים בשאר ספריו ואשר שייכים למסכת מכות, על כל קטע צויין מקורו המדויק, את הלקוטים השייכים לעניני האגדה שבמסכת מכות הדפסנו באותיות מרובעות, כן צויין כוכב מיוחד בב' מקומות שהכנסנו לספר ד"ת ממרן זצוק"ל עמ"ס מכות שלא מספרי שפת אמת המודפסים.

הוספנו גם את חדושי מרן זצוק"ל עמ"ס קדושין, כפי שהעתיקם מכתי"ק בנו הגה"ק רבי נחמיה זצ"ל, ואשר הדפסנו כבר בספר שזכינו להו"ל לאור עולם מכתי"ק בשנת תשמ"ג.

סמוך להדפסה הגיעו אלינו השמטות נוספות מכתי"ק הגה"ק רבי נחמי' זצ"ל ובהם עוד ב' קטעים שמעתיק מחדושי מרן השפ"א זצוק"ל עמ"ס קדושין, ושילבנו גם אותם בפנים, תודתנו על זה לידידנו האברך החשוב הרב ר' אלימלך ניימן שיחי' לאוי"ט.

כן הננו מדפיסים כאן את החדושים ממרן זצוק"ל עמ"ס נזיר וסוטה ויו"ד הלכות נדה, שנדפסו לראשונה ע"י הרה"ח בנש"ק ר' בנימין מנחם אלטר שליט"א, בהקדמה של הרה"ח ר' בנימין מנחם שליט"א המודפסת להלן לפני החדושים עמ"ס נזיר וסוטה, מתוארת בפרטות השתלשלות הגעת הכתבים אליו.

תודתנו וברכתנו על שנתן לנו הרשות להדפיס כאן שוב את החדושים הנ"ל, וכך יהיו בידינו בספר זה כל חדושי מרן זצוק"ל על הש"ס שלא נדפסו בג' הכרכים שיצאו לאור לפני השואה.

עוד צירפנו כ"ד תשובות ממרן זצוק"ל, מלוקטות מספרים שונים, וזכינו לסייעתא דשמי' מיוחדת, וסמוך מאד לגמר עריכת הספר, הגיע לידינו צילום כתי"ק מרן זצוק"ל מכתב אל הגה"ק רבי פינטצ'י רוטנברג זצ"ל מפילק. המכתב נמצא אצל ה"ה שמחה בונם קופלמן שיחי', שקיבלו מאביו הרה"ח ר' אברהם מרדכי ז"ל הי"ד, שקיבלו מזקינו הגה"ק ר' פינטצ'י זצ"ל, תודתנו להר"ר יוסף צדרבוים שיחי' על עזרתו בענין.

בקשר לסוגיא דאין שליח לדבר עבירה שנדפסה כאן עפ"י העתקת הרה"ח בנש"ק ר' פנחס יעקב הכהן לוין ז"ל עם השוואה להעתקת הרה"ח בנש"ק ר' חיים אלעזר אלטר ז"ל (כפי שנדפסה בקובץ "שם ושארית"), נתבקשנו לציין, כי כפי הנראה נכתבה סוגיא זו ע"י מרן זצוק"ל בימי נעוריו, כיון שבספריו המודפסים אין רגיל בסגנון הכתוב שם.

הוספנו עוד כמה לקוטים וחדו"ת ממרן זצוק"ל, ובכל דבר צויין מקורו המדוייק.

הננו בזה להודות מקרב לב להרב הגאון ר' דוד הכהן גרוס שליט"א רב הקריה החסידית וראש הכולל באשדוד, שעבר בעיון רב על חדושי מרן זצוק"ל עמ"ס מכות, והעיר הערות חשובות ומועילות.

כן הננו בזה להודות להני תרי צנתרי דדהבא, בני מו"ה הגאון רבי פנחס מנחם אלטר שליט"א, הרה"ג ר' שאול שיחי' לאוי"ט ואחיו הרה"ג ר' יצחק דוד שיחי' לאוי"ט, על

תוכן הענינים לשו"ת ובירורי ההלכו

סימן א': בענין ביעור בחמץ ושאר איסורי הנאה, דין ביטול חמץ, וחמץ של נכרי, בענין טומאת הידים בספרי קודש ובנוסח לשם יחוד ועוד. **אל בנו כ"ק אדמו"ר האמרי אמת זצ"ל**

(מכתבי תורה סי' קי"ח, בנד"מ סי' קנ"ב)

סימן ב': בענין אין בין ספרים לתפילין ומזוזות. (המשך למכתב הנ"ל) **אל בנו כ"ק אדמו"ר האמרי אמת זצ"ל**

(מכתבי תורה הנד"מ סי' קנ"ג)

סימן ג': בענין כפירת ממון, זכירת יציאת מצרים בקידוש ועוד. **אל בנו כ"ק אדמו"ר האמרי אמת זצ"ל**

(פרדס שאול ע' ר"ב מכתבי תורה הנד"מ סי' קנ"ד)

סימן ד': בענין חצי' שפחה וחצי' בת חורין לענין תפיסת קדושין, ובענין קדושין בחייבי לאוין והמשחרר עבדו עובר בעשה. **אל בנו כ"ק אדמו"ר האמרי אמת זצ"ל**

(מכתבי תורה הנד"מ סי' קנ"ה)

סימן ה': ספיקות בהלכות ברכות ובחיוב ברהמ"ז מדאורייתא **מכ"ק אדמו"ר האמרי אמת זצ"ל אל זקינו הגה"ח רבי יהודה הלוי קמינר זצ"ל**

(דגל יהודה, מכתבי תורה סי' כ', בנד"מ סי' ל'

סימן ו': בענין הנ"ל **מכ"ק אדמו"ר השפת אמת זצ"ל לבנו כ"ק אדמו"ר האמרי אמת זצ"ל**

(דגל יהודה, מכתבי תורה סי' כ"ט, בנד"מ סי' ל"ד

סימן ז': בביאור דברי התוס' ר"ה ב' ע"א **לאחיו הרה"ק ר' שלמהלי' זצ"ל**

(שפת אמת עמ"ס נזיר – סוטה)

סימן ח': בענין הנ"ל, ובענין אי צריך להיות כתוב בשובר שם הלוה. **לאחיו הרה"ק ר' שלמהלי' זצ"ל**

(שפת אמת עמ"ס נזיר – סוטה)

סימן ט': בענין אין הולכים בממון אחר הרוב **לאחיו הרה"ק ר' שלמהלי' זצ"ל**

(שפת אמת עמ"ס נזיר – סוטה)

סימן י': בענין ברכה למוך לנטילת ידים **לאחיו הרה"ק ר' שלמהלי' זצ"ל**
(שפת אמת עמ"ס נזיר – סוטה)

סימן י"א: בענין מקדש מעכשו ולאחר ל' יום **לבנו הרה"ק ר' משה בצלאל זצ"ל הי"ד**
(שפת אמת עמ"ס נזיר – סוטה)

סימן י"ב: בענין לדידי שוה לי וטלי קדושיך מעל גבי קרקע **לבנו הרה"ק ר' משה בצלאל זצ"ל הי"ד**
(שפת אמת עמ"ס נזיר – סוטה)

סימן י"ג: בענין כפירה ושבועה דאורייתא **לבנו הרה"ק ר' נחמיה זצ"ל**
(חדושי רבי נחמיה סי' כ"ה)

סימן י"ד: בענין מליחת קרבנות בשבת **לבנו הרה"ק ר' מנחם מנדל זצ"ל הי"ד**
(שפת אמת לקוטים סו"פ ויקרא)

סימן ט"ו: בסוגיא דאכילת תרומה בכזית ושוה פרוטה **להרה"ק ר' פנחס אליהו רוטנברג זצ"ל מפילץ**
(מכת"י)

סימן ט"ז: בסוגיא הנ"ל **להרה"ק ר' פנחס אליהו רוטנברג זצ"ל מפילץ**
(שפת אמת נזיר – סוטה)

סימן י"ז: בדין לא תחמוד **להרה"ח ר' יהושע דוד בינפלד ז"ל מלודז'**
(קובץ שערי תורה, שנה י"ג (תרפ"ג) חו' א' סי' א')

סימן י"ח: בענין סימני עופות **להרה"ק ר' אהרן מנחם מנדל גוטרמן זצ"ל מרדזמין**
(פרדס שאול עמוד ר"ג)

סימן י"ט: בענין ניקור ומליחת הרגלים בבהמה **להרה"ג ר' אפרים צבי ז"ל מזארנאווי**
(שפת אמת נזיר – סוטה)

סימן כ': בענין רפואה במועד **להרה"ק בעל האבני נזר זצ"ל מסוכטשוב**
(ספר "אוצר מכתבים ומאמרים מבעל השפת אמת" סי' ה')

סימן כ"א: בענין אתרוגי ארץ ישראל
(שו"ת נפש חיה או"ח סי' ד', שו"ת תירוש ויצהר סי' מ"ט אות ט',
קובץ הדרום (ניו יורק), חוברת מ"ב עמוד 6)

סימן כ"ב: בענין כתיבת וסיום ס"ת **אל חותנו הגה"ח ר' יהודה הלוי קמינר זצ"ל**
(ספר דגל יהודה)

סימן י״ז

בדין לא תחמוד

ב״ה מוצש״ק מ׳ למב״י תרל״ה גור
לידידי הרבני המופ׳ הנגיד החסיד מ׳ יהושע דוד (א) נ״י.

מכתבך קבלתי והנני להשיבך, כי מצד השוכר הדר עתה בבית נראה שאין איסור דלא תחמוד, כי אין הבית מיוחד אליו. וכן מוכח במכילתא (פ׳ יתרו) דדורש כעין הפרט, דוקא דבר שאין אתה יכול ליקח אלא ברצון הבעלים, יצא שאתה חומד בתו לבנך כו׳, פי׳ הואיל וברשותה לקדש עצמה בלי דעת אבי׳ לכן רשאי לחמוד אותה מאבי׳. וה״ה בנידון זה, כיון שיכול אחד לשכור הבית מהבעלים בלי דעת השוכר, ל״ש בי׳ לא תחמוד. אך מצד עני המהפך בחררה הי׳ נכון להחמיר, אף כי מדינא נראה דמותר כה״ג, כי דומה למציאה דקי״ל (ב) של״ש בי׳ עני המהפך כיון שאינו מוצא במקום אחר, וכ׳ הרמ״א (ג) דה״ה מקח בזול שלא כדרך הוי כמציאה, וא״כ בנ״ד דלא תוכל למצוא דירה טובה כמו בית זה שהוא אצל דירה שלך, וגם כי תהי׳ לך בזול יותר ואפשר בחנם, א״כ לא הוי רשע.

מ״מ יש לחוש לדעת רש״י (ד) וסייעתו לאסור גם במציאה. אך ע״ז כתבת שתפייסנו בדמים. אכן מצד חותנך בעל הבית בודאי איכא לאו דלא תחמוד, ואף שכתבתי כיון שעומד להשכירו לאחר י״ל דל״ש בי׳ לא תחמוד, קשה לסמוך על סברא כזו, דמ״מ ביתו הוא, ומה לי שירצה ליתנה לזה במתנה ולא לזה, ויותר היינו יכולים לומר דליכא לא תחמוד על שכירות רק בשחומד ממנו כל הבית שיצא לגמרי מרשותו, אבל בחומד להשכירו לו, שגם אח״כ יהי׳ של הבעלים אפשר דאינו בכלל ל״ת, מ״מ אין יכולים לסמוך ע״ז בלי ראי׳.

אמנם בגוף האיסור דלא תחמוד שכתב הרמב״ם (ה) שאף שמרבה עליו רעים יד שמתרצה עובר בלאו, אין דעת רוב הפוסקים כן, ויש בזה ד׳ שיטות: א. דלא

(א) הוא הרה״ח המופלג רבי יהושע דוד בינפלד ז״ל שהי׳ חבירו הטוב של מרן השפת אמת זצ״ל בימי נעוריו. (הסיפור שמובא בלקוטי יהודה במדבר עמוד רכג (קז) טור ב׳ ד״ה ואנחנו וכו׳ שהי׳ לשפ״א עם חבירו, וזקינו מרן החדושי הרי״ם זצ״ל, הי׳ עם הרי״ד הנ״ל. ראה באור פני יצחק עמוד 4) וכ״ק מרן אדמו״ר האמרי אמת זצ״ל, כאשר הביא לו הרה״ח ר׳ יצחק פינגבוים שיחי׳ לאוי״ט מידושלים את הקובץ שערי תורה שי״ל ע״י אביו הרה״ח ר׳ ישראל איסר ז״ל (שהי׳ חתנו של הרי״ד בינפלד הנ״ל) הביע בפניו שמחתו הרבה על הדפסת תשובה זו.

(ב) שו״ע חו״מ סי׳ רל״ז ס״א.

(ג) (שם),

(ד) קדושין נ״ט ע״א ד״ה עני וכו׳ (וכן הר״ן שם בשם הרמב״ן).

(ה) פרק א׳ מהל׳ גזילה ואבידה הלכה ט׳.

תחמוד רק בלא דמי. ב. דעת הראב"ד (ו) דבאמר רוצה אני אף ע"י כפי' ממש כתליו' וזבין ג"כ אינו עובר. ג. דעת הרמב"ם. ד. דעת רוב הפוסקים, וכן נראה עיקר לפע"ד, דכל שעושה תחבולה לכוף אותו ממש, כגון שמעמיד עליו שר ומלך לבקשו באופן שיודע שלא יוכל כלל לומר איני רוצה ובע"כ ישמע לדבריו בכה"ג אסור. וכה"ג כתב בשערי תשובה לרבינו יונה ז"ל (ז) שכל שיודע שלא יוכל למאן בבקשתו אסור לבקשו למכור לו, כשיודע שעכשיו אינו רוצה וגם אח"כ לא ירצה בטוב לבבו ע"ש.

ומ"מ נראה מלשונו, שגם כה"ג אין בו לאו ממש, אבל להפציר בבקשה ולהרבות רעים באופן שבידו לומר איני רוצה, רק שאפשר מרוב בקשה יתרצה, באמת נראה דאין בו לאו דלא תחמוד. ומאד צל"ע מאין הוציא הרמב"ם לאסור בכה"ג. ואולי גם כוונתו רק כשמעמיד עליו רעים כאלו שבודאי לא יוכל למאן ולומר איני רוצה וצ"ע.

ותוכל לסמוך ע"ז בצירוף הסברא דלשכור הבית אין בו לא תחמוד הואיל ואינו מוציאו לגמרי מרשותו, ע"כ יכולין להקל כדעת החולקים על הרמב"ם לבקשו בלי הכרח גמור וכדכתיבנא לעיל.

ד' הק' ארי' ליב

סימן י"ח

בעניני סימני עופות

ב"ה א' חוקת תרס"ג גור
כבוד מחו' הרב המפורסם מוכתר בנמוסין
כ"ש מו"ה אהרן מנחם שי' לאי"ט בק' ראדזמין אחד"ש הטוב,

את מכתבו קבלתי, ע"ד האווזות שצוארן ארוך ויש גם שינוי בקולם כעין אותם הנקראים לאבינדזעס, והגם שגם אנכי אמרתי לשוחטים בווארשי שימנעו מלשחוט כשרואין שינוי גדולה בהם, עכ"ז אין בידי לאסור מן הדין, ומכ"ש למחות ביד חזקה במקולין, כי נראה שמותרין מן הדין כפי המבואר בטוש"ע (א)

(ו) בהשגות שם וע"ש במ"מ.
(ז) שער השלישי אות מ"ג.

(א) יו"ד סי' פ"ב.

בדין לא תחמוד

ב"ה מוצש"ק מ' למב"י תרל"ה גור. לידידי הרבני המופ' הנגיד החסיד מ' יהושע דוד נ"י.

מכתבך קבלתי והנני להשיבך, כי מצד השוכר הדר עתה בבית נראה שאין איסור דלא תחמוד, כי אין הבית מיוחד אליו. וכן מוכח במכילתא (פ' יתרו) דדורש כעין הפרט, דוקא דבר שאין אתה יכול ליקח אלא ברצון הבעלים, יצא שאתה חומד בתו לבנך כו', פי' הואיל וברשותה לקדש עצמה בלי דעת אבי' לכן רשאי לחמוד אותה מאבי'. וה"ה בנידון זה, כיון שיכול אחד לשכור הבית מהבעלים בלי דעת השוכר, ל"ש בי' לא תחמוד. אך מצד עני המהפך בחררה הי' נכון להחמיר, אף כי מדינא נראה דמותר כה"ג, כי דומה למציאה דקי"ל של"ש בי' עני המהפך כיון שאינו מוצא במקום אחר, וכ' הרמ"א דה"ה מקח בזול שלא כדרך הוי כמציאה, וא"כ בנ"ד דלא תוכל למצוא דירה טובה כמו בית זה שהוא אצל דירה שלך, וגם כי תהי' לך בזול יותר ואפשר בחנם, א"כ לא הוי רשע.

מ"מ יש לחוש לדעת רש"י וסייעתו לאסור גם במציאה. אך ע"ז כתבת שתפייסנו בדמים. אכן מצד חותנך בעל הבית בודאי איכא לאו דלא תחמוד, ואף שכתבתי כיון שעומד להשכירו לאחר י"ל דל"ש בי' לא תחמוד, קשה לסמוך על סברא כזו, דמ"מ ביתו הוא, ומהלי שירצה ליתנה לזה במתנה ולא לזה, ויותר היינו יכולים לומר דליכא לא תחמוד על שכירות רק בשחומד ממנו כל הבית שיצא לגמרי מרשותו, אבל בחומד להשכירו לו, שגם אח"כ יהי' של הבעלים אפשר דאינו בכלל ל"ת, מ"מ אין יכולים לסמוך ע"ז בלי ראי'.

אמנם בגוף האיסור דלא תחמוד שכתב הרמב"ם שאף שמרבה עליו רעים עד שמתרצה עובר בלאו, אין דעת רוב הפוסקים כן, ויש בזה ד' שיטות: א. דלא תחמוד רק בלא דמי. ב. דעת הראב"ד דבאמר רוצה אני אף ע"י כפי' ממש כתליו' וזבין ג"כ אינו עובר. ג. דעת הרמב"ם. ד. דעת רוב הפוסקים, וכן נראה עיקר לפע"ד, דכל שעושה תחבולה לכוף אותו ממש, כגון שמעמיד עליו שר ומלך לבקשו באופן שיודע שלא יוכל כלל לומר איני רוצה ובע"כ ישמע לדבריו בכה"ג אסור. וכה"ג כתב בשערי תשובה לרבינו יונה ז"ל שכל שיודע שלא יוכל למאן בבקשתו אסור לבקשו למכור לו, כשיודע שעכשיו אינו רוצה וגם אח"כ לא ירצה בטוב לבבו ע"ש.

ומ"מ נראה מלשונו, שגם כה"ג אין בו לאו ממש, אבל להפציר בבקשה ולהרבות רעים באופן שבידו לומר איני רוצה, רק שאפשר מרוב בקשה יתרצה, באמת נראה דאין בו לאו דלא תחמוד. ומאד צל"ע מאין הוציא הרמב"ם לאסור בכה"ג. ואולי גם כוונתו רק כשמעמיד עליו רעים כאלו שבודאי לא יוכל למאן ולומר איני רוצה וצ"ע.

ותוכל לסמוך ע"ז בצירוף הסברא דלשכור הבית אין בו לא תחמוד הואיל ואינו מוציאו לגמרי מרשותו, ע"כ יכולין להקל כדעת החולקים על הרמב"ם לבקשו בלי הכרח גמור וכדכתיבנא לעיל. ד' הק' ארי' ליב

** נא לשמור על קדושת הגליון / מתוך תקליטור פרוייקט השו"ת - אונ' בר-אילן**

מי״ג מדות שהתורה נדרשת בהן דבר למד מענינו במה הכתוב מדבר בנפשות דכתיב לא תרצח, לא תנאף, אף כאן בנפשות. (יראים רנג. סמ״ג קנד).

יח) לא תענה ברעך עד שקר, במעיד בבית דין הכתוב מדבר. (סמ״ג סי׳ רטז).

יט) לא תענה ברעך עד שקר, שלא להעיד עדות שקר דכתיב לא תענה ברעך עד שקר, ודוקא בבית דין אבל שלא בבית דין אינו אלא כמוציא שם רע בעלמא וכשמביאים להעיד אומרים להם סהדי שקרא אאוגרייהו זילי[1]. (סמ״ק רלד).

1) סנהדרין כט.

לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ לֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ (כ, יד)

א) לא תחמד, לפיכך סדרם הכתוב בסדר זה לפי שדרך לקנות בית תחלה ואחר כך לישא אשה[1] ואחר כך עבד ואמה ושור וחמור. ובדברות אחרונות סדרם הכתוב לדעה אחרת והזכיר אשה תחלה ואחר כן בית ואחר כן שדה ואחר כן ועבד ואמה לפי שהבחורים חומדים אשה תחלה ואח״כ בית ושדה ושור וחמור ועבד כך אבן עזרא פירש. ומה שלא הזכיר שדה בדברות הראשונות לפי שלא היו להם שדות עד אחר ככוש וחלוק אבל בדברות אחרונות שהיו קרובים ליכנס לארץ ולהיות להם שדות הזכיר בהם שדה כפר״מ מקוצי. (ריב״א: וט׳ 21).

1) ועיין ברמב״ן כאן. ובירמיה כט. ה—ו וברמב״ם דעות ה. יא. ועי׳ סוטה מד. א.

ב) לא תחמד, עשרת הדברות[1] גימ׳ רחל. לפי שרחל נקראת על שם ישראל שנאמר[2] וכרחל לפני גוזזיה נאלמה[3], ויש בה כת״ר אותיות, לומר שהתורה מכתרת לומדי התורה והעובר עליה נאמר הכרת כרת, ויש בה עק״ב תיבות שקיימם אברהם שנאמר עליו עקב[4] אשר שמע אברהם בקולי, ועליהם רמזה תורה[5] בקע לגולגולת. (ר״ש).

1) נ״ראה דהכוונה לומר דר״ת של אנכי לא לא זכור כבד לא לא לא לא עילים רל״ת. ואולי הכוונה גם לתיבות לא תחמוד בית רעך שיש בה אותיות רחל.
2) ישעיה נג. ז. 3) במדב״ר יג. טז. תרי״ג אותיות יש מן אנכי עד אשר לרעך כנגד תרי״ג מצות וז׳ יתרות (דהיינו אשר לרעך כנגד ז׳ ימי בראשית וכו׳ עי״ש ובפ׳ יח. כא. יהם כת״ר אותיות ועק״ב תיבות וכו׳ ראה בכלי יקר כאן שכיון לזה. וראה בתו״ש מילואים אות א.
4) בראשית כו. ה. 5) שמות לח. כו.

ג) לא תחמד, אזהרת חמידה עובר בחמוד. עד שיחמוד ויגזול ממנו בלא דמים בג״ש בסיפא נאמר כאן לא תחמוד, ונאמר[1] לא תחמוד כסף וזהב עליהם ילקחת לך מה להלן לקיחה עמו אף כאן לקיחה עמו. וא״ת והרי כתיב לא תגזול, וי״ל בלאו יתירי, וכן בגמרא[2] חמדין יהיב דמי, חמסן יהיב דמי והוא מדרבנן, והא דכתיב[3] ״מחמס אחיך יעקב״, דברי קבלה הם. הקשה ר״ת למה כתיב במשנה תורה[4] ״לא תתאוה״, וכאן כתיב לא תחמוד, ובמשנה תורה שורו ושדהו, וכאן שורו ולא שדהו. ותי׳ לא תחמוד לאינשי בלא דמי, ולא תתאוה אפי׳ בדמי, וישורו דכתיב שדהו בכלל, כדאמר ר׳ יוסי[5] מימי לא קריתי לאשתי אשתי, ולשורי שורי, כ״א לאשתי ביתי ולשורי שדי. וקשה א״כ לכתוב אשת רעך ולא צריך למכתב בית רעך. וי״ל דשמא כשנאמרו הדברות האחרונות היה להם שדות שכבר כבשו ארץ עוג וסיחון. ולכך הוסיף משה להם ושדהו, אבל בדברות הראשונות לא היה להם שדות עדיין. וה״ר יוסף בכור שור תירץ דנמצא בספר הרמז״ל[6] דבדברות אחרונות מוסיף חמדת הלב. ואין תאוה אלא בלב. הרי אם גמר אדם לחבירו להפציר בחבירו, או ע״י תחנונים, או ע״י רבוי רעים, או ע״י אימתו כדי שימכור לו חפצו שלא ברצונו מיד עובר עליו בלא תתאוה. הוציא חמדתו בפיו עובר בלא תחמוד, גזלו עובר משום לא תגזול, נמצא שעל הגזל עובר ג׳ לאוין. עשרת הדברות מתחילין באל״ף ומסיימין בכ״ף, וזהו[7] ״אך טוב לישראל אלהים לברי לבב״. (ומ״ז).

תוספות השלם - ח (יתרו, משפטים) גליס, יעקב עמוד מס 121(הודפס ע״י תכנת אוצר החכמה (0

1) דברים ז, כה. והוא ממדה"ג דברים ה, יח. ובמכילתא דרשב"י לא תתאוה תאוה בלב חמוד במעשה וכה"א ל"ת כסף וזהב עליהם ולקחת לך. ועי' כרמב"ם גזילה א. הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד והקונה דכר שהתאוה בהפצר וכו' עובר בשני לאוין ואם גזל עובר בג' לאוין עיי"ש ובחו"מ סי' שנ"ט ובב"ח שם וראה באריכות בתו"ש כ, יד אות שצ"ד באורך, וחהו מ"ש כאן בלאוי יתירי. 2) ב"מ ה, ב. לא תחמוד לאישני בלא דמי משמע להו וכסנהדרין כה, ב. החמסנין מעיקרא סבור דמי קא יהיב עיי"ש ובתוס'. 3) עובדיה א, י. 4) דברים ה, יח. 5) שבת קיח, ב. 6) הל' גזילה פ"א ה"י—יב. 7) תהלים עג, א.

ד) **לא תחמד**, ותמורתו בדברות שניות לא תחמד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך, חימוד אפילו אינו רואה החומד אשה אפילו לא ראה אותה אלא ביודעה ובמכירה[1] מתאוה לה ואפילו אם יהיה לו אשה אחרת לא סר תאותו ממנה, לכך נאמר לא תחמד אשת רעך, אבל ממון בין רואה בין אינו רואה נפשו של אדם חומדתו[2] ואם יתנו לו ממון ממקום אחר לא היה חושש, זה לא יועיל באשה, לכך נאמר לא תתאוה בית רעך. "תאוה[3] הוא לעינים", לא תחמד בית רעך שתלוה לעני בשעת דחקו כדי שישאר לך. לא תחמד אשת רעך להרהר אחריה מרוב התאוה. י' דברות ניתנו מתוך האש לכך י' פסוקים מתוך האש בואתחנן. הקב"ה דיבר כל קע"ב תיבות בדיבור אחד[1] וידבר אלהים כל הדברים האלה, ואחר כך פרט אנכי ולא יהיה לך נ"ט תיבות, הרי רל"א תיבות דיבור הקב"ה, כנגדם בספר יצירה[5] רל"א אלפ"א ביתו"ת, אנכי לא לא זכור כבד לא לא לא לא כל בגי' הרי תיבה ראשונה של י' דברות וצרף וכל עמהם, כי וכל אשר לרעך תורה בפני עצמה היא[6] וכן תרי"ג[7] שרי אלפים. הרי בי' דברות תר"כ אותיות, ורמז בתחילת הדברות תרי"ג עם וכל, כי תרי"ג אלף ותר"כ שעות בשנה, שס"ה יום ורביע לשנה[8]. לא תחמד סמך לעד שקר, לומר לא תחמד בית רעך לומר עדות שקר שתקנה אותו, כמו מעיד על בית חבירו שהוא של עני אחד כדי שיקנה אותו ממנו, חימוד זהו אעפ"י שאינו רואהו, גזל ועריות נפשו של אדם חומדתו[9] אפילו אינו בפניו. תאוה כשאדם רואה[10] "כי תאוה הוא לעינים"[3] לכך בדברות שניות לא תחמד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך, רעך בא"ת ב"ש גזל, כי גזל רעך אסור[11], גזל גוי מותר במקום שאין חילול השם[12] דכתי'[13] ראה ויתר גוים[14] בגי' ראה ויתר גזל גוי. אבל אתה חומד תורת רעך[15], לכך לא תחמד ט"ר תיבות כנגד ט"ר לימודים[16] במשנה תורה, ודברות שניות ט"ז[17] כנגד ט"ז לימוד ושננתם. לכך אמר בית רעך ושוב אשת רעך לימדה תורה דרך ארץ[18] יבנה אדם בית ואחר כך ישא אשה, בתורה כתי'[19] "מי האיש אשר בנה בית אשר ארס אשה". בנביאים[20] "בנו בתים ושבו קחו נשים והולידו". בכתובים[21] "הכן בחוץ מלאכתך", זה בית, "ועתדה בשדה" ואחר כך "ובנית ביתך" זו אשתו[22], "וכפר בעדו ובעד ביתו"[23]. ודברות[24] התחיל בא' וסיים בך' זהו[25] "אך טוב לישראל". בדברות ראשונות לא תחמד אשת רעך. ועברו ואמתו בני אדם יחד, ובדברות שניות הקדים אשה ואחר כך בית לסמוך אל שדה, שבשנת הארבעים[26] היה להם ארץ סיחון ועוג לכך הזכיר בית ושדה. שורו כתיב שניות[27] לפי שכל אחד ראש דיבור. התחיל אנכי וסיים לרעיך אך בגי' אהיה, כהתחלת אברהם יצחק יעקב, וכהתחלת ה' חומשים שהם כוווא שהם א"ך. וכהתחלת י"ג מידות ה' ה' אל, זהו[28] אהיה אשר אהיה ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם[29] [30] אהיה כתל ישראל" [25] "אך טוב לישראל". רעך נקרא שתדיר אצלו, או רעך אשר כנפשך[31] [32] "רעך וריע אביך" אבל עמיתך אינו תדיר עמו, כאזרח וכגר בסחורה, כי תמכרו ממכר לעמיתך[33] ואל אשת עמיתך[34] אבל חבר שניתק ממקומו ונתחבר עמו[35], "כל אלה חברו" [36] "חברים כל ישראל" עד ששניהם מעידים זה כזה. עד שקר נקרא כשמתחיל אומר אמת ואחר כך משקר[37], "ולא אשקר באמונתי" כך עונשו של בדאי[38] תחילה אומר אמת ולבסוף משקר ואין ידוע[39], דובר שקרים לא יכון" מראה שיהושפט יבא לשלום וכל העם ואינו מראה שאחאב יפול[40]. אבל שוא יודע שאינו כלום.

שוא[11] "לכם משכימי קום", לא תשא לשוא, נשבע שיאמינו לו, נשבע לשנות את הידוע[12]. זהו[13] "העבר עיני מראות שוא" אבל[11] "לא תשבעו בשמי לשקר" נשבע לקיים עד אותו הזמן ופוסק ואינו עושה[15], זה חילול השם[16], כך עד שקר, העד מעיד קצת אמת ומשקר בסוף. ובדברות שניות עד שוא שאומר מה שלא ראה מה שלא שמע, וכמסכת שבועות[12] מפרש בעניין אחר. שקר במילוי שי"ן קו"ף ריי"ש בתחילת התיבות שקר ובסופן נפש כי נפש שקר לא יכון[10]. (א' 268).

1) ע' תענית ה, ב. 2) חגיגה יא, ב. 3) בראשית ג, ו. 4) מכילתא. 5) פ"ב מ"ד. 6) ע' שבת לא, א. 7) עיין סנהדרין יח, א וצ"ע. 8) עיין עירובין נו, א. ומנין השעות כאן הוא לשבעים שנה. 9) חגיגה יא, ב עי"ש. 10) ע' מכילתא דרשב"י. 11) עיין כ"מ קיא, ב. 12) ב"ק קיג, ב. 13) חבקוק ג, ה. 14) ב"ק לה, א. 15) ע' מכילתא פ' אם המצא תמצא. 16) לשונות למידה. 17) תיבות בפסוק לא תחמוד. 18) סוטה מד, א. 19) דברים כ, ה. 20) ירמיה כט, ה. 21) משלי כד, כז. 22) ויקרא טז, יא. 23) יומא ב, א. 24) בכת"י שוקן: ד' דברות. 25) תהלים עג, א. 26) שאז נאמרו דברות שניות. 27) ולא ושורו לפי ששורו וחמורו הוא ענין בפני עצמו כמו שדהו שהוא ענין בפני עצמו עם עבדו ואמתו. 28) ר"ל כנגד ג' אהיה הנרמזים לעיל נאמר כאן ג' אהיה. 29) שמות ג, יד. 30) הושע יד, ו. 31) דברים יג, ז. 32) משלי כז, יד. 33) ויקרא כה, יד. 34) שם יח. 35) בראשית יד, ג. 36) שופטים כ, יב. עייש. 37) תהלים פט, לד. 38) סנהדרין פט, ב. 39) תהלים קא, ו. 40) שבת קמט, ב. 41) תהלים קכז, ב. 42) שבועות כט, א. 43) תהלים קיט, לו. 44) ויקרא יט, יב. 45) רמב"ם שבועות א, יג. 46) ע' ויק"ר כב, ו. ופס"ר פכ"ד. והנביא מלאכי ג. אומר והייתי עד ממהר וגו' ובנשבעים לשקר ואחד שוגג ואחד מזיד נפרעין ממנו בחלול השם אבות.

ה) לא תחמד, אפי'[1] על החימוד הזהיר אעפ"י שאינו עושה שום הפסד. חיבור הפרשה מר' יוסף בכור שור בקרסים ובלולאות. בדברות אחרונות כתיב לא תאוה. בספר ר' משה מיימון[2] מפרש טעם למה נאמר שם[3] "לא תאוה" וכאן לא תחמוד, לפי שדברות האחרונות מוסיפים תאות הלב שאין תאוה אלא בלב, הא למדת שאם גמר, כלומר חשב אדם בלבו[4] להפציר לחבירו גזל עובר לא תגזול, נמצא שאדם שגוזל מחבירו שום דבר עובר על הגזל ג' לאוין לא תאוה לא תחמוד לא תגזול[5] ויש ליזהר מאד על כך. באלו דברות תמצא כל אלפא ביתא לבד מט' ובדברות האחרונות תמצא גם הט"[6], ולמה[7] כי היה גלוי לפני הקב"ה שעתידין היו ישראל לעשות העגל ולפיכך חסר הט' בדברות ראשונות וכשעשו ישראל את העגל אמר הקב"ה למשה הנה ארסתי את ארוסתי ישראל ונתתי לה כתובה את התורה והלכה מאתי והיתה לאיש אחר, אמחה את זכרה מתחת השמים ואשמידה, ואמר משה הלא הכתובה אשר נתת לה פסולה היא וחסר לה ט', הדין עמה, אמר לו הקב"ה אמת הדבר כי הכתובה פסולה, מיד[8] "וינחם יי' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו" וצוה לו למשה לפסול לו ב' לוחות אחרות כדכתיב[9] ויאמר יי', אל משה פסל לך" וגו'. (המ' 40: הקטע האחרון גם בא' 284: וט' 21: לי': מי' 62).

1) המלים הראשונות בהדר זקנים ונראה שהם מיסודו של ר' יוסף בכור שור אם כי אינם נמצאים בפרושו הנדפס. 2) עיין ס' המצות לרמב"ם לא תעשה רסו. הל' גזילה פ"א ה"ט-הי"ב. כל הענין בהדר זקנים (גם שם בשם ר' משה בן מיימון) ובמושב זקנים (אך לא בכי"פ 260) בשם בכור שור. בפי' ר' יוסף בכור שור לפנינו לא נמצא. 3) דברים ה, יח. 4) כא' 284: להפסיד. 5) שם: מיד עובר על לא תאוה. הוציא חמדתו בפיו מיד עובר על לא תחמוד וכו'. 6) ה, טו: נטויה, שם טז: יטב. 7) ע' ב"ק נד, ב-נה, א. 8) להלן לב, יד. 9) להלן לד, א.

ו) לא תחמד, ועוד לא תַחְמֹד האשה, לא תגרום לאיש אחר שהוא חומדה. וכל אשר לרעך, דעלך סני לחברך לא תעביד ובמכילתא דורש כלל ופרט וכלל, כי לאו זה חשוב ככל י' הדברות, עק"כ תיבות בדברות "עקב אשר שמע אברהם בקולי שמר כל התורה, י' דברות כנגד י' נסיונות שנתנסה. הדברות ראשן וסופן אנכי לרעך-א"ך, "אך טוב לישראל אלהים"

בזכות הדברות שקבלו, מא' עד ך' בגי' ע"ה, כנגד אברהם שנאמר בו[1] "ואברהם בן ע"ה שנה בצאתו מחרן", מא' עד ך' פשוט' ע"ה בגימ' הנך יפה רעיתי הנך יפה. ב' פעמים י' הדברות ואם תחשוב כך בגימ' מ' יהיו צ"ה, הנך יפה ב' פעמים הנך יפה ב' י' הדברות ואם תחשוב ך' פשוט' ה"ק הרי מ"א עד ך' בגימ' עשרה כנגד עשרת הדברות. (א' 946).

1) ברא' יב, ד.

ז) וכל אשר לרעך, מאלף דאנכי עד לרעך יש תרי"ג אותיות כנגד תרי"ג מצות ומכאן אסמכתא למ"ד שהס"ת שהיה נושא המלך בזרועו שלא היה כתוב בו רק עשרת הדברים בלבד ונקרא ס"ת לפי שיש בו אותיות כמנין המצות. תן לכך במערכת המערכת ה' דברים מול ה' דברים כזה: כ"ז מכילתא אנכי ה' לא יהיה לך לא תשא זכור את כבד את לא תרצח לא תנאף לא תגנוב לא תענה לא תחמוד אנכי לא תרצח כי ההורג נפש כביכול כאלו ממעט את הדמות. לא יהיה לך. לא תנאף. מי שעובד אלהים אחרים דומה לאשה המנאפת תחת אישה תקח את זרים. לא תשא לא תגנוב כל מי שגנב סוף בא לידי שבועת שוא. לא תענה כנגד זכור. שכל מי שמחלל שבת מעיד עדות שקר באדון העולם שלא שבת בז'. ולכך תקנו לומר ויכולו מעומד כמו עדות דכתיב ועמדו שני האנשים לא תחמוד כנגד כבד שכל החומד אשת חכירו לסוף מוליד ממזר ונמצא שאינו מכיר את אביו ואינו מכבדו ויום מתן תורה היה לישראל כיום חתונת חתן וכלה שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה[1] אל תקרי מורשה אלא מאורסה ועשרה דברים רמז ליו"ד אצבעות של כנסת ישראל שקבלה הטבעת בי' אצבעות. לשון הפסוק על מה אדניה הוטבעו לפי שעל התורה הוסד העולם ובשעה שנתן להם הקב"ה את התורה שאל ערבים אמרו האבות יהיו ערבים א"ל אין בהם אחד שלא יהא חייב וכו' כדאי' במדרש[2] עשרת הדברות לסוף נתנו יונקי שדיים ערבים הה"ד[3] מפי עוללים ויונקים יסדת עז לכן יש לו לאדם להיות תמיד חרד וירא לקיים את התורה כי בעונותינו ממושכנים ומהורהנים מאדם הבנים הקטנים ואיש את רעהו יאמר חזק כי המלאכה לא היתה לעולם דיים[4] ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים. (ת"ה: דר' 399).

1) סנהדרין נט, א. 2) מד"ת פח. 3) תהלים ח, ג. 4) איוב יא, ט.

ח) לא תחמד אשת רעך, תחמד כתיב בלא ו' לא תחמד אזהרה שלא ליפות עצמו כדי שישר בעיני אשת רעהו ויכניס אהבתו ויפיו בלבה לא תהיה חומד לאשת רעך ועוד קרי לא תחמד שלא ישבח אשה יפה בפני חברו שמא יגרור אחריה והיה בך חטא כלומר לא תחמוד אשת רעך לאחרים ולא תהנה מזיו פנויה כל שכן מאשת איש כדי שתהנה מזיו שכינה. (ספר חסידים צט).

ט) לא תחמד, צוה הקב"ה בעשרת הדברות לא תחמוד בית רעך ולא תחמוד אשת רעך וחימוד יקרא שלוקח דבר בעל כרחו מחמת שחומד אותו בא עליו בעקיפין שלא כדין ונותן דמיו אבל חומד במחשבה בלא מעשה לא נקרא חימוד. (יראים רנד).

י) בית רעך, לפי שהאדם רואה את בית חברו קודם לאשתו אבל כדברות שניות הקדים את החמור ואת החביב לאדם ואת שהיצר תוקפו זו האשה וכן נאמר שם שורך וחמרך לפי שעתה נכנסו לארץ והוצרכו לשור וחמור לחרישה ולרבוי בהמה. (א' 271).

יא) אשר לרעך, לתרי"ג אותיות של עשרת הדברות הם נשלמות מאנכי עד "אשר לרעך". אשר לרעך הם שבע אותיות כנגד שבע שחקים שהוריד מהם הקב"ה התורה לישראל והשמיענו בשבע ארצות או כנגד שבעה אומות שיש לתורה ואלו הם חוקים משפטים תורה ומצות עדות תושיה ספר הברית. (רא"ג ר"ש).

וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת וְאֶת הַלַּפִּידִם וְאֶת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת הָהָר עָשֵׁן וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק

(כ, טו)

א) וכל העם ראים, פרשה זו פתוחה כי היא

לכך תקנו לומר זכר ליציאת מצרים וזכר למעשה בראשית, ולכן הנוהג רר' אהרן במקומו לומר בברכה אחת של מעין שבע זכר ליציאת מצרים זכר למעשה בראשית דכמו שצריך להזכיר שניהם לקדוש, כך צריך להזכיר שניהם בתפילה, ולולא מפני שהקדוש הוא מדאורייתא התפלה עיקר כדאמר המבדיל בתפלה צריך להבדיל על הכוס, אבל מ"מ דין הוא להשוותם, ובמדרש אמר משל לאדם ששלח בנו אצל חנווני ומסר לו צלוחית, ונתן לו איסר לקנות שמן שבר הצלוחית ואבד האיסר כשחזר אצל אביו, צרם באזנו א"ל בזאת הסריטה שאני סורם לך שמור והזהר כשאני חוזר ונותן לך אחרים ונתן לו איסר, וא"ל שמור זאת בטוב יותר מן הראשונה, כך אמר הב"ה בתחלה זכור ובא מקושש וחללו ונסקל וזו היא דומה לסריטה שבאזן שסקלוהו, לכן כתיב בשנייה שמור, לכך יסד הפייט זכירה ושמירה עדיו תגוכת לשון תגור אזן.

(י"ב) **כבד את אביך ואת אמך.** אמר פ"ק דקדושין (ל"א ב') אי זהו כבוד שלא ישב במקומו ולא יסתור את דבריו, ותימה דהא חזינן בכמה דוכתיה דר' היה חולק על אביו, וכן ר' אליעזר על ר' שמעון אביו, וי"ל בלשון יפה היה חולק כלומר כך היה אומר אבא, כך הוא כתיב בתורה, אך תימה דאמרי התם (ל' ב') אפי' האב ובנו הרב ותלמידו שעוסקים בתורה בשער אחד נעשו שונאים זה לזה, אלמא דאי אפשר לחלוק בלשון יפה, וי"ל דהיינו דאי כשעוסקים בתורה בשער אחד אבל כשאינן עוסקים בשער אחד, אין להם לחלוק כו'. מכבדו במותו דוקא תוך י"ב חדש שאז נדונים, אבל לאחר י"ב כבר נכפרו. ד"א **כבד את אביך.** תימה לר' אמאי אינו שואל אין לי אלא אביו ואמו אביו בלי אמו או אמו בלי אביו מניין. והכי קאמר (סנהדרין פ"ח ב') גבי איש כי יקלל את אביו וכו'. וכן יש להקשות גבי (ויקרא י"ט ג') איש אמו ואביו תיראו כו', מר"ס. **למען יאריכון.** אמר בפרק כל הבשר (חולין ק"י ב') דמצות כבוד הוי מצוה שמתן שכרה בצדה ואין ב"ד מוזהרין עליה. ותימה לי הא דאמרינן בירושלמי (קידושין פ"א ה"ז) דכופין את הבן לזון האב. י"ל כופין בדברים, וכה"ג אמרינן פ"ק דבבא בתרא (ח' ב') כפייה רבא לר' נתן ואפיק מיניה ת' זוזי. ומקשה והא מתן שכרה בצדה ומתרץ כפייה בדברים. סמך לא תרצח לכבוד אב ואם, שלא תהרוג אנשים בעד כבוד אב ואם. ועוד מפני שעשו הרשע שכבד אביו לא הזהר על הרציחה ואמר (בראשית כ"ז מ"א) יקרבו ימי כו', וכנגד שאמר (לא) [למען] יאריכון כו' אמר לא תרצח, ולא יאריכו ימי עשו לפי שרצח ולפי זה סמך אריכות ימים אלא תרצח.

(י"ג) **לא תנאף.** פי' לא תתן אף בין איש לאשתו, כלומר מכשפות לאסור אדם ואשתו בשעת נשואין ששונאי זה את זה, על לאו (דברים כ"ד ו') דלא יחבול רחיים. כמו שתרגם ירושלמי לא תאסר כליין וחתניין הרי כל דעביד כן חייב מיתה דרחיים זהו האשה, ורכב זה האיש. הר' שמואל.

(י"ד) **לא תחמוד בית רעך.** אזהרת חמידה אינו עובר בחמוד. עד שיחמוד ויגזול ממנו בלא דמים בג"ש בסיפא נאמר כאן לא תחמוד, ונאמר (שם ז' כ"ה)

לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך מה להלן לקיחה עמו אף כאן לקיחה עמו. ואי"ת והרי כתיב לא תגזול, וי"ל בלאו יתירי, וכן בגמרא (ב"מ ה' ב', ע' ג"י פ' זה בורר) חמדן יהיב דמי, חמסן יהיב דמי והוא מדרבנן, והא דכתיב (עובדי' ט') מחמס אחיך יעקב, דברי קבלה הם. הקשה ר"ת למה כתיב במשנה תורה (דברים ה' י"ח) לא תתאוה, וכאן כתיב לא תחמוד, ובמשנה תורה שורו ושדהו, וכאן שורו ולא שדהו. ותי' לא תחמוד לאינשי בלא דמי, ולא תתאוה אפי' בדמי, ושורו דכתיב כאן שדהו בכלל, כדאמר ר' יוסי (שבת קי"ח ב') מימי לא קריתי לאשתי אשתי, ולשורי שורי, כ"א לאשתי ביתי ולשורי שדי. וקשה א"כ לכתוב אשת רעך ולא צריך למכתב בית רעך. וי"ל דשמא כשנאמרו האותרונות היה להם שדות שכבר כבשו ארץ עוג וסיחון, ולכך הוסיף משה להם ושדהו, אבל בדברות הראשונות לא היה להם שדות עדיין. הי"ר יוסי ב"ש תירץ דנמצא בספר הרמז"ל דבדברות אחרונות מוסיף חמדת הלב. ואין תאוה אלא בלב, הרי אם גמר אדם לחבירו להפציר בחבירו, או ע"י תחנונים, או ע"י רבוי רעים, או ע"י אימתו כדי שימכור לו חפצו שלא ברצונו מיד עובר עליו בלא תתאוה, הוציא חמדתו בפיו עובר בלא תחמוד, גזלו עובר משום לא תגזול, נמצא שעל הגזל עובר ג' לאוין. עשרת הדברות מתחילין באל"ף ומסיימין בכ"ף, וזהו (תלים ע"ג א') אך טוב לישראל אלהים לברי לבב.

(ט"ו) **וינועו** וכו'. על כן מנעצים ראשם בשעת למוד.

(י"ז) **כי לבעבור נסות אתכם.** הקשה הרי"ח במה נסם, ותי' באותם י' קולות שהיה כל אחד יותר חזק מחבירו ששמעו ועמדו בכל אלה, אע"פ שפרחה רוחם בכל דבור ודבור. **בעבור תהיה יראתו על פניכם.** מכאן אמרו ז"ל (נדרים כ' א') סימן טוב לאדם שהוא ביישן. ועוד ארז"ל משם זכו לנביאים. הקשה הרי"ח מה זכות היה זה, כי אם אמרו אם יוספים אנחנו וגו' כי תאכלנו האש הגדולה הזאת. ותי' אחרי שלא אמרו ידבר עמנו הב"ה בנחת, אלא [לא רצו] להטריח להב"ה ולהטיח דברים, אלא האמינו למשה, ולכן זכו לנביאים. ועוד הקשה הרי"ח הלא מקודם לכן היו נביאים שם ועבר אברהם יצחק ויעקב, ועוד בלעם ואיוב. ותי' זכו לנביאים מפורסמים שנתנבאו אף על הגוים, כגון ירמיה ישעיה ויחזקאל. והקשה לו מבלעם שנתנבא מקני ומאשור, ומחץ פאתי מואב, ותירץ מעצמו ניבא אבל לילך בשליחותו של הב"ה לא היו כי אם נביאי ישראל.

(י"ח) **ומשה נגש.** בפרקי דר' אליעזר (פ' מ"א) אומר גש לא נאמר אלא נגש מיכאל וגבריאל הגישוהו שלא ברצונו.

(כ') **לא תעשון אתי** וכו'. פי' אפי' לכבודי, ולמעלה שהזהיר באלהים אחרים ר"ל לעשותן אלהות ולעבוד אותם, הר"י.

(כ"א) **מזבח אדמה תעשה לי.** פ"ה שממלאין חללו אדמה בעת חנייתו, ותימה דהא כתיב בעת הנסיעה (במדבר ד' י"ג) ודשנו המזבח, ואם היו משליכין העפר מה צורך לדשון, והנכון מחובר באדמה. **וזבחת עליו,** כמו (במדבר ב' כ') ועליו מטה מגשה שהוא אצלו, או איבו אלא עליו ממש ת"ל והבשר והדם על המזבח כו', ואין

עומר כדשבת לכבודו מיד לכבודו מן שעולם שהרי מוחזק דשבת ע"י לכבודו . ומפי פוקד עון לכבוד . שלמלך בשבת לכבודו מיתי מעמא כל ימיו לחולי ושוב : ר"ת לנכבי ס' לחלוף . לפי שחשבו למשה למה מבלותנו . ממנריס לחמר תקב"ה לשבר הולחתיך ולך משה הוליך מבית עבדים . מעט שהיו עבדים שהיו מכנענן . כדכתיב וכני חם כוש ומנרים ופוט וכנען . ולפי שהולחתיך כאן שלא יהיה לך לחלוים לחריש על פני . ולא תהיו סבורים לפי שלא תרחוני תמיד שנשתלקתי מעליכם ואל יעלה בדעתכם לעשות טורח שתהיה לזכרון בגללי כתו שעושים הנוים . לכך נאמר לא תעשה לך פסל . לפי שדורות לחרונים יהיו סבורים שיהו שהות . ואם תמנאם עשויים לא תעבדם שאין בהם ממש ואיכך לריך להם כי לנכבי ה' לחלוך . ואם תעזבני כשבילם לכי ש קנא ואקנא לך וכחלוך . ועוד שאני פוקד עון לבות על בנים ועל בני בנים כשחוקיון מעשה לבותיהם בידיהם : לחלוים לחריש פי' ר"ת כן עזרא כמו והחגשים ידעו לחריסה . לריך פי' לפירושו . לחלוים לחריש לדעת לחרים שלחריש סבורים שהם לחלוים . ואמת הכל כי אין לחלוה בס כי אם כיוננו . וכן והחגשים ידעו לחריסה סבורים הם לריף לחריסה .

ועוד היו המרגלים בעיר :

לא תעשה . מלחר שאין הקב"ה רוצה שיהיה לנו לחלוים זולתו לא נוכל ליעבע רק בשמו הן בלחמת מן בכל נד שבועה . לכך נאמר לא תעשה . לפי שהקב"ה לחמת אין כשבעים בשמו אלא בחמת : כי לא ינקה . סנוהל וחחומם יכול לנקות עלמו בשעת מתן . כדכתיב והשיב לת הנולה לשר נזל וכו' לכל הנשבע לשקר ומחלל שם שמים לומו יכול לנקות עלמו בשום דבר . ולכך סזהיר הכתוב לא תנטוכו ולא תכחשו ולא תשקרו ולא תשבעו בשמי לשקר . כי הנגובה ומשקר מביאין לחרס לידי שבועת שוא ואז לא נתן להשבון כלא נקיון . כדחמר פרשי לוכעו מספק שבועה ולא פרשי מספק ממונה :

זכור לת יום השבת . לפי שהזהיר שלא יככד מלומה כי אם הקב"ה . ת"ל תכבדו השבת כי זה כבודי שבן לחם מעידים שברלתי העולם ונחתי בשביעי כדמפרש ואומל : זכור לת יום השבת . זכרהו על סיין . לפי שמלינו זכירת נבי יין דכתי' נזכירה דודך מיין . וכתיב זכרו כיין לבכון . נלמר כאן זכור לפי שמדבר על מעשה יש ואיכ לומר כיה לשון זכירה כדכתיב לל תזכור לנו עונות רלשונים . לכל כדברות לחרונת נלמר שמור . שמדבר על ושלת מלרים . כדלתיב וזכרת כי עבד היית בלרץ מלרים ויולילך ה' לשם ביד חזקה וכזרוע נטויה על כן לוך ה' שלהיך לעשות לת יום השבת והוי מעשה חדש ואיכ לומר עליו שמור . ולכך תקנו בקידוש שבת לומר זכר למעשה בראשית . דמעשה כתיב בכברות לחרונות . וכתיב בכברות לחרונות זכר ליליאת מלרים . וכן בהגיד ה"ר לחרן לומר בכרכת מעין שבע זכר למעשה בראשית וליליאת מלרים בחתימת הברכה . דכמו שלריך להזכיר שהיסה בקידוש . כך יש להזכיר בתפלה . ג"ן . ויש כמדרש שלפיכך כתיב בדברות רלשונות זכור . ובלחרונות שמור . משל לאחד ששלח בנו למדינה ושמר לו שלומית . ונתן לו לקנות שמן לסיכ לחת לבד חליכך ושבר הפלוחית . חור לתבין ושבר לו קורותיו . מכר לו עוד חיכך וללוחית לחרת . וקרע לו סריטה לחת כלונו . ולחר לו שמור חליכך וזכור על מה שסרעתיך כך הקב"ה כשהלם לחר להם וכור לת יום השבת . ובא מקומם וחלנו ונסרג זו דוגמת הסריטה שבמון . ולכך כתיב בדברות לחרונות שמור . וזהו שיכך הפיוט זכור ושמירה עדיו תנוכה לשון יקוד לון:זכור פ"ה זכור ושמור בדיבור ל' נלמדו והעשה שבדברות רלשונות נלמר כלשון עשה ובלחרונות בלשון לחו דהויגו שמור ולכך נלמדו בדיבור ל' וסיגו מחללים מות יומת וכיוס השבת שבים בכשים לכך נלמדו בדיבור ל' ווהו לחת דבר חלסיס שתים זו שמעתי :

כבד לת לביך ולת למך . לע"פ שמוהרתיך שלא לכבד כי לם לוחי . לביך ולחך בבד שהם מביאך לעולם ונמלוך טובות . ולם תכבדם ותשלם להם גמולם ודעתי שתכבדני מק"ו שהם לא הביאוך לחלא לחוי שעם ובעשיתי עמך חסדים להביאך לעבהו ולעולם הבא : למען יחריכון ימיך . שותשלנו עליך לם תכפרם . ועוד תחים שלא יכריחוך מהם ויחליפו לך כל כך נרכיך ומתוך כך תזכה שלא תרלח . כלומר שלא תהי נריך לרלח ושיחוך חשה ולא תנלף ותקח נדוניא ולא תנגוב ותרויח מעות ותרבה נכסים ולא תעבה כרעך עד שקר . וגם לא תחמוד . כי תקנא בעבריס ושפחות ובהיס משלך . עוד יש לומר כן לל תלמר מלחר שהוסרתיך שלא לכבד כי אם לותי ולביך ולמך כל לדם שיעשה שלא כרלוני לכבו נפש . לכך נאמר לא תרלח . שלין לשון רלילה אלא שלא כדין לבל לשון מיתה ומיסורין שלא נורם לו לחת ויגיעו לכן שהיו שלו לבל לגנוב לת ממונו כדי להשתכר . לכך נאמר לא תגנוב : ממזר ונתנלחתי נורם לו לחת ויגיעו לכן שהיו שלו לבל לגנוב לת ממונו כדי להשתכר . לכך נאמר לא תגנוב : לא תענה . לחפי לנרוס לו שיפסיד על פיך לו לחתך רשלי . לכך נאמר לא תחמוד לפי' החימוד סוהיר : **פשטי** דכתרא זו מיסוד ס"ר יוסף כבור שור : ורבינו משה בר מימון קלמר דכברות לחרונות מוסיף מצות לב דכתיב לא תתלוה ולין תלום אלא בלב חרי אם נמר אדם בלבו להפליר חביבו חו ע"י תלונים חו ע"י רעיס חו ע"י לוימתו שיחסור לו חפלו מיד עובר לא תתלוה . חוליאו חמרת קבירו מפניו . מיד עובר לא תחמוד . גזל היחנו מיד עובר לא תגזול . נמלא שהגזלן עובר בג' לאוין ואם מלד לקוהר על כך . שאל קיסר אחד לרי יהושע מפני מה בוקר חסם כה' דברות רלשונות . וכה' אחרונות לא בוקר . ג"ל ר' יהושע בא עמו לעיול בעיר ג"ל ר' יהושע לחשול לך משל למה"ד . חלכו יחד בעיר רחה גלמים בהמות המלך לפני פתחיהם לבבור חקיבר . רחה מבוהות מעונפות אלא היו בהם גלמים אמר לו ר' יהושע מפני מה אין בהן גלמים . ג"ל החיסר מפני הטיונף . ג"ל ר' יהושע ומה במקום טיונף אין משיחים גלמים ולא רולים להניח דמות המלך מפני ככודו . עכ"ו שאין להזכיר בשם כריך בחג כה' דברות רלשונות שאין בהם כי אם ריבות וניוף ונניבה ועדות שקר וחמדנות :

וכל בעם רולים לת החולות . קשה מיהך רולים לת החול.תריץ שאני קולו של הקב"ה שהוא בת קול.כדכתיב קול ה' חוכב להכות בש . ומתוך כך היו רולים החולות לשר ילחות מפיו וחחרות ונחקקות בלוחות:החולות ס"ת דסחולות עולה חמש . ומיעטו הולות שחים סרי ז' שברי כל דבור מתחלק לו' ולשבעים לשון לכל חומה וחומה

חהו

הדר זקנים בעלי התוספות עמוד מס 75(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

ג. נוסף על כך מקשה המנ"ח (שם) מדוע לא ילקה על לאו של לא יהיה בביתך ומדוע לא יהא דומה ללאו דבל יראה ובל ימצא שפסק הרמב"ם שאיתו לוקה מחמת דהוי לאו שאין בו מעשה, אך אם קנה חמץ בפסח או חימצו פוסק הרמב"ם בהל' חמץ ומצה דילקה כיון שיש בו מעשה.

ולחומר כל הקושיות נלע"ד להסביר את הענין בע"ה כך:

מצינו (ב"ב פט ב): תניא נמי הכי לא ישהה אדם מדה חסרה וכו' וכך פ' הרמב"ם (הל' גניבה פ"ז ה"ג): „כל מי שמשהה בביתו או בחנותו מדה חסרה או משקל חסר עובר בל"ת שנא' לא יהיה לך בכיסך וכו' ואין לוקין על לאו זה שהרי אין בו מעשה".

הלשון המיוחדת „לא ישהה" באה ללמדנו כי אין האיסור בראשית היות המדה החסרה בביתו אלא בשיהוי שהשהה אותה זמן מיותר, שלא כבחמץ בפסח בו האיסור של לא יראה ולא ימצא הוא אפילו כשהחמץ נמצא רגע אחד בביתו, וכנראה למדו הרמב"ם וכל הראשונים מלשון הכתוב: „לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה", לא יהיה משמע לשון שיהוי בבית, ושיהוי הרי הוא תמיד לאו שאין בו מעשה, ולפיכך אין לוקין עליו, ומיושב מה שהקשה ה„מנחת חינוך".

ועל קושיתו האחרת (כנ"ל) איך אפשר שיעבור על פחות משוה פרוטה ומדוע לא תרצה הגמרא שהלאו דלא תעשו עול במשפט בא לחייב אף על פחות מש"פ נלע"ד לתרץ כי אולי זהו גופא באמת תירוץ הגמרא, וזהו הפשט בתירוץ שם, הגמרא שאלה מדוע כתבה התורה לאו במשקלות והרי הוא גזל מעליא, ותירצה: לעבור עליו משעת עשיה ובעשיה הרי כלל לא גזל, וכיון שלא גזל ואעפ"כ עבר משמע כי אין לאו של משקלות קשור כלל בדין של גזילה, אלא הוא לאו בפני עצמו שעוברים עליו משעת עשייתו, ולפיכך עוברים גם על פמש"פ. וזהו גם הפשט בתוס' (כנ"ל) שעובר עליו משעת רתיחה ואע"פ שלא מדד וא"כ מאי שייך שו"פ אם לא מדד עדיין, שהרי ש"פ שייך רק בגזל כאחרים ולא בעשית מעשה המדידה, ועל כרחך שזה איסור בפני עצמו כשאר איסורי תורה.

ואם יישאל השואל א"כ מדוע לא ילקה, הרי על המצאות המשקל בידו לא ילקה שהרי אין בו מעשה שכן הוציאו תורה לאו זה, בלשון „לא יהיה" והייגו „לא ישהה" ושיהוי הרי אין בו מעשה, אלא מאי הרי יש מעשה בעצם המדידה על כך אין מלקות מפני שזה לאו שניתן לתשלומים.

ולפי דבריגו מדוייק מאד לשון ה„חינוך" שכתב, בדין לאו דשיהוי משקלות (מצוה תרב): „ועובר עליה ושוהה משקל חסר או מאזנים חסרות בתוך ביתו ואפילו לא ישקול בהן לעולם עבר על לאו זה ואין בו מלקות לפי שאין בו מעשה, ועוד שאפילו ישקול בהם לתשלומין ניתן וכבר נודע שאין לוקין על לאו שניתן לתשלומין".

והנה דעת ה„מנחת חינוך" (מצוה רנח אות ג) כי בלאו דמשקלות יעבור העובר גם על לאו דלא תחמוד ולא תתאוה, כדברי הרמב"ם (הל' גזילה ואבידה פ"א הל' ט יב): „כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביר עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אע"פ שנתן לו דמים רבים ה"ז עובר בל"ת שנא' לא תחמוד וכו', הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד והקונה דבר שהתאוה וכו' עובר בב' לאוין ואם גזל עבר בג' לאוין", ולכן גם במשקלות שעובר על גזלה יעבור גם בלא תתאוה ולא תחמוד.

ונלע"ד כי אין כך הדבר משתי סברות, ראשית, לא תחמוד ולא תתאוה אינו

אלא בגווזל חפץ מסוים שרוצה בחפץ זה עצמו ולא באחר, אך בממון מאי נ"מ בין ממון זה לאחר, ולכן גזלן של ממון אינו עובר בלא תחמוד ובלא תתאוה וכן משמע בפשיטות מלשונו של הרמב"ם שם. וסברא נוספת, כפי שאמרנו לעיל, שהרי עובר בלאו דמשקלות עוד ברשותו, וא"כ הרי לגבי ממונו ודאי שאין לאו דלא תחמוד ולא תתאוה.

על כל פנים, רואים אנו חומר הלאוין הללו דמשקלות שאף בפחות משוה פרוטה עובר ועובר גם משעת עשיה, וכן חמור ענין המשקלות שחייבו חז"ל שיעורים שונים של ניקוי המשקלות ובדיקתן ומן הראוי היא שכשם שבודקים את המזוזות מוטל על הרבנים לערוך גם מבצע משקלות שעונשו חמור שבעתיים, חנוני צריך לקנח מידותיו ללח פעמים בשבוע ומאזנים ללח על כל משקל ומשקל, וממנים אגרדמים למשקלות.

יתר על כן, נצטוינו על אונאה ומשקלות גם לגבי גוי, וכך פוסק הרמב"ם (הל' גניבה פ"ז הל' ח): „אחד הגושא ונותן עם ישראל או עם עכו"ם, אם מדד או שקל בחסר עובר על ל"ת וחייב להחזיר וכן אסור להטעות את העכו"ם בחשבון אלא ידקדק עמו שנא' וחשב עם קונהו אע"פ שהוא כבוש תחת ידך ק"ו לעכו"ם שאינו כבוש תחת ידך והרי הוא בכלל כי תועבת ה"א כל עושה אלה, כל עושה עול מ"מ".

מתח הרווחים

ראוי להוסיף מספר מלים לגבי ההיתר לרווחיו של המוכר.

שנינו (ב"מ מ ב) המשתכר אל ישתכר יותר משתות, ולפי חשבון הגמ' שם משמע שר' יהודה השתכר מעט יותר משתית ומתרצת שם הגמ' איכא טרחיה ודמי ברזנייתא, ופרש"י לשון א' כרזנייתא ל' כרוז המכריז על סחורתו, ולשון ב' ברזנייתא אומנות יש בנקיבת ברזא בחבית של חרס וצריך ליתן שכר, משמע ששתות הכוונה מלבד ההוצאות של פרסומת ועבודה בחנות דהיינו ריוח נטו על כל הכסף.

והנה הרמב"ם (הל' מכירה פי"ד הל' א) פוסק: אבל ב"ד חייבין לפסוק השערים ולהעמיד שוטרים לכך ולא יהיה כל אחד ואחד משתכר כל מה שירצה, אלא שתות בלבד יפסקו להם בשכרם, ולא ישתכר המוכר יתר על שתות, ומציין ה„הגהות מימוניות" כי כ"ז בשלא הוקר השער „אבל אם לקח בשעת הגורן ועכשיו הוקר ישתכר אפי' כפליים כפי שהשער הולך".

והרמב"ם מוסיף (שם, הל' ב): „בד"א בדברים שיש בהם חיי נפש כגון יינות שמנים וסלתות אבל העיקרין כגון הקושט והלבונה וכיו"ב אין פוסקים להם שער אלא ישתכר כל מה שירצה", וביאר הסמ"ע (חו"מ סי' רלא ס"ק לו) שיש ג' גדרים בשכר, אוכל נפש, דברים שאינם אוכל נפש כלל, ובדבר שיש בו מכשירי אוכל נפש, אוכ"נ — שתות, אינו אוכ"נ כלל — בלא הגבלה, מכשירי אוכל נפש עד הכפל, כגון תבלינים. וכן אסור להגדיל את התיווך אלא כלשון הרמב"ם (שם, הל' ד): „אסור לעשות סחורה באי' בדברים שיש בהם חיי נפש, אלא זה מביא מגרנו ומוכר וזה מביא מגרנו ומוכר כדי שימכרנו בזול, ובמקום שהשמן מרובה מותר להשתכר בשמן" ויש לומדים דוקא שמן שכן הוא משמש גם למאור וכו' ולא רק לאוכ"נ.

ההלכות האמורות משקפות לפנינו את דעתה של תורה בתקנות המסחר ובדאגה לישראל שימצאו מזונותיהם בשפע ובזול, והלואי והיינו זוכים שגם בדורנו יתקנו גדולי הדור תקנות של מו"מ ביחוד בדברים שיש בהם חיי נפש בארץ ישראל, בהתאם לרוח התורה שהיא תורת חיים לנצח.

מעיקרא סבור מציאת חרש שוטה וקטן לא שכיח אי נמי מפני דרכי שלום. נראה דטעמא קמא הוי למאן דאמר ארא, דאי שכיחא הוו פסלי כמו שפסלו בארא, [אבל למ"ד אי תקדמך ליון אפילו שכיחי לא היו פסולים דהא לא פסלי בארא], וטעם שני הוי למאן דאמר אי תקדמך יונך ליון[153], [אבל למ"ד ארא לא הוי דמפני דרכי שלום נמי הוו פסולים שהרי פסלו בארא]. ולבסוף כשפסלו מציאת חרש שוטה וקטן אפילו מאן דמכשר לעיל בארא מודה דאחרי כן הוסיפו ובכלל גזלנים הוא כמו מציאת חרש שוטה וקטן שאין בו אלא מפני דרכי שלום, וכי היכי דאמר לא נצרכה אלא למציאת חרש שוטה וקטן הכי נמי הוה מצי למימר ליוני שובך ויוני עלייה. אי נמי במציאת חרש שוטה אחמור טפי כדאשכחן ר' יוסי בגיטין[154] דאמר גזל גמור מדבריהם[155] וביוני שובך ויוני עלייה לא אשכחן דפליג.

מעיקרא סבור דמי קא יהבי. ע"כ בדלא אמר רוצה אני מירי, דאי אמר רוצה אני חמסן קרי ליה הא אמר רב הונא תליוה וזבין זביניה זביני כדדיקינן בסוף הבונס[156], ומעיקרא לא פסלוהו, דחמסן דאוריתא היינו גזלן דלא יהיב דמי, אלא שבלשון חכמים קראוהו חמסן היכא דיהיב דמי כדאיתא בסוף הכונס[157], ואע"ג דעבר אלא תחמוד לא פסיל מדאוריתא, משום דאמרינן פרק שנים אוחזין[158] לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו[159]. ולבסוף פסלינהו משום דחזו דזמנין דחטפי ושקלי בעל כורחיהו בלא נתינת דמים פסלי אפילו אותם הגותנים דמים[160]. ואין לפרש האי כיון דחזו [וכו'] כי ההיא דלעיל דלא נשתנה הענין אלא ארבנן קאי, דא"כ הוה ליה למימר סוף סוף[161] כדקאמר לעיל.

הוסיפו עליהן הרועין. ותימה מתניתין נמי פסלינהו, דקתני[162] נאמנין עלי ג' רועי

152 שאל"כ יל"ר להיפך שמפריחי יונים היינו ארא. 153 בתוס' שלנו ד"ה אי נמי.
154 גט ב, ועי"ש ברש"י סא א ד"ה להוציאו בדיינים. 155 צ"ב, דוקא לר' יוסי "תמור טפי" אבל לת"ק שאין בו אלא מפני דרכי שלום אינו חמור מהני. וי"ל שדוקא לפרש"י שם נחלקו ת"ק ור"י אם יוצא בדיינים (וכ"כ בתשובת ר"י טוב עלם, המובא כאן כהגמ"ר סי' תשכב, ע"ש היטב, וגם בשו"ת רדב"ז ח"א סי' תקנ), אבל להרמב"ם גוילה פ"ו הט"ז ושו"ע חו"מ סי' שע סעי' ז שכל גזילה מדבריהם אינו יוצא בדיינים (וכ"כ הגר"א חו"א סי' רה בליקוט לסק"א, וע' היטב שבועות מא א ותוס' שם ד"ה ולרבי יוסי) עכצ"ל שלא נחלקו חכמים ור"י כלל ור' יוסי מפרש דברי ת"ק, ומש"כ שם "למאי נפ"מ", פי' בין גזל מה"ת לגזל דדבריהם, ולפי"ז י"ל שזוהי גם שיטת רבינו. 156 ב"ק סב א. 157 שם. כ"כ תוב"ק שם ד"ה מה ודה חמסן ורבינו בתוב"מ ה ב ד"ה לא תחמוד ועוה, וע' שמ"ק ב"ק שם בשם תוס' שאנץ וב"מ שם בשם רבו (הרדב"ז). 158 ב"מ ה ב. 159 כן שיטת רוב הראשונים שאף שבאמת עובר בלא תחמוד לא נפסל מפני ששוגג הוא. אך תוס' שלנו כאן (וכן פירש המהרש"א לתוב"מ שם ד"ה בלא דמי (אך לפי' מהר"ם שם אינו מוכח) וסמ"ג לאוין קנח שא"ע כשנותן דמים. מש"כ כאן המהרש"א שתוס' בתי' ב כאן סובר כשיטת רוב הראשונים תמוה, וכבר תמה עליו הנח"ד ב"מ שם ועוד. כן לשי' תוס' צ"ב עדיין למה גבב ניסן והנהו קבוראי אינם נפסלים מדרבנן, וע' ריב"ש סי' שיא ותומים סי' לד סק"א ; וכן בדברי המאירי שם. 160 כ"פ הר"ן בפי' ב. 161 עי' שמ"ק ב"ק בשם תוס' שאנץ שם שהביא ספרים הגורסים כן, ופי' לפי"ז כ"אין לפרש" דובינו. גם הר"ן פי' כן וכ' שהוא עיקר הפירוש, ואע"פ שלא גרס במפורש "סוף סוף" פירש כאילו גרס "סוף סוף", ועי"ש שמוכיח כפי' זה מ"יגיד עליו רעו", ע"ש. 162 לעיל כד א.

בקר. וי"ל דמתניתין אירי לדין משום דלא גמירי והכא אפילו לעדות, וכי דייק בסמוך דמתניתין לדין מדקתני ג' הוי מצי למידק מברייתא דקתני הוסיפו[162]*.

מגדלי איתמר. ותימה מאי קמ"ל והא תניא במרובה[163] אין מגדלין בהמה דקה (לארץ) [בארץ] ישראל, הא בהמה [גסה] מגדלין. וי"ל דהוה אמינא ה"ה גסה והא דגקט דקה למימר הא בסוריא אפילו דקה שריא.

[כו א] משרבו ממציאי מעות לעניים וכו'. משמע הכא שאסור לעשות סחורה בפירות שביעית, והכי נמי דרשינן[164] לאכלה ולא לסחורה. וקשיא הא דאמרינן בגמרא[165] סאה של תרומה שנפלה לפחות ממאה שביעית ירקבו, ואמאי ירקבו ימכרו לכהן בדמי תרומה, ומאי קשיא הא אסור למוכרו משום סחורה, ועוד קשיא דמשמע בפרק לולב הגזול[166] גבי הלוקח לולב מחבירו בשביעית דמעם הארץ אסור לקנות אתרוג לפי שאין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ, הא חבר שרי. וי"ל[167] דלא חשיב לסחורה אלא כשקנה על מנת למכור ולהרויח[168] אבל לוקט ומוכר[169] שרי[170], והכי תנן במסכת שביעית[171] לא יהא לוקח ירקות ומוכר בשוק אבל לוקט ובנו[172] מוכר על ידו. ומיהו בתוספתא[173] גרסינן ולא יהא לוקט

162 עיין היטב בברכי יוסף חלק חושן משפט סי' כב אות ב, במיוחד בדיבור המתחיל ומ"מ. 163 ב"ק עט א, ועי"ש בתוד"ה אין מגדלין. 164 ע"ז סב ב, בכורות יב ב; וע' שביעית פ"ז מ"ג ופ"ח מ"ה. 165 להלן בעמוד. 166 סוכה לט א. 167 ר"ל הסוחרין

הפסולין כאן היינו כשקנו ע"מ למכור ולהרויח, ולפי"ז אם אוספין ג"כ פסולין אינו כפרש"י הרמ"ה ועוד דהיינו העניים האוספין, שהרי הם לוקטין ומוכרין שלדעת רבינו כאן שרי, אלא אלו האוספין ע"י הענים שדומה ללקיחה ע"מ למכור, וע' חזו"א שביעית פי"ג אות יז.

168 אבל מוכר פחות מדמיו מותר (וכ"פ ספר שבת הארץ פ"ו ה"א את דברי הר"ן ע"ז, וע' מש"ר שביעית פ"ז שם וחזו"א שם אות כה). ולפי"ז א"צ לדחוק בסאה של תרומה שנתערב שמוכרו בדמי תרומה כשלוקט ומוכר אלא מותר מכיון שמוכר בדמי תרומה בזול, ומש"כ רבינו ההיתר בלוקט ומוכר, היינו שתלוי בזה שאם לוקט ומוכר אסור ע"כ שמכירת פירות שביעית אסור בכל אופן אבל מכיון שלוקט ומוכר מותר ע"כ אין האיסור אלא בדרך סחורה ממש, והיינו מוכר להרויח. אך מ"מ נר' שמדרבנן אסור גם במוכר בפחות מדמיו, שהרי בשביעית פ"ח מ"ג שאין מוכרין במדה וכמשקל אף דברים המותרים בסחורה, כי' בירושלמי הטעם כדי שימכרו בזול, ומשמע שדוקא הני מותרין למכור בזול, וכ"ה בבכור שבלקח וא"צ לו מותר אמרו בתוספתא (שביעית פ"ה) שלא ימכרנו אלא בדמיו. (ואף שמהרמב"ם בכורות פ"ה ה"י משמע שבבכור מותר אפי' להרויח, מהריבמ"ץ שביעית פ"ג שם ומהאו"ז ח"א סי' של מבואר כהתוספתא.

169 דברי רבינו כאן שדוקא לוקח ומוכר אסור אבל לוקט ומוכר מותר הם להיפך ממש"כ סוכה לט א ד"ה ולותיב ופירושו למשנה שביעית שם, תוס' סוכה שם ד"ה וליתיב והר"ש שביעית שם, וכ"נ גם שיטת תוס' ד"ה אלו (במבואר שם שמחברו הוא הר"ש) ותוס' ע"ז סב א ד"ה נמצא (בזה שאין לחלק בין לוקח ללוקט), וכן משמע כאן במאירי (ונראה שגורס גם במשנה שם: ולא יהא לוקט).

170 ר"ל שכך מדובר בסוכה (ובנוגע לסוגיתינו להלן אם יש צורך לכך, ע' הערה 168), אך גם בלוקח יש היתר כשלקח לעצמו והותיר, וכן במתנה או בירושה, ורבינו נקט לוקח ומוכר לרבותא. תוס' ר"ה שם כתבו: "ואפשר דלוקח ע"מ לאכול לא חשיב סחורה אא"כ לוקח בזול", וכו', ור"ל כשלקח ע"מ לאכול ונמלך למוכרו, ובזה רצו להעמיד גם סוגיתינו. אך צ"ע שבשביעית שם מפורש: לקח לעצמו והותיר מותר, וע' חזו"א שם.

171 שביעית פ"ז שם, הנ"ל.

172 לשי' רבינו צ"ל שבנו נקט לרבותא, וע' מלאכת שלמה בשם ה"ר יהוסף: "אפילו בנו מותר למכור במקומו ואין אנו אומרים שהוא נראה כאילו מכרן לבנו ובנו חוזר ומוכרן", וע' "שנות אליהו" שם מהגר"א ורש"ש וחזו"א שם.

הכופר במלוה כשר לעדות. דאמר' אשתמוטי קא משתמיט, ודווקא לממון אחר, אבל לאותו ממון החזק כפרן כדאמר' לקמן בפירקין קכט) מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום, והעדים מעידים אותו שיש לו וחזר ואמר פרעתי אינו נאמן, החזק כפרן. ומדר' חייא קמייתא לא תקשי דלא החזק כפרן אלא לחצי הממון, ונאמן בשבועתו על חצי האחר קל).

נימא מגו דחשוד אממונא חשוד נמי אשבועתא. פרש"י קלא) בשלמא שבועת השומרים ההיא דטעין עלה נאנסה, איכא למימר לא חשוד אממונא, אלא שמא פשע בשמירתה וחייב לשלם, וסבר עד דהוה ליה זוזי ופרענא ליה, אלא ההיא דכפירה הא ודאי חשוד אממונא, וכופר בפקדון והיכי משבעינן ליה עלה, דס"ד דעל ההיא דכפירה לא שייך למימר אשתמוטי, אלא מעיז פניו ומתכוין לגזול, דאי לאשתמוטי קא עביד הוה טעין גם עלה נאנסה שלא יכיר המפקיד בשקרו. וזה דחקו לרש"י לפרש דלא פריך משבועת שומרין דאי שייך לאקשויי מינה, הוה מייתי מתני' דס' השואל קלב).

ה"ג ההיא שעתא דכפריה. ולא גרסי' דאשתבע, דמשעת כפירה נעשה גזלן, כדמוכח בהגוזל קמא קלג) אמר רב ששת הכופר בפקדון נעשה גזלן וחייב באונסיה, ומוכח התם דאפילו בלא שבועה.

לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו. סי' ולא חשיד אממונא כיון דיהיב דמי, וכשר לשבועה. ואם תאמר חמסן הוא אע"ג דיהיב דמי כדאיתא פ' הכונס קלד), ובפרק זה בורר קלה) תניא הוסיפו עליהם הגזלנים והחמסנים, ומדפסול לעדות פסול נמי לשבועה. כדתנן קלו) משחק בקוביא ומפריחי יונים וסוחרי שביעית שכנגדו נשבע ונוטל. וי"ל דהאי דחמסן פסול היינו מדרבנן, כדמפרש התם קלז) דמעיקרא דמי קא יהיבי כיון דחזו דמתוך כך באין לידי כך, כלומר באין וחוטפין ושקלי בלא דמי, גזרו בהו רבנן. והיינו טעמא דלא פריך התם חמסן דאורייתא כדפריך אגזלן. ואם תאמר והא כתיב קלח) אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס, אלמא חמסן דאורייתא. וי"ל דחמסן דקרא היינו גזלן דלא יהיב דמי. אבל חמסן בלשון חכמים היינו דיהיב דמי. והא דמייתי בסוף הגוזל קלט) כתיב קרא דמחמס בני יהודה (איירי) [אפילו] בדיהיב דמי. אסמכתא בעלמא היא. ואם תאמר כיון דחמסן דיהיב דמי פסיל מדרבנן א"כ מאי קאמר משום דמורה ואמר דמי קא יהיבנא. מכל מקום הרי הוא חמסן ופסול לשבועה מדרבנן, ונימא מגו דחשיד אממונא וכו'. וי"ל שלא פסלוהו אלא היכא דחציף כולי האי ליקח מיד הבעלים בחזקה ונותן דמים. אבל הכא שלא בידיעת הבעלים הוא חומס שהוא אומר שנגנב ממנו קמ). ועוד דכל פסולי דרבנן לא פסילי אלא אחר שיכריזו עליהם שהם פסולין קמא). ולמאי דמסיק דלא אמרינן מגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא וכו', מצינו למימר דלא תחמוד לאינשי [אפילו] בדמי משמע

קכט) י"ז א'. קל) וכ"כ המאור ריש הפרק. וע' ריטב"א י"ז א'. קלא) בד"ה חשיד. קלב) צ"ו ב'. קלג) ק"ו ב'. קלד) ס"ב ב'. קלה) סנהדרין כ"ה ב'. קלו) שבועות מ"ה א'. קלז) סנהדרין שם. קלח) יואל ד' י"ט. קלט) ב"ק ק"י א'. קמ) אבל אם היה חמסן פסול מה"ת לא היה מחלק בכך. וע' מהרש"א ומהר"ם שיף ושער משפט סי' צ"ב ס"ק ו'.

קמא) כדאיתא בסנהדרין כ"ו ב'. ומבואר דאפילו לאותו עדות שנפסל בשבילו אינו נפסל בלא הכרזה. וכ"ה בתוס' ב"ק ס"ב א' ד"ה חמסן, ודלא כנמוק"י סנהדרין כ"ו הובא בסמ"ע ל"ד ס"ק נ"ו. וע' משל"מ הל' מלוה ולוה פ"ד ה"ו. ותומים סי' ל"ד ס"ק כ"ב. וצ"ע שלא הביאו מתוס' ב"ק שם, ובנמוק"י שם לכאורה יש סתירה שגבי בר ביניתוס שם כ' שלאותו עדות שנפסל בשבילו א"צ הכרזה, ולהלן גבי חמסנים הקשה דנימא דאירי בלא הכרזה אע"ג דהוי לאותו עדות, וצ"ע, אם לא שנאמר שלא כ"כ אלא לתי' קמא, וע' ש"ך סי' ל"ד סעיף כ"ג. ומבואר עוד בדברי רבנו שגם לענין שבועה יש חילוק בין הכרזו ללא הכרזו. מיהו צ"ע כי פריך לעיל ות"ל דהוי רועה כו' לישני ליה דהוי קודם הכרזה, ואמנם במהר"ם שיף ובתומים שם, למה מכאן דלגבי שבועה לא תיקנו הכרזה הואיל וליכא פסידא, מיהו לשי' הנמוק"י ניחא בפשיטות דרועה הוי כלאותו עדות. ולרבנו וכן לתוס' ב"ק שם צ"ל דהקושיא ות"ל משום רועה לא הוי האיך ישבע והרי הוא פסול, דבזה שפיר י"ל דהוי קודם הכרזה, אלא מקשה אמאי כנגדו ישבע והרי נודע פיסולו קודם, ואדעתא דהכי אפקיד, וכפי' הראב"ד בשיטה שם. וע' ש"ך סי' צ"ב ס"ק י' ובתומים שם שגם דעת הרא"ש בתשובה כהראב"ד, ולקצוה"ח שם ס"ק ו' אפשר דהרא"ש בתשובה אזיל לפי' תי' קמא כאן.

להו, ופסול מדאורייתא, ואע"ג דחשיד לעבור על לאו דלא תחמוד, לא חשיד אשבועתא. והמסן דאורייתא היינו היכא דיהיב דמי ולא אמר רוצה אני, והוסיפו עליהם אפילו אמר רוצה אני קמב). והא דקאמרינן בסנהדרין מעיקרא סבור דמי קא יהבי, הכי פירוש' מעיקרא סברי אע"ג דכי לא יהבי דמי לא מהני ביה כפייה, דתליהו ויהיב אין מתנתו מתנה, מכל מקום כיון דדמי קא יהבי מהני ביה רוצה אני כשכופהו לומר כן דתליה וגבין זביניה זביני. ומיהו קשה כיון דבלאו רוצה אני פסול מדאורייתא, וזה שהוסיפו [חז"ל] אינו טוב יותר ממנו, אלא שאומר רוצה אני, דתרוייהו דמי קא יהבי. א"כ לא היה לו לתלמוד לומר מעיקרא סבור דמי קא יהבי ולכך כשר, כיון דהוא פסול מדאורייתא, כיון דגמי יהיב דמי. אלא היה לו לומר מעיקרא סבור דקאמר רוצה אני. וג"ל דלא קשה דלא היו פוסלין מדרבנן (אלא) היכא שאומר רוצה אני, אלא משום דלפעמים באין לגזול בלא דמים, אבל משום דילמא יקח ממנו ולא יכופנו לומר רוצה אני, כיון דמ"מ יהיב דמי, בשביל זה לא היו פוסלין כשאומר רוצה אני, הוצרך לומר מעיקרא סבור דמי קא יהיבנא.

ר' ע"א אלא הא דאמר רב נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת וכו'. תימא דכבר שנינן אשתמוטי קא משתמיט. ובמילתא דשייך בה אשתמוטי אייתי בה רב נחמן, דאמר בפ' שבועת הדיינים קמג) טעמא דרב נחמן משום דחזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו. ופריך אדרבה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו, אשתמוטי קא משתמיט, וי"ל דודאי עקר מילתא תקון משום מלוה, אבל כיון דתקון, תקון בכל דבר, אפילו בחפץ שהוא בעין ובא חברו ואמר שלי הוא. וגם רב האי גאון פסק שאף על הקרקעות נשבעין שבועת היסת, ורב האי פירש בשבועות קמד), אשתמוטי קא משתמיט, לאו לפרוע לאחר זמן כי ההיא דמודה מקצת, אלא הכי פירושה, אדרבה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו, ואם היה חייב לו לא היה יכול להעיז פניו. ומשני אשתמוטי קא משתמיט, פי' חזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו, עדיפא, מחזקת דאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו, דלא שכיחא כלל שיתבע אדם (שחייב) למי שאין חייב לו, ולואי כשיתבע לאותם שחייבים לו שיפרעוהו אבל הלוה לעתים שהפסידה סחורתו והעני, נשמט הוא בתפיסה מבעל חוב, והטילו עליו שבועה אע"ג דלא חשיד אממונא, ולא גרסי התם עד דהוה ליה זוזי ופרענא ליה.

הא דתני ר' חייא. משנה היא בשבועות קמה) וקורא אותה על שם ר' חייא לפי שהזכירה לר' דקתני התם בברייתא, א"ר שבועה זו למה, א"ל שניתה לנו שניהם נשבעין וכו'.

שלא שלחתי בה יד. פי' בקונדרס לעשות מלאכתי, דאי שלח בה יד הוי גזלן עליה ומחייב באונסיה. לר' ישמעאל קמו) דלא בעי חזרה לדעת בעלים, לא מחייב על אונסיה אם לא שנאנסה תחת ידו קודם שהחזירה, ועל זה הוא נשבע. ולר' עקיבא דבעי' דעת בעלים, חייב באונסיה אף לאחר שהחזירה, ומיהו אם לא החזירה לדעת שמירה אלא להשתמש בה תדיר כשיצטרך, מחייב באונסיה אף לאחר שהחזירה, גם לר' ישמעאל. אבל קשה אם באנו לחייבו שבועה מחמת כן אם כן אפילו יש עדים שמת או נשבר או נשבה (אין) צריך שבועה שלא שלח בה יד לעולם, ולקמן פרק האומנין קמז) אמרי' אין רואה שבועת ה' וגו', הא יש רואה יביא עדים ויפטר. ומיהו מצי למימר דליפטר משבועה דנאנסה קאמר, אבל שבועה דשלא שלח בה יד צריך, אי נמי כשמתחייב שבועה אז נשבע שלא שלח בה יד, ע"י גלגול. וא"ת והיכי משבעינן ליה ע"י גלגול והא אע"ג דמגלגלין אפילו על הספק, כדמוכח פ"ק דקדושין קמז) ופ' כל הנשבעין קמט) היינו דבר הדומה ורגיל, כעין שותפין ואריסין ואפטרופסין דמורו היתירא, אבל אדם אחר אינו יכול לגלגל מספק שלא גזל לו מעולם כלום. והכא נמי אינו יכול לגלגל עליו שלא שלח בו יד מספק דלמה יש לומר ששלח בה יד, דטעמא דמורה היתרא לא שייך הכא. ולקמן נמי פ'

קמב) וכ"ד תוס' סנהדרין כ"ה ב'. ראב"ד בהשגות לפ"א דגזילה ה"ט. קמג) מ' ב'. קמד) ע' ש"ך סי' צ"ה ס"ק ה'. קמה) מ"ז ב'. קמו) לקמן מ' ב'. קמז) פ"ג א'. קמח) כ"ח א'. קמט) שבועות מ"ה א'.

דאמר [91] אוכלים עניים אחר הביעור ולא עשירים, ולהכי נקט הכא עניים [92].

סז [93] מעיקרא סבור מציאת חרש שוטה וקטן לא שכיח אי נמי מפני דרכי שלום. גראה דטעמא קמא הוי למאן דאמר ארא, דאי שכיח הוי פסילי כמו שפסלו בארא, אבל למאן דאמר אי תקדמיה [וכו'], אפילו שכיחי לא היו פסולים, דהא לא פסלי בארא. וטעם שני הוי למאן דאמר אי תקדמיה וכו', אבל למאן דאמר ארא לא הוי [94], דמפני דרכי שלום נמי הוו פסולים. שתרי פסול בארא [95].

ולבסוף כשפסלו מציאת חרש שוטה וקטן, אפילו מאן דמכשיר לעיל בארא מודי דאחר כך הוסיפו, ובכלל גזלנים הוא, וכי היכי דאמר לא נצרכה [אלא ל]חרש שוטה וקטן, הכי נמי הוי מצי למימר ליוני שובך ויוני עלייה, אי נמי במציאת חרש שוטה וקטן אחמור טפי, כדאשכחן רבי יוסי בגיטין [96] דאמר גזל גמור מדבריהם [97], וביוני שובך וביוני עלייה לא אשכחן דפליגי.

סח [98] [בבא קמא סב א] חמסן יהיב דמי. ובשלא אמר רוצה אני כדמסיק, [והוא] פסול מדרבנן כדאמרינן בפרק זה בורר [99] הוסיפו עליהם הגזלנין והחמסנים, ופריך גזלן דאורייתא הוא, ומוקי לה במציאת חרש [שוטה וקטן], אבל אחמסן לא

91 ר' יהודה. 92 עי' יד רמ"ה, ב' פירושים, ודלא כרבינו, ועי' הערה 120 לפי' ר"י מלוניל. 93 חמרא וחי. הובא שער המלך גזילה פ"י ה"ו בשם תוספ' הרא"ש, וגם בחמו"ת הובא מהם במשותף בשם נכד הר"ש והרא"ש. עי"ש בשעה"מ מש"כ בדברים. 94 המאירי, הובא גם בחמו"ת, הקשה כן, וכתב: "שמא היינו מחלקים בין ארא למציאת חש"ו, שאין בה דרכי שלום מצד הנגזל — הקטן — אלא מצד קרוביו ולא היה לנו לדקדק בה". 95 בהערה 155 לתוס' הרא"ש, הבאנו רש"י גיטין סא א ד"ה להוציאו לדיינים, שחכמים ור' יוסי נחלקו במציאת חש"ו, אם גזל גמור הוא להוציאו בדיינים, או לא, שאינו אלא מפני דרכי שלום, ולפי"ז י"ל שנקט הגמ' טעם הא' לחכמים שגזל גמור הוא, וא"נ נקט לר' יוסי ופשוט הוא, ורבינו (והרא"ש) לא כתב כן, מפני שחולק הוא על רש"י שם כפי שמתברר מסוף הדיבור, עי' תוס' הרא"ש הנ"ל. ועי' גם בתוס' רי"ד גיטין שם כרש"י [עי"ש ברש"י שאף שלר' יוסי יוצא בדיינים אינו פסול לעדות, ומוכרח הוא, שאם לר' יוסי פסול לעדות, הול"ל ג"כ שזה הנפ"מ]. 96 נט ב וסא א. 97 בהערה 155 לתוס' הרא"ש הנ"ל, הבאנו שהרמב"ם גזילה פ"י הט"ז סבור שכל גזל דרבנן אינו יוצא בדיינים, ודלא כרש"י גיטין הנ"ל. והנה בפהמ"ש גיטין שם כתב הרמב"ם במפורש כרש"י. וכעת ראיתי במחנה אפרים גזילה סי' כז שדקדק מהרמב"ם גזילה שם כמש"כ בהערה הנ"ל. שו"ר בשו"ת ר' בצלאל אשכנזי סי' כז שתפס גם ברמב"ם גזילה סי"ז הי"ב שרק גזילה מפני דרכי שלום אינה יוצאה בדיינים, וזהו כמש"כ בפהמ"ש הנ"ל, אלא שדקדק מחלוקת אחרת בין הרמב"ם לרש"י והרא"ש, דלרש"י והרא"ש אף לר' יוסי דאמר גזל גמור, מפני דרכי שלום הוא, והרמב"ם חולק בזה ואין טעמו משום דרכי שלום כלל, עי"ש. וי"ל שאין סתירה מהרמב"ם פהמ"ש וגזילה פי"ז לשיטתו גזילה סופ"ו, שדוקא מפני שאין הלכה כר' יוסי יוצא שכל גזל דבריהם אינו יוצא בדיינים, אבל אה"נ, ר' יוסי פליג, כמש"כ הרמב"ם בפהמ"ש, וכמש"כ הגמי' שם סי"ז אות ס בשם הסמ"ג, ולדידיה גזל גמור מדבריהם יוצא בדיינים, ועדיין צ"ע. והנה למש"כ בהערה הנ"ל, שמוכח מהרא"ש כאן, וכן מלשון זהה של רבינו, שאין מחלוקת בין חכמים ור' יוסי ולשניהם אינו יוצא בדיינים, שכ"ה בכל גזל דרבנן. והנה תוס' ב"ב עט ב ד"ה ויונים הביא בשם רבינו, הרשב"א: "דקי"ל בהניתקין דאין בהן גזל אלא מפני דרכי שלום", ומשמע שנחלקו בזה חכמים ור"י, וולא כמו שכתבנו בשיטתו עפי"מ שמוכח כאן. שו"ר בשמ"ק ב"ב שם ד"ה עלה בידינו בשם עליות ר' יונה, שכתב בזה שהלכה כר' יוסי דאמר גזל גמור מדבריהם. ומצאתי בשו"ת דבר אברהם ח"ב בהערות ומילואים לח"א עמ' 177 שעמד בדבריו, עי"ש. עי' גם בשו"ת רדב"ז ח"א סי' תקיז ובלשונות סי' עג. ובשו"ת משכנות יעקב חחו"מ סי' כז ד"ה והנה. 98 תוס' שאנץ ב"ק שם, בשמ"ק. שייך למכילתין כה ב, בחמסן. 99 בסוגיין,

פריך דאורייתא הוא[100], דפשיטא ליה שהוא דרבנן, ובשלא אמר רוצה אני, [אבל כשאמר רוצה אני] לא הוי [חמסן], כדאמר[101] תלוהו וובין זביניה זביני[102].

והא דקא בעי מה בין גזלן לחמסן, היינו בין גזלן דאורייתא לחמסן, שאינו פסול אלא מדרבנן, דעל כרחך דחמסן אפילו לא יהיב דמי הוי מדרבנן, מדקאמר הוסיפו, ועל כרחך בדלא יהיב [דמי], דמי יהיב [דמי], לא סלקא דעתך לפסול[103], ואם כן מאי שנא חמסן להיות מדרבנן טפי מגזלן[104], אי נמי בתרווייהו מיירי בפסול דרבנן, ואברייתא דהוסיפו עליהן החמסנין והגזלנין קיימי תרווייהו, והכי בעי, כיון דתרווייהו על כרחך דרבנן מדאמרינן הוסיפו אתרווייהו, ועל כרחך חמסן לא יהיב דמי, ואם כן מאי ביניהו, ומאי נפקותא במה שרבנן (חדשו) [חישבו] שניהם, ומפרש גזלן לא יהיב דמי, ומה שאינו פסול מן התורה משום דמיירי

מתוספתא מכילתין פ"ה ה"ה. 100 ר"ל, דאין לומר שהגמ' סמך כאן בחמסן על מה שכבר העמידו בגזלן במציאות חש"ו, דה"ה חמסן מיירי במציאת חש"ו, שהרי מכיון שחש"ו אין בהם דעת מקנה להקנות, הרי גזל הוא, שבהם אין הבדל יהיב דמי ללא יהיב, שאף אם נסבור שהחמסן קונה את החמס אף בלא אמר רוצה אני (כפי שהעמיד רבינו כאן את סוגיתנו), ואינו חייב בהשבה, שהרי אינו גזלן מן התורה, מ"מ בחומס מחש"ו שאינם בני הקנאה, גזל הוא אצלם. וי"ל עוד, שכיון שאינו אלא גזל דרבנן, ומפני דרכי שלום לא גזרו אלא גזל ממש כעין גזל דאורייתא, אבל חמס שנתן את תמורתו, לא גזרו חכמים כלל, ולא ייפסל כלל בזה. ועדיין צ"ע בכל זה. 101 ב"ק שם. 102 קושית הגמ' ב"ק שם, שכיון שנתן דמים קנה, דתלוהו וובין זביניה זבינא, אינו חמסן צ"ע, שהרי מצאנו בריש ב"מ, ב ב שנתן כסף חד מדעתיה ותד בעל כרחיה, אין זה שנתן כסף בע"כ קונה, אע"פ דתלוהו וובין זביניה זבינא. וי"ל פשוט, שלא נאמר דינא דזביניה זבינא אלא רק כשהוא לוקח יחיד שאגב אונסא דזוזא גמר ומקנה, אבל בב"מ שם, הרי לזה שנתן מעות מדעתו כבר הסכים למכור לו, ולזה שנתן כסף בע"כ לא הסכים, בכגון זה לא אמרו זביניה זבינא, ולא רק אם נאמר שתלוהו וובין זביניה זבינא אגב אונסא דזוזא גמר ומקני, כס"ד דב"ב מז ב ורשב"ם שם, שהרי מכיון שכבר קיבל מעות מזה שמדעתו כבר אינו צריך לזוזי, אלא אפילו למסקנא שם שאומרים אגב אונסא גמר ומקני, ג"כ לא יקנה, שהרי כבר הסכים במפורש למכור לזה ולא לזה, ולזה שכבר הסכים לו כבר קנה, ואיך יקנה, הוא, ועוד תלוהו וובין זביניה זבינא מפני שגמר סוף סוף ומקנה אבל בב"מ שם, הרי מדובר שלא גמר ומקנה אלא לאחד מהם ולא לשניהם. אך לפי דברינו קשה, שהגמ' ב"ק שם היה יכול ליישב כן, שמדובר באופן זה של שני קונים, ולכן הוא חמסן, ובזה מדבר גם סוגיין שפסלוהו לעדות. [עי' באמת בנתה"מ ריש סי' רה שהקשה שאיזה שייכות יש לחמסן עם תלוהו וובין, הרי בחמסן אין שום אונס שנאמר בו אגב אונסא גמר ומקנה, אלא חוסף והולך לו וורוק לו דמים בלי שום אונס, ולא אמרו זביניה זבינא אלא משום אגב אונסא, שכדי להסיר מעליו את האונס, גמר ומקנה, ושו"מ שדברי נתה"מ כתובים ביד רמ"ה בסוגיין. לס"ד ב"ב שם, שהטעם משום אונסא דזוזי גמר ומקני, י"ל כן גם בחמסן, אך למסקנא שם שאינו משום אונסא דזוזי, קשה קושית הנתה"מ, ועי"ש מש"כ ליישב]. אך מצאתי בהגמ"ר ריש ב"מ סי' תיז שאינו סבור כדברינו, והקשה מתלוהו וובין על ב"מ שם, ותירץ כתירוץ הגמ' ב"ק שם שלא אמר רוצה אני, וכן בהגמי"י מכירה פ"י ה"א מביא ראייה שאינו קונה בלי רוצה אני, מב"מ שם [וגם זה צ"ע, למה מדייק הגמי"י מב"מ שם במקום גמ' מפורשת בב"ק שם. וי"ל ששם יש לפרש גם שאין ר"ל שאם זביניה זבינא אינו חמסן כס"ד שם, אלא שאף אם זביניה זבינא, חמסן הוא, והגמ' מחלק רק שבאומר רוצה אני אינו חמסן מפני שיש דעת גמור על המכירה אבל כשלא אמר רוצה אני, שאין דעת גמור על המכירה, אע"פ שקנה מ"מ חמסן הוא. שו"ר, שכיוונתי בסברא זו לעצמות יוסף קידושין ב א). (ראה מה שהוספנו בענין זה באריכות קצת בהשמטה בעמ' רסד, וזו מרגניתא טובא). ואם כי מב"ק שם ג"כ משמע דלא כדברינו, כדלעיל, שלא תירצו בכה"ג, מ"מ הסברא נכונה לכאורה וצ"ע. 103 שהרי הוא קנה, דתלוהו וובין זביניה זבינא. 104 הלשון

[ב]חרש שוטה וקטן, דליכא אלא משום דרכי שלום, ולא חשש לפרש לו כי זה היה ידוע לשואל, אבל לא היה יודע מהו חמסן מדרבנן, דלא הוה ניחא ליה למימר דחמסן יהיב דמי, [דאם כן יקשה] חמסן קרית ליה והא אמר רב הונא תלוהו וזבין וכו'.

ואם תאמר, והא חמסן דאורייתא[105], כדכתיב[106] אל תשת חמס עד. ויש לומר דבלישנא דקרא חמסן היינו גזלן (ולא) [דלא] יהיב דמי אבל היכא דיהיב דמי, כשר מן התורה אף על גב דלא אמר רוצה אני, ולא תחמוד לאינשי[107] בלא דמי משמע להו.

והא דסוף מכלתין[108] דמייתי מחמס בני יהודה למימר דאפילו היכא דיהיב דמי הוי כאלו נוטל נשמתו[109], אסמכתא בעלמא הוא ולא דרשא גמורה, דכיון דחמסן דקרא היינו גזלן דלא יהיב דמי כדפרישית, מנין לנו לומר דחמס דדברי קבלה הוא בלשון בני אדם שקורין חמסן ההוא דיהיב דמי, אף על פי שמצינו בנדרים[110] דדגן דדברי קבלה אינו כדגן שבתורה, אלא כלשון בני אדם.

ואם תאמר, כיון דחמסן דקא יהיב דמי פסול מדרבנן, אם כן כי אמרו בפרק שנים אוחזין[111] אלא הא דאמר רב הונא משביעים אותו שבועה שאינו ברשותו נימא מיגו דחשיד כו', ומשני מורה ואומר דמי קיהיבנא, מכל מקום מה תירץ

אינו מדוקדק כל הצורך, שהרי אם לא נתן דמים, הול"ל שהרי גזלן ממש הוא. 105 ר"ל פסול ולשבועה מן התורה, ולא רק שגזלן הוא מן התורה, ועי' בסמוך. 106 שמות כג א. 107 רבינו כאן לא גילה דעתו בזה אם זהו באמת כן, שאינו עובר לא תחמוד מן התורה, כתוס' שלנו כאן בתי' א, סמ"ג לאוין קנח (שדחה דעת הרמב"ם והיראים), סמ"ק מצ' יט והגר"פ שם בשם ר' יונה ועוד, או כדעת הרמב"ם והראב"ד גזילה פ"א ה"ט ויראים השלם סי' קטו ותוס' ב"ק שם ועוד הרבה, שעובר מן התורה בלא תחמוד אלא שאינו פסול, מפני שאינו חושב לעשות איסור. ועי' נחלת דוד ב"מ ה ב שהעיקר כדעה זו, וכ"פ בשו"ע חו"מ סי' שנט ורמ"א שם סי' צב סעי' ד. [אך בפירושו לשביעית פ"י מ"ה כתב רבינו כצד ב' וכתוס' ב"ק, עי' לעיל קטע סג]. גם בנוגע אם חמסן דלא אמר רוצה אני עובר לאו דלא תגזול, לא גילה דעתו גם לשיטה זו, כי ייתכן שסובר שעובר מן התורה כשיטה השנייה דלהלן, כר' ירוחם מישרים נת"ב ח"ג בשם יש אומרים, הובא כס"מ עדות פ"י ה"ד, וכראב"ד גזילה שם (שכיון שפסק שחמסן חייב בהשבה, ע"כ גזלן דאורייתא הוא, שגזל מדרבנן הרי אינו יוצא בדיינים, ועי' לעיל הערה 95-97), וכ"ה בחינוך מצ' לח שמ"ק ב"מ ה ב, בשם רבו — הרדב"ז, וכמו בלא תחמוד, לא נפסל מן התורה כיון שאינו חושב לעשות איסור. אך אם כי בנוגע ללא תחמוד אין משמעות כלל בזה בלשון רבינו, בנוגע ללא תגזול משמע יותר מלשונו עד כה, שלשיטה זו אינו עובר מן התורה, ומפורש כן בסמוך עי' הערה 109. ועי' שו"ת משכנות יעקב חחו"מ סי' טז, ומחנה אפרים סי' כו-כז ועצמות יוסף קידושין שם ומהרי"ט חי' הרי"ף קידושין שם, חסר סוף הדברים. 108 בבא קמא קיט א. 109 מקושיא זו מפורש ששיטת רבינו הוא, שאין כאן גזל מן התורה, ולכן הקשה מב"ק שם שמשמע שהוא גזל מן התורה, אבל אם היה סובר שהיה גזל מן התורה, ע"כ היה נפסל מן התורה ג"כ, ולכן הקשה מב"ק שם, שכיון שמשמע שהוא גזל מן התורה, הרי הוא נפסל ג"כ מן התורה, ומזה מסתבר שסבור רבינו שגם בנוגע ללאו דלא תחמוד אינו עובר מן התורה, שאם בנוגע ללא תחמוד אנו אומרים, שאע"פ שעובר לא נפסל שאינו סבור לעשות איסור, למה לא נאמר כן גם בנוגע ללאו דגזל, שאע"פ שעובר מן התורה לא נפסל, שאינו סובר לעשות איסור. אולם תוס' ב"ק שם אינו סבור כן, שאע"פ שבנוגע ללא תחמוד כתבו שעובר בלא תחמוד, אך לא נפסל מפני שאינו חשיב לעשות איסור, בנוגע לגזל כתבו כלשון רבינו, שמשמע ממנו שאינו גזל מן התורה כלל, וצ"ע. שו"ר במהר"ם ב"מ שם שנקט כדבר פשוט כמו שכתבנו, שגם בנוגע לגזל י"ל שלא נפסל, מפני שאינו סבור לעשות איסור, כמו בלא תחמוד, וגם

בכך, אם הוא מעכב הפקדון בידו ורוצה ליפטר בדמים בעל כרחו של בעלים, הרי הוא חמסן, ופסול לשבועה מדרבנן, ואכתי נימא מיגו דחשיד כו'.

הא לא קשיא מידי דאפילו הוא חמסן כשר הוא עד שיכריזו עליו, כדאמרינן בפרק זה בורר [112], דגזלן דרבנן בעי הכרזה [113], ועוד אפילו אם הוא יודע [114] שנעשה חמסן בענין זה, שמא לא ראו חכמים לפסלו בכך, וגם לא להכריז עליו אלא דוקא כי שקיל וחטיף בזרוע בעל כרחייהו דבעלים, אבל זה [ה]נפקד, כיון דבלא ידיעת בעלים שקיל, לא הוי חוצפא כולי האי, ואין ראוי אפילו מדרבנן לפסלו [115], ועוד [אף אם] איכא לאוכוחי מהכא דלא אמרינן מגו דחשיד אממונא וכו' בגזל(נ)ות דרבנן [מ]ההיא [116], (ב)כל זמן שלא נודע בודאי שהוא גזלן, מכל מקום בגזלן דאורייתא אין להוכיח מכאן [117].

ולפי מה שפירשתי השתא דחמסן דרבנן, בההיא דהוסיפו עליהן החמסנים והגזלנין הוי פירושא הכי, החמסנים מעיקרא סבור דמי (ד)קא יהיב, ולכך כשרים, דמרשע דחמס הכתוב בתורה, זה גזלן, דלא קא יהיב דמי, כיון דחזו דחטפי ושקלי בעל כרחייהו, פירוש בלא כרחייהו בלא נתינת דמים, שאותם שרגילים לחטוף וליתן דמים, פעמים שמתוך כך באים לידי גזל בלא נתינת דמים [118], פסלנוהו להכריז עליהם פסול(י)ם כשרואין בהם שהם חמסנים אף על פי שעדיין לא באו בכך לידי גזלנות [119].

ולספרים דגרסי [120] כיון דחזו דסוף סוף חטפי ושקלי בעל כרחייהו. [פירוש] אף על פי דלא אתו בהכי כלל לידי גזל בלא נתינת דמים, נראה לחכמים לפסלן מדרבנן. כיון דסוף סוף נהי דיהבי דמי, חטפו ושקלו בעל כרחייהו, ורעה גדולה היא זו וראוי לפסלו על כך מדרבנן.

בגמ"י בסוגיין כתב כן אגוזל. 110 נדרים נה א. 111 בבא מציעא ה ב. 112 להלן כו ב. 113 כ"כ תוס' ב"ק שם, חהרשב"א ומאירי שם, תוס' הרא"ש ב"מ שם ופי' ר"י אלמדארי ונמו"י כאן, שגם להפסל לשבועה צריך הכרזה, אך בחהר"ן כאן לא כ"כ, וכן מהר"ם שי"ף ב"מ שם ותומים סי' לד סקכ"ב הוכיחו מב"מ שם: ותיפוק ליה דה"ל רועה, שלשבועה נפסל אפילו בלא הכרזה, וכ"כ הגרע"א בכמה מקומות, ועי' גם בשו"ת משכנות יעקב תחו"מ שם. עי' הערה מס' קמא לתוס' הרא"ש ב"מ שם שהנמו"י לעיל בסוגיא דבר ביניתוס בשם הרא"ה כתב, שלאותו דבר פסול אף בלא הכרזה, ולמה לא תירץ כן גם כאן. וצריך לחלק בין עדות לשבועה, שלשבועה אף לאותו דבר לא יפסל בלי הכרזה. עי' גם ביאורי הגר"א יו"ד סי' ב סק"ג. 114 שאם אינו יודע בודאי לא קשה כלום, שהרי שוגג הוא. 115 כ"כ תוס' ב"ק שם ותוס' הרא"ש שם. תוס' שלנו ב"מ שם, תשמי"י שופטים סי' ד, והגמי"י גוילה פ"ג הי"ד דפוס קושטא ובהוצ' אל-המקורות הנ"ל, [וכ"ה בתשמי"י שופטים סי' יד], הגמ"ר והג"א ריש ב"מ, כתבו כן בלשון אחר. כ"פ הרמ"א חו"מ סי' צב סע' ד. ע"י"ש בשער משפט סק"ו שחמה על הרמ"א והאריך להקשות, שאין דברי התוס' אמורים אלא דוקא אם חמסן אינו אלא מדרבנן אבל אם הוא מן התורה אין לחלק בזה, להלכה שחמסן עובר מן התורה אין מקום לדברי הרמ"א. ואני שמעתי ולא אבין, שמה שכתב המהרש"א עפ"י המשמעות בתוס' ב"מ שם, וכ"כ רבינו להלן, שאם חמסן דאורייתא אין לחלק בזה, ר"ל דוקא אם חמסן נפסל לעדות מן התורה אז אף במעלים חמסנותו יפסל, אבל מה שחמסן עובר מן התורה, אם לא נפסל מן התורה אלא מדרבנן, עדיין יש לחלק בין חוטף למעלים חמסנותו, שכיון שרק החכמים פסלוהו, הטעם הוא מפני שחציף לחטוף, ולכן המעלים חמסנותו לא נפסל, ועדיין צ"ע. 116 דרב הונא. 117 כ"כ תוס' שלנו ב"ק שם בקיצור, וכ"כ גמו"י כאן דמדרבנן לדאורייתא אין אומרים מיגו. 118 כ"כ תוס' הרא"ש כאן ותהר"ן, וכן בפי' ר"י אלמדארי. 119 חהר"ן הוסיף: כיון שמחמידין בכך. 120 עי' תוס' הרא"ש ובהערות שם.

ואי הוה מצינא לפרש דחמסן דיהיב דמי גמי פסול מדאורייתא [121], הוה ניחא בשמעתין טפי, דקא בעי מה בין גזלן לחמסן דאורייתא, ועל זה השיב לו, חמסן יהיב דמי, ואפילו הכי יהא פסול מדאורייתא, ותיתי השתא שפיר טפי ההיא [108] דמחמס בני יהודה, והא דקאמר בסנהדרין מעיקרא סבור דמי קא יהיב, ליהוי פירושא הכי, מעיקרא סבור אף על גב דאי לא יהיב דמי לא מהני ביה כי אמר רוצה אני, על ידי תלייה, דתלוהו ונתן אין מתנתו מתנה [122], מכל מקום כיון דדמי קא יהיב מהני ביה רוצה אני כשכופהו לומר כן, דתלוהו וזבין זביניה זביני, ותהוי השתא ברייתא דפסלה חמסן דרבנן באומר רוצה אני [123].

אבל אי אפשר לפרש כן, דכיון דבלא [אמר] רוצה אני הוי חמסן, פסול מדאורייתא, וזה שהוסיפו חכמים אינו טוב יותר ממנו אלא במה שאומר רוצה אני. אם כן היה לו לתלמוד לומר מעיקרא סבור הא קאמר רוצה אני, ולא [הוי ליה] לתלות הטעם בדמי יהיבנה [124], ועוד [125] אי בלא רוצה אני היה פסול מן התורה אף על גב דיהיב דמי, אם כן לא יתכן מה שמתרץ בשנים אוחזין [126] מורי ואמר דמי קא יהיב, דמכל מקום מוכח דלא אמרינן מיגו דחשיד אממונא וכו', דכיון דאף על גב דיהיב דמי (מפסולי) [מפסילי מ]דאורייתא, חשוד אממונא יש לחשבו, מאחר שהתורה פוסלתו, ואין לחלק בו בין קודם הכרזה לאחר הכרזה, וגם אין להכשירו יותר בשביל שאינו חצוף לחטוף ולעכב [מ]בשבעלים יודעים (אלא) [הלא] בגנבתה, דכיון דלהוי בהכי איסור גזלה פסול [127] דאורייתא, אין סברא לחלק בכך [128].

קצת יש תימה [129], כי קאמר בפרק שנים אוחזין [126] אלא הא דאמר רב הונא משביעין אותו וכו' נימא מיגו דחשיד אממונא וכו', מאי קשיא ליה, מי לא הוה ידע דכיון דיהיב דמי לא מיפסיל לשבועה [130], הא ודאי קיימא לן דגזלן דרבנן בעי הכרזה [131], ועוד אם לא היה יודע דסבור דאף על גב דיהיב דמי יש לו לפסול מדרבנן בלא הכרזה, אם כן היה [צריך] לתרץ בתירוץ דאינו נפסל בלא הכרזה, ולא [היה לו] לתלות הטעם במאי דמורי וקאמר דמי קא יהיבנא.

ויש לומר, דכי מייתי לאוכחי מינה דלא אמרינן מיגו דחשיד וכו' ידע שפיר שאין ראיה ממנה משום דיהיב דמי, אלא דרך קושיא ותירוץ מביאה לפרש שאין להוכיח משם. אי נמי, כל עיקר לא הביאה אלא משום קושיא דלא תחמוד דמקשה עלה. אי נמי הכי מקשה, כיון שפטר עצמו במה שטען נגנבו או נאבדו ואינו משלם דמים אלא לפי שאינו רוצה לישבע, ואם היה פוטרו מן השבועה

121 זהו כגירסתנו ברמב"ם עדות פ"י ה"ד, ועשו"ת משכנות יעקב חחו"מ סי' טו שהוכיח שגירסא זו ברמב"ם נכונה היא מספר המצות לאוין רסו־רסז, וכ"ה בסה"מ לאוין רפד, ועי"ש בהגהות ר"ח הלר וצ"ל שעמד בזה, ועי' רבנו ירוחם שם ונתל"א ח"ד. כ"כ תוס' הרא"ש ב"מ למסקנא שם, ועי' ביאורי הגר"א חו"מ סי' רה בליקוט שכ' שזוהי מחלוקת הסוגיות. 122 עי' סוגיא דבבא בתרא שם ורשב"ם ותוס'. 123 וכ"כ תוס' הרא"ש ב"מ שם. 124 הרא"ש שם יישב קושיא זו. 125 הרא"ש שם כתב פי' זה: "ולמאי דמסיק דלא אמרינן מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא" וכו', עי"ש, ולפי"ז אין מקום לקושיא כלל. 126 ב"מ שם. 127 מפורש כמש"כ לעיל הערה 116, ולא כהשער משפט. 128 וכ"כ בשמ"ק שם בשם גליון. 129 זוהי הקושיא המובאת בנמו"י כאן. בתוס' שלנו ב"ק שם בקיצור. 130 מן התורה. 131 דבר זה פשוט כל כך לרבינו ולנמו"י, עד שהקשו על סיו על הס"ד,

לא היה משלם כלום, אם כן נימא מיגו וכו', ומשני מורה ואומר כו', וגם אם היה פוטרו מן השבועה שמא כמו כן היה משלם דמים, לפי שמעכב הפקדון בידו ולהכי לא חשיד אממונא. תוספות שאנן.

סט [132] [שביעית פ"ז מ"ג] ולא יהא לוקח ירקות שדה ומוכר בשוק, היינו לוקח היינו לוקט [133], כדתנינן [ב]סיפא אבל הוא לוקט, ובהדיא קתני בתוספתא [134] לא יהא (לוקח) [לוקט] [135] כשמוכר בשוק, [אם] [136] הוא עצמו [לוקט] [137] אסור, (וללקט) [דללקט] [138] לאכילה אמר רחמנא ולא ללקט לסחורה [139], דהיינו [אם] [140] מוכר הוא.

אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו. כלומר, במקומו [141], מוכרה בשוק, דהוא לא ליקטן [142].

לקח לעצמו והותיר מותר למכור אפילו הוא עצמו, בשוק, כיון דליקטן לאכילה [143].

ירושלמי [144]: תני ולא יהו חמשה מלקטין ירק ואחד מוכר, אבל מוכר הוא שלו ושל חבירו. חמשה אחים מלקטים ואחד מוכר על ידיהן. אמר רבי יוסי בר בון ובלבד שלא יעשה פלטר, מהו ובלבד שלא יעשה פלטר, דלא יהא מזבן בההוא אתרא בכל שנה, ואית דבעי מימר דלא יהא מזבן בכל שנה [145].

פירוש, כשהן ה' חברין מלקטין בשותפות ואחד מהן מוכר, הכל אסור, אבל אם ליקט לעצמו וחבירו ליקט לעצמו ומכר אותן ב' חלקים בבת אחת, מותר, דהוי כעין הבלעה, כדאמר [146] מבליע דמי אתרוג בלולב, אף על גב דמיירי התם לענין

ולא כהה"ן דלעיל שפסול לשבועה אף בלא הכרזה. 132 פי' רבינו שביעית שם, שייך לסוגיין כו א ולתוד"ה ימכרו ולעיל במשנה כה ב. 133 לשון זה גם בתוס' שלנו סוכה לט א ד"ה למיתב ותוס' הרא"ש שם, ור"ל שלוקח הוא לוקח (קונה) ממש, ולוקט דינו שוה לו, וכ"כ בפסקי תוס' ר"ה כב א, וכן יישב תוס' ע"ז שם לגירסא שלפנינו, וכן פי' הרדב"ז לרמב"ם שמיטה ויובל פ"ו ה"ב. ועי' ר"ש סיריליאו ד"ה ומוכר שכ"כ: האי לוקח לאו דוקא דאפי' שלקטן כדי למכרן אע"פ שלא לקחן אסור, כיון דמחזר לעשות מעשה תגרות וסחורה הויא. תוס' ע"ז סב א ד"ה נמצא גורס במפורש לוקט במקום לוקח, וכן המאירי (סה"ג ח"ד עמ' סב), וכן הסמ"ג עשין קמז והרמב"ן פה"ת ויקרא כה ה (וכ"ה באמת התוספתא שביעית פ"ה ת"ו שהביא רבינו), ועי' אהבת ציון וירושלים שביעית שם (עמ' 67), שבסמ"ג ד' ראשון הגירסא כלפנינו. הרא"ש והרע"ב כתבו, כלומר לוקט, ור"ל שאף שגורסים לוקח אין פירושו קנייה אלא לקיחה בידי, ועי' מלאכת שלמה שביעית שם שהביא בשם ר' יהוסף אשכנזי שלוקח לאו היינו לוקט, וכ"כ הגר"א בשנות אליהו ע"פ הרש"ש וחוו"א שביעית סי' יג אות יז, ועי' פאת השלחן סי' כו סק"ב אות ד וריבד"ז שם. ועי' תוס' הרא"ש כאן והערה 169, וכ"ה בפי' תלמיד הרמב"ן, שם סובר הרא"ש שלוקט ומוכר מותר, וזהו כפי' ר' יהוסף והגר"א.

134 שביעית פ"ה ת"ז. 135 כ"ה בתוספתא, וכן תיקנו על גליון הר"ש, וכן מוכח מדברי רבינו. 136 כ"נ להגיה. 137 על גליון הר"ש תיקנו: הלוקט. 138 מכאן משמע שלרבינו זהו יסוד הדין דללקט לאכילה ולא לסחורה, אבל בתוס' ע"ז שם מבואר שיסוד הדין הוא איסור סחורה, ולקיטה לסחור ג"כ אסור, וכן מורה לשון הר"ש סירילאו שהועתק למעלה. ועי' הלשון בספר מקח וממכר לרב האי סוף שער יב, שמשמע ג"כ כרבינו: „וחדע דכל מי שלוקט פירות שביעית הוא בעצמו שלקטם אינו ראוי שימכרם". 139 כ"כ גם הריבמ"ץ. 140 ועי' בפי' הרא"ש שאפי' ליקטן ע"מ שימכרם בנו מותר. 141 עי' פי' הגרי"ס פרלא לרס"ג, ח"א עשין סא (עמ' 538-539) מש"כ מדברי רבינו. 142 שביעית שם ה"א. 143 עי' הערה 183 לתוס' הרא"ש. 144 סוכה לט א. 145 כ א.

לא תרצח לא תנאף לא תגנוב לא תענה ברעך עד שקר לא תחמוד (כ' י"ג—י"ד)

ובדברות האחרונות (פ' ואתחנן, ה', י"ז—י"ח) כתובים אזהרות אלו כולן בוא"ו החבור בכל אחת, ושם בארנו טעם זה ברחבה.

לא תחמד בית רעך לא תחמד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמורו (כ' י"ד)

ואמרו במכילתא יכול אפילו בדבור (כלומר, בלא מעשה), תלמוד לומר (פרשה עקב, ז' כ"ה) לא תחמוד כסף וזהב עליהם (על פסילי עבודה זרה), מה להלן עד שעושה מעשה, כדכתיב שם ולקחת לך, אף כאן עד שעושה מעשה, ע"כ. והכונה, עד שלוקח בחזקה.

והנה אם בכל הפרטים אפשר להבין כן, אבל באשת חבירו, הלא לא די במה שעובר בלאו, אך הוא עובר באיסור אשת איש שהוא בכרת, והי' להפסוק להוציא פרט זה ביחוד, מפני חומר שבו.

ואפשר לומר, דבא לרמז שמסופר במס' גיטין (נ"ח א') באחד שחמד אשת חבירו ופייס את חבירו בדמים מרובים כדי שיגרשנה ונשאה הוא, ולפי"ז נשאר בזה רק לאו דלא תחמוד, כיון שגירשה בעלה ואינה עוד אשת איש.

ויש להוסיף רמז כאן, כי על המלים „לא תחמוד" זה (בסמיכות לשם אשת רעך) בא הטעם (הנגון) גרשיים, מלשון גירושין, לרמז שלא תחמוד גם אחר גירושיה. וכבר כתב הרא"ש בפירושו למס' נדרים (ל"ז ב') כי ע"י הטעם מתגלה לפעמים פשט המקרא.

ודע דמה שכתבנו דאינו עובר על לא תחמוד רק עד שלוקח בחזקה אין הכונה בחזקה, בדרך גזל, כי באופן כזה לא די שעובר על לא תחמוד אך עובר גם על לא תגזול, אך הכונה בחזקה — שמשלם דמים, ובכל זאת עובר על לא תחמוד.

וזה כדעת הרמב"ם בפרק א' הלכה ט' מהלכות גזילה, אבל דעת התוס' בסנהדרין (כ"ה) כי כמשלם דמי החפץ אזיל לאו דלא תחמוד. ואמנם שטחית הלשון בגמרא ב"מ (ה' ב') „לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו" משמע דרק לאינשי משמע כן, אבל על האמת גם בתשלום דמים עוברים על לא תחמוד. וזה כדעת הרמב"ם.

לא תחמוד... וכל אשר לרעך (כ' י"ד)

יש להעיר מה שמצוי ורגיל מאוד בעולם בעניני שדוכים שחומדים לקחת לחתו את בן פלוני או לכלה את בת פלוני, ועושים כמה השתדלות להשיג

זה, וזה הוא ממעשים בכל יום, ולא שמענו מעולם הרהור איסור בזה משום לא תחמוד „כל אשר לרעך", ואפשר לכלול בזה גם את בנו ובתו (של רעך).

אך יש לומר עפ"י מה שכתבו הפוסקים, דיסוד איסור לא תחמוד הוא משום דע"י זה אפשר לבא לידי גזל, כי זה שגוזל חומד מקודם (וסמך לזה מפסוק דמיכה (ב' ב') וחמדו שדות וגזלו, כלומר, לאחר שחמדו גזלו, או מכיון שחמדו גזלו).

והנה לפי זה שייך האיסור רק בעת שנוטלים מן האדם דבר התלוי בו וברשותו, כשרוצה נותן וכשרוצה מעכב, מה שאין כן בשדוכים אין האב יכול למחות בבנו להשתדך עם מי שהוא רוצה (יו"ד סוף סימן ר"מ). ולכן אין בזה חשש גזל, וממילא אינו בלאו דלא תחמוד ובכלל כל אשר לרעך, שהם קנין כספו של האדון, כידוע.

וזולת זה לא שייך לצרף לשדוכים איסור לא תחמוד, משום דכיון דכל אחד מהצדדים רוצה בצד שכנגדו הוא דבר דשויא לתרווייהו, והסכמה מצד שניהם, הוא רצון משותף, ולא שייך לא תחמוד.

ומה שזכרנו שאין האב יכול למחות בבנו להשתדך עם מי שהוא רוצה דבר זה בארנו בסוף פרשה תולדת (כ"ח א').

וכל אשר לרעך (כ' י"ד)

במ"ר פרשה נשא (פרשה י"ג) חשבו ומצאו, כי מספר האותיות מן אנכי ה' אלהיך עד אחרי וכל אשר לרעך עולה שש מאות ועשרים, ואמרו דזה כנגד מספר תרי"ג מצות וז' ימי בראשית, שבזכות התורה נברא העולם.

ואמנם כי זה רמז נפלא ומצוין, אך לולא דברי המדרש הייתי אומר, דהשבע אותיות היתרות על תרי"ג (מצות) באים לרמז על שבע מצות דרבנן, שעתידים לחדש, (וכש"כ הוא ממה שאמרו כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נתנו למשה בסיני) והוי הרמז הזה מעין הענין, מעין מספר המצות, תרי"ג מן התורה ושבע מדרבנן.

ופרטי שבע מצות דרבנן הם, עירובין ונטילת ידים, ברכת הנהנין, נר שבת, הלל, נר חנוכה וקריאת מגילת פורים.

וכל העם רואים את הקולות (כ' ט"ו)

לקולות יקביל הפעל שמיעה ולא ראי'. אך אפשר להסביר זה, משום דהקולות שבכאן הם הרעמים המשמיעים קול שאון וחוזי קולות. וידוע, שמטבע הרעמים שקדם להם ברק, ותפס הכתוב את תוצאת הדבר הבא לאחר הברק, ויונח הלשון רואים על המבשר את הקולות — הברק ועיין מש"כ ביחס הפעלים ראיה ושמיעה בפ' מקץ, בפ' וירא יעקב כי יש שבר

ירושלמי נדחק מאוד לפרש. גם בסהמ"צ לרס"ג ח"ב ל"ת הביא דברי הפר"ח. ונתקשה בביאור הענין.

ולדעתי י"ל עפמ"ש הקה"ע לשנות הגירסא על יסוד שנתחלף לו להמעתיק סוגיא דירושלמי מכות, וגורס בסוף שאם הנביא עוקר מקצת משאר מצות לוקה. יש להוסיף שמצינו מעין זה בסוגיא דירושלמי תרומות פ"ז ה"א. ולפ"ז י"ל שמביא רק לדמיון כמו בקרא לא תענה מצינו עדים זוממין יוצאין מן הכלל לענין ממון, כמבואר בירושלמי תרומות, כן דורש כאן לענין נביא שקר יוצא מן הכלל שלא לחייב מיתה רק מלקות וכפי' הקה"ע.

ולפ"ז אין שום קשר של הלאו דלא תענה עם נביא שקר, וראה ברייתא דל"ב מדות מדה כ"ד ובפי' מדרש תנאים.

ירושלמי סנהדרין פי"א ה"ו	ירושלמי מכות פ"א ה"א	ירושלמי תרומות פ"ז ה"א
א"ר יוסי בן חנינא הכל היה בכלל לא תענה ברעך עד שקר [יצא ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו. הכל היה בכלל אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי אשר לא צויתיו], בין באות בין במופת, בין בע"ז בין בשאר כל המצות, [עכו"ם] יצא לידון בין שנתכוין לעקור וכו'.	א"ר יוסי בן חנינא הכל היה בכלל לא תענה ברעך עד שקר יצא ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו.	כמה דר"ש בן לקיש אמר תמן הכל היה בכלל לא תענה ברעך עד שקר ויצא זה ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו לחייבו ממון, והכא הכל היה בכלל וכל זר לא יאכל קודש ויצא איש כי יאכל קודש בשגגה לחייבו ממון.

כב

לא תחמוד

דף 122 אות שצז. לא תחמד אשת רעך פשטות הדברים נראה שהאזהרה לא תחמוד אשת רעך היא בעודה אשת רעהו מזהיר קרא שאם יבא עליה, מלבד לא תנאף, יש גם לאו דלא תחמוד. וכן מוכח בהמאמר בפנים אות ת"ג ושצ"ד שגבי לא תחמוד יש גם לא תגזול. וכן פי' ר' מיוחס גבי לא תחמד לחייב עליו לאוין הרבה משום לא תחמוד ומשום לא תגזול. וי"ל שכן גבי אשה מזהיר קרא שמלבד לא תנאף יש גם לא תתאוה ולא תחמוד וכן פי' האחרונים, ראה מ"ש רי"פ פערלא בסהמ"צ לרס"ג ח"ב דף של"ו. ואין לומר שלא תחמוד הוא כעין סייג לאזהרת לא תנאף, שהרי לשיטת המכדרשב"י והרמב"ם לעיל שצ"ד הלאו של לא תתאוה הוא במחשבה ולא תחמוד הוא במעשה, ועכצ"ל כנ"ל.

ובחזקוני מביא פירוש אחר: לא תחמוד אשת רעך, לגרום לו לגרשה ותשאנה, ואין לפרש שתגזלנה ממנו כמו וחמדו בתים וגזלו, שהרי כבר הזהיר לא תנאף. ובברלב"ג: לא תחמוד לענין החמדה הוא שישתדל שיהיה לו, כאילו תאמר שיתן ממון לרעהו שיגרש את אשתו, כדי שישאנה כו' ע"כ וכן פי' כמה מגדולי האחרונים ובספר חסידים מק"נ דף תנ"ז מביא גמ' בגיטין נ"ח. מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשת רבו ושולייא דנגרי הוי וכו', אם אתה שומע לעצתי גרשה. א"ל כתובתה מרובה. א"ל אני אלווך ותן לה כתובתה עמד זה וגרשה הלך הוא ונשאה וכו' עד שאמר לו עשה עמי ועשה עמו, והיו שניהן אוכלין ושותין והוא עומד עליהם ומשקה, והיו דמעות נופלות לתוך כוסיהן ועל אותו מעשה

נחתם גזר דין (של חורבן ביהמ"ק) ולמה האיש אחד יחטא ועל כל העדה יקצוף, לפי שעבר על לא תחמוד ולא היה לציבור להניח לקחת אשה בזה הענין שהשוה את רבו לו, ואילו היה יודע שכך היה לא היה נותן גט והיו צריכין לחקור קודם, לכן העון על כולם, ע"כ.

ובהגהות יעב"ץ לגיטין שם: נתחתם גזר דינם, מכאן נראה ברור שיש עון שאינו מפורש ומבואר בשום מקום והוא חמור מאד, ושנאוי בעיני המקום יותר מעבירות חמורות להעניש הרבים בעבורו בשביל שאין חוששין לו כלל, עם היותו מתנגד לשכל, והוא מפני שהיה דבר מתמיד בפרסום בכלל דסני לך לחברך לא תעביד, ע"כ. (ומביא מגמ' פד. הרי זה גיטך ע"מ שתנשאי לפלוני כו' שמא יאמרו נשיהן נותנין במתנה). ולפמ"ש בספר חסידים העון מפורש בתורה שעבר על לא תתאוה ולא תחמוד.

ובספר חרדים פ"ז: וכן באשת איש אם נתן עיניו לא לניאוף אלא לוקח אותה לו לאשה בהיתר, והשתדל במיני תחבולות עד שגרשה בעלה ולקחה הוא לו לאשה, עבר על לא תחמוד, ומשגמר והסכים בלבו לעשות התועבה הזאת עבר על לא תתאוה, ויש אומרים שעל עון זה נחתם גזר דינם בבית שני, ע"כ.

ובמגלת ספר לאוין קנ"ח פ"ג ע"ד מביא גמ' גיטין הנ"ל, וכתב ואין ספק כי אותו האיש משעה שנתן עיניו באשה עבר עליה בלא תתאוה ומשום לא תחמוד יפיה בלבך, וכשנשאה ועשה מעשה עבר בלא תחמוד אשת רעך ואם היו שני אנשים עברים שהכירו בו בערמתו והתרו בו שלא יקחנה כי עובר הוא בל"ת ולא שמע עליהם בודאי דבר מלקות הוא, לפי טעמו של הראב"ד ז"ל כי אינו נתקן הלאו בחזרה, שהרי נאסרה על הבעל, ואין ספק שרבו כו' נתחרט על מה שגרשה ונמצא הגט בטל למפרע והרי היא עדיין אשת איש, וזה שאמר שם: ואמרי לה על ב' פתילות בנר אחד ופירש"י ז"ל אשת איש, עכ"ל. ועפ"ד נ"ל לפרש פסקא תמוה בספר המעשים לא"י בתרביץ ח"ג דף יב. "ואסור לאדם לומר לאשה התגרשי מבעלך ואני אשא אותיך, ואם עשה כן מכין אותו ומגלחין שערו, ואם נתגרשה מבעלה ונשאה תצא ממנו ומכין את שניהן ומגלחין את שערן ומכריזין עליהן". ולכאורה הדין האחרון תמוה מגמ' גיטין פד. הנ"ל ולמה תצא. ולפי המגלת ספר יש ליישב שמיירי כעין מעשה דגיטין שיש חשש שהגט בטל למפרע. וראה בס' מתורתן של ראשונים בגיטין שם.

ולדעתי נראה שיש לפרש הלאו של לא תחמד גבי אשת איש הכוונה כמ"ש הרמב"ם בסה"מ ל"ת שנ"ג: הזהיר מהקרב אל אחת מהעריות האלו אפילו בלא ביאה כגון חבוק ונשיקה והדומה להם מן הפעולות הזרות, וכו'. והרמב"ן בהשגות דעתו שזה רק מדרבנן והלימוד מקרא רק אסמכתא ובקריבה של הנאה הוי כעין ח"ש שאסור מן התורה. וכן דעת הרשב"א. ועי' כנה"ג יו"ד סי' קצ"ה. והנה לשיטת הרמב"ן י"ל שאם עושה מעשה של קריבה כגון חיבוק ונישוק או ריקוד (ולשון הרמב"ן קפיצה) שבזה הוא מגלה מחשבתו שחומד ומתאוה לאשת חבירו, עובר על הלאו של לא תחמוד. ולשיטת הרמב"ם שזה נכלל בכלל הלאו של לא תקרבו לגלות ערוה. י"ל שהוסיף על זה לאו מיוחד בא"א וצ"ע שלא העירו בזה המפרשים.

וזה מתאים עם שיטת המכילתא הנ"ל שהלאו של לא תחמוד אינו עובר רק במעשה, ולכן אם מתאווה וחומד במחשבה בלבד ליכא לאו אלא זה אבל אם עושה קריבה של ריקוד וכדומה, שפיר יצא הדבר מידי מחשבה ומקרי שפיר מעשה שבו מגלה את החימוד שבלב. ואין הכרח לומר שהלאו לא תחמוד אשת רעך הכוונה רק לביאה וכשהיא עדיין אשת איש, או באופן שישתדל שהבעל יגרשה והוא ישאנה, שאין זה פשטא דקרא. ולפי מ"ש י"ל שלא תחמוד כולל אם הוא עושה מעשה קריבה של אהבה וחימוד לגוף האשה עובר מן התורה בלאו של לא תחמוד.

ויש להעיר בענין לא תחמוד מהא דמבואר

בשו"ת אבני נזר חאו"ח סי' שכ"ד לדחות מ"ש בס' חלקת יואב שגם ישראל לב"נ אסור לקחת חפציו אפילו בדיהיב דמי, שלא יצאו במתן תורה להקל, וגבי ישראל יש הלאו דלא תחמוד. וזה נ"מ הלכה למעשה לענין חמץ של עכו"ם שקבל עליו אחריות אם רשאי לבער, שזה טעות, שזה שאינו עובר בלא תונו לעכו"ם אין זה מיעוט בקדושה, אלא שבתחלה לא היה מוזהר אלא לרעהו שגוי עם גוי הוי רעהו, ובמצרים כתיב וישאלו איש מאת רעהו, ואחר מ"ת נאסר רעהו, ומי שאינו רעהו לא נאסר מעולם רק שמתחלה היה בן נח רעהו ועכשיו אינו רעהו, כן בזה אף שמתחלה היה נאסר אף בדיהיב דמי, הרי תחלה היה נקרא רעהו, ולרעהו גם עתה אסור. והפוסקים הזכירו שאסור משום גניבת דעת אבל הלאו ליתא עיי"ש סי' שכ"ה, עכת"ד. וילה"ר לדברי הח"י מזה שמבואר במכילתא משפטים לעיל סי' כ':

תחת שהוחמרו הוקלו לענין רציחה, אע"פ שכתוב רעהו. ואולי י"ל שטעמו של ת"ק הוא כמ"ש האב"נ, ולאיסי בן עקיבא שנכללים באיסור דלא תרצח, ה"נ י"ל גבי לא תחמוד. וכן מבואר מדברי המשך חכמה שמפרש המכילתא שישראל הוחמרו היינו שנתעלה דמם אבל במזיק לעכו"ם חייב.

ברמב"ם הל' ממרים פ"ה הי"א מבואר שגר אסור לבזות אביו עכו"ם כדי שלא יאמרו באו מקדושה חמורה לקדושה קלה, שהרי זה מבזה אביו, אלא נוהג בו מקצת כבוד.

ומ"ש שם לענין חמס, ראה תו"ש בראשית פ"ו—קנט.

ובעיקר דבר זה הפרמ"ג באו"ח סי' תר"ד נסתפק לענין לא תחמוד בעכו"ם כשנותן דמי. ובש"ע הרב הל' פסח סי' ת"מ בקונטרס אחרון ס"ק י"א כ' דליתא, וכ"כ המקנה בקו"א להל' קדושין סי' כ"ח.

כג

מזבח כנגד מזבח

דף 154, אות תצו. במכילתא דרשב"י שלא יעשה אדם מזבח כנגד מזבח כו' דברי ר' מאיר. הלכה זו של ר' מאיר ליתא בשום מקור אחר, ועיקר הלימוד מקרא זה מבואר מלשון הגמ' ר"ה כד. אמר אביי לא אסרה תורה אלא שמשין שאפשר לעשות כמותן, כדתניא לא יעשה אדם בית תבנית היכל, אכסדרה תבנית אולם, חצר כנגד עזרה, שלחן כנגד שלחן, מנורה כנגד מנורה, אבל עושה של חמשה ושל ששה ושל שמונה, ושל שבעה לא יעשה אפילו של שאר מיני מתכות, רבי יוסי בר' יהודה אומר אף של עץ לא יעשה כדרך שעשו מלכי חשמונאי כו', ע"כ. הרי שהאיסור שלא יעשה אדם בית כו' הוא נסמך על הדרש לא תעשון אתי קרי אותי.

כתב במנ"ח ל"ת רנד. אע"ג שבגמ' נקיט צורת הבנין ומנורה ושלחן, לאו דוקא וה"ה דאסור לעשות צורת המזבח הפנימי. ובמנ"ח השלם בהערות רד"ב צוקרמן דף קב מביא ראי' מלשון הירושלמי פ"א דמגלה הי"א אנטונינוס שאל לרבי מהו לבנות מזבח כו' ובט"ת פי' משום דישראל אסור לעשות תבנית מזבח, ושאל אם מותר לו שהוא נכרי ע"כ והנה עיקר הפי' בירושלמי הוא דוחק גדול, שהרי מבואר בש"ע יו"ד סי' קמ"א ס"ח שרק כשיעור גבהו שאורכו ורחבו אסור בבנין. א"כ גם מזבח כן א"כ אפשר היה לו לבנות מזבח שלא באותו הגודל של בהמ"ק.

אמנם בספר משך חכמה כתב וז"ל: לא

ג. נוסף על כך מקשה המנ"ח (שם) מדוע לא ילקה על לאו של לא יהיה בביתך ומדוע לא יהא דומה ללאו דבל יראה ובל ימצא שפסק הרמב"ם שאיתו לוקה מחמת דהוי לאו שאין בו מעשה, אך אם קנה חמץ בפסח או חימצו פוסק הרמב"ם בהל' חמץ ומצה דילקה כיון שיש בו מעשה.

ולחומר כל הקושיות נלע"ד להסביר את הענין בע"ה כך:

מצינו (ב"ב פט ב): תניא נמי הכי לא ישהה אדם מדה חסרה וכו' וכך פ' הרמב"ם (הל' גניבה פ"ז ה"ג): „כל מי שמשהה בביתו או בחנותו מדה חסרה או משקל חסר עובר בל"ת שנא' לא יהיה לך בכיסך וכו' ואין לוקין על לאו זה שהרי אין בו מעשה".

הלשון המיוחדת „לא ישהה" באה ללמדנו כי אין האיסור בראשית היות המדה החסרה בביתו אלא בשיהוי שהשהה אותה זמן מיותר, שלא כבחמץ בפסח בו האיסור של לא יראה ולא ימצא הוא אפילו כשהחמץ נמצא רגע אחד בביתו, וכנראה למדו הרמב"ם וכל הראשונים מלשון הכתוב: „לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה", לא יהיה משמע לשון שיהוי בבית, ושיהוי הרי הוא תמיד לאו שאין בו מעשה, ולפיכך אין לוקין עליו, ומיושב מה שהקשה ה„מנחת חינוך".

ועל קושיתו האחרת (כנ"ל) איך אפשר שיעבור על פחות משוה פרוטה ומדוע לא תרצה הגמרא שהלאו דלא תעשו עול במשפט בא לחייב אף על פחות מש"פ נלע"ד לתרץ כי אולי זהו גופא באמת תירוץ הגמרא, וזהו הפשט בתירוץ שם, הגמרא שאלה מדוע כתבה התורה לאו במשקלות והרי הוא גזל מעליא, ותירצה: לעבור עליו משעת עשיה ובעשיה הרי כלל לא גזל, וכיון שלא גזל ואעפ"כ עבר משמע כי אין לאו של משקלות קשור כלל בדין של גזילה, אלא הוא לאו בפני עצמו שעוברים עליו משעת עשייתו, ולפיכך עוברים גם על פמש"פ. וזהו גם הפשט בתוס' (כנ"ל) שעובר עליו משעת רתיחה ואע"פ שלא מדד וא"כ מאי שייך שו"פ אם לא מדד עדיין, שהרי ש"פ שייך רק בגזל כאחרים ולא בעשית מעשה המדידה, ועל כרחך שזה איסור בפני עצמו כשאר איסורי תורה.

ואם ישאל השואל א"כ מדוע לא ילקה, הרי על המצאות המשקל בידו לא ילקה שהרי אין בו מעשה שכן הוציאו תורה לאו זה, בלשון „לא יהיה" והיינו „לא ישהה" ושיהוי הרי אין בו מעשה, אלא מאי הרי יש מעשה בעצם המדידה על כך אין מלקות מפני שזה לאו שניתן לתשלומים.

ולפי דברינו מדוייק מאד לשון ה„חינוך" שכתב, בדין לאו דשיהוי משקלות (מצוה תרב): „ועובר עליה ושוהה משקל חסר או מאזנים חסרות בתוך ביתו ואפילו לא ישקול בהן לעולם עבר על לאו זה ואין בו מלקות לפי שאין בו מעשה, ועוד שאפילו ישקול בהם לתשלומין ניתן וכבר נודע שאין לוקין על לאו שניתן לתשלומין".

והנה דעת ה„מנחת חינוך" (מצוה רנח אות ג) כי בלאו דמשקלות יעבור העובר גם על לאו דלא תחמוד ולא תתאוה, כדברי הרמב"ם (הל' גזילה ואבידה פ"א הל' ט יב): „כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביר עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אע"פ שנתן לו דמים רבים ה"ז עובר בל"ת שנא' לא תחמוד וכו', הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד והקונה דבר שהתאוה וכו' עובר בב' לאוין ואם גזל עבר בג' לאוין", ולכן גם במשקלות שעובר על גזלה יעבור גם בלא תתאוה ולא תחמוד.

ונלע"ד כי אין כך הדבר משתי סברות, ראשית, לא תחמוד ולא תתאוה אינו

אלא בגוזל חפץ מסוים שרוצה בחפץ זה עצמו ולא באחר, אך בממון מאי נ"מ בין ממון זה לאחר, זלכן גזלן של ממון אינו עובר בלא תחמוד ובלא תתאוה וכן משמע בפשיטות מלשונו של הרמב"ם שם. וסברא נוספת, כפי שאמרנו לעיל, שהרי עובר בלאו דמשקלות עוד ברשותו, וא"כ הרי לגבי ממונו ודאי שאין לאו דלא תחמוד ולא תתאוה.

על כל פנים, רואים אנו חומר הלאוין הללו דמשקלות שאף בפחות משוה פרוטה עובר ועובר גם משעת עשיה, וכן חמור ענין המשקלות שחייבו חז"ל שיעורים שונים של ניקוי המשקלות ובדיקתן ומן הראוי היא שכשם שבודקים את המזוזות מוטל על הרבנים לערוך גם מבצע משקלות שעונשו חמור שבעתיים, חנוני צריך לקנח מידותיו ללח פעמים בשבוע ומאזנים ללח על כל משקל ומשקל, וממנים אגרדמים למשקלות.

יתר על כן, נצטוינו על אונאה ומשקלות גם לגבי גוי, וכך פוסק הרמב"ם (הל' גניבה פ"ו הל' ח) : „אחד הגושא ונותן עם ישראל או עם עכו"ם, אם מדד או שקל בחסר עובר על ל"ת וחייב להחזיר וכן אסור להטעות את העכו"ם בחשבון אלא ידקדק עמו שנא' וחשב עם קונהו אע"פ שהוא כבוש תחת ידך ק"ו לעכו"ם שאינו כבוש תחת ידך והרי הוא בכלל כי תועבת ה"א כל עושה אלה, כל עושה עול מ"מ".

מתח הרווחים

ראוי להוסיף מספר מלים לגבי ההיתר לרווחיו של המוכר.

שנינו (ב"מ מ ב) המשתכר אל ישתכר יותר משתות, ולפי חשבון הגמ' שם משמע שר' יהודה השתכר מעט יותר משתית ומתרצת שם הגמ' איכא טרחיה ודמי ברזנייתא, ופרש"י לשון א' כרזנייתא ל' כרוז המכריז על סחורתו, ולשון ב' ברזנייתא אומנות יש בנקיבת ברזא בחבית של חרס וצריך ליתן שכר, משמע ששתות הכוונה מלבד ההוצאות של פרסומת ועבודה בחנות דהיינו ריוח נטו על כל הכסף.

והנה הרמב"ם (הל' מכירה פי"ד הל' א) פוסק : אבל ב"ד חייבין לפסוק השערים ולהעמיד שוטרים לכך ולא יהיה כל אחד ואחד משתכר כל מה שירצה, אלא שתות בלבד יפסקו להם בשכרם, ולא ישתכר המוכר יתר על שתות, ומציין ה„הגהות מימוניות" כי כ"ז בשלא הוקר השער „אבל אם לקח בשעת הגורן ועכשיו הוקר ישתכר אפי' כפליים כפי שהשער הולך".

והרמב"ם מוסיף (שם, הל' ב) : „בד"א בדברים שיש בהם חיי נפש כגון יינות שמנים וסלתות אבל העיקרין כגון הקושט והלבונה וכיו"ב אין פוסקים להם שער אלא ישתכר כל מה שירצה", וביאר הסמ"ע (חו"מ סי' רלא ס"ק לו) שיש ג' גדרים בשכר, אוכל נפש, דברים שאינם אוכל נפש כלל, ובדבר שיש בו מכשירי אוכל נפש, אוכ"נ — שתות, אינו אוכ"נ כלל — בלא הגבלה, מכשירי אוכל נפש עד הכפל, כגון תבלינים. וכן אסור להגדיל את התיווך אלא כלשון הרמב"ם (שם, הל' ד) : „אסור לעשות סחורה בא"י בדברים שיש בהם חיי נפש, אלא זה מביא מגרנו ומוכר וזה מביא מגרנו ומוכר כדי שימכרנו בזול, ובמקום שהשמן מרובה מותר להשתכר בשמן" ויש לומדים דוקא שמן שכן הוא משמש גם למאור וכו' ולא רק לאוכ"נ.

ההלכות האמורות משקפות לפנינו את דעתה של תורה בתקנות המסחר ובדאגה לישראל שימצאו מזונותיהם בשפע ובזול, והלואי והיינו זוכים שגם בדורנו יתקנו גדולי הדור תקנות של מו"מ ביחוד בדברים שיש בהם חיי נפש בארץ ישראל, בהתאם לרוח התורה שהיא תורת חיים לנצח.

תַּחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ ס לֹא־
תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ
וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל
אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: פ שביעי טו וְכָל־

אונקלוס

תְּחַמֵּיד*בֵּית חַבְרָךְ. לָא תְחַמֵּיד אִתַּת חַבְרָךְ. וְעַבְדֵּיהּ וְאַמְתֵּיהּ וְתוֹרֵיהּ וּחְמָרֵיהּ. וְכֹל דִּלְחַבְרָךְ**: טו וְכָל עַמָּא חָזַן יָת

*תחמד, **די לחברך

יונתן בן עוזיאל

וּמִטְרָא לָא נָחִית וּבְצוֹרָתָא אַתְיָא עַל עַלְמָא: יד עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא תָהֳווּן חֲמִידִין לָא חַבְרִין וְלָא שׁוּתָפִין עִם חֲמִידִין וְלָא יִתְחַמּוּן בִּכְנִשְׁתְּהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל עִם חֲמוּדִין דְּלָא יְקוּמוּן בְּנֵיכוֹן מִן בַּתְרֵיכוֹן וְיִלְפּוּן לְחוֹד הִינוּן לְמָהֳוֵי עִם חֲמוּדִין וְלָא יַחְמִיד חַד מִנְּכוֹן יַת אִנְתְּתֵיהּ דְּחַבְרֵיהּ וְלָא לְעַבְדֵיהּ וְלָא לְאַמְתֵיהּ וְלָא לְתוֹרֵיהּ וְלָא לְחַמְרֵיהּ וְלָא לְכָל מַאן דְּאִית לְחַבְרֵיהּ אֲרוּם בְּחוֹבֵי חִמּוּדַיָּא מַלְכוּתָא מִתְגַּרְיָא בְּנִכְסֵיהוֹן דִּבְנֵי נְשָׂא וּלְמֵיסַב יַתְהוֹן וְעַתִּירֵי נִכְסִין מִתְמַסְכְּנִין וְגָלוּתָא אַתְיָא עַל עַלְמָא: טו וְכָל עַמָּא חַמְיַין יַת קָלַיָּיא הֵיךְ הֲווֹ מִתְהַפְּכִין בְּשָׁמְעֲהוֹן דְּכָל חַד וְחַד** וְהֵי

*חמודין **וית לפידייא היך

תורה שבעל פה

[שפט] **לא תענה**, ולא תחמוד קיים אברהם, שנאמר ס) אם מחוט ועד שרוך נעל וגו׳, בלעדי רק אשר אכלו הנערים וגו׳.
(סדר אליהו רבה פכ״ד)

[שצ] **לא תענה**, קיימתם אותו, ואתם עדי נאם ה׳ ואני אל ע), עברתם עליו, מה אעידך ומה אדמה לך וגו׳פ).
(מדרש עשרת הדברות לר״מ הדרשן)

[שצא] **לא תענה ברעך עד שקר**, אמר שלמה המלך בחכמתו כל מה שיכול אדם לעמול ולסגל במצוות ובמעשים טובים, אינו די להספיק להיות לו כפרה על היוצא מפיו. (לשון הרע). לכך אדם חייב לשמור פיו מלשון הרע, שהלשון נכוית תחלה לכל האיברים והיא באה תחלה לדין. (מדרש עשרת הדברות)

[שצב] **לא תענה ברעך עד שקר**, הכא לא פסקא טעמא, בגין דאסיר הוא כלל וכלל. (זח״ב צג:)

[שצג] **לא תענה**, עמי מה עשיתי לך ומה הלאתיך ענה בי צ). אמר רבי אחא ענה בי וקבל שכר ואל תענה ברעך ותקבל דין וחשבון.
(תנחומא אמור י)

[שצד] **לא תחמוד**, ולהלן הוא אומר ק) לא תתאוה, לחייב על תאוה בפני עצמה וחמדה

ס) בראשית יד, כג־כד. ע) ישעיה מב, יב. פ) איכה ב, יג. צ) מיכה ו, ג. ק) דברים ה, יח.

[שפט] ראה תו״ש בראשית פי״ד—קנט. לא תענה קיים אברהם שהעמיד לכל באי עולם שאתה רבון כל המעשים. אף הוא קיים לא תחמוד כו׳. וראה פל״ז—לה. [שצ] במדרש אגדה ח״ב קע״ג: אני אמרתי לא תענה, והם וידרכו את לשונם קשתם (שקר) (ירמי׳ ט, ב). [שצא] בויק״ר פכ״ד—ה: לא תענה וכתיב הכא לא תלך רכיל. ראה לקמן אות תיא. ובספורנו לא תענה ברעך עד שקר ובכלל זה הולך רכיל ומוציא שם רע אע״פ שעקרו על מעיד בבית דין. ובפי׳ ר׳ מיוחס: ולמדנו כאן הכתוב שלשון הרע שקול כעבירות חמורות שבתורה, וכן הוא אומר שש הנה שנא ה׳ (משלי ו, טז) יפיח כזבים עד שקר (שם שם, יט). ובספר חסידים סי׳ ו: יוסף קיים לא תענה לא הגיד לאביו מה עשו לו אחיו. ובאברבנאל: לא תענה, מלבד שהזהיר בזה שלא יעיד אדם שקר נכלל בו הלועג על חבירו והמספר לשון הרע והרכיל והמלבין פני חבירו ברבים ודומיהם. בז״ח פ׳ ויצא דף כז: לא רגל על לשונו לא עשה לרעהו רעה כנגד לא תענה ברעך עד שקר. ובתיקוני זהר תיקון נט: חויא בישא עבר על לא תענה ברעך דסהיד שיקרא דאמר אף כי אמר א׳ לא תאכלו מכל עץ הגן, ולא תגנוב דגנב דעתיה דחוה, ועבר על לא תנאף דאטיל בה זוהמא בחוה, עבר על לא תרצח דקטיל לאדם ולחוה. וראה תו״ש בראשית פ״ג—יא. ולקמן אות תו׳. — ובמעשים על עשרת הדברות: לא תענה ברעך עד שקר, פן ילמדו בניך להעיד עדות שקר ע״כ. מקור המאמר בתיב״ע כאן וכנראה נתקצר וחסר לפנינו. [שצג] מובא בנוסח הנ״ל במדרש הגדול ויקרא תקנ״ה. ובמדרש תהלים מזמור יט: זהו שאמר הכתוב כל פעל ה׳ למענהו (משלי טז, ד) וכו׳ למענהו לענות שבחו, להעיד אלהותו, כמה שנאמר לא תענה ברעך, וכתיב למען אחי ורעי (תהלים קכב, ח). ובזהר ח״א קסז: ודאי הוא סהדותא דפקיד קודשא בריך הוא לאסהדא דכתיב (דברים כו) ועניית ואמרת לפני ה׳ אלהיך ארמי אובד אבי וגו׳ ועניית כד״א לא תענה ברעך (דברים יט) ענה באחיו. [שצד] במדרש הגדול דברים ה, יח, ושם במדרש תנאים וז״ל: ולא תחמוד אשת רעך, או אפילו חמוד בדבר [בדיבור], ת״ל לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת

תורה שבעל פה

בפני עצמה, מניין התאוה אדם סופו לחמוד, שנאמר לא תתאוה ולא תחמוד. מניין חמד אדם סופו לגזול, שנאמר ר) וחמדו שדות וגזלו. תאוה בלב וכן הוא אומר ש) כי תאוה נפשך. וחמוד במעשה וכן הוא אומר ת) לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך. (מכילתא דרשב"י)

ר) מיכה ב, ב. ש) דברים יב, כ. ת) שם ז, כה.

לך, מה להלן עד שעושה מעשה, אף כאן גמי עד שעושה מעשה. ומנין שהוא מוזהר על התאוה שהיא בלב, כדי שלא יבוא לידי חימוד, ת"ל לא תתאוה בית רעך, לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החימוד בפני עצמו, נמצאת אומר שהן שני לאוין, ע"כ. וראה בספר המצות להרמב"ם ל"ת רס"ו הביא מכילתא זו וסיים: וביאור זה שאם ראה דבר יפה אצל אחיו אם גברה מחשבתו עליו והתאוה בו עבר על אמרו ית' לא תתאוה ואם תתחזק בו אהבת הדבר ההוא עד שישתדל להגיע אצלו ולא יסור מחלות פניו ולהכביד עליו שימכרנו לו או יחליף אותו אליו במה שהוא יותר טוב ממנו ויותר שוה, ואם הגיע אל בקשתו הנה כבר עבר על לא תחמוד גם כן אחר שקנה הדבר שהיה לחבירו ולא היה רצונו למכרו אבל הכביד עליו והערים עד שלקחו ויהיה כבר עובר על שני לאוין כמו שביארנו, ואם נמנע האיש מלמכור אותו או להחליפו לאהבתו בדבר ההוא, הנה הוא יקחהו באונס והכרח לחוזק אהבת הדבר ההוא בנפשו ויהיה אז כבר עבר על לא תגזול גם כן כו' החבאר לך ההפרש בין אמרו לא תתאוה ובין אמרו לא תחמוד, ע"כ. וכן הביאה במגדל עוז רפ"א דגזלה. ועי' במנ"ח מצוה לח, תטז. ובאחרונים ולא היה לפניהם מקור המאמר הנ"ל. ובספרי הרמב"ם והמכילתא דרשב"י סי' מ"ה. וברמב"ם הל' גזלה פ"א וז"ל: כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו וכן כל כיוצא בהן משאר דברים שאפשר לו לקנותן ממנו, כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה בלבבו בדבר עבר בלא תעשה שנאמר לא תתאוה ואין תאוה אלא בלב בלבד. התאוה מביאה לידי חימוד והחימוד מביא לידי גזל, שאם לא רצו הבעלים למכור אע"פ שהרבה להם בדמים והפציר ברעים, יבא לידי גזל שנאמר וחמדו בתים וגזלו, ואם עמדו הבעלים בפניו להציל ממונם או מגעוהו מלגזול יבא לידי שפיכת דמים, צא ולמד ממעשה אחאב ונבות, הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד והקונה דבר שהתאוה בהפצר שהפציר בבעלים או בבקשה מהן עובר בשני לאוין לכך נאמר לא תחמוד ולא תתאוה, ואם גזל עבר בשלשה לאוין. וראה בחו"מ סי' שנ"ט ומ"ש הב"ח על לשון הרמב"ם. ובחרדים ל"ת התלויות בלב: דבור עשירי של עשרת הדברות לא תחמוד וכו' ובדברות אחרונות כתיב לא תחמוד אשת ריעך לא תתאוה בית ריעך וכו' עד כל אשר לריעך ולא תתאוה נדרש לפניו ולאחריו וקאי אממון ואאשת איש, וכאילו כתיב לא תחמוד אשת ריעך ולא תתאוה ולא תתאוה בית ריעך ובין אשת איש ובין אקרקע ומטלטלין איכא תרי לאוין לא תחמוד ולא תתאוה, וכשישתדל ליקח הקרקע או המטלטלין מחבירו שלא הי' בדעתו למכרו, אלא שהפציר עליו או הרבה עליו רעים, או הרבה לו דמים עד שלקחו, אז עבר על לא תחמוד דאין חימוד אלא על ידי מעשה, אבל על לאו דלא תתאוה משגמר והסכים בלבו להשתדל בכל עוז לקנותו ממנו מיד עבר על לאו דלא תתאוה. ובסמ"ק סי' י"ט: שלא לחמוד דכתיב לא תחמוד ואע"ג דאמרינן במכילתין יכול בדברים תלמוד לומר ולקחת לך מה להלן מעשה אף כאן מעשה, מכל מקום נראה שאף בלב אסור, אך אינו נגמר להתחייב עליו עד שיעשה מעשה, ובדיהיב דמי חייב אחת, ובדלא יהיב דמי חייב שתים. ונראה דלא תחמוד ולא תתאוה הכל אחד וכפל מלה הוא. וכ"ה בסמ"ג ל"ת קנ"ח על לשון הרמב"ם כתב: ולא יתכן לומר כן כי כן כתוב בדברות לא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך, ולפי דבריו החמיר בבית מבאשת איש אלא החמוד והתאוה הכל אחד וכן מתרגם אונקלוס לא תרוג, וכן ונחמד למראה מתרגמינן דמרגגא למיחזי וכן פי' רבינו שלמה בואתחנן כי הכל אחד, ע"כ. לשיטת המכדרשב"י והרמב"ם י"ל שאין הכרח מלשון האונקלוס משום שבבראשית ג, ו, כתוב מקודם: וכי תאוה הוא לעינים ונחמד העץ. וכבר העיר בגל"ג שלא תרגם המלה תאוה כמו לא תתאוה לא תרוג, ולא רעי כמו שתרגם תאוה נפשך תתרעי נפשך דא"כ למה כפלה התורה לומר ונחמד העץ להשכיל שתרגום לאסתכלא ולכן מתרגם: אסי הוא לעינין ע"כ. הרי שהמלה תאוה ג"כ הוצאה מפשוטה לכן תרגם המלה ונחמד דמרגג. ולפ"ז אין מלשון האונקלוס הכרח לפי' הנ"ל. וברבינו בחיי כאן: לא תחמוד, ידוע כי החמדה תלויה בלב ועקר המצוה שיתיאש האדם מכל מה שיש לחברו קרקע ומטלטלין ויפנה לבו מן המחשבה הזאת שלא יחשוב בהם ולא יחמדם כי מתוך החמדה יבא אדם לידי רציחה, שכן מצינו בעכן (יהושע ז) וראה בשלל אדרת שנער אחת טובה וגו' ואחמדם ואקחם והחמדה הזאת הביאתו לידי סקילה, וכן מצינו בענין אחאב שחמד כרם נבות היזרעאלי והיא הסיבה שהביאתו לידי מיתה. ואמרו במדרש כל מי שהוא חומד מה שאינו ראוי לו מה שחומד אין נותנים לו ומה שבידו נוטלים ממנו, שכן מצינו בנחש הקדמוני נתן עיניו בחוה וחמדה ולא היתה ראויה לו מה שבקש לא נתן לו ומה שבידו נטלו ממנו שהרי נתקלל על זאת על גחונך תלך, ע"כ במדרש (מובא לקמן אות תו.) ולולא שהגזל בכלל החמדה ומצד החמדה היה ראוי להכתב בי' הדברות בכלל הלאוין לאו של לא תגזול כי היא עברה חמורה עד מאד, ורוב העולם נכשלים בה, ועוד שהיא מצוה מושכלת כרציחה והנאוף והגנבה ועדות שקר, אבל מפני שהחמדה כוללת אותו שאין אדם גוזל עד שיחמוד וכענין שכתוב (מיכה ב) וחמדו שדות וגזלו לכך לא הוצרך להזכירו וכלל אותו בלאו של לא תחמוד. ועוד כי רצה לאסור אפי' החמדה שהיא תאות הלב בכל

תורה שבעל פה

[שצה] **לא תרצח... לא תחמוד**, יכול לא יהא חייב עד שיעבור על כולן, ת"ל לא תרצח, לא תנאף, לא תגנוב, לא תענה, לא תחמוד, לחייב על כל אחד ואחד בפני עצמו, אם כן למה נאמר להלן א) לא תרצח ולא תנאף ולא תגנב ולא תענה ולא תחמוד מגיד שכולן תפוסין זה בזה, פרץ אדם באחד מהן סופו לפרוץ בכולן. מניין רצח אדם סופו לנאוף, דכתיב ב) בני אם יפתוך חטאים אל תאבה, אם יאמרו לכה אתנו נארבה לדם נצפנה לנקי חנם גורלך תפיל בתוכנו כיס אחד יהיה לכולנו. ומניין נאף סופו לגנוב, דכתיב ג) אם ראית גנב ותרץ עמו ועם מנאפים חלקך. מניין גנב סופו לבוא לידי שבועת שוא, דכתיב ד) חולק עם גנב שונא נפשו אלה ישמע ולא יגיד.

(מכילתא דרשב"י)

[שצו] **לא תחמוד בית רעך**, כלל, ועבדו ואמתו ושורו וחמורו פרט, כלל ופרט, אין בכלל אלא מה שבפרט, וכשהוא אומר וכל אשר לרעך, חזר וכלל, אי כלל ככלל הראשון, הרי

א) דברים ה, יז. ב) משלי א, ו. ג) תהלים נ, יח. ד) משלי כט, כד.

עת ובכל שעה אע"פ שאינו בא לידי מעשה כדי שילמד אדם ק"ו לאסור הגזלה שהוא המעשה, ע"כ. [שצה] בלקט טוב ואתחנן: ארבעה וי"ן, ולא תנאף ולא תרצח ולא תגנב ולא תענה, כנגד כ"ד ספרים שיהיו עתידין לעמוד לישראל, דבר אחר למה ולא ולא, לפי שכשנאמרו מפי הגבורה נאמרו בהפסקות זה מזה לעשרה פרקים, לכך נאמרו בלא וי"ן, אבל משה אמרם ביחד כקורא בספר לכך נאמר ולא תרצח ולא תנאף ולא תגנוב, חביב חביב קודם לא תרצח נפש, לא תנאף את אשתו, לא תגנוב את ממונו. והדרש של המכדרשב"י רצח סופו לגנוף, בא לקשר החמש דברות מתחלתן לסופן כמו שדורש לעיל מן הקל אל החמור ואכו"כ מן החמור אל הקל. ובחזקוני מבאר בסגנון אחר: לא תחמד לא תחמד, תרוייהו בלא וי"ו, חמש דברות ראשונות לא מבעיא קאמר, לא מבעיא שתקבלני לאדון עליך, אלא אפי' יראה אחרת עמי לא יהיה לך, אלא אפי' בשבועה לא תשא את שמו לשוא, ולא מבעיא לא תשא את שמו לשוא, אלא אפילו שבת מאחר שנח בו צריך אתה לשמרו לשמו, ולא מבעיא זכור את יום השבת, אלא אפילו כבוד אב ואם דוגמת כבודי אני מזהירך, וחמש האחרונות כמו כן לא מבעיא קאמר, לא מבעיא לא תרצח, אלא אפילו ניאוף אני מזהירך, ולא מבעיא ניאוף, אלא אפילו גניבה אני מזהירך, ולא מבעיא לא תגנוב, אלא אפילו עדות שקר אני מזהירך, ולא מבעיא לא תענה, אלא אפילו חמוד אני מזהירך, ולא מבעיא ביתו, דאית ביה חסרון כיס, אלא אפילו אשתו דלית בה חסרון כיס, דאי בעי נסיב אחריתי בלי חסרון כיס, אני מזהירך, ולא מבעיא אשתו אלא אפילו עבדו, ולא מבעיא עבדו דדמיו יקרים, אלא אפילו חמורו, ולא מבעיא חמורו, אלא אפילו כל אשר לרעך, ע"כ. וברבינו בחיי כאן: הנה בארתי לך ה' דברות שניות שבלוח השני סדורם ובאורם, וקשורם זו בזו הוא כן כי התחיל לא תרצח והזהיר שלא להמעיט את הבריות אע"פ שהם רבים, ובדי שלא יאמר אדם מאחר שהוא מוזהר שלא להמעיטם יוכל להרבותם באיסור ודרך זנות לפיכך הזהיר מיד לא תנאף, וכדי שלא יאמר כיון שהזהיר שלא להמעיטם ושלא להרבותם באיסור א"כ יכול הוא לגנוב בני אדם שאין זה מחסרן ולא ממעיטן אלא שהוא מוליכן למקום אחר למכור ואין זה בא כנגד גופם (אלא כנגד ממונם) לכך אמר לא תגנוב, וכדי שלא יאמר גנבת נפשות אף ע"פ שאינו ממעיטם אסור מפני שזה מזיקו במעשה אבל להזיקו בדבור מותר, לכך אמר לא תענה, וכיון שאסר הדבור אולי יחשוב כי המחשבה הרעה מותרת שיחמוד בלבו ממונו וכל אשר לו לכך נאמר לא תחמוד ובא לאסור אף ההרהור, ע"כ. ובכד הקמח: וידוע כי מתוך החמדה יבא אדם לבגוד במצות שאם הוא חומד ממון אחרים כ"ש שיחמוד ממון עצמו ותהי' עינו צרה לתת ממנו צדקה כו' מתנות עניים לקט שכחה ופאה. כו' ולכך קבעה תורה לא תחמוד בדבור י', כדי להזהיר את האדם שלא יחמוד ממונו ויפרשנה כראוי כו'. ובפי' הרמב"ן: לא תרצח לא תנאף לא תגנוב, אמר הנה צויתיך להודות שאני בורא הכל בלב ובמעשה ולכבד האבות בעבור שהם משתתפים ביצירה א"כ השמר פן תחבל מעשי ידי ותשפוך דם האדם אשר בראתי לכבודי ולהודות לי בכל אלה ולא תנאף אשת רעך כי תחבל ענין כבוד האבות לכפור באמת ולהודות בשקר כי לא ידעו את אביהם ויתנו כבודם לאחר כאשר יעשו עובדי ע"ז אומרים לעץ אבי אתה ולא ידעו אביהם שבראם מאין ואחר כן הזהיר לא תגנוב נפש כי הוא כמו כן גורם כזאת וכן סדר המצות בתומרן וענשן כך הוא אחר ע"ז שפיכות דמים ואחרי כן גילוי עריות ואח"כ הזכיר גנבת נפש ועדות שקר וגזל ומי שלא יחמוד לא יזיק לעולם לחברו. והנה השלים כל מה שאדם חייב בשל חברו ואח"כ יבאר המשפטים בפרט כי המתחייב לחברו במשפט מן המשפטים אם לא יחמוד ולא יתאוה למה שאינו שלו ישלם מה שעליו, ע"כ. [שצו] בית רעך, כלל. בפי' הרלב"ג לא תחמוד בית רעך ר"ל אשתו וטפו ושאר קנינו כו' וא"א שנאמר שיהיה הרצון בבית רעך האהל אשר יושב כו', אין הבית יותר נכבד מהאשה שיקדימהו לה, ולזה יהיה הרצון בבית כלל קניניו, וכן פירשו במכילתא, והנה מצאנו הבית נופל על האשה והבנים, אמר ונשמדתי אני וביתי ואמר בקנין המלוכה כי בית יעשה לך ה', עכ"ל. מבואר שמפרש לשון המכילתא: כלל, כלומר שכולל הכל גם אשה. וכ"ה בלקח טוב נגארה ובמנחה בלולה. כ"ה בכת"י פי' עה"ת בב"מ: אמר במשנה תורה לא תתאוה בית רעך שכולל בית ואשה וקנין ושור וחמור ושאר דברים. ובמרכבת המשנה מתרץ עפ"ז קושיית הסמ"ג

תורה שבעל פה

אמרת לאו, אלא חזר וכלל, כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה, אף כלל בדבר שהוא קונה ומקנה. אי מה הפרט מפורש בנכסים המטלטלין שאין להם אחריות, אף אין לי אלא נכסים המטלטלין שאין להם אחריות, וכשהוא אומר במשנה תורה שדהו, על כרחך מה הפרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה, אף אין לי אלא בדבר שהוא קונה ומקנה. אי מה הפרט מפורש בדבר שאינו בא ברשותך אלא ברצון בעלים, אף אין לי אלא דבר שאי אפשר לבוא ברשותך אלא ברצון בעלים, יצא, שאתה חומד בתו לבנך או בנו לבתך; או אפילו חומד בדיבור, ת"ל ה) לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך, מה להלן עד שעושה מעשה אף כאן עד שעושה מעשה. (מכילתא)

ה) דברים ז, כה.

על הרמב"ם שכתב ע"פ המכילתא שלא תחמוד ולא תתאוה שני לאוין וכו' וז"ל: ולא יתכן לומר כן כי כן כתיב בדברות לא תחמוד אשת רעיך ולא תתאוה בית רעיך ולפי דבריו החמיר בבית מבאשה כו' ע"כ. ומתרץ לפי המכילתא הנ"ל בית רעך כלל ולפ"ז י"ל שגם בפסוק ואתחנן בית רעך כולל גם אשת רעהו דלא נמנע אדם לקרות לאשה בית כמאמר חז"ל, עכת"ד. ותי' זה דחוק וראה בזי"ג מה שתי' קושית הסמ"ג. והרמב"ן כאן מביא מ"ש הא"ע בדברים: אחז הכתוב דרך ארץ לאמר תחלה בית רעך כי המשכיל יקדים להיות לו בית ואחרי כן יקח אשה להביאה אל ביתו ואחרי כן יקנו עבד ואמה ובמשנה תורה הזכיר האשה האיסור הגדול שבהם. — וראה במפרשי המכילתא ובערוגת הבשם ח"א דף קצד מביא גירסת המכילתא ופי' מ"ש אי מה הפרט. — ובלשון המכילתא אף כלל בדבר שהוא, בלק"ט ועוד מקורות הגי': אף כל דבר שהוא כו'. — ובסהמ"צ לר"מ ל"ת רס"ה: הזהירנו מהשים מחשבתינו לעשות תחבולה כדי לקנות מה שברשות זולתנו מאחינו והוא אמרו לא תחמוד בית ריעך, ולשון מכילתא לא תחמוד יכול אפילו חומד בדבור תלמוד לומר לא תחמוד כסף וזהב וכו' מה להלן עד שיעשה מעשה אף כאן עד שיעשה מעשה, הנה נתבאר לך כי זה הלאו מזהיר מהערים עד שנקח לעצמנו הדבר שאנו חומדים אותו מממון אחינו ואפילו לקנותו ולתת בו דמים הנה זה כלו מי שיעשה עובר על לא תחמוד, ע"כ. ברמב"ם פ"א מגזלה ה"ט: כל התומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אף על פי שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר לא תחמוד. ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה, ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד כענין שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך חימוד שיש בו מעשה. וראה בהשגת הראב"ד כאן ובמנ"ח מ' ל"ח ושד"ח ערך לא תחמוד. ובפי' הרלב"ג: במכילתא ולקחת לך, ואמר עוד לא יחמוד איש את ארצך ר"ל שלא ישתדל איש לקחת אותה בעלותך לרגל. (ובאע"ז ואתחנן מביא פסוק זה ומוסיף כי אם אין פירושו כן, הנה תהיה הארץ רעה ולא בא הכתוב אלא לשבח). וכן אמר וחמדו שדות וגזלו, ולזה לא יהיה עובר על לאו זה אם לא עשה מעשה שיהיה לו הדבר שחמד, עכ"ל. ויש מוסיפים מקרא יהושע ז, כא. ואחמדם ואקחם. וי"א שאין הכרח מג' פסוקים הנ"ל ויש לפרשם שהחימוד הוא במחשבה קודם המעשה. בחינוך מ' ל"ח: שלא להעלות ג"כ במחשבתינו לעשות תחבולה לקחת לנו מה שהוא לזולתינו, שנאמר לא תחמוד בית רעיך וכבר הוכיחו ז"ל כו' שאיסור לאו דלא תחמוד אינו נגמר עד שיעשה מעשה ואפילו נתן דמים לחבירו על החפץ עובר ג"כ על לאו דלא תחמוד שאין לאו דלא תחמוד נתקן בנתינת דמים כ"ז שדרך הכרח לקחו ממנו, כן הוא הפירוש האמיתי לרבינו ז"ל. משרשי מצוה זו לפי שמחשבה רעה היא זו וגורמת לו לאדם תקלות הרבה, שאחר שיקבע במחשבתו לקחת ממנו אותו הדבר שחמד מתוך אותה תאוה רעה, לא ישגיח בשום דבר, ואם לא ירצה חבירו למכרו יאנס אותו ממנו ואם יעמוד כנגדו אפשר שיהרגנו כאשר מצינו בנבות שנהרג על כרמו שחמד ממנו אחאב. בכת"י אור האפלה: לא תחמד בית רעך, לא תחמד אשת רעך, כיצד היא החמידה, שיאמר לחבירו מכור לי שדה שלך מכור לי בית שלך והוא פוצר בו פעמים רבות ואין חבירו רוצה למכור, זה הוא שאסרה תורה מפני שהוא מביא לידי שפיכות דמים, צא ולמד מה אירע לנבות ואחאב. והאחרונים נחלקו אם יש לא תחמד בשכירות בית של חבירו או רק בקנין, וכן בקונה בית שישראל אחר גר בה, ובמל"מ פ"א מגזלה דין ט' מביא מהרש"ך דבדין האחרון נקרא רשע ועובר על לא תחמד אף אם יפרע לו דמי שיווי חזקתו. וראה כנה"ג סי' ק"ל ותשובת מהריב"ל ח"א סי' ס"ג וח"ב סי' פ' שזה הוי בכלל לא תשיג גבול רעך ותליא במנהג המדינה ובספר רבה"ז כאן. — וראה במילואים כאן. בכת"י מושב זקנים: לא תחמוד בית רעך, אזהרת חמידה אינו עובר בחמוד עד שיחמוד ויגזול ממנו בלא דמים, מג"ש בסיפא נאמר כאן לא תחמוד, ונאמר להלן לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך מה להלן לקיחה עמו אף כאן לקיחה עמו. וא"ת והרי כתי' לא תגזול, וי"ל בלאו יתירי. וכן בגמ' חמדן לא יהיב דמי, חמסן יהיב דמי והוא מדרבנן. והא דכתיב מחמס אחיך יעקב, דברי קבלה הם. הקשה ר"ת למה כתיב במשנה תורה לא תתאוה, וכאן כתיב לא תחמוד, ובמשנה תורה שורו ושדהו, וכאן שורו ולא שדהו. ותי' לא תחמוד לאינשי בלא דמי, ולא תתאוה אפילו בדמי. ושורו דכתיב כאן שדהו בכלל. כדאמר ר' יוסי מימי לא קריתי לאשתי אשתי ולשורי שורי, כ"א לאשתי ביתי ולשורי שדי. (וקש' א"כ לכתוב בית רעך

תורה שבעל פה

[שצז] **לא תחמוד**, יכול לא יתאוה על בתו ליטלה, ת"ל אשת רעך מה אשת רעך שהיא אסורה לך אף כל דבר שאסור לך. אי מה אשת רעך שחייבין עליה מיתת בית דין, אף אין לי אלא דבר שחייבין עליו מיתת בית דין, ת"ל ביתו ושדהו ו), או מה אלו מיוחדין שנקנין בכסף ובשטר ובחזקה, אף אין לי אלא דבר שנקנה בכסף ובשטר ובחזקה, ת"ל עבדו ואמתו. או מה אלו מיוחדין דברים שהן כקרקע אף אין לי אלא דבר שהוא כקרקע, ת"ל שורו וחמורו. או מה אלו מיוחדין ששמירתן עליך, אף אין לי אלא דבר ששמירתו עליך, מניין לא יתאוה למקלו ולא יתאוה למנעלו ולא יתאוה לפונדתו ת"ל וכל אשר לרעך. יכול לא יאמר לואי עיני כעינו לואי שערי כשערו, ת"ל שורו וחמורו עבדו ואמתו ביתו ושדהו, מה אלו מיוחדין דברים שאפשר להן לבוא תחת ידיך וחבירך חסירן, אף אין לי אלא דבר שאפשר לו לבוא תחת ידיך וחבירך חסירן.

(מכילתא דרשב"י)

[שצח] **לא תחמוד**, רבי אומר כתוב אחד אומר לא תחמוד וכתוב אחד אומר לא תתאוה ז), כיצד יתקיימו שני מקראות הללו, הרי זה אזהרה לעוקף אחר הנואף.

(מכילתא)

ו) דברים ה, יח. ז) שם שם.

ולא צריך למכתב אשת רעך). וי"ל דשמא כשנאמרו האחרונות היה להם שדות שכבר כבשו ארץ עוג וסיחון, ולכך הוסיף משה להם ושדהו, אבל בדברות הראשונות לא היה להם שדות עדיין, ע"כ. ובמנח"י: אבל בדברות אחרונות שהיו קרובים ליכנס לארץ ולהיות להם שדות הזכיר בהם שדה. כפר"מ מקוצי. [שצז] לעיל שצו: יצא שאתה חומד בתו כו' ושם המיעוט שליתא על זה לא תחמוד משום שאפשר לה לבוא ברשותו שלא ברצון אביה. ובמפרשים שזה רק כשהיא נערה ובוגרת שיצאת מרשות אביה, אבל קטנה לא. ולפי הדרש במכדרשב"י כאן, אף כל דבר שאסור לך כו', י"ל שאין חילוק. וצ"ב מה ס"ד יכול לא יתאוה כו' הרי הוא מצווה בפו"ר ואיש דרכו לכבש כו' (יבמות סה:) וכן מחויב להשיא את בנו בקדושין ל: מקרא וקחו לבניכם נשים כו'. וי"ל דסד"א שמותר רק באופן שמרוצים, אבל אם אינם מרוצים והוא מרבה עליהם רעים ומפציר בם ועושה הרבה השתדלות לפתותם סד"א שגם זה הוי בכלל לא תחמוד קמ"ל דלא. וצ"ע בלשון הרלב"ג: לא תחמוד בית ריעך ר"ל אשתו וטפו. מה נתכוון בהמלה טפו, הרי מבואר במכילתא יצא שאתה חומד בתו לבנך, וצ"ל כנ"ל שמדבר בקטנה, וצריך ביאור באיזה אופן קמיירי. והמפרשים לא הזכירו דבר זה. וראיתי למחבר מפורסם שנתקשה מהו ההיתר בענין שדוכים שתומדים לקחת לכלה את בת פלוני או לחתן את בן פלוני ולמה אין בזה איסור לא תחמוד. ותי' משום שאין האב יכול לעכב, ולא ידע שהדבר מפורש במכילתא במקומו. ובאיפת צדק גורס במכילתא: יכול שאתה חומד בתו כו' וזה ט"ס וצ"ל: יצא שאתה כו', כמו שהרגיש בזה במ"ע. — תלמוד לומר שורו וחמורו, בהערות למכדרשב"י נדפסה הערה זו: כתב ע"ז הרב מו"ה ארי' מרדכי אבדק"ק ראדין וז"ל: ותמוה לכאורה דמאי קאמר מתחלה אין לי אלא דבר שנקנה בכסף שו"ח ת"ל עבדו ואמתו דמשמע אף דברים שאין נקנין בכשו"ח והרי קיי"ל קידושין כ"ב ע"ב דעבד כנעני הוי כקרקע לענין קנין כשו"ח, גם אי אין נקנין בכשו"ח אמאי אמר אח"ז דהן כקרקע, לכן נלע"ד להפוך הגי' וצ"ל אי מה אלו מיוחדים שהן בקרקע אף אין לי אלא דבר שהוא בקרקע, ת"ל עבדו ואמתו, אי מה אלו מיוחדין שנקנו בכשו"ח אף אין אלא דבר שנקנה בכשו"ח ת"ל שורו וחמורו. ובזה יבואו דברי המכילתא על מכונם כהלכה, עכ"ל. והנה אף שדבר חכמה דבר הרב נ"י מ"מ קשה לי להגיה הגהה גדולה כזו דאינו מובן האיך נכשל הסופר בטעות כזו. וע"כ נראה ליישב הגי' שלפנינו דכוונת המכילתא דביתו ושדהו אין נקנין רק בכושו"ח ולא במשיכה והגבהה משא"כ בעבד שנקנה גם במשיכה ולר"ש גם בהגבהה כמטלטלין כדאיתא בקדושין שם ולקמן כ"א כ"ז, ע"כ. [שצח] במ"ע: גי' הילקוט כתוב א' אומר וכו' לא תתאוה כיצד יתקיימו וכו' לעוקף מאחר המנאף והאריך הזי"נ בזה המאמר וגמר אומר למחקו ולהוסיפו לעיל גבי לא תנאף (וכן הגיה הא"צ עיין לעיל אות י"ג) כו' והא"צ הגיה ג"כ כגי' הזי"נ אלא שהרכיב ב' המאמרים לאחד וג' לא תחמד ר"א כתוב אחד אומר וכו' כיצד וכו' לחייב על התאוה וכו' ולומר לך שאם יתאוה סופו וכו' (גם סרס המאמרים כמו שרמזתי לעיל אות י"ט) אמנם דעתי אינה נוחה בהגהות אלו לפי שנוסחת הילקוט שמעוני ג"כ כנוסחתינו ועוד שאינני רואה מה שהטעה את הסופר ואיך ולמה נפלה בו הטעות, על כן לבי אומר שנוסחא שלפנינו עיקר כו' ומה שכתב הזי"נ וגירסא זו קשה לישבה שאיך נלמוד מלא תתאוה אזהרה לעוקף שהרי לא תתאוה גבי בית כתוב, לדעתי יפה דרשו לא תתאוה אזהרה לעוקף אחר שאפרש מהו עוקף אחר מנאף, והנה פרש"י בשבועות שם ופי' הערוך ערך עקב א' לא יספיקו לכל מעיין בדבר, אמנם מ"ש הערוך בערך עקב ב' הוא נראה עיקר וז"ל: מאי עקובה מדם אר"א שהיו עוקבין להרוג נפשות פי' מערימין ועוקב אחר מנאף נראה כענין זה עכ"ל. פירוש לפירושו שגורם בעקבה ובערמה שינאף את אשתו כדי לבא עליו בעקיפין לקחת את ביתו ואת שדהו וכל אשר לו, הפך מענין הכתוב לא ישא פני כל כפר ולא יאבה כי תרבה שחד, ומעתה דרשת

תורה שבעל פה

[שצט] **לא תחמוד**, אמר ר' הונא משביעין אותו שבועה שאינו ברשותו (המפקיד אצל חבירו והנפקד אינו רוצה לישבע שבועת שומרים שלא פשע בה אלא רוצה לשלם, חיישינן שמא עיניו נתן בה, ומשביעין אותו שאינו ברשותו). נימא מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא, (אם נימא דחשיד אממונא חשיד אשבועתא) התם נמי מורה ואמר דמי קא יהיבנא ליה (לא חשיד אממונא דמורי היתרא). אמר ליה ר' אחא מדיפתי לרבינא והא קא עבר על לאו דלא תחמוד (מה לי חשוד על לא תחמוד, מה לי חשוד על לא תגזול, נימא מיגו דחשיד עליה חשיד אשבועתא), לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו.

(בבא מציעא ה:)

[ת] **לא תחמוד**, אמר רבא מדת הרחמים יש לה ארבעה דברים (מאין בא, ולאן הולך, ומה עתיד להיות, ומי הוא דיינו). ואף השטן יש לו ארבעה דברים. כל הנותן ארבעה דברים על לבו הרי זה חוטא, העושר, והאשה, ויצר הרע, והריב וכו'. איבעיא להו, ממון פלוני לי, אשה כאשת פלוני כו'. ת"ש ושמעינהו לכלהו, לא תחמוד, אפילו ממון פלוני לי, האי ממון פלוני לי, גנבא ליסטים הוא, אלא ממון לי כפלוני, ודאי אסור מבעיא אנפשיה, אלא לולי יהיב לי פלוני ממוניה בידי, דהא קא חמד. אשה כאשת פלוני, הא כבר הרהר בה, אבל בת פלוני ודאי מותר, לא צריכא, דאי אמר איקדשית, ואמרה לא.

(מסכת כלה רבתי פ"ו—א)

[תא] **לא תחמוד**, אמר רבי הונא מצינו שלא גלו ישראל מארצם עד שעברו על הפסוק וחמדו שדות וגזלו בתים ונשאו ח).

(פסיקתא רבתי פכ"ד)

ח) מיכה ב, ב.

חז"ל הכי היא שבדברות בפ' יתרו כתיב לא תחמד אשת רעך ועבדו ואמתו וגו' א"כ קרא כמשמעו שהתורה צותה לראובן שלא יחמד כל מה שהוא לשמעון, אמנם בדברות שבואתנן חלקתם התורה ולא תחמד אשת רעך ולא תהאוה בית רעך שדהו וגו' משמע להו דלשנים צותה תורה לאחד אמרה לא תחמד אשת רעך, כלומר שראובן לא יחמוד אשת שמעון, ולשני אמרה ולא תתאוה וגו' כלומר ולשמעון צותה שלא יתאוה לביתו ושדהו של ראובן ויעקוף עליו שיחמד את אשתו כדי שיקח את כל אלה ממנו, כנ"ל בפ' הענין וגם סדור המאמרים עולה יפה עפ"י סדר המקראות. ומה שהכריחם לדרשה זו נ"ל כדי שיהיה כל הדיבור לא תחמד ולא תתאוה כנגד כבד את אביך כנ"ל. ע"כ. ויפה כוון כי בספר והזהיר כאן גורס: אזהרה לעוקף המנאף. ובפי' ענפי יהודה שם מפרש ג"כ באופן זה ע"פ לשון התו"כ קדושים פ"ג ואת עוקף עליו ונוטלה, לבוא בעקיפין על המנאף ולוקח ביתו להשיב אפו המת גבר. ובפי' זה ינחמנו מביא ג"כ פירוש לגירסא זו עיי"ש. וראה לעיל אות שמה. בספר חסידים מק"נ דף מג. לא תחמד כתיב בלא וי"ו, לא תחמד אשת ריעך, שתיפה את פניך כדי שתחמוד אותך, ולא תהא מחמד לאשת ריעך לא תגרום שחבירך יחמוד אשת ריעך לא תשבח אשה יפה שמא יגרור אחריה ולא תהנה מזיו אשה יפה בין פנויה בין אשת איש ותהנה מזיו השכינה. (שצט) בתוס' כאן וכן בסנהדרין כה. ד"ה מעיקרא בתי' הראשון בלא דמי משמע להו שכן הוא האמת, וכ"כ רבינו שמשון בספר הכריתות שער ג' סי' קמד. וראה תוס' ב"ק ל' ע"ב ד"ה וחכ"א וב"מ ע"ב ד"ה שטר ובכס"מ פ"י מהל' עדות וחו"מ סי' ל"ד סי"ג וסי' שנ"ט ס"י ובאחרונים שם. ובגמ"י ב"מ כאן מביא שתי השיטות. ובשטמ"ק כאן: לא תחמד לאינשי בלא דמי משמע להו, הקשו בתוס' תיפוק ליה מלא תגזול, ויש לתרץ דתרי גווני גזלן חד כמו ויגזול את החנית דגוטל בתזקה, וחד דמשתדל עם בעליו עד שיתנו לו, ודכותה תרי גווני חמסן, חד שחצוף לקחת מיד הבעלים ונותן דמים אע"פ שלא אמר רוצה אני, וחד שמשתדל עם חבירו עד שיאמר רוצה אני וזה החמסן שהוסיפו עליהן וחמסן דהכא להא דמי. ובסמ"ג לאוין קנח: כתיב בי' הדברות לא תחמוד וכתוב שם עוד לא תתאוה והכל אחד, ותניא במכילתא לא תחמוד יכול אפילו בדברים, ת"ל לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך עד שיעשה מעשה. ובב"מ גרסינן דאמר ר' הונא שומר שאמר הריני משלם ואיני נשבע משביעין אותו שבועה שאינו ברשותו, ומקשה היך ישבע והלא חשוד הוא לעבור על לא תחמוד, ומתרץ לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע, פי' רבינו משה והר' אליעזר ממיץ ואינו חשוד על לא תחמוד לפי דעתו ואע"י שעיקר לא תחמוד בדמים, לפירוש זה משמע אפילו נתן לו דמים יקרים הרי זה עובר בלא תחמוד, וקשה לפירוש זה שהרי בפ' זה בורר אומר דחמסן שנותן דמי אינו פסול אלא מדברי סופרים, ויש לפרש בלא דמי משמע להו וכך הוא האמת. וראה בפי' מגלת ספר ולעיל שצו. ובספר יראים סי' קט"ו: חומד נקרא שחומד דבר חברו ולוקחו בעל כרחו ונותן דמים או בעקיפין בא עליו שלא כדין, אבל חומד במחשבה בלא מעשה אינו עובר בלא תחמוד, דתניא במכילתא כו' עד שעושה מעשה. והיינו חמסן דאמרינן בב"ק סב. חמסן יהיב דמי שאונס חבירו ונותן לו דמים על חפץ, ועל אונס כזה מקשינן בב"ק פ"א ה: הא קא עבר בלא תחמוד ומתרץ לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, ואינו כי אם בדמים אלמא חומד ולוקח בעל כרחו של חבירו ונותן דמים נקרא חומד, ועליו נאמר לא תחמוד וכתיב לא תתאוה פי' אחד לאלו ב' לאוין ושנה עליו הכתוב לעבור עליו בב' לאוין, ע"כ. [ת] צ"ב ויש לפרש עפמ"ש לעיל שצו. [תא] ראה לקמן

תורה שבעל פה

[תב] **לא תחמוד**, הרי כאן דיבור אחד. לא תחמוד אשת רעך, הרי כאן דיבור אחד. ובספרים המדוייקים הם מופלגים. (מדרש אגדה)

[תג] **לא תחמוד... וכל אשר לרעך**, יש לך מי שהוא חומד את כל הדברים האלו, אלא מתוך שהוא בא על אשת חברו ויולדת בן זכר בעלה סבור שהוא בנו נמצא מוריש לו ביתו ושדהו ועבדו ואמתו שורו וחמורו וכל אשר לרעך. (מכילתא דרשב"י)

[תד] **ושורו**, וכי יגח שורו), אין לי אלא שור מנין לעשות כל הבהמה כשור, הריני דן נאמר כאן שור, ונאמר להלן שור, מה שור האמור בסיני עשה בו כל בהמה כשור, אף שור האמור כאן דין הוא שנעשה כל בהמה כשור. (מכילתא)

[תה] **לא תחמוד**, השמיעם עשרת הדברות שהם גופי תורה ועיקר המצות, וחתם בדבור לא תחמוד שכולם תלוים בו, לרמוז כי כל המקיים מצוה זו כאלו קיים כל התורה כולה. (מדרש)

ח') שמות כא, כח.

אוצר החכמה

אות תיט—כ. [תב] במנחת שי: לא תחמד אשת, בספרים מדוייקים יש כאן פרשה סתומה וכ"כ המאירי, וכן נמצא בספר הרמ"ה ז"ל ובמצריים וירושלמיים ובכל ארץ הצבי ובארץ המזרח ותוגרמה, ובדפוס מדויק מפורטוגל כלם עושים שבע פרשיות סתומות בעשרת הדברות, מכבד את אביך והלאה, ושנים מהן לא תחמד בית, לא תחמד אשת כו'. וא"ת כתב שכן מצא ברמב"ם כ"י שהיה למהר"ז הלוי ז"ל וברמב"ם של דפוס שהוגה במצרים עכ"ל. אולי זהו שנתן מקום לטעות ולומר שלא תחמד בית רעך דבור תשיעי והדיבור העשירי לא תחמד אשת רעך כמ"ש אבן עזרא וז' שועיב בשם אחרים, והם אומרים שאנכי אינו מעשרת הדברים או שאנכי ולא יהיה לך דבור א' וסמכו דעתם ג"כ לראותם כי בפסוק אנכי במקצת ספרים יש טעמים כפולים כמו שיש בדבורים אחרים שהם יותר מפסוק א'. וכתבו עליהם הראב"ע וז' שועיב שנשחת טעמם, ואת כלם ישא רוח, והאמת כקבלת רז"ל שהם חושבים שני דבורים אנכי ולא יהיה לך כמו שאמרו רז"ל מפי הגבורה שמענום, ע"כ. ולפנינו במדרש אגדה מקור לשיטה זו, וכן מוכח מלשון הספרי סי' קא. ראה שם בביאור מדברי הבה"ג ורמב"ן ושם אות קב, קג. ולשיטה זו אנכי ולא יהיה לך נחשב כדיבור אחד. ולא תעשה לך נחשב ללאו, וכן מביא פילון. או כשיטה הנ"ל ששני לא תחמד נחשבים לשני לאוין. ומ"ש: בספרים המדוייקים הם מופלגים, מובא שבכתבי יד שיצאו מבית המדרש של בן־אשר מסומן בין שני לא תחמד ריוח קטן דומה כמעט לזה של פרשה סתומה. ומ"ש במנחת שי מענין הנגינות בחזקוני כאן: יש ברוב הדברות שתי נגינות ללמד שבעצרת שהוא דוגמא מתן תורה ומתרגמינן הדברות קורין כל דברת לא יהיה לך וכל דברת זכור בנגינות הגדולות לעשות כל אחת מהן פסוק אחד שכל אחד מהן דברה אחת לעצמה ודברות לא תרצח לא תנאף לא תגנוב לא תענה קורין בנגינות הקטנות לעשות ד' פסוקים שהם ד' דברות. אבל בחדש שבט כשקורין בפרשת יתרו כשאר שבתות השנה קורין לא יהיה לך וזכור בנגינות הקטנות לעשות מכל אחת מהן ד' פסוקים ודברות לא תרצח לא תנאף לא תגנוב לא תענה קורין בנגינות הגדולות לעשותן פסוק אחד, לפי שלא מצינו בכל המקרא פסוק משתי תיבות חוץ מאלו ובשבועות דוקא כמו שפי' למעלה גם בדברות אנכי ולא יהיה לך יש נגינה גדולה לעשותן שתיהן פסוק אחד לזכרון שבדבור אחד נאמרו כיצד בתיבת אנכי פשטא ובתיבת אלהיך זקף קטן ובתיבת הוצאתיך תלשא ובתיבת מארץ מצרים קדמא ואזלא ובתיבת עבדים רביע, ע"כ. וראה במילואים ובביאור הלכה בש"ע או"ח סי' תצד. [תג] כ"ה בפסיקתא חדתא ביהמ"ד ח"ו. [תה] מובא בבית המדרש ח"ו בשם מדרש מלך משיח. ורעיון זה נמצא אצל פילון באריכות כדרכו. ובזהר ח"ג עח: מלה בתראה דעשר אמירן דאורייתא לא תחמד אשת רעך בגין דהאי כללא דכללהו ומאן דחמיד אתתא אחרא כאלו עבר על אורייתא כלה כו'. וראה מנורת המאור ח"ג דף תקלז. בכד הקמח ערך חמדה: יתכן לומר כי לכונה כו' קבעתו תורה אחרון, כדי להקיש אחרון לראשון, שניהם מצות תלויות במחשבת הלב זו מצות עשה וזו מצות ל"ת והיא אחרונה כדי ללמד דעת את העם, כי מי שהוא מקיים לא תחמוד הנה הוא מקיים מצות אנכי, ואם עובר וחומד הרי הוא מבטל אנכי, כי כיון שהוא חומד נראה שאין בטחונו בטחון גמור במי שאמר אנכי שאם כן לא היה חומד כלל, ע"כ. ובאע"ז כאן: לא תחמוד, אנשים רבים יתמהו על זאת המצוה, איך יהי' אדם שלא יחמוד דבר יפה בלבו כל מה שהוא נחמד למראה עיניו, ועתה אתן לך משל, דע כי איש כפרי שיש לו דעת נכונה והוא ראה בת מלך שהיא יפה לא יחמוד אותה בלבו שישכב עמה, כי ידע כי זה לא יתכן, ואל תחשוב זה הכפרי שהוא כאחד מן המשוגעים שיתאוה שיהיו לו כנפים לעוף השמים, ולא יתכן להיות כאשר אין אדם מתאוה לשכוב עם אמו אע"פ שהיא יפה, כי הרגילוהו מנעוריו לדעת שהיא אסורה לו, ככה כל משכיל צריך שידע כי אשה יפה או ממון לא ימצאנו אדם בעבור חכמתו ודעתו, רק כאשר חלק לו השם, ואמר קהלת (לאשר) [ולאדם שלא עמל בו] יתננו חלקו, ואמרו חכמים בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא, ובעבור זה המשכיל לא יתאוה ולא יחמוד, ואחר שידע שאשת רעהו אסרה השם לו יותר היא נשגבה בעיניו מבת מלך בלב הכפרי על כן הוא ישמח בחלקו ולא ישים אל לבו לחמוד ולהתאוות דבר שאינו שלו, כי ידע שהשם לא רצה לתת לו, לא יוכל לקחת בכח ובמחשבותיו ובתחבולותיו, על כן יבטח בבוראו שיכלכלנו ויעשה הטוב בעיניו, ע"כ. וראה בהכתב והקבלה שהוסיף ביאור בענין זה. ובגנזי

תורה שבעל פה

[תו] **לא תחמוד בית רעך**, תורת אלהים חמוד בלבך כי טוב סחרה מסחר כסף.
(מעשים על עשרת הדברות)

[תו׳] **לא תחמוד בית רעך**, כל מי שחומד מה שאינו ראוי לו, מה שמבקש אין נותנין לו, ומה שבידו נוטלין ממנו, שכן מצינו בנחש הקדמוני נתן עיניו בחוה ולא היתה ראויה לו, מה שביקש לא ניתן לו ומה שבידו נטלו ממנו, שנאמר ט) ויאמר ה״א אל הנחש וגו׳ על גחונך תלך וגו׳. (מעשים על עשרת הדברות)

[תז] **אנכי... לרעך**, את מוצא תרי״ג אותיות יש מן אנכי עד אשר לרעך, כנגד תרי״ג מצות, וז׳ יתירות כנגד ז׳ ימי בראשית, ללמדך שכל העולם לא נברא אלא בזכות התורה.
(במדבר רבה פי״ג—טז)

[תח] **אנכי... לא תחמוד**, רבי יקום ורבי יהודה, רבי יקום אומר העובר על לא תחמוד כאילו עובר על עשרת הדברות, **לא תחמוד אנכי**. רבי אבין הוה קרי עוד העוזבת אלוף נעוריה ואת ברית אלהיה שכחה י), לא תחמוד ולא יהיה לך, תני חזקיה והיה מקול זנותה ותחנף את הארץ ותנאף את האבן ואת העץ כ), לא תחמוד ולא תשא עליה הכתוב אומר והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה ל). לא תחמוד זכור אמר רבי תנחומא הרי שזינתה בתו של כהן (גדול) וילדה בן וגידלה אותו עמד והקריב על גבי המזבח נמצא מחלל את השבת שאין זר מקריב. לא תחמוד כבד, גיים [איש] מן הגודר [עיר] ולוקים מן סוסיתה, והיו מתגנבים אלו בנשותיהם של אילו ואילו בנשותיהם של אילו, לימים נפלה קטטה ביניהם זה הרג את אביו וסבור שאינו אביו. לא תחמוד לא תרצח סוף שאשתו עושה לו כשפים ורוצחתו. לא תחמוד לא תנאף, תני חזקיה והיה מקול זנותה וגו׳ ל). לא תחמוד לא תגנוב, עליו הכתוב אומר מים גנובים ימתקו מ). לא תחמוד לא תענה, הרי שיודע עדות לאביו, סבור שאינו אביו והוא אביו, נמצא מעיד על אביו עדות שיקרא. לא תחמוד כמשמעו. ר׳ יהודה אומר העובר על לא תחמוד עובר על שבעה לאוין שיש כאן, לא יהיה לך, לא תשא, לא תרצח, לא תנאף, לא תגנוב, לא תענה ולא תחמוד.
(פסיקתא רבתי פכ״א)

[תט] **אנכי... לא תחמוד**, כיצד נתנו עשרת הדברות, ה׳ על לוח זה וה׳ על לוח זה. כתיב אנכי ה׳ אלהיך וכנגדו לא תרצח, מגיד הכתוב שכל מי ששופך דם, מעלה עליו הכתוב

ט) בראשית ג, יד. י) משלי ב, יז. כ) ירמיה ג, ט. ל) במדבר ה, כא. מ) משלי ט, יז.

שכטר ח״א דף קצז. וכ״ה דף רד: אמר רבן יוחנן בן זכאי חמשה בתי דינין יש בגיהנם וכולן ראה אותן ישעיה בן אמוץ, נכנס לבית ראשון וראה בני אדם שהן אוחזין מים וממלאין ומשליכין לתוך הבאר והבאר אינה מתמלאת ובני אדם אינן עזובין, אמר לפניו מלך מלכי המלכים ברוך הוא, גלי רזין פרש לי את החזון הזה השיב רוח הקדש ואמר לו אלו בני אדם שהיו באותו העולם אוכלים ושותים [וחומדים] שדות החמודות וכרמים ונעימות עולם ועוברין על מה שכתוב בתורה שנאמר לא תחמוד בית רעיך עכשיו הן נדונין. [תו] בזהר ח״ב צג: לא תחמד, לא פסיק טעמא כלל, ואי תימא אפילו חמודא דאורייתא אסור כיון דלא פסקה, ת״ח בכלהו עבדת אורייתא כלל ובהאי עבדת פרט, בית רעך שדהו ועבדו וגו׳ בכל מילי דעלמא, אבל אורייתא איהי חמודת תדיר שעשועים גנזי דחיי ארכא דיומין בעלמא דין ובעלמא דאתי, ע״כ. וברב״ח יתרו כ, יד. ואמנם מצינו חמדה שהיא מותרת והיא חמדת התורה והמצות וכמו שאמרו רז״ל קנאת סופרים תרבה חכמה, והחמדה והקנאה הזאת היא מותרת ויש לאדם שכר עליה, ע״כ. ונראה שמקורו מזהר הנ״ל. [תו׳] מובא ברבינו בחיי לעיל אות שצד. בשם מדרש וראה סוטה ט. [תז] ראה במילואים כאן. [תח] ראה לקמן תכד. בהערות מ״ע: בתו לאו דוקא וכה״ג לאו דוקא. ובז״א הגיה שאין זר וחלל מקריב. וכוונו להגי׳ במדרש הגדול אשתו של כהן שאין זר מקריב וכ״ה בילקוט המכירי משלי א. ויש להעיר בלשון הפס״ר לא תחמוד לא תנאף תני חזקיה כו׳. במדרש במד״ר לקמן תכד: על לא תנאף דבר שהוא מפורש שהוא נואף, ובמדרש הגדול הגי׳ לא תחמד לא תנאף דהיא גופה. וכן יש לתקן בפס״ר. בכד הקמח ערך חמדה: קבעתו התורה (לא תחמד) עשירי, כלומר אחרון מפני שהוא שקול כנגד כל הדברות שכל מי שלא נזהר מן החמדה לסוף הוא נכשל ועובר על כולם כו׳ ע״כ. וכן דרשו רז״ל מעשה באדם אחד שחמד בלבו אשת איש שהלך בעלה למדינת הים והיא לא היתה רוצה בו, מה עשה, חפר את ביתה בליל שבת הרי שעבר על זכור, בא ושכב עמה עבר על לא תנאף, עמד והרגה עבר על לא תרצח, לקח כל נכסיה עבר על לא תגנוב, תבעוהו לדין ונשבע עבר על לא תשא, היה מתיירא שמא יהרגוהו הלך ונשתמד ועבר על לא יהיה לך, הרי שחמדת אשת איש מביאתו לעבור על הדברות כולן, ע״כ. [תט] בהערות הורביץ: ה׳ על וכו׳, מכדרשב״י, ירושלמי שקלים מ״ט ע״ד, סוטה כ״ב ע״ד. שמ״ר פמ״ז ס״ו (ושם פלוגתא **דר׳ יהודה ור׳ נחמיה**), **שהש״ר** פ״ה פסוק י״ד, תנחומא עקב ס״ט, תנחומא בובר כי תשא ס״כ, פס״ר פכ״א דף ק״ז, פ״ז והזהיר לא, ועיין מכילתא יתרו פ״ג ד״ה ויוצא משה

ספר

תורת חסד

שלמה אברהם הזינכטיג איארקיוי

והוא מסלות ותפוכות אשר חיבר הרב הגדול מע"ו ומגדול

כמהר"ר הסדאי הכהן פרחייא זלהה

יעקב קורדובירו

הביאו לבית הדפוס והוא הכ מכיפו ומממונו הנכ' הסרנמס כבון הינ

ותחכמון אברהם כידים ולו כתובבי עיר לארסו

יעא הנה סכרו אתו אשר וכה ויפס את הרבים

זכות הרבים תלוי בו אכ"ר

נדפס בדפוס של ה"ה יע"א בבעוה פרנסי ובגדיני הזמן הי

ותשלם כל המלאכה מלאכת הקדש בחדש תשרי

תקן

בסדר ובשנת כי כל הדניו בשפט לע"ק

בשאלוניקי יע"א

אשר תחת ממשלת אדוניני המלך סולטן אחמד ירום הודו

ותנשא מלכותו אכ"ר

על ידי המדשיפים אברהם בכמר דוד נהמן זלהה

וסר יום טוב בכל משה קאנפיליואש יגו

אוצר החכמה
אה"ח 1234567

תורת חסד פרחיה, חסדאי בן שמואל הכהן עמוד מס 1(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

סרב וכבי מס מרחב כל מהות מפמת שטעניין לתופס הטלית
אם לא ס"ם מס רשות ואני כעונני תומר מחר מלטון המור על
וכפיע לטון כלך ת"ם מוכיח כדברי סרב מוהלפרס על הכי
כקשיון דאין טוענין ואע"ג לתת טעם כדבר ולא יקשה לנו
מס מסקנם הרב מהלפרס דאמתי אין מוענין לתופס ועל
כ"ש התום' מס הכח כאי גבי תומן כיון דאמרו מכח נירו
בתורת תופסות ס"ל כשרי מקדון וכיון דיסיב מ' מפקינן מיתמי
וס"ס תער זה מחופס הכלי ולא עדיפי מיתמי ומדין דין תפת
כדברי כדב מהלפרס הנע"ג כתכתי

שמן רנה ראובן ס"ם הוב מסלפן על כתה"ר דף ל"ם ע"ר מס מסתריך לקקות על דברי
סרב סמניר על ואני כעוני לא רחיתי קומיה כלל אם"ם ס"ם
ס"ם מס' נזלה בוונת דברין הס דלדעת הלחכר קיכא קאמר
ורוצה אני מהמקח קיים"ל עובר כלאו לא תחמוד ולדעת
הלפמכם לעולם עובר כלאו לא תחמוד לא מכעיא סיכא מלא
קאמר רוצה אני מלא לפי מאר רוצה אני מכעי' מהמקח קיים
לעולם עובר בלאו כיון מלא ניתם המכירה מרעת סמוכר
ומרצונו האומר' כדרך כל המוכרים זם עיקר כוונת לברי ס"ם
אבל לענין קיום המקח לא דבר ה"ם אם צריך שיאמר רוצה אני
כאן מנרסת מדברי הלחכר וכ"כ ס"ם דלקיום המקח צריך
שיאמר רוצה אני לדעת הלחכר וכיון מהמקח קיים אינו
עובר בלאו דלא תחמוד וכזה אין מקום לס"ם סרב מהרשך ז"ל
מכת' מנם שלימכם לרעתיהכת' אם מלבר כן דאינו כן שלא בס"ם
נם אם מחתם לדעת הלחכר מהמוה דהכונם לא קנתה
ע"ע כי סמנאל מסתל מסיכין נזלן לחתנן היום דאתו מסם
מזין לענין דלא שנעינן מסתם וחייכין להחזיר אם מלקתן
וכן מאר מתם נתן ירחים מסעתם קיום לדעת שלימכם ותיכף
מתרץ דהתם דאמר ר"ם מהמקח קיים מטרי מחאר רונה
אני שכוונם מנתרצה לברי סלוקח ולא ערעד לכמוף אבל אין
ערך מיאמר כפי רונה אני בס"ם הרבי בחי"ם כיון לם
נם אם מדקדק על דברי ס"ם ז"ל על ס"ם שלימכם פ' אם'
שכירם כד"ת כתוב מהרי מוה חסלן דאמ"ם כפ"ח אם' נזלה
לי מחעם מנחרצה נקדת חסלן לא קנה ולא מיהי לדעת
שלימכם תרי מיכי חסלן כיון שהו דאמר נם לכביף ואח דאינו
מתרצה לעולם ופ"ם פ' אם' שכירם מיהי בחשבן מנחרצה
לכסוף על מקופן מאחרתי לעיל נם אם מהקנה על ס"ה
נפ"ם פ"ח אם' נזלה דקנה הדבר כדאים כאן שקונה בשמי
דמ"כ אם שקורך הלפמכם ז"ל פי מהלכות שכירם לתת מעם למה
מחנסותו מיקים"ל המקח קיים מאמני שחוגם נאר ומקנה כלאו
שכי המקח קיים אם אין בלאו נאר והקנה כיון שקנאו כדאים דאינו
כאו מנזל לת חברו ונקנתו בשמי כלע"ר להקיב על ואת תורתי
ס"ם לא אמר דנחינת כדאים הוי כאן שימי אלא בכנטרפות
מעשם שאתרו נגם' והוא ס"ם הלפמכם דאנב חוכמת ווזו נאר
שקנה כ"ל ליישב דברי ס"ם ז"ל ועל מה שקשיף עוד
לסקנות על דברי הלפמכם נפ"ם בפ"ר אם' חטות אם ס"ם פ'
אם' שכירם וכתב ג' תירוצין הנה התירוץ הנחמון כתכתיו
לעיל אעם שכר ז"ל וגם האי כתב שאחר שכתבו הוגר לו אעם
שכר וחוסף עוד ב' תירוצין אחרים ואין מתייסבין לע"ר

תשובה כפי שכל שלטון קשלטן לא היה קנין כיוצא כלל
אלא מעות לבד וכיון שכן שלבה רווחת דמעות
לאין קנות קנין גמור ויכולין לחזור אלא שמקבל מי שפרע
דהשתא שמקרו חזל קנין מעות שהוא קנין גמור ון שחוזם
שעשה רצתי לומר לידי שכירה שיאמר לו שמוכר נשרפו חטיך
בעלים וזתך שנורם שייכת נמי בכ"ך שאחר שמייעו מלאכתם
ויהו שתידנת מוכחות ברשות שמעלים ואם תמול בשם דלקח
לא יחוסן לשתדל בשלחם וזם נרחה שכוחר ושגב שורחין
בעינא לאיתר מילתא דחדושא שרחיתי כדברי שהיש"ם סוכב
ר"ם שאע שיכא שטבע לעשה חלוקין שהקשו דה"כ היכא שקנ'
שקנין סודר ניחום להני חטשה שיאמר שמוכר
כשלמו חיטך כשלים ותירצו שם לכיון שלא קבל שמוכר שמעות
מרש ושניל פן ישרב שלוקח ליתן לו שמעות עכ"ל נקטו שכיח
שאם לא היה קנין כדבר שמרשות כיד רשוכן ליזור ולתבוע
מעות מיד שמעלים וזה נרחה ברור לע"ל ועוד אני אומר
ואומר שאפי היה קנין כדבר שריך שיקנה רשוכן שחוכן שמוכר
שטות בלטון חיוב כיון שחוכן שעשה הוא דבר שלא בא לעול'
ונם זה שכותר דכדבר שלא בא לעולם לא שכני קנין שלא בלטון
חיוב או שמוכר לא אמרו בלטון חיוב אפי אם קנה מידם
שיתעסקו כשלאכתו הרי נשתעבדו עצמן ונעשו שחייבים
עצמן ליום כאן קנין שמוכר שרי לחייב את עצמן כאותו קנין
ובכל ע"ר סיכול רשוכן לומר להם שאחר שהיה אם גילוי דעת
שרעתו להוליכם אל שקום אחר ולא הוך אם דעי הוי מ' שקנ
לא עלה שעשר בטו' דגילוי דעת בוש כשעה שאמרו שוי שנאי

תורת חסד פרחיה, חסדאי בן שמואל הכהן עמוד מס 389(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

בלא חליצה דאדעתא דהכי לא קדשה עצמה, ותי' הגמ' דאנן סהדי דמינח ניחא לה בכל שהוא דאמר ר"ל טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו. לפ"ז כש"כ בנד"ד דלא איכפת לה באחות המשודך, ולכל הפחות אין להתיר השבועה בלא התרה, וכ' שם דקרוב בעיני דנפל ט"ס בכל הספרים וצ"ל "אחות המשודכת" והוא דינא של שו"ת הרא"ש (שנפסק באהע"ז סי' ג' ס"ה), או דצ"ל אחי המשודך דבזה י"ל דלא ניחא לה שאפשר שתפול לפניו לייבום, ומה"ט כ' מקצת הגאונים דיבמתה שנפלה לפני יבם מומר אינה זקוקה לחליצה, דלא שייך בזה תירוצו של הגמ' דאיתתא בכל דהו ניחא לה, ואע"פ שרוב הפוסקים חולקים ע"ז, היינו שא"א לעקור קידושין בסברא זו, אבל לבטל שידוכים טענתה טענה וא"צ התרה לשבועה, אבל באחות המשודך אין זכר בראשונים או בב"י. ולכן נקט בעצי ארזים דאם אחי המשודך המיר דתו, שפיר יכולה לבטל השידוך אבל לא באחות המשודך. ואמנם נחלקו הפוסקים בכל זה, אבל בחכמ"א (כלל ק' סמ"ח) פסק דבין אם המירה אחות המשודך ובין שהמיר אחיו, יכולים לבטל השידוך, כיון שהוא פגם גדול ואנן סהדי דאדעתא דהכי לא נשבע, וע"ש עוד פרטים בזה, ולפ"ז בודאי שמן הראוי לבדוק גם באחי ואחיות החתן.

מה צריך לבדוק באחי הכלה

בס' ארחות רבינו (ח"א ע' רס"ה) מובא בשם בעל הקה"י זצ"ל שהי' אומר שמה שאחז"ל שצריך לבדוק באחיה, זה נאמר רק במקום ובזמן שכל הסביבה והרחוב חרדים לדבר ה' ולכן כשיש אח מקולקל מוכח שיש איזה שורש רע במשפחה, אבל בזמננו שהרחוב כ"כ פרוץ ומקולקל ומלא עתונים פסולים וכדומה, אין ראיי' ממה שהאח מקולקל, ולכן אפשר לגשת לשידוך אם הבחורה הגונה ויש לה יראת שמים.

עוד מובא במכתבים ומאמרים (ח"ו מכתב תשי"ט) למרן הגרא"מ שך זצ"ל דמה שאחז"ל רוב בנים דומין לאחי האם אינו אמור אלא לענין המדות והתכונות הנפשיות שבאות בדרך כלל בתורשה, אבל בעניני דעות, כגון שאחי הכלה משתייך לאנשי דלא מעלי (ע"ש נוסחתו), אין זה שייך למשאחז"ל דדומין לאחי האם, דדעות הוא דבר המסור לידי בחירה, ולכל אחד ניתן בחירה.

שכנוע הורים בסיוע לבניהם ברכישת דירה

מעשה שהי' במחותנים שהתחייבו ביחד לשלם רוב מחיר הדירה, והטילו על הזוג לשלם המשכנתא בסכום נכבד כדי להשלים התשלום עבור הדירה. אחרי החתונה הרגישו החתן והכלה שקשה להם לפרוע המשכנתא שהוטל עליהם, ולכן כל אחד ביקש מאחיהם הגדולים לנסות להשפיע על ההורים להוסיף על

מה שהתחייבו כדי להקל מהחוב שרובץ על הזוג. אחרי שהצליחו לשכנע ההורים להוסיף על מה שכבר התחייבו, נסתפקו אם עברו על לאו דלא תחמוד.

מקור הלאו של לא תחמוד

כי בפ' יתרו (כ' י"ד) "לא תחמוד בית רעך, לא תחמוד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך", אבל בפ' ואתחנן (ה' י"ח) כ' קצת אחרת "ולא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך שדהו ועבדו ואמתו שורו וחמורו וכל אשר לרעך". ונחלקו הראשונים, מוני המצוות, אם לא תחמוד ולא תתאוה הם ב' מצוות נפרדות כמשמעות הפסוק בפ' ואתחנן, או שהם מצוה אחת, דהרי לגבי בית רעך כ' בפ' יתרו "לא תחמוד בית רעך" ואילו בפ' ואתחנן כ' "לא תתאוה בית רעך".

מחלוקת הראשונים אם לא תחמוד ולא תתאוה הם ב' לאוין

שיטת הרמב"ם (הל' גזילה פ"א ה"ט - הי"ב וכן בסה"מ ל"ת רס"ה) דיש נ"מ בין לא תחמוד ולא תתאוה, דהלאו דלא תחמוד פירושו שחומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו, או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו, והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, אע"פ שנתן לא דמים רבים, הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר לא תחמוד, ואילו אם מתאוה ביתו או אשתו או כליו של חבירו, וכן כל כיוצא בהן שיכול לקנותו ממנו, כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה בלבו בדבר, עבר בלאו דלא תתאוה, ואין תאוה אלא בלב בלבד. ולכן המתאוה עובר בלאו אחד, והקונה דבר שהתאוה בהפצר שהפציר בבעלים או בבקשה מהן, עובר בב' לאוין, לכך נאמר לא תחמוד ולא תתאוה, וכשיטת הרמב"ם כן היא שיטת החנוך (מצוה ל"ח). אבל הסמ"ק (סי' י"ט) וסמ"ג (ל"ת קנ"ח) והיראים (סי' רנ"ד) ס"ל דלא תחמוד ולא תתאוה הכל אחד הוא וכפל מלה הוא.

להלכה נפסק בשו"ע (חו"מ סי' שנ"ט ס"י - סי"ב) כשיטת הרמב"ם והחנוך, דהמתאוה עובר בלאו אחד, והקונה דבר שהתאוה, בהפצר שהפציר בבעלים עובר בב' לאוין, לכך נאמר לא תחמוד ולא תתאוה.

ביאור צורת הלאו דלא תחמוד

הרמב"ם הנ"ל פסק דאין לוקין על לאו דלא תחמוד לפי שאין בו מעשה, והשיג הראב"ד דהיכן מעשה גדול מנטילת החפץ, דהא אינו עובר בלא תחמוד עד שיקח החפץ, ותי' המגיד משנה דהראב"ד שהק' כן אזיל לשיטתי' דאינו עובר בלא תחמוד אא"כ בעל החפץ לא אמר רוצה אני, ומדינא אכתי היא של חבירו, וכשזה נוטלו הו"ל גזלן ואז עובר נמי בלא תחמוד, ולכן ס"ל להראב"ד דאיכא מעשה רבה, של מעשה הגזילה. אבל הרמב"ם לשיטתו ס"ל דאפילו אם בעל החפץ הסכים למכרו בעקבות הפצרות הלוקח, ג"כ עובר בלא תחמוד, וא"כ האיסור אינו עצם הקנין דהרי הסכים למכרו לו, אלא ההשתדלות שהשתדל לרצותו הוא האיסור,

וההשתדלות לא היה מעשה. אבל לכאורה צריך להבין חילוק זה, דאטו לא שייך השתדלות ע"י מעשה גמור כגון שתליוהו וזבין, א"נ שנתן לו דמים הרבה וע"ז פעל שירצה, והיאך פסק הרמב"ם דעל לאו דלא תחמוד אינו לוקה משום שאין בו מעשה.

הקה"י זצ"ל תי' בברכת פרץ (פ' יתרו) דעיקר העבירה של לא תחמוד היא החימוד שבלב כדכתיב לא תחמוד, שהוא ענין תשוקה ורצון, רק ששיעור החמדה שיש בה אזהרה, היא חמדה כזו שהביאה לידי תוצאה של השגת הדבר, ונמצא שאין ההשתדלות עצמה מעשה של עצם האיסור, אלא החמדה המשפיעה על ההשתדלות היא האיסור, ומעשה ההשתדלות אינו אלא תנאי בגדר העבירה של חמדה (שאינו עובר עד שפעלה החמדה לתוצאות), וכל כה"ג שפיר נחשב כלאו שאין בו מעשה כיון שאינו מעשה בעצם האיסור אלא בהתנאי, והביא סמך לכך מהא דמבואר לגבי קדשים בזבחים (כ"ט:) דהמחשב בקדשים הוי לשאב"מ אע"פ דלא שייך מחשבה בקדשים אלא בשעה שעושה אחד מד' עבודות המתירים הקרבן, בכל זאת נחשב כלשאב"מ משום שהעבירה אינה המעשה אלא המחשבה, ורק שיש תנאי בגדר המחשבה שאינו עובר עליה אך ורק בשעה שעושה אחד מד' העבודות. לפ"ז יש לבאר דזה גם טעמא דלא תחמוד, שהאיסור הוא חמדת לבו, אלא שיש תנאי שאינו עובר אא"כ פעלה החמדה.

לא תחמוד במתנה

יש להסתפק אם האיסור של לא תחמוד הוא דווקא במכר או אפילו במתנה, דהרי הראשונים הנ"ל כולם הזכירו הלאו דלא תחמוד במכירה, וא"כ משמע דס"ל דאין הלאו שייך במתנה.

בשע"ת (שער ג' אות מ"ג) כ' רבינו יונה זצ"ל בענין לא תחמוד ולא תתאוה וז"ל והזהרנו על מחשבת הדבר הרע הזה שלא נסכים במחשבתנו לעשותו שנאמר לא תחמוד, ואם יכסוף אדם שימכור לו חברו שדה או כרם או אחד מחפציו, ולא יש את נפשו למכרו, ואם יפצר בו ברוב דברי תחנונים יבוש להשיב פניו, אסור לפצר בו, כי זה כמו הכרח ואונס, והחומד לקחת כל חפץ והוא איש נכבד שאם ישאל שאלה, אור פניו לא יפילון, אסור לשאול מעם רעהו מקח או מתת בלחי אם ידע כי נתון יתן לו בנפש חפיצה, ולא ירע לבבו בתתו לו עכ"ל. הרי מבואר דס"ל דגם במתנה שייך האיסור של לא תחמוד הגם דהרמב"ם הזכיר לאו זה רק לגבי מכר. וע"ע בסמ"ג (מצוה קנ"ח) דמבואר מדבריו דגם כן ס"ל דשייך לא תחמוד כשמפציר שיתן לו מתנה.

ובאמת כן כתב החפץ חיים זצ"ל בספר המצוות הקצר (ל"ת מ') שהביא דוגמא ללאו של לא תחמוד וכ' וז"ל ומצוי זה בחתן שמכביד על חותנו קודם החתונה שיתן לו דבר פלוני ופלוני מה שלא התנו ע"ז בשעת כתיבת התנאים, ואע"פ שחותנו ממלא מבוקשו. אעפ"כ

עובר החתן על לאו זה דלא תחמוד עכ"ל.

בשו"ת ארץ צבי (סי' ג' סק"ו) הוסיף דאפילו אם רבינו יונה לא הי' כותב דשייך הלאו במתנה, ג"כ הי' ראוי לדון כן, דאם במכר שנתן מעות עובר בלאו, כש"כ במתנה שאם מפציר ליתן לו מתנה שעובר, אבל הביא שהאמרי אמת זצ"ל ואביו השפ"א זצ"ל ס"ל דשיטת רבינו יונה היא דעת יחיד ואינו אלא מדת חסידות במתנה [ויש להעיר דבלא"ה יש איסור אחר בזה כמבואר בחכמת מנוח בב"מ (כ"ב. ד"ה משום כסיפותא) וז"ל מכאן מוכח בהדיא דמתנה שאדם נותן משום כסיפותא יש בה משום גזל ואסור לקבלה, וע"ז נאמר ושונא מתנות יחיה עכ"ל].

למה אין לא תחמוד כשעני מבקש ומפציר שיתנו לו צדקה

והוסיף שם (סי' ד' ד"ה ומ"ש כ"ק) דהאמרי אמת זצ"ל הק' דאם נאמר שיש לא תחמוד גם במתנה, היאך מותר לשאול על הפתחים בקידוש היום וכו' (ע' רמב"ם הל' שבת פ"ה ה"א דשואל על הפתחים לנרות שבת וע"ש באו"ש מקור לזה), וכ' דיש לתרץ דרבינו יונה יודה דבצדקה שרי דהרי כופין על הצדקה, ובצדקה הנותן מצווה "ולא ירע לבבך בתתך לו", וא"כ אם הנותן נותן ברוע לב, עבירה הוא עושה, ע"כ אנו אין חוששין לו ולקפידתו כיון דהוא שלא כדין, ורבינו יונה לא דיבר אלא בעשיר שמפציר דליכא מצוה בזה ע"ש, וכן נקט בפשטות בשמירת הלשון (סוף ח"ב בחתימת הספר סופ"ד).

לפ"ז בנד"ד לכאורה יש מקום גדול לחוש משום לאו דלא תחמוד במה שהפצירו להוריהם שיוסיפו על התחייבותם, אע"פ שהוא רק במתנה.

האם המוכר או נותן המתנה עובר איסור

בשו"ת שערי דעת (ח"א סי' קמ"ט) נסתפק אם המוכר שנתרצה למכור חפצו אחרי שהלוקח הפציר בו, עובר בלאו דלפנ"ע כיון דגמר האיסור הוא דווקא אם ימכור לו, ואם לא ימכור לו, ימנע מהמפציר מלגמור האיסור, ונמצא שבהסכמתו למכור הוא מכשילו באיסור דלא תחמוד, ואחרי שנו"נ בספק זו, דעתו נוטה דשפיר שייך בזה לאו דלפנ"ע אלא שסיים שעדיין צ"ע.

אבל במנ"ח (מצוה ל"ח סק"ב ד"ה עוד יש ליישב) מוכח דס"ל דהמוכר אינו עובר על לפנ"ע, דהרי נו"נ שם בקושיית המגיד משנה (הל' גזילה פ"א ה"ט) דאם הפציר הלוקח את המוכר עד שהסכים למכרו לו, למה עובר בלא תחמוד דהא קיי"ל כרבא בתמורה (ד:) דס"ל כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עביד לא מהני [וע' בקובץ שעורים (ב"ק אות ק"א) שכ' דעיקר קושיית הרב המגיד צ"ע כיון שהלאו דלא תחמוד אינו תלוי בחלות הקנין, דאפילו לא אמר רוצה אני, דלא קנה, מ"מ איכא לאו דלא תחמוד, וא"כ לא שייך לומר בכה"ג לא מהני.

ובעצם שיטת הרמב"ם אי ס"ל כאביי או כרבא, ע' בס' המפתח על הרמב"ם על הלח"מ בהל' בכורות פ"א ה"ה], והסביר המנ"ח דכיון דהמוכר נתרצה ואפשר רוצה עתה בלב שלם ורק הלוקח עבד איסורא, א"כ אם נאמר אעל"מ יהי' קנס למוכר ג"כ שהמכירה לא תחול, ובאמת עתה המוכר רוצה המכירה ולמה נקנוס אותו לבטל המקח כאשר הוא לא עשה איסור, ולכן קיי"ל דגם כשהפציר בו עד שמכרו לו, המכירה קיימת אלא שהלוקח עובר בלא תחמוד. הרי מוכח דס"ל למנ"ח דהמוכר אינו עובר איסור ואין מקום לקנסו.

והנה לפי הסברו של הקה"י זצ"ל שעובר בלאו של לא תחמוד בחמדת לבו אלא שיש תנאי שאינו עובר אא"כ פעלה חמדו, וזהו כוונת הרמב"ם במש"כ (הל' גזילה פ"א ה"ט) וז"ל ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד כענין שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם, ולקחת לך, חימוד שיש בו מעשה עכ"ל, א"כ שיטת המנ"ח קשה טובא דלמה לא יעבור המוכר על לפנ"ע, דהרי בלעדו הלוקח לא הי' עובר על לא תחמוד.

וראיתי מתרצים (ספר לרעך כמוך ע' 62) לפמש"כ בשו"ת המבי"ט דאם יש מחלוקת בדבר, והנכשל יש לו על מי לסמוך, אע"פ שהמכשיל מחמיר בדבר, אינו עובר על לפנ"ע, וא"כ כיון דהראב"ד ועוד ראשונים חולקים על הרמב"ם, וס"ל דאינו עובר בלא תחמוד כשמשלם למוכר אלא רק כשלוקח החפץ בלי לשלם לו, א"כ בכל מוכר שהלוקח מפציר בו למכור לו ומשלם לו, לפי הראב"ד אין כאן איסור של לא תחמוד וא"כ לפי המבי"ט אין המוכר עובר בלפנ"ע.

אבל בנד"ד א"א לומר כן דהרי אם ננקוט כשיטת רבינו יונה דגם במתנה שייך לאו דלא תחמוד, הרי בזה בודאי לא שייך מחלוקת הראשונים אם עובר דווקא בלא דמי או אפילו עם דמי, דלא שייך כאן דמי בכלל, וא"כ הדק"ל דנימא דנותן המתנה שנענה להפצרת המפציר, עובר בלפנ"ע, ובנד"ד ההורים שהסכימו להוסיף על התחייבותם, יעברו על לפנ"ע לפי השיטות דגם במתנה שייך לא תחמוד.

[דרך אגב, בס' ענפי ארז למו"ר הגאון ר' אברהם גורביץ שליט"א ראש ישיבת גייטסהעד, הביא במבוא לספרו על הל' גניבה אות ג', ששמע מאביו מו"ר הגאון ר' לייב גורביץ זצ"ל, שסיפר שכשלמד אצל מרן הגרי"ז זצ"ל, סיפר לו על צדיק מפורסם שכשראה מרחוק שיהודי נכנס לביתו כדי לגזול ממנו חפץ מסויים, צעק הצדיק "הפקר הפקר", והסביר הגרי"ז זצ"ל שלא אמר "נתונה לך במתנה" משום שע"י נתינת מתנה הי' מצילו מעבירת גזילה אבל לא מעבירת לא תחמוד, משא"כ כשהפקירו הצילו גם מעבירת לא תחמוד, והסביר מו"ר זצ"ל דכיון שאינו עובר הלאו דלא תחמוד "עד שלקחו ממנו" כלשון הרמב"ם, א"כ כיון

שהפקיר החפץ א"כ אינו לוקח החפץ ממנו ודפח"ח].

לימוד זכות למי שהפציר בהוריו להוסיף על התחייבותם הכספית

והנה ראיתי בפוסקי זמנינו שלמדו זכות על חתן שמבקש מחותנו שיוסיף על הנדוניא, או על בן שמבקש ממון מאביו בכה"ג. בשו"ת אבן ישראל (להגאון ר' ישראל יעקב פישר זצ"ל ח"ח סי' ק"ה) דן אי מותר להורים ללחוץ על בנם לתרום אחד מכליותיו לאחותו, ובתו"ד הסביר דכל המושג של לא תחמוד, הוא רק שייך על מי שרואה דבר וחומד אותו דבר, אבל על דבר שאינו יכול לראותו לא שייך הלאו דלא תחמוד, ולכן הסביר דמש"כ החפץ חיים זצ"ל בחתן שלוחץ על חותנו שיוסיף לו עוד דברים שלא התנה עליהם בשעת כתיבת התנאים, מסתבר דכוונתו שלוחץ על דברים הנמצאים בבית חותנו, דחומד חפץ (וכן מדוייק בלשונו בסה"מ הקצר שכ' שיתן לו דבר פלוני ופלוני, אבל ע' מש"כ בשמירת הלשון הנ"ל בסוף ח"ב), אבל בלוחץ על חותנו שיתן לו כסף שיוכל לקנות עוד חפץ, אינו מסתבר כלל שיעבור עי"ז על לא תחמוד, אלא שאינו דבר ישר.

ועוד לימוד זכות כ' בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סי' תרי"ד) בסברא חדשה, דהאיסור להפציר בחבירו לתת או למכור לו, הוא רק כאשר הוא רק לטובת המפציר להשיג החפץ, אבל אם הוא גם לטובת הנותן, יש לצדד דבזה לא אסרה התורה, והרי כאן החתן מפציר בחותנו לטובת אשתו ג"כ שהיא בתו של חותנו וצ"ב. אבל המעיין בלשונו של החפץ חיים זצ"ל יראה דלימוד זכות זה הוא דחוק וצ"ע. וע"ע בשו"ת בצל החכמה (ח"ג סי' מ"ד) שהאריך בשאלה זו.

לאו דלא תחמוד בממון

והנה כדברי שו"ת אבן ישראל מבואר גם בהגהות הגרי"פ זצ"ל לרס"ג (ל"ת רע"א ד"ה ולכן) שכתב דגזילה היא כשבא להרבות הונו בממון חבירו, וכשאין כוונתו לגוף החפץ אלא לדמיו, דגם אם הי' רואה חפץ אחר אצל חבירו ג"כ הי' גוזלו וגם הרבה אפשר למצא כאלה אם הי' רוצה לקנות, בזה לא שייך אזהרת לא תתאוה ולא תחמוד, וע"ש שתמה על הרמב"ם דס"ל דבכל גזילה עובר גם על לא תחמוד. אבל דברי הגרי"פ זצ"ל תמוהים דאמאי לא שייך לא תחמוד בדמים, הרי "כל אשר לרעך" כתיב (הערת הפתחי חושן על גניבה פ"א הערה ל'). אבל יש כמה ראיות דשייך לא תחמוד גם בממון דהרי במס' כלה רבתי (פ"ו) שנינו דלא תחמוד אפילו ממון פלוני לי. הרי מבואר דגם על ממון שייך לא תחמוד, וע"ע ברמב"ן (פ' יתרו כ' י"ג) שהסביר הסדר בעשרת הדברות וכ' וז"ל והנה השלים כל מה שאדם חייב בשל חבירו, ואח"כ יבאר המשפטים בפרט, כי המתחייב לחבירו במשפט מן המשפטים, אם לא יחמוד ולא יתאוה למה שאינו שלו, ישלם מה שעליו עכ"ל. הרי מבואר דשייך לא תחמוד על חוב שחייב לחבירו, וכן מבואר גם ברבינו בחיי (שם כ' י"ז)

וז"ל ולולא שהגזל בכלל החמדה, ומצד החמדה הי' ראוי להכתב בעשרת הדברות בכלל הלאוין לאו של "לא תגזול", כי היא עבירה חמורה עד מאד, ורוב העולם נכשלים בה... אבל מפני שהחמדה כוללת אותו, שאין אדם גוזל עד שיחמוד, לכך לא הוצרך להזכירו וכלל אותו בלאו של לא תחמוד עכ"ל. הרי מוכח דיש איסור לא תחמוד גם על ממון, דאל"ה למה לא כתיב לאו דלא לגזול דבודאי כולל גם איסור של גזילת ממון, אעכצ"ל דהלאו של לא תחמוד קאי גם על חמדת ממון.

האם יש איסור לא תחמוד כשמפציר לטובת אחר

והנה בנד"ד האחים הפצירו בהוריהם לטובת החתן והכלה, ויש להסתפק אי בכה"ג שייך המושג של לא תחמוד. בס' בן יהוידע (קידושין נ"ט. ד"ה השתא) הביא ראייה דלא שייך בזה לא תחמוד, מהא דשנינו בקידושין (נ"ט.) רב גידל הוה מהפיך בההיא ארעא (פרש"י מחזר עליה לקנותה), אזל ר' אבא זבנה, אזל רב גידל קבליה לר' זירא (פרש"י קבל עליה סיפר דברי צעקתו לר' זירא), אזל ר' זירא וקבליה לר' יצחק נפחא. אמר ליה המתן עד שיעלה אצלנו לרגל (פרש"י כשדורשין בהלכות הרגל היו מקבלין פני הרב). כי סליק אשכחיה, אמר ליה עני מהפך בחררה ובא אחר ונטלה הימנו מאי, אמר ליה נקרא רשע (פרש"י שיורד לחיי חבירו), ואלו מר מאי טעמא עבד הכי, א"ל לא הוה ידענא (פרש"י שרב גידל מתעסק בה), השתא נמי ניתבה ניהליה מר, א"ל זבוני לא מזבנינא לה דארעא קמייתא היא ולא מסמנא מילתא (פרש"י זו היא לי ראשונה שלקחתי מעולם, ואינו סימן טוב שימכור אדם מקחו הראשון). לפ"ז הוכיח הבן יהוידע דכשמפציר המוכר לטובת אחרים, לא שייך לא תחמוד, דהרי ר' יצחק השתדל לדבר עם ר' אבא שיתרצה למכור הקרקע לרב גידל אע"פ שהקרקע לא עמדה למכירה, הוי ראייה דאם אינו חומד לעצמו כלל אלא לטובת חבירו, וישלם בממון של חבירו, אין איסור של לא תחמוד, אבל הוסיף דכל זה אינו אלא כשלא שלחו כשליח, וא"כ בנד"ד שהחתן והכלה שלחו את אחיהם כשליח, לכאורה אין היתר.

ולענ"ד נראה דאע"פ שהבן יהוידע כ' דהסוגי' בקידושין הוא ראייה גמורה לחידושו, לכ' יש מקום לדחות ראייתו דהרי כשר' זירא התלונן לר' יצחק נפחא, היינו משום שר' יצחק נפחא הי' הרב או אב בית דין, וראיי' לכך דהרי אמר לו שימתין עד שיעלה אצלו לרגל, ופרש"י דכשדורשין בהל' הרגל היו מקבלין פני הרב, וזה ברור שאם ר' יצחק נפחא דיבר עם ר' אבא לא הי' כדי להשפיע עליו שלא מן הדין, אלא מן הדין, וא"כ אין ראיי' מכאן לנד"ד.

וראיתי בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סי' תע"ה) שנסתפק בספק זה וכ' דתלוי בסיבת איסור של לא תחמוד, אם שורש האיסור הוא משום דדמי לגזל דאינו מסכים בלב שלם, או שזוהי מדה מגונה ללטוש עין לנכסי חבירו ולחמוד

אשר לו ולדוחקו עד שיתן או שימכור לו [וע' ברבינו בחיי (בס' כד הקמח בערך חמדה) דמשמע מדבריו כצד השני ע"ש]. ונ"מ בין הני תרי טעמי לגבי בני נח אם גם הם מצווים על לא תחמוד, וע' בחינוך (מצוה תט"ז) דס"ל דגם ב"נ מצווים על לא תחמוד (והמנ"ח מצוה ל"ח בסו"ד כ' דאם ב"נ עבר על לאו זה אפילו מבן נח כמותו, דינו כדין הגוזל וחייב מיתה, ולא ניתן להשבון, ואפילו בפחות משו"פ). והסביר בשו"ת תשוה"נ שאם טעם האיסור הוא משום גזל אז גם אם מפציר שלא לטובת עצמו, יש כאן לתא דלא תחמוד, אבל אם טעם האיסור הוא משום שהוא מדה מגונה, א"כ כשמפציר שלא לטובת עצמו, אין כאן חסרון הזה וע"ע אריכות בזה בשו"ת בצל החכמה (ח"ג סי' מ"ה).

אבל בנד"ד שהזוג שלחו שליח, לכאורה בזה אין נ"מ בין הני תרי טעמי ובודאי עברו על לא תחמוד, אא"כ נאמר כפי שהבאנו משו"ת אבן ישראל דיש נ"מ בין חמדה לחפץ מסויים, וע"ז החמיר החפץ חיים זצ"ל, לבין אם חומד ממון דאין ע"ז לאו דלא תחמוד, אבל במס' כלה רבתי וברמב"ן וברבינו בחיי מבואר דגם בחומד ממונו של חבירו שייך לאו דלא תחמוד.

לא תחמוד כשמפציר אביו שהוא עשיר

והנה אפילו אם נאמר שיש איסור לא תחמוד כשמפציר אביו ליתן לו מתנה, אבל אפשר יש לחלק בין אביו שהוא עשיר לאביו שאינו עשיר. דבשו"ת הרשב"א (ח"ג סי' רצ"ב) נשאל אודות עני אחד שיש לו אב עשיר, ואינו רוצה לפרנסו בטענה שאינו חייב לזונו אלא כשאר אנשי העיר, האם יש לכופו בב"ד, וכ' שם דיש לדון בבנים קטני קטנים עד שית, ולמעלה משית, וסיים דאפילו בבנו גדול, אי אמיד כופין אותו לזונו מדין צדקה, ובתוך הראיות שהביא, כ' דמחמירין על האב יותר משאר העם, ומבקשין טצדקי לחייבו יותר מן השאר וכמו שאמרו בב"ב (קע"ד:) משה בר עצרי ערבא דכתובתא דכלתיה הוה, ורב הונא בריה צורבא מרבנן הוה ודחיקא ליה עלמא, אמר אביי ליכא דלסבייה עצה לרב הונא דמגרשא לדביתהו, ותיזיל ותגבה כתובתה מאבוה וליהדר ניהדרה, אמר ליה רבא והא ידירנה הנאה תנן (ע"ש קע"ג: דרשב"ג אומר הערב לאשה בכתובתה והי' בעלה מגרשה, ידירנה הנאה, שמא יעשו קנוניא על נכסים של זה ויחזיר את אשתו), אמר ליה אביי אטו כל דמגרש בבי דינא מגרש, ואקשינן ומי אמר אביי הכי והאמר אביי איזהו רשע ערום, זה המשיא עצה למכור בנכסים כרשב"ג, ופרקינן בנו שאני (בגמ' שנינו בנו שאני וצורבא מרבנן שאני אבל הרשב"א לא הזכיר צורבא מרבנן), אלמא באב באין בעקיפין לסבב לגרש ושלא ידע להדירה הנאה, ועוד שמשיאין לבן עצה משא"כ בעלמא, והק' הרשב"א א"כ למה לא היו כופין אותו להדיא ליזון את רב הונא בנו, ותי' שלא היו כופין לזון את אשתו ואת בניו אע"פ שיכפוהו לזון את רב הונא בנו לבד (וע' בגליוני הש"ס בב"ב

שם שהק' על הרשב"א דכיון דכל הכפייה הוא רק באמיד, ומפאת דהקרוב יותר, הוא חייב יותר במצות צדקה, א"כ לגבי כלתו ונכדיו נמי ראוי לכופו כמו עבור בנו כיון דגם להם הוא קרוב טפי מאחרים).

בשו"ע (יו"ד סי' רנ"א ס"ד) נפסק דכופין האב לזון בנו עני, ואפילו הוא גדול, כופין אותו יותר משאר עשירים שבעיר, וע"ש בב"י שכ' דמקור האי דינא הוא בשו"ת הרשב"א הנ"ל. ויש להעיר למה השמיט הרשב"א הא דמבואר בסוגי' דמשה בר עצרי, דההיתר היה משום שרב הונא הי' בנו וגם צורבא מרבנן, וצ"ל דהרשב"א הבין דסגי שהוא בנו כדי לחייבו לזונו. אלא דלפ"ז יש לתמוה על השו"ע דמצד אחד פסק בהל' צדקה הנ"ל דכופין האב לזון בנו עני ולא הזכיר שצריך להיות ת"ח, ואילו בהל' כתובות (אהע"ז סי' ק"ב ס"ז) הביא האי מעשה דמשה בר עצרי, ופסק וז"ל מיהו אם האב ערב לכלתו בעד בנו, והבן ת"ח, והשעה דחוקה לו ואין האב מהנהו מנכסו, מותר להשיאו עצה זו (פי' שיגרשנה כדי שתגבה כתובתה מחמיה) עכ"ל. הרי מבואר דרק כשבנו הוא גם ת"ח מותר להשיאו עצה כזו כדי לחייב האב להנותו מנכסיו.

ואפשר י"ל דאמנם כופין את האב שהוא עשיר ליתן צדקה לבנו עני, וע"ז אין צורך שבנו יהי' גם ת"ח, ולכן בשו"ת הרשב"א שנשאל בענין הל' צדקה. לא הזכיר בכלל דרב הונא שהי' בנו של משה בר עצרי, הי' גם ת"ח, אבל כדי להתיר להשיא לו עצה שיגרש את אשתו כדי להוציא כסף מאביו, דבדרך כלל מי שמשיא עצה כזו נקרא רשע ערום, אין להקל אא"כ הי' בנו גם ת"ח. ואמנם חילוק זה עדיין צ"ב, אבל אם כנים דברינו, א"כ כמו שבבנו ת"ח מותר לעשות קנוניא כזו כדי שאביו יתמוך בו, א"כ בבנו ת"ח יש גם מקום לומר שאין איסור לא תחמוד כשבנו מפצירו. ובלא"ה הרי הבאנו לעיל בשם שו"ת ארץ צבי (סי' ד') דבמקום שכופין על הצדקה, לא שייך המושג של לא תחמוד.

האם מותר לצער אביו כדי שיקל מעליו עול חובותיו

אבל גם אם אין לאו דלא תחמוד, יש לשקול בפלס אם הוריהם יצטערו ע"י בקשת והפצרת ולחץ בניהם, וכמו שהעיר בשו"ת להורות נתן (ח"ה סי' נ"ב סק"ד וסק"ה) דזה ברור דאפילו אם אביו הוא עשיר, וכש"כ כשאינו עשיר, כל גרימת צער לאביו ואמו אסור, ואין לומר דכיון ששלחו שליח להפציר בהוריהם, א"כ אשלד"ע, דהרי כ' הט"ז בהל' רבית (סי' ק"ס סקי"א) דהא דאשלד"ע היינו שאין המשלח חייב כרת או מלקות אבל איסורא מיהא איכא דאיתעביד מחשבתו ע"י השליח ופשיטא דבכה"ג אסור, ובקצוה"ח (סי' ל"ב סק"א) הוסיף דאפילו אי נימא דאשלד"ע, אבל ענוש הוא בדיני שמים, וע"ע שם בשו"ת להורות נתן מש"כ בזה.

אהע"ז

עניני שידוכים

סימן תריז

שאלה: חתן המכביד על חותנו בכך שדורש לפני החתונה להוסיף לו על נדוניא שלו אם עובר בלאו דלא תחמוד.

הנה הגה"ק בעל חפץ חיים זצ"ל בספר המצוות הקצר (ל"ח מ) ביאר הלאו דלא תחמוד, שמשתדל להוציא מחשבתו לפועל ומרבה רעים על חברו ומפציר בו עד שלקחו ממנו וכו' והוסיף "ומצוי זה בחתן שמכביד על חותנו קודם החתונה שיתן לו דבר פלוני ופלוני מה שלא התנו ע"ז בשעת כתיבת התנאים ואף על פי שחותנו ממלא מבוקשו עובר החתן על לאו זה דלא תחמוד".

ויש לעיין בזה דלכאורה הכא לא הוי אלא מתנה, וראיתי בשו"ת "ארץ צבי" שהאריך להוכיח כדברי האדמו"ר הגרא"מ אלתר זצ"ל מגור דבמתנה אין עוברין בלאו דלא תחמוד, ומה שכתב רבינו יונה שהמפציר בחבירו לתת לו מתנה עובר, אינו אלא דעת יחיד, ומביא גם בשם אביו שאין עוברין במתנה, ולכאורה צ"ע לפנינו מדברי הקדוש בעל חפץ חיים זצ"ל שאוסר.

ויש לדחות הראיה ממתנה דזוקא במתנה כתבו דאין עובר, וטעמם דכל מאי דעוברין בלא תחמוד הוא רק כשנותן לו מעות דההפצרה היא חזקה ומכרחת ואין כאן דעת גמורה ולכן עוברין, ולא במתנה שאין עליו שום הכרח, ולפי"ז הכא דומה למכר שלוקח בתו ורוצה מחותנו שיוסיף במחיר שמשלם עבורה ולכן עוברין.

ובעיקר דברי הקדוש הח"ח זצ"ל שמצוי זה הלאו בחתן וכו' היה ראוי ללמד זכות על המנהג. ואמינא דכל האיסור להפציר בחבירו לתת או למכור הוא רק כשנעשה לטובתו בלבד להשיג החפץ מחבירו, אבל כשזהו גם לטובת הנותן כגון הכא דדרישת החתן היא עבור בת הנותן שתקבל יותר א"כ זהו לטובתו גופא, בכה"ג יש לצדד שמא לא עובר בלא תחמוד וצ"ב.

סימן תריח

שאלה: הבטיח לשדכן דמים הרבה ועכשו מתחמק מהתשלום המלא בטענה שמעולם לא נתכוין לכך.

עובדא הוה באב שביקש שידוך עבור בתו המבוגרת והבטיח לשלם עבור שידוך טוב סכום מוגזם: עשרים אלף דולר, ולאחר שהשדכן גמר השידוך ודרש שכרו, רגז האב בטענה שמעולם לא נתכוון לשלם כזה סכום גדול, ורק גוזמא נקט, ועיקר כוונתו היתה לזרז השדכן לפעול, ולמעשה מוכן לשלם לו רק המחיר הרגיל כפי הנהוג.

הנה שורש הדין הוא בדברי הרמ"א חו"מ ס"ס רס"ד "ובשדכנות אין לו אלא שכרו אף על פי שהתנה עמו לתת לו הרבה", עכ"ל, ועיין בפת"ש שם שהביא דעת הב"ח שצריך לשלם כפי שהתנה, אבל מביא שהאחרונים חולקים על הב"ח, ולפ"ז נמצא בנדון דידן הוי ספיקא דממונא ולקולא וע"כ אי אפשר לחייב לשלם הסכום הגדול אף שמודגש שהתנה כן.

אמנם לע"ד נראה לחלק בדבר, דכל נדון הרמ"א הוא רק בשידוך רגיל והבטיח סכום מוגזם בזה יכול לומר משטה אני בך, אבל כשמחפש שידוך לבעלת מום או למבוגרת בכה"ג אין מנהג קבוע, כיון שאין זה שידוך מצוי, וע"כ בנידון דידן שהיא מבוגרת קרוב לשלושים שנה ואין בה מעלות מיוחדות וגם הוריה היו מודאגים מאד, והשדכן טרח עד שמצא

וגמר השידוך, נראה לכ״ע צריך לשלם כפי שהתנה, אף להרמ״א.

ולפי זה נראה למעשה דבשידוך רגיל אף שנתקשה למצוא זיווג כשהבטיח סכום מוגזם יכול להתחמק, אבל בשידוך לבעלת מום או מבוגרת וכו׳, והתחייב סכום גבוה, בזה מחייבין אותו לשלם כפי שהתחייב. (ומיהו אם גם לזה מוגזם פטומי מילי בעלמא היא).

סימן תריט

שאלה: לישא אשה ששמה כשם אמו.

הענין שלא לשאת אשה ששמה כשם אמו אינו רק מצוואת רבי יודא החסיד, שיש שלא הקפידו על צוואתו מטעם שנאמרה רק לזרעו, אלא זהו גם מדברי הקדוש האריז״ל, ויודע אני עובדות שהתחתנו ואחרי זמן נענשו בייסורים ותלו בזה, וחמירא סכנתא מאיסורא, ולכן אף שב״פתחי תשובה״ (אהע״ז ב׳ סק״ז) הביא שהקדוש החתם סופר זצ״ל היקל לשנות ע״י שינוי שם החתן, נראה דהיינו דוקא בשמו כשם חמיו, אבל בשמה כשם אמו יש בזה סוד כמוס ע״פ הקדוש האריז״ל ואפילו בשינוי השם אין להקל, ועובדא ידענא אצל מרן הגאון רבי יעקב קניבסקי זצ״ל, שאברך אחד נענש במחלה, ונתברר ששמה כשם אמו, וציוה הגאון הנ״ל לשנות שמה ולא ייזכר ולא ייפקד שמה הקודם ונתרפא, אבל היינו בדיעבד אבל לכתחילה אפילו עם שינוי השם אין להקל, ואפילו דיש לאשה שתי שמות וקוראין לה תמיד בשניהם ושמה האחד כשם האמא, לא רציתי להקל, ורק בגוונא שאין רגילין לקרוא לה בשני השמות אין לחוש.

מיהו באופן שנשאלתי שהחתן מבוגר ובעל מום, ואינו מוצא שידוך אלא בחורה ששמה כשם אמו, לדעתי שומר מצוה לא ידע דבר רע, ובדליכא כ״ע לא פליגי שישאנה, וישנה שמה, והזיווג יעלה יפה בס״ד, ואין לחשוש בזה מידי במי שהגיע לשנים שראוי להתחתן, ואי אפשר באחרת, ואין לו לחשוש לבטל מ״ע גדולה דפריה ורביה, ויבקש ברכה מגדולי תורה ויראה ובעזהשי״ת יצליח בזיווגו (ומכאן והלאה יקרא לה רק בשם החדש).

סימן תרכ

שאלה: לישא בני דודים אם לאסור בזה״ז.

כשהייתי לפני הרבה שנים באמריקא ביקש ממני הרב אליהו יונג ז״ל להצטרף לכרוז של רבנים האוסר להתחתן עם בני דודים, מאחר והוכיחו מעובדות שיש בכך אחוז מסוים של סכנה לצאצאים ע״כ יש לאסור שלא מעייל איניש נפשיה לספיקא, ואני לא רציתי להצטרף, ולחתום לאיסור, כיון דלדעתי הדבר תלוי ועומד, אם אין כוונתו לש״ש רק מצד היצר ותאוה יש בזה סכנה, אבל אם הכוונה לשם מצוה ליקח ממשפחה מיוחסת או מצד מעלות מיוחדות באשה, או שהגיע לשנים שיש כבר אצלו ביטול מצוה. ואינו מוצא אחרת מתאימה, אזי לדעתי שומר מצוה לא ידע דבר רע, ויכול להתחתן והקב״ה יסייע בידו לזכות לדורות ישרים נפלאים, ולא צריך להקיש ממחקרי הגויים או החפשיים שאצלם שאני, ולדידן הכל הולך אחר הכוונה, ואם כוונתם לש״ש מותר להם לסמוך ולהקל, ולב יודע בנפשו אם באמת כוונתו טהורה לשמים.

וכעין זה פירשו המפרשים בבת אחותו, שמפורש בגמרא יבמות (סב.) גודל המצוה לישא בת אחותו, וכן כתב הרמ״א אבהע״ז סימן ב׳ ס״ו, ועכשיו טוענים שזהו סכנה ממש וכידוע, וכן מבואר בספר חסידים, ויש לומר דדורות הראשונים נשאו נשים לש״ש, ולכן בחרו ביום הקדוש יוה״כ לזמן שידוכים ובכרמים, עיין במשנה סוף תענית, שכל כוונתם היתה טהורה ולש״ש בלבד, ועליהם ודאי המצוה לישא בת אחותו, אבל לאחר קלקול הדורות אין להתיר בבת אחותו שהסכנה קרובה. ואף דשומר פתאים ה׳ מ״מ בסכנה קרובה לא אמרינן כן, וכן בנ״ד בנשואי בני דודים היום נראה שאם הכוונה לש״ש אין להם לחשוש, והרבה עשו כן והצליחו, משא״כ בבת אחותו מעט בנו ביתם בהצלחה שהסכנה קרובה יותר ומצוי מאד שהבנים אינם בריאים, וע״כ נראה דאפילו כוונתם לש״ש כדאי למנוע ולא ליכנס לנדנוד ספק. ונשוב הראוני בספר אורחות רבינו שרבינו החזו״א אמר שאין להתיר נישואי בת אחותו דר׳ יהודה החסיד ראה ברוה״ק שזיווגים אלו לא יצליחו ואין זה נגד הגמרא שבזמן חז״ל היה חסד ועלה יפה והוסיף מרן החזו״א שלא ראה מי שיעבור על צוואת ריה״ח

(דברים ט"ו—ט"ז) וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויפדך ה' אלקיך על כן אנכי מצוך את הדבר הזה היום, אבל כשעובד במשכורת ולא כעבד זהו מענק כפשוטו, ולא מגיע לו כשכירות כמו בעבד, רק מענק שלא יישאר הוא או יורשיו בלי שום יסוד למחייתם.

אמנם לפי זה הבעל הוא שקיבל עד עכשיו מחייתו דרכה והפסיד וא"כ מגיע לו, וכן בירורי לפי חוקיהם כדינא דמלכותא וכמנהג, במקום שיש בזה ישור וצדק, ולדידהו החוק היא שמגיע לבעל או ליורשיו הקטינים שתלויים היו בה, וגם לדידן אפשר לקבוע יסוד המענק כן, אבל אין הדבר ברור כלל, ובפרט כאן עבדה בלילות וזהו העדפה על ידי הדחק, עיין בב"ש (פ ס"ק ב) שלמעשה מנהג שלנו ששייך לאשה (ובחזו"א אהע"ז ע ס"ק ה' פליג) ועכ"פ נראה דאם נימא דשייך לה, אין לנו אומדנא להוציא ממון מהיורשים ולומר שרצתה לבעלה ולא ליורשיה, ויש גם יסוד שזהו ראוי לגבי הבעל וכמ"ש לעיל.

ולמעשה בדרך פשרה בנידון זה דוקא שהוי העדפה על ידי הדחק, הסכמנו כפשרה שני שליש ליורשיה ושליש לו, ואינו דומה לספק בכל אשה שעובדת חוץ לביתה אי נקרא העדפה, שכאן עבדה מאוחר בלילות ושאני. (ובבעל חוב שלה אי גובה מיורשיה בפיצויים תלוי בשאלה הנ"ל בגדר פיצויים ואכמ"ל עוד בזה).

ענינים שונים

סימן תעה

שאלה: איסור לא תחמוד כשחומד ומפציר למכור או ליתן לא לעצמו אלא לאחרים

נשאלתי מאחי הגאון רבי דוב שליט"א בחומד ומפציר בחבירו למכור דירה ולא עבור עצמו אלא לאחר, אם גם בזה עובר בלא תחמוד, ונראה שתלוי בטעם איסור לא תחמוד, אם שורש האיסור הוא כגזל ומשום שהסכמתו למכירה רק מפני שדחקו ולחצו אותו מאד הוה כעין גזל, או שזוהי מדה מגונה ומושחתת ללטוש עין לנכסי חבירו ולחמוד אשר לו, ולדוחקו עד שיתן או ימכור לו, ולכן אסרה תורה וא"כ היכא שאינו חומד לעצמו שרי.

ונראה דעיקר החקירה תלוי במחלוקת קדמונים במפציר לתת לו מתנה אם גם בזה עוברים בלאו דלא תחמוד, שרבינו יונה בשע"ת (שער ג' אות מ"ג) ס"ל שאפילו במפציר לתת לו דבר במתנה עוברין בלא תחמוד, אבל ברמב"ם (פ"א דגזילה) כתב דהאיסור במכר דוקא, והובא בשו"ת "ארץ צבי" (סימן ג) וע"ש שמביא דעת הגה"ק בעל שפת אמת זצ"ל ובנו הגרא"ם זצ"ל דמדינא אין איסור במתנה אלא מצד מדת חסידות.

ויש לתלות המחלוקת בדברינו הנ"ל, שאם טעם האיסור הוא כגזל שהסכמה מתוך הפצרה אינה ברצון גמור שהלחץ פעל, אזי במתנה י"ל דליכא איסור דקל לו לעמוד מול הלחץ ולסרב שודאי לא היה נותן לו מתנה אם לא היה לו איזה טוה"נ מזה, אבל אם הטעם שמדת מושחתת היא ללחרץ ולחמוד משל חבירו כ"ש שבמתנה הדין כן.

ונראה דשאלה דידן אם יש איסור בחומד עבור חבירו, ג"כ תלוי בסברות הנ"ל, דאם האיסור הוא השחתה לחמוד ממון חבירו אזי כשחומד לא בעבור עצמו אינו מושחת כלל, ואם הטעם שזהו כעין גזל אזי גם בעד חבירו אם הפציר ומכר הוא כעין גזל, ועיין בחינוך תע"ז שגם ב"נ מצווין על החמדה והיינו מפני שאיסורו כעין גזל שאף הם מוזהרין על כך (מיהו ישראל שחומד של ב"נ נראה שאין איסור חמדה, דרעך כתיב).

והקדוש ה"חפץ חיים" זצ"ל בסה"מ הקצר (ל"ת מ) כתב שבמפציר חבירו להוסיף על הנדוניא עובר בלא תחמוד, הרי דס"ל שיש גם במתנה איסור לא תחמוד, ולפי דברינו הטעם משום שזו השחתה ללטוש עין בחבירו ולהפציר בו, (מיהו אפשר שדומה למכר שתמורת הנדוניא מתחייב לישאנה ולשלם שאר כסות ועונה, עיין תוס' ב"ב מח. ד"ה אילימא, והואיל והוי כמכר לכן עוברין ודלמא במתנה גם הוא ז"ל מודה שאין עוברין). ולפי דברי הח"ח יוצא חידוש גדול דאם נגמר השידוך ואח"כ שולח אדם ללחרץ את המחותן בטענה שאינו נותן כיכלתו או מטעם אחר,

יש צד שהמשתדל עובר בלא תחמוד שיסודו כעין גזל לדחוק ולהפציר עד שיסכים להוציא ממנו כשאין לו ולא נתחייב מעולם.

ועכשיו מצאתי בספר "בצל החכמה" (חלק ג סימן מ"ה) שמביא מהגרי"י פערלא (ל"ת רע"א ד"ה מצד) שאפילו גוזל עבור אחרים אין איסור לא תחמוד, אבל מביא מספר "מעיין החכמה" על תרי"ג מצות (יב. ד"ה זה גורלך) שהמשתדל באשת רעך לחבירו אינו עובר רק על החימוד במעשה ואינו עובר על לא תתאוה בחימוד, ומבואר דס"ל שבמעשה עוברין בלא תחמוד גם במשתדל עבור חבירו, ואינו תחת ידי לעיין בו אם קאי באשה דוקא או בכל מכר.

ולמעשה נראה עיקר שיש להחמיר אף במתנה שעוברין כמבואר בדברי רבינו יונה, והפוסקים דנקטו מכר היינו לרבותא דאף מכר שמשלם עובר וכ"ש במתנה, ורק משום שבמתנה צריך הפצרה יותר נקטו מכר. וכן משמע שהאיסור באשת רעך, לא מיירי במכר, רק מפציר בה לעזוב את חבירו ואפילו ישלם לא נקרא מכר, [מיהו אינו מוכח, דאשת חבירו אף שאינה ממונו מ"מ כיון שמיוחדת לו להיות אשתו מדיני האישות הרי זה כגזל], ואם כן לכאורה שורש האיסור הוא מפני השחתה, ואשר ע"כ אף דעוברין גם במתנה היינו בחומד עבור עצמו דוקא ולא בשביל חבירו, ושפיר אין בזה איסור לא תחמוד. וע"ש בשו"ת בצל החכמה דמסתברא ליה שעוברין, אבל לדברינו יש לחלק שאם חבירו אין יכול לעמוד מול הלחץ הדין כמכר שאין לו לבקש בשל חבירו, מיהו לפי זה כשמבקש עבור בנו או רבו שזה טובה גם עבורו הוי כחומד לעצמו ועובר.

עכ"פ יש ליזהר מאד מאיסור לא תחמוד שהוא תולדה דגזל, וע"כ לא יפציר למכור או ליתן במתנה, ואפילו לחבירו, כשיודע שזהו נגד רצונו ולא יוכל לעמוד בלחץ שלו, לא ילחץ ולא ייכנס לחשש איסור זה, ורבים לא נזהרין מחוסר ידיעה שיש בזה איסור לאו מה"ת.

סימן תעו

שאלה: עבודת יהודי חרדי במס הכנסה בדרום אפריקה

נדרשתי מיהודי חרדי כאן בדרום אפריקה שאין לו פרנסה שהוא רואה חשבון מוסמך, ומציעים לו משרה לפקח בעניני מס הכנסה, וטוען שיכול לעזור הרבה ליהודים בזה שיזהירם קודם שיבדקו אצלם, וכן להקל עליהם בהרבה דברים. אך מאידך גיסא כל שבודק בספרים ומוצא שם פגמים חייב להודיע לשלטונות, שאל"כ ודאי יגלו שמטפל רק בגוים ולא ביהודים, ויפטרוהו, ונמצא שעל ידו ידרשו מהם תשלום, אמנם אפילו יתבעו מיהודים אינם אלא ממחללי שבת בפרהסיא, שיצטרכו לשלם חובם מדינא דמלכותא.

שורש הדין ברמ"א ח"מ סי' שס"ט (סעיף ו') "אע"ג שאסור להבריח (מכס) מכח דינא דמלכותא, מ"מ אם אדם מבריח אין למוכס לכוף אותו ליתן דהוה כהפקעת הלואתו דשרי, מיהו אם יש בזה משום יראת המלך ודאי יכול לכוף אותו", ואם כן כאן אף שחייב במס ואסור להעלים, מ"מ כשהיהודי מעלים זכה מדיני ממון שהפקעת הלואתו שרי, ואם ימסרנו לשלטונות לוקח ממנו ממונו שלא כדין, ולפ"ז לכאורה אסור. [מיהו בביאור הגר"א שם מביא מהראשונים ז"ל דבאופן זה מותר אף להבריח דלא כהרמ"א].

אמנם במק"א מפורש ברמ"א (שפ"ח סעיף י"ב) במי שרצה לברוח ולא לשלם לעכו"ם מה שחייב לו ובא אחר וגילה הדבר אין לו דין מוסר שהרי לא הפסידו רק שהוצרך לשלם מה שחייב, מ"מ רעה עשה דהוי כמשיב אבידה לעכו"ם ואם גרם לו היזק (יותר ממה שחייב וכמבואר בש"ך) חייב לשלם מה שגורם לו. ולפ"ז הכא שמכריחו לשלם מה שחייב לגוים לא נקרא מסור, ומ"מ אסור משום משיב אבידה לעכו"ם, ע"ש בביאור הגר"א דכיון דהפקעת הלואתו מותר א"כ כשמגלה הר"ז משיב לו אבידתו.

מיהו בעיקר איסור דמשיב אבידה לעכו"ם מצינו שאם מקדש בכך השם מותר ומשובח כמבואר ברמב"ם פרק י"א דגזילה (ה"ג), והיינו טעמא שזה נקרא צורך, וכן במכריחו לשלם מס אף שאסור לרמ"א שהפקעת הלואתו מותר, מ"מ הלוא סיים הרמ"א שאם מפני יראת המלך עביד מותר. ונראה לכאורה דהוא הדין בנ"ד דינו כמפני יראת המלך, שהרי אם יתעסק בגביית מס רק מגויים ולא לישראל עלול ליתפס ויאמרו שהיהודים מרמים, אזי יש חשש שכולם יסבלו כתוצאה מכך שיכביד עולו עליהם וגם יפטרו אותו מעבודתו, שעכשיו יכול לעשות בה רבות

הרב דוד אריאב
ירושלים

קונטרס "לא תחמוד"

קונטרס זה דן באיסור התורה "לא תחמוד". איסור זה הוא אחד מעשרת הדברות, האחרון שבהם. וכתבו הקדמונים שלכן הוא כולל את כל עשרת הדברות. ואת כל התורה!

ופירושו הוא שבאיסור זה טמון יסוד גדול ומרכזי בתורה, והוא האמונה שכל הנעשה בעולם הוא בהשגחה גמורה, ואדם שאמונה זו מושרשת היטב בליבו לא יבוא להתאות בשל אחרים.

ויש לידע שמצוה זו **מצויה מאוד**, וכל אדם עלול להתקל בה בחיי היום יום. וכמו בכל המצוות, הלימוד מביא ידי מעשה, ולכן מי שלא לומד עלול לכשלון.

להלן מספר דוגמאות לכך:

- ראובן לוחץ על חברו למכור לו את מכוניתו, עובר בלא תחמוד, אף אם משלם מחיר מלא והוגן.
- שמעון מנסה לשכנע את חברו שימכור לו את דירתו, וכדי לשכנעו למכור, הוא מעלה את המחיר עוד ועוד, עד שלבסוף חברו מסכים למכור במחיר כ"כ גבוה. בכ"ז עבר שמעון בלא תחמוד.
- מנהל מפעל המבקש מאחד העובדים שימכור לו דבר מה, באופן שהעובד ירא לסרב מחשש שיפוטר, יש בבקשה זו משום לא תחמוד.
- רב בקהילה המבקש מאחד מבני הקהילה שהוא בעל חנות, שימכור לו איזה רהיט במחיר מוזל, ובעל החנות בוש לסרב לו, עובר הרב בלא תחמוד.

ונסיים בדברי הגאון ר' ישראל סלנטר זצ"ל שכתב בסוף אגרת המוסר, שהעיקר בשמוש רפואת התורה הוא הלימוד בעוז ועיון ההלכות השייכות לדיני העבירה, ההלכה על כל סעיפיה, האסור והמותר, לידע איך להשמר ממנה, ורב כוחה להשריש לאט לאט קנין רב בנפש, עד אשר יהיה שוה בעיניו שאלות איסור והיתר שדרכו להשמר מהם, כשאלות הלכה זו שהיה נכשל בה. עכת"ד.

תוכן העניינים

פרק א: האיסורים שבלב ושבמעשה 99

לא תתאוה 99
כשאין בדעתו להפציר בחבירו 99
לא תחמוד 100
המברר אם עומד למכירה ואינו מפציר 100
שילם מחיר מלא 100
עבירת לא תחמוד בדבור פיו 101
מחויב לבזבז כל ממונו 101
החמדה בתורת לאו ובתורת מדה רעה 102

פרק ב: דברים אותם אסור לחמוד 103

חמדה בחפץ בעל ערך נמוך 103
חמדה בחפץ המצוי 103
חמדה בחפץ שאינו מסויים 104
החומד בחפץ של מצוה והחומד את התורה 104
חמדה בחכמה של אחר 105
חמדה בחפץ שאינו בשימוש 106
חמדה במשרה של אחר 106
חמדת בתים וקרקעות 106
החומד בחפצי הקדש 107

פרק ג: חמדה אצל שותפים 107

החומד עבור הציבור 107
החומד ברכוש השותפים 107
שותף החומד ברכוש המשותף 107
שותף התובע פירוק השותפות 108

פרק ד: חמדה המצויה במקח ובממכר 108

חפץ העומד למכירה 108
המרבה בדמים 109
הצעה לחברו קנה את שלי או אקנה את שלך 109
סחורה שאינה עומדת למכירה אלא לאחר זמן 109
חמדה בכספו של הקונה 110

פרק ה: אופני חמדה שונים 111

החומד שיתנו לו מתנה 111
חמדה בפקדון ושאלה 111
החומד שיהיה לו כשל חברו 112
איש נכבד המבקש בלי הפצרה 113
המפציר שיעשו עמו חסד 113
חמדה המצויה בין אחים 114
המשקר או מחניף מתוך חמדה 114
הדובר לשוה"ר או רכילות מתוך חמדה 115
יועץ עצה שאינה הוגנת 115
המרבה בתפילה מתוך חמדה 115
פניה לפועל המועסק אצל אחרים 116
החומד עבור אחרים 116
הנהגת האדם שהפצירו בו שימכור חפציו 117
לא תחמוד בשכירות ובשאלה 118
המזיק נכסי אחרים 119
בני נח 119
החומד בשל עכו"ם 119
לא תחמוד אשת רעך 119
המקשט עצמו בחוצות 120
המשבח אישה זרה 120
המפציר בהורי החתן שיסכימו לשידוך 121

פרק ו: חומר איסור החמדה, עונשו ותיקונו 121

כל העברות באות מחמדה 121
הנותן עיניו במה שאינו שלו 122
כל ימיו מכאובים 122
החמדה היא ההפך מ"ואהבת לרעך כמוך" 122
הנשמר מאיסור החמדה 122
אופן התשובה לאיסור החמדה 123

* * *

פרק א: האיסורים שבלב ושבמעשה

שני לאוין נאמרו באיסור החמדה "לא תתאוה" ו"לא תחמוד". לא תתאוה הוא במחשבת הלב לבדה, ולא תחמוד הוא במעשה, כשמוציא מחשבתו אל הפועל וקונה את החפץ אליו התאוה.

לא תתאוה

א. כתב הרמב"ם: "כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו וכל כיוצא בהן משאר דברים שאפשר לו לקנותן ממנו, כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה בלבו בדבר, עבר בלא תעשה שנאמר לא תתאוה ואין תאוה אלא בלב בלבד"א, הרי שעובר על לאו זה במחשבת הלב לבדה.

כשאין בדעתו להפציר בחבירו

ב. האיסור להתאוות נאמר רק אם גמר בלבו והחליט שיעשה השתדלות גדולה והפצרה מרובה להשיג החפץ, משא"כ אם מחליט שלא יפציר אלא רק ישאל פַּעַם אחת, מותר. ולכן הרואה אצל חברו כלי יקר והתאוה תאוה בליבו שהיה רוצה הכלי הזה אך לא גמר בלבו לעשות השתדלות גדולה לקחתו אינו עובר בלא תתאוהב.

א. לשון הרמב"ם בפ"א מגזילה ה"י וכן דעת החינוך, והוא מבואר במכילתא (פ' יתרו) לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החימוד בפני עצמו, דאיתא התם שאם התאוה סופו לחמוד ע"כ. וכן בזוהר ואתחנן רסא א מבואר שהם שני לאוים. דעת הרא"ש בתשובה כלל צ"ה סי' א במחשבתו עושה איסור וכנ"ל, ובדיבור עושה איסור נוסף שמדבר אילו ממון זה היה שלו, וכשלוקח הממון עושה איסור נוסף. וע"ע בסמ"ג ל"ת קנ"ח וביראים רנ"ד ובסמ"ק י"ט דס"ל דרק בעושה מעשה עובר.

ב. כן מוכיח בספר יהודה יעלה חו"מ ס' לג, עפ"י ספר חרדים במצוות התלויות בלב פרק כא דכל שלא גמר בליבו להשתדל בכל עוז לקנותו אינו עובר על לא תתאוה, וכן משמע ברמב"ם פ"א מהלכות גזלה הלכה י' ובטור ושו"ע ס' שנ"ט שהביא לשונו. וז"ל הרמב"ם שם: "כיון שחשב בלבו האיך יקנה דבר זה **ונפתה בלבו בדבר** עבר בלא תתאוה". והטור השמיט תיבות "ונפתה בלבו בדבר", ונראה דתיבות אלו אינן אלא לתוספת הסבר, ואין המובן משתנה בהשמטתן, דנפתה לבו בדבר פירושו שנפתה לבו לעשות את אותן השתדלויות והפצרות. וכ"כ בשו"ת בצל החכמה (ג, מג, י). וכן מדויק בלשון הגר"ז (הל' גזילה) דשינה סדר הלשון וכ' ח"ל "משעה שנפתה בלבו וחשב היאך יקנה חפץ זה עבר בלא תתאוה" עכ"ל, שמובנו פשוט שהפיתוי הוא המחשבה איך יקנה החפץ. ולפי"ז אין לפרש ולדחוק שאיסור התאוה הוא תאותו לחפץ, ושיעורה הוא עד כדי שיחשוב כיצד יקנו, דלעולם עצם תאוותו לחפץ מבלי שיחשוב כיצד יקנו אינה אסורה אף בתורת חצי שיעור, דכל עצמות האיסור היא רק המחשבה כיצד יקנה דבר זה. (וע' הגהות והערות לטור החדש (מכון ירושלים) אות סא שנסתפק בזה. ושם כתבו שמדברי הפרישה שם

ג. אולם ממידת חסידות יש להמנע גם מזהי, אם עושה זאת מתוך קנאה ואינו נצרך באמת לחפץ זה.

לא תחמוד

ד. כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו או כל דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אף על פי שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר לא תחמוד. ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמדי.

המברר אם עומד למכירה ואינו מפציר

ה. איסור החמדה הוא רק אם מפציר ודוחק בבעל החפץ למכור. ולכן מותר לו לאדם לשאול את חברו אם הוא מעונין למכור לו את החפץ שברשותו ואין בזה משום לא תחמוד וכש"כ שאם החפץ עומד למכירה שמותר לחמוד אותו ולקנותו.

משמע ג"כ כהנ"ל). וכ"כ ברב ברכות דף צא ע"א. וכ"כ ב"מקדש מלך" על הזוהר ואתחנן ודייק לה מהזוהר שם.

וכל זה דלא כפי מה שרצה לדייק בספר יהודה יעלה שם בלשון הרמב"ם בסה"מ לאוין רס"ו והחינוך מצוה תט"ז ומלשון הרלב"ג, וכן הבין בפלא יועץ ערך חמדה, וכ"כ מהר"ם חגיז בספר ואלה המצות ס' תט"ז, שעובר בחומד בלבו מבלי שיחשוב כיצד יקננו - דליתא. ועיין בכל זה בשד"ח שם סוף כלל ק"ל. ומדברי האבן עזרא (יתרו) שכ' וז"ל: אנשים רבים יתמהו על זאת המצוה איך יהיה אדם שלא יחמוד דבר יפה בלבו כל מה שהוא נחמד למראה עיניו עכ"ל ותירץ עפ"י משל הכפרי שלא יחמוד בבת המלך, ומשמע לכאורה דס"ל דהחמדה האסורה היא אף בלא גומר בלבו כיצד יקנה, דאל"כ קל הוא להנצל מחמדה זו.

ג. ערוה"ש ס' שנ"ט ח'. ומה שכתבתי שרק אם עושה זאת מתוך קנאה ע' לקמן בסעיף ל"ו ובהערה שם.

ד. לשון הרמב"ם פ"א מגזילה ה"ט. ועי"ש שדעת הראב"ד שאם הסכים המוכר למכירה ואמר רוצה אני אינו עובר. אולם דעת הרמב"ם היא שעובר בכל גווני כיון שבא אחרי הפצרה. והשו"ע הביא את לשון הרמב"ם (סי' שנ"ט ס"י) וגם בדאר' יש להחמיר. וע' הערה ז באורך לגבי שיטות הראשונים בזה.

ה. כן מבואר ברמב"ם (א גזילה ט) שכ' "הכביד עליו רעים והפציר בו", משמע שבבקשה פ"א שרי. וכן בסהמ"צ (ל"ת רס"ו) שכתב הכביד עליו והערים עד שלקחו וכו'. וכן בשע"ת (ג מג), ובחרדים (ל"ת מה"ת התלויות בלב), ובספר ואלה המצוות (מצוה ח), ובספר תולדות שמואל (מצוה לח סי' א אות ב), ובשו"ת בצל החכמה (ח"ג סי' מג), וכ' שם שלבקש פעם שניה ג"כ שרי, שהמבקש שני פעמים בודאי אינו עדיין בכלל מפציר כדמוכח ממש"כ הסמ"ע (סי' רכח סק"ח) ע"ש ע"כ. וכן הוכיח בהשמטות דג"פ הוי בכלל מפציר מהא דאיתא בנדרים טז. ושבועות כ. היו מסרבין (פרש"י מפצירין) בו לאכול וכו' אמר לא אכילנא לא אכילנא ותו אמר שבועה שאוכל דלא אכילנא קאמר ע"כ, הרי בג"פ הוי בכלל מפצירין. וכן במבקש מחילה (שו"ע סי' תר"ו) אמרו שיבקש ג"פ דמשמע שהוא מטעם הפצרה. ובערוה"ש שנט יג כ' שיזהר מלקנות שלא אצל חנווני אם לא שהמוכר מבקש ממנו שיקנה ע"כ. והוא חומרא יתירא, דלהמתבאר שרי לשאול פעם או פעמיים.

ו. ולכן אם חשב לבקש פעם אחת מבלי להפציר אין בו משום לאו דלא תתאוה [1]

שילם מחיר מלא

ז. גם אם נתן דמים ושילם מחיר מלא עבור החפץ אותו חמד, עובר בלא תחמוד מהתורה.

בספר הדברה העשירית (אות ז') כתב דהעושה שליח להפציר עובר בלא תחמוד ולא אמרינן כיון דאין שליח לדבר עבירה, גזה גופא מה שעושה שלא להפציר נקרא מעשה עבירה וא"צ "שליחות" למעשה ההפצרה. והוא פשוט דזהו מש"כ הרמב"ם הכביד עליו **רעים**.

ו. כ"כ בחרדים שם וז"ל על לאו דלא תתאוה: משמר והסכים בליבו להשתדל בכל עח מלקנותו ממנו מיד עבר עכ"ל, משמע שרק בגומר בליבו להשתדל בכל עח, אבל לבקש פ"א או פעמיים שרי. וכן משמעות הרמב"ם והרמב"ן כפי שהוכיח בשו"ת בצל החכמה מדבריהם שם.

ז. לענין החמסן שלוקח חפץ בעל כרחו של הבעלים ונותן דמיו, אם נפסל הוא לעדות משום עבירת לא תחמוד, אמרו בגמ' (ב"מ ה ע"ב) "לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו" וג' שיטות בראשונים מצינו בענין זה.

א) לכמה מהראשונים אין עובר בלא תחמוד אלא כשלקח החפץ בלא נתינת דמים. דאם נתן דמיו אינו עובר בלאו זה לדעתם כ"כ התוס' בסנהדרין כה: בתירוץ הראשון. ותוס' ב"מ ה: ד"ה בלא דמי כפי שפירשום המהרש"א ומהר"ם שיף והנחל"ד והסמ"ג לאוין קנח והר"ש בספר הכריתות ש"ג סי' קמד. ומה שאמרו שלא תחמוד בלא דמי משמע להו לאינשי, כן הוא האמת כפי דמשמע להני אינשי.

ב) ואולם רוב הראשונים סוברים שגם בנתן דמים עובר בלא תחמוד. ומה שאמרו דלא תחמוד בלא דמי משמע להו לאינשי, רק לאינשי משמע כך, ולכן לא נפסלים לעדות, אך אין זה האמת, אלא באמת אף בנתן דמים עובר. כ"כ התוס' בסנהדרין שם בתירוצם השני. ותוס' באיזהו נשך דף עב סוף ד"ה שטר ותוס' בהמניח ל: ד"ה וחכמים ובב"ק סב: ד"ה חמסן. וכן דעת הרמב"ם בפ"א מהלכות גזילה ה"ט ובהגהות מימוניות שם, ובראב"ד בהשגות שם, דלא פליג על הרמב"ם בענין זה ומסכים שגם בנותן דמים עובר ובסה"מ ל"ת רסה. ובחנוך מצוה לח ובמנ"ח סק"ב וביראים סי' רנד ובשע"ת ש"ג אות מג וכ"פ בטור ובשו"ע סי' שנט סע' ט, י, יא. ובסמ"ע ס"ק יד. ובב"ש אהע"ז סי' כח סק"ב (וע"ע בכס"מ פ"י מהלכות עדות ובסמ"ע סי' לד ס"ק לב).

ג) אותם ראשונים הסוברים שגם בנתינת דמים עובר בלא תחמוד (כדלעיל אות ב) נחלקו לב' סיעות. יש מהם הסוברים שזהו דוקא כשהמוכר לא הסכים למכירה. דאילו הסכים ואמר: "רוצה אני" לא עובר הקונה בלא תחמוד. ויש מהם הסוברים שאף באמר המוכר רוצה אני והסכים למכירה, עבר הקונה בלא תחמוד כיון שטו"ס הסכמה זו באה אחרי הפצרה מרובה ואינה נחשבת כהסכמה בלב שלם. הסוברים שגם בהסכים ואמר רוצה אני עובר בלאו, הם הרמב"ם מסתימת דבריו וכן כתבו המ"מ והרעק"א (על ב"מ שם) בדעתו, והמנ"ח (מצוה לח אות יב ד"ה ודעת), (ובמנ"ח שם ד"ה עוד כ' שלרמב"ם עובר אף בהסכים בלב שלם כיון שהאיסור הוא ההפצרה). וכ"מ בשע"ת שם. והסוברים שאם אמר רוצה אני אינו עובר הוא הראב"ד בהשגות שם וכ"כ המנ"ח בדעת החינוך, וכ"מ בתוס' הרא"ש ב"מ ה:, ובתוס' סנהדרין שם בתירוץ השני.

להלכה נראה דיש לנקוט לחומרא כהרמב"ם, וכן בשו"ע (סי' שנ"ט) הביא לשונו וכן נקטו כמה מהאחרונים ע' ערוה"ש (שנט יג) וחרדים (פכ"א).

בבאור המחלוקת כ' בברכת פרץ פרשת יתרו ח"ל: "לרמב"ם עיקר העבירה הוא החימוד שבלב, שהוא ענין תשוקה ורצון. רק ששיעור החמדה שיש בו אזהרה הוא חמדה כזו שהביאה לידי תוצאה של השגת הדבר. ונמצא שאין ההשתדלות עצמה מעשה של עצם האיסור אלא החמדה המשפיעה על ההשתדלות היא האיסור, ומעשה ההשתדלות אינו אלא תנאי בגדר העבירה של החמדה.

ח. וכן אם המוכר הסכים למכירה, עבר הקונה בלא תחמוד, אם בתחילה סירב למכור, ורק אחרי הפצרות הסכים[ח].

עבירת לא תחמוד בדבור פיו

ט. המתאוה בליבו עובר בלא תתאוה, אך אינו עובר בלא תחמוד עד שיעשה מעשה ויקנה את החפץ וכנ"ל. ואולם ישנו אופן שעובר בלא תחמוד גם מבלי שיקנה את החפץ והוא אם מדבר בפיו ומספר לאחרים על רצונו העז ואומר "אלו היה ממון זה שלי", י"א שבדבור זה עובר עבירת[ט] לא תחמוד. ולכן מי שנכשל במחשבת לא תתאוה, ישמור פיו ולא יספר על רצונו לאחרים כדי שלא יוסיף על חטאו את האיסור דלא תחמוד שבדבור.

הרמב"ם לשטתו שפסק דאפילו אם אחר ההשתדלות אמר בעל החפץ רוצה אני עובר בלא תחמוד. נמצא דעצם הקנין אין בו איסורא דהא כבר נתרצה, אלא ההשתדלות שהשתדל לרצותו הוא האיסור. **ולהראב"ד** עיקר הלאו הוא נטילת ממונא של חבירו", עכ"ל.

ובקצרה - לראב"ד וסייעתו האיסור הוא כעין אבק גזל שאינו נותן החפץ מרצון. ולרמב"ם וסייעתו הוא התשוקה והרצון רק ששיעורו עד שלקח החפץ.

ומש"כ בשו"ע ס' ל"ד סע' יג שנפסל רק מדבריהם זהו כיון דלא משמע להו לאינשי לאיסורא אלא בדיהיב דמי, ואף דטעו אינשי, סו"ס אין לפוסלם מה"ת כיון שלא חושבים שעושים איסור. כ"כ בתומים ס"ק יג, וב"ש אהע"ז ס' כ"ח ס"ק ב, שד"ח מערכת הלמ"ד כלל קל ד"ה הא.

והנה ראיתי בספר לקוטי שפת אמת (לבעל השפת אמת בסי' יז) שכתב ח"ל דעת רוב הפוסקים, וכן נראה עיקר לפע"ד, דכל שעושה תחבולה לכוף אותו ממש, כגון שמעמיד עליו שר ומלך לבקשו **באופן שיודע שלא יוכל כלל לומר איני רוצה** ובע"כ ישמע לדבריו בכה"ג אסור. וכה"ג כתב בשערי תשובה לרבינו יונה ז"ל (שער השלישי אות מ"ג) שכל שיודע שלא יוכל למאן בבקשתו אסור לבקשו למכור לו, כשיודע שעכשיו אינו רוצה וגם אח"כ לא ירצה בטוב לבבו ע"ש, עכ"ל. וצל"ע בדבריו, דמש"כ שדעת השע"ת שעובר דוקא כשלא יכול כלל לומר איני רוצה, לענ"ד אינו משמע כן בשע"ת דז"ל השע"ת (ש"ג אות מג) "ואם יפציר בו ברוב תחנונים יבוש להשיב פניו" משמע שיכול להשיב פניו ורק בוש לעשות זאת מחמת ריבוי התחנונים, אבל אין זה מצב שלא יכול כלל לומר איני רוצה כמעמיד עליו שר ומלך. ואלו רצה השע"ת לומר שעובר דוקא במעמיד עליו שר ומלך היה לו לומר כלשון הגמ' "תליהו חבין". ומשכ' השפ"א עוד שרוב הפוסקים סוברים כן, לא מצאתי כעת.

ח. עיין בהערה הקודמת.

ט. ע' בדרישה סי' שע"א שכ' דהרא"ש נקט לשון עבירה ולא לשון לאו, כיון דס"ל דכה"ג אינו לאו גמור אלא עבירה בלבד, בנוסף על לא תתאוה שעבר במחשבתו.

י. בטור חו"מ סי' שעא כ' בשם הרא"ש בתשובה בכלל צה דג' עבירות הן בגזילת קרקע, הראשונה במחשבה שהתאוה ממון חבירו בלבו, והשנית בדבור שדיבר: "אילו היה אותו ממון של זה, שלי", והשלישית זה שמרציא מחשבתו לפועל והולך וגחל ממון חברו. וביאר בדרישה שם דאף דהלאו דלא תחמוד אינו בדבור מכל מקום עבירה יש לו בדבור יותר ממה שהיתה לו בתחילה במחשבה. (ולענ"ד יש לומר שמקורו של הרא"ש לדין זה הוא בכלה רבתי פ"ו: לולי יהיב לי פלוני ממוניה בידי דהא קא חמד ע"כ. דמשמע דיש איסור בדבור).

מחויב לבזבז כל ממונו

י. מחויב האדם לבזבז כל ממונו ובלבד שלא יעבור על לאוים אלו, ככל לא תעשה שבתורה[יא].

החמדה בתורת לאו ובתורת מדה רעה

יא. כל האמור בשער זה הוא כלפי החמדה בתורת לאו "לא תחמוד" – ופרט לזה ישנה מדה רעה, שאין להתאות ולחמוד הבלי עוה"ז, ולהסתפק במועט. והיא מדה מוסרית, הנלמדת מלאו זה, אולם אין הכרח שהלקוי בה יעבור בלא תחמוד. דעבירת הלאו היא רק ביחס לממון זולתו וכפי הגדרים שמתבארים כאן.

פרק ב: דברים אותם אסור לחמוד

חמדה בחפץ בעל ערך נמוך

יב. אסור לחמוד אפילו בחפץ בעל ערך נמוך, ואף אם שוויו הוא פחות מפרוטה אסור לחמוד בו[יב].

חמדה בחפץ המצוי

יג. גם בחפץ המצוי ויש רבים כמותו בשוק, וכן בממון הזולת, חל האיסור דלא תחמוד. וע' בהערה[יג] דיש חולקים.

יא. כ"כ במנ"ח (מצוה לח אות י). אך מפני פיקוח נפש נדחה ככל הלאוים חוץ משלושה.

יב. במנ"ח (מצוה ל"ח) כ' דאינו עובר בלאו בפחות משו"פ, אלא שאסור משום חצי שיעור מה"ת (וע"ע בדבריו במצוה רכ"ד). ובספר רב ברכות (דף עח) דן בחומד דבר שיש בו שו"פ אבל הוא בשותפות משני בני אדם אם עובר בלאו זה או לא מי אזלינן בתר דידיה או בתר הבעלים עי"ש, ונפק"מ מצויה לזה בחומד ממון צבור, כך שאין בו שו"פ לכל אחד מהצבור. ולמש"כ סו"ס אסור מה"ת מדין חצי שיעור מידא.

יג. בשו"ת ארץ צבי (סי' ד) כ' בשם האדמו"ר מגור דלא תחמוד שייך רק בחפץ שאינו מצוי ע"כ. ולא הביא מקור לכך. וכ"כ הגרי"פ בל"ת רעא ד"ה לכן ח"ל: גזלה היא כשבא להרבות הונו בממון חברו, וכשאין כוונתו לגוף החפץ אלא לדמיו, דגם אם היה רואה חפץ אחר אצל חברו ג"כ היה גוזלו וגם הרבה אפשר למצוא כאלה אם היה רוצה לקנות, בזה לא שייך אזהרת לא תתאוה ולא תחמוד עכ"ל.

ולענ"ד יש להוכיח שבכל גווני שייכים לאוים אלו. דבקרא כתיב "כל אשר לרעך" ומשמע דמרבינן כל דבר. וכן אמרו בסוטה ט: על בלעם וגחזי דנתנו עיניהם בממון אחרים וממון משמע כל דבר וכן במסכת כלה רבתי פ"ו ת"ש ושמענהו לכולהו לא תחמוד אפילו ממון פלוני לי, ע"כ. ואין נראה לפרש 'ממון' במובן של 'רכוש' והיינו מטלטלים וכד' (ולאו דוקא מעות), דא"כ מה הרבותא, והרי זהו שכ' בפסוק עבדו שורו וחמורו וכל אשר לרעך, ולא זאת הברייתא באה לרבות, וע"כ באה לרבות 'מעות' אף שאינו דבר המסוים ויש רבים כמותו בשוק. וכן בבחיי (יתרו) כ' דלא החכר לא תגזול בעשרת הדברות כיון שהחכרה החמדה, והחמדה כוללת את הגזל, שאין אדם גוזל עד שיחמוד, ע"כ. ומשמע שהוא בכל ענין כך, שחומד ואח"כ גוזל, וא"כ גם בגוזל מעות הוא כך. (ועיין ריטב"א בב"מ ל"ד ע"ב לגבי הכופר בפיקדון ואומר שאבד דנשבע שאינה ברשותו

חמדה בחפץ שאינו מסויים

יד. אסור להפציר בחברו שיתן לו בגד או חפץ אחד אף שאינו מייחד בבקשתו איזה בגד או חפץ פלוני, ויש החולקים[יד].

החומד בחפץ של מצוה והחומד את התורה

טו. האיסור דלא תתאוה ולא תחמוד נאמר גם בחומד חפץ של מצוה כשופר לולב ומצה, וכן בחפץ של קדושה כס"ת תפילין ומזוזות[טו]. ברם את התורה מותר לו לאדם לחמוד[טו].

שמא עיניו נתן בפיקדון ורוצה לקנותו לעצמו ולשלם תמורתו והוא לאו דלא תחמוד. וכ' הרמב"ם בריש פ"ו דשאלה, ובפיהמ"ש שבועות פ"ו מ"ז ח"ל: אם היה הפיקדון דבר שכל מינו שוה ומצוי בשוק לקנות כמותו כגון פירות או יריעות של צמר או של פשתן השוות בכל עניניהם או קורות שאינן מצויות וכל כיוצא בהן הרי זה משלם ואינו נשבע עכ"ל. והיה מקום להבין שבדבר המצוי אין לא תחמוד מדלא נשבע על דבר המצוי, אך נראה שאין זו כוונתו, דאין פירושו שלא עובר בלא תחמוד אם נתן עיניו בהם, אלא שלא חשדינן ליה בכך דלא שביק היתרא לקנות בשוק ועביד איסורא לחומדו ממנו, וכן משמע במ"מ שם).

אמנם נראה שאם המוכר נמנע מלמכור כיון שעכשיו אין לו פנאי לזה, ואחרי ההפצרות נאות למכירה בזה שרי כיון שהחמדה היתה בחפץ המצוי וממילא לא חמד בחפץ זה דוקא, ומה שהתצרך להפציר היה כדי שיתפנה למוכרו לו אבל את עצם החפץ היה מעונין למכור. משא"כ אם הוצרך להפציר כדי שיסכים לעצם המכירה נראה דעובר אף בחפץ המצוי, דסו"ס מכרו שלא בלב שלם ויש בזה אבק גזל. כגון במפציר בחברו שימכור לו את עטו, אף שיש עטים רבים כאלו בחנות, ומה שחברו מתנגד למוכרו הוא רק משום שמתעצל לילך לקנותו בחנות, וגם המפציר מפציר בו רק מטעם שמתעצל לילך לחנות, אפי"ה עובר הוא משום לא תחמוד. כן הוא עכ"פ לסוברים דלא תחמוד הוא משום אבק גזל, דסו"ס מכירה שלא בלב שלם יש כאן.

משא"כ לסוברים דלא תחמוד הוא רק משום חמדת החפץ המסוים, כאן יתכן דשרי כיון שבעצם אינו חומד חפץ זה דוקא. וגם ברמב"ם בפ"א מגזילה ה"ט כ' דשייך לא תחמוד בכל דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו . והרי גם חפץ המצוי אפשר לקנותו וכן אפשר לקנות מעות כגון כסף בזהב, ומעות של ארץ זו במעות של ארץ חברתה. וכן כתב לי מורנו הגאון **ר' חיים קנייבסקי שליט"א** שמסתבר דיש לאו בחומד מעות וחפץ המצוי והביא ראיה ממסכת כלה פ"ו ע"כ. וכן אי נימא דדוקא בחפץ שאינו מצוי עובר, אזי ההגדרה מאוד אינה ברורה מהו מצוי ומהו אינו מצוי, אם יש בשכונה כמותו או סגי בעיר או בכל הארץ. ועד כמה צריך שידמה לו. ואם יש טובים ממנו האם מקרי מצוי. ולכא' בשורו וחמורו תמיד אפשר למצוא טובים יותר וחזקים יותר. ולא מסתבר דקרא איירי דוקא בחומד את החמור הטוב שבעיר.

יד. הבא"ח בספרו רב ברכות דף צג ע"ב כ' וז"ל: המפציר בחברו שיתן לו בגד או חפץ אחד ולא יחד בבקשתו איזה בגד או חפץ פלוני, אינו נכנס בלאוים אלו, דלאוים אלו לא נאמרו אלא במתאוה וחומד חפץ פרטי שראהו ונכנס יופיו בלבו ורוצה אותו ע"ל. ואולם עפ"י מש"כ בהערה הקודמת, דגם בממון שייך הלאו דלא תחמוד, ממילא גם בכה"ג יש לאסור, כיון שתמיד החמדה בממון איננה בדבר המסוים. ועי"ש ברב ברכות (דף צד) שנסתפק עוד בחומד בית של קרובו, ואין רצונו בבית זה דוקא, ולא איכפת לו אם יתנו לו בית אחר, ולענ"ד פשיטא דאסור דסו"ס חומד בית זה. והרי כל חומד הוא כך שאם יתנו לו אחר כמותו או טוב ממנו לא איכפת לו .

טו. כן הוכיח בשו"ת בצל החכמה ח"ג סי' מג, וראייתי מברכות (יא.) בשבתך בביתך פרט לעוסק במצוה ובלכתך בדרך פרט לחתן וכו' מאי משמע אר"פ כי דרך מה דרך רשות אף כל רשות. מבואר דאי לאו דכתיב מיעוטא הוי מחייבים עוסק במצוה.

ומעתה לענין לא תחמוד ולא תתאוה דלא כתיב מעוטא ע"כ דגם דבר מצוה הוי בכלל האיסור. וכן הוכיח מהמכילתא (יתרו) כלל ופרט וכלל וכו' מה הפרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה אף כלל מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה. ובפי' מרכבת המשנה על המכילתא כ' לאפוקי חימוד תורה דמה אני בחינם אף אתם בחינם וכן מבואר בזוהר ויצא ע"כ. מבואר דדוקא לימוד התורה

חמדה בחכמה של אחר

טז. אם ראובן יודע איזו חכמה או מלאכה, מותר לשמעון להפציר בו או להרבות עליו רעים עד שילמדנו חכמה או מלאכה זו, ואין בזה משום לא תחמוד, כיון שלא נאמר איסור זה אלא בדבר ששייך שיקנהו מחברו וחברו חסרי.

ממעטינן לפי שצריך ללמדה בחינם ואינו בקונה ומקנה אבל ס"ת תפילין ומזוזות הרי הם בכלל כל אשר לרעך כיון שהם בקונה ומקנה שא"צ ליתנם לחברו בחינם ומכש"כ שופר ולולב ומצה וכה"ג שאפשר להשתמש בהם לצרכי חול. וכן הוכיח מספר החינוך (מצוה תט"ז) שכ' שלאו דלא תתאוה נוהג בכל בני העולם לפי שהוא ענין למצות גזל וא"כ כשם שאסור לגזול כדי לקיים מצוה כך אסור לחמוד במה שהוא של חברו כדי לקיים בו מצוה. וכן מוכח מדברי שו"ת מחנה חיים (ח"ב או"ח סי' לב). ודלא כדברי התולדות שמואל (מצוה לח סי' א אות ו) ודחה שם דבריו. הרבינו בחיי (שמות כ י"ז) כ' דשרי לחמוד את התורה והמצות וכמו שאמרו קנאת סופרים תרבה חכמה עכ"ד. וע' לקמן, וודאי כוונתו שחומד לקיים התורה והמצוות אך לא חומד חפץ של מצוה. וע"ע בספר רב ברכות להבא"ח דף צב שכ' דהחומד בספר כדי ללמוד בו וכן החומד ביתו לעשותו בית כנסת, ואינו רוצה אותו לצורכו כלל דמותר עכ"ד. ע"כ מיירי שאינו רוצה שהספר יהיה קנינו כלל, ורק יקרא בו ויחזירנו. וכן החומד ביתו לעשותו בית כנסת מיירי שמיד יקדישנו ולא יהיה קנינו רגע אחד דאל"כ נראה דעובר וככל הנ"ל.

ואם בעל החפץ מחויב עפ"י דין למכור החפץ לחבירו, כגון שלזה יש מצה שמורה יותר מכדי צרכו ולזה אין, כ' בשו"ת בצל החכמה שם שמסתבר שאין בזה איסור, כיון דגם בלי הפצרתו מחויב הלה ליתנה לו (וכפרק ה' סעי' ל"ה).

וכ' במנ"ח (מצוה לח אות ד) דאם קנה חפץ באופן האסור ועבר בלא תחמוד, יכול לקיים בו מצוה ואין בזה משום מצוה הבאה בעבירה כיון שקדם הקנין למצוה, וכהתוס' בסוכה דף ל ד"ה הא. עכ"ד. ולענין ברכה צל"ע אי שרי לברוכי (ע' באו"ח סי' תרמט במ"ב ס"ק ו).

טז. זוה"ק (יתרו צג:) ח"ל: אוף הכי לא תחמוד לא פסיקא טעמא כלל, ואי תימא אפילו חמודא דאורייתא אסור כיון דלא פסקא, ת"ח, בכלהו עבדת אורייתא כללא ובהאי עבדת פרטא בית רעך שדהו ועבדו וגו' בכל מילי דעלמא, אבל אורייתא איהי חמודת תדיר שעשועים גנזי דחיי ארכא דיומין בעלמא דין ובעלמא דאתי, עכ"ל. וכן מוכח מפירוש המרכבת המשנה למכילתא שם דבאה לאפוקי חימוד של תורה דשרי.

בספר דרך פיקודיך (מצוה ל"ח חלק הדיבור אות ב) כתב דחימוד התורה דשרי היינו כגון שרואה בחברו שיודע איזה מסכת וחומד שידע גם הוא כמהו. ועי"ש שהוציא מזה דלא תחמוד במילי דעלמא דאסיר הוא אף באופן שאינו לוקח דבר מה מחבירו שהרי בתורה הידיעה נשארת גם אצל חבירו, ולכן אף בחומד שיהיה לו כשל חבירו במילי דעלמא אסור עכת"ד. אולם נלע"ד דאפשר להעמיד את דברי הזוהר בכגון שרואה אצל חבירו ספר נדיר וחומד אותו כדי ללמוד ממנו דהוא חמודא דאורייתא דשרי (ואינו מעונין בספר זה שיהיה שלו לצורכי אספנות וכד' אלא רק בשואלו ממנו) או שרואה שחברו או רבו יודע מסכת או נושא מסוים בתורה ומפציר בו שילמדנו ענין זה אף שעי"כ הוא נחל את הזמן של רבו, ואף שבזמן זה גם רבו מקיים מצוות ת"ת אולם רבו איננו מעונין לעסוק בזה עכשיו, ועכ"פ יש לרבו ירידה באיכות הלימוד בעיסוקו בכך, והוא בכ"ז מפציר בו שילמדנו, ובאופן זה יש נטילה של דבר מה מרבו, ובכ"ז שרי כיון שהוא חימודא דאורייתא. אבל לחמוד שיהיו לו ידיעות כשל רבו, זה פשיטא דשרי אף במילי דעלמא. וע' ערוה"ש (שנ"ט י) שדייק מהמכילתא והרמב"ם והשו"ע במה שכתבו בלא תחמוד בכל דבר שאפשר שיקנהו ממנו, שבא לומר שאינו עובר אלא בדבר דשייך בו קנין, אבל באמנות או חכמה שמפציר בו שילמדהו אינו בלא תחמוד. ולפי"ז א"א לומר שחמודא דאו' דשרי שהוא בכה"ג כיון שגם במילי דעלמא שרי בכה"ג.

יז. כבסוף ההערה הקודמת.

חמדה בחפץ שאינו בשימוש

יז. גם בחפץ שאינו בשימוש אצל המוכר אסור לחמוד. ולכן כשאחד רואה אצל חברו חפץ שאינו משתמש בו, ועומד אצלו כאבן שאין לה הופכין, והלה מפציר בו שימכרנו לו או שיתננו לו כשאצלו השימוש נצרך לו ביותר יש בזה משום לא תחמוד. דוגמא: אדם שרואה אצל איש פשוט ספר נדיר ומפציר בו שימכרנו לו, והמפציר הוא אדם שהספר נצרך לו ביותר, עושה הוא איסור בכך[יח].

חמדה במשרה של אחר

יח. אסור לו לאדם לחמוד במשרה ותפקיד של חברו[יט] ולכן מורה המלמד בתלמוד תורה הלוטש עיניו בחברו שקיבל ללמד כתה גבוהה יותר, אסור לו לחמוד בו ולהפציר בו ולהכביד עליו רעים, או לפנות למנהל כדי שיתן לו את תפקידו. השתדלות זו אסורה אפילו אם חברו לא ינזק על ידו אלא יקבל תפקיד גבוה יותר[כ], אם אמנם בהתחלה חברו סירב, כיון שדבר זה דומה למרבה לו דמים כדי שיסכים.

יט. וכן תלמיד בישיבה שקיבל תפקיד לסדר את הספרים באוצר הספרים שבישיבה, אסור לתלמיד אחר לחמוד בתפקידו ולהפציר בו שיוותר על תפקידו עבורו.

חמדת בתים וקרקעות

כ. החומד בית חברו או שדהו עובר בלא תתאוה ובלא תחמוד כמפורש בפסוקים "ביתו שדהו וכו'"[כא] אף שהם דברים שאי אפשר לגוזלם[כב].

יח. ואף שאצל הת"ח הוא צורך מצוה, כבר כתבתי בסע' טו שגם לצורך מצוה יש לא תחמוד, אכן אם מנסה לשכנעו שכנוע של אמת שבשבילו כסף עדיף, וזוהי באמת טובתו, וגם מכווין לטובה זו, אזי אי ל"ת הוא משום אבק גזל, צ"ל מותר. וגם אם האיסור הוא משום המדה הרעה, אזי בכה"ג שמכווין באמת לטובתו צ"ל מותר. אולם למעשה עפי"ר קשה לכווין כן.

יט. הראיה מקורח שאמרו עליו בגמרא (סוטה ט.) שנתן עיניו במה שאינו ראוי לו ופי' רש"י דקאי על הכהונה, והמאירי פי' דקאי על הנשיאות, והסמ"ק הביא גמרא זו לענין לאו דלא תחמוד, ומוכח דס"ל דשייך איסור זה גם בחומד שררה של חברו. וכ"כ באורחות חיים לר"א מלוניל סי' מג, וכן פי' רש"י שם לגבי אחיתופל שנתן וכו' וכן אחיתופל פי' רש"י שם שנתן עיניו במלוכה ואבשלום חמד במלכות (מאירי) ועחיהו בכהונה.

כ. אכן אם האיסור משום אבק גזל שאין המוכר מסכים בלב שלם, אזי היה צ"ל מותר כיון שסו"ס לבסוף מסכים בלב שלם. אולם אם האיסור הוא משום ההשתדלות הרבה, אזי גם זה אסור, דאסור לעשות השתדלות רבה כ"כ. (וע' הערה לה).

כא. בכלי יקר על פרשת יתרו כ' דלא כתיב "שדהו" ללמדנו דאין עובר בלא תחמוד משום דקרקע אינה נגזלת ורק בלא תתאוה עובר כדכתיב בפרשת ואתחנן "שדהו". וע' במנחת סולת על החינוך שהאריך לדחותו דאין לחלק בין בית לשדה דהלא בבית מפורש בקרא דעובר. ומביא גם ראיה מלשון המכילתא "וחמדו שדות וגזלו", ושם איירי בלאו דלא תחמוד.

כב. שהרי עבדים וקרקעות התמעטו מגזל מכלל ופרט וכלל (ב"מ נו ע"ב) ואולם כמה אחרונים למדו מהסיפרי שקרקע לא התמעטה מהלאו של לא תגזול אלא רק מהתשלומין (ע' אצ"ת ע' גזל). דכן איתא בספרי פרשת שופטים על הפסוק "לא תשיג גבול רעך" (ו' יד): "והלא כבר נאמר לא תגזול ומאי תלמוד לאמר לא תשיג, מלמד שכל העוקר תחומו של חברו עובר בשני לאוים".

החומד בחפצי הקדש

כא. החומד בחפצי הקדש, כגון בחפצי בית הכנסת, ומפציר בגבאי למוכרם לו ונתרצה לו הגבאי ומכרם, אין בו משום לא תחמוד[כג].

פרק ג: חמדה אצל שותפים

החומד ברכוש השותפים

כב. גם החומד ברכוש השותפים עובר בלא תחמוד[כד] ולכן גם החומד ברכוש הציבור עובר בלאו זה[כה].

כג. יש להסתפק בחומד עבור הצבור, כגון עסקן ציבורי החומד בית מסוים לקנותו עבור הצבור[כו]. ואם חומד בו על מנת להקדישו לבית כנסת עי' בהערה טו.

שותף החומד ברכוש המשותף

כד. שותף החומד ברכוש המשותף עובר בלא תחמוד. וכגון שאחד השכנים בבית משותף חמד לעצמו חלק מקרקע הבנין והפציר בשאר הדיירים שימכרו לו קרקע זו, ועיין בהערה שיש מי שנסתפק בזה[כז].

כג. הפמ"ג (או"ח סי' תרד משב"ז סוסק"א) נסתפק אי שייך לא תחמוד בשל עכו"ם, וכ' בשו"ת בצל החכמה (ג מח אות ט) דמספק"ל לפמ"ג אי ממעטינן עכו"ם מתיבת רעך, אך זה פשיטא דממעטינן הקדש.

כד. עפ"י המבואר בשו"ת שבו"י (ח"א סו"ס קס"ו) דאע"ג דכתיב לא תעשוק את רעך ולא תגזול, לא דרשינן רעך דיחיד אין דרבים לא, דאדרבא אמרינן חמור עושק וגזל דרבים משל יחיד, וא"כ ה"ה לנד"ד, כ"כ בשו"ת בצל החכמה (ג, מו), ועי"ש שכ' דלרבנן דרב אילעי (בחולין קלה-קלו) כל מקום שדברה תורה בלשון יחיד לא ממעטינן שותפות, דכל ישראל נקראים בלשון יחיד. וע' מש"כ שם לצדד כשאחד מהשותפים הוא עכו"ם, עי"ש.

כה. כבהערה הקודמת. וכ"מ ברבינו בחיי שהביא ראיה מעבן כדוגמא לאיסור החמדה, והרי עכן חמד בשל הצבור כמ"ש ואראה בשלל וכו'.

כו. דשמא כיון שאין כאן בעלים מיוחדים הזוכים בבית אין בזה איסור (הדברה העשירית ס"ק ב). אך מאידך י"ל כיון שהמפציר הוא חלק מהצבור והוי כשותף החומד עבור השותפות, דעובר. ובפרט אי הוי כענף מגזל אין סברה להתיר בכה"ג.

כז. בשו"ת משפטים ישרים (ח"א סי' סט) נסתפק בשותף התובע דינא דגוד או אגוד אם עובר על לא תחמוד וכ' דנראה שאינו עובר דחז"ל לא יחזיקו ידי עוברי עבירה, ויש לחלק בין אם תובע משום נחת רוח לשפות שלום או מחמדה וקרוב לי שלעולם אינו עובר, וממילא נראה לי בקרקע של שותפים והשתדל השותף לקחת חלק השותף דאין בו לא תחמוד כלל וצל"ע בעת, עכ"ל. וכ' בשו"ת בצל החכמה (ג, מז) דהסברא להקל היא די"ל דלא שייך לא תחמוד אלא בחומד דבר השייך לחבירו ולו אין חלק בו, אבל יש לו חלק בו כשותף לא, כי אז אין הוא חומד ומתאוה אלא את שלו, שהרי בכל משהו שבאותו חפץ יש לו חלק וקנין ורק רוצה שיהיה שייך לו לבדו. ואולם כ' להוכיח משו"ת בית שלמה (חיור"ד ח"ב סוס"י ר"ט) בהגה"ה מבן המחבר שכ' להוכיח מגמ' בחולין לט: דלא שייך לא תחמוד בנכרי, ושם מיירי בשותף נכרי, ואי בחומד אחד מן השותפים בחלק חברו לא שייך לא תחמוד, אין ראיה משם דל"ש לא תחמוד בשל נכרי כיון דבשותפים מיירי דאפילו בשל ישראל ל"ש בהו לא תחמוד, א"ו דלא עלה על דעתו כלל לפטור שותף החומד בחלק שותפו ע"כ.

כה. אחד הדיירים בבית משותף המעונין לבנות מרפסת תלויה, ומבקש את רשות הדיירים, ואחד הדיירים מתנגד. נראה דמותר להפציר בו ולהרבות רעים עד שיסכים[כג].

שותף התובע פירוק השותפות

כו. שני בני אדם השותפים בקרקע קטנה או בחפץ שא"א לחלקו, כגון מכונית, יכול אחד השותפים לתבוע את פירוק השותפות, והיינו, שימכור לו את חלקו או שיקנה הלה את חלקו ממנו. ומותר אף להפציר בו שיסכים. ואף לתובעו בב"ד לכך. ברם נראה שאם עושה זאת מתוך חמדה בחלק חברו, ויודע שחברו לא יקנה את חלקו ממנו אלא יאלץ חברו למכור לו את חלקו, בכה"ג עובר הוא בלא תחמוד, והכל תלוי בכוונת הלב[כד].

פרק ד: חמדה המצויה במקח ובממכר

חפץ העומד למכירה

כז. חפץ המוצע למכירה מותר לחמוד בו ולקנותו, ואף מותר לעמוד על המקח ולהפציר במוכר שיוזיל במחירו. ברם להכביד עליו רעים ולהפציר בו רבות שיוזיל במחיר (אוצר החכמה) כל כך עד שניכרים הדברים שבאופן זה איננו מעונין למוכרו נראה דאסור[כה].

ונראה שכן עיקר, שהרי ודאי שייך איסור גזל בשותף הגוזל את חלק שותפו, וה"ה לא תחמוד. ועוד דספיקא דאורייתא לחומרא. ועוד יש להעיר שאם המצב הוא בגוונא דכופין על מדת סדום, דזה נהנה וזה לא חסר, מסתבר שאינו אסור. וכן אם התנגדות השכן היא רק בגלל רעש ולכלוך שבשעת הבניה נראה דשרי לשכנעו שהדבר ייעשה באופן נאות עד שיסכים.

כד. כיון שאין הוא חומד בקרקע של הרכוש המשותף. ולכל היותר הוא עומד לעשות מעשה שיגרום לנזק לשכן, כגון שיוסיף לו צל או רעש, ובהיזק לחברו אין לא תחמוד כמ"ש הגרי"פ פערלא שם, דאין הוא לוקח משל חברו לעצמו.

כה. בשו"ת משפטים ישרים (ח"א סי' סט) נסתפק בשותף התובע דינא דגוד או אגוד אם עובר על לא תחמוד, וכ' דנראה שאינו עובר דחז"ל לא יחזיקו ידי עוברי עבירה, ועוד כ' דיש לחלק בין אם תובע משום נחת רוח ולשפות שלום (או מאיזה טעם אחר) או מחמדה, עכ"ד. וכך סתמתי דדבר המסתבר הוא. ואף דסיים שם דקרוב הוא שלעולם אינו עובר וצ"ע ע"כ, דבריו הראשונים יותר נראים. וע"ע בשו"ת בצל החכמה (ג מז) מה שדייק מדברי שו"ת בית שלמה (יו"ד ח"ב סו"ס רט) ג"כ דשייך לא תחמוד בשותפים.

ל. כן נראה בסברא דסו"ס באופן זה איננו מעונין למכור ורק משום ההפצרה נאות למכור. ושו"ר שכ"כ בשו"ת שבט הקהתי (ח"ג סי' שכ"ט). מקרה זה שייך גם באיש נכבד (עיין פרק ה סעיף מ) שמציע מחיר נמוך מאד לחפץ העומד למכירה, והמוכר מסכים רק בגלל שהוא איש נכבד ולולא זאת לא היה מוכר במחיר כזה כלל, נראה דעובר בלא תחמוד.

וכן מצוי מנהג בין סוחרים שאינם משיבים ריקם את הקונה הראשון ביום, ובכל ענין רוצים שהעסקה עמו תתבצע (כיון שסוברים שסימנא מלתא ויצליחו יותר באותו יום), ולכן קונה המנצל זאת ועומד על המקח ומחיל הרבה עד שעור שבעה"ב מפסיד בעסקא זו, יתכן ועובר בלא תחמוד, וצ"ע, דיתכן שאין זה נחשב להפצרה, אלא ניצול מצב, וכמו הקונה מאדם הזקוק למזומנים.

המרבה בדמים

כח. חפץ שבעליו אינו מעונין למוכרו, אסור להרבות לו דמים ולהעלות במחיר וע"י כך לשכנעו שיסכים למכרו[לא].

כט. ברם אם כששאלו האם מעונין למכור הלה שותק יכול המציע לחשוב שהלה מעונין למכור אלא שלא נתרצה למחיר שהציע ויכול להרבות במחיר עד שהבעלים יגיב בחיוב או בשלילה[לב].

לא. ישנה לכאורה אפשרות לחמוד בשל חבירו בדרך של היתר, הכיצד - תחילה ישאלנו אם "החפץ עומד למכירה, ואם יענה בשלילה, יציע לו לקנותו במחיר מסוים, גבוה מהרגיל. ואם גם לזה יענה בשלילה, יציע מחיר גבוה יותר, וכן יעלה את גובה ההצעה עוד ועוד עד שיסכים למוכרו. והיה נראה שבאופן זה אינו נקרא מפציר או מכביד ברעים אלא נחשב שרק שואלו האם עומד למכירה במחיר שמציע. וכשלבסוף המוכר מסכים למחיר הגבוה נחשב הדבר שהסכים מיד למכירה במחיר זה.

אך בברכת פרץ (פר' יתרו) כ' דבכה"ג אסור "שנתן לו דמים הרבה ועי"ז פעל שנתרצה", וכן בחרדים (שם) כ' שאם **הרבה לו דמים** דאסור. ונראה שמקורו בלשון הרמב"ם פ"א מגזילה הי"א "אע"פ שהרבה להם בדמים", דמשמע שריבוי הדמים הוא אופן מסוים של הפצרה. וע' דזה תלוי במחלוקת ראשונים. דאם איסור החמדה הוא משום חמדת הלב (אלא ששיעורה הוא עד כדי שקנאו ממנו) אזי אמנם יש לאסור אף בהרבה לו דמים, אבל אם אסור חמדה הוא משום אבק גזל, דהמוכר לא מוכר לו בלב שלם, אזי נראה שהוא דוקא כשמפציר בו או מרבה עליו רעים, שדוקא אז אינו מתרצה למכור בלב שלם ורק מטעמים חיצוניים מתרצה למכור, אבל אם מרבה לו דמים, יתכן שמותר לשיטות אלו, כיון שכה"ג מתרצה למכור בלב שלם. למעשה לכאורה יש להחמיר בדין זה. (וכן פשוט שלראב"ד דבאמר רוצה אני אין לא תחמוד, שבכה"ג ג"כ אין איסור כיון שלבסוף הסכים). שאלתי את מורנו הגאון **ר' חיים קנייבסקי שליט"א** וענה לי "שכן משמע הלשון (של החרדים והברכת פרץ) וצ"ע".

ולפ"ז ההצעה הראשונה צריכה להיות בסגנון של "האם אתה מוכן למכור" בלבד, ולא לשאול "האם אתה מוכן למכור בכך וכך" באופן שהצעת המחיר היא גבוהה במיוחד ויש בה משום לחץ והפצרה למכור. ושמא י"ל שכיון שהמציע מסופק אם הבעלים מעונין למכור, אזי שרי לפתוח בהצעה במחיר גבוה, כיון שאם מעונין למכור ודאי דשרי להציע מחיר גבוה. ונראה לדון זאת כספיקא בדאורייתא ולחומרא, ואין לפתוח במחיר מופרז שיש בו משום לחץ.

לב. בהא דכ' החרדים והברכת פרץ שלהרבות דמים יש בזה משום לא תחמוד, יש להתבונן במעשה דרב ספרא במה שאמרו במכות (כד.) דובר אמת בלבבו כגון רב ספרא, והובא ברש"י מהשאילתות (ויחי, לו) דהכי הוה עובדא דרב ספרא היה לו חפץ אחד למכור ובא אדם אחד לפניו בשעה שהיה קורא ק"ש ואמר לו תן לי החפץ בכך וכך דמים ולא ענהו מפני שהיה קורא ק"ש כסבור זה שלא היה רוצה ליתנו בדמים הללו והוסיף ואמר תנהו לי בכך יותר לאחר שסיים ק"ש אמר לו טול החפץ בדמים שאמרת בראשונה שבאותם דמים דעתי ליתנם לך ע"כ.

ואם נימא כהחרדים שיש בהוספת דמים משום לא תחמוד אזי היה רב ספרא צריך להמנע מליתנם לו במחיר הגבוה כדי למנוע ממנו מלעבור על לא תחמוד ויש בזה משום לפנ"ע, (ואף שרב ספרא הסכים בלבו למוכרו בפחות, אך הקונה לא ידע, ויש בזה משום מתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, וגם על זה יש לפנ"ע בבתוס' קידושין ל"ב), וא"כ אין ראיה שיש לו מעלת דובר אמת בלבבו. ויש מכאן לכא' ראיה שע"כ אין בהוספת דמים משום ל"ת. אלא דאיכא למדחי כהסוברים דאין לפנ"ע בלא תחמוד. ועו"ל דכיון דלא היה ברור שרב ספרא לא היה מעונין למכור, אלא יתכן שמעונין אלא שלא נתרצה במחיר הנמוך אין בזה לא תחמוד וכן עיקר.

ולפי"ז נראה שאם אדם מבקש מחברו שימכור לו חפץ בכך וכך, והלה שותק, יכול המציע לחשוב שהלה מעונין למכור אלא שלא נתרצה למחיר שהציע, ומותר לו להעלות ולהוסיף במחיר עד שיתרצה, ואין זה נחשב שמפציר בו למכור כיון שלא גילה את דעתו להדיא שאינו מעונין למכור, ולכן העלאת המחיר אינה נחשבת להפצרה נגד רצונו מדלא גילה את רצונו, (ואף דיש לדחות את הראיה ממעשה דרב ספרא וכנ"ל אך עצם הדין נראה כך בסברא).

ל. אם כששואלו האם מעונין למכור ענה לו "תלוי במחיר" פשוט שמותר להרבות לו דמים עד שיתרצה למחיר שהציע[לג].

הצעה לחברו קנה את שלי או אקנה את שלך

לא. שני בני אדם העוסקים לפרנסתם באותו ענף, ומתפרנסים בצמצום. והגיע אחד מהם למסקנה שיותר כדאי הוא שיקנה האחד את חלק חברו והשני יפנה לעיסוק אחר. יכול הוא לבוא בהצעה כזו אל חברו או קנה את שלי או מכור לי את שלך, ואף להפציר בו שיסכים, ואין בזה משום לא תחמוד, ובלבד שאכן עושה הוא זאת מתוך הכוונות הנ"ל. אולם אם עושה הוא זאת מתוך חמדה בחלק חברו ויודע שחברו לא יקנה את שלו, אלא יאלץ חברו מתוך לחציו והפצרותיו למכור לו את שלו, בכה"ג נראה שעובר הוא בלא תחמוד, והכל תלוי בכוונת לבו[לד].

סחורה שאינה עומדת למכירה אלא לאחר זמן

לב. סוחר שיש לו סחורה שצריך למוכרה, אלא שעכשיו אינו רוצה למכור מאיזה טעם, אסור להפציר בו שימכרנה, והעושה כן עובר בלא תחמוד ועיין בהערה[לה].

לג. כיון שהמוכר מלכתחילה מוכן למכור במחיר מסוים שעולה על ליבו אלא שלא נקב בו עד אשר המציע אומרו בעצמו. ופשוט.

לד. כן נראה לענ"ד בסברא. ומש"כ בשו"ת בצל החכמה (ג מז) וז"ל: דכיון שהוא אינו רוצה דוקא לקנות את של חברו, אלא או לקנות את של חברו או למכור את שלו, אין בזה שמץ של לא תחמוד ולא תתאוה וזה דין דגוד או אגוד שהיתרו ברור, עכ"ל. לענ"ד הוא תמוה, דאין זה דין דגוד או אגוד, דשם הוא זכותו של כל אחד לדרוש חלוקה. עוד נראה שזהו דוקא באם ההצעה וההפצרה לא באה מתוך חמדה וכנ"ל. דהגע עצמך דאם החפץ שבידו הוא גרוע וחומד בחפץ יפה שביד חברו ומפציר בו שיקנה ממנו או שימכור לו את החפץ היפה שביד חברו והוא יודע שמסתמא חברו לא ירצה לקנות את הגרוע שבידו, וממילא עיקר ההפצרות הם בעצם שימכור לו את שבידו, וכי דבר זה יהיה מותר.

לה. כ"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ה בקונטרס המצות ס' י"ט. ונלע"ד דתלוי מאיזה טעם איננו רוצה למכור עכשיו. דאם איננו רוצה למכור **בעצם**, דהמכירה עכשיו לא כדאית דשמא יעלו המחירים או שאיננו רוצה להחזיק עכשיו בכסף מזומן ושאר סיבות שאינו רוצה את המכירה, אזי אכן המפציר בו עובר בלא תחמוד. אבל אם יש סיבה **חיצונית** שאיננו רוצה למכור עכשיו, כגון שאין לו זמן פנוי עכשיו לעסוק במכירה זו, או שמצב רוחו איננו בכי טוב, או שהוא עייף, והלה הפציר בו עד שנאות למכור, אזי נראה שאין בזה משום לא תחמוד, כיון שלעצם מכירת החפץ הוא מוכן וההפצרה היתה שיוותר על הסיבה החיצונית שהיתה לו. ולכן נראה שמותר להפציר במוכר שזה הרגע סגר את החנות שיחזור ויפתחנה כדי שימכור לו, ואף שעכשיו הוא איננו רוצה למכור, אך זהו מסיבה חיצונית, דמתעצל לחזור ולפותחה או שממהר לביתו, אך לאחר שנתרצה לפתוח, ודאי שמעונין בעצם המכירה.

חמדה בכספו של הקונה

לג. כשם שלקונה אסור לחמוד בחפצו של המוכר, כן אסור למוכר לחמוד בכספו של הקונה. ולכן סוכן מכירות המחזר על הפתחים מותר לו להציג את מרכולתו בפני האנשים ולהציעה למכירה, ואף לפרט ולהאריך בשבח מעלותיה. אולם אם ניכרים הדברים שבעל הבית איננו מעונין כלל בקניה (ואינו מדחהו רק כדי שיוזיל במחיר) אסור לו לסוכן להפציר בבעל הבית כדי שיקנה ממנו, ואם עושה כן עובר הוא בלא תחמודל, כיון שהוא חומד בכספו של בעה"ב.

פרק ה: אופני חמדה שונים

החומד שיתנו לו מתנה

לד. גם המפציר בחברו שיתן לו מתנה עובר בלא תחמודלא.

לה. ומצוי הוא שהחתן מכבידל על חותנו קודם החתונה שיתן לו דבר פלוני ופלוני, מה שלא התנו על זה בשעת כתיבת ה'תנאים', ואע"פ שחותנו ממלא מבוקשו אעפ"כ עובר החתן על לאו זה דלא תחמודלב.

לו. ואולם בשעת המשא ומתן על ה'תנאים' יכול כל צד ללחוץ ולשכנע כדרך כל משא ומתנלג.

לז. עני הנצרך לצדקה מותר לו להפציר ולהתחנן שיתנו לו מתת כיון שהנותן לו מקיים בזה מצוה שהוא חייב בהמ.

לו. כן נראה לענ"ד כיון שחומד הוא בכספו של בעל הבית, וגם בכסף חל איסור זה כבפרק ב סעיף יג.

לז. בשע"ת (ג, מג) כתב גבי איש נכבד החומד לקחת כל חפץ שאסור לו לשאול מעם רעהו מקח או מתת בלתי אם ידע כי נתון ינתן לו בנפש חפצה ולא ירע לבבו בתתו לו ע"כ. הרי שהזכיר מתנה. וכן בסמ"ג מצוה קנח מבואר שעובר גם במפציר שיתן לו מתנה. וכן הוכיח בשו"ת שבט הקהתי (ח"א סי' שע"ט). וכ"כ בשו"ת ארץ צבי (ג, ו). ובספר המצוות הקצר להחח"ח (ל"ת מ) קורא תגר על חתן המכביד על חותנו קודם החתונה שיתן לו דבר פלוני מה שלא התנה ע"ז בשעת כתיבת התנאים ואע"פ שחותנו ממלא מבוקשו אעפ"כ עובר החתן על לאו זה דלא תחמוד, מוכח דס"ל דגם במתנה שייך לא תחמוד, וכ"כ ברב ברכות דף צג, וכ"כ בפלא יועץ ערך דבור. ובשו"ת בצל החכמה (ח"ג סי' מד) כ' להוכיח כן אף מדברי מרכבת המשנה שביאר את המכילתא דבאה לאפוקי רק חימוד של תורה דהוא בחינם ולא שייך ביה קונה ומקנה הא במתנה דאפשר בקונה ומקנה אסור. וכן הוכיח מדברי הסמ"ג (ל"ת קנ"ח) דס"ל דלא תחמוד הוא בלא דמי דוקא, ולא בדרך גזל קאמר דא"כ תפוק"ל מלא תגזול, אלא ע"כ דעיקר הלאו קאי בחומד בחפץ חברו ומפציר בו ברעים ומבקש ממנו ליתנו לו בלא דמי במתנה מרצונו הטוב ע"ש. וע"ע בשו"ת ארץ צבי שכ' בשם האדמו"ר מגור זצ"ל דס"ל שהוא רק מידת חסידות ע"ש. וע"ע בתשובות והנהגות ח"ג סי' תעה.

לח. דברי הח"ח כבהערה לעיל.

לט. פשוט, וכ"כ החפץ חיים בסו"ס שמירת הלשון.

מ. כ"כ בשו"ת ארץ צבי שם כיון שהנותן מקיים בזה מצוה. וכופין על הצדקה, וכתוב ולא ירע לבבך בתתך לו, דמשמע שאף אם נותן ברוע לב לוקחים ולא חוששים. וכ"כ הח"ח בסו"ס שמיה"ל בחתימת הספר שהמפציר שיתנו לו צדקה שרי. ולפי"ז אם המבקש צדקה איננו עני,

חמדה בפקדון ובהלואה

לח. החומד בפקדון שהופקד אצלו, וכובשו תחת ידו ואינו מחזירו לבעלים, עובר בלא תחמודמא

החומד שיהיה לו כשל חברו

לט. מותר לו לאדם לחמוד ולהתאוות שיהיה לו חפץ כשל חברו, ואף לילך לחנות ולקנות חפץ כזה, ואין בזה משום לא תחמוד, כיון שלא חומד את החפץ המסוים של חברו.

מ. ברם מידת חסידות היאמב שלא לחמוד מתוך קנאה כללמג.

מא. אכן נראה שאם האדם מתיישב בדעתו שהחפץ נצרך לו לשימושו ולתועלתו, ומעונין להשיג חפץ כזה, שלא מתוך קנאה בחברו, הדבר מותר לחלוטיןמד.

באופן שהנותן לו אינו מקיים מצוה, עובר המבקש בלא תחמוד. דבר זה מצוי בקבצנים שאינם עניים ומטילים עצמם על הצבור.

מא. כן מפורש בגמ' ב"מ דף ה:, ובספר מנחה חדשה על החינוך נסתפק בערוש את חבירו, וכן בהלואה ובפקדון אם עובר כשאין רוצה להחזיר, דאפשר דבעינן דמתחילה שיחמוד ואח"כ יקח החפץ, אבל כאן החפץ בא לידו בהיתר, עכת"ד. ותימא שנסתפק בפקדון דמפורש בגמ' שם לאיסורא. ובספר הדברה העשירית (אות ח') כתב דאין להביא ראיה מפקדון להלואה דבפקדון הוא ברשות הבעלים וכשהחליט ליקח אותו לעצמו היה לאחר החמדה וזה לא שייך בהלואה.

מב. במכילתא דרשב"י (יתרו) קתני יכול לא יאמר לואי עיני כעינו לואי שערי כשערו ת"ל שורו וחמורו עבדו ואמתו ביתו ושדהו, מה אלו מיוחדים דברים שאפשר להן לבא תחת ידך וחברך חסירן, אף אין לי אלא דבר שאפשר לו לבא תחת ידך וחברך חסירן ע"כ. וכן ברמב"ם כ' "עד שלקחו ממנו" והובא לשונו בשו"ע, והוא פשוט. ח"ל רבנו אברהם בן הרמב"ם עה"ת (יתרו): והבן שאזהרה זו (דלא תחמוד) על איזה חפץ שיש ברשותו של חברו לא על מה שדומה לאותו החפץ. המשל בזה ראובן יש ברשותו בית נאה אסור על שמעון להתאוות שאותו בית גופו יהיה שלו לא שאסור לו להתאוות לו דוגמתו או דומה לו עכ"ל. ומש"כ במלבי"ם (יתרו) שבדברות אחרונות הוסיף על התאוה שיהיה עשיר כמוהו ע"כ, ודאי לא דק וכוונתו שיקח לעצמו את העושר של חברו דזה נהנה וזה חסר. ומש"כ בס' דרך פקודיך (מצוה ל"ח חלק הדבור אות ב') לאסור בנ"ד צ"ל שהוא ע"ד החסידות. וע' בשו"ת בצל החכמה (ח"ג סי' מ"ט), וכן בשו"ת שבט הקהתי (ח"א סי' שע"ט) כ' להתיר בנ"ד.

מג. עפ"י הדרך פקודיך שם. גם מהאבן עזרא על התורה (יתרו) משמע קצת לאסור החמדה שבלב שיהיה לו כשל חברו, דז"ל אנשים רבים יתמהו על זאת המצוה, איך יהיה אדם שלא יחמוד דבר יפה בליבו כל מה שהוא נחמד למראה עיניו עכ"ל. ומתרץ במשל הכפרי שלא חומד בבת המלך ככה כל משכיל צריך שידע כי אשה או ממון לא ימצאנו אדם בעבור חכמתו ודעתו, רק כאשר חלק לו השם ע"כ. ומעצם שאלתו משמע שיש לאסור אף את חמדת הלב בלבד שרוצה שגם לו יהיה כזה, דאם כשאר הפוסקים הסוברים שהתאוה והחמדה האסורה היא רק במחשב ומתכנן כיצד ישיג את הדבר של חברו, הרי מזאת קל להשמר. אכן מכל הפוסקים דלעיל מוכח דזה שרי מדינא. ושנינו באבות הקנאה וכו' מוציאין את האדם מן העולם, לכן כתבתי שלא לחמוד מתוך קנאה. וכן ברבנו בחיי (יתרו) משמע דדוקא חמדת התורה והמצוות מותרת ואמרו קנאת סופרים תרבה חכמה, הא קנאה אחרת לא, ואף שהיא רק קנאה בעלמא. וכן בשו"ת שבט הקהתי שם כ' ששמע לחלק שאם אינו צריך את החפץ שרואה אצל חברו, ורק משום שיש לחברו חפץ כזה רוצה גם הוא, שהיא חמדה הבאה מתוך קנאה, אז יש לאסור, שהרי רוצה את החפץ רק משום שיש לחברו חפץ כזה עכת"ד. (אלא דשם כ' דיתכן שהוא לאו גמור, ולענ"ד אינו אלא מדה רעה).

איש נכבד המבקש בלי הפצרה

מב. החומד לקחת חפץ מסוים והוא איש נכבד, שאם יבקש יתבייש הנשאל לסרב לבקשתו אסור לו לבקש מרעהו שימכור לו חפץ זה, או יתננו לו במתנה, אא"כ ברור הדבר שיתננו לו בלב שלם ולא ירע לבבו בתתו לו[מה].

מג. ולכן רב, מורה, מנהל וכד', המבקשים מהאנשים שתחת מרותם לקנות מהם דבר מה, או שמבקשים שיתנו להם מתנה, יעשו זאת רק אם הם בטוחים שהנותן יתן להם זאת בלב שלם.

מד. כל הנ"ל שייך אף כשהורים מבקשים זאת מבניהם[מו].

המפציר שיעשו עמו חסד

מה. מותר לו לאדם לכוף את חברו בדברים ולהפציר בו כדי שיעשה עימו חסד כיון שחברו מקיים בכך מצוה שהוא חייב בה[מז], ולכן -

- מותר להפציר בבעל רכב שיקחנו ברכבו למקום נסיעתו[מח].
- אדם הנתון במצוקה כלכלית יכול לפנות לחברו או לגבאי גמ"ח ולהפציר בו ולהתחנן שילווה לו מעות.

יש איפוא להבדיל בין אם החומד רוצה לקיים מצוה בחפץ שחומד לבין אם החומד מפציר בחברו וחברו מקיים מצוה שחייב בה בנותנו לו את החפץ שחמד שבאופן הראשון הדבר אסור כבסעיף טו.
ובאופן השני הדבר מותר כבסעיף לו.

מד. כן היה נראה בסברא. ואח"כ ראיתי בשו"ת שבט הקהתי שם שאם צריך את החפץ ורק שלא ידע עד עכשיו דיש חפץ כזה ועכשיו נתוודע לו כשראהו אצל חברו, שאז ליכא איסורא כלל.

מה. רבנו יונה בשע"ת (ג, מג), אורחות חיים לר"א מלוניל סי' מ"ג. ובשו"ת בצל החכמה (ג, מד) הסתפק דשמא הוא רק מידת חסידות עי"ש. אולם אינו נראה כן, דזיל בתר טעמא, דכללא כייל השע"ת בריש דבריו דכל שחברו מוכר החפץ ואין את נפשו למוכרו, כי זה כמו הכרח ואונס, אם כן גם באיש נכבד שמבקש והנותן נותן שלא בנפש חפצה ולבבו רע בתיתו לו הרי"ז בכלל הלאו. ומה לי אם מפציר בו ומכביד עליו רעים ומה לי אם הוא בעצמו גורם למצב הזה מכח עצם מעמדו. ודבר זה מצוי ברב נכבד או איש ציבור וכדומה. (ושמא זוהי הרבותא ד"לא חמור אחד מהם נשאתי", דמתבישים לסרב ולכן לא השתמש בעזרת האחרים כלל), וכ"כ בספר רב ברכות (דף צב) שאצל אדם גדול בקשה וביאה לביתו היא כהפצרה, וראייתו מכתובות דף נג ע"א עי"ש.

מו. נראה שזהו דוקא בדברים שאין הבן מקיים מצות כיבוד הורים כשמסכים לבקשה. דבשמקיים כיבוד הורים נראה שאין לא תחמוד כיון שמקיים אז מצוה, כדלעיל פרק ב סעיף טו.

מז. כבפרק ה סעיף לו.

מח. בגוונא שבעל הרכב חייב משום חסד ליקחנו עמו, כגון במקור שאין תחבורה ציבורית וכיו"ב (ואכמ"ל בנידון זה).

חמדה המצויה בין אחים

מו. חמדה המצויה בין אחים היא כגון שאחד הבנים רואה דבר שאחיו קיבל ומבקש מהאבא שיאמר לאחיו ליתנו לו, והבן לא יכול לסרב לאביו ונותן שלא מרצונו הגמור, ונמצא האח שביקש זאת עובר בלא תחמוד. ואפילו כשהטענה שלו צודקת, אין זה מתיר לו את הלאו. ולדוגמא בן אחד שרואה שאחיו קיבל מנה גדולה של אוכל והוא קיבל מנה קטנה, ומבקש מאביו שיאמר לאחיו ליתן לו חלק ממנתו וכך ישתוו במנות[מט].

המשקר או מחניף מתוך חמדה

מז. החומד בחפץ של חברו, וכדי להשיג את מבוקשו מחניף לו או אומר דבר שקר, נראה דעובר בלא תחמוד, אפילו שלא הוצרך להפציר בו ולא הרבה עליו רעים[נ].

מח. ולדוגמא - המחניף לרשע ואומר לו כמה נאים מעשיך ומתוקנים דרכיך. ועשה זאת כדי למצא חן בעיניו, ובכך יתבייש הלה ויחזור בו מסרובו למכור לו את החפץ בו חמד, עובר בלא תחמוד.

מט. וכן החומד בחפץ של חברו וכדי להשפיע עליו שיחזור בו מסרובו למכור אומר לו דבר שקר - שהחפץ נצרך לו באופן דחוף או שנצרך לרב גדול ומפורסם, ובכך נוצר עליו לחץ למכור שלא מרצונו נראה דעובר בלא תחמוד[נא].

מט. ונראה דזהו דוקא בבנים גדולים, או דוקא באין סמוכים על שולחן אביהם, שאם לא כן הכל שייך לאבא וצ"ע. וכגון אילו היו מבקשים אחזי יוסף מיעקב שיאמר ליוסף שיתן להם את כתונת הפסים ולחלקה ביניהם אף שטענתם היתה צודקת שהרי אין לשנות בן בין הבנים, אפי"ה נראה שהיה בזה משום לא תחמוד.

נ. הרמב"ם כתב שהגזל עובר גם בלא תחמוד. וגזל הוי גם אם הגזילה נעשתה בלי טורח והשתדלות רבה, ומכאן נראה להוכיח דההשתדלות הרבה האסורה איננה תלויה בגודל המאמץ והטורח בלבד, אלא תלויה גם בסוג ההשתדלות. דיש השתדלות שהיא במאמץ קל אך היא מסוג שנחשב להשתדלות רבה כיון שאינה כלל מהסוג המותר. וכגון גזל וכנ"ל. דעצם העובדה שמלאו ליבו לעשות איסור ולעבור על רצון קונו ובלבד להשיג חפצו, דבר זה נחשב להשתדלות רבה והעושה כן עובר בלא תחמוד. ונראה שגם נתינת "שוחד", אף שיתכן שהיא השתדלות קלה, אך אף היא מהסוג האסור ותמיד נחשבת להשתדלות רבה. וכן חנופה, דפרט לאיסור החנופה שבדה (ע' ח"ח בפתיחה לאו טז), נראה שהמשתמש בחנופה כדי להשיג את מבוקשו עובר בלא תחמוד אף שלא טרח רבות בהשתדלות זו כיון שהוא גונב את דעתו ואף במקום שהחנופה מותרת, כגון שמחניף לרשע כדי שלא יזיקנו (ע' שע"ת ש"ג אות קצ"ט) אך כאן עושה זאת לכוונת חמדה. לכן פרט לאיסור השקר שבו, נראה שהמשתמש בו להשיג מבוקשו עובר בלא תחמוד, דכל השתדלות הברוכה באיסור, נחשבת להשתדלות רבה, אף שלא היתה ברוכה בהפצרה ובטורח רב. ובשע"ת לר' יונה ש"ג אות מג כ' ח"ל: לא תחמוד וכו' החהרנו בזה שלא להתעולל עלילות ברשע לקחת שדה וכרם וכו' עכ"ל, ומשמע שכל עלילות רשע אסורות. וגם ברמב"ם בסה"מ כ' שאם "הערים וכו'", דכל הערמה אסורה, וכל אלו הם הערמות ועלילות רשע.

נא. ואף אם הדברים הנ"ל הם אמת, שבאמת החפץ נצרך לו באופן דחוף, והמוכר מוכר שלא מרצונו אף בזה נראה דעובר בלא תחמוד, וגם אם באמת הוא נצרך לרב גדול ומפורסם וכנ"ל. אלא שאם הרב הנ"ל אהוב על המוכר, ומוכר החפץ בלב שלם ונפש חפצה אזי לא עובר המשתדל בלא תחמוד ובפרט שהוא חומד זאת עבור אחרים (ע' סעיף נד). אולם אם זהו דבר

הדובר לשוה"ר או רכילות מתוך חמדה

נ. וכן הדובר לשוה"ר או רכילות בכדי להשיג את מבוקשו, שבכך רוצה להשפיע על המוכר שיחזור בו מסירובו למכור את החפץ לא ניקה מאיסור החמדה[נב].

יועץ עצה שאינה הוגנת

נא. החומד בחפץ של חברו וכדי להשפיע עליו שימכור יעץ לו עצה שאינה הוגנת, הרי פרט לאיסור דלפני עוור לא תתן מכשול שעבר בכך שיעץ לו עצה רעה, הרי זה עבר באיסור חמור דלא תחמוד[נג].

המרבה בתפילה מתוך חמדה

נב. אדם החושק בדבר מה של חברו, ולצורך זה מרבה בתפילה ומפציר לפני קונו שיתן לו את אותו חפץ, אינו עובר בלא תתאוה, ואם לבסוף קנה את החפץ מבלי להפציר במוכר אינו עובר בלא תחמוד[נד].

שקר, אזי האומר כן עובר בלא תחמוד, כיון שדבר זה נחשב כהשתדלות בלתי ראויה וכמפציר בו דיינינן ליה וכנ"ל.

נב. הראיה מדואג, שאמרו בגמ' סוטה ט: שנתן עיניו במה שאינו ראוי לו, מה שביקש לא ניתן לו ומה שבידו ניטל ממנו, ופי' רש"י דדואג אביר הרועים (אשר לשאול) וגדול שבתלמידים היה ונתקנא בדוד שראהו נבון דבר ואיש תואר ומראה פנים בהלכה, ובפרק חלק (צג:) אמרו דאמר דואג לשוה"ר, שהיה מספר בשבחו של דוד כדי שיקנא בו שאול וידרגהו, וכל זאת לא באתהו אלא משום שנתן עיניו במה שאינו ראוי לו. ומוכח שאף באבק לשוה"ר שייך לעבור על איסור החמדה, כיון דדואג לא דיבר אלא אבק לשוה"ר כיון דאמר על דוד דברי שבח בלבד אלא שמתוכם נתגלגל לו נזק (כמבואר בח"ח ריש כלל ט). והסמ"ק (סי' יט) הביא גמ' זו לענין הלאו דלא תחמוד (וצ"ב אמא החי"ח לא הביא לאו זה בפתיחה). ברם נראה שרק אם דיבר לשוה"ר במזיד, רק אז עובר בלא תחמוד, כיון שמלאו ליבו לעבור על איסור תורה, ודבר זה נחשב להשתדלות רבה להשגת מבוקשו, שהיה כדאי לו להמרות רצון קונו ובלבד להשיג חפצו. וכן זהו בכלל עלילות רשע ותחבולות, שהעושה אותם להשיג מבוקשו עובר בלא תחמוד. אבל אם דיבר לשוה"ר בשוגג מסתבר שאינו עובר בלא תחמוד כיון שמבחינתו לא עשה השתדלות רבה דלא הפציר ולא הכביד ברעים ודבור הרע היה קל בעיניו כדברים המותרים.

נג. ואפילו שעשה זאת מבלי להפציר בו ובלי טורח רב, וכדלעיל בהערה מו. ולדוגמא, ראובן חמד בדירת שמעון, ושאלו אם הדירה עומדת למכירה וענה שמעון בשלילה. וכדי להשפיע על שמעון שימכור אמר לו ראובן שצפויה ירידה גדולה במחירי הדירות וכדאי לו למכור עכשיו ומהר, וראובן אף הטעים את דבריו וביססם בראיות. כבר בשלב שהעלה ראובן בדעתו ליתן עצה זו לשמעון עבר בלאו דלא תתאה. וכשנתן העצה עבר בלפני עוור לא תתן מכשול, והתחיל בהאיסור דלא תחמוד, וכששמעון הושפע למכור נגמר האסור דלא תחמוד. וכן עפ"י מש"כ הרמב"ם בסה"מ והשע"ת שאין להערים ולהתעולל עלילות ברשע וכו' כאן זהו הערמה ועלילות ברשע.

נד. כן כתב לי **הגאון ר' חיים קנייבסקי שליט"א** והוסיף דצ"ע ממס' כלה רבתי פ"ו וי"ל עכ"ד. והנה לשיטות שלא תחמוד הוא כעין אבק גזל שלבסוף לא מוכר בלב שלם י"ל שגם בכה"ג שמא תפילתו תפעל שימכור לו שלא בלב שלם, שהרי בתחילה סירב למכור. אך יותר נראה שאין להתחשב בכך, וכיון שהסכים למכור, דיינינן ליה כהסכמה גמורה ובלב שלם. אבל לשיטות שהאיסור הוא עצם ההפצרה והבעת הרצון העז להשיג את מבוקשו (ושיעורו הוא עד שיקנה מחבירו את הדבר) היה אפשר לומר שגם ריבוי התפילה הוא בבחינת הפצרה והשתדלות רבה כדי שיעבור בלא תתאה. וקצת ראיה יש ממסכת כלה רבתי פ"ו וז"ל: ממון לי כפלוני ודאי אסור מבעי אנפשיה עכ"ל, דלכא' פירושו שאסור לאדם לשאוף ולהתפלל על זאת. ושם במס' כלה

116 — — —

הנהגת האדם שהפצירו בו שימכור חפציו

נז. אדם שהפצירו בו שימכור חפץ שברשותו, ובתחילה סירב למוכרו, ולבסוף מרגיש שלבו נכנע ללחצים ונוטה להסכים למכירה, מותר לו להסכים ולמכור החפץ, ואין לו לחוש שמכשיל את הקונה בלאו דלא תחמוד[נט].

נח. ומן הראוי שכיון שהסכים למכירה שיפעל בלבו להסכים למכירה בלב שלם לגמרי[ס] וכן יאמר לקונה שהוא מסכים בלב שלם[סא].

עבר בלא תחמוד. אך הדין נראה אמת בסברא דסו"ס לא חומד לעצמו כלל וכלל. ומש"כ שאם עשה כן בשליחותו של שמעון אסור, זה פשוט, דכל הכבדת רעים היא כן. ונראה דהורי החתן המפצירים בבעל דירה שימכור דירתו עבור בנם עושים איסור אפילו אם כל הכסף הוא של החתן או של הורי הכלה, כיון שדבר זה הוא בשליחות החתן, ואפילו אם לא אמר להם להדיא כן.

נט. בשו"ת שערי דעה (א קמט) נסתפק האם המוכר שנתרצה למכור אחרי הפצרה רבה עובר בלפנ"ע לא תתן מכשול, כיון דגמר האיסור הוא דוקא אם ימכור לו, ואם לא ימכור ימנע ממנו את גמר האיסור, ונמצא שבהסכמתו למכור מכשילו באיסור דלא תחמוד. ובשו"ת בצל החכמה (ג נ) כ' שעפ"י דברי שו"ת זקן אהרן (סי' פח) דכ' דל"ש לפנ"ע רק קודם החטא אבל בעבר כבר או עובר ועושה לא, א"כ בנ"ד בשעה שמפציר בו עושה ג"כ איסור כמפורש במ"מ (פ"א מגזילה ה"ט) שכ' דההשתדלות אשר השתדל כדי לרצותו הוא האיסור ונגמר בשעת המקח, וכ"כ בסמ"ק (סי' יט) שאף בלב אסור אך אינו נגמר להתחייב עד שיעשה מעשה, א"כ ל"ש לפנ"ע במכשיל חברו בל"ת כיון שכבר עובר ועושה את תחילת האיסור. וכן בשו"ת שבט הקהתי (ח"ג סי' שכט) כ' שמדברי המנ"ח (מצוה ל"ח סק"ב) משמע דס"ל דאין המוכר עושה איסור אם נתרצה. (וע"ע בנתיבות סי' רה ס"ק א שכ' דאף לרמב"ם האיסור הוא החימוד שקודם המכירה אבל בשעת מכירה שוב ליכא עבירה כלל כשאמר רוצה אני ע"כ. וצ"ע כיון שלרמב"ם הרי עובר רק כשעשה מעשה וקנה החפץ, וגם כשאמר רוצה אני, א"כ מדוע ליכא עבירה כלל. אא"כ הנתיבות מיירי בהסכים בלב שלם וס"ל בדעת הרמב"ם שאינו עובר בהסכים בלב שלם ובעלמא שעובר אף באומר רוצה אני מיירי במסכים שלא בלב שלם).

ועוי"ל שאין לפנ"ע כיון שהקונה יש לו ראשונים המתירים שעליהם הוא יכול לסמוך להקל, וכל שיש פוסקים המקילים שעליהם סומך העוור, אין המכשיל עובר בכה"ג בלפנ"ע אף שהוא סובר כהמחמירים. וכמש"כ כן המבי"ט בתשובה. ובנ"ד יכול הקונה לסמוך על הראב"ד או הראשונים דס"ל דלא תחמוד הוא רק בלא דמי. ואולם יתכן שזהו דוקא כשהעוור יודע מפוסקים אלו וסומך עליהם ולא כשהוא נוהג כסומא בארובה. ועוד בנ"ד צ"ע אם טעם זה נכון כיון דהשו"ע פסק כהרמב"ם. וגם בספק של תורה אזלינן לחומרא, א"כ לכא' אין מקום לסמוך על המקילים.

ס. משמעות השע"ת (ג, מג) שאם המוכר מסכים בלב שלם למכירה לא עבר המפציר בלא תחמוד. מדכתב שההסכמה היא "כמו הכרח ואונס", משמע שאם ההסכמה תהיה בלב שלם וגמור לא יעבור. (וע"כ דלשיטתו האיסור הוא כעין אבק גזל, שמוכר בעל כרחו, וקרוב לשיטת הראב"ד הסובר שהאיסור הוא רק בלא הסכים כלל). ולכן אם יפעל בלבו להסכים בלב שלם נראה שיציל את הקונה מאבק גזל זה. ואף שהחומד כבר התחיל באיסור בזה שהתאוה והחל להפציר, אולם גמר האיסור הוא בלקיחת החפץ כשאין הסכמה מלאה מצד המוכר, ובזה שהוא מסכים בלב שלם הוא מונע ממנו חלק זה של האיסור.

ואולם מסתימת הרמב"ם והשו"ע משמע שאף אם הסכים המוכר בלב שלם עבר הקונה בלא תחמוד. כיון שהאיסור לדעתם הוא ההפצרה המרובה (עד כדי לקיחת החפץ), חאת הוא עשה גם כשהסכים המוכר בלב שלם. וכן משמע במנ"ח (מצוה לח ד"ה והנה הלאו) במש"כ "ואפשר שהמוכר נתרצה למכור בלב שלם", ומיירי שם שהקונה עובר בלא תחמוד גם בכה"ג, עי"ש.

וכ"מ בחרדים ובברכת פרץ (ע' סעיף כז) שסוברים שגם במרבה לו דמים עד שנתרצה עובר בלא תחמוד, ובפשטות המוכר מסכים בלב שלם למכירה אחרי שמרבה לו בדמים. וא"כ לשיטות אלו אין נפק"מ בין מסכים בלב שלם, למסכים שלא בלב שלם.

סא. דאף שמסכים בלב שלם, אם הקונה לא יודע ואת הרי הוא עובר ב"נתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה", (אם הקונה הוא מזיד בהאיסור דלא תחמוד, דאילו אם הוא שוגג, נראה

לא תחמוד בשכירות ובשאלה

נט. גם בשכירות שייך הלאו דלא תחמוד. דין זה יצויר בכמה אפנים:

א) מפציר בבעה"ב שדירתו אינה עומדת להשכרה, שיאות ויסכים להשכירה לו[סב].

ב) מפציר בשוכר הגר בדירה שכורה, שיאות ויסכים לפנות את הדירה כדי שהוא ישכרנה וידור בה[סג].

ג) ואולם המפציר בשוכר הגר בדירה שכורה שחוזה שכירותו פג זמנו, או שחוזה שכירותו מאפשר לבעה"ב להוציאו בכל זמן. והשוכר מעונין להמשיך את השכירות. והמפציר דוחק בו שיפנה את הדירה על מנת שישכרנה הוא

דאין איסור דנתכוון בשוגג ואכמ"ל), ולכן אם מודיע לו שנתרצה בלב שלם הרי מנע ממנו גם איסור זה.

סב. בשו"ת נדיב לב חו"מ סי' כ (הו"ד בשד"ח שם דף נב ע"ד) כ' דאין בשכירות ל"ת, דלא אסר רחמנא אלא במכר דכתיב בית רעך שורו וחמורו שחומד ומפציר בו לקנותו ולא משתמיט שום פוסק לומר שגם בבית השכורה איכא לא תחמוד, והטעם הוא משום דלא אסר הכתוב אלא דומיא דאשה דלא שייך בה שכירות אלא קנין. עכ"ד. (וכֵן בשו"ת שבט הקהתי (ח"א סי' שעט) כ' עפ"י דבריו שאין לא תחמוד בשאלה.)

דבריו גם הובאו בהגהת ר' מרדכי לוריא, מהדיר שו"ת הרשב"א (קושטא רע"ו) חלק ז' סי' שפ"א, ועיקר ראייתו היא ממה דס"ל לכמה פוסקים (תוס' נמוק"י) דלא תחמוד הוא דוקא בלא דמי, וממילא בשכירות ויהיב דמי אין לא תחמוד. ולפי"ז לסוברים דגם ביהיב דמי יש לא תחמוד (וכן עיקר להלכה) ממילא אזדא ראייתם. וע' בשד"ח מערכת למ"ד כלל קל ד"ה וחידש.

אולם אני מסופק בזה, דשכירות הוא ממכר ליומיה, ומדוע לא יהיה בזה הלאו דלא תחמוד. ועוד, לחינוך שכ' במצוה תטז דלא תחמוד הוא ענף מגזל, והרי התוקף בית ושדה של חברו ודר שם, אף דקרקע אינה נגזלת, אבל סו"ס עובר הגזלן בלא תעשה של לא תגזול, (רמב"ם גנבה פ"ז הי"א וע"ע תוס' ב"מ סא א ד"ה אלא ופנ"י שם), ואם לא תחמוד הוא ענף מגזל, הרי י"ל שכל מקום דשייך גזל שייך גם לא תחמוד. וע' בליקוטי שפת אמת (לבעל השפת אמת) סי' י"ז כ' להסתפק אם יש לא תחמוד בשכירות וסיים דאין יכולים לסמוך להקל בלא ראיה.

וכן לראב"ד דס"ל דלא תחמוד הוא דוקא בלוקח נגד רצונו, והרי לא תחמוד נאמר גם בבית ושדה, והרי קרקע אינה נגזלת, וע"כ שא"צ לקנין גזילה כדי לעבור בלא תחמוד, אלא עצם העובדה שיושב בקרקע נגד רצונו יש בו משום לא תחמוד, ולפי"ז י"ל שגם בשכירות יש לא תחמוד, דגזל לזמן הוי גזל. ועוד, במשך חכמה דברים (ה, יז) כתב דשדהו הנזכר בלאו זה הוא להורות שאף בזמן שהיובל נוהג ותחזור לבעליה ביובל לא תחמוד לקחת בדמים עכ"ד ולכא' לקיחת שדה ביובל היא כעין שכירות. וכן כתב לי **הגאון ר' חיים קניבסקי שליט"א** דמסתבר לו דיש לא תחמוד בשכירות ובשאלה.

סג. בגוונא שהשוכר הראשון שכרה לזמן ואין לבעה"ב רשות להוציאו טרם זמנו, דאילו יש לו רשות להוציאו אין לא תחמוד כדלקמן אות ג' (ובגוונא שבעה"ב מסכים שהשוכר יפנה את הדירה עבור שוכר אחר). ובטעם הדבר ע' בהערה הקודמת, דהסברות דשם שייכות גם כאן, דהשוכר הראשון יש לו זכות השתמשות בבית, והשוכר השני חומד אותה. ואף דבחומד לשכור מבעה"ב לכאו' חמור טפי, כיון שיש לבעה"ב בעלות גמורה, וכאן בחומד לשכור מהשוכר יש לו רק זכות השתמשות, לדינא אין נראה לחלק.

וע' בשו"ת מהרש"ך ח"ב סי' קמט שאסר בכה"ג, ובמשל"מ פ"א מהלכות גזילה ס"ק ט שחלק עליו וכ' דלא מצינו שנקרא רשע במי ששכר בית ובא אחר ולקחה. ובמחנה חיים סי' לב (ד"ה מצאתי) ובשד"ח שם.

מבעה"ב, אין בזה משום לא תחמוד. כיון שביד בעה"ב להוציאו מדירתו בעל כרחו, ואין ההסכמה תלויה ביד השוכר הראשון[סד].

ס. וכן בשאלה יש לא תחמוד, דהיינו שמפציר בבעל החפץ שישאיל לו את החפץ[סה].

סא. וכש"כ שהשואל שלא מדעת עובר בלא תחמוד, פרט לאיסור הגזל שבו[סו].

המזיק נכסי אחרים

סב. המזיק נכסי אחרים אינו עובר בלא תחמוד[סז].

בני נח

סג. גם בני נח מצווים על האיסור דלא תתאוה ולא תחמוד[סח].

סד. ולכן יש להזהר מלהכשיל גויים באיסור זה משום "ולפני עוור לא תתן מכשול".

החומד בשל עכו"ם

סה. ישראל החומד בחפץ של עכו"ם אינו עובר בלא תחמוד דאמרה תורה "לא תחמוד בית רעך" ועכו"ם אינו בכלל רעך[סט].

סד. וכמו שאמרו במכילתא (יתרו) דוקא דבר שאין אתה יכול ליקח אלא ברצון הבעלים, יצא שאתה חומד בתו לבנך וכו', ופירשו הואיל וברשותה לקדש עצמה בלי דעת אביה, לכן רשאי לחמוד אותה מאביה. וכמש' בהערה עח דהיינו שההפצרה באביה מותרת כיון שלאמיתו של דבר הוא איננו בעלים על ההחלטה עם מי ביתו (הבוגרת) תנשא. וה"ה בנ"ד כיון שיכול לשכור הדירה מהבעלים בלי הסכמת השוכר והשוכר איננו בעלים על ההחלטה למי תושכר הדירה, לכן אין בהפצרה בו משום לא תחמוד. וכ"כ בליקוטי שפת אמת סי' יז, אלא דיש לדון מצד עני המתפך בחרדה עי"ש. ושו"ר שכ"כ בברכת הנצי"ב על המכילתא שם.

סה. ככל הנ"ל בהערה הקודמת. ועוד, דלראב"ד דס"ל דלא תחמוד הוא דוקא בלוקח נגד רצונו, לא משכח"ל לא תחמוד דאשת רעך אלא ביחד עם איסור דא"א, וזה הוי כשאלה דאילו אחר שגירשה, הרי גירשה מרצונו.

סו. כבהערות הקודמות, וע' בהערה הבאה.

סז. כ"כ הגרי"פ פערלא בבאורו לרס"ג ל"ת רעא ד"ה וא"כ מצד. והטעם כיון שאינו לוקח הממון לעצמו. אך מש"כ שם ששואל שלא מדעת אינו עובר, ע' בהערות הקודמות. ומש"כ שם שגם בגוזל ע"מ ליתן לאחרים אין בו משום לא תחמוד, אינו נראה לענ"ד כיון שבנתיים עד שנתן לאחרים הגזילה שייכת לו ומה לנו מכוונותיו לעשות בחפץ שמוש זה או אחר, (וע' מש"כ בזה בסעיפים נג, נד).

סח. כ"כ החינוך במצוה תטז כיון דהוא ענף מגוזל. ולפי"ז יש להזהר מלהכשיל עכו"ם באיסור זה משום לפני עיוור לא תתן מכשול.

סט. הפמ"ג (או"ח סי' תרד משב"ז סוסק"א) הסתפק אם לא תחמוד שייך בשל עכו"ם, ובפת"ש (חו"מ סי' שנט סק"א) הביאו, ואולם כל שאר הפוסקים פשיטא להו דאינו עובר. כן מבואר במנ"ח (מצוה ל"ח בסופו) ושם מצוה תט"ז לענין לא תתאה, ובמלבי"ם (שמות כ יג-יד), ובגר"ז (או"ח סי' תמ בקונט"א אות יא), ובס' המקנה להגאון בעל הפלאה (קונט"א לסי' כח סע' א ד"ה שם בהגה"ה), ובשו"ת שואל ומשיב (קמא ח"א סוס"י קכו), ובשו"ת בית שלמה (חיו"ד ח"ב סו"ס רט), ובשו"ת מחנה חיים (ח"ב חאו"ח סי' לב), ועי' בכל זה בשו"ת בצל החכמה ח"ג סי' מח באורך, ובחתן סופר שער המקנה אות מו, ובדבר משה (למהר"ם תאומים) מהדר"ת סי' צח סק"י.

לא תחמוד אשת רעך

סו. אם נתן עיניו באשת איש אפילו שלא לניאוף, אלא ליקח אותה לו לאישה בהיתר, והשתדל במיני תחבולות עד שגרשה בעלה ולקחה הוא לו לאישה עבר על לא תחמוד, ומשגמר והסכים בליבו לעשות התועבה הזאת, עבר על לא תתאוה. ואמרו בגמרא שעל עוון זה נחתם גזר דינם בבית שניע.

המקשט עצמו בחוצות

סז. כתבו הראשונים שהצווי לא תחמוד נכתב בתורה בלא האות "ו" בכדי ללמדנו שבכלל האיסור הוא שלא יגרום אדם שיחמדו אותו. וכאילו נכתב "לא תחמד"—ופירושו שלא תגרום שיחמדו אותך. ולכן הזהירו שלא ייפה האדם את עצמו ויתקשט כדי שימצא חן עיני אשת רעהו ועי"כ יכניס אהבתו ויופיו בליבהעא.

המשבח אישה זרה

סח. עוד כתבו הראשונים שבכלל האזהרה הוא שלא יגרום לאחרים לחמוד את אשת אחרים וכאילו נכתב "לא תחמיד". ולכן הזהירו שלא ישבח אישה בפני חברו שמא יחמדנהעב.

ולענ"ד יש להביא ראיה מאברהם אע"ה שאמר ופגעו לי בעפרון בן צוחר ויתן לי את מערת המכפלה וכו' ולא עבר בלא תחמוד ח"ו וע"כ כי היה גוי. (דאל"ה, הרי שם היתה הפצרה ע"י אחרים וגם אאע"ה נכבד שאור פניו לא יפילון). אח"כ ראיתי שבספר לקוטי יהודה על הפסוק הנ"ל הביא ממדרש רבא (נ"ח, י"ב) "ללמדך שכל מי שמברר מקחו של צדיק כאילו מקיים עשרת הדברות". והקשה כ"ק אדמו"ר מגור זצ"ל והלא המרבה רעים הוא בכלל לא תחמוד, ותירץ שהשדה היתה כבר של אברהם אע"ה בהבטחתו של הקב"ה ורצה רק לברר הקנין ואין בזה משום לא תחמוד, ועוד דהוי כעין חמדה דאורייתא דשרי, עכת"ד. ולמש"כ שבחמדה מגוי אין איסור ממילא לק"מ.

ע. חרדים פכ"א.

עא. כ"כ בספר חסידים סי' צט, ובספר היראה לרבינו יונה עמ' שט, שאף זהו בכלל הענין של לא תחמוד, שלכן נכתב בלא ואי"ו, וכאילו נכתב לא תחמד (במ"ם צרויה), והיינו שלא תגרום לאחרים לחמוד אותך. ואף אם נמצא דיש החולקים על דרשה זו, אבל פשוט דיש להמנע מההנהגה הנ"ל והוא איסור דאורייתא דלפני עוור לא תתן מכשול. ומכשול זה שייך גם אם לא מייפה עצמו בצורתו החיצונית, אלא אף במדבר ודורש לנשים באופנים שמכניס אהבתו וחכמתו בלב הנשים.

ופשוט שבכלל איסור זה אשה המקשטת עצמה ברה"ר באופן יוצא דופן. ונראה שזהו דוקא במכוין לשם כך, אך באינו מכוין, כגון שהוא בעצמו אדם נאה בקלסתר פניו, אינו מחויב להסתגר בביתו, וכהא דיוסף הצדיק דבנות צעדה עלי שור ובודאי לא עשה איסור. וכהא דר' יוסי דמן יוקרת (תענית כד.) דאמר על בתו שובי לעפרך כיון שהסתכלו עליה בנ"א, ובודאי שלא כיוונה לשם כך כדמוכח שם, ואין כל אחד יכול לנהוג כר' יוסי דמן יוקרת.

והמיפה עצמו וככל הנ"ל ומכוין ליהנות מכך יתכן דהו בכלל אביזרייהו דג"ע והוא ביהרג ואל יעבור, ע' סנהדרין דף עה וצ"ע.

עב. ספר חסידים סי' צט, וספר היראה לרבינו יונה עמ' שט, אורחות חיים לרא"ש אות צח, שאף זהו בכלל לא תחמיד, שלא יגרום לאחרים לחמוד את אשת אחרים (והוא גם בלפנ"ע לא תתן מכשול). בספר חסידים וברבנו יונה ובאו"ח כתבו ח"ל: לא ישבח אישה יפה וכו' עכ"ל. ונראה שזהו לאו דוקא במשבח אישה יפה, אלא כל שמשבח אישה באופן בולט העלול לגרום שאחרים יתנו דעתם עליה גם זה אסור. לכן לא תשבח האישה את חברתה בפני בעלה על כישוריה

המפציר בהורי החתן שיסכימו לשידוך

סט. מותר לו לאדם להרבות רעים ולהפציר בהורי הכלה על מנת שיתנו את בתם לבנו, וכן להפך. וגם החתן בעצמו מותר לו להפציר כן[עג] ואין בזה משום לא תתאוה ולא תחמוד[עד] כיון שהחתן והכלה יכולים להסכים לשידוך גם שלא ברשות הוריהם, ולכן אין בלחץ על ההורים משום לא תחמוד.

פרק ו: חומר איסור החמדה, עונשו ותיקונו

כל העברות באים מחמדה

ע. כתב הגר"א: "כל העברות והחטאים באים מחמדה, כמו שאמרו, כי "לא תחמוד" כולל כל הדברות וכל התורה; והסתפקות, שהוא ההפוך, הוא יסוד של כל התורה, והוא-אמונה שלימה שלא לדאוג דאגת מחר"[עה].

עא. "החמדה אב הטומאה, כי היא מביאה לשנאה וקנאה ומביאה לידי גזל ושבועת שקר ולידי רציחה. והיא העשירית שבעשרת הדברות שקולה ככולם. ואמרו רבותינו התאוה מוציאה את האדם מן העולם כי מטרידתו מעסק התורה ומקיום מצוותיה. והוא כופר בהשגחה שאינו מאמין שהכל על ידי השגחת השם יתברך" (שערי קדושה לרח"ו)[עו].

המופלגים או מעשיה המיוחדים, כיון שגם זה עלול לגרום שבעלה יתן דעתו עליה. (אא"כ חברתה זקנה כך שאין חשש זה, וע' ע"ז דף כ'), ושו"ר שכ"כ במרגניתא טבא אות כה (נדפס בסו"ס אהבת חסד).

עג. כן נראה דמאי שנא מהפצרת הוריו דהאי טעמא שייך גם כאן, אבל שדברו חכמים בהווה.

עד. מכילתא (יתרו) מה הפרט מפורש בדבר שאינו בא ברשותך אלא ברצון בעלים אף אין לי אלא דבר שאי אפשר לבוא לרשותך אלא ברצון בעלים יצא שאתה חומד בתו לבנך או בנו לבתך ע"כ. ונ' ביאורו, כיון שהחתן או הכלה יכולים להסכים לשידוך שלא ברצון ההורים (ע' רמ"א יור"ד סוף סימן רמ), וממילא ההורים אינם בעלים בלעדיים להחליט אם ליתן את בנם או בתם. וכ"כ רבנו בחיי עה"ת פרשת שמות (כ, יז). וכ"כ בזית רענן למג"א על ילקוט יתרו סי' רצט אות צה ובמרכבת המשנה על המכילתא. ובמסכת כלה פ"ו איתא בת פלוני ודאי מותר פשיטא ע"כ, (ושם אבעיא אם אמר אקדשת ואמרה לא) וע' במילואים סי' א'. ואם החתן או הכלה כבר עוסקים בשידוכים, ודאי דשרי דדמי לחפץ העומד למכירה. וצל"ע בבת קטנה שהיא ברשות אביה בלבד להשיאה למי שירצה, דלכא' יש בזה משום לא תחמוד, אך מסתימת המכילתא משמע דשרי וצ"ע. ונראה עוד להעיר שאם ההפצרה שיסכימו לשידוך נובעת מחמדה בממון הורי הכלה, בבחינת הנושא אישה לשום ממון, הרי זה דומה למפציר שיתנו לו מתנה ועובר בלא תחמוד. ואף שהפצרתו אינה ישירה שיתנו לו הממון, לא גרע מכל מערים להשיג ממון אחרים בדרכים עקיפות ובהפצרה מרובה. וצ"ע.

עה. כ"כ בלקוטיו לרבב"ח בביאור לסבי דבי אתונא סוף ד"ה אייתי בודיא. ובאבן שלמה פ"ג.

עו. ח"ב ש"ד. ובפלא יועץ ערך חמדה. וכן הוא בזוהר אחרי מות דף עח ע"ב וז"ל: ותניא מלה בתראה דעשר אמירן דאורייתא לא תחמוד אשת רעך בגין דהאי כללא דכולהו ומאן דחמיד אתתא אחרא כאלו אעבר על אורייתא כלא (אכן משם אין ראיה לענין שאר דברים, די"ל דדוקא באתתא אחרא כאילו עבר על כה"ת). וכן בפסיקתא רבתי פס' עשרת הדברות י"ז: העובר על לא תחמוד כאילו עובר על עשרת הדברות ע"כ, ובזוהר חדש פרשת כי תשא: האי אמירה בתראה דאיהו כללא בתראה דאורייתא ומאן דעבר על האי כאילו עבר על כל אורייתא, וכן בזוהר תזריע נא ע"א אמרו על גחזי שחמד ועבר על כל התורה. וכ"כ בסמ"ק (יט) שהחומד עובר בכולן.

הנותן עיניו במה שאינו שלו

עב. אמרו חכמים כל הנותן עיניו במה שאינו שלו מה שמבקש אין נותנין לו ומה שבידו נוטלין הימנוע"ז.

עג. וכן מצינו בנחש הקדמוני שהיה סבור להיות מלך על כל החיות והבהמות ועכשיו ארור מכל הבהמה. היה סבור ללכת בקומה זקופה ועכשיו על גחונך תלך. היה סבור לאכול מעדנים כאדם ועכשיו עפר תאכל כל ימי חייך. היה סבור להרוג אדם וליקח חוה אשתו ועכשיו ואיבה אשיתעח.

עד. וכן מצינו בקין וקורח ובלעם ודואג ואחיתופל וגחזי ואבשלום ואדוניהו ועוזיהו והמן שנתנו עיניהם במה שאינו ראוי להם, מה שביקשו לא ניתן להם ומה שבידם נטלוהו מהעט.

כל ימיו מכאובים

עה. אוי לו לחומד שכל ימיו מכאובים ולא ישמח. והשמח בחלקו שמח הוא לעולמפ.

החמדה היא ההפך מ"ואהבת לרעך כמוך"

עו. אמרו חז"ל במדרשפא "פרשה זו (קדושים) נאמרה בהקהל מפני שעשרת הדברות כלולין בתוכה... וכנגד לא תחמוד - כתיב הכא ואהבת לרעך כמוך" דהיינו שבפרשת קדושים כתוב ואהבת לרעך כמוך והפכה הוא איסור החמדה. מכאן שבאיסור החמדה אדם עושה מעשה מובהק שהוא ההיפך מאהבת ישראל.

הנשמר מאיסור החמדה

עז. הנשמר מאיסור החמדה הוא בבחינת תלמידו של אברהם אבינו ע"ה, שכן שנינו באבות פ"ה כל מי שיש בידו שלושה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו וכו' עין טובה. ופי' הברטנורה - מסתפק במה שיש לו ואינו חומד ממון אחרים, שכן מצינו באברהם שאמר למלך סדום אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך. ומקורו בתנא דבי אליהו רבה (פרק כו) שמביא ראיה מפסוק זה שקיים אברהם אע"ה "לא תחמוד". ומוכח מכאן שנתינת העין בממון אחרים והעין הרעה והחמדה אחד הם. והפכם הוא העין הטובה.

עז. סוטה ט. בראשית רבה כ.

עח. אדר"נ פ"א, ובסוטה שם בסגנון אחר. והסמ"ק סי' יט והאורחות חיים סי' מג והרבנו בחיי שמות כ, יז הביאו גמ' זו לענין האיסור דלא תחמוד.

עט. סוטה שם ע"ב, ובסמ"ק שם, ובזוהר תזריע נא ע"א אמרו על גחזי שחמד.

פ. סמ"ק שם.

פא. ויקר"ר כד ה, ובתנחומא הובא ברמב"ן ריש קדושים. ונראה לומר שכשם שאיסור החמדה הוא כלל הכולל את כל התורה וכדלעיל סעיף סד כן חיוב אהבת ישראל הוא כלל גדול בתורה וכמו שאמר ר"ע בשבת דף לא.

אופן התשובה לאיסור החמדה

עח. אדם שקנה חפץ אחרי הפצרה רבה באופן שעבר בלא תחמוד חייב לעשות תשובה על מעשיו. וטרם כל עליו להחזיר החפץ שחמד ואח"כ יעשה את שאר חלקי התשובה שהם חרטה ווידוי וקבלה לעתיד.

עט. החיוב להשיב הוא רק אם לקח החפץ שלא מרצונו של המוכר, או כשלא היתה הסכמה של המוכר בלב שלם. אולם אם הסכים המוכר בלב שלם למכירה, א"צ להשיב[פב].

אחי"ח 1234567

פב. הראב"ד כ' בפ"א מגזילה דלאו זה אין לוקין עליו משום דניתן להשבון, וכ"כ בחינוך. ובאחיעזר ח"א סי' כב אות ו כתב שאף באמר הקונה בשעת המקח רוצה אני (שאז לראב"ד אינו עובר בלא תחמוד אך לרמב"ם עובר) אפי"ה צריך להחזיר המקח, (וצ"ל כיון דסו"ס מכר אחרי הפצרה רבה אינו מוכר בלב שלם אפילו שאומר רוצה אני).

וכן משמע בהגהות צב"א רב על החינוך מצוה לח שכ' בדעת הרמב"ם והחינוך שגם באמר רוצה אני נקרא שלקחו ממנו דרך הכרח כיון שפיתהו לכך, ולכן ס"ל שגם בכה"ג ניתן לתשלומין. ומשמע שאם לקחו ברצון שלם וגמור אינו עובר בלא תחמוד וגם לא צריך להשיב. אך במ"מ שכ' שאם אמר רוצה אני לא שייך בזה חיוב תשלומין, משמע דס"ל דכשאמר רוצה אני הוא אף באומר כן בלב שלם ובנפש חפצה לגמרי. ולפי"ז י"ל דהאיסור הוא אף באומר כן בלב שלם, אלא שחיוב השבה ליכא כיון דסו"ס רוצה זאת בלב שלם. נמצא דיש ג' חילוקי דינים בחיוב ההשבה: א) אם לקחו שלא מרצונו בגזלה גמורה פשוט דחייב להשיב, וכן כשהפציר בו והמוכר לא נתרצה ובכ"ז חמס ממנו את החפץ. ב) אם לקחו אחר הפצרה עד שאמר רוצה אני, חייב להשיב, אם ההסכמה היתה שלא בלב שלם. ג) אם הסכים ואמר רוצה אני בלב שלם וברצון גמור, אין צריך להשיב.

לא תמוך

ל"ה ט"ל קרבנות כל שנת הכריתות ע"פ עם פי רמז ז"ל והלויה מפרשין קרח הכי מחללוה בשונג מ"י בקרבנות רבים והקרבנות הללו למה במכיל מחעופה בה מלאכה וכרתים וזה שנג בזה שלח ידע מהיה כריתות להכי חיוב קרבנות ולמרויכו דהקרבמת על הכריתות זדוק: ורמב"ל ס"ל כסברת רבנן שריך שיתנוב בשלו וכרת וה' כם דחללויה דוקע למבת במה דיוכ לה בתמוין מהם מרחוריתא ע"פ והיוכו ומתו' חת השבת שלח לגיחת מן התחום וכמצה ותרעו כי מחללוה בשונב טריע לו כי מות ימות בקרבנות רבים ומוריע לו הלחון ונם נוריע לו כי כל העוסה מלאכה בזדון וכרימה ולשמועינן קרח דמחללוה מחמרתי היוכו מחוסר ידיעה בלחון ובכרי תות ולכן חני מוריע לו עיקה מה משנב שלח ודע דהיוכו מ"י דהיוכו רבוי הקרבנות משנבת הלחון ונם ידע עתה כי כל העוסה מלאכה וכרימה ומזה לחו לומרין מחון חיוב קרבן חלח כשהית מינב נם על הכריתות מלבד הלחון ודוק בכל זה ' וה' ושמרתם חת השבת כי קדש היח לכם הקדמה הוו מכורה ביוכם מחם יהרוג נב"ד לחלל בתקום מכנה כתו חולה חו עיר מהקיפוה נווש תחללו וזהו לכם להמיתכם ולכריכם חך חפי' בשבת הזה עכתו מחללים חותו לעוך חם תחללו חותו מלח לעוך מחללוה מ"י כמ"ם עם שבמ' והביחו בויקוט נ"כ רי' בן בתרח הכי כותים מהקיפו חת פרי ומרחל וחללו חת השבת שלח ויחז ומרחל חומר הוחל וחללוה ו מקברתו נחללהו בונו וכו' ע"ם ודוק

אוצר החכמה
אהי"ח 1234567

נ' במבית לא תחמוד בפ' יתרו הקדוש בות

ה' לח תחמוד בית רעך וחכ"ל ל"ת חמת רעך וכו' ועבדו וחמתו וכו' ובפרש' וחתכן הקדש החמה וחמר ל"ת חמת רעך' וחכ"ל לח תתחוה בות רעך והיינו הבית רחמוכה כמ"ש בפ' יתרו **ולעך** ע"פ דרכו על הרחבם זל שפי' פתחוה הוח בלב והקטחרלות בדבר ומחותה מעה עובר על לח תתחוה ובנמר מחשבתו בפועל מלוקח לותו הדבר חפי' במעות כובר על לח תחמוד וע"ם בה' בזלה' והקשה עליו בעל הסמ"ג זל בחלק ל"ת כי' קכ"ח וזל ולח ותכן לומ"ל כן בו כן כתוב בדברות ל"ת לחמת רעך זל"ת בות רעך ולפי דבריו החמור בבות מבחמה חלח החמוד והתחוה הכל ה' וע"ש/נ"ל מלתרץ קושית הסמ"ג זל שני קרח עלוניס למטה ומכח המיבוי חשמה כמו פ' לנר הסר בשערך תתנה ולכלה לו מפור תתכה לו מכור לנכרי כן חקרח לח תחמוד ו מת רעך ולח ו,תחוה ולכן הוח בוחו דכמכח חמרה ותחוה בח"ח ב"כ ובבית חיכח תחוה הכח בפ' ותחכן והמרה עם בפ' יתרו וחלו היה כתוב הבית

בתחלה לח תתחוה ב"ד כפומל' חח"כ ולח תחמוד ח"ד ממכח חלח ימכח כתוב ברישה חלח המדה ודוק: וחיפסר דהזהיר על החמדה בתחלה וחח"כ על התחוה חע"פ מבמעמה התחוה קודמת מפני שחי' שלח ועבור על לחו התחוה חלח כשחמד ובח לידי מעשה ולהקה מכיכח מחחשבתו עשתה פירצת חו עובר ליפרע על התחוה מהותה בלבו משום גרירה החמדה שלקחה אבל מתחלה חינו נעשם כ"כ לעבור בלחו על התחוה ברחיה ולכן ההמדה בבית בתובה בפ' יתרו בדברות הח' ובבי' כתוב תחוה וכן לפי דרכינו שהשם כתוב בשוחת לח תחמוד ח' ולח תתחוה דמכח החמרה קודמת לרמוז מ"ם ולח מכינו נעכשים על המחשבה חלח דוקח בע"ז: והזכיר נבי בות פיקר לחו התחוה ולח דרך רמז כמו בהשה מרמזי הו לפ"ד ללמדנו מחפי' בבות מהתחוה בלבד חוכה ב"כ פועלת ועכ"ז עובר בלח תתחוה חו חבף בהתחוותו התחוה חו לפי דרכנו למפרע ומכ"ם בהשם מהמחבת רבת המיקון בפועל מעי' בח לידי טומחה עודהו מעבוד ע"ד מ"ם מכחב ורחת החם בתחלה לפי בוידע ה' מחון לבן מרח מחחם ולהסך בבי כבוד ודוק:

ושם בסמ"ג נומח וכותן כלפי ת"ם בנמ' דלח תחמוד לחוכפי בלח דמי מפמע להו דמפמע דהחתת לח כן חלח דחפי' בדשים עובר בלח תחמוד ובפ' זה בורד חמרו דחמכון דחיוב דמי חינו פפול חלח מדבוי מופרים: וים לפרש בלח דמי מפמע להו וכן וכך הוה החמת עכ"ל: ועע"ד חון שהקומי קשוה כלל דלפי דלחוכפי כפי טעותם הוכם עוברים בלחו דל"ת להכי חוכם פסולין מן התורה כשהוה דחמ' במ"ן בהכחן קבורתו בהקברו חת המת בי"ט שלח רחו לבדותם דמפמע להו דמכוה קח עבדי וחיפו במרד והיינו הח דהכח דלפי דלחוכפי לח מפמע להו דעבדי חלחו דל"ת כלהו מפמע בלח דמי להכי מן התורה דכרון לולי שחש"ב הוסיפו החכבוים מפני שהוצרכו לחטוף ונעשה להם חיותר בעור ומכיחה לחכי נזרו מדרבנן ומתחלה חשבו רכוין הבלח רמו מ"ם לו ולח מכיחה חלח בחקרתו ליקח בע"ב על הקוכה לח בזרו חש"כ כי חיז דחטפי וחיפ חקרתו קכסו דבנן ופבלום ולפולם דהמיתת הספו דחפי' בדמי עובר חלחו דלח תחמוד וזה פשוט לע"ד הגם מרחותי בהבותיכו בעלי התוס' זל פירשו כדהכמ"ב לתוי"ע קמח עכ"ל החתת חתכו וה ולו דברי כלכום בתורון מכתבו שם התוס' וע"ש: **ועך** זל דלעולם דבי יהוב למוכר בע"כ דהיוכו חמדן שחמדה תורה חז כשר להעיד דע"י המעות יתרצה למפרע במכירתו חבל כשהוח דרך הבלעה שגוזל מחבירו דבר מחמד וחש"כ מכלוע לו בחשבון דמי חותו דבר ח"ת עובר על לח תחמוד כיון שבח לידו בדרך גזילה וכור היום חופב בעלון על חותו דבר שנגזל ממנו ולח מחול

להבי

במדרש רבה פ' לך לך פ' נ"ד

מ"א בהדיא דיומרנה הפרוזדור מה מורה אחרון כבר כתבתי בפ' הב' ועפ' וכעת הנסיון נופך זה באומרם מת' רוכי הפוטה התכופפי ברוב הדרך וכו' כוונו מהיו הפרות מדברות לנוכח עם האחרון ממש מהפכו פניהם נכח האחרון פניהם בפניהם ומדברות עמו וא' מפ' מת"ל כמה וגיועות וגע בן עמרם עד שלימד מורה ללוים ואתם **אומרים אומרות** מורה מהלכם ויפר הלוכם ע"כ כ"ל

פיומרות כח וחול זה מבוארכם לפי מדרש אחר דמבר דפרות הלו אחות הנה וקיומות עד לע"ל או לאחות המפות היונו מ"ם ויפר חולכם וכחכם וחומרכם תכון בר' יפנדותיהן מתעמרו לפר הן אחת דהכה ק' לן לפי מדרש זה דחפכו או' ואת הפרות העלו עולה לה' ולעד פהוקש' לחזל דאון עולה בהה מהסקבה ומי התיר להם לעמותן עולה ומה הברח היה להתיר חומר אפי' לפי משה ולכן מ"ל דלעולם מהן קיומות ונפתרו מעיני הבריות ולכן העלימן הכתוב ונאחות הן ומפ"ה ואת הפרות היונו הטפל לפרות מהן הבנוס כיתפלחזל ולא יחמוד חום את תרפך דמפ"ם את ר"ל הטפל לאחרך דהיונו פרתך ר' ועה בחפר ואין חוה תאקתה גם את פרוו דרפו הטפל לפרוו גם את בפרו ועפ' בהלמוד ח"כ מה מהעלו עולה היונו הזכריום לה' דהיונו בני הפרות כאן פגם הם אחרו מורה מהנוח רפו' זל בפי' מאקרת מפש מדרש מכפאמרו מורה החמהות גם בניהם מהיו כלוחום בבית עמו ואת' מורה ע"פ ולכן זבו והעלום עולה אחנותיהן חות הנם וזה הבפיחו מרהקריבום עולות: ולפי פשט הפסו' דהעלום עולות לפרות הנ' מה טוב ומה נעים אומרם ויפר כחכם כי אתם נקבות ותפועי כח ויפר חולכם מתהוו נדוכים כזכריום ותזכו להעלות עולה לה' כאילו היותם זכריום וחולי זקני הדור וכהדרין מהיו בבית פמם כמחזל הוכו לעמות והיונו יפר חולכם ודוק. והלא רחות מכתבתי כפחת הנ"ן **אומרים אומרות** מכן הוא נכחת הנ"ת והדבר ברור מהובת

חומרום הוא ט"פ והנוהו חומרים. אך אפשר פגם הבנוס מהיו בבית אחרו מורה היונו חומרים על הבנוס וחומרות על החמהות. (אחר הקמ"ח לפי זה היה לו להקדים חומרות לחומרים כמ' מהוה) ג"פ מהאחת חומרים והמבח הוא לבמ"ם דבמלחת החמהות קרוסת האחרון מלטה ומרתה עליהם אבל הבנוס מבבית בעונין מהלכו החמהות וחבר חלב מפיהן ועכ"ז אתם חומרים מורה מאליהן ויפר חלוכם יותר מהחמהות. ואיזה הלמוד ברחותו מהיה כתוב חומרים חבב פט"פ היה

להכי עובר חלחו דל"ת ובמבוחות הזה מהוח דין המומר אח' חרומי מפלם וחוכי כמבע מפבועין אחתו מחונה ברפותו ועל הקפו והרי הת עובר חלחו דל"ת ותזדפו ל"ת לחונפי מהוח במבוחות כזה מהוח נעלם מהבעלום בלח דמי מפמע להו ולפי הלחת אפי' ברפי כמהוח במבוחות כזה דרך הבלעה לפוד מדחוריותה ועובר חלחו דלח תח' לך כמהוח בדומת הבעלום לך מהוח בעל כרחו לח מותר מדחורית' דיקלו הו' וזבין זבינה זבין וחכמום לח"כ ה ומיפו החמפנים לפפול ערות וכיוצא ודק: ומפ מ"פ התום' בפ' זה בורר דף נ"ה גבי הומיפו עליהם החמפ' וכו' על קומיה זו מהקשה המ"ג כתבו בתוספת קמח כמ"פ המ"ג דמ"פ בלח דמי מפמע להו וכך הוח החלת והוח דוחק גדול לח"כ תוכלו דכי וחבי דמי עד דמפיומו הבעלום וחומדים רוכים חלו לח עברי חלח תלמוד לבל כי מקול בעל כרחו וחיכו חומפ לם יתפיום מפול דעבר חל"ת ע"פ' וכפי זה לחלחה בלח דחוקו מה מכתבתי למעלה דלהכי הקדים לח תח' חולח תתלוה לו' מחיכו עובר חלח תתלוה מהוח על מחפבת הלב חלח כמבמוק לקמו בפ"כ בלח פיום בעלים דחז עבר חלח תלמוד ולמפרע עבר חלח תתלוה לבל כמפיום ולקח דמים דלח עבר חלח תלמוד ח"כ מלח יכול עם המוכר ולח לקחה גם חלח תתלוה חיכו עובר כיון מלח עבר חלח תח' וכמפח מלח תתלוה קמור וכמעך מלחו לח תלמוד ודוק: **א"נ** נחמר למחי דמני מדרש והקדוש בפניות לפפת רעך: חלח לחמונה דברות הת' רומזות לל' ותות דלפונות כמ"פ רח' בן עניל בנפ' והוח קורם מפטלו ומדבר כדרך בני דעה מבתחלה יכין לדם לו בות וחח"כ ופת לפה כמ"פ הרמ"בם בה' דעות ולהכי נקיט ברוח מדבר עם הכפדים ובני דעת מבקפוס בות וחח"כ לפה לך בפנות מפטלו בעגל וכל כוונתם להתיר להם עריות כמ' בנפ' ח"כ מעפיהם המוכים ודבר עם כת ההמונים מהולכים לחרי עוכיהם ולהם הוכרך להזהיר לומר ידעתו מעפכם המוכים ולהכי לקי חל ל"ת ח"ר מתחלת חמדתך תהיה לא"ר וחח"כ לבות וחח"כ לפרה מוהו ההפוך מדרך בעלי דעה מתחילום פרה בות וחח"כ לפה כמפ' הרמ"בם וכפהחרם רע בחוגו ובמעפיו הן הפוכים ומפתרל לחר ח"ר וחח"כ ב"ר וחח"כ חומפת דעה ובמפ' הרמ"בם מבהללות חומרים לפה תחרם וחח"כ בות תבנה וחח"כ כרם תטע וכו' ח"כ מכיון מהוח רפע מעפיו הפוכים והוח מכלל הקללה ע"פ והרי מקרח זה מפויע ג"כ למבדת הרמ"בם מבדרן החתיתי הוח כרם בות ולפה וכבר החרכתי בלמון זה מהרמ"בם זל בפ' הרחמן וקדח בח לפי דרכיהו מקויע להרמ"בם זל: ובזה נוחח קפת חומרו כחן בדברות חלו הפנוות פרהו מה פלח נזכר בח' לרמוז החיפך במעפיו מחם ודוק.

בעזה"ה יום ה' יא' מ' אב תשע"א
עיה"ק צפת תו"
טרם יקראו ואני אענה

1) ~~ברכת פרל — לפרק על הרמב"ם~~ = העברה
2) לעבור על תדפיס מתוסב בר-אילן
3) מיפוש DBS — אולי נמצא דבר חדש
4) נושאים בהלכה — לפרמט
5) רשימת אחרונים - ציונים (כי בעצם, ראשונים מביאים את כולם ...)
6) מודעא ואונס - שיין להסבר גמ' ב"ק - וגם לרמב"ם
כותרת - וישיר רמב"ם לגמ' ב"ק = העברה ?
7) שיטת הרמב"ם - ציוני אחרונים ...
רמב"ם
8) אבן שלמה (ג' ב') כל העבירות באות מתמהה ...
9) שערי קדושה (ח"ב שער ד') = ציטוט בברכת אברהם } מוסר
10) סיכום שיטת המחנה והחולקים עלין
11) הקדמה למצוה - בחזל אין סוגיא שלמה ... רק הצת מכילתא, ב"מ, כלה רבתי ...
12) מכילתא ⇐ בית יוסף גורס יכול בדברים ?
13) הערה בשו"ע השמיט מילים "אע"פ שאלי לו דמיד רבים

לבדוק
קרבן חגיגה
שיין לבליון הש"ס ?

לא תחמוד

יום ד' י' מנ' אב תשע"א
עיה"ק צפת תו"ר
המיחלים לחסדו

1) ~~לציין הערה בחזקוני ואתחנן לעיין בהערה במושב זקנים~~
2) ~~מסעור חבש בעקבות כפתור ופרח = אולי לשים אותו יחד בבמ' סנהדרין~~
3) הסבר אור שמח (ותרו)
4) עניין הו"א "יכול בדיבור" — הדיבור של הפצרה
5) ~~תורת המנרוה (עמ' לדב) + עוד קטע~~
6) ~~ר' שועיב עמ' (רעד)~~
7) ~~משנה למלך בפרק אחרונים כי לא מדבר על החמ"ם~~
8) לציין באיזין שטיין שמובא במגילת סבר
האם יש ר' דרמניף ללת"ת דנ"ח ?
9) ~~סבר כריתות ליד תוס' (בנ"מ)~~
10) לציין למ.ז. באיזור תוס' (סנהדרין בנ"מ)

? אוצר הגאונים בנ"מ סנהדרין ? לא מלאתי כעת

בענין עשרת הדברות, ולא תחמוד

תשס"ט

①

א) מעשה הר סיני היה ענין של התגלות חד-פעמית בכל תולדות העולם. עלם המעשה וההתגלות היה בו כדי להחדיר אמונה בלבבות. אבל עיקר ההתגלות לא היתה בקולות וברקים ועמן כבד ואש בוער עד לב השמים. אלא בדיבור עם עם ישראל. "היום הזה ראינו כי ידבר ה' את האדם וחי". כל זה נכלל ב "אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה". (מלבד מה שנכלל בזה שבהר סיני נעשינו "מלוים ועושים", וזהו לשון "קרבנו", כמו "וקרבתנו מלכנו לעבודתך" וכן רמז בדע"ת, שקבלו את הכח הזה, כשאמרו נעשה ונשמע). וזהו שנאמר "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלם אין עוד מלבדו. מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה ודבריו שמעת מתוך האש".

כל זה הוא בלי קשר כלל לתוכן הדיבור, מה אומר לחם. גם אילו היה אומר "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" היה כל התועלת דלפיל.

אלא שהקב"ה רצה בהתגלות הזאת לתת את התורה, ובחר בעשרת הדברות שהם כוללים בתוכם את כל התרי"ג מצוות. "אתה נגלית בענן כבודך, ללמד לעמך תורה ומצוות".

ב) ענין זה שעשרת הדברות כוללים את כל התרי"ג מצוות, נרמז בתורה עצמה. סלל פרשת משפטים "ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם". יש כאן קושי, שמשמע שכל התורה והמצוה כתובה על הלוחות, והלא רק עשרת הדברות כתובים. בספורנו תירץ דלפני העגל, היה הכל כתוב, כל התרי"ג מצוות. אבל רש"י כתב שם שהתורה מכוונת שבזה שעשרת הדברות כתובים, נכלל בזה כל התרי"ג, כי כולם רמוזים בהם. וכן הוא להדיא בתרגום יונתן שם. (וכתב ר' האי גאון (שערי תשובה סי' קמ"ט) דהספר תורה שהוזכר לענין תפלין בראשו וס"ת בזרועו, היה בו רק עשרת הדברות, כי כל התרי"ג כלולים בהם.)

(ומן הראוי להתקין הבחנה לעניין עשיית הזכרונות כלפי בוקר ולילה שבשלושה שנה למקרה את
הניסים שהיו אומרים שרק אלו חשובים)
והתקבלו בזכרונות ובאה שמחה הלב התמיד הילדוני וכל מה שלמטה מרמה נכלם
ברמה. מלכות אנכי ה' למהמין שיש בורא ומנהיג שיש לנו אמונה הטוב הילדוני
ומתוך ונפלא בזה גם נוגעיהן בטהרת תוכיהן כמו אהבתיך ישראל בלתי בלתי בלתי
וכן אצל הילדוני למחשבה, ונפלא בו טעות ובפס אוב ומזמן ומזל ובו'. שבועה
בשמה לשקר היתה הילדוני למחשבה באין חומר ותועלת משים ונפלאו הנזרות שיש
מבחלה בלי שבועה וכל טעמיהן ו'ותלת־אריך' וכדו'. שבת היתה הילדוני
למחשבה בכל הנזרות, דברים שמה צבר למה שהיא, ופחמה נפלאו בו. נכנס אלוֹ
הילדוני למחשבה בכל היחסים הילדוניים בין אדם לחבירו. לא תרצח הילדוני למחשבה
בכל איסורי, ניזקין, לא תגנוב הילדוני למחשבה בכל מיני ערוות, לא תענה בלשון
הטוב הילדוני למחשבה בכל מיני מיקלת שה שאין שלו, לא תחמוד היתה הילדוני במחשבה מיזן
שרב. לא תתחתן עם נכרי יחמיהו ואיה שהנה שורש להרבה מלכים. (ורק שלמה עשה
והתירה שלמה ניקלה בושאל למתן תושבות הלכות לפברות החשובות, פרשה ולילה
אין אחר, הפברות "אחמה וליונסו ובו' לא תעשון אתי ועד ושלא יצבח אלהים ובו'
ולא תעלה במעלות" ובו'. ומכורסם שוחטין בשה למהלוקת עד היכן
הפברות מלכים. היה פבירות הזקר תחרונה בתורה, ושם סך הכל שלש. שלשה
פבירות הפברות, עד היכן עד כדי "לא תעשון אתי" ולא פברים בהבן
או צורת חמשים שבחורה בלי שום כוונה כלל. עד היכן עד "ולא
תעלה במעלות שבחורה בלי שום כוונה כלל. עד היכן עד "כי ארבן הלית
עליה וחללת". שהפרוש נכנסו לקרקע ולא לאויר בכלל.

ג) עיין בשו"ת תשובות אבקת רוכל סימן ל"ו ובזה"ל. הנה לפי הנראה מכ"ז ופל"ה
לאחר הפיוט אותו מסדרות מעריב. אף שהפיוט עצמו אם לא תהיה. ועוסקים בזה.
בזמן הסת"ם (הקונ"ח) בשבוע הראשון פקח כ"ס לשמש. והיינו שנץ ומשבור שלובב,
פאון. בזמן הגאב"ד, וכן בזמן כיונה (שפ"ש שם אות ב"ת) בהיינו שם מבריח
למעבר למעבר שפא בלון אשר אתיך אילוף. בזמן הרמב"ם, וכן לשטה
בשו"ע (שם ס"ב) כותב, נתן לו כך והבה בפל בתשלום שהוציא מה שו בשעה רבה,
גם עבר על האלו. (עיין פסק"ת שם הגאב"ד סובר דהוי לאו שיש בו
מעשה, וק"ל ומשמע מלקוטי כי נתן לתשלומין בחו"ב להחנ"ר. ומשמע אלב שהחתי,
כי הכי בשעת, ומשו הוא החתימה שבשבועה הבאו לפיכך וכה אין בהשמטה
לאו דלאו תקלה כילך, לסת"ם היינו שהו תחילה ואין זה ב אין ילפ. שראב"ד,
שכב הת"ה דהיינו שחסיס בזמנו שהמלוה בחביהו אז פיתן עלו נאך רבנו. ובכ"
כיונה שם. והרמב"ם כתב, דהיינו שחפץ בעבור אז כפיכך שחושב
בשבו אלך יכול לחשמש בהיותר, בלון בהפ"ו. ובן לשטה בשו"ע שם.
והחינוך (מצוה תצ"ה) החזיר אוב יותר, באשר לרצות את החפץ שם
חבירו - "הלואי ובה היה שלי לא שמו" - שם בלי לתבוע שום נזק לחשמש.
והקשה החינוך אין אסרה ועוה חפץ הלב, וכי מה יעשה אדם שחפץ בעבר
והוא. שם ראב"ע שפיכן בבעור הלוטר, והקשה אוליה קושיא.
(שם הרמב"ם וה הלכה, ועיין בקונ"א מ"ש בזה עיקא ועוש).
והראב"ד תירץ שאין אדם מתיחד בדבר שהוא למעלה מהשגתו, ועיקר בבירור בשמועה
אין לו ש"טת לפבר ההוא. אין אדם מתעלה שיהיו לו נקיפות. ומשו"ה בדבר שברור

לו איסורו, אינו חומדו, כגון שאין אדם חומד ומתאוה לאמו. (וכך אומרים אלו שמעשנים
שבשבת אין להם תאוה לעישון, ומיד בסוכ"ש מתעורר בהם). כך אילו היה ברור לו
שהקב"ה גזר לכלאחד את שלו ואין אדם ונגע בשל חבירו כמלא נימא, לא היה חומד.
נמצא שהסתרוו הוא הגורם הזה, שיהיה עס' השקטת התורה ומסלא לא יחמוד
ולא יתאוה. ומשכ"ה הרמבם בשמונה פרקים, שהדרגה העליונה, הוא
שהאדם לא יתאוה לעשות עבירות, כי הדריך את עצמו בנתיבות התורה ונעשה
בעתו בעת תורה. (ומה שאמרו לא יאמר אדם אי אפשר בבשר חזיר וכו', זהו רק
בחוקים שאנו להבינם בבעתו. ע"ש). (ובעצם זהו יסוד עצן נעשה
ונשמע, שכל האומות אמרו מאי כתיב ביה, כי לא רצו לשנות את השקטת החיים שלהם,
ורצו לבעת אם התורה מתאימה לשיטת חייהם, ואילו ישראל אמרו נעשה ונשמע, כי
כוונתם לשנות את השפקתם ולבנות ה' מחדש עס' רצון ה' עס' התורה.)
והמינוך תירל קושיתו, שהתורה מצוה את האדם לשלוט על רצונות הלב.
ואין שעה כזאת, "לבו אנסו", כי היפולת ביד האדם להשתלטעל לבו. "לבשוב."
ור' יונה (שעה א' לא') מאריך בענין שבירת התאוה הגשמית, בגדר כבישת הילד,
לא בגדר שיפול שורש, לישר את ההשקטות ומסלא יתאוה לשוב, אלא
שיפול בתופעות עצמם. ושניהם כאחד שובים, ונכללו באזהרת
זו "לא תחמוד - לא תתאוה". (רס"ג באזהרות - נכלל בלא תחמוד כל איסורי תאות אכילה)
ומדוגני שגם לרמבם ושיע, שלא הזהרנו אלא מחשבת הלב איך ליקח החפץ
בפועל, לא על עצם הרצון שיהיה שלו, אין זה אלא שאזהרה רק על דרגת רצון רצה, כמו
שדרגת רצון של חמדה הוא יותר משל תאוה. אבל גם רצון סתות מזה נכלל באיסור, אלא בלי
אזהרת לאו. והוי בזה בשאר הדברות, שכוללים גם מה שלמשה מהם. ואדרבא, זו צורה חמורה
של תאוה, שגם מתאוה וגם מתחבל תרוכולות לרעהו. ונמצא עשרת הדברות
כוללים כל התורה לא רק בכמות אלא גם באיכות, מיסוד היסודות עד מצפוני הלב.

1. מחנה חיים ח"ב או"ח סי' ל"ב
החומד מן הגוי אם עובר על לא תחמוד .

2. בית דוד {ליטר} סי' ל"ט ד"ה ומ"ש
אם שייך בעכו"ם איסור לא תחמוד.

3. לבושי מכלול סי' י"ג אות קפ"ב
לא תחמוד אי שייך בעכו"ם.

4. ברכת יוסף {לנדאו} יו"ד סי' ס"ג
לא תחמוד לישראל נאמרה ולא לנכרי דאין זה מז' מצות.

5. רב ברכות מערכ' ל' אות ב' בסופו
ראובן שיש לו קרוב שמעון בעיר אחרת ולש' יש חצר בעיר של ראובן והרבה ריעים שיתן לו החצר במתנה, אם עובר על לא תתאוה ולא תחמוד או לא כיון דלא איכפת לו דוקא זה החצר רק שיתן לו בית דירה מ"מ.

6. רב ברכות מערכת ל' סי' א' דף ע"ח ע"ב
אם התאוה דבר ששוה פרוטה והוא של שותפים אם עובר על לאו דלא תתאוה או לא .

7. משבצות זהב סי' ל"ג
במי שהיה חומד שדה של שמעון וכשבקש לו שמעון לעזור לו לקנות שדה מלוי ואמר לו שלא יעזור לו רק כשימכור לו השדה שהוא חומד אם מותר לעשות כן או שיש איסור לא תחמוד .

8. רב ברכות מערכת ל' סי' ב' דף צ"ב ע"א ד"ה המורם
בענין לאו דלא תתאוה, אם הוא אדם גדול אשר בושו להשיבו ריקם, ויבוא לבית חבירו ויבקש למכור לו חפץ, אם עובר בלאו הנ"ל.

9. בית יעקב {מצוזמיר} סי' ע"ד דף נ"ט טור א
ה עליו רעים עד שנתן לו במתנה אם עובר על תחמוד או לא.

10. רב ברכות מערכת ל' סי' ב' דף צ"ב ע"ב ד"ה והנה
אם מתאוה וחומד ביתו של חבירו לקנותו בעבור להקדישו לעשותו בית הכנסת אי איכא בזה איסור לאין דלא תתאוה ולא תחמוד או לא.

11. רב ברכות מערכת ל' סי' ב' בסוף ד"ה ודע
אם בקש מחבירו שיתן לו בגד א' ולא ייחד בבקשתו בגד פ' דווקא אם אינו עובר בזה בלאוי דלא תתאוה ולא תחמוד.

12. זכרון יהונתן ח"ב דף רי"ב ע"ב
בדברי המנחת חינוך מצוה ל"ח במה שפסק דגם על פחות משוה פרוטה עוברין על לאו דלא תחמוד.

13. אבני נזר או"ח ח"ב סי' שכ"ה אות כ
לא תחמוד ולא תתאוה אם נוהג בגוי. כרטיס זה מופיע גם בח"מ סי' שמ"ח.

14. ארץ צבי {פרומר} סי' ג' אות ו'; סי' ד
בדעת רבינו יונה דהמפציר ליתן לו מתנה עובר בלא תחמוד.

15. שערי תורה תרפ"ה חוב' א' סי' ב' חוב' ג' סי' ג
הטעם בחומד אשת חבירו למה אינו עובר גם על לאו ולא תתרו.

16. בצל החכמה ח"ג סי' מ"ח
ישראל החומד דבר ששייך לעכו"ם אם אין בו איסור לא תחמוד.

17. בצל החכמה ח"ג סי' מ"ט
מתאוה להיות עשיר כחבירו אם אין בזה משום לא תתאוה.

18. בצל החכמה ח"מ סי' מ"ט
חומד שיהיה לו אשה יפה כאשתו של חבירו אם יש בזה איסור מדברי קבלה.

19. בצל החכמה ח"ג סי' מ"ה
מתאוה וחומד בחפץ חבירו כדי לתנו לאחרים אם אינו עובר משום לא תתאוה, ומה דינו לענין לא תחמוד.

20. נזר הקדש תשי"ג אה"ע סי' ל"א אות ב
אם עובר על לא תחמוד בנשא אשה בעל כרחה. כרטיס זה מופיע גם באה"ע סי' מ"ב.

21. רב ברכות מערכת ל' סי' ב' דף צ"ב ע"ב ד"ה ודע
אם מתאוה וחומד בית ראובן לקנות בעבור שמעון ממון שמעון, אי איכא בזה איסור לאוין של לא תחמוד ולא תתאוה.

22. קול יהודה בספר מהרש"ג סי' כ"ב
יש לאו דלא תחמוד בגוי.

23. בשמים ראש {המיוחס לרא"ש} סי' שס"ב; שס"ג; שס"ד
בענין כל החומד ומרבה רעים למכרו.

24. יד יוסף {דיטש} שאלה קי"ב קכ"ג ע"ב ד"ה הנה
גזל ישראל בשל נכרי אם שייך בו לא תחמוד.

25. מחנה חיים ח"ב או"ח סי' ל"ג אות ו
לגבי גוי אם יש איסור לא תחמוד.

26. בצל החכמה ח"ג סי' נ
חומד בחפץ חבירו ואם ימכרנו לו המוכר יעבור הלוקח על לאו דלא תחמוד אם באופן זה אסור למכור לו ואם עבר ומכר לו עבר המוכר על לאו דלפני עור

27. רב ברכות מערכת ל' סי' ב' דף צ"ב ע"ב ד"ה ודע
ראה ספר א' אצל חבירו, והתאוה וחמד אותו לקנותו בעבור ללמוד בו, אי עובר בלאוין דלא תתאוה ולא תחמוד.

28. בצל החכמה ח"ג סי' מ"ד
אדם חשוב אם אסור לו לבקש מחבירו שימכור לו חפץ שאינו עומד למכירה אפילו אינו מפציר אותו למכור לו .

29. בצל החכמה ח"ג סי' מ"ט
חומד באשת איש שתספר עמו מאחורי הגדר ועשה על זה השתדלות אם עובר משום לא תחמוד .

30. בצל החכמה ח"ג סי' מ"ט
במי שחומד שיהיה לי חפץ כחפץ חבירו אם אין בזה אפילו איסור דרבנן.

31. בצל החכמה ח"ג סי' מ"ד
איסור לא תחמוד אם הוא גם במבקש ממנו שיתן לו במתנה.

32. בצל החכמה ח"ג סי' מ"ז
ב' ישראלים שותפים ואחד מהם מפציר בחבירו שימכור לו חלקו בשותפות אם שייך בזה לאו דלא תחמוד.

33. בצל החכמה ח"ג סי' מ"ח
חומד בחפצי הקדש בדק הבית אם אין בו משום לא תחמוד.

34. בצל החכמה ח"ג סי' מ"ו
חומד במה ששייך לב' שותפים ישראלים אם עובר משום לא תחמוד ומה הדין כשישראל ועכו"ם שותפים בו.

35. בצל החכמה ח"ג סי' מ"ה
[illegible]ד בחפץ חבירו כדי לתתו לאביו או לרבו, או כדי לתנו לבנו או בתו הסמוכים על שלחנו אם יש בזה איסור לא תתאוה ולא תחמוד.

36. בצל החכמה ח"ג סי' מ"ג
אם איסור לא תחמוד הוא רק במפציר בחבירו שימכרנו אבל אם מיד כשביקש החפץ הסכים בעל החפץ למכרו לו אין בזה איסור.

37. מהרש"ך ח"א דף ל"ה ב
החומד חפץ של חבירו עד שמכרו לו ולא אמר רוצה אני אם המקח קיים.

38. בית אברהם {אולמן} סי' נ"ז
ביאור שיטות הראשונים בענין לאו דלא תחמוד.

39. שערי תורה תרפ"ד חוברת ד' סי' ב
ביאור איסור לא תחמוד.

40. יד אליהו {מלובלין} סי׳ ל״ט
בענין לא תחמוד.

41. בצל החכמה ח״ג סי׳ מ״ו
מפציר בחבירו שימכור לו חפץ שבידו ואם לאו אז יקנה חבירו ממנו החפץ שברשותו אם אין בזה איסור לא תחמוד.

42. בצל החכמה ח״ג סי׳ מ״ג
החומד בחפץ חבירו בדבר שאינו עומד למכירה שעובר על לא תחמוד אם איסור זה הוא גם בדבר שהוא לדבר מצוה כמו שופר או ס״ת.

43. שערי תורה תרפ״ג חוברת א׳ סי׳ א
בענין גדרי לאו דלא תחמוד. ובסוף החוב׳ קונט׳ שער אליהו.

44. המאסף שנה ז׳ סי׳ א׳ ד״ה ודע
בענין לאוין דלא תתאוה ולא תחמוד ובענין כובש שכר שכיר אם האיסור שעבר עליו הוא פרוטה של שני שותפים אי אזלינן בתר דידיה ואיכא שיעורא או אזלינן בתר השותפים וליכא שיעור שלם גבי כל חד.

45. המאור {ברוקלין} חשון תש״ך עמוד 21
בדין לאו דלא תחמוד.

יהודה

46. יהודה יעלה {קובו} ח״מ סי׳ ל״ג
המתאוה לכלי יקר שביד חברו אם עדיין לא גמר בלבו לעשות השתדלות לקחתו אם עבר בלאו דלא תתאוה.

47. קול תורה {ירושלים} תשרי תשכ״ג
הכופה לפנויה שתתקדש לו אם עובר על לא תחמוד.

48. נזר הקדש אה״ע סי׳ ל״א אות ב
עובר על לא תחמוד בקידש את האשה בעל כרחה.

49. רב ברכות מערכ׳ ל׳ סי׳ ב׳ דף צ״ג ע״ב ד״ה ודע
אם ראה חפץ אצל חבירו והתאוה לקחת ממנו בתורת מתנה, והרבה עליו בקשה וריעים עד שנתנו במתנה, אי איכא בזה לאוי דלא תתאוה ולא תחמוד או לא.

50. חוף ימים ח״ג סי׳ ס״א דף מ״ו ע״א
בדין לא תחמוד אם חומד של חבירו כדי לקיים בזה מצוה אם חשיב מצוה הבא בעבירה.

51. שואל ומשיב קמא ח״א סי׳ קכ״ו בד״ה והנה לכאו
ע״ד אי ישראל לוקח מעכו״ם דבר בע״כ ונותן לו כסף בעבורו אי עובר בלא בחמוד כמו בישראל.

52. תורת חסד {פרחיה} סי׳ רנ״ה
דן בענין עד היכן מגיע האיסור דולא תחמוד, בנתן דמים ואמר המוכר רוצה אני, ומחלוקת הפוסקים בזה.

53. בית יעקב {מצוזמיר} סי' ע"ד דף נ"ח טור ד
הכופה חבירו למכור לו ונותן לו דמיו אם עובר על לא תחמוד או לא. (בהשגת הסמ"ע סק"ט על הלבוש).

54. נדיב לב ח"מ סי' כ
אין בשכירות משום לא תחמוד.

55. שערי תורה תרפ"ה חוברת א' סי' ב'; חוברת ג' סי' ג
אם לאו דלא תחמוד הוא אפילו בחומד ומשתדל לאחרים ג"כ עובר על לאו זה.

56. חוף ימים ח"ג סי' ס"א דף מ"ו ע"א
אם גם בקרקעות עובר בלא תחמוד ולא תתאוה.

57. פני מבין {פריד} סי' קפ"ג
אם יש לא תחמוד על דבר שאין בו שוה פרוטה.

58. רב ברכות מערכ' ל' סי' ב
ביאור בד' הרמב"ם והראב"ד בלאו דלא תתאוה.

סיכומי נושאים ושיטות בלאו בלא תחמוד ולא תתאה

עוד נושאים

- מפציר בחבירו לקנות ממנו האם עובר בלא תחמוד?
  פתחי חשן (גניבה א סק כ"ו) שלח ספר בדואר...
  אמרי יעקב (עמ' ק"ה בביאורים)
  הגז"נ גולדברג (במאמרו עמ' יט) - מחלוקת רמבם רבינו יונה...
  אין כאן אלא חימוד מעות וקשר בשאלה אם אסור רק בחפץ מסויים...

- אי עביד לא מהני (בדברי מגיד משנה)
  למה לא אומרים
  מגיד משנה

בן נח - ישראל

חתם סופר ב"ה מצי
קובץ שיעורים ב"ק אות קא
מנחת חינוך

- האם רל גוזל עובר בלא תחמוד?

- האם שייך לפני עור על המסכים למכור?
  שערי דעאה סי' קמט
  בדל החכמה (ג)
  תורה תמימה (ואתו) גו' ערכין
  ויינפלד
  לרעך 62

נגזרך לפי: הרמב"ם המסכים עובר בלא"ת

פרות מש"פ
מנחת חינוך

ברוך חפץ
0527624271

שאלה ② הבינו יחד ? אמן ענה ? כלבלב: אסור לעשות מעשה שיגרום אחרון או יאכור ...

(משמע שאת כספו מעשים בלא שיגרם ואינו מרוץ הכרח אול. לא יאכור?)
ואחרי כך שיטת הרמב"ם ג"כ ??
שאין לזון פיגע תמוך ניתן בנתינת הדמים, כי צמן שהרי הכרח שעתו ממנו - צכל

(ג) רמב"ם (מינוך, אור, שוור - כלבלב) האיסור ידרוך מכירה ... ולזון באוסף ומלוה
(סט) (לשר צע) תאזה - תאזה - צצע

כשמכירים בספק

1. מסכים
2. לפי רבינו גם כספק
3. לפי רבינו לא: כספק

(ב) כאבלב תוס' שלמה אחרון ב"ר תירוש ה"ר אפרים גם"ל
(משמע שלפי רבינו גם הדמים אינו אוכר)

מתכת כספק בדעת רבינו ואחרים / מה שמכירים (רוצה אן) (בפועל?) אינו אוכר

(א) שיטת התוס' ב"ר תירוש ה"ר אפרים גם"ל (משמע צלפי ר"ת, סמ"ק, רמב"ן ז"ל, ריטב"א סנהדרין, בב"מ/בב. שערים ואח)

מעכת כספק בדעת רבינו אין איסור - לזון כרמכים

נותן דמים לא אוכר רק אם לקח, מכלתו (מ.ב.) / אסור מחשבה (בלב) / לעלם בתפלה ... (עשה בב"מ)

מנוע כלבלב / אין איסור מחשבה

אז שהאיסור חל אין לעיכה הכח לפי שלעיכה דמים

צריך תוס' בתירוץ א' הרמב"ם ותוס' שיטה ב' - הרמב"ם

ובסוף שנקט את השני למכר"ו את המשך - ובכך מבאנו בפירוש ב' שיטות

הנפקא מינה: חנן במהות האיסור האם חייב גם כשעושין דמים (דמים רבים)

לא אתמוך / לא אתמוך

לזון הבור אפילו התלוין של מסכים לספק נראה להקל מאוד!

הבעיות המסופקים: האבלב, אבן לבנון ...

בעיות האחרונים:

הרמב"ם שיטתו שלו אלא מחשבה של השגת החפץ ותחבולות ובהומה.
ולזון אחרת מעכ"ל א שזו זל המחשבה, אבל (לפי בבריו ניך התקבה הרוב) לזון מחשבה שרובה שיהיה שלו אלא מחשבה של השגת החפץ ותחבולות ובהומה.

(ב) לעומת נאת - שיטת המסכימים קהם שני לזון (בהלכ, האבלב, רמב"ן, כלבלב) ונתן את הטיה את הרמב"ם
סמך התינוק (נאבלב)

המאור שיטתו בסמך הגלות וביד התקבה (לפי"ה) וס"ל בלא תחבולות יוברים רק כשעשה מעשה

שרובה שיהיה שלו אלא מחשבה של השגת החפץ ותחבולות ובהומה.

לזון אחד / לזון תחבולה

(א) שיטת לזון אר (רש"י, סמ"ק, ראיים, ריבינו יונה) ונקט כאחד השיטה את הראיים.
סמך התינוק זבן זבינו שמא

לזון אחד שמונה במנין שלוקין אחד ומסוף בבריו כותב "ונראה לזון תחבולה כי אחד לזון ב' לזון".

ולזון תחבולה המחשבה בלא מעשה אינו זובר ומאורו מאכילתן ...
אם נתן בתוך בתוכו

הנושאים

שיטות הראשונים

סיכום השיטות

מתשבה

דיבור

מתנה

עבור אחרים

דבר מצוה

חפץ מסויים

הירחם לחמסן

קרקע

אשתו (אשת רעהו)

בתו לבנך

תוס' על התורה

תוס' שאנץ

ראו"ש

בכור שור
הוסי' בהבנת לשוני

לא השוץ מבוהשתו
מעיין החכמה/ענף-ארץ

- מכריחו לקנות ממנו / נאלץ אפשר לברר מחבת ממון ...

- פגע אותי (הניגוד רב ברורות)
- מה עקרון הקבוצה – גדע התמונה ( ) ב פגעים ואפשר תשובה אולי.
- המבקר שאפשר ימות כדי שיהיה רווח שלו
- מתפלל לה' שיכבה למרות עשרת הנגיפים, למרך pg
- מלקות
- מקריב את עצמו / נאלץ בגלל הנסיבות, למרות אין אומרים שזה בסדר
- מעדיף באמת שיתן לו כסף ואת ואני יש בו אישור לפי תמונה כ
- פגע אותנו (ופוסקים) מהלכה מה פוסקים { שפגע אותנו בלילה תוך שוב הרב שוב"א
- הלכה ולא נתן / ברצון בורח ... פרשת כי .. ואפילו תאמר שהוכיח הדבר לפועל ...
- מי מרשות עשוה / נאלץ בגלל להתנגד התחלף = דיון בל עבה =

עוד דוגמאות אותרים

	שיטות הראשונים	כמה מצוות	לא מיבה	נתן כסף	הלכה למעשה	במחלוקת	אחר רובה אוני
1	רמב"ם	2	עובר	עובר		עובר לגיא	
2	ראב"ד	2	עובר	אינו עובר		לכאורה מסכים לגיא	
3	תוס' תירוץ א			עבר עובר	?	משמע כי עבר עובר	
4	תוס' תירוץ ב			עובר			
5	רמב"ן	2	על עצילה נקע ידועה			"אם התאוה בלב עובר בלא מעשה"	
6	רבינו יונה	1		עובר		מביא בעין מלשונו הלב ומלקה שני אלו...	
7	ירושלמי	לעבור עליו בשני לאוין		עובר			
8	סמ"ג	1		אינו עובר			
9	סמ"ק	1		עובר		אפשר אין הכוונה אפי בני מחויב	
10	ספר החינוך	2					
11	אמן עניין	ספר שמור ספר הפרים ?					
12	מקובץ					עובר (לגיא)	
13	רבינו גרשום					לגיא ?	
14	רלב"ח	1					
15	רמ"ה	1					
16	גר"א	2					
17	תשב"ץ	2					

עלית = עם תיאוה
לגיא = עם תאוה

1 ג

שיטת הרמב"ם

שיטתו: השוואה לספר המצוות / מעשה רקח /

מקורו: מכילתא / 2 תיבושם: אין שני לאוין בן חמדה במעשה תאוה בלב
היתם לפסול תמסן ...
המקנה - גריפ"פ
טור מביאו בשיניי לשון / מגילת ספר
ברכת פרץ

שיטתו: • 2 לאווין

• גם כשמסכים - לשון מגיד משנה: אבל דעת רבינו זל שהאיסור אל בכדין המוכר הוא...
שפתאמת מתקשה בזה ונשאר בצ"ע אולי הרמב"ם מודה ... ועיין מעין החכמה שלמד כך מפורש
בדעת הרמב"ם (האם יש עוד אחרונים ??) = איך החינוך מביא את הרמב"ם והאם דעתו כרמב"ם ??
מעיין החכה / גם לפי המקנה אם

• אין בו מעשה: מ"מ מעין חכמה, יצחק חינוך, ברכת פרץ

• אשת רעהו

• גירסת הטור בלשון הרמבם / עיין ב"ח דרישה פרישה והגהות בטור שם

• מעין החכמה (46) הרמב"ם מודה באומר רוצה אני שלא עובר ...

• קושיית הסמ"ג:

2 ג

רמב"ם

- למה הקדים תמדה לפני תאוה ... סמ"ע / קרבן חגיגה /
- למה לא הזכיר אשתו בהלכה ט' ... מנחת חינוך
- אם בסו"ל לא הצלח לשכנעו לתת לו האם עבר בלא תתאוה
- ספר המקנה ודברי אחרונים עליו:

להעיר שבכור שור אל פעם לא מביא רמבם וכנראה הוא תוספת כל מלקט התוס'

- דברי מובאים (בכ"י בכור שור) יתרו עוין בלשונו אם יש חידוש, וצריך תיקון "בפניו" במקום "בפיו" איך שלמה: גמר בלבו להפציר בחבירו...
- קצ"ע בהגדרת לא תתאוה לפי' הרמב"ם (שמתכנן איך להשיג) (למה לא נגיד כבה) לא מצאנו כעין זה בכל הלאין למשל לא תגנוב שיתחייב ויעבור באיסור לאו כשמתכנן הגניבה / מחשבת עז"
- איך מסביר שי' הרמב"ם במגילת ספר:
- אינו גזל אלא "מביא לידי גזל" – דלא כתוס'

הערות לפי סדר דברי הרמב"ם:

הלכה ט

הלכה י

הלכה יא הרב זלמן נ' גולדברג (עמ' 17)

הלכה יב

שיטת הראב"ד

שיטתו / מקורו גמ' בק"... / כתס' תירוץ ב' / מהרם שיק / מצין החכמה / ברכת פרץ / מזחת חיוך / גרינפ

בית יעקב (חוט) מסבירו / קאיש חי

(עיין והשווה בל תוס' תירוץ ב')

מקור שיטתו: גמ' בק' סב' כמבואר (כתס' (סנהדרין תירוץ ב') אם אמר רוצה אני לא עובר אלא תחמוד... ובתוס' הראש מרחיב, ומביא גמ' בק' סב. דברוצה אני (תלויה וזבין) זביניה זביני..

- בית יעקב צויזמיר מחמיה שלא מובא לחלכה

- באנין ניתן לתשלומין - עיין דברי חיים (אבדה א') קושיית שער המלך אולי בלא תחמוד דלא גלי קרא דחייב לשלם ואפשר לוקה ואינו משלם, ומתרץ דת... (פתחי חושן גמ' לא שם)

- מה דעתו בלאו דלא תתאוה? עיין גרנ"ז גולדברג (עמ' ד') ... ויתכן שגם להראב"ד עובר כשהוא מתאוה בלבו והחליט ליקח חפץ חבירו ולתן דמים, גם בלא ירצה, אז עובר בלא תתאוה, וצ"ע

אשת רעהו לשיטת הראב"ד

פנים יפות: (יתרו) ואפשר דהראב"ד מודה דבאשה או בית כיון דלא שייך בהן קנין אלא ברצון הבעלים, חייבה התורה בזה אפילו ברצון הבעלים...

הראפרים: הראב"ד מודה באשת חבירו דעובר רק בלאו אחד כי שיטתו לעבור בלא תחמוד צריך לקיחה באיסור שלא ברצון הבעלים ובאשת רעהו אחרי שגרשה יוצא שהלקיחה היא בהיתר ולכן עובר רק בלאו אחד. וכעין זה בקנין תורה, ומהרם שיק

אחיעזר - הסבר בענין למה אין מלקות...

לשון בן איש חי: "... לראב"ד... אינו עובר אא"כ חשב ליקח החפץ בעל-כרחכן של בעלים, אבל אם חושב איך יעשה לרצות הבעלים אינו עובר בלאו...

מכריחו לתת לו חלק
בלא דמים —

מה הדין אם נתן דמים
לשוטה כו' ... (בה חמסן)
ובקונה שטרים מחלק
בין אם נתן דמים לבני
שחלק לבני חלק
ואחר נתן דמים ...

גם כ"ז לשוטה כו' אם נתן
לבני שלחה
דמים, האם עובר בלא תגזל
ועיין בקונה שטרים
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

דל 1

שיטת תוס' - שיטה א' "וכן הוא האמת"

סנהדרין נה תירוץ א' **מ"מ**

תוס' ב"מ (לפי אחרונים מהרשא ופוד)

סמג (דחה דעת רמבם וראים) (מובא בהגמ"י)

~~סמג~~

רבינו יונה ?

ספר הכריתות

לבדוק תוס' שאנץ סול ב"ק

תוס' המניח

תוס' אינה נשך

כפתור ופרח

רשבא

אחרונים:

מהרם שיק / ביאור

נחלת דוד

---

① לוקח החפץ בלי לתת דמים, ועובר גם בלא תגזול, ומה ההבדל בין חמדה לגזילה, תיפוק ליה מגזילה אלא י"ל דרשוני הוא בצורת הגזילה דגזילה הוא בריש גלי - לסלים מצויין - אבל חמדה היינו באמים וסתיטה בדרך נסתר לא גלוי לעין ובפהרסיא... ודיין יש לעיין...

② גם צ"ע לשיטה זו בחלל ואח"כ נתן דמים האם עובר בלא תחמוד... עיין קובץ שיעורים...

(מבעלי התוס')

תקרוש ישראל (הליכות עולם)

③ אם נכן כסף מראש וחלף - האם מותר מן התורה? והאם

מושב זקנים רק אם לקח בלא דמים וכן דורש הלימוד במכילתא ולקחת לך באמת החפץ שלו (עיין קובץ שיעורים)...

נחלת דוד (ב"מ ה:) דעת יחיד דלא כהלכתא

מקורי: ב"מ ה: משמע לאינש וכן האמת

פירוש במכילתא ולקחת לך = בכח

מגילת סס ר 30-31

2 ג/3

תוספות תירוץ א'

כן הוא האמת

<u>הנומרים בשילתו</u>, תוס' מושב זקנים,
סמג, ספר כריתות, כפות ופרח

שיטת תוס' – שיטה ב'
בנתן דמים עובר בלא תחמוק – אבל לא עובר רשאמר "רוצה אני"

תוס' סנהדרין תירוץ ב'
תוס' בק / תוס' הראש ב"ק
ראבד
(תוס' שאנץ סוף ב"ק)
ירא"ים
רשבא?

נחלת דוד כן העיקר

(יש בהגהות מיי' ריב"ם – מה שיטתו? לצרפו לדעת הראשון??)

בית יעקב צוזמיר מתמיה למה לו מוסיו להלכה (דעת הראבד) / אור ס"ל במתנה, ע"ש סוף התשובה

נתרצה אינו עובר – לא נתרצה עובר
(הדמים כאן אינם פונקציא)

2 β/ג

תוספות תירוץ ב'

רמב"ן

שתי לאוין

ב לאין

מדבריו בפרשת מסית מפורש שמונה ב' לאוין, וכן ממה שלא השיג על הרמב"ם
בספר המצות שהם שתי מצות - אלא שיש להעיר מדבריו בפ' יתרו אצל
שמור וזכור שלא יתכן שמשה רבינו יחקש מצוה - וכן ה' יוצא מדבריו של ארח מישרים ...

כעין גזל

מדבריו בפ' ואתחנן: "כי אם יתאוה לגזול מחבירו דבר מכל אשר לו ... ולא יוכל ... עובר
בלאו זה". משמע (דבלא יהיב במי) דלומד בזיקר על גזל - כי למה לא נקט דרך
מכירה (כרמב"ם) / וכן בדברין ריש משפטים "כי אם לא ידע משפט הבית ... ותשוב שהוא
שלו ויתמדהו ויקחהו לעצמו", משמע שלא בדרך מכר ...

(ואתחנן)

לא תתאוה כלב

אם יתאוה לגזול ... עובר בלאו זה, ע"כ.

רבינו יונה

להשוות עם דבריו בדרשות ופירושי... /האם יש בפירושו למשלי.../
שיטתו... מקורו...

- ביאור של הגרנ"ז גולדברג "האיסור כעין גזל... (ועי' בירור הלכה אות יא)
- ← כתבתי כמה נקודות בחדרה בס"ל שי"ש
- ~~מביא בתוך~~

- דנתא בעושה עלילות רשע... אבל אם פייסו ברבי כפ"ל... שר' (בירור הלכה אות יב)
  וד"ע כעת כי כמבי: "גם כי נתן מכרם"... ? ובדרשות... או יקנהו ביותר מכדי דמיו...

- שייך גם במתנה כלשונו בסוף דבריו: "...אסור לשאול מעם רעהו מקח או מתת...
  ובדרשות רבינו יונה: ..."ויכבוד עליו בחילוי פנים עד שיתנהו לו או יחליפנו אליו...
  או יקנהו ביותר מכדי דמיו" משמע קצת מתנה, ובסוף דבריו יותר מפורש: ...ולא במתנה
  ולא במכר... שי"ש

- צבעון הנמוכים אותיות ט"ו יא"ב דן בדעת רבינו יונה
  ט: האם הוי בלב או במעשה, יא: אם יש שני לאוין
- עיין שפת אמת במש"כ בדעת רבינו יונה

ורא"ם

לאו א' / גם בנתן דמים /

מעשה במרדכי (סלו) בקסב.

סמ"ג

לאו אחד / אסור רק במעשה / אסור במחנה ע"ש לשונו /

קושייתו על הרמבם דורר פולמוס גדול בחרונים גריפ"פ / רש"ר הירש בקושייתו על הרמ"ב /
עיין: אייניק שטיין, מהרש"ל, ציבה לדרך, לחם משנה, ב"ח, זה ינחמנו, מעיין החומה, עיר הדדק

מובא בהקהות מיימוני (גזילה ע"ש)

מי זה רבינו משה? הרמב"ם?
"פי' רבינו משה..." ואינו השוב על לא תחמוד לפי דעתו" / איפה זה כתוב ברמב"ם

~~מהר"ם שי"ק אסור בלב? לבדוק~~
עי' גריפ"פ

לאו א' / אסור רק במעשה / אסורה גם מחנה /

סמ"ך

איזה סוג מחוגה אסורה ?

ספר החינוך

לא תחמוד (לח)

קדש שפתח במחשבה "שלא להעלות במחשבתנו" אח"כ נתב אותה
שאינו נגמר עב שיעשה מעשה ... (בירור הלכה) עיי"ש

לענין מלקות בלא תחמוד כותב שיש לו תשלומין. ובלא תתאוה אין בו מעשה ... (משלמ"ה)
בדרך מצותיך כתב שפוסק כראב"ב ועיין צבא"ר שחולק עליו (מובא בהגהות לחינוך בהיצאת מכון ירושלים)...

לא תתאוה (תעז)

ראם שונה משי' הרמבם? (ע"י בירור הלכה) אות ח'

- ב"נ מצוה -

- הרחקה מן הגזל (זה שורש המצוה, זה ונהגת

- מנחת חינוך כותב בדעת החינוך דס"ל כהראב"ד דאם הסכים למכירה (רוצה אני) אינו עובר אילה זה במנ"ח?

אבן עזרא / רסג

• על שיטת אבן עזרא • כתב הגרזן גולדברג: - כל שחומד בלבו חק[illegible] חבירו אפילו לא חשב מחשבות להשיגו, עובר בלא תחמוד, אבל לא הובא בפוסקים דעתו

~~• להשוות עם דבריו בדרשות ופירושי~~ ...

• להשוות עם המובא בדרשות ר"י א' שועיב בשם ר' אברהם ...

• סיכום שיטתו ...

• משל הכפרי מובא בדרשות רבינו יונה

רסג

לאו א', גריב"ב.

רבינו בחיי / רלב"ג

רלב"ג

כפייה או גם בהסכמה

רק בכופיה נגד רצונו
גם במסכים לתת (למכור)

מכרים

שם הנושא:

שם הקורס: קול בהמולה

שנת לימוד, נקודות: תשע"ח, 2 נק'

שיעור:

1. ◆ הקדמה ומטרות — דרך כלשהי ואנוס

- **הבעיה:** תוכל לנקוט פעולה כדי לשנות את מצבך, אך לא תוכל לבחור את המצב עצמו.
- **הקדמה:** (אולם מקבל קהל רחב) אז: ולא אחר כיצד אנו.
- **הפתיח:** סנהדרין דיון ב: ... אמי קא יהבי והו מפיסק אומת זך שיאמרו רוצה אני אב את זבחי אשר בלא תעמוד...
- **הבעיה:** שלא להתעורר עלינו... כי כאן הכתה ואנוס... נלמד אם וכן כי מהן יתן לו בלשון תפלה
- **תיקון:** (לפ. מפה למלך)... (ולא כה כלא) כי אמן שקרך הכרת לקח מאנו ... נחטא ניתן להטלין...
(ובכל) כה ונהנתי: מעכיר נאה בעמים שהו סלין והתקה לאיסור בעל (אשר מ"ן הכוונה שיוכל להגיע לעכל את לא יסכים... אכרמבם)
- **הפתרון**
- אין לברוח (ואתמן) טוב שמאוזל בתמהה...
(• סופש - בין כי סיפו כאיר.ף ב' כלא אמי, אולם דעין וש שלה שי את הכריאו לומר רוצה אני בב)

2. ◆ סיכום הרצאה — עם גמסכים

- **מביואים** פסוק: "ותמהו שדות ובלו" — משמע עם בעל כחו

מטרת ההרצאה ⟵ באבקתנות, ידיים, דוגמה

תיווך?

1. ◆ הקדמה ומטרות — דרך כלשהי ואנוס

- **הבעיה:** תוכל לנקוט פעולה כדי לשנות את מצבך, אך לא תוכל לבחור את המצב עצמו.
- **הקדמה:** (אולם מקבל קהל רחב) אז: ולא אחר כיצד אנו.
- **הפתיח:** סנהדרין דיון ב: ... אמי קא יהבי והו מפיסק אומת זך שיאמרו רוצה אני אב את זבחי אשר בלא תעמוד...
- **הבעיה:** שלא להתעורר עלינו... כי כאן הכתה ואנוס... נלמד אם וכן כי מהן יתן לו בלשון תפלה
- **תיקון:** (לפ. מפה למלך)... (ולא כה כלא) כי אמן שקרך הכרת לקח מאנו ... נחטא ניתן להטלין...
(ובכל) כה ונהנתי: מעכיר נאה בעמים שהו סלין והתקה לאיסור בעל (אשר מ"ן הכוונה שיוכל להגיע לעכל את לא יסכים... אכרמבם)
- **הפתרון**
- אין לברוח (ואתמן) טוב שמאוזל בתמהה...
(• סופש - בין כי סיפו כאיר.ף ב' כלא אמי, אולם דעין וש שלה שי את הכריאו לומר רוצה אני בב)

---

2. ◆ סיכום הרצאה — עם גמסכים

- **מביואים** פסוק: "ותמהו שדות ובלו" — משמע עם בעל כחו

עובר במחשבה

לאו ארוך (לא תחמוד)

אבן עזרא

~~[illegible]~~

סמק (איסור דאורייתא)

רבינו יונה

פלא יועץ

שני לאוויים

לא תחאוה

רמבם

רמבן

חינוך

חזקוני

רלבג

אינו עובר במחשבה

ירא"ם (מפורש) = איזה מחשבה לבאורה אפילו מכבן להשיגו..

סמ"ג

תוס' ??

כאשר עושה מעשה האיו נתוסף איסור?

איזה סוג מחשבה?

הירוס לבין מחשבת ע"ז: (לא תשנא בלבבך) רב ברכות

בדיבור

חזקוני (ארח מישרים) / בכור שור (במושב נקנים)
שות הרא"ש
ב"ח
לרעך (27)

איך ילמדו את המכילתא יכול בדיבור... ת"ל ולקחת...?

(ולמד ממנו [=מהמכילתא])
משיבת נפש... שיצאנו מתון עונש במחשבה או בדיבור...

יש לחלק בין שני סוגי דיבור — א) אומר בפיו הלאוי שיהיה שלי (וכ"כ בשות הרא"ש ע"ש) ב) מדבר אל בעל חפץ ומפציר בו בכבוי דיבור (וזה ממש חלק מהלחיצה...) ואולי כוונת החזקוני (בלי תיקון לשוני) על דיבור כל לחיצה...

מתנה

מפציר בחבירו שיתן לו מתנה

מ"מ:

כלה רבתי ... מקח או מתת ...

רבינו יונה

סמג

דרשות רבינו יונה ... ויכביד עליו .. עד שיתנהו לו או יתליפהו ... או יקנהו בינתר מכדי דמין . ובסוף הקטע יותר מפורש "לא במתנה ולא במכר ...

בית יעקב צוצמיר (בסופו)

ארץ צבי

בצל החכמה (מד וסוף מג)

רב ברכות (צג:)

ברכת הנציב

חפץ חיים

דליות יחזקאל

תשובות והנהגות (ג' תעה)

בן איש חי

תשבונות של מצוה

הגרי"ז נחמיה גולדברג

חכמי לב וינפלך

• בדבר של שושבינות .../ שכנות היום הוא נותן לי מחר אתן לו

סברא: אם רצונך להשיג החפץ הזה דוקא — גם השכנוע לתת מתנה אסורה כי אסור לחמוך חפץ של חבירו ולנסות להשיגו.

חומד עבור אחרים

חומד עבור אחרים

רב ברכת. בן איש חיל יהודע — (סל"ל) — בבן יהודע החליט שאין איסור
(סל"ל)

זה ינחמנו

מעין החכמה

רבי בונים (מעשה השכירות)

בדל החכמה (מה).

תשובת והנהגת (ג תעה)

אבן ישראל (פישר)

לרעך 16

בח' שער' תורה רוצה להוכיח מהמכילתא שבתו לבנו מותר, אבל בקטנה (אסור) ערבר אע"פ
דהוי עבור אחרים (אלא"ל דנחשב גם עבורו כי היא להשיאו את בנו.)

דבר מצוה

רב ברכות / בן איש חי / סל"ל

דברי יציב

חול ימים

מנחת חינוך

בצל החכמה

חומד חכמה או תורה

ציה רעון
צוה"ק
גרבת הנציב
דברי יציב (חו סה"ה)
רבינו בחיי (יתרו)

לרעך כמוך / גוזל את זמנו ... (לא תרבה ..)

רק בחפץ מסויים

אברהם בן הרמב"ם (ולא דבר דומה לחפץ חבירו ?!)
רב ברכות צבי (בגד סתם אינו עובר)
ארץ צבי
יד המלך (לא בדבר העומד לסחורה)
מנחת סולת
אומרי יעקב (י.מ. שטרן) סוס בין סוסים ...
(עמי קצ בביאורים, מסומן)

ברכת נציב חפץ העומד למכירה שרי לשדל ... , ושבט הלוי (קונט המצוות)
אם אינו רוצה למכור עכשיו אסור, ובירור הלכה מיישב הדעות ... (אות י"ג)

שו"ע הרב "דבר שאין בדעתו למכרו" וכן הוא לשון רבינו יונה, וכן בחינוך (תט"ג)
שאין רצונו למוכרו... אם איננו חפץ למכור אותו דבר" — וכן מדגיש במנחת פתים
(חו"מ שם)

רמב"ן (שמות כ"ב) ... המתחייב לחבירו במשפט.. אם לא יחמוד ולא יתאוה למה שאינו שלו - ישלם
מה שעליו ע"כ. יתן תשלומין ... משמע שסובר לא תחמוד לאו דוקא בחפץ מסויים
אלא כל עניין של הפסד ממון...

תמסן = היתם ללא תחמוד

(?? נוטל חפץ (סחורה) בכח (אונס) ונותן (וזורק) דמים)

(חילוק בין אם אמר רוצה אני בסוף) (או שותק לפי כמה אחרונים מנ"א) רק סב.
? כמבם ראב"ד ?

— מה דינו לעבור > בלא - תחמוד (האם עובר) —

• סקירה של המושג בתורה

1. (בראשית ו' י"א) ותמלא הארץ חמס / רש"י: גזל
2. (שם י"ג) מלאה הארץ חמס
3. (בראשית ט' ז"ה) ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך / רש"י: חמס העשוי לי עליך ... ועוד, דברך אתה חומס ממני שאתה שומע בזיוני ושותק. / ובתרגום אונקלוס: "דין לי עליך" ...
4. (בראשית מט) כלי חמס מכרותיהם
5. (שמות כג א) אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס
6. (דברים יט ט"ז) כי יקום עד חמס באיש / (עדות שקר-זוממין)

— ~~[illegible]~~ ובנ"ב לרוב...

• המושג חמסן חמסנין בש"ס

1. ב"ק סבי מהבין גזלן לחמסן / רק בלא אמר רוצה אני
2. סנהדרין כה: חמסנין / פסולים לעדות מדרבנן
3. גיטין מט: הנזיקין שמין בעידית מפני הגזלנין ומפני החמסין
4. ב"ק קיט.
5. סנהדרין לח. ... עכשיו שנבראו יחידי גוזלין וחומסין ...
... מפני הגנבין ומפני החמסנין

← תוס' בכמה מקומות חמסן בתורה שוה לגזלן

קרקע (שדהו)

העמק דבר (יתרו)

ובבירור הלכה אות כ' מביא דרישה, ור' אליעזר משה הורוביץ ...

מפרשי מכילתא

מנחת חינוך

אשתו

מראה מקומות

- שו"ת רמ"ה

חנקוני בה"ר בייש"ב קשיית הסמ"ג
תרדים
מגילת ספר
מעין החכמה
הרב הירש
מהרם שיק — לקחתה בכח בלי לקדש אותה ...
פניה יפות
מנחת חינוך
מהריל דיסקין
ערוך השלחן
כל חמדה
שבט הלוי
הר אפרים
קנין תורה

הר אפרים מסביר שיש חילוק בין ש' הרמב"ם לראב"ד ... עיין בפנים ובהערות על השגת הראב"ד

ולב"ג: "שיתן ממון לרעהו שיגרש אשתו כדי שישאנה ...

• בעל הטורים: יעיד עדות שקר שמת בעלה וישאנה ...

בתו לבנך

מפרשי מכילתא: ציה רענן
ברכת הנציב

מכילתא דרשב"

~~[illegible]~~ נושאים במצוה

לא תחמוד / לא תתאוה.

האם הוי שני לאוין או לאו א'

~~[illegible]~~ / למ"ד 2 לאוין לא תתאוה אוסר מחשבה

האם עובר במחשבה

לרוב הדעות הכוונה מחשבה להשיג החפץ ולא שרוצה שיהיה לו ולפי סמ"ק (אפילו דס"ל דהוי רק לאו א') המחשבה היא כבר איסור דאורייתא אלא שלא נגמר להתחייב עלין עד שיעשה מעשה.

איזו איכות המחשבה

חשב להשיג — לא תחמוד

ולא השיג מבוקשתו — לא תתאוה

3

~~האם~~ הדוגמאות של הפסוקים הם חפצים מסויים שרואה אצל חבירו, ביתו, שדהו, אשתו... האם וש איסור במפציר לתת לו כסף

• דבר שאינו חפץ מסויים

סוס כיו סוסים = לכאורה הוי דבר מסויים

א) להסכים להעביר לו משרה

ב) לתת לו כסף או ענין מפסיד לו כסף כ"ב

• לתת לו מתנה

4

נושאים בלומדות (לא מעשיי ומצוי)

למה אין מלקות

אי עביד לא מהני — מקנה - גרי"פ 49 מדאורייתא

היחס לחמסן (דפסול לעדות, מדרבנן)

פחות משוה פרוטה

נגד רצונו ובלא כסף

נגד רצונו עם כסף

מסכים בסוף

שכירות של עבדו, ביתו, שדהו

תומך דירה המושכרת לאחר

תילוק בין אם מפדיר בשוכר לצאת או במשיר להסכים/

לרעך כמוך 64/

שות מהרש"ך / מובא במשלמלך / כנה"ג ס' קל / נדיב לב / ברכת נדיב / רביד הזהב /
בית יעקב (שושינסקי) / סיפור עם רבי בונים /
כאשר אינו דרך דוקא דירה 21 אלא סתם אין לו מקום לגור...

מהר"י בן לב תא"ס"ג - ח"ר פ' - בכלל לא תשיג גבול רעך... ולענין לא תחמוד

שפת אמת
- שוכר
- משיר

• באיסור משום שאינו מסכים בלב שלם ובטוח בעל ... (צ"ע ס' ⑲)

• המעמ"ד צבי' במצב שהוא הלה לו מאד לסרב לתת (מחמת בושה) יתן שהוא משום לא תתמוך, אלא שיש שיק במכניר לגת תפל מסויים ובאו סתם מאות... אינו כלל אינו בלא תתמוך, אבל יתכן שבכלל לא תרדה הו בשרך או איסור אחר, וכוכא' (וצ"ב בזה משום לא מלות בדיה בניה בסיפ להנים)

• עפ"ה נזנין ג' ציבור לא מהני? [סמוכה, נפש, מניות ... הכישת ביטוח הלוואות]

• בכל עסקי מתח ומאכרי והמוכרן מטבעת שבקאי "לא שיון הסכן" לא תתמוך / בבאי בקה דהוה בקה דהוה

• נראה שיש בנקיצ טל מוסד שתפקידו לשבוע אנשים לתרום להתקיות תמוסך ...באמת נתן ... שמאפינין על הקהה ... אינו מהו כתיב (רמיה) ופקדתי על כל לוחציו ... ואפילו בבא בקה לשל הקשיון הוי בשמיך הא בלע אמיך ... (במקם מצע כפ הי"ג) (שוע יוד רמא סע"ל ג' וכ' והמאירי שם "ואין לנבא שלו למשלח ... אלא מי שהוא מאבק בעוסקי... אבל מי שידוע שאין הכוונה בידו אין לו להכריחו על כך ... ואל מי שלומלך בכך ... הרי בי רשע ובכלל כופים המטיל אימה שלא לשם שמים... וכ"כ מפאיימי הישועות אין בכה כי שיכות לללו באוריאתו בלא תתמוך. ובזה ג' שם יש סברא שאנו בבא בקה שעושה לפי הבין שתיבעו תבאים לתת כן ובן לבקה ומ"ב רואה על העשיר ומוכאי לפי שיון באן לפי תתמוך ג' שם הוי ענין של חומא לאחרים...

וכה שני אולק-ים
ולפ הם למהוקים
בזו בלבך השרשים
יבינו בינים ולפרטים
משבוחתך יעזי לך נתונים
ביום צאתך להשלים
כיצד תמשה תומלים
ברכת ואמון בתיכוים

נדבת שני אולק-ים
סולם הם למהקים
יבינו בינים ולפרטים
מאזניהם לך יהו נתונים
ביום בהם בעל הנאים
הלוך בכנעו שלומים

בן-נח

חומד מה שביד בן נח

פרמ"ג ( ) מחנה אפרים (גזילה ג) יד אליהו ( )

שוע הרב (אוה"ח מ"ט בקוא) חתן סופר (שער המקנה אות מ"ו) המקנה ( ) מחנה חיים ( )

דבר משה (תאומים) ( ) , שדי חמד ( ) , שבט הקהתי (ו' תס"ה) , בדל החכמה (ס' מח)

מנחת סולת ( ) מנחה חבשה ( ) , פנים יפות ( ) , מנחת חינוך (תט"ז)

חרעך 68 חלקת יואב אבני נזר

אינו עובר ומעט מרעך לאגו'

חינוך (תט"ז)... להתאוות מה שביד אחד מאחינו בני ישראל

האם בן-נח מצווה באיסור זה

חינוך / ונכלל בתוך גזל (בתשבון ז' מצוות בנ)

לא תחמוד

סוגיות הש"ס / רמב"ם / טור שו"ע

בבא מציעא ה:	תוס', תוס הראש, שט"ק, מהרשא, מהרם שיף, אחרונים, נחלת דוד
סנהדרין כה:	תוס' הראש, נמוק"י, מהרשא"
בק"ק סב:	תוס', נמוק"י, מהרשא", מרדכי
רמב"ם	רגיל, פרנקל, (מראה מקוומת) ספר המשתה
טור	תו"מ שנט, שע"א, דרישה
שו"ע	תו"מ שנט

כולל מכילתא עם מפרשים

ברוך תפל
0527624271

ה: שנים אוחזין פרק ראשון בבא מציעא

ותקנתא [ל]תקנתא. וממון שמעינן יכול ליקבע מקום לא שייך הכא כדפרישית[כ]: **על** דאית ליה משתבע כר. ותע"ג דעל דעת כ"ד מקמיעין לומו[מ] מ"מ לא הו"ל לתקן שטרא בגמון ללא מקמע שמעיה שלו: **ונימא** שבועה שבועה שלי. לרבון דקן גנם[נ] פריך דלא מיקי לשטרא שום: **בולה** שלי ולדבריכם כר. קף על גב דקאמר בולה שלי אמרע לגיטיה: מקמע שמעיה שלו אמרע לגיטיה: **דחשיד** אממונא [ס] חשיד אשבועתא. גרסה להיינו טעמא משום דשטרא חמורה כלומיה ניומא (קף פו.) ובשטרות (קף לט.) שהעושה מזעזע על לא תעשה ות"ח ס"ל ממלי גזלן פסול לשטרא לאמר שכנגדו נשבע ונוטל[ע] וי"ל דגזלן לא פסול לשטרא אלא מדרבנן[פ] ולעדות הוא דפסול מדאורייתא[צ] משום אל תעש רשע עד[ק] וי"מ בשם ה"ר יהודה חסיד דאפילו מדאורייתא כשר לשטרא משום דשמיה ממומנת כשר יפרוש מגזל מכל גזלן ולמי[ר] כמו שממנין מיט פורש ה"ר משטרא ולא קשה מההוא דעיל לשמעיה ליה לכל[ש] מינייהו למאי פסול דהכא מדי לשכל נרוך לשלם ומהשתר יפרוש על ידי שטרא דמה שהוא משלם על ידי עדים אין זה הפצה מעליא לעל כרחו משלם והיינו טעמא דכופר בפקדון פסול לעדות:

הדיא ששתא דאיתיה בביתיה. ל"ג למשמע למי מיכא סהדי דנשבע לשקר בשלוה נמי פסול וכן משמע בהגוזל קמא (ב"ק קף קה:) למיירי בלא שטרא: **בלא** דמי משמע ליה[ת]. ות"ת מיפוק ליה מלא מגזל וי"ל לעטר עליו בשבי לומן ות"ת והא כי יהיב למי נמי ממשן הוה כלמוכח שלהי הכותם (שם קף קב ושם) וחשמן פסול לעדות כלכתיב[ש] לא תשת יך עם רשע להיות עד חמס והפסול לעדות פסול לשטרא לכל הנהו למשיב בפסולי עדות בפרק זה טרל (סנהדרין קף כה: ושם) פוסל להו לשטרא בפרק כל הנשבעין (שבועות קף מה.) וי"ל דממשן לא פסול לעדות אלא מדרבנן מדלתי בפרק זה טרל[ר] הוסיפו עליהם הממשנין ולא פריך ממשן לחוייתא הוא כלפריך לגזלן וממשן דקרא דלא יהיב למי ושלהי הגוזל (ב"ק קף קיט.) למיימי קרא לממשן שי יהודה לפי' לי יהיב למי לשמעיה ליה בשלמא הוא ולעג"ג דהוסיפו עליהם הממשנין לפסול לעדות וה"ק שפסול לשטרא היינו ממשן שאינו לשמוך מיד ליד מדיעת הבעלים אבל הכא לא מציף אלא מעלים ממשנותו ומתר שנשבעה לו לא פסיל:

מגלה

ואלא [ס] ותקנתא לתקנתא לא עבדינן ותיפוק ליה דהוה ליה רועה[ב] ואמר רב יהודה א[ת]ם רועה פסול לא קשיא[ג] הא דידיה הא דעלמא דאי לא תימא הבי אנן חיותא לרועה היכי מסרינן והא כתיב[ד] לפני עור לא תתן מכשול אלא[ה] חזקה אין אדם חוטא ולא לו: זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה [וכו']: על דאית ליה משתבע או על דלית ליה משתבע אמר רב הונא[ו] דאמר שבועה שיש לי בה ואין לי בה פחות מחציה ונימא שבועה שבולה שלי ומי יהבינן ליה כולה ונימא שבועה שחציה שלי מרע ליה לדיבוריה השתא נמי מרע ליה לדיבוריה דאמר כולה שלי ולדבריכם שבועה שיש לי בה ואין לי בה פחות מחציה וכי מאחר שזה תפום ועומד וזה תפום ועומד שבועה זו למה[ז] אמר ר' יוחנן שבועה זו תקנת חכמים היא שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף בטליתו של חבירו ואומר שלי הוא|ונימא מיגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועתא[ח] לא אמרינן מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא דאי לא תימא הכי האי דאמר רחמנא מודה מקצת הטענה ישבע נימא מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא התם אשתמוטי קא משתמיט[ט] כדרבה תדע[י] דאמר רב אידי בר אבין אמר רב חסדא הכופר במלוה כשר לעדות בפקדון פסול לעדות|אלא הא[כ] דתני רמי בר חמא ארבעה שומרין צריכין כפירה במקצת והודאה במקצת שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר נימא מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא התם נמי אשתמוטי קא משתמיט סבר משכחנא לגנב ותפיסנא ליה א"נ משכחנא ליה באגם ומייתינא ליה|אי הכי הכופר בפקדון אמאי פסול לעדות נימא אשתמוטי קא משתמיט סבר עד דבחשנא ומשכחנא ליה[ל] כי אמרינן הכופר בפקדון פסול לעדות כגון דאתו סהדי ואסהדו ביה דההיא שעתא איתיה בפקדון בביתיה והוה ידע א"נ דהוה נקיט ליה בידיה[מ] אלא הא[נ] דאמר רב הונא משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו נימא מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא התם נמי מודה ואמר דמי קא יהבנא ליה אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא והא קא עבר על לאו[ס] דלא תחמוד[ע] [ל]א תחמוד לאינשי[פ] בלא דמי משמע להו ותקנתא. וממון שמעינן יכול ליקבע מקום לא שייך הכא כדפרישית[כ]: **על** דאית ליה משתבע כר. ותע"ג דעל דעת כ"ד מקמיעין לומו[מ] מ"מ לא הו"ל לתקן שטרא בגמון ללא מקמע שמעיה שלו: **ונימא** שבועה שבועה שלי. לרבון דקן גנם[נ] פריך דלא מיקי לשטרא שום: **בולה** שלי ולדבריכם כר. קף על גב דקאמר בולה שלי אמרע לגיטיה: מקמע שמעיה שלו אמרע לגיטיה: **דחשיד** אממונא [ס] חשיד אשבועתא. גרסה להיינו טעמא משום דשטרא חמורה כלומיה ניומא (קף פו.) ובשטרות (קף לט.) שהעושה מזעזע על לא תעשה ות"ח ס"ל ממלי גזלן פסול לשטרא לאמר שכנגדו נשבע ונוטל[ע] וי"ל דגזלן לא פסול לשטרא אלא מדרבנן[פ] ולעדות הוא דפסול מדאורייתא[צ] משום אל תעש רשע עד[ק] וי"מ בשם ה"ר יהודה חסיד דאפילו מדאורייתא כשר לשטרא משום דשמיה ממומנת כשר יפרוש מגזל מכל גזלן ולמי[ר] כמו שממנין מיט פורש ה"ר משטרא ולא קשה מההוא דעיל לשמעיה ליה לכל[ש] מינייהו למאי פסול דהכא מדי לשכל נרוך לשלם ומהשתר יפרוש על ידי שטרא דמה שהוא משלם על ידי עדים אין זה הפצה מעליא לעל כרחו משלם והיינו טעמא דכופר בפקדון פסול לעדות:

הדיא ששתא דאיתיה בביתיה. ל"ג למשמע למי מיכא סהדי דנשבע לשקר בשלוה נמי פסול וכן משמע בהגוזל קמא (ב"ק קף קה:) למיירי בלא שטרא: **בלא** דמי משמע ליה[ת]. ות"ת מיפוק ליה מלא מגזל וי"ל לעטר עליו בשבי לומן ות"ת והא כי יהיב למי נמי ממשן הוה כלמוכח שלהי הכותם (שם קף קב ושם) וחשמן פסול לעדות כלכתיב[ש] לא תשת יך עם רשע להיות עד חמס והפסול לעדות פסול לשטרא לכל הנהו למשיב בפסולי עדות בפרק זה טרל (סנהדרין קף כה: ושם) פוסל להו לשטרא בפרק כל הנשבעין (שבועות קף מה.) וי"ל דממשן לא פסול לעדות אלא מדרבנן מדלתי בפרק זה טרל[ר] הוסיפו עליהם הממשנין ולא פריך ממשן לחוייתא הוא כלפריך לגזלן וממשן דקרא דלא יהיב למי ושלהי הגוזל (ב"ק קף קיט.) למיימי קרא לממשן שי יהודה לפי' לי יהיב למי לשמעיה ליה בשלמא הוא ולעג"ג דהוסיפו עליהם הממשנין לפסול לעדות וה"ק שפסול לשטרא היינו ממשן שאינו לשמוך מיד ליד מדיעת הבעלים אבל הכא לא מציף אלא מעלים ממשנותו ומתר שנשבעה לו לא פסיל:

מגלה

ואלא [ס] ותקנתא לתקנתא לא עבדינן ותיפוק ליה דהוה ליה רועה[ב] ואמר רב יהודה א[ת]ם רועה פסול לא קשיא[ג] הא דידיה הא דעלמא דאי לא תימא הבי אנן חיותא לרועה היכי מסרינן והא כתיב[ד] לפני עור לא תתן מכשול אלא[ה] חזקה אין אדם חוטא ולא לו: זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה [וכו']: על דאית ליה משתבע או על דלית ליה משתבע אמר רב הונא[ו] דאמר שבועה שיש לי בה ואין לי בה פחות מחציה ונימא שבועה שבולה שלי ומי יהבינן ליה כולה ונימא שבועה שחציה שלי מרע ליה לדיבוריה השתא נמי מרע ליה לדיבוריה דאמר כולה שלי ולדבריכם שבועה שיש לי בה ואין לי בה פחות מחציה וכי מאחר שזה תפום ועומד וזה תפום ועומד שבועה זו למה[ז] אמר ר' יוחנן שבועה זו תקנת חכמים היא שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף בטליתו של חבירו ואומר שלי הוא|ונימא מיגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועתא[ח] לא אמרינן מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא דאי לא תימא הכי האי דאמר רחמנא מודה מקצת הטענה ישבע נימא מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא התם אשתמוטי קא משתמיט[ט] כדרבה תדע[י] דאמר רב אידי בר אבין אמר רב חסדא הכופר במלוה כשר לעדות בפקדון פסול לעדות|אלא הא[כ] דתני רמי בר חמא ארבעה שומרין צריכין כפירה במקצת והודאה במקצת שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר נימא מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא התם נמי אשתמוטי קא משתמיט סבר משכחנא לגנב ותפיסנא ליה א"נ משכחנא ליה באגם ומייתינא ליה|אי הכי הכופר בפקדון אמאי פסול לעדות נימא אשתמוטי קא משתמיט סבר עד דבחשנא ומשכחנא ליה[ל] כי אמרינן הכופר בפקדון פסול לעדות כגון דאתו סהדי ואסהדו ביה דההיא שעתא איתיה בפקדון בביתיה והוה ידע א"נ דהוה נקיט ליה בידיה[מ] אלא הא[נ] דאמר רב הונא משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו נימא מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא התם נמי מודה ואמר דמי קא יהבנא ליה אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא והא קא עבר על לאו[ס] דלא תחמוד[ע] [ל]א תחמוד לאינשי[פ] בלא דמי משמע להו

מגלה

ממקן[צ] מגלה למשמעותי עבד: בפקדון פסול לעדות. למאי הכי לא ניתן להונאה ובניו הוא ואם מכר יוצאין ואפילו מכר ויפטר: ולימא מיגו דחשיד אממונא. דהוה למימר[ק] לא היו דבריס מעולם כופר בפקדון הוא ולימא למימר משתמיט: חשיד נמי אשבועה דידה. דבשלמא משטעה שומרין דהטוען[ר] דקטעין נמקח דמיירי דמטעה מיכא למימר מגלה מגזל ממונא מגלה פסול בשמירתה ומיבי לשלם מוקמי ומכר עד דהוי לי זוזי ופרענא ליה מגלה דהיכא דלא מיכא למימר מגזל ומשקר והיכי משבעינן ליה עלה: התם נמי אשתמוטי משתמיט. שמכר ממנו ומכר משכחנא לגנב כו': אי הכי. בפקדון[ש] מיכא למימר משתמיט: דבחשנא. מחפש: ה"ג דההיא שעתא הוה גבירי. ולא גרס היתא שעתא דמשמעי: דאמר רב הונא. לקמן מהמפקיד גבי שלום ולא דמי לשבע ממר לא הוה מסע לא שלם משביעין לומו שטעה שלמה מקדשותו דמורי היתירא למימר דמי בעינן למימר: הא קא עבר בלא תחמוד. מה לי מקום על לא תגזול מימא מיגו דחשיד עליה מגזל משטעה:

משביעין

מסורת הש"ס עם הוספות

ג) [שבועות מג. מו.], 3) [מנהדרין קף כה:], ג) [קידושין סג: שבועות מג: ערכין כב.], ד) [ויקרא ה, ג], ה) [ויקרא ג, ו], ו) [ויקרא ד, כג], ז) [ויקרא ה, כב], ח) [ויקרא ג, ו], ט) [ויקרא ה, כב], י) [ויקרא ג, ו], כ) [ויקרא ה, כב], ל) [ויקרא ג, ו], מ) [ויקרא ה, כב], נ) [ויקרא ג, ו], ס) [ויקרא ה, כב], ע) [ויקרא ג, ו], פ) [ויקרא ה, כב], צ) [ויקרא ג, ו], ק) [ויקרא ה, כב], ר) [ויקרא ג, ו], ש) [ויקרא ה, כב], ת) [ויקרא ג, ו], א) [ויקרא ה, כב], ב) [ויקרא ג, ו], ג) [ויקרא ה, כב], ד) [ויקרא ג, ו], ה) [ויקרא ה, כב], ו) [ויקרא ג, ו

מפרשים בסוגיא דמבא מציעא:

✓ לטמ"ק: במ"ה: דה"ל לא תחמוד... ודה"ל בלא דמי....

- ראש
- הגהות אשרי
- רמב"ן, ו. דה"ל הוי (לדייק מדבריו...)
- רשב"א, ו. סדה"ל ותו, שות הא סי' תל
- ריטב"א, דה"ל אלא

✓ נחלת דוד (על תוס')

ריב"ש סי' שי"א

ספר הכריתות (לשון למודים שב אות קמ"ד)

רע"ק (בתוס' דה בדמי דה"ל גם במ"ש..)

[דף ה ע"ב - ו ע"א]

תוספות הרא"ש

לישבע שהוא כדבריו, וי"ל דס"ד דעכשיו נמי שהוא נשבע שאין לו בה פחות מחציה אדעתא דטענתו הראשונה שאמר כולה שלי הוא נשבע ואיכא שבועת שוא וא"כ ישבע בהדיא שכולה שלי.

הכופר במלוה כשר לעדות.

דאמרי' אשתמוטי קא משתמיט ודוקא לממן אחר אבל לאותו ממון הוחזק כפרן כדאיתא לקמן בפירקין (י:) מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידין אותו שיש לו וחזר ואמר פרעתי אינו נאמן הוחזק כפרן לאותו ממון, ומדר' חייא קמייתא לא תיקשי דלא הוחזק כפרן אלא לחצי ממון ותאמן בשבועתו על החצי האחר.

ארבעה שומרין צריכין כפירה במקצת והודאה במקצת נימא מגו דחשיד אממונא וכו'. פרש"י בשלמא שבועת שומרים ההיא דטעין עלה נאנסו דחייביה חכמנא שבועה איכא למימר דלא חשיד אממונא אלא שמא פשע בשמירתה וחייב לשלם, סבור עד דהוה ליה זוזי ופרענא ליה, אלא ההיא דכפירה הא דאי [חשוד אממונא וכופר] בפקדון הוא אי משקר וחייכי משבעינן ליה עלה, ס"ד דעל ההיא דכפירה לא שייך למימר אשתמוטי, אלא מעיז פניו ומתכרין לגזול, דאי לאשתמוטי קא עביד הוה טעין גם עלה נאנסה שלא יכיר המפקיד בשקרו, וזה דחקו לרש"י לפרש דלא פריך משבועת שומרין, דאי שייך לאקשויי מינה הוה לי' לאתויי מתני' דפ' השואל (צז:).

ה"ג ההיא שעתא דכפריה.

ולא גרסי' דאשתבע דמשעת כפירה נעשה גזלן כדמוכח בהגזל קמא (ב"ק קז:) אמר רב ששת הכופר בפקדון נעשה גזלן וחייב באונסיה דמוכח התם דאפי' בלא שבועה.

לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו. פי' ולא חשיד אממונא הוא כיון דיהיב דמי כשר לשבועה, וא"ת והא חמסן הוא דיהיב דמי כדאיתא בפ' הכנס (ב"ק סב:) ובפרק זה בורר (סנהדרין כה:) תניא הוסיפו עליהן הגזלנין והחמסנין ומדפסלו לעדות פסול נמי לשבועה כדתנן בשבועות (מה.) המשחק בקוביא ומפריחי יונים וסוחרי שביעית שכנגדו נשבע נטול, וי"ל דהאי דפסל חמסן היינו מדרבנן כדמפרש התם (סנהדרין שם) דמעיקרא סבור דמי קא יהבי כיון דיהיב דמתוך כך באין לידי כך לחטפי ושקלי ולא יהבי דמי גזרי בהו רבנן והיינו טעמא דלא פריך התם חמסן דאוריית'א כדפריך גבי גזלן, וא"ת והא כתיב אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס אלמא חמסן דאוריית'א, וי"ל דחמסן דקרא היינו גזלן דלא יהיב דמי אבל חמסן בלשון חכמים היינו דיהיב דמי והא דמשמע בסוף הגזל בתרא (ב"ק קיט.) דמחמס בני יהודה (איירי) [אפילן] בדיהיב דמי אסמכתא בעלמא הוא, וא"ת כיון דחמסן דיהיב דמי פסול מדרבנן א"כ מאי קאמר מורי ואמר דמי קא יהיבנא מ"מ הרי הוא חמסן ופסול לשבועה מדרבנן תימא מגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא, וי"ל שלא פסלו אלא היכא דחציף כולי האי ליקח מיד הבעלים בחזקה ונותן דמים אבל הכא שלא בידיעת הבעלים הוא חומס כי הוא אומר שנגנב ממנו, ועוד דכל פסולי דרבנן לא פסילי אלא לאחר שיכריזו עליהם שהם פסולין, ולמאי דמסקינן דלא אמרינן מגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא מצינן למימר דלא תחמוד לאינשי אפי' בדמי משמע להו ופסול מדאוריית'א, ואע"ג דחשיד לעבור על לאו דלא תחמוד לא חשיד אשבועתא וחמסן דאוריית'א היינו היכא דיהיב דמי ולא אמר רוצה אני ההוסיפו עליהם אפילו אמר רוצה אני, והאי דקאמר בסנהדרין מעיקרא סבור דמי קא יהבי להו ה"פ מעיקרא סבור אע"ג דאי לא יהבי דמי לא מהני ביה רוצה אני כשכופהו לומר כן דחליה חבין זביניה זביני, ומיהו קשה מ"מ כיון דמי קא יהבי מהני ביה רוצה אני דמשום דמי לא מהני ביה רוצה אני אלא משום דמי קא יהבי מהני ביה רוצה אני, ואי דמי קא יהבי מהני ביה רוצה אני אפילו אמר בעל כרחי לא מהני ביה רוצה אני, ואי דמי לא יהבי אפילו אמר רוצה אני לא

שייך לסוגיא סנהדרין

אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס: (שמות כג א)

סנהדרין:

לא מדובר על שבועה אלא עדות...

סנהדרין כד: משנה: ואלו הן הפסולין המשחק בקוביא... (רש"י: פסולין לדון ולהעיד)

(תוס' כל המשנה פסולין מדרבנן דלא חני גזלנין...)

ומלוי ברבית.. אפילו ברבית קצוצה לא משמע ליה איסור כיון דמדעתיה יהיב ואינו פסול אלא מדרבנן)

גמ' כה: תנא הוסיפו עליהן הגזלנין והחמסנין.... חמסנין מעיקרא סבור דמי קא יהיב אקראי בעלמא הוא, כיון דחזו דקא חטפי, גזרו בהו רבנן.

(ר"ח לא גרס אקרעי בעלמא הוא; הגהות וציונים)

חסר: מהרש"א על תוס'

נמוק"י: (ה. בדפי ר"ף): והחמסנין פסלינהו...

תוס' הרא"ש:

ערוך לנר: בתוס'

נחלת דוד

לאשתמוטי מהאי אבל בפקדון למה היה כופר כיון שהיה בעין שהרי אין לו לשלוח בו יד כלל. הריטב"א.

מורנו הרב **ומ"ה** נר"ו כתב עוד וזה לשונו: ואם תאמר גבי מלוה נמי אי אתו סהדי דאית ליה זוזי דידיה ליכא לאשתמוטי ואמאי כשר. ויש לומר דלעולם איכא אשתמוטי דדילמא מלוה אחרת יש עליו שדוחק אותו יותר. ואם תאמר אכתי איכא לאוקמי כגון שהודה בפני עדים שאין עליו מלוה אחרת והמעות האלו הם שלו ממש בגוונא דליכא אשתמוטי כלל. ויש לומר דאי בכהאי גוונא פסול ורב חסדא איירי בסתם מלוה דאיכא לאשתמוטי ובסתם פקדון דלא ניתן להוצאה ונקיט ליה בידיה דליכא אשתמוטי. עד כאן.

מורנו הרב **לא** תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו. הקשו בתוספות תיפוק ליה מלא תגזול. ויש לתרץ דתרי גוונא גזלן חד כמו ויגזול דוד את החנית דנוטל בחזקה וחד דמשתדל עם בעליו עד שנותנו לו ודכוותה תרי גוונא חמסן חד שחצוף לקחת מיד הבעלים ונותן דמים אף על פי שלא יאמר רוצה אני וחד שמשתדל עם חברו עד שיאמר רוצה אני וזהו החמסן שהוסיפו עליהם וחמסן דהכא להא דמי ולא כן פירש התוספות. מורנו הרב נר"ו.

וזהרי כ"ץ **בלא** דמי משמע להו ולעבור עליו בשני לאוין. ואם תאמר במתניתין נמי מורה ואמר ומאי קשיא ליה. ויש לומר דפריך על דתנא משנה יתירה אתא לאשמועינן דמשתבע אפילו היכא דלא מורי. מהר"י כ"ץ.

גליון **כתוב** בתוספות ופסול לעדות פסול לשבועה וכו'. אבל מהא דפסול לעדות אין ראיה לומר מה לי איסור חמסן מה לי גזלן דפשיטא בחמסן אין בו לאו וגזירת הכתוב שפסול לעדות דבקל פסול לעדות כמו קרוב. עוד כתבו בתוספות ויש לומר דחמסן לא פסול לעדות אלא מדרבנן וכו'. אין להקשות ומה הוצרכו לזה למה לא אמרו כמו לעיל בגזלן דפסול לעדות מדאורייתא ולשבועה מדרבנן. מיהו נוכל לומר שרוצים לתרץ גם לפירוש ר' יהודה חסיד דלא מפליג. אי נמי יש לומר כיון דהשתא להאי שינוייא בעי למימר דחשוד אממונא חשוד אשבועתא אם גזלן פסול דרבנן גם חשוד פסול דרבנן מיהו לפי מה שפירשנו לעיל לא יתיישב ונראה לי דלעיל דפריך ונימא מיגו דחשוד אממונא עיקר פרכתו משום דנידמי חשוד לגזלן ומשני אף על גב דבגזלן פסול חשוד כשר כמו שתירצו תוספות תירוץ ראשון או כר' יהודה חסיד ולזה רוצה להביא סיוע דיש חילוק בין גזלן לחשוד ולא צריך יותר ועתה אם היינו מחלקין בין חמסן לחשוד אז לא היה צריך יותר דממילא גם חלוק בין גזלן לחשוד וזה רוצה הספר לדחות ראייתו. גליון.

גליון **עוד** כתבו בתוספות ואף על גב דהוסיפו עליהם החמסנים וכו'. ואם כן מאי מודה דקאמר מכל מקום הרי הוא חמסן ופסול לשבועה מדרבנן. הרא"ש. עוד כתבו בתוספות היינו חמסן שחצוף לחטוף אבל אם היה חמסן דאורייתא אז לא היה יכול לחלק כך. גליון.

ראש **כתב** הרא"ש למאי דמסקינן דלא אמרינן מיגו דחשיד אממונא וכו' מצינו למימר דלא תחמוד לאינשי אפילו בדמי משמע להו ופסול מדאורייתא ואף על גב דחשוד לעבור על לאו דלא תחמוד לא חשוד אשבועתא. וחמסן דאורייתא היינו היכא דיהיב דמי ולא אמר רוצה אני והוסיפו עליהן אפילו אמר רוצה אני והאי דאמרינן בסנהדרין מעיקרא סבור דמי קא יהיב הכי פירושו מעיקרא סבור אף על גב דלא יהבי דמי לא מהני ביה כפיה דתליוה ויהיב אין מתנתו מתנה מכל מקום כיון דדמי קא יהבי ביה רוצה אני כשיכפוהו לומר כן דתליוה וזבין וביניה זביני. ומיהו קשה כיון דבלאו רוצה אני הוי פסול דאורייתא וזה שהוסיפו חכמינו ז"ל אין טוב יותר ממנו אלא שאומר רוצה אני דתרוייהו דמי קא יהבי אם כן לא היה לו לתלמוד לומר מעיקרא סבור דמי קא יהבי ולכך כשר כיון דההוא דפסול מדאורייתא יהיב דמי אלא הוה ליה למימר מעיקרא סבור הא אמר רוצה אני. ונראה לי דלא קשיא שלא היו פוסלין מדרבנן אלא היכא דאמר רוצה אני אלא משום דלפעמים באים לגזול בלא דמי אבל משום דילמא יקח ממנו ולא יכופנו לומר רוצה אני כיון דמכל מקום יהיב דמי בשביל זה לא היו פוסלין אותו כשאמר רוצה אני הוצרך לומר מעיקרא סבור דמי קא יהבי. עד כאן.

גליון **דף ו' ע"א:** אלא הא דאמר רב נחמן וכו' נימא מיגו דחשיד. פירוש אי אמרינן מיגו דחשיד אז לא היה לחכמים לתקן שבועה כיון דפטור מדאורייתא. גליון.

רמב"ן **והא** דאמר רב נחמן משביעין אותו שבועת היסת לימא מיגו דחשיד וכו'. פירוש מיגו דהעיז פניו לכפור הכל לאו לאשתמוטי קא עביד. ואיכא דקשיא ליה הא דאמרינן בשבועות אהא דאמר רב נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת מאי טעמא חזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו אדרבה חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו אשתמוטי קא משתמיט ליה ולדברי המפרש דכופר בכל פטור לפי שאין אדם מעיז פניו לכפור הכל יש לומר רב נחמן בדריה תיקן שבועת היסת מתוך שרבו עזי פנים ובעלי השמטות שנשמטין אפילו בכל אלא שמעתין קשיא. ותו דאמרינן לעיל הכופר במלוה כשר לעדות משום דאשתמוטי משתמיט ליה משמע דלא חשיד אממונא. ואיכא למימר הא דאמרינן בשבועות אשתמוטי משתמיט ליה לומר דלא אלימא חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו כי חזקה דאין אדם תובע אלא אם כן יש לו שיש מעיזי פנים כדי להשמט מתביעה שחברו תובעו אם אין בידו לשלם וכופר בכל אבל אין לך תובע אלא אם כן הוא סבור שיש לו אבל מכל מקום מי שמעיז פניו כל כך שכופר הכל חשוד הוא על ממון שבידו שלא לשלם ונימא מתוך שהעיז פניו ונשמט ישבע גם כן להשמט מחברו שלא ישלם לו. ולא גרסינן התם סבר עד דהוי לי ופרענא אלא הכי גרסינן אישתמוטי משתמיט ליה תדע וכו' ופירושו הואיל וכבר מעותיו ברשותו הוא נשמט מזה אבל זה חזקה אין אדם תובע לגבות מחברו אלא אם כן יש לו. וכך היא גירסת רבינו האיי כמו שכתב בשערי השבועות שלו. והא דאמרינן הכופר במלוה כשר לעדות לא קשיא דכיון דיש לומר מתוך שלא היה יכול לשלם כפר ונשמט אינו חשוד להעיד עדות שקר בעלמא שהרי אינו חשוד לגזול מיד חברו מה שברשותו ואף על פי שהוא חשוד לכפור מה שבידו מתוך דחקו כדאמרינן בעלמא תרתי לא עבדו לפיכך כשר לעדות דעלמא אבל על ממון זה שכפר בו כשם שכפר בו ונעשה עליו כגזלן מתוך דחקו כך ישבע עליה שהרי לא חמיד להו לאינשי איסור שבועה מאיסור גזילה אלא שמע מינה לא אמרינן מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא. הרמב"ן.

רשב"א **והרשב"א** כתב וזה לשונו: ואין זה נכון דהא טעמא דרב אידי מפרשי לה הכא כדרבה ומשום אשתמוטי עד דהוו ליה זוזי הוא כדמוכח בהדיא בשמעתין ואפילו תאמר שהמקשה הוא לא היה מפרשה כן יתרץ לו המתרץ כן כמו שתירץ לעיל. וברוב הספרים גרסינן התם בשבועות בההיא דרב נחמן התם אשתמוטי משתמיט ליה סבר עד דהוו ליה זוזי ופרענא ליה תדע וכו'. עד כאן.

רמב"ן **ויש** מי שתירץ דבממון שיש עליו עדים וכפר בו לאשתמוטי קא מכוון לפיכך הכופר במלוה כשר לעדות אבל כופר בממון שאין עליו עדים לאו לאשתמוטי הוא מתכוון אלא לגזול לפיכך הקשו אדרב נחמן דנימא מיגו. ואין טעם זה ממש. ומיהו קשיא לי שמעתא דשבועות היכי אמרינן

להשתא הוי ניחא טפי מפירושם ולכך הוצרכו להקשות לפירושו דמ"כ ליחא ומנא תוס' מקמייתא ודו"ק:

דף ד ע"ב בד"ה לעולם שתים חייב ואע"ג דשתים חייב חשיב ליה רבי עקיבא כו' עכ"ל. דבהילך ולמי לא פליגי וכן ל"ל למי דמוקי מתניתין מפיפא ולע"ק ס"ל הילך מייב אבל למאי דמסיק הכ"מ דלמ"ד ב' מייב גב' היכי פטר כו' למאי הך סברא שכתבו הכא א) וק"ל:

דף ה ע"א גמרא ומתו כולהו בפשיעה כו'. מה שיש להקשות מזה עיין בתוס' פרק הגוזל

הא בקרקע לא שייך משתמיט ו
עכ"ל. כ"ל ול"ל דכן פריך ד) בעל
מקרקעות מע"ג דלא שייך משתמוט
משתמוט בקרקעות מ"מ הכא כי
משטעה לפי' מ"ד דהילך מייב. ומ
זה קושר למה שפר"י בשם רב הא
משתמיט לא ה) הוה להם לתקן בהו
קרא למעוטי תימה הא ליכא קו
המוס' לעיל ח) דהילך שוס מיעוט
ומיעוט אין זה מוכרח אלא דליכא ל

דף ה ע"ב

תוס' בד"ה בלא דמי כו' ואח"ת תיפוק ליה מלא תגזול כו'. עיין רש"א וסיים וכן הוא האמת וב"כ התוס' כו' עכ"ל. כוונתו דקשה כאן קושיא עצומה דמאי הוקשה ל"ל לא תחמוד תיפוק ליה מלא תגזול דלמא מש"ה צריכין לא תחמוד כדי לחייבו על המחשבה פי' עובר בלאו דלא תחמוד אפילו על המחשבה וא"ל דא"כ ל"ל לאו דלא תגזול. ולכאורה גם על עיקר קושית' יש להקשות דהוקשו דאם איתא דלא תחמוד בלא דמי תיפוק ליה מלא תגזול דאין שייך קושיא על הטעות הלא אף אם נאמר דלא תחמוד בדמי מ"מ קשיא ל"ל לא תגזול דממילא ידענין כיון דבדמי הוא עובר בלאו דלא תחמוד א"כ בלא דמי הוא עובר על לא תגזול כמו שהוקש' המרשש"ך אלא ע"כ מוכרחין אנו לומר דאם לא כתיב רק לא תחמוד הוה מוקמינן לי' איותר מסתבר דהיינו בלא דמי אבל בדמי לא הוה ידענין לכך בא זה ולמד ע"ז דהיינו כיון דלא תגזול ע"כ בלא דמי אתי לא תחמוד על בדמי א"כ ה"נ הקו' במקומה עומדת דלמא צריכין אנו לא תחמוד על המחשבה וא"ל דא"כ ל"ל לא תגזול דלמא מש"ה צריכין לא תגזול כדי לגלות דלא תחמוד בא לעבוד על המחשבה דאלת"ה הוה מוקמי' איותר מסתבר דהיינו רק על המעשה בא לא תגזול ולימד על לא תחמוד אע"כ דהאי דקאמרינן בגמ' לא תחמוד בלא דמי לאו דוקא הוא אלא אף לפי האמת הוא כן דלא תחמוד בלא דמי וא"כ שפיר הוקשו תוס' מלא תגזול וא"ל דלא תחמוד אתי על כו' דלפי האמת דלא עבר על לא תחמוד במחשבה אם כן שפיר הוקשו וע"ז תירצו התוס' דלא תחמוד הוא כדי לעבוד עליו בשנים דהיינו בשני לאוין ומייתי ראי' נמי מהתוס' דמקשי בקושיא שני' וא"ת אפי' בדמי נמי הוי חמסן דהא אמרינן בב"ק חמסן היינו דקא יהיב דמי וגזלן היינו בלא דמי עכ"ל ואי לא מקשי רק לפי הטעות א"כ מאי מקשי להתוס' והא אפי' ביהיב דמי נמי הוי חמסן כו' דאיך שייך קושיא זו על הטעות הלא אף אם לא תחמוד בדמי מ"מ קשה על לא תחמוד תיפוק ליה דהוי חמסן אע"כ דמק' לפי האמת דלא תחמוד בלא דמי ודו"ק. [זאת הוא מקובל בשם הגאון החריף ר' יצחק מסאמבור]:

[אמרי בינה]

בא"ד וחמסן כו'. ה"נ איכא למימר בפשיטות גבי חמסן כו'. כוונתו בזה דאיכא למימר דאמרינן מינו דחשיד והא דנותנין לו שבועה אינו ברשותו משום דאף שהוא חשוד אחמסנות ופסול לעדות מ"מ כשר לשבועה דהכלל מי שפסול לעדות פסול לשבועה י"ל דוקא מדרבנן קאמר אבל מדאורייתא כשר לשבועה אף שפסול לעדות מדאורייתא כמו שהוכרח לומר גבי גזלן לפידושם. (אור חכמים): [מחזה אפרים]

מאי דריש מיה ומ"כ לפוס סברא דהשתא דלא מצטריך קרא למעוטי קרקע דהילך הוה מימא דקושטא היא לכ"ע דליכא שום קרא מיומר למעוטי ט) וק"ל:

דף ה ע"ב בד"ה בלא דמי משמע להו ואח"ת תיפוק ליה מלא תגזול כו'

ואח"ת והא כי יהיב דמי נמי חמסן כו' עכ"ל. נרלה מדבריהם שהם מפרשים בלא דמי משמע להו וכן הוא האמת וכ"כ התוס' כו' עכ"ל. נראה כוונתם דקשה כאן קושיא עצומה דמאי הוקשה ל"ל לא תחמוד תיפוק ליה מלא תגזול דלמא משה"ה צריכין לא תחמוד כדי לחייבו על המחשבה פי' עובר בלאו דלא תחמוד אפילו על המחשבה וא"ל דא"כ ל"ל לאו דלא תגזול. ולכאורה גם על עיקר קושית' יש להקשות דהוקשו דאם איתא דלא תחמוד בלא דמי תיפוק ליה מלא תגזול דאין שייך קושיא על הטעות הלא אף אם נאמר דלא תחמוד בדמי מ"מ קשיא ל"ל לא תגזול דממילא ידענין כיון דבדמי הוא עובר בלאו דלא תחמוד א"כ בלא דמי הוא עובר על לא תגזול כמו שהוקש' המרשש"ך אלא ע"כ מוכרחין אנו לומר דאם לא כתיב רק לא תחמוד הוה מוקמינן לי' איותר מסתבר דהיינו בלא דמי אבל בדמי לא הוה ידענין לכך בא זה ולמד ע"ז דהיינו כיון דלא תגזול ע"כ בלא דמי אתי לא תחמוד על בדמי א"כ ה"נ הקו' במקומה עומדת דלמא צריכין אנו לא תחמוד על המחשבה וא"ל דא"כ ל"ל לא תגזול דלמא מש"ה צריכין לא תגזול כדי לגלות דלא תחמוד בא לעבוד על המחשבה דאלת"ה הוה מוקמי' איותר מסתבר דהיינו רק על המעשה בא לא תגזול ולימד על לא תחמוד אע"כ דהאי דקאמרינן בגמ' לא תחמוד בלא דמי לאו דוקא הוא אלא אף לפי האמת הוא כן דלא תחמוד בלא דמי וא"כ שפיר הוקשו תוס' מלא תגזול וא"ל דלא תחמוד אתי על כו' דלפי האמת דלא עבר על לא תחמוד במחשבה אם כן שפיר הוקשו וע"ז תירצו התוס' דלא תחמוד הוא כדי לעבוד עליו בשנים דהיינו בשני לאוין ומייתי ראי' נמי מהתוס' דמקשי בקושיא שני' וא"ת אפי' בדמי נמי הוי חמסן דהא אמרינן בב"ק חמסן היינו דקא יהיב דמי וגזלן היינו בלא דמי עכ"ל ואי לא מקשי רק לפי הטעות א"כ מאי מקשי להתוס' והא אפי' ביהיב דמי נמי הוי חמסן כו' דאיך שייך קושיא זו על הטעות הלא אף אם לא תחמוד בדמי מ"מ קשה על לא תחמוד תיפוק ליה דהוי חמסן אע"כ דמק' לפי האמת דלא תחמוד בלא דמי ודו"ק. [זאת הוא מקובל בשם הגאון החריף ר' יצחק מסאמבור]:

דף ו ע"א בפרש"י בד"ה נימא גבי שבועה שאינה ברשותי מגו דחשיד כו' עכ"ל. מכל המוס' כמבו לעיל יד) בד"ה נכולי נעי לדודי כו' דמשבועה שלא שלחתי בה יד מוכח להכי דס"ל גזלן מהימן שעתא דשלח בה

דף ו ע"א תוס' בד"ה שבועה פירוש שמתו רוחן ומה הכי ליכא שמתה ומוח נמוכה טו) ושבועה שלא שלחתי

דף ד ע"ב תוס' בד"ה לעולם וכו'. יש לדקדק למ
הוה משיב אבדה לרבי עקיבא משום
הכי חשיב משיב אבדה דאם ירצה ל
מרויח סלע והשתא כשאומר ג' הוא
משיב אבדה וצ"ל דהואיל דכשהיה ט
ג' נמי ראוי שיחויב שבועה כמו שה
דבשביל שהיה מרויח ממון יותר בט
עתה משבועה יח) דאין אומרים מגו

דף ה ע"ב תוס' בד"ה אין נשבעין כו' קרקעות ובאותו מיעוט כו'. כ"ל:

דף ה ע"א גמרא לית ליה דסבר ליה כרבן גמליאל כו'. כ"ל: רש"י בד"ה אי נמי כו' אכפידת קרקעות. כ"ל: בד"ה אידך מתה כו' הילך.

הס"ד: תוס' ד"ה למאן דאמר כו' וכן פירש ר"י לקמן דכי כופר כו'. כ"ל:

דף ה ע"ב רש"י בד"ה דידיה רועה כו' המופקר לכל. הס"ד: בד"ה וש"י בד"א שלש שבועות כו' שטוען נגנב. כ"ל והס"ד:

תר"ם

השוה שבהן שכן אינן בתורת הזמה ולא משום דר' אפוטריקי אז אין ראיה ממאי דמוקי לה כרבנן וכן אמר הר"י ששמע דר' יוחנן ושמואל אית להו בשבועות דטענו בחטים והודה לו בשעורים פטור ואפ"ה איתא בירושלמי כב) דפליג אר' חייא דהכא ועל כרחך משום דפרכי תורת הזמה ומוקי להאי קרא למין הטענה והשתא אפשר דהכי ס"ל לרבנן: **בא"ד תימה אפילו איתא לדרבי חייא לא משתבע הכא וכו'.** ר"ל אפילו אם לא היה גזלן מבורר דלא אסהידו דאכל מינייהו תרי אלא דאסהידו ביה דהוו הנהו חיותא בידיה והוחזק כפרן לא היה משתבע אפי' אי איתא לדרב חייא דכגון זה לא נוכל למילף ממה הצד דעד א' והודאת פיו דיליף מיניה ר' חייא משום דאיכא למפרך מה להצד השוה וכו' ואפי' לפי מאי דמשני שכנגדו קאמינא לא אתי שפיר דלא שייך הכא דין דשכנגדו נשבע ונוטל כיון דאין כאן שבועה על החשוד. ובזה יתורץ ג"כ מה שמקשים התלמידים על קושיית התוס' מאי מקשו דלמא היינו הא דפרכא הגמרא והא גזלן הוא ר"ל דהוחזק כפרן בפקדון והכופר בפקדון פסול לעדות ולכך מקרי גזלן וליכא למילף ממה הצד דא"כ לא הוה משני מידי: **ד"ה אין לך ביד פטור וכו' עד דהלכה כליטנא קמא.** פירוש דקתני בסיפא מנה לי ביד א"ל הן למחר אמר תנהו לי ואמר נתתיו לך פטור והלשון השני ס"ל דדוקא אסיפא קאמר רב נחמן דמשביעין אותו שבועת היסת משום דאיכא כאן דררא דממונא דהא אמר מתחלה הן אבל לא אריש דכפר לגמרי:

דף ה ע"ב ד"ה ותקנתא ומתוך שאינו יכול לישבע משלם לא שייך הכא כדפרישית. יש לומר דכונת התוס' בזה כדפירש לעיל בסמוך דגבי חשוד לא אמרינן מתוך שאינו יכול לישבע וכו' מטעמא דכתבו התוס' לעיל בזה בסמוך וי"ל ג"כ דרצו התוס' בזה מה שכתבו לעיל בדף ג' בד"ה ובכולי בעי דלודי דבשבועה דרבנן לא אמרינן מתוך שאינו יכול לישבע וכו' כג): **ד"ה דחשיד אממונא וכו' ויש מפרשים וכו' הא דחשיד אממונא כשר לשבועה וכו'.** ר"ל דהשתא בטענה זו דחשדינן ליה שכופר בממון זה משום הכי כשר לשבועה ומטילין עליו שבועה משום דאמרינן דע"י שבועה יודה ויפרוש מן הגזל דקודם שישבע לשקר יודה בממון: **בא"ד אבל בגזלן ודאי וכו'.** ר"ל שידוע לנו שגזל קודם שבא עתה לדון בפנינו ועתה ע"י טענותיהם נתחייב שבועה לא משביעין ליה דבזה לא שייך לומר דע"י שמטילין עליו שבועה יודה ויפרוש מן הגזל דכמו שמממן שכבר גזל אינו פורש גם מזה לא יפרוש ע"י שבועה וק"ל. ועיין בהר"ן: **בא"ד והיינו טעמא דכופר בפקדון וכו'.** ר"ל אע"ג דיחזיר הפקדון מאחר שהעדים מעידים עליו מכל מקום לא חשיב השבה מעליא: **ד"ה בלא דמי משמע להו וכו' ואח"ת והא כי יהיב דמי חמסן הוא וכו'.** פי' ואם איתא דמשום דמשמע ליה בלא דמי כשר לעדות למה פסלה התורה חמסן הא יהיב דמי וסבר דלא כלום עביד אבל אין לפרש דקושית התוס' קאי אדידיה דאיך מורה לו היתר הא נמי כי יהיב דמי חמסן הוא דהא כמו דלאו דלא תחמוד בלא דמי משמע ליה ה"נ עד חמס דקרא נמי בלא דמי משמע ליה וק"ל:

דף ו ע"א תוס' ד"ה שבועה שלא שלחתי בה יד וכו' עד ור"ת מפרש וכו'. פי' דר"ת ס"ל דפי' שלא שלחתי בה יד אין פירושו שלא נשתמש

הגהות והערות

א) ע' עין יהוסף. ב) ב"ק דף קז ע"א ד"ה עירוב פרשיות. ג) במהרש"ל הגי' וכן "פי' ר"י" לקמן כו'. ד) צ"ל "פר"י" (ב"ש) וכ"ה בדפו"ר. ה) לקמן דף ו ע"א ד"ה אלא. ו) צ"ל "ולא" (דו"מ). ז) ע' אורים ותומים (סי' צה ס"ק ב'). ח) דף ד' ע"ב ד"ה אין נשבעין. ט) ע' יד של שלמה מה שמישב קושית המהרש"א. י) סנהדרין דף כה ע"ב ד"ה מעיקרא. יא) ר"ל ומה הוצרכו לזה למה לא אמרו כמו לעיל בגזלן דפסול לעדות מדאורייתא ולשבועה מדרבנן (דו"מ). יב) ד"ה דחשיד אממונא. יג) ע' דו"מ וקובץ על י"ד ועיין מהר"ם שי"ף. יד) דף ג ע"ב. טו) שמות כב י'. טז) ע' תוס' שבועות דף לד ע"ב ד"ה אתו. יז) דף ה ע"ב. יח) ע' מהר"ם שי"ף ופנ"י. יט) ע' תומים סי' פ"ח ס"ק י"ז. כ) שבועות דף לז ע"ב ד"ה ואין מביאין. כא) ע' מהר"ם שי"ף. כב) ב"מ פ"א הלכה א'. כג) ע' רש"ש וע' קצוה"ח סוף סי' צב, וע"ע בתוס' הרא"ש.

[דף ה ע"ב - ו ע"א]

גזלן לתוריתא משיד נמי משטועה דגזלן פסול מדתוריתא והדרן קושית הגמרא לדוכתיה שטועה זו למה ניתא מגו דמשיד כו' לפי הוא משיד מדתוריתא הא ולעי קשה שמכמים יתקנו שיצטע [אף שהוא לרעתו וגם רצו שתמורה להם שטועה מ"מ לפי היו קומכין על שטועתו כלום משיד ממונא מדתוריתא] אזהן קושיתו ניתא מגו כו'. מיהו עיין בתוספות לעיל ד"ה כגולה נעי לולדי ליה כו' דמע"פ שמדתוריתא משוד לזה משוד לזה רצו והתקינו שהשטועה תמורה עליהם [מ"מ מאחר שדחו התוספות זה וכתבו דמ"ל הכי פשיטא ש"ל שמין לקמון ע"ז מהשוד מדתוריתא] וממסן לפי משיד מממונא מדתוריתא [מוכר למ"ם לעיל] דגלח דמים מירי ממסן דקרע ומכמים פסלוהו היכא שהוא מחויב שטועה לתוריתא ומן התורה נשבע ונפטר פסלוהו ושטע שכנגדו מכל נפקדון שמא נמן עיניו בו תקנו לרעתו שישבע [ומסתו על מה שרצו שתמורה עליהם השטועה ומוקמה מדתוריתא] דהא מן התורה כשר לשטועה [דמינו משוד ממונא ופ"כ למה להו לקמן הכי מילוקא דמעלים ממסנותו] ועיין בפוף הכותם תירלו התוספות נמחת נקרא ז"ל ו"ל דמ"מ נגזלן לתוריתא אין להוכיח שלא יהא משוד משטועה [וכוותם כמ"ם] והכא לפ נחתי להך סברא לחלק בין משיד ממונא מדתוריתא או דרבנן ולחלק ג"כ בסברא דמשיד ממונא משטועתא בין שטועה לרעתו או לפ ויחא להו לומר דלפ מדרבנן לפ הוי משוד [משום דמעלים ממסנותו] דמי משיד מדרבנן ממונא לפ משיד משטועה משום שרצו לשטועה תמורה ס"ל משיד מדתוריתא מע"פ שמן התורה משוד [משטועה] מדרבנן לפ משיד וכמ"ם התוס' לעיל [ס"ל לפ קשה נמי שטועה זו למה] מע"כ היכא שהוא משיד תפילו מדרבנן משוד משטועה [ולכך הוצרכו לחלק בין מעלים ממסנותו]: בתוס' בד"ה בלא דמי כו' תיפוק ליה מלא תגזול. משמע מדנריהם דלאו דלא תחמוד לפ קאי על המשכנה לחודא וכן מיתא בכילתא הובא במרדכי פוף הכותם ע"ש ויליף לה מלא תחמוד כפף וחכם עליהם ולקמת לך אינו מיב עד שיעשה מעשה וממ"ם ומ"ת והא כי יהיב דמי נמי משמן הוא משמע נמי שמפרשים בלא דמי משמע להו וכן הוא המתת ועיין פרק זה נורר דף כ"ה ריש ע"ב: ומ"ש היינו חמסן שחצוף הוא. אבל אם הוא מדתוריתא לפ ניחא להו לחלק כן ועוד דמ"כ הא דהוסיפו עליהם המסמנים היה ס"ל אפילו היכא שמעלים ממסנותו ומתמי כשר הכא לשטועה והיו נריכין לחלק חילוק דלעיל ועיין במ"ם בדיבור לעיל: ועיין ברש"א במ"ש דאי מדאוריימא אף שמעלים חמסנותו מ"מ עובר על לא תחמוד ומגו דחשיד. ע"ש שנרחין דבריו בסוגיין [דהוה גופיה כתב לעיל בלא תחמוד בלא דמי משמע וכן הוא המתם]:

דף ו ע"א גמרא ואלא הא דאמר ר"נ כו'. לפי' רש"י הו"ל למקשי מע"ג רק ניחא ליה למקשי דאפילו מדרבנן לפ הוי משוד ומ"מ אף לפי' התוספות הומ"ל מע"ג מעיד שפרוע בלא שיך משמעוטי וכן כל הנשבעין ונוטלין [וה"ה דהומ"ל מנקבא דר' אבא וכמו שהביאו התוס' לעיל ד"ה נכולה נעי לולדי ליה מזה] ומתא ליה למוכוחי מבבא דמנוני דשבועין ד"ה מגיו ודלי משיד מממונא. ולמאי דנסמוך ע"ל שהמורה רמי שטועת ע"ג משום שמא מלוה יפנה להא אפילו כשהמפך נעין ע"ג מחייבו שטועה [אף למשיד ממונא] רק מדרבנן משיד [ולזה י"ל דמשטע מלוה יפנה אינו אלא מדרבנן] ועיין בר"ן שכתב לוק בין מאי לטעמא דר"י הוא כגון שמחל לו על כל ספק מלוה יפנה. ולמירוץ ב תוספות לעיל [ר"ל מה שמירץ הגאון לעיל ד"ה נכולה פרש"י למשיד ממונא משיד משטועתא דס"ל לרבה כמאי מלמידו] ס"ל דלמאי הוי משיד מן התורה על השטועה: הרד"ה הקשה למאי ס"ל לטעון ולימא הכי אינ לי גמיה בפירוש ולממו להכי תפיקנא ליה וכ"ל מזה שאם היה טוען כן בפירוש לא היה נאמן לזכות בטלית של חבירו ולהכי מעריס ערומי ואמר כולה שלי ומהא שמעינן שאין לו לאדם לתפוס בשל חבירו כו' לטעון ולומר כך וכך יש לי עליו ע"ש והמלחמות השיגו ללאו כולהו מינני דינא גמירי ועוד שהוא רוצה לתלוק בגופו של טלית וה"ק ללמא מלוה יפנה יש לו עליו ומע"פ שאמר על גוף הטלית כולה שלי לא משיד ללא תחמוד למינני בלא דמי משמע להו ורמיה שאין הדין אמת מהאי נקרא כו' ועיד דאלכי מוקלא ג"כ רמיה גמורה כו' והוא פשוט: אין להקשות לסברת מלוה יפנה כו' לעיל במה שלישית אמאי לא יחלוקו הא מלוקו יכולה להיות אמת דללמא מלוה יפנה יש לו עליו עיין לעיל בתוס' בד"ה ויחלוקו וים דוחקים דשאני התם דחלוקה מצד הטענה יכולה להיות אמת כגון שפרע לו המני [גבי שנים מלוקים] או תרוייהו נהדי הדדי מגזהה או קנאוה וכן זה תומר אני מרגמיה כו' אבל הכא מצד הטענה שהפקידו אינו יכול להיות אמת שזה הסברת הגל ועוד דמ"כ למה להו למימר שאין דרך להקנות פקדון שיש לו יד אחר לף אם דרך מ"מ מצד הטענה אינו אמת אבל נראה שאינו תומה שאמליפה ומקח וממכר י"ל תרוייהו נהדי הדדי מגזהה ומסתבר שהחלוקה אמת רק מה שמוצא אני השתא לא הוי מע"ה משיד אממונא דלמא מלוה יפנה יש לו עליו מע"ה מוצא יותר וכן בתרגמיה למאי הקנה לו אחאי מע"ה החלוקה אמת ומה שטוען יותר הוא בשבועת מלוה יפנה אבל לומר שהחלוקה אמת בשבועת מלוה יפנה לא מסתבר דכמנה שליפית ע"כ אחד הפקידו לבד וכל אחד טוען כולה שלו אין לומר שטוען בכולה מספק מלוה אכולה כשיעור המנה מ"כ למה נחלוק והרי מפיקו אמנה ומה מברא לומר משיב ק"ל: ברש"י בד"ה נימא גבי שבועה שאינו ברשותו כו'. דומאי גזלן הוא שכופר ואינו רוצה אפילו לשלם ולימא למימר דמממוטי אבל שלא שלא שלא פשע למאי מע"פ שפשע או שלא כפר השתא דמממוטי קמשמיט אבל בשעתו לשלם ועיין לעיל בתוס' בד"ה כגולה נעי לולדי כו' משמע דמוכחי ג"כ מלא שלא כו' מ"מ אבול יפיב רשע גזילה ישלם וק"ל: ברש"י בד"ה אביי אמר כו' ונשבע שיש לו בה כו'. דמ"ל צריך לפרש שטועתו שגוף הטלית שלו ואינו יכול לשבע ואפילו ניחא דשפיר משני אפי הך קושיא וכי מאחר שאפשר שטועה זו למה משוס שמא מלוה כו' וע"י שטועה יפרוש ניון דלא יכול לשבע ומקשה נשקול גלא שטועה שיגבה מוטו ולמה נעשה בשופן שלא יוכל לגבות מוטו דמ"כ מאי מקשה אמ"כ ולאו לאמרינן אפיש ממונא מספיקא כו' פרשי מינני מספק שטועה ולא פרשי כו' גמ"ה לא יכול לשבע אפילו ולאי מיב לו אע"כ שיכול לשבע ג"כ כפי' רש"י וא"ל דהוי"ל להקשות מ"כ מה הועילו מכמים בתקנת שטועה דמ"ה לא היה צריך לומר שמא שפק מלוה כו' דלפ ולאי יפרוש ע"י שטועה שצריך לפרש שטועתו לכך מקשה מי הכי נשקול גלא שטועה ומאי צריך מקשה כו' [ו] ועיין: ברש"י בד"ה הקדישה בלא תקפה. נרחה שלא נח לשלול מקפה והקדישה דמ"ם רק משוס דמ"ל מקפה אין מוציאין ע"ל הקדישה גלא מקפה כו' ועיין: בתוס' בד"ה אלא הא דאמר ר"נ תימה הא ה"נ משתמיט. כדלעיל הכופר במלוה כשר לעדות ולעיל בתני ר"מ מנה לי בידך ועדים כו' [דקמ"ל דשיך למשמוטי כדלעיל בתוספות]: באד"ה אצ"נ דלא שייך בהו אשתמוטי. ר"ל כל כך כמטלטלין דע"כ שיך בהו למשמוטי כמ"ם התוס' לעיל בד"ה למ"ד היכך פטור מאי מצטריך קרא: בתוס' בד"ה שבועה כו' שהיא מתה בפניהו כו'. ומ"מ לפ ידעינן אם בשטיעה אם בחוסם לאפוקי היכא שאין מתה לפניהו היוס נריך לשבע שלא שלח בה יד וחלה: בתוס' בד"ה הקדישה בלא תקפה בו' או דלמא הקדש לא הוי כתקיפה דלמה יצווח כו'. לפי"ז לכאורה הא דמסיים הגמ' למלמא וכמיב מיש כי יקדיש כו' הוא לבלי זורך דאי אמיקה לפ הוי כהודאה פ"כ לפ יכול להקדיש מטעם שאיני שלו ולא לשאון של המיצעית הוא אי הוי כהודאה הוי שלו ויכול להקדישו מע"פ שאיני ברשותו דהוי כפקדון ולא שני אי לפ הוי כהודאה אינו יכול להקדישו מטעם שאיני שלו ועיין: ומ"ש ומייתי ראיה מהאי מפותא דהקדיש חד ושתק אידך כו' ובדיבור ב' המתחיל והא הכא כו'. לפי ע"ד נרחה המכוון מדבריהם שבמפותא לפ היה המיצעית אם יכול להקדיש מכח הודאה כיון דשתק אע"ג דמשתמא לוות לבסוף כדאמי גזבר דפ"כ לפ היה פשיט מאקפו כהן כו' דהכא לפ מטעם שאיקה נגע ביה ואיה אפוף נזכרין בשעה אם שתק ולבסוף לוות ולפ אמר רק המוציא מאבירו עליו הראיה אין שיך להקשות זה היכי דמי אי דשתק כו' דהדין גופיה קא משמע לן והראיה לפי האמת דהמוציא מאבירו עליו הראיה קאי אכהן מאי קמ"ל גם לפ שיך אם הודאה מכח שאיקה דהא אפוף הוא לכל וכל הסוגיא של הגמרא לפ משמע דהוי מטעם הודאה גם המסקנא דלפשיט מאי הוי עלה למסותא כו' כל ממון שאינו יכול להוציאו מדיינים כו' מאי נכך דלמא הכא כיון דשתק חודי ליה הוי כפקדון ועוד מאי פשיט מעיקרא והא הכא דכי תקפה כהן כו' בשותא עדיין לפ נפשט הוא גופיה אם תקפה מוציאין או לפ ואם תמצא לומר דגם זה פשט דשתק ולבסוף לוות נכהן הוי הודאה [ה"ם בשותא] ס"ל נפשוט נעיא דשטועה דר' אבא דתקפה אין מוציאין מידו אע"כ זה לפ היה כלל נעיא דשותא רק מטעם אחר נעי כמ"ם בשמוך אבל מ"מ עובדא דשותא [ידע הם"ם ז]הוי בשתק אידך ומביא הגמרא עובדא דשותא ומאי ליה רב חוסיא לרבה גרסינן כו' עד סוף כל הפלפול של השותא דלפ הוי הקדש ומאי נימא [ליהוי הקדש] מטעם הודאה נגעי בה לסוף סוף עובדא הכי הוי ס"מ דשקיפה לאו הודאה לכ"ע ונעיא דשותא הוי לסיון דלינא הוי כל דאליס גבר כו' [ולפ מצי לפרש כפשוטו סיון ליכול לשקפו אי הוי הקדש כשוקפו דהא השני יכול להוציא מידו ל"כ בהקדש נמי נימא הכי דלמא מלוה יפנה יש לו עליו עיין לעיל בתוס' בד"ה ויחלוקו וים דוחקים דשאני התם דחלוקה מצד הטענה יכולה להיות אמת כגון שפרע לו המני [גבי שנים מלוקים] או תרוייהו נהדי הדדי מגזהה או קנאוה וכן זה תומר אני מרגמיה כו' אבל הכא מצד הטענה שהפקידו אינו יכול להיות אמת שזה הסברת הגל ועוד דמ"כ למה להו למימר שאין דרך להקנות פקדון שיש לו יד אחר לף אם דרך מ"מ מצד הטענה אינו אמת אבל נראה שאינו דומה

באור

[ו] ולפ נעי לתרוצי לקושיא שניה דמנריכין ליה לפרושי שטועתא כיון דנאמת פרשי מפפק שטועה פשיטא דלפ מנריכין ליה לפרושי דלמא יש לו נאמת מלוה עליו:

להשמיענו דמיקרי רבית דמלוה ע"פ ליטו גובה מהלקוחות אין כאן שעבוד קרקעות כלל ומ"כ גם בריימתא דר"מ נוכל לתוקמי בהכי דודאי גם היא בשנים בתר החקפה חלה ע"כ מדלכתבו הכי"ו והכ"ן להך סברת בני שום הכרח ס"מ דס"ל לסברת פשוטה דגם זה מיקרי העדמת עדים וגם ליטמא דר"ח הכי משמע להו בלי שום דוחק ומ"כ מג"ל דהרמ"ם מפליג עלייהו בזה ולכך נראה עיקר כהס"ך ולית הא שום ספיקא כלל ועי':

שם הום' ד"ה למ"ד היכך פטור היתה גם למ"ד היכך מייב כו' עיין מהרש"ל ומוהרמ"ם מה שכתבו בביאור דבריהם ודע דעיקר קושייתם ליטו חלה לשיטתם למיל בהום' ד"ה ובכולה בעי לודי שפילגו בהא דלימה דלמר והאי בכולה בעי לודי דר"ל וכ"ת מ"כ מאחר דליטו מעיז מ"כ מסתמא לומר למה ולמיטו בלא שבועה וע"ז מצי למה להסתמוטי ולכך קשיא להו שפיר דבקרקע בלא שיך להסתמוטי מ"כ הדק"ל דמיטו בלא שבועה מסתמא לומר למה לחבל לפי פירש"י שפירש בהא דלימה דר"ל וכ"ת נימא מינו דחשיד כו' ועיין מש"כ לפיל בביאור דבריו בשם המרמ"ם מ"כ לק"מ קושיית הום' להתם מקשה דבה משום דהתורה חילי בכל נווני לפי' היכא דמחל לו על כל מלוה יפנה לכך הוצרך לצייתי דלהסתמוטי והכא ליכא לקרקע היכא בלא מהל לו על כל מלוה יפנה בלא שבועה דהא נם בלא להסתמוטי נמי לא הוי חשיד משום דהא דקא כפר לי' הוא משום ספק מלוה יפנה ומ"כ לק"מ ודו"ק · ושיד ים לומר לשיטת רש"י דלהכי לא מקשה למ"ד היכך מייב דליכא לשויי דהך מ"ד כר"י ס"ל דלא לחריכן כלל מינו דחשיד משא"כ לפי' הום', הך סברת לומר למה לא מליטו מי שיפוג עליה דהך סברת מיהו למש"כ לעיל ניחא טפי דלא לריכין לתוקמי להך מ"ד כר"י דווקא כיון דגם להבי לחבי שפיר וחו פשוט:

ובמה שיכלו הום' דגם בקרקעות שייך מסתמוטי לכאורה זה פשוט לדבריהם לקמן [ו' ע"ן] ד"ה ולמ"ל הא לחר"י ט' דשטח פ"ב מוכרחין אנו לומר דבקרקע לא שייך מסתמוטי וכבר הרגיש בזה ברמ"ה והיכולנו לומר מובן ונכון בזה כמש"כ בתו"ת לחין הום' דבכל קרקע שייך מסתמוטי דודאי ליכא קרקעות שילענו בו שמוכל פירותיהן בשוטי ולא מכנס כלל רק לכוונת הום' דליכא למכוחי נם בקרקע לפסמיס מסתמוטי להייט היכא דליכא למכוחי נם בקרקע מסתמוטי מ"כ שפיר ליפסריך היכא חייב כיון דליכא למכוחי נם בקרקע מסתמוטי ולקמן מייתי לה' מר"י מר"י קרקע למפוטי קרקע אף בכפ"ב דשייך מסתמוטי ולקמן מייתי לה' מר"י מר"י היינו משום דר"י מחייב היכא בכל נווני אף דלא שייך מסתמוטי לפייט שילענו בו נוודאי שלא מכנסה כלל ומ"כ שפיר מוכח דלא לחריכן מינו לחכיך וחס כבן ופשוט:

שם ע"ב וחיפוק לי' דה"ל רוצה פירש"י והום' דחוק מאוד ולמה מדיפות לי בהך קושיא דרוצה דלחדרכה טפי ניחא לן למפרך מפני שהוא נזלן דפסול מדלוייתא מלמפרך שהוא רוצה דליטו חלה פסיל מדרבנן ובהג"מ בשם הלחב"ד פי' בזה דה"ק דכל שידע בתחילת עסקו עמו שהוא הפוך הו לא לחריכן בזה שכנגדו נשבע דחיטו לחפסיד לחבירו משקר עם החשוד ולכך הכי קא מקשי הגמ' לחיפוך לי' שהוא רוצה ומ"כ כבר ידע בפסולי שהוא חשוד ומ"כ חין לחריכן שכנגדו נשבע וטוען וחהו פי' נכון טפי מפירש"י והום' · למש הום' לא רלו לפרש כן משום דפליגי לעיקרא דהך סברת שכתב הרמב"ם דלש ידע שהוא חשוד לא משבעינן לכנגדו וכמו שכ' הרמ"ם בהשוכה להדיא לחיכך משברת הרמב"ד ומה שלמה הש"ך להשוות גם דעה הי"מ בהשוכה לדעת הרמב"ד הא ודלי ליתא וכמו שכתב בתו"ח גם מה שכתב בתו"ח להשוות דבריהם להרמב"ד לא לחריכ' רק בפיקדון דמחוך שיכול לטעון נחנסו וזה לא מצינן לחשבועי לכנגדו דמנא ידע ולכך שפיר משכבר לומר כרמב"ד דהא חזון דממין להיחמוטה דידי' ולכך לפילו בשטרה דיכול שכנגדו לשבוע ג"כ לא משבעינן לכנגדו כיון דמשיקלא סמיך להיחמוטה דידי' אבל הרמ"ם לא מיירי רק במלוה וזה מעולם לא סמך להיחמוטה דידי' לחלרכה סמך שפיר יהיה שם הכחשה ביניהם דשכנגדו יסבע גם זה ליחא וכמו שהקשה בש' קלח"ח דהא גם במלוה נמי אם יכפור בכל לא משבעינן דשכנגדו להקמחא לקמחא לא משבינן ומ"כ במלוה ס"כ דסמך להיחמוטה דידיה אלא כ"כ לחן לחלק ביניהם כלל ולא כהתו"ח והרמ"ם והרמב"ד ולפי דבריו להדדי · ובעיקר פירושא דמשנחין מיין בשנ"ח להגר"ח שפי' הוגיא דמשנחין ס"פ דלן הרמב"ם ופ"ש נירסת מהרי"ם ש"ר בשם"ב ואחז פי' מרווח טפי בשמעתין מכל מה שלמר בו ועיין:

שם בגמ' מ"ל הוצרך לאמר שים לי בה ותן לי בה פחות מחליה · הכי"ק והכרמב"ם השמיטו להא דלכ' הוצרך ואמה עליהם בע"י והנכון בזה כמו שהביא בתו"ה בשם נחון ז' לחרן לאמי דקיי"ל כחבי דאמיד אמוטה חזיד לשבועתא רק לגבי מצטיין לי' משום ספק מלוה יפנה ומ"כ לא אלי לכוין בשבועתו לאין לו בה כלל לאלמא מייב לו מלוה יפנה והוי כאילו יש לו בה ולכ' הוצרך לאמר לגריך לומר שבועה שים לי בה היינו משום דסבר כר' יוחנן דלא לאריכין מינו לחזיד כו' ומה שלמה זה בתו"ה לאימא להכי נצטרך בלאשה דמשחמא להכי לחפי משום דמספקא לי' במלוה יפנה לכך נקיט בשבועתו ג"כ לשון מסופק דמשחמע להכי לחפי לאיו כלום דהא בשבועתו ע"כ לריך לכוין לכוונה לחתא וזה פשוט:

שם הום' ד"ה בלא דמי כו' דשם הום' דלא החמוד נם לפי החמה הוא בלא דמי כמו שכתבו המפרשים והוכיחו כן הום' מסוגיא דפרק זה בורר (כ"ה ב') עיי"ש בתום' ד"ה מעיקרא שהקשו ות"ת לפסול מדלוייתא משום דקא שבר מלאו דלא החמיד ופ"ז הילנו ב' הילוקים החלך דלא החמוד לחיכי כו' וכן הוא החמה וזהו שיטת הום' דמשחין ושוד הילנו לחלק בין חם מפייסים לוחם עד שיחמרו רולה לחי דלא לא שברי מדלוייי' ובין חם לוקחים שלא ברלונם כלל דלא שברי מדלוייתא לא דיהבי דמי · והנה הרמב"ם בפ"ח מהל' גזילה כתב להדיח דלא הום' דלא דיהבי דמי ומפייסים לוחם עד שיחמרו רולה לחי ה"ה קא שברי על לא החמוד מדלוייתא ולכאורה חיקשה לי' קושיית הום' כיון דלא שבר כהן ב' הילוקים שכתבו הום' · לך בהמה פיקר קושיית הום' דשם המוה מלוד דמחי קא קשיח להו דלפסול מדלוייתא דהא כיון דחמרינן דלחינש משמע דלחו דלא החמוד הוא בלא דמי חף שלפי החמה הוא עובר לפי' מי יהיב דמי מ"מ כיון דלחינש משמע בלא דמי והם סבורים שלימם עוברים בלחו לכך לא מפסלי לעדות מדלוייתא וכה"ג כתבו הום' והרמ"ם בפ' המניח (ל' ב') ד"ה וחכ"ת וי"ל דלא הסיומן לחינש במלוה ולוה משמע ולהכי לא מפסלי בהכי הכי היינו להדיח דחף דבהמה עבדי הטדים מדלוייתא על לחו דלא הסיומן כדחמן לחו עובדים בל"ח המלוה והלוה והמרב והטדים וחפ"ה כיון דלא משמע לחינש שיהא זה ליסור לחוכיחא לכך לא מפסלו מדלוייתא, ויהוה הימא שהום' עלמם בפ' המניח הביחו לחיה לחילופא מהך דלא החמוד לחינש בלא דמי משמע להו הכי להדיח דהום' עלמם מפרשי דבהמה הוא עובר מדלוייתא בלא חמוד רק כיון דלחינש לא משמע להו לא מפסלי בהכי · וברש"ת בסנהדרין כתב דהום' דפ' המניח חזדא לפי היכון הכי ולא דק דבהמה ע"כ הום' דפ' המניח לא סבירי כשום לחד מהיכולי שכתבו הום' דמם' סנהדרין לחל"ל לא הוי מייתי רחיה כלל מהא דלא החמוד וזה פשוט ומבואר · ובהמה ברש"ת שם בסנהדרין הרגיש קלת בזה דקושיית הום' היינה קושיא ולכך לגה להסב כוונת הום' דקושייתם לומר דהכי קא קשיח להו דהכי מפסלו מדלוייתא מ"מ כיון דעבר על ל"ת מדלוייתא חם כן ע"פ היה להם לחכמים לפוסלו כמו כל הך דהני במאני' דהוי נמי בכה"ג עיי"ש ובהמה רחוק לפרש כן כוונת הום' חך חם נחמר כדבריו דק הוא כוונת הום' ע"כ"ו חני לומר לחין זה קושיא כלל חדא לחין לדמות נזיקות הכמיס ז"ל כדחמרי' בכמה דוכתי ועוד הא הגמ' עלמה מפרש שם המעם דלהכי לא נזרו משיקלא בהן משום דהוי סבירי להוא לחקלי בעלמא ולגה לומר דהוי כמלחא דלא שכיחא ולכך לא חשש רבנן לגזור עליהו שיהיו פסולין ועוד דהא חזיק לפי החמה גבי עידי ריבית דלא גזרו בהו רבנן כלל וכמש"כ הום' בפ' המניח והרמ"ם שם וכן פסק להלכה בשו"ע סי' ש"ך מ"מ סי' נ"ב וביו"ד סי' קס"ח עיי"ש ות"כ נם זה לימ קושיח כלל ולכך לדקו דברי הרמב"ם דפסק דלא כהגך ב' הילוקים של הום' [ודע דשיטת הרמב"ד הוא כביומיא בתרא דהום', אך לפי סוגיא מדברי הם"מ שם הוא לימ מסברא קושיית הום' רק כיון דקיי"ל חלוקו וחבין וביני וביומי פ"ב ע"ב דלימא נבבי לימורת דלוייתא פיין במש"כ בפ"מ ודו"ק] וכן פסק בשו"ע סי' נ"מ כהרמב"ם והא דכ' הרמב"ם בפ"י מהל' עדות והוכחו דבריו בשו"ע סי' ל"ד וז"ל לחל המוכר על נזל של דבריהם כגון החמניס הם פסולים מדבריהם לחו למימרא דלחינו בלחו · רק כוונתו שהוא נזל מדבריהם וכ"ל דמדלוייתא הכי דמוכר בלחו מ"מ לחינו מחויב להחזיר

הגזילה דהלוהו וחבין כו' ומדברי מעמוהו כגון שיהי' חייב להשיב לבעליו ולכך קרי לי' הרמב"ם גזל מדבריהם כן כתב החומרים וכיון הוא ודברי הב"מ הם המוהיס גם דברי הסמ"ע בסי' ל"ד ובסי' שכ"ט סתרי להדדי ועיין . ומעתה לפי שנתברר דהך סברא דכן הוא החמה ליה לה מקור כלל ח"כ אין מקום כלל מה שכ' התום' בזה ועיין :

דף ו ע"א תום' ד"ה חלא הא דת"ל נחמן וכן פי' רב הלי נחמן דמשבעין היסת לקרקעות כו' וקשה כו' וי"ל דלא פליג כו' ת"ל לקושיא דר"ח סמיך . הנה לפי שלדברי התום' הך כיסקא דרב"נ לא בירור כ"כ דלהירושם הביני ת"ל לקושיא דר"ח סמיך ליתא להך פיסקא מ"מ בשו"ע סי' ל"ה נקטו כפשיטות להלכה כרב"נ והייט משום דהך שיטות דת"ל שכתבו התום' ודלי דהוה דחוק טובא ובריי"ף בפ' שבועת הדיינים הביא רבי' דמדברן נשבעים על הקרקעות מהא דפרק הכותב שכל למב"ח למימר שבועה דלורייתא אמר רבא שני תשובות נדבר כו' ועוד אין נשבעין על כשו"ק ת"מ דמדברן מיהו נשבעין מיהו אין משם רמיה להיכא דאיכו מעיז ואיכא למימר דמסתמת אומר אמת דלפי שהיה בהכותב נמי לו שיך למסמוכי דהא היה נשבעה ונוטלה מ"מ לא שיך התם הך סברא דמסתמת אומר אמת כיון דליכא התם הסברא דאיכו מעיז אבל מהיכא רמיה דהכותב עדיין ים לפקפק בהיסת דקרקעות ולפי שהתום' בב"ב (ג"ג ח') ד"ה מיגו כתבי דנפקא ליה לרב"נ מהך דהכותב וכן לענין היסת דמ"ש מ"מ אין דבריהם מוכרחין בזה וכמש"כ ולפשר להתום' דהתם חזיל לפי שיטת רש"י שפי' בהלי ובכולה בבי דלודי דאמר רבה דר"ל וכ"ם מיגו דחזיד כו' ולפ"ז ליתא להך סברא דמסתמת אומר אמת ושפיר ליכא רמיה מהא דהכותב גם לענין היסת אבל לפימת התום' אין משם רמיה כלל להיסת רק דעיקר הרמיה הוא מסוגיא דידן והייט מכח קושיית התום' וכן כתב הב"ח וכמש"ל ובזה יתיישבו הסברו עליו בס"ך ובלו"ח ועיין ועכ"פ יהיה אין שיהיה לדיוק הסכימו כולם דהעיקר כרב"נ דמשבעין היסת לקרקעות :

ובעיקר קושיית התום' הנה נראה מדברי רש"י דלא חש להך קושיא כלל והייטו משום דמסתבר לי' לרש"י דאף דכתוב בכל מני שייך קצת לומר דמסתמם וכדאמר ר"נ מ"מ יותר יש לנו לומר דהוא חזיד מדהשיז כ"כ לכתוב בכל מקום דבפ לעיל אמרינן אבל המלוה עדיים ליכא למימר דכי קאל ק"ו ומכח זה משום התום' לעיל פירושם לפירש"י דר"ל דאדרבה מדהשיז כ"כ ש"מ הוא חזיד ממעיקא וס"ל מיגו דחזיד כו' והייטו ע"כ כתב"ם דאף דכתוב בכל מני שייך למסתמוכי מ"מ שפי מסתבר לומר שהוא חשוד ולכך לכתחילה ליח לן למסתבי אי אמרינן מיגו דחזיד כו' דליח לן למיחש דלמא יבצע לעקר ודווקא לענין ליעבד הוא דאמרינן דכתוב כאלו כבר לעדות משום דמסתמוכי משום דלעיכו לפוסלו לגמרי ולהוציאו ממחזקת כשרות אין לנו כח לפוסלו בכותב כאלו משום משום דליכא למימר דמסתמם אבל לענין למסתבוכי לכתחילה בהך עובדא נופל שפי ליח לן למחזקו בחזיד מדהשיז כ"כ ולא מסתבינן לי' אי אמרינן מיגו דחזיד והך סברא קיימא גם לפי מסקנת דר' מיימ לפ"ז מקו"ח דלא אמרינן מיגו דחזיד וכייטו אי כר' יוחנן אי כרבנן לקמן אבל אי הוי אמרינן מיגו דחזיד לא הוי מסתבינן לי' [והתום' תולי לישנא אחרינא דלעיל קאל ק"ו דלא הוי חזיד משום דמסתמים אבל מפרש"י דלעיל לא נראם כן רק כמו שכתבתי] ולפ"ז שפיר מייתי רפי' מדר"נ דלא אמרינן מיגו דחזיד ולק"מ קושיית התום' ופ"ה דלא מוכיח הגמ' מהא דר"ח ומעד אחד הייט דשפי מדיפתי לי' לאתויי מדר"נ דמוכח מיני' דאפילו מדברן נמי לא אמרינן חזיד כו' וכמו שכ' המברכ"ם ריש"ם ולפ"ז צריך לומר דהא דאר"נ בכותב שכל מסתמוכי הייטו דאברת מסתמוכי מפייש לפי חזקה דאין אדם חוכע אאע"ב לו ומחמת זה מסבינן לי' אבל מ"מ שפי מסתבר לומר שהוא חזיד או דנפך מסתמוכי כיון דמפיש כ"כ פוי חזיד ליכבע נ"כ ולפ"ז פי מסתמוכי דכו"ם כפך מסתמוכי דמכ"מ דנמולה במקנת לפ משפה חזיד משום פך סברא דמסתמוכי אבל בכו"ם כיון דמפיש כ"כ שוב נשפה חזיד נם ליכבע לשקר מפ"ע דמסתמים וכל זה טיט דוחק כיון דפ"כ צריכין לפרושי כן בפה דאמרינן לעיל אבל שפלמת עדיים כו' ואיך מיתפרש שם יתפרש נם כאן ועיין בזה כי בזה יתיישבו הרבה מקושיות התום' :

שם רש"י ד"ה נימא נבי שבועה שאינה ברשותו וכו' והתום' לעיל ד"ה ובכולה בפי לדודי פי' דמשבועה שלא שלחתי בה יד קשיך ורש"י לא ראה לפרש כן משום דהא ודאי לא משמע לאיצטי דלהוי ליסורא בהכי כיון דלא אמרינן מיד התוקף מיהו חם חזר הבני ותקפה ממטו לא"ש שהרשתון לזוח מתחילה עד סוף לפש"כ חזר הדין להיות כתחילה ויחלוקו והבה על מאי דפסק דשתק ולבסוף לזוח חודויי לודי ליה כחב שלה הם"מ שני טעמים הדא כיון דהך ליכבעיא דלא אפשיטא מספיקא לא מפקינן מיד התוקף ועוד דדוך הרמב"ם לפסוק כהא"ל ובאמתניו ליכא למימר דלא אמרינן מיגו דחזיד מדי ט' לכך פסק הרמב"ם כהאי חא"ל דליה ליה זוזי לשלומי וכן כ' רש"ל עיי"ש ונראה לומר דרש"י ליטו מפרש כהרמב"ם ועוד רק דכולהו הכך ג' שבועות כולהו הוי לבר מעיקר השבועה דענבה או נחבשה וכ"ל שלא מלחה לח"כ והיא ברשותו ובאמת דפשיטא ליצטי להלמודא מסתמא הכי טפי חדא דלפי' הרמב"ם ועוד הקשה למה נקיט הך שבועה בחתרונה כיון דהיא עיקר השבועה ועוד לאמי נקיט כהאי שלינא ברשותו ואפי סני ליה לישנא דענבה או נחבדה ופ"ז ליתא להכך ג' שבועות רק בעומן ענבה או נחבדה חבל בעומן נחנסה דהייט שממה תי ליכא לשבועה לחינו ברשותו ול"ב לא מסכחת להאי דיעא דג' שבועות רק בשומר חנם וזהו מש"ב רש"י בכאן וכב"ק ב' שבועות לשומר חנם כו' ופי' :

שם חבי לאמר מיישין שמא מלוה ישנה יש לו עדי . עיין במהר"ם ובמלחמות והובאו דבריהם בקצרה במרכ"ם ואין לריך להאריך בו כי דברי המלחמות ברורין וכן כ' הב"י ועיין בחו"מ שהקשה מסוגיא דקדושין דהן הן שלומין הן הן עדין דלאמרינן שם דלא הוי מנעים בעדות אמינו דיכול לאמר לאהדרינהו ללוה כי לאמרי פרעתיו למלוה נמי מהמני ואמאי דלמא חיים לו ספק מלוה ישנה על המציא ולא על הלוה ול"ב ליכא מינו וגם זה לט"ד חיכה קושיית דדוקא לענין הבעל דבר עלמו לענין דלא לחוי חשוד הוא לאמר לחבי הך סברא לאמרי' דלמא חפש מסוס ספק מלוה ישנה אבל החם נבי עדים לא חשבינן להו בכך דיחפשו מסוס ספק מלוה ישנה ועוד דהא כבר הקשו שם בחוס' דהא מינו נבי חבי לא לאמרינן רק שחילקו לענין לפשור נפשם מממון שפיר קאמרוי להדדי ולפ"ז ודאי דהסברא פשוטה דאה לחוק שגם שהיה להם עליו ספק מלוה ישנה ואחרמי בהדדי למהוי שלומים וזה פשוט :

שם חום' ד"ה לגרחה ליה כו' וגיט נאמן במינו כו' משום דהוי כמינו במקום עדים . יראה מדבריהם לשם הוא טוען הקפה ממני חה"נ דאמינן וכן משמע בחמת ליצטי דסוגיין דדוקא משום דגריע טענתו דאמלן לאמר בדמי לגרחיה ניהליה לכך הוא דלא מהימן ליה אבל אם היתה טענתו טובה להייט שהיה טוען לגרחיה ליה בשהדי רק שהעדים הלכו להם למדה"י לו מהו הוי נאמן והייט ע"כ במינו דהקפה ס"מ דבהקפה מהמנינן ליה וכן הוא בחמת בני"י בשמפחין לשם טוען לגרחי' בעדים והלכו להם למדה"י דנאמן אבל הרמב"ם פסק דגם הקפה ממני נמי מינו נאמן ולדבריו קשה לכאורה לפנת דסוגיין דל"ב אמאי דוקא בשטנה נריעה לא מהימן הא לפי' אם היתה טענתו טובה ב"ב מינו נאמן כיון דגם הקפה לא מהימן ולריך לומר להרמב"ם דנקט בגמ' הך סברא דעד אחמת מעדתיה כו' לאשמועינן דלפי' אם כלים העשויין להשחיל ולהשביל דאין לחלק שום חזקה עליהן וא"ב לא הוי ליה בזה שיולאה מה"י דלהוי מוחזק בהכי עד דלהוי לידך המע"ה לפ"ה לי אמר בדמי לגרחיה ניהליה דטענתו נריעה שפיר אמרינן דהוי מוחזק והוי לידך המע"ה והא דלא אמני הגמ' בקלרה לידך אמר הקפה ממני ובכלים שאין עשויין להשחיל ולהשביל היינו משום דלא משמע ליה להגמ' דליכא שום רבותא בהכי דאחמת דפשיטא היא כיון שהיא יולאה מה"י דהוי מוחזק ואין מביאו נאמן בשום טענה לכל החמת אמאי אמרינן הך רבותא דאפי' בהך כלים דאין הפיסתו ליתיה כ"ב לפ"ה משום דטענת לידך נריעה מביאין ליה לזה כמוחזק והכריחו ליה להרמב"ם לפרש כן משום דלא משכחי ליה כיון דהלידך מוחזק שיהיה הבני נאמן בשום טענה כנגד דכלל גדול בדין המע"ה וא"ב לפי' בטענה טובה נמי לא מהימן נגד המוחזק ועוד יש"ל לו כן מהברת הסוגיא דלקמן דלפי פירושו לקמן בהא דאחיק ולבסוף טוח דאמרינן לודוי לי' נמי הוא מפחת שהוא מוחזק וכמו שיחבאר לקמן לי"ה והחום' חזרו לפרושי דס"ל בחחק ולבסוף לוח דלאו מפחת מוחזק זכי בה רק מיחסם שהיקה כהולחה וכמו שיחבאר לי"ה והוא דבהך מיבעיא דאחק ולבסוף לוח פסק הרמב"ם לחודויי לודי ליה ואין מולילין מיד התוקף מיהו חם חזר הבני ותקפה ממטו לא"ש שהרשתון לזוח מתחילה עד סוף לפש"כ חזר הדין להיות כתחילה ויחלוקו והבה על מאי דפסק דשתק ולבסוף לזוח חודויי לודי ליה כחב שלה הם"מ שני טעמים הדא כיון דהך ליכבעיא דלא אפשיטא מספיקא לא מפקינן מיד התוקף ועוד דדוך הרמב"ם לפסוק כהא"ל ובאמתניו לאמרינן לח"ל אין מולילין לוחה מידו הקדישה מאי ט' לכך פסק הרמב"ם כהאי חא"ל

ילקוט מפרשים החדש על מסכת בבא מציעא

[דף ה ע"ב - ו ע"ב]

וגלעו"ד לדפסק רבינו הלי שמעתין הרמ"ם לפסוק כליטנא מתרא דר"ל דלא משנינן היכא מלא היכא דרכל דהמוחזק והכל היכן לחכל מרמי מייהו משום דרכל דהמוחזק. יש לפרש קושי' הגמרא ותיפוק לי' כפי' מרווח. דהנה ס"ל בתוס' ד"ה מטרו דמקו לכתוב ומירי וכו' והייט שפסקו בממ' כ"ק דף ק"י ס"ל כרבינו הלי. לחכל למטעה ר"ה אין נורך לזה אלא שמטרו בפהדי כי היכי דלפ יכפור יהא דרכל דהמוחזק ויחייב שטעה. ול"ב מקשה הגמ' שפיר לפרי שמוכרח לתירוץ ד"ר מקנתא וכו' ס"ל דהוי ל"ל דהוי לי' רושה. ומה הרווחו במה דהמטרו הא ק"ל אין נורך להחזיר ולי משום השטעה הא רושה בהיקח פעור גלא שטעה. וק"ל:

[בית מאיר]

שם על דאית ליה משתבע בך. נ"ב אע"ג דבהדיא כתוב בתחלי' הלשון דלמשמע דעל לליט למשמע שהרי קלמר בתחלי' זה שבעו אחין לו בה פעות אחליה מכל מקום דוחק לומקשה שיאמר הכעל דין בשבועה זה הלשון כיון שיש בו לד לחלות כמו שפי' רש"י דלפ"ג דנשבע ע"ד ס"ל לחי לחקון בעניו שלא יהיה בו שום לד רחלות דהמוכח בחלי' גבי שבוע בחלי' (שבו' ל') ע"ש. ודוחק לחקון נמי לומר לחין הכעל דין מוכיר בשטעתו זה הלשון כיון שהחנא הזכיר בחלי' זה הלשון ולכך הוא חפופק מי חלריך לחין הכעל דין מוכיר בשטעתו זה הלשון שהזכיר החנא רק לשון דמשבע שלא היא לחיה ליה משטעה שטעה שפיש שלי והא דהזכיר החנא זה הלשון חין ר"ל שכן חומר הכעל דין בשטעתו רק החנא לשון עלמו קלמר לומר על זה העניו משבע לכל לם לזה הלשון כיון שיש בו לד רחלות חו דילמא כיון דהזכיר החנא זה הלשון ולא לשון חלר ולחי לכך כיון יחזר הכעל דין בשטעתו ולא יהיה לך רחלות שו ומשני דהחנא לשון עלמו קלמר לכל לם הכעל דין חומר שטעה שיש לי בה כי' וכזה חחזון כל לד רחלות וגם חחזון לא שיש לי בה הזכיר החנא לשון לחר ודו"ק:

שם שבועה זו תקנת חכמים היא. נ"ב כהלי ליטנא לקמן ד"ח ל' ופ"ג ל' ופ"ק פ"ג ל' הוא ג"כ מיחנא דר' יחנן כמו כלן: [גליוני הש"ס]

שם ונימא מגו דחשיד אממונא. עי' ב"י יו"ד סי' קי"ט עלה פ"ט ופ"ד ד"ה כחב הרשב"ל: [גליון מהרש"א]

שם מיגו דחשיד אממונא חשוד נמי אשבועתא. נ"ב ע' שו"ת מיים שלל סי' ע"ד חות כ"ט לי גם הסמוך על גזל עכו"ם חשוד משטעתא וכן לי פסול לעדות וע"ע שם מ"ב סי' נ"ם חות ה' וע' שו"ת הרשב"ל ח"ל סי' קכ"ם דה"ל חמרי לחיפון דחמן דחשוד משטעה חשוד לחמונא ע"ש: [גליוני הש"ס]

שם כי אמרינן הכופר בפקדון פסול לעדות. ל"ע במ"ש הב"י חו"מ סי' ל"ד (בסור חות ל"ח) חות נ' וע"ל סעי רט"ו כ': [גליון מהרש"א]

שם והוה ידע. נ"ב ע' שו"ת מהר"ם לובלין סי' פ"ח: [גליוני הש"ס]

תוס' ד"ה דחשיד שהעולם נזדעזע על לא תשא. נ"ב עי' חשובת מיים רסם סי' ל"ד שהחעורר מ"ש לת כחב החוס' דמ"ו דחמור שוח מפני דכחיב ביה לי יקקה חו יקקה כן חמן הפיומים הנזכרים שטעות (לע ע"ח) ומפורש בחורה בהדיח ובכ"מ יומח (פו ע"ח) לת מכר חומרת לת חשח משום שנזדעזע העולם רק משום דכ' לת יקקה. ושוכח החוס' נקטו כלן שהשולח נזדעזע מפני שהוח הפיום הרשאון חשר הוכיח בשטעות שם. עוד הקשה הרב הנ"ל דבמ"ק מפלפל כלן שם חמרינן מגו דחשיד לממונא חשיד בשטעתא חו לת ילף ולכרו מהך שטעות (לם ע"ב) הלי דיין דלמצא בלוחי הסמים ועשה כעובה בדבר משנה ושחר ונרלך להשטעה עוד הפעם בקטנות חפך וכלן הדר הקושי' לדוכחא למה נרלך שטעה פעם חחרת שמא מגו דחשיד לשטעה מעבירת לת חשח דיבנה חף בלת קל"ח דחשיד בשטעה בקטנות חפך וש"ע מהימן ליבשע פעם חחת:

[מהר"ן חיות]

שם באי"ד אפי' חזר חבירו ותקפה. עי' ס"ך סי' קל"ג סק"ג ובמומים שם:

[גליון מהרש"א]

שם באי"ד (בע"ב) ואי"ת אמאי אין מוציאין מידו. עי' מולין דף ק"ל ע"ב ד"ה ר"ש ד"ה ופריך לי' למחי ליליה, ופ"ב דמלה משנה ה', ופ"ך דף ז"ל ע' ס"ק ס"ב, ועי' רש"י ד"ה כי רש דף קל"ל ע"ב ד"ה כמי שהורמו, ותוס' ד"ה ש ט ט"ה, ועי' בם פר"ח יו"ד סי' ס"ל ס"ק מ"ב, וכמוס' ב"ב קכ"ב ב' ד"ה הכל: [גליון מהרש"א]

שם באי"ד והלא הבעלים יאמרו ליתן לכהן אחר. הרמב"ם פ"ל מהלי כלורות הל' י"ד כתב יתלה לי דבכור נותנו לכל כהן שילמה וע"ל דמוחת הנחה לבעלים. כ"מ: [גליון מהרש"א]

שם באי"ד ומפרק הזרוע דאמר בן לוי דחשף כו'. נ"ב עי' פר"מ סי' ט"ל ס' ס"ק נ"ב:

[בן אריה]

שם באי"ד ומפרק הזרוע דאמר בן לוי דחשף מתנחא פריצותא. נ"ב לת נמלל בלח קל"ג לשון זה רק (מולין קלל ע"ל) נמלל מה"ל החוח בן לוי דחשף מתנחל לת ידי דמיבה לת יהיב לחה נמלל מתנחף נמי מעף חבל לשון זה שהביחו החוס' לת נמלל שם ומעיקר דברי החוס' הללו שלין לחם הבנה כלל עי' פרי מדש יו"ד סי' ס"ק שהניח בדברי החוס' כלן ובמקום בן לוי ל"ל החוח כהנח וכחוח להן לחמרו (מולין קלב ע"ל) דל"ר יוקף החח כהנח לחעף מתנחל מעמ חבל מחבב המעוה והקשו החוס' שפיר דהרי לריך הכהן להחזיר טוחת הנלה חבר שיך לבעלים ועי' כרמי ופלחי סי' ס"ל:

[מהר"ן חיות]

שם באי"ד ומפרק הזרוע (דף קל"ב) דאמר בן לוי דחשף מתנת' פריצות הוא וכו'. לת מלחת. ולולי כוונתם להת לחיחם החם במולין קל"ב. ממן לן רב יוקף הלי כהנח לחעף מתנח' מעמי קל מחבב מעמה חו ולולי קל מלול במעוה ופעמים לי ומן ולל מיטול מעלמו. הרי לנפי פעמים ומן ולל מיטול מעלמו הרי מלול במעוה ועל כוונה זו כחב חוס' פרישות הוא:

[חידושי הש"ס להגר"י פיק]

שם באי"ד דאמר. נ"ב כהנח. כן הגיה הש"ך בנפפר חקפו כהן סי' ל"ם והפר"ח יו"ד סימן ס"ל ס"ק ל"ג:

[חלקת יואב]

שם באי"ד דשמא מיירי כשאבלו. עי' פלחי סי' ס"ל סק"ד וס"ק ז': [גליון מהרש"א]

שם באי"ד. מבחר דס"ל דלף גבי בכור וזרוע לחיים וקיבה יש ס"ה לבעלים וים לחמוה דזה להדיל נגד קוני דבכורות דף כ"ז דמבחר שם בלוי לף הבכירה מדו ליתן לכל כהן שילמה מ"מ לפסור לו דקבל מבחרל ממון שיחנגו לבן כמו כהן מבחה המבחר שם. ועיין בהרמ"ם שפ' הכי. לף עיין בהרמב"ם פי"ב מה"מ לת פסק הכי. וכבר חמה עליו המור סה"ת שפוסק דלת כקונגי זו ופ"ם שם בבי. ומבכל נלחה להחום' בשמעתין קלי וכ"ע. שוב מלחתי ליפה פסק הרמב"ם דלת כקונגי זו ע"פ פסק מהניחין דערכין דף כ"ח ע"ב ע"ש וק"ל:

[בית מאיר]

דף ו ע"ב

גמרא והא הכא דאמר תקפו כהן. עי' ס"ך סי' ס"ל ס"ק י"ב, עי' מהרי"ט ח"א סי' ק"ג ד"ה והסקירה הב', עי' ס' שב שמעתמא ס"ל פ"ג, עי' י"ד הל' פדיון בכור סי' ל"ה ס"ק עד שיגמור בלט ליתן לו מחנה גמורה, ועי' מ"ב שם בשלון, ועי' בספר מחנה לפרים הל' זכיה ס"ה: [גליון מהרש"א]

שם אמאי נבנסין לדיר. עי' ס' שב שמעתמא ס"ד ס"ה: [גליון מהרש"א]

שם קפץ אחד מן המנויין לתוכן כולן פטורין. עי' כו"פ סי' ק"א סק"ק י"ג:

[גליון מהרש"א]

תוס' ד"ה פומר ממונו וכו'. לפי' החוס' מבחר דלת ס"ל מירחן הרמ"ם דלכך נת נכוף המוכם כולו לשוכר משום דשמך מודיי לחי

שם באי"ד דגזלן לא פסול לשבועה אלא מדרבנן. משום דפסקלמו מורה לעדות ולת גזור רבנן שלת היכא דנוכח פסולו דגמלי הוא להסניעו. כ"כ החוס' בגיטין נת ע"ב ד"ה וכולי (ולת כמהר"ם ש"ך ופ"מ שנמקתי כאן):

[הילופי גירסאות]

שם באי"ד וי"ל דגזלן אינו פסול אלא מדברייתא. ובנעין נ"ת ע"ב מבחרים מירחן זה בימי שלת ע"ם. ויש להקשות דס"ב מה מקשה רמב"ם עליה דרב שלת שמע, ב"ק דף ק"ח ע"ב ממחני דשטעות שכנגדו משוה על השטעה כלל וכו' לפס לחיכא להסופר בפקדון נעשה גזלן מכ' כופר הוא לפסקיל לי'. ומה הקושי' הל פס בשטעות דף מ"ו ליחא הל הא מה לי לחנא לי חנא פסולי לעוריחא וחנא פסולי לרבנן. ופס נת למחנב פסולי לעוריחא הל לא הוי לחא מלחה ואילך. ועל כורחי לומר דקושי' רמב"ם מחא חלי חבי דב"ח דחמרינן מגו דפסיד לחמוני משיד לחשטעה ונזלן מן התורה פסול ופיפר. ות"ב יש מזה קלת לפי' לשיטת הריב"ף שפסק כחבי וק"ל. ועיין בספרי ס"ם סי' קט"ו שם בהמחי פלוגתת הריב"ף ורמב"ם כזה: [בית מאיר]

שם באי"ד עיי שבועה יפרוש מגזל. עי' נימוק"י בקונגיל דהסוח דעיל בשם ר"ח:

[גליון מהרש"א]

שם באי"ד אבל גזלן ודאי כבמו כן. מיכל למימר דמלת דלחי ממקן למטה כלומר שם מיט גזלן כבר לשטעה שש"ע טענה זו מועיל שמא הוא גחל כבר לשטעה משום דשמא כו' אבל שם הוא כבר גזלן ש"ע עדיט בלא טענה זו אין לנו שפק כלל לומר שמא ש"ע שטעה כו' אלא ודאי כמו שממעון כו'. ומיכל למימר דמלת דלחי נמשך למעלה למלת גזלן כלומר דוקא שפק גזלן בגון היכא לשפק לנו שם הוא גחל בטענה זו חו לא כבר לשטעה משום כו' אבל גזלן ודאי כלומר דלעיל בדלחי ש"ע עדיט שהוא גזלן כבר בלא טענה זו כמו כו' וכזה שפי' החמרון נמלא הלשון לקמן בחוס' דף ו' ע"ל ד"ה שפק לכחוב שם אבל גזלן ודאי ספר בשקדון כו':

[חכמת מנוח]

שם באי"ד והיינו משמא דכופר בשקדון. עי' בש"מ ס"ם לקמן רים דף ו' ע"ל ותלת שם ד"ה למחר ר"י משמעין כו' שפה"ד כשם הרלב"ד:

[גליון מהרש"א]

תוס' ד"ה בלא דמי כו' ואי"ת תיפוק לי' כו'. ומין להקשות למלי למחרי דבדמי משמע למה לי לת מגזל לפי' בלא דמי לפס דמי לפוכר מכ"ם בלא דמי ד"ל משום דמי לאו לת מגזל ה"פ בלא דמי ממחד בלא דמי ומין להקשות למשמ השמא נמי בלא דמי משמע ומה שכחב מרחי כדי לעבור עב לאיין משום דלא פסול למרי דמיחי יאור לאו שמחורה שיב בלא נחקוט לפיכך דוחק שא"ם לפרשו בענין אחר (וכמ"ש בפסחים כד ב) ומ"ם כאן בלא חמחד בדמי משמע דלכ"ע לכחוב מרי ומני לת מגזל בלא דמי משמע כך ודו"ק:

[חכמת מנוח]

שם באי"ד. נ"ב עי' חוס' ב"ק (סב ע"ח) ד"ה ממכן ועי' ג"כ רמב"ם פ"ח מהלי גזילה הל"ט לפ"ע שנתן דמים עובר בלא חממוע. ועי' מרדכ"א כאן: [מהר"ן חיות]

שם באי"ד ולא פריך חמכן וכו'. לאו דמיט היא לכיון לפרוך מגזלן ומני ליה בגזלן דנכנן מינה נמי דממכן מירי בחמכן דנכנן ויגיד עליו רשו ומ"ה לת פריך מידי ודו"ק:

[מים חיים]

שם בפה"ד היינו חמכן כו'. נ"ב והל בלא מתרי דחמכן דלוריחא ומירי שחלוף כו' משום דל"כ מלי קלמרי חוסיפו עליהם כו' ודו"ק:

[חכמת מנוח]

דף ו ע"א

גמרא שבועה שלא פשעתי בה שבועה שלא שלחתי כו'. נ"ב ע' שו"ת מהר"י בחוצע סי' רל"ח: [גליוני הש"ס]

שם אביי אמר חיישינן שמא מלוה ישנה. מה נלמה לתרן הל בלא הכיל הרמב"ם ז"ל שנרחין לשפנע שים ט בה ס מין ט בה משום בלמ"ל דפס"ל הל דמיכן הגמרא לעיל היינו למלי דס"ל דמשיר מממונו לת משיר למשטעתו והל דחיכין ליה שטעה משום דחיישינן למלוה ישנה ס"ל נת נרין כלל למימר שים ט בה פס כוונתו דלתן ט בה כלל ס"ל משיר ג' משטעתו ומנ"מ:

[פורת יוסף]

שם חיישי' שמא מלוה ישנה יש לו עליו. נ"ב ע' שו"ת הרמ"ם כלל ק"ד חות ט' עט"ה:

[גליוני הש"ס]

שם דשתיק מעיקרא והדר צווח. נ"ב עי' חוון (לע ע"ב) מ"ק סבר מדשתק קמינהו והלי דקל לוות מיהדר קל הדר ועי' חוס' שם ד"ה כי לת למי לידי': [מהר"ן חיות]

שם אלא שתקפה אחד בפנינו. עי' ט"ז סי' קל"ם סק"ו במו"ש: [גליון מהרש"א]

שם בדמי אגרתי ניהליי כו'. נ"ל דלפי הוה ממר מכרתי לו ותוכע הדמים פשטה שליט נמלן כיון דמוהה שלין לו חלק בעלית חלת שחוכע הדמים הוה מוליל מפרתו ונ"מ למ"ם הרמב"ן והרשב"ל הובל ברמ"ח סי' קל"ח דלפס ממר בדמי חגרתי מילי בפי פלוני ופלוני והלכו למדה"י נחמן חבל לפ לחמר מכרתי לו בה"ג מיט נחמן:

[פעיל שמואל]

שם אתי"ל תקפה אחד בפנינו. עי' בהרי"ן כחוכת עלה פ"ו רים ע"ב ד"ה ומבחרין פיה מרי ומרי כו':

[גליון מהרש"א]

שם מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו. עי' מו"מ סי' ס"ו פ"ל סהג"ה, ובמ"ל סי' ר"ל סק"ה, ובקונות סי' ק"ו סק"ב ופי' סק"ג סק"ל קנוב לפוחו, ובמ"ש סי' ק"ל סק"ב ופי' סק"ג סק"ל מחני' מני ר"ע, ובכ"מ פפסים פוף דף ל':

[גליון מהרש"א]

רש"י ד"ה אביי גלימא דעל כתפיה שעביד לי'. עי' בש"מ ולימנחו בש"ע יו"ד סי' רל"ג פעיף י"ד פוף הגהת טו"ע: [גליון מהרש"א]

רש"י ד"ה תקפה כולה בידו קודם שנשבעו. עי' קנות המוסן סי' ק"ל סק"ב, ועי' בש"מ לקמן בממון גבי הלי לחמר לוחזי לוחי לי, ולימנחו בגליון ש"ע סי' הנ"ל: [גליון מהרש"א]

רש"י ד"ה יוצאה מתחת כו' יוצאה לבדו. מלת לבדו נמחק: [יעב"ץ]

תוס' ד"ה בלא כו' א"נ אקושי' דר"ח סמיך עכ"ל. לתירוץ הרחמן קשה מנ"ל דלמח לת לחיל ר"י ללת מנחמיע מטוס למחרינן מנו כי מכל נחמת לף לחירוץ זה ל"ל דסברת ר"ה נחון מחחר דיעקיע ללת לחחרינן מינו כי חחרינן לף פלוג רבנן ומ"ש שטעה היכא מקרקעות ללת שיך לישחמוטי ור"ל חין לחש מעיה:

[פעיל שמואל]

תוס' ד"ה מטון כו' ד"ש גם מפסק שבועה לא יפרוש עכ"ל. לפל הרמ"ם כחב לם יכול שלת הי חיב ד' יפרוט משמע לי' חע"ג דבשטעת שטעה הי ספק מ"מ כיון שיכול להסניע ללת ספק מ"מ כיון שיכול להסנבר ודלי וחו לת יהי' לפסק משהה יפרע וכן הוה דעת ע"ם וכמה קרה מעליו הקגת הסמ"ע בפי' ל"ב פ"ק ל"ח לפ"ח מלחמי ממ"ק: [פעיל שמואל]

תוס' ד"ה הקדישה דלמה יצוה בשביל דבריו. לפל לם יכול ו ודלפי יכול להקדיפו והל דקלמר בגמרל דכחיב כי יקדיש ימו כו' מה ימו נרשוחו ע' שו"מ דיש ספרים לת גרפי לה והוה מיישב הגרסה: [של תודה]

תוס' ד"ה והא הכא כו' נראה דהכי מבעיא ליה במפותא כו'. עכ"ל. לפי מ"ש המרכ"ם משמע דלת ספוות הלמני גבי שיט לוחזין מי קדוש מי לת ומשמע קדוש משפק לפל מפחיפת הספוקים משמע דלת קיים כלל וסבל"ם מוכח כן מדלי שכחב לם הקדישה לחר שחקפה כמקודשת משמע הל קודש שחקפה לינה מקודשת ס"ל כחב שחפי' לם חקפה ל"ל שלינה מקודשת היכל שנוח לבפוף שלו יכול לחזור ולחקוף ממנו:

[פעיל שמואל]

שם באי"ד מפחמא תו לא פקע. עי' ש"ך סי' קל"ם סק"ט:

[גליון מהרש"א]

הנהות וחדושי הרש"ש

יכולים להטיל שבועה הל"ל מחמל"מ דהוה דינל לפוריחא ולל מקנחא ופפי לדעת המוסן, וס"ל דבסיהם חמודים יפלוקו לינו חלה חשוב קנחא לפי שהוה חמודים לת מדלי ומחלחי מחומים שהעיר משה ול"ל דלפיה פירושה מיחור דבריס (עי' קנסדרין פפ"ג במשנה הבא עליס הבא רחיה) ול"פ דהסיהור הוא כגון שיבא עליס שהוחה המוקף לפניהם פפירוש שהיו של חביהו דזה חלפי עדיפה מהודאתו שהיה חלה ע"י הוכחה מדמצח ומדע דלמל"כ יהי' הרמ"ח קומר ס"ל כמ"ד ל"ח עדיפה מהודאתו שהיה חלה ע"י הוכחה דלמיה עכ"פ מהני דהיכא דחלה ע"י הוכחה חלי עדיפה מהודאתו שהיה חלה ע"י הוכחה דלמיה עכ"פ מהני שפרש דברי הרמ"ח דוקא לפתק מחוע"פ (עי' ש"ך סי' שם) מ"מ לפי ס"ד דר"ל שתק ומ"כ הוה נמי הודאה הל מדלי ומחלחי מחומים שהעיר מזה ול"ל דלמיה פירושה חיבור דבריס (עי' קנסדרין פפ"ג במשנה הבא עליס הבא רחיה) ול"פ דהסיהור הוא כגון שיבא עליס שהוחה המוקף לפניהם פפירוש שהיו של חביהו דזה חלפי עדיפה מהודאתו שהיה חלה ע"י הוכחה מדמצח ומדע דלמל"כ יהי' הרמ"ח קומר ס"ל כמ"ד ל"ח עדיפה מהודאתו שהיה חלה ע"י הוכחה דלמיה עכ"פ מהני דהיכא דחלה ע"י הוכחה חלי עדיפה מהודאתו שהיה חלה ע"י הוכחה דלמיה עכ"פ מהני שפרש דברי הרמ"ח דוקא לפתק מחוע"פ (עי' ש"ך סי' שם) מ"מ לפי ס"ד דר"ל שתק ומ"כ הוה נמי הודאה הל מדלי ומחלחי מחומים שהעיר משה ול"ל דלמיה פירושה חיבור דבריס (עי' קנסדרין פפ"ג במשנה הבא עליס הבא רחיה) ול"פ דהסיהור הוא כגון שיבא עליס שהוחה המוקף לפניהם פפירוש שהיו של חביהו דזה חלפי עדיפה מהודאתו שהיה חלה ע"י הוכחה מדמצח ומדע דלמל"כ יהי' הרמ"ח קומר ס"ל כמ"ד ל"ח עדיפה מהודאתו שהיה חלה ע"י הוכחה דלמיה עכ"פ מהני דהיכא דחלה ע"י הוכחה חלי עדיפה מהודאתו שהיה חלה ע"י הוכחה דלמיה עכ"פ מהני שפרש דברי הרמ"ח דוקא לפתק מחוע"פ (עי' ש"ך סי' שם) מ"מ לפי ס"ד דר"ל שתק ומ"כ הוה נמי הודאה הל מדלי ומחלחי מחומים שהעיר משה ול"ל דלמיה פירושה חיבור דבריס (עי' קנסדרין פפ"ג במשנה הבא עליס הבא רחיה) ול"פ דהסיהור הוא כגון שיבא עליס שהוחה המוקף לפניהם פפירוש שהיו של חביהו דזה חלפי עדיפה מהודאתו שהיה חלה ע"י הוכחה מדמצח ומדע דלמל"כ יהי' הרמ"ח קומר ס"ל כמ"ד ל"ח עדיפה מהודאתו שהיה חלה ע"י הוכחה דלמיה עכ"פ מהני דהיכא דחלה ע"י הוכחה חלי עדיפה מהודאתו שהיה חלה ע"י הוכחה דלמיה עכ"פ מהני שפרש דברי

עין משפט
נר מצוה

א א מיי׳ פ״י מהלכות מגדש הל׳ ד סמג לאוין ריד מוס״ע מ״מ סי׳ לד סנהדרין טז:
ב ב מיי׳ שם פ״ג הל׳ ו סמג שם מוס״ע מ״מ סי׳ לד סנהדרין טז:
ג ג מיי׳ שם פ״ג הל׳ ה מוס״ע שם סנהדרין טז:
ד ד מיי׳ שם פ״ג הל׳ ד סמג שם מוס״ע שם סנהדרין טז:
ה ה מיי׳ שם פ״ג הלכה ז סמג שם מוס״ע שם סנהדרין טז:
ו ו ז מיי׳ שם הל׳ ח מוס״ע שם סנהדרין טז:
ח ח מיי׳ פ״ג מהלכות מלכים הל׳ ח סמג עשין קג מוס״ע ריד סי׳ ס סנהדרין ג:
ט ט מיי׳ פ״ג הל׳ ד סמג לאוין ריד מוס״ע מ״מ סי׳ לד סנהדרין יג:
י י מיי׳ שם הלכה ו: יא יא מיי׳ שם הל׳ ט: יב יב מיי׳ שם הל׳ ז: יג יג מיי׳ שם הל׳ ח: יד יד מיי׳ שם הל׳ ט: טו טו מיי׳ שם הל׳ י: טז טז מיי׳ שם הל׳ יא: יז יז מיי׳ שם הל׳ יב: יח יח מיי׳ שם הל׳ יג: יט יט מיי׳ שם הל׳ יד: כ כ מיי׳ שם הלכה ו: כא כא מיי׳ שם הל׳ ז: כב כב מיי׳ שם הל׳ ח: כג כג מיי׳ שם הל׳ ט: כד כד מיי׳ שם הל׳ י: כה כה מיי׳ שם הל׳ יא: כו כו מיי׳ שם הל׳ יב: כז כז מיי׳ שם הל׳ יג: כח כח מיי׳ שם הל׳ יד: כט כט מיי׳ שם הל׳ טו: ל ל מיי׳ שם הל׳ טז: לא לא מיי׳ שם הל׳ יז: לב לב מיי׳ שם הל׳ יח:

רבינו חננאל

אחיך ברבית וחד אשהיד לידיי אחוף ברבית פסליה רבא לבי ביתיתו. ואקשינן והא רבא הוא דאמר לוחה ברבית פסול לעדות ואין פסליה רבא לבר ביתיתו על פי עד אחד פסול רשע התורה אמרה אל תשת רשע עד. ושניהן הני מילי במשהדי עליה סהדי דלוחה ברבית אבל בהודאתו הוא כי לוה ברבית לא, והוו שאמר רבא לטעמיה דאמר אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע וכבר פירשנוהו בפ״א. והוא טבחא דנפיק טריפתא מתניתיה ידיה פסליה רב נחמן ועבריה, אזל רבי מויה וטופריה סבר לאכשוריה. כלומר חזר בתשובה. א״ל רבא דלמא איעזומי מעזים אין לו תקנה אלא עד שילך למקום שאין מכירין אותו ויחזיר אבידה או שיוציא טרפה מתחת ידו בדבר חשוב משלו אי עביד כי האי גוונא מכשירין אותו: ומפרישי יונים. הכא תרגימו אי תקדמיה ינך ליוני. פי׳ מתנין ביניהם כל מי שתקדים יוני ליונת חבירו יטול מחבירו כך וכך ומפריחין אותן שניהן בבת אחת ומגשקין אותריהן והקודם נוטל בעלי מחבירו מה שהיה ביניהן. ר׳ חמא בר הושעיא אמר ארא. פי׳ ארא קושרין חוט אדוך בגוף ומפריחין אותו בגג ומצפצפין ומחקבצין סביבותיו עופות של בני אדם מן שובכין אחרים וכיון שמתקבצין פושט רשת ותוטלן והוו שבשא ס).

הכא תרגימו אמר כי האי גוונא לאו גזלן הוא מפני דרכי שלום הוא. ומאן דאמר אם תקדמיה ינך ליוני היינו משחק בקוביא, אין הני נמי מיהו משחק בקוביא הוא תולה בדעת עצמו וסבר קים ליה בנפשאי דאנא יהיבנא לשחק בקוביא טפי מיניה לפיכך לא גמר ומקני, אבל תולה בדעת יונתו

אי נמי מפני דרכי שלום. תימה למ״ד מפריחי יומיס מלא מ״כ מעיקרא נמי פסולים מפני דרכי שלום וי״ל דהא דלמתרי מפני דרכי שלום מקי ליעניה דמקדמיה יונך ליון:

מעיקרא אבור דמי קיהיב. ופ״ת ולפסול מדלוריימה דקא עבר מלמו ללא מממוד

וי״ל ללא מממוד משמע ללא יהיב דמי וכי יהיב דמי ליכא למימר כלל ופ״ת והא אמרינן בפ״ק דבכמא מציעא (דף ה:) לא מממוד כלא דמי משמע להו משמע למימר דווקא הוא דמשמע כך אבל הכי טועים ללא מממוד הוו[ד] לפי דיהיב דמי וי״ל דמשמע להו דקאמר ר״ל נמי לכן הוא שמתח[ה] ופי״ל דהכא הכי קאמר דמי קא יהבי וכיו מפיקים מיתם עד שיתמרו רוחה מי[ה] אם כן לא עבדי מלמו ללא מממוד כיון דמזו לא מיעכן אם יתפייסו פטליהו:

מגדלי איתמר. פי׳ סהמה דקה מסור לגדל לפני צפית מסום שוב מרן שרגל דלמא אתי לרעותן בשדות וסהמה גסה מותר לגדל בפית ולא גזלו הא מסמיס מסום לגרין למרעה ואין יכולין לעמוד בהמה גזילה ות״ת והא מתמיה היא ממרובה (כ״ק דף שנ: ושם) אין מגדלין סהמה דקה באר

ואמר למעוטי להס מים ומקוה אמר מתקרו שיעור שיתמצו אלו ג' מדות נמ"מ שכשכל דהלכה מהכלין זה"ו ומילי דעלמא ומתוכמה לע"ה הוי ממיפין היפך מ"ש שבשל"י דהלכה מעיעיים זה לזה אבל מילי דעלמא אין ממיפין ואמר מאי נפל דלפי דקדוק הלשון ה"ל לקרומה בלל כמ"ש כי אם בלל וגו' ואף אם נאמר דשכפולים טופל למ"ד הפעל כדכתיב ונפלה אם שפחה מ"מ כ' שבמהלת המיתה נפל אין לה מקום ולמה דרש מייתי שהכ' למו על כ' מורות אהן תורה שבכתב ומורה שבעל פה כדדרשינן כ' של ברשפים א] והוא שממוך גמוחן לומדין בלול ומעורב לפי הזמן דף ה' למקרא לומדין מפנה ובן י' למפנה לומדין מלמוד שבקטנתן לומדין מעורב מפנה ומלמוד ממוך גמוחן ב] וקאמר רבי ירמיה על זה בממשים הושיעי וגו' ירמיה הנביא אמר האי קרא על גלות בבל ואמרו רבי ירמיה גם כן לסיתן על עלמו שהיה מבבל ואמר אם מלמודם מטלבל ומעורב ואמר כאמי עולם אל מיקרי עולם אלא שילם וכאמי לשון מרגוס כמו כשמו דהיינו כאותן שאמו ובלו לשילם שלא זכו ללמוד כלשיל:

דף כד ע"ב תוס' בד"ה רבא דאמר כו' ועוד דהכא פליג ר"י ורשב"ל כו' עב"ל. ק"ק להאי מירוצא דלעיל למימר דרבא פסק כר"מ הא לא פשיטא מידי דלימא דלר' יוחנן בין בזו ובין בזו פליגי ופסק רבא כלשני גמר דין כר"מ דיכול לחזור בו ובלאחר גמר דין פסק כרבנן ודו"ק: תוס' בד"ה שלח ליה כו' דכיון דכבר נשבע הוי לאחר גמר דין כו' עב"ל. וכן צריך לומר ולאי נהך דדור לי נמי רלאחר גמר דין כו' עב"ל. לאחרי שכבר נשבע אלא לר"מ אתך דרבינו אלא דר"ת אתך דפ' י"נ דנשבע אלא ו"ו לא משמע כן והולרך להגיה אם ונשבע בו"ו וק"ל: תוס' בד"ה כל כהנ"ג כו' ע"כ נראה לר"ת כו' אבל הכא לא הוי אסמכתא כו' מגו דאי מרווח בעי אימו למקני כו' עב"ל. ק"ק לפירושו כיון דמעטא זה לא הוי לסמכתא אבל אין יכול להרויח הוי לסמכתא לכ"ע [א] אם כן מאי מייתי מהתם לר"י משום דרבי טרפון לעולם כו' דהא התם לא שייך מגו דמרווח נעי מיהו למקני ולכ"ע הוי לסמכתא נכה"ג ויש לישב ודו"ק:

דף כה ע"א בא"ד [ומ"מ] פסק דמשחק בקוביא כשר לעדות דפסקינן כר"י כו' עב"ל. מלתא נאנפיה נפשיה הוא ור"ל לע"ג דרמי נר ממא פליג עליה דרב אשי ומכירא ליה לרבנן דמתני' פליגי עליה לר"י ד] ומ"ל דכה"ג לסמכתא היא מ"מ פסק ר"י נעל המוסכמות למשחק כשר דפסקינן כו' לפשיטו לרמי ב"מ לא ס"ל דהוי לסמכתא אלא פליגי דרבנן אנל מליגי לר"י מודה לא הוי לסמכתא ולקמן ה] פסק ר' אחא הלכה כר"י וכן הס דבריהס במוסכמות ס"פ מלון ו] ומהרש"ל הניח ומ"ה במקום ומ"מ ולא ידעתי לפרשו ואין להאריך כי הדברים ברורים במ"ש ועיין גם במרדכי ודו"ק: בא"ד והא דפסקינן דמשחק בקוביא קני דווקא כשמעות שניהם על פי הדף כו' עב"ל. אע"ג אלא הוי לסמכתא נכה"ג כיון דדברים נעלמא הס ואין להס תביעה זה על זה אלא שעתה ממיל את עלמו לא מקני ליה בסמנה ועיין בדברי הרמ"ס בפרק מיהו נשך ז] ודו"ק:

דף כה ע"ב גמרא ה"נ מסתברא כו' ג' רועי בקר באו לעדות כו'. למאי דקלקל לעתך השמא ע"כ הך מתני' דג' רועי בקר מתניי' לגמר להוסיפו עליהן הנך דקמני בברייתא הרועים כו' ולא קאי הוסיפו עליהן רק להנך דקמני ואלו הן הפסולין כו' ודו"ק: תוס' בד"ה מעיקרא כו' משמע לאינשי דווקא הוא דמשתמע כך אבל הם בוטים כו' עב"ל. אין לנוסס דמ"ש ליפסלו מדאוריימא להס בהדיא קאמר הסס דמ"ש דלאינשי לא משמע להו אינו פוסל לשטועה וכ"ש אימא הכא ואמרו אע"ג דמי משמע להו אינו עדות עדיות אלא דר"ל כפי מה שפירשו תוספות לעיל ח] דהנך פסולי דממני' פסולי דרבנן

אינהו דמשמק נקונית אע"ג דמקמכתא לא קנית מ"מ אינו דומיא דמוכיח כיון שהוא אינו שטור לעשות אימור כו' וכן מלוה בריבית כו' ואם כן קשיא להו אמאי לא גזרו נמי אממון מיקרא דהנך פסולי דממני' כיון שהוא עובר בלא תעמוד אע"ג שהוא קובר שאינו עובר להם בכה"ג גזרו נמי בהנך פסולי דממני' וק"ל: בא"ד וי"ל דמשמע להו דקאמר ר"ל נמי דכן הוא האמת עב"ל. אבל התוס' בפרק התמים ט] ובפ' ע"ב י"ן לא כתבו כן ואיתו לפי תירוצם נתרע שכתבו הכא אקושיית יא] וק"ל: תוס' בד"ה מגדלי כר' וא"ת והא מתני' היא במרובה אין מגדלין בהמה דקה כו' אבל גמה מגדלין כו' עב"ל. מריעא דמלתא דלרבא דאמר רועה בהמה דקה בע"י פסול לא קשיא להו בפשיטות הא ממני' היא במרובה אין מגדלין בהמה דקה כו' ד"ל לאע"ג דאין מגדלין הוה אפשר לומר דאיתו פסול אבל מדיוקא דבהמה גמה מגדלין קשיא להו שפיר כיון דמוחר לגדל ולאי דכתרין מיהו אבל מריעא דמלתא דקאמר רועה בהמה דקה כו' אחל"ל כתרין ה"מ למקושי הא ממני' היא במרובה אין מגדלין בהמה דקה בע"י הא אחל"ל מגדלין יב] ועיין בתוס' בפ' מרובה יג] וק"ל:

דף כו ע"א בפירש"י בד"ה אגיסטון כו' א"נ משום ארנונא שברו ב"ה לחרוש עב"ל. שגירת ליטנת לפי' קמת יד] נקט לאיי בתכירות לנפי' זה משום מרנונת ה"מ לפרש שפיר בב"ה גופיה המוכח טו] וק"ל: תוס' בד"ה לעקל בית הבד כו' ה"ג לחייב משום עבודת קוצר כו' דליכא לחייבו משום קוצר כו' עב"ל. נדפוסים מנשים הגיהו בב' המקומות נוטע במקום קוצר כפי הגהת מהרש"ל ע"ש אבל קשה דמי הכרים חומה לחלק בשאי בב' בתלתא מחצה כו' דהא קניא בלאו הכי דהכא לאי לעניד ליה בחומו ענין דוולאי קשי ליה ולכך אינו אסור משום נוטע ובפת לאי לעניד ליה בחומו ענין דמתקן בכך ומשנית וכ"ה בתוס' בפרק בלל גדול טז] ומהרש"ל שכתב מה לענין בפת נמי בע"ג דקשי ליה כו' אין לנו בלא דברי נביאות ודברים המוקים מלד עלמן ואינן לריכים כיון לחיכא לאוקמי בפשיטות שפיר לעניד ליה בחומו ענין דמתקן בכך כמו זומר בגפנים גם קשה לטעות כזה שנפל בספרים ישנים ב' פעמים קולר במוסס נוטע גם יש לדקדק בדבריהם מה הולרכו לאיי מפרק הספינה דהיכא דקשי ליה שרי דולאי היכא דקשי ליה לית ליה משום נוטע גם קשה לאי לא קשיא להו נמי לאיי משום קולר בשביעית כמו בשבת להם קלירה בשביעית נמי אסור מן המשומר יז] וכל קלירה לעניים אינו אין המופקר לאל"כ כ"ש יפקיר כרם שביעית לקולרו לעניים בשביעית וע"כ הגרלה לקיים כל נוסחות הישנות שבחום' שלפנינו בחירוסס לליכא לאיי משום קולר ולעיל בקושיית ולאי דנפל טעות בחום' קולר במקום נוטע וכל"ל משום עבודת נוטע וי"ל כו' אבל לפי סרלה הטועה למטה בחירוסס לליכא משום קולר כו' אבל להגיה ג"כ לעיל משום עבודת קולר ושיעור דבריהם למעיקרא קשיא להו בפשיטות כיון דאסרים הכרם כו' ה"ל לאיי משום עבודת נוטע וחירלו וי"ל לאיי הכא לעניד ליה בחומו ענין דקשי ליה משל"כ בשבת לאיי בדעניד ליה בחומו ענין דמתוקן בכך וכ"ש החום' בפרק בלל גדול ושוב הוסיפו הכא לומר וליכא לאיי נמי הכא משום קולר כדאסרינן גבי שבת דולאי לא מקרי בעניס קולר אלא קולר לאע"ג דאין בעניס קולר אייב משום קולר דאסרינן אסור אבל מקרי

(כה:) שפסול משחק בקוביא משום שאינו עוסק בישובו של עולם מאי לפילו מה לי קליפי אגוזים מה לי פפפפין וי"ל דמשום קיפה נקטיה לישנא דרשתא לומר דאפילו נתנו לו ישתה אפילו בקליפין ותע"פ שאין מדת הדין נמשך אחר שחוק זה כדי שיקיל עם שחוק מלבו: דאפילו לנכרי. כדי שיתקבל עם רבים מפיהם דמו ודלמי לא הדרי לקלקוליהו:

הממרין את היונים. מרגיזין זה על זה להלחם ופירש רב ממש (נע"ל) דמפריחי יומם הוא מלשון כלומר למדי מדוי שמפריחם בהמות ע"י שמרגיז אותם שילכו מהרה ומלמדם להניח יונים מן הסובך שעומדין לנים אחר[ה] על כרמם. ופיסולינהו משום גזל מדרבנן כדאמרי[ו] (פולין קמא:) יומי שוכך ויומי עליה יש נתן גזל מפני דלכי שלים ולא גזל גמור הוא דלא זכה נתן נעל הסובך דממילא קא מפסיק ולכן להחם כלאיים נהשולל (ב"מ קנ:): אפילו בהמה וחיה. ללמד מילתא דשכיחא היא: פגמיהן. דעין שמרגין נחשי: דאפילו במדבר. ללמד שאפי יונים דיעוך ויבדלו. שלא יפחו ויחטו נפירותיהן ויפקירו גזוחיהן לעניים: לא חזרת דברים. לומר לך טעם עד שלא מזרש הכתוב יפזרו פירות שביעית* שבגזוחיהם לעניים:

תאנא הוסיפו עליהם גזלנין. לא מיבעי למימר גזלן ממש דהא מדאורייתא פסול הוא אפילו גזלן דדבריהם שגזל מיד מרם שוטה וקטן מיניהן שמין מה שלא מפני דרכי שלום (גיטין נה:) דלמא גזל גמור הוא[ז] שלא דגזרו בהו רבנן מפני שהוא להמקוטט עם חבירו פסולותו רבנן לעדות ולדין כיון[ח] שעבר גזלה דרבנן מפני חמוד ממון מיתיגין להו שמא שקלי מגרל ומקהדי שקלי:

והחממנין. פקליטו רבנן קף על גב דיהבי דמי משום דשקלי מן הטעלים שלא ברצונם ומיהו גזל גמור לא הוי למפסלינהו מדאורייתא משום דלא משמע להו לגיסי מיקור כולי הכי כיון דיהיב דמי (ב"מ ה:). ומיכא למקשו כיון דמדרבנן הוא למיפסל היכי מותיגין המס במיגיעא (שם) נהא לאמר רב הונא שלא שטעות[ט] מגיעין מותו שטועה שמינה ברצונו ומקטיגן ולימא מיגו דמשך מממונו חשיב משטועה ומאי[י] והלא פסולין לדבנן הכרזה נעו וכל זמן דלא מכרו עליה כאר הוא (ב"ח) וי"ל דעיקר הקושיא ליתא דהשם כי פרכיון ולימא מגו דמשך

בלבד אמרו אלא אפילו קליפי אגוזים וקליפי רמונים ומאימתי חזרתם [א]משישברו את פסיפסיהם ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו בחנם לא עבדי ומלוה ברבית אחד המלוה ואחד הלוה ומאימתי חזרתן [ב]משיקרעו את שטרותיהן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו לנכרי לא מוחפי ומפריחי יונים אלו הממירים ביונים [ג]ולא את היונים בלבד אמרו אלא אפילו בהמה חיה ועוף ומאימתי חזרתן [ד]משישברו את פגמיהן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו במדבר לא עבדי וסוחרי שביעית אלו שנושאין ונותנין בפירות שביעית ומאימתי חזרתן [ה]משתגיע שביעית אחרת ויבדלו אמר רבי נחמיה לא חזרת דברים בלבד אמרו אלא חזרת ממון כיצד [ו]כותב אני פלוני בר פלוני כנסתי מאתים זוז מפירות שביעית והרי הן במתנה לעניים: תנא הוסיפו עליהן [ז]הגזלנין [א] [ח]והחממנין ועוד הוסיפו [ט]עליהן [י]הרועין [יא]והגבאין [יב]והמוכסין: הרועים אמר רבא [יג]רועה שאמרו אחד רועה בהמה דקה ואחד רועה בהמה גסה. והגבאין מעיקרא סבור מאי דקיץ להו שקלי דחזו דשקלי טפי ממאי דקיץ להו גזרו בהן רבנן. אמר רב יהודה [יד]סתם רועה פסול [טו]סתם גבאי כשר ואוקימנא להא דאמר רב יהודה סתם רועה פסול בפרק שנים אוחזים במלית (ב"מ ה:) [טז]ברועה דידיה אבל ברועה דעלמא סתמיה כשר דאי לא תימא הכי אנן חיותא לרעיא היכי מסרינן הא כתיב (ויקרא יט, יד) ולפני עור לא תתן מכשול אלא חזקה אין אדם חוטא ולא לו. והמוכסין [יז] מעיקרא סבור דינא דמלכותא דינא [יח] כיון דחזו דחמפי ושקלי[יט] גזרו בהו רבנן: [כו:] אמר רבי יהודה אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא היא: אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר הלכה כרבי יהודה: ואמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר כולן [כ]צריכין הכרזה בבית דין אבל פסולי דאורייתא לא בעו הכרזה דאמרינן ההיא מתנתא דהוה חתימי עלה תרי גזלני סבר רב פפא לאכשורי מאי טעמא דלא אכרזינא עלייהו אמר ליה רבא [כא]נהי דגזלן דרבנן בעי הכרזה גזלן דאורייתא מי בעי הכרזה. [כב]סתם רועה פליגי ביה רב אחא ורבינא חד אמר בעי הכרזה וחד אמר לא בעי הכרזה בגזלן דרבנן בגזלן דאורייתא מי בעינן הכרזה. פי' לעיל מיקמי דמי:

[כה: - כו:]

וכו' סלקא דעתך דמדאוריימא מפקיל דעבר מלתא דלא ממחו (שמות כ, יג) דלמכתי לא קיים ליה לא ממחו לגיסי נמי משמע להו דנמר הכי הוא דמתרץ ליה דמי הוה ס"ד דלא מיפקיל מלתא דלא מדרבנן ודמי לא ממרינן מגו דל

(חמס) חמסן בתורה

③ ותאמר שרי אל אברהם חמסי עליך... (בראשית טז ה)
רש"י: חמס העשוי לי עליך..
ועוד דברך אתה חומס ממני שאתה שומע בציוני ושותק (עכ"ל רש"י) — ובתא "דין לי עליך"...

① ותמלא הארץ חמס (בראשית ו"א) / רש"י: חמס, גזל
② מלאה הארץ חמס (שם י"ג)
④ כלי חמס מכרותיהם בראשית מט)
חמסן בתורה
⑤ אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס (שמות כג א)
⑥ כי יקום עד חמס באיש (דברים יט טו)

המושג חמסן מוזכר בגמ'

✓ בק סב. מה בינו לחמסן ותולוק בין רוצה אני לא
✓ סנהדרין כה: פסול לעדות מדרבנן
✓ גיטין מט: הנזיקין שמים בעדית מפני הגזלנים ומפני החמסים
בק קיט.

סנהדרין לח. עכשיו שנבראו יחידי גזלין וחומסין...
מפני הגזלין ומפני החמסין...

לשיט ת הרמב"ם
בשניהם עובר
בלא תחמוד

חמסן
יהיב דמי
אבל לא אמר רוצה אני
יהיב דמי
אמר רוצה אני
אינו חמסן

מיתר?
אם עשה כן
אינו פסול
לשבועה ועדות

ד"ה משלם מה שבתוכו. רבא מתרץ לה לטעמיה דאלים שדלקן להמעון בגדיש: אלא דמי גדיש. מס הפעילו ללא קפיל עליה אלא טרחותא דגדיש: חטין וחיפן בשעורים. מע"פ שטחן[ב] לו רשות לחטין לחיפן בשעורין דלמיל אלא שעורין לפיכך לא מהרמי להן כל כך: מאי הוה ליך גביה דאזקתיה. פירש שקרפפו או שהשלכתו ליס ולא דמי למשלח מקום לחבירו להגדיש שעורין והגדיש חטין שעורין למעלה לחטין והגדיש חטין לשעורין שעורין למעלה לחטין שאינו משלם אלא דמי שעורין למעניד לא מזק פירש הוא אלא פושע כדאמיר בי תלא תם מעלמה[ג] מפי המורה: פשעה בו. לא שמרתו כדרך השומרים ומכ: [בדרבא] מתניתיה ליה. משמיה דרבא ממריתו לה: שעורין וחיפן בחטין. טוען[ד] לו רשות להגדיש שעורין ולא חטין: שמעית מילתא לר' יהודה. מליבא דר' יהודה למתני': עשו תקנת גנזו באשו. כי היכי למקנו רבנן לגנזו ליפטר כמה גנזו ויטול לתן במסכת שבועות (דף מד:) אלו נשבעין ונוטלין השכיר והגנזו כך מקנו בשבו שיפטר מה השומן ויטול: אליבא דמ"ד לא דיינינן דינא דגרמי. בפרק הגוזל ומכיל (לקמן דף קיז:): בכספתא. מרגו שמניחין ט בכפיס: אמיד. עשיר שמומדין מומו לכלי כסף:

ממני

במה דברים אמורים במדליק בתוך שלו והלכה ודלקה בתוך של חבירו אבל במדליק בתוך של חבירו משלם כל מה שבתוכו. כלומר בדבר שדרכו כגון מוריגים וכלי בקר מבעי לן מתניתין דגדיש: חטין וחיפן בשעורים. מע"פ שטחן[ב] לו רשות לחטין לחיפן בשעורין דלמיל אלא שעורין לפיכך לא מהרמי להן כל כך: מאי הוה ליך גביה דאזקתיה. פירש שקרפפו או שהשלכתו ליס ולא דמי למשלח מקום לחבירו להגדיש שעורין והגדיש חטין שעורין למעלה לחטין והגדיש חטין לשעורין שעורין למעלה לחטין שאינו משלם אלא דמי שעורין למעניד לא מזק פירש הוא אלא פושע כדאמיר בי תלא תם מעלמה[ג] מפי המורה: פשעה בו. לא שמרתו כדרך השומרים ומכ: [בדרבא] מתניתיה ליה. משמיה דרבא ממריתו לה: שעורין וחיפן בחטין. טוען[ד] לו רשות להגדיש שעורין ולא חטין: שמעית מילתא לר' יהודה. מליבא דר' יהודה למתני': עשו תקנת גנזו באשו. כי היכי למקנו רבנן לגנזו ליפטר כמה גנזו ויטול לתן במסכת שבועות (דף מד:) אלו נשבעין ונוטלין השכיר והגנזו כך מקנו בשבו שיפטר מה השומן ויטול: אליבא דמ"ד לא דיינינן דינא דגרמי. בפרק הגוזל ומכיל (לקמן דף קיז:): בכספתא. מרגו שמניחין ט בכפיס: אמיד. עשיר שמומדין מומו לכלי כסף:

במה דברים אמורים במדליק בתוך שלו והלכה ודלקה בתוך של חבירו אבל מדליק בתוך של חבירו (דברי הכל[ה]) משלם כל מה שהיה בתוכו ומודה ר' יהודה לחכמים [א]במשאיל מקום לחבירו להגדיש גדיש והגדיש והטמין שאין משלם אלא דמי גדיש בלבד [ב]להגדיש חטין והגדיש שעורין שעורין והגדיש חטין חטין וחיפן בשעורין שעורין וחיפן בחטים שאינו משלם אלא דמי שעורין בלבד אמר רבא [ג]הנותן דינר זהב לאשה ואמר לה הזהרי בו שכף הוא הזיקתו משלמת דינר זהב משום דאמר לה מאי הוה לך גביה דאזקתיה [ד]פשעה בו משלמת של כסף דאמרה ליה נטירותא דכספא קבילי עלי נטירותא דדהבא לא קבילי עלי א"ל רב מרדכי לרב אשי אתון בדרבא מתניתו לה אנן ממתניתא פשיטא לן חטין וחיפן בשעורין שעורין וחיפן בחטין אינו משלם אלא דמי שעורין בלבד אלמא אמר ליה נטירותא דשערי קבילי עלי הכא נמי אמרה ליה נטירותא דדהבא לא קבילי עלי אמר רב שמעית מילתא לר' יהודה ולא ידענא מאי היא אמר שמואל ולא ידע אבא מאי שמיע ליה לר' יהודה דמחייב על נזקי טמון באש [ה]עשו תקנת גנזו באשו בעי אמימר עשו תקנת גנזו במסור או לא אליבא דמ"ד לא דיינינן דינא דגרמי לא תבעי לך דמסירות נמי לא דיינינן אלא כי תבעי לך אליבא דמ"ד [ו]דיינינן דינא דגרמי • עשו תקנת גנזו במסור דמשתבע ושקיל או לא [ז]תיקו ההוא גברא [ח]דבטש בכספתא דחבריה שדייה בנהרא אתא מריה ואמר הכי והכי הוה לי בגוה יתיב רב אשי וקא מעיין ביה כי האי גוונא מאי א"ל רבינא לרב אחא בריה דרבא ואמרי לה רב אחא בריה דרבא לרב אשי לאו הינו מתניתין דתנן ומודים חכמים לר' יהודה במדליק את הבירה שמשלם כל מה שבתוכו שכן דרך בני אדם להניח בבתים אמר ליה [ט]אי דקא טעין זוזי הכי נמי הכא (במאי עסקינן[ט]) דקא טעין מרגניתא מאי מי מנחי אינשי מרגניתא בכספתא או לא [ז]תיקו [י]א"ל רב יימר לרב אשי טעין כסא דכספא בבירה מאי אמר ליה [כ]חזינא אי אינש אמיד הוא דאית ליה כבא דכספא אי נמי אינש מהימנא הוא דמפקדי אינשי גביה משתבע ושקיל ואי לא לאו כל כמיניה א"ל רב אדא בריה דרב אויא לרב אשי מה בין גזלן לחמסן א"ל [ל]חמסן יהיב דמי [מ]גזלן לא יהיב דמי א"ל אי יהיב דמי חמסן קרית ליה [נ]והאמר רב הונא [ס]תלוה וזבין זביניה זביני לא קשיא הא דאמר רוצה אני הא [ע]דלא אמר רוצה אני:

מתני'

שומרתו ולא דמי נמי למרנק בגדיש דרגילן טפי דמנחי מרגניתא בכספתא ואין לפרש לעניין שטחה מבעיא ליה לי עשו תקנת גנזו ויש לומר שהיה יודע שהוא של זהב לא היתה מבעיא ליה כל מה שמחזרו לרבנן כמו לר' יהודה הכי מילי היכא דקמני ומודים או היכא דקמני דברי הכל אבל הכא במה דברים אמורים דברי ר' יהודה היא:

שאינן משלם אלא דמי שעורים. במדליק בתוך שלו מיירי דאי במדליק בתוך של חבירו שעורין והגדיש מטין מטין למה לי שלם חטין כיון דאזיד להו וכמסור מדמי להו נמי לנותן דינר זהב לאשה ופשעה בו משמע דהיינו מדליק בתוך שלו והלכה בתוך של חבירו:

לרבי יהודה דמחייב על נזקי טמון באש בו'. לרבנן נמי הוה מצי למימר דעשו תקנה בפירה בכל דבר ובגדיש במוריגין אלא רשמה לתמוה:

בגדיש עשו תקנת גנזו:

עשו תקנת גנזו במסור או לא. כתב רב אלפס נרגן שיש עדים שמסרו ואיבד ממנו ואין יודעין כמה מיקו וכל מיקו לממונא לקולא ונשם רב האי גאון כתוב[ו] שישבע ויטול מחצה שכל מיקו לממונא מוקמן ואין נראה לר"י לחייב כלל משום מיקו ור"ת מפרש דהך פעיל כשהמוסר מכחיש את הנמסר דומיא דגנזו בשבועה[ז] דגזלן מכחישו אבל אם המוסר עצמו אינו יודע כמה ישבע ונמסר כמה הפקיד ויטול ולר"י נראה דהך פעיל אפילו אין המוסר יודע דומיא דתקנת גנזו בשבועה שאין המפקיד היכן למבעי ליה כמסור לי עשו תקנת גנזו או לא:

מי מנחי אינשי מרגניתא בכספתא או לא. אפילו יש עדים שהיה בו מרגניתא מבעיא ליה דשמא לא למבעי ליה למסוקי מדעתיה להאי ולא אמרינן מאי הוה ליה למיפי לחזוקי כיון דלא רגילי אינשי למטוי כלל ולא דמי לדינר זהב דלעיל למבעי ליה למסוקי מדעתיה טפי לפעמים שאומר כן דירא שמא היתה יודעת שהוא של זהב לא היתה מבעיא ליה כלל מה שמחזרו לרבנן כמו לר' יהודה הכי מילי היכא דקמני ומודים או היכא דקמני דברי הכל אבל הכא במה דברים אמורים במדליק בתוך שלו והלכה ודלקה בתוך של חבירו אבל מדליק בתוך של חבירו (דברי הכל[ה]) משלם כל מה שהיה בתוכו ומודה ר' יהודה לחכמים [א]במשאיל מקום לחבירו להגדיש גדיש והגדיש והטמין שאין משלם אלא דמי גדיש בלבד [ב]להגדיש חטין והגדיש שעורין שעורין והגדיש חטין חטין וחיפן בשעורין שעורין וחיפן בחטים שאינו משלם אלא דמי שעורין בלבד אמר רבא [ג]הנותן דינר זהב לאשה ואמר לה הזהרי בו שכף הוא הזיקתו משלמת דינר זהב משום דאמר לה מאי הוה לך גביה דאזקתיה [ד]פשעה בו משלמת של כסף דאמרה ליה נטירותא דכספא קבילי עלי נטירותא דדהבא לא קבילי עלי א"ל רב מרדכי לרב אשי אתון בדרבא מתניתו לה אנן ממתניתא פשיטא לן חטין וחיפן בשעורין שעורין וחיפן בחטין אינו משלם אלא דמי שעורין בלבד אלמא אמר ליה נטירותא דשערי קבילי עלי הכא נמי אמרה ליה נטירותא דדהבא לא קבילי עלי אמר רב שמעית מילתא לר' יהודה ולא ידענא מאי היא אמר שמואל ולא ידע אבא מאי שמיע ליה לר' יהודה דמחייב על נזקי טמון באש [ה]עשו תקנת גנזו באשו בעי אמימר עשו תקנת גנזו במסור או לא אליבא דמ"ד לא דיינינן דינא דגרמי לא תבעי לך דמסירות נמי לא דיינינן אלא כי תבעי לך אליבא דמ"ד [ו]דיינינן דינא דגרמי • עשו תקנת גנזו במסור דמשתבע ושקיל או לא [ז]תיקו ההוא גברא [ח]דבטש בכספתא דחבריה שדייה בנהרא אתא מריה ואמר הכי והכי הוה לי בגוה יתיב רב אשי וקא מעיין ביה כי האי גוונא מאי א"ל רבינא לרב אחא בריה דרבא ואמרי לה רב אחא בריה דרבא לרב אשי לאו הינו מתניתין דתנן ומודים חכמים לר' יהודה במדליק את הבירה שמשלם כל מה שבתוכו שכן דרך בני אדם להניח בבתים אמר ליה [ט]אי דקא טעין זוזי הכי נמי הכא (במאי עסקינן[ט]) דקא טעין מרגניתא מאי מי מנחי אינשי מרגניתא בכספתא או לא [ז]תיקו [י]א"ל רב יימר לרב אשי טעין כסא דכספא בבירה מאי אמר ליה [כ]חזינא אי אינש אמיד הוא דאית ליה כבא דכספא אי נמי אינש מהימנא הוא דמפקדי אינשי גביה משתבע ושקיל ואי לא לאו כל כמיניה א"ל רב אדא בריה דרב אויא לרב אשי מה בין גזלן לחמסן א"ל [ל]חמסן יהיב דמי [מ]גזלן לא יהיב דמי א"ל אי יהיב דמי חמסן קרית ליה [נ]והאמר רב הונא [ס]תלוה וזבין זביניה זביני לא קשיא הא דאמר רוצה אני הא [ע]דלא אמר רוצה אני:

מתני'

שומרתו ולא דמי נמי למרנק בגדיש דרגילן טפי דמנחי מרגניתא בכספתא ואין לפרש לעניין שטחה מבעיא ליה לי עשו תקנת גנזו ויש לומר שהיה יודע שהוא של זהב לא היתה מבעיא ליה כלל מה שמחזרו לרבנן כמו לר' יהודה הכי מילי היכא דקמני ומודים או היכא דקמני דברי הכל אבל הכא במה דברים אמורים במדליק בתוך שלו והלכה ודלקה בתוך של חבירו אבל מדליק בתוך של חבירו (דברי הכל[ה]) משלם כל מה שהיה בתוכו ומודה ר' יהודה לחכמים [א]במשאיל מקום לחבירו להגדיש גדיש והגדיש והטמין שאין משלם אלא דמי גדיש בלבד [ב]להגדיש חטין והגדיש שעורין שעורין והגדיש חטין חטין וחיפן בשעורין שעורין וחיפן בחטים שאינו משלם אלא דמי שעורין בלבד אמר רבא [ג]הנותן דינר זהב לאשה ואמר לה הזהרי בו שכף הוא הזיקתו משלמת דינר זהב משום דאמר לה מאי הוה לך גביה דאזקתיה [ד]פשעה בו משלמת של כסף דאמרה ליה נטירותא דכספא קבילי עלי נטירותא דדהבא לא קבילי עלי א"ל רב מרדכי לרב אשי אתון בדרבא מתניתו לה אנן ממתניתא פשיטא לן חטין וחיפן בשעורין שעורין וחיפן בחטין אינו משלם אלא דמי שעורין בלבד אלמא אמר ליה נטירותא דשערי קבילי עלי הכא נמי אמרה ליה נטירותא דדהבא לא קבילי עלי אמר רב שמעית מילתא לר' יהודה ולא ידענא מאי היא אמר שמואל ולא ידע אבא מאי שמיע ליה לר' יהודה דמחייב על נזקי טמון באש [ה]עשו תקנת גנזו באשו בעי אמימר עשו תקנת גנזו במסור או לא אליבא דמ"ד לא דיינינן דינא דגרמי לא תבעי לך דמסירות נמי לא דיינינן אלא כי תבעי לך אליבא דמ"ד [ו]דיינינן דינא דגרמי • עשו תקנת גנזו במסור דמשתבע ושקיל או לא [ז]תיקו ההוא גברא [ח]דבטש בכספתא דחבריה שדייה בנהרא אתא מריה ואמר הכי והכי הוה לי בגוה יתיב רב אשי וקא מעיין ביה כי האי גוונא מאי א"ל רבינא לרב אחא בריה דרבא ואמרי לה רב אחא בריה דרבא לרב אשי לאו הינו מתניתין דתנן ומודים חכמים לר' יהודה במדליק את הבירה שמשלם כל מה שבתוכו שכן דרך בני אדם להניח בבתים אמר ליה [ט]אי דקא טעין זוזי הכי נמי הכא (במאי עסקינן[ט]) דקא טעין מרגניתא מאי מי מנחי אינשי מרגניתא בכספתא או לא [ז]תיקו [י]א"ל רב יימר לרב אשי טעין כסא דכספא בבירה מאי אמר ליה [כ]חזינא אי אינש אמיד הוא דאית ליה כבא דכספא אי נמי אינש מהימנא הוא דמפקדי אינשי גביה משתבע ושקיל ואי לא לאו כל כמיניה א"ל רב אדא בריה דרב אויא לרב אשי מה בין גזלן לחמסן א"ל [ל]חמסן יהיב דמי [מ]גזלן לא יהיב דמי א"ל אי יהיב דמי חמסן קרית ליה [נ]והאמר רב הונא [ס]תלוה וזבין זביניה זביני לא קשיא הא דאמר רוצה אני הא [ע]דלא אמר רוצה אני:

מתני'

שומרתו ולא דמי נמי למרנק בגדיש דרגילן טפי דמנחי מרגניתא בכספתא ואין לפרש לעניין שטחה מבעיא ליה לי עשו תקנת גנזו ויש לומר שהיה יודע שהוא של זהב לא היתה מבעיא ליה כלל מה שמחזרו לרבנן כמו לר' יהודה הכי מילי היכא דקמני ומודים או היכא דקמני דברי הכל אבל הכא

מה בין גזלן לחמסן. פליגא דקתני מין מילוק מיניהם והכא קתני מה בין גזלן לרבנן לחמסן דמיניה גבי' זה טורד (סנהדרין דף פה:) הוסיפו עליהם הגזלנים והחמסנים[ל] ומפרש גזלן לא יהיב דמי ומניחת מרא שוטה וקטן כדמוקי ליה התם לחין פסול מן התורה אלא משום דרכי שלום[מ]:

חמסן יהיב דמי. וכאלא למר רוצה מי כדמפרש אבל מן התורה אינו פסול אלא היכא דלא יהיב דמי אבל היכא דיהיב דמי כשר מע"ג דלא [נ]רוצה מי מע"פ רוצה מי שעבר על לאו דלא תחמוד הא למרי כפרק שנים אומנין (ב"מ דף ה: ושם ד"ה גנב) לא מחמת לאוגבי גנב דמי משמע ליה והיה דסוף מכילתין (דף קיז.) דמייתי מחמת מי יהודה לפלוגי היכא דיהיב דמי הוה כגנב טוטל נשמתו לאו דרשה גמורה היא אלא מסתברא דעלמא לחמסן דקתני היינו גזלן דלא יהיב דמי [ומ"ת כיון דחמסן דיהיב דמי פסול מדרבנן ג"כ כי אמרי' בפ' שנים אומנין (ב"מ דף ה: ושם ד"ה גנב) אלא הא דאמר רב הונא דתלוה ומשביעים לאומו שבועה שאינה נרשותו ניחא מיגו דאזיד כי אמרי' ומשני מורה ולאומר דמי קיבלתי ממ"מ מה תירץ כאן אם הוא מעכב הפקדון בידו וכולה ליפטר בשבועה כעל כרחו של בעלים הרי הוא כחמסן ופסול לשבועה מדרבנן ואפילו נימא מיגו דאזיד כי' ויל"ת דמ"מ גזלן לאוריית' אין להוציא אלא יהא חשוד לשבועתו ועוד לחמסן דרבנן כשר הוא ואינו פסול על שיכרו עליו כדאמר בפ' זה טורד (סנהדרין ד' טו:) ואפילו אם הוא יודע שבשבועה חמסן בעניין זה שמא לא רצו מכמיס לכוסלו בכך וגם לא להכרית אלא דוקא כי אקיל ואתיק מרוע בעל כרחייהו דבעלים והמקשה דקא פריך נימא מיגו לחאיד כי' ע"כ. ותמי קיש לן לרבנן דרבנן נמי הכרזה ואינו נפסל עד אחר הכרזה כל עיקר לא הניח דברי רב הונא אלא לפי שאינו רוצה ליפטר ואם היה פוטרו מן השבועה לא היה משלם כלום ע"כ נימא מיגו כמה שטען עכשו שנגנבו או נאבדו ואינו משלם דמים אלא לפי שאינו רוצה ליפטר ואם היה פוטרו מן השבועה לא היה משלם כלום ע"כ נימא מיגו כי' ומשני מורה ואומר כי' וגם אם היה פוטרו מן השבועה שמא כמו כן היה משלם דמים לפי שמעכב הפקדון בידו ולהכי לא חשיד מהמונא:

[סב: - סג: - סד: - סה: - סו. - סח.]

תליוה וזבין וכו'. מכלן משמע לפלוגי כשהתוקם והמכר בדבר אחד קאמר רב הונא[ת]*. ועי"ש לחילוק הכתב מן המפרשים ז"ל[ת] שכאשר התם פ' מזקת הנזיקין (ב"ב מ:)[ת] דקאמר ומודה רבא כי ההוא מעשה דפרדקא שהיה התוקם והמכר בדבר פ' שהוא מעשה בפרדקא שהיה התוקם והמכר בדבר אחד קאמר רב הונא[ת]*

עשו תקנת נגזל במפור או לא תיקו. המלפני פסק לקולא ומפילו אם יש עדים שמכרו ואבד ממונו ואין יודעין כמה ב אבל ר"ת פסק אם יש עדים שהזיקו ואינם יודעים כמה הזיקו ישבע שכנגדו ויטול* *ויש הסוברים והמתר"י גם הפילו ("ומקנת נגזל במקור דקלקל במיקו) ["וכן] פי' גליון דברי רב אלפס. מהר"ם:
ר"י לקולא וכן פירש רבינו מאיר דכל מיקו דממונא לקולא לנתבע ומומרת לתובע ויטול הנתבע שלא הפסידו. וכ"ה אי גמון פסק נתבע הטוען שהזיקו יחלוקו אבל נמצאו פסק דכיון [ג] דאמר ומפור פלקא במיקו המע"ה ונראה לרבינו אפי הטוען שאם תפס לאח"כ כיון שאין זה המפיקה גרולה לא מהני ונקה"מ פסק דמהני ומשתבע הנמסר ושקיל ומאי היני מפור מכחוב משוף ומלימין ומשוף

סד ("כ"ג) ["הגזול ומכין]: עשו תקנת נגזל במפור או לא. פי' ר"ת °דהך בעית הוי כשהמפור מכחיש ג הנמסר דומיא [דתקנת] נגזל דשטעה שהגזלן מכחישו אבל אם המוכר עצמו אינו יודע כמה יתבע הנמסר כמה הפסיד ויטול ור"י פירש דהבעית אפילו כשאין ["המפור] יודע דומיא דנגזל אפילו דאין המצעיר

יודע הפסד הניזק כמה הוא לאינעית ליה במפור אי עבוד תקנה או לא:

סה ההוא גברא דבבש בכופפתא כו'. כתב רבינו אבי העזרי ז"ל ר"מ °דכל מי שמפסיד ממון למחירו נפשיעתו ויש לו עדים שאיבד ע"י ממונו או ד גילו או ע"י פשיעתו שיתבע כמה הפסידו ויטול ובלבד שיטעון דבר הרגיל לבוא בתותו מקום כדאמר מי מגחי אינשי [מרגיתתא] בכוופפתא או לא כו' אבל אי טעין דבר שאינו רגיל ה ר"ו לא יתבע אלא כדי ליטול מחלה לפי מה שכתבו רב האי גמון בתתרים שלו דכל מיקו ו טוען מחלה ["להחיל לכופפתא אלי' מיקו] ולפי מה שכתב בתשובתו ("רב האי) לא יתבע ליטול כלום להמע"ה *ועילף מינה מרנקי נפק אם היה יו"ט או שבת ממרין לרבו להנים בשקו ע"כ:

*יכן לתימי כתוב ע"ש בספר נפש. פתחא לגליון ז"ל מהר"ם:

הגה"ה ז אבל בתום' שפירש ["הר"ר מרדכי] לפני מורי ר"פ ז"ל ("בתמיי) ["כתב] דע"כ הכא גבי כופפתא לא קא מיבעיא ליה אם עשו תקנת נגזל דמ"מ מאי קאמר לאו היינו ממני והלא ממתני' לא שמעינן מידי אלא ("דברי ["מדברי] תמורתי ("לעיל) ["לעיל] דעשו תקנת נגזל ("במפור) ["בשעו] לכך נראה להכא מיירי שיש עדים ח מה הפסידו אך מיבעיא ליה אי מהימן תוכ דשמע לא מיבעיא ליה לתקוני מלעתיה ומ"ה קאמר לאו היינו ממני לתיבעי ליה לתקוני מלעתיה דכל מילי דרך להיות בנתים ומאי אי דקטעין זוזי ה"נ אבל [מרגיתתא] שמא אין דרך להיות מרגיתתא בכופפתא ["ע"כ]:

*("ובתי ט הניזקין בפ' ז' דהלכות מובל כתב המיימוני *והמתר"י נראה שהעתיק טועה מדעת מהר"ם:

כל המזיק ממון' כו' ואינו יודע כמה הזיק הרי הניזק נשבע בתקנת חכמים ונוטל מן הגזלן ב כו' ע"ש) ("והמ) ["כתב] לאמר כל מילי דרך להיות בנתים היינו דוקא לתיבע לאינשי עיין פ' הכותב על ידעינן היכ בר' מיתבע ללא תיבע. ירושלמי תד בר נש מפקיד גבי חבריה תד שק לגבור אינרעו תוגם הדין אמר קיגין הוה מלא והדין אמר מיטעכין ["כלי מילא] הוה מלא מחא עובדא קמי דרב ואמר הרי זה נשבע ונוטל ונראי לפרש אינרעו תוגם ל שהפקיד ונפשיעה והמפקד אומר שמא קיגין ומפקיד אמר ולמי מיטעכין וע"כ נשבע ונוטל וכ"כ המיימוני. ("ועוד כתב) ו"ל בפ"ה דשלהת למה נשבע כאן נעל הפקדון לפי שאין הטומר מחויב שבועה ["לשוורי"מא] שאפילו ("אם הודה ואמר) ["אמר] גבי לי שהיה אלא קיגין והמפקיד אמר אלא מרגליות היה הטומר נשבע היסת ונפטר כמו טענו מטין והודה לו בשטורין עכ"ל ונראה לה"פ ם למה (הטומר) [לא] (היה) נשבע היסת ונפטר כמו שטענו מטין *["והודה בשטורים אי] נעל הפקדון יטול אלא שבועה [ב] להא הטומר הוי מחויב שבועה ואינו יכול ליפטר להא אמר שמא קיגין ומפקיד אמר ומין יודע ומפרש אמין כאן שבועה דאורי"מא אפילו בגבי ["לה"ל כמו טענו מטין והודה לו בשטורין עכ"ל ונראה לה"פ ם למה (הטומר) [לא] (היה) נשבע היסת ונפטר כמו שטענו מטין *["והודה בשטורים אי] נעל הפקדון יטול אלא שבועה [ב] להא הטומר הוי מחויב שבועה ואינו יכול ליפטר להא אמר שמא קיגין ומפקיד אמר ומין יודע ומפרש אמין כאן שבועה דאורי"מא אפילו בגבי ["לה"ל

[*כתב הגהתי ן הוא לקמן בהגהות ובס"ע לא מצאנו אלא בספר הגיהות כך למה נעל הפקדון נשבע ונוטל יטול אלא שבועה להא הטומר הוי מחויב שבועה ואין יכול ליפטר להא אמר שמא קיגין ואין יודע ומפרש דאין

כאן שבועה דאורי"מא אפי' בגבי דהטומר היה נשבע היסת ונפטר כמו שבועה מטין והודה בשטורים אם שביסס טוענים ודאי וכו']

הגהות הב"ח

ב וכן פי' ר"י לקולא וכ"פ רבינו מאיר דכל תיקו דממונא לקולא לנתבע וחומרא לתובע ישבע הנתבע שלא הפסידו אבל ר"ת פסק אם יש עדים שהזיקו ואינם יודעים כמה הזיקו ישבע שכנגדו ויטול ורב האי גאון פסק כצ"ל והשאר נמחק: ג צ"ל את: ד צ"ל בידים: ה להשים שמה כצ"ל: ו צ"ל דממונא: ז מורי לפני ר"פ ז"ל כתוב: ח צ"ל כמה: ט צ"ל נזיקין: י צ"ל ממון לחבירו ואינו: כ חזינא אי אינש דאמיד כו' כצ"ל: ל הפסד בפשיעה כצ"ל: מ למה נשבע בעל הפקדון כצ"ל והשאר נמחק: נ צ"ל ואינו: ס נ"ב במקצת נוסחאות כתוב ואין בו"י ובמקצת כתוב ואינו דאין נקרא חמסן אלא הנותן דמים כו': ע נ"ב מסי' יראים סי' רנ"ד: פ תוי"ט: צ שהרי זה כצ"ל: ק ואפילו מדרבנן כצ"ל: ר שאמר בלשון אחרון ולא ידע הטעם כצ"ל: ש צ"ל גבי: ת צ"ל חלוקים: א צ"ל זה: ב צ"ל זו:

חדושי אנשי שם

[ג] פשוט הוא בגמרא בשמו תקנת הנגזל בשמו לר' יהודה דמחייב על מזקי טמון אפילו נקרא ממון מלא הטמון דמים ולוקח בעל כרחו משמע מכל ממון מקרי אפי' בשאינו בעל כרחו. ויש שהפשוט כתוב בהן ומאי דלא מפחוד מלא דמי משמע להו ואינו לשון נקרא ממון מלא הטומן דמים ולוקח בעל כרחו אל תמיהו ולפי מאי גילתא זו ממדן ומכמן מד הוא וכן הוא בהדיא בפ' ילפיס פי' ר"ג וכן מוכח קלת מן המתפוסין: [ד] וכן כתב לקמן בהג"ה בשם ר"י ור"ף שכן הלכתא דשמא נגזל נגזל ונכון ופסק המאירי"ו ובנמוקי יוסף בשם ר"י ור"ף שכן הלכתא דשמא נגזל נגזל ונכון ורב שמואל בר' אבדימי בשם ר"ש בן לקיש ר"ש בן יוחי ורבי ר"י להתם דים שיטי בשם עם היפוך בהמלה נקרא עור והשתא כפוי ושיטי הכא לאו היינו מועיל אע"ג דים עם אבל שיטי מעשה כגון גזל עליים ועשאן כלים מועיל לקטת ולפי' אלא יפוך עמו כמו שמוכח כאן בגריעתא בשמעתין בגזל ובא לתר וגנבו:

ו גזל שתים שוות פרוטה והחזיר אחת גזילה יש כאן מצות השבת גזלה אין כאן. כפ' הגוזל עליס נעיל ופשט גזלה מן כלן השבה מן כלן ומקשה השם מ' גזלה מן כלן השבה יש כלן ממרי ה"ק פע"פ שגזלה מן כלן מצות השבה מן כלן וכתב הרמ"ס פירוש הרמ"ה פע"פ שגזלה מן כלן ואין ג"ד כופין אומו להחזיר לפי שהוא פרוטה ודאי שם נא החזיר אחת מדעתו אלא נכיוון ג"ד כופין אומו להחזיר שם השבה כהחיל למיני החזקון ג"ד לשוה פרוטה גומרים אף בפחות משוה פרוטה [אלא השם דהחזיר אחת מדעתו גזילה מן כלן דלין ג"ד מזקקין לפחות משוה פרוטה] מצות השבה מן כלן ומעלמו מיב להחזיר לקיים מצות השבה ואין ג"ד מזקקין לכופו. עוד פירש פע"פ שהגזילה מן כלן ואין ג"ד מזקקין לכופו בפחות ממון מצות השבה מן כלן ומכין אומו עד שאמר נפשו לקיים מצות השבה עכ"ל. והטור כתב פירוש שני דהרמ"ה וכתב עליו וכ"כ הרמב"ם גזילה יש כאן השבה מן כלן עכ"ל. וקשה על דברי רבינו דכין למאי דלמרינן מעיקרא אין למאי דלמקשה למרינן דגזילה אין כלן השלך פוסק בהפך דגזילה יש כלן. ומלמאי נוסחא אחרת בדברי רבינו גזילה אין כלן מצות השבה גזילה אין כלן וגם על נוסחא זו ק"ל כיון שהקשו בגמ' על זה והעלו פע"פ שגזלה אין כלן למה לו לכתב כדברי המקשה. ונלפה ליישב נוסחא זו שרבינו מפרש דס"ד דמקשה גזילה אין כלן כיל הגזלן כיון שלא נאמר בידו שוה פרוטה השבה אין כלן קיים שלא עד שיעיד לכל שהוא שוה פרוטה ומכין אי גזילה אין כלן מצות השבה אין כלן אבל אי גזילה אין כלן אפילו לא העיד לכל שהוא שוה פרוטה מיב להשיב. וכיון שכתב מצות השבה אין כלן משמע שהשבה אין כלן אפילו לא העיד לכל שהוא שוה פרוטה ומשני דמקשה מצות השבה אין כלן משמע שהשבה אין כלן אפילו העיד לכל שהוא שוה פרוטה ומשני דמקשה מצות השבה אין כלן משמע שהשבה אין כלן אפילו לא

דלא ממעט אלמא שהקונה כדמים כל זמן שלא היה בדעת המוכר למכור וחזר ולקחו שהפיד"ו כו כמ"ש הרב עבר משום לא תממוד. וכתב עליו הר"פ ז"ל ולא אמר רואה אני, דעת הרב ז"ל מפני שאם אמר רואה אני מקחו קיים ולא גרע מתליוהו חבין דלמיקנקנ פרק מקח בכמים (דף מ"ח) דחכיה זביני וכדלימא פרק י' מהלכות מכירה וכיון שכן אין נו לומ. ולא כן דעת הרב ז"ל שלא מקחו קיים אע"פ שעבר ואע"ג דאמר רבא בממונה (דף ג':) כל מילתא דאמר רחמנא לא מעביד אי מעביד לא מהני מידי והאי דלקי דעבר להורמנא דמלבא הרי הוא כעין גחל אמר ומעשה ממנו בגד שאינו משלם שלא כדעת הגזלה וקנה הדבר כשינוי כדלימא התם אף כאן קנה בדמים: ואין לוקין על לאו זה שאין בו מעשה. כתב הר"פ ז"ל ר"ל לא לרואי דבר מיתה גדול מזה וכו'. הלך הרב המגיד לשיטתו שכתב שאם אמר רואה אני המוכר שהלוקח פטור אבל דעת רבינו ז"ל שהאיסור אף בקנין המוכר הוא וע"כ כתב שאין בו מעשה לפי שגזילת המעך בקנין המוכר הוא נעשה אבל ההשתלשלות אשר השתלל כדי לקיומו הוא האיסור ונגמר בשעת המקח וההשתלשלות לא היה מעשה ולכך לא נתן טעם לפי שהוא מיב להחזיר המעך שכיון שבקנין המוכר נעשה אין כאן מיזב השבה. זה הנראה מדברי הרב ז"ל ומ"מ שיטת הר"פ ז"ל נכונה יותר:

השגת הראב"ד
*דמים רבים בו' לא תחמוד. פ"פ ולא אמר רואה אני עכ"ל:

שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביר עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אף על פי שנתן לו *דמים רבים הרי זה עובר [ה]בלא תעשה שנאמר לא תחמוד. *ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה. ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמר. בענין שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך חימוד שיש בו מעשה: ו כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו וכן כל כיוצא בהן משאר דברים שאפשר לו לקנותן ממנו. כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה בלבו בדבר עבר בלא תעשה שנאמר לא תתאוה ואין תאוה אלא בלב בלבד: יא *התאוה מביאה לידי חימוד והחימוד מביא לידי גזל. שאם לא רצו הבעלים למכור אע"פ שהרבה להם בדמים והפציר ברעים יבא לידי גזל שנאמר וחמדו בתים וגזלו. ואם עמדו הבעלים בפניו להציל ממונם או מנעוהו מלגזול יבא לידי שפיכות דמים. צא ולמד ממעשה אחאב ונבות: יב הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד והקונה דבר שהתאוה בהפצר שהפציר בבעלים או בבקשה מהן עובר בשני [ו]לאוין לכך נאמר לא תחמוד ולא תתאוה. ואם גזל עבר בשלשה לאוין: יג כל הגוזל את חבירו שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו שנאמר כן ארחות כל בוצע בצע את נפש וגו'. ואע"פ אם לא היתה הגזלה קיימת ורצה הגזלן [ז]לעשות תשובה ובא מאליו והחזיר דמי הגזלה. תקנת חכמים היא שאין מקבלין ממנו אלא עוזרין אותו ומוחלין לו כדי לקרב הדרך הישרה על השבים. וכל המקבל ממנו דמי הגזלה אין רוח חכמים נוחה ממנו:

השגת הראב"ד
*ואין לוקין וכו'. פ"פ לא רלימי מיתה גדול מזה והיכן מצאה גדול מנמילה שהפץ אבל הל"ל מפני שהוא מיב כמשלומין שהרי הוא בגזלן שמיב להשיב את הגזלה ולפיכך אינו לוקה וגם זהו מיב להשיב הפץ לבעלים עכ"ל:

פרק שני

א **הגזלה** שלא נשתנית אלא הרי היא כמו שהיתה אע"פ שנתייאשו [ב]הבעלים ממנה ואע"פ שמת הגזלן והרי היא ביד בניו הרי זו חוזרת לבעלים [ג]בעצמה. ואם

א טוש"ע סי' שנ"ח: ב טוש"ע סי' שס"ו סמ"ג עשין סי' פ"ג:

נשתנית

אחרי"ה 2.36.567

ין גזלה קיימת ממזילה ומקבלה חימה, אבל ים במזכמה הולמה כגון קורה שבנאה בניין ממזיר הדמים וונולה חימנו אבל לא גוף הדבר, אין גזלה קיימת אפילו דמים אין מקבלין ממנו לכמהלה וכולן נמבארו בדברי הרב ז"ל ומנומרים שם בגמ':

פ"ב א הגזילה שלא נשתנית וכו'. זה מפורש פ' הגוזל עלים (דף ל"ד:): ומ"ש **אע"פ** שמת הגזלן והרי היא ביד בניו. נתבאר פרק הגוזל ומקיל דקי"ל כרבא וכר' פוצעין דאמר רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי וכ"כ בהלכות: **ואם נשתנית** וכו'. משנה פרק הגוזל עלים (דף ל"ג:) ובפרק זה יתבאר מיזה הדבר יקרא שינוי:

אחר התכמה

ודין

לחם משנה

ו כל המתאוה כו'. פע"ג דבמשנה לא כתיב לאו אלא אמחוה אלא ממחוד וכו' הא כתיב וכל אשר לרעך וכלל כללו. וכ"ש כתב ולא יחמוד כן כי כן כתיב בדברות לא תחמוד אשת רעך ולא אמר לרעך וכל כללו, ולפי דבריו אחמיד בניח יותר מבמשת מיב. ולמה מלכיו שלא היה לו בספרי רבינו ז"ל כל האמחוה ביתו ואשתו וכו' דע"כ היה לו להקדות דחיך עובר בשאשתו בלא אמחוה. אבל אני מירלתי הכל לדעתו להיו בכלל כל אשר לרעך:

יג ואף עפ"ב אם לא היתה וכו'. למירון ה"ה ז"ל שמירך לאין זה רוח מכמים נוחה הימנו אבל אם רוצה לקוף אם הגזלן מזקקין לו קצה מרמי. מדע זמה הקשו בגמרא מהני בריימות דמיינן להמזיר לבריימא דאין רוח מכמים נוחה הימנו הא מע"ג דאין רוח מכמים נוחה הימנו מ"מ אם רלה נדין שיחזרו לו ממזיקין ועוד אמאי לא הקשה ממתניתין דמשלם כשעת הגזלה כשלמא לשני מירושים אמרים כאן מילתו ז"ל הקושיות ע"ם אבל לה"ה קשה. ושמא י"ל דאמזיקין ומיינן להמזיר משמע מלייהו ולא שאם רוצה לקוף אם הגזלן הרשות נידו אבל מתניתין דמשלם כשעת הגזלה אפשר לאמרה דוה רוצה לקוף את הגזלן ולהכי לא פריך מיניה וזה דוחק:

פ"ב א אע"פ שנתייאשו הבעלים ממנה וכו'. כאן נראה ליאוש לא קני וקשה לאיהו ז"ל דפרק נפרק כ"ד מהלכות כליס גזל מסכת ודרש עליו בגלא עגיעה טהור

משנה למלך

מבירו ממזיק בה ומעם ליידה חבה בה כמה ימים דאמלי נקרל רשע ועובר על לאו דלא מממוד אינו רשע לף אם יפרע לו דמי שויו מזקקו כו' ע"ש. ויש לפקפק בהוכיחה זו כי לא מלינו שיקרל רשע כמי שבבר פיע וכא אמר ולקחה ודוק. (פ"ב כמב ה"ה והע"ג דאמר רבא בממונה כל מלמא וכו' ועיין במ"ש הרב המאבר פ"ח מהל' מלוה והיה הלכה ג'):

פ"ב א **ואע"פ** שמת הגזלן והרי היא ביד בניו כו'. זו היא שאמרו לעיל יורש לאו כרשות לוקח ועיין במ"ש הרב המאבר בהשוטה פכ"ח מהל' מלוה והיה ע"ש:

אבל

הגהות מיימוניות

פ"פ י"ג ע"כ] ם [ה] וכן פירש ריב"ם והיינו חמכן ואע"ג דלא פסלינן ליה לעדות אלא מדרבנן כראיתא פ' זה בורר היינו מעמא שאין אבור לעבור בלאו דלא תחמוד אלא בלא דמים כראמרינן פ"ק דב"מ לא תחמוד לאנשי בלא דמי משמע להו פירש להו בלא דמי משמע אבל לפי האמת לא תחמוד בדמים ס"ה ע"כ: יב [ו] בם"ה כתב שלא יחבן בדבריו דא"כ החמיר באיסור (התאוה) [הבית] מבאיסור (חימוד) (א"א) אלא לא תתאוה ולא תחמוד הכל אחד וכן תרגם אונקלוס לא תתאוה לא תידוג כמו ונחמד למראה דמתרגמינן דמרגב למיחזי וכן פירש"י ע"כ: יג [ז] הגחל קמא ועיין בהלכות הלוואה פ"ד: א [ם] כרב יוסף לגבי רבה דאמר יאוש קונה דר"נ ורב ששת סוברים כרב יוסף באותה סברא כדמוכח נמי פלוגתייהו בהמוכר לפני יאוש וכן ר"י סובר כן כדמוכח ברבא דאיתיביה לר"ל גבי גנב

מגדל עוז

כתב הראב"ד ז"ל ולא אמר רואה אני עכ"ל: ואני אומר עיקר הלכה זו פרק הגוזל ומקיל ומנמו לף קנינו שיעיל מלא רואה אני אלא לגבי הא דלמיקנקנ פרק מקח בכמים (דף מ"ח) מלייהו חבין דביי דמקנו מעמא גמר ומקני ואומר חזי מעמא עד שיאמר רואה אני אבל לפפוקי מלא אלא ממחוד לף קנינו מעמא אבל אם הוא קיבל ממנו ה"ה לו שנקבל מפיו אלא אמר רואה אני אינו יכול לחזור בו ע"כ. ולמה אלא דמשמע לי מעיד משטעמא דקא ממחה מלמודא (דף ה':) אלא הא דאמר רב הונא מצייעין חומו שנעשה שלינה נרשותו ניחא מנו דמעיד ממחוד מעיד משטעמא ומשני הכא נמי מוכי ואמר דמי קא יהיבנא ואע"ג דב ששת מדפני ליציעא והא קא עבר נלאו דלא ממחוד פ"ל לף ממחוד לאינשי נלא ממחוד לא עבר ע"כ. ולמה אע"ג דיהיב דמי עבר נלאו דלא ממחוד ולבעון ר"ת. שוב מלאתי ביאור דעמו בספר המלות שהיבר ר"ת ז"ל ולבעון מביבלא לף אמאי אין רשע בעלי יקח. והלבן הוא אומר לף ממחוד לאיני על המאוה בפ"ע ועל ממחוד בפ"ע ושם נאמר מניין שאם המאוה קופו נמחוד פ"ל ולף מאוה ולף ממחוד מניין שאם ממד קופו לגזול מ"ל ולף מאוה אמכן לעדות ע"כ. ואמ"כ ניאור ענין ממחוד והמאוה כמו שביאר נכאן אות נאות: ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה: כתב הראב"ד ז"ל לא רלימי מיתה גדול מזה וכו': ואני אומר אין בזה תימה שהרי אין מחמה אלא כלב כמו שהוא עלמו ז"ל נאמר נאמור נאחוך ולבעון מביבלא שבאמבי נאמור ועיקר אלו ההלכות נמיקון פרק הגוזל ומקיל ובאמת פרק אלו הן הלוקין: **ם יב** ואינו עובר בלאו זה וכו' עד עובר נג' לאוין. פ' הגוזל ומקיל: יג כל הגוזל את חבירו שוה פרוטה וכו' עד אם נפש בעלי יקח. בכ"ק פרק הגוזל ומקיל (דף קי"ם) ונמניעה פרק המקבל (דף ק"ל): **ואע"פ** אם לא היתה הגזלה קיימת עד סוף הפרק. פרק הגוזל עלים (דף ל"ד ופ"ב): **ואם נשתנית** ביד וכו' עד בעצמה הגזלה. פ"ב א הגזלה שלא נשתנית אלא הרי היא בסות שהיתה **אע"פ** שנתייאשו בו' עד לבעליה בעצמה. פרק מרובה (דף ס"ה וס"ו) ופרק הגוזל בתרא (דף קי"ם): ואם נשתנית ביד וכו' עד בעצמה הגזלה.

פרק

ז הגוזל את חבירו בישוב וכו'. משנה פרק הגוזל ומכניל (קיא.): ח הגוזל את חבירו והבליע לו וכו'. כריתות שם פרק הגוזל ומכניל (קיא:) והמלוה כין שהמילון לכיס כיס כו מעות כין לכיס שלין כו מעות פוקמתא כתריימ' שם גמ' ודכרין כפירושה כפי' הרב מלפפי ז"ל ועיקר:

ט כל החומד וכו'. זה מכואר כמכילתא (פ' יתרו) ומכרייתא פ"ק דמציעא (ה:) מורי ומתר דמי קא יהיבנא ומ"מ והא קעבר בלאו דלא תחמוד. פלוגתא שהקונה בדמים כל זמן שלא היה בדעת המוכר למכור וזה לקחו שהפציר בו כמו שכתב הרב עבר משום לא תחמוד. וכתב עליו הר"פ ז"ל ולא מתר רוצה אני. דעת הרב [ר"פ] ז"ל מפני שאם מתר רוצה אני מקחו קיים ולא גרע מתלוהו וזכין לתסיקנא פ' חזקת הבתים (מח.) דזכיניה זכיני וכדתניא פרק י' מהלכות מכירה (ה"ט) וכיון שכן אין כו לאו. ולפ כן דעת הרב ז"ל שלא מקחו קיים מע"פ שעבר ומע"ג דתתר רבא בתמורה (ד:) כל מילתא דתתר רחמנא לא תעכיד אי עכיד לא מהני מידי והפי דלקי דעבר מהורתנא דתלכתא, הרי הוא כעין גוזל אתר ועשה ממנו בגד שאינו משלם אלא כשעת הגזלה וקנה הדבר כשיעור כדתניא בתוספתא שם (ו.) אף כאן קנה כדמים: ואין לוקין על לאו זה שאין בו מעשה. כתב הר"פ ז"ל א"א לא ראיתי דבר תימה

השגת הראב"ד

ואין לוקין על לאו זה שאין בו מעשה. ס"ל לא ראיתי דבר תמה גדול מזה והיכן מעשה גדול מעלים החפץ שלא היה לו לומר מפני שהוא כגזלן שחייב להשיב את הגזלה ולפיכך אינו לוקה וגם זה חייב להשיב את החפץ לבעליו.

ז הגוזל את חבירו בישוב והחזיר לו גזלתו במדבר [ז] הרשות ביד הנגזל אם רצה נוטל ואם לאו אומר לו איני נוטל אלא בישוב שמא תאנס ממני כאן והרי היא ברשות הגזלן ובאחריותו עד שיחזירנה לו בישוב וכן בדמי הגזלה: ח הגוזל את חבירו והבליע לו בחשבון יצא. ואם החזיר לכיסו שיש בו מעות יצא שאדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה והרי מנה המעות שהחזיר לו בכלל מעותיו ומנין שלא מדעת פוטר. ואם החזיר לכיס שאין בו כלום לא יצא וחייב באחריות הגזלה עד שיודיעו שהחזיר לכיס פלוני: ט *כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו או כל דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו [ה] אף על פי שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בלא תעשה שנ' לא תחמד. *ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה. ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד. כענין שנ' לא תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת לך חימוד שיש בו מעשה: י כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו וכל כיוצא בהן משאר דברים שאפשר לו לקנותן ממנו כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה לבו בדבר עבר בלא תעשה שנ' לא תתאוה ואין תאוה אלא בלב בלבד: יא התאוה מביאה לידי חימוד והחימוד מביא לידי גזל. שאם לא רצו הבעלים

השגת הראב"ד

ה"ט. כל החומד עבדו או אמתו וכו' אע"פ שנתן לו דמים יקרים. פ"ט ולא אתר רוצה אני.

* כוכא כפ"מ, וכ"ה כמכילתא דרשב"י, וכן הגיה הגר"א כמכילתא דר' ישמעאל.

לחם משנה

ז הגוזל את חבירו בישוב וכו'. קשה לי למה לא הזכיר רבינו ז"ל לא כאן ולא כהלכות שכלה ופקדון ולא כהל' מלוה מה שאמרו כמשנה (קיא.) על מנת לנתת כמדבר יחזיר לו כמדבר ופירשו כגמרא דתע"ג דאתר ליה [ליהוי] האי פקדון גבך דאנא למדבר נפיקנא וכו':

ט כל החומד וכו' מה שקשה בלשון הרב המגיד כתמצי בהלכות מכירה פרק עשירי (ה"ט): [ובהל' נכורות פ"ו ה"מ ובפורש בפיאות רפ"ד].

י כל המתאוה כו'. תע"ג דבשתתו לא כתיב לאו דלא תתאוה אלא לא תחמוד וכו' הא כתיב וכל תחמוד וכל אשר לרעך, ובספר המצות (ל"ת קנח, ובגיליו הגמ"י לק' ה"ב) כתב ולא יתכן לומר כן כי כן כתוב בדברות לא תחמוד אשת רעך וכו' ולא תתאוה וכו' ולפי דבריו החמיר בניית יותר מבשאת איש. נראה מדבריו שלא היה לו בספרי רבינו ז"ל כל (החומד) [המתאוה] ביתו ובשתו וכו', דל"ב היה לו להקשות דתיך עובר בשתו בלא תתאוה. אבל אני תירצתי הכל לדעתו דהוי בכלל כל אשר לרעך:

משנה למלך

פ"א ט כל החומד עבדו או אמתו או ביתו כו' ה"ז עובר בל"ת שנאמר לא תחמוד. מבואר במכילתא כמ"ש ה"מ. וז"ל מהרש"ך ח"ב ס' קמ"ט מ"מ אין מקום להכחיש שהדין נותן שקונה המוכר"י להוליף את היהודי המחזיק מחזקתו נקרע רבע דהם שפילו המשפך מחרי החרבה לקנותה תע"ג דאכתי לא מעל לידיה ולא קנתה ובא אתר ונעלה נקרע רבע כמ"ש הרב המחבר פ"ח מהל' מלוה ולוה דין ג' [סד"ה אין]:

ז"ח. הגוזל את חבירו בישוב כו' עד לכיס פלוני. פ' הגוזל ומכניל: ט. כל החומד עבדו וכו' עד שנאמר לא תחמוד: כתב הרמב"ד ז"ל ולא אתר רוצה אני עכ"ל: ואני אומר עיקר הלכה זו פרק הגוזל ומכניל * ומאתו לא קנינו שיעיל מגם רוצה אני אלא הם לגבי הם דתתרינן פרק חזקת הבתים תלוהו חבין זכיני זכיני דתגב אומנם גמר ומקני ומ"מ זוזי אומנם עד שיאתר רוצה אני אבל לפסוקי מלתא דלא לחתמוד לא קנינו אומנו, אבל אם הוא קיבל היה די לנו שנקבל מפיו אלא שאני רוצה גבי סוגיין דתחזיר אומנם מי תניא שנשנעתא דקא אומנם אלמודנו אלא אם אתאר רב הונא מצטיעין פומו שנועה שיהא ברשותו ניתא אבל אתר דתחזיר אומנם ומקני אתם אני מורי ואתר אתי דמי קא יהיבנא ואתר ליה רב אתא דתחזיר אומנם קא עבר בלאו דלא תתחמוד ל"ת לא תתחמוד לפיכך כלא אי ע"ת אומנם לתו תע"ג דיהיב אתי עבר בלאו דלא תתחמוד ולכאורה ר"מ. זוב מנאתי ביפור דעתו

* ל"מ.

מקורות וציונים

ה"ז. עוש"ע ס"ם שפו: ה"ח. עור ורמ"ם שם ס"ב ושו"ע ר"ם שכ"ה. עשוי למשמש עלח"מ ונגה פ"ד ה"ו:

ה"ט-יב. שו"ע סי' שמ ס"י-יב, סמ"ג ל"ת קנח. לא תחמד (פ' יתרו). שאב מעשה עפ"ן מגנהב פ"ג וב"ב. ל"ת כסף (ר"פ עקב) והוב' פ"ם מע"ן פ"ו. עד שיקח וכה"י שחשב בלבו ע' זוהר ומתמן דף רס"ט ע"ב (בן-סריה ל"מ).

השגה א', פ"ל כתוס' פנהד' כה: (מיה חיים). השגה ב', הל"ל מפני כ"ב חינוך מ' ל"ת ועמ"ח. במ"מ, אעל"מ עכ"מ מלוה רפ"ג וב"ב. בהגמ"י, לעדות אלא מד"ם שו"ע שם פ"ם, עדות פ"י ה"ד עכ"מ ולמ"מ שם ובהלכה למשה. שם (בפופו) בדמים כ"ד רפ"ם (והסמ"ג בכיכלו) והסמ"ג עלמו כ' דבדמים ליכא לפ מתמוד. ה"י. המתאוה כו' אשתו גם המומד משתו עובר בלא תחמוד כדכ' קרא (ממ"ע וב"ח ומנ"ח מ"ח, וכ' שעם למה לפ כ' משתו בה"פ). ומעין החכמה ומער"ק כ' דלפ תחמוד דכתיב בשתה ה"ינו תלוה דל"ם לקיחה גבה. ועיין מקו"ל לפרטי המצוות. שחשב בלבו בספ"מ פי"ל כן המכוי' שהביא לחלק בין תלוה למיחוד, וכ"ה במכדרשב"י תלוה המומד לו"י כו' חמדה הכונם בכוונין ליטלן. היאך יקנה שיך גם בשתו שיגרום שיגרשנה (ממ"ע). שב' (פרשת ומתתן):

שנויי נוסחאות

ה"ט. והכביד כ"ה גרוב כמ"י וגרוב הדפוסים. בקנת שם. עד שיקח החפץ. בעור וקנת כמ"י שיקנה. ה"י. שאפשר. בעור ובכמ"י אחר שאי אפשר ועש"ם ופרישה. בהגמ"י (קות ה) ראי"ם כ"ה בכמה"י ובד' קוב'. בשתר דפוסי ריב"ם ופס"ם.

הגר"א

ה"ט. [בלח"מ, קשה כו']. הרמב"ם מפרש כפירו"י וכן הר"ף לכן בשמיעתו דמילתא דפשיטא היא וגי' הלכות גדולות [ל"ל ע"פ] והכי קא"ל מי כו' ועיין בספר המאור. [והפוס"ע שהביאוהו בהל' פקדון] כפי' הרמ"ה מש"ם מי בעינא כו' הוא דכרי הגמ' בפלו פי' כו': (רע"ג פק"ד).

ה"ח. במ"מ (בפופו) ועיקר. [ובין בו מעות יש מתמתן יודע מיין המעות ולרש"י ושור מפתתן לא ידע והשו"ע פסק כרש"י] אבל הרשב"ם הכריע כהר"ף ממ"ש בב"מ כ"ל ב' ת"ם מעות כדר' יוחנן כו'. ובפין בו כלום אני פליגי רש"י והר"ף לכפורה אבל ליתא דר"ף מפ' שהגזלן מחזיר הגניבה לכיס אלו ומזה ל"ש רש"י דרש"י מפרש שהגזלין והבעלים מחזירו הכל לכיס מדה מוכה הר"ף שהרי עשוי למשתו שמחזיר ולכן כ' המחבר ב' הפי' על מה לנים ליה שמשים למת לפרש"י: (מרי"ם שכ"ם, ע"ש ועיין הגר"א לפ"ד מגיניה). ה"ש. עבדו או כוי או כל כו'. מכילתא לפ מתמוד כלל כו' וכהאי כו' ע"ש: (שכ"ע פ"ק יד). אע"פ שנתן כו'. [ע' הגר"א רפ"י מכיריה]: ה"ש-יב. כל כו' התאוה כו' הא למדת כו'. במכילתא והכיולה הרמב"ם בסמ"ק שלו לפ מתמוד יכול אפי' חימוד בדבור ת"ל לפ מתמוד כפף חבב מה לחלן עד שיעשה מעשה אף כאן עד שיעשה מעשה שאמר כאן לפ מתמוד ולהלן הוא פומר ולפ מתמוד נחייב על התאוה בפ"ע ועל התמוד בפ"ע מגין שאם התאוה שפופו לחמוד שנאמר לפ מתאוה ולפ מתמוד ומגין שאם חמד שפופו לפנות ולגזול ת"ל וחמדו שדות וגזלו ע"כ (הר"י גלי' בפי' למכילתא). ** ל"מ.

יג כל הגוזל את חבירו וכו'. מימרא פרק הגוזל במרא (קיח.):

ואעפ"כ אם לא היתה הגזלה וכו'. נרייתא פרק הגוזל עליה (נד:). ומ"ש ובא מאליו לפסר שרמז למה שכתבו קצת המפרשים ז"ל שלא ממרו שלא כמי שנתעורר לעשות התשובה מעליו שלא על ידי הכרח בית דין וזהו שכבר התלמוד לחר תקנה זו היו דיני גזלות לרשעים שלא היו עושין תשובה מעליהן. ויש מומרים שפם פמה מומר כן הכל יערימו ויעשו כן כדי שלא יקבלו מהם ויפטרו ועל כן פירשו שהתקנה ההיא לא נעשכה אלא לגדורו של רבי שתקנה וזהו שלחריו היו דיני דיני גזלות. ולי נראה שלעיש שלחרו המקבל מין רוח חכמים נוחה הימנו שם רוצה לקבל ולכוף את הגזלן בב"ד הם נזקקין לו. ודע כי לכל הדעות שלשה דינין

למכור אע"פ שהרבה להם בדמים והפציר ברעים יבא לידי גזל שנ' וחמדו בתים וגזלו. ואם עמדו הבעלים בפניו להציל ממונם או מנעוהו לגזול יבא לידי שפיכות דמים. צא ולמד ממעשה אחאב ונבות: יב הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד והקונה דבר שהתאוה בהפצר שהפציר בבעלים או בבקשה מהן עובר בשני לאוין לכך נאמר לא תחמד ולא תתאוה. ואם גזל עבר

בשלשה לאוין:

יג כל הגוזל את חבירו שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו שנ' כן ארחות כל בוצע את נפש בעליו יקח. ואעפ"כ אם לא היתה הגזלה קיימת ורצה הגזלן [ז] לעשות תשובה ובא מאליו והחזיר דמי הגזלה, תקנת חכמים היא שאין מקבלין ממנו אלא עוזרין אותו ומוחלין לו כדי לקרב הדרך הישרה על השבים. וכל המקבל ממנו דמי הגזלה אין רוח חכמים נוחה הימנו:

פרק שני

א הגזלה שלא נשתנית אלא הרי היא כמות שהיתה אע"פ שנתייאשו הבעלים ממנה ואע"פ שמת הגזלן והרי היא ביד בניו הרי זו חוזרת לבעליה [ח] בעצמה. ואם נשתנית ביד הגזלן אע"פ שעדיין לא

לחם משנה

יג ואעפ"י כן אם לא היתה וכו'. למירוש הרב סמגיד ז"ל שמירש זה שכתב הכתוב ומיעט מרבה מני שת גלו שנתייאשו וכו'. וכי תימת גמור מיניה בעלמא דיוסו (לא) קני, י"ל דשמני התם דהוי גזרת הכתוב כדכתבו התוס' דמה לשון ממעת משכח של חבירו הוא דבר שאין לו פעם ולכך אין ללמוד ממנו. ומיהו קשה דבפרק הגוזל ומפקיל (קיד.) למרו גבי גמלו מוכסין שת חמורו שת גמל מחזיר לבעלים הרמטונים וכו' מיבע למרי שמת כדי קני מיהו מי שמר מי שפעי ממון שאינו של מעי טעמת שבר יוסו כדי קני מיהו מי שמר מי שפעי ממון שאינו של מחזיר לבעלים הרמטונים ע"כ. משמע דמי שמרינן יוסו לא קני מחזיר לבעלים הרמטונים, ומע"ג דמיבע למרי שלא כמר כמבו התוס' בפי' מרובה עלה ס"ז בדבור שמר עולא דלא מחזיב ליה שינוי רשות משום דעל כרחו נומנין לו, ס"כ מתניתין דקסבירה דהוי שלו פיה לה דיוסו קני וכמיבע דשמרי, ורבינו ז"ל לקמן בהלי גזלה פ"ה (ס"י) פסק כמיבע דשמרי שכתב שם שסם הוא ותיק ומחמיר על עלמו מחזיר לבעלים הרמטונים משמע דשיה ליה שם דיוסו קני הפך מה שפסק כאן. וי"ל דרבינו ז"ל מפרש דשת שם גמל מחזיר לבעלים הרמטונים לא פליגא שתניתין כדכתב שם רש"י ז"ל, דדוחק הוא זה, ועוד דשתני שתיא כמ"ד יסוס קני דהוי דלא כהלכתא שלא שברה שתניתין ומעשה דקני דהוי יסוס ושינוי רשות ומשמע שתירי מדיעא דהוי שלו דיה כאן שינוי רשות ובריית דשחזיר שתירי במדת חסידים משום דבסיפורא שתא לידיה ומיבע דשתרי שברי דשפילו מדת חסידים שינו שלא כלומר דשפילו מדת חסידים מרשנו שתר מי שפעי ממון שאינו שלי כלומר דשפילו מדת חסידים יכול שתני מוניף שם הגנב ת"ל שתת ומה רשות לרבות שת זה ולשונים שת זה שתר שברי דשפילו מדת חסידים יכול שתני מוניף שם הגנב ת"ל שתת ומה רשות לרבות שת זה ולשונים שת זה שתר שריכה הכתוב ומיעט מרבה מני שת גלו שנתייאשו וכו'. וכי תימת גמור מיניה בעלמא דיוסו (לא) קני, י"ל דשמני התם דהוי גזרת הכתוב כדכתבו התוס' דמה לשון ממעת משכח של חבירו הוא דבר שאין לו פעם ולכך אין ללמוד ממנו. ומיהו קשה דבפרק הגוזל ומפקיל (קיד.) למרו גבי גמלו מוכסין שת חמורו שת גמל מחזיר לבעלים הרמטונים וכו' מיבע למרי שמת כדי קני מיהו מי שמר מי שפעי ממון שאינו של מחזיר לבעלים הרמטונים ע"כ. משמע דמי שמרינן יסוס לא קני מחזיר לבעלים הרמטונים, ומע"ג דמיבע למרי שמת כדי קני מיהו מי שמר מי שפעי ממון שאינו של

שם: וי"ל ברוחק וכו'.
ק' ממלכים פ"ט הל' י דהשיעורים נתנו רק לישראל.
סנהי מר יו"ד מ"ח סי' קס"ח סוף יג.

בתוס' חולין לג. כ' דאם לישראל אסור משום ח"ש לא מיקרי דלישראל שרי.
שו"מ מנ"ג מ"ג סי' מה ד"ה והנרשה.

ג) אי זהו גזל וכו' ואכל פירותיה.
נקט מטלטלין ואף דגם בקרקע עובר. (גניבה פ"ז הל' יא).
ספרי דני רכ מ"כ פ"ג ד"ה נרש (רמח-ב).

מ"מ: לפי דעת הרב וכו'.
ישוב דעתו ומקורו מהסוגיא.
פי' הגרי"ס לרמ"ג מ"כ ל"מ ב (נ-ב, ג, ד).

שם: לא נתחוור לי.
ישוב הקושיא.
דרישה סי' שנט סוף ח; מכ"ל סי' כו; מעיין המכתם לנ-ם (דפוס לבוב מס"ם סוף פט); פנים מפירות מ"ם סי' כו כז; כ"ל תו"מ סוף פוגים דסתוכל מרומת ממן סוף יט; העמק שאלה ס' ד סוף ט; עמק הנל"ב מ"ם עמ' יט, ומ"ב עמ' רז ורמו; מנחת ברוך סי' כז ענף ג; ועיין רע"ק.

ד) והוא תובעו.
כן משמע בכתובות פה. גבי מלוגא.
סנהי מר יו"ד מ"ם סי' קפו סוף ט.

מפני שהוא אלם.
לאו דוקא וה"ה בטענת שקר.
סוף המשוגם מהגר"מ סי' יז ד"ה ולכלוכה (מד-ם).

וע"ז נאמר לא תעשוק.
קשה למה לא גילף מזה כפיה לפריעת חוב.
מנ"מ מ' רכח; קובץ שיעורים כמובות סוף סיב; קהלות יעקב סנהדרין סי' ם (וע"ש ל"ל שליחותיהו בהלוסות מיפוק ליה לפסוקי מלמו).

ה) ולא יפסיד הבנין וכן כל כיו"ב.
משמע דבהפסד מועט חייב לסתור ולהחזיר.
מס"ד כ"ק פ"י ד"ה הגוזל סם המרים.

אבל אחר החג וכו' מחזיר וכו'.
קשה מסוגיות סוכה.
שפ"ם סוכה ל"ם ד"ה ממפי.

ולא נשתנית ולא בנאה בטיט.
דגם בנאה בטיט חשיב שינוי.
דברי מלכיאל מ"ד סי' קלח ד"ה והם דלמפש.

ו) אע"פ שעבר.
מוכח דגם פחות משו"פ בלאו.
מעשה רקח; ועי' כנה"ג סי' שנו; ועי' מש"ל לעיל ה"כ.

אינו בתורת השב גזילה.
צ"ע מסנהדרין גז—נט דהטעם משום מחילה.
מנ"מ מ' קל (יד-ם), ורע"מ (מח-ב); ועי' מחנ"ם גזילה סו"ם ם.

ולא כתב אינו חייב להחזיר.
הלכה למעשה פ"ז הי"ח; וע"ש בס' המפתח.

בן נח חייב להשיב כדאיתא בע"ז עב.
ברוב"ס סנהדרין נם. ד"ה והרי.

גזילה אין כאן כו'. ובמ"מ וב"מ.
ביאור שיטתו וישוב קו' הכ"מ.
כ"מ והרשב"א שם; מעשה רקח.

מצות השבת גזילה אין כאן.
הא דאינו לוקה אף שביטל מצות השבה.
סנהם"ז נסל' ם' ד"ה ונרשה.

במ"מ: בא לקיים מצות.
משמע דקיים השבה אך לא כתיקונה.
יש"ש ב"ק פ"ם סמ"ב.

לח"מ: למה לא הזכיר מלת אע"פ.
ישוב הקושיא.
מרכה"מ מ"ב.

ז) הרשות ביד הנגזל.
אם הוא מה"ת.
ק"ם; תוון יחזקאל ב"ק פ"י סי"ד.

אי הוי כמלוה או כפקדון שלא ניתן ליתבע בב"מ.
ג'דולי תרומה ריש שער ל.

וכן בדמי הגזילה.
ביאור החידוש בזה.
תוון יחזקאל שם.

לח"מ: קשה לי וכו'.
ישוב הקושיא.
מרכה"מ מ"ב; מעשה רקח.

ח) ומניין שלא מדעת פוטר.
ביאור כוונתו.
מעשה רקח.

ט) כל החומר וכו' עד שלקחו.
אי עובר בפחות משו"פ.
מנ"מ מ' לח (פ-ב), ועי"ש (נפ-ב) לפמ השמים משמו (עי' מקו"ל כפרמי המלות).

אע"פ שנתן לו דמים רבים, ובראב"ד.
בקושית התוס' ב"מ ה: ד"ה בלא.
לח"מ עדות פ"י ה"ד; נחלת דוד לתוס' הנ"ל.

לכן לא מהני מכירה ע"מ להחזיר במתנה.
מלקט יוסף יו"ד סי' כג ד"ה ובדרך.

ה"ז עובר בלא תעשה וכו'.
צ"ע מעדות פ"י ה"ד דהחמסנין פסולים מדבריהם.
לח"מ שם; עלמות יוסף קידושין; המקנה בקו"פ סי' כח סעיף ם ד"ה לו נחמם; ערוה"ש סנהדרין כ"ה ב' בתוד"ה מעיקרא; שדי חמד כללים ל כלל קו; ועי' ביסודי המברש"ל לתמ"ג לאו קנמ.

מפני שאין בו מעשה.
א"כ ילקה אלא תחמד כשנשרפה הגזלה.
מנ"מ מ' רכט (נו-ג).

עד שיכחו החפץ שחמד.
אי דוקא שקנאו בקנין גמור.
המקנה שם; מרכה"מ מ"ב; פי' הגרי"ס לרס"ג מ"ב ל"מ רעם (שלו-ד).

ראב"ד: ד"ה כל.
ביאור מחלוקת הראב"ד ורבנו.
לח"מ פיקוח בס"ב ומכירה רפ"י; מח"ס ב"ב מז; עו"מ מהרש"ק ל"מ דף לו; צמי כסונה הל' גזילה; מעשה רקח; הלכה למעשה (דברי יוסף סי' רכ); לרור המים סיעות פ"ג ס"ח; סנהם"ז.

שם ד"ה ואין: והיכן מעשה נדול מנטילת החפץ.
רבינו והראב"ד לשיטתם טומ"צ רפ"י.
יד המלך.

בביאור מחלוקתם.
מעין המכתם יב-ב סוף עה (דפוס לבוב יט-ב); מימוחי הרי"מ תו"מ סי' לד סוף מו; ל"פ מרומות דף י"ג-ם; פי' הגרי"ס לרס"ג ל"מ רעם (שלו-ג); המפתח לפרנ.

שם: מפני שהוא חייב בתשלומין.
צ"ע דאין בלאו זה גילוי קרא לכך.
שפ"מ תומ"ל פ"ם ס"ג ד"ה לך (לה-ד); ועי' שסם ויפסה; מחיצר מ"ם סי' כם סוף ב.

רבינו מודה לטעם זה היכא דלא מכר לו, וכאן מיירי כשהועיל הקנין, וע"ר מ"מ.
סנהם"ז.

מ"מ ד"ה כל: מפני שאם אמר רוצה אני מקחו קיים.
יישוב סתירת דברי המ"מ אישות רפ"ד, עלח"מ שם ומכירה רפ"י.
מהרש"ך מ"ם עמ' קיב; עלמות יוסף קידושין ם ב-ג"ה ובדין הפיס שפנפורו; הלכה למעשה; נמ"מ רס"י רה; ועי' יד המלך; מח"ס כ"ב סוף; ועיין ל"פ סיעות שם, ומני עזרי כאן, וסיעות רפ"ד.

שם: מקחו קיים אע"פ שעבר.
יישוב הקושיא מב"ק ס"ב א' דיהיב דמי חמסן קרית להו, עלח"מ מכירה רפ"י.
שפ"מ; מהרש"ך שם; הלכה למעשה; ועיין מרכה"מ כאן, ומכירה רפ"י; מעין המכתם יב-ב סוף עה (דפוס לבוב יט-ב); דברי שמואל יוסף דעת סי' שלג סוף ה ד"ה והנה המל"מ; סנהם"ז.

שם: ואע"ג דאמר רבא וכו'.
מו"מ בקושיתו ותירוצו.
תפ"ם יו"ד סי' ו ד"ה גם וב"ב מ"ק ב' ד"ה ונכון; מימוחי הרי"מ סי' לד סוף מו; שדי חמד כללים כ כלל גם ד"ה והרב בסל יעקב; קובץ שיעורים ב"ק סוף קם; סנהם"ז.

מו"מ אי הלכא כרבא בזה.
לח"מ בכורות פ"ו סוף"ם; מל"מ מלוה פ"ח פ"ב ד"ה מי; שושנת העמקים כלל ים; נוב"ת סנהם"ז סי' קכה בהגה"ה מבנו ד"ה ע"ן; דרו"ח רע"ק מערכה יפ ד"ה ועע"ד; המפיר לפרנ.

שם: כעין גוזל צפר.
קשה שאני גזילה דגלי קרא.
יד המלך; מל"מ מ' לח (נע-ג); דברי שמואל שם; סנהם"ז.

שם ד"ה ואין: שהאיפור אף ברצון המוכר.
צ"ע דבלא רוצה אני עדיין צריך לטעם הראב"ד.
שפ"מ תומ"ל פ"ם ס"ב ד"ה לך (לה-ד); מל"מ מ' לח (נע-ב), ועי' מחנ"ם גזילה סו"ם ם; מחיצר מ"ם סי' כב סוף ו; ועי' סנהם"ז.

ז) שחשב בלבו וכו' לבו.
אף בלא מעשה, קושיא בזה.
סמ"ג לאוין קנח; ס"ח סי' שנם פ"ק ם.

עובר רק כשהשתדל בכל עון לקנותו.
מופעפת רפט סי' קמו סוף ב.

היאך יקנה דבר זה.
בסה"מ ל"ת רסו לא כתב כ"ז.
מעשה רקח.

מ"מ: שדעת הרי"ש וכו'.
יש לחלק בין לא תחמוד לכאן.
יד המלך; מעשה רקח.

יתכן שיעבור רק בא' מהז.
פי' הגרי"ס לרס"ג מ"ב ל"מ רעם (שלו-ם).

אע"פ שהרבה להם בדמים.
ביאור דבריו ומקורם.
פי' הגרי"ס לרמ"ג שם.

יב) ואם גזל עובר בשלשה.
למה לא מנה לאו דמשיב גבול הנז' בגבבה פ"ז הי"א.
פי' הגרי"ס לרס"ג מ"ב ל"מ רעם (שלו-ב).

הגמי"ו אות ו: דא"כ החמיר באיפוי וכו'.
ישוב קושייתו.
כ"מ פי' שנם; מעשה רקח.

יג) ובא מאליו והחזיר וכו'.
מו"מ במש"כ והחזיר.
פי' הרי"מ ב"ב עמ' ס"ג ד"ה מין (נדפוס רלמזון עמ' כב).

שאין מקבלין ממנו.
משמע אף שאין אומנותו בכך.
מח"ד ב"מ פ"ם ס"ד ד"ה סמלוה.

מ"מ: ולפוף את הגזלן בב"ד הב נזקקין לו.
צ"ע דבכה"ג אפילו לקבלו מותר.
י"ם ב"ק פ"ם ס"י.

פרק שני

א) אע"פ שנתייאשו וכו' חוזרת לבעלים בעצמה.
אם יאוש לחוד קונה מדרבנן.
י"ם ב"ק פ"י סימן כז; שעה"מ לולב פ"ו ה"ם (נג-ד) ד"ה ודרך פנב.

ואם נשתנית וכו' קנה אותה בשינוי.
גדר קנין שינוי בגולן.
סמן הפלו מ"מ פ"ז הי"ב ד"ה והנה הרמב"ם.

לח"מ: אע"פ וכו' וקשה דאיהו פפק בספ"ד מה' כלים.
יישוב הקושיא.
מרכה"מ מ"ב סיפו"מ פ"ה ה"ז בפה"ד; שושנים לדוד כלים פכ"ו מ"ח ד"ה על; שו"מ קמם מ"ם סי' קנ (מכ-ם) ד"ה להתריץ; מהרי"ו הכהן סו"מ סימן ית.

שם: וי"ל דרבינו מפרש דתנא אם נמל וכו'.
זהו תירוץ המלחמות, יישוב בדרך אחר.
שעה"מ ב"ב וע"ש שהקשה ממ"ם הלמ"ם נק' וי"ל דרבינו כו' לכך מפרש וכו'.

שם: ואת"ל איך פפק בפי"ח מהל' קרבנות וכו'.
יישוב לקושיות.
כפות תמרים פוכה ל. ד"ה ממנם; יד דוד מ"ב פ"ה הל' ז (מב-ב).

ב) שנאמר והשיב את הגזילה אשר גזל.
למה לא הביא מ,,הם ולא שינוייהם" (ב"ק סה).
יד המלך.

פסק כרבא דאי עביד ל"מ דלאביי ל"ע קרא.
שושנת העמקים כלל י"ם (דף פם ד"ה ועמה פשינם).

ואם נשתנית בידו משלם דמיה.
מדין תשלומין ולא קיים והשיב.
נוב"ת יו"ד סימן עז.

קנה הגזלן כל השבח שהשביחה אחר יאוש.
מו"מ בדעת הרמב"ם דאפילו השביחה מאיליה השבח לגזלן.
העמק שאלה ויקרא ב' עם סוף ג.

מב"ק צו א' מוכח שגם לפני יאוש השבח לגזלן וישוב המאירי.
קובץ שיעורים ב"ק סוף קם.

ביאור סוגית ב"ק ס"ה ב' ויישוב פירש"י.
פנ"י ד"ה נפירש"י ד"ה נעשה שינוי.

(ע) (י) ם ואפילו אם כופהו שמוכר לו שלו ומקבל דמיו אם הוא שלא מרצונו אסור. בפרק הכותם (קג) ובפרק הגוזל קמא (קיג.): ומ"ש אבל אין לו דין גזלן ליפסל מדאורייתא. הכי משמע בריש מציעא (ה:) מהא דקאמר לא ממחו ליפשי כלא כמי ומה שאמר שהוא נפסל מדרבנן. בפרק זה טוכי (סנהדרין כה:) הוקיפו עליהם הממנים:

י—יב כתב הרמב"ם כל החומד עבדו או ביתו של חבירו וכו' הרי זה עובר בלא תחמוד וכו' עד סוף הפרק. הכל בפ"ק מהלכות גזילה (ה"ט-יב). וכתב הרב המגיד כל החומד וכו' זה משמר מהילתא (פ' יתרו פרשה ט ד"ה לא ממחו) ומהריטן בפרק קמא דמציעא (שם) מורי ומהר דמי יהיבנא והא קעבר בלא ממחו וכתב עליו הר"ן ולא נאמר רוצה מי דעתו ז"ל מפני שאם נאמר רוצה מי מקחו קיים ולא נהיה מציאות חבין למקיקנא בפרק מזקת הנזקין (נ"ג מא:) דחמי זמיני וחבין שכן מין ט לאו ולא כן דעת הרב ז"ל שלא מקחו קיים ואף על פי שעבר. וכתב עוד כל הממחה וכו' משמע מהילתא (דרשב"ץ פ' יתרו עמ' 153) למיימ על הממחה בפני עצמה ועל החימוד בפני עצמו ונראה לי שדעת הר"ן שמיוצ הממחה זו היא שיממחה לקטנים דמיהם שלא בפניהם. וכתב עוד הממחה מהילתא לידי חימוד וכו' אם מהילתא ע"ל. עיין בתשובת הרמ"ך שכתב דבינו בפיימן שע"ז (פ"ט) (א):

(ע) ם ואפילו אם כופהו שמוכר לו שלו ומקבל דמיו אם הוא שלא מרצונו אסור אבל אין לו דין גזלן ליפסל מדאורייתא אלא מדרבנן מן:

י כתב הרמב"ם ז"ל כל החומד עבדו או ביתו מז של חבירו או כל דבר שאפשר שיקחנו מח ממנו מט והרבה עליו רעים והמציר בו עד שלקחו נ הרי זה עובר בלא תחמוד נא ואינו עובר בלאו עד שיקנה החפץ שחומד:

(י) כל המתאוה ביתו או אשתו או כליו או שדהו נג של חבירו וכיוצא בהם משאר דברים

(ע) ואפילו אם כופהו וכו' אם הוא שלא מרצונו אסור. פירוש דאמר בפירוש שמוכר מ] שלא מרצונו אלא מפחד שלא ידעתם וקיבל דמים רוצה שיש מי] כדלמיל ריש סימן ר"ה (פ"ח) מ"ש: כתב הרמב"ם כל החומד וכו'. מהילתא לא ממחו יכול בדברים מלמוד לומר (דברים ז כה) לא ממחו כתף חתא עליהם ולקחת לך עד שיעשה מעשה ומכאן למד הרמב"ם דכלא ממחו דוקא דגלי לן קרא דעד שיעשה מעשה מכלל דכלא ממחו לא גלי לן קרא אפילו ממחו כלא גלוי מלא מעשה נמי עובר כלאו מד) והמ"ג בסימן קנ"ח בלמיין הציג עליו ומהר ולא יתכן לומר כן כי כמות בדברות לא ממחו לא מעשה רעיך ולא ממחה בים רעיך ולפי דבריו הממיר בדים מעשה בים מלא ממחו והמחה הכל אחד ואינו עובר מלא עד שיעשה מעשה: ואפשר להרמב"ם ז"ל כדי ליתצ קושיית הממ"ג דקדק וכתב ממלה כל החומד עבדו או ממחו או ביתו וכלו של חבירו או כל דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו וכו' כלומר קרא דכתיבות הרשמותו דכתיב לא ממחו מעשה רעיך ועבדו וגו' אחא לאורויי דאף בדים ועבד ומחה לאפשר לו שיקנהו ממנו וכו' כלומר שיקנהו ממנו שיעבר על ידי הפנרם רעים שיכירהו עליו שפילו הכי עובר מלא ממחו כשקנה שממחו כל שכן משעה שלי אפשר שיקנה לרשותו מלא מליקוט מה). אחר כך כתב כל הממחה בית או משעה וכלו של חבירו וכן כל כיוצא בהן משאר דברים שלי אפשר לו לקנותן ממנו כיון שמעשה מלא וכו'. כלומר קרא דכתיבות הממרוטת שכתוב בו ולא ממחו מעשה רעיך ולא ממחה בים רעיך מיירי בממחה מלא ומייתי מפילו לרומיא דמשעה שלי אפשר שיקנהו מן] ממנו מלא מליקוט וכן הם שאר דברים שיכול לומר מלא אפשר מלא מליקוט ומפילו הכי עובר בממחה מלא וכל שכן היכא דאפשר שיעבר מפני מליצוי מזה נקידוש דיבמ מן מפות מלא לידי חימוד במעשה: ובמקצת ספרי רבינו כתוב משאר דברים שאפשר לו לקנותו וכך הוא בספרי הרמב"ם שבידינו ולפי זה לעולם לומר דקרא לא ממחה בים רעיך הוא לפי שדבר זה הווה תמיד שאדם יעלה על לב לקנות דבר שאפשר לקנותו ולעולם הוא הדין דבר שלי אפשר לקנותו כגון שאפשר נמי קא עביר על לא ממחה כיון שמעשה מלא שיכול יקנה דבר זה וכו'. ומין מתוק מדין מין הממחות:

דרכי משה

שנט (א) ובמרדכי פרק הכותם (דף מ"ו ע"ב) (סי' סה):

פרישה

(ע) אבל אין לו דין גזלן כור. הכי משמע בריש מציעא כי לא ממחו לפיימי כלא כמי ומיין לפיל סימן ל"ד (פ"ט) מ"ש שם. והרמב"ם שכתב פיהו גזל כי קלי קלי משגזל הכותב ממשעם שאפשר שיקנה מן גמלים ומקלי מפכירות מכל מקום מין המקרע יוצא מידי פשוטו ומקלי מגזל דעלמא מב] ומשום הכי כתב הרמב"ם כל החומד כור. מ"ש דלמעם גזילה כ"כ: ואינו עובר בלאו עד שיקנה. שמעמר (דברים ז כה) לא ממחו כתף חתא עליהם ולקחת מימוד ריש ו מעשה נב): (י) [ו]כיוצא בהם משאר דברים שאי אפשר

דרישה

(ע) ואפילו אם כופהו שמוכר לו כור. בפרק הכותם דף (ס"ב) [ובפרק הגוזל בתרא דף (צ"ו:) [קי"ט]:

הגהות והערות

מ] בדפוסי "שמכר". ובדפוסים מאוחרים הגוסה כבמים, וכן מוכרח לכאורה, כדחזינן מהמשך דבריו "אבל בדשותק כר", הרי דחלוי בשעת המכירה: מא] וכן נקט במתנה אפרים הלכות גזילה סימן כו: מב] עיין טור לעיל סימן שמח ס"א והגהות והערות שם אות ח: מג] פשטות דבריו שמשום איסור גזילה הוא דפסול, ולא משום איסור לא תחמוד, וכ"כ לעיל סימן לד סי"ח-יט, וכ"ה ברמב"ם והלכות עדות פ"י ה"ד: פשטע דאם הוא ברצונו ולא בא מתחילה על ידי כפיה אלא על ידי פיוס אפילו מדרבנן אינו פסול, והיינו דינו שכתב אחר כך בשם הרמב"ם. ולא ידעתי למה הוצרך להביא הרב ב"י ז"ל מהחיא דלא תחמוד לאינשי כר', דמהחיא דסוף פרק הכותם נפקא שפיר דאף דייהיב דמי הוי חמסן כר' ולא גזלן (והלכה למשה פ"א ה"ט ז ע"ב): מד] עיין הלכה למשה (פ"א ה"י ז ע"ד) דלכאורה הב"ח סותר א"ע ממ"ש לקמן סימן שנא סוף ס"ט-י: מה] לכאורה קשה, הא אפשר גם בהיתר, וכמ"ש בפרישה שהרבה עליו רעים כר' עד שיתן לה גט ויקחנה הוא. ואפשר דסבר הב"ח דבכהאי גוונא לא עבר באמת על לא תחמוד, דכשנדישה אכתי לא קידשה השני, וגם לאו ביהו לקדשה שמא לא תרצה, וכשקדשה אח"כ כבר איננה אשתו של ראשון, נמצא דחזר החצאי של "עד שיקנה החפץ שחומד", דזקא כשלקחה באיסור באשר היא אשת הראשון הוא דעבר, וצ"ע: מו] בדפוסי "שיקנהו". ובדפוסים מאוחרים הגוסה כבמים: מז] לפנינו ברמב"ם עבדו "או אמתו" או ביתו "וכליו" כר': מח] בדפוסי פיעבי דו שאקו ואולי אל תגאדה וכן בספרי הרמב"ם שלפנינו "שיקנהו". ובנדפס הגוסה כבמים. (ובשוד הנדפס עם ב"י דפוסי "שיקחנה"). ועיין ספר המקנה ק"א סימן כח ס"א (ד"ה או בחמס) וביאור הגר"א לסה"מ לרס"ג ד"ל ל"ת רעא (שלו ע"ג-שלח ע"ב), ועיין ב"ח כאן ופרישה ס"י: מט] עיין ערוך השלחן ס"י ברכת תנצי"ב מכילתא שם ושו"ת בצל החכמה ח"ג סימן מט: נ] עיין לקמן סימן שנא ס"ט והגהות והערות שם אות לא: נא] צ"ל עובר בלא תעשה (כהנ"ג הגה"ט אות יג). ולפנינו ברמב"ם הרי זה עובר "בלא תעשה שנאמר" לא תחמוד. (וכן בס"ע עבר "בלא תעשה שנאמר" לא תתאוה): נב] לכאורה קשה, נימא מדפירש הכתוב כאן "ולקחת" שמע מינה דחימוד דעלמא אפילו בלא מעשה: נג] תיבות "או שדהו" ליתא בדפוס ואולי אל תגאדה, וכן ליתא בספרי הרמב"ם שלפנינו:

שם (ג) א(א) מצות עשה על הגזלן להשיב הגזילה דכתיב (ויקרא ה כג) והשיב את הגזילה. פסוק הוא:

ב ומ"ש במה דברים אמורים שהיא שוה פרוטה אבל פחות משוה פרוטה אינו בתורת שאי אפשר נד] לו לקנותו ממנו כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה סא] עובר בלא תתאוה סב] שאין סג] תאוה אלא בלב בלבד: יא התאוה השבה. סכי מסמע נמרק הגחל עליס (קה.) גבי הא דגחל שלא פגעות שוות שלא פרוטות וכו' דמשמע ואף על גב דלסיכא לפרוטי דלעניו להוליכו לאריו למדי קאמר וכדמשמע מפירוש רש"י ב] קובר רניו לעניו מאה מעלמא מיפרש

מביאה לידי חימוד והחימוד מביא לידי גזל שאם לא ירצה הבעל למוכרו לו בדמים סד] יבא לידי גזל והגזל מביא לידי שפיכות דמים כי כשהבעל ירצה להציל ממנו מן הגזלן יבא לידי שפיכות דמים צא ולמד ממעשה דאחאב ונבות סה*]: יב הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד והקונה דבר שמתאוה בו בהמצר שמפציר הבעלים או בבקשה מהם סה] עובר בשני לאוין לכך נאמר לא תחמוד ולא תתאוה ואם גזל עובר בשלשה לאוין סו]:

סימן שס

פרטי דמדי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] פחות משוה פרוטה אימתי הוא בתורת השבה: [ב] גזל קורה ובנאה בבירה או עשה ממנה סוכה לחג: [ג] נשותנית הגזילה אף על פי שלא נתיאשו הבעלים אין צריך להחזיר אלא דמיה כמו שהיתה שוה בשעת הגזילה והוא שלא יהא שינוי א] לבריתו: [ד] אי זהו שינוי השתוה לבריתו ואי זהו שינוי שאינו חוזר:

(ג) א(א) מצות עשה על הגזלן להשיב הגזילה דכתיב והשיב את הגזילה: ב במה דברים אמורים שהיא שוה

פרישה

כר. ממימרי כמב גם סה שפטר לקטנו [*וכן נראה דהא פיס וכלים דפיס שפיפטר לקטנן הן (כמ"ש בשבע לפנוה)] ולפי פושה טעמא ג"ל דגם בשמעו שייך לומר שפטר לקטנו כגון שיתן לה גט ויקנאה הוא מדע שאני שהורה כמיב גם בממוד שפא רעיך. וכמ"ש כמב כאן לחימוד הוא דוקא בדבר שקונה נה] ולפי גירסא שפני רניו ג"ל נו] דלשטעה קאמר נז] שפילו הן שוותן שלי שפטר לקטנן כגון שאין לו מעות כל כך או שפא משפר האמנעות שפילו הכי נח] עובר בגל ממוה ומה שמיה רניו שגירסא [לפ] נט] שפטר משום דסיה קשה לו דלפי גרסיון "שפטר" לקטנו שם כן למה שאריך הרמב"ם לכתוב שפא שפרא הוא ליה לכולו בחדש שפא ור"ל. גם ר"ל שפני שגירסתם הוסה שפא לשמיהן שכאן פיירי בדברים שקשה לגזלו שהרי שאינו אלמן ולי שפטר לעזכן כי שם שקושי ומכל מקום הוא שפטר לקטנו ממשים פושו ניריני כגף פושו שאני שקיק וכמב דשוב גלו ממוד כשקטנן וגירסא [לפ] שפטר לקטנו גם כן לשני שפשון דלף

על פי שקשה לקטנן מכל מקום הוא שפטר ושם לי שפטר לגמרי לא היה לי לגזלו שפא ור"ל. גם ר"ל שפני שגירסתם הוסה שפא לשמיהן שכאן פיירי בדברים שקשה לגזלו היאך יקנה דבר זה, ואם כן צ"ל כוותן מ"ש "שפטר כר" כמ"ש בשריית בצל החכמה וצ"ע: סכ] בפור הנפש עם ב"י דפריר ובדפוס פייבי די שאקו בלא "שהחמוד". ועיין פרישה, ואפשר דמזה הוא דבא לאפוקי: סג] לפניני ברמב"ם "שאין": סד] בדפוס ואוי אל הגזרה למכור "אף על פי שהרבה" בדמים. ולפניני ברמב"ם למכור "אף על פי שהרבה להם" בדמים "שהפציר בדעים", וכן בט"ס עד שלקחו "ממנו אף על פי שנתן לו דמים רבים" הרי זה כר: סה*] ראה מלכים א פכ"א: סה] גרסת דדוקא בכהאי גוונא דהתאוה תחלה תאוה גמורה וגמר בלבו להפציר בו כר עד שיקנהו, אז הוא דעבר אף דלמפשה נאות לו המוכר בבקשה בעלמא. אבל אם דעתו מתחלה לבקש ותו לא מסתברא דאין בזה איסור (ועיין שריית בצל החכמה ח"ג סימן מג ס"ק ט). וי"ע בנאות לו המוכר בבקשה בעלמא, ומשום דדעתו למכור בלאו הכי, מי גימא כיון דסוף סוף התאוה הקונה וגם קנה, הרי עבירה שלימה בידו, או אפשר דכל כי האי לא עדיף מחשב לאכול בשר חזיר ועלה קנה בידו בשר טלה, וצ"ע: סו] מה דנקט הרמב"ם דאפילו בדלא קנה דעובר על לא תגזול דעובר גם על לא תחמוד, לפ"ר מבואר הכי בגיטין מט ע"ב אמר רבי שמעון מפני מה אמרו הניזקין שמין להם בעידית מפני הגזלנים ומפני החמסנין כר, וברש"י שם גזלן לא יהיב דמי חמסן יהיב דמי, ומשמעותו דאיכא חמסן דיש לו חיוב תשלומין דבר תורה, והייט בדלא קנה, דבקנה פטור מתשלומין, ועיין מגיד משנה ה"ט ד"ה ואין לוקין, וצ"ע. ובעיקר דברי הרמב"ם בזה, עיין ביאור הגר"א לסה"מ לרס"ג ד"ל ל"ת רנא (שלו ע"א-שלו ע"ג) ומהרי"ם שיק על תרי"ג מצוות מצוה לח אות ג:

שם א] צ"ל שינוי "התאוה" לבריתו: ב] לפ"ר הכותנה לד"ה חייב להחזיר לו,

הגהות והערות

נד] הכי איתא בדפוס ואדי אל תגאוה ובטור הנדפס עם ב"י דפריר, וכן בדפוס. ובדפוס פייבי די שאקו וכן בספרי הרמב"ם שלפנינו דברים "שאפשרי" לו כר. ועיין פרישה וב"ח: נה] לפ"ר היינו כדברי המקנה (ראה הגהות והערות אות מו) דעד שיעשה מעשה דקאמר ר"ל קנין גמור ולא קיימה בעלמא, והב"ח נקט להיפוך, ועי"ש. וע"ע דרישה לקמן סימן שעא ס"ט הגהות והערות שם אות כח: נו] תיבות אלו "דגם אשתו כר ספרי רבינו ז"ל" נוספו ע"פ כת"י ב. ובכת"י א דפריר ונדפס ליתא (ובכת"י ג איתא, עם שניים קלים): נז] בכת"י ג דרבותא קאמר "והכי קאמר כל המתאוה אפילו ביתו או כליו של חבירו כשהם דומים לאשה" שאי אפשר כר: נח] בכת"י ג אפילו הכי "כשקונה אותם עבר על תרתי לאוין על" לא תתאוה "ולא תחמוד" ומה ששינה כר: נט] כ"ה בדפריר ונדפס. ובכת"י חיבת "[אין]" ליתא, וחנ"מ שלנוסח כת"י בעל הפרישה מתרץ רק בתורת אפשר, משא"כ לנוסח דפריר שמתרץ באופן החלטי: ס] לפ"ר ר"ל דבתאוה בעינן שיחשוב בלבו היאך יקנה דבר זה, ובכאן מעולם לא יבא לידי זה, דכיון דבקל יכול לקנות א"צ מחשבה וחכנן איך יקנהו. ולכאורה הניחא לצד שבהגהות והערות אות סא דהמחשבה על גוף הקנין היא היא גוף האיסור, דלאידך צד שם שעצם התאוה האיסור "כיון שחשב בלבו כר" השיעור, לכאורה דשפיר שייך לא תתאוה אף בדבר שבקל יכול לקנותו, כל שהתאוה תאוה גמורה. וזהו מ"ש שם דמדברי הפרישה כאן ראיה להבנת שרית בצל החכמה בחיבות "ונפתה בלבו בדבר", ולאידך פירושא שם דמדברי רבינו פליגי בצדדים האלו, שפיר היה אפשר לומר דשתי הגירסאות שבכאן פליגי אהדדי, והם לשיטותיהם שם, דלרבינו דוקא ב"אי אפשרי" הוא דעובר על לא תתאוה (וכפי שהסביר הפרישה), ולרמב"ם אפילו ב"אפשרי": סא] לפניני ברמב"ם יקנה דבר זה "ונפתה בלבו בדבר" עבר כר, (ובמרדכי השלם סימן סו מעתיק לשון הרמב"ם ונפתה "לבו בדברים"). ועיין שרית בצל החכמה ח"ג סימן מג ס"ק י ד"ונפתה בלבו" היינו להשתדלויות ולהפצרות אלה כר, ולדבריו מובן מדוע השמיט רבינו פרט זה, דאינו אלא לתוספת הסבר. ואלמלא מ"ש י"ל דכותנה אחרת להרמב"ם, דמגדיר בכך מהות התאוה דאסורה תורה, דרבינו השמיטו אף הוא בכוונה תחלה, לחלוק על הגדרתו זו. דחמדה אליבא דרמב"ם היא ההשתדלות אשר השתדל כדי לרצותו (עי"ש מגיד משנה ה"ט), ותאוה י"ל שהיא תאותו לעצם החפץ "כיון שחשב בלבו כר" השיעור, שדוקא בהתאוה כל כך הוא דעבר, או אפשר שגם בתאוה עצמית האיסור מחשבתו בלבו היאך יקנה דבר זה,

(מ) וכתב אדוני אבי ז"ל בתשובה על ראובן שתבע לשמעון גזלת כרמי ואכלת הפירות ימים רבים וכו'. כלל ל"ה סימן מ' וסימן ב' יג): ומ"ש ישלם לו עגבים של אותם השנים כפי שישבע שמעון ששוו וכו'. ממהי על זה לכאן שים עדים שגזל שמעון כרם זה הוה ליה מסוד על השטעה ושילך מעמינן מומו (א): ומ"ש והשפד קרקע לא ישלם וכו'. טעמו מפני שלא השפיל הכרם בידים שלא מעלמו נשפל וכבר נשפטר (פ"ג) דלהכי גוונא מומר לו הרי שלך לפניך:

(מ) עוד לשון אדוני אבי ז"ל בתשובה שלש עבירות הן בעניו גזילת קרקע וכו'. כלל הנזכר ויש לתמוה למה כתב בעניו גזילת קרקע דבגזילת קרקע מטלטלין נמי מעכבת לפי שלמד יט). ועיין במרדכי סוף פרק הכותם (פי' סו): גוי שגזם שדה מישראל ושלמה ישראל שלו עיין בשופטים (עמ. ד"ה ס"ב) ומרדכי

(מ) וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובה על ראובן שתבע לשמעון גזלת כרמי ואכלת את הפירות ימים רבים ועוד הפסדת עיקר הכרם שלא עבדתו כראוי ושמעון כופר הכל. אם אין לראובן עדים ישבע לו שמעון ויפטר. ואם יש לו עדים ישלם לו עגבים של אותן השנים כפי שישבע שמעון ששוו בשעת הבציר. והפסד קרקע לא ישלם דקרקע אינה נגזלת ואומרים לו הרי שלך לפניך: (מ) עוד לשון אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובה שלש עבירות הן בעניו גזלת קרקע.

(מ) וכתב אדוני אבי הרא"ש בתשובה וכו'. כלל כ"ה סימן מ' וסימן ב' יג): ומ"ש ישלם לו עגבים של אותם השנים כפי שישבע שמעון ששוו וכו'. ממהי על זה לכאן שים עדים שגזל שמעון כרם זה הוה ליה מסוד על השטעה ושילך מעמינן מומו (א): ומ"ש והשפד קרקע לא ישלם וכו'. טעמו מפני שלא השפיל הכרם בידים שלא מעלמו נשפל וכבר נשפטר (פ"ג) דלהכי גוונא מומר לו הרי שלך לפניך:

(מ) עוד לשון אדוני אבי ז"ל בתשובה שלש עבירות הן בעניו גזלת קרקע וכו'. כלל הנזכר ויש לתמוה למה כתב בעניו גזלת קרקע דבגזלת קרקע מטלטלין נמי מעכבת לפי שלמד יט). ועיין במרדכי סוף פרק הכותם (פי' סו): גוי שגזם שדה מישראל ושלמה ישראל שלו עיין בשופטים (עמ. ד"ה ס"ב) ומרדכי דמהי מהרמ"ם שכתב מי נמי גזלת ידע שמעון וכו': (מ) (י) עוד לשון אדוני אבי הרא"ש בתשובה וכו'. כלל כ"ה סימן מ':

דרכי משה

(א) ואפשר דמיירי שעשה תשובה או בדלא ידע שמעון שהיה של גזל והיה סבור שהוא שלו ולכן לא היה נפסל משבועה [א] ועיין לעיל סימן רל"ח (דמה"א ס"ג) מדין הגזל קרקע ומכרה והלוקח נתנה לאחר:

פרישה

בו ואכל פר. שם בתשובה והוא מעתה פרק הזיקין ופרק קמא דמציעא: (מ) וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובה כו'. כלל כ"ה סימן מ': ושמעון כופר הכל כו' עד ישבע שמעון כו'. עיין לקמיה: ששה בשעת בצירה. היינו טעמא משום דכל הגלגלן מגלגלין כמעמא הגזלה ופס עשה מן העגנים יין קנסא נהיגי וכמ"ש סימן רע"ח ס"ג עמהר ופשוט פ"ב וסימן שכ"ל (פ"ב-ב): והשפד קרקע לא ישלם. טעמו מפני שלא השפיל הכרם בידים שלא מעלמו נשפל וכבר נשפטר (כמ"ש) [קמ"ה] (ס"ה) דאם אין לו עדים אלא על שתי שנים אזי צריך הנתבע להחזיר הקרקע וגם לשלם הפירות שאכל מאחר שידוע שהקרקע היה שלו עומדת בחזקתו עד שיש לזה עדי חזקה או שטר שקנהו ממנו אבל אין נקרא עבוד זה גזלן שהרי אין העדים מעידים על הגזילה אלא שראה טו] אותו אוכל משדה זו הפירות טז] ואם אין עדים שראו אותו אוכל נתבאר שם יז] סימן (קמ"ו) [קמ"ה] דהיה פטור מלשלם דהפה שאסר ואומר שאכלן הוא הפה שהתיר ואמר בהיתר אכלתם עייש. ואף שמסיק שם (ס"א) רבינו בשם הרמב"ם (הל' טוען ונטען פט"ו ה"ז) שכל כהאי גוונא צריך להחזיר הפירות ואין בית דין יכולין לשער

דרישה

שנא (מ) ושמעון כופר הכל כו' עד כפי שישבע שמעון ששוה בשעת הבציר כו'. ז"ל ב"י תמהני על זה כיון שיש עדות שגזל שמעון כרם זה הוה ליה חשוד על השבועה והאיך משביעין אותו עכ"ל. ובדרכי משה כתוב דאפשר דמיירי דעשה תשובה. [ואבל דחק] יז] דלא נזכר שום רמז לזה. וז"ל לי"שב דהמעשה כך היה דהנתבע השיב לו אמת שאכלתי ממנה פירות אבל דידי אכלתי כי לקוחתי ממך השדה ושטר היה בידי ואבדתיו ולא היו לי עדי חזקה שלש שנים. גם התובע לא היה טוען עליו שאכלו שלש שנים כי אם שתי שנים וכ"כ בהדיא שם בתשובה עייש וכבר נתבאר לעיל בסימן (קמ"ו) [קמ"ה] (ס"ה) דאם אין לו עדים אלא על שתי שנים אזי צריך הנתבע להחזיר הקרקע וגם לשלם הפירות שאכל מאחר שידוע שהקרקע היה שלו עומדת בחזקתו עד שיש לזה עדי חזקה או שטר שקנהו ממנו אבל אין נקרא עבוד זה גזלן שהרי אין העדים מעידים על הגזילה אלא שראה טו] אותו אוכל משדה זו הפירות טז] ואם אין עדים שראו אותו אוכל נתבאר שם יז] סימן (קמ"ו) [קמ"ה] דהיה פטור מלשלם דהפה שאסר ואומר שאכלן הוא הפה שהתיר ואמר בהיתר אכלתם עייש. ואף שמסיק שם (ס"א) רבינו בשם הרמב"ם (הל' טוען ונטען פט"ו ה"ז) שכל כהאי גוונא צריך להחזיר הפירות ואין בית דין יכולין לשער בשעת הבציר כו'. ז"ל ב"י תמהני על זה כיון שיש עדות שגזל שמעון כרם זה הוה ליה חשוד על השבועה והאיך משביעין אותו עכ"ל. ולא כתב שצריך שבועה ובתשובה זו פסק הרא"ש וישבע שמעון כמה היו שווין וישלם. וי"ל דהמעשה כך היה שראובן היה טוען ברי לי שאכל יותר ממה שהודה שאכל ואז ודאי חייב לישבע על טענת ודאי של התובע. ואף שכתב בתשובה ששמעון כופר הכל. אינו ר"ל שכופר שלא אכל ממנו דאז ודאי היה מחזק כפרן ופטול לשבועה אלא ר"ל כפר לו שלא הודה לו בשום דבר שיתחייב לו עליו לא באכילת פירות ולא בהפסד קרקע. תדע דאם לא כן אלא תאמר שכופר הכל ר"ל שלא אכל כלל איך סיים וכתב ואם יש לו עדים כו' שישבע כמה היו שווין בשעת הבציר. הא בכפירתו הוא אמר לא היו דברים מעולם וממילא אינו יודע כמה היו שווין בשעת הבציר ואי משום שעדים מעידים שראו אותו בוצר לא הוה ליה להרא"ש לסתום אלא לפרש וז"ל: (מ) ששה עבירות הן בעניו גזילת קרקע. ז"ל ב"י יש לתמוה למה כתב בעניו גזילת קרקע דבגזילת מטלטלים נמי משכחת לה להני הלתא ע"ל וכבר כתבתי בפרישה בישובו כן בסימן שנ"ט (ס"ט-י) דלא תחמור אינו עובר אלא בשעשה הקנין והוא ממכילתא כמ"ש שם ואז אף אם רצה ליתן דמים בעדו

הגהות דרישה ופרישה

שנא [א] עיין דרישה מ"ש בישוב [ה]קושיא בעניו אחר:

הגהות והערות

יג] לפנינו הכל בסימן א: יד] עיין כת"י ג. ובכת"י ב דעשה תשובה "דכיון" דלא נזכר כו': טו] צ"ל אלא "שראו": טז] י"ל מדע לא נעשה חשוד מכח זה גופא, דומיא דנכנס לבית חבירו שלא בפניו ונטל כלים ושנן שלי הם דמצדד הדרכי משה לעיל סימן שסד אות א דחזה חשוד (וכ"נ בפרישה לעיל סימן צ ס"ב ד"ה ודוקא). ואפשר דדוקא בירוד דחזקה כל מה שתחת ידו שלו הוא מהניא לאשוויי חשוד, ולא חזקת מרא קמא. א"נ, היינו טעם דנעשה חשוד דכיון דאיכא עדים דחטף מרשות הבעלים ודרך גזילה בא לידו חזקה דגזול הוא בידו (והוא ענין אחר מלבר דין מוחזקות, ואה אור שמח הלכות מלוה ולוה פ"ב ה"ו ד"ה ופוק והנהות והערות לעיל סימן שסד אות ז), והני מילי מטלטלין, אבל היורד לשדה חבירו ואכל פירות נהי דמוציאין מידו משום חזקה דמרא קמא, מכל מקום אין זה דרך גזילה דאמרינן ביה חזקה דגזול הוא בידו, ועיין נתיבות המשפט סימן קלז ס"ק א דחילק ע"ש זה ביישוב קושיא אותרת, וצ"ע: יז] גראה כוונתו דהכי מוכח מרצייר שם (ס"ו) דין אכל שלש שנים אפילו בליכא עדים, ודין אכל שני שנים צייר רק בשני עדים או עד אחד, ש"מ דבליכא עדים פטור: יח] נדצ"ל "כפירות": יחי] לפנינו בסימן א: יט] נ"ל ובטוח דפוס וניצ"ל כתוב שלש עבירות הן בעניו גזל ושלח קרקע שישנה בדפוס האחר הוא טעות, מהרי"א הלוי ז"ל. אפר המאסף לפי מה שהבין רבינו המחבר ז"ל דשלש עבירות אלו הם בגזלת קרקע אדרבה שפי שייך בגזלת מטלטלין מגזלת קרקע, דמטלטלין כיון דמבואן ברשותו נגמר הגזל מה שאין כן בקרקע עד שישתמש בו. ולכן הטיקר כמ"ש מהרי"א הלוי ז"ל דבתשובת הרא"ש ז"ל אין כאן מלת קרקע וגם כדברי רבינו בעל הטורים ז"ל צריך למחוק. ואף על פי שהרא"ש ז"ל כתב ותתה אבואר דין גזל קרקע ועלה קאמר שלש עבירות הן בעניו גזל אין בכך כלום דכונת הרא"ש ז"ל לבאר דין גזלת קרקע והוא מ"ש לבסוף ד[ב]קרקע לא שייך גזל דקרקע אינה נגזלת (כנה"ג הגב"י אות ו). ועיין פרישה הדרישה: כ] נדצ"ל בישובו. "אך דאחריתי קשיא לי, הא מבואר" בסימן שנ"ט כו' (והשוה דברי הדרישה כאן למ"ש

(פ' ס) פרק הכונס: [א] **ראובן** גזל שדה משמעון ומכרה לו ונתנה ליהודה נתן שמעון ונתנה מיהודה יהודה לא מחל לו דהיינו מתנה לו מחל לו דהיינו דהיינו מכירה ירושלמי (ניסן פ"ה ה"ג) כתבתיו בסימן רל"ה (פ"ה מהר' ג) ועי"ש כא]: **כתוב** בתשובות הל"ח פ"ב (סה ע"ד) משמר תכיר מעט והנה מיני משנה מה שמכרו נתנה לא מה שהנה כגון שדה שיש לו בית כמו מרפה והמוסרים נותנים שם שדה למחוסם ונותנים לו דבר מועט משכירות וכל שאר והנה שם בית ומין אחר שיש לו בית כמו מרפה והמוסרים נותנים שם שדה למחוסם ונותנים לו דבר מועט משכירות וכל שאר והנה שם בית ומין אחר

ומה שכתב אבל מקרקעי נתמעטה מדין גזל. כלומר לרבנן דדרשי כלל ופרט לימעוט קרקע כמו שמרומז: ומ"ש או בית וכו' גרסא בניזקין הוא. עיין למיל בסימן שמ"ג ס"ו לה]. והם לכתב

> הראשונה במחשבה שחמד (ס"א שהתאוה) לו ממון חבירו בלבו. והשנית בדבור שדבר אלו היה אותו ממון של זה שלי לא]. והשלישית זה שמוציא מחשבתו לפועל והולך וגוזל ממון חבירו: (י) ומטלטלין משטלטלין מרשות הבעלים ומביאן לרשותו נגמר הגזל אבל מקרקעי נתמעטה מדין גזל. לפיכך אם גזל שדה ולא חרשה ולא זרעה או בית ולא נשתמש בו אין כאן לא תגזול דברשות בעלים

(שייך לסעיף הקודם)

גדולים מיב לממור הכל שלא עשו מקנת השנים בקרקע וכן כתבו הגמוסים בתשובה כה] עכ"ל כן]:

פרישה

לממן מכירו כר' ומשמע מלשונו דלכל גזל קלי וכדמשמע מטלטלין וקרקע גם מדקתני בלשונו לשון ממון גם כן. שלא משום דהרא"ש ורבינו פירי בקרקע משום כי נקט רבינו בלשונו קרקע. ומשמר דלרבינו כ"כ לשפילו קרקע לשיעה עגלת שפילו כי עובר בשלשה פיטורין ועיין לריסה: הראשונה במחשבה שחמד. לשון דוקא שלא ל"ל שמשמוה וכמ"ש רבינו לעיל סימן שכ"ע (פ"ש-י) דמשום שיך במשכנתא וממה בשעה שקנאו ומשעה כמוב שהיה שמשמוה וכמ"ש לשוחה שממון (ל"ש שלם): והשנית בדבור. עיין לריסה: (י) ומ"ש (אבל) [לפיכך] אם גזל שדה ולא חרשה ולא זרעה. לכאורה נראה לשפילו מרפה חרפה כל שלא שלם

פירומיה שם קרקע עליה ושיעה עגלת. ולפ כשמשמר כשורשה ושמשה שכשיה ו קרקע וכשגזל ממנה פירומיה כי גזל כשם קרקע של שכירו ניזו לב] מכל מקום שריפה לשון על כל פנים לא עשה כלום וחו שכשיב רבינו וכשב שם שם מכל פירומ השדה עובר משום לא מגזל דמשמע דוקא על מכילת פירומ קרקע עובר שלא מגזל ולא שריפה קרקע (ומ"ש הרא"ש לא מרפה ולא זרעה הוה ליה למימר לר] לא מרפה וזרעה) ולפ דשם משמע הרא"ש כלל ל"ש פוף דין ל' לא כשב שם שני שלם שם מכל פירומ כר' רבינו שמשיקו וכשבו שמשו שלא דכשב הרא"ש שם לשני זה שמשה משמשה מ"ש ומו"ק ועיין מ"ש עוד מזה שכשיך שע"ו (פ"ש):

דרישה

עובר בלא תחמוד וכשלקחו בלא דמים עובר משום לא תגזול והרא"ש ורבינו כתבו כל שלשתן לעניך גזל כשלא ביקש ליתן דמים מתחלה ועד סוף ונראה דמשום הכי דקדק הרא"ש וכתב שלש עבירות ולא כתב שלשה לאוין דסבירא ליה דאף דהלאו דלא תחמוד אינו בדבור מכל מקום עבירה יש לו בדבור יותר ממה שהיה לו בתחלה במחשבה. ואפשר דסבירא ליה דאף בשורצה כה] ליקחנו בדמים אינו עובר משום לא תחמוד עד שעת לקיחה מכל מקום כשבא לגזול מעליונ דרגא חדא ומיד בדבור אף קודם שגזלו עובר משום לא תחמוד ומכל מקום לאו גמור ליתא בדבור אלא עבירה משום לאו דלא תחמוד וכן כשעשה מעשה לגזול קרקע אף דקרקע אינה נגזלת ולא עבר הלאו דלא (תחמוד) [תגזול] כת] מכל מקום עבירה בידו, ואפשר דמהאי טעמא דקדק רבינו וכתב בגזילת קרקע כדי ליישב לשון "עבירה" דכתב הרא"ש ומשמע עבירה ולא לאו והיינו דוקא בקרקע. וטבירא ליה לרבינו דגם בלא התאוה אינו עובר אלא היכא דבא על ידה לידי חימוד דהיינו שנותן אח"כ דמים ולקחו מידו ולא כשדעתו מתחלה ועד סוף לגזלו דלא יבא לידי לאו דחימוד לעולם דהא בדבור אינו עובר הלאו וכמ"ש וכשגזלו אח"כ עובר בלא תגזול ולא לאו דלא תחמוד וכמ"ש. והשתא אתי שפיר דרבינו כתב בשם הרמב"ם לעיל בסימן שנ"ט דאפילו בקרקע דביתו ושדהו עובר בלא התאוה ולא תחמוד משום דמיידי שם ברצה ליתן דמים ודו"ק. ומה שמסיק וכתב שם ואם גזל עובר בשלשה לאוין קאי נמי אפילו אגזילת קרקע דאחר שגזלה לאכול ממנה פירות עובר בלא תגזול כדמסיק הרא"ש ורבינו כאן בתשובה כט] ודו"ק:

הגהות והערות

בכת"י ג). וכוונתו להעיר בתרתי דשם נקט דלא תחמוד עובר רק בבא לידי מעשה, ובין בגזל בין בקנה, וכאן נקט דבדבור עובר בלא תחמוד, ונקט גם בלשונו "שלש עבירות הן בענין גזילת קרקע כו'" דמשמע דיש איזה ענין מיוחד בלא תחמוד דגזילה: כא] **הובא** גם בהמ"א לעיל סימן רמא סי"ב, ועי"ש שעו משפט ס"ק ד: כב] וכ"כ הרב הנמוק"י פרק השואל הביאו רבינו המחבר ז"ל בסימן שנה ס"ו (כנה"ג הגב"י אות ח): כג] **תיבת** "ושמין" נוסף בדפוסים מאוחרים, ובדפוסים קדמונים וכן ברבינו יחזם ליתא: כד] תיבת "ובגה" נוסף בדפוסים מאוחרים וכ"ה ברבינו יחזם לפנינו, ובדפוסים קדמונים ליתא: כה] **ראה** תשובת רבינו מ"ה, נדפס בש. ה. ה. כרך ב עמ' 55-56: כו] **הובא** גם בדרכי משה לעיל סימן שסו אות א, ועיין שם הגהות והערות אות ג,ד: כז] **נדצ"ל** דאף "דבשורצה". (והתיבות שבהמשך "עד שעת לקיחה כו' משום לא תחמוד" ומכל מקום כו' נוספו ע"פ כת"י, ובדפו"ר ונדפס ליתא): כח] כ"ה בדפו"ר ונדפס, והיינו דנוסח המקורי היתה דלא "תחמוד" (וכ"ה בכת"י ב, וע"ע כת"י ג), והוקשה להם מדוע לא יעבור אלא תחמוד בעת גזילת הקרקע, דהרי דלא מהני ללא תגזול וקניני גזילה, עכ"פ מעשה הא איכא. ולמ"ש הגהות והערות לעיל סימן שנט אות נה שדברי הפרישה מדוייקים כדעת המקנה דבעינן קנין גמור ולא לקיחה בעלמא, אפשר דיש לקיים נוסח הכת"י, כשניהא דהוא הדין בלא תחמוד דגזילה דבעינן גזילה דמעיל ללאו גמור ולקניני גזילה ולא לעבירה ומעשה תפיסה בעלמא, וע"ע המשך דברי הדרישה והגהות אות כט: כט] **לכאורה** קשה דהיינו לעבירה ולא ללאו גמור, כמ"ש ברש דבריו, ושם הרי כתב דעובר בשלשה לאוין. ונראה כוונתו על פי הנולה ממ"ש בפרישה ס"י (ע"ש הגהות והערות אות לג), דבמה דברים אמורים דקרקע אינה נגזלת, בלקיחה בעלמא, ובזה הוא דקאמרו הרא"ש ורבינו דמכל מקום איכא איסור בעלמא דגזילה (וכן דחימוד, ראה הגהות והערות לעיל אות כח). אבל באכל פירותיה שפיר נגזלת, ואיכא לאו גמור דלא תגזול, וממילא דהוא הדין דלא תחמוד, והיינו הא דלעיל סוף סימן שנט. (ומ"ש הדרישה "דאחר שגזלה לאכול ממנו פירות עובר בלא תגזול", לכאורה דהיינו ע"ד מ"ש הגהות והערות לעיל סימן שנט אות לו דבטול על מנת להשתמש מגי, ולפי זה צ"ל דהא דליכא לאו גמור רק איסורא בעלמא היינו בגזל סתם ולאו דוקא על מנת לאכול פירותיה, וצ"ע): ל] בדפוסי פיעבי דיי שאקו ואודי אל תגאוה ושוב הנדפס עם כ"י דפוריר האי "ס"א שהתאוה" ליתא, (ובדפוס ואודי אל תגאוה במחשבה "שמחשב בלבו" על ממון חבירו). ובשוב הנדפס עם כ"ת דפוריר ועם פרישה ודרישה דפוריר הנוסח כבמפנים, וכן בדפוסים המאוחרים ונדפס, ועיין פרישה ודרישה: לא] עיין לעיל סימן שנט ס"ט על שם הרמב"ם "והרבה עליו רעים והמציר כו' הרי זה עובר בלא תחמוד", ולכאורה דהוא ענין אחר ממה שמפורש כאן על שם הרא"ש, ואפשר דכיון דאיירינן כאן לעבירה בעלמא ולא ללאו גמור (כמ"ש בדרישה), כל שדבר אלו היה כו' כבר עבר, אף ללא הרבה עליו רעים והמציר בו, וצ"ע: לב] בדפוס ואודי אל תגאוה מחשבתו "ודבורו", וכן בראש"ש לפנינו: לג] **אפשר** דהכי קאמר, ואם כן מיד בשעת זריעתו אודעתא לישתל הפירות לעצמו נעשה גזלן על כחש הקרקע, מכל מקום הני מילי בזריעה, אבל בחרישה כו'. ולפי זה חזינן דהפרישה הבין הכוונה כאן דכוה שמכחיש הקרקע (או עכ"פ אוכל פירותיה) נעשה גזלן אגוף הקרקע, ולא דיינינן זה כגזילת מטלטלין בעלמא (דהרי הכחש כשלעצמו ליח ביה משום גזילה לכאורה). וכן הוא באמת ריהטא דלשון רבינו דבמטלטלין "משטלטלן כו' ומביאן לרשותו נגמר הגזל", דמשמע הא במקרקעי אינו כן, ורק לאחר זמן בעת אכילת פירותיה (או כחש זריעה) הוא דנגמרה גזילתה. וכן לעיל סימן שנט ס"ח "ראיתו גזל כו' או נכנס לתוך שדהו ואוכל פירותיה" מדייק כ"ל לכאורה, וע"ע דרישה ס"ט והגהות והערות אות כט, וע"ע הגהות בכל זה: לד] **בבת"י** ב הוה ליה "כאמר": לה] ע"ע ב"ח לקמן סימן שפג ס"ו: **ירושה** כוונתו למ"ש שם רבינו בעל הטורים ז"ל בשם הרמ"ה ז"ל דאפילו לא היה דרכו כיון שעומד להשכיר וגזלו ממנו חייב

סעיף ט' יד] אבל אין לו דין גזלן ליפסל מדאורייתא. פירוש, אף דהוא עובר בלאו דלא תחמוד [וכמ"ש בסעיף שאחר זה, וכ"כ בטור [סעיף ט']], מ"מ אינו נפסל לעדות ולשבועה, דלא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו [ב"מ ה' ע"ב]. ודלא ☆כעיר שושן שכתב ז"ל, שאינו עובר על לאו דאורייתא. ועיין לעיל סימן ל"ד מ"ש עוד מזה [ראה שם סקל"ב]: טו] כמו שנתבאר. בסימן ל"ד נתבאר שם בטור [סעיף י"ט] ובדברי המחבר בסעיף י"ג דאינן פסולין כי אם מדרבנן, ע"ש: סעיף י' טז] כל החומד עבדו כו'. הא דהתחילו הרמב"ם [המובא בציונים אות ז'] והמחבר באיסור לאו דלא תחמוד קודם שכתבו איסור לאו דלא תתאוה, אף שהמחשבה "דתאוה" קודם למעשה "דחימוד" *הן כתבוהו אחר זה משום דבמאי דסייס פתח, דבסעיף ט' סייס וכתב דהכופה את חבירו למכור כו' [illegible] בלאו דלא תחמוד וכמ"ש [ראה סקי"ד], משו"ה כתב ברישא ביאור דאותו לאו דהוא כל החומד כו': יז] והפציר בו עד שלקחו. אבל בלא לקיחה אינו עובר בלא תחמוד, כ"כ ברמב"ם [שם] בהדיא, ולמדו שם מדכתיב [דברים ז' כ"ה] לא תחמוד כסף וזהב עליהם "ולקחת" לך: יח] כל המתאוה ביתו כו'. שם ברמב"ם [פ"א מגזילה ה"י] מסייס בזה ז"ל, וכן כל כיוצא מדברים "שאפשר" לקנותן ממנו כו'. אבל הטור [סעיף י'] כתב בשם הרמב"ם לשון אחר ז"ל, וכל כיוצא באלו מדברים "שאי אפשר" לקנותן ועיין פרישה שכתבתי ביאורו. וטעם דנוסחא הראשונה נ"ל, דלדוקא כתב שאפשר לקנותן, דאילו דברים שאי אפשר לקנותן אינו עובר בלא תתאוה כיון דלא יבואו לידי מעשה, כמו דאינו עובר על לא תחמוד כל שלא בא לידי לקיחה. והטור כתב רבותא, דאפילו בדברים שאי אפשר לקנותן עובר, כל שכן בדברים האפשרייס, ודוק:

ח [1]אי זהו עושק זה שבא ממון חבירו לתוך ידו ברצון הבעלים וכיון שתבעוהו כבש הממון בחזקה ולא החזירו כגון שהיה לו ביד חבירו הלואה או שכירות והוא תובעו ואינו יכול להוציא ממנו מפני שהוא אלם וקשה.

ט [2]הכופה את חבירו למכור את שלו ונותן לו דמיו אסור [יד]אבל אין לו דין גזלן ליפסל מדאורייתא [מ]אלא מדרבנן [טו]כמו שנתבאר.

י [טז][ז]כל החומד עבדו או אמתו או ביתו או כליו של חבירו או כל דבר שאפשר שיקנהו ממנו והכביד עליו רעים [יז]והפציר בו עד שלקחו ממנו הרי זה עובר בלא תחמוד[ח] [יח][ט]כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו [[4]שא"א לקנותו] וכל כיוצא בזה כיון שחשב

ציונים ומקורות ו) שם ברמב"ם פ"א מגזילה דין ד'. ז) שם ברמב"ם פ"א מגזילה דין ט'. ח) שמות כ' י"ג.
4) תוספת מהדורת הסמ"ע ע"פ הטור, ראה סמ"ע סקי"ח, והושמט ממהדורת באה"ג ואילך.

ערך לחם

סעיף ח'. איזהו עושק כו'. פסק הרמב"ם [המובא בציונים אות ו'] בזה כרב ששת [ב"מ קי"א ע"א], מפני קושיית התוס' [ד"ה ולמה] דשייכא על רבא. ועוד, להיות שמפרש התלמוד דברי רב ששת. גם שם סמוך לזה [ע"ב] עושה צריכות מגזל לעושק.

באר הגולה

סעיף ח' כ. שם [ברמב"ם פ"א מגזילה] דין ד', ומבואר במ"ש לעיל [אות י"*]. **סעיף ט' ל.** טור סעיף ט'. כדאמר רב אשי לרב אדא בריה דרב אויא, וכדמפרש שם בגמ' (שם) בפ"ו בב"ק דף ס"ב ע"א. מ. מהא דאמרינן בריש מציעא סוף דף ה', לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו. **סעיף י' נ.** שם ברמב"ם [פ"א מגזילה] דין ט'. כתב הרב המגיד, מבואר במכילתא [דרשב"י פרק כ' פסוק י"ד], ואמרינן בפרק קמא דמציעא שם [ה' ע"ב] מורי ואמר דמי קא יהיבנא, ואמר והא קא עבר בלאו דלא תחמוד, אלמא שהקונה בדמים כל זמן שלא היה בדעת המוכר למכור וזה לקחו ש[illegible] כמו שכתב הרב, עובר משום לא תחמוד וכו', אף שנטילת החפץ היה ברצון המוכר וכו'. ס. שם [ברמב"ם] דין י'. כתב הרב המגיד, מבואר [illegible]כילתא [שם] לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החימוד בפני עצמו.

ביאור הגר"א

סעיף ח' י. איזהו עושק כו'. אע"ג דאמרינן בב"מ קי"א א' רבא אמר זהו כו', לאו שהכל אחד, דהא אמר שם [ב'] חד למשרא עשקו כו' וצריכא כו', ושם מ"ח א' אמר רבא בעצמו עושק כו', אבל גזל לא. ועיין תוס' קי"א א' ד"ה ולמה, תימה כו'. ובב"ק ע"ט ב' (איזהו) [ואלא] גזלן כו'. אלא ודאי פשטא דקרא גזל ממש ועושק ממש, אלא אע"ג דפשטא (הכא) [הכי], מ"מ לאו דלא תגזול נדרש על שכר שכיר כמ"ש שם ס"א א'. וזה דפריך [ב"מ קי"א ע"א הנ"ל] איזהו גזל ואיזהו כו', והענין כמ"ש בפסחים כ"ד [ע"א] ואימא לעבור כו' כל היכא כו', הכא נמי בעי למידרש אע"ג דשניהם נדרש על עושק ואסיק רבא [בב"מ שם] לעבור כו' *ומ"מ קאי על גזל ממש כמ"ש [פסחים שם] בפוטיתא לוקה ד' כו', אע"ג דכל לאו קאי על ענין בפני עצמו כמ"ש בתורת כהנים סוף פרשת שמיני [פרק י"ב] וכן הרמב"ם במנין לא תעשה [קע"ח-קע"ט], מ"מ כיון דכל חד יכול למילף מחבריה קאמר לעבור כו', הכא נמי. ובזה מתורץ קושית תוס' שם [ב"מ ס"א ע"א] ד"ה לעבור, וא"ת לקמן כו' וא"ת כו': (ליקוט) איזהו כו' איזהו כו'. דמ"ש שם [ב"מ קי"א ע"א] איזה עושק כו' וקאמר רבא זהו עושק זהו גזל, לא אקרא, דגזל ודאי שאנסו מחבירו בחזקה כמ"ש בפרק מרובה [ב"ק ע"ט ע"ב], ועושק הוא כובש שכר שכיר, אלא אברייתא קאי דקאמר דכובש עובר ג"כ משום לא תגזול, ופריך באיזה צד עובר בכובש משום לא תגזול ובאיזה צד עובר משום לא תעשוק, ובזה פליגי שם ולכן כולהו מפרשי שם הכל שני הלאוין בשכר שכיר, וזהו שכתב רש"י שם ד"ה גזל משמע שאנסו כו', ורבא קאמר דבכל צד נכלל שכר שכיר בלא תגזול, ולמה כתב רחמנא לאו מיותר בשכר שכיר לא תעשוק, לעבור על שכר שכיר בב' לאוין. וכן משמע בכולה סוגיין דגזל שגזלו ואנסו ממנו, ועושק הוא כובש, כמ"ש שם ב' חד למישרי גזילו וחד *למישרי כו' וצריכא כו'. וכן בפקדון כתיב [ויקרא ה' כ"א] או בגזל או עשק כו', ובתורת כהנים [ויקרא דיבורא דחטאת פרק כ"ב ה"ו] שם, אי מה אלו ואלו מיוחדים דברים שיש בהם מתנת יד, גזל שאין בו מתנת יד מנין, ת"ל או בגזל, אי מה אלו ואלו מיוחדים דברים הניטלים מרשות בעלים, הכובש שכר שכיר שאינו ניטל מרשות בעלים מנין, ת"ל או עשק את עמיתו כו'. והרי"ף פירש שם [ב"מ ס"ח ע"א מדפי הרי"ף], דלא פליג רבא אאביי, אלא דחד טעמא להו, ור"ל מה שכתוב או בגזל או כו' (ע"כ): יא. זה שבא כו'. שם [ב"מ] ס"א א' שכיר בהדיא כו'. קי"א א' ב'. ובתורת כהנים פרשת קדושים [פרשה ב' ה"ט] לא תעשוק כו', ואיזה זה הכובש שכר שכיר. ושם סוף פרשת ויקרא פרק כ"ב [ה"ו], אי מה אלו ואלו מיוחדים הניטלים מרשות בעלים הכובש כו', ת"ל או עשק כו'. ולמד הרמב"ם [המובא בבאה"ג אות כ'] דה"ה להלואה דדמי ליה, אע"ג דבקרבן חילקן הכתוב, הא אמרינן שם מ"ח [ע"א] דכתב תרי גווני פקדון: **סעיף ט' יב. הכופה כו'.** [ב"ק] קי"ט א'. ועיין באר הגולה [אות ל'], ועיין תוס' שם [ס"ב ע"א] ד"ה תמסן כו'*: **סעיף י'-י"ב יג. כל כו' התאוה כו' הא למדת כו'.** במכילתא [דר' ישמעאל יתרו פרשה ח'] והביאה הרמב"ם בסמ"ק שלו [ל"ת רס"ה-רס"ו], לא תחמוד, יכול אפילו חומד בדיבור, תלמוד לומר [דברים ז' כ"ה] לא תחמוד כסף וזהב, מה להלן עד שיעשה מעשה אף כאן עד שיעשה מעשה. [ובמכילתא דרשב"י פרק כ' פסוק י"ד] נאמר כאן לא תחמוד ולהלן [דברים ה' י"ח] הוא אומר ולא תתאוה, לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החימוד בפני עצמו, מנין שאם התאוה שסופו לחמוד, שנאמר לא תתאוה ולא תחמוד, ומנין שאם חמד שסופו לאנוס ולגזול, ת"ל [מיכה ב' ב'] וחמדו שדות וגזלו, ע"ש: יד. עבדו או כו'. מכילתא [דר' ישמעאל יתרו פרשה ח'] לא תחמוד כלל כו' וכשהוא כו', ע"ש:

באר היטב

סעיף ט' י. מראורייתא. פירוש, אף דהוא עובר בלאו דלא תחמוד, וכמ"ש בסעיף

גליון מהרש"א

סעיף ט'. הכופה את חבירו למכור לו את שלו ונותן לו דמיו אסור [illegible]

יט] איך יקנה דבר זה. גם באשת חבירו שייך זה, שיגרוס שיגרשנה בעלה והוא ישאנה. ואפשר דמפני שהוא קשה יותר משאר דברים וצריך עליו מחשבה טפי, משו"ה נקטו הרמב"ם והמחבר בלאו דלא תתאוה:

סימן שם סעיף א' א] חייב להחזיר הגזילה כו'. דוקא הגזילה ולא כפל, דאין כפל כי אם בגנב: ב] משלם דמיה. ילפינן [בב"ק ס"ז ע"א] מדכתיב [ויקרא ה' כ"ג] אשר גזל, דדוקא (אם) כשהיא כאשר גזלה צריך להחזירה בעינה, הא אם נשתנית שינוי שאינו חוזר לכמו שהיתה כבר, קנאה בשינוי ואין עליו אלא חוב דמי שויה כמו שהיתה בשעת גזילה, וכמו שנתבאר בהלכות גניבה [סימן שנ"ג סעיף א'], ששוין הן בזה: ג] בין שבאו עליו עדים כו'. ולא כדין גנב שבאו עליו עדים שגנב דחייב לשלם כפל כמו שנתבאר בטור סימן שמ"ח [סעיפים ו'־ז'] ע"ש: ד] ועשאה בסוכת החג. פירוש, אף דסוכה בנין עראי הוא, מ"מ המצוה קובעה כל ז' ימי החג לעשותה כבנין קבע: ה] ולא בנאה בטיט. דטיט מחשביה לבנין קבע, ועיין לעיל בטור בסוף סימן קנ"ז [סעיף ל'] ובסוף סימן רי"ד בטור [סעיף י"ז] ובדברי המחבר [סעיף י"א]: ו] דלא עשו תקנת השבים בקרקע. דכיון דהוא דבר קבוע ועומד הו"ל למידע דשל הנגזל הוא ולא היה לו לקנותו, עכ"ל [ב"ק] ואני

בלבו יט]איך יקנה דבר זה ונפתה בלבו בדבר עבר בלא תעשה של לא תתאוה[ט] ואין תאוה אלא בלב בלבד.

יא [ע]התאוה מביאה לידי חמוד והחמוד מביא לידי גזל שאם לא רצו הבעלים למכור אף על פי שהרבה להם בדמים והפציר ברעים יבא לידי גזל שנאמר[י] וחמדו בתים וגזלו ואם עמדו הבעלים בפניו להציל ממונם או מנעוהו מלגזול יבא לידי שפיכות דמים צא ולמד ממעשה אחאב ונבות.

יב [פ]הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד והקונה דבר שהתאוה בהפצר שהפציר בבעלים עובר בשני לאוין לכך נאמר לא תחמוד ולא תתאוה ואם גזל עבר בשלשה לאוין.

סימן שם

מצוה על הגזלן להשיב הגזילה ואם אין בה שוה פרוטה או נשתנית

ובו י' סעיפים

א [א]כל הגוזל א]חייב להחזיר הגזילה עצמה שנאמר[ב] והשיב את הגזילה אשר גזל ואם אבדה או נשתנית ב]משלם דמיה בין שהודה מפי עצמו ג]בין שבאו עליו עדים שגזל [ג]אפילו גזל קורה ובנאה בבירה גדולה הואיל ולא נשתנית דין תורה הוא שיהרוס כל הבנין ויחזיר קורה לבעליה אבל תקנו חכמים מפני תקנת השבים שיהיה נותן את דמיה ולא יפסיד הבנין [ג]אפילו גזל קורה ד]ועשאה בסוכת החג ובא בעל הקורה לתובעה בתוך החג נותן לו את דמיה אבל אחר החג הואיל ולא נשתנית ה]ד]ולא בנאה בטיט מחזיר את הקורה עצמה. הגה [ג]גזל קרקע ובנה עליה בניינים גדולים צריך לסתור הכל ולהשיב קרקע לבעליה ו]דלא עשו תקנת השבים בקרקע.

ציונים ומקורות ט) דברים ה' י"ז. י) מיכה ב' ב'.
סימן שם א) לשון רמב"ם פ"א מגזילה דין ה'. ב) ויקרא ה' כ"ג. ג) מישרים נתיב ל"א ח"ו. ד"מ (סוף) סימן שס"ו סעיף א'.

ערך לחם

סימן שם סעיף א' בסופו. הבונה כותל על של חבירו והכנים [*מן] הקרקע בתוך שלו ובנה על אותו כותל בנינים גדולים, חייב לסתור הכל, שלא עשו תקנת השבים בקרקע. מסימן שע"א [בב"י סוף מחודש א' בשם רבינו ירוחם נתיב ל"א ח"ו].

טורי זהב

סימן שם סעיף א'. דלא עשו תקנת השבים בקרקע. דברי הסמ"ע [סק"ו] בזה אין להם ביאור. ונראה הטעם, דקרקע אינה נגזלת ובע"כ יבוא

ביאור הגר"א

סימן שם סעיף א' א. כל כו'. [ב"ק] ס"ו א' אם כעין כו': (ליקוט) כל הגוזל חייב כו'. עיין רש"י דסנהדרין ע"ב א' ד"ה אבל [לענין מיקנא] כו' (ע"כ): ב. ואם אבדה. מכות ט"ז א' ושאר מקומות: (ליקוט) כל הגוזל כו' ואם אבדה כו'. תוספתא [ב"ק] סוף פ"י, גנבים כו', טול דמי פרתך טול דמי טליתך אין שומעין לו, נגנבו או אבדו נותן לו דמיהן (ע"כ): ג. (ליקוט) בין שהודה כו'. ר"ל אע"ג דקרא אשר גזל [ויקרא ה' כ"ג] דיליף שינוי ממנה משתעי בהודה מעצמו, מ"מ ה"ה בעדים, דהא אמרינן שינוי ג"כ לענין כפל וד' וה' (ע"כ): ד. גזל קרקע כו'. [ב"ק] כ"א א' ההוא גברא כו' זיל פייסינהו כו', פירש הרשב"א [שם ד"ה הא דאמרינן] בשביל שכירות הקרקע דאינו יכול לגבות יציאותיו מהיתומים עד שיגדלו, ואפילו כשיגדלו אפשר שיאמרו טול עציך ואבניך כו' ע"ש (ע"כ): (ליקוט) גזל קרקע כו'. עיין מ"ש שם, ועיין מ"ש לקמן בסימן שע"ה סעיף ו' [סקט"ז]: ה. דלא עשו כו'. עיין תוס' [ב"ק] ל"ו א' ד"ה כל כו':

באר הגולה

סעיף י"א ע. שם [ברמב"ם פ"א מגזילה] דין י"א. וכתב הרב המגיד, שם במכילתא [דרשב"י פרק כ' פסוק י"ד], וכבר ביאר הר"מ ז"ל דינין אלו בספר המצוות במצוה (ר"ס ורס"א) [ל"ת רס"ה ורס"ו] והביא הברייתות הנאמרות על זה. **סעיף י"ב** פ. שם [ברמב"ם פ"א מגזילה] דין י"ב.

סימן שם סעיף א' א. לשון הרמב"ם בפ"א מהלכות גזילה דין ה'. וכתב הרב המגיד, מבואר בפ"ט דב"ק [דף ל"ד ע"ב] ובהרבה מקומות. ב. משנה פ"ה דגיטין [דף נ"ה ע"א] והובאה שם בבבא קמא דף ל"ה ע"א. ג. מימרא דרבינא פ"ג דסוכה דף ל"א ע"א. ד. כתב הרב המגיד [שם], לפי שאם בנאה בטיט אינו מחזיר אלא דמיה שהרי [*הוא] כגזל קורה ובנאה, וכן מפורש שם.

ע"פ המג משנה

פתחי תשובה

סימן שם סעיף א' א. תקנת השבים בקרקע. עיין באר היטב [סק"ב] אפשר לקנותן כו', ולרבותא כ"כ וכ"ש בדברים האפשרייס. שם [סמ"ע סקי"ח]: ב. בדבר. גם באשת חבירו שייך זה, שיגרוס שיגרשנה בעלה והוא ישאנה. ואפשר מפני שהוא קשה יותר משאר דברים וצריך עליו מחשבה טפי, משו"ה נקטו הרמב"ם והמחבר בלאו דלא תתאוה. שם [סמ"ע סקי"ט]:

סימן שם סעיף א' א. בסוכת החג. אף דסוכה בנין ארעי היא, מ"מ המצוה קובעה כל ז' ימי החג לעשותה כבנין קבע. ועיין לעיל בטור סוף סימן קנ"ז. סמ"ע [סק"ח]: ב. תקנת השבים בקרקע. ז"ל הסמ"ע [סק"ו], דכיון דהוא דבר קבוע ועומד הו"ל למידע דשל הנגזל הוא ולא היה לו לקנותו, עכ"ל [ב"ק] ואני

באר היטב

[סמ"ע סקי"ח]: ב. בדבר. גם באשת חבירו שייך זה, שיגרוס שיגרשנה בעלה והוא ישאנה. ואפשר מפני שהוא קשה יותר משאר דברים וצריך עליו מחשבה טפי, משו"ה נקטו הרמב"ם והמחבר בלאו דלא תתאוה. שם [סמ"ע סקי"ט]:

דמ' בּמ - שאר ראשונים? רמבן, מאירי, ריטבא, ... פנ"י, ...

בק' סב / כאש נמוק"י

נמוק' סנהדרין כה, ערוך לנר ...

מירא דכייא: בּמ הי תוס' בלא דמי משמע להו ואת"ל מלא תגזול
ואת' וכו' עכ"ז, ר"ל דאיך יטעו אינשי והא איכא לא תגזול
ואו"כ מוכרח לפרש בדיהיב דמי, ולכה תירצו דצה בא לעבור עליו בבי
לאוין, ותדע דהתוס' מפרשים בלא דמי משמע להו וכן הוא האמת
וכמש"כ מהרשא ע"ש ודו"ק.

מכילתא דר' ישמעאל.

קהילת רעשיון - וינגיא
עיסת הילדים
כתבי יד?
(מדרש הגדול?)
אפסיון כ?
עיסת הרעיונים (סתם סתם, רמבי, במבת ירוקים)
תורה שלמה
צ'ת ראשון (מגלה, לקוטים)
צה יחמני (מכירי ה"ה עשרה...)
שבועת יהודה
מוכבת המשנה
בירורי מילות / עיבוי
משפ' אברהם
הוצאת הוצ'ב / עיבוי
מכילתא הוצאת אוניברסיטת
(מכילתא של הרבה...)
פיליפ ר'
הר שמרים
(מכילתא?)

הבדלים הלשוניים:

- אצהרת לאיסור אחרי הנוסח - (בלא פירוש ואת הגיחוש) אמנם נכונה
- בבבר ש תוכי הוכה ומקלה (אפשר תורה מכאה הוכיחו, ניב נכון)
- ~~אפשר לא~~ משמרין שאין לוה אחרית
- ש, סוף סוף יתנו לראות כי אין לעקוב בי
- אלא שאין מדקדק (לשורה התיכון)
- קבבר שאינה מה בושתן אלא ברבון במים
- יבואו בתי לעבך או בני לעבך
- אלא שאין מניעת ...?
- בפיהוי לא אוכה אך שיעשה מצוה

לב הנושא: לחיבור על תורה בלב ועל תיאוך בלב...

- הוכח ומוכח
- בפיהוי לא אוכה אך שיעשה מצוה
- קבבר שאינה מה בושתן אלא ברבון במים
- יבואו בתי לעבך או בני לעבך
- אלא שאין מניעת ...?
- (אפשרות) הכל בין תאוה למצוה (תור) תאוה הבא בפושעין לעלה
- שיעשה מצוה מתבך תור
- אין נפלו שתי כשרו - אחת אשתי לבחו תחת ימין
- שיחתי אין
- אפלו אינה אשתו אינה פוגעת
- מאוד להאאות על בתו לבתה
- (הופמן) תאוה בלא תאבה אי מצוה
- מיגע על התאוה בלא ואל תאבה בפיה - 2 לאוין

הבדלים הלשוניים

מכילתא דר' ישמעאל

מכילתא ומפרשים

תלמוד

מכילתא פרשה.

תורה שלמה
מפרש הנקרא / הילפי
כתבי יניקה אפסיון
ראשית ספרי המלכות

מפרש הנקרא (יתרו)
לחשין ניקוף
מפרש והכהיר

רק פ"ג ע"ב
רמז ל"ג
מכילתא

רמז ל"ה
מכילתא

רק פ"ג ע"ב
ירושלמי

מכילתא

רק פ"ג ע"ב
רמז ל"ה
מכילתא

רק פ"ג ע"ב
רמז ג'
מכילתא
רמז ג"ח
מכילתא

רק פ"ג ע"ב
רמז ג"ב

רק פ"ג ע"ב
רמז ג"ב

רק פ"ג ע"ב
רמז ג"ג

רק פ"ג ע"ב
רמז ג"ה
מכילתא

רק פ"ד ע"א
רמז ג"ו
מכילתא

רק פ"ד ע"א
רמז ג"ו
מכילתא

רק פ"ד ע"א
רמז ג"ו

תשא את שם ה' אלהיך לשוא וכנגדו כתיב לא תנגוב, מגיד הכתוב שכל מי שהוא
יחזקאל ז ט עונב, לסוף בא לידי שבועת שוא, שנ' °הנגב רצוח ונאוף והשבע לשקר וכתיב °אלה
וכחש ורצוח וגניב ונאוף, — כתיב וכור את יום השבת לקדשו וכנגדו כתיב לא תענה,
מגיד הכתוב שכל מי שמחלל את השבת מעיד לפני מי שאמר והיה העולם, שלא ברא
עולמו לששת ימים ולא נח בשביעי, וכל מי שמשמר את השבת מעיד לפני מי שאמר
ישעיה מב ה °והיה העולם, שבריא עולמי לששה ימים ונח בשביעי, שנ' °ואתם עדי נאום ה' ואני אל.
— כתיב כבד את אביך ואת אמך וכנגדו כתיב לא תחמוד, מגיד הכתו' שכל מי שהוא
חומד, סוף מוליד בן שהוא מקלל את אביו ואת אמו ומכבד למי שאינו אביו. לכך נתנו
עשרת הדברות חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה, דברי ר' חנינא בן גמליאל,
דברים ה יט וחכמים אומרים עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה, שנ' °את הדברים האלה דבר
שיר השירים ד ח, ה יד ה' — ויכתבם על שני לוחות אבנים, ואומר °שני שדיך כשני עפרים תאומי צביה ואו',
°מדין גלילי זהב ממולאים בתרשיש.

לא תחמוד. רבי אומר בתוב אחד אומר לא תחמוד וכתוב [אחד] אומר לא
תתאוה, כיצד תקיימו שני מקראות הללו, הרי זה אומרה לעוקף אחר הנואף. — לא
תחמוד בית רעך, כלל, ועבדו ואמתו ושורו וחמורו, פרט, כלל ופרט, אין בכלל אלא מה
שבפרט, וכשהוא אומר וכל אשר לרעך, חזר וכלל, אי כלל ככלל הראשון הרי אמרת
לאו; אלא חזר וכלל, כלל ופרט וכלל — אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט
מפורש בדבר שרואה קונה ומקנה, אף כלל בדבר שרואה קונה ומקנה; אי מה

1 את וכו' לשוא] אמכם מ' | ק־בסעות־לשאו | כ וכתי' כנגדו | ט כתוב | כתוב] מ מ' הכתוב] דם מ' | מ שכל הנגוב — 2 אמכם מתו לבא לידי | ק שאו | ן גנוב | ט ורצוח | ונאוף] כ וגו' | והשבע לשקר] דכמ מ', א נ' וגו' | ט ואשר אלה — 3 ורצוח וכו' ונאוף] מ מ', זכ וגו' | אד רצוח | וגנוב וגאיוף] ט מ' | א גנוב וגו' | לקדשו] טב מ' | כתוב] טמ מ' | כמ ר־עגנ־ברעך — 4 אשב שהוא מחלל | את] ט מ' | ט שבת | מ שמחלל ולמעלה רשום אינו [אב (א נ' כאלו) מעיד לפני המקום שברא (כ נ' את) שלמד לששה ימים (א מ') | ט לפני הב"ה | שלא וכו' העולם ש"ן] מ מ' — 5 ט ביום הו' | אשב שהוא משמר | כ לפני הקב"ה, ט לפני המקום | מ שברא את העולם בששה ימים | ימים] א מ' — 6 ואתם] ט אתם | כ ה' יצר | ואני אל] ד מ' — 7 ואת אמך] מכמ מ' | ד־כתוב] מ מ' | מ מי שהומד — 8 אשב סוף שרואה מוליד | מ סופו הוא שמוליד בן [שהוא] ט מ' | מ מקלל אביו ומכבד | אב מקלל לי־אביו ומכבד | למי ט מ' | מ ניתנו — 9 הדברות] מ נ' בשעת חמשה לכך ניתנו עשרת הדברות | דברי וכו' זה ש' הס' במ־ב] ם מ' | מ חנניא, אב חנניה, ז חניגה — 10 ועשרה על לוח זה] מ מ' | דבר ה'] מ מ' כ וגו' | אמ מ' אל כל קהלכם וגו' (א מ') — 11 ואומר | אבנים] מ מ' כ ג' וגו' | ן ואמר | כשני וכו'] כמ מ' | ואאמי צביה] ט מ', א וגו' — 12 ממולאים וכו'] כמ מ', אמ זהב וגו' — 13 לא תחמוד] מ מ' ם ג' בית רעך | לא תחמוד רבי אומר] פ מ' | רבי אומר] זם מ' | טב וכתוב אחר — 14 כיצד וכו' הללו ם מ' | אומכם כתובים] ה"ז ם מ' | זה] כ מ' | ן אחה | ם לשקר | אחר] ז מ' | אמכם מאחר] המנאף] ט מנאף — 15 אמ כמ עבדו | אשב שורו | אין וכו' וכלל שורה כ"ח] מ מ' — 16 אמ כשהוא | כלל רק א, דיבר כ ל | אי וכו' וכלל שהי"ם במ"א] ם מ' | הרי] אב מ' — 17 לאו ן מ' | וכלל | רק אומנו | אי אי־זה וכו'] ד אין בכלל אלא מה שבפרט אי אתה וכו', כ אין את דן — 18 ט דבר | גדבר וכו' מקנה בם"א] ז מ' | אף וכו' ומקנה] מ מ' | אומטב אף כל דבר שהוא קונה ומקנה (ם מ', ונילף' ווניני' כתוב וכקנה) | ד כלל מפורש בדבר | אי] א מ', כמ אי, ם מ"ת —

2 לסוף בא לידי ש־שו' ת"כ קדושים פרשה ב' ח"ת, פס"ד שם ילקוט משלי תתקס"ב: 3 [לא תענה וכו' בם"ז הגיר' מוועמכת: שכל החוכר את השי' וכו' ואם מחלל את השי' עונה עזות שקר שנ' ואתם וכו', ובפס"ר פ"כא דף ק"ת ובמכי' דרשב"י דרש אחר]: 14 כיצד וכו' בהשקפה ראשונה ג' דקש' ליה דבדב' הראשונות כתי' לא תחמוד בית רעך ובדב' שניות כתי' ולא תתאוה בית רעך, ובאמת אינו כן, אלא סמיכות הכתו' דורש ואזברות שניות קאי ומפרש דה"ק דאם יהרוג בחבירו שונתן עיניו באשתו לא יהא רואה ומעמם או יהא בעצמו מסבב הדבר שינאף את אשתו, כדי ל־בוא עליו אחרי כך בעקיפין ולקחת ממנו ביתו ושדהו; ואפש' לי"ל: ן כדשינה הכתוב בלשונו, אכל אין הכרח לכך, אבל בדבר הראשונות אי אפשר לדו"ש כן דכאן כתיב ר־תחל־ת בית רעך ואח"כ אשת רעך, ועוד דבאן כולל בקרא דאסר לרעך גם שאר דבריהם ובעקר ד־דבר בכר מירש כן במ"ע ונסי־ת ממנו במקצת, ועיין בס' ההחיד וכמ' המרי"ח שם; ושאר המפרשי הבינו דמתירת הכתוב קשיא ליה, ולפי"ז הדרש אינו מובן, והיכרתו להגיה וכולם מה אחד שונים דהמאמר ה"ז אזהרה לעוקף אחר הנואף שייך לעיל אחר לא תנאף וכאן דניתנו עמ"י המכי' שהבריא הרמב"ם בסה"מ ל"ת רס"ו) [עי' בזי"ב ושי"ר ראי"צ ומ"ס) וליתא דהבריית' שהביא הרמב"ם לקוחה מן המכילתא"י ששם נאמר, דהאזהרה אדם שמא לחמוד שנאי לא תתאוה ולא תחמוד, וכלפנינו בפנים כ"ה בס"ז ובספר התהיר דף לא: [ועיין שבועות מ"ז: ברש"י לעקב א־אחר

הפרט מפורש בנכסים המטלטלין שאין להם אחריות, אף אין לי אלא נכסים המטלטלין שאין להם אחריות, וכשהוא אומר במשנה תורה שדהו, על כרחך מה הפרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה, אף אין לי אלא בדבר שהוא קונה ומקנה: אי מה הפרט מפורש בדבר שאינו בא ברשותך אלא ברצון בעלים, אף אין לי אלא דבר שאי אפשר לבא ברשותך אלא ברצון בעלים, יצא, שאתה חומד בתו לבנך או בנו לבתך; או אפילו חומד בדיבור, ת״ל ᵒלא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך, מה להלן עד שעושה מעשה, אף כאן עד שעושה מעשה. דברים ז כה

פרשה ט

וכל העם רואים את הקולות. רואין הגראה ושומעין הגשמע, דברי רבי ישמעאל; רבי עקיבא אומר רואין ושומעין הגראה, רואין דבר של אש יוצא מפי הגבורה ונחצב על הלוחות, שני ᵒקול ה׳ חוצב להבות אש. וכל העם רואין <את הקולות, קול> קולי קולות ולפיד לפידי לפידים; וכמה קולות היו וכמה לפידים היו, אלא שהיו משמיעים את האדם לפי כחו, שני ᵒקול ה׳ בכח. תהלים כט ז שם שם ד

רבי אומר להודיע שבחן של ישראל, שכשעמדו כולן לפני הר סיני לקבל את התורה היו שומעין את הדיבור ומפרשים אותו, שנאמר ᵒיסובבנהו יבוננהו, שכיון שהיו שומעין הדיבור מפרשים אותו. ר׳ אליעזר אומר להודיע שבחן של ישראל, שכשעמדו כולן לפני דר סיני לקבל את התורה, מגיד שלא היה בהן סומין, שני וכל העם רואים; מגיד שלא היה בהן אלמים, שנא׳ ᵒויענו כל העם יחדו; ומלמד שלא היה בהן חרשין, שנאמר ᵒכל אשר דבר ה׳ נעשה ונשמע; ומנין שלא היה בהם חגרים, שנאמר ᵒויתיצבו בתחתית ההר; ומלמד שלא היה בהם טפשים, שנאמר ᵒאתה הראת לדעת. דברים לב י שמות יט ח שם כד ז שם יט יח דברים ד לד

נואף, נעשה לו אנוטרופוס להרגיל לו נשים לנאוף]: 1 נכס׳ המטלטלין וכו׳ מכדרשב״י: 5 [שאתה וכו׳ ג״ל שמוני מאמ׳ זה להוצ׳ מכל׳ לאו ולחנם פקפק במ״ס] 7 עד שעושה מעשה. מכדרשב״י, ב״ק ס״ב, ב״מ ה׳. וירא׳ עמ׳ רנ״ד מביא המכילתא בזה״ל, החומד יכול בדברים ת״ל לא תחמוד וכו׳ ולקחת לך מה להלן עד שעושה מעשה אף כאן שעושה מעשה. ועיין כמ״ג לאוין קנ״ח ורמב״ם פ״א מהל׳ גזלה ואבדה ה״ט וה״י שכתב דהתאוה היא בלב והחמוד בעשה מעשה: 9 דנראה. בא״צ מגיה ד״הגראה והגשמע, ואיני יודע טעמו, ועיין מדרש שמואל פט: 10 ונחצב וכו׳ ספרי דברים פ׳ שמג ד״ה מימינו אש דת ומ״ת שם דף רי״א, שהש״ר פ״א פס׳ ב׳ פדר״א כו׳ פ״מא ומד׳ שמ׳ פ״ט סד, פ״ז ורש״י: 11 לפידים. לע׳ פ״ג: 12 לפי כחו. שמ״ר פ״ה ס״ט ופ״כט ס״א, תנחומא שמות ס״כה, פסדר״כ פ״יב דף ק״י. שוח״ט מזמור צ״ב: 14 שנא׳ יסובבנהו וכו׳. ספרי דברים פ״שיג ומ״ת שם דף קצ״א: 16 שלא היה בהן סומין וכו׳. במר״ר פ״ז סא פ״יג סח, שהש״ר פ״ד פסוק ז׳. פסדר״כ פ״יב דף קו׳, פס״ר פ״ז דף כח. ופ״טו דף עח. תנחומא

1 אב פרט׳ מ נכס׳ | אב מטלטלין, מ המטלטלים, ז המטלטלים וכן בס׳ | ז אף כאן אין לו אלא | ט אף אלו נכסים | אף וכו׳ אחריות] א ח׳ | ב בטלטלין — 2 טמ כשהוא | אב אומר על כרחך (ב כרחן) מ׳ במש׳ תורה שדהו מה | על כרחך] רק מ. ארטב ח׳ — 3 ט אף כל דבר שהוא וכו׳ | זמ דבר | אף וכו׳ בדבר שה״ס] מ ח׳ | אזב דבר | אב או מה — 4 אב דבר שאי אפשר לו (א ג׳ לבא) ברשותך אלא לרצון הבעלים, ט דבר שאי אפשר לבא לרשותך אלא לרצון הבעלים אף וכו׳ לרשותך אלא לרצון הבעלים | בדבר וכו׳] מ שאי איפשר לבא ברשותך אלא לרצון בעלי׳ אף כ״ד שהוא קונה ומקנה שא״א לבא ברשותך אלא לרצון בעלים | שאי] א ח׳ — 5 אב לו לבא | כ לרשותך | אזב לרצ׳ רבעל׳ | א יצאת שאת | כ יוצא שאת | ק בתי״ בני — 6 אמק בדבר כ בדברי׳ | טב עליהן | ולקחת לך] רק אומ׳ אזטב שיעשה״ שיעשה — 8 רואים את הקולות] כמ ח׳ | אטכמ את הגראה | אבמ את הגשמע | הגשמע וכו׳

הגראה] ט ח׳ — 9 אב את הגראה | מ את הגראה שהדיבור של אש יוצא | רואין] כ״ח פ״ז, ט ראי. ארב ואין | מפ דבור | של אש] ו שלא ייצא — 10 להבות אש] כ ח׳ | וכל וכו׳] מ את הקולות קולי | המוסגר ח׳ ד | את הקולות] כ ח׳ — 11 קול] כ״ה אטב | ולפיד לפידי] מ לפיד לפידי, ד ולפידי, ט ולפידי לפידין | מ כמה | היו בעפם הא׳] מ ח׳ | שהיו ט ח׳ — 12 אט בכח קול ה׳ בהדר וגו׳ (א ח׳) — 13 ר׳ אומר] ד ד״א | לפני] מ על — 14 היו וכו׳ התורה] מ ח׳ | כ והיו מפרשין | אט יבוננהו יצרנהו כאישון עינו | יבוננהו] ק ח׳ | אטב שמכיון (כ״י) שמכון שהיה הדיבור יוצא — 15 כ ומפרשין אותו. אט היו מפרשין אותו | ר׳ אליעזר אומר] כ ר׳ אומר, א ר״א | ר׳ אליעזר אומר] ט ח׳ | ט ולהודיע — 16 כולן] א ח׳ | מגיד] וט ח׳ | ו לא | א היו | כ היו בהן היו בהן ואח״כ נמחקו המלות שלא היו בהן — 17 מ ומנין שלא | מגיד] אטב מלמד | אב היו | שנא׳] ד ח׳ | יחדו] טב ח׳ | אטב מלמד | מ ומנין שלא | אב היו — 18 מ ת״ל כל | דבר] ט ח׳ | כ ומלמד שלא היו | אט מלמד | א היו — 19 אטב מלמד | מ ומנין שלא | אב היו | טפשים] כ ח׳ | ט הוראת (ילק׳ וויגיצ׳ כבמק׳) אב הראית | לדעת] ט ח׳ —

לא תגנוב למה נאמר לפי שהוא אומר והגונב איש ומכרו [ונמצא בידו מות יומת] (שמות כא) עונש שמענו אזהרה מנין תלמוד לומר לא תגנוב והרי זה אזהרה לגונב נפש אתה אומר לגונב נפש או אינו אלא לגונב ממון כשהוא אומר לא תגנובו (ויקרא יט) הרי אזהרה לגונב ממון הא מה תלמוד לומר לא תגנוב בגונב נפשות הכתוב מדבר או הרי זה אזהרה לגונב ממון (ולא) [והלא] אזהרה לגונב נפש אמרת צא ולמד משלש עשרה מדות [וכו'] (ו) ועוד אמרת (ז) שלש מצות נאמרו בענין זה שתים מפורשות ואחת סתומה נלמד סתומה מפורשת מה מפורשת מצוה שחייבין עליה מיתת בית דין אף סתומה מצוה שחייבין עליה מיתת בית דין הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון הרי זה אזהרה לגונב נפש והלא אזהרה לגונב ממון (ח):

לא תענה ברעך וגו' למה נאמר לפי שהוא אומר ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו (דברים יט) עונש שמענו אזהרה לא שמענו תלמוד לומר לא תענה ברעך וגו' (ט):

לא תחמד] (י) ביצד נתנו עשרת הדברות ה' על לוח זה וה' על לוח זה כתיב אנכי יי' אלהיך וכנגדו לא תרצח מגיד הכתוב שכל מי ששופך דם מעלה עליו הכתוב כאלו ממעט בדמות המלך משל למלך בשר ודם שנכנס למדינה והעמיד לו איקונות ועשה לו צלמים (ומבע) [ומבע] לו מטבעות לאחר זמן נפו לו (ליקומם) [איקונותיו] שברו לו צלמיו ובטלו לו מטבעותיו (כ) ומיעטו בדמותו של מלך כך מי שהוא שופך דמים מעלה עליו הכתוב כאלו ממעט בדמות המלך שנאמר שופך דם האדם [וגו' כי בצלם אלהים עשה את האדם] (בראשית ט) כתיב לא יהיה לך וכתיב כנגדו לא תנאף מגיד הכתוב שכל מי שעובד עבודה זרה מעלה עליו הכתוב כאלו מנאף אחר המקום שנאמר האשה המנאפת תחת אישה תקח זרים (יחזקאל טז) כתיב ויאמר יי' אלי עוד לך אהב אשה אהובת רע ומנאפת וגו' (הושע ג) כתיב לא תשא את שם יי' אלהיך לשוא וכנגדו כתיב לא תנגוב מגיד שכל מי שהוא נוגב למוף בא לידי שבועת שוא שנאמר הנגוב רצוח ונאוף [והשבע לשקר] (ירמיה ז) וכתיב אלה וכחש רצוח וגנוב ונאוף (הושע ד): כתיב זכור את יום השבת לקדשו וכנגדו כתיב לא תענה מגיד הכתוב שכל מי שמחלל את השבת מעיד לפני מי שאמר והיה העולם שלא ברא עולמו לששה ימים ולא נח בשביעי וכל מי שמשמר את השבת מעיד לפני מי שאמר והיה העולם שברא עולמו לששה ימים ונח בשביעי שנאמר ואתם עדי נאום יי' (ישעיה מג): כתיב כבד את אביך ואת אמך וכנגדו כתיב לא תחמוד מגיד הכתוב שכל מי שהוא חומד סוף סוליד בן שהוא מקלל את אביו ואת אמו ומכבר למי שאינו אביו לכך נתנו עשרת הדברות חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה דברי ר' חנינא בן גמליאל וחכמים אומרים עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה שנאמר את הדברים האלה דבר יי' [וגו'] ויכתבם על שני לוחות אבנים (דברים ה) ואומר שני שדיך כשני עפרים תאומי צביה (שה"ש ד') ואומר ידיו גלילי זהב ממולאים בתרשיש (שה"ש ה) (כ):

לא תחמוד רבי אומר כתוב אחד אומר לא תחמוד וכתוב אחד אומר לא תתאוה כיצד יתקיימו שני מקראות הללו הרי זה אזהרה לעוקף אחר המנאף (כא):

מאיר עין נמ"כ בד' קדמונים שם ומול קמוץ וכבר הזכיר הנקוד במכילתין ובכמה מהמ"ל ובמנ"מ למ"ג ובמנ"ע למ"ע ובמנ"צ למ"ל ולמ"ל למ"ם ומ"ע ומ"ק וגו' לין א לחברה לחבה. הל"ל מוקף ממעון בן מרשון לומר לה מלף מחברה לעוקף למר המלף ומול נשמעות מ"ו פ"ג ומ"ק לקמן ג"ס לה המחמד פ"י"ם: יז) סל"ל שמע שלא לו ובריש סכה ו ס ל ם ול"ל: מו) וכ"ם ביולקוט (ופ"י"ם שמול קמוץ ומשובש) וקימעו מכוסב משום דהני לם בשורל קמחכיל פ"ו ע"ל למרם לה ולמל מ"ב מהוו מיחוסים כהרמם בבן דבר הלמד מעכ"ם בשם מכסת מדבר בשמעות לף כלן בשמעות כלו' דלה סרלה סול הוכג משו וכן לה מלף סול נולף משם (הלאוקי שמי' סרלה"ע) ומ"ל לה מגבת זה סגבת משם (דלה כמרש"י שם פ"י"ם ודבר הלשר מעכ"ם סול פיבול ליבך דמ"ם בשם סכה שמ"ם בשם סכחוב מדבר בשמען וכו' ולה קלמר בשה הכיחת מדבר בשמ"ב לחרן מחוכה שלין מרש"י פ"י"ם) ומל"ל מבים לה ולמד מ"ב מחוס דבר ס ל מ ד מ ב י י: ו שלם מלום בלשו וכו' ומוסף מלום ו ע ו ד ל מ ב ם ול"ל: פו) ני' סילקוט ושוד לומר רבי: ו) ועיין לקמן מסמ"ם פ"ם: יח) עיין מכוח ל' ע"ב ובקסרי דבריס מי' ק"ל: יט) כ"ל לבביס וכמה פ"י כילד נחמ וכו' ליבי יודע לשם מבינה זה קודם שמייס כל הסברות ומל"ל מקם המלמרים ו' סכה סול דלקמן לה מחמד רבי לומר וכו' בד שמוסה מעשה ולמ"ב ג' כילד נחמ וכו' לשמם כד דייקם המלה שסמידוד שלביבי סול מכחן שלמי שם דקיים שכבד לפ לחבך סול כבבד לה מחמד של כבשך לה מחמד דלמה קלי ולהכמיב בדברים דשמשם סולם ולה מחמד בים רבך דשבשם סול כלל ולמבי מבמו לה מחמד לשם רבך וגו' לשם מחלמר שלמבי לה מחמד דשמן קלי הם לין לו מייכום שם כבד לחבך וקוד המלמרים סול שלם שם של בדד ספסוקים: כ) ני' סילקוט ופסלו מעבמוסיו: כא) עיין מסחרין ל"ם ע"ב ס"ל ומסמ"ם רבם שם: כב) ני' סילקוט בשוה נמקלה בשוה שם אים: כג) עיין ביהושלמי שקלים פ"ו ס"ל ומסמ"ם רבם שם: כד) ני' סילקוט בשוה

לא תחמוד בית רעך כלל ועבדו ואמתו ושורו וחמורו פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט וכשהוא אומר וכל אשר לרעך חזר וכלל אי כלל כלל הראשון הרי אמרת אלא חזר וכלל כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט [כלל ופרט וכלל] כה) אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה אף כלל מפורש כו) בדבר שהוא קונה ומקנה אי מה הפרט מפורש בנכסים המטלטלין שאין להם אחריות אף אין לי אלא נכסים המטלטלין שאין להם אחריות וכשהוא אומר במשנה תורה שדה או מה הפרט מפורש בדבר שהיא קונה ומקנה אף אין לי אלא בדבר כז) שהוא קונה ומקנה אי כה) מה הפרט מפורש בדבר שאינו בא ברשותך אלא ברצון בעלים אף אין לי אלא דבר שאי אפשר לבא ברשותך אלא ברצון בעלים יצא כט) שאתה חומד בתולבנך או בנו לבתך (מ): [לא תחמד יכול] ל) אפילו חומד בדבור ת"ל לא תחמוד כסף וזהב עליהם [ולקחת לך] (דברים ז) לא) מה להלן עד שעושה מעשה או באן עד שעושה מעשה:

פרשה ט

וכל העם רואים את הקולות רואין הנראה ושומעין הנשמע דברי ר' ישמעאל רבי עקיבא אומר רואין [הנשמע] מ) ושומעין הנראה ואין דבר שלא יצא מפי הגבורה ונחצב נ) על הלוחות שנאמר קול יי' חוצב להבות אש (תהלים כט):

מאיר עין מ' חומר וכו' לח התחוה כילד יהקיימו וכו' לעוקף מלכר המנלף והלריך הז"י צזה המלמר וגמר לומר למחקו ולהוקיעו לעיל גבי לח תחלף (וכן הגיה הח"ל עיין לעיל לוח י"ג) והכח גרסי עמ"י קה"מ להא"מ מלוח רפ"ו לח תחמד כאן לח תחמד ולהלן הוח לומר לח תחלוח למיב על החלוח נמפי עלמו ועל תחמוד צמ"ע כמי לומר כתוב מ' וכו' הלנו לומר לך שחם החלוח קופו למחוד שנלמר לח תחלוח ולח תחמוד מכין שחם תחד שחפו לחכוף ולגזול ח"ל והתו עדות וגזלו וקיים וכגי' זו ליתח בהדיל נקה"מ להא"מ ונפ' נזילה ולחנדה פ"ח מכ"ל ונלמח שלף המגדול עוז והה"מ רמזו פס על מכילחח זו והכילתו מקלחה והח"ל הגיה ג"כ כגי' הז"י חלח שהרכיב ג' המלמרים למחד ונ' לח תחמד כ"ח כחוב ח"ח וכו' כילד וכו' למיב על חחלוח וכו' ולומר לך שחם יחלוח קופו וכו' (נפ קרם המלמרים כמו שרמזתי לעיל לוח י') חמכם דעתי לינה מחלוח נחנפום חלו לפי שחוקמה הילקוט ג"כ כגוקמתינו ועוד שלייני רוחה מה שהרכיב לח הקובד ולילך ולמח נפל בו הטעום [על כן לגי לומר לי שחוקמה שלפגינו עיקר ונרייחת של הכ"מ הוח ממכילחח לחמכח ומה שהרכיב הז"י ונירקח א קשה לשנה שלך כלמוד מלח החלוח לזהיה לעוקף שהרי לח מחלוח נגי בית כהוב לדעתי יפה דרשו לח תחלוח לחזכים לעוקף לחכ שהרכיב מהו עוקף חמר מרחק והנה מרפ"י נשנועות פס ופ' העדוך ערך ע ק ב ח' לח יפפיקו לכל מעיין נדבר לחכם מ"ם העדוך נערך עקב ג' הוח נכחב עיקר ח"ל מלי עקבה מדם חכ"ל שהיו עוקבין לחכוב נשבוב פי' מעלימין ועוקב לחכ מניף נכחב כעין זה עכ"ל פיכוב לפירושו שבוב נשקבה ונעלמה מינהף לח חשמו כדי לבח עליו נעקיבין לקמח לח ניחו ולח שדהו וכל לחכ לו הסך מעכין הכסוב לח יפח פני כל כשר ולח יחבה כי הרבה שמד ומעמה דכשה ח"ל הכי היח שבדברות צפ' יחרו כ"ב לח חמחד לחשם כמך ומעדו ולחמחו וכו' ח"כ קבל כשמעו שהחוה לוחה לדלחון שלח יחמד כל מה שהוח לשמון לחכם נדבוה שבולחמן מלקהה ההוה ולח החמד לחשם כמך ולח יחלוה בית כמך שדהו וכו' משמע להו דלשים לומם מוכה לחמד חכם לח חמחד לחב כמך שלחון לח יחמד לחב כמך ולח החמד לחשם כמך ושפחתו ולשני חמכה ולח החלוה וכו' כלו' ולשמון לומם שלח יחלוה לניהו ושדהו של רחון ויעקב עליו שיהמד לח לשהו כדי שיקח לח כל שלה ממנו כ"ל צפ' העין וגם קשה המלמרים עולה יפה עפ"י סיד המקבלות ומה שהכריסם לדבשה זו ר"ל כדי שחפיה כל הדיבור לח תחמד ולח תחלוה כענד כנד לח חניך כ"ל: כה) וכ"ה ניקוט שלח שהוח קשוט עי"ש והח"ל הגיה מי כלל כלל הרחמון למכח לח מי לחמה דן וכו' וח"ל: כו) כלו' לף הכלל מחפרש כן וני' הילקוט לף כל דבר שהוח קונה ומקנה והגיה כן הח"ל: כז) ני' הילקוט לף כל דבר שהוח קונה ומקנה ונ"ה ני' הנמצ"ן צפ' ולחמחן וכן הגיה הז"י והח"ל הגיה וכשהוח לומר נמשנה חורה שדה לין יכול לומר כלל שלחרון שלח כלל הרחמון מה הפרט מפורש וכו' כגי' הילקוט וח"ל: כח) פז"י והח"ל הגיהו ומה חכל ניקוט יניחל לי מה ובימוחה הוח ולינו שלח כוחמה לחכינה וכל עיקר הדרשה לחפוקי שלח החמר ביח רעך לחכל שבניה רעך ולחרון הרחמ"ם צפ"ח מה' גזילה כל החומד עבדו וכו' לו דבר שהשעבד לו מיקניהו ממנו וגו': כט) נח"ל ליחח יכול שחתה חומד וכו' ונרחה שהוח טעות הסופרים: ל) וכ"ה בקה"מ להה"מ חלוה רפ"ה ובפמ"ב לוח כקה"מ ובילקוט לוח רמז תיכלים לוח רכ"ד ג' יכול החומד בדברים פיגב וכו' ונוסחה הילקוט כנוסחה שהיחה לפנינו: לח) וכ"ה בפמ"ב כיש ה' גזילה ובפמ"ב שם:

(פרשה ט) מ) כ"ל להגיה והח"ל הגיה רואין ושומעין הנרחה והכשמע ועיין בלחנדה שמוחל פ"ע ובפדל"א פמ"ח ובפ"י פס"ח ובילקוט הממחר קעוט: נ) הח"ל הגיה שלח נמלא וח"ל והח"ח כיצד נדסוס קוסטלטיה כחוב ולין דבר שלם שלח יולח מפי סגבורה והכי"נ כ"ר מפק מכח ולין ובחב בחקומח רחו מכ"ל וני' הילקוט רלה דבר שלם שלח יולח מפי סגבורה ומלא וכו' ועיין מפכי דבריה פי' פמ"ב ובקומח שם בפ"ח לוח ל"ר:

עליו הכתוב כאלו ממעט בדמות המלך משל למלך בשר ודם שנכנס למדינה והעמיד לו איקונות ועשה לו צלמים וטבעו לו מטבעות לאחר זמן כפו לו איקונות שברו לו צלמיו ובטלו לו מטבעותיו ומיעטו בדמותו של מלך כך מי שהוא שופך דמים מעלה עליו הכתוב כאלו ממעט בדמות המלך שנאמר (בראשית ט) שופך יג דם האדם. כתיב לא יהיה לך וכתיב כנגדו לא תנאף מגיד הכתוב שכל מי שעובד עבודה זרה מעלה עליו הכתוב כאלו נאוף אחר הזמקום שנאמר (יחזקאל טז) האשה המנאפת תחת אישה תקח זרים וכתיב (הושע ג) ויאמר יי' אליו עוד לך אהב אשה אהובת רע ומנאפת וגו'. כתיב לא תשא את שם יי' אלהיך לשוא וכנגדו כתיב לא תגנוב מגיד שכל מי שהוא גונב לסוף בא לידי שבועת שוא שנאמר (ירמיה ז) גנוב רצוח ונאוף וכתיב (הושע ד) אלה וכחש רצוח וגנוב ונאוף. כתיב זכור את יום השבת לקדשו וכנגדו כתיב לא תענה מגיד הכתוב שכל מי שמחלל את השבת מעיד לפני מי שאמר והיה העולם שלא ברא עולמו לששה ימים ולא נח בשביעי וכל מי שמשמר את השבת מעיד לפני מי שאמר והיה העולם שברא עולמו לששה ימים ונח בשביעי שנא' (ישעיה מג) ואתם עדי נאום יי'. כתיב כבד את אביך ואת אמך וכנגדו כתיב לא תחמוד מגיד הכתוב שכל מי שהוא חומד סוף מוליד בן שהוא מקלל את אביו יד ואת אמו ומכבד למי שאינו אביו. לכך נתנו עשרת הדברות חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה דברי רבי חנינא בן גמליאל. וחכמים אומרים עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה שנאמר (דברים ה) את הדברים האלה יד דבר יי' ויכתבם על שני לוחות אבנים ואמר (שה"ש ד) שני שדיך כשני עפרים תאומי צביה ואומר (שם ה) ידיו גלילי זהב ממולאים בתרשיש:

טו לא תחמוד. רבי אומר כתוב אחד אומר לא תחמוד וכתוב אחד אומר (דברים ה) לא תתאוה כיצד יתקיימו שני מקראות טז הללו יז הרי זה אזהרה לעוקף אחר הנואף:

לא תחמוד בית רעך. כלל. ועבדו ואמתו ושורו וחמורו. פרט. כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט. וכשהוא אומר וכל אשר לרעך חזר וכלל. אי בלל יח כלל הראשון הרי אמרת אלא יט חזר וכלל כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה יט אף כלל מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה. אי מה הפרט מפורש בנכסים המטלטלין שאין להם אחריות אף אין לי אלא נכסים המטלטלין שאין להם אחריות. וכשהוא אומר במשנה תורה (דברים ה) כ שדהו מה הפרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה אף אין לי אלא בדבר שהוא קונה ומקנה. אי מה הפרט מפורש בדבר שאינו בא ברשותך אלא ברצון בעלים אף אין לי אלא דבר שאי אפשר לבא ברשותך אלא ברצון בעלים יצא שאתה חומד בתו לבנך או בנו לבתך או אפי' חומד בדבור ת"ל (שם ה)

יב את הגר"א יב. דם האדם וגו': יג. "ואת אמו" מיותר: יד. דבר ה' וגו': טו. לא תחמוד רבי אומר כו' עד סוף הפ' שיך לעיל אות י"א: טז. הללו לחייב על התאוה בפ"ע ועל החיכוך בפ"ע, ולומר לך שאם התאוה סופו לחמוד שנא' ולא תתאוה ולא תחמוד, ואם חמד סופו לאנוס ולגזול שנא' וחמדו שדות וגזלו: יז. "הרי אזהרה לעוקף אחר הנואף" שיך לעיל אות מ: יח. כלל הראשון אמרת לא אלא אי אתה דן כו': יט. אף כל ובר שהוא קונה כו': כ. שדהו הא אין יכול לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון מה הפרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה אף כל דבר שהוא קונה כו':

ויתרעגן שנא' את הדברים האלה. משמע עכשיו שוין כשמד לעוקף אחר. פי' שמלה למעלים משה לנוח וכ"ה בשבועות פ"ו: קונה ומקנה. היינו נדבר שבממון משמ"כ המומד ללמוד מולמו, וכ"ה בוהר: בנכסין המטלטלי'. מע"ג דכמיב בים לעיך ס"ל דבים המלם למי, וכ"ה בשולין דף י"ו: שאתה חומד ברו לבנך. יכול הוא לקדשה שלא בדעון מביה או מיפכת, ולכן מינו בכלל לא בממוד, ות"ש הא קטנה מינו יכול לקדשה שלא בדעון מביה, וי"ל דעכ"פ מוכח דזה מינו בכלל לא בממוד:

הגהות וביאורים קיג. חור וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט: קיד. ומקנה. ת"ל אמה. [ובדפס עה"ג לא בנמי, ובילקוט ומקנה אף כל דבר, והשמר יתור]:

ברכת הנצי"ב

קונה ומקנה. פי' לשפוקי דבר מכמה ולימו: בתו לבנך. שבשיגדלו ינשאו שלא בדעת אביהם, ולשם עלמה ודאי מומר למוד לשם לעך כמיב, והטעם שעומדת להנשא, ודומה למנווני שמומר לפחות שיחזיר לו ריוח שעומד למכור, ומכאן יש ללמוד, שאין מיסור בשביל שים למוד בים שאבד מבירו, שהרי סופו מפשר לבא בדעתו שלא בדעת

לא תחמוד כסף וזהב עליהם מה להלן עד שעושה מעשה אף כאן עד שעושה מעשה:

פרשה ט

וכל העם רואים את הקולות. רואין הנראה הקולות. ושומעין הנשמע דברי ר' ישמעאל. רבי עקיבא אומר רואין ושומעין הנראה ואין דבר שלא יצא מפי הגבורה ונחצב על הלוחות שנאמר (תהלים כט) קול יי חוצב להבות אש: וכל העם רואין. קולי קולות ולפידי לפידים. וכמה קולות היו וכמה לפידים היו אלא שהיו משמיעים את האדם לפי כחו שנאמר (שם) קול יי בכח. דבר אחר להודיע שבחן של ישראל שכשעמדו כלן לפני הר סיני לקבל את התורה היו שומעין את הדיבור ומפרשים אותו שנאמ' (דברים לב) יסובבנהו יבוננהו שכיון שהיו שומעין הדיבור מפרשים אותו. ר' אליעזר אומר להודיע שבחן של ישראל שכשעמדו כלן לפני הר סיני לקבל את התורה לא היה בהם סומין שנאמר וכל העם רואין. מגיד שלא היה בהם אלמים (שמות יט) ויענו כל העם יחדו. ומלמד שלא היה בהן חרשין שנאמר (שם כד) כל אשר דבר יי נעשה ונשמע. ומנין שלא היה בהם חגרים שנאמר (שם יט) ויתיצבו בתחתית ההר. ומלמד שלא היה בהם טפשים שנאמר (דברים ד) אתה הראת לדעת. רבי נתן אומר מנין אתה אומר שהראה המקום לאבותם אבינו גיהנם ומתן תורה וקריעת ים סוף שנאמר (בראשית טו) ויהי השמש לבא ועלטה היה והנה תנור זה גיהנם שנאמר (ישעיה לא) ותנור לו בירושלם (בראשית טו) ולפיד אש זה מתן תורה שנאמר וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים. (שם) בין הגזרים האלה זה קריעת ים סוף שנאמר (תהלים קלו) לגוזר ים סוף לגזרים. הראהו בית המקדש וסדר קרבנות שנאמר (בראשית טו) קחה לי עגלה משולשת וגו'. הראהו ארבע מלכיות שהן עתידין לשעבד את בניו שנא' (שם) ויהי השמש לבא ותרדמה נפלה על אברם והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו. אימה זו מלכות בבל. חשכה זו מלכות מדי. גדולה זו מלכות יון. נופלת זו מלכות רביעית רומי חייבתא. ויש מחליפין בדבר נופלת זו מלכות בבל דכתיב (ישעיה כא) נפלה בבל. גדולה זו מלכות מדי שנאמר (אסתר ג) גדל המלך אחשורוש. חשכה זו מלכותן יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בתענית. אימה זו

הגהות הגר"א כא. עליהם וגו': פ"ט א. הנראה והנשמע: [וכנ"א: רואין הנראה והנשמע]: ב. שלא נחצב: ג. [קולי קולות ואת הלפידים לפידי לפידים]: ד. וכל העם רואים להודיע שבחן כו': ה. [ומנין שלא היה]: ו. ומנין שלא כו': ז. של ישראל בצרות. אימה כו':

זית רענן עד שיעשה מעשה. בפ"מ פי' שנ"ע כמ"ש הרמב"ם דבלמ"ה מ"מ עובר בלא ממתה, דאין ממתה אלא בלא, ומ"מ קשה למאי נ"מ מהני ג"ש, ומל' המור משמע דכדבר שמפסר שימכור לו כגון שיש לו שני נמים והוא ממתה מ' מסס וכדומה הוא עובר בלא מ"מ, אבל כדבר שאי אפשר לקנותו כגון שמכירו אין לו אלא נים מ' והוא ממתה לו עובר בלא ממתה משעת מכשה:

ביאורים קטו. כסף וזהב עליהם ולקרוא לך מה להלן: קטז. הקולות ואת הלפידים רואין הנראה: קיח. ואין דבר שלא יצא מפי הגבורה. נ"ב י"ג רואין דבוד של אש יצא מפי הגבורה ונחצב וכו': קיט. ומפרשים אותו. נ"ב קדרים רומים לגון רמיית הלב והנעה:

ברכת הנצי"ב

עד כאן עד שיעשה מעשה. והיינו שמשמעל להשיג לעצמו במקום אין במקום:

פרשה ט

ר' עקיבא אומר רואין ושומעין הנשמע, ראו דבר של אש יוצא מפי הגבורה ונחצב על הלוחות. כל"ל וכ"ה בילקוט שמעוני, וזה המכר דר"ע. וכ"כ רבינו נסי מן יתמר רומים לפי שהקול בא בנסים כו'. ודע שהמנח מפרש כל העניו למחר עשה"ד לא כהרמב"ן ז"ל, עי"ש, דוק ונכל הדרוש וממנה:

מנין שלא היה כו'. כל"ל, וכ"ה במנחומא בר"ה ילמדנו רבינו המוסר נפיו כו':

מכילתא
דרבי שמעון בן יוחאי

עפ"י כתבי יד מן הגניזה וממדרש הגדול
עם מבוא, חלופי גרסאות והערות

הוכן וסודר בידי
יעקב נחום הלוי אפשטיין

ולאחר פטירתו נערך והשלם
בידי תלמידו
עזרא ציון מלמד

הוצאת מקיצי נרדמים
ירושלים תשט"ו

הקדמה

אמר להם ר"ש לתלמידיו: בניי, שנו מדותי, שמדותי תרומות מתרומות מדותיו של ר"ש.
(גטין סז א)

קובץ מדות אלו, מְכִילְתָא בארמית, לא בא לידינו, ונשתקע במדרשיהם של התנאים האחרונים, כשם שקבצי משניותיהם של כל תלמידי ר"ע נשתקעו במשנתנו, משנת רבי, ובמשניות תחיצוניות של בני דורו ודור בנו. אבל גם המדרש הנקרא על שמו של ר"ש, "מכילתא דר' שמעון בן יוחאי", שעדיין היה בידי בעל "מדרש הגדול" ולפני ר' סולימן אוחנה, אבד ונעלם. החוקר הגדול רד"צ הופמן ליקט לפני חמשים שנה מתוך מדרש הגדול וספרים אחרים את קטעי המדרש הזה ושיחזר את הספר. נתגלגלה זכות על-ידי זכאי וזך בתורתו, ולפני ז"ך שנה גילה מו"ר זצ"ל, בין צילומים של כתבי-יד מן הגניזה שקיבל, שני קטעים גדולים וחשובים מן המדרש היקר הזה. בשנים שלאחר-כך הגיעו לידו עוד כמה קטעים. כל קטע וקטע ניתן לי להעתקה תיכף לבואו. אף על פי שכבר היה בידו חלק חשוב של הספר, לא ניגש לסידור החומר ועריכתו, משום שציפה לקטעים חדשים, שישלימו את החסר, ולא מילא את בקשתם של חכמי ישראל, חבריו ותלמידיו, שיוציא לאור את הקטעים הנמצאים.

בשנת תש"י התחיל בסדור החומר, ולאחר שהכין לדפוס ארבעה עמודים בכתב-ידו (להלן 1"2) הפסיק. כשבועים לפני פטירתו נעתר לי והרשני לגשת לסדור החומר והכנתו לדפוס. בי"ב בתשרי תש"ט, כמה שבועות לפני מלאת לו שבעים שנה, כתב מעין-צוואה "למכילתא דרשב"י" (שנפתחה לאחר פטירתו), וזה לשונו:

"אם יזכני ה' ברוך הוא, אסדר מכילתא זו ע"פ הקטעים ואשלים אוהה בפטיט ע"פ מה"ג.
"קטע לניגרד השני יש לסדר כולו בסוף הספר כמו שהוא, מפני שהוא מהדורא אחרת.
"הפתיחה ישנה כתובה בחלקה במקומה במבואי למדרשי-הלכה בכתב ידי.
"ואם חיו לא אזכה לגמרו אני מבקש להדפיסו כמו שהוא בהעתקה ובגליונות שני האכזמפלרים "של המכילתא ובמאמרי "מכילתא דסניא" שבתרביץ, ולא לשנות ולא להוסיף שלא לצורך הכרחי.
"אני מציע את מר מלמד ואברמסון לעורכי המכילתא."

איתרע מזלנו ולא זכינו שהספר יצא על-ידו בדייקנותו המופתית בקריאת הטכסט ובח"ג ובהערותיו הקצרות והמעמיקות ומאירות העינים. ולא עוד אלא שגם רַעי הנכבד ר' שרגא אברמסון נ"י לא היה סיפק בידו לעזור בזה, כי הוא משמש כיום פרופסור בביהמ"ד לרבנים באמריקה.

הוטל אפוא עלי למשוך בעול יחידי, בסדור החומר ועריכתו, הוספת חלופי-גרסאות ע"פ הקטעים המקבילים וע"פ כתבי-יד של מה"ג והשלמת הערות ומראי-מקומות להערותיו של מו"ר זצ"ל בגליונות טפסי מדרשב"י (הופמן) שלו וגליונות העתקת כתבי היד. קיימתי את מצות רבי במיטב יכלתי: הקפדתי ודייקתי במסירת הטכסט ובחלופי הגרסאות, המעטתי בהערות של מראי מקומות ופירושים, את הערותיו של מו"ר ז"ל הבאתי בלשונן ובכתבן וסימנתין במרכאות בראשה ובסופה של כל הערה (כך: "____" או «____»). אחדות מהן נדפסו באותיות גדולות, (אף הערותיו של הופמן, שהובאו, סומנו במרכאות, אלא שהערות אלו צוינו בסוף באות "(ה)").

כל עבודתי אינה אלא פרי-תורתו של מורי ורבי נ"ע וכח-כחו של אבי-בחכמה ז"ל. ברם כל חסרון וכל טעות שימצא בספר אינו אלא תולדתי, ובי אני העון, ורבי ותורתו נקיים.

עבודה רבה בתשומת לב מיוחדת הקדשתי לעריכת המפתחות, שיהיו לעזר ולהועיל לחוקרים ולכל משכיל, המתעניין בתולדות התנאים, תורתם ודרכי מדרשם, לשונם וסגנונם.

וזכורים לטוב מורי הרב פרופ׳ שמחה אסף ז״ל, נשיא חברת „מקיצי נרדמים״, ויבלח״א ידידי ד״ר א״א אורבך נ״י, הרוח החיה בפעולות החברה, שהיו בין הממריצים אותי לפתוח את עריכת ספרי מו״ר זצ״ל בהכנת המדרשב״י לדפוס. ד״ר אורבך יצ״ו עיין גם בגליונות ההגהה והעמידני על כמה דברים. כמה הערות הובאו בשמו (במקומן או ב„תיקונים...״ שבסוף). כמה הערות נתקבלו מחברי היקר פרופ׳ שאול ליברמן הי״ו. שניהם יבורכו. רחימאי בריה דמארי ורבי, ר׳ חיים הלוי אפשטיין נ״י, עזר לי בציון מראי המקומות לפסוקים, גם ברוך יהיה מפי כהן, ובזכות אבות לא תמוש התורה מפיו ומפי זרעו, וכשם שזכה ללמוד ולשמור ולעשות, כך יזכה להוסיף ללמוד וללמד.

מודני להנהלות הספריות ולספרניהן, ובמיוחד לד״ר ב״מ לוין ז״ל (בעל „אוצר הגאונים״) ולפרופסור א״ל פינקלשטיין יבלח״א ולחכמים אחרים, ידועים־בשם ונעלמים, שהמציאו למו״ר זצ״ל צילומי כתבי־יד שבאוצרותיהם ושבאו לידיהם. חן־חן לידידי היקר ד״ר ישראל מהלמן נ״י ולרעי ד״ר מרדכי מרגליות הי״ו, שהשאילוני כתבי־יד של „מדרש הגדול״.

ברכות שמים מעל יחולו על ראשיהם של כל המסייעים להופעת הספר: לפרופסור בן־ציון דינור נ״י, שר החנוך והתרבות, שהעמיד לרשות האוניברסיטה העברית בירושלים הקצבה מיוחדת להכנת כתביו של מו״ר זצ״ל לדפוס; למורי פרופסור גרשם שלום נ״י, ראש המכון למדעי היהדות, מראשי הדואגים להופעת ספרי רבי ז״ל; להנהלת חברת „מקיצי נרדמים״, שנתנה את לבה (ולא חסכה ממון) להוציא את הספר הדור ונאה; למר יעקב בן־צבי יצ״ו, בעל דפוס „מרכז״ ולסדר ר׳ אליהו סגל הי״ו, שהוציאו מתחת ידם דבר שלם בכל פרט ופרט (עד כמה שהיה „בר־ביצוע״). חן חן לעלם זריז וחביב אבא בן אפרים כהן נ״י, שעזר לי בהבאת ההגהות והשבתן.

ואסיים בשבחו של מקום ב״ה, שזיכני ללמוד תורה מפי גדול חוקרי ישראל בדורנו ולצקת מים על ידיו. ויהי־רצון שזכותו תעמוד גם לי, ואוכל ללמוד וללמד בבריות גופא ובנהורא מעליא בתוככי ירושלם הבנויה בנין־עולמים.

ע״צ מלמד

ירושלם, עש״ק, ג׳ באדר תור״ה לע״ד לפ״ק,
יום מלאת שלש שנים לפטירת מו״ר זצ״ל.

תודתנו למשרד החינוך והתרבות
של מדינת ישראל
ולאקדמיה למדעי היהדות בארצות הברית
ולמר יוסף מייזר (Joseph Mazer)
מניו יורק
על עזרתם בהוצאת מכילתא זו

ועד חברת מקיצי נרדמים

מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי <אפשטיין> מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי עמוד מס 7(הודפס ע״י תכנת אוצר החכמה (0

תוכן:

הקדמה		ז — ח
מבוא		יג — נו
	מכילתא דרשב"י, מאת י. נ. אפשטיין	יג — כה
	נוספות ל־מכילתא דרשב"י, מאת ע"צ מלמד	כו — לב
	על כתבי־היד של מדרשב"י " "	לג — מה
	על מדרש הגדול " "	מו — נו
מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי		1 — 224
נספחות		227 — 249
	א. כ"י אנטונין 236	227 — 231
	ב. כ"י ספרית האוניברסיטה בקמברידג'	232 — 240
	ג. כ"י קמברידג' ג	241 — 247
	ד. נוסחות מדרש הגדול	247 — 249
תיקונים והערות נוספות והשלמת ח"ג ומ"מ		250 — 254
מלים יוניות ורומיות		255 — 256
מפתחות		259 — 300
	א. שמות	259 — 263
	ב. מונחים ולשונות מדרש	263 — 275
	ג. כינויי ה' ולשונות מיוחדים לו	275 — 276
	ד. ביטויים ושימושי לשון	276 — 289
	ה. אמרות ופתגמים	289 — 291
	ו. משלים ודימויים	291 — 292
	ז. מספרים וספורות	292 — 293
	ח. ענייגות	293 — 294
	ט. פסוקים	294 — 300
תיקוני טעויות		301 — 303
צילומים (מ־8 כתבי־יד)		

מכילתא דרשב"י

מאת

י. נ. אפשטיין*

הראשון היה פרידמן, שאסף[1] את כל הציטטים ממכילתא זו, שהיו ידועים בימיו, וביררם, והניח את היסוד לחקירה הבאה; (הוספון שבא אחריו הראה[2], שאפנם חית "ספרי דבי רב" לשמות ושזוחי מכילתא דרשב"י הנזכרת בראשונים).

אחריו בא ר' ישראל לוי[3] וגילה, שרובה של מכילתא זו נשרדה עוד בליקוטים של בעל "מדרש הגדול" (= מה"ג), שרובם של הציטטים בראשונים נמצאים שתם במה"ג 2–16), שהרבה בריייתות סתמיות שבבבלי ישנן כאן (16—21), שרוב הדברים שהובא בתלמודים ובמדרשים בשם חזקיה ותני דבי חזקיה – ישנם במה"ג (21—30), שאינה מתאימה עם "תני רשב"י" שבירוש' ומדרשים ושאין בה ממדרש זה (30—31), שהיא מתאימה לספרא וספרי דברים ותוספתא (32—34), ושכיון שהרבה "תנא דבי חזקיה" אינם במה"ג, ומצד אחר אי אפשר ש"ספרי דבי רב" יובא בתלמוד בשם "חזקיה", — שברייתא שלנו היא ספרי דבי רב, אבל מכיון ששניהם שאבו ממקור אחד היו אצלם הרבה דברים שוים (35).

גינצבורג[4] חולק עליו ומשתדל לחוכיח שכמה "תני רשב"י" (אחרי הגהה ומרישה) נמצאים בו ושכמה סתמות תן כרשב"י. אבל הורוביץ[5] חשיב עליו ומראה שהגהותיו ומירושיו דחוקים ושגם הסתמות כר"ש אינן רבות.

ועכשיו נשוב לבירור הדברים:

בראשונים[6] נקרא הספר "מכילתא דר' שמעון בן יוחאי" או "דר' שמעון" ("מכילתין דר"ע"[7], וציטט אחד שחביא הרמב"ן בשמות כב יב בשם "מכילתא דרשב"י" נמצא בתה"ג הרכבי סי' רכ"ט בשם "ספרי דבי רב":

רמב"ן	תה"ג
וכן ראיתי במכילתא דרבי שמעון בן יוחאי אבא שאול אומר יביא עדירה שנא' כה אמר ה' כאשר יציל הרועה מפי האריה שתי כרעים וגו	אבל עיקר הא בריתא[8] מספרי דבי רב היא והכין תנו כולהו תנאיי ואין ביניהון חילוף יביא עדידה לבית דין וכן הוא אומ' כאשר יציל הרועה מפי האריה וג'. ובמכילתא דארץ ישראל[8a] ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שתי כרעים או בדל אוזן.

*) [מתוך ספרו „מבוא למדרשי הלכה" (כ"י) בשינויי־ערימה והכנת לדפוס. — עצ"מ]

1) מדר"י, מבוא עמ' LI, חוספה שניה קיט ע"ב ואילך.

2) Zur Einleitung in die Mechilta usw., ממר"מ 1906 (חוצ' מיוחדת מס' השנה הפרנקפורטי).

3) Ein Wort über die Mechilta des R. S., ברסלוי 1909 (יאחרעסבעריכט).

4) Der Anteil R. S.'s in d. Mechilta usw., ס' חיובל לכבוד ר"י לוי, 403 ואילך.

5) Beiträge, ברסלוי 1919 (יאחרעסבעריכט).

6) רמב"ן, ר' סורוק חלוי ב„אוצר הכבוד" ו„ס' תרומים", ר' יוסף בן יהודה ב„ס' מוסר" ועוד. ועי' חוספן, מבוא, עמ' VI-VII].

7) ריטב"א במירוש והגהות, בעשר מכות.

8) כלומר: של ב"ק יא א.

8a) = מדר"י נויקין פט"ו, 305.

וגמצא בכ״י פירקוביץ [להלן עמ׳ 206] כלשון הרמב״ן (יביא עדידה שנא׳ כה אמר ה׳ כאשר וכו׳)[9]. והיא הברייתא, שהובאה בבבלי[10] ב״דתניא״. ״מכילתא דרשב״י״ היא היא אפוא ״ספרי דבי רב״ של הגאונים[11] וברייתא סתמית בתלמוד, כהרבה ברייתות סתמיות שבתלמוד שישנן במכילתא דרשב״י[12].

ר׳ שלמה בן היתום בפי׳ משקין שלו 31, מביא על־יד מכילתא דר׳ ישמעאל: מכילתא דסניא, ומה משכן כול׳ דאין קדושתו קדושת עולם שנגנז כשבנה שלמה הבית נגנז מלפניו דכת׳ קטן מהכיל נפסל כדאיתא במכילתא דסניא ומכילתא דר׳ ישמעאל[13]. וכן באשכול הכפר להדסי (ל״ו ע״א): וכן כת׳ במכיל׳ דסיינא (קרי: דסנייא) החדש הזה לכם וגו׳ מלמד ‹ש›הראהו לבנה באצבעו וכו׳[14]. עכשיו נמצא גם במלחמות־ה׳ לסלמון בן ירוחם (עמ׳ 75): כיוצא בו כתוב במכילתא החדש הזה לכם מלמד שהראהו למשה כזה ראה וקדש הלבנה. כיו״ב אתה אומר וזה מעשה המנורה וכו׳. והיא ״מכילתא דרשב״י״, שמתחילה במעשה הסנה[15] כמו שהיטיב לראות רצ״פ חיות[16].

והנה כבר ראה פרידמן[17], שאותו המדרש שנדפס במכילתא עם פי׳ ברורי המדות[18] (לר׳ יצחק אליה לנדא) מכתב־יד ר׳ אברהם הלחמי (מהעתקה שנמצאה בין כתבי הגאון מווילנא) – הוא מכילתא דרשב״י. ואמנם הציטטים של ר׳ טודרוס הלוי[19] ישנם בקטע זה בפרשת שמות[20]. הקטע הזה נדפס שנית ע״י ר׳ שלמה וורטהיימר מכ״י ר״א הלחמי[21]. כ״י זה של ר״א הלחמי, שהיה בידי וורטהיימר, כלל הגהות על המכילתא וספרא וספרי, מכיל ס״ה דפים, ובחלק ההגהות נמצא כמה פעמים ״אמר אברהם הלחמי״, וורטהיימר אומר (שם) «שכל ההגהות שנדפסו בהספרי ווילנא תרכ״ו ע״י הר״ש לוריא בשם ״הגהות ובאורים כת״י חכם קדמון ספרדי״ נמצאים שם». ואמנם הר״ש לוריא מצא את הקונטרס ההוא ״בין העתקות כ״ק הגר״א״, ואין־ספק שמאותו קונטרס עצמו נלקחה ההוספה למכילתא[22].

כיוצא בו „אמרי במערבא״ (ב״מ צד ב) = תני ר׳ ישמעאל (ירוש׳ שבועות פ״ח לח ע״ב), מדר״י נזיקין פט״ז (עי׳ שם).

9) ובעל מדרש הגדול (ומשם הופמן 147) העתיק לשון מדר״י!

10) בבא קמא י סע״ב — יא א.

11) ושלא כדעת הופמן במבואו עמ׳ VI-V (ועי׳ להלן עמ׳ כ״ב).

12) ר׳ ישראל לוי, שם, עמ׳ 16—20.

13) מדר״י יתרו בחדש פי״א 242, ואינו במה״ג, אבל דומה לו במ״ת 54, עי׳ הופמן שם ו־Hebraische Bibliographie שי״א עמ׳ ח.

14) להלן עמ׳ 8, וליתא במדרשב״י הופמן 7; והוא כדעת ר׳ עקיבא במדר״י פסחא פ״א 6. אבל לא בלשונה, והשוה גם „תני רשב״י״ בפסיקתא דרב כהנא, החודש, נד ב.

15) „סניא״ בארמית = „סנה״ בעברית.

16) במבואו עמ׳ XXII [ועי׳ מ״ש ב„מכילתא דסניא, סנייא״, תרביץ ש״ג, 377—379].

17) הוספה שנית קיט ע״ב. 18) ווילנא תר״ד.

19) פרידמן במבוא עמ׳ LI סי׳ ד, LII סי׳ טז.

20) הקטע השני מקוטע בכתב־יד ר׳ אברהם הלחמי ושלם במדרש הגדול, להלן 1—7.

21) אוצר מדרשים כתבי יד עמ׳ נח—סג, ועי׳ שם עמ׳ 9־10.

22) וורטהיימר מחליט שכל ההגהות האלה, לרבות הגהות ספרי, הם לר״א הלחמי; אבל ר״א הלחמי אינו מחברן של ההגהות (שבן ז״א מצא אותם בגליון ד״ו, עי׳ בן ז״א בהקדמתו) אלא מעתיקן, והמחבר הוא בוודאי מחבר ההגהות לספרי, הר״ר סולימן אוחנא.

מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי <אפשטיין> מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי עמוד מס 10(הודפס ע״י תכנת אוצר החכמה (0

המגיה הזה, שהוסיף הוספה זו, אומר: ״בתחלת המכילתא חסר לשון הרבה וכך צריך להיות[23] ומשה היה רועה וכו׳״ (עד הסוף[24]).

במכילתא לפרשיות אלה השתמש בעל מדרש־הגדול[25], אבל הוסיף בהם כמה דברים ממדרשים אחרים, כדרכו, ושינה את סידרם[26].

זהו אפוא הקטע הראשון של המכילתא, והוא מתחיל באמת בפרשת סנה, ומתחיל גם ״רשב״י אומר״, ועל שם כך נקראת ״מכילתא דסניא״ וגם ״מכילתא דרשב״י״[27]. ושזו היא התחלתה של מכיל׳ דרשב״י נתברר מתוך הרשימה שהדפיס מאן[28]: כתב אבתדאה ומשה היה רועה וג׳ וירא מלאך ה׳ אליו בלבת אש רב׳ (קרי: רבי) שמעון.

מכאן והלאה עמדו ברשותו של הופמן רק שלשה קטעים: האחד—דף אחד (א״פ c.55)[29], השני—שני דפים (כ״י קמברידג׳, שא״א למצוא אותו עכשיו)[30]; והשלישי—ארבעה דפים מכ״י א״פ d.63[31]; מכל אלו הדפים אין אף ציטט אחד בראשונים בשם ״מכילתא דרשב״י״ (אבל אחד בשם ״סניא״ מן הקטע האחרון)[32], אלא שהם נמצאים בעיקרם סתם במה״ג בערבוביה עם מקורות אחרים, כדרכו של בעל מה״ג.

בקיץ תרפ״ח מצאתי בצילומים מלניגגרד שני קטעים גדולים ממכילתא זו, האחד [אנטונין 236]—ארבעה דפים המכילים מכילתא דרשב״י בהשמטות רבות (מידי הסופר?)[33], והשני [פירקוביץ II 268] — כחמישים דף המכילים מכילתא זו[34] בחסרונות של כמה דפים באמצע.

ובקטעים אלה ישנם כל הציטטים שבראשונים, שהובאו מכאן בשם ״מכילתא דרשב״י״: רמב״ן ויקרא כג כד[35], רמב״ן שמות יד יט[36], רמב״ן שמות כב יב[37], ר׳ טודרוס הלוי[38] ור׳ יוסף בן יהודה תלמיד הרמב״ם ב״ס׳ מוסר״ 149[39]. ומכיון שבעמ׳ 14—17 מקביל כ״י א״פ עם הקטע הראשון (אנטונין 236) ובעמ׳ 26—30 מקביל הקטע הראשון לקטע השני הגדול (פירקוביץ II 268)—הרי לנו אפוא עדות משולשת, שלפנינו באמת מכילתא דרשב״י, וכך יש לנו יסוד מוצק לבנות עליו.

בתשרי תרצ״א מצאתי בקמברידג׳ עוד ארבעה קטעים (בס״ה אחד עשר דפים) המשלימים בכמה מקומות את החסר (ומהם אחד, בכתב של קטע א׳, וממנו הביא ר״ש בן היתום: מכיל׳ דסניא).

בשנת תרצ״ה נמצאו ע״י ד״ר ב״מ לוין ז״ל עוד שני קטעים, האחד בפריז והשני

23) לשונו הרגיל של מהר״ס אוהנא. 24) וורטהיימר שם 10.

25) להלן 1—7. 26) [עי׳ בהלופי גרסאות שם, ועי׳ להלן בטבוא עמ׳ מ״ט.]

27) כהשערתו של פרידמן LIV, שהסכימו לה גם ר׳ ישראל לוי, 31, הערה 3, וגם הופמן.

28) I, Texts and Studies עמ׳ 646 שו׳ 52.

29) שהשתמש בו בעמ׳ 12—14 (להלן עמ׳ 14—17).

30) פירסמו שכטר ב׳ JQR 1904, עמ׳ 443—445; והשתמש בו הופמן בעמ׳ 118—122 (להלן עמ׳ 158-159 ובח״ג לעמ׳ 163—165).

31) השתמש בו הופמן בעמ׳ 137—145 (להלן בח״ג לעמ׳ 191$_{20}$ — 203$_{16}$).

32) עי׳ תרביץ ש״ג עמ׳ 377—379.

33) הופמן 8—24 (להלן 10—30), ונדפס שוב ברציפות בנספחות (להלן 227—231).

34) הופמן 18—151 (להלן 23—212). 35) להלן 19 (הופמן 16).

36) להלן 60 (הופמן 49). 37) להלן 206 (הופמן 147), ועי׳ לעיל עמ׳ י״ג.

38) להלן 58 (הופמן 48), 117 (הופמן 80). 39) להלן 59 (הופמן 48).

מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי <אפשטיין> מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי עמוד מס 11(הודפס ע״י תכנת אוצר החכמה (0

בניו־יורק, הראשון שמונה דפים, וחשני שבעה דפים, שנמסרו למרום' א"ל מינקלשטיין [יבלח"א], והוא מסרם לי.

יש לנו אפוא שמונים דף חדשים (ובס"ה כתשעים דף) של עיקר המכילתא!

ר' ישראל לוי הוכיח מכמה בריייתות סתמיות של מכילתא דרשב"י, שחובאו בתלמוד ב"ת"ר" ו"תניא" (שם 16—21) וכדומה, ולבסוף מן הציטט שבתה"ג בשם "ספרי דבי רב"[40] והשני שבתה"ג הרכבי סי' ס"ו בשם "שאר ספרי דבי רב"[41] — שמכילתא דרשב"י היא "ספרי דבי רב" לשמות. אבל הופמן[42] חלק עליו ואומר ש"ספרי דבי רב לספר שמות שנשתמשו בהן האמוראים בש"ס בבלי היה משונה ממכילתא דרשב"י שלפנינו, שמצאתי הרבה מדרשי הלכה בתלמוד, אשר בלתי ספק מספרי דבי רב לשמות לוקחו, שאינם נמצאים במכ' דרשב"י שלפנינו".

ועיקר ראיותיו הן:

א) בגיטין (עז א) מובא אחרי מדרש הספרי דברים (פי' קס"ט) ונתן בידה אין לי אלא ידה וכו', שהוא דבי ר"ע (ירוש' שם ריש פ"ח) וחולק על דבי ר' ישמעאל (ירוש' שם ומכילתא משפטים פי"ג): ותניא נמי הכי גבי גנב ידו אין לי אלא ידו גנב חציו וקרסיו מניין ת"ל המצא תמצא מכל מקום (וכן ב"ק סד ב ובי"מ י' ע"ב), ובב"מ נו ב: ותתניא אם המצא תמצא בידו אין לי וכו' ותו תניא ונתן בידה וכו'.

והמדרש הזה אינו בתוצאתו עמ' 138, וגם בכ"י שבידי חסר. אבל אפשר וקרוב שמדרש זה נדרש במשפטים כא טז (ונמצא בידו), שהרי גם המכילתא דר"י (נזיקין פ"ה) דורשת גם שם: בידו אין בידו בכל מקום אלא רשותו וכו', ושם חסרים דפים בכ"י שבידי, ובעל מה"ג העתיק שם לשון הרמב"ם חל' גניבה פ"ט ה"ה!

ב) ב"מ צד ב: דתניא אם גנב יגנב אין לי אלא גניבה אבידה מניין ת"ל אם גנב יגנב מ"מ. הניחא למאן דאמר לא אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם וכו', ונהו מדרשו של ר"ע וביתו[43], אבל ר' ישמעאל חולק[44]. וגם מדרש זה אינו במדרשב"י (הופמן 146), ואדרבה המדרש שוה למכילתא דר"י.

אבל בכ"י שלנו (להלן 206): ואם גנב יגנב אין לי אלא גניבת לאבדה[45] מניין ודין הוא וכו' ועוד ק"ו וכו' ת"ל אם גנב יגנב וגומ'.

ג) פסח' סא ב: דתניא יכול יפסול ("עירל") בני חבורה הבאין עמו ודין הוא וכו' או כלך לדרך זו וכו' ת"ל זאת, "ובמכילתא דרשב"י [הופמן 30] שלפנינו ליתא".

אבל "ת"ל זאת" מוכיח שמקומו בפרשת בא (יב מג), ושם דווקא נפסק כ"י שבידי במדרש[46] "יכול אף אגודת אזוב ומשקוף ושתי מזוזות ("יהו נוהגים בפסח דורות") ת"ל זאת". אבל גם במה"ג נמצא באותו פסוק: יכול יפסול את החבורה הבאה עמו ת"ל זאת אין פוסל את החבורה הבאה עמו, וזהו המדרש שבתלמוד שנתקצר במה"ג ונסדר שלא במקומו, אחרי "כל בן נכר"!

ד) ב"ק מב ב: תניא כוותיה דרבא בעל השור נקי רע"א נקי מדמי עבד והלא דין

40) עי' לעיל עמ' יי"ג. 41) להלן 72 (הופמן 56).

42) ב"מתח דבר" למדרשב"י עמ' V-VI, ובפ"ג עמ' X ואילך.

43) במדרש' נזיקין פט"ו ר"י הגלילי אומר ואם גנב יגנב לתביא את האבידה, (עי' הוצ' חורוביץ) ירוש' שבועות רפ"ח לח ע"ב: ואם לרכות אבידה.

44) ירוש' שם ומכילי שם, במערבא אמרי, בבבלי.

45) [אולי צ"ל: אבדה? — עצ"מ]. 46) להלן 85 (הופמן 28).

(כ י) ויום השביעי שבת אין לי אלא מצות עשה מצות לא תעשה מנין ת״ל לא תעשה כל מלאכה. אין לי אלא מצות עשה ומצות לא תעשה מיתה מנין ת״ל כל העושה מלאכה ביום השבת מות יומת (שמ׳ לא טו). עונש שמענו אזהרה לא שמענו ת״ל ושמרו בני ישראל את השבת (פט״ז). אין לי אלא עונש ואזהרה למלאכת יום עונש ואזהרה למלאכת לילה מנין ת״ל מערב עד ערב (ויק׳ כג לב) אם אינו ענין ללילי יום הכפורים תניהו ענין ללילי שבתות. אין לי אלא מצות עשה ומצות לא תעשה מיתה מנין ת״ל מחלליה מות יומת (שמ׳ לא יד).

(כ״י קמברידג׳ Env. C 4a)

[1 a] לא תעשה כל מלאכה יכול לא יקנב את הירק
ולא ידיח את הכלים ולא יציע את המטות תל׳ לו׳
מלאכה נאמרה כאן מלאכה ונאמרה מלאכה במשכן (שמ׳ לה כא)
מה מלאכה האמורה במשכן מלאכה שיש עמה מחשבה
אף מלאכה האמורה בשבת מלאכה שיש עמה מחשבה
וכו׳ כי היכי דכתיבא לעיל. אתה ובנך ובתך יכול
בנו ובתו הגדולים בשהוא אומר אתה הרי בנו ובתו
הגדולים אמורין מה תל׳ לו׳ בנך ובתך אלו בנו
ובתו קטנים שלא יאמר לבנו קטן הכניס לי כלי
זה מן השוק הכניס לי כלכלה זו מן השוק.
יכול יחזר אחריתן שלא ישברו חרסים שלא ינתזו
צרורות תל׳ לו׳ אתה מה אתה מדעת עצמך
מלאכת עצמך אף הן מדעת עצמן מלאכת עצמן, יאמר בן
מה תל׳ לו׳ בת מפני שיש בבן מה שאין בבת ויש בבת
מה שאין בבן. בן אביו חייב בו מצוות למולו ולפדותו וללמדו
תורה ולהשיאו אשה מה שאין כן בבת. בת אביה זכאי
במציאתה ובמעשה ידיה ובהפר נדריה מה שאין כן בבן, הא
מפני שיש בבן שאין בבת ובבת שאין בבן צרך לומר בבן
וצרך לומר בבת. ועבדך ואמתך יכול בעבד ואמה
העבריים הכת׳ מדבר כשהוא אומר למען ינוח עבדך
[ואמת]ך כמוך יש עבד ואמה [שאינו כמוך ואיזה זה עבד ואמה]

1. הדפים של קטע זה [כתב של קטע לנינגרד 236] הם בני 31 שורה, חלקתי את התומר החסר לשורות קצרות; אבל אפשר שהיו בשורות החסרות חומר שבעל מה״ג השמיטו, והשורות היו מלאות יותר ז

4-5. במשכן... האמורה] נשמט מ״. 11. חרסים] מ⁰: חרשים. 14. שאין] מ כ״י נ״י: שאין כן. 15. מצוות] לי׳ מ⁰. 16. זכאי] מ¹: חייב. 18. בבן (פ״ב)] מ״ נו׳: כך. 20-21. העבריים... ואמה] נשמט מ¹. 21. שאינו] מ: ואינו.

26. עונש...] עי׳ מדר״י בחדש פ״ז 230. 28. מות יומת] בעל מה״ג הביא כאן פסיק״ר כ״ג, ואחרי המעשה של החסיד: מיכאן אמרו לא יטייל אדם בשדה בשבת לידע מה היא צריכה ולא במרחץ לרחוץ בה משחשיכה (=ויק״ר פל״ד ט״ז) וכל השבונות שצריך להן בין שעברו בין שעתידין לבוא אין מחשבין אותן בשבת (=שבת קנ סע״א). 6. כי היכי דכתיבא לעיל] יב טז (עמ׳ 19). יכול...] מדר״י שם 280. 10. השוק] בעל מה״ג הוסיף כאן: קטנים הבאין לכבות... (שבת פט״ז מ״ו, קכא א). 18. אף הן...] „פי׳ כיון שעושה מלאכת עצמו הרי הוא עושה מדעת עצמו ואינו עושה לדעת אביו ומותר, עי׳ שבת קכא ע״א ומה שהביא הרשב״א שם בשם הירושלמי״ (ה׳). 14. מה ת״ל בת...] ת״כ אמור א ו.

מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי <אפשטיין> מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי עמוד מס 205(הודפס ע״י תכנת אוצר החכמה (0

התושבים לאיזו שביתה אתה [מחייבם . . . . . .]
מותרין במלאכה תל׳ לו׳ ובהמתך א[. . . . . יכול]
הן יהו אסורין במלאכה תל׳ לו׳ וינפש בן [אמתך (שמ׳ כג יב) . . . . .]
הבהמה [אמ]ור מעתה גר ותושב ועבד ו[תושב עושין מלאכה בשבת כיש׳]
ביום [טוב] דברי ר׳ יוסי הגלילי ר׳ עקיבא או׳ [וינפש בן אמתך]
הרויה [לה]ן כעינין שנ׳ ונפושו עמך על ההרים (נחום ג יח) [.....אמור]
מ[עת]ה גר תושב ועבד תושב עושין מלאכה ב[שבת כיש׳ בחולו]
שלמועד: ר׳ יוסי או׳ כתוב אחד או׳ גרך ובהמתך
וכתוב אחד או׳ וינפש בן אמתך והגר הנה לו אמ[ור]
[מ]עתה גר תושב עושה מלאכה בשבת כיש׳ [בחולו שלמועד]
[1 b] עבד תושב עושה מלאכה בשבת כיש׳ בחול: ר׳ שמעון
או׳ אחד גר תושב ואחד עבד תושב עושין מלאכה
בשבת כיש׳ בחול. ובהמתך למה אני צריך אם לימד
שלא יעשה בה מלאכה הרי כבר נאמר לא תעשה
כל מלאכה מה תל׳ לו׳ ובהמתך שלא ישכיר
אדם בהמתו לגוי ולא ישאילנו ושלא תצא
במשוי בשבת ‹יכול ירכין לה יתר ותאכל ויאחז לה
עשבים ותאכל תל׳ לו׳ אתה. יכול יחזר אחריה
שלא תהיה תולשת ועוקרת תל׳ לו׳ אתה מה אתה
מדעת עצמך מלאכת עצמך אף היא מדעת עצמה
מלאכת עצמה›. וגרך אשר בשעריך אם בגר צדק
הכת׳ מדבר ככר אמור הקהל חקה אחת לכם ולגר
הגר (במ׳ טו טז) הא מה אני מקיים וגרך בגר תושב הכת׳ מדבר.
(כ יא) את הים ואת כל אשר בם והלא ים בכלל מעשה
בראשית היה אלא מגיד שיש שבח בים כנגד כל מעשה
בראשית. כיוצא בו אתה אומר לויתן זה יצרת לשחק בו (תה׳ קד כו)
והלא לויתן בכלל מעשים שבים היה אלא מגיד שיש שבח
בלויתן כנגד כל מעשים שבים. וינח ביום השביעי מלמד
שלא נבראת הנחה אלא עד יום השביעי. ‹יכול אף מן
הדין תל׳ לומ׳ וינפש מגיד שאין הדין בטל מפניו לעולם
וכן הוא אומר צדק ומשפט מכון כסאך וגו׳ (תה׳ פט טו)›. על

22–1 (להלן). לאיזו... בחול] לי׳ ם. 6. ולא ישאילנו... בשבת] לי׳ מד״ת. 7–11. המוסגר ע״פ מד״ת (כהצעת הופמן שם). 19–21. «המוסגר — ר״ט בס׳ הרזים 48a (וחסר הציון למכילתא), ועי׳ להלן [לא טז, (הופ׳ 162) = מדר״י]».

25. אמור מעתה...] כרי׳ ט ע״א, ועי׳ ירוש׳ יבמ׳ פ״ח ה ע״ד ומדר״י משפטים פ״כ 331. 3. ובהמתך...] מד״ת 22. 8. יכול יחזר...] «תוס׳ שבת קכב א ד״ה מעמיד: כדורשינן במכילתין למען יגוח שורך וחמורך וגו׳ יכול לא יגיחנו תולש לא יגיחנו עוקר ת״ל למען יגוח ואין זה נוח אלא צער (ועי׳ לעיל בעמ׳ א׳: יכול יחזר וכו׳) ועי׳ ראבי״ה 338 (ובחערות שם) ורי״ף שבת ספט״ז בהגהה». 11. וגרך...] מדר״י בחדש פ״ז 230 (ע״ש). 13. מדבר] בעל מה״ג מפרש (ע״פ יבמ׳ מה ב והרא״ש שם): שהוא שכירו ולקיטו שלישראל... 14. את הים] בעל מה״ג הביא לפני זה: כי ששת ימים... וכי לששת ימים... (פסיק״ר פכ״ג). ד״א כי ששת... ע״ש ג׳ דברים... (מדרש מאוחר). את הים...] מדר״י שם, פסיק״ר פכ״ג. 21. על בן] בעל מה״ג חקדים לזה ממדר״י שם (בעבודו): ד״א וינח ביום השביעי וכי יש לפניו...

[כן ברך ה׳ את יום השבת ויקדש]הו במה ברכו ברכו במן וקידשו במן
[בכל יום הוא או׳ ע]מר לגלגלת (שמ׳ טז טז) ובשבת הוא או׳ שני העמר (שם כב)
[בכל יום הוא או׳ וי]באש (שם כ) וביום השבת הוא או׳ ולא הבאיש
[ורמה לא היתה] בו (שם כד) כתוב אחד או׳ לקטו ל[חם] משנה (שם כב) וכתוב
[אחד או׳ שני העמר] מגיד הכתוב שהיה משונה [בט]עמו
(כ יב) [ובריתו משא]ר ימים כבד את אביך ואת א[מך] כיבוד
[זה איני יודע מהוא] כשהוא או׳ כבד את ייי מהונך (מש׳ ג ט) אמו[ר מ]עתה
[מאכיל ומשקה ומל]ביש ומכסה מכניס ומוציא נא׳ כן כבד את
[אביך ואת אמך] ונא׳ להלן כבד את ייי מהונך שקול כיבוד אב
[ואם ככיבוד] המקום נא׳ איש אמו ואביו תיראו (ויק׳ יט ג) ונא׳ את
[2 a] ‹ה׳ אלקיך תירא (דב׳ ו יג) שקול מורא אב ואם כמורא המקום.
נא׳ מקלל אביו ואמו מות יומת (שמ׳ כב יז) ונא׳ ונקב
שם ה׳ מות יומת (ויק׳ כד טז) שקולה קללת אב ואם כקללת
המקום אבל אי אפשר לומר מכה כלפי מעלה
וכן בדין מפני ששלשתם שותפים בו›. למען יאריכון ימיך
על האדמה ולא בגולה ולא בתושבות.

. . . . . .

. . . . . .

(יג) לא תרצח מכלל שנ׳ מות יומת הרוצח (במ׳ לה טז) למדנו
עונש אזהרה מנין תל׳ לו׳ לא תרצח. מנין אמר
הריני רוצח על מנת ליהרג הרי זה מותרת
תל׳ לו׳ לא תרצח. מנין ליוצא ליהרג ואמר
הריני רוצח הרי זה מותרה תל׳ לו׳ לא תרצח.
לא תנאף מכלל שנ׳ מות יומת הנאף [1]הנאפת (ויק׳ כ י)

22. ברכו] מ: בירכו (וכן פ״ב), וגו׳: וקידשו. 23. בכל] מ: בירכו במן בכל. העמר] מ גו׳: לאחד. 24. ויבאש] מ: וירם תולעים ויבאש (מ[0] לי׳). וביום השבת] מ: ובשבת. 25. ורמה... בו] לי׳ מ[0]. 25–27. כתוב... ימים] לי׳ מ. 27. כיבוד] לי׳ מ*, מ[1]: כבוד. 28. מהונך] מ[2]*: מהוניך. 29. מכניס ומוציא] מ: ומוציא ומכניס. נא׳ כן...] ע׳ הערות. 1–5 המוסגר —ע״פ ת״כ. 9. לא תרצח] מ*: ד״א לא תרצח. 14. הנאף] מ[1]: הנואף. והנאפת] מ[1]*: והנואפת.

ולא ייגע א״כ למה נאמר ויגח אלא להפרע מן הרשעים שהן מאבדין את העולם שנברא בעמל ויגע ד״א ויגח (וכ״ז אין במדר״י, ועי׳ אבות רפ״ח) והלא דברים ק״ו... 25. ורמה...] בעל מה״ג הביא כאן את דברי ר״ש בן יהודה איש כפר עיכום ממדר״י, ואחריו—מדרש מעובד מב״ר פי״א ב (ש„אין״ הארמי נשרד בו!). 27. כבד...] מדר״י בחדש רפ״ח 281, קידו׳ לא ב. 29. נא׳ כן...] קידו׳ ל ע״ב (ועי׳ מ״ש ב„מדרשי הלכה של התנאים״ שמות ר׳ קכה). בעל מה״ג הביא במקום זה: רשב״י אומר גדול... (פסיק״ר פכ״ד), במדר״י הובא מאמר זה בשם רבי. 6. בתושבות] „מקומות שהיהודים נתיישבו שם בח״ל״ (ה׳). 7–8. נראה שהיה כאן (או בסמוך) עוד מדרש שבעל מה״ג לא הביאו. 9. לא תרצח...] עי׳ מדר״י בחדש פ״ח 282. 18. לא תרצח] בעל מה״ג הביא כאן מפסיק״ר פכ״ד: ד״א לא תרצח לא תתיר דמו של רוצח לא תעשה את הדם שיהיה צויח עליך א״ר איבו מעשה באשה אחת..., ואח״כ הביא את האגדה שביבמ׳ עח ב על הגבעונים בעבודו ובפתיחה: קשה היא שפיכות דמים שאין לה כפרה אלא רציחה שנ׳ ולארץ לא יכפר לדם... שופכו וכן את מוצא כשהרג שאול נוב עיר הכהנים והשמיד את הגבעונים שהיו שם מהוא אומר ויהי רעב... 14. לא תנאף...] מדר״י שם (ע״ש).

מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי <אפשטיין> מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי עמוד מס 207(הודפס ע״י תכנת אוצר החכמה (0

למדנו ענש אזהרה מנין תל׳ לו׳ לא תנאף.
מנין אמר הריני נואף על מנת ליהרג הרי זה
מותרה תל׳ לו׳ לא תנאף, מנין האוכל בקערו
ורואה את עצמו כאלו אוכל בקערה שלחבירו
והיה שותה בכוסו ורואה את עצמו כאלו הוא שותה
[ב]כוסו שלח[בי]רו הרי זה מותרה ת״ל לא תנאף] [לא תגנוב על]
מנת למיקט לא [תגנוב] על מ[נת לשלם תשלומי כפל ותשלומי א]רבעה]
וחמש[ה] בן בג בג או׳ אל תטול [את שלך מבית אחרים שמא תראה]
גונב אלא שבור את שניו וא[מור לו שלי אני נוטל, לא תענה ברעך]
עד שקר אין שקר אלא מבדה כי צד חפ[קיד לו זהב לא יאמר לו]
מרגלית מרג׳ לא יאמר לו זהב מכלל שנ׳ [ועשיתם לו כאשר זמם]
לעשות לאחיו (דב׳ יט יט) אם ממון ממון ואם מ[כות מ]כות [ואם עונשין עונשין]
(כ יד) עונש שמענו אזהרה מנ׳ תל׳ לו׳ לא תענה [ברעך עד שקר לא תחמד]
ולהלן הוא או׳ לא תתאוה בית רעך (דב׳ ה יח) לחייב ע[ל תאוה בפני עצמה ועל]
חמדה בפני עצמה איזו היא תאוה האומר לו[יי ש . . . . .]
חמדה הכובש כבושין ליטלן מנ׳ התאוה אד[ם סופו לחמוד שנ׳]
לא תתאוה ולא תחמוד מנ׳ חמד אדם סופו [לגזול שנ׳ וחמדו]
[2 b] שדות וגזלו (מיכה ב ב) יכול לא יתאוה על בתו ליטלה
תל׳ לו׳ אשת רעך מה אשת רעך שהיא אסורה לך
אף כל דבר שאסור לך, או מה אשת רעך שחייבין
עליה מיתת בית דין אף אין לי אלא דבר שחייבין עליו
מיתת בית דין תל׳ לו׳ ביתו ושדהו. או מה אלו
מיוחדין שנקנין בכסף ובשטר ובחזקה אף אין לי אלא
דבר שנקנה בכסף ובשטר ובחזקה תל׳ לו׳ עבדו
ואמתו. או מה אלו מיוחדין דברים שהן כקרקע
אף אין לי אלא דבר שהוא כקרקע תל׳ לו׳ שורו וחמורו.
או מה אלו מיוחדין ששמירתן עליך אף אין לי אלא דבר
ששמירתו עליך מנין לא יתאוה למקלו ולא יתאוה

18. בקערה] מ״ נו׳: אחרת. וצ״ל: בקערו. שלחבירו] מ²: שלחברו. 20—23. לא תגנוב... אני נוטל] לי׳ מ. ובמקומו הביא מדר״י בחדש פ״ח 232 (בשנויים). ושילב בתוכו את דברי הבר׳ שבסנה׳ פה סע״ב («אחד הגונב את האיש ..») מעובדים ע״פ הרמב״ם הל׳ גניבה פ״ט ה״ו. 24. אין שקר] מ״: אין עד שקר. כי צד] מ: כאיזה צד. 26. ואם] מ: אם. 27. לא תחמד] ר״מ סה״מ נו׳: בית רעך. 28. בית רעך] וכן ר״מ. מ לי׳. 29. חמדה...] ר״מ: החימוד בפני עצמו. 29-30. איזו היא... ליטלן] לי׳ מ. 31. ולא תחמוד] לי׳ מ״. 1. ליטלה] מ״: ליטולה. 2. רעך (פ״א)] מ״: רעיך. רעך (פ״ב)] מ¹: ריעך, מ״: רעיך. 3. שאסור] מ: שהוא אסור.

17. לא תנאף] «בעל מה״ג הביא כאן מפסיקתא מכ״ד וממדרש ל״ב מדות פי״ח (הוצאת עגעלאו 335 ואילך): קשה היא הזנות...» 20. לא תגנוב...] ת״כ קדושים ב ב, ירושי׳ סנה׳ פ״ח כו רע״ב, תוס׳ ב״ק פ״י לז־לח (ועי׳ מ״ש בח״ג). 25. מכלל...] «ספרי שופטים פי׳ קץ (מ״ע לחל׳ עדות פי״ח ה״א: ותחלתו גם במכילתא)». 27. עונש...] מדר״י בחדש פ״ח 233. לא תחמד...] מד״ת 24. „ר״מ סה״מ ל״ת רס״ו ומ״מ ומ״ע לחל׳ גזילה פ״א ה״י וס׳ החינוך מצוה תט״ז (ה׳). 30. מנין...] עי׳ מד״ת 24. 1. וגזלו] בעל מה״ג מעיר: תאוה בלב... יכול...] מדר״י שם 235 (ע״ש). 6. בכסף...] קידו׳ פ״א מ״ח. 10. ששמירתן...] ב״ק פ״א מ״א.

למנעלו ולא יתאוה לפונדתו תל׳ לו׳ וכל אשר לרעך.
יכול לא יאמר לאוי עיני כעינו לאוי שערי כשערו
תל׳ לו׳ שורו וחמורו עבדו ואמתו ביתו ושדהו מה אלו
מיוחדין דברים שאפשר להן לבוא תחת ידיך וחבירך
חסירן אף אין לי אלא דבר שאפשר לו לבוא תחת ידיך
וחבירך חסירן; ד״א לא תחמד אשת רעך ועבדו ואמתו
וגו׳ יש לך מי שהוא חומד את כל הדברים האלו אלא מתוך
שהוא בא על אשת חבירו ויולדת בן זכר בעלה סבור
שהוא בנו נמצא מוריש לו ביתו ושדהו ועבדו ואמתו ושורו
[וחמורו וכל אשר לו.] יכול לא י[הא חיי]ב עד שיעבור
[על כולן תל׳ לו׳ לא תרצח לא] תנאף לא תגנב לא תענה לא תחמד
[לחייב על כל אחד ואחד בפני] עצמו אם כן למה נא׳ להלן לא תרצח ‹ו›לא תנאף
[ולא תגנב ולא תענה ולא תחמ]ד (דב׳ ה יז) מגיד שכולן תפושין זה בזה פרץ אדם באחד
[מהן סופו לפרוץ בכולן מנ׳] רצח אדם סופו לנאוף תל׳ לו׳ בני אם יפתוך
[חטאים אל תבא א]ם יא[מרו ל]כה אתנו ג׳ גורלך תפיל ג׳ (משׁ׳ א י) ומנ׳ נאף אדם סופו
[לגנוב תל׳ לו׳ אם ראית גנב ותירץ עמו (תה׳ נ יח) מה כת׳ ועם מנאפים חלקך (שם) מנ׳ אם
[גנב אדם סופו לבוא לי]די שבועת שוא שנ׳ חולק עם גנב שונא נפשו אלה
(כ טו) [ישמע ולא יגיד (משׁ׳ כט כד): וכל העם] ראים ג׳ מלמד שלא היה בהן סומין מכלל שנ׳ אתה
[הראית לדעת כי ייי] הוא האים ג׳ (דב׳ ד לה) מלמד שלא היו בהן טיפשים כיוצא
[בו מכלל שנ׳ מן ה]שמים השמיעך ג׳ (שם לו) מלמד שלא היו בהם חרשים
[3 a] מכלל שנ׳ ויענו כל העם יחדו מלמד שלא היו בהן אלמים.
מכלל שנ׳ אתם נצבים (דב׳ כט ט) מלמד שלא היו בהן חגרים, ומגין שלא
היה בהן אחד חושש בראשו וחש בשניו תל׳ לו׳ ואין בשבטיו
כושל (תה׳ קה לז). את הקולות ואת הלפידים בנוהג שבעולם אי אפשר
לראות את הקול אבל כן את הקולות ואת הלפידים כשם שראו
את הלפידים כך ראו את הקולות. וירא העם מה ראו כבוד גדול ראו.
ר׳ אליעזר אומר מנין שראתה שפחה בישראל מה שלא ראה גדול

18. וגו׳] קצורי, מ: ושורו וחמורו וכל אשר לרעך. 24. תפושין] מ^{1}: תפוסין, מ*: תופוסין (!). 25. לנאוף] מ*: נואף. ת״ל] מ: דכת׳, וכן בסמוך. בני] לי׳ מ*. 26. אם... ג׳] לי׳ מ^{0}, שאר מ: נארבה לדם נצפנה לנקי חנם. ג׳] מ: בתוכנו (מ^{0} ע״כ) כיס אחד יהיה לכולנו. אדם] לי׳ מ. 27. ותירץ] מ: וחרץ. מה כת׳] לי׳ מ. וצ״ל: מה כת׳ ‹אחריו›. 28. אדם] לי׳ מ. שנ׳] מ: דכת׳. 29. ראים] מ: רואים. ג׳] לי׳ מ. היה] מ: היו. בהן] מ^{2}: בהם. 30. הראית] מ^{1*}: הראת. כי... ג׳] לי׳ מ. היו] וכן מ^{0}, שאר מ: היה. טיפשים] וכן מ^{2}, מ^{0}: טיפשין, מ^{1*}: טפשין. כיוצא בו] לי׳ מ. 31. ג׳] מ: את קולו. היו] מ*: היה. בהם חרשים] מ: בהן חרשין. 1. היו] מ^{1*}: היה. 4. אי אפשר] מ: מה שאי אפשר. 5. כן] מ^{21}: כאן. מ נו׳: ראו.

13. לאוי]=הלואי. 21. וכל אשר לו] בעל מח״ג הביא כאן ממקורות אחרים (ע״ם במד״ר פ״ט ח ופסיק״ר פכ״א) וממדר״י בחדש פ״ח 233־234 בשנויים. 24. מגיד שכולן...] עי׳ במד״ר שם. 29. וכל העם...] «במד״ר נשא פי״ג ח בשם „תני רשב״י״»; מדר״י שם רפ״ט 235 — בשם ר׳ אליעזר. 2. אתם...] «מובא ביל׳ ת״ת כ״י א״ם 236^{a} (נצבים): ד״א אתם נצבים מכאן שלא היה בהם בישר׳ חגרים במעמד הר סיני וכו׳ בפ׳ וישמע (=יתרו). מכילתא דר׳ שמעון בן יוחאי». 4. את הקולות...] עי׳ מדר״י שם. 7. ר׳ אליעזר...] כזה לעיל 78 [טו ב].

שבנביאים תל׳ לו׳ וירא העם מה ראו כבוד גדול ראו. וינועו
אין לשון ניעה אלא טירוף כן הוא או׳ נוע תנוע ארץ כשכור (ישע׳ כד יט).
ואו׳ ויגע לבבו ולבב עמו כנוע עצי יער מפני רוח (ישע׳ ז ב).
(כ טז) ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה בזו זכו שיעמדו
להם נביאים וכן הוא אומר נביא מקרבך מאחיך כמוני
יקים לך ה׳ אלקיך (דב׳ יח טו) אבל משהיו מלעיבים
במלאכי אלקים פסקה מהם רוח הקדש כן הוא
[או׳ ויהיו] מלעיבים במלאכי [האלקים (דה״ב לו טו). ואל ידבר עמנו אלקים פן נמות]
אם [נ]תוספה להם ד[בר] אחד [מתים היו. . . . . אלא]
[מל]מד שהיו שוחיין בידם [. . . . .]
[שהרו]ח נבזקת בהם מ[. . . . . ר׳ אלעזר]
(יו) בן פרטא או׳ מנין שהיו שוחין עים ....[. . . . . ויאמר משה]
אל העם אל תיראו אמר להם לא נתן לכם [את התורה ולא עשה לכם נסים]
וגבורות אלא לבוא ולמותכן כי לבעבור נס[ות אתכם לגדלכם על כל]
אומות העולם כעינין שנ׳ נשא אויל מרודך (מ״ב כה כז) [דבר אחר כי לבעבור]
נסות אתכם ג׳ לגדלכם במצות כעינין שנ׳ כי אב[ני נזר מתנוססות ג׳ (זכ׳ ט טז)]
ואו׳ נתתה ליראיך נס להתנוסס ג׳ (תה׳ ס ו). דבר אחר כי ל[בע]בור נסות אתכם לשעבר]
הייתם שוגגין עכשיו אתם מזידין לשעבר לא הייתם [יודעין מתן]
שכרן שלצדיקים ומחת פורענותן שלרשעים לעתיד לבוא [עכשיו]
אתם יודעין מתן שכרן שלצדיקים ומחת פורענותן של[רשעים]
לעתיד לבוא ובעבור תהיה יראתו כל מי שיש בו בו[שת פנים]
(יח) לא במהרה הוא חוטא ויעמד העם מרחוק ומשה ני[גש אל ה]ער
29a ‹יכול לערפל הפנימי או לערפל החיצון תל׳ לו׳ אשר שם האלקים אמור מעתה
29b שתי חומות של ערפל היו והיה משה מהלך ביניהן עד שמגיע לערפל הפנימית›
וכן הוא או׳ בשלמה אז אמר שלמה ייי אמר לשכן בע׳ ג׳ (מ״א ח יב) [אשריך]
(כא) משה אשריך בן עמרם מה נא׳ לך מזבח אדמה תעשה לי

12. להם] מ°: להן. כמוני...] מ°: כמוני וג׳. 16—19. אלא... עים...] לי׳ מ. ובמקום זה: וכי מה ראו לומר למשה אחר דיברות והלא כבר נאמרו אלא מלמד שהיו סבורין שדבר אחד עתיד לומר. 21. אלא] נמחק בידי הסופר. לבוא ולמותכן] לי׳ מ, וצ״ל: ולמות כן [=כאן] (אור׳). כי] מ: אלא. 22. אומות העולם] מ: באי העולם (מ¹: עולם, מ° בטעות: לגדלכם במצוות). 23. ג׳] לי׳ מ. כי] לי׳ מ. ג׳] מ: על אדמתו. 24. נתתה] מ°: נתת. ג׳] לי׳ מ. אתכם] מ נו׳: בודאי. 25. אתם] לי׳ מ. 28. יראתו] מ נו׳: על פניכם. מי] לי׳ מ. בו] וכן מ°, שאר מ: לו. 29a-29b. המוסגר—מ. והביאו ר״ט הלוי בשם מדרשב״י. 30. וכן...] מ: וכן שלמה אומ׳. אז אמר שלמה] לי׳ מ. ג׳] לי׳ מ. 31. נא׳] מ: ניתן.

10. רוח] בעל מה״ג הביא כאן ממדר״י ל„ויעמד העם מרחוק״. 11. בזו זכו...] ספרי שופטים קעו 221, מדר״י שם 237 (ע״ש). שהרוח...] עי׳ ב״ר סכ״ו יא. 21. לגדלכם...] מדר״י שם. 28. ובעבור...] מדר״י שם, נדרים כ ע״א, ירושלמי קידושין פ״ד סה כ. 29. מרחוק] בעל מה״ג הוסיף כאן ע״ם מדר״י: מה אני צריך והלא כבר נאמר ויעמדו מרחוק אלא מלמד שהיו ישראל הולכין י״ב מיל והוזרין י״ב מיל על כל דיבר ודיבר. 29a. יכול...] עי׳ מדר״י שם ומ״ש בה״ג. 30. בע׳ ג׳] בעל מה״ג הוסיף כאן ב„מכאן אמרו״ את מאמר התל׳ (יבמ׳ מט ב): כל הנביאים כולן... 31. לך] בעל מה״ג מביא כאן מדרשים לפסוקים כב־כג: כה תאמר... כה בלה״ק כה כענין הזה... אתם ראיתם לא מפי עדים לא מפי בתב

(=לעיל יט ד, 138). כי מן השמים... חרי שני כתובים... (= מדר״י בחדש פ״ט 238-239, אלא שאיחד את דברי ר״ע

ק"כ ג') מה יהן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים(ל) ומלכות הרשעה דכתיב (ישע' מ"ו י"ג) נלאות ברב עצתיך יעמדו נא ויושיעוך הוברי שמים הנה היו כקש אש שרפתם:

מ"ז. לא תגנב מיכלל שנ' (כ"א ט"ו) וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת עונש שמענו אזהרה מניין ת"ל לא תגנב הרי זה אזהרה לגונב נפש(מ): אחד הגונב את האיש או את האשה את הגדול או את הקטן אפלו קטן בן יומו הרי זה חייב(נ): ולענין ממון הוא אומר (ויק' י"ט י"ז) לא תגנובו הרי זו אזהרה לגניבת ממון(ס):

מ"ז. לא תענה ברעך עד שקר אין שקר אלא מכדה כאיזה צד המקיר לו והב לא יאמר לו מרגלית טרגלית לא יאמר לו זהב: מכלל שנ' (דב' י"ט י"ח) ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו אם ממון ממון אם מכות מכות אם עונשין עונשין עונש שמענו אזהרה מניין ת"ל לא תענה ברעך עד שקר(ע):

מ"ז. לא תחמד ולהלן הוא אומר (דב' ה' י"ח) לא תתאוה לחייב על תאוה בפני עצמה וחמדה בפני עצמה מניין התאוה אדם סופו לחמוד שנ' לא תתאוה ולא תחמוד: מניין חמד אדם סופו לגזול שנ' (מיכ' ב' ב') וחמדו שדות וגזלו(פ): תאוה בלב וכן הוא אומר (דב' י"ב כ') כי תאוה נפשך: וחמוד במעשה וכן הוא אומר (שם ז' כ"ה) לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך(צ): יכול לא יתאוה על בתו ליטלה ת"ל אשת רעך מה אשת רעך שהיא אסורה לך אף כל דבר שאסור לך: אי מה אשת רעך שחייבין עליה מיתת בית דין אף אין לי אלא דבר שחייבין עליו מיתת בית דין ת"ל ביתו ושדהו (ע' דב' ה' י"ח) או מה אלו מיוחדין שנקנין בכסף ובשטר ובחזקה אף אין לי אלא דבר שנקנה בכסף ובשטר ובחזקה ת"ל עבדו ואמתו: או מה אלו מיוחדין דברים שהן בקרקע אף אין לי אלא דבר שהוא בקרקע ת"ל שורו וחמורו(*) או מה אלו מיוחדין ששמירתן עליך(ק) אף אין לי אלא דבר ששמירתו עליך מניין לא יתאוה למקלו ולא יתאוה למנעלו ולא יתאוה לפונדתו ת"ל וכל אשר לרעיך: יכול לא יאמר לאוי(ר) עיני כעינו לאוי שערי כשערו ת"ל שורו וחמורו עבדו ואמתו ביתו ושדהו מה אלו מיוחדין דברים שאפשר להן לבא תחת ירך וחבירך חסרון אף אין לי אלא דבר שאפשר לו לבא תחת

ל) ערכין ט"ו ע"ב. מ) מכילתא. נ) סנהדרין פ"ה ע"ב. ס) מכילתא. ע) מכילתא. פ) מוספ' נקי סמלות למעניים ל"ח רקמו נפש מכילתא, וע' פ"ק מס' נזילת פ"י ומ"ש ומ"ש שם, ומינוך מלוס מפי'. צ) ע' מכילתא קוף פ"ה. ק) פסחים מלוס למעלה מלא יאכלו ויוקו, עי' מענים ל"ח נגע קמא. ר) כמו שלומי.

---

*) כתב ע"ז תרב מרוח ארי מרדכי אבדקיק ראזין וזיל: ואמנה לכאורה דמאי קאמר מתחלת אין לי אלא דבר שנקנה בכסף שוה"ת ת"ל עבדו ואמתו דמשמע אף דברים שאין נקנין בכשוה"ת וחרי קויל"ל קידושין כ"ב ע"ב דעבר כנעני הוי כקרקע לענין קנין כשוה"ת. גם אי אין נקנין בכשוה"ת אמאי אמר אוחיו דתן בקרקע, לכן נלע"ד להפוך הגי' וצ"ל אי מה אלו מיוחדים שתן בקרקע אף אין לי אלא דבר שהוא בקרקע ת"ל עבדו ואמתו אי מה אלו מיוחדין שנקנו בכשוה"ת אף אין לי אלא דבר שנקנה בכשוה"ת ת"ל שורו וחמורו. ובזה יבואו דברי המכילתא על מכונם כהלכה. עכ"ל. וחנת אף שובר חכמה דבר חרב ני"ו מ"מ קשה לי לתגיה הגרחה גדולה כזו דאינו מובן חאיך נכשל המעתיק בטעות כזה. ועי"ב נראה ליישב הגי' שלפנינו דכוונת המכילתא דביתו ושדהו אינן נקנין רק בכושוה"ת ולא במשיכת ותגבהה משא"כ בעבד שנקנה גם במשיכה ולריש"י גם בהגבהה כממלטלין כדאיתא בקידושין שם ולפמן כ"א ב"ו.

יוך והבירך חסירן: ד״א לא תחמד אשת רעיך עבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לריעך יש לך מי שהוא חומד את כל הדברים האלו אלא מתוך שהוא בא על אשת חברו ויולדת בן וכר בעלה סבור שהוא בנו נמצא מוריש לו ביתו ושדהו ועבדו ואמתו שורו וחמורו וכל אשר לרעך: אלו הן עשר הדברות אנכי ולא יהיה לא תשא וזכור כבד ולא תרצח ולא תנאף ולא תגנב ולא תענה ולא תחמד חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה דברי ר׳ חנינה בן גמליאל(ש) וחכמים אומרין עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה(ת) חמשה כנגד חמשה: לא תרצח כנגד אנכי מלמד שכל הרוצח כאלו מטעם ברמות(א): לא תנאף כנגד לא יהיה מלמד שעיני שקולה כנגד ניאוף וכן הוא אומר (ירמי׳ ג׳ ט׳) והיה מקול זנותה וחנפ את הארץ ותנאף את האבן ואת העץ(ב): לא תגנב כנגד לא תשא שכל הגונב סופו לישבע: לא תענה כנגד זכור כיכול אמר הקביה אם העדת על חברך עדות שקר מעלה אני עליך כאלו הערת שלא בראתי עולמי בששת ימים ולא נחתי בשביעי: לא תחמד כנגד כבד שכל החומד אשת חברו עולה ממנה בן מכבד את מי שאינו אביו ומקלל את אביו(ג): יכול לא יהא הייב עד שיעבור על כולן ת״ל לא תרצח לא תנאף לא תגנב לא תענה לא תחמד לחייב על כל אחד ואחד בפני עצמו אם כן למה נאמר להלן (דב׳ ה׳ י״ז) לא תרצח ולא תנאף ולא תגנב ולא תענה ולא תחמד מגיד שכלן חמוסין זה בזה פרץ אדם באחד מהן סופו לפרוץ בכולן: מניין רצח אדם סופו לנאוף דכתיב (משלי א׳ י׳) בני אם יפתוך חמאים אל תאבה אם יאמרו לכה אתנו נארבה לדם נצפנה לנקי חנם נורלך · תפיל בתוכינו כיס אחד יהיה לכולנו: ומניין נאף סופו לגנוב דכתיב (תה׳ נ׳ י״ח) אם ראית גנב ותרץ עמו ועם מנאפים חלקך: מניין גנב סופו לבוא לידי שבועת שוא דכתיב (משלי כ״ט כ״ד) חולק עם גנב שונא נפשו אלה ישמע ולא יגיד:

י״ח. וכל העם רואים מלמד שלא היו בהם סומים: מיכלל שני׳ (דב׳ ד׳ ל״ה) אתה הראת לדעת מלמד שלא היה בהן מפשיק: מכלל שני׳ (י״ט ח׳) ויענו כל העם יחדו מלמד שלא היה בהן אלמים: מיכלל שני׳ (דב׳ ד׳ ל״ו) מן השמים השמיעך את קולו מלמד שלא היו בהן חרשין: מיכלל שני׳ (דב׳ כ״ט ט׳) אתם נצבים מלמד שלא היו בהן חגרים(ד): ומניין שלא היה בהן אחד חושש בראשו וחש בשיניו תיל (תה׳ קיח ל״ו) ואין בשבטיו כושל: את הקולות. בנוהג שבעולם מה שאי אפשר לראות את הקול אבל כאן ראו את הקולות ואת הלפידים כשם שראו את הלפידים כך ראו את הקולות(ה): וירא העם. מה ראו כבור גדול ראו: ר׳ אליעזר אומר מניין שראתה שפחה בישראל מה שלא ראה גדול שבנביאים(ו) שני׳ וירא העם מה ראו כבור גדול ראו: וינועו. אין לשון ניעה אלא מירוף כן הוא אומר (ישע׳ כ״ד י״ט) נוע תנוע הארץ כשכור ואומר (ישע׳ ו׳ ב׳) וינע לבבו ולבב עמו כנוע עצי יער מפני רוח: ויעמדו מרחוק. למה אני צריך והלא כבר נאמר (פס׳ כ״א) ויעמד העם מרחוק מלמד שהיו הולכין שנים עשר מיל וחזרין שנים עשר מיל על כל דבר ודבר(ז):

ם) כן סוף נמכילתא נמס׳ פיל פ׳ ס׳ מסוק י״ד ידיו נליני זסב. מנל ניכוסלמי מקלים פיו סיפ וסוסה פיפ סיג נמס מכני כן למי ל׳ יסוסט. ת) פ׳ מכילתא מס׳ פיל מס ויכולמי מס ומסות לנס פמיי. וע׳ טוריס לדניי מיג כי׳ מקמיפ. פ) מכילתא. ג) מוצא נמס׳ לנמי פכיפ נמס חני מזקי׳, וכנר כמנגו מממא לני מזקי׳ סוף מכלמנ״י. נ) כל זס נמכילתא. ד) ע׳ מכילתא. ס) עי׳ מכילתא כיפ פיט. ו) עי׳ מכילתא לעיל פילתא פ׳ זס פני עממל כ״פ כעין זס. ז) מכילתא.

מכילתא דרשב״י.

מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי <הופמן> מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי עמוד מס 122(הוספס ע״י תכנת אוצר החכמה (0

התם סולם רעוע הוה דהוה קביע הזיקא ולא סמכינן אניסא דכתיב (ש"א טז כ) ויאמר שמואל איך אלך, ושמע שאול והרגני.

[כ, יג] **לא תרצח.** (מכילתא) למה נאמר לפי שהוא אומר (בראשית ט ו) שופך דם האדם וגו' עונש שמענו אזהרה לא שמענו תלמוד לומר לא תרצח. לא תנאף למה נאמר לפי שהוא אומר (ויקרא כ י) מות יומת הנואף והנואפת עונש שמענו אזהרה לא שמענו תלמוד לומר לא תנאף.

תנא דבי רבי ישמעאל (נדה יג ע"ב) לא תנאף לא תהיה בך נאוף בין ביד בין ברגל, אמר ר' אלעזר מאי דכתיב (ישעיה א טו) ידיכם דמים מלאו אלו המנאפים ביד.

לא תגנוב. (סנהדרין פו ע"א) אזהרה לגונב נפשות מנין ר' יאשיה אומר מלא תגנוב, ר' יונתן אומר (ויקרא כה מב) מלא ימכרו ממכרת עבד, ולא פליגי מר קא חשיב לאו דגנבה ומר קא חשיב לאו דמכירה, תניא לא תגנוב בגונב נפשות הכתוב מדבר או אינו אלא בגונב ממון אמרת צא ולמד משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן דבר הלמד מענינו במה הכתוב מדבר בנפשות אף כאן בנפשות.

לא תגנוב. (מכילתא) למה נאמר לפי שהוא אומר (שמות כא טז) וגונב איש ומכרו, עונש שמענו אזהרה לא שמענו תלמוד לומר לא תגנוב הרי זה אזהרה לגונב נפש צא ולמד משלש עשרה מדות וכו', ועוד אמר רבי שלש מצות נאמרו בענין [1]שתים מפורשות ואחת סתומה נלמד סתומה ממפורשות מה מפורשות מצות שחייבין עליהן מיתת בית דין אף סתומה מצות שחייבין עליה מיתת בית דין. לא תענה למה נאמר לפי שהוא אומר (דברים יט יט) ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו עונש שמענו אזהרה לא שמענו תלמוד לומר לא תענה.

רצח. שנו רבותינו (מכות ד ע"א) מעידים אנו את איש פלוני שהוא חייב מלקות ארבעים ונמצאו זוממין לוקין שמונים משום לא תענה ומשום (דברים יט יט) ועשיתם לו כאשר זמם דברי ר' מאיר, וחכמים אומרים אין לוקין אלא ארבעים, ורבנן האי לא תענה ברעך מאי דרש ליה אזהרה לעדים זוממין, ור' מאיר אזהרה לעדים זוממין מנא ליה נפקא ליה מוהנשארים ישמעו ויראו, ורבנן ההוא מיבעיא ליה להכרזה, ור' מאיר הכרזה מישמעו ויראו נפקא.

(מכילתא) כיצד נתנו עשרת הדברות חמשה על לוח אחד וחמשה על לוח אחד, כתיב אנכי ה' אלהיך וכנגדו לא תרצח. מגיד הכתוב שכל מי שהוא שופך דמים מעלה עליו הכתוב כאלו ממעט בדמות משל למלך בשר ודם שנכנס למדינה והעמיד לו איקונות (צורות) ועשו לו צלמים וטבעו מטבעות לאחר זמן כיפו איקונות שברו צלמותיו ופסלו מטבעותיו ומעטו בדמותו של מלך כך כל מי שהוא שופך דמים מעלה עליו הכתוב כאלו ממעט בדמות שנאמר (בראשית ט ו) שופך דם האדם וגו' וכתיב כי בצלם אלהים עשה את האדם, כתיב לא יהיה לך וכנגדו לא תנאף מגיד הכתוב שכל מי שהוא עובד עבודת אלילים מעלה עליו הכתוב כאלו מנאף מאחרי המקום שנאמר (יחזקאל טז לב) האשה המנאפת וגו' (הושע ג א) ויאמר ה' אלי עוד לך אהב אשה וגו', כתיב לא תשא וכנגדו כתיב לא תגנוב מגיד הכתוב שכל מי שהוא גונב סופו לבוא לידי שבועת שוא שנאמר (ירמיה ז ט) הגנוב רצוח ונאוף והשבע לשקר ואומר (הושע ד ב) אלה וכחש ורצוח, כתיב זכור את יום השבת וכנגדו לא תענה מגיד הכתוב שכל מי שהוא מחלל שבת מעיד לפני הקב"ה שלא ברא עולמו לששה ימים ולא נח ביום השביעי וכל מי שהוא משמר את השבת מעיד לפני המקום שברא עולמו לששה ימים ונח בשביעי שנאמר (ישעיה מג יב) אתם עדי נאם ה' ואני אל, כתיב כבד את אביך וכנגדו כתיב לא תחמוד מגיד הכתוב שכל מי שהוא חומד סוף שיהיה מוליד בן מקלל לאביו ומכבד שאינו אביו, לכך נתנו עשרת הדברות חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה, [וחכמים אומרים עשרה על זה ועשרה על זה] [2]שנאמר (דברים ה יט) את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם וגו' ואומר (שה"ש ד ה) שני שדיך כשני עפרים ואומר (שם ה יד) ידיו גלילי זהב וגו'.

(שבועות מז ע"ב) כתוב אחד אומר לא תחמוד וכתוב אחד אומר (דברים ה יח) לא תתאוה כיצד יתקיימו שני כתובים הללו הרי זה אזהרה [3]לעוקב אחר המנאף.

[כ, יד] **לא תחמוד בית רעך.** כלל, עבדו ואמתו שורו וחמורו פרט, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, כשהוא אומר וכל אשר לרעך חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש דבר שהוא קונה ומקנה

זית רענן

לכבד אביו ואמו על שגדלו אותו. 1 דהכתיב בפרשת משפטים מכה איש ומת מות יומת אם כן לא תרצח למה לי אלא לאזהרה. 2 לא תרצח ולא תנאף. 3 משמע שכולן שוין כאחד. 4 פירוש שמראה למנאפים אשה לזנות.

אף כל דבר שהוא קונה ומקנה, אי מה הפרט מפורש בנכסים המטלטלין שאין להן אחריות אף אין לי אלא נכסים המטלטלים שאין להם אחריות, כשהוא אומר במשנה תורה (דברים ה יח) שדהו מה הפרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה אף כל דבר שהוא קונה ומקנה, אי מה הפרט מפורש דבר שאי אפשר לבוא לרשותך אלא לרצון הבעלים אף אין לי אלא דבר שאי אפשר לבוא לרשותך אלא לרצון הבעלים יצא שאתה חומד בתו לבנך או בנו לבתך או אפילו חומד בדבור תלמוד לומר (דברים ז כה) לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך מה להלן עד שיעשה מעשה אף כאן עד שיעשה מעשה.

[כ, טו] **וכל העם רואים את הקולות.** (פרו״א פמ״א) רבי יהודה אומר אדם מדבר עם חברו הוא שומע רגש קולו אבל אינו רואה מאורו וישראל שמעו קול של הקב״ה וראו את הקול יוצא מפי הגבורה בברקים ורעמים שנאמר וכל העם רואים את הקולות. רבי פנחס אומר כל אותו הדור ששמעו קולו של הקב״ה זכו להיות כמלאכי השרת ולא שלט בהן כל מין כנים ובמותם לא שלטה בהם רמה אשרי״הם בעולם הזה ולעולם הבא עליהם הכתוב אומר (תהלים קמו טו) אשרי העם שככה לו.

ש. וכל העם רואים את הקולות. (מכילתא) רואים את הנראה ושומעין את הנשמע ראו דבר של אש יוצא מפי הגבורה ונחצב על הלוחות שנאמר (תהלים כט ז) קול ה׳ חוצב להבות אש. וכל העם רואים את הקולות קול קולי קולות ולפיד לפידי לפידים. וכמה קולות היו וכמה לפידים היו אלא משמיעין את האדם לפי כחו שנאמר (שם ב) קול ה׳ בכח קול ה׳ בהדר וגו׳, רבי אומר להודיע שבחן של ישראל שכשעמדו כולן לפני הר סיני לקבל את התורה היו שומעין את הדבור ומפרשין אותו שנאמר (דברים לב י) יסובבנהו יבוננהו יצרנהו כאישון עינו שמכיון שהיה הדבור יוצא היו מפרשין אותו. ולהודיע שבחן של ישראל שכשעמדו כולן לפני הר סיני לקבל את התורה שלא היו בהן טומין שנאמר וכל העם רואים, מלמד שלא היו בהם אלמים שנאמר (שמות כד ז) ויענו כל העם. מלמד שלא היו בהן חרשים שנאמר כל אשר דבר ה׳ נעשה ונשמע, מלמד שלא היו בהם חגרין שנאמר (שמות יט ז) ויתיצבו בתחתית ההר, מלמד שלא היו בהם טפשין שנאמר (דברים ד לה) אתה הראת וגו׳. רבי נתן אומר מנין אתה אומר שהראה המקום לאברהם אבינו גיהנם ומתן תורה וקריעת ים סוף שנאמר (בראשית טו יז) והנה תנור עשן וה גיהנם שנאמר (מלאכי ג יט) הנה יום בא בוער כתנור, ולפיד אש זה מתן תורה שנאמר וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים, אשר עבר בין הגזרים זה קריעת ים סוף שנאמר (תהלים קלו יג) לגוזר ים סוף לגזרים.

וירא העם וינועו. (מכילתא) אין נוע בכל מקום אלא זיע שנאמר (ישעיה כד כ) נוע תנוע ארץ כשכור. ויעמדו מרחוק חרץ לשנים עשר מיל מגיד שהיו ישראל נרתעין לאחוריהן שנים עשר מיל וחוזרין לפניהן שנים עשר מיל הרי עשרים וארבעה מיל על כל דבור ודבור נמצאו מהלכין באותו היום מאתים וארבעים מיל, באותה שעה אמר הקב״ה למלאכי השרת רדו וסייעו את אחיכם שנאמר (תהלים סח יג) מלכי צבאות ידודון ידודון, ידודון בהליכה ידודון בחזרה, ולא מלאכי השרת בלבד אלא אף הקב״ה שנאמר (שה״ש ב ו) שמאלו תחת לראשי, רבי יהודה ברבי אלעאי אומר לפי שהיו ישראל משולהבים מחמת האש של מעלה אמר הקב״ה לענני כבוד הזילו טל של חיים על בני שנאמר (שופטים ה ד) ה׳ בצאתך משעיר וגו׳ ואומר (תהלים ס ו) גשם נדבות תניף וגו׳ אימתי נעשה כל הכבוד הזה בשעה שהיתה נאה שבאומות העולם ומכבדת את התורה שנאמר (שם יג) ונות בית תחלק שלל ואין שלל אלא תורה שנאמר (שם קיט קסב) שש אנכי על אמרתך וגו׳.

שא. [כ, טז] ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה. (מכילתא) מגיד שלא היה להן כח לקבל אלא עשרת הדברות שנאמר (דברים ה כב) אם יוספים אנחנו וגו׳ (שם יח טז) לא אוסף לשמוע את קול וגו׳ אלא קרב אתה ושמע, מאותה שעה זכו ישראל להעמיד מהן נביאים שנאמר (שם יח יח) נביא אקים להם, נביא אני עתיד להעמיד מהן אלא שקדמו הן בזכותן שנאמר (שם יז) ויאמר ה׳ אלי היטיבו וגו׳, אשרי בני אדם שהמקום הודה לדבריהם וכן הוא אומר (במדבר יד כ) ויאמר ה׳ סלחתי כדברך וכן הוא אומר (שם כו ו) כן בנות צלפחד דוברות (שם לו ה) כן מטה בני יוסף דוברים (דברים ה כו) מי יתן והיה לבבם זה להם, אילו אפשר להעביר מלאך המות הייתי מעבירו אלא שכבר נגזרה גזרה, רבי יוסי אומר על תנאי כך עמדו ישראל לפני הר סיני שלא ישלוט בהן מלאך המות שנאמר (תהלים פב ו) אני אמרתי אלהים אתם וגו׳ חבלתם מעשיכם אכן כאדם תמותון.

זית רענן

י יכול הוא לקרשה שלא ברצון אביה או איפכא ולכן אינו

אחרים, וכנגדו כתב לא תנאף, מגיד הכתוב שכל מי שעובד ע"ז מעלה עליו הכתוב כאלו מנאף מאחר המקום, שנא' ראשה הסנאפת וגו' (יחזקאל ט"ז) וכתיב (א) ויאמר ה' אלי עוד לך אהב אשה [וגו'] (הושע ג'), כתב לא תחשא, וכנגדו לא תגנב, (ב) ללמדך שכל מי שגונב סופו לבוא לידי שבועת שוא, שנא' הגנב רצוח ונאף והשבע לשקר (ירמיה ז'), וכתב אלה וכחש וגו' (הושע ד'), כתיב זכור, וכנגדו כתב לא תענה, מגיד הכתוב, שכל מי שמחלל את השבת, מעיד לפני מי שאמר והיה העולם (ג) שברא עולמו בששה ימים, ולא נח בשביעי, וכל מי שמשמר את השבת, מעיד לפני מי שאמר והיה העולם, שברא עולמו בששה ימים ונח בשביעי, וכתיב ואתם עדי נאם ה' ואני אל (ישעי' מ"ג), כתב כבד את אביך וכנגדו כתב לא תחמוד, מגיד שכל מי שחומד סוף שהוא טולד בן שמקלל את אביו, ומכבד למי שאינו אביו, לפיכך נתנו עשרת הדברות חמשה על לוח זה, וחמשה על לוח זה דברי ר' (ד) חנינה בן גמליאל, וחכמים אומרים עשרה על לוח זה, ועשרה על לוח זה, שנא' ויכתבם על לוחות אבנים (דברים ה') ואומר (ה) שני שדיך (שה"ש ד') ואומר ידיו גלילי זהב (שם ה').

לא תחמוד, (ו) כתוב אחד אומר לא תחמוד וכתוב אחד אומר לא תתאוה, כיצד יתקיימו שני כתובים הללו הרי זה (אומר) [אומרת] לעוקת המנאף.

לא תחמוד בית רעך, (ו) כלל, עברו ואמחו שורו וחמורו פרט, כלל ופרט

ענפי יהורה

(א) כנוסח הסמע נגד יסמלל ספט מדכי ס'.

(ב) ע' מס שכתבנו המפרשים בזה למעיק למיל ללת מנגב בגוסב בפסוק מייני.

(ג) שלת בלת טולמו בששה ימים.

(ד) דברי ל' חפיעת צ"ב. פ' ירושלמי פקלים פ"ו ס"ת.

(ה) שני שדיך כשני עפרים תאמי לצבי' משמע שהיו שלמים יחדיו בכל לאחת ולאחת עשרים שדברים. ומה שדרש בגולי זכר ממולאים בשלשים, משמע ב"כ שכי' מחולת מחזרת כ' שבכלל בשפרת שדברים. ע' בס' ופס מבלפה על שקלים שם.

(ו) שם, נדברות שרלשוטת כתיב לת תחמוד בית רעך, ונדבדוק לתכוטת כתיב ולת תחלוט בית רעך, ותימוד משמע שבת עליו בעשיפין וכוסן דמיו ולוקח שסכן מחניהו בע"כ ולת תחלוט משמע בשחשבה בלת מעשה ת"כ שחרי קרלי לשדדי הדשים לבת בעשיפין טל השלף ולוקח ניתו להשיב לפו ממש בבר. בשכילתל בדשים לעוקף לתר השלף. ת"י ושלרי מפרשים שלריכו זה ובדשת שחשבר שכוסה וכעין זה מלינו שהשמשו שכ"ל בחינת עוקף ס' ת"כ קדושים פ"ב, ולחי עוקף עליו ושעלה ממנו. וע' בס' משין שחכמה.

(ז) שם. כל מפרשי שכילתל יבעו להשמיד שדברים על שכוסה, ובס דברי שמשבר שעוקבניש. ולשון דברי השמשבר ל"ל שלי"ל לת תחמד בית רעך כלל, עשדו וכו' פרט כלל ופרט לין בכלל חלת שה שבפרט, וכשפרט לומר כל לשבר לרעך שה בכלל לי כלל כלל שרלשתן שמרש לתו חלת שה בכלל כלל ופרט וכלל לי לשה בן חלת כעין שפרט, שה שפרט שפורש כל דבר שבוה קוטה ושקנה, לף כל דבר שבוה קוטה ושקנה. לי שה שפרט שפורש שכפיש השטולטלים שלין לבם לשריות לף כשן לין לי חלת

ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, וכשהוא אומר כל אשר לרעך חזר וכלל אי כלל כלל הראשון אמרת לאו, אלא חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש אף כל דבר שהוא קונה ומקנה, אי מה הפרט מפורש אף כל דבר שהוא קונה ומקנה. אי מה הפרט מפורש בנכסים המטולטלים שאין להם אחריות, אף כאן אין לו אלא נכסים המטולטלים שאין להם אחריות, וכשהוא אומר (על כרחך אתה מת) במשנה תורה (א) שדהו מה הפרט מפורש דבר שהוא קונה ומקנה, אף אין לי אלא דבר שהוא קונה ומקנה, אי מה הפרט מפורש דבר שאי אפשר לו לבוא ברשותך, אלא דבר שהוא קונה ומקנה, אי מה פרט מפורש דבר שאי אפשר לבוא ברשותך אלא לרצון הבעלים, יצא שאתה חומד בחו לבנך, או בנו לבחך. או אפי' חומד (ב) בדיבור, ת"ל לא תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת לך (דברים ז') מה להלן שיעשה מעשה, אף כאן נמי עד שיעשה מעשה.

ברם שנינו, (ג) המוציא כלים ועליהם צורת חמה ולבנה, צורת דרקון (יוליך) [יוליכם] לים המלח. מצא כלים ועליהם צורת אלו, ומצא גוי וכפאו לבטלה, ובטלה מהו בהנאה, כיון שע"כ בטלה ולא לרצונו אינה בטילה, ואסורה בהנאה, או כיון שביטלה בין על כרחו, ובין ברצונו בטילה היא, ומותרת בהנאה.

ועוד שאלה אחרת, כשאסרו בהנאה (ר) שעל כלים מכובדים, כגון טבעת ונזמים וסדינין המצוירין, אבל שעל המבוזין (אסורין) כגון קומקמוסין ויורות ומחמי חמין מותרין בהנאה, אעפי' שלא ביטלה גוי, או אינו (אלא אף גליון כ"י) שעל המבוזין אסורין ה"ת.

ועוד שאלה אח' ע"ז שנשתברה מאליה אסורה או מותרת, דבר זה מחלוקת ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש, (ה) שר"י אומר אסורה, ורשב"ל אומר מותרת. רי"א אסורה אעפ"י שנשתברה עדיין באיסורה עומדת, עד שיבטלה גוי, ורש"א מותרת כיון שנשתברה בטילה היא, שאפי' גוי שעובדה מבטלה בלבו, אומר לא יכלה לחציל נפשה מן השבר, והיא מצלת אותו הלכה

ענפי יהודה

נכסים המטולטלים שאין להם אחריות, כשהוא אומר במשנה תורה שדהו. מה הפרט מפורש כל דבר שהוא קונה ומקנה אף כל דבר שהוא קונה ומקנה. אי מה הפרט מפורש דבר שאי אפשר לבוא ברשותך אלא לרצון יצא שאתה חומד בחו לכך או בנו לבחך. או אפי חומד בדיבור ת"ל לא תחמד וכו'. וע' גירסת הילקוט.

(א) ע' פסחים ו' חוס' ד"ה אבל בחרי.

(ב) שם. בספר ירמיס עמוד הדימים ס' רנ"ד כתב יכול החומד בדברים עובר ת"ל וכו' לא תחמוה שנה הכתוב לעבור בשני לאוין עכ"ל. וכן דעת הרמ"בם בפ"א מה' גזילה הי"ב. וע' בהג"מ שם שחולק ע"ז.

(ג) ע"ז מ"ב.

(ד) שם מ"ב.

(ה) שם מ"א.

לא תחמוד

ד') שני שדיך כשני עפרים תאומי צביה. ואומר (שיר ה') ידיו גלילי זהב ממולאים בתרשיש:

[יד] (יג) לא תחמוד. רבי אומר כתוב אחד אומר לא תחמוד. וכתוב אחד אומר (דברים ה') לא תתאוה כיצד יתקיימו שני מקראות הללו. הרי זה אזהרה

זה ינחמנו

ביחד על לוח אחד ולכך כתיב לתת חסר לפי שהיה כתיבתם על לוח אחד וכן על השני. ואפשר שנכפל הדבר לפי שמתחילה דבר ה' כל הדברות כאחד ובאמירה אחת ואח"כ כשבקש לאמרם על הסדר כל דבור לעצמו אמר אנכי ולא יהיה לך ואז אמרו ישראל למשה דבר אתה עמנו וגו' ואמר להם משה השמונה דברות הנותרים וצוה הקב"ה לכתוב אלו כנגד אלו ולומר לך שכל מה ששמעו מפי משה הוא כאילו ששמעו מפי הגבורה בעצמו ולזה צוה לכתבם בלוח אחד לעומת מה שאמר הקב"ה בעצמו: תאמי צביה מה צביה זו דרכה להיות לה תאומים כך היו הדברות תאומים נכתבו. יוד על זה ויוד על זה. ור' חנינא סבר הא דכתיב תאומים קאי על הלוחות שהיו שנים ה' כנגד ה': ידיו גלילי זהב. כמו שהידים הם שנים כך היו הלוחות שנים וכמו שכל יד הוא שלם לעצמו כך היו הדברות שלמים על כל לוח. ור' נחמיה סבר כמו שבגוף אחד יש ב' ידים ובכל יד ה' אצבעות כך היה ה' דברות בלוח אחד. והיש"מ כתב כמו שדרך ב' הידים להיות יחד בגוף אחד כן יוד הדברות שהם ב' ידים היו יחד בלוח אחד ע"ש. ועיין בחזית על ידיו גלילי זהב:

[יד] לא תחמוד רבי אומר וכו' כיצד יתקיימו שני מקראות הללו שלא תתאוה משמע כיון שמתאוה בלבו לחפץ חבירו שהוא קודם הרבה לחימוד שהתאוה היא בלב ומשמע שמיד כיון שמתאוה הוא חייב. ולא תחמוד משמע שאינו חייב עד שיחמוד הדבר וסתם חמדה הוא במעשה כדלקמן לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך שמשמע שאינו חייב עד שיקח. ואף אם תמצא לומר שהחמוד הוא בלי מעשה מ"מ החמדה מאוחר מן התאוה

באר אברהם

שנישנית מפני החידוש שבהם, ואמר שני שדיך תאומי צבי, והר"ז תאום שניהם שוים ובשלימות כאו"א זה כזה, ואומר ידיו גלילי זהב, ממולאים משמע שניהם מלאים לגמרי:

(יג) לא תחמוד, הגרסא לפנינו משובשת, וכבר העיר בזה הז"י, וכבר נשנית הגירסא יפה בספר המצות להרמב"ם בסדר מל"ת, דגרסתו נאמר כאן לא תחמוד ולהלן הוא אומר לא תתאוה, לחייב על התאוה בפ"ע ועל החימוד בפ"ע, ומנין שאם התאוה שסופו לחמוד שנאמר לא תתאוה ולא תחמוד, מנין שאם חמד שסופו לאנוס ולגזול ת"ל וחמדו שדות וגזלו, וביאר הרמב"ם שם החילוק דלא תתאוה הוא על התשוקה הנגמרת בדעתו להעמים על חבירו בהשתדלות לחלות פניו עד שיפעול ברצון חבירו ליתן לו או למכרו הר"ז עובר בלא תתאוה, וכאשר אח"כ השתדל והשיג ונעשה מעשה הזה אשר חבירו נתן או מכר אליו עי"ז הר"ז עובר גם בלא תחמוד, ופירוש הדברים, דמשם דכתיב ולא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך שדהו עבדו ואמתו וכו' וכל אשר לרעך אין ללמוד דעובר בשני לאוין, די"ל דהכל לאו אחד, ורק משום דאי אפשר להשיג משל חבירו כ"א עד שיפיים את חבירו, ובאשת חבירו אי אפשר להשיג ולעשות רצון לחבירו שיגרשה ואח"כ הוא יקח אותה כ"א בהשתדלות תחנונים הרבה מה שאין דרך אדם לעשות כן כ"א כשחומד בה הרבה, ע"כ כתב אלל אשת רעך לשון חמוד, ובאמת הם הכל אחת, והגם דאפילו אם לא כתב כלל אשת רעך היינו יודעים מהכלל ופרט וכלל, זאת אינו קושיא די"ל משום חומרתו דאשת רעך כתבו בפירוש, ולזה יליף דכאן כתב בכל הפרטים לא תחמוד, ולמה שינה אלא ש"מ לעבור עליו בשני לאוין, ואתר זה בא לתרץ דאכתי לפ"ז מדוע שינה שם דבקודם כתב לא תחמוד אשת רעך, ואח"כ כתב ולא תתאוה וכו' דהל"ל בכולם לא תתאוה, ונם הי' עי"ז מקצר שהי' אומר גם אשת רעך בתוך הפרטים, ומתרץ שזהו כמו נתינת טעם שלא תתאוה וכו' ובזה נכלל מכש"כ אשת רעך, מפני שע"י תאוה סופך שתעבור בלא תחמוד ואפילו בדבר זה הקשה תעבור שהיא אשת רעך ואעפ"כ אם תעבור בלא תתאוה סופך שתעבור

זה ינחמנו נדפס באמשטרדם תע"ב (1712) / מאת הר"ר משה פרנקפורט דיין בק"ק א-ם

בעל יסוד העבודה מסלאנים

אזהרה לעוקף אחר המנאף: (יד) לא תחמוד בית רעך כלל. ועבדו ואמתו ושורו וחמורו פרט. כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט וכשהוא אומר וכל אשר לרעך חזר וכלל. אי כלל כלל הראשון. הרי אמרת אלא חזר וכלל. כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט. אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש בדבר שהוא

באר אברהם

שתעבור עוד במעשה של חימוד ולזה כתב לא תחמוד, ובזה כפי מה שפרשנו מסולק קושית הסמ״ג שהקשה על הרמב״ם ואמר שלפ״ז החמיר הכתוב בבית מבאשה דלא קשה מידי כדפרישית, דהא רבי יליף מיד בכלל ופרט וכלל שכל דבר שהוא קונה ומקנה ואי אפשר כ״א ברשות בעלים הר״ז עובר בלא תתאוה, ולא כתב בפירוש באשת רעך כ״א למילף מיני׳ דהמתאוה סופו לעבור וגם לחמוד ולכך כתבו באשת רעך דאפילו בענין הקשה וגם חמור על האדם בכ״ז יעבור: (יד) לא תחמוד וכו׳ וכל אשר לרעך חזר וכלל

זה ינחמנו

התאוה כמו שאמרו שהתאוה מביא לידי חמוד: לעוקף אחר המנאף שלא יהא אפטרופים וסרסור להזמין לחבירו נשים לניאוף: ונרסא זי קשה לישבו שאיך נלמוד מלא תתאוה אזהרה לעוקף שהרי לא תתאוה לא כתיב גבי אשה אלא גבי בית וא״כ איך נלמוד מלא תתאוה בית רעך אזהרה על אשת רעך. ואין לומר שנלמוד זה מלא תחמוד שלא תהא גורם חימוד וזה עוקף אחר המנאף א״כ אין קושיתו מתורץ כיצד יתקיימו שני כתובים דעדין קשה למה לא אמר אצל דברות שניות ג״כ לא תחמוך בית רעך או כאן ג״כ לא תתאוה בית רעך שהרי הם סותרים אהדדי כדפרישית. ובדוחק לומר דהאי לא תתאוה נקרא ג״כ לפניו וכאלו אמר לא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה ולזה מקשה שהם סותרים שאם על החמוד חייב כ״ש על התאוה ומשני שלכך אמר ולא תתאוה לאזהרה לעוקף וזה דוחק דאין זה במשמעות פשטא דקרא שיהא נקרא לפניו וגם דוחק לומר שלא תתאוה לאזהרה לעוקף דאין זה בכוונת ומשמעות תאוה. ולבי אומר לי דחסורא מחסרא וערבובי דברים הם והאי אזהרה לעוקף צריך לגרוס לעיל גבי לא תנאף וה״ג לעיל גבי לא תנאף למה נאמר וכו׳ ת״ל לא תנאף ד״א לא תנאף למה נאמר הרי זה אזהרה לעוקב אחר המנאף והכי אמרינן במסכת שבועות דף מ״ז שמעון בן טרפון אומר אזהרה לעוקף אחר המנאף מנין ת״ל לא תנאף לא תנאיף. וגבי לא תחמוד גרסינן נאמר כאן לא תחמוד ולהלן הוא אומר לא תתאוה לחייב על התאוה בפני עצמו ועל החימוד בפני עצמו. ר׳ אומר כתוב אחד אומר לא תחמוד וכתוב אחד אומר לא תתאוה כיצד יתקיימו שני מקראות הללו לומר לך שאם התאוה סופו לחמוד שנאמר לא תתאוה ולא תחמוד מנין שאם חמד שסופו לאנוס ולגזול ת״ל וחמדו שדות וגזלו. ופרושו לחייב על התאוה בפני עצמו כיון שמתאוה בלבו חפץ חבירו עובר בלאו אחד ואם חמד עוד והפציר בחבירו שימכור לו מחפצו עבר ג״כ על לא תחמוד ועבר על ב׳ לאוין לכך נאמר לא תחמוד ולא תתאוה לחייב על כל אחד בפני עצמו רבי אומר לכך אמר כאן לא תחמוד ולהלן לא תתאוה לומר לך שאם עבר על לא תתאוה שסופו לעבור על לא תחמוד ולכך הזהירה תורה אפילו על חמדה שבלב אעפ״י שאין בזה היזק לחבירו מפני סופו שע״כ יבא לידי חמוד ויבקש מחבירו שיתן לו מחפצו דרך מכירה ואם חבירו לא יתרצה למכור לו סוף שיגזול אותו בע״כ: וכנרסא זו איתא בהדיא בספר המצות להרמב״ן וכן הוא בהרמב״ם הלכות גזלה ואבידה פרק א׳ עיין שם: ובכתבי קודש של הרב הגדול המופלג מהור״י בהה״ג מהע״ל מצאתי כתוב דבר נאה ומתקבל לקיים הגרסא שלנו ואמרתי להציגו לפני המעיין. וז״ל כתוב אחד אומר לא תחמוד וכתוב אחד אומר לא תתאוה כיצד יתקיימו שני מקראות הללו הרי זה אזהרה לעוקף אחר המנאף. וקשה להולמו. ונראה לפרש בהא דכתב הרמב״ם בספר המצות מצוה רס״ה רס״ו וכן הוא בספרו הי״ד הלכות גזילה ואבדה פ״א ותופס דבר קדשו שפירש התאוה הוא בלב וההשתדלות בדבר ומאותה שעה עובר על לא תתאוה ובגמר מחשבתו בפועל שלוקח אותו הדבר אפי׳ במעות עובר על לא תחמוד ויליף מן לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך חימוד שיש בו מעשה והוא נמי מן המכילתא והקשה עליו הסמ״ג ז״ל בחלק ל״ת סימן קנ״ח וז״ל ולא יתכן לומר כי כן כתוב בדברות לא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך וגו׳ ולפי דבריו החמיר בבית מבאשה וכו׳ ע״ש. וכ״ל דקושית הסמ״ג זו היא קושית המכילתא כי אזיל לשיטתיה דלא תחמוד פי׳ דוקא מעשה כדלעיל ולזה מקשה אהדדי כתוב אחד אומר לא תחמוד אשת רעך משמע דוקא בגמר מחשבתו בפועל הוא דעובר על ל״ת אשת רעך. וכתוב אחד אומר לא תתאוה בית רעך משמע אפילו על התאוה שהיא בלב חייב על בית רעך וק״ו לאשת רעך שתתחייב

שהוא קונה ומקנה. אף כלל מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה אי מה הפרט מפורש בנכסים המטלטלין שאין להם אחריות אף אין לי אלא נכסים המטלטלין שאין להם אחריות וכשהוא אומר במשנה תורה שדהו. מה הפרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה. אף אין לי אלא בדבר שהוא קונה ומקנה. אי מה הפרט מפורש בדבר שאינו בא ברשותך אלא ברצון בעלים אף אין לי אלא דבר שאי אפשר לבוא ברשותך אלא ברצון בעלים יצא שאתה חומד בתו לבנך או בנו לבתך או אפילו חומד בדבור תלמוד לומר (דברים ז') לא תחמוד כסף וזהב עליהם מה להלן עד שעושה מעשה אף כאן עד שעושה מעשה:

פרשה ט [טו] (א) וכל העם רואים את הקולות רואין הנראה ושומעין הנשמע דברי ר' ישמעאל רבי עקיבא אומר רואין ושומעין הנראה

זה ינחמנו

מתחייב בהרהור הלב אם כן סתרי אהדדי כיצד יתקיימו שני כתובים הללו. ומשני הרי זה אזהרה לעוקף אחר המנאף והיינו מעשה כפי' הערוך וז"ל שמרדף והולך על עקביו ומזמן לחבירו ניאוף פי' אחר מכין לו מקום ונשים לניאוף עכ"ל וכן פירש רש"י בשבועות דף מ"ז ע"ב וז"ל לעוקב אחר המנאף נעשה לו אפטרופוס להרגיל לו נשים לניאוף עכ"ל ולזה לא אזהיר רחמנא שחייב אלא דוקא כשעשה מעשה ולא חייב בהרהור. משא"כ מי שחומד באשת חבירו לו לעצמו ודאי חייב אפילו בהרהור. ובזה נמי מסולק השגות הסמ"ג על הרמב"ם דהא הרמב"ם לא הזכיר בספר המצות ולא בספרו הי"ד החזקה שלא יהא חייב על אשת רעהו עד דעביד מעשה רק פרושי קמפרש פירוש של לא תחמוד שעשה מעשה אבל לעולם אימא לך דבאמת חייב על אשת רעהו אפי' תאוה בלב ומה שהכתוב אומר לא תחמוד אשת רעך דמשמע עד דעשה מעשה קאי על העוקף וכו'. וא"ת לפ"ז ה"ל להרמב"ם להביא באחד מחבוריו ההוא דינא לעוקף וכו' וי"ל דהרמב"ם כוללם יחד כל אלו הדברים בכלל המחזיק ידי עוברי עבירה ומכשילו והביאם בהלכות רוצח פי"ב וז"ל כל המכשיל עור בדבר והשיאו עצה שאינה הוגנת או שחיזק ידי עוברי עבירה שהוא עור ואינו רואה דרך האמת מפני תאות לבו הרי זה עובר בל"ת שנאמר לפני עור לא תתן מכשול וכו' עכ"ל. ותדע דהא האי דינא דעוקף אחר הנואף הובא במסכת שבועות דף מ"ז וקרא קא דריש לא תנאף לא תנאיף והרי"ף והרמב"ם השמיטו אלא היינו עטמא כדכתיבנא ודו"ק: בית רעך כלל. כל מה שיש בבית רעך במשמע: ה"ג אף כל דבר שהוא קונה ומקנה ומה הפרט מפורש וכו'. וכתב מהר"ם נגארו והנה עם זה שאמרו שנדרש בכלל ופרט וכלל נתרץ קושיא אחת והיא למה אמר לא תחמוד בית רעך וחזר ואמר פעם אחרת לא תחמוד אשת רעך וגו' לימא לא תחמוד אחד לכולם אלא שאם היה אומר כך לא היה משמע כלל אלא הכל פרט דהיינו הבית שלו אשתו ועבדו וכו' כי כל אלה הם פרטיים אבל אתה שאמר לא תחמוד בית רעך בלבד ואח"כ חזר ואמר לא תחמוד וכו' ודאי הכוונה כי מה שאמר בתחילה בית רעך הוא כולל כל מה שיש לו והכל נכלל בלשון בית ויהיה הכתוב נדרש בכלל ופרט וכלל:

פרשה ט [טו] וכל העם רואין את הקולות רואין וכו'. הא דכתיב רואין קאי על הלפידים והעשן שדרכו לראות והיו שומעין קול שופר שדרכו לשמוע. ור"ע סבר שהיו רואין אף שדרכו לשמוע והיו רואין הדבר יוצא מפי הקב"ה. ובפרושא דקרא קמיפלגי דכאן כתיב רואין את הקולות

באר אברהם

וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, יצא שאתה חומד בתו לבנך, נראה לי דהיינו כשבתו יצאת מרשות האב דהיינו כשהיא בוגרת או נערה:

פרשה ט (א) וכל העם וכו' רואין הנראה ושומעין הנשמע דברי ר' ישמעאל, ר' עקיבא אומר רואין את הנשמע, ושומעין את הנראה ה"ג, ופלוגתייהו במה דכתיב כאן רואים את הקולת ואת הלפידים ואת קול השופר ואת ההר עשן, והרי כאן שני דברים הנראים הלפידים וההר עשן, אבל הקולת וקול השופר הם מהדברים הנשמעים ואיך שייך בהם רואים, ועד"ז אומר ר"ש שהכתוב קיצר בלשונו והוי כמו דאמר רואים ושומעים שראו הנראה ושמעו הנשמע, ומפני שהתפעלות הראי' הוא יותר מהנשמע ע"כ נקיט רואים, ור"ע סבר דא"כ הל"ל למסדר הנראים בקודם ואח"כ הנשמע, והל"ל רואים את הלפידים ואת ההר עשן ואת הקולת

באר אברהם - ב וויינברג, אברהם בן יצחק מתתיהו עמוד מס 89(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

פרשה ח (א) **והלחים** מה ראיתי לומר לא תשא לא תענה לא תחמוד אלא לומר לך שאם יתאוה לחמוד לא יחמוד שכבר נאמר לא תחמוד ולא התחמד מה תלמוד לומר לא תחמוד אלא לא יתאוה ל

דרשינן לה סמוכין ובחו"כ פרשת קדושים דרשינן לה תגנובו לא תכחשו ולא תשקרו לים בעמיתו ולא תשבעו בשמי לשקר כה"ג נגנב תופס לכחש סופך לשקר סופך לבישבע בשמי לשקר: שנאמר כגנוב לנוח ונלוף. וסיפא דקרא ובשבע לשקר ומייתי דהגונב סוף ליבשבע לשקר וכן מייתי ממקרא כשמי דחשיב לה וכחש בהדי גנב שהגונב מכחיש ומשבע לשקר: לכך נתנו עשרת הדברות חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה. כדי ללמד שחמש לוחו כח כנגד חמש והעומד בחמד מחמשה דברות שעל לוח זה מעלה עליו הכתוב כאלו עובר על כה שבכתב כלוחו כנגדו כדאמר לעיל כתיב לך ובנגדו כתיב לך יכיה תנלף מגיד הכתוב שכל מי שעובד ע"ז כאלו מנלף וכו' ובמכילתא דרשב"י מיתת דכל עשרת הדברות כולן תפוסין זה בזה פרץ לדס בחד מכן סופו לפרוץ בגולן: עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה שנאמר וכו' ויכתבם על שני לוחות. מכאן דרשי מדכתיב ויכתבם ולא כתיב ויכתוב משמע דקאי על כל עשרת הדברות שכתבם בפולים עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה: תאומי לביה. נדרש על לוחות בבריה וכתיב תאומי שהיו תאומים בכתיבה שבכל אחד היו עשרת הדברות: ואומר ידיו גלילי זכר. כמשיל לבלוחות לידים מה ידים שיש ובל מה שביד זה יש ביד השני כן לוחות כל מה שהיה כתוב בלוח זה היה נמי כתוב בלוח שני:

שנאמר הגנוב רצוח ונאוף (ירמיה ז). **וכתיב אלה וכחש ורצוח וגנוב ונאוף** (הושע ד). **כתיב זכור את יום השבת לקדשו וכנגדו כתיב לא תענה מגיד הכתוב שכל מי שמחלל את השבת מעיד לפני מי שאמר והיה העולם שלא ברא עולמו לששה ימים ולא נח בשביעי וכל מי שמשמר את השבת מעיד לפני מי שיאמר והיה העולם שברא עולמו לששה ימים ונח בשביעי שנא' ואתם עדי נאם ה' (ישעיה ה). כתיב כבד את אביך ואת אמך וכנגדו כתיב לא תחמוד מגיד הכתוב שכל מי שהוא חומד סוף מוליד בן שהוא מקלל את אביו** [א] **(ואת אמו) ומכבד למי שאינו אביו לכך נתנו עשרת הדברות חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה דברי ר' חנינא בן גמליאל וחכמים אומרים עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה שנאמר את הדברים האלה דבר ה'** [ב] **ויכתבם על שני לוחות אבנים** (דברים ה). **ואומר שני שדיך כשני עפרים תאומי צביה** (שה"ש ד) **ואומר ידיו גלילי זהב ממולאים בתרשיש** (שם ה):

לא תחמוד [ולהלן הוא אומר ולא תתאוה לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמדה בפני עצמה]. **רבי אומר כתוב אחד אומר לא תחמוד וכתוב אחד אומר ולא תתאוה כיצד יתקיימו שני מקראות** [הללו] [ג] **לומר לך שאם התאוה סופו לחמוד שנאמר ולא תתאוה ולא תחמוד (מגין שאם) חמד שסופו לאנוס ולגזול (ת"ל) וחמדו שדות וגזלו] (הרי זה אזהרה לעוקף אחר הנואף) לא תחמוד בית רעך כלל ועבדו ואמתו ושורו וחמורו פרט כלל ופרט אין**

רבי אומר כתוב אחד אומר לא תחמוד וכו'. כילקוט ליתא זה ומוסחא דקמן מייתי כרמב"ם בסה"מ מל"ת רס"ו בשם המכילתא וניתרה הכי שאם רצה לגנוב אינו עובר אלא בלא תחמוד ואם התחמוד בו עבר על לא תתאוה ואם התעסק בהתכת הכסף או הזהב עד שיתחדל להגיעו אלא ולא יפור מחלוקת פניו ולהכניד עליו שימכרנו לו או יחליף לותו בדבר שאינו יותר טוב ממנו הרי זה עבר על לא תחמוד ג"כ אחר שקנה הדבר שהיה לחברו ולא היה לוותו למכרו אבל הכניד עליו וכמרים עד שלקחו ויהיה שלו הרי זה עבר שני לתוין לא תחמוד ולא תחמוד וכו' הכא בהפרש בין לא תתאוה ולא תחמוד ע"כ: שסופו לחמוד ולגזול. פי' הרמב"ם בסה"מ ואם נמצא החוא הדבר מלמכור או להחליפו בהתבחו הדבר החוא הרי זה יקחהו בחוזק בחוזק וכתב הרמב"ם לדעת בפ"ת מהלכות גזילה ט"ו שאפי' לכתחלה מותר לגזול דגזילה וכתי כ

לו משמו וכליו של מביאו וכו' עבר בלוי העשה שנאמר לו תחתוך ע"כ, וכעצמו של כרמב"ם דגם על משמו עובר בלוי תחתוך, כתב בלח"מ דכוי בכלל כל משר לרעך ע"כ, למש מבריית' דקמן מסמע דמשמו רעך לו כוי בכלל כל משר לרעך וכפמ"ש, וכיינו עצמו דכסמ"ע שכתב דמס נימא דלו תחמוד ולו תחתוך כס שני לחוין, לחי שכחומד בית מביאו יכול עובר בשני לחוין וכחומד משמו מביאו יכול עובר בלחו לחד, משום דלחין לנו לומר דמשמו כוי בכלל כל משר לרעך, ושפיר תמר שלו יחכן לומר שכחמיר בגוית יותר מבמשמו חיב, ולכן כוכיח מכאן דלו תחמוד ולו תחתוך כל אחד, ולחין זכר שני לחוין, ופ"פ כחמור דלו תחמוד משמו רעך דכתב רחמנא כוא לחיסור מיוחד ולאו בכלל רכושו וממונו כוא, ממינ לוליא דמסחפינא לדון דכא דאיתא להכין בפכילתא דאיכו עובר בלאו דלו תחמוד, אלא עד שיקח כאדם שחמד בו, ודרשינן לה בגז"ש מכא דכתיב לו תחמוד כסף וזכב עליכם ולקחת לך, מה להלן עד שעושה מעשה אף כאן עד שעושה מעשה אף כאן עד שעושה מעשה, שאפשר לומר דגז"ש זו לו נאמרה אלא לגבי חומד ממונו של מביאו כדכתיב בקרא לו תחמוד כסף וזכב ולקחת לך, זכ כוא דאיכו עובר בל"ת דלו תחמוד אלא ל"ש עשה מעשה כגון שלקח כאדם שחמד בו, אבל בחומד משמו של מביאו היכא דאיכו בכלל גז"ש זו, וכאס אפ"פ שלא עשה מעשה אלא חמד בלב כרי כוא שובר בלא תחמוד, ומוכרח הכי לפי שיטת כראב"ד בפ"ח מהלכות גזילה ה"ט, דכתב שם כרמב"ם שכל כאומד עבדו או ממתו או ביתו וכליו של מביאו, וכבגיד עליו רעיס וכפליר בו עד שלקאו ממנו, אפ"פ שנתן לו דמים רגיל ה"ז עובר בל"ת שנאמר לו תחמוד, ואין לוקין על לאו זכ מפני שאין בו מעשה וכו', וכשיג עליו כראב"ד בתתי אלא דסל"ל לאיכו עובר בלא תחמוד אלא ל"ש נעל כאדם שלא נרצה במוכר, ואיכו כיכי שלא אמר רוצה אני איכו עובר בלא תחמוד, ועוד כשיג על כא דכתב כרמב"ם דכוי לאו שאין בו מעשה, וכתב כראב"ד על זכ לא ראיתי תימה גדול מזכ וכיכן מעשה גדול מנמילת כאדם, ואיתר כה"מ בדעת כראב"ד דכיכי תרי מילי אלא שיטה כיא, דסל"ל לכראב"ד כיון דילפיכן לה בפכילתא דלא תחמוד כוא על ידי מעשה דוקא, ל"ש כעבידה כיא מעשה כגמילה, וכיינו דוקא כיכי שעשה כאדם שלא נרצה במוכר, וכגון שלא אמר רוצה אני, אבל אם אמר רוצה אני כיון דמקאו קיים דלא גרע מאליוכו וחזיו דחביב זביני, ליכא זכ לאו דלא תחמוד, כיכ מבאר שיטת כראב"ד דאין מוברין בלא ל"ש שאין בו מעשה לקיחה אם מעשה אמר רוצה אני אין מוברין בלאו דלא תחמוד, ול"ש לפ"ז כרי לו תחמוד גאמר נמי בשבת מביאו דכתיב לו תחמוד משת רעך ולדעת כרמב"ם מבאר בפשיטות כגון שחמד משת רעכו וכשחזל שבעלה יגרשה וגרשה בעלה ועשאה זה לעובר בלא תחמוד, וכ"כ כסמ"ע בחו"מ סי' ש"ס ס"ט דבכהאי גוונא כוא לעובר על לא תחמוד משת רעך, אבל לשיטת כראב"ד קשה אין משכחת לה לא תחמוד גבי משת מביאו ובכי מאחר שגרשה כא אמר רוצה אני, דאל"כ לא כוי גיטו גט, ול"ש נמלא לקיחת כאשה אחר שגרשה בעלה כוי בהיתר גמור, ולא גרע מלקיחת חפץ מזמן שהמוכר אומר רוצה אני בהכאי גוונא אינו עובר בלא תחמוד, למש עפמ"ש דשאני כוא לא תחמוד משת רעך שאמר רחמנא, מלא תחמוד עבדו ואמתו ושורו וחמורו, דהתם כוא דבטיון מעשה, ובעבידה כיא מעשה בלקיחה ובפקעת החפץ של מביאו, משא"כ לא תחמוד בנאמר גבי משת מביאו התם אף בלא מעשה כוא עובר בלא תחמוד, על חמדת הלב בלבד, לק"מ על כראב"ד:

אף כאן עד שעושה מעשה. דקו כמוכ פירשו שאיסור לאו דלא תחמוד אינו נגמר עד שיעשה מעשה, דכיינו שיקח כאדם שחמד בו, ובגדר מעשה דבטיון שכא נחלקו כרמב"ם וכראב"ד בפ"ח מהלכות גזילה ה"ט, שיטת כרמב"ם דאע"ג דבטיון שכא מעשה אין במעשה כיא עיקר כאיסור כוא כחמדה וכשתדלות לרוותו שיעכור, ובלקיחה כוא רק תנאי לאיסור, שעל חמדה בלב לבד כרי כוא עובר בלאו דלא תחתוב, ואם השתדל וטרים עד שלקח הדבר עובר גם בלא תחמוד, אבל בעבידה כיא בשתדלות, לפיכך כוי לא תחמוד לאו שאין בו מעשה, ולדעת כרמב"ם אף אם בלקיחה היתה בטעות, כגון שלאחר שכפליר בו ושתדל שיעכרנו לעשות בגמילה, עובר בלא תחמוד עבור בשתדלות, ושיטת כראב"ד דבמילת כאדם שיקח לאחר חומד בתו לבנך. פירש בז"ר שיכול כוא לקדשה שלא בראות אביה וא"ת כא קטנה אינו יכול לקדשה שלא בראות אביה ויל"ד דבכ"פ מוכח דאה אינו בכלל לא תחמוד ע"כ כלומר דבקחת כתיב כל משר לרעך וכיינו דוקא דבר שכוא רכוש של מביאו אבל אינו רכושו דאע"ג שיכול לקדשה אין זכות מיוחד שאינו לו כתורה אבל אין כאת ממונו של כאב לגבי קידושין: אף כאן עד שעושה מעשה. עד שיקח כאדם שחמד וא"ת כוא נגמר בלאו דלא תחמוד וכ"כ כסמ"ק בשמו וי"ט שלא לחמוד דכתיב לא תחמוד ומע"ג דאמרינן בפכילתא יכול כדברים ת"ל ולקחת מה להלן מעשה אף כאן מעשה מכל מקום נראה שאף בלא אסור לך אינו נגמר להתחייב עליו עד שיעשה מעשה ע"כ וכרמב"ם נסה"מ ל"ת רס"כ כתב בהגיתו מכאיו מהשגתו לעשות תחבולה כדי לקנות מה שברשות זולתינו מלאינו וכוא לאמרו לא תחמוד בית רעך ולשון מכילתא לא תחמוד יכול אפילו חומד בדבור ת"ל לא תחמוד כסף וזכב ולקחת מה להלן עד שיעשה מעשה כגב יתבאר לך כי זה כלאו מזכיר מכתירים עד שנקח לעצמו כדבר שאחרו חומדים לותו ע"כ וממ"ש בתחילת דבריו

אין בכלל אלא מה שבפרט כשהוא אומר וכל אשר לרעך חזר וכלל אי כלל כלל הראשון [א] **(הרי אמרת (אלא חזר וכלל) כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט [אלא חזר וכלל]) אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה אף** [ב] **(כלל (מפורש) בדבר) שהוא קונה ומקנה. אי מה הפרט מפורש בנכסים המטלטלין שאין להם אחריות אף אין לי אלא נכסים המטלטלין שאין להם אחריות כשהוא אומר במשנה תורה שדהו** [ג] **מה הפרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה אף** [ב] **(אין לי אלא בדבר) שהוא קונה ומקנה. (אי מה) [ומה] הפרט מפורש בדבר שאינו בא ברשותך אלא ברצון בעלים אף אין לי אלא דבר שאי אפשר לבא ברשותך אלא ברצון בעלים יצא שאתה חומד בתו לבנך או בנו לבתך. או אפילו חומד בדבור ת"ל לא תחמוד כסף וזהב עליהם** [ד] **מה להלן עד שעושה מעשה אף כאן עד שעושה מעשה :**

הגהות חגר"א [א] אמרת לא אלא אי אתה דן כו' : [ב] אף כל דבר כו' : [ג] הא אין יכול לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון מה כו' : [ד] וגו' :

דברי הזכירו מכשים מחשבתו וכו' מבואר לשיקר בעבירה כיצד כחימוד גלגד וכ"ש מסוף דברי שכתב כי הלמו הזה מחכיר מכתיב וכו' וכבי מוכח מדברי נפ"מ מהלכות גזילה כ"ע שכתב שאין לוקין על לאו דלא תחמוד מפני שאין בו מעשה מיהו כרמב"ד בשיג על כרמב"ם ומבר דלא תחמוד הוי לאו שיש בו מעשה וכתב וכיכן מעשה גדול מגטילת כחפץ וכ"ע משמע מלשון כיולים בפלוגתא רמ"ד שכתב לא תחמוד גיש בשך וכו' וחימוד נקרא שלוקה ומבר נעל כרחו מחמת שמוחד לותו גם עליו נעקיפין שלא כדין וגותן דמיו ע"כ ומבואר דס"ל שבעבירה כיש מעשה בלקיחה:

פרשה ט וכל העם רואים את הקולות רואין בהראה ושומעין בשמע דברי ר' ישמעאל. ר' ישמעאל ור"ע פליגי בפירושא דקרא דכתיב וכל העם רואים את הקולות ואת כלפידים ואת קול השופר ואת כהר עשן וכפבר ר' ישמעאל דמלת רואים חוזר על כלפידים ועל כעשן שכם דברים הגראים ואת קול השופר שמעו וכ"ז מקרא קלר ור"ע סבר דמלת רואים חוזר גם על הקולות שכיו רואין אף דבר שדרכו לשמוע: ומחלוקת של הלותות: שרשו של כקול כיותו נחלק של הלותות: לפי כתו. בשמו"ר ליתא כל אחד ואחד לפי כתו כזקנים לפי כתן בנמורים לפי כתן וכקטנים כפי כתן וכיונקים לפי כתן וכנשים לפי כתן ולף משה לפי כתו וכו' בקול שהיה יכול סובלי ע"כ: להודיע שבתן. גירסת הגר"א וכל העם רואים להודיע וכו' פירוש דכתי רואים הוא רואין שבלית וכבוה כדמפרש שהיו שומעין את הדבור ומפרשים לותו שנאמר יסובבנהו יבוננהו שכיון שהיו שומעין הדבור בעצמו היו מפרשים אותו בעצמן ולא היו צריכין לראות בעיניהם כלום כמו שנאמר ויהי כל העם רואים את הקולות ואת הלפידים בין הגזרים האלה זה קריעת ים סוף שנאמר לגוזר ים סוף לגזרים (תהלים קלו). הראהו בית המקדש וסדר קרבנות שנאמר קחה לי עגלה משולשת וגו' הראהו ארבע מלכיות שהן עתידין לשעבד את בניו שנאמר ויהי השמש לבא ותרדמה נפלה על אברם והנה אימה חשכה

פרשה ט וכל העם רואים את הקולות רואין הנראה ושומעין הנשמע דברי ר' ישמעאל. רבי עקיבא אומר רואין ושומעין הנראה [א] **ואין דבר שלא יצא מפי הגבורה** [ב] **(ונחצב) על הלוחות שנאמר קול ה' חוצב להבות אש וכל העם רואין קולי קולות ולפידי לפידים וכמה קולות היו וכמה לפידים היו אלא שהיו משמיעים את האדם לפי כחו שנאמר קול ה' בכח. דבר אחר** [ג] **להודיע שבחן של ישראל שכשעמדו כלן לפני הר סיני לקבל את התורה היו שומעין את הדבור ומפרשים אותו שנאמר יסובבנהו יבוננהו שכיון שהיו שומעין הדבור מפרשים אותו. ר' אליעזר אומר להודיע שבחן של ישראל שכשעמדו כלם לפני הר סיני לקבל את התורה לא היו בהם סומין שנאמר וכל העם רואין (מגיד) [מגין] שלא היו בהם אלמים [שנאמר] ויענו כל העם יחדו.** [ד] **(ומלמד שלא היו בהן חרשין שנאמר כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. ומגין שלא היו בהם חגרים שנאמר ויתיצבו בתחתית ההר** [ד] **(ומלמד) שלא היו בהם טפשים שנאמר אתה הראת לדעת. רבי נתן אומר מגין אתה אומר שהראה המקום לאברהם אבינו גיהנם ומתן תורה וקריעת ים סוף שנאמר ויהי השמש באה ועלטה היה והנה תנור** (בראשית טו) **זה גיהנם שנאמר ותנור לו בירושלים. ולפיד אש זה מתן תורה שנאמר וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים. בין הגזרים האלה זה קריעת ים סוף שנאמר לגוזר ים סוף לגזרים** (תהלים קלו). **הראהו בית המקדש וסדר קרבנות שנאמר קחה לי עגלה משולשת וגו' הראהו ארבע מלכיות שהן עתידין לשעבד את בניו שנאמר ויהי השמש לבא ותרדמה נפלה על אברם והנה אימה חשכה**

שיקר כעבירה, ולא תחמוד הוי גמו מעשה, וכא דמין לוקין עליו כוא משום שניתן לכשבון שחייב לכשיב כחפץ לנעלים, וכתב כר"מ דכרמב"ד לשיטתו שכתב דגטילת כחפץ דנעשין כבא, כיינו דוקא שם עמל שלא גרעון כנעלים, אבל שם כפגיר בו וכשחדל עד שחמר רוצה אני שיהו עובר בלא תחמוד, דכיון שחמר רוצה אני גרע מחלויכו חצין לחביב זביני, ומבואר בדברי כר"מ דמהר שכרמב"ד ס"ל למעשה כעבירה דלא תחמוד כוא גטילת כחפץ של חבירו, מכאי טעמא כוא דנעשין דוקא שיקר שם כחפץ בשיפור וכיינו שיתן דמים ויקחנו שלא גרעון כנעלים, דאז כוא דכוי עלם כמעשה עבירה, אלמא שם נימא שכעבירה דלא תחמוד כוא כחמדה וכשחדלות לכשיב כחפץ, אז אף שם בא כחפץ לידי בכיחר כגון שחמר כנעלים בשעת מכירה רוצה אני, כיון דאי שחמר רוצה אני היה מחמת כהפגרה וכבשחדלות, כרי עבר על כבשחדלות בלאו דלא תחמוד, וכאי שיטת כרמב"ם, ולמעלה ביארנו בשיטת כרמב"ד לעבי לאו דלא תחמוד משם רבן, דבשם ס"ל לכרמב"ד שבעבירה כיש חמדת כלב בלבד, ולא בעין גם מעשה, וכא דקשיין כבא בסלוכתא מבוש"ם דבעין עד שיעשה מעשה, כיינו גבי ממון וכלום של חבירו, משא"כ לעבי משם חבירו, ופש"ז אחי לשם כרמב"ד דגבי משם חבירו ליכא אלא לאו אחד, ולא כמ"ש כלח"מ לשחר בשיטת כרמב"ם דגם בשעת חבירו עובר בלא תחמוד ובלא תחמוד, דלעיבא דכרמב"ם משכחת לה שפיר כמ"ש שם כרמב"ם בבי"ע, שבתחלוה עובר בלאו אחד, וכקובע דבר שבתחלוה בכפלר שבפליר בשעלים עובר בשני לאוין בלא תחמוד ובלא תחלוה, ושפיר משכחת לה גם בשעת רעבו בכאי גווגא שאם בתחלוה בלא בלבד עובר בלא תחלוה, ואם בשחדל וכעריס על בעלה שיגרשנה ולאחר שגרשה שהוה עובר גם בלאו דלא תחמוד, משא"כ לשעת כרמב"ד לעולם בשי שיעשה מעשה של ליסור כגון שיקח כחפץ שלא ברעון כבעלים, ודבר זה לא משכחת לה בשעת לים, דבתם בטעילה בכיתר כיא ואין ערך למעשה זו, ושיקר בליסור הוא על בחימוד בלב, ומ"ש כיינו לא תחמוד כייני לא תחלוה, ואחי לעולם גבי חומד שעת רעבו ליכא אלא לאו אחד, ואפשר נמי לומר בבי בשיטת כסמ"ג שבגיע כלח"מ שם, שבגיע על כרמב"ם דחשיב לא תחלוה ולא תחמוד לשני לאוין, וכתב כסמ"ג כי לא יתכן לומר כן, כי כחוב בדברות לא תחמוד שעת רעך ולא תחלוה וכו', ולפי דברי בחמיר בגיע יותר מבשעת לים, וכתב ע"ז כלח"מ נראה מדבריו שלא כיה לו בספרי כרמב"ם ז"ל כל כמחלוה ניתו ומשתו וכו', דמ"ש כיה לו לכקשות לאיך עובר בשעתו אלא לא תחלוה ע"כ, וע"פ בחמור י"ל דשפיר כיה לפניו בגירסת נרמב"ם אבל ס"ל כמ"ש לעיבא כרחב"ד דלעולם גבי שעת חבירו ליכא אלא לאו אחד וכפמ"ש, ומבואר בשיג על כרמב"ם וס"ל שלא יתכן להיות כן שיהא חמור בגיע יותר מבשעת לים, לבן כוכיח מבאן דלעולם ליכא שני לאוין, אלא לא תחמוד ולא תחלוה בכל אחד:

שומע

הגהות הגר"א [א] והנשמע: [ב] שלא נחצב: [ג] וכל העם רואים: [ד] ומגין:

לא תענה ברעך וגו' למה נאמר לפי שהא"א ועשיתם לו באשר זמם לעשות לאחיו עגש שמענו אזהרה לא שמענו ת"ל לא תענה ברעך וגו' כיצד נתנו עשרת הדברות ה' על לוח זה וה' על לוח זה כתיב אנכי ה' אלהיך וכנגדו לא תרצח מגיד הכתוב שכל מי ששופך דמים מעלה עליו הכתוב באלו כמעשה ברמוות המלך משל למלך ב"ו שנכנס למדינה והעמיד לו איקונורא ועשה לו צלמים וטבע לו מטבעות לאחר זמן כפו לו איקונות שברו לו צלמיו ובטלו לו מטבעותיו ומיעטו כרמותו של מלך כך מי שהוא שופך דמים מ"ע הכתוב כאלו ממעט ברמות המלך שנאמר שופך דם האדם. כתיב לא יהיה לך וכתיב בנגדו לא תנאף מגיד הכתוב שכל מי שעובד ע"ז מ"ע הכתוב באלו מנאף אחר חמקום שנאמר האשה המנאפת תחת אישה תקח זרים וכתיב ויאמר ה' אליו עוד לך אהב אשה אהובת רע ומנאפת וגו' כתיב לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא וכנגדו כתיב לא תנקה מגיד שכל מי שהוא נשבע לשוא וכנגדו כתיב לא שבועת שוא שנאמר נגוב ראוח ונאוף וכתיב אלה וכחש ורצוח וגנוב ונאוף. כתיב זכור את יום השבת לקדשו וכנגדו כתיב לא תעשה מגיד הכתוב שכל מי שמחלל את השבת מעיד לפני מ"ש והיה העולם שלא ברא עולמו לששה ימים ולא נח בשביעי וכל מי שמשמור את השבת מעיד לפני מ"ש והיה העולם שברא עולמו לששה ימים ונח בשביעי שנא' ואתם עדי נאם ה'. כתיב כבד את אביך ואת אמך וכנגדו כתיב לא תחמוד מגיד הכתוב שכל מי שהוא חומד סוף מוליד בן שהוא מקלל את אביו ואת אמו ומכבד למי שאינו אביו אביו לכך נתנו עשרת הדברות ה' על לוח זה וה' על לוח זה דברי ר"ח בן גמליאל. וחכ"א עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה שנא' את הדברים האלה דבר ה' וגו' ויכתבם על שני לוחות אבנים ואומר שני שהיך בשני עפרים תאומי צביה ואומר ידיו גלילי והכ ממולאים בתרשיש:

לא תחמוד. רבי אומר כתוב אחד אומר לא תחמוד וכא"א לא תתאוה כיצד יתקיימו ב' מקראות הללו

שהים מפורשות וא' סתומה נלמד סתומה מפורשת. מה מפ' מצות שחייבין עליה בי"ד אף אתה סתומות מצות שחייבין עליה בי"ד אי אתה יכול לומר בלשון אחרון אלא כל א' וא' אזהרת לנגוב נפש והלא אזהרה לנגוב כתוב:

לא תענה ברעך וגו' למה נאמר לפי שהא"א ועשיתם לו באשר זמם לעשות לאחיו עגש שמענו אזהרה לא שמענו ת"ל לא תענה ברעך וגו' כיצד נתנו עשרת הדברות ה' על לוח זה וה' על לוח זה כתיב אנכי ה' אלהיך וכנגדו לא תרצח מגיד הכתוב באלו כמעשה ברמוות המלך משל למלך ב"ו שנכנס למדינה והעמיד לו איקונורא ועשה לו צלמים וטבע לו מטבעות לאחר זמן כפו לו איקונות שברו לו צלמיו ובטלו לו מטבעותיו ומיעטו כרמותו של מלך כך מי שהוא שופך דמים מ"ע הכתוב כאלו ממעט ברמות המלך שנאמר שופך דם האדם. כתיב לא יהיה לך וכתיב בנגדו לא תנאף מגיד הכתוב שכל מי שעובד ע"ז מ"ע הכתוב באלו מנאף אחר חמקום שנאמר האשה המנאפת תחת אישה תקח זרים וכתיב ויאמר ה' אליו עוד לך אהב אשה אהובת רע ומנאפת וגו' כתיב לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא וכנגדו כתיב לא תנקה מגיד שכל מי שהוא נשבע לשוא וכנגדו כתיב לא שבועת שוא שנאמר נגוב ראוח ונאוף וכתיב אלה וכחש ורצוח וגנוב ונאוף. כתיב זכור את יום השבת לקדשו וכנגדו כתיב לא תעשה מגיד הכתוב שכל מי שמחלל את השבת מעיד לפני מ"ש והיה העולם שלא ברא עולמו לששה ימים ולא נח בשביעי וכל מי שמשמור את השבת מעיד לפני מ"ש והיה העולם שברא עולמו לששה ימים ונח בשביעי שנא' ואתם עדי נאם ה'. כתיב כבד את אביך ואת אמך וכנגדו כתיב לא תחמוד מגיד הכתוב שכל מי שהוא חומד סוף מוליד בן שהוא מקלל את אביו ואת אמו ומכבד למי שאינו אביו אביו לכך נתנו עשרת הדברות ה' על לוח זה וה' על לוח זה דברי ר"ח בן גמליאל. וחכ"א עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה שנא' את הדברים האלה דבר ה' וגו' ויכתבם על שני לוחות אבנים ואומר שני שהיך בשני עפרים תאומי צביה ואומר ידיו גלילי והכ ממולאים בתרשיש:

סוליד בן סהוא מקלל. מכיון שרשעתו כשעת עשייתו בתחלת סו"ל כגון שהיה זריז שמקלל לאותו ולאמו וכשהגדילו ולמדו אומנות ולא יניד דעתו לומר לאומלה כשקלא ע"ם:

יכבד ולא יניד דעתו לומר לאומלה כשקלא ע"ם:

שהים מפורשות וא' סתומה נלמד סתומה ממפורשת. מה מפ' מצות שחייבין עליה בי"ד אף אתה סתומות מצות שחייבין עליה בי"ד אי אתה יכול לומר בלשון אחרון אלא כל א' וא' אזהרת לנגוב נפש והלא אזהרה לנגוב כתוב:

לא תענה ברעך וגו' למה נאמר לפי שהא"א ועשיתם לו באשר זמם לעשות לאחיו עגש שמענו אזהרה לא שמענו ת"ל לא תענה ברעך וגו' כיצד נתנו עשרת הדברות ה' על לוח זה וה' על לוח זה כתיב אנכי ה' אלהיך וכנגדו לא תרצח מגיד הכתוב באלו כמעשה ברמוות המלך משל למלך ב"ו שנכנס למדינה והעמיד לו איקונורא ועשה לו צלמים וטבע לו מטבעות לאחר זמן כפו לו איקונות שברו לו צלמיו ובטלו לו מטבעותיו ומיעטו כרמותו של מלך כך מי שהוא שופך דמים מ"ע הכתוב כאלו ממעט ברמות המלך שנאמר שופך דם האדם. כתיב לא יהיה לך וכתיב בנגדו לא תנאף מגיד הכתוב שכל מי שעובד ע"ז מ"ע הכתוב באלו מנאף אחר חמקום שנאמר האשה המנאפת תחת אישה תקח זרים וכתיב ויאמר ה' אליו עוד לך אהב אשה אהובת רע ומנאפת וגו' כתיב לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא וכנגדו כתיב לא תנקה מגיד שכל מי שהוא נשבע לשוא וכנגדו כתיב לא שבועת שוא שנאמר נגוב ראוח ונאוף וכתיב אלה וכחש ורצוח וגנוב ונאוף. כתיב זכור את יום השבת לקדשו וכנגדו כתיב לא תעשה מגיד הכתוב שכל מי שמחלל את השבת מעיד לפני מ"ש והיה העולם שלא ברא עולמו לששה ימים ולא נח בשביעי וכל מי שמשמור את השבת מעיד לפני מ"ש והיה העולם שברא עולמו לששה ימים ונח בשביעי שנא' ואתם עדי נאם ה'. כתיב כבד את אביך ואת אמך וכנגדו כתיב לא תחמוד מגיד הכתוב שכל מי שהוא חומד סוף מוליד בן שהוא מקלל את אביו ואת אמו ומכבד למי שאינו אביו אביו לכך נתנו עשרת הדברות ה' על לוח זה וה' על לוח זה דברי ר"ח בן גמליאל. וחכ"א עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה שנא' את הדברים האלה דבר ה' וגו' ויכתבם על שני לוחות אבנים ואומר שני שהיך בשני עפרים תאומי צביה ואומר ידיו גלילי והכ ממולאים בתרשיש:

לא תחמוד. רבי אומר כתוב אחד אומר לא תחמוד וכא"א לא תתאוה כיצד יתקיימו ב' מקראות הללו

אזהרה לעוקר פירות כשכונתו דף הז ע"ב כיצד
לו תעוסרובום להרגיל לו כשי לכיוצא והסמ"נ
בלאוין ק"נ כ' כשם העדוך הולך על עקיבו להכי לחכירו
כשם לכיוצא ע"ש. כרם נ"ע דהתם כ"ל הלא הנלח לא
הכלף ותו היכא דכיוצא עוקר
בלא תחמוד ותו דכלא
תחמוד ולא תתאוה
בקיבי עבדו ואמתו
ושורו וגו' ומה שייך עוקר
גבייהו. ולחיתי לה מנדל
עז פ"ח בה"ג גולה סכת' שו"ת
כם' החכו' שחבר הרמב"ם ז"ל
וכ' מכילת' לא תתאוה כית
רעך ולהלן הוא אומר לא
תחמוד וכו' לחייב על התאוה
בפ"ע ועל החמוד כפ"ע ושם
בלחבר מבין שאם התאוה סופו
לחבוד ת"ל ולא תתאוה ולא
תחמוד ומבין שאם חמד סופו
לגזול ת"ל ולא תתאוה סמכו
לשדות עכ"ד ומ"ש לא תתאו'
וכו' ולהלן ה"א לא תחמוד כו'
סכ"ל לא תחמוד וכו' ולהלן
הוא אומר לא תתאוה ומ"ש
ת"ל לא תתאוה סמכו לשדות
כ"ל ס"ב"ל ת"ל חמדו בית
גזלו וכל הרמב"ב בחבורו שם וכ"ם שנ' כם' שחבוך מי'
תכ"ד ע"ש פרלה לדבית שמכילתא שכידיכו דכת שקניתו'
כן חבר הן יתר וכ"ל כאן לא תחמוד דבי חמר בתוב מחר
חמיר לה החמוד וכ"ל לא תתאוה כיצד יתקיימו כ'בקרקע'
הלזו שלא למייב על התאוה כפ"ע ועל החמוד כפ"ע ומבין
שאם התאוה וכו' וכלשון שהעתיקו הרמב"ם וה' החבוך
והא דהך מזהיר לעוקר ל"ב לא שבח וכ"ל שמקומו לעיל
בכי לא תבלף דקתני למה נאמר לפי שם"ח מות יומת וגו'
עובם שמצינו מזהיר לא שמענו ת"ל לא תבלף שם ב"ל ד"ח
הך מזהיר לעוקר וכו' וכדדרשינן שם בשבועות.
ראיתי כם' המכות לאוין רס"ו כמ"ש. ודקתני כיצד
יתקיימו כ' מק' הלזו משום דתכא ירע דלא תחמוד בשעשה
ולא תתאוה כלב וכמ"ש הרמב"ם שם וס"ד דכיון דעל
התאוה עבר לא תחמוד ל"ל ולא לחייב על התאוה כפ"ע
וכו' ור"ל לעבור כב' לאוין דחקדימים לתאוה:
וראיתי כם' יראים סימן רכ"ד שכתב וז"ל חמוד נק'
שלוקח דבר בע"כ וכו' לא תתאוה שנם הכתו'
לעבור עלין בב' לאוין ע"ש וכ"ע לכאורה דברית' דמכילתין
קשיתים דחמוד ותאוה תרי עבייהו כיבה ונראה ש"ל לא
תתאוה שבה הכתוב דמוכתיב לא תתאוה שמביכן דלא
תחמוד שבה הכתוב לעבור בב' לאוין אלומר כשחמד ולא
שלקחו דחוק כרם נ"ע דהדקתני לקמן לו לפילו חומר
בדבור ת"ל לא תחמוד כסף וגו' מה להלן עד שעשה מעשה
אף כאן וכו' והלא בלא מעשה נמי עבר מיהת בלא תתאוה
אל דה"ק לו לא תחמוד לפי דבור ועבר דבור בב' לאוין
ת"ל לא תחמוד כסף וגו' ולקחת לך וה"ב חמוד במעשה
וא"ב דבור היכי מלא מעשה ודקתני לו לפי דבור ועבר
דוקא דהוה"ל לו לא תחמוד לפילו כלב וכמ"ש הרמב"ם
דלא התאוה הוה כלב. טו"ר נרס' בחומש שפי' ב' לאוין
ענין א' וכמ"ש הרמ"ב שם וב"ב הסמ"נ לאוין קכ"ח כהדי'
שמניהם כמעשה ודהם דברי הרמב"ם וכתב שכ"ד חוקלוס

ע"ש ותפסר דל"ב בכילתין בני' לחמב"ם וזו דעת ספר
יראים הנ' ועמ"ש ה' קרבן אהרן סימן מ'. וכויהל פ'
ואתחנן דף רס"ו ע"ח מפורש כדעת הרמב"ם וצ"ע וכויהר
מדש פ' תשא דף מ"ו משכיע דלא תחמיד בה הוה כלב ע"ש
וכ"ר רכיבו כחמי ז"ל וב"ע מה
יענה בבכילתין דקתני עד

סיעשה מעשה:

ה"ג וכשם"ח וכל לשבר
לרפך חור וכלל לו
כלל כבלל הל' לחדת לאן
אלא כלל ופרט וכלל מ"ח הן
אלא כתין הפרט מה הפרט
הפוסק בדבר שהוא קונה
ומקנה לף כל בדבר שהוא
קונה ומקנה. וכ"ה הלשון
לעיל פ' כל שלח ולקמן פ'
מספסים פ"ח ופט"ו ובלחף
דכלל ופרט וכלל זה כל
להכות בתין הפרט כל דבר
שקונה ומקנה. ולאו דוקא
שהוא ועבדו וכו' דמפורשים
ולמעם שאינו בתין הפרט
כלומר שאינו קונה ומקנה
בתין חומר בתו לבנך לו בנו
לבתך וכדמע' ואוי"ל שם
הפרט מפו' בדבר

פרשה

כרשותך אלא בדבון שבעלים וכו' וב"ב לו מי שם הפרט וכו'
שאפילו הרבה עליו לייעיס ולקח בתו לבנו לאינו עובר כרם
ב"ב דבפרט מפו' שאת לייעץ עליהם דבר שקונה ומקנה
ואפשר לדחוק דבאמת שייך קנין בדעתן שאלו בקני ומבפה
עליו לייעיס עד שבדעה ולקחה לו לאמת לף ב"ע דת"ב שם
חומר בתו לו לאמת שהוא דבר שקונה ומקנה ה"ב דעבר
בלא תחמוד וים לחלק. ולזה כיון הרמב"ם פ"ח דבלה
שכתב לו כל דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו ע"ש ולאפוקי
חומר בתו לבנו לו בנו לבתו כדקתני שכח. וס' זרע ספי
קונה ומקנה לאפוקי חמידת דאוריית' וכמ"ש בחוסר ע"ש:
ובזוהר שקדום ליתא לא תבוא לא תבלף לא תגזמ
• פסיק שפעת בבוויהו למסרי מב"ר ופ"ו ודעתת
דרבים ודבעל דין ולא תחמוד לא פסקא שבע' משום דפרט
כית רעך וגו' לכל תמידת דאוריית' שרי כלומר לחמוד תור'
לחריס ולגלרה לפי' בב"ב ע"ש ומקשו מכח ליפסוק טבע'
ולא ליתא כל הכי פרטי ולפוס מכילתין לק"מ דכלא"ה לל
תמידת דאורית' כי חייס הס שרי לך בתו לבנך לו בנו לבתך
כלל הלימור הן דמכח תיתי. לחלק ולכן פרט שכתוב
דשפעת ממצטי' כל שהיכו כעין הפרט שהיכו קונה ומקנה
בבתו לבנך וכו' וב"ם תמידו דאוריית' ובזוהר לא בחית
לדינא אלא שפוח בב"ם לפיכוקי טבעת ועמ"ש כוה לעיל
ס' זרע ע"ב:

המשלטלין בתב ס' זרע אע"ב דבתיב בית רעך ס"ל
דבית בתלוש דמי וכן שוא בחולין לף זו
ע"ח ע"ש:

עד שעושה מעשה. ולא בדבור ומ"ש בדבור עבר מיהת
בלא התאוה ומ"ש הרמב"ם פ"ח דבלה ואין תאוה
אלא בלב בלבד ר"ל אפי' בלב בלבד וב"ש דבור ולא מיבעי
אלא מעשה וב"ב ממ"ש ס' החבוך סימן תכ"ד ועובר על
וקובע מחשבתו להתאוות בחוש טיב לזולתו עבר על לאו
זה אין בו אלקות לפי שאין בו מעשה ע"ש וב"ל ת"ל כיון

עשוה

שהוא בלב היתך בלקחו והפילו הודם שמתחות אין אדם לוקה על פיו מלה ע"כ שהולך לזה למתחות כדכתי' וס' קרבן חביבין סימן מ' כתב שאין עובר בלא תעשה עד שיעבור בלא תחמוד ע"ש ומדברי הרמב"ם וסחנוך אין נר' כן וכן הרמב"ם כתב סמצות לאוין רס"ו ולית דמכילתין דקתני לחייב עד כפ"ע וכו' משמע דעבר בלא תתחות לף שלה עבר בלא תחמוד:

פרשה ט' דואין

קנדלס · דרוחים מלפידים ואת הקר עשן קלי ושומעין הנשמע את הקולות ואת קול שופר קנר ולרע"ק רואים קלי במי לקולות שהיו יוצאין ככרקי של גם ושומעין קול אותן ברקים מע"פ שאין דרך הקול לירחות שלא להשמע כאן רואה לפי שהיה כרוך ושמעוה ועמ"ש של"ק מ"ב סימן טז ע"ש:

קולי קולות · דאת הקולות לרכות קולי קולות לאת מלפידים לרכות לפידים:

וכפה קולות · דאין הכרח שיוצא מהקול כמה קולות מה"כ . הטומעים מתערבבין יחלה משמיעין מחדש לפי הכנתו וזהו קולי קולות וכן לפידי לפידים כל מ' רואה כפי כחו וכה"ת קול ה' בכח בכחו לא נאמר מלה בכח על כל מ' וה' וכמ"ש כפ"ר:

ומפרשים אותו · ורואים הוא ל' רואה לומי לת דברי מדמין שפירשו שעמי כל דבור על לפניו ונתקבל להם ומייתי מינקהו בתרגומו יסובבנהו יבובנהו יסובבנהו כל דבור עד שיבוננהו בטוב טעם משקב"ס נתן להם בינה יתירה עד שהיו מפרשין אותן כהלכתן וכטעמן:

סומין דלהכי כתיב רואים ולא"ת תלעיני כל טעם נפקא כדלעיל ומדיבם מסכת נ"ל דאפשר שים כהן סומא כע' מעיניו ומלעיני משמע קרי לכל מ' מכל הטעם וש' נמ' תי' דסמוך בהכעטח ומכח בקיום ע"ם ולע"ר יוד ס' לעיני כל הטעם משמע דקודם ירידם עיניהם להם ולא ירחו · ול"ג דר"ת כשיטת ד"ח דלעיל דלעיני כל העם לרבות לף ס"ם דכל דהכח לא קחי לקולות אלא לפידים ושופר וכל דדים רואין את הברקים ושומעין הנשמע:

מפרשים וא"ת הכתיב ולא כתן ס' לכם לב לדעת וא"ל לדעת מעתה דכרים של מקום כתמקן ורומן אל נכון וע"מ מפרשים לא היו שנאמר קחה לי · ת"ס ריש נס יג"ס:

חוץ מזה מיל · דת"ל ברחוק כ' וב' מילין ריש מיכותו נפקא שכורצונו ממקומן-וס"ת דמרחוק סרחק מאד ולא כל לסתום אלא לפ' והוא ב' מיל טיעור מהכיסס וע"ע ע"ם ס' נחל כוח ע"ם:

עדיד אתי · כדאתי היה להעמיד לסס אלא שקדמו סס כוכות וכ"ל דמכמיך יתירם כ"ל וה"ק כמו אלא תכעו אתי לנכיא כך כדאתי שהקימותיך לנכיא כך כדאתי להעמיד לסס כלתי תכיאת:

להצכיר

פרשה ט' וכל העם רואים את הקולות

רואין הנר' ושומעין חנשמע דברי רבי ישמעאל דעק"א רואין ושומעין הנראה ואין דבר שלא יצא מפי הגבורה ונחצב על הלוחו' שנא' קול ה' חוצב להבות אש · וכל העם רואים קולי קולות ולפידי לפידים וכמה קולות היו ובמה לפידי' היו אלא שהיו משמיעין את האדם לפי כחו שנא קול ה' בכח · ד"א להודיע שבחן שלי ישראל שבשעמדו כולן לפני הר סיני לקבל את התורה היו שוטעין את הדבור ומפרשין אותו שנאמר יסובבנהו יבוננהו שכיון שהיו שומעין הדביר מפרשין אותו · רבי אליעזר אומר להודיע שבחן של ישראל שבשעמדו כולן לפני הר סיני לקבל את התורה לא היה בהם סומין שנאמר ובל העם רואי' · סנדר שלא היה בהם אלמים ויענו כל העם יחדיו · ומלמד שלא היה בהם חרשין שנאמר כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע · ומנין שלא היה בהם חגרי' שנאמר ויתיצבו בתחתית החור · ומלמד שלא היה בהם טפשים שנאמר אתה הראת לדעת · רבי נתן אומר מנין אתה אומר שהראה המקום לאבותיהם אבינו נהנם ומתן תורה וקדיעת ים סוף שנא' ויהי השמש לבא ועלטה היה והנה תנור זה נהנם שנא' ותנור לו בירושלם · ולפיד אש זה מתן תורה שנא' וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים בין הגזרי' האלה זה קיים שנאמר לנוזר ים סוף לגזרי' · הראהו בחט"ק וסדר קרבנות שנאמר קחה לי עגלה משולשת וגו' · הראהו ד' מלכיות שהן עתידין לשעבר את בניו שנאמר ויהי השמש לבא ותרדמה נפלה על אברם והנה אימה · חשכה גדולה נופלת עליו אימה זו מלכות בבל חשכה זו מלכות מדי גדולה זו מלכות יון נופלת זו מלכות רביעית רומי חייבתא · ויש מחליפין בדבר נופלת זו מלכות בבל דכתיב נפלה בבל נדולה זו מלכות מדי שנא' נדל המלך אחשורוש חשכה זו מלכות יון שהחשיכה עיניהן של ישראל בתענית אימה זו מלכות רביעית שנאמר דחילא אחתני ותקיפא יתרה · וירא העם וינועו · אין נוע אלא ויע שנאמר נוע תנוע ארץ · ויעמדו מרחוק חוץ מי"ב מיל שנד שהיו ישראל נתעין לאחוריהן י"ב מיל והוזרין לפניהם י"ב מיל הרי כ"ד מיל על כל דבור ודבור נמצאו מהלכין באותו היום מאתים וארבעים מיל באיחרת שעה אמר הקב"ה למלאכי השרת רדו וסייעו את אחיכם שנ' מלכי צבאות ידדון ידדון בהליפה וידדון בחורה ולא במלאכי חשרת כלבד אלא אף הקב"ה שנאמר שמאלו תחת לראשי ויטיני תחבקני · רבי יהודה ב"ר אלעאי אומר לפי שיהיו משולהבין מחמה שלטעלה אמר הקב"ה לענני כבוד הזילו טל חיים על בני שנא' ארץ רעשה אף שמים נטפו טפני אלהים וגו' ואומר נשם נדבות תניף אלהים אימתי נעשה כל הכבוד הזה בשעה שהיתה נאה שכאומות ומכברת את התורה וגות בית תחלק שלל ואין שלל אלא תורה שנא' שש אנכי על אמריך כמוצא שלל רב . ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה · מגיד שלא היה בהם כח לקבל יותר מעשרת הדברות-שנאמר אם יוספים אנחנו לשמוע את קול ה' אלהינו עוד ומתנו אלא קרב אתה ושמע · מאותה שעה וכי ישראל להעמיד מהם חמקום נביאים שנאמר נביא אקים להם נביא עתיד אני להעמיד מהם אלא שקדמו הם בוכות שנאמר ויאמרו ה' אלי הטיבו אשר דברו אשרי בני

על שני לוחות אבנים ואומר (איוב לג) שני שריך כשני עפרים תאמי צביה ואומר (שם) יריו גלילי זהב מטולאים בחרשיש לא תחמוד רבי אומר כתוב אחד אומר לא תחמוד וכתוב אחד אומר לא תתאוה כיצד יתקיימו שני מקראות הללו הרי זה אומרה לעוקר אותו המגאף לא תחמוד בית רעך כלל ועברו ואמתו שורו וחמורו פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט וכשהוא אומר וכל אשר לרעך חזור וכלול כלל הראשון הרי אמרת אלא חזר וכלל כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש ברבר שהוא קונה ומקנה אף כלל מפורש ברבר שהוא קונה ומקנה אי מה הפרט מפורש בנכסים המשלטלים שאין להם אחריות אף אין לי אלא נכסים המשלטלים שאין להם אחריות וכשהוא אומר בשנאה תיהה (דברים ה) שדהו מה הפרט מפורש ברבר שהוא קונה ומקנה אף אין לי אלא ברבר שהוא קונה ומקנה אי מה הפרט מפורש ברבר שאינו בא ברשות אלא ברצון הבעלים אף אין לי אלא ברבר שאי אפשר לבוא ברשותך אלא ברצון הבעלים יצא שאתה חומר בתו לבנך או בנו לבתך או אפי' חומר ברבור ת"ל לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך מה להלן ער שעשה מעשה אף כאן ער שעשה מעשה :

פרשה ט

וכל העם רואים את הקולות ראוים הנראה ושומעין ה.שמע דברי ר' ישמעאל ר' עקיבא אומר

(א) וכל העם רואים את הקולות וגו' . מגלת את המוזר ומראים את הקולות . יכלו שרשו כמלת הפוכים ומעמו קולו יתכרך . ומעמת ר"ם שרשו את הקול לרך שם השורש כמאמרם שהו רואים ושומעים כמלמה שיש שקול שהיכר מתוך כתב במימרו לומרי' כמ"ש המכרש"ל ז"ל כפרק קמא דברכות דף י' . ועיין במדרש חזית על פסוק יפקי . ומניע מימר פלונתת ר"י ור"ע סיל מה ללמורה ים להקשו' לחרי שסמקרא מעיד שהכה"ש שומר שכת כמלמר וכיום הכניכר שכת וינפש . ומרי לכ"ש כשכת ניתנה התורה ומרי לשיטו כלומרים דהוים תה כשמע היו קולו יתכרך ממשות מר שכרת כיהודו לוחות הלמוי' כ"ש למלה כשם המכרש"ל ז"ל ומכמוהר כתן שקול מלכ על כלוח שם כן כריתה נמורה כשכת . ועריך לייבב ולומר למלמכם שלימה לעומה שיה והוי כתיב נומה ושיטו ערין מלת לעבדה והחוסבו' פרק המלים דף ל"ד ד"ה ר"ם כתבו דכשוכר כלים כחמתו למרחי מימתת מחיבי ביתו מקרי מלמכה שלימה לריכה לעופה . כמוהו הכת דהלה הקולו' כמימר המלמים הלבים עשה שיהיו מלפיו כרחות ממשות הקולו' כמימר וכל העם רואים את הקולו' ויהי העם ויטעו ויעמדו מרחוק כלילף לקמן ריש כרייתא ג' . ות"ל מחרי שלת היה מלת למרחי מימתת הוי מלמכה שת"ל לעופה דף כ"ל שהרי דכשכת פטור מכל מסור היינו מלה נזירה ומלו יחבך לה ערין זה . זו סיל שיטת ר"ם . ושיטת ר' ישמעאל כר' יהושע כשם המלמכה שת"ל לעופה מיב . ע"כ ס"ל דלת היה שום שיטו כבריאה קולו לרחות כו שום מין בריאה הלבה . מו יומר דקמלני נמיין הקולו' כמימרים כתן דשיטת הכמי ז"ל דהיו הקולות ממכמנו של שולם כרקים ורשמים . ומו סיל שיטת ר' ישמעאל ומיבב מימר וכל העם רואים שם מימר חז"ל שרק הרואה מלי רשמים יומר רב תחת כ"י

תאמתך אלא לפי בריות הגרך וה גר צדק או אינו אלא גר תושב כשהוא אומר תגר וגר תושב אמור, הא מה תלמוד לומר וגרך זה גר צדק, כי ששת ימים וגומ' מגיד שהיה שקול כנגד כל מעשה בראשית, ויכה כיום השביעי, וכי יש לפניו יגיעה והלא כבר נאמר לא יעף ולא ייגע, ואומר נותן ליעף כח, ואומר בדבר ששים נעשו ובכל תלמוד לומר ויכה אלא כביכול התיהב קל עצמו שכרא את עולמו בששה ימים ונח בשביעי והרי דברים קל וחומר מי שאין לפניו יגיעה הכתיב על עצמו שכרא את עולמו בששה ונח בשביעי, אדם שנאמר בו אדם לעמל יולד על אחת כמה וכמ' על כן ברך ' את יום השבת ויקדשהו ברכו בבן וקדשו בבן, דברי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר ברכו בבן וקדשו בברכה, רבי יצחק אומר ברכו בבן וקדשו במקושש, רבי שמעון בן יוחאי אומר ברכו בבן וקדשו במאורות, רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו אומר משום רבי שמעון ברכו בבן וקדשו בשאור פניו של אדם הראשון, על כן ברך ' את יום השבת ויקדשהו.

פרשה ח כבד

את אביך ואת אמך, שומע אני ברברים תלמוד לומר כבד את

" מזהיר כאשה ואשתו וכשמת זה וזה חייבים בכבודו, דבר אחר כבד את אביך, לפי שנאמר איש אמו ואביו תיראו, אין לי אלא איש אשה מנין תלמוד לומר כבד את אביך מכל מקום, מה כבוד לא חלק בין אשה לאיש אף מוראה לא חלקו בין איש לאשה, דברי רבי ישמעאל. רבי יהודה בן בתירא אומר הרי הוא אומ' איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו: שכחת לא חלק בין איש לאשה ושמשו ואגודיו גיעו אף מוראה לא חלקו בין איש לאשה בין שמשום לאגודיו גיעו, רבי אומר חביב כבוד אב ואם לפני מי שאמר והיה העולם ששקל ככותן ומוראן לכבודו, וקללתן לקללתו, שכתיב כבד את אביך ואת אמך, ונכנדו כתיב ככד את " מזהיר, והקיש ככוד אב ואם לכבוד המקום, כתיב איש אמו ואביו תיראו ונכנדו כתיב את " אלהיך תירא, והקיש כוראת אב למוראת המקום כתיב וקללת אביו ואמו ונכנדו כתיב איש כי יקלל אלהיו, והקיש קללת אב ואם לקללת המקום בא וראה, מתן שכרן, נאמר ככד את " מזהיר, ונכנדו כתיב ויאמרו אסיך שכע, ואמר ככד את אביך ואת אמך, ונכנדו למען יאריכון ימיך, את " אלהיך תירא מזהה לכם יראו שמי ששם צדקה איש אמו ואביו תיראו, מה אומר בשכת אם תשיב משבת רגלך, או תתענג על " והתכתיך על בכתי ארץ, רבי אליעזר אומר עליו ידיעו לפני מי שאמר והיה העולם שאדם מכבד אמו יותר מאביו לפי שהיא משדלתו בדברים, לפיכך הקדים אב ואם לכיבוד, וגליו וידיעו לפני מי שאמ' והיה העולם שאדם מוראו יותר מאביו לפי שהוא מלמדו תורה לפיכך הקדים אב ואם בכתוב, מקום שנאמר חשלים או כל הקודם בסקרא קודם בסשנה תלמוד לומר איש אמו ואביו תיראו מגיד ששניהן שקולין זה בזה, כבד את אביך את אמך אם כבדתן למען יאריכון ימיך, אם לא למענן יקצרון שנותיך תוסיפון שכן נאמר בדשין נדשין מכלל הק' לא תן, עלי תוספתא, מכאן אמרו כל משוה שכרה בעזרה אין בית דין של מטה מוהרין עליה,

לא תרצח, לפי שנאמר שופך דם האדם עקב שפעל אומר לא שפעל תלמוד לומר לפי שהיא אומר מות יומת תחנף

תחנף פת, עוכש שמעון אומר לא שמעון תלמוד לומר לא תנאף, לא תגנוב לפי שנאמר לפי שהוא אומר לסכרו עקש שמעון אומר מנין תלמוד לומר לא תגנוב, תרי זה אומר לגנוב נפש אחרת אומר לגנוב נפש או אינו אלא לגנוב ממון, כשהוא אומר לא תגנוב הרי אזהרה לגנוב ממון, הא מה תלמוד לומר לא תגנוב בגנוב נפשות הכתוב מדבר או הרי זה אזהרה לגנוב ממון לא אזהרה לגנוב נפש, אמרת אצא תלמד מפלש עשרה מרות נעד אמרת שלש מאות נאמתי בקנין זה, שהיה במרשות ואחת מתומרת גלבד מתומרת מה במרשות מאות שחייבין עליה בית דין אף מתומרת מאה שחייבין עליה בית דין הא אין עליך לומר כלשון אחרון אלא כלשון ראשון הרי זה אזהרה לגנוב נפש ואינה אזהרה לגנוב ממון,

לא תענה ברעך עד שקר, לפי שנאמר לפי שהוא אומר ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו עקש שמעון אומרה לא שמעון תלבוד לומר לא תענה ברעך ועוד כיצד נתנו עשרת הזכרות ח' על לוח זה וח' על לוח זה, כתיב אנכי " אלהיך ובנגדו לא תרצח מגיד שכתוב שכל מי ששופך דם מעלה עליו הכתוב כאלו ממעט בדמות המלך, משל למלך בשר ודם שנכנס לבוריה ומעמיד לו איקונות ועשרה לו צלמים ושבעה לו משכעות לאחר זמן כעס לו איקונות שכרו לו צלמיו ומשלו לו משכעותיו ומיעטו בדמותו של מלך, כך מי שהוא שופך דמים מעלה עליו הכתוב כאלו ממעט בדמות המלך שנאמר שופך דם האדם, כתיב לא יהיה לך וכתיב בנגדו לא תנאף מגיד הכתוב שכל מי שעובך עכודה זרה מעלה עליו הכתוב כאלו מנאף אחר המקום שנאמר ואשה מכנאפת תחת אישה תקח זרים, וכתיב ויאמ' אליו עודך אוב אשה אחותמ רע ומכאפת בגוב: כתיב לא תשא את שם " אלהיך לשוא ובנגדו כתיב לא תענוב מגיד שכל מי שהוא נשבע לשוא נותב לשוף נאף לירי שכועת שוא שנאמר בגוב רעה ונאוף, וכתיב אלה וכחש ורצוח וגנוב ונאוף, כתיב זכור את יום השבת לקדשו ובנגדו כתי' לא תענה מגיד הכתוב שכל מי שמחלל את השבת מעיד לפני מי שאמר והיה העולם שלא ברא עולמו: לששה ימים תלא נח בשביעי וכל מי שמשמר את השבת מעיד לפני מי שאמר והיה העולם שברא עולמו לששה ימים ונח בשביעי של אתם עדי נאום ' כתיב ככד את אביך ואת אמך ובנגדו בתיב לא תחמוד מגיד הכתוב שכל מי שרוא תחמד כוף מליך כן שהוא מקלל את אביו ואת אמו ומכבד לפי שאינו אביו לכך נאמר עשרת הזכרות תשעה על לוח זה, ושמשה על לוח זה ורבי רבי ועיבא בן גמליאל חכמים אומרים עשרת על לוח זה ועשרה על לוח זה, שנאמר את הזכרים האלה דבר " ויכתבם על שני לוחות אבנים, אמר שני שדיך כשני עפרים תאמנו אבותי האומר מיני גלילי זהב ממולאים כתרשיש,

לא תענה ברעך עד שקר, לפי שנאמר לפי שהוא אומר ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו עקש שמעון אומרה לא שמעון תלבוד לומר לא תענה ברעך ועוד כיצד נתנו עשרת הזכרות ח' על לוח זה וח' על לוח זה, כתיב אנכי " אלהיך ובנגדו לא תרצח מגיד שכתוב שכל מי ששופך דם מעלה עליו הכתוב כאלו ממעט בדמות המלך, משל למלך בשר ודם שנכנס לבוריה ומעמיד לו איקונות ועשרה לו צלמים ושבעה לו משכעות לאחר זמן כעס לו איקונות שכרו לו צלמיו ומשלו לו משכעותיו ומיעטו בדמותו של מלך, כך מי שהוא שופך דמים מעלה עליו הכתוב כאלו ממעט בדמות המלך שנאמר שופך דם האדם, כתיב לא יהיה לך וכתיב בנגדו לא תנאף מגיד הכתוב שכל מי שעובך עכודה זרה מעלה עליו הכתוב כאלו מנאף אחר המקום שנאמר ואשה מכנאפת תחת אישה תקח זרים, וכתיב ויאמ' אליו עודך אוב אשה אחותמ רע ומכאפת בגוב: כתיב לא תשא את שם " אלהיך לשוא ובנגדו כתיב לא תענוב מגיד שכל מי שהוא נשבע לשוא נותב לשוף נאף לירי שכועת שוא שנאמר בגוב רעה ונאוף, וכתיב אלה וכחש ורצוח וגנוב ונאוף, כתיב זכור את יום השבת לקדשו ובנגדו כתי' לא תענה מגיד הכתוב שכל מי שמחלל את השבת מעיד לפני מי שאמר והיה העולם שלא ברא עולמו: לששה ימים תלא נח בשביעי וכל מי שמשמר את השבת מעיד לפני מי שאמר והיה העולם שברא עולמו לששה ימים ונח בשביעי של אתם עדי נאום ' כתיב ככד את אביך ואת אמך ובנגדו בתיב לא תחמוד מגיד הכתוב שכל מי שרוא תחמד כוף מליך כן שהוא מקלל את אביו ואת אמו ומכבד לפי שאינו אביו לכך נאמר עשרת הזכרות תשעה על לוח זה, ושמשה על לוח זה ורבי רבי ועיבא בן גמליאל חכמים אומרים עשרת על לוח זה ועשרה על לוח זה, שנאמר את הזכרים האלה דבר " ויכתבם על שני לוחות אבנים, אמר שני שדיך כשני עפרים תאמנו אבותי האומר מיני גלילי זהב ממולאים כתרשיש,

לא תחמוד, רבי אומר כתוב אחד אומר לא תחמוד וכתוב אחר אומר לא תתאוה כיצד יתקיימו שני מקראות הללו, תרי זה אומרה לעקר אחר הגזלן, לא תחמוד בית רעך כלל, ועקרו ואמתו ושורו וחמורו פרט, כלל תפרט אין בכלל אלא כמה שכפרט וכוללו אומר וכל אשר לרעך חוץ וכלל, או כלל כלל תראשון, הרי אמרת אלא חוץ וכלל, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שכפרט, או אתה דן אותו בעין הפרט, מה הפרט מפרש בדבר שהוא קונה ומקנה, אף כלל מפרש בדבר שהוא קונה ומקנה, אי מה הפרט מפורט בנכסים המשתלשלין שאין להם אחריות אף אין לי אלא נכסים המשתלשלין שאין להם אחריות,

מדרש המכילתא מכילתא. שייה עמוד מס 51(הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה (0

וכשהוא אומר במשנה תורה שרוי, מרי ומרד מפורש כיבר שהוא קונה ומקנה, אף אין לי אלא בזכר שהוא קונה ומקנה, אי מה תלמוד לומר בזכר שאינו בא ברשותך אלא בזכר בעלים אף אין לי אלא זכר שאי אפשר לבא ברשותך אלא בזכר בעלים יצא שאת' אומר בהולבנך או בנו לבתך או אפי' חומר בזכר תלמוד לומר וחזר עליהם מרי להלן עד שעשה מעשה אף כאן עד שעשה מעשה.

פרשה ט וכל

העם רואים את הקולות ראין והראי' ושומעין הנשמע דברי ר' ישמעאל

רבי עקיבא אומר ראין ושומעין הנראין, ואין זכר שלא יצא מפי הגבורה, ובחזב על הלוחות שנאמר קול אי' חוצב להבות אש, וכל העם ראין קולי קולות, ולפידי לפידים, וכמה קולות היו וכמה לפידים היו, אלא שהיו משמיעים את ואחד לפי כחו שנאמר קול אי' בכח דבר אחר להודיע שכחן של ישראל שכשעמדו כלן לפני הר סיני לקבל את התורה היו שומעין את הדיבור ומפרשים אותו שנאמר ומכבבהו יכובנהו שכיון שהיו שומעין הדיבור מפרשים אותו, ר' עיזר אומר להודיע שכחן של ישראל, שכשעמדו כלן לפני הר סיני לקבל את התורה לא היה בהם כהה כמין שנאמר וכל העם ראין, מגיד שלא היה בהם אלמים, ועוד כל העם יוצאי ומלמד שלא היה בהן חרשין שנאמר כל אשר דבר יי' נעשה ונשמע, ומגיד שלא היו בהם חגרים שנאמר ויתיצבו בתחתית ההר, ומלמד שלא היה בהם שפשים שנאמר אתה הראת לדעת, רבי נתן אומר מגיד אתר' אומר שהראה המקו' לאברהם אביו ניהנם ומתן תור' וקריעת ים סוף שנאמר ויהי השמש לבוא ועלשה חזה והנה תנור אש ניהנם שנאמר והנה לי בירושלם, ולפיד אש זה מתן תורה שנאמ' וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים, בין האזרי ואולה זה קריעת ים סוף שנאמר לנהר ים סוף לגזרי ורואהו בית המקדש הוה קרבנות שנאמ' קחה לי עגלה משולשת וגו' וראהו ארבע מלכיות שהן עתידין לשעבד את בניו שנאמ' ויהי השמש לבוא ותרדמה נפלה על אברם והנה אימ' חשכה גדולה נופלת עליו, אימה, זו מלכות בבל, חשכה זו מלכות מדי, גדולה זו מלכות יון, נופלת זו מלכות רביעית רומי וחייבתא, היש מחליפין בדבר, נופלת זו מלכות בבל דכתיב נפלה בבל, גדולה זו מלכות מדי שנאמר גדל המלך אחשורוש, חשכה זו מלכות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בתלמוד, אימה, זו מלכות רביעית שנאמר והאלה האימתני והקשה יתיראי, וירא העם וינועו אין נוע אלא זיע שנאמר נוע תנוע הארץ, ויעמדו מרחק ואין משם אלא עשר מיל, מגיד שהיו ישראל נרתעים לאחוריהם שנים עשר מיל וחזרין למניהם שנים עשר מיל ושני עשריהם וארבעה מיל על כל דיבור ודיבור נמצאו מהלכים באותו היום מאתים וארבעים מיל, באותה שעה אמר הקב"ה למלאכי השרת בדו ואיניע את אוחיכם שנאמר מלכי צבאות יידדון ידדון בת היכ ידדון בשר, אלא במלאכי חשר בלבד אלא אף הקטנה שבשוורו תחת לראשי ויושבו תובבני, רבי יהודה ברבי אלעאי אומר לפי שהיו משתדלין בתורה של מעלן, אמר הקדוש ברוך הוא לענני כבוד הילו של חיים על בני שנאמר ארון ועשה נס שקים נשמו מפני אלהים וגו' ואומ' נשם נרבו תניף אלהים, אימתי נעשתה כל הדבור הזה בשעה שוותה נאה שבאומות וכבדת את התורה, ונוח ביח תחלק שלך, ואין שלך אלא תורה שנאמ' שם אבני על אמרתך כמותא שלך רב, ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמע, מגיד שלא היה בהם כח לקבל יתר מעשרת הדברות שנאמר אנם יחפים אנחנו לשמוע את קול אי' אלהינו עוד ואת נתנו אלא קרב אתה ונשמע מאותה שעה זכו ישראל להעמיד בהם הנקום שביאים שנאמר נביא אקים להם, נביא עתיד אני להעמיד להם אלא שקדמו הם בכוחו שנאמר ויאמר יי' אלי היטיבו אשר דברו, אשרי בני אדם שהנקום הזה לזכריהם וכן הוא אומ' כן בנות צלפחד הכחות כן בנות בני יוסף דברים, אשרי בני אדם שהנקום הזה לזכריהם וכן הוא אומר סלחתי כדבריך הי יתן והיה לבבם זה לא אפשר להעכיר בלאך ואמת היתי בעזרו אלא שכבר נגזרה גזירה, רבי יוסי אומר על תנאי כך עמדו ישראל על הר סיני, על תנאי כך עברו על הר סיני, שלא ישלוט בהם מלאך ואמת שנאמ' אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם אכן כאדם תמותון וכאחד השרים תפולו,

ויאמר משה אל העם אל תיראו, הרי משרת מזה להודיע הכבתו של משה ואיך היו עומד ובפיים אתם האלפים התרבות תלי פמוט בקבלה התכנה תעו לחכם מעשרה שליטים, כי לעבודת אתכם כשכל לנדל אתכם בא האלהים ובעבור תהיה יראתו על פניכם, יראתו זו בשת פנים סימן טוב באדם שדואג כישן, למלתי תחשאו מגיד שהבושת מביא לידי יראת חטא שנאמר ובחשו כיתעבה עמו,

ויעמדו העם מרחק, אלו שנים עשר כיל מגיד שהיה מיחה של ישראל שנים עשר כיל ושנים שהיה מחנה ישראל כנים עשר מיל שנאמר ויחנו על הירדן בבית השיטות שנים עשר כיל, ומשרת נגש אל הערפל גרם לו עצמותו שנאמר והאיש משה קנו מאד, מגיד שהתוכו שכל מי שהוא עניו סופו להחכות שכינה עם האדם בארץ שנאמר כה אמר יי' רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו וגו', ואומר רחם יי' על יראיו אומר אח כל אלה ידי עשתה ואומר ואלי אלהים היה בשכרה וכל שהוא עניו סופו לירש ליטשא את הארץ ולכלם את השכינה שנאמר נבה עינים ורחב לב אותו לא אוכל, וכל נבהי לבב קרוים תועבה שנאמר תועבת יי' כל נבה לבי, עבודה זרה קרויה תועבה שנאמר ולא תביא תועבה אל ביתיך, כשם שעבודה זרה מטמאה את הארץ ומסלקת את השכינה, ומשה נגש אל הערפל לפנים משלפנים בזיונות, חפץ, ענן, וערפל, חשך מבחוץ, ענן מבפנים, וערפל לפני לפנים, שכ' ומשה נגש אל הערפל, ויאמר יי' אל משה תאמר כלשון שאני אומ' תאמר אל בני ישראל בלשון הקדש, כל שמשמש כה, ככה עכיה ואמירה הרי זה בלשון קדש, אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם, כתוב אחד אומר כי מן השמים וכתוב אחר וירד יי' על הר סיני כיצד יתקיימו שני מקראו' הללו אכריע השליחי מן השמים השמיע את קולו ליכרך דברי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר בלמד שורכיון הקב"ה שמים העליונים על ראש הרי ובור עמהן מן השמים שנאמר ויט שמים וירד וערפל תחת רגליו, רבי אומ' וירד יי' על הר סיני ראש הרי וקרא יי' למשה אל ראש ההר ויעל משה שומע אני בשמועה אמרת תלה אחר משכש שמיעה הרי הוא בא במקומו ושלא במקומו קל ומחמר לכבודו של מי שאמר והיה העולם,

מכילתא